ફઝાઈલે આ'માલ

હિસ્સા દોમ(૨)

આયત ઔર હદીસ કે હવાલોં કે સાથ

ફઝાઈલે સદકાત અવ્વલ

ફઝાઈલે સદકાત દોમ

ફઝાઈલે હજ

فضائلِ اعمال

حصّہ دوم

❀ મુઅલ્લિફ ❀

શૈખુલ હદીસ હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ ઝકરિયા સાહબ (રહ.)

• પ્રકાશક •

Quran, Attar, Perfumes, C.D., Islamic Books

Mo. 98981 36436

Reliable Shop

Opp. Badi Masjid (Markaz) Gali, Ranitalao, Surat.

وَاَنْفِقُوْا فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوْا بِاَیْدِیْكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ

તુમ લોગ અલ્લાહ કે રાસ્તે મેં ખર્ચ કિયા કરો
ઔર અપને આપકો અપને હાથોં હલાકત મેં ન ડાલો

ફઝાઈલે સદકાત

(હિસ્સા અવ્વલ - દોવુમ)

આયત ઔર હદીસ કે હવાલોં કે સાથ

મુઅલ્લિફ

હઝરત મૌલાના અલહાફિઝ અલહાજ્જ અલ મુહદ્દિસ મુહમ્મદ ઝકરિયા
સાહબ મદ્દ ઝિલ્લહૂ શૈખુલહદીસ મઝાહિરે ઉલૂમ સહારનપુર

લિપ્યાંતર : સુલેમાન મજાદરી

પબ્લિશર

નુરાની કુતુબખાના

મુ.પો. છાપી, રેલ્વે સ્ટેશન સામે,
જિ. બનાસકાંઠા, ઉ. ગુજરાત (ઈન્ડીયા)
પીન કોડ - ૩૮૫૨૧૦

ઝરૂરી ઈત્તિલા

હમારી કિતાબોંકે શાઈકીન હઝરાતકી ખિદમતમેં ગુઝારીશ હૈ કે **ફઝાઈલે આ'માલ અવ્વલ અરબીકે સાથ** શાએઅ હો ચૂકી હૈ. ચંદ અહબાબને મશ્વરા દીયા બલ્કે બહોત તા'કીદસે કહા કે **ફઝાઈલે સદકાત અવ્વલ-દોવુમ ઔર ફઝાઈલે હજ** યે તીનોં કિતાબેં ગુજરાતીમેં અરબીકે સાથ શાએઅ કી જાવેં. અલ્હમ્દુલિલ્લાહ **ફઝાઈલે હજ અરબીકે સાથ ઔર ફઝાઈલે સદકાત અવ્વલ-વ-દોવુમ અરબીકે** સાથ આયત-ઔર હદીસકે મુકમ્મલ હવાલોંકે સાથ યા'ની ફઝાઈલે આ'માલ દોવુમ શાએઅ હોકર આપકે હાથોમેં હૈ. જિસ્મેં છપાઈ ઉમદા કિસ્મકી, કાગઝ ગ્લેઝ, બાઈન્ડીંગ મઝબૂત ઔર ખૂબસૂરત હૈ. ઔર યે કિતાબકે ખરીદારોંકો સસ્તી પડે ઈસલિયે કિતાબકી છપાઈ વગેરહકો બહોત એહતિયાત (અચ્છી તરતીબસે) કરવાયા ગયા હૈ. યે કિતાબ મુકમ્મલ હૈ. ચાહે આપ ઉર્દૂ ફઝાઈલે આ'માલસે મિલાલેં. ઈન્શા અલ્લાહ આપકો અંદાઝા હો જાએગા. મઝીદ હમારે પૂરાને તજરૂબાતકા સહારા લેકર કીતાબકો અચ્છી તરહ બનાનેકી કોશિશ કી ગઈ હૈ. ખુદાવંદે કરીમ ઈસકો કુબૂલ ફરમાએ.

(આમીન)

ફકત વસ્સલામ

દુઆકા તા'લિબ
સુલેમાન મજાદરી
નુરાની કુતુબખાના, છાપી

ફેહરિસ્તે મઝામીન ફઝાઈલે સદકાત હિસ્સા અવ્વલ

પબ્લિશર

નુરાની કુતુબખાના

મુ. પો. છાપી, રેલવે સ્ટેશન સામે,

જિ. બનાસકાંઠા (ઉ.ગુ.) (ઈન્ડિયા) Pin-૩૮૫ ૨૧૦

ફઝાઇલે સદકાત

હિસ્સા અવ્વલ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْمِ

حَامِدًا وَّمُصَلِّيًا وَّمُسَلِّمًا

બિસ્મિલ્લાહિર્રહ્માનિર્રહીમ
નહ્‌મદુહૂ વ નુસલ્લી અલા રસૂલિહિલ્કરીમ
હામિદન વ મુસલ્લિયન વ મુસલ્લિમા

અમ્મા બઅદ - યે ચંદ અવરાક અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકે ફઝાઇલમેં હૈં જિનકે મુતઅલ્લિક અપને સાબિકા રિસાલા 'ફઝાઇલે હજ'કે શુરૂમેં લિખ ચુકા હૂં કે ચચા જાન[1] નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકો ઇસ રિસાલેકા બહોત એહતિમામ થા ઓર અપની ઝિન્દગીકે આખિરી અય્યામમેં બાર બાર ઇસકી તા'કીદ ફરમાઇ ઓર એક મર્તબા જબકે અસરકી નમાઝ ખડી હો રહી થી, તકબીર હોતે હુએ સફસે આગે મુંહ નિકાલકર ઇસ નાપાકકો હુકમ ફરમાયા કે દેખો, ઇસકો ભૂલના નહીં ! ઉસ ઝમાનેમેં ચચા જાન અલાલતકી વજહસે ખુદ ઇમામત ન કરતે થે, ઇસલિએ મુકતદીયોંકી સફ હીમેં વોભી શરીક થે. ઇતને ઇસરાર ઓર તા'કીદકે બાવજૂદ અપની કોતાહીસે ઇસમેં તા'ખીર હોતી હી ચલી ગઇ ઓર ન સિર્ફ તા'ખીર બલ્કે તકરીબન ઇલ્તવા હી હો ગયા થા કે મુકદ્દરાતસે શવ્વાલ ૧૩૬૬ હિ.મેં બસ્તી હઝરત નિઝામુદ્દીન (રહ.) કા તવીલ કિયામ પેશ આયા જૈસા કે રિસાલા 'ફઝાઇલે હજ'કે ઇબ્તિદામેં લિખ ચુકા હૂં ઓર ઇસ રિસાલેકે ઇખ્તિતામકે બાદ ભી જબ સહારનપુર વાપસીકી કોઇ સૂરત પૈદા ન હુઇ તો ૨૪ શવ્વાલ ૧૩૬૬ હિ.મેં ચહારશંબાકો ઇસ રિસાલેકી ઇબ્તિદા કર દી ગઇ. હક તઆલા શાનુહૂ અપને ઉસ લુત્ફ વ ઇન્આમ ઓર કરમસે જો મેરી ગંદગિયોંકે બાવજૂદ દીન ઓર દુનિયા દોનોંકે એ'તબારસે રોઝ અફઝૂ હૈં, ઇસકો તકમીલ તક પહોંચાકર કુબૂલ ફરમાએ -

وَمَا تَوْفِيْقِيْٓ اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيْبُ

૧. યાની હઝરતે અકદસ મૌલાના શાહ મુહમ્મદ ઇલ્યાસ કદ સ સિર્રહુ (રહ.)

વ મા તૌફીકી ઇલ્લા બિલ્લાહિ અલયહિ તવકકલ્તુ વ ઇલૈહિ ઉનીબુ
ઇસ રિસાલેમેં સાત ફસ્લેં લિખનેકા ખ્યાલ હૈ -
પેહલી ફસ્લમેં અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકે ફઝાઇલ,
દૂસરી ફસ્લમેં બુખ્લકી મઝમ્મત,
તીસરી ફસ્લમેં સિલારહમીકા ખુસૂસી એહતિમામ,
ચોથી ફસ્લમેં ઝકાતકા વજૂબ ઔર ફઝાઇલ,
પાંચવીં ફસ્લમેં ઝકાત અદા ન કરને પર વઈદેં,
છઠી ફસ્લમેં જુહદ વ કનાઅત ઔર સવાલ ન કરનેકી તર્ગીબ,
સાતવીં ફસ્લમેં ઝાહિદોં ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેવાલોંકી હિકાયાત!

પેહલી ફસ્લ
માલ ખર્ચ કરનેકે ફઝાઇલમેં

અલ્લાહ પાકકે કલામ ઔર ઉસકે સચ્ચે રસૂલ સય્યિદિલ બશરકે ઇર્શાદાતમેં ખર્ચ કરનેકી તર્ગીબ ઔર ઉસકે ફઝાઇલ ઇતની કસરતસે વારિદ હૈં કે હદ નહીં. ઉનકો દેખનેસે મા'લૂમ હોતા હૈ કે પૈસા પાસ રખનેકી ચીઝ હૈ હી નહીં યે પૈદા હી ઇસલિએ હુઆ હૈ કે ઇસકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કિયા જાએ. જિતની કસરતસે ઇસ મસ્અલે પર ઇર્શાદાત હૈં, ઉનકા દસવાં - બીસવાં હિસ્સા ભી જમા કરના મુશ્કિલ હૈ. નમૂનેકે તૌર પર ચંદ આયાત ઔર ચંદ અહાદીસકા તર્જૂમા અપની આદતકે મુવાફિક પેશ કરતા હૂં.

(١) هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنفِقُونَ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ أُولٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ○ (بقرة ع١)

આયત-૧. (યે કિતાબ યા'ની કુરઆન શરીફ) રાસ્તા બતાનેવાલી હૈ, ખુદાસે ડરનેવાલોંકો જો યકીન લાતે હૈં ગેબકી ચીઝોં પર ઔર કાયમ રખતે હૈં નમાઝકો ઔર જો કુછ હમને ઉનકો દિયા હૈ, ઉસમેંસે ખર્ચ કરતે હૈં ઔર વો લોગ એસે હૈં જો યકીન રખતે હૈં (ઇમાન લાતે હૈં) ઉસ કિતાબ પર ભી જો આપ પર નાઝિલ કી ગઇ ઔર ઉન કિતાબોં પર ભી જો આપસે પેહલે નાઝિલ કી ગઇ ઔર આખિરત પર ભી વો યકીન રખતે હૈં. યેહી લોગ ઉસ સહી રાસ્તે પર હૈં જો ઉનકે રબકી તરફસે મિલા હૈ. ઔર યેહી લોગ ફલાહકો પહોંચનેવાલે હૈં.-સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ-૧

ફાયદા — ઈસ આયતે શરીફામેં કઈ મઝમૂન કાબિલે ગોર હૈં.

(અ) રાસ્તા બતાનેવાલી હૈ, ખુદાસે ડરનેવાલોંકો યા'ની જિસકો માલિકકા ખોફ ન હો, માલિકકો માલિક ન જાનતા હો, વો અપને પેદા કરનેવાલેસે જાહિલ હો, ઉસકો કુરઆન પાકકા બતાયા હુઆ રાસ્તા કબ નઝર આ સકતા હૈ, રાસ્તા ઉસીકો નઝર આતા હૈ જિસમેં દેખનેકી સલાહિયત ભી હો, જિસમેં દેખનેકા ઝરીયા આંખ હી ન હો, વો કયા દેખેગા, ઈસી તરહ જિસકે દિલમેં માલિકકા ખોફ હી ન હો, વો માલિકકે હુકમકી કયા પરવા કરેગા.

(બ) નમાઝકો કાયમ રખના યે હૈ કે ઉસકો ઉસકે આદાબ ઓર શરાઈત કી રિઆયત રખતે હુએ પાબન્દી ઓર એહતિયામસે અદા કરે જિસકા તફસીલી બયાન રિસાલા 'ફઝાઈલે નમાઝ' મેં ગુઝર ચુકા હૈ, ઉસમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા હૈ કે નમાઝકો કાયમ કરનેસે યે મુરાદ હૈ કે ઉસકે રુકૂઅ વ સુજૂદકો અચ્છી તરહ અદા કરેં. હમાતન મુતવજ્જેહ રહે ઓર ખુશૂઅકે સાથ પઢેં.

કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે નમાઝકા કાયમ કરના ઉસકે ઓકાતકી હિફાઝત રખના ઓર વુઝૂકા ઓર રુકૂઅ વ સુજૂદકા અચ્છી તરહ અદા કરના હૈ.

(જ) ફલાહકો પહોંચના બહોત ઊંચી ચીઝ હૈ. ફલાહકા લફઝ જહાં કહીં આતા હૈ, વો અપને મફહૂમમેં દીન ઓર દુનિયાકી બેહબૂદ ઓર કામિયાબીકો લિએ હુએ હોતા હૈ.

ઈમામ રાગિબ (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે દુનિયવી ફલાહ ઉન ખૂબિયોંકા હાસિલ કર લેના હૈ જિનસે દુનિયવી ઝિન્દગી બેહતરીન બન જાએ ઓર વો બકા ઓર ગિના ઓર ઈઝઝત હૈ ઓર ઉખ્રવી ફલાહ ચાર ચીઝેં હૈં -

વો બકા જિસકો કભી ફના ન હો,

વો તવંગરી જિસમેં ફખરકા શાયબા ન હો,

વો ઈઝઝત જિસમેં કિસી કિસ્મકી ઝિલ્લત ન હો,

વો ઈલ્મ જિસમેં જહલકા દખલ ન હો ઓર જબ ફલાહકો મુતલક બોલા ગયા તો ઉસમેં દીન વ દુનિયા દોનોંકી ફલાહ આ ગઈ.

(٢) لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيّٖنَ

[illegible] સારા કમાલ ઈસીમેં નહીં હૈ કે તુમ અપના મુંહ મશ્રિકકી તરફ કર લો યા મગ્રિબકી, લેકિન અસલ કમાલ તો યે હૈ કે કોઈ શખ્સ અલ્લાહ પર ઈમાન લાએ ઓર કિયામતકે દિન પર ઓર ફરિશ્તોં પર ઓર

وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ ۝ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ الآية

(بقره ٢٢)

અલ્લાહકી કિતાબોં પર ઓર સબ પેગમ્બરોં પર ઓર અલ્લાહકી મુહબ્બતમેં માલ દેતા હો અપને રિશ્તેદારોંકો ઓર યતીમોંકો ઓર ગરીબોંકો ઓર મુસાફિરોંકો ઓર લાચારીમેં સવાલ કરનેવાલોંકો ઓર (કૈદિયોં ઓર ગુલામોંકી) ગરદન છુડાનેમેં ખર્ચ કરતા હો ઓર નમાઝકો કાયમ રખતા હો ઓર ઝકાતકો અદા કરતા હો કે અસલ કમાલાત યે ચીઝેં હૈં. - સૂરએ બકરહ રૂકુઅ-૨૨

આયાતે શરીફામેં ઉન્કી બા'ઝ ઓર સિફાતકા ઝિકર ફરમાકર ઈર્શાદ હે કે યેહી લોગ સચ્ચે હૈં ઓર યેહી લોગ મુત્તકી હૈં.

ફાયદા :- હઝરત કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે યહૂદ મગ્રિબકી તરફ નમાઝ પઢ્હતે થે ઓર નસારા મશ્રિકકી તરફ નમાઝ પઢ્હતે થે, ઈસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ ઓર ભી મુતઅદ્દિદ હઝરાતસે ઈસ કિસ્મકા મઝમૂન નકલ કિયા ગયા હે. (દુર્રે મન્સુર)

ઈમામ જસ્સાસ (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે આયતે શરીફામેં યહૂદ ઓર નસારા પર રદ્દ હે કે જબ ઉન્હોંને કિબ્લાકે મંસૂખ હોને (યા'ની બેતુલ મુકદ્દસકી બજાએ કા'બાકો કિબ્લા કરાર દેને) પર એ'તરાઝ કિયા તો હક તઆલા શાનુહૂને યે આયત નાઝિલ ફરમાઇ કે નેકી અલ્લાહકી ઈતાઅતમેં હે, બગેર ઉસકી ઈતાઅતકે મશ્રિક વ મગ્રિબકી તવજ્જોહ કોઇ ચીઝ નહીં હે. (અહકામુલ કુર્આન) અલ્લાહકી મુહબ્બતમેં માલ દેતા હો કા યે મતલબ હે કે ઈન ચીઝોંમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી મુહબ્બત ઓર ખુશ્નૂદીકી વજહસે ખર્ચ કરે. નામ વ નમૂદ ઓર અપની શોહરત, ઈઝઝતકી વજહસે ખર્ચ ન કરેં કે ઈસ ઈરાદેસે ખર્ચ કરના નેકી બરબાદ કરના ગુનાહ લાઝિમકે મિસ્દાક હે. અપના માલ ભી ખર્ચ કિયા ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં બજાએ સવાબકે ગુનાહ હુઆ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારી સૂરતોં ઓર તુમ્હારે માલોંકી તરફ નહીં દેખતે (કે કિતના ખર્ચ કિયા) બલ્કે તુમ્હારે આ'માલ ઓર તુમ્હારે દિલોંકી તરફ દેખતે હૈં (કે કિસ નીય્યત ઓર કિસ ઈરાદેસે ખર્ચ કિયા) (મિશ્કાત)

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે મુઝે તુમપર બહોત ઝિયાદા ખૌફ શિર્કે અસગર (છોટા શિર્ક) કા હે. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! શિર્કે અસગર ક્યા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, દિખાવેકે લિએ અમલ કરના.

અહાદીસમેં બહોત કસરતસે દિખાવેકે લિએ ખર્ચ કરને પર તંબીહ કી ગઇ હે જો આઇન્દા આએગી. યે તર્જુમા ઇસ સૂરતમેં હે કે આયતે શરીફામેં અલ્લાહકી મુહબ્બતમેં દુનિયા મુરાદ હો.

બા'ઝ ઉલમાને ખર્ચ કરનેકી મુહબ્બતકા તર્જુમા કિયા હે યા'ની જો ખર્ચ કિયા હો, ઉસપર મસરૂર હો. યે ન હો કે ઉસ વકત તો ખર્ચ કર દિયા, ફિર ઉસપર કલક હો રહા હે કે મૈંને કયોં ખર્ચ કર દિયા, કેસી બેવકૂફી હુઇ, રૂપિયા કમ હો ગયા વગૈરહ વગૈરહ. (અહકામુલ કુર્આન)

ઔર અકસર ઉલમાને માલકી મુહબ્બતકા તર્જુમા કિયા હે, યા'ની બાવજૂદ માલકી મુહબ્બતકે ઇન મવાકેમેં ખર્ચ કરે. એક હદીસમેં હે, કિસી શખ્સને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! માલકી મુહબ્બતકા કયા મતલબ હે ? માલસે તો હર એકકો મુહબ્બત હોતી હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જબ તૂ માલ ખર્ચ કરે તો ઉસ વકત તેરા દિલ તેરી અપની ઝરૂરતેં જતાએ ઔર અપની હાજતકા ડર દિલમેં પૈદા હો કે ઉમ્ર અભી બહોત બાકી હે, મુઝે એહતિયાઝ ન હો જાએ.

એક હદીસમેં હે, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઇર્શાદ ફરમાયા, બેહતરીન સદકા યે હે કે તૂ એસે વકતમેં ખર્ચ કરે, જબ તંદુરસ્ત હો, અપની ઝિન્દગી ઔર બહોત ઝમાને તક દુનિયામેં રેહનેકી ઉમ્મીદ હો. એસા ન કર કે સદકા કરનેકો ટાલતા રહે યહાંતક કે જબ દમ નિકલને લગે ઔર મૌતકા વકત કરીબ આ જાએ તો કેહને લગે, ઇતના ફલાંકો દિયા જાએ ઔર ઇતના ફલાની જગહ દિયા જાએ કે અબ તો વો ફલાંકા હો ગયા. (દુર્રે મન્સુર)

મતલબ યે હે કે જબ અપનેસે માયૂસી હો ગઇ ઔર અપની ઝરૂરત ઔર હાજતકા ડર ન રહા તો આપને કેહના શુરૂ કર દિયા કે ઇતના ફલાં મસ્જિદમેં, ઇતના ફલાં મદરસેમેં, હાલાંકે અબ વો ગોયા વારિસકા માલ બન ગયા. અબ હલવાઈકા દુકાન પર નાનાજીકી ફાતિહા હે. જબ તક અપની ઝરૂરતેં વાબિસ્તા થીં તબ તો ખર્ચ કરનેકી તૌફીક ન હુઈ અબ જબ કે વો દૂસરેકે યા'ની વારિસકે પાસ જાને લગા તો આપકો અલ્લાહ વાસ્તે દેનેકા જઝ્બા પૈદા હુઆ. ઇસી વાસ્તે શરીઅતે મુતહહરાને હુકમ દે દિયા કે મરતે વકતકા સદકા એક તિહાઈ માલમેં અસર કર સકતા હે. અગર કોઈ ઉસ વકત સારા માલ ભી સદકા કરકે મર જાએ તો વારિસોંકી ઇજાઝતકે બગૈર તિહાઈસે ઝિયાદામેં ઉસકી વસીયત મો'તબર ન હોગી. ઇસ આયતે શરીફામેં માલકો યતામા, (યતીમો) મસાકીન વગૈરહ પર ખર્ચ કરનેકો મુસ્તકિલ તૌરપર ઝિક્ર ફરમાયા હે ઔર આખિરમેં ઝકાતકો અલાહિદા ઝિક્ર ફરમાયા હે, જિસ્સે મા'લૂમ હોતા હે કે યે ઇખરાજાત ઝકાતકે અલાવા બાકી માલમેંસે હે. ઇસકા બયાન અહાદીસકે ઝેલમેં નં.૧ પર આ રહા હે.

(૩) وَاَنْفِقُوْا فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوْا بِاَيْدِيْكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ وَاَحْسِنُوْا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ○ (بقره ع ٢٤)

આયત-૩ ઓર તુમ લોગ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કિયા કરો ઓર અપને આપકો અપને હાથોં તબાહીમેં ન ડાલો (ઓર ખર્ચ વગૈરહકો) અચ્છી તરહ કિયા કરો. બેશક હક તઆલા મેહબૂબ રખતે હૈં અચ્છી તરહ કામ કરનેવાલોંકો.

- સૂરએ બકરહ, રૂકૂઅ-૨૪

ફાયદા-- હઝરત હુઝૈફા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે 'અપને આપકો હલાકતમેં ન ડાલો', યે ફખરકે ડરસે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચકા છોડ દેના હૈ.

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હલાકતમેં ડાલના યે નહીં હૈ કે આદમી અલ્લાહકે રાસ્તેમેં કત્લ હો જાએ, બલ્કે યે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચસે રૂક જાના હૈ.

હઝરત ઝહહાક બિન ઝુબૈર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અન્સાર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કિયા કરતે થે ઓર સદકા દિયા કરતે થે. એક સાલ કહેત હો ગયા. ઉનકે ખયાલાત બૂરે હો ગએ ઓર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરના છોડ દિયા. ઇસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ.

હઝરત અસલમ (રદી.) કેહતે હૈં કે હમ કુસ્તુન્તુનિયાકી જંગમેં શરીક થે, કુફફારકી બહોત બડી જમાઅત મુકાબલે પર આ ગઇ. મુસલમાનોંમેંસે એક શખ્સ તલવાર લેકર ઉસકી સફમેં ઘુસ ગયા. દૂસરે મુસલમાનોંને શોર કિયા કે અપને આપકો હલાકતમેં ડાલ દિયા. હઝરત અબૂ અય્યૂબ અન્સારી (રદી.) ભી ઇસ જંગમેં શરીક થે, વો ખડે હુએ ઓર ઇર્શાદ ફરમાયા કે યે અપને આપકો હલાકતમેં ડાલના નહીં હૈ. તુમ ઇસ આયતે શરીફાકા મતલબ યે બતાતે હો, યે આયત તો હમારે બારેમેં નાઝિલ હુઇ. બાત યે હુઇ થી કે જબ ઇસ્લામકો ફરોગ હોને લગા ઓર દીનકે હામી બહોતસે પૈદા હો ગએ તો હમારે યા'ની અન્સારકી ચુપકે ચુપકે યે રાય હુઇ કે અબ અલ્લાહ જલ્લા શાનુહૂને ઇસ્લામકો ગલબા તો અતા ફરમા હી દિયા ઓર લોગોંમેં દીનકે મદદગાર બહોતસે પૈદા હો ગએ, હમારે અમવાલ-ખેતિયાં વગૈરહ અરસેસે ખબરગીરી પૂરી ન હો સકનેકી વજહસે બરબાદ હો રહી હૈં. હમ ઉનકી ખબરગીરી ઓર ઇસ્લાહ કર લેં, ઇસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ ઓર હલાકતમેં અપનેકો ડાલના અપને અમવાલકી ઇસ્લાહમેં મશ્ગૂલ હો જાના ઓર જિહાદકો છોડ દેના હૈ. (દુર્રે મન્સુર)

(૪) وَيَسْئَلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ قُلِ الْعَفْوَ ○ (بقره ع ٢٧)

આયત-૪ લોગ આપસે યે પૂછતે હૈં, ખૈરાતમેં કિતના ખર્ચ કરેં, આપ ફરમા

દિજિએ કે જિતના (ઝરૂરતસે) ઝિયાદા હો. - સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ ૨૭

[illegible]– યા'ની માલ તો ખર્ચ હી કરનેકે વાસ્તે હૈં જિતની અપની ઝરૂરત હો, ઉસકે મુવાફિક રખકર જો ઝાઈદ હો વો ખર્ચ કર દે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અપને અહલ વ અયાલકે ખર્ચસે જો બચે, વો ઉફ્વ હૈ.

હઝરત અબૂ યમામા (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે અય આદમી ! જો તુઝસે ઝાઈદ હૈ ઉસકો તૂ ખર્ચ કર દે, યે બેહતર હૈ તેરે લિએ ઔર તૂ ઈસકો રોકકર રખ્ખે યે તેરે લિએ બૂરા હૈ ઔર બકદ્રે ઝરૂરત પર કોઈ મલામત નહીં ! ઔર ખર્ચ કરનેમેં ઉન લોગોંસે ઈબ્તિદા કર જો તેરે અયાલમેં હૈં ઔર ઊંચા હાથ (યા'ની દેનેવાલા હાથ) બેહતર હૈ ઉસ હાથસે જો નીચે હો (યા'ની લેનેકે લિએ ફેલા હુઆ હો)

હઝરત અતા (રદી.) સે ભી યેહી નકલ કિયા ગયા કે અફવસે મુરાદ ઝરૂરતસે ઝાઈદ હૈ. (દુર્રે મન્સુર)

હઝરત અબૂ સઈદ ખૂદરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જિસકે પાસ સવારી ઝાઈદ હો, વો એસે શખ્સકો સવારી દે જિસકે પાસ સવારી નહીં હૈ ઔર જિસકે પાસ તોશા ઝાઈદ હો વો એસે શખ્સકો તોશા દે જિસકે પાસ તોશા ન હો. (હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસ કદર એહતિમામસે યે બાત ફરમાઈ કે) હમેં યે ગુમાન હોને લગા કે કિસી શખ્સકા અપને કિસી એસે માલમેં હક હી નહીં હૈ જો ઉસકી ઝરૂરતસે ઝાઈદ હો. (અબુદાઉદ) ઔર કમાલકા દરજા હૈ ભી યેહી કે આદમીકી અપની વાકઈ ઝરૂરતસે ઝાઈદ જો ચીઝ હૈ વો ખર્ચ હી કરને કે વાસ્તે હૈ, જમા કરકે રખનેકે વાસ્તે નહીં હૈ.

બા'ઝ ઉલમાને અફવકા તર્જુમા સહલકા કિયા હૈ યા'ની જિતના આસાનીસે ખર્ચ કર સકે કે ઉસકો ખર્ચ કરનેસે ખુદ પરેશાન હોકર દુનિયવી તકલીફમેં મુબ્તલા ન હો ઔર દૂસરેકા હક ઝા'યા હોનેસે આખિરતકી તકલીફમેં મુબ્તલા ન હો.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે બા'ઝ આદમી ઈસ તરહ સદકા કરતે થે કે અપને ખાનેકો ભી ઉનકે પાસ ન રેહતા થા, હત્તાકે દૂસરે લોગોંકો ઉનપર સદકા કરનેકી નોબત આ જાતી થી. ઈસપર યે આયત નાઝિલ હુઈ.

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક શખ્સ મસ્જિદમેં તશરીફ લાએ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઉનકી હાલત દેખકર લોગોંસે કપડા ખેરાત કરનેકો ઈર્શાદ ફરમાયા, બહોતસે કપડે ચન્દેમેં જમા હો ગએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉનમેંસે દો કપડે ઉન સાહબકો અતા ફરમા દિએ. ઉસકે બાદ

ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને સદકા કરનેકી તર્ગીબ દી ઔર લોગોંને સદકેકા માલ દિયા તો ઉન સાહબને ભી દો કપડોંમેંસે એક સદકેમેં દે દિયા, તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને નારાઝીકા ઈઝહાર ફરમાયા ઔર ઉનકા કપડા વાપસ ફરમા દિયા. (દુર્રે મન્સુર)

કુરઆન પાકમેં અપની એહતિયાતકે બાવજૂદ ખર્ચ કરનેકી તર્ગીબ ભી આઈ હૈ, લેકિન યે ઉન્હીં લોગોં કે લિએ હૈ જો ઈસકો બશાશતસે બરદાશ્ત કર સકતે હોં, ઉનકે દિલોંમેં વાકઈ તૌરપર આખિરતકી એહમિયત દુનિયા પર ગાલિબ આ ગઈ હો જૈસે કે આયતકે સિલસિલેમેં ન. ૩૮ પર યે મઝમૂન તફસીલસે આ રહા હૈ.

(૫) مَنْ ذَا الَّذِیْ یُقْرِضُ اللّٰہَ قَرْضًا حَسَنًا فَیُضٰعِفَہٗ لَہٗۤ اَضْعَافًا کَثِیْرَۃً ؕ وَاللّٰہُ یَقْبِضُ وَیَبْصُۜطُ ۪ وَاِلَیْہِ تُرْجَعُوْنَ ۝
(بقرہ ع ۳۲)

આયત-૫ કૌન હૈ ઐસા શખ્સ જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો કર્ઝ દે અચ્છી તરહ કર્ઝ દેના, ફિર અલ્લાહ તઆલા ઉસકો બઢાકર બહોત ઝિયાદા કર દે) ઔર ખર્ચ કરનેસે તંગીકા ખૌફ ન કરો) કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હી તંગી ઔર ફરાખી કરતે હૈં (ઉસીકે કબ્ઝેમેં હૈ) ઔર ઉસીકી તરફ (મરનેકે બાદ) લૌટાએ જાઓગે.

– સૂરએ બકરહ રૂકૂઅ-૩૨

ફાયદા— અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકો કર્ઝસે ઈસ લિએ તા'બીર કિયા ગયા કે જૈસે કર્ઝકી અદાએગી ઔર વાપસી ઝરૂરી હોતી હૈ, ઉસી તરહ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકા અજ્ર વ સવાબ ઔર બદલા ઝરૂર મિલતા હૈ, ઈસ લિએ ઉસકો કર્ઝસે તા'બીર કિયા.

હઝરત ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ તઆલાકો કર્ઝ દેનેસે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરના મુરાદ હૈ.

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ તો હઝરત અબૂદરદા અન્સારી (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! અલ્લાહ જલ્લ શાનહૂ હમસે કર્ઝ માંગતે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, બેશક ! વો અર્ઝ કરને લગે અપના દસ્તે મુબારક મુઝે પકડા દીજિએ, (તા'કે મૈં આપકે દસ્તે મુબારક પર એક અહદ કરૂં). હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપના હાથ બઢાયા. ઉન્હોંને મુઆહદેકે તૌર પર હુઝૂર (સલ્લ.) કા હાથ પકડકર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ ! મૈંને અપના બાગ અપને અલ્લાહકો કર્ઝ દે દિયા.

ઉન્કે બાગમેં છઃ સો દરખ્ત ખજૂરોંકે થે ઓર ઉસી બાગમેં ઉનકે બીવી બચ્ચે રેહતે થે. યહાંસે ઉઠકર ફિર અપને બાગમેં ગએ ઓર અપની બીવી ઉમ્મે દહદાહ (રદી.) સે આવાઝ દેકર કહા કે ચલો ઈસ બાગસે નિકલ ચલો, યે બાગ મૈંને અપને રબકો દે દિયા.

દૂસરી હદીસમેં હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસ બાગકો ચન્દ યતીમોં પર તકસીમ કર દિયા.

એક હદીસમેં હે કે જબ યે આયતે શરીફા નાઝીલ હુઈ,

મન્જા અ- બિલ્હ-સ- નાતિ (આયત)

'જો એક નેકી કરે ઉસકો દસગુના સવાબ મિલેગા', તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને દુઆ કી કે યા અલ્લાહ ! મેરી ઉમ્મતકા સવાબ ઈસ્સે ભી ઝિયાદા કર દે, ઉસકે બાદ યે આયત -

'મન્ઝલ્લઝી યુક્રિઝુલ્લા હ'

નાઝિલ હુઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફિર દુઆ કી, યા અલ્લાહ ! મેરી ઉમ્મતકા સવાબ બઢ્હા દે, ફિર

જો નં. ૭ પર આ રહી હે, નાઝિલ હુઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફિર દુઆ કી યા અલ્લાહ ! મેરી ઉમ્મતકા સવાબ બઢ્હા દે, ઈસપર -

إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ (زمر ع۲)

ઈન્નમા યુવફ્ફસ્સાબિરૂ ન- અજ્રહુમ બિગૈરી હિસાબ (સૂરએ ઝુમર રૂકૂઅ ૨) નાઝિલ હુઈ કે સબર કરનેવાલોંકો ઉનકા સવાબ પૂરા પૂરા દિયા જાએગા, જો બે અન્દાઝા ઓર બે-શુમાર હોગા.

એક હદીસમેં હે કે એક ફરિશ્તા નિદા કરતા હે, કૌન હે જો આજ કર્ઝ દે ઓર કલકો પૂરા બદલા લે લે.

એક ઓર હદીસમેં હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ફરમાતે હૈં, અય આદમી ! અપના ખઝાના મેરે પાસ અમાનત રખ્ખા દે, ન ઉસમેં આગ લગનેકા અન્દેશા હે, ન ગર્ક હો જાનેકા, ન ચોરીકા ! મૈં એસે વકતમેં વો તુઝકો પૂરા કા પૂરા વાપસ કરૂંગા, જિસ વકત તુઝે ઉસકી ઈન્તિહાઈ ઝરૂરત હોગી. (દુર્રે મન્સુર)

(۶) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ (بقره ع۳۴)

આયત-૬, અય ઈમાન વાલો ! ખર્ચ કર લો ઉન ચીઝોંમેંસે જો હમને તુમકો દી હે, કબ્લ ઈસકે કે વો દિન આ જાએ જિસમેં ન તો ખરીદ વ ફરોખ્ત હો સકતી હે, ન દોસ્તી હોગી, ન કિસીકી (અલ્લાહકી. ઈજાઝત બગેર) સિફારીશ હોગી.

- સૂરએ બકરહઃ રૂકૂઅ-૩૪

ફાયદા - યા'ની ઉસ દિન ન તો ખરીદ વ ફરોખ્ત હૈ કે કોઈ ઉસ દિન દૂસરોંકી નેકીયાં ખરીદ લે, ન દોસ્તી હૈ કે અપની તરફસે મન્નત - સમાઅત કરકે સિફારિશ હી કરા લે. ગરઝ જિતને અસબાબ દુસરેકે ઈઆનત હાસિલ કરનેકે લિએ હુવા કરતે હૈં. વો સબહી ઉસ દિન મફકૂદ હોંગે. ઉસ દિનકે વાસ્તે કુછ કરના હૈ તો આજકા દિન હૈ, જો બોના હૈ, બો લિયા જાએ. ઉસ દિન તો ખેતીકે કાટને હીકા દિન હૈ. જો બોયા ગયા હૈ, વો કાટ લિયા જાએગા, ગલ્લા હો યા ફૂલ, કાંટે હોં યા ઈંધન. હર શખ્સ ખુદ હી ગૌર કર લે કે વો કયા બો રહા હૈ કે તઅલ્લુકાતમેં કોઈ દૂસરેસે નેકીયાં માંગ લે ન બગૈર ઈજાઝતકે સિફારિશકા કિસીકો હક હૈ.

(۷) مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِيْ كُلِّ سُنْۢبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ ۗ وَاللّٰهُ يُضٰعِفُ لِمَنْ يَّشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ

(بقرہ ۲۶۱)

આયત ૭ જો લોગ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં (યા'ની ખૈરકે કામોંમેં) અપને માલોંકો ખર્ચ કરતે હૈં, ઉનકી મિસાલ એસી હૈ જૈસા કે એક દાના હો જિસમેં સાત બાલેં ઉગી હોં ઔર હર બાલમેં સો દાને હોં (તો એક દાનેસે સાત સો દાને મિલ ગએ) ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જિસકો ચાહે ઝિયાદા અતા ફરમા દેતે હૈં. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બડી વુસ્અતવાલે હૈં. (ઉનકે યહાં કિસી ચીઝકી કમી નહીં) ઔર જાનનેવાલે હૈં (કે ખર્ચ કરને વાલેકી નીય્યતકા હાલ ભી ઉનકો ખૂબ મા'લૂમ હૈ.) - સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ-૩૬

ફાયદા - એક હદીસમેં આયા હૈ કે આ'માલ છઃ કિસ્મકે હૈં ઔર આદમી ચાર કિસ્મકે હૈં. આમાલકી છઃ કિસ્મેં યે હૈં કે દો અમલ તો વાજિબ કરનેવાલે હૈં ઔર દો અમલ બરાબર - સરાબર હૈં ઔર એક અમલ દસ ગુના સવાબ રખતા હૈ ઔર એક અમલ સાત સૌ ગુના સવાબ રખતા હૈ. જો વાજિબ કરનેવાલે હૈં, વો તો યે હૈં કે જો શખ્સ ઈસ હાલતમેં મરેકે શિર્ક ન કરતા હો, વો જન્નતમેં દાખિલ હોકર રહેગા ઔર જો એસી હાલતમેં મરે કે શિર્ક કરતા હો વો જહન્નમમેં દાખિલ હોગા. ઔર બરાબર - સરાબર યે હૈ કે જો શખ્સ કિસી નેકીકા ઈરાદા કરે ઔર અમલ ન કર સકે, ઉસકો એક સવાબ મિલતા હૈ ઔર જો ગુનાહ કરે ઉસકો એક બદલા મિલતા હૈ ઔર. જો શખ્સ કોઈ નેકી કરે ઉસકો દસ ગુના સવાબ મિલતા

હે ઓર જો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરે ઉસકો હર ખર્ચકા સાત સૌ ગુના સવાબ મિલતા હે ઓર આદમી ચાર તરહકે હૈં -

એક : વો લોગ હૈં જિનપર દુનિયામેં ભી વુસઅત હે, આખિરતમેંભી,

દૂસરે : વો જિનપર દુનિયામેં વુસઅત, આખિરતમેં તંગી,

તીસરે : વો જિનપર દુનિયામેં તંગી, આખિરતમેં વુસઅત,

ચૌથે : વો જિનપર દુનિયામેં ભી તંગી ઓર આખિરતમેં ભી તંગી, (કન્ઝુલ ઉમ્માલ) કે યહાં કે ફખરકે સાથ આ'માલ ભી ખરાબ હુએ, જિનકી વજહસે વહાં ભી કુછ ન મિલા. દુનિયા ઓર આખિરત દોનોં હી બરબાદ ગએ.

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ એક ખજૂરકી બકદ્ર ભી સદકા કરે બશર્તેકે તય્યબ માલસે હો, ખબીસ માલ ન હો, ઈસ લિએ કે હક તઆલા શાનુહૂ તય્યબ માલ હીકો કુબૂલ કરતે હૈં, તો હક તઆલા ઉસ સદકેકી પરવરિશ કરતે હૈં જૈસા કે તુમ લોગ અપને બછળેકી પરવરિશ કરતે હો, હત્તાકે વો સદકા બળ્હતે-બળ્હતે પહાડકે બરાબર હો જાતા હે. (મિશ્કાત શરીફ)

એક ઓર હદીસમેં હે કે જો શખ્સ એક ખજૂર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરતા હે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે સવાબકો ઈતના બળ્હાતે હૈં કે વો ઉહદ પહાડસે બડા હો જાતા હે. ઉહદકા પહાડ મદીના તય્યબાકા બહોત બડા પહાડ હે. ઈસ સૂરતમેં સાત સૌસે બહોત ઝિયાદા અજર વ સવાબ હો જાતા હે.

એક હદીસમેં આયા હે કે જબ સાત સૌ ગુનેવાલી આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે સવાબકે ઝિયાદા હોનેકી દુઆ કી, ઈસપર પેહલી આયત નં. ૫ વાલી નાઝિલ હુઈ. (બયાનુલ કુર્આન)

ઈસ કૌલ કે મુવાફિક ઈસ આયતે શરીફાકા નુઝૂલ મુકદ્દમ હુઆ, દૂસરી હદીસમેં ઈસકા અકસ આયા હે, જૈસા કે પેહલે નં. ૫ કે ઝેલમેં ગુઝરા હે.

(٨) اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَا
لَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُوْنَ
مَآ اَنْفَقُوْا مَنًّا وَّلَآ اَذًى لَّهُمْ اَجْرُهُمْ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
هُمْ يَحْزَنُوْنَ ○ (بقره ع٣٦)

આયત-૮ જો લોગ અપના માલ અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ કરતે હૈં ફિર ન તો (જિસકો દિયા ઉસપર) એહસાન જતાતે હૈં ઓર ન ઓર કિસી તરહ ઉસકો અઝીયત પહોંચાતે હૈં તો ઉનકે લિએ ઉનકે રબકે પાસ ઈસકા સવાબ હૈ ઓર કિયામતકે દિન ન તો ઉનકો કિસી કિસ્મકા ખોફ હોગા ઓર ન વો ગમગીન હોંગે.

- સૂરએ બકર: રૂકૂઅ-૩૬

ફાયદા - યે આયતે શરીફા પેહલી આયતકે બાદ હી હે ઓર ઇસ રૂકૂઅમેં સારા હી મઝમૂન ઇસીકે મુતઅલ્લિક હે. અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકી તર્ગીબ ઓર એહસાન જતાકર ઉસકો બરબાદ ન કરને પર તંબીહ હે ઓર કિસી ઓર તરહસે અઝીયત પહોંચાનેકા યે મતલબ હે કે અપને ઇસ એહસાનકી વજહસે ઉસકે સાથ હિકારતકા બરતાવ કરે, ઉસકો ઝલીલ સમઝે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે ચંદ આદમી જન્નતમેં દાખિલ ન હોંગે. ઇનમેંસે એક વો શખ્સ હે જો અપને દિએ હુએ પર એહસાન જતાએ. દૂસરા વો શખ્સ હે જો વાલિદૈનકી નાફરમાની કરે. તીસરા વો હે જો શરાબ પીતા રેહતા હો વગૈરાહ વગૈરાહ. (દુર્રે મન્સુર)

ઇમામ ગઝાલી (રહ.) ને અહ્યામેં સદકેકે આદાબમેં લિખ્ખા હે કે ઉસકો 'મન્ન' ઓર 'અઝા' સે બરબાદ ન કરેં. મન્ન ઓર અઝાકી તફસીલમેં ઉલમાકે ચંદ કૌલ હૈં - બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે મન્ન યે હે કે ખુદ ઉસમેં ઇસકા તઝકેરા કરે ઓર અઝા યે હે કે ઇસકા દૂસરોંસે ઇઝહાર કરે.

બા'ઝને ફરમાયા હે કે મન્ન યે હે કે ઇસ અતાકે બદલેમેં ઉસ્સે કોઇ બેગાર લે ઓર અઝા યે હે કે ઉસકી ફકીરીકા તા'ના દે. બા'ઝને ફરમાયા હે કે મન્ન યે હે કે ઇસ અતાકી વજહસે અપની બડાઇ ઉસપર ઝાહિર કરે ઓર અઝા યે હે કે ઉસકો સવાલકી વજહસે ઝિડકે.

ઇમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે અસલ મન્ન યે હે કે અપને દિલમેં અપના ઉસપર એહસાન સમઝે. ઇસીકી વજહસે ફિર ઉમૂરે બાલા ઝાહિર હોતે હૈં. હાલાંકે ઉસ ફકીરકા અપને ઉપર એહસાન સમઝના ચાહિએ કે ઉસને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા હક ઉસ્સે કુબૂલ કરકે ઉસકો બરીયુઝ્ઝિમ્મા બના દિયા ઓર ઉસકે માલકી પાકીકા સબબ બના ઓર જહન્નમકે અઝાબસે જો ઝકાતકે રોકનેકી વજહસે હોતા, નિજાત દિલાઇ. (એહ્યાઉલ ઉલુમ)

મશહૂર મુહદ્દિસ ઇમામ શાબી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ અપને આપકો સવાબકા ઇસ્સે ઝિયાદા મુહતાજ ન સમઝે જિતના ફકીરકો અપને સદકેકા મુહતાજ સમઝતા હે, ઉસને અપને સદકેકો ઝા'એ કર દિયા ઓર વો સદકા ઉસકે મુંહપર માર દિયા જાતા હે. (વહી) કિયામતકા દિન નિહાયત હી સખ્ત રંજ વ ગમ ઓર ખોફકા દિન હે જૈસા કે ઇસ રિસાલેકે ખત્મ પર આ રહા હે, ઉસ દિન કિસીકા બે-ખોફ હોના, ગમગીન ન હોના બહોત ઉંચી ચીઝ હે.

(۹) اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقٰتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَاِنْ تُخْفُوْهَا وَتُؤْتُوْهَا الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

આયત-૯ સદકાતકો અગર તુમ ઝાહિર કરકે દો, તબ ભી અચ્છી બાત હે ઓર અગર તુમ ઉનકો ચુપકેસે ફકીરોંકો દે દો તો યે તુમ્હારે લિએ ઝિયાદા બેહતર

عَنْكُمْ مِنْ سَيِّاٰتِكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ (بقرہ ع ٣٧)

સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ-૩૭

હે ઔર હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારે કુછ ગુનાહ મા'ફ કર દેંગે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો તુમ્હારે કામોંકી ખબર હે.

(દૂસરી આયતમેં ઈર્શાદ હે)

اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝ (بقرہ ع ٣٨)

જો લોગ અપને માલોંકો ખર્ચ કરતે હેં, રાત દિન, પોશીદા (છુપાકર) ઔર ખુલ્લમ ખુલ્લા, ઉનકે લિએ ઉનકે રબકે પાસ ઈસકા સવાબ હે ઔર કિયામતકે દિન ન ઉનકો કોઈ ખોફ હોગા ઔર ન વો મગ્મૂમ હોંગે.

- સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ-૩૮

ફાયદા - ઈન દોનોં આયતોંમેં સદકાકો છુપાકર દેના ઔર ખુલ્લમ ખુલ્લા ઝાહિર કરકે દેના દોનોં તરીકોંકી તા'રીફ કી ગઈ હે ઔર બહોત સી અહાદીસ ઔર કુરઆન પાકકી આયાતમેં રિયાકી યા'ની દિખલાવેકે લિએ કામ કરનેકી બૂરાઈ ઔર ઉસકો શિર્ક બતાયા હે ઔર સવાબકો ઝાએ કર દેનેવાલા, બલ્કે ગુનાહકો લાઝિમ કર દેનાવાલા બતાયા હે, ઈસ લિએ પેહલે યે સમઝ લેના ચાહિએ કે દિખલાવા ઔર ચીઝ હે ઔર યે ઝરૂરી નહીં કે જો કામ ખુલ્લમ ખુલ્લા કિયા જાએ, વો રિયા હી હો, બલ્કે રિયા યે હે કે અપની બડાઈ ઝાહિર કરનેકે વાસ્તે અપની શોહરતકે વાસ્તે, અપના કમાલ ઝાહિર કરને ઔર ઈઝઝત હાસિલ કરનેકે વાસ્તે કોઈ કામ કિયા જાએ તો વો રિયા હે, જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રિઝા ઔર ખુશ્નૂદી હાસિલ કરનેકે લિએ કિયા જાએ ઔર અલ્લાહકી ખુશ્નૂદી કિસી મસ્લેહતસે એલાન હીમેં હો તો વો રિયા નહીં હે, ઈસકે બાદ હર અમલ બિલખુસૂસ સદકામેં અફઝલ યેહી હે કે વો ઈખ્ફાકે સાથ કિયા જાએ કે ઈસમેં રિયાકા એહતિમાલ ભી નહીં રેહતા ઔર સદકા લેને વાલેકી ઝિલ્લત ઔર અઝીયતસે ભી અમ્ન હે ઔર યે ભી મસ્લેહત હે કે ઉસ વકત અગરચે રિયા ન હો, લેકિન જબ આમ તોરસે લોગોંમેં સખાવત મશહૂર હોને લગે તો ઉજબ ઔર ખુદબીની પૈદા હોનેકા એહતિમાલ હે. ઔર યે ભી હે કે લોગોંમેં અગર શોહરત હોગી તો ફિર બહોતસે લોગ સવાલાતસે પરેશાન કરને લગેંગે ઔર અપને માલદાર હોનેકી શોહરતસે દુનિયવી નુકસાનાત કઈ કિસમકે પૈદા હોને લગેંગે. હુકૂમતકે ટેકસ, ચોરોંકી નિગાહેં, હાસિદોંકી દુશ્મની.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હેં કે સદકાકા મખ્ફી તોરસે દેના રિયા ઔર શોહરતસે બઈદ હે ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ ભી નકલ કિયા ગયા હે કે અફઝલ સદકા કિસી તંગદસ્તકા અપની કોશિશસે કિસી નાદારકો ચુપકેસે દે દેના હે ઔર જો શખ્સ અપને સદકેકા તઝકેરા કરતા હે વો અપની શોહરતકા તા'લિબ હે ઔર જો મજ્મેમેં દેતા હે વો રિયાકાર હે.

પેહલે બુઝુર્ગ ઈખ્ફામેં ઈતની કોશિશ કરતે થે કે વો પેલી નહીં પસન્દ કરતે થે કે ફકીરકો ભી ઈસકા ઈલ્મ હો કે કિસને દિયા ! ઈસલિએ બા'ઝ તો નાબીના ફકીરોંકો છાંટ કર દેતે થે ઓર બા'ઝ સોતે હુએકી જેબમેં ડાલ દેતે થે ઓર બા'ઝ કિસી દૂસરેકે ઝરિએસે દિલવાતેકે ફકીરકો પતા ન ચલે ઓર ઉસકો હયા ન આવે. બહરહાલ અગર શોહરત ઓર રિયા મકસૂદ હે તો નેકી બરબાદ ગુનાહ લાઝિમ હે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે જહાં શોહરત મકસૂદ હોગી વો અમલ બેકાર હો જાએગા, ઈસલિએ કે ઝકાતકા વજૂબ માલકી મુહબ્બતકો ઝાઈલ કરનેકે વાસ્તે હે ઓર હુબ્બે જાહકા મર્ઝ લોગોંમેં હુબ્બે માલસે ભી ઝિયાદા હોતા હે ઓર આખિરતમેં દોનોં હી હલાક કરનેવાલી ચીઝેં હૈં. લેકિન બુખ્લકી સિફત તો કબરમેં બિચ્છૂકી સૂરતમેં મુસલ્લત હોતી હે ઓર રિયા ઓર શોહરતકી સિફત અજદહાકી સૂરતમેં મુન્તકિલ હો જાતી હે. (અહયાઉલ ઉલુમ)

એક હદીસમેં હે કે આદમીકી બુરાઈકે લિએ ઈતના હી કાફી હે કે ઉંગલિયોંસે ઉસકી તરફ ઈશારા કિયા જાને લગે, દીની ઉમૂરમેં ઈશારા હો યા દુનિયવી ઉમૂરમેં.

હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અદહમ (રહ.) ફરમાતે હે કે જો શખ્સ અપની શોહરતકો પસન્દ કરતા હો, ઉસને અલ્લાહ તઆલાસે સચ્ચાઈકા મા'મલા નહીં કિયા.

અય્યૂબ સખ્તિયાની (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાસે સચ્ચાઈકા મા'મલા કરતા હે ઉસકો યે પસન્દ હુઆ કરતા હે કે કોઈ ઉસકા ઘર ભી ન જાને કે કહાં હે. (વહી)

હઝરત ઉમર (રદી.) એક મર્તબા મસ્જિદે નબવીમેં હાઝિર હુએ તો દેખા કે હઝરત મઆઝ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી કબર શરીફકે પાસ બેઠે હુએ રો રહે હૈં. હઝરત ઉમર (રદી.) ને દર્યાફત કિયા કે ક્યોં રો રહે હો ? હઝરત મઆઝ (રદી.) ને ફરમાયા કે મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે સુના થા કે રિયાકા થોડા સા હિસ્સા ભી શિર્ક હે ઓર હક તઆલા શાનુહૂ એસે મુત્તકી લોગોંકો મેહબૂબ રખતા હે જો જાવિયએ-એ-ખમૂલમેં રેહતે હોં કે અગર કહીં ચલે જાએં તો કોઈ તલાશ ન કરે ઓર મજમામેં આએં તો કોઈ ઉનકો પેહચાને ભી નહીં. ઉનકે દિલ હિદાયતકે ચિરાગ હોં ઓર હર ગર્દઆલૂદ તા'રીક મકામસે ખલાસી પાનેવાલે હોં. (અહયાઉલ ઉલુમ)

ગરઝ રિયાકી મઝમ્મત બહોત-સી આયાત ઓર અહાદીસમેં વારિદ હુઈ હે, લેકિન ઈન સબકે બાવજૂદ કભી એઅલાનમેં દીની મસ્લહતેં હોતી હે, મસલન દૂસરોંકો તર્ગીબકે ઝરૂરતકે મૌકે પર એક આધ શખ્સકે સદકેસે દીની અહમ ઝરૂરતેં પૂરી નહીં હો સકતીં. એસે વક્તમેં સદકેકા ઈઝહાર દૂસરોંકી તર્ગીબકા સબબ બનકર

ઝરૂરતકે પૂરા હોનેકા સબબ બન જાતા હે, ઈસીલિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે કુરઆન પાકકો આવાઝસે પઢનેવાલા એસા હે જૈસા એલાનકે સાથ સદકા કરનેવાલા ઓર કુરઆન પાકકો આહિસ્તા પઢનેવાલા એસા હે જૈસાકે ચૂપકેસે સદકા કરને વાલા કે કુરઆન પાકકા ભી મુકતઝા-એ-વકતકે મુનાસિબ કભી આવાઝસે પઢના અફઝલ હોતા હે ઓર કભી આહિસ્તા પઢના.

પેહલી આયતે શરીફાકે મુતઅલ્લિક બહોતસે ઉલમાસે નકલ કિયા ગયા કે ઈસ આયતે શરીફામેં સદકા ફર્ઝ યા'ની ઝકાત ઓર સદકા નફલ દોનોંકા બયાન હે ઓર સદકા ફર્ઝકા એલાનસે અદા કરના અફઝલ હે, જૈસા કે ઓર ફરાઈઝકા ભી યેહી હુકમ હે કે ઉનકા એલાનકે સાથ કરના અફઝલ હે, ઈસલિએ કે ઈસમેં દૂસરોંકી તર્ગીબકે સાથ અપને ઉપરસે ઈસ ઈલઝામ ઓર ઈત્તિહામકા દફા કરના મકસૂદ હે કે યે ઝકાત અદા નહીં કરતા. ઈસી વજહસે દૂસરી મસાલેહ કે અલાવા નમાઝમેં જમાઅત મશરૂઅ હુઈ કે ઈસમેં ઉસકે અદા કરનેકા એલાન હે.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લામા તબરી (રહ.) વગૈરહને ઈસપર ઉલમાકા ઈજમાઅ નકલ કિયા હે કે સદકા-એ-ફર્ઝમેં એલાન અફઝલ હે ઓર સદકા-એ-નફલમેં ઈખ્ફા અફઝલ હે.

જેન બિન અલમુનિર (રહ.) કેહતે હે કે યે હાલાત કે ઈખ્તિલાફસે મુખ્તલિફ હોતા હે, મસલન અગર હાકિમ ઝાલિમ હો ઓર ઝકાતકા માલ મખ્ફી હો તો ઝકાતકા ઈખ્ફા ઓલા હોગા ઓર અગર કોઈ શખ્સ મુકતદા હે, ઉસકે ફેલકા લોગ ઈત્તિબાઅ કરેંગે તો સદકા-એ-નફલકા ભી એલાન ઓલા હોગા. (ફત્હુલ બારી)

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને આયતે શરીફા (મઝકૂરા બાલા) કી તફસીરમેં ઈર્શાદ ફરમાયા હે કે હક તઆલા શાનુહૂને નફલ સદકેમેં આહિસ્તાકે સદકેકો એલાનિયાકે સદકે પર સત્તર દરજા ફઝીલત દી હે ઓર ફર્ઝ સદકેમેં એલાનિયાકો મખ્ફી સદકે પર પચીસ દરજા ફઝીલત દી હે આર ઈસી તરહ ઓર સબ ઈબાદાત કે નવાફિલ ઓર ફરાઈઝકા હાલ હે. (દુર્રે મન્સૂર) યા'ની દૂસરી ઈબાદાતમેંભી ફરાઈઝકો એલાન કે સાથ અદા કરના છુપાકર અદા કરનેસે અફઝલ હે કે ફરાઈઝકો છુપાકર અદા કરનેમેં એક અપને ઉપર તોહમત હે. દૂસરે યેભી મઝર્રત હે કે અપને મુતઅલ્લિકીન યે સમઝેંગે કે યે શખ્સ ફલાં ઈબાદત કરતા હી નહીં ઓર ઈસસે ઈનકે દિલોંમેં ઈસ ઈબાદતકી વુકઅત ઓર એહમિયત કમ હો જાએગી ઓર નવાફિલમેં ભી અગર દૂસરોંકે ઈત્તિબાઅ ઓર ઈકિતદાકા ખ્યાલ હો તો એલાન અફઝલ હે.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) કે વાસ્તેસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે નેક અમલકા ચુપકેસે કરના એલાનિયાસે

અફઝલ હે, મગર ઉસ શખ્સકે લિએ જો ઈત્તિબાઅકા ઈરાદા કરે.

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદી.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબુઝર (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે દર્યાફત કિયા કે કૌન-સા સદકા અફઝલ હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે કિસી ફકીરકો ચૂપકેસે કુછ દે દેના ઓર નાદારકી કોશિશ અફઝલ હે ઓર અસલ યેહી હે કે નફલી સદકેકા મખ્ફી તૌરસે અદા કરના અફઝલ હે, અલબત્તા અગર કોઈ દીની મસ્લેહત એલાનમેં હો તો એલાન ભી અફઝલ હો જાતા હે, લેકિન ઈસ બાતમેં અપને નફસ ઓર શૈતાનસે બે-ફિકર ન રહે કે યે સદકેકો બરબાદ કરનેકે લિએ દિલકો યે સમઝાએ કે એલાનમેં મસ્લહતેં હૈં, બલ્કે, બહોત ગૌરસે ઉસકો જાંચ લે કે એલાનમેં વાકઈ દીની મસ્લહત હે યા નહીં ઓર સદકા કરનેકે બાદ ભી ઈસકા તઝકિરા ન કરતા ફિરે કે યેભી એલાનિયા સદકા કરનેમેં દાખિલ હો જાતા હે.

એક હદીસમેં આયા હે કે આદમી કોઈ અમલ મખ્ફી કરતા હે તો વો મખ્ફી અમલ લિખ લિયા જાતા હે, ફિર જબ વો ઈસકા કિસીસે ઈઝહાર કર દે તો વો મખ્ફીસે એલાનિયામેં મુન્તકિલ કર દિયા જાતા હે. ફિર અગર વો લોગોંસે કેહતા ફિરે તો એલાનિયાસે રિયામેં મુન્તકિલ કર દિયા જાતા હે. (અહ્યાઉલ ઉલુમ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે સાત આદમી એસે હે જિનકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ દિન અપને સાએમેં રખ્ખેંગે, જિસ દિન અલ્લાહકે સિવા કહીં સા'યા ન હોગા, (યા'ની કિયામતકે દિન)

૧. એક આદિલ બાદશાહ (હાકિમ)

૨. દૂસરે વો નવ-જવાન, જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઈબાદતમેં નશ્વ વ નુમા પાતા હે.

૩. તીસરે વો શખ્સ જિસકા દિલ મસ્જિદમેં અટકા હુઆ હો.

૪. ચૌથે વો દો શખ્સ, જિનમેં સિર્ફ અલ્લાહકી વજહસે મુહબ્બત હો, કોઈ દુનિયવી ગરઝ એકકી દૂસરેસે વાબિસ્તા ન હો, ઉસીપર ઉનકા આપસમેં ઈજ્તિમાઅ હો ઓર ઉસી પર અલાહિદગી હો.

૫. પાંચવેં વો શખ્સ, જિસકો કોઈ હસબ-નસબ વાલી ખૂબસૂરત ઓરત અપની તરફ મુતવજ્જહ કરે ઓર વો કેહ દે કે મેં અલ્લાહસે ડરતા હું, ઈસી તરહ કોઈ મર્દ કિસી ઓરતકો મુતવજ્જહ કરે ઓર વો ઓરત યેહી કેહ દે,

૬. છઠે વો શખ્સ જો ઈતના છુપાકર સદકા કરેકે બાએં હાથકો ભી ખબર ન હો કે દાહિને હાથને કયા ખર્ચ કિયા.

૭. સાતવેં વો શખ્સ જો તન્હાઈમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો યાદ કરકે રો પડે.

ઈસ હદીસમેં સાત આદમી ઝિક્ર ફરમાયે હૈં, દૂસરી અહાદીસમેં ઈનકે

અલાવા ઓર ભી બા'ઝ લોગોંકે મુતઅલ્લિક યે વારિદ હુઆ હૈ કે વો ઈસ સખ્ત દિનમેં અર્શકે સાએકે નીચે હોંગે. ઉલમાને ઈનકી તાઅદાદ બયાસી તક ગિનવાઈ હૈ જિનકો સાહિબે ઈત્તિહાફને નકલ કિયા હૈ.

બહોત-સી અહાદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા હૈ કે મખ્ફી સદકા અલ્લાહકે ગુસ્સેકો ઝાઈલ કર દેતા હૈ. હઝરત સાલિમ બિન અબિલ જઅદ (રદી.) કેહતે હૈં કે એક ઓરત અપને બચ્ચેકે સાથ જા રહી થી. રાસ્તેમેં ભેડિએને ઉસ બચ્ચેકો ઊંચક લિયા. યે ઓરત ઉસ ભેડિએકે પીછે દોડી. ઈતનેમેં એક સાઈલ રાસ્તેમેં મિલા. ઉસને સવાલ કિયા, ઓરતકે પાસ એક રોટી થી, વો સાઈલકો દે દી. વો ભેડિયા વાપસ આયા ઓર ઉસકે બચ્ચેકો છોડકર ચલા ગયા.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે તીન આદમિયોંકો હક તઆલા શાનુહૂ મેહબૂબ રખતે હૈં ઓર તીન આદમિયોંસે નારાઝ હૈં. જિનકો હક તઆલા મેહબૂબ રખતે હૈં -

૧. ઉનમેંસે એક તો વો શખ્સ હૈ કે એક આદમી કિસી મજમેસે કુછ સવાલ કરને આયા, જો મહઝ અલ્લાહ તઆલાકે વાસ્તેસે સવાલ કરતા થા કે ઉસકી ઉન લોગોંસે કુછ કરાબત ભી ન થી. એક શખ્સ ઉસ મજમેસે ઉઠા ઓર ઉનકી ગીબતમેં ચૂપકેસે સાઈલકો કુછ દે દિયા, જિસકે અતીયાકી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સિવા કિસીકો ભી ખબર ન હો.

૨. દૂસરે વો શખ્સ મેહબૂબ હૈ કે એક જમાઅત રાતભર સફરમેં ચલી ઓર જબ નીંદ ઉન ચલનેવાલોં પર ગાલિબ હો ગઈ હો ઓર વો થોડી દેર આરામ લેનેકે લિએ સવારિયોંસે ઉતરે હોં, ઉનમેં ઉસ વકત કોઈ શખ્સ બજાએ લેટનેકે નમાઝમેં ખડા હોકર હક તઆલા શાનુહૂકે સામને આજિઝી કરને લગા હો.

૩. તીસરા વો શખ્સ હૈ કે એક જમાઅત જિહાદ કર રહી હો ઓર કુફ્ફારસે મુકાબલેમેં શિકસ્ત હોને લગે ઓર લોગ પુશ્ત ફેરને લગેં, ઉસ વકત યે શખ્સ ઉનમેંસે સીના તાનકર મુકાબલેમેં ડટ જાએ, હત્તાકે શહીદ હો જાએ યા ફત્હ હો જાએ.

ઓર તીન શખ્સ જિનસે હક તઆલા શાનુહૂ નારાઝ હૈં -

૧. ઉનમેંસે એક વો શખ્સ હૈ, જો બૂઢા હોકર ભી ઝિનામેં મુબ્તલા હૈ.

૨. દૂસરે વો શખ્સ હૈ જો ફકીર હોકર તકબ્બુર કરે.

૩. તીસરા વો માલદાર હૈ, જો ઝાલિમ હો.

અહાદીસકે સિલસિલેમેં નં. ૧૫ પર ભી યે હદીસ આ રહી હૈ. એક ઓર હદીસમેં હૈ, હઝરત જાબિર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને ખુત્બા પઢા, જિસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! મરનેસે પેહલે-પેહલે અપને

ગુનાહોંસે તૌબા કર લો ઓર નેક અમલ કરનેમેં જલ્દી કિયા કરો. એસા ન હો, કિસી દૂસરે કામમેં મશ્ગૂલી હો જાએ ઓર વો રેહ જાએ ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ અપના રિશ્તા જોડ લો, કસરતસે ઉસકા ઝિકર કરકે ઓર મખ્ફી ઓર એલાનિયા સદકા કરકે કે ઇસમેં તુમ્હેં રિઝક દિયા જાએગા, તુમ્હારી મદદ કી જાએગી ઓર તુમ્હારી શિકસતગીકી ઇસ્લાહ કી જાએગી.

એક હદીસમેં હે કે કિયામત કે દિન હર શખ્સ અપને સદકેકે સાએમેં હોગા, જબ તક હિસાબકા ફેસલા ન હો યા'ની કિયામતકે દિન જબ આફતાબ નિહાયત કરીબ હોગા, હર શખ્સ પર ઉસકે સદકાતકી મિકદારસે સા'યા હોગા. જિતના ઝિયાદા સદકા દિયા હોગા, ઉતના હી ઝિયાદા સા'યા હોગા.

એક દૂસરી હદીસમેં હે કે સદકા કબરોંકી ગરમી દૂર કરતા હે ઓર હર શખ્સ કિયામતમેં અપને સદકેસે સા'યા હાસિલ કરેગા.

ઓર યે મઝમૂન તો બહોત-સી રિવાયાતમેં આયા હે કે સદકા બલાઓંકો દૂર કરતા હે. ઇસ ઝમાનેમેં જબકે મુસલમાનોં પર ઉનકે આ'માલકી બદોલત હર તરફસે હર કિસમકી બલાએં મુસલ્લત હો રહી હેં, સદકાતકી બહોત ઝિયાદા કસરત કરના ચાહિએ, બિલખુસૂસ જબકે દેખતી આંખોં ઉમ્ર ભરકા અન્દોખ્તા ખડે-ખડે છોડના પડ જાતા હે. એસી હાલતમેં બહોત એહતિમામસે બહોત ઝિયાદા મિકદારમેં સદકાત કરતે રેહના ચાહિએ કે ઇસમેં વો માલ ભી ઝા'યા હોનેસે મેહફૂઝ હો જાતા હે જો સદકા કિયા ગયા. ઓર ઉસકી બરકતસે અપને ઉપરસે બલાએં હટ ભી જાતી હેં, મગર અફસોસ કે હમ લોગ ઇન એહવાલકો અપની આંખોંસે દેખતે હુએ ભી સદકાતકા એહતિમામ નહીં કરતે.

એક હદીસમેં હે કે સદકા બુરાઇકે સત્તર દરવાઝે બન્દ કરતા હે.

એક હદીસમેં હે કે સદકા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ગુસ્સેકો દૂર કરતા હે ઓર બૂરી મોતસે હિફાઝત કરતા હે.

એક હદીસમેં હે કે સદકા ઉમ્રકો બઢાતા હે ઓર બૂરી મોતકો દૂર કરતા હે ઓર તકબ્બુર ઓર ફખરકો હટાતા હે.

એક હદીસમેં હે કે હક તઆલા સુબ્હાનુહૂ એક રોટીકે લુકમેસે યા એક મુઠી ખજુર યા ઓર કોઇ એસી હી મા'મૂલી ચીઝ, જિસસે મિસ્કિનકી ઝરૂરત પૂરી હોતી હો, તીન આદમિયોંકો જન્નતમેં દાખિલ ફરમાતે હેં -

એક સાહબે ખાના, જિસને સદકેકા હુકમ દિયા.

દૂસરે ઘરકી બીવી, જિસને રોટી વગેરહ પકાઇ.

તીસરે વો ખાદિમ, જિસને ફકીર તક પહોંચાયા.

યે હદીસ બયાન ફરમાકર ઇર્શાદ ફરમાયા, સારી તા'રીફેં હમારે અલ્લાહકે

લિએ હૈં, જિસને હમારે ખાદિમોંકો ભી સવાબમેં ફરામોશ નહીં કિયા.

એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફ્ત ફરમાયા કે જાનતે હો બડા સખ્ત તાકતવર કૌન હે. લોગોંને અર્ઝ કિયા કે જો મુકાબલેમેં દૂસરોંકો પછાડ દે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, બડા બહાદુર વો હે જો ગુસ્સેકે વકત અપને ઉપર કાબૂ પાકતા હો. ફિર દર્યાફ્ત ફરમાયા, જાનતે હો કે બાંજ કૌન હે ? લોગોંને અર્ઝ કિયા, જિસકે ઔલાદ ન હો. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા નહીં, બલ્કે વો આદમી હે જિસને કોઈ ઔલાદ આગે ન ભેજી હો. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જાનતે હો ફકીર કૌન હે ? લોગોંને અર્ઝ કિયા, જિસકે પાસ માલ ન હો. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ફકીર ઔર પૂરા ફકીર વો હે જિસકે પાસ માલ હો ઔર ઉસને આગે કુછ ન ભેજા હો (કે વો ઉસ દિન ખાલી હાથ ખડા રેહ જાએગા, જિસ દિન ઉસકો સખ્ત એહતિયાઝ હોગી.)

હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હઝરત આઈશા (રદીયલ્લાહુ અન્હા) સે ફરમાયા કે અપને નફસકો અલ્લાહ તઆલાસે ખરીદ લે, અગરચે ખજૂરકે એક ટુકડે હી કે સાથ કયોં ન હો. મૈં તુઝે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે કિસી મુતાલબેસે નહીં બચા સકતા. અય આઈશા ! કોઈ માંગનેવાલા તેરે પાससે ખાલી ન જાએ, ચાહે બકરીકા ખુર હી કયોં ન હો. (દુર્રે મન્સુર)

ઈમામં ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે પેહલે લોગ ઈસકો બૂરા સમઝતે થે કે કોઈ દિન સદકા કરનેસે ખાલી જાએ, ચાહે એક ખજૂર હી કયોં ન હો, ચાહે રોટીકા ટુકડા હી કયોં ન હો, ઈસ લિએ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે કિયામતમેં હર શખ્સ અપને સદકેકે સાએમેં હોગા. (એહ્યા અવ્વલ)

આયત ૧૦. હક તઆલા શાનુહૂ સૂદકો મિટાતે હૈં ઔર સદકાતકો બઢાતે હૈં. - સૂરએ બકર: રૂકુઅ-૩૮

(۱۰) يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَ يُرْبِي الصَّدَقٰتِ ؕ (بقرہ ع ۳۸)

ફાયદા – સદકાતકા બઢાના ઈસસે પેહલે બહોત-સી રિવાયાતમેં ગુઝર ચુકા હે કે આખિરતમેં ઉસકા સવાબ પહાડકે બરાબર હોતા હે, યે તો આખિરતકે એતેબારસે થા ઔર દુનિયામેં ભી અકસર બઢતા હે કે જો શખ્સ સદકા ઈખ્લાસકે સાથ કસરતસે કરતા રેહતા હે, ઉસકી આમદનીમેં ઈઝાફા હોતા રેહતા હે, જિસકા દિલ ચાહે તજુર્બા કરકે દેખ લે, અલબત્તા ઈખ્લાસ શર્ત હે, રિયા ઔર ફખર ન હો ઔર સૂદ આખિરતમેં તો મિટાયા હી જાતા હે, દુનિયામેં ભી અકસર બરબાદ હો જાતા હે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ

વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ ફરમાતે હૈં કે સૂદ અગરચે બઢ્હા હુઆ હો લેકિન ઉસકા અંજામ કમીકી તરફ હોતા હે ઓર મા'મર (રદી.) કેહતે હૈં કે ચાલીસ સાલમેં સૂદમેં કમી હો જાતી હે.

હઝરત જહહાક (રદી.) ફરમાતે હૈં કે સૂદ દુનિયામેં બઢ્હતા હે ઓર આખિરતમેં મિટા દિયા જાતા હે.

હઝરત અબૂબર્ઝહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયાકે આદમી એક ટુકડા દેતા હે, વો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં ઈતના બઢ્હતા હે કે ઉહદ પહાડકે બરાબર હો જાતા હે.

(١١) لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ ۝ (آل عمران ١٠)

આયત-૧૧. અય મુસલમાનો! તુમ (કામિલ) નેકીકો હાસિલ ન કર સકોગે, યહાં તકકે ઉસ ચીઝકો ખર્ચ ન કરો જો તુમકો (ખૂબ) મેહબૂબ હો.

- સૂરએ આલે ઈમરાન રૂકુઅ-૧૦

ફાયદા- હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અન્સારમેં સબસે ઝિયાદા દરખ્ત ખજૂરોંકે હઝરત અબૂ તલ્હા (રદી.) કે પાસ થે ઓર ઉનકા એક બાગ થા, જિસકા નામ બેરૂહા થા, વો ઉનકો બહોત હી ઝિયાદા પસન્દ થા. યે બાગ મસ્જિદે નબવીકે સામને હી થા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) અકસર ઇસ બાગમેં તશરીફ લે જાતે ઓર ઉસકા પાની નોશ ફરમાતે, જો બહોત હી બેહતરીન પાની થા. જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ તો હઝરત અબૂ તલ્હા (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઓર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! હક તઆલા શાનુહૂ યોં ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં -

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ

લન્તનાલુલબિર્ર હત્તા તુન્ફિકૂ મિમ્મા તુહિબ્બુન.

ઓર મુઝે અપની સારી ચીઝોંમેં બેરૂહા સબસે ઝિયાદા મેહબુબ હે મૈં ઉસકો અલ્લાહકે લિએ સદકા કરતા હૂં ઓર ઉસકે અજર વ સવાબકી અલ્લાહસે ઉમ્મીદ રખતા હૂં, આપ જહાં મુનાસિબ સમઝે ઉસકો ખર્ચ ફરમાએં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, વાહ ! વાહ ! બહોત હી નફાકા માલ હે. યે મુનાસિબ સમઝતા હૂં કે ઇસકો અપને રિશ્તેદારોંમેં તકસીમ કર દો. અબૂ તલ્હા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, બેહતર હે ઓર ઉસકો અપને ચચાજાદ ભાઇયોં ઓર દૂસરે રિશ્તેદારોંમેં બાંટ દિયા.

એક ઓર હદીસમેં હે, અબૂત લહા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! મેરા બાગ જો ઇતની બડી માલિયતકા હે, વો સદકા હે ઓર મૈં અગર ઇસકી તા'કત રખતા કે કિસીકો ઇસકી ખબર ન હો તો એસા કરતા,

મગર બાગ એસી ચીઝ નહીં જો મખ્ફી રેહ સકે.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે જબ ઈસ આયતે શરીફાકા ઈલ્મ હુઆ તો મૈંને ઉન સબ ચીઝોંમેં ગૌર કિયા જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને મુઝે અતા ફરમાઈ થીં, મૈંને દેખા કે ઈન સબમેં મુઝે સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ અપની બાંદી મરજાના હૈ. મૈંને કહા કે યે અલ્લાહ કે વાસ્તે આઝાદ હૈ. ઈસકે બાદ અગર મૈં ઉસ ચીઝસે જિસકો અલ્લાહકે વાસ્તે દે દિયા હો, દોબારા નફા હાસિલ કરના ગવારા કરતા તો ઉસ બાંદીકો આઝાદ કર દેનેકે બાદ નિકાહ કર લેતા (કે વો જાઈઝ થા ઓર ઈસ્સે સદકેમેં કુછ કમી ન હોતી થી, લેકિન ચૂં કે ઈસમેં સૂરત સદકેમેં રૂજુઅકી-સી થી) યે મુઝે ગવારા ન હુઆ, ઈસલિએ ઈસકા નિકાહ અપને ગુલામ હઝરત નાફેઅ (રદી.) સે કર દિયા.

એક ઓર હદીસમેં હૈ કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) નમાંઝ પઢ રહે થે, તિલાવતમેં જબ ઈસ આયતે શરીફા પર ગુઝર હુઆ તો નમાઝ હીમેં ઈશારેસે અપની એક બાંદીકો આઝાદ કર દિયા. હક તઆલા શાનુહૂ ઓર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લ.) કે ઈર્શાદાતકી વુકઅત ઓર ઉનપર અમલ કરનેમેં પેશકદમી તો કોઈ ઈન હઝરાતે સહાબા (રદી.) સે સીખે, વાકઈ યેહી હઝરાત ઈસકે મુસ્તહિક થે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કે સહાબી (રદી.) બનાએ જાતે. હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખાદિમિયત ઈન્હીં હઝરાતકે શાયાને શાન થી. રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમ વ અર્ઝાહુમ અજમઈન.

હઝરત ઉમર (રદી.) ને હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રદી.) કો લિખ્ખા કે જલૂલાકી બાંદિયોં મેંસે એક બાંદી ઉનકે લિએ ખરીદ દેં, ઉન્હોંને એક બેહતરીન બાંદી ખરીદકર ભેજ દી. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ઉસ બાંદીકો અપને પાસ બુલાયા ઓર યે આયતે શરીફા પઢી ઓર ઉસકો આઝાદ કર દિયા.

હઝરત મુહમ્મદ બિન મુન્કદિર કેહતે હૈં કે જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ તો હઝરત ઝૈદ બિન હારિસા (રદી.) કે પાસ એક ઘોડા થા જો ઉનકો અપની સારી ચીઝોંમેં સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ થા, વો ઉસકો લેકર હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઓર અર્ઝ કિયાકે યે સદકા હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉસકો કુબૂલ ફરમા લિયા ઓર લેકર ઉનકે સાહબઝાદે હઝરત ઉસામા (રદી.) કો દે દિયા. હઝરત ઝૈદ (રદી.) કે ચેહરે પર ઈસ્સે કુછ ગરાનીકે આસાર ઝાહિર હુએ (કે ઘરકે ઘર હીમેં રહા, બાપકે બજાએ બેટેકા હો ગયા) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને તુમ્હારા સદકા કુબૂલ કર લિયા યા'ની તુમ્હારા સદકા અદા હો ગયા. અબ મૈં ચાહે ઈસકો તુમ્હારે બેટેકો દૂં યા કિસી ઓર રિશ્તેદારકો યા અજનબીકો (ઈસ લિએકે તુમ તો બેટેકો નહીં દે રહે, જિસ્સે ખુદગરઝીકા શુબ્હા હો, તુમ તો મુઝે દે ચુકે, અબ મુઝે ઈખ્તિયાર હૈ કે મૈં જિસકો દિલ ચાહે, દૂં).

કબીલા બની સુલેમ કે એક શખ્સ કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદી.) રબજા નામ કે એક ગાંવમેં રેહતે થે, વહાં ઉનકે પાસ ઊંટ થે ઓર ઉનકા ચરાને વાલા એક ઝઈફ આદમી થા. મૈંભી વહાં ઉનકે કરીબ હી રેહતા થા. મૈંને ઉનસે અર્ઝ કિયા કે મૈં આપકી ખિદમતમેં રેહના ચાહતા હૂં, આપકે ચરવાહેકી મદદ કરુંગા ઓર આપકે ફુયૂઝ હાસિલ કરુંગા, શાયદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આપકી બરકતસે મુઝે ભી નફા અતા ફરમાવેં. હઝરત અબૂઝર (રદી.) ને ફરમાયા, મેરા સાથી વો હે (યા'ની એસે શખ્સકો મૈં અપના સાથી બના સકતા હૂં) જો મેરા કેહના માને, અગર તુમ ઈસકે લિએ તૈયાર હો તો કોઈ મુઝાઈકા નહીં, વરના મેરે સાથ રેહનેકા ઈરાદા ન કરો. મૈંને પૂછા કે આપ કિસ ચીઝમેં મેરી ઈતાઅત ચાહતે હૈં, ફરમાયા કે જબ મૈં કોઈ ચીઝ કિસીકો દેને કે લિએ માંગૂ તો સબસે બેહતર છાંટ કર દો. મૈંને કુબૂલ કર લિયા ઓર એક ઝમાને તક ઉનકી ખિદમતમેં રહા. ઉનકો મા'લૂમ હુઆ કે ઈસ ઘાટ પર જો લોગ આબાદ હૈં, ઉનકો તંગી હે. મુઝસે ફરમાયા કે એક ઊંટ મેરે ઊંટોમેંસે લાઓ. મૈંને હસ્બે વાઅદા તલાશ કિયા તો ઉન સબમેં બેહતરીન એક ઊંટ નર થા, જો બહોત સધા હુઆ થા, ઉસ જૈસા કોઈ જાનવર ઉનમેં નહીં થા. મૈંને ઉસકે લે જાનેકા ઈરાદા કિયા, લેકિન મુઝે ખ્યાલ હુઆ કે ઉસકી ખુદ યહાં ભી (જુફતી વગૈરહ કે લિએ) ઝરૂરત રેહતી હે, ઉસકો છોડકર બાકી ઊંટોમેં જો સબસે અફઝલ ઓર બેહતર જાનવર થા, વો એક ઊંટની થી. મૈં ઉસકો લે ગયા. ઈત્તિફાકસે હઝરતકી નઝર ઉસ ઊંટ પર પડ ગઈ, જિસકો મૈં મસ્લેહતકી વજહસે છોડકર ગયા થા, મુઝસે ફરમાને લગે, તુમને મુઝસે ખિયાનત કી. મૈં સમઝ ગયા ઓર ઉસ ઊંટનીકો વાપસ લાકર વો ઊંટ લે ગયા. આપને હાઝિરીને મજલિસસે મુખાતબ હોકર ફરમાયા કે દો આદમી એસે ચાહિએ જો એક સવાબકા કામ કરેં. દો શખ્સોંને અપને આપકો પેશ કિયા કે હમ હાઝિર હૈં. ફરમાયા કે અગર તુમ્હેં કોઈ ઉઝર ન હો તો ઈસ ઊંટકો ઝબ્હ કરકે ઈસકે ગોશ્તકે ટુકડે કિયે જાએં, જિતને ઘર ઉસ ઘાટ પર આબાદ હૈં ઓર સબ ઘરોંમેં એક-એક ટુકડા ઉસકે ગોશ્તકા પહોંચા દિયા જાએ ઓર મેરા ઘર ભી ઉનમેં શુમાર કર લિયા જાએ ઓર ઉસમેં ભી ઉતના હી જાએ જિતના-જિતના ઓર ઘરોંમેં જાએ, ઝિયાદા ન જાએ. ઉન દોનોંને કુબૂલ કર લિયા ઓર તા'મીલે ઈર્શાદ કર દી. જબ ઈસ્સે ફારિગ હો ગયે તો મુઝે બુલાયા ઓર ફરમાયા કે મુઝે યે મા'લૂમ ન હો સકા કે તુમ મેરે ઉસ વાઅદેકો, જો શુરૂમેં હુઆ થા, ભૂલ ગએ થે, તબ તો મૈં મા'ઝૂર સમઝતા હું યા તુને બાવજૂદ યાદ હોને કે ઉસકો પસે પુશ્ત ડાલ દિયા થા. મૈંને અર્ઝ કિયા, મૈં ભૂલા તો નહીં થા, મુઝે વો યાદ થા, લેકિન જબ મૈંને તલાશ કિયા ઓર યે ઊંટ સબસે અફઝલ મિલા તો મુઝે આપકી ઝરૂરતકા ખ્યાલ પૈદા હુઆ કે આપકો

ખુદ ઈસકી ઝરૂરત હે. ફરમાને લગે કે મહઝ મેરી ઝરૂરતકી વજહસે છોડા થા. મૈંને અર્ઝ કિયા કે મહઝ ઈસી વજહસે છોડા થા. ફરમાને લગે કે મૈં અપની ઝરૂરતકા વકત બતાઉં. મેરી ઝરૂરતકા વકત વો હે જબ મૈં કબરકે ગઢ્ઢેમેં ડાલ દિયા જાઉંગા, વો દિન મેરી મુહતાજીકા દિન હોગા. તેરે હર માલમેં તીન શરીક હૈં -

એક : તો મુકદ્દર શરીક હે, મા'લૂમ નહીં કે તકદીર અચ્છે માલકો લે જાએ યા બૂરે કો, વો કિસી ચીઝકા ઈન્તિઝાર નહી કરતી (યા'ની જિસ માલકો મૈં ઉમદા ઔર બેહતર ઔર અપને દૂસરે વકત કે લિએ કારઆમદ સમઝકર છોળ દૂં, મા'લૂમ નહીં કે વો દૂસરે વકત મેરે કામ આ સકેગા યા નહીં) તો ફિર ઉસી વકત કર્યો ન ઉસકો આખિરતકા ઝખીરા બનાકર અલ્લાહકે બૈંકમેં જમા કર દૂં.

દૂસરા : શરીક વારિસ હે જો હર વકત ઈસ ઈન્તિઝારમેં રેહતા કે કબ તૂ ગઢ્ઢેમેં જાવે તાં'કે વો સારા માલ વસૂલ કરે.

તીસરા : તૂ ખુદ ઉસ માલકા શરીક હે (કે અપને કામમેં લા સકતા હે,) પસ ઈસકી કોશિશ કરકે તૂ તીનોં શરીકોંમેં કમ હિસ્સા પાનેવાલા ન હો. (એસા ન હો કે મુકદ્દર ઉસકો લે ઉડે કે વો ઝા'યા હો જાએ યા વારિસ લે ઉડે. ઈસસે બેહતર યેહી હે કે તૂ ઉસકો જલ્દીસે હક તઆલા શાનુહૂકે ખજાનેમેં જમા કર દે.)

ઈસકે અલાવા હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હે -

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ

લન્તનાલુલબિર્ર હત્તા તુન્ફિકૂ મિમ્મા- તુહિબ્બૂન.

ઔર યે ઊંટ જબ મુઝે સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ હે તો ક્યોં ન ઈસકો અપને લિએ મખ્સૂસ કરકે મેહફૂઝ કર લૂં ઔર આગે ભેજ દૂં.

એક ઔર હદીસમેં આયા હે, હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે એક જાનવરકા ગોશ્ત હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં પેશ કિયા ગયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ખુદ ઉસકો પસંદ નહીં કિયા, મગર દૂસરોંકો ખાનેસે મના ભી નહીં કિયા. મૈંને અર્ઝ કિયા કે ઈસકો ફકીરોંકો દે દૂં, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, એસી ચીઝેં ઉનકો ન દો જિન્કો ખુદ ખાના પસંદ નહીં કરતી હો.

એક હદીસમેં હે, હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) શકર ખરીદકર ગુરબા પર તકસીમ કર દેતે. હઝરતકે ખાદિમને અર્ઝ કિયા કે અગર શકરકી બજાએ ખાના દિયા જાયા કરે તો ગુરબાકો ઈસમેં ઝિયાદા નફા હો. ફરમાયા, સહી હે, મેરા ભી યેહી ખ્યાલ હે, લેકિન હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હે -

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ

લન્તનાલૂલબિર્ર હત્તા તુન્ફિકૂ મિમ્મા- તુહિબ્બૂન.

ઓર મુઝે શકર (મીઠા) ઝિયાદા મર્ગૂબ હે. (દુર્રે મન્સુર) યે હઝરાત કિસી ચીઝકો અફઝલ સમઝતે હુએ ભી હક તઆલા શાનુહૂ ઓર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લ.) કે ઝાહિર અલફાઝ પર અમલ કરનેકી અકસર કોશિશ કિયા કરતે થે. ઈસકી બહોત સી મિસાલેં અહાદીસમેં મોજૂદ હૈં. યે મુહબ્બતકી ઈન્તિહા હે કે મેહબૂબકી ઝુબાનસે નિકલી હુઇ બાત પર અમલ કરના હે, ચાહે અફઝલ દૂસરી ચીઝ હો.

(۱۲) وَسَارِعُوْٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِيْنَ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ فِي السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ وَالْكٰظِمِيْنَ الْغَيْظَ وَالْعَافِيْنَ عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ

(سورۃ آل عمران ع ۱۴)

આયત નં.-૧૨ દોડો ઉસ બખ્શિશકી તરફ જો તુમ્હારે રબકી તરફસે હે ઓર દોડો ઉસ જન્નતકી તરફ જિસકા ફેલાવ સારે આસમાન ઓર ઝમીન હૈં જો તેયાર કી ગઇ હે એસે મુત્તકી લોગોંકે લિએ, જો અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ કરતે હૈં, ફરાખીમેંભી ઓર તંગીમેંભી ઓર ગુસ્સેકો ઝબ્ત કરનેવાલે ઓર લોગોંકી ખતાઓંકો મા'ફ કરનેવાલે હૈં ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મેહબૂબ રખતે હૈં એહસાન કરને વાલોંકો. -સૂરએ આલે ઈમરાન રૂકુઅ-૧૪

ફાયદા-- ઉલમાને લિખ્ખા હે કે બા'ઝ લોગોંને બની ઈસ્રાઈલકી ઈસ બાત પર રશ્ક કિયા થા કે જબ કોઈ ઉનમેંસે ગુનાહ કરતા તો ઉસકે દરવાઝે પર વો લિખ્ખા હુઆ હોતા ઓર ઉસકા કફફારા ભી કે ફલાં કામ ઈસ ગુનાહકે કફફારેમેં કિયા જાએ મસલન નાક કાટ દી જાએ, કાન કાટ દિયા જાએ વગેરાહ - વગેરાહ. ઈન હઝરાતકો ઈસ પર રશ્ક થા કફફારા અદા કરનેસે ઈસ ગુનાહકે ઝાઈલ હો જાનેકા યકીન થા ઓર ગુનાહકી એહમિયત ઈન હઝરાતકી નિગાહમેં ઈતની સખ્ત થી કે ઈસ કિસ્મકી સઝાઓંકોભી ઈસકે મુકાબલેમેં હલ્કા ઓર કાબિલે રશ્ક સમઝતે થે. ઈન હઝરાત કે જો વાકિયાત હદીસકી કિતાબોંમેં આતે હૈં, વો વાકઈ એસે હી હૈં કે બશરીયતસે કિસી ગુનાહકે સરઝદ હો જાનેકે બાદ ઉસકી હેબત ઓર એહમિયત ઉનપર બહોત ઝિયાદા મુસલ્લત હો જાતી, મર્દ તો મર્દ થે હી, ઓરતોંમેં ભી યેહી જઝબા થા. એક ઓરતસે ઝિના સા'દિર હો ગયા, ખુદ હુઝૂર (સ.અ.વ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઈ, ખુદ એ'તરાફે જુર્મ કિયા ઓર ગુનાહસે પાક હોનેકે શોકમેં અપને આપકો સંગસાર હોને કે લિએ પેશ કિયા ઓર સંગસાર હો ગઇ, કયોં ? ઈસ લિએ કે ગુનાહકી હેબત ઉસકે દિલમેં ઈસ મરનેસે બહોત ઝિયાદા થી.

નમાઝ પઢતે હુએ હઝરત અબૂ તલહા (રદી.) કે દિલમેં અપને બાગકા

ખ્યાલ ગુઝર ગયા, ઉસકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં સદકા કરકે ચૈન મિલા. મહઝ ઈસ ગૈરતમેં કે નમાઝમેં દુનિયાકી ચીઝકા ખ્યાલ આ ગયા, એસી ચીઝ જો નમાઝમેં અપની તરફ મુતવજ્જહ કરે અપને પાસ નહીં રખની.

એક ઔર અન્સારીકે સાથ ઈસ કિસ્મકા કિસ્સા ગુઝરાકે ખજૂરેં શબાબ પર આ રહી થી, નમાઝમેં ઉનકા ખ્યાલ આ ગયા (કે કૈસે પક રહી હે ?)

હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કી ખિલાફતકા ઝમાના થા. ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર બાગકા કિસ્સા ઝિકર કરકે ઉનકે હવાલે કર દિયા, જિસકો ઉન્હોંને પચાસ હઝારમેં ફરોખ્ત કરકે કીમત દીની કામોં પર ખર્ચ કર દી.

હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) ને એક મુશ્તબહા લુકમા એક મર્તબા ગલતીસે ખા લિયા. બાર-બાર પાની પી - પી કર કૈ કી કે વો નાજાઈઝ લુકમા બદનકા જુઝ્વ ન બન જાએ. બહોતસે વાકિઆત ઈન હઝરાતકે અપને રિસાલે 'હિકાયાતે સહાબા'મેં લિખ ચૂકા હૂં. એસી હાલતમેં ઈન હઝરાતકો અગર ઈસપર રશ્ક હો કે બનૂ ઈસ્રાઈલકે ગુનાહોંકા કફ્ફારા ઉનકો મા'લૂમ હો જાતા થા ઔર ઈસ્સે ગુનાહ ઝાઈલ હો જાતા થા, બે-મહલ નહીં. હમ ના એહલોંકા ઝેહન ભી યહાં તક નહીં પહોંચતા કે ગુનાહ ઈસ કદર સખ્ત ચીઝ હે, ગરઝ ઈન હઝરાતકે ઈસ રશ્કપર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને લુત્ફ વ કરમ ઔર અપને મેહબૂબ સય્યિદુલ મુર્સલીન (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઉમ્મત પર ફઝલ વ ઈનૂઆમકી વજહસે યે આયતે શરીફા નાઝિલ ફરમાઈ કે એસે નેક કામોંકી તરફ દૌડો, જિનસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી મગ્ફિરત મયસ્સર હો જાએ.

હઝરત સઈદ બિન ઝુબૈર (રદી.) ઈસ આયતે શરીફાકી તફસીરમેં ફરમાતે હૈં કે નેક આ'માલકે ઝરિયેસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી મગ્ફિરતકી તરફ સબકત કરો ઔર ઐસી જન્નતકી તરફ સબકત કરો જિસકી વુસઅત ઈતની હે કે સાતોં આસમાનકે બરાબર એક દૂસરેકે સાથ જોડ દિએ જાએં જૈસાકે એક કપડા દૂસરેકે સાથ જોડ દિયા જાતા હે ઔર ઈસી તરહ સાતોં ઝમીન એક દુસરેકે સાથ જોડ દી જાએં તો જન્નતકી વુસ્અત ઉનકે બરાબર હોગી.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે ભી યેહી નકલ કિયા ગયા કે સાતોં આસમાન ઔર સાતોં ઝમીનેં એક - દૂસરેકે બરાબર જોડ દી જાએં તો જન્નતકી ચૌડાઈ ઉનકે બરાબર હોગી.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) કે ગુલામ હઝરત કુરૈબ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને તૌરાતકે એક આલિમકે પાસ ભેજા ઔર ઉનકી કિતાબોંસે જન્નતકી વુસ્અતકા હાલ દર્યાફ્ત કિયા, ઉન્હોંને હઝરત મૂસા (અલા નબીયિના વ અલયહિસ્સલામ) કે સહીફે નિકાલે ઔર ઉનકો દેખકર બતાયા કે

જન્નતકી ચૌડાઈ ઇતની હૈ કે સાતોં આસમાન ઔર સાતોં ઝમીન એક-દૂસરેકે સાથ જોડ દી જાએં તોભી ઉસકે બરાબર હોં, યે તો ચૌડાઈ હૈ ઔર ઉસકી લમ્બાઈકા હાલ અલ્લાહ હીકો મા'લૂમ હૈ.

હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જંગે બદરમેં હુઝૂર (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે લોગો ! એસી જન્નતકી તરફ બઢો જિસકી ચૌડાઈ સારે આસમાન ઔર ઝમીન હૈં.

હઝરત ઉમૈર બિન હમ્મામ અન્સારી (રદી.) ને (તાંઅજ્જુબસે) અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! એસી જન્નત જિસકી ચૌડાઈ ઇતની ઝિયાદા હૈ ? હુઝૂર (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, બેશક ! હઝરત ઉમૈર (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, વાહ ! વાહ !! યા રસૂલલ્લાહ ! ખુદાકી કસમ ! મૈં ઉસમેં દાખિલ હોને વાલોંમેં ઝરૂર હૂંગા. હુઝૂર (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, હાં, હાં. તુમ ઉસમેં જાનેવાલોંમેં હો. ઇસકે બાદ હઝરત ઉમૈર (રદી.) ને ચંદ ખજૂરેં ઊંટકે હોદજમેંસે નિકાલકર ખાના શુરૂ કી (કિ લડનેકી તાકત પૈદા હો) ફિર કેહને લગે કે ઇન ખજૂરોંકે ખા ચુકનેકા ઇન્તિઝાર તો બડી લમ્બી ઝિન્દગી હૈ, યે કેહકર ઉનકો ફેંકકર લડાઈકી જગહ ચલ દિએ ઔર લડતે-લડતે શહીદ હો ગએ. (દુર્રે મન્સુર)

ઇસ આયતે શરીફામેં મો'મિનીનકી એક ખાસ મદ્હ ઔર તા'રીફ યેભી ઝિકર કી ગઇ કે ગુસ્સેકો પીનેવાલે ઔર લોગોંકો મા'ફ કરનેવાલે, યે બડી ઉંચી ઔર ખાસ સિફત હૈ.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે જબ તેરે ભાઈસે લગ્ઝિશ હો જાએ તો તૂ ઉસકે લિએ સત્તર ઉજર પૈદા કર ઔર ફિર અપને દિલકો સમઝા કે ઉસકે પાસ ઇતને ઉઝર હૈં ઔર જબ તેરા દિલ ઉનકો કુબૂલ ન કરે તો બજાએ ઉસ શખ્સકે અપને દિલકો મલામત કર કે તુઝમેં કિસ કદર કસાવત ઔર સખ્તી હૈ કે તેરા ભાઈ સત્તર ઉઝર કર રહા હૈ ઔર તૂ ઉનકો કુબૂલ નહીં કરતા ઔર અગર તેરા ભાઈ કોઈ ઉઝર કરે તો ઉસકો કુબૂલ કર, ઇસ લિએ કે હુઝૂર (સ.અ.વ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સકે પાસ કોઈ ઉજર કરે ઔર વો કુબૂલ ન કરે તો ઉસપર ઇતના ગુનાહ હોતા હૈ, જિતના ચુંગીકે મુહર્રિર કો. હુઝૂર (સલ્લ.) ને મો'મિનકી યે સિફત બતાઇ હૈ કે જલ્દી ગુસ્સા આ જાએ ઔર જલ્દી હી ઝાઇલ હો જાએ. યે નહીં ફરમાયા કે ગુસ્સા ન આતા હો. બલ્કે યે ફરમાયા કે જલ્દી ઝાઇલ હો જાતા હો.

ઇમામ શાફઈ (રહ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસકો ગુસ્સેકી બાત પર ગુસ્સા ન આએ, યે ગધા હૈ ઔર જો રાઝી કરને પર રાઝી ન હો, વો શૈતાન હૈ. ઇસીલિએ હક તઆલા જલ્લ શાનુહૂને ગુસ્સેકો પીનેવાલે ફરમાયા. યે નહીં ફરમાયા કે ઇનકો ગુસ્સા ન આતા હો. (એહયા)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ એસી હાલતમેં ગુસ્સેકો પી લે કે ઉસકો પૂરા કરને પર કાદિર હો તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો અમ્ન ઔર ઈમાનસે ભરપૂર કરતે હૈં. (દુર્રે મન્સુર) યા'ની મજબૂરીકા નામ સબર તો હર જગહ હોતા હૈ, કમાલ યે હૈ કે કુદરતકે બાવજૂદ સબર કરે.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે આદમી ગુસ્સેકા ઘૂંટ પી ડાલે, ઈસ્સે ઝિયાદા પસંદીદા કોઈ ઘૂંટ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે નઝદીક નહીં હૈ. જો ઈસ ઘૂંટકો પી લે, હક તઆલા જલ્લ શાનુહૂ ઉસકે બાતિનકો ઈમાનસે ભર દેતે હૈં.

એક ઔર હદીસમેં હૈ, જો શખ્સ કુદરતકે બાવજૂદ ગુસ્સા પી જાએ, અલ્લાહ તઆલા કિયામતમેં સારી મખ્લૂકકે સામને ઉસકો બુલાકર ફરમાએંગેકે જિસ હૂરકો દિલ ચાહે, ઈન્તિખાબ કર લે.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે બહાદુર વો નહીં હૈ જો દૂસરોંકો પછાડ દેં, બહાદુર વો હૈ જો ગુસ્સેમેં અપને ઉપર કાબૂ પા લે.

હઝરત અલી બિન ઈમામ હુસૈન (રદી.) કી એક બાંદી ઉનકો, વુઝૂ કરા રહી થી કે લોટા હાથસે ગિરા, જિસ્સે ઉનકા મુંહ ઝખ્મી હો ગયા. ઉન્હોંને તેઝ નિગાહસે બાંદીકો દેખા. વો કેહને લગી, અલ્લાહ તઆલાકા ઈર્શાદ હૈ, વલ્ કાઝિમીનલ્ગૈઝ હઝરત અલી (રદી.) ને ફરમાયા મૈંને અપના ગુસ્સા પી લિયા. ઉસને ફિર પઢા, વલ્આફી ન- અનિન્નાસિ આપને ફરમાયા, તુઝે અલ્લાહ તઆલા મા'ફ કરે. ઉસને પઢા, યુહિબ્બુલ્ મુહ્સિનીન. આપને ફરમાયા, તૂ આઝાદ હૈ. (દુર્રે મન્સુર)

એક મર્તબા એક મેહમાન કે લિએ ઉનકા ગુલામ ગરમ-ગરમ ગોશ્તકા પ્યાલા ભરા હુઆ લા રહા થા. વો ઉનકે છોટે બચ્ચેકે સર પર ગિર ગયા. વો મર ગયા. આપને ગુલામસે ફરમાયા કે તૂ આઝાદ હૈ ઔર ખુદ બચ્ચેકી તજહીઝ વ તકફીનમેં લગ ગએ. (રોઝ)

(۱۳) إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ

આયત-૧૩. બસ ઈમાન વાલે તો વો લોગ હોતે હૈં કે જબ ઉન્કે સામને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઝિકર આ જાએ તો ઉસકી અઝમતકે ખ્યાલસે ઉનકે દિલ ડર જાએં ઔર જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી આયતેં ઉનકે સામને તિલાવત કી જાતી હૈં તો વો ઉનકે ઈમાનકો ઝિયાદા મઝબૂત કર દેતી હૈં ઔર વો લોગ અપને રબ હી પર તવક્કુલ કરતે હૈં ઔર

يُنْفِقُوْنَ ۞ أُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ حَقًّا ۚ لَهُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۞

(انفال ع ۱)

નમાઝકો કાયમ કરતે હૈં, ઔર જો કુછ હમને ઉનકો દિયા હે, ઉસમેંસે અલ્લાહકે વાસ્તે ખર્ચ કરતે હૈં, બસ યેહી હૈં સચ્ચે ઈમાન વાલે. ઉનકે લિએ બડે બડે દરજે હૈં ઉનકે રબકે પાસ ઔર ઉનકે લિએ મગફેરત હે ઔર ઉનકે લિએ ઇઝ્ઝતકી રોઝી હે. - સૂરએ અનફાલ રૂકુઅ-૧

ફાયદા — હઝરત અબુ દરદા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે દિલકા ડર જાના એસા હોતા હે જૈસેકે ખજૂરકે ખુશ્ક પત્તોંમેં આગ લગ જાના. ઈસકે બાદ અપને શાગિર્દ શહર બિન હોશબ (રદી.) કો ખિતાબ કરકે ફરમાતે હૈં કે અય શહર ! તુમ બદનકી કપકપી નહીં જાનતે ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, જાનતા હું. ફરમાયા, ઉસ વકત દુઆ કિયા કરો. ઉસ વકતકી દુઆ કુબૂલ હોતી હે.

હઝરત સાબિત બનાની (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક બુઝુર્ગને ફરમાયા કે મુઝે મા'લુમ હો જાતા હે કે મેરી કૌન સી દુઆ કુબૂલ હુઇ ઔર કૌન સી નહીં હુઇ. લોગોંને અર્ઝ કિયા કે યે કિસ તરહ મા'લૂમ હો જાતા હે, ફરમાયા કે જિસ વકત મેરે બદન પર કપકપી આ જાએ ઔર દિલ ખોફઝદાહ હો જાએ ઔર આંખોંસે આંસૂ બેહને લગેં, ઉસ વકતકી દુઆ મકબૂલ હોતી હે.

હઝરત સદી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ ઉનકે સામને અલ્લાહકા ઝિકર આ જાએકા મતલબ યે હે કે કોઇ શખ્સ કિસી પર ઝૂલ્મકા ઈરાદા કરે યા કિસી ઔર ગુનાહકા કસ્દ કરે ઔર ઉસ્સે કહા જાએ કે અલ્લાહસે ડરે, તો ઉસકે દિલમેં અલ્લાહકા ખોફ પેદા હો જાએ.

હારિસ બિન માલિક અન્સારી (રદી.) એક સહાબી હૈં. એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા, હારિસ ! ક્યા હાલ હે ? અર્ઝ કિયા ગયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મૈં બેશક સચ્ચા મો'મિન બન ગયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે સોચકર કહો, ક્યા કેહતે હો, હર ચીઝ એક હકીકત હોતી હે, તુમ્હારે ઈમાનકી ક્યા હકીક્ત હે. (યા'ની તુમને કિસ બાતકી વજહસે યે તે કર લિયા કે મૈં સચ્ચા મો'મીન બન ગયા) અર્ઝ કિયા કે મૈંને અપને નફસકો દુનિયાસે ફેર લિયા, રાતકો જાગતા હું, દિનકો પ્યાસા રેહતા હું. (યા'ની રોઝા રખતા હૂં) ઔર જન્નતવાલોંકી આપસકી મુલાકાતોંકા મંઝર મેરી આંખોંકે સામને રેહતા હે ઔર જહન્નમવાલોંકે શો'ર વ શગબ ઔર વાવેલાકા નઝારા ભી આંખોંકે સામને હે. (યા'ની દોઝખ- જન્નતકા તસવ્વુર હર વક્ત રેહતા હે) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, હારિસ ! બેશક તુમને દુનિયાસે અપને નફસકો ફેર લિયા. ઉસકો મઝબૂત પકડે

રહો. તીન મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને યેહી ફરમાયા (દુર્રે મન્સુર) ઔર ઝાહિર બાત હે કે જિસ શખ્સકે સામને હર વકત દોઝખ ઔર જન્નતકા મંઝર રહેગા, વો દુનિયામેં કહાં ફંસ સકતા હે ?

(૧૪) وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَيْءٍ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ○ (انفال ع۸)

આયત-૧૪. ઔર જો કુછ તુમ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરોગે, ઉસકા સવાબ તુમકો પૂરા પૂરા દિયા જાએગા ઔર તુમપર કિસી કિસ્મકા ઝુલ્મ ન કિયા જાએગા.

- સૂરએ અનફાલ રૂકુઅ-૮

ફાયદા :- જિન આયાત ઔર અહાદીસમેં સવાબ બઢ્હાકર મિલનેકા બયાન હે, વો ઈસકે મનાફી નહીં હેં, ઈસકા મતલબ યે હે કે ઈન આ'માલમેં કિસી કિસ્મકી કમી નહીં હોગી, બાકી સવાબકી મિકદાર કયા હોગી. વો મૌકેકી ઝરૂરત, ખર્ચ કરનેવાલેકી નીય્યત ઔર હાલાતકે એ'તબારસે જિતની ભી બઢ્હ જાએ, યે તો આખિરતકે એ'તબારસે હે ઔર બસા ઓકાત દુનિયામેં ભી ઉસકા પૂરા બદલા મિલતા હે જૈસા કે દૂસરી આયાત ઔર અહાદીસમેં ભી ઈસકી તા'ઈદ હોતી હે જૈસાકે આયાતકે ઝેલમેં નં. ૨૦ પર ઔર અહાદીસકે ઝેલમેં નં. ૮ પર આ રહા હે ઔર ઈસ લિહાઝસે અગર ઈસ આયતે શરીફામેં ઈસ તરફ ઈશારા હો તો બઈદ નહીં.

(૧૫) قُلْ لِّعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خِلٰلٌ ○ (ابراہیم ع۵)

આયત-૧૫. જો મેરે ખાસ ઈમાનવાલે બન્દે હૈં, ઉનસે કેહ દિજિએ કે વો નમાઝકો કાયમ રખ્ખેં ઔર હમારે દિએ હુએ રિઝકસે ખર્ચ કરતે રહેં, પોશીદા તૌરસે ભી ઔર એલાનીયા ભી, એસે દિનકે આનેસે પેહલે, જિસમેં ન ખરીદ વ ફરોખ્ત હોગી, ન દોસ્તી હોગી.

- સૂરએ ઈબ્રાહીમ રૂકુઅ-૫

ફાયદા :- પોશીદા તૌરસે ભી ઔર એલાનીયા ભી યા'ની જિસ વકત જિસ કિસ્મકા સદકા મુનાસિબ હો કે હાલતકે એતબારસે દોનોં કિસ્મોંકી ઝુરૂરત હોતી હે ઔર હો સકતા હે કે મતલબ યે હો કે ફર્ઝ સદકાત ભી જિનકા એલાનિયા અદા કરના ઔલા હે ઔર નવાફિલ ભી, જિનકા ઈખ્ફા ઔલા હે, જૈસા કે આયતે શરીફા નં. ૯મેં ગુઝરા ઔર ઉસ દિનસે મુરાદ કિયામતકા દિન હે જૈસાકે આયતે શરીફા નં. ૬મેં ગુઝરા ઔર નમાઝકો કાયમ રખના સબસે પેહલી આયતે શરીફામેં ગુઝર ચુકા હે.

હઝરત જાબિર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ખુત્બા પઢા, ઉસમેં ફરમાયા, લોગો ! મરનેસે પેહલે - પેહલે તોબા કર લો ! (એસા ન હો કે મોત આ જાએ ઓર તોબા રેહ જાએ) ઓર મશાગિલકી કસરતસે પેહલે - પેહલે નેક આ'માલ કર લો, (એસા ન હો કે ફિર મશગલોંકી કસરતસે વકત ન મિલે) ઓર અપના ઓર અપને રબકા તઅલ્લુક મઝબૂત કર લો, ઉસકી યાદકી કસરતકે સાથ ઓર મખ્ફી ઓર એલાનિયા સદકેકી કસરતકે ઝરિયેસે કે ઈસકી વજહસે તુમ્હેં રિઝક ભી દિયા જાએગા, તુમ્હારી મદદ ભી હોગી, તુમ્હારી શિકસ્તાહાલી ભી દૂર હોગી. (તર્ગીબ)

આયત નં. ૬ આપ ખુશખબરી દીજિએ ઉન આજિઝી કરનેવાલે મુસલમાનોંકો, જો એસે હૈં કે જબ ઉનકે સામને અલ્લાહકા ઝિકર કિયા જાતા હૈ, તો ઉનકે દિલ ડર જાતે હૈં ઓર જો મુસીબતેં ઉનપર પડતી હૈં, ઉનપર સબર કરતે હૈં ઓર નમાઝકો કાયમ રખનેવાલે હૈં ઓર જો હમને ઉનકો દિયા હૈ, ઉસ્સે ખર્ચ કરતે હૈં. - સૂરએ હજ રુકુઅ-૫

(૬૫) وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصّٰبِرِينَ عَلٰى مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُونَ ○ (حج)

ફાયદા — મુખ્બિતીન જિસકા તર્જુમા આજિઝી કરનેવાલોંકા લિખ્ખા ગયા હૈ, ઈસકે તર્જુમેમેં ઉલમાકે કઇ કોલ હૈં, ઈસકા અસલ તર્જુમા પસ્તીકી તરફ જાનેવાલોંકા હૈ. બા'ઝ ઉલમાને ઈસકા તર્જુમા એહકામે ઇલાહીયાકે સામને ગરદન ઝુકા દેનેવાલોંકા કિયા હૈ કે વોભી ગરદનકો નીચેકી તરફ લે જાતે હૈં.

બા'ઝને તવાઝો કરનેવાલોંકા કિયા હૈ કે વો તો ગરદન ઝુકાનેવાલે હર વકત હી હૈં.

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) ને ઈસકા તર્જુમા મુત્મઈન લોગોંસે કિયા હૈ.

હઝરત અમ્ર બિન ઓસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુખ્બિતીન વો લોગ હૈં, જો કિસી પર ઝુલ્મ ન કરેં ઓર અગર ઉનપર ઝુલ્મ કિયા જાએ તો વો બદલા ન લેં.

ઝહહાક (રહ.) કેહતે હૈં મુખ્બિતીન મુતવાઝેઅ લોગ હૈં.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) સે ઝિકર કિયા ગયા કે વો જબ હઝરત રબીઅ બિન ખુસૈમ (રદી.)કો દેખતે તો ફરમાતે કે તુમ્હેં દેખતા હું તો મુઝે મુખ્બિતીન યાદ આ જાતે હૈં.

આયત નં. ૭ ઓર જો લોગ (અલ્લાહકી રાહમેં) દેતે હૈં, જો કુછ દેતે

(૧૮) وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا

وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ۝ أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ۝

(مؤمنون ع ٤)

હૈ ઓર ઉસપર ભી ઉનકે દિલ ઈસ્સે ડરતે રેહતે હૈં કે વો અલ્લાહકે પાસ જાનેવાલે હૈં. યેહી લોગ હૈં જો નેકીયોંમેં દોડનેવાલે હૈં ઓર યેહી હૈં વો લોગ જો નેકીયોંકી તરફ સબ્કત કરનેવાલે હૈં.

– સૂરએ મુ'મેનુન રૂકુઅ – ૪

– યા'ની બાવજૂદ અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ કરનેકે ઈસ્સે ડરતે રેહતે હૈં કે દેખિએ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં ઈન નેકીયોંકા કયા હશ્ર હો, કુબૂલ હોતી હૈ યા નહીં. યે હક તઆલા જલ્લ શાનુહૂકી આયત અઝમત ઓર ઉલૂવે મર્તબા (ઉંચા દર્જા) કી વજહસે હૈ. જો શખ્સ જિતના ઉંચે મર્તબેકા હોતા હૈ, ઉતના હી ઉસકો ખૌફ ગાલિબ હોતા હૈ, બિલખુસૂસ ઉસ શખ્સકે લિએ જિસકે દિલમેં વાકઈ અઝમત હો, નીઝ વો ઈસ્સે ભી ડરતે રેહતે હૈં કે ઉસકે ખર્ચ કરનેમેં નીય્યત ભી હમારી ખાલિસ હૈ યા નહીં. બસા ઓકાત નફસ ઓર શૈતાનકે મકરકી વજહસે આદમી કિસી ચીઝકો નેકી સમઝતા રેહતા હૈ ઓર વો નેકી નહીં હોતી, જૈસાકે સૂરએ કહફકે આખિરી રૂકૂઅમેં ઈર્શાદ હૈ –

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ۝ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ۝

'આપ કેહ દીજિએ કે હમ તુમકો એસે આદમી બતાએં જો આ'માલકે એ'તબારસે સબસે ઝિયાદા ખસારેવાલે હૈં. યે વો લોગ હૈં જિન્કી કોશિશેં દુનિયામેં ગઈ ગુઝરી હો ગઈ ઓર વો યે સમઝતે હૈં કે હમ અચ્છે કામ કર રહે હૈં.'

હઝરત હસન બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મો'મિન નેકીયાં કરકે ડરતા હૈ ઓર મુનાફિક બુરાઈયાં કરકે બે-ખૌફ હોતા હૈ. 'ફઝાઈલે હજ'મેં મુતઅદ્દિદ વાકેઆત ઈસ કિસ્મકે ઝિકર હો ચુકે હૈં કે જિનકે દિલોંમેં હક તઆલા શાનુહૂકી અઝમત ઓર જલાલ કામિલ દરજેકા હોતા હૈ, વો ઝુબાનસે લબ્બૈક કેહતે હુએ ઉસ્સે ડરતે હૈં કે કહીં યે મર્દૂદ ન હો જાએ. હઝરત આઈશા (રદી.) કેહતી હૈં, 'યા રસૂલલ્લાહ ! વલ્લઝી ન- યુઅ્તૂન (આયત) યે આયતે શરીફા ઉન લોગોંકે બારેમેં હૈ કે એક આદમી ચોરી કરતા હૈ, ઝિના કરતા હૈ, શરાબ પીતા હૈ ઓર દૂસરે ગુનાહ કરતા હૈ ઓર ઈસ બાતસે ડરતા હૈ કે ઉસકો અલ્લાહકી તરફ રૂજૂઅ કરના હૈ' (યા'ની ઉસકો અપને ગુનાહોંકી વજહસે હક તઆલા જલ્લ શાનુહૂકે હુઝૂરમેં પેશ હોનેકા ડર હોતા હૈ કે વહાં જાકર કયા મુંહ દિખાએગા) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, નહીં બલ્કે યે વો લોગ હૈં કે

એક આદમી રોઝા રખતા હે, સદકા દેતા હે, નમાઝ પઢતા હે ઓર વો ઇસકે બાવજૂદ ઇસ્સે ડરતા હે કે વો કુબૂલ ન હો.

દૂસરી હદીસમેં હે, હઝરત આઇશા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે વો લોગ હૈં જો ખતાએં કરતે હૈં, ગુનાહ કરતે હૈં ઓર વો ડરતે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, નહીં, બલ્કે વો લોગ હૈં, જો નમાઝ પઢતે હૈં, રોઝે રખતે હૈં, સદકે દેતે હૈં ઓર ઉનકે દિલ ડરતે રેહતે હૈં.

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે વો લોગ આ'માલ કરતે હૈં, ડરતે હુએ.

સઇદ બિન ઝુબેર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે વો સદકાત દેતે હૈં ઓર કિયામતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સામને ખડે હોનેસે ઓર હિસાબકી સખ્તીસે ડરતે હૈં.

હઝરત હસન બસરી (રહ.) સે નકલ કિયા ગયા કે યે વો લોગ હૈં જો નેક અમલ કરતે હૈં ઓર ઉસ્સે ડરતે હૈં કે કહીં ઉન આ'માલકી વજહસે ભી અઝાબસે નજાત ન મિલે. (દુર્રે મન્સૂર) હઝરત ઝેનુલ આબિદીન અલી બિન હુસૈન (રદી.) જબ વુઝૂ કરતે તો ચેહરેકા રંગ ઝર્દ હો જાતા ઓર જબ નમાઝકો ખડે હોતે તો બદન પર કપકપી આ જાતી, કિસીને ઇસકી વજહ પૂછી તો ઇર્શાદ ફરમાયા, જાનતે ભી હો, કિસકે સામને ખડા હોતા હૂં. (રોઝ) 'ફઝાઇલે નમાઝ'મેં મુતઅદ્દિદ વાકિઆત ઇસ કિસ્મકે ઝિકર કિએ ગએ ઓર 'હિકાયાતે સહાબા'કા એક બાબ મુસ્તકિલ અલ્લાહ તઆલા જલ્લ શાનુહૂસે ડરનેવાલોંકે બયાનમેં હે.

(١٨) وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۖ وَلْيَعْفُوْا وَلْيَصْفَحُوْا ۗ أَلَا تُحِبُّوْنَ أَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ○

(نور ع ٣)

આયત ૧૮. ઓર જો લોગ તુમમેં (દીનકે એ'તબારસે) બુઝુર્ગીવાલે (ઓર દુનિયાકે એ'તબારસે) વુસઅતવાલે હૈં, વો ઇસ બાતકી કસમ ન ખાએંકે વો એહલે કરાબતકો ઓર મસાકીનકો ઓર અલ્લાહકી રાહમેં હિજરત કરનેવાલોંકો ન દેંગે ઓર ઉનકો યે ચાહિએકે વો મા'ફ કર દેં ઓર દરગુઝર કર દેં, ક્યા તુમ યે નહીં ચાહતે કે અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે કુસૂરોંકો મા'ફ કર દે (પસ તુમ ભી અપને કુસૂરવારોંકો મા'ફ કર દો). બેશક અલ્લાહ તઆલા ગફૂરૂર્રહીમ હે.-સૂરએ નૂર રૂકુઅ-૩

ફાયદા -- સન ૬ હિ.મેં ગઝવા બની મુસ્તલિકકે નામસે એક જિહાદ હુઆ હે, જિસમેં હઝરત આઇશા (રદી.) ભી હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ

વસલ્લમ) કે હમરાહ થીં, ઉનકી સવારીકા ઊંટ અલાહિદા થા, ઉસપર હોદજ થા. યે અપને હોદજમેં રેહતી થીં. જબ ચલનેકા વક્ત હોતા, ચંદ આદમી હોદજકો ઉઠાકર ઊંટ પર બાંધ દેતે, બહોત હલ્કા ફુલ્કા બદન થા, ઊઠાનેવાલોંકો ઈસકા એહસાસ ભી ન હોતા થા કે ઈસમેં કોઈ હે યા નહીં, ઈસલિએ કે જબ ચાર આદમી મિલકર હોદજકો ઊઠાએં, ઉસમેં કમસિન હલકી-ફુલ્કી ઓરતસે વજનકા ક્યા પતા ચલ સકતા હે. હસ્બે મા'મૂલ એક મંઝિલ પર કાફિલા ઉતરા હુઆ થા. જબ રવાનગીકા વકત હુઆ તો લોગોંને ઉન્કે હોદજકો બાંધ દિયા. યે ઉસ વકત ઈસ્તિન્જેકે લિએ તશરીફ લે ગઈ થીં. વાપસ આઈ તો દેખાકે હાર નહીં હે જો પેહને હુઈ થીં. યે ઉસકી તલાશ કરને ચલી ગઈ, પીછે કાફિલા રવાના હો ગયા. યે તન્હા ઉસ જંગલ-બયાબાનમેં ખડી રેહ ગઈ. ઉન્હોંને ખયાલ ફરમાયા કે રાસ્તેમેં જબ હુઝૂર (સલ્લ.)કો મેરે ન હોનેકા ઈલ્મ હોગા તો આદમી તલાશ કરને ઈસી જગહ આએગા, વો વહીં બેઠ ગઈ ઓર જબ નીંદકા ગલબા હુઆ તો સો ગઈ. અપને નેક આ'માલકી વજહસે તમાનિયતે કલ્બ તો હક તઆલા શાનુહૂને ઈન સબ હઝરાતકો કમાલ દરજેકી અતા ફરમા હી રખ્ખી થી, આજકલકી કોઈ ઓરત હોતી તો તન્હા જંગલ બયાબાનમેં રાતકો નીંદ આનેકા તો ઝિકર હી ક્યા, ખોફકી વજહસે રોકર ચિલ્લાકર સુબ્હ કર દેતી.

હઝરત સફવાન બિન મુઅત્તલ (રદીયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ) એક બુઝુર્ગ સહાબી થે, જો કાફિલેકે પીછે ઈસ લિએ રહા કરતે કે રાસ્તેમેં ગિરી પડી ચીઝકી ખબર રખ્ખા કરેં. વો સુબ્હકે વક્ત જબ ઉસ જગહ પહોંચે તો એક આદમીકો પડે દેખા ઓર ચૂંકે પરદેકે નાઝિલ હોનેસે પેહલે હઝરત આઈશા (રદી.) કો દેખા થા, ઈસ લિએ ઉનકો યહાં પડા દેખકર પેહચાન લિયા ઓર ઝોરસે —

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ

ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલૈહિ રાજિઊન. પઢ્હા. ઉનકી આવાઝસે ઈનકી આંખ ખુલી ઓર મુંહ ઢાંક લિયા. ઉન્હોંને અપના ઊંટ બિઠાયા. યે ઉસપર સવાર હો ગઈ ઓર વો ઉંટકી નકેલ પકડકર લે ગએ ઓર કાફિલેમેં પહોંચા દિયા.

અબ્દુલ્લાહ બિન ઉબઈ જો મુનાફિકોંકા સરદાર ઓર મુસલમાનોંકા સખ્ત દુશ્મન થા, ઉસકો તોહમત લગાનેકા મોકા મિલ ગયા ઓર ખૂબ ઈસકી શોહરત કી. ઉસકે સાથ બા'ઝ ભોલે મુસલમાન ભી ઈસ તઝકિરેમેં શામિલ હો ગએ ઓર અલ્લાહકી કુદરત ઓર શાનકે એક માહ તક યે ઝિકર, તઝકેરે હોતે રહે. લોગોંમેં કસરતસે ઈસ વાકીએકા ચર્ચા હોતા રહા ઓર કોઈ વહી વગેરહ, હઝરત આઈશા (રદી.) કી બરા'તકી નાઝિલ ન હુઈ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઓર મુસલમાનોંકો ઈસ હાદસેકા સખ્ત સદમા થા ઓર જિતના ભી સદમા હોના

ચાહિએ થા, વો ઝાહિર હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) મરદોંસે ઔર ઔરતોંસે ઈસ બારેમેં મશ્વિરા ફરમાતે થે, એહવાલકી તહકીક ફરમાતે થે, મગર યકસૂઈકી કોઈ ભી સૂરત ન હોતી. એક માહકે બાદ સૂરએ નૂરકા એક મુસ્તકિલ રૂકૂઅ કુરઆન પાકમેં હઝરત આઈશા (રદી.) કી બરાઅત નાઝિલ હુઆ ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે ઉન લોગોં પર સખ્ત ઈતાબ હુઆ, જિન્હોંને બે-દલીલ, બે સબૂત ઈસ તોહમતકો શા'યા કિયા થા. ઈસ વાકિયાકો શોહરત દેનેવાલોંમેં હઝરત મિસ્તહ (રદી.) એક સહાબી ભી થે, જો હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કે રિશ્તેદાર થે ઔર હઝરત અબૂબકર (રદી.) ઉનકી ખબરગીરી ઔર ઈઆનત ફરમાયા કરતે થે. ઈસ તોહમતકે કિસ્સેમેં ઉનકી શિર્કતસે હઝરત અબૂબકર (રદી.) કો રંજ હુઆ ઔર હોના ભી ચાહિએ થા કે ઉન્હોંને અપને હોકર બે તહકીક બાતકો ફેલાયા. ઈસ રંજમેં હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) ને કસમ ખા લી કે મિસ્તહ (રદી.) કી ઈઆનત ન કરેંગે. ઈસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ જો ઉપર લિખ્ખી ગઈ. રિવાયાતસે મા'લૂમ હોતા હૈ કે હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કે અલાવા બા'ઝ દૂસરે સહાબા (રદી.)ને એસે લોગોંકી ઈઆનતસે હાથ ખીંચ લિયા થા, જિન્હોંને ઈસ તોહમતકે વાકિએમેં ઝિયાદા હિસ્સા લિયા થા.

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે મિસ્તહ (રદી.) ને ઈસમેં બહોત ઝિયાદા હિસ્સા લિયા ઔર હઝરત અબૂબકર (રદી.) કે રિશ્તેદાર થે, ઉન્હીંકી પરવરિશમેં રેહતે થે. જબ બરા'ત નાઝિલ હુઈ તો હઝરત અબૂબકર (રદી.) ને કસમ ખા લી કે ઈન પર ખર્ચ ન કરેંગે, ઈસપર યે આયત 'વ લા યાતલે' નાઝિલ હુઈ ઔર આયતે શરીફાકે નાઝિલ હોનેકે બાદ હઝરત અબૂબકર (રદી.) ને ઉનકો અપની પરવરિશમેં ફિર લે લિયા.

એક દૂસરી હદીસમેં હૈ કે ઈસ આયતે શરીફાકે બાદ હઝરત અબૂબકર (રદી.) ને જિતના પેહલેસે ખર્ચ કરતે થે, ઉસકો ઔર બઢા દિયા.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે દો યતીમ થે જો હઝરત અબૂબકર (રદી.) કી પરવરિશમેં થે, જિનમેંસે એક મિસ્તહ (રદી.) થે. હઝરત અબૂબકર (રદી.) ને દોનોંકા નફકા બંદ કરનેકી કસમ ખા લી થી.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે સહાબા (રદી.)મેં કઈ આદમી એસે થે, જિન્હોંને હઝરત આઈશા (રદી.) કે ઉપર બુહતાનમેં હિસ્સા લિયા, જિસકી વજહસે બહોતસે સહાબા કિરામ (રદી.), જિનમેં હઝરત અબૂબકર (રદી.) ભી હૈં, એસે થે, જિન્હોંને કસમ ખા લી કે જિન લોગોંને ઈસ બુહતાનકી ઈશાઅતમેં હિસ્સા લિયા, ઉનપર ખર્ચ ન કરેંગે. ઈસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ કે બુઝુર્ગીવાલે ઔર વુસઅતવાલે હઝરાત ઈસકી કસમ ન ખાએં કે સિલારેહમી ન કરેંગે ઔર જિસ

તરહ પેહલે ખર્ચ કરતે થે, ઉસી તરહ ખર્ચ ન કરેંગે. (દુર્રે મન્સુર) કિસ કદર મુજાહદએ અઝીમ હે કે એક શખ્સ કિસીકી બેટીકી આબરૂરેઝીમેં ઝૂઠી બાતેં કરતા ફિરે ઓર ફિર વો ઉસકી ઇઆનત ઉસી તરહ કરે જિસ તરહ પેહલેસે કરતા થા, બલ્કે ઉસ્સે ભી દોચંદ કર દે.

(૧૯) تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَّطَمَعًا وَّمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا اُخْفِيَ لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ جَزَآءً بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝
(سجدہ ۲)

[illegible] રાતકો ઉનકે પેહલૂ બિસ્તરોંસે અલાહિદા રેહતે હેં, ઇસ તરહ કે વો લોગ અપને રબકો (અઝાબકે) ખોફસે ઓર (સવાબકી) ઉમ્મીદમેં પુકારતે રેહતે હેં ઓર હમારી દી હુઇ ચીઝોંસે ખર્ચ કરતે હેં, પસ કોઇ નહીં જાનતા કે એસે લોગોંકી આંખોંકી ઠંડકકા કયા કયા સામાન ખઝાના-એ-ગેબમેં મોજૂદ હે. યે સબ બદલા હે ઉનકે નેક આ'માલકા.

- સૂરએ સજદા રૂકૂઅ-૨

[illegible] - રાતકો ઉનકે પેહલૂ બિસ્તરોંસે અલાહિદા રેહતે હેં કે મુતઅલ્લિક ઉલમા-એ-તફસીરકે દો કોલ હેં.

એક - યે કે ઇસ્સે મગ્રિબ ઓર ઇશાકા દરમિયાન મુરાદ હે. બહોતસે આસારસે ઇસકી તા'ઇદ હોતી હે. હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હેં કે યે આયતે શરીફા હમારે બારેમેં નાઝિલ હુઇ. હમ અન્સારકી જમાઅત મગ્રિબકી નમાઝ પઢકર અપને ઘર વાપસ ન હોતે થે, ઉસ વકત તકકે હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ ઇશાકી નમાઝ ન પઢ લેં. ઇસપર યે આયતે શરીફ: નાઝિલ હુઇ.

એક ઓર રિવાયતમેં હઝરત અનસ (રદી.) હીસે નકલ કિયા ગયા કે મુહાજિરીન સહાબા (રદી.) કી એક જમાઅતકા મા'મૂલ યે થા કે વો મગ્રિબકે બાદસે ઇશા તક નવાફિલ પઢા કરતે, ઇસપર યે આયત નાઝિલ હુઇ.

હઝરત બિલાલ (રદી.) ફરમાતે હેં કે હમ લોગ મગ્રિબકે બાદ બેઠે રેહતે ઓર સહાબા (રદી.) કી એક જમાઅત મગ્રિબસે ઇશાં તક નમાઝ પઢતી થી, ઉસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ.

અબ્દુલ્લાહ બિન ઇસા (રદી.) સે ભી યેહી નકલ કિયા ગયા કે અન્સારકી એક જમાઅત મગ્રિબસે ઇશા તક નવાફિલ પઢતી થી, ઉસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ.

દૂસરા — કૌલ યે હૈ કે ઇસ્સે તહજ્જુદકી નમાઝ મુરાદ હૈ. હઝરત મઆઝ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે ઇસ્સે રાતકા કિયામ મુરાદ હૈ. એક હદીસમેં મુજાહિદ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને રાતકે કિયામકા ઝિકર ફરમાયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કી આંખોંસે આંસૂ જારી હો ગએ ઔર યે આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઈ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં, તૌરાતમેં લિખ્ખા હૈ જિન લોગોંકે પેહલૂ રાતકો બિસ્તરોંસે દૂર રેહતે હૈં, ઉનકે લિએ હક તઆલા શાનુહૂને એસી ચીઝેં તૈયાર કર રખ્ખી હૈં, જિનકો ન કિસી આંખને દેખા, ન કાનને સુના ઔર ન કિસી આદમીકે દિલ પર ઉનકા વસ્વસા ભી પૈદા હુઆ, ન ઉનકો કોઇ મુકર્રબ ફરિશ્તા જાનતા હૈ, ન કોઇ નબી, રસૂલ, ઔર ઇસકા ઝિકર કુરઆન પાકકી ઇસ આયતે શરીફામેં હૈ.

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદી.) ભી હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે નકલ કરતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઇર્શાદ હૈ કે મૈંને અપને નેક બન્દોંકે લિએ વો ચીઝેં તૈયાર કર રખ્ખી હૈં, જિનકો ન કિસી આંખને દેખા, ન કિસી કાનને સુના, ન કિસીકે દિલ પર ઉનકા વસ્વસા ગુઝરા.

રૌઝુર્રિયાહીન વગૈરહમેં સૈકડોં વાકિઆત એસો લોગોંકે મઝકૂર હૈં જો સારી રાત મૌલાકી યાદમેં રો રોકર ગુઝાર દેતે થે.

હઝરત ઇમામ અબૂ હનીફા (રહ.) કા ચાલીસ સાલ તક ઇશાકે વુઝૂસે સુબ્હકી નમાઝ પઢના એસી મા'રૂફ ચીઝ હૈ, જિસ્સે ઇન્કારકી ગુંજાઇશ નહીં ઔર માહે મુબારકમેં દો કુરઆન શરીફ રોઝાના એક દિનકા, એક રાતકા ખત્મ કરના ભી મા'રૂફ હૈ.

હઝરત ઉસ્માન (રદી.)કા સારી રાત જાગના ઔર એક રકઅતમેં પૂરા કુરઆન શરીફ પઢ લેના ભી મશહૂર વાકિઆ હૈ.

હઝરત ઉમર (રદી.) બસા ઓકાત ઇશાકી નમાઝ પઢકર ઘરમેં તશરીફ લે જાતે ઔર ઘર જાકર નમાઝ શુરૂ કર દેતે ઔર નમાઝ પઢતે-પઢતે સુબ્હ કર દેતે.

હઝરત તમીમદારી (રદી.) મશહૂર સહાબી હૈં. એક રકઅતમેં તમામ કુરઆન શરીફ પઢના ઔર કભી એક હી આયતકો સુબ્હ તક બાર બાર પઢતે રેહના ઉનકા મા'મૂલ થા.

હઝરત શદ્દાદ બિન ઓસ (રદી.) સોનેકે લિએ લેટતે ઔર ઇધર - ઉધર કરવટેં બદલકર યે કેહકર ખડે હો જાતે કે યા અલ્લાહ ! જહન્નમકે ખૌફને મેરી નીંદ ઉડા દી ઔર સુબ્હ તક નમાઝ પઢતે રેહતે.

હઝરત ઉમેર (રદી.) એક હઝાર રકઅત નફલ ઓર એક લાખ મર્તબા તસ્બીહ રોઝાના પઢ્હતે.

હઝરત ઉવૈસ કરની (રહ.) મશહૂર તાબિઇ હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ભી ઉનકી તા'રીફ ફરમાઇ ઓર ઉનસે દુઆ કરાનેકી લોગોંકો તર્ગીબ દી. કિસી રાતકો ફરમાતે કે આજકી રાત રૂકૂઅ કરનેકી હૈ ઓર સારી રાત રૂકૂઅમેં ગુઝાર દેતે. કિસી રાત ફરમાતે કે આજકી રાત સજ્દેકી હૈ ઓર સારી રાત સજ્દેમેં ગુઝાર દેતે થે.

(ઇકામતુલ હજ્જ)

ગરઝ ઇન હઝરાતકે વાકેઆત રાતભર માલિકકી યાદમેં મેહબૂબકી તડપમેં ગુઝાર દેનેકે ઇતને કસીર હૈં કે ઉનકા એહાતા ના-મુમ્કિન હૈ. યેહી હઝરાત હકીકતન ઇસ શેરકે મિસ્દાક થે –

હમારા કામ હૈ રાતોંકો રોના યાદે દિલબરમેં,
હમારી નીંદ હૈ મહવે ખ્યાલે યાર હો જાના.

કાશ હક તઆલા શાનુહૂ ઇન હઝરાતકે જઝબાતકા ઝરા સા સા'યા ઇસ નાપાક પર ભી ડાલ દેતા.

(٢٠) قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ۝
(سبا ع٥)

આયત-૨૦ આપ કેહ દીજિએ કે મેરા રબ અપને બંદોંમેંસે જિસકો ચાહે, રોઝીકી વુસ્અત અતા કરતા હૈ ઓર જિસકો ચાહે, રોઝીકી તંગી દેતા હૈ ઓર જો કુછ તુમ (અલ્લાહકે રાસ્તેમેં) ખર્ચ કરોગે, અલ્લાહ તઆલા ઉસકા બદલા અતા કરેગા ઓર વો સબસે બેહતર રોઝી દેનેવાલા હૈ. - સૂરએ સબાઅ રૂકૂઅ - ૫

ફાયદા-- યા'ની તંગી ઓર ફરાખી અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે હૈ, તુમ્હારે ખર્ચકો રોકનેમેં ફરાખી નહીં હોતી ઓર ખર્ચ ઝિયાદા કરનેસે તંગી નહીં હોતી, બલ્કે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જો ખર્ચ કિયા જાએ, ઉસકા બદલા આખિરતમેં તો મિલતા હી હૈ, દુનિયામેં ભી અકસર ઉસકા બદલા મિલતા હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે હઝરત જિબ્રીલ (અલૈ.) ને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા યે ઇર્શાદ નકલ કિયા, મેરે બન્દો ! મૈંને તુમકો અપને ફઝલસે અતા કિયા ઓર તુમસે કર્ઝ માંગા, પસ જો શખ્સ મુઝે અપની ખુશી ઓર રઝા વ રગ્બતસે દેગા, મૈં ઉસકા બદલ દુનિયામેં જલ્દી દૂંગા ઓર આખિરતમેં ઉસકે લિએ ઝખીરા બનાકર રખ્ખૂંગા ઓર જો ખુશીસે ન દેગા, બલ્કે ઉસ્સે મૈં અપની દી હુઇ ચીઝ જબરન વાપસ લે લુંગા ઓર વો ઉસપર સબર કરેગા ઓર સવાબકી ઉમ્મીદ રખ્ખેગા, ઇસકે

લિએ મૈં અપની રહમત વાજિબ કર દૂંગા ઓર ઇસકો હિદાયત પાફતા લોગોંમેં લિખ્ખૂંગા ઓર ઉસકે લિએ અપને દીદારકો મુબાહ કર દુંગા. (કંઝ) કિસ કદર હક તઆલા શાનુહૂકા એહસાન હૈ કે અપની ખુશીસે ન દેનેકી સૂરતમેં ભી અગર બન્દા જબ્રસે લિએ જાનેમેં ભી સબર કર લે, તો ઉસકે લિએ ભી અજર ફરમા દિયા, હાલાંકે જબ વો હક તઆલાકી અતા કી હુઇ ચીઝ ખુશીસે વાપસ નહીં કરતા, જબરન ઉસસે લી જાતી હૈ, તો ફિર અજરકા કયા મતલબ, લેકિન હક તઆલા શાનુહૂકે એહસાનાતકા કોઇ શુમાર હો સકતા હૈ.

હઝરત હસન ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને ઇસ આયતે શરીફાકે બારેમેં ફરમાયા કે તુમ જો કુછ અપને એહલ વ અયાલ પર ખર્ચ કરો, બગૈર ઇસરાફકે ઓર બગૈર કંજૂસી કે, વો સબ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં હૈ.

હઝરત જાબિર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે નકલ કરતે હૈં કે આદમી જો કુછ શરઇ નફકામેં ખર્ચ કરે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં ઉસકા બદલ હૈ, બજુઝ ઇસકે કે જો તા'મીરમેં ખર્ચ કિયા હો, યા મા'સિયતમેં.

હઝરત જાબિર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે નકલ કરતે હૈં કે હર એહસાન સદકા હૈ ઓર જો કુછ આદમી અપને નફસ પર ઓર અપને એહલ વ અયાલ પર ખર્ચ કરે વો સદકા હૈ ઓર જો કુછ અપની આબરૂકી હિફાઝતમેં ખર્ચ કરે, વો સદકા હૈ ઓર મુસલમાન જો કુછ શરીઅતકે (મુવાફિક) ખર્ચ કરતા હૈ, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકે બદલ કે ઝિમ્મેદાર હૈં, મગર વો ખર્ચા જો ગુનાહમેં હો, યા તા'મીરમેં.

હકીમ તિર્મિઝી (રહ.) ને હઝરત ઝુબૈર (રદી.) સે એક મુફસ્સલ કિસ્સા નકલ કિયા જો અહાદીસ કે ઝેલમેં નં. ૧૨ પર મુફસ્સલ આ રહા હૈ. અલ્લામા સુયૂતી (રહ.) ને દુર્રે મંસૂરમેં ઉસકો હકીમ તિર્મિઝીકી રિવાયત સે મુફસ્સલ નકલ કિયા હૈ, લેકિન ખુદ ઉન્હોંને 'લઆલિલ મૂસ્નૂઅ'મેં ઉસકો બહોત મુખ્તસર તૌર પર ઇબ્ને અદી (રહ.) કી રિવાયતસે મોઝૂઆત નકલ કિયા હૈ.

હઝરત અબૂહુરેરહ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે રોઝાના સુબ્હકો દો ફરિશ્તે હક તઆલા શાનુહૂસે દુઆ કરતે હૈં. એક દુઆ કરતા હૈ, અય અલ્લાહ ! ખર્ચ કરનેવાલેકો ઇસકા બદલ અતા ફરમા. દૂસરા અર્ઝ કરતા હૈ, અય અલ્લાહ ! રોકકે રખનેવાલેકે માલકો હલાક કર. અહાદીસકે ઝેલમેં યે હદીસ નં. ૨ પર આ રહી હૈ. ઓર તજુર્બેમેં ભી અકસર યેહી આયા હૈ કે જો હઝરાત સખાવત કરતે હૈં, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે દરબારસે ફુતૂહાતકા દરવાઝા ઉનકે લિએ હર વક્ત ખુલા રેહતા હૈ ઓર જો લોગ કંજૂસીસે જોડ-જોડ કર રખતે હૈં, અકસર કોઇ સમાવી આફત, બીમારી, મુકદમા, ચોરી વગૈરહ

એસી ચીઝ પેશ આ જાતી હે, જિસ્સે બરસોંકી કમાઇ દિનોંમેં ઝાં'યા હો જાતી હે ઓર અગર કિસીકે દૂસરે નેક આ'માલકી બરકતસે ઓર ઉસકી નેક નીય્યતીસે ઉસપર કોઇ એસા ખર્ચ નહીં પડતા, તો ના-લાયક ઓલાદ બાપકી મેહનતકો જો ઉસકી ઉમ્રભરકી કમાઇ થી, મહીનોંમેં બરબાદ કર દેતી હે.

હઝરત અસ્મા ફરમાતી હેં કે મુઝસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ખૂબ ખર્ચ કિયા કર ઓર ગિન-ગિનકર મત રખ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુઝે ભી ગિનકર અતા કરેગા ઓર જમા કરકે મત રખ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુઝસે ભી જમા કરકે રખને લગેગા. અતા કર જિતના તુઝસે હો સકે. (મિશ્કાત, બુખારી, મુસ્લિમ)

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હઝરત બિલાલ (રદી.) કે પાસ તશરીફ લે ગએ. ઉનકે પાસ એક ઢેરી ખજૂરોંકી રખ્ખી થી. હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા, યે ક્યા હે ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે આઇન્દાકી ઝરૂરતકે લિએ રખ્ખ લિયા હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમ ઇસ્સે નહીં ડરતે કે ઇસકા ધુવાં જહન્નમકી આગમેં દેખો. બિલાલ (રદી.) ખૂબ ખરચ કરો ઓર અર્શકે માલિકસે કમીકા ખોફ ન કરો. (મિશ્કાત) યહાં ઝરૂરતકે દરજેમેં ભી આઇન્દાકે લિએ ઝખીરા રખને પર ઇતાબ હે ઓર જહન્નમકા ધુવાં દેખનેકી વઇદ હે. હઝરત બિલાલ (રદી.) કે શા'યાને શાન યેહી ચીઝ થી, ઇસલિએ કે યે ઉન આલી મર્તબા લોગોંમેં હેં, જિનકે લિએ હુઝૂર (સલ્લ.) ઇસકો ગવારા ન ફરમા સકતે થે કે ઉનકો કલકા ફિકર હો ઓર ઉનકો અપને માલિક પર ઇસકા પૂરા વસૂક ન હો કે જિસને આજ દિયા, વો કલકો ભી દેગા. હર શખ્સકી એક શાન ઓર ઉસકા એક મરતબા હુઆ કરતા હે. 'હસનાતુલ અબ્રારિ સય્યિઆતુલ મુકર્રબીન મશહૂર મકૂલા હે કે આમી નેક લોગોં કે લિએ જો ચીઝેં નેકિયાં હેં, મુકર્રબ લોગોંકી શાનમેં વો ભી કોતાહિયાં શુમાર હો જાતી હેં. બહોતસે વાકિઆત ઇસકી નઝીરેં હેં.

બહરહાલ માલ રખનેકે વાસ્તે હરગિઝ નહીં, જમા કરનેકી ચીઝ બિલકુલ નહીં હે. યે સિર્ફ ખર્ચ કરને કે વાસ્તે પેદા હુઆ હે, અપની જાત પર કમ સે કમ ઓર દૂસરોં પર ઝિયાદા સે ઝિયાદા ખર્ચ કરના ઇસકા ફાયદા હે, લેકિન યે બાત નિહાયત હી અહમ ઓર ઝરૂરી હે કે હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં સારા મદાર નીય્યત હી પર હે. 'ઇન્નમલ અઅ્માલુ બિન્નિય્યાત મશહૂર હદીસ હે કે આ'માલકા મદાર નિય્યત હી પર હે. જહાં નેક નિય્યતી હો મહેઝ અલ્લાહકે વાસ્તે ખર્ચ કરના હો, ચાહે અપને નફસ પર હો, ચાહે એહલ વ અયાલ પર, ચાહે અકરબા પર, ચાહે અગ્યાર પર, વો બરકાત વ સમરાત લાએ બગેર નહીં રેહ સકતા ઓર જહાં બદ-નિય્યત હી, શોહરત ઓર ઇઝઝત મકસૂદ હો, નેક નામી ઓર દૂસરી અગરાઝ

મિલ ગઈ હોં, વહાં નેકી બરબાદ, ગુનાહ લાઝિમ હો જાતા હૈ, વહાં બરકતકા સવાલ હી નહીં રેહતા.

(૨૧) إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ۝ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ۝ (فاطر ع ٤)

આયત નં. ૨૧ જો લોગ કુરઆન પાકકી તિલાવત કરતે રેહતે હૈં ઔર નમાઝકો કાયમ રખતે હૈં ઔર જો કુછ હમને ઉનકો દિયા હૈ, ઉસમેંસે પોશીદા ઔર એલાનિયા ખર્ચ કરતે હૈં, વો ઐસી તિજારતકે ઉમ્મીદવાર હૈં, જિસમેં ઘાટા નહીં હૈ ઔર યે ઈસલિએ તા'કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉનકો ઉનકે આ'માલકી ઉજરતેં ભી પૂરી-પૂરી અતા કરે ઔર ઈસકે અલાવા અપને ફઝલસે (બતૌર ઈનામકે) ઔર ઝિયાદા અતા કરે. બેશક વો બડા બખ્શનેવાલા, બડા કદરદાન હૈ.

– સૂરએ ફાતિર રૂકૂઅ – ૪

ફાયદા — હઝરત કતાદા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે ઐસી તિજારતસે, જિસમેં ઘાટા નહીં, જન્નત મુરાદ હૈ, જો ન કભી બરબાદ હોગી, ન ખરાબ હોગ. ઔર અપને ફઝલસે ઝિયાદતીસે મુરાદ વો હૈ જિસકો (કુરઆન પાકમેં) 'વ લ દૈના મઝીદૂન સે તા'બીર કિયા હૈ. યે આયત જિસકી તરફ હઝરત કતાદા (રદી.) ને ઈશારા કિયા હૈ, સૂરએ કા'ફકી આયત હૈ, જિસમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ –

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ

'ઈન (જન્નત વાલોં) કે લિએ જન્નતમેં હર વો ચીઝ મોજૂદ હોગી જિસકી યે ખ્વાહિશ કરેંગે ઔર (ઉનકી ચાહી હુઈ ચીઝોંકે અલાવા) હમારે પાસ ઉનકે લિએ ઔર ભી ઝિયાદા હૈ (જો હમ ઉનકો અતા કરેંગે) ઔર ઈસકી તફસીરમેં અહાદીસમેં બહોત હી અજીબ-અજીબ ચીઝેં ઝિકર કી ગઈ, જો બડી તફસીલ તલબ હૈં ઔર ઈનમેં સબસે ઊંચી ચીઝ હક તઆલા શાનુહૂકે રિઝાકા પરવાના હૈ. ઔર બાર-બારકી ઝિયારત જો ખુશકિસ્મત લોગોંકો નસીબ હોગી ઔર યે ઈતની બડી દૌલત કૈસી કમ મેહનત ચીઝોં પર મુરત્તબ હૈ, જિનમેં કોઈ મશક્કત ઉઠાની નહીં પડતી. અલ્લાહ તઆલાકી રાહમેં કસરતસે ખર્ચ કરના, નમાઝકો કાયમ રખના ઔર કુરઆન પાકકી તિલાવત કસરતસે કરના જો ખુદ દુનિયામેં ભી લઝ્ઝતકી ચીઝ હૈ. કુરઆન પાકકી કસરતકે ચંદ વાકિઆત અભી ગુઝર ચુકે હૈં ઔર કુછ વાકિઆત 'ફઝાઈલે કુરઆન'મેં ઝિકર કિએ ગએ, ઈનકો ગૌરસે દેખના ચાહિએ.

(۲۲) وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَمْرُهُمْ شُوْرٰى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۳۸﴾ (شوریٰ ع ۴)

આયત-૨૨ ઓર જિન લોગોંને અપને રબકા હુકમ માના ઓર નમાઝકો કાયમ કિયા ઓર ઉનકા હર મુહતમ્મ બિશ્શાન કામ મશ્વિરેસે હોતા હે ઓર જો હમને ઉનકો દિયા હે, ઉસ્સે વો ખર્ચ કરતે રેહતે હૈં (એસે લોગોંકે લિએ હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં જો અતાયા હે, વો દુનિયાકે સાજ વ સામાનસે બદરજહા બેહતર ઓર પાયદાર હૈં.

– સૂરએ શૂરા રૂકૂઅ-૪

ફાયદા -- ઈન આયાતમેં કામિલ લોગોંકી બહોત-સી સિફાત ઝિકર કી હે ઓર ઉનકે લિએ હક તઆલા શાનુહૂને અપને પાસ જો હે ઓર વો દુનિયાકી નેઅમતોંસે બદરજહા બેહતર હે, ઉસકા વાઅદા ફરમાયા હે. ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ઈન આયાતમેં -

لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿﴾

લિલ્લઝી ન- આ-મ- નૂ વ- અલા- રબ્બિહિમ્ ય-ત-વક્કલૂન. સે બિતર્તીબ હઝરાત ખુલફા-એ-રાશિદીન (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કી ખુસૂસી સિફાત ઓર વકતી હાલાતકી તરફ ઈશારા હે ઓર હઝરત સિદીકે અકબર (રદી.) સે લેકર હઝરત અલી (રદી.), બલ્કે હઝરત હસનેન (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કે ઝમાને તકકે એહવાલસે ખિલાફતકી ઝીનતકી તરફ ઈશારા હે ઓર ઉસી તર્તીબસે સિફાત વ એહવાલ પર તંબીહ હે, જિસ તર્તીબસે ઈન હઝરાતકી ખિલાફત હુઈ ઓર ઈન આયાતમેં ઈશારેકે તોરપર આખિરતમેં ઈન હઝરાત ખુલફા-એ-રાશિદીન (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કે લિએ બહોત કુછ અતાયાકા વાઅદા હે ઓર અલફાઝકે ઉમૂમસે ઉન સબ લોગોંકે લિએ વાઅદા હે જો ઈન સિફાતકો અપને અંદર પૈદા કરનેકા એહતિમામ કરેં. કાશ ! હમ મુસલમાનોંકો દીનકા શોક હોતા ઓર કુરઆન ઓર હદીસકે બતાએ હુએ બેહતરીન અખ્લાકકો તલાશ કરકે અપનાનેકા જઝ્બા હોતા, મગર હમારે અખ્લાક ઈસ કદર ગિરતે જા રહે હૈં બલ્કે ગિર ચૂકે હૈં કે ઈનકો દેખકર ગેર-મુસ્લિમોંકો ઈસ્લામસે નફરત હોતી હે. ઈન ગરીબોંકો યે મા'લૂમ નહીં કે ઈસ્લામી અખ્લાક પર આજ-કલ મુસલમાન ચલ હી નહીં રહે. વો મુસલમાનોંકે જો અખ્લાક દેખતે હૈં, ઉન્હીંકો ઈસ્લામી અખ્લાક સમઝતે હૈં. ફ ઈલ લ્લાહિલ મુશ્તકા.

(۲۳) وَفِيْٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُوْمِ ﴿﴾ (ذاریات ع۱)

આયત-૨૩ ઓર ઉનકે માલોંમેં સવાલ કરને વાલોંકા, ઓર

(સવાલ ન કરનેવાલે) નાદારકા હક હૈ.

(સૂરએ ઝારિયાત રૂકુઅ-૧)

[illegible] -- ઉપરસે કામિલ ઈમાન વાલોંકી ખાસ સિફતેં બયાન હો રહી હૈં, જિનકે ઝેલમેં ઉનકી એક ખાસ સિફત યેભી હૈ કે વો સદકાત ઈતને કસરત ઔર એસે એહતિમામસે દેતે હૈં કે ગોયા યે ઉનકે ઝિમ્મે હક હો ગયા હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે ઉનકે અમ્વાલમેં હક હૈ યા'ની ઝકાતકે અલાવા જિસ્સે વો સિલારહમી કરતે હૈં ઔર મેહમાનોંકી દાવત કરતે હૈં ઔર મેહરૂમ લોગોંકી ઈઆનત કરતે હૈં.

મુજાહિદ (રદી.) કેહતે હૈં કે ઈસ્સે ઝકાતકે અલાવા મુરાદ હૈ.

ઈબ્રાહીમ (રદી.) કેહતે હૈં કે વો લોગ અપને માલોંમેં ઝકાતકે અલાવા ઔર ભી હક સમઝતે હૈં.

ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) કેહતે હૈં કે મેહરૂમ વો પરેશાન હાલ હૈ જો દુનિયાકા તા'લિબ હો ઔર દુનિયા ઉસ્સે મુંહ ફેરતી હો ઔર આદમિયોંસે સવાલ ન કરતા હો.

એક ઔર હદીસમેં ઉનસે નકલ કિયા ગયા કે મેહરૂમ વો હૈ જિસકા કોઈ હિસ્સા બૈતુલમાલમેં ન હો.

હઝરત આયશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે મેહરૂમ વ તંગીમેં પળા હુવા શખ્સ હય જિસકી કમાઈ ઉસકો કાફી ન હો. અબૂ કુલાબા (રદી.) કેહતે હૈં કે યમામામેં એક આદમી થા. એક મરતબા સૈલાબ આયા ઔર ઉસકા સબ માલ વ મતાઅ બહાકર લે ગયા. એક સહાબી (રદી.) ને ફરમાયા કે, ઈસકો મેહરૂમ કેહતે હૈં. ઈસકી ઈઆનત કી જાએ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ નકલ ફરમાતે હૈં કે મિસ્કિન વો શખ્સ નહીં હૈ જિસકો એક એક લુકમા દર બ દર ફિરાતા હૈ. યા'ની દરવાઝોંસે ભીખ માંગતા હય. અસલ મિસ્કિન વો હય જિસકે પાસ ન ખૂદ ઈતના માલ હો જો ઉસકી હાજતકો પૂરા કરે ઔર ન લોગોંકો ઉસકા હાલ મા'લૂમ હો કે ઉસકી ઈઆનત કી જાએ. યેહી શખ્સ દરઅસલ મેહરૂમ હૈ.

હઝરત ફાતિમા બિન્તે કૈસ (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે ઈસ આયતે શરીફાકે મુતઅલ્લિક સવાલ કિયા તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે માલમેં ઝકાતકે અલાવા ઔર ભી હક હૈ. (દુર્રે મન્સુર) યે હદીસ ઈસી ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૧૯ પર આએગી, ઈસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે આયતે શરીફા પઢી.

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ (بقرہ ع ۲۲)

ઈસ આયતે શરીફકા કુછ હિસ્સા નં. ૨ પર ગુઝર ચુકા હે. ઈસ આયતમેં મસાકીન વગેરહ કે દેનેકા ઝિકર અલાહિદા હે ઓર ઝકાત દેનેકા ઝિકર અલાહિદા હે, જિસમેં ઈસ બાતકી તર્ગીબ દી ગઇ હે કે આદમીકો સિર્ફ ઝકાત હી પર કિફાયત ન કરના ચાહિએ, બલ્કે ઈસકે અલાવા ભી અપને માલકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં કસરતસે ખર્ચ કરના ચાહિએ. મગર આજ હમ લોગોંકે લિએ ઝકાતકા હી અદા કરના વબાલ હો રહા હે. કિતને મુસલમાન એસે હેં જો ઝકાતકો ભી અદા નહીં કરતે, હાં શાદી ઓર તકરીબાતકી લગ્વ રસ્મોંમેં ઘર ભી ગિરવી રખ દેંગે જહાં દુનિયામેં માલ બરબાદ હો ઓર આખિરતમેં ગુનાહકા વબાલ હો.

آمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ (۲۴)
وَاَنْفِقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَخْلَفِيْنَ
فِيْهِ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَ
اَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ○
(حدید ع ۱)

આયત-૨૪ તુમ લોગ અલ્લાહ પર ઓર ઉસકે રસૂલ (સ.અ.વ.) પર ઈમાન લાઓ ઓર જિસ માલમેં ઉસને તુમકો દૂસરોંકા કાયમ મકામ બનાયા હે, ઉસમેંસે (ઉસકી રાહમેં) ખર્ચ કરો. જો લોગ તુમમેંસે ઈમાન લાએ ઓર (ઉન્હોંને અલ્લાહકી રાહમેં) ખર્ચ કિયા, ઉનકે લિએ બહોત બડા અજર હે.

(સૂરએ હદીદ રૂકૂઅ-૧)

ફાયદા— કાયમ મકામકા મતલબ યે હે કે યે માલ પેહલે કિસી ઓર કે પાસ થા, અબ ચંદ રોઝકે લિએ તુમ્હારે પાસ હે, તુમ્હારી આંખ બન્દ હો જાનેકે બાદ કિસી ઓર કે પાસ ચલા જાએગા. એસી હાલતમેં ઈસકો જોડ-જોડકે રખના બેકાર બાત હે. યે બે-મુરવ્વત માલ ન સદા કિસીકે પાસ રહા, ન રહેગા. ખુશ-નસીબ હે વો જો ઈસકો અપને પાસ રખનેકી તદ્બીર કર લે ઓર વો સિર્ફ યેહી હે કે ઈસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે બેંકમેં જમા કરા દે, જિસમેં ન ઝા'યા હોનેકા અંદેશા હે, ન છૂટ જાનેકા ખતરા હે ઓર દુનિયામેં રેહતે હુએ હર વકત ખતરા હી ખતરા હે ઓર આજકલ તો કુદરતને આંખોંસે દિખા દિયા કે બડે - બડે મહેલ, બડી - બડી જાગીરેં સાઝ વ સામાન સબકા સબ ખડે ખડે હાથસે નિકલકર દૂસરોંકે કબ્ઝેમેં આ ગયા. કલ તક જિન મકાનાતકે બિલા શિર્કતે ગૈરે ખુદ માલિક થે, આજ દૂસરોંકો અપની આંખોંસે અપના જાનશીન ઉનમેં દેખતે હેં, ફિર ભી ઈબરત હાસિલ નહીં હોતી.

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوْا (۲۵)
فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيْرَاثُ السَّمٰوٰتِ

આયત-૨૫ ઓર તુમ્હેં ક્યા હો ગયા, ક્યોં નહીં ખર્ચ કરતે

وَالْاَرْضِ لَا يَسْتَوِيْ مِنْكُمْ مَّنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقٰتَلَ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِيْنَ اَنْفَقُوْا مِنْ بَعْدُ وَقٰتَلُوْا وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ

(حدید ع۱)

અલ્લાહકે રાસ્તેમેં, હાલાંકે સબ આસમાન-ઝમીન અલ્લાહ હીકી મીરાસ હે. જો લોગ મક્કા મુકર્રમાકે ફત્હ હોનેસે પેહલે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કર ચુકે હૈં ઓર જિહાદ કર ચુકે હૈં, વો બરાબર નહીં હો સકતે (ઉન લોગોંકે જિનકા ઝિકર આગે હે, બલ્કે) વો બળ્હે હુએ હૈં, દરજેમેં ઉન લોગોંસેં જિન્હોંને ફત્હ મક્કાકે બાદ ખર્ચ કિયા ઓર જિહાદ કિયા ઓર અલ્લાહ તઆલાને સવાબકા વાઅદા તો સબ હીસે કર રખ્ખા હે (ચાહે ફત્હે મક્કાસે પેહલે ખર્ચ ઓર જિહાદ કિયા હો યા બાદમે) ઓર અલ્લાહ તઆલાકો તુમ્હારે આ'માલકી પૂરી ખબર હે. (સૂરએ હદીદ રૂકૂઅ-૧)

ફાયદા — અલ્લાહ તઆલાકી મીરાસ હોનેકા મતલબ યે હે કે જબ સબ આદમી મર જાએંગે તો આખિરમેં આસમાન-ઝમીન, માલ- મતાઅ સબ ઉસીકા રેહ જાએગા કે ઉસ પાક ઝાતકે સિવા કોઈ ભી બાકી ન રહેગા તો જબ સબ કુછ સબકો છોડના હી હે તો ફિર અપની ખુશીસે, અપને હાથસે ક્યોં ન ખર્ચ કરેકે ઈસકા સવાબ ભી મિલે, ઈસકે બાદ આયતે શરીફામેં ઈસ પર તંબીહ કી ગઈ કે જિન લોગોંને ફત્હે મક્કાસે પેહલે અલ્લાહ તઆલાકે કામ પર ખર્ચ કિયા યા જિહાદ કિયા, ઉનકા મર્તબા બળ્હા હુઆ હે ઉન લોગોંસે જિન્હોંને ફત્હે મક્કાકે બાદ ખર્ચ કિયા યા જિહાદ કિયા, ઈસ લિએ કે ફત્હસે કબ્લ એહતિયાઝ ઝિયાદા થી ઓર જો ચીઝ જિતની ઝિયાદા હાજતકે વક્ત ખર્ચ કી જાએગી, ઉતના હી ઝિયાદા સવાબ હોગા, જૈસાકે સિલસિલા-એ-અહાદીસમેં નં. ૧૩ પર આ રહા હે.

લોગોંકો ઝરૂરતકે વક્ત બહોત ઝિયાદા ખ્યાલ કરના ચાહિએ ઓર એસે વકતકો, જિસમેં દૂસરોંકો ઝરૂરત હો, અપને ખર્ચ કરનેકે લિએ બહોત ગનીમત સમઝના ચાહિએ, હક તઆલા શાનુહૂને સહાબાએ કિરામ (રદી.) મેંભી યે તફરીક ફરમા દી કે જિન હઝરાતને ફત્હે મક્કાસે પેહલે ખર્ચ કિયા, ઉનકે સવાબકો બહોત ઝિયાદા બળ્હા દિયા, ઈસી તરહ હમેશા ખ્યાલ રખના ચાહિએ કે કિસીકી ઝરૂરતકે વક્ત ઉસપર ખર્ચ કરના બહોત ઊંચી ચીઝ હે.

(٢٦) مَنْ ذَا الَّذِيْ يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗ وَلَهٗٓ اَجْرٌ كَرِيْمٌ (حدید ع۲)

આયત-૨૬. કૌન શખ્સ એસા હે જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો કર્ઝે હસના દે, ફિર અલ્લાહ તઆલા ઉસકે સવાબકો ઉસકે લિએ બળ્હાતા ચલા જાએ ઓર ઉસકે લિએ બેહતરીન બદલા હે.

(સૂરએ હદીદ રૂકૂઅ)

ફાયદા -- નં. ૫ પર એક આયતે શરીફા ઈસકે હમ-માની ગુઝર ચુકી હે, ખાસ એહતિમામકી વજહસે ઈસ મઝમૂનકો દોબારા ઈર્શાદ ફરમાયા હે ઓર કુરઆન પાકમેં બાર-બાર ઈસ પર તંબીહ કી જા રહી હે કે આજ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચકા દિન હે. જો ખર્ચ કરના હે, કર લો, મરનેકે બાદ હસરતકે સિવા કુછ નહીં હે.

(۲۷) إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ○ (الحديد ۲)

આયત-૨૭. બેશક સદકા દેનેવાલે મર્દ ઓર સદકા દેનેવાલી ઓરતેં (ઓર યે સદકા દેનેવાલે) અલ્લાહ તઆલા જલ્લ શાનુહૂકો કર્ઝે-એ-હસ્ના દે રહે હેં, ઉનકા સવાબ બઢાયા જાએગા ઓર ઉનકે લિએ નફીસ અજર હે.

(સૂરએ હદીદ રૂકૂઅ-૨)

ફાયદા -- યા'ની જો લોગ સદકા કરતે હેં વો હકીકતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો કર્ઝ દેતે હેં, ઈસ લિએ કે યેભી કર્ઝકી તરહસે સદકા દેનેવાલોંકો વાપસ મિલતા હે. પસ યે બહોત ઝિયાદા મુઆવઝા ઓર બદલા લેકર એસે વકતમેં વાપસ હોગા જો વકત સદકા કરનેવાલેકી સખ્ત હાજત ઓર સખ્ત ઝરૂરત ઓર સખ્ત મજબૂરીકા હોગા. લોગ શાદિયોંકે વાસ્તે, સફરોંકે વાસ્તે ઓર દૂસરી ઝરૂરતોંકે વાસ્તે થોડા- થોડા જમા કરકે રખતે હેં કે ફલાં ઝરૂરતકા વકત આ રહા હે, ઓલાદકી શાદી કરના હે, ઈસકે લિએ હર વકત ફિકરમેં લગે રેહતે હેં ઓર જો ગુંજાઈશ મિલે, કુછ ન કુછ કપડા, ઝેવર વગૈરહ ખરીદકર ડાલતે રેહતે હેં કે ઉસ વકત દિક્કત ન હો. આખિરતકા વકત તો એસી સખ્ત હાજત ઓર ઝરૂરતકા હે કે ઉસ વકત ન કિસીસે ખરીદા જા સકતા હે, ન કર્ઝ લિયા જા સકતા હે, ન ભીખ માંગી જા સકતી હે, એસે અહમ ઓર કઠિન વકતકે વાસ્તે તો જિતના ભી ઝિયાદા સે ઝિયાદા મુમકિન હો, જમા કરતે રેહના નિહાયત હી દૂરઅંદેશી ઓર કાર આમદ બાત હે. થોડા- થોડા જમા કરતે રેહના યહાં તો મા'લૂમ ભી ન હોગા ઓર વહાં વો પહાડોંકે બરાબર મિલેગા.

(۲۸) وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ

આયત-૨૮. (ઓર ઈસમેં ઉન લોગોંકા ભી હક હે) જો લોગ દારૂલ ઈસ્લામમેં (યા'ની મદીના મુનવ્વરામેં પેહલેસે રેહતે થે) ઓર 'ઈમાનમેં ઉન (મુહાજિરીનકે આને) સે પેહલેસે કરાર પકડે હુએ હેં (યા'ની ઈન મુહાજિરીનકે

وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

(حشر)

આનેસે પેહલે હી વો ઈમાન લે આએ થે ઓર યે એસી ખૂબીકે લોગ હૈં કે) જો લોગ ઉનકે પાસ હિજરત કરકે આતે હૈં, ઉનસે યે લોગ (યા'ની અન્સાર) મુહબ્બત કરતે હૈં ઓર મુહાજિરીનકો જો કુછ મિલતા હે, ઉસ્સે યે અપને દિલોંમેં કોઈ ગરઝ નહીં પાતે (કે ઉસકો લેના ચાહેં યા ઉસપર રશ્ક કરેં)

ઓર ઈન મુહાજિરીનકો અપને ઉપર તર્જીહ દેતે હૈં ચાહે ખુદ ઉન પર ફાકા હી ક્યોં ન હો ઓર (હક યે હે કે) જો શખ્સ અપની તબીયતકે લાલચસે મેહફૂઝ રહે, વોહી લોગ ફલાહ પાનેવાલે હૈં. (સૂરએ હશ્ર રૂકૂઅ-૧)

[illegible] — ઉપરકી આયાતમેં બૈતુલમાલકે મુસ્તહિક્કીનકા ઝિકર હો રહા હે કે કિન-કિન લોગોંકા ઉસમેં હક હે, મિનજુમ્લા ઉનકે ઈસ આયતે શરીફામેં અન્સારકા ઝિકર હે ઓર ઉનકે ખુસૂસી ઓસાફકી તરફ ઈશારા હે, જિનમેંસે એક યે હે કે ઉન્હોંને અપને ઘરમેં રેહકર ઈમાન ઓર કમાલાત હાસિલ કિયે હૈં ઓર અપને ઘર રેહકર કમાલાતકા હાસિલ કરના આમતોરસે મુશ્કિલ હુઆ કરતા હે, દુનિયવી ધંધે ઓર દૂસરે ઉમૂર અકસર આડ બન જાતે હૈં ઓર દૂસરી ખાસ સિફત અન્સારકી યે હે કે યે લોગ મુહાજિરીનસે બેહદ મુહબ્બત કરતે હૈં.

ઈસ્લામકી ઈબ્તિદાઈ તારીખકા, જિસકો ઈલ્મ હે, વો ઈન હઝરાતકે હાલાત ઓર ઈનકી મુહબ્બતકે વાકિઆતસે હેરતમેં રેહ જાતા હે. ચંદ વાકેઆત હિકાયાતે સહાબા (રદી.) મેંભી ગુઝર ચુકે હૈં. એક વાકેઆ મિસાલકે તોર પર યહાં લિખતા હૂં કે —

જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હિજરત કરકે મદીના તેયબા તશરીફ લાએ તો મુહાજિરીન ઓર અન્સારકે દરમિયાનમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને ભાઈચારા ઈસ તરહ ફરમા દિયા થા કે હર મુહાજિરકા એક અન્સારીકે સાથ ખુસૂસી જોડ પેદા કર દિયા થા ઓર એક એક મુહાજિરકો એક એક અન્સારીકા ભાઈ બના દિયા થા, ઈસ લિયેકે હઝરાતે મુહાજિરીન પરદેશી હઝરાત હૈં, ઉનકો અજનબી જગહ હર કિસ્મકી મુશ્કિલાત પેશ આએંગી. અન્સાર મુકામી હઝરાત હૈં, વો અગર ઉન લોગોંકી ખાસ તોરસે ખબરગીરી ઓર મુઆવનત કરેંગે તો સહુલિયતેં પેદા હો જાએંગી. કેસા બેહતરીન ઈન્તિઝામ થા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા કે ઈસમેં મુહાજિરીનકો ભી હર કિસ્મકી સહુલિયત હોગી ઓર અન્સારકો ભી દિક્કત ન હુઈ કે એક શખ્સકી ખબરગીરી હર શખ્સકો આસાન હે, ઈસી સિલસિલેમેં

હઝરત અબ્દુર્રેહમાન બિન ઓફ (રદી.) ખુદ અપના કિસ્સા બયાન ફરમાતે હૈં કે જબ હમ લોગ મદીના તેયબા આએ તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મેરે ઓર સઆદ બિન રબીઅ (રદી.) કે દરમિયાન ભાઈબન્દીકા રિશ્તા જોડ દિયા. સઆદ બિન રબીઅ (રદી.) ને મુઝસે કહા કે મૈં અન્સારમેં સબસે ઝિયાદા માલદાર હૂં, મેરે માલમેંસે આધા તુમ લે લો ઓર મેરી દો બીવીયાં હૈં, ઉનમેં જો ભી તુમ્હેં પસંદ હો, મૈં ઉસકો તલાક દે દું. જબ ઉસકી ઈદ્દત પૂરી હો જાએ તુમ ઉસ્સે નિકાહ કર લેના. (બુખારી શરીફ)

યઝીદ બિન અસમ્મ (રદી.) કેહતે હૈં કે અન્સારને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે દર્ખ્વાસ્ત કી કે હમ સબકી ઝમીનેં મુહાજિરીન પર આધી આધી બાંટ દીજિએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસકો કુબૂલ નહીં ફરમાયા, બલ્કે યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે ખેતી વગૈરહમેં યે લોગ કામ કરેંગે ઓર પૈદાવારમેં હિસ્સેદાર હોંગે (દુર્રે મન્સુર) કે ઈન્કી મેહનતસે તુમકો મદદ મિલેગી ઓર તુમ્હારી ઝમીનસે ઈનકો મદદ મિલેગી. ઈસ કિસ્મકે તઅલ્લુકાત ઓર આપસકી મુહબ્બત મહેઝ દીની બિરાદરી પર આજ અકલમેં ભી મુશ્કિલસે આએગી. અલ્લાહ તઆલાકી શાન હે કે આજ વો મુસલમાન, જિસકા ખુસૂસી ઈમ્તીયાઝ ઈસાર ઓર હમદર્દી થી, મહેઝ ખુદગરઝી ઓર નફસ પરવરીમેં મુબ્તલા હે, દૂસરોંકો જિતની ભી તકલીફ પહોંચ જાએ, અપનેકો રાહત મિલ જાએ. કભી મુસલમાનકા શેવા યે થા કે ખુદ તકલીફ ઉઠાએ તા'કે દૂસરોંકો રાહત પહોંચ જાએ. મુસલમાનોંકી તારીખ ઈસ્સે ભરી હુઈ હે. એક બુઝુર્ગકી બીવી બહોત ઝિયાદા બદખુલ્ક થીં. હર વક્ત તકલીફ દેતી થીં. કિસીને ઉનસે અર્ઝ કિયા કે આપ ઉસકો તલાક દે દીજિએ. ફરમાયા, મુઝે યે ખોફ હે કે ફિર યે કિસી દૂસરેસે નિકાહ કર લેગી ઓર બદખુલ્કીસે ઉસકો તકલીફ પહોંચેગી. (એહ્યા) કેસી બારીક ચીઝ હે. આજ હમમેંસે ભી કોઈ ઈસલિએ તકલીફ ઉઠાનેકો તેયાર હે કે કિસી દૂસરેકો તકલીફ ન પહોંચે ?

તીસરી સિફત આયતે શરીફામેં અન્સારકી યે બયાન કી કે મુહાજિરીનકો અગર ગનીમત વગૈરહ મેંસે કહીંસે કુછ મિલતા હે તો ઈસ્સે અન્સારકો દિલતંગી યા રશ્ક નહીં હોતા ઓર હસન બસરી (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસકા મતલબ યે હે કે મુહાજિરીનકો અન્સાર પર જો ઉમૂમી ફઝીલત દી ગઈ, ઉસ્સે અન્સારકો ગરાની નહીં હુઈ. (દુર્રે મન્સુર)

ચોથી સિફત યે બયાન કી ગઈ કે વો બાવજૂદ અપની એહતયાઝ ઓર ફાકાકે દૂસરોંકો અપને ઉપર તર્જીહ દેતે હૈં. ઈસકે વાકેઆત બહોત કસરતસે ઉનકી ઝિન્દગીકી તારીખમેં મિલતે હૈં, જિનમેંસે ચંદ વાકેઆત મૈં અપને રિસાલે હિકાયાતે સહાબા (રદી.) કે બાબ ઈસાર વ હમદર્દીમેં લિખ ચુકા હૂં, મિન્જુમ્લા ઈનકે વો

મશહૂર વાકેઆ ભી હૈં જો ઈસ આયતે શરીફાકે શાને નુઝૂલમેં ઝિકર કિયા જાતા હૈ કે એક સાહબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝીર હુએ ઔર ભૂખકી ઔર તંગીકી શિકાયત કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપની બીવીયોંકે ઘરોંમેં આદમી ભેજા, મગર કહીં ભી કુછ ખાનેકો ન મિલા તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને બાહર મરદોંસે ઈર્શાદ ફરમાયા કે કોઈ સાહબ એસે હૈં જો ઉનકી મેહમાની કુબૂલ કરેં. એક અન્સારી જિનકા ઈસ્મે ગિરામી બા'ઝ રિવાયાતમેં અબૂ તલ્હા (રદી.) આયા હૈ, ઉનકો અપને ઘર લે ગએ ઔર અપની બીવીસે કહા કે યે હુઝૂર (સલ્લ.) કે મેહમાન હૈં, ઈનકી ખૂબ ખાતિર કરના ઔર ઘરમેં કોઈ ચીઝ ઈનસે બચા કર ન રખના. બીવીને કહા કે ઘરમેં તો સિર્ફ બચ્ચોંકે લિએ કુછ ખાનેકો રખ્ખા હૈ ઔર કુછ ભી નહીં હૈ. હઝરત અબૂ તલ્હા (રદી.) ને ફરમાયા કે બચ્ચોંકો બહલાકર સુલા દો ઔર જબ હમ ખાના લેકર મેહમાનકે સાથ બૈઠેં, તો તુમ ચિરાગકો દુરસ્ત કરનેકે લિએ ઉઠકર ઉસકો બુઝા દેના, તા'કે હમ ન ખાએં ઔર મેહમાન ખા લેં. ચુનાંચે બીવીને એસા હી કિયા.

સુબ્હકો જબ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિરી હુઈ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો ઈન મિયાં-બીવીકા તર્ઝ બહોત પસન્દ આયા ઔર યે આયતે શરીફા ઈનકી શાનમેં નાઝિલ હુઈ. (વહી)

અહાદીસકે સિલસિલેમેં નં. ૧૩ પર એક હદીસ શરીફ ઈસ આયતે શરીફાકી તફસીરકે તૌર પર આ રહી હૈ. ઈસકે બાદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ તબિઅતકે શુહહ (લાલચ) સે બચા દિયા જાએ, વોહી લોગ ફલાહકો પહોંચનેવાલે હૈં. શુહહકા તર્જુમા તબઈ તકાઝા બુખ્લકા હો, ચાહે અમલસે બુખ્લ ન હો. ઈસી લિએ ઉલમાસે ઈસકી તફસીરમેં મુખ્તલિફ અલ્ફાઝ નકલ કિએ ગએ. હિર્સ ઔર લાલચસે ઉસકી તા'બીર કરના સહી હૈ જો અપને માલમેં ભી હોતા હૈ, દૂસરેકે માલમેં ભી હોતા હૈ.

એક શખ્સ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા કે મૈં તો હલાક હો ગયા. ઉન્હોંને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ક્યોં ? વો કેહને લગે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જો લોગ શુહહસે બચાએ જાએં, વોહી ફલાહકો પહોંચનેવાલે હૈં ઔર મુઝમેં યે મર્ઝ પાયા જાતા હૈ. મેરા દિલ નહીં ચાહતા કે મેરે પાસસે કોઈ ભી ચીઝ નિકલ જાએ. હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદી.) ને ફરમાયા કે યે શુહહ નહીં હૈ, યે બુખ્લ હૈ, અગરચે બુખ્લ ભી અચ્છી ચીઝ નહીં હૈ, લેકિન શુહહ યે હૈ કે દૂસરેકા માલ ઝુલ્મસે ખાવે.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) સે ઈસકે કરીબ હી નકલ કિયા ગયા. વો ફરમાતે હૈં કે શુહહ યે નહીં હૈ કે આદમી અપને માલકો ખર્ચ કરનેસે રોક લે, યે તો બુખ્લ

હુઆ ઓર યેભી બહોત બુરી ચીઝ હે, લેકિન શુલ્હ યે હે કે દૂસરેકી ચીઝપર નિગાહ પડને લગે.

હઝરત તા'ઉસ (રહ.) કેહતે હૈં કે બુખ્લ યે હે કે આદમી અપને માલકો ખર્ચ ન કરે ઓર શુલ્હ યે હે કે દૂસરેકે માલમેં બુખ્લ કરે યા'ની કોઇ દૂસરા ખર્ચ કરે, ઉસ્સે ભી દિલ તંગી હોતી હો.

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે શુલ્હ બુખ્લસે ઝિ[illegible] સખ્ત હે, ઇસ લિએ કે બખીલ તો અપને માલકો રોકતા હે ઓર બસ ઓર શુલ્હ અપને માલકો ભી રોકતા હે ઓર યેભી ચાહતા હે કે દૂસરોંકે પાસ જો કુછ હે, વોભી ઉસકે પાસ આ જાએ.

એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જિસ શખ્સમેં તીન ખસ્લતેં હોં, વો શુલ્હસે બરી હે —

૧. માલકી ઝકાત અદા કરતા હો,

૨. મેહમાનોંકી મેહમાનદારી કરતા હો, ઓર

૩. લોગોંકી મસાઇબમેં મદદ કરતા હો.

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ આયા હે કે ઇસ્લામકો કોઇ ચીઝ એસા નહીં મિટાતી, જૈસા કે શુલ્હ મિટાતા હે.

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે અલ્લાહકે રાસ્તેકા ગુબાર ઓર જહન્નમકા ધુવાં, યે દોનોં ચીઝેં કિસી એક શખ્સકે પેટમેં જમા નહીં હો સકતીં ઓર ઇમાન ઓર શુલ્હ કિસી એક દિલમેં કભી જમા નહીં હો સકતે.

એક હદીસમેં હઝરત જાબિર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે ઝુલ્મસે બચો, ઇસ લિએ કે ઝુલ્મ કિયામતમેં તૌ-બ-તૌ અંધેરા હોગા (યા'ની એસા સખ્ત અંધેરા પૈદા કરેગા કે અંધેરેકી તહ પર તહ જમ જાએગી) ઓર અપને આપકો શુલ્હસે બચાઓ કે ઉસને તુમસે પેહલે લોગોંકો હલાક કિયા કે ઇસીકી વજહસે ઉન લોગોંને દૂસરે લોગોંકે ખૂન બહાએ ઓર ઇસીકી વજહસે અપની મહરમ ઓરતોંસે ઝિના કિયા.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે અપને આપકો શુલ્હ ઓર બુખ્લસે બચાઓ કે ઉસને તુમસે પેહલે લોગોંકો કત્લ-એ-રહમી પર ડાલ દિયા ઓર ઉનકો અપને મહરમોંસે ઝિના કરને પર ડાલ દિયા ઓર ઉનકો ખૂન બહાને પર ડાલ દિયા યા'ની અગર આદમી અજનબી ઓરતસે ઝિના કરે તો ઉસે કુછ દેના પડે ઓર બેટીસે ઝિના કરે તો મુફ્ત હીમેં કામ ચલ જાએ ઓર માલકી વજહસે લૂટ-માર તો ઝાહિર હે.

હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક શખ્સકા ઈન્તિકાલ હુઆ તો લોગ કેહને લગે કે યે જન્નતી આદમી થા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, તુમ્હેં ઈસકે સારે હાલાતકા ક્યા ઈલ્મ હૈ ? ક્યા બઈદ હૈ કે કભી ઉસને એસી બાત ઝુબાનસે નિકાલી હો જો બેકાર હો યા એસી ચીઝમેં બુખ્લ કિયા હો જો ઉસકો નફા ન પહોંચાતી હો.

દૂસરી હદીસમેં યે કિસ્સા ઈસ તરહ નકલ કિયા ગયા કે ઉહદકી લડાઈમેં એક સાહબ શહીદ હો ગએ. એક ઔરત ઉનકે પાસ આઈ ઔર કેહને લગી, બેટા ! તુઝે શહાદત મુબારક હો. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમ્હેં ઈસકી ક્યા ખબર હૈ કે ઉસને કોઈ બેકાર બાત ઝુબાનસે કહી હો યા એસી ચીઝમેં બુખ્લ કિયા હો, જો ઉસકી ઝરૂરતકી ન હો.(દુર્રે મન્સૂર) કે એસી મા'મૂલી ચીઝમેં બુખ્લ કરના ભી હિર્સ ઔર લાલચકી ઈન્તિહાસે હોતા હૈ, વરના મા'મૂલી ચીઝેં, જિનમેં અપના નુકસાન ન હો, બુખ્લકે કાબિલ નહીં હોતીં.

(۲۹) يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۞ وَاَنْفِقُوْا مِنْ مَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُوْلَ رَبِّ لَوْلَآ اَخَّرْتَنِيْٓ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ۞ وَلَنْ يُّؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَاۤءَ اَجَلُهَا ۗ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۞ (المنافقون)

અય ઈમાનવાલો ! તુમકો તુમ્હારે માલ ઔર તુમ્હારી ઔલાદ અલ્લાહકી યાદસે ગાફિલ ન કર દે ઔર જો એસા કરેગા, એસે હી લોગ ખસારે વાલે હૈં ઔર જો કુછ હમને તુમકો દિયા હૈ, ઈસમેંસે ઉસસે પેહલે-પેહલે ખર્ચ કર લો કે તુમમેંસે કિસીકી મૌત આ જાએ ઔર વો કેહને લગે, અય મેરે રબ ! મુઝકો થોડે દિનકી મુહલત ઔર ક્યોં ન દે દી કે મૈં ખૈરાત કર દેતા ઔર નેક લોગોંમેં હો જાતા ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કિસી શખ્સકો ભી જબ ઉસકી મૌતકા વક્ત આ જાએ, હરગિઝ મોહલત નહીં દેતા ઔર અલ્લાહ તઆલાકો તુમ્હારે સબ કામોંકી ખબર હૈ.

(સૂરએ મુનાફિકૂન રૂકૂઅ-૨)

ફાયદા — માલ વ મતાઅકી મશ્ગૂલી, અહલ વ અયાલકી મશ્ગૂલી એસી ચીઝેં હૈં જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે અહકામાતકી તા'મીલમેં કોતાહીકા સબબ બનતી હૈ. લેકિન યે બાત પકીની ઔર તય હૈ કે મૌતકે વક્તકા કિસીકો હાલ મા'લૂમ નહીં કે કબ આ જાએ, ઉસ વક્ત બજુઝ હસરત ઔર અફસોસકે કુછ ભી ન હો

સકેગા ઓર દેખતે આંખોં અહલ વ અયાલ, માલ વ મતાઅ સબકો છોડકર ચલ દેના હોગા. આજ મોહલત હૈ, જો કરના હૈ, કર લો -

રંગા લે ન ચું દિયા, ગુંધા લે ન સી,
તૂ ક્યા-ક્યા કરેગી અરી દિનકે દિન !
ન જાને બુલા લે પિયા કિસ ઘડી,
તૂ દેખા કરેગી ખડી દિનકે દિન !!

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જિસ શખ્સકે પાસ ઈતના માલ હો કે હજ કર સકે, ઉસપર ઝકાત વાજિબ હો ઓર અદા ન કરે, તો વો મરનેકે વક્ત દુનિયામેં વાપસ લૌટનેકી તમન્ના કરેગા. કિસી શખ્સને ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે કહા કે દુનિયામેં લૌટનેકી તમન્ના કાફિર કરતે હૈં, મુસલમાન નહીં કરતે, તો હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને યે આયતે શરીફા તિલાવત કી કે ઈસમેં મુસલમાનોં હી કે મુતઅલ્લિક અલ્લાહ તઆલાને ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ.

એક દૂસરી હદીસમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે ઈસ આયતે શરીફામેં મો'મિન આદમીકા ઝિકર હૈ. જબ ઉસકી મૌત આ જાતી હૈ ઓર ઉસકે પાસ ઈતના માલ હો, જિસપર ઝકાત વાજિબ હૈ ઓર ઝકાત અદા ન કી હો યા ઉસપર હજ ફર્ઝ હો ગયા હો ઓર હજ અદા ન કિયા હો યા કોઈ ઓર હક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે હુકૂકમેંસે અદા ન કિયા હો તો વો મરનેકે વક્ત દુનિયામેં વાપસીકી તમન્ના કરેગા તા'કે ઝકાત ઓર સદકાત અદા કરે. લેકિન અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા પાક ઈર્શાદ હૈ કે જિસકા વક્ત આ જાએ, વો હરગિઝ મુઅખ્ખર નહીં હોતા. (દુર્રે મન્સુર)

કુરઆન પાકમેં બાર-બાર ઈસપેર તંબીહ કી ગઈ કે મૌતકા વક્ત હર શખ્સકે લિએ એક તય શુદા વક્ત હૈ. ઈસમેં જરા સી ભી તકદીમ વ તા'ખીર નહીં હો સકતી. આદમી સોચતા રેહતા હૈ કે ફલાં ચીઝકો સદકા કરુંગા, ફલાં ચીઝકો વકફ કરુંગા, ફલાં-ફલાંકે નામ વસીયત લિખ્ખુંગા, મગર વો અપને સોચ ઓર ફિકર હીમેં રેહતા હૈ. ઉધરસે એકદમ બિજલીકે તારકા બટન દબા દિયા જાતા હૈ ઓર યે ચલતે-ચલતે મર જાતા હૈ, બૈઠે-બૈઠે મર જાતા હૈ, સોતે-સોતે મર જાતા હૈ, ઈસલિએ તજવીઝોં ઓર મશ્વિરોંમેં હરગિઝ એસે કામોંમેં તાખીર ન કરના ચાહિયે જિતના જલ્દ હો સકે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેમેં, અલ્લાહકે યહાં જમા કર દેનેમેં જલ્દી કરના ચાહિએ. વલ્લાહુલ મુવફ્ફિક.

આયત ૩૦ અય ઈમાન વાલો ! અલ્લાહસે ડરતે રહો ઓર હર

(٣٠) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ

إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ فَأَنسٰهُمْ أَنفُسَهُمْ
أُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ ۝ لَا يَسْتَوِىٓ
أَصْحٰبُ النَّارِ وَأَصْحٰبُ الْجَنَّةِ أَصْحٰبُ
الْجَنَّةِ هُمُ الْفَآئِزُونَ ۝

(حشر ع ۳)

શખ્સ યે ગૌર કર લે કે ઉસને કલ (કિયામત)કે દિનકે વાસ્તે ક્યા ચીઝ આગે ભેજ દી હૈ. અલ્લાહસે ડરતે રહો. બેશક અલ્લાહ તઆલાકો તુમ્હારે આ'માલકી સબકી ખબર હૈ ઉન લોગોંકી તરહસે મત બનો, જિન્હોંને અલ્લાહ તઆલાકો ભૂલા દિયા (પસ ઉસકી સઝાસે) અલ્લાહ તઆલાને ખુદ ઉનકો ઉનકી જાનસે ભૂલા દિયા. યેહી લગ ફાસિક હૈં ઓર યાદ રખ્ખો કે જન્નતવાલે ઓર જહન્નમવાલે બરાબર નહીં હો સકતે. જન્નતવાલે હી કામિયાબ હૈં (હકીકી કામિયાબી સિર્ફ જન્નતવાલોં હીકી હૈ.)

(સૂરએ હશ્ર, રૂકૂઅ ૩)

ફાયદા — અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉનકો ઉનકી જાનસે ભૂલા દિયાકા યે મતલબ હૈ કે ઉનકી એસી અકલ માર દી ગઇ કે વો અપને નફા-નુકસાનકો ભી નહીં સમઝતે ઓર જો ચીઝેં ઉનકો હલાક કરનેવાલી હૈં ઉનકો ઇખ્તિયાર કરતે હૈં.

હઝરત જરીર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈં દોપહરકે વક્ત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર થા કે કબીલા મુઝરકી એક જમાઅત હાઝિર હુઇ, જો નંગે પાંવ, નંગે બદન, ભૂખે થે. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને જબ ઉનપર ફાકેકી હાલત દેખી તો હુઝૂર (સલ્લ.)કા ચેહરા-એ-અન્વર મુતગય્યર હો ગયા. ઉઠકર અન્દર મકાનમેં તશરીફ લે ગએ (ગાલિબન ઘરમેં કોઇ ચીઝ ઉનકે કાબિલ તલાશ કરનેકે લિએ તશરીફ લે ગએ હોંગે,) ફિર બાહર મસ્જિદમેં તશરીફ લાએ. હઝરત બિલાલા (રદી.) સે અઝાન કેહનેકા હુકમ ફરમાયા ઓર ઝુહરકી નમાઝ પઢી. ઇસકે બાદ મિમ્બર પર તશરીફ લે ગએ ઓર હમ્દ વ સનાકે બાદ કુરઆન પાકકી ચંદ આયાત તિલાવત કીં, જિનમેં યે આયાત ભી થીં, જો ઉપર લિખ્ખી ગઇં. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને સદકા કરનેકા હુકમ ફરમાયા ઓર યે ઇર્શાદ ફરમાયા કે સદકા કરો, ઇસસે પેહલેકે સદકા ન કર સકો. સદકા કરો, ઇસસે પેહલેકે તુમ સદકા કરનેસે આજિઝ હો જાઓ ! કોઇ શખ્સ જોભી દે સકે, દીનાર દે સકે, દિરમ દે સકે, કપડા દે સકે, ગેહું દે સકે, જો દે સકે, ખજુર દે સકે, હત્તા કે ખજૂરકા ટુકડા હી દે સકે, વો દે દે. એક અન્સારી ઉઠે ઓર એક થેલા ભરા હુઆ લાએ, જો ઉનસે ઉઠતા ભી ન થા, હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં

પેશ કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.)કા ચેહરા-અન્વર મસર્રતસે ચમકને લગા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જો શખ્સ બેહતર તરીકા જારી કરે ઉસકો ઇસકા ભી સવાબ હે ઓર જો ઇસપર અમલ કરેંગે, ઉનકા ભી સવાબ ઉસકો હોગા, ઇસ તરહ પરકે અમલ કરનેવાલોંકે સવાબમેં કુછ કમી ન હોગી ઓર ઇસી તરહ અગર કોઇ શખ્સ કોઇ બૂરા તરીકા જારી કરતા હે તો ઉસકા ગુનાહ તો ઉસકો હી હોગા જિતને આદમી ઉસપર અમલ કરેંગે, ઉન સબકા ગુનાહ ભી ઉસકો હોગા, ઇસ તરહસે કે ઉનકે ગુનાહોંકે વબાલમેં કુછ કમી ન હોગી.

ઇસકે બાદ સબ લોગ મુતફર્રિક હોકર ચલે ગએ. કોઇ દીનાર (અશર્ફી) લાયા, કોઇ દિરમ લાયા, કોઇ ગલ્લા લાયા, ગરઝ ગલ્લા ઓર કપડેકે દો ઢેર હુઝૂર (સલ્લ.) કે કરીબ જમા હો ગએ ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) ને વો સબ કબીલા મુજરકે આનેવાલોં પર તકસીમ કર દિયા. (નસાઇ, દુર્રે મન્સુર)

એક હદીસમેં આયા હે, લોગો ! અપને લિએ કુછ આગે ભેજ દો. અન્કરીબ વો ઝમાના આનેવાલા હે, જબકે હક તઆલા શાનુહૂકા ઇર્શાદ એસી હાલતમેં કે ન કોઇ વાસ્તા દરમિયાનમેં હોગા, ન કોઇ પરદા દરમિયાનમેં હોગા, યે હોગા, ક્યા તેરે પાસ રસૂલ નહીં આએ, જિન્હોંને તુઝે એહકામ પહોંચા દિએ હોં ? ક્યા મૈંને તુઝકો માલ અતા નહીં કિયા થા, ક્યા મૈંને તુઝે ઝરૂરતસે ઝિયાદા નહીં દિયા થા ? તૂને અપને લિએ ક્યા ચીઝ આગે ભેજી ? વો શખ્સ ઇધર-ઉધર દેખેગા, કુછ નઝર ન આએગા, આંખોંકે સામને જહન્નમ હોગી. પસ જો શખ્સ ઇસસે બચ સકતા હો, બચનેકી કોશિશ કરે, ચાહે ખજૂરકે એક ટુકડેહીસે ક્યોં ન હો ? (કંઝ)

બળા સખ્ત મંઝર હોગા, બળા સખ્ત મુતાલબા હોગા, દહકતી હુઇ દોઝખ સામને હોગી ઓર હર આન ઉસમેં ફેંક દિએ જાનેકા અંદેશા હોગા, ઉસ વકત કલક હોગા કે હમને દુનિયામેં સબ કુછ ક્યોં ન ખર્ચ કર દિયા. આજ ફર્ઝી ઝરૂરતોંસે હમ ખર્ચ કરનેસે હાથ ખીંચતે હેં, લેકિન અગર આજ આંખ બન્દ હો જાએ, તો સારી ઝરૂરતેં ખત્મ હો જાએંગી ઓર એક સખ્ત ઝરૂરત જહન્નમસે બચનેકી સરપર મોજૂદ રહેગી.

હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) ને એક મરતબા ખુત્બેમેં ફરમાયાકે યે બાત અચ્છી તરહ જાન લો કે તુમ લોગ સુબહ-શામ એસી મુદ્દતમેં ચલતે હો, જિસકા હાલ તુમસે પોશીદા હે કે કબ વો ખત્મ હો જાએ, પસ અગર તુમસે હો સકે તો એસા કરો કે યે મુદ્દત એહતિયાતકે સાથ ખત્મ હો જાએ ઓર અલ્લાહ હી કે ઇરાદેસે તુમ એસા કર સકતે હો. એક કોમને અપને ઓકાતકો એસે ઉમૂરમેં ખર્ચ કર દિયા, જો ઉનકે લિએ કારઆમદ ન થે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને તુમ્હેં ઉન જૈસા હોનેસે મના કિયા હે ઓર ઇર્શાદ ફરમાયા હે.

وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰهُمْ اَنْفُسَهُمْ

વ-લા-તકૂનૂ કલ્લઝી ન- નસુલ્લાહ- ફ અન્સાહુમ્ અન્ફુસહુમ- કહાં હૈં તુમ્હારે વો ભાઈ, જિનકો તુમ જાનતે થે, વો અપના ઝમાના ખત્મ કરકે ચલે ગએ ઔર ઉનકે અમલ ખત્મ હો ગએ ઔર અબ વો અપને-અપને અમલ પર પહોંચ ગએ, જૈસે ભી કિએ (અચ્છે કિએ હોંગે તો મજે ઉડા રહે હોંગે, બૂરે કિએ હોંગે, તો ઉનકો ભુગત રહે હોંગે) કહાં હૈં વો, ગુઝરે હુએ ઝમાનેકે જાબિર લોગ, જિન્હોંને બડે-બડે શહેર બનાએ, ઊંચી-ઊંચી દીવારોંસે અપની મુહાફઝત કી, અબ વો પત્થરોં ઔર ટીલોંકે નીચે પડે હૈં. યે અલ્લાહકા પાક કલામ હે કે ન ઉસકે અજાઈબ ખત્મ હોતે હૈં, ન ઉસકી રોશની મંદ પડતી હે, ઈસ્સે આજ રોશની હાસિલ કર લો, અંધેરેકે દિન કે વાસ્તે ઔર ઈસ્સે નસીહત પકડ લો. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને એક કોમકી તા'રીફ કી, પસ ફરમાયા -

كَانُوْا يُسٰرِعُوْنَ فِى الْخَيْرٰتِ وَيَدْعُوْنَنَا رَغَبًا وَّرَهَبًا ۗ وَكَانُوْا لَنَا خٰشِعِيْنَ

કાનૂ યુસારિઊ ન- ફિલ્ખેરાતિ વ યદ્ ઉ ન ના- ર-ગ-બંવ્વ વ-રહબંવ્વ કાનૂ લના-ખાશિઈન.

'વો લોગ નેક કામોંમેં દૌડતે થે ઔર હમકો પુકારતે થે રગ્બત કરતે હુએ ઔર ડરતે હુએ ઔર હમારે સામને આજિઝી કરનેવાલે થે' (અલઅંબિયા રૂકૂઅ-૬)

ઉસ કલામમેં કોઈ ખૂબી નહીં, જિસ્સે અલ્લાહકી રિઝા મકસૂદ ન હો ઔર ઉસ માલમેં કોઈ ભલાઈ નહીં જો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ ન હો ઔર વો આદમી અચ્છા નહીં જિસકા હિલ્મ ઉસકે ગુસ્સે પર ગાલિબ ન હો ઔર વો આદમી બેહતર નહીં, જો અલ્લાહકી રિઝાકે મુકાબલેમેં કિસી મલામત કરનેવાલેકી મલામતકી પરવા કરે. (દુર્રે મન્સુર)

(٣١) اِنَّمَاۤ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۗ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗۤ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ۞ فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوْا وَاَطِيْعُوْا وَاَنْفِقُوْا خَيْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۞ (تغابن، ع٢)

આયત-૩૧. ઈસકે સિવા દૂસરી બાત નહીં કે તુમ્હારે અમ્વાલ ઔર તુમ્હારી ઔલાદ તુમ્હારે લિએ એક આઝમાઈશકી ચીઝ હૈ (પસ જો શખ્સ ઉનમેં પડકર ભી અલ્લાહકો યાદ રખ્ખે તો) ઉસકે લિએ અલ્લાહકે પાસ બડા અજર હે. પસ જહાં તક હો સકે અલ્લાહસે ડરતે રહો ઔર ઉસકી બાત સુનો ઔર માનો ઔર (અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ કરતે રહા કરો.) યે તુમ્હારે લિએ ઝિયાદા

બેહતર હોગા ઓર જો શખ્સ અપને
નફસકે શુહહ યા'ની લાલચસે મેહફૂઝ રહા,
પસ યેહી લોગ ફલાહકો પહોંચને વાલે હે.

(સૂરએ તગાબુન રૂકૂઅ ૨)

ફાયદા — શુહહ બુખ્લકા આ'લા દરજા હે જૈસાકે નં. ૨૮ પર ગુઝર ચુકા. માલ ઓર ઓલાદકે ઈમ્તિહાનકી ચીઝેં હોનેકા યે મતલબ હે કે યે બાત જાંચની હે કે કોન શખ્સ ઈનમેં ફંસ કર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે એહકામકો ઓર ઉસકી યાદકો ભૂલા દેતા હે ઓર કોન શખ્સ ઈનકે બાવજૂદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ફરમાંબરદારી કરતા હે ઓર ઉસકી યાદમેં મશગૂલ રેહતા હે ઓર નમૂનેકે લિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઉસવા સામને હે. યહાં કિસીકે એક-દો બીવિયાં હોંગી, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે નો બીવિયાં થીં, ઓલાદ ભી થી, બેટે-બેટિયા, નવાસે સબ કુછ મોજૂદ થા. હુઝૂર (સલ્લ.) કે અલાવા હઝરાતે સહાબા કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) કે હાલાત દુનિયાકે સામને હેં ઓર બહોત તફસીલસે કિતાબોંમેં મોજૂદ હેં.

હઝરત અનસ (રદી.) કી ઓલાદકા શુમાર હી મુશ્કિલ હે. એક મોકે પર ફરમાતે હેં કે મેરી ઓલાદકી ઓલાદ તો અલાહિદા રહી, ખુદ બિલાવાસ્તા અપની ઓલાદમેંસે એક સો પચીસ તો દફન કર ચુકા હું. (અસાબા) ઓર જો ઝિંદા રહે, વો ઈનકે અલાવા ઓર ઓલાદકી ઓલાદેં મઝીદબરઆં, ઈસકે બાવજૂદ ઉન હઝરાતે સહાબા કિરામ (રદી.)મેં શુમાર હે જિનસે કસરતસે અહાદીસ નકલ કી ગઈ. ઓર જિહાદમેં કસરતસે શિર્કત કરતે રહે હેં. ઓલાદકી ઈતની કસરત ન તો ઈલ્મકી મશ્ગૂલીમેં માનેઅ હુઈ, ન જિહાદમેં.

હઝરત ઝુબેર (રદી.), જિસ વક્ત શહીદ હુએ, નો બેટે, નો બેટિયાં ઓર ચાર બીવીયાં થીં ઓર બા'ઝ પોતે બેટોંસે ભી બડે થે. (બુખારી) ઓર જિનકા બાપકી ઝિન્દગીમેં ઈન્તિકાલ હો ગયા, વો અલાહિદા, ઈસકે બાવજૂદ ન કભી મુલાઝમત કી, ન કોઈ ઓર શુગ્લ, જિહાદમેં ઉમ્ર ગુઝારી.

ઈસી તરહ ઓર બહોતસે હઝરાતકા હાલ હે કે ન માલ ઉનકો દીનસે માનેઅ હોતા થા. ઓર ન ઓલાદકી કસરત ઓર ઈનમેંસે જો લોગ તિજારત પેશા થે, ઉનકે લિએ તિજારત ભી દીનકે કામોંસે માનેઅ ન હોતી થી. ખુદ હક તઆલા શાનુહૂને ઉનકી તા'રીફ કુરઆને પાકમેં ફરમાઈ.

રિજાલુલ્લા તુલ્હીહિમ તિજારતુન. (સૂરએ નૂર રૂકુઅ ૫) વો એસે લોગ હેં જિનકો ખરીદ વ ફરોખ્ત અલ્લાહકે ઝિકરસે ઓર નમાઝ કાયમ કરનેસે ઓર ઝકાત અદા કરનેસે નહીં રોકતી. વો લોગ એસે દિનસે ડરતે હેં જિસ દિન દિલ

ઓર આંખેં ઉલટ-સુલટ હો જાએગી ઓર ઈસકા અંજામ યે હોગા કે હક તઆલા ઉનકો ઉનકે આ'માલકા બહોત અચ્છા બદલા દેગા ઓર ઉનકો અપને ફઝલસે (બદલેકે અલાવા ઈન્આમકે તૌર પર) ઓર ભી ઝિયાદા દેગા.

ઈસ આયતે શરીફાકી તફસીરમેં બહોતસે આસારમેં યે મઝમૂન ઝિકર કિયા ગયાકે જો લોગ તિજારત કરતે થે, તિજારત ઉનકો અલ્લાહ તઆલાકી યાદસે માનેઅ ન હોતી થી. જબ અઝાન સુનતે, ફૌરન અપની અપની દુકાનેં છોડકર નમાઝકે લિએ ચલ દેતે. (દુર્રે મન્સુર)

(૩૨) إِن تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ۝ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(تغابن ۲)

આયત-૩૨ અગર તુમ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો અચ્છી તરહ (યા'ની ઈખ્લાસસે) કર્ઝ દોગે તો વો ઉસકો તુમ્હારે લિએ બઢાતા ચલા જાએગા ઓર તુમ્હારે ગુનાહ બખ્શ દેગા ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બડી કદર કરનેવાલા હૈ (કે થોડેસે અમલકો ભી કુબૂલ કર લેતા હૈ) ઓર બડા બુર્દબાર હૈ (બડેસે બડે ગુનાહ પર ભી મુવાખઝામેં જલ્દી નહીં કરતા) પોશીદા ઓર ઝાહિર આ'માલકા જાનનેવાલા હૈ, જબરદસ્ત હૈ, હિકમતવાલા હૈ.

(સૂરએ તગાબુન ૨)

ફાયદા — આયાતમેં ૨૫, ૨૬, ૨૭ પર ઈસ કિસ્મકે મઝામીન ગુઝર ચુકે હૈં. યે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ખાસ લુત્ફ વ કરમ હૈ કે હમારી ખેરખ્વાહી ઓર બન્દોં પર કરમકી વજહસે જો ચીઝેં ઉનકે લિએ અહમ ઓર ઝરૂરી હૈં, ઉનકો બાર-બાર તા'કીદકે સાથ ફરમાયા જાતા હૈ ઓર લોગ ઈન આયાતકો બાર બાર પઢતે હૈં ઓર મુત્મઈન હો જાતે હૈં કે બહોત સવાબ કુરઆન પાકકે પઢનેકા મિલ ગયા. યે કરીમકા એહસાન ઓર ઈન્આમ હૈ કે વો અપને પાક કલામકે મહઝ પઢને પર ભી સવાબ અતા ફરમાએ, લેકિન યે પાક કલામ મહઝ પઢનેકે લિએ તો નાઝિલ નહીં હુઆ, પઢનેકે સાથ સાથ ઉસકે પાક ઈર્શાદાત પર અમલ ભી હોના ચાહિયે. એક ચીઝકો માલિકુલ મુલ્ક, અપના આકા, અપના મુહસિન, અપના મુરબ્બી, અપના રાઝિક, અપના ખાલિક બાર-બાર ઈર્શાદ ફરમાએ ઓર હમ કહેં કે હમને આપકા ઈર્શાદ પઢ લિયા, બસ કાફી હૈ, યે હમારી તરફસે કિતના સખ્ત ઝુલ્મ હૈ ?

(૩૩) وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا

આયત-૩૩ ઓર તુમ લોગ નમાઝકો કાયમ રખ્ખો ઓર ઝકાત

لِأَنْفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ
خَيْرًا وَّاَعْظَمَ اَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۚ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ
(مزمل ع ۲)

દેતે રહો ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો કરઝે હસના દેતે રહો ઓર જો નેકી ભી તુમ અપને લિએ ઝખીરા બનાકર આગે ભેજ દોગે ઉસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાસ જાકર ઈસ્સે બહોત બેહતર ઓર સવાબમેં બળ્હા હુઆ પાઓગે ઓર અલ્લાહ તઆલાસે ગુનાહ મા'ફ કરાતે રહો. બેશક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મગ્ફિરત કરને વાલા, રહમ કરનેવાલા હે.

(સૂરએ મુઝમ્મિલ રૂકૂઅ-૨)

ફાયદા – ઉસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાસ જાકર ઈસ્સે બેહતર પાનેકા મતલબ યે હે કે જો કુછ દુનિયાકી ચીઝેં ખરીદનેમેં ખર્ચ કિયા જાતા હે યા દુનિયવી ઝરૂરતોંમેં ખર્ચ કિયા જાતા હે ઓર ઈસકા બદલા દુનિયામેં મિલતા હે, મસલન એક રૂપિયેકે દોસેર ગન્દુમ દુનિયામેં મિલતે હેં, આખિરતકે બદલકો ઈસ પર કિયાસ નહીં કરના ચાહિએ, બલ્કે આખિરતમેં જો બદલ ઈન ચીઝોંકા મિલતા હે, જો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કી જાએ, વો મિક્દારકે એ'તબારસે ભી ઓર કેફિયતકે લિહાઝસે ભી, બદરજહા ઝાઈદ ઉસ બદલસે હોગા, જો દુનિયામેં ઈસ પર મિલતા હે, ચુનાંચે આયત નં. ૭ કે ઝેલમેં ગુઝર ચુકા હે કે અગર તૈયબ માલસે નેકનીય્યતીકે સાથ એક ખજૂર ભી સદકા કી જાએ તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે સવાબકો ઉહદ પહાડકે બરાબર ફરમા દેતે હેં. કાશ ! ઈસ કદર ઝિયાદા મુઆવઝા દેનેવાલે કરીમકી હમ કદર કરતે ઓર ઝિયાદા સે ઝિયાદા માલ બડી કીમત ઉસકે યહાં જમા કરતે, તા'કે ઝિયાદા સે ઝિયાદા માલ બડી સખ્ત ઝરૂરતકે વકત હમકો મિલતા ઓર ઈસકે સાથ હી ઈસ આયતે શરીફામેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ફરમાતે હેં કે જિસ કિસ્મકી નેકી ભી આગે ભેજ દોગે, ઉસકા મુઆવઝા એસા હી મિલેગા. રિસાલા બરકાતે ઝિક્રમેં બહોત તફસીલસે એસી રિવાયતેં ગુઝર ચુકી હેં. એક મર્તબા સુબ્હાનલ્લાહુ યા અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ યા લા ઈલા હ- ઈલ્લલ્લાહ યા અલ્લાહુ અકબર કેહનેકા સવાબ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે યહાં ઉહદ પહાડસે ઝિયાદા મિલ જાતા હે, બશરતે કે ઈખ્લાસસે કહા જાએ ઓર ઈખ્લાસકી શરત આખિરતકે હર કામમેં હે. ઈખ્લાસ બગેર વહાં કિસી ચીઝકી પૂછ નહીં ઓર ઈસી ચીઝકે પૈદા કરનેકે વાસ્તે બુઝુર્ગોંકી જૂતિયાં સીધી કરની પડતી હેં કે યે દોલત ઈનકે કદમોંમેં પડનેસે મિલતી હેં.

(۳۴) اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُوْنَ مِنْ
كَاْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوْرًا ۝ عَيْنًا

આયત - ૩૪ બેશક નેક લોગ (જન્નતમેં) એસે જામે શરાબ પીએંગે,

يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ يُفَجِّرُوْنَهَا تَفْجِيْرًا ۝
يُوْفُوْنَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُوْنَ يَوْمًا كَانَ
شَرُّهٗ مُسْتَطِيْرًا ۝ وَيُطْعِمُوْنَ الطَّعَامَ
عَلٰى حُبِّهٖ مِسْكِيْنًا وَّيَتِيْمًا وَّاَسِيْرًا ۝
اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيْدُ مِنْكُمْ
جَزَآءً وَّلَا شُكُوْرًا ۝ اِنَّا نَخَافُ مِنْ رَّبِّنَا
يَوْمًا عَبُوْسًا قَمْطَرِيْرًا ۝ فَوَقٰهُمُ اللّٰهُ
شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰهُمْ نَضْرَةً وَّسُرُوْرًا ۝
وَجَزٰهُمْ بِمَا صَبَرُوْا جَنَّةً وَّحَرِيْرًا ۝
مُّتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ ۚ لَا يَرَوْنَ فِيْهَا
شَمْسًا وَّلَا زَمْهَرِيْرًا ۝ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ
ظِلٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوْفُهَا تَذْلِيْلًا ۝ وَ
يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ مِّنْ فِضَّةٍ وَّاَكْوَابٍ
كَانَتْ قَوَارِيْرَا ۝ قَوَارِيْرَا مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوْهَا
تَقْدِيْرًا ۝ وَيُسْقَوْنَ فِيْهَا كَاْسًا كَانَ
مِزَاجُهَا زَنْجَبِيْلًا ۝ عَيْنًا فِيْهَا تُسَمّٰى
سَلْسَبِيْلًا ۝ وَيَطُوْفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ
مُّخَلَّدُوْنَ ۚ اِذَا رَاَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُوْرًا ۝
وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَعِيْمًا وَّمُلْكًا كَبِيْرًا ۝
عٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَّاِسْتَبْرَقٌ
وَّحُلُّوْٓا اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ ۚ وَسَقٰهُمْ رَبُّهُمْ
شَرَابًا طَهُوْرًا ۝ اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً
وَّكَانَ سَعْيُكُمْ مَّشْكُوْرًا ۝

(دہر ع ۱)

જિનમેં કાફૂરકી આમેઝિશ હોગી, એસે ચશ્મોંસે ભરે જાએંગે જિનસે અલ્લાહકે ખાસ બન્દે પીતે હૈં (ઈન ચશ્મોંમેં યે અજીબ બાત હોગી) કે વો જન્નતી લોગ ઈન ચશ્મોંકો જહાં ચાહે, લે જાએંગે (યા'ની યે ચશ્મે ઈનકે ઈશારોંકે તા'બેઅ હોંગે.) યે એસે લોગ હૈં જો મન્નતોંકો પૂરા કરતે હૈં (ઔર ઈસી તરહ દૂસરે વાજિબાત કો) ઔર એસે દિનસે ડરતે હૈં, જિસ દિનકી સખ્તી ફૈલી હુઈ હોગી (યા'ની આમ હોગી કે હર શખ્સ ઉસ દિન કુછ ન કુછ પરેશાનીમેં મુબ્તલા હોગા) યે વો લોગ હૈં જો અલ્લાહ તઆલાકી મુહબ્બતમેં ખાના ખિલાતે હૈં, મિસ્કિનકો ઔર યતીમકો ઔર કૈદીકો (બાવજૂદ કે વો કૈદી કાફિર ઔર લડાઈમેં બરસરે પૈકાર હોતે થે) ઔર વો લોગ (અપને દિલમેં યા ઝુબાનસે) કેહતે હૈં કે હમ તુમકો સિર્ફ અલ્લાહકે વાસ્તે ખિલાતે હૈં, ન તો હમ ઈસકા બદલા ચાહતે હૈં, ન ઈસકા શુક્રિયા ચાહતે હૈં (બલ્કે ઈસ વજહસે ખિલાતે હૈં કે હમ અપને રબકી તરફસે એક સખ્ત ઔર તલ્ખ દિનકા (યા'ની કિયામતકે દિન કા) ખૌફ રખતે હૈં. પસ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉનકો ઉસ દિનકી સખ્તીસે મેહફૂઝ રખ્ખેગા ઔર ઉનકો તાઝગી ઔર સુરૂર અતા કરેગા ઔર ઉનકો ઈસ પુખ્તગીકે બદલેમેં જન્નત ઔર રેશમી લિબાસ અતા કરેગા, ઈસ હાલતમેં કે વો જન્નતમેં મસહરિયોં પર તકિયા લગાએ બૈઠે હોંગે, ન વહાં ગરમીકી તપિશ પાવેંગે, ન સરદી (બલ્કે મો'તદિલ (બરાબરકા) મૌસમ હોગા) ઔર દરખ્તોંકે

સાએ ઉન લોગોં પર ઝૂકે હોંગે ઔર ઉનકે ખોશે ઉનકે મુતીઅ હોંગે (કે જિસ વક્ત જિસકો પસંદ કરેંગે, વો કરીબ આ જાએગા) ઔર ઉનકે પાસ (ખાને પીનેકે લિએ) ચાંદીકે બરતન ઔર શીશેકે આબખોરે લાએ જાએંગે, એસે શીશે જો ચાંદીકે બને હુએ હોંગે જો ઉસ આલમમેં દુશ્વાર નહીં) ઔર ઉનકો ભરને વાલોંને સહી અન્દાઝસે ભરા હોગા (કિ ન ઝરૂરતસે કમ, ન ઝિયાદા) ઔર વહાં (કાફૂરી શરાબકે અલાવા) એસી શરાબકે જામ ભી પીલાએ જાએંગે, જિનમેં સોંઠકી આમેઝિશ હોગી. (જૈસાકે ઝંઝરકી બોતલમેં હોતા હૈ) યે એસે ચશ્મેસે ભરે જાએંગે જિસકા નામ સલસબીલ હૈ. કાફૂર ઠંડા હોતા હૈ ઔર સોંઠ ગરમ (મકસદ યે હૈ કે વહાં મુખ્તલિફુલ મિજાઝ શરાબે હૈં) ઔર ઉસકો એસે લડકે લેકર આતે-જાતે રહેંગે જો હંમેશા લડકે હી રહેંગે ઔર એસે (હસીન)કે અગર તૂ ઉનકો દેખે તો યે ગુમાન કરેકે યે મોતી હૈ, જો બિખરે હુએ હૈં (ઔર જો ચીઝેં ઉપર ઝિકર કી ગઈ યેહી ફક્ત નહીં, બલ્કે) જબ તૂ ઉસ જગહકો દેખેગા તો વહાં બડી-બડી નેઅમતેં ઔર બહોત બડા મુલ્ક નઝર આએગા ઔર ઉન લોગોં પર વહાં બારીક રેશમકે સબ્ઝ કપડે હોંગે ઔર મોટે રેશમકે ભી (ગરઝ મુખ્તલિફ અન્વાઅકે બેહતરીન લિબાસ હોંગે) ઔર હાથોંમેં ચાંદીકે કંગન પેહનાએ જાએંગે ઔર હક તઆલા શાનુહૂ ઉનકો એસી શરાબ પીલાએંગે જો નિહાયત પાકીઝા હોગી ઔર યે કહા જાએગાકે યે તુમ્હારે આ'માલકા બદલા હૈ ઔર તુમને જો કોશિશ દુનિયામેં કી થી, વો કાબિલે કદર હૈ. (સૂરએ દહર, રૂકૂઅ-૧)

ફાયદા – ઈસ કલામ પાકમેં શરાબકા તીન જગહ ઝિકર આયા હૈ ઔર તીનોં જગહ નૌઈયતે, શરાબ ઔર તરીકાએ ઈસ્તેમાલ જુદા હૈ. પેહલી જગહ ઉનકા ખુદ પીના મઝકૂર હૈ. દૂસરી જગહ ખુદ્દામકે પીલાનેકા ઝિકર હૈ ઔર તીસરી જગહ ખુદ રબ્બુલ આલમીન માલિકુલ મુલ્કકી તરફ પીલાનેકી નિસ્બત હૈ. ક્યા બઈદ હૈ કે યે અબ્રારકો તીન કિસ્મોં અદના, અવસત, આલાકે એ'તબારસે હો. ઈન આયાતમેં જિતને ફઝાઈલ, ઈકરામ ઔર એ'જાઝ નેક કામ કરને વાલોંકે, બિલ ખુસૂસ અલ્લાહકી રિઝામેં કેહલાનેવાલોંકે ઝિકર કિએ ગએ હૈં, અગર હમમેં ઈમાનકા કમાલ હુઆ, તો ઉન વાઅદોંકે બાદ કૌન શખ્સ એસા હો સકતા હૈ જો હઝરત સિદ્દીકે અકબર

(રદીયલ્લાહુ અન્હો)કી તરહ કોઈ ચીઝ ભી ઘરમેં અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસૂલે પાક (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કે નામકે સિવા છોડે.

ઈન આયાતમેં ચન્દ ઉમૂર કાબિલે તવજ્જોહ હે.

૧. પેહલે ચશ્મોંકે બારેમેં ઝિકર હુઆ હે કે જન્નતી લોગ ઈન ચશ્મોંકો જહાં ચાહેં, લે જાએંગે.

મુજાહિદ (રહ.) ઈસકી તફસીરમેં કેહતે હેં કે વો લોગ ઈન ચશ્મોંકો જહાં ચાહેંગે, ખીંચ લેંગે.

કતાદા (રદી.) કેહતે હેં કે ઉનકે લિએ કાફૂરકી આમેઝિશ હોગી ઓર મુશ્કકી મુહર ઉનપર લગી હુઈ હોગી ઓર વો ઉસ ચશ્મેકો જિધરકો ચાહેંગે, ઉધરકો ઉસકા પાની ચલને લગેગા.

ઈબ્ને શોઝબ (રહ.) કેહતે હેં કે ઉન લોગોંકે પાસ સોનેકી છડિયાં હોંગી, વો અપની છડિયોંસે જિસ તરફ ઈશારા કરેંગે, ઉસી તરફકો વો નહરેં ચલને લગેંગી.

૨. મન્નતોં કે પૂરા કરનેકે મુતઅલ્લિક કતાદા (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે અલ્લાહકે તમામ એહકામકો પૂરા કરનેવાલે લોગ હેં. ઈસી વજહસે શુરૂમેં ઈનકો અબ્રારસે તા'બીર કિયા ગયા.

મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હેં કે ઈસ્સે વો મન્નતેં મુરાદ હેં, જો અલ્લાહકે હકમેં કી ગઇ હોં (યા'ની કોઈ શખ્સ રોઝોંકી નઝર કર લે, એ'તિકાફકી નઝર કર લે, ઈસી તરહ ઈબાદતકી નઝર કર લે.)

ઈકરમા (રદી.) કેહતે હેં કે શુક્રાનેકી મન્નતેં મુરાદ હેં. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં એક શખ્સ હાઝિર હુએ ઓર અર્ઝ કિયા કે મૈંને યે મન્નત માન રખ્ખી થી કે મૈં અપને આપકો અલ્લાહકે વાસ્તે ઝબ્હ કર દુંગા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કિસી ચીઝમેં મશ્ગૂલ થે, ઈલ્તિફાત નહીં ફરમાયા. યે સાહબ હુઝૂર (સલ્લ.) કે સુકૂતસે ઈજાઝત સમઝે ઓર (હુઝૂર (સલ્લ.) સે અર્ઝ કર દેનેકે બાદ) ઉઠે, દૂર જાકર અપને આપકો ઝબ્હ કરને લગે. હુઝૂર (સલ્લ.)કો ઈસકા ઈલ્મ હુઆ. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, અલ્લાહકા શુક્ર હે કે ઉસને મેરી ઉમ્મતમેં એસે લોગ પૈદા કિએ, જો મન્નતકો પૂરા કરનેકા ઈસ કદર એહતિમામ કરેં. ઈસકે બાદ (ઉનકો અપને ઝબ્હ કરનેસે મના ફરમાયા ઓર) ઉનસે ફરમાયા કે અપની જાનકે બદલે સો ઊંટ અલ્લાહકે નામ પર ઝબ્હ કરેં (ઈસ લિએ કે અપને આપકો ઝબ્હ કરના નાજાઈઝ હે ઓર જાનકા ફિદ્યા દિયતમેં સો ઊંટ હે.)

૩. કેદિયોંકે ખિલાનેસે આયત શરીફામેં મુશ્રિક કેદી મુરાદ હે, ઈસ લિએ કે ઉસ ઝમાનેમેં મુશ્રિક કેદી હી હોતે થે, મુસલમાન કેદી ઉસ વકત ન થે ઓર

જબ કાફિરોંકે ખિલાને પર યે સવાબ હે તો મુસલમાન કેદી ઈસમેં બતરીકે ઓલા આ ગએ.

મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) બદરકે કેદિયોંકો (જો કાફિર થે) પકડ કર લાએ, તો સાત હઝરાતે સહાબા કિરામ, હઝરત અબૂબકર (રદી.), ઉમર (રદી.), અલી (રદી.), ઝુબેર (રદી.), અબ્દુર્રહમાન (રદી.), સઅ્દ (રદી.), અબૂ ઉબેદા (રદી.) ને ઉનપર ખાસ તોરસે ખર્ચ કિયા, જિસપર અન્સારને કહા કે હમને તો અલ્લાહકે વાસ્તે ઈનસે કિતાલ કિયા થા, તુમ ઈતના ઝિયાદા ખર્ચ કર રહે હો. ઈસપર ઈન્નલ અબ્રારસે ઉન્નીસ આયતેં ઈન હઝરાતકી તા'રીફમેં નાઝિલ હુઈ.

હઝરત હસન (રદી.) કેહતે હૈં કે જબ યે આયતેં નાઝિલ હુઈ, ઉસ વકત કેદી મુશ્રિકીન થે.

હઝરત કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈન આયાતમેં કેદીકે સાથ એહસાન કરનેકા હુકમ ફરમાયા હે, હાલાંકે ઉસ વકત કેદી મુશ્રિક થે, તો મુસલમાન કેદીકા હક તુઝપર ઓર ભી ઝિયાદા હો ગયા.

ઈબ્ને જુરેજ (રહ.) કેહતે હૈં કે ઉસ ઝમાનેમેં મુસલમાન કેદી ન થે, મુશ્રિક કેદિયોંમેં યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઉનકી ખેરખ્વાહીકા હુકમ ફરમાતે થે.

અબૂ રિઝીન (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં શકીક બિન સલમા (રદી.) કે પાસ થા. ચંદ મુશ્રિક કેદી વહાંસે ગુઝરે તો શકીક (રદી.) ને મુઝે ઉનપર સદકા કરનેકા હુકમ દિયા ઓર યે આયતે શરીફા તિલાવત કી.

૪. 'ન ઈનકા બદલા ચાહતે હૈં, ન ઈસકા શુક્રિયા ચાહતે હૈં'કા મતલબ યે હે કે યે હઝરાત ઈસકો ભી ગવારા ન કરતે થે કે ઈનકે એહસાનકા કોઈ બદલા, ચાહે શુક્રગુજારી ઓર દુઆ હી કે કબીલસે હો, ઈનકો દુનિયામેં મિલે. યે અપના સબ કુછ આખિરત હીમેં લેના ચાહતે થે.

હઝરત આઈશા (રદી.) ઓર હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદી.) કા મા'મૂલ નકલ કિયા ગયા હે કે જબ વો કિસી ફકીર ઝરૂરતમંદકે પાસ કુછ ભેજતીં, તો કાસિદસે કેહતીં કે ચુપકેસે સુનના કે વો ઈસપર કયા અલ્ફાઝ કેહતા હે ઓર જબ કાસિદ વો અલ્ફાઝ દુઆ વગેરહ કે આકર નકલ કરતા તો ઈસી તરહકી દુઆએં વો ફકીરકો દેતીં ઓર યે કેહતીં કે ઈસકી દુઆઓંકા યે બદલા હે તા'કે હમારા સદકા ખાલિસ આખિરતકે વાસ્તે રેહ જાએ.

હઝરત ઉમર (રદી.) ઓર ઉનકે સાહબઝાદે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદી.)કા ભી ઈસી તરહકા મા'મૂલ નકલ કિયા ગયા. (એહયા)

હઝરત ઝેનુલ આબિદીન (રદી.)કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ માલ ખર્ચ કરને કે વાસ્તે તલબ કરને વાલેકા ઈન્તિઝાર કરે, વો સખી નહીં. સખી વો હૈ જો અલ્લાહકે હુકૂકકો અઝ ખુદ ઉસકે નેક બંદોં તક પહોંચાએ ઔર ઉનસે શુક્રિએકા ઉમ્મીદવાર ન રહે, ઈસ લિએ કે ઉસકો અલ્લાહકે સવાબપર કામિલ યકીન હો. (વહી)

૫. જન્નતકે ખોશે ઉનકે મુતીઅ હોંગેકા મતલબ યે હૈ કે વો ઉનકી ખ્વાહિશકે તા'બેઅ હોંગે.

હઝરત બરા બિન આઝિબ (રદી.) કેહતે હૈં કે જન્નતી લોગ જન્નતકે ફલોંકો ખડે, બૈઠે, લેટે, જિસ હાલમેં ચાહેંગે, ખા સકેંગે.

મુજાહિદ (રદી.) કેહતે હૈં કે વો લોગ અગર ખડે હોંગે તો વો ફલ ઉપરકો હો જાએંગે ઔર વો લોગ અગર બૈઠેંગે, તો વો ઝુક જાએંગે ઔર અગર વો લેટેંગે તો વો ઔર ઝિયાદા ઝુક જાએંગે. દૂસરી રિવાયતમેં ઉનસે નકલ કિયા ગયા કે જન્નતકી ઝમીન ચાંદીકી હૈ ઔર ઉસકી મિટ્ટી મુશ્ક હૈ ઔર ઉસકે દરખ્તોંકી જડેં સોનેકી હૈ ઔર ઉનકી ટહનિયાં ઔર પત્તે મોતિયોં કે ઔર જબુર્ઝદકે હૈં, જિનકે દરમિયાન ફલ લટકે હુએ હૈં અગર વો ખડે હુએ ખાના ચાહેંગે તો કોઈ દિક્કત નહીં, બૈઠકર યા લેટકર ખાના ચાહેંગે, તો વો ઉસકે બકદ્ર ઝુક જાએંગે.

૬. ચાંદીકે શીશોંકા મતલબ યે હૈ કે ચાંદીસે એસે બનાએ જાએંગે જૈસાકે શીશા હોતા હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અગર દુનિયામેં તૂ ચાંદીકો લેકર ઈસ કદર બારીક કરે કે મકખીકે પર કે બરાબર બારીક કર દે, જબ ભી ઉસકે અંદરકા પાની નઝર ન આએગા. લેકિન જન્નતકે આબખોરે ચાંદીકે હોકર શીશેકી તરહ સાફ હોંગે.

દૂસરી રિવાયતમેં હૈં કે જન્નતકી હર ચીઝકા નમૂના દુનિયામેં હૈ, લેકિન ચાંદીકે એસે આબખોરોંકા નમૂના દુનિયામેં નહીં હૈં.

કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે અગર સારી દુનિયાકે આદમી જમા હોકર ચાંદીકા એસા બરતન બના દેં જિસમેં શીશેકી તરહસે અંદરકી ચીઝ નઝર આએ તો નહીં બના સકતે. (દુર્રે મન્સુર)

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) કી એક રિવાયતસે મા'લૂમ હોતા હૈ કે ઈન આયાતકા શાને નુઝૂલ હઝરત અલી (રદી.) ઔર હઝરત ફાતિમા (રદી.)કા એક વાકિઆ હૈ, જો ઈસી રિસાલેકે ખત્મ પર હિકાયાતમેં નં. ૪૧ પર આ રહા હૈ ઔર મુતઅદ્દિદ વાકિઆતકા કિસી આયતકા શાને નુઝૂલ હોના કોઈ મુસ્તબાદ બાત નહીં. બસા ઓકાત એસા હુઆ હૈ કે એક ઝમાનેમેં ચંદ વાકિઆત પેશ આએ, ઉસ ઝમાનેમેં કોઈ આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ, તો વો આયતે શરીફા સબ વાકિઆતકે મુતઅલ્લિક હો સકતી હૈ.

(٣٥) قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ۝ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ۝ بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۝ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ۝ (الأعلى)

આયત નં. ૩૫ બા- મુરાદ હો ગયા વો શખ્સ જો પાક હો ગયા ઓર અપને રબકા નામ લેતા રહા ઓર નમાઝ પઢતા રહા, બલ્કે તુમ લોગ તો દુનિયાકી ઝિન્દગીકો મુકદ્દમ રખતે હો, હાલાંકે આખિરત દુનિયાસે બહોત ઝિયાદા બેહતર ઓર હંમેશા રેહનેવાલી ચીઝ હૈ.

(સૂરએ અલ આ'લા)

ફાયદા— પાક હો ગયા કી મુતઅદ્દિદ તફસીરેં ઉલમાસે નકલ કી ગઈ હૈ. બહોતસે ઉલમાકા કોલ હૈ કે ઈસ્સે સદકા-એ- ફિત્ર અદા કરના મુરાદ હૈ જૈસા કે મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં આયા હૈ ઓર બહોતસે ઉલમાને ઈસકો આમ કરાર દિયા હૈ.

સઈદ બિન ઝુબેર (રદી.) કેહતે હૈં કે પાક હો ગયાકા મતલબ યે હૈ કે જો અપને માલસે પાક હો ગયા.

કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે બામુરાદ હો ગયા વો શખ્સ જિસને અપને માલસે અપને ખાલિકકો રાઝી કર લિયા.

હઝરત અબુલ અહવસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ શખ્સ પર રહમ ફરમાતા હૈ જો સદકા કરે, ફિર નમાઝ પઢે. ફિર ઉન્હોંને યે આયત પઢી.

એક રિવાયતમેં ઉનસે યે નકલ કિયા ગયા, જો શખ્સ ઈસકી તા'કત રખતા હો કે નમાઝસે પેહલે કુછ સદકા કર દિયા કરે, વો એસા કિયા કરે.

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ નમાઝ પઢનેકા ઈરાદા કરે, કયા હરજ હૈ કે કુછ સદકા ઈસ્સે પેહલે કર દિયા કરે, ફિર યે આયતે શરીફા પઢી.

હઝરત અરફજા (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) સે સબ્બિહિસ્મ પઢનેકી દર્ખ્વાસ્ત કી. ઉન્હોંને સુનાના શુરૂ કી ઓર જબ ઈસ આયત પર પહોંચે 'બલ્ તુઅ્સિરૂ નલ્ હયાતદ્દુન્યા' તો પઢના છોડ કર લોગોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હુએ ઓર ફરમાયા કે હમને દુનિયાકો આખિરત પર તર્જીહ દી. લોગ ચુપ બૈઠે રહે. ફિર ફરમાયા કે હમને દુનિયાકો તર્જીહ દી, ઈસલિએ કે હમને ઝીનતકો, ઉસકી ઓરતોંકો, ઉસકે ખાને-પીનેકો દેખા ઓર આખિરતકી ચીઝેં હમસે પોશીદા થી, પસ ઈસ મોજૂદ ચીઝમેં લગ ગએ. ઓર ઉસ વાઅદેકી ચીઝકો છોડ દિયા.

કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે તમામ લોગ હાઝિર (યા'ની દુનિયાવી મૌજૂદ ચીઝ)મેં લગ ગએ ઓર ઉસકો ઇખ્તિયાર કર લિયા, બજુઝ ઉનકે જિનકો અલ્લાહને મેહફૂઝ રખ્ખા હાલાંકે આખિરત ભલાઇમેં બધ્ધી હુઇ થી ઓર દેરપા થી.

હઝરત અનસ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે લા-ઇલાહ-ઇલ્લલ્લાહ-બન્દોંકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી નારાઝીસે મેહફૂઝ રખતા હે જબ તકકે દુનિયાકો દીન પર તર્જીહ ન દેં ઓર જબ દુનિયાકો દીન પર તર્જીહ દેને લગેં તો લા-ઇલાહ -ઇલ્લલ્લાહ-ભી ઉન પર લોટા દિયા જાએગા ઓર યે કહા જાએગા કે તુમ ઝૂઠ બોલતે હો.

એક દૂસરી હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ મન્કૂલ હે કે જો શખ્સ

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ

લા-ઇલાહ- ઇલ્લલ્લાહુ વહ્દહુ લા-શરીક- લહૂ.કી શહાદત લેકર આએ, વો જન્નતમેં દાખિલ હોગા, જબ તકકે ઉસકે સાથ દૂસરી ચીઝ ન મિલાવે. (યા'ની અપને ઇસ કલામમેં ખોટ ઓર મેલ પૈદા ન કર દે.)

હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને તીન મર્તબા યેહી બાત ઇર્શાદ ફરમાઈ, મજમા ચુપચાપ થા. (હુઝૂર (સલ્લ.) ગાલિબન ઇસ બાતકે મુન્તઝિર થે કે કોઇ પૂછે ઓર મજમા અદબ ઓર રોબકી વજહસે ચુપ થા) દૂસરે એક શખ્સને દર્યાફત કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મેરે માં બાપ આપ પર કુર્બાન ! દૂસરી ચીઝ મિલાનેકા કયા મતલબ હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, દુનિયાકી મુહબ્બત ઓર ઉસકો તર્જીહ દેના ઓર ઉસકે લિએ માલ જમા કરકે રખના ઓર ઝાલિમોંકા સા બર્તાવ કરના.

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ હે કે જો શખ્સ દુનિયાસે મુહબ્બત રખતા હે, વો આખેરતકો નુકસાન પહોંચાતા હે, ઓર જો આખેરતસે મુહબ્બત રખતા હે, વો દુનિયાકો નુકસાન પહોંચાતા હે, પસ એસી ચીઝકો (યા'ની આખેરતકી) મુહબ્બતકો તર્જીહ દો, જો બાકી રેહનેવાલી હે ઉસ (યા'ની દુનિયા) પર જો ફના હો જાનેવાલી હે.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ હે કે દુનિયા ઉસ શખ્સકા ઘર હે, જિસકા આખેરતમેં ઘર નહીં ઓર ઉસ શખ્સકા માલ હે, જિસકા આખેરતમેં માલ નહીં ઓર ઉસકે લિએ વોહી શખ્સ જમા કરતા હે જિસકો અકલ નહીં.

એક ઓર હદીસમેં હે કે અલ્લાહ તઆલાકે નઝદીક ઉસકી મખ્લૂકાતમેંસે કોઇ ચીઝ દુનિયાસે ઝિયાદા મબગૂઝ નહીં હે ઓર ઉસને જબસે ઉસકો પૈદા કિયા

હે, કભી ભી ઉસકી તરફ નઝરે ઇલ્તિફાત નહીં ફરમાઇ.

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે દુનિયાકી મુહબ્બત હર ખતાકી જડ હે. (દુર્રે મન્સુર)

રિસાલેકે ખત્મ પર છઠી ફસ્લમેં દુનિયા ઓર આખેરતકે મુતઅલ્લિક બહોત-સી આયાત ઓર અહાદીસકા ઝિકર ઇખ્તેસારકે સાથ આ રહા હે. ઉન આયાતકે અલાવા જો અબતક ઝિકર કી ગઇ હૈં ઓર ભી બહોત સી આયાતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રાહમેં ખર્ચ કરનેકી તર્ગીબ વારિદ હુઇ હે ઓર જિસ બાતકો અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને અપને પાક કલામમેં બાર બાર મુખ્તલિફ ઉન્વાનસે મુતઅદ્દિદ તરહકી તર્ગીબોંસે ઝિકર ફરમાયા હે, ઉસકી એહમિયતકા ક્યા પૂછના, બિલખુસૂસ જબકે યે સબ કુછ ઉસીકા અતા કિયા હુઆ હે.

એક શખ્સ કિસી અપને નોકરકો કુછ રૂપયે દેકર યે કેહતા હે કે ઉસકો અપની ઝુરૂરિયાતમેં ખર્ચ કર લો ઓર મેરી ખુશી યે હે કે ઉસમેંસે કુછ પસ અન્દાઝ કરકે ફલાં જગહ ભી ખર્ચ કર દેના. અગર તુમ એસા કરોગે તો મૈં ઇસસે બહોત ઝિયાદા દુંગા. હર શખ્સ સમઝ સકતા હે કે એસી હાલતમેં કોન એસા હોગા જો ઇસમેંસે પસ અન્દાઝ કરકે ઇસ જગહ ઇસ ઉમ્મીદ પર ખર્ચ ન કરેગા કે ઇસમેં બહોત ઝિયાદા મિલેગા. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઇતને ઇર્શાદાતકે બાદ ફિર અહાદીસકે ઝિક્ર કરનેકી ઝરૂરત બાકી નહીં રેહતી, લેકિન ચૂંકે અહાદીસ ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાક કલામકી તોઝીહ ઓર તફસીર હી હૈં, ઇસલિએ તફસીલકે તોર પર ચંદ અહાદીસકા તર્જુમા લિખ્ખા જાતા હે —

(૧) عن ابی هريرة رض قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو كان لی مثل احد ذهبا لسرنی ان لا يمر علی ثلث ليال وعندی منه شیء الا شیء ارصده لدين رواه البخاری (مشكوة)

હદીસ-૧ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે અગર મેરે પાસ ઉહદકે પહાડકે બરાબર ભી સોના હો તો મુઝે યે બાત પસન્દ નહીં કે મેરે ઉપર તીન દિન ગુઝર જાએં ઇસ હાલમેં કે મેરે પાસ ઇસમેંસે કુછ ભી હો બજુઝ ઇસકે કે કોઇ ચીઝ અદા-એ-કર્ઝકે લિએ રખ્ખ લી જાએ. (મિશ્કાત)

ફાયદા — ઉહદકા પહાડ મદીના તૈયબાકા મશહૂર પહાડ હે જો બહોત બડા પહાડ હે. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ હે કે અગર ઉસકે બરાબર સોના મેરે પાસ હો તો મેરી ખ્વાહિશ યે હે કે તીન દિનકે અન્દર અન્દર ઉસ સબકો તકસીમ કર દૂં, કુછ ભી અપને પાસ ન રખ્ખું. તીન દીનકી કેદ નહીં હે, ઇસલિએ ઝિકર ફરમાયા કે ઇતની બડી મિકદારકે ખર્ચ કરનેકે લિએ કુછ ન કુછ વકત તો લગેગા

હી, અલ-બત્તા અગર કર્ઝ ઝિમ્મે હો ઔર જિસકો દેના હે, વો ઉસ વકત મૌજૂદ ન હો તો ઉસકો અદા કરના ચૂં કે સદકેસે મુકદ્દમ હૈ. ઇસલિએ કે ઉસકે અદા કરનેકે લિએ કુછ રોકના ઔર મેહફૂઝ રખના પડે તો દૂસરી જાનિબ ઇસસે ઝિયાદા એહમિયત કર્ઝકે અદા કરનેકી સાબિત હોતી હે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી યે ખુસૂસી આદતે શરીફા થી કે ઝખીરા રખનેકા વહાં ગુઝર હી ન થા. હઝરત અનસ (રદી.) જો હુઝૂર (સલ્લ.) કે મખ્સૂસ ખાદિમ, હર વકતકે મશહૂર ખિદમત ગુઝાર હૈં, ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) કલકે લિએ કોઇ ચીઝ ઝખીરા બના કર નહીં રખતે થે.

હઝરત અનસ (રદી.) હીસે દૂસરી હદીસમેં હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હદિએમેં કહીંસે તીન પરિન્દે આએ. ઉનમેંસે એક હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપને ખાદિમકો મરહમત ફરમા દિયા. દૂસરે દિન વો ખાદિમ ઉસ પરિન્દેકો લેકર હાઝિર હુએ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મૈંને તુમ્હેં મના નહીં કર રખ્ખા કે કલકે વાસ્તે કોઇ ચીઝ ન રખ્ખો, કલકી રોઝી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ખુદ મરહમત ફરમાએંગે.

હઝરત સમુરા (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે મૈં બા'ઝ મર્તબા દો બારીકો મહઝ ઇસલિએ દેખને જાતા હૂં કે કહીં ઉસમેંસે કોઇ ચીઝ પડી ન રેહ જાએ ઔર મેરી મૌત ઇસ હાલમેં આ જાએ કે વો મેરે પાસ હો. (તર્ગીબ)

હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદી.) મશહૂર સહાબી હૈં, બળે ઝાહિદ હઝરાતમેં થે. માલસે અદાવતકે ઉનકે બહોતસે અજીબ વાકેઆત હૈં, જિનમેંસે એક અજીબ કિસ્સા આયાતકે ઝેલમેં નં. ૧૧ પર ગુઝર ચુકા હે, ઉનસે ભી યે હદીસ નકલ કી ગઇ હે. કેહતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉહદ પહાડકો દેખકર યે ફરમાયા કે અગર યે પહાડ સોનેકા બન જાએ તો મુઝે યે પસન્દ નહીં કે ઉસમેંસે એક દીનાર ભી મેરે પાસ તીન દિનસે ઝિયાદા ઠેહરે, મગર વો દીનાર, જિસકો મૈં કર્ઝકે અદા કરનેકે લિએ મેહફૂઝ રખ્ખૂં, ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયાકે બહોત ઝિયાદા માલવાલેહી અકસર કમ સવાબવાલે હૈં, મગર વો શખ્સ જો ઇસ તરહ, ઇસ તરહ અદા કરે.

હદીસ નકલ કરનેવાલેને ઇસ તરહ, ઇસ તરહકી સૂરત દોનોં હાથ મિલાકર દાએં - બાએં જાનિબ કરકે બતાઇ યા'ની દોનોં હાથ ભરકર દાએં તરફવાલેકો દે દે ઔર બાએં તરફવાલેકો, યા'ની હર શખ્સકો ખૂબ તકસીમ કરે. (બુખારી)

ઇન્હીં હઝરતકા એક ઔર કિસ્સા મિશ્કાત શરીફમેં આયા હે કે યે હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે ઝમાના-એ-ખિલાફતમેં ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિર થે. હઝરત ઉસ્માન (રદી.)ને હઝરત કા'બ (રદી.)સે કહા કે હઝરત અબ્દુર્રેહમાન (રદી.) કા ઇન્તિકાલ

હો ગયા ઔર ઉન્હોંને તર્કે મેં માલ છોડા હે, તુમ્હારા ક્યા ખ્યાલ હે, કુછ નામુનાસિબ તો નહીં હુઆ ? કા'બ (રદી.) ને ફરમાયા, અગર વો ઇસ માલમેં અલ્લાહકે હુકૂકકો અદા કરતે રહે હોં, તો ફિર ક્યા મુઝાએકા હે ? હઝરત અબૂઝર (રદી.) કે હાથમેં એક લકડી થી. ઉસ્સે હઝરત કા'બ (રદી.)કો મારના શુરૂ કર દિયા કે મૈંને ખુદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે સુના હે કે અગર યે પહાડ સોનેકા હો જાએ ઔર મૈં ઉસકો સબકો ખર્ચ કર દૂં ઔર વો કુબૂલ હો જાએ તો મુઝે યે પસન્દ નહીં કે મૈં ઉસમેંસે છઃ ઓકિયા ભી અપને બાદ છોડૂં. ઇસકે બાદ અબૂઝર (રદી.)ને હઝરત ઉસ્માન (રદી.) સે કહા કે મૈં તુમ્હેં કસમ દેકર પૂછતા હૂં, ક્યા હુઝૂર (સલ્લ.) સે તુમને યે હદીસ તીન મર્તબા સુની હે ? હઝરત ઉસ્માન (રદી.) ને કહા, બેશક સુની હે.

ઉનકા એક ઔર કિસ્સા બુખારી શરીફ વગૈરહમેં આયા હે. અહનફ બિન કૈસ (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈં મદીના મુનવ્વરામેં કુરૈશકી એક જમાઅતકે પાસ બેઠા થા. એક સાહબ તશરીફ લાએ, જિનકે બાલ સખ્ત થે (યા'ની તેલ વગૈરહ લગા હુઆ નહીં થા), કપડે ભી મોટે થે, હિઅત ભી એસી હી થી યા'ની બહોત મા'મૂલી સી ! ઉસ મજમેકે પાસ ખડે હોકર અવ્વલ સલામ કિયા, ફિર ફરમાયા કે ખઝાના જમા કરનેવાલોંકો ખુશખબરી દો ઉસ પત્થરકી જો જહન્નમકી આગમેં તપાયા જાએગા, ફિર વો ઉનકે પિસ્તાન પર રખ દિયા જાએગા, જિસકી શિદ્દતસે ઔર ગરમીસે ગોશ્ત વગૈરા પકકર મોંઢેકે ઉપરસે ઉબલને લગેગા ઔર ફિર વાં પત્થર મોંઢે પર રખ્ખા જાએગા તો વો સબ કુછ પિસ્તાનસે બેહને લગેગા. યે કેહકર વો મસ્જિદકે એક સુતૂનકે પાસ જાકર બેઠ ગએ. અહનફ (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈં ઉનકો જાનતા ન થા કે યે કૌન બુઝુર્ગ હે. મૈં ઉનકી બાત સુનકર ઉનકે પીછે-પીછે ચલ દિયા ઔર ઉસી સુતૂનકે પાસ બેઠ ગયા ઔર મૈંને અર્ઝ કિયા કે ઉસ મજમેવાલોંને આપકી બાતકી તરફ કુછ તવજ્જોહ નહીં કી, બલ્કે ઉસ ગુફતગૂકો નાપસન્દ સમઝા. વો ફરમાને લગે, યે બેવકૂફ હૈં, કુછ સમઝતે નહીં હે. મુઝસે મેરે મેહબૂબ (સલ્લ.) ને કહા હે. અહનફને પૂછા કે આપકે મેહબૂબ કૌન ? કેહને લગે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ! અય અબૂઝર ! તુમ ઉહદકા પહાડ દેખતે હો ? મૈં યે સમઝા કે કિસી જગહ કામકો ભેજના મકસૂદ હૈં, ઇસલિએ યે દિખલાના હે કે કિતના દિન બાકી હે. મૈંને કહા, જી હાં ! દેખ રહા હૂં ! હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે અગર મેરે પાસ ઇસ પહાડકે બરાબર સોના હો તો મેરા દિલ ચાહતા હે કે ઇસ સારેકો ખર્ચ કર દૂં, મગર તીન દીનાર (જિનકા બયાન ઔર રિવાયાતમેં હે) ઇસકે બાદ અબૂઝર (રદી.) ને કહા, લેકિન યે લોગ સમઝતે નહીં, દુનિયાકો જમા કરતે જાતે હૈં ઔર મુઝે ખુદાકી કસમ ! ન તો ઉનસે દુનિયાકી તલબ, ન

ઈનકા ઈસ્તિકબાલ કરના હે (ફિર મૈં ક્યોં કહૂં મુઝે તો સાફ-સાફ કેહના હે.) (સૂરએ ફતહ)

હઝરત અબૂઝર (રદી.) કા એક વાકેઆ દૂસરી ફસ્લકે સિલસિલાએ આયાતમેં નં. ૫ પર ભી આ રહા હે.

(٢) عن ابي هريرة رضـ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من يوم يصبح العباد فيه الا ملكان ينزلان فيقول احدهما اللهم اعط منفقا خلفا ويقول الآخر اللهم اعط ممسكا تلفا متفق عليه (مشكوة)

[illegible] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ હે કે રોઝાના સુબ્હકે વકત દો ફરિશ્તે (આસમાનસે) ઉતરતે હૈં. એક દુઆ કરતા હે, અય અલ્લાહ ! ખર્ચ કરનેવાલેકો બદલ અતા ફરમા. દૂસરા ફરિશ્તા દુઆ કરતા હે, અય અલ્લાહ ! રોકકર રખનેવાલેકા માલ બરબાદ કર. - મિશ્કાત

ફાયદા — કુરઆન પાકકી આયાતમેં ભી નં. ૨ પર જો આયત ગુઝરી હે, ઉસ્સે ઈસકી તા'ઈદ હોતી હે, જિસકા મઝમૂન યે હે કે જો કુછ તુમ ખર્ચ કરોગે, અલ્લાહ તઆલા ઈસકા બદલા અતા કરેગા ઓર ઈસ જગહ ઓર ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાત ઈસકી તા'ઈદમેં ગુઝર ચુકી હૈં.

હઝરત અબૂ દરદા (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જબ ભી આફતાબ તુલૂ હોતા હે તો ઉસકી તરફ દો ફરિશ્તે એલાન કરતે હૈં જિસકો જીન્ન વ ઈન્સકે સિવા સબ સુનતે હૈં કે અય લોગો ! અપને રબકી તરફ ચલો, થોડી ચીઝ જો કિફાયતકા દરજા રખતી હો, ઉસ ઝિયાદા મિકદારસે બહોત બેહતર હે, જો અલ્લાહસે ગાફિલ કર દે ઓર જબ આફતાબ ગુરૂબ હોતા હે, તો ઉસકે દોનોં જાનિબ દો ફરિશ્તે ઝોરસે દુઆ કરતે હૈં, અય અલ્લાહ ! ખર્ચ કરનેવાલોકો બદલા અતા ફરમા ઓર રોકકર રખનેવાલેકે માલકો બરબાદ કર.

(અપની અહમદકી રિવાયત)

એક હદીસમેં હે કે જબ આફતાબ તુલૂ હોતા હે તો ઉસકે દોનોં જાનિબ દો ફરિશ્તે આવાઝ દેતે હૈં કે યા અલ્લાહ ! ખર્ચ કરનેવાલેકા બદલ જલ્દી અતા ફરમા ઓર યા અલ્લાહ ! રોકકર રખનેવાલેકે માલકો જલ્દી હલાક ફરમા.

એક ઓર હદીસમેં હે કે આસમાનમેં દો ફરિશ્તે હૈં, જિનકે મુતઅલ્લિક સિર્ફ યેહી કામ હે, કોઈ દૂસરા કામ નહીં. એક કેહતા રેહતા હે, યા અલ્લાહ ! ખર્ચ કરનેવાલેકો બદલ અતા કર. દૂસરા કેહતા હે, યા અલ્લાહ ! રોકકર રખનેવાલેકો હલાકત અતા ફરમાં. (કંઝ)

ઈસ્સે મા'લૂમ હોતા હે કે સુબ્હ શામકી ખુસૂસિયત નહીં, ઈનકી હર વકત

પેહી હુઆ હે, લેકિન પેહલી રિવાયાતકી બિના પર મા'લૂમ હોતા હે કે યે ફરિશ્તે આફતાબ તુલૂ હોનેકે વકત ઔર ગુરૂબકે વકત ખાસ તૌરસે યે દુઆ કરતે હૈં ઔર મુશાહેદા ઔર તજુર્બા ભી ઇસકી તા'ઇદ કરતા હે કે માલ જમા કરકે રખનેવાલોં પર અકસર એસી ચીઝેં મુસલ્લત હો જાતી હે, જિનસે વો સબ ઝા'યા હો જાતા હે, કિસી પર મુકદ્દમા મુસલ્લત હો જાતા હે, કિસી પર આવારગી સવાર હો જાતી હે, કિસીકે ચોર પીછે લગ જાતે હૈં.

હાફિઝ ઇબ્ને હજર (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે બરબાદી કભી તો બેએનિહી ઉસ માલકી હોતી હે ઔર કભી સાહબે માલકી યા'ની વો ખુદ હી ચલ દેતા હે ઔર કભી બરબાદી નેક આ'માલકે ઝા'યા હોનેસે હોતી હે કે વો ઉસમેં ફંસકર નેક આ'માલસે જાતા રેહતા હે ઔર ઇસકે બિલ્ મુકાબિલ જો ખર્ચ કરતા હે, ઇસકે માલમેં બરકત હોતી હે, બલ્કે એક હદીસમેં આયા હે કે જો શખ્સ સદકા અચ્છી તરહ કરતા હે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે તરકેમેં અચ્છી તરહ નિયાબત કરતે હૈં. (એહ્યા) યા'ની ઉસકે મરનેકે બાદ ભી ઉસકા માલ વારિસ બરબાદ નહીં કરતે, લગ્વ ચીઝોંમેં ઝા'યા નહીં કરતે, વરના અકસર રૂઅસાકે લડકે બાપકે માલકા જો હશ્ર કરતે હૈં વો મા'લૂમ હી હે.

ઇમામ નવવી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે જો ખર્ચ પસન્દીદા હે, વો વોહી ખર્ચ હે જો નેક કામોંમેં હો, અહલ વ અયાલકે નફકેમેં હો, મેહમાનોં પર ખર્ચ હો યા દૂસરી ઇબાદતોંમેં હો.

કુર્તબી (રહ.) કેહતે હૈં કે યે ફર્ઝ ઇબાદત ઔર નફલ ઇબાદત દોનોંકો શામિલ હે, લેકિન નવાફિલસે રોકનેવાલા બદ-દુઆકા મુસ્તહિક નહીં હોતા, મગર યે કે ઉસકી તબિયત પર એસા બુખ્લ મુસલ્લત હો જાએ, જો વાજિબાતમેં ભી ખુશીસે ખર્ચ ન કરે (ફકત) લેકિન આઇન્દા હદીસ તા'મીમકી તરફ ઇશારા કરતી હે.

હદીસ ૩ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે આદમકે બેટે તૂ ઝરૂરતસે ઝા'ઇદ માલકો ખર્ચ કર દે યે તેરે લિએ બેહતર હે ઔર તૂ ઉસકો રોકકર રખ્ખે તો યે તેરે લિએ બૂરા હે ઔર બકદ્ર કિફાયત રોકને પર મલામત નહીં ઔર ખર્ચ કરનેમેં જિનકી રોઝી તેરે ઝિમ્મે હે, ઉનસે ઇબ્તિદા કર (કે ઉનપર ખર્ચ કરના દૂસરોંસે મુકદ્દમ હે.) (મુસ્લિમ-મિશ્કાત)

(٣) عن ابي امامة قال قال
رسول الله صلى الله عليه وسلم يا ابن
آدم ان تبذل الفضل خير لك وان تمسكه
شر لك ولا تلام على كفاف وابدأ
بمن تعول رواه مسلم مشكوة

[illegible]— ઇસ મઝમૂનકી તા'ઇદ ભી આયાતમેં નં. ૪ પર ગુઝર ચુકી હે કે હક તઆલા શાનુહૂ ખુદ હી ફરમા ચુકે હેં કે જિતના ઝા'ઇદ હો, વો ખર્ચ કર દો. ઉસ જગહ યે હદીસ શરીફ ભી ગુઝર ચુકી હે, એહતિમામકી ઓર તોઝીહકી વજહસે યહાં દોબારા ઝિકર કી ગઇ. હકીકત યેહી હે કે અપનેસે જો માલ ઝા'ઇદ હો વો જમા કરકે રખને કે વાસ્તે હે હી નહીં. ઇસકે લિએ બેહતરીન બાત યેહી હે કે વો અલ્લાહકે બેંકમેં જમા કર દિયા જાએ, જિસકો કોઇ ઝવાલ નહીં, ઉસપર આફત નહીં આતી ઓર એસે સખ્ત મુસીબતકે વક્ત કામ આનેવાલા હે, જિસ વક્તકે મુકાબલેમેં યહાંકી ઝરૂરતેં કુછ ભી નહીં હેં ઓર વહાં ઉસ વક્ત કમાનેકા કોઇ ઝરિયા નહીં હે. અસાસા સિર્ફ વોહી હોગા, જો અપને સાથ લે ગયા હે.

દૂસરી ચીઝ ઇસ હદીસ શરીફમેં યે હે કે બકદ્ર કિફાયત રોકને પર મલામત નહીં યા'ની જિતનીકી વાકઇ ઝરૂરત હો કે ઉસકે બગૈર ગુઝર મુશ્કિલ હો યા દસ્તે સવાલ દરાઝ કરના પડે, ઉસકો મેહફૂઝ રખને પર ઇલ્ઝામ નહીં હે ઓર જિનકી રોઝી અપને ઝિમ્મે હે, અહલ વ અયાલ હોં યા દૂસરે લોગ હોં હત્તાકે જાનવર ભી, અગર મેહફૂઝ કર રખ્ખા હે તો ઉસકી ખબરગીરી અપને ઝિમ્મે હે, ઉસકો ઝા'યા ઓર બરબાદ કરનેકા ગુનાહ ઓર વબાલ હોતા હે.

. હદીસ પાકમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ હે કે આદમીકે ગુનાહકે લિએ યેહી બહોત હે કે જિસકી રોઝી ઉસકે ઝિમ્મે હો ઉસકો ઝા'યા કર દે. (મિશ્કાત)

અબ્દુલ્લાહ બિન સામિત (રદી.) કેહતે હેં કે મેં હઝરત અબૂઝર (રદી.) કે સાથ થા કે ઉનકા વઝીફા જો બેતુલમાલમેં થા, વો ઉનકો મિલા. વો અપની ઝરૂરિયાત ખરીદને કે લિએ જા રહે થે, ઉનકી બાંદી સાથ થી જો ઉનકી ઝરૂરતેં મુહય્યા કર રહી થી. ઉસકે પાસ ઝરૂરી ચીઝોંકે બાદ સાત અશરફિયાં બચ ગઇં. ઉન્હોંને બાંદીસે ફરમાયા કે ઇનકે પૈસે લે આ તા'કે ઇનકો તકસીમ કર દેં). મેંને કહા કે અગર ઇન અશરફિયોંકો આપ અભી રેહને દેં કે ઓર ઝરૂરતેં પેશ આએંગી, મેહમાન ભી આતે-રેહતે હેં. ફરમાયાકે મુઝસે મેરે દોસ્ત (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે કરારદાદ કી થી કે જો સોના યા ચાંદી બાંધકર રખ્ખા જાએ, વો માલિક પર આગકી ચિંગારી હે, જબ તકકે ઉસકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ ન કર દિયા જાએ. (તર્ગીબ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી તરફસે અપની ઝરૂરતસે ઝિયાદા ચીઝકો ખર્ચ કર દેનેકી ઇતની તર્ગીબાત વારિદ હુઇ હેં કે બા'ઝ સહાબા કિરામ (રદી.) કો યે ખ્યાલ હોને લગાકે આદમીકો અપની ઝરૂરતસે ઝિયાદા ચીઝ રખનેકા હક હી નહીં.

હઝરત અબૂ સઇદ ખુદરી (રદી.) ફરમાતે હેં કે હમ હુઝૂર (સલ્લ.) કે

સાથ એક સફરમેં જા રહે થે કે એક શખ્સ અપની ઊંટનીકો કભી ઈધર કભી ઉધર લે જાતે થે. ઈસપર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જિસ શખ્સકે પાસ સવારી ઝા'ઈદ હો, વો ઉસકો દે દે જિસકે પાસ સવારી નહીં ઔર જિસકે પાસ તોશા ઝા'ઈદ હો વો ઉસકો દે દે જિસકે પાસ તોશા નહીં, હત્તાકે હમેં યે ગુમાન હોને લગા કે આદમીકા અપની ઝરૂરતસે ઝિયાદામેં કોઈ હક હી નહીં. (અબૂદાઊદ)

ઉન સાહબકા અપની ઊંટનીકો ઈધર-ઉધર ફિરાના યા તો ઉસપર તફાખુર ઔર બડાઈકી વજહસે થા, તબ તો હુઝૂર (સલ્લ.) કે આઈન્દા ઈર્શાદકે મુખાતબ યેહી સાહબ હે ઔર હાસિલ યે હે કે ઝરૂરતસે ઝા'ઈદ ચીઝ તફાખુરકે લિએ નહીં હોતી, દૂસરોંકી ઈઆનતકે લિએ હોતી હે ઔર બા'ઝ ઉલમાને કહા હે કે યે ફિરાના ઉસકી ના ગુફતાબેહ હાલત દિખાનેકે વાસ્તે સૂરતે સવાલ થા. ઈસ સૂરતમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈર્શાદકે મુખાતબ દૂસરે હઝરાત હૈં.

હદીસ નં. ૪. ઉકબા (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈંને મદીના તેયબામેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પીછે અસરકી નમાઝ પઢી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને નમાઝકા સલામ ફેરા ઔર થોડી દેર બાદ ઉઠકર નિહાયત ઉજ્લતકે સાથ લોગોંકે મોંઢોં પરકો ગુઝરતે હુએ અઝવાજે મુતહ્હરાતકે ઘરોંમેંસે એક ઘરમેં તશરીફ લે ગએ. લોગોંમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈસ તરહ જલ્દી તશરીફ લે જાનેસે તશ્વીશ પૈદા હુઈ કે ન મા'લૂમ ક્યા બાત પેશ આ ગઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) મકાનસે વાપસ તશરીફ લાએ તો લોગોંકી હેરતકો મેહસૂસ ફરમાયા. ઈસપર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે મુઝે સોનેકા એક ટુકડા યાદ આ ગયા થા જો ઘરમેં રેહ ગયા થા. મુઝે યે બાત ગરાં ગુઝરી (કે કભી મૌત આ જાએ ઔર વો રેહ જાએ ઔર મેદાને હશ્રમેં ઉસકી જવાબદહી ઔર ઉસકા હિસાબ) મુઝે રોક લે, ઈસ લિએ ઉસકે જલ્દી બાંટ દેનેકો કેહકર આયા હૂં - મિશ્કાત

(۴) عن عقبة بن الحارث قال صليت وراء النبى صلى الله عليه وسلم بالمدينة العصر فسلم ثم قام مسرعًا فتخطى رقاب الناس الى بعض حجر نسائه ففزع الناس من سرعته فخرج عليهم فرأى انهم قد عجبوا من سرعته فقال ذكرت شيئًا من تبر عندنا فكرهت ان يحبسنى فامرت بقسمته۔

(رواه البخارى)

(مشكوٰة)

[illegible] — ઇસી કિસ્સેમેં દૂસરી હદીસમેં હૈ કે મુઝે યે બાત ના-પસન્દ હુઇ કે કહીં મૈં ઉસકો ભૂલ જાઉં ઓર વો રાતકો મેરે પાસ રેહ જાએ. ઇસસે ભી બઢકર કિસ્સા હદીસમેં આયા હૈ. હઝરત આઇશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી બીમારીમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ છ-સાત અશરફિયાં થીં (ઉસી વકત કહીંસે આ ગઇ હોંગી) હુઝૂર (સલ્લ.) ને મુઝે હુકમ ફરમાયા કે ઉનકો જલ્દી બાંટ દો. હુઝૂર (સલ્લ.) બીમારીકી શિદ્દતકી વજહસે મુઝે ઉન્કો તકસીમ કરનેકી મોહલત ન મિલી. હુઝૂર (સલ્લ.)ને દર્યાફત ફરમાયા કે વો અશરફિયાં તકસીમ કર દીં ? મૈંને અર્ઝ કિયા, આપકી બીમારીને બિલકુલ મોહલત ન દી, ફરમાયા, ઉઠાકર લાઓ, ઉનકો લેકર હાથ પર રખ્ખા ઓર ફરમાયા કે અલ્લાહકે નબીકા ક્યા ગુમાન હૈ (યા'ની ઉસકો કિસ કદર નદામત હોગી) અગર વો ઇસ હાલમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે મિલે કે યે ઉસકે પાસ હોં. (દુર્રે મન્સુર)

એક ઓર હદીસમેં હઝરત આઇશા (રદી.) સે ઇસી કિસ્મકા એક ઓર કિસ્સા નકલ કિયા ગયા, જિસમેં વારિદ હૈ કે રાત હીકો કહીંસે આ ગઇ થીં. હુઝૂર (સલ્લ.) કી નીંદ ઉડ ગઇ. જબ અખીર શબમેં મૈંને ઉનકો ખર્ચ કર દિયા જબ નીંદ આઇ. (એહ્યા)

હઝરત સહલ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ સાત અશરફિયાં થીં, જો હઝરત આઇશા (રદી.) કે પાસ રખ્ખી થી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત આઇશા (રદી.) સે ફરમાયા કે વો અલી (રદી.) કે પાસ ભેજ દો. યે ફરમાનેકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) પર ગશી તા'રી હો ગઇ જિસકી વજહસે હઝરત આઇશા (રદી.) ઉસમેં મશ્ગૂલ હો ગઇં. થોડી દેરમેં ઇફાકા હુઆ તો ફિર યેહી ફરમાયા ઓર ફિર ગશી તા'રી હો ગઇ. બાર-બાર ગશી હો રહી થી. આખિરકાર હુઝૂર (સલ્લ.) કે બાર-બાર ફરમાને પર હઝરત આઇશા (રદી.) ને હઝરત અલી (રદી.) કે પાસ વો ભેજ દીં. ઉન્હોંને તકસીમ ફરમા દીં. યે કિસ્સા તો દિનમેં ગુઝરા ઓર શામકે દોશંબાકી રાત હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઝિન્દગીકી આખિરી રાત થી. હઝરત આઇશા (રદી.) કે ઘરમેં ચિરાગમેં તેલ ભી ન થા. એક ઓરતકે પાસ ચિરાગ ભેજા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી તબિયત ઝિયાદા ખરાબ હૈ, વિસાલકા વકત કરીબ હૈ, ઉસમેં ઘી ડાલ દો કે ઉસીકો જલા લેં. (તર્ગીબ)

હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદી.) સે ઇસ કિસ્મકા ઓર કિસ્સા નકલ કિયા ગયા, વો ફરમાતી હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) તશરીફ લાએ ઓર આપકે ચેહરા-એ-મુબારક પર તગય્યુર (ગરાની) કા અસર થા. મૈં યે સમઝી કે તબિયત નાસાઝ હૈ. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! આપકે ચેહરે પર કુછ ગરાનીકા અસર હૈ, ક્યા બાત હુઇ ? ફરમાયા સાત દીનાર રાત આ ગએ થે, વો બિસ્તરેકે કોને પર

પડે હૈં, અબ તક ખર્ચ નહીં હુએ. (ઈત્તાકી એહયા)

હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હદાયા તો આતે હી રેહતે થે, લેકિન દિન હો, રાત હો, સેહત હો, બીમારી હો, ઉસ વક્ત તક તબિયત મુબારક પર બોઝ રેહતા થા, જબ તક વો ખર્ચ ન હો જાએં ઓર હદ હે કે અપને ઘરમેં બીમારીકી શિદ્દતમેં રાતકો જલાનેકે લિએ તેલ ભી નહીં, લેકિન સાત અશરફિયાં મોજૂદ હોને પર ભી ઘરકી ઝરૂરતકા ન હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કો ખ્યાલ આયા, ન ઉમ્મુલ મો'મિનીન હઝરત આઈશા (રદી.) હીકો યાદ આયા કે થોડા-સા તેલ ભી મંગા લેં – મુઝે અપને વાલિદ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકા યે મા'મૂલ દેખનેકા બારહા મોકા મિલાકે રાતકો વો અપને મિલ્કમેં કોઈ રૂપયા-પૈસા નહીં રખના ચાહા કરતે થે, કર્ઝા તો હમેશા હી સર રહા હત્તાકે વિસાલકે વક્ત ભી સાત-આઠ હજાર રૂપયા કર્ઝ થા, ઈસ લિએ રાતકો અગર રૂપયોંકી કોઈ મિકદાર હોતી તો વો કિસી કર્ઝખ્વાહકે હવાલે કર દેતે ઓર પૈસે હોતે તો વો બચ્ચોંમેંસે કિસીકો દે દેતે ઓર ફરમાયા કરતે થે, મેરા નહીં જી ચાહતા કે રાત યે ગન્દગી મેરે પાસ રહે, મોતકા એ'તબાર નહીં હે. ઈસસે બઢકર મૈંને હઝરતે અકદસ કુદ્દવતુઝ્ઝાહિદીન શાહ અબ્દુર્રહીમ સાહબ રાયપુરી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકે મુતઅલ્લિક સુના હે કે હઝરતકે પાસ ફુતૂહાતકી કસરત થી ઓર જબ કુછ જમા હો જાતા તો બહોત એહતિમામસે ઉસકો ખૈરકે મવાકેમેં તકસીમ ફરમા દિયા કરતે. ઈસકે બાદ ફિર કહીંસે કુછ આ જાતા તો ચેહરા-એ-મુબારક પર ગરાનીકે આસાર હોતે ઓર ઈર્શાદ ફરમાતે કે યે ઓર આ ગયા. આખિરમેં હઝરત (રહ.) ને અપને પેહનનેકે કપડે ભી તકસીમ ફરમા દિયે થે ઓર અપને મખ્સૂસ ખાદિમ હઝરત મોલાના અબ્દુલ કાદિર (આપકા વિસાલ ૧૬ અગસ્ટ ૧૯૬૨ મેં હુવા) સાહબ જાદા મજદુહુમસે ફરમાયા થા કે બસ, અબ તો તુમસે કપડા મુસ્તઆર લેકર પેહન લિયા કરુંગા. અલ્લાહકે ઓલિયાકી શાન ઓર અન્દાઝ ભી અજીબ હુઆ કરતે હૈં. યે ભી એક વલ્વલા હે કે જૈસે આએ થે વૈસે હી વાપસ જાએં, ઈસ દુનિયાકે મતાઅકા ઝખીરા મિલ્કમેં ન હો.

(૫) عن ابی هريرة قال قال رجل يارسول الله اى الصدقة اعظم اجرا قال ان تصدق وانت صحيح شحيح تخشى الفقر و تأمل الغنى ولا تمهل حتى اذا بلغت الحلقوم قلت لفلان كذا

હદીસ–૫ એક આદમીને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! કોન-સા સદકા સવાબકે એ'તબારસે બઢા હુઆ હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, યે કે તૂ સદકા એસી હાલતમેં કરેકે તન્દુરૂસ્ત હો, માલકી હિર્સ દિલમેં હો, અપને ફકીર હો જાનેકા ડર હો, અપને માલદાર હોનેકી તમન્ના હો ઓર સદકા કરનેકો ઉસ વક્ત

ولفلان كذا وقد كان لفلان۔
متفق عليه
(مشكوة)

તક મુઅખ્ખર ન કર કે રૂહ હલક તક પહોંચ જાએ, યા'ની મરનેકા વક્ત કરીબ આ જાએ તો તૂ યું કહે કે ઈતના માલ ફલાં ફલાં (મસ્જિદ) કા ઔર ઈતના માલ ફલાં (મદરસે) કા, હાલાંકે અબ માલ ફલાં (વારિસ) કા હો ગયા. - મિશ્કાત

ફાયદા – 'ફલાં (વારિસ) કા હો ગયા' કા મતલબ યે હે કે વારિસકા હક ઈસમેં શામિલ હો ગયા, ઈસી લિએ વસીયત સિર્ફ એક તિહાઈમેં હો સકતી હે ઔર મરઝુલ મૌતકે સદકાત ભી તિહાઈમેં હો સકતે હૈં, ઈસસે ઝિયાદાકા હક મરનેવાલેકો નહીં હે. ઈસી વાસ્તે એક ઔર હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હે કે આદમી કેહતા હે, મેરા માલ, મેરા માલ. હાલાંકે ઉસકા માલ સિર્ફ તીન ચીઝેં હૈં- જો ખા લિયા યા પેહન લિયા યા અલ્લાહકે ખઝાનેમેં સદકા કરકે જમા કર દિયા, ઈસકે અલાવા જો રેહ ગયા, વો જાનેવાલા હે. યા'ની યે શખ્સ ઉસકો લોગોંકે લિએ છોડને વાલા હે. (મિશ્કાત)

એક ઔર હદીસમેં હે કે આદમી અપની ઝિન્દગીમેં એક દિરમ સદકા કરદે, વો ઈસસે બેહતર હે કે મરતે વક્ત સૌ દિરમ સદકા કરે. (વહી) ઈસલિએ કે વાકઈ મરતે વક્ત તો વો ગોયા દૂસરેકે માલમેંસે સદકા કર રહા હે કે અબ ઉસકા ક્યા રહા. ઉસકો તો બહરહાલ ઈસ માલકો છોડકર જાના હે.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ મરતે વક્ત સદકા કરતા હે, ઉસકી મિસાલ એસી હે જૈસા કોઈ શખ્સ જબ ખૂબ પેટ ભર લે તો બચે હુએ ખાનેકા હદ્યા-તોહફા કિસીકે પાસ લેકર જાએ. (વહી)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મુખ્તલિફ મિસાલોંસે ઈસપર તંબીહ ફરમાઈ કે અસલ સદકેકા વક્ત તન્દુરસ્તી ઔર સેહતકા હે કે અપને નફસસે અસલ મુકાબલા ઉસી વક્ત હે. લેકિન ઈન સબકા મતલબ યે નહીં કે મરતે વક્તકા સદકા યા વસીયત બેકાર હે, બહરહાલ સવાબ ઉસકા ભી હે, ઝખીરા-એ-આખિરત વોભી બનતા હે, અલ-બત્તા ઈતના સવાબ નહીં હોતા, જિતના અપની ઝરૂરતોં ઔર રાહતોંકે મુકાબલેમેં સદકા કરનેકા સવાબ હે. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હે -

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ۝

'તુમ પર ફર્ઝ કિયા જાતા હે કે જબ તુમમેંસે કિસીકી મૌત આને લગે,

અગર વો માલ છોડે તો વાલિદૈન ઓર દૂસરે રિશ્તેદારોંકે લિએ કુછ વસીયત કર જાએ, જો મા'રૂફ તરીકે પર હો જિનકો ખુદાકા ખોફ હે, ઉનકે ઝિમ્મે યે ઝરૂરી ચીઝ હે.' (સૂરએ બકર રૂકૂઅ ૨૨)

યે હુકમ જો ઇસ આયતે શરીફામેં ઝિક્ર કિયા ગયા, ઇબ્તિદા-એ ઇસ્લામકા હે, ઉસ વક્ત માં-બાપકે લિએ યેહી વસીયત ફર્ઝ થી. ઇસકે બાદ જબ મીરાસકા હુકમ નાઝિલ હુઆ, તો વાલિદૈન ઓર જિન રિશ્તેદારોંકા હક શરીઅતને મુઅય્યન કર દિયા, ઉનકે લિએ વસીયતકા હુકમ મન્સૂખ હો ગયા, લેકિન જિન રિશ્તેદારોંકા હક શરીયતને મુકર્રર નહીં કિયા ઉનકે લિએ એક તિહાઇ માલમેં વસીયતકા હક અબ ભી બાકી હે, લેકિન મીરાસકે હુકમસે પેહલે યે ફર્ઝ થા, અબ ફર્ઝ નહીં હે.

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે ઇસ આયતે શરીફાકે હુકમસે ઉનકી વસીયત મન્સૂખ હો ગઇ જો વારિસ બનતે હૈં ઓર જો વારિસ નહીં બનતે, ઉનકી વસીયત મન્સૂખ નહીં હુઇ.

કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે ઇસ આયતે શરીફામેં વસીયત અબ ઉનકે લિએ રેહ ગઇ જો વારિસ નહીં હોતે, ખ્વાહ વો રિશ્તેદાર હોં યા ન હોં. (દુર્રે મન્સુર)

એક હદીસમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઇર્શાદ આયા હે કે અય આદમકે બેટે ! તૂ ઝિન્દગીમેં બખીલ થા. મરનેકે વક્ત ઇસ્રાફ કરને લગા. દો બુરાઇયાં ઇકઠ્ઠા ન કર. એક ઝિન્દગીમેં બુખ્લકી, દૂસરી મરનેકે વક્તકી. તૂ અપને એસે રિશ્તેદારોંકો દેખ જો તેરી મીરાસસે મેહરૂમ હૈં ઓર ઉનકે લિએ કુછ વસીયત કર જા. (કંઝ)

આયાતમેં નં. ૨ પર ખુદ હક તઆલા જલ્લ શાનુહૂને પાક કલામમેં ભી ઈસ તરફ ઈશારા ગુઝર ચુકા હે કે સદકા ઉસ વક્તકા અફઝલ હે જબકે આદમીકો માલકી મુહબ્બત સતા રહી હો, બમુકાબલા ઈસકેકે દિલ સર્દ હો ચુકા હો.

એક હદીસમેં હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ શખ્સસે નારાઝ હોતે હૈં જો અપની ઝિન્દગીમેં તો બખીલ હો ઓર મરનેકે વક્ત સખી હો. (કંઝ) ઈસ લિએ જો લોગ સદકાત વ ઓકાફમેં મરનેકે વક્તકા ઈન્તિઝાર કરતે હૈં, યે પસંદીદા ચીઝ નહીં હે. અવ્વલ તો ઈસીકા ઈલ્મ કિસીકો નહીં કે કબ ઓર કિસ તરહ મોત આ જાએ.

મુતઅદ્દિદ વાકિઆત ઈસ કિસ્મકે કાબિલે ઈબરત દેખનેમેં આએ કે મરનેકે વક્ત બહોત કુછ સદકાત ઓર ઓકાફ કરનેકી ઉમંગેં લોગોંમેં થીં, લેકિન બીમારીને એસા ઘેરાકે મોહલત હી ન લેને દી. કિસી પર ફાલિજ ગિર ગયા, કિસીકી ઝુબાન બંદ હો ગઈ, કહીં વારિસ તીમારદાર બીચમેં હાઇલ હો ગએ ઓર અગર ઈન સબ અવારિજસે બચકર ઉસકી નોબંત ભી આ જાએ, જો બહોત કમ આતી હે, તબ ભી

વો દરજા સવાબકા તો હોતા નહીં, જો અપની ખ્વાહિશાતકો નુકસાન પહોંચાકર સદકા કરનેકા હે, અલબત્તા અગર અપની ઝિન્દગીમેં કોતાહીસે ન કર સકા હો, તો મરને હી કે વક્તકો ગનીમત સમઝેકે મરનેકે બાદ કોઈ કિસીકો નહીં પૂછતા. સબ દો-ચાર દિન રોકર ભૂલ જાતે હૈં, રોઝ્મર્રાકે યે મુશાહદે હૈં, જો કુછ લે જાના હે, ખુદ હી અપને સાથ લે જાઓ, કામ દેગા.

⑥ عن ابی هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال قال رجل لا تصدقن بصدقة فخرج بصدقة فوضعها فى يد سارق فاصبحوا يتحدثون تصدق الليلة على سارق فقال اللهم لك الحمد على سارق لاتصدقن بصدقة فخرج بصدقة فوضعها فى يد زانية فاصبحوا يتحدثون تصدق الليلة على زانية فقال اللهم لك الحمد على زانية لاتصدقن بصدقة فخرج بصدقة فوضعها فى يد غنى فاصبحوا يتحدثون تصدق الليلة على غنى فقال اللهم لك الحمد على سارق وزانية وغنى فاتى فقيل له اما صدقتك على سارق فلعله ان يستعف عن سرقته واما الزانية فلعلها ان تستعف عن زناها واما الغنى فلعله يعتبر فينفق مما اعطاه الله.
(متفق عليه مشكوٰة)

[illegible] બની (ઈસરાઈલકે) એક આદમીને અપને દિલમેં કહા કે આજ રાતકો ચૂપકેસે સદકા કરૂંગા, ચુનાંચે રાતકો ચુપકેસે એક આદમીકે હાથમેં માલ દેકર ચલા આયા. સુબ્હકો લોગોંમેં આપસમેં ચર્ચા હુઆ કે રાત કોઈ શખ્સ એક ચોરકો સદકા દે ગયા. ઉસ સદકા કરને વાલેને કહા, યા અલ્લાહ ચોર પર સદકા કરનેમેં ભી તેરે હી લિએ તા'રીફ હે (કે ઈસ્સે ભી ઝિયાદા બદ-હાલકો દિયા જાતા, તો ભી મૈં કર હી ક્યા સકતા થા.) ફિર ઉસને દોબારા ઠાની કે આજ રાતકો ફિર સદકા કરૂંગા (કે પેહલા તો ઝા'યા હો ગયા) ચુનાંચે રાતકો સદકેકા માલ લેકર નિકલા ઓર ઉસકો એક ઓરતકો દે આયા (યે ખ્યાલ કિયા હોગા કે યે તો ચોરી ક્યા કરેગી.) સુબ્હકો ચર્ચા હુઆ કે રાત કોઈ શખ્સ ફલાં બદકાર ઓરતકો સદકા દે ગયા. ઉસને કહા, યા અલ્લાહ ! તેરે હી લિએ તા'રીફ હે, ઝિના કરને વાલી ઓરત પર ભી (કે મેરા માલ તો ઈસ્સે ભી કમ દરજેકે કાબિલ થા.) ફિર તીસરી મર્તબા ઈરાદા કિયા કે આજ રાતકો ઝરૂર સદકા કરૂંગા. ચુનાંચે રાતકો સદકા લેકર ગયા ઓર ઉસકો એક શખ્સકો દે દિયા જો માલદાર થા. સુબ્હકો ચર્ચા હુઆ કે રાત એક માલદારકો સદકા દિયા ગયા. ઈસ સદકા દેને વાલેને કહા, યા અલ્લાહ ! તેરે હી લિએ તા'રીફ હે ચોર પર ભી, ઝિના કરને વાલી ઓરત પર ભી ઓર ગની પર ભી. રાતકો ખ્વાબમેં દેખા કે (તેરા સદકા કુબૂલ હો ગયા હે) તેરા સદકા

ચોર પર (ઈસલિએ કરાયા ગયા) કે શાયદ વો અપની ચોરીકી આદતસે તૌબા કર લે ઔર ઝાનિયા પર ઈસલિએકે વો શાયદ ઝિનાસે તૌબા કર લે (જબ વો યે દેખેગી કે બગૈર મુંહ કાળા કરાયે ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અતા ફરમાતે હૈં, તો ઉસકો ગૈરત આએગી ઔર ગની પર ઈસ લિએ તા'કે ઉસકો ઈબરત હાસિલ હો (કિ અલ્લાહકે બંદે કિસ તરહ છુપ કર સદકા કરતે હૈં, ઈસકી વજહસે) શાયદ વોભી ઉસ માલ મેંસે, ઉસકો અલ્લાહ તઆલાને અતા ફરમાયા હૈ, સદકા કરને લગે.

- મિશ્કાત

[illegible] – એક હદીસમેં યે કિસ્સા ઔર તરહસે ઝિકર કિયા ગયા હૈ. મુમ્કિન હૈ કે વો કોઈ દૂસરા કિસ્સા હો કે ઈસ કિસ્મકે મુતઅદ્દિદ વાકિઆતમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં ઔર વો યેહી કિસ્સા હૈ તો ઇસ્સે ઈસ કિસ્સેકી કુછ વઝાહત હોતી હૈ.

તાઊસ (રહ.) કેહતે હૈં કે ઉસ શખ્સને મન્નત માની કે જો શખ્સ સબસે પેહલે ઈસ આબાદીમેં નઝર પડેગા, ઉસપર સદકા કરૂંગા. ઈત્તિફાકસે સબસે પેહલે એક ઔરત મિલી, ઉસકો સદકેકા માલ દે દિયા. લોગોંને કહા કે યે તો બડી ખબીસ ઔરત હૈ. ઉસ સદકા કરનેવાલેને ઈસકે બાદ જો શખ્સ સબસે પેહલે નઝર પડા, ઉસકો માલ દે દિયા. લોગોંને કહા કે યે તો બદ-તરીન શખ્સ હૈ. ઉસ શખ્સને ઈસકે બાદ જો સબસે પેહલે નઝર પડા ઉસપર સદકા કિયા. લોગોંને કહા કે યે તો બડા માલદાર શખ્સ હૈ. સદકા કરને વાલેકો બડા રંજ હુઆ, તો ઉસને ખ્વાબમેં દેખાકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને તેરે તીનોં સદકે કુબૂલ કર લિએ. વો ઔરત ફાહિશા થી, લેકિન મહેઝ ના'દારીકી વજહસે ઉસને યે ફેલ ઈખ્તિયાર કર રખ્ખા થા. જબસે તૂને ઉસે માલ દિયા હૈ, ઉસને યે બુરા કામ છોડ દિયા. દૂસરા શખ્સ ચોર થા ઔર વોભી તંગદસ્તીકી વજહસે ચોરી કરતા થા, તેરે માલ દેને પર ઉસને ચોરીસે અલાહિદગી ઈખ્તિયાર કર લી. તીસરા શખ્સ માલદાર હૈ ઔર કભી સદકા ન કરતા થા, તેરે સદકા કરનેસે ઈસકો ઈબરત હુઈ હૈ કે મૈં ઉસ્સે ઝિયાદા માલદાર હું, ઈસલિએ ઉસ્સે ઝિયાદા સદકા કરનેકા મુસ્તહિક હું, અબ ઉસકો સદકા કરનેકી તૌફીક હો ગઈ. (કંઝ)

ઈસ હદીસ શરીફસે યે બાત વાઝેહ હો ગઈ કે અગર સદકા કરનેવાલેકી નીય્યત ઈખ્લાસકી હો ઔર ઈસકે બાવજૂદ વો બે-મહલ પહોંચ જાએ તો ઇસમેં ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી કોઈ હિકમત હોતી હૈ, ઈસ્સે રંજીદા ન હોના ચાહિએ. આદમીકા અપના કામ યે હૈ કે અપની નીય્યત ઈખ્લાસકી રખ્ખે કે અસલ ચીઝ અપના હી ઈરાદા ઔર ફેલ હૈ ઔર ઈન સદકા કરનેવાલે બુઝુર્ગકી ફઝીલત ભી ઝાહિર હુઈ હૈ કે બાવજૂદ અપની કોશિશ કે જબ સદકા બે-જગહ સર્ફ હો ગયા

તો ઇસકી વજહસે બદ-દિલ હોકર સદકા કરનેકા ઇરાદા તર્ક નહીં કિયા, બલ્કે દોબારા-સહબારા સદકેકો અપને મસ્રફ પર ખર્ચ કરનેકી કોશિશ કરતે રહે. યેહી વો ઇનકા ઇખ્લાસ ઔર નેક નીય્યતી થી, જિસકી બરકતસે તીનોં સદકે કુબૂલ ભી હો ગએ ઔર કુબૂલકી બશારત ભી ખ્વાબમેં ઝાહિર હો ગઈ.

હાફિઝ ઇબ્ને હજર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઇસ હદીસસે યે બાત મા'લૂમ હુઈ કે અગર સદકા ઝાહિરકે એ'તબારસે અપને મહલ પર ખર્ચ ન હુઆ હો તો ઉસકો દોબારા અદા કરના મુસ્તહબ હે ઔર દોબારા અદા કરનેસે ઉકતાના નહીં ચાહિએ, જૈસાકે બા'ઝ બુઝુર્ગોંસે મન્કૂલ હે કે ખિદમતકો કત્આ ન કર, અગરચે અદમે કુબૂલકે આસાર હોં.

અલ્લામા એની (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઇસ્સે યે બાત ભી મા'લૂમ હુઈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આદમીકી નેક નીય્યતીકા બદલા ઝરૂર ફરમાતે હૈં, ઇસ લિએ કે ઉન સદકા કરને વાલોંને ખાલિસ અલ્લાહકે વાસ્તે સદકા કરનેકા ઇરાદા કિયા થા. (ઇસી લિએ રાતકો છુપાકર દિયા થા) તો હક તઆલા શાનુહૂને ઉસકો કુબૂલ ફરમાયા ઔર બે-મહલ ખર્ચ હો જાનેકી વજહસે મર્દૂદ નહીં હુઆ.

(٧) عن علي قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بادروا بالصدقة فان البلاء لا يتخطاها. رواه رزين مشكوٰة

હદીસ-૭ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે સદકા કરનેમેં જલ્દી કિયા કરો, ઇસ લિએ બલા સદકેકો ફાંદ નહીં સકતી.

\- મિશ્કાત

ફાયદા— યા'ની અગર કોઈ બલા- મુસીબત આનેવાલી હોતી હે, તો વો સદકાકી વજહસે પીછે રેહ જાતી હે. એક ઝઈફ હદીસમેં આયા હે કે સદકા બુરાઈકે સત્તર દરવાઝોંકો બંદ કરતા હે.

એક હદીસમેં આયા હે, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા, અપને માલોંકો ઝકાત અદા કરકે પાક કરો ઔર અપને બીમારોંકા સદકાસે ઇલાજ કરો ઔર મુસીબતોંકી મૌજોંકા દુઆસે ઇસ્તકબાલ કરો. (તર્ગીબ)

કંઝુલ ઉમ્માલમેં કઈ અહાદીસકે ઝેલમેં યે મઝમૂન આયા હે કે અપને બીમારોંકી સદકાસે દવા કિયા કરો ઔર તજુર્બા ભી ઇસકા શાહિદ હે કે સદકેકી કસરત બીમારીસે શિફા હે.

એક હદીસમેં આયા હે કે સદકેસે બીમારોંકા ઇલાજ કિયા કરો કે સદકા આબરૂ રેઝિયોંકો ભી હટાતા હે ઔર બીમારિયોંકો ભી હટાતા હે ઔર નેકિયોંમેં ઇઝાફા કરતા હે ઔર ઉમ્ર બઢાતા હે. (કંઝ)

એક હદીસમેં આયા હે કે સદકા કરના સત્તર બલાઓંકો રોકતા હે જિનમેં

કમ સે કમ દરજા જુઝામકી ઓર બર્સકી બીમારી હે. (વહી)

એક હદીસમેં આયા હે કે અપને તફક્કુરાત ઓર ગમોંકી તલાફી સદકાસે કિયા કરો, ઈસ્સે હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારી મઝર્રતકો ભી દફા કરેગા ઓર તુમ્હારી દુશ્મન પર મદદ કરેગા. (વહી)

એક ઓર સહી હદીસમેં આયા હે કે જબ કોઈ શખ્સ કિસી મુસલમાનકો કપડા પેહનાએ, તો જબ તક પેહનનેવાલેકે બદન પર એક ભી ટુકડા ઉસ કપડેકા રહેગા, પેહનાનેવાલા અલ્લાહકી હિફાઝતમેં રહેગા.

ઈબ્ને અબિલ જાદ (રદી.) કેહતે હૈં કે સદકા બુરાઈયોંકે સત્તર દરવાઝે બન્દ કરતા હે. (એહ્યા)

એક હદીસમેં હે કે સુબ્હ સવેરે - સવેરે સદકા કર દિયા કરો, ઈસ લિએ કે બલા સદકેસે આગે નહીં બઢતી. (તર્ગીબ)

આયાતકે ઝેલમેં નં. ૯ પર ઈબ્ને અબિલ જાદ (રદી.) કી નકલસે એક વાકિઆ ભી ભેડિએકા ગુઝર ચુકા હે ઓર મુતઅદ્દિદ રિવાયત ઈસ મઝમૂનકી ગુઝર ચુકી હૈં. હઝરત અનસ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે સદકા હક તઆલા શાનુહૂકે ગુસ્સેકો દૂર કરતા હે ઓર બુરી મોતકો હટાતા હે. (મિશ્કાત)

ઉલમાને લિખ્ખા હે કે સદકા મરનેકે વક્ત શૈતાનકે વસ્વસેસે મેહફૂઝ રખતા હે ઓર મર્ઝકી શિદ્દતકી વજહસે નાશુક્રીકે અલ્ફાઝ કેહનેસે હિફાઝત કરતા હે ઓર ના-ગંહાની મોતકો રોકતા હે, ગરઝ હુસ્ને ખાત્માકા મુઈન હે.

એક હદીસમેં આયા હે કે સદકા કબરકી ગરમીકો ઝાઈલ કરતા હે ઓર આદમી કિયામતકે દિન અપને સદકેકે સાએમેં હોગા. (કંઝ) યા'ની જિતના ઝિયાદા સદકા કરેગા, ઉતના હી ઝિયાદા સા'યા હોગા.

હઝરત મઆઝ (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે અર્ઝ કિયા, મુઝે એસા અમલ બતા દીજિએ જો જન્નતમેં દાખિલ કર દે ઓર જહન્નમસે દૂર રખ્ખે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમને બહોત બડી બાત પૂછી ઓર વો બહોત આસાન ચીઝ હે, જિસ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આસાન કર દે ઓર વો યે હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઈખ્લાસસે ઈબાદત કરો, કિસીકો ઉસકા શરીક ન બનાઓ, નમાઝકો કાયમ કરો, ઝકાત અદા કરતે રહો, રમઝાનુલ મુબારકકે રોઝે રખ્ખો ઓર બૈતુલ્લાહ શરીફકા હજ કરો. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મૈં તુમ્હેં ખેરકે દરવાઝે બતાઉં યા'ની (જિન દરવાઝોંસે આદમી ખેર તક પહોંચતા હે) ઓર વો યે હૈં - રોઝા ઢાલ હે (યા'ની જૈસે ઢાલકી વજહસે આદમી દુશ્મનકે હમલેકો રોકતા રેહતા હે, ઉસી તરહ રોઝેકે ઝરિએ શૈતાનકે હમલોંકો રોકતા હે)

ઓર સદકા ખતાઓંકો એસા બુઝા દેતા હે જૈસા પાની આગકો બુઝા દેતા હે ઓર રાતકે દરમિયાની હિસ્સેમેં નમાઝ ભી (એસી હી ચીઝ) હે. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને યેં આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઈ - ત-ત-ઝાફા-જૂનુબુહુમ. યે આયતે શરીફા આયાતકે ઝેલમેં નં. ૧૯ પર ગુઝર ચુકી હે. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મેં તુમકો સારે કામકા સર ઓર ઉસકા સુતૂન ઓર ઉસકી બુલંદી બતાઉં. સબકા સર તો ઈસ્લામ હે (કે ઈસકે બગૈર તો કોઈ ચીઝ મો'તબર હી નહીં) ઓર ઈસકા સુતૂન નમાઝ હે (કે જૈસે બગૈર સુતૂનકે મકાનકા બાકી રેહના મુશ્કિલ હે, એસે હી બગૈર નમાઝકે ઈસ્લામકી બકા મુશ્કિલ હે.) ઓર ઈસકી બુલંદી જિહાદ હે (યા'ની જિહાદસે ઈસકો બુલંદી મિલતી હે.) ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયાકે ઈન સબ ચીઝોંકી જડ બતાઉં (જિસ પર સારી બુનિયાદ કાયમ હોતી હે). હુઝૂર (સલ્લ.)ને અપની ઝુબાને મુબારક પકડકર ઈર્શાદ ફરમાયાકે ઈસકો કાબૂમેં રખ્ખો. હઝરત મઆઝ (રદી.) ફરમાતે હેં કે મેંને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! ક્યા હમ ઈસપર ભી પકડે જાએંગે, જો કુછ બાત-ચીત ઝુબાનસે કર લેતે હેં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુઝકો તેરી માં રોએ અય મઆઝ ! ક્યા આદમિયોંકો નાકકે બલ ઓંધે મુંહ જહન્નમમેં ઝુબાનકે અલાવા કોઈ ચીઝ ભી ડાલતી હે ? (મિશ્કાત)

તુઝકો તેરી માં રોએ અરબકે મુહાવરેમેં તંબીહકે લિએ બોલા જાતા હે. હાસિલ યે હે કે હમ ઝુબાનોંકો જો કેંચીકી તરહ ચલાતે રેહતે હેં, વો સબ મજમૂઆ આ'માલનામેમેં તુલેગા ઓર ઉસમેં લગ્વ, ઓર બે-હૂદા, નાજાઈઝ ચીઝ જિતની બોલતે હેં, વો જહન્નમમેં જાનેકા સબબ હોતી હેં.

એક ઓર હદીસમેં આયા હે કે આદમી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ખુશ્નૂદીકા કોઈ કલમા ઝુબાનસે નિકાલતા હે, જિસકો વો બોલનેવાલા કુછ અહમ હી નહીં સમઝતા, લેકિન હક તઆલા શાનુહૂ ઈસ કલમેકી વજહસે ઉસકે દરજે જન્નતમેં બુલંદ કર દેતે હેં ઓર આદમી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી નારાઝગીકા કલમા ઝુબાનસે નિકાલતા હે, જિસકો વો કેહનેવાલા સરસરી સમઝતા હે, લેકિન ઉસ કલમેકી વજહસે જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાતા હે.

એક રિવાયતમેં હે કે ઈતની દૂર ફેંક દિયા જાતા હે જૈસાકે મશ્રિકસે મગ્રિબ દૂર હે.

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂરે પાક (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે જો શખ્સ દો ચીઝોંકા ઝિમ્મા લે લે કે બે-મહલ ઈસ્તેમાલ નહીં કરેગા- એક વો ચીઝ જો દો જબડોંકે દરમિયાન હે (યા'ની ઝુબાન) ઓર દૂસરી વો જો દો ટાંગોંકે દરમિયાન હે (યા'ની શર્મગાહ) તો મેં ઉસકે લિએ જન્નતકા ઝામિન હૂં.

એક હદીસમેં હે કે જહન્નમમેં આદમિયોંકો કસરતસે યેહી દો ચીઝેં ડાલતી હેં.

એક હદીસમેં હૈ કે એક આદમી કોઈ કલમા ઝુબાનસે નિકાલતા હૈ ઓર મહઝ ઈતની ગરઝ હોતી હૈ કે લોગ ઝરા હંસ પડેંગે, તફરીહ હોગી, લેકિન ઈસકે વબાલસે જહન્નમમેં ઈતની દૂર ફેંક દિયા જાતા હૈ, જિતની આસમાનસે ઝમીન દૂર હૈ.

હઝરત સૂફિયાન સકફી (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે પૂછા કે આપકો અપની ઉમ્મત પર સબસે ઝિયાદા ડર કિસ ચીઝકા હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને અપની ઝુબાને મુબારક પકડ કર ફરમાયા કે ઈસકા. (મિશ્કાત)

ઈનકે અલાવા ઓર બહોત-સી રિવાયાતમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનોંસે યે ચીઝ વારિદ હુઈ હૈ. હમ લોગ ઈસ્સે બહોત હી ગાફિલ હૈં. યકીનન આદમીકો ઈસકા અકસર લિહાઝ રખના ચાહિએ કે ઝુબાનસે જો કુછ કેહ રહા હૈ, ઉસ્સે અગર કોઈ નફા ન પહોંચે તો કમ અઝ કમ કિસી આફત ઓર મુસીબતમેં તો ગિરફતાર ન હો.

હઝરત સૂફિયાન સૂરી (રહ.) મશહૂર ઈમામે હદીસ ઓર ફિકહ હૈં. ફરમાતે હૈં કે મુઝસે એક ગુનાહ સા'દિર હો ગયા થા જિસકી વજહસે પાંચ મહીને તહજ્જુદસે મેહરૂમ રહા. કિસી ને પૂછા, એસા કયા ગુનાહ હો ગયા થા ? ફરમાયા, એક શખ્સ રો રહા થા. મૈંને અપને દિલમેં યે કહા થા, યે શખ્સ રિયાકાર હૈ. (એહયા) યે દિલમેં કેહનેકી નહૂસત હૈ, હમ લોગ ઈસ્સે કહીં ઝિયાદા સખ્ત લફઝ ઝુબાનસે લોગોંકે મુતઅલ્લિક કેહતે રેહતે હૈં ઓર બે-વજહ કેહતે રેહતે હૈં ઓર અગર ઉસ્સે મુખાલફત ભી હો, ફિર તો ઉસકે ઉપર બુહતાન બાંધનેમેં જરા ભી કમી નહીં કરતે, ઉસકે હર હુનરકો એબ ઓર હર એબકો ઝિયાદા વકીઅ બનાકર શોહરત દેતે હૈં.

(૮) عن ابی هريرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم ما نقصت صدقة من مال وما زاد الله عبدا بعفو الا عزا وما تواضع احد لله الا رفعه۔

(رواه مسلم ومشكوة)

હદીસ ૮ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે સદકા કરના માલકો કમ નહીં કરતા ઓર કિસી ખતાવારકે કુસૂરકો મા'ફ કર દેના મા'ફ કરનેવાલેકી ઈઝઝત હીકો બઢાતા હૈ ઓર જો શખ્સ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રિઝાકી ખાતિર તવાઝો ઈખ્તિયાર કરતા હૈ, તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો રફઅત ઓર બુલંદી અતા ફરમાતે હૈં.

(મુસ્લિમ વ મિશ્કાત)

[illegible] — ઈસ હદીસ પાકમેં તીન મઝમૂન વારિદ હુએ હૈં.

૧. યે કે સદકા દેનેસે ઝાહિરકે એ'તેબારસે અગરચે માલમેં કમી મા'લૂમ

હોતી હૈ, લેકિન હકીકતમેં માલમેં ઉસ્સે કમી નહી હોતી, બલ્કે ઉસકા બદલ ઓર ને'મુલ બદલ આખિરતમેં તો મિલતા હી હે, જૈસાકે અબ તકકી સબ આયાત ઓર રિવાયતસે બકસરત મા'લૂમ હો ચુકા હે, દુનિયામેંભી અકસર ઈસકા બદલ મિલતા હે જૈસાકે આયાતમેં નં. ૧૪ પર ઈસકી તરફ ઈશારા ગુઝર ચુકા હૈ ઓર નં. ૨૦ પર તો ગોયા ઈસકી તસ્રીહ ગુઝર ચુકી હે કે જો કુછ તુમ (અલ્લાહકે રાસ્તેમેં) ખર્ચ કરોગે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈસકા બદલ અતા કરેગા ઓર ઈસ આયતકે ઝેલમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે મુતઅદ્દિદ ઈર્શાદાત ઈસકી તા'ઈદમેં ગુઝર ચુકે હૈં ઓર અહાદીસકે ઝેલમેં નં. ૨ પર હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ ગુઝર ચુકા હૈં કે રોઝાના દો ફરિશ્તે યે દુઆ કરતે હૈં કે અય અલ્લાહ ! ખર્ચ કરનેવાલેકો બદલ અતા ફરમા ઓર રોકનેવાલેકો બરબાદી અતા કર.

હઝરત અબૂ કબ્શા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે તીન ચીઝેં મૈં, કસમ ખાકર બયાન કરતા હૂં ઓર ઈસકે બાદ એક બાત ખાસ તૌરસે તુમ્હેં બતાઉંગા, ઈસકો અચ્છી તરહ મેહફૂઝ રખના. યે તીન બાતેં જિન પર મૈં કસમ ખાતા હૂં, ઉનમેંસે અવ્વલ યે હે કે કિસી બન્દેકા માલ સદકા કરનેસે કમ નહીં હોતા ઓર દૂસરી યે હે કે જિસ શખ્સ પર ઝૂલ્મ કિયા જાએ ઓર વો ઉસપર સબર કરે તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ સબરકી વજહસે ઉસકી ઈઝઝત બઢાતે હૈં ઓર તીસરી યે હે કે જો શખ્સ લોગોંસે માંગનેકા દરવાઝા ખોલેગા. હક તઆલા શાનુહૂ ઉસપર ફકરકા દરવાઝા ખોલતે હૈં. ઈન તીનકે બાદ એક બાત તુમ્હેં બતાતા હૂં, ઉસકો મેહફૂઝ રખ્ખો, વો યે હે કે દુનિયામેં ચાર કિસ્મકે આદમી હોતે હૈં.

૧. એક વો જિસકો હક તઆલા શાનુહૂને ઈલ્મ ભી અતા ફરમાયા ઓર માલ ભી અતા ફરમાયા. વો (અપને ઈલ્મકી વજહસે) અપને માલમેં અલ્લાહસે ડરતા હે. (કે ઉસકી ખિલાફે મરઝી ખર્ચ નહીં કરતા), બલ્કે સિલારહમી કરતા હે ઓર અલ્લાહકે લિએ ઉસ માલમેં નેક અમલ કરતા હે, ઉસકે હુકૂક અદા કરતા હે. યે શખ્સ સબસે ઊંચે દરજેમેં હે.

૨. દૂસરાં વો શખ્સ હે, જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈલ્મ અતા ફરમાયા ઓર માલ નહીં દિયા. ઉસકી નીય્યત સચ્ચી હે. વો તમન્ના કરતા હે કે અગર મેરે પાસ માલ હોતા તો મૈં ભી ફલાંકી તરહસે (નેક કામોંમેં) ખર્ચ કરતા, તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી નીય્યતકી વજહસે ઉસકો ભી વોહી સવાબ દેતા હે, જો પેહલેકા હે ઓર યે દોનોં સવાબમેં બરાબર હો જાતે હૈં.

૩. તીસરે વો શખ્સ હૈં જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને માલ અતા કિયા મગર ઈલ્મ નહીં દિયા, વો અપને માલમેં ગરબડ કરતા હે (બેમહલ લગૂ વ લગ્વ

ઓર સહવતોંમેં ખર્ચ કરતા હે), ન ઉસ માલમેં અલ્લાહકા ખોફ કરતા હે, ન સિલારહમી કરતા હે, ન હકકે મુવાફિક ખર્ચ કરતા હે. યે શખ્સ (કિયામતમેં) ખબીસ તરીન દરજેમેં હોગા.

૪. ચોથા વો શખ્સ હે જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ન માલ અતા કિયા, ન ઈલ્મ દિયા. વો તમન્ના કરતા હે, અગર મેરે પાસ માલ હો તો મેંભી ફલાં (યા'ની નં. ૩) કી તરહ ખર્ચ કરૂં. તો ઉસકી નીય્યતકા ગુનાહ હોગા ઓર વબાલમેં યે ઓર નં. ૩ બરાબર હો જાએંગે. (મિશ્કાત, તિરમઝીકી રિવાયત)

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હેં કે સદકા કરના માલકો કમ નહીં કરતા ઓર જબ કોઈ શખ્સ સદકા કરનેકે લિએ હાથ બઢાતા હે તો વો માલ ફકીરકે હાથમેં જાનેસે પેહલે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાક હાથમેં જાતા હે (યા'ની કુબૂલ હોતા હે) ઓર જો શખ્સ એસી હાલતમેં દસ્તે સવાલ બઢાતા હે કે બગૈર સવાલકે ઉસકા કામ ચલ જાતા હો તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસપર ફકરકા દરવાઝા ખોલ દેતે હેં. (તર્ગીબ)

હઝરત કેસ બિન સલઅ અન્સારી (રદી.) ફરમાતે હેં કે મેરે ભાઈયોંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે મેરી શિકાયત કી કે યે બહોત ઈસરાફ કરતા હે ઓર અપને માલકો બેજા ખર્ચ કરતા હે. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ! મેં બાગમેંસે અપના હિસ્સા લે લેતા હું ઓર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ભી ખર્ચ કરતા હું, ઓર જો મુઝસે મિલને આતે હેં, ઉનકો ભી ખિલાતા હું. હુઝૂર (સલ્લ.) ને મેરે સીને પર હાથ મારકર તીન બાર ફરમાયા કે ખર્ચ કિયા કર, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુઝ પર ખર્ચ ફરમાએંગે. ઈસકે કુછ અરસે બાદ મેં એક સફરે જિહાદમેં ચલા તો મેરે પાસ સવારી ભી અપની થી ઓર સબ ઘરવાલોંસે ઝિયાદા સરવત મુઝે હાસિલ થી. (વહી) યા'ની જો લોગ બડી એહતિયાતકે સાથ ખર્ચ કરતે થે, ઉનકે પાસ ઈતના ન થા, જિતના મુઝ બેદરેગ ખર્ચ કરનેવાલેકે પાસ થા.

હઝરત જાબિર (રદી.) ફરમાતે હેં કે એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને ખુત્બેમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! અલ્લાહસે તોબા કરો કબ્લ ઈસકે કે તુમ્હેં મોત આ જાએ ઓર નેક કામોંમેં જલ્દી કરો ઈસસે પેહલેકે તુમ ઈધર-ઉધર મશ્ગૂલ હો જાઓ ઓર અપને ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે દરમિયાન તઅલ્લુકાતકો જોડ લો, ઉસકા ઝિકર કસરતસે કરકે ઓર મખ્ફી ઓર એલાનિયા સદકા બહોત કસરતસે દે કરકે ઈસકી વજહસે તુમ્હેં રિઝક દિયા જાએગા, તુમ્હારી મદદ કી જાએગી, તુમ્હારે નુકસાનકી તલાફી કી જાએગી. (વહી)

એક હદીસમેં આયા હે કે સદકેકે ઝરિયે રિઝક પર મદદ ચાહો.

દૂસરી હદીસમેં આયા હે કે સદકેકે ઝરિએ રિઝક ઊતારો. (કંઝ)

એક હદીસમેં આયા હૈ કે સદકેસે માલમેં ઝિયાદતી હોતી હૈ. (વહી)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઔફ (રદી.) કેહતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે તીન ચીઝેં હૈં. કસમ હૈ ઉસ પાક ઝાતકી, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ કે મૈં ઇન સબ ચીઝોં પર કસમ ખાતા હૂં, અવ્વલ યે કે સદકા કરનેસે માલ કમ નહીં હોતા, ઇસલિએ ખૂબ સદકા કિયા કરો. દૂસરે યે કે જિસ બન્દે પર કોઇ ઝુલ્મ કિયા જાએ ઔર વો ઉસકો મા'ફ કર દે તો હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતમેં ઉસકી ઇઝઝત બઢાતે હૈં. તીસરી બાત યે હૈ કે નહીં ખોલતા કોઇ બન્દા સવાલકે દરવાઝેકો મગર હક તઆલા શાનુહૂ ઉસપર ફકરકા દરવાઝા ખોલ દેતે હૈં. (તર્ગીબ)

હઝરત અબૂ સલમા (રદીયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ) સે ભી હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે સદકા કરનેસે માલ કમ નહીં હોતા, પસ સદકા કિયા કરો. (દુર્રે મન્સુર અવ્વલ) કમ ન હોનેકા મતલબ બઝાહિર યેહી હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકા ને'મુલ બદલ બહોત જલ્દ અતા ફરમાતે હૈં.

હઝરત હબીબ અજમી (રહ.) મશહૂર બુઝુર્ગ હૈં, ઉનકી બીવી એક મર્તબા આટા ગૂંધકર બરાબરકે ઘરસે આગ લેને ગઇં, પીછે કોઇ સાઇલ આ ગયા. હઝરત હબીબ (રહ.) ને વો આટા ઇસ સાઇલકો દે દિયા. યે જબ આગ લેકર આઇં તો આટા નદારદ. ખાવિંદસે પૂછા, આટા ક્યા હુઆ ? વો કેહને લગે કે વો રોટી પકને ગયા હૈ. ઉનકો યકીન ન આયા. ઇસરાર કરને લગીં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે વો તો મૈંને સદકા કર દિયા. કેહને લગીં, સુબ્હાનલ્લાહ ! તુમને ઇતના ભી ખ્યાલ ન કિયા કે ઇતના હી આટા થા, અબ સબ ક્યા ખાએંગે, આખિર હમારે લિએ ભી તો કુછ ચાહિએ થા. વો કેહ હી રહી થીં કે એક આદમી બડે પ્યાલેમેં ગોશ્ત ઔર રોટીયાં લેકર હાઝિર હુઆ. કેહને લગીં, કૈસે જલ્દી પકા લાએ ઔર સાલન ઇઝાફેમેં સાથ લાએ. (રોઝ)

ઇસ કિસ્મકે વાકિઆત કસરતસે પેશ આતે હૈં, મગર હમ ચૂંકે હક તઆલા શાનુહૂકે સાથ તઅલ્લુક નહીં રખતે, ઇસલિએ ગૌર ભી નહીં કરતે કે યે ને'અમત કિસ ચીઝકે બદલેમેં મિલી, એસી ચીઝોંકો સમઝતે હૈં કે ઇત્તિફાકન ફલાં ચીઝ મિલ ગઇ, વરના ક્યા હોતા, હાલાંકે વો ચીઝ આતી હૈ ખર્ચ કરનેકી વજહસે.

હદીસ – ૯ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે એક શખ્સ એક જંગલમેં થા. ઉસને એક બાદલમેંસે આવાઝ સુની કે ફલાં શખ્સકે

(٩) عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال بینا رجل بفلاة من الارض فسمع صوتا

બાગકો પાની દે. ઈસ આવાઝકે બાદ ફૌરન વો બાદલ એક તરફ ચલા ઔર એક પથરીલી ઝમીનમેં ખૂબ પાની બરસા ઔર વો સારા પાની એક નાલેમેં જમા હોકર ચલને લગા. યે શખ્સ, જિસને આવાઝ સુની થી, ઉસ પાનીકે પીછે ચલ દિયા. વો પાની એક જગહ પહોંચા જહાં એક શખ્સ ખડા હુઆ બેલચેસે અપને બાગમેં પાની ફેર રહા થા. ઉસને બાગવાલેસે પૂછા કે તુમ્હારા ક્યા નામ હે ? ઉન્હોંને વોહી નામ બતાયા જો ઉસને બાદલમેંસે સુના થા. ફિર બાગવાલેને ઉસ્સે પૂછા કે તુમને મેરા નામ ક્યોં દર્યાફ્ત કિયા ? ઉસને કહા કે મૈંને ઉસ બાદલમેં, જિસકા પાની યે આ રહા હે, યે આવાઝ સુની થી કે ફલાં શખ્સકે બાગકો પાની દે, ઔર તુમ્હારા નામ બાદલમેં સુના થા. તુમ ઈસ બાગમેં એસા ક્યા કામ કરતે હો (જિસકી વજહસે બાદલકો યે હુકમ હુઆ કે ઈસકે બાગકો પાની દો) બાગવાલેને કહા કે જબ તુને યે સબ કહા તો મુઝે ભી કેહના પડા. મૈં ઈસકે અન્દર જો કુછ પૈદા હોતા હે, ઉસકે (તીન હિસ્સે કરતા હું), એક હિસ્સા યા'ની તિહાઈ તો ફૌરન અલ્લાહકે રાસ્તેમેં સદકા કર દેતા હૂં ઔર એક તિહાઈ મૈં ઔર મેરે અહલ વ અયાલ ખાતે હૈં ઔર એક તિહાઈ ઈસી બાગકી ઝુરીરયાતમેં લગા દેતા હૂં. (મુસ્લિમ – મિશ્કાત)

فى سحابة اسق حديقة فلان فتنحى
ذلك السحاب فافرغ ماءه فى حرة
فاذا شرجة من تلك الشراج قد
استوعبت ذلك الماء كله فتتبع
الماء فاذا رجل قائم فى حديقته
يحول الماء بمسحاته فقال
له يا عبد الله ما اسمك قال
فلان الاسم الذى سمع
فى السحابة فقال له يا عبد الله
لم تسألنى عن اسمى فقال انى
سمعت صوتا فى السحاب
الذى هذا ماءه يقول اسق
حديقة فلان لاسمك فما
تصنع فيها قال اما اذا قلت
هذا فانى انظر الى ما يخرج
منها فاتصدق بثلثه وآكل انا
وعيالى ثلثا وارد فيها ثلثه رواه
مسلم
(مشكوة)

ફાયદા – કિસ કદર બરકત હે અલ્લાહકે નામ પર સિર્ફ એક તિહાઈ આમદનીકે ખર્ચ કરનેકી કે પરદા–એ–ગૈબસે ઉનકે બાગકી પરવરિશકે સામાન હોતે હૈં ઔર ખુલી મિસાલ હે ઉસ મઝમૂનકી જો પેહલી હદીસમેં ગુઝરાકે સદકા કરનેસે માલ કમ નહીં હોતા કે બાગકી એક તિહાઈ પૈદાવાર સદકા કી થી ઔર તમામ

બાગકે દોબારા ફલ લાને કે ઈન્તિઝામાત હો રહે હૈં. ઈસ હદીસ શરીફસે એક બેહતરીન સબક ઓર ભી હાસિલ હોતા હે, વો યે કે આદમીકો અપની આમદનીકા કુછ હિસ્સા અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકે લિએ મુતઅય્યન કર લેના ઝિયાદા મુફીદ હે ઓર તજુર્બા ભી યેહી હે કે અગર આદમી યે તે કર લે કે ઈતની મિકદાર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરની હે, તો ફિર ખૈરકે મસારિફ ઓર ખર્ચ કરનેકે મવાકે બહોત મિલતે રેહતે હૈં ઓર અગર યે ખ્યાલ કરેકે જબ કોઈ કારે ખૈર હોગા ઉસ વકત દેખા જાએગા, તો અવ્વલ તો કારે ખૈર એસી હાલતમેં બહોત કમ સમઝમેં આતે હે ઓર હર મોકે પર નફસ ઓર શૈતાન યેહી ખ્યાલ દિલમેં ડાલતે હૈં કે યે કોઈ ઝરૂરી ખર્ચ તો હે નહીં ઓર અગર કોઈ બહોત હી અહમ કામ એસા ભી હો, જિસમેં ખર્ચ કરના ખુલી ખૈર હે તો અકસર મોજૂદ નહીં હોતા ઓર મોજૂદગીમેં ભી અપની ઝરૂરિયાત સામને આકર કમસે કમ ખર્ચ કરનેકો દિલ ચાહતા હે ઓર અગર મહિનેકે શુરૂ હીમેં તનખ્વાહ મિલને પર એક હિસ્સા અલાહિદા કરકે રખ દિયા જાએ યા રોઝાના તિજારતકી આમદની મેંસે સન્દૂકચીકા એક હિસ્સા અલાહિદા કરકે ઉસમેં મુતઅય્યિના મિકદાર ડાલ દી જાયા કરે કે યે સિર્ફ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરના હે તો ફિર ખર્ચકે વકત દિલ તંગી નહીં હોતી કે ઉસકો તો બહરહાલ વો મિકદાર ખર્ચ કરના હી હે. બડા મુજર્રબ નુસ્ખા હે, જિસકા દિલ ચાહે, કુછ રોઝ તજુર્બા કરકે દેખ લે.

અબૂ વાઈલ (રદી.) કેહતે હૈં કે મુઝકો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ને કુરૈજાકી તરફ ભેજા ઓર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે મૈં વહાં જાકર વોહી અમલ ઈખ્તિયાર કરું જો બની ઈસરાઈલકા એક નેક મર્દ કરતા થા કે એક તિહાઈ સદકા કર દૂં ઓર એક તિહાઈ ઉસમેં છોડ દૂં ઓર એક તિહાઈ ઉનકે પાસ લે આઊં. (કંઝ) ઈસ્સે મા'લૂમ હોતા હે કે સહાબા કિરામ (રદી.) ભી ઈસ નુસ્ખે પર અમલ ફરમાતે થે.

(١٠) عن ابى هريرة رض قال قال
رسول الله صلى الله عليه وسلم
غفر لامرأة مومسة مرت بكلب
على رأس ركى يلهث كاد يقتله
العطش فنزعت خفها فاوثقته
بخمارها فنزعت له من الماء

હદીસ - ૧૦: હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે એક ફાહિશા ઓરત (રંડી) કી ઈતની બાત પર બખ્શિશ કર દી ગઈ કે વો ચલી જા રહી થી, ઉસને એક કૂએં પર દેખા કે એક કુત્તા ખડા હુઆ હે, જિસકી ઝુબાન પ્યાસકી શિદ્દતકી વજહસે બાહર નિકલી પડી હે ઓર વો મરનેકો હે. ઉસ ઓરતને અપને પાંવકી (ચમડેકા) મોજા

નિકાલા ઔર ઉસકો અપની ઓઢનીમેં બાંધકર કૂએં મેંસે પાની નિકાલા ઔર ઉસ કુત્તેકો પીલાયા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે કિસીને પૂછા, ક્યા હમ લોગોંકો જાનવરોંકે સિલેમેં ભી સવાબ મિલતા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, હર જિગર રખને વાલે (યા'ની જાનદાર પર) એહસાન કરનેમેં સવાબ હે. (મુસલમાન હો યા કાફિર, આદમી હો યા જાનવર.) (મિશ્કાત)

فغفر لها بذلك فقيل ان لنا في البهائم اجرا قال في كل ذات كبد رطبة اجر متفق عليه.

مشكوٰة

[illegible] — યે કિસ્સા બની ઈસરાઈલકી એક રંડીકા હે જૈસા કે બા'ઝ રિવાયાતમેં ઈસકી તસ્રીહ હે. (વહી)

બુખારી શરીફ વગૈરહમેં એક ઔર કિસ્સા ઈસી કિસ્મકા એક મર્દકા ભી આયા હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે એક શખ્સ જંગલમેં ચલા જા રહા થા. ઉસકો પ્યાસકી શિદ્દતને બહોત પરેશાન કિયા. વો એક કુએંમેં ઊતરા ઔર જબ પાની પી કર બાહર નિકલા તો ઉસને દેખાકે એક કુત્તા પ્યાસસે બેતાબ હે ઔર પ્યાસકી શિદ્દતસે ગારેમેં મુંહ માર રહા હે. ઉસ શખ્સકો ખ્યાલ હુઆકે ઉસકો ભી પ્યાસકી વોહી તકલીફ હો રહી હે જો મુઝે થી. કોઈ ચીઝ પાની નિકાલનેકી થી નહીં, ઈસ લિએ અપને પાંવકા મોજા નિકાલા ઔર દુબારા કૂએંમેં ઉતરકર ઉસકો ભરા ઔર મોજેકો મુંહસે પકડ કર દોનોં હાથોંકી મદદસે ઉપર ચઢા ઔર વો પાની ઉસ કુત્તેકો પીલાયા. હક તઆલા શાનુહૂને ઉસકે ઈસ કારનામેકી કદર ફરમાઈ ઔર ઉસ શખ્સકી મગ્ફિરત ફરમા દી. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! જાનવરોંમેં ભી અજર હોતા હે ? હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે હર જિગર રખને વાલે (યા'ની જાનદાર)મેં અજર હે. (બુખારી)

એક હદીસમેં હે, હર ગરમ જિગર રખને વાલેમેં અજર હે. (કંઝ)

મોજેમેં પાની ભરનેકા મતલબ યે હે કે અરબમેં ચમડેકે મોજોંકા આમ રિવાજ હે ઔર ઉનમેં પાની ભરનેસે કમ ગિરતા હે ઔર મુંહસે પકડનેકી ઝરૂરત ઈસ લિએ પેશ આઈકે જંગલકે કૂંઓંમેં આમ તોરસે કુછ ઈંટેં વગૈરહ ઈસ તરહ બાહરકો નિકાલ દેતે હૈં કે જિનકી મદદસે આદમી અગર ઉસકે પાસ ડોલ-રસ્સી ન હો, તો નીચે ઉતર સકતા હે, લેકિન ઉતરને-ચઢનેકે લિએ હાથોંસે મદદ લેનેકી ઝરૂરત પેશ આયા કરતી હે, ઈસ લિએ મોજેકો મુંહસે સંભાલના પડા.

રિસાલેકે ખત્મ પર હિકાયાતકે ઝેલમેં નં. ૪૭ પર એક ઝાલિમકા કિસ્સા

ભી એસા હી હૈ, જિસને એક ખારિશી કુત્તેકો પનાહ દી થી, ઉસકી વોહી બાત પસન્દ આ ગઇ.

ઇન દોનોં હદીસોંમેં કુત્તે જૈસે ઝલીલ જાનવર પર એહસાન કરનેકા જબ યે બદલા હૈ તો આદમી, જો અશરફુલ મખ્લૂકાત હૈ, ઇસપર એહસાન કરનેકા કયા કુછ બદલા હોગા.

બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે એસે જાનવર, જિનકો મારના મુસ્તહબ હૈ જૈસેકે સાંપ-બિચ્છૂ વગૈરહ ઇસ્સે મુસ્તસ્ના હૈં, લેકિન દૂસરે એહલે ઇલ્મ હઝરાત ફરમાતે હૈં કે ઇનકે મારનેકે હુકમકા યે મતલબ નહીં કે અગર ઇનકા પ્યાસા હોના મા'લૂમ હો જાએ તો ઇનકો પાની ન પીલાયા જાએ, ઇસ લિએ કે હમ મુસલમાનોંકો યે હુકમ હૈ કે જિસકો કિસી વજહસે કત્લ કિયા જાએ, ઉસમેં બેહતરીકી રિયાયત રખ્ખી જાએ. ઇસી વજહસે જિસકો કત્લ કરના ઝરૂરી હૈ ઉસકે ભી હાથ-પાંવ વગૈરહ કાટનેકી મુમાનઅત હૈ. (ફત્હ)

ઇન દોનોં હદીસોંસે ઔર ઇનકે અલાવા ઔર ભી બહોત-સી અહાદીસસે એક લતીફ ચીઝ યે ભી મા'લૂમ હુઇ કે હક તઆલા શાનુહૂકો કિસી શખ્સકા કોઇ એક અમલ ભી અગર પસન્દ આ જાએ તો ઉસકી બરકતસે ઉમ્ર ભરકે ગુનાહ બખ્શ દેતે હૈં. ઉસકે લુત્ફ વ કરમકે મુકાબલેમેં યે કોઇ ભી ચીઝ નહીં હૈઃ અલ-બત્તા કુબૂલ હો જાને ઔર પસન્દ આ જાનેકી બાત હૈ. યે ઝરૂરી નહીં કે હર ગુનાહગારકે સારે ગુનાહ પાની પીલાનેસે યા કિસી એક નેકીસે બખ્શ દિએ જાએં, હાં, કોઇ ચીઝ કિસીકી કુબૂલ હો જાએ તો કોઇ માનેઅ નહીં, ઇસ લિએ આદમીકો નિહાયત ઇખ્લાસસે કોશિશ કરતે રેહના ચાહિએ. અલ્લાહ જાને કૌન-સા અમલ વહાં પસન્દ આ જાએ, ફિર બેડા પાર હૈ. બડી ચીઝ ઇખ્લાસ હૈ. યા'ની ખાલિસ અલ્લાહકે લિએ કોઇ કામ કરના, જિસમેં દુનિયાકી કોઇ ગરઝ શામિલ ન હો, ન ઇસ્સે દુનિયા કમાના મકસૂદ હો, ન શોહરત વજાહત મતલૂબ હો, ઇનમેંસે કોઇ ચીઝ શામિલ હો જાતી હૈ તો વો સારા કિયા-કરાયા બરબાદ કર દેતી હૈ ઔર મહઝ ઇસકે લિએ કોઇ કામ હો તો મા'મૂલીસે મા'મૂલી કામ ભી પહાડોંસે વજનમેં બઢ જાતા હૈ.

હઝરત લુકમાન (અલૈ.) ને અપને સાહબઝાદેકો નસીહત કી કે જબ તુઝસે કોઇ ગુનાહ સા'દિર હો જાએ તો સદકા કિયા કર. (એહયા) ઇસ લિએ કે યે ગુનાહકો ધોતા હૈ ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ગુસ્સેકો દૂર કરતા હૈ.

(١١) عن علي رض قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان في الجنة لغرفا يرى ظهورها من بطونها

હદીસ - ૧૧ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હૈ કે જન્નતમેં એસે બાલાખાને હૈં, જો (ગોયા આઇનોંકે બને હુએ હૈં કે) ઉનકે

وبطونها من ظهورها قالوا لمن هي قال لمن اطاب الكلام واطعم الطعام وادام الصيام وصلى بالليل والناس نيام اخرجه ابن ابي شيبة والترمذي وغيرهما كذا في الدر

અંદરકી સબ ચીઝેં બાહરસે નઝર આતી હૈ ઓર ઉનકે અંદરસે બાહરકી સબ ચીઝેં નઝર આતી હૈં. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે કિન લોગોંકે લિયે હૈં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જો અચ્છી તરહ બાત કરેં (યા'ની તુર્શ રૂઇસે મુંહ ચબ્હાકર બાત ન કરે) ઓર લોગોંકો ખાના ખિલાએં ઓર હમેશા રોઝા રખ્ખે ઓર એસે વક્તમેં રાતકો તહજ્જુદ પઢેં કે લોગ સો રહે હોં. (તિરમઝી)

ફાયદા :- હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદી.), જો ઉસ વક્ત તક મુસલમાન નહીં હુએ થે, યહૂદી થે, કેહતે હૈં કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હિજરત કરકે મદીના તશરીફ લાએ, મૈં ખબર સુનતે હી ફોરન ગયા ઓર આપકા ચેહરા-એ-મુબારક દેખકર મૈંને કહા કે યે મુબારક ચેહરા ઝૂઠે શખ્સકા નહીં હો સકતા. વહાં પહોંચકર જો સબસે પેહલા ઇર્શાદ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઝુબાને મુબારકસે નિકલા, વો યે થા, લોગો ! સલામકા આપસમેં રિવાજ ડાલો ઓર ખાના ખિલાયા કરો. સિલારહમી કિયા કરો ઓર રાતકે વક્ત જબ સબ લોગ સોતે હોં, નમાઝ પઢ્હા કરો, સલામતીકે સાથ જન્નતમેં દાખિલ હો જાઓગે. (મિશ્કાત)

આયાતકે ઝેલમેંભી નં. ૩૪કી તવીલ આયતમેં યે મઝમૂન ગુઝર ચુકા હે કે હક તઆલા શાનુહૂકી મુહબ્બતમેં ખાના ખિલાતે હૈં, મિસ્કીનકો, યતીમકો ઓર કૈદીકો ઓર યે કેહતે હૈં કે હમ તુમકો મહેઝ અલ્લાહકે વાસ્તે ખાના ખિલાતે હૈં, ન તો હમ તુમસે ઇસકા બદલા ચાહતે હૈં ઓર ન શુક્રિયા ચાહતે હૈં.

એક હદીસમેં આયા હે કે જો શખ્સ અપને ભાઇકો રોટી ખિલાએ કે ઉસકા પેટ ભર જાએ ઓર પાની પીલાએકે પ્યાસ જાતી રહે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે ઓર જહન્નમકે દરમિયાન સાત ખંદકેં કર દેતે હૈં. હર ખન્દક ઇતની બડીકે સાત સો સાલમેં તય હો. (કંઝ)

એક હદીસમેં હે કે મખ્લૂક સારી કી સારી અલ્લાહ તઆલાકી અયાલ હે (બ મંઝિલા-એ-ઓલાદકે), પસ અલ્લાહ તઆલાકો સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ વો હે જો ઉસકી અયાલકો ઝિયાદા નફા પહોંચાને વાલા હે. (વહી)

એક હદીસમેં આયા હે કે હર ભલાઇ સદકા હે ઓર ઇસમેં યે ભી દાખિલ હે કે તૂ અપને ભાઇસે ખન્દાપેશાનીસે પેશ આએ ઓર અપને ડોલ મેંસે પડોસીકે બરતનમેં ડાલ દે. (વહી) અચ્છી તરહ ગુફતગૂ કરનેકા અહમ જુઝવ યેભી હે કે

ઉસ્સે ખન્દા પેશાનીસે બાત કરે, મુંહ ચઢાકર તુર્શ રૂઈસે બાત ન કરે.

એક હદીસમેં આયા હે કે એહસાનકા કોઈ હિસ્સા ભી હકીર નહીં, ચાહે ઈતના હી હો કે અપને ભાઈસે ખન્દા પેશાનીસે પેશ આએ.

એક હદીસમેં હે કે કોઈ શખ્સ એહસાનકે કિસી દરજેકો ભી હકીર ન સમઝે ઓર કુછ ભી ન હો તો કમસે કમ અપને ભાઈસે ખન્દા પેશાની હીસે પેશ આએ. (કંઝ)

એક હદીસમેં આયા હે, તેરા અપને ભાઈસે ખન્દા પેશાનીસે પેશ આના ભી સદકા હે, કિસીકો નેકીકા હુકમ કરના યા બુરાઈસે રોકના ભી સદકા હે, કિસી ભૂલે હુએકો રાસ્તા બતાના ભી સદકા હે, રાસ્તેસે કિસી કાંટે વગૈરહ તકલીફ દેને વાલી ચીઝકા હટાના ભી સદકા હે, અપને ડોલસે કિસીકે બરતનમેં પાની ડાલ દેના ભી સદકા હે. (વહી)

એક હદીસમેં આયા હે કે કિયામતકે દિન જહન્નમી આદમી એક સફમેં ખડે કિએ જાએંગે, ઉનપર એક મુસ્લિમ (કામિલ જન્નતી) ગુઝરેગા. ઉસ સફ મેંસે એક શખ્સ ઉસ્સે કહેગા કે તૂ મેરે લિએ અલ્લાહ તઆલાકે યહાં સિફારિશ કર દે. વો પૂછેગા કે તૂ કૌન હે ? વો જહન્નમી કહેગા કે તૂ મુઝે નહીં પેહચાનતા, તૂને દુનિયામેં એક મર્તબા મુઝસે પાની માંગા થા, જિસપર મૈંને તુઝે પાની પીલાયા થા, ઈસપર વો સિફારિશ કરેગા (ઓર વો કુબૂલ હો જાએગી) ઈસી તરહ દૂસરા શખ્સ કહેગા કે તૂને મુઝસે દુનિયામેં ફલાં ચીઝ માંગી થી, વો મૈંને તુમકો દી થી. (વહી)

એક ઓર હદીસમેં હે, જહન્નમિયોંકી સફ પર એક જન્નતીકા ગુઝર હોગા, તો ઉનમેંસે એક શખ્સ ઉસકો આવાઝ દેકર કહેગા કે તુમ મુઝે નહીં પેહચાનતે ? મૈં વોહી તો હૂં જિસને ફલાં દિન તુમ્હેં પાની પીલાયા થા, ફલાં વક્ત તુમ્હેં વુઝૂકો પાની દિયા થા. (મિશ્કાત)

એક ઓર હદીસમેં હે કે કિયામતકે દિન જન્નતી ઓર જહન્નમી લોગોંકી જબ સફેં લગ જાએંગી, તો જહન્નમી સફોં મેંસે એક શખ્સકી નઝર જન્નતી સફોંમેં કિસી શખ્સ પર પડેગી, ઓર વો ઉસકો યાદ દિલાએગાકે મૈંને દુનિયામેં તેરે સાથ ફલાં એહસાન કિયા થા. ઈસપર વો જન્નતી શખ્સ ઉસકા હાથ પકડકર હક તઆલા શાનુહૂકી બારગાહમેં અર્ઝ કરેગા કે યા અલ્લાહ ! ઈસકા મુઝપર ફલાં એહસાન હે. અલ્લાહ પાકકી તરફસે ઈર્શાદ હોગા કે અલ્લાહ તઆલાકી રહમતકે તુફૈલ ઈસકો જન્નતમેં દાખિલ કર દિયા જાએ. (કંઝ)

એક હદીસમેં હે કે ફુકરાકી જાન-પેહચાન કસરતસે રખ્ખા કરો ઓર ઉનકે ઉપર એહસાનાત કિયા કરો. ઉનકે પાસ બડી દૌલત હે. કિસીને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! વો દૌલત ક્યા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઉનસે કિયામતકે

દિન કહા જાએગા કે જિસને તુમ્હેં કોઈ ટુકડા ખિલાયા હો યા પાની પીલાયા હો યા કપડા દિયા હો, ઉસકા હાથ પકડકર જન્નતમેં પહોંચા દો.

એક હદીસમેં હે કે હક તઆલા શાનુહૂ ફકીરસે કિયામતમેં ઈસ તરહ મા'ઝરત કરેંગે, જૈસાકે આદમી આદમીસે કિયા કરતા હે ઓર ફરમાએંગે કે મેરી ઈઝ્ઝત ઓર જલાલકી કસમ ! મૈંને દુનિયાકો તુઝસે ઈસ લિએ નહીં હટાયા થા કે તૂ મેરે નઝદીક ઝલીલ થા, બલ્કે ઈસ લિએ હટાયા થા કે તેરે લિએ આજ બડા એ'જાઝ હે. મેરે બંદે ! ઉન જન્નતી લોગોંકી સફોંમેં ચલા જા, જિસને તુઝે મેરે લિએ ખાના ખિલાયા હો યા કપડા દિયા હો, વો તેરા હે. વો ઈસ હાલતમેં ઉનમેં દાખિલ હોગા કે યે લોગ મુંહ તક પસીનેમેં ગર્ક હોંગે. વો પેહચાનકર ઉનકો જન્નતમેં દાખિલ કરેગા. (રોઝુર્રિયાહીન)

એક હદીસમેં હૈં કે કિયામતકે દિન એક એલાન હોગા કે ઉમ્મતે મુહમ્મદિયાકે ફુકરા કહાં હૈં ? ઉઠો ઓર લોગોંકો મૈદાને કિયામત મેંસે તલાશ કર લો. જિસ શખ્સને તુમ મેંસે કિસીકો મેરે લિએ એક લુકમા દિયા હો યા મેરે લિએ કોઈ ઘૂંટ પાનીકા દિયા હો યા મેરે લિએ કોઈ નયા યા પુરાના કપડા દિયા હો, ઉનકે હાથ પકડકર જન્નતમેં દાખિલ કર દો. ઈસપર ફુકરા-એ-ઉમ્મત ઉઠેંગે ઓર કિસીકા હાથ પકડ કર કહેંગે કે યા અલ્લાહ ! ઈસને મુઝે ખાના ખિલાયા થા, ઈસને મુઝે પાની પીલાયા થા. કોઈ ભી ફુકરા-એ-ઉમ્મત મેંસે છોટા યા બડા શખ્સ એસા ન હોગા જો ઉનકો જન્નતમેં દાખિલ ન કરાએ. (કંઝ)

એક હદીસમેં આયા હે કે જો શખ્સ કિસી જાનદાર કો, જો ભૂખા હો, ખાના ખિલાએ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો જન્નતકે બેહતરીન ખાનોં મેંસે ખાના ખિલાએંગે. (વહી)

એક હદીસમેં આયા હે કે જિસ ઘરસે લોગોંકો ખાના ખિલાયા જાતા હો, ખૈર ઉસ ઘરકી તરફ એસી તેઝીસે બઢતી હે, જૈસે તેઝીસે છૂરી ઊંટકે કોહાનમેં ચલતી હે. (કંઝ)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) ઉમદા ખજૂરેં દૂસરોંકો ખિલાતે ઓર કેહતે કે જો શખ્સ ઝિયાદા ખાએગા, ઉસકો ફી ખજૂર એક દિરહમ દિયા જાએગા. (એહયા)

એક હદીસમેં હે કે કિયામતકે દિન-એલાન કરનેવાલા એલાન કરેગા, કહાં હૈં વો લોગ જિન્હોંને ફકીરોં ઓર મિસ્કીનોંકા ઈકરામ કિયા. આજ તુમ જન્નતમેં એસી તરહ દાખિલ હો જાઓ કે ન તુમ પર કિસી કિસ્મકા ખોફ હે, ન તુમ ગમગીન હો ઓર એક એલાન કરનેવાલા એલાન કરેગા, કહાં હૈં વો લોગ, જિન્હોંને બીમાર ફકીરોં ઓર ગરીબોંકી ઈયાદતકી, આજ વો નૂરકે મિમ્બરોં પર બૈઠેં ઓર અલ્લાહ

જલ્લ શાનુહૂસે બાતેં કરે ઔર દૂસરે લોગ હિસાબકી સખ્તીમેં મુબ્તલા હોંગે. (કંઝ)

એક હદીસમેં હૈ કિતની હૂરેં ઐસી હૈં જિનકા મહર એક મુટ્ઠી ભર ખજૂર યા ઇતની હી મિક્દાર કોઇ ઔર ચીઝ દેના હૈ. (વહી)

એક હદીસમેં આયા હૈ કે ભૂખેકો ખાના ખિલાનેસે ઝિયાદા અફઝલ કોઇ સદકા નહીં. (વહી)

એક હદીસમેં આયા હૈ કે મગ્ફિરતકે વાજિબ કરનેવાલી ચીઝોંમેં ભૂખોંકો ખાના ખિલાના હૈ. (વહી)

એક હદીસમેં આયા હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે નઝદીક સબ આ'માલસે ઝિયાદા મેહબૂબ કિસી મુસલમાનકો ખુશ કરના હૈ યા ઉન પરસે ગમકા હટાના હૈ યા ઉસકા કર્ઝ અદા કરના હૈ યા ભૂખકી હાલતમેં ઉસકો ખાના ખિલાના હૈ. (વહી) યા'ની યે સબ આ'માલ ઝિયાદા પસંદીદા હૈં, જો ભી હો સકે.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે મગ્ફિરત વાજિબ કરનેવાલી ચીઝોંમેં કિસી મુસલમાનકો ખુશી પહોંચાના હૈ, ઉસકી ભૂખકો ઝા'ઇલ કરના હૈ, ઉસકી મુસીબતકો હટાના હૈ. (વહી)

એક હદીસમેં આયા હૈ કે જો શખ્સ અપને કિસી મુસલમાન ભાઇકી દુનિયવી હાજત પૂરી કરતા હૈ, હક તઆલા જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી બહત્તર હાજતેં પૂરી કરતે હૈં, જિનમેંસે સબસે હલ્કી ચીઝ ઉસકે ગુનાહોંકી મગ્ફિરત હૈ. (વહી) યા'ની ઔર હાજતેં મગ્ફિરતસે બઢકર હૈં. નીઝ હદીસ નં. ૧૩મેં ભી ઇસકા બયાન આ રહા હૈ.

(١٤) عن اسماء رض قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انفقى ولا تحصى فيحصى الله عليك ولا توعى فيوعى الله عليك ارضخى ما استطعت متفق عليه كذا فى المشكوة۔

હદીસ – ૧૪ હઝરત અસ્મા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે (ખૂબ) ખર્ચ કિયા કર ઔર શુમાર ન કર (અગર ઐસા કરેગી) તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ભી તુઝપર શુમાર કરેગા ઔર મેહફૂઝ કરકે ન રખ. (અગર ઐસા કરેગી) તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુઝ પર મેહફૂઝ કરકે રખ્ખેગા (યા'ની કમ અતા કરેગા), અતા કર, જિતના ભી તુઝસે હો સકે. - મિશ્કાત

ફાયદા - યે હઝરત અસ્મા (રદી.) હઝરત આઇશા (રદી.) કી હમશીરા હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇસ પાક હદીસમેં કોઇ નૌઅસે ખર્ચકે ઝિયાદા કરનેકી તર્ગીબ ઇર્શાદ ફરમાઈ. અવ્વલ તો ખૂબ ખર્ચ કરનેકા સાફ-સાફ હુકમ હી ફરમાયા, લેકિન યે ઝાહિર હૈ કે ખર્ચ વોહી પસન્દીદા હૈ જો શરીઅતે મુતહ્હરાકે મુવાફિક અલ્લાહકી

રઝાકી ચીઝોંમેં કિયા જાએ. શરીઅતકે ખિલાફ ખર્ચ કરના મૂજિબે સવાબ નહીં, વબાલ હે. ઈસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને શુમાર કરનેકી મુમાનઅત ફરમાઈ જો પેહલે હી મઝમૂનકી તા'કીદ હે.

ઈસકે ઉલમાને દો મતલબ ઈર્શાદ ફરમાએ હૈં.

એક યે કે ગિનનેસે મુરાદ ગિન-ગિન કર રખના ઓર જમા કરના હે ઓર મતલબ યે હે કે અગર તૂ ગિન-ગિન કર રખ્ખેગી તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે અતામેં ભી તંગી કી જાએગી, જૈસા કરના વેસા ભરના.

દૂસરા મતલબ યે હે કે ફુકરાકો દેનેમેં શુમાર ન કરના, તા'કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે બદલા ઓર સવાબ ભી બે-હિસાબ મિલે. ઈસકે બાદ ફિર ઈસ મઝમૂનકો ઓર ઝિયાદા મુઅકકદ ફરમાયા કે મેહફૂઝ કરકે ન રખ. અગર તૂ અપને માલકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકે બજાએ મેહફૂઝ કરકે રખ્ખેગી તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ભી અપની અતા ઓર એહસાન વ કરમકી ઝયાદતીકો તુઝસે રોક લેગા. ઈસકે બાદ ઉસકો ઓર ઝિયાદા મુઅક્કદ કરનેકા ઈર્શાદ ફરમાયા કે જિતના ભી તુમસે હો સકે, ખર્ચ કિયા કર યા'ની કમ વ ઝિયાદાકી પરવાહ ન કિયા કર, ન યે ખ્યાલ કરકે ઈતની બડી મિકદાર મુનાસિબ નહીં. ન યે સોચા કરકે ઈતની ઝરા-સી ચીઝ ક્યા દૂં જો અપની તાકત ઓર કુદરતમેં હો, ઉસકે ખર્ચ કરનેમેં દરેગ ન કિયા કર.

દૂસરી હદીસમેં કસરતસે યે મઝમૂન વારિદ હુવા હે કે જહન્નમકી આગસે સદકેકે સાથ અપના બચાવ ઓર અપની હિફાઝત કરો ચાહે ખજૂરકા ટુકડા હી ક્યોં ન હો કે વો ભી જહન્નમકી આગસે હિફાઝતકા સબબ હે.

બુખારી શરીફકી એક ઓર હદીસમેં હે કે હઝરત અસ્મા (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે દર્યાફ્ત કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) મેરે પાસ અપની તો કોઈ ચીઝ અબ હે નહીં, સિર્ફ વોહી હોતા હે જો (મેરે ખાવિન્દ) હઝરત ઝુબેર (રદી.) દે દેં. ક્યા ઈસમેંસે સદકા કર દિયા કરૂં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે સદકા કિયા કર ઓર બરતનમેં મેહફૂઝ કરકે ન રખ્ખા કર (અગર એસા કરેગી) તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ભી તુઝસે (અપની અતા કો) મેહફૂઝ કરમા લેગા. ઈસ હદીસ પાકમેં અગર હઝરત ઝુબેર (રદી.) કે દેનેસે મુરાદ ઉનકા હઝરત અસ્મા (રદી.)કો માલિક બના દેના હે, તબ તો યે માલ હઝરત અસ્મા (રદી.) કા હો ગયા, વો જિ... તરહ ચાહેં, અપને માલકો ખર્ચ કરેં, ઉનકો ઈખ્તિયાર હે ઓર અગર ઈસ્સે મુરાદ ઘરકે ઈખ્રાજાતકે વાસ્તે દેના હે, તો ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈર્શાદે મુબારકકા મતલબ યે હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કો હઝરત ઝુબેર (રદી.) કી તબિયતસે ઈસકા અન્દાઝા હો ગયા હોગા કે ઉનકો સદકા કરનેમેં ગરાની નહીં હોતી ઓર

ઈસકી વજહ યેભી હો સકતી હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હઝરત ઝુબેર (રદી.) કો ખાસ તૌરસે સદકા કરનેકી તર્ગીબ ઔર તા'કીદ ફરમાઇ થી. યે હઝરાત સહાબાએ કિરામ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સ.અ.વ.) કી ઉમૂમી તર્ગીબાત પર જાન વ દિલસે ફિદા હોતે થે ઔર અગર કિસી શખ્સકો ખુસૂસી તર્ગીબ વ નસીહત હુઝૂર (સલ્લ.) ફરમા દેતે તો ઉસકી કદરદાનીકા તો પૂછના હી કયા હૈ, સૈંકડોં નહીં, હઝારોં વાકિઆત ઈસકે શાહિદ હૈં. હિકાયાતે સહાબા (રદી.) કે નવેં બાબમેં મિસાલકે તૌર પર ચંદ કિસ્સે ઈસકે લિખ ચુકા હૂં.

અલ્લામા સુયૂતીને દુર્રે મંસૂરમેં ખુદ હઝરત ઝુબેર (રદી.) સે એક કિસ્સા નકલ કિયા હૈ, જિસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉનકો ખર્ચ કરનેકી ખુસૂસી તર્ગીબ દી હૈ. હઝરત ઝુબેર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે સામને બૈઠા થા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને (એહતિમામ ઔર તંબીહકે તૌર પર) મેરે અમામેકા પિછલા કિનારા પકડ કર ફરમાયા કે અય ઝુબેર ! મૈં અલ્લાહકા કાસિદ હૂં, તુમ્હારી તરફસે ખાસ તૌરસે ઔર સબ લોગોંકી તરફસે આમ તૌરસે (યા'ની યે બાત તુમ્હેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે ખાસ તૌરસે) પહોંચાતા હૂં, તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને કયા ફરમાયા હૈ ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ હી ઝિયાદા જાનતે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને જબ અપને અર્શ પર જલ્વા ફરમાયા તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને બંદોંકી તરફ (કરમકી નઝર) ફરમાઇ ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે મેરે બંદો ! તુમ મેરી મખ્લૂક હો. મૈં તુમ્હારા પરવરદિગાર હૂં, તુમ્હારી રોઝિયાં મેરે કબ્ઝેમેં હૈં. તુમ અપને આપકો એસી ચીઝકે અંદર મશક્કત મેં ન ડાલો જિસકા ઝિમ્મા મૈંને લે રખ્ખા હૈ, અપની રોઝિયાં મુઝસે માંગો. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફિર ફરમાયા કે ઔર બતાઉં, તુમ્હારે રબને કયા કહા ? યે કહા કે અય બંદે ! તૂ લોગોં પર ખર્ચ કર, મૈં તુઝપર ખર્ચ કરૂંગા, તૂ લોગોં પર ફરાખી કર, મૈં તુઝપર ફરાખી કરૂંગા, તૂ લોગોં પર ખર્ચમેં તંગી ન કર, તા'કે મૈં તુઝપર તંગી ન કરૂં, તૂ લોગોંસે (બચાકર) બાંધકર ન રખ, તા'કે મૈં તુઝસે બાંધકર ન રખ્ખૂં, તૂ ખઝાના જમા કરકે ન રખ, તા'કે મૈં તેરે (ન દેને) પર જમા કરકે રખ લૂં. રિઝકકા દરવાઝા સાત આસમાનોંકે ઉપરસે ખુલા હુઆ હૈ, જો અર્શસે મિલા હુઆ હૈ, વો ન રાતકો બંદ હોતા હૈ, ન દિન મેં. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ દરવાઝેસે હર શખ્સ પર રોઝી ઉતારતા રેહતા હૈ, ઉસ શખ્સકી નીય્યતકે બકદ્ર, ઉસકી અતાકે બકદ્ર, ઉસકે સદકેકે બકદ્ર, ઈસકે ઈખ઼રાજાતકે બકદ્ર ઉસકો અતા ફરમાતા હૈ. જો શખ્સ ઝિયાદા ખર્ચ કરતા હૈ, ઉસકે લિએ ઝિયાદા ઉતારા જાતા હૈ, જો કમ ખર્ચ કરતા હૈ, ઉસકે લિએ કમી કર દી જાતી હૈ ઔર જો રોકકર

રખતા હે, ઉસકે રોક દિયા જાતા હે.

અય ઝુબૈર ! ખુદ ભી ખાઓ, દૂસરોંકો ભી ખિલાઓ ઔર બાંધકર ન રખ્ખોકે તુમપર બાંધકર રખ દિયા જાએ ઔર શુમાર ન કરોકે તુમ પર ભી શુમાર કિયા જાએ, તંગી ન કરોકે તુમ પર ભી તંગી કર દી જાએ. મશક્કતમેં (લોગોં કો) ન ડાલોકે તુમપર મશક્કત ડાલ દી જાએ.

અય ઝુબૈર ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ખર્ચ કરનેકો પસંદ કરતા હે ઔર તંગીકો ના-પસંદ કરતા હે. સખાવત (અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ) યકીનસે હોતી હે ઔર બુખ્લ શકસે પૈદા હોતા હે. જો શખ્સ (અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ કામિલ) યકીન રખતા હે, વો જહન્નમમેં દાખિલ ન હોગા. ઔર જો શક કરતા હે, વો જન્નતમેં દાખિલ ન હોગા. ઝુબૈર ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ સખાવતકો પસંદ કરતા હે, ચાહે ખજૂરકા એક ટુકડા હી ક્યોં ન હો ઔર અલ્લાહ તઆલા બહાદુરીકો પસંદ કરતા હે, ચાહે સાંપ ઔર બિચ્છૂ હી કે મારનેમેં ક્યોં ન હો. અય ઝુબૈર ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઝલઝલોં (ઔર હવાદિસ) કે વક્ત સબરકો મેહબૂબ રખતા હે ઔર શહવતોંકે ગલબેકે વક્ત એસે યકીનકો પસંદ કરતા હે જો સબ જગહ સરાયત કર જાએ (ઔર શહવતકે પૂરા કરનેસે રોક દે) ઔર (દીન મેં) શુબહાત પૈદા હોને કે વક્ત અકલે કામિલકો મેહબૂબ રખતા હે ઔર હરામ ઔર ગન્દી ચીઝોંકે સામને આને પર તકવાકો પસંદ કરતા હે. અય ઝુબૈર ! ભાઈયોંકી તા'ઝીમ કરો ઔર નેક લોગોંકી અઝમત બઢાઓ ઔર અચ્છે આદમીયોંકા એ'ઝાઝ કરો, પડોસીયોંકે સાથ હુસ્ને સુલૂક કરો ઔર ફાસિક લોગોંકે સાથ રાસ્તા ભી ન ચલો. જો ઈન ચીઝોંકા એહતિમામ કરેગા, જન્નતમેં બગૈર અઝાબકે ઔર બગૈર હિસાબકે દાખિલ હોગા. યે અલ્લાહકી નસીહત હે, મુઝકો ઔર મેરી નસીહત હે તુમકો.

આયાતકે ઝેલમેં નં. ૨૦ પર ભી ઈસ કિસ્સેકી તરફ મુખ્તસર ઈશારા ગુઝર ચુકા હે ઔર ઈસકે મુતઅલ્લિક કલામ ભી. હુઝૂર (સલ્લ.)કે ઈસ તફસીલી ઈર્શાદકે બાદ હઝરત ઝુબૈર (રદી.) કી તબિઅતકા જો અંદાઝા હોગા વો ઝાહિર હે. એસી હાલતમેં હઝરત અસ્મા (રદી.)કો ઉનકે માલ મેંસે બે-દરેગ ખર્ચ કરનેકો અગર ફરમાયા હો તો બે-મહલ નહીં હે. હઝરત ઝુબૈર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ફૂફીઝાદ ભાઈ ભી હૈં. અગર કરાબત વાલોંસે તાલ્લુકાત કવી હોં તો ઈસ કિસ્મકે તસર્રુફાત તઅલ્લુકાતકી કુવ્વત ઔર ઝિયાદતીકા સબબ હુઆ કરતે હૈં, જિનકા મુશાહદા ઔર તજુર્બા ઈસ ગએ ગુઝરે ઝમાનેમેં ભી હોતા રેહતા હે. ઈસ સબકે અલાવા ખુદ હઝરત ઝુબૈર (રદી.) કી ફૈયાઝીકા ક્યા પુછના.

સાહબે અસાબાને લિખ્ખા હે કે ઉનકે એક હઝાર ગુલામ થે જો ઉનકો ખિરાજ અદા કિયા કરતે થે, લેકિન ઈસમેંસે ઝરા-સી ભી ઘર મે ન જાતા થા, યા'ની

સબકા સબ સદકા હી હોતા થા. ઈસી ફય્યાઝીકા યે સમરા થા કે ઈન્તિકાલકે વક્ત બાઈસ લાખ દિરમ કર્ઝા થા, જિસકા મુફસ્સલ કિસ્સા બુખારી શરીફમેં મઝકૂર હે ઔર કર્ઝેકી સૂરત ક્યા થી, યે કે અમાનતદાર બહોત થે, મુહતાત બહોત થે. લોગ અપની અમાનતેં રખવાતે, વો યે ઈર્શાદ ફરમા દેતે થે કે અમાનત રખનેકી જગહ તો મેરે પાસ હૈ નહીં, મુઝે કર્ઝ દે દો, જબ ઝરૂરત હો લે લેના. ઈસકો બજાય અમાનત કે કર્ઝ લેતે ઔર ખર્ચ કર દેતે ઔર એક હઝરત ઝુબેર હી ક્યા, ઈન સબ હઝરાતકા એક હી- સા હાલ થા. ઈન હઝરાત કે યહાં માલ રખનેકી ચીઝ થી હી નહીં.

હઝરત ઉમર (રદી.)ને એક મર્તબા એક થૈલીમેં ચાર સો દીનાર (અશરફિયાં) ભરીં ઔર ગુલામસે ફરમાયા કે યે અબૂ ઉબૈદા (રદી.)કો દે આઓ કે અપની ઝરૂરિયાતમેં ખર્ચ કર લેં ઔર ગુલામસે યે ભી ફરમા દિયા કે ઈનકો દેને કે બાદ વહીં કિસી કામમેં મશ્ગૂલ હો જાના તા'કે દેખો કે વો ઈનકો ક્યા કરતે હૈં. વો ગુલામ લે ગએ ઔર જાકર ઉનકી ખિદમતમેં પેશ કર દિએ. હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદી.) ને હઝરત ઉમર (રદી.)કો બડી દુઆએં દી ઔર અપની બાંદીકો બુલાયા ઔર ઉસકે હાથસે સાત ફલાંકો ઔર પાંચ ફલાંકો, ઈતને ઈસકો, ઈતને ઉસકો, ઉસી મજલિસમેં સબ ખત્મ કર દિએ. ગુલામને વાપસ આકર હઝરત ઉમરકો કિસ્સા સુનાયા. ફિર હઝરત ઉમર (રદી.) ને ઉતની હી મિકદાર ઉનકે હાથ હઝરત મુઆઝ (રદી.)કો ભેજી ઔર ઉસ વક્ત ભી યેહી કહા કે વહાં કિસી કામમેં લગ જાના તા'કે યે દેખો કે વો ક્યા કરતે હૈં ? ઉન્હોંને ભી બાંદી કે હાથ ઉસી વક્ત ફલાં ઘર ઈતને, ફલાં ઘર ઈતને ભેજને શુરૂ કર દિએ. ઈતનેમેં હઝરત મુઆઝ (રદી.) કી બીવી આઈ કે હમ ભી તો મિસ્કીન ઔર ઝરૂરતમંદ હૈં, કુછ હમેં ભી દે દો. તબ હઝરત મુઆઝ (રદી.) ને વો થૈલી ઉનકે પાસ ફેંક દી, ઈસમેં દો બાકી રેહ ગઈ થીં, બાકી સબ તકસીમ હો ચુકી થીં. ગુલામને આકર હઝરત ઉમર (રદી.) કો કિસ્સા સુનાયા. હઝરત ઉમર (રદી.) બહોત ખુશ હુએ ઔર ફરમાયા કે યે સબ ભાઈ-ભાઈ હૈં યા'ની સબ એક હી નમૂનેકે હૈં.

(۱۳) عن ابى سعيدٌ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ايما مسلم كسا مسلما ثوبا على عرى كساه الله من خضر الجنة وايما مسلم اطعم

[redacted] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકો નંગેપનકી હાલતમેં કપડા પેહનાએગા, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો જન્નતકે સબ્ઝ લિબાસ પેહનાએગા ઔર જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકો ભૂખકી હાલતમેં કુછ

مسلما على جوع اطعمه الله من ثمار الجنة وايما مسلم سقى مسلما على ظمأ سقاه الله من الرحيق المختوم (رواه ابو داؤد والترمذي كذا في المشكوة)

ખિલાએગા, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો જન્નતકે ફલ ખિલાએગા ઔર જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકો પ્યાસકી હાલતમેં પાની પીલાએગા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો એસી શરાબે જન્નત પીલાએગા જિસપર મુહર લગી હુઈ હોગી.

(અબુ દાઉદ - મિશ્કાત)

ફાયદા - મુહર લગી હુઈ શરાબસે ઉસ પાક શરાબકી તરફ ઈશારા હે જો કુર્આન પાકમેં નેક લોગોંકે લિએ તજવીઝ કી ગઈ હે. ચુનાંચે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ સૂરએ તત્ફીફ મેં હે.

તરજુમા - નેક લોગ બડી આસાઈશમેં હોંગે, મસહરિયોં પર બૈઠે હુએ (બહિશ્તકે અજાઈબ) દેખતે હોંગે. અય મુખાતબ ! તૂ ઉનકે ચેહરોંમેં આસાઈશકી બશાશત ઔર તરાવટ પેહચાનેગા. ઉનકો પીનેકે લિએ ખાલિસ શરાબ સર-બ-મુહર, જિસ પર મુશ્કકી મુહર હોગી મિલેગી, હિર્સ કરનેવાલોંકો ઈસ ચીઝમેં હિર્સ કરના ચાહિએ યા'ની હિર્સ કરનેકી ચીઝેં યે હેં.

મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હેં કે રહીક જન્નતકી શરાબોં મેંસે એક શરાબ હે જો મુશ્કસે બનાઈ ગઈ હે ઔર ઈસમેં તસ્નીમકી આમેઝિશ હે. તસ્નીમકા ઝિકર ઈસી સૂરહઃ મેં ઈસ આયતસે આગે હૈ.

કતાદા (રદી.) કેહતે હેં કે તસ્નીમ જન્નતકી શરાબોંમેંસે અફઝલ તરીન શરાબ હે. મુકર્રબીન ઉસકો ખાલિસ પીએંગે ઔર દૂસરે દરજેકે લોગોંકી શરાબોંમેં ઈસકી આમેઝિશ હોગી.

હસન બસરી (રહ.)સે ભી નકલ કિયા ગયા કે રહીક એક શરાબ હે જિસમેં તસ્નીમકી આમેઝિશ હે.

હદીસ બાલામેં જો ફઝીલત ઈર્શાદ ફરમાઈ હે, વો નંગેપનકી હાલત, ભૂખ ઔર પ્યાસકી હાલતમેં કપડા પેહનાને ઔર ખિલાને- પિલાનેકી ફઝીલત બયાન ફરમાઈ હે. યે હાલત ખર્ચ કરનેવાલેકી હે યા જિસ પર ખર્ચ કિયા ગયા હે, ઉસકી હે, દોનોં એહતિમાલ હૈં -

પેહલી સૂરતમેં હદીસે પાકકા મતલબ યે હે કે ખુદ નંગા હે યા'ની કપડેકા ઝરૂરતમંદ હે ઔર દૂસરેકો ઈસ હાલતમેં કપડા પેહનાએ, ખુદ ભૂકા હે ઔર ખાના કુછ મયસ્સર હોગા તો દૂસરેકો તર્જીહ દેતા હે, ખુદ પ્યાસા હે લેકિન પાની અગર મિલ ગયા હે તો બજાએ ખુદ પીનેકે દૂસરે પર ઈસાર કરતા હે. ઈસ મતલબકે મુવાફિક યે હદીસ પાક કુરઆન પાકકી ઉસ આયતે શરીફાકી તફસીર હોગી, જો

આયાતકે સિલસિલમેં નં. ૨૮ પર ગુઝરી હે.

يُؤْثِرُوْنَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

યુઅ્ સિ રૂ ન - અલા અન્ફુસિહિમ્ વ લૌ કા ન - બિહિમ ખસાસા. કે યે લોગ અપને ઉપર દૂસરોંકો તર્જીહ દેતે હૈં, અગરચે ખુદકો એહતિયાઝ હો.

દૂસરા મતલબ યે હે કે યે સબ હાલાત ઉન લોગોંકે હૈં જિન પર ખર્ચ કિયા જા રહા હે. ઈસ મતલબકે મુવાફિક હદીસ શરીફકા મતલબ યે હે કે હર ચીઝ જિતની ઝિયાદા ઝરૂરતકે મૌકે પર ખર્ચ કી જાએગી, ઉતને હી ઝિયાદા સવાબકી બાત હોગી. એક ગરીબકો કપડા દિયા જાએ, ઈસકા બહરહાલ સવાબ હે, લેકિન એસે શખ્સકો કપડા પેહનાયા જાએ જો નંગા ફિર રહા હે, ફટે હુએ કપડે પેહન રહા હે ઈસકા સવાબ આમ ગુરબાસે કહીં ઝિયાદા હે. એક ફકીરકો ખાના દિયા જાતા હે, હર હાલમેં ઈસકા સવાબ હે લેકિન એસે શખ્સકો ખાના ખિલાયા જાએ જિસપર ફાકા મુસલ્લત હો, ઉસકા સવાબ બહોત ઝિયાદા હે. ઈસી તરહ હર શખ્સકો પાની પીલાનેકા સવાબ હે, લેકિન એક શખ્સકો પ્યાસ સતા રહી હે, ઉસકો પાની પીલાનેકા સવાબ ઈતના ઝિયાદા હે કે ઉમ્ર ભરકે ગુનાહોંકા કફફારા ભી કભી બન જાતા હે. હદીસ નં. ૧૦ પર અભી ગુઝર ચૂકા હે કે એક પ્યાસે કુત્તેકો પાની પીલાનેસે રંડીકે ઉમ્ર ભરકે ગુનાહ મા'ફ હો ગએ.

સિલસિલા-એ-આયાતમેં નં. ૨૩કે ઝેલમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ ગુઝર ચૂકા હે કે મિસ્કીન વો નહીં હે, જિસકો એક-એક, દો-દો લુકમા દર-બ-દર ફિરાતા હો. અસલ મિસ્કિન વો હે જિસકે પાસ ન ખુદ ઈતના માલ હો કે જો ઈસકી હાજતકો કાફી હો, ન લોગોંકો ઈસકા હાલ મા'લૂમ હો ઈસકી ઈઆનત કરેં. યેહી શખ્સ અસલ મહરૂમ હે. હદીસ નં. ૧૧કે ઝેલમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે બહોતસે ઈર્શાદાત ભૂખેકો ખાના ખિલાનેકી ફઝીલતમેં ગુઝર ચૂકે હૈં.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ અપને કિસી ભાઈકો હાજતરવાઈમેં મશ્ગૂલ હો, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી હાજત રવાઈમેં તવજ્જોહ ફરમાતે હૈં ઔર જો શખ્સ કિસી મુસલમાનસે કિસી મુસીબતકો ઝા'ઈલ કરે, હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતકે મસાઈબમેંસે ઉસકી કોઈ મુસીબત ઝા'ઈલ ફરમાતે હે ઔર જો શખ્સ મુસલમાનકી પરદાપોશી કરે (અયબસે હો યા લિબાससે) હક તઆલા શાનહૂ કયામતકે દિન ઉસકી પરદાપોશી (ઉસી નૌઅકી) ફરમાતે હૈં. (મિશ્કાત) ઈસ કિસ્મકે મઝામીન બહોતસે

સહાબા (રદી.)સે મુખ્તલિફ રિવાયાતમેં ઝિક્ર કિયે ગએ.

એક ઓર હદીસમેં હે કે જો શખ્સ કિસી પરદેકે કાબિલ ચીઝકો (બદન હો યા અયબ) દેખે ઓર ઉસકી પરદાપોશી કરે, ઉસકા અજર એસા હે જૈસાકે કિસી એસે શખ્સકો કબરસે નિકાલા હો, જિસકો ઝિન્દા કબરમેં ગાડ દિયા ગયા હો. (વહી)

હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હે -

لَايَسْتَوِىْ مِنْكُمْ مَّنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ الاية

લા યસ્તવી મિન્કુમ મન્અન્ ફ ક- મિન કબ્લિલ ફતહિ વ કા તલા.

જો સિલસિલા-એ-આયાતમેં નં. ૨૫ પર ગુઝર ચૂકા હે, ઈસકી વઝહ ઉલમાને યેહી લિખ્ખી હે કે ફત્હે મક્કાસે કબ્લ ચૂંકે ઝરૂરત ઝિયાદા થી, ઈસ લિએ ઉસ વકત ખર્ચ કરનેકા દરજા બઢ્ઢા હુઆ હે. ફત્હે મક્કાકે બાદમેં ખર્ચ કરનેસે 'સાહિબે જમલ' કેહતે હેં, યે ઈસ લિએકે ઉન લોગોંને ઈસ્લામ ઓર મુસલમાનોંકી ઈઝ્ઝતકે ઝમાનેસે પેહલે ખર્ચ કિયા હે. ઉસ વકત મુસલમાન જાન વ માલકી મદદકે ઝિયાદા મુહતાજ થે. યેહી વો હઝરાત સાબિકીન અવ્વલીન હેં, મુહાજિરીન ઓર અન્સાર મેંસે, જિનકે બારેમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અગર તુમ લોગ ઉહદકે પહાડકે બરાબર સોના ખર્ચ કરો તો ઉનકે એક મુદ, બલ્કે આધે મુદકે બરાબર ભી નહીં હો સકતા. (જુમલ)

ઈનકે અલાવા ઓર ભી બહોત-સી રિવાયાતમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઝરૂરતમંદકો તવજ્જોહ દેને પર તર્ગીબ ઓર તંબીહ ફરમાઈ. વલીમાકી દઅવત કુબૂલ કરનેકી તર્ગીબ બહોત-સી રિવાયાતમેં વારિદ હે. લેકિન એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે વલીમાકા ખાના બદતરીન ખાના હે કે ઉમરાકો ઈસકે લિએ દઅવત દી જાતી હે ઓર ફુકરાકો છોડ દિયા જાતા હે. (મિશ્કાત, બુખારી, મુસ્લિમ) યા'ની જો વલીમાકી દાવત ઈસ કુમાશકી હો કે ઈસમેં ઉમરાકો મદ્ઉ કિયા જાએ, ગુરબાકી દઅવત ન કી જાએ, વો બદ-તરીન ખાના હે ઓર યે બાત ન હો તો વલીમાકા ખાના મસ્નૂન હે.

એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ આયા હે કે જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકો એસી જગહ પાની પિલાએ જહાં પાની મિલતા હો, ઉસને સવાબકે એ'તબારસે ગોયા એક ગુલામ આઝાદ કિયા ઓર જો શખ્સ કિસીકો એસી જગહ પાની પિલાયે, જિસ જગહ પાની ન મિલતા હો, ઉસને ગોયા ઉસકો ઝિન્દગી બખ્શી યા'ની મરતે હુએકો ગોયા હલાકતસે બચાયા. (કંઝ)

એક હદીસમેં હે કે અફઝલતરીન સદકા યે હે કે કિસી ભૂખેકો (આદમી હો યા જાનવર) ખાના ખિલાએ. (વહી)

એક હદીસમેં હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો સબસે ઝિયાદા યે અમલ પસંદ હૈ કે કિસી મિસ્કીનકો ભૂખકી હાલતમેં રોટી ખિલાએ યા ઉસકા કર્ઝ અદા કરે યા ઉસકી મુસીબતકો ઝાઈલ કરે. (વહી)

ઉબૈદ બિન ઉમૈર (રદી.) કેહતે હૈં કે કિયામતકે દિન આદમિયોંકા હશ્ર એસી હાલતમેં હોગા કે વો ઈન્તિહાઈ ભૂખ ઓર પ્યાસકી હાલતમેં બિલ્કુલ નંગે હોંગે, પસ જિસ શખ્સને દુનિયામેં કિસીકો અલ્લાહકે વાસ્તે ખાના ખિલાયા હોગા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ દિન ઉસકો શિકમ સૈર ફરમાએંગે ઓર જિસને કિસીકો અલ્લાહકે વાસ્તે પાની પિલાયા હોગા, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો સૈરાબ ફરમાએંગે ઓર જિસને કિસીકો કપડા પેહનાયા હોગા, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો લિબાસ અતા ફરમાએંગે. (એહયા)

(۱۴) عن ابی هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الساعی علی الارملة والمسکین کالساعی فی سبیل الله واحسبه قال کالقائم لا یفتر وکالصائم لا یفطر متفق علیه. (مشکوٰة)

હદીસ : ૧૪ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે બે-ખાવિંદ વાલી ઓરત ઓર મિસ્કીનકી ઝરૂરતમેં કોશિશ કરનેવાલા એસા હૈ જૈસાકે જિહાદમેં કોશિશ કરનેવાલા ઓર ગાલિબન યેભી ફરમાયા કે એસા હૈ જૈસા રાતભર નમાઝ પઢને વાલાકે ઝરા ભી સુસ્તી ન કરે ઓર દિન ભર રોઝા રખને વાલાકે હમેશા રોઝેદાર રહે. (મિશ્કાત)

ફાયદા - બે-ખાવિંદ વાલી ઓરતસે આમ મુરાદ હૈ કે રાંડ હો ગઈ હો યા ઉસકા ખાવિંદ મયસ્સર હી ન હુઆ હો. ઈસ હદીસે પાકમેં ઈન દોનોંકે લિએ કોશિશ કરને વાલેકે લિએ યે અજર વ સવાબ ઓર ફઝીલત હૈ, ખ્વાહ ઈસકી કોશિશસે કોઈ સમરા પૈદા હુઆ હો યા ન હુઆ હો.

એક હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ અપને મુસલમાન ભાઈકી ઝરૂરત પૂરી કરનેકે લિએ યા ઉસકો નફા પહોંચાને કે લિએ ચલે, તો ઉસકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદ કરને વાલોંકા સવાબ મિલતા હૈ. (કંઝ)

એક હદીસમેં હૈ, જો શખ્સ અપને મુઝતર ભાઈકી મદદ કરે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો ઉસ દિન સાબિત કદમ રખેંગે, જિસ દિન પહાડ ભી અપની જગહસે હટ જાએંગે. (વહી) યા'ની કિયામતકે સખ્ત દિન, જિસ દિન પહાડ ભી અપની જગા ન જમ સકેંગે, યે સાબિત કદમ રહેગા ઓર ઈસ હદીસ પાકસે એક લતીફ ચીઝ યે ભી પૈદા હોતી હૈ કે ફિત્નોં ઓર હવાદિસકે ઝમાનેમેં જબ લોગોંકે કદમ ઉખડ જાએં, જૈસાકે આજ કલકા ઝમાના ગુઝર રહા હૈ. એસે લોગ સાબિત કદમ રેહતે

હૈં જો લોગોંકી ઈઆનત ઓર મદદ કરતે રેહતે હોં.

એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ અપને મુસલમાન ભાઈકી દુનિયવી હાજતોંમેંસે કિસી હાજતકો પૂરા કરે હક તઆલા શાનુહુ ઉસકી સત્તર હાજતેં પૂરી ફરમાતે હૈં, જિનમેં સબસે અદ્‌ના દરજા યે હે કે ઉસકે ગુનાહ મા'ફ હો જાતે હૈં. (વહી)

એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ અપને કિસી મુસલમાન ભાઈકી હાજતકો હુકૂમત તક પહોંચા દેનેકા ઝરિયા બન જાએ, જિસ્સે ઉસકો કોઈ નફા પહોંચ જાએ યા ઉસકી કોઈ મુશ્કિલ દૂર હો જાએ તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ શખ્સકી જો ઝરિયા બના હે, કિયામતકે દિન પુલ સિરાત પર ચલનેમેં મદદ ફરમાએંગે, જિસ વક્તકે વહાં લોગોંકે કદમ ફિસલ રહે હોંગે. (વહી)

ઈસલિએ જો લોગ હુક્કામરસ હૈં યા મુલાઝિમોંકે આકાઓં તક ઉનકી રસાઈ હે, ઉનકો ખાસ તૌરસે ઈસ હદીસ પાકસે ફાયદા ઉઠાના ચાહિએ, નૌકરોં ઓર મહકૂમોંકી ઝરૂરિયાતકી તફતીશ કરકે ઉનકો આકાઓં ઓર હાકિમોં તક પહોંચાના ચાહિએ, યે ન સમઝના ચાહિએ કે હમ ક્યોં ખ્વાહ મ ખ્વાહ દૂસરોંકી ફટનમેં પાંવ અડાએં. પુલ સિરાત પર ગુઝરના બડી સખ્ત મુશ્કિલતરીન ચીઝ હે, ઈસ મામૂલી કોશિશસે ઉનકે લિએ ખુદ કિતની બડી સહૂલત મયસ્સર હોતી હે, લેકિન અલ્લાહકે વાસ્તે હોના તો હર જગહ શર્ત હે. અપની વજાહત, અપની શોહરત ઓર લોગોંકે દિલમેં અપની ઈઝઝત કાયમ કરનેકી નીય્યતસે ન હો. અગરચે અલ્લાહકે લિએ કરનેસે યે સબ ચીઝેં ખુદ બ ખુદ હાસિલ હોંગી ઓર ઉસ્સે ઝિયાદા બબ્કકર હોંગી, જિતની અપને ઈરાદેસે હોતીં, લેકિન અપની તરફસે ઈન ચીઝોંકા ઈરાદા કરના ઈસ મેહનતકો આકાકે લિએ હોનેસે નિકાલ દેગા.

હદીસ નં. ૧૫. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે તીન આદમી એસે હૈં જિનકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મેહબૂબ રખતે હૈં ઓર તીન શખ્સ એસે હૈં, જિનસે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકો બુગ્ઝ હે, જિન તીન આદમિયોંકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મેહબૂબ રખતા હે, ઉનમેં એક તો વો શખ્સ હે કે કિસી મજમાકે પાસ કોઈ સાઈલ આયા ઓર મહઝ અલ્લાહકે વાસ્તેસે ઉનસે કુછ સવાલ કરને લગા, કોઈ કરાબત રિશ્તેદારી (વગૈરહ) ઈસ સાઈલકી ઉનસે ન થી. ઉસ

(۱۵) عن ابی ذرؓ قال قال
رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم ثلثۃ
یحبھم اللہ وثلثۃ یبغضھم
اللہ فاما الذین یحبھم اللہ فرجل
اتی قوما فسألھم باللہ ولم یسألھم
لقرابۃ بینہ وبینھم فمنعوہ
فتخلف رجل باعیانھم فاعطاہ
سرا لا یعلم بعطیتہ الا اللہ و
الذی اعطاہ وقوم ساروا لیلتھم
حتی اذا کان النوم احب الیھم

مما يعدل به فوضعوا رؤسهم
فقام يتملقني ويتلو آياتي ورجل
كان في سرية فلقي العدو فهزموا
فاقبل بصدره حتى يقتل او
يفتح له والثلثة الذين يبغضهم
الله الشيخ الزاني والفقير
المختال والغني الظلوم رواه
الترمذي والنسائي كذا في
المشكوة وعزاه السيوطي
في الجامع الى ابن حبان
والحاكم

મજમાને ઇસ સાઇલકો કુછ ન દિયા. ઉસ મજમેમેંસે એક શખ્સ ઉઠા ઓર ચુપકેસે ઉસ સાઇલકો કુછ દે દિયા, જિસકી કુછ ખબર બજુઝ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યા ઇસ સાઇલકે ઓર કિસીકો ન હુઇ (તો યે દેનેવાલા શખ્સ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો બહોત મેહબૂબ હે, દૂસરા) વો શખ્સકે એક મજમા કહીં સફરમેં જા રહા હે. સારી રાત ચલનેકે બાદ જબ નીંદકા ઉન પર ઇતના ગલબા હો જાએ કે વો હર ચીઝસે ઝિયાદા મેહબુબ બન ગઇ હો તો વો મજમા થોડી દેરકે લિએ સોને લેટ ગયા, લેકિન એક શખ્સ ઉનમેંસે ખડા હોકર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સામને ગિડગિડાને લગે ઓર કુરઆન પાકકી તિલાવત શુરૂ કર દે. તીસરા વો શખ્સકે કિસી જમાઅતમેં જિહાદમેં શરીક થા, વો જમાઅત શિકસ્ત ખા ગઇ, ઉનમેંસે એક શખ્સ સીના સપર હોકર આગે બઢા ઓર શહીદ હો ગયા યા ગાલિબ હો ગયા ઓર વો તીન શખ્સ, જિનસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બુગ્ઝ રખતે હેં. એક વો જો બૂઢા હોકર ભી ઝિનામેં મુબતલા હો, દૂસરા વો શખ્સ જો ફકીર હોકર ભી તકબ્બુર કરે, તીસરા વો શખ્સ જો માલદાર હોકર ઝુલ્મ કરે. - તિરમઝી

ફાયદા ઇન છઃ શખ્સોંકે મુતઅલ્લિક ઇસ કિસ્મકે મઝામીન બહોતસી મુખ્તલિફ રિવાયાતમેં વારિદ હુએ હેં ઓર યે હદીસ આયાતકે સિલસિલેમેં નં. ૯કે ઝેલમેં ભી ગુઝર ચુકી હે. બા'ઝ રિવાયાતમેં ઇનમેંસે એક શખ્સકા ઝિકર કિયા હે ઓર બા'ઝમેં એકસે ઝાઇદકા ઝિકર કિયા હે.

એક હદિસમેં હે કે તીન મોકે એસે હેં, જિનમેં બંદેકી દુઆ રદ્દ નહીં કી જાતી, યા'ની ઝરૂર કુબૂલ હોતી હે.

૧. એક વો શખ્સ, જો કિસી જંગલમેં હો, જહાં કોઇ ઉસકો ન દેખતા હો ઓર વહાં ખડે હોકર નમાઝ પઢને લગે (ઉસ વકત ઉસકી દુઆ ઝરૂર કુબૂલ હોગી.)

૨. એક વો શખ્સ જો કિસી મજમાકે સાથ જિહાદમેં હો ઓર સાથી ભાગ

જાએઁ, વો અકેલા જમા રહે.

૩. તીસરા વો શખ્સ જો આખિર રાતમેં અલ્લાહકે સામને ખડા હો જાએ. (જામીઉસ્સગીર)

એક હદીસમેં હે, તીન આદમી એસે હૈં, જિનસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કિયામતમેં ન કલામ કરેંગે, ન ઉનકા તઝિકયા કરેંગે ઔર ન ઉનકી તરફ (રહમતકી) નઝર ફરમાએંગે ઔર ઉનકે લિએ દુઃખ દેનેવાલા અઝાબ હોગા, એક ઝાની બૂઢા, દૂસરા ઝૂઠા બાદશાહ, તીસરા મુતકબ્બિર ફકીર. (જામીઉસ્સગીર, મુસ્લિમ)

તઝિકયા ન કરનેકા મતલબ યે ભી હો સકતા હે કે ઉનકો ગુનાહોંસે પાક ન કરેંગે ઔર યે ભી હો સકતા હે કે ઉન્કી તા'રીફ ન કરેંગે.

એક ઔર હદીસમેં હે કે તીન શખ્સ એસે હૈં જિનકી તરફ હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતમેં (મરહમત) કી નઝર ન કરેંગે ઔર ઉનકે લિએ દુઃખ દેનેવાલા સખ્ત અઝાબ હોગા - એક અધેડ ઉમ્રકા શખ્સ ઝિનાકાર, દૂસરા મુતકબ્બિર ફકીર, તીસરા વો શખ્સ જો ખરીદ વ ફરોખ્તમેં હર વકત કસમ ખાતા રહે, જો ખરીદે, કસ્મેં ખાકર ખરીદે ઔર જબ ફરોખ્ત કરે તો ભી કસ્મેં ખાકર ફરોખ્ત કરે. (યા'ની બાત બે-બાત, ઝરૂરત બે-ઝરૂરત બાર બાર કસ્મેં ખાતા હો કે યે અલ્લાહ પાકકી આલીશાનકી બે-અદબી હે.)

એક ઔર હદીસકે અલ્ફાઝ હૈં કે તીન શખ્સોંકી તરફ કલકો (કિયામતકે દિન) હક તઆલા શાનુહૂ નઝર ન કરેંગે. બૂઢા ઝાની, દૂસરે વો શખ્સ જો કસ્મોંકો અપની પૂંજી બનાએ કે હર હક, ના-હક પર કસમ ખાતા હો, તીસરે મુતકબ્બિર ફકીર જો અકડતા હો. (જામેઉસ્સગીર)

એક હદીસમેં હે કે તીન શખ્સોંકો હક તઆલા શાનુહૂ મેહબુબ રખતે હૈં ઔર તીન શખ્સોંકો મબ્ગૂઝ રખતે હૈં.

૧. જિનકો મેહબુબ રખતે હૈં, ઉનમેં એક વો શખ્સ હે જો કિસી જમાઅતકે સાથ જિહાદમેં શરીક હો ઔર દુશ્મનકે સામને સીના તાનકર ખડા હો જાએ, યહાં તકકે ફત્હ હો યા શહીદ હો જાએ.

૨. દૂસરા વો શખ્સ જો કિસી જમાઅતકે સાથ સફર કર રહા હો ઔર જબ રાતકા બહોત-સા હિસ્સા ગુઝર જાએ ઔર વો જમાઅત થોડી દેર આરામ લેનેકે લિએ લેટ જાએ તો વો ખડા હોકર નમાઝ પઢ્ને લગે, યહાં તક કે થોડી દેરમેં સાથિયોંકો આગે ચલનેકે લિએ જગા દે. (યા'ની ખુદ જરા ભી ન સોએ)

૩. તીસરા વો શખ્સ, જિસકા પડોસી ઉસકો સતાતા હો ઔર વો ઉસકી અઝીયત પર સબર કરે, યહાં તક કે મૌતસે યા સફર વગૈરહસે ઉસમેં ઔર ઉસકે પડોસીમેં જુદાઇ હો જાએ (યા'ની યે કે જબ તક ઉસકા પડોસી બાકી રહે, મુસલસલ

સબર કરતા રહે.)

ઔર વો તીન શખ્સ જિનકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મબ્ગૂઝ રખતે હૈં. એક કસ્મેં ખાનેવાલા તાજિર, દૂસરા મુતકબ્બિર ફકીર, તીસરા વો બખીલ જો સદકા કરકે એહસાન જતાતા હો.

(١٤) عن فاطمة بنت قيس قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان فى المال لحقا سوى الزكوة ثم تلا ليس البر ان تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب الاية رواه الترمذى وابن ماجه والدارمى كذا فى المشكوة وقال الترمذى هذا حديث

[redacted] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે માલમેં ઝકાતકે અલાવા ઔર ભી હક હે. (ફિર અપને ઈર્શાદકી તા'ઈદમેં સૂરએ બકરકે ૧૧ વેં રૂકૂઅકી યે આયત) 'લૈસલબિર્રં અન્ તુવલ્લૂ વુજૂ હ- કુમ ક-બલલ્મશરિકિ વલ્મગરિબિ' આખિર તક તિલાવત ફરમાઈ. - તિરમઝી

[redacted] - ઈસ આયતે શરીફાકા બયાન સિલસિલા એ આયાતમેં નં. ૨ પર ગુઝર ચુકા હે. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈસ આયતે શરીફાસે યે તજવીઝ ફરમાયા કે માલમેં ઝકાતકે અલાવા ઔર ભી હક હે ઔર યે તજવીઝ ઈસ વજહસે ઝાહિર હે કે આયતે શરીફામેં અપને માલકો રિશ્તેદારોં પર ખર્ચ કરનેકી, યતીમોં પર, ગરીબોં પર, મુસાફિરોં પર ઔર સવાલ કરનેવાલોં પર ખર્ચ કરનેકી, કૈદિયોં ઔર ગુલામોં વગૈરહકી ગરદન છુળાનેમેં ખર્ચ કરનેકી મુસ્તકિલ અલાહિદા તર્ગીબ દી હે ઔર ઈસ સકે બા'દ ઝકાત અદા કરનેકો અલાહિદા ઝિકર ફરમાયા.

મુસ્લિમ બિન યસાર (રહ.) કેહતે હૈં કે નમાઝેં દો હૈં (એક ફર્ઝ, એક નફલ) ઈસી તરહ ઝકાતેં ભી દો હૈં (એક નફલ, દૂસરી ફર્ઝ) ઔર કુરઆન પાકમેં દોનોં મઝકૂર હૈં, મૈં તુમકો બતાઉ ? લોગોંકે દર્યાફત કરને પર ઉન્હોંને યે આયતે શરીફા પળ્હી ઔર ઈબ્તિદાઈ હિસ્સા પળ્હકર જિસમેં માલકા મવાકે મઝકૂરા પર ખર્ચ કરના મઝકૂર હે, ફરમાયા કે યે તો સબકા સબ નફલ હે. ઈસકે બાદ ઝકાતકા ઝિકર પળ્હકર ફરમાયા કે યે ફર્ઝ હે. (દુર્રે મન્સુર)

અલ્લામા તેયબી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસ હદીસ શરીફમેં હકસે મુરાદ યે હે કે સવાલ કરનેવાલેકો મહરૂમ ન રખ્ખે, કર્ઝ માંગનેવાલેકો મહરૂમ ન કરે, અપને ઘરકા મા'મૂલી સામાન મુસ્તઆર માંગનેવાલોંકો ઈન્કાર ન કરે, મસલન હાંડી-પ્યાલા વગૈરહ કોઈ આરિયતન માંગે તો ઉસકો ન રોકે, પાની ઔર નમક ઔર આગકો લોગોંકો ઈન્કાર ન કરે.

અલ્લામા કારી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસ હદીસે પાકમેં

જો આયતે શરીફા પઢ્હી હે, ઉસમેં ઝકાતકે અલાવા જો ઉમૂર ઝિકર કિએ હૈં વો મુરાદ હૈં જૈસાકે સિલારહમી, યતીમોં પર એહસાન કરના, મિસ્કીન, મુસાફિર ઓર સવાલીકો દેના. લોગોંકી ગરદનોંકો આઝાદી વગૈરહકે ઝરિએસે ખલાસી કરના. (મિરકાત)

સાહિબે મઝાહિરે હક (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે ઝકાત તો ફર્ઝ હે, ઝરૂર દેની ચાહિએ, સિવાએ ઝકાતકે સદકા નફલ ભી મુસ્તહબ હે, વોભી દિયા કરે ઓર વો યે હે, ઈસકે બાદ અલ્લામા તય્યબી (રહ.) ઓર અલ્લામા કારી (રહ.) કે કલામકા તર્જુમા તહરીર ફરમાકર લિખ્ખા હે કે યે આયત હઝરત (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને સનદકે લિએ પઢ્હી હે, ઈસ વાસ્તે કે ઈસમેં અવ્વલ તો અલ્લાહ તઆલાને તા'રીફ કી મો'મિનોંકી સાથ દેને માલકે અપનોં ઓર યતીમોં વગૈરહકો, બાદઅઝાં તા'રીફ કી સાથ કાયમ કરને નમાઝકે ઓર દેને ઝકાતકે, પસ મા'લૂમ હુઆ કે દેના માલકા સિવાએ દેને ઝકાતકે હે ઓર વો સદકા નફલ હે ઓર હાસિલ યે હે કે હઝરત (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને જો ફરમાયા થા કે માલમેં હક હે સિવાએ ઝકાતકે, વો ઈસ આયતસે સાબિત હુઆ કે અવ્વલ સદકા નફલ ઝિકર કિયા ગયા, ફિર સદકા વાજિબ. (મઝાહિરે હક્ક)

અલ્લામા જસ્સાસ રાઝી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે બા'ઝ ઉલમાને ઈસ આયતે શરીફાસે હુકૂકે વાજિબા મુરાદ લિએ હૈં જૈસા કે સિલારહમી, જબકે કિસી જી રહમકો સખ્ત મશક્કતમેં પાએ યા કિસી મુઝતર પર ખર્ચ કરના, જબકે ઉસકો ઈઝ્તિરારને હલાકતકે અંદેશે તક પહોંચા દિયા હો તો ઉસપર ઈતની મિકદાર ખર્ચ કરના લાઝિમ હે, જિસ્સે ઉસકી ભૂખ જાતી રહે.

ઈસકે બાદ અલ્લામા (રહ.) ને હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદકે માલમેં ઝકાતકે અલાવા હક હે, નકલ કરકે ફરમાયા કે ઈસ્સે નાદાર રિશ્તેદારોં પર ખર્ચ કરના ભી મુરાદ હો સકતા હે કે હાકિમને ઉનકા નફકા ઝિમ્મે કર દિયા હો ઓર મુઝતર પર ખર્ચ કરના ભી હો સકતા હે ઓર નફલી હુકૂક ભી હો સકતે હૈં, ઈસલિએકે હકકા લફ્ઝ વાજિબ ઓર નફલ દોનોં પર ઈત્લાક કિયા જાતા હે.

ફતાવા આલમગીરિયામેં હે કે લોગોંકે ઝિમ્મે મુહતાજકા ખિલાના ફર્ઝ હે જબકે વો (કમાનેકે લિએ) નિકલનેસે ઓર માંગનેસે આજિઝ હો ઓર ઉસમેં તીન બાતેં હૈં.

૧. અવ્વલ યે કે જબ મુહતાજ નિકલનેસે આજિઝ હો, તો હર ઉસ શખ્સ પર જિસકો ઈસકા હાલ મા'લૂમ હો, ઉસકા ખિલાના ફર્ઝ હે ઓર ઈતની મિકદારમેં ખિલાના ઝરૂરી હે, જિસ્સે વો નિકલને પર ઓર ફર્ઝ અદા કરને પર કાદિર હો

જાએ, બશર્તેકે જિસકો ઈસકા હાલ મા'લૂમ હો, વો ખિલાને પર કાદિર હો ઔર અગર ઈસમેં ખુદ ખિલાનેકી કુદરત ન હો, તો ઉસકે ઝિમ્મે ઝરૂરી હૈ કે દૂસરોંકો ઉસકે હાલકી ઈત્તિલા કરે ઔર અગર ન ખુદ ખિલા સકે, ન દૂસરોંકો ઈત્તિલા કરે ઔર વો મુહતાજ મર જાએ તો વો સબ ગુનાહગાર હોંગે, જિનકો ઈસકા હાલ મા'લૂમ હૈ.

૨. દૂસરી બાત યે હૈ કે અગર મુહતાજ નિકલને પર કાદિર હૈ, લેકિન કમાને પર કાદિર નહીં, તો લોગોંકે ઝિમ્મે, જિનકો ઉસકા હાલ મા'લૂમ હૈ ઝરૂરી હૈ કે વો અપને સદકાતે વાજિબાસે ઉસકી મદદ કરેં ઔર અગર વો કમાને પર ભી કાદિર હૈ, તો ફિર ઉસકો જાઈઝ નહીં કે સવાલ કરે.

૩. તીસરી બાત યે હૈ કે અગર વો મુહતાજ નિકલને પર કાદિર હૈ, લેકિન કમાને પર કાદિર નહીં તો ઉસકે ઝિમ્મે ઝરૂરી હૈ કે નિકલકર લોગોંસે સવાલ કર લે. અગર વો સવાલ નહીં કરેગા, તો ગુનાહગાર હોગા. (આલમગીરીયહ)

(١٧) عن بهيسة عن ابيها قالت قال يارسول الله ما الشئ الذى لا يحل منعه قال الماء قال يانبى الله ما الشئ الذى لا يحل منعه قال الملح قال يانبى الله ما الشئ الذى لا يحل منعه قال ان تفعل الخير خير لك رواه ابوداؤد كذا فى المشكوة-

હદીસ ૧૭ હઝરત બુહૈસા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે મેરે વાલિદ સાહબને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે દર્યાફ્ત કિયા કે વો કયા ચીઝ હૈ જિસકા (કિસી માંગનેવાલેકો દેનેસે) રોકના જાઈઝ નહીં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, પાની. મેરે વાલિદને ફિર યેહી સવાલ કિયા તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા, નમક. મેરે વાલિદને ફિર યેહી સવાલ કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જો ભલાઈ તૂ (કિસીકે સાથ) કર સકે, વો તેરે લિએ બેહતર હૈ. (મિશ્કાત)

ફાયદા - અગર પાનીસે મુરાદ કૂએંસે પાની લેના હો ઔર નમકસે મુરાદ ઉસકે માદનસે નમક લેના મુરાદ હો, તબ તો શરઈ હૈસિયતસે ભી કિસીકો ઈન ચીઝોંસે રોકનેકા હક નહીં હૈ, લેકિન અપના મમ્લૂક પાની ઔર મમ્લૂક નમક હૈ તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ગરઝ ઈસપર તંબીહ ફરમાના હૈ કે એસી મા'મૂલી ચીઝોંકો સાઈલકો ઈન્કાર કરના હરગિઝ ન ચાહિએ, જિસમેં દેનેવાલેકો ઝિયાદા નુકસાન નહીં ઔર માંગનેવાલેકી બડી એહતિયાજ પૂરી હોતી હૈ, બશર્તેકે દેનેવાલેકી અપની હાજત ભી ઉસી દરજેકી ન હો, લેકિન આમ તૌર

પર ચૂંકે ઘરોંમેં યે ચીઝેં અકસર મોજૂદ હોતી હૈં ઓર અપની કોઇ વક્તી ઝરૂરત ઉનસે એસી વાબિસ્તા નહીં હોતી. અગર કિસી શખ્સકી હાંડી ફીકી હે ઝરાસે નમકમેં ઉસકા સારા ખાના દુરૂસ્ત હો જાતા હે ઓર તુમ્હારા કોઇ એસા નુકસાન ઇસમેં નહીં હોતા, એસે હી પાનીકા હાલ હે.

હઝરત આઇશા (રદી.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે તીન ચીઝોંકા રોકના જાઇઝ નહીં, પાની, નમક, આગ. મૈંને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! પાનીકો તો હમ સમઝ ગએ (કે વાકઇ બહોત મજબૂરીકી ચીઝ હે) લેકિન નમક ઓર આગમેં ક્યા બાત હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે અય હુમૈરા ! જબ કોઇ શખ્સ કિસીકો આગ દેતા હો તો ગોયા ઉસને સારી ચીઝ સદકા કી જો આગ પર પકી ઓર જિસને નમક દિયા ઉસને ગોયા વો સારી ચીઝ સદકા કી જો નમકકી વજહસે લઝીઝ હો ગઇ. (મિરકાત) ગોયા ઇન દોનોંમેં મા'મૂલી ખર્ચસે દૂસરોંકા બહોત ઝિયાદા નફા હે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હદીસે બાલામેં મિસાલકે તૌર પર દો ચીઝોંકા ઝિકર ફરમાકર ફિર એક ઝાબ્તા ઇર્શાદ ફરમા દિયા કે જો ભલાઇ કિસીકે સાથ કર સકતે હો, વો તુમ્હારે લિએ બેહતર હે.

ભલા કર જો અપના ભલા ચાહતા હૈ.

હકીકત યેહી હે કે આદમી જો કોઇ એહસાન કિસી કિસ્મકા ભી કિસીકે સાથ કરતા હે, વો સૂરતમેં દૂસરેકે સાથ એહસાન હે, હકીકતમેં વો અપને હી સાથ એહસાન હે.

અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાક ઇર્શાદમેં બસિલસિલાએ આયાત નં. ૨૦ પર ગુઝર ચુકા હે કે જો કુછ તુમ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરોગે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકા બદલ અતા ફરમાએગા ઓર બસિલસિલાએ અહાદીસ નં. ૨ પર ગુઝર ચુકા હે કે દો ફરિશ્તે રોઝાના ઇસકી દુઆ કરતે હૈં કે અય અલ્લાહ ! ખર્ચ કરનેવાલેકો બદલ અતા ફરમા ઓર રોકનેવાલેકો બરબાદી અતા કર. એસી હાલતમેં જો એહસાન ભી કોઇ શખ્સ કિસીકે સાથ કરતા હે, વો અપને માલકો બરબાદીસે બચા કર ઉસકે બદલકા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ખઝાનેસે અપને લિએ ઇસ્તિહકાક કાયમ કરતા હે ઓર ગૌરકી નિગાહ અગર મયસ્સર હો તો હકીકતમેં દૂસરોં પર ઝરા ભી એહસાન નહીં, બલકે એસા હે, જૈસાકે ઉસને તુમ્હારે મકાનકો લૂટસે બચા દિયા હો, ઇસ લિહાઝસે ઉસકા તુમ પર એહસાન હે, ન કે તુમ્હારા ઉસપર.

(١٨) عن سعد بن عبادة قال
يا رسول الله ان ام سعد ماتت

હદીસ : ૧૮. હઝરત સઆદ (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મેરી વાલિદાકા ઇન્તિકાલ હો ગયા, (ઉનકે

فای الصّدقة افضل قال الماء
فحفر بیرًا وقال هذه لامّ سعد
رواه مالک وابوداؤد والنسائی کذا
فی المشکوٰة-

ઈસાલે સવાબકે લિએ) કૌન-સા સદકા ઝિયાદા અફઝલ હૈ ? હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે પાની સબસે અફઝલ હૈ. ઈસપર હઝરત સઆદ (રદી.) ને અપની વાલિદાકે સવાબકે લિએ એક કુંવાં ખુદવા દિયા.

(અબુ દાઉદ - મિશ્કાત)

[illegible] - હુઝૂર (સલ્લ.)ને પાનીકો ઝિયાદા અફઝલ ઈસલિએ ફરમાયા કે મદીના તેયબામેં ઈસકી ઝરૂરત ઝિયાદા થી. અવ્વલ તો ગર્મ મુલ્કોંમેં સબ હી જગહ પાનીકી ઝરૂરત ખાસ તૌરસે હોતી હૈ ઔર મદીના મુનવ્વરામેં ઉસ વકત પાનીકી કિલ્લત ભી થી. ઈસકે અલાવા પાનીકા નફા ભી આમ હૈ ઔર ઝરૂરત ભી ઉમૂમી હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ પાનીકા સિલસિલા જારી કર જાએ તો જો ઈન્સાન યા જિન્ન યા પરિન્દા ભી ઉસ્સે પાની પીએગા તો મરનેવાલેકો કિયામત તક ઈસકા સવાબ હોતા રહેગા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રદી.) કે પાસ એક શખ્સ હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા કે મેરે ઘુટનેમેં એક જખ્મ હૈ, સાત સાલ હો ગએ, હર કિસ્મકી દવા ઔર ઈલાજ કર ચુકા હૂં, કિસીસે ભી ફાયદા નહીં હોતા, બડે બડે તબીબોંસે ભી રૂજૂ કર ચુકા હૂં. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રદી.) ને ફરમાયા કે જિસ જગહ પાનીકી કિલ્લત હો, વહાં એક કુંવાં બનવા દો. મુઝે અલ્લાહકી ઝાતસે યે ઉમ્મીદ હૈ કે જબ ઉસમેં પાની નિકલ આએગા, તુમ્હારે ઘુટનેકા ખૂન બન્દ હો જાએગા. ચુનાંચે ઉન્હોંને એસા હી કિયા ઔર ઘુટનેકા જખ્મ અચ્છા હો ગયા.

મશહૂર મુહદ્દિસ હઝરત અબૂ અબ્દુલ્લાહ હાકિમ (રહ.) કે ચેહરે પર એક જખ્મ હો ગયા થા. હર કિસ્મકે ઈલાજ કિએ, કોઈ ભી કારગર ન હુઆ. એક સાલ ઈસી હાલમેં ગુઝર ગયા. એક મર્તબા ઉસ્તાદ અબૂ ઉસ્માન સાબૂની (રહ.) સે દુઆકી દરખ્વાસ્ત કી. જુમ્આકા દિન થા, ઉન્હોંને બડી દેર તક દુઆ કી. મજમેને આમીન કહી. દૂસરે જુમ્આકો એક ઔરત હાઝિર હુઈ ઔર એક પરચા મજલીસમેં પેશ કિયા, જિસમેં યે લિખ્ખા થા કે મૈં ગુઝિશ્તા જુમ્આકો જબ ઘર વાપસ ગઈ તો હાકિમકે લિએ બહોત એહતિમામસે દુઆ કરતી રહી. મૈંને ખ્વાબમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિયારત કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે હાકિમસે કેહ દો કે મુસલમાનોં પર પાનીકી વુસઅત કરે. હાકિમને યે સુનકર અપને ઘરકે દરવાઝે પર એક સબીલ કાયમ કર દી, જિસમેં પાનીકે ભરનેકા ઔર ઉસમેં બર્ફ

ડાલનેકા એહતિમામ કિયા. એક હફતા ગુઝરા થા કે ચેહરેકે સબ જખ્મ બિલ્કુલ અચ્છે હો ગએ ઓર પેહલેસે ઝિયાદા ખુશનુમા ચેહરા હો ગયા. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હે કે હઝરત સઆદ (રદી.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મેરી વાલિદા અપની ઝિન્દગીમેં મેરે માલસે હજ કરતી થી, મેરે હી માલસે સદકા દેતી થીં, સિલારહમી કરતી થીં, લોગોંકી ઈમદાદ કરતી થીં, અબ ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા, યે સબ કામ અગર હમ ઉનકી તરફસે કરેં તો ઉનકો ઇનકા નફા પહોંચેગા ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, પહોંચેગા. (કંઝ)

એક હદીસમેં આયા હે કે એક ઓરતને હુઝૂર (સલ્લ.) સે સવાલ કિયા કે મેરી વાલિદાકા દફઅતન ઈન્તિકાલ હો ગયા. અગર દફઅતન ન હોતા તો વો કુછ સદકા વગૈરહ કરતીં. અગર મૈં ઉનકી તરફસે કુછ સદકા કરૂં, તો ઉનકી તરફસે હો જાએગા ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, હાં, ઉનકી તરફસે સદકા કર દો. (અબુદાઊદ)

અપને માં-બાપ, ખાવિંદ, બીવી, બહેન-ભાઇ, ઓલાદ ઓર દૂસરે રિશ્તેદાર ખુસૂસન વો લોગ જિનકે મરનેકે બાદ ઉનકા કોઇ માલ અપને પાસ પહોંચા હો યા ઉનકે ખુસૂસી એહસાનાત અપને ઉપર હોં, જૈસે અસાતઝા ઓર મશાઇખ, ઉનકે લિએ ઇસાલે સવાબકા બહોત ઝિયાદા એહતિમામ કરના ચાહિએ. બડી બે-ગૈરતી હે કે ઉનકે માલસે આદમી મુન્તફા હોતા રહે, ઉનકી ઝિન્દગીમેં ઉનકે એહસાનાતસે ફાયદા ઉઠાતા રહે, ઓર જબ વો અપને અતાયા ઓર અપને હદાયાકે ઝરૂરતમંદ હોં, તો ઉનકો ફરામોશ કર દે. આદમી જબ મર જાતા હે, તો ઉસકે અપને આ'માલ ખત્મ હો જાતે હૈં, બજુઝ ઇસ સૂરતકે કે વો કોઇ સદકા-એ-જારિયા છોડ ગયા હો યા કોઇ ઓર ઐસા અમલ કર ગયા હો જો સદકા-એ-જારિયા કે હુકમમેં હો, જૈસા કે આઇન્દા આ રહા હે. ઉસ વકત દૂસરોંકે ઇસાલે સવાબ ઓર ઉનકી દુઆ વગૈરહ સે ઈમ્દાદકા મુહતાજ ઓર મુન્તઝિર રેહતા હે.

એક હદીસમેં આયા હે કે મુરદા અપની કબરમેં ઉસ શખ્સકી તરહસે હોતા હે, જો પાનીમેં ડૂબ રહા હો ઓર હર તરફસે કિસી મદદગારકા ખ્વાહિશમંદ હો ઓર વો ઇસકા મુન્તઝિર રેહતા હે કે બાપ-ભાઇ વગૈરહ કિસી દોસ્તકી તરફસે કોઇ મદદ દુઆ કી (કમ અઝ કમ) ઉસકો પહોંચ જાએ ઓર જબ ઉસકો કોઇ મદદ પહોંચતી હે તો વો ઉસકે લિએ સારી દુનિયાસે ઝિયાદા મેહબૂબ હોતી હે. (એહયા)

બિશર બિન મંસૂર (રહ.) કેહતે હૈં કે તાઉનકે ઝમાનેમેં એક આદમી થે જો કસરતસે જનાઝોંમેં શરીક હોતે ઓર શામકે વકત કબ્રસ્તાનકે દરવાઝે પર ખડે હોકર યે દુઆ કરતે.

آنس الله وحشتكم ورحم غربتكم وتجاوز عن سيئاتكم وتقبل الله حسناتكم

(અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હારી વહશતકો દિલબસ્તગીસે બદલ દે ઔર તુમ્હારી ગુર્બત પર રહમ ફરમાએ ઔર તુમ્હારી લગ્ઝિશોંસે દરગુઝર ફરમાએ ઔર તુમ્હારી નેકિયોંકો કુબૂલ ફરમાએ.)

ઈસ દુઆકે બાદ અપને ઘર વાપસ ચલે જાતે. એક દિન ઈત્તિફાકસે ઈસ દુઆકો પઢનેકી નૌબત નહીં આઈ, વૈસે હી ઘર આ ગએ તો રાતકો ખ્વાબમેં એક બડા મજમા દેખા જો ઉનકે પાસ ગયા. ઉસને પુછા કે તુમ કૌન લોગ હો ? કૈસે આએ હો ? ઉન્હોંને કહા કે હમ કબ્રસ્તાન કે રેહનેવાલે હૈં. તુમને હમકો ઈસકા આદી બના દિયા થા કે રોઝાના શામકો તુમ્હારી તરફસે હમારે પાસ હદ્‌યા આયા કરતા થા ઉન્હોંને પૂછા, કૈસા હદ્‌યા ? વો લોગ કેહને લગે કે તુમ જો દુઆ રોઝાના શામકો કિયા કરતે થે, વો હમારે પાસ હદ્‌યા બન કર પહોંચતી થી. વો શખ્સ કેહતે હૈં કે ફિર મૈંને કભી ઈસ દુઆકો તર્ક નહીં કિયા.

બિશાર બિન ગાલિબ બુખરાની (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત રાબિયા બસરીયાકે લિએ બહોત કસરતસે દુઆ કિયા કરતા થા. મૈંને એક મર્તબા ઉનકો ખ્વાબમેં દેખા. વો કેહતી હે કે બિશાર ! તુમ્હારે તોહફે હમારે પાસ નૂરકે ખ્વાનોંમેં રખ્ખે હુએ પહોંચતે હૈં, જિનપર રેશમકે ગિલાફ ઢકે હુએ હોતે હૈં. મૈંને પૂછા, યે ક્યા બાત હે ? ઉન્હોંને કહા કે મુસલમાનોંકી જો દુઆ મુરદેકે હકમેં કબૂલ હો જાતી હે, તો વો દુઆ નૂરકે ખ્વાન પર રેશમકે ગિલાફસે ઢકી હુઈ મય્યતકે પાસ પેશ હોતી હે કે યે ફલાં શખ્સને તુમ્હારે પાસ હદ્‌યા ભેજા હે. (એહયા) આઈન્દા હદીસકે ઝેલ મેંભી ઈસ કિસ્મકે કઈ વાકિઆત આ રહે હૈં.

ઈમામ નવવી (રહ.) ને મુસ્લિમ શરીફકી શરહમેં લિખ્ખા હે કે સદકેકા સવાબ મય્યતકો પહોંચનેમેં મુસલમાનોંમેં કોઈ ઈખ્તિલાફ નહીં હે, યેહી મઝહબ હક હે ઔર બા'ઝ લોગોંને, જો યે લિખ્ખ દિયા કે મય્યતકો ઉસકે મરનેકે બાદ સવાબ નહીં પહોંચતા, યે કતઅન બાતિલ હે ઔર ખુલી હુઈ ખતા હે, યે કુરઆન પાકકે ખિલાફ હે, યે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી અહાદીસકે ખિલાફ હે, યે ઈજમાએ ઉમ્મતકે ખિલાફ હે, ઈસ લિએ યે કૌલ હરગિઝ કાબિલે ઈલ્તિફાત નહીં. (બઝલ)

શેખ તકીયુદ્દીન (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ યે ખ્યાલ કરે કે આદમીકો સિર્ફ અપને હી કિએકા સવાબ મિલતા હે, વો ઈજમાએ ઉમ્મતકે ખિલાફ કર રહા હે, ઈસ લિએ કે ઉમ્મતકા ઈસપર ઈજમા હે કે આદમીકો દૂસરોંકી દુઆસે ફાયદા પહોંચતા હે, યે દૂસરેકે અમલસે નફા હુઆ. નીઝ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મેદાને હશરમેં શફાઅત ફરમાએંગે, નીઝ દૂસરે અંબિયા ઔર સુલહા

સિફારિશ ફરમાએંગે, યે સબ દૂસરોંકે અમલસે ફાયદા હુઆ, નીઝ ફરિશ્તે, મો'મિનોંકે લિએ દુઆ ઓર ઈસ્તગફાર કરતે હૈં (જૈસાકે સૂરએ મો'મિનકે પેહલે રૂકૂઅમેં હે) યે દૂસરેકે અમલસે ફાયદા હુઆ, નીઝ હક તઆલા શાનુહૂ મહઝ અપની રહમતસે બહોતસે લોગોંકે ગુનાહ માફ ફરમા દેંગે, યે અપની કોશિશ ઓર અમલકે અલાવાસે ફાયદા હુઆ, નીઝ મો'મિનોંકી ઔલાદ અપને વાલિદૈનકે સાથ જન્નતમેં દાખિલ કી જાએગી (જૈસાકે વત્તૂરકે પેહલે રૂકૂઅમેં હે) યે દૂસરેકે અમલસે ફાયદા હુઆ, નીઝ હજ્જે બદલ કરનેસે મય્યતકે ઝિમ્મેસે હજ ફર્ઝ અદા હો જાતા હે, યે દૂસરેકે અમલસે નફા હુઆ. ગરજ બહોત સી ચીઝેં ઈસકે લિએ દલીલ ઓર હુજ્જત હૈં જિનકા શુમાર ભી દુશ્વાર હે. (વહી)

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મેરે ભાઈકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. મૈંને ઉનકો ખ્વાબમેં દેખા ઓર ઉનસે પૂછા કે કબરમેં રખનેકે બાદ તુમ પર ક્યા ગુઝરી ? વો કેહને લગે કે ઉસ વક્ત મેરે પાસ એક આગકા શોલા આયા, મગર સાથ હી એક શખ્સકી દુઆ મુઝતક પહોંચી. અગર વો ન હોતી તો વો શોલા મુઝકો લગ જાતા.

અલી બિન મૂસા હદ્દાદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં ઈમામ અહમદ હંબલ (રહ.) કે સાથ એક જનાઝેમેં શરીક થા. મુહમ્મદ બિન કુદામા જોહરી (રહ.) ભી હમારે સાથ થે. જબ ઉસ લાશકો દફન કર ચૂકે તો એક ના-બીના શખ્સ આએ ઓર વો કબરકે પાસ બૈઠકર કુરઆન શરીફ પઢને લગે. હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રહ.) ને ફરમાયા કે કબરકે પાસ બૈઠકર કુરઆન શરીફ પઢના બિદ્અત હે. જબ હમ વહાંસે વાપસ હોને લગે તો રાસ્તેમેં મુહમ્મદ બિન કુદામા (રહ.) ને હઝરત ઈમામ અહમદ (રહ.) સે પૂછા કે આપકે નઝદીક મુબશ્શિર બિન ઈસ્માઈલ હલ્બી (રહ.) કૈસે આદમી હૈં ? ઈમામને ફરમાયા કે વો મો'તબર આદમી હૈં. ઈબ્ને કુદામા (રહ.) ને પૂછા કે આપને ભી ઉનસે કુછ ઈલ્મ હાસિલ કિયા હે, ફરમાયા, હાં, મૈંને યેહી ઉનસે હદીસેં ઉનસે લી હૈં. ઈબ્ને કુદામા (રદી.) ને કહા કે મુબશ્શિર (રદી.) ને મુઝસે બયાન કિયા હે કે અબ્દુર્રહમાન બિન અલા બિન અલહાજ (રદી.)ને અપને વાલિદસે યે નકલ કિયા કે જબ ઉનકા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ઉન્હોંને યે વસીયત ફરમાઈ થી કે ઉનકી કબરકે સિરહાને સૂરએ બકરકા અવ્વલ વ આખિર પઢા જાએ ઔર યે કેહકર યે ફરમાયા થા કે મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.)કો યે વસીયત કરતે હુએ સુના થા. ઈમામ (રહ.) ને યે કિસ્સા સુનકર ઈબ્ને કુદામા (રદી.) સે કહા કે કબરસ્તાનમેં વાપસ જાઓ ઔર ઉન ના-બીનાસે કહો કે વો કુરઆન શરીફ પઢ લેં.

મુહમ્મદ બિન અહમદ મરૂઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રદી.) સે સુના, વો ફરમાતે થે કે જબ તુમ કબ્રસ્તાનમેં જાયા કરો,

તો અલ-હમ્દુ શરીફ, કુલહુવલ્લાહુ, કુલ આવુઝુ બિરબ્બિલ ફલક, કુલ આવુઝુ બિરબ્બિન્નાસ પઢકર કબ્રસ્તાન વાલોંકો બખ્શા કરો, ઈસકા સવાબ ઉનકો પહોંચ જાતા હૈ. (એહયા)

સાહબે મુગ્ની (રહ.)ને જો ફિક્હ હંબલીકી બહોત મો'તબર કિતાબ હૈ, ઈસ કિસ્સેકો નકલ કિયા હૈ ઔર ઈસ મઝમૂન કી ઔર રિવાયાત ભી નકલ કી હૈં.

બઅઝુલ મજહૂદમેં બહ્રસે નકલ કિયા હૈ કે જો શખ્સ રોઝા રખ્ખે યા નમાઝ પઢે યા સદકા કરે ઔર ઉસકા સવાબ દૂસરે શખ્સકો બખ્શ દે, ખ્વાહ વો શખ્સ જિસકો બખ્શા હૈ ઝિન્દા હો યા મુરદા, ઉસકા સવાબ ઉસકો પહોંચતા હૈ, ઈસમેં કોઈ ફર્ક નહીં કે જિસકો સવાબ બખ્શા હૈ વો ઝિન્દા હો યા મુરદા.

અબૂ દાઊદ શરીફમેં હઝરત અબુહુરૈરહ (રદી.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે કોઈ શખ્સ એસા હૈ જો ઈસકા ઝિમ્મે લે કે મસ્જિદે ઈશાર (બસરાકે કરીબ હૈ)મેં જાકર દો રકૂઅત યા ચાર રકૂઅત નમાઝ પઢકર યે કહે કે યે નમાઝ (યા'ની ઈસકા સવાબ) અબુહુરૈરહ (રદી.) કે લિયે હૈ. (અબૂ દાઊદ)

અપને અઝીઝ મુરદોંકો સવાબ પહોંચાનેકા બહોત ઝિયાદા એહતિમામ ચાહિએ, ઉનકે હુકૂકકે અલાવા અન્કરીબ મરનેકે બાદ ઉનસે મિલના હોગા. કૈસી શરમ આએગી, જબ ઉનકે હુકૂક, ઉનકે એહસાનાત ઔર ઉનકે માલોંમેં જો આદમી અપને કામમેં ખર્ચ કરતા રહા હૈ, ઉનકો યાદ રખ્ખે.

હદીસ ૧૯ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે જબ આદમી મર જાતા હૈ, તો ઉસકે આ'માલકા સવાબ ખત્મ હો જાતા હૈ, મગર તીન ચીઝેં એસી હૈં જિનકા સવાબ મરનેકે બાદ ભી મિલતા રેહતા હૈ, એક સદકા-એ-જારિયા, દૂસરે વો ઈલ્મ જિસ્સે લોગોંકો નફા પહોંચતા રહે, તીસરે સાલેહ ઔલાદ, જો ઉસકે લિયે મરનેકે બાદ દુઆ કરતી રહે.

(મુસ્લિમ-અબુદાઉદ-નિસાઈ)

(۱۹) عن ابی هریرۃ قال قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا
مات الانسان انقطع عنه عمله الا من
ثلثة الا من صدقة جاریة او علم
ینتفع به او ولد صالح یدعو له
رواه مسلم کذا فی المشکوۃ قلت
وابوداؤد والنسائی وغیرهما

ફાયદા- અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા કિસ કદર ઝિયાદા ઈનૂઆમ વ એહસાન હૈ, લુત્ફ વ કરમ હૈ કે આદમી અગર યે ચાહે કે મર જાનેકે બાદ જબકે ઉસકે આ'માલકા વક્ત ખત્મ હો જાએ, વો અમલ કરનેસે બેકાર હો જાએ, વો કબરમેં મીઠી નીંદ પડા સોતા રહે ઔર ઉસકે આ'માલે હુસ્નામેં ઈઝાફા હોતા રહે

તો ઉસકા ઝરિયા ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને ફઝલસે પૈદા કરમા દિયા.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઇનમેંસે તીન ચીઝેં ઇસ હદીસ પાકમેં ઝિક્ર ફરમાઈ હૈં એક સદકએ જારિયા યા'ની કોઇ એસી ચીઝ સદકા કર ગયા જિસકા નફા બાકી રેહનેવાલા હો, મસલન કોઇ મસ્જિદ બનવા ગયા, જિસમેં લોગ નમાઝ પઢતે રહેં, તો જબતક ઉસમે નમાઝ હોતી રહેગી, ઉસકો સવાબ ખુદ-બ-ખુદ મિલતા રહેગા. ઇસી તરહસે કોઇ મુસાફિર ખાના, કોઇ મકાન કિસી દીની કામકે લિએ બનવાકર વકફ કર ગયા જિસ્સે મુસલમાનોંકો યા દીની કામોંકો નફા પહોંચતા રહા, તો ઉસકો ઇસ નફાકા સવાબ મિલતા રહેગા. કોઇ કુવાં રિફાહે આમકે લિએ બનવા ગયા, તો જબ તક ઉસ્સે લોગ પાની પીતે રહેંગે, વુઝૂ વગૈરહ કરતે રહેંગે, ઉસકો મરનેકે બાદ ભી ઉસકા સવાબ પહોંચતા રહેગા.

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે આદમીકે મરનેકે બાદ જિન ચીઝોંકા સવાબ ઉસકો મિલતા હૈ, એક તો વો ઇલ્મ હૈ જો કિસીકો સિખાયા હો ઓર ઇશાઅત કી હો ઓર વો સાલેહ ઓલાદ હૈ-જિસકો છોડ ગયા હો ઓર વો કુરઆન શરીફ જો મીરાસમેં છોડ ગયા હો ઓર વો મસ્જિદ હૈ ઓર મુસાફિર ખાના હૈ, જિનકો બના ગયા હો ઓર નહેર હૈ જો જારી કર ગયા હો ઓર વો સદકા હૈ જિસકો અપની ઝિન્દગી ઓર સેહતમેં ઇસ તરહ દે ગયા હો કે મરનેકે બાદ ઉસકા સવાબ મિલતા રહે. (મિશ્કાત)

'સવાબ મિલતા રહે' કા મતલબ હૈ કે સદકા-એ-જારિયાકે તૌર પર દે ગયા મસલન વકફ કર ગયા હો ઓર ઇલ્મકી ઇશાઅતકા મતલબ યે હૈ કે કિસી મદરસેમેં ચંદા દિયા હો યા કોઇ દીની કિતાબ તા'લીફ કી હો યા પઢનેવાલોંકો તકસીમ કી હો યા મસ્જિદોં ઓર મદરસોંમેં કુરઆન પાક યા કિતાબેં વકફ કી હોં.

એક ઓર હદીસમેં હૈ કે આદમીકે મરનેકે બાદ સાત ચીઝોંકા સવાબ ઉસકો મિલતા રેહતા હૈ, કિસીકો ઇલ્મ પઢાયા ગયા હો, કોઇ નહેર જારી કર દી હો, કોઇ કુંવાં બના દિયા હો, કોઇ દરખ્ત લગા દિયા હો, કોઇ મસ્જિદ બના દી હો, કુરઆન પાક મીરાસમેં છોડા હો યા એસી ઓલાદ છોડી હો જો ઉસકે લિએ દુઆ-એ-મગ્ફિરત કરતી રહે. (તર્ગીબ) ઓર ઇન સબ ચીઝોંમેં યેભી ઝરૂરી નહીં કે સારી તન્હા ખુદ હી કી હોં, બલ્કે અગર કિસી ચીઝમેં થોડી બહોત શિર્કત ભી અપની હો ગઈ તો બકદ્ર અપને હિસ્સેકે ઉસકે સવાબ મેંસે હિસ્સા મિલતા રહેગા.

દૂસરી ચીઝ ઉપરકી હદીસમેં વો ઇલ્મે દીન હૈ જિસ્સે લોગોંકો નફા પહોંચતા રહે, મસલન કિસી મદરસેમેં કોઇ કિતાબ વકફ કર ગયા. જબ તક વો કિતાબ બાકી હૈ, ઉસ્સે લોગ નફા ઉઠાતે રહેંગે, ઉસકો સવાબ ખુદ-બ-ખુદ મિલતા રહેગા. કિસી તા'લિબે ઇલ્મકો અપને ખર્ચસે હાફિઝે કુરઆન યા આલિમ બના ગયા, જબ તક

ઉસકે ઈલ્મ વ ફિકઝસે નફા પહોંચતા રહેગા ચાહે વો હાફિઝ ઔર આલિમ ખુદ ઝિન્દા રહે યા ન રહે, ઉસ શખ્સકો ઉસકા સવાબ મિલતા રહેગા. મસલન કિસી શખ્સકો હાફિઝ બનાયા થા, ઉસને દસ-બીસ લડકોંકો કુરઆન પાક પઢા દિયા ઔર વો હાફિઝ ઉસકે બાદ મર ગયા તો જબ તક યે લડકે કુરઆન પાક પઢતે-પઢાતે રહેંગે, ઉસ હાફિઝકો મુસ્તકિલ સવાબ મિલતા રહેગા ઔર ઉસ હાફિઝ બનાને વાલેકો અલાહિદા સવાબ હોતા રહેગા ઔર ઈસી તરહસે જબ તક ઈન પઢનેવાલે લડકોંકા સિલસિલા પઢને-પઢાનેકા કિયામત તક ચલતા રહેગા, ઉસ અસલ હાફિઝ બનાને વાલેકો સવાબ ખુદ-બ-ખુદ મિલતા રહેગા, ચાહે યે લોગ સવાબ પહોંચાએં યા ન પહોંચાએં.

યેહી સૂરત બેએનિહી કિસી શખ્સકો આલિમ બનાનેકી હૈ કે જબ તક બિલા વાસ્તા યા બિલ વાસ્તા ઉસકે ઈલ્મસે લોગોંકો નફાકા સિલસિલા ચલતા રહેગા, ઈસ અવ્વલ આલિમ બનાને વાલેકો ઈન સબકા સવાબ મિલતા રહેગા ઔર યહાં ભી વોહી પેહલી બાત હૈ કે યે ઝરૂરી નહીં કે પૂરા હાફિઝ યા પૂરા આલિમ ખુદ તન્હે તન્હા બનાએ. અગર કિસી હાફિઝકે હિફઝમેં અપની તરફસે મદદ હો ગઈ, કિસી આલિમકે ઈલ્મ હાસિલ કરનેમેં અપની તરફસે કોઈ ઈઆનત હો ગઈ તો ઈસ ઈઆનતકે બકદ્ર સવાબકા સિલસિલા કિયામત તક જારી રહેગા. ખુશનસીબ હૈં વો લોગ, જિનકી કિસી કિસ્મકી જાની યા માલી કોશિશ ઈલ્મકે ફેલાનેમેં, દીનકી બકા ઔર હિફઝમેં લગ જાએ કે દુનિયાકી ઝિન્દગી ખ્વાબસે ઝિયાદા નહીં, ન મા'લૂમ કબ ઈસ આલમસે એકદમ જાના હો જાએ, જિતના ઝખીરા અપને લિએ છોડ જાઓગે, વોહી દેરપા ઔર કારઆમદ હૈ. અઝીઝ, કરીબ, અહબાબ રિશ્તેદાર, સબ દો-ચાર દિન રોકર, યાદ કરકે અપને-અપને મશાગિલમેં લગકર ભૂલ જાએંગે. કામ આનેવાલી ચીઝેં યેહી હૈં, જિનકો આદમી અપની ઝિન્દગીમેં અપને લિએ ભી ફના ન હોનેવાલે બેંકમેં જમા કર જાએ કે સરમાયા મેહફૂઝ રહે ઔર ફાયદા કિયામત તક મિલતા રહે.

તીસરી ચીઝ જો ઈસ હદીસે પાકમેં ઝિકર કી ગઈ હૈ વો ઔલાદે સાલેહ હૈ, જો મરનેકે બાદ દુઆ-એ-ખૈર ભી કરતી રહે.

અવ્વલ તો ઔલાદકા સાલેહ બના જાના મુસ્તકિલ ભી સદકા-એ-જારિયા હૈ કે જબ તક વો કોઈ ભી નેક કામ કરતી રહેગી, અપને આપકો ઉસકા સવાબ મિલતા રહેગા. ફિર અગર વો નેક ઔલાદ વાલિદૈનકે લિએ દુઆ ભી કરતી રહે ઔર જબ વો સાલેહ હૈ તો દુઆએં કરતી હી રહેગી, યે મુસ્તકિલ ઝખીરા વાલિદૈનકે લિએ હૈ.

એક નેક ઔરતકા કિસ્સા રોઝમેં લિખ્ખા હૈ, જિસકો બાહિયા કેહતે થે,

બડી કસરતસે ઈબાદત કરનેવાલી થી. જબ ઉસકા ઈન્તિકાલ હોને લગા, તો ઉસને અપના સર આસમાનકી તરફ ઉઠાયા ઔર કહા, અય વો ઝાત ! જો મેરા તોશા ઔર મેરા ઝખીરા હૈ ઔર ઉસી પર મેરા ઝિન્દગી ઔર મૌતમેં ભરોસા હૈ, મુઝે મરતે વક્ત રૂસવા ન કીજિયો ઔર કબરમેં મુઝે વહશતમેં ન રખિયો. જબ વો ઈન્તિકાલ કર ગઈ, તો ઉસકે લડકેને યે એહતિમામ શુરૂ કર દિયા કે હર જુમ્આકો વો માકી કબર પર જાતા ઔર કુરઆન શરીફ પળ્હકર ઉસકો સવાબ બખ્શતા ઔર ઉસકે લિએ ઔર સબ કબ્રસ્તાનવાલોંકે લિએ દુઆ કરતા. એક દિન ઉસ લડકેને અપની માંકો ખ્વાબમેં દેખા ઔર પૂછા, અમ્મા ! તુમ્હારા ક્યા હાલ હૈ. ? માંને જવાબ દિયા, મૌતકી સખ્તી બડી સખ્ત ચીઝ હૈ. મૈં અલ્લાહકી રહમતસે કબરમેં બડી રાહતસે હું. રેહાન મેરે નીચે બિછી હુઈ હૈ, રેશમકે તકિએ લગે હુએ હૈં, કિયામત તક યેહી બરતાવ મેરે સાથ રહેગા. બેટેને પૂછા કે કોઈ ખિદમત મેરે લાયક હો તો કહો. ઉસને કહા કે તૂ હર જુમ્આકો મેરે પાસ આકર કુરઆન પાક પળ્હતા હૈ, ઉસકો ન છોળના. જબ તૂ આતા હૈ, સારે કબ્રસ્તાનવાલે ખુશ હોકર મુઝે ખુશખબરી દેને આતે હૈં કે તેરા બેટા આ ગયા. મુઝે ભી તેરે આનેકી બડી ખુશી હોતી હૈ ઔર ઉન સબકો ભી બહોત ખુશી હોતી હૈ. વો લડકા કેહતા હૈ કે મૈં ઈસી તરહ હર જુમ્આકો એહતિમામસે જાતા થા. એક દિન મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે બહોત બડા મજમા મરદોં ઔર ઔરતોંકા મેરે પાસ આયા. મૈંને પૂછા, તુમ કૌન લોગ હો ? ક્યોં આએ હો ? વો કેહને લગે કે હમ ફલાં કબ્રસ્તાનકે આદમી હૈં, હમ તુમ્હારા શુક્રિયા અદા કરને આએ હૈં. તુમ જો હર જુમ્આકો હમારે પાસ આતે હો ઔર હમારે લિએ દુઆ-એ-મગ્ફિરત કરતે હો, ઈસસે હમકો બડી ખુશી હોતી હૈ, ઈસકો જારી રખના. ઈસકે બાદસે મૈંને ઔર ભી ઝિયાદા એહતિમામ ઈસકા શુરૂ કર દિયા.

એક ઔર આલિમ ફરમાતે હૈં કે એક શખ્સને ખ્વાબમેં દેખા કે એક કબ્રસ્તાનકી સબ કબરેં એકદમ શક હો ગઈં ઔર મુરદે ઉનમેંસે બાહર નિકલકર ઝમીન પરસે કોઈ ચીઝ જલ્દી-જલ્દી ચુન રહે હૈં, લેકિન એક શખ્સ ફારિગ બેઠા હૈ, વો કુછ નહીં ચુનતા મૈંને ઉસકે પાસ જાકર સલામ કિયા ઔર ઉસસે પૂછા કે યે લોગ ક્યા ચૂન રહે હૈં ? ઉસ શખ્સને કહા, જો લોગ કુછ સદકા, દુઆ, દરૂદ વગેરહ કરકે ઈસ કબ્રસ્તાનવાલોંકો ભેજતે હૈં, ઉસકી બરકાત સમેટ રહે હૈં. મૈંને કહા, તુમ નહીં ચુનતે ? ઉસને કહા, મુઝે ઈસ વજહસે ઈસ્તિગ્ના હૈ કે મેરા એક લડકા હૈ, જો ફલાં બાઝારમેં ઝલાબિયા (હલવેકી એક કિસ્મ હૈ જો મુંહકો ચિપક જાતી હૈ) બેચા કરતા હૈ, વો રોઝાના મુઝે એક કુરઆન શરીફ પળ્હકર બખ્શતા હૈ, મૈં સુબ્હકો ઉઠકર ઉસ બાઝારમેં ગયા. મૈંને એક નવ-જવાનકો દેખા કે ઝલાબિયા

ફરોખ્ત કર રહા હે ઔર ઉસકે હોંઠ હિલ રહે હૈં. મૈંને પૂછા કે તુમ ક્યા પઢ રહે હો ? ઉસને કહા, મૈં રોઝાના એક કુરઆન પાક ખત્મ કરકે અપને વાલિદકો હદ્યા પેશ કિયા કરતા હું. ઈસ કિસ્સાકે અરસેકે બાદ મૈંને ફિર એક મર્તબા ઉસ કબ્રસ્તાનકે આદમિયોંકો ઉસી તરહ ચુનતે દેખા ઔર ઈસ મર્તબા ઉસ શખ્સકો ભી ચુનતે દેખા, જિસ્સે પેહલી મર્તબા બાત હુઈ થી. ફિર મેરી આંખ ખુલ ગઈ, મુઝે ઈસપર તાજ્જુબ થા. સુબ્હ ઉઠકર ફિર મૈં ઉસી બાઝારમેં ગયા. તહકીકસે મા'લૂમ હુઆ કે ઉસ લડકેકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. (રોઝ)

હઝરત સાલેહ મુર્રી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા જુમ્આકી શબમેં આખીર રાતમેં જામા મસ્જિદ જા રહા થા કે સુબ્હકી નમાઝ વહાં પઢું, સુબ્હમેં દેર થી. રાસ્તેમેં એક કબ્રસ્તાન થા. મૈં વહાં એક કબરકે કરીબ બેઠ ગયા. બેઠતે હી મેરી આંખ લગ ગઈ. મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે સબ કબરેં શક હો ગઈ ઔર ઉસમેંસે મુરદે નિકલકર હંસી-ખુશી બાતેં કર રહે હૈં, ઉસમેં એક નવજવાન ભી કબરસે નિકલા, જિસકે કપડે મેલે ઔર વો મગ્મૂમ-સા એક તરફ બેઠ ગયા. થોડી દેરમેં આસમાનસે બહોતસે ફરિશ્તે ઉતરે, જિનકે હાથોંમેં ખ્વાન થે, જિનપર નૂરકે રૂમાલ ઢકે હુએ થે. વો હર શખ્સકો એક ખ્વાન દેતે થે ઔર જો ખ્વાન લે લેતા થા, વો અપની કબરમેં ચલા જાતા થા. જબ સબ લે ચુકે તો યે જવાન ભી ખાલી હાથ અપની કબરમેં જાને લગા. મૈંને ઉસ્સે પૂછા કે ક્યા બાત હે ? તુમ ઈસ કદર ગમગીન ક્યોં હો ? ઔર યે ખ્વાન કૈસે થે ? ઉસને કહા કે યે ખ્વાન ઉન હદાયાકે થે, જો ઝિન્દા લોગ અપને-અપને મુરદોંકો ભેજતે હૈં. મેરે કોઈ ઔર તો હે નહીં, જો ભેજેં. એક વાલિદા હે, મગર વો દુનિયામેં ફંસ રહી હે. ઉસને દૂસરી શાદી કર લી. વો અપને ખાવિંદમેં મશ્ગૂલ રેહતી હે, મુઝે કભી ભી યાદ નહીં કરતી. મૈંને ઉસ્સે ઉસકી વાલિદાકા પતા પૂછા ઔર સુબ્હકો ઉસ પતે પર જાકર ઉસકી વાલિદાકો પરદેકે પીછે બુલાયા ઔર ઉસ્સે ઉસકે લડકેકા પતા પૂછા ઔર યે ખ્વાબ ઉસે સુનાયા. ઉસ ઔરતને કહા, બેશક વો મેરા લડકા થા, મેરે જિગરકા ટુકડા થા, મેરી ગોદ ઉસકા બિસ્તર થા. ઈસકે બાદ ઉસ ઔરતને મુઝે એક હઝાર દિરમ દિએ કે મેરે લડકે ઔર મેરી આંખોકી ઠંડકકે લિએ ઈસકો સદકા કર દેના ઔર મૈં આઈન્દા હમેશા ઉસકો દુઆ ઔર સદકેસે યાદ રખ્ખૂંગી, કભી ન ભૂલૂંગી.

હઝરત સાલેહ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને ફિર ખ્વાબમેં ઉસ મજમેકો ઉસી તરહ દેખા ઔર ઉસ નવજવાનકો ભી બડી અચ્છી પોશાકમેં બહોત ખુશ દેખા. વો મેરી તરફકો દોડા હુઆ આયા ઔર કેહને લગા કે સાલેહ ! હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હેં જઝા-એ-ખૈર અતા ફરમાએ, તુમ્હારા હદ્યા મેરે પાસ પહોંચ ગયા. (રોઝ)

ઈસ કિસ્મકે હઝારોં વાકિઆત કુતુબમેં મોજૂદ હૈં. બા'ઝ ઈસ્સે પેહલી

હદીસમેં ભી ગુઝર ચુકે હૈં. પસ અગર કોઈ શખ્સ યે ચાહતા હે કે મેરી ઓલાદ મરનેકે બાદ ભી મેરે કામ આએ તો અપને તો અપને મકદૂરકે મુવાફિક ઉસકો નેક ઓર સાલેહ બનાનેકી કોશિશ કરની ચાહિએ કે યે હકીકતમેં ઓલાદકે લિએ ભી ખેરખ્વાહી હે ઓર અપને લિએ ભી કારઆમદ હે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ હે -

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا (سورة تحريم)

યા-એયુહલ્લઝી ન- આ મ નૂ કૂ અન્ફુસકુમ્ વ અહ્‌લી કુમ્ નારા.
(સૂરએ તહ્‌રીમ)

તર્જુમા :- અય ઈમાન વાલો ! અપને આપકો ઓર અપને અહલ વ અયાલકો (જહન્નમકી) આગસે બચાઓ.

ઝૈદ બિન અસ્લમ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઈ, તો સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! અપને અહલ વ અયાલકો કિસ તરહ આગસે બચાએં? હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઉનકો એસે કામોંકા હુકમ કરતે રહો જિસ્સે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ રાઝી હોં ઓર એસી ચીઝોંસે રોકતે રહો જો અલ્લાહ તઆલાકો ના-પસન્દ હોં.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) સે ઈસ આયતે શરીફાકી તફસીરમેં નકલ કિયા ગયા હે કે અપને આપકો ઓર અપને અહલકો ખેરકી બાતોંકી તા'લીમ ઓર તંબીહ કરતે રહો. (દુર્રે મન્સુર)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ બાપ પર રહમ કરે જો ઓલાદકી ઈસ બાતમેં મદદ કરે કે વો બાપકે સાથ નેકીકા બરતાવ કરે. યા'ની એસા બરતાવ ઉસ્સે ન કરે જિસ્સે નાફરમાની કરને લગે. (એહયા) ઓલાદકો નેક બનાના ભી ઈસમેં દાખિલ હે. અગર વો નેક ન હોગી તો ફિર વાલિદૈનકે સાથ જો કરે વો બરમહલ હે.

એક હદીસમેં હે કે બચ્ચેકા સાતવેં દિન અકીકા કિયા જાએ ઓર ઉસકા નામ રખ્ખા જાએ ઓર જબ છઃ સાલકા હો, ઉસકો આદાબ સિખાએ જાએં ઓર જબ નૌ બરસકા હો જાએ તો ઉસકા બિસ્તર અલાહિદા કર દિયા જાએ (યા'ની દૂસરોંકે પાસ ન સોએ) ઓર જબ તેરા બરસકા હો જાએ તો નમાઝ ન પઢનેપર મારા જાએ ઓર જબ સોલા સાલકા હો જાએ તો નિકાહ કર દિયા જાએ. ફિર ઉસકા બાપ ઉસકા હાથ પકડકર કહે કે મૈંને તુઝે આદાબ સિખા દિએ, તા'લીમ દે દી, નિકાહ કર દિયા, અબ મૈં અલ્લાહસે પનાહ માંગતા હૂં દુનિયામેં તેરે ફિત્નેસે ઓર આખિરતમેં તેરી વજહસે અઝાબસે. (વહી)

તેરી વજહસે અઝાબકા મંતલબ યે હૈ કે બહોત-સી અહાદીસમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે યે ઈર્શાદે નબવી વારિદ હુઆ હૈ કે જો શખ્સ કોઈ બુરા તરીકા ઈખ્તિયાર કરતા હૈ, તો ઉસકો અપને ફેઅલકા ગુનાહ ભી હોતા હૈ ઔર જિતને લોગ ઈસકી વજહસે ઉસપર અમલ કરેંગે, ઉન સબકા ગુનાહ ભી ઉસકો હોગા. ઈસ તરહ પર કે કરનેવાલોંકે અપને ગુનાહમેં કોઈ કમી ન હોગી, ઉનકો અપને ફેઅલકા મુસ્તકિલ ગુનાહ હોગા ઔર ઉસકો ઝરિયા ઔર સબબ બનાનેકા મુસ્તકિલ ગુનાહ હોગા.

ઈસ બિના પર જો ઔલાદ અપને બડોંકી બુરી હરકાત ઉનકે અમલકી વજહસે ઈખ્તિયાર કરતી હૈ, ઉન સબકા ગુનાહ બડોંકો ભી હોતા હૈ, ઈસલિએ અપને છોટોંકે સામને બુરી હરકત કરનેસે ખુસૂસિયતસે એહતિરાજ કરના ચાહિએ.

ઈસ હદીસ શરીફમેં તેરહ સાલકી ઉમ્રમેં નમાઝ પર મારનેકા હુકમ હૈ ઔર બહોત-સી અહાદીસમેં હૈ કે બચ્ચેકો જબ સાત સાલકા હો જાએ, નમાઝકા હુકમ કરો. ઔર જબ દસકા હો જાએ તો નમાઝ ન પઢને પર મારો. યે રિવાયાત અપની સેહત ઔર કસરતકે લિહાઝસે મુકદ્દમ હૈ. બહરહાલ બચ્ચેકે નમાઝ ન પઢને પર બાપકો મારનેકા હુકમ હૈ ઔર ઉસપર નમાઝમેં તંબીહ ન કરના અપના જુર્મ હૈ ઔર ઈસકે બિલમુકાબિલ અગર ઉસકો નમાઝ, રોઝા ઔર દીની અહકામકા પાબંદ ઔર આદી બના દિયા, તો ઉસકે આ'માલે હુસ્નાકા સવાબ અપને આપકો ભી મિલેગા ઔર ઈસકે સાથ જબ વો સાલેહ બનકર વાલિદૈનકે લિએ દુઆ ભી કરેગા તો ઉસ્સે ભી ઝિયાદા અજર વ સવાબ મિલતા રહેગા.

ઈબ્ને માલિક (રહ.) કેહતે હૈં કે હદીસે બાલામેં ઔલાદકો સાલેહકે સાથ ઈસ લિએ મુકય્યદ કિયા હૈ કે સવાબ ગૈર-સાલેહ ઔલાદકા નહીં પ્રહોંચતા ઔર ઉસકી દુઆકા ઝિકર ઔલાદકો દુઆકી તર્ગીબ દેનેકે લિએ હૈ. ચુનાંચે યે કહા ગયા હૈ કે વાલિદકો સાલેહ ઔલાદકે અમલકા સવાબ ખુદ બ ખુદ પહોંચતા રેહતા હૈ, ચાહે વો દુઆ કરે યા ન કરે, જૈસા કે કોઈ શખ્સ રિફાહે આમકે લિએ કોઈ દરખ્ત લગા દે ઔર લોગ ઉસકા ફલ ખાતે રહેં, તો ઈન ખાનેવાલોંકે ખાનેકા સવાબ ઉસકો મિલતા રહેગા, ચાહે યે લોગ દરખ્ત લગાનેવાલેકે લિએ દુઆ કરેં યા ન કરેં.

અલ્લામા મનાવી (રહ.) કેહતે હૈં કે વાલિદકો દુઆકે સાથ તંબીહ ઔર તહરીઝકે તૌર પર ઝિકર ફરમાયા કે વો દુઆ કરેં, વરના દુઆ હર શખ્સકી નાફેઅ હૈ ચાહે વો ઔલાદ હો યા ન હો.

ઈસ હદીસ શરીફમેં તીન ચીઝોંકા ઝિકર એહતિમામકી વજહસે કિયા હૈ. ઈનકે અલાવા ઔર ભી બા'ઝ ચીઝેં અહાદીસમેં એસી આઈ હૈં, જિનકે મુતઅલ્લિક યે વારિદ હુઆ હૈ કે ઉનકા દાયમી સવાબ મિલતા રેહતા હૈ.

મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ કે જો શખ્સ કોઈ નેક

તરીકા જારી કર દે, ઉસકો અપને અમલકા સવાબ ભી મિલેગા ઔર જિતને આદમી ઉસપર અમલ કરેંગે, ઉન સબકે અમલકા સવાબ ઉસકો મિલતા રહેગા ઔર કરનેવાલોંકે અપને અપને સવાબમેં કોઇ કમી ન હોગી. ઔર જો શખ્સ બુરા તરીકા જારી કર દે, ઉસપર અપને ફિઅ્લકા ભી ગુનાહ હૈ ઔર જિતને આદમી ઉસપર અમલ કરેંગે, ઉસ સબકે અમલકા ગુનાહ ભી ઉસકો હોગા ઔર ઇસકી વજહસે ઉનકે ગુનાહોંમેં કોઇ કમી ન હોગી.

ઇસી તરહ એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હર શખ્સકે અમલકા સવાબ મરનેકે બાદ ખત્મ હો જાતા હૈ, મગર જો શખ્સ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં સરહદોંકી હિફાઝત કરનેવાલા હૈ, ઉસકા સવાબ કિયામત તક બઢતા રેહતા હૈ. (મિશ્કાત)

ઇનકે અલાવા અહાદીસમેં ઔર ભી બા'ઝ આ'માલકા ઝિકર આયા હૈ, જૈસા કે કોઇ દરખ્ત લગા દેના યા નહેર જારી કર દેના, જિનકો અલ્લામા સુયૂતીને જમા કરકે ગ્યારહ ચીઝેં બતાઇ હૈં ઔર ઇબ્ને અમાદ (રહ.) ને તેરહ ચીઝેં ગિનવાઇ હૈં, લેકિન ઇનમેંસે અકસર ઇનહી તીનકી તરફ રાજેઅ હો જાતી હૈં જૈસા કે દરખ્ત લગાના યા નહેર જારી કરના સદકાએ જારિયામેં દાખિલ હૈ. (ઔન)

[illegible]

(٢٠) عن عائشة أنهم ذبحوا شاة فقال النبي صلى الله عليه وسلم ما بقي منها قالت ما بقي منها إلا كتفها قال بقي كلها غير كتفها رواه الترمذي وصححه — كذا في المشكوة

હઝરત આઇશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે એક મર્તબા ઘરકે આદમિયોંને યા સહાબા કિરામ (રદી.) ને એક બકરી ઝબહ કી (ઔર ઉસમેંસે તકસીમ કર દિયા) હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા કે કિતના બાકી રહા? હઝરત આઇશા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે સિર્ફ એક શાના બાકી રેહ ગયા (બાકી સબ તકસીમ હો ગયા) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે વો સબ બાકી હૈ ઇસ શાનેકે સિવા. (મિશ્કાત-તિરમઝી)

[illegible] – મકસદ યે હૈ કે જો અલ્લાહકે લિએ ખર્ચ કર દિયા ગયા, વો તો હકીકતમેં બાકી હૈ કે ઉસકા દાયમી સવાબ બાકી હૈ ઔર જો રેહ ગયા, વો ફાની હૈ, ન મા'લૂમ બાકી રેહનેવાલી જગહ ખર્ચ હો યા ન હો.

સાહિબે મઝાહિર (રહ.) કેહતે હૈં કે ઇસમેં ઇશારા હૈ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઇસ પાક ઇર્શાદકી તરફ –

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ (نحل ۹۶)

મા ઈન્દકુમ યન્ફદુ વ મા ઈન્દલ્લાહિ બાકિન (સૂરએ નહલ રૂકૂઅ ૧૩) 'જો કુછ તુમ્હારે પાસ દુનિયામેં હૈ, વો એક દિન ખત્મ હો જાએગા (ચાહે ઉસકે જવાલસે હો યા તુમ્હારી મૌતસે) ઔર જો કુછ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાસ હૈ, વો હમેશા બાકી રેહનેવાલા હૈ.'

એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે બન્દા કેહતા હૈ - મેરા માલ, મેરા માલ, ઈસકે સિવા દૂસરી બાત નહીં હૈ કે ઉસકા માલ વો હૈ જો ખાકર ખત્મ કર દિયા યા પેહનકર પુરાના કર દિયા યા અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરકે અપને લિએ ઝખીરા બના લિયા ઔર ઈસકે અલાવા જો રેહ ગયા, વો જાનેવાલી ચીઝ હૈ, જિસકો વો લોગોંકે લિએ છોડકર ચલા જાએગા. (મુસ્લિમ)

એક ઔર હદીસમેં હૈ, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને એક મર્તબા સહાબા કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) સે દર્યાફત ફરમાયા કે તુમમેંસે કૌન શખ્સ એસા હૈ જિસકો અપને વારિસકા માલ અપને માલસે ઝિયાદા મેહબૂબ હો. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! એસા તો કોઈ ભી નહીં હૈ, હર શખ્સકો અપના માલ ઝિયાદા મેહબૂબ હોતા હૈ. હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે આદમીકા અપના માલ વો હૈ જિસકો (ઝખીરા બનાકર) આગે ભેજ દિયા ઔર જો માલ છોડ ગયાં, વો વારિસકા માલ હૈ. (મિશ્કાત, બુખારી)

એક સહાબી (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ. હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને સૂરએ 'અલહાકુમુત્તકાસુર' તિલાવાત ફરમાઈ. ફિર ઈર્શાદ ફરમાયા, આદમી કેહતા હૈ, મેરા માલ, મેરા માલ, અય આદમી ! તેરે લિએ ઈસકે સિવા કુછ નહીં જો ખાકર ખત્મ કર દે યા પેહનકર પુરાના કર દે યા સદકા કર કે આગે ચલતા કર દે, તા'કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ખઝાનેમેં મેહફૂઝ રહે. (મિશ્કાત, મુસ્લિમ)

મુતઅદ્દિદ સહાબા કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) સે ઈસ કિસ્મકે મઝામીનકી રિવાયતેં નકલ કી ગઈ. લોગોંકો દુનિયાકી બેંકમેં રૂપયા જમા કરનેકા બડા એહતિમામ હોતા હૈ, લેકિન વોહી ક્યા સાથ રેહનેવાલા હૈ? અગર અપની ઝિન્દગી હીમેં ઉસપર કોઈ આફત ન ભી આએ, તો મરનેકે બાદ બહરહાલ વો અપને કામ આનેવાલા નહીં હૈ, લેકિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે બેંકમેં જમા કિયા હુઆ રૂપયા હમેશા કામ આનેવાલા હૈ, ન ઉસપર કોઈ આફત હૈ, ન જવાલ ઔર મઝીદ બરઆંકે કભી ખત્મ હોનેવાલા નહીં.

હઝરત સહલ બિન અબ્દુલ્લાહ તુસ્તરી (રહ.) અપને માલકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં બડી કસરતસે ખર્ચ કિયા કરતે થે. ઈનકી વાલિદા ઔર

ભાઈયોંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રદી.) સે ઈસકી શિકાયત કી કે યે સબકુછ ખર્ચ કરના ચાહતે હૈં, હમેં ડર હે કે ચંદ રોઝમેં ફકીર હો જાએંગે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રદી.) ને હઝરત સહલ (રદી.) સે દર્યાફત કિયા. ઉન્હોંને ફરમાયા કે આપ હી બતાએં કે અગર કોઈ મદીના તૈયબાકા રેહનેવાલા રૂસ્તાકમેં (જો મુલ્ક ફારસકા એક શહેર હે) ઝમીન ખરીદ લે ઓર વહાં મુન્તકિલ હોના ચાહે, વો મદીના તૈયબામેં અપની કોઈ ચીઝ છોડેગા ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે નહીં. કેહને લગે, બસ યેહી બાત હે. લોગોંકો ઉનકે જવાબસે યે ખ્યાલ હો ગયા કે વો દૂસરી જગહ ઈન્તિકાલે આબાદી કરનેકા ઈરાદા કર રહે હૈં. (તંબીહુલ ગાફિલીન) ઓર ઉન્કી ગરઝ દૂસરે આલમકો ઈન્તિકાલકી થી ઓર આજકલ તો હર શખ્સકો ઉસકા ઝાતી તજુર્બા ભી હે. જો લોગ હિન્દસે પાકિસ્તાન યા પાકિસ્તાનસે હિન્દમેં મુસ્તકિલ કિયામકી નીય્યતસે ઈન્તિકાલે આબાદી અપને ઈખ્તિયારસે કરના ચાહતે હૈં, વો અપને જાનેસે પેહલે અપની જાયદાદ, મકાનાત વગૈરહ સબ ચીઝોંકે તબાંદલેકી કઈ કોશિશ કરતે હૈં ઓર ઈતને તબાદલા મુકમ્મલ નહીં હો જાતા, સારી તકાલીફ બરદાશ્ત કરનેકે બાવજૂદ ઈન્તિકાલે આબાદીકા ઈરાદા નહીં કરતે ઓર જો બિલા ઈખ્તિયાર જબરી તોરપર એક જગહ અપના સબકુછ છોડકર દૂસરી જગહ મુન્તકિલ હો ગએ હૈં, ઉનકી હસરત વ અફસોસકી ન કોઈ ઈન્તિહા હૈ, ન ખાત્મા, યેહી સૂરત બે-એનિહી હર શખ્સકી ઈસ આલમસે ઈન્તિકાલકી હે. અભી તક હર શખ્સકો અપને સામાન, જાયદાદ વગૈરહ સબ ચીઝકે ઈન્તિકાલકા ઈખ્તિયાર હે, લેકિન જબ મોતસે જબ્રી ઈન્તિકાલ હો જાએગા, સબ કુછ ઈસી આલમમેં રેહ જાએગા ઓર ગોયા બહકકે સરકાર ઝબ્ત હો જાએગા અભી વકત હે કે સમઝ રખનેવાલે અપને સામાનકો દૂસરે આલમમેં મુન્તકિલ કર લેં.

(۴۱) عن ابی هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من کان یؤمن بالله والیوم الاخر فلیکرم ضیفه ومن کان یؤمن بالله والیوم الاخر فلا یؤذ جاره ومن کان یؤمن بالله والیوم الاخر فلیقل خیرا او لیصمت وفی روایة بدل الجار ومن کان یؤمن بالله والیوم الاخر فلیصل رحمه متفق علیه کذا فی المشکوٰة

[redacted] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હે કે જો શખ્સ અલ્લાહ પર ઈમાન રખતા હે, ઓર આખિરતકે દિન પર ઈમાન રખતા હે, ઉસકો ચાહિએ કે મેહમાનકા ઈકરામ કરે ઓર અપને પડોસીકો ન સતાએ ઓર ઝુબાનસે કોઈ બાત નિકાલે તો ભલાઈકી નિકાલે વરના ચુપ રહે. (મિશ્કાત)

ઔર દૂસરી રિવાયતમેં હૈ કે સિલારેહમી કરે.

[illegible] - ઈસ હદીસે પાકમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને કઈ ઉમૂર પર તંબીહ ફરમાઈ ઔર હર મઝમૂનકો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસ ઈર્શાદકે સાથ ઝિકર ફરમાયા કે જો શખ્સ અલ્લાહ પર ઈમાન રખતા હૈ ઔર આખિરતકે દિન પર ઈમાન રખતા હૈ. તર્જુમેમેં ઈખ્તિસારકી વજહસે શુરૂહીમેં ઝિકર પર ઈક્તિફા કિયા ગયા. હર હર જુમ્લેકે સાથ ઈસકો ઝિકર ફરમાનેસે મકસૂદ ઈન ઉમૂરકી અહમિયત ઔર તા'કીદ હૈ, જૈસા કોઈ શખ્સ અપની ઔલાદમેંસે કિસીકો કહે કે અગર તૂ મેરા બેટા હૈ તો ફલાં કામ કર દે.

મકસદ ઈસ તંબીહસે યે હૈ કે યે ચીઝેં કામિલ ઈમાનકે અફરાદ હૈં, જો ઈનકા એહતિમામ ન કરે ઉસકા ઈમાન ભી કામિલ નહીં. (મઝાહિર)

ઔર અલ્લાહ પર ઈમાન ઔર આખિરત પર ઈમાનકે ઝિકરમેં ખુસૂસિયત ગાલિબન ઈસ વજહસે હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર ઈમાન બગૈર તો આખિરતમેં કિસી નેકીકા કોઈ સવાબ હી નહીં, ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર ઈમાનમેં આખિરત પર ઈમાન ખુદ આ ગયા થા. ફિર ઉસકો ખુસૂસિયતસે ગાલિબન ઈસલિએ ઝિકર ફરમાયા કે યે તંબીહ ઔર સવાબકી નીય્યત પર શૌક દિલાના હૈ કે ઈન ઉમૂરકા હકીકી બદલા ઔર સવાબ આખિરતકે દિન મિલેગા, જિસ દિન યે મા'લૂમ હોગા કે દુનિયાકી જરા જરા સી ચીઝ ઔર અમલ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં કિતના કિતના અજર વ સવાબ હૈ. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસ હદીસે પાકમેં ચાર ચીઝોં પર તંબીહ ફરમાઈ.

૧. પેહલી ચીઝ મેહમાનકા ઈકરામ હૈ, વોહી ઈસ જગહ બંદેકા ઈસ રિવાયતકે ઝિકર કરનેસે મકસૂદ હૈ, ઈસકી તોઝીહ આઈન્દા હદીસમેં આએગી.

૨. દૂસરા મઝમૂન પડોસીકો ઈઝા ન દેનેકે મુતઅલ્લિક હૈ. ઈસ હદીસ શરીફમેં અદના દરજેકા હુકમ કિયા ગયા કે પડોસીકો ઈઝા ન પહોંચાએ, યે બહોત હી અદના દરજા હૈ, વરના રિવાયાતમેં પડોસીકે હકકે મુતઅલ્લિક બહોત ઝિયાદા તા'કીદેં વારિદ હુઈ હૈં.

શૈખૈનકી બા'ઝ રિવાયતમેં 'ફલ્યુકરિમ જારિહિ' વારિદ હુઆ હૈ યા'ની પડોસીકા ઈકરામ કરે ઔર શૈખૈનકી બા'ઝ રિવાયતમેં 'ફલ્યુહસિન ઈલા જારિહી' આયા હૈ કે ઉસકે સાથ એહસાનકા મા'મલા કરે યા'ની જિસ ચીઝકા વો મુહતાજ હો, ઉસમેં ઉસકી ઈઆનત કરે, ઈસ્સે બુરાઈકો દફા કરે.

એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ, જાનતે હો કે પડોસીકા કયા હક હૈ ? અગર વો તુઝસે મદદ ચાહે, ઉસકી મદદ કર, અગર કર્ઝ માંગે, તો ઉસકો કર્ઝ દે, અગર મુહતાજ હો તો ઉસકી

ઈઆનત કર, અગર બીમાર હો તો ઈયાદત કર, અગર વો મર જાએ તો ઉસકે જનાઝેકે સાથ જા, અગર ઉસકો ખુશી હાસિલ હો, તો મુબારકબાદ દે, અગર મુસીબત પહોંચે તો તા'ઝિયત કર. બગૈર ઉસકી ઈજાઝતકે ઉસકે મકાનકે પાસ અપના મકાન ઊંચા ન કર, જિસ્સે ઉસકી હવા રૂક જાએ. અગર તૂ કોઈ ફલ ખરીદે, તો ઉસકો ભી હદયા દે દે ઔર અગર યે ન હો સકે તો ઉસ ફલકો ઐસી તરહ પોશીદા ઘરમેં લા કે વો ન દેખે ઔર ઉસકો તેરી ઔલાદ બાહર લેકર ન નિકલેં તા'કે પડોસીકે બચ્ચે ઉસકો દેખકર રંજીદા ન હોં ઔર અપને ઘરકે ધુંએંસે ઉસકો તકલીફ ન પહોંચા, મગર ઉસ સૂરતમેંકે જો પકાએ, ઉસમેંસે ઉસકા હિસ્સા ભી લગાએ. તુમ જાનતે હો કે પડોસીકા કિતના હક હે ? કસમ હે ઉસ પાક ઝાતકી, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હે કે ઉસકે હકકો ઉસકે સિવા કોઈ નહીં જાનતા, જિસ પર અલ્લાહ રહમ કરે. રિવાયત કિયા ઈસકો ગઝાલી (રહ.) ને અર્બઈનમેં. (મઝાહિરે તબ્ગીર)

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ને ફત્હુલ બારીમેં ભી ઈસ હદીસકો ઝિકર કિયા હે.

એક હદીસમેં આયા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને (તીન મર્તબા) ફરમાયા, ખુદાકી કસમ ! મો'મીન નહીં હે !! ખુદાકી કસમ ! મો'મીન નહીં હે !! ખુદાકી કસમ ! મો'મીન નહીં હે !! કિસીને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! કૌન શખ્સ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જિસકા પડોસી ઉસકી મુસીબતોં (ઔર બદિયોં) સે મા'મૂન ન હો. (મિરકાત, બુખારી, મુસ્લિમ)

એક ઔર હદીસમેં હે કે જન્નતમેં વો શખ્સ દાખિલ ન હોગા જિસકા પડોસી ઉસકી મુસીબતોંસે મા'મૂન ન હો.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ઔર હઝરત આઈશા (રદી.) દોનોં હઝરાત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા યે ઈર્શાદ નકલ કરતે હેં કે હઝરત જિબ્રઈલ (અલે.) મુઝે પડોસીકે બારેમેં ઈસ કદર તા'કીદ કરતે રહે કે મુઝે ઉનકી તા'કીદોંસે યે ગુમાન હુઆ કે પડોસીકો વારિસ બનાકર રહેંગે. (મિરકાત)

હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દસકા પાક ઈર્શાદ હે —

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْئًا وَّبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَّبِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْجَارِ
ذِى الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ وَابْنِ السَّبِيْلِ (نساء، ع ٦)

તરજમા — 'તુમ અલ્લાહ તઆલાકી ઈબાદત ઈખ્તિયાર કરો ઔર ઉસકે સાથ કિસી ચીઝકો શરીક મત કરો ઔર અપને વાલિદૈનકે સાથ અચ્છા મા'મલા કરો ઔર દૂસરે એહલે કરાબતકે સાથ ભી ઔર યતીમોંકે સાથ ઔર ગુરબાકે સાથ ઔર પાસવાલે પડોસીકે સાથ ભી ઔર દૂરવાલે પડોસીકે સાથ ભી ઔર હમ-મજલીસકે સાથ ભી ઔર મુસાફિરકે સાથ ભી.' (સૂરએ નિસા-૬)

પાસવાલે પડોસીસે મુરાદ યે હે કે ઉસકા મકાન કરીબ હો ઔર દૂરકે પડોસીસે મુરાદ યે હે કે ઉસકા મકાન દૂર હો.

હસન બસરી (રહ.) સે કિસીને પૂછા કે પડોસ કહાં તક હે ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે ચાલીસ મકાન આગેકી જાનિબ ઔર ચાલીસ પીછેકી જાનિબ, ચાલીસ દાએં ઔર ચાલીસ બાએં જાનિબ.

હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે દૂરકે પડોસીસે ઈબ્તિદા ન કી જાએ, બલ્કે પાસકે પડોસીસે ઈબ્તિદા કી જાએ.

હઝરત આઈશા (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે દર્યાફત કિયા કે મેરે દો પડોસી હૈં, કિસ્સે ઈબ્તિદા કરૂં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જિસકા દરવાઝા તેરે દરવાઝેસે કરીબ હો.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે મુખ્તલિફ તરીકેસે નકલ કિયા ગયા કે પાસકા પડોસી વો હૈ જિસ્સે કરાબત હો ઔર દૂરકા પડોસી વો હે જિસ્સે કરાબત ન હો.

નોફ શામી (રહ.) સે નકલ કિયા ગયા કે પાસકા પડોસી મુસલમાન પડોસી હે ઔર દૂરકા પડોસી યહૂદ વ નસારા (યા'ની ગૈર મુસ્લિમ). (દુર્રે મન્સુર)

મુસ્નદ, બઝ્ઝાર વગૈરહમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે પડોસી તીન તરહકે હૈં.

૧. એક વો પડોસી, જિસકે તીન હક હોં - પડોસકા હક, રિશ્તેદારીકા હક ઔર ઈસ્લામકા હક.

૨. દૂસરી કિસ્મ વો હે જિસકે દો હક હોં - પડોસકા હક ઔર ઈસ્લામકા હક.

૩. તીસરી કિસ્મ વો હે જિસકા એક હી હક હો, વો ગૈર-મુસ્લિમ પડોસી હે. (જુમલ) ગોયા પડોસકે તીન દરજે તરતીબવાર હો ગએ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને ભી ઈસ હદીસ શરીફકો નકલ ફરમાયા હે. ઈસકે બાદ ફરમાતે હૈં કે દેખો, ઈસ હદીસ શરીફમેં મહઝ પડોસી હોનેકી વજહસે મુશ્રિકકા હક ભી મુસલમાન પર કાયમ કર દિયા હે.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે કિયામતકે દિન સબસે પેહલે દો પડોસિયોંમેં ફૈસલા કિયા જાએગા.

એક શખ્સ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) કે પાસ આએ ઔર અપને પડોસીકી કસરતસે શિકાયત કરને લગે. હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદી.) ને ફરમાયા, જાઓ (અપના કામ કરો) અગર ઉસને તુમ્હારે બારેમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી ના-ફરમાની કી (કે તુમકો સતાયા) તો તુમ તો ઉસકે બારેમેં અલ્લાહ

તઆલા શાનુહૂકી ના-ફરમાની ન કરો.

એક સહી હદીસમેં આયા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં એક ઔરતકા હાલ બયાન કિયા ગયા કે વો રોઝે ભી કસરતસે રખતી હે, તહજ્જુદ ભી પઢતી હે, લેકિન અપને પડોસિયોંકો સતાતી હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે વો જહન્નમમેં દાખિલ હોગી (ચાહે ફિર સઝા ભુગત કર નિકલ આવે).

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે પડોસીકા હક સિર્ફ યેહી નહીં કે ઉસકો તકલીફ ન દી જાએ, બલ્કે ઉસકા હક યે હે કે ઉસકી તકલીફકો બરદાશ્ત કિયા જાએ.

હઝરત ઈબ્નુલ મુકફ્ફઅ (રહ.) અપને પડોસીકી દીવાર કે સાએમેં અકસર બેઠા જાયા કરતે થે. ઉનકો મા'લૂમ હુઆ કે ઉસકે ઝિમ્મે કર્ઝ હો ગયા, જિસકી વજહસે વો અપના ઘર ફરોખ્ત કરના ચાહતા હે. ફરમાને લગે કે હમ ઉસકે ઘર કે સાએમેં હમેશા બેઠે, ઉસકે સાએકા હક હમને કુછ અદા ન કિયા. યે કેહકર ઉસકૌ ઘરકી કિંમત ઉસકો નઝર કર દી ઔર ફરમાયા કે તુમ્હેં કિંમત વસૂલ હો ગઈ, અબ ઈસકો ફરોખ્ત કરનેકા ઈરાદા ન કરના.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) કે ગુલામને એક બકરી ઝબ્હ કી. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે જબ ઉસકી ખાલ નિકાલ ચુકો, તો સબસે પેહલે ઉસકે ગોશ્તમેંસે મેરે યહૂદી પડોસીકો દેના. કઈ દફા યેહી લફઝ ફરમાયા. ગુલામને અર્ઝ કિયા કે આપ કિતની મર્તબા ઈસકો ફરમાએંગે. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.)ને ફરમાયા કે મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે સુના, વો ફરમાતે થે કે મુઝે હઝરત જિબ્રઈલ બાર-બાર પડોસીકે મુતઅલ્લિક તા'કીદ ફરમાતે રહે, (ઈસલિએ મૈં બાર-બાર કેહ રહા હૂં.)

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે મકારિમે અખ્લાક દસ ચીઝેં હૈં, બસા ઓકાત યે ચીઝેં બેટેમેં હો જાતી હૈં, બાપમેં નહીં હોતીં, ગુલામમેં હો જાતી હૈં, આકામેં નહીં હોતીં. હક તઆલા શાનુહૂકી અતા હે. જિસકો ચાહે અતા કર દે -

૧. સચ બોલના, ૨. લોગોંકે સાથ સચ્ચાઈકા મા'મલા કરના, (ધોખા ન દેના) ૩. સાઈલકો અતા કરના, ૪. એહસાનકા બદલા દેના, ૫. સિલા રેહમી કરના, ૬.અમાનતકી હિફાઝત કરના, ૭. પડોસીકા હક અદા કરના, ૮. સાથીકા હક અદા કરના, ૯. મેહમાનકા હક અદા કરના, ૧૦. ઈન સબકી જડ ઔર અસલ ઉસૂલ હયા હે. (એહયા)

૩. તીસરા મઝમૂન હદીસે બાલામેં યે હે કે જો શખ્સ અલ્લાહ પર આખિરતકે દિન પર ઈમાન રખતા હો, વો ખેરકી બાત ઝુબાનસે નિકાલે યા ચૂપ રહે.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે પાક ઈર્શાદ

જામેઅ કલમા હે, ઈસલિએ કે જો બાત કહીં જાએ વો યા ખૈર હોગી યા શર ઔર ખૈરમેં હર વો ચીઝ દાખિલ હે જિસકા કેહના મત્લૂબ હે, ફર્ઝ હો યા મુસ્તહબ, ઈસકે અલાવા જો રેહ ગયા વો શર હે. (ફત્હ)

યા'ની અગર કોઈ એસી બાત હો જો બઝાહિર ન ખૈર મા'લૂમ હોતી હો, ન શર વો હાકિઝકે કલામકે મુવાફિક શરમેં દાખિલ હો જાએગી, ઈસલિએકે જબ કોઈ ફાયદા ઉસસે મકસૂદ નહીં, તો લગ્વ હુઈ, વો ખુદ શર હે.

હઝરત ઉમ્મે હબીબા (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કિયાકે આદમીકા હર કલામ ઉસપર વબાલ હે, કોઈ નફા દેને વાલી ચીઝ નહીં, બજુઝ ઈસકે કે ભલાઈકા હુકમ કરે યા બુંરાઈસે રોકે યા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઝિકર કરે. ઈસ હદીસકો સુનકર એક શખ્સ કેહને લગે, યે હદીસ તો બડી સખ્ત હે. હઝરત સુફિયાન સૂરી (રદી.) ને ફરમાયા, ઈસમેં હદીસકી સખ્તીકી ક્યા બાત હે ? યે તો ખુદ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને કુરઆન શરીફમેં ફરમાયા -

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۚ
وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا (نساء ع ۱۷)

તરજુમા 'લોગોંકી અકસર સરગોશિયોંમેં ખૈર નહીં હોતી, હાં મગર જો લોગ એસે હૈં કે ખૈરાત યા કિસી નેક કામકી યા લોગોંમેં બાહમ ઈસ્લાહ કર દેનેકી તર્ગીબ દેતે હૈં ઔર જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકી ખુશ્નૂદીકે વાસ્તે યે કામ કરેગા, હમ ઉસકો અન્કરીબ બહોત ઝિયાદા અજર અતા કરેંગે.' (સૂરએ નિસા-૧૭)

હઝરત અબૂઝર (રદી.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે અર્ઝ કિયા, મુઝે કુછ વસીયત ફરમા દીજિએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે તુમ્હેં અલ્લાહકે ખૌફકી વસીયત કરતા હૂં કે યે તુમ્હારે હર કામકે લિએ ઝીનત હે. મૈંને અર્ઝ કિયા, કુછ ઔર ઈર્શાદ ? ફરમાયા કે કુરઆન શરીફકી તિલાવત ઔર અલ્લાહકે ઝિકરકા એહતિમામ કે યે આસમાનોંમેં તુમ્હારે ઝિકરકા સબબ હે ઔર ઝમીનમેં તુમ્હારે લિએ નૂર હે. મૈંને ઔર ઝિયાદતી ચાહી તો ઈર્શાદ ફરમાયા કે સુકૂત બહોત કસરતસે રખ્ખા કરો, યે શૈતાનકે દૂર રેહનેકા ઝરિયા હે ઔર દીની કામોંમેં મદદકા સબબ હે. મૈંને ઔર ઝિયાદતી ચાહી તો ફરમાયા કે હંસનેકી ઝિયાદતીસે એહતરાજ કરો. (બચો) ઈસસે દિલ મર જાતા હે ઔર મુંહકી રૌનક કમ હો જાતી હે. મૈંને અર્ઝ કિયા ઔર કુછ ? ફરમાયા હક બાત કહો, ચાહે કડવી ક્યોં ન હો. મૈંને અર્ઝ કિયા, ઔર કુછ ? ફરમાયા, અલ્લાહકે મા'મલેમેં કિસીસે ખૌફ ન કરો. મૈંને અર્ઝ કિયા, ઔર કુછ ? ફરમાયા કે તુમ્હેં અપને ઉયૂબ (કા ફિકર) લોગોંકે ઉયૂબકો દેખનેસે રોક દે. (દુર્રે મન્સૂર)

ઇમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઝુબાન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી બડી નેઅમતોં મેંસે એક નેઅમત હે ઓર ઉસકી ગરીબ વ લતીફ સિફઅતોંમેંસે એક સનઅત હે, ઉસકા જુસ્સા છોટા હે, લેકિન ઉસકી ઇતાઅત ઓર ગુનાહ બહોત બડે હૈં, હત્તાકે કુફ્ર વ ઇસ્લામ જો ગુનાહ ઓર ઇતાઅતમેં દો આખિરી કિનારેં પર હૈં, ઇસીસે ઝાહિર હોતે હૈં. ઇસકે બાદ ઇસકી બહોત-સી આફતેં શુમાર કી હૈં. બેકાર ગુફતગૂ, બેહૂદા બાતેં, જંગ વ જદલ, મુંહ ફૈલાકર બાતેં કરના, મુકફ્ફા ઇબારતોં ઓર ફસાહતમેં તકલ્લુફ કરના, ફહશ બાત કરના, ગાલી દેના, લા'નત કરના, શેર વ શાયરીમેં ઇન્હિમાક, કિસીકે સાથ તમસ્ખુર કરના, કિસીકા રાઝ ઝાહિર કરના, ઝૂઠા વાઅદા કરના, ઝૂઠ બોલના, ઝૂઠી કસમ ખાના, કિસી પર તા'રીજ કરના, તા'રીજકે તૌર પર ઝૂઠ બોલના, ગીબત કરના, ચુગલખોરી કરના, દોરંગી બાતેં કરના, બે-મહલ કિસીકી તા'રીફ કરના, બે-મહલ સવાલ કરના વગૈરહ-વગૈરહ. ઇતની કસીર આફતેં ઇસ છોટી-સી ચીઝકે સાથ વાબિસ્તા હૈં કે ઉનકા મસ્અલા નિહાયત ખતરનાક હે. ઇસી વજહસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ચૂપ રેહનેકી બહોત તર્ગીબ ફરમાઇ હે.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ હે કે જો શખ્સ ચૂપ રહા, વો નિજાત પા ગયા. એક સહાબી (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મુઝે ઇસ્લામકે બારેમેં એસી ચીઝ બતા દીજિયે કે આપકે બાદ મુઝે કિસીસે પૂછના ન પડે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર ઇમાન લાઓ ઓર ઉસપર ઇસ્તિકામત રખ્ખો, ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, હુઝૂર ! મૈં કિસ ચીઝસે બચૂં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અપની ઝુબાનસે.

એક ઓર સહાબી (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! નિજાતકી કયા સૂરત હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અપની ઝુબાનકો રોકે રખ્ખો, અપને ઘરમેં રહો (ફુઝૂલ બાહર ન ફિરો) ઓર અપની ખતાઓં પર રોતે રહો.

એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઇર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ દો ચીઝોંકા ઝિમ્મા લે લે, મૈં ઉસકે લિયે જન્નતકા ઝિમ્મેદાર હૂં - એક ઝુબાન, દૂસરી શર્મગાહ.

એક હદીસમેં હે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે સવાલ કિયા ગયા કે જો ચીઝેં જન્નતમેં દાખિલ કરને વાલી હૈં, ઉનમેં સબસે અહમ કયા ચીઝ હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકા ખૌફ ઓર અચ્છી આદતેં. ફિર અર્ઝ કિયા ગયા કે જહન્નમમેં જો ચીઝેં દાખિલ કરને વાલી હૈં, ઉનમેં અહમ ચીઝ કયા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, મુંહ ઓર શર્મગાહ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) સફા ઓર મર્વહ કી સઇ કર

રહે થે ઔર અપની ઝુબાનકો ખિતાબ કરકે ફરમાતે થે, અય ઝુબાન ! અચ્છી બાત કેહ ! નફા કમાએગી, ઔર શરસે સુકૂત કર, સલામત રહેગી. ઈસ્સે પેહલે કે શર્મિન્દા હો. કિસીને પૂછા કે યે જો કુછ આપ ફરમા રહે હૈં, અપની તરફસે ફરમા રહે હૈં યા આપને ઈસ બારેમેં કુછ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે સુના હે ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે સુના હે કે આદમીકી ખતાઓંકા અકસર હિસ્સા ઉસકી ઝુબાનસે હોતા હે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ અપની ઝુબાનકો રોકે રહે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી એબપોશી કરતે હૈં ઔર જો શખ્સ અપને ગુસ્સે પર કાબૂ રખ્ખે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો અપને અઝાબસે મેહફૂઝ ફરમાતે હૈં ઔર જો શખ્સ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી બારગાહમેં મા'ઝરત કરતા હે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે ઉઝરકો કુબૂલ ફરમાતે હૈં.

હઝરત મઆઝ (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મુઝે કુછ વસીયત ફરમાએં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઈસ તરહ ઈબાદત કરો, ગોયા કે ઉસકો દેખ રહે હો ઔર અપને આપકો મુરદોંમેં શુમાર કરો ઔર અગર તુમ કહો તો મૈં વો ચીઝ બતાઊં, જિસ્સે ઈન ચીઝોં પર સબસે ઝિયાદા કુદરત હાસિલ હો જાએ ઔર યે ફરમાકર અપની ઝુબાનકી તરફ ઈશારા ફરમાયા. (એહયા)

હઝરત સુલૈમાન (અલા નબીયિના વ અલયહિસ્સલામુ) સે નકલ કિયા ગયા કે અગર કલામ ચાંદી હે તો સુકૂત સોના હે.

હઝરત લુકમાન હકીમ (અલૈ.) જો અપની હિકમત વ દા'નાઈકી વજહસે દુનિયામેં મશહૂર હૈં, એક હબશી ગુલામ, નિહાયત બદ-સૂરત થે, મગર અપની હિકમતોંકી વજહસે મુકતદા-એ-આલમ થે. કિસી ને ઉનસે પૂછા કે તૂ ફલાં શખ્સકા ગુલામ નહીં હે ? ઉન્હોંને ફરમાયા, બેશક હૂં. ફિર ઉસને કહા કે તૂ ફલાં પહાડકે નીચે બકરિયાં ન ચરાતા થા ? ઉન્હોંને ફરમાયા, સહી હે. ફિર ઉસને કહા કે ફિર યે મર્તબા કિસ બાતસે મિલા ? ઉન્હોંને ફરમાયા, (ચાર ચીઝોંસે), ૧. અલ્લાહકા ખોફ, ૨. બાતમેં સચ્ચાઈ, ૩. અમાનતકા પૂરા-પૂરા અદા કરના ઔર ૪. બે-ફાયદા બાતસે સુકૂત. ઔર ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં ખુસૂસી આદત કસરતે સુકૂતકી ઝિકર કી ગઈ. (દુર્રે મન્સુર)

હઝરત બરા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક બદ્દૂ ને આકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મુઝે એસા અમલ બતા દીજિએ જો જન્નતમેં લે જાનેવાલા હો. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ભૂખેકો ખાના ખિલાઓ, પ્યાસેકો પાની પીલાઓ, અચ્છી બાતોંકા

લોગોંકો હુક્મ કરો ઔર બૂરી બાતોંસે રોકો ઔર યે ન હો સકે તો અપની ઝુબાનકો ભલી બાતકે અલાવા બોલનેસે રોકે રખ્ખો.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હે કે અપની ઝુબાનકો ખેરકે અલાવાસે મેહફૂઝ રખ્ખો કે ઉસકે ઝરિએસે તુમ શૈતાન પર ગાલિબ રહોગે. યે ચંદ રિવાયાત મુખ્તસરન ઝિકર કી હૈં, ઈનકે અલાવા બહોત સી રિવાયાત ઔર આસાર હૈં, જિનકો ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને ઝિકર કિયા ઔર અલ્લામા ઝુબૈદી (રહ.) ઔર હાફિઝ ઈરાકી (રહ.) ને ઉનકી તખરીજ કી હે. ઉનસે મા'લૂમ હોતા હે કે ઝુબાનકા મસ્અલા અહમ મસ્અલા હે, જિસ્સે હમ લોગ બિલકુલ ગાફિલ હૈં, જો ચાહા, ઝુબાનસે કેહ દિયા, હાલાંકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે દો નિગેહબાન હર વક્ત દિન ઔર રાત, દાએં ઔર બાએં મોંઢોં પર મૌજૂદ રેહતે હૈં જો હર ભલાઈ ઔર બુરાઈકો લિખતે હૈં. ઈસ સબકે બાદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઔર ઉસકે પાક રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ક્યા-ક્યા એહસાન ઝિકર કિયા જાએ, આદમીસે બે-ઈલ્તિફાતીમેં ફુઝૂલ બાત નિકલ હી જાતી હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, કફ્ફારા મજલિસકા યે હે કે ઉઠનેસે કબ્લ તીન મર્તબા યે દુઆ પઢ લે -

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ اَسْتَغْفِرُكَ
وَاَتُوْبُ اِلَيْكَ

સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી સુબ્હાન કલ્લાહુમ્મ વબિ હમ્દિ ક- અશ્હદુ અલ્લા ઈલા હ- ઈલ્લા અન્ત અસ્તગ્ફિરુક વ અતૂબુ ઈલૈક. (હિસ્ન હસીન)

એક હદીસમેં હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) આખીરમેં ઈન કલમાતકો પઢા કરતે થે. કિસીને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! આપ પેહલે તો ઈન કલમાતકો નહીં પઢતે થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે યે કલમાત મજલિસકા કફ્ફારા હે.

એક ઔર હદીસમેં હે, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ચંદ કલમે ઐસે હૈં કે જો શખ્સ મજલિસસે ઉઠનેકે વક્ત તીન મર્તબા ઉનકો પઢે તો વો મજલિસકી ગુફ્તગૂકે લિએ કફ્ફારા હોતે હૈં ઔર અગર મજલિસે ખેરમેં પઢે જાએં તો ઉસ મજલિસ (કે ખેર) પર ઉનસે મુહર લગ જાતી હે, જૈસાકે ખતકે ખત્મ પેર મુહર લગાઈ જાતી હે, વો કલમાત યે હૈં -

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ اَسْتَغْفِرُكَ وَاَتُوْبُ اِلَيْكَ

સુબ્હન કલ્લાહુમ્મ વ- બિહમ્દિ ક- લા ઈલા હ- ઈલ્લા અન્ત અસ્તગ્ફિરુ

ક- વ અતુબુ ઈલૈક. (અબૂ દાઊદ)

૮. ચૌથા મઝમૂન હદીસે બાલામેં સિલા રહમીકે મુતઅલ્લિક હે, ઈસકા મુફસ્સલ બયાન આઈન્દા ફસ્લોંમેં આ રહા હે.

હદીસ - ૨૨ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હે કે જો શખ્સ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર ઔર આખિરતકે લિએ ઝરૂરી હે કે અપને મેહમાનકા ઈક્રામ કરે. મેહમાનકા જાયઝા એક દિન-રાત હે ઔર મેહમાની તીન દિન-રાત ઔર મેહમાનકે લિએ યે જાઈઝ નહીં કે ઈતના તવીલ ક્યામ કરે, જિસ્સે મેઝબાન મશક્કતમેં પડ જાએ. (મિશ્કાત)

(٢٢) عن ابی شریح الکعبی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیکرم ضیفه جائزته یوم ولیلة والضیافة ثلاثة ایام فما بعد ذلك فهو صدقة ولا یحل له ان یثوی عنده حتی یحرجه رمتفق علیه کذا فی المشکوٰة

ફાયદા — ઈસ હદીસ શરીફમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને દો અદબ ઈર્શાદ ફરમાએ - એક મેઝબાનકે મુતઅલ્લિક, દૂસરા મેહમાનકે મુતઅલ્લિક. મેઝબાનકા અદબ યે હે કે અગર વો અલ્લાહ પર ઔર આખિરતકે દિન પર ઈમાન રખતા હે જૈસાકે પેહલી હદીસમેં ગુઝર ચૂકા હે, તો ઉસકો ચાહિએ કી મેહમાનકા ઈકરામ કરે ઔર મેહમાનકા ઈક્રામ યે હે કે કુશાદારુઈ ઔર ખુશ ખુલ્કીસે પેશ આએ, નરમીસે ગુફતગૂ કરે. (મઝાહિર)

એક હદીસમેં હે કે સુન્નત યે હે કે આદમી મેહમાનકે સાથ ઘરકે દરવાજે તક મુશાયઅતકે લિએ જાએ. (મિશ્કાત)

હઝરત ઉકબા (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ મેહમાની ન કરે, ઉસમેં કોઈ ખૈર નહીં.

હઝરત સમરહ (રદી.). ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મેહમાનોંકી ઝિયાફતકા હુકમ ફરમાયા કરતે થે. (મજમઉઝ્ઝવાઈદ)

એક શખ્સને દેખાકે હઝરત અલી (રદી.) રો રહે હૈં. ઉસને સબબ પૂછા તો આપને ફરમાયા કે સાત દિનસે કોઈ મેહમાન નહીં આયા, મુઝે ઈસકા ડર હે કે કહીં હક તઆલા શાનુહૂને મેરી અહાનતકા ઈરાદા તો નહીં કર લિયા. (એહયા)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હદીસે બાલામેં મેહમાનકે ઈક્રામકા હુકમ ફરમાનેકે બાદ ઈર્શાદ ફરમાયા હે ઉસકા જાયઝા એક દિન રાત હે. ઈસકી તફસીરમેં ઉલમાકે ચંદ કૌલ હૈં -

હઝરત ઈમામ માલિક (રદી.) સે યે નકલ કિયા ગયા હે કે ઈસ્સે મુરાદ

ઈક્રામ વ એ'જાઝ ઓર ખુસૂસી તોહફે હૈં યા'ની એક દિન-રાત તો ઉસકે એજાઝમેં અચ્છા ખાના તૈયાર કરે ઓર બાકી અય્યામમેં મા'મૂલી મેહમાની. ઈસકે બાદ ફિર ઉલમાકે ઈસમેં દો કૌલ હૈં કે તીન દિનકી મેહમાની, જો હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાક ઈર્શાદમેં વારિદ હુઈ હે, વો ઉસ એક દિનકે બાદ હે યા'ની મેહમાનકા હક કુલ ચાર દિન હો ગએ યા વો એક દિન ખુસૂસી એ'જાઝકા ભી ઈન દિનમેં દાખિલ હે.

દૂસરા મતલબ યે હે કે જાઈઝેસે મુરાદ નાશ્તા હે રાસ્તેકા ઓર હાસિલ યે હે કે અગર મેહમાન કિયામ કરે તો તીન દિનકી મેહમાની હે ઓર કિયામ ન કર સકે તો એક દિનકા નાશ્તા. (ફત્હુલ બારી)

તીસરા મતલબ યે હે કે જાઈઝેસે મુરાદ તો નાશ્તા હી હે, લેકિન જો મતલબ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે તીન દિનકી મેહમાની ઓર ચૌથે દિન રૂખ્સતકે વક્ત એક દિનકા નાશ્તા.

ચૌથા મતલબ યે હે કે જાયઝાસે મુરાદ ગુઝર હે ઓર મતલબ યે હે કે જો શખ્સ મુસ્તકિલ મુલાકાતકે લિએ આએ ઉસકા હક તીન દિન કિયામકા હે ઓર જો રાસ્તેમેં ગુઝરતે હુએ ઠહર જાએ કે અસલ મકસૂદ આગે જાના થા, યે જગહ રાસ્તેમેં પડ ગઈ, ઈસ લિએ યહાં ભી કિયામ કર લિયા, તો ઉસકે કિયામકા હક સિર્ફ એક દિન હે. (મુન્ઝરી)

ઓર ઈન સબ અકવાલકા ખુલાસા મુખ્તલિફ હેસિયતસે મેહમાનકે ઈક્રામકા એહતિમામ હી હે કે એક દિનકા ઉસકા ખુસૂસી એહતિમામ ખાનેકા કરે ઓર રવાનગીકે વક્ત નાશ્તેકા ભી, બિલખુસૂસ એસે રાસ્તોંમેં જહાં રાસ્તેમેં ખાના ન મિલ સકતા હો.

દૂસરા અદબ હદીસે બાલામેં મેહમાનકે લિએ હે કે કહીં જાકર ઈતના તવીલ કિયામ ન કરે જિસ્સે મેઝબાનકો તંગી ઓર દિક્કત પેશ આએ.

એક ઓર હદીસમેં ઈસ લફઝકી જગહ યે ઈર્શાદ હે કે ઈતના ન ઠેહરે કે મેઝબાનકો ગુનાહગાર બના દે, યા'ની યે કે ઉસકે તવીલ કિયામકી વજહસે મેઝબાન ઉસકી ગીબત કરને લગે યા કોઈ એસી હરકત કરે જિસ્સે મેહમાનકો અઝીયત હો યા મેહમાનકે સાથ કિસી કિસ્મકી બદગુમાની કરને લગે કે યે સબ ઉમૂર મેઝબાનકો ગુનહગાર બનાને વાલે હૈં. લેકિન યે સબ કુછ ઈસ સૂરતમેં હે કે મેઝબાનકી તરફસે મેહમાનકે કિયામ પર ઈસ્રાર ઓર તકાઝા ન હો યા ઉસકે અન્દાઝસે ગાલિબ ગુમાન યે હો કે ઝિયાદા કિયામ ઉસપર ગરાં નહીં હે.

એક હદીસમેં હે કે કિસીને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! કયા ચીઝ હે જો ઉસકો ગુનાહમેં ડાલે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઉસકે પાસ ઈતના કિયામ કરે કે મેઝબાનકે પાસ ઉસકે ખિલાનેકો કુછ ન હો.

હાફિઝ (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસમેં હઝરત સલમાન (રદી.) કા અપને મેહમાનકે સાથ એક કિસ્સા પેશ આયા, (ફત્હ) જિસકે તરફ હાફિઝ (રહ.) ને ઈશારા કિયા હે. ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને ઉસકો નકલ કિયા હે.

હઝરત અબૂ વાઈલ (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈં ઔર મેરા એક સાથી હઝરત સલમાન (રદી.) કી ઝિયારતકે લિએ ગએ. ઉન્હોંને જૌકી રોટી ઔર નીમ કોફતા નમક હમારે સામને રખ્ખા. મેરા સાથી કેહને લગાકે અગર ઈસકે સાથ સાતર (પોદીનેકી એક કિસ્મ હે) હોતા તો બડા લઝીઝ હોતા. હઝરત સલમાન (રદી.) તશરીફ લે ગએ ઔર વુઝૂકા લોટા રેહન રખકર સાતર ખરીદ લાએ. જબ હમ ખા ચૂકે તો મેરે સાથીને કહા -

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ قَنَّعَنَا بِمَا رَزَقَنَا.

અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિલ્લઝી કન્નઅ-ના બિમા ર-ઝ-ક-ના (સબ તા'રીફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે લિએ હે, જિસને હમેં મા હઝર પર કનાઅતકી તૌફીક અતા ફરમાઈ. હઝરત સલમાન (રદી.) ને ફરમાયા, અગર તુમ્હેં મા હઝર પર કનાઅત હોતી તો મેરા લોટા ગિરવી ન રખ્ખા જાતા. (એહયા)

હાસિલ યે હે કે મેઝબાન પર ઐસી ફરમાઈશ કરના જિસ્સે ઉસકો દિક્કત હો, યે ભી 'ઇહ્‌રૂજુહૂ' (મેઝબાનકો તંગીમેં ડાલને મેં) દાખિલ હે. દૂસરેકે ઘર જાકર ચુનાં-ચુનીં કરના, યે ચાહિએ, વો ચાહિએ, હરગિઝ મુનાસિબ નહીં હે. જો વો હાઝિર કર રહા હે, ઉસકો સબર વ શુકરસે બશાશતકે સાથ ખા લેના ચાહિએ. ફરમાઈશેં કરના બસા ઔકાત મેઝબાનકી દિક્કત ઔર તંગીકા સબબ હોતા હે, અલબત્તા અગર મેઝબાનકે હાલસે યે અન્દાઝા હો કે વો ફરમાઈશસે ખુશ હોતા હે, મસલન ફરમાઈશ કરનેવાલા કોઈ મેહબૂબ હો ઔર જિસ્સે ફરમાઈશ કી જાએ, વો જાંનિસાર હો, તો જો ચાહે ફરમાઈશ કરે.

હઝરત ઈમામ શાફઈ (રહ.) બગદાદમેં જાફરાની (રહ.) કે મેહમાન થે ઔર વો હઝરત ઈમામ (રહ.) કી ખાતિરમેં રોઝાના અપની બાંદીકો એક પરચા લિખ્ખા કરતા થા, જિસમેં ઉસ વક્તકે ખાનેકી તફસીલ હોતી થી. હઝરત ઈમામ શાફઈ (રહ.) ને એક વક્ત બાંદીસે પરચા લેકર દેખા ઔર ઉસમેં અપને કલમસે એક ચીઝકા ઈઝાફા ફરમા દિયા. દસ્તરખ્વાન પર જબ જાફરાનીને વો ચીઝ દેખી તો બાંદી પર એ'તરાઝ કિયાકે મૈંને ઈસકે પકાનેકો નહીં લિખ્ખા થા. વો પરચા લેકર આકાકે પાસ આઈ ઔર પરચા દિખાકર કહા કે યે ચીઝ હઝરત ઈમામ (રહ.) ને ખુદ અપને કલમસે ઈઝાફા કી થી. જાફરાનીને જબ ઉસકો દેખા ઔર હઝરત (રહ.) કે કલમસે ઉસમેં ઈઝાફે પર નઝર પડી તો ખુશીસે બાગ-બાગ હો ગયા

ઓર ઇસ ખુશીમેં ઉસ બાંદીકો આઝાદ કર દિયા. (એહયા)

અગર એસા કોઇ મેહમાન હો ઓર એસા મેઝબાન હો તો યકીનન ફરમાઇશ ભી લુત્ફકી ચીઝ હે.

હદીસ નં. ૨૩ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઇર્શાદ હે કે મુસલમાનકે અલાવા કિસીકે સાથ મુસાહબત ઓર હમ-નશીની ન રખ્ખ ઓર તેરા ખાના ગેર-મુત્તકી ન ખાએ. - તિરમઝી

(٢٣) عن ابي سعيد انه سمع النبي صلى الله عليه وسلم يقول لا تصاحب الا مؤمنا ولا يأكل طعامك الا تقي رواه الترمذي وابو داؤد والدارمي كذا في المشكوة
-(ترغيب)

ફાયદા -- ઇસ હદીસ પાકમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને દો આદાબ ઇર્શાદ ફરમાએ -

૧. અવ્વલ યે કે હમશીની ઓર નશિસ્ત વ બર્ખાસ્ત ગેરમુસ્લિમકે સાથ ન રખ. અગર ઇસ્સે કામિલ મુસલમાન મુરાદ હે, તબ તો મતલબ યે હે કે ફાસિક વ ફાજિર લોગોંકે સાથ મુજાલસત ઇખ્તિયાર ન કર. દૂસરે જુમ્લેમેં ચૂં કે મુત્તકીકા ઝિકર હે, ઉસ્સે ઇસ મફહૂમકી તા'ઇદ હોતી, હે, નીઝ ઇસ્સે ભી તા'ઇદ હોતી હે કે એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ હે કે ન દાખિલ હોં તેરે ઘરમેં મગર મુત્તકી લોગ. (કંઝ) ઓર અગર ઇસ્સે મુતલકન મુસલમાન મુરાદ હે તો મતલબ યે હે કે કાફિરોંકે સાથ બે-ઝરૂરત મુજાલસત ઇખ્તિયાર ન કી જાએ ઓર હર સૂરતમેં તંબીહ મકસૂદ હે અચ્છી સોહબત ઇખ્તિયાર કરને પર, ઇસ લિએકે આદમી જિસ કિસ્મકે લોગોંમેં કસરતસે નશિસ્ત-બર્ખાસ્ત રખ્ખા કરતા હે, ઉસી કિસ્મકે આસાર આદમીમેં પૈદા હુઆ કરતે હેં. ઇસી બિના પર હુઝૂર (સલ્લ.) કા વો ઇર્શાદ હે જો અભી ગુઝરા કે તેરે ઘરમેં મુત્તકિયોંકે અલાવા દાખિલ ન હોં યા'ની ઉનસે મેલ-જોલ હોગા તો ઉનકે અસરાત પૈદા હોંગે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઇર્શાદ હે કે સાલેહ હમનશીનકી મિસાલ મુશ્ક બેચનેવાલેકી હે કે અગર ઉસકે પાસ બેઠા જાએ તો વો તુઝે થોડા સા મુશ્કકા હદ્યા ભી દે દેગા, તો તૂ ઉસ્સે ખરીદ ભી લેગા. ઓર દોનોં બાતેં ન હોં તો પાસ બેઠનેકી વજહસે મુશ્કકી ખુશ્બૂસે દિમાગ મુઅત્તર રહેગા (ઓર ફરહત પહોંચતી રહેગી.) ઓર બૂરે સાથીકી મિસાલ લોહારકી ભટ્ઠીકે પાસ બેઠને વાલેકી હે કે અગર ઉસકી ભટ્ઠીસે કોઇ ચિંગારી ઉડકર લગ ગઈ તો કપડે જલા દેગી ઓર યેભી ન હો તો બદબૂ ઓર ધુવાં તો કહીં ગયા નહીં હે. (મિશ્કાત)

એક ઓર હદીસમેં હે કે આદમી અપને દોસ્તકે મઝહબ પર હુઆ કરતા હે, પસ અચ્છી તરહ ગોર કર લે કે કિસ્સે દોસ્તી કર રહા હે ? (વહી) મતલબ

યે હૈ કે પાસ બૈઠનેકા ઓર સોહબતકા અસર બે-ઈરાદા રફતા-રફતા આદમીમેં સરાયત કરતા રેહતા હૈ, યહાં તકકે આદમી ઉસકા મઝહબ ભી ઈખ્તિયાર કર લિયા કરતા હૈ, ઈસ લિએ પાસ બૈઠનેવાલોંકી દીની હાલતમેં અચ્છી તરહસે ગૌર કર લેના ચાહિએ. બદ - દીનોંકે પાસ કસરતસે બૈઠનેસે બદ - દીની આદમીમેં પૈદા હુઆ કરતી હૈ. રોઝમર્રાકા તજુર્બા હૈ કે શરાબ પીને વાલોંકે, શતરંજ ખેલને વાલોંકે પાસ થોડે દિન કસરતસે ઉઠના-બૈઠના હો તો યે મર્ઝ આદમીમેં લગ જાતે હૈં.

એક ઓર હદીસમેં હૈ, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હઝરત અબૂ રિઝીન (રદી.)સે ફરમાયા કે મૈં તુઝે ઐસી ચીઝ બતાઉં, જિસ્સે ઉસ ચીઝ પર કુદરત હો જાએ જો દારૈનકી ખૈરકા સબબ હો, અલ્લાહકા ઝિકર કરને વાલોંકી મજલિસ ઈખ્તિયાર કર ઓર જબ તૂ તન્હા હુઆ કરે તો જિસ કદર ભી કર સકે, અલ્લાહકે ઝિકરસે અપની ઝુબાનકો હરકત દેતા રહા કર ઓર અલ્લાહકે લિએ દોસ્તી ઓર ઉસીકે લિએ દુશ્મની કર. (વહી) યા'ની જિસ્સે દોસ્તી યા દુશ્મની હો વો અલ્લાહ હીકી રિઝાકે વાસ્તે હો, અપને નફસકે વાસ્તે ન હો.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જિસ શખ્સકી મુસાહબત ઈખ્તિયાર કરે, ઉસમેં પાંચ ચીઝેં હોના ચાહિએ -

૧. અવ્વલ સાહિબે અકલ હો, ઈસ લિએ કે અકલ અસલ રાસૂલ માલ હૈ. બેવકૂફકી મુસાહબતમેં કોઇ ફાયદા નહીં હૈ. ઉસકા-મઆલે કાર વહશત ઓર કતારહમી હૈ.

હઝરત સૂફિયાન સૂરી (રહ.) સે તો યે ભી નકલ કિયા ગયા કે અહમકકી સૂરતકો દેખના ભી ખતા હૈ.

૨. દૂસરી ચીઝ યે હૈ કે ઉસકે અખ્લાક અચ્છે હોં કે જબ આદમીકે અખ્લાક ખરાબ હોં, તો વો અકલ પર બસા ઓકાત ગાલિબ આ જાતે હૈં. એક આદમી સમઝદાર હૈ, બાતકો ખૂબ સમઝતા હૈ, લેકિન ગુસ્સા, શહવત, બુખ્લ વગૈરહ ઉસકો અક્સર અકલકા કામ નહીં કરને દેતે.

૩. તીસરી ચીઝ યે હૈ કે વો ફાસિક ન હો, ઈસ લિએ કે જો શખ્સ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ન ડરતા હો, ઉસકી દોસ્તીકા કોઇ એ'તબાર નહીં, ન મા'લૂમ કિસ જગહ કિસ મુસીબતમેં ફંસા દે.

૪. ચૌથી ચીઝ યે હૈ કે વો બિદ્અતી ન હો કે ઉસકે તઅલ્લુકાત બિદ્અતકે સાથ મુતઅસ્સિર હો જાનેકા અંદેશા હૈ ઓર ઉસકે નહૂસતકે મુતઅદ્દી હોનેકા ખોફ હૈ. બિદ્અતી ઈસકા મુસ્તહિક હૈ કે ઉસ્સે તઅલ્લુકાત અગર હોં તો મુન્કતા કર લિએ જાએં, ન યે કે તઅલ્લુકાત પૈદા કિએ જાએં.

૫. પાંચવી ચીઝ યે હૈ કે વો દુનિયા કમાને પર હરીસ ન હો કે ઉસકી

સોહબત સમ્મે કાતિલ હૈ, ઈસલિએ કે તબિઅત તશબ્બુહ ઔર ઈકિતદા પર મજબૂર હુઆ કરતી હૈ ઔર મખ્ફી તૌર પર દૂસરેકે અસરાત લિયા કરતી હૈ. (એહયા)

હઝરત ઈમામ બાકર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે મેરે વાલિદ હઝરત જૈનુલ આબિદીન (રહ.) ને વસીયત ફરમાઈ હૈ કે પાંચ આદમિયોંકે સાથ ન રેહના, ઉનસે બાત ભી ન કરના, હત્તાકે રાસ્તે ચલતે હુએ ઉનકે સાથ રાસ્તા ભી ન ચલના.

૧. એક ફાસિક શખ્સકે વો તુઝે એક લુકમા, બલ્કે એક લુકમેસે કમમેં ભી ફરોખ્ત કર દેગા. મૈંને પૂછા કે એક લુકમેસે કમમેં ફરોખ્ત કરનેકા કયા મતલબ ? ફરમાયા કે એક લુકમેકી ઉમ્મીદ પર વો તુઝે ફરોખ્ત કર દે ફિર ઉસકો વો લુકમા ભી, જિસકી ઉમ્મીદ થી, ન મિલે (મહઝ ઉમ્મીદ પર ફરોખ્ત કર દે.)

૨. બખીલકે પાસ ન જાઈઓ કે વો તુઝસે એસે વકતમેં તઅલ્લુક તોડ દેગા, જબ તૂ ઉસકા સખ્ત મુહતાજ હો.

૩. ઝૂઠેકે પાસ ન જાઈઓ કે વો બાલૂ (ધોખા)કી તરહસે કરીબકો દૂર ઔર દૂરકો કરીબ ઝાહિર કરેગા.

૪. અહમકકે પાસસે ન ગુઝરના કે વો તુઝે નફા પહોંચાના ચાહેગા ઔર નુકસાન પહોંચા દેગા.

૫. કતા રહમી કરનેવાલેકે પાસસે ન ગુઝરિયો કે મૈંને ઉસપર કુરઆન પાકમેં તીન જગહ લા'નત પાઈ હૈ. (રોઝ)

અસરાતકા લેના આદમિયોંહીકે સાથ ખાસ નહીં હૈ, બલ્કે જિસ ચીઝકે સાથ આદમીકા તલબ્બુસ ઝિયાદા હુઆ કરતા હૈ, ઉસકે અસરાત મખ્ફી તૌર પર આદમીકે અન્દર આ જાયા કરતે હૈં.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે નકલ કિયા ગયા કે બકરીયોંવાલોંમેં મસ્કનત હોતી હૈ ઔર ફખર વ તકબ્બુર ઘોડેવાલોંમેં હોતા હૈ, ઈસકી વજહ ઝાહિર હૈ કે ઈન દોનોં જાનવરોંમેં યે સિફાત પાઈ જાતી હૈં. ઉંટ ઔર બેલવાલોંમેં શિદ્દત ઔર સખ્તદિલી ભી વારિદ હુઈ હૈ.

મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં ચીત્તેકી ખાલ પર સવારીકી મુમાનઅત આઈ હૈ. ઉલમાને મિનજુમ્લા દૂસરી વુજૂહકે ઈસકી એક વજહ યે ભી ફરમાઈ હૈ કે તાબસાતાકી વજહસે ઉસમેં દરિંદગીકી ખસ્લત પૈદા હોતી હૈ. (કોકબ)

૨. દૂસરા અદબ હદીસે બાલામેં યે હૈ કે તેરા ખાના મુત્તકી લોગ હી ખાઐં, યે મઝમૂન ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં આયા હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે અપના ખાના મુત્તકી લોગોંકો ખિલાઓ, ઔર અપને એહસાનકા મો'મિનોંકો મુવરિદ બનાઓ. (ઈત્તેહાફ)

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે ઈસ્સે મુરાદ દા'વત ખાના હૈ, હાજતકા ખાના નહીં

હે, ચુનાંચે એક હદીસમેં હે કે અપને ખાનેસે ઉસ શખ્સકી ઝિયાફત કરો, જિસ્સે અલ્લાહકી વજહસે મુહબ્બત હો. (વહી) દફા-એ-હાજત કે ખાનેમેં હક તઆલા શાનુહૂને કેદિયોંકે ખિલાનેકી ભી મદ્દહ ફરમાઈ હે ઓર કેદી ઉસ ઝમાનેકે કાફિર થે, (મઝાહિર) જૈસાકે આયાતકે સિલસિલેમેં નં. ૩૪ પર યે મઝમૂન ગુઝર ચુકા હે ઓર અહાદીસકે સિલસિલેમેં નં. ૧૦ પર ગુઝર ચુકા હે કે એક ફાહિશા ઔરતકી મહઝ ઈસી વજહસે મગ્ફેરત હુઈ કે ઉસને એક પ્યાસે કુત્તેકો પાની પિલાયા થા. ઓર ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં મુખ્તલીફ મઝામીનસે ઈસકી તા'ઈદ હોતી હે.

હુઝૂર (સલ્લ.) ને તો કાયદા ઓર ઝાબ્તા ફરમા દિયાકે હર જાનદારમેં અજર હે, ઈસમેં મુત્તકી, ગૈર-મુત્તકી, મુસ્લિમ-કાફિર, આદમી-હેવાન, સબ હી દાખિલ હૈં, લિહાઝા એહતેયાજ ઓર ઝરૂરતકે ખાનેમેં યે ચીઝેં નહીં દેખી જાતીં, વહાં તો એહતિયાજકી શિદ્દત ઓર કિલ્લત દેખી જાતી હે, જિતની ઝિયાદા એહતેયાજ હો, ઉતના હી ઝિયાદા સવાબ હોગા.

યે ખાના દા'વત ઓર તઅલ્લુકાતકા હે, ઈસમેં ભી અગર કોઈ દીની મસ્લહત હો, ખૈરકી નીય્યત હો, તો જિસ દરજેકી વો ખૈર ઓર મસ્લહત હોગી, ઉસી દરજેકા અજર હોગા, અલ-બત્તા અગર કોઈ દીની મસ્લહત ન હો તો ફિર ખાનેવાલા જિતના ઝિયાદા મુત્તકી હોગા, ઉતના હી ઝિયાદા અજરકા સબબ હોગા.

સાહિબે મઝાહિર ઓર ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે મુત્તકીયોંકો ખિલાના તા'અત ઓર નેકિયોં પર ઈઆનત હે ઓર ફાસિકોંકો ખિલાના ફિસ્ક વ ફુજૂર પર ઈઆનત હે ઓર ઝાહિર ચીઝ હે કે મુત્તકી ઓર નેક આદમીમેં જિતની ઝિયાદા તાં'કત ઓર કૂવ્વત આએગી, ઈબાદતમેં ઝિયાદા મસરૂફ હોગા ઓર ફાસિક ફાજિરમેં અચ્છે ખાનોંસે જિતની ઝિયાદા કુવ્વત હોગી, લહવ વ લઈબ, ફિસ્ક વ ફુજૂરમેં બઢેગા, જિસ્સે ઉસકી ઈઆનત હુઈ.

એક બુઝુર્ગ અપને ખાનેકો ફુકરા-એ-સૂફિયા હીકો ખિલાતે થે. કિસીને અર્ઝ કિયા કે અગર આપ આમ ફુકરાકો ભી ખિલાએં, તો બેહતર હો. ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઈન લોગોંકી સારી તવજ્જોહ અલ્લાહ તઆલાકી તરફ હે, જબ ઉનકો ફાકા હોતા હે તો ઈસ્સે તવજ્જોહમેં ઈન્તિશાર હોતા હે. મૈં એક શખ્સકી તવજ્જોહકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તક લગાએ રખ્ખૂં, યે ઈસ્સે બેહતર હે કે એસે હઝાર આદમિયોંકી ઈઆનત કરૂં, જિનકી સારી તવજ્જોહ દુનિયાકી તરફ હે. હઝરત જુનેદ બગદાદી (રહ.) ને જબ યે બાત સુની, તો બહોત પસન્દ ફરમાયા. (એહયા, ઈત્તેહાફ)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રદી.) સે એક દરઝીને દર્યાફત કિયા કે મૈં ઝાલિમ બાદશાહોંકે કપડે સીતા હૂં, કયા આપકા ખ્યાલ હે કે મૈં ભી ઝાલિમોંકી ઈઆનત કર રહા હૂં ? ઉન્હોંને ઈર્શાદ ફરમાયા, નહીં, તૂ ઈઆનત કરનેવાલોંમેં

નહીં હે, તૂ તો ખુદ ઝાલિમ હે ઝાલિમકી ઈઆનત કરનેવાલે વો લોગ હૈં જો તેરે હાથ સૂઈ-ધાગા ફરોખ્ત કરેં. (એહયા)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે જો શખ્સ કરીમ પર એહસાન કરતા હે, ઉસકો ગુલામ બના લેતા હે ઓર જો ઝલીલ (લઈમ) શખ્સ પર એહસાન કરતા હે, ઉસકી દુશ્મની અપની તરફ ખીંચતા હે. (કંઝ)

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે અપના ખાના મુત્તકી લોગોંકો ખિલાઓ ઓર અપના એહસાન મો'મિનીન પર કરો. (મિશ્કાત) ઓર ઈસમેં અલાવા બાલાઈ મસાલેહકે મુત્તકી ઓર મો'મિનીનકા ઈઝાઝ વ ઈકરામ ભી હે ઓર યે ખુદ મુસ્તકીલ તૌર પર મંદૂબ ઓર મા'મૂર બિહી હે. ઈસી વજહસે ઉલમાને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પાક ઈર્શાદકી, જિસમેં આપને ફાસિકોંકી દા'વત કુબૂલ કરનેસે મના ફરમાયા હે, (વહી) મિન જુમ્લા દૂસરી વજૂહકે એક વજહ યે ભી લિખ્ખા હે કે ફાસિકકી દઅવત કુબૂલ કરનેમેં ઉસકા એ'જાઝ વ ઈકરામ હે.

(٢٤) عن ابی هريرة قال يارسول الله ای الصدقة افضل قال جهد المقل وابدأ بمن تعول۔

(رواه ابوداؤد وغيره مشكوة)

હદીસ - ૨૪ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે સવાલ કિયા કે સબસે અફઝલ સદકા ક્યા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે નાદારકી ઈન્તિહાઈ કોશિશ, ઓર ઈબ્તિદા ઉસ્સે કરો, જિસકી પરવરિશ તુમ્હારે ઝિમ્મે હે. (અબુ દાઉદ-મિશ્કાત)

ફાયદા -- યા'ની જો શખ્સ ખુદ ઝરૂરતમંદ હો, ફકીર હો, નાદાર હો, વો અપની કોશિશસે અપનેકો મશક્કતમેં ડાલ કર જો સદકા કરે, વો અફઝલ હે.

હઝરત બિશર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે તીન અમલ બહોત સખ્ત હૈં, યા'ની ઉનમેં હિમ્મતકા કામ હે.

૧. એક તંગદસ્તીકી હાલતમેં સખાવત,

૨. દૂસરે તન્હાઈમેં તકવા ઓર અલ્લાહકા ખોફ,

૩. તીસરે એસે શખ્સકે સામને હક બાતકા કેહના, જિસ્સે ખોફ હો યા ઉમ્મીદ હો. (ઈત્તેહાફ) યા'ની ઉસ્સે અગરાઝ વાબિસ્તા હૈં ઓર યે અંદેશા હે કે વો હક બાત કેહનેસે મેરી અગરાઝ પૂરી ન કરેગા યા કિસી કિસ્મકી મઝર્રત પહોંચાએગા. હક તઆલા શાનુહૂકે પાક કલામમેં ભી ઈસકી તરફ ઈશારા ગુઝર ચુકા હે, જૈસાકે આયાતકે સિલસિલેમેં નં. ૨૮ પર ગુઝરા કે વો હઝરાત બાવજૂદ

અપની હાજત ઓર ફકરકે દૂસરોંકો તર્જીહ દેતે હૈં ઓર ઉસકે ઝેલમેં ઈસકી કુછ તફસીલ ભી ગુઝર ચુકી હે.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં, તીન શખ્સ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. ઉનમેંસે એકને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ! મેરે પાસ સૌ દીનાર (અશરફિયાં) થે. મૈંને ઉનમેંસે દસ દીનાર અલ્લાહ વાસ્તે સદકા કર દિએ. દૂસરે સાહબને અર્ઝ કિયા કે મેરે પાસ દસ દીનાર થે, મૈંને એક દીનાર સદકા કર દિયા. તીસરે સાહબને અર્ઝ કિયા કે મેરે પાસ એક હી દીનાર થા. મૈંને ઉસકા દસવાં હિસ્સા સદકા કિયા હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમ તીનોંકા સવાબ બરાબર હે, ઈસલિએ કે હર શખ્સને અપને માલકા દસવાં હિસ્સા સદકા કિયા હે.

એક ઓર હદીસમેં ઈસી કિસ્મકા એક ઓર કિસ્સા વારિદ હુઆ હે. ઉસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા યેહી ઈર્શાદ જવાબમેં હે કે તુમ સબ સવાબમેં બરાબર હો કે હર શખ્સને અપને માલકા દસવાં હિસ્સા સદકા કર દિયા.

ઉસ હદીસમેં યે ભી વારિદ હે કે ઉસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે આયતે શરીફા પઢી.

لِيُنْفِقْ ذُوْ سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ

લિ યુન્ફિક્ ઝૂં સ-અ-તિમ્મિન્ સ-અ-તિહી. (કંઝ)

યે આયતે શરીફા સૂરએ તલાકકે પેહલે રૂકૂઅકે ખત્મ પર હે. પૂરી આયતે શરીફાકા તર્જુમા યે હે કે વુસઅત વાલેકો અપને વુસઅતકે મુવાફિક ખર્ચ કરના ચાહિએ ઓર જિસકી આમદની કમ હો, ઉસકો ચાહિએ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને જિતના ઉસકો દિયા હે, ઉસમેંસે ખર્ચ કરે (યા'ની અમીર આદમી અપની હેસિયતકે મુવાફિક ખર્ચ કરે ઓર ગરીબ આદમી અપની હેસિયતકે મુવાફિક, ક્યોંકે) ખુદાએ તઆલા કિસી શખ્સકો ઉસ્સે ઝિયાદા તકલીફ નહીં દેતા, જિતના ઉસકો દિયા હે (ઓર ગરીબ આદમી ખર્ચ કરતા હુઆ ઈસ્સે ન ડરે કે ફિર બિલ્કુલ હી નહીં રહેગા) ખુદાએ તઆલા તંગીકે બાદ જલ્દી હી ફરાગત ભી દે દેગા.

અલ્લામા સુયૂતી (રહ.) ને દુર્રે મંસૂરમેં ઈસ આયતે શરીફાકે ઝેલમેં હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) કી રિવાયતકે હમમાની દૂસરે બા'ઝ સહાબા (રદી.) સે ભી રિવાયાત નકલ કી હૈં ઓર ઉનસે બઢકર એક સહી હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે એક આદમીકે પાસ દો હી દિરહમ ફકત હૈં, ઉસને ઉનમેંસે એક સદકા કર દિયા. દૂસરા શખ્સ

એસા હે કે ઉસકે પાસ બહોત બડી મિકદારમેં માલ હે, ઉસને અપને કસીર માલમેંસે એક લાખ દિરહમ સદકા કિએ તો યે એક દિરહમ સવાબમેં બઢ જાએગા.

અલ્લામા સુયૂતી (રહ.) ને જામિઉસ્સગીરમેં હઝરત અબૂઝર (રદી.) ઔર હઝરત અબૂહુરૈરહકી રિવાયાતસે ઈસકો નકલ કિયા હે ઔર સહીકી અલામત લિખ્ખી, યેહી નાદારકી કોશિશ હે કે એક શખ્સકે પાસ સિર્ફ દો દિરહમ હૈં યા'ની સાત આનેકે એક દિરમ તકરીબન સાઢે તીન આનેકા હોતા હે, ઉનમેંસે એક સદકા કર દે. ઈસ્સે ભી બઢ્હકર યે હે, જિસકો ઈમામ બુખારી (રહ.) ને રિવાયત કિયા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) જબ હમ લોગોંકો સદકેકા હુકમ ફરમાયા કરતે થે તો હમમેંસે બા'ઝ આદમી બાઝાર જાતે ઔર અપને ઉપર બોઝ લાદકર મઝદૂરીમેં એક મુદ (જો હનફીયાકે નઝદીક એક સેર વજન હે ઔર દૂસરે હઝરાતકે નઝદીક તીન પાવસે ભી કુછ કમ હે) કમાતે ઔર ઉસકો સદકા કર દેતે. (ફત્હ)

બા'ઝ રિવાયાતમેં હે કે હમમેંસે બા'ઝ આદમી જિનકે પાસ એક દિરમ ભી ન હોતા થા, બાઝાર જાતે ઔર લોગોંસે ઈસકી ખ્વાહિશ કરતે કે કોઈ મઝદૂરી પર કામ કરા લે ઔર અપની કમર પર બોઝ લાદકર એક મુદ મઝદૂરી હાસિલ કરતે.

રાવી યે કેહતે હૈં કે હમેં જહાં તક ખ્યાલ હે, ખુદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.)ને યે અપના હી હાલ બતાયા હે.

હઝરત ઈમામ બુખારી (રહ.) ને ઈસપર યે બાબ ઝિકર કિયા હે, બયાન ઉસ શખ્સકા જો ઈસલિએ મઝદૂરી કરેકે અપની કમર પર બોઝ લાદે ઔર ફિર ઉસ મઝદૂરીકો સદકા કર દે. (ફત્હ)

આજ હમમેંસે ભી કોઈ ઈસ ઉમંગકા આદમી હે કે સ્ટેશન પર જાકર સિર્ફ ઈસલિએ બોઝ ઉઠાએ કે દો ચાર આને જો મિલ જાએંગે, વો ઉનકો સદકા કર દેગા?

ઈન હઝરાતકો આખિરતકે ખાનેકા હર વકત ઉતના હી ફિકર રેહતા થા, જિતના હમેં દુનિયામેં ખાનેકા. હમ ઈસલિએ મઝદૂરી કર સકતે હૈં કે આજ ખાનેકો કુછ નહીં, લેકિન યે ઈસલિએ મઝદૂરી કરતે થે કે આજ આખિરતમેં જમા કરનેકો કુછ નહીં હે.

ઈબ્તિદાએ ઈસ્લામમેં બા'ઝ મુનાફિક એસે લોગોં પર તા'ના કરને થે, જો મશક્કત ઉઠા કર થોડા થોડા સદકા કરતે થે. હક તઆલા શાનુહૂને ઉન પર ઈતાબ ફરમાયા. ચુનાંચે ઈર્શાદ હે.

الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ
إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ (توبہ رکوع ۱۰)

તર્જુમા - (યે મુનાફિક) એસે લોગ હૈં કે નફલ સદકા કરનેવાલે મુસલમાનોં પર સદકાતકે બારેમેં તા'ન કરતે હૈં ઔર (બિલ ખુસૂસ) ઉન લોગોં પર (ઔર ભી ઝિયાદા) તા'ન કરતે હૈં જિનકો બજુઝ મેહનત ઔર મઝદુરીકે કુછ મયસ્સર નહીં હોતા. યે (મુનાફિક) ઉનકા મઝાક ઉડાતે હૈં. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉનકી મઝાક ઉડાનેકા બદલા (ઇંસી નીઅસે) દેગા (કે આખેરતમેં ઇન અહમકોંકા ભી અવ્વલ મઝાક ઉડાયા જાએગા) ઔર દુખ દેનેવાલા અઝાબ તો ઉનકે લિએ હે હી, (વો તો ટલતા નહીં.)

મુફસ્સિરીનને ઇન આયતે શરીફાકે ઝેલમેં બહોતસી રિવાયાત ઇસ કિસ્મકી ઝિકર કી હૈં કે યે હઝરાત રાત ભર હમ્માલી કરકે મઝદૂરી કમાતે ઔર સદકા કરતે ઔર જો કુછ થોડા બહોત ઘરમેં હોતા, વો તો ઉનકી નિગાહમેં સદકેહીકે વાસ્તે હોતા થા, મજબૂરીકે દરજેમેં કુછ ખુદ ભી ઇસ્તેમાલ કર લિયા.

(સૂરએ તૌબા રૂકૂઅ-૧૦)

એક મર્તબા હઝરત અલી (રદી.)કી ખિદમતમેં એક સાઇલ હાઝિર હુઆ. આપને અપને સાહબઝાદે હઝરત હસન યા હઝરત હુસૈન (રદીયલ્લાહુ અન્હુમા) સે ફરમાયા કે અપની વાલિદા (હઝરત ફાતિમા રદી.) સે કહો કે મૈંને જો છઃ દિરહમ તુમ્હારે પાસ રખ્ખે હૈં, ઉનમેંસે એક દે દો. સાહબઝાદે ગએ ઔર યે જવાબ લાએ કે વો આપને આટેકે વાસ્તે રખવાએ થે. હઝરત અલી (રદી.) ને ફરમાયા કે આદમી અપને ઇમાનમેં ઉસ વકત તક સચ્ચા નહીં હોતા, જબ તક અપને પાસકી મૌજુદ ચીઝસે ઉસ ચીઝ પર ઝિયાદા એ'તેમાદ ન હો જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે પાસ હે. અપની વાલિદાસે કહો કે વો છઃ દિરહમ સબકે સબ દે દો. હઝરત ફાતિમા (રદી.) ને તો યાદદેહાની કે તૌર પર ફરમાયા થા, ઉન્કો ઇસમેં ક્યા તા'મ્મુલ હો સકતા થા, ઇસલિએ હઝરત ફાતિમા (રદી.) ને દે દિએ. હઝરત અલી (રદી.) ને વો સબ સાઇલકો દે દિએ. હઝરત અલી (રદી.) અપની ઉસ જગહસે ઉઠે ભી નહીં થે કે એક શખ્સ ઉંટ ફરોખ્ત કરતા હુઆ આયા. આપને ઉસકી કિમત પૂછી. ઉસને એક સૌ ચાલીસ દિરમ બતાએ. આપને વો કર્ઝ ખરીદ લિયા ઔર કિંમતકી અદાએગીકા બાદકા વાઅદા કર લિયા. થોડી દેર બાદ એક ઔર શખ્સ આયા ઔર ઉંટકો દેખકર પૂછને લગા કે યે કિસકા હે ? હઝરત અલી (રદી.) ને ફરમાયા કે મેરા હે. ઉસને દર્યાફત કિયા કે ફરોખ્ત કરતે હો ? હઝરત અલી (રદી.) ને ફરમાયા, હાં. ઉસને કિમત દર્યાફત કી. હઝરત અલી (રદી.)ને દો સો દિરમ બતાએ, વો ખરીદકર લે ગયા. હઝરત અલી (રદી.) ને એક સૌ ચાલીસ દિરમ અપને કર્ઝખ્વાહ યા'ની પેહલે માલિકકો દેકર સાઠ દિરમ હઝરત ફાતિમા (રદી.)કો લાકર દે દિએ. હઝરત ફાતિમા (રદી.) ને પૂછા કે યે કહાંસે આએ ? હઝરત અલી (રદી.) ને

ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને નબી (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે વાસ્તેસે વાઅદા ફરમાયા હે કે જો શખ્સ નેકી કરતા હે, ઉસકો દસ ગુના બદલા મિલતા હે. (કંજુલ ઉમ્માલ) યેભી જુહદવાલેકી મશકક્ત થી કે કુલ સિર્ફ છઃ દિરમ તકરીબન એક રૂપયા પાંચ આને કુલ મૌજૂદ થે, જો આટેકે લિએ રખ્ખે હુએ થે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર કામિલ એ'તમાદ કરતે હુએ ઉનકો ખર્ચ ફરમા દિયા ઔર વો દર દુનિયાકા બદલા વસૂલ કર લિયા ઔર ભી બહોતસે વાકેઆત ઈન હઝરાતકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર એ'તમાદે કામિલ કરકે સબ કુછ ખર્ચ કર ડાલનેકે વારિદ હુએ હૈં.

હઝરત અબૂબકર સિદ્દિક (રદી.) કા કિસ્સા ગઝવાએ તબૂકકા મશહુર મા'રૂફ હે કે જબ હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને સદકેકા હુકમ ફરમાયા તો જો કુછ ઘરમેં થા, સબ કુછ લાકર પેશ કર દિયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે દર્યાફત ફરમાને પર કે ઘરમેં કયા છોડા, અર્ઝ કિયા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલકો યા'ની ઉનકી રિઝાકો. હાલાંકે લિખ્ખા હે કે જબ હઝરત અબૂબકર (રદી.) ઈમાન લાએ, તો ઉનકે પાસ ચાલીસ હઝાર અશરફિયાં થી. (તારીખુલ ખુલ્ફા)

મુહમ્મદ બિન ઈબાદ મુહલબી (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે વાલિદ મા'મૂન રશીદ બાદશાહકે પાસ ગએ. બાદશાહને એક લાખ દિરમ હદયા દિયા. વાલિદ સાહબ, જબ વહાંસે ઉઠકર આએ તો સબકે સબ સદકા કર દિએ. મા'મૂનકો ઈસકી ઈત્તિલા હો ગઈ. જબ દુબારા વાલિદ સાહબકી મુલાકાત હુઈ તો મા'મૂનને નારાઝીકા ઈઝહાર કિયા. વાલિદ સાહબને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મૌજૂદકા રોકના મા'બૂદકે સાથ બદ-ગુમાની હે. (એહયા) યા'ની જો ચીઝ મૌજૂદ હે, ઉસકો ખર્ચ ન કરના ઈસી ખોફસે તો હોતા હે કે યે ન રહેગી તો કહાંસે આએંગી તો ગોયા કે જિસ માલિકને ઈસ વકત દિયા હે, ઉસકો દોબારા દેના મુશ્કિલ પડ જાએગા.

બહોતસે વાકેઆત અસલાફ વ અકાબિરકે એસે ગુઝરે હૈં કે નાદારીકી હાલતમેં ભી જો કુછ થા, સબ દે દિયા, લેકિન ઈન સબ રિવાયાત ઔર વાકેઆતકે ખિલાફ અહાદીસમેં એક મઝમૂન ઔર ભી આયા હે ઔર વો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઔર મશહૂર ઈર્શાદ - ખૈરૂ સ દ કતિસાકા ન અન જહ્રિ ગિના (બેહતરીન સદકા વોહી હે જો ગિનાસે હે) યે મઝમૂન ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતસે વારિદ હુઆ હે.

અબૂ દાઉદ શરીફમેં એક કિસ્સા વારિદ હુઆ હે. હઝરત જાબિર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર થે. એક શખ્સ હાઝિર હુએ ઔર એક બૈઝેકે બકદ્ર સોના પેશ કરકે અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે મુઝે એક માદનસે મિલ ગયા હે. ઈસકે અલાવા મેરે પાસ કુછ નહીં હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસ જાનિબસે એ'રાઝ ફરમા લિયા. વો સાહબ

દૂસરી જાનિબસે હાઝિર હુએ ઔર યેહી દર્ખ્વાસ્ત મુકર્રર પેશ કી. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉસ તરફસે ભી મુંહ ફેર લિયા. ઈસી તરહ મુતઅદ્દિદ મર્તબા હુઆ. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉસ ડલીકો લેકર એસે ઝોરસે ફેંકા કે અગર વો ઉનકે લગ જાતી તો જખ્મી કર દેતી. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, બા'ઝ લોગ અપના સારા માલ સદકેમેં પેશ કર દેતે હૈં, ફિર વો લોગોંકે સામને સવાલકા હાથ ફેલાતે હૈં. બેહતરીન સદકા વો હે જો ગિનાસે હો.

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક શખ્સ મસ્જિદમેં હાઝિર હુએ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને (ઉનકી બદહાલી દેખકર) લોગોંસે કપડા સદકા કરનેકી તર્ગીબ દી. લોગોંને કુછ કપડે પેશ કિએ, જિનમેંસે દો કપડે હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉનકો ભી મરહમત ફરમાએ, જો ઉસ વક્ત મસ્જિદમેં દાખિલ હુએ થે. ઈસકે બાદ દૂસરે મૌકે પર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફિર લોગોંકો સદકેકી તર્ગીબ દી, તો ઉન્હોંને ભી અપને દો કપડોંમેંસે એક કપડા સદકા કર દિયા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉનકો તંબીહ ફરમાઈ ઔર ઉનકા કપડા વાપસ ફરમા દિયા. (અબૂ દાઊદ)

એક ઔર હદીસમેં ઈસ કિસ્સેમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે યે સાહબ નિહાયત બુરી હિયતસે મસ્જિદમેં આએ થે. મુઝે યે ઉમ્મીદ થી કે તુમ ઉનકી હાલત દેખકર ખુદ હી ખ્યાલ કરોગે, મગર તુમને ખ્યાલ ન કિયા તો મુઝે કેહના પડા કે સદકા લાઓ, તુમ સદકા લાએ ઔર ઉનકો દો કપડે દે દિએ. ફિર મૈંને દૂસરી મર્તબા જબ સદકેકી તર્ગીબ દી તો યે ભી અપને દો કપડોંમેંસે એક સદકા કરને લગે તો અપના કપડા વાપસ લો. (કન્ઝુલ ઉમ્માલ)

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે બા'ઝ આદમી અપના સારા માલ સદકા કર દેતે હૈં, ફિર બૈઠકર લોગોંકે હાથોંકો દેખતે હૈં. બેહતરીન સદકા વો હે જો ગિનાસે હો.

એક ઔર હદીસમેં ઈર્શાદ હે કે બગૈર ગિનાકે સદકા હે હી નહીં. (વહી)

યે રિવાયાત બઝાહિર પેહલી રિવાયાતકે ખિલાફ હૈં, ગો હકીકતમેં કુછ ખિલાફ નહીં હે, ઈસલિએ કે ઈન રિવાયાતમેં મુમાનઅતકી વજહકી તરફ હુઝૂર (સલ્લ.)ને ખુદ હી ઈર્શાદ ફરમા દિયા કે સારા માલ સદકા કરકે ફિર લોગોંકે હાથોંકો તકતે હૈં, એસે આદમિયોંકે લિએ યકીનન તમામ માલ સદકા કરના મુનાસિબ નહીં, બલકે નિહાયત બેજા હે. લેકિન જો હઝરાત એસે હૈં કે ઉનકો અપને પાસ જો માલ મૌજૂદ હો ઉસસે ઝિયાદા એ'તમાદ ઉસ માલ પર હો, જો અલ્લાહકે કબ્ઝેમેં હે, જૈસા કે હઝરત અલી (રદી.) કે કિસ્સેમેં અભી ગુઝરા ઔર હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કે એહવાલ તો ઈસસે ભી બાલાતર હૈં, એસે હઝરાતકો સારા માલ સદકા કર દેનેમેં મુઝાએકા નહીં, અલબત્તા ઈસકી કોશિશ ઝરૂર કરતે રેહના ચાહિએ કે અપના હાલભી

ઈન હઝરાત જૈસા બન જાએ ઔર દુનિયાસે એસી હી બે-રગ્બતી ઔર હક તઆલા શાનુહૂ પર એસા હી એતમાદ પૈદા હો જાએ જૈસા ઈન હઝરાતકો થા ઔર જબ આદમી કિસી કામકી કોશિશ કરતા હૈ, તો હક તઆલા શાનુહૂ વો ચીઝ અતા ફરમાતે હી હૈં. 'મન જદ દ વ જ દ' ઝર્બુલ મસલ હૈ કે જો કોશિશ કરતા હૈ, વો પા લેતા હૈ.

એક બુઝુર્ગસે કિસીને દર્યાફત કિયા કે કિતને માલમેં કિતની ઝકાત વાજિબ હોતી હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે અવામકે લિએ દો સો દિરમમેં પાંચ દિરમ યા'ની ચાલીસવાં હિસ્સા શરીઅતકા હુકમ હૈ, લેકિન હમ લોગોં પર સારા માલ સદકા કર દેના વાજિબ હૈ. (એહયા અવ્વલ)

ઈસી ઝેલમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કે વો ઈર્શાદાત હૈં જો અહાદીસકે સિલસિલેમેં નં. ૧ પર ગુઝરે કે અગર ઉહદકા પહાડ સારેકા સારા સોના બન જાએ તો મુઝે યે ગવારા નહીં કે ઉસમેં એક દિરમ ભી બાકી રખ્ખૂં, બજુઝ ઉસકે જો કર્ઝકી અદાએગીકે લિએ હો. ઈસી બિના પર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) અસરકી નમાઝકે બાદ નિહાયત ઉજલતસે મકાન તશરીફ લે ગએ ઔર સોનેકા ટુકડા જો ઘરમેં ઈત્તિફાકસે રેહ ગયા થા, ઉસકો સદકેકા હુકમ ફરમા કર વાપસ તશરીફ લાએ ઔર ચંદ દામોંકી મોજૂદગીકી વજહસે અપની અલાલતમેં બેચૈન હો ગએ, જૈસાકે સિલસિલા-એ-અહાદીસમેં નં. ૪ પર ગુઝરા.

હઝરત ઈમામ બુખારી (રહ.) ને અપની સહીહ બુખારી શરીફમેં ફરમાયાકે સદકા બગૈર ગિનાકે નહીં હૈ ઔર જો શખ્સ એસી હાલતમેં સદકા કરે, કે વો ખુદ મોહતાજ હો યા ઉસકે અહલ વ અયાલ મુહતાજ હોં, યા ઉસપર કર્ઝ હો તો કર્ઝકા અદા કરના મુકદ્દમ હૈ. એસે શખ્સકા સદકા ઉસપર લોટા દિયા જાએગા. અલબત્તા અગર કોઈ શખ્સ સબર કરનેમેં મા'રૂફ હો ઔર અપને નફસ પર બાવજૂદ અપની એહતિયાજકે તર્જીહ દે જૈસાકે હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદી.) કા ફેલ થા યા અન્સારને મુહાજિરીનકો અપને ઉપર તર્જીહ દી (તો ઈસમેં મુઝાએકા નહીં.)

અલ્લામા તબરી (રહ.) કેહતે હૈં, જમ્હૂર ઉલમાકા મઝહબ યે હૈ કે જો શખ્સ અપના સારા માલ સદકા કર દે, બશર્તેકે ઉસપર કર્ઝ ન હો, ઔર તંગીકી ઉસમેં બરદાસ્ત હો ઔર ઉસકે અયાલ ન હોં યા અગર હોં તો વો ભી ઉસકી તરહસે સાબિર હોં તો સારા માલ સદકા કરનેમેં કોઈ મુઝાએકા નહીં ઔર ઈનમેંસે કોઈ શર્ત ન પાઈ જાએ તો સારા માલ સદકા કરના મકરૂહ હૈ. (ફત્હ)

હમારે હઝરત હકીમુલ ઉમ્મત શાહ વલીઉલ્લાહ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂ ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે (હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાક ઈર્શાદ) બેહતરીન સદકા વો હૈ જો ગિનાસે હો. ગિનાસે મુરાદ દિલકા ગિના હૈ. (હુજજતુલ્લાહ) ઈસ સૂરતમેં યે અહાદીસ

પેહલી અહાદીસકે ખિલાફ ભી નહીં હે. ખુદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ ભી અહાદીસમેં આયા હૈ કે ગિના માલકી કસરતસે નહીં હોતા, બલ્કે અસલ ગિના દિલકા ગિના હોતા હૈ. (મિશ્કાત)

ઉપર જો કિસ્સા સોનેકી ડલીકા ગુઝરા, ઉસમેં ભી ઈશારતન યે મઝમૂન મિલતા હૈ કે ઈન સાહબકા બાર બાર યે અર્ઝ કરનાકે યે સારા સદકા હૈ. ઔર મેરે પાસ ઈસકે સિવા કુછ નહીં હૈ, ઈસ તરફ ઈશારા કર રહા હૈ કે દિલકો ઉસ્સે વાબસ્તગી હૈ.

સાહિબે મઝાહિર ફરમાતે હૈં કે યે ઝરૂરી હૈ સદકા ગિનાસે દિયા જાએ, ચાહે ગિના નફસ હો યા'ની અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર એ'તમાદે કામિલ હો, જૈસાકે હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) ને જબ તમામ માલ અલ્લાહકે લિએ દે દિયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈર્શાદ પર કે અપને અયાલકે લિએ કયા છોડા ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસકા રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ! તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉનકી તા'રીફ ફરમાઈ ઔર યે દરજા હાસિલ ન હો તો ફિર માલકા ગિના બાકી રહે. હાસિલ યે હૈ કે તવક્કુલ કામિલ હો તો જો ચાહે ખર્ચ કર દે ઔર યે કામિલ ન હો તો અહલ વ અયાલકી રિઆયતકો મુકદ્દમ કરે. (મઝાહિર) મગર અપને દિલકો અપની ઈસ કોતાહી પર તંબીહ કરતા રહે ઔર ગૈરત દિલાતા રહે કે તુઝે ઈસ નાપાક દુનિયા પર જિતના એ'તમાદ હૈ, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર ઉસકા આધા-તિહાઈ ભી નહીં હૈ. ઈન્શા અલ્લાહ ઈસકે બાર બાર તંબીહસે ઝરૂર અસર હોગા. કાશ ! હક તઆલા શાનુહૂ ઈન અકાબિરકે તવક્કુલ ઔર એ'તમાદકા કુછ હિસ્સા ઈસ કમીનેકો ભી અતા ફરમા દેતા.

(૨૫) عن عائشة رضى الله عنها قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا انفقت المرأة من طعام بيتها غير مفسدة كان لها اجرها بما انفقت ولزوجها اجره بما كسب وللخازن مثل ذلك لاينقص بعضهم اجر بعض شيئا متفق عليه كذا فى المشكوة

હદીસ - [illegible] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ હૈ કે જબ ઔરત અપને ઘરકે ખાનેમેંસે એસી તરહ સદકા કરે કે (ઈસરાફ વગૈરહસે) ઉસકો ખરાબ ન કરે તો ઉસકો ખર્ચ કરનેકા સવાબ હૈ ઔર ખાવિંદકો ઈસલિએ સવાબ હૈ કે ઉસને કમાયા થા ઔર ખાનેકા ઈન્તિઝામ કરનેવાલેકો (મરદ હો યા ઔરત) એસાહી સવાબ હૈ ઔર ઈન તીનોંમેંસે એક કે સવાબકી વજહસે દૂસરેકે સવાબમેં કમી ન હોગી. - મિશ્કાત

ફાયદા- ઈસ હદીસ શરીફમેં દો મઝમૂન વારિદ હુએ હૈં.

એક બીવીકે ખર્ચ કરનેકે મુતઅલ્લિક હે, દૂસરા સામાનકે મુહાફિઝ ખજાનચી ઓર મુન્તઝિમકે મુતઅલ્લિક હે ઓર દોનોં મઝામીનમેં રિવાયાત બ કસરત વારિદ હુઇ હેં.

શૈખેનકી એક ઓર રિવાયતમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે જબ ઓરત ખાવિંદકી કમાઈમેંસે ઉસકે બગેર હુકમકે ખર્ચ કરે તો ઉસ ઓરતકો આધા સવાબ હે. (મિશ્કાત)

હઝરત સઅ્‌આદ (રદી.) ફરમાતે હેં કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઓરતોંકી જમાઅતકો બેઅત કિયા, તો એક ઓરત ખડી હુઈ, જો બડે કદકી થીં, એસા મા'લૂમ હોતા થા જેસાકે કબીલા મુઝરકી હોં ઉનકે કદ લમ્બે હોતે હોંગે. ઓર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ ! હમ ઓરતે અપને વાલિદોં પર ભી બોઝ હેં, અપની ઓલાદ પર ભી ઓર અપને ખાવિન્દોં પર ભી બોઝ હેં. હમેં ઈનકે માલમેંસે કયા ચીઝ લેનેકા હક હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા તર વ તાઝા ચીઝેં (જિનકે રોકનેમેં ખરાબ હોનેકા અન્દેશા હો) ખા ભી સકતી હો ઓર દૂસરોંકો દે ભી સકતી હો. (મિશ્કાત)

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ રોટીકે એક લુકમે ઓર ખજૂરોંકી એક મુઠ્ઠીકી વજહસે તીન આદમિયોંકો જન્નતમેં દાખિલ ફરમાતે હેં.

૧. એક ઘરકે માલિકકો યા'ની ખાવિંદકો,

૨. દૂસરે બીવીકો, જિસને યે ખાના પકાયા,

૩. તીસરે ઉસ ખાદિમકો જો દરવાઝે તક મિસ્કીનકો દેકર આયા. (કંઝ)

હઝરત આઈશા (રદી.) કી હમશીરા હઝરત અસ્મા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મેરે પાસ કોઈ ચીઝ નહીં હે, બજુઝ ઉસકે જો (મેરે ખાવિંદ) હઝરત ઝુબેર (રદી.) મુઝે દે દેં, કયા મેં ઉસમેંસે ખર્ચ કર લિયા કરૂં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ખૂબ ખર્ચ કિયા કરો, બાંધકર ન રખ્ખો કે તુમપર ભી બન્દિશ કર દી જાએગી. (વહી)

યે રિવાયત ઓર ઈસકે હમમાની કઈ રિવાયતેં અભી ગુઝરી હેં.

એક ઓર રિવાયતમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે જબ ઓરત ખાવિંદકી કમાઈમેંસે ઉસકે બગેર હુકમકે ખર્ચ કરે તો ખાવિંદકો આધા સવાબ હે.

(એની (મુસ્લિમ)

અભી એક રિવાયતમેં ઈસકા અકસ ગુઝર ચુકા કે એસી સૂરતમેં ઓરતકે લિયે આધા સવાબ હે, લેકિન ગૌરસે મા'લૂમ હોતા હે કે ખાવિંદકી કમાઈસે ખર્ચ કરનેકી દો સૂરતેં હોતી હેં.

૧. એક સૂરત યે હે કે ખાવિંદને કમાકર માલકા કુછ હિસ્સા ઔરતકો બિલ્કુલ દે દિયા, ઉસકો માલિક બના દિયા, એસે માલમેંસે અગર ઔરત ખર્ચ કરે, તો ઉસકો પૂરા સવાબ ઔર ખાવિંદકો નિસ્ફ સવાબ બઝાહિર હે કે ખાવિંદ તો બહરહાલ ઔરતકો દે ચુકા હે. અબ અગર વો ખર્ચ કરતી હે તો હકીકતમેં ખાવિંદકે માલમેંસે ખર્ચ નહીં કરતી, બલ્કે અપને માલમેંસે ખર્ચ કરતી હે, લેકિન કમાઇ ચૂંકે ખાવિંદકી હે, ઇસલિએ ઉસકો ભી અલ્લાહકે લુત્ફ વ કરમસે ઉસકી કમાઇકી વજહસે ઉસકે સદકા કરનેકા આધા સવાબ હે ઔર બીવીકો દે દેનેકા મુસ્તકિલ સવાબ પેહલે અલાહિદા હો ચુકા હે.

૨. દૂસરી સૂરત યે હે કે ખાવિંદને કમાનેકે બાદ ઔરતકો માલિક નહીં બનાયા, બલ્કે ઘરકે ઇખ્રાજાતકે લિએ ઉસકો દિયા હે, ઉસ માલમેંસે સદકા કરનેકા ખાવિંદકો પૂરા સવાબ હુવા કે વો અસલ માલિક હે ઔર ઔરતકો આધાકે ઇખ્રાજાતમેં તંગી તો ઉસકો ભી પેશ આએગી.

ઉનકે અલાવા ઔર ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે ઔરતોંકો તર્ગીબ દી ગઇ કે વો ખાનેકી ચીઝોંમેંસે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કિયા કરેં, ઝરા ઝરા સી ચીઝોંમેં યે બહાના ન તલાશ કિયા કરેં કે ખાવિંદકી ઇજાઝત તો નહીં લી લેકિન ઇન સબ રિવાયાતકે ખિલાફ બા'ઝ રિવાયાતમેં ઇસકી મુમાનઅત ભી વારિદ હુઇ હે.

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને હજ્જતુલ વિદાઅકે ખુત્બેમેં મિન્જુમ્લા ઔર ઇર્શાદાતકે યે ભી ફરમાયા કે કોઇ ઔરત ખાવિંદકે ઘરસે (યા'ની ઉસકે માલમેંસે) બગૈર ઉસકી ઇજાઝતકે ખર્ચ ન કરે. કિસીને દર્યાફત કિયા, હુઝૂર ! ખાના ભી બગૈર ઇજાઝત ખર્ચ ન કરે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા ખાના તો બેહતરીન માલ હે. (તર્ગીબ, તિરમિઝી) યા'ની ઉસકો ભી બગૈર ઇજાઝત ખર્ચ ન કરે.

ઇસ રિવાયતકો પેહલી રિવાયતસે કોઇ હકીકતમેં મુખાલેફત નહીં હે - પેહલી સબ રિવાયાત આમ હાલાત ઔર મા'રૂફ આદાતકી બિના પર હૈં. ઘરોંકા આમ ઉર્ફ સબ જગહ યેહી હે ઔર યેહી હોતા હે કે જો ચીઝેં, સામાન યા રૂપયા, પૈસા ઘરમેં ઇખ્રાજાતકે વાસ્તે દે દિયા જાતા હે, ઉસમેં ખાવિંદોંકો ઇસસે ખિલાફ નહીં હોતા કે ઔરતેં ઉસમેંસે કુછ સદકા કર દેં યા ગુરબાકો કુછ ખાનેકો દે દેં, બલ્કે ખાવિંદોંકા એસી ચીઝોંમેં કંઝ કાવ ઔર પૂછના, તહકીક કરના, કંજૂસી ઔર છિછોરાપન શુમાર હોતા હે. લેકિન ઇસ ઉર્ફ આમકે બાવજૂદ અગર કોઇ બખીલ ઇસકી ઇજાઝત ન દે કે ઉસમેંસે કિસીકો દિયા જાએ, તો ફિર ઔરતકો જાઇઝ નહીં કે ઉસકે માલમેંસે કુછ સદકા કરે યા હદયા દે દે,

અલબત્તા અપને માલમેંસે જો ચાહે ખર્ચ કરે.

એક શખ્સને હુઝૂર (સલ્લ.) સે અર્ઝ કિયા થા રસૂલલ્લાહ ! મેરી બીવી મેરે માલમેંસે મેરી બગૈર ઈજાઝત ખર્ચ કરતી હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમ દોનોંકો ઈસકા સવાબ હોગા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, મૈં ઉસકો મના કર દેતા હું. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુઝે તેરે બુખ્લકા બદલા મિલેગા, ઉસકો ઉસકે એહસાનકા અજર હોગા. (કંઝ) મા'લૂમ હુઆ ખાવિંદોંકા એસી મા'મૂલી ચીઝસે રોકના બુખ્લ હૈ ઔર ઉસકે રોકનેકે બાદ ઉસકે માલમેંસે ઔરતકો ખર્ચ કરના જાઈઝ નહીં, અલબત્તા ઔરતકા અગર દિલ ખર્ચ કરનેકો ચાહતા હૈ ઔર ખાવિંદકી મજબૂરીસેં રૂકી હુઈ હૈ, તો ઉસકે ઉસકી નીય્યતકી વજહસે સદકેકા સવાબ મિલતા હી રહેગા.

અલ્લામા ઐની (રહ.) ફરમાતે હૈં, હકીકતમેં ઈન ચીઝોંમેં હર શહેરકા ઉર્ફ ઔર આદત મુખ્તલિફ હોતી હૈ ઔર ખાવિંદોંકે એહવાલ ભી મુખ્તલિફ હોતે હૈં, બા'ઝ પસન્દ કરતે હૈં, બા'ઝ પસન્દ નહીં કરતે. ઈસી તરહ જો ચીઝ ખર્ચ કી જાએ, ઉસકે એ'તબારસે ભી મુખ્તલિફ એહવાલ હોતે હૈં, એક તો મા'મૂલી ચીઝ કાબિલે તસામુહ હોતી હૈ ઔર કોઈ એસી ચીઝ હોતી હૈ, જિસકી ખાવિંદકો એહમિયત હો. ઈસી તરહસે કોઈ તો એસી ચીઝ હોતી હૈ, જિસકે રખનેમેં, ઉસકે ખરાબ હો જાનેકા અંદેશા હો ઔર કોઈ એસી ચીઝ હોતી હૈ, જિસકે રોકનેમેં કોઈ નુકસાન નહીં હોતા.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ને નકલ કિયા હૈ કે યે શર્ત તો મુત્તફક આલિયહ હૈ કે વો ઔરત ખર્ચ કરનેમેં ફસાદ કરનેવાલી ન હો.

બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ કે ખર્ચ કરનેકી તર્ગીબેં હિજાઝકે ઉર્ફકે મુવાફિક વારિદ હુઈ હૈં કે વહાં બીવીયોંકો ઈસ કિસ્મકે તસર્રૂફાતકી આમ ઈજાઝત હોતી થી કે વો મસાકીનકો, મેહમાનોંકો, પડોસકી ઔરતોંકો, સવાલ કરનેવાલોંકો, ખાને વગૈરહકી ચીઝેં દે

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા મકસદ ઈન રિવાયાતસે અપની ઉમ્મતકો તર્ગીબ દેના હૈ કે અરબકી યે નેક ખસ્લત ઈખ્તિયાર કરેં. (મઝાહિર) ચુનાંચે હમારે દયારમેં ભી બહોતસી ઘરોંમેં યે ઉર્ફ હૈ કે અગર સાઈલકો યા કિસી અઝીઝ યા ઝરૂરતમંદકો, ભૂખેકો ખાને-પીનેકી ચીઝેં દે દી જાએં, તો ખાવિંદોંકે નઝદીક યે ચીઝ ન ઉનસે કાબિલે ઈજાઝત હૈ, ન યે ઉનકે લિએ મૂજિબે તકદ્દુર હોતા હૈ.

દૂસરા મઝમૂન હદીસે બાલામેં મુહાફિઝ ઔર ખઝાંચીકે મુતઅલ્લિક વારિદ હુઆ હૈ. અકસર એસા હોતા હૈ કે અસલ માલિક કિસી શખ્સકો હદયા દેનેકી, સદકા કરનેકી ખ્વાહિશ રખતા હૈ, મગર યે ખઝાંચી ઔર મુહાફિઝ કારકુન ઉસમેં રખ્ના પૈદા કિયા કરતે હૈં, બિલખુસૂસ ઉમરા ઔર સલાતીનકે યહાં અકસર એસા હોતા હૈ કે માલિકકી તરફસે સદકાતકે પરવાને જારી હો જાતે હૈં ઔર યે મીર

મુંશી હંમેશા અદમે ગુંજાઇશકા ઉજર ખડા કરતે હૈં. ઇસલિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં ઇસકી તર્ગીબ દી હે કે કારકુન હઝરાત અગર નિહાયત તીબે ખાતિર ઔર ખન્દા પેશાનીસે માલિકકે હુકમકી તા'મીલ કરેં તો ઉનકો મહઝ ઝરિયા ઔર વાસ્તા હોનેકી વજહસે અલ્લાહકે ફઝલ વ ઇનામસે મુસ્તકિલ સવાબ મિલે જૈસાકે ઉપરકે મઝમૂનમેં મુતઅદ્દિદ રિવાયાત ઇસકી ગુઝર ચુકી હૈં.

એક હદીસમેં હે કે અગર મુસલમાન ખજાનચી અમાનતદાર માલિકકે હુકમકી તા'મીલ પૂરી-પૂરી ખંદાપેશાની ઔર ખુશદિલીકે સાથ કરે ઔર જિતના દેનેકા ઉસકો હુક્મ હે, ઉતના હી દે દે, તો વો ભી સદકા કરને વાલોંમેં હે. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હે કે અગર સદકા (બિલ્ ફર્ઝ) સાત કરોડ આદમિયોંકે હાથ મેંસે નિકલકર આએ તો આખિર વાલેકો ભી એસા હી સવાબ હોગા જૈસાકે અવ્વલ વાલે કો. (કંઝ) યા'ની મસલન કિસી બાદશાહને સદકેકા હુકમ દે દિયા ઔર ઉસકે અમલેકે ઇતને આદમિયોંકો ઉસમેં વાસ્તા બનના પડા તો સબકો સવાબ હોગા યા'ની અજર વ સવાબકે એ'તબારસે વો ભી સબ એસે હી હૈં જૈસાકે સદકા કરને વાલા સવાબકા મુસ્તહિક હે, ગો દોનોંકે સવાબમેં ફર્કે મરાતિબ હો. ઔર ફર્કે મરાતિબકે લિએ યે ઝરૂરી નહીં કે માલિક હીકા સવાબ ઝિયાદા હો. કહીં માલિકકા સવાબ ઝિયાદા હોગા, મસલન સૌ રૂપએ મુલાઝિમકો દિએ યા ખજાનચીકો હુકમ કરેકે ફલાં શખ્સકો જો દરવાઝે યા અપને પાસ મૌજૂદ હે દે દે, ઇસ સૂરતમેં યકીનન માલિકકો સવાબ ઝિયાદા હોગા ઔર એક અનાર કિસીકો દે કે ફલાં મુહલ્લેમેં જો બીમાર હે, ઉસકો દે આઓ કે ઇતની દૂર જાના અનારકી કિમતસે ભી મશક્કતકે એ'તબારસે બઢ્ઢ જાએ તો ઉસ સૂરતમેં ઉસ વાસ્તેકા સવાબ અસલ માલિકસે ભી બઢ્ઢ જાએગા. (એની) ઇસી તરહ ઉસ ખાઝિનકો માલકી તહસીલમેં મશક્કત ઝિયાદા ઉઠાની પડતી હો ઔર માલિકકો બે-મેહનત મુફતમેં મિલ જાએ તો એસે માલકે સદકા કરનેમેં યકીનન ખાઝિનકા સવાબ ઝિયાદા હો જાએગા. 'અલ-અજ્રૂ અલા કદ્રિત્તઅ્બિ' (સવાબ મશક્કતકે બકદ્ર હુઆ કરતા હે). યે શરીઅતે મુતહહરાકા મુસ્તકિલ ઝાબ્તા હે, લેકિન જૈસાકે બીવીકે લિએ બગૈર ઇજ્ને ખાવિંદકે તસર્રૂફ કરનેકા ફિલજુમ્લા હક હે. ખાઝિનકે લિએ યે જાઇઝ નહીં કે બગૈર ઇજ્ને માલિકકે કોઇ તસર્રૂફ ઉસકે માલમેં કરે, અલ-બત્તા અગર માલિકકી તરફસે તસર્રૂફકી ઇજાઝત હો તો મુઝાઇકા નહીં.

હદીસ - ૨૬ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે હર ભલાઇ સદકા હે ઔર કિસી કારે ખૈર પર દૂસરેકો તર્ગીબ દેનેકા

(٢٦) عن ابن عباس مرفوعاً في حديث طويل كل معروف صدقة والدال على الخير كفاعله والله يحب اغاثة اللهفان كذا في المقاصد الحسنة وبسط في تخريج طرقه

સવાબ એસા હે જેસાકે ખુદ કરનેકા સવાબ હે ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મુસીબતઝદા લોગોંકી મદદકો મેહબૂબ રખતા હે. - સયુતી

السيوطى فى الجامع الصغير حديث الدال على الخير كفاعله من رواية ابن مسعود و لابى مسعود وسهل بن سعد وبريدة وانس

ફાયદા -- ઇસ હદીસે પાકમેં તીન મઝમૂન હૈં -

અવ્વલ યે કે હર ભલાઇ સદકા હે યા'ની સદકેકે લિએ માલ હી દેના ઝરૂરી નહીં હે ઓર સદકા ઇસીમેં મુનહસર નહીં બલ્કે જો ભલાઇ કિસીકે સાથ કી જાએ, વો સવાબકે એ'તબારસે સદકા હે.

એક રિવાયતમેં હે કે આદમીકે અન્દર તીન સો સાઠ જોડ હૈં. ઉસકે લિએ ઝરૂરી હે કે હર જોડકી તરફસે રોઝાના એક સદકા કિયા કરે. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે યા રસુલલ્લાહ ! ઇસકી તાકત કિસકો હે ? (કે તીન સો સાઠ સદકા રોઝાના કિયા કરે ?) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, મસ્જિદમેં થૂક પડા હો, ઉસકો હટા દો, યે ભી સદકા હે. રાસ્તેમેં કોઇ તકલીફ દેને વાલી ચીઝ પડી હો, ઉસકો હટા દો, યે ભી સદકા હે ઓર કુછ ન મિલે તો ચાશ્તકી દો રકઅત નફલ સબકે કાયમ મકામ હો જાતી હે. (મિશ્કાત) ઇસ લિએકે નમાઝમેં હર જોડકો અલ્લાહકી ઇબાદતમેં હરકત કરના પડતી હે. એક હદીસમેં હે રોઝાના જબ આફતાબ તુલૂ હોતા હે આદમી પર હર જોડકે બદલેમેં એક સદકા હે, દો આદમિયોંકે દરમિયાન ઇન્સાફ કર દો, યે ભી સદકા હે, કિસી શખ્સકી સવારી પર સવાર હોનેમેં મદદ કર દો, યે ભી સદકા હે, ઉસકા સામાન ઉઠાકર દે દો યે ભી સદકા હે, કલમા તય્યબા (યા'ની લા ઇલા હ ઇલ્લલ્લાહ પઢના ભી સદકા હે, હર વો કદમ જો નમાઝકે લિએ ચલે, સદકા હે, કિસીકો રાસ્તા બતા દો, યે ભી સદકા હે. રાસ્તેસે તકલીફ દેને વાલી ચીઝ હટા દો, યેભી સદકા હે. (જામીઉસ્સગીર)

એક હદીસમેં હે કે રોઝાના આદમીકે હર જોડકે બદલેમેં ઉસપર સદકા ઝરૂરી હે, હર નમાઝ સદકા હે, રોઝા સદકા હે, હજ સદકા હે, સુબ્હાનલ્લાહ કેહના સદકા હે, અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ કેહના સદકા હે, અલ્લાહુ અકબર કેહના સદકા હે.

એક ઓર હદીસમેં હે કે જો કોઇ રાસ્તેમેં મિલ જાએ, ઉસકો સલામ કરના ભી સદકા હે, નેકીકા હુકમ કરના સદકા હે, બુરાઇસે મના કરના સદકા હે. (અબૂ દાઊદ)

ઓર ભી ઇસ કિસ્મકી મુતઅદ્દિદ રિવાયાત વારિદ હુઇ હૈં, જિનસે મા'લૂમ હોતા હે કે હર ભલાઇ, હર નેકી, હર એહસાન સદકા હે, બશર્તે કે અલ્લાહકે વાસ્તે હો.

દૂસરી ચીઝ હદીસે બાલામેં યે ઝિકર કી ગઈ કે જો શખ્સ કિસી કારે ખેર

પર કિસીકો તર્ગીબ દે, ઉસકો એસા હી સવાબ હે, જૈસા કરને વાલે કો.

યે હદીસ મશહૂર હે; બહોતસે સહાબા કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) સે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે ભલાઈકા રાસ્તા બતાને વાલા એસા હી હે જૈસાકે ઉસકો કરનેવાલા હો. હક તઆલા શાનુહૂ વ અમ્મ નવાલુહૂકી અતા બખ્શીશ ઓર એહસાન, ઈનૂઆમકા ક્યા ઠિકાના હે ? ઉસકી અતાએં, ઉસકે અલ્તાફ બે-મેહનત મિલતે હૈં. મગર હમ લેના હી ન ચાહેં, તો ઈસકા ક્યા ઈલાજ હે ? એક શખ્સ ખુદ નફલેં કસરતસે નહીં પઢ સકતા, વો દૂસરોંકો તર્ગીબ દેકર નફલેં પઢવાએ ઉસકો ભી ઈનકા સવાબ હો, ખુદ નાદાર હોનેકી વજાહસે યા કિસી ઓર વજહસે માલ કસરતસે ખર્ચ નહીં કર સકતા, દૂસરોંકો તર્ગીબ દેકર ખર્ચ કરાએ ઓર ખર્ચ કરને વાલોંકે સાથ ખુદ ભી સવાબકા શરીક બને, એક શખ્સ ખુદ રોઝે નહીં રખ સકતા, હજ નહીં કર સકતા, જિહાદ નહીં કર સકતા ઓર કોઈ ઈબાદત નહીં કર સકતા, લેકિન ઈન ચીઝોંકી દૂસરોંકો તર્ગીબ દેતા હે ઓર ખુદ ઈન સબકા શરીક બનતા હૈ.

બહોત ગૌરસે સોચને ઓર સમઝનેકી બાત હે કે અગર આદમી અપને આપ હી ઈન સબ ઈબાદતોંકો કરનેવાલા હો તો એક હી કે કરનેકા સવાબ તો મિલેગા, લેકિન ઉન ચીઝોં પર સૌ આદમિયોંકો તર્ગીબ દેકર ખડા કર દે તો સૌકા સવાબ મિલેગા ઓર હઝાર-દો હઝારકો ઓર ઉનસે ઝિયાદાકો લગા દે તો જિતને લોગોંકો આમાદા કર દેગા, સબકા સવાબ મિલતા રહેગા ઓર લુત્ફ યે હે કે ખુદ અગર મર ભી જાએગા તો ઈન આ'માલકે કરનેવાલોંકે આ'માલકા સવાબ બાદમેં ભી પહોંચતા રહેગા, ક્યા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે એહસાનાતકી કોઈ હદ હે ઓર કિસ કદર ખુશનસીબ હે વો જો લાખોંકો અપની ઝિન્દગીમેં દીની કામ પર લગા ગએ ઓર અબ મરનેકે બાદ વો ઈન આ'માલકે કરને વાલોંકે સવાબમેં શરીક હૈં. મેરે ચચા જાન મોલાના મૌલવી મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂ ફરમાયા કરતે થે ઓર મસર્રતસે ફરમાયા કરતે થે કે લોગ અપને બાદ આદમિયોંકો છોડ કર જાતે હૈં, મૈં મુલ્કકો છોડકર જા રહા હૂં. મતલબ યે થા કે મેવાતકા ખિત્તા જહાં લાખોં આદમી ઉનકી કોશિશસે નમાઝી બને, હઝારોં તહજ્જુદ ગુઝાર બને, હઝારોં હાફિઝે કુરઆન, ઈન સબકા સવાબ ઈન્શા અલ્લાહ ઉનકો મિલતા રહેગા ઓર અબ યે ખુશ કિસ્મત જમાઅત અરબ ઓર અજમમેં તબ્લીગ કર રહી હે, ઉનકી કોશિશસે જિતને આદમી કિસી દીની કામમેં લગ જાએંગે, નમાઝ વ કુરઆન પઢને લગેંગે, ઉસ સબકા સવાબ ઈન કોશિશ કરને વાલોંકો ભી હોગા ઓર ઉનકો ભી હોગા, જિનકો યે મસર્રત થી કે મૈં મુલ્કકો છોડકર જા રહા હૂં. ઝિન્દગી બહરહાલ ખત્મ હોને વાલી ચીઝ હે ઓર મરનેકે બાદ વોહી કામ આતા હે જો અપની ઝિન્દગીમેં

આદમી કર લે, ઝિન્દગીકે ઉન લમ્હાતકો બહોત ગનીમત સમઝના ચાહિયે ઓર જો ચીઝ ઝખીરા બનાઈ જા સકતી હો, ઉસમેં કસર ન છોડની ચાહિયે ઓર બેહતરીન ચીઝેં વો હૈં જિનકા સવાબ મરનેકે બાદ ભી મિલતા રહે.

મેરે બુઝુર્ગો ઓર દોસ્તો ! વકતકો બહોત ગનીમત સમઝો ઓર જો સાથ લે-જાના હે, લે જાઓ. બાદમેં ન કોઈ બાપ પૂછતા હે ન બેટા, સબ ચંદ રોઝ રોકર ચૂપ હો જાએંગે ઓર બેહતરીન ચીઝ સદકા જારિયા હે.

તીસરી ચીઝ હદીસે બાલામેં યે ઝિક્ર ફરમાઈ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મુસીબતઝદા લોગોંકી ફરિયાદરસીકો પસન્દ કરતે હૈં.

એક હદીસમેં હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસપર રહમ નહીં ફરમાતે જો આદમિયોં પર રહમ નહીં કરતા.

એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ મુસીબતઝદા ઓરતોંકી મદદ કરતા હે યા ગરીબકી મદદ કરતા હે, વો એસા હે જૈસાકે જિહાદમેં કોશિશ કરનેવાલા હો ઓર ગાલિબન યેભી ફરમાયા કે ઓર વો એસા હે જૈસાકે તમામ રાત નફલેં પઢનેવાલા હો કે જરા ભી સુસ્તી નહીં કરતા ઓર વો એસા હે જૈસાકે હમેશા રોઝા રખતા હો, કભી ઈફતાર ન કરતા હો. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ કિસી મો'મિનસે દુનિયાકી કિસી મુસીબતકો ઝાઈલ કરતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ્સે કિયામતકે દિનકી મુસીબતકો ઝાઈલ કરતા હે ઓર જો શખ્સ કિસી મુશ્કિલમેં ફંસે હુએકો સહૂલત પહોંચાતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો દુનિયા ઓર આખિરતકી સહૂલત અતા ફરમાતા હે, જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકી દુનિયામેં પરદાપોશી કરતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ દુનિયા ઓર આખિરતમેં ઉસકી પરદાપોશી કરતા હે. (વહી)

એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ અપને કિસી મુસલમાન ભાઈકી હાજત પૂરી કરે, ઉસકો એસા સવાબ હે જૈસાકે હક તઆલા શાનુહૂકી તમામ ઉમ્ર ખિદમત (ઈબાદત) કી હો.

એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ અપને કિસી મુસલમાન ભાઈકી હાજતકો હાકિમ તક પહોંચાએ, તો ઉસકી પુલ સિરાત પર ચલનેમેં મદદ કી જાએગી, જિસ દિનકે ઉસપર પાંવ ફિસલ રહે હોંગે.

એક હદીસમેં હે કે અલ્લાહ તઆલાકે કુછ બન્દે એસે હે, જિનકો- હક તઆલા શાનુહૂને ઈસી લિએ પૈદા કિયા હે કે વો લોગોંકી હાજતેં પૂરી કિયા કરેં, ઉનકે કામોંમેં મદદ દિયા કરેં. યે લોગ કિયામતકે સખ્ત દિનમેં બે-ફિકર હોંગે, ઉનકો કોઇ ખોફ ન હોગા.

એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ અપને મુઝતર ભાઈકી મદદ કરે, હક તઆલા

શાનુહૂ ઉસકો ઉસ દિન સાબિત કદમ રખ્ખેંગે, જિસ દિન પહાડ ભી અપની જગહ ન ઠહર સકેંગે. (યા'ની કિયામતકે દિન).

એક હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકી કિસી કલમેસે ઈઆનત કરે યા ઉસકી મદદમેં કદમ ચલાયે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસપર ૭૩ રહમતેં નાઝિલ ફરમાતે હૈં, જિનમેંસે એકમેં ઉસકી દુનિયા ઔર આખિરતકી દુરૂસ્તગી હૈ ઔર બહત્તર આખિરતમેં રફા-એ-દરજાતકે લિએ ઝખીરા હૈં, ઉનકે અલાવા ઔર ભી બહોત-સી અહાદીસ ઈસ કિસ્મકે મઝામીનકી સાહિબે કંઝુલ ઉમ્માલને નકલ કી હૈં.

એક હદીસમેં હૈ કે મુસલમાન આપસમેં એક દૂસરે પર રહમ કરનેમેં એક દૂસરેકે સાથ તઅલ્લુકમેં, એકકી દૂસરે પર મેહરબાની કરનેમેં એક જિસ્મકી તરહ હૈં કે જબ બદનકા કોઈ ઉઝવ માઉફ હો જાતા હૈ, તો સારે આ'ઝા જાગને મેં, બુખાર મેં, ઉસકા સાથ દેતે હૈં. (મિશ્કાત) યા'ની જૈસાકે એક ઉઝવકી તકલીફસે સારે આ'ઝા બે-ચૈન હો જાતે હૈં, મસલન હાથમેં ઝખ્મ હો જાતા હૈ તો ફિર કિસી ઉઝવકો ભી નીંદ નહીં આતી, સબકો જાગના પડતા હૈ, ઈસ્સે બઢકર યે કે ઉસકે અકડાટસે સારે બદનકો બુખાર હો જાતા હૈ. ઈસી તરહ એક મુસલમાનકી તકલીફસે સબકો બેચૈની હો જાની ચાહિએ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે રહમ કરને વાલે આદમિયોં પર રહમાન ભી રહમ ફરમાતા હૈ, તુમ ઉન લોગોં પર રહમ કરો, જો દુનિયામેં હૈં, તુમ પર વો રહમ કરેંગે જો આસમાનમેં હૈં. ઈસ્સે હક તઆલા શાનહૂ ભી મુરાદ હો સકતે હૈં ઔર ફરિશ્તે ભી.

એક હદીસમેં હૈ કે મુસલમાનોંકા બેહતરીન ઘર વો હૈ જિસમેં કોઈ યતીમ હો ઔર ઉસકે સાથ અચ્છા બરતાવ કિયા જાતા હો ઔર બદતરીન ઘર વો હૈ જિસમેં કોઈ યતીમ હો ઔર ઉસકે સાથ બુરા બરતાવ કિયા જાતા હો. (વહી)

એક હદીસમેં હૈ જો શખ્શ મેરી ઉમ્મતમેંસે કિસી શખ્સકી હાજત પૂરી કરે તા'કે ઉસકી ખુશી હો, ઉસને મુઝકો ખુશ કિયા ઔર જિસને મુઝે ખુશ કિયા, ઉસને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો ખુશ કિયા ઔર જો શખ્સ હક તઆલા શાનુહૂકો ખુશ કરતા હૈ, વો ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ ફરમા દેતા હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ કિસી મુસીબત ઝદા આદમીકી મદદ કરતા હૈ, ઉસકે લિયે તિહત્તર દરજે મગ્ફિરતકે લિખ્ખે જાતે હૈં, જિન મેંસે એક દરજેસે તો ઉસકી દુરૂસ્તગી હોતી હૈ (યા'ની લગ્ઝિશોંકા બદલા હો જાતા હૈ) બાકી બહત્તર દરજે રફા-એ-દરજાતકા સબબ હોતે હૈં.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે મખ્લૂક સારીકે સારી અલ્લાહ તઆલાકી અયાલ હૈ. આદમિયોંમેં સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે નઝદીક વો હૈ જો

ઉસકી અયાલકે સાથ અચ્છા બરતાવ કરે. (મિશ્કાત) મખ્લૂક સારીકી સારી અલ્લાહકી અયાલ હૈ, મશહૂર હદીસ હૈ કે મુતઅદ્દિદ સહાબા કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજ્મઈન) સે નકલકી ગઈ.

ઉલેમાને લિખ્ખા હૈ કે જૈસા આદમી અપને અયાલકી રોઝીકા એહતિમામ કરનેવાલા હોતા હૈ. ઉસી તરહ હક તઆલા શાનુહૂ ભી અપની સારી મખ્લૂકકે રોઝીરસાં હૈ. ઈસી લિહાઝસે ઉનકો અલ્લાહકી અયાલ બતાયા ગયા. (મકાસિદે હસ્ના) ઔર ઈસ સિફતમેં મુસલમાનોંકી ભી ખુસૂસિયત નહીં હૈ, મુસલમાન, કાફિર સબ હી શરીક હૈં, બલ્કે સારે હેવાનાત ઈસમેં દાખિલ હૈં કે સબકે સબ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી મખ્લૂક ઔર ઉસકી અયાલ હૈં. જો શખ્સ સબકે સાથ હુસ્ને સુલૂક ઔર અચ્છા બરતાવ કરનેવાલા હોગા, વો હક તઆલા શાનુહૂકો સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ હોગા.

(٢٨) عن شداد بن اوس قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من صلے يرائى فقد اشرك و من صام يرائى فقد اشرك ومن تصدق يرائى فقد اشرك رواه احمد كذا فى المشكوة

[redacted] હુઝૂરે અક્દસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસને રિયાકી નીય્યતસે નમાઝ પઢી, ઉસને શિર્ક કિયા, જિસને રિયાકે ઈરાદેસે રોઝા રખ્ખા, ઉસને શિર્ક કિયા, જિસને રિયાકી નીય્યતસે સદકા દિયા, ઉસને શિર્ક કિયા. (મિશ્કાત-અહેમદ)

ફાયદા -- યા'ની જિસને અપની ઈન ઈબાદતોંમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ દૂસરોંકો શરીક બના લિયા ઔર વો લોગ હૈં, જિનકો દિખાના મક્સૂદ હૈ, ઉસને અપની ઈબાદતકો ખાલિસ હક તઆલા શાનુહૂકે લિએ નહીં રખ્ખા, બલ્કે ઉસકી ઈબાદત સાઝેકી ઈબાદત બન ગઈ ઔર ઈબાદતકી ગરઝમેં ઉનકા હિસ્સા ભી હો ગયા, જિનકો દિખાના મક્સૂદ હૈ, યે બહોત હી અહમ ચીઝ હૈ. ઈસપર ફસ્લકો ખત્મ કરતા હૂં.

મક્સદ યે હૈ કે જો ઈબાદત ભી હો ખાલિસ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રિઝાકે વાસ્તે હો, ઉસમેં કોઈ ફાસિદ ગરઝ - રિયા, શોહરત, વજાહત વગૈરહ હરગિઝ ન હોના ચાહિએ કે ઉસમેં નેકી બરબાદ, ગુનાહ લાઝિમ હો જાતા હૈ.

અહાદીસમેં બહોત કસરતસે ઈસપર વઈદેં ઔર તંબીહેં વારિદ હુઇ હૈં. એક હદીસે કુદસીમેં હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસકા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે મૈં સબ શરીકોંમેં સબસે ઝિયાદા બે-પરવા હૂં, જો શખ્સ કિસી ઈબાદતમેં મેરે સાથ કિસી દૂસરેકો શરીક કર દેતા હૈ, મૈં ઉસ ઈબાદત કરને વાલેકો ઉસકે (બનાએ હુએ) શરીકકે સાથ છોડ દેતા હૂં. (મિશ્કાત) યા'ની વો અપના બદલા ઔર સવાબ ઉસ શરીકસે જાકર લે

હે, મુઝસે કોઈ વાસ્તા નહીં હે.

એક ઓર હદીસમેં હે કે કિયામતકે દિન એક મુનાદી એલાન કરેગાકે જિસ શખ્સને અપને કિસી અમલમેં અલ્લાહ તઆલાકે સાથ કિસી દૂસરેકો શરીક કિયા હે, વો ઈસ શરીકસે અપના સવાબ માંગ લે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ શિર્કતસે બે-નિયાઝ હે. (વહી)

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) હમારે પાસ તશરીફ લાએ, તો હમ લોગ દજ્જાલકા તઝકિરા કર રહે થે. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયાકે મૈં તુમ્હેં એસી ચીઝ બતાઉં, જિસકા મૈં તુમ પર દજ્જાલસે ભી ઝિયાદા ખોફ કરતા હૂં ? હમને અર્ઝ કિયાકે ઝરૂર બતાએં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે વો શિર્ક ખફી હે, મસલન એક આદમી નમાઝ પઢ રહા હે, (ઈખ્લાસસે શુરૂ કી હે, કે કોઈ શખ્સ ઉસકી નમાઝકો દેખને લગે) વો આદમીકે દેખનેકી વજહસે અપની નમાઝ લમ્બી કર દે.

એક દૂસરે સહાબી (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે મુઝે તુમપર સબસે ઝિયાદા ખોફ છોટે શિર્કકા હે. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, છોટા શિર્ક ક્યા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, રિયા હે.

એક હદીસમેં ઈસકે બાદ યેભી હે કે જિસ દિન હક તઆલા શાનુહૂ બન્દોંકો ઉનકે આ'માલકા બદલા અતા ફરમાએંગે, ઉન લોગોંસે યે ઈર્શાદ હોગાકે જિનકો દિખાનેકે લિએ કિએ થે, દેખો, ઉનકે પાસ તુમ્હારે આ'માલકા બદલા હે યા નહીં. (મિશ્કાત)

કુરઆન પાકમેં ભી હક તઆલા શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ હે -

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَّلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا ۝ (کہف ع ۱۲)

ફ મન્કા ન- યર્જૂ લિકા-અ- રબ્બિહી ફલ્યઅ્મલ્ અ-મ-લન્ સાલિહંવ્વ લા યુશરિક બિઈબાદતિ રબ્બિહી અ-હ-દા. (સૂરએ કહફ રૂકૂઅ ૧૨)

'જો શખ્સ અપને રબસે મિલનેકી આરઝૂ રખ્ખે (ઓર ઉનકા મેહબૂબ વ મુકર્રબ બનના ચાહે) તો નેક કામ કરતા રહે ઓર અપને રબકી ઈબાદતમેં કિસીકો શરીક ન કરે.'

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.). ફરમાતે હૈં કે એક શખ્સને હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે દર્યાફત કિયા કે મૈં બાઝે (દીની) મવાકેમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રિઝાકે વાસ્તે ખડા હોતા હૂં, મગર મેરા દિલ ચાહતા હે કે મેરી ઈસ કોશિશકો લોગ દેખેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસકા કોઈ જવાબ મરહમત નહીં ફરમાયા હત્તાકે યે આયત નાઝિલ હો ગઈ.

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક સાહબને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા કે મૈં સદકા કરતા હું ઔર સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રિઝા મકસૂદ હોતી હૈ, મગર દિલ યે ચાહતા હૈ કે લોગ મુઝે અચ્છા કહેં. ઈસપર યે આયત નાઝિલ હુઈ.

એક હદીસે કુદસીમેં હૈ, હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ અપને અમલમેં મેરે સાથ કિસી દૂસરે શખ્સકો શરીક કરતા હૈ, તો મૈં ઉસ અમલકો સારે હીકો છોડ દેતા હું. મૈં સિર્ફ ઉસી અમલકો કુબૂલ કરતા હૂં જો ખાલિસ મેરે લિએ હો. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને યે આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે અપને સાથીકે સાથ બહેતરીન તકસીમ કરનેવાલા હૂં. જો શખ્સ અપની ઈબાદતમેં મેરે સાથ કિસી દૂસરેકો સાઝી કર દે, મૈં અપના હિસ્સા ભી ઉસ સાઝીકો દે દેતા હૂં.

એક હદીસમેં હૈ કે જહન્નમમેં એક વાદી ઐસી હૈ, જિસ્સે જહન્નમ ખુદ ભી ચાર સૌ મર્તબા રોઝાના પનાહ માંગતી હૈ. વો રિયાકાર કારિયોંકે વાસ્તે હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ આયા હૈ કે 'જુબ્બુલ હુઝ્ન'સે પનાહ માંગા કરો. (યા'ની ગમકે કુએંસે જો જહન્નમમેં હૈ). સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! ઉસમેં કૌન લોગ રહેંગે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જો અપને આ'માલમેં રિયાકારી કરતે હૈં.

એક સહાબી (રદી.) કેહતે હૈં કે યે આયતે શરીફા કુરઆન પાકમેં સબસે આખિરમેં નાઝિલ હુઈ. (દુર્રે મન્સુર)

કુરઆન પાકમેં દૂસરી જગહ ઈર્શાદ હૈ -

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا

صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ (البقرہ ع ۳۶)

યા ઐયુહલ્લઝી ન- આ મ નૂ લા તુબતિલૂ સ દ કાતિ કુમ બિલ્મન્નિ વલ્અઝા કલ્લઝી યુન્ફિકુ મા લ હૂ રિઆ અન્નાસિ. (સૂરએ બકર - રૂકૂઅ ૩૬)

'અય ઈમાન વાલો ! તુમ એહસાન જતા કર યા ઈઝા પહોંચાકર અપની ખેરાતકો બરબાદ મત કરો, જિસ તરહ વો શખ્સ (બરબાદ) કરતા હૈ, અપના માલ લોગોંકો દિખલાનેકી ગરઝસે ખર્ચ કરતા હૈ ઔર ઈમાન નહીં રખતા અલ્લાહ પર ઔર કિયામતકે દિન પર. ઉસ શખ્સકી મિસાલ ઐસી હૈ જૈસાકે એક ચિકના પત્થર હો, જિસ પર કુછ મિટ્ટી આ ગઈ (ઔર ઉસ મિટ્ટીમેં કુછ સબ્ઝા વગૈરહ જમ ગયા હો) ફિર ઉસ પત્થર પર જોરકી બારિશ પડ જાએ, તો વો ઉસકો બિલકુલ સાફ કર દેગી, (ઈસી તરહ ઈન એહસાન રખનેવાલોં, ઈઝા દેનેવાલોં ઔર રિયાકારોંકા

ખર્ચ કરના ભી બિલકુલ સાફ ઉડ જાએગા ઔર કિયામતકે દિન) એસે લોગોંકો અપની કમાઈ જરા ભી હાથ ન લગેગી યા'ની યે જો નેકિયાં કી થીં, સદકાત દિએ થે, યે સબ ઝા'યા જાએંગે. ઈસકે અલાવા ઔર ભી કઈ જગહ કુરઆન પાકમેં રિયાકી મઝમ્મત ફરમાઈ હૈ.'

એક હદીસમેં હૈ કે કિયામતકે દિન સબસે પેહલે જિન લોગોંકા ફૈસલા હોગા, ઉનમેં એક તો શહીદ હોગા, ઉસકો બુલાયા જાએગા ઔર બુલાનેકે બાદ દુનિયામેં જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઈન્આમાત ઉસ પર હુએ થે, વો ઉસકો યાદ દિલાએ જાએંગે, ઈસકે બાદ ઉસ્સે મુતાલબા હોગા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઈન નેઅમતોંમેં રેહકર તૂને ક્યા નેક અમલ કિયા ? વો અર્ઝ કરેગા કે મૈંને તેરી રિઝાજૂઈમેં જિહાદ કિયા હત્તાકે શહીદ હો ગયા (ઔર તુઝપર કુરબાન હો ગયા.) ઈર્શાદ હોગા કે યે ઝૂઠ હૈ. તૂને જિહાદ ઈસ લિએ કિયા હૈ કે લોગ બડા બહાદૂર બતાએંગે. વો તુઝે બહોત બડા બહાદૂર બતા ચૂકે હૈં (જો ગરઝ અમલકી થીં, વો પૂરી હો ગઈ હૈ) ઈસકે બાદ ઉસકો જહન્નમમેં ફૈંક દેનેકા હુકમ કિયા જાએગા ઔર તા'મીલે હુકમમેં ઉસકો મુંહકે બલ ખીંચકર જહન્નમમેં ફૈંક દિયા જાએગા.

દૂસરા શખ્સ એક આલિમ હોગા જિસકો બુલાકર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઈન્આમાત ઔર એહસાનાત જતાકર ઉસ્સે ભી દર્યાફ્ત કિયા જાએગા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઈન નેઅમતોંમેં તૂને ક્યા અમલ કિયા ? વો કહેગા કે મૈંને ઈલ્મ સીખા ઔર લોગોંકો સીખાયા, તેરી રિઝાજૂઈમેં કુરઆન પાક પઢતા રહા. ઈર્શાદ હોગા, યે સબ ઝૂઠ હૈ. યે સબ કુછ ઈસ લિએ કિયા ગયા થા કે લોગ કહેંગે કે ફલાં શખ્સ બડા આલિમ, બડા કારી હૈ, સો લોગોંને કેહ દિયા હૈ (ઔર જો મકસદ ઈસ મેહનતસે થા, વો હાસિલ હો ચૂકા હૈ) ઈસકે બાદ ઉસકો ભી જહન્નમ મેં ફૈંકનેકા હુકમ કિયા જાએગા, ઔર તા'મીલે હુકમમેં મુંહકે બલ ખીંચકર જહન્નમમેં ફૈંક દિયા જાએગા.

તીસરા શખ્સ એક સખી હોગા, જિસ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને દુનિયામેં બડી વુસ્અત ફરમા રખ્ખી થી. હર કિસ્મકે માલસે ઉસકો નવાઝા થા, ઉસકો બુલાયા જાએગા ઔર જો ઈન્આમાત અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉસપર દુનિયામેં ફરમાએ થે, વો બતાકર સવાલ કિયા જાએગા કે ઈન ઈન્આમાતમેં તેરી ક્યા કારગુઝારી હૈ ? વો અર્ઝ કરેગા કે મૈંને ખૈરકા કોઈ મૌકા, જિસમેં ખર્ચ કરના આપકો પસન્દ હો, એસા નહીં છોડા, જિસમેં આપકી ખુશ્નૂદીકે લિએ ખર્ચ ન કિયા હો. ઈર્શાદ હોગા, યે ઝૂઠ હૈ. તૂને મહેઝ ઈસલિએ ખર્ચ કિયા કે લોગ કહેંગે, બડા સખી શખ્સ હૈ, સો કહા જા ચુકા હૈ. ઈસકે બાદ ઉસકો ભી જહન્નમમેં ફૈંકનેકા હુકમ હોગા ઔર તા'મીલે હુકમમેં મુંહકે બલ ખીંચકર જહન્નમમેં ફૈંક દિયા જાએગા. (મિશ્કાત, મુસ્લિમ)

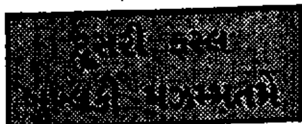
ઈસ હદીસમેં ઓર ઈસી તરહ ઓર અહાદીસમેં, જહાં એક - એક શખ્સકા ઝિકર આતા હે, ઉસ્સે એક કિસ્મ આદમિયોંકી મુરાદ હોતી હે. યે મતલબ નહીં કે યે મા'મલા સિર્ફ તીન આદમિયોંકે સાથ કિયા જાએગા, બલ્કે મતલબ યે હે કે તીનોં કિસ્મકે આદમિયોંસે યે મુતાલબા હોગા ઓર મિસાલકે તૌર પર હર કિસ્મમેંસે એક - એક આદમીકા ઝિકર કર દિયા.

ઈસકે અલાવા ઓર ભી અહાદીસમેં કસરતસે ઈસપર તંબીહ કી ગઈ હે ઓર બહોત ઝિયાદા એહમિયતસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપની ઉમ્મતકો ઈસપર મુતનબ્બહ કિયા હૈ કે જો કામ ભી કિયા જાએ વો ખાલિસ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે લિએ કિયા જાએ ઓર જિતના ભી એહતિમામ હો સકે, ઈસકા કિયા જાએ કે ઈસકે રિયા ઓર નમૂદ વ શોહરત ઓર દિખાવેકા શાઈબા ભી ન આને પાએ, મગર ઈસ જગહ શૈતાનકે એક બડે મકરસે બે-ફિકર ન હોના ચાહિએ. દુશ્મન જબ કવી હોતા હે, વો મુખ્તલિફ અન્વાઅસે અપની દુશ્મની નિકાલા કરતા હે. યે બહોત મર્તબા આદમીકો ઈસ વસ્વસેકી બદૌલત કે ઈખ્લાસ તો હે હી નહીં એહમતરીન ઈબાદતોંસે રોક દિયા કરતા હે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે શૈતાન અવ્વલ તો નેક કામસે રોકા કરતા હે ઓર એસે ખ્યાલાત દિલમેં ડાલા કરતા હે જિસ્સે ઉસ કામકે કરનેકા ઈરાદા હી ન પૈદા હો, લેકિન જબ આદમી અપની હિમ્મતસે ઉસકા મુકાબલા કરતા હે ઓર ઉસકે રોકને પર અમલ નહીં કરતા, તો વો કહા કરતા હે, તુઝમેં ઈખ્લાસ તો હે નહીં, યે તેરી ઈબાદત, મેહનત બેકાર હે. જબ ઈખ્લાસ હી નહીં ફિર એસી ઈબાદત કરનેસે ક્યા ફાયદા ઓર ઈસ કિસ્મકે વસ્વસે પૈદા કરકે નેક કામસે રોક દિયા કરતા હે ઓર જબ આદમી રૂક જાતા હે તો ઉસકી ગરઝ પૂરી હો જાતી હે. (એહયા) ઈસ લિએ ઈસ ખ્યાલસે નહીં રૂકના ચાહિએ કે ઈખ્લાસ તો હે નહીં, બલ્કે નેક કામ કરનેમેં ઈખ્લાસકી કોશિશ કરતે રેહના ચાહિએ ઓર ઈસકી દુઆ કરતા રહે કે હક તઆલા શાનુહૂ મહેઝ અપને લુત્ફસે દસ્તગીરી ફરમાએ તા'કે ન તો દીનકા મશગલા ઝા'યા હો, ન બરબાદ હો.

વ મા ઝાહિ ક અલહલાહિ બિઅઝાઝ.

પેહલી ફસલમેં જિતની આયાત ઓર અહાદીસ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકી ગુઝર ચુકી હૈં, ઉનસે ખુદ હી યે બાત ઝાહિર હો ગઈ કે જબ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરને કે ઈતને ફઝાઈલ વ ફવાઈદ ઓર ખૂબિયાં હૈં તો જિતની ઈસમેં કમી હોગી, યે મુનાફે હાસિલ ન હોંગે, યે ખુદ હી કાફી મઝમ્મત, ઈન્તિહાઈ નુકસાન હે, લેકિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઓર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને તંબીહ ઓર એહતિમામકી વજહસે બુખ્લ ઓર માલકો રોકકર ખુસૂસી વઈદેં ભી ઈર્શાદ ફરમાઈ હૈં, જો અલ્લાહકા ઈન્આમ ઓર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લ.) કી ઉમ્મત પર ઈન્તિહાઈ શફકત હે કે ઉસને ઈસ મુહલ્લિક મર્ઝ પર ખાસ તોરસે બહોત-સી તંબીહેં ફરમા દીં. કુરઆન વ હદીસમેં હર મઝમૂન નિહાયત હી કસરતસે ઝિકર કિયા ગયા ઓર મુખ્તાલિફ ઉન્વાનોંસે હર ખેરકે કરને પર તર્ગીબ ઓર હર બુરાઈસે રૂકને પર તંબીહેં કી ગઈં. કિસી એક મઝમૂનકા ઈહાતા ભી દુશ્વાર હે, નમૂનેકે તોર પર ઈસકે મુતઅલ્લિક ભી ચંદ આયાત ઓર ચંદ અહાદીસ લિખ્ખી જાતી હે.

આયાત

(١) وَاَنۡفِقُوۡا فِىۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ وَلَا تُلۡقُوۡا بِاَيۡدِيۡكُمۡ اِلَى التَّهۡلُكَةِ (بقرہ ع ٢٤)

[illegible] તુમ લોગ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કિયા કરો ઓર અપને આપકો અપને હાથોં હલાકતમેં ન ડાલો. - સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ ૨૪

[illegible] -- યે આયતે શરીફા પેહલે ફસ્લકે સિલસિલાએ આયાતમેં નં. ૩ પર ગુઝર ચુકી હે. ઈસ આયતે શરીફામેં અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ ન કરનેકો અપને હાથોં અપને આપકો હલાકત ઓર તબાહીમેં ડાલના કરાર દિયા હે, જૈસા કે પેહલે મુફસ્સલ સહાબા કિરામ (રદી.) સે નકલ કિયા જા ચુકા હે. કોન શખ્સ હે જો અપની તબાહી ઓર બર્બાદી ચાહતા હો, મગર કિતને આદમી હે, જો યે માલૂમ હો જાને કે બાવજૂદ કે યે તબાહી ઓર બર્બાદીકા ઝરિયા હે, ઈસ્સે બચતે હૈં ઓર માલકો જોડ-જોડકર નહીં રખતે, ઈસકે સિવા ક્યા હે કે ગફલતકા પર્દા હમ લોગોંકે દિલોં પર પડા હુઆ હે ઓર અપને હાથોં હી અપને આપકો હલાકતમેં ડાલતે જા રહે હૈં.

(٢) اَلشَّيۡطٰنُ يَعِدُكُمُ الۡفَقۡرَ وَيَاۡمُرُكُمۡ

[illegible] શેતાન તુમકો મુહતાજી (ઓર ફકર) સે ડરાતા હે ઓર

بِالْفَحْشَآءِ ۚ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَّغْفِرَةً مِّنْهُ
وَفَضْلًا ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٦٨﴾

તુમકો બુરી બાત (બુખ્લ)કા મશ્વરા દેતા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા તુમસે (ખર્ચ કરને પર) અપની તરફસે ગુનાહ મા'ફ કર દેનેકા ઔર ઝિયાદા દેનેકા વાઅદા કરતા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા વુસઅત વાલે હૈં (વો સબ કુછ દે સકતે હૈં) ખૂબ જાનનેવાલે હૈં (નીય્યત કે મુવાફિક સમરા દેતે હૈં.) - સૂરા બકર:, રૂકુઅ-૨૭

[redacted] — હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા: કે આદમી કે અંદર એક તો શૈતાન તસર્રુફ કરતા હે ઔર એક ફરિશ્તા તસર્રુફ કરતા હે. શૈતાનકા તસર્રુફ તો બુરાઈસે ડરાના હે (મસલન સદકા કરેગા તો ફકીર હો જાએગા, વગૈરહ-વગૈરહ) ઔર હક બાતકો ઝુટલાના હે. ઔર ફરિશ્તેકા તસર્રુફ ભલાઈકા વાઅદા કરના હે ઔર હક બાતકી તસ્દીક કરના હે જો ઉસકો પાવે (યાની ભલાઈ કી બાતકા ખ્યાલ દિલમેં આવે તો ઉસકો) અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે સમઝે ઔર ઉસકા શુક્ર અદા કરે. ઔર જો દૂસરી બાતકો પાવે (યાની બુરા ખ્યાલ દિલમેં આવે) તો શૈતાનસે પનાહ માંગે, ઈસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે આયતે શરીફા પઢી. (મિશ્કાત) યાની હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપને ઈર્શાદકી તાઈદમેં યે આયતે શરીફા પઢી, જિસમેં હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હે કે શૈતાન ફકરકા ખૌફ ઔર ફહશ બાતોંકી તર્ગીબ દેતા હે ઔર યેહી હકકા ઝૂઠલાના હે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે ઇસ આયતે શરીફામેં દો ચીઝેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કી તરફસે હે ઔર દો ચીઝેં શૈતાન કી તરફસે હૈં. શૈતાન ફકરકા વાઅદા કરતા હે ઔર બુરી બાતકા હુકમ કરતા હે. યે કેહતા હે કે માલ ન ખર્ચ કર, એહતિયાતસે રખ, તુઝે ઈસકી ઝરૂરત પડેગી ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈન ગુનાહોં પર મગ્ફિરતકા વાઅદા ફરમાતા હે ઔર રિઝકમેં ઝિયાદતીકા વાઅદા ફરમાતા હે. (દુર્રે મન્સુર)

ઈમામ ગઝ્ઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે આદમીકો આઈન્દાકે ફિકરમેં ઝિયાદા મુબતલા નહીં રેહના ચાહિયે કે ક્યા હોગા, બલ્કે જબ હક તઆલા શાનુહૂને રિઝકકા વાઅદા ફરમા રખ્ખા હે તો ઉસ પર એ'તમાદ કરના ચાહિએ ઔર યે સમઝતે રેહનાં ચાહિયે કે આઈન્દા એહતિયાજકા ખૌફ શૈતાની અસર હે જૈસાકે ઈસ આયતે શરીફામેં બતાયા ગયા. વો આદમીકે દિલમેં યે ખ્યાલા પકાતા રેહતા હે કે અગર

તૂ માલ જમા કરકે નહીં રખ્ખેગા તો જિસ વકત તૂ બીમાર હો જાએગા યા કમાનેકે કાબિલ નહીં રહેગા યા કોઈ ઔર વકતી ઝરૂરત પેશ આ જાએગી, તો ઉસ વકત તૂ મુશ્કિલમેં ફંસ જાએગા ઔર તુઝે બડી દિક્કત ઔર તકલીફ હોગી ઔર ઇન ખ્યાલાતકી વજહસે ઉસકો ઉસ વકત મશક્કત ઔર કોફ્ત ઔર તકલીફમેં ફાંસ દેતા હે ઔર હંમેશા ઇસી તકલીફમેં મુબ્તલા રખતા હે ઔર ફિર ઉસકા મઝાક ઉડાતા હે કે યે અહમક આઇન્દાકી મૌહૂમ તકલીફકે ડરસે ઇસ વકતકી યકીની તકલીફમેં ફંસ રહા હે (એહયા) કે જમાકી ફિકરમેં હર વકત પરેશાન રેહતા હે ઔર આઇન્દાકા ફિકર સવાર રેહતા હે.

(٣) وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن
فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُم بَلْ هُوَ
شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا
بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ
(آل عمران رکوع ١٨)

[illegible] હરગિઝ ખ્યાલ ન કરેં એસે લોગ જો એસી ચીઝકે ખર્ચ કરનેમેં બુખ્લ કરતે હૈં જો ઉનકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મહેઝ અપને ફઝલસે અતા કી હે કે યે બાત (યાની બુખ્લ કરના) ઉનકે લિએ કુછ અચ્છી હોગી (હરગિઝ નહીં) બલ્કે યે બાત ઉનકે લિએ બહોત બુરી હોગી, ઇસ લિએ કે વો લોગ કિયામતકે દિન તોક પેહનાએ જાએંગે ઉસ માલકા, જિસકે સાથ બુખ્લ કિયા થા (યાની સાંપ બનાકર ઉનકી ગરદનોંમેં) ડાલ દિયા જાએગા ઔર અખીરમેં આસમાન વ ઝમીન (ઔર જો કુછ ઉનકે અંદર હે, લોગોં કે મર જાનેકે બાદ) અલ્લાહ હીકા રેહ જાએગા, (તુમ અપને ઇરાદેસે ઉસકો દે દો સવાબ ભી હો, વરના હે તો ઉસીકા) ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હારે સારે આ'માલસે ખબરદાર હે.

– સૂરએ આલે ઇમરાન રૂકૂઅ ૧૮

[illegible] -- બુખારી શરીફમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઇર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે જિસ શખ્સકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને માલ અતા કિયા હો ઔર વો ઉસકી ઝકાત અદા ન કરતા હો તો વો માલ કિયામતકે દિન એક ગંજા સાંપ (જિસકે ઝહરકી કસરત ઔર શિદ્દતકી વજહસે ઉસકે સરકે બાલ ભી જાતે રહે હોં) બનાયા જાએગા, જિસકે મુંહકે નીચે દો નુકતે હોંગે (પેલી

ઝહરકી ઝિયાદતીકી અલામત હૈ) ઔર વો સાંપ ઉસકે ગલેમેં ડાલ દિયા જાએગા, જો ઉસ શખ્સકે દોનોં જડબે પકડ લેગા ઔર કહેગા કે મૈં તેરા માલ હૂં, મૈં તેરા ખઝાના હૂં. ઈસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઈ. (મિશ્કાત)

યે હદીસ શરીફ ઝકાત અદા ન કરનેકી વઈદોંમેં પાંચવીં ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૨ પર આ રહી હૈ.

હઝરત હસન બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે યે આયતે શરીફા કાફિરોં કે બારેમેં ઔર ઉસ મો'મિનકે બારેમેં જો અપને માલકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેસે બુખ્લ કરતા હો, નાઝિલ હુઈ હૈ.

હઝરત ઈકરમા (રદી.) કેહતે હૈં કે માલમેંસે જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે હુકૂક અદા ન હોતે હોં તો વો માલ ગંજા સાંપ બનકર કિયામતમેં ઉસકે પિછે લગ જાએગા ઔર વો આદમી સાંપસે પનાહ માંગતા હુઆ હોગા.

હજર બિન બયાન (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો જી રહેમ, અપને કરીબી રિશ્તેદારસે ઉસકી ઝરૂરતસે બચે હુએ માલસે મદદ માંગે ઔર વો મદદ ન કરે ઔર બુખ્લ કરેં તો વો માલ કિયામતકે દિન સાંપ બનાકર ઉસકો તૌક પેહના દિયા જાએગા. ઔર ફિર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઈ ઔર મુતઅદ્દિદ સહાબા કિરામ (રદી.) સે ભી યે મઝમૂન નકલ કિયા ગયા.

મસરૂક (રહ.) કેહતે હૈં કે યે આયતે શરીફા ઉસ શખ્સકે બારેમેં હૈ જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને માલ અતા કિયા ઔર વો અપને રિશ્તેદારોં કે ઉન હુકૂકકો જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને ઉસપર રખ્ખે હૈં, અદા ન કરે, તો ઉસકા માલ સાંપ બનાકર ઉસકા તૌક પેહનાયા જાએગા. વો શખ્સ ઉસ સાંપસે કહેગા કે તૂને મેરા પીછા ક્યોં કિયા ? વો કહેગા કે મૈં તેરા માલ હૂં. (દુર્રે મન્સુર)

ઈમામ રાઝી (રહ.) તફસીરે કબીરમેં તેહરીર ફરમાતે હૈં કે ઉપરકી આયાતમેં જિહાદમેં અપની જાનોંકી શિર્કત કરનેકી તા'કીદ વ તર્ગીબ થી, ઈસકે બાદ ઈસ આયતમેં જિહાદમેં માલ ખર્ચ કરનેકી તા'કીદ હૈ ઔર તંબીહ હૈ કે જો લોગ જિહાદમેં માલ ખર્ચ નહીં કરતે તો વો માલ સાંપ બનકર ઉનકે ગલેકા હાર બન જાએગા. ઈસકે બાદ ઈમામ રાઝી (રહ.) તવીલ બહસ ઈસ પર કરતે હૈં કે જો શદીદ વઈદ ઈસ આયતે શરીફામેં હૈ, વો તતવ્વુઆત કે તર્ક પર તો મુશ્કિલ હૈ, તર્કે વાજિબ પર હી હો સકતી હૈ. અલબત્તા વાજિબાત કઈ કિસ્મકે હૈં.

૧. અવ્વલ અપને ઉપર ઔર અપને ઉન અકારિબ પર ખર્ચ કરના જિનકા નફકા અપને ઝિમ્મે વાજિબ હૈ.

૨. દૂસરે ઝકાત,

૩. તીસરે જિસ વકત મુસલમાનોં પર કુફફારકા હુજૂમ હો કે વો ઉનકે જાન વ માલકો હલાક કરના ચાહતે હોં તો ઉસ વકત સબ માલદારોં પર હસ્બે ઝરૂરત ખર્ચ કરના વાજિબ હૈ, જિસ્સે મુદાફઅત કરને વાલોંકી મદદ હો કે યે દરઅસલ અપને હી જાન વ માલકી હિફાઝતમેં ખર્ચ હૈ.

૪. ચૌથે મુઝતર પર ખર્ચ કરના હૈ, જિસ્સે ઉસકી જાનકા ખતરા ઝાઇલ હો જાએ, યે સબ ઈખ્રાજાતે વાજિબ હૈં. (તફસીરે કબીર)

(૪) إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا (سورۂ نساء رکوع ٦)

[illegible] બેશક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ એસે આદમિયોંકો પસંદ નહીં કરતા, જો (દિલ મેં) અપને આપકો બડા સમઝતે હોં (ઝુબાન સે) શેખીકી બાતેં કરતે હોં, જો ખુદ ભી બુખ્લ કરતે હોં ઓર દૂસરોંકો ભી બુખ્લકી તા'લીમ દેતે હોં ઓર જો ચીઝ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને ઉનકો અપને ફઝલસે દી હૈ, છુપાતે હોં ઓર હમને એસે ના-શુક્રોં કે લિએ ઈહાનત વાલા અઝાબ તૈયાર કર રખ્ખા હૈ.

– સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ – ૬.

[illegible] — દૂસરોંકો બુખ્લકી તા'લીમ દેતે હોં આમ હૈ કે ઝુબાનસે ઉનકો તર્ગીબ દેતે હોં યા અપને અમલસે તા'લીમ દેતે હોં કે ઉનકે અમલકો દેખકર દૂસરોંકો બુખ્લકી તર્ગીબ હોતી હો. બહોત સી અહાદીસમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ કે જો શખ્સ બુરા તરીકા ઈખ્તિયાર કરતા હૈ, ઉસકો અપને કિએકા વબાલ ભી હોતા હૈ ઓર જિતને આદમી ઉસકી વજહસે ઉસપર અમલ કરેં, ઉન સબકા ગુનાહ ભી ઉસકો હોતા હૈ, ઈસ તરહ પર કે ઉનકો અપની – અપની સઝાઓંમેં કોઈ કમી ન હોગી, યે મઝમૂન કરીબ હી મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા હૈ.

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) સે મુખ્તાલન ફખૂરાકી તફસીરમેં નકલ કિયા ગયા કે યે હર વો મુતકબ્બિર હૈ જો અલ્લાહકી અતા કી હુઈ ચીઝોંકો ગિન – ગિનકર રખતા હૈ ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા શુક્ર અદા નહીં કરતા.

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે કિયામત કે દિન જબ હક તઆલા શાનુહૂ સારી મખ્લૂકકો એક જગહ જમા ફરમા દેંગે તો જહન્નમકી આગ તો બ તો ચઢ્હતી હુઈ ઉનકી તરફ શિદ્દતસે બઢ્હેગી, જો ફરિશ્તે ઉસપર મુતઅય્યન હૈં, વો ઉસકો

રોકના ચાહેંગે તો વો કહેગી કે મેરે રબકી ઈઝ્ઝતકી કસમ ! યા તો મુઝે છોડ દો કે મૈં અપને જોડીદારોં (યારોં) કો લે લૂં, વરના મૈં સબપર છા જાઉંગી. વો પૂછેંગે તેરે જોડીદાર કૌન હૈં, વો કહેગી, હર મુતકબ્બિર ઝાલિમ, ઈસકે બાદ જહન્નમ અપની ઝુબાન નિકાલેગી ઔર હર ઝાલિમ મુતકબ્બિરકો ચુન-ચુનકર અપને પેટમેં ડાલ લેગી (જૈસાકે જાનવર ઝુબાનકે ઝરિએસે ઘાસ વગૈરહ ખાતા હૈ) ઉન સબકો ચુનકર પીછે હટ જાએગી. ઈસકે બાદ ઉસી તરહ દોબારા ઝોર કરકે આએગી ઔર યે કહેગી કે મુઝે અપને જોડીદારોંકો લેને દો ઔર જબ ઉસ્સે પૂછા જાએગા કે તેરે જોડીદાર કૌન હૈં ? તો વો કહેગી કે હર અકડનેવાલા, નાશુક્રી કરનેવાલા ઔર પેહલેકી તરહ ઉનકો ભી ચુનકર અપની ઝુબાન કે ઝરિએસે અપને પેટમેં ડાલ લેગી. ફિર ઈસી તરહ તીસરી બાર જોશ કરકે ચલેગી ઔર અપને જોડીદારોંકા મુતાલબા કરેગી ઔર જબ ઈસ્સે પૂછા જાએગા કે તેરે જોડીદાર કૌન હૈં ? તો વો ઈસ મર્તબા કહેગી, હર અકડનેવાલા, ફખર કરનેવાલા ઔર ઉનકો ભી ચુનકર અપને પેટમેં ડાલ લેગી. ઈસકે બાદ લોગોંકા હિસાબ - કિતાબ હોતા રહેગા.

હઝરત જાબિર બિન સુલેમ હુજૈમી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ. મદીના મુનવ્વરાકી એક ગલીમેં ચલતે હુએ હુઝૂર (સલ્લ.)સે મુલાકાત હો ગઇ, મૈંને સલામ કિયા ઔર લુંગી કે મુતઅલ્લિક મસ્અલા દર્યાફ્ત કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે પિંડલી કે મોટે હિસ્સે તક હોની ચાહિએ ઔર અગર તુઝે ઈતની ઊંચી પસંદ ન હો, તો થોડી ઔર નીચે તક સહી ઔર યેભી પસન્દ ન હો તો થોડી ઔર નીચે તક સહી ઔર યેભી પસંદ ન હો તો ટખનોં કે ઉપર તક ઔર યેભી પસંદ ન હો તો (આગે ગુંઝાઈશ નહીં, ઈસ લિએ કે) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મુતકબ્બિર ફખર કરનેવાલેકો પસંદ નહીં કરતે (ઔર ટખનોંસે નીચે લુંગી યા પાજામાકો લટકાના તકબ્બુરમેં દાખિલ હૈ) ફિર મૈંને કિસીકે સાથ એહસાન ઔર ભલાઇ કરનેકે મુતઅલ્લિક દર્યાફ્ત કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ભલાઇકો હકીર ન સમઝો (કે ઈસકી વજહસે મુલતવી કર દો) ચાહે રસ્સીકા ટુકડા હી ક્યોં ન હો, જૂતેકા તસ્મા હી ક્યોં ન હો, કિસી પાની માંગનેવાલેકે બરતનમેં પાનીકા ડોલ હી ડાલ દો, રાસ્તેમેં કોઇ અઝીયત પહોંચાનેવાલી ચીઝ હો, ઉસકો હટા દો હત્તાકે અપને ભાઈસે ખન્દા પેશાનીસે બાત હી સહી, રાસ્તા ચલનેવાલેસે સલામ હી સહી, કોઇ ઘબરા રહા હો, ઉસકી દિલબસ્તગી હી સહી (કે યે સબ ચીઝેં એહસાન ઔર નેકીમેં દાખિલ હૈં) ઔર અગર કોઇ શખ્સ એબકો ઝાહિર કરે ઔર તુમ્હેં ઉસકે અંદર કોઇ દૂસરા એબ મા'લૂમ હૈ તો તુમ ઉસકો ઝાહિર ન કરો, તુમ્હેં ઈસ ઇખ્ફાકા સવાબ મિલેગા, ઉસકો ઈસ ઇઝહારકા ગુનાહ હોગા ઔર જિસ કામકો તુમ યે સમઝો કે અગર કિસીકો ઈસકી ખબર હો

ગઇ, તો મુઝાઇકા નહીં, ઉસકો કરો ઔર જિસકો તુમ યે સમઝો કે કિસીકો ઈસકી ખબર ન હો, ઉસકો ન કરો (કે યે અલામત ઉસકે બુરા હોનેકી હૈ)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદીઅલ્લાહુ અન્હુ) ફરમાતે હૈં કે કુર્દમ બિન યઝીદ (રહ.) વગૈરહ બહોતસે આદમી અન્સારકે પાસ આતે ઔર ઉનકો નસીહત કરતે કે ઈતના ખર્ચ ન કિયા કરો, હમેં ડર હે કે યે સબ ખર્ચ હો જાએગા, તુમ ફકીર બન જાઓગે, હાથ રોકકર ખર્ચ કિયા કરો, ન મા'લૂમ કલકો કયા ઝરૂરત પેશ આ જાએ, ઉન લોગોંકી મઝમ્મતમેં યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ. (દુર્રે મન્સુર)

(૫) وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۙ يَّوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوْبُهُمْ وَظُهُوْرُهُمْ ۭ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُوْنَ ۝ (توبہ ع ۵)

આયતે નં. ૫ જો લોગ સોના-ચાંદી જમા કરકે ખઝાનેકે તૌર પર રખતે હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલાકી રાહમેં ખર્ચ નહીં કરતે, આપ ઉનકો બડે દર્દનાક અઝાબકી ખુશખબરી સુના દીજિએ, વો ઉસ દિન હોગા જિસ દિન ઉનકો (ચાંદી સોનેકો) અવ્વલ જહન્નમકી આગમેં તપાયા જાએગા ફિર ઉનસે ઉન લોગોંકી પેશાનિયોં ઔર પસલિયોં ઔર પુશ્તોંકો દાગ દિયા જાએગા ઔર કહા જાએગા કે યે વો હે જિસકો તુમને અપને વાસ્તે જમાકર રખ્ખા થા, અબ ઈસકા મઝા ચખ્ખો, જિસકો જમા કરકે રખ્ખા થા. - સૂરએ તૌબા રૂકૂઅ ૫

ફાયદા - ઉલમાને લિખ્ખા હે કે પેશાનિયોં વગૈરહકે ઝિકરસે આદમીકે ચારોં તરફ મુરાદ હૈં, પેશાનીસે અગલા હિસ્સા, પસલિયોંસે દાયાં ઔર બાયાં ઔર પુશ્તસે પિછલા હિસ્સા મુરાદ હે ઔર મતલબ યે હે કે સારે બદનકો દાગ દિયા જાએગા.

એક હદીસસે ઈસકી તા'ઈદ ભી હોતી હે, જિસમેં મુંહસે કદમ તક દાગ દિયા જાના વારિદ હુઆ હે ઔર બા'ઝ ઉલેમાને લિખ્ખા હે કે ઈન તીન આઝાકી ખુસૂસિયત ઈસ લિએ હે કે ઈનમેં ઝરા-સી તકલીફ ભી ઝિયાદા મેહસૂસ હોતી હે ઔર બા'ઝ ઉલેમાને લિખ્ખા હે કે ઈન તીનકો ઈસ વજહસે ઝિકર કિયા કે આદમી જબ ચેહરેસે ફકીરકો દેખતા હે તો પેહલૂ બચાકર ઉસ તરફ પુશ્ત કરકે ચલ દેતા હે, ઈસલિએ ઈન તીનોં આઝાકો ખુસૂસિયતસે અઝાબ હે, ઈસકે અલાવા ઔર ભી વુજૂહ ઝિકર કી ગઇ. (તફસીરે કબીર)

ઈસ આયતે શરીફામેં ઉસ માલકો તપાકર દાગ દેના વારિદ હુઆ હે ઔર

આયત નં. ૩ પર ઉસકા સાંપ બનકર પીછે લગના વારિદ હુઆ હૈ. ઇન દોનોંમેં કુછ ઈશ્કાલ નહીં, યે દોનોં અઝાબ અલાહિદા - અલાહિદા હૈં, જૈસાકે ઝકાત અદા ન કરનેકે બયાનમેં પાંચવીં ફસલકી હદીસ નં. ૨ પર આ રહા હૈ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) ઔર મુતઅદ્દિદ સહાબાએ કિરામ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે ઇસ આયતે શરીફામેં ખઝાનેસે મુરાદ વો માલ હૈ જિસકી ઝકાત અદા ન કી ગઇ હો ઔર જિસકી ઝકાત અદા કર દી ગઇ હો, વો ખઝાના નહીં હૈ.

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે યે હુકમ ઝકાતકા હુકમ નાઝિલ હોનેસે પેહલેકા થા. જબ ઝકાતકા હુકમ નાઝિલ હો ગયા તો હક તઆલા શાનુહૂને ઝકાત અદા કર દેનેકો બકીયા માલકે પાક હો જાનેકા સબબ કરાર દિયા.

હઝરત સૌબાન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ તો હમ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સાથ એક સફરમેં થે, તો બા'ઝ સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! સોના-ચાંદી જમા કરનેકા તો યે હશ્ર હૈ, અગર હમેં યે મા'લૂમ હો જાએ કે બેહતરીન માલ કયા હૈ જિસકો ખઝાનેકે તૌર પર જમા કરકે રખ્ખેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકા ઝિકર કરનેવાલી ઝુબાન, અલ્લાહકા શુક્ર અદા કરનેવાલા દિલ ઔર નેક બીવી, જો આખિરતકે કામોંમેં મદદ દેતી રહે.

હઝરત ઉમર (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ તો વો હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા કે યે આયતે શરીફા તો લોગોં પર બહોત બાર હો રહી હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઝકાત ઇસીલિએ મશરૂઅ ફરમાઇ હૈ કે બકીયા માલ પાક હો જાએ ઔર મીરાસ તો ઉસી માલમેં જારી હોગી જો બાદમેં બાકી રહે ઔર બેહતરીન ચીઝ જિસકો આદમી ખઝાનેકી તરહ મેહફૂઝ રખ્ખે, વો નેક બીવી હૈ, જિસકો દેખકર જી રાઝી હો જાએ, જબ ઉસકો કોઇ હુકમ કિયા જાએ, ફૌરન ઇતાઅત કરે ઔર જબ ખાવિંદ ગાયબ હો (સફર વગૈરહ મેં) તો અપની (ઔર ઉસકે માલકી) હિફાઝત કરે.

હઝરત બુરૈદા (રદી.) ફરમાતે હૈં, જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ તો સહાબા (રદી.) મેં ઇસકા ચર્ચા હુઆ. હઝરત અબૂબકર (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફત કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! ખઝાના બનાનેકે લિએ કયા ચીઝ બેહતર હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઝિકર કરનેવાલી ઝુબાન, શુક્ર કરનેવાલા દિલ ઔર વો નેક બીવી, જો ઇમાની ચીઝોં પર મદદ કરે.

હઝરત અબૂઝર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે

નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ દીનાર (સોનેકા સિક્કા), દિરમ (ચાંદીકા સિક્કા) યા સોને - ચાંદીકા ટુકડા રખ્ખેગા ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ ન કરેગા, બશર્તે કે કર્ઝ કે અદા કરનેકે વાસ્તે ન રખ્ખા હો, વો ખઝાનેમેં દાખિલ હે, જિસકા કયામતકે દિન દાગ દિઆ જાએગા.

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ સોના યા ચાંદી છોડકર મર જાએ, ઉસકા કિયામતકે દિન દાગ દિયા જાએગા, બાદમેં ચાહે જહન્નમમેં જાએ યા મગફેરત હો જાએ.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહુ) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુસલમાનોંકે અગ્નિયાકે માલોંમેં વો મિકદાર ફર્ઝ કર દી હે, જો ઉનકે ફુકરાકો કાફી હે. ફુકરાકો ભૂખે યા નંગે હોનેકી મશક્કત સિર્ફ ઇસ વજહસે પડતી હે કે અગ્નિયા ઉનકો દેતે નહીં. ખબરદાર રહો કે હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતકે દિન ઇન અગ્નિયાસે સખ્ત મુતાલબા કરેંગે યા સખ્ત અઝાબ દેંગે. (દુર્રે મન્સુર)

કંઝુલ ઉમ્માલમેં ઇસ હદીસ પર કલામ ભી કિયા હે ઔર હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) કી હદીસસે નકલ કિયા હે કે અગર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ઈલ્મમેં યે બાત હોતી કે અગ્નિયાકી ઝકાત ફુકરાકો કાફી ન હોગી તો ઝકાતકે અલાવા ઔર કોઇ ચીઝ ઉનકે લિએ તજવીઝ ફરમાતે, જો ઉનકો કાફી હો જાતી. પસ અબ જો ફુકરા ભૂખે હૈં, વો અગ્નિયાકે ઝુલ્મકી વજહસે હૈં, (કંઝ) કે વો ઝકાત પૂરી નહીં નિકાલતે.

હઝરત બિલાલ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉનસે ઈર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાસે ફકરકી હાલતમેં મિલો, તવંગરીકી હાલતમેં ન મિલો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, ઇસકી કયા સૂરત હૈં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જબ કહીંસે કુછ મયસ્સર હો, ઉસકો છુપાકર ન રખ્ખો, માંગનેવાલેસે ઈન્કાર ન કરો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, હુઝૂર (સલ્લ.) યે કૈસે હો સકતા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, યેહી હે ઔર યે ન હો તો જહન્નમ હે. (દુર્રે મન્સુર)

હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદી.) ભી ઉન્હીં હઝરાતમેં હૈં, જિનકા મસ્લક યે હૈ કે રૂપયા-[illegible] બિલકુલ રખનેકી ચીઝ નહીં હે, એક દિરમ જહન્નમકા એક [illegible]ગ હૈ ઔર દો દિરમ દો દાગ હૈં. ઉનકે મુખ્તલિફ વાકેઆત પેહલે ગુઝર ચુકે હૈં, જિનમેંસે બા'ઝ પેહલી ફસ્લકે સિલસિલાએ અહાદીસમેં નં. ૧ પર ગુઝરે.

એક મર્તબા હબીબ બિન સલમા (રદી.) ને જબ શામકે અમીર થે, હઝરત અબૂઝર (રદી.) કે પાસ તીન સૌ દીનાર (અશરફિયાં) ભેજે ઔર અર્ઝ કિયા કે ઉનકો અપની ઝુરૂરિયાતમેં સર્ફ કર લેં...હઝરત અબૂઝર (રદી.) ને વાપસ ફરમા દિએ ઔર યે ફરમા દિયા કે દુનિયામેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ ધોખા ખાનેવાલા

મેરે સિવા કોઈ ન મિલા ? (યાની દુનિયાકી ઈતની બડી મિકદાર અપને પાસ રખના અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ગાફિલ હોના હે ઔર યેહી અલ્લાહકે સાથ ધોખા હે કે ઉસકે અઝાબસે આદમી, બેફિકર હો જાએ, જિસકો હક તઆલા શાનુહૂને મુતઅદ્દિદ જગહ કુરઆન પાકમેં ઈર્શાદ ફરમાયા કે તુમકો ધોખેબા'ઝ શૈતાન અલ્લાહ તઆલાકે સાથ ધોખેમેં ન ડાલ દે, જૈસાકે છઠી ફસ્લમેં દુનિયા ઔર આખિરતકી આયાતમેં નં. ૩૮ પર આ રહા હે. ઈસકે બાદ હઝરત અબૂઝર (રદી.) ને ફરમાયા, મુઝે સિર્ફ થોડા-સા સાયા ચાહિએ, જિસમેં અપનેકો છુપા લૂં ઔર તીન બકરીયાં, જિનકે દૂધ પર હમ સુબ ગુઝર કર લેં ઔર એક બાંદી જો અપની ખિદમતકા એહસાન હમપર કર દે, ઈસ્સે ઝા'ઈદ જો હો, મુઝે ઉસકે અંદર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ડર લગતા હે. ઉનકા યેભી ઈર્શાદ હે કે કિયામતકે દિન દો દિરમવાલા એક દિરમવાલેકી બ-નિસ્બત ઝિયાદા કેદમેં હોગા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સામિત (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા હઝરત અબૂઝર (રદી.) કે પાસ થા કે ઉનકા રોઝીના બેતુલમાલસે આયા. એક બાંદી ઉનકે પાસ થી, જો ઉસમેંસે ઝરૂરી ચીઝેં ખરીદકર લાઈ, ઉસકે બાદ સાત દિરમ ઉનકે પાસ બચે. ફરમાને લગે કે ઉસકે પૈસે કર લાઓ (તા'કે તકસીમ કર દૅ) મૈંને કહા, ઉનકો અપને પાસ રેહને દો, કોઈ ઝરૂરત પેશ આ જાએ, કોઈ મેહમાન આ જાએ. ફરમાયા, મુઝસે મેરે મેહબૂબ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે તે શુદા બાત ફરમાઈ થી કે જિસ સોને યા ચાંદીકો બાંધકર રંખ્ખા જાએગા વો અપને માલિક પર આગકી ચિંગારી હે, જબ તકકે ઉસકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ ન કર દિયા જાએ.

હઝરત શદાદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત અબૂઝર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે કોઈ સખ્ત હુકમ સુનતે થે, ફિર જંગલ ચલે જાતે થે, (કે અકસર જંગલમેં કિયામ રેહતા થા) ઉનકે તશરીફ લે જાનેકે બાદ ઉસ હુકમમેં કુછ સહૂલત પૈદા હો જાતી, જિસકા, ઉનકો ઈલ્મ ન હોતા, ઈસલિએ વો સખ્ત હી હુકમ પર કાયમ રેહતે.

યે સહી હે કે હઝરત અબૂઝર (રદી.)કા મસ્લક ઈસ બારેમેં બહોત હી સખ્તી ઔર શિદ્દતકા હે, બાકી ઈસમેં તો શક નહીં કે ઝુહદકા કમાલ યેહી હે જો ઉનકા મસ્લક થા ઔર બહોતસે અકાબિરકા યેહી પસંદીદા મા'મૂલ રહા, મગર ઈસ પર ન તો કિસીકો મજબૂર કિયા જા સકતા હે, ન ઈસ પર અમલ ન કરનેમેં જહમમી કરાર દિયા જા સકતા હે, અપની ખુશી ઔર રિઝા વ રગ્બતસે ઈખ્તિયાર કરનેકી ચીઝ યેહી હે. જિસ ખુશનસીબકો ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને લુત્ફ વ કરમસે નસીબ ફરમા દે. કાશ ! ઈસ દુનિયાકે કુત્તેકો ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈન હઝરાતે ઝાહિદીનકે ઓસાફે જમીલાકા કુછ હિસ્સા અતા ફરમા દેતા.

إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ○

ઇન્નલ્લાહ- અલા કુલ્લિ શયઇન કદીર.

(٦) وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَىٰ وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ○ فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ○ (سورۃ توبہ ع ۷)

[illegible] ઓર ઇન (મુનાફિકોં) કી ખેર - ખેરાત કુબૂલ હોનેસે ઇસકે સિવા કોઇ ચીઝ માનેઅ નહીં હૈ કે ઉન્હોંને અલ્લાહકે સાથ ઓર ઉસકે રસૂલકે સાથ કુફ્ર કિયા. (નિફાકસે અપનેકો મો'મિન બતાતે હૈં,) યે લોગ નમાઝ નહીં પઢતે, મગર બહોત કાહિલીસે (હારે દિલસે) ઓર (નેક કામોંમેં) ખર્ચ નહીં કરતે, મગર નાગવારીકે સાથ (બદનામીસે બચનેકી વજહસે) ઇન (મરદૂદોં)કા માલ ઓર ઓલાદ આપકો તાઅજ્જુબમેં ન ડાલે (કે એસે મરદૂદોં પર ઇતને ઇનઆમાત ક્યોં હૈં) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઇરાદા યે હૈ કે ઇન ચીઝોંકી વજહસે ઉનકો દુનિયવી અઝાબમેં મુબ્તલા રખ્ખે (કે હર વક્ત ઉનકે ફિકરોંમેં મુબ્તલા રહેં) ઓર કુફ્ર હી કી હાલતમેં ઉનકી જાન નિકલ જાએ.

- સૂરએ તોબા, રૂકૂઅ-૭

ફાયદા - ઇબ્તિદામેં ખેરાતકે કુબૂલ ન હોનેમેં કુફ્રકે અલાવા કાહિલીસે નમાઝ પઢનેકો ઓર બદ-દિલીસે સદકા દેનેકો ભી દખલ બતાયા હૈ. નમાઝકે મુતઅલ્લિક મઝામીન ઇસ નાકારાકે રિસાલા 'ફઝાઇલે નમાઝ' મેં ગુઝર ચુકે હૈં, ઉસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા યે ઇર્શાદ ગુઝરા હૈ કે ઇસ્લામમેં ઉસકા કોઇ હિસ્સા નહીં, જિસકી નમાઝ નહીં. ઉસકે લિએ દીન નહીં, જિસકી નમાઝ નહીં, નમાઝ દીનકે લિએ એસી ઝરૂરી ચીઝ હૈ જૈસાકે આદમીકે લિએ ઉસકા સર ઝરૂરી હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હૈ કે જો નમાઝકો ખુશૂઅ - ખુઝૂઅસે અચ્છી તરહ પઢે વો નમાઝ નિહાયત રોશન ચમકદાર બનકર દુઆ-એ-ખેર દેતી હુઇ જાતી હૈ ઓર જો બુરી તરહ પઢે, વો બુરી સૂરતમેં સ્યાહ રંગમેં બદદુઆ દેતી હુઇ જાતી હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુઝે ભી એસા હી બરબાદ કરે જૈસા તૂને મુઝે બરબાદ કિયા ઓર એસી નમાઝ પુરાને કપડેકી તરહ લપેટકર નમાઝીકે મુંહ પર માર દી જાતી હૈ.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે કિયામતકે દિન સબસે અવ્વલ નમાઝકા હિસાબ હોગા, અગર વો અચ્છી હુઈ તો બાકી આ'માલ ભી અચ્છે હોંગે, વો બુરી હુઈ તો બાકી આ'માલ ભી બુરે હોંગે.

દૂસરી હદીસમેં હૈ કે અગર વો કુબૂલ હુઈ તો બાકી આ'માલ ભી કુબૂલ હોંગે, વો મરદૂદ હો ગઈ, તો બાકી આ'માલ ભી મરદૂદ હોંગે. (ફઝાઈલે નમાઝ) ઈસકે બાદ આયતે શરીફામેં બદ-દિલીસે સદકાકા ઝિકર ફરમાયા હૈ ઓર બદ-દિલીસે સદકા દેના ઝાહિર હૈ કે કયા કાબિલે કુબૂલ હો સકતા હૈ, લેકિન અગર વો સદકા ફર્ઝ હૈં જૈસાકે ઝકાત, તો વુજૂબ સાકિત હો હી જાએગા. ઈસી વાસ્તે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઝકાત અદા કરનેકી રિવાયતમેં મુતઅદ્દિદ જગહ 'તય્યિબતન બિહા નફસુહૂ' (તર્ગીબ, અબૂ દાઊદ) 'રાફિદતુન અલયહિ કુલ્લ આમ' વગેરહ અલ્ફાઝ ઝિકર ફરમાએ, જિનકા મતલબ યેહી હૈ કે નિહાયાત ખુશદિલીસે અદા કરે તાકે ફર્ઝ અદા હોનેકે અલાવા ઉસકા અજર વ સવાબ ભી હો ઓર ઉસપર ઈનઆમ વ ઈકરામ ભી હો.

અબૂ દાઉદકી એક રિવાયતમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ સવાબકી નીય્યતસે અદા કરેગા, ઉસકો ઉસકા અજર મિલેગા ઓર જો અદા ન કરેગા હમ ઉસકો લેકર રહેંગે ઓર બા'ઝ રિવાયતમેં ઉસકે સાથ તા'વાન ભી વારિદ હૈ કે અદા ન કરનેકી સૂરતમેં જુર્માના ભી કરેંગે.

હઝરત જા'ફર બિન મુહમ્મદ (રદી.) કેહતે હૈં કે વો અમીરૂલ મો'મિનીન અબૂ જા'ફર મંસૂરકે પાસ ગએ તો વહાં હઝરત ઝુબેર (રદી.) કી ઓલાદમેંસે કોઈ શખ્સ થે, જિન્હોંને મંસૂરસે કોઈ અપની હાજત પેશ કી થી ઓર મંસૂરને ઉનકી દર્ખ્વાસ્ત પર કુછ ઉનકો દેનેકા હુકમ ભી કર દિયા થા, મગર વો મિકદાર ઝુબેરીકે નઝદીક કમ થી, જિસકી શિકાયત ઉન્હોંને કી ઓર મંસુરકો ઉસપર ગુસ્સા આ ગયા. હઝરત જા'ફર (રદી.) ને ફરમાયા કે મુઝે અપને બાપ-દાદોંકે વાસ્તેસે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ પહોંચા હૈ કે જો અતા ખુશદિલીસે કી જાએ, ઉસમેં દેનેવાલેકે લિએ ભી બરકત હોતી હૈ ઓર લેનેવાલે કે લિએ ભી. મંસૂરને યે હદીસ સુનતે હી કહા, ખુદાકી કસમ ! દેતે વકત તો મુઝે ખુશદિલી ન થી, મગર તુમ્હારી હદીસ સુનકર મુઝમેં તીબે નફસ પૈદા હો ગયા, ઉસકે બાદ હઝરત જા'ફર (રદી.) ઉન ઝુબેરીકી તરફ મુતવજ્જહ હુએ ઓર ઉનસે ફરમાયા કે મુઝે અપને બાપ-દાદોંકે ઝરિએસે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ પહોંચા હૈ કે જો શખ્સ કલીલ રિઝકકો કમ સમઝે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો કસીરસે મેહરૂમ ફરમા દેતે હૈં. ઝુબેરી કેહને લગે કે ખુદાકી કસમં ! પેહલેસે તો યે અતીયા મેરી નિગાહમેં કમ થા, તુમ્હારી હદીસ સુનનેકે બાદ બહોત મા'લૂમ હોને લગા. સૂફિયાન બિન ઐનિયા (રહ.) જો ઈસ કિસ્સેકો

નકલ કરતે હૈં, વો કેહતે હૈં કે મૈંને ઝુબૈરીસે પૂછા કે વો કયા મિકદાર થી, જો તુમ્હેં મંસૂરને દી થી ? વો કેહને લગે કે ઉસ વકત તો બહોત થોડી-સી થી, લેકિન મેરે પાસ પહોંચને કે બાદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉસમેં એસી બરકત ઔર નફા અતા ફરમાયા કે વો પચાસ હઝારકી મિકદાર તક પહોંચ ગઈ.

સૂફિયાન (રહ.) કેહતે હૈં કે યે લોગ (એહલે બૈત હઝરત જા'ફર (રદી.) ઔર ઉનકે અકાબિરકી તરફ ઈશારા હે) ભી બારિશકી તરહસે જહાં પહોંચ જાતે હૈં, નફા હી પહોંચાતે હૈં, (કંઝ) મતલબ યે હે કે ઈસ જગહ દો હદીસેં સુનાકર દોનોંકો ખુશ ઔર મુત્મઈન કર દિયા, ઈસી તરહસે યે હઝરાત જહાં ભી પહોંચતે હૈં રૂહાનીયા માદ્દી નફા પહોંચાએ બગૈર નહીં રેહતે, ઈસકે સાથ હી ઉસ ઝમાનેકે ઉમરાકી યે ચીઝ ભી કાબિલે રશ્ક હે કે બાદશાહતકે બાવજૂદ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈર્શાદાત સુનકર ઉનકે સામને ગરદન રખ દેના ઉસ ઝમાનેકી આમ ફિઝા થી.

આયતે શરીફામેં ઈસકે બાદ આલ-ઔલાદ ઔર માલકો દુનિયામેં અઝાબકા ઝરિયા ફરમાયા. ઈન ચીઝોંકા દુનિયામેં મૂજિબે દિક્કત ઔર કુલ્ફત હોના ઝાહિર હે, કહીં ઔલાદકી બીમારી હે, કહીં ઉનપર મસાઈબ હે, કહીં ઉનકે મરનેકા રંજ વ હસરત હે ઔર યે સબ ચીઝેં મુસલમાનોં પર ભી પેશ આતી હૈં, લેકિન મુસલમાન કે લિએ ચુંકે હર તકલીફ જો દુનિયામેં પેશ આએ, વો આખિરતમેં અજર વ સવાબકા ઝરિયા હે, ઈસ લિએ વો તકલીફ નહીં રેહતી, ક્યોંકે વો તકલીફ તકલીફ નહીં બલ્કે રાહત હે, જિસકે બદલેમેં ઉસ્સે કહીં ઝિયાદા મિલ જાએ ઔર જિનકો આખિરતમેં ઈન મસાઈબકા બદલા નહીં હે, ઉનકે લિએ યે દુનિયાકા અઝાબ હી અઝાબ રેહ ગયા.

ઈબ્ને ઝૈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈન ચીઝોંકે દુનિયામેં અઝાબ હોનેસે મસાઈબ મુરાદ હૈં કે ઈનકે લિએ યે અઝાબ હૈં ઔર મો'મિનીન કે લિએ સવાબકી ચીઝેં હૈં.

(٧) وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ۝ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ۝

(سورۂ بنی اسرائیل رکوع ٣)

આયત-૭ ઔર ન તો (બુખ્લકી વજહ સે) અપને હાથકો અપની ગરદનસે બાંધ લેના ચાહિએ ઔર ન બહોત ઝિયાદા ખોલ દેના ચાહિએ (કે ઈસ્રાફકી હદ તક પહોંચ જાએ કે ઈસ સૂરતમેં) મલામતઝદા ઔર (ફકરકી વજહસે) થકે હુએ બૈઠે રહો ઔર મહઝ કિસીસે ફકરકી વજહસે અપનેકો પરેશાનીમેં મુબ્તલા કરના મુનાસિબ નહીં. બેશક તેરા

રબ જિસકો ચાહતા હે, ઝિયાદા રિઝક દેતા હે ઓર જિસપર ચાહતા હે તંગી કરતા હે. બેશક વો અપને બંદોં (કી મસાલેહ ઓર ઉનકે એહવાલ) સે બા-ખબર હે (કે કિસકે લિએ કિતના મુનાસિબ હે) ઓર ઉનકે એહવાલકો દેખને વાલા હે.

- સૂરએ બની ઈસરાઈલ, રૂકૂઅ-૩

ફાયદા -- કુરઆન પાકમેં ઈસ જગહ મઆશરતકે બહોતસે આદાબ પર બડી તફસીલી તંબીહાત ફરમાઇ હે, મિન જુમ્લા ઉનકે ઈસ આયતે શરીફામેં બુખ્લ ઓર ઈસ્રાફ પર તંબીહ ફરમાકર એ'તદાલ ઓર મિયાનારવીકી ગોયા તર્ગીબ દી.

બા'ઝ રિવાયતમેં આયા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે કિસીને કુછ સવાલ કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઈસ વક્ત તો કુછ હે નહીં. ઉસને કહા કે અપના કુરતા જો આપ પેહન રહે હૈં, યે દે દીજિએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને કુરતા નિકાલકર મરહમત ફરમા દિયા. ઈસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે યે આયતે શરીફા ખાનગી ઈખ્રાજાતકે બારેમેં હે કે ન ઉનમેં બહોત બુખ્લ કિયા જાએ, ન બહોત વુસઅત ઈખ્તિયાર કી જાએ, ન મિયાનારવી ઈખ્તિયાર કી જાએ. હુઝૂરે અકદસ (સ.અ.વ.) સેભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં યે મઝમૂન ઝિકર કિયા ગયા કે જો શખ્સ મિયાનારવી ઈખ્તિયાર કરે વો ફકીર નહીં હોતા.

ઓર આયતે શરીફાકે ખત્મ પર ઈસ એહમકાના ખ્યાલકી તર્દીદ ફરમાઇ કે સબકે સબ માલી હેસિયતસે બરાબરીકા દરઝા રખતે હૈં. યે સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે કબ્ઝા-એ-કુદરતમેં હે કે વો જિસપર ચાહે, ફરાખી ફરમાએ, જિસપર ચાહે, તંગી કરે, વોહી બંદોંકે એહવાલસે વાકિફ હે, વો ઉનકે મસાલેહકો ખૂબ જાનતા હે.

હઝરત હસન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂ બંદોંકે એહવાલસે બા-ખબર હૈં, જિસકે લિએ સરવત બેહતર સમઝતે હૈં, ઉસકો સરવત અતા ફરમાતે હૈં ઓર જિસકે લિએ તંગી મુફીદ સમઝતે હૈં, ઉસપર તંગી ફરમાતે હૈં.

દૂસરી જગહ કુરઆન પાકમેં ઈર્શાદ હે -

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ ۭ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ ۝ (شوریٰ ۲۷)

તર્જુમા :- અગર અલ્લાહ તઆલા અપને સબ બંદોંકે લિએ રોઝીમેં વુસ્અત

કર દેતા તો વો દુનિયામેં શરારત (ઓર ફસાદ) કરને લગતે, લેકિન હક તઆલા શાનુહૂ (જિસકે લિએ) જિતના રિઝક મુનાસિબ સમઝતા હે, ઉતારતા હે. વો અપને બંદોં (કી મસાલેહ) સે બાખબર ઓર ઉનકે એહવાલકો દેખને વાલા હે.

- સૂરએ શૂરા, રૂકૂઅ-૩.

ઈસ આયતે શરીફામેં ઈસ તરફ ઈશારા હે કે સબ પર વુસઅતકા હોના દુનિયામેં સરકશી ઓર ફસાદકા સબબ હે ઓર કરીને કિયાસ ઓર તજુર્બેકી બાત ભી હે કે અગર હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફસે સબહીકો માલદાર બના દેં તો ફિર દુનિયાકા નિઝામ ચલના ના-મુમ્કિન હો જાએ કે સબ તો આકા બન જાએં, મઝદૂરી કૌન કરે ?

ઈબ્ને ઝૈદ (રદી.) કેહતે હેં કે અરબમેં જિસ સાલ પૈદાવારકી કસરત હોતી, એક દૂસરેકો કેદ કરના ઓર કત્લ કરના શુરૂ કર દેતે ઓર જબ કહત પડ જાતા તો ઉસકો છોડ દેતે. (દુર્રે મન્સૂર)

હઝરત અલી ઓર મુતઅદ્દિદ હઝરાતે સહાબાએ કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) સે નકલ કિયા ગયા કે અસહાબે સુફ્ફાને દુનિયાકી તમન્ના કી થી, જિસ પર આયતે શરીફા વ લૌ બ સ તલ્લાહુર્રિઝક નાઝિલ હુઈ.

હઝરત કતાદા (રદી.) ઈસ આયતે શરીફાકી તફસીરમેં ફરમાતે હેં કે બેહતરીન રિઝક વો હે, જો ન તુઝમેં સરકશી પૈદા કરે ન અપને અંદર તુઝે મશ્ગૂલ કરે. હમેં યે બતાયા ગયા કે એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે મુઝે અપની ઉમ્મત પર જિસ ચીઝકા સબસે ઝિયાદા ખૌફ હે, વો દુનિયાકી ચમક-દમક હે. કિસીને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ? ક્યા ખૈર (માલ) કી બુરાઈકા સબબ બન જાતા હે ? ઈસપર યે આયતે શરીફા વ લૌ બ સ તલ્લાહુર્રિઝક નાઝિલ હુઈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે હદીસે કુદ્સીમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ મેરે કિસી વલીકી ઈહાનત કરતા હે, વો મેરે સાથ લડાઈકે લિએ મુકાબલેમેં આતા હે, મેં અપને દોસ્તોંકી હિમાયતમેં એસા ગુસ્સેમેં આતા હું જૈસાકે ગઝબનાક શેર ઓર કોઈ બન્દા મેરે સાથ તકર્રૂબ ઉન ચીઝોંસે ઝિયાદા કિસી ચીઝસે હાસિલ નહીં કર સકતા, જો મેંને ઈન પર ફર્ઝ કી હેં (યાની હક તઆલા શાનુહૂને જો ચીઝેં ફર્ઝ કર દીં, ઉનકી બજાઆવરીમેં જિતના તકર્રૂબ હાસિલ હોતા હે કિસી ચીઝસે હાસિલ નહીં હોતા. ઈસકે બાદ દૂસરે દરજેમેં નવાફિલકે ઝરીયેસે તકર્રૂબ હાંસિલ હોતા હે) ઓર નવાફિલ કે ઝરિએસે બન્દા મેરે સાથ કુર્બ હાસિલ કરતા રેહતા હે (ઓર જિતના નવાફિલમેં ઈઝાફા હોતા રહેગા, ઉતના હી કુર્બમેં ઈઝાફા હોતા રહેગા), યહાં તકકે વો મેરા મેહબૂબ બન જાતા હે, ઓર જબ વો મેરા મેહબૂબ બન જાતા હે, તો મેં ઉસકી

આંખ, કાન, હાથ ઓર મદદગાર બન જાતા હૂં, અગર વો મુઝે પુકારતા હૈ, તો મૈં ઉસકી પુકારકો કુબૂલ કરતા હૂં ઓર મુઝસે કુછ માંગતા હૈ તો ઉસકા સવાલ પૂરા કરતા હૂં, ઓર મુઝે કિસી ચીઝમેં, જિસકે કરનેકા મૈં ઈરાદા કરતા હૂં, ઉતના તરદ્દુદ નહીં હોતા, જિતના અપને મો'મિન બંદેકી રૂહ કબ્ઝ કરનેમેં તરદ્દુદ હોતા હૈ કે વો (કિસી વજહસે) મૌતકો પસંદ નહીં કરતા ઓર મૈં ઉસકા જી બુરા નહીં કરના ચાહતા, લેકિન મૌત ઝરૂરી ચીઝ હૈ. મેરે બા'ઝ બંદે એસે હૈં કે વો કિસી ખાસ નૌઅકી ઈબાદતકે ખ્વાહિશમંદ હોતે હૈં, લેકિન મૈં ઈસલિએ વો નૌઅ ઈબાદતકી ઉનકો મયસ્સર નહીં કરતા કે ઉસ્સે ઉનમેં ઉજબ પૈદા ન હો જાએ. મેરે બા'ઝ બંદે એસે હૈં, જિનકે ઈમાનકો ઉનકી તંદુરસ્તી હી દુરૂસ્ત રખ સકતી હૈ. અગર મૈં ઉનકો બીમાર કર દૂં તો ઉનકી હાલત ખરાબ હો જાએ ઓર બા'ઝ બંદે એસે હૈં, જિનકે ઈમાંનકો ઉનકી બીમારી હી દુરૂસ્ત રખ સકતી હૈ, અગર મૈં ઉનકો તંદુરસ્તી દે દૂં તો વો બિગડ જાએં, મૈં અપને બંદોંકે હાલકે મુવાફિક અમલ દર આમદ કરતા હૂં, ઈસ લિએ કે મૈં ઉનકે દિલોં કે એહવાલસે વાકિફ હૂં ઓર બા-ખબર હૂં. (દુર્રે મન્સુર)

યે હદીસ શરીફ બડી કાબિલે ગૌર હૈ. ઈસકા તઅલ્લુક તકવીની ઉમૂરસે હૈ, ઈસકા મતલબ યે નહીં કે અગર કોઈ ગરીબ હૈ, તો ઉસકી ઈમ્દાદકી હમેં ઝરૂરત નહીં, કોઈ બીમાર હૈ તો ઉસકે ઈલાજકી ઝરૂરત નહીં. અગર યે હોતા તો ફિર સદકાતકી સબ રિવાયાત ઓર આયત બે-મહલ હો જાતીં. દવા કરનેકા હુકમ જિન રિવાયાતમેં હૈ, વો બે-મહલ હોતીં, બલ્કે મતલબ યે હૈ કે તકવીની તૌર પર યે સિલસિલા તો ઈસ તરહ રહેગા, કોઈ માહિર ડાક્ટર યા મુહકમા હિફઝાને સેહત યે ચાહે કે કોઈ બીમાર ન હો, ના-મુમકિન. કોઈ હુકૂમત યે કોશિશ કરે, કે કોઈ ગરીબ ન રહે કભી નહીં હો સકતા અલબત્તા હમ લોગ અપની વુસઅતકે મુવાફિક ઉનકી ઈઆનતકે, હમદર્દીકે, ઈલાજકે, ઈમદાદકે મા'મૂર હૈં ઓર જિતની કોઈ શખ્સ ઈસમેં કોશિશ કરેગા ઉસકા અજર, ઉસકા સવાબ, ઉસકા દીન ઓર દુનિયામેં ઉસકા બદલા મિલેગા, લેકિન અપની સઈકે બાવજૂદ કોઈ બીમાર અચ્છા નહીં હોતા, અપની કોશિશકે બાવજૂદ કિસીકી માલી હાલત દુરસ્ત નહીં હોતી તો ઉસકો યે સમઝના ચાહિએ કે અલ્લાહ તઆલાકે નઝદીક ઈસીમેં મેરે લિએ ખૈર હૈ, ઈસ્સે પરેશાન ઓર ઘબરાના નહીં ચાહિએ ઓર ચૂંકિ ગૈબકી ખબર નહીં ઓર તકવીની ચીઝોં પર અમલકે હમ મા'મૂર નહીં, ઈસ લિએ અપની કોશિશ, ઈલાજ ઓર ઈઆનત, હમદર્દી ઓર મદદકી ઝિયાદા સે ઝિયાદા રખની ચાહિએ. વલ્લાહુલ મુવફ્ફિક લિમા યુહિબ્બુ વ યર્ઝા.

(٨) وَابْتَغِ فِيمَآ اٰتٰىكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيْبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَآ اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِى الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ○

(سورۂ قصص رکوع ۸)

આયાત ૮ ઓર તુઝે જો કુછ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને દે રખ્ખા હે, ઉસમેં આલમે આખિરતકી ભી જુસ્તજુ કર ઓર દુનિયાસે અપના હિસ્સા (આખિરતમેં લે જાના) ફરામોશ ન કર. જિસ તરહ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને તેરે સાથ એહસાન કિયા, તૂ ભી (બંદો પર) એહસાન કર (ઓર ખુદાકી નાફરમાની ઓર હુકૂકકો ઝાયા કરકે) દુનિયામેં ફસાદ ન કર. બેશક અલ્લાહ તઆલા ફસાદ કરને વાલોંકો પસંદ નહીં કરતા. (સૂરએ કસસ, રુકૂઅ-૮)

ફાયદા -- યે કુરઆન પાકમેં મુસલમાનોંકી તરફસે કારૂનકો નસીહતકા બયાન હે, ઈસકા પૂરા કિસ્સા ઝકાત અદા ન કરને કે બયાનમેં પાંચવીં ફસ્લકી આયાતકે સિલસિલેમેં નં. ૩ પર આ રહા હે.

સુદ્દી (રહ.) કેહતે હૈં કે આખિરતકી જુસ્તજૂ કરનેકા મતલબ યે હે કે સદકા કરકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા તકર્રુબ હાસિલ કર ઓર સિલારહમી કરે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે દુનિયાસે અપના હિસ્સા મત ભૂલકા મતલબ યે હે કે દુનિયામેં અલ્લાહ તઆલાકે લિએ અમલ કરના ન છોડ.

મુજાહિદ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે દુનિયામેં અલ્લાહ તઆલાકી ઈબાદત કરના, યે દુનિયાસે અપના હિસ્સા હે, જિસકા સવાબ આખિરતમેં મિલતા હે.

હસન બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે બકદરે ઝરૂરત અપને લિએ રોકકર બાકી ઝાઈદકા ખર્ચ કર દેના હે ઓર આગે ચલતા કર દેના, યે દુનિયા મેંસે અપના હિસ્સા હે. ઓર એક રિવાયતમેં હે કે એક સાલકા ખર્ચ રોકકર બાકીકા સદકા કર દે. (દુર્રે મન્સુર) આદમીકા અપની દુનિયા મેંસે અપની આખિરતકા હિસ્સા ભુલા દેના અપને નફસ પર ઈન્તિહાઈ ઝુલ્મ હે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે કિયામતકે દિન આદમી એસી હાલતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે સામને લાયા જાએગા જૈસા કે (ઝોફ ઓર ઝિલ્લત કે એ'તબાર સે) ભેડકા બચ્ચા હો, વો હક તઆલા શાનુહૂ કે સામને ખડા કિયા જાએગા, વહાંસે મુતાલબા હોગા કે મૈંને તુઝે માલ દિયા, દોલત અતા કી, તુમ પર બડે-બડે એહસાનાત કિએ, તૂને મેરે ઈન ઈન્આમાતમેં કયા કારગુઝારી કી ? વો અર્ઝ કરેગા, યા અલ્લાહ! મૈંને માલ ખૂબ જમા કિયા, ઉસકો ખૂબ બઢાયા ઓર જિતના માલ થા, ઉસ્સે બહોત ઝિયાદા ઉસકો કરકે

દુનિયામેં છોડ આયા. આપ મુઝે દુનિયામેં વાપસ કર દેં, તો મેં વો સબ કુછ અપને સાથ લે આઉં. ઈર્શાદ હોગા, વો દિખાઓ, જિસકો ઝખીરા બનાકર આગે ભેજ રખ્ખા હો. વો ફિર યેહી અર્ઝ કરેગા કે યા અલ્લાહ ! મૈંને ઈસકો બહોત હી જમા કિયા ઔર બઢાયા ઔર જિતના થા, ઉસ્સે બહોત ઝિયાદા કરકે છોડ આયા, મુઝે આપ વાપસ ભેજ દેં, મેં વો સારા હી સાથ લે લાઉં, બિલ આખિર જબ ઉસકે પાસ ઝખીરા એસા ન હોગા જિસકો આગે ભેજ રખ્ખા હો તો ઉસકો જહન્નમમેં ડાલ દિયા જાએગા. (મિશ્કાત)

યે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઔર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ઈર્શાદાત બડે ગૌર ઔર બહોત એહતિમામસે અમલ કરનેકી ચીઝેં હેં, સરસરી પઢકર છોડ દેનેકે વાસ્તે નહીં હેં, દુનિયાકી ઝિન્દગીકો, જો બિલકુલ ખ્વાબકી મિસાલ હે, બહોત એહતિમામસે આખેરતકી તેયારી કે લિએ ગનીમત સમઝો ઔર જો કમાયા જા સકે, કમા લો. હક તઆલા શાનુહૂ મુઝે ભી તૌફીક અતા ફરમાએ.

(૯) هَٰٓأَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَمِنكُم مَّن يَبْخَلُ ۖ وَمَن يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَن نَّفْسِهِۦ ۚ وَٱللَّهُ ٱلْغَنِىُّ وَأَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ ۚ وَإِن تَتَوَلَّوْا۟ يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوٓا۟ أَمْثَٰلَكُم ○ (محمد ٣٨)

આયત નં. ૯ તુમ લોગ એસે હો કે તુમકો અલ્લાહકી રાહમેં (થોડા સા) ખર્ચ કરનેકો બુલાયા જાતા હે, સો ઈસ પર ભી તુમમેંસે બા'ઝ આદમી બુખ્લ કરને લગતે હેં, (અગર ઝિયાદા માંગા જાતા, તો કયા કરતે ?) ઔર જો શખ્સ બુખ્લ કરતા હે, વો ખુદ અપને હીસે બુખ્લ કરતા હે. (ઈસલિએ કે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકા નફા ઉસીકો મિલતા) અલ્લાહ તઆલા તો ગની હે, (ઉસકો તુમ્હારે માલકી પરવાહ નહીં) ઔર તુમ મોહતાજ હો, (દુનિયામેં ભી ઔર આખેરતમેં ભી) ઔર ઈસીલિએ તુમ્હેં સદકેકા હુકમ દિયા જાતા હે કે ઈસકા નફા તુમ્હીંકો પહોંચતા હે ઔર અગર તુમ (અલ્લાહ તઆલાકે એહકામસે) રૂ-ગરદાની કરોગે તો ખુદાએ તઆલા તુમ્હારી જગહ દૂસરી કૌમ પેદા કર દેગા ઔર ફિર વો તુમ જેસે (રૂ-ગરદાની કરનેવાલે) ન હોંગે, (બલ્કે નિહાયત ફરમાબરદાર હોંગે)

- સૂરએ મુહમ્મદ રૂકૂઅ ૪

ફાયદા -- યે ઝાહિર બાત હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો કોઈ ગરઝ હમારી ખેરાત ઔર સદકાતકે સાથ વાબિસ્તા નહીં હે, ઉસને જિસ કદર ઝિયાદા તર્ગીબેં અપને પાક કલામમેં ઔર અપને પાક રસૂલ (સલ્લ.) કે ઝરિએસે ફરમાઈ

હૈં, વો હમારે હી નફાકે વાસ્તે હૈં, ચુનાંચે પેહલી ફસ્લમેં બહોતસે દીની ઔર દુનિયવી ફવાઈદ સહકેકે ગુઝર ચુકે હૈં ઔર જબ એક હાકિમ, માલિક, ખાલિક કિસી શખ્સકો એસે કામકા હુકમ કરે, જિસ્સે હુકમ કરનેવાલેકા કોઈ નફા ન હો, બલ્કે જિસકો હુકમ દિયા હે, ઉસીકા નફા હો ઔર ફિર ભી વો હુકમઉદૂલી કરે તો યકીનન ઉસકા જિતના ખમિયાઝા ભી ભુગતે, વો ઝાહિર હે.

એક હદીસમેં હે કે હક તઆલા શાનુહૂ બહોતન્સે લોગોંકો ને'અમતેં ઈસલિએ દેતા હે કે લોગોંકો નફા પહોંચાએં, જબતક વો લોગ એસા કરતે હૈં, વો ને'અમતેં ઉનકે પાસ રેહતી હૈં, જબ વો ઉસ્સે રૂ-ગરદાની કરને લગતે હૈં, વો નેઅમતેં ઉનસે છીનકર હક તઆલા શાનુહૂ દૂસરોંકી તરફ મુન્તકિલ કર દેતે હૈં. (કંઝ) ઔર યે નેઅમતેં માલ હી કે સાથ મખ્સૂસ નહીં, ઈઝ્ઝત, વજાહત, અસર વગૈરહ સબ ચીઝેં ઈસમેં દાખિલ હૈં ઔર સબકા યેહી હાલ હે.

બા'ઝ અહાદીસમેં આયા હે કે જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ કે અગર તુમ રૂ-ગરદાની કરોગે તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ દૂસરી કૌમકો પૈદા કર દેગા, તો બા'ઝ સહાબા (રદી.)ને પૂછા કે, હુઝૂર (સલ્લ.) ! યે લોગ કિનમેંસે હોંગે, જો હમારી રૂ-ગરદાનીકી સૂરતમેં હમારે બદલ હોંગે ? તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત સલમાન ફારસી (રદી.) કે મોંઢે પર હાથ રખકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે યે ઔર ઈનકી કૌમ ! કસમ હે ઉસ ઝાતકી ! જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હે અગર દીન સુરય્યા (જો ચંદ સિતારોંકે મજમૂએકા નામ હે) પર હોતા તો ફારસકે કુછ લોગ વહીંસે દીનકો પકડતે.

મુતઅદ્દિદ રિવાયતમેં યે મઝમૂન આયા હે. (દુર્રે મન્સુર) યાની હક તઆલા શાનુહૂને ઉનકો દીનકી ઈતની પરવાઝ અતા ફરમાંઈ હે કે દીન ઔર ઈલ્મકો અગર વો સુરય્યા પર હોતા, વહાંસે ભી હાસિલ કરતે. મિશ્કાત શરીફમેં યે રિવાયત તિર્મિઝી શરીફસે નકલ કી હે. ઔર ઈસી તરહ એક ઔર રિવાયતમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કે સામને અજમી લોગોંકા ઝિકર કિયા ગયા તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે મુઝે ઈન પર યા ઈનમેંસે બા'ઝ પર તુમસે યા તુમમેંસે બા'ઝસે ઝિયાદા એ'તમાદ હે. (મિશ્કાત) ઔર યે ઝાહિર હે કે અજમમેં બા'ઝ-બા'ઝ અકાબિર એસે ઊંચે દરજે ઔર કમાલાતકે પૈદા હુએ હૈં કે સહાબી (રદી.) હોનેકી ફઝીલતકો છોડકર દૂસરે એ'તબારાતસે ઉનકે કમાલાત બહોત ઊંચે હૈં.

હઝરત સલમાન ફારસી (રદી.) કે બહોતસે ફઝાઈલ હદીસમેં આએ હૈં ઔર આને ભી ચાહિએં કે દીને હકકી તલાશમેં ઉન્હોંને બહોત તકલીફ ઉઠાઈ, બહોતસે મુલ્કોંકી ખાક છાની. ઉનકી ઉમ્ર બહોત ઝિયાદા હુઈ, ઢાઈ સૌ સાલમેં તો કિસી મો'તમદકા ઈખ્તિલાફ હી નહીં હે. બા'ઝને સાઢે તીન સૌ સાલ બતાઈ હે ઔર બા'ઝને ઈસ્સે ભી ઝિયાદા, હત્તાકે બા'ઝને કહા હે કે ઉન્હોંને હઝરત ઈસા

(અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામુ) કા ઝમાના પાયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઔર હઝરત ઈસા (અલૈ.) કે ઝમાનેમેં છઃ સૌ સાલકા ફરક હૈ. ઉનકો પેહલી કિતાબોંસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) નબી આખરૂઝઝમાંકે મબઉસ હોનેકી ખબર મા'લૂમ હુઈ. યે હુઝૂર (સલ્લ.) કી તલાશમેં નિકલ પડે ઔર રાહિબોંસે ઔર ઉસ ઝમાનેકે આલિમોંસે તહકીક કરતે રહે ઔર લોગ હુઝૂર (સલ્લ.) કે અનકરીબ પૈદા હોનેકી બશારત ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કી અલામાત બતાતે રહે. યે ફારસકે શાહઝાદોંમેં થે. ઈસી તલાશમેં મુલ્ક દર મુલ્ક તલાશ કરતે ફિરતે થે. કિસીને ઉનકો કેદ કરકે અપના ગુલામ બનાકર ફરોખ્ત કર દિયા. ફિર યે ઈસી તરહ બિકતે રહે. ખુદ ફરમાતે હૈં, બુખારી શરીફમેં રિવાયત હે કે મુઝે દસ આકાઓંસે ઝિયાદાને ખરીદા ઔર ફરોખ્ત કિયા. આખિરમેં મદીના મુનવ્વરાકે એક યહૂદીને ઉનકો ખરીદા. ઉસ વકત હુઝૂર (સલ્લ.) હિજરત ફરમા કર મદીના તશરીફ લે ગએ. ઉનકો ઈસકી ખબર હુઈ. યે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર જો અલામાત ઉનકો બતાઈ ગઈ થી, ઉન અલામાતકો જાંચા ઔર ઈમ્તિહાન કિયા. ઉસકે બાદ મુસલમાન હુએ ઔર અપને યહૂદી આકાસે ફિદયા દેકર (જિસકો મુકાતિબ બનના કેહતે હૈં) આઝાદ હુએ.

એક હદીસમેં હે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે હક તઆલા શાનુહૂ ચાર આદમિયોંકો મેહબૂબ રખતે હૈં, જિનમેં સલમાન (રદી.) ભી હૈં. (અસાબા) ઈસકા યે મતલબ નહીં કે ઔર કિસીસે મુહબ્બત નહીં, બલ્કે યે હે કે ચાર મેહબૂબોંમેં હે.

હઝરત અલી (રદી.) કી એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે હર નબીકે લિએ હક તઆલા શાનુહૂને સાત નુજબા બનાએ હૈં. (યાની મખ્સૂસ જમાઅત બર્ગુઝીદા લોગોંકી, જો ઉસ નબીકે કામકી ઝાહિરી ઔર બાતિની નિગરાની કરનેવાલે ઔર મદદ કરનેવાલે હોં), લેકિન મેરે લિએ હક તઆલા શાનુહૂને ૧૪ નુજબા મુકર્રર ફરમાએ હૈં. કિસીને અર્ઝ કિયા, વો કૌન હૈં? આપને ફરમાયા, મૈં યાની હઝરત અલી (રદી.) ઔર મેરે દોનોં બેટે (હઝરત હસન (રદી.), હઝરત હુસૈન (રદી.)) ઔર જા'ફર (રદી.) ઔર હમઝા (રદી.), અબૂબકર (રદી.), ઉમર (રદી.), મુસઅબ બિન ઉમૈર (રદી.), બિલાલ (રદી.), સલમાન (રદી.), અમ્માર (રદી.), અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.), અબૂઝર ગિફારી (રદી.), મિકદાદ (રદી.)

(મિશ્કાત)

હાલાતકી તફસીલસે યે બાત વાઝેહ હો જાતી હે કે દીનકે કિસી અહમ અમ્રમેં ઈન હઝરાતકી ખુસૂસિયાત હૈં.

બુખારી શરીફમેં હે કે સૂરએ જુમ્આકી આયત -

وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ

વ આ ખ રી ન- મિન્હુમ લમ્મા યલ્હકૂ બિ હિમ. નાઝિલ હુઇ તો સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે લોગ કૌન હૈં.? હુઝૂર (સલ્લ.) ને સુકૂત ફરમાયા. સહાબા (રદી.) ને મુકર્રર દર્યાફત કિયા હત્તાકે તીન દફા સવાલ કિયા, તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત સલમાન ફારસી (રદી.) કે ઉપર હાથ રખકર ફરમાયા કે અગર ઈમાન સુરય્યા પર હોતા તો ઈનમેંસે બા'ઝ આદમી વહાંસે ભી લે આતે.

એક ઓર હદીસમેં હે કે અગર ઈલ્મ સુરય્યા પર હોતા, દૂસરી હદીસમેં હૈ કે અગર દીન સુરય્યા પર હોતા તો ફારસકે કુછ લોગ વહાંસે ભી લે આતે. (ફત્હુલ બારી)

અલ્લામા સુયૂતી (રહ.) જો ખુદ મુહક્કિકીન શાફઈયામેં હૈં, ફરમાતે હૈં કે યે હદીસ હઝરત ઈમામ અબૂ હનીફાકે ફઝાઈલમેં પેશીનગોઈકે તૌર પર એસી સહી ચીઝ હે જિસ પર એ'તમાદ કિયા જાતા હે. (મુકદમા ઓજજ)

(١٠) مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ لِّكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝ (پ٢٧ع٢٠)

[illegible] કોઇ મુસીબત ન દુનિયામેં આતી હે ઓર ન ખાસ તુમ્હારી જાનોંમેં મગર વો (સબ) એક કિતાબમેં (યાની લોહે મેહફૂઝમેં) ઈન જાનોંકે પૈદા હોનેસે પેહલેસે લિખ્ખી હુઈ હે ઓર યે બાત (કે વકૂઅસે ઈતના પેહલે લિખ દેના) અલ્લાહ તઆલાકે નઝદીક આસાન કામ હે (ઓર યે ઈસલિએ બતલા દિયા) તા'કે જો ચીઝ (આફિયત, માલ યા ઓલાદ વગૈરહ) તુમસે જાતી રહે, ઉસપર ઝિયાદા રંજ ન કરો ઓર જો તુમકો મિલે, ઉસપર ઈતરાઓ નહીં, (ઈસલિએ કે ઈતરાવે વો જિસકો અપને ઈસ્તિહકાકસે મિલે ઓર જો દૂસરેકે હુકમસે એક ચીઝ મિલે ઉસપર કયા ઈતરાના) ઓર અલ્લાહ તઆલા કિસી ઈતરાનેવાલે શેખીબાઝકો પસન્દ નહીં કરતા, (બિલખુસૂસ) જો લોગ એસે હૈં કે ખુદ ભી બુખ્લ કરતે હૈં ઓર દૂસરોંકો ભી બુખ્લકી તા'લીમ કરતે હૈં ઓર જો (અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેસે યા દીની કામોંસે) એ'રાજ કરેગા તો અલ્લાહ તઆલા (કા કયા નુકસાન કરેગા, વો તો)

બેનિયાઝ હે, હમ્દકે લાયક હે. – સૂરએ હદીદ રૂકુઅ-૩

ફાયદા – મસાઇબ પર રંજ તો તબઇ ચીઝ હે, મકસદ યે હૈ કે ઇતના ઝિયાદા રંજ ન હો કે દીન ઓર દુનિયાકે સબ હી કામોંસે રોક દે ઓર યેભી તબઇ બાત હે કે જબ કિસી બાતકે મુતઅલ્લિક યે પુખ્તા યકીન પેહલેસે હો જાએ કે ફલાં બાત હોકર રહેગી, કિસી સઇ ઓર કોશિશસે વો મુલતવી નહીં હો સકતી તો ફિર ઉસપર રંજ વ ગમ હલ્કા હો જાયા કરતા હે, બર ખિલાફ ઇસકે કે કોઇ બાત ખિલાફે તવક્કો પેશ આએ તો ઉસપર રંજ ઝિયાદા હુઆ કરતા હે, ઇસલિએ ઇસ આયતે શરીફામેં ઇસ પર મુતનબ્બહ કર દિયા કે મૌત વ હયાત, રંજ વ ખુશી, રાહત-આફત, યે સબ ચીઝેં હમને પેહલેસે તે કર રખ્ખી હૈં, વો ઇસી તરહ હોકર રહેંગી, ફિર ઇસમેં ઇતરાને યા ગમસે હલાકતકે કરીબ હો જાનેકી ક્યા બાત હે ?

આયત શરીફામેં દો લફઝ વારિદ હુએ હૈં, મુખ્તાલુન ફખૂર જિસકા તર્જુમા ઇતરાનેવાલે શેખીબાઝકા કિયા હે. ઇતરાના અપને આપ હોતા હે યાની દૂસરે કે બગેર ભી હોતા હે ઓર શેખી દૂસરે કે સામને ઓર દૂસરે કે મુકાબલેમેં હુઆ કરતી હે ઓર બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે 'ઇખ્તિયાલ' તો એસી ચીઝોં પર ઇતરાના હોતા હે જો આદમીકે અંદર ઝાતી કમાલ હો ફખર એસી ચીઝોં પર હોતા હે જો ખારિજી હોં જૈસાકે માલ, જાહ વગૈરહ ! (બયાનુલ કુર્આન)

હઝરત કઅબ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) કો મોટે કપડે પેહને દેખા ! મૈંને અર્ઝ કિયા કે મૈં ખુરાસાન કે બને હુએ નએ કપડે લાયા હૂં, મગર આપ ઇનકો પેહન લેં તો આપકે બદન પર યે કપડે દેખકર મેરી આંખોંકો ઠંડક પહોંચેગી. ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે યે ડર હે કે યે કપડે પેહનકર કહીં મૈં મુખ્તાલ ફખૂર ન બન જાઉં. (દુર્રે મન્સુર)

યાની ઉનકે પેહનનેસે કહીં મુઝમેં ઉજબ ઓર તફાખુર પૈદા ન હોને લગે.

આયત ૧૧

(۱۱) هُمُ الَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ لَا تُنْفِقُوْا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوْا وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝ (منافقون ع٢)

યેહી (મુનાફિકીન) વો લોગ હૈં, જો યે કેહતે હૈં કે યે જો લોગ રસૂલલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પાસ જમા હૈં ઉનપર ખર્ચ કુછ ન કરો, યહાં તકકે યે આપ હી (ખર્ચ ન મિલનેકી વજહસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પાસસે) મુન્તશિર હો જાએંગે ઓર (બે-વકૂફ યે નહીં જાનતે કે) અલ્લાહ તઆલા હી કે લિએ હૈં સબ ખઝાને આસમાનોં કે

ઓર ઝમીનોં કે, લેકિન યે મુનાફિક
(એહમક હૈં), સમઝતે નહીં હૈ.
- સૂરએ મુનાફિકુન, રૂકુઅ-૧

ફાયદા — મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હે કે અબ્દુલ્લાહ બિન ઉબઈ રઈસૂલ મુનાફિકીન ઓર ઉસકી ઝુર્રિયાતને યે કહા કે યે લોગ જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પાસ જમા હૈં, ઉનકી ઈઆનત કરના છોડ દી જાએ, યે ભૂખસે પરેશાન હોકર ખુદ-બ-ખુદ મુન્તશિર હો જાએંગે, ઉસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ ઓર બિલ્કુલ હક હૈં, રોઝમર્રાકા મુશાહેદા હે કે સૈંકડોં મર્તબા ઈસકા તજુર્બા હુઆ કે જબ ભી કિસી દીની કામ કરનેવાલોંકે મુતઅલ્લિક ઈનાદ ઓર બદ-બાતિનીય્યતસે લોગોંને યા કિસી ખાસ ફર્દને ઈઆનત રોકી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને અપને લુત્ફ વ કરમસે દૂસરા દરવાઝા ખોલ દિયા. યે હર શખ્સકો યકીન કે સાથ સમઝ લેના ચાહિએ કે રોઝી અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને અપને ઓર સિર્ફ અપને હી કબ્ઝેમેં રખ્ખી હે, વો કિસીકે બાપકે બંદ કરનેસે ભી બંદ નહીં હોતી, અલબત્તા બંદ કરનેવાલે, દીનકી ઈઆનતસે હાથ રોકકર આખિરતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે યહાં જવાબ દેને કે લિએ તેયાર હો જાએં, જહાં ન તો ઝૂઠ ચલ સકતા હે કે હમારી યે ગરઝ થી ઓર વો ગરઝ થી, ન કોઈ બેરિસ્ટર યા વકીલ કામ દે સકતા હે, ફરઝી હીલા તરાશ કરકે અલ્લાહ કે ઓર દીનકે કામોંસે પેહલૂતહી કરનેસે બજુઝ ઈસકે કે અપની હી આકબત ખરાબ કી જાએ ઓર કોઈ ફાયદા નહીં, ઝાતી ઈનાદ ઓર દુનિયવી અગરાઝ ફાસિદાકી વજહસે કિસી દીની કામમેં રોડે અટકાના યા કિસી દીનકા કામ કરનેવાલેકી ઈઆનતસે હાથ રોકના યા દૂસરોંકો રોકના અપના હી નુકસાન કરના હે, કિસી દૂસરેકા નુકસાન નહીં.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકી મદદસે એસે વક્ત પેહલૂતહી કરે, જબકે ઉસકી આબરૂ ગિરાઈ જા રહી હો, ઉસકા એહતરામ તોડા જા રહા હો તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ શખ્સકી મદદ કરનેસે એસે વક્તમેં બે-ઈલ્તિફાતી ફરમાતે હૈં જબકે યે કિસી મદદ કરનેવાલેકી મદદકા ખ્વાહિશમંદ હો. (મિશ્કાત)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા અમલ ઉમ્મતકે લિએ શાહરાહ હે. હર ચીઝમેં ઈસકી કોશિશ હર ઉમ્મતીકા ફર્ઝ હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા તરીકા ક્યા થા ? ઓર ઈસ રાહ પર ચલનેકી હત્તલવુસઅ કોશિશ કરના ચાહિએ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા મા'મૂલ થા કે દુશ્મનોંકી ઈઆનત સેભી દરેગ ન થા, સૈંકડોં વાકિઆત કુતુબે અહાદીસ વ તારીખમેં ઈસ પર શાહિદ હે. ખુદ યેહી અબ્દુલ્લાહ બિન ઉબઈ મુનાફિકોંકા સરદાર જિસ કદર તકલીફ ઓર અઝીયતેં પહોંચા સકતા થા, ઉસને કભી દરેગ નહીં કિયા. ઉસી શખ્સકા મકૂલા ઈસી સફરકા, જિસમેં આયતે

બાલા નાઝિલ હુઈ, યે હૈ કે જબ હમ લોગ મદીના વાપસ પહોંચ જાએંગે તો ઈઝ્ઝતદાર લોગ યાની હમ લોગ ઈન ઝલીલોંકો (યાની મુસલમાનોંકો) મદીનાસે નિકાલ દેંગે, લેકિન ઈસ સબ હાલાતકે બાવજૂદ ઉસી સફરસે વાપસીકે ચંદ રોઝ બાદ યે બીમાર હુઆ તો અપને બેટેસે જો બહોત બડે પક્કે મુસલમાન થે, કહા કે તુમ જાકર હુઝૂર (સલ્લ.) કો મેરે પાસ બુલા લાઓ. તુમ્હારે બુલાનેસે વો ઝરૂર આ જાએંગે. યે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર બાપકી દર્ખ્વાસ્ત નકલ કી.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઉસી વક્ત જૂતે પેહનકર સાથ હો લિએ. જબ હુઝૂર (સલ્લ.) કો ઉસને દેખા તો રોને લગા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અય અલ્લાહકે દુશ્મન ! ક્યા ઘબરા ગયા ? ઉસને કહા કે મૈંને ઈસ વક્ત આપકો તંબીહકે વાસ્તે નહીં બુલાયા, બલ્કે ઈસ વાસ્તે બુલાયા કે ઈસ વક્ત મુઝપર રહમ કરેં. યે કલમા સુનકર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી આંખોંમેં આંસૂ ભર આએ ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે ક્યા ચાહતે હો ? ઉસને અર્ઝ કિયા કે મેરી મૌતકા વક્ત કરીબ હૈ, જબ મૈં મર જાઉં તો મેરે ગુસ્લ દેનેમેં આપ મૌજૂદ હોં ઔર અપને મલબૂસમેં મુઝે કફન દેં ઔર મેરે જનાઝે કે સાથ કબર તક જાએં ઔર મેરી નમાઝે જનાઝા પઢેં.

હુઝૂર (સલ્લ.) ને સારી દરખ્વાસ્તેં ઉસકી કુબૂલ ફરમાઈં, જિસ પર આયતે શરીફા - વ લા તુસલ્લિ અલા અ હદિમ મિન્હુમ - નાઝિલ હુઈ, (દુર્રે મન્સુર) જિસમેં હક તઆલા શાનુહૂને મુનાફિકીનકે જનાઝેકી નમાઝ પઢાનેકી મુમાનઅત ફરમાઈ. યે થા હુઝૂર (સલ્લ.) કા બરતાવ અપને જાની દુશ્મનોંકે સાથ ઔર યે કરમ થા ઉન કમીનોંકે સાથ જો કિસી વક્ત ભી સબ્બ વ શતમ ઔર એબ તરાશીમેં કમી ન કરતે થે. ક્યા હમ લોગ ભી અપને દુશ્મનોં કે સાથ ઈસ કિસ્મકા કોઈ મામલા કર સકતે હૈં કે ઉસ જાની દુશ્મનકી તકલીફકો દેખકર રહમતુલ્લિલ આલમીનકી આંખોંમેં આંસૂ ભર આએ ઔર જિતની ફરમાઈશેં ઉસને અપને કુફ્રકે બાવજૂદ કીં, હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપને કરમસે સબ પૂરી કીં, અપના કુર્તા મુબારક ઉતારકર ઉસકો કફનકે લિએ મરહમત ફરમા દિયા ઔર બકીયા સબ દરખ્વાસ્તેં ભી પૂરી કીં, ગો કુફ્રકી વજહસે ઉસકો કારઆમદ ન હો સકીં, બલ્કે આઈન્દા કે લિએ હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ઉસ ઈન્તિહાઈ કરમકી મુમાનઅત ઉતર આઈ.

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا (١٧)
أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا
لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ۝

આયત-૧૭. હમને (ઈન મક્કાવાલોંકો સામાને એશ દેકર) ઉનકી આઝમાઈશ કર રખ્ખી હૈ (કે યે ઈન નેઅમતોંમેં ક્યા અમલ કરતે હૈં) જૈસા કે ઈનસે પેહલે હમને બાગવાલોંકી

આઝમાઈશ કી થી, જબ કે ઈન બાગવાલોંને આપસમેં કસમ ખાઈ ઓર અહદ કિયા કે ઉસ બાગકા ફલ ઝરૂર સુબ્હકો જાકર તોડ લેંગે ઓર (ઉનકો એસા પુખ્તા યકીન થા કે) ઈન્શા અલ્લાહ ભી ન કહા, પસ ઉસ બાગપર આપકે રબકી તરફસે એક અઝાબ ફિર ગયા (જો એક આગ થી યા લૂ) ઓર વો લોગ સો રહે થે, પસ સુબ્હકો વો બાગ એસા રેહ ગયા, જૈસા કટા હુઆ ખેત (કે ખાલી ઝમીન રેહ જાતી હે ઓર બા'ઝ જગહ ઉસકો કાટકર ઉસ જગહ આગ ભી લગા દી જાતી હે), પસ સુબ્હકો સવેરે વો બાગવાલે એક દૂસરેકો આવાઝેં દેને લગે કે અગર ફલ તોડના હૈં તો સવેરે ચલો, પસ ચલતે હુએ આપસમેં ચુપકે - ચુપકે બાતેં કરતે જા રહે થે કે આજ કોઈ મુહતાજ તુમ તક ન આને પાએ, વો અપને આપકો કાદિર સમઝકર ચલે (કે સબ કુછ ખુદ હી લે આએંગે) જબ વહાં પહોંચકર ઉસકો દેખા તો કેહને લગે કે હમ રાસ્તા ભૂલ ગએ (કહીં ઓર પહોંચ ગએ, યે તો વો બાગ નહીં હૈ, લેકિન જબ કરાઈનસે મા'લૂમ હુઆ હે કે યે વોહી જગહ હે તો કેહને લગે) કે હમારી કિસ્મત હી ફૂટ ગઈ, ઉનમેં જો એક આદમી (કિસી કદર) નેક થા (લેકિન અમલમેં ઉનકા શરીકે હાલ થા) કેહને લગા કે મૈંને તુમસે કહા ન થા (કે એસી બદનીય્યતી ન કરો, ગરીબોંકે દેનેસે બરકત હોતી હે, અબ અલ્લાહકી પાકી ક્યોં નહીં બયાન કરતે (યાની તોબા ઈસ્તગ્ફાર કરો). વો બાગવાલે કેહને લગે, હમારા પરવર દિગાર પાક હે, બેશક હમ

وَلَا يَسْتَثْنُونَ ۝ فَطَافَ
عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ
وَهُمْ نَائِمُونَ ۝ فَأَصْبَحَتْ
كَالصَّرِيمِ ۝ فَتَنَادَوْا
مُصْبِحِينَ ۝ أَنِ اغْدُوا
عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ
صَارِمِينَ ۝ فَانطَلَقُوا
وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ۝
أَن لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ
عَلَيْكُم مِّسْكِينٌ ۝ وَ
غَدَوْا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ ۝
فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا
لَضَالُّونَ ۝ بَلْ نَحْنُ
مَحْرُومُونَ ۝ قَالَ أَوْسَطُهُمْ
أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ لَوْلَا
تُسَبِّحُونَ ۝ قَالُوا سُبْحَانَ
رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ۝
فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ
بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ۝
قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا
طَاغِينَ ۝ عَسَىٰ رَبُّنَا أَن
يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَا إِنَّا
إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ۝
كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ ۖ وَ
لَعَذَابُ الْآخِرَةِ

أَكْبَرُ لَوْ
كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝

(سورة القلم)

કુસૂરવાર હૈં, ફિર એક દૂસરેકો ઈલ્ઝામ દેને લગે (જૈસા કે આમ તોરસે આદત હૈ કે જબ કોઈ કામ બિગડ જાએ તો હર એક દૂસરેકો કુસૂરવાર બતાયા કરતા હૈ) ફિર સબકે સબ કેહને લગે કે બેશક ! હમ સબ હી હદસે તઝાવુઝ કરનેવાલે થે, (કિસી એક પર ઈલ્ઝામ નહીં હૈ, સબકી યેહી સલાહ થી, સબ મિલકર તૌબા કરો, ઉસકી બરકતસે) શાયદ હમારા પરવરદિગાર હમકો ઈસ્સે અચ્છા બાગ દે દે, અબ હમ તૌબા કરતે હૈં (ઈસકે બાદ અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ તંબીહ કે તૌર પર ફરમાતે હૈં કે) ઈસી તરહ (કે હમ બદનીય્યતીસે ચીઝ હીકો ફના કર દેતે હૈં,) ઔર આખિરતકા અઝાબ ઈસ્સે ભી બઢકર હૈ. ક્યા અચ્છા હોતા કે યે લોગ ઈસ બાતકો જાન લેતે (કે ગરીબોંસે બુખ્લકા નતીજા અચ્છા નહીં.) - સૂરએ કલમ રૂકૂઅ-૧

ફાયદા --- યે બડી ઈબરતકા કિસ્સા હૈ જો ઈન આયાતમેં ઝિકર ફરમાયા હૈ. જો લોગ ગુરબા- મસાકીન, એહલે ઝરૂરતકો ન દેનેકે અહદ પૈમાન કરતે હૈં, કસ્મેં ખા-ખાકર વાઅદે કરતે હૈં કે ઈન ઝરૂરતમંદોંકો એક પૈસા ભી નહીં દિયા જાએગા, એક વકતકી રોટી ભી ન દી જાએગી, યે નાલાયક હરગિઝ ઈઆનતકે મુસ્તહિક નહીં. ઈનકો દેના બેકાર હૈ વો અપને સારે માલસે યોં બન્યક વક્ત હાથ ધો લેતે હૈં ઔર જો નેક દિલ ઈસ તર્ઝકો પસંદ નહીં કરતે, લેકિન અમલન લિહાઝ-મુલાહઝામેં ઉનકે શરીકે હાલ હો જાતે હૈં, વોભી અઝાબકી બલાસે નિજાત નહીં પાતે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે ઈન આયાતમેં જો વાકિઆ ગુઝરા હૈ, વો હબ્શા કે રેહનેવાલે આદમિયોંકા હૈ. ઉનકે બાપકા એક બહોત બડા બાગ થા, વો ઉસમેં માંગનેવાલોંકો ભી દિયા કરતા થા. જબ ઉસકા ઈન્તિકાલ હો ગયા, તો ઉસકી ઔલાદ કેહને લગી કે અબ્બાજાન તો બેવકૂફ થે, સબ કુછ ઈન લોગોંપર બાંટ દેતે થે, ફિર કસ્મેં ખાકર કેહને લગે કે હમ સુબ્હ હી સારા બાગ કાટ લાએંગે ઔર કિસી ફકીરકો ઉસમેંસે કુછ નહીં દેંગે.

હઝરત કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે ઉસ બાગકે માલિક બડેમિયાંકા દસ્તૂર યે થા કે ઉસકી પૈદાવારમેંસે અપના એક સાલકા ખર્ચ રખ્ખકર બાકી સબકા સબ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કર દેતે થે. ઉનકી ઔલાદ ઉનકો ઈન તર્ઝસે રોકતી રેહતી થી, મગર વો માનતે ન થે. જબ ઉનકા ઈન્તિકાલ હુવા તો ઉનકી ઔલાદને યે કોશિશ કી જો ઉપર ઝિકર કી ગઈ કે સારા કા સારા રોક લેં ઔર કિસી ગરીબકો કુછ ન દેં.

સઈદ બિન ઝુબેર (રદી.) કેહતે હૈં કે યે બાગ યમનમેં થા, ઉસ જગહકા

નામ જર્વાન થા જો (યમન કે મશહૂર શહેર) સનૂઆસે છઃ મીલ થા.

ઈબ્ને જુરૈઝ (રદી.) કેહતે હૈં કે વો અઝાબ જો ઉસ બાગ પર મુસલ્લત હુઆ, જહન્નમકી ઘાટીસે એક આગ નિકલી, જો ઉસપર ફિર ગઈ. મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે યે બાગ અંગૂરકા થા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે અપને આપકો ગુનાહોંસે બચાતે રહા કરો. આદમી બા'ઝ ગુનાહ એસે કરતા હે કે ઉસકી નહૂસતસે ઈલ્મકા એક હિસ્સા ભૂલ જાતા હે (યાની હાફિઝા ખરાબ હો જાતા હે ઓર પઢ્હા હુઆ ભૂલ જાતા હે) ઓર બા'ઝ ગુનાહ એસે હોતે હૈં જિનકી વજહસે તહજ્જુદકો આંખ નહી ખુલતી ઓર બા'ઝ ગુનાહ એસે હોતે હૈં, જિનકી વજહસે ઉસકી આમદની જો બિલ્કુલ ઉસકે લિએ આનેકો તેયાર હોતી હે, જાતી રેહતી હે. ઉસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઈ -

فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ الآية

ફ-તા-ફ-અલેહા તાઈફુમ્મિર્રબ્બિ ક. (આયત) ઓર ફરમાયા કે યે લોગ ગુનાહકી વજહસે અપને બાગકી પૈદાવારસે મહરૂમ હો ગએ. (દુર્રે મન્સુર)

ખુદ હક સુબ્હા નહૂ વ તકદસકા કુરઆન પાકમેં દૂસરી જગહ ઈર્શાદ હે-

وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ (سورۂ شوریٰ رکوع ۴)

વ- મા-અ-સા-બ-કુમ્ મિમ્મુસીબતિન્ ફ બિમા ક સ બત એયદીકુમ વ યઅ્ફૂ અન્કસીર. (સૂરએ શૂરા, રૂકૂઅ ૪)

તર્જુમા - ઓર જો મુસીબત તુમકો પહોંચતી હે, વો તુમ્હારે હી આ'માલકી બદૌલત પહોંચતી હે ઓર (હર ગુનાહ પર નહીં પહોંચતી, બલ્કે બહોતસે ગુનાહ તો હક તઆલા શાનુહૂ મા'ફ ફરમા દેતે હૈં.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂ) ફરમાતે હૈં કે મુઝસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે ઈસ આયતકી તફસીર તુમ્હેં બતાઉં ? અય અલી ! જો કુછ ભી તુમ્હેં પહોંચે, મર્ઝ હો યા કિસી કિસ્મકા અઝાબ યા દુનિયાકી ઓર કોઈ મુસીબત હો, વો અપને હી હાથોંકી કમાઈ હે. ઈસ મઝમૂનકો બન્દા અપને રિસાલા 'એ'તેદાલ'મેં તફસીલસે લિખ ચુકા હે, વહાં દેખા જાએ.

(۱۳) وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ○ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ

[redacted] ઓર જિસ શખ્સકા નામા-એ આ'માલ ઉસકે બાએં હાથમેં દિયા જાએગા, વો (નિહાયત હી હસરત સે) કહેગા, ક્યા અચ્છા હોતા કે

يٰلَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ۚ
مَآ اَغْنٰى عَنِّىْ مَالِيَهْ ۚ هَلَكَ
عَنِّىْ سُلْطٰنِيَهْ ۚ خُذُوْهُ
فَغُلُّوْهُ ۙ ثُمَّ الْجَحِيْمَ صَلُّوْهُ ۙ ثُمَّ فِىْ
سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُوْنَ ذِرَاعًا
فَاسْلُكُوْهُ ۗ اِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ
بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ ۙ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى
طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ۗ فَلَيْسَ لَهُ
الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيْمٌ ۙ وَّلَا طَعَامٌ
اِلَّا مِنْ غِسْلِيْنٍ ۙ لَّا يَاْكُلُهٗٓ اِلَّا
الْخَاطِــُٔوْنَ ۠ (الحاقة ١٤)

મુઝકો મેરા નામા-એ-આ'માલ હી ન મિલતા ઓર મુઝકો ખબર હી ન હોતી કે મેરા હિસાબ ક્યા હે ? ક્યા અચ્છા હોતા કે મૌત હી સબ ખત્મ કર દેતી, (કિયામત હી ન આતી જો હિસાબ કિતાબ હોતા) મેરા માલ ભી મેરે કુછ કામ ન આયા, મેરી જાહ વ (આબરૂ) ભી જાતી રહી. (ઉસકે લિએ ફરિશ્તોંકો હુકમ હોગા) ઉસકો પકડો ઓર ઇસકો તૌક પેહના દો, ફિર જહન્નમમેં ઉસકો દાખિલ કર દો, ફિર એક સત્તર ગઝ લમ્બી ઝંઝીરમેં ઉસકો જકડ દો ઇસ લિએ કે યે શખ્સ અલ્લાહ તઆલા પર ઈમાન ન રખતા થા (ઓર ખુદ તો ક્યા ખિલાતા), દૂસરે આદમિયોંકો ગરીબકે ખિલાનેકી તર્ગીબ ન દેતા થા. પસ ન તો આજ ઉસકા કોઈ યહાં દોસ્ત હે ઓર ન ઉસકે લિએ કોઈ ચીઝ ખાનેકી હે બજુઝ ગિસ્લીન કે, જિસકો બજુઝ બડે ગુનાહગારોં કે ઓર કોઇ ન ખાએગા.

- સૂરએ અલ હાકકા રૂકૂઅ-૧

[illegible] -- ગિસ્લીનકા મશહૂર તર્જુમા ધોવનકા હે યાની ઝખ્મોં વગેરહ કે ધોનેસે જો પાની જમા હો જાએ, વો ગિસ્લીન કેહલાતા હે.

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે ઝખ્મોંકે અંદરસે જો લહૂ-પીપ વગેરહ નિકલતી હે, વો ગિસ્લીન હે.

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હેં કે ગિસ્લીનકા એક ડોલ અગર દુનિયામેં ડાલ દિયા જાએ તો ઉસકી બદબૂસે સારી દુનિયા સડ જાએ.

નૌફ શામી (રહ.) સે નકલ કિયા ગયા કે વો ઝંઝીર જો સત્તર ગઝ લમ્બી હે, ઉસકા હર ગઝ સત્તર બાઅ્ (હાથ) હે ઓર હર બાઅ્ ઇતના લંબા હે કે મક્કા મુકર્રમાસે કુફા તક પૌંહચે.

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે ઓર દૂસરે મુફસ્સિરીનસે નકલ કિયા ગયા કે યે ઝંઝીર પાખાનેકી જગહસે દાખિલ કરકે નાકમેંસે નિકાલ લી જાએગી ઓર ફિર ઉસપર લપેટ દી જાએગી, જિસ્સે વો બિલ્કુલ જકડા જાએગા. (દુર્રે મંસૂર)

ઇસ આયતે શરીફામેં મિસ્કીનકો ખાના ખિલાનેકી તર્ગીબ ન દેને પર ભી

ઇતાબ હૈ, ઇસલિએ આપસમેં અપને અઝીઝોંકો, અપને એહબાબકો, મિલનેવાલોંકો, ગુરબાપરવરી પર, મસાકીનકો ખિલાને-પીલાને પર ખાસ તૌરસે તર્ગીબ દેતે રેહના ચાહિએ કે દૂસરોંકો તર્ગીબ દેનેસે અપને અંદરસે ભી બુખ્લકા માદ્દા કમ હોગા.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝ وَيْلٌ لِّكُلِّ
هُمَزَةٍ لُّمَزَةِ ۝ الَّذِيْ جَمَعَ مَالًا وَّعَدَّدَهٗ ۝
يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهٗٓ اَخْلَدَهٗ ۝ كَلَّا لَيُنْۢبَذَنَّ
فِي الْحُطَمَةِ ۝ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْحُطَمَةُ ۝ نَارُ
اللّٰهِ الْمُوْقَدَةُ ۝ الَّتِيْ تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٕدَةِ ۝ اِنَّهَا
عَلَيْهِمْ مُّؤْصَدَةٌ ۝ فِيْ عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ۝

[illegible] બડી ખરાબી હૈ એસે શખ્સકે લિએ જો પસેપુશ્ત એબ નિકાલનેવાલા હો, જો માલ જમા કરકે રખતા હૈ ઓર (ગાયત મુહબ્બતસે) ઉસકો બાર-બાર ગિનતા હૈ, વો યે ગુમાન કરતા હૈ કે ઉસકા યે માલ ઉસકે પાસ હમેશા રહેગા. હરગિઝ નહીં (યે માલ હંમેશા નહીં રહેગા) ખુદાકી કસમ ! યે શખ્સ એસી આગમેં ડાલ દિયા જાએગા કે ઉસમેં જો ચીઝ પડ જાએ, વો આગ ઉસકો તોડ ફોડકર ડાલ દે. આપકો ખબર ભી હૈ, યે કેસી તોડ દેનેવાલી આગ હૈ, વો અલ્લાહ તઆલાકી એસી આગ હૈ જો દિલોં તક પહોંચ જાએગી. (યાની દુનિયાકી આગ તો જહાં બદનમેં લગી, આદમી મર ગયા ઓર વહાં ચૂંકે મૌત નહીં, ઇસલિએ બદનમેં લગતે હી દિલ તક પહોંચ જાએગી ઓર દિલકી ઝરા-સી ઠેસ ભી આદમીકો બહોત મેહસૂસ હોતી હૈ) ઓર વો આગ ઉન લોગોં પર બન્દ કર દી જાએગી, ઇસ તરહ પર કે વો લોગ લમ્બે-લમ્બે સુતૂનોંમેં ઘિરે હુએ હોંગે.- સૂરએ અલ હમઝા

[illegible]— 'હુ મ ઝ઼ા લુ મ ઝ઼ા'કી તફસીરમેં મુખ્તલિફ અકવાલ ઉલમાકે હૈં. એક તફસીર યેભી હૈ કે જો ઉપર નકલ કી ગઇ. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ઓર મુજાહિદ (રહ.) સે 'હુ મ ઝ઼ા'કી તફસીર 'તાન દેનેવાલા' ઓર 'લુ મ ઝ઼ા'કી તફસીર 'ગીબત કરનેવાલા' નકલ કી ગઇ હૈ.

ઇબ્ને જુરૈઝ (રહ.) કેહતે હૈં કે 'લુમ ઝ઼ા' ઇશારેસે હોતા હૈ, આંખકે, મુંહ કે, હાથ કે, જિસકે ભી ઇશારેસે હો ઓર 'લુ મ ઝ઼ા' ઝુબાનસે હોતા હૈ.

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપની મે'રાજકા હાલ બયાન ફરમાતે હુએ ઇર્શાદ ફરમાયા કે મૈંને મરદોંકી એક જમાઅત દેખી, જિનકે બદન કેંચિયોંસે કતરે જા રહે થે. મૈંને જિબ્રીલસે દર્યાફ્ત કિયા કે યે કૌન લોગ હૈં ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે યે વો લોગ હૈં જો ઝીનત ઇખ્તિયાર કરતે થે. (યાની હરામકારીકે લિએ બન સંવર-કર નિકલતે થે.) ફિર મૈંને એક કુંવા દેખા, જિસમેં નિહાયત સખ્ત બદબૂ આ રહી થી ઓર ઉસમેં ચિલ્લાનેકી આવાઝે આ રહી થીં. મૈંને જિબ્રીલસે પૂછા કે યે કૌન હૈં ? ઉન્હોંને બતાયા કે યે વો ઓરતેં હૈં જો (હરામકારીકે લિએ) બનતી-સંવરતી થીં ઓર ના-જાઇઝ કામ કરતી થીં. ફિર મૈંને

કુછ મર્દ ઓર ઓરતેં મુઅલ્લક દેખી જો પિસ્તાનોંકે ઝરિએસે લટક રહે થે. મૈંને પૂછા યે કૌન હૈં તો જિબ્રીલને બતાયા કે યે તા'ના દેનેવાલે, ચુગલખોરી કરનેવાલે હૈં (દુર્રે મંસૂર) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને ફઝલસે ઈન ચીઝોંસે મેહફૂઝ રખ્ખે, બડી સખ્ત વઈદ હૈં.

ઈસ સૂરહ શરીફામેં બુખ્લ ઓર હિર્સકી ખાસ તૌરસે મઝમ્મત ઈર્શાદ ફરમાઈ હે કે બુખ્લકી વજહસે માલ જમા કરકે રખતા હે ઓર હિર્સકી વજહસે બાર-બાર ગિનતા હે કે કહીં કમ ન હો જાએ ઓર ઈતની મુહબ્બત ઉસ્સે હે કે ઉસકે બાર-બાર ગિનનેમેં ભી બડા મઝા આતા હે ઓર યે બુરી આદત તકબ્બુર ઓર તઅલ્લીકા સબબ બનતી હે, જિસકી વજહસે દૂસરોંકી એબજૂઈ ઓર ઉનપર તા'ન વ તશ્નીઅ પૈદા હોતા હે, ઈસી વજહસે ઈસ સૂરહકે શુરૂમેં ઈન ઉયૂબ પર તંબીહ ફરમાનેકે બાદ ઉસ બૂરી ખસ્લતકી મઝમ્મત ઝિકર કી હે ઓર હર શખ્સ ઈસ ખબ્તમેં મુબ્તલા હે કે માલકી અફઝાઈશ ઉસકો આફાત ઓર હવાદિસસે બચા સકતી હે, ગોયા માલદારકો મૌત આતી હી નહીં. ઈસલિએ ઈસ પર તંબીહ ફરમાઈ ગઈ હે. વાકેઆત ભી કસરતસે ઈસકી તા'ઈદ કરતે હૈં કે જબ કોઈ આફત ઓર મુસીબત મુસલ્લત હોતી હૈ, યે માલ વ મતાઅ સબ રખ્ખા રેહ જાતા હે, બલ્કે માલકી કસરત બસા ઓકાત ખુદ આફતકો ખીંચતી હે, કોઈ ઝહેર દેનેકી ફિકરમેં હોતા હે, કોઈ કત્લ કરનેકી ઓર લૂટ-માર, ચોરી, ડાકા સેંકડોં આફત ઈસ માલકી બદોલત આદમી પર મુસલ્લત રેહતી હૈં ઓર જબ માલ ઝિયાદા હો જાતા હે, ફિર તો અઝીઝ વ અકારિબ, બીવી, બેટા સબ હી દિલસે ઈસકી ખ્વાહિશ કરને લગતે હૈં કે બુઢ્ઢા કહીં મરે તો યે હમારે હાથ આએ.

(૧૫) بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
أَرَءَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ۞ فَذٰلِكَ
الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ۞ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى
طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۞ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ۞
الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ۞
الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ۞ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۞
(سورۃ ماعون)

આયત-૧૫. ક્યા આપને ઉસ શખ્સકો દેખા જો કિયામતકે દિનકો ઝુઠલાતા હે, (પસ ઉસ શખ્સકા હાલ યે હે કે) યતીમકો ધક્કે દેતા હે ઓર ગરીબકો (ખુદ તો ક્યા દેતા, દૂસરોંકો ભી ઉનકે) ખાના ખિલાનેકી તર્ગીબ નહીં દેતા. પસ હલાકત હે એસે નમાઝીયોંકે લિએ જો અપની નમાઝોંકો ભુલા બેઠતે હૈં (યાની નહીં પઢતે ઓર અગર કભી નમાઝ પઢતે ભી હૈં તો) વો લોગ દિખાવા કરતે હૈં ઓર 'માવુન'કો રોકતે હૈં.(બિલ્કુલ દેતે હી નહીં) - સૂરએ માઊન

[illegible] — હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે યતીમકો ધક્કે દેના યે હૈ કે ઉસકા હક રોકતે હૈં.

કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે ઇસ ધક્કે દેનેસે ઉસપર ઝુલ્મ કરના મુરાદ હૈ ઔર યે ચીઝ કિયામતકે દિનકો ગલત સમઝનેસે પૈદા હોતી હૈ, જિસકો આખેરતકે દિનકા યકીન હોગા, વહાંકી જઝા ઔર સઝાકા પૂરા વસૂક હોગા, વો કિસી પર ઝૂલ્મ નહીં કરેગા ઔર અપને માલકો જમા કરકે નહીં રખ્ખેગા, બલ્કે ખૂબ ખર્ચ કરેગા, ઇસલિએ કે જિસકો ઇસકા કામિલ યકીન હો જાએ કે આજ અગર મૈં ઇસ તિજારતમેં દસ રૂપયે લગા દૂં, કલકો ઝરૂર મુઝે એક હઝાર જાઇઝ તરીકેસે મિલેંગે, વો કભી ભી ઇસમેં તઅમ્મુલ ન કરેગા ઔર જિન નમાઝીયોંકા ઇસમેં ઝિકર હૈ, ઉનકે મુતઅલ્લિક હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે વો મુનાફિક લોગ મુરાદ હૈં જો લોગોંકે સામને તો દિખલાવેકે વાસ્તે નમાઝ પઢતે હૈં ઔર જહાં કહીં અકેલે હોં, ઉસકો છોડ દેં.

હઝરત સઅદ (રદી.) વગૈરહ મુતઅદ્દિદ હઝરાતસે નકલ કિયા ગયા કે નમાઝકો છોડનેસે મુરાદ તા'ખીરસે પઢના હૈ કે બે-વક્ત પઢતે હૈં.

માઊનકી તફસીરમેં ઉલેમાકે કઇ કૌલ હૈં. ઇસકી તફસીર બા'ઝ ઉલેમાસે ઝકાત નકલ કી ગઇ હૈ, લેકિન અકસર ઉલમાસે જો તફસીરેં મન્કૂલ હૈં, ઉનકે મુવાફિક મા'મૂલી રોઝમર્રાકે બરતનેકી ચીઝેં હૈં.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં માઊનકા મિસ્દાક યે ચીઝેં કરાર દેતે થે, ડોલ માંગા દે દેના, હાંડી, કુલ્હાડી, તરાઝૂ ઔર ઇસ કિસ્મકી જો ચીઝેં એક દૂસરેકો માંગી દે દી જાતી હૈ કે અપના કામ પૂરા કરકે વાપસ કર દેં.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે નકલ કરતે હૈં કે માઊનસે મુરાદ વો ચીઝેં હૈં, જિનસે લોગ આપસમેં એક દૂસરેકી મદદ કર દેતે હૈં જૈસાકે કુલ્હાડી, દેગચી, ડોલ વગૈરહ.

ઔર ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયતમેં યે મઝમૂન કસરતસે ઝિકર કિયા ગયા.

ઇકરમા (રદી.) સે કિસીને માઊનકા મતલબ પૂછા તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઇસકી જડ તો ઝકાત હૈ ઔર અદના દરજા છલની, ડોલ, સૂઇકા દેના હૈ. (દુર્રે મંસૂર)

ઇસ સૂરહ શરીફામેં કઇ ચીઝોં પર તંબીહ કી ગઇ હૈ. મિનજૂમ્લા ઉનકે યતીમોંકે બારેમેં ખાસ તંબીહ હૈ કે હલાકતકે અસબાબમેંસે યતીમકો ધક્કે દેકર નિકાલ દેના ભી હૈ. બહોતસે લોગ યતીમોંકે વાલી-વારિસ બનકર ઉનકા માલ અપને તસર્રુફમેં લાતે હૈં ઔર જબ વો યા ઉસકી તરફસે કોઇ મુતાલબા કરે, તો ઉસકો ડાંટતે હૈં, ઉનપર હલાકત ઔર અઝાબે શદીદમેં તો કોઇ શુબ્હા હી નહીં હૈ.

યેહી નૌઅ ઇસ સૂરહ શરીફકા શાને નુઝૂલ બતાયા જાતા હે.

કુરઆન પાકમેં બહોત કસરતસે યતીમોંકે બારેમેં તંબીહાત ઔર આયાત નાઝિલ હુઇ હે. ચંદ આયાતકી તરફ ઇશારા કરતા હું, જિસ્સે અન્દાઝા હોગા કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહુ વ અમ્મ નવાલુહૂને કિસ એહતિમામસે ઇસ પર તંબીહ બાર-બાર ફરમાઇ હે.

① وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَّذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسَاكِيْنِ (البقرة ع ۱۰)

આયત-૧. વ બિલ્વાલિ દૈ નિ ઇહસાનંવ્વ ઝિલ્કુર્બા વલ્યતામા વલ્મસાકીન. (સૂરએ બકર, રૂકૂઅ ૧૦)

② وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ (البقرة ع ۲۲)

આયત-૨. વ આતલ્માલ- અ-લા-હુબ્બિ હી ઝવિલ્કુર્બા વલ્યતામા વલ્મસાકીન. (સૂરએ બકર, રૂકૂઅ ૨૨)

③ قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ وَالْيَتٰمٰى (البقرة ع ۲۶)

આયત-૩. કુલ્મા અન્ફક્તુમ્ મિન્ ખૈરિન્ ફલિલ્વાલિદૈનિ વલ્અક્રબી ન વલ્યતામા. (સૂરએ બકર, રૂકૂઅ ૨૬)

④ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْيَتٰمٰى قُلْ اِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ (البقرة ع ۲۷)

આયત-૪. વ યસ્અલૂ ન- ક- અનિલ્યતામા કુલ ઇસ્લાહુલ્લ- હુમ્ ખૈર. (સુરએ બકર, રૂકૂઅ ૨૭)

⑤ وَاٰتُوا الْيَتٰمٰى اَمْوَالَهُمْ (نساء ع ۱)

આયત-૫. વ આતુલ્યતામા અમ્વા લહુમ. (સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ ૧)

⑥ وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوْا فِي الْيَتٰمٰى (نساء ع ۱)

આયત-૬. વ ઇન્ ખિફ્તુમ્ અલ્લા તુક્સિતૂ ફિલ્યતામા. (સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ ૧)

⑦ وَابْتَلُوا الْيَتٰمٰى حَتّٰى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِّنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوْا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَاْكُلُوْهَا اِسْرَافًا وَّبِدَارًا اَنْ يَّكْبَرُوْا (نساء ع ۱)

આયત-૭. વબ્તલુલ્યતામા ઇલા-કીમિહી વ-લા-તા'કુલૂહા ઇસ્રાફંવ્વ બિદારન્ અંય્યકબરૂ. (સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ ૧)

⑧ وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى الاية (نساء ع١)

આયત-૮. વ-ઈ ઝ-હ-ઝ-રલ્કિ સ્મ ત- ઉલુલ્કુર્બા વલ્યતામા.
(સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ ૧)

⑨ اِنَّ الَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ اَمْوَالَ الْيَتٰمٰى ظُلْمًا الاية (نساء ع١)

આયત-૯. ઈન્નલ્લઝી ન- યા'કુલૂ ન- અમ્વાલલ્યતામા ઝુલ્મા.
(સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ ૧)

⑩ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَّبِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى الاية (نساء ع٦)

આયત-૧૦. વ બિલ્વાલિદૈનિ એહસાનંવ્વ બિઝિલ્કુર્બા વલ્યતામા
(સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ ૬)

⑪ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِى الْكِتٰبِ فِىْ يَتٰمَى النِّسَآءِ الاية (نساء ع١٩)

આયત-૧૧. વ- મા યુત્લા અલૈકુમ્ ફિલ્કિતાબિ ફી યતામન્નિસાઅ.
(સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ ૯)

⑫ وَاَنْ تَقُوْمُوْا لِلْيَتٰمٰى بِالْقِسْطِ (نساء ع١٩)

આયત-૧૨. વ અન્ તકૂમુલ્યતામા બિલ્કિ સ્તિ.
(સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ ૧૯)

⑬ وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِىْ هِىَ اَحْسَنُ (انعام ع١٩) ⑭ (بنى اسرائيل ع٤)

આયત-૧૩, ૧૪. વ- લા તક્રબૂ માલલ્યતીમિ ઈલ્લા બિલ્લતી હિ ય-અહસનૂ (સૂરએ અન્આમ રૂકૂઅ ૧૯, સૂરએ બની ઈસરાઈલ રૂકૂઅ ૪)

(١٥) مَا اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ الاية (حشر ع١)

આયત-૧૫. મા અફા અલ્લાહુ અલા રસૂલિહી (સૂરએ હશ્ર, રૂકૂઅ ૧)

⑯ وَيُطْعِمُوْنَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهٖ مِسْكِيْنًا وَّيَتِيْمًا الاية (دهر ع١)

આયત-૧૬. વ યુત્ ઈ મૂ ન ત્ત આ મ- અલા-હુબ્બિહી મિસ્કિ નંવ્વ યતીમા.
(સૂરએ દહર, રૂકૂઅ ૧)

(١٧) كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ○ الآية (فجر ع١)

આયત-૧૭. કલ્લા બલ્લા તુક્રિમૂનલ્યતીમ. (સૂરએ ફજર, રૂકૂઅ ૧)

(١٨) أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ○ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ○ (بلد ع١)

આયત-૧૮. અવ્ ઈત્ આમુન ફી યૌમિન્ ઝી મસ્ગ-બ-તિન યતી મનૂ ઝા મક્રબા (સૂરએ બલદ, રૂકૂઅ ૧)

(١٩) أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا (والضحى)

આયત-૧૯. અ લમ્ યજિદ્ ક- યતીમન. (સૂરએ વઝ્ઝુહા)

(٢٠) فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ○ (والضحى)

આયત-૨૦. ફ અમ્મલ્યતી મ- ફ લા તક્હર. (સૂરએ વઝ્ઝુહા)

યે બીસ આયત નમૂનેકે તૌર પર ઝિકર કી ગઇ હૈં. આયાતકી સૂરહ ઔર રૂકૂઅ ભી લિખ દિએ હૈં. અગર કિસી મુતર્ઝમ કુરઆન શરીફમેં ઈન આયાતકો નિકાલ કર તર્જુમા દેખા જાએ તો મા'લૂમ હોગા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને બાર-બાર મુખ્તલિફ ઉન્વાનોંસે ઈસ પર તંબીહ ફરમાઇ હે કે યતીમોંકે બારેમેં ઉનકી ઈસ્લાહ, ઉનકી ખેરખ્વાહી, ઉનકે માલમેં એહતિયાત, ઉનકે સાથ નરમીકા બરતાવ, ઉનકી સલાહ ઔર ફલાહકી કોશિશ હત્તા કે અગર કિસી યતીમ લડકીસે નિકાહ કરે તો ઉસકે મહરકો કમ ન કરને પર ભી તંબીહ કી ગઇ હે કસ્મપુર્સીકી વજહસે ઉસકે મહરમેં ભી કમી ન કી જાએ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ કઇ હદીસોંમેં વારિદ હુઆ હે - મૈં ઔર વો શખ્સ જો કિસી યતીમકી કિફાલત કરતા હો, જન્નતમેં એસે કરીબ હોંગે, જૈસે યે દો ઉંગલિયાં. ઈસ ઈર્શાદ પર હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપની દો ઉંગલિયાં, શહાદતકી ઉંગલી ઔર બીચકી ઉંગલી મિલાકર ઉનકી તરફ ઈશારા ફરમાયા કે જૈસે યે દો કરીબ હૈં, મિલી હુઇ હૈં, એસે હી મૈં ઔર વો શખ્સ જન્નતમેં કરીબ હોંગે.

ઔર બા'ઝ ઉલમાને ફરમાયા હે કે બીચકી ઉંગલી શહાદતકી ઉંગલીસે થોડી-સી આગે નિકલી હુઇ હોતી હે, તો ઈસ સૂરતમેં મતલબ યે હોગા કે મેરા દરજા નુબુવતકી વજહસે થોડા-સા આગે બઢા હુઆ હોગા ઔર ઉસકે કરીબ હી ઉસ શખ્સકા દરજા હોગા.

એક હદીસમેં ઈર્શાદ હે કે જો શખ્સ કિસી યતીમકે સર પર (શફકતસે) હાથ ફેરે ઔર સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રિઝાકે-વાસ્તે એસા કરે તો ઉસકા

હાથ યતીમકે સરકે જિતને બાલોં પર ફિરેગા, હર બાલકે બદલેમેં ઉસકો નેકિયાં મિલેંગી ઔર જો શખ્સ કિસી યતીમ લડકે યા લડકી પર એહસાન કરે તો મૈં ઔર વો શખ્સ જન્નતમેં ઇસ તરહ હોંગે. વોહી દો ઉંગલીયોંસે ઇશારા ફરમાયા, જૈસા ઉપર ગુઝરા. ઔર ભી કઇ હદીસોંમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનસે યેહી મઝમૂન વારિદ હે. (દુર્રે મંસૂર)

એક હદીસમેં હે કે કિયામતકે દિન કુછ લોગ કબરોંસે એસે ઉઠેંગે કે ઉનકે મુંહમેં આગ ભડક રહી હોગી. કિસીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે કૌન લોગ હોંગે ? તો હુઝૂરને આયાતે ગુઝિશ્તા મેંસે નવીં આયત તિલાવત ફરમાઇ.

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا

'ઇન્નલ્લઝી ન-યઅ્ કુલૂ ન-અમ્વાલલ્યતામા' જિસકા તર્જુમા યે હે કે જો લોગ યતીમોંકા માલ ઝુલ્મસે ખાતે હૈં, વો અપને પેટમેં આગ ભરતે હૈં. શબે મે'રાજમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક કૌમકો દેખા કે ઉનકે હોંઠ ઉંટકે હોંઠોંકી તરહસે બડે-બડે હૈં ઔર ફરિશ્તે ઉન પર મુસલ્લત હૈં કે વો ઉનકે હોંઠોંકો ચીરકર ઉનમેં આગકે બડે-બડે પત્થર ઠૂંસ રહે હૈં કે વો આગ મુંહસે દાખિલ હોકર પાખાનાકી જગહસે નિકલતી હે ઔર વો લોગ નિહાયત આહ વ ઝારીસે ચિલ્લા રહે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.)ને હઝરત જિબ્રઇલ દર્યાફ્ત કિયા કે યે કૌન લોગ હૈં ? તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે યે વો લોગ હૈં, જો યતીમોંકા માલ ઝુલ્મસે ખાતે થે, ઇનકો આગ ખિલાઇ જા રહી હે.

એક હદીસમેં હે કે ચાર કિસ્મકે આદમી એસે હૈં જિનકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ન તો જન્નતમેં દાખિલ ફરમાએંગે, ન જન્નતકી ને'અમતેં ઉનકો ચખના નસીબ હોંગી —

૧. એક વો શખ્સ જો શરાબ પીતા હો,

૨. દૂસરે સૂદખોર,

૩. તીસરે વો શખ્સ જો ના-હક યતીમકા માલ ખાએ,

૪. ચૌથે વો શખ્સ જો વાલિદૈનકી નાફરમાની કરે. (દુર્રે મંસૂર)

હઝરતે અકદસ શાહ અબ્દુલ અઝીઝ સાહબ (રહ.)ને તફસીરમેં તહરીર ફરમાયા હે કે યતીમોં પર એહસાન દો કિસ્મકા હે.

૧. એક તો વો હે જો વારિસોં પર વાજિબ હે, મસલન ઉસકે માલકી હિફાઝત કે ઉસમેં ઝરાઅત યા તિજારત વગૈરહસે તરકકી હો, તા'કે ઉસકા નફકા વ ઝુરૂરિયાત પૂરી હો સકે. ઔર ઉસકી ખૂરાક-પોશાક વગૈરહકી ખબરગીરી નીઝ ઉસકે લિખને-પઢને ઔર તા'લીમ-આદાબ વગૈરહકી ખબરગીરી.

૨. દૂસરી કિસ્મ વો હે જો આમ આદમિયોં પર વાજિબ હે ઔર વો ઉસકી ઇઝાકો તર્ક કરના હે ઔર નરમી ઔર મેહરબાનીસે ઉસસે પેશ આના હે,

મેહફિલોં ઔર મજાલિસમેં અપને પાસ બિઠાના, ઉસકે સર પર હાથ ફેરના, અપની ઔલાદકી તરહ ગોદમેં લેના, ઉસસે મુહબ્બત ઝાહિર કરના, ઇસલિએ કે જબ વો યતીમ હો ગયા ઔર ઉસકા બાપ ન રહા, તો હક તઆલા શાનુહૂને સબ બન્દોંકો હુકમ કિયા કે ઉસકે સાથ બાપ જૈસા બરતાવ કરેં ઔર ઉસકો અપની ઔલાદકી તરહ સમઝેં, તા'કે બાપકે મરનેકી વજહસે જો ઇજઝે હુકમી ઉસકો લાહિક હોગા, ઇસ કુવ્વતે હકીકીકે સાથ કે હઝારોં આદમી ઉસકે બાપકી જગહ હો જાએં, દૂર હો જાએ. પસ યતીમ ભી કરાબતે શરઇ રખતા હે, જૈસા કે દૂસરે અકારિબ કરાબતે ઉરફી રખતે હૈં. (સૂરએ બકર)

દૂસરા મઝમૂન જો આયતે બાલામેં ખુસૂસી મઝકૂર હે, વો મિસ્કીનકે ખાને પર તર્ગીબ દેને પર તંબીહ હે ઔર ગોયા બુખ્લકે ઇન્તિહાઇ દરઝેકી તરફ ઇશારા હે કે ખુદ તો વો અપના માલ કયા ખર્ચ કરતા, વો યેભી ગવારા નહીં કરતા કે દૂસરા ભી કોઇ ફકીરોં પર ખર્ચ કરે. કુરઆન પાકમેં મિસ્કીનોંકે ખાના ખિલાને પર બહોત-સી આયાતમેં તર્ગીબ દી ગઇ, જિનમેંસે બા'ઝ પેહલે મઝકૂર હો ચુકી હે. સૂરએ ફજરમેં હે.

كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرِمُوْنَ الْيَتِيْمَ وَلَا تَحٰٓضُّوْنَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ

કલ્લા બલ્લા તુક્રિમુનલ્યતીમ વ લા તહાઝ્ઝૂ ન અલા તઆમિલ્મિસ્કીન.

ઇસમેં ઇસ પર ભી તંબીહ કી ગઇ કે તુમ લોગ ન તો યતીમોંકા ઇકરામ કરતે હો, ન મિસ્કીનોંકે ખાના ખિલાનેકી તર્ગીબ દેતે હો.

તીસરી ચીઝ જો આયતે બાલામેં ઝિકર કી ગઇ વો માઊનકા રોકના હે, જિસકી તફસીર પેહલે ગુઝર ચુકી હે.

હઝરત અકદસ શાહ અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ને તહરીર ફરમાયા કે સૂરએકા નામ 'માઊન' ઇસ વજહસે હે કે યે એહસાનકા અદના દરજા હે ઔર જબ કે એહસાન ન કરનેકા અદના દરજા ભી મૂજિબે હિજાબ વ ઇતાબ હે તો આલા દરજા યાની હુકૂકુલ્લાહ ઔર હુકૂકુન્નાસકે ઝા'યા કરનેસે બ તરીકે ઓલા ડરના ચાહિએ. યહાંતક ઇસ મઝમૂનકે મુતઅલ્લિક ચંદ આયાત ઝિકર કી ગઇ હે.

આગે ચંદ અહાદીસ ઇસ મઝમૂનકે મુતઅલ્લિક લિખ્ખી જાતી હૈં, જિનસે મા'લૂમ હોગા કે બુખ્લ ઔર માલકો જમા કરકે રખના કિસ કદર સખ્ત ચીઝ હે ?

હદીસ

(١) عَنْ اَبِىْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَصْلَتَانِ

[illegible] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ

13

لا تجتمعان في مؤمن البخل وسوء الخلق
رواه الترمذي كذا في المشكوة:

હે કે દો ખસલતેં એસી હૈં કે વો મો'મિનમેં જમા નહીં હો સકતી, એક તો બુખ્લ, દૂસરે બદ-ખુલ્કી. - તિરમિઝી

[illegible]- યાની કોઈ શખ્સ મો'મિન હોકર બખીલ ભી હો ઓર બદ-ખુલ્ક ભી, યે મો'મિનકી શાન હરગિઝ નહીં. એસે શખ્સકો અપને ઈમાનકી બડી ફિક્ર કરની ચાહિએ, ખુદા-ન-ખ્વાસ્તા એસા ન હો કે ઉસીસે હાથ-ધો બૈઠે કે જૈસા હર ખૂબી દૂસરી ખૂબીકો ખીંચતી હૈં, એસે હી હર એબ દૂસરે એબકો ખીંચતા હે.

દૂસરી હદીસમેં ઈસસે ભી બઢકર હુઝૂર (સલ્લ)કા ઈર્શાદ હે કે શુહહ (યાની બુખ્લકા આલા કિસ્મ) ઈમાનકે સાથ જમા નહીં હો સકતી. (મિશ્કાત) કે ઈન દોનોં ચીઝોંકા ઈજ્તિમાઅ ગોયા ઝિદ્દૈનકા ઈજ્તિમાઅ હે જૈસા કે આગ ઓર પાનીકા જમા હોના કે જોન્સી ચીઝ ગાલિબ હોગી વો દૂસરેકો ફના કર દેગી. અગર પાની ગાલિબ હે, આગકો બુઝા દેગા, આગ ગાલિબ હે, તો પાનીકો જલા દે ગી. એસે હી યે દોનોં ચીઝેં એક દૂસરે કે મનાફી હૈં. જોન્સી ચીઝ ગાલિબ હોગી, રફતા-રફતા દૂસરીકો ફના કર દેગી.

એક હદીસમેં આયા હે કે કોઈ વલી એસા નહીં હુઆ, જિસમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને દો આદતેં ન પૈદા કર દી હોં - એક સખાવત, દૂસરી ખુશખુલ્કી. (કંઝ)

દૂસરી હદીસમેં હે કે અલ્લાહકા કોઈ વલી એસા નહીં હે જો સખાવતકા આદી ન બનાયા ગયા હો (કંઝ) ઓર બહોત ઝાહિર બાત હે કે અગર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે તઅલ્લુક ઓર મુહબ્બત હે, તો ઉસકી મખ્લૂક પર ખર્ચ કરનેકો બે-ઈખ્તિયાર દિલ ચાહેગા કે મેહબુબકે અઝીઝ વ અકારિબકી ખાતિર મુહબ્બતકે લવાઝિમાતસે હૈં ઓર જબ મખ્લૂક અલ્લાહકી અયાલ હે, તો ઉનપર ખર્ચ કરનેકો વલીકા દિલ ઝરૂર ચાહેગા ઓર ઉસકે અયાલમેં ભી જિસકા તઅલ્લુક ઉસકે સાથ જિતના ઝિયાદા કવી હોગા, ઉતના હી ઉસપર ખર્ચ કરનેકો ઝિયાદા ચાહેગા ઓર અગર ન ચાહે તો મા'લૂમ હુઆ કે માલકી મુહબ્બત અલ્લાહકી મુહબ્બતસે ઝિયાદા હે ઓર અલ્લાહ તઆલાકે સાથ મુહબ્બતકા દાવા ઝૂઠા હે.

(٢) عن ابي بكر الصديق قال قال
رسول الله صلى الله عليه وسلم لا
يدخل الجنة خب ولا بخيل ولا منان رواه
الترمذي كذا في المشكوة.

[illegible] હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ નકલ કિયા હે કે જન્નતમેં ન તો ચાલબાઝ (ધોખેબાઝ) દાખિલ હોગા, ન બખીલ, ન સદકા કરકે એહસાન રખનેવાલા. (મિશ્કાત-તિરમઝી)

[illegible]- ઉલમાને ઈર્શાદ ફરમાયા હે કે ઇન સિફાતકે સાથ કોઇ શખ્સ ભી જન્નતમેં દાખિલ ન હો સકેગા. અગર કિસી મો'મિનમેં યે બુરી સિફાત ખુદા-ન-ખ્વાસ્તા પાઇ જાતી હોંગી, તો અવ્વલ તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો દુનિયા હીમેં ઉન્હેં તોબાકી તૌફીક અતા ફરમાએંગે ઓર અગર યે ન હુઆ તો અવ્વલ જહન્નમમેં દાખિલ હોકર ઇન સિફાતકા તન્કિયા હોનેકે બાદ જન્નતમેં દાખિલ હો સકેગા, લેકિન જહન્નમમેં દાખિલ હોના, ચાહે થોડી હી દેરકે લિએ ડાલા જાના, કયા કોઇ મા'મૂલી ઓર આસાન કામ હે ? દુનિયાકી આગમેં થોડી દેરકે લિએ ડાલા જાના કયા અસરાત પૈદા કરતા હે, હાલાંકે યે આગ જહન્નમકી આગકે મુકાબલેમેં કુછ ભી હકીકત નહીં રખતી.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ હે કે દુનિયાકી આગ જહન્નમકી આગકા સત્તરવાં હિસ્સા હે. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! યે આગ કયા કુછ કમ હે, યે તો ખુદ હી બહોત કાફી અઝીયત પહોંચાનેવાલી હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે વો ઇસસે ઉનહત્તર દરજા બઢી હુઇ હે. (મિશ્કાત)

એક દૂસરી હદીસમેં હે કે જહન્નમમેં સબસે કમ અઝાબવાલા વો શખ્સ હોગા જિસકો જહન્નમકી આગકી સિર્ફ દો જૂતિયાં પેહનાઇ જાએંગી ઓર ઉનકી વજહસે ઉસકા દિમાગ એસા જોશ મારેગા જૈસાકે હંડિયા આગ પર જોશ મારતી હે. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં આયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને જન્નતે અદનકો અપને દસ્તે મુબારકસે બનાયા, ફિર ઉસકો આરાસ્તા ઓર મુઝય્યન કિયા. ફિર ફરિશ્તોંકો હુકમ ફરમાયા કે ઇસમેં નેહરેં જારી કરેં ઓર ફલ ઇસમેં લટકાએં જબ હક તઆલા શાનુહૂને ઉસકી ઝેબ વ ઝીનતકો મુલાહઝા ફરમાયા તો ઈર્શાદ ફરમાયા કે મેરી ઈઝ્ઝતકી કસમ ! મેરે જલાલકી કસમ ! મેરે અર્શકી બુલંદીકી કસમ ! તુઝમેં બખીલ નહીં આ સકતા ! (કંઝ)

(٣) عن ابي ذرؓ قال انتهيت الى النبي
صلى الله عليه وسلم وهو جالس في
ظل الكعبة فلما رأني قال هم الاخسرون
ورب الكعبة فقلت فداك ابي وامي
من هم قال هم الاكثرون اموالا الا من
قال هكذا وهكذا وهكذا من بين يديه
ومن خلفه وعن يمينه وعن شماله
وقليل ما هم متفق عليه كذا في المشكوة

[illegible] હઝરત અબૂઝર (રદી.) ફરમાતે હૈં, મૈં એક મરતબા હુઝૂર (સલ્લ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા'બા શરીફકી દીવારકે સાએમેં તશરીફ રખતે થે. મુઝે દેખકર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે કા'બાકે રબકી કસમ ! વો લોગ બડે ખસારેમેં હૈં. મૈંને અર્ઝ કિયા, મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન! કૌન લોગ ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે

જિનકે પાસ માલ ઝિયાદા હો, મગર વો
લોગ જો ઈસ તરહ, ઈસ તરહ (ખર્ચ કરેં),
અપને દાએંસે, બાએંસે, આગેસે, પીછેસે,
લેકિન એસે આદમી બહોત કમ હૈં.

(મિશ્કાત)

[illegible]— હઝરત અબૂઝર (રદી.) ઝાહિદીન સહાબા (રદી.)મેં હૈં, જૈસાકે પેહલે ભી ગુઝર ચુકા. ઉનકો દેખકર યે ઈર્શાદ હકીકતન ઉનકી તસલ્લી થી કે અપને ફકર વ ઝુહદ પર કિસી વકત ભી ખ્યાલ ન કરેં, યે માલ વ મતાઅકી કસરત કી જાતિહી કોઈ મેહબૂબ ચીઝ નહીં, બલકે બડે ખસારે ઓર નુકસાનકી ચીઝ હે ઓર ઝાહિર હે કે યે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ગફલતકા સબબ બનતી હૈ. રોઝમર્રાકા મુશાહેદા હે કે બગેર તંગદસ્તીકે અલ્લાહકી તરફ રૂજૂ બહોત હી કમ હોતા હે. અલ-બત્તા જિન લોગોંકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને તૌફીક અતા ફરમાઈ હે ઓર બેઝુરૂરતકે મુકાબિલેમેં જહાં ઓર જિસ તરફ ઝુરૂરત હો, ચારોં તરફ બખ્શિશકા હાથ ફેલાતે હોં, ઉનકે લિએ માલ મુઝિર નહીં હે. લેકિન હુઝૂર (સલ્લ.) ને ખુદ હી ઈર્શાદ ફરમા દિયા કે એસે આદમી કમ હૈં. આમ તૌરસે પેહી હોતા હે કે જહાં માલકી કસરત હોતી હે, ફિસ્ક વ ફુજૂર, આવારગી એયાશી અપને સાથ લાતી હે ઓર બે-મહલ ખર્ચ કરના, નામ વ નમૂદ પર સર્ફ કરના તો દૌલતકે અદના કરિશ્મોંમેંસે હે. બ્યાહ, શાદિયોં ઓર દૂસરી તકરીબાત પર બે-જા ઓર બે-મહલ હઝારોં રૂપિયે ખર્ચ કર દિયા જાતા હે, લેકિન અલ્લાહકે નામ પર ઝુરૂરતમંદોં ઓર ભૂખોં પર ખર્ચ કરનેકી ગુંજાઈશ હી ન નિકલેગી.

એક હદીસમેં હે કે જો લોગ દુનિયામેં ઝિયાદા માલદાર હૈં, વોહી લોગ આખેરતમેં કમ સરમાયાવાલે હૈં. મગર વો શખ્સ જો હલાલ ઝરિયાસે કમાએ ઓર યોં - યોં ખર્ચ કર દે. (કંઝ)

પેહલી હદીસકી તરહ 'યોં-યોં'કા ઈશારા ઈધર-ઉધર ખર્ચ કરનેકી તરફ હે. હકીકતમેં માલ ઉસકે લિએ ઝીનત ઓર ઈઝઝત હે, જો ઉસકો ઈધર-ઉધર ખર્ચ કર દે ઓર જો ગિન-ગિનકર, બાંધ-બાંધ કર રખ્ખે, ઉસકે લિએ હર કિસ્મકી આફતકા પેશ ખેમા હે ઉસકો ભી હલાક કરતા હે ઓર ખુદ ભી ઉસકે પાસસે ઝા'યા હોતા હે. યે બે-મુરવ્વત કિસી શખ્સકો દીન યા દુનિયાકા ફાયદા ઉસ વકત તક નહીં પહોંચાતા, જબ તક ઉસકે પાસસે જુદા ન હો.

[illegible] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ હે કે સખી આદમી અલ્લાહકે કરીબ હે, જન્નતસે કરીબ હે, લોગોંસે કરીબ હે,

(۴)عن ابی ھریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم السخی قریب من اللہ قریب من الجنۃ قریب من الناس

بعيد من النار والبخيل بعيد من الله بعيد من الجنة بعيد من الناس قريب من النار ولجاهل سخى احب الى الله من عابد بخيل رواه الترمذى كذا فى المشكوة۔

જહન્નમસે દૂર હે, ઔર બખીલ આદમી અલ્લાહસે દૂર હે, જન્નતસે દૂર હે, આદમિયોંસે દૂર હે ઔર જહન્નમસે કરીબ હે. બેશક જાહિલ સખી અલ્લાહકે નઝદીક આબિદ બખીલસે ઝિયાદા મેહબૂબ હે.

(મિશ્કાત, તિરમિઝી)

ફાઇદહ - યાની જો શખ્સ ઈબાદત બહોત કસરતસે કરતા હો, નવાફિલ બહોત લમ્બી-લમ્બી પઢતા હો, ઈસસે વો શખ્સ અલ્લાહકે નઝદીક ઝિયાદા મેહબૂબ હે જો નવાફિલ કમ પઢતા હો, લેકિન સખી હો. આબિદસે મુરાદ નવાફિલ કસરતસે પઢનેવાલા હે, ફરાઇઝકા પઢના તો હર શખ્સકે લિએ ઝરૂરી હે, ચાહે સખી હો યા ન હો.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને નકલ કિયા હે કે હઝરત યહયા બિન ઝકરીયા (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામુ)ને એક મરતબા શૈતાનસે દર્યાફ્ત ફરમાયા કે તુઝે સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ કૌન શખ્સ હે ઔર સબસે ઝિયાદા નફરત કિસ્સે હે ? ઉસને કહા કે મુઝે સબસે ઝિયાદા મુહબ્બત મો'મિન બખીલસે હે ઔર સબસે ઝિયાદા નફરત ફાસિક સખીસે હે. ઉન્હોંને ફરમાયા, યે ક્યા બાત હે ? ઉસને અર્ઝ કિયા કે બખીલ તો અપને બુખ્લકી વજહસે મુઝે બે-ફિકર રખતા હે, યાની ઉસકા બુખ્લ હી જહન્નમમે લે જાનેકે લિએ કાફી હે, લેકિન ફાસિક સખી પર મુઝે હર વક્ત ફિકર સવાર રેહતા હે કે કહીં હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી સખાવતકી વજહસે ઉસે દરગુઝર ન ફરમાવેં, (અહયા) યાની અગર હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી સખાવતકી વજહસે કિસી વક્ત ઉસ્સે રાઝી હો જાએ, તો ઉસકે દરિયા-એ-મગ્ફિરત વ રેહમતમેં ઉમ્ર ભરકે ફિસ્ક વ ફુજૂરકી ક્યા હકીકત હે, વો સબ કુછ કરમા સકતા હે. એસી સૂરતમેં મેરી ઉમ્રભરકી મેહનત, જો ઉનસે ગુનાહ સા'દિર કરાનેમેં કી થી, સારી ઝા'યા હો ગઈ.

એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ સખાવત કરતા હે, વો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ હુસ્ને ઝનકી વજહસે કરતા હે ઔર જો બુખ્લ કરતા હે વો હક તઆલાકે સાથ બદ-ઝનીસે કરતા હે. (કંઝ)

હુસ્ને ઝનકા મતલબ યે હે કે વો યે સમઝતા હે કે જિસ માલિકને યે અતા ફરમાયા, વો ફિર ભી અતા કરમા સકતા હે ઔર એસે શખ્સકે અલ્લાહસે કરીબ હોનેમેં ક્યા તરદ્દુદ હે ઔર બદ-ઝનીકા મતલબ યે હે કે વો યે સમઝતા હે કે યે ખત્મ હો જાએ, તો ફિર કહાંસે આએંગે, એસે શખ્સકા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે દૂર હોના ઝાહિર હે કે વો અલ્લાહ તઆલાકે ખઝાનેકો ભી મહદૂદ સમઝતા

હે, હાલાંકે આમદનીકે અસબાબ ઉસીકે પૈદા કિએ હુએ હૈં ઔર ઇન અસબાબસે પૈદાવારકા ન હોના ઉસીકે કબ્ઝા-એ-કુદરતમેં હે. વો ન ચાહે તો દુકાનદાર હાથ પર હાથ રખ્ખે બેઠા રહે, કાશ્તકાર બોએ ઔર પૈદાવાર ન હો ઔર જબકે યે સબ ઉસીકી અતાકી વજહસે હે, ફિર ઇસકા ક્યા મતલબ કે ફિર કહાંસે આએંગા ? મગર હમ લોગ ઝુબાનસે ઇસકા ઇકરાર કરનેકે બાદ દિલસે યે નહીં સમઝતે કે યે સિર્ફ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ હીકી અતા હે, હમારા ઇસમેં કોઇ દખલ નહીં ઔર સહાબા કિરામ (રદી.) દિલસે યે સમઝતે થે કે યે સબ ઉસીકી અતા હે, જિસને આજ દિયા, વો કલ ભી દેગા, ઇસ લિએ ઉનકે સબ કુછ ખર્ચ કર દેનેમેં જરાભી તા'મ્મુલ ન હોતા થા.

(٥) عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم السخاء شجرة فی الجنة فمن کان سخیا اخذ بغصن منها فلم یترکه الغصن حتی یدخله الجنة والشح شجرة فی النار فمن کان شحیحا اخذ بغصن منها فلم یترکه الغصن حتی یدخله النار رواه البیهقی فی شعب الایمان کذا فی المشکوة.

હદીસ નં. ૫ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇર્શાદ હે કે સખાવત જન્નતમેં એક દરખ્ત હે, પસ જો શખ્સ સખી હોગા, વો ઉસકી એક ટેહની પકડ લેગા, જિસકે ઝરિએસે વો જન્નતમેં દાખિલ હો જાએગા ઔર બુખ્લ જહન્નમકા એક દરખ્ત હે, જો શખ્સ સહીહ (બખીલ) હોગા, વો ઇસકી એક ટેહની પકડ લેગા, યહાં તકકે વો ટેહની ઉસકો જહન્નમમેં દાખિલ કરકે રહેગી. (મિશ્કાત)

ફાયદા -- શુહ્હ બુખ્લકા આલા દરજા હે, જૈસા કે પેહલી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૨૮ પર ગુઝર ચુકા હે. મતલબ ઝાહિર હે કે જબ બુખ્લ જહન્નમકા દરખ્ત હે, તો ઉસકી ટેહની પકડકર જો શખ્સ ચલ્હેગા, વો જહન્નમહીમેં પહોંચેગા.

એક હદીસમેં હે કે જન્નતમેં એક દરખ્ત હે, જિસકા નામ સખા હે, સખાવત ઉસીસે પૈદા હુઇ હે ઔર જહન્નમમેં એક દરખ્ત હે, જિસકા નામ શુહહ હે. શુહહ ઉસીસે પયદા હુઆ હે. જન્નતમેં શહીહ દાખિલ ન હોગા.

વો પેહલે મુતઅદ્દિદ મરતબા હો ચુકા કે શુહ્હ બુખ્લકા આલા દરજા હે.

એક ઔર હદીસમેં હે કે સખાવત જન્નતકે દરખ્તોંમેંસે એક દરખ્ત હે, જિસકી ટેહનિયાં દુનિયામેં ઝૂક રહી હૈં, જો શખ્સ ઉસકી કિસી ટેહનીકો પકડ લેતા હે, વો ટેહની ઉસકો જન્નત તક પહોંચા દેતી હે. ઔર બુખ્લ જહન્નમકે દરખ્તોંમેંસે એક દરખ્ત હે, જિસકી ટેહનિયાં દુનિયામેં ઝુક રહી હૈં. જો શખ્સ ઉસકી કિસી ટેહનીકો પકડ લેતા હે, વો ટેહની ઉસકો જહન્નમ તક પહોંચા દેતી હે. (કંઝ)

યે ઝાહિર ચીઝ હે કે જો સડક સ્ટેશન પર જાતી હે, જબ આદમી ઉસ સડક પર ચલતા રહેગા તો લા મહાલા કિસી વકત સ્ટેશન પર પહોંચેગા. ઇસી

તરહસે પે ટેહનિયાં જિન દરખ્તોંકી હૈં, જબ ઉનકો કોઇ પકડકર રખ્ખેગા તો જહાં વો દરખ્ત ખળા હૈ, વહાં પહોંચકર રહેગા.

(۷) عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم شر ما في الرجل شح هالع وجبن خالع رواه ابوداؤد وكذا في المشكوة -

[illegible] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે બદતરીન આદતેં જો આદમીમેં હોં, (દો હૈં), એક વો બુખ્લ જો બે-સબર કર દેનેવાલા હો, દૂસરી વો ના-મરદી ઔર ખોફ, જો જાન નિકાલ દેનેવાલા હો.

- અબુ દાઉદ

[illegible] - ઇન દો એબોંકી તરફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને પાક કલામમેં ભી તંબીહ ફરમાઇ હૈ, ચુનાંચે ઈર્શાદ હૈ -

- إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۝ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۝ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۝ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ۝ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ۝ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ۝ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ۝ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ۝ وَالَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ۝ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ۝ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۝ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ۝ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۝ وَالَّذِينَ هُم بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ۝ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ ۝

(سورة معارج، ركوع ۱) -

પૂરી આયતે શરીફાકા તર્જુમા યે હૈ કે બેશક ઈન્સાન કમ હિમ્મત (થોબે ઔર કચ્ચે દિલકા) પૈદા હુઆ હૈ, જબ ઉસકો તકલીફ પહોંચતી હૈ તો જઝઅ-ફઝઅ કરને લગતા હૈ ઔર જબ ઉસકો ખૈર (માલ) પહોંચતી હૈ, તો બુખ્લ કરને લગતા હૈ, મગર વો નમાઝી જો અપની નમાઝ પર પાબંદી કરનેવાલે હૈં ઔર જિનકે માલોંમેં સવાલ કરનેવાલોંકે લિએ ઔર સવાલ ન કરનેવાલોંકે લિએ મુકર્રર હક હૈ ઔર વો લોગ કિયામતકે દિનકા એ'તકાદ રખતે હૈં ઔર વો લોગ જો અપને પરવરદિગારકે અઝાબસે ડરનેવાલે હૈં. બેશક ઉનકે રબકા અઝાબ બે-ખોફ હોનેકી ચીઝ નહીં. (યકીનન ઉસ્સે હર શખ્સકો હર વકત ડરતે રેહના ચાહિએ) ઔર વો લોગ જો અપની શરમગાહોંકો (હરામ જગહસે) મેહફૂઝ રખતે હૈં લેકિન અપની બીવીયોંસે, યા બાંદિયોંસે (હિફાઝતકી ઝરૂરત નહીં), ક્યોંકે ઉન પર ઉનમેં કોઇ ઇલઝામ નહીં (યાની ઉન લોગોં પર બીવીયોં ઔર બાંદિયોંસે સોહબત કરનેમેં કોઇ એ'તરાઝકી બાત નહીં હે) હાં, જો લોગ ઉનકે અલાવા ઔર જગહ શહવત પૂરી કરનેકે તલબગાર

હોં, વો હુદૂદસે તજાવુઝ કરનેવાલે હૈં. ઔર વો લોગ જો અપને (સુપુર્દ કી હુઈ) અમાનતોં ઔર અપને અહદ (કૌલ વ કરાર)કા ખ્યાલ રખનેવાલે હોં ઔર અપની ગવાહિયોંકો ઠીક-ઠીક અદા કરતે હોં, ઔર જો અપની ફર્ઝ નમાઝકી પાબન્દી કરનેવાલે હોં, યેહી લોગ હૈં જો જન્નતોંમેં ઈઝઝતસે દાખિલ હોંગે. ફકત (સૂરએ મઆરિજ રૂકુઅ-૧)

યે ઉન આયાતકા તર્જુમા હે ઔર ઈસ કિસ્મકા પૂરા મઝમૂન ઈસકે કરીબ-કરીબ દૂસરી જગહ સૂરએ મો'મિનૂનકે શુરૂમેં ભી ગુઝર ચુકા હે. હઝરત ઈમ્રાન બિન હસીન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મેરે અમામેકા સિરા પકડકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઈમ્રાન ! હક તઆલા શાનુહૂકો ખર્ચ કરના બહોત પસન્દ હે ઔર રોકકર રખના નાપસન્દ હે, તૂ ખર્ચ કિયા કર ઔર લોગોંકો ખિલાયા કર, કિસીકો મઝર્રત ન પહોંચા કે તુઝપર તેરી તલબમેં મઝર્રત હોને લગેગી. ગૌરસે સુન; હક તઆલા શાનુહૂ શુબહાતકે વકત તેઝ નઝરકો પસન્દ કરતે હૈં (યાની જિસ અમ્રમેં જાઈઝ-નાજાઈઝકા શુબહા હો ઉસમેં બારીક નઝરસે કામ લેના ચાહિએ, વૈસેહી સરસરી તૌર પર જો ચાહે કર ગુઝરના ન હો) ઔર શહવતોં કે વકત કામિલ અકલકો પસન્દ કરતે હૈં (કે શહવતકે ગલબેમેં અકલ ન ખો દે.) ઔર સખાવતકો પસંદ કરતે હૈં, ચાહે ચંદ ખજૂરેં હી ખર્ચ કરેં. (યાની અપની હેસિયતકે મુવાફિક ઝિયાદા ન હો સકે તો કમમેં શરમ ન કરે જો હો સકે ખર્ચ કરતા રહે) ઔર બહાદુરીકો પસન્દ કરતે હૈં ચાહે સાંપ ઔર બિચ્છૂ હી કે કત્લમેં કયોં ન હો. (કંઝ)

લિહાઝા ઝરાસી ખૌફકી ચીઝસે ડર જાના અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો પસન્દ નહીં હે. અગર દિલમેં ખૌફ પૈદા ભી હો તો ઈસકા ઈઝહાર ન કરના ચાહિએ, બલ્કે કુવ્વતકે સાથ ઉસકો દફા કરના ચાહિએ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે જો દુઆએં ઉમ્મતકી તા'લીમકે લિએ મન્કૂલ હૈં, ઉનમેં ના-મરદીસે પનાહ માંગના ભી નકલ કિયા ગયા હે ઔર મુતઅદ્દિદ દુઆઓંમેં ઉસ્સે પનાહ માંગના નકલ કિયા ગયા. (બુખારી)

(૮) عن ابن عباس قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم ليس المؤمن بالذي يشبع وجاره جائع الى جنبه رواه البيهقي في الشعب كذا في المشكوة.

[redacted] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા પાક ઈર્શાદ હે કે વો શખ્સ મો'મિન નહીં જો ખુદ તો પેટ ભરકર ખાના ખા લે ઔર પાસ હી ઉસકા પડોસી ભૂખા રહે.

(મિશ્કાત)

[redacted]-- યકીનન જિસ શખ્સકે પાસ ઈતના હે કે વો પેટ ભરકર ખા

સકતા હે ઓર પાસ હી ભૂખા પડોસી હે તો ઉસકે લિએ હરગિઝ હરગિઝ ઝેબા નહીં કે ખુદ પેટ ભરકર ખાએ ઓર વો ગરીબ ભૂખમેં તિલમિલતા રહે, ઝરૂરી હે કે અપને પેટકો કુછ કમ પહોંચાએ ઓર પડોસીકી ભી મદદ કરે.

એક હદીસમેં હે, હુઝૂર (સલ્લ.) ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે વો શખ્સ મુઝપર ઈમાન નહીં લાયા જો ખુદ પેટ ભરકર રાત ગુઝારે ઓર ઉસકો યે બાત મા'લૂમ હે કે ઉસકા પડોસી ઉસકે બરાબરમેં ભૂખા હે. (તર્ગીબ)

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હે કે કિયામતમેં કિતને આદમી એસે હોંગે જો અપને પડોસીકા દામન પકડે હુએ અલ્લાહ તઆલાસે અર્ઝ કરેંગે, યા અલ્લાહ ! ઈસ્સે પૂછેં કે ઈસને અપના દરવાઝા બન્દ કર લિયા થા ઓર મુઝે અપની ઝુરૂરતસે ઝા'ઈદ જો ચીઝ હોતી થી વો ભી ન દેતા થા. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હે, લોગો ! સદકા કરો, મૈં કિયામતકે દિન ઈસકી ગવાહી દુંગા, શાયદ તુમમેંસે બા'ઝ લોગ એસે ભી હોંગે, જિનકે પાસ રાતકો સેર હોનેકે બાદ બચ રહે ઓર ઉસકા ચચાઝાદ ભાઈ ભૂખકી હાલતમેં રાત ગુઝારે, તુમમેં શાયદ કુછ લોગ એસે ભી હોંગે જો ખુદ તો અપને માલકો બઢાતે રહેં ઓર ઉનકા મિસ્કીન પડોસી કુછ ન કમા સકે. (કંઝ)

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે આદમીકે બુખ્લકે લિએ યે કાફી હે કે વો યોં કહે કે મૈં અપના હક પૂરાકા પૂર લૂંગા, ઉસમેંસે ઝરા-સા ભી નહીં છોડૂંગા. (કંઝ) યાની તકસીમ વગૈરહમેં રિશ્તેદારોંસે હો યા પડોસિયોંસે, અપના પૂરા હક વસૂલ કરનેકી ફિકરમેં લગા રહે, ઝરા-ઝરા-સી ચીઝપર કંઝ બકાવ કરે, યેભી બુખ્લકી અલામત હે. અગર થોડા બહોત દૂસરેકે પાસ ચલા હી જાએગા, તો ઈસમેં કયા મર જાએગા ?

હદીસ નં. ૮ હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ઓર હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) દોનોંને હુઝૂર (સલ્લ.)કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા કે એક ઓરતકો ઈસ પર અઝાબ કિયા ગયા કે ઉસને એક બિલ્લીકો બાંધ રખ્ખા થા, જો ભૂખકી વજહસે મર ગઈ, ન તો ઉસને ઉસકો ખાનેકો દિયા, ન ઉસકો છોડા કે વો ઝમીનકે જાનવરોં (ચૂહે વગૈરહ)સે અપના પેટ ભર લેતી.(મિશ્કાત)

(٨) عن ابن عمرؓ وابي هريرةؓ قالا قال رسول الله صلى الله عليه وسلم عذبت امرأة في هرة امسكتها حتى ماتت من الجوع فلم تطعمها ولا ترسلها فتاكل من خشاش الارض. (متفق عليه كذا في المشكوة)

ફાયદા :- જો લોગ જાનવરોંકો પાલતે હૈં, ઉનકી ઝિમ્મેદારી બડી સખ્ત હે કે વો બે-ઝુબાન જાનવર અપની ઝુરૂરિયાતકો ઝાહિર ભી નહીં કર સકતે, એસી

હાલતમેં ઉનકે ખાને-પીનેકી ખબરગીરી બહોત અહમ ઔર ઝરૂરી હે. ઈસમેં બુખ્લસે કામ લેના અપને આપકો અઝાબમેં મુબ્તલા કરનેકે લિએ તૈયાર કરના હે. બહોતસે આદમી જાનવરોંકે પાલનેકા તો બડા શૌક રખતે હૈં, લેકિન ઉનકે ઘાસ-દાના પર ખર્ચ કરતે હુએ જાન નિકલતી હે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે મુખ્તલિફ અહાદીસમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે યે મઝમૂન નકલ કિયા ગયા કે ઈન જાનવરોંકે બારેમેં અલ્લાહ તઆલાસે ડરતે રહા કરો.

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તશ્રીફ લે જા રહે થે. રાસ્તેમેં એક ઉંટ નઝરે અકદસસે ગુઝરા, જિસકા પેટ કમરસે લગ રહા થા. (ભૂખકી વજહસે યા દુબલેપનકી વજહસે) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઈન બે-ઝુબાન જાનવરોંકે બારેમેં અલ્લાહસે ડરતે રહા કરો, ઉનકી અચ્છી હાલતમેં ઉન પર સવાર હુઆ કરો ઔર અચ્છી હાલતમેં ઉનકો ખાયા કરો. હુઝૂર (સલ્લ.)કી આદતે શરીફા યે થી કે ઈસ્તિન્જેકે લિએ જંગલ તશરીફ લે જાયા કરતે, કિસી બાગમેં યા કિસી ટીલે વગૈરહકી આડમેં ઝરૂરતસે ફરાગત હાસિલ કરતે. એક મર્તબા ઈસ ઝરૂરતસે એક બાગમેં તશરીફ લે ગએ, તો વહાં એક ઉંટ થા, જો હુઝૂર (સલ્લ.)કો દેખકર બર્ડાને લગા ઔર ઉસકી આંખોંસે આંસૂ જારી હો ગએ. (એક મા'રૂફ ચીઝ હે કે હર મુસીબતઝદાકા કિસી ગમખ્વારકો દેખકર દિલભર આયા કરતા હે) હુઝૂર (સલ્લ.) ઉસકે પાસ તશ્રીફ લે ગએ, ઉસકે કાનોંકી જડ પર શફક્કતકા હાથ ફેરા, જિસ્સે વો ચુપકા હુઆ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઈસ ઉંટકા માલિક કૌન હે ? એક અન્સારી તશરીફ લાએ ઔર અર્ઝ કિયા કે મેરા હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમ ઉસ અલ્લાહસે જિસને તુમ્હેં ઈસકા માલિક બનાયા, ડરતે નહીં હો, યે ઉંટ તુમ્હારી શિકાયત કરતા હે કે તુમ ઈસકો ભૂખા રખતે હો ઔર કામ ઝિયાદા લેતે હો.

એક ઔર હદીસમેં હે કે એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક ગધેકો દેખા કે ઉસકે મુંહપર દાગ દિયા ગયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમકો અબતક યે મા'લૂમ નહીં કે મૈંને ઉસ શખ્સ પર લા'નત કી હે, જો જાનવરકે મુંહકો દાગ દે યા મુંહ પર મારે. અબૂ દાઉદ શરીફમેં યે રિવાયાત ઝિકર કી ગઈ, ઈનકે અલાવા ઔર ભી મુખ્તલિફ રિવાયાતમેં ઈસ પર તંબીહ કી ગઈ હે કે જાનવરોંકી ખબરગીરીમેં કોતાહી ન કી જાએ ઔર જબ જાનવરોંકા યે હાલ હે ઔર ઉનકે બારેમેં યે તંબીહાત હૈં તો આદમી જો અશરફુલ મખ્લૂકાત હે ઉસકા હાલ અઝહર હે ઔર ઝિયાદા અહમ હે.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હે કે આદમીકે ગુનાહકે લિએ યે કાફી હે કે જિસકી રોઝી અપને ઝિમ્મે હે, ઉસકો ઝા'યા કરે, ઈસલિએ અગર કિસી જાનવરકો અપની

કિસી ઝરૂરતસે રોક રખ્ખા હે તો ઉસકે ખાનેમેં કંજૂસી કરના ઔર યે સમઝના કે કૌન જાને કિસકો ખબર હોગી ? અપને ઉપર સખ્ત ઝુલ્મ હે. જાનનેવાલા સબકુછ જાનતા હે ઔર લિખનેવાલે હર ચીઝકી રિપોર્ટ લિખતે હૈં, ચાહે કિતની હી મખ્ફી કી જાએ ઔર યે આફત બુખ્લસે આતી હે કે જાનવરોંકો અપની ઝરૂરતસે સવારી કી હો યા ખેતી કી હો, દૂધકી હો યા કોઇ ઔર કામ લેનેકી હો, પાલતે હૈં, લેકિન કંજૂસીસે ઉનપર પૈસા ખર્ચ કરતે હુએ દમ નિકલતા હે.

(૯) وعن انس عن النبى صلى الله عليه وسلم قال يجاء بابن آدم يوم القيمة كانه بذج فيوقف بين يدى الله فيقول له اعطيتك وخولتك وانعمت عليك فما صنعت فيقول يارب جمعته وثمرته وتركته اكثر ما كان فارجعنى آتك به كله فيقول له ارنى ما قدمت فيقول رب جمعته وثمرته وتركته اكثر ما كان فارجعنى آتك به كله فاذا عبد لم يقدم خيرا فيمضى به الى النار رواه الترمذى وضعفه كذا فى المشكوة

હદીસ-૯ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે કિયામતકે દિન આદમી ઐસા (ઝલીલ વ ઝઇફ) લાયા જાએગા, જૈસા કે ભેડકા બચ્ચા હોતા હે ઔર અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકે સામને ખડા કિયા જાએગા. ઇર્શાદ હોગા કે મૈંને તુઝે માલ અતા કિયા, હશમ-ખુદમ દિએ, તુઝપર નેઅમતેં બરસાઇ, તૂને ઇન સબ ઇનઆમાતમેં કયા કારગુઝારી કી ? વો અર્ઝ કરેગા કે મૈંને ખૂબ માલ જમા કિયા, ઉસકો અપની કોશિશસે બહોત બઢાયા, ઔર જિતના શુરૂમેં મેરે પાસ થા, ઉસ્સે બહોત ઝિયાદા કરકે છોડ આયા. આપ મુઝે દુનિયામેં વાપસ કર દેં, મૈં વો સબ આપકી ખિદમતમેં હાઝિર કર દું. ઇર્શાદ હોગા મુઝે તો વો બતા જો તૂને ઝિન્દગીમેં (ઝખીરેકે તૌર પર આખિરતકે લિએ) આગે ભેજા હો. વો ફિર અપના પેહલા કલામ દોહરાએગા કે મેરે પરવરદિગાર ! મૈંને ઉસકો ખૂબ જમા કિયા ઔર ખૂબ બઢાયા ઔર જિતના શુરૂમેં થા, ઉસ્સે બહોત ઝિયાદા કરકે છોડ આયા. આપ મુઝે દુનિયામેં વાપસ કર દેં, મૈં વો સબ લેકર હાઝિર હૂં (યાની ખૂબ સદકા કરૂં, તા'કે વો સબ યહાં મેરે પાસ આ જાએ) ચૂંકે ઉસકે પાસ કોઇ ઝખીરા ઐસા ન નિકલેગા, જો ઉસને અપને લિએ આગે ભેજ દિયા હો, ઇસલિએ ઉસકો જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા. - મિશ્કાત

ફાયદા - હમ લોગ તિજારતમેં, ઝરાઅતમેં ઔર દૂસરે ઝરાએસે રૂપયા કમાનેમેં જિતની મેહનત ઔર દર્દસરી કરકે જમા કરતે હૈં, વો સબ ઇસી લિએ હોતા હે કે કુછ ઝખીરા અપને પાસ મૌજૂદ રહે, જો ઝરૂરતકે વકત કામ આએ, ન મા'લૂમ કિસ વકત કયા ઝરૂરત પેશ આ જાએ, લેકિન જો અસલ ઝરૂરતકા વકત

હે, ઔર ઈસકા પેશ આના ભી ઝરૂરી ઔર ઉસમેં અપની સખ્ત મેહતપાઝ ભી ઝરૂરી હે ઔર યેભી યકીની કે ઉસ વક્ત સિર્ફ વોહી કામ આએગા જો અપની ઝિન્દગીમેં ખુદાઈ બેંકમેં જમા કર દિયા ગયા હો કે વો તો જમાશુદા ઝખીરા ભી પૂરેકા પૂરા મિલેગા ઔર ઈસમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે ઈઝાફા ભી હોતા રહેગા, લેકિન ઉસકી તરફ બહોત હી કમ ઈલ્તફાત કરતે હૈં, હાલાંકે દુનિયાકી યે ઝિન્દગી, ચાહે કિતની હી ઝિયાદા હો જાએ, બહરહાલ એક દિન ખત્મ હો જાનેવાલી હે ઔર આખિરતકી ઝિન્દગી કભી ભી ખત્મ હોનેવાલી નહીં હે. દુનિયાકી ઝિન્દગીમેં અગર અપને પાસ સરમાયા ન રહે તો ઉસ વકત મેહનત-મઝદૂરી ભી કી જા સકતી હે, ભીખ માંગકર ભી ઝિન્દગીકે દિન પૂરે કિએ જા સકતે હૈં; લેકિન આખિરતકી ઝિન્દગીમેં કોઈ સૂરત કમાઈકી નહીં હે. વહાં સિર્ફ વોહી કામ આએગા જો ઝખીરેકે તૌર પર આગે ભેજ દિયા ગયા.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હે કે મૈં જન્નતમેં દાખિલ હુઆ તો મૈંને ઉસકી દોનોં જાનિબ તીન સતરેં સોનેકે પાનીસે લિખ્ખી હુઈ દેખીં. પેહલી સતરમેં -

لا اله الا الله محمد رسول الله

લા-ઈલા-હ- ઈલ્લ લ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ. લિખ્ખા થા દૂસરી સતર મેં-

ما قدمنا وجدنا وما اكلنا ربحنا وما خلفنا خسرنا

મા- કદ્દમ્ના વ-જદ્દના વ મા અકલ્ના, રબહ્ના વ મા ખલફ્ના ખસિર્ના. લિખ્ખા થા. (જો હમને આગે ભેજ દિયા, વો પા લિઆ ઔર જો દુનિયામેં ખાયા, વો નફામેં રહા ઔર જો કુછ છોડ આએ; વો નુકસાન રહા.) ઔર તીસરી સતરમેં લિખ્ખા થા -

امة مذنبة ورب غفور

ઉમ્મતુમ્ મુઝનિબતુન્ વ રબ્બુન્ ગફૂરૂન. (ઉમ્મત ગુનાહગાર ઔર રબ બખ્શનેવાલા) (બરકાતે ઝિક્ર)

પેહલી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૯ પર ગુઝર ચૂકા કે ઉસ દિન ન તિજારત હે, ન દોસ્તી, ન સિફારિશ ! ઈસી ફસ્લમેં નં. ૩૦ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ ગુઝરા કે હર શખ્સ યે દેખ લે કે ઉસને કલકે લિએ કયા ભેજા હે.

એક હદીસમેં આયા હે કે જબ આદમી મર જાતા હે તો ફરિશ્તે યે પૂછતે હૈં કે કયા ઝખીરા અપને હિસાબમેં જમા કરાયા ? કયા ચીઝ કલકે લિએ ભેજી ? ઔર આદમી યે પૂછતે હૈં, કયા માલ છોડા ? (મિશ્કાત)

એક ઓર હદીસમેં હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફ્ત ફરમાયા કે તુમમેં કોન શખ્સ એસા હે જિસકો અપને વારિસકા માલ અપનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હો ? સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! હમમેં કોઇ ભી એસા નહીં, જિસકો અપના માલ અપને વારિસસે ઝિયાદા મેહબૂબ ન હો. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, આદમીકા અપના માલ વો હે જો ઉસને આગે ભેજ દિયા ઓર જો છોડ ગયા, વો ઉસકા માલ નહીં, ઉસકે વારિસકા માલ હે. (મિશ્કાત, બુખારી)

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હે કે આદમી કેહતા હે, મેરા માલ ! મેરા માલ ! ઉસકે માલમેંસે ઉસકે લિએ સિર્ફ તીન ચીઝેં હેં જો ખાકર ખત્મ કર દિયા યા પેહનકર પુરાના કર દિયા યા અલ્લાહકે યહાં અપને હિસાબમેં જમા કરા દિયા. ઈસકે અલાવા જો કુછ હે, વો ઉસકા માલ નહીં હે, લોગોંકે લિએ છોડ જાએગા. (મિશ્કાત) ઓર બડા લુત્ફ યે હે કે આદમી અકસર એસે લોગોંકે લિએ જમા કરતા હે, મેહનત ઉઠાતા હે, મુસીબત ઝેલતા હે, તંગી બરદાશ્ત કરતા હે, જિનકો વો અપની ખ્વાહિશસે એક પૈસા દેનેકા રવાદાર નહીં હે. લેકિન જમા કરકે છોડ જાતા હે ઓર મુકદ્દરાત ઉન્હીંકો સારેકા વારિસ બના દેતે હેં, જિનકો વો ઝરા-સા ભી દેના ન ચાહતા થા.

અર્તાત બિન સહીયાકા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ઉન્હોંને ચંદ શેર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હે કે આદમી કેહતા હે કે મૈંને બહોત માલ જમા કિયા, લેકિન અકસર કમાનેવાલા દૂસરોંકે યાની વારિસોંકે લિએ જમા કરતા હે, વો ખુદ તો અપની ઝિન્દગીમેં અપના ભી હિસાબ લેતા રેહતા હે કે કિતના કહાં ખર્ચ હુઆ, કિતના કહાં હુઆ, લેકિન બાદમેં એસે લોગોંકો લૂટનેકે લિએ છોડ જાતા હે જિનસે હિસાબ ભી નહીં લે સકતા કે સારા કહાં ઉડા દિયા. પસ અપની ઝિન્દગીમેં ખા લે ઓર ખિલા દે ઓર બખીલ વારિસસે છીન લે. આદમી ખુદ તો મરનેકે બાદ ના-મુરાદ રેહતા હે (કોઇ ઉસકો ઉસ માલમેં યાદ નહીં રખતા) દૂસરે લોગ ઉસકો ખાતે-ઉડાતે હેં. આદમી ખુદ તો ઉસ માલસે મેહરૂમ હો જાતા હે ઓર દૂસરે લોગ ઉસસે અપની ખ્વાહિશાત પૂરી કરતે હેં. (ઈત્તેહાફ)

એક હદીસમેં યે કિસ્સા, જો ઉપરકી હદીસમેં ઝિકર કિયા ગયા, દૂસરે ઉન્વાનસે વારિદ હુઆ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક મર્તબા સહાબા (રદી.)સે દર્યાફ્ત ફરમાયા, તુમમેં કોઇ એસા હે, જિસકો અપના માલ અપને વારિસકે માલસે ઝિયાદા મેહબૂબ હો. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! હમમેં હર શખ્સ એસા હી હે, જિસકો અપના માલ ઝિયાદા મેહબૂબ હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, સોચકર કહો, દેખો કયા કેહ રહે હો ? સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! હમ તો એસા હી સમઝતે હેં કે હમમેં હર શખ્સકો અપના માલ ઝિયાદા મેહબૂબ

હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમમેં કોઈ ભી એસા નહીં જિસકો અપને વારિસકા માલ અપને માલસે ઝિયાદા મેહબૂબ ન હો. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, હુઝૂર (સલ્લ.) ! યે કિસ તરહ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારા માલ વો હે જો આગે ભેજ દિયા ઔર વારિસકા માલ વો હે જો પીછે છોડ ગયા. (કંઝ)

યહાં એક બાત યેભી કાબિલે લિહાઝ હે કે ઈન રિવાયાતકા મકસદ વારિસોંસે મેહરૂમ કરના નહીં હે, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને ખુદ ઈસ પર તંબીહ ફરમાઈ હે.

હઝરત સઆદ બિન અબી વક્કાસ (રદી.) ફત્હે મક્કાકે ઝમાનેમેં એસે સખ્ત બીમાર હુએ કે ઝીસ્તકી ઉમ્મીદ ન રહી. હુઝૂર (સલ્લ.) ઈયાદતકે લિએ તશ્રીફ લે ગએ, તો ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! મેરે પાસ માલ ઝિયાદા હે ઔર મેરી વારિસ સિર્ફ એક બેટી હે. મેરા દિલ ચાહતા હે કે અપને સારે માલકી વસીયત કરૂં, (કે ઈસ વક્ત ઉનકી ઔલાદ સિર્ફ એક બેટી હી થી ઔર ઉસકા તકફ્ફુલ ઉસકે ખાવિંદકે ઝિમ્મે) હુઝૂર (સલ્લ.) ને મના ફરમા દિઆ. ઉન્હોંને દો તિહાઈકી ઈજાઝત ચાહી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસકા ભી ઈન્કાર ફરમાયા, ફિર નિસ્ફકી દર્ખ્વાસ્ત ભી કુબૂલ નહીં ફરમાઈ, તો ઉન્હોંને એક તિહાઈ વસીયતકી ઈજાઝત ચાહી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસકી ઈજાઝત ફરમા દી ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે એક તિહાઈ ભી બહોત હે, તુમ અપને વારિસોંકો (યાની મરનેકે વક્ત જો ભી હોં, ચુનાંચે ઈસ વાકિએકે બાદ ઔર ભી ઔલાદ હો ગઈ થી) ગની છોડો, યે ઈસ્સે બેહતર હે કે ઉનકો ફકીર છોડો કે લોગોંકે સામને હાથ ફેલાએં. જો ખર્ચ અલ્લાહકે વાસ્તે કિયા જાએ, વો સવાબકા મૂજિબ હે, હત્તાકે અલ્લાહકે લિએ અગર એક લુકમા બીવીકો દિયા જાએ તો ઉસપર ભી અજર હે. (મિશ્કાત, બુખારી, મુસ્લિમ)

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત સઆદ (રદી.)કા યે કિસ્સા પેહલી હદીસ યાની 'તુમમેંસે કૌન એસા હે કે ઉસકો વારિસકા માલ મેહબૂબ હો' કે મનાફી નહીં હે, ઈસલિએ કે ઈસ હદીસકા મકસદ અપની સેહત ઔર ઝરૂરતકે વક્તમેં સદકા કરનેકી તર્ગીબ હે ઔર હઝરત સઆદ (રદી.) કે કિસ્સેમેં મરઝુલ મૌતમેં સારા યા અકસર હિસ્સા માલકા વસીયત કરના મકસૂદ હે. (ફત્હ)

બન્દા-એ-નાકારાકે નઝદીક સિર્ફ યેહી નહીં, બલ્કે વારિસોંકો નુકસાન પહોંચાનેકે ઈરાદેસે વસીયત કરના મૂજિબે ઈતાબ વ ઈકાબ હે. હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઈર્શાદ હે કે બા'ઝ મર્દ ઔર ઔરત અલ્લાહકી ફરમાબરદારીમેં સાઠ સાલ ગુઝારતે હૈં ઔર જબ મરનેકા વક્ત આતા હે તો વસીયતમેં નુકસાન પહોંચાતે હૈં, જિસકી વજહસે જહન્નમકી આગ ઉનકે લિએ ઝરૂરી હો જાતી હે. ઈસકે બાદ ઈસકી તા'ઈદમેં હઝરત અબુ હુરૈરહ (રદી.) ને કુરઆન પાકકી આયત –

مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُّوْصٰى بِهَآ اَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ (نساء ع ۲)

મિમ્બઅ્દિ વસિય્યાતિન્ યૂસા બિહા ઔ દૈનિન્ ગૈ ર- મુઝાર્રિન. (સૂરએ નિસા રૂકૂઅ ૨) પઢ્ઢી જિસકા તર્જુમા ઔર મતલબ યે હૈ કે ઉપરકી આયતમેં જો વરસાકો તકસીમે માલકી તફસીલ બયાન હુઈ હૈ, વસીયતકે બકદરે માલ નિકાલને કે બાદ હૈ ઔર અગર ઉસકે ઝિમ્મે કર્ઝ હો તો કર્ઝકી મિકદાર ભી વઝઅ કરનેકે બાદ ઈસ હાલમેં કે વસીયત કરનેવાલા કિસી વારિસકો ઝરર ન પહોંચાએ.

એક હદીસમેં હૈ જો કિસી વારિસકી મીરાસકો કતા કરે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી મીરાસકો જન્નતસે કતા કરેગા. (મિશ્કાત) લિહાઝા ઈસકા બહોત ઝિયાદા ખ્યાલ રખના ચાહિએ કે વસીયત ઔર અલ્લાહ કે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેમેં યે ઈરાદા ઔર નીય્યત હરગિઝ ન હો કે કહીં ફલાં વારિસ ન બન જાએ, બલ્કે ઈરાદા ઔર નીય્યત અપની ઝરૂરતકા પૂરા કરના, અપને લિએ ઝખીરા બનાના હો, આદમીકે લિએ ઈરાદા ઔર નીય્યતકો ઈબાદાતમેં બહોત ઝિયાદા દખલ હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઈર્શાદ જો બહોત ઝિયાદા મશહૂર હૈ 'ઈન્નમલ્અઅ્માલુ બિન્નિય્યાતિ' કે આ'માલકા દારોમદાર નીય્યત ઔર ઈરાદે પર હૈ. નમાઝ જૈસી અહમ ઈબાદાત અલ્લાહ કે વાસ્તે પઢ્ઢી જાએ, તો કિતના ઝિયાદા મૂજિબે અજર મૂજિબે સવાબ, મૂજિબે કુર્બત કે કોઈ દૂસરી ઈબાદત ઉસકે બરાબર નહીં. યેહી ચીઝ રિયાકારી ઔર દિખાવે કે વાસ્તે પઢ્ઢી જાએ તો શિર્કે અસગર ઔર વબાલ બન જાએ, ઈસ લિએ ખાલિસ નીય્યત અલ્લાહકી રિઝા ઔર અપની ઝરૂરતમેં કામ આના હોના ચાહિએ, જિસકી બેહતરીન સૂરત યે હૈ કે અપની ઝિન્દગીમેં, અપની તંદુરૂસ્તીમેં, ઈસ હાલતમેં, જબકે યેભી મા'લૂમ ન હો કે, મૈં પેહલે મરૂંગા યા વારિસ પેહલે મર જાએગા ઔર કૌન વારિસ હોગા, કૌન ન હોગા, એસે વકતમેં ખર્ચ કરે ઔર ખૂબ ખર્ચ કરે, જિતના ઝિયાદા સે ઝિયાદા સદકા કર સકતા હૈ, કરે, વસીયત કરે, વકફ કરે ઔર જિન મવાકે ખૈરમેં ઝિયાદા સવાબકી ઉમ્મીદ હો, ઉનકી ફિકર વ જુસ્તજૂમેં રહે, યે નહીં કે અપને વકતમેં તો બુખ્લ કરે ઔર જબ મરને લગે તો સખી બન જાએ. જૈસા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ પેહલી ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૫ પર ગુઝર ચૂકા કે અફઝલ સદકા યે હૈ જો હાલતે સેહતમેં કિયા જાએ, ન યે કે જાન નિકલને લગે તો કહે કે ઈતના ફલાંકા, ઈતના ફલાંકા, હાલાંકે માલ ફલાંકા (યાની વારિસકા) હો ગયા. ખૂબ સમઝ લો, મૈં સબસે પેહલે અપને નફસકો નસીહત કરતા હૂં, ઈસકે બાદ અપને દોસ્તોંકો કે સાથ જાનેવાલા સિર્ફ વોહી માલ હૈ જિસકો અલ્લાહકે બૈંકમેં જમા કર દિયા ઔર જિસકો જમા કરકે ઔર ખૂબ ઝિયાદા બઢ્ઢાકર છોડ દિયા, વો અપને કામ નહીં આતા, બાદમેં ન કોઈ માં-બાપ યાદ રખતા હૈ, ન બીવી - ઔલાદ પૂછતે હૈં, ઈલ્લા માશાઅલ્લાહ, અપના હી કિયા અપને કામ આતા હૈ. ઈન સબકી સારી મુહબ્બતોંકા ખુલાસા દો-

ચાર દિન હાય-હાય કરના હે ઓર પાંચ સાત મુક્તકે આંસૂ બહાના હે. અગર ઈન આંસૂઓંમેં ભી પૈસે ખર્ચ કરના પડે તો યેભી ન રહેં. યે ખ્યાલ કે ઓલાદકી ખૈરખ્વાહીકી વજહસે માલકો જમા કરકે છોડતા હે, નફસકા મહઝ ધોખા હે, સિર્ફ માલ જમા કરકે ઉનકે લિએ છોડ જાના ઉનકે સાથ ખૈરખ્વાહી નહીં હે, બલ્કે શાયદ બદ-ખ્વાહી બન જાએ. અગર વાકઈ ઓલાદકી ખૈર-ખ્વાહી મકસૂદ હે, અગર વાકઈ યે દિલ ચાહતા હે કે વો અપને મરને કે બાદ પરેશાન હાલ, ઝલીલખ્વાર ન ફિરેં, તો ઉનકો માલદાર છોડનેસે ઝિયાદા ઝરૂરી ઉનકો દીનદાર છોડના હે કે બદ-દીની કે સાથ માલ ભી અવ્વલન ઉનકે પાસ બાકી ન રહેગા, ચંદ યોમકી લઝ્ઝાત વ શહવાતમેં ઉડ જાએગા ઓર અગર રહા ભી તો અપને કિસી કામકા નહીં હે ઓર દીનદારીકે સાથ અગર માલ ન ભી હો, તો ઉનકી દીનદારી ઉનકે લિએ ભી કામ આને વાલી હે ઓર અપને લિએ ભી કામ આનેવાલી ચીઝ હે ઓર માલ મેંસે તો અપને કામ આનેવાલા સિર્ફ વોહી હે, જો સાથ લે ગયા.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ)કા ઈર્શાદ હે કે હક તઆલા શાનુહૂને દો ગની ઓર દો ફકીરોંકો વફાત દી. ઈસકે બાદ એક ગનીસે મુતાલબા ફરમાયા કે અપને વાસ્તે આગે ક્યા ભેજા ? ઓર અપને અયાલકે વાસ્તે ક્યા છોડકર આયા ? ઉસને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! તૂને મુઝે ભી પૈદા કિયા ઓર ઉનકો ભી તૂને હી પૈદા કિયા ઓર હર શખ્સકી રોઝીકા તૂને હી ઝિમ્મા લિયા ઓર તૂને કુરઆન પાકમેં ફરમાયા -

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

'મન્ઝલ્લઝી યુકરિઝુલ્લા હ- કર્ઝન્ હ-સ-ના.' (પેહલી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૫ પર ગુઝર ચૂકી હે) ઈસ બિના પર મૈંને અપના માલ આગે ભેજ દિયા ઓર મુઝે યે બાત મુહક્કક થી કે આપ ઈનકો રોઝી દેંગે હી. ઈર્શાદ હોગા, અચ્છા જાઓ, અગર તુમ્હેં (દુનિયામેં) મા'લૂમ હો જાતા કે તુમ્હારે લિએ મેરે પાસ ક્યા-ક્યા (ઈનામ વ ઈકરામ) હે તો દુનિયામેં બહોત ખુશ હોતે ઓર બહોત કમ રંઝીદા હોતે, ઈસકે બાદ દૂસરે ગનીસે મુતાલબા હુઆ કે તૂને ક્યા અપને લિએ ભેજા ઓર ક્યા અયાલ કે લિએ છોડા. ઉસને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! મેરી ઓલાદ થી, મુઝે ઈનકી તકલીફ ઓર ફકરકા ડર હુઆ. ઈર્શાદ હુઆ કે ક્યા મૈંને હી... તુઝકો ઓર ઈન સબકો પૈદા ન કિયા થા કે મૈંને સબકી રોઝીકા ઝિમ્મા નહીં ઉઠાયા થા ? ઉસને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! બેશક એસા હી થા, લેકિન મુઝે ઉનકે ફકરકા ખોફ હી બહોત હુઆ. ઈર્શાદ હુઆ કે ફકર તો ઉનકો પહોંચા, ક્યા તૂને ઉસકો ઉનસે રોક દિયા, અચ્છા જા, અગર તુઝે (દુનિયામેં) મા'લૂમ હો જાતા કે તેરે લિએ મેરે પાસ ક્યા-ક્યા (અઝાબ) હે, તો બહોત કમ હંસતા ઓર બહોત ઝિયાદા રોતા. ફિર એક ફકીરસે

મુતાલબા હુઆ કે તૂને ક્યા અપને લિએ જમા કિયા ઔર ક્યા અયાલ કે લિએ છોડા ? ઉસને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! આપને મુઝે સહી, સાલિમ, તંદુરૂસ્ત પૈદા કિયા ઔર ગોયાઈ બખ્શી, અપને પાક નામ મુઝે સિખાયે, અપનેસે દુઆ કરના સિખાયા, અગર આપ મુઝે માલ દે દેતે તો મુઝે યે અંદેશા થા કે મૈં ઈસમેં મશ્ગૂલ હો જાતા, મૈં અપની ઈસ હાલત પર, જો થી, બહોત રાઝી હૂં. ઈર્શાદ હુઆ કે અચ્છા જાઓ, મૈં ભી તુમસે રાઝી હૂં. અગર તુમ્હેં (દુનિયામેં) મા'લૂમ હો જાતા કે તુમ્હારે લિએ મેરે પાસ ક્યા હૈ ? તો બહોત ઝિયાદા હંસતે ઔર બહોત કમ રોતે. ફિર દૂસરે ફકીરસે મુતાલબા હુઆ કે તૂને અપને લિએ ક્યા ભેજા ઔર અયાલ કે લિએ ક્યા છોડા ? ઉસને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! આપને મુઝે દિયા હી ક્યા થા, જિસકા અબ સવાલ હૈ ? ઈર્શાદ હુઆ, ક્યા હમને તુઝે સેહત ન દી થી, ગોયાઈ ન દી થી, કાન-આંખ ન દિએ થે ઔર કુરઆન પાકમેં યે ન કહા થા, અદ્‌ઊની અસ્તજિબ લકુમ. (મુઝસે દુઆએં માંગો, મૈં કુબૂલ કરૂંગા.) ઉસને અર્ઝ કિયા યા અલ્લાહ ! યે તો બેશક સબ સહી હૈ, મગર મુઝસે ભૂલ હો ગઈ. ઈર્શાદ હુઆ કે અચ્છા, આજ હમને ભી તુઝે ભૂલા દિયા, જા, ચલા જા, અગર તુઝે ખબર હોતી કે તેરે લિએ હમારે યહાં ક્યા-ક્યા અઝાબ હૈં, તો બહોત કમ હંસતા ઔર બહોત ઝિયાદા રોતા. (કંઝ)

હદીસ ૧૦ હઝરત ઉમર

(۱۰) عن عمرؓ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال الجالب مرزوق والمحتکر ملعونٌ رواہ ابن ماجۃ والدارمی کذا فی المشکوٰۃ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ રિઝક (ગલ્લા, વગૈરહ) બાહરસે લાએ (તા'કે લોગોંકો અરઝાં દે) ઉસકો રોઝી દી જાતી હૈ ઔર જો શખ્સ રોકકર રખ્ખે, વો મલઊન હૈ. – ઈબ્ને માજા-મિશ્કાત

ફાયદા – ફકીહ અબુલ્લૈસ સમરકંદી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે બાહરસે લાનેવાલેસે વો શખ્સ મુરાદ હૈ, જો તિજારતકી ગરઝસે દૂસરે શહેરોંસે ગલ્લા ખરીદકર લાએ તા'કે લોગોં કે હાથ (અરઝાં) ફરોખ્ત કરે, તો ઉસ્સે (અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે) રોઝી દી જાતી હૈ, ક્યોંકે લોગ ઈસ્સે મુંતફા હોતે હૈં, ઉનકી દુઆએં ઉસકો લગતી હૈં ઔર રોકનેવાલેસે વો શખ્સ મુરાદ હૈ જો રોકનેકી નીય્યતસે ખરીદકર રખ્ખે ઔર લોગોંકો ઈસ્સે નુકસાન પહોંચે. (તંબીહુલ ગાફેલીન) યાની ગરાનીકે ઈન્તિઝારમેં રોકે રખ્ખે ઔર બાવજૂદ લોગોંકી હાજત કે ફરોખ્ત ન કરે, ઉસપર લા'નત હૈ યાની બુખ્લ ઔર લાલચ ઔર નફા કમાનેકી ગરઝ ગલ્લા વગૈરહ જિન ચીઝોંકી લોગોંકો અપની ઝિન્દગી કે લિએ એહ્તિયાજ હૈ, ખરીદકર રોકે રખ્ખે ઔર ગરાનીકી

ઝિયાદતીકા દિન બ દિન ઈન્તિઝાર કરતા રહે, ઉસપર હુઝૂર (સલ્લ.) કી તરફસે લા'નત કી ગઈ.

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ મુસલમાનો પર ઉનકે ખાનેકો ચાલીસ દિન તક (બાવજૂદ સખ્ત એહિતયાજ કે) રોક રખ્ખે, (ફરોખ્ત ન કરે), હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો કોઢ કે મર્ઝમેં ઓર ઈફલાસમેં મુબ્તલા કરતે હૈં. (મિશ્કાત) ઈસસે મા'લૂમ હુઆ કે જો શખ્સ મુસલમાનોંકો નુકસાન પહોંચાતા હે ઓર ફકરમેં મુબ્તલા કરતા હે, ઉસપર બદની અઝાબ (કોઢ) ભી મુસલ્લત હોતા હે ઓર માલી અઝાબ ઈફલાસ વ ફકર ભી ઓર ઈસકે બિલ મુકાબિલ પેહલી હદીસમેં ગુઝર ચૂકા કે જો દૂસરી જગહસે લાકર અરઝાનીસે ફરોખ્ત કરતા હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ખુદ ઉસકો રોઝી (ઓર નફા) પહોંચાતે હૈં.

એક હદીસ મેં હૈં કે ગલ્લા રોકને વાલા ભી કૈસા બૂરા આદમી હે. અગર નિર્ખ અર્ઝાં હોતા હે તો ઉસકો રંજ હોતા હે ઓર ગરાં હોતા હે તો ખુશ હોતા હે.

એક ઓર હદીસમેં હે કે જો શખ્સ ચાલીસ દિન (એહતિયાજકે બાવજૂદ) ગલ્લા રોકે રખ્ખે (ફરોખ્ત ન કરે) ફિર ઉનકો લોગોં પર સદકા કર દે, તો યે સદકા કરના ભી ઈસ રોકનેકા કફ્ફારા ન હોગા. (મિશ્કાત)

એક ઓર હદીસમેં આયા હે કે પેહલી ઉમ્મતોંમેં એક બુઝુર્ગ રેત કે એક ટીલે પરકો ગુઝરે, ગરાનીકા ઝમાના થા. વો અપને દિલમેં યે તમન્ના કરને લગે કે અગર યે રેતકા ટીલા ગલ્લેકા ઢેર હોતા તો મૈં ઈસસે બની ઈસ્રાઈલકો ખૂબ ખિલાતા, હક તઆલા શાનુહૂને ઉસ ઝમાને કે નબી (અલા નબીયિના અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) પર વહી ઈર્સાલ કી કે ફલાં બુઝૂર્ગકો બશારત સુના દો કે હમને તુમ્હારે લિએ ઉતના . . અજર વ સવાબ લિખ દિયા જિતના કે યે ટીલા ગલ્લેકા હોતા ઓર તુમ ઉસકો લોગોંમેં તકસીમ કર દેતે. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

હક તઆલા શાનુહૂ કે યહાં સવાબકી કમી નહીં હે, ઉસકો અજર વ સવાબ દેને કે લિએ ન ઝખીરેકી ઝરૂરત હે, ન આમદની ઓર કમાઈ કી. ઉસકે એક ઈશારેમેં સારી દુનિયાકી પૈદાવાર હે, વહ લોગોંકા અમલ ઓર ઈખ્લાસ દેખા જાતા હે ઓર જો ઉસકી મખ્લૂક પર રહમત ઓર શફકત કરતા હે, ઉસપર રહમત ઓર શફકતમેં વહાં કોઈ કમી નહીં.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) કી ખિદમતમેં એક શખ્સ હાઝિર હુએ ઓર અર્ઝ કિયા કે મુઝે કુછ નસીહત ફરમા દેં. આપને ફરમાયા કે તુમ્હેં છઃ ચીઝોંકી નસીહત કરતા હૂં.

૧. સબસે પેહલી ચીઝ અલ્લાહ પર ભરોસા ઓર યકીન ઉન ચીઝોંકા, જિનકા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ખુદ ઝિમ્મા લે રખ્ખા હે (મસલન રોઝી વગૈરહ),

૨. દૂસરે અલ્લાહકે ફરાઈઝકો અપને- અપને વક્ત પર અદા કરના,

૩. તીસરે ઝુબાન હર વક્ત અલ્લાહ કે ઝિકરસે તર વ તા'ઝા રહે,

૪. ચોથે શૈતાનકા કહા ન માનના, વો સારી મખ્લૂકસે હસદ રખતા હે,

૫. પાંચવેં દુનિયા કે આબાદ કરનેમેં મશ્ગૂલ ન હોના કે વો આખિરતકો બરબાદ કરેગી.

૬. છટ્ઠે મુસલમાનોંકી ખેરખ્વાહીકા હર વક્ત ખ્યાલ રખના.

ફકીહ અબુલ્લેસ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે આદમીકી સઆદતકી ગ્યારહ અલામતેં હૈં ઓર ઉસકી બદ-બખ્તીકી ભી ગ્યારહ અલામાત હે. સઆદતકી ગ્યારહ અલામાત યે હૈં -

૧. દુનિયાસે બે-રગ્બતી ઓર આખિરતકી તરફ રગ્બત કરના,

૨. ઈબાદત ઓર તિલાવતે કુરઆનકી કસરત,

૩. ફિઝૂલ બાતસે અહતરાઝ,

૪. નમાઝકા અપને ઓકાત પર ખુસૂસી એહતિમામ,

૫. હરામ ચીઝસે ચાહે અદ્ના દરઝેકા હરામ હો, બચના,

૬. સુલહાકી સોહબત ઈખ્તિયાર કરના,

૭. મુતવાઝે રેહના, તકબ્બુર ન કરના,

૮. સખી ઓર કરીમ હોના,

૯. અલ્લાહકી મખ્લૂક પર શફકત કરના,

૧૦. મખ્લૂકકો નફા પહોંચાના,

૧૧. મોતકો કસરતસે યાદ રખના.

ઓર બદ-બખ્તીકી અલામાત યે હૈં ? - ૧. માલકે જમા કરનેકી હિર્સ, ૨. દુનિયવી લઝઝતોં ઓર શહવતોંમેં મશ્ગૂલી, ૩. બેહયાઈકી ગુફતગૂ ઓર બહોત બોલના, ૪. નમાઝમેં સુસ્તી કરના, ૫. હરામ ઓર મુશ્તબહા ચીઝોંકા ખાના ઓર ફાસિક- ફાઝિર લોગોંસે મેલ-ઝોલ, ૬. બદ-ખુલ્ક હોના, ૭. મુતકબ્બિર ઓર ફખર કરનેવાલા હોના, ૮. લોગોંકો નફા પહોંચાનેસે યકસૂ રેહના, ૯. મુસલમાનોં પર રહમ ન કરના, ૧૦. બખીલ હોના, ૧૧. મોતસે ગાફિલ હોના. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

બન્દા-એ-નાકારાકે નઝદીક ઈન સબકી જડ મોતકો કસરતસે યાદ રખના હે, જબ વો હર વક્ત યાદ આતી રહેગી તો પેહલી ગ્યારહ ઈન્શા અલ્લાહ પૈદા હો જાએગી ઓર દૂસરી ગ્યારહસે બચાવ હાસિલ હો જાએગા.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા હુકમ હે કે લઝઝતોંકો તોડનેવાલી મોતકો કસ્રતસે યાદ કિયા કરો. (મિશ્કાત)

(૧૧) عن انس قال توفی رجل من الصحابة فقال رجل ابشر بالجنة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم او لا تدری لعله تکلم فیما لا یعنیه او بخل بما لا ینقصه رواه الترمذی کذا فی المشکوٰة

હદીસ-૧૧ હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક સહાબી (રઝીયલ્લાહુ અન્હુ)કા ઇન્તિકાલ હુઆ, તો મજમે મૈંસે કિસીને ઉનકો બઝાહિર હાલાત કે એ'તબારસે જન્નતી બતાયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમ્હેં કયા ખબર હૈ, મુમ્કિન હૈ કભી ઉન્હોંને બેકાર બાત ઝુબાનસે કોઈ નિકાલ દી હો યા કભી ઐસી ચીઝસે બુખ્લ કિયા હો, જિસ્સે ઉનકો કોઈ નુકસાન નહીં પહોંચતા થા. - તિરમઝી

ફાયદા – યાની યે ચીઝેં ભી ઇબ્તિદાઅન જન્નતમેં જાનેસે માનેઅ બન જાતી હૈં, હાલાંકે બેકાર બાતોંમેં મુનહમિક રેહના ઔર ફિઝૂલ ગુફતગૂમેં ઓકાત ઝા'યા કરના હમ લોગોંકા ઐસા દિલચસ્પ મશ્ગલા હૈ કે શાયદ હી કિસીકી કોઈ મજલિસ ઇસ્સે ખાલી હોતી હો, લેકિન હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી શફકત ઔર રહમત અલલ ઉમ્મતકે કુરબાનકે હુઝૂર (સલ્લ.) ને હર મુશ્કિલકા હલ બતાયા ઔર ૨૩ સાલ કે કલીલ ઝમાનેમેં સારી દુનિયાકી હર કિસ્મકી ઝરૂરતોંકા હલ તજવીઝ ફરમાયા.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઇર્શાદ હૈ કે મજલિસકા કફફારા યે દુઆ હૈ, મજલિસ ખત્મ હોને કે બાદ ઉઠનેસે પેહલે યે દુઆ પઢ લિયા કરે -

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ اَسْتَغْفِرُكَ وَاَتُوْبُ اِلَيْكَ

સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી સુબ્હાન ક અલ્લાહુમ્મ વ-બિહમ્દિ ક- અશ્હદુ અલ્લાઇલા હ- ઇલ્લા-અન્ત અસ્તગફિરૂ ક-વ-અતુબુ ઇલૈક. (હિસ્ને હસીન)

દૂસરી ચીઝ હદીસે બાલામેં વોહી બુખ્લ હૈ કે શાયદ ઐસી ચીઝમેં બુખ્લ કર લિયા હો જિસ્સે કોઈ નુકસાન નહીં થા.

એક ઔર હદીસમેં યે કિસ્સા ઝરા તફસીલસે આયા હૈ. ઉસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હૈ કે શાયદ કિસી લા-યાની ચીઝમેં ગુફતગૂ કર લી હો યા કિસી લા-યાની ચીઝમેં બુખ્લ કર લિયા હો. (કંઝ)

હમ લોગ બહોત-સી ચીઝોંકો બહોત સરસરી સમઝતે હૈં, લેકિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે યહાં સવાબ કે એ'તબારસે ભી ઔર અઝાબકે એ'તબારસે ભી ઇનકા બહોત ઊંચા દરજા હોતા હૈ.

બુખારી શરીફકી એક હદીસમેં હૈ કે આદમી અલ્લાહ તઆલાકી રિઝાકી કોઈ

બાત ઝુબાનસે નિકાલતા હે, જિસકો વો કુછ અહમ ભી નહીં સમઝતા, લેકિન ઇસકી વજહસે ઉસકે દરજાત બહોત બુલંદ હો જાતે હૈં ઔર કોઈ કલમા અલ્લાહકી નારાઝીકા કેહ દેતા હૈ, જિસકી પરવાહ ભી નહીં કરતા, લેકિન ઇસકી વઝહસે જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાતા હે, એક હદીસમેં હે કે ઇતના નિચે ફેંક દિયા જાતા હે જિતની મશ્રિકસે મગ્રિબ દૂર હૈ. (મિશ્કાત)

(۱۲) عن مولى لعثمان قال اهدى
لام سلمة بضعة من لحم وكان النبى
صلى الله عليه وسلم يعجبه اللحم
فقالت للخادم ضعيه فى البيت
لعل النبى صلى الله عليه وسلم
ياكله فوضعته فى كوة البيت وجاء
سائل فقام على الباب فقال تصدقوا
بارك الله فيكم فقالوا بارك الله فيك
فذهب السائل فدخل النبى صلى الله
عليه وسلم فقال يا ام سلمة هل
عندكم شئ اطعمه فقالت نعم
قالت للخادم اذهبى فاتى رسول
الله صلى الله عليه وسلم بذلك
اللحم فذهبت فلم تجد فى
الكوة الا قطعة مروة فقال
النبى صلى الله عليه وسلم
فان ذلك اللحم عاد مروة
لما لم تعطوه السائل
رواه البيهقى فى دلائل
النبوة كذا فى المشكوة

હદીસ-૧૨ ઉમ્મુલ મો'મિનીન હઝરત ઉમ્મે સલ્મા (રદી.)કી ખિદમતમેં કિસી શખ્સને ગોશ્તકા એક ટુકડા (પકા હુઆ) હદિએ કે તૌરપર પેશ કિયા, ચૂંકે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ગોશ્તકા બહોત શૌક થા, ઇસલિએ હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદી.)ને ખાદિમાસે ફરમાયા કે ઉસકો અંદર રખ્ખ દે, શાયદ કિસી વક્ત હુઝૂર (સલ્લ.) તનાવુલ ફરમા લેં. ખાદિમાને ઉસકો અંદર તાકમેં રખ્ખ લિયા, ઇસકે બાદ એક સાઇલ આયા ઔર દરવાઝે પર ખડે હોકર સવાલ કિયા કે કુછ અલ્લાહકે વાસ્તે દે દો. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હારે યહાં બરકત ફરમાએ. ઘરમેંસે જવાબ મિલા કે ,અલ્લાહ તઆલા તુઝે બરકત દે. (યે ઇશારા થા કે કોઈ ચીઝ દેને કે લિએ મોજૂદ નહીં.) વો સાઇલ તો ચલા ગયા, ઇતનેમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તશરીફ લાએ ઔર ઇર્શાદ ફરમાયા કે ઉમ્મે સલમા ! મૈં કુછ ખાના ચાહતા હૂં, કોઈ ચીઝ તુમ્હારે યહાં હૈ ? હઝરત ઉમ્મે સલ્માને ખાદિમાસે ફરમાયા કે જાઓ, વો ગોશ્ત હુઝૂર (સલ્લ.)કી ખિદમતમેં પેશ કરો. વો અંદર ગઈ ઔર જાકર દેખા કે તાકમેં ગોશ્ત તો હે નહીં, સફેદ પત્થરકા એક ટુકડા રખ્ખા હુઆ હે. (હુઝૂરે અકદસ

(સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કો વાકિઆ મા'લૂમ હુઆ તો) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમને વો ગોશ્ત ન્ઁ કે સાઈલ (ફકીર)કો ન દિયા, ઈસલિએ વો ગોશ્ત પત્થરકા ટુકડા બન ગયા. - મિશ્કાત

ફાયદા:- બડી ઈબરતકા મકામ હે, અજવાઝે મુતહહરાતકી સખાવત ઓર ફૈયાઝીકા કોઈ ક્યા મુકાબલા કર સકતા હૈ. એક ટુકડા ગોશ્તકા અગર ઉન્હોંને ઝરૂરતસે રોક લિયા ઓર વોભી અપની ઝરૂરતસે નહીં, બલ્કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝરૂરતસે રોકા તો ઉસકા યે હશ્ર હુઆ ઓર યેભી હકીકતન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ખાસ લુત્ફ વ કરમ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઘરવાલોંકે સાથ થા કે ઉસ ગોશ્તકા જો અસર ફકીરકો ન દેનેસે હુઆ, વો હુઝૂર (સલ્લ.) કી બરકતસે અપની અસલી હાલતમેં ઘરવાલોં પર ઝાહિર હો ગયા, જિસકા મતલબ યે હુઆ કે ઝરૂરતમંદસે બચાકર ઓર ઈન્કાર કરકે જો શખ્સ ખાતા હૈ વો અસર ઓર સમરેકે એ'તબારસે એસા હૈ જૈસાકે પત્થર ખા લિયા હો કે ઉસ્સે ઉસ ચીઝકા અસલ ફાયદા હાસિલ ન હોગા, બલ્કે સખ્તદિલી ઓર મુનાફેસે મેહરૂમી હાસિલ હોગી. યેહી વજહ હૈ કે હમ લોગ બહોત-સી અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી ને'અમતેં ખાતે હૈં, લેકિન ઈનસે વો ફવાઈદ બહોત કમ હાસિલ હોતે હૈં, જો હોને ચાહિએં ઓર કેહતે હૈં કે ચીઝોંમેં અસર નહીં રહા, હાલાંકે હકીકતમેં અપની નીય્યતેં ખરાબ હૈં, ઈસલિએ બદનીય્યતીસે ફવાઈદમેં કમી હોતી હૈ.

(١٣) عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده ان النبي صلى الله عليه وسلم قال اول صلاح هذه الامة اليقين والزهد واول فسادها البخل والامل رواه البيهقي في الشعب كذا في المشكوة

હદીસ-૧૩. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે ઈસ ઉમ્મતકી સલાહકી ઈબ્તિદા (અલ્લાહ તઆલાકે સાથ) યકીન ઓર દુનિયાસે બે-રગ્બતીસે હુઈ ઓર ઉસકે ફસાદકી ઈબ્તિદા બુખ્લ ઓર લમ્બી-લમ્બી ઉમ્મીદોંમેં (હોગી.) (મિશ્કાત)

ફાયદા:- હકીકતમેં બુખ્લ ભી લમ્બી-લમ્બી ઉમ્મીદોંસે હી પૈદા હોતા હૈ કે આદમી દૂર-દૂરકે મન્સૂબે સોચતા હૈ, ફિર ઉસકે લિએ જમા કરનેકી ફિકર હોતી હૈ. અગર આદમીકો અપની મૌત યાદ આતી રહે ઓર યે સોચતા રહે કે ન મા'લૂમ કિતને દિનકી ઝિન્દગી હૈ, તો ફિર ન તો ઝિયાદા દૂરકી સોચ વ ફિકર હો, ન ઝિયાદા જમા કરનેકી ઝરૂરત હો, બલકે મૌત યાદ આતી રહે તો ફિર ઉસ ઘરકે લિએ ઝિયાદા સે ઝિયાદા જમા કરનેકી ફિકર હર વકત સવાર રહે.

(١٣) عن أبي هريرة رض أن النبي صلى الله عليه وسلم دخل على بلال وعنده صبرة من تمر فقال ما هذا يا بلال قال شيء ادخرته لغد فقال أما تخشى أن ترى له غدا بخارا في نار جهنم أنفق يا بلال ولا تخش من ذي العرش إقلالا رواه البيهقي في الشعب كذا في المشكوة

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક મર્તબા હઝરત બિલાલ (રદી.) કે પાસસે ગુઝરે તો ઉનકે સામને ખજૂરોંકા એક ઢેર લગા હુઆ થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા કે બિલાલ ! યે ક્યા હૈ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! આઇન્દાકી ઝરૂરિયાતકે લિએ ઝખીરેકે તૌરપર રખ્ખ લિયા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે બિલાલ ! તુમ ઇસ્સે નહીં ડરતે કે ઇસકી વજહસે કલકો કિયામતકે દિન જહન્નમકી આગકા ધુવાં તુમ દેખો ! બિલાલ ! ખર્ચ કર ડાલો ઔર અર્શવાલા (જલ્લ જલાલુહૂ)સે કિસી કમીકા ખૌફ ન કરો.

– મિશ્કાત

-- હર શખ્સકી એક શાન ઔર એક હાલત હુઆ કરતી હૈ, હમ જૈસે કમઝોર, ઝુઅફા, ઝઇફુલ ઇમાન, ઝઇફુલ યકીન લોગોંકે લિએ શરઅન ઇસકી ગુન્જાઇશ હો ભી કે વો ઝખીરેકે તૌર પર આઇન્દાકી ઝરૂરિયાત કે લિએ કુછ રખ્ખ લેં, લેકિન હઝરત બિલાલ (રદી.) જૈસે જલીલુલ કદર કામિલુલ ઇમાન, કામિલુલ યકીનકી યહી શાન થી કે ઇનકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે કમીકા ઝરા ભી ખૌફ યા વાહિમા ન હો. જહન્નમકા ધુંવા દેખનેસે ઉસમેં જાના લાઝિમ નહીં આતા, લેકિન ઉન લોગોંકે એ'તબારસે કમી તો ઝરૂર હોગી, જિનકો યેભી નઝર ન આએ ઔર કમસે કમ હિસાબકા કિસ્સા તો લમ્બા હો હી જાએગા.

બા'ઝ અહાદીસમેં મા'મૂલી-મા'મૂલી રકમ એક-દો દીનાર કિસી શખ્સકે પાસ નિકલને પર ભી હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી તરફસે જહન્નમકી આગકી વઇદ વારિદ હુઇ હૈ, જૈસાકે છઠ્ઠી ફસ્લકી અહાદીસકે સિલસિલેમેં નં. ૨ કે ઝેલમે આ રહા હૈ ઔર હિસાબકા મા'મલા તો હર શખ્સકે લિએ હૈ કે જિતના માલ ઝિયાદા હોગા, ઉતના હી હિસાબ તવીલ હોગા.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઇર્શાદ હૈ કે મૈં જન્નતકે દરવાઝે પર ખડા હું. મૈંને દેખા કે ઉસમેં કસરતસે દાખિલ હોનેવાલે ફુકરા હૈં ઔર વુસઅતવાલે અભી રોકે હુએ હૈં ઔર જહન્નમી લોગોંકો જહન્નમમેં ફેંક દિયા ગયા ઔર મૈં જહન્નમકે દરવાઝે પર ખડા હુઆ, તો મૈંને ઉસમેં કસરતસે દાખિલ હોનેવાલી ઔરતેં દેખીં.

(મિશ્કાત)

ઔરતોંકે જહન્નમમેં કસરતસે દાખિલ હોનેકી વજહ એક ઔર હદીસમેં આઇ હે. હઝરત અબૂ સઇદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઇદકે દિન ઇદગાહમેં તશ્રીફ લે ગએ. જબ ઔરતોંકે મજમે પર ગુઝર હુઆ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઔરતોંસે ખિતાબ ફરમાકર ઇર્શાદ ફરમાયા કે તુમ સદકા બહોત કસરતસે કિયા કરો. મૈંને ઔરતોંકો બહોત કસરતસે જહન્નમમેં દેખા હે. ઉન્હોંને દર્યાફ્ત કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ ! યે કયા બાત હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઔરતેં લા'નત (બદ-દુઆએં) બહોત કરતી હૈં ઔર ખાવિંદકી ના-શુક્રી બહોત કરતી હૈં. (વહી)

ઔર યે દોનોં બાતેં ઔરતોંમેં એસી કસરતસે શા'યા હૈં કે હદ નહીં. જિસ ઔલાદ પર દમ દેતી હૈં, હર વક્ત ઉસકી રાહત ઔર આરામકી ફિકરમેં રેહતી હૈં, ઝરા-ઝરાસી બાત પર ઉસકો હર વક્ત બદ-દુઆએં 'તૂ મર જા', 'તૂ ગડ જા', 'તેરા નાસ હો જા' વગૈરહ-વગૈરહ અલફાઝ ઉનકા તાકિયા-એ-કલામ હોતા હે ઔર ખાવિંદકી ના-શુક્રીકા તો પૂછના હી કયા હે, વો ગરીબ જિતની ભી નાઝબરદારી કરતા રહે, ઉનકી નિગાહમેં વો લા-પરવા હી રેહતા હે. હર વક્ત ઇસ ગમમેં મરી રેહતી હૈં કે ઉસને માંકો કોઇ ચીઝ કયોં દે દી, બાપકો તન્ખ્વાહમેંસે કુછ કયોં દે દિયા ? બહેન-ભાઇસે સુલૂક કયોં કિયા !

એક ઔર હદીસમેં હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને 'સલાતુલ કુસૂફ'મેં દોઝખ જન્નતકા મુશાહેદા ફરમાયા તો દોઝખમેં કસરતસે ઔરતોંકો દેખા, સહાબા (રદી.) ને જબ ઇસકી વજહ દર્યાફ્ત કી, તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે વો એહસાન ફરામોશી કરતી હૈં, ખાવિંદકી ના-શુક્રી કરતી હૈં. અગર તૂ તમામ ઉમ્ર ઇનમેંસે, કિસી પર એહસાન કરતા રહે, ફિર કોઇ ઝરા-સી બાત પેશ આ જાએ તો કેહને લગતી હે કે મૈંને તુઝસે કભી કોઇ ભલાઇ ન દેખી. (મિશ્કાત)

હુઝૂર (સલ્લ.)કા યે ઇર્શાદ ભી હે કે ઔરતોંકી આમ આદત હે, જિતના ભી ઉનકે સાથ અચ્છા બરતાવ કિયા જાએ, અગર કિસી વક્ત કોઇ બાત ઉનકી ખિલાફે તબઅ પેશ આ જાએ તો ખાવિંદકે ઉમ્રભરકે એહસાન સબ ઝા'યા હોકર કેહતી હૈં કે ઇસ ઘરમેં મુઝે કભી ચૈન ન મિલા. યે ઉનકા ખાસ તકિયા-કલામ હે.

ઇન રિવાયાતસે ઔરતોંકે કસરતસે જહન્નમમેં દાખિલ હોનેકી વજહ મા'લૂમ હોનેકે અલાવા યેભી મા'લૂમ હુઆ કે ઇસ્સે બચાવ ઔર હિફાઝતકી ચીઝ ભી સદકેકી કસરત હે, ચુનાંચે ઇસ વઇદવાલી હદીસમેં હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) જબ યે ઇર્શાદ ફરમા રહે થે તો હઝરત બિલાલ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ થે ઔર સહાબી ઔરતેં કસરતસે હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઇર્શાદ સુનનેકે બાદ અપને કાનોંકા ઝેવર ઔર ગલેકા ઝેવર નિકાલ-નિકાલકર હઝરત બિલાલ (રદી.) કે કપડેમેં, જિસમેં વો ચન્દા જમાકર રહે થે, ડાલ રહી થી.

હમારે ઝમાનેમેં અવ્વલ તો ઔરતોંકો ઇસ કિસ્મકી સખ્ત હદીસેં સુનકર ખ્યાલ ભી નહીં હોતા ઔર અગર કિસીકો હોતા ભી હે, તો ફિર ઉસકા નઝલા ભી ખાવિંદ હી પર ગિરતા હૈ કે વોહી ઉનકી ઝકાત અદા કરે, ઉનકી તરફસે સદકા કરે. અગર વો ખુદ ભી કરેંગી, તો ખાવિંદ હીસે વસૂલ કરકે. મજાલ હે કે ઉનકે ઝેવરોંકો કોઇ આંચ આ જાવે, વૈસે ચાહે સારા હી ચોરી હો જાવે, ખો જાએ યા બ્યાહ-શાદીયોં ઔર લગ્વ તકરીબાતમેં ગિરવી રખકર હાથસે જાતા રહે, મગર ઉસકો અપની ખુશીસે અલ્લાહકે યહાં જમા કરના, ઇસકા કહીં ઝિકર નહીં. ઇસી હાલમેં ઉસકો છોડકર મર જાતી હૈં, ફિર વો વારિસોંમેં તકસીમ હોકર કમ દામોંમેં ફરોખ્ત હોતા હે, બનતે વક્ત નિહાયત ગરાં બનતા હે, બિકતે વક્ત નિહાયત અરઝાં હો જાતા હે, લેકિન ઉનકો ઇસ્સે કુછ ગરઝ નહીં કે યે ગઢાઇકે દામ બિલ્કુલ ઝા'યા જા રહે હૈં, ઉનકો બનવાતે રેહનેસે ગરઝ, યે તોડવાકર વો બનવા લિયા, વો તોડવાકર યે બનવા લિયા ઔર અપને કામ આનેવાલા ન વો હે, ન યે હે ઔર બાર-બાર તોડવાનેમેં માલકી ઇસ્નાઅતકે અલાવા ગઢાઇકી ઉજરત ઝા'યા હોતી રેહતી હે.

યે મઝમૂન દરમિયાનમેં ઔરતોંકે કસરતસે જહન્નમમેં જાનેકી વજહસે આ ગયા થા અસલ મઝમૂન તો યે થા, કે માલકી કસરત કુછ ન કુછ રંગ તો લાતી હી હે હત્તાકે હઝરાત મુહાજિરીન (રઝીયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમ અજમઇન) કે બારેમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હે કે કિયામતકે દિન ફુકરા - મુહાજિરીન અગ્નિયાસે ચાલીસ સાલ કબ્લ જન્નતકી તરફ બઢ્હ જાએંગે. (મિશ્કાત) હાલાંકે ઇન હઝરાતકે ઇસાર ઔર સદકાતકી કસરત ઔર ઇખ્લાસકા ન તો અન્દાઝા કિયા જા સકતા હે, ન મુકાબલા હો સકતા હે.

એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને યે દુઆ કી —

اَللّٰهُمَّ اَحْيِنِیْ مِسْكِيْنًا وَّاَمِتْنِیْ مِسْكِيْنًا وَّاحْشُرْنِیْ فِیْ زُمْرَةِ الْمَسَاكِيْنَ ؕ

અલ્લાહુમ્મ અહ્‌યિની મિસ્કીનંવ્વ અ મિત્ની મિસ્કીનંવ્વહ્‌શુર્ની ફ્રી ઝુમ્રતિલ મસાકીન. 'અય અલ્લાહ ! ઝિન્દગીમેં ભી મુઝે મિસ્કીન રખ્ખ ઔર મિસ્કીનીકી હાલતમેં મૌત અતા કર ઔર મેરા હશ્ર ભી મિસ્કીનોંકી જમાઅતમેં ફરમા.' હઝરત આઇશા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! યે ક્યોં ? (યાની આપ મિસ્કીનીકી દુઆ ક્યોં ફરમાતે હૈં ?) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મસાકીન અપને અગ્નિયાસે ચાલીસ સાલ કબ્લ જન્નતમેં જાએંગે. આઇશા ! મિસ્કીનકો ના-મુરાદ વાપસ ન કરો ચાહે ખજૂરકા એક ટુકડા હી ક્યોં ન હો, મસાકીનસે મુહબ્બત રખ્ખા કરો, ઉનકો અપના મુકર્રબ બનાયા કરો. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કિયામતકે દિન તુમ્હેં અપના

મુકર્રબ બનાએંગે. (મિશ્કાત)

બા'ઝ ઉલેમાકો ઇસ હદીસ પર ઇશ્કાલ હો ગયા કે ઇસ્સે આમ ફુકરાકા અંબિયાસે મુકદ્દમ હોના લાઝિમ આતા હે. બન્દેકે નાકિસ ખ્યાલમેં યે ઇશ્કાલ નહીં હે. ઇસ હદીસે પાકમેં અપને અગ્નિયાકા લફઝ મૌજૂદ હે. હર જમાઅતકે ફુકરાકા ઉસ જમાઅતકે અગ્નિયાસે મુકાબલા હે, અંબિયાકા અંબિયાસે, સહાબા (રદી.)કા સહાબા (રદી.)સે ઓર ઇસી તરહ ઓર જમાઅતેં.

(١٥) عن كعب بن عياض قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان لكل امة فتنة وفتنة امتي المال. رواه الترمذي كذا في المشكوة

હદીસ નં. ૧૫ હઝરત કા'બ (રદી.) ફરમાતે હેં કે મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કો યે ઇર્શાદ ફરમાતે હુએ સુના હે કે હર ઉમ્મતકે લિએ એક ફિત્ના હોતા હે (જિસમેં મુબ્તલા હોકર વો ફિત્નેમેં પડ જાતી હે) મેરી ઉમ્મતકા ફિત્ના માલ હે. - તિરમિઝી

ફાયદા — હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા પાક ઇર્શાદ બિલ્કુલ હી હક હે, કોઇ એ'તિકાદી ચીઝ નહીં હે. રોઝમર્રકે મુશાહેદેકી ચીઝ હે કે માલકી કસરતસે જિતની આવારગી, અય્યાશી, સૂદ-ખોરી, ઝિનાકારી, સિનેમા બીની, જુઆબાઝી, ઝુલ્મ વ સિતમ, લોગોંકો હકીર સમઝના, અલ્લાહકે દીનસે ગાફિલ હોના, ઇબાદાતમેં તસાહુલ, દીનકે કામોંકે લિએ વકત ન મિલના વગૈરહ વગૈરહ હોતે હેં, નાદારીમેં ઇનકા તિહાઇ-ચોથાઇ, બલ્કે દસવાં હિસ્સા ભી નહીં હોતા. ઇસી વજહસે એક મસલ મશહૂર હે - 'ઝર નેસ્ત ઇશ્ક ટેં-ટેં' પૈસા પાસ ન હો તો ફિર બાઝારી ઇશ્ક ભી ઝુબાની જમા ખર્ચ હી રેહ જાતા હે ઓર યે ચીઝેં ન ભી હોં તો કમસે કમ દરજા માલકી બઢોતરીકા હર વકત ફિકર તો કહીં ગયા હી નહીં, સિર્ફ તીન હઝાર રૂપએ કિસીકો દે દીજિએ, ફિર જો હર વકત ઉસકો કિસી કામમેં લગાકર બઢાનેકા ફિકર દામનગીર હોગા, તો કહાંકા સોના, કહાં કી રાહત, આરામ કૈસા, કૈસી નમાઝ, કૈસા રોઝા, કૈસા હજ - ઝકાત. અબ દિનભર, રાતભર દુકાનકે બઢાનેકી ફિકર હે, દુકાનકી મશ્ગૂલી ન કિસી દીની કામમેં શિર્કતકી ઇજાઝત દેતી હે, ન દીનકે લિએ કહીં બાહર જાનેકા વકત મિલતા હે કે દુકાનકા હરજ હો જાએગા, હર વકત યે ફિકર સવાર કે કૌન-સા કારોબાર ઐસા હે, જિસમેં નફા ઝિયાદા હો, કામ ચલતા હુઆ હો, ઇસીલિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા પાક ઇર્શાદ જો કઇ હદીસોંમેં આયા હે કે અગર કિસી આદમીકે લિએ દો વાદિયાં (દો જંગલ) માલકે હાસિલ હો જાએં, તો વો તીસરેકી તલાશમેં લગ જાતા હે, આદમીકા પેટ કબર (કી મિટ્ટી) હી ભર સકતી હે. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હે કે અગર આદમીકે લિએ એક વાદી માલકી હો તો દૂસરીકો

તલાશ કરતા હે ઓર દો હોં તો તીસરીકો તલાશ કરતા હે. આદમીકા પેટ મિટ્ટી કે સિવા કોઇ ચીઝ નહીં ભરતી.

એક હદીસમેં હે કે આદમી કે લિએ એક જંગલ ખજૂરોંકા હો, તો દૂસરેકી તમન્ના કરતા હે ઓર દો હોં તો તીસરેકી ઓર ઇસી તરહ તમન્નાએં કરતા રેહતા હે. ઉસકા પેટ મિટ્ટીકે સિવા કોઇ ચીઝ નહીં ભરતી. (કંઝ)

એક હદીસમેં હે કે અગર આદમીકો એક વાદી સોનેકી દે દી જાએ તો વો દૂસરીકો તલાશ કરતા હે ઓર દો હોં તો તીસરીકો તલાશ કરતા હે. આદમીકા પેટ મિટ્ટીકે સિવા કોઇ ચીઝ નહીં ભર સકતી. (બુખારી)

મિટ્ટીસે ભરનેકા મતલબ યે હે કે કબરકી મિટ્ટીમેં જાકર હી વો અપની ઇસ 'હલ મિમ મઝીદ' કી ખ્વાહિશસે રૂક સકતા હે, દુનિયામેં રેહતે-રેહતે તો હર વકત ઉસપર ઇઝાફા ઓર ઝિયાદતીકી ફિકર રેહતી હે. એક કારખાના અચ્છી તરહ ચલ રહા હે, ઉસમેં બકદરે ઝરૂરત આમદની હો રહી હે, કહીં કોઇ દૂસરી ચીઝ સામને આગઇ, ઉસમેં ભી અપની ટાંગ અડા દી, એક સે દો હો ગઇ, દો સે તીન હો ગઇ, ગરઝ જિતની આમદની બઢતી જાએગી, ઉસકો મઝીદ કારોબારમેં લગાનેકી ફિકર રહેગી. યે નહીં હોગા કે ઉસપર કનાઅત કરકે કુછ વકત અલ્લાહકી યાદમેં મશગૂલીકા નિકલ આએ. ઇસી લિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને દુઆ ફરમાઇ હે.

અલ્લાહુમ્મજઅલ્ રિ ઝ્ ક-આલિ મુહમ્મદિન્ કૂતન.

(અય અલ્લાહ) મેરી ઓલાદકા રિઝક કૂત હો યાની બકદરે કિફાયત હો ઝા'ઇદ હો હી નહીં, જિસકે ચક્કરમેં મેરી ઓલાદ ફંસ જાએ.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હે કે બેહતરી ઓર ખૂબી ઉસ શખ્સકે લિએ હે જિસે ઇસ્લામ અતા કિયા ગયા હો ઓર ઉસકા રિઝક બકદરે કિફાયત હો ઓર ઉસપર કાનેઅ હો.

એક ઓર હદીસમેં હે કે કોઇ ફકીર યા ગની કિયામતમેં એસા ન હોગા જો ઇસકી તમન્ના ન કરતા હો કે દુનિયામેં ઉસકી રોઝી સિર્ફ કૂત (યાની બકદરે કિફાયત) હોતી. (એહયા)

બુખારી શરીફકી હદીસમેં હે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇર્શાદ હે કે ખુદાકી કસમ ! મુઝે તુમ્હારે ઉપર ફકર વ ફાકાકા ખોફ નહીં હે, બલ્કે ઇસકા ખોફ હે કે તુમપર દુનિયાકી વુસ્અત હો જાએ જેસાકે તુમસે પેહલી ઉમ્મતોં પર હો ચુકી હે, ફિર તુમ્હારા ઉસમેં દિલ લગને લગે જેસાકે ઉનકા લગને લગા થા, પસ યે ચીઝ તુમ્હેં ભી હલાક કર દે જેસાકે પેહલી ઉમ્મતોંકો કર ચૂકી હે. (મિશ્કાત)

ઇનકે અલાવા ઓર ભી બહોત-સી રિવાયાતમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે, મુખ્તલિફ કિસ્મકી તંબીહાતસે માલકી કસરત ઓર ઉસકે ફિત્ને પર મુતનબ્બહ ફરમાયા, ઇસ લિએ નહીં કે માલ ફી હદ્દે ઝાતિહી કોઇ નાપાક યા એબકી ચીઝ હે, બલ્કે ઇસ વજહસે કે હમ લોગોંકે કુલૂબકે ફસાદકી વજહસે બહોત જલ્દ હમારે દિલોંમેં માલકી વજહસે તઅફ્ફુન ઓર બીમારીયાં પૈદા હો જાતી હૈં. અગર કોઇ શખ્સ ઉસકી મઝર્રતોંસે બચતે હુએ, ઉસકી ઝિયાદતીસે એહતરાઝ કરતે હુએ, શરાયતકે સાથ ઉસકો ઇસ્તેમાલ કરે તો મુઝિર નહીં, બલકે મુફીદ હો જાતા હે, લેકિન ચૂંકે આમ તોરસે ન શરાયતકી રિયાયત હોતી હે, ન ઇસ્લાહકી ફિકર હોતી હે. ઇસ બિના પર યે અપના ઝહરીલા અસર બહોત જલ્દ પૈદા કર દેતા હે. ઇસકી બેહતરીન મિસાલ હેઝાકે ઝમાનેમેં અમરૂદકા ખાના હે કે ફી હદ્દે ઝાતિહી અમરૂદકે અન્દર કોઇ એબ નહીં, ઉસકે જો ફવાઇદ હૈં, વો અબ ભી ઉસમેં મોજૂદ હૈં, લેકિન હવાકે ફસાદકી વજહસે ઉસકે ઇસ્તેમાલસે બિલખુસૂસ કસરતે ઇસ્તેમાલસે બહોત જલ્દ ઉસમેં તગય્યુર પૈદા હોકર મઝર્રત ઓર હલાકતકા સબબ બન જાતા હે. ઇસી વજહસે અલલ ઉમૂમ ડાકટર હૈઝાકે ઝમાનેમેં અમરૂદોંકી સખ્તીસે મુમાનઅત કર દેતે હૈં. ટોકરેકે ટોકરે ઝા'યા કરા દેતે હૈં. હેરતકી બાત હે કે અગર મા'મૂલી હકીમ યા ડાકટર કિસી ચીઝકો મુઝિર બતાતા હે તો તબઅન હમારે કુલૂબ ઉસ્સે ડરને લગતે હૈં. ચુનાંચે ડાકટરોંકે ઇન એલાનાતકે બાદ અચ્છે અચ્છે સૂરમાઓંકી હિમ્મત અમરૂદ ખાનેકી નહીં રેહતી, લેકિન વો હસ્તી જિસકે જૂતોંકી ખાક તક ભી કોઇ હકીમ યા ડાકટર નહીં પહોંચ સકતા, જિસકી તજવીઝાત નૂરે નુબૂવતસે મુસ્તફાદ હૈં, ઉસકે એલાન પર, ઉસકી તજવીઝ પર ઝરા ભી ખોફ પૈદા ન હો.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) જબ બાર-બાર ઉસકે ફિત્નોં ઓર ઉસકી મઝર્રતોં પર તંબીહ ફરમા રહે હૈં, તો યકીનન હર શખ્સકો બહોત ઝિયાદા ઉસકી મઝર્રતોંસે ડરતે રેહના ચાહિએ, ઉસકે ઇસ્તેમાલકે લિએ શરઇ કવાનીનકે માતહત જો ઉસકે લિએ એસે હૈં, જૈસા કે અમરૂદકે નમક-મિર્ચ-લિમૂં વગેરહ મુસ્લિહાત હૈં, ઇનકા બહોત ઝિયાદા એહતિમામ કરના ચાહિએ, અલ્લાહકે હુકૂકકી અદાએગીકા બહોત ઝિયાદા ઇસમેં ફિકર કરતે રેહના ચાહિએ.

ખુદ હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હે કે ગિનામેં ઉસ શખ્સકે લિએ નુકસાન નહીં, જો અલ્લાહસે ડરતા હે. (મિશ્કાત) મેરે નસબી બુઝુર્ગોંમેં મુફતી ઇલાહી બખ્શ કાંધલવી (રહ.) મશહૂર ફકીહ હઝરતે અકદસ મર્જઉલકુલ શાહ અબ્દુલ અઝીઝ સાહબ દેહલવી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકે ખાસ શાગિર્દ હૈં, ઉનકે બિયાઝમેં ઉનકે શેખકી બિયાઝસે નકલ કિયા હે કે દુનિયા (યાની માલ) આદમીકે લિએ હક તઆલા શાનુહૂકી મર્ઝીયાત પર અમલ કરનેકે લિએ બેહતરીન મદદ હે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને જબ લોગોંકો હક તઆલા

શાનુહૂકી તરફ બુલાયા તો ઇન ચીઝોંકે છોડ દેનેકા હુકમ નહીં ફરમાયા બલ્કે અસબાબે મઈશત ઔર અહલ વ અયાલમેં રેહનેકી તર્ગીબ દી, લિહાઝા માલકા ઔર અપને અહલ વ અયાલમેં રેહનેકા ઇન્કાર નાવાકિફ શખ્સ હી કર સકતા હૈ.

હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે વિસાલ કે વક્ત ઉનકે ખજાંચી કે પાસ એક લાખ પચાસ અશરફિયાં ઔર દસ લાખ દિરમ થે ઔર જાયદાદ ખેબરવાદી-એ-કુરા વગેરહકી થી, જિસકી કીમત દો લાખ દીનાર થે ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર (રદી.) કે માલકી કીમત પચાસ હજાર દીનાર થી ઔર એક હજાર ઘોડે ઔર એક હજાર ગુલામ છોડે થે ઔર અમ્ર બિન આસ (રદી.) ને તીન લાખ દીનાર છોડે થે ઔર હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.)કે માલકા તો શુમાર હી મુશ્કિલ હૈ. ઇસકે બાવજૂદ હક તઆલા શાનુહૂ ને ઉનકી તા'રીફ કુરઆન પાકમેં ફરમાઈ -

يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ - سورہ کہف ع ۴

યદ્‌ઉ ન- રબ્બ હુમ્ બિલ્ગદાતિ વલ્અશીઇ યુરીદૂ ન- વજ્‌હ હૂ (સૂરએ કહફ રૂકૂઅ ૪) 'અપને રબકી ઇબાદત સુબ્હ વ શામ (યાની હંમેશા) મહઝ ઉસકી રિઝા જૂઇકે વાસ્તે કરતે હૈં' ઔર ઇર્શાદ હૈ -

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ (نور ع ۵)

રિજાલુલ્લા તુલ્હીહિમ્ તિજા ર-તુંવ્-લા બૈ અુન્ અન્ઝિકિલ્લાહિ. (સૂરએ નૂર રૂકૂઅ ૫) 'યે એસે લોગ હૈ કે ઇનકો તિજારત વગૈરહ અલ્લાહ કે ઝિકસે નહીં રોકતી' (સૂરએ નૂર, રૂકુઅ-૫) ફકત બિયાજકી ઇબારત અરબી હૈ, યે ઉસકા તર્જુમા હૈ ઔર સહી હૈ કે ઉસ ઝમાનેમેં ફુતૂહાતકી કસરતસે આમ તૌરપર ઇન હઝરાતકી માલી હાલત એસી હી થી, દુનિયા ઔર સરવત ઉનકે જૂતોંસે લિપટતી થી, યે ઉસકો ફેંકતે થે ઔર વો ઉનકો ચિપટતી થી. લેકિન ઇસ સબકે બાવજૂદ ઉસકે સાથ ઉનકી દિલબસ્તગી ઔર અલ્લાહ તઆલાકે 'સાથ મશ્ગૂલી ક્યા થી ?' 'ફઝાઇલે નમાઝ' ઔર 'હિકાયાતે સહાબા' મેં ઇન હઝરાત કે કુછ વાકિઆત ઝિકર કિએ ગએ હૈં, ઇનકો ઇબરત ઔર ગૌરસે દેખો.

યેહી અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર (રદી.) અપની ઉસ દૌલતકે સાથ જબ નમાઝકો ખડે હોતે તો જૈસે એક કિલ કહીં ગાડ દી હો. સજદા ઇતના લમ્બા હોતા કે ચિડિયાં કમર પર આકર બેઠ જાતીં ઔર હરકતકા ઝિકર નહીં. જિસ ઝમાનેમેં ખુદ ઉનપર ચઢાઇ હો રહી થી ઔર ઉનપર ગોલાબારી હો રહી થી, નમાઝ પઢ રહે થે. એક ગોલા મસ્જિદકી દીવાર પર લગા, જિસ્સે ઉસકા એક હિસ્સા ગિરા. ઉનકે દાઢીકે

પાસસે ગુઝરા, મગર ઉનકો ઉસકા પતા ભી ન ચલા. એક સહાબી (રદી.)કા બાગ ખજૂરોંકા ખૂબ પક રેહા થા, વો ઉસ બાગમેં નમાઝ પઢહ રહે થે. નમાઝમેં બાગકા ખ્યાલ આ ગયા. ઈસકા રંજ ઔર સદ્મા ઈસ કદર હુઆ કે નમાઝકે બાદ ફૌરન બાગકો હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કી ખિદમત મેં, જો ઉસ વક્ત અમીરુલ મો'મિનીન થે, પેશ કર દિયા. ઉન્હોંને પચાસ હજારમેં ઉસકો ફરોખ્ત કરકે ઉસકી કીમત દીની કામોંમેં ખર્ચ કર દી.

હઝરત આઈશા (રદી.) કી ખિદમતમેં દો બોરિયાં દિરમકી નઝરાનેમેં આઇં, જિનમેં એક લાખસે ઝિયાદા દિરમ થે, તબાક મંગાકર ઔર ભર ભરકર સબ તકસીમ કર દી. અપના રોઝા થા. યેભી ખ્યાલ ન આયા કે અપને ઈફતારકે લિએ કુછ રખ્ખ લેં યા કોઇ ચીઝ મંગા લેં. ઈફતારકે વક્ત જબ બાંદીને અફસોસ કિયા કે અગર એક દિરમકા ગોશ્ત મંગા લેતી તો આજ હમ ભી ગોશ્તસે ખાના ખા લેતે તો ફરમાયા, અબ અફસોસસે ક્યા હોતા હૈ ? જબ યાદ દિલાતી તો મૈં મંગા દેતી. હિકાયાતે સહાબા (રદી.)મેં યે ઔર ઈસ કિસ્મકે ચંદ વાકિઆત ઝિકર કિયે ગએ. ઈનકે અલાવા હઝારોં વાકિઆત ઈન હઝરાતકે તારીખમેં મૌજૂદ હૈં, ઉનકો માલ ક્યા નુકસાન દે સકતા થા, જિસકે નઝદીક ઉસમેં ઔર ઘરકે કૂડેમેં કોઈ ફરક હી ન હો. કાશ, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈસ સિફતકા કોઈ શિમ્મા ઈસ નાપાકકો ભી અતા કર દેતા.

યહાં એક બાત ખાસ તૌરસે કાબિલે લિહાઝ હે, વો યે કે ઈન હઝરાતે મુતમવ્વલ સહાબા કિરામ (રદી.) કે ઈન એહવાલસે માલકી કસરતકે જવાઝ પર ઈસ્તદલાલ તો હો સકતા હૈ કે ખેરુલ કુરુન ઔર ખુલફા-એ-રાશિદીનકે દૌરમેં યે મિસાલેં ભી મિલતી હૈં, લેકિન હમ લોગોંકો ઈસ ઝહેરકે અપને પાસ રખનેમેં ઉનકે ઈત્તિબાઅકો આડ બનાના એસા હી હૈ જૈસા કે કોઇ તપેદિકકા બીમાર કિસી જવાન કવી તન્દુરુસ્તકે ઈત્તિબાઅમેં રોઝાના સોહબત કિયા કરે કે વો તીન-ચાર દિનમેં કબરકા ગઢ્ઢા હી દેખેગા.

રિસાલેકે ખત્મ પર હિકાયાતકે સિલસિલેમેં નં. પંજ પર એક આરિફકા ઈર્શાદ ગૌરસે દેખના ચાહિએ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે માલ બમંઝિલેહી એક સાંપ કે હે, જિસમેં ઝહર ભી હૈ ઔર તિરયાક ભી હૈ. ઈસકે ફવાઈદ બ મંઝિલેહી તિરયાક કે હૈં ઔર ઈસકે નુકસાનાત બ મંઝિલેહી ઝહર કે. જો ઉસકે ફવાઈદ ઔર નુકસાનસે વાકિફ હો જાએ, વો ઈસપર કાદિર હો સકતા હૈ કે ઉસકે ફવાઈદ હાસિલ કરે ઔર નુકસાનાતસે મેહફૂઝ રહે. ઈસમેં ફવાઈદ તો દો કિસ્મકે હૈં - દુનિયવી ઔર દીની.

દુનિયવી ફવાઈદ તો હર શખ્સ જાનતા હૈ. ઉન્હીંકી વજહસે સારા ઝહન ઉસકે કમાનેપર મર મિટ રહા હૈ.

દીની ફવાઈદ તીન હૈં -

૧. અવ્વલ યે કે બવાસ્તા યા બિલાવાસ્તા ઈબાદતકા સબબ હૈ. બિલા વાસ્તા તો જૈસે હજ, જિહાદ વગૈરહ કે યે રૂપએ હીસે હો સકતે હૈં ઔર બવાસ્તા યે કે અપને ખાને-પીને ઔર ઝરૂરિયાતમેં ખર્ચ કરે કે અગર યે ઝરૂરતેં પૂરી ન હોં તો આદમીકા દિલ ઉધર મશગૂલ રેહતા હૈ જિસકી વજહસે દીની મશાગિલમેં ઈત્મિનાનકા વકત નહીં મિલતા ઔર જબ યે બવાસ્તા ઈબાદતકા ઝરિયા હૈ તો ખુદ ભી ઈબાદત હુઆ, લેકિન સિર્ફ ઉતની હી મિકદાર જિસસે દીની મશાગિલમેં ઈઆનત મિલે. ઈસસે ઝિયાદા મિકદાર ઈસમેં દાખિલ નહીં.

૨. દૂસરા દીની ફાયદા ઉસસે કિસી દૂસરે પર ખર્ચ કરને કે મુતઅલ્લિક હૈ ઔર યે ચાર કિસ્મ પર હૈ -

(અ) સદકા જો ગુરબા પર કિયા જાએ. ઈસકે ફઝાઈલ બેશુમાર હૈં, જૈસા કે પેહલે ગુઝર ચૂકે

(બ) મુરવ્વત જો અગ્નિયા પર દા'વત, હદ્યા વગૈરહમેં ખર્ચ કિયા જાએ કે વો સદકા નહીં હૈ, ઈસ લિએ કે સદકા ફુકરા પર હોતા હૈ. યે કિસ્મ ભી દીની ફવાઈદ લિએ હુએ હૈ કે ઈસસે આપસકે તઅલ્લુકાત કવી હોતે હૈં, સખાવતકી બેહતરીન આદત પૈદા હોતી હૈ. બહોત-સી અહાદીસ હદાયા ઔર ખાના ખિલાનેકે ફઝાઈલમેં વારિદ હુઈ હૈ. ઈસ કિસ્મકે ઉન લોગોંકે ફકરકી કૈદ નહીં હૈ, જિનપર ખર્ચ કિયા જાએ.

બંદેકે નાકિસ ખ્યાલમેં યે ફાયદા બસા ઓકાત પેહલે નમ્બરસે ભી બઢ જાતા હૈ, મગર જબ હી તો, જબ ઉસમેં ખર્ચ ભી કિયા જાએ, લેકિન યે શખ્સ નિભાવેકે ફેરેમેં પડ જાએ. ઉસકે લિએ નએ ફઝાઈલ કારઆમદ હૈં, ન વો સબ અહાદીસ જો ઈનકે ફઝાઈલમેં આઈ હૈં, ઉસપર અસર કરતી હૈ.

(જ) અપની આબરૂકા તહફફુઝ યાની માલકા એસી જગહ ખર્ચ કરના, જિસમેં અગર ખર્ચ ન કિયા જાએ તો કમીના લોગોંકી તરફસે બદગોઈ, ફહશ વગૈરહ મઝર્રતોંકા અંદેશા હૈ. યેભી સદકેકે હુકમમેં આ જાતા હૈં.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમી અપની આબરૂકી હિફાઝત કે લિએ જો ખર્ચ કરતા હૈ, વોભી સદકા કરતા હૈ.

- બન્દા-એ-નાકારાકે નઝદીક દફા-એ-ઝુલ્મકે લિએ રિશ્વત દેના ભી ઈસમેં દાખિલ હૈ. રિશ્વતકા દેના કિસી નફાકે હાસિલ કરનેકે વાસ્તે હરામ હૈ, ના-જાઈઝ હૈ, દેનેવાલા ભી એસા હી ગુનાહગાર હૈ જૈસાકે લેને વાલા. લેકિન ઝાલિમકે ઝુલ્મકો હટાનેકે વાસ્તે દેનેવાલેકો જાઈઝ હૈ, લેનેવાલેકો હરામ હૈ.

(દ) મઝદૂરોંકી ઉજરત દેના કે આદમી બહોતસે કામ ખુદ અપને હાથસે

નહીં કર સકતા ઓર બા'ઝ કામ એસે ભી હોતે હૈં, જિનકો આદમી ખુદ કર તો સકતા હે, લેકિન ઉનમેં બહોત-સા અઝીઝ વક્ત સર્ફ હોતા હે. અગર ઈન કામોંકો ઉજરત પર કરા લે તો અપના યે વક્ત ઈલ્મ વ અમલ, ઝિકર વ ફિકર વગૈરહ એસે ઉમૂરમેં ખર્ચ હો સકતા હે, જિસમેં દૂસરા નાયબ નહીં હો સકતા.

૩. તીસરા દીની ફાયદા ઉમૂમી ઈખ્રાજાતે ખૈર હૈં, જિનમેં કિસી દૂસરે મુઅય્યન શખ્સ પર તો ખર્ચ નહીં કિયા જાતા કે યે દૂસરે નમ્બરમેં ગુઝર ચૂકે હૈં, અલ-બત્તા ઉમૂમી ફવાઈદ ઉસ્સે હાસિલ હોતે હૈં જૈસે મસાજિદકા બનાના, મુસાફિર ખાને, પુલ વગૈરહ બનાના, મદારિસ, શફાખાને વગૈરહ એસી ચીઝેં બનાના જો અપને મરનેકે બાદ ભી ઉનકો અજર વ સવાબ ઓર ઉનસે ફવાઈદ હાસિલ કરનેવાલે મુલહાકી દુઆએં પહોંચતી રહેં. યે તો ઈજમાલ હે ઈસકે બાદ ફવાઈદકા ઓર સારે ફવાઈદ જો ઈસ્સે હાસિલ હો સકતે હૈં, વો ઈનમેં આ ગએ.

હઝરતે અકદસ શાહ અબ્દુલ અઝીઝ સાહબ કદ્દસ સિર્રહૂ ફરમાતે હૈં કે માલકા ખર્ચ કરના સાત તરહસે ઈબાદત હે -

૧. ઝકાત, જિસમેં ઉશ્ર ભી દાખિલ હે.

૨. સદકા-એ-ફિત્ર.

૩. નફલ ખૈરાત જિસમેં મેહમાની ભી દાખિલ હે ઓર કર્ઝદારોંકી ઈઆનત ભી.

૪. વક્ફે મસાજિદ, સરાય, પુલ વગૈરહ બનાના.

૫. હજ ફર્ઝ હો યા નફલ યા કિસી દૂસરેકી હજમેં મદદ હો, તોશાસે યા સવારી સે.

૬. જિહાદમેં ખર્ચ કરના કે એક દિરમ ઉસમેં સાત સો દિરમ કે બરાબર હે.

૭. જિનકે ઈખ્રાજાત અપને ઝિમ્મે હૈં, ઉનકો અદા કરના, જૈસાકે બીવીકા ઓર છોટી ઓલાદકા ખર્ચ હે ઓર અપની વુસ્અતકે બાદ મુહતાજ રિશ્તેદારોંકા ખર્ચ વગૈરહ. (તફસીરે અઝીઝી)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે માલ કે નુકસાનાત ભી તો દો કિસમ કે હૈં - દીની ઓર દુનિયવી.

દીની નુકસાનાત તીન કિસ્મ પર હૈં -

(અ) મઆસીકી કસરતકા સબબ હોતા હે કે આદમી અકસર વ બેશતર ઉસીકી વજહસે શહવતોંમેં મુબ્તલા હોતા હે ઓર નાદારી ઓર ઈજ્ઝ ઉનકી તરફ મુતવજ્જહ ભી નહીં હોને દેતા. જબ આદમીકો કિસી માસિયત કે હુસૂલસે ના-ઉમ્મીદી હોતી હે, તો દિલ ઉસકી તરફ ઝિયાદા મુતવજ્જહ ભી નહીં હોતા ઓર જબ અપનેકો ઉસપર કાદિર સમઝતા હે તો કસરતસે ઉધર તવજ્જોહ રેહતી હે ઓર માલ કુદરતકે બડે અસ્બાબ મેંસે હે. ઈસી વજહસે માલકા ફિત્ના ફકરકે ફિત્નેસે બઢા હુઆ હે.

(બ) જાઈઝ ચીઝોંમેં તનઅુવ્વુમકી કસરતકા સબબ હે. અચ્છે સે અચ્છા ખાના, અચ્છે સે અચ્છા લિબાસ વગૈરહ-વગૈરહ ભલા માલદારસે યે કબ હો સકતા હૈ કે જોકી રોટી ઔર મોટા કપડા પેહને ઔર તનઅુવુમાતકા હાલ યે હે કે એક ચીઝ દૂસરેકો ખીંચતી હે ઔર જુદા-જુદા ઈખ્રાજાતમેં ઈઝા'ફા હોતા રેહતા હે ઔર આમદની જબ ઉનકો કાફી નહીં હોતી, તો નાજાઈઝ તરીકોંસે માલ હાસીલ કરનેકી ફિકરેં પૈદા હોને લગતી હૈં ઔર ઝુલ્મ-નિફાક વગૈરહ બૂરી આદાતકી બુનિયાદ ઈસીસે પડતી હે કે માલકી કસરતકી વજહસે મુલાકાતી ભી કસીર હોંગે ઔર ઉનકે તઅલ્લુકાતકી બકા ઔર હિફાઝતકે વાસ્તે ઈસ કિસ્મકે ઉમૂર કસરતસે પૈદા હોંગે ઔર તઅલ્લુકાતકી કસરતમેં બુગ્ઝ, અદાવત, હસદ, કીના વગૈરહ ઉમૂર તરફૈનમેં કસરતસે પૈદા હોંગે ઔર એસે બે-ઈન્તિહા અવારિઝ આદમીકે સાથ લગ જાયેંગે, જિનસે માલકે હોતે હુએ ખલાસી દુશ્વાર હે ઔર ગૌર કરનેસે યે મઝર્રતેં વસીઅ પૈમાને પર પહોંચ જાતી હૈં ઔર ઈન સબકા પૈદા હોના માલહીકે સબબસે હોતા હે.

(જ) ઔર કમ સે કમ ઈસ બાતસે તો કોઈ ભી માલદાર ખાલી નહીં હો સકતા કે ઉસકા દિલ માલકી સલાહ વ ફલાહકે ખ્યાલમેં અલ્લાહકે ઝિકર વ ફિકરસે ગાફિલ રહેગા ઔર જો ચીઝ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ગાફિલ કર દે, વો ખસારા હી ખસારા હે. ઈસી વાસ્તે હઝરત ઈસા અલા નબીયિના વ (અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામુ) ને ફરમાયા કે માલમેં તીન આફતેં હૈં -

૧. અવ્વલ યે કે નાજાઈઝ તરીકેસે કમાયા જાતા હે. કિસીને અર્ઝ કિયા કે અગર જાઈઝ તરીકેસે હાસિલ હો, તો આપને ફરમાયા કે બેજગહ ખર્ચ હોતા હે. કિસીને અર્ઝ કિયા કે અગર અપને મહલ હી પર ખર્ચ કિયા જાએ, તો આપને ફરમાયા કે ઉસકી ઈસ્લાહકા ફિકર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે તો મશ્ગૂલ કર હી દેગા ઔર યે લા ઈલાજ બીમારી હે કે સારી ઈબાદાતકા લુબ્બે લુબાબ ઔર મગ્ઝ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઝિકર વ ફિકર હે ઔર ઉસકે લિએ ફારિગ દિલકી ઝરૂરત હે ઔર સાહિબે જાયદાદ શખ્સ દિનભર, રાતભર કાશ્તકારોંકે ઝગડોંકી સોચમેં રેહતા હે, ઉનસે વસૂલીકે હિસાબ-કિતાબમેં રેહતા હે, શરીકોંકે મા'મલાતકી ફિકરમેં રેહતા હે, કહીં ઉનકે હિસ્સોંકા ઝગડા, કહીં ઉનસે પાનીકી બાંટ પર ઝગડા હે, કહીં ડોલ બન્દિયોંમેં લડાઈ હે ઔર હુક્કામ ઔર ઉનકે અેલચિયોંકા અલાહિદા કિસ્સા હર વક્તકા હે. નૌકરોં, મઝદૂરોંકી ખબરગીરી, ઉનકે કામકી નિગરાની એક મુસ્તકિલ મશ્ગલા હે. ઈસી તરહ તાજિરકા હાલ હે કે અગર શિરકતમેં તિજારત હો તો શુરકાકી હરકતેં હર વક્તકી એક મુસ્તકિલ મુસીબત ઔર મુસ્તકિલ મશ્ગલા હે ઔર તન્હા તિજારત હો તો નફાકે બઢનેકા ફિકર હર વક્ત અપની મેહનતમેં કોતાહીકા ખ્યાલ, તિજારતમેં નુકસાનકા ફિકર એસે ઉમૂર હૈં જો હર વક્ત મુસલ્લત રેહતે હૈં. મશાગિલકે

એ'તબારસે સબસે કમ વો ખઝાના હે જો નકદકી સૂરતમેં અપને પાસ હો, લેકિન ઉસકી હિફાઝત ઔર ઈજાઅતકા અંદેશા ચોરોંકા ફિકર ઔર ઉસકે ખર્ચ કરનેકે મસારિફકા ફિકર ઔર જિન લોગોંકી નિગાહેં ઉસકી તરફ લગી રેહતી હૈં, ઉનકા ખ્યાલ એસે તફક્કુરાત હૈં કે જિનકી કોઇ ઈન્તિહા નહીં હે ઔર યેહી વો સબ દુનિયવી મઝર્રાત હૈં જો માલકે સાથ લગી રેહતી હૈં ઔર જિસકે પાસ બકદરે ઝરૂરત હો વો ઈન સબ અફકારસે ફારિગ -

લુંગે ઝેર વ લુંગે બાલા
ને ગમે દુઝદ વ ને ગમે કાલા

(એક લુંગી નીચે, એક લુંગી ઉપર, ન ચોરકા ડર ન, પૂંજીકા (કે ઈસકી કિસ તરહ હિફાઝત કરું ? રોઝ અફઝૂ ઈખ્રાજાત કિસ તરહ પૂરે કરું ?) પસ માલકા તિરયાક ઉસમેંસે બકદરે ઝરૂરત અપને ઝાતી મસારિફમેં ખર્ચ કરને કે બાદ જો કુછ બચે, ઉસકો ખેરકે મસારિફમેં ખર્ચ કર દેના હે. ઈસકે અલાવા જો કુછ હે, ઝહર હી ઝહર હે, આફત હી આફત હે. હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફ વ કરમસે ઈસ ઝહરસે ઈસ નાકારાકો ભી મેહફૂઝ રખ્ખે ઔર નેક મસ્રફ પર ખર્ચકી તોફીક અતા ફરમાએ. (એહયા)

ઈસકી મિસાલ બિલકુલ સાંપ કી-સી હે, જો લોગ ઉસકે પકડને કે માહિર હૈં, ઉસકે તરીકોંસે વાકિફ હૈં, ઉનકે લિએ ઉસકે પકડનેમેં કોઇ નુકસાન નહીં, બલ્કે વો ઈસસે તિરયાક બના સકતે હૈં ઔર દૂસરે ફવાઇદ હાસિલ કર સકતે હૈં, લેકિન કોઇ ના-વાકિફ માહિરોંકી હિર્સ કરકે સાંપકો પકડેગા તો હલાક હોગા. ઈસી તરહ મુતમવ્વલ સહાબા કિરામં (રદી.) કી હિર્સ કરકે હમ લોગ અગર ઉસ ઝહેરકા ઈસ્તેમાલ કસરતસે કરેં તો હલાકત કે સિવા કુછ નહીં હે ઔર ઈન હઝરાતે કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઇન) કે મુતઅલ્લિક મહેઝ એ'તકાદી બાત નહીં, ઉનકી ઝિન્દગીકા એક-એક વાકિઆ ઈસકી ખુલી શહાદત દેતા હે કે ઈનકે યહાં ઈસકી વુકઅત ઈંધનસે ઝિયાદા ન થી. ઉનકે લિએ ઈસકા વજૂદ હક તઆલા શાનુહૂસે ઝરા સી તવજ્જોહ ભી હટાનેવાલા ન થા ઔર ઈસકે બાવજૂદ વો ઈસસે ડરતે રેહતે થે જૈસા કે ઉનકી પૂરી તારીખ ઈસપર શાહિદ હે.

વલ્લાહુલ મુવફફિકુ લિમા યુહિબ્બુ વ યર્ઝા.

والله الموفق لما يحب ويرضى

તીસરી ફસ્લ
સિલારહમીકે બયાનમેં

યે ફસ્લ દરહકીકત પેહલી હી ફસ્લોંકા તતિમ્મા હે, લેકિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને પાક કલામમેં ઓર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપને પાક ઈર્શાદાતમેં ઈસપર ખુસૂસિયતસે તા'કીદેં ફરમાઇ હેં. ઓર તઅલ્લુકાતકે તોડને પર ખુસૂસી વઈદેં ફરમાઇ હેં, ઈસલિએ ઈસ મઝમૂનકો એહતિમામકી વજહસે મુસ્તકિલ ફસ્લમેં ઝિકર કિયા ગયા.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા પાક ઈર્શાદ હે કે એહલે કરાબત પર સદકેકા સવાબ દો ગુના હે. (કંઝ)

ઉમ્મુલ મો'મિનીન હઝરત મૈમૂના (રદી.) ને એક બાંદી આઝાદ કી તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અગર તુમ ઉસકો અપને મામુઓંકો દે દેતી તો વો અફઝલ થા. (કંઝ) લિહાઝા સદકાતકે અન્દર અગર કોઈ દૂસરી દીની ઝરૂરત અહમ ન હો તો આમ સદકેસે એહલે કરાબત પર સદકા કરના અફઝલ હે, અલ-બત્તા અગર કોઈ દીની ઝરૂરત દરપેશ હો તો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકા સવાબ સાત સો ગુના તક હો જાતા હે.

કુરઆન પાકમેં ઓર અહાદીસમેં બહોત કસરતસે સિલારહમીકી તર્ગીબાત ઓર કતા-રહમી પર વઈદેં આઇ હેં, મગર ખૌફ હે ઈસ રિસાલેકે બઢ જાનેકા, ઈસ લિએ સિર્ફ તીન આયાત તર્ગીબકી ઓર તીન આયાત વઈદકી ઝિકર કરકે ચંદ અહાદીસ ઈસ મઝમૂનકી ઝિકર કરતા હું કે ઝરા ભી તૂલ હો ગયા તો હમ લોગોંકો ઉનકે પઢનેકી ભી ફુર્સત ન મિલેગી, મગર યે સારે મઝામીન ઈસ કદર અહમ હેં કે બાવજૂદ ઈખ્તિસારકે ભી યે રિસાલા બઢતા હી જા રહા હે ઓર એક હિસ્સેકે બજાએ શાયદ દો હિસ્સે કરને પડ જાએં.

(૧) إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ○ (نحل ع ۱۳)

આયત-૧ બેશક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ એ'તદાલકા ઓર એહસાનકા ઓર એહલે કરાબતકો દેનેકા હુકમ ફરમાતે હેં ઓર મના કરતે હેં બેહયાઈસે ઓર બૂરી બાતસે ઓર કિસી પર ઝુલ્મ કરનેસે ઓર તુમકો (ઈન ઉમૂર કી) નસીહત ફરમાતે હેં તા'કે તુમ નસીહત કુબૂલ કર લો.

(સૂરએ નહલ, રૂકૂઅ-૧૩)

ફાયદા- હક તઆલા શાનુહૂને કુરઆન પાકમેં બહોત-સી જગહ એહલે કરાબતકી ખેરખ્વાહી, ઉનકો દેનેકા હુકમ ઔર ઉસકી તર્ગીબ ફરમાઇ હે. ચંદ આયાતકી તરફ યહાં ઇશારા કિયા જાતા હે, જિસકા દિલ ચાહે, કિસી મુતર્જમ કુરઆન શરીફકો લેકર દેખ લે -

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَّذِى الْقُرْبٰى (بقرہ ع ۱۰)

વ બિલ્વાલિદૈનિ એહસાનંવ્વ-ઝિલ્કુર્બા. - સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ ૧૦

قُلْ مَآ أَنْفَقْتُمْ مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِيْنَ (سورۂ بقرہ ع ۲۶)

કુલ્ મા-અન્ફક્તુમ્ મિન્ ખૈરિન્ ફ-લિલ્વાલિદૈનિ વલ્અક્રબીન.
- સૂરએ બકર : રૂકૂઅ ૨૬

સૂરએ નિસાકા પેહલા રૂકૂઅ તમામ.

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَّبِذِى الْقُرْبٰى (نساء ع ۶)

વ-બિલ્વાલિદૈનિ એહ્સાનંવ્વ બિઝિલ્કુર્બા. - સૂરએ નિસા રૂકૂઅ ૬

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا (انعام ع ۱۹)

વ-બિલ્વાલિદૈનિ એહ્સાનન્. - સૂરએ અન્આમ રૂકૂઅ ૧૯

وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلٰى بِبَعْضٍ فِىْ كِتٰبِ اللّٰهِ (انفال ع ۱۰)

વ-ઉલુલ્અર્હામિ બઅ્ઝુહુમ્ ઔલા બિબઅ્ઝિન્ ફી કિતાબિલ્લાહિ.
- સૂરએ અન્ફાલ રૂકૂઅ ૧૦

لَا تَثْرِيْبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ (يوسف ع ۱۰)

લા-તસ્રી બ- અલૈકુમુલ્ યૌ મ-યગ્ફિરુલ્લાહુ લકુમ્ -સૂરએ યૂસુફ રૂકૂઅ ૧૦

وَالَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ مَآ أَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ أَنْ يُّوْصَلَ (رعد ع ۳)

વલ્લઝી ન- યસિલૂ ન- મા- અ-મ- રલ્લાહુ બિહી અંય્યૂ સ-લ-
- સૂરએ રઅ્દ રૂકૂઅ ૩

رَبَّنَا اغْفِرْ لِىْ وَلِوَالِدَىَّ (ابراہیم ع ۶)

રબ્બનગ્ફિર્ લી વ-લિ વાલિદય્ય, - સૂરએ ઇબ્રાહીમ, રૂકૂઅ ૬

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا (بنی اسرائیل ع ۳)

વ-બિલ્વાલિદૈનિ એહસાનન્ - સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ રૂકૂઅ ૩

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ (بنی اسرائیل ع ۳)

વખ્ફિઝ્ લ-હુમા જનાહઝ્ ઝુલ્લિ - સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ રૂકૂઅ ૩

وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ (بنی اسرائیل ع ۳)

વ-આતિ ઝલ્કુર્બા હક્કહૂ - સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ રૂકૂઅ ૩

وَكَانَ تَقِيًّا ۝ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ (مریم ع ۱)

વકા-ન- તકીયંવ્વ બર્રમ્ બિવાલિદૈહિ - સૂરએ મર્યમ રૂકૂઅ ૧

وَبَرًّا بِوَالِدَتِي (مریم ع ۲)

વ-બર્રમ્ બિવાલિદતી - સૂરએ મર્યમ રૂકૂઅ ૨

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ (مریم ع ۳)

ઈઝ્કા લ- લિ અબી હિ યા-અ-બતિ - સૂરએ મર્યમ રૂકૂઅ ૩

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ (مریم ع ۴)

વકા-ન- યઅ્મુરુ અહ્લહૂ બિસ્સલાતિ વઝ્ઝકાતિ - સૂરએ મર્યમ રૂકૂઅ ૪

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ (طٰهٰ ع ۸)

વઅ્ મુર્ અહ્લ ક- બિસ્સલાતિ - સૂરએ તા'હા રૂકૂઅ ૮

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا (فرقان ع ۶)

વલ્લઝી ન- યકૂલૂ ન- રબ્બના હબ્લના મિન્અઝ્વાજિના વ-ઝુર્રિય્યાતિના.
- સૂરએ ફુર્કાન રૂકૂઅ ૬

وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي (احقاف ع ۲)

વ-અસ્લિહ્ લી ફી ઝુર્રિય્યતી - સૂરએ અહ્કાફ રૂકૂઅ ૨

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ (نوح ع ۲)

રબ્બિગ્ફિર્ લી વ- લિવાલિદય્ય - સૂરએ નૂહ રૂકૂઅ ૨

યે ચન્દ આયાત નમૂને કે તૌરપર ઝિકર કી ગઇં કે સબકે લિખનેમેં ઔર તર્જુમેમેં તૂલકા ડર થા. યે ઉન તીન આયાતકે અલાવા હૈં જો મુફસ્સલ યહાં ઝિકર કી ગઇં. ઇન્કે અલાવા ઔર ભી આયાત મિલેંગી. જિસ ચીઝકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને પાક કલામમેં બાર-બાર ઈર્શાદ ફરમાયા હો, ઉસકી એહમિયતકા ક્યા પૂછના ?

હઝરત કઅબ અહબાર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે કસમ હૈ ઉસ પાક ઝાતકી, જિસને સમુન્દરકો હઝરત મૂસા (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામુ) ઔર બની ઈસ્રાઈલકે લિએ દો ટુકડે કર દિયા થા. તૌરતમેં લિખ્ખા હૈ કે અલ્લાહસે ડરતા રેહ ઔર સિલારહમી કરતા રેહ, મૈં તેરી ઉમ્ર બઢ્હા દૂંગા. સહૂલતકી ચીઝોંમેં તેરે લિએ સહૂલત પૈદા કર દૂંગા, મુશ્કિલાતકો દૂર કર દૂંગા. હક તઆલા શાનુહૂને કુરઆન પાકમેં કઈ જગહ સિલારહમીકા હુકમ કિયા હૈ, ચુનાંચે ઈર્શાદ હૈ -

وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْ تَسَآءَلُوْنَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَ (نساء ع ١)

વત્તકુલ્લા હલ્લઝી તસાઅલૂ ન- બિહી વલ્અર્હામ. - સૂરએ નિસા રૂકૂઅ ૧.

યાની અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ડરતે રહો, જિસ્સે કે અપની હાજત તલબ કરતે હો ઔર રિશ્તોંસે ડરતે રહો યાની ઉનકો જોડતે રહો, તોડો નહીં.

દૂસરી આયતમેં ઈર્શાદ હૈ. وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ

વ-આતિ ઝલ્કુર્બા હક્કહૂ.

યાની રિશ્તેદારકા જો હક નેકી ઔર સિલારહમીકા હૈ, વો અદા કરતે રહો. તીસરી જગહ ઈર્શાદ હૈ -

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ -

ઈન્નલ્લા-હ- યઅ્ મુરૂ બિલ્અદ્લિ વલ્એહ્સાન. યાની અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તૌહીદકા ઔર લા ઇલા હ ઈલ્લલ્લાહકી શહાદતકા હુકમ ફરમાતે હૈં ઔર લોગોંકે સાથ એહસાન કરનેકા ઔર ઉનસે દરગુઝર કરનેકા હુકમ ફરમાતે હૈં. ઔર રિશ્તેદારોંકો દેનેકા યાની સિલારહમીકા હુકમ ફરમાતે હૈં. તીન ચીઝોંકા હુકમ ફરમાને કે બાદ તીન ચીઝોંસે મના કિયા હૈ. ફહશસે યાની ગુનાહસે ઔર મુન્કરસે યાની એસી બાતસે, જિસકી શરીઅતમેં ઔર સુન્નતમેં અસલ ન હો ઔર ઝુલ્મસે યાની લોગોં પર તઅલ્લીસે ફિર, ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા ઇન ચીઝોંકી તો તુમકો નસીહત ફરમાતે હૈં તા'કે તુમ નસીહત કુબૂલ કરો.

હઝરત ઉસ્માન બિન મઝઊન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.)સે મુઝે મુહબ્બત થી ઔર ઉસીકી શરમમેં મુસલમાન હુઆ થા કે હુઝૂર (સલ્લ.) મુઝસે

મુસલમાન હોનેકો ફરમાતે થે, ઇસ વજહસે મુસલમાન હો ગયા, લેકિન ઇસ્લામ મેરે દિલમેં ન જમા થા. એક મર્તબા મૈં હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ બૈઠા હુઆ કુછ બાતેં કર રહા થા કે મુઝસે બાતેં કરતે- કરતે હુઝૂર (સલ્લ.) કિસી દૂસરી તરફ એસે મુતવજ્જહ હો ગએ જૈસે કિસી ઓરસે બાતેં કર રહે હોં. થોડી દેરમેં ફિર મેરી તરફ મુતવજ્જહ હુએ ઓર ઈર્શાદ ફરમાયા કે હઝરત જિબ્રઈલ અમીન (અલૈહિસ્સલામ) આએ થે ઓર યે આયતે શરીફા ઇન્નલ્લાહ યઅ્મુરૂ બિલ અદ્‌લિ. આખિર તક નાઝિલ હુઈ. મુઝે ઇસ મઝમૂનસે બહોત મસર્રત હુઈ ઓર ઇસ્લામ મેરે દિલમેં જમ ગયા. મૈં વહાંસે ઉઠકર હુઝૂર (સલ્લ.)કે ચચા અબૂ તાલિબકે પાસ ગયા, (જો મુસલમાન ન થે) ઉનસે જાકર મૈંને કહા કે મૈં તુમ્હારે ભતીજે કે પાસ થા. ઉન પર ઇસ વક્ત યે આયત નાઝિલ હુઈ. વો કેહને લગે કે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇત્તિબાઅ કરો, ફલાહકો પહોંચોગે. ખુદાકી કસમ ! વો અપની નુબૂવ્વતકે દા'વેમેં સચ્ચે હોં યા ઝૂઠે, લેકિન તુમ્હેં તો અચ્છી આદતોંકી હી તા'લીમ ઓર કરીમાના અખ્લાક સિખાતે હૈં. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

યે એસે શખ્સકી નસીહત હે, જો ખુદ મુસલમાન ભી નહીં, મગર વો ભી ઈસકા ઈકરાર કરતે હૈં કે નુબૂવતકા દા'વા સચ્ચા હો યા ઝૂઠા, લેકિન ઇસ્લામકી તા'લીમ બેહતરીન તા'લીમ હે, વો કરીમાના અખ્લાક સિખાતી હૈં, મગર અફસોસ કે આજ હમ મુસલમાનોં હી કે અખ્લાક સબસે ઝિયાદા ગિરે હુએ હૈં.

(۳) وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُّؤْتُوْٓا أُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَ
الْمُهٰجِرِيْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۖ وَلْيَعْفُوْا وَلْيَصْفَحُوْا ۗ أَلَا تُحِبُّوْنَ أَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ۗ وَ
اللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ○ (نور ع ۳)

ફાયદા યે આયતે શરીફા ઓર ઇસકા તર્જુમા પેહલી ફસ્લકી નં. ૧૮ પર ગુઝર ચુકા હે, મુઝે ઇસકે ઇઆદેસે ઇસ પર તંબીહ કરના મક્સૂદ હે કે હમ લોગ અપને ઉન અખ્લાકકે મા'મૂલાત પર ભી ગોર કરેં ઓર હક તઆલા શાનુહૂકી ઇસ તર્ગીબ પર ભી. કિતના સખ્ત ઓર અહમ વાકિઆ હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી બીવી સારે મુસલમાનોંકી માં, ઉન પર ઓલાદકી તરફસે બે-બુનિયાદ તોહમત લગાઇ જાએ ઓર ઉસકો ફેલાનેવાલે વો કરીબી રિશ્તેદાર હોં, જિનકા ગુઝર ઓકાત ભી ઉનકે બાપહીકી ઇઆનત પર હો, ઇસપર બાપ યાની હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કો જિસ કદર ભી રંજ ઓર સદમા હો, વો ઝાહિર હે, ઇસપર ભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે તર્ગીબ કે મા'ફ કરે ઓર દરગુઝર કરેં ઓર હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદી.) કી તરફ યે અમલ કે જિતના પેહલે ખર્ચ કરતે થે, ઉસમેં ઇઝાફા ફરમાયા જૈસા કે પેહલે ગુઝર ચુકા. ક્યા હમ ભી અપને રિશ્તેદારોંકે સાથ એસા મા'મલા

કર સકતે હૈં કે કોઈ હમ પર ઈલ્ઝામ રખ્ખે, હમારે ઘરવાલોંકો એસી સખ્ત ચીઝોંકે સાથ મુત્તહિમ કરે ઓર ફિર હમ કુરઆન પાકકી ઈસ આયતે શરીફાકો તિલાવત કરેં ઓર ઉસ રિશ્તેદારકી કરાબત પર નિગાહ રખતે હુએ કિસી કિસ્મકી ઈઆનત ઉનકી ગવારા કર લેં. હાશા વ કલ્લા ! ઉમ્ર ભરકી ઉસીસે નહીં ઉસકી ઔલાદસે ભી દુશ્મની બંધ જાએગી, બલ્કે જો દૂસરે રિશ્તેદાર ઉસસે તઅલ્લુક રખ્ખેંગે, ઉનકા ભી બાઈકાટ કર દેંગે ઓર જિસ કિસી તકરીબમેં વો શરીક હોંગે, મજાલ હે કે હમ ઉસમેં શિર્કત કર લેં. ક્યોં, ફકત, ઈસલિએ કે યે લોગ એસે શખ્સકી તકરીબમેં યા દઅવતમેં શરીક હો ગએ, જિસને હમેં ગાલી દે દી, હમારી આબરૂ ગિરા દી, હમારી બહૂ-બેટી પર તોહમત લગા દી, ચાહે યે લોગ ઉસ ગાલી દેનેવાલે કે ફેલસે કિતને હી નારાઝ હોં, મગર ઉસકી તકરીબમેં શિર્કત કે જુર્મમેં ઉનસે ભી હમારા કતા તઅલ્લુક હે. અલ્લાહ તઆલાકા પાક ઈર્શાદ યે હે કે હમ ખુદ ભી ઉસકી ઈઆનતસે હાથ ન રોકેં ઓર હમારા અમલ યે હે કે કોઈ દૂસરા ભી ઉસકી દઅવત કર દે, તો હમ ઉસ દૂસરેસે ભી તઅલ્લુકાત મુન્કતા કર દેં, લેકિન જિનકે દિલમેં હકીકી ઈમાન હે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી અઝમત ઉનમેં રાસિખ હેં, ઉસકે પાક ઈર્શાદકી ઉનકો વુકઅત હે, ઉન્હોંને ઉસપર અમલ કરકે દિખા દિયા કે ઈતાઅત કરના ઈસકો કેહતે હૈં, મુતીઅ એસે હોતે હૈં. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને આલીશાનકે મુવાફિક ઉનપર રહમતેં નાઝિલ ફરમાએ ઓર ઉનકી શાનકે મુવાફિક ઉનકે દરજાત બુલંદ ફરમાએ, આખિર યેભી જઝબાત રખતે થે, ગૈરત હમીયત રખતે થે, ઉનકે સીનોંમેં દિલ ઓર ઉસમેં જઝબાત ભી થે, લેકિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રિઝાકે સામને કૈસા દિલ ઓર કહાંકે જઝબાત, કૈસી ગૈરત ઓર કહાંકી બદનામી, અલ્લાહકી રિઝાકે મુકાબલેમેં સબ ચીઝ ફના થી.

(٣) وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ
إِحْسَانًا ۖ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ
كُرْهًا ۖ وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا ۚ
حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ
سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ
وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ
لِي فِي ذُرِّيَّتِي ۖ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ۝ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ

[redacted] ઓર હમને ઈન્સાનકો અપને માં-બાપ કે સાથ નેક સુલૂક કરનેકા હુકમ દિયા, (બિલ ખુસૂસ માંકે સાથ એહસાનકા ઓર ભી ઝિયાદા, ક્યોંકે) ઉસકી માંને બડી મશકકત કે સાથ ઉસકો પેટમેં રખ્ખા ઓર બડી મશક્કતસે ઉનકો જના ઓર ઉસકો પેટમેં રખને ઓર દૂધ છુડાનેમેં (અક્સર કમસે કમ) તીસ મહીને હો જાતે હૈં. (કિતની તવીલ મશક્કત હે) યહાંતક જબ બચ્ચા જવાન હોતા હે. (ઓર દાનાઈકા ઝમાના) ચાલીસ સાલકો

نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَن سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ ۖ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ○

(سورۃ احقاف ۲)

પહોંચતા હે તો (જો સઈદ હોતા હે વો) કેહતા હે, અય મેરે પરવરદિગાર! મુઝે ઈસ પર મુદાવમત દીજિએ કે મૈં ઉન નેઅમતોંકા શુક્ર અદા કરૂં જો આપને મુઝકો ઓર મેરે વાલિદૈનકો અતા ફરમાએં (ઓર ઈસકી તૌફીક દીજિએ કે) મૈં એસે નેક કામ કિયા કરૂં, જિનસે આપ રાઝી હો જાએં ઓર મેરી ઓલાદ મેંભી મેરે (નફાકે) લિએ સલાહિયત પૈદા ફરમાએં. મૈં (અપને સારે ગુનાહોં સે) તૌબા કરતા હૂં ઓર મૈં આપકે ફરમાંબરદારોં મેંસે હૂં. (આગે હક તઆલા શાનુહૂ ઈન લોગોં કે મુતઅલ્લિક ફરમાતે હૈં કે યેહી લોગ હૈં જિનકે નેક કામોંકો હમ કુબૂલ કર લેંગે ઓર ઉનકી બુરાઈયોંસે દરગુઝર કરેંગે ઈસ તરહ પર કે યે જન્નતવાલોં મેંસે હોંગે, યે ઈસ વાઅદેકી વજહ સે હે, જિસકા ઉનસે ઈસ દુનિયામેં વાઅદા કિયા જાતા થા કે નેક આ'માલકા સિલા જન્નત-હે. - સૂરએ અહકાફ, રૂકુઅ-૨

ફાયદા - હક તઆલા શાનુહૂને એહલે કરાબત ઓર વાલિદૈનકે બારેમેં બાર-બાર તા'કીદ ફરમાઈ જૈસા કે પેહલી આયતે શરીફા કે ઝેલ મેંભી ગુઝર ચૂકા ઈસ આયતે શરીફામેં ખાસ તૌરસે વાલિદૈનકે બારેમેં એહસાનકી ખુસૂસી તા'કીદ ફરમાઈ કે હમને વાલિદૈનકે સાથ ભલાઈકા હુકમ દિયા હે. યે મઝમૂન ઈસી ઉન્વાનસે કે હમને વાલિદૈનકે સાથ ભલાઈકા હુકમ દિયા, તીન જગહ કુરઆન પાકમેં વારિદ હે - પેહલી જગહ સૂરએ અન્કબૂત, રૂકૂઅ-૧ મેં, ફિર સૂરએ લુકમાન, રૂકૂઅ-૨ મેં, તીસરી મર્તબા યહાં જિસ્સે બહોત ઝિયાદા તા'કીદ મા'લૂમ હોતી હે.

સાહિબે ખાઝિન (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે યે આયતે શરીફા હઝરત અબૂબકર (રદી.) કી શાનમેં નાઝિલ હુઈ કે ઈબ્તિદાઅન ઉનકી રિફાકત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સાથ શામકે સફરમેં હુઈ થી, જબકે ઉનકી ઉમ્ર ૧૮ સાલકી થી ઓર હુઝૂર (સલ્લ.)કી ઉમ્ર શરીફ ૨૦ સાલકી થી. ઈસ સફરમેં રાસ્તેમેં એક બેરીકે દરખ્તકે પાસ ઈન દોનોં હઝરાતકા કિયામ હુઆ. હઝરત અબૂબકર (રદી.) વહાં એક રાહિબ થા, ઉસ્સે મિલને તશરીફ લે ગએ ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) દરખ્તકે સાએમેં તશરીફ ફરમા રહે. ઉસ રાહિબને હઝરત અબૂબકર (રદી.) સે પૂછા કે યે શખ્સ જો દરખ્તકે નીચે હૈં, કૌન હૈં ? આપને ફરમાયા, મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ ! રાહિબને કહા, ખુદાકી કસમ ! યે નબી હૈં. હઝરત ઈસા (અલા નબીયિના વ અલૈહિસસલાતુ વસ્સલામુ) કે બાદસે ઈસ દરખ્ત કે નીચે કોઈ નહીં બેઠા. યેહી નબી-એ-આખિરૂઝઝમાં હૈં. જબ હુઝૂર (સલ્લ.)કી ઉમ્ર

શરીફ ચાલીસ સાલકી હુઈ ઓર આપકો નુબૂવત મિલી તો હઝરત અબૂબકર (રદી.) મુસલમાન હુએ ઓર દો સાલ બાદ જબ આપકી ઉમ્ર શરીફ ચાલીસ સાલકી હુઈ તો યે દુઆ કે 'રબ્બિ ઔઝિઅની' કે મુઝે તૌફીક દીજિએ કે મૈં ઉસ ને'અમતકા શુક્ર અદા કરું જો મુઝપર ઓર મેરે વાલિદૈન પર હુઈ.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) ફરમાતે હૈં કે યે ફઝીલત મુહાઝિરીનમેં ઓર કિસીકો હાસિલ નહીં હુઈ હે કે ઉસકે માં-બાપ દોનોં મુસલમાન હુએ હોં ઓર દૂસરી દુઆ ઔલાદ કે મુતઅલ્લિક સલાહિયતકી ફરમાઈ, જિસકા સમરા યે હે કે આપકી ઔલાદ ભી મુસલમાન હુઈ. (ખાઝિન)

સબસે પેહલી આયત સૂરએ અન્કબૂત વાલી ઓર ભી ઝિયાદા સખ્ત હે કે ઉસમેં ઉન વાલિદૈન કે સાથ ભલાઈકા હુક્મ હે જો કાફિર હોં ઓર જબ કાફિર વાલિદૈન કે સાથ ભી હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે અચ્છા બરતાવ ઓર ભલાઈ કરનેકા હુક્મ હે તો મુસલમાન વાલિદૈન કે સાથ ભલાઈ ઓર એહસાનકી તા'કીદ બતરીકે ઔલા.

હઝરત સઆદ બિન અબી વક્કાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ મૈં મુસલમાન હુઆ તો મેરી માંને યે અહદ કર લિયા કે મૈં ન ખાના ખાઉંગી, ન પાની પિવૂંગી, જબ તકકે તૂ મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે દીનસે ન ફિરેગા. ઉસને ખાના-પીના છોડ દિયા હત્તાકે ઝબરદસ્તી ઉસકે મુંહમેં ડાલા જાતા થા. ઈસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ. (દુર્રે મન્સુર)

ઈબરતકા મકામ હે કે એસી સખ્ત હાલત મેંભી અલ્લાહ પાકકા ઈર્શાદ હે કે, હમને આદમીકો અપને વાલિદૈનકે સાથ ભલાઈકા હુક્મ દિયા હે, અલબત્તા અગર વો મુશ્રિક બનાનેકી કોશિશ કરેં, તો ઉસમેં ઈતાઅત નહીં હે.

હઝરત હસન (રદી.) સે કિસીને પૂછા કે વાલિદૈન કે સાથ નેકી કરનેકી ક્યા મિકદાર હે ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે જો કુછ તેરી મિલ્કમેં હે, ઉનપર ખર્ચ કરે ઓર જો યે હુક્મ કરેં, ઉસકી ઈતાઅત કરે બજુઝ ઈસકે કે વો કિસી ગુનાહકા હુક્મ કરેં કે ઉસમેં ઈતાઅત નહીં હૈં.

યે થી ઈસ્લામકી તા'લીમ, મુસલમાનોંકા અમલ કે મુશ્રિક વાલિદૈન અગર ઔલાદકો મુશ્રિક બનાનેકી કોશિશ ભી કરેં તબ ભી ઉનકે સાથ ભલાઈકા હુક્મ હે, અલબત્તા શિર્ક કરનેમેં ઉનકી ઈતાઅત ઓર ફરમાંબરદારી નહીં, ઈસલિએ કે યે ખાલિકકા હક હે, વાલિદનકા હક ખ્વાહ કિતના હી ક્યોં ન હો જાએ, માલિકકે હકકે મુકાબલેમેં કિસીકા હક નહીં હે. લા તા અ ત લિલ મખ્લૂકિ ફી મઅ્સિયતિલ ખાલિકિ. (ખાલિકકી નાફરમાનીમેં મખ્લૂકકી કોઈ ઈતાઅત નહીં,) લેકિન ઉનકે ઈસ હુક્મ ઓર ઔલાદકી મુશ્રિક બનાનેકી કોશિશ પર ભી ઉનકે સાથ એહસાનકા, ભલાઈકા હુક્મ હે.

એક ઓર હદીસમેં સૂરએ લુકમાનવાલી આયત કે મુતઅલ્લિક વારિદ હુઆ હે કે યે હઝરત સઅ્દ (રદી.) કે વાકિએમેં નાઝિલ હુઈ. ઉસ હદીસમેં હે, હઝરત સઅ્દ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈં અપની વાલિદાકે સાથ બહોત સુલૂક કિયા કરતા થા. જબ મૈં મુસલમાન હો ગયા તો મેરી વાલિદાને કહા, સઅ્દ યે કયા કિયા ? યા તો ઈસ દીનકો છોડ દે, વરના મૈં ખાના-પીના છોડ દૂંગી, યહાં તકકે મર જાઉંગી. હમેશા તેરે લિએ યે તા'નકી ચીઝ રહેગી, લોગ તુઝે અપની માંકા કાતિલ કહેંગે. મૈંને ઉનસે કહા કે ઐસા ન કર, મૈં અપના દીન તો છોડ નહીં સકતા, ઉસને એક દિન બિલકુલ ન ખાયા, ન પીયા, દૂસરા દિન ભી ઈસી હાલમેં ગુઝર ગયા, તો મૈંને ઉસસે કહા કે અગર તુમ્હારી સો જાનેં હોં ઓર એક-એક કરકે સબ ખત્મ હો જાએં, તબ ભી દીન તો નહીં છોડ સકતા. જબ ઉસને યે પુખ્તગી દેખી તો ખાના-પીના શુરૂ કર દિયા. (દુર્રે મન્સુર)

ઈસ આયતે શરીફામેં વાલિદૈનકે સાથ નેક સુલૂકકા હુકમ હે. ફકીહ અબુલ્લૈસ ફરમાતે હૈં કે અગર હક તઆલા શાનુહૂ વાલિદૈન કે હકકા હુકમ ન ભી ફરમાતે તબ ભી અકલસે યે બાત સમઝમેં આતી હૈં કે ઉનકા હક બહોત ઝરૂરી ઓર અહમ હે, ચ-જાએકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપની સબ કિતાબોં, તૌરાત, ઈંજીલ, ઝબૂર, કુરઆન શરીફમેં ઉનકે હકકા હુકમ ફરમાયા, તમામ અંબિયા-એ-કિરામકો ઉનકે હકકે બારેમેં વહી ભેજી ઓર તા'કીદ ફરમાઈ, અપની રિઝાકો વાલિદૈનકી રિઝાકે સાથ વાબિસ્તા કિયા ઓર ઉનકી નારાઝી પર અપની નારાઝી મુરત્તબ ફરમાઈ. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

યે તીન આયાત હુસ્ને સુલૂકકે મુતઅલ્લિક થીં, ઈસકે બાદ સિર્ફ તીન આયાત બદ-સુલૂકી પર તંબીહ કે મુતઅલ્લિક ભી ઝિકર કરતા હૂં.

(۱) وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفٰسِقِيْنَ ۝ الَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِى الْاَرْضِ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝

(بقرہ ع ۳)

આયત-૧ ઓર નહીં ગુમરાહ કરતે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઈસ મિસાલસે (જિસકા પેહલી આયતમેં ઝિકર હુઆ) મગર એસે ફાસિક લોગોંકો જો તોડતે રેહતે હૈં ઉસ મુઆહેદેકો જો અલ્લાહસે કર ચૂકે થે, ઈસ મુઆહેદેકી પુખ્તગી કે બાદ ઓર કતા કરતે રેહતે હૈં ઉન તઅલ્લુકાતકો, જિનકે વાબિસ્તા રખનેકા અલ્લાહ તઆલાને હુકમ દિયા થા ઓર ફસાદ કરતે રેહતે હૈં ઝમીનમેં, યેહી લોગ હૈં પૂરે ખસારેવાલે.(સૂરએ બકર, રૂકુઅ-૩)

[illegible] જૈસા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને કુરઆન પાકમેં કઈ જગહ સિલારહમી બિલ્ખુસૂસ વાલિદૈનકે હુકૂકકી રિયાયતકા હુકમ ઓર તર્ગીબ ફરમાઇ જૈસાકે ઉપર ગુઝરા, ઈસી તરહસે બહોત-સી જગહ અપને પાક કલામમેં કતા- રહમી, બિલખુસૂસ વાલિદૈનકે સાથ બદ- સુલૂકી પર તંબીહ ભી ફરમાઇ. પેહલેકી તરહસે ઈનમેંસે ભી ચંદ આયાતકા હવાલા લિખતા હું, દોસ્તો ! ગૌર કરો, અલ્લાહકે પાક કલામમેં જબ બાર-બાર ઈસ પર તંબીહ હૈ તો ઉસકો સોચો ઓર ઈબરત હાસિલ કરો. અલ્લાહકા પાક ઈર્શાદ હૈ -

وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْ تَسَآءَلُوْنَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَ (نساء ۱)

વત્તકુલ્લાહલ્લઝી તસા- અલૂં ન- બિહી વલ્અર્હામ. સૂરએ નિસા રૂકૂઅ-૧

وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ مِّنْ اِمْلَاقٍ (انعام ۱۹)

વ-લા-તક્તુલૂ ઔ લા દ- કુમ્ મિન્ઈમ્લાક. સૂરએ અન્આમ રૂકૂઅ-૧૯

وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ (بنی اسرائیل ۴)

વ-લા- તક્તુલૂ ઔલાદ કુમ્ ખશ્ય ત- ઈમ્લાક. સૂરએ બની ઈસરાઈલ રૂકૂઅ-૪

وَالَّذِيْ قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَّكُمَآ (احقاف ۲)

વલ્લઝી કાલ- લિવાલિદૈહિ. સૂરએ અહકાફ રૂકૂઅ-૨

اَنْ تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوْٓا اَرْحَامَكُمْ (محمد ۳)

અન્ તુફસિદૂ ફિલ્અર્ઝિ વ-તુકત્તિઊ અર્હા મ- કુમ્. સૂરએ મુહમ્મદ રૂકૂઅ-૩

હઝરત મુહમ્મદ બાકર (રહ.)કો ઉનકે વાલિદને જો ખાસ તૌરસે એહતિમામસે વસીયત ફરમાઇ હૈ જો પેહલી ફસ્લકી અહાદીસકે સિલસિલેમેં ન. ૨૩ પર ભી ગુઝર ચૂકી હૈ, વો બહોત તજુર્બેકી બાત હૈ. વો ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે મુઝે મેરે વાલિદ (હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબિદીન (રહ.)) ને વસીયત ફરમાઇ હૈ કે પાંચ કિસ્મકે આદમિયોંકે પાસ ન ફટકિયો, ઉનસે બાત ન કીજિયો, હત્તાકે રાસ્તા ચલતે હુએ ઈત્તિફાકન ભી ઉનકે સાથ ન ચલના -

૧. અવ્વલ ફાસિક શખ્સ કે વો એક લુકમેકે બદલેમેં તુઝકો બેચ દેગા, બલ્કે એક લુકમાસે કમમેં ભી. મૈંને પૂછા કે એક લુકમેસે કમમેં કિસ તરહ બેચેગા ? ફરમાને લગે કે મહઝ લુકમેકી ઉમ્મીદ પર તુઝકો બેચ દેગા ઓર વો લુકમા ઉસકો મયસ્સર ભી ન હોગા.

૨. દૂસરે બખીલ કે વો તેરી સખ્ત એહિતયાજ કે વકત ભી તેરેસે કિનારા કશ હો જાએગા.

૩. તીસરે ઝૂઠા શખ્સ કે વો બાલૂ (ધોખા)કી તરહસે તુઝે ધોખેમેં રખ્ખેગા, જો ચીઝ દૂર હોગી, ઉસકો કરીબ બતાએગા, જો કરીબ હોગી, ઉસકો દૂર ઝાહિર કરેગા.

૪. ચૌથે બેવકૂફકે પાસ ન જાના કે વો તુઝે નફા પહોંચાનેકા ઈરાદા કરેગા, તબ ભી અપની હિમાકતસે નુકસાન પહોંચા દેગા. મસલ મશહૂર હે કે દાના દુશ્મન નાદાન દોસ્તસે બેહતર હે.

૫. પાંચવેં કતારહમી કરનેવાલે કે પાસ ન જાઈઓ કે મૈંને કુરઆન પાકમેં તીન જગહ ઉસપર અલ્લાહકી લા'નત પાઈ હે. (રોઝ)

(۲) وَالَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ ۙ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ الدَّارِ ۝ (رعد ع ۳)

આયત-૨ ઓર જો લોગ અલ્લાહ તઆલાકે મુઆહેદેકો ઉસકી પુખ્તગીકે બાદ તોડતે હૈં ઓર અલ્લાહ તઆલાને જિન તઅલ્લુકાતકે જોડનેકા હુકમ ફરમાયા, ઉનકો તોડતે હૈં ઓર દુનિયામેં ફસાદ કરતે હૈં, યેહી લોગ હૈં, જિનપર લા'નત હે ઓર ઉનકે લિએ ઉસ જહાંમેં ખરાબી હે. - સૂરએ રઅદ, રૂકૂઅ-૩

ફાયદા - હઝરત કતાદાસે નકલ કિયા ગયા કે ઈસ્સે બહોત એહતિરાજ કરો કે અહદ કરકે તોડ દો, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસકો બહોત ના-પસંદ કિયા હે ઓર ૨૦ આયતોંસે ઝા'ઈદસે ઈસપર વઈદ ફરમાઈ હે, જો નસીહતકે તોરપર ઓર ખેરખ્વાહીકે તોરપર ઓર હુજ્જત કાયમ કરનેકે લિએ વારિદ હુઈ હૈં. મુઝે મા'લુમ નહીં કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અહદકે તોડને પર જિતની વઈદેં ફરમાઈ હૈં, ઉસ્સે ઝા'ઈદ કિસી ઓર ચીઝપર ફરમાઈ હોં, પસ જો શખ્સ અલ્લાહકે વાસ્તેસે અહદ કર લે, ઉસકો ઝરૂર પૂરા કરે.

હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ખુત્બેમેં ફરમાયા કે જો શખ્સ અમાનતકો અદા ન કરે, ઉસકા ઈમાન હી નહીં ઓર જો અહદકો પૂરા ન કરે, ઉસકા દીન નહીં.

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદી.) ઓર હઝરત ઉબાદા (રદી.) સે ભી યે મઝમૂન નકલ કિયા ગયા.

હઝરત મેમૂન બિન મહરાન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે તીન ચીઝેં એસી હૈં કે ઉનમેં કાફિર મુસલમાનમેં કોઈ તફરીક નહીં, સબકા હુકમ બરાબર હે.

૧. અવ્વલ જિસ્સે મુઆહેદા કિયા જાએ, ઉસકો પૂરા કિયા જાએ, ચાહે વો મુઆહેદા કાફિરસે કિયા હો યા મુસલમાન સે, ઈસલિએ કે અહદ હકીકતમેં અલ્લાહ તઆલાસે હૈ.

૨. દૂસરે જિસ્સે રિશ્તેકા તઅલ્લુક હો, ઉસકી સિલારહમી કી જાએ, ચાહે વો રિશ્તેદાર મુસલમાન હો યા કાફિર.

૩. તીસરે જો શખ્સ અમાનતેં રખવાએં ઉસકી અમાનત વાપસ કી જાએ, ચાહે અમાનત રખવાનેવાલા મુસલમાન હો યા કાફિર હો. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

કુરઆન પાકમેં બહોત-સી આયાતકે અલાવા એક જગહ ખાસ તૌરસે ઈસીકા હુકમ હૈ —

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ۝ (بنی اسرائیل ع ۴)

વ-ઔફૂ બિલ્અહ્દિ ઈન્નલ્અહ્દ કાન- મસઊલા.

– સૂરએ બની ઈસરાઈલ રૂકૂઅ ૪

'અહદકો પૂરા કિયા કરો, બેશક અહદકી બાઝપુર્સ હોગી.'

હઝરત કતાદા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જિન તઅલ્લુકાતકો જોડનેકા હુકમ ફરમાયા, ઉસ્સે રિશ્તેદારીયાં કરીબકી ઔર દૂરકી મુરાદ હૈં. (દુર્રે મન્સુર)

દૂસરી ચીઝ તઅલ્લુકાતકે તોડનેકે મુતઅલ્લિક ઈર્શાદ ફરમાઈ હૈ.

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ કરાબતકે તઅલ્લુકાતકો તોડનેવાલા હો, ઉસ્સે મેલ-ઝોલ પૈદા ન કીજિઓ કે મૈંને કુરઆન પાકમેં દો જગહ ઉન લોગોં પર લા'નત પાઈ હૈ, એક ઈસ આયતે શરીફામેં, દૂસરે સૂરએ મુહમ્મદમેં. (વહી)

સૂરએ મુહમ્મદકી આયતે શરીફાકા હવાલા કરીબ ગુઝર ચૂકા હૈ, જિસમેં કતારહમીકે બાદ ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ, યેહી લોગ હૈં જિન પર અલ્લાહને લા'નત કી હૈ. ફિર (ઉનકો અલ્લાહ તઆલાને અપને અહકામ સુનનેસે) બહરા કર દિયા ઔર (રાહે હક) દેખનેસે અંધા કર દિયા.

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ને દો જગહ લા'નતકા લફઝ ફરમાયા ઔર હઝરત ઝૈનુલ આબિદીન (રહ.) ને જૈસા કે અભી ગુઝરા, તીન જગહ ફરમાયા. ઈસકી વજહ શાયદ યે હો કે દો જગહ તો લા'નત હીકા લફઝ હૈ, સૂરએ રાઅદમેં ઔર તીસરી જગહ ઈનકો ગુમરાહ ઔર ખસારેવાલા ફરમાયા હૈ, જો લા'નત હી કે કરીબ હૈ, જૈસાકે ઈસ્સે પેહલે નમ્બર પર સૂરએ બકરઃ કી આયતમેં અભી ગુઝરા હૈ.

હઝરત સલમાન (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા પાક ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જિસ વક્ત કે કૌલ ઝાહિર હો જાએ ઔર અમલ

ખઝાનેમેં ચલા જાએ યાની તકરીરેં તો બહોત હોને લગેં, મઝામીન બહોત કસરતસે લિખ્ખે જાએં, લેકિન અમલ નદારદ હો જાએ, ગોયા મુકફલ રખ્ખા હુઆ હે ઓર ઝુબાની ઈત્તિફાક તો આપસમેં હો જાએં, લેકિન કુલૂબ મુખ્તલિફ હોં ઓર રિશ્તેદાર આપસમેં તઅલ્લુકાત તોડને લગેં, તો ઉસ વકતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉનકો અપની રહમતસે દૂર કર દેતે હૈં ઓર અંધા-બહરા કર દેતે હૈં.

હઝરત હસન (રદી.)સે ભી હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જબ લોગ ઉલૂમકો ઝાહિર કરેં ઓર અમલકો ઝા'એ કર દેં ઓર ઝૂબાનોંસે મુહબ્બત ઝાહિર કરેં ઓર દિલોંમેં બુગ્ઝ રખ્ખેં ઓર કતા રહમી કરને લગેં, તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસ વક્ત ઉનકો અપની રહમતસે દૂર કર દેતે હૈં ઓર અંધા-બહરા કર દેતે હૈં, (દુર્રે મન્સુર) કે ફિર ન સીધા રાસ્તા ઉનકો નઝર આતા હૈ, ન હક બાત ઉનકે કાનોંમેં પહોંચતી હૈ.

એક હદીસમેં આયા હે કે જન્નતકી ખુશ્બૂ ઈતની દૂર તક જાતી હે કે વો રાસ્તા પાંચ સૌ સાલમેં તય હો, વાલિદૈનકી ના-ફરમાની કરનેવાલા ઓર કતા રહમી કરનેવાલા જન્નતકી ખુશ્બૂ ભી નહીં સૂંઘ સકેગા. (એહયા)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉબઈ ઓફા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ અરફાકી શામકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ખિદમતમેં હલ્કેકે તૌર પર ચારોં તરફ બેઠે થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મજમેમેં કોઇ શખ્સ કતારહમી કરનેવાલા હો તો વો ઉઠ જાએ, હમારે પાસ ન બેઠે. સારે મજમેમેંસે સિર્ફ એક સાહબ ઉઠે, જો દૂર બેઠે હુએ થે ઓર ફિર થોડી દેરમેં વાપસ આકર બેઠ ગએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉનસે દર્યાફત ફરમાયા કે મેરે કેહને પર મજમેમેંસે સિર્ફ તુમ ઉઠે થે ઓર ફિર આકર બેઠ ગએ, યે ક્યા બાત હે ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ સુનકર મૈં અપની ખાલાકે પાસ ગયા થા ઓર ઉસને મુઝસે કતાતઅલ્લુક કર રખ્ખા થા. મેરે જાને પર ઉસને કહા કે તૂ ખિલાફે આદત કૈસે આ ગયા ? મૈંને ઉસ્સે આપકા ઈર્શાદે મુબારક સુનાયા. ઉસને મેરે લિએ દુઆ-એ- મગ્ફિરત કી. મૈંને ઉસકે લિએ દુઆ-એ-મગ્ફિરત કી. (ઓર આપસમેં સુલહ કરકે વાપસ હાઝિર હો ગયા) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, તુમને બહોત અચ્છા કિયા, બેઠ જાઓ, ઉસ કૌમ પર અલ્લાહકી રહમત નાઝિલ નહીં હોતી, જિસમેં કોઇ કતારહમી કરનેવાલા હો.

ફકીહ અબુલ્લેસ (રહ.) ને ઈસકો નકલ કિયા હે, લેકિન સાહિબે કંઝ (રહ.) ને ઉસકે એક રાવીકે મુતઅલ્લિક ઈબ્ને મુઈનસે કિઝબકી નિસ્બત નકલ કી હે. (કંઝ)

ફકીહ અબુલ્લેસ (રહ.) ફરમાતે હૈં, ઈસ કિસ્સેસે મા'લૂમ હુઆ કે કતારહમી ઈતના સખ્ત ગુનાહ હે કે ઉસકી વજહસે ઉસકે પાસ બેઠનેવાલે ભી અલ્લાહકી

રહમતસે મેહરૂમ હો જાતે હૈં, ઇસલિએ ઝરૂરી હે કે જો શખ્સ ઇસમેં મુબ્તલા હો, વો ઇસ્સે તોબા કરે ઓર સિલારહમીકા એહતિમામ કરે.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઇર્શાદ હે કે કોઇ નેકી જિસકા સવાબ બહોત જલ્દી મિલતા હો, સિલારહમીસે બઢકર નહીં હે. ઓર કોઇ ગુનાહ જિસકા વબાલ દુનિયામેં ઉસકે અલાવા મિલે, જો આખિરતમેં મિલેગા, કતારહમી ઓર ઝુલ્મસે બઢકર નહીં હે. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હે કે કતારહમીકા વબાલ આખેરતકે અલાવા દુનિયામેં ભી પહોંચતા હે ઓર આખેરતમેં બુરે ઠિકાનેકા તો ખુદ ઇસ આયતે શરીફા હીમેં ઝિકર હે.

ફકીહ અબુલ્લેસ (રહ.) ને એક અજબ કિસ્સા લિખ્ખા હે, વો ફરમાતે હૈં કે મક્કા મુકર્રમામેં એક નેક શખ્સ અમાનતદાર ખુરાસાનકે રેહનેવાલે થે. લોગ ઉનકે પાસ અપની અમાનતેં રખવાયા કરતે થે. એક શખ્સ ઉનકે પાસ દસ હઝાર અશરફિયાં અમાનત રખવાકર અપની કિસી ઝરૂરતસે સફરમેં ચલા ગયા. જબ વો સફરસે વાપસ આયા તો ઇન ખુરાસાનીકા ઇન્તિકાલ હો ચુકા થા. ઉનકે અહલ વ અયાલસે અપની અમાનતકા હાલ પૂછા. ઉન્હોંને લા-ઇલ્મી ઝાહિર કી. ઉનકો બડી ફિકર હુઇ કે બહોત બડી રકમ થી. ઉલમા-એ-મક્કા મુકર્રમાસે કે ઇત્તિફાકસે ઉસ વક્ત એક મજમા ઉનકા મૌજૂદ થા, મસઅલા પૂછા કે મુઝે ક્યા કરના ચાહિએ. ઉન્હોંને કહા કે વો આદમી તો બડા નેક થા, હમારે ખ્યાલમેં જન્નતી આદમી થા. તૂ એક તર્કીબ કર. જબ આધી યા તિહાઇ રાત ગુઝર જાએ તો ઝમઝમકે કુએં પર જાકર ઉસકા નામ લેકર પુકારકે ઉસ્સે દર્યાફ્ત કર. ઉસને તીન દિન તક એસા હી કિયા. વહાંસે કોઇ જવાબ ન મિલા. ઉસને ફિર જાકર ઉલમાસે તઝિકરા કિયા. ઉન્હોંને ઇન્ના લિલ્લાહ પઢ્હા ઓર કહા કે હમેં તો યે ડર હુઆ કે વો શાયદ જન્નતી ન હો, તૂ ફલાં જગહ જા, વહાં એક વાદી હે, જિસકા નામ બરહૂત હે, ઉસમેં એક કુવાં હે, ઉસ કુએં પર આવાઝ દે. ઉસને એસા હી કિયા. વહાંસે પેહલી હી આવાઝમેં જવાબ મિલા કે તેરા માલ વેસા હી મેહફૂઝ રખ્ખા હે. મુઝે અપની ઔલાદ પર ઇત્મીનાન ન હુઆ, ઇસલિએ મૈંને ફલાં જગહ મકાનકે અન્દર ઉસકો ગાડ દિયા હે. મેરે લડકેસે કેહ દે કે તુઝે ઉસ જગહ પહોંચા દે. વહાંસે ઝમીન ખોદકર ઉસકો નિકાલ લે. ચુનાંચે ઉસને એસા હી કિયા ઓર માલ મિલ ગયા. ઉસ શખ્સને વહાં બહોત તાઅજ્જુબસે ઉસ્સે યેભી દર્યાફ્ત કિયા કે તૂ તો બહોત નેક આદમી થા, તૂ યહાં ક્યોં પહોંચ ગયા ? કુએંસે આવાઝ આઇ કે ખુરાસાનમેં મેરે કુછ રિશ્તેદાર થે, જિનસે મૈંને કતાતઅલ્લુક કર રખ્ખા થા. ઇસી હાલમેં મેરી મૌત આ ગઇ. ઉસકી ગિરફતમેં મૈં યહાં પકડા હુઆ હૂં. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

હઝરત અલી (રદી.)સે નકલ કિયા ગયા કે સબસે બેહતરીન વાદી તમામ

વાદિયોંમેં મક્કા મુકર્રમાકી વાદી હે ઔર હિન્દુસ્તાનકી વો વાદી, જહાં હઝરત આદમ (અલૈહિસ્સલામ) જન્નતસે ઉતરે થે, ઉસી જગહ ઉન ખુશ્બૂઓંમેં કસરત હે, જિનકો લોગ ઈસ્તેમાલ કરતે હૈં ઔર બદતરીન વાદી અહકાફ હે ઔર વાદી હઝરમૌત જિસકો બરહૂત કેહતે હૈં ઔર સબસે બેહતરીન કુવાં દુનિયામેં ઝમઝમકા હે ઔર બદતરીન કુવાં બરહૂતકા હે, જિસમેં કુફ્ફારકી રૂહેં જમા હોતી હૈં. (દુર્રે મન્સુર) ઈન રૂહોંકા કિસી વક્ત ઈન મવાકેમેં હોના શરઈ હુજ્જત નહીં હે, કશ્ફી ઉમૂરસે તઅલ્લુક રખતા હે, જો હક તઆલા શાનુહૂ જિસ પર ચાહે કિસી વકત મુન્કશફ કરવા દેતે હૈં, લેકિન કશ્ફે શરઈ હુજજત નહીં હે.

(٣) اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلٰهُمَا فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ وَّلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيْمًا ۝ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيٰنِيْ صَغِيْرًا ۝ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِيْ نُفُوْسِكُمْ ۚ اِنْ تَكُوْنُوْا صٰلِحِيْنَ فَاِنَّهٗ كَانَ لِلْاَوَّابِيْنَ غَفُوْرًا

આયત-૩ અગર વો (યાની માં-બાપ) તેરે સામને (યાની તેરી ઝિન્દગી મેં) બુઢાપેકો પહોંચ જાએં, ચાહે એક ઉનમેંસે પહોંચે યા દોનોં (ઔર બુઢાપેકી બા'ઝ બાતેં જવાનોંકો ગરાં હોને લગતી હૈં ઔર ઈસ વજહસે ઉનકી કોઈ બાત તુઝે ગરાં હોને લગે,) તબ ભી ન ઉનસે કભી 'હુહં' ભી મત કરના ઔર ન ઉનસે ઝિડકકર બોલના, ઉનસે ખૂબ અદબસે બાત કરના ઔર ઉનકે સામને શફકકતસે, ઈન્કિસારીકે સાથ ઝૂકે રેહના ઔર યું દુઆ કરતે રેહના કે અય હમારે પરવર દિગાર ! તૂ ઈન પર રહમત કર જૈસાકે ઈન્હોંને બચપનમેં મુઝે પાલા હે (ઔર સિર્ફ ઝાહિરદારી હી નહીં, બલ્કે દિલસે ઉનકા એહતિરામ કરના) તુમ્હારા રબ તુમ્હારે દિલકી બાતકો ખૂબ જાનતા હે, અગર તુમ સઆદતમંદ હો (ઔર ગલતીસે કોઈ બાત ખિલાફે અદબ સરઝદ હો જાએ ઔર તુમ તોબા કર લો) તો વો તોબા કરને વાલોંકી ખતાએં બડી કસરતસે મા'ફ કરનેવાલા હે.

સૂરએ બની ઈસરાઈલ રૂકૂઅ-૩

ફાયદા- હઝરત મુજાહિદ (રહ.)સે ઈસકી તફસીરમેં નકલ કિયા ગયા કે અગર વો બૂઢે હો જાએં ઔર તુમ્હેં ઉનકા પેશાબ-પાખાના ધોના પડ જાએ,

તો કભી ઉફ ભી ન કરો, જૈસાકે વો બચપનમેં તુમ્હારા પેશાબ-પાખાના ધોતે રહે હૈં.

હઝરત અલી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અગર બે-અદબીમેં ઉફ કેહનેસે કોઇ અદના દરજા હોતા તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો ભી હરામ ફરમા દેતે.

હઝરત હસન (રદી.)સે કિસી ને પૂછા કે ના-ફરમાનીકી મિકદાર ક્યા હે ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે અપને માલસે ઉનકો મેહરૂમ રખ્ખે ઓર મિલના છોડ દે, ઉનકી તરફ તેઝ નિગાહસે દેખે.

હઝરત હસન (રદી.)સે કિસીને પૂછા કે ઉનસે 'કૌલે કરીમ'કા ક્યા મતલબ હે ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઉનકો 'અમ્માં-અબ્બા' કર કે ખિતાબ કરે, ઉનકા નામ ન લે.

હઝરત ઝુબેર બિન મુહમ્મદ (રદી.)સે ઇસકી તફસીરમેં નકલ કિયા ગયા કે જબ વો પુકારેં તો 'હાઝિર હું, હાઝિર હું'સે જવાબ દે.

હઝરત કતાદા (રદી.)સે નકલ કિયા ગયા કે નરમીસે બાત કરે.

હઝરત સઇદ બિન મુસય્યિબ (રદી.)સે કિસીને અર્ઝ કિયા કે કુરઆન પાકમેં હુસ્ને સુલૂકકા હુકમ તો બહોત જગહ હે ઓર મેં ઉસકો સમઝ ગયા, લેકિન 'કૌલે કરીમ'કા મતલબ સમઝમેં નહીં આયા, તો ઉન્હોંને ફરમાયા જૈસા કે બહોત સખ્ત મુજરિમ ગુલામ સખ્ત મિજાઝ આકાસે બાત કરતા હે.

હઝરત આઇશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં એક શખ્સ હાઝિર હુએ, ઉનકે સાથ એક બળે મિયાં ભી થે. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉનસે પૂછા કે યે કૌન હૈં ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે યે મેરે વાલિદ હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઉનસે આગે ન ચલના, ઉનસે પેહલે ન બૈઠના, ઉનકા નામ લેકર ન પુકારના ઓર ઉનકો બુરા ન કેહના.

હઝરત ઉર્વહ (રદી.)સે કિસીને પૂછા કે કુરઆન પાકમેં ઉનકે સામને ઝૂકનેકા હુકમ ફરમાયા હે, ઇસકા ક્યા મતલબ હે ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે અગર વો કોઇ બાત તેરી ના-ગવારીકી કહેં તો તિરછી નિગાહસે ઉનકો મત દેખ કે આદમીકી ના-ગવારી અવ્વલ ઉસકી આંખસે હી પેહચાની જાતી હે.

હઝરત આઇશા (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે નકલ કરતી હૈં કે જિસને અપને બાપકી તરફ તેઝ નિગાહ કરકે દેખા, વો ફરમાંબરદાર નહીં હે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફત કિયા કે અલ્લાહકે નઝદીક સબસે ઝિયાદા પસંદીદા અમલ ક્યા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે નમાઝકા અપને વક્ત પર પઢના. મૈંને અર્ઝ કિયા કે ઇસકે બાદ કૌન-સા અમલ હે ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, વાલિદૈનકે સાથ અચ્છા સુલૂક

કરના. મૈંને અર્ઝ કિયા, ઈસકે બાદ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જિહાદ.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હૈ કે અલ્લાહકી રિઝા વાલિદકી રિઝામેં હૈ ઔર અલ્લાહકી નારાઝી વાલિદકી નારાઝીમેં હૈ. (દુર્રે મન્સુર)

સાહિબે મઝાહિર (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે માં-બાપ કે હુકૂકમેં હૈ કે ઐસી તવાઝો ઔર તમલ્લુક કરે ઔર અદા-એ-ખિદમત કરે કે વો રાઝી હો જાએં, જાઈઝ કામોંમેં ઉનકી ઈતાઅત કરે, બે-અદબી ન કરે, તકબ્બુરસે પેશ ન આએ, અગરચે વો કાફિર હી હોં, અપની આવાઝકો ઉનકી આવાઝસે બુલંદ ન કરે, ઉનકો નામ લેકર ન પુકારે, કિસી કામમેં ઉનસે પેહલ ન કરે, અમ્ર બિલ્ મારુફ, નહ્ય અનિલ મુન્કરમેં નરમી કરે. એક બાર કહે, અગર વો કુબૂલ ન કરેં તો ખુદ સુલૂક કરતા રહે ઔર ઉનકે લિએ દુઆ વ ઈસ્તગફાર કરતા રહે ઔર યે બાત કુરઆન પાકસે નિકાલી હૈ, યાની હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલાતુ વસસ્સલામુ)કી અપને બાપકો નસીહત કરનેસે. (મઝાહિરે બેતગ્યીર) યાની હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામુ) ને એક મર્તબા નસીહત કરને કે બાદ કેહ દિયા થા કે અચ્છા, અબ મૈં અલ્લાહસે તુમ્હારે લિએ દુઆ કરતા હૂં, જૈસા કે સૂરએ મરિયમકે તીસરે રૂકૂઅમેં આયા હૈ, હત્તાકે બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે ઉનકી ઈતાઅત હરામમેં તો ના-જાઈઝ હૈ, લેકિન મુશ્તબ્હા ઉમૂરમેં વાજિબ હૈ, ઈસ લિએ કે મુશ્તબ્હા ઉમૂરસે એહતિયાતે તકવા ઔર ઉનકી રિઝાજૂઈ વાજિબ હૈ, પસ અગર ઉનકા માલ મુશ્તબ્હા હો ઔર વો તેરે અલાહિદા ખાનેસે મુકદ્દર હોં તો ઉન કે સાથ ખાના ચાહિએ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં, કોઈ મુસલમાન ઐસા નહીં, જિસકે વાલિદૈન હયાત હોં ઔર વો ઉનકે સાથ અચ્છા સુલૂક કરતા હો, ઉસકે લિએ જન્નતકે દરવાઝે ન ખૂલ જાતેં હોં ઔર અગર ઉનકો નારાઝ કર દે તો અલ્લાહ (જલ્લ શાનુહૂ) ઉસ વકત તક રાઝી નહીં હોતે, જબ તક ઉનકો રાઝી ન કર લે. કિસીને અર્ઝ કિયા કે અગર વો ઝુલ્મ કરતે હોં ? ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને ફરમાયા, અગરચે વો ઝુલ્મ કરતે હોં.

હઝરત તલ્હા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ખિદમતમેં એક શખ્સ હાઝિર હુએ ઔર જિહાદમેં શિર્કતકી દર્ખ્વાસ્ત કી. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, તુમ્હારી વાલિદા ઝિન્દા હૈં ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા ઝિન્દા હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઉનકી ખિદમતકો મઝબૂત પકડ લો. જન્નત ઉનકે પાંવકે નીચે હૈ. ફિર દોબારા ઔર સહબારા હુઝૂર (સલ્લ.)ને યેહી ઈર્શાદ ફરમાયા.

હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક શખ્સ હુઝૂર (સલ્લ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! મેરા જિહાદકો બહોત દિલ ચાહતા હૈ, લેકિન મુઝમેં કુદરત નહીં. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા તુમ્હારે વાલિદૈન મૈંસે કોઈ

ઝિન્દા હે ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, વાલિદા ઝિન્દા હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે ઉનકે બારેમેં અલ્લાહસે ડરતે રહો (યાની ઉન કે હુકૂકકી અદાએગીમેં કત્વાસે આગે બઢકર તક્વા પર અમલ કરતે રહો.) જબ તુમ ઐસા કરોગે તો તુમ હજ કરનેવાલે ભી હો, ઉમરા કરનેવાલે ભી હો, જિહાદ કરનેવાલે ભી હો યાની જિતના સવાબ ઇન ચીઝોંમેં મિલતા, ઉતના હી તુમ્હેં મિલેગા.

હઝરત મુહમ્મદ બિન મુન્કદિર (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરા ભાઇ ઉમર તો નમાઝ પઢનેમેં રાત ગુઝારતા થા, ઔર મૈં વાલિદાકે પૈર દબાનેમેં રાત ગુઝારતા થા, મુઝે ઇસકી ભી તમન્ના નહીં હુઇ કે ઉનકી રાત (કા સવાબ) મેરી રાતકે બદલેમેં મુઝે મિલ જાએ.

હઝરત આઇશા (રઝી.) કેહતી હૈં, મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે દર્યાફત કિયા કે ઔરત પર સબસે ઝિયાદા હક કિસકા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે ખાવિંદકા. મૈંને ફિર પૂછા કે મર્દ પર સબસે ઝિયાદા હક કિસકા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, માંકા.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હે કે તુમ લોગોંકી ઔરતોંકે સાથ અફીફ રહો, તુમ્હારી ઔરતેં ભી અફીફ રહેંગી, તુમ અપને વાલિદૈનકે સાથ નેકીકા બરતાવ કરો, તુમ્હારી ઔલાદ તુમ્હારે સાથ નેકીકા બરતાવ કરેગી. (દુર્રે મન્સુર)

હઝરત તા'ઊસ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક શખ્સકે ચાર બેટે થે, વો બીમાર હુઆ. ઇન બેટોંમેંસે એકને અપને તીન ભાઇયોંસે કહા કે અગર તુમ બાપકી તીમારદારી ઇસ શરત પર કરો કે તુમકો બાપકી મીરાસ મેંસે કુછ નહીં મિલેગા, તો તુમ કરો, વરના મૈં ઇસ શર્ત પર તીમારદારી કરતા હું કે મીરાસમેં કુછ ન લૂંગા. વો ઇસ પર રાઝી હો ગએ કે તૂહી ઇસ શરત પર તીમારદારી કર, હમ નહીં કરતે. ઉસને ખૂબ ખિદમત કી, લેકિન બાપકા ઇન્તિકાલ હી હો ગયા ઔર શરતકે મુવાફિક ઉસને કુછ ન લિયા. રાતકો ખ્વાબમેં દેખા, કોઇ શખ્સ કેહતા હે, ફલાં જગહ સૌ દીનાર અશરફિયાં ગડી હુઇ હૈં, વો તૂ લે લે. ઉસને ખ્વાબમેં હી દર્યાફત કિયા કે ઇનમેં બરકત ભી હોગી ? ઉસને કહા કે બરકત ઇનમેં નહીં હે, સુબ્હકો બીવીસે ખ્વાબકા ઝિકર કિયા. ઉસને ઉનકે નિકાલને પર ઇસરાર કિયા. ઉસને ન માના. દૂસરે દિન ફિર ખ્વાબ દેખા, જિસમેં કિસીને દૂસરી જગહ દસ દીનાર બતાએ. ઉસને ફિર વોહી બરકતકા સવાલ કિયા. ઉસને કહા કે બરકત ઇનમેં નહીં હે. ઉસને સુબ્હકો બીવીસે ઇસકા ભી ઝિકર કિયા. ઉસને ફિર ઇસરાર કિયા, મગર ઉસને ન માના. તીસરે દિન ઉસને ફિર ખ્વાબ દેખા, કોઇ શખ્સ કેહતા હે, ફલાં જગહ જા, વહાં તુઝે એક દીનાર (અશરફિ) મિલેગા, વો લે લે. ઉસને ફિર વોહી બરકતકા સવાલ કિયા. ઉસ શખ્સને કહા, હાં ઉસમેં બરકત હે. યે જાકર વો દીનાર લે આયા ઔર બાઝારમેં જાકર ઉસ્સે દો મછલિયાં ખરીદીં,

જિનમેંસે હર એકકે અન્દરસે એક એસા મોતી નિકલા, જિસ કિસ્મકા ઉમ્ર ભર કિસીને નહીં દેખા થા. બાદશાહે વકતને ઈન દોનોંકો બહોત ઈસ્રારસે નવ્વે ખચ્ચરોંકે બોઝકે બકદરે સોનેસે ખરીદા.

અહાદીસ

(١) عن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رجل يا رسول الله من احق بحسن صحابتي قال امك قال ثم من قال امك قال ثم من قال امك قال ثم من قال ابوك وفي رواية قال امك ثم امك ثم امك ثم اباك ثم ادناك فادناك. متفق عليه كذا في المشكوة

તરજમા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે કિસીને દર્યાફત કિયા કે મેરે બેહતરીન તઅલ્લુકાત (એહસાન, સુલૂક)કા સબસે ઝિયાદા મુસ્તહિક કૌન હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, માં. ફિર દોબારા-સહબારા માંકો હી બતાયા. ફિર ફરમાયા કે બાપ, ફિર દૂસરે રિશ્તેદાર, અલ-અકરબ ફલ અકરબ (જિતના-જિતના કરીબ હો, ઉતના હી મુકદ્દમ હૈ.) - મિશ્કાત

ફાયદા - ઈસ હદીસ શરીફસે બા'ઝ ઉલમાને ઈસ્તિંબાત કિયા હૈ કે હુસ્ને સુલૂક ઓર એહસાનમેં માંકા હક તીન હિસ્સે હૈ ઓર બાપકા એક હિસ્સા, ઈસલિએ કે હુઝૂર (સલ્લ.)ને તીન મર્તબા માંકો બતાકર ચૌથી મર્તબા બાપકો બતાયા. ઈસકી વજહ ઉલમા યે બતાતે હૈં કે ઔલાદ કે લિએ માં તીન મશક્કતેં બરદાશ્ત કરતી હૈ ! હમલ કી, જનને કી, દૂધ પીલાને કી. ઈસી વજહસે ફુકહાને ઈસકી તસ્રીહ કી હૈ કે એહસાન ઓર સુલૂકમેં માંકા હક બાપ પર મુકદ્દમ હૈ. અગર કોઈ શખ્સ એસા હો કે યે અપની નાદારીકી વજહસે દોનોંકે સાથ સુલૂક નહીં કર સકતા, તો માંકે સાથ સુલૂક કરના મુકદ્દમ હૈ, અલ-બત્તા એ'ઝાઝ ઓર અદબ તા'ઝીમમેં બાપકા હક માં પર મુકદ્દમ હૈ. (મઝાહિરે હક્ક) ઓર યે ભી ઝાહિર હૈ કે ઔરત હોનેકી વજહસે માં એહસાનકી ઝિયાદા મુહતાજ હોતી હૈ ઓર ઈન દોનોંકે બાદ દૂસરે રિશ્તેદાર હૈં. જિસકી કરાબત જિતની કરીબ હોગી, ઉતના હી મુકદ્દમ હોગા.

એક હદીસમેં હૈ કે અપની માંકે સાથ હુસ્ને સુલૂકકી ઈબ્તિદા કરો, ઉસકે બાદ બાપકે સાથ, ફિર બહેનકે સાથ, ફિર ભાઈકે સાથ - 'અલ-અકરબુ ફલ અકરબુ'- ઓર અપને પડોસિયોં ઓર હાજતમંદોકો ન ભૂલના. (કંઝ)

હઝરત બહજ બિન હકીમ (રહ.) અપને દાદાસે નકલ કરતે હૈં કે ઉન્હોંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે નકલ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! મૈં સુલૂક વ એહસાન કિસકે સાથ કરું ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અપની માંકે સાથ. ઉન્હોંને ફિર યેહી દર્યાફત ફરમાયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફિર યેહી જવાબ દિયા. ઈસી તરહ તીસરી મર્તબા ભી,

ચૌથી મર્તબા ભી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, બાપ કે સાથ, ઉસકે બાદ ફિર દૂસરે રિશ્તેદાર, જો જિતના કરીબ હો, ઉતના હી મુકદ્દમ હે.

એક ઓર હદીસમેં હે કે એક શખ્સ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઓર અર્ઝ કિયા કે મુઝે કોઇ હુકમ દેં તા'કે તા'મીલે ઇર્શાદ કરું. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે અપની માંકે સાથ એહસાન કરો. દૂસરી ઓર તીસરી મર્તબાકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે બાપ કે સાથ એહસાન કરો. (દુર્રે મન્સૂર)

એક હદીસમેં હે કે તીન ચીઝેં એસી હૈં, જિસમેં યે પાઇ જાએં, હક તઆલા શાનુહૂ મરનેકે વકતકો ઉસપર આસાન કર દેતે હૈં ઓર જન્નતમેં ઉસકો દાખિલ કર દેતે હૈં - ઝઇફ પર મેહરબાની, વાલિદૈન પર શફકત ઓર માતહતોં પર એહસાન. (મિશ્કાત)

(٢) عن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من احب ان يبسط له في رزقه وينسأ له في اثره فليصل رحمه متفق عليه كذا في المشكوة

હદીસ-૨ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇર્શાદ હે કે જો શખ્સ યે ચાહતા હે કે ઉસકે રિઝકમેં વુસ્અત કી જાએ ઓર ઉસકે નિશાનાતે કદમમેં તા'ખીર કી જાએ, ઉસકો ચાહિએ કે સિલારહમી કરે. (મિશ્કાત)

ફાયદા નિશાનાતે કદમમેં તા'ખીર કિએ જાનેસે ઉમ્રકી દરાઝી મુરાદ લી જાતી હે. ઇસલિએ કે જિસ શખ્સકી જિતની ઉમ્ર ઝિયાદા હોગી, ઉતને હી ઝમાને તક ઉસકે ચલનેસે નિશાનાતે કદમ ઝમીન પર પડેંગે ઓર જો મર ગયા, ઉસકે પાંવકા નિશાન ઝમીનસે મિટ ગયા, ઇસપર યે ઇશ્કાલ કિયા જાતા હે કે ઉમ્ર હર શખ્સકી મુતઅય્યન હે. કુરઆન પાકમેં કઇ જગહ યે મઝમૂન સરાહતસે મઝકૂર હે કે હર શખ્સકા એક મુકર્રરા વક્ત હે, જિસમેં એક સાઅતકી ન તો તકદીમ હો સકતી હે, ન તા'ખીર હો સકતી હે, ઇસ વજહસે દરાઝી-એ-ઉમ્રકો બા'ઝ ઉલમાને વુસ્અતે રિઝકકી તરહસે બરકત પર મહમૂલ ફરમાયા હે કે ઉસકે ઓકાતમેં ઇસ કદર બરકત હોતી હે કે જો કામ દૂસરે લોગ દિનોંમેં કરતે હૈં, વો ઘંટોંમેં કર લેતા હે ઓર જિસ કામકો દૂસરે લોગ મહીનોંમેં કરતે હૈં, વો દિનોંમેં કર ગુઝરતા હે ઓર બા'ઝ ઉલમાને દરાઝી-એ-ઉમ્રસે ઉસકા ઝિક્રે ખૈર મુરાદ લિયા હે કે બહોત દિનોં તક ઉસકે કારનામોંકે નિશાનાત ઓર ઝિક્રે ખૈર જારી રેહતા હે.

બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ઉસકી ઓલાદમેં ઝિયાદતી હોતી હે, જિસકા સિલસિલા ઉસકે મરનેકે બાદ દેર તક રેહતા હે ઓર યેહી વુજૂહ ઇસકી હો સકતી હે. જબ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને, જિનકા કોલ સચ્ચા હે, ઇર્શાદ બરહક હે, ઇસકી ઇત્તિલા દી હે, તો સૂરત ઉસકી જોભી હો, ઉસકા હાસિલ હોના યકીની હે ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી પાક ઝાત કાદિરે મુતલક ઓર

મુસબ્બબુલ અસબાબ હે, ઉસકો અસબાબ પૈદા કરના ક્યા મુશ્કિલ હે. વો હર ચીઝકા, જિસકો વો કરના ચાહે, એસા સબબ પૈદા કર દેતા હે કે ઉકલાકી અકલેં દંગ રેહ જાતી હૈં, ઇસલિએ ઇસમેં ન કોઇ ઇશ્કાલ હે, ન કોઇ માનેઅ હે. (મઝાહિરે બિતગ્ચી) મુકદ્દરાતકા મસઅલા અપની જગહ પર અટલ હે, લેકિન ઇસ દુનિયાકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને દારૂલ અસબાબ બનાયા હે ઓર હર ચીઝકે લિએ ઝાહિરી યા બાતિની સબબ પૈદા કિયા હે. અગર હેઝાકે બીમારકે લિએ હકીમ, ડૉકટર વગૈરહકે લિએ એક-એક મિનટમેં આદમી દોડ સકતા હે કે શાયદ ઇસ દવાસે ફાયદા હો, ઉસ દવાસે ફાયદા હો, ક્યોં ? તા'કે ઉમ્ર બાકી રહે, હાલાંકે વો એક મુકર્રરા, મુતઅય્યના ચીઝ હે, ફિર કોઇ વજહ નહીં કે બકા-એ-ઉમ્રકે લિએ ઉસ્સે ઝિયાદા જદ્દો-જહદ સિલારહમીમેં ન કી જાએ, ઇસલિએ કે ઉસકા બકા ઓર તૂલે ઉમ્રકે લિએ સબબ હોના યકીની હે ઓર એસે હકીમકા ઇર્શાદ હે, જિસકે નુસ્ખેમેં ન કભી ગલતી હુઇ હો ઓર ઉન મા'મૂલી હકીમ-ડાકટરોંકે નુસ્ખોં ઓર તશ્ખીસમેં ગલતિયોંકે સૈંકડોં એહતિમાલાત હૈં.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા યે પાક ઇર્શાદ જો ઉપર ગુઝરા, મુખ્તલિફ અહાદીસમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે વારિદ હુઆ હે, ઇસલિએ ઇસમેં તરદ્દુદ નહીં.

એક હદીસમેં હઝરત અલી (રદી.)સે નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ એક બાતકા ઝિમ્મા લે લે, મૈં ઉસકે લિએ ચાર બાતોંકા ઝિમ્મા લે લેતા હું. જો શખ્સ સિલારહમી કરે, ઉસકી ઉમ્ર દરાઝ હોતી હે અઇઝઝા ઉસ્સે મુહબ્બત કરતે હૈં, રિઝકમેં ઉસકે વુસઅત હોતી હે ઓર જન્નતમેં દાખિલ હોતા હે. (કંઝ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) સે ફરમાયા કે તીન બાતેં બિલકુલ હક (ઓર પક્કી) હૈં -

૧. જિસ શખ્સ પર ઝુલ્મ કિયા જાએ ઓર વો ચશમપોશી કરે, ઉસકી ઇઝઝત બઢતી હે.

૨. જો શખ્સ માલકી ઝિયાદતીકે લિએ સવાલ કરે, ઉસકે માલમેં કમી હોતી હે.

૩. જો શખ્સ અતા ઓર સિલારહમીકા દરવાઝા ખોલ દે, ઉસકે માલમેં કસરત હોતી હે. (દુર્રે મન્સુર)

ફકીહ અબુલ્લેસ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે સિલારહમીમેં દસ ચીઝેં કાબિલે મદ્હ હૈં -

૧. અવ્વલ યે કે ઉસમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અમ્મ નવાલુહૂકી રિઝા વ ખુશ્નૂદી હે કે અલ્લાહ પાકકા હુકમ સિલારહમીકા હે.

૨. દૂસરે રિશ્તેદારોં પર મસર્રત પૈદા કરના હે ઓર હુઝૂર (સલ્લ.)કા

પાક ઈર્શાદ હે કે અફઝલતરીન અમલ મો'મિનકો ખુશ કરના હે.

૩. તીસરે ઈસ્સે ફરિશ્તોંકો ભી બહોત મસર્રત હોતી હે.

૪. ચૌથે મુસલમાનોંકી તરફસે ઉસ શખ્સકી મદ્દહ ઔર તા'રીફ હોતી હે.

૫. પાંચવેં શૈતાન અલેહિલ્લઅનતકો ઈસ્સે બડા રંજ વ ગમ હોતા હે.

૬. છઠે ઈસકી વજહસે ઉમ્રમેં ઝિયાદતી હોતી હે.

૭. સાતવેં રિઝકમેં બરકત હોતી હે.

૮. આઠવેં મુરદોંકો ઈસ્સે મસર્રત હોતી હે કે બાપ-દાદા જિનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા, ઉનકો જબ ઈસકી ખબર હોતી હે, તો ઉનકો બડી ખુશી ઈસ્સે હોતી હે.

૯. નવેં આપસકે તા'લ્લુકાતમેં ઈસ્સે કૂવ્વત હોતી હે. જબ તુમ કિસીકી મદદ કરોગે, ઉસપર એહસાન કરોગે, તુમ્હરી ઝરૂરત ઔર મશક્કતકે વકતમેં વો દિલસે તુમ્હારી ઈઆનત કરનેકા ખ્વાહિશમંદ હોગા.

૧૦. દસવેં મરનેકે બાદ તુમ્હેં સવાબ મિલતા રહેગા કે જિસકી ભી તુમ મદદ કરોગે, તુમ્હારે મરનેકે બાદ વો હમેશા તુમ્હેં યાદ કરકે દુઆ-એ-ખૈર કરતા રહેગા.

હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે કિયામતકે દિન રેહમાનકે અર્શકે સાએમેં તીન કિસ્મકે આદમી હોંગે -

૧. એક સિલારહમી કરનેવાલા કે ઉસકે લિએ દુનિયામેં ભી ઉસકી ઉમ્ર બઢતી જાતી હે, રિઝકમેં ભી વુસઅત કી જાતી હે ઔર ઉસકી કબરમેં ભી વુસઅત કર દી જાતી હે.

૨. દૂસરે વો ઔરત, જિસકા ખાવિંદ મર ગયા હો ઔર વો છોટી ઔલાદકી પરવરિશકી ખાતિર ઉનકે જવાન હોને તક નિકાહ ન કરે તા'કે ઉનકી પરવરિશમેં મુશ્કિલાત પૈદા ન હોં.

૩. તીસરે વો શખ્સ જો ખાના તૈયાર કરે ઔર યતામા-મસાકીનકી દઅવત કરે.

હઝરત હસન (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે નકલ કરતે હૈં કે દો કદમ અલ્લાહકે યહાં બહોત મેહબુબ હૈં.

૧. એક વો કદમ, જો ફર્ઝ નમાઝ અદા કરનેકે લિએ ઉઠા હો,

૨. દૂસરા વો કદમ જો કિસી મહરમકી મુલાકાતકે લિએ ઉઠા હો.

બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે પાંચ ચીઝેં એસી હૈં કે જિન પર દવામ ઔર ઈસ્તિકલાલસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં એસી નેકિયાં મિલતી હૈં, જૈસે કે ઊંચે-ઊંચે પહાડ ઔર ઉનકી વજહસે રિઝકમેં ભી વુસઅત હોતી હે —

૧. એક સદકેકી મુદાવમત થોડા હો યા ઝિયાદા,

૨. દૂસરે સિલારહમી પર મુદાવમત, ચાહે કલીલ હો યા કસીર,

૩. તીસરે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદ કરના,

૪. ચોથે હંમેશા બા-વુઝૂ રેહના,

૫. પાંચવેં વાલિદૈનકી ફરમાબરદારી પર મુદાવમત કરના. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

એક હદીસમેં આયા હે કે જિસ અમલકા સવાબ ઓર બદલા સબસે જલ્દી મિલતા હે, વો સિલારહમી હે. બા'ઝ આદમી ગુનાહગાર હોતે હૈં, લેકિન સિલારહમીકી વજહસે ઉનકે માલોંમેં ભી બરકત્ત હોતી હે ઓર ઉનકી ઓલાદમેં ભી. (એહયા)

એક હદીસમેં હે કે સદકા તરીકેકે મુવાફિક કરના ઓર મા'રૂફ (ભલાઇ)કા ઇખ્તિયાર કરના, વાલિદૈનકે સાથ એહસાન કરના ઓર સિલારહમી આદમીકો બદ-બખ્તીસે નેક-બખ્તીકી તરફ ફેર દેતા હે, ઉમ્રમેં ઝિયાદતીકા સબબ હે, ઓર બુરી મોતસે હિફાઝત હે. (કંઝ)

ઉમ્રમેં ઓર રિઝકમેં ઝિયાદતી જિતની કસરતસે રિવાયાતમેં ઝિકર કી ગઇ હે, ઉસકા નમૂના મા'લૂમ હો ગયા ઓર યે દોનોં ચીઝેં એસી હૈં, જિસપર હર શખ્સ મરતા હે ઓર દુનિયાકી સારી કોશિશેં ઇન્હીં દો ચીઝોંકી ખાતિર હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઇન દોનોંકે લિએ બહોત સહલ તદબીર બતા દી કે સિલારહમી કિયા કરે, દોનોં તમન્નાએં હાસિલ હોંગી. અગર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઇર્શાદકે હક હોને પર યકીન હે તો ફિર ઉમ્ર ઓર રિઝકકી ઝિયાદતીકે ખ્વાહિશમંદોંકો ઇસ નુસ્ખે પર ઝિયાદા સે ઝિયાદા અમલ કરના ચાહિએ ઓર જો મયસ્સર હો, અકરબા પર ખર્ચ કરના ચાહિએ કે રિઝકમેં ઝિયાદતીકે વાઅદેસે ઉસકા બદલ ભી મિલેગા, ઓર ઉમ્રમેં ઇઝાફા મુફતમેં હે.

હદીસ-૩ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે બાપકે સાથ હુસ્ને સુલૂકકા આલા દરજા યે હે કે ઉસકે ચલે જાનેકે બાદ ઉસકે સાથ તઅલ્લુકાત રખનેવાલોંકે સાથ હુસ્ને સુલૂક કરે. - મુસ્લિમ

(٣) عن ابن عمر رضي قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان من ابر البر صلة الرجل اهل ود ابيه بعد ان يولى رواه مسلم كذا في المشكوة

ફાયદા - 'ચલે જાને'સે મુરાદ આરઝી ચલા જાના ભી હો સકતા હે ઓર મુસ્તકિલ ચલા જાના યાની મર જાના ભી હો સકતા હે. ઓર યે દરજા બઢ્ઢા હુઆ ઇસ લિએ હે કે ઝિન્દગીમેં તો ઉસકે દોસ્તોંકે સાથ હુસ્ને સુલૂકમેં અપને ઝાતી અગરાઝકા શાયબા ભી હો સકતા હે કે ઉનકે સાથ તઅલ્લુકકી કૂવ્વત ઓર અચ્છા સુલૂક ઉન અગરાઝકે પૂરા હોનેમેં મુઇન હોગા જો વાલિદસે વાબિસ્તા હે. લેકિન બાપકે મરનેકે બાદ ઉનકે સાથ સુલૂક ઓર એહસાન કરના અપને ઝાતી અગરાઝસે

બાલાતર હોતા હૈ. ઇસમેં બાપહીકા એહતિરામ ખાલિસ રેહ જાતા હૈ.

એક હદીસમેં હૈ, ઇબ્ને દીનાર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદી.) મક્કાકે રાસ્તેમેં તશરીફ લે જા રહે થે, રાસ્તેમેં એક બદ્દુ જાતા હુઆ નઝર પડ ગયા. હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદી.) ને ઉસકો અપની સવારી દે દી ઔર અપને સર મુબારકસે અમામા ઉતારકર ઉસકી નજર કર દિયા. ઇબ્ને દીનાર (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે હઝરત ! યે શખ્સ તો હમસે કમ દરજા એહસાન પર ભી બહોત ખુશ હો જાતા (આપને અમામા ભી દે દિયા ઔર સવારી ભી) હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે ઇસકા બાપ મેરે બાપકે દોસ્તોંમેં થા ઔર મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે યે સુના કે બેહતરીન સિલા આદમીકા અપને બાપકે દોસ્તોં પર એહસાન કરના હૈ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈં મદીના તૈયબા હાઝિર હુઆ તો હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદી.) મુઝસે મિલને તશરીફ લાએ ઔર યે ફરમાયા કે તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ, મૈં ક્યોં આયા ? મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે સુના હૈ કે જો શખ્સ યે ચાહે કે અપને બાપકે સાથ ઉસકી કબરમેં સિલારહમી કરે, ઉસકો ચાહિએ કે અપને બાપકે દોસ્તોંકે સાથ અચ્છા સુલૂક કરે ઔર મેરે બાપ ઉમર (રદી.)મેં ઔર તુમ્હારે વાલિદમેં દોસ્તી થી, ઇસલિએ આયા હૂં, (તર્ગીબ) કે દોસ્તકી ઔલાદ ભી દોસ્ત હી હોતી હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ, હઝરત અબૂ ઉસૈદ માલિક બિન રબીઅ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર થે. કબીલા બનૂ સલમા કે એક સાહબ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મેરે વાલિદૈનકે ઇન્તિકાલકે બાદ ઉનકે સાથ હુસ્ને સુલૂકકા કોઇ દરજા બાકી હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, હાં ! હાં !! ઉનકે લિએ દુઆએં કરના, ઉનકી મગ્ફિરત કી દુઆ માંગના, ઉનકે અહદકો, જો કિસીસે કર રખ્ખા હો, પૂરા કરના ઔર ઉનકે રિશ્તેદારોંકે સાથ હુસ્ને સુલૂક કરના, ઉનકે દોસ્તોંકા એહતિરામ કરના. (મિશ્કાત, અબૂ દાઊદ)

એક ઔર હદીસમેં ઇસ કિસ્સા કે બાદ હૈ, ઉસ શખ્સને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે કૈસી બેહતરીન ઔર બઢિયા બાત હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તો ફિર ઇસ પર અમલ કરો. (તર્ગીબ)

(٤) عن انس رضـ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان العبد ليموت والداه او احدهما وانه لهما لعاق فلا يزال يدعو لهما ويستغفر لهما

હદીસ-૪ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઇર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સકે માં-બાપ દોનોં યા ઉનમેંસે કોઇ એક મર જાએ ઔર વો શખ્સ ઉનકી નાફરમાની કરનેવાલા હો, તો અગર વો ઉનકે લિએ હમેશા દુઆ-એ-મગ્ફિરત

કરતા રહે, ઈસકે અલાવા ઉનકે લિએ ઔર દુઆએં કરતા રહે, તો વો શખ્સ ફરમાબરદારોંમેં શુમાર હો જાએગા.

حتّٰى يكتبه الله بارًّا رواه البيهقى فى الشعب كذا فى المشكوٰة

- મિશ્કાત

ફાયદા – યે અલ્લાહ તઆલાકા કિસ કદર ઈન્આમ વ એહસાન ઔર લુત્ફ વ કરમ હે કે વાલિદૈનકી ઝિન્દગીમેં બસા ઔકાત ના-ગવાર ઉમૂર પેશ આ જાનેસે દિલમેં મેલ આ જાતા હે, લેકિન જિતના ભી રંજ હો જાએ, વાલિદૈન એસી ચીઝ નહીં, જિનકે મરનેકે બાદ ભી દિલોંમેં રંજ રહે, ઉનકે એહસાનાત યાદ આકર આદમી બે-તાબ ન હો જાએ. લેકિન અબ વો મર ગએ, અબ કયા તલાફી હો સકતી હે ? અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને ફઝલસે ઉસકા દરવાઝા ભી ખોલ દિયા કે ઉનકે મરનેકે બાદ ઉનકે લિએ દુઆએં કરે, ઉનકી મગ્ફિરતકો અલ્લાહસે માંગતા રહે, ઉનકે લિએ ઈસાલે સવાબ, જાની ઔર માલી કરતા રહે કે યે ઉનકી ઝિન્દગીકે ઝમાનેમેં, જો ઉનકે હુકૂક ઝાએ'યા હુએ હૈં, ઉસકી તલાફી કર દેગા ઔર બજાએ ના-ફરમાનોંમેં શુમાર હોનેકે ફરમાબરદારોંમેં શુમાર હો જાએગા. યે અલ્લાહ તઆલાકા કિસ કદર એહસાન હે કે હાથસે વકત નિકલ જાનેકે બાદ ભી ઉસકા રાસ્તા ખોલ દિયા. કિસ કદર બે-ગૈરતી ઔર દિલી કસાવત હોગી, અગર ઈસ મૌકેકો ભી હાથસે ખો દિયા જાએ એસા કૌન હોગા જિસ્સે હમેશા વાલિદૈનકી રિઝા હી કે કામ હોતે રહે હોં ઔર અદા-એ-હુકૂકમેં કોતાહી તો કુછ ન કુછ હોતી હી હે. અગર અપના મા'મૂલ ઔર કોઈ ઝાબ્તા એસા મુકર્રર કર લિયા જાએ, જિસ્સે ઉનકો સવાબ પહોંચતા રહે, તો કિસ કદર આ'લા ચીઝ હાસિલ હો સકતી હે ?

એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ અપને વાલિદૈનકી તરફસે હજ કરે, તો યે ઉનકે લિએ હજ બદલ હો સકતા હે, ઉનકી રૂહકો આસમાનમેં ઉસકી ખુશખબરી દી જાતી હે ઔર યે શખ્સ અલ્લાહકે નઝદીક ફરમાબરદારોંમેં શુમાર હોતા હે, અગરચે પેહલેસે નાફરમાન હોં.

એક ઔર રિવાયતમેં હે કે જો શખ્સ અપને વાલિદૈનમેંસે કિસીકી તરફસે હજ કરે તો ઉનકે લિએ એક હજકા સવાબ હોતા હે ઔર હજ કરનેવાલેકે લિએ નો હજોંકા સવાબ હોતા હે. (અલ્લામા એની શરહ બુખારી)

અલ્લામા એની (રહ.) ને શરહ બુખારીમેં એક હદીસ નકલ કી હે કે જો શખ્સ એક મર્તબા યે દુઆ પઢે.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ لِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَلَهُ الْعَظَمَةُ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ

وَلَهُ الْعَظَمَةُ هُوَ الْمَلِكُ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَرَبُّ الْاَرْضِ وَرَبُّ الْعٰلَمِيْنَ
وَلَهُ النُّوْرُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ.

અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ્આલમીન-રબ્બુસ્સમાવાતિ વ-રબ્બિલ્અર્ઝિ રબ્બિલ્આલમીન વલ-હુલકિબ્રિયા ઉ ફિસ્સમાવાતિ વલ્અર્ઝિ વ-હુવલ્અઝીઝુલ્હકીમ લિલ્લાહિલ્હમ્દુ રબ્બુસ્સમાવાતિ વ-રબ્બિલ્અર્ઝિ રબ્બિલ્આલમીન વલહુલ્અઝ્મતુ ફિસ્સમાવાતિ વલ્અર્ઝિ વ-હુવલ્અઝીઝુલ્હકીમુ હુવલ્મલિકુ રબ્બુસ્સમાવાતિ વ-રબ્બુલ્અર્ઝિ વ-રબ્બીલ્આલમીન વ-લહુન્નુરુ મા ફિસ્સમાવાતિ વલ્અર્ઝિ વ-હુવલ્અઝીઝુલ હકીમ.

ઓર ઈસકે બાદ યે દુઆ કરે કે યા અલ્લાહ ! ઈસકા સવાબ મેરે વાલિદૈનકો પહોંચા દે, ઉસને વાલિદૈનકા હક અદા કર દિયા.

એક ઓર હદીસમેં હે કે આદમી અગર કોઈ નફલી સદકા કરે તો ઉસમેં કયા હરજ હે કે ઉસકા સવાબ અપને વાલિદૈનકો બખ્શ દિયા કરે, બશરતે કે વો મુસલમાન હોં કે ઈસ સૂરતમેં ઉનકો સવાબ પહોંચ જાએગા ઓર સદકા કરનેવાલેકે સવાબમેં કોઈ કમી ન હોગી. (કંઝ)

ઈસ હદીસ શરીફકે મુવાફિક કુછ કરના ભી નહીં પડતા, જો કુછ ભી કિસી મોકે પર ખર્ચ કિયા જાએ, ઉસકા સવાબ અપને વાલિદૈનકો પહોંચા દિયા કરે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદી.) ફરમાતે હૈં, ઉસ પાક ઝાતકી કસમ! જિસને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો હક બાતકે સાથ ભેજા હે, યે અલ્લાહકે પાક કલામમેં હે કે જો શખ્સ તેરે બાપકે સાથ સિલારહમી કરતા હો, તૂ ઉસકે સાથ કતા-રહમી ન કર, ઈસ્સે તેરા નૂર જાતા રહેગા.

એક હદીસમેં હે કે જો અપને વાલિદૈનકી યા ઈનમેંસે એકકી કબરકી હર જુમ્આકો ઝિયારત કરે, ઉસકી મગ્ફિરત કી જાએગી ઓર વો ફરમાબરદારોંમેં શુમાર હોગા.

ઓઝાઈ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે યે બાત પહોંચી હે કે જો શખ્સ અપને વાલિદૈનકી ઝિન્દગીમેં ના-ફરમાન હો, ફિર ઉનકે ઈન્તિકાલકે બાદ ઉનકે લિએ ઈસ્તગ્ફાર કરે, અગર ઉનકે ઝિમ્મે કર્ઝ હો, તો ઉસકો અદા કરે ઓર ઉનકો બુરા ન કહે, તો વો ફરમાબરદારોંમેં શુમાર હો જાતા હે, ઓર જો શખ્સ વાલિદૈનકી ઝિન્દગીમેં ફરમાબરદાર થા, લેકિન ઉનકે મરનેકે બાદ ઉનકો બુરા-ભલા કેહતા હે, ઉનકા કર્ઝ ભી અદા નહીં કરતા, ઉનકે લિએ ઈસ્તગ્ફાર ભી નહીં કરતા, વો નાફરમાન શુમાર હો જાતા હે.

عَنْ سُرَاقَةَ بْنِ مَالِكٍ رض اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اَلَا

હદીસ ૫ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને એક

ادلكم على افضل الصدقة ابنتك مردودة اليك ليس لها كاسب غيرك رواه ابن ماجة كذا في المشكوة

મર્તબા ઈર્શાદ ફરમાયા કે મૈં તુમ્હેં બેહતરીન સદકા બતાતા હૂં, તેરી વો લડકી (ઉસકા મહલ) હે, જો લોટકર તેરે હી પાસ આ ગઈ હો ઔર ઉસકે લિએ તેરે સિવા કોઈ કમાનેવાલા ન હો (કિ એસી લડકી પર જોભી ખર્ચ કિયા જાએગા, વો બેહતરીન સદકા હે.) -ઈબ્ને માજા, મિશ્કાત

[illegible] 'લોટકર આ જાને'સે મુરાદ યે હે કે લડકીકા નિકાહ કર દિયા થા, ઉસકા ખાવિંદકા ઈન્તિકાલ હો ગયા યા ખાવિંદને તલાક દે દી યા કોઈ ઔર આરિઝા એસા પેશ આ ગયા, જિસકી વજહસે યે લડકી ફિર બાપકે ઝિમ્મે હો ગઈ, તો ઉસકી ખબરગીરી, ઉસપર ખર્ચ કરના અફઝલ તરીન સદકા હે ઔર ઉસકા અફઝલ હોના સાફ ઝાહિર હે કે ઉસમેં એક સદકા હે, દૂસરે મુસીબતઝદાકી ઈમદાદ હે, તીસરે સિલારહમી હે, ચોથી ઔલાદકી ખબરગીરી હે, પાંચવે ગમઝદાકી દિલદારી હે કે ઔલાદકા ઈબ્તિદામેં વાલિદૈનકે ઝિમ્મે હોના રંજકે બજાએ ખુશીકા સબબ હોતા હે, લેકિન ઉસકા અપના ઘર હો જાનેકે બાદ, અપના ઠિકાના બન જાનેકે બાદ, ફિર વાલિદૈનકે ઝિમ્મે હો જાના ઝિયાદા રંજકા સબબ હુઆ કરતા હે.

નબી કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ હે કે જો શખ્સ કિસી મુસીબતઝદાકી ફરિયાદરસી કરે, ઉસકે લિએ તિહત્તર દરજે મગ્ફિરત કે લિખ્ખે જાતે હેં, જિનમેંસે એકમેં તમામ ઉમૂરકી ઈસ્લાહ ઔર દુરૂસ્તી હે ઔર બહત્તર દરજે ઉસકે લિએ કિયામતમેં તરક્કિયાતકા સબબ હેં. ઈસ મઝમૂનકી બહોતસી રિવાયાત પેહલી ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૨૯ કે ઝેલમેં ગુઝર ચુકી.

ઉમ્મુલ મો'મિનીન હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફ્ત કિયા કે મેરે પેહલે ખાવિંદ અબૂ સલમાકી જો ઔલાદ મેરે પાસ હે, ઉનપર ખર્ચ કરનેકા ભી મુઝે સવાબ મિલેગા, વો તો મેરી હી ઔલાદ હેં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઉનપર ખર્ચ કિયા કર, ઈસકા તુઝે સવાબ મિલેગા. (મિશ્કાત) ઔર ઔલાદ પર રહમત ઔર શફકત તો બગૈર ઉસકી એહતીયાઝ ઔર ઝરૂરતકે ભી મુસ્તકિલ મંદૂબ ઔર મત્લૂબ હે.

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પાસ દોનોં નવાસે હઝરત હસન ઔર હઝરત હુસૈન (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) મેંસે એક મોજૂદ થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉનકો પ્યાર કિયા.

અકરઅ બિન હાબિસ (રદી.) કબીલા તમીમકા સરદાર ભી વહાં મોજૂદ થા, કેહને લગા કે મેરે દસ બેટે હેં. મૈંને ઉનમેંસે કભી ભી કિસીકો પ્યાર નહીં

કિયા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસકી તરફ તેઝ નિગાહસે દેખા ઓર ફરમાયા કે જો રહમ નહીં કરતા, ઉસપર રહમ કિયા ભી નહીં જાતા.

એક ઓર હદીસમેં હે, એક બદૂને અર્ઝ કિયા તુમ બચ્ચોંકો પ્યાર કરતે હો, હમ તો નહીં કરતે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, મેં ઈસકા ક્યા ઈલાજ કરૂં કે અલ્લાહને તેરે દિલસે રહમતકા માદ્દા નિકાલ દિયા. (તર્ગીબ) ઓલાદ હોનેકે અલાવા ઉસકા મુસીબતઝદા હોના મુસ્તકિલ અજરકા સબબ હે.

(૪) عن سليمان بن عامر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الصدقة على المسكين صدقة وهي على ذي الرحم ثنتان صدقة وصلة (رواه احمد والترمذي والنسائي وابن ماجه والدارمي كذا في المشكوة)

[illegible] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ હે કે ગરીબ પર સદકા કરના સિર્ફ સદકા હે ઓર રિશ્તેદાર પર સદકા કરના સદકા ભી હે ઓર સિલારહમી ભી, દો ચીઝેં હો ગઈ. (મિશ્કાત, તિરમઝી)

ફાયદા: જહાં તક એહલે કરાબત ઓર રિશ્તેદારોંકા તઅલ્લુક હે, ઉનપર સદકા આમ ગુરબાસે સદકા પર મુકદ્દમ હે ઓર અફઝલ હે. નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે બહોત મુખ્તલિફ રિવાયાતમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે યે મઝમૂન ભી બહોત કસરતસે નકલ કિયા ગયા.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હે કે એક અશરફિ તૂ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરે, એક અશરફિ તૂ ગુલામકે આઝાદ કરનેમેં ખર્ચ કરે, એક અશરફિ તૂ કિસી ફકીરકો દે, એક અશરફિ તૂ અપને અહલ વ અયાલ પર ખર્ચ કરે, ઉનમેં સબસે અફઝલ વોહી હે જો તૂ અપને અહલ વ અયાલ પર ખર્ચ કરે (બશર્તે કે મહેઝ અલ્લાહકે વાસ્તે ખર્ચ કિયા જાએ ઓર વો ઝરૂરતમંદ ભી હોં, જૈસાકે આગે આ રહા હે.)

એક ઓર હદીસમેં હે કે હઝરત મૈમૂના (રદી.) ને એક બાંદી આઝાદ કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અગર ઉસકો અપને મામુઓંકો દે દેતીં, તો ઝિયાદા સવાબ હોતા.

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઓરતોંકો ખાસ તોરસે સદકા કરનેકી તર્ગીબ દી.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદી.) મશહૂર સહાબી ઓર ફુકહા સહાબા (રદી.)મેં હેં. ઉનકી અહલિયા હઝરત ઝૈનબ (રદી.) ને ઉનસે કહા કે આજ હુઝૂર (સલ્લ.) ને હમેં સદકા કરનેકા હુકમ દિયા હે, તુમ્હારી માલી હાલત કમઝોર હે, અગર તુમ હુઝૂર (સલ્લ.)સે જાકર યે દર્યાફત કર લો કે મેં સદકેકા માલ તુમ્હેં દે દૂં, તો યે કાફી હે યા નહીં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે તુમ ખુદહી જાકર દર્યાફત કર લો (કે ઉનકો અપની ઝાતકે લિએ દર્યાફત કરનેમેં ગાલિબન હિજાબ ઓર ખુદગરઝીકા ખ્યાલ હુઆ હોગા) હઝરત ઝૈનબ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઈ,

વહાં દરવાઝે પર દેખા કે એક ઓર ઔરત ભી ખડી હે ઓર વો ભી યેહી મસઅલા દર્યાફત કરના ચાહતી હૈં, લેકિન હુઝૂર (સલ્લ.) કે રૌબકી વજહસે દર્યાફત કરનેકી હિમ્મત ન હુઇ. ઇતનેમેં હઝરત બિલાલ (રદી.) આ ગએ. ઉન દોનોંને ઇનસે દર્ખ્વાસ્ત કી કે હુઝૂર (સલ્લ.)સે અર્ઝ કર દેં કે દો ઓરતેં ખડી હૈં ઓર યે દર્યાફત કરતી હૈં કે અગર વો અપને ખાવિંદોં પર ઓર જો યતીમ બચ્ચે પેહલે ખાવિંદોંસે ઉનકે પાસ હૈં, ઉનપર સદકા કર દેં, તો યે કાફી હે ? હઝરત બિલાલ (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) કો પયામ પહોંચાયા હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા, કોન ઓરતેં હૈં ? હઝરત બિલાલ (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે એક ફલાં ઓરત અન્સારિયા હે ઓર એક અબ્દુલ્લા બિન મસઊદ (રદી.) કી બીવી ઝૈનબ (રદી.) હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે હાં, ઉનકે લિએ દો ગુના સવાબ હે, સદકેકા ભી ઓર કરાબતકા ભી. (મિશ્કાત)

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહુ)કા ઇર્શાદ હે કે મૈં અપને કિસી ભાઇકી એક દિરમસે મદદ કરૂં. યે મુઝે ઝિયાદા પસન્દ હે દૂસરે પર બીસ દિરમ ખર્ચ કરનેસે ઓર મૈં ઉસપર સો દિરમ ખર્ચ કર દૂં, યે ઝિયાદા મેહબૂબ હે એક ગુલામ આઝાદ કરનેસે. (એહયા, ઇત્તેહાફ)

એક હદીસમેં હે કે જબ આદમી ખુદ ઝરૂરતમંદ હો તો વો મુકદ્દમ હે, જબ અપનેસે ઝા'ઇદ હો તો અયાલ મુકદ્દમ હે, ઉસ્સે ઝા'ઇદ હો તો દૂસરે રિશ્તેદાર મુકદ્દમ હૈં, ઉનસે ઝા'ઇદ હો તો ફિર ઇધર-ઉધર ખર્ચ કરો. (કંઝ)

યે મઝમૂન કંઝુલ ઉમ્માલ વગૈરહમેં કઇ રિવાયાતમેં ઝિકર કિયા ગયા. ઇસ્સે મા'લૂમ હુઆ કે દૂસરોંકો મુઅખ્ખર કરના જભ હી હે, જબ કે અપનેકો ઓર અપને અહલ વ અયાલકો એહતિયાજ ઝિયાદા હો ઓર અગર અપનેસે ઝિયાદા મુહતાજ દૂસરે હોં યા ખુદ બાવજૂદ એહતયાજકે સબર પર કાદિર હે ઓર અલ્લાહ પર એ'તમાદે કામિલ હે તો દૂસરોંકો મુકદ્દમ કર દેના કમાલકા દરજા હે. પેહલી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૨૮ પર 'વ યુઅ સ રૂ ન અલા અન્ફુસિહિમ' કે ઝેલમેં યે મઝમૂન મુફસ્સલ ગુઝર ચૂકા હે.

હઝરત અલી ઇર્શાદ ફરમાતે હૈં કે મૈં તુમ્હેં અપના ઓર (અપની બીવી) હઝરત ફાતિમાકા, જો હુઝૂર (સલ્લ.) કી સબસે ઝિયાદા લાડલી ઔલાદ થીં, કિસ્સા સુનાઉં. વો મેરે ઘર રેહતી થી, ખુદ ચક્કી પીસતી જિસકી વજહસે હાથોંમેં ગટ્ટે પડ ગએ, ખુદ પાની ભરકર લાતીં, જિસકી વજહસે મશકીઝાકી રગડસે બદન પર રસ્સીકે નિશાન પડ ગએ. ખુદ ઘરમેં ઝાડૂ વગૈરહ દેતીં, જિસ્સે કપડે મૈલે રેહતે, ખુદ ખાના પકાતીં, જિસ્સે ધૂએંકે અસરસે કપડે કાલે રેહતે, ગરઝ હર કિસ્મકી મશક્કતેં ઉઠાતી રેહતી થીં. એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ કુછ બાંદી-ગુલામ વગૈરહ

આએ, તો મૈંને કહા કે તુમ ભી જાકર એક ખાદિમ માંગ લો કે ઇસ મશક્કતસે કુછ અમ્ન મિલે. વો હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઈ, વહાં કુછ મજમા થા, શરમકી વજહસે કુછ અર્ઝ ન કર સકીં, વાપસ ચલી આઈ.

એક હદીસમેં હૈ કે હઝરત આઇશા (રદી.)સે અર્ઝ કરકે ચલી આઇં. દૂસરે દિન હુઝૂર (સલ્લ.) તશરીફ લાએ ઔર ઇર્શાદ ફરમાયા કે ફાતિમા ! તુમ કલ ક્યા કેહને આઇ થીં, વો તો શરમકી વજહસે ચુપકી હો ગઈ.

હઝરત અલી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને ઉનકી સારી હાલત પાની વગૈરહ ભરનેકી બયાન કરકે અર્ઝ કિયા કે મૈંને ઉનકો ભેજા થા કે એક ખાદિમ આપસે માંગ લેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મૈં તુમ્હેં ખાદિમસે બેહતર ચીઝ બતાઉં. જબ સોને લેટા કરો તો 'સુબ્હાનલ્લાહ' ૩૩ મર્તબા, 'અલ-હમ્દુ લિલ્લાહ' ૩૩ મર્તબા, 'અલ્લાહુ અકબર' ૩૪ મર્તબા પઢ્હા કરો. યે ખાદિમસે બઢ્હકર હૈ. (અબૂ દાઊદ)

એક ઔર હદીસમેં ઇસ કિસ્સેમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા યે ઇર્શાદ ભી નકલ કિયા ગયા કે મૈં તુમ્હેં એસી હાલતમેં હરગિઝ નહીં દે સકતા કે એહલે સુફફા કે પેટ-ભૂખકી વજહસે લપટ રહે હૈં, મૈં ઇન ગુલામોંકો બેચકર ઇનકી કીમત એહલે સુફફ: પર ખર્ચ કરૂંગા. (ફત્હુલ બારી)

હદીસ-૭ હઝરત અસ્મા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે જિસ ઝમાનેમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા કુરૈશસે મુઆહેદા હો રહા થા, ઉસ વકત મેરી કાફિર વાલિદા (મકકા મુકર્રમાસે મદીના તૈયબા) આઈં. મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફત કિયા કે મેરી વાલિદા (મેરી ઇઆનતકી) તા'લિબ બનકર આઇ હૈં, ઇનકી ઇઆનત કર દૂં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, હાં, ઉનકી ઇઆનત કરો.

- મિશ્કાત

(٧) عن اسماء بنت ابی بکرؓ قالت
قدمت علیّ امی وھی مشرکۃ فی عھد
قریش فقلت یا رسول ان امی قدمت
علیّ وھی راغبۃ افاصلھا قال نعم
صلیھا متفق علیہ کذا فی المشکوٰۃ

ફાયદા- ઇબ્તિદા-એ-ઝમાનામેં કુફફારકી તરફસે મુસલમાનોં પર જિસ કદર મઝાલિમ હુએ હૈં, વો બયાનસે બાહર હૈં. તવારીખકી કુતુબ ઉનસે પુર હૈં, હત્તાકે મુસલમાનોંકો મજબૂર હોકર મકકા મુકર્રમાસે હિજરત કરની પડી. મદીના મુનવ્વરા પહોંચનેકે બાદ ભી મુશ્રિકીનકી તરફસે હર તરીકેસે લડાઇ ઔર ઇજા-રસાનીકા સિલસિલા રહા.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) સહાબા (રદી.) કી એક જમાઅતકે સાથ મહેઝ ઉમરા કરનેકી નીય્યતસે મકકા મુકર્રમા તશરીફ લાએ તો કાફિરોંને મકકેમેં દાખિલ ભી

ન હોને દિયા, બાહર હીસે વાપસ હોના પડા, લેકિન ઉસ વકત આપસમેં એક મુઆહેદા ચંદ સાલકે લિએ હો ગયા થા જિસમેં ચંદ સાલકે લિએ કુછ શરાયત પર આપસમેં લડાઇ ન હોનેકા ફૈસલા હુઆ થા. મશહુર કિસ્સા હે, ઉસી મુઆહેદાકી તરફ હઝરત અસ્મા (રદી.) ને ઈસ હદીસમેં ઈશારા ફરમાયા કે જિસ ઝમાનેમેં કુરૈશસે મુઆહેદા હો રહા થા, ઉસ મુઆહેદેકે ઝમાનેમેં હઝરત અબૂબકર (રદી.) કી એક બીવી જો હઝરત અસ્મા (રદી.) કી વાલિદા થીં ઓર મુસલમાન નહીં હુઇ થીં, અપની બેટી હઝરત અસ્મા (રદી.) કે પાસ કુછ ઈઆનતકી ખ્વાહિશ લેકર ગઈ. ચૂંકે વો મુશ્રિક થીં, ઈસલિએ હઝરત અસ્મા (રદી.)કો ઈશ્કાલ પેશ આયા કે ઉનકી ઈઆનત કી જાએ યા નહીં, ઈસલિએ હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફ્ત કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈઆનતકા હુકમ ફરમાયા.

ઈમામ ખત્તાબી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસ કિસ્સેસે મા'લૂમ હુઆ કે કાફિર રિશ્તેદારોંકી સિલારહમી ભી માલસે ઝરૂરી હે, જૈસાકે મુસલમાન રિશ્તેદારોંકી હે.

એક રિવાયતમેં હે કે ઈસી કિસ્સેમેં કુરઆન પાકકી આયત —

لَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ لَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَلَمْ يُخْرِجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْهُمْ وَتُقْسِطُوْٓا اِلَيْهِمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ○

ला-य न्हा-कुमुल्लाहु - wait

લા-ય ન્હા-કુમુલ્લાહુ અનિલ્લઝી ન- લમ્યુકાતિલૂકુમ્ ફિદ્દીનિ વ- લમ્યુખરિજૂકુમ્ મિન્ દિયારિકુમ્ અન્ તબર્રૂહુમ વ-તુક્સિતૂ ઈલૈહિમ્ ઈન્નલ્લાહ યુહિબ્બુલ્મુક્સિતીન. ... ... - સૂરએ મુમ્તહિના રૂકૂઅ ૧

નાઝિલ હુઇ, જિસકા તર્જુમા યે હે કે. -

'અલ્લાહ તઆલા તુમકો ઉન લોગોંકે સાથ એહસાન ઓર ઈન્સાફકા બરતાવ કરનેસે મના નહીં કરતા, જો તુમસે દીનકે બારેમેં નહીં લડે ઓર તુમકો તુમ્હારે ઘરોંસે ઉન્હોંને નહીં નિકાલા. અલ્લાહ તઆલા ઈન્સાફકા બરતાવ કરનેવાલોંસે મુહબ્બત રખતે હૈં.' (ફત્હુલ બારી)

હઝરતે અકદસ હકીમુલ ઉમ્મત મૌલાના થાનવી (કદસ સિર્રહૂ) ફરમાતે હૈં કે મુરાદ વો કાફિર હૈં જો ઝિમ્મી યા મુસાલેહ હોં યાની મુહસિનાના બરતાવ ઉનસે જાઇઝ હે ઓર ઈસીકો મુનસિફાના બરતાવ ફરમાયા, પસ ઈન્સાફસે મુરાદ ખાસ ઈન્સાફ હે યા'ની ઉનકી ઝિમ્મિયત યા મુસાલહતકે એ'તબારસે ઈન્સાફ ઈસીકા મુતકાઝી હે કે ઈનકે સાથ એહસાનસે દરેગ ન કિયા જાએ, વરના મુતલક ઈન્સાફ તો હર કાફિર બલ્કે જાનવરકે સાથ ભી વાજિબ હે. (બયાનુલ કુર્આન)

હઝરત અસ્મા (રદી.) કી યે વાલિદા, જિનકા નામ કીલા યા કતીલા બિન્તે અબ્દુલ ઉઝઝા હૈ, ચૂંકે મુસલમાન ન હુઇ થીં, ઇસલિએ હઝરત અબૂબકર (રદી.) ને ઉનકો તલાક દે દી થી. બા'ઝ રિવાયાતમેં હૈ કે યે કુછ ઘી-પનીર વગેરહ હદ્યાકે તૌર પર લેકર અપની બેટી હઝરત અસ્માકે પાસ ગઇં. ઉન્હોંને ઉનકો અપને ઘરમેં દાખિલ ન હોને દિયા ઔર અપની ઇલાકી હમશીરા હઝરત આઇશા (રદી.) કે પાસ મસઅલા દર્યાફત કરનેકે લિએ આદમી ભેજા કે હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફત કરકે ઇત્તિલા દેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇજાઝત ફરમા દી ઔર યે આયતે શરીફા ઇસી કિસ્સેમેં નાઝિલ હુઇ. (ફત્હ- દુર્રે મન્સુર)

યે ઇન હઝરાતકી દીન પર પુખ્તગી ઔર કાબિલે રશ્ક જઝબા થા કે માં ઘર પર આઇ હૈ. મહેઝ બેટીસે મિલનેકે વાસ્તે આઇ હૈ કે ઉસ વકત તક ઇમ્આનતકી તલબકા તો વકત હી ન આયા થા, લેકિન હઝરત અસ્માને મસઅલા તહકીક કરનેકે લિએ આદમી દૌડા દિયા કે મૈં અપની માંકો ઘરમેં દાખિલ હોનેકી ઇજાઝત દે સકતી હૂં યા નહીં.

મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ કે સહાબા કિરામ (રદી.) ગૈર મુસ્લિમોં પર સદકા કરના ઇબ્તિદામેં પસન્દ નહીં કરતે થે, જિસ પર હક તઆલા શાનુહૂને આયતે શરીફા —

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ
فَلِاَنْفُسِكُمْ ۗ الاية (بقره ع ٣٧)

લૈ સ- અલૈક- હુદાહુમ્ વ-લા-કિન્નલ્લાહ- યહ્દી મંય્યશાઉ વ-મા-તુન્ફિકૂ મિન્ખૈરિન્ ફ લિ અન્ફુસિકુમ (આયત) - સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ ૩૭

નાઝિલ ફરમાઇ કે આપકે ઝિમ્મે ઉનકી હિદાયત નહીં હૈ, યે તો ખુદા-એ-તઆલાકા કામ હૈ, જિસકો ચાહે, હિદાયત પર લાવેં, જો કુછ તુમ (ખેરાત વગેરહ) ખર્ચ કરતે હો અપને નફાકે વાસ્તે કરતે હો ઔર અલ્લાહ તઆલાકી રિઝા જૂઇકે અલાવા કિસી ઔર ફાયદેકી ગરઝસે નહીં કરતે, યાની તુમ તો સદકા વગેરહ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી રિઝાકે વાસ્તે કરતે હો, ઉસમેં હર હાઝતમંદ દાખિલ હૈ, કાફિર હો યા મુસલમાન હો.

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે લોગ અપને કાફિર રિશ્તેદારોં પર એહસાન કરના પસન્દ નહીં કરતે થે, તા'કે વોભી મુસલમાન હો જાએં. ઉન્હોંને ઇસ બારેમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે ઇસ્તિફસાર કિયા, ઉસપર યે આયતે શરીફા 'લૈ સ-અલૈક-હુદાહુમ' નાઝિલ હુઇ ઔર ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ. (દુર્રે મન્સુર)

ઇમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે એક મજૂસી હઝરત ઇબ્રાહીમ (અલા

નબીયિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામુ) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ ઔર આપકા મેહમાન બનનેકી દરખાસ્ત કી. આપને ફરમા દિયા કે અગર તૂ મુસલમાન હો જાએ તો મૈં તેરી મેહમાની કુબૂલ કરતા હું. વો મજૂસી ચલા ગયા. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે વહી નાઝિલ હુઈ કે ઈબ્રાહીમ ! તુમ એક રાતકા ખાના તબ્દીલી-એ-મઝહબ બગૈર ન ખિલા સકે, હમ સત્તર સાલસે ઉસકે કુફ્રકે બાવજૂદ ઉસકો ખાના દે રહે હૈં, એક વક્તકા ખાના ખિલા દેતે તો કયા મુઝાઈકા થા. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામુ) ફૌરન તલાશમેં દૌડને લગે, વો મિલ ગયા. ઉસકો અપને સાથ વાપસ લાએ ઔર ઉસકો ખાના ખિલાયા. ઉસ મજૂસીને પૂછા કે કયા બાત પેશ આઈ કે તુમ ખુદ મુઝે તલાશ કરને નિકલે. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ને વહીકા કિસ્સા સુનાયા. વો મજૂસી કેહને લગા, ઉસકા મેરે સાથ યે મા'મલા હૈ, તો મુઝે ઈસ્લામકી તા'લીમ દીજિએ ઔર ઉસી વક્ત મુસલમાન હો ગયા. (એહયા)

એક હદીસમેં હૈ કે તીન ચીઝેં એસી હૈં, જિનમેં કિસી શખ્સકો કોઈ ગુંજાઈશ નહીં.

૧. વાલિદૈનકે સાથ એહસાન કરના ચાહિએ, વાલિદૈન મુસલમાન હોં યા કાફિર.

૨. જિસ્સે અહદ કર લિયા જાએ, ઉસકો પૂરા કરના ચાહિએ, મુસલમાનસે અહદ કિયા હો યા કાફિરસે,

૩. અમાનતકો વાપસ કરના ચાહિએ, મુસલમાનકી અમાનત હો યા કાફિરકી. (જામીઉસ્સગીર)

મુહમ્મદ બિન હનફીયા (રહ.) અતા (રહ.) ઔર કતાદા (રદી.) તીનોં હઝરાતસે યે નકલ કિયા ગયા કે હક તઆલા શાનુહૂકે પાક ઈર્શાદ -

(إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا (الأحزاب ع ١

ઈલ્લા અન-તફઅલૂ ઈલા-ઔલિયાઈકુમ્ મઅ્રૂફન. - સૂરએ અહઝાબ રૂકૂઅ ૧ મેં મુસલમાનકી યહૂદ વ નસારા ગૈર-મુસ્લિમ રિશ્તેદારોંકે લિએ વસીયત મુરાદ હૈ. (હુસ્નો)

(٨) عن انس وعبدالله قالا قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الخلق عيال الله فاحب الخلق الى الله من احسن الى عياله رواه البيهقي في الشعب كذا في المشكوة

[illegible] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ હૈ કે મખ્લૂક સારીકી સારી અલ્લાહ તઆલાકી અયાલ હૈ, પસ અલ્લાહ તઆલાકો વો શખ્સ બહોત મેહબૂબ હૈ જો ઉસકી અયાલકે સાથ એહસાન કરે. (મિશ્કાત)

[illegible] - મખ્લૂકકે અંદર મુસલમાન, કાફિર ઇન્સાન, હેવાન સબહી દાખિલ હૈં. હર મખ્લૂકકે સાથ એહસાનકા બરતાવ કરના, ઇસ્લામકી તા'લીમ હે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો મેહબૂબ હે. પેહલી ફસ્લકે નં. ૧૦ પર યે હદીસ ગુઝર ચુકી હે એક ફાહિશા ઔરતકી ઇસ પર બખ્શિશ હો ગઇ કે ઉસને પ્યાસે કુત્તેકો પાની પીલાયા.

દૂસરી ફસ્લકી નં. ૮ પર યે હદીસ ગુઝરી હે કે એક ઔરતકો ઇસ બિના પર અઝાબ હુઆ કે ઉસને એક બિલ્લી પાલ રખ્ખી થી ઔર ઉસકો ખાનેકો ન દિયા. જબ જાનવરકા યે હાલ હે તો આદમી તો અશરફુલ મખ્લૂકાત હે, ઉસપર એહસાન ઔર અચ્છે બરતાવકા ક્યા કુછ અજર હોગા.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા મશહૂર ઇર્શાદ હે કે -

ارحموا من في الارض يرحمكم من في السماء

ઇર્હમૂ મનફિલ્અર્ઝિ યર્હમુકૂમ્ મનફિસ્સમાઇ.

'તુમ ઝમીન પર રેહનેવાલોં પર રહમ કરો, તુમ પર આસમાનવાલે રહમ કરેંગે.'

દૂસરી હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હે કે જો શખ્સ આદમિયોં પર રહમ નહીં કરતા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસપર રહમ નહીં ફરમાતા.

એક ઔર હદીસમેં હે કે રહમ ઉસી શખ્સકે દિલસે નિકાલા જાતા હે જો બદ-બખ્ત હો.

ખુદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી સારી ઝિન્દગી સારી દુનિયાકે લિએ રહમત થી. આપકી ઝિન્દગીકા એક-એક વાકિઆ ઇસકી શહાદત દેતા હે. ઉમ્મતકે લિએ ઝરૂરી હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઝિન્દગીકે વાકેઆતકી તહકીક કરે ઔર ઉસકા ઇત્તિબાઅ કરે. હક તઆલા શાનુહૂકા પાક ઇર્શાદ હે.

وما ارسلناك الا رحمة للعالمين ٥ (انبياء)

વ-મા-અર્સલ્નાક- ઇલ્લા-રહમતલ્લિલ્આલમીન. -સૂરએ અંબિયા, રૂકૂઅ ૭

'ઔર હમને આપકો ઔર કિસી બાતકે લિએ નહીં ભેજા, મગર દુનિયા જહાનકે લોગોં પર મેહરબાની કરનેકે લિએ.'

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ઇસ આયતે શરીફાકી તફસીરમેં ફરમાતે હૈં કે જો લોગ હુઝૂર (સલ્લ.) પર ઇમાન લે આએ, ઉનકે લિએ તો આપકા વજૂદ દુનિયા ઔર આખેરતકી રહમત હે હી, લેકિન જો લોગ ઇમાન નહીં લાએ, ઉનકે લિએ ભી આપકા વજૂદ ઇસ લિહાઝસે રહમત હે કે વો પેહલી ઉમ્મતોંકી તરહ

દુનિયાકે અઝાબ, મસ્ખ હો જાનેસે, ઝમીનમેં ધંસ જાનેસે, આસમાનોંસે પત્થર બરસનેસે મેહફૂઝ હો ગએ.

હઝરત અબુહુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે બા'ઝ લોગોંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દરખાસ્ત કી કે કુરૈશને મુસલમાનોંકો બહોત અઝીયત પહોંચાઈ, બહોત નુકસાનાત દિએ, આપ ઈન લોગોં પર બદ-દુઆ ફરમાએં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મેં બદ-દુઆએં દેનેકે લિએ નહીં ભેજા ગયા, મેં લોગોંકે લિએ રહમત બનાકર ભેજા ગયા હું.

ઔર ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હે. (દુર્રે મન્સુર)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કે તાઈફકે સફરકા જાંગુદાઝ વાકિએ 'હિકાયાતે સહાબા' કી શુરૂમેં લિખ ચુકા હૂં કે ઈન બદનસીબોંને કિતની સખ્ત-સખ્ત તકલીફેં પહોંચાઈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે બદને મુબારકસે ખૂન જારી હો ગયા ઔર ઉસપર જબ ઉસ ફરિશ્તેને જો પહાડોં પર મુતઅય્યન થા, આકર દર્ખાસ્ત કી કે અગર આપ ફરમાવેં તો દોનોં જાનિબકે પહાડોંકો મિલા દૂં જિસ્સે યે સબ બીચમેં કૂચલ જાએંગે, તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મુઝે અલ્લાહકી ઝાતસે યે ઉમ્મીદ હે કે અગર યે લોગ મુસલમાન ન ભી હોં તો ઈનકી ઔલાદમેંસે કુછ લોગ અલ્લાહકા નામ લેનેવાલે પૈદા હો જાએંગે.

ઉહદકી લડાઈમેં જબ હુઝૂર (સલ્લ.) પર સખ્ત હમલા કિયા ગયા, હુઝૂર (સલ્લ.)કા દન્દાને મુબારક શહીદ હો ગયા. લોગોંને કુફ્ફાર પર બદ-દુઆકી દર્ખાસ્ત કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, યા અલ્લાહ ! મેરી કૌમકો હિદાયત ફરમાકે યે લોગ ના-વાકિફ હૈં. હઝરત ઉમર (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! અગર આપ ભી હઝરત નૂહ (અલૈ.) કી તરહ બદ-દુઆ ફરમા દેતે તો હમ સબકે સબ હલાક હો જાતે કે આપકો હર કિસ્મકી તકલીફેં પહોંચાઈ ગઈં, લેકિન આપ (સલ્લ.) હર વક્ત યેહી ફરમાતે રહે કે યા અલ્લાહ ! મેરી કૌમકી મગ્ફિરત ફરમા કે વો જાનતે નહીં.

કાઝી અયાઝ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈન હાલાતકો બડે ગૌરસે દેખના ચાહિએ કે કિસ કદર હુઝૂર (સલ્લ.)કા હિલ્મ ઔર અખ્લાકકા આલા નમૂના ઔર જૂદ વ કરમકી ઈન્તેહા હે કે ઈન સખ્ત-સખ્ત તકલીફોં પર હુઝૂર (સલ્લ.) કભી મગ્ફિરત કી, કભી હિદાયતકી દુઆએં હી કરતે રહે.

ગવ્વાસ બિન હારિસકા વાકેઆ મશહૂર હે કે જબ એક સફરમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તન્હા સો રહે થે, વો તલવાર હાથમેં લેકર હુઝૂર અકદસ (સલ્લ.) કે પાસ પહોંચ ગયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કી આંખ ઉસ વક્ત ખુલી, જબકે વો તલવાર લિએ સૌતે હુએ ખાસ ખડા થા. ઉસને લલકારકર

કહા કે બતા, અબ તુઝે બચાનેવાલા કૌન હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ. હુઝૂર (સલ્લ.)કા યે ફરમાના થા કે ઉસકે હાથકો કપકપી હુઈ ઔર તલવાર હાથસે ગિર ગઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને વો તલવાર અપને દસ્તે મુબારકમેં લેકર ફરમાયા કે અબ તૂ બતા કે તુઝે બચાનેવાલા કૌન હૈ ? વો કેહને લગા કે આપ બેહતરીન તલવાર લેનેવાલે હૈં. (યાની મા'ફ ફરમાએં) હુઝૂર (સલ્લ.) ને મા'ફ ફરમા દિયા.

યહૂદી ઔરતકા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ઝહર દેનેકા વાકેઆ ભી મશહૂર હૈ ઔર ઉસ ઔરતને ઈસકા ઈકરાર ભી કર લિયા કે મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) કો ઝહર દિયા, લેકિન હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપના ઈન્તેકામ નહીં લિયા.

લુબેદ બિન અઅ્સમને હુઝૂર (સલ્લ.) પર જાદૂ કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.)કો ઈસકા ઈલ્મ ભી હો ગયા, મગર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસ વાકેએકા ચર્ચા ભી ગવારા નહીં કિયા, ગરઝ દો ચાર વાકેઆત નહીં, હઝારોં વાકેઆત હુઝૂર (સલ્લ.) કે દુશ્મનોં પર રહમ વ કરમકે હૈં. (શિફા)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે તુમ ઉસ વકત તક મો'મિન નહીં હો સકતે, જબ તક એક દૂસરેકે સાથ રહમકા બરતાવ ન કરો. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! હમમેંસે હર શખ્સ રહમ તો કરતા હી હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, યે રહમ નહીં હૈ જો અપને હી કે સાથ હો, બલકે રહમ વો હૈ જો આમ હો.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક મકાનમેં તશરીફ લે ગએ, વહાં ચંદ કુરૈશકે હઝરાત બૈઠે હુએ થે, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે યે સલ્તનત ઔર હુકૂમતકા સિલસિલા કુરૈશમેં રહેગા, જબતક કે વો યે મા'મૂલ રખ્ખેં કે જો ઉનસે રહમકી દર્ખ્વાસ્ત કરે, ઉસપર રહમ કરેં, જબ કોઈ હુકમ લગાએં તો અદલકા લિહાઝ રખ્ખેં, જબ કોઈ ચીઝ તકસીમ કરેં તો ઈન્સાફકો ઈખ્તિયાર કરેં ઔર જો શખ્સ ઈન ઉમૂરકા ખ્યાલ ન કરે, ઉસપર અલ્લાહકી લા'નત, ફરિશ્તોંકી ભી લા'નત, સારે આદમિયોંકી લા'નત.

એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) એક મકાનમેં તશરીફ લે ગએ જહાં મુહાજિરીન ઔર અન્સારકી એક જમાઅત તશરીફ રખતી થી, હુઝૂર (સલ્લ.) કો તશરીફ લાતા દેખકર હર શખ્સ અપની જગહસે હટ ગયા, ઈસ ઉમ્મીદ પર કે હુઝૂર (સલ્લ.) વહાં તશરીફ રખ્ખેં. હુઝૂર (સલ્લ.) દરવાઝે પર તશરીફ ફરમા રહે ઔર દરવાઝેકી દોનોં જાનિબોં પર હાથ રખકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે મેરા તુમપર બહોત હક હૈ. યે અમ્ર સલ્તનતકા કુરૈશમેં રહેગા, જબતક વો તીન બાતોંકા એહતિમામ રખ્ખેં.

૧. જો શખ્સ ઇનસે રહમકી દરખાસ્ત કરે, ઉસપર રહમ કરે.

૨. જો ફૈસલા કરેં, ઇન્સાફસે કરેં.

૩. જો મુઆહેદા કિસીસે કર લેં, ઉસકો પૂરા કરેં ઔર જો શખ્સ એસા ન કરે, ઉસપર અલ્લાહકી લા'નત હે, ફરિશ્તોંકી લા'નત હે, તમામ આદમિયોંકી લા'નત હે.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઇર્શાદ હે કે જો શખ્સ એક ચિડિયાકો ભી બગૈર હકકે ઝબ્હ કરેગા, કિયામતકે દિન ઉસ્સે મુતાલબા હોગા. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે ઉસકા હક ક્યા હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઝબ્હ કરકે ઉસકો ખાયા જાએ, યે નહીં કે વૈસે હી ઝબ્હ કરકે ફેંક દી જાએ.

બહોત સી અહાદીસમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હે કે ગુલામ જો તુમ્હારે માતહત હૈં, ઉનકો ઉસ ચીઝસે ખિલાઓ, જિસ્સે ખુદ ખાતે હો, ઉસ ચીઝસે પેહનાઓ, જિસ્સે ખુદ પેહનતે હો ઔર જિસ્સે મુવાફકત ન આએ, ઉસકો ફરોખ્ત કર દો, ઉસકો અઝાબમેં મુબ્તલા કરનેકા કોઇ હક નહીં. (તર્ગીબ)

હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હે કે જબ તુમ્હારા કોઇ ખાદિમ તુમ્હારે લિએ કોઇ ચીઝ પકાકર લાએ કે ઉસકી ગરમી ઔર ધુએંકી મશકકત ઉસને ઉઠાઇ હે, તો તુમ્હેં ચાહિએ કે ઉસકો ખાનેમેં અપને સાથ શરીક કરો. અગર ઇતની મિકદાર ન હો કે ઉસકો શરીક કર સકો તો ઉસમેંસે થોડા-સા ઉસે ભી દે દો. (મિશ્કાત)

હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હે કે માતહતોં કે સાથ અચ્છા બરતાવ કરના મુબારક હે ઔર ઉનકે સાથ બદ-ખુલ્કી બરતના બદ-બખ્તી હે. (વહી) ગરઝ હર નોઅસે હુઝૂર (સલ્લ.) ને મખ્લૂક પર રહમકી તા'કીદ ફરમાઇ, મુખ્તલિફ નોઅસે ઉનપર ઇકરામકી તર્ગીબ દી.

(٩) عن ابن عمرؓ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ليس الواصل بالمكافى ولكن الواصل الذى اذا قطعت رحمه وصلها. رواه البخارى كذا فى المشكوة

હદીસ-૯ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા પાક ઇર્શાદ હે કે વો શખ્સ સિલારહમી કરનેવાલા નહીં હે જો, બરાબર-સરાબરકા મા'મલા કરનેવાલા હો, સિલારહમી કરનેવાલા તો વો હે, જો દૂસરેકે તોડને પર સિલારહમી કરે. - બુખારી

ફાયદા- બિલ્કુલ ઝાહિર ઔર બદીહી બાત હે, જબ આપ હર બાતમેં યે દેખ રહે હૈં કે જૈસા બરતાવ દૂસરા કરેગા, વૈસા હી મૈં ભી કરૂંગા, તો આપને ક્યા સિલારહમી કી ? યે બાત તો હર અજનબીકે સાથ ભી હોતી હે કે જબ દૂસરા શખ્સ આપ પર એહસાન કરેગા, તો આપ ખુદ ઉસપર એહસાન કરનેમેં મજબૂર

હૈં. સિલારહમી તો દરહકીકત યેહી હે કે અગર દૂસરેકી તરફસે બે-ઈલ્તિફાતી, બેનિયાઝી કતા-એ-તા'લ્લુક હો તો તુમ ઉસકે જોડનેકી ફિકરમેં રહો, ઈસકો મત દેખો કે વો કયા બરતાવ કરતા હે, ઈસકો હર વકત સોચોકે મેરે ઝિમ્મે કયા હક હે ? મુઝે કયા કરના ચાહિએ ? દૂસરેકે હુકૂક અદા કરતે રહો, એસા ન હો કે ઉસકા કોઇ હક અપને ઝિમ્મે રેહ જાએ, જિસકા કિયામતમેં અપનેસે મુતાલબા હો જાએ ઓર અપને હુકૂકકે પૂરા હોનેકા વહમ ભી દિલમેં ન લો, બલ્કે અગર વો પૂરે નહીં હોતે તો ઓર ભી ઝિયાદા મસરૂર હો કે દૂસરે આલમમેં જો અજર વ સવાબ ઈસકા મિલેગા, વો ઉસ્સે બહોત ઝિયાદા હોગા જો યહાં દૂસરેકે અદા કરનેસે વસૂલ હોતા.

એક સહાબી (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મેરે રિશ્તેદાર હૈં, મૈં ઉનકે સાથ સિલારહમી કરતા હૂં, વો કતારહમી કરતે હૈં મૈં ઉનપર એહસાન કરતા હૂં, વો મેરે સાથ બુરાઇ કરતે હૈં મૈં હર મા'મલેમેં તહમ્મુલસે કામ લેતા હૂં, વો જિહાલત પર ઉતરે રેહતે હૈં. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, અગર યે સબ કુછ સહી હે તો તૂ ઉનકે મુંહમેં ખાક ડાલ રહા હે (યાની ખુદ ઝલીલ હોંગે) ઓર તેરે સાથ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી મદદ શામિલે હાલ રહેગી, જબ તૂ અપની ઈસ આદત પર જમા રહેગા. (મિશ્કાત) ઓર જબ તક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી મદદ કિસીકે શામિલે હાલ રહે, ન કિસીકી બુરાઇસે નુકસાન પહોંચ સકતા હે, ન કિસીકા કતા-તા'લ્લુક નફા પહોંચેસે માનેઅ હો સકતા હે.

તૂ ન છૂટે મુઝસે, યા રબ તેરા છુટના હે ગઝબ,
યું મૈં રાઝી હૂં મુઝે ચાહે ઝમાના છોડ દે.

યે ખુલી હુઇ હકીકત હે કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ કિસીકા મદદગાર હો જાએ તો ઉસકો કબ કિસી દૂસરેકી મદદકી એહતિયાજ બાકી રેહ સકતી હે, ફિર સારી દુનિયા ઉસકી મજબૂરન મુઇન હે ઓર સારી દુનિયા મિલકર ઉસકો કોઇ નુકસાન પહોંચાના ચાહે, તો નુકસાન નહીં પહોંચા સકતી.

એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ હે કે મુઝે મેરે રબને નૌ બાતોંકા હુકમ ફરમાયા હે. —

૧. હક તઆલા શાનુહૂકા ખૌફ ઝાહિરમેં ભી ઓર બાતિનમેં ભી (યાની દિલસે ઓર ઝાહિરસે યા ખલવતમેં યા જલવત મેં.)

૨. ઈન્સાફકી બાત ખુશીમેં ભી ગુસ્સેમેં ભી. (આદમી જબ કિસીસે ખુશ હુઆ કરતા હે, તો ઉયૂબ છુપાકર તા'રીફોંકે પુલ બાંધા કરતા હે, જબ ખફા હોતા હે, તો ઝૂઠે ઈલઝામ તરાશા કરતા હે મુઝે હુકમ હે કે હર હાલતમેં ઈન્સાફકી બાત કહૂં.)

૩. મિયાનારવી ફકરકી હાલતમેં ભી ઔર વુસઅતકી હાલતમેં ભી (ન તંગીમેં કંજૂસી કરૂં, ન વુસઅતમેં ઈસરાફ કરૂં યા ન ફકરમેં જઝઅ-ફઝઅ કરૂં, ન ગિનામેં ઉજબ ઔર ફખર કરૂં.)

૪. નીઝ યે કે જો શખ્સ મુઝસે કતા તઅલ્લુક કરે, મૈં ઉસકે સાથ ભી તઅલ્લુકાત વાબિસ્તા કરૂં.

૫. ઔર જો શખ્સ મુઝે અપની અતાસે મેહરૂમ કરે, મૈ ઉસકે સાથ હુસ્ને સુલૂક કરૂં.

૬. જો શખ્સ મુઝપર ઝુલ્મ કરે, ઉસકો મા'ફ કર દૂં. (ઈન્તિકામ લેનેકી ફિકરમેં ન પડું.)

૭. યે કે મેરા સુકૂત (આખેરતકા) યા અલ્લાહ તઆલાકી આયાતકા ફિકર હો.

૮. મેરી ગોયાઈ અલ્લાહ તઆલાકા ઝિકર હો. (તસ્બીહ વગૈરહ યા અલ્લાહકે અહકામકા બયાન)

૯. મેરી નઝર ઈબરત હો (યાની જિસ ચીઝકો દેખૂં ઈબરતકી નિગાહસે દેખૂં.)

૧૦. ઔર મૈં નેક કામકા હુકમ કરતા હૂં. (મિશ્કાત)

શુરૂમેં નો ચીઝેં ફરમાઈ થીં, તફસીલમેં દસ હો ગઈ, મગર યે દસવીં ચીઝ સાબિકા નૌ ચીઝોંકા ઈજમાલ ભી હો સકતા હૈ ઔર નં. ૭ ઔર નં. ૮ દો મુકાબિલ હોનેકી વજહસે એક ભી શુમાર હો સકતે હૈં, જૈસાકે શુરૂમેં ઝાહિર, બાતિન એક શુમાર હુએ, ખુશી ઔર ગુસ્સા એક હુએ.

હઝરત હકીમ બિન હિઝામ (રદી.) ફરમાતે હૈં, એક શખ્સને હુઝૂર (સલ્લ.) સે દર્યાફત કિયા કે અફઝલ તરીન સદ્કા ક્યા હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, કાશેહ રિશ્તેદારકે સાથ હુસ્ને સુલૂક કરના. (તર્ગીબ)

કાશેહ ઉસ શખ્સકો કેહતે હૈં જો દિલમેં કિસીસે બુગ્ઝ વ કીના રખ્ખે.

એક હદીસમેં હુઝૂરકા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે જો શખ્સ યે પસંદ કરે કે કિયામતમેં ઉસકો બુલંદ મકાનાત મિલેં, ઉસકો ઊંચે દરજે મિલેં, ઉસકો ચાહિએ કે જો શખ્સ ઉસપર ઝુલ્મ કરેં, ઉસસે દરગુઝર કરે, જો તઅલ્લુકાત તોડે, ઉસ્સે તઅલ્લુકાત જોડે. (દુર્રે મન્સુર)

એક હદીસમેં હૈ કે જબ આયતે શરીફા -

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجٰهِلِيْنَ (اعراف ع ۲۴)

ખુઝિલ્અફ્વ વઅ્મુર્ બિલ્ઉર્ફિ વ-અઅ્રિઝ્ અનિલ્જાહિલીન.

- સૂરએ આ'રાફ રૂકૂઅ ૨૪

'માફીકો ઈખ્તિયાર કરો, નેકીકા હુકમ કરો ઔર જાહિલોંસે એ'રાજ કરો' નાઝિલ હુઈ તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હઝરત જિબ્રઈલ

(અલૈહિસ્સલામ) સે ઉસકી તફસીર દર્યાફત ફરમાઇ તો ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે જાનનેવાલે (તઆલા શાનુહૂ) સે દર્યાફત કરકે અર્ઝ કરૂંગા, વો વાપસ તશ્રીફ લે ગએ ઔર ફિર આકર અર્ઝ કિયા, અલ્લાહ તઆલાકા ઇર્શાદ હૈ કે જો આપ પર ઝુલ્મ કરે, ઉસકો મા'ફ કરેં ઔર જો આપકો અપની અતાસે મેહરૂમ રખ્ખે, ઉસકો અતા ફરમાએં ઔર જો આપસે તઅલ્લુકાત તોડે, ઉસસે તઅલ્લુકાત જોડેં.

એક ઔર હદીસમેં ઇસ વાકિઆકે બાદ યેભી હે કે ઇસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને લોગોંસે ખિતાબ કરકે ફરમાયા કે મૈં તુમકો દુનિયા ઔર આખિરતકે બેહતરીન અખ્લાક બતાઉં ? સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, ઝરૂર ઇર્શાદ ફરમાએં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા, જો તુમ પર ઝુલ્મ કરે, ઉસકો મા'ફ કરો, જો તુમ્હેં અપની અતાસે મેહરૂમ રખ્ખે, ઉસકો અતા કરો, જો તુમસે તઅલ્લુકાત તોડે, ઉસસે સિલારહમી કરો.

હઝરત અલી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે મૈં તુમ્હેં અવ્વલીન ઔર આખિરીનકે બેહતરીન અખ્લાક બતાઉં ? મૈંને અર્ઝ કિયા, ઝરૂર ઇર્શાદ ફરમાએં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે જો તુમ્હેં અપની અતાસે મેહરૂમ રખ્ખે, ઉસકો અતા કરો, જો તુમપર ઝુલ્મ કરે, ઉસકો મા'ફ કરો ઔર જો તુમસે કરાબતકે તઅલ્લુકાત તોડે, ઉસકે સાથ તઅલ્લુકાત જોડે.

હઝરત ઉકબા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને મુઝસે ફરમાયા કે મૈં તુમ્હેં દુનિયા ઔર આખિરતકે બેહતરીન અખ્લાક બતાઉં. ફિર યેહી તીન ચીઝેં ઇર્શાદ ફરમાઇ, ઔર ભી મુતઅદ્દિદ સહાબા કિરામ (રદી.) સે યે મઝમૂન ઝિકર કિયા ગયા.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે આદમી ખાલિસ ઇમાન તક ઉસ વકત તક નહીં પહોંચ સકતા, જબતક કે યે કામ ન કરે - અપનેસે તઅલ્લુક તોડનેવાલોંકે સાથ તઅલ્લુકાત જોડા કરે, અપને ઉપર ઝુલ્મ કરનેવાલોંકો મા'ફ કિયા કરે, અપનેકો ગાલિયાં દેને વાલેકો બખ્શ દિયા કરે ઔર જો અપને સાથ બુરાઇ કરે, ઉસકે સાથ ભલાઇ કરે.

(દુર્રે મન્સુર)

(۱۰) عن ابي بكرة رضـ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من ذنب احرى ان يعجل الله لصاحبه العقوبة في الدنيا مع ما يدخر له في الآخرة من البغي و قطيعة الرحم رواه الترمذي وابوداؤد وكذا في المشكوة

હદીસ ૧૦. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે નહીં હે કોઇ ગુનાહ, જો ઝિયાદા મુસ્તહિક ઇસ બાતકા હો કે ઇસકા વબાલ આખિરતમેં ઝખીરા રેહનેકે બાવજૂદ દુનિયામેં ઉસકી સઝા બહોત જલ્દ ન ભુગતની પડે, ઇન દોકે અલાવા એક ઝુલ્મ, દૂસરા કતારહમી. (તિરમઝી)

ફાઇદા - યાની યે દો ગુનાહ ઝુલ્મ ઓર કતારહમી એસે હૈં કે આખિરતમેં ઉનપર જો કુછ વબાલ હોગા, વો હોગા હી, આખિરતકે અલાવા દુનિયામેંભી ઉનકી સઝા બહોત જલ્દ મીલતી હે.

એક ઓર હદીસમેં હે કે હક તઆલા શાનુહૂ હર ગુનાહકી, જબ ચાહે, મગ્ફિરત ફરમા દેતે હૈં, મગર વાલિદૈનકી કતા રહમીકી સઝા મરનેસે પેહલે-પેહલે દે દેતે હૈં. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હે કે હર ગુનાહકી સઝા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આખિરત પર મુઅખ્ખર ફરમા દેતે હૈં, લેકિન વાલિદૈનકી નાફરમાનીકી સઝાકો બહોત જલ્દ દુનિયામેં દે દેતે હૈં. (જામિઉસ્સગીર)

બહોતસી અહાદીસમેં યેભી મઝમૂન હે કે હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતકે દિન રહમ (કરાબત) કો ઝુબાન અતા ફરમાએંગે. વો અર્શે મુઅલ્લાકો પકડકર દરખ્વાસ્ત કરતા રહેગા કે યા અલ્લાહ ! જિસને મુઝે મિલાયા, તૂ ઉસકો મિલા ઓર જિસને મુઝે કતા કિયા, તૂ ઉસકો કતા કર.

બહોતસી અહાદીસમેં હે કે હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે રહમકા લફ્ઝ અલ્લાહ તઆલાકે પાક નામ રહેમાનસે નિકાલા ગયા હે, જો ઈસકો મિલાએગા, રહેમાન ઉસકો મિલાએગા. જો ઈસકો કત્આ કરેગા, રહેમાન ઉસકો કત્આ કરેગા.

એક હદીસમેં હે કે ઉસ કૌમ પર રેહમત નાઝિલ નહીં હોતી, જિસમેં કોઇ કતારહમી કરનેવાલા હો.

એક હદીસ મેં હે કે હર પંજશંબાકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં આ'માલ પેશ હોતે હૈં, કતારહમી કરનેવાલેકા કોઇ અમલ કુબૂલ નહીં હોતા. (દુર્રે મન્સુર)

ફકીહ અબુલ્લેસ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે કતારહમી ઈસ કદર બદતરીન ગુનાહ હે કે પાસ બેઠનેવાલોંકો ભી રેહમતસે દૂર કર દેતા હે, ઈસલિએ ઝરૂરી હે કે હર શખ્સ ઈસ્સે બહોત જલ્દ તૌબા કરે ઔર સિલારહમીકા એહતિમામ કરે.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે સિલારહમીકે અલાવા કોઇ નેકી એસી નહીં જિસકા બદલા બહોત જલ્દ મિલતા હો ઔર કતારહમી ઓર ઝુલ્મકે અલાવા કોઇ ગુનાહ એસા નહીં જિસકા વબાલ આખિરતમેં બાકી રેહનેકે સાથ-સાથ દુનિયામેં જલ્દી ન મિલ જાતા હો. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદી.) એક મર્તબા સુબ્હકી નમાઝકે બાદ એક મજમેમેં તશરીફ ફરમા થે, ફરમાને લગે, મૈં તુમ લોગોંકો કસમ દેતા હૂં કે અગર ઈસ મજમેમેં કોઇ શખ્સ કતારહમી કરનેવાલા હો, તો વો ચલા જાએ, હમ લોગ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે એક દુઆ કરના ચાહતે હૈં ઔર આસમાનકે દરવાઝે કતારહમી કરનેવાલેકે લિએ બંદ હો જાતે હૈં. (તર્ગીબ) યાની ઉસકી દુઆ આસમાન પર નહીં જાતી, ઈસ્સે પેહલે હી દરવાજા બંદ કર દિયા જાતા ઓર જબ ઉસકે સાથ હમારી દુઆ હોગી, તો વો દરવાજા બંદ હો જાનેકી વજહસે રેહ જાએગી.

ઈનકે અલાવા બહોતસી રિવાયાતસે યે મઝમૂન મા'લૂમ હોતા હે ઔર દુનિયાકે વાકિઆત બહોત કસરતસે ઈસકી શહાદત દેતે હૈં કે કતારહમી કરનેવાલા દુનિયામેં ભી એસે મસાઈબમેં ફંસતા હે કે ફિર રોતા હી ફિરતા હે ઔર અપની હિમાકત ઔર જિહાલતસે ઉસકો યે ખબર ભી નહીં હોતી કે ઈતને ઈસ ગુનાહસે તૌબા ન કરે, ઉસકી ત'લાફી ન કરે, ઉસકા બદલ ન કરે, ઈતને ઉસ આફત ઔર ઉસ અઝાબસે, જિસમેં મુબ્તલા હે, ખલાસી ન હોગી, ચાહે લાખ તદ્બીરેં કર લે ઔર અગર કિસી દુનિયવી આફતમેં મુબ્તલા હો જાએ તો વો ઈસે બહોત હલ્કી હે કે કિસી બદ-દીનીમેં ખુદા ન કરે, મુબ્તલા હો જાએ કે ઈસ સૂરતમેં ઉસકો પતા ભી ન ચલેગા કે તૌબા હી કરલે. હક તઆલા શાનુહૂ હી અપને ફઝલસે મેહફૂઝ ફરમાએ.

ચૌથી ફસ્લ ઝકાતકી તા'કીદ ઔર ફઝાઈલમેં

ઝકાતકા અદા કરના ઈસ્લામકે અરકાનમેં અહમ તરીન રૂકન હે. હક તઆલા શાનુહૂને અપને પાક કલામમેં મશ્હુર કૌલકે મુવાફિક બયાસી જગહ નમાઝકે સાથ-સાથ ઝકાતકા હુકમ ફરમાયા ઔર જહાં જહાં સિર્ફ ઝકાતકા હુકમ હે, વો ઉનકે અલાવા હૈં.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા મશહૂર ઈર્શાદ હે કે ઈસ્લામકી બુનિયાદ પાંચ ચીઝોં પર હે - ૧. કલમા તૈયબાકા ઈકરાર, ૨. નમાઝ, ૩. ઝકાત, ૪. રોઝા, ૫. હજ.

એક હદીસમેં હે કે અલ્લાહ તઆલા ઉસ શખ્સકી નમાઝ કુબૂલ નહીં કરતે, જો ઝકાત અદા ન કરે, ઈસલિએ કે અલ્લાહ તઆલાને (કુરઆન પાકમેં) ઉસકો નમાઝકે સાથ જમા કિયા હે. પસ ઈન દોનોંમેં ફર્ક ન કરો. (કંઝ)

ઉલમાકા ઈસપર ઈત્તિફાક હે કે ઈનમેંસે કિસી ચીઝકા ઈન્કાર કરનેવાલા કાફિર હે. યેહી પાંચ ચીઝેં ઈસ્લામકી બુનિયાદ હૈં, યેહી અહમ્મુલ ઈબાદાત હૈં. યેહી વો ચીઝેં હૈં, જિનપર ઈસ્લામકા ગોયા મદાર હે, લેકિન અગર ગૌરકી નિગાહસે દેખા જાએ, તો ઈનકા ખુલાસા કયા હે, ઈકરારે અબ્દિયતકે બાદ સિર્ફ દો હાઝિરીયાં હૈં, - આકાકે દરબારકી, મેહબૂબકી બારગાહકી.

૧. પેહલી હાઝિરી રૂહાની હે, જો નમાઝકે ઝરિએસે હે, ઈસી લિએ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે નમાઝી અલ્લાહ તઆલાસે બાતેં કરતા હે, ઈસીલિએ ઉસકો મેરા'જુલ મો'મિનીન કહા જાતા હે. યે હાઝિરી અપની હર વકતકી હાજાત ઔર ઝરૂરતેં માલિક કે હુઝૂરમેં પેશ કરનેકા વકત હે, ઈસી લિએ બાર-બાર હાઝિરીકી ઝરૂરત પેશ આતી હે કે આદમીકી ઝરૂરતેં હર વકત પેશ આતી રેહતી હૈં. ઈસી વજહસે અહાદીસમેં કસરતસે યે મઝમૂન આયા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઔર સારે અંબિયા-એ-કિરામ (અલૈ.) કો જબ કોઈ હાજત પેશ આતી નમાઝકી તરફ રજૂ કરતે. ઈસ હાઝિરીમેં બન્દેકી તરફસે હમ્દ વ સનાકે બાદ ઈઆનતકી દર્ખ્વાસ્ત હે ઔર અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે ઈજાબતકા વાઅદા હે, જૈસાકે અહાદીસમેં સૂરએ : ફાતિહાકી તફસીરમેં ઈસકી તસરીહ હે. ઈસલિએ જબ નમાઝકે લિએ પુકારા જાતા હે, તો નમાઝકે લિએ આઓકે સાથ હી એલાન કિયા જાતા હે કે ફલાહકે લિએ આઓ યા'ની દોનોં જહાનકી કામિયાબીકે લિએ આઓ.

ઈસકી તા'ઈદમેં કસરતસે અહાદીસકા ઝખીરા મૌજૂદ હે ઔર નમાઝ પર ચૂંકે દોનોં જહાનકી ફલાહ ઔર કામિયાબી હી મૌલા ઔર આકાકે દરબારસે મિલતી

હે, દીન ઓર દુનિયા દોનોં હી અતા હોતી હૈં, ઈસલિએ ઝકાત ગોયા ઈસકા તકમલા ઓર તતિમ્મા હે કે હમારે દરબારસે જો અતા હો, ઉસમેંસે નિહાયત કલીલ મિકદાર ઢાઈ રૂપયા સૈંકડા હમારે નામલેવા ફકીરોંકો ભી દે દિયા કરો, ગોયા શુક્રાના હે દરબારકી અતાકા, જો અકલી ભી હે, ફિતરી ભી હે ઓર મો'તાદ ભી હે કે દરબારકી અતાઓંમેંસે દરબારકે નોકરોંકો ભી દિયા હી જાતા હે. યેહી વજહ હે કે કુરઆન પાકમેં કસરતસે જહાં-જહાં નમાઝકા હુકમ આતા હે, ઉસકે સાથ હી ઉસકે બાદ અકસર ઝકાતકા હુકમ હોતા હે કે નમાઝકે ઝરીએ હમસે માંગો ઓર લો. ફિર જો મિલે ઉસમેં સે થોડાસા હમારે નામ-લેવાઓંકો દેતે જાઓ. ફિર લુત્ફ પર લુત્ફ યે હે કે ઉસ કલીલ મિકદારકી અદાએગી પર મુસ્તકિલ અજર હે, મુસ્તકિલ સવાબ ઓર ઈન્આમાતે કસીરાકા વાઅદા હે.

૨. દૂસરી હાઝિરી જિસ્માની મેહબૂબકે ઘરકી હે, જિસકો હજ કેહતે હૈં. ઈસમેં ચૂંકે ફિલજુમ્લા મશક્કત હે જાની ભી, માલી ભી, ઈસ લિએ ઈસ્તિતાઅત પર ઉમ્ર ભરમેં સિર્ફ એક મર્તબાકી હાઝિરી ઝરૂરી કરાર દી ઓર વહાંકી હાઝિરી કે લિએ, અપને આપકો ગંદગિયોંસે પાક કરનેકે લિએ ચંદ યૌમકા રોઝા ઝરૂરી કરાર દિયા કે સારી ગંદગિયોંકી જડ પેટ ઓર શરમગાહ હે. ઈનકી ચંદ યૌમ એહતિમામસે હિફાઝત કી જાએ તા'કે વહાંકી હાઝિરીકી કાબિલિયત પૈદા હો જાએ, ઈસી લિએ રોઝેકા મહિના ખત્મ હોતે હી હજકા ઝમાના શુરૂ હો જાતા હે. ઈસી મસ્લહતસે ગાલિબન્ ફુકહા-એ-કિરામ ઈસી તર્તીબસે ઈન ઈબાદાતકો અપની કિતાબોંમેં ઝિકર ફરમાતે હૈં.

ઈસકે અલાવા રોઝેમેં દૂસરી મસાલેહકા મલહૂઝ હોના ઉસકે મનાફી નહીં. માલ ખર્ચ ન કરને પર આયાતમેં જો વઈદેં આઈ હૈં, જિનમેંસે બા'ઝ દૂસરી ફસ્લમેં ગુઝર ચુકી હૈં, વો અકસર ઉલમાકે નઝદીક ઝકાત અદા ન કરનેહી પર નાઝિલ હુઈ હૈં. ઈન સબ આયાત પર અહાદીસકા ઝિકર કરના તો ઝાહિર હે કે દુશ્વાર હે. નમૂનેકે તોરપર ચંદ આયાત ઓર ચંદ અહાદીસ ઈસ બારેમેં ઝિકર કી જાતી હૈં. મુસલમાનકે લિએ તો એક આયત યા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા એક ઈર્શાદ ભી કાફી હે ઓર જો મહઝ નામકા મુસલમાન હે, ઉસકે લિએ તમામ કુરઆન ઓર અહાદીસકા સારા દફતર ભી બેકાર હે. ફરમાબરદારોંકે લિએ તો ઉસકા એક મર્તબા મા'લૂમ હો જાના ભી કાફી હે કે આકાકા યે હુકમ હે ઓર નાફરમાનકે લિએ હઝાર તંબીહેં ભી બેકાર હૈં. ઈતને અઝાબકા જૂતા ન પડે, ઈસકો કબ સમઝમેં આ સકતા હે ?

આયાત

(1) وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوْا مَعَ الرّٰكِعِيْنَ ○ (بقرہ ع ۵)

આયત-૧ ઓર કાયમ કરો તુમ લોગ નમાઝકો ઓર દો ઝકાતકો ઓર આજિઝી કરો, આજિઝી કરનેવાલોંકે સાથ યા રૂકૂઅ કરો, રૂકૂઅ કરનેવાલોંકે સાથ. (સૂરએ બકર : રૂકૂઅ ૫)

ફાયદા - હઝરત મોલાના થાનવી કદ્દસ સિર્રહૂ તહરીર ફરમાતે હૈં, કુરૂએ ઇસ્લામિયામેં આ'માલ દો કિસ્મકે હૈં, - આ'માલે ઝાહિરી ઓર આ'માલે બાતિની.

ફિર આ'માલે ઝાહિરી દો કિસ્મકે હૈં - ઇબાદતે બદની ઓર ઇબાદતે માલી, તો યે તીન કુલ્લિયાત હુઇ. ઇન તીનોં કુલ્લિયાતમેં સે એક-એક જુઝઇકો ઝિકર કર દિયા.

નમાઝ ઇબાદતે બદની હે ઓર ઝકાત ઇબાદતે માલી હે ઓર ખુશૂઅ ખુઝૂઅ ઇબાદતે બાતિની હે. ચૂંકે તવાઝોઅ બાતિનીમેં એહલે તવાઝોંકી મઅઇયતકો બડા દખલ ઓર તા'સીરે અઝીમ હે, ઇસલિએ મઅર્રાકિઇન કા લફઝ બઢ્હાના નિહાયત બર-મહલ હુઆ. (બયાનુલ કુર્આન) ઇસ કોલકે મુવાફિક રૂકૂઅસે ખુશૂઅ-ખુઝૂઅ મુરાદ હે ઓર બડે લતીફ ઉમૂર આયતે શરીફાસે ઝાહિર હોતે હૈં.

૧. એક યે કે સારી ઇબાદતમેં અહમ્મુલ ઇબાદાત (સબસે અહમ ઇબાદત) નમાઝ હે, ઇસીલિએ ઇસકો સબસે મુકદ્દમ કિયા.

૨. દૂસરે દરજેમેં ઝકાત હે, ઇસીલિએ ઇસકો દૂસરે નમ્બર પર ઝિકર કિયા.

૩. ઝકાત ઇસ અતાકા શુકાના હે, જૈસાકે અભી મુફસ્સલ ગુઝરા.

૪. યે કે ઇબાદાતમેં બદની ઇબાદાત માલી ઇબાદાત પર મુકદ્દમ હૈં, ઇસલિએ બદની ઇબાદાતકો અવ્વલ ઓર માલીકો દૂસરે નમ્બર પર ઝિકર ફરમાયા.

૫. યે કે ઇબાદતમેં ઉનકી ઝાહિરી સૂરત બાતિની હકીકત પર મુકદ્દમ હે, ઇસીલિએ ખુશૂઅ વ ખુઝૂઅકો તીસરે નમ્બર પર ઝિકર ફરમાયા.

૬. યે કે ખુશૂઅ-ખુઝૂઅ પૈદા કરનેમેં ઇસ જમાઅતકે સાથ શિર્કતકો બડા દખલ હે. ઇસી વજહસે મશાઇખ ખાનકાહોંકે કિયામકો અહમિયત દેતે હૈં કે ઇન હઝરાતકી ખિદમતમેં રેહનેસે યે સિફત જલ્દી પૈદા હોતી હે.

૭. તીનોં કિસ્મકી ઇબાદાતમેં મુસલમાનોંકે ઉમૂમી અફરાદકે અમલકો બહોત અહમિયત હે, ઇસીલિએ સબ જગહ જમાકે સીગે ઇર્શાદ હુવે.

ગૌરસે ઓર ભી લતાઇફ પૈદા હોતે હૈં —

દૂસરા કોલ યે હે કે રૂકૂઅસે મુરાદ નમાઝકા રૂકૂઅ હે. હમારે હઝરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ સાહબ કદ્દસ સિર્રહૂને તફસીરે અઝીઝીમેં જો લિખ્ખા હે, ઉસકા

ખુલાસા યે હે કે નમાઝ પઢો, નમાઝ પઢનેવાલોંકે સાથ, યા'ની જમાઅતસે નમાઝ અદા કરો. ઇસ લફઝમેં ગોયા જમાઅતકી તા'કીદ હે ઔર જમાઅતકી નમાઝ ઇસી મઝહબકા ખાસ્સા હે ઔર દીનોંમેં નહીં હૈં. ઔર ઇસકો રૂકૂઅકે લફઝસે ઇસીલિએ તા'બીર કિયા કે યહૂદકા ઉપરસે બયાન હો રહા હે ઔર ઉનકી નમાઝમેં રૂકૂઅ નહીં હોતે. પસ ગોયા ઇશારા હૈ ઇસ તરફ કે નમાઝ મુસલમાનોંકી તરહ પઢો. (તફસીરે અઝીઝી)

નમાઝકે ઝેલમેં જમાઅતકો બહોત ખુસૂસી દખલ હે જૈસાકે રિસાલા 'ફઝાઇલે નમાઝ' મેં ઇસકા બયાન તફસીલસે ગુઝર ચુકા હે હત્તાકે ફુકહાને બગૈર જમાઅતકી નમાઝકો નાકિસ અદા બતાયા હે.

(٢) وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ (اعراف ١٥٦)

આયત નં. ૨ ઔર મેરી રહમત (એસી આમ હે કે) તમામ ચીઝોંકો મુહીત હે, પસ ઉસકો ઉન લોગોંકે લિએ (કામિલ તૌર પર, ખાસ તૌરસે) લિખ્ખૂંગા, જો ખુદા-એ-તઆલાસે ડરતે હૈં ઔર ઝકાત દેતે હૈં ઔર હમારી આયતોં પર ઇમાન લાતે હૈં. (સૂરએ આ'રાફ, રૂકૂઅ ૧૯)

તફસીર - હઝરત હસન (રદી.) ઔર કતાદા (રદી.) સે મન્કૂલ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રહમત દુનિયામેં હર શખ્સકો શામિલ હે, નેક હો યા બદ હો, લેકિન આખેરતમેં ખાસ તૌરસે મુત્તકી લોગોંહી કે લિએ હે.

એક આ'રાબી મસ્જિદમેં આએ ઔર નમાઝ પઢકર ઉન્હોંને દુઆ કી, યા અલ્લાહ ! મુઝ પર ઔર મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) પર રહમત ફરમા ઔર હમારે સાથ રહમતમેં કિસી ઔરકો શરીક ન કર. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઉનકો દુઆ કરતે હુએ સુન લિયા તો ફરમાયા કે તુમને અલ્લાહકી વસીઅ રહમતકો તંગ કિયા. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને રહમતકે સૌ હિસ્સે ફરમા કર એક હિસ્સા દુનિયામેં ઉતારા, જિસકો સારી દુનિયામેં તકસીમ ફરમા દિયા, ઇસીકી વજહસે મખ્લૂક સારીકી સારી, જિન્નાત હોં યા ઇન્સાન યા ચૌપાએ, એક દૂસરે પર (આલ-ઔલાદ પર, અપને પર, બેગાને પર) રહમ કરતે હૈં ઔર ૯૯ હિસ્સે અપને પાસ રખ લીં.

એક ઔર હદીસમેં હે કે અલ્લાહકી રહમતકે સો હિસ્સે હૈં, જિનમેંસે એકકી વજહસે મખ્લૂક એક દૂસરે પર રહમ ખાતી હે, ઉસીકી વજહસે જાનવર અપની ઔલાદ પર રહમ કરતે હૈં ઔર ૯૯ હિસ્સે કિયામતકે દિન કે લિએ મુઅખ્ખર કર દિએ. ઔર ભી મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં યે મઝમૂન આયા હે. (દુર્રે મન્સુર)

કિસ કદર મસર્રતકી બાત હે, કિસ કદર લુત્ફકી ચીઝ હે કે માંએં અપની ઔલાદ પર જિતની શફકત કરતી હૈં કે ઉસકી ઝરાસી તકલીફસે બેચૈન હો જાતી હૈં, બાપ અપની ઔલાદકો કિસી મુસીબતમેં દેખતે હૈં, પરેશાન હો જાતે હૈં, અઝીઝ વ અકરબા, મિયાં, બીવી, અપને ઔર અજનબી કિસી પર મુસીબત દેખકર તિલમિલાને લગતે હૈં. યે સારી ચીઝેં ઉસ રહમતહીકા તો અસર હે જો અલ્લાહ તઆલાને કુલૂબમેં રખ્ખી હે. સારી દુનિયાકી સારી રહમતેં મિલાકર એક બટા સો હિસ્સા હે ઉસ રહમતકા જિસકે નિન્નાવે હિસ્સે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને લિયે ઇખ્તિયાર ફરમાએ, ઈતને બડે રહીમ, ઇતને બડે શફીકકે અહકામકી પરવાહ ન કરના કિસ કદર બે-ગૈરતી હે, કિસ કદર ઝુલ્મ હે, કોઈ માં અપને લડકે પર ઈન્તિહાઈ કરમ કરતી હો ઔર ફિર વો લડકા ઉસકે કેહનેકી પરવાહ ન કરે તો માંકો કિસ કદર રંજ હો, હાલાંકે માંકા લુત્ફ વ કરમ અલ્લાહકે લુત્ફ વ કરમકે મુકાબલેમેં કુછ ભી નહીં હે. ઈસીસે હક તઆલા શાનુહૂકે અહકામકી પરવાહ ન કરનેકા અન્દાઝા કર લિયા જાએ.

(૩) وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ رِّبًا لِّيَرْبُوَا۟ فِىٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ۝

(روم ۴)

આયત ૩ ઔર જો ચીઝ તુમ ઈસ ગરઝસે દોગે કે સૂદ બનકર લોગોંકે માલમેં બઢોતરીકા સબબ બને, યે તો અલ્લાહકે નઝદીક નહીં બઢતા ઔર જો કુછ ઝકાત (વગૈરહ) દોગે, જિસ્સે કે અલ્લાહ તઆલાકી રિઝા મકસૂદ હો તો એસે લોગ અપને દિએ હુએ માલકો અલ્લાહ તઆલાકે પાસ બઢાતે રેહતે હૈં.

(સૂરએ રૂમ, રૂકૂઅ ૪)

ફાયદા – મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે બઢોતરીકી ગરઝસે માલ દેનેમેં વો સબ માલ દાખિલ હૈં જો ઇસ નીય્યતસે દિએ જાએં કે ઈસ્સે અફઝલ મિલે યા'ની ચાહે દુનિયામેં ઉસ્સે અફઝલ મિલનેકી, ઝિયાદા મિલનેકી ઉમ્મીદ પર ખર્ચ કરે યા આખેરતમેં ઝિયાદા મિલનેકી ઉમ્મીદ પર ખર્ચ કરે, વો સબ બઢોતરીકી ઉમ્મીદમેં દાખિલ હે. ઈસીલિએ રિબા (સૂદ) ઔર ઝકાતકો સાથ ઝિકર કિયા.

એક ઔર હદીસમેં હઝરત મુજાહિદ (રહ.) સે નકલ કિયા ગયા કે ઈસ્સે હદાયા મુરાદ હે. (દુર્રે મન્સુર)

યાની જો હદયા વગૈરહ કિસીકો ઈસ ગરઝસે દિયા જાએ કે વો ઉસકે બદલેમેં ઈસ્સે બઢકર દેગા, મસલન કિસીકી દઅવત ઈસ ગરઝસે કી જાએ કે ફિર વો નઝરાના દેગા જો ઉસ્સે ઝિયાદા હોગા, જિતના દઅવતમેં ખર્ચ કિયા ગયા. ઈસીમેં

ન્યોતા વગૈરહ ભી દાખિલ હૈ કે યે સબકે સબ બઢોતરીકી નીય્યતસે ખર્ચ કિએ જાતે હૈં. ઈન સબકા એક હી ઝાબ્તા હૈ કે અલ્લાહ તઆલાકે યહાં ઈઝાફા ઉસી ચીઝકા હોતા હૈ જો ઉસકી રિઝાકે લિએ ખર્ચ કિયા જાએ.

હઝરત સઈદ બિન ઝુબેર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો કોઈ હદયા ઈસ નીય્યતસે દિયા જાએ કે ઈસકા બદલા દુનિયામેં મિલે, ઉસકા કોઈ સવાબ આખેરતમેં નહીં હૈ ઔર ઝાહિર હૈ કે જબ આખેરતકી નીય્યતસે દિયા હી નહીં તો વહાં કયોં મિલે.

હઝરત કઅબ કુરઝી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે કોઈ શખ્સ કિસીકો ઈસ નીય્યતસે દે કે વો બદલેમેં ઈસસે ઝિયાદા દેગા, વો અલ્લાહ તઆલાકે યહાં કિસી ઈઝાફેકા સબબ નહીં ઔર જો શખ્સ મહઝ અલ્લાહકે વાસ્તે દે કે જિસ શખ્સકો દિયા હૈ, ઉસસે કિસી કિસ્મકી મુકાફાત ઔર બદલેકા ઉમ્મીદવાર ન હો, યેહી વો માલ હૈ જો અલ્લાહકે નઝદીક બઢતા રેહતા હૈ. (દુર્રે મન્સૂર)

લિહાઝા જો લોગ કિસીકો ઝકાત વગૈરહકા માલ દેકર ઈસકે ઉમ્મીદવાર રેહતે હૈં કે વો હમેશા એહસાનમંદ રહેંગે, વો અપને સવાબમેં ઈસ બદ-નીય્યતીસે ખુદ કમી કર દેતે હૈં. સબસે પેહલી ફસલકી આયાતમેં નં. ૩૪ પર ગુઝરા હૈ.

إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَّلَا شُكُورًا ۝

ઈન્નમા નુત્ ઈ મુ કુમ લિ વજહિલ્લાહિ લા નુરીદુ મિન્કુમ જઝાઅંવ્વ લા શુકૂરા.

'હમ તુમકો મહઝ અલ્લાહકે વાસ્તે ખિલાતે હૈં, ન તો હમ ઈસકા તુમસે બદલા ચાહતે હૈં, ન ઈસકા શુક્રિયા ચાહતે હૈં,' ઔર હક તઆલા શાનુહૂને ઝિયાદા બદલા ચાહનેકી નીય્યતસે ખર્ચ કરનેકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો તો ખાસ તૌરસે મના ફરમાયા હૈ, ચુનાંચે દૂસરી જગહ ખુસૂસિયતસે હુઝૂર (સલ્લ) કા ઈર્શાદ હૈ —

વ લા તમ્નુન તસ્તકસિર. (સૂરએ મુદ્દસર રૂકુઅ-૧)

'ઔર આપ કિસીકો ઈસ ગરઝસે ન દેં કે ઉસકા ઝિયાદા મુઆવઝા ચાહેં.'

ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે લિએ ખર્ચ કરનેકા સવાબ ઔર ઉસકી ઝિયાદતી દીન ઔર દુનિયામેં મુતઅદ્દિદ આયાત ઔર રિવાયાતસે પેહલી ફસલમેં ગુઝર ચુકી હૈ, ઈસલિએ ખર્ચ કરનેવાલોંકો બહોત એહતિયાતસે ઈસકા લિહાઝ રખના ચાહિએ કે કિસી પર ખર્ચ કરનેકી સૂરતમેં હરગિઝ ઉનસે કિસી કિસ્મકે બદલે યા શુક્રિયેકા ઉમ્મીદવાર ન રેહના ચાહિએ. યે દૂસરી બાત હૈ લેનેવાલેકા ફર્ઝ હૈ કે વો એહસાનમંદ હો ઔર ઉસકા શુક્ર અદા કરે, લેકિન દેનેવાલા અગર ઉસકી નીય્યત કરેગા, તો વો અલ્લાહકે વાસ્તેસે નિકલ કર દુનિયાકે વાસ્તેમેં દાખિલ હો જાએગા,

બિલ ખુસૂસ ઝકાતમેં તો ઇસકા વાહમા ભી ન હોના ચાહિએ કે ઇસમેં વો ખુદ અપના ફર્ઝ અદા કર રહા હૈ. ઇસમેં કિસી પર ક્યા એહસાન હૈ. ઇસીલિએ આયતે શરીફામેં ઝકાતકો અલ્લાહકી રિઝાકે લિએ દેનેકે સાથ મુકય્યદ કિયા હૈ.

અહાદીસ

(۱) عن ابن عباس رضي الله عنه قال لما نزلت وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ كبر ذلك على المسلمين فقال عمر رضي الله عنه انا افرج عنكم فانطلق فقال يا نبي الله انه كبر على اصحابك هذه الاية فقال ان الله لم يفرض الزكوة الا ليطيب ما بقي من اموالكم وانما فرض المواريث وذكر كلمة لتكون لمن بعدكم فقال فكبر عمر رضي الله عنه ثم قال له الا اخبرك بخير ما يكنز المرء المرأة الصالحة اذا نظر اليها سرته واذا امرها اطاعته واذا غاب عنها حفظته رواه ابوداود وكذا في المشكوة

હદીસ નં. ૧ હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ કુરઆન પાકમેં આયતે શરીફા 'વલ્લઝી ન- યકનિઝૂ નઝ્ ઝહ બ- વલ્ફિઝઝ ત' નાઝિલ હુઇ તો સહાબા કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) પર યે આયત બહોત શાક હુઇ. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે ઇસ મુશ્કિલકો મૈં હલ કરુંગા. હઝરત ઉમર (રદી.) યે ફરમાકર હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં તશરીફ લે ગએ ઓર હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે આયત તો લોગોં પર બડી શાક હો રહી હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલાને ઝકાત ઇસીલિએ ફર્ઝ કી હૈ કે બકીયા માલકો ઉમદા ઓર તૈયબ બના દે ઓર મીરાસ તો આખિર ઇસી વજહસે ફર્ઝ હુઇ કે માલ બાદમેં બાકી રહે. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ખુશીમેં અલ્લાહુ અકબર ફરમાયા, ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે મૈં બેહતરીન ચીઝ ખઝાનેકે તૌર પર રખનેકી બતાઉં, વો ઔરત હૈ જો નેક હો કે જબ ખાવિંદ ઉસકો દેખે, તો ઉસકી તબિયત ખુશ હો જાએ ઓર જબ ઉસકો કોઇ હુકમ કરે તો વો ઇતાઅત કરે ઓર જબ વો કહીં ચલા જાએ તો વો ઔરત (ખાવિંદકી મતરૂકા ચીઝોંકી) હિફાઝત કરે, (જિસમેં અપની ઇફફત ભી દાખિલ હૈ.)(મિશ્કાત, અબુદાઉદ)

ફાયદા- દૂસરી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૫ પર યે આયતે શરીફા ઓર ઉસકા તર્જુમા ગુઝર ચુકા હૈ. ઇસ આયાતે શરીફાકે ઝાહિરસે મા'લૂમ હોતા થા કે હર કિસ્મકા ઝખીરા ચાહે કૈસી હી ઝરૂરતસે જમા કિયા જાએ, વો સખ્ત અઝાબકા સબબ હૈ. ઇસીલિએ સહાબા કિરામ (રદી.) કો બડા શાક ગુઝરા કે અલ્લાહ તઆલા

ઓર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ઇર્શાદાત પર અમલ તો સહાબા કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઇન) કી જાન થી ઓર ઝરૂરતેં બસા અવકાત રૂપયા વગેરહ રખને પર મજબૂર કરતી થીં, ઇસલિએ બડી ગરાંની હો રહી થી, જિસકો હઝરત ઉમર (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ સલ્લમ) સે દર્યાફ્ત કરકે હલ કિયા. હુઝૂરે (સલ્લ.) ને તસલ્લી ફરમા દી કે ઝકાત ઇસલિએ ફર્ઝ હુઇ કે ઉસકે અદા કરનકે બાદ બાકી માલ તેયબ હો જાએ ઓર ઇસ માલકે જમા રખને પર દલીલ હો ગઇ કે ઝકાત તો જબ હી વાજિબ હોગી, જબ સાલ ભર માલ મોજૂદ રહે. અગર માલકા રખના જાઇઝ ન હોતા તો ઝકાત ક્યોં વાજિબ હોતી ? નીઝ ઇસ્સે ઝકાતકી કિતની બડી ફઝીલત મા'લૂમ હુઇ કે ઉસકે અદા કરનેકા સવાબ તો મુસ્તકિલ ઓર અલાહિદા રહા, ઉસકી વજહસે બાકી માલ ભી પાક-સાફ ઓર તય્યબ બન જાતા હે. ખુદ કુરઆન પાકમેં ભી ઇસ તરફ ઇશારા હે. હક તઆલા શાનુહૂ ઇર્શાદ ફરમાતે હેં —

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا الآيۃ (توبہ ع ۱۳)

ખુઝ્ મિન્અમ્વાલિહિમ સદક- તન તુતહહિરૂહુમ વ તુઝકકીહિમ બિહા.
(સૂરએ તોબા રુકૂઅ ૧૨)

'આપ ઉનકે માલોંસે સદકા લે લીજિએ જિસકે ઝરીએસે આપ ઉનકો (ગુનાહકે આસારસે) પાક-સાફ કર દેંગે.'

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ હે કે અપને માલકી ઝકાત અદા કિયા કરો કે યે તુમ્હારે પાક હોનેકા ઝરિયા હે. (કંઝ)

એક ઓર હદીસમેં હે કે ઝકાત અદા કિયા કરો કે વો પાક કરનેવાલી હે. અલ્લાહ તઆલા તુમકો (ઇસકે ઝરિએસે) પાક કર દેગા.

એક ઓર હદીસમેં હે કે અપને માલોંકો ઝકાતકે ઝરિએસે (ગંદગીસે યા ઇઝાઅતસે) મેહફૂઝ બનાઓ ઓર અપને બીમારોંકી સદકાસે દવા કરો ઓર બલાઓંકે લિએ દુઆઓંકો તેયાર કરો. (કંઝ)

એક ઓર હદીસમેં હે કે ઝકાતકે ઝરિએસે અપને માલકો મેહફૂઝ બનાઓ, અપને બીમારોંકી સદકાસે દવા કરો ઓર બલાઓંકે ઝવાલકે લિએ દુઆ ઓર આજિઝીસે મદદ ચાહો. (વહી)

ઇસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હદીસે બાલામેં માલ જમા રખનેકે જવાઝકી દૂસરી દલીલ ઇર્શાદ ફરમાઇ કે મીરાસકા હુકમ તો ઇસી વજહસે હે કે માલ રખના જાઇઝ હે, અગર માલકા રખના જાઇઝ ન હો, તો ફિર તકસીમે મિરાસ કિસ ચીઝકી હોગી ? ઇસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇસપર તંબીહ ફરમાઇ કે જાઇઝ હોના ઓર બાત હે, લેકિન ખઝાનોંમેં રખનેકી ચીઝ નહીં હે, બલ્કે

ઉસકો તો ખર્ચ હી કર દેના ચાહિએ. મેહફૂઝ રખનેકી ચીઝ નેક બીવી હે.

બા'ઝ રિવાયાતસે મા'લૂમ હોતા હે કે સહાબા (રદી.) ને ઈસ જગહ સવાલ ફરમાયા થા, જિસપર હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ હે.

હઝરત સૌબાન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ યે આયતે શરીફા 'વલ્લઝી ન-યકનિઝૂનઝ્ઝ હ બ' નાઝિલ હુઇ તો હમ હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ સફરમેં થે. બા'ઝ સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! અગર યે મા'લૂમ હો જાતા કે ખઝાનેકે તૌર પર ક્યા ચીઝ હિફાઝતસે રખનેકી હે, તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, બેહતરીન ચીઝ વો ઝુબાન હે જો ઝિકર કરનેવાલી હો, વો દિલ હે જો શુક્રગુઝાર હો ઔર વો નેક બીવી હે, જો દીનકે કામોંમેં મદદ કરનેવાલી હો. (દુર્રે મન્સુર)

એક હદીસમેં હે કે જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઇ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે સોને-ચાંદીકા નાસ હો, કૈસી બુરી ચીઝ હે ? તીન મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને યેહી ફરમાયા, ઈસપર બા'ઝ સહાબા (રદી.) ને દર્યાફ્ત કિયા કે ખઝાનેકે તૌર પર કાબિલે હિફાઝત ક્યા ચીઝ બેહતર હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઝુબાન ઝિકર કરનેવાલી, દિલ અલ્લાહસે ડરનેવાલા ઔર વો નેક બીવી જો દીનકે કામોંમેં મુઇન વ મદદગાર હો. (તફસીરે કબીર)

કૈસી પાક ઔર જામેઅ તા'લીમ હે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કે માલ રખનેકા જવાઝ ભી બતા દિયા ઔર જમા કરનેકા પસંદીદા ન હોના ભી બતા દિયા ઔર દુનિયામેં રાહતકી એસી ઝિન્દગી, જો આખિરતમેં કામ દે, વોભી બતા દી કે ઝિકર કરનેવાલી ઝુબાન, શુક્ર કરનેવાલા દિલ ઔર દુનિયાકી લઝ્ઝતકી વો ચીઝ ભી બતા દી જો રાહતસે ઝિન્દગી ગુઝરનેકા સબબ હો ઔર વો ફિત્ને ઉસમેં ન હોં જો માલમેં હૈં. હર કિસ્મકી રાહત ઉસ્સે મયસ્સર હો ઔર વો બીવી હે, બશર્તે કે નેક હો, દીનદાર હો, ફરમાબરદાર હો ઔર સમઝદાર હો કે ખાવિંદકે માલ વ મતાઅકી હિફાઝત કરનેવાલી હો.

(૨) عن ابن عباس رضي الله عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الزكوة قنطرة الاسلام. رواه الطبراني في الاوسط والكبير كذا في الترغيب

હદીસ : ૨. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે ઝકાત ઈસ્લામકા (બહોત બડા મઝબૂત) પૂલ હે. (તિબરાની)

ફાયદા - જૈસાકે મઝબૂત પુલ ઝરિયા ઔર સહૂલતકા સબબ હોતા હે કિસી જગહ જાનેકા, ઈસી તરહ ઝકાત ઝરિયા હે ઔર રાસ્તા હે ઈસ્લામકી હકીકત તક સહૂલતસે પહોંચનેકા યા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે આલી દરબાર તક પહોંચનેકા.

અબ્દુલ અઝીઝ બિન ઉમૈર (રહ.) હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) કે પોતે, ફરમાતે હૈં કે નમાઝ તુઝે આધે રાસ્તે તક પહોંચા દેગી ઔર રોઝા બાદશાહકે

દરવાઝે તક પહોંચા દેગા ઔર સદકા તુઝે બાદશાહકે પાસ પહોંચા દેગા. (ઈત્તેહાફ)

પુલકે સાથ એક લતીફ મુનાસબત હઝરત શકીક બલખી (રહ.), જો મશહૂર બુઝુર્ગ ઔર સૂફી હૈં, કે કલામસે ભી મા'લૂમ હોતી હૈ, વો ફરમાતે હૈં કે હમને પાંચ ચીઝેં તલાશ કીં, ઉનકો પાંચ જગહ પાયા -

૧. રોઝીકી બરકતકો ચાશ્તકી નમાઝમેં પાયા, ઔર

૨. કબરકી રોશની તહજ્જુદકી નમાઝમેં મિલી,

૩. મુન્કિર-નકીરકે જવાબકો તિલાવતે કુરઆનમેં પાયા.

૪. પુલે સિરાત પર સહૂલતસે ગુઝરના રોઝા ઔર સદકેમેં પાયા ઔર

૫. અર્શકા સાયા ખલવતમેં પાયા. (ફઝાઈલે નમાઝ)

(۳) عن جابر رضی قال قال رجل یا رسول الله ارأیت ان ادی الرجل زکوٰۃ ماله فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم من ادی زکوٰۃ ماله فقد ذهب عنه شره. الطبرانی

હદીસ-૩. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ માલકી ઝકાત અદા કર દે, તો ઉસ માલકા શર ઉસ્સે જાતા રેહતા હૈ. (તિબરાની)

ફાયદા- બા'ઝ રિવાયાતમેં યે મઝમૂન ઈસ તરહ આયા હૈ કે જબ તૂ માલકી ઝકાત અદા કર દે તો તૂને ઉસ માલકે શરકો ઝાઈલ કર દિયા. (કંઝ યા'ની માલ બહોતસે શુરૂરકા સબબ હોતા હૈ, લેકિન ઉસકી ઝકાત અગર એહતિમામસે અદા હોતી રહે તો ઉસકે શરસે હિફાઝત રેહતી હૈ. આખિરતકે એ'તબારસે તો ઝાહિર હૈ કે ફિર ઉસ માલ પર અઝાબ નહીં હોતા, દુનિયાકે એ'તબારસે, ઈસ લિહાઝસે કે ઝકાતકા અદા કરના. માલકો મેહફૂઝ રેહનેકા ઝરિયા હૈ, જૈસાકે ઈસ્સે અગલી હદીસમેં આ રહા હૈ ઔર અગર ઝકાત ન અદા કી જાએ તો વો માલ ઝા'યા હો જાતા હૈ, જૈસાકે આઈન્દા ફસ્લે નં. ૯ પર આ રહા હૈ.

(۴) عن الحسن رض قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم حصنوا اموالکم بالزکوٰۃ وداووا مرضاکم بالصدقة واستقبلوا امواج البلاء بالدعاء والتضرع رواہ ابوداؤد فی المراسیل ورواہ الطبرانی والبیهقی وغیرهما

હદીસ - ૪. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે અપને માલોંકો ઝકાતકે ઝરિએ મેહફૂઝ બનાઓ ઔર અપને બીમારોંકા સદકેસે ઈલાજ કરો ઔર બલા ઔર મુસીબતકી મૌજોંકા દુઆ ઔર અલ્લાહ તઆલાકે સામને આજિઝીસે ઈસ્તકબાલ કરો. (અબુદાઊદ)

ફાયદા- તહસીનકે મા'ની અપને ચારોં તરફ કિલા બના લેનેકે હૈં યા'ની જૈસાકે આદમી કિલેમેં બેઠ જાનેસે હર તરફસે મેહફૂઝ હો જાતા હૈ, એસાહી ઝકાતકા

અદા કર દેના ઉસ માલકો એસા મેહફૂઝ કર દેતા હે, જૈસાકે વો માલ કિલેમેં મેહફૂઝ હો ગયા હો.

એક હદીસમેં હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મસ્જિદે કા'બામેં હતીમમેં તશરીફ રખતે થે. કિસી શખ્સને તઝિકરા કિયા કે ફલાં આદમિયોંકા બડા નુકસાન હો ગયા, સમુન્દરકી મોજને ઉનકે માલકો ઝા'યા કર દિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જંગલ હો યા સમુન્દર, કિસી જગહ ભી જો માલ હોતા હે, વો ઝકાત ન દેનેસે ઝા'યા હોતા હે. અપને માલોંકી ઝકાત અદા કરનેકે ઝરિએ હિફાઝત કિયા કરો ઓર અપને બીમારોંકી સદકેસે દવા કિયા કરો. ઓર બલાઓંકે નુઝૂલકો દુઆઓંસે દૂર કિયા કરો. દુઆ ઉસ બલાકો ભી ઝા'ઈલ કર દેતી હે જો નાઝિલ હો ગઈ હો ઓર ઉસ બલાકો રોક દેતી હે, જો અભી તક નાઝિલ ન હુઈ હો. જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કિસી કૌમકા બકા ચાહતે હૈં યા ઉનકી બઢોતરી ચાહતે હૈં, તો ઉસ કૌમમેં ગુનાહોંસે ઈફફત ઓર જવાંમર્દી (યાની જૂદ વ બખ્શિશ) અતા ફરમાતે હૈં ઓર જબ કિસી કૌમકો ખતમ કરના ચાહતે હૈં તો ઉસમેં ખિયાનત પૈદા કર દેતે હૈં. (કંઝ)

(٥) روى عن علقمة انهم اتوا رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لنا النبي صلى الله عليه وسلم ان تمام اسلامكم ان تؤدوا زكوة اموالكم رواه البزار كذا في الترغيب.

હદીસ નં. ૫. હઝરત અલ્કમા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ હમારી જમાઅત હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઈ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે તુમ્હારે ઈસ્લામકી તકમીલ ઈસમેં હે કે માલોંકી ઝકાત અદા કરો. (તર્ગીબ)

ફાયદા- ઈસ્લામકી તકમીલકા ઝકત પર મૌકૂફ હોના ઝાહિર હે કે જબ ઝકાત ઈસ્લામકે પાંચ મશહૂર અર્કાન - ૧. કલમા તૈયબાકા ઈકરાર, ૨. નમાઝ, ૩. રોઝા, ૪. હજ, ૫. ઝકાત, કા એક રૂકન હે, તો જબતક એક રૂકન ભી બાકી રહેગા, ઈસ્લામકી તકમીલ નહીં હો સકતી.

હઝરત અબૂઅય્યુબ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક સાહબ હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઓર અર્ઝ કિયા, મુઝે એસા અમલ બતા દિજિએ, જો મુઝે જન્નતમેં દાખિલ કર દે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી ઈબાદત કરો, કિસીકો ઉસકા શરીક ન કરો, નમાઝકો કાયમ કરો, ઝકાત અદા કરતે રહો ઓર સિલારહમી કરતે રહો.

એક ઓર હદીસમેં હે, એક આ'રાબીને સવાલ કિયા કે મુઝે એસા અમલ બતા દીજિએ, જિસપર અમલ કરકે જન્નતમેં દાખિલ હો જાઉં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી ઈબાદત કરો, ઉસકે સાથ કિસીકો શરીક ન કરો. ફર્ઝ નમાઝકો

એહતિમામસે અદા કરતે રહો, ફર્ઝ ઝકાત અદા કરતે રહો, રમઝાનકે રોઝે રખતે રહો. ઉન સાહબને અર્ઝ કિયા, ઉસ ઝાતકી કસમ ! જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, ઇસમેં ઝરા ભી કમી-ઝિયાદતી ન હોગી. જબ વો ચલે ગએ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જિસ શખ્સકા કિસી જન્નતી આદમીકો દેખકર દિલ ખુશ હો વો ઉસ શખ્સકો દેખે. (તર્ગીબ)

(૬) عن عبد الله بن معوية الغاضري قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلث من فعلهن فقد طعم طعم الايمان من عبد الله وحده وعلم ان لا اله الا الله واعطى زكوة ماله طيبة بها نفسه رافدة عليه كل عام ولم يعط الهرمة ولا الدرنة ولا المريضة ولا الشرط اللئيمة ولكن من وسط اموالكم فان الله لم يسألكم خيره ولم يأمركم بشره. رواه ابو داود كذا في الترغيب.

હદીસ-૬ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ તીન કામ કર લે, ઉસકો ઇમાનકા મઝા આ જાએ, સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઇબાદત કરે ઓર ઉસકો અચ્છી તરહ જાન લે કે અલ્લાહકે સિવા કોઇ મા'બૂદ નહીં ઓર ઝકાતકો હર સાલ ખુશદિલીસે અદા કરે (બોઝ ન સમઝે) ઇસમેં (જાનવરોંકી ઝકાતમેં) બૂઢા જાનવર યા ખારિશી જાનવર યા મરીઝ યા ઘટિયા કિસ્મકા જાનવર ન દે, બલ્કે મુતવસ્સિત જાનવર દે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઝકાતમેં તુમ્હારે બેહતરીન માલ નહીં ચાહતે, લેકિન ઘટિયા માલકા ભી હુકમ નહીં ફરમાતે. (અબુદાઉદ)

ફાયદા- ઇસ હદીસમેં તઝકિરા અગરચે જાનવરોંકી ઝકાત હૈ, લેકિન ઝાબ્તા હર ઝકાતકા યેહી હૈ કે ન તો બેહતરીન માલ વાજિબ હૈ, ન ઘટિયા માલ જાઇઝ હૈ, બલ્કે દરમિયાની માલ અદા કરના અસલ હૈ, અલ-બત્તા કોઇ અપની ખુશીસે સવાબ હાસિલ કરનેકે લિએ, અલ્લાહ તઆલાકો રાઝી કરનેકે લિએ ઉમ્દા માલ અદા કરે, તો ઉસકી સઆદત હૈ, ઉસકી ખુશકિસ્મતી હૈ. ઇસ સિલસિલેમેં સહાબા કિરામ (રદી.) કે એહવાલકો ગૌરસે દેખે, ઉનકે તર્ઝે અમલકી તેહકીકાત કરો. દો વાકેઆ નમૂને કે તૌર પર ઇસ જગહ નકલ કરતા હૂં.

મુસ્લિમ બિન શોબા (રદી.) કેહતે હૈં કે નાફેઅ બિન અલકમા (રદી.) ને મેરે વાલિદકો હમારી કૌમકા ચૌધરી બના દિયા થા. એક મર્તબા ઉન્હોંને મેરે વાલિદકો હુકમ દિયા કે સારી કૌમકી ઝકાત જમા કરકે લે જાએં. મેરે વાલિદને મુઝે સબસે ઝકાતકા માલ વસૂલ કરને ઓર જમા કરનેકો ભેજ દિયા. મૈંને એક બડે મિયાંકે પાસ જિનકા નામ હઝરત સઅર (રદી.) થા, ઉનકી ઝકાત લેનેકે લિએ ગયા, ઉન્હોંને

મુઝસે પૂછા, ભતીજે ! કિસ તરહકા માલ લોગે ? મૈંને કહા, અચ્છેસે અચ્છા લૂંગા, હત્તાકે બકરીકે થન તક ભી દેખૂંગા કે બડે હૈં યા છોટે યા'ની એક એક ચીઝ દેખકર એ'તબારસે ઉમ્દાસે ઉમ્દા માલ છાંટકર લૂંગા. ઉન્હોંને કહા કે પેહલે મૈં તુમ્હેં એક હદીસ સુના દૂં. (તા'કે મસઅલા તુમકો મા'લૂમ હો જાએ, ઈસકે બાદ જૈસા દિલ ચાહે લે લેના) મૈં હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં ઈસી જગહ રેહતા થા. મેરે પાસ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પાससે દો આદમી કાસિદ બનકર આએ ઔર યે કહા કે હમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને તુમ્હારી ઝકાત લેનેકે લિએ ભેજા હે. મૈંને ઉનકો અપની બકરિયાં દિખા કર દર્યાફ્ત કિયા કે ઈનમેં કયા ચીઝ વાજિબ હે ? ઉન્હોંને શુમાર કરકે બતાયા કે એક બકરી વાજિબ હે, મૈંને એક નિહાયત ઉમ્દા બકરી જો ચરબી ઔર દૂધસે લબરેઝ થી, નિકાલી કે ઝકાતમેં દૂં. ઈન સાહબોંને ઉસકો દેખકર કહા કે યે બચ્ચોંવાલી બકરી હે, હમેં એસી બકરી લેનેકી હુઝૂર (સલ્લ.) કી તરફસે ઈજાઝત નહીં હે. મૈંને પૂછા, ફિર કૈસી લોગે ? ઉન દોનોંને કહા કે છઃ મહીનેકા મેંઢા યા એક સાલકી બકરી. મૈંને એક શશમાહા બચ્ચા નિકાલ કર ઉનકો દે દિયા, વો લે ગએ. (અબૂ દાઊદ)

ઈસ વાકિએમેં હઝરત સઅરકી ખ્વાહિશ ઈબ્તિદાઅન યેહી થી કે તમામ બકરીયોંમેંસે બેહતર સે બેહતર હો, વો અદા કી જાએ ઔર ઈબ્ને નાફેઅ (રદી.) કો ગાલિબન યે વાકેઆ ઈસ લિએ સુનાયા કે ઉનકો મસઅલા મા'લૂમ હો જાએ ઔર ઈસકે બાદ ઉનકા અન્દાઝા તો ઈસ વાકેએસે ખુદ હી મા'લૂમ હો ગયા કે યે ઝકાતમેં અપના બેહતરીન માલ દેના ચાહતે હૈં.

દૂસરા વાકિઆ હઝરત ઉબઈ બિન કા'બ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક મર્તબા ઝકાત વસૂલ કરનેકે લિએ ભેજા. મૈં એક સાહબકે પાસ ગયા. જબ ઉન્હોંને અપને ઉંટ મેરે સામને કિએ તો મૈંને દેખા કે ઉનમેં એક સાલકી ઉંટની વાજિબ હે. મૈંને ઉનસે કહા કે એક સાલા ઉંટની દે દો. વો કેહને લગે કે એક સાલા ઉંટની કિસ કામ આએગી, ન તો વો સવારીકા કામ દે સકતી હે, ન દૂધકા. યે કેહનેકે બાદ ઉન્હોંને એક નિહાયત ઉમ્દા, બહોત મોટી-ત્તા'ઝી બડી ઉંટની નિકાલી ઔર કહા કે યે લે જાઓ. મૈંને કહા, મૈં તો ઈસકો કુબૂલ નહીં કર સકતા, અલ-બત્તા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ખુદ સફર હી મેં તશ્રીફ ફરમા હૈં ઔર તુમ્હારે કરીબ હી આજ મંઝિલ હે. અગર તુમ્હારા દિલ ચાહે, તો બરાહે રાસ્ત હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં જાકર પેશ કર દો. અગર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈજાઝત દે દી તો મૈં લે લૂંગા. વો સાહબ ઉસ ઉંટનીકો લેકર મેરે સાથ ચલ દિએ. જબ હમ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં પહોંચે તો ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! આપકે કાસિદ મેરે પાસ આએ થે કે મેરી ઝકાત લેં ઔર ખુદાકી

કસમ ! વો સઆદત મુઝે અબસે પેહલે કભી નસીબ નહીં હુઇ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને યા હુઝૂર (સલ્લ.) કે કાસિદ ને કભી મુઝસે માલ તલબ કિયા હો. મૈંને આપકે કાસિદકે સામને અપને ઉંટ કર દિએ. ઉન્હોંને ઉનકો દેખકર ફરમાયા કે ઉનમેં એક સાલા ઉંટની વાજિબ હે. હુઝૂર (સલ્લ.) એક સાલા ઉંટની ન તો દૂધકા કામ દે સકતી હે, ન સવારી કા, ઇસલિએ મૈંને એક બેહતર-સી ઉંટની ઉનકી ખિદમતમેં પેશ કી થી, જો યે મેરે સાથ હાઝિર હે. ઉન્હોંને ઇસકે કુબૂલ કરનેસે ઇન્કાર કર દિઆ, ઇસલિએ મૈં આપકી ખિદમતમેં લાયા હૂં, યા રસૂલલ્લાહ ! ઇસકો કુબૂલ હી ફરમા લીજિએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમ પર વાજિબ તો વોહી હે, જો ઉન્હોંને બતાયા. અગર તુમ નફલકે તૌર પર ઝિયાદા ઉમ્રકી ઉંટની દેતે હો, તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હેં ઇસકા અજર દેગા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મૈં ઇસી લિએ સાથ લાયા હૂં, ઇસકો કુબૂલ ફરમા લેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસકે લેનેકી ઇજાઝત ફરમા દી. (અબૂ દાઊદ)

ઇન હઝરાતકે દિલોંમેં ઝકાતકા માલ અદા કરનેકે યે વલવલે થે. વો ઇસપર ફખર કરતે થે, ઇસકો ઇઝ્ઝત સમઝતે થે કે અલ્લાહકા ઔર ઉસકે રસૂલકા કાસિદ આજ મેરે પાસ આયા ઔર મૈં ઇસ કાબિલ હુઆ. વો ઉસકો તા'વાન ઔર બેગાર નહીં સમઝતે થે. વો ઉસકો અપની ઝરૂરત, અપની ગરઝ ઔર અપના કામ સમઝતે થે. હમ લોગ ઉમ્દા માલકો યે સોચતે હૈં કે ઇસકો રખ્ખ લેં કે અપને કામ આએગા ઔર યે હઝરાત અપને કામ આના ઇસીકો સમઝતે થે, જો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કર દિયા હો.

હઝરત અબૂઝર (રદી.) કા વાકિઆ પેહલી ફસ્લકી આયાતકે ઝેલમેં નં. ૧૧ પર ગુઝર ચુકા કે જબ કબીલા બની સુલેમકે એક શખ્સને આપકી ખિદમતમેં રેહનેકી દરખાસ્ત કી, તો આપને ઉનસે યે ફરમાયા કે ઇસ શરત પર મેરે પાસ કિયામકી ઇજાઝત હે કે જબ મૈં કિસીકો કોઇ ચીઝ દેનેકો કહૂં, તો જો ચીઝ મેરે માલમેં સબસે ઉમ્દા ઔર બેહતર હો, ઉસકો છાંટકર દેના હોગા. યે મુફસ્સલ કિસ્સા ગુઝર ચુકા હે ઔર આઇન્દા ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૯ પર યે મઝમૂન તફસીલસે આ રહા હે કે ઝકાત સદકાતમેં બિલખુસૂસ ઝકાતમેં ખરાબ માલ હરગિઝ ન દેના ચાહિએ.

(૭) عن ابی هریرةؓ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا ادیت الزکوٰة فقد قضیت ما علیک ومن جمع مالا حراما ثم تصدق بہ لم یکن لہ فیہ اجر وکان اصرہ

હદીસ : ૭. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઇર્શાદ હે કે જબ તૂ માલકી ઝકાત અદા કર દે, તો જો હક (વાજિબ) તુઝપર થા, વો તો અદા હો ગયા (આગે નવાફિલકા

عليه رواه ابن حبان وابن خزيمة في صحيحهما والحاكم وقال صحيح الاسناد كذا في الترغيب

સિર્ફ દરજા હે) ઔર જો શખ્સ હરામ તરીકે (સૂદ-રિશ્વત વગૈરહ) સે માલ જમા કરકે સદકા કરે, ઉસકો ઈસ સદકેકા કોઈ સવાબ નહીં હે, બલ્કે ઈસ હરામ કમાઈકા વબાલ ઉસપર હે. (તર્ગીબ)

ફાયદા:- ઈસ હદીસ પાકમેં દો મઝમૂન વારિદ હુએ હેં—

એક તો યે કે વાજિબકા દરજા ઝકાત કા હે, ઈસકે અલાવા જો દરજાત હે, વો સદકાત ઔર નવાફિલ કે હેં.

એક ઔર હદીસમેં હે કે જો શખ્સ ઝકાતકો અદા કર દે, ઉસને ઉસ હકકો તો અદા કર દિયા જો ઉસપર વાજિબ થા, ઉસસે ઝિયાદા જો અદા કરે, વો અફઝલ હે. (કંઝ)

હઝરત ઝમામ બિન સાલબા (રદી.) કી મશહૂર હદીસ જો બુખારી શરીફ વ મુસ્લિમ શરીફ વગૈરહ સબ કુતુબમેં બહોત તરીકોંસે ઝિકર કી ગઈ, જિસમેં ઉન્હોંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે ઈસ્લામ ઔર ઉસકે અરકાનકે મુતઅલ્લિક સવાલાત કિએ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) ને સબકો તફસીલસે બતાયા. ઈસમેં મિનજુમ્લા દૂસરે અરકાનકે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઝકાતકા ભી ઝિકર ફરમાયા. હઝરત ઝમામ (રદી.) ને પૂછા કે ઝકાતકે અલાવા કોઈ ચીઝ મુઝપર વાજિબ હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે નહીં, અલબત્તા અગર નફલ કે તૌરપર તુમ અદા કરો તો ઈખ્તિયાર હે.

હઝરત ઉમર (રદી.) કે ઝમાનેમેં એક શખ્સને મકાન ફરોખ્ત કિયા તો હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે ઈસકી કીમતકો એહતિયાતસે અપને ઘરમેં ગઢા ખોદકર ઉસમેં રખ દેના. ઉસને અર્ઝ કિયા કે ઈસ તરહ કંઝમેં દાખિલ ન હો જાએગા ? હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે જિસકી ઝકાત અદા કર દી જાએ, વો કંઝમેં દાખિલ નહીં હોતા.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) કા ઈર્શાદ હે કે મુઝે ઈસકી પરવા નહીં કે મેરે પાસ ઉહદ પહાડકે બરાબર સોના હો, મેં ઉસકી ઝકાત અદા કરતા રહૂં ઔર ઈસમેં અલ્લાહકી ઈતાઅત કરતા રહૂં. (દુર્રે મન્સુર)

ઈસ નૌઅકી બહોત-સી રિવાયાત કુતુબે અહાદીસમેં મૌજૂદ હે, જિનકી બિના પર જમ્હૂર ઉલમા ઔર અઈમ્મા અર્બઆકા યેહી મઝહબ હે કે માલમેં બહેસિયત માલકે ઝકાતકે અલાવા કિસી દૂસરી ચીઝકા વજૂબ નહીં, અલ-બત્તા દૂસરી હેસિયતસે અલગ વજૂબ હો તો વો અમ્રે આખર હે, જૈસાકે બીવીકા ઔર છોટી ઔલાદકા નફકા હે ઔર ઈસી તરહસે દૂસરે નફકાત હેં ઔર ઈસી તરહસે મુઝતરકી ઝરૂરતકા પૂરા કરના હે કે જો શખ્સ ભૂખ યા પ્યાસકી વજહસે મર રહા હે, ઉસકો મૌતસે બચાના ફર્ઝ કિફાયા હે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) અહયાઉલ ઉલૂમમેં ફરમાતે હૈં કે બા'ઝ તાબિઈનકા મઝહબ યે હૈ કે માલમેં ઝકાતકે અલાવા ભી કુછ હુકૂક હૈં જૈસા કે નખઈ (રહ.), શાબી (રહ.) ઔર મુજાહિદ (રહ.) કા મઝહબ હૈ.

ઈમામ શાબી (રહ.) સે કિસીને પૂછા કે માલમેં ઝકાતકે અલાવા ભી હક હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા હૈ, ઔર કુરઆન પાકી આયત 'વ આતલ્માલ અલા હુબ્બિહી' તિલાવત ફરમાઇ, જો સબસે પેહલી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૨ પર ગુઝર ચુકી હૈ. યે હઝરાત યે ફરમાતે હૈં કે યે હુકૂકે મુસ્લિમમેં દાખિલ હૈં કે માલદારોંકે ઝિમ્મે યે ઝરૂરી હૈ કે જબ વો કિસી ઝરૂરતમંદકો દેખેં તો ઉસકે ઝરૂરતકા ઈઝાલા કરેં, લેકિન જો ચીઝ ફિકહકે એ'તબારસે સહી હૈ, વો યે કે જબ કિસી શખ્સકો ઈઝિતરારકા દરજા હાસિલ હો જાએ, તો ઉસકા ઈઝાલા ફર્ઝે કિફાયા હૈ, લેકિન ઉસકા ઈઝાલા બતૌર કર્ઝકે કિયા જાએ યા ઈઆનતકે તૌર પર, યે ફુકહાકે યહાં મુખ્તલફ ફીહિ હૈ. (અેહયા)

મુઝતરકી ઈઆનત અપની જગહ પર મુસ્તકિલ વાજિબ હૈ, જબ કે વો ભૂખસે યા પ્યાસસે યા કિસી ઔર વજહસે હલાકતકે કરીબ હો, લેકિન માલદાર પર માલી હેસિયતસે ઝકાતસે ઝિયાદા વાજિબ નહીં. યહાં દો અમ્ર કાબિલે લિહાઝ હૈં-

અવ્વલ ઈફરાત, હમ લોગોંકી આદત યે હૈ કે જબ ભી કિસી ચીઝકી તરફ બઢતે હૈં તો એસા ઝોરસે દોડતે હૈં કે ફિર હદોંકી ઝરાભી પરવાહ નહીં રેહતી, ઈસલિએ ઈસકી રિયાયત ઝરૂરી હૈ કે કિસી દૂસરે શખ્સકા માલ બગૈર ઉસકી તીબે ખાતિરકે લેના જાઈઝ નહીં હૈ. ફુકહાને મુઝતરકે લિએ દૂસરેકા માલ ખાનેકી ઝરૂર ઈજાઝત દી હૈ, લેકિન ઈસમેં ખુદ હનફીયાકે યહાં ભી દો કોલ હૈં કે ઉસકો મુરદારકા ખાના, દૂસરેકા માલ ખાને પર મુકદ્દમ હૈ યા દૂસરેકા માલ મુરદાર ખાને પર મુકદ્દમ હૈ જૈસાકે કુતુબે ફિકહમેં મઝકૂર હૈ, લેકિન ઈતના ઝરૂર હૈ કે વો ઈસ હાલત પર પહોંચ જાએ કે ઉસકો મુરદાર ખાનેકી ઈજાઝત હો જાએ જબ વો દૂસરેકા માલ ખા સકતા હૈ, હક તઆલા શાનહૂકા ઈર્શાદ હૈ.

وَلَا تَأْكُلُوٓا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَآ إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا
مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ (بقرہ ع۲۳)

વ- લા તા'કુલૂ અમ્વા લ કુમ બૈ ન કુમ બિલ્બાતિલિ વ તુદલૂ બિહા ઈલલ્હુક્કામિ લિ તા'કુલૂ ફરીકમ્મિન અમ્વાલિન્નાસિ બિલ ઈસ્મિ વ અન્તુમ તઅ્લમૂન. - સૂરએ : બકરઃ રૂકૂઅ ૨૩

'ઔર આપસમેં એક દૂસરેકા માલ ના-હક ન ખાઓ ઔર ઉનકો હુક્કામકે યહાં ઈસ ગરઝસે ન લે જાઓ કે લોગોંકે માલકા એક હિસ્સા બતરીકે ગુનાહકે ખા જાઓ ઔર તુમ ઈસકો જાનતે હો.'

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે કિસી પર ઝુલ્મ ન કરો, કિસી શખ્સકા માલ ઉસકી તીબે ખાતિર બગૈર લેના હલાલ નહીં હૈ. (મિશ્કાત)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા મશહૂર ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ એક બાલિશ્ત ઝમીન કિસીકી ઝુલ્મસે લેગા, કિયામતકે દિન સાતોં ઝમીનોંકા વો હિસ્સા, જો ઈસ એક બાલિશ્તકે મુકાબિલ હૈ, તોક બનાકર ઉસકે ગલેમેં ડાલ દિયા જાએગા. (વહી)

વફદ હવાઝિનકા કિસ્સા નિહાયત મશહૂર હૈ કે જબ વો શિકસ્ત ખાનેકે બાદ મુસલમાન હોકર હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર યે દર્ખ્વાસ્ત કી કે ગનીમતમેં જો કૈદી ઔર માલ ઉનકા લિયા ગયા હૈ, વો ઉનકો વાપસ મિલ જાએ. તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને બા'ઝ મસાલેહકી બિના પર યે વાઅદા ફરમા લિયા કે દોનોં ચીઝેં તો વાપસ નહીં હો સકતીં. ઉનમેંસે એક વાપસ હો સકતી હૈં. ઉન્હોંને કૈદિયોંકે વાપસ મિલ જાનેકી દર્ખ્વાસ્ત કી તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને સબ મુસલમાનોંસે, જિનકા ઉનમેં હક થા, યે એલાન ફરમાયા કે મૈંને ઉનકે કૈદી વાપસ કરનેકા વાઅદા કર લિયા હૈ, તુમમેંસે જો શખ્સ તીબે ખાતિરસે અપના હિસ્સા મુફ્ત દે, વો દે દે ઔર જો ઈસકો પસન્દ ન કરે, હમ ઈસકા બદલ ઉસકો દે દેંગે. ભલા હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઈમાંકે બાદ સહાબા (રદી.) મેં કૌન ઈન્કાર કરનેવાલા થા ? મજમેને અર્ઝ કિયા કે હમ તીબે ખાતિરસે પેશ કરતે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે મજમેકે દરમિયાનમેં યે સહી તૌર પર પતા નહીં ચલ સકતા કે કિસકી ખુશીસે ઈજાઝત હૈ ઔર કિસકી નહીં. ઈસલિએ તુમ્હારે ચોધરી તુમસે અલાહિદા અલાહિદા બાત કરકે તુમ્હારી રિઝાકી મુઝે ઈત્તિલા કરેં. (બુખારી) દૂસરે માલમેં એહતિયાતકા યે ઉસવા હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા હૈ ઔર ઈસ મઝમૂનકી તા'ઈદમેં અહાદીસકા બડા ઝખીરા હૈ કે જબ્ર વ ઈકરાહસે બિલા રિઝામંદી કિસી દૂસરેકા માલ લેના હરગિઝ જાઈઝ નહીં હૈ.

ઉલેમા-એ-હકને ઈસમેં ઈતની એહતિયાત બરતી હૈ કે જો મજમેકી શરમમેં કિસી કારેખૈરમેં ચંદા દિયા જાએ, ઉસકો ભી પસંદ નહીં કિયા. ઈસલિએ એક જાનિબ તો ઈસમેં ઈફરાતસે બચના ઝરૂરી હૈ કે બ જબ્ર વ ઈકરાહ કિસી દૂસરેકા માલ ન લિયા જાએ. કિસી વક્તી તહરીકસે મર્ઊબ હોકર હરગિઝ કૌલ વ ફેલસે, તેહરીર વ તકરીરસે જમ્હૂર અસલાફકે ખિલાફ ન કરના ચાહિએ. ગરીબ પરવરીકા જઝ્બા બહોત મુબારક હૈ મગર ઈસમેં હુદૂદસે તજાવુઝ હરગિઝ ન કરના ચાહિએ.

નબી કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે બદતરીન લોગોંમેંસે હૈ વો શખ્સ જો દૂસરેકી દુનિયાકી ખાતિર અપની આખિરતકો નુકસાન

પહોંચાએ. (મિશ્કાત) ઈસલિએ ઈસમેં એક જાનિબ ઈફરાતસે બચના ઝરૂરી હૈ ઔર દૂસરી જાનિબ ઈસમેં તફરીતસે બચના ભી અહમ ઔર નિહાયત ઝરૂરી હૈ. યે સહી હૈ કે માલમેં ઝકાત હી વાજિબ હૈ, લેકિન મહેઝ વાજિબકી અદાએગી પર કિફાયત કરના હરગિઝ મુનાસિબ નહીં.

અબ તક જો મઝામીન ઔર રિવાયાત રિસાલેમેં ગુઝર ચુકી હૈં, વો સબકી સબ બ બાંગે દુહલ ઈસકા એલાન કર રહી હૈં કે અપને કામ આનેવાલા સિર્ફ વોહી માલ હૈ, જો અપની ઝિન્દગીમેં દે દિયા ગયા ઔર અલ્લાહકે યહાં જમા કર દિયા ગયા, બાદમેં ન કોઈ માં-બાપ યાદ રખતા હૈ, ન બીવી યા ઔલાદ પૂછતી હૈ; સબ ચંદ રોઝકે ફર્ઝી આંસૂ મુફતકે બહાકર અપને અપને મશગલેમેં લગ જાએંગે, કિસીકો મહીનોં ઔર સાલોંભી મરનેવાલેકા ખ્યાલ નહીં આએગા. ઈસ સબસે કતા નઝર હદીસે બાલાકે સિલસિલેમેં એક ઔર અહમ ઔર કુલ્લી બાત ભી ઝેહનનશીન રખના ચાહિએ કે દીનકે મુતઅલ્લિક એક મોહમલ ઔર બેહુદા લફઝ હમારી ઝુબાનો પર હોતા હૈ - અજી - હમ દુનિયાદારોંસે ફરાઈઝ હી અદા હો જાએં, તો ગનીમત હૈ, નવાફિલ તો બડે લોગોંકા કામ હૈ, યે શૈતાની ધોખા હૈ, નવાફિલ ઔર તતવ્વુઆત ફરાઈઝહી કી તકમીલકે વાસ્તે હોતે હૈં. કૌન શખ્સ યે યકીન કર સકતા હૈ કે મૈંને અલ્લાહ તઆલાકે કિસી ફર્ઝકો ભી પૂરાકા પૂરા અદા કર દિયા ઔર જબ ઈસમેં કોતાહી રેહતી હૈ તો ઉસકે પૂરા કરનેકે લિએ નવાફિલ હોતે હૈં.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમી નમાઝસે ઐસી હાલતમેં ફારિગ હોતા હૈ કે ઉસકે લિએ ઈસ નમાઝકા દસવાં હિસ્સા લિખ્ખા જાતા હૈ, નવાં હિસ્સા, આઠવાં, સાતવાં, છઠા, પાંચવાં, ચૌથા, તિહાઈ, આધા હિસ્સા લિખ્ખા જાતા હૈ. (મિશ્કાત)

યે મિસાલકે તૌર પર હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા. હમ લોગ જૈસી નમાઝ પઢતે હૈં, ઉસકા તો હઝારવાં, બલ્કે લાખવાં હિસ્સા ભી લિખ લિયા જાએ તો મહઝ ઉસકા લુત્ફ વ કરમ હૈ, વરના યે તો અપની બદઆમાલિયોં ઔર બે-ઈખ્લાસીકી વજહસે ઐસી હોતી હૈં કે જૈસાકે દૂસરી અહાદીસમેં હૈ કે બા'ઝ નમાઝેં પુરાને કપડેકી તરહસે લપેટકર મુંહ પર માર દી જાએગી કે ઉનમેં કુબૂલકા કોઈ દરજા ભી ન હોગા. ઐસે એહવાલમેં નહીં કહા જા સકતા કે હમારે ફરાઈઝકા કિતના હિસ્સા લિખ્ખા ગયા.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે કિયામતમેં સબસે પેહલે નમાઝકા મુહાસબા હોગા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ ફરિશ્તોંકો હોગા કે મેરે બન્દેકી નમાઝકો દેખો કે નાકિસ હૈ યા પૂરી હૈ, અગર પૂરી હોતી હૈ, તો વો પૂરી લિખ દી જાતી હૈ ઔર અગર નાકિસ હોતી હૈ, તો જિતના નુકસાન હોતા હૈ, વો દર્ઝ હો જાતા હૈ.

ફિર ઈર્શાદ હોતા હે કે દેખો, ઈસકે પાસ કુછ નવાફિલ હૈં યા નહીં ? અગર નવાફિલ ઉસકે પાસ હોતે હૈં, તો ઉનસે ફરાઈઝકી તકમીલ કર દી જાતી હે, ઈસકે બાદ ફિર ઉસી તરહ ઝકાતકા હિસાબ-કિતાબ હોતા હે યા'ની અવ્વલ ફરાઈઝકા હિસાબ હોતા હે, ફિર નવાફિલસે ઉસકી તકમીલ હોતી હે, ઈસકે બાદ ફિર ઈસી તરહ બકીયા આ'માલકા હિસાબ-કિતાબ હોતા હે. (અબૂ દાઊદ)

એસી સૂરતમેં ઈસ ઘમંડમેં કિસી શખ્સકો હરગિઝ ન રેહના ચાહિએ કે મૈં ઝકાત હિસાબકે મુવાફિક દેતા રેહતા હું, ન મા'લૂમ કિતની કોતાહીયાં ઉસમેં હો જાતી હોંગી. ઉનકી તલાફીકે લિએ ઝિયાદા સે ઝિયાદા મિકદાર સદકાતે નાફિલાકા ઝખીરા રેહના ચાહિએ. અદાલતમેં જબ મુકદ્દમેકે લિએ આદમી જાતા હે, હમેશા ખર્ચસે ઝિયાદા રૂપયા જેબમેં ડાલકર જાતા હે કે ન મા'લૂમ કયા ખર્ચ પેશ આ જાએ. વો અદાલત તો સબ અદાલતોંસે ઊંચી હે, જહાં ન ઝૂઠ ચલતા હે, ન ઝુબાનઝોરી, ન સિફારિશ, હાં, અલ્લાહકી રહમત હર ચીઝસે બાલાતર હે, વો સાહિબે હક હે, બિલ્કુલ હી મા'ફ કર દે, તો કિસીકા કયા ઈજારા હે, લેકિન યે ઝાબ્તાકી ચીઝ નહીં હે ઔર મરાહિમે ખુસરવાનાકી ઉમ્મીદ હર જુર્મ નહીં કિએ જાતે, ઈસલિએ ફર્ઝકી મિકદારકો બહોત એહતમામસે ઉસકે શરાયત ઔર આદાબકી રિયાયત રખતે હુએ અદા કરતે રેહના ચાહિએ, બલ્કે ઉનકી કોતાહીકે ખોફસે તકમીલકે લિએ ઝિયાદા સે ઝિયાદા હિસ્સા નવાફિલકે ઝખીરેકા અપને પાસ રેહના ચાહિએ.

અલ્લામા સુયૂતી (રહ.) ને 'મિર્કાતુસ્સુઉદ'મેં નકલ કિયા હે કે સત્તર નવાફિલ એક ફરીઝેકી બરાબરી કરતે હે, ઈસલિએ ફર્ઝકો બહોત એહતિમામસે અદા કરના ચાહિએ કે ઉસકી થોડીસી કોતાહીસે નવાફિલકા બહોત બડા ઝખીરા ઈસમેં વજઅ હો જાતા હે ઔર ફરાઈઝમેં એહતિમામકે બાવજુદ એહતિયાતકે તૌર પર નવાફિલકા બહોત બડા ઝખીરા અપને નામા-એ-આમાલમેં મેહફૂઝ રખના ચાહિએ.

દૂસરા મઝમૂન હદીસે બાલામેં યે થા કે જો શખ્સ હરામ માલ જમા કરકે ઈસમેંસે સદકા કરે, ઉસકો સદકેકા સવાબ નહીં હે.

બહોતસી રિવાયાતમેં યે મઝમૂન ઝિકર કિયા ગયા કે હક તઆલા શાનુહૂ હલાલ માલસે સદકે કુબૂલ કરતે હૈં.

એક હદીસમેં હે કે હક તઆલા શાનુહૂ ગુલૂલકે માલકા સદકા કુબૂલ નહીં કરતે. ગુલૂલ માલે ગનીમતમેં ખિયાનતકો કેહતે હૈં. ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ગુલૂલકા તઝકેરા ઈસ વજહસે ફરમાયા કે ગનીમતકે માલમેં સબકા હિસ્સા હોતા હે, તો જબ એસે માલકા સદકા, જિસમેં ખુદ અપના ભી હિસ્સા હે, કુબૂલ નહીં હોતા, જિસ માલમેં અપના કોઈ હિસ્સા ન હો, ઉસમેંસે સદકા બતરીકે ઔલા કુબુલ ન હોગા.

એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ

વારિદ હુઆ હે કે જો શખ્સ હરામ માલ કમાતા હે, વો અગર ખર્ચ કરે તો ઉસમેં બરકત નહીં હોતી, સદકા કરે તો કુબૂલ નહીં હોતા, પીછે મીરાસકે તૌરપર છોડ જાએ તો ગોયા જહન્નમકા તોશા છોડ ગયા.

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ હલાલ માલ કમા લે, ઉસકા ઝકાતકા અદા ન કરના ઉસ માલકો ખબીસ બના દેતા હે ઔર જો શખ્સ હરામ માલ કમાએ, ઉસકા ઝકાત અદા કરના ઉસ માલકો તય્યબ નહીં બનાતા. (દુર્રે મન્સૂર)

પાંચવી ફસ્લ — ઝકાત અદા ન કરનેકી વઇદમેં

કુરઆન પાકમેં બહોત-સી આયાત નાઝિલ હુઇ હૈં, જિનમેંસે મુતઅદ્દિદ આયાત દૂસરી ફસ્લમેં યા'ની માલ ખર્ચ ન કરનેકી વઇદમેં ગુઝર ચુકી હૈં, જિનકે મુતઅલ્લિક ઉલમાને તસરીહ કી હે કે યે ઝકાત અદા ન કરનેમેં હે ઔર ઝાહિર હે કે જિતની વઇદેં ગુઝરી હૈં, વો ઝકાત અદા ન કરને પર, જબ કે ઝકાત બિલ-ઇજમાઅ ફર્ઝ હે, બતરીકે ઓલા શામિલ હોગી ચુનાંચે.

(૧) وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ الآية

આયત-૧ વલ્લઝી ન- યકનિઝુનઝ્ઝહબ- વલફિઝ્ઝત- વ લા યુનફિકૂ ન હા ફી સબીલિલ્લાહિ. (આયાત), જો દૂસરી ફસ્લકી નં. ૫ પર મય તર્જૂમા ગુઝર ચુકી હે, જમ્હૂર સહાબા કિરામ (રદી.) ઔર જમ્હૂર ઉલમાકે નઝદીક ઝકાતકે બારેમેં નાઝિલ હુઇ હે ઔર જો સખ્ત અઝાબ ઇસ આયતે શરીફામેં ઝિકર કિયા ગયા, વો ઝકાત અદા ન કરનેવાલોંકે લિએ હે, જૈસા કે ઇસકે ઝેલમેં ભી ગુઝર ચુકા ઔર મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પાક ઇર્શાદસે ભી ઇસકી તા'ઇદ હોતી હે કે જો અઝાબ ઇસ આયતે શરીફામેં ઝિકર કિયા ગયા કે ઉસકે માલકો તપાકર ઉસ શખ્સકી પેશાનીકો ઔર પેહલૂ વગૈરહકો ઉસસે દાગ દિએ જાએંગે, યે ઝકાત અદા ન કરનેકા અઝાબ હે. અલ્લાહ હી અપને ફઝલસે મેહફૂઝ રખ્ખે કે પકતે હુએ ધાતુકા ઝરા-સા દાગ ભી સખ્ત અઝીયત પહોંચાને વાલા હોતા હે, ચઝાએકે જિતના ઝિયાદા માલ હો, ઉતનેહી ઝિયાદા દાગ આદમીકો દિએ જાએંગે. ચન્દ રોઝ ઇન સોને-ચાંદીકે ઠીકરોંકો અપને પાસ રખકર કિતની સખ્ત મુસીબતકા સામના હે.

(૨) وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ بِمَا آتٰهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ الآية

[illegible] વ- લા યહ્સ બ ન્નલ્લઝી ન- યબ્ખ લૂ ન- બિમા આતા હુમુલ્લાહુ મિન્ફઝલિહી. (આયત) યે આયતે શરીફા ભી મય તર્જુમાકે દૂસરી ફસ્લકે નં. ૩ પર ગુઝર ચુકી હે ઓર ઇસકી તા'ઇદમેં બુખારી શરીફકી હદીસસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ ગુઝર ચુકા હે કે જિસ શખ્સકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને માલ અતા કિયા હો ઓર વો ઉસકી ઝકાત અદા ન કરતા હો, વો માલ સાંપ બનકર ઉસકે ગલેમેં ડાલ દિયા જાએગા ઓર વો કહેગા કે મેં તેરા માલ હું, તેરા ખઝાના હું. સાંપ જિસ ઘરમેં ભી નિકલ આતા હે, દહશતકી વજહસે અંધેરેમેં ઉસ ઘરમેં ભી જાના મુશ્કિલ હો જાતા હે કે કહીં લિપટ ન જાએ, લેકિન અલ્લાહકે પાક રસૂલ (સલ્લ.) ફરમાતે હેં કે યેહી માલ જિસકો આજ મેહફૂઝ ખઝાનોં ઓર લોહેકી અલમારિયોંમેં રખ્ખા જાતા હે, ઝકાત અદા ન કરને પર કલકો સાંપ બનકર તુમ્હેં લિપટા દિયા જાએગા. ઘરકે સાંપકા લિપટના ઝરૂરી નહીં, મહઝ એહ્તિમાલ હે કે શાયદ વો લિપટ જાએ ઓર ઇસ શાયદ ઓર એહતિમાલ પર બાર-બાર ફિકર વ ખોફ હોતા હે કે કહીં ઇધરસે ન નિકલ આએ, ઉધરસે ન નિકલ આએ ઓર ઝકાત અદા ન કરને પર ઉસકા અઝાબ યકીની હે, મગર ફિર ભી ઉસકા ખોફ હમકો નહીં હોતા.

(۴) اِنَّ قَارُوْنَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوْسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ ص وَاٰتَيْنٰهُ مِنَ الْكُنُوْزِ مَآ اِنَّ مَفَاتِحَهٗ
لَتَنُوْٓاُ بِالْعُصْبَةِ اُولِى الْقُوَّةِ ق اِذْ قَالَ لَهٗ قَوْمُهٗ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِيْنَ ۝ وَ
ابْتَغِ فِيْمَآ اٰتٰىكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيْبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَآ اَحْسَنَ
اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِى الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ۝ قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِيْتُهٗ
عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِىْ اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهٖ مِنَ الْقُرُوْنِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ
قُوَّةً وَّاَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوْبِهِمُ الْمُجْرِمُوْنَ ۝ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فِىْ زِيْنَتِهٖ قَالَ
الَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوْتِىَ قَارُوْنُ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ۝
وَقَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقّٰهَآ
اِلَّا الصّٰبِرُوْنَ ۝ فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ قد فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ يَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ
دُوْنِ اللّٰهِ ز وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِيْنَ ۝ وَاَصْبَحَ الَّذِيْنَ تَمَنَّوْا مَكَانَهٗ بِالْاَمْسِ يَقُوْلُوْنَ
وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَوْلَآ اَنْ مَّنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ
بِنَا وَيْكَاَنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ۝ (قصص ۸۲)

[illegible] કારૂન હઝરત મૂસા (અલા નબીયિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામુ) કા ચચાઝાદ ભાઈ થા, જિસકા કિસ્સા મશહૂર વ મા'રૂફ હે. કુરઆન પાકમેં સૂરએ: કસસકા આઠવાં રૂકૂઅ સારાકા સારા ઇસી કિસ્સેમેં હે, જિસકા તર્જુમા મય તોઝીહ યે હે કે કારૂન (હઝરત) મૂસા (અલા નબીયિના વ અલયહિસ્સલાતુ

વસ્સલામુ) કી બિરાદરીમેંસે (ઉનકા ચચાઝાદ ભાઈ) થા, સો વો (કસરતે માલકી વજહસે) ઉન લોગોંકે મુકાબલેમેં તકબ્બુર કરને લગા ઔર હમને ઉસકો ઈસ કદર ખઝાને દિએ થે કે ઉનકી કુંજિયાં કઈ-કઈ ઝોરઆવર શખ્સોંકો ગરાંબાર કર દેતી થીં, (યાની ઉનસે મુશ્કિલસે ઉઠતી થીં ઔર જબ ખઝાનોંકી કુંજિયાં ઈતની થી તો ઝાહિર હે કે ખઝાને તો બહોત હી હોંગે ઔર ઉસને યે તકબ્બુર ઉસ વક્ત કિયા થા) જબ કે ઉસકો ઉસકી બિરાદરીને (હઝરત મૂસા અલયહિસસલામ વગૈરહને સમઝાનેકે તૌર પર) કહા કે તૂ (ઈસ માલ વ દૌલત પર) ઈતરા મત. વાકઈ અલ્લાહ તઆલા ઈતરાને વાલોંકો પસન્દ નહીં કરતા ઔર તુઝકો ખુદાએ તઆલાને જિતના દે રખ્ખા હે, ઉસમેં આલમે આખિરતકી ભી જુસ્તજૂ કિયા કર ઔર દુનિયાસે અપના હિસ્સા (આખેરતમેં લે જાના) ફરામોશ ન કર ઔર જિસ તરહ અલ્લાહ તઆલાને તુઝપર એહસાન કિયા હે, તૂ ભી (ઉસકે બન્દોં પર) એહસાન કિયા કર. (ઔર ખુદાકી નાફરમાની ઔર હુકૂકે વાજિબા ઝા'યા કરકે) દુનિયામેં ફસાદકા ખ્વાહાં મત હો. બેશક અલ્લાહ તઆલા ફસાદી લોગોંકો પસન્દ નહીં કરતા. કારૂનને (ઉનકી નસીહતેં સુનકર યે) કહા કે મુઝકો તો યે સબ કુછ મેરી ઝાતી હુનરમન્દીસે મિલા (કે મેરી હુસ્ને તદબીરસે યે જમા હુઆ, ન ઈસમેં કુછ ગૈબી એહસાન હે, ન કિસી દૂસરેકા ઈસમેં કોઈ હક હે. હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે કૌલ પર ઈતાબ ફરમાતે હૈં કે) ક્યા ઉસ કારૂનને યે ન જાના કે અલ્લાહ તઆલા ઈસસે પેહલે ગુઝિશ્તા ઉમ્મતોંમેં એસે લોગોંકો હલાક કર ચુકા હે, જો માલી કૂવ્વતમેં ભી ઉસસે કહીં બઢે હુએ થે ઔર (જમાઅતી હેસિયતસે) મજમા ભી ઉનકા ઝિયાદા થા. (યે તો દુનિયામેં હુઆ ઔર આખિરતમેં જહન્નમકા અઝાબ અલગ રહા.) ઔર મુજિરમોંસે (ઉનકે ગુનાહોંકો) મા'લૂમ કરનેકી ગરઝસે સવાલ ભી ન હોગા (કે હર શખ્સકા પૂરા હાલ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકો મા'લુમ હે (મુતાલબેકી વજહસે સવાલ અલાહિદા રહા) ફિર (વો કારૂન એક મર્તબા) અપની આરાઈશ વ શાનકે સાથ અપની બિરાદરીકે સામને નિકલા તો જો લોગ (ઉસકી બિરાદરીમેં) દુનિયાકે તા'લિબ થે, વો કેહને લગે કે ક્યા અચ્છા હોતા કે હમકો ભી યે સાઝ વ સામાન મિલા હોતા જો કારૂનકો મિલા હે. વાકઈ યે કારૂન બડા સાહિબે નસીબ હે. (યે તમન્ના ઔર હિર્સ માલકી થી, ઈસસે ઉન લોગોંકા કાફિર હોના લાઝિમ નહીં હે, જૈસા અબ ભી બહોતસે મુસલમાન દૂસરી કૌમોંકી દુનિયાવી તરક્કિયાં દેખકર હર વક્ત લલચાતે હૈં ઔર ઈસકી ફિકર વ સઈમેં લગે રેહતે હૈં કે યે દુનિયાવી ફરોગ હમેં ભી નસીબ હો) ઔર જિન લોગોંકો ઈલ્મે દીન (ઔર ઉસકા ફહમ) અતા કિયા ગયા થા (ઉન હરીસોંસે) કેહને લગે, અરે તુમ્હારા નાસ હો (તુમ ઈસ દુનિયા પર ક્યા લલચાતે હો ?) અલ્લાહકે પરકા સવાબ (ઈસ ચંદ રોઝા માલ વ દૌલતસે લાખ લાખ દરજે)

બેહતર હે, જો એસે શખ્સકો મિલતા હે જો ઈમાન લાએ ઓર અચ્છે અમલ કરે ઓર (ઈનમેંસે ભી કામિલ દરજે કા સવાબ) ઉન્હીં લોગોં કો દિયા જાતા હે જો સબર કરનેવાલે હૈં ઓર ફિર (જબ હમને કારૂનકી સરકશી ઓર ફસાદકી વજહ સે) ઉસકો ઓર ઉસકી મહલ સરાએકો ઝમીનમેં ધંસા દિયા, સો કોઈ જમાઅત એસી ન હુઈ કે ઉસકો અલ્લાહકે અઝાબસે બચા લેતી ઓર ન વો ખુદ હી કિસી તદબીરસે બચ સકા. (બેશક અલ્લાહ તઆલાકે અઝાબસે કોન બચ સકતા હે ઓર કોન બચા સકતા હે ? કારૂન પર યે અઝાબકી હાલત દેખકર) કલ જો લોગ ઈસ જૈસા હોનેકી તમન્ના કર રહે થે, વો કેહને લગે, બસ જી યું મા'લૂમ હોતા હે કે (રિઝકકી ફરાખી ઓર તંગીકા મદાર ખુશ-નસીબી યા બદ-નસીબી પર નહીં હે, બલ્કે અલ્લાહ તઆલા અપને બંદો મેંસે જિસકો ચાહતા હે, રોઝીકી ફરાખી દેતા હે ઓર જિસકો ચાહતા હે, તંગી દેતા હે), યે હમારી ગલતી થી કે ઉસકી ફરાખીકો ખુશ-નસીબી સમઝ રહે થે. (વાકઈ) અગર હમપર અલ્લાહ તઆલાકી મેહરબાની ન હોતી તો હમકો ભી ધંસા દેતા (કે ગુનાહગાર તો આખિર હમ ભી હૈં હી) બસ, જી મા'લૂમ હો ગયા કે કાફિરોંકો ફલાહ નહી હે (જો યે ચંદ રોઝા ઝિન્દગી કે મઝે લૂટ લેં.)

(બયાનુલ કુર્આન)

(સૂરએ કસસ રૂકુઅ-૮)

ફાયદા - હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે કારૂન હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલામ) કી બિરાદરીસે થા, ઉનકા ચચાઝાદ ભાઈ થા. (દુનિયાવી) ઉલૂમમેં બહોત તરક્કી કી થી ઓર હઝરત મુસા (અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ)ને ઉસ્સે ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને મુઝે તુમસે ઝકાત વસૂલ કરનેકા હુકમ દિયા હે. ઉસને ઝકાત દેનેસે ઈન્કાર કર દિયા ઓર લોગોંસે કેહને લગા કે મૂસા ! ઈસ નામસે તુમ્હારે માલોંકો ખાના ચાહતા હે. ઉસને નમાઝકા હુકમ કિયા, તુમને બરદાશ્ત કિયા, ઉસને ઓર અહકામ જારી કિયે, જિનકો તુમ બરદાશ્ત કરતે રહે. અબ વો તુમ્હેં ઝકાતકા હુકમ દેતા હે, ઉસકો ભી બરદાશ્ત કરો. લોગોંને કહા, યે હમસે બરદાશ્ત નહીં હોતા, તુમ્હીં કોઈ તરકીબ બતાઓ. ઉસને કહા, મૈંને યે સોચા કે કિસી ફાહિશા ઓરતકો ઈસપર રાઝી કિયા જાએ, જો હઝરત મુસા (અલૈ.) પર ઈસકી તોહમત લગાએ કે વો મુઝસે ઝિના કરના ચાહતે હૈં. લોગોંને એક ફાહિશાકો બહોત કુછ ઈનામકા વાઅદા કરકે ઈસ પર રાઝી કર લિયા કે વો હઝરત મુસા (અલૈ.) પર યે ઈલ્ઝામ લગાએ.

ઉસકે રાઝી હોને પર કારૂન હઝરત મુસા (અલૈ.) કે પાસ ગયા. ઉનસે કહા કે અલ્લાહ તઆલાને જો અહકામ આપકો દિએ હૈં. વો બની ઈસરાઈલમેં સબકો જમા કરકે સુના દીજિએ. હઝરત મુસા (અલૈ.) ને ઈસકો પસન્દ ફરમાયા ઓર

સારે બની ઈસરાઈલકો જમા કિયા ઓર જબ સબ જમા હો ગએ તો હઝરત મુસા (અલૈ.) ને અલ્લાહ તઆલા કે અહકામ બતાના શુરૂ કિયે કે મુઝે યે અહકામ દિએ હૈ કે ઉસકી ઈબાદત કરો, કિસીકો ઉસકા શરીક ન કરો, સિલારહમી કરો, ઔર દૂસરે અહકામ ગિનવાએ, જિનમેં યેભી ફરમાયા કે અગર કોઈ બીવીવાલા ઝિના કરે તો ઉસકો સંગસાર કિયા જાએ. ઈસપર લોગોંને કહા, ઔર અગર આપ ખુદ ઝિના કરેં ? હઝરત મુસા (અલૈ.) ને ફરમાયા, અગર મૈં ઝિના કરૂં તો મુઝે ભી સંગસાર કિયા જાએ. લોગોં ને કહા કે આપને ઝિના કિયા હૈ. હઝરત મુસા (અલૈ.) ને તા'જ્જુબસે ફરમાયા કે મૈંને ? લોગોં ને કહા કે આપને ઝિના કિયા હૈ. ઔર યે કેહકર ઉસ ઔરતકો બુલાકર ઉસ્સે પૂછા કે તૂ હઝરત મુસા (અલૈ.) કે મુતા'અલ્લિક ક્યા કેહતી હૈ ? હઝરત મૂસા (અલૈ.) ને ભી ઉસકો કસમ દેકર ફરમાયા કે તૂ ક્યા કેહતી હૈ ?

ઉસ ઔરતને કહા કે જબ આપ કસમ દેતે હૈં તો બાત યે હૈ કે ઈન લોગોંને મુઝસે ઈતને-ઈતને ઈનામકા વાઅદા કિયા હૈ કે મૈં આપ પર ઈલઝામ લગાઉં. આપ ઈસ ઈલઝામસે બિલ્કુલ બરી હૈં. યે સુનકર હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) રોતે હુએ સજદેમેં ગિર ગએ. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે સજદે હીમેં વહી આઈ કે રોનેકી ક્યા બાત હૈ ? તુમ્હેં ઈન લોગોંકો સઝા દેને કે લિએ હમને ઝમીન પર તસલ્લુત દે દિયા. તુમ જો ચાહો, ઉનકે મુતઅલ્લિક ઝમીનકો હુકમ ફરમાઓ. હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલાતુ વસલ્લામ)ને સજદેસે સિર ઉઠાયા ઔર ઝમીનકો હુકમ ફરમાયા કે ઈનકો નિગલ જા. ઉસને એડિયોં તક નિગલા થા કે વો આજીઝીસે હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલાતુ વસલ્લામ)કો પુકારને લગે. હઝરત મૂસા (અલૈ.) ને ફિર હુકમ ફરમાયા કે ઈનકો ધંસા દે, હત્તાકે વો લોગ ગરદન તક ધંસ ગએ, ફિર બહોત ઝોરસે વો હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલાતુ વસલ્લામ) કો પુકારતે રહે. હઝરત મૂસા (અલૈ.) ને ફિર ઝમીનકો યેહી ફરમાયા કે ઉનકો લે લે, વો સબકો નિગલ ગઈ, ઈસ પર અલ્લાહ જલ્લે શાનુહૂકી તરફસે હઝરત મૂસા પર વહી આઈ કે વો તુમ્હેં પુકારતે રહે ઔર તુમસે આજીઝી કરતે રહે. મેરી ઈઝ્ઝતકી કસમ ! અગર વો મુઝે પુકારતે ઔર મુઝસે દુઆ કરતે તો મૈં ઉનકી દુઆ કુબૂલ કર લેતા.

એક ઔર હદીસમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે આયતે શરીફામેં દુનિયાસે અપના હિસ્સા ન ભૂલ કા મતલબ યે હૈ કે ઈસમેં આખિરતકે લિએ અમલ કર.

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) સે નકલ કિયા ગયા હૈ કે અલ્લાહકી ઈતાઅત કરના, દુનિયાકા વો હિસ્સા હૈ, જિસમેં આખિરતકા સવાબ મિલતા હૈ.

હઝરત હસન (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા હૈ કે દુનિયાસે અપના હિસ્સા

ન ભૂલ યા'ની જિતનેકી દુનિયામેં ઝરૂરત હે ઉસકો બાકી રખ ઓર જો ઝિયાદા હે, ઉસકો આગે ભેજ દે.

એક ઓર હદીસમેં ઉનસે નકલ કિયા ગયા હે કે એક સાલકી રોઝી બાકી રખ લે ઓર જો ઉસ્સે ઝિયાદા હે, વો સદકા કર દે. (દુર્રે મન્સુર) ઈસકા કુછ હિસ્સા બુખ્લ કે બયાનમેં દુસરી ફસ્લકી આયાતકે સિલસિલેમેં ન. ૮ પર ભી ગુઝર ચુકા હે.

અહાદીસ

(۱) عن ابی هريرة رضی قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم ما من صاحب ذهب ولا فضة لا يؤدی منها حقها الا اذا كان يوم القيمة صفحت له صفائح من نار فاحمی عليها فی نار جهنم فيكوی بها جنبه وجبينه وظهره كلما ردت اعيدت له فی يوم كان مقداره خمسين الف سنة حتی يقضی بين العباد فيری سبيله اما الی الجنة واما الی النار الحديث بطوله فی المشكوة عن مسلم

હદીસ : ૧. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે જો કોઇ શખ્સ સોનેકા માલિક હો યા ચાંદીકા ઓર ઉસકા હક (યાની ઝકાત) અદા ન કરે તો કિયામત કે દિન ઉસ સોને-ચાંદી કે પત્તરેં બનાએ જાએગેં ઓર ઉનકો જહન્નમકી આગમેં એસા તપાયા જાએગા કે વો ખુદ આગ કે પત્તરે હેં, ફિર ઉનસે ઉસ શખ્સકા પેહલૂ ઓર પેશાની ઓર કમર દાગ દી જાએગી ઓર બાર-બાર ઈસી તરહ તપા-તપાકર દાગ દિએ જાતે રહેંગે. કિયામતકે પૂરે દિનમેં, જિસકી મિકદાર દુનિયાકે હિસાબસે પચાસ હજાર સાલ હોગી, ઉસકે બાદ ઉસકો જહાં જાના હોગા, જન્નતમેં યા જહન્નમમેં, ચલા જાએગા. (મુસ્લિમ)

ફાયદા - યે બડી લમ્બી હદીસ હે, જિસમેં ઊંટવાલોં પર ઊંટકી ઝકાત ન દેને કા, ગાય-બકરી વાલોં પર ઉનકી ઝકાત ન દેને કે અઝાબ ઓર ઉસકી કેફિયત બતાઇ ગઇ હે. યહાં આમ તૌરસે જાનવરોંકી ઈતની મિકદારેં, જિનપર ઝકાત વાજિબ હો, નહીં હોતી. અરબમેં ઇન્હીંકી કસરત થી, અલબત્તા સોના-ચાંદી ઓર ઉસકે મુતઅલ્લકાત એસી ચીઝેં હેં, જો યહાં આમ તૌરસે હોતી હેં, ઈસ લિએ ઈતની હી હદીસ પર કનાઅતકી ઓર ઈસ્સે ભી સબ ચીઝોંકા અન્દાઝા મા'લૂમ હો સકતા હે કે ઝકાત ન દેનેકા ક્યા હશ્ર હે કે યે વબાલ ઓર અઝાબ, જો ઈસ હદીસમેં ઝિકર કિયા ગયા, કે સોના-ચાંદી જહન્નમકી આગ કે ટુકડે બનકર દાગ દિએ જાએંગે.

યે તો સિર્ફ કિયામતકે એક દિનકા અઝાબ હે, જો પેશીકા દિન હે, લેકિન

ઈસ દિનકી મિકદાર ભી પચાસ હઝાર સાલકી હોગી ઓર ઈતને દિન ઝકાત ન દેનેકા અઝાબ ભુગત કર યે મા'લૂમ હોગા કે અપને દૂસરે આ'માલ ઈસ કાબિલ હૈં કે ઉનકી વજહસે મા'ફી હોકર જન્નતમેં જાનેકી ઈજાઝત હો જાએ યા વો અગર ઈસ કાબિલ નહીં ઓર મા'ફીકી કોઈ સૂરત નહીં યા ઝકાત ન દેને હીકા અભી કુછ ઓર અઝાબ ભુગતના બાકી હે, તો જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા. વહાં જો કુછ ગુઝરેગી, વો તો તહરીર વ તકરીરમેં આ હી નહીં સકતી.

ઈસ હદીસમેં કિયામતકા દિન પચાસ હઝાર સાલકા હે ઓર કુરઆન પાકકી આયતે શરીફા સૂરએ: મઆરિજકે શુરૂમેં ભી કયામતકે દિનકો ઈસી મિકદારકા બતાયા હે, લેકિન બા'ઝ અહાદીસમેં આયા હે કે અલ્લાહ તઆલાકે ફરમાબરદાર બન્દોં પર યે દિન એસા હલ્કા ગુઝર જાએગા, જૈસાકે એક ફર્ઝ નમાઝ પઢ લી હો ઓર બા'ઝ લોગોં પર ઉનકે આ'માલકે લિહાઝસે એસા હોગા જૈસા ઝોહરસે અસર તકકા વકત (દુર્રે મન્સુર) ઓર ઈતની જલ્દી ગુઝર જાનેકા મતલબ યે હે કે વો ઉસ દિન સેર-તફરીહમેં હોંગે, ઓર સૈર વ તફરીહકે શોકીન સભી ઈસ્સે વાકિફ હૈં કે લઝ્ઝતકે ઓકાત મિનટોંમેં ખત્મ હો જાયા કરતે હૈં.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે યે ન હોગા કે રૂપયે પર રૂપયા ઓર અશરફિ પર અશરફિ રખ દી જાએ, બલ્કે ઉસકે બદનકો ઈતના વસીઅ કર દિયા જાએગા, જિસપર યે સબ બરાબર બરાબર રખ્ખે જા સકેંગે ઓર ઈન લોગોંસે કહા જાએગા કે અપને ખઝાનોંકા મઝા ચખો.

હઝરત સોબાન (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે જિતના સોના-ચાંદી ઉસકે પાસ હોગા, ઉસકે હર કિરાતકા (જો તકરીબન તીન રત્તીકા હોતા હે, ફેલાકર) આગકા ટૂકડા બના દિયા જાએગા, ફિર ઉસ્સે ઈસકે સારે બદનકો મુંહસે પાંવ તક દાગ દિયા જાએગા. ઈસકે બાદ ચાહે ઉસકી બખ્શિશ હો જાએ યા જહન્નમમેં ડાલ દિયા જાએ. (વહી)

આગમેં તપાકર દાગ દિએ જાનેકા જો અઝાબ ઈસ હદીસ શરીફમેં ગુઝરા હે, યે કુરઆન પાકમેં ભી આયા હે, જૈસાકે દૂસરી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૫ પર ગુઝરા હે. બા'ઝ અહાદીસમેં ઉસકે માલકા સાંપ બનકર તોક પેહનાના ભી આયા હે, જૈસાકે આઈન્દા આ રહા હે.

હદીસ : ૨. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે જિસ શખ્સકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને માલ દિયા હો ઓર વો ઉસકી ઝકાત અદા ન કરતા હો, વો કિયામતકે દિન એક

(٢) عن ابی هریرة قال قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم من آتاه الله مالا
فلم یؤد زکوته مثل له ماله یوم
القیمة شجاعا اقرع له زبیبتان یطوقه

يوم القيامة ثم يأخذ بلهزمتيه يعني شدقيه ثم يقول انا مالك انا كنزك ثم تلا ولا يحسبن الذين يبخلون الآية رواه البخاري كذا في المشكوة وقد روى من مسند ثوبان وابن مسعود وابن عمر بمعناه في الترغيب.

એસા સાંપ બના દિયા જાએગા જો ગંજા હો ઔર ઉસકી આંખોં પર દો સ્યાહ નુક્તે હોં ફિર વો સાંપ ઉસકી ગરદનમેં તૌકકી તરહ ડાલ દિયા જાએગા, જો ઉસકે દોનોં જબડોંકો પકડ લેગા ઔર કહેગા, મૈં તેરા માલ હૂં, તેરા ખઝાના હૂં. ઈસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને (ઈસકી તા'ઈદમેં) કુરઆન પાકકી આયત 'વ લા યહ્સબન્નલ્લઝી ન- યબ્ખલૂન' (આયત) પઢી. (બુખારી)

ફાયદા - યે આયતે શરીફા મય ઉસકે તર્જુમેકે દૂસરી ફસ્લકે નં. ૩ પર ગુઝર ચુકી હે. ઉસ સાંપકી એક સિફત તો યે બયાન કી કે વો શુજાઅ હો, જિસ્સે બા'ઝ ઉલમાને નર સાંપ મુરાદ લિયા હે. ઔર બા'ઝને કહા હે કે શુજાઅ વો સાંપ કેહલાતા હે જો દુમકે ઉપર સીધા ખડા હોકર મુકાબલા કરે. (ફત્હુલ બારી)

ઔર દૂસરી સિફત ઉસ સાંપકી યે ફરમાઈ કે વો ગંજા હોગા ઔર ગંજા ઈસ વાસ્તે કહા કે સાંપ જબ બહોત ઝિયાદા ઝહરીલા હોતા હે તો ઝહરકી શિદ્દતસે ઉસકે સરપરસે બાલ ઉડ જાયા કરતે હૈં.

ઔર તીસરી સિફત ઉસ સાંપકી યે બયાન ફરમાઈ કે ઉસ પર દો નુક્તે સ્યાહ હોંગે. ઉસ પર દો નુક્તે સ્યાહ હોના ભી સાંપકે ઝિયાદા ઝહરીલા હોનેકી અલામત હે. એસે સાંપકી ઉમ્ર ભી ઝિયાદા હોતી હે ઔર બા'ઝ ઉલમાને દો નુક્તોંકે બજાએ સાંપકે મુંહમેં ઝહરકી કસરતસે દોનોં જાનિબ ઝહરકા ઝાગ તર્જુમા કિયા હે, ઔર બા'ઝને દો દાંત જો ઉસકે મુંહસે બાહર દોનોં જાનિબ નિકલે હુએ હોં ઔર બા'ઝને દો ઝહરકી થૈલિયાં, જો દોનોં જાનિબ લટકી હુઈ હોં, તર્જુમા કિયા હે. (ફત્હુલ બારી)

ઈસ હદીસે પાકમેં ઝકાત ન દેને પર ઉસ માલકા સાંપ બનકર તૌક પેહનાના ઝિકર કિયા હે ઔર પેહલી હદીસમેં આગ પર તપાકર દાગ દેના ગુઝરા હે ઔર દોનોં કિસ્મકે અઝાબ કુરઆન પાકકી દો આયતોંમેં ભી ગુઝર ચુકે હૈં ઔર દોનોં આયતેં દૂસરી ફસ્લકી આયાતકે ઝેલમેં ગુઝરી હૈં. દો અઝાબોંમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં. મુખ્તલિફ ઔકાતકે એ'તબારસે ભી ફર્ક હો સકતા હે ઔર મુખ્તલિફ અન્વાએ માલકે એ'તબારસે ભી ઔર મુખ્તલિફ આદમિયોંકે એ'તબારસે ભી ઔર દોનોં અઝાબ જમા ભી હો સકતે હૈં.

હઝરતે અકદસ શાહ વલીયુલ્લાહ સાહબ (રહ.) 'હુજ્જતુલ્લાહિલ બાલિગામેં'

ફરમાતે હૈં કે સાંપ બનકર પીછે લગતે હૈં ઔર પત્તરે બનકર દાગ દેનેમેં ફર્ક ઇસ વજહસે હૈ કે આદમીકો અગર મુજમલન માલસે મુહબ્બત હો, ઉસકી તફસીલસે ખુસૂસી તઅલ્લુક ન હો, ઉસકા માલ તો એક શય-વાહિદ સાંપ બનકર ઉસકે પીછે લગ જાએગા ઔર જિસકો માલકી તફસીલસે તઅલ્લુક ખાતિર હો, વો રૂપયા ઔર અશરફિયો ગિન-ગિનકર રખતા હો ઔર જો મિલ જાએ ઉસકે રૂપયે બનાકર રખતા હો, તો ઉસકા માલ પત્તરે બનાકર દાગ દિયા જાએગા.

એક હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ અપને પીછે ખઝાના છોડ જાએગા, તો વો ખઝાના એક ગંજા, દો નુક્તોંવાલા સાંપ બનકર કિયામતકે દિન ઉસ શખ્સકે પીછે લગ જાએગા. વો શખ્સ ઘબરાકર કહેગા, તૂ કયા બલા હૈ ? વો કહેગા, મૈં તેરા ખઝાના હૂં, ઉસકો છોડકર આયા થા. વો સાંપ અવ્વલ ઉસકે હાથકો ખા લેગા, ફિર સારે બદનકો. (તર્ગીબ)

કિયામતકે અઝાબોંમેં કસરતસે યે બાત હૈ કે જો શખ્સ કિસી અઝાબકી વજહસે રેઝા-રેઝા, ટુકડે-ટુકડે હો જાએગા, ફિર અઝાબકે મુસલ્લત હોનેકે વાસ્તે અપની અસલી હાલત પર ઓદ કરકે દોબારા અઝાબકા મહલ બનેગા.

(٣) عن عبد الله بن مسعود قال أمرنا بإقام الصلوة وإيتاء الزكوة ومن لم يزك فلا صلوة له. رواه الطبراني في الكبير بإسناد صحيح كذا في الترغيب

હદીસ-૩ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ઇર્શાદ ફરમાતે હૈં કે હમેં નમાઝ કાયમ કરનેકા ઔર ઝકાત અદા કરનેકા હુકમ હૈ ઔર જો શખ્સ ઝકાત અદા ન કરે, ઉસકી નમાઝ ભી (કુબૂલ) નહીં. (તિબરાની)

ફાયદા - યા'ની નમાઝ પર જો સવાબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાંસે મિલતા, વોભી નહીં મિલેગા, અગરચે ફર્ઝ અદા હો જાએગા.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ ઝકાત અદા ન કરે વો (કામિલ) મુસલમાન નહીં. ઉસકો ઉસકે નેક અમલ ફાયદા ન દેંગે. (તર્ગીબ) યા'ની દૂસરે આ'માલસે ઝકાત ન દેનેકા વબાલ નહીં ટલેગા, ઉસકા મુતાલબા બદસ્તૂર રહેગા.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે બગૈર ઝકાત અદા કરનેકે દીન (કામિલ) નહીં હૈ. (કંઝ)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ શખ્સકી નમાઝકો કુબૂલ નહીં ફરમાતે, જો ઝકાત ન દેતા હો. જબ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને (બીસિયોં જગહ કુરઆન પાકમેં) નમાઝ ઔર ઝકાતકો જમા ફરમાયા હૈ, તો ઉસકો અલાહિદા ન કરો. (વહી)

અલાહિદા કરનેકા મતલબ યે હૈ કે નમાઝ પઢી જાએ ઔર ઝકાત અદા

ન કી જાએ.

(٤) عن علی رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ فرض علی اغنیاء المسلمین فی اموالہم القدر الذی یسع فقراءہم ولن یجہد الفقراء اذا جاعوا او عروا الا بما یمنع اغنیاءہم الا وان اللہ یحاسبہم حسابا شدیدا او یعذبہم عذابا الیما کذا فی الدر. وقال اخرجہ الطبرانی فی الاوسط وابوبکر الشافعی فی الغیلانیات قلت ولفظ المنذری فی الترغیب ویعذبہم بالواو وقال رواہ الطبرانی فی الاوسط والصغیر وقال تفرد بہ ثابت بن محمد الزاھد قال الحافظ ثابت ثقۃ صدوق روی عنہ البخاری وغیرہ وبقیۃ رواتہ لاباس بہم وروی موقوفا علی علی وھو اشبہ کذا فی الترغیب وعزاہ صاحب کنز العمال

હદીસ નં. ૪ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને દૌલતમંદોં પર ઉનકે માલોંમેં ઇતની મિકદારકો ફર્ઝ કર દિયા હે, જો ઉનકે ફુકરાકો કાફી હે ઓર નહીં મશકક્તમેં ડાલતી ફુકરાકો, જબ કે વો ભૂખે યા નંગે હોં, મગર સિર્ફ યે બાત કે ઉનકે ગની અપને ફરીઝાકો રોકતે હેં યા પૂરા અદા નહીં કરતે. ગૌરસે સુન લો કે હક તઆલા શાનુહૂ ઇન દૌલતમંદોંસે સખ્ત મુહાસબા ફરમાએંગે ઓર (ફર્ઝકી કોતાહી પર) સખ્ત અઝાબ દેંગે.

(તિબરાની)

ફાયદા - હાસિલ યે હે કે હક તઆલા શાનુહૂને અપને અલ્લામુલ ગુયૂબ હોનેકી વજહસે ઝકાતકી જો મિકદાર ફર્ઝ ફરમા દી હે, વો યકીનન ઇતની કાફી મિકદાર હે કે અગર લોગ ઉસકો પૂરા-પૂરા અદા કરતે રહેં ઓર ઉસૂલસે અદા કરતે રહેં તો કોઇ શખ્સ ભૂખા ઓર નંગા નહીં રેહ સકતા ઓર યે બિલ્કુલ ઝાહિરી ઓર યકીની ચીઝ હે.

હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદી.) કી હદીસમેં યે મકસૂદ ઝિયાદા વાઝેહ અલફાઝમેં ઝિકર કિયા ગયા હે. યે તવીલ હદીસ હે, જિસકો ફકીહ અબુલ્લેસ સમરકન્દી (રહ.) ને 'તંબીહુલ ગાફિલીન'મેં મુફસ્સલ ઝિકર કિયા હે. ઇસમેં મિન જુમ્લા ઓર સવાલાતકે એક યેભી હે, મેંને અર્ઝ કિયા, "યા નબીયલ્લાહ ! આપને ઝકાતકા હુકમ ફરમાયા, ઝકાત કયા હે ?" હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા, અબૂઝર! જો શખ્સ અમાનતદાર નહીં, ઉસકા ઇમાન નહીં ઓર જો શખ્સ ઝકાત અદા નહીં કરતા, ઉસકી નમાઝ (મકબૂલ) નહીં. હક તઆલા શાનુહૂને ગની લોગોં પર ઉનકે માલોંકી ઝકાત ઇતની મિકદારમેં વાજિબ કર દી હે, જો ઉનકે ફુકરાકો

કાફી હો જાએ. હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતકે દિન ઉનકે માલકી ઝકાતકા મુતાલબા કરેગા ઓર ઉસપર ઉનકો અઝાબ ફરમાએગા.

યે હદીસ સાફ તોરસે ઇસપર દલાલત કરતી હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઇર્શાદ ઝકાતે-હી કે મુતઅલ્લિક હે.

ઇમામ ગઝાલી (રહ.) અહયામેં ફરમાતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂને ઝકાતમેં કોતાહી કરનેવાલોંકે લિએ સખ્ત વઇદ ઇર્શાદ ફરમાઇ હે, ચુનાંચે ઇર્શાદ હે –

وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ (الآية)

વલ્લઝી ન- યકનિ ઝુ નઝ્ઝહબ- વલફિઝ્ઝત- વ-લા યુનફિકૂનહા ફી સબીલિલ્લાહિ. (આયત)

ઓર અલ્લાહ તઆલાકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેસે મુરાદ ઝકાતકા અદા કરના હે. ઇસકે બાદ ફરમાતે હૈં કે ઝકાત અપને મુતઅલ્લિકાતકે એ'તબારસે છઃ કિસ્મ પર હે –

૧. જાનવરોંકી ઝકાત, ૨. સોને-ચાંદીકી ઝકાત, ૩. તિજારતી માલકી ઝકાત, ૪. રકાજ વ મા'દનકી ઝકાત, ૫. પૈદાવારકી ઝકાત, ઓર ૬. સદકા-એ-ફિત્ર. (એહયા)

યે સબ ચીઝેં અઇમ્મા-એ-અર્બઆકે નઝદીક મુત્તફિક અલયહિ હે બજુઝ મા'દનકે કે ઇસમેં હનફીયાકે નઝદીક બજાએ ઝકાતકે ખુમ્સ યા'ની પાંચવાં હિસ્સા વાજિબ હે, જો વજૂબકે એ'તબારસે ઝકાત હી જૈસા હે ઓર યકીનન અગર મુસલમાન ઇન સબ અનવાઅકો એહતિમામ ઓર પાબન્દીસે નિકાલતે રહેં, તો કિસી ગરીબકો ઇજ્તિરારસે મરનેકી નોબત ન આએ.

બા'ઝ ઉલમાકો હઝરત અલી (રદી.) કી ઇસ રિવાયતસે યે ઇશ્તિબાહ પૈદા હો ગયા કે ઇસ્સે ઝકાતસે ઝા'ઇદ મિકદારકા ઇજાબ મકસૂદ હે, યે સહી નહીં. ઇસલિએ કે અગર યે મુરાદ હો તો વો ખુદ હઝરત અલી કર્રમલ્લાહુ વજહહુ (રદી.) કી દૂસરી રિવાયતકે ખિલાફ હો જાએગા.

હઝરત અલી (રદી.) સે હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઇર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે ઝકાતકે વાજિબ હોનેને ઇસકે અલાવા સદકાતકો મંસૂખ કર દિયા. યે હદીસ મર્ફૂઅન ભી નકલ કી ગઇ હે ઓર ઇમામ રાઝી (રહ.) જસ્સાસને અહકામુલ કુરઆનમેં લિખ્ખા હે કે હઝરત અલી (રદી.) કા કૌલ હોના બેહતર સનદસે નકલ કિયા ગયા. સાહિબે કંઝુલ ઉમ્માલને મુતઅદ્દિદ કુતુબસે ઇસ રિવાયતકો નકલ કિયા હે, જિસકે અલ્ફાઝ યે હૈં કે ઝકાતને હર ઉસ સદકેકો મંસૂખ કર દિયા જો કુરઆન પાકમેં હે ઓર ગુસ્લે જનાબતને ઉસકે અલાવા ઓર ગુસ્લોંકો મંસૂખ કર દિયા ઓર

રમઝાનકે રોઝેને હર રોઝેકો મંસૂખ કર દિયા ઓર કુર્બાનીને હર ઝબીહાકો મંસૂખ કર દિયા.

ખુદ હઝરત અલી (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ સારી દુનિયાકા માલ લે લે ઓર ઉસકી નીય્યત મહઝ રિઝા-એ-ઈલાહી હો, વો ઝાહિદ હૈ જૈસાકે આઈન્દા ફસ્લકે શુરૂમેં આ રહા હૈ.

બા'ઝ ઉલમાને ફરમાયા કે ઝકાતકી ફર્ઝિયતસે પેહલે અપની ઝરૂરતકે બકદર રખકર બાકીકા ખર્ચ કરના ઝરૂરી થા, જિસકો ઝકાતકી ફર્ઝિયતને મંસૂખ કર દિયા, જૈસાકે અલ્લામા સુયૂતી (રહ.) ને —

[Arabic text]

ખુઝિલ્અફ્વ વઅ્મુર બિલ્ઉર્ફિ - સૂરએ : આ'રાફ રૂકુઅ ૨૪કી તફસીરમેં સુદ્દી (રહ.) સે નકલ કિયા. લિહાઝા અગર ઉસ્સે ઈજાબ મુરાદ હો ભી, તો વો મંસૂખ હૈ. નીઝ હદીસે બાલાસે ઝકાતસે ઝા'ઈદકા મુરાદ લેના હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈર્શાદકે ભી ખિલાફ હોગા, જિસમેં વારિદ હુઆ હૈ કે જિસ શખ્સને ઝકાત અદા કર દી, ઉસને ઉસ હકકો અદા કર દિયા, જો ઉસપર હૈ ઓર જો ઝા'ઈદ હૈ, વો ફઝલ હૈ. (કંઝ (હસનકી રિવાયત))

ઈસ મઝમૂનકી મુતઅદ્દિદ રિવાયાત પેહલે ભી ગુઝર ચુકી હૈ ઓર ઈસ્સે વાઝેહ વો રિવાયત હૈ જો હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) કે વાસ્તસે નકલ કી ગઈ ઓર વો હઝરત અલી (રદી.) કી હદીસકે હમ માની હૈ, જિસમેં ઈર્શાદ હૈ કે અગર હક તઆલા શાનુહૂ યે જાનતે કે અગ્નિયાકી ઝકાત ફુકરાકે લિએ કાફી ન હોગી, તો ઝકાતકે અલાવા ઓર ચીઝ ઉસપર ફર્ઝ કરતે, પસ અગર અબ ફુકરા ભૂખે હોતે હૈં તો અગ્નિયાકે ઝુલ્મકી વજહસે હોતે હૈં. (કંઝ)

યાની અગ્નિયા ઝકાતકો પૂરા અદા નહીં કરતે, ઈસકી વજહસે ફુકરા પર ફાકોંકી નૌબત આતી હૈ. ઈસી વજહસે મુહદ્દિસ હૈસમી (રહ.) ને 'મજમ ઉઝઝ વાઈદ'મેં હઝરત અલી (રદી.) કી ઈસ હદીસ પર ફરઝિયતે ઝકાતકા તર્જુમા બાંધા, બલ્કે ઈસ બાબકો ઈસી હદીસસે શુરૂ કિયા, જિસ્સે ઉસકા મહમલ ઝકાત હોના ઝાહિર હૈ ઓર સાહિબે કંઝુલ ઉમ્માલ (રહ.) ને ભી ઈસી વજહસે 'કિતાબુઝઝકાત' હીમેં ઈસકો ઝિકર કિયા.

હાફિઝ ઈબ્ને અબ્દુલ બિર્ર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ 'વલ્લઝી ન- યકનિઝૂનઝ્ઝ હ બ- વલફિઝ્ઝ ત' ઓર ઈસ કિસ્મકે દૂસરે ઈર્શાદાત ઈસ હાલત પર મહમૂલ હૈં જબકે ઝકાત અદા ન કી જાએ. જમ્હૂર ફુકરાએ- અમ્સારકા યેહી મઝહબ હૈ ઓર યેહી કૌલ હૈ હઝરત ઉમર (રદી.), હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) હઝરત જાબિર (રદી.) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.), હઝરત

અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) કા ઔર ઈસકી તા'ઈદ ઉસ હદીસસે હોતી હૈ જિસકો અબૂદાઊદ વગૈરહને ઝિકર કિયા કે હઝરત ઉમ્મે સલમા ફરમાતી હૈં કે મૈં સોનેકા એક ઝેવર પેહન રહી થી. મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે દર્યાફત કિયા કે યેભી કંઝમેં દાખિલ હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જો ચીઝ મિકદારે ઝકાતકો પહોંચ જાએ ઔર ઉસકી ઝકાત અદા કર દી જાએ, વો કંઝમેં દાખિલ નહીં હૈ, નીઝ ઉસકી તા'ઈદ અબૂહુરૈરહ (રદી.) કી ઈસ હદીસસે ભી હોતી હૈ, જિસકો તિર્મિઝી (રહ.)ને ઔર હાકિમ (રહ.) ને ઝિકર કિયા, જિસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જબ તૂને ઝકાત અદા કર દી, તો ઉસ હકકો પૂરા કર દિયા, જો તુઝપર વાજિબ થા.

નીઝ હઝરત જાબિર (રદી.) કી હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જબ તૂને અપને માલકી ઝકાત અદા કર દી, તો ઉસકી બુરાઈકો ઝા'ઈલ કર દિયા. હાકિમ (રહ.) ને ઈસ હદીસકો મર્ફૂઅન મુસ્લિમકી શરત પર નકલ કિયા હૈ ઔર બૈહકી (રહ.) ને ઈસકો હઝરત જાબિર (રદી.) પર મૌકૂફ બતાયા હૈ ઔર અબૂ ઝરઆ (રહ.) ને ભી હઝરત જાબિર (રદી.) સે મૌકૂફન ઈન અલ્ફાઝકે સાથ સહી બતાયા હૈ કે જિસ માલકી ઝકાત અદા કર દી જાએ, વો કંઝ નહીં હૈ ઔર યેહી મઝમૂન હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ઔર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે ભી નકલ કિયા ગયા.

અતા (રદી.) ઔર મુજાહિદ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે જિસ માલકી ઝકાત અદા કર દી ગઈ હો, વો કંઝ નહીં હૈ, અગરચે ઝમીનકે અંદર ગાડ રખ્ખા હો ઔર જિસકી ઝકાત અદા ન કી ગઈ હો, વો કંઝ હૈ, અગરચે ઝમીનકે ઉપર રખ્ખા હો ઔર ઝાહિર હૈ કે શરઈ ઈસ્તિલાહ લુગ્વી ઈસ્તલાહ પર મુકદ્દમ હૈ (યાની લુગતમેં અગરચે કંઝ ઉસકો કેહતે હૈં જો ઝમીનકે અન્દર ગડા હુઆ હો, લેકિન શરીઅતમેં વો માલ હૈ, જિસકી ઝકાત અદા ન કી ગઈ હો) ઔર મૈંને ચંદ હઝરાતકે સિવા કિસીકો ઈસકા મુખાલિફ નહીં પાયા કે કંઝ વોહી હૈ જિસકી ઝકાત અદા ન કી ગઈ હો, અલબત્તા ચંદ હઝરાત હઝરત અલી (રદી.), હઝરત અબૂઝર (રદી.) ઔર હઝરત જહહાક (રદી.) ઔર બા'ઝ દૂસરે ઝાહિદ ઈસ તરફ ગએ હૈં કે માલમેં ઝકાતકે અલાવા ભી કુછ હુકૂક હૈં, ઉનમેંસે હઝરત અબૂઝર (રદી.) તો યહાંતક ફરમાતે હૈં કે જો માલ રોઝી ઔર ઝિન્દગીસે ઝા'ઈદ હો, વો સારા હી કંઝ હૈ ઔર હઝરત અલી (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે ચાર હઝારકી મિકદારસે ઝા'ઈદ કંઝ હૈ ઔર જહહાક (રદી.) કેહતે હૈં કે દસ હઝાર દિરમકી મિકદાર માલે કસીર હૈ, નીઝ ઈબ્રાહીમ નખઈ (રહ.), મુજાહિદ (રહ.), શાબી (રહ.) ઔર હસન બસરી (રહ.) ભી ઈસકે કાઈલ હૈં કે માલકી ઝકાતકે અલાવા કુછ હુકૂક હૈં.

ઇબ્ને અબ્દુલ બિર્ર (રહ.) કેહતે હૈં કે ઇનકે અલાવા બકીયા સબ ઉલમા-એ-મુતકદ્દિમીન ઔર મુતઅખ્ખિરીનકા મઝહબ કંઝકે બારેમેં વોહી હે, જો પેહલે ગુઝરા (કે કંઝ વોહી હે જિસકી ઝકાત અદા ન કી ગઇ હો) ઔર જિન આયાત ઔર અહાદીસસે યે દૂસરા ફરીક ઇસ્તદલાલ કરતા હે, વો જમ્હૂરકે નઝદીક ઇસ્તિહબાબ પર મહમૂલ હે યા ઝકાતકે વાજિબ હોનેસે પેહલેકા હુકમ હે જો ઝકાતકે વાજિબ હોનેસે મંસૂખ હો ગયા, જૈસાકે આશુરાકા રોઝા રમઝાનકે રોઝેસે મંસૂખ હો ગયા. અલ-બત્તા ફઝીલતકા દરઝા અબ ભી બાકી હે. (ઇત્તેહાફ) ઇસકી તા'ઇદ ઇસ્સે ભી હોતી હે કે જબ ફુકરા મુહાજિરીન બે માલ વ ઝર હિજરત ફરમાકર મદીના મુનવ્વરા તશરીફ લે ગએ ઔર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મુવાસાતકે તૌર પર મુકામી અન્સારસે જો માલદાર થે, ઉનકા ભાઇ ચારા કિયા તો અન્સારને યે દર્ખ્વાસ્ત કી કે હમારે અમવાલકો ભી ઉનપર આધા તકસીમ કર દિજિએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇસકા ઇન્કાર ફરમા દિયા, બલ્કે યે તય ફરમાયા કે મુહાજિરીન ઉનકે બાગાતમેં કામ કરેંગે ઔર બટાઇકે તૌરપર ફલોંમેં શિર્કત હોગી.

ઇસી ઝેલમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.) ઔર હઝરત સઆદ બિન રબીઅ (રદી.) કે દરમિયાન મુવાખાત (ભાઇચારા) ફરમાઇ, તો હઝરત સઆદ (રદી.) ને હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદી.) સે કહા કે સબકો યે બાત મા'લૂમ હે કે અન્સારમેં સબસે ઝિયાદા માલદાર મૈં હૂં. મૈં અપના માલ આધા તુમ્હેં દેતા હૂં. હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદી.) ને ઉસકો કુબૂલ ફરમાનેસે ઇન્કાર કર દિયા ઔર ફરમાયા કે મુઝે બાઝારકા રાસ્તા બતા દો. વહાં જાકર ખરીદ વ ફરોખ્તકા કામ શુરૂ કર દિયા. અગર માલદારોંકે ઝા'ઇદ અમવાલમેં ફુકરાકા બિલા ઇખ્તિયાર હક થા તો ફિર ક્યોં હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇન્કાર ફરમાયા ઔર ક્યોં હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.) ને અપના હક લેનેસે ઇન્કાર ફરમાયા ?

અસ્હાબે સુફ્ફાકે વાકેઆત ઇતની કસરતસે કુતુબે અહાદીસ વ સિયરમેં મૌજૂદ હે કે ઇનકા અહાતા ભી મુશ્કિલ હે. ઇન હઝરાત પર કઇ કઇ દિનકે ફાકે ગુઝર જાતે થે, ભૂખકી વજહસે ગિર જાતે થે ઔર અન્સારમેં બહોતસે હઝરાત માલદાર ભી થે, લેકિન હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને કિસી પર જબ્ર નહી ફરમાયા કે અપને માલકા ઝા'ઇદ અઝ ઝરૂરી હિસ્સા ઉન લોગોં પર તકસીમ કર દો, તર્ગીબાત અલ-બત્તા કસરતસે ફરમાતે થે.

હઝરત અબુ હુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અસ્હાબે સુફ્ફા સત્તર આદમી થે, જિનમેંસે કિસી એક કે પાસ ભી ચાદર ન થી. (દુર્રે મન્સુર)

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ને ખુદ અપને વાકેઆત ઇસ હાલકે કસરતસે બયાન કિએ હૈં જો કુતુબે અહાદીસમેં મૌજૂદ હૈં. એક મર્તબાકા વાકેઆ ઇર્શાદ ફરમાતે

હૂં કે ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે સિવા કોઇ મા'બૂદ નહીં કે મૈં અપને જિગરકે બલ ઝમીન પર ભૂખકી શિદ્દતસે પડા રેહતા થા ઔર કભી અપને પેટ પર પત્થર બાંધ લિયા કરતા થા. એક મર્તબા મૈં રાસ્તેમેં ઇસ ઉમ્મીદ પર બૈઠ ગયા કે શાયદ કોઇ મુઝે અપને સાથ લે જાએ. ઇતનેમેં હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) તશરીફ લાએ. મૈંને એક આયત ઉનસે મહેઝ ઇસલિએ દર્યાફત કી કે શાયદ વો મુઝે અપને સાથ લે જાએં, મગર વો વૈસે હી ચલે ગએ. ઇનકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તશરીફ લાએ ઔર મેરી હાલત દેખકર તબસ્સુમ ફરમાયા ઔર ઇર્શાદ ફરમાયા કે મેરે સાથ આ જાઓ. મૈં હમરાહ ચલ દિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) મકાન તશરીફ લે ગએ, વહાં એક પ્યાલા દૂધકા રખ્ખા હુઆ થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા, યે કહાંસે આયા ? ઘરવાલોંને અર્ઝ કિયા, ફલાંને હદયા ભેજા હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને મુઝસે ફરમાયા કે અબૂ હુરૈરહ ! અબ અસ્હાબે સુફ્ફાકો બુલા લાઓ.

અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અસ્હાબે સુફ્ફા ઇસ્લામી મેહમાન થે, ન ઉનકે અહલ વ આયાલ થે, ન ઉનકે પાસ માલ વ ઝર થા, ન કિસીકે ઝિમ્મે ઉનકા ખાના મુકર્રર થા, ન કિસીકે ઝિમ્મે ઉનકા બાર થા. જબ હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ કહીંસે સદકેકી કોઇ ચીઝ આતી, તો ઉનકો મરહમત ફરમા દેતે, ખુદ ઉસમેંસે તનાવુલ ન ફરમાતે ઔર જબ હદયાકી કોઇ ચીઝ આતી તો ખુદ ભી ઉસકો હુઝૂરે (સલ્લ.) તનાવુલ ફરમાતે ઔર ઉન લોગોંકો ભી શરીક ફરમા લેતે.

હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસ વક્ત જબ યે ફરમાયા કે અસ્હાબે સુફ્ફાકો બુલા લાઓ તો મુઝે બહોત ગરાની હુઇ કે યે એક પ્યાલા દૂધ અસ્હાબે સુફ્ફાકા ક્યા બનાએગા ? હુઝૂર (સલ્લ.) મુઝે મરહમત ફરમા દેતે, મુઝમેં પીકર કુછ જાન આ જાતી. અબ મૈં ઉન સબકો લેકર આઊંગા તો હુઝૂર (સલ્લ.) મુઝકો હુક્મ ફરમાએંગે કે સબકો દે દો. મૈં જબ ઉનકો તકસીમ કરુંગા તો મેરા નમ્બર અખીરમેં આએગા, ન મા'લૂમ કુછ બચેગા ભી યા નહીં મગર તા'મીલે હુક્મ કે બગેર ચારા-એ-કાર ક્યા થા ? મૈં ઉન સબકો બુલા લાયા. જબ વો સબ આકર હુઝૂર (સલ્લ.) કી મજલિસમેં બૈઠ ગએ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને વો પ્યાલા મુઝે મરહમત ફરમાયા કે ઉન સબકો પિલા દો. મૈંને સબકો પીલાયા ઔર હર એક સેર હો ગયા. આખિરમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ! અબ તો તુમ ઔર મૈં હી બાકી રેહ ગએ. મૈંને અર્ઝ કિયા, બેશક ! હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, લો બૈઠકર પી લો. મૈંને ખૂબ સેર હોકર પીયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા ઔર પીયો. મૈંને ઔર પીયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફિર ફરમાયા કે ઔર પી લો. મૈંને ફિર ઔર પીયા, હત્તાકે મૈંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર ! અબ મુઝમેં ઔર પીનેકી ગુંજાઇશ નહીં, તો ફિર બકીયા હુઝૂર (સલ્લ.) ને પીયા.

એક ઓર મર્તબાકા અપના હી કિસ્સા બયાન કરતે હૈં કે મુઝપર તીન દિનકા ફાકા થા. મુઝે કુછ ખાનેકો ન મિલા. મૈં સુફકે પર જા રહા થા કે રાસ્તેમેં ગિર ગયા. બચ્ચે કેહને લગે કે અબૂ હુરૈરહકો જુનૂન હો ગયા. મૈંને કહા, જુનૂન તો તુમ્હેં હો રહા હે, બિલ આખિર મૈં સુફકે તક પહોંચા. વહાં હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ દો પ્યાલે સરીદ કે કહીં સે આએ હુએ થે ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) અસ્હાબે સુફફાકો ખિલા રહે થે. મૈંભી સર ઉપરકો ઉઠા રહા થા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી નઝર મુઝપર પડ જાએ ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) મુઝકો ભી બુલા લેં, હત્તાકે સબ ફારિગ હો ગએ ઓર પ્યાલોંમેં કુછ ભી ન બચા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇન પ્યાલોંકો અપને દસ્તે મુબારકસે ચારોં તરફસે પોંછા, તો એક લુકમા બન ગયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપની ઉંગલિયોં પર રખ્ખકર મુઝસે ફરમાયા કે અલ્લાહકા નામ લેકર ઇસકો ખાઓ. મૈંને ઉસકો ખાયા તો પેટ ભર ગયા.

હઝરત ફુઝાલા બિન ઉબેદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) જબ સુબ્હકી નમાઝ પઢકર તશરીફ ફરમા હોતે તો અસ્હાબે સુફફામેંસે બા'ઝ લોગ ભૂખકી શિદ્દતસે ખડે-ખડે ગિર જાતે. હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઉનકી તરફ ઇલ્તિફાત ફરમાકર ઇર્શાદ ફરમાતે કે અગર તુમ્હેં યે મા'લૂમ હો જાએ કે અલ્લાહ તઆલાકે યહાં તુમ્હારે લિએ કયા દરજા હે, તો ઇસ્સે ઝિયાદા ફકર વ ફાકાકો પસંદ કરને લગો. (તર્ગીબ)

પેહલી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૩૦ પર કબીલા મુઝરકી એક જમાઅતકા મુફસ્સલ કિસ્સા ગુઝર ચુકા, જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં ભૂખે ઓર નંગે હાઝિર હુએ કે ઉનકે પાસ પેહનનેકે લિએ કપડા ન થા, ખાનેકી કોઇ ચીઝ ન થી. ફાકેકી વજહસે મશક્કતમેં પડે હુએ થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપને ઘરોંમેં ઉનકે લિએ તલાશ કિયા, કુછ ન મિલા, તો મજમા ઇકઠા કિયા ઓર સદકેકી તર્ગીબ દી ઓર બહોત ઝોરસે તર્ગીબ દી, જિસપર દો ઢેર સામાનકે જમા હો ગએ ઓર વો ઉન લોગોં પર તકસીમ ફરમા દિએ, ન કિસી પર જબ્ર ફરમાયા, ન કિસીસે ઉસકે પાસ ઝા'ઇદ અઝ ઝરૂરતકા મુહાસબા ફરમાયા.

હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક અન્સારીને આકર હુઝૂર (સલ્લ.) સે સવાલ કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા કે તુમ્હારે ઘરમેં કુછ નહીં હે ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, એક ટાટ હે, જિસકો આધેકો બિછા લેતે હૈં ઓર આધા ઓઢ લેતે હૈં ઓર એક પ્યાલા હે પાની પીને કો. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દોનોં ચીઝેં મંગાઇ ઓર દો દિરમમેં નીલામ કર દીં ઓર યે ઉનકો દિએ કે એક દિરમકા ગલ્લા ખરીદ કર ઘર દે આવેં ઓર દૂસરે દિરમકા કુલ્હાડીકા ફલડા ખરીદકર આએં. વો લેકર આએ, તો હુઝૂર (સલ્લ.)ને અપને દસ્તે મુબારક સે ઉસમેં

લકડી યા'ની દસ્તા લગાયા ઓર ફરમાયા કે જાઓ લકડિયાં કાટ કર બેચો, પન્દ્રહ દિન તક તુમ્હેં યહાં ન દેખૂં. ઉન્હોંને ઈર્શાદકી તા'મીલ કી ઓર પંદરહવેં દિન દસ દિરમ કમાકર લાએ, જિનમેંસે કુછકા ગલ્લા, કુછકા કપડા ખરીદા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા યે અચ્છા હે સવાલ કરનેસે કે ભીખ માંગનેસે કિયામતકે દિન તુમ્હારે ચેહરે પર દાગ હોતા. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે સવાલકી સિર્ફ તીન આદમિયોંકે લિએ ગુંજાઈશ હે -

لِذِي فَقْرٍ مُدْقِعٍ أَوْ لِذِي غُرْمٍ مُفْظِعٍ أَوْ لِذِي دَمٍ مُوجِعٍ.

લિ ઝી ફિક્રિન મુદ્દકિઅિન ઓ લિ ઝી ગુર્મિન મુકતિઅિન ઓ લિ ઝી દમિન મૂજિઅિન.

'એક ઉસ શખ્સકે લિએ જિસકા ફકર હલાક કરને વાલા હો, દૂસરે ઉસકે લિએ જિસપર કોઈ તા'વાન સખ્ત પડ ગયા હો, તીસરે જો દર્દનાક ખૂનકે મા'મલેમેં ફંસ ગયા હો.'

ઈન તીનોં હાલતોં મેં ભી હુઝૂર (સલ્લ.)ને સવાલ હીકી ઈજાઝત દી ઓર ખુદ યે સાહિબે વાકિઆ, જિસ ફકરમે મુબ્તલા થે, ઉનકો ન તો સવાલકી ઈજાઝત દી, ન કિસી પર ઉનકા નફકા વાજિબ ફરમાયા. ગરઝ હઝારોં વાકિઆત કુતુબે અહાદીસમેં ઈસકે શાહિદ હૈં કે જહાં તક વુજૂબકા તઅલ્લુક હે, વો સિર્ફ ઝકાત હે. ઈસપર ઈઝાફા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે મશહૂર કૌલ 'અલ-મુત અદ્દી ફિસ્સ દ કતિ ક માનિઈહા' (સદકેમેં તઅદ્દી ઓર ઈફરાત કરને વાલા એસા હી હે જૈસાકે ઉસકો ન દેનેવાલા) કા મિસ્દાક હે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હઝરત જહહાક બિન કૈસ (રદી.) કો સદકાત વસૂલ કરનેકે લિએ ભેજા, વો ઈસ માલમેં બેહતરીન ઊંટ છાંટ લાએ. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉસકો દેખકર ફરમાયા કે તુમ ઉન લોગોંકા ઉમદા માલ લે આએ. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! ઈસ વક્ત આપ જિહાદમેં તશરીફ લે જાનેકા ઈરાદા ફરમા રહે હૈં. મૈં ઈસ લિએ એસે ઊંટ લાયા, જિનપર સવારી હો સકે ઓર સામાન લાદા જા સકે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઉનકો વાપસ કરકે આઓ ઓર મા'મૂલી માલ લેકર આઓ. (મજમઉઝઝવાઈદ) હાલાંકે જિહાદકી ઝરૂરત ભી ઝાહિર ઓર ઈસ મૌકે પર હુઝૂર (સલ્લ.) ને એસી-એસી તર્ગીબાત ઈર્શાદ ફરમાઈ હૈં કે હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) અપને ઘરકા સારા અસાસા (સામાન) લે આએ ઓર હઝરત ઉમર (રદી.) ને હર ચીઝકા આધા હિસ્સા પેશ કર દિયા.

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.) ને એક મર્તબા અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મેરે પાસ ચાર હઝાર હૈં, દો હઝાર ઘરકે ઈખ્રાજાતકે વાસ્તે રખતા

હું, દો હઝાર અલ્લાહકે વાસ્તે પેશ કરતા હું ઔર એક સહાબી (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મૈંને રાત ભર મજદૂરી કરકે દો સાઅ (સાત સેર) ખજૂરેં મજદૂરીમેં કમાઈ હૈં, આધી ઘરકે ખર્ચકે વાસ્તે છોડ દીં, આધી હાઝિર હૈં. (દુર્રે મન્સુર)

હઝરત અબૂ મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) સદકેકા હુકમ ફરમાતે ઔર હમમેંસે બા'ઝકે પાસ કુછ ભી ન હોતા, તો વો સિર્ફ ઈસકે લિએ બાઝાર જાતા, મજદૂરી કરતા ઔર મજબૂરીમેં એક મુદ (ડેઢ પાવ) ખજૂર કમાતા ઔર સદકા કર દેતા. (બુખારી શરીફ) પેહલી ફસલકી અહાદીસમેં નં. ૨૪ પર યે મઝમૂન તફસીલસે ગુઝર ચુકા, લેકિન ઈસ સબકે બાવજૂદ ઝલ્તેકે તૌરપર યહાં મામૂલી ઊંટકી જગહ ઉમ્દા ઊંટ ભી કુબૂલ નહીં ફરમાયા, ઈસ લિએ જહાં તક વજૂબકા તઅલ્લુક હૈ, વો માલી હૈસિયતસે સિર્ફ ઝકાત હૈ ઔર જહાંતક ખર્ચ કરનેકા તઅલ્લુક હૈ, મુસલમાન ઈસ લિએ પૈદા હી નહીં હુઆ કે વો માલ જમા કરકે રખ્ખે. કુરઆન પાકકી આયાત ઔર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ઈર્શાદાત જો પેહલી ફસલમેં ગુઝર ચુકે, વો બડે ઝોરસે ઈસકી તર્ગીબ વ તા'કીદ કર રહે હૈં કે માલ સિર્ફ ઈસ લિએ હૈ કે ઈસકો અલ્લાહકી રિઝાકે કામોંમેં ખર્ચ કર દિયા જાએ, ખુદ અપની તા'કતકે મુવાફિક તંગી ઉઠાઈ જાએ, દૂસરોં પર ખર્ચ કિયા જાએ. અપને કામ સિર્ફ વોહી આએગા જો અલ્લાહકે ખઝાનેમેં જમા કર દિયા જાએગા કે ઉસકે બેંકમેં જમા કર દેને પર ન ઈસકે ઝા'યા હો જાનેકા અન્દેશા હૈ, ન બેંકકે ફેલ હો જાનેકા અહિતમાલ હૈ ઔર ઐસી ઝરૂરતકે વકત કામ આએગા, જિસ વકતકે આદમી ઈન્તિહાઈ મુહતાજ હોગા.

ખુદ હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દસકા ઈર્શાદ હુઝૂર (સલ્લ.) નકલ ફરમાતે હૈં કે અય આદમી ! તૂ અપના ખઝાના મેરે પાસ બહા દે, ન તો ઉસકો આગ લગ જાનેકા ખૌફ રહેગા, ન ચોરી કા, ન દરિયાબુર્દ હોનેકા ઔર મૈં એસે વકત તુઝકો પૂરાકા પૂરા દે દૂંગા, જબ તૂ બેહદ મુહતાજ હોગા. (તર્ગીબ)

હક તઆલા શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ પેહલી ફસલકે નં. ૩૦ પર ગુઝર ચુકા કે હર શખ્સ યે ગૌર કર લે કે ઉસને કલ કિયામતકે દિનકે લિએ કયા ચીઝ આગે ભેજી હૈ. ઉન લોગોંકી તરહ ન બનો, જિન્હોંને અલ્લાહ તઆલાકો ભૂલા દિયા. અલ્લાહ તઆલાને ખુદ ઉનકી જાનેં ભૂલા દીં. દૂસરી આયતમેં નં. ૩૧ પર ગુઝરા કે તુમ્હારે માલ વ મતાઅ, આલ વ ઔલાદ તુમ્હારે લિએ ઈમ્તિહાનકી ચીઝેં હૈં, અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરતે રહો, યે તુમ્હારે લિએ બેહતર હોગા.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ ઈસી ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૧ પર ગુઝર ચુકા કે અગર મેરે પાસ ઉહદકે પહાડ બરાબર સોના હો તો મેરા દિલ નહીં ચાહતા કે ઉસમેંસે કુછ ભી મૈં અપને પાસ રખ્ખું, બજુઝ ઈસકે કે કર્ઝકી અદાએગીકે વાસ્તે

રખ્ખા હો.

નં. ૩ પર હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ ગુઝરા કે જો ચીઝ ઝરૂરતસે ઝા'ઇદ હો, ઉસકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કર દેના તુમ્હારે લિએ બેહતર હે, બચા કર રખના બૂરા હે.

નં. ૧૨ પર હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ ગુઝરા કે ગિન-ગિન કર ખર્ચ ન કર, જિતના ભી હો સકે ખર્ચ કર ડાલ.

નં. ૨૦ પર યે વાકિઆ ગુઝર ચુકા કે એક બકરી ઝબ્હ કી ગઇ ઓર બજુઝ એક શાનાકે ટુકડેકે સારી તકસીમ કર દી ગઇ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા કે કિતની તકસીમ હો ગઇ તો અર્ઝ કિયા ગયા કે એક શાના બાકી રેહ ગયા ઓર બાકી સબ ખર્ચ હો ચૂકી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, વો સારી બાકી હે ઈસ શાનેકે અલાવા.

ઈસ કિસ્મકે બહોતસે ઈર્શાદાત ફસ્લે અવ્વલમેં ગુઝર ચુકે હૈં, ઈસ લિએ ઈસ્સે કતા નઝરકે વાજિબ ક્યા હે, મંદૂબ વ મુસ્તહબ ક્યા હે, અપને કામ આનેવાલા સિર્ફ વોહી માલ હે, જો અપની ઝિન્દગીમેં આદમી આગે ભેજ દે. અગર ઈસ મેહનત વ મશક્કતસે કમાઇ હુઇ ચીઝકો અપની ઝરૂરતકે વક્ત કામ આનેકે લિએ કહીં મેહફૂઝ કરના હે, તો વો સિર્ફ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરના હે, જિસકા નફા આખિરતમેં તો હે હી, દુનિયા મેંભી ઝિયાદા સે ઝિયાદા હે કે બલાઓંકે દૂર હોને મેં, અમ્રાઝસે સેહત હોને મેં, સદકેકો ઝિયાદા દખલ હે. બૂરે ખાત્મેસે ઈસકી-વજહસે હિફાઝત હોતી હે.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા મશહૂર ઈર્શાદ હે કે કાબિલે રશ્ક દો આદમી હૈં -

૧. એક વો જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને કુરઆન પાક અતા ફરમાયા હો કે વો રાત-દિન ઉસકી તિલાવતમેં, ઉસપર અમલ કરનેમેં મુન્હમિક રહે.

૨. દૂસરા વો શખ્સ, જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને બહોત માલ અતા કિયા હો ઓર હર વો વક્ત ઉસકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં લૂટાને પર તુલા હુઆ હો. (મજમઉદ જવાઇદ)

હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ દૂસરી ફસ્લકે નં. ૨ પર ગુઝર ચુકા કે સરમાએદાર બડે ખસારેમેં હૈં, બજૂઝ ઉસ શખ્સકે જો દોનોં હાથોંસે ઈધર-ઉધર, દાએં-બાએં, આગે-પીછે, અલ્લાહકે રસ્તેમેં ખર્ચ કરતા રહે ઓર નં. ૭ પર હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ ગુઝર ચુકા કે વો હકીકતમેં મો'મિન હી નહીં, જો ખુદ પેટ ભરકર ખા લે ઓર ઉસકા પડોસી ભૂખા પડા રહે.

ગરઝ ઈસ રિસાલેમેં પેહલી ફસ્લોંમે તફસીલસે યે મઝમૂન ગુઝર ચુકા હે, જિસકા ખુલાસા યે હે કે મુસલમાનકી હરગિઝ યે શાન નહીં હે કે માલકો જમા

કરકે રખ્ખે.° ઇસકી સહી મિસાલ બિલકુલ પાખાને કી–સી હે કે વો ઝરૂરી તો ઇતની કે એક દો દિન ન હો તો હકીમ ઔર ડાકટરકી દવાએં વગૈરહ સબ હી કુછ આદમી કરને પર મજબૂર હે, લેકિન અગર મુનાસિબ મિકદારસે ઝા'ઇદ આને લગે તો ઉસકો બન્દ કરને કે વાસ્તે ભી હકીમ ઔર ડાકટરકી ઝરૂરત હે ઔર અગર કોઇ શખ્સ પાખાનેકો ઇસ વજહસે કે વો ઇતની અહમ ઔર ઝરૂરી ચીઝ હે, અપને ઘરમેં મેહફૂઝ રખ્ખે કે બડી મશક્કતસે હાસિલ હુઇ હે, તો મકાન ભી સડ જાએગા, દિમાગ ભી સડ જાએગા. અમ્રાઝ ભી બકસરત પૈદા હો જાએંગે, બેએનિહી યેહી સૂરત ઉસ માલકી હે કે ઝરૂરી તો ઇતના કે અગર ચન્દ રોઝ કુછ ન મિલે તો સારે જતન ઇસકે લિએ ભી કરના પડેં. લેકિન ઇસકે બાવજૂદ ઇતના હી ગન્દા હે કે અગર ઉસકો ફૌરન મજબૂરીસે ઝા'ઇદ મિકદારકો પાખાનેકી તરહસે ઘરસે ન નિકાલા જાએ, તો તકબ્બુર ઇસ્સે પૈદા હોતા હે, ગુરૂર ઇસ્સે પૈદા હોતા હે, તફાખુર ઇસ્સે પૈદા હોતા હે, દૂસરોંકો ઝલીલ વ હકીર સમઝના ઇસ્સે હોતા હૈં, આવારગી–ઐયાશી ઇસકા સમરા હે, ગરઝ હર કિસ્મકી આફાત ઉસ પર મુસલ્લત હૈં, ઇસી લિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી દુઆ અપની ઓલાદકે લિએ હે –

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ اٰلِ مُحَمَّدٍ قُوْتًا۔

અલ્લાહુમ્મજ્અલ રિઝક આલિ મુહમ્મદિન કૂતન.

(યા અલ્લાહ ! મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઓલાદકા રિઝક બકદરે કિફાયત અતા ફરમા) યા'ની ઝિયાદા હો હી નહીં, જિસપર ફસાદાત મુરત્તબ હોં. યેહી વજહ હે કે સય્યદ આમ તૌરસે ઝિયાદા મતમૂલ નહીં હોતે. એક–દોકા મુતમવ્વલ હો જાના ઇસકે મનાફી નહીં. અકસરીયત એસી હી મિલેગી. હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફ વ કરમસે ઇસ હકીકતકો ઇસ નાપાક પર ભી વાઝેહ કર દે તો કૈસે લુત્ફકી ઝિન્દગી મયસ્સર હો ?

(۵) عَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكٰوةَ اِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللّٰهُ بِالسِّنِيْنَ رواه الطبراني في الاوسط ورواته ثقات كذا في الترغيب وفي الباب روايات كثيرة في الترغيب والكنز وغيرهما۔

હદીસ ૫ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઇર્શાદ હે કે જો કોમ ભી ઝકાતકો રોક લેતી હે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો કહેતમેં મુબ્તલા ફરમાતે હૈં. – તિબરાની

ફાયદા – કહેતકી વબા હમ લોગોં પર એસી મુસલ્લત હો રહી હે કે ઉસકી હદ નહીં. હઝારોં તદ્બીરેં ઉસકે ઝા'ઇલ કરને કે વાસ્તે કી જાતી હૈં, લેકિન

કોઈ ભી કારગર નહીં હો રહી હે ઓર જબ હક તઆલા શાનુહૂ કોઈ વબાલ કિસી ગુનાહ પર ઉતાર દે, દુનિયામેં કિસીકી તા'કત હે કે ઉસકો હટા સકે. લાખ તદ્બીરેં કીજિએ, હઝારોં તરહકે કાનૂન બનાઈએ, જો ચીઝ માલિકુલ મુલ્કકી તરફસે મુસલ્લત હે, વો તો ઉસીકે હટાનેસે હટ સકતી હે. ઉસને મર્ઝ બતા દિયા, ઉસકા સહી ઈલાજ બતા દિયા. અગર મર્ઝકો ઝા'ઈલ કરના મકસૂદ હે, તો સહી ઈલાજ ઈખ્તિયાર કીજિએ. હમ લોગ અમ્રાઝકે અસબાબ ખુદ પૈદા કરતે હૈં ઓર ઉસપર રોતે રહેં કે અમ્રાઝ બઢ રહે હૈં, યે કહાંકી અકલમંદી હે ?

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈસ આલમમેં જો હવાદિસ ઓર મસાઈબ આતે હૈં, ઉનપર ઓર ઉનકે અસબાબ પર ખાસ તૌરસે મુતનબ્બહ ફરમા દિયા, જિનકો બન્દા મુખ્તસર તૌરપર અપને રિસાલે 'એ'તિદાલ'મેં લિખ ચુકા હે. યહાં ઉનકા ઈઆદા તવીલકા સબબ હે. કિસીકા દિલ ચાહે તો ઉસમેં દેખ લે કે ઈસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને કૈસે એહતિમામસે ઈસપર મુતનબ્બહ ફરમાયા કે જબ મેરી ઉમ્મત યે હરકતેં કરને લગેગી તો આફાત ઓર બલાઓંમેં ફંસ જાઓગી, ઉસ વકત સુર્ખ આંધિયાં, ઝમીનોંમેં ધંસ જાના, સૂરતોંકા મસ્ખ હો જાના ઓર ઝલઝલોંકા આના, આસમાનસે પત્થર બરસના, દુશ્મનોંકા ગલ્બા ઓર મુસલમાનોં પર ઉનકા મુસલ્લત હો જાના, તા'ઊન ઓર કત્લ વ ગારતકા મુસલ્લત હોના, બારિશકા રૂક જાના, તૂફાનકા આ જાના, દિલોંકા મર્ઊબ હો જાના ઓર દિલોંપર ખોફકા મુસલ્લત હોના, નેક લોગ દુઆએં ભી કરેં, તો ઉનકી દુઆઓંકા ભી કુબૂલ ન હોના, યે સબ આફાત હુઝૂર (સલ્લ.) ને બતાઈ ઓર જિસ-જિસ હરકત પર જો આફત મુસલ્લત હોતી હે, ઉસકો હુઝૂર (સલ્લ.) ને તકરીબન ચૌદહ સૌ સાલ પેહલેસે બતા દિયા, મુતનબ્બહ કર દિયા ઓર હમ લોગ અબ ઉનકે તજુર્બે ભી કર રહે હૈં ઓર એસે હર્ફ બ હર્ફ યે ઈર્શાદાત સામને આ રહે હૈં કે ઝરા ભી ફર્ક નહીં હો રહા હે. કાશ, હમ લોગ હુઝૂર (સલ્લ.) જૈસે શફીક કે ઈર્શાદાતકી કદર કરતે જો સિર્ફ મુસલમાનોં હી કે લિએ નહીં, બલ્કે સારી મખ્લૂકકે લિએ રહમત બના કર ભેજે ગએ થે ઓર ઉન ઉસૂલ પર અમલ કરના સારી હી મખ્લૂકકે લિએ ઈન્તિહાઈ ફાયદેકી ચીઝ હે, મગર જબ ખુદ મુસલમાન અપને ઈસ્લામી દા'વોંકે બાવજૂદ ઉનકી કદર ન કરેં તો દૂસરોં પર ક્યા ઈલ્ઝામ હે ઓર દૂસરોંકો ક્યા ખબર કે અલ્લાહકી મુજસ્સમ રહમતને દુનિયવી આફાતસે બચનેકે ભી કૈસે-કૈસે ઝરીં ઉસૂલ પર મુતનબ્બહ ફરમાયા હે. અબ ભી અગર ઈન ઉસૂલોંકો એહતિમામસે પકડ લિયા જાએ તો દુનિયાકો મસાઈબસે નિજાત મિલ જાએ.

મુસ્લિમ હકીમ ડાકટરોંકા ઈલાજ ગેર-મુસ્લિમ ભી કરતે હૈં ઓર ગેર-મુસ્લિમોંકા ઈલાજ મુસ્લિમ ભી કરતે હૈં. અગર ઈસ હાઝિક હકીમકે નુસ્ખે પર લોગ અમલ કરેં તો કૈસી રાહત આરામ સબકો મિલ જાએ ? ઈસ જગહ મુઝે ઝકાતકે

મુતઅલ્લિક હો એક અહાદીસ પર મુતનબ્બહ કરના હે કે વોહી ઈસ જગહ મકસૂદ હે.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક મર્તબા ઈર્શાદ ફરમાયા કે અય મુહાજિરીનકી જમાઅત ! પાંચ ચીઝેં એસી હૈં કે અગર તુમ ઈનમેં મુબ્તલા હો જાઓ ઓર મૈં અલ્લાહસે પનાહ માંગતા હૂં ઈસ બાતસે કે તુમ ઈનમેં મુબ્તલા હો (તો બડી આફાતમેં ફંસ જાઓ.) એક તો યે હે કે ફહશ, બદકારી જિસ કૌમમેં ભી ખુલ્લમ-ખુલ્લા અલલએલાન હોને લગે, તો ઉનમેં એસી નઈ-નઈ બીમારિયાં પૈદા હોંગી, જો પેહલે કભી સુનનેમેં ન આઈ હોં ઓર જો લોગ નાપ-તોલમેં કમી કરને લગેંગે, ઉનપર કહેત ઓર મશક્કત ઓર બાદશાહકા ઝુલ્મ મુસલ્લત હો જાએગા ઓર જો કૌમ ઝકાતકો રોક લેગી, ઉનપર બારિશ રોક દી જાએગી. અગર જાનવર ન હોં તો એક કતરા ભી બારિશકા ન હો (જાનવર ચૂંકે અલ્લાહકી મખ્લૂક હૈં ઓર બે-કસૂર હૈં ઉનકી વજહસે થોડી બહોત બારિશ હોગી ઓર જો લોગ મુઆહેદોંકી ખિલાફવર્ઝી કરેંગે, ઉનપર દૂસરી કૌમોંકા તસલ્લુત હો જાએગા ઓર ઉનકે માલ વ મતાઅકો લૂટ લેંગે ઓર જો લોગ અલ્લાહકે કાનૂનકે ખિલાફ હુકમ જારી કરેંગે, ઉનમેં ખાનાજંગી હો જાએગી. (તર્ગીબ)

આજ હમ લોગોંકો બડે ગોરસે ઈન ઉયૂબકો દેખના ચાહિએ કે ઉનમેંસે કોન-સા અયબ એસા હે, જિસમેં હમ મુબ્તલા નહીં હે ઓર સાથ હી યેભી ગોર કર લેં કે જો આફાત ઉનપર બતાઈ ગઈ હૈં, કોન-સી આફત એસી હે જો હમપર મુસલ્લત નહીં હે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે પાંચ ચીઝેં પાંચ ચીઝોંકે બદલેમેં હૈં. કિસીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! ઈસકા ક્યા મતલબ હે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જો કૌમ મુઆહદેકી ખિલાફવર્ઝી કરતી હે, ઉસ પર દુશ્મન ગાલિબ આ જાતા હે ઓર જો લોગ અલ્લાહકે કાનૂનકે ખિલાફ હુકમ કરેંગે, ઉનમેં અમ્વાતકી કસ્રત હોગી ઓર જો લોગ ઝકાતકો રોક લેંગે, ઉનપર બારિશ બંદ કર દી જાએગી ઓર જો લોગ નાપ-તોલમેં કમી કરેંગે, ઉનકી પૈદાવાર કમ હો જાએગી ઓર કહેત મુસલ્લત હો જાએગા. (તર્ગીબ)

ઈસ હદીસ શરીફમેં ગાલિબન ઈખ્તિસાર હુઆ કે તફસીલમેં ચાર હી ચીઝેં ઝિકર કી ગઈ. ઈસ હદીસ પાકમેં અલ્લાહકે હુકમકી ખિલાફવર્ઝી પર અમ્વાતકી કસરત ઓર પેહલીમેં ખાનાજંગી ઈર્શાદ હુઆ હે. દોનોં ચીઝેં અલાહિદા-અલાહિદા ભી હો સકતી હૈં ઓર ખાનાજંગીસે અમ્વાતકી કસ્રતકા નમૂના આજકલ તો આંખોંકે સામને હે.

હઝરત અલી (રદી.) ઓર અબૂ હુરૈરહ (રદી.) દોનોં હઝરાતસે યે હદીસ નકલ કી ગઈ કે જબ મેરી ઉમ્મત ઉન પંદરહ ઉયૂબમેં મુબ્તલા હો જાએ, મિનજુમ્લા

ઉનકે યેભી દોનોં હદીસોંમેં હે કે ઝકાતકા અદા કરના તા'વાન બન જાએ (યાની ઉસકા અદા કરના એસા મુસીબત હો જાએ જૈસા તા'વાન હોતા હે યા વો તા'વાનકી તરહસે વસૂલકી જાને લગે,) તો ઉસ વક્ત સુર્ખ આંધિયાં, ઝલઝલે, ઝમીનોંમેં ધંસ જાના, સૂરતોંકા મસ્ખ હો જાના, આસમાનોંસે પત્થર બરસના, એસે લગાતાર મસાઇબ યકે બાદ દીગરે નાઝિલ હોને લગેંગે જૈસાકે તસ્બીહકા તાગા ટૂટ જાએ ઔર ઉસકે દાને એક-એક હોકર ગિરના શુરૂ કર દેં. એ'તિદાલ (એતિદાલ ફી ઇસ્લામી સિયાસત) મેં યે રિવાયતેં પૂરી ઝિકર કી ગઇ હૈં ઔર ઇસમેં ઉન્ પંદરહ ઉયૂબકી તફસીલ ભી હે, જિસપેર યે સખ્ત-સખ્ત અઝાબ ઝિકર ફરમાએ હૈં, ઉનકે અલાવા ઔર ભી રિવાયાત ઇસ કિસ્મકે મઝામીનકી ઝિકર કી ગઇ, યહાં સિર્ફ ઝકાતકી વજહસે ઇન રિવાયાતકી તરફ ઇશારા કર દિયા.

(٦) عن ابی هريرة قال سمعت عمر بن الخطاب يحدثنا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فما سمعته منه وكنت اكثرهم لزوما لرسول الله صلى الله عليه وسلم قال عمر قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما تلف مال فى بر ولا بحر الا بحبس الزكوة رواه الطبرانى فى الاوسط

હદીસ ૬ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે જો માલ કિસી જંગલમેં યા દરિયામેં કહીં ભી ઝાયા હોતા હે, વો ઝકાતકે રોકનેસે ઝાયા હોતા હે. – તિબરાની

ફાયદા – યા'ની ઝકાત અદા ન કરને કે જો વબાલ વ અઝાબ આખિરત કે હૈં, વો તો અલાહિદા રહે, દુનિયામેં ભી ઇસકા વબાલ યે હોતા હે કે વો માલકે ઝા'યા હો જાનેકા સબબ બનતા હે.

એક ઔર હદીસમેં ઇસ હદીસ શરીફકે મુતઅલ્લિક એક કિસ્સા ભી નકલ કિયા હે. હઝરત ઉબાદા બિન સામિત (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મક્કા મુકર્રમામેં હતીમકે સાએમેં તશરીફ ફરમા થે. કિસીને આકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! ફલાં ઘરાનેકા સામાન સમુન્દરકે કિનારે પડા હુઆ થા, વો હલાક હો ગયા (સમુન્દરકી મોજસે બઝાહિર ઝા'યા હુઆ) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે કોઇ માલ બર્ર વ બહરમેં (યા'ની ખુશ્કીમેં હો યા દરિયામેં, મતલબ યે હે કે સારી દુનિયામેં) ઇસકે બગૈર ઝા'યા નહીં હોતા કે ઉસકી ઝકાત અદા ન હુઇ હો. અપને માલોંકી ઝકાત અદા કરનેકે ઝરિએ હિફાઝત કિયા કરો ઔર અપને બીમારોંકા સદકાકે ઝરિએસે ઇલાજ કરો ઔર નાગહાની મુસીબતોંકો દુઆકે ઝરિએસે હટાયા કરો કે દુઆ ઉસ મુસીબતકો ઝા'ઇલ કર દેતી હે જો આન પડી હો ઔર

ઉસકો રોક દેતી હે જો અભીતક ન આઇ હો.

ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) ને યે ભી ફરમાયા કરતે થે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જિસ કૌમકી બઢોતરી ઔર બકાકા ઇરાદા ફરમાતે હૈં, ઉસમેં ઇફફત (પાકબાઝી) ઓર સમાહત યા'ની નરમી ઔર જૂદ અતા ફરમાતે હૈં ઓર જિસ કૌમકે ખાત્મે ઓર ફનાકા ઇરાદા ફરમાતે હૈં, ઉસમેં ખિયાનત પેદા ફરમા દેતે હૈં. ઇસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને યે આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઇ.

حَتّٰٓى اِذَا فَرِحُوْا بِمَآ اُوْتُوْٓا اَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُّبْلِسُوْنَ

હત્તા ઇઝા ફરિહૂ બિમા ઉતૂ અખઝ્નાહુમ બગ્તતન ફ ઇઝા હુમ મુબલિસૂન. (કંઝ)

યે આયતે શરીફા સૂરએ અનઆમમેં પાંચવે રૂકૂઅકી હે, જિસકા શુરૂ -

فَلَمَّا نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖ

ફ લમ્મા નસૂ મા ઝુક્કિરૂ બિહી. સે હે ઓર ઉપરકી દો આયતસે ઇબરત ઓર નસીહત હાસિલ કરનેકે લિએ પેહલી ઉમ્મતોંકી હલાકતકા એક દસ્તૂર ઇર્શાદ ફરમાયા હે કે હમને પેહલી ઉમ્મતોંકી તરફ ભી, જોકે આપસે પેહલે થીં, પેગમ્બર ભેજે થે (જબ ઉન્હોંને પેગમ્બરોંકા કેહના ન માના તો) ફિર હમને ઉનકો મુસીબતોં ઓર બીમારિયોંસે પકડા (યા'ની મસાઇબ ઓર બીમારિયોંમેં મુબ્તલા કિયા) તા'કે વો આજિઝી કરેં. પસ જબ ઉનકો હમારી (તરફસે મસાઇબકી) સઝા પહોંચી થી, તો ઉન્હોંને આજિઝી ક્યોં ન કી (કે ઉનપર રહમ કિયા જાતા ઓર ઉનકા કુસૂર મા'ફ કર દિયા જાતા,) લેકિન ઉનકે દિલ તો સખ્ત હો ગએ થે, (વો નસીહત કયા કુબૂલ કરતે) ઓર શેતાન ઉનકે આમાલકો (જિનકો વો પેહલેસે કર રહે થે, ઉનકી નિગાહમેં) આરાસતા કરકે દિખલાતા રહા (જિસકી વજહસે વો અપને બુરે આમાલમેં જિનકો વો અચ્છા સમઝતે રહે, ફંસે રહે) ફિર જબ વો લોગ ઉન ચીઝોંકો ભૂલે રહે (ઓર ઉનકી તરફ ઇલતિફાત ભી ન કિયા) જિનકી ઉનકો પેગમ્બરોંકી તરફસે નસીહત કી જાતી થીં તો હમને ઉનપર (એશ વ ઇશ્રત, રાહત વ આરામકે) હર કિસ્મકે દરવાઝે ખોલ દિએ, યહાં તકકે જબ વો ઉન ચીઝોં પર (જો ઉનકો એશ વ ઇશ્રતકી મિલી થીં) ઇતરાને લગે (જિસ્સે ઉનકી ગુમરાહી ઓર ભી બઢ ગઇ) તો હમને ઉનકો (અઝાબમેં એસા) દફઅતન પકડ લિયા (કે ઉનકો ઇસકા ગુમાન ભી ન થા.) ફિર ઝાલિમ લોગોંકી જડેં તક કટ ગઇં. ફકત.

યે આયતે શરીફા બડી ઇબરતકી આયાત હૈં કે અલ્લાહ તઆલાકી ના-ફરમાનિયોંકે બાવજૂદ અગર કિસી કિસ્મકી સખ્તીકે બજાએ એશ વ ઇશ્રત ઓર રાહતકે સામાન હોતે રહેં, તો યે ઝિયાદા ખતરેકી ચીઝ હે.

એક હદીસમેં આયા હે, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હે કે જબ તૂ યે દેખે કે કોઇ શખ્સ અપને ગુનાહોં પર મુસ્િર હે ઓર ઉસપર દુનિયાકી વુસઅત હો રહી હે, તો યે અલ્લાહકી તરફસે ઢીલ હે. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને યેહી આયત 'ફલમ્મા નસૂ મા ઝૂક્કિરૂ બિહી' તિલાવત ફરમાઇ.

હઝરત અબૂ હાઝિમ (રદી.)સે નકલ કિયા ગયા કે જબ તૂ યે દેખે કે તૂ અલ્લાહકી નાફરમાની કર રહા હે ઓર ઉસકી નેઅમતેં તુઝપર લગાતાર હો રહી હેં, તો ઈસ્સે ડરતા રહે ઓર હર વો નેઅમત જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે કુર્બ પેદા ન કરે, વો મુસીબત હે. (દુર્રે મન્સુર)

છઠી ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૧૭ પર યે મઝમૂન તફસીલસે આ રહા હે ઓર ચૂંકે માલ ભી અલ્લાહ તઆલાકી નેઅમતોંમેંસે બડી નેઅમત હે, ઉસકો ઝિયાદા સે ઝિયાદા હક તઆલા શાનુહૂકી પાક બારગાહમેં તકર્રૂબ પેદા કરનેકા ઝરિયા બનાના ચાહિએ ઓર કોઇ શખ્સ બજાએ ઈસકે કે ઉસકો અલ્લાહકી રાહમેં ઝિયાદા સે ઝિયાદા ખર્ચ કરકે તકર્રૂબ પેદા કરે, ઉસકી ઝકાતભી અદા ન કરે, જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા અહમ ફરીઝા હે તો ઉસકી ના-ફરમાનીમેં ક્યા શક હે ? ઓર એસે શખ્સકો અપને માલકે બાકી રેહનેકી ઝિયાદા ઉમ્મીદ ન રખની ચાહિએ, વો ખુદ ઉસકે ઝા'યા હોનેકી તદબીર કર રહા હે ઓર અગર ઈસ હાલમેં ભી ખુદા-ન-ખ્વાસ્તા ઝા'યા ન હો તો યે ઓર ભી સખ્ત ખતરનાક હે કે ઈસ સૂરતમેં યે કિસી બડી મુસીબતકા પેશ ખેમા હે. અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ હી અપને ફઝલસે મેહફૂઝ રખ્ખે.

(٧) عن عائشة رضـ قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما خالطت الزكوة مالا قط الا اهلكته رواه الشافعي والبخاري في تاريخه كذا في المشكوة وعزاه المنذرى

હદીસ - ૭ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હે કે જિસ માલકે સાથ ઝકાતકા માલ મિલ જાતા હે, વો ઉસ માલકો હલાક કિએ બગેર નહીં રેહતા. - બુખારી

ફાયદા ઈસ હદીસ પાકકે મતલબમેં ઉલમાકી દો તફસીરેં હેં ઓર દોનોં સહી હેં. હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે પાક ઈર્શાદ દોનોં પર સા'દિક આતા હે –

૧. એક યે કે જિસ માલમેં ઝકાત વાજિબ હો ગઇ હો ઓર ઉસમેંસે ઝકાત ન નિકાલી ગઇ હો, તો યે સારા માલ ઝકાતકે સાથ મખ્લૂત હે ઓર યે ઝકાતકા માલ સબકો હી હલાક કર દેગા.

ઈસ મતલબકે મુવાફિક યે હદીસે પાક ઈસ્સે પેહલી હદીસ શરીફકે હમ-માની હુઈ કે યેહી મઝમૂન બેએનિહી પેહલી હદીસ શરીફકા હે.

હાફિઝ ઈબ્ને તેમિયા (રહ.) ને મુંતકામેં ઈન્હી મા'નીકો ઈખ્તિયાર કિયા હે, ઈસલિએ ઈસપર ઝકાત નિકલનેમેં જલ્દી કરનેકા બાબ લિખ્ખા હે ઓર હુમેદી

(રહ.) સે ઇસ હદીસકે બાદ યે નકલ કિયા હૈ કે અગર તુઝપર ઝકાત વાજિબ હો જાએ ઓર તૂ ઉસકો ન નિકાલે, તો હરામ માલ હલાલકો ભી હલાક કર દેગા, યા'ની ઝકાતકા માલ, જિસકા રોકના હરામ હૈ, બાકી માલકો, જિસકા રોકના હલાલ હૈ, ઝા'યા કર દેગા.

૨. દૂસરી તફસીર જો હઝરત ઇમામ અહમદ બિન હંબલ (રદી.) સે નકલ કી ગઇ, યે હૈ કે જો શખ્સ ખુદ સાહિબે નિસાબ હો, યા'ની સાઢે બાવન તોલા ચાંદી યા ઉસકી કીંમતકી કોઇ ચીઝ અપની ઝરૂરતસે ઝા'ઇદ ઉસકે પાસ હો ઓર ફિર વો અપનેકો ગરીબ ઝાહિર કરકે કિસીસે ઝકાતકા માલ લે લે, તો યે માલ ઉસકે પાસ જો અપના અસલી માલ પેહલેસે થા, ઉસકો ભી ઝા'યા કર દેગા. (મિશ્કાત)

ઇસ હદીસે પાકસે ઉન લોગોંકો બહોત ડરતે રેહના ચાહિએ જો સાહિબે નિસાબ-હોનેકે બાવજૂદ લોગોંકી ઝકાતેં લેતે રેહતે હૈં કે યે ઝકાતકા માલ ઉનકે અસલી માલકો ભી ફના કર દેગા ઓર થોડેસે નફાકી ખાતિર બહોત-સા નુકસાન બરદાશ્ત કરના પડ જાએગા, ફિર ચાહે ચોરોંકો ગાલિયાં દેતે રહેં, યા ઝાલિમોંકો બદ-દુઆએં દેતે રહેં, અપની હરકતકી બદૌલત માલ ચલા હી જાએગા ઓર એસી હાલતમેં કે વો મુસ્તહિક ન થા, લેનેકા ગુનાહ સરપર રહેગા.

(૮) عن عبد الله بن مسعود رضـ قال من كسب طيبًا خبثه منع الزكوٰة ومن كسب خبيثًا لم تطيبه الزكوٰة رواه الطبرانى فى الكبير موقوفًا باسناد منقطع كذا فى الترغيب

હદીસ-૮ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ તૈયબ માલ (હલાલ માલ) કમાએ, ઝકાતકા અદા ન કરના ઉસકો ખબીસ બના દેતા હૈ ઓર જો શખ્સ હરામ માલ કમાએ, ઝકાતકા અદા કરના ઉસકો પાક નહીં બનાતા. – તિબરાની

ફાયદા - કિતની સખ્ત વઇદ હૈ કે જિસ માલકો બડી મેહનત - જાં ફશાનીસે, જાઇઝ - ના જાઇઝકા એહતિમામ રખતે હુએ કમાયા થા, વો ઝરાસે બુખ્લસે કે ઉસકી ઝકાતકા એહતિમામ નહીં રખ્ખા, સારાકા સારા અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે નઝદીક ખબીસ બન ગયા.

એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે જો શખ્સ હરામ તરીકેસે માલ કમાએ ઓર ફિર ઉસકો સદકા કરે, ઉસકે લિએ ઉસમેં કોઇ અજર નહીં હૈ ઓર ઇસકા વબાલ ઉસ પર હૈ. (તર્ગીબ) યા'ની હરામ કમાનેકા વબાલ સરપર રહા ઓર ઇસ સદકેકા કોઇ સવાબ ઉસકો નહીં હૈ.

(۹) عن اسماء بنت يزيد ان رسول
الله صلى الله عليه وسلم قال ايما امرأة
تقلدت قلادة من ذهب قلدت في
عنقها مثلها من النار يوم القيمة وايما
امرأة جعلت في اذنها خرصا من ذهب
جعل في اذنها مثله من النار. رواه ابوداؤد
والنسائي باسناد جيد كذا في الترغيب

હદીસ નં. ૯ હઝરત અસ્મા બિન્ત યઝીદ (રદી.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જો ઔરત અપને ગલેમેં સોનેકા હાર ડાલેગી, ઉસકે ગલેમેં ઉસી તરહકા આગકા હાર કિયામતકે દિન ડાલા જાએગા ઔર જો ઔરત અપને કાનમેં સોનેકી બાલી ડાલેગી, ઉસકે કાનમેં ઉસી જૈસી આગકી બાલી કિયામતકે દિન ડાલી જાએગી. -

અબુ દાઉદ

ફાયદા - ઈસ હદીસ શરીફસે ઔરતોંકે લિએ સોનેકા પેહનના નાજાઈઝ ઔર હરામ મા'લૂમ હોતા હૈ. ઈસી વજહસે બા'ઝ ઉલમાને ઈસકો ઈબ્તિદા-એ-ઈસ્લામ પર મહમૂલ કિયા હૈ, ઈસલિએકે સબ ઉલમાકે નઝદીક દૂસરી અહાદીસકી બિના પર ઔરતોંકે લિએ સોને-ચાંદીકા ઝેવર જાઈઝ હૈ, લેકિન બા'ઝ ઉલમાને ઈસ હદીસકો ઔર ઈસ જૈસી અહાદીસકો ઝકાત અદા ન કરને પર મહમૂલ ફરમાયા હૈ ઔર બા'ઝ રિવાયાતસે ઈસકી તા'ઈદ હોતી હૈ. ચુનાંચે ખુદ હઝરત અસ્મા (રદી.) હી કી રિવાયત હૈ કે મૈં ઔર મેરી ખાલા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઈ ઔર હમારે હાથોંમેં સોનેકે કંગન થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફ્ત ફરમાયા કે ઈનકી ઝકાત અદા કરતી હો ? હમને અર્ઝ કર દિયા કે નહીં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમ ઈસ્સે નહીં ડરતી કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હેં આગકે કંગન પેહનાએં, ઈનકી ઝકાત અદા કિયા કરો. (તર્ગીબ)

યે રિવાયત ઉસ મઝમૂનમેં સાફ ઔર વાઝેહ હૈ કે જહન્નમકી આગ ઈસકે બદલેમેં પેહનના ઈસી સૂરતમેં હૈ કે ઈનકી ઝકાત અદા ન કી જાએ. ઔરતોંકા ઈસકા બહોત ખ્યાલ રખના ચાહિએ કે જો ઝેવર આજ બદનકી ઝીનત બન રહા હૈં, વો ઝકાત અદા ન કરનેકી સૂરતોંમેં કલકો જહન્નમકી દહકતી હુઈ આગ બનકર બદનકા અઝાબ બનેગા.

હઝરત અસ્મા (રદી.) કા યે ફરમાના કે ઝકાત અદા નહીં કરતી, મુમ્કિન હૈ ઈસ વજહસે હૈ કે ઉનકો ઉસ વકત તક યે મસઅલા મા'લૂમ ન થા, ચુનાંચે દૂસરી હદીસમેં ઉનકા સવાલ કરના ઈસકી દલીલ હૈ. યેભી હો સકતા હૈ કે ઉસ વકત તક વો ઝેવરકો ઔરતોંકી અસલી ઝરૂરતમેં સમઝતી હોં, હાલાંકે ઝેવર અસલી

ઝરૂરતમેં નહીં હે, એક ઝા'ઇદ ચીઝ હે. ઇસ મતલબકે મુવાફિક સોનેકી કોઇ તખ્સીસ ન હોગી, ચાંદીકા ભી યેહી હુકમ હે.

ચુનાંચે એક ઔર હદીસમેં હે, હઝરત આઇશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) તશરીફ લાએ, તો મેરે હાથોંમેં ચાંદીકે છલ્લે મુલાહઝા ફરમાએ, ઇર્શાદ ફરમાયા કે યે ક્યા હે ? હઝરત આઇશા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, મૈંને ઇસલિએ બનવાએ કે આપકે લિએ અપની ઝીનત કરૂ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઇસકી ઝકાત ભી દેતી હો ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે નહીં, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુઝકો તો જહન્નમકી આગકે લિએ યેહી કાફી હૈં. (વહી)

યહાં ઇન્કારકી ઇન દો વજહોંકે અલાવા જો પેહલી હદીસમેં ગુઝરી, તીસરી વજહ યેભી હો સકતી હે કે ચાંદીકે છલ્લોંકા વઝન આમ તૌરસે ઇતના નહીં હોતા કે વો નિસાબ તક પહોંચ જાએ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઇર્શાદકા મતલબ યે હે કે એક ઝેવરકી મિકદાર અગરચે ઇતની ન હો, લેકિન દૂસરે ઝેવરકે સાથ મિલાકર ભી નિસાબકો પહોંચ જાએ તો ઇસપર ઝકાત વાજિબ હે.

એક ઔર હદીસમેં હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં એક ઔરત હાઝિર હુઇ, ઉનકે સાથ ઉનકી બેટી થીં, જિનકે હાથમેં દો વઝની કંગન સોનેકે થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઉનકી ઝકાત અદા કરતી હો ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે નહીં, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમ્હેં ઇસ બાતસે ખુશી હે કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉનકે બદલેમેં આગકે દો કંગન તુમ્હેં કિયામતમેં પેહનાવેં ? ઉન્હોંને યે સુનતે હી દોનોં કંગન હુઝૂર (સલલ.) કી ખિદમતમેં પેશ કર દીએ કે યે અલ્લાહકે વાસ્તે દેતી હૂં. (તર્ગીબ)

યેહી વો ખાસ અદા સહાબા કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઇન) કે મર્દ વ ઔરતમેં થી કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ યા ઉસકે રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ સુનનેકે બાદ ફિર તા'મીલમેં કોઇ હીલ-હુજ્જત, લૈત વ લાલ હોતી હી ન થી, ઇન સબ રિવાયાતકે મુવાફિક સોને-ચાંદીકે સબ ઝેવરોંકા એક હી હુકમ હે. ઝકાત ન દેને પર જહન્નમકી આગ મુસલ્લત હો જાનેમેં દોનોં બરાબર હૈં, ખ્વાહ કિસી રિવાયતમેં સોનેકે ઝેવર હોં યા ચાંદીકે ઝેવર ઔર બા'ઝ ઉલમાને ઉન રિવાયાતકી વજહસે, જિનમેં ઝકાતકા ઝિકર નહીં હે ઔર સોને-ચાંદીમેં ફર્ક કિયા ગયા હે, યેભી ફરમાયા હે કે ઇસસે તકબ્બુર, તફાખુર ઔર ઇઝહાર મુરાદ હે.

એક રિવાયતસે ઇસ મફહૂમકી તા'ઇદ ભી હોતી હે. ચુનાંચે અબૂદાઉદ શરીફ ઔર નસઇ શરીફકી એક રિવાયતમેં હે કે અય ઔરતોંકી જમાઅત ! ક્યા તુમ્હેં ઝેવર બનાનેકે લિએ ચાંદી કાફી નહીં હે ? યાદ રખ્ખો કે જો ઔરત સોનેકા ઝેવર બનાએ ઔર ઉસકો ઝાહિર કરે વો ઉસકી વજહસે અઝાબ દી જાએગી. (વહી)

ઔર યે બાત આમ તૌરસે મુશાહદેમેં આતી હૈ કે ઔરતોંકે યહાં ચાંદીકે ઝેવર બિલખુસૂસ જો ઔરતેં અપની જિહાલતસે અપનેકો ઉંચે ખાનદાનકી સમઝતી હૈં કુછ વુકઅત ઔર અહમિયત નહીં રખતા, વો ચાંદીકે ઝેવરકો કોઈ ઈઝહાર યા તફાખુરકી ચીઝ નહીં સમઝતીં. ઉનકે હાથોંમેં ચાંદીકે કંગન હોં, તો ઝરા ભી ઉનકો ઉસકે ઈઝહારકા દાઈયા પૈદા ન હો, લેકિન સોનેકે કંગન હોં તો બે-વજહ પચાસ મર્તબા મકખી ઉડાનેકે બહાનેસે હાથ હિલાએંગી. બીસ મર્તબા દોપટ્ટા દુરસ્ત કરનેકે વાસ્તે હાથકો ફેરેંગી, બિલ-ખુસૂસ કોઈ નઈ ઔરત ઘરમેં આ જાએ યા વો કિસી દૂસરેકે ઘર જાએ, ફિર તો ન મકખી ઉનકે બદનસે ઉડકર દેતી હૈ, ન ઉનકા દોપટ્ટા દુરસ્ત હો કર દેતા હૈ, બાર બાર હાથોંકો હરકત દેતી રેહતી હૈં ઔર ઈસ હરકતસે મહેઝ દૂસરે પર તફાખુર મકસૂદ હોતા હૈ, અપને ઝેવરકો દિખાના હોતા હૈ, લિહાઝા દોનોં બાતોંકા એહતિમામ બહોત ઝરૂરી હૈ કે ઝેવરસે તફાખુર ઔર તકબ્બુર ઔર ઈસકા ઈઝહાર હરગિઝ ન હોના ચાહિએ ઔર ઈસકી ઝકાત બહોત એહતિમામસે અદા કરના ચાહિએ ઔર દોનોંમેંસે અગર કોઈ-સી એક બાતકા લિહાઝ ન રખ્ખા જાએ તો અપને આપકો અઝાબકે લિએ તૈયાર રખના ચાહિએ.

(١٠) عن الضحاك قال كان ناس من المنافقين حين امر الله ان تؤدى الزكوة يجيئون بصدقاتهم بارذا ما عندهم من الثمرة فانزل الله ولا تيمموا الخبيث منه تنفقون اخرجه ابن جرير وغيره كذا فى الدر المنثور

હદીસ-૧૦. હઝરત જહહાક (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ હક તઆલા શાનુહૂને ઝકાત અદા કરનેકા હુકમ ફરમાયા તો મુનાફિક આદમી બદ-તરીન ફલ, જો ઉનકે પાસ હોતે થે, વો દિયા કરતે થે. ઈસપર હક તઆલા શાનુહૂને કુરઆન પાકમેં આયતે શરીફા 'વ લા તયમ્મમુલ ખબીસ મિન્હુ' નાઝિલ ફરમાઈ. - ઈબ્ને જરીર

ફાયદા યે આયતે શરીફા સૂરએ બકરઃ કે ૩૭વેં રૂકૂઅકી પેહલી આયતકા જુઝવ હૈ. યે આયતે શરીફા -

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اَنْفِقُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا كَسَبْتُمْ

યા ઐયુહલ્લઝી ન- આમનૂ અન્ફિકૂ મિન્તય્યિબાતિ મા કસબ્તુમ સે શુરૂ હૈ જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે 'અય ઈમાનવાલો ! અપની કમાઈમેંસે ઉમ્દા માલકો ખર્ચ કિયા કરો. (નેક કામોંમેં ઔર ખર્ચ કિયા કરો ઉમ્દા માલકો) ઉસ ચીઝમેંસે જિસકો હમને તુમ્હારે લિએ ઝમીનસે પૈદા કિયા (યા'ની ફલ વગૈરહ) ઔર રદ્દી

માલકા ઈરાદા ન કિયા કરો કે ઈસમેંસે ખર્ચ કરને લગો, હાલાંકે (અગર તુમકો વૈસી ખરાબ ચીઝ કોઈ તુમ્હારે હક્કે વાજિબમેં યા સોગાતમેં દેને લગે, તો) તુમ કભી ભી ઉસકો લેનેવાલે ન હો, મગર યે કે ચશમપોશી કરકે (શર્મે-શર્મી) લે લો ઓર યે સમઝ લો કે હક તઆલા શાનુહૂ કિસીકે મુહતાજ નહીં હે, (કે એસે રદ્દી માલસે ખુશ હો જાએં, વો) તા'રીફકે લાયક હે.'

બહોત-સી અહાદીસ ઈન આયાતકે બારેમેં વારિદ હુઈ હેં, મઆલ સબકા એક હી હે. હઝરત બરા (રદી.) ફરમાતે હેં કે યે આયાત હમ અન્સારિયોંકે બારેમેં નાઝિલ હુઈ હેં. હમ બાગાતકે માલિક થે. હર શખ્સ અપને બાગકી હેસિયતકે મુવાફિક કમ વ બેશ લાયા કરતા થા. બા'ઝ આદમી એક દો ખોશે મસ્જિદમેં ટાંગ દેતે. એહલે સુફફા ફુકરાકી જમાઅત થી, જિનકે ખાનેકા કોઈ ખાસ ઈન્તિઝામ ન થા, ઉનમેંસે જિસકો ભૂખ લગતી, વો ઉન ખુશોમેં લકડી મારતા ઓર જો પક્કી-કચ્ચી ખજૂરેં ગિરતી, ખા લેતા. બા'ઝ લોગ જિન્હેં ખેરકે કામોંમેં ઝિયાદા દિલચસ્પી નહીં થી, વો બા'ઝ રદ્દી કિસ્મકી ખજૂરોંકા ખૂશા યા ખરાબ શુદા ખૂશા ટાંગ દેતા, ઉસપર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ, જિસકા મતલબ યે હે કે અગર તુમકો હદયામેં એસી ચીઝ દી જાએ તો શર્મે-શર્માએ તો લે લો, વૈસે ન લો. ઈસકે બાદસે અચ્છે-અચ્છે ખૂશે આને લગે. ઈસ મઝમૂનકી મુતઅદ્દિદ રિવાયાત વારિદ હુઈ હે.

એક ઓર હદીસમેં હે કે બા'ઝ લોગ બાઝારસે સસ્તા માલ ખરીદતે ઓર વો સદકેમેં દેતે, જિસપર યે આયત નાઝિલ હુઈ.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહુ) સે રિવાયત હે કે યે આયતે શરીફા ફર્ઝ ઝકાતકે બારેમેં નાઝિલ હુઈ. જબ લોગ ખજૂરેં કાટતે તો અચ્છા અચ્છા માલ છાંટકર અલાહિદા કર લેતે. જબ ઝકાત લેને કે લિએ આદમી જાતા તો રદ્દી માલ ઉસકે સામને કર દેતે.

એક હદીસમેં હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક મર્તબા મસ્જિદમેં તશરીફ લે ગએ. હુઝૂર (સલ્લ.) કે દસ્તે મુબારકમેં એક લકડી થી ઓર મસ્જિદમેં કિસીને રદ્દી ખજૂરોંકા ખૂશા લટકા રખ્ખા થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસ ખૂશેમેં લકડી મારી ઓર ફરમાયા કે જિસને યે લટકાયા હે, અગર ઈસ્સે બેહતર લટકાતા તો ક્યા નુકસાન હો જાતા, યે શખ્સ જન્નતમેં એસી હી રદ્દી ખજૂર પાએગા. (દુર્રે મન્સુર)

હઝરત આઈશા (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતી હેં કે મસાકીનકો ઉસ માલકો ન ખિલાઓ, જિસકો તુમ ખુદ ન ખા સકો. (કંઝ)

એક ઓર હદીસમેં હે કે ગોશ્તમેં બૂ હો ગઈ થી. હઝરત આઈશા (રદી.)

ને ઇરાદા ફરમાયા કે વો કિસીકો અલ્લાહકે વાસ્તે દે દેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ક્યા એસી ચીઝકા સદકા કરતી હો, જિસકો ખુદ નહીં ખાતી ? (જમઉલ ફવાઇદ) મતલબ હે કે અલ્લાહ તઆલાકે નામ પર જબ દિયા જા રહા હે તો અચ્છા માલ જહાં તક મુમ્કિન હો દેના ચાહિએ, લેકિન યે મતલબ નહીં હે કે અચ્છા દિયા ન જાએ ઓર ખરાબ ઇસ વજહસે ન દે, બસ હઝફ હી હો જાએ. અગર ઉમ્દાકી તૌફીક ન હો, તો ન દેનેસે ઘટિયા દેના બેહતર હે. ઝકાતમેં રદ્દી માલ દેના ભી ઝકાત ન દેનેકી એક કિસ્મ હે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે ઝકાત અદા કરનેકા ઝાબ્તા ચૌથી ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૬ પર ગુઝર ચુકા હે કે ન તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ બેહતરીન માલકા મુતાલબા ફરમાતે હૈં, ન ઘટિયા માલકી ઇજાઝત દેતે હૈં, બલ્કે મુતવસ્સિત માલકા મુતાલબા હે. યેહી અસલ ઝાબ્તા ઝકાતકે અદા કરનેકા હે.

હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) ને જો અહકામાત અપને માતહતોંકો ઝકાત વસૂલ કરનેકે તહરીર ફરમાએ, ઉનમેં ઝકાતકી તફસીલ તહરીર ફરમાઇ ઓર તમ્હીદમેં તહરીર ફરમાયા કે જો ઇસ તફસીલકે સાથ ઝકાત વસૂલ કરે, ઉસકો દી જાએ ઓર જો ઇસ્સે ઝિયાદા લેના ચાહે, ઉસકો ન દી જાએ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને જબ હઝરત મુઆઝ (રદી.) કો યમનકા હાકિમ બનાકર ભેજા તો નમાઝકે હુકમકે બાદ ઝકાત અદા કરનેકે હુકમકી તલ્કીન ફરમાઇ ઓર યે ઇર્શાદ ફરમાયા કે જબ વો ઝકાત અદા કરેં તો ઉનકે બેહતરીન માલકો લેનેકી કોશિશ ન કરના, મઝલૂમકી બદ-દુઆસે બચના કે મઝલૂમકી બદ-દુઆકે કુબૂલ હોનેમેં કોઇ આડ નહીં હોતી.

ઇમામ ઝોહરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુકૂમતકા આદમી ઝકાત લેને આએ, તો બકરિયોંકે તીન હિસ્સે કર દિએ જાએં. ઉમ્દા ઉમ્દા એક જગહ ઓર રદ્દી-રદ્દી એક જગહ. તીસરા હિસ્સા જો દરમિયાની હે, ઉનમેંસે લે લે. (અબૂ દાઊદ)

યેહી અસલ ઝાબ્તા હે ઝકાત લેનેવાલે કે હક મેં, લેકિન દેનેવાલા અગર અપની ખુશીસે અચ્છે સે અચ્છા માલ દે તો ઇસમેં મુઝાઇકા નહીં હે, જેસાકે ઇસી હદીસ નં. ૬ કે ઝેલમેં સહાબા (રદી.) કે બા'ઝ વાકેઆત ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઇર્શાદ ગુઝર ચુકા કે તુમ અગર અપની ખુશીસે ઉમ્દા માલ ઝાબ્તેસે ઝા'ઇદ દેના ચાહો તો અલ્લાહ તઆલા તુમકો ઇસકા અજર દેગા, ઇસલિએ દેનેવાલેકો યે સમઝકર કે અપને કામ આનેવાલા સિર્ફ યેહી માલ હે જો દિયા જા રહા હે, બેહતરસે બેહતર માલ છાંટ કર દેના ચાહિએ.

ઇમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ ઝકાતકો આખિરતકે વાસ્તે

અદા કરના ચાહે, ઉસકે લિએ કુછ આદાબ હૈં, કુછ કવાઇદ હૈં, ઉનકી રિયાયત કરના ચાહિએ.

ઇમામ ગઝાલી (રહ.) ને ઇસ મઝમૂનકો બડી તફસીલસે ઝિકર કિયા હૈ, બન્દા ઇસકો નિહાયત ઇખ્તિસ્સારસે ઓર કહીં-કહીં મા'મૂલી તૌઝીહસે ઝિકર કરતા હૈ, યે ઉસકા તર્જુમા નહીં હૈ.

ઇમામ ગઝાલીને આઠ અદબ ઝિકર ફરમાએ હૈં —

૧. સબસે પેહલી ચીઝ તો યે સમઝને કી હૈ કે આખિર ઝકાત ક્યોં વાજિબ હુઇ ? ક્યોં ઉસકો ઇસ્લામકા રૂકન કરાર દિયા ગયા ? ઇસકી તીન વજ્હેં હૈં -

(અ) ઇસ વજહસે કે ઝુબાનસે કલમેકા ઇકરાર કર લેના, વો અલ્લાહ તઆલાકો તને તન્હા મા'બૂદ માનનેકા ઇકરાર હૈ, યા'ની યે કે ઉસકે સાથ કોઇ દૂસરી ચીઝ શરીક નહીં ઓર ઉસકી તકમીલ ઓર તમામી જબ હી હો સકતી હૈ, જબ કે ઉસ એક પાક ઝાતકે સિવા મુહબ્બતકે દઅવેદારકે દિલમેં ઇખ્તિયારી તોર પર કિસી દૂસરી ચીઝકી ગુંજાઇશ ન રહે, ઇસલિએ કે, મુહબ્બત શિર્કતકી હરગિઝ મુતહમ્મિલ નહીં હૈ ઓર મહેઝ ઝુબાની દાઅવા-એ-મુહબ્બત બેકાર હૈ. મુહબ્બતકા ઇમ્તિહાન જબ હી હો સકતા હૈ, જબ દૂસરી મેહબુબ ચીઝોંસે મુકાબલા પડ જાએ ઓર માલ હર શખ્સકો બિત્તબઅ મેહબૂબ હોતા હૈ, ઇસલિએ અલ્લાહસે મુહબ્બત ઓર ઉસકી તન્હા મા'બૂદિયતકે ઇકરારમેં ઇમ્તિહાનકી કસૌટીકે તોર પર માલકા ખર્ચ કરના ફર્ઝ કિયા ગયા હૈ, જિસસે લોગોંકી હક તઆલા શાનુહૂકે સાથ મુહબ્બતકા અંદાઝા હોતા હૈ, ઇસીલિએ હક તઆલા શાનુહૂકા ઇર્શાદ હૈ -

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ (توبہ رکوع ۱۴)

(સૂરએ તૌબા, રૂકૂઅ ૧૪)

'બિલા શુબહા હક તઆલા શાનુહૂને મુસલમાનોંસે ઉનકી જાનોંકો ઓર માલોંકો ઇસ બાતકે બદલેમેં ખરીદ લિયા હૈ કે ઉનકો જન્નત મિલેગી.' ઓર જાનોંકા ખરીદ લેના જિહાદકે ઝરિએસે હૈ ઓર માલોંકા ખર્ચ કરના જાનકે ખર્ચ કરનેસે હલ્કા હૈ ઓર જબ માલકે ખર્ચ કરનેકા યે મફહૂમ હુઆ કે વો મુહબ્બતકે ઇમ્તિહાનકી કસૌટી હૈ તો આદમી ઇસ ઇમ્તિહાનમેં તીન કિસ્મકે હુએ —

૧. પેહલી કિસ્મ ઉન લોગોંકી હૈ જિન્હોંને અલ્લાહ તઆલાકી યકતાઇકા સચ્ચા ઇકરાર કિયા કે ઇસકી મુહબ્બતમેં ઝરા-સી ભી શિર્કત કિસી ચીઝકી નહીં આને દી ઓર અપને અહદકો પૂરા-પૂરા અદા કર દિયા કે અપને માલોંકો સબકો ઇસકે નામ પર કુર્બાન કર દિયા, ન અપને લિએ કોઇ દીનાર રખ્ખા, ન દિરહમ ! વહાં ઝકાતકે વાજિબ હોનેકા સવાલ હી નહીં આતા, ઇસી વજહસે

બા'ઝ બુઝુર્ગોંસે મન્કૂલ હે કે ઉનસે કિસીને દર્યાફ્ત કિયા કે દો સૌ દિરમમેં કિતની મિકદાર વાજિબ હે, તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે આમ લોગોં પર શરીઅતે મુતહહરાકે ઝાબ્તેકે મુવાફિક પાંચ દિરમ હૈં, લેકિન હમ લોગોંકો સબકા ખર્ચ કર દેના ઝરૂરી હે. યેહી વજહ થી કે હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) ને અપના સારા માલ ખિદમતમેં પેશ કર દિયા ઔર મુહબ્બતકે દઅવેકો એસા પુરા કિયા કે મેહબુબકે સિવા કુછ ભી ન છોડા.

૨. દૂસરી કિસ્મ ઉન લોગોંકી હે જો દરમિયાની દરજેકે હૈં કે વો બકદ્રે હાજત વ ઝરૂરત બાકી રખતે હૈં. યે વો લોગ હૈં જો નેઅમતોં ઔર લઝઝતોંમેં તો મશ્ગૂલ નહીં હોતે, અલ-બત્તા બકદરે ઝરૂરત ઝખીરા રખતે હૈં ઔર ઝરૂરતસે ઝાઈદકો સર્ફ કર દેતે હૈં. યે હઝરાત ભી ખર્ચ કરનેમેં મિકદારે ઝકાત પર ઈક્તિફા નહીં કરતે, બલકે ફાઝિલ માલ જો કુછ હોતા હે, વો સબ ખર્ચ કર દેતે હૈં. ઈસી વજહસે બા'ઝ તા'બિઈન જૈસાકે ઈમામ નખઈ (રહ.), શઅ્બી (રહ.) વગૈરહ હઝરાત ઈસ તરફ ગએ હૈં કે માલમેં ઝકાતકે અલાવા ભી હુકૂક વાજિબ હૈં. ઈન હઝરાતકે નઝદીક માલદારકે ઝિમ્મે વાજિબ હે કે જહાં કહીં ઝરૂરતમંદકો દેખે તો ઝકાતસે ઝા'ઈદસે ભી ઉસકી હાજતકો પૂરા કરે, લેકિન ફિકહકે એ'તબારસે સહી યે હે કે અગર કહીં કોઈ શખ્સ ઈઝ્તિરારકે દરજેકો પહોંચ ગયા હો તો ઉસકી ઝરૂરતકા પુરા કરના ફર્ઝે કિફાયા હે ઔર ઈસમેં ઉલમાકા ઈખ્તિલાફ હે કે મુઝતર પર ઈતની મિકદાર ખર્ચ કરના ભી, જિસ્સે વો હલાકતસે બચ જાએ મુફત ઝરૂરી હે યા કર્ઝ દેના ભી કાફી હે. ઔર જો કર્ઝ દેના કેહતે હૈં, વો ગોયા તીસરી કિસ્મમેં દાખિલ હૈં ઔર -

૩. તીસરી કિસ્મ અદના દર્જેકે લોગોંકી હે જો સિર્ફ વાજિબ યા'ની મિકદારે ઝકાત હી અદા કરતે હૈં, ન ઉસ્સે કમ કરતે હૈં, ન ઝિયાદા. આમ લોગ બેશતર ઈસી કિસ્મમેં દાખિલ હૈં, ઈસલિએકે ઉનકો માલસે મુહબ્બત હે. વો ઈસકે ખર્ચ કરનેમેં બુખ્લ કરતે હૈં, ઉન્હેં આખિરતકી રગ્બત કમ હે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને તીન હી કિસ્મેં આદમિયોંકી લિખ્ખી હે. ચૌથી કિસ્મકો ઝિકર નહીં કિયા જો મિકદારે વાજિબકો ભી પૂરી અદા નહીં કરતે યા બિલકુલ હી અદા નહીં કરતે. ઈસલિએ કે યે લોગ તો અપને દાવા-એ-મુહબ્બતમેં બિલકુલ હી ઝૂઠે હૈં, એસોંકા ક્યા ઝિકર કરના જો ઝૂઠી મુહબ્બતકે દઅવેદાર હોં.

(બ) ઈસ વજહસે ભી કે ઝકાતસે આદમીકો સિફતે બુખ્લસે પાક કરના મકસૂદ હે, જો બડી મુહલ્લિક ચીઝ હે.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હે કે તીન ચીઝેં મુહલિક હૈં —

૧. એક વો હિર્સ વ બુખ્લ જિસકી ઈતાઅત કી જાએ (યાની અગર તબઅન કોઈ શખ્સ બખીલ હો, મગર અમલ અપની તબિઅતકે ખિલાફ કરતા હે

ઓર તબિઅત પર જબ્ર કરતા હે તો યે મુહલિક નહીં. મુહલિક વો બુખ્લ હે કે અમલ ભી ઉસકે મુવાફિક હો.)

૨. દૂસરી વો ખ્વાહિશે નફસ જિસકા ઈત્તિબાઅ કિયા જાએ (ઈસકા ભી વોહી મતલબ હે કે મસલન શહવત કિસી શખ્સકો હો ઓર વો ઉસકો બજબ્ર રોકે તો વો મઝમ્મત નહીં, મુહલિક વો હે કે ઉસકે મુવાફિક અમલ ભી કરે.)

૩. તીસરી ચીઝ હર શખ્સકા અપની રાયકો સબસે બેહતર સમઝના હે.

ઈસકે અલાવા કુરઆન પાકકી મુતઅદ્દિદ આયાત ઓર બહોતસી અહાદીસમેં બુખ્લકી મઝમ્મત વારિદ હુઈ હેં જૈસાકે દૂસરી ફસ્લમેં ઈનમેંસે ચન્દ ગુઝર ચુકી ઓર આદમીસે સિફતે બુખ્લ ઈસી તરહ ઝા'ઈલ હો સકતી હે કે જબર્દસ્તી ઉસકો માલ ખર્ચ કરનેકા આદી બનાએ કે જબ કિસીસે મુહબ્બત-તા'લ્લુક છુડાના મકસૂદ હોતા હે તો ઉસકી સૂરત યેહી હોતી હે કે અપનેકો ઉસસે દૂર રખનેપર મજબુર કિયા જાએ તા'કે ઉસકી મુહબ્બત જાતી રહે.

ઈસી લિહાઝસે ઝકાતકો પાકીકા ઝરીયા કહા જાતા હે કે વો આદમીકો બુખ્લકી ગન્દગીસે પાક કરતી હે ઓર જિસ કદર ઝિયાદા માલ ખર્ચ કરેગા ઓર જિતની ઝિયાદા મસર્રત ઓર ખુશીસે ખર્ચ કરેગા ઓર જિતના ભી અલ્લાહ તઆલાકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેસે બશાશત હોગી, ઉતનીહી બુખ્લકી ગન્દગીસે નઝાફત હાસિલ હોગી.

(જ) ઈસ વજહસે ભી કે યે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી નેઅમતેં માલકા શુક્રાના હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે હર શખ્સકે જાન વ માલકે ઈસ કદર ઈનઆમાત-એહસાનાત હેં કે હદ નહીં. પસ તાઅતે બદનીયા બદની ઈનઆમાતકા શુક્રાના હેં ઓર તાઆતે માલિયા માલી ઈનઆમાતકા શુક્રાના હેં. ઓર કિસ કદર કમીના ઓર ઝલીલ હે વો શખ્સ જો કિસી ફકીરકો દેખે, ઉસકી તંગદસ્તી ઓર બદ-હાલીકો ઉસ પર રિઝકકી કમીકી મુસીબતકો દેખે, ફિર ભી ઉસકે દિલમેં અલ્લાહ તઆલાકી ઈસ નેઅમતકે શુક્રાનેકા ખ્યાલ ન આએ, જો અલ્લાહ તઆલાને ઉસ શખ્સ પર કે ઉસકો ભીખ માંગનેસે મુસ્તગ્ની કિયા ઓર ઉસ ફકીરકી તરહ અપની હાજતકો દૂસરેકે સામને લે જાનેસે બે-નિયાઝ કિયા, બલકે ઈસ કાબિલ કિયા કે દૂસરા શખ્સ ઉસકે સામને અપની ઝરૂરત પેશ કરે. કયા ઉસકા શુક્રાના યે નહીં હે કે અપને માલકા દસવાં યા ચાલીસવાં હિસ્સા અલ્લાહ તઆલાકે નામ પર ખર્ચ કર દે (દસવેંસે પૈદાવારકા ઉશ્ર ઓર ચાલીસવેંસે ઝકાત મુરાદ હે.)

૨. દૂસરા અદબ ઝકાતકી અદાએગી કે વકતકે એ'તબારસે હે ઓર વો યે હે કે ઉસકી અદાએગીમેં બહોત ઉજલત કરે કે ઉસકે વાજિબ હોનેકે વકતસે પેહલે હી અદા કર દે કે ઉસમેં હક તઆલા શાનુહૂકે ઈમ્તિસાલે હકમેં રગબતકા ઈઝહાર હે ઓર ફુકરાકે દિલોંમેં મસર્રતકા પૈદા કરના હે ઓર દેર કરનેમેં અપને ઉપર ઓર માલ પર કિસી કિસ્મકી બીમારી ઓર આફત આ જાનેકા ભી એહિતમાલ

હે ઓર જિનકે નઝદીક ઝકાતકા ફોરન અદા કરના ઝરૂરી હે, ઉનકે નઝદીક તો તા'ખીરકા ગુનાહ મુસ્તિકલ હે, લિહાઝા જિસ વકત ભી દિલમેં ખર્ચ કરનેકા ખ્યાલ પૈદા હો, ઉસકો ફરિશ્તેકી તહરીક સમઝે, ઈસલિએ કે હદીસમેં આયા હે કે આદમીકે સાથ એક તહરીક ફરિશ્તેકી હોતી હે ઓર એક શૈતાન કી.

ફરિશ્તેકી તહરીક તો ખૈરકી તરફ મુતવજ્જેહ કરના ઓર હકકી તસ્દીક હે. જબ આદમી ઉસકો પાવે તો અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કરે ઓર શૈતાનકી તહરીક બુરાઈકી તરફ મુતવજ્જેહ કરના ઓર હક બાતકો ઝુઠલાના હે. જબ આદમી ઉસકો પાવે, તો અઉઝુ બિલ્લાહ પઢ્હે. (સાદ)

એક ઓર હદીસમેં હે કે આદમીકા દિલ અલ્લાહ તઆલાકી દો ઉંગલિયોંમેં હે, જિસ તરહ ચાહે, પલટ દેતા હે, ઈસલિએ દિલમેં જો યે ખ્યાલ ખર્ચ કરનેકા આયા હે, ઉસકે બદલ જાનેકા ભી ખતરા હે. ઈસકે અલાવા શૈતાન આદમીકો અપની એહિતયાજકા ખ્યાલ દિલાતા રેહતા હે, જૈસાકે દૂસરી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૨ પર ગુઝરા. ઓર ફરિશ્તેકી તહરીકકે બાદ શૈતાનકી તહરીક ભી હોતી હે, ઈસલિએ ઈસકી તહરીકકે પૈદા હોનેસે પેહલે પેહલે અદા કર લે ઓર અગર સારી ઝકાત એક હી વકત અદા કરના મકસૂદ હો તો ઉસકી અચ્છી સૂરત યે હે કે કોઈ-સા એક મહીના ઝકાત અદા કરનેકા મુઅય્યન કર લે ઓર બેહતર યે હે કે અફઝલ મહીનોંમેંસે મુકર્રર કરે તા'કે ઉસમેં ખર્ચ કરનેસે સવાબમેં ઝિયાદતી હો, જૈસાકે મસલન મુહર્રમકા મહીના હે કે વો સાલકા શુરૂ મહીના હોનેકે અલાવા અશ્હરે હરમમેંસે હે ઓર ઉસમેં એક દિન યા'ની આશૂરાકા એસા હે કે ઉસમેં સદકા કરનેકી ઓર અહલ વ અયાલ પર ખર્ચમેં વુસઅતકી ફઝીલત આઈ હે, લિહાઝા ઈસ મહીનેમેં અદા કરે તો બેહતર યે હે કે દસવીં તારીખકો અદા કરે. (વહી) યા મસલન રમઝાનુલ મુબારકકા મહીના હે કે અહાદીસમેં આયા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) જૂદ વ બખ્શિશમેં તમામ આદમિયોંસે બઢ્હકર થે ઓર માહે રમઝાનમેં તો આપકી બખ્શિશ ઓર જૂદ એસી તેઝીસે ચલતી થી જૈસાકે તેઝ હવા, નીઝ ઈસ મહીનેમેં લૈલતુલ કદ્ર હે, જો હઝાર મહીનોંસે અફઝલ હે. નીઝ અલ્લાહ તઆલાકી નેઅમતેં ભી ઈસ મહીનેમેં અપને બન્દોં પર રોઝઅફઝૂં હોતી હે. ઈસી તરહ ઝિલહિજ્જાકા મહીના ભી બડી ફઝીલતવાલે મહીનેમેં હે. ઈસીમેં હજ હોતા હે. ઈસમેં અય્યામુલ મઅલૂમાત હેં યા'ની અશરા ઝિલહજ્જા ઓર અય્યામુમ મઅદૂદાત હેં યા'ની અય્યામેં તશરીક ઓર ઈન દોનોંમેં અલ્લાહ તઆલાકી યાદકી તર્ગીબ કુરઆન પાકમેં આતી હે. પસ અગર કોઈ રમઝાનકો મુતઅય્યન કરે તો ઈસકા અશરા - આખિર મુનાસિબ હે ઓર ઝિલ હિજ્જાકો મુકર્રર કરે તો ઈસકા અશરા-એ-અવ્વલ બેહતર હે.

બન્દા-એ-નાકારા ઝકરિયાકા મશ્વિરા હૈ કે હર શખ્સકો અપની ઝકાતકા તકરીબી અન્દાઝા હોતા હી હૈ, ઈસલિએ સાલકે શુરૂ હીસે ઝરૂરતકે મવાકે પર ઈસ અન્દાઝકી રિઆયત રખતે હુએ થોડા-થોડા દેતા રહે ઔર જબ સાલ વજૂબકા ખત્મ હો, ઉસ વકત અપને માલકા ઔર અપની ઝકાતકા પુરા હિસાબ લગા લે. અગર કુછ કમી રેહ ગઈ હો તો ઉસ વકત પૂરી કર દે ઔર કુછ ઝિયાદા અદા હો ગયા હો તો અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કરે કે ઉસીકી તૌફીક થી કે વાજિબસે ભી ઝિયાદા અદા હો ગયા. ઈસમેં તીન મસ્લહતેં હૈં —

૧. અવ્વલ તો યે હૈ કે પૂરી રકમ અગર મિકદારમેં ઝિયાદા હોતી તો બડી રકમકા બયક વકત ખર્ચ કરના અકસર તબિઅત પર બાર હો જાતા હૈ ઔર ઝકાતકે અદા કરનેમેં તય્યબ નફસસે ખર્ચકો ઝિયાદા એહમિયત હૈ.

૨. દૂસરી મસ્લહત યે હૈ કે ઝરૂરતકે મવાકે હર વકત મયસ્સર નહીં હોતે. ઈસ તરહ અદા કરનેમેં ઝરૂરતકે મવાકે પર ખર્ચ હોતા રહેગા ઔર અગર સાલકે ખત્મ પર હિસાબ કરકે ઈસ ખ્યાલસે ઉસકો અલાહિદા રખ્ખેગા કે વકતન ફવકતન ખર્ચ કરતા રહૂંગા તો ઉસમેં એક તો હર દિન તા'ખીર હોતી રહેગી. દૂસરે ઈસકા ઈત્મીનાન નહીં કે અદાએગીસે પેહલે કોઈ હાદિસા જાની યા માલી પેશ ન આ જાએ ઔર ઝકાત વાજિબ હો જાનેકે બાદ અદા ન હોનેમેં સબકે નઝદીક ગુનાહ હૈ.

૩. તીસરી મસ્લહત યે હૈ કે વકતન ફવકતન અદા કરતે રેહનેમેં અગર આદમીકે બુખ્લને ઝિયાદા ઝોર ન કિયા, તો ઉમ્મીદ યે હૈ કે મિકદારે વાજિબસે કુછ ઝિયાદા અકસર અદા હો જાયા કરેગા., જો મર્ગૂબ ચીઝ હૈ ઔર બયક વકત હિસાબ લગાકર ઉસ પર ઈઝાફા કરેના બહોતસે લોગોંકો દુશ્વાર હોગા.

યહાં એક બાત એહતિમામસે ઝેહનમેં રખના ચાહિએ કે ઝકાતકા મદાર કમરી સાલ પર હૈ, શમ્સી સાલ પર નહીં હૈ. બા'ઝ લોગ અંગ્રેઝી મહીનેસે ઝકાતકા હિસાબ રખતે હૈં, ઈસમેં દસ યોમકી તા'ખીર તો હર સાલ હો હી જાતી હૈ ઈસકે અલાવા છત્તીસ સાલમેં એક સાલકી ઝકાત કમ હો જાએગી, જો અપને ઝિમ્મે પર રેહ ગઈ.

૩. તીસરા અદબ ઝકાતકા મખ્ફી તરીકેસે અદા કરના હૈ, ઈસલિએકે ઈસમેં રિયા ઔર શોહરતસે અમ્ન હૈ ઔર લેનેવાલેકી પરદાપોશી હૈ, ઉસકો ઝિલ્લતસે બચાના હૈ ઔર અફઝલ યેહી હૈ કે અગર કોઈ મજબુરી ઈઝહારકી ન હો તો મખ્ફી તૌર પર અદા કરે, ઈસલિએકે સદકેકી મસ્લહત બુખ્લકી ગંદકીકો દૂર કરના હૈ ઔર માલકી મુહબ્બતકો ઝા'ઈલ કરના હૈ ઔર ઝિયાદા શોહરતમેં હુબ્બે જાહકો દખલ હોતા હૈ ઔર યે મરઝ યા'ની હુબ્બે જાહકા હુબ્બે માલસે ભી ઝિયાદા સખ્ત હૈ ઔર લોગોં પર હુબ્બે માલસે ભી ઝિયાદા મુસલ્લત હૈ, ઔર સિફતે બુખ્લ કબરમેં બિચ્છૂ બનકર આદમીકો કાટતી હૈ ઔર સિફતે રિયા વ શોહરત અઝદહા બનકર ડસતી હૈ તો સિફતે બુખ્લકો ઝા'ઈલ કરકે સિફતે રિયાકો તકવિયત દેનેકી મિસાલ

એસી હે જૈસેકે કોઇ શખ્સ બિચ્છૂકો મારકર સાંપકો ખિલાએ કે ઇસમેં બિચ્છૂ તો યકીનન મર ગયા ઓર ઉસકી મર્ઝરત જાતી રહી, લેકિન સાંપ ઝિયાદા કવી હો ગયા ઓર મકસુદ દોનોંકો મારના હે, ઓર સાંપકા મારના ઝિયાદા ઝરૂરી હે.

૪. ચોથા અદબ યે હે કે અગર કોઇ દીની મસ્લહત ઇઝહારકી હો, મસલન દૂસરોંકો તર્ગીબ મકસૂદ હો યા દૂસરે લોગ ઉસકે ફેલકા ઇત્તિબાઅ કરતે હોં, યા ઓર કોઇ દીની મસ્લહત હો તો ઉસ વકત ઇઝહાર અફઝલ હોગા. ઇન દોનોં નમ્બરોંકા બયાન પેહલી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૯ પર મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા.

૫. પાંચવાં અદબ યે હે કે અપને સદકેકો 'મન્ન વ અઝા'સે બરબાદ ન કરે. મન્નકે મા'ની એહસાન રખનેકે હૈં યા'ની જિસપર સદકા કિયા હે, ઉસ પર અપને સદકેકા એહસાન જતાએ ઓર અઝાકે મા'ની તકલીફ કે હૈં યા'ની ઉસકો કિસી ઓર તરહકી અઝીયત ઇસ ઘમંડ પર પહોંચાએ કે યે અપના દસ્તે નિગર હે, મુહતાજ હે, ઇસકી ઝરૂરત અપનેસે વાબિસ્તા હે યા મૈંને ઝકાત દેકર ઇસપર એહસાન કિયા હે. યે મઝમૂન ભી પેહલી ફસ્લકી આયતમેં નં. ૮ પર તફસીલસે ગુઝર ચુકા હે.

૬. છઠા અદબ યે હે કે અપને સદકેકો હકીર સમઝે. ઉસકો બડી ચીઝ સમઝનેસે ઉજબ પૈદા હોનેકા અન્દેશા હે, જો બડી હલાકતકી ચીઝ હે ઓર નેક આમાલકો બરબાદ કરનેવાલી હે. હક તઆલા શાનુહૂને ભી કુરઆન પાકમેં તા'નકે તોર પર ઇસકો ઝિકર ફરમાયા હે —

وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا (سورة براءة ركوع ٤)

વ યૌ મ હુનૈનિન ઇઝ અઅ્જબત કુમ કસ્રતુ કુમ ફ લમ્તુગનિ અન્કુમ શૈઅન (સૂરએ બરાત, રૂકૂઅ-૪)

ઓર હુનૈનકે દિન (ભી તુમકો ગલબા દિયા થા) જબ કે (યે કિસ્સા પેશ આયા થા) તુમકો અપને મજમેકી કસરતસે ઘમંડ પૈદા હો ગયા થા, ફિર વો કસરત તુમ્હારે કુછ કામ ન આઇ ઓર (કુફફારકે તીર બરસાનેસે તુમ્હેં ઇસ કદર પરેશાની હુઇ કે) ઝમીન અપની વુસઅતકે બાવજૂદ તુમ પર તંગ હો ગઇ, ફિર તુમ (મૈદાને જંગસે) મુંહ ફેરકર ભાગ ગએ. ઇસકે બાદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને રસૂલ ઓર મો'મિનીન પર તસલ્લી નાઝિલ ફરમાઇ ઓર એસે લશ્કર (ફરિશ્તોંકે) તુમ્હારી મદદકે લિએ ભેજે, જિનકો તુમને નહીં દેખા.

ઇસકા કિસ્સા કુતુબે અહાદીસમેં મશહૂર હે. કસરતસે રિવાયાત ઇસ કિસ્સેકે બારેમેં વારિદ હુઇ હે, જિનકા ખુલાસા યે હે કે રમઝાનુલ મુબારક સન. ૮ હિ. મેં, જબકે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મક્કા મુકર્રમાકો ફત્હ

ફરમા લિયા તો કબીલા હવાઝિન ઔર સકીફ પર હમલેકે લિયે રમઝાન હીમેં તશરીફ લે ગએ, ચૂંકે મુસલમાનોંકી જમઈયત ઉસ વક્ત પેહલે ગઝવાતકે લિહાઝસે બહોત ઝિયાદા હો ગઈ થી, તો ઉનમેં અપની કસરત પર ઉજબ પૈદા હુવા કે હમ ઈતને ઝિયાદા હૈં કે મગ્લૂબ નહીં હો સકતે. ઈસી બિના પર કે હક તઆલા શાનુહૂકો ઘમંડ ઔર ઉજબ બહોત ના-પસન્દ હૈ, ઈબ્તિદામેં મુસલમાનોંકો શિકસ્ત હુઈ, જિસકી તરફ આયતે બાલામેં ઈશારા હૈ કે તુમકો અપને મજમેકી કસરત પર ઘમંડ પૈદા હુઆ, લેકિન મજમેકી કસરત તુમ્હારે કુછ ભી કામ ન આઈ.

હઝરત ઉર્વહ ફરમાતે હૈં કે જબ અલ્લાહકે પાક રસૂલ (સલ્લ.) ને મક્કા મુકર્રમા ફતહ કર લિયા તો કબીલા હવાઝિન ઔર સકીફ કે લોગ ચઢાઈ કરકે આએ ઔર મૌઝએ હુનૈનમેં વો લોગ જમા હો ગએ.

હઝરત હસન (રદી.)સે નકલ કિયા ગયા કે જબ મક્કા વાલે ભી ફતહકે બાદ મદીનેવાલોંકે સાથ મુજતમા હો ગએ, તો વો લોગ કેહને લગે કે વલ્લાહ ! અબ હમ ઈકઠ્ઠે હોકર હુનૈનવાલોંસે મુકાબલા કરેંગે. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ઉન લોગોંકી યે ઘમંડકી બાત ગરાં ગુઝરી ઔર ના-પસન્દ હુઈ (દુર્રે મન્સૂર) ગરઝ ઉજબકી વજહસે યે પરેશાની પેશ આઈ.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે નેકી જિતની ભી અપની નિગાહમેં કમ સમઝી જાએગી, ઉતનીહી અલ્લાહ તઆલાકે યહાં બડી સમઝી જાએગી ઔર ગુનાહ જિતના ભી અપની નિગાહમેં બડા સમઝા જાએગા ઉતના હી અલ્લાહ તઆલાકે યહાં હલ્કા ઔર કમ સમઝા જાએગા યા'ની હલ્કેસે ગુનાહકો ભી યેહી સમઝે કે મૈંને બહોત બડી હિમાકત કી, હરગિઝ ન કરના ચાહિએ થા. કિસી ગુનાહકો ભી યે ન સમઝે કે ચલો, ઈસમેં ક્યા હો ગયા.

બા'ઝ ઉલમાસે નકલ કિયા ગયા કે નેકી તીન ચીઝોંસે કામિલ હોતી હૈ-

૧. એક યે કે ઉસકો બહોત કમ સમઝે કે કુછ ભી ન કિયા,

૨. દૂસરે જબ કરનેકા ખ્યાલ આ જાએ તો ઉસકો કરનમેં જલ્દી કરે, મુબાદા યે મુબારક ખ્યાલ યા'ની નેકી કરનેકા નિકલ જાએ યા કિસી વજહસે ન હો સકે.

૩. તીસરે યે કે ઉસકો મખ્ફી તૌરસે કરે ઔર જો કુછ ખર્ચ કિયા હૈ, ઉસકો હકીર સમઝનેકા તરીકા યે હૈ કે યે દેખે કે જો કુછ ખર્ચ કિયા હૈ, ઉસકા મવાઝના ઉસસે કરે, જો અપને ઉપર ખર્ચ કિયા જા ચુકા ઔર અપને પાસ બાકી રેહને દિયા. ફિર સોચે કે મૈંને અલ્લાહકી રાહમેં કિતના ખર્ચ કિયા ઔર અપને લિએ કિતના રખ્ખા. મસલન અગર જો કુછ ઉસકે પાસ મૌજૂદ થા, ઉસ્મેંસે એક તિહાઈ ખર્ચ કર દિયા તો ગોયા માલિકુલ મુલ્ક આકા ઔર મેહબૂબકી રિઝામેં તો એક તિહાઈ હુઆ ઔર મુહબ્બતકે દઅવેદારકે હિસ્સેમેં દો તિહાઈ ઔર અગર કોઈ

શખ્સ ઉસકા અકસ યા સારા ભી ખર્ચ કર દે જિસકી મિસાલ ઇસ ઝમાનેમેં તો મિલના ભી મુશ્કિલ હૈ, તબ ભી યે સોચના ચાહિએ કે આખિર માલ તો અલ્લાહ હીકા થા, ઉસીકી અતા ફરમાઇ હુઇ ચીઝ અપને પાસ થી, જિસમેં ઉસને અપને લુત્ફ વ કરમ, એહસાનસે ખર્ચ કી ઓર અપની ઝરૂરતમેં કામમેં લાનેકી ઇજાઝત દે રખ્ખી થી. અગર કિસી એસે શખ્સકી અમાનત અપને પાસ હો, જિસને અમાનત રખવાતે વકત પેહલી કેહ દિયા હો કે અગર આપકો કોઇ ઝરૂરત પેશ આવે તો ઉસકો અપના હી માલ તસવ્વુર કરકે ખર્ચ કર લેં, ફિર તુમ કિસી વકત ઉસકી અમાનત કમ વ બેસ વાપસ કર દો તો ઉસમેં કોનસા એહસાન તુમ્હારા હુવા, જિસકો તુમ યે સમઝો કે હમને બડા કારનામા કિયા.

ઓર ફિર મઝીદ યે હૈ કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકો ઉસકી અતા કી હુઇ ચીઝ વાપસ કરનેમેં યા'ની ઉસકે નામ પર ખર્ચ કરનેમેં ઉસકી તરફસે અજર વ સવાબ ઓર બદલેકા એસા-એસા વાઅદા હૈ કે ઉસકે લિહાઝસે તો યે કહા ભી નહીં જા સકતા કે હમને ઉસકી અમાનત વાપસ કર દી, બલ્કે યું કહા જાએગા કે એક શખ્સને મસલન સો રૂપયે અમાનત રખવાએ થે ઓર ઉસમેંસે ઉસને પચાસ સાઠ વાપસ લે લિએ, ઇસ વાઅદે પર કે અન્કરીબ હી ઇતની ગિન્નીયાં ઇસકે બદલેમેં તુમ્હેં દે દૂંગા, યા યું સમઝેં કે ૫૦ વાપસ લિએ ઓર પાંચસોકા ચેક બેંકકા કાટકર તુમ્હારે હવાલે કર દિયા, તો એસી હાલતમેં કયા ઘમંડકા મોકા હૈ ઇસ બાતકા કે મૈંને અમાનત રખનેવાલેકો કુછ વાપસ કિયા. ઇસી વજહસે ઇસ અદબકે માતહત યે ચીઝ ભી હૈ કે જબ સદકા કરે તો બજાએ ફખર ઓર ઘમંડકે શરમિન્દગીકી-સી સૂરતસે ખર્ચ કરે, જૈસાકે કિસી અમાનત કોઇ શખ્સ ઇસ તરહ વાપસ કરે કે ઉસમેંસે કમ યા ઝિયાદા રખ્ખ ભી લે. મસલન કિસીકે સો રૂપયે અમાનત રખ્ખે હોં ઓર અમાનતકી વાપસીકે વકત ઉસમેંસે પચાસ હી વાપસ કરે ઓર યે કેહ કર વાપસ કરે કે તુમને ચૂંકે મુઝે ખર્ચકી ઇજાઝત દે દી થી, ઇસલિએ પચાસ મૈંને ખર્ચ કર લિએ યા અપની કિસી ઝરૂરતકે લિએ રખ્ખ લિએ. યે કેહતે વકત જૈસા કે આદમી પર એક હિજાબ, એક શર્મ એક ગૈરત, એક આજિઝી, એક ઝિલ્લત ટપકતી હૈ ઓર ઉસકો યે બાત ખુદકો મેહસૂસ હોતી હૈ કે મૈંને ઉસ કરીમુન્નફસ આદમીકે માલમેં તસર્રૂફ કિયા. ઉસકા કિતના બડા એહસાન હૈ કે ઉસને બાકીકા મુતાલબા નહીં કિયા. યેહી હિઅત બિએનિહી અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ કરતે વકત હોની ચાહિએ કે ઉસકી અતાકા કુછ હિસ્સા ઉસીકો ઇસી તરહ વાપસ કિયા જા રહા હૈ કે ઉસમેંસે હમને કુછ ખા લિયા ઓર કુછ રખ્ખ ભી લિઆ ઓર યે ઇસ વજહસે કે સદકા જો કિસી ફકીરકો દિયા જા રહા હૈ યા ઝરૂરતકે મોકે પર ખર્ચ કિયા જા રહા હૈ, તો વો હકીકતમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકો વાપસ કિયા જા

રહા હૈ. ફકીર તો મહઝ એક એલચી હૈ જો ગોયા ઉસને અપના આદમી અપની અમાનત વાપસ લેનેકે લિએ ભેજા હૈ, એૈસે મવાકેમેં આદમી એલચીકી કેસી ખુશામદ કિયા કરતા હૈ કે તૂ આકાસે, હાકિમસે જરા સિફારિશ કર દીજિઓ, કેહ દીજિઓ કે ઉસકે પાસ સારા મુતાલબા અદા કરનેકો ઉસ વક્ત થા નહીં, મેરી ઝરૂરતોં ઔર એહવાલ પર નઝર કરકે ઈતને હીકો કુબૂલ કર લેં વગૈરહ વગૈરહ.

ગરઝ જિતની ચાપલૂસી કાસિદોંકી, અહલકારોંકી એૈસે વક્તમેં હોતી હૈ જબકે પુરા હક અદા ન કિયા જા રહા હો, ઉસ્સે ઝિયાદા અમલી સૂરતસે ફુકરા ઔર સદકાકા માલ લેનેવાલોંકો હોના ચાહિએ. ઈસલિએ કે યે અલ્લાહ તઆલાકે એલચી હૈં, માલિકુલ મુલ્કકે કાસિદ હૈં. ઉસ માલિકુલ મુલ્ક, કાદિરે મુત્લક ઔર બેનિયાઝકે ભેજે હુએ હૈં, જિસને સબ કુછ અતા કિયા ઔર વો જબ ચાહે, આનકી આનમેં સબ કુછ છીનકર તુમ્હેં ભી એૈસા હી મુહતાજ કર દે, જૈસાકે તુમ્હારે સામને હૈ. ઔર યે સબ કુછ ઈસલિએ હૈ કે માલ સારાકા સારા અલ્લાહ તઆલા હીકા હૈ ઔર ઉસકી રાહમેં સારા ખર્ચ કર દેના મર્ગૂબ ઔર પસન્દીદા હૈ. ઉસને અપને લુત્ફ વ કરમસે સબસે ખર્ચ કરનેકા ઈજાબ હમ પર નહીં ફરમાયા, ઈસલિએકે અગર વો સબ કુછ ખર્ચ કરના વાજિબ ફરમા દેતા તો હમેં અપને તબઈ બુખ્લ વ કંજૂસીસે બહોત બાર હો જાતા.

૭. સાતવાં અદબ યે હૈ કે અલ્લાહકી રાહમેં સદકા કરનેકે લિએ બિલખુસૂસ ઝકાતકે અદા કરનેમેં જો ઉસકા એક અહમ હુકમ ઔર ફરીઝા હૈ, બેહતરસે બેહતર માલ ખર્ચ કરે, ઈસલિએ કે હક તઆલા શાનુહૂ ખૂદ તય્યબ હૈ, હર કિસ્મકે એબસે પાક હૈ, ઈસલિએ તય્યબ હી માલ કુબૂલ ફરમાતે હૈં. અગર આદમી યે ખ્યાલ કરે કે યે માલ જો સદકા કિયા જા રહા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂકો દિયા જા રહા હૈ, તો કિસ કદર ગુસ્તાખી ઔર બેઅદબી હૈ કે જિસ પાક ઝાતકા માલ હૈ, જિસકા અતા કિયા હુઆ હૈ, ઉસકી ખિદમતમેં તો ઘટિયા કિસ્મકા માલ પેશ કરે, ઔર ખુદ અપને લિએ ઉમ્દા ઔર બેહતર રખ્ખે. ઈસકી મિસાલ ઉસ નૌકર યા ખાનસામાં કી સી હૈ જો આકાકે લિએ તો બાસી રોટી ઔર દાલ-બૂ-દાર રખ્ખે ઔર અપને લિએ કૂરમા પકાએ. ખુદ હી ગૌર કર લો કે એૈસે નૌકરકે સાથ આકાકા કયા મા'મલા હોના ચાહિએ ફિર દુનિયાકે આકાઓંકો તો હર-હર ચીઝકી ખબર ભી નહીં હોતી ઔર ઉસ અલીમ વ ખબીરકે સામને હર હર બાત રેહતી હૈ, બલ્કે દિલકે ખ્યાલાત ભી હર વક્ત સામને હૈં. એૈસી હાલતમેં ઉસીકે માલમેંસે, ઉસીકે લિએ ઘટિયા ઔર ખરાબ ચીઝ ભેજના કિસ કદર નમકહરામી હૈ ઔર અગર આદમી યે ખ્યાલ કરે કે યે જો કુછ ખર્ચ કર રહા હૈ, વો અપને નફેકે લિએ હૈ, ઉસકા બદલા નિહાયત સખ્ત એહિતયાજકે વક્ત અપને હીકો મિલતા હૈ, તો કિસ કદર હિમાકતકી બાત હૈ કે આદમી અપને લિએ તો સડિયલ ઘટિયા ચીઝેં રખ્ખે ઔર અચ્છા-અચ્છા માલ

દૂસરોંકે વાસ્તે છોડ જાએ.

હદીસમેં આયા હે, આદમી કેહતા હે, મેરા માલ, મેરા માલ, હાલાંકે ઈસકા માલ સિર્ફ વો હે જો સદકા કરકે આગે ભેજ દિયા યા ખાકર ખત્મ કર દિયા. બાકી જો રેહ ગયા વો દૂસરોંકા માલ હે (યા'ની વારિસોંકા) -

એક હદીસમેં આયા હે કે એક દિરમ કભી લાખ દિરમસે બઢ જાતા હે ઓર વો ઈસ તરહસે કે આદમી હલાલ કમાઈસે ઉમ્દા માલ તીબે ખાતિર ઓર સુરૂરસે ખર્ચ કરે, બજાએ ઈસકે કે મકરૂહ માલસે એક લાખ દિરમ ખર્ચ કરે !

૮. આઠવાં અદબ યે હે કે અપને સદકેકો એસે મોકેમેં ખર્ચ કરે જિસ્સે ઉસકા સવાબ બઢ જાએ ઓર છઃ સિફાત એસી હેં કે જિસકે અંદર ઉનમેંસે એક ભી સિફત હો, ઉસકો દેનેસે સદકેકા સવાબ બહોત બઢ જાતા હે ઓર જિસમેં ઈનમેંસે જિતની સિફાત ઝિયાદા હોંગી, ઉતના હી અજર ભી ઝિયાદા હોગા ઓર સવાબકે એ'તબારસે ઉતના હી સદકા બઢ જાએગા -

(અ) મુત્તકી પરહેઝગાર હો. દુનિયાસે બેરગ્બત ઓર આખિરતકે કામોંમેં મશ્ગૂલ હો.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હે કે તેરા ખાના મુત્તકીયોંકે સિવા કોઈ ન ખાવે. યે હદીસ પેહલી ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૨૩ પર ગુઝર ચુકી હે. ઓર ઈસકી વજહ યે હે કે મુત્તકી આદમી તેરે ઈસ સદકેસે અપને તકવા ઓર ઈતાંઅતમેં ઈઆનત હાસિલ કરેગા ઓર તૂ ગોયા ઉસકે તકવોંમેં મુઈન હુઆ ઓર ઉસકી ઈબાદતમેં સવાબકા શરીક હુઆ.

(બ) એહલે ઈલ્મ હો, ઈસલિએ કે ઈસ્સે તેરી ઈઆનત ઉસકે ઉલૂમ હાસિલ કરનેમેં ઓર ફેલાનેમેં શામિલ હો જાએગી ઓર ઈલ્મ તમામ ઈબાદતોંમેં અશરફ ઓર આલા ઈબાદત હે ઓર જિતની ભી ઈલ્મી મશ્ગલેમેં નીય્યત અચ્છી હોગી, ઉતની યે ઈબાદત આલાસે આલા હોતી જાએગી.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) મશહૂર મુહદ્દિસ ઓર બુઝુર્ગ હેં. વો અપની અતાઓંકો ઉલમાકે સાથ મખ્સૂસ રખતે થે. કિસીને અર્ઝ કિયા કે અગર ગેર આલિમોં પર ભી આપ કરમ ફરમાએં તો કેસા અચ્છા હો. ઉન્હોંને ફરમાયા કે મેં નબૂવતકે દરજેકે બાદ ઈલ્મકે બરાબર કિસીકા દરજા ભી નહીં પાતા. જબ કોઈ એહલે ઈલ્મમેંસે કિસી દૂસરી તરફ મુતવજ્જેહ હોતા હે, તો ઉસકે ઈલ્મી મશ્ગલેમેં નુકસાન હોતા હે. ઈસલિએ ઉનકો ઈલ્મી મશાગિલ કે લિએ ફારિગ રખના સબસે અફઝલ હે.

(જ) વો શખ્સ અપને તકવા ઓર અપને ઈલ્મમેં હકીકી મુવહ્હિદ હો ઓર હકીકી મુવહ્હિદ હોનેકી અલામત યે હે કે જબ ઉસપર કોઈ એહસાન કરે

તો વો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા શુક્ર અદા કરે ઔર દિલસે યે બાત સમઝે કે હકીકી એહસાન ઉસી પાક ઝાતકા હે, વોહી અસલ અતા કરનેવાલા હે ઔર જો દેનેવાલા ઝાહિરમેં દે રહા હે, વો સિર્ફ વાસ્તા ઔર એલચી હે.

હઝરત લુકમાનકી અપને બેટેકો વસીયત હે કે અપને ઔર હક તઆલા શાનુહૂકે દરમિયાન કિસી દૂસરેકો એહસાન કરનેવાલા મત બના, કિસી દૂસરેકે એહસાનકો અપને ઉપર તા'વાન સમઝ. જો શખ્સ વાસ્તેકા હકીકી એહસાન સમઝતા હે, ઉસને હકીકી એહસાન કરનેવાલેકો પેહચાના હી નહીં. ઉસને યે ન સમઝા કે યે વાસ્તા હે. અલ્લાહ તઆલાહી ને ઉસકે દિલમેં યે બાત ડાલી થી કે ફલાં શખ્સ પર એહસાન કિયા જાએ, ઈસલિએ વો અપને ઉસ એહસાન કરનેમેં મજબુર થા ઔર જબ આદમીકે દિલમેં યે બાત જમ જાએ તો ફિર ઉસકી નિગાહ અસબાબ પર નહીં રેહતી, બલકે મુસબ્બબુલ અસબાબ પર હો જાતી હે ઔર એસે શખ્સ પર એહસાન કરના એહસાન કરનેવાલેકે લિએ ઝિયાદા નાફેઅ હોતા હે ઔર દૂસરોંકે બહોત લંબે ચોડે સના વ શુક્રકે અલ્ફાઝસે ઉસપર એહસાન કરના કહીં ઝિયાદા બહ્તર હુઆ હે, ઈસલિએ કે જો આજ એહસાન પર લંબી-ચોડી તા'રીફ કર રહા હે, વો કલકો ઈઆનત રોકને પર ઉસી તરહ બુરાઈયાં શુરૂ કર દેગા ઔર જો હકીકી મુવહિહદ હોગા, વો કલકો મઝમ્મત ભી ન કરેગા કે વો વાસ્તેકો વાસ્તા હી સમઝતા હે.

(૬) જિસપર સદકા કિયા જાએ, વો અપની હાજાત ઔર ઝરૂરતોંકા ઈખ્ફા કરનેવાલા હો. લોગોંસે અપની કિલ્લતે મઆશકા ઔર આમદનીકી કમીકા ઈઝહાર ન કરતા હો, બિલખુસૂસ વો શખ્સ, જો મુરવ્વત વાલોંમેંસે હો ઔર ઉસકી આમદની પેહલેસે કમ રેહ ગઈ હો, લેકીન ઉસકી મુરવ્વતકી આદત, જો આમદનીકી ઝિયાદતીકે ઝમાનેમેં થી, વો બદસ્તૂર બાકી હો, વો દર હકીકત એસા ઝરૂરતમંદ હે, જો ઝાહિરમેં ગની હે. એસે હી લોગોંકી તા'રીફમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ફરમાયા હે. —

يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ.

યહસબુહુમુલ જાહિલુ અગનિયા અ મિનત્તઅફ્ફુફિ

યે આયતે શરીફા સૂરએ બકરઃ કે ૩૭વેં રૂકૂઅકી હે. પૂરી આયતે શરીફા યે હે —

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ
ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ
النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (بقرہ)

લિલ્ફુ કરાઇલ્લઝી ન- ઉહ્‌સિરૂ ફી સબીલિલ્લાહિ લા યસ્તતી ઊ ન-ઝર્બન ફિલ્અર્ઝિ યહ્‌સબુહુમુલ્જાહિલુ અગ્નિયા અ મિનત્તઅફફુફિ તઅરિફુહુમ બિસી માહુમ લા યસઅલુનન્નાસ ઇલ્હાફા વ મા તુન્ફિકૂ મિન્ખૈરિન ફ ઇન્નલ્લાહ બિહી અલીમ (સદકાત સૂરએ બકર રૂકૂઅ ૩૭)

અસલ હક ઉન હાજતમંદોકા હે જો મુકય્યદ હો ગએ હૈં, અલ્લાહકી રાહ (યાની દીનકી ખિદમતમેં ઓર ઉસી ખિદમતે દીનકે મુકય્યદ ઓર મશગૂલ રેહનેસે વો લોગ) તલબેમઆશકે લિએ (કહીં મુલ્કમેં ચલને ફિરનેકા) આદતન (ઇમ્કાન નહીં રખતે ઓર નાવાકિફ શખ્સ ઉનકો તવંગર ખ્યાલ કરતા હે, ઉનકે સવાલસે બચનેકે સબબસે) અલબત્તા (તુમ ઉન લોગોંકો ઉનકે તર્ઝસે પેહચાન સકતે હો, વો લોગોંસે લિપટ કર માંગતે નહીં ફિરતે,) જિસ્સે કોઇ ઉનકો હાજતમંદ સમઝે યા'ની માંગતે હી નહીં, ક્યોંકે અકસર જો લોગ માંગનેકે આદી હૈં, વો લિપટકર હી માંગતે હૈં ઓર ઉન લોગોંકી ખિદમત કરનેકો (જો માલ ખર્ચ કરોગે, બેશક હક તઆલા શાનુહૂકો ઇસકી ખૂબ ઇત્તિલા હે) દૂસરે લોગોંકો દેનેસે ઉનકી ખિદમતકા ફી નફિસહી સવાબ ઝિયાદા હૈંગે.

ફાયદા - ફી નફસિહીકી કેદ ઇસલિએ લગાઇ કે અસલમેં તો ઝિયાદા સવાબ ઇસીમેં હે, લેકિન કિસી આરિઝકી વજહસે ઇસકે ગેરમેં ભી સવાબકા ઝિયાદા હોના મુમ્કિન હે. મસલન ઉન લોગોંકી હાજતસે ઝિયાદા દૂસરોંકો હાજત હો યા યે તવક્કો હો કે ઉનકી ખિદમત તો કોઇ ઓર ભી કર દેગા, દૂસરે બિલ્કુલ મહરૂમ રેહ જાએંગે ઓર જહાં યે અવારિઝ ન હોં, વહાં યે લોગ ખિદમતકે લિએ અફઝલ હૈં ઓર આરિઝકી વજહસે ગૈરમુત્તકી બલ્કે ગૈરમો'મિનકે સાથ એહસાન કરનેમેં ભી અફઝલિયત મુમ્કિન હે ઓર જાનના ચાહિએ કે હમારે મુલ્કમેં ઇસ આયતકે મિસ્દાક સબસે ઝિયાદા વો હઝરાત હૈં જો ઉલૂમે દીનિયાકી ઇશાઅતમેં મશ્ગૂલ હે. પસ ઇસ બિના પર સબસે અચ્છા મસરફ તા'લિબે ઇલ્મ ઠહરે ઓર ઇનપર જો બા'ઝ ના-તજુર્બાકાર યે તા'ન કરતે હૈં કે ઇનસે કમાયા નહીં જાતા, ઇસકા જવાબ કુરઆનમેં દે દિયા ગયા, જિસકા હાસિલ યે હે કે એક શખ્સ એેસે દો કામ નહીં કર સકતા જિનમેંસે એકમેં યા દોનોંમેં પૂરી મશ્ગૂલીકી ઝરૂરત હો ઓર જિસકો ઇલ્મેદીનકા કુછ મઝાક હોગા, વો મુશાહદાસે સમઝ સકતા હે કે ઇસમેં ગાયત મશ્ગૂલી ઓર ઇન્હિમાકકી હાજત હે, ઇસકે સાથ ઇક્તિસાબે માલકા શગ્લ જમા નહીં હો સકતા ઓર ઇસકે કરનેસે ઇલ્મે દીનકી ખિદમત ના તમામ રેહ જાતી હે, ચુનાંચે હઝારોં નઝાઇર પેશે નઝર હૈં. (બયાનુલ કુર્આન કુછ તબદીલીકે સાથ)

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે ઇસ આયતે શરીફામેં ફુકરાસે અસહાબે સુફ્ફા મુરાદ હે. અસહાબે સુફ્ફાકી જમાઅત ભી હકીકતમેં તુલબા હીકી

જમાઅત થી જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં ઝાહિરી ઔર બાતિની ઉલૂમ હાસિલ કરનેકે લિએ પડે હુએ થે.

મુહમ્મદ બિન કા'બ કરઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસ્સે અસહાબે સુફફા મુરાદ હૈ જિનકે ન ઘર થે, ન કુંબા. હક તઆલા શાનુહૂને ઉનપર સદકાતકી તર્ગીબ દી હૈ.

કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં, વો ફુકરા મુરાદ હૈં, જિન્હોંને અપને માલકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદમેં રોક રખ્ખા હૈ (યાની મશગૂલ કર રખ્ખા હૈ.) તિજારત વગૈરહ નહીં કર સકતે. (દુર્રે મન્સુર)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં, યે વો લોગ હૈં જો સવાલમેં નહીં લપટતે, ઉનકે દિલ અપને યકીનકી વજહસે ગની હૈં, મુજાહેદા-એ-નફસ પર ગાલિબ હૈં, એસે લોગોંકો ખાસ તોરસે તલાશ કરકે દિયા જાએ ઔર દીનદારોંકે અંદરૂની એહવાલકી ખાસ તોરસે જુસ્તુજુ કી જાએ કે ઉનકે ગુઝરાનકી ક્યા સૂરત હૈ કે ઉનપર ખર્ચ કરનેકા સવાબ ભીખ માંગનેવાલોં પર ખર્ચસે કહીં ઝિયાદા હૈ, લેકિન એસે લોગોંકી જુસ્તજુ ભી મુશ્કિલ હૈ કે યે અપના હાલ દૂસરોં પર કમ ઝાહિર કરતે હૈં ઔર ઈસી વજહસે લોગ ઈનકો ગની સમઝતે હૈં.

(હ) યે હૈ કે આદમી અયાલદાર હો યા કિસી બીમારીમેં મુબ્તલા હો યા કિસી ઔર એસે સબબમેં ગિરફતાર હો કે કમા નહીં સકતા તો વોભી કુરઆન પાકમેં આયતે બાલા 'ઉહસિરૂ ફી સબી લિલ્લાહિ'મેં દાખિલ હૈ કે વોભી ઘિરા હુઆ હૈ, ખ્વાહ અપને ફકરમેં ઘિરા હુઆ હો યા મઆશકી તંગીમેં ઘિરા હુઆ હો યા અપની ઈસ્લાહે કલ્બકે મશગલેમેં ઘિરા હુઆ હો કે યે લોગ અપની ઈન મજબૂરીયોંકી વજહસે બકદરે ઝરૂરત કમાને પર કાદિર નહીં હૈં. ઈસી વજહસે હઝરત ઉમર (રદી.) બા'ઝ ઘરવાલોંકો દસ દસ બકરીયાં ઈસ્સે ભી ઝા'ઈદ દેતે થે ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ જબ ફૈકા માલ આતા તો બીવીવાલેકો દોહરા હિસ્સા દેતે ઔર મુજર્રદ આદમીકો ઈકહરા હિસ્સા મરહમત ફરમાતે. ફૈકા માલ વો માલ કેહલાતા જો કુફફારસે બગૈર લડાઈકે હાસિલ હુઆ હો.

(વ) યે કે રિશ્તેદાર હો કે ઈસમેં સદકેકા સવાબ અલાહિદા હૈ ઔર સિલારહમીકા અલાહિદા હૈ. તીસરી ફસ્લકી અહાદીસમેં નં. ૯ પર યે મઝમૂન ગુઝર ચુકા હૈ.

ઈન છઃ અવસાફકો ઝિકર કરનેકે બાદ ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે યે સિફાત ઉસ શખ્સમેં મતલૂબ હૈં જિન પર ખર્ચ કિયા જાએ ઔર હર સિફતમેં કમી-બેશીકે એ'તબારસે દરજાતકા બહોત તફાવુત હૈ યા'ની મસલન તકવાકી આ'લા કિસ્મ ઔર અદના કિસ્મમેં ઝમીન-આસમાનકા ફર્ક હૈ. કરાબત એક બહોત કરીબકી હૈ ઔર એક બહોત દૂરકી હૈ, ઈસી તરહ દૂસરે અવસાફ ભી હૈં, લિહાઝા હર સિફતમેં આલા દરજાકી તલાશ અહમ હૈ ઔર કિસી શખ્સમેં યે સારી હી સિફાત

મોજૂદ હોં તો વો શખ્સ બડી ગનીમત ચીઝ હે ઓર બહોત બડા ઝખીરા હે, ઉસ પર અપની કોઇ ચીઝ ખર્ચ હો જાનેમેં બડી કોશિશ કરના ચાહિએ ઓર ઇન અવસાફકે સાથ મુત્તસિફ હોનેવાલેકી કોશિશ ઓર તલાશ કરના ચાહિએ. અગર અપની કોશિશકે બાદ હકીકતમેં એસા શખ્સ મિલ ગયા તબ તો નૂરૂન અલા નૂર હે ઓર દોહરા અજર હે, એક કોશિશકા, દૂસરા હકીકી મસરફકા ઓર અગર કોશિશકે બાદ અપની તહકીકકે મુવાફિક તો ઇન અવસાફકે મુત્તસિફ હી પર ખર્ચ કિયા થા ઓર વો દર હકીકત એસા ન થા બલ્કે ઉસકો મા'લૂમાતમેં ગલતી હો ગઇ તબ ભી ઉસકો અપની કોશિશકા એક અજર તો મિલ હી ગયા કે ઇસ એક અજરમેં ભી એક તો ઉસકે નફસકા બુખ્લસે પાક હોના હે, દૂસરે અલ્લાહ તઆલાકી મુહબ્બતકા ઉસકે દિલમેં ઝોરસે જગહ પકડાના હે ઓર ઉસકી ઇતાઅતમેં અપની કોશિશકા હોના હે ઓર યે તીનોં સિફાત એસી હેં જો ઉસકે દિલકો કવી કરતી હેં ઓર દિલમેં અલ્લાહ તઆલાકે મિલનેકા શોક પૈદા કરતી હે, લિહાઝા યે મુનાફે તો બહરહાલ હાસિલ હેં ઓર અગર દૂસરા અજર ભી હાસિલ હો ગયા યા'ની સહી મસરફ પર ખર્ચ હો ગયા તો ઇસમેં ઓર મઝીદ ફવાઇદ હાસિલ હોંગે કે લેનેવાલેકી દુઆ ઓર તવજ્જોહ ઉસકો શામિલ હોગી કે અલ્લાહને નેક બન્દોંકે દિલોંકી બડી તા'સીરાત ઓર બરકાત દુનિયા ઓર આખિરત દોનોંકે એ'તબારસે હાસિલ હોતી હે. ઉનકી તવજ્જોહ ઓર દુઆમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને બડી તા'સીર રખ્ખી હે. (અહયાઉલ ઉલુમ)

- મુહમ્મદ ઝકરિયા કાંધલવી

મુકીમ મદરસા મઝાહિરે ઉલૂમ સહારનપુર

نورانی کتب خانہ چھاپی

بناس کانٹھا (گجرات)

તુમ લોગ અલ્લાહ કે રાસ્તે મેં ખર્ચ કિયા કરો
ઔર અપને આપકો અપને હાથોં હલાકત મેં ન ડાલો

ફઝાઈલે સદકાત

(હિસ્સા દોવુમ)

આયત ઔર હદીસ કે હવાલોં કે સાથ

મુઅલ્લિફ

હઝરત મૌલાના અલહાફિઝ અલહાજ અલ મુહદ્દિસ મુહમ્મદ ઝકરિયા
સાહબ મદ્દ ઝિલ્લહૂ શૈખુલહદીસ મઝાહિરે ઉલૂમ સહારનપુર

લિપ્યાંતર : સુલેમાન મજાદરી

પબ્લિશર

નુરાની કુતુબખાના

મુ.પો. છાપી, રેલ્વે સ્ટેશન સામે,
જિ. બનાસકાંઠા, ઉ. ગુજરાત (ઈન્ડીયા)
પીન કોડ - ૩૮૫૨૧૦

ફઝાઈલે સદકાત

હિસ્સા દોવુમ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ
نَحۡمَدُهٗ وَنُصَلِّيۡ عَلٰى رَسُوۡلِهِ الۡكَرِيۡمِ
حَامِدًا وَّمُصَلِّيًا وَّمُسَلِّمًا

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ
નહમદુહૂ વ નુસલ્લી અલારસૂલિહિલ્કરીમ

છઠ્ઠી ફસ્લ
ઝુહદ વ કનાઅત ઓર સવાલ ન કરનેકી તર્ગીબમે

તા'લીફકે વક્ત યે સબ એક હી હિસ્સા થા, લેકિન તબાઅતકે વક્ત ઝખામતકે બઢ જાનેકી વજહસે છઠ્ઠી, સાતવીં ફસ્લકો અલાહિદા કરકે હિસ્સા દોવુમ કરાર દે દિયા કે પઢનેવાલોંકો ઈસમેં શાયદ સહૂલત રહે.

કનાઅતકી ફઝીલત, મસાઈબ પર સબરકી તર્ગીબ વ તાંકીદ ઓર સવાલ કરનેકી મઝમ્મત, યે તીનોં ચીઝેં કુરઆન પાક ઓર અહાદીસમેં ઈતની કસરતસે મુખ્તલિફ ઉન્વાનાત સે, મુખ્તલિફ મઝામીનસે, મિસાલોંસે, ઓર તંબીહોંસે, અહકામસે ઓર કિસ્સોંસે ઝિક્ર કી ગઈ હૈં કે ઉનકો ઈજમાલન ઓર મુખ્તસરન ઝિક્ર કરના ભી બડી તફસીલકો ચાહતા હૈ, જિનકા ઈસ મુખ્તસર રિસાલેમેં ઈખ્તિસારસે લિખના ભી રિસાલેકે તવીલ હો જાનેકા સબબ હૈ, તાહમ મુખ્તસરન તો કરના હી હૈ.

યે મઝમૂન દૂસરી ફસ્લકે ખત્મ પર ગુઝર ચુકા હૈ કે માલમેં નફા ભી હૈ, નુકસાન ભી હૈ, યે તિરયાક ભી હૈ, ઝહર ભી હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ

હૈ કે હર ઉમ્મતકે લિએ એક ફિત્ના હોતા હૈ મેરી ઉમ્મતકા ફિત્ના માલ હૈ, ઈસ લિએ ઈસ ફિત્નેસે ઔર ઈસકે ઝહરસે અપનેકો મેહફૂઝ રખના બડી અહમ ચીઝ હૈ ઔર યે સાંપ કિસીકે પાસ હો તો ઉસ્સે અગર તિરયાક બના લિયા જાએ તો અપને લિએ ભી મુફીદ હૈ, દૂસરોંકો ભી ફાયદા હૈ, વરના ઈસકા ઝહર અપનેકો ભી હલાક કરેગા, દૂસરોંકો ભી નુકસાન પહોંચાએગા. ઈસી લિએ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે યે માલ સરસબ્ઝ વ શાદાબ ઔર મીઠી ચીઝ હૈ. અગર ઈસકો હકકે મુવાફિક (યા'ની શરઈ ઝાબ્તે ઔર તરીકે કે મુવાફિક) હાસિલ કરે ઔર હકકે મુવાફિક ખર્ચ કરે તો કામ આનેવાલી મદદગાર ચીઝ હૈ ઔર જો બગૈર હકકે હાસિલ કરે, વો ઐસા હૈ કે આદમીકો જૂઉલબકર હો જાએ કે આદમી ખાતા રહે ઔર પેટ ન ભરે. (મિશ્કાત)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે માલમેં નફા ભી હૈ ઔર નુકસાન ભી હૈ, ઈસકી મિસાલ સાંપકી સી હૈ કે જો શખ્સ ઉસકા મન્તર જાનતા હૈ વો સાંપકો પકડકર ઉસકે દાંત નિકાલ દેતા હૈ, ફિર ઉસ્સે તિરયાક તૈયાર કરતા હૈ ઔર ઉસકો દેખકર કોઈ નાવાકિફ શખ્સ ઉસકો પકડ લે તો વો સાંપ ઉસકો કાટ લેગા ઔર વો હલાક હોગા ઔર ઉસકે ઝહેરસે વો શખ્સ મેહફૂઝ રેહ સકતા હૈ, જો પાંચ ચીઝોંકા એહતિમામ કરે.

૧. યે ગૌર કરેકે માલકા મકસદ કયા હૈ, કિસ ગરઝસે યે પૈદા કિયા ગયા તા'કે સિર્ફ વોહી ગરઝ ઉસ્સે વાબિસ્તા રખ્ખી જાએ.

૨. માલકે આને ઔર હાસિલ કરનેકે તરીકેકી સખ્તીસે નિગરાની કરે, કહીં ઉસમેં નાજાઈઝ તરીકા શામિલ ન હો જાએ, મસલન ઐસા હદિયા જિસમેં રિશ્વતકા શાયબા હો, યા ઐસા સવાલ જિસમેં ઝિલ્લતકા અન્દેશા હો.

૩. હાજતકી મિકદારસે ઝિયાદા અપને પાસ ન રેહને દે, જિતની મિકદારકી વાકઈ ઝરૂરત હૈ વો તો મજબૂરી હૈ, ઉસ્સે ઝિયાદાકો ફૌરન ખર્ચ કર દે.

૪. ખર્ચકે તરીકેકી નિગરાની કરે, કહીં બેમહલ ખર્ચ ન હો જાએ, નાજાઈઝ મૌકે પર ખર્ચ ન હો જાએ.

૫. માલકી આમદમેં, ખર્ચમેં ઔર બકદ્રે ઝરૂરત રોકનેમેં હર ચીઝમેં નીય્યતે ખાલિસ રહે, મહેઝ અલ્લાહકી રિઝા મકસૂદ હો, જો રખ્ખે યા ઈસ્તેમાલમેં લાવે, વો મહેઝ ઈસ નીય્યતસે કે ઉસ્સે અલ્લાહકી ઈતાઅતમેં કુવ્વત હો, જો ઝરૂરતસે ઝાઈદ હો, ઉસકો લગ્વ વ બેકાર સમઝકર જલ્દ ખર્ચ કર દે, ઉસકો ઝલીલ સમઝકર ખર્ચ કરે, વકીઅ ન સમઝે. ઈન શરાઈતકે સાથ માલકા હોના મુઝિર નહીં હૈ. ઈસીલિએ હઝરત અલી (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે અગર કોઈ શખ્સ સારી દુનિયાકા માલ મહેઝ અલ્લાહ તઆલાકે વાસ્તે લેતા હૈ (અપની ગરઝસે નહીં), તો વો ઝાહિદ હૈ ઔર અગર બિલ્કુલ ઝરા-સા ભી નહીં લેતા ઔર યે ન લેના અલ્લાહકે વાસ્તે નહીં હૈ. (બલ્કે કિસી દુનિયવી ગરઝ, હુબ્બે જાહ વગૈરહકી વજહસે

હૈ) તો વો દુનિયાદાર હૈ. (એહયા)

એક ઔર હદીસ મેં હૈ કે યે માલ સબસબ્ઝ ઔર મીઠી ચીઝ હૈ જો ઉસકો હક઼કે મુવાફિક હાસિલ કરતા હૈ, ઉસકે લિએ ઉસમેં બરકત દી જાતી હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે દુનિયા કયા હી અચ્છા ઘર હૈ ઉસ શખ્સકે લિએ જો ઉસકો આખિરતકા તોશા બનાએ ઔર હક઼તઆલા શાનુહૂકો (ઉસકે ઝરીએ) રાઝી કર લે ઔર કિતના બુરા હૈ ઉસ શખ્સકે લિએ જિસકો આખિરતસે રોક દે ઔર અલ્લાહ તઆલાકી રિઝામેં કોતાહી પૈદા કર દે. (કંઝ)

ગરઝ બહોતસી રિવાયાતમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ કે માલ ફી હદ ઝાતિહી બુરી ચીઝ નહીં હૈ અચ્છી ચીઝ હૈ, કારઆમદ હૈ ઔર બહોતસે દીની ઔર દુનિયવી ફવાઈદ ઉસકે સાથ વાબિસ્તા હૈં, ઈસી લિએ રોઝીકે કમાનેકી, માલકે હાસિલ કરનેકી તર્ગીબાત ભી અહાદીસમેં વારિદ હુઈ હૈ લેકિન ચૂંકે ઈસમેં એક ઝહરીલા ઔર સમ્મી માદ્દા હૈ ઔર કુલૂબ આમ તૌરસે બિમાર હૈં, ઈસલિએ કસરતસે કુરઆન પાકકી આયાત ઔર અહાદીસે શરીફામેં ઈસકી ઝિયાદતી ઔર કસરતસે બચનેકી તર્ગીબેં આઈ હૈં. ઈસકી કસરતકો ખાસ તૌરસે ગૈરપસન્દીદા બલકે મુહલ્લિક બતાયા ગયા, ઈસી લિએ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જિસ બન્દેસે મુહબ્બત ફરમાતે હૈં દુનિયાસે ઉસકી ઐસી હિફાઝત ફરમાતે હૈં ઔર ઉસકો એહતિમામસે બચાતે હૈં જૈસાકે તુમ લોગ અપને બીમારકો પાનીસે બચાતે હો. (મિશ્કાત) હાલાંકે પાની કૈસી અહમ ઔર ઝરૂરી ચીઝ હૈ કે ઝિન્દગીકા મદાર હી ઈસ પર હૈ, બગૈર ઈસકે ઝિન્દગી રેહ નહીં સકતી, લેકિન ઈન સબકે બાવજૂદ અગર હકીમ કિસી બીમારકે લિએ પાનીકો મુઝિર બતા દે તો કિતની-કિતની તરકીબેં ઉસકો પાનીસે રોકનેકી કી જાતી હૈ ઔર યે કયોં, ઈસલિએ કે માલકી કસરતસે અમૂમન નુકસાનાત ઝિયાદા પહોંચતે હૈં ઔર યે ઈસ વજહસે કે હમારે કુલૂબ ઐસે સાફ નહીં હૈં કે વો ઈસકે નશેસે મુતઅસ્સિર ન હોં. ઈસી વજહસે હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે તુમમેંસે કોઈ શખ્સ ઐસા હૈ કે જો પાની પર ચલે ઔર ઉસકે પાંવ પાનીમેં તર ન હોં ? સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! ઐસા તો કોઈ ભી નહીં હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, યેહી હાલ દુનિયાદારકા હૈ કે ઉસકા ગુનાહોંસે બચના મુશ્કિલ હૈ. (મિશ્કાત) ઔર મુશાહેદા ભી યેહી હૈ કે બુખ્લ, હસદ, કિબ્ર, ઉજબ, કીના, રિયા, તફાખુર વગૈરહ કલ્બી અમરાઝ ઔર ગુનાહ જિતને હૈં વો માલકી વજહસે બહોત જલ્દ ઔર બહોત કસરતસે પૈદા હોતે હૈં ઔર ઈસી તરહ આવારગી, શરાબનોશી, કમારબાઝ, સૂદખોરી વગૈરહ ઔર મુખ્તલિફ કિસ્મકે શહવાની ગુનાહ ભી ઈસકી વજહસે બહોત કસરતસે હોતે હૈં ઔર ફિર ઈસકી તબઈ મુહબ્બત કુલૂબમેં ઈસ દરજા જગા પકડે હુએ હૈ કે આદમીકે પાસ જિતના ભી ઝિયાદા સે ઝિયાદા હો જાએ, ઉસપર હંમેશા ઝિયાદતીકા તા'લિબ ઔર ઉસકા કોશાં રેહતા હૈ. ચૂનાંચે મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ

હૈ કે અગર આદમીકે પાસ દો જંગલ સોનેકા હોં તો વો તીસરેકા તા'લિબ હોતા હૈ ઔર દુનિયાકા મુશાહેદા ઔર તજુર્બા હૈ કે કોઈ શખ્સ કિસી મિકદાર પર ભી કનાઅત કરનેવાલા નહીં હૈ ઈલ્લા માશા અલ્લાહ ! ઈસી વજહસે કુરઆન પાક ઔર અહાદીસમેં કસરતસે કનાઅતકી તર્ગીબાત દી ગઈ હૈં કે યે જૂઉલબકર કુછ કમ હો. ઈસી વજહસે દુનિયાકી હકીકત ઔર ઉસકી ગન્દગી ઔર નાપાયદારી વાઝેહ કી ગઈ કે ઈસ્સે મુહબ્બતમેં કમી હો કે જો ચીઝ બહરહાલ બહોત જલ્દ ઝાએ હોનેવાલી હૈ ઉસ્સે આદમી કયા દિલ લગાએ, દિલ લગાનેકી ચીઝ સિર્ફ વોહી હૈ જો હમેશા રેહનેવાલી ઔર હમેશા કામ આનેવાલી હો ઔર ઈસી વજહસે સબરકી તા'કીદ ઔર તર્ગીબ કસરતસે વારિદ હુઈ કે આદમી ઉસકી કમીકો મુત્લકન મુસીબત ન સમઝે બલ્કે ઉસમેં ભી બસા ઔકાત અલ્લાહકી બડી હિકમતેં મુઝમર હોતી હૈં. અલ્લાહ તઆલાકા પાક ઈર્શાદ હૈ :

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ الآية (شورى ع ٣)

વલૌ બ-સ-તલ્લાહુર્રિઝ્ ક લિઈબાદિહી" અલ આયત :

(સૂરએ શૂરા, રૂકુઅ ૩)

અગર અલ્લાહ તઆલા અપને બન્દોંમેં રિઝકકી ઝિયાદતી, વુસ્અત ફરમા દે તો વો ઝમીનમેં સરકશી શુરૂ કર દે, ચુનાંચે તજુર્બા ભી યેહી હૈ કે જહાં ઈસકી કસરત હૈ વહીં હદસે ઝિયાદા ફસાદાત હૈં ઔર ચૂંકે ઈસકી ફરાદાની મકસૂદ નહીં ઔર લોગોંકે દિલ ઈસકી તરફ તબઅન મુતવજ્જહ હોતે હૈં ઈસી વજહસે સવાલ કરનેકી મુમાનઅત, ઉસકી કબાહત કસરતસે ઝિકર કી ગઈ કે આદમી માલકી મુહબ્બત ઔર કસરતકી ફિકરમેં બિલા મજબૂરી ભી સવાલ કરને લગતા હૈ કે ઈસમેં મેહનત તો કુછ કરની નહીં પડતી, ઝરા-સી ઝુબાન હિલાનેસે કુછ - ન કુછ મિલ હી જાતા હૈ જિસ્સે માલમેં ઈઝાફા હો જાતા હે. ઈન્હીં તીન મઝામીન-કનાઅત, મસાઈબ પર સબર ઔર સવાલકી મઝમ્મતકે મુતઅલ્લિક કુછ આયાત ઔર કુછ અહાદીસ ઈસ જગહ લિખ્ખી જાતી હૈ.

આયાત

(١) زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوٰتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِيْنَ وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ ○ قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذٰلِكُمْ

આયાત -૧ આરાસ્તા કર દી ગઈ લોગોં કે લિએ ખ્વાહિશાતકી મુહબ્બત (મસલન) ઔરતેં હુઈ, ઔર બેટે હુએ ઔર ઢેર લગે હુએ સોને ઔર ચાંદી કે ઔર નિશાન લગે હુએ (યા'ની ઉમ્દા ઔર આલા) ઘોડે ઔર દૂસરે મવેશી ઔર ઝરાઅત (લેકિન યે સબ ચીઝેં) દુનિયવી

لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ
تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ
مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ
وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ۝ الَّذِينَ
يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا
فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ ۝
الصَّابِرِينَ وَ
الصَّادِقِينَ
وَالْقَانِتِينَ وَ
الْمُنفِقِينَ وَ
الْمُسْتَغْفِرِينَ
بِالْأَسْحَارِ ۝
آل عمران
رکوع ۲

ઝિન્દગીકી ઇસ્તેમાલી ચીઝેં હૈં ઔર અંજામકારકી ખૂબી (ઔર કામ આનેવાલી ચીઝ તો) અલ્લાહ હી કે પાસ હૈ. (અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તુમ ઉનસે કેહ દો, ક્યા મૈં તુમ કો ઐસી ચીઝ બતા દૂં જો (બદરજહા) બેહતર હો, ઇન સબ ચીઝોંસે ? (વો ક્યા હૈ ગૌરસે સુનો) ઐસે લોગોંકે લિએ જો અલ્લાહ તઆલાસે ડરતે હૈં ઉનકે રબકે પાસ ઐસે બાગ હૈં જિનકે નીચે નેહરેં બેહતી હૈં, ઉનમેં વો લોગ હમેશા રહેંગે ઔર ઉનકે લિએ વહાં ઐસી બીવિયાં હૈં જો હર તરહ પાક-સાફ સુથરી રેહતી હૈં ઔર (ઉન સબસે બઢકર ચીઝ) અલ્લાહકી ખુશનૂદી હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા બંદોં (કે એહવાલ) કો ખૂબ દેખને વાલે હૈં (યે લોગ જિનકે લિએ યે આખિરતકી ચીઝેં હૈં ઐસે લોગ હૈં,) જો કેહતે હૈં કે અય હમારે પરવરદિગાર ! હમ ઈમાન લે આએ હૈં પસ આપ હમારે ગુનાહોં કો મા'ફ કર દીજિએ ઔર હમકો જહન્નમકે અઝાબસે બચા દીજિએ, યે લોગ (વો હૈં જો મુસીબતોં પર) સબર કરનેવાલે હૈં, સચ બોલનેવાલે હૈં, (અલ્લાહ તઆલાકે સામને) આજિઝી કરનેવાલે હૈં ઔર (નેક કામોંમેં માલ) ખર્ચ કરનેવાલે હૈં ઔર-પિછલી રાતમેં ગુનાહોંકી મા'ફી ચાહનેવાલે હૈં.

(સૂરએ આલે ઇમ્રાન, રૂકૂઅ - ૨)

[illegible] હક તઆલા શાનુહૂને ઉન સબ ચીઝોંકી મુહબ્બતકો શહવતોંકી મુહબ્બતસે તા'બીર કિયા હૈ. ઇમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે શહવતોંકી ઇફરાત હી કા નામ ઇશ્ક હૈ જો બીમારી હૈ ઐસે દિલકી જો તફક્કુરાતસે ખાલી હો, ઉસકા ઇલાજ ઇબ્તિદાઈસે કરના ઝરૂરી હૈ કે ઉસકી તરફ નઝર કમ કર દે, ઉસકી તરફ ઇલ્તિફાત કમ કર દે, વરના જબ ઇલ્તિફાત બઢ જાએગા તો હટાના મુશ્કિલ હો જાએગા ઔર ઇબ્તિદામેં બહોત સહલ હૈ. યેહી હાલ હૈ હર ચીઝકે ઇશ્કકા, માલ હો, જાહ હો, ઝમીન હો, ઔલાદ હો, હત્તાકે પરિન્દોં (કબૂતર વગૈરહ)સે ખેલનેકા

ઔર શતરંજ વગૈરહસે ખેલનેકા ભી યેહી હાલ હૈ કે યે સબ ચીઝેં જબ આદમી પર મુસલ્લત હો જાતી હૈં તો ઉસકી દીન ઔર દુનિયા દોનોંકો બરબાદ કર દેતી હૈં. ઈસકી મિસાલ ઐસી હૈ કે કોઈ શખ્સ સવારી પર સવાર હૈ, અગર વો જાનવરકી બાગ ઉસી વક્ત દૂસરી તરફ ફેર દે, જબ વો બેજગહ જાનેકા રૂખ કર રહા હો તો ઉસ વક્ત બહોત આસાનીસે વો જગહ પર પડ સકતા હૈ, લેકિન જબ વો જાનવર કિસી દરવાઝેમેં ઘુસ જાએ ઔર સવાર ફિર દુમ પકડકર પીછેકો ખીંચના ચાહે, તો ફિર બડી સખ્ત દુશ્વારી હો જાતી હૈ. ઈસલિએ ઈન સબ ચીઝોંકી મુહબ્બતકો ઈબ્તિદા હીસે નિગાહમેં રખ્ખે કે એ'તદાલસે ન બઢને દે. (એહયા)

ઉલમાને ફરમાયા હૈ કે દુનિયાકી જિતની ભી ચીઝેં હૈં વો તીન કિસ્મમેં દાખિલ હૈં, માદનિયાત, નબાતાત, હૈવાનાત. હક તઆલા શાનુહૂને ઈન આયાતમેં તીનોંકી મિસાલેં ઝિકર ફરમાકર દુનિયાકી સારી હી ચીઝોં પર મુતનબ્બહ ફરમા દિયા. બીવિયોં ઔર બેટોંકો ઝિકર ફરમાકર આલ વ ઔલાદ વ અઝીઝ વ અકારિબ અહબાબ, ગરઝ ઈન્સાની મેહબૂબોં પર તંબીહ ફરમા દી ઔર સોને-ચાંદીકો ઝિકર ફરમાકર સારી માદનિયાત પર, ઘોડે મવેશીકો ઝિકર ફરમાકર હર કિસ્મકે જાનવર પર ઔર ખેતીસે હર કિસ્મકી પૈદાવાર પર ઔર હર કિસ્મકે જાનવરોં પર ઔર ખેતીસે હર કિસ્મકી પૈદાવાર પર ઔર યેહી ચીઝેં સારી દુનિયાકી કાયનાત હૈં (વહી) ઔર ઈન સબકો ગિનવાકર ઔર ઉન પર તંબીહ ફરમાકર ઈર્શાદ ફરમા દિયા કે યે સબકી સબ ઈસ ચંદ રોઝા ઝિન્દગીકે ગુઝરાનકી ચીઝેં હૈં, ઉનમેંસે કોઈ ચીઝ ભી મુહબ્બતકે કાબિલ નહીં, દિલ લગાનેકે કાબિલ નહીં, દિલ લગાનેકી ચીઝેં સિર્ફ વોહી હૈં જો પાયદાર હૈં, હમેશા રેહને વાલી હૈં, હમેશા કામ આનેવાલી હૈં ઔર ઉનમેં સબસે બઢકર અલ્લાહકી રિઝા હૈ, ઉસકી ખુશનૂદી હૈ. વો દુનિયા ઔર આખિરતકી હર ચીઝ પર ફાઈક હૈ, હર ચીઝસે બઢકર હૈ. દૂસરી જગહ જન્નતકી નેઅમતોંકો ઝિકર ફરમાકર ઈર્શાદ હૈ.

وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

'વ-રિઝ્‌વાનુમ્મિનલ્લાહિ અકબર. ઝાલિ કલ્‌ફૌઝુલ્‌અઝીમ.'

(સૂરએ તૌબા, રૂકૂઅ - ૧૦)

કે અલ્લાહ તઆલાકી રઝામંદી ઉન સબ ચીઝોંસે બઢી હુઈ હૈ ઔર વોહી ચીઝ હૈ જો બડી કામિયાબી હૈ ઔર હકીકત ભી યેહી હૈ કે અલ્લાહ તઆલાકી રઝામંદીકી બરાબરી ન દુનિયાકી કોઈ ચીઝ કર સકતી હૈ ન આખિરતકી કોઈ નેઅમત ઉનકે બરાબર હૈ. આયતે બાલામેં દુનિયાકી સારી મરગૂબાતકો તફસીલસે ઝિકર ફરમાકર ઉસ પર મુતનબ્બહ કર દિયા કે યે સબ મહેઝ દુનિયવી ઝિન્દગીકે અસબાબ હૈં ઔર ફિર બાર-બાર કુરઆન પાકમેં ઈસ ચીઝ પર તંબીહ ફરમાઈ ગઈ, મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે નસીહત કી ગઈ, કહીં દુનિયા તલબીકી મઝમ્મત કી ગઈ, કહીં દુનિયાકો

તરજીહ દેનેવાલોંકી કબાહત બયાન કી ગઈ, કહીં ઉસકી બેસબાતી પર તંબીહ કી ગઈ, કહીં ઉસકો મહેઝ ધોખા બતાયા ગયા, તા'કે ઈસ હકીકતકો અચ્છી તરહ ઝેહન નશીન કર લિયા જાએ કે દુનિયા ઔર દુનિયાકી હર ચીઝ મહેઝ આરઝી, મહેઝ ઝરૂરત પૂરા કરનેકી ચીઝ હૈ, ન યે દાયમી હૈ, ન દિલ લગાનેકી ચીઝ હૈ. ઈસી સિલસિલેકી ચંદ આયાત પર ઈસ જગહ તંબીહ કરતા હૂં.

(۱) اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ○ (بقرہ ع ۱۰)

આયત-૧. યેહી લોગ હૈં જિન્હોંને દુનિયાકી ઝિન્દગીકો આખિરતકે બદલેમેં ખરીદ લિયા, પસ ન તો ઉનકે અઝાબમેં તખ્ફીફ કી જાએગી, ન ઉનકી કિસી કિસ્મકી મદદ કી જાએગી.

(સૂરએ બકર: રૂકૂઅ - ૧૦)

(۲) فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهٗ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ○ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ○ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ نَصِيْبٌ مِّمَّا كَسَبُوْا (سورۂ بقرہ رکوع ۲۵)

આયત-૨. પસ બા'ઝ આદમી તો ઐસે હૈં જો યું કેહતે હૈં કે અય હમારે રબ ! હમેં તૂ જો કુછ દેના હૈ દુનિયા હી મેં દે દે. (પસ ઉનકો તો જો કુછ મિલના હોગા દુનિયા હી મેં મિલ જાએગા.) ઉનકે લિએ આખિરતમેં કોઈ હિસ્સા નહીં હૈ ઔર બા'ઝ લોગ યું કેહતે હૈં કે અય અલ્લાહ ! હમકો દુનિયામેં ભી ભલાઈ અતા ફરમા ઔર આખિરત મેં ભી ભલાઈ અતા ફરમા ઔર હમેં દોઝખકે અઝાબસે બચા લે, યેહી લોગ હૈં જિનકે લિએ હિસ્સા હૈ ઉસ ચીઝસે જો ઉન્હોંને (નેક આ'માલ સે) કમાયા હૈ. (સૂરએ બકર: રૂકૂઅ - ૨૫)

(۳) وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِيْ نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ○ (بقرہ رکوع ۲۵)

આયત-૩. ઔર બા'ઝ આદમી બેચ દેતે હૈં અપની જાનકો અલ્લાહકી રિઝાકી ચીઝોંમેં, અલ્લાહ તઆલા ઐસે બંદોં પર મેહરબાન હૈ.

(સૂરએ બકર:, રૂકૂઅ - ૨૫)

(۴) زُيِّنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُوْنَ مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۘ وَالَّذِيْنَ اتَّقَوْا

આયત-૪. દુનિયવી મઆશ કુફફારકે લિએ આરાસ્તા કર દી ગઈ ઔર વો મુસલમાનોંકે સાથ તમસ્ખુર કરતે હૈં હાલાંકે યે મુસલમાન જો કુફ્ર વ શિર્કસે બચતે હૈં, કિયામતકે દિન ઉન કાફિરોંસે

فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَاۗءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ○

(بقرہ ع ۲۶)

(દરજો મેં) બુલંદ હોંગે ઔર (આદમીકો મહેઝ ફરાગે મઈશત પર ગુરૂર ન કરના ચાહિએ, ક્યોંકે) રોઝી તો અલ્લાહ તઆલા જિસકો ચાહતે હૈં, બેહિસાબ દે દેતે હૈં (ઇસલિએ મહેઝ અમીર હોના કોઈ ફખ્રકી ચીઝ નહીં હૈ.) (સૂરએ બકરઃ, રૂકૂઅ-૨૬)

(۵) وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ

(آل عمران رکوع ۱۴)

આયત-૫. ઔર યે (દુનિયાકી ઝિન્દગીકે) દિન ઉનકો હમ લોગોંકે દરમિયાન અદલતે બદલતે રેહતે હૈં (યા'ની કભી એક કૌમ ગાલિબ હો ગઈ, કભી દૂસરી ગાલિબ હો ગઈ) ઇસલિએ ગાલિબ યા મગલૂબ હોનેકી ફિકરસે ઝિયાદા અહમ ઔર ઝિયાદા ઝરૂરી આખિરતકી ફિકર હૈ. (સૂરએ આલે ઇમ્રાન, રૂકૂઅ - ૧૪)

(۶) قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيْلٌ ۚ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰى ۣ وَلَا تُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ○ اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِيْ بُرُوْجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۭ

(سورۂ نساء رکوع ۱۱)

આયત-૬. આપ કેહ દીજિએ કે દુનિયાકા તમત્તોઅ બહોત થોડા (ચંદ રોઝા હૈ) ઔર આખિરત હર તરહસે બેહતર હૈ ઉસ શખ્સકે લિએ જો અલ્લાહ તઆલાસે ડરતા હો ઔર તુમ પર ઝર્રા બરાબર ભી ઝુલ્મ ન કિયા જાએગા, તુમ ચાહે કહીં ભી હો, વહાં હી મૌત આકર રહેગી, અગરચે તુમ કલઈ ચૂનાકે કિલોંમેં હી ક્યોં ન હો. (ફિર જબ મૌત બહરહાલ હૈ તો ઉસકી ફિકર હર વકત રેહના ચાહિએ. (સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ - ૧૧)

(۷) وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ۚ تَبْتَغُوْنَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۡ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيْرَةٌ ۭ

(سورۂ نساء رکوع ۱۳)

આયત-૭. ઔર ઐસે શખ્સ કો જો તુમ્હારે સામને ઇતાઅત (કી અલામત) ડાલ દે (મસલન અસ્સલામુ અલૈકુમ કરે યા કલિમા પઢ઼ે) યું મત કેહ દિયા કરો કે તૂ (દિલ સે) મુસલમાન નહીં, તુમ દુનિયાવી ઝિન્દગીકા સામાન ઢૂંઢતે હો, હાલાંકે અલ્લાહ તઆલાકે પાસ બહોતસે ગનીમતકે માલ હૈં. (સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ-૧૩)

ફાયદા : યે આયતેં ઈસ પર તંબીહ હૈ કે બા'ઝ મુસલમાનોંને બા'ઝ કાફિરોંકો જો અપનેકો મુસલમાન બતાતે થે માલે ગનીમતકે શૌકમેં ક્તલ કર દિયા થા, ઈસ પર યે આયતેં નાઝિલ હુઈ કે મહેઝ દુનિયા કમબખ્તકા માલ કમાનેકે લિએ યે નાપાક હરક્ત કી ગઈ. બહોત સી અહાદીસમેં ઈન વાકિઆતકો તફસીલસે ઝિક્ર કિયા ગયા. એક હદીસમેં યેભી આયા હૈ કે એક મુસલમાનને એક કાફિર પર હમલા કિયા, ઉસને જલ્દીસે કલિમા પઢ લિયા, ઉસ મુસલમાનને ફિર ભી ઉસકો ક્તલ કર દિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) કો જબ ઈસકી ઈત્તિલા હુઈ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસ મુસલમાનસે મુતાલબા કિયા. ઉસને યે મા'ઝરત કી કે ઉસ શખ્સને મહેઝ ડરકી વઝહસે કલિમા પઢા થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તૂને ઉસકે દિલકો ચીરકે દેખ લિયા થા કે ઉસને ડરકી વઝહસે પઢા હૈ ? ઈસકે બાદ ઉસ મુસલમાનકી મૌત બહોત બુરી તરહસે હુઈ. (દુર્રે મન્સૂર)

હક તઆલા શાનુહૂને હુદૂદસે તજાવુઝકી ઈજાઝત કિસી જગહ નહીં દી, દૂસરા મઝમૂન શુરૂ હો જાએગા, ઈસલિએ ઈસકો નહીં લિખ્ખતા, લેકિન મહેઝ દુનિયવી અગરાઝકી વઝહસે કુફ્ફાર પર ઝિયાદતીકી ભી શરીઅત હરગિઝ ઈજાઝત નહીં દેતી. બહોતસી આયાત, બહોત-સી રિવાયાત ઈસ મઝમૂનમેં વારિદ હૈં. સૂરએ માઈદહકે શુરૂમેં હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ :

لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ (الاية مائدة ع ١)

'લા-યજ્રિ મન્નકુમ્ શનઆનુ કૌમિનૂ.' (અલ આયાત, માઈદહ રૂકૂઅ-૨)

'યાની કુફ્ફારે મક્કાને જો તુમકો ઉમરા-એ-હુદૈબિયાકે મૌકે પર મક્કામેં દાખિલ હોનેસે રોક દિયા ઔર બગૈર ઉમરહકે તુમકો મક્કા મુકર્રમાકે કરીબસે બેનેલ વ મુરામ વાપસ હોના પડા, ઉસકા ગુસ્સા તુમકો હુદૂદસે ન નિકલને દે, ઐસા હરગિઝ ન હો કે તુમ તઅદ્દી કરને લગો, નેકી ઔર તક્વામેં એક દૂસરેકી ઈઆનત કરો ઔર ગુનાહ ઔર ઝુલ્મમેં કિસીકી ઈઆનત ન કરો.' ઈસ સૂર-એ-શરીફાકે દૂસરે રૂકૂઅ મેં ઈર્શાદ હૈ :

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ (الاية مائدة ع ٢)

'યા-અય્યુહલ્લઝી ન-આમનૂ કૂનૂ કવ્વામીન.

(અલ આયાત, માઈદહ, રૂકૂઅ-૨)

'અય મુસલમાનો ! તુમ અલ્લાહ તઆલાકી ખુશનૂદીકે લિએ ઉસકે અહકામકી પૂરી પાબન્દી કરનેવાલે બનો ઔર (કહીં નૌબત આ જાએ તો ગવાહી ઈન્સાફકે સાથ દો. કિસી કૌમકે સાથ અદાવત તુમકો અદલ વ ઈન્સાફસે ન હટાવે.' ગરઝ બહોત-સી જગહ ઈન ઉમૂર પર તંબીહ કી ગઈ, દુનિયાકી મુહબ્બત આદમીકી

અક્લકો ભી બેકાર કર દેતી હૈ.

(૮) وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ۚ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ ۚ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ○
(سورۂ انعام رکوع ۴)

આયત નં. ૮ ઓર દુનિયવી ઝિન્દગાની કુછ ભી નહીં હૈ બજુઝ લઈબ વ લહબકે ઓર આખિરતકા ઘર મુત્તકિયોંકે લિએ બેહતર હૈ, કયા તુમ્હેં અકલ નહીં હૈ (જો ઐસી સાફ વાઝેહ બાત તુમ્હારી સમઝમેં નહીં આતી કે દુનિયાકે ઈસ લહબ વ લઈબકો આખિરતકી ઉમ્દા ઝિન્દગીસે કુછ ભી મુનાસબત નહીં હૈ.)

(સૂરએ અનૂઆમ, રૂકૂઅ - ૪)

(૯) وَذَرِ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَعِبًا وَّلَهْوًا وَّغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا (انعام ۸)

આયત નં. ૯ ઐસે લોગોંસે બિલ્કુલ કિનારાકશ (યકસૂ ઓર અલાહિદા) રહો, જિન્હોંને અપને દીનકો લહબ વ લઈબ બના રખ્ખા હૈ ઓર દુનિયવી ઝિન્દગીને ઉનકો ધોખેમેં ડાલ રખ્ખા હૈ. (સૂરએ અનૂઆમ, રૂકૂઅ - ૮)

(૧૦) وَلَقَدْ جِئْتُمُوْنَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّتَرَكْتُمْ مَّا خَوَّلْنٰكُمْ وَرَآءَ ظُهُوْرِكُمْ (سورۂ انعام رکوع ۱۱)

આયત નં. ૧૦ ઓર તુમ હમારે પાસ (મરનેકે બાદ) તન્હા-તન્હા હોકર આ ગએ, જિસ તરહ હમને તુમકો દુનિયામેં અવ્વલ મરતબા પૈદા કિયા થા (કે હર શખ્સ અલગ-અલગ પૈદા હોતા થા) ઓર જો કુછ હમને તુમકો (દુનિયામેં માલ વ મતાઅ, સાઝ વ સામાન) અતા કિયા થા, ઉસકો વહીં છોડ આએ.

(સૂરએ અનૂઆમ, રૂકૂઅ-૧૧)

ફાયદા : યાની જિસ તરહ આદમી માંકે પેટસે બગૈર માલ - મતાઅ પૈદા હોતા હૈ, ઉસી તરહ કબરકી ગોદમેં તનેતન્હા જાતા હૈ. યે સબ કુછ માલ વ મતાઅ યહાં કા યહાં હી રેહ જાએગા, બજુઝ ઉસકે, જો અલ્લાહ તઆલાકે યહાં અપની ઝિન્દગીમેં જમા કરા દિયા હો કે વો સબ જમાશુદા માલ વહાં પૂરા-કા-પૂરા મિલ જાએગા, બલ્કે સરકારી ખઝાનેસે ઉસમેં ઈઝાફા ભી મિલેગા.

(૧૧) وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا (اعراف ع ۱۶)

આયત નં. ૧૧ ઓર દુનિયાકી ઝિન્દગીને ઉનકો ધોખેમેં ડાલ રખ્ખા હૈ.

(સૂરએ આ'રાફ, રૂકૂઅ- ૧૬)

(૧૨) فَخَلَفَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَّرِثُوا الْكِتٰبَ يَاْخُذُوْنَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَيَقُوْلُوْنَ

سَيُغْفَرُ لَنَا (اعراف رکوع ۲۱)

આયત-૧૨: પસ (નેક બંદોંકે બાદ) ઐસે લોગ જાનશીન હુએ કે કિતાબકો તો ઉનસે હાસિલ કિયા (લેકિન ઐસે હરામખોર હૈં કે કિતાબકે એહકામકે બદલે મેં) ઈસ દુનિયા એ-દની કા માલ વ મતાઅ લે લેતે હૈં ઔર કેહતે હૈં કે હમારી ઝરૂર મગ્ફિરત હો જાએગી, (ક્યોંકે હમ અલ્લાહકે લાડલે હૈં.)

(સૂરએ આ'રાફ, રૂકૂઅ-૨૧)

(۱۳) وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ ۚ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ○ (اعراف رکوع ۲۱)

આયત-૧૩: ઔર આખિરતકા ઘર બેહતર હૈ મુત્તકી લોગોંકે વાસ્તે, ક્યા તુમ બિલકુલ અકલ નહીં રખતે (જો ઐસી ખુલી હુઈ સાફ બાત ભી નહીં સમઝતે.)

(સૂરએ આ'રાફ, રૂકૂઅ-૨૧)

(۱۴) وَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ
اَجْرٌ عَظِيْمٌ ○ (الانفال رکوع ۳)

આયત-૧૪: તુમ ઈસ બાતકો જાન રખ્ખો કે તુમ્હારે અમવાલ ઔર તુમ્હારી ઔલાદ એક ઈમ્તિહાનકી ચીઝ હૈ (તા'કે હમ ઈસકા ઈમ્તિહાન કરે કે કૌન શખ્સ ઉનકી મુહબ્બતકો તર્જીહ દેતા હૈ ઔર કૌન શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકી મુહબ્બતકો તર્જીહ દેતા હૈ, ઔર ઈસ બાતકો ભી જાન રખ્ખો કે જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકી મુહબ્બતકો તર્જીહ દેતા હૈ, દુનિયાકી ઝિન્દગીકો આખિરતકી ઝિન્દગીકે લિએ કારઆ'મદ બનાતા હૈ, (ઉસકે લિએ) અલ્લાહ તઆલાકે પાસ બહોત બડા અજર હૈ.

(સૂરએ અલઅન્ફાલ, રૂકૂઅ- ૩)

(۱۵) تُرِيْدُوْنَ عَرَضَ الدُّنْيَا ۖ وَاللّٰهُ يُرِيْدُ الْاٰخِرَةَ ؕ (سورۃ الانفال رکوع ۹)

આયત-૧૫: તુમ તો દુનિયાકા માલ વ અસબાબ ચાહતે હો ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ (તુમસે) આખિરતકો ચાહતે હૈ યા'ની યે કે તુમ આખિરતકી ફિકરમેં રહો, ઉસકી તૈયારીમેં હર વક્ત મશ્ગૂલ રહો. (સૂરએ અલઅન્ફાલ, રૂકૂઅ-૯)

(۱۶) اَرَضِيْتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيْلٌ ○ (توبہ رکوع ۶)

આયત-૧૬: તુમ લોગ આખિરતકી ઝિન્દગીકે મુકાબલેમેં દુનિયાકી ઝિન્દગી પર રાઝી હો ગએ, દુનિયાકી ઝિન્દગી તો આખિરતકે મુકાબલેમેં કુછ ભી નહીં હૈ.

(સૂરએ તૌબા રૂકૂઅ-૬)

(۱۷) اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ
لِقَآءَنَا وَرَضُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوْا بِهَا وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنْ اٰيٰتِنَا

غٰفِلُوْنَ ۝ اُولٰٓئِكَ مَاْوٰىهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝

(سورۂ یونس رکوع نمبر ۱)

આયત-૧૭. જિન લોગોંકો હમારે પાસ આનેકી ઉમ્મીદ નહીં હૈ ઔર વો દુનિયાવી ઝિન્દગી પર રાઝી હો ગએ ઔર ઉસ્સે ઉનકો ઇત્મીનાન હાસિલ હો ગયા ઔર જો લોગ હમારી તંબીહોંસે ગાફિલ હો ગએ હૈં, ઐસે લોગોંકા ઠિકાના ઉનકે આ'માલકી વઝહસે જહન્નમ હૈ. (સૂરએ યુનુસ, રૂકૂઅ-૧)

(۱۸) يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ
عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ مَّتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ
فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝ اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَاْكُلُ
النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَ
ظَنَّ اَهْلُهَآ اَنَّهُمْ قٰدِرُوْنَ عَلَيْهَآ اَتٰىهَآ اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا
فَجَعَلْنٰهَا حَصِيْدًا كَاَنْ لَّمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ
الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ۝ وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا اِلٰى دَارِ السَّلٰمِ وَيَهْدِيْ
مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝ (سورۂ یونس رکوع نمبر ۳)

આયત-૧૮. અય લોગો ! સુન લો, યે તુમ્હારી સરકશી તુમ્હારે લિએ વબાલ હોને વાલી હૈ. દુનિયવી ઝિન્દગીમેં (ચંદ રોઝ ઉસ્સે) નફા ઉઠા રહે હો, ફિર હમારે પાસ તુમકો આના હૈ, ફિર હમ સબ તુમ્હારા કિયા હુઆ તુમકો બતલા દેંગે. પસ દુનિયાવી ઝિન્દગીકી હાલત તો ઐસી હૈ જૈસે હમને આસમાનસે પાની બરસાયા, ફિર ઉસ પાનીસે ઝમીનકે નબાતાત (ઝમીનસે ઉગનેવાલી ચીઝેં) જિનકો આદમી ઔર જાનવર ખાતે હૈં, ખૂબ ગુંજાન હોકર નિકલે, યહાં તકકે જબ ઝમીન અપની રૌનકકા પૂરા હિસ્સા લે ચુકી ઔર ઉસકી ખૂબ ઝેબાઇશ હો ગઈ (યા'ની પૈદાવાર, સબ્ઝા વગૈરહ ખૂબ શબાબ પર હો ગયા) ઔર ઉસકે માલિકોંને સમઝ લિયા કે હમ ઇસ પૈદાવાર પર બિલકુલ કાબિઝ હો ચુકે હૈં તો એકદમ ઉસ પૈદાવાર પર હમારી તરફસે દિનમેં યા રાતમેં કોઈ હાદસા પડા (પાલા, ટિડ્ડી વગૈરહ), પસ હમને ઉસકો ઐસા સાફ કર દિયા કે ગોયા વો કલ યહાં મૌજૂદ હી ન થી (યેહી હાલત બેઐનિહી ઇસ દુનિયાકી ઝિન્દગી ઔર ઇસકી રૌનક ઔર ઝેબ વ ઝીનત કી હૈ કે વો અપને પૂરે શબાબ ઔર કામિલ ઝેબ વ ઝીનતકે બાવજૂદ દમ-કે-દમમેં ઐસે ઝાઈલ જાતી હૈ કે ગોયા થી હી નહીં.) ઇસી તરહ હમ આયાતકો સાફ-સાફ બયાન કરતે હૈં ઉન લોગોંકે (સમઝાનેકે) લિએ જો સોચતે હૈં ઔર જો સોચનેકા ઇરાદા નહીં કરતા, વો કયા સમઝે, ઔર (જબ દુનિયાકી ઔર ઉસકી ઝેબ વ ઝીનતકી યે હાલત હૈ કે નાપાયદાર ઔર ખતરેકી ચીઝ હૈ,) બસ ઇસીલિએ હક

તઆલા શાનુહૂ તુમકો દારૂલબકા (જો ઘર પાયદાર હૈ ઔર ઉસકો કોઈ ખતરા નહીં હૈ) કી તરફ બુલાતા હૈ ઔર જિસકો ચાહતા હૈ ચાહેરાસ્ત પર ચલનેકી તૌફીક અતા ફરમા દેતા હૈ. (સૂરએ યૂનુસ, રૂકૂઅ-૩)

(١٩) قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوْا ۭ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ۝ (یونس رکوع ۶)

આયત-૧૯ (પેહલેસે કુરઆન પાકકી ખૂબિયાં બયાન ફરમાને કે બાદ ઈર્શાદ હૈ) આપ કેહ દીજિએ (કે જબ કુરઆન પાક ઐસી ચીઝ હૈ,) પસ લોગોંકો ખુદાકે ઈન્આમ ઔર રહમત પર ખુશ હોના ચાહિએ. (કે ઉસને ઈતની બડી દૌલત હમકો અતા ફરમાઈ.) વો ઈસ (દુનિયાસે બદરજહા) બેહતર હૈ જિસકો યે લોગ જમા કર રહે હૈં (ઈસ લિએ કે દુનિયાકા નફા બહોત થોડા ઔર બહોત જલ્દ ઝાઈલ હો જાને વાલા હૈ) ઔર કુરઆન પાકકા નફા બહોત ઝિયાદા ઔર હમેશા રેહનેવાલા હૈ. (સૂરએ યુનુસ, રૂકૂઅ-૬)

(٢٠) مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِيْنَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيْهَا وَهُمْ فِيْهَا لَا يُبْخَسُوْنَ ۝ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ ۫ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوْا فِيْهَا وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝ (ھود رکوع ۲)

આયત-૨૦ જો શખ્સ (અપને નેક આ'માલસે) દુનિયાવી ઝિન્દગી ઔર ઉસકી રૌનક ચાહતા હૈ (જૈસે માલ વ મતાઅ યા શોહરત, નેક નામી વગૈરહ) હમ ઉન લોગોંકે આ'માલ (કા બદલા) ઉનકો દુનિયા હી મેં પૂરે તૌરસે ભુગતા દેતે હૈં ઔર ઉનકે લિએ દુનિયામેં કુછ કમી નહીં હોતી, યેહી લોગ હૈં જિનકે લિએ આખિરતમેં બજુઝ દોઝખકે ઔર કુછ નહીં હૈ ઔર ઉન્હોંને જો કુછ કિયા થા, વો આખિરતમેં સબ-કા-સબ બેકાર સાબિત હોગા. ઔર (હકીકતમેં) યે જો કુછ કર રહે હૈં સબ બાતિલ (બેકાર) હૈ. (સૂરએ હૂદ, રૂકૂઅ-૨)

(٢١) اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۭ وَفَرِحُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ۝ (رعد رکوع ۴)

આયત-૨૧ અલ્લાહ તઆલા જિસકો ચાહતા હૈ ઝિયાદા રોઝી દેતા હૈ ઔર જિસકો ચાહતા હૈ તંગી કર દેતા હૈ (રહમત ઔર ગઝબકા યે મદાર નહીં હૈ.) યે લોગ દુનિયાવી ઝિન્દગી પર ખુશ હોતે હૈં (ઔર ઉસકે ઐશ વ ઈશરત, રાહત વ આરામ પર ઈતરાતે હૈં), હાલાંકે આખિરતકે મુકાબલેમેં દુનિયાવી ઝિન્દગી એક મતાએ કલીલ હૈ (કુછ ભી નહીં હૈ, ચન્દ રોઝા ઝિન્દગીકે દિન કાટને હૈં, જિસ

તરહ ભી ગુઝર જાએ.) (સૂરએ રઅદ, રૂકૂઅ ૩)

(۲۲) لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ (حجر رکوع ٦)

આયત-૨૨. આપ અપની આંખ ઉઠાકર ભી ન દેખેં ઉસ (ઝેબ વ ઝીનત ઔર માલ વ મતાઅ, રાહત વ આરામ) કે જો હમને મુખ્તલિફ કિસ્મકે કાફિરોંકો (એહલે કિતાબ હોં યા મુશિરકીન) દે રખ્ખા હૈ બરતનેકે લિએ (કે ચન્દ રોઝકે ફવાઈદ ઈસ્સે ઉઠા લેં ઔર ફિર યે સબ કુછ ફના હો જાએગા.)
(સૂરએ હિજ્ર રૂકૂઅ ૬)

(۲۳) مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ وَمَا عِندَ اللَّهِ بَاقٍ (نحل رکوع ١٣)

આયત-૨૩. જો કુછ તુમ્હારે પાસ (દુનિયા મેં) હૈ વો (એક દિન) ખત્મ હો જાએગા. (ખ્વાહ જાતા રહે યા તુમ મર જાઓ, દોનોં હાલ મેં ખત્મ હોગા) ઔર જો અલ્લાહ તઆલાકે પાસ હૈ વો હમેશા બાકી' રેહનેવાલી ચીઝ હૈ.
(સૂરએ નહલ, રૂકૂઅ ૧૩)

(۲۴) ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ
الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ (نحل ع ١٤)

આયત-૨૪. યે (જો અઝાબ ઉપરકી આયાતમેં ઝિકર કિયા ગયા) ઈસ વજહસે હૈ કે ઉન લોગોંને દુનિયાવી ઝિન્દગીકો આખિરતકે મુકાબલેમેં મેહબૂબ રખ્ખા.
(સૂરએ નહલ, રૂકૂઅ ૧૪)

(۲۵) مَن كَانَ يُرِيدُ
الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا
مَّدْحُورًا ○ وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ
سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ○ كُلًّا نُّمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ
عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ○ انظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْآخِرَةُ
أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ○ (سورۂ بنی اسرائیل رکوع نمبر ٢)

આયત-૨૫. જો શખ્સ દુનિયાકા ઈરાદા કરતા હૈ (ઔર અપની કોશિશ ઔર આ'માલકા સમરા સિર્ફ દુનિયા હી મેં ચાહતા હૈ) હમ ઉસકો દુનિયા મેં જિતના ચાહતે હૈં ઔર જિસકો ચાહતે હૈં દેતે હૈં (ન યે ઝરૂરી હૈ કે હર શખ્સકો દે દેં, જિસકો હમારા દિલ ચાહતા હૈ દેતે હૈં ઔર જિસકો દેતે હૈં ઉસકો ભી યે ઝરૂરી નહીં કે જિતના વો માંગે સબ દે દેં, જિતના હમારા દિલ ચાહતા હૈ, દેતે હૈં) ફિર આખિરતમેં ઉસકે લિએ જહન્નમ તજ્વીઝ કર દેતે હૈં કે વો ઉસમેં બદહાલ રાંદા

હોકર જલતા રહેગા ઔર જો શખ્સ આખિરતકા ઈરાદા કરે ઔર ઉસકે લિએ જૈસી કોશિશ કરની ચાહિએ કરે, બશર્તેકે વો મો'મિન હો. ઐસે લોગોંકી કોશિશ અલ્લાહકે યહાં મકબૂલ હૈ. હર ફરીકકી (દુનિયાદાર હો યા દીનદાર) આપકે રબકી અતામેંસે હમ મદદ કરતે હૈં ઔર આપકે રબકી (યે દુનિયાવી અતા) કિસીસે ભી બન્દ નહીં કી ગઈ. આપ ખુદ હી દેખ લેં કે ઈસ દુનિયાવી અતામેં હમને એક-દૂસરે પર (ખ્વાહ વો મુસલમાન હો યા કાફિર) કૈસી ફૌકિયત દે રખ્ખી હૈ. (આપ ઈસ્સે ખુદ હી અન્દાઝ કર લેંગે કે અતા કિસી ઔર કી તરફસે હૈ કે એક શખ્સકો કોશિશસે ભી બહોત કમ મિલતા હૈ ઔર દૂસરા બગૈર કોશિશકે ભી બહોત-કુછ હાસિલ કર લેતા હૈ ઔર આખિરત (જો મખ્સૂસ હૈ ઈમાનકે સાથ ઈસ દુનિયા સે) દરજાકે એ'તબારસે બહોત બડી હૈ ઔર ફઝીલતકે એ'તબારસે ભી બઢી હુઈ હૈ.

(સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ, રૂકૂઅ-૨)

(۲۶) وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيْمًا تَذْرُوْهُ الرِّيٰحُ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ○ اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ اَمَلًا ○

આયત-૨૬. આપ ઉન લોગોંસે દુનિયવી ઝિન્દગીકી મિસાલ બયાન કીજિયે, વો ઐસી હૈ જૈસાકે હમને આસમાનસે પાની બરસાયા હો, ફિર ઉસકી વજહસે ઝમીનકે નબાતાત (પૈદાવાર) ખૂબ ગંજાન હો ગએ હોં, ફિર (ખૂબ સરસબ્ઝ વ શાદાબ હોકર એકદમ કિસી હાદસેસે ખુશ્ક હોકર, રેઝા-રેઝા હો જાએ કે ઉસકો હવા ઉડએ-ઉડાએ ફિરતી હો) બિલકુલ યેહી હાલત દુનિયાવી ઝિન્દગી, ઉસકી ઐશ વ ઈશરત ઔર માલ વ મતાઅકી હૈ કે આજ સબ-કુછ હૈ ઔર એકદમ કોઈ મુસીબત આએ તો કુછ ભી ન રહા ઔર અબ તો ઝમાના ઈસકો અપની આંખોંસે ખૂબ હી દેખ રહા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા હર ચીઝ પર પૂરી કુદરત રખતા હૈ (જબ ચાહે જિસકો ચાહે અમીર બના દે, જિસકો ચાહે લખપતીસે ફકીર બના દે, જિસકો ચાહે સાહબે ઔલાદ કરે ઔર જિસકો ચાહે બડી ઔલાદ ઔર કુંબાવાલા હોને પર દમ-કે-દમમેં અકેલા કર દે, તો યે સમઝ લો કે) માલ ઔર ઔલાદ દુનિયવી ઝિન્દગીકી સિર્ફ એક રૌનક હૈ ઔર જો નેક આ'માલ હમેશા બાકી રેહનેવાલે હૈં, વો સવાબ ઔર બદલેકે એ'તબારસે ભી (બદરજહાં) બેહતર હૈં ઔર ઉમ્મીદકે એ'તબારસે ભી બેહતર હૈં (કે ઉનકી હી ઉમ્મીદેં લગાની ચાહિયે ઔર ઉન ઉમ્મીદોંકે પૂરા હોનેકી કોશિશ કરના ચાહિએ.)

(સૂરએ કહફ, રૂકૂઅ ૬)

(۲۷) يَّتَخَافَتُوْنَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ○ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ اِذْ يَقُوْلُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيْقَةً اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ○

આયત-૨૭. (ઉપરકી આયાતમેં કયામતકે આનેકા ઔર સૂર ફૂંકે જાનેકા ઝિક્ર હૈ, ઉસ દિન યે મુજરિમ લોગ) ચુપકે-ચુપકે આપસમેં બાતેં કરતે હોંગે (ઔર એક-દૂસરેસે કેહતે હોંગે કે તુમ લોગ દુનિયા મેં) સિર્ફ દસ દિન રહે હોંગે, જિસ

બાતકો વો કહેંગે હમ ઉસકો ખૂબ જાનતે હૈં, જબકે ઉનમેંકા ઝિયાદા સાએબુર્રાય કહેગા કે નહીં તુમ તો એક હી દિન રહે તો (ઈસકો ઝિયાદા સાએબુર્રાય ઉનમેંકા ઈસ લિએ કહા કે ઈસકા કૌલ એક દિનકા બમુકાબલા દસ દિનકે ઝિયાદા કરીબ હૈ, વૈસે તો આખિરતકે દિનોંકે એ'તબારસે દુનિયાકી સારી ઝિન્દગી એક દિન ક્યા ઉસકા દસવાં હિસ્સા ભી નહીં હૈ. યે હૈ હકીકત દુનિયાકે સારે કિયામકી આખિરતકે મુકાબલે મેં).

(સૂરએ તા'હા, રૂકૂઅ ૫)

(٢٨) وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ○ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ○

આયત-૨૮. ઔર હરગિઝ આંખ ઉઠાકર ભી આપ ઉન ચીઝોંકી તરફ ન દેખે જિનસે હમને ઈન (દુનિયાદારો) કે મુખ્તલિફ ગિરોહોંકો ઉનકી આઝમાઈશકે લિએ મુતમત્તઅ કર રખ્ખા હૈ કે વો સબ કુછ મહેઝ દુનિયવી ઝિન્દગીકી રૌનક હૈ (ઔર આઝમાઈશ ઈસકી હૈ કે કૌન ઉસ માલ મતાઅ્મેં બન્દગીકા હક અદા કરતા હૈ ઔર કૌન નહીં કરતા) ઔર આપકે રબકા અતીયા (જો આખિરતમેં મિલેગા, વો ઉસ્સે બદરજહાં બેહતર ઔર પાયદાર હૈ ઔર અપને મુતાલ્લિકીનકો નમાઝકા હુકમ કરતે રહેં ઔર ખુદ ભી ઉસકે ઉપર જમે રહેં. હમ આપસે રોઝી કમવાના નહીં ચાહતે, રોઝી તો આપકો હમ દેંગે ઔર બેહતર અંજામ તો પરહેઝગારી હી કા હૈ.

(સૂરએ તા'હા રૂકૂઅ ૮)

(٢٩) اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ○ (الانبياء ركوع ١)

આયત-૨૯. લોગોંકે લિએ ઉનકે હિસાબ-(કિતાબ)કા દિન આ પહોંચા ઔર વો ગફલતમેં એ'રાજ કિએ હુએ પડે હૈં. (સૂરએ અલ્અંબિયા, રૂકૂઅ ૧)

(٣٠) حَتّٰىٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ○ لَعَلِّيٓ أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا (مؤمنون ركوع ٦)

આયત-૩૦. હત્તાકે જબ ઉનમેંસે કિસીકે સરપર મૌત આ જાતી હૈ (ઔર આખિરતકે એહવાલ ખુલને લગતે હૈં,) તો કેહતા હૈ, અય મેરે રબ ! મુઝે (મૌતસે બચાકર) દુનિયામેં ફિર ભેજ દીજિએ તા'કે જિસ (દુનિયાકો ઔર ઉસકે માલ વ મતાઅ્) કો છોડ આયા હૂં ઉસમેં (વાપસ જાકર) નેક કામ કરૂ. (હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં), ઐસા હરગિઝ નહીં હોગા (જિસકા વક્ત આ ચુકા હૈ વો ટલતા નહીં) યે (શખ્સ જો કુછ કેહ રહા હૈ વો ફુઝૂલ) એક બાત હૈ જિસકો વો કેહ

રહા હૈ. (સૂરએ મુઅ્મિનૂન, રૂકૂઅ ૬)

(٣١) قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ۝ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا
أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْئَلِ الْعَادِّينَ ۝ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنَّكُمْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ
(مؤمنون ٦)

આયત-૩૧ કિયામતકે દિન હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ઉન લોગોંકી હસરત વ અફસોસ બઢાનેકે લિએ ઈર્શાદ હોગા, (અચ્છા યે બતાઓ) કે તુમ દુનિયામેં કિતને બરસ રહે થે, વો (વહાં કે ઝમાનેકે તૂલકે લિહાઝસે) કહેંગે કે હમ તો (દુનિયા મેં) એક દિન થા ઉસસે ભી કમ રહે હોંગે (ઔર સચ તો યે હૈ કે હમેં ખ્વાબકી તરહસે યે ભી અન્દાઝા નહીં કે કિતના વકત ગુઝરા), પસ ગિનનેવાલોંસે (યાની ફરિશ્તોંસે જો હર ચીઝકા હિસાબ લિખતે થે) પૂછ લેં (કે હમ કિતના થોડા ઠેહરે થે.) ઈર્શાદ હોગા કે જબ તુમ ઈતના કમ ઠેહરે થે, તો ક્યાહી અચ્છા હોતા કે તુમ (યે બાત) જાન લેતે (કે યે દુનિયા મહેઝ ચન્દ રોઝા હૈ, બહોત હી થોડે દિન યહાં કિયામ હૈ, અચ્છા યે તો બતાઓ) ક્યા તુમ યે સમઝતે થે કે હમને તુમકો યુંહી બેકાર પૈદા કિયા, (કોઈ ગરઝ તુમ્હારે પૈદા કરનેસે નહીં થી, હાલાંકે હમને કુર્આન પાકમેં સાફ-સાફ બતા દિયા થા કે જીન્ન વ ઈન્સકી પૈદાઈશ હમને મહેઝ ઈબાદતકે લિએ કી હૈ, ક્યા તુમ્હારા યે ખ્યાલ થા કે) તુમ હમારે પાસ નહીં લૌટાએ જાઓગે ? (٣٢) وَكَمْ أَهْلَكْنَا (સૂરએ મુઅ્મિનૂન, રૂકૂઅ ૬)

مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسٰكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِّنْ
بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا ۝ (قصص ٦)

આયત-૩૨ (યે લોગ જો અપની ખુશ ઐશી પર નાઝાં હૈ, ઉનકી હિમાકત હૈ, ઉનકો ખબર નહીં કે) હમ બહોત-સી ઐસી બસ્તિયાં હલાક કર ચુકે હૈં જો અપને સામને ઐશ પર નાઝાં થે. પસ (તુમ ખુદ હી દેખ લો કે) યે ઉનકે ઘર (ખાલી પડે હુએ હૈં, જો) ઉનકે બાદ આબાદ હી નહીં હુએ મગર થોડી દેર કો. (સૂરએ કસસ, રૂકૂઅ ૬)

(٣٣) وَمَا أُوتِيتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا
وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّأَبْقٰى ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝ (قصص ٦)

આયત-૩૩ પસ જો કુછ તુમકો (દુનિયામેં ઐશ વ ઈશરત ઔર રાહત વ આરામ કા સામાન) દિયા ગયા હૈ વો મહેઝ દુનિયવી ઝિન્દગીકે બરતનેકે લિએ હૈ ઔર (ઈસી ચન્દ રોઝા ઝિન્દગી) કી ઝેબ વ ઝીનત હૈ (જો બહોત જલ્દ ઝાઈલ હો જાનેવાલી હૈ) ઔર અલ્લાહ (જલ્લ શાનુહૂ) કે યહાં જો અજર વ સવાબ હૈ વો બદરજહાં ઉસસે બેહતર હૈ ઔર હમેશા બાકી રેહનેવાલા હૈ, ક્યા તુમ ઈતની

બાત નહી સમઝતે ? (સૂરએ કસસ, રૂકૂઅ ૬)

(۳۴) أَفَمَن وَّعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَن
مَّتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ
الْمُحْضَرِينَ ۝ (سورۂ قصص ع ۷)

આયત-૩૪ કયા વો શખ્સ જિસ્સે હમને એક પસન્દીદા વાઅદા આખિરતકા કર રખ્ખા હૈ ફિર વો શખ્સ ઉસ મૌઉદ ચીઝકો પાનેવાલા ભી હૈ, ઐસે શખ્સકે બરાબર હો સકતા હૈ જિસકો હમને દુનિયવી ઝિન્દગીકા કુછ મતાઅ (મા'મૂલી ફાયદા) દે રખ્ખા હૈ, ફિર કિયામતકે દિન યે શખ્સ (અપને જુર્મોકી પાદાશમેં) ગિરફતાર કર લિયા જાએગા. (સૂરએ કસસ, રૂકૂઅ ૭)

(۳۵) قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ
الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ
عَظِيمٍ ۝ (سورۂ قصص رکوع ۸)

આયત-૩૫ જો લોગ તા'લિબે દુનિયા થે વો (તો કારુનકી ઝેબ વ ઝીનતકો દેખકર) કેહને લગે, કયા હી અચ્છા હોતા કે હમકો ભી ઐસા હી સાઝ વ સામાન મિલતા, જૈસા કે કારુનકો મિલા હૈ. વો તો બડા સાહબે નસીબ હૈ (કારુનકા મુફસ્સલ કિસ્સા ઈબ્રતનાક ઝકાત અદા ન કરને કે બયાનમેં પાંચવી ફસ્લકી આયાતકે સિલસિલેમેં નં. ૩ પર ગુઝર ચુકા હૈ. દૌલત ઔર સરવતકી કસરતકા અગર ઉસકો અલ્લાહ તઆલાકી રિઝાકા ઝરિયા ન બનાયા જાય તો યેહી હશ્ર હૈ.)
(સૂરએ કસસ, રૂકૂઅ ૮)

(۳۶) وَمَا هَٰذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَّ
لَعِبٌ ۚ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوا
يَعْلَمُونَ ۝ (عنکبوت ع ۷)

આયત-૩૬ ઔર યે દુનિયવી ઝિન્દગી બજુઝ લહ્વ વ લઈબકે કુછ ભી નહી હૈ, દરઅસલ ઝિન્દગી (જો હકીકતમેં ઝિન્દગી કેહલાનેકે લાયક હૈ) વો આખિરત હીકી ઝિન્દગી હૈ, કાશ યે લોગ ઈસ બાતકો (અચ્છી તરહ) જાન લેતે (તો ફિર આખિરતકે લિએ કૈસી કોશિશ કરતે.) (સૂરએ અનકબૂત, રૂકૂઅ ૭)

(۳۷) يَعْلَمُونَ
ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ۝ (روم ع ۱)

આયત-૩૭ યે લોગ દુનિયવી ઝિન્દગીકી સિર્ફ ઝાહિરી હાલતકો જાનતે હૈં. (ઈસીકી કોશિશ કરતે હૈં, ઈસી પર જાન દેતે હૈં) ઔર યે લોગ આખિરતસે બિલકુલ ગાફિલ હૈં, (ન વહાં કે સવાબકી તમન્ના, ન વહાં કે

અઝાબ કા ખૌફ) (સૂરએ રૂમ, રૂકૂઅ ૧)

(٣٨) يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا ۚ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ۝

આયત-૩૮. અય લોગો ! અપને રબસે ડરો ઔર ઉસ દિનસે ડરો જિસમેં ન કોઈ બાપ અપની ઔલાદકી તરફસે કોઈ મુ'તાલબા પૂરા કર સકતા હૈ, ન કોઈ ઔલાદ અપને બાપકી તરફસે ભી કોઈ ચીઝ અદા કર સકતી હૈ. બેશક અલ્લાહકા વાઅદા (જો આખિરતકે મુતઅલ્લિક હૈ) સચ્ચા હૈ, પસ તુમકો દુનિયાકી ઝિન્દગી ધોખેમેં ન ડાલે કે તુમ ઉસમે લગકર આખિરતકે દિનકો ભૂલ જાઓ ઔર ન તુમકો ધોખેબા'ઝ (શૈતાન) અલ્લાહ તઆલાસે ધોખેમેં ડાલ દે કે તુમ ઉસકે બહકાવેમેં આકર અલ્લાહ તઆલાકે અઝાબસે બેફિકર હો જાઓ (ઔર યે સમઝને) લગોકે હમેં અઝાબ ન હોગા. (સૂરએ લુકમાન, રૂકૂઅ ૪)

હઝરત સઈદ બિન ઝુબૈર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે 'તુમકો શૈતાન અલ્લાહ તઆલાકે સાથ ધોખેમેં ન ડાલે કા મતલબ' યે હૈ કે તુમ ગુનાહ કરતે રહો ઔર અલ્લાહ તઆલાસે મગ્ફિરતકી આરઝૂ કરતે રહો. (દુર્રે મન્સૂર) યા'ની હક તઆલા શાનુહૂસે મગ્ફિરત તલબ કરનેકા મુંહ જબ હૈ જબ પુખ્તા તૌર પર ગુનાહોંસે તૌબા કરો, ગુનાહ ન કરનેકા પક્કા ઈરાદા કરો, ફિર અલ્લાહ તઆલાસે ગુઝીશ્તા ગુનાહોંકી મગ્ફિરત ચાહો ઔર યે હિમાકત હૈ કે દિન ભર ગુનાહોંસે મુંહ કાલા કરતે રહો ઔર ઝુબાનસે કેહતે રહો કે યા અલ્લાહ ! તૂ મા'ફ કર, જૈસાકે ઈસી ફસ્લકે નં. ૧૮ પર મુફસ્સલ આ રહા હૈ ઔર ઈસ મઝમૂનકી આયત દૂસરી ભી આ રહી હૈ.

(٣٩) يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ۝ وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ۝ (احزاب ع ٣)

આયત-૩૯. અય નબી (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ! તુમ અપની બીવીયોંસે ભી દોટૂક સાફ-સાફ બાત કેહ દો કે અગર તુમકો દુનિયવી ઝિન્દગી ઔર ઉસકી ઝેબ વ ઝીનત ચાહિએ તો આઓ, મૈં તુમકો કુછ દુનિયવી માલ વ મતાઅ (મહર-નફકા વગૈરહ) દે દૂં ઔર તુમકો ખૂબી ઔર ખુશદિલીકે સાથ તલાક દેકર રુખ્સત કર દૂં ઔર અગર તુમ અલ્લાહ તઆલાકી રિઝા (કો ઔર ઉસકે રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે નિકાહમેં તંગી ઔર ફકર વ ફાકાકે સાથ રેહને (કો ઔર આખિરત) કે આલા દરજોં (કો ચાહતી હો તો) યે દિલનશીન કર લો કે (તુમમેંસે નેકી કરનેવાલિયોંકે લિએ અલ્લાહ તઆલાને બહોત બડા અજર વ સવાબ

તૈયાર કર રખ્ખા હૈ), જો જિતની ઝિયાદા નેકી કરેગી ઉતની હી ઝિયાદા અજર વ સવાબ પાવેગી). (સૂરએ અહઝાબ, રૂકૂઅ ૪)

(૪૦) يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ○ (فاطر ع ١)

આયત-૪૦. અય લોગો ! અચ્છી તરહ સમઝ લો, ખૂબ દિલમેં જમા લો કે બેશક અલ્લાહ તઆલાકા વાઅદા સચ્ચા હૈ, ઐસા ન હો કે યે દુનિયવી ઝિન્દગી તુમકો ધોખેમેં ડાલ દે ઔર ઐસા ન હો કે ધોખેબા'ઝ (શૈતાન) તુમકો અલ્લાહ તઆલાસે ધોખેમેં ડાલ દે કે ઉસકે ધોખેમેં આકર તુમ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે બેફિકર હો જાઓ. (સૂરએ ફાતિર, રૂકુઅ-૧)

હઝરત સઈદ બિન ઝુબૈર (રદી.) ઈસકી તફસીરમેં ફરમાતે હૈં કે દુનિયાકા ધોખેમેં ડાલના યે હૈ કે ઉસમેં મશ્ગૂલ હોકર આખિરતકી તૈયારીસે ગાફિલ હો જાઓ ઔર શૈતાનકા ધોખા યે હૈ કે ગુનાહ કરતે રહો ઔર અલ્લાહ તઆલાસે મગ્ફિરતકી તમન્ના કરતે રહો. (દુર્રે મન્સૂર)

(૪૧) يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ○ (سورة مؤمن ركوع ٥)

આયત-૪૧. ફિરઔનકે ખાનદાનકે ઉસ મો'મિન શખ્સને જિસને અપને ઈમાનકો મખ્ફી કર રખ્ખા થા, અપની બિરાદરીકો નસીહત કરતે હુએ કહા 'અય કૌમ ! યે દુનિયવી ઝિન્દગી મહેઝ ચન્દ રોઝા હૈ ઔર અસલ ઠેહરનેકી જગહ તો આખિરત હી હૈ.' (સૂરએ મો'મિન, રૂકૂઅ-૫)

(૪૨) مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ○ (سورة شورى ركوع ٣)

આયત-૪૨. જો શખ્સ આખિરતકી ખેતીકા તા'લિબ હો (યા'ની જૈસા ખેતીકે લિએ બીજ બોયા જાતા હૈ, ફિર ઉસકો પાની વગૈરહ દિયા જાતા હૈ તા'કે ફલ પૈદા હો, ઈસી તરહ વો આખિરતકી ખેતી કરના ચાહતા હૈ, ઉસકે લિએ બીજ ડાલકર ઉસકી પરવરિશ કરતા હૈ ઈમાનસે ઔર આ'માલે સાલેહાસે) હમ ઉસકે લિએ ઉસકી ખેતીમેં તરક્કી દેંગે ઔર જો દુનિયાકી ખેતીકા તા'લિબ હો (કે સારી કોશિશ ઈસી ઝિન્દગી પર ખર્ચ કર દે) તો હમ ઉસકો દુનિયા મેંસે કુછ દે દેંગે ઔર ઐસે શખ્સકા આખિરતમેં કુછ હિસ્સા નહીં હૈ. (સૂરએ શૂરા, રૂકૂઅ-૩)

(૪૩) فَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ○

الَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوْا هُمْ يَغْفِرُوْنَ ۚ وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۖ وَاَمْرُهُمْ شُوْرٰى بَيْنَهُمْ ۖ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۚ وَالَّذِيْنَ اِذَآ اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُوْنَ ○ (سورۂ شوریٰ رکوع ۴)

આયત-૪૩ પસ જો કુછ તુમકો (ઈસ દુનિયા મેં) દિયા ગયા, વો મહેઝ ચન્દરોઝા ઝિન્દગીકે બરતનેકે લિએ હૈ (બહોત જલ્દ ફના હો જાનેવાલા હૈ ઔર આખિરત મેં) જો કુછ અલ્લાહ તઆલાકે પાસ હૈ વો બદરેજહાં બેહતર ઔર પાયદાર હૈ.

૧. વો ઉન લોગોંકે લિએ હૈ જો ઈમાન લાએ ઔર અપને રબ હી પર તવક્કુલ કરતે હૈં ઔર જો કબીરા ગુનાહોંસે ઔર બેહયાઈકી બાતોંસે એહતરાઝ કરતે હૈં ઔર જબ ઉનકો ગુસ્સા આતા હૈ તો મા'ફ કર દેતે હૈં ઔર,

૨. (યે વો લોગ હૈં) જિન્હોંને અપને રબકા કેહના માના ઔર નમાઝકો કાયમ કિયા ઔર ઉનકા (હર મુહતમ્મ બિશશાન) કામ આપસકે મશ્વિરેસે હોતા હૈ ઔર,

૩. (વો લોગ હૈં કે હમને જો કુછ ઉનકો દિયા હૈ, ઉસમેંસે (ખૂબ) ખર્ચ કરતે હૈ ઔર

૪. જો ઐસે (મુન્સિફ મિઝાઝ હૈં) કે અગર ઉન પર ઝુલ્મ હો (ઔર ઉનકો બદલા લેનેકી ઝરૂરત પડે) તો બરાબરકા બદલા લેતે હૈં (યે) નહીં કે એકકે બદલે મેં દો ઔર કિસીકા બદલા કિસીસે લે લેં. (સૂરએ શૂરા, રૂકૂઅ-૪)

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે ઈન આયાત મેં બા'ઝ અહમ ઉમૂર ઔર ખુસૂસી ઔસાફકે સાથ ઈશારા કરતે હુએ ચારોં ખુલફા-એ-રાશિદીનકી તરફ તર્તીબે ખિલાફતસે નમ્બરવાર ઈશારા હૈ. (સૂરએ શૂરા, રૂકૂઅ-૪)

(۴۴) وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ○ (زخرف)

આયત-૪૪ ઔર આપકે રબકી રહમત ઉસ્સે બદરજહાં બેહતર હૈ જિસ (દુનિયા)કો યે લોગ જમા કરતે હૈં. ઉસકે બાદ દુનિયવી ઝેબ વ ઝીનતકી ચંદ અશિયાકા ઝિકર કરનેકે બાદ ઈર્શાદ હૈ :

وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِيْنَ ۚ

'વ ઈન્કુલ્લુ ઝાલિ કલ્લમ્મા મતાઉલ્હયાતિદ્દુન્યા વલ્આખિરતુ ઈન્દ રબ્બિક - લિલ્મુત્તકીન.' (સૂરએ ઝુખરુફ, રૂકૂઅ-૩)

ઉપરસે સોને-ચાંદીકી છતોં ઔર દરવાઝોં વગૈરહકે ઝિકરકે બાદ ઈર્શાદ હૈ (ઔર યે સબ-કા-સબ સિર્ફ દુનિયવી ઝિન્દગીકી ચંદ રોઝા કામરાની હૈ, દો-ચાર

દિનકી બહાર હૈ) ઔર આપકે રબકે યહાં આખિરત તો મુત્તકી લોગોંકે લિએ હૈ.
(સૂરએ ઝુખરુફ, રૂકૂઅ-૩)

(٤٥) وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ
وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ ۝ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ۝ (سورة الذّٰريٰت ع٣)

આયત-૪૫. ઔર મૈંને જીન્ન ઔર ઇન્સકો સિર્ફ ઇસી લિએ પૈદા કિયા કે વો મેરી ઇબાદત કિયા કરેં, મૈં ઉનસે રિઝક રસાની નહીં ચાહતા ઔર ન યે ચાહતા હૂં કે વો મુઝે ખિલાયા કરેં. હક તઆલા શાનુહૂ તો ખુદ હી સબકો રિઝક પહોંચાનેવાલા કવી, નિહાયત કૂવ્વતવાલા હૈ. (સૂરએ અઝઝારિયાત, રૂકૂઅ-૩)

(٤٦) اِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ
وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ ۖ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ
الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا ۖ وَفِي الْآخِرَةِ
عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ ۚ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا
مَتَاعُ الْغُرُورِ ۝ سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ ذَٰلِكَ
فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝
(سورۂ حدید رکوع نمبر۳)

આયત-૪૬. તુમ ખૂબ જાન લો કે દુનિયવી ઝિન્દગી (હરગિઝ હરગિઝ ઇસ કાબિલ નહીં કે આદમી ઉસીમેં લગ જાએ, યે તો મહેઝ લહવ વ લઇબ ઔર ઝાહિરી ઝેબ વ ઝીનત ઔર બાહમ એક-દૂસરે પર ફખર કરના હૈ ઔર અમવાલ વ ઔલાદ મેં એક-દૂસરે પર બઢહોત્તરી હૈ, ઇસકી મિસાલ ઐસી હૈ જૈસાકે મેંહ બરસાકે ઉસકી વઝહસે પૈદાવાર (ઐસી બઢી કે વો) કાશ્તકારોંકો અચ્છી મા'લૂમ હોને લગી, ફિર વો ખૈતી ખુશ્ક હો જાતી હૈ કે તૂ ઉસકો ઝર્દ દેખતા હૈ, ફિર વો ચૂરા-ચૂરા હો જાતી હૈ. (યેહી હાલત દુનિયાકી ઝેબ વ ઝીનત ઔર બહારકી હૈ કે આજ ઝોરોં પર હૈ, ફિર ઇઝમિહલાલ હૈ, ફિર ઝવાલ હૈ) ઔર આખિરતકી યે હાલત હૈ કે ઉસમેં સખ્ત અઝાબ હૈ (જિસ્સે બચનેકી ઇન્તિહાઈ કોશિશ હોના ચાહિએ) ઔર ખુદા તઆલાકી તરફ મગ્ફિરત ઔર રઝામન્દી હૈ (જિસકે હાસિલ કરનેકી કોશિશ ઉસકી શાનકે મુનાસિબ હોના ચાહિએ ઔર યે બાત ઝેહનનશીન કર લેના ચાહિયે કે) દુનિયાકી ઝિન્દગી ધોખેકા સામાન હૈ (જબ દુનિયાકી યે હાલત હૈ ઔર આખિરતકી યે કૈફિયત, તો સઆદતકી બાત યે હૈ કે) તુમ અપને પરવરદિગારકી મગ્ફિરતકી તરફ દોડો (ઔર ઉસકી શાનકે મુનાસિબ કોશિશ કરો ઔર નિહાયત એહતિમામસે દોડો) ઐસી જન્નતકી તરફ જિસકી વુસઅત આસમાન વ ઝમીનકી વુસઅતકે બરાબર હૈ, જો ઐસે લોગોંકે લિએ તૈયાર કી ગઈ હૈ જો અલ્લાહ પર ઔર ઉસકે રસૂલ (સલ્લ.) પર ઈમાન રખતે હૈં ઔર યે સબ કુછ અલ્લાહ તઆલાકી

તરફસે ફઝલ વ એહસાન હૈ, વો જિસકો ચાહતા હૈ અપને ફઝલસે નવાઝ દેતા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ બહોત ઝિયાદા ફઝલવાલે હૈં (મગર કોઈ ઉસકે ફઝલસે હિસ્સા લેના ભી ચાહે.) (સૂરએ હદીદ, રૂકૂઅ-૩)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે બચ્ચા, જબ ઉસકો કુછ ભી સમઝ શુરૂ હોતી હૈ તો વો લબ વ લઈબકી તરફ મશ્ગૂલ હોતા હૈ ઔર ઉસકે અંદર ઉસકા ઐસા જઝબા પૈદા હોતા હૈ કે જિસકે મુકાબલેમેં ઉસકો કોઈ ચીઝ અચ્છી નહીં મા'લૂમ હોતી, ફિર ઉસકે બાદ જબ વો ઝરા બડા હોતા હૈ તો ઉસમેં ઝેબ વ ઝીનત, અચ્છે કપડોંકા પેહનના, ઘોડે વગૈરહકી સવારીકા શૌક પૈદા હોતા હૈ કે જિસકે સામને લહબ વ લઈબકી લઝઝત ભી લગ્વ હો જાતી હૈ, ઉસકે બાદ ઉસમેં જવાનીકી લઝઝતોંકા ઝોર હોતા હૈ, શહવત પૂરી કરનેકે મુકાબલેમેં ઉસકી નિગાહમેં કોઈ ચીઝ નહીં રેહતી, ન માલ વ મતાઅકી વુકઅત રેહતી હૈ ન ઈઝઝત વ આબરૂકી, ઉસકે બાદ ફિર ઉસમેં બડાઈ ઔર તફાખુર ઔર રિયાસતકા જઝબા પૈદા હોતા હૈ જો પેહલે જઝબોં પર ગાલિબ આ જાતા હૈ, યે સબ દુનિયવી લઝ્ઝાત હૈં, ઉસકે બાદ ફિર અલ્લાહ તઆલાકી મા'ર્ફતકા જઝબા પૈદા હોતા હૈ, જિસકે મુકાબલેમેં હર ચીઝ લગ્વ બન જાતી હૈ, યેહી અસલ જઝબા હૈ જો સબસે ઝિયાદા કવી હૈ, પસ ઈબ્તિદાઈ ઝમાનેમેં ખેલ-કૂદકી રગ્બત હોતી હૈ ઔર બુલૂગકે શુરૂ મેં શહવતકા ઝોર હોતા હૈ, બીસ સાલકી ઉમ્રકે બાદસે રિયાસતકા જઝબા શુરૂ હોતા હૈ ઔર ચાલીસ સાલકી ઉમ્રકે કરીબસે ઉલૂમ ઔર મા'ર્ફતકા જઝબા શુરૂ હોતા હૈ, જૈસાકે બચપનમેં બચ્ચા ખેલકે મુકાબલેમેં ઔરતોંકે ઈખ્તિલાત ઔર રિયાસતકો લગ્વ સમઝતા હૈ ઉસી તરહ યે દુનિયાદાર ઉન લોગોં પર હંસતે હૈં જો અલ્લાહકી મા'ર્ફતમેં મશ્ગૂલ હોતે હૈં ઔર યે અલ્લાહવાલે સમઝતે હૈં કે યે બચ્ચે હૈં, બુલૂગકે લુત્ફ કો જાનતે હી નહીં. (અહયા)

ઈસ આયતે શરીફામેં દુનિયવી લઝ્ઝાતકે સબ અન્વાઅકો ઝિકર ફરમાકર ઈસપર તંબીહ ફરમાઈ હૈ કે યે સારી હી લઝઝતેં ધોખા હૈં ઔર કામ આનેવાલી સિર્ફ આખિરત ઔર આખિરતકી ઝિન્દગી હૈ, દુનિયાકી સારી લઝઝતેં ઉસ ખેતીકી તરહ હૈં જો લહલહા કર ખુશ્ક હો જાએ, ફિર ઉસકો હવા ઉડાકર ફના કર દે.

(٤٧) إِنَّ هٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ
وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ○ (دهر ٢)

આયત-૪૭. યે લોગ દુનિયાસે મુહબ્બત રખતે હૈં ઔર અપને આગે આનેવાલે એક ભારી દિનકો છોડ બૈઠે હૈં (યાની કિયામતકે દિનકી ન તો કોઈ ફિકર હૈ, ન ઉસકી કોઈ તૈયારી હૈ, દુનિયાકી મુહબ્બતને ઐસા અંધા કર રખ્ખા હૈ કે ઝરા ભી તો ઉસ ઈન્તિહાઈ મુસીબતકે દિનકી પરવાહ નહીં હૈ.) (સૂરએ હૂદ, રૂકૂઅ-૨)

(૪૮) فَاِذَا جَآءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى ۝ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى ۝ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيْمُ لِمَنْ يَّرٰى ۝ فَاَمَّا مَنْ طَغٰى ۝ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۝ فَاِنَّ الْجَحِيْمَ هِىَ الْمَاْوٰى ۝ وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ۝ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِىَ الْمَاْوٰى ۝ (سورة والنازعت ع ٢)

આયત-૪૮. પસ જિસ દિન વો બહોત બડા હંગામા (મુસીબતકા દિન યાની કિયામતકા દિન) આ જાએગા જિસ દિન આદમી યાદ કરેગા કે (દુનિયામેં) કિસ કામકે લિએ કોશિશ કી થી ઔર દોઝખ ઉસ દિન આંખોંકે સામને હોગી. (ઉસ દિનકા કાનૂન યે હૈ) કે જિસ શખ્સને (દુનિયામેં) સરકશીકી હોગી ઔર દુનિયવી ઝિન્દગીકો (આખિરત પર) તર્જીહ દી હોગી, ઉસકા ઠિકાના તો જહન્નમ હોગા ઔર જો શખ્સ (દુનિયામેં) અપને રબકે સામને ખડા હોનેસે ડરતા રહા હોગા ઔર નફસ કો (હરામ) ખ્વાહિશાતસે રોકા હોગા, પસ જન્નત ઉસકા ઠિકાના હોગા.

(સૂરએ વન્નાઝિઆત, રૂકૂઅ-૨)

(૪૯) قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ۝ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ۝ بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۝ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ۝ اِنَّ هٰذَا لَفِى الصُّحُفِ الْاُوْلٰى ۝ صُحُفِ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى ۝ (سورة الاعلى)

આયત-૪૯. બેશક બામુરાદ હો ગયા વો શખ્સ જો (બુરાઈયોં સે) પાક હો ઔર અપને રબકા નામ લેતા ઔર નમાઝ પઢતા રહા (મગર તુમ લોગ કુરઆન પાકકી નસીહતોં પર અમલ હી નહીં કરતે) બલ્કે તુમ તો દુનિયવી ઝિન્દગીકો (આખિરતકી ઝિન્દગી પર) તર્જીહ દેતે હો, હાલાંકે આખિરત (દુનિયાસે કહીં ઝિયાદા) બેહતર હૈ ઔર હમેશા રેહનેવાલી હૈ, યેહી મઝમૂન અગલે સહીફોંમેં હૈ, યા'ની ઈબ્રાહીમ ઔર મૂસા (અલા નબીયિના વ અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામ)કે સહીફોંમેં.

(સૂરએ : આલા)

ફાયદા : ઈન સહીફોંકે મઝામીન બહોતસે આસાર ઔર રિવાયાતમેં ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં. એક હદીસમેં હૈ, હઝરત અબૂઝર (રદી.)ને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફત કિયા કે કુલ કિતાબેં કિતની નાઝિલ હુઈ, હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, સૌ સહીફે ઔર ચાર કિતાબેં, ઉનમેંસે હઝરત શીસ (અલયહિસ્સલામ) પર પચાસ સહીફે નાઝિલ હુએ ઔર હઝરત ઈદરીસ (અલયહિસ્સલામ) પર તીસ ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) પર દસ ઔર હઝરત મૂસા (અલયહિસ્સલામ) પર તૌરાતસે કબ્લ દસ સહીફે નાઝિલ હુએ ઔર ચાર કિતાબેં, તૌરાત (હઝરત મૂસા અલૈ. પર) ઈન્જીલ (હઝરત ઈસા અલૈ. પર,) ઝબૂર (હઝરત દાઉદ અલૈ. પર) ઔર કુરઆન (સૈયદુર્ રસૂલ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ પર) નાઝિલ હુઈં. મૈંને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) કે સહીફોં મેં ક્યા

થા, હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, સબ અમસાલ (તંબીહાત) થી, (એક મઝમૂન ઉસકા યે હૈ) અય ગલબા કરકે હુકૂમત લેનેવાલે બાદશાહ ! અય મગરૂર ! મૈંને તુઝે ઈસલિએ નહીં ઉઠાયા થા કે તૂ દુનિયા કો તૌ-બ-તૌ જમા કરતા રહે, મૈંને તુઝે ઈસલિએ ઊભારા થા કે તૂ મઝલૂમકી આવાઝકો મુઝતક ન આને દે (ઉસકી દાદરસી વહીં કર દે), ઈસલિએ કે મૈં ઉસકી પુકારકો રદ્દ નહીં કરૂંગા, ચાહે વો કાફિર હી ક્યોં ન હો.

અકલવાલેકે લિએ ઝરૂરી હૈ અગર ઉસકી અકલ મગ્લૂબ નહીં હો ગઈ કે અપને ઔકાતકો તીન હિસ્સોં પર તકસીમ કર દે -

૧. એક હિસ્સે મેં અલ્લાહ તઆલાસે રાઝ વ નિયાઝ (ઉસકી ઈબાદત) કરે.

૨. એક હિસ્સા અપને ઉપર મુહાસબેમેં ખર્ચ કરે કે મૈંને કયા કિયા (કિતને ઔકાત નેકિયાં કમાનેમેં ખર્ચ કિએ, કિતની બુરાઈયાં ઔર ગુનાહ કમાનેમેં ઔર ઉન ઔકાત મેં કયા-કયા નેક કામ કિએ ઔર કયા કયા બુરે કામ કિએ, નેકિયાં કિસ દરજેકી કમાઈ ઔર ગુનાહ કિસ દરજેકે કિએ ઔર કિતને ઔકાત મહેઝ બેકાર ઝા'યા કર દિએ) ઔર,

૩. એક હિસ્સા અપની જાઈઝ ઝરૂરિયાત (ખાને-કમાને) મે ખર્ચ કરે તા'કે યે હિસ્સા ઔકાત કા પેહલે દો હિસ્સોંકે લિએ મદદગાર બને ઔર દિલજમઈકા ઔર પેહલે દોનોં કામોંકે લિએ વકતકે ફારિગ કરનેકા સબબ બને ઔર આકિલકે લિએ ઝરૂરી હૈ કે અપને ઔકાતકા મુહાફિઝ હો, અપને મશાગિલમેં મુતવજ્જહ રહે, અપની ઝુબાનકી હિફાઝત કરે. જો શખ્સ અપની બાતકી નિગહબાની કરેગા, બેકાર બાતોંમેં ગુફતગૂ કમ કરેગા ઔર આકિલકે ઝિમ્મે ઝરૂરી હૈ કે તીન બાતોંકા તા'લિબ રહે.

૧. એક અપની ગુઝર-ઔકાત યાની મઆશી ઈસ્લાહ કા.

૨. દૂસરી આખિરત કા તોશા.

૩. તીસરી જાઈઝ રાહતે (ખાના-પીના, સોના વગૈરહ) ઈન તીનોંકે અલાવા જિસ ચીઝ મેંભી વકત ઝા'યા કિયા જાએ મહેઝ બેકાર ઔર લગ્વ હૈ. જબ આદમી કોઈ બાત યા કામ શુરૂ કરે તો યે સોચ લે કે ઈન તીન મેંસે કૌન-સેમે દાખિલ હૈ.

હઝરત અબૂઝર (રદી.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! હઝરત મૂસા (અલૈ.)કે સહીફોંમેં કયા થા, ઈર્શાદ ફરમાયા કે સબ-કી-સબ ઈબરતકી બાતેં થીં (મિન્જુમલા ઉનકે યેભી થા) મૂઝે તા'જ્જુબ હૈ ઉસ શખ્સ પર જિસકો મૌતકા યકીન હો, ફિર વો કિસી બાત પર કિસ તરહ ખુશ હોતા હૈ (કે મૌત હર વકત સર પર સવાર હૈ, ન મા'લૂમ કિસ વકત આ જાએ,) મુઝે તા' જ્જુબ હૈ ઉસ શખ્સ પર જિસકો મૌતકા યકીન હૈ ફિર ઉસકો કિસી બાત પર હંસી આએ, મુઝે તા'જ્જુબ હૈ ઉસ શખ્સ પર જો દુનિયાકો ઔર ઉસકે ઈન્કિલાબાતકો દેખે (કે આજ એક શખ્સ લખપતી હૈ, કલકો ફકીર ઔર ટુકડે- ટુકડે કા મુહતાજ હૈ. આજ એક શખ્સ જેલખાનેમેં હૈ ઔર કલકો હાકિમ બન રહા હૈ) ફિર ઉસકી

કિસી બાત પર ઈત્મીનાન કરે ઔર (તા'જ્જુબ હૈ) ઉસ શખ્સ પર જો તકદીર પર યકીન રખતા હો ફિર વો કિસી બાત પર રંજ કરે ઔર (તા'જ્જુબ હૈ) ઉસ શખ્સ પર જિસકો (કિયામતકે દિન) હિસાબકા યકીન હૈ ફિર વો અમલ ન કરે (કે ઉસ દિન હર કિસ્મકા જાની-માલી મુ'તાલબા નેક આ'માલ હીસે પૂરા કિયા જાએગા ઔર અપને પાસ નેક અમલ ન હોંગે તો દૂસરેકે ગુનાહ હિસાબ પૂરા કરનેકો લેને પડેંગે.) મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) આપ પર ભી હઝરત ઈબ્રાહીમ ઔર હઝરત મૂસા (અલયહિસ્સલામ) કે સહીફોંમેંસે કુછ નાઝિલ હુઆ ? હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા, હાં યેહી આયત કદ અફ લ હ મન તઝક્કા. (અબૂ દાઊદ)

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂને સૂરએ નજમમેં હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) કી તા'રીફમેં ફરમાયા, 'વ-ઈબ્રાહીમલ્લઝી વ-ફ્ફા. ઔર વો ઈબ્રાહીમ જિન્હોંને પૂરા-પૂરા અદા કર દિયા યા' ની ઈસ્લામકે સારે સહામોંકો પૂરા કર દિયા, ઈસ્લામકે કુલ તીસ સહામ હૈં, જિનમેંસે દસ તો સૂરએ બરઅતમેં ઝિકર કિએ ગએ. ઈન આયાત મેં **ઈન્નલ્લાહશ્તરા મિનલ્મુઅ્મિનીન** (તૌબા રૂકૂઅ ૧૪) ઔર દસ સૂરએ અહઝાબમેં ઈન આયાતમેં **ઈન્નલ્મુસલિમીન-વલ્મુસલિમાત.** (રૂકૂઅ-૫) ઔર છઃ **કદ્ અફ્લહલ્મુઅ્મિનૂન** કી શુરૂ કી આયાતમેં ઔર ચાર **સ-અ-લ-સાઈલુન** મેં **વલ્લ-ઝી ન-યુસદ્દિકૂન બિયૌમિદ્દિન** (સૂરએ મઆરિઝ, રૂકૂઅ-૧) યે સબ તીસ હુએ, જો ઈનમેંસે કિસી એક ચીઝકે સાથ ભી અલ્લાહ તઆલાકે યહાં જાએગા વો ઈસ્લામકે એક સહામકે સાથ જાએગા. (દુર્રે મન્સૂર)

(૫૦) بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

أَلْهٰكُمُ التَّكَاثُرُ ۝ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۝ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۝ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۝ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُوْنَ عِلْمَ الْيَقِيْنِ ۝ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيْمَ ۝ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِيْنِ ۝ ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيْمِ ۝

આયત-૫૦. **બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ.**

તર્જુમા : (દુનિયવી સામાન પર) તફાખુરને તુમકો (આખિરતે સે) ગાફિલ કર રખ્ખા હૈ હત્તાકે તુમ (મરકર) કબરસ્તાનમેં પહોંચ જાતે હો. હરગિઝ (યે ચીઝેં કાબિલે ફખર ઔર તવજ્જોહ) નહી હૈ. તુમકો બહોત જલ્દ (કબરમેં જાતે હી) માલૂમ હો જાએગા. (કે દુનિયા ક્યા થી ઔર આખિરત ક્યા હૈ.) ફિર તુમકો દૂસરી મર્તબા મુતનબ્બહ કિયા જાતા હૈ કે હરગિઝ (યે ચીઝેં કાબિલે ફખર વ ઈલ્તિફાત) નહી, તુમકો બહોત જલ્દ (કબરોંસે નિકલતે હી હશ્ર મેં) મા'લૂમ હો જાએગા ઔર તુમકો

તીસરી દફા મુતનબ્બહ કિયા જાતા હૈ કે હરગિઝ યે ચીઝેં કાબિલે ફખર વ ઈલ્તિફાત) નહીં. અગર તુમ યકીની તૌરપર (કુરઆન વ હદીસસે એક બાતકો) જાન લેતે (કે યે ચીઝેં કાબિલે તફાખુર નહીં હૈં જૈસાકે તુમકો મરનેકે બાદ ઈસકા યકીન હુઆ તો કભી ભી ઈનમેં મશગૂલ ન હોતે) વલ્લાહ ! તુમ જહન્નમકો ઝરૂર દેખોગે (વો કોઈ ફરઝી ચીઝ નહીં હૈ, દોબારા તુમસે તા'કીદ સે) ફિર (કહા જાતા હૈ કે) વલ્લાહ! તુમ ઉસકો ઐસા દેખોગે જો ખુદ યકીન હૈ (યા'ની ઉસકા દેખના બિલ્કુલ યકીની ઔર કતઈ હૈ), ફિર ઉસ દિન તુમસે સારી નેઅમતોંકી પૂછ હોગી (કે અલ્લાહકી નેઅમતોંકા કયા હક અદા કિયા.)

ફાયદા : ઈન નેઅમતોંકે સવાલકે મુતઅલ્લિક બહોત-સી તફાસીલ બહોત સી અહાદીસ મેં આઈ હૈ ઔર જિતની તફાસીલ આઈ હૈ વો સબ હી મિસાલકે તૌર પર હૈ. હક તઆલા શાનુહૂકી નેઅમતોંકા, જો હર વક્ત હર આન, હર આદમી પર બારિશકી તરહસે બરસતી રેહતી હૈં, કૌન એહાતા યા શુમાર કર સકતા હૈ. હક તઆલા શાનુહૂ કા પાક ઈર્શાદ બિલ્કુલ હક હૈ.

وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا (ابراهيم ع٥) (سورۂ نحل ركوع ٢)

'વ-ઈન્તઉદ્દૂ નિઅ્મતલ્લાહિ લા તુહ્સૂહા.'

(સૂરએ ઈબ્રાહીમ, રૂકૂઅ-૫, સૂરએ : નહલ, રૂકૂઅ-૨)

'અગર તુમ અલ્લાહ તઆલાકી નેઅમતોંકો ગિનને લગો તો શુમાર ભી નહીં કર સકતે.'

એક હદીસ મેં હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.)ને યે સૂરત તિલાવત ફરમાઈ ઔર જબ યે પઢા :

ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيْمِ

સુમ્મ લતુસ્અલુન્ન યૌ મઈ ઝિન્ અનિન્નઈમ્.

'ફિર ઉસ દિન નેઅમતોંસે સવાલ કિએ જાઓગે' તો ઈર્શાદ ફરમાયા કે તુમ્હારે રબકે સામને તુમસે ઠંડે પાનીકા સવાલ કિયા જાએગા, મકાનોંકે સાએકા સવાલ કિયા જાએગા (કે હમને ધૂપ ઔર બારિશસે બચનેકે લિએ સા'યા અતા કિયા થા ?) પેટભરાઈ ખાનેસે સવાલ કિયા જાએગા. આઝાકે સહી સાલિમ હોનેસે સવાલ કિયા જાએગા. (કે હમને હાથ-પાંવ, આંખ-નાક-કાન વગૈરહ સહી સાલિમ અતા કિએ થે, ઉનકા કયા હક અદા કિયા,) મીઠી નીંદસે સવાલ કિયા જાએગા હત્તાકે અગર તુમને કિસી ઔરતસે મંગની ચાહી ઔર કિસી ઔર શખ્સને ભી ઉસ ઔરતસે મંગની ચાહી. અલ્લાહ તઆલાને તુમસે ઉસકા નિકાહ કરા દિયા તો ઉસ્સે ભી સવાલ હોગા કે યે હક તઆલા શાનુહૂકા તુમ પર એહસાન થા કે બેટીવાલોંકે દિલમેં હક તઆલા શાનુહૂને યે બાત ડાલીકે વો તુમસે ઉસકા નિકાહ કર દે, દૂસરેસે

ન કરેં. ઔર ઈન ચીઝોંકો જો ઈસ હદીસ શરીફમેં ઝિકર કી ગઈ, ઔર કરનેસે આદમી અંદાઝા કર સકતા હૈ કે ઉસપર હર વકત અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે કિસ કદર એહસાનાત હૈં ઔર ઈન ચીઝોંમેં ગરીબ-અમીર સબ હી શરીક હૈં. કૌન શખ્સ ગરીબસે ગરીબ ફકીરસે ફકીર ઐસા હૈ કે જિસપર હર વકત અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે બેઈન્તિહા ઈન્આમાત ન બરસતે હોં. એક સેહત ઔર અઅઝાકી તંદુરુસ્તી હી ઐસી ચીઝ હૈ ઔર ઈસ્સે બળ્હકર હર વકત સાંસકા આતે રેહના હી એક ઐસી નેઅમત હૈ જો હર વકત હર ઝિંદાકો મયસ્સર હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જબ યે સૂરહઃ નાઝિલ હુઈ તો બા'ઝ સહાબા (રદી.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! કૌન-સી નેઅમતોંમેં હમ હૈં, જૌકી રોટી, વો ભી આધી ભૂખ મિલતી હૈ, પેટ ભરકર નહીં મિલતી ? તો અલ્લાહ તઆલાને વહી ભેજી કે આપ ઉનસે ફરમાયેં, ક્યા તુમ જૂતા નહીં પેહનતે, ઠંડા પાની નહીં પીતે ? યેભી તો અલ્લાહ તઆલાકી નેઅમતોં મેંસે હૈં.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે કિયામતકે દિન સબસે પેહલે જિન નેઅમતોંકા સવાલ હોગા, વો બદનકી સેહત ઔર ઠંડા પાની હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે જિન નેઅમતોંકા સવાલ હોગા, વો રોટીકા ટુકડા હૈ. જિસકો ખાએ ઔર વો પાની હૈ જિસ્સે પ્યાસ બુઝાએ ઔર વો કપડેકા ટુકડા હૈ જિસ્સે બદન છુપાએ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે એક મર્તબા સખ્ત ધૂપમેં દોપહરકે વકત હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) મસ્જિદે નબવીમેં તશરીફ લે ગએ, હઝરત ઉમર (રદી.) કો ખબર હુઈ, વો ભી અપને ઘરસે તશરીફ લાએ ઔર હઝરત અબૂબકર (રદી.)સે પૂછા કે ઈસ વકત કૈસે આના હુઆ ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે ભૂખકી શિદ્દતને મજબૂર કિયા. હઝરત ઉમર (રદી.)ને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ. ઈસી બેચૈનીને મુઝે ભી મજબૂર કિયા. યે દોનોં ઈસી હાલ મેં થે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) અપને દૌલતકદેસે તશરીફ લાએ ઔર ઉનસે દર્યાફ્ત કિયા કે તુમ ઈસ વકત કહાં આએ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! ભૂખકી શિદ્દતને મજબૂર કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે ઈસી મજબૂરીસે મૈંભી આયા હૂં. યે તીનોં ઉઠકર હઝરત અબૂ અય્યૂબ (રદી.) અન્સારીકે મકાન પર તશરીફ લે ગએ, વો ખુદ તો મૌજૂદ નહીં થે, ઉનકી એહલિયાને બહોત ખુશીકા ઈઝહાર કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને દર્યાફ્ત કિયા કે અબૂ અય્યૂબ (રદી.) કહાં હૈ ? બીવીને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! અભી આતે હૈં. ઈતને મેં અબૂ અય્યૂબ (રદી.) આ ગએ ઔર જલ્દીસે ખજૂરકા એક ખુશા તોડકર લાએ. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, સારા ખુશા ક્યોં તોડ લિયા, ઈસમેંસે પકી-પકી ક્યોં ન છાંટ લી ! ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, હઝરત (સલ્લ.) ! ઈસ ખ્યાલસે તોડ લિયા કે પક્કી ઔર અધકચરી ઔર ખુશ્ક વ તર હર કિસ્મકી સામને હો જાએં, જિસકી રગ્બત હો. ઈન હઝરાતને હર કિસ્મકી ખજૂરેં

ઉસ ખૂશે મેંસે તનાવુલ ફરમાઈ. ઈતની દેરમેં હઝરત અબૂ અય્યૂબ (રદી.)ને એક બકરીકા બચ્ચા ઝિબ્હ કરકે જલ્દીસે કુછ હિસ્સા આગ પર ભૂના, કુછ હાંડીમેં પકાયા ઔર ઈન હઝરાતકે સામને લાકર રખ્ખા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને જરા-સા ગોશ્ત એક રોટીમેં લપેટકર અબૂ અય્યૂબ (રદી.)કો દિયા કે યે ફાતિમા (રદી.)કો દે આઓ. ઉસને ભી કઈ દિનસે ઐસી કોઈ ચીઝ નહીં ખાઈ. વો જલ્દીસે લે આએ. ઈન હઝરાતને ગોશ્ત-રોટી ખાયા, ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, (અલ્લાહકી ઈતની નેઅમતે ખાઈ) ગોશ્ત ઔર રોટી, કચ્ચી ખજૂરેં, પક્કી ખજૂરેં, યેહી ફરમાતે હુએ હુઝૂર (સલ્લ.)કી આંખોમેં આંસૂ ભર આએ ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે યેહી વો નેઅમતે હૈં જિનસે કિયામતમેં સવાલ હોગા. સહાબા (રદી.) કો યે સુનકર બડા શાક હુઆ (કે ઐસી સખ્ત ભૂખકી હાલતમેં યે ચીઝેં ભી બાઝપુર્સકે કાબિલ હૈં ?) હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, બેશક હૈં ઔર ઈસકી તલાફી યે હૈ કે જબ શુરૂ કરો તો બિસ્મિલ્લાહકે સાથ શુરુ કરો ઔર જબ ખત્મ કરો, યે દુઆ પઢ્હો -

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ هُوَ اَشْبَعَنَا وَاَنْعَمَ عَلَیْنَا وَاَفْضَلَ.

'અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિલ્લઝી હુ વ-અશ્બઅના વ-અન્અ-મ-અલૈના વ-અફ્ ઝ-લ.'

તમામ તા'રીફ સિર્ફ અલ્લાહ હી કે લિએ હૈં કે ઉસીને હમકો (મહેઝ અપને ફઝલસે) પેટ ભરકર અતા કિયા ઔર હમ પર ઈન્આમ ફરમાયા ઔર બહોત ઝિયાદા અતા કિયા. (દુર્રે મન્સુર)

ઈસ મઝમૂનકી બહોત સી રિવાયાત કુતુબે અહાદીસમેં મૌજૂદ હૈં, ઉનકા ઝિકર ઈસ વક્ત મકસૂદ નહીં હૈ, ઈસ જગહ તો સિર્ફ યે દિખાના મકસૂદ થા કે દુનિયાકી નાપાયદારીકો, ઉસકે નાકાબિલે ઈલ્તિફાત હોનેકો આખિરતકે મુકાબલેમેં ઉસકે બિલકુલ હેચ હોને કો, ઉસમેં ઈશ્તગાલકે બાઈસ ખસારા હોને ઔર અન્જામેકાર અઝાબ તક પહોંચ જાનેકો કિસ કસરતસે હક તઆલા શાનુહૂને કલામુલ્લાહ શરીફમેં ફરમાયા ઔર બાર-બાર ઈસ પર તંબીહ ફરમાઈ, જિસમેંસે નમૂનેકે તૌર પર સિર્ફ પચાસ આયતોંકા ઝિકર ઈસ જગહ કિયા ગયા. ઈનકે અલાવા ઔર ભી બકસરત આયાતમેં ઈસ મઝમૂન પર તંબીહ ફરમાઈ હૈ. કિસ કદર સખ્ત હૈરત ઔર ગૈરતકી બાત હૈ કે જિતની ઝિયાદા હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ઈસ પર તંબીહ હૈ ઉતની હી ઝિયાદા હમારી તરફસે ઈસમેં ગફલત બરતી જા રહી હૈ. ઈસકે બાદ ઉસ પાક બારગાહમેં હાઝિરીકા કયા મુંહ રેહ જાતા હૈ.

فَاِلَی اللّٰهِ الْمُشْتَکٰی وَهُوَ الْمُسْتَعَانُ

(ફ ઈ લલ્લાહિલ્મુશ્તકા વ હુવલ્મુસ્તઆનુ) (સુરએ બકરહ રૂકૂઅ ૧૯)

(١) وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَ
نَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرٰتِ وَ
بَشِّرِ الصّٰبِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ
قَالُوا إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رٰجِعُونَ أُولٰئِكَ
عَلَيْهِمْ صَلَوٰتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ
وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

આયત-૧. ઔર હમ તુમ્હારા ઈમ્તિહાન કરેંગે કિસી કદર ખૌફસે (જો મુખાલિફીનકી તરફસે યા હવાદિસસે પેશ આએ) ઔર (કિસી કદર) ફકર વ ફાકાસે ઔર (કિસી કદર) માલ ઔર જાન ઔર ફલોંકી કમીસે (પસ તુમ લોગ ઈસ કિસ્મકી જો ચીઝેં પેશ આવેં ઉન પર સબર કરના) ઔર આપ ઉન સબર કરનેવાલોંકો બશારત સુના દીજિએ, (જિનકી યે આદત હૈ) કે જબ ઉનપર કોઈ મુસીબત પડતી હૈ તો વો **ઈન્ના-લિલ્લાહિ વ-ઈન્ના-ઈલૈહિ રાજિઊન.** પઢતે હૈં, યેહી લોગ હૈં, જિનપર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી ખાસ-ખાસ રેહમતેં હૈં ઔર રેહમતે આમા ભી હૈ ઔર યેહી લોગ હિદાયત યાફતા હૈં.

ફાયદા : મુસીબતકે વકત ઈન્ના લિલ્લાહિકા ઝુબાનસે પઢના ભી મુફીદ ઔર બાઈસે અજર હૈ ઔર દિલસે ઈસકે મા'ની સમઝકર પઢના ઔર ભી ઝિયાદા મોઅસ્સિર ઔર બાઈસે અજર ઔર બાઈસે તમાનિયત હૈ. ઈસકા તર્જુમા યે હૈ કે હમ સબ-કે-સબ (મય અપની જાનોંકે ઔર માલોંકે) અલ્લાહ તઆલા હીકી મિલ્ક હૈં (ઔર માલિકકો અપની મિલ્કમેં હર તરહ તસર્રૂફકા હક હૈ. વો જિસ તરહ ચાહે તસર્રૂફ કરે) ઔર હમ સબ અલ્લાહ તઆલા હીકી તરફ લૌટકર જાનેવાલે હૈં યા'ની મરનેકે બાદ સબકો વહીં જાના હૈ, યહાં કે નુકસાનાત ઔર તકાલીફકા બદલા ઔર સવાબ બહોત ઝિયાદા વહાં મિલેગા, જૈસાકે દુનિયામેં કિસી શખ્સકા કુછ નુકસાન હો જાએ ઔર ઉસકો કામિલે યકીન હો કે ઈસ નુકસાનકે બદલે મેં ઉસ્સે બહોત ઝિયાદા બહોત જલ્દ મિલ જાએગા તો ઉસકો અપને નુકસાનકા ઝરા-સા ભી રંજ નહીં હોતા. ઈસી તરહ અગર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે યહાં ઝિયાદા-સે-ઝિયાદા બદલા મિલનેકા યકીન હો જાએ તો ફિર ઝરા સી કુલ્ફત ન રહે, લેકિન હમ લોગોં મેં ચૂં કે ઈમાન ઔર યકીનકી કમી હૈ ઈસ વઝહસે ઝરા-સી મશક્કત, જરા-સી તક્લીફ, ઝરા-સા નુકસાન ભી હમારે લિએ મુસીબતેં અઝમા બન જાતા હૈ. હક તઆલા શાનુહૂને અપને પાક કલામમેં ઈસકી તરફ ભી મુજમલન્ ઔર મુફસ્સલન્ બહોત જગહ તંબીહ ફરમાઈ હૈ કે યે દુનિયા સખ્ત ઈબ્તિલા ઔર ઈમ્તિહાનકી જગહ હૈ ઔર કઈ-કઈ મઝમૂનોંમેં ઈમ્તિહાન હોતા હૈ, કભી માલકી ઈફરાતસે કે ઉસકો કિસ તરહ કમાયા ઔર કિસ તરહ ખર્ચ કિયા જા રહા હૈ ઔર કભી ફકર વ ફાકાસે કે ઈસકા કિસ તરહ ઈસ્તકબાલ કિયા જા રહા હૈ, જઝાઅ્ ફઝાઅ્સે યા સબર વ સલાત સે. ઈસીલિએ બાર-બાર સબર વ સલાત ઔર અલ્લાહકી

તરફ રૂજૂઅકી તર્ગીબેં દી જાતી હૈં ઔર ઈસપર તંબીહ કી જાતી હૈ કે તુમ આજકલ ઝેરે ઈમ્તિહાન હો, ઐસા ન હો કે ઈસ ઈમ્તિહાનમેં ફૈલ હો જાઓ. નમૂને કે તૌરપર ચંદ આયાતકી તરફ ઈશારા કરતા હૂં.

وَاسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ (بقرہ ع ۵)

આયત-૧. ઔર મદદ હાસિલ કરો સબરકે સાથ ઔર નમાઝકે સાથ.
(સૂરએ : બકરઃ, રૂકૂઅ-૫)

હઝરત કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે યે દોનોં ચીઝેં અલ્લાહકી તરફસે મદદ હૈં, ઈનસે મદદ લો. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.)કે સાથ સવારી પર સવાર થા, હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, લડકે ! મૈં ચન્દ બાતેં બતાતા હૂં, તુઝે હક તઆલા શાનુહૂ ઈનસે નફા દેંગે, મૈંને અર્ઝ કિયા, ઝરૂર બતાએં. ઈર્શાદ ફરમાયા કે અલ્લાહકી હિફાઝત કર, (યા'ની ઉસકે હુકૂક અદા કર.) અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તેરી હિફાઝત ફરમાયેંગે. અલ્લાહ તઆલા (કે હુકૂક)કી હિફાઝત કર, તૂ ઉસકો (હર વકત અપની મદદકે લિએ) સામને પાએગા, સરવતકી હાલતમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ કો પેહચાન લે (યા'ની યાદ કર લે,) વો તુઝે મુસીબતકે ઔકાતમેં પેહચાનેગા (મદદ કરેગા) ઔર યે અચ્છી તરહ જાન લે કે જો કુછ ભી મુસીબત તુઝે પહોંચી હૈ, વો હરગિઝ તુઝસે ચૂકને વાલી ન થી, ઔર જો નહીં પહોંચી, વો કભી ભી પહોંચને વાલી ન થી, અગર સારી મખ્લૂક સબ-કી-સબ મિલકર ઈસકી કોશિશ કરેં કે વો તુઝે કુછ દેં ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઉસકા ઈરાદા ન કરેં તો વો સબ-કે-સબ હરગિઝ ઈસ પર કાદિર નહીં હો સકતે કે તુઝે કુછ દે દેં ઔર અગર વો સબ-કે-સબ મિલકર તુઝસે કિસી મુસીબતકો હટાના ચાહેં ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ન ચાહે તો વો કભી ભી ઈસ મુસીબતકો નહીં હટા સકતે. તકદીરકા કલમ હર ઉસ ચીઝકો લિખ્ખ ચૂકા હૈ જો કિયામત તક હોને વાલી હૈ. જબ તૂ કુછ માંગે તો સિર્ફ અલ્લાહ હીસે માંગ ઔર જબ મદદ ચાહે તો સિર્ફ અલ્લાહ હીસે મદદ ચાહે ઔર જબ ભરોસા કરે તો સિર્ફ અલ્લાહ હી પર ભરોસા કર, ઈમાન વ યકીનમેં શુકરકે સાથ અલ્લાહ તઆલાકે લિએ અમલ કર ઔર ખૂબ જાન લે કે નાગવાર ચીઝોં પર સબર બહોત બેહતર ચીઝ હૈ ઔર અલ્લાહકી મદદ સબરકે સાથ હૈ ઔર મુસીબતકે સાથ રાહત હૈ ઔર તંગદસ્તીકે સાથ ફરાખદસ્તી હૈ, યાની જબ કોઈ તકલીફ પહોંચે તો સમઝ લો કે અબ કોઈ રાહત ભી મિલને વાલી હૈ ઔર જબ તંગી હો તો સમઝ લો કે અબ ફરાખી ભી હોને વાલી હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ ભૂખા યા મુહતાજ હો ઔર અપની હાજતકો લોગોંસે છુપાએં, તો અલ્લાહ તઆલાકે ઝિમ્મે હૈ કે ઉસકો એક સાલકી રોઝી હલાલ તરીકેસે અતા ફરમાએંગે.

હઝરત હુઝૈફા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.)કો જબ ભી કોઈ અહમ ચીઝ પેશ આતી તો નમાઝકી તરફ મુતવજ્જહ હો જાતે. હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે પેહલે અંબિયા (અલૈ.) કો જબ ભી કોઈ મુશ્કિલ પેશ આતી તો વો નમાઝમેં મશ્ગૂલ હોતે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) એક મર્તબા સફરમેં જા રહે થે, રાસ્તેમેં અપને બેટેકે ઈન્તિકાલકી ખબર સુની, સવારીસે ઉતરે ઔર દો રક્અત નમાઝ પઢી ઔર **ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલૈહિ રાજિઊન.** પઢા ઔર ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલાને હમેં યેહી હુકમ દિયા હૈ. ફિર યે આયત **'વસ્તઈનૂ બિસબ્રિ વ સ્સલાતિ'** પઢી. હઝરત ઉબાદા (રદી.)કે જબ ઈન્તિકાલકા વકત કરીબ હુઆ તો ફરમાયા કે મૈં તુમમેંસે હર શખ્સકો ઈસ્સે રોકતા હૂં કે કોઈ મુઝે રોએ ઔર જબ મેરી જાન નિકલ જાએ તો હર શખ્સ બહોત અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે ઔર મસ્જિદમેં જાકર દો રક્અત નમાઝ પઢેં, ફિર મેરે લિએ ઔર અપને લિએ દુઆ-એ-મગ્ફિરત કરે ઔર ફિર જલ્દી હી મુઝે દફન કર દેના. (દુર્રે મન્સુર)

(٢) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ (بقرہ ع ١٩)

આયત-૨. અય ઈમાન વાલો (મુસીબતોંમેં) સબર ઔર નમાઝકે સાથ મદદ હાસિલ કરો.[૨] (સૂરએ : બકર, રૂકૂઅ ૧૯)

(٣) وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ (بقرہ ع ٢٢)

આયત-૩. ઔર સબર કરને વાલે તંગદસ્તીમેં ઔર બીમારીમેં ઔર ખૌફ વ કિતાલકે વકત. (સૂરએ : બકર :, રૂકૂઅ -૨૨)

યે આયતે શરીફા પેહલી ફસ્લકે નં.૧ પર પૂરી ગુઝર ચુકી.

(٤) وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ (بقرہ ع ٢٣)

આયત-૪. ઔર અલ્લાહ તઆલા સબર કરને વાલોંકે સાથ હૈ. (સૂરએ : બકરઃ, રૂકૂઅ-૨૩)

ઈસ મઝમૂનકી આયત કુરઆન પાકમેં બહોત જગહ નાઝિલ હુઈ. બાર-બાર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ યે મુઝદા ઔર તસલ્લી ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ તઆલા સબર કરનેવાલોંકે સાથ હૈ. - (સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૨)

(٥) الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ (آل عمران ع ٢)

આયત-૫. યે આયતે શરીફા ઈસી ફસ્લકે નં.૧ પર પૂરી ગુઝર ચુકી.

(٦) وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا (آل عمران ع ١٢)

આયત-૫. અગર તુમ સબર કરો ઔર અલ્લાહસે ડરતે રહો તો ઉન (કાફિરોં)કા કોઈ મકર તુમકો ઝરા-સા ભી નુકસાન નહીં પહોંચા સકતા.

(સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૧૩)

(૬) أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ جَاهَدُوْا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصّٰبِرِيْنَ (آل عمران ۱۴۲)

આયત-૬. કયા તુમ યે ગુમાન કરતે હો કે જન્નતમેં દાખિલ હો જાઓગે હાલાંકે અલ્લાહ તઆલાને અભી તક નહીં જાના (યા'ની અભીતક ઈમ્તિહાન નહીં લિયા) ઉન લોગોંકા, જિન્હોંને તુમમેંસે જિહાદ કિયા ઔર નહીં જાના (ઔર જાંચા) સબર કરને વાલોંકો (ઔર યે બાત યાદ રખના ચાહિએ કે દીનકે લિએ હર કોશિશ જિહાદમેં દાખિલ હૈ.)

(સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૧૪)

(૮) وَإِنْ تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا فَإِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُوْرِ (آل عمران ۱۸۶)

આયત-૮. અગર તુમ સબર કરો ઔર પરહેઝગાર બને રહો તો (બેહતર હૈ, કયોંકે સબર ઔર તકવા તા'કીદી અહકામ મેંસે હૈ.

(સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૧૯)

(૯) وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوْا عَلٰى مَا كُذِّبُوْا وَأُوْذُوْا حَتّٰى أَتٰهُمْ نَصْرُنَا (انعام ۳۴)

આયત-૯. બહોતસે રસૂલ જો આપસે પેહલે હુએ હૈં ઉનકી ભી (બેઈમાનોંકી તરફ સે) તકઝીબ કી ગઈ (ઔર ઉનકો સખ્ત તકલીફે પહોંચાઈ ગઈ) પસ ઉન્હોંને ઉસપર સબર હી કિયા જો ઉનકી તકઝીબ કી ગઈ ઔર ઉનકો તકલીફે પહોંચાઈ ગઈ, યહાં તક કે હમારી મદદ ઉનકો પહોંચી (ઈસી તરહ આપ ભી ઉનકી તકલીફોં પર સબર કરતે રહેં.)

(સૂરએ : અન્આમ, રૂકૂઅ- ૪)

(૧૦) قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِيْنُوْا
بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوْا ۚ إِنَّ الْأَرْضَ لِلّٰهِ يُوْرِثُهَا مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ
قَالُوْا أُوْذِيْنَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ۚ قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ أَنْ يُّهْلِكَ
عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ○ (اعراف ۱۲۹)

આયત-૧૦. હઝરત મૂસા (અલૈ)ને અપની કૌમસે કહા કે અલ્લાહસે મદદ ચાહતે રહો ઔર સબર કરતે રહો, ઝમીન અલ્લાહ તઆલાકી હૈ, જિસકો ચાહતા હૈ અપને બંદોંમેંસે ઉસકા વારિસ (ઔર હાકિમ) બના દેતા હૈ, (ચુનાંચે ઈસ વકત ફિરઔનકો દે રખ્ખી હૈ) ઔર આખિર કામિયાબી ઉન્હીંકી હોતી હૈ જો અલ્લાહ તઆલાસે ડરનેવાલે હોતે હૈં. (અગર તુમ સબર ઔર તકવા ઈખ્તયાર કરોગે તો અંજામકાર તુમ્હારી હો જાએગી.) હઝરત મૂસા (અલૈ.)કી કૌમને કહા કે હમ તો હમેશા મુસીબત હી મેં રહે, આપકે તશરીફ લાનેસે પેહલે ભી (હમ પર મુસીબતેં

ડાલી જાતી થી ઔર હમારી ઔલાદકો કત્લ કિયા જાતા થા) ઔર આપકે તશરીફ લાને કે બાદ ભી (તરહ- તરહકી મુસીબતેં હમપર ડાલી જા રહી હૈં) હઝરત મૂસા (અલૈ.)ને કહા, બહોત જલ્દ હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારે દુશ્મનકો હલાક કર દેંગે ઔર બજાય ઉનકે તુમકો ઈસ ઝમીનકા માલિક બના દેંગે, ફિર તુમ્હેં દેખોગે કે તુમ કૈસે અમલ કરતે હો (શુક્ર ઔર ઈતાઅત કરતે હો યા નાકદરી ઔર માસિયત કરતે હો, ફિર જૈસા તુમ્હારા અમલ હોગા, વૈસા તુમ્હારે સાથ બરતાવ હોગા.)

(સૂરએ : આ'રાફ, રૂકૂઅ-૧૫)

(۱۱) اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰی مِنَ الْمُؤْمِنِیْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

આયત-૧૧. બિલા શુબ્હા અલ્લાહ તઅલાને મુસલમાનોંસે ઉનકી જાનોં ઔર ઉનકે માલોંકો ઈસ બાતકે ઈવઝ ખરીદ લિયા કે ઉનકો જન્નત મિલેગી.

(સૂરએ : તૌબા, રૂકૂઅ-૧૪)

ફાયદા : જબ મુસલમાનોંકા જાન વ માલ સબ અલ્લાહ તઆલાકે હાથ ફરોખ્ત હો ચુકા હૈ, તો હક તઆલા શાનુહૂ ઐસી ચીઝોંમેં જો ઉસીકી, પૈદા કી હુઈ હૈ ઔર ફિર મઝીદ યે કે ઉનકો ખરીદ ભી લિયા જો ચાહે તસર્રુફ કરે બલ્કે મુસલમાનોંકે બેચ દેનેકા મુકતઝા તો યે હૈ કે અબ યે ખુદ મુશ્તરી તક ઉસકા ખરીદા હુઆ માલ પહોંચાનેકી કોશિશ કરેં ઔર ખુદ ઉસપર પેશકદમી કરેં ચેજાયેકે વો ખુદ અપની ખરીદી હુઈ ચીઝ લે તો ઉસમેં રંજ વ કલક કરેં.

(۱۲) وَاتَّبِعْ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ○ (سورۂ یونس ع ۱۱)

આયત-૧૨. આપ ઉસકા ઈત્તિબાઅ્ કરતે રહેં જો કુછ આપકે પાસ વહી ભેજી જાતી હૈ ઔર (ઉનકી ઈજા પર) સબર કીજિએ યહાંતક કે અલ્લાહ તઆલા (ખુદ હી ઉનકા) ફૈસલા કર દેંગે (ચાહે દુનિયામેં હલાકતસે કરે યા આખિરતમેં અઝાબ સે) ઔર વો સબ ફૈસલા કરને વાલોંમેં બેહતરીન ફૈસલા કરનેવાલે હૈં.

(સૂરએ : યૂનુસ, રૂકૂઅ-૧૧)

(۱۳) وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنٰهَا مِنْهُ ۚ اِنَّهٗ لَيَئُوْسٌ كَفُوْرٌ ○ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ عَنِّىْ ۚ اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ ۙ اِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۚ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ○ (سورۂ ہود ع ۲)

આયત-૧૩. ઔર અગર હમ આદમીકો અપની મેહરબાનીકા મઝા ચખા કર (રાહત વ દૌલત વગૈરહ દેકર) ઉસ્સે છીન લેતે હૈં તો વો બહોત નાઉમ્મીદ હો જાતા હૈ ઔર નાશુકરી કરને લગતા હૈ ઔર અગર ઉસકો કિસી તકલીફકે બાદ જો ઉસપર વાકેઅ હુઈ હો, કિસી નેઅમતકા મઝા ચખા દેતે હૈં તો (બેફિકર હોકર) કેહને લગતા હૈ કે મેરી બુરાઈયોંકા દૌર ખત્મ હોગયા, (ફિર વો) ઈતરાને લગતા

હૈ, શેખી મારને લગતા હૈ, (હાલાંકે ન પેહલી ચીઝ માયૂસી ઔર નાશુકરી થી, ન દૂસરી હાલત અકડને ઔર ઈતરાને કી) અલબત્તા જો લોગ સાબિર હૈં ઔર નેક અમલ કરનેવાલે હૈં (વો ન મુસીબતમેં અલ્લાહકી રહમતસે માયૂસ હોતે હૈં, ન રાહત વ સરવતમેં શેખી મારતે હૈં,) યે લોગ હૈં, જિનકે લિએ બડી મગ્ફિરત ઔર બડા અજર હૈ.
(સૂરએ : હૂદ, રૂકૂઅ-૨)

(۱۴) إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ۝ (سورۂ یوسف ع ۱۰)

આયત-૧૪. બેશક જો શખ્સ અલ્લાહસે ડરતા હૈ ઔર (મુસીબતોં પર) સબર કરતા હૈ તો અલ્લાહ તઆલા ઐસે નેક કામ કરનેવાલોંકા અજર ઝા'યા નહીં કરતા.
(સૂરએ : યૂસુફ, રૂકૂઅ-૧૦)

(۱۵) إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ۝ الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ
الْمِيثَاقَ ۝ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ
سُوءَ الْحِسَابِ ۝ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ
عُقْبَى الدَّارِ ۝ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ
وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ۝ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ۝ (رعد ع ۳)

આયત-૧૫. ઈસકે સિવા દૂસરી બાત હી નહીં કે નસીહત તો સમઝદાર હી કબૂલ કરતે હૈં, યે ઐસે લોગ હૈં જો કે અલ્લાહસે જો કુછ ઉન્હોંને અહદ કિયા, ઉસકો પૂરા કરતે હૈં ઔર ઉસ (અહદ)કો તોડતે નહીં ઔર યે ઐસે લોગ હૈં કે જિન તઅલ્લુકાત કો (રિશ્તેદારી વગૈરહકે) કાઈમ રખનેકા અલ્લાહને હુકમ કિયા હૈ, ઉનકો બાકી રખતે હૈં (ઉનકો તોડતે નહીં) ઔર અપને રબસે ડરતે રેહતે હૈં ઔર કિયામતકે દિનકે) હિસાબકી સખ્તીસે ડરતે હૈં ઔર યેહી લોગ હૈં જો અપને રબકી ખુશ્નૂદીકી ખાતિર (મુસીબતોં પર) સબર કરતે હૈં ઔર નમાઝકો કાઈમ રખતે હૈં ઔર જો કુછ હમને ઉનકો દિયા હૈ, ઉસ્સે મખ્ફી તૌર પર ભી ઔર એલાનિયા ભી ખર્ચ કરતે હૈં ઔર બુરાઈકો ભલાઈસે દફા કરતે હૈં (યા'ની કોઈ ઉનકે સાથ બદસુલૂકી કરે તો યે ફિર ભી ઉસકે સાથ હુસ્ને સુલૂક કરતે હૈં.) યેહી લોગ હૈં જિનકે લિએ પિછલા ઘર હૈ યા'ની હમેશા રેહનેવાલી જન્નતેં, જિસમેં યે લોગ દાખિલ હોંગે ઔર (ઉનકે સાથ)ઉનકે માં-બાપ ઔર બીવિયોં ઔર ઔલાદમેં જો (જન્નતમેં દાખિલ હોનેકે) લાયક હોંગે (યા'ની મો'મિન હોંગે, અગરચે વો આ'માલ ઔર દરજોંકે એ'તબારસે ઉનકે બરાબર ન હોં, દાખિલ હોંગે) ઔર ફરિશ્તે ઉન લોગોંકે પાસ જન્નતકે હર દરવાઝેસે હાઝિર હોકર સલામ કરેંગે (યા સલામતીકી બશારત દેંગે કે તુમ હર આફતસે અબ મેહફૂઝ રહોગે) યે સબર કુછ ઈસ વઝહસે હૈ કે તુમને સબર કિયા થા (ઔર દીનપર મઝબૂત કાયમ રહે થે) પસ કયા હી અચ્છા હૈ પિછલા ઘર.
(સૂરએ રઅ્દ, રૂકૂઅ-3)

ફાઇદા : હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જન્નતમેં સબસે અદના દરજેકા આદમી જો હોગા, ઉસકો એક મહલ સાફ-શફ્ફાફ મોતીકા મિલેગા, જિસમેં સત્તર હઝાર કમરે હોંગે ઔર હર કમરે મેં સત્તર હઝાર દરવાઝે હોંગે ઔર હર દરવાઝેસે સત્તર હઝાર ફરિશ્તે સલામ કરનેકે લિએ આએંગે.

(١٦) وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا
أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ (ابراهيم)

આયત-૧૬. ઔર હમને મૂસા (અલયહિસ્સલામ)કો અપની નિશાનિયાં દેકર ભેજાકે અપની કૌમકો અંધેરોંસે રોશનીકી તરફ નિકાલ કર લાઓ ઔર ઉનકો અલ્લાહ તઆલાકે મા'મલાત યાદ દિલાઓ (કિ જિનપર ઇન્આમ હુઆ તો કૈસા-કૈસા હુઆ ઔર અઝાબ હુઆ તો કૈસા સખ્ત હુઆ,) બેશક ઇન મા'મલાતમેં ઇબરતેં હૈં હર સબર કરનેવાલેકે લિએ ઔર હર શુકર કરનેવાલેકે લિએ (કિ અલ્લાહકી નેઅમતોં પર શુકર કરે ઔર મુસીબતોં પર સબર કરે કે સબર વ શુકર દોનોં ઉસકે યહાં મતલૂબ ઔર મર્ગૂબ હૈં. - (સૂરએ : ઇબ્રાહીમ, રૂકૂઅ-૧)

(١٧) وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ
وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝ (نحل ع ٦)

આયત-૧૭. ઔર જિન લોગોંને અલ્લાહકે વાસ્તે અપના વતન છોડ દિયા (યા'ની હિજરત કરકે દૂસરી જગહ ચલે ગએ) બાદ ઇસકે કે ઉનપર (કુફ્ફારકી તરફ સે) ઝુલ્મ કિયા ગયા થા, હમ ઉસકો દુનિયામેં ઝરૂર અચ્છા ઠિકાના દેંગે ઔર આખિરતકા સવાબ (ઇસ દુનિયાકે ઠિકાનેસે ભી) બહોત બઢ્હા હુઆ હૈ, કાશ ઇન લોગોંકો (ઉસકી ખૂબિયોંકી ઔર બઢ્હાઈ કી) ખબર હોતી. યે વો લોગ હૈં કે જિન્હોંને (અપની મુસીબતોં પર) સબર કિયા ઔર યે લોગ અપને અલ્લાહ પર તવક્કુલ કરતે હૈં. (ઘર છોડતે વકત યે નહીં સોચતેકે દારૂલઇસ્લામસે જાકર ખાને-પીનેકી કયા સૂરત હોગી. (સૂરએ : નહલ, રૂકૂઅ-૬)

(١٨) وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ ۖ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ۝ وَ
اصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ ۚ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ۝ إِنَّ
اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ۝ (نحل ع ١٦)

આયત-૧૮. ઔર અગર તુમ (અપને ઉપર ઝુલ્મ કરને વાલોંસે) બદલા લો તો ઉતના હી બદલા લો જિતના તુમ્હારે સાથ બરતાવ કિયા ગયા (ઔર ઇસ વઝહસે દૂસરેને ઝુલ્મકી ઇબ્તિદા કી હૈ તુમ બદલે મેં ઉસસે કહીં ઝિયાદા બદલા લે લો, ઇસકા હક હરગિઝ નહીં હૈ. યે તો જબ હૈ, જબ તુમ બદલા લેના ચાહો) ઔર અગર તુમ સબર કર જાઓ તો યે બાત સાબિર લોગોંકે લિએ બહોત અચ્છી

ચીઝ હૈ (ઈસકે બાદ ખાસ તૌરસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કો ખિતાબ હૈ કે આપકી શાન બહલા લેનેસે બુલંદ હૈ, ઈસલિએ) આપ તો સબર કરે ઔર નહીં હૈ આપકા સબર કરના મગર અલ્લાહ તઆલાહીકી તૌફીકસે ઔર ઉન લોગોં (કે મુખાલફત પર) રંજ ન કીજિએ ઔર જો કુછ ભી (મુખાલિફીન આપકી મુખાલફતમેં) તદ્બીરેં કરતે હૈં ઉસ્સે તંગદિલ ન હોઈએ. (કે યે આપકા કુછ ભી નહીં કર સકતે, ઈસ લિએ કે આપ સાહબે તકવા ઔર સાહબે એહસાન હૈં) ઔર અલ્લાહ તઆલા ઉનકે સાથ હોતા હૈ જો મુત્તકી હોં ઔર એહસાન કરનેવાલે હોં.
(સૂરએ : નહલ, રૂકૂઅ-૧૬)

(۱۹) إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

આયત-૧૯. હમને ઝમીનકે ઉપરકી ચીઝોંકો ઝમીનકે લિએ ઝીનત બનાયા હૈ તા'કે હમ ઉસકે ઝરિએસે લોગોંકા ઈમ્તિહાન લેં કે કૌન શખ્સ ઝિયાદા અચ્છે અમલ કરતા હૈ. (સૂરએ : કહફ, રૂકૂઅ-૧)

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને યે આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઈ, મૈંને ઉસકા મતલબ દર્યાફ્ત કિયા તો હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે તા'કે હક તઆલા શાનુહૂ ઈસકા ઈમ્તિહાન લેં કે કૌન ઝિયાદા અકલમંદ હૈ (જો અકલકી બાતકો ઈખ્તિયાર કરે) ઔર કૌન હક તઆલા શાનુહૂકી નાજાઈઝ કરદા ચીઝોંસે ઝિયાદા એહતિયાત કરતા હૈ ઔર કૌન અલ્લાહ તઆલાકી ઈતાઅતમેં જલ્દી કરતા હૈ. હઝરત હસન (રદી.) કેહતે હૈં કે ઈમ્તિહાન ઈસકા હૈ કે દુનિયાકો છોડનેમેં ઝિયાદા સખ્ત કૌન હૈ ? ઔર સુફિયાન સૂરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈમ્તિહાન ઈસકા હૈ કે દુનિયામેં ઝિયાદા ઝાહિદ કૌન હૈ યા'ની દુનિયાકી નેઅમતોં ઔર લઝઝતોંસે સબર કરનેવાલા કૌન સબસે ઝિયાદા હૈ.

(۲۰) فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ

આયત-૨૦. પસ આપ ઉનકી બાતોં પર સબર કીજિયે ઔર અપને રબકી હમ્દકે સાથ ઉસકી તસ્બીહ કિયા કિજિયે (જિસમેં અલ્લાહ તઆલાકી હમ્દ વ સના ઔર નમાઝ સબ દાખિલ હૈ,) આફતાબ નિકલનેસે પેહલે (જિસમેં સુબ્હકી નમાઝ ભી આ ગઈ) ઔર આફતાબ ગુરૂબ હોનેસે પેહલે (જિસમેં ઝુહર, અસર ભી આ ગઈ) ઔર રાતકે હિસ્સેમેં ભી તસ્બીહ કિયા કીજિએ (જિસમેં મગ્રિબ, ઈશા ભી આ ગઈ.) ઔર દિનકે અવ્વલ હિસ્સેમેં ઔર આખિર હિસ્સેમેં તસ્બીહકે લિએ મુકર્રર કહા જાતા હૈ, જિસમેં સુબ્હ ઔર અસરકી નમાઝકી ઝિયાદા તા'કીદ આગઈ. ચુનાચે બહોત સી અહાદીસમેં ઇનકી ખાસ તા'કીદ આઈ હૈ ઔર સુબ્હ-શામકી તસ્બીહેં ભી આ ગઈ, તા'કે (આપકો ઉન સબ ચીઝોં પર જો

આખિરતકા બહોત ઝ઼િયાદા સવાબ મિલે, (ઉસ્સે) આપ ખુશ હો જાએ.
(સૂરએ : તા'હા, રૂકુ -૮)

(۲۱) وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِيْنَ الَّذِيْنَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ عَلٰى مَا أَصَابَهُمْ
وَالْمُقِيْمِي الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۝ (حج ع ۵)

આયત-૨૧. ઔર આપ (અલ્લાહકે હુકમકે સામને) ગરદન ઝુકા દેને વાલોંકો ખુશખબરી (અલ્લાહકી રિઝા ઔર જન્નત કી) સુના દીજિયે જો ઐસે લોગ હૈ કે જબ ઉનકે સામને અલ્લાહ તઆલાકા ઝિક્ર કિયા જાએ તો ઉનકે દિલ (ઉનકી અઝમત ઔર ખૌફ સે) ડર જાતે હૈં ઔર જો ઉનપર મુસીબત પડતી હૈ ઉસપર સબર કરતે હૈં ઔર જો નમાઝકી પાબન્દી કરતે હૈં ઔર ઉસ ચીઝસે જો હમને ઉનકો દી હૈ ખર્ચ કરતે હૈં. (સૂરએ : હજ, રૂકૂઅ-૫)

યે આયત પેહલી ફસ્લકે નં. ૧૬ પર મુફસ્સલ ગુઝર ચૂકી.

(۲۲) الٓمّٓ ۝ أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُّتْرَكُوْا أَنْ
يَّقُوْلُوْا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُوْنَ ۝ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ
صَدَقُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِيْنَ ۝ أَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ أَنْ يَّسْبِقُوْنَا سَاءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ۝

આયત-૨૨. ક્યા લોગોંને યે ગુમાન કર રખ્ખા હૈ કે વો મહેઝ ઇતના કેહને પર છુટ જાએંગે, હમ તો મુસલમાન હૈં ઔર ઉનકો (મુખ્તલિફ અનવાઅકે મસાઇબ સે) આજમાયા ન જાએગા ? (ઐસા નહીં હો સકતા, યે દુનિયા ઇમ્તિહાનકા ઘર હૈ) ઔર હમ તો ઉન લોગોંકા ઇમ્તિહાન લે ચુકે હૈં જો ઉનસે પેહલે ગુઝરે (ઉનમેં ભી બા'ઝ અપને દા'વોમેં સચ્ચે નિકલે ઔર બા'ઝ ઝૂઠે. ઇસી તરહ અબ ભી અલ્લાહ તઆલા (ઇમ્તિહાની કાયદે સે) જાનકર રહેગા ઉન લોગોંકો જિન્હોંને (અપને ઈમાન ઔર મુહબ્બતકે દા'વોમેં) સચ કહા ઔર ઉન લોગોંકો જિન્હોંને ઝૂઠ બોલા (ચુનાંચે ઐસે હી ઇમ્તિહાનાતમેં જો સચ્ચે મુસલમાન હૈં વો ઇન હવાદિસસે ઔર ઝ઼િયાદા અલ્લાહ તઆલાકી તરફ રૂજૂઅ હો જાતે હૈં ઔર જો નાલાયક હૈં વો ઔર ઝ઼િયાદા ગુમરાહીમેં મુબ્તિલા હો જાતે હૈં, હત્તાકે બા'ઝ મુર્તદ હોકર ઇસ્લામ હી છોડ બૈઠતે હૈં યા મસાઇબકે ડરસે બુરાઇયોંકી હિમાયત શુરૂ કર દેતે હૈં) હાં, તો યે લોગ જો બુરાઇયાં કર રહે હૈં ક્યા યે સમઝ રહે હૈં કે હમ કહીં નિકલ જાએંગે, ઉનકી યે તજવીઝ નિહાયત બેહૂદા હૈ. (સૂરએ : અન્કબૂત, રૂકૂઅ-૧)

(۲۳) نِعْمَ أَجْرُ
الْعٰمِلِيْنَ ۝ الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۝ وَكَأَيِّنْ مِّنْ دَآبَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا
اللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝ (عنکبوت ع ۶)

આયત-૨૩. નેક અમલ કરનેવાલોંકા ક્યા હી અચ્છા અજર હૈ, વો લોગ જિન્હોંને (મુસીબતોં પર) સબર કિયા ઔર વો (હર તંગીમેં રોઝીકી તરફસે હો યા ઔર કિસી બાત સે) અપને રબ પર ભરોસા રખતે હૈં (ઔર અગર તુમ્હેં યે ખ્યાલ હુઆ કે આખિર મઆશકા ઝરિયા ક્યા હોગા તો આખિર યે તો સોચોકે) બહોત-સે જાનવર હૈં જો અપની રોઝી ઉઠાકર નહીં રખતે, અલ્લાહ તઆલા હી ઉનકો રોઝી દેતા હૈ ઔર વોહી તુમકો ભી રોઝી દેતા હૈ વો (હર માંગને વાલેકી બાત સુનનેવાલા હૈ ઔર (હર શખ્સકે હાલકો) જાનને વાલા હૈ (ઉસીસે માંગો, વો તુમ્હારી હાલતસે બખૂબી વાકિફ હૈ, જિતના મુનાસિબ સમઝેગા, અતા કરેગા.)
(સૂરએ : અન્કબૂત, રૂકૂઅ-૬)

(۲۴) إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝ (زمر ع ۲)

આયત-૨૪. ઈસકે સિવા દૂસરી બાત નહીં કે સબર કરનેવાલોંકો ઈનકા બદલા બે-હિસાબ, બે-શુમાર મિલતા હૈ. (સૂરએ : ઝુમર, રૂકૂઅ-૨)

(۲۵) وَلَا تَسْتَوِي
الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۚ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ
كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ۝ وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا ۚ وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ۝
وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝ (سجدہ ع ۵)

આયત-૨૫. ઔર ભલાઈ ઔર બુરાઈ કભી બરાબર નહીં હોતી (બલ્કે હર એક કે નતાઈજ ઔર અસરાત જુદા-જુદા હૈં, જબ યે બાત હૈ તો) આપ (ઔર ઈસી તરહ આપકા ઈત્તિબાઅ કરને વાલે ભી) બુરાઈ કો નેકીકે સાથ હટાયા કીજિએ, ફિર એકદમ વો શખ્સ, જિસમેં ઔર આપમેં અદાવત હૈ ઐસા હો જાએગા જૈસાકે દિલી દોસ્ત હોતા હૈ (યા'ની બુરાઈકા બદલા બુરાઈસે કરના અદાવતકો કમ નહીં કિયા કરતા બલ્કે બઢાયા કરતા હૈ ઔર બુરાઈ કા બદલા એહસાનસે કરના, અગર દૂસરા બિલ્કુલ હી કમીના ન હો તો ઉસકો તરકે અદાવત પર મઝબૂર કર દેતા હૈ હત્તાકે વો એહસાનમન્દ હોકર દોસ્ત બન જાતા હૈ લેકિન ચૂં કે બુરાઈ ઔર ઈજારસાનીકા બદલા એહસાનસે કરના બહોત દુશ્વાર હૈ. ઈસલિએ ઈર્શાદ હૈ કે) ઔર યે આદત ઉન્હીંકો દી જાતી હૈ જો સાબિર હોં (કે મસાઈબકા તહમ્મુલ ઉનકી આદત હો ગઈ હો) ઔર યે આદત ઉસીકો દી જાતી હૈ જો બડા સાહિબે નસીબ હો ઔર અગર ઐસે વકત આપકો શૈતાનકી તરફસે કુછ વસવસા આને લગે (મસલન, યેહી કે ઉસકે સાથ ભલાઈ કરનેસે અપની તૌહીન હોગી યા ઉસકા હૌસલા બઢ જાએગા વગૈરહ-વગૈરહ) તો અલ્લાહકી પનાહ માંગ લિયા કિજિએ.
(સૂરએ : હામીમ સજદા, રૂકૂઅ-૫)

(٢٦) لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ وَاِنْ
مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَـُٔوْسٌ قَنُوْطٌ ○ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ
مَسَّتْهُ لَيَقُوْلَنَّ هٰذَا لِيْ (حم سجدة ع ٦)

આયત-૨૬. આદમીકા દિલ તરક્કીકી ખ્વાહિશસે કભી નહીં ભરતા ઔર અગર ઉસકો કુછ તકલીફ પહોંચ જાએ તો બિલ્કુલ માયૂસ, ના-ઉમ્મીદ બન જાતા હૈ (હાલાંકે અલ્લાહકી ઝાતસે ના ઉમ્મીદ કભી ન હોના ચાહિએ) ઔર અગર ઉસ તકલીફકે બાદ જો ઉસકો પહોંચી, હમ અપની રહમતકા મઝા ચખાયેં તો કેહતા હૈ કે યે તો (આઈની તૌર પર) મેરા હક હૈ હી (હાલાંકે ન અલ્લાહ તઆલાકી ઝાતસે ના ઉમ્મીદ હોના ચાહિયે, ન અપના કોઈ ઈસ્તિહકાક હૈ.

(સૂરએ : હામીમ સજદા, રૂકૂઅ-૬)

(٢٧) وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ○ وَ
لَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِّنْ سَبِيْلٍ ○ اِنَّمَا السَّبِيْلُ عَلَى الَّذِيْنَ
يَظْلِمُوْنَ النَّاسَ وَيَبْغُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ○ وَ
لَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ○ (شورىٰ ع ٤)

આયત-૨૭. ઔર બુરાઈ કા બદલા ઈસી કિસ્મકી બુરાઈ હૈ (યા'ની જિસ કિસ્મકી બુરાઈ કિસીને કી, ઉસી કિસ્મકી બુરાઈસે બદલા લિયા જા સકતા હૈ, બશર્તકે વો ફેઅલ જાઈઝ હો, મસલન સખ્ત કલામીકા બદલા સખ્ત કલામી, મારકા બદલા માર હૈ, યે નહીં કે સખ્ત કલામીકા બદલા મારનેસે લિયા જાએ) ફિર જો શખ્સ (બદલા હી ન લે, બલ્કે) મા'ફ કર દે ઔર ઈસ્લાહ કરે (યા'ની ઉસકે સાથ અચ્છાઈકા બરતાવ કરે) તો ઉસકા અજર અલ્લાહ તઆલાકે ઝિમ્મે હૈ. વાકઈ અલ્લાહ તઆલા ઝાલિમોંકો મેહબૂબ નહીં રખતે ઔર જો અપને ઉપર ઝુલ્મ હોને કે બાદ બરાબરકા બદલા લે લે, પસ ઐસે લોગોં પર કોઈ ઈલ્ઝામ નહીં. ઈલ્ઝામ સિર્ફ ઉન્હી લોગોં પર હૈ જો લોગોં પર ઝુલ્મ કરતે હૈં ઔર દુનિયામેં સરકશી કરતે હૈં, ઐસે લોગોંકે લિએ દર્દનાક અઝાબ હૈ ઔર જો (દૂસરોંકે ઝુલ્મ પર) સબર કરે ઔર (ઉસકો) મા'ફ કર દે, યે અલબત્તા બડી હિમ્મતકે કામોં મેંસે હૈ (યા'ની મઝાલિમ પર સબર કરના ઔર મા'ફ કરના બડી ઉલુલઅઝમીકી બાત હૈ.) (સૂરએ : શૂરા, રૂકૂઅ-૪)

(٢٨) تَبٰرَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرُ ○ الَّذِيْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا (ملك ع ١)

આયત-૨૮. વો (પાક ઝાત) બડી આલીશાન હૈ (જિસકે કબ્ઝેમેં તમામ મુલ્ક હૈ (સારી દુનિયાકી સલ્તનત ઉસીકે કબ્ઝેમેં હૈ) ઔર વો હર ચીઝ પર કાદિર હૈ. વો (પાક) ઝાત હૈ જિસને મૌત ઔર ઝિન્દગીકો ઈસ લિએ પૈદા કિયા તા'કે તુમ્હારા ઈમ્તિહાન કરે કે કૌન શખ્સ અમલમેં ઝિયાદા અચ્છા હૈ. હઝરત કતાદા (રદી.) કેહતે

હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઇસ ઘરકો ઝિન્દગી ઔર મૌતકા ઘર બનાયા હૈ ઔર આખિરતકે ઘરકો બદલા ઔર બકાકા ઘર બનાયા હૈ (દુર્રે મન્સુર) ઇસ ઘરકી સારી તકાલીફકા મુન્તહા મૌત હૈ ઔર વો બહરહાલ આનેવાલી ચીઝ હૈ ઔર ઉસ ઘરકી તકલીફકી કોઈ ઇન્તિહા હી નહીં કે વહાં મૌત ભી નહીં હૈ.

(સૂરએ : અલમુલ્ક, રૂકૂઅ-૧)

(٢٩) هَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئًا مَّذْكُورًا ۝ إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ۝ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ۝

આયત-૨૯. બેશક ઇન્સાન પર ઝમાનેમેં એક ઐસા વકત આ ચુકા હૈ કે વો કુછ ભી કાબિલે ઝિકર ન થા (કે ઉસ્સે પેહલે મની થા ઔર ઉસ્સે પેહલે વો ભી ન થા) હમને ઉસકો નુત્ફ-એ-મખ્લૂકસે (યા'ની માં-બાપકી મનીકે મિલને સે) પૈદા કિયા કે હમ ઉસકો જાંચેં, ફિર હમને ઉસકો સુનતા, દેખતા બનાયા (યા'ની આંખ-કાન દિયે કે હક બાત ખુદ દેખે યા દૂસરોંસે સુને, ફિર) હમને ઉસકો (ભલાઈકા) રસ્તા બતા દિયા (ફિર વો આદમી દો તરહકે હો ગએ) યા તો શુક્રગુઝાર (ઔર મો'મિન બન ગયા યા નાશુક્રી કરને વાલા (કાફિર) બન ગયા.

(સૂરએ : દહર, રૂકૂઅ-૧)

ફાયદા : જબ યે દારૂલ ઇમ્તિહાન હૈ, ઐસી હાલતમેં કિસી હાલત પર ભી નાશુક્રી કરતે હુએ યે સોચના ઝરૂરી હૈ કે અલ્લાહકે કિતને ઇન્આમાત ઐસે હૈ જિનપર શુક્ર ઇસ તકલીફ ઔર મુસીબતસે ઝિયાદા ઝરૂરી હૈ.

(٣٠) فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَ
وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ۝ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ۝
كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ۝ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۝ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ
أَكْلًا لَّمًّا ۝ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ۝ كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ۝ وَجَاءَ رَبُّكَ
وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ۝ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ
الذِّكْرَىٰ ۝ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ۝

આયત-૩૦. પસ આદમીકા જબ હક તઆલા શાનુહૂ ઇમ્તિહાન લેતા હૈ પસ (ઇમ્તિહાનકે તૌર પર કભી) ઉસ પર ઇન્આમ વ ઇકરામ ફરમાતા હૈ (માલકા, જાહ કા, ઔર ઇસ કિસ્મકી ચીઝોં કા, તા'કે ઇન ચીઝોંમેં અલ્લાહ તઆલાકી શુક્રગુઝારીકા ઇમ્તિહાન હો ઔર યે જાંચા જાએ કે અલ્લાહકી ઇન નેઅમતોંમેં કયા કારગુઝારી કી, યે માલ ઔર જાહ ઉસકે રાસ્તેમેં ખર્ચ હુએ યા નારાઝી મેં) તો વો કેહતા હૈ કે મેરે રબને મેરા ઇકરામ કિયા (યા'ની અપને મુકર્રમ ઔર મુઅઝ્ઝઝ હોનેકા ઘમંડ શુરૂ હો જાતા હૈ હાલાંકે યે ઘમંડકી ચીઝ નહીં હૈ ઔર અગરચે અલ્લાહકા શુક્ર ઉસકી નેઅમતોં પર બહોત ઝરૂરી હૈ મગર ઉસકે

સાથ હી ઈન નેઅમતોંકે ઈમ્તિહની પેહલૂકા ખૌફ ભી ઝરૂરી હૈ ઔર જબ હક તઆલા શાનુહૂ કો આદમીકા દૂસરી તરહ ઈમ્તિહાન કરના મકસૂદ હોતા હૈ) ઔર ઉસકો જાંચતા હૈ ઈસ તરહ પર કે ઉસકી રોઝી ઉસપર તંગ કર દેતા હૈ (જિસ્સે ઉસકે સબર ઔર રિઝાકા ઈમ્તિહાન મકસૂદ હોતા હૈ) તો કેહતા હૈ કે મેરે રબને મુઝે ઝલીલ કર દિયા (યાની મેરે ઈસ્તિહકાકે ઈકરામકે બાવજૂદ મુઝે નઝરોંસે ગિરા રખ્ખા હૈ, હાલાંકે માલ વ દૌલત ઈકરામકી દલીલ હૈ ન ફકર વ ફાકા ઈહાનતકી દલીલ હૈ,) હરગિઝ નહીં, (યે બાત બિલ્કુલ નહીં હૈ કે રોઝીકી તંગી ઈહાનતકી બાત હો) બલ્કે (મૂજિબે ઈહાનત યે ચીઝેં હૈ કે) તુમ લોગ યતીમકા ઈકરામ નહીં કરતે ઔર દૂસરોંકો ભી મિસ્કિનકો ખાના ખિલાનેકી તર્ગીબ નહીં દેતે ઔર મીરાસકા માલ સારા ખા જાતે હો (ઔર દૂસરોંકા હક ભી હઝમ કર જાતે હો, બિલખુસૂસ યતીમોં ઔર ઝઈફોંકા જો તુમસે લળ ભી ન સકતે હોં) ઔર તુમ માલસે બહોત હી મુહબ્બત રખતે હો (જો જડ હૈ સારી બુરાઈયોંકી, સારે મઝાલિમકી, સારે ઉયૂબ કી, ઈસ લિએ કે દુનિયાકી મુહબ્બત હર ખતાકી જડ હૈ, તુમ લોગ ઈન ચીઝોંકો હલ્કા સમઝતે હો,) હરગિઝ નહીં (યે મા'મૂલી ચીઝેં નહીં હૈં) જિસ વકત ઝમીનકો તોડકર રેઝા-રેઝા કર દિયા જાએગા ઔર આપકા રબ ઔર ફરિશ્તે ઝુક ઝુક (મૈદાને હશરમેં) આએંગે ઔર ઉસ દિન જહન્નમ કો (સામને) લાયા જાએગા, ઉસ દિન આદમીકો સમઝ આવેગી ઔર ઉસ વકત સમઝ આનેકા વકત કહાં (રહેગા, ઉસ દિનકા સમઝમેં આના કારઆમદ નહીં) ઉસ દિન આદમી કહેગા કે કાશ ! મૈં આજકી ઝિન્દગીકે વાસ્તે કુછ ઝખીરા આગે ભેજ દેતા. (સૂરએ : અલફજર, રૂકૂઅ-૧)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ (٣١)

وَالْعَصْرِ ۙ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِيْ خُسْرٍ ۙ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ ۙ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۙ (سُوْرَةُ وَالْعَصْرِ)

આયત-૩૧. કસમ હૈ ઝમાનેકી (કે જિસકે તગય્યુરાત મૂજિબે ઈબરત હૈ, કહીં રંઝ, કહીં ખુશી, કહીં સરવત, કહીં ગુર્બત, કહીં સેહત, કહીં બીમારી) કે ઈન્સાન (અપની અઝીઝ ઉમ્રકો ઝા'યા કરકે) બડે ખસારામેં હૈ, મગર વો લોગ જો ઈમાન લાએ ઔર ઉન્હોંને અચ્છે અમલ કિએ ઔર એક દૂસરેકો હક (બાત કેહનેકી ઔર હક પર કાઈમ રેહને કી) વસીયત (ઔર તા'કીદ) કરતે રહે ઔર એક-દૂસરેકો સબરકી વસીયત કરતે રહે જિસમેં તા'અત પર એહતિમામ ભી દાખિલ હૈ ઔર શહવતોં ઔર નાજાઈઝ ઉમૂરસે નફસકો રોકના ભી દાખિલ હૈ ઔર મસાઈબ ઔર ઝમાનેકે હવાદિસ પર સબર કરના ભી દાખિલ હૈ. (પૂરી સૂરહ)

યે ઈકતીસ આયત ઈશારેકે તૌર પર ઝિકર કી ગઈ હૈ. હર આયતે શરીફા પર અગર ફાયદા ઔર તંબીહે લિખ્ખી જાએ તો બહોત તવીલ હો જાએ, મુશ્તરક તરીકેસે યે મઝનૂન સબ હી મેં મૂશ્તરક હૈ કે યે દુનિયા ઈમ્તિહાનકી જગહ હૈ, જિસકી

ન દૌલત, 'ઈઝઝત બાઈસે ગુરૂર વ ઈફ્તિખાર, ન ફકર વ ફાકા બાઈસે ઈહાનત ઔર હિકારત હૈ. માલકા વજૂદ ભી મૂજિબે શુક્ર હોનેકે સાથ ઈમ્તિહાનકા એક મઝમૂન હૈ, જૈસાકે ફકર વ ફાકા ભી મૂજિબે સબર હોનેકે અલાવા દિગ્રાકા ઈમ્તિહાન હૈ ઔર માલકા વજૂદ ઈમ્તિહાનકે એ'તબારસે ઝિયાદા સખ્ત હૈ, ઈસ લિએકે ઈસ ઈમ્તિહાનમેં આદમી બહોત કમ પાસ હોતે હૈં, ફેલ ઝિયાદા હોતે હૈં. ઈસી વઝહસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે મુઝે તુમ્હારે ઉપર ફકર વ ફાકાકા ઈતના ખૌફ નહીં હૈ જિતના ઈસ બાતકા ખૌફ હૈ કે દુનિયાકી ફુતૂહાત ઔર ઉસકી નેઅમતેં તુમપર ફૈલ જાએં ઔર તુમ ઉસમેં એસા દિલ લગાકર બૈઠો જૈસાકે પેહલે લોગ ઉસકે સાથ દિલ લગા બૈઠે. પસ યે આફત તુમ્હેં ભી હલાક કર દે જૈસાકે ઉનકો હલાક કર ચુકી હૈ. ઈસ લિએ ઈસકે ફિત્નેસે બહોત ઝિયાદા બચના ચાહિએ ઔર નાદારી ઔર મસાઈબકો ભી ઈમ્તિહાનકી હૈસિયતસે બરદાશ્ત કરના ચાહિએ.

(૨) إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ۝ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝ (الانفال ۱ع)

[illegible] ઈસકે સિવા દૂસરી બાત હી નહીં કે ઈમાન વાલે તો એસે લોગ હોતે હૈં કે જબ (ઉસકે સામને) અલ્લાહ તઆલાકા ઝિકર આતા હૈ (તો ઉસકી અઝમત ઔર ખૌફ સે) ઉનકે દિલ ડર જાતે હૈં ઔર જબ અલ્લાહ તઆલાકી આયતેં ઉનકો પઢકર સુનાઈ જાએ તો વો આયતેં ઉનકે ઈમાનકો મઝબૂત કર દે ઔર વો સિર્ફ અપને રબ હી પર તવક્કુલ કરતે હૈં ઔર નમાઝકો કાઈમ કરતે હૈં ઔર જો કુછ હમને ઉનકો દિયા હૈ ઉસમેંસે ખર્ચ કરતે હૈં પસ, ઈમાન વાલે હકીકતન યેહી લોગ હૈં, ઉનકે લિએ બડે-બડે દરજે અલ્લાહ તઆલાકે પાસ હૈં ઔર (ઉનકે લિએ ઉનકે ગુનાહોં સે) મા'ફી હૈ ઔર ઈઝઝતકી રોઝી હૈ.

(સૂરએ અલ્ અન્ફાલ, રૂકૂઅ-૧)

ફાયદા: યે આયતે શરીફા પેહલી ફસ્લકે નં. ૧૩ પર ભી ગુઝર ચુકી હૈ, યહાં ઈસ લિએ દોબારા લિખ્ખી હૈ કે હકીકી મો'મિનકી શાન સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર તવક્કુલ કરના, ઉસી પર એ'તમાદ કરના, ઉસી પર ભરોસા કરના, ઉસકે ગૈરકી તરફ ઈલ્તિફાત ન કરના, ઈસ આયતે શરીફામેં વારિદ હૈ ઔર ઉસ પર દરજાતકા બુલન્દ હોના, ગુનાહોંકા મા'ફ હોના ઔર ઈઝઝતકી રોઝીકા

વાઅદા મઝકૂર હૈ. ઉનમેંસે હર ચીઝ ઐસી હૈ કે વો તન્હા ભી તવક્કુલ પર ઈન્તિહાઈ કોશિશકા મૂજિબ હોતી હૈ, ચઝાયે કે તીન ઐસે ઊંચે વાઅદે ઉસ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે હોં. ઉસકે બાદ જિતની ભી ઈસ સિફતકે હાસિલ કરનેકી કોશિશ કી જાએ, કમ હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ પર તવક્કુલકા મતલબ યે હૈ કે ઉસકે ગૈરસે કોઈ ઉમ્મીદ ન રખ્ખી જાએ. હઝરત સઈદ બિન ઝુબૈર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ પર તવક્કુલ ઈમાનકા મઝમૂઆ હૈ. (દુર્રે મન્સુર)

અગર કુરઆન પાકમેં સિર્ફ એક હી આયત અલ્લાહ પર એ'તમાદ ઔર ભરોસેકે મુતઅલ્લિક નાઝિલ હોતી તબ ભી બહોત કાફી થી, લેકિન કુરઆન પાકમેં ઈસ કસરતસે અલ્લાહ પર એ'તમાદ ઔર સિર્ફ ઉસી પાક ઝાત પર એ'તમાદ કરના ઔર મસાઈબ ઔર હાઝાતમેં સિર્ફ ઉસીકો પુકારના ઔર ઉસીસે મદદ ચાહના, ઉસી પર નઝર રખના વારિદ હુઆ હૈ કે બહોત કમ દૂસરે મઝામીન ઈતની કસરતમેં વારિદ હુએ હોંગે. બાર-બાર ઉસીકા હુકમ હૈ ઔર નેક ઔર પસન્દીદા લોગોંકે એહવાલમેં ઉસીકા ઝિકર હૈ, ઈસીકી તર્ગીબ હૈ ઔર હોના ભી ચાહિયેકે હકીકતમેં તવક્કુલ તૌહીદકા સમરા હૈ, જો શખ્સ તૌહીદમેં જિતના ઝિયાદા પુખ્તા હોગા ઉતના હી ઉસકા તવક્કુલ બઢ્હા હુઆ હોગા ઔર ચૂં કે તૌહીદ હી ઈસ્લામકી બુનિયાદ હૈ, ઈમાનકી જડ હૈ, બગૈર તૌહીદકે કોઈ ચીઝ ભી મો'તબર નહીં, સારે મઝહબ ઔર સારી શરીઅતકા મદાર તૌહીદ હી પર હૈ. ઈસ લિએ જિતના ભી ઈસકા એહતિમામ વારિદ હો, ઝાહિર હૈ ઔર ફિર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને કુરઆન પાકમેં ઈતના ઉંચા પરવાના-એ-રિઝા તવક્કુલ પર ઈર્શાદ ફરમાયા કે મર મિટનેકે કાબિલ હૈ. અલ્લાહકા પાક ઈર્શાદ હૈ કે અલ્લાહ તઆલા તવક્કુલ કરને વાલોંકો મેહબૂબ રખતા હૈ. સિફતે મેહબૂબિયતકે બરાબર કોઈ સિફત દુનિયામેં હો સકતી હૈ ? કોઈ શખ્સ માલિકુલમુલ્ક શહંશાહે આલમકા મેહબૂબ બન જાએ, ઉસ્સે બઢ્હકર કૌન-સા ઈઝઝત વ ઈફ્તિખાર દુનિયા યા આખિરતમેં હો સકતા હૈ, ફિર ઉસકી ઝિમ્મેદારીકા ભી અલ્લાહ પાકકા વાઅદા હૈ કે જો શખ્સ અલ્લાહ પર તવક્કુલ કર લે તો વો ઉસકો કાફી હૈ. ભલા ફિર ઐસે શખ્સકી કિસી ઝરૂરતકે લિએ કિસી ઔર કી ક્યા હાઝત બાકી રહેગી ? ઈસીલિએ હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે અગર તુમ લોગ અલ્લાહ પર ઐસા તવક્કુલ કર લો જૈસાકે ઉસકા હક હૈ તો તુમકો ઐસી તરહ રોઝી અતા કરે જૈસાકે પરિન્દોંકો અતા કરતા હૈ. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકી તરફ બિલ્કુલ્લિયા મુન્કતા હો જાએ તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી હર મશક્કતકી કિફાયત ફરમાતા હૈ ઔર ઐસી તરહ ઉસકો રોઝી અતા કરતા હૈ જિસકા ઉસકો ગુમાન ભી ન હો. (અહયાઉલ ઉલુમ)

અહાદીસકે સિલસિલેમેં પેહલી હદીસકે ઝેલમેં મુતઅદ્દિદ રિવાયાત ઈસ મઝમૂનકે મુનાસિબ આ રહી હૈ. ઈસ જગહ ભી હસ્બે મા'મૂલ ચંદ આયાતકી તરફ

ઈશારા કરના મકસૂદ હૈ જિનસે અલ્લાહ પર તવક્કુલ ઔર ઉસીકી તરફ હાજતમેં રૂજૂઅ કા ઈર્શાદ વારિદ હૈ ઔર સિર્ફ નમૂનેકે તૌરપર ચંદ આયાત ઝિક્ર કી જાતી હૈ કે ઈખ્તિસારકે ખ્યાલસે હર જગહ ઈજમાલ ઔર ઈશારાત હી પર ઈક્તિફા કિયા ગયા. અગર હમ લોગોંકો દીનકા કુછ ખ્યાલ હો, આખિરતકા એહતિમામ હો, દુનિયાકે બેકાર મશગલોંસે હમકો થોડા-બહોત વક્ત ખાલી મિલ જાએ તો યે આયાત ઔર અહાદીસ બહોત એહતમામસે બહોત ગૌર વ ફિકરસે સોચનેકી ચીઝેં હૈં.

(١) وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ (آل عمران ع ١٣)

આયત-૧ મો'મિનોંકો સિર્ફ અલ્લાહ તઆલા હી પર તવક્કુલ કરના ચાહિયે યાની કિસી દૂસરે પર ભરોસા જરા ભી ન કરના ચાહિએ. (સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૧૩) યે મઝમૂન ઈન હી અલ્ફાઝકે સાથ કુરઆન પાકમેં કઈ જગહ વારિદ હુઆ હૈ, બાર-બાર નાઝિલ હુઆ હૈ. (સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૧૭), (સૂરએઃ માઈદા, રૂકૂઅ-૨), (સૂરએ : તૌબઃ રૂકૂઅ-૭), (સૂરએ : ઈબ્રાહીમ, રૂકૂઅ-૨), (સૂરએઃ મુજાદલઃ, રૂકૂઅ-૨), (સૂરએ : તગાબુન, રૂકૂઅ-૧), ઈન સબ આયાતમેં યેહી ઈર્શાદ હૈ.

(٢) قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ يَّخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ○ (سورة آل عمران ع ٨)

આયત-૨ (અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) આપ કેહ દીજિયે કે બેશક ફઝલ (જિસમેં રોઝી ભી દાખિલ હૈ) તો ખુદાકે કબ્ઝેમેં હૈ, યે ઉસકો જિસે ચાહેં અતા કર દેં ઔર અલ્લાહ તઆલા બડી વુસ્અત વાલે હૈં (ઉનકે યહાં ફઝલકી કમી નહીં,), ખૂબ જાનને વાલે હૈં (કે કિસકો કિસ વક્ત કિતના દેના ચાહિયે), ખાસ કર દેતે હૈં અપની રહમત (ઔર ફઝલ) કે સાથ જિસકો ચાહેં ઔર અલ્લાહ તઆલા બડે ફઝલ વાલે હૈં. (સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૮)

(٣) إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِيْنَ ○ (آل عمران ع ١٧)

આયત-૩ હક તઆલા શાનુહૂ તવક્કુલ કરને વાલોંકો મેહબૂબ રખતે હૈં. (સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૧૭)

ફાયદા : ઔર જિસકો અલ્લાહ તઆલા મેહબૂબ બનાએ ઉસકે ઉરૂજકા કયા કેહના.

(٤) اَلَّذِيْنَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوْا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيْمَانًا وَّقَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ ○ فَانْقَلَبُوْا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوْٓءٌ وَّاتَّبَعُوْا رِضْوَانَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ ذُوْ فَضْلٍ عَظِيْمٍ ○ إِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطٰنُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهٗ فَلَا تَخَافُوْهُمْ وَ

خَافُوْنِ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝ (آل عمران ع ١٨)

આયત-૪. હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં એક ખાસ વાકિયેકી તરફ ઈશારા હૈ કે જિસમેં ઈર્શાદ હૈ કે યે ઐસે લોગ હૈં કે જબ ઉનસે લોગોંને કહા કે ઉન લોગોંને (યા'ની દુશ્મનોંને) તુમ્હારે (મુકાબલેકે) લિએ બડા સામાન જમા કર રખ્ખા હૈ, સો તુમકો ઉનસે અંદેશા કરના ચાહિયે, તો ઈસ ખબરને ઉનકે ઈમાનકો ઔર ઝિયાદા મઝબૂત કર દિયા ઔર કેહને લગે કે હમેં હક તઆલા શાનુહૂ કાફી હૈ (હર મુસીબતમેં વોહી કિફાયત ફરમાનેવાલા હૈં) ઔર વોહી બેહતરીન કારસાઝ હૈ. પસ યે લોગ ખુદાકી નેઅમત ઔર ફઝલકે સાથ (ઉસ મૌકેસે ઐસી તરહ) વાપસ હુએકે ઉનકો કોઈ મઝર્રત ન પહોંચી ઔર વો રિઝા-એ-હકકે તાબેઅ રહે ઔર અલ્લાહ તઆલા બડે ફઝલવાલા હૈ (મુસલમાનો ! ઐસે હવાદિસમેં એક બાત સમઝ લો કે ઈસ કિસ્મકે વાકિઆતમેં) શૈતાન અપને દોસ્તોંસે ડરાયા કરતા હૈ. તુમ ઉનસે ન ડરા કરો ઔર સિર્ફ મુઝસે ડરા કરો અગર તુમ મો'મિન હો. (સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૧૮)

મતલબ યે કે જિસ વક્ત દુશ્મનોંકે મુકાબલે ઔર હમલેકી ખબરેં સુનો તો ઉસ્સે ખૌફઝદા ઔર મુતવહિહશ હોનેકી બાત નહીં હૈ, અલ્લાહ પર એ'તમાદે કામિલ ઔર પૂરા ભરોસા રખતે હુએ અપની ઈમકાની તૈયારી કરો ઔર ખૌફ સિર્ફ ઈસ બાતકા રખ્ખો કે હમસે કોઈ બાત માલિકકી મરઝીકે ખિલાફ સા'દિર ન હો કે અસલ હલાકત યેહી હૈ જો દુનિયાકી ભી હલાકત હૈ ઔર આખિરતકી હલાકત તો હૈ હી. ઉસકે અલાવા કિસીસે ખૌફકી બાત નહીં હૈ, ઈસલિએ કે દૂસરે આદમી ઉસ્સે ઝિયાદા તો કુછ નહીં કર સકતે કે વો માર દેંગે સો મૌત બહરહાલ આનેવાલી ચીઝ હૈ ઔર અપને વકતસે પેહલે આ નહીં સકતી.

(۵) وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَّكَفٰى بِاللّٰهِ نَصِيْرًا ۝ (نساء ع ٧)

આયત-૫. અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારી મદદ (ઈઆનત) કે લિએ ભી કાફી હૈ ઔર તુમ્હારી હિમાયતકે લિએ ભી કાંફી હૈ. (સૂરએ : નિસા, રૂકૂઅ-૭)

(۶) وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا (نساء ع ١١)

આયત-૬. આપ અલ્લાહ હી પર તવક્કુલ કીજિએ, વો કારસાઝ હોનેકે લિએ કાફી હૈ. (સૂરએ : નિસા, રૂકૂઅ ૧૧)

(۷) وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝ (مائده ع ٤)

આયત-૭. સિર્ફ અલ્લાહ હી પર ભરોસા કરો અગર તુમ મો'મિન હો. (સૂરએ : માઈદા, રૂકૂઅ ૪)

(૮) قُلْ أَغَيْرَ اللّٰهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ (انعام ع ٢)

આયત-૮. આપ કેહ દીજિએ કયા અલ્લાહકે સિવા કિસી ઔરકો મદદગાર બનાઉં, વો અલ્લાહ જો આસમાન ઔર ઝમીનકા પૈદા કરનેવાલા હૈ, વો સબકો રોઝી દેતા હૈ ઉસકો કોઇ (બવજહ અદમ એહતિયાજ) રોઝી નહી દેતા. (સૂરએ : અનઆમ, રૂકૂઅ ૨)

(૯) وَإِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَّمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ○

આયત-૯. અગર અલ્લાહ તઆલા તુઝે કોઈ મુઝર્રત પહોંચાએ તો ઉસકા દૂર કરનેવાલા ઉસકે સિવા કોઈ નહી ઔર અગર વો કોઈ નફા પહોંચાએ તો (કોઈ રોકનેવાલા નહી) વો હર ચીઝપર કાદિર હૈ. (સૂરએ અનઆમ, રૂકૂઅ-૨)

(૧૦) وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ○ (انفال ع ٧)

આયત-૧૦. ઔર જો શખ્સ અલ્લાહ પર તવક્કુલ કરતા હૈ (તો વો અકસર ગાલિબ રેહતા હૈ, ઈસ લિએકે) અલ્લાહ તઆલા બિલા શુબહા ઝબર્દસ્ત હૈ (વો અપને ઉપર એ'તમાદ રખનેવાલેકો ગાલિબ કરતા હૈ ઔર અગર કભી ઐસા ન હો તો ઉસમેં કોઈ હિકમત હોતી હૈ (ક્યોં કે) વો હકીમ હૈ. (સૂરએ અન્ફાલ, રૂકૂઅ ૭)

(૧૧) وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ○ (انفال ع ٨)

આયત-૧૧. આપ અલ્લાહ પર તવક્કુલ કિજિએ બેશક, વો સુનનેવાલા હૈ, જાનનેવાલા હૈ (લોગોંકી પુકારકો ભી સુનતા હૈ ઔર ઉનકે એહવાલસે ભી બખૂબી વાકિફ હૈ.) (સૂરએ અન્ફાલ રૂકૂઅ ૮)

(૧૨) وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَّمْ يَدْعُنَا إِلٰى ضُرٍّ مَّسَّهُ (يونس ع ٢)

આયત-૧૨. જબ ઈન્સાનકો કોઈ તકલીફ પહોંચતી હૈ તો હમકો પુકારને લગતા હૈ, લેટે ભી, બૈઠે ભી, ખડે ભી, ફિર જબ હમ (ઉસકી આહ વ ઝારીસે) વો તકલીફ હટા દેતે હૈં તો ફિર વો (હમસે ઐસા બે-તઅલ્લુક) હો જાતા હૈ ગોયા હમકો કિસી તકલીફકે લિએ પુકારા હી ન થા (યે બડી હિમાકત હૈ.) (સૂરએ યુનૂસ, રૂકૂઅ ૨)

(૧૩) قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَّمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُّخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُّدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُوْلُوْنَ اللّٰهُ فَقُلْ أَفَلَا

تَتَّقُوْنَ ○ (یونس ع ۴)

આયત-૧૩. આપ ઉનસે પૂછેં, વો કૌન હૈ જો તુમકો આસમાન ઔર ઝમીનસે રિઝક દેતા હૈ યા વો કૌન હૈ જો તુમ્હારે કાનોં ઔર આંખોકા માલિક હૈ ઔર વો કૌન હૈ જો ઝિન્દાકો મુરદેસે ઔર મુરદોંકો ઝિન્દાસે પૈદા કરતા હૈ ઔર વો કૌન હૈ જો સારે કામોંકી તદ્બીર કરતા હૈ, પસ વો લામુહાલા યેહી કહેંગે કે યે સબ કામ અલ્લાહ તઆલા હી કરતા હૈ. ફિર આપ ઉનસે કહિએ કે તુમ ફિર ઉસ્સે ક્યોં નહીં ડરતે (દૂસરેસે ક્યોં ડરતે હો ?) (સૂરએ યુનૂસ, રૂકૂઅ ૪)

(۱۴) وَقَالَ مُوْسٰى يٰقَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّسْلِمِيْنَ ○ فَقَالُوْا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا (یونس ع ۹)

આયત-૧૪. (ઔર મૂસા અલયહિસ્સલામને અપની કૌમસે) ફરમાયા કે અય મેરી કૌમ ! અગર તુમ (સચ્ચે દિલસે) અલ્લાહ પર ઈમાન રખતે હો, તો ઉસપર તવક્કુલ કરો, અગર તુમ મુસલમાન હો. પસ ઉન લોગોંને (જવાબમેં) કહા કે હમને અલ્લાહ હી પર તવક્કુલ કિયા. (સૂરએ યુનુસ, રૂકૂઅ ૯)

(۱۵) وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ اِلَّا هُوَ وَاِنْ يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهٖ يُصِيْبُ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ○ (یونس ع ۱۱)

આયત-૧૫. અગર તુમકો અલ્લાહ તઆલા કોઈ તકલીફ પહોંચાએ તો બજુઝ ઉસકે કોઈ ઉસકા દૂર કરનેવાલા નહીં ઔર અગર વો કોઈ રાહત પહોંચાના ચાહે તો ઉસકે ફઝલકા કોઈ મિટાનેવાલા નહીં, વો અપના ફઝલ જિસકો ચાહે પહોંચા દે, વો બડી મગ્ફિરતવાલા, બડી રહમત વાલા હૈ.

(સૂરએ યુનુસ, રૂકૂઅ-૧૧)

(۱۶) وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا (ھود ع ۱)

આયત-૧૬. ઔર કોઈ જાનદાર ઝમીન પર ચલનેવાલા ઐસા નહીં હૈ જિસકી રોઝી અલ્લાહ તઆલાકે ઝિમ્મે ન હો (પસ ઉસીસે રોઝી તલબ કરના ચાહિએ.) (સૂરએ હૂદ, રૂકૂઅ-૧)

(۱۷) قُلْ هُوَ رَبِّىْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ○ (رعد ع ۴)

આયત-૧૭. આપ કેહ દીજિએ કે વોહી મેરા રબ હૈ (મેરા મુરબ્બી હૈ) ઉસકે સિવા કોઈ ઈબાદતકે કાબિલ નહીં, મૈંને ઉસીપર ભરોસા કર લિયા હૈ ઔર ઉસીકી તરફ મુઝે લૌટ કર જાના હૈ. (સૂરએ રઅદ, રૂકૂઅ-૪)

(۱۸) اَلَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ○ (نحل ع ۶)

આયત-૧૮. યેહી લોગ (જિનકી ઉપર મદ્હ હો રહી હૈ) એસે હૈ જો (મસાઈબ મેં) સબર કરતે હૈ ઔર અપને રબપર તવક્કુલ કરતે હૈ (યે નહીં સોચતે કે હિજરતકે બાદ ખાનેકા ક્યા ઈન્તિઝામ હોગા.) (સૂરએ નહલ, રૂકૂઅ-૬)

(١٩) اِنَّهٗ لَيْسَ لَهٗ سُلْطٰنٌ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۝ (نحل ع ١٣)

આયત-૧૯. ઉસકા (યાની શૈતાનકા) કાબૂ એસે લોગોં પર નહીં ચલતા, જો ઈમાન રખતે હૈં ઔર અપને રબપર (દિલસે) બરોસા કરતે હૈ.

(સૂરએ નહલ, રૂકૂઅ-૧૩)

(٢٠) وَاٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَجَعَلْنٰهُ هُدًى لِّبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اَلَّا تَتَّخِذُوْا مِنْ دُوْنِيْ وَكِيْلًا ۝ (بنی اسرائیل ع ١)

આયત-૨૦. ઔર હમને મૂસા (અલયહિસ્સલામ) કો કિતાબ (તૌરાત) દી હૈ ઔર ઉસકો બની ઈસ્રાઈલકે લિએ હિદાયત (કા ઝરિયા) બનાયા ઔર ઉસમેં ઔર એહકામકે સાથ યેભી હુકમ (દિયા) કે તુમ મેરે સિવા કિસીકો કારસાઝ ન બનાઓ. (સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ, રૂકૂઅ-૧)

(٢١) وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُوْنَ اِلَّآ اِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ ۭ
وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُوْرًا ۝ (بنی اسرائیل ع ٧)

આયત-૨૧. ઔર જબ તુમકો દરિયામેં (તૂફાન વગૈરહ કી) મઝર્રત પહોંચતી હૈ, ઉસ વક્ત અલ્લાહ તઆલાકે સિવા ઔર જિતનોંકો પુકારા કરતે થે (ઉનકી ઈબાદત કરતે થે. ઉનસે મદદ ચાહતે થે) સબ ખોએ જાતે હૈં (દિલમેં ભી ઉનકા ખ્યાલ નહીં આતા, ઉસ વક્ત સિર્ફ અલ્લાહ તઆલા હી કો પુકારા જાતા હૈ) ઔર જબ અલ્લાહ તઆલા તુમકો ખુશ્કી પર પહોંચા દેતા હૈ તો ઉસ્સે રૂગરદાની કરને લગતે હો. વાકઈ ઈન્સાન બડા નાશુક્રા હૈ. (સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ, રૂકૂઅ-૭)

(٢٢) مَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّلِيٍّ ۡ وَّلَا يُشْرِكُ فِيْ حُكْمِهٖٓ اَحَدًا ۝ (كهف ع ٤)

આયત-૨૨. ન તો ઉનકે લિએ અલ્લાહકે સિવા કોઈ મદદ કરનેવાલા હૈ ઔર ન વો અપને હુકમમેં કિસીકો શરીક કરતા હૈ કે પાર્લામેંટસે રાય લે.

(સૂરએ કહફ, રૂકૂઅ-૪)

(٢٣) يَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ وَمَا لَا يَنْفَعُهٗ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ۝ (حج ع ٢)

આયત-૨૩. અલ્લાહ તઆલાકે અલાવા એસી ચીઝકો પુકારતા હૈ (ઉસકી ઈબાદત કરતા હૈ) જો ન નુકસાન દે સકતી હૈ ન નફા, યે ઈન્તિહાઈ ગુમરાહી હૈ. (સૂરએ હજ્જ, રૂકૂઅ-૨)

(٢٤) وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِيْ لَا يَمُوْتُ ۝ (فرقان ع ٥)

આયત-૨૪. ઉસ પાક ઝાત પર જો ઝિન્દા હૈ ઔર કભી ઉસ પર મૌત તારી ન હોગી તવક્કુલ કીજિએ. (સૂરએ ફુરકાન, રૂકૂઅ-૫)

(۲۵) وَالَّذِيْ هُوَ يُطْعِمُنِيْ وَيَسْقِيْنِ ۝ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِيْنِ ۝ (شعراء ع ۵)

આયત-૨૫. વોહી મુઝે ખિલાતા-પીલાતા હૈ ઔર જબ મૈં બીમાર હોતા હૂં તો શિફા દેતા હૈ. (સૂરએ શુઅરા, રૂકૂઅ-૫)

(۲۶) وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ ۝ (شعراء ع ۱۱)

આયત-૨૬. ઔર આપ ઉસ (પાક ઝાત) પર તવક્કુલ કીજિએ જો કાદિર હૈ, રહીમ હૈ. - સૂરએ શુઅરા, રૂકૂઅ-૧૧

(۲۷) فَابْتَغُوْا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوْهُ وَاشْكُرُوْا لَهٗ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝ (عنكبوت ع ۲)

આયત-૨૭. પસ તુમ લોગ રિઝક ખુદાસે માંગો (કે વોહી રિઝકકા માલિક હૈ) ઉસકી ઈબાદત કરો, ઉસકા શુકર અદા કરો, ઉસીકી તરફ (કિયામત મેં) લૌટકર જાના હૈ. - સૂરએ અનૂકબૂત, રૂકૂઅ-૨

(۲۸) وَكَاَيِّنْ مِّنْ دَاۗبَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝ (عنكبوت ع ۶)

આયત-૨૮. કિતને જાનવર ઐસે હૈં જો અપની રોઝી ઉઠાકર નહીં રખતે, અલ્લાહ તઆલા હી ઉનકો રોઝી પહોંચાતા હૈ ઔર તુમકો ભી (ઔર વોહી ભરોસેકે કાબિલ હૈ, (ક્યોંકે) વો સુન્નેવાલા, જાન્નેવાલા હૈ.

- સૂરએ અનકબૂત, રૂકૂઅ-૬

(۲۹) وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا (احزاب ع ۱)

આયત-૨૯. ઔર આપ અલ્લાહ પર તવક્કુલ કિજિએ, વોહી કારસાઝીકે લિએ કાફી હૈ. - સૂરએ અહઝાબ, રૂકૂઅ-૧૬

(۳۰) قُلْ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْۗءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ
دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ۝ (احزاب ع ۲)

આયત-૩૦. આપ ઉનસે યે ફરમા દિજિએ કે વો કૌન હૈ જો અલ્લાહ તઆલાસે તુમકો બચા સકે. અગર અલ્લાહ તઆલા તુમકો કોઈ બુરાઈ (કિસી કિસ્મકી મઝર્રત-નુકસાન) પહોંચાના ચાહે (તો કૌન રોક સકતા હૈ) યા વો કૌન હૈ જો ખુદાકી રહમતકો તુમસે રોક સકે. અગર વો તુમપર કિસી કિસ્મકા ફઝલ કરના ચાહે (તો સારી દુનિયા મિલકર નહીં રોક સકતી, ઈસકો ખૂબ સમઝ લેં કે) વો ખુદાકે સિવા ન કોઈ અપના હિમાયતી પાએંગે, ન મદદગાર. - સૂરએ અહઝાબ, રૂકૂઅ-૨

(۳۱) أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ (زمر ۲)

આયત-૩૧. ક્યા અલ્લાહ તઆલા અપને બંદેકે લિએ કાફી નહી ?
- સૂરએ ઝુમર, રૂકૂઅ-૨

(۳۲) قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ○ (زمر رکوع ۴)

આયત-૩૨. આપ ઉનસે ફરમાએં કે અચ્છા તો યે બતાઓ કે ખુદાકે સિવા તુમ જિન લોગોંકો પુકારતે હો (ઉનકી બંદગી કરતે હો) અગર અલ્લાહ તઆલા મુઝે કોઈ તકલીફ પહોંચાના ચાહે તો ક્યા યે ઉસકી દી હુઈ તકલીફકો દૂર કર સકતે હૈં યા અગર અલ્લાહ તઆલા મુઝપર કોઈ રહમત (ઈનાયત) કરના ચાહે તો ક્યા યે ઉસકો રોક સકતે હૈં. આપ કેહ દિજિએ કે મેરે લિએ અલ્લાહ કાફી હૈ ઔર ઉસી પર તવક્કુલ કરનેવાલે તવક્કુલ કરતે હૈં. - સૂરએ ઝુમર, રૂકૂઅ-૪

(۳۳) ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ○ (شوری رکوع ۲)

આયત-૩૩. યેહી અલ્લાહ મેરા રબ હૈ, ઉસીપર તવક્કુલ કરતા હૂં ઔર ઉસીકી તરફ રૂજૂઅ્ કરતા હૂં. - સૂરએ શૂરા, રૂકૂઅ-૨

(۳۴) اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ○ (شوری رکوع ۲)

આયત-૩૪. અલ્લાહ તઆલા અપને બંદોપર મેહરબાન હૈ, જિસ શખ્સકો જિતની ઝિયાદા) ચાહતા હૈ રોઝી દેતા હૈ, વો કૂવ્વતવાલા ઔર ઝબર્દસ્ત હૈ.
- સૂરએ શૂરા, રૂકૂઅ-૨

(۳۵) وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ○ (شوری رکوع ۴)

આયત-૩૫. ઔર તુમ્હારે લિએ અલ્લાહકે સિવા ન કોઈ કારસાઝ હૈ ન મદદગાર હૈ. - સૂરએ શૂરા, રૂકૂઅ-૪

(۳۶) وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ○ (شوری رکوع ۴)

આયત-૩૬. ઔર જો ચીઝ અલ્લાહ તઆલા કે પાસ હૈ વો બદરજહાં બેહતર ઔર બાકી રેહને વાલી હૈ, વો ઉન લોગોંકે લિએ હૈ જો ઈમાન લે આએ ઔર અપને રબપર તવક્કુલ કરતે હૈં. - સૂરએ શૂરા રૂકૂઅ ૪

(۳۷) وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ○ (ذاریات)

આયત-૩૭. ઔર તુમ્હારા રિઝક ઔર જિન ચીઝોંકા તુમસે વાઅદા કિયા ગયા હૈ વો સબ આસમાનમેં હૈ (યાની લૌહે-મેહફૂઝમેં લિખ્ખા હુઆ હૈ યા

વહાંસે બારિશ વગૈરહકે ઝરિએગે નાઝીલ હોતા હૈ.) -સૂરએ ઝારિયાત, રૂકૂઅ-૧

(૩૮) رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (ممتحنہ ع-١)

આયત-૩૮. (હઝરત ઈબ્રાહીમ અલા નબીયિના વ અલયહિસ્સલામ કી દુઆ હૈ) અય હમારે રબ, તેરે હી ઉપર હમને તવક્કુલ કિયા ઔર તેરી હી તરફ (હર ઝરૂરતમેં) હમને રૂજૂઅ કિયા ઔર તેરી હી તરફ (કિયામતમેં) લૌટ કર જાના હૈ.

- સૂરએ મુમ્તહિનઃ, રૂકૂઅ ૧

(૩૯) هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ۝ (منافقون ع ١)

આયત-૩૯. યે મુનાફિક યું કેહતે હૈ કે જો લોગ રસુલલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પાસ જમા હૈ, ઉનપર ખર્ચ ન કરો, યહાંતક (કે જબ યે ભૂખે મરને લગેં તો) આપ હી હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસસે મુન્તશિર હો જાએંગે, (હાલાંકે યે અહમક યે નહીં જાનતે કે) સિર્ફ અલ્લાહ હી કે લિએ હૈ સબ ખઝાને આસમાનોંકે ઔર ઝમીનકે, લેકિન મુનાફિક લોગ સમઝતે નહીં હૈ (અહમક હૈ, યું સમઝતે હૈ કે રોઝી ઉન લોગોંકે અતા પર મૌકૂફ હૈ. -સૂરએ મૂનાફિકૂન, રૂકૂઅ ૧

(૪૦) وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا ۝ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝ (طلاق رکوع ١)

આયત-૪૦. ઔર જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાસે ડરતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિએ નિજાત (ઔર સહૂલતકા) રાસ્તા નિકાલ દેતા હૈ ઔર ઉસકો ઐસી જગહસે રોઝી પહોંચાતા હૈ જહાંસે ઉસકો ગુમાન ભી નહીં હોતા ઔર જો શખ્સ અલ્લાહપર તવક્કુલ કરતા હૈ તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિએ કાફી હૈ. બેશક અલ્લાહ તઆલા (જિસ કામકા ઈરાદા કરતા હૈ) અપને કામકો પૂરા કરકે રેહતા હૈ (અલબત્તા યે ઝરુર હૈ કે) અલ્લાહ તઆલાને હર શય્કા એક અન્દાઝ (ઔર વક્ત) મુકર્રર કર રખ્ખા હૈ.

- સૂરએ તલાક, રૂકૂઅ ૧

અહાદીસકે સિલેસિલેમેં પેહલી હદીસકે ઝેલમેં ઈસ આયતે શરીફાકે મુતઅલ્લિક એક કિસ્સા ભી આ રહા હૈ.

(૪૧) رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ۝ (مزمل ع ١)

આયત-૪૧. વો મશ્રિક ઔર મગ્રિબકા માલિક હૈ, ઉસકે સિવા કોઈ ઈબાદતકે કાબિલ નહીં હૈ, ઉસીકો અપના કામ સુપુર્દ કરનેકે લિએ કરાર દિએ રહો (યાની જબકે મશ્રિક-મગ્રિબકા માલિક વોહી હૈ તો ઉસપર એ'તમાદ ઔર ભરોસા હોના ચાહિએ.)

- સૂરએ મુઝઝમ્મિલ, રૂકૂઅ ૧

યે ઈકતાલીસ આયતેં નમૂનેકે તૌરપર ઝિક્ર કી ગઈ વરના કુરઆન પાકકા તો અક્સર મઝમૂન તૌહીદકી તા'લીમ હૈ ઔર તૌહીદ હી કા સમરા તવક્કુલ હૈ, જિસકો જિતના ઝિયાદા તૌહીદમેં રસૂખ ઔર કમાલ હોગા. ઉતના હી તવક્કુલ, અલ્લાહ પર એતમાદ, ઈસકે માસિવાસે બેનિયાઝી હોગી. ચુનાંચે મશહૂર હૈ કે હઝરત ઈબ્રાહીમ ખલીલુલ્લાહ અલા નબીયિના (વ અલયહિસ્સલાત વસ્સલામ) કો જબ આગમેં ડાલા જા રહા થા તો હઝરત જીબ્રઈલ (અલયહિસ્સલામ)ને આકર દર્ખ્વાસ્ત કી કે મેરે કાબિલ કોઈ ખિદ્‌મત હો હુકમ ફરમાએં. આપને ફરમાયા કે નહીં, તુમસે મેરી કોઈ હાજત વાબિસ્તા નહીં. (અહયાઉલ ઉલુમ)

એક મસ્જિદમેં એક ફકીર એ'તકાફકી નીય્યતસે જાકર બૈઠ ગએ. પાસ કોઈ સામાન ખાને-પીનેકા કુછ ન થા. મસ્જિદકે ઈમામ સાહબને ઉનકો નસીહત કી કે યોં બેસર વ સામાનીસે મસ્જિદમેં બૈઠનેસે યે અચ્છા થા કે કહીં મઝદૂરી કરતે (પેટકા પાલના ફર્ઝ હૈ), ફકીરને ઉનકી બાતકા કુછ જવાબ ન દિયા. ઉન્હોંને દૂસરી દફા ફિર યેહી કહા, ફકીર ચૂપ હો ગએ, ઉસને તીસરી દફા ફિર કહા, ફકીર ખામોશ રહે, ઉસને ચૌથી દફા ફિર કહા તો ઉન્હોંને જવાબ દિયા કે યે મસ્જિદકે કરીબ જો યહૂદીકી દુકાન હૈ, ઉસને મેરી દો રોટી રોઝાનાકી મુકર્રર કર લી હૈ. ઈમામ સાહબને ફરમાયા અગર ઉસને ખાના મુકર્રર કર દિયા તો બહોત અચ્છા હૈ ફિર એ'તિકાફ ઝરૂર કરેં. ફકીરને કહા, કાશ ! આપ ઈમામ ન હોતે તો બહોત અચ્છા થા, તુમ અપની ઈસ નાકિસ તૌહીદકે સાથ અલ્લાહકે ઔર ઉસકે બંદોંકે દરમિયાન વાસ્તા બનકર ખડે હોતે હો. એક કાફિર યહૂદીકે વાઅદેકો તુમને અલ્લાહ તઆલાકે રોઝીકે વાઅદે પર બઢ્ઢા દિયા (અફસોસ હૈ તુમ પર ઔર તુમ્હારે હાલ પર.)(રૌઝ)

વાકઈ સચ કહા, હમારી યેહી હાલત હૈ કે બંદોંકે વાઅદે પર તો હમેં ઈત્મીનાન હૈ, અલ્લાહકે વાઅદે પર નહીં હૈ. ઈન આયાત પર જો ઝિક્ર કી ગઈ ઈન્તિહાઈ ગૌર હોના ચાહિએ ઔર ઝિયાદા સે ઝિયાદા ઈસકી કોશિશ હોના ચાહિએ કે સિર્ફ હક તઆલા શાનુહૂ વ તકદ્દુસ પર હી હમારી નિગાહ હો, ઉસી પર એ'તમાદ હો, ઉસીકી પાક ઝાતસે અપના સુવાલ હો, ઉસીસે ભીખ માંગી જાએ, ઉસકે અલાવા કિસીકે સામને હાથ ન ફૈલે બલ્કે દિલમેં ભી કિસી દૂસરેકા ખ્યાલ ન આએ બલ્કે વોહી પાક ઝાત ઔર સિર્ફ વોહી પાક ઝાત અપના સહારા હૈ. વોહી નફા ઔર નુકસાનકા માલિક દિલસે સમઝા જાએ, ઝુબાનસે કેહતે રેહના તો હમારી આમ આદત હૈ લેકિન અસલ કારઆમદ યે ચીઝ હૈ કે હમારે દિલમેં યે બાત અચ્છી તરહ જમ જાએ કે બગૈર ઉસકે ઈરાદેકે કોઈ હાકિમ, કોઈ દૌલતમંદ ન કિસી કિસ્મકી મઝર્રત પહોંચા સકતા હૈ ન કિસી કિસ્મકા નફા પહોંચા સકતા હૈ ઔર થોડા-સા ગૌર કિયા જાએ તો બહોત હી ખુલી હુઈ બાત હૈ કે તમામ દુનિયાકે કુલૂબ સિર્ફ ઉસીકે કબ્જેમેં હૈં, હમ લાખ કિસી શખ્સકી મન્નત-સમાજત કરેં મગર જબ ઉસકા અપના દિલ દૂસરેકે કબ્જેમેં હૈ તો જબ તક દિલોંકે માલિકકા ઈરાદા

ન હો, હમારી મન્નત-સમાજતસે ઉસકે દિલ પર ક્યા અસર હો સકતા હૈ ઔર જબ દિલોંકા માલિક કિસી કામકો કરના ચાહે તો વો બાત ખુદ-બ-ખુદ દૂસરોંકે દિલોંમેં પડેગી, હમ લાખ બેનિયાઝી બરતેં ઉસકા દિલ ઉસકો ખુદ મજબૂર કરેગા, બાર-બાર ઉસકે દિલમેં ખ્યાલ આએગા, બગૈર તહરીકકે ખ્યાલ આએગા, ઈસલિએ અગર અપની હાજત માંગનેકા મહલ હૈ તો સિર્ફ વોહી પાક ઝાત હૈ. અગર આજિઝી ઔર મન્નત સમાજત કરનેકી જગહ હૈ તો ઉસીકા દરબાર હૈ, સારી દુનિયાકે દિલ ઉસકે ઈરાદેકે તાબેઅ હૈં, સારી દુનિયાકે ખઝાને ઉસકી મિલ્ક હૈ.

યા અલ્લાહ મહેઝ અપને ફઝલસે બિલાં ઈસ્તિહકાક બલ્કે ઈસ્તિહકાકકે ખિલાફ ઈસ નાપાકકો ભી ઈસ જોહરકા કોઈ શિમ્મા અતા ફરમા દે કે તેરી અ.તાકે વાસ્તે ઈસ્તિહકાક ભી શર્ત નહીં -

'ખુદાકી દેન કા મૂસા (અલૈ.) સે પૂછિએ એહવાલ,'
કે આગ લેને કો જાએં પયમ્બરી મિલ જાએ.

(૧) عن عبد الله بن مسعود رض قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من نزلت به فاقة فانزلها بالناس لم تسد فاقته ومن نزلت به فاقة فانزلها بالله فيوشك الله له برزق عاجل او آجل رواه الترمذی وهكذا فی الدر المنثور برواية ابی داؤد والترمذی والحاكم وقد صححه ولفظ ابی داؤد بموت عاجل او غنی عاجل

હદીસ-૧. હુઝૂર અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સકો ફાકેકી નૌબત આ જાએ ઔર વો ઉસકો લોગોંકે સામને પેશ કરે ઉસકા ફાકા બંદ ન હોગા ઔર જો શખ્સ અપને ફાકેકો અલ્લાહ તઆલા પર પેશ કરે (ઔર ઉસ્સે દર્ખ્વાસ્ત કરે) તો હક તઆલા શાનુહૂ જલ્દ ઉસકો રોઝી અતા ફરમાતે હૈં, ફૌરન હો જાએ યા કુછ તા'ખીરસે મિલ જાએ. - તિરમિઝી

ફાઈદા - જો શખ્સ લોગોંસે સવાલ કરતા ફિરે ઉસકા ફાકા બંદ ન હોગાકા મતલબ યે હૈ કે એહતિયાજ પૂરી ન હોગી. આજ અગર એક ઝરૂરતકે વાસ્તે ભીખ માંગી હૈ ઔર વો સૂરતકે એ'તબારસે પૂરી હો ગઈ તો કલ ઉસ્સે અહમ કોઈ ઝરૂરત પેશ આ જાએગી ઔર એહતિયાજ બદસ્તૂર બાકી રહેગી ઔર અગર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી પાક બારગાહમેં હાથ ફૈલાએ તો યે ઝરૂરત તો પૂરી હોગી હી, દૂસરી ઝરૂરત પેશ ન આએગી ઔર અગર આઈ તો ઉસકા ઈન્તિઝામ માલિક સાથ હી કર દેગા.

પેહલી ફસ્લકી અહાદીસમે નં. ૮ કે ઝેલમેં હઝરત કબ્શા (રદી.)કી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ, જિસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને કસમ ખાકર ચંદ બાતેં ઈર્શાદ ફરમાઈ. ઉનમેં એક યે ભી હૈ કે જો શખ્સ લોગોંસે માંગનેકા દરવાઝા ખોલેગા હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ પર ફકરકા દરવાઝા ખોલતે હૈં, ઉસી જગહ એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા કસમ ખાકર યેહી મઝમૂન હઝરત અબ્દુર્રહ્‌માન

બિન ઔફ (રદી.) કી રિવાયતસે ભી ગુઝર ચૂકા. યેહી વજહ હૈ કે દર-બ-દર ભીખ માંગનેવાલે હમેશા ફકીર ઔર તંગદસ્ત હી રેહતે હૈં.

એક ઔર હદીસમેં યે મઝમૂન ઈસ તરહ વારિદ હુઆ હૈ કે જો શખ્સ અપને ફાકા ઔર એહતિયાજકો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે સામને પેશ કરતા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂ બહોત જલ્દ ઉસકે ફકરકો દૂર ફરમાતે હૈં, જલ્દીકી મૌતસે યા જલ્દીકી ગિનાસે.

જલ્દીકી મૌતકે દો મતલબ હૈં, એક યે કે ઉસકા વકત અગર ખુદ કરીબ આ ગયા તો ઉસકો ફાકોંકી તકલીફમેં મુસીબત ઉઠાનેસે પેહલેહી હક તઆલા શાનુહૂ મૌત અતા ફરમા દેંગે.

દૂસરા મતલબ યે હૈ કે કિસીકી મૌત ઉસકે ગિનાકા સબબ બન જાએગી, મસલન કિસીકી મીરાસકા વાફિર હિસ્સા મિલ જાએગા યા કોઈ શખ્સ મરતે વક્ત ઈસકી વસીયત કર જાએ કે મેરે માલમેંસે ઈતના ફલાં શખ્સકો દે દેના.

મુતઅદ્દિદ વાકિઆત ઈસ કિસ્મકે દેખને ઔર સુન્નેમેં આએ કે મક્કામેં બા'ઝ મરનેવાલોંને યે વસીયત કી કે હિન્દુસ્તાનકે ફલાં શહેરમેં ઈસ નામકા એક શખ્સ હૈ, ઉસકો મેરા માલ ફરોખ્ત કરકે રૂપિયા ભેજ દિયા જાએ.

કુર્દ એક કબીલેકા નામ હૈ, ઉસમેં એક શખ્સ મશહૂર ડાકૂ થા. વો અપના કિસ્સા બયાન કરતા હૈ કે મૈં અપને સાથિયોંકી એક જમાઅતકે સાથ ડાકેકે લિએ જા રહા થા, રાસ્તેમેં હમ એક જગાહ બૈઠે થે. વહાં હમને દેખાકે ખજૂરકે તીન દરખ્ત હૈં, દો પર તો ખૂબ ફલ આ રહા હૈ ઔર એક બિલકુલ ખુશ્ક હૈ ઔર એક ચિડિયા બાર-બાર આતી હૈ ઔર ફલદાર દરખ્તોં પરસે તરોતાઝા ખજૂર અપની ચોંચમેં લેકર ઉસ ખુશ્ક દરખ્ત પર જાતી હૈ. હમેં યે દેખકર તા'જ્જુબ હુઆ, મૈંને દસ મર્તબા ઉસ ચિડિયા કો લે જાતે દેખા તો મુઝે યે ખ્યાલ હુઆ કે ઉસપર ચઢકર દેખૂં કે યે ચિડિયા ઉસ ખજૂરકો ક્યા કરતી હૈ. મૈંને ઉસ દરખ્તકી ચોટીપર જાકર દેખા કે વહાં એક અંધા સાંપ મુંહ ખોલે પડા હૈ ઔર યે ચિડિયા તરોતાઝા ખજૂર ઉસકે મુંહમેં ડાલ દેતી હૈ. મુઝે યે દેખકર ઈસ કદર ઈબરત હુઈ કે મૈં રોને લગા. મૈંને કહા, મેરે મૌલા ! યે સાંપ જિસકે મારનેકા હુકમ તેરે નબી (સલ્લ.) ને દિયા, તૂને જબ યે અંધા હો ગયા તો ઉસકો રોઝી પહોંચાનેકે લિએ ચિડિયાકો મુકર્રર કર દિયા ઔર મૈં તેરા બંદા, તેરી તૌહીદકા ઈકરાર કરનેવાલા, તૂને મુઝે લોગોંકે લૂટને પર લગા દિયા ? ઈસ કેહને પર મેરે દિલમેં યે ડાલા ગયા કે મેરા દરવાઝા તૌબાકે લિએ ખુલા હુઆ હૈ. મૈંને ઉસી વક્ત અપની તલવાર તોડ ડાલી જો લોગોંકો લૂટનેમેં કામ દેતી થી ઔર અપને સરપર ખાક ડાલતા હુઆ 'ઈકાલતન ઈકાલતનૂ' (દરગુઝર-દરગુઝર) ચિલ્લાને લગા. મુઝે ગૈબસે આવાઝ આઈ કે હમને દરગુઝર કર દિયા, દરગુઝર કર દિયા. મૈં અપને સાથિયોંકે પાસ આયા. વો કેહને લગે, તુઝે ક્યા હો ગયા ? મૈંને કહા, મૈં મેહજૂર થા, અબ મૈંને સુલહ કર લી, યે કેહકર મૈંને સારા કિસ્સા ઉનકો સુનાયા, વો કેહને લગે કે હમ ભી સુલહ કરતે હૈં. યે

કેહકર સબને અપની-અપની તલવારેં તોડ દીં ઔર સબ લૂટકા સામાન છોડકર હમ એહરામ બાંધકર મક્કાકે ઈરાદેસે ચલ દિએ, તીન દિન ચલકર એક ગાંવમેં પહોંચે તો એક અંધી બુઢિયા મિલી, ઉસને હમસે મેરા નામ લેકર પૂછા કે તુમમેં ઈસ નામકા કોઈ કુર્દી હૈ, લોગોંને કહા કે હૈ. ઉસને કુછ કપડે નિકાલેં ઔર યે કહા કે તીન દિન હુએ મેરા લડકા મર ગયા, ઉસને યે કપડે છોડે હૈં તીન દિનસે રોઝાના હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ખ્વાબમેં દેખ રહી હૂં. હુઝૂર (સલ્લ.) ફરમાતે હૈં કે ઉસકે કપડે ફલાં કુર્દીકો દે દો. વો કુર્દી કેહતે હૈં કે વો કપડે મૈંને લે લિએ ઔર હમ સબને ઉનકો પેહને. (રૌઝ)

ઈસ કિસ્સેમેં દોનોં ચીઝેં કાબિલે ઈબરત હૈં. અંધે સાંપકી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે રોઝીકા સામાન ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કી તરફસે કપડોંકા અતીયા.

જબ અલ્લાહ તઆલા કિસી શખ્સકી મદદ કરના ચાહે તો ઉસકે લિએ અસ્બાબ પૈદા કરના કયા મુશ્કિલ હૈ. સારે અસ્બાબ ગિના ઔર ફકરકે વોહી પૈદા કરતા હૈ ઔર સચ્ચી તૌબાકી બરકતસે હુઝૂર (સલ્લ.)કી તરફસે કપડોંકા એ'જાઝ ખુદ એક કાબિલે ફખર ચીઝ હૈ ઔર જલ્દીકી મૌતસે ગિનાકે હાસિલ હોનેકી એક મિસાલ હૈ ઔર બહોતસે વાકિઆત મરતે વકત વસીયતોંકે તો અકસર સુન્નેમેં આએ કે મેરે સામાન મેંસે ઈતના ફલાં શખ્સ કો દે દે.

એક હદીસમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) હુઝૂરે અક્દસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ ભૂખા હો યા હાજતમંદ હો ઔર વો લોગોંસે અપની હાજતકો પોશીદા રખ્ખે તો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ પર (બવજહ ઉસકે લુત્ફ વ કરમકે) યે હક હૈ કે ઉસકી એક સાલકી રોઝી હલાલ માલસે અતા ફરમાએ. (મિશ્કાત)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ ભૂખા હો યા મુહતાજ હો ઔર લોગોંસે ઉસકો છુપાએ ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે માંગે તો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ એક સાલકે લિએ હલાલ રોઝીકા દરવાઝા ઉસપર ખોલ દેતે હૈં. (કંઝ)

એક ઔર હદીસ મેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાસે ગિના તલબ કરતા હૈ તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકો ગિના અતા ફરમાતે હૈં ઔર જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાસે ઈફ્ફત માંગતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા ઉસકો ઈફ્ફત ફરમાતે હૈં ઔર ઉપરકા હાથ (યાની અતા કરનેવાલા) બેહતર હૈ નીચેકે હાથસે (યાની માંગનેવાલેકે હાથ સે) ઔર કોઈ શખ્સ ઐસા નહીં જો સવાલકા દરવાઝા ખોલે મગર હક તઆલા શાનુહૂ ઉસપર ફકરકા દરવાઝા ખોલ દેતે હૈં. હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજૂહહૂ) ને એક શખ્સકી આવાઝ સુની, જો અરફાતકે મૈદાનમેં લોગોંસે સવાલ કર રહા થા, ઉન્હોંને દુર્રેસે ઉસકી ખબર લી કે ઐસે દિનમેં ઔર ઐસી જગહ અલ્લાહકે ગૈરસે સવાલ કરતા હૈ ?

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ સવાલકા દરવાઝા ખોલતા હૈ, અલ્લાહ

તઆલા શાનુહૂ ઉસપર દુનિયા ઔર આખિરતમેં ફકરકા દરવાઝા ખોલ દેતે હૈં ઔર જો શખ્સ અલ્લાહકી રિઝાકે વાસ્તે અતાકા દરવાઝા ખોલતા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસપર દુનિયા ઔર આખિરતકી ખૈરકા દરવાઝા ખોલ દેતે હૈં. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ સવાલકા દરવાજા ખોલતા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ પર ફકરકા દરવાઝા ખોલ દેતે હૈં. કોઈ શખ્સ રસ્સી લેકર લકડિયાં ઈકટ્ઠી કરકે અપની કમર પર લાકર ફરોખ્ત કર દે ઔર ઉસ્સે અપના ગુઝર ચલા લે, યે ઉસ્સે બહેતર હૈ કે ભીખ માંગે, ચાહે વો ભીખ મિલે યા ન મિલે.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જો શખ્સ અતાકા દરવાઝા ખોલતા હૈ, સદકેસે હો યા સિલારહમીસે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસપર કસરત ફરમાતે હૈં (યાની ઉસકે માલમેં ઈઝાફા હોતા હૈ) ઔર જો શખ્સ માલકી ઝિયાદતીકી નિય્યતસે સવાલકા દરવાઝા ખોલતા હૈ ઈસકી વઝહસે ઉસપર કમી બઢ્હતી જાતી હૈ યાની હાજતે બઢ્હતી જાએંગી ઔર આમદનીકે નાકાફી હોનેમેં ઈઝાફા હોતા રહેગા.

હઝરત ઈમરાન બિન હસીન (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નક્લ કરતે હૈં કે જો શખ્સ કુલ્લિયતન અલ્લાહ તઆલાકી તરફ મુતવજ્જહ હો જાએ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી હર ઝરૂરતકા તકફ્ફુલ ફરમાતે હૈં ઔર ઉસકો ઐસી જગહસે રિઝક અતા ફરમાતે હૈં જિસકા ઉસકો ગુમાન ભી નહીં હોતા ઔર જો શખ્સ હમાતન દુનિયાકી તરફ લગ જાતા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો દુનિયાકે હવાલે કર દેતે હૈં કે તૂ જાન ઔર તેરા કામ યાની મેહનત કર ઔર કમા લે, જિતની મશક્કત ઉઠાએગા ઉસકે મુનાસિબ હમ દેતે રહેંગે.

હઝરત અબૂઝર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે મૈં તુમ્હેં અલ્લાહ તઆલાકે તકવાકી વસીયત કરતા હૂં, તન્હાઈમેં ભી ઔર ઐલાનિયા ભી ઔર જબ કોઈ બુરા કામ સરઝદ હો જાએ તો (તલાફીકે તૌરપર કોઈ) અચ્છા કામ ભી કરો ઔર કિસીસે સવાલ ન કરો, કિસીકી અમાનત ન રખ્ખો, દો આદમિયોંકે દરમિયાન કાઝી ન બનો (કે યે બહોત અહમ કામ હૈ, હર શખ્સકે બસકા નહીં)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો થોડે પર રાઝી હો જાએ ઔર કનાઅત કર લે ઔર અલ્લાહ પર તવક્કુલ કરે, વો કમાનેકી મેહનતસે બેફિકર હો જાતા હૈ. એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ યે ચાહે કે સબસે ઝિયાદા કવી હો, વો અલ્લાહ પર તવક્કુલ કરે ઔર જો યે ચાહે કે વો સબસે ઝિયાદા ગની હો ઉસકો યે ચાહિએ કે જો ચીઝ અલ્લાહકે પાસ હૈ ઉસપર ઉસ્સે ઝિયાદા એ'તમાદ રખ્ખે, જિતના અપને પાસકી ચીઝ પર હોતા હૈ ઔર જો યે ચાહેકે સબસે ઝિયાદા મુઅઝ્ઝઝ હો જાએ, વો તકવા ઈખ્તીયાર કરે (ઔર યે તજુર્બેકી બાત હૈ કે આદમીકે તકવાકા જિતના અસર લોગોં પર પડતા હૈ ઉતના કિસી ચીઝકા નહીં પડતા. જિસ શખ્સમેં જિતના ઝિયાદા તકવા બઢ્હા હુઆ હોગા,

ઉતના હી લોગોકે દિલોંમેં ઉસકા એ'ઝાઝ વ ઈકરામ ઝિયાદા હોગા.

હઝરત વહબ (રહ.) હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જબ બન્દા મુઝ પર ભરોસા કર લેતા હૈ તો અગર આસમાન ઝમીન સબકે સબ મિલકર ભી ઉસકે સાથ મકર કરેં તો મૈં ઉસકે લિએ રાસ્તા નિકાલ દૂંગા. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ તઆલાને હઝરત ઈસા (અલા નબીયીના અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) પર વહી ભેજી કે મુઝ પર તવક્કુલ કરો, મૈં તુમ્હારી ઝરૂરિયાતકા કફીલ બનૂંગા. મેરે ગૈરકો અપના વલી ન બનાઓ તા'કે મૈં તુમ્હેં ન છોડ દૂં.

બહોત સી અહાદીસમેં યે વાકેઆ ઝિકર કિયા ગયા કે હઝરત ઔફ બિન માલિક (રહ.) કે સાહબઝાદેકો કાફિરોંને કૈદ કર લિયા ઔર ચમડેકે તસ્મોંસે ખૂબ મઝબૂત ઉનકો જકડ દિયા. ઉન પર નિહાયત સખ્તી કી જાતી થી ઔર ભૂખા ભી રખ્ખા જાતા થા. ઉન્હોંને અપને વાલિદકે પાસ કિસી તરહ અપને એહવાલકી ઈત્તિલાઅ ભેજી કે હુઝૂર (સલ્લ.)સે દુઆકે લિએ અર્ઝ કરેં. હુઝૂર (સલ્લ.) કો જબ ઈત્તિલાઅ પહોંચી તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઉનકે પાસ યે કેહલા ભેજો કે અલ્લાહ તઆલાસે ડરતે રહેં, (તકવા ઈખ્તિયાર કરેં) ઔર ઉસી પર તવક્કુલ કરેં ઔર સુબ્હ વ શામ યે આયતે શરીફા પઢ્હા કરેં.

لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ۝ فَإِن

تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ۝ (توبہ ع۱۶)

"લકદ્ જાઅકુમ્-રસૂલુમ્મિન્ અન્ફુસિકુમ્ અઝીઝુન્ અલયહિ મા-અનિત્તુમ્ હરીસુન્ અલૈકુમ્ બિલ્મુઅ્મિનીન- રઉફુર્રહીમ્ ફઈન્તવલ્લૌ ફકુલ્હસબિયલ્લાહુ લા-ઈલાહ- ઈલ્લા હુ વ- અલયહિ તવક્કલ્તુ વ-રબ્બુલ્અર્શિલ્અઝીમ." (સૂરએ તૌબા, રૂકૂઅ ૧૬) પઢ્હા કરેં. ઉનકે પાસ જબ ઈત્તિલાઅ પહોંચી તો ઉન્હોંને ઈસ આયતે શરીફાકો પઢ્હના શુરૂ કિયા, ખુદ-બ-ખુદ એક દિન વો તસ્મે ટૂટ ગએ. યે ઉનકી કૈદસે છૂટકર ભાગ આએ ઔર કુછ જાનવર વગૈરહ ભી ઉનકે અપને સાથ પકડ લાએ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જિસ શખ્સકો બાદશાહકે ઝુલ્મકા ખૌફ હો યા કિસી દરિન્દેકા યા દરિયામેં ડૂબ જાનેકા ડર હો ઔર ઈસ આયતે શરીફાકી તિલાવત કરે તો ઈન્શા અલ્લાહ કોઈ મઝર્રત ઉસકો ન પહોંચેગી.

એક ઔર હદીસમેં ઈસ કિસ્સેમેં લા-હૌ લ- વલા- કૂવ્વત- ઈલ્લા બિલ્લાહ ભી કસરતસે પઢ્હનેકા હુકમ હૈ. ઈન્હી સાહબઝાદેકે કિસ્સેમેં યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ.

وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مَخْرَجًا ۝ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۝ (سورۂ طلاق ع۱)

"વ- મંય્યત્તકિલ્લાહ- યજ્અલ્લહુ મખ્રજંવ્વ યર્ઝુક હૂં મિન્ હૈસુ લા-યહ્તસિબ"
- સૂરએ તલાક, રૂકૂઅ ૯

નાઝીલ હુઈ કે "જો અલ્લાહસે ડરતા હૈ હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે લિએ રાસ્તા ખોલ દેતે હૈં ઔર ઐસી જગાહસે ઉસકો રોઝી પહોંચાતે હૈં જહાંસે ઉસકો ગુમાન ભી નહીં હોતા ઔર જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલા પર ભરોસા કરતા હૈ અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિએ કાફી હૈ." ઉન સહાબી (રદી.) કો ઈસકા ક્યા ગુમાન હો સકતા થા કે યે કાફિર જો ઈસ કદર ઝુલ્મ પર ઉતરે હુએ હૈં ઉન્હીં કે માલસે ઉનકી રોઝી મુકદ્દર હૈ.

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈં ઔર મેરા એક સાથી એક પહાડમેં રેહતે થે હર વક્ત ઈબાદતહી મશગલા થા. મેરે સાથીકા ગુઝર તો ઘાસ વગૈરહ પર થા ઔર મેરે લિએ હક તઆલા શાનુહૂને યે ઈન્તિઝામ ફરમા રખ્ખા થા કે એક હિરની રોઝાના આયા કરતી થી ઔર મેરે કરીબ આકર ટાંગે ચીરકર ખડી હો જાતી. મૈં ઉસકા દૂધ પી લિયા કરતા, વો ચલી જાતી. બહોત ઝમાના ઈસી તરહ ગુઝર ગયા કે વો હિરની રોઝ આ જાયા કરતી ઔર મૈં ઉસકા દૂધ પીતા થા. મેરે સાથીકે કિયામકી જગહ ઉસ પહાડમેં મુઝસે દૂર થી. એક દિન વો મેરે પાસ આયા ઔર કેહને લગા કે એક કાફિલા યહાં કરીબ આકર ઠહરા હૈ, ચલો કાફિલાવાલોંકે પાસ ચલેં, વહાં શાયદ કુછ દૂધ ઔર ઈસકે અલાવા કુછ ખાનેકી ચીઝેં મયસ્સર આ જાએં. મૈંને અવ્વલ તો બહોત ઈન્કાર કિયા લેકિન જબ ઉસને બહોત ઈસરાર કિયા તો મૈંભી ઉસકે સાથ હો લિયા. હમ દોનોં કાફિલેમેં પહોંચે, ઉન લોગોંને હમેં ખાના ખિલાયા, હમ ખાનેસે ફારિગ હોકર અપની-અપની જગહ વાપસ આ ગએ. ઈસકે બાદ મૈં હમેશા ઉસ હિરનીકે વક્ત પર ઉસકા ઈન્તિઝાર કિયા કરતા મગર ઉસકા આના બન્દ હો ગયા. કઈ દિન ઈન્તિઝારકે બાદ મૈં સમઝાકે ઉસ ગુનાહકી નહૂસતસે વો રોઝી જિસકી વજહસે મૈં બેફિકર થા, બન્દ હો ગઈ.

સાહિબે રૌઝ (રહ.) કેહતે હૈં કે બઝાહિર તીન ચીઝેં ઈસમેં ગુનાહકી થીં.

એક જિસ તવક્કુલકો ઈખ્તિયાર કર રખ્ખા થા, ઉસકો છોડા.

દૂસરે તમઅ કી ઔર ઉસ રોઝી પર કનાઅત ન કી જિસકી વજહસે બેફિકરી થી.

તીસરે ઐસા ખાના ખાયા જો તય્યબ ન થા જિસકી વજહસે તય્યબ રિઝકસે મહરૂમી હો ગઈ.

બડી ઈબરતકા કિસ્સા હૈ. હમ લોગ બસાઔકાત અપની હિર્સ વ તમઅસે હક તઆલા શાનુહૂકે ઈનઆમાતસે મેહરૂમ હો જાતે હૈં. સૂરતકે એ'તબારસે સવાલ કરને પર ઉસ વક્ત કુછ મિલ જાતા હૈ મગર ઉસકી નહૂસતસે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે ઉસ ઈનઆમસે મેહરૂમી હો જાતી હૈ જો બેતલબ ઔર બેમન્નત મિલતા.

હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રદી.) કી દુઆ હૈ.

اَللّٰهُمَّ كَمَا صُنْتَ وَجْهِيْ عَنْ سُجُوْدِ غَيْرِكَ فَصُنْ وَجْهِيْ عَنْ مَسْئَلَةِ غَيْرِكَ

"અલ્લાહુમ્મ કમા સુન્ત-વજ્હી અન્સુજૂદી ગૈરિ ક- ફસુન્વજ્હી અંમ્મસ્અલતિ ગૈરિક"

"અય અલ્લાહ જૈસાકે તૂને મેરે સરકો અપને ગૈરકે સામને સજદા કરનેસે મેહફૂઝ રખ્ખા, ઉસી તરહ મેરી ઝુબાનસે અપને ગૈરસે સવાલ કરનેસે ભી મેહફૂઝ ફરમા." અલ્લાહુમ્મ આમીન.

(٢) عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من سأل الناس تكثرا فانما يسأل جمرا فليستقل او ليستكثر (رواه مسلم كذا في المشكوة)

હદીસ : ૨. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ ઈસ લિએ સવાલ કરતા હૈ કે અપને માલમે ઝિયાદતી કરે, વો જહન્નમકે અંગારે માંગ રહા હૈ, જિસકા દિલ ચાહે થોડે માંગ લે, યા ઝિયાદા માંગ લે. - મુસ્લિમ

ફાઈદા - પેહલી હદીસ શરીફમેં સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે ગૈબી ઈઆનત ઔર ઈમદાદ બન્દા હોનેકી વઈદ થી, ઈસલિએકે ઉસ હદીસમેં ઝરૂરતકે મૌકોં પર સવાલકા ઝિકર થા ઔર ઈસ જગહ બિલા ઝરૂરત મહેઝ અપની જમા બઢ્હાનેકે લિએ ભીખ માંગના મઝકૂર હૈ ઈસલિએ ઈસમેં ઝિયાદા સખ્ત વઈદ હૈ કે વો જહન્નમકી આગ ઈકટઠી કર રહા હૈ. અબ આદમીકો ઈખ્તિયાર હૈ કે જિતને અંગારે દિલ ચાહે ઈકટઠે કર લે.

એક મર્તબા હઝરત ઉમર (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે અર્ઝ કિયા કે ફલાં ફલાં દો શખ્સ આપકી તા'રીફ કર રહે થે કે આપને ઉનકો દો દીનાર દીએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, લેકિન ફલાં શખ્સ મૈંને ઉસકો દસસે લેકર સૌ તક અશરફિયાં દી મગર ઉસને ઐસા નહીં કિયા. ફિર ફરમાયા કે બા'ઝ આદમી સવાલ કરતે હૈં ઔર મૈં ઉનકે સવાલકી વજહસે જો દેતા હૂં વો બગલમે દબાકર લે જાતે હૈં, લેકિન વો અપની બગલમેં આગ દબાકર લે જાતે હૈં. હઝરત ઉમર (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! ફિર આપ દેતે ક્યોં હૈં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, મૈં ક્યા કરૂં વો બગૈર માંગે રેહતે નહિં ઔર અલ્લાહ તઆલા મેરે લિએ બુખ્લકો ગવારા નહીં ફરમાતે.

એક ઔર હદીસકે અલ્ફાઝ હૈં, હઝરત ઉમર (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! જબ આપકો માલૂમ હૈ કે વો આગ હૈ તો આપ ક્યોં મરહમત ફરમાતે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, મૈં ક્યા કરૂં, વો બગૈર સવાલકે રેહતે નહીં ઔર અલ્લાહ તઆલા મેરે લિએ બુખ્લ ગવારા નહીં ફરમાતે.

હઝરત કબીસા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને એક બોઝ (તા'વાન

વગૈરહકા) અપને ઝિમ્મે રખ્ખ લિયા, યાની કિસી ચીઝકી ઝમાનત કર લી, ઈસ સિલસિલેમેં મૈં હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં મદદ ચાહનેકે લિએ હાઝિર હુઆ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા ઠહેર જાઓ, કહીંસે સદકેકા માલ આ જાએગા તો મૈં મદદ કરૂંગા. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે કબીસા સવાલ સિર્ફ તીન આદમિયોંકે લિએ જાઈઝ હૈ.

૧. એક વો શખ્સ જિસને કોઈ બોઝ ઝમાન વગૈરહકા અપને ઝિમ્મે રખ્ખ લિયા હો ઉસકો જાઈઝ હૈ કે ઈતની મિકદારકા સવાલ કર લે ઔર ફિર રૂક જાએ, ઉસ્સે ઝિયાદાકે સવાલકા હક નહીં.

૨. દૂસરે વો શખ્સ જિસકો કોઈ હાદસા પહોંચ જાએ જિસ્સે સારા માલ હલાક હો જાએ (મસલન આગ લગ જાએ યા કોઈ ઔર ઐસી આફત અચાનક પહોંચ જાએ જિસ્સે સબ કુછ લૂટ જાએ) તો ઉસે જાઈઝ હૈ કે ઈતની મિકદારકા સવાલ કરે જિસ્સે ઝિન્દગીકા સહારા હો સકે.

૩. તીસરે વો શખ્સ જિસકો ફાકે ગુઝરને લગે હત્તાકે તીન આદમી ઉસકી કૌમકે કેહને લગેં કે ઈસકો ફાકા હોને લગા તો ઉસકો ભી ઈતની મિકદાર સવાલ કર લેના જાઈઝ હૈ જિસ્સે ઝિન્દગીકા સહારા હો જાએ. ઈન તીનકે અલાવા જો શખ્સ સવાલ કરતા હૈ વો હરામ માલ ખાતા હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે સવાલ કરના દો શખ્સોંકે લિએ જાઈઝ નહીં, એક ગનીકે લિએ, દૂસરે કવી તન્દુરસ્તકે લિએ (જો કમાને પર કાદિર હો), અલબત્તા જિસ શખ્સકો ખાકમેં મિલા દેનેવાલા ફકર યા પરેશાન કર દેનેવાલા કર્ઝ લાહિક હો ગયા હો, ઉસકો સવાલ કરના જાઈઝ હૈ ઔર જો શખ્સ માલકો બઢ્હાનેકી ગરઝસે સવાલ કર રહા હૈ, ઉસકે મુંહ પર કિયામતકે દિન ઝખ્મ હોંગે ઔર વો જહન્નમકી આગ ખા રહા હૈ, જિસકા દિલ ચાહે ઝિયાદા સવાલ કર લે, જિસકા દિલ ચાહે કમ કર લે.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે સવાલ કિયામતકે દિન મુંહ પર ઝખ્મ બન જાએંગે, જિનસે ઉસકા ચેહરા ઝખ્મી હો જાએગા, જિસકા દિલ ચાહે અપને ચેહરેકી રૌનક બાકી રખ્ખે, જિસકા દિલ ચાહે છોડ દે, અલબત્તા અગર બાદશાહસે (યાની બૈતુલમાલસે બશર્તેકે ઉસમેંસે લેનેકા હક હો) માંગે યા મજબૂરીકે દરજેમેં માંગે તો મુઝાયકા નહીં હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે આદમી સવાલ કરતા હૈ હત્તાકે કિયામતકે દિન ઉસકે ચેહરે પર ઝરા-સા ભી ગોશ્ત ન રહેગા.

હઝરત મસઊદ બિન અમ્ર (રદી.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં એક જનાઝા નમાઝ પઢ્હાનેકે લિએ લાયા ગયા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફ્ત ફરમાયા કે કયા તરકા છોડા ? લોગોંને અર્ઝ કિયા કે દો-તીન અશરફિયાં છોડી હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જહન્નમકે દો-તીન દાગ હૈં.

રાવી કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબૂબકર (રદી.) કે મૌલા અબ્દુલ્લા બિન કાસિમ (રદી.) સે ઈસકે મુતઅલ્લિક સવાલ કિયા. ઉન્હોંને કહા કે યે માલકે બઢ્ઢાનેકી નીય્યતસે સવાલ કરતા થા.

કુતુબે અહાદીસમેં મુતઅદ્દિદ વાકેઆત ઈસ કિસ્મકે વારિદ હુએ હૈં, જિનમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને મા'મૂલી-મા'મૂલી રકમ છોડને પર જહન્નમકે દાગ ઔર ઈસ કિસ્મકી વઈદેં ઈર્શાદ ફરમાઈ હૈ. ઉલમાને ઉનકે મુતઅલ્લિક લિખ્ખા હૈ કે યે ઈસ સૂરતમે હૈ કે જબ આદમીકે પાસ પેહલેસે કુછ મૌજૂદ હો ઔર વો ઝૂઠ બોલકર અપને આપકો બિલકુલ ફકીર ઔર મુહતાજ ઝાહિર કરકે સવાલ કરે ઔર બાવજૂદ ફકીર ન હોનેકે ફુકરાકી જમાઅતમેં અપને આપકો શામિલ કરે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે સવાલ કરનેકે બારેમેં મુમાનઅતકી બહોત-સી રિવાયાત વારિદ હુઈ ઔર બડી સખ્ત સે સખ્ત વઈદ હદીસમેં આઈ હૈ લેકિન સાથ હી બા'ઝ અહાદીસસે ઈજાઝત મા'લુમ હોતી હૈ ઈસકા વાઝેહ બયાન યે હૈ કે ફી નફસહી તો સવાલ કરના હરામ હૈ. લેકિન મજબુરીકે દરજેમેં યા ઐસી હાલતમેં જો મજબૂરીકે કરીબ હો, જાઈઝ હૈ. અગર યે દોનોં બાતેં ન હોં તો હરામ હૈ ઔર હુરમતકી વજહ યે હૈ કે સવાલ કરના તીન બાતોંસે ખાલી નહીં હોતા ઔર વો તીનોં હરામ હૈ.

૧. અવ્વલ તો ઈસમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી શિકાયતકા ઈઝહાર હૈ ગોયા, ઉસકી તરફસે ઈનઆમમેં કમી હૈ જૈસાકે કોઈ ગુલામ અગર કિસીસે સવાલ કરે તો ઈસકા મતલબ યે હોતા હૈ કે ગોયા સૈયદકી તરફસે ઉસ પર તંગી હૈ ઔર ઉસકા મકતઝા યે હૈ કે બિલા સખ્ત મજબૂરીકે હલાલ ન હો, જૈસાકે મુરદારકા ખાના સખ્ત મજબૂરીમેં હલાલ હૈ.

૨. દૂસરે ઈસમેં માંગનેવાલેકા અપને નફસકો ગૈર અલ્લાહકે સામને ઝલીલ કરના હૈ ઔર મો'મિનકી શાન યે હૈ કે અપને નફસકો અલ્લાહ તઆલાકે સિવા કિસીકે સામને ઝલીલ ન કરે, અલબત્તા ઉસ પાક મૌલાકે સામને ઝલીલ કરના અપની ઈઝઝત હૈ ઈસીલિએ કે મેહબુબકે સામને ઝિલ્લત વ ઈન્કીસાર લઝઝત હૈ ઔર આકાકે સામને ઈઝઝકા ઈઝહાર સઆદત હૈ.

૩. તીસરે ઈસમેં ઉસ શખ્સકી ઈઝા અકસર હોતી હૈ જિસ્સે સવાલ કિયા જાએ, બસાઔકાત દેનેવાલેકા દિલ ખુશીસે આ'માદા નહીં હોતા, મહેઝ શરમ વગૈરહકી વજહસે ખર્ચ કરતા હૈ. પસ અગર ઉસને શરમકી વજહસે યા રિયાકી વજહસે દિયા હૈ તો વો લેનેવાલે પર ભી હરામ હૈ ઔર અગર વો ઈન્કાર ભી કર દે તબ ભી બસાઔકાત ઉસકો ઈસ બાતસે રંજ હોગા કે વો સૂરતન બખીલ બના, ઈસલિએ હર હાલમેં ઈઝાકા એહતિમાલ હૈ જિસકા સબબ યે સાઈલ બના ઔર ઈઝા દેના બિલા મજબૂરીકે હરામ હૈ ઔર જબ યે બાત ઝેહનનશીન હો ગઈ તો યેભી વાઝેહ હો ગયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી તરફસે સવાલ કરને પર ઈસ કદર

સખ્ત વઈદ ક્યોં વારિદ હુઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો હમસે સવાલ કરેગા ઉસકો હમ દે દેંગે. (હમ ક્યોં ઈન્કાર કરેં, અપને સવાલકે જવાઝકા વો ખુદ ઝિમ્મેદાર હૈ) ઔર જો મુસ્તગ્ની હોતા હૈ, (યાની સવાલ નહીં કરતા યા અલ્લાહ તઆલાસે ગિનાકા તા'લિબ હોતા હૈ અલ્લાહ તઆલા ઉસકો ગની કર દેતે હૈં) ઔર જો હમસે સવાલ ન કરે, વો હમેં ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ, ઉસ શખ્સકે મુકાબલેમેં, જો સવાલ કરે.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે લોગોંસે મુસ્તગ્ની રહો ઔર સવાલ જિતના ભી કમ હો ઉતના હી અચ્છા હૈ. હઝરત ઉમર (રદી.) ને એક સાઈલકો દેખા કે મગ્રિબકે બાદ સવાલ કર રહા હૈ. આપને કિસીસે ફરમા દિયા કે ઈસકો ખાના ખિલા દો, ઉન્હોંને ફૌરન તા'મીલ કી ઔર ખાના ખિલા દિયા. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફિર ઉસકી આવાઝ સવાલકી સુની તો ઉન સાહબસે મુતાલબા કિયા કે મૈંને તુમસે ઈસકો ખાના ખિલાનેકો કહા થા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મૈંને ખિલા દિયા. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ઉસ સાઈલકી તરફ દેખા તો ઉસકી બગલમેં એક ઝોલી પડી હુઈ થી, જિસમેં બહોત-સી રોટિયાં થીં, હઝરત ઉમર (રદી.)ને ફરમાયા કે તૂ સાઈલ નહીં બલ્કે તાજિર હૈ, યાની ફકીર નહીં બલકે તિજારતકે લિએ સવાલ કરતા હૈ તા'કે ઈન રોટિયોંકો જમા કરકે ફરોખ્ત કરે. ઉસકે બાદ ઉસકી ઝોલી છીનકર સદકાકે ઊંટોંકે સામને ઉલટ-પલટ દી ઔર ઉસકે દુર્રે મારકર કહા કે ફિર કભી ઐસા ન કીજિઓ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) કેહતે હૈં કે અગર સવાલ હરામ ન હોતા તો હઝરત ઉમર (રદી.) ન તો ઉસકો મારતે ઔર ન તો ઉસકી રોટિયાં છીનતે, બા'ઝ લોગોંકો ઈસ પર એ'તરાઝ હૈ. વો કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદી.) કા મારના તો તંબીહ ઔર તા'દીબ હો સકતી હૈ લેકિન ઉસકે માલકા છીનના ઝુલ્મ હૈ, શરીઅતને કિસીકા માલ છીન લેનેકી સઝા નહીં બતાઈ. લેકિન યે એ'તરાઝ હકીકતકી નાવાકફિય્યતસે પૈદા હુઆ. ભલા હઝરત ઉમર (રદી.) કી ફુકાહત તક દૂસરોંકી રસાઈ કહાં હો સકતી હૈ ? ક્યા હઝરત ઉમર (રદી.) કે મુતઅલ્લિક યે ગુમાન હો સકતા હૈ કે ઉનકો યે મસઅલા મા'લૂમ ન થા કે દૂસરેકા માલ લેના જાઈઝ નહીં ? યા યે ગુમાન હો સકતા હૈ કે બાવજૂદ મસઅલા મા'લૂમ હોનેકે ઉનકો ફેઅલે હરામ યાની સવાલ પર ગુસ્સા આ ગયા ઔર નાઊઝુબિલ્લાહ ગુસ્સેમેં ઐસા કર ગએ યા સવાલસે આઈન્દા રોકનેકી મસલહતકી વજહસે ઐસા તરીકા ઈખ્તિયાર કિયા જો નાજાઈઝ થા, અગર ઐસા થા તો યે ફેઅલ ખુદ નાજાઈઝ થા બલ્કે બાત યે થી કે જબ ઉસને બેઝરૂરત સવાલ કિયા ઔર દેનેવાલોંને ઉસકો ફકીર ઔર મુહતાજ સમઝકર દિયા તો યે ધોખેસે હાસિલ કરનેકી વજહસે ઉસકી મિલ્કમેં ન આયા થા ઔર અસલ માલિકોંકા પતા ચલના અબ દુશ્વાર થા તો વો બમંઝિલ લુકતા કે થા જિસકે માલિકકા પતા નહીં હૈ, ઈસલિએ ઈસકા મસરફ (બૈતુલમાલકે) મસાલેહ આમ્મા

હૈ, ઈસલિએ સદકાકે ઉટોકો ખિલા દિયા. ઉસ ફકીરકા સવાલ કરના ઐસા હી હૈ જૈસાકે કોઈ ગુનાહગાર શખ્સ અપનેકો સૂફી ઝાહિર કરકે સદકાત લે લે, અગર દેનેવાલેકો ઉસકા હાલ મા'લૂમ હો જાએ તો કભી ન દે. ઐસે શખ્સકો લેના જાઈઝ નહીં, ઉસકો ઝરૂરી હૈ કે માલિકકો વાપસ કરે.

જબ યે બાત મુહક્કક હો ગઈ કે સવાલ સિર્ફ ઝરૂરતમેં જાઈઝ હૈ તો યે સમઝ લેના ચાહિએ કે ઝરૂરતકે ચાર દરજે હૈં.

૧. અવ્વલ દરજા ઈઝ્તિરાર કા હૈ.

૨. દૂસરા સખ્ત હાજતકા, લેકિન ઈઝ્તિરાબકી હદસે કમ.

૩. તીસરા મા'મૂલી હાજતકા.

૪. ચૌથા અહમ હાજતકા. પેહલા દરજા મસલન કોઈ શખ્સ ઐસા હૈ કે ઉસકો ભૂખકી વજહસે યા મર્ઝકી વજહસે... હલાકતકા ઔર મર જાનેકા અંદેશા હૈ યા ઐસા નંગા હૈ કે ઉસકે પાસ કોઈ કપડા બદન છુપાનેકો નહીં હૈ, તો ઐસે શખ્સકો સવાલ કરના જાઈઝ હૈ.[1] બશર્તે કે જવાઝકી બાકી શર્તે પાઈ જાતી હોં ઔર વો યે હૈં. -

અ - જો ચીઝ માંગે, વો ચીઝ જાઈઝ હો,

બ - જિસ્સે માંગે વો તીબે ખાતિરસે રાઝી હો.

જ - માંગનેવાલા કમાનેસે આજિઝ હો. અગર વો કમાને પર કાદિર હૈ તો વો લગ્વ આદમી હૈ જો બજાયે કમાનેકે સવાલ ક..તા હૈ. અલબત્તા અગર કોઈ તા'લિબે ઈલ્મ હો જો અપને ઔકાતકો તલબે ઈલ્મમેં મશગૂલ રખતા હો તો ઉસકો મુઝાયકા નહીં કે સવાલ કર લે ઔર ચૌથા દરજા ઉસકે બિલમુકાબિલ કોઈ શખ્સ ઐસી ચીઝકા સવાલ કરે જો ચીઝ ઉસકે પાસ મૌજુદ હૈ, મસલન કપડેકા સવાલ ઔર બકદ્રે ઝરૂરત કપડા ઉસકે પાસ મૌજૂદ હૈ, તો ઉસ શખ્સકો સવાલ હરામ હૈ. યે દો દરજે તો મુકાબિલ હુએ ઈનકે દરમિયાન દો દરજે રહે, એક સખ્ત હાજતકા, મસલન કોઈ શખ્સ બીમાર હૈ ઔર દવાકે લિએ દામ નહીં હૈં, લેકિન મર્ઝ ઐસા નહીં હૈ જો હલાકતકે દરજેકા હો યા મસલન કિસીકે પાસ કપડા તો હૈ મગર સરદીકા પૂરા બચાવ ઉસ્સે નહીં હોતા. યે દરજા ભી ઐસા હૈ કે ઈસમેં સવાલકે જાઈઝ હોનેકી ગુંજાઈશ હૈ લેકિન ઉસકા તર્ક ઔલા હૈ. ઐસા શખ્સ અગર સવાલ કરે તો ઉસકો નાજાઈઝ યા મકરૂહ તો ન કહેંગે લેકિન ખિલાફે ઔલા કહેંગે, બશર્તે કે અપને સવાલકી નૌઈયત ઝાહિર કર દે. મસલન યું કહે કે મેરે પાસ કપડા તો હૈ મગર સરદીકે લિએ કાફી નહીં. ઝરૂરતકે દરજેસે ઝિયાદાકા ઈઝહાર ન કરે.

દૂસરા દરજા કમ હાજતકા હૈ. મસલન ઉસકે પાસ રોટીકે દામ તો હૈ, સાલનકે લિએ દામ નહીં હૈં યા ફટે-પુરાને કપડે હૈં ઔર દો-એક કુરતા ઐસા બનાના ચાહતા હૈ જો ઉન પર બાહર જાનેકે વક્ત પેહન લિયા કરેં તા'કે લોગોં પર બોસીદા કપડે ઝાહિર ન હોં તો ઐસે શખ્સકે લિએ સવાલ જાઈઝ તો હૈ મગર કરાહતકે

સાથ, બશર્તેકે જિસ દરજેકી ઝરૂરત હૈ ઉસકો ઝાહિર કર દે ઔર ઈન તીન ચીઝોંમેંસે કોઈ બાત ન પાઈ જાએ જો પેહલે ગુઝર ચુકી યાની એક યે કે હક તઆલા શાનુહૂકી શિકાયત ન હો યાની ઐસી તરહ સવાલ કરે જિસ્સે શિકાયત ન ટપકત્તી હો. દૂસરે અપની ઝિલ્લત ન હો, તીસરે જિસ્સે માંગે ઉસકો અઝીયત ન હો અગર યે કહા જાએ કે ઈન તીનોં ચીઝોંસે ખાલી હોનેકી કયા સૂરત હૈ ?

તો મૈં બતાતા હૂં કે શિકવેસે ખાલી હોનેકી સૂરત યે હૈ કે અલ્લાહ તઆલાકા શુકર ભી સાથ હો ઔર અપની અદમ ઝરૂરતકા ઈઝહાર ભી હો. ફકીરોંકી તરહ સવાલ ન કરે મસલન યું કહે કે ઝરૂરતકા દરજા તો હૈ નહીં ઝરૂરતકી મિકદાર અલ્લાહકા શુકર હૈ મેરે પાસ મૌજૂદ હૈ લેકિન યે નફસ એક અચ્છે કપડેકી ખ્વાહિશ કરતા હૈ ઔર ઝિલ્લતસે બચનેકી સૂરત યે હૈ કે અપને બાપ-ભાઈ યા કિસી ઐસે દોસ્તસે સવાલ કરે જિસકે મુતઅલ્લિક યે ગુમાન હો કે ઈસ સવાલસે ઉસકી નિગાહમેં ઝિલ્લત ન હોગી યા ઐસે કરીમસે સવાલ કરે જિસકે યહાં સદકાતકા ઝોર હો કે ઉસકે સવાલ કરનેસે ઉસકો મસર્રત હો ઔર ઈઝાસે બચનેકી સૂરત યે હૈ કે મસલન ખુસૂસી સવાલ કિસીસે ન કરે બલ્કે અમૂમી સવાલ કરે યા ઐસે અન્દાઝસે કરેકે અગર વો શખ્સ જિસ્સે સવાલ કિયા હૈ ટાલના ચાહે તો ટલ સકે.

ઔર યે સમઝ લેના ચાહિએ કે જો ચીઝ દેનેવાલેને શરમકી વજહસે યા ઝોર દેનેસે મજબૂર હોકર બાદિલે ના ખ્વાસ્તા દી હૈ ઉસકા લેના ઈજમાઅન હરામ હૈ. યે ઐસા હી હૈ જૈસા કે કિસીકા માલ મારકર જબર્દસ્તી છીન લિયા હો. ઈસલિએ કે કિસી શખ્સકે ઝાહિર બદનકો મારના ઔર દિલકો મલામત ઔર શરમકે કોડેસે મારના બરાબર હૈ. અલબત્તા મુઝતરકે લિએ યે હક હૈ કે બગૈર તીબે ખાતિરકે ભી લે લે લેકિન મા'મલા અહકમુલ હાકિમીનસે હૈ ઔર હાલાત સબ ઉસકે સામને અયાં હૈં, વો હર શખ્સકી હાલતકો ખૂબ જાનતા હૈ, નીઝ ઐસે દોસ્તોંસે સવાલમેં ભી મુઝાયકા નહીં જિનકે મુતઅલ્લિક યે અન્દાઝા હો કે વો સવાલસે ખુશ હોંગે.
(એહયા મુખ્તસરન)

અલ્લામા ઝુબૈદી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈન વઈદાતમેં સવાલસે મુરાદ અપની ઝાતકે લિએ સવાલ હૈ. જો સવાલ કિસી દૂસરેકે લિએ હો વો ઈસમેં દાખિલ નહીં બલ્કે વો ઉસકી ઈઆનત હૈ નીઝ વો સવાલમેં દાખિલ નહીં જો અપને લિએ હો, લેકિન અપને અઈઝા ઔર દોસ્તોંસે હો ઈસલિએ કે વો ઈસ્સે ખુશ હોતે હૈં. (ઈત્તેહાફ) લેકિન યે શર્ત હૈ કે યે ઐસી જગહ હોગા જહાં અઈઝા ખુશ હોતે હોં ઔર જહાં ઐસા ન હો વહાં તો એહલે કરાબતકો અઝીયત દેના ઔર ભી ઝિયાદા સખ્ત હૈ અલબત્તા જો અઈઝા કરીમ હોતે હૈં વો ઈસ સવાલસે ખુશ હોતે હૈં. મુઝે ખુદ ઈસકા ઝાતી તજુર્બા હૈ ઔર બહોત કસરતસે વાકેઆત ઈસકે શાહિદ હૈં. મેરી વાલિદાકી એક હકીકી ખાલા હૈં જો અબ તક ભી હયાત હૈં, (તબાઅત કે વક્ત ઈન્તિકાલ હો ગયા, ગફરલ્લાહુ લહા, નાઝરીનસે દુઆએ મગ્ફિરતકી દરખ્વાસ્ત

હૈ) મેરે બચપનસે ઉનકા દસ્તૂર મુઝે કાંધલાકે હર સફરમેં દો પૈસે દેનેકા થા, જબ મૈં સાહબે ઔલાદ હો ગયા ઔર ઉન્હોંને મેરે બચ્ચોંકો ભી દો-દો પૈસે દેના શુરૂ કર દિએ તો મૈંને બહોત ઈસરારસે અપને દો પૈસેકે બજાય ચાર પૈસે કરાએ ઔર યે કેહકર કરાએ કે તુમ મુઝે ઔર મેરી ઔલાદકો એક દરજેમેં રખતી હો ? મુઝે હમેશા યાદ રહેગા કે મેરે ઈન ચાૅર પૈસોંકા મુતાલબા ઉનકે લિએ ઈસ કદર મસર્રતકા સબબ હોતા હૈ કે મુઝે ભી ઉનકી ખુશીસે લુત્ફ આ જાતા હૈ, હત્તાકે બા'ઝ ઔકાત અગર ઉનકે પાસ ઉસ વક્ત કુછ ન હુઆ તો મૈંને ખુદ ઉનકી કુછ નઝર કિયા તા'કે ઈસમેંસે વો મેરે પૈસે મુઝે મરહમત ફરમા દે, ઈસલિએ કે ઉનકો ઈનમેંસે દેનેસે ભી ઉતનીહી ખુશી હોતી થી ઔર ઉસકી તરફ ઈલ્તિફાત ભી નહીં હોતા કે યે મૈં ઉસીકે પૈસોંમેંસે દે રહી હૂં.

ઈસી તરહ મેરે વાલિદ સાહબ (રહ.) કે એક હકીકી મામૂ મૌલાના શમ્સુલ હસન સાહબ (રહમતુલ્લા અલયહિ) થે, હમેશાસે ઉનકા મા'મૂલ મુઝે હર સફરમેં એક રૂપયા મરહમત ફરમાને કા થા. જબ મેરે ઔલાદ હો ગઈ તો ઉન્હોંને બજાય મેરે ઉનકી તરફ ઉસકો મુન્તકિલ કર દિયા. મૈંને જબરદસ્તી અપને રૂપયેકા ઈજારા કરાયા, મૈંને ઉનસે કહા કે બચ્ચોંકો આપ દેં યા ન દેં, મૈં ઉનકા ઝિમ્મેદાર નહીં હૂં, મેરા રૂપયા બન્દ નહીં હોગા, મુઝે હમેશા યાદ રહેગા ઔર જબ ભી યાદ આ જાતા હૈ, મૈં હમેશા ઉનકે લિએ દુઆ કરતા હૂં કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉનકી મગફેરત ફરમાકર અપની આલીશાનકે મુવાફિક અજરે જમીલ અતા ફરમાએ કે ઉનકો મેરે ઈસ મુતાલબેસે કિસ કદર મસર્રત હોતી થી, અકસર કહકહાસે હંસા કરતે થે ઔર બારબાર મેરે ઈસ લફઝકો દોહરાતે, "હાં જી, મેરા રૂપયા બન્દ નહીં હોગા, મૈં કેહતા હૂં કે હરગિઝ બન્દ ન હોગા."

ઔર ભી મુઝે અપને અઈઝઝા ઔર અહબાબસે ઈન નૌઅકે વાકેઆતકા સાબિકા પડા હૈ. યે મૈંને ઈસલિએ લિખ્ખા કે આજકલ તા'લ્લુકાત બિલખુસૂસ આપસદારીકે આમતૌરસે એૈસે ખરાબ હોતે જાતે હૈં કે યે બાત અબ ઝેહનોંમે આના ભી દુશવાર હો જાએગી કે અઝીઝોંકા સવાલ બાઈસે મસર્રત ભી હો સકતા હૈ.

દૂસરી ચીઝ અલ્લામા ઝુબૈદી (રહ.) ને યે લિખ્ખી હૈ કે અગર દૂસરેકે વાસ્તે કોઈ શખ્સ સવાલ કરે તો વો ઈસમેં દાખિલ નહીં હૈ. યે ઝાહિર હૈ ઔર પેહલી ફસ્લમેં જિતની રિવાયાત કિસી દૂસરેકે લિએ ઈઆનત ઔર મદદકી ગુઝરી હૈ વો સબ ઈસકે લિએ દલીલ હૈ. ઈસી તરહ તા'લિબે ઈલ્મકી મશગૂલી સવાલકી ઝિલ્લતસે અહમ હૈ.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને નકલ કિયા હૈ કે અગર કોઈ શખ્સ કમાને પર કાદિર હૈ ઔર ઈલ્મી ઈસ્તિગાલકી વજહસે ઉસકો નહીં કરતા તો ઉસકો ઝકાતકા લેના ભી જાઈઝ હૈ ઔર સદકાતે તતવ્વોઅકા લેના ભી ઔર અગર બાવજૂદ કુદરતકે કમાના નવાફિલ ઔર ઈબાદતમેં મશગૂલીકી વજહસે છોડા હૈ તો ઉસકો માલે

ઝકાતકા સવાલ જાઈઝ નહીં હૈ, સદકાતે તતવ્વોઅસે સવાલમેં મુઝાયકા નહીં ગો કરાહત હો ઔર અગર કોઈ જમાઅત ઈસ્લાહે નફસ ઔર તઝ્કિયાએ બાતિનકે લિએ મુજતમઅ હૈ તો બેહતર યે હૈ કે કોઈ એક શખ્સ ઉન સબકે લિએ રોટી-કપડા જમા કર લિયા કરે. (મિશ્કાત)

ઈલ્મી ઈસ્તિગાલ ચાહે ઉલૂમે ઝાહિરા હોં યા ઉલૂમે બાતિના, યકીનન બહોત ઝિયાદા અહમ હૈ ઔર ઐસે લોગોંકે લિએ યકીનન કિસી દૂસરી ચીઝમેં મશગૂલ હોના હરગિઝ ન ચાહિએ ઔર મહેઝ નાદાનોં, અહમકોંકે તઅન વ તશ્નીઅકે ખૌફસે ઈસ અહમ મશગલેકે સાથ કમાઈ વગૈરહકી તરફ લગના જાહિલોંકે તઅનકે ખૌફસે અપની કીમતી માયાકો ઝાયા કરના હૈ. નાદાનોંકે તઅન, તશ્નીઅસે ન એહલે ઈલ્મ કભી બચે, ન અંબિયા-એ-કિરામ (અલૈ.) બચે.

આજ કલ યે વબા બહોત આમ હોતી જા રહી હૈ કે એહલે ઈલ્મકો અપના ગુઝર ચલાનેકે લિએ કિસી સનઅત વ હિરફતકા સિખના ઝરૂરી હૈ ઔર એહલે ઈલ્મ ભી દુનિયાદારોંકે તઅન વ તશ્નીઅસે બદદિલ હોકર ઉસકી એહમિયતકો મેહસૂસ કર રહે હૈં ઔર મદારિસે અરબીયા વ દીનિયામેં યે સિલસિલે ભી જારી હૈ લેકિન યે ઈલ્મકો બહોત ઝિયાદા નુકસાન દેનેવાલી ચીઝ હૈ. ઈસમેં અસલાફકે નમૂને સામને રખ્ખે જાતે હૈં, જિન્હોંને અપને મઆશકે લિએ તિજારત વ હિરફત વગૈરહકે મશાગિલ ઈખ્તિયાર કરતે હુએ દીનકી ઔર ઈલ્મકી ખિદમત કી ઔર યકીનન અગર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તૌફીક અતા ફરમાએ તો યે બેહતરીન તરીકા હૈ. મગર હમ લોગોંકે કુલૂબ ઔર હમારે કુવા ઔર હમારે એહવાલ ન તો ઈસકે મુતહમ્મિલ હૈં કે હમ લોગ દો કામ બયક વક્ત કર સકેં ઔર ન હમારી તમઅ-એ-નફસ ઔર હુબ્બે દુનિયા ઈસકી ગુંજાઈશ દેતી હૈ કે માલકી બહોતરીકે અસબાબ પૈદા હોનેકે બાવજૂદ અલ્લાહકે કામકે વાસ્તે, દીનકી ખાતિર, ઈલ્મકી ખાતિર, હમ અપને અવકાતકો દુનિયા કમાનેકે મશાગિલસે ઝિયાદા સે ઝિયાદા ફારિગ કર સકેં. નતીજા યે હોતા હૈ કે ઈબ્તિદામેં દોનોં કામ શુરૂ કિએ ઔર આખિરમેં ઈલ્મી મશગલે પર દુનિયાકી કમાઈ ઔર તલબ ગાલિબ આગઈ, જિસકે બારહા તજુર્બે હો ચુકે હૈં.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને તલબે ઈલ્મકે જો દસ આદાબ લિખ્ખે હૈં ઉસમેં લિખ્ખતે હૈં કે ચૌથા અદબ યે હૈ કે દુનિયામેં મશગૂલીકો બહોત હી કમ કર દે ઔર અપને અહલ ઔર વતનસે દૂર ચલા જાએ, ઈસલિએ કે તઅલ્લુકાતકી કસરત મશગૂલીકા સબબ હોતી હૈ ઔર મકસદસે હટાનેવાલી હોતી હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા કિસી શખ્સકે લિએ દો દિલ નહીં બનાતે (કે એક દિલ ઈલ્મમે મશગૂલ રહે ઔર દૂસરા દુનિયા કમાનેમેં, યે કુરઆન પાકકી આયતકી તરફ ઈશારા હૈ.)

"મા-જઅલલ્લાહુ લિરજુલિન્ મિન્ કલ્બૈનિ ફી ઝૌફિહ"

- સૂરએ અહઝાબ, રૂકૂઅ ૧

ઔર જિતના ઝિયાદા અપને ફિકર ઔર ગૌરકો મુતફર્રિક ચીઝોંમેં મશગૂલ

કરોગે, ઉલૂમકે હકાયકસે દૂર રહોગે. ઈસી વજહસે કહા ગયા કે ઈલ્મ તુઝે અપના થોડાસા હિસ્સા જબ દેગા, જબ તૂ અપને આપકો પૂરા-કા-પૂરા ઈલ્મકી નઝર કર દેગા ઔર જો ગૌર વ ફિકર મુતફર્રિક ઉમૂરકી તરફ મુન્તશિર રેહતા હૈ ઉસકી મિસાલ ઉસ નાલીકી સી હૈ જિસકી ડોલ ટૂટ ગઈ હો કે ઉસમેંસે પાની ઈધર-ઉધર નિકલેગા ઔર બહોત કમ ખેતમેં પહોંચેગા. (એહયા)

લેકિન ઉસકે સાથ યેભી ઝરૂરી હૈ કે વાકઈ ઈલ્મ હાસિલ કરના મકસૂદ હો, મહઝ રોટી ખાને ઔર સદકાતકા માલ જો આદમિયોંકા મૈલ હૈ, જમા કરના મકસૂદ ન હો. ઈમામ ગઝાલી (રહ.) વો વઈદાત જો બૂરે આલિમોંકે બારેસે વારિદ હુઈ હૈં ઝિકર ફરમાનેકે બાદ લિખ્ખતે હૈં કે ઈનસે મા'લૂમ હુઆ કે દુનિયાદાર આલિમ હાલતકે એ'તબારસે બહોત ઝિયાદા ખસીસ હૈ ઔર અઝાબકે એ'તબારસે બહોત ઝિયાદા અઝાબકા મુસ્તહિક હૈ બનિસ્બત જાહિલકે ઔર કામિયાબ સિર્ફ વોહી ઉલ્મા હૈં જો આખિરતકે આલિમ હૈં ઔર આખિરતકે આલિમકે લિએ ચન્દ અલામાત હૈં, જિનમેંસે પેહલી યે હૈ કે અપને ઈલ્મસે દુનિયા કમાના મકસૂદ ન હો. આલિમકા સબસે અદના દરજા યે હૈ કે દુનિયાકી હિકારત, દુનિયાકા કમીનાપન, દુનિયાકી ગન્દગી, ઉસકા ફાની હોના, ઉસકો મુસ્તહઝર હો, વો આખેરતકી બડાઈ ઉસકી પાયદારી, ઉસકી ઉમ્દગી, ઉસી નેઅમતોંકી પાકીઝગી, ઉસકી રફઅતે શાનકો પાનેવાલા હો ઔર ઈસ બાતકો ખૂબ સમઝતા હો કે દુનિયા ઔર આખેરત દો સૌકનેં હૈં, જબ વો એકકો રાઝી કરેગા, દૂસરી નારાઝ હોગી (જૈસાકે હદીસમેં યેહી મઝમૂન આયા હૈ) ઔર યે સમઝે કે દુનિયા ઔર આખેરત બમંઝિલા તરાઝૂકે દો પલડેકે હૈં, જોનસા એક ઝુક જાએગા ઔર દૂસરા ઉપર ચઢ જાએગા. જો શખ્સ દુનિયાકી હિકારતકો ન સમઝતા હો વો ફાસિદુલ અકલ હૈ, ઉલેમામેંસે કૈસે હો સકતા હૈ ?

હઝરત હસન બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઉલેમાકા અઝાબ દિલકી મૌત હૈ ઔર દિલકી મૌત આખિરતકે અમલસે દુનિયાકી તલબ હૈ (યાની દીનકા કામ ઈસ ગરઝસે કરના કે ઉસ્સે દુનિયાકી માલ વ દૌલત યા ઈઝ્ઝત વ ઝાહત કમાઈ જાએ) યહયા બિન મુઆઝ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈલ્મ વ હિકમતકી રૌનક જાતી રેહતી હૈ જબ ઉનસે દુનિયા કમાઈ જાએ. હઝરત સઈદ બિન મુસૈયિબ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ આલિમકો ઉમરાકે દરવાઝોં પર દેખો તો વો ચોર હૈં. હઝરત ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ કિસી આલિમકો દુનિયાસે મુહબ્બત રખનેવાલા સમઝો તો ઉસકો અપને દીનકે બારેમેં મુત્તહિમ સમઝના, ઈસલિએ કે હર શખ્સ ઉસીમેં ઘુસા કરતા હૈ જિસ્સે ઉસકો મુહબ્બત હો. (એહયા મુખ્તસરન)

લિહાઝા યે તો ઝરૂરી હૈ કે ઉલમાકો અપને નફસકો હર વકત મુત્તહિમ સમઝતે હુએ ઉસકી સખ્તીસે નિગરાની કરતે રેહના ચાહિએ, હર વકત ઈસ ફિકરમેં ઝરૂર રેહના ચાહિએ કે કહીં દુનિયાકી મુહબ્બત જો હર ખતાકી જડ હૈ, ગૈર મેહસૂસ તરીકેસે જડ ન પકડ લે ઔર દુનિયાસે બેરગ્બતી બલ્કે નફરત રાસિખ હો જાનેકે

બાદ ન સવાલમેં મુઝાયકા હૈ, ન સદકાત વ ઝકાતકે લેનેમેં બલ્કે સદકાતવાલોંકા અહમ વઝીફા હૈ કે એહલે ઈલ્મકો મુકદ્દમ કરેં જૈસાકે પેહલે સદકા અદા કરનેકે આદાબમેં ગુઝર ચુકા હક તઆલા શાનુહૂ ઈસ નાપાક દુનિયાકે કુત્તેકો ભી ઈસ મુહલ્લિક મર્ઝસે નિજાત અતા ફરમાએ કે દુનિયા તલબી ઐસા મુહલ્લિક મર્ઝ હૈ જો આહિસ્તા-આહિસ્તા તરક્કી કરતા રેહતા હૈ ઔર વો સિર્ફ માલ હી કે હાસિલ કરનેમેં મુન્હસર નહીં હૈ, બલ્કે જાહકે હાસિલ કરનેમેં માલસે ભી ઝિયાદા સૂરતકે સાથ બઢતા હૈ ઔર દીની માહોલમેં યે મર્ઝ હુબ્બે દુનિયાસે ભી ઝિયાદા તરક્કી કરતા હૈ.

(٣) عن حكيم بن حزام قال سالت رسول الله صلى الله عليه وسلم فاعطاني ثم سالته فاعطاني ثم قال يا حكيم ان هذا المال خضر حلو فمن اخذه بسخاوة نفس بورك له فيه ومن اخذه باشراف نفس لم يبارك له فيه وكان كالذي يأكل ولا يشبع واليد العليا خير من اليد السفلى قال حكيم فقلت يا رسول الله والذي بعثك بالحق لا ارزأ احدا بعدك شيئا حتى افارق الدنيا متفق عليه كذا في المشكوة

[illegible] હકીમ બિન હિઝામ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે સવાલ કિયા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને અતા ફરમાયા. મૈંને ફિર માંગા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફિર મરહમત ફરમાયા, ઈસકે બાદ ઈર્શાદ ફરમાયા કે અય હકીમ ! યે માલ સરસબ્ઝ મીઠી ચીઝ હૈ યાની ખુશનૂમા હૈ દેખનેમેં, લઝીઝ હૈ દિલોંમેં પસ જો શખ્સ ઈસકો નફસકી સખાવત (યાની ઈસ્તગ્ના)સે લેતા હૈ ઉસકે લિએ તો ઉસમેં બરકત દી જાતી હૈ ઔર જો ઈસકો અસરાફે નફસ (યાની હિર્સ ઔર તમઅ જૈસાકે આઈન્દા હદીસકે ઝેલમેં આએગા) કે સાથ લેતા હૈ, ઉસકે લિએ ઉસમેં બરકત નહીં હોતી, વો ઐસા હૈ જૈસા કોઈ (ભૂખકા મરીઝકે) ખાતા રહે ઔર પેટ ન ભરે, ઉપરકા હાથ નીચેકે હાથસે બેહતર હૈ (યાની ન માંગનેવાલા હાથ માંગનેવાલેસે અચ્છા હૈ) હકીમ (રદી.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) કસમ હૈ ઉસ ઝાતકી, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, અબ આપકે બાદ મરને તક કભી કિસીકો નહીં તકલીફ દૂંગા. (મિશ્કાત)

[illegible] - યાની અબ સારી ઉમ્ર કભી કિસીસે સવાલ નહીં કરૂંગા. બા'ઝ રિવાયાતમેં ઈસ હદીસકે બાદમેં યે મઝમૂન ભી હૈ કે ઈસકે બાદ હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) અપને ખિલાફતકે ઝમાનેમેં હઝરત હકીમ (રદી.) કો બુલાતે તા'કે ઈનકા જો હક બૈતુલમાલકે ફઈમેં હૈ વો ઉનકો મરહમત ફરમાવેં, વો લેનેસે ઈન્કાર કર દેતે. ફિર હઝરત ઉમર (રદી.) કે ઝમાનેમેં ભી યેહી મા'મૂલ રહા કે વો હકીમ (રદી.) કો ઉનકા હિસ્સા દેનેકો બુલાતે, વો લેનેસે ઈન્કાર કર દેતે. હઝરત ઉમર (રદી.) ને લોગોંકો ઈસ પર ગવાહ બનાયા કે વો હકીમ (રદી.) કા હિસ્સા દેનેકો બુલાતે હૈં, વો કુબૂલ નહીં કરતે. લેકિન હઝરત હકીમ (રદી.) ને અપને

ઈન્તિકાલ તક કિસીસે ન લિયા. (તર્ગીબ) એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કે પાસ બહરૈનસે માલ આયા. અવ્વલ હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત અબ્બાસ (રદી.) કો ઉસમેંસે અતા ફરમાયા, ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને હકીમ (રદી.) કો બુલાયા ઔર લપ ભરકર અતા ફરમાયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ઈસકા લેના મેરે લિએ અચ્છા હૈ યા બુરા હૈ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, બુરા હૈ. ઉન્હોને વાપસ કર દિયા ઔર કસમ ખાઈ કે મૈં કિસીકી ભી અતા કુબૂલ નહીં કરૂંગા. ફિર હકીમ (રદી.) ને દરખવાસ્ત કી યા રસૂલલ્લાહ ! મેરે લિએ દુઆ કીજિએ કે હક તઆલા શાનુહૂ મેરે યહાં બરકત અતા ફરમાએં. હુઝૂર (સલ્લ.)ને દુઆ કી કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉનકે હાથકી કમાઈમેં બરકત અતા ફરમાએ. (વહી)

હઝરત મુઆવિયા (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે માંગનેમેં ઈસરાર ન કિયા કરો, ખુદાકી કસમ ! જો શખ્સ મુઝસે કોઈ ચીઝ માંગે ઔર મહઝ ઉસકે માંગનેકી વજહસે અપની તબીયતકે ખિલાફ મૈં કોઈ ચીઝ ઉસકો દૂ તો ઉસમેં બરકત ન હોગી. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જિસ શખ્સકો મૈં તીબે નફસસે કોઈ ચીઝ દૂ ઉસમેં તો બરકત હોગી ઔર જિસ શખ્સકો ઉસકી તમૂઆ ઔર સવાલકી વજહસે બગૈર તીબે ખાતિરકે કોઈ ચીઝ દૂંગા વો ઐસા હોગા જૈસાકે આદમી ખાતા રહે ઔર પેટ ન ભરે. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે સવાલમેં ઈસરાર ન કિયા કરો. જો શખ્સ ઈસરારકે સાથ હમસે કોઈ ચીઝ લેગા, ઉસમેં બરકત ન હોગી. (વહી)

કુરઆન પાક મેંભી ઈસ પર તંબીહ ફરમાઈ ગઈ ચુનાંચે ઈર્શાદ હૈ :

'લા-યસ્અલૂ નન્નાસ- ઈલ્હાફા' (સૂરએ બકર : રૂકૂઅ ૩૭)

'કે લોગોંસે ઈસરારસે નહીં માંગતે.'

હઝરત આઈશા (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતી હૈં કે યે માલ સરસબ્ઝ ઔર મીઠી ચીઝ હૈ, પસ જિસ શખ્સકો હમ ઉસમેંસે કોઈ ચીઝ અપની તીબે નફસસે દેં ઐસી હાલતમેં કે લેનેવાલેકી તરફસે રોઝી લેનેકી અચ્છી હાલત હો (યાની ઈસ્તિહકાકકે એ'તબારસે બેહતરીન મુસ્તહિક હો, સવાલકે એ'તબારસે જાઈઝ તલબ હો મુબાલગા ન હો,) ઔર ઉસકી તરફસે તમૂઅ ન હો, તો ઉસ માલમેં ઉસકે લિએ બરકત દી જાતી હૈ ઔર જિસ શખ્સકો હમ કોઈ ચીઝ ઐસી તરહ દેં કે હમારી તીબે ખાતિર ન હો) ઔર ઉસકી તરફસે લેનેકી અચ્છી હાલત ન હો ઔર ઉસકી તમૂઅ શામિલ હો તો ઉસમેં બરકત નહીં હોતી. (તર્ગીબ)

બરકત ઐસી અહમ્ ઔર કાબિલે કદર ચીઝ હૈ કે ઉસમેં થોડી-સી ચીઝમેં બહોત-સી ઝરૂરત પૂરી હો જાતી હૈ. પેહલે ઈસ નૌઅકે વાકિઆત ગુઝર ચુકે હૈં કે એક પ્યાલા દૂધ બહોત-સે અસ્હાબે સુફફાકો કાફી હો ગયા, યે આખિર બરકત

હી તો થી. ઔર ઈસ ઝમાનેમેં ભી બસા અવકાત ઈસકા મુશાહેદા હોતા રેહતા હૈ ગો વૈસા ન હો જૈસાકે હુઝૂર (સલ્લ.) કે લિએ બરકતકા નમૂના ઝાહિર હોતા થા ઔર વૈસા હો ભી નહીં સકતા. લેકિન ઈસ ઝમાને ઔર હાલાતકે એ'તબારસે બહોત મર્તબા ઈસકા તજુર્બા હોતા હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ અપને ફઝલસે કિસી ચીઝમેં ઐસી બરકત ફરમા દેતે હૈ કે દેખનેવાલે તા'જ્જુબમેં રેહ જાતે હૈં ઔર ઈસકે બિલ્મુકાબિલ બેબરકતી ઐસી મનહૂસ ચીઝ હૈ કે જિતના ભી કમાએ જાઓ, કભી કાફી નહીં હોતા, જિસકી મિસાલ હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાક કલામમેં કરીબ હી ગુઝરી હૈ કે ખાએ જાઓ પેટ ન ભરે. ઈસ બેબરકતીમેં એક અપના હી તજુર્બા ખુદ અપને હી ઉપર ઔર અપની હિમાકતકા ઈઝહાર કરતા હૂં. મુઝે બચપનમેં બૈતબાઝીકા બહોત શૌક થા ઔર ચૂંકે વાલિદ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂકી તરફસે બાવજૂદ ઉનકે તશદ્દુદ ઔર સખ્તિયોંકે ઈસ ફેઅલ પર નકીર ન થી, ઈસ લિએ યે મર્ઝ તરક્કી પઝીર થા ઔર બિલા મુબાલગા હર ઝુબાનકે હઝારોં શે'ર યાદ થે, જો અબ નહીં રહે. મેરા મેહબૂબતરીન ખેલ યે થા કે અપને મખ્સૂસ અઈઝ્ઝા જબ કહીં એક જગહ ઈત્તિફાકિયા જમા હો જાતે તો યે મશગલા શુરૂ હો જાતા.

મુઝે અપને ઈબ્તિદાઈ મુદર્રિસીકે ઝમાનેમેં એક શબકે લિએ કેરાના જાનેકા ઈત્તિફાક હુઆ, જહાં મેરે ફૂફીઝાદ ભાઈ વકાલત કરતે થે, વોભી ઈસ મશગલેકે શૌકીન યા મરીઝ થે. મેરી વજહસે ઔર ભી બા'ઝ અઈઝ્ઝા જમા હો ગએ ઔર હસ્બે મા'મૂલ ઈશાકી નમાઝકે બાદ યે બેકાર મશગલા શુરૂ હો ગયા. સરદીકા ઝમાના થા, ઉન્હોંને તીન સેર દૂધ ઈસ ખ્યાલસે મંગાકર રખ્ખા થા કે રાતકો દો-તીન મર્તબા તો ચાયકા દૌર આખિર ચલેહીગા. મગર ઈસ ખ્યાલસે કે અભી થોડા-સા વક્ત ગુઝર જાએ તો પકાઈ જાએગી, ચાય પકાનેકી નૌબત ભી ન આઈ. મેરે અન્દાઝોંકે મુવાફિક આધ ઘંટા પૌન ઘંટા ગુઝરા હોગા કે મુઝે પેશાબકી ઝરૂરત હુઈ ઔર બાહર આયા તો આસમાન પર મશ્રિકકી જાનિબ ઐસી તેજ સફેદી નઝર આઈ કે હૈરત હો ગઈ, કુછ સમઝમેં ન આયા કે યે સફેદી કયા ચીઝ હૈ, ઉસકે દેખનેકે વાસ્તે મૈંને દૂસરે અઈઝ્ઝાકો આવાઝ દી. સબ ઉસકો દેખકર મુતહય્યર થે કે યે સફેદી કિસ ચીઝકી હૈ. મુખ્તલિફ કયાસાત ગળ્હે જા રહે થે કે ચારોં તરફસે અઝાનોંકી આવાઝે આની શુરૂ હો ગઈ, જિસ્સે મા'લૂમ હુઆ કે વો સુબ્હે સાદિક હૈ. વો દિન ભી અજીબ હૈરતમેં ગુઝરા કે રાત કહાં નિકલ ગઈ ઔર ઉસકે બાદસે અબ તક ભી જબ ખ્યાલ આ જાતા હૈ, એક સન્નાટા-સા ગુઝર જાતા હૈ કે ઉસ રાતમેં ઈસ કદર બેબરકતી કયોં હુઈ ઔર અબ તો જબ કભી ઉસ રાતકા ખ્યાલ આ જાતા હૈ તો હૈરતકે અલાવા એક ઈબરત ઔર અફસોસ ભી હોતા હૈ કે મરનેકે બાદ સારી ઉમ્ર હી ઉસ રાત જૈસી હોગી. ઉસી દિન મેરે મૌસૂફ ભાઈને અપને વાલિદ, મેરે ફૂફા મૌલાના રઝીયુલ્હસન સાહબ (રહમતુલ્લાહિ અલયહિ) કો, જો એક બુઝૂર્ગ હસ્તી હઝરત કુત્બે આલમ ગાંગોહી નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂકે હદીસમેં શાગિર્દ થે,

ખ્વાબમેં દેખા, ફરમા રહે હૈં કે મિયાં ઝકરિયા ભી કૈસે બુઝુર્ગ હૈં, ઈસ તરહ રાતકો ઝા'યા કર દેતે હૈં. કુછ ઉન્હીંકી તવજ્જોહકા અસર હોગા કે ઉસકે બાદસે ફિર કભી ઈસ મશગલેકી નૌબત ન આઈ. લેકિન ઉમ્ર ભરકી હૈરતકે લિએ કેરાનાકી રાત મુઝે તા'જ્જુબમેં ડાલનેકે લિએ કાફી હૈ. ઔર ઈસ વાકિએસે દો ચીઝેં ઐસી ઝેહનનશીન હો ગઈ કે ઉનમેં જરા ભી ઈસ્તબાદ નહીં રહા. એક તો બુઝુર્ગો કે વો વાકિઆત ઔર હાલાત, જિનકે મુતઅલ્લિક તવારીખમેં ઈસ કિસ્મકી ચીઝેં ઝિક્ર કી જાતી હૈં કે સારી રાત નમાઝમેં ગુઝાર દી, ઈશાંકે વુઝૂસે સુબ્હકી નમાઝ પળ્હ લી, રાત-રાત ભર મુનાજાતમેં ગુજાર દી કે ઈસ નૌઅકે જિતને વાકિઆત હૈં વો સબ કરીને કિયાસ હૈં. લઝઝત ઔર ઈન્હિમાક યકીનન ઐસી ચીઝ હૈ કે ઉસકે હાસિલ હોનેકે બાદ ન રાતકા તૂલ રેહ સકતા હૈ, ન નીંદકા હમલા. હક તઆલા શાનુહૂને અપને લુત્ફસે ઈન હઝરાતકો ઈન ઈબાદાતમેં લઝઝતકા મર્તબા અતા ફરમાયા, યે ઉસકો વસૂલ કરતે હૈં. જિનકો ઈનમેં લઝઝત નહીં હૈ ઉનકો જિતના ભી દુશવાર ઔર પહાડ મા'લૂમ હો, ઝાહિર હૈ.

ઔર દૂસરી ચીઝ જો અપને તજુર્બેસે ઝેહનમેં આઈ, વો એક હદીસ પાકકા મઝમૂન હૈ કે કિયામતકા સખ્તતરીન દિન જો પચાસ હજાર બરસકે બરાબર હૈ, બા'ઝ લોગોં પર ઐસા ગુઝર જાએગા જૈસાકે એક નમાઝ યા એક નમાઝસે દૂસરી નમાઝ તકકા વકત હોતા હૈ, યકીનન યે હઝરાત જિનકે પાસ મઆસી ન હોનેસે ખૌફકા ગુઝર ન હો, અપને નેક આ'માલકી વજહસે લા ખૌફુન અલયહિમ (અલઆયત) કે મિસ્દાક હૈં કે ન ઉનકો ઉસ દિનકા કોઈ ખૌફ હોગા, ન વો ગમગીન હોંગે, વો અર્શકે સાયા તલે અપને કારનામોંકી લજાઈઝમેં મશગૂલ ઔર મુનહમિક હોંગે, ઉનપર યે તવીલ વકત જિતના ભી મુખ્તસરસે મુખ્તસર ગુઝર જાએ, મેરે લિએ તો અપના તજુર્બા ઈસકી તા'ઈદ કરતા હૈ.

(٧) عن خالد بن علی الجهنی قال سمعت رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وسلم یقول من بلغه عن اخیه معروف من غیر مسألة ولا اشراف نفس فلیقبله ولا یرده فانما هو رزق ساقه اللّٰه عز وجل الیه رواه احمد باسناد صحیح وابن حبان فی صحیحه والحاکم کذا فی الترغیب

હદીસ : ૭. હઝરત ખાલિદ બિન અલી (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જિસ શખ્સકો બગૈર સવાલકે ઔર બગૈર અસરાફેનફસ યાની (તમઅ ઔર હિર્સ) કે અપને ભાઈકી તરફસે કોઈ ચીઝ પહોંચે ઉસકો કુબૂલ કરના ચાહિએ, ઉસકો રદ્દ ન કરના ચાહિએ, યે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે રોઝી હૈ, જો ઉસકો ભેજી ગઈ હૈ.

- તર્ગીબ

ફાઈદા - મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ કે બિલા

તલબ ઔર બિલા તમઅકે અગર કોઈ હદયા મિલે તો ઉસકો કુબૂલ કરના ચાહિએ. ઈસ લિએ કે ઉસકે વાપસ કરનેમેં અલ્લાહકી નેઅમતકા કુફરાન હૈ ઔર હુકરાના હૈ, યેહી વજહ હૈ કે અક્સરકા બાવજૂદ તબીઅત ન ચાહને કે ભી કબૂલ કરતે હૈં.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મુઝે અતા કે તૌરપર કુછ મરહમત ફરમાતે, મૈં અર્ઝ કર દેતા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કિસી ઐસે શખ્સકો મરહમત ફરમાવેં જો મુઝસે ઝિયાદા હાજતમંદ હો. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે નહીં લે લો જબ કોઈ માલ ઐસી તરહ આવે કે ન ઉસકા સવાલ કિયા ન ઉસમેં ઈસરાફે નફસ હો તો ઉસકો લે લિયા કરો. ફિર અગર દિલ ચાહે ઉસકો અપને કામમેં લાઓ ઔર દિલ ન ચાહે સદકા કર દિયા કરો ઔર જો માલ ખુદ ન આએ ઉસકી તરફ ધ્યાન ભી ન લગાઓ.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) કે સાહબઝાદે હઝરત સાલિમ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે ઈસ હદીસકી વજહસે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) કી યે આદત થી કે કભી કિસીસે સવાલ ન કરતે થે ઔર કહીંસે કુછ આતા તો ઉસકો રદ્દ ન ફરમાતે!

ઈસી કિસ્મકા કિસ્સા હઝરત ઉમર (રદી.) કા ભી પેશ આયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉનકો કુછ મરહમત ફરમાયા, હઝરત ઉમર (રદી.) ને ઉસકો વાપસ કર દિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે વાપસ ક્યોં કર દિયા ? હઝરત ઉમર (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે આપ હી ને તો યે ઈર્શાદ ફરમાયા થા કે હમારે લિએ યેહી બેહતર હૈ, કિસીસે કોઈ ચીઝ ન લિયા કરેં. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે ઉસ્સે માંગકર ન લેના મુરાદ હૈ. જબ બગૈર માંગે કોઈ ચીઝ મિલે તો વો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે રોઝી હૈ જિસકો અલ્લાહ તઆલાને અતા ફરમાયા હૈ. હઝરત ઉમર (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ઉસ ઝાતકી કસમ જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ અબસે કભી કિસીસે કોઈ ચીઝ ન માંગૂંગા ઔર બિલા તલબ મિલેગી ઉસકો કુબૂલ કરુંગા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન આમિર (રદી.) ને હઝરત આઈશા (રદી.) કી ખિદમતમેં કુછ દામ ઔર કુછ કપડા કિસી કાસિદકે હાથ ભેજા, હઝરત આઈશા (રદી.) ને યે કેહકર વાપસ કર દિયા કે મેરી આદત તો કિસીસે લેનેકી નહીં હૈ. જબ વો કાસિદ વાપસ જાને લગા, ઘરસે નિકલા હી થા, હઝરત આઈશા (રદી.)ને ઉસકો વાપસ બુલાયા ઔર ઉસ હદ્યાકો રખ લિયા ઔર યે ફરમાયા કે મુઝે એક બાત યાદ આ ગઈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને મુઝસે યે ફરમાયા થા કે આઈશા ! બેમાંગે કોઈ ચીઝ મિલે તો ઉસકો લે લેના, વો અલ્લાહકી તરફસે રોઝી હૈ, જો તુમ્હારી તરફ ભેજી ગઈ. ગાલિબન યે ઈબ્તદાઈ કિસ્સા હોગા, ઈસકે બાદ હઝરત આઈશા (રદી.) હદાયા કુબૂલ કરને લગીં. મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં મુતઅદ્દિદ સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) સે બડી-બડી રકમેં હઝરત આઈશા (રદી.) કી ખિદમતમેં પેશ હોના ઔર હઝરત આઈશા (રદી.) કા ઉનકો લેકર હાથ-કે-હાથ તકસીમ

કર દેના વારિદ હુંઆ હૈ.

વાસિલ બિન ખત્તાબ (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે દર્યાફત કિયા કે ક્યા આપ (સલ્લ.) ને યે ઈર્શાદ ફરમાયા થા કે કિસીસે કુછ માંગના નહીં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે હાં, માંગને કે મુતઅલ્લિક મૈંને કહા હૈ, લેકિન બગૈર માંગે અગર અલ્લાહ તઆલા કોઈ ચીઝ મરહમત ફરમા દે તો ઉસકો લે લેના, વો અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે રોઝી હૈ જો અલ્લાહ તઆલાને તુમકો દી હૈ.

હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) ભી હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જિસ શખ્સકો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ બેમાંગે કોઈ ચીઝ દિલવાયેં તો ઉસકો કુબૂલ કરના ચાહિએ, વો અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે ઉસકી રોઝી ભેજી ગઈ હૈ.

આબિદ બિન ઉમર (રદી.) ભી હુઝૂર (સલ્લ.) સે યેહી નકલ કરતે હૈં કે જિસ શખ્સકો કોઈ રોઝી બગૈર માંગે ઔર બગૈર ઈસરાફે નફસકે પેશ કી ગઈ હો ઉસસે અપને ખર્ચમેં વુસ્અત પૈદા કરના ચાહિએ ઔર અગર ખુદકો ઉસકી હાજત ન હો તો ફિર કિસી ઐસે શખ્સકો દે દેના ચાહિએ જો અપનેસે ઝિયાદા ઝરૂરતમંદ હો. હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રહ.) કે સાહબઝાદે અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને અપને વાલિદસે દર્યાફત કિયા કે ઈસરાફે નફસ ક્યા ચીઝ હૈ ? ઉન્હોને ફરમાયા કે તૂ અપને દિલમેં યે ખ્યાલ કરે કે યે શખ્સ મુઝે કુછ દેગા, ફલાં શખ્સ મુઝે કુછ ભેજેગા. (તર્ગીબ)

ઈસરાફકે અસલ મા'ની ઝાંકનેકે હૈં. અસરાફે નફસ યે હૈ કે નફસ ઉસકો ઝાંક રહા હો, ઉસકી તા'કમેં લગા હુઆ હો જૈસાકે હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રહ.) ને ફરમાયા કે દિલમેં યે ખ્યાલ હો કે મુઝે કુછ અતા કરેગા. ઈસી વજહસે અકસર ઉલમા ઈસકો હિર્સ વ તમઅસે તા'બીર કરતે હૈં કે ઉસમેં ભી નફસકી ખ્વાહિશ હોતી હૈ કે મુઝે મિલ જાએ.

અલ્લામા ઐની (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસરાફે નફસકે મા'ની બા'ઝને શિદ્દતે હિર્સ કે ફરમાએ હૈં ઔર બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ કે ઈસરાફે નફસ યે હૈ કે દેનેવાલા ગરાનીકે સાથ અતા કરે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ઈસ ચીઝકે કુબૂલ કરનેકે આદાબમેં જો બેતલબ કહીંસે આએ, લિખતે હૈં કે ઈસમે તીન ચીઝેં કાબિલે ગૌર વ ફિકર હોતી હૈં. એક તો માલ, દૂસરે દેનેવાલેકી ગરજ, તીસરે લેનેવાલેકી ગરજ યાની અવ્વલ તો માલકો દેખના હૈ કે વો કૈસા હૈ ? અગર હરામ માલ હૈ યા મુશ્તબહા હૈ તો ઉસસે એહતરાજ ઝરૂરી હૈ, ઉસકે બાદ દૂસરી ચીઝ દેનેવાલેકી ગરજકો દેખના હૈ કે વો કિસ નીય્યતસે દેતા હૈ યાની હદયાકી નીય્યતસે દે રહા હૈ જિસ્સે દૂસરેકા દિલ ખુશ કરના ઔર ઉસકી મુહબ્બતકા બઢ્હાના મકસૂદ હૈ યા સદકેકી નીય્યતસે દે રહા હૈ યા અપની શોહરત ઔર નમૂદકી ગરજસે દે રહા હૈ (યા કિસી ઔર ફાસિદ ગરજસે દે રહા હૈ જિસકા બયાન દૂસરી હદીસમેં આ રહા હૈ). પસ અગર મહઝ હદયા હૈ તો

ઉસકા કુબૂલ કરના સુન્નત હૈ (બહોત-સી અહાદીસમેં હદયાકે દેનેકી ઔર કુબૂલ કરનેકી તર્ગીબાત આઈ હૈં) બશર્તે કે ઉસમેં લેનેવાલે પર મન્નત (એહસાન ઔર બોઝ ન હો) અગર મન્નત હો તો રદ્દ કરનેમેં મુઝાયકા નહીં ઔર અગર હદયાકી મિકદાર ઝિયાદા હોને પર મન્નત હો તો ઉસમેંસે કુછ મિકદાર લે લેનેમેં ઔર કુછ મિકદાર વાપસ કર દેનેમેં મુઝાયકા નહીં. હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં એક શખ્સને ઘી ઔર પનીર ઔર એક મેંઢા પેશ કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઘી ઔર પનીર કુબૂલ ફરમા લિયા, મેંઢા વાપસ કર દિયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કી યે આદતે શરીફા ભી થી કે બા'ઝકા હદયા કુબૂલ ફરમા લેતે ઔર બા'ઝકા રદ્દ ફરમા દેતે. એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા મેરા ઈરાદા હૈ કે કિસી શખ્સકા હદયા કુબૂલ ન કરૂં બજુઝ ઉન લોગોંકે જો કુરૈશી હોં યા અન્સારી યા સકફી યા દૌસી ઔર ઈસ ઈર્શાદકા મબ્ના યે થા કે એક આ'રાબીને હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં એક ઊંટની પેશ કી. હુઝૂર (સલ્લ.) કી આદતે શરીફા ચૂ કે હદ્યેકા બદલા મરહમત ફરમાનેકી થી ઈસ લિએ ઉસકે બદલેમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને છઃ ઊંટ ઉસકો દિએ જો ઉસને કમ સમઝે કે વો ઉનસે ભી ઝાઈદકા ઉમ્મીદવાર થા ઔર ઈસપર ઉસને નાગવારીકા ઈઝહાર કિયા. જબ હુઝૂર (સલ્લ.) કો ઈસ વાકિઆકા ઈલ્મ હુઆ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને વાઅઝમેં ઈસ વાકિઆકો ઝિકર ફરમાકર અપને ઈસ ઈરાદેકા ઈઝહાર ફરમાયા ઔર જિન લોગોંકો મુસ્તસ્ના કિયા, ઉનકે ઈખ્લાસ પર હુઝૂર (સલ્લ.) કો એ'તમાદ થા. (વજલ)

ઔર હઝરાત તાબઈનકા ભી યે મા'મૂલ કસરતસે નકલ કિયા ગયા કે બા'ઝ હદ્યા કુબૂલ ફરમા લેતે, બા'ઝકો રદ્દ ફરમા દેતે. ફત્હ બિન શખરફ (રહ.) મુસલીકી ખિદમતમેં કિસીને એક થેલી પચાસ દિરમકી પેશ કી, ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ પહોંચા હૈ કે જિસ શખ્સકે પાસ બિલા તલબ કોઈ રિઝક આએ ઔર વો ઉસકો વાપસ કર દે તો વો અલ્લાહકી રોઝીકો વાપસ કરતા હૈ. ઈસકે બાદ વો થેલી ઉન્હોંને લી ઔર ઉસમેંસે એક દિરમ કુબૂલ કરકે બાકીકો વાપસ કર દિયા. હસન બસરી (રહ.) ભી ઈસ હદીસકો રિવાયત કરતે હૈં લેકિન ઉનકે પાસ એક શખ્સ દરાહિમકી થૈલી ઔર એક ગઠરી ખુરાસાનકે બારીક કપડોંકી લાયા. ઉન્હોંને ઉસકો વાપસ ફરમા દિયા ઔર યે ફરમાયા કે જો શખ્સ ઈસ મર્તબે પર બૈઠે, જહાં મૈં બૈઠા હૂં (યાની વાઅઝ વ નસીહત, રુશ્દ વ હિદાયતકે મર્તબે પર), ફિર લોગોંસે ઈસ કિસ્મકી ચીઝેં કુબૂલ કરે, વો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ઐસે હાલમેં મિલેગા કે ઉસકા કોઈ હિસ્સા ન હોગા (યાની આખિરતમેં કુછ ન મિલેગા, ઈસ લિએ કે ઈસમેં શાયબા દીની કામમેં બદલા લેનેકા હૈ.

હઝરત ઉબાદા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈં અસહાબે સુફફાકો કુરઆન શરીફ પઢાયા કરતા થા. ઉનમેંસે એક શખ્સને મુઝે એક કમાન હદીયામેં દી. મૈંને યે સોચા કે યે કુછ ઐસા માલ ભી નહીં હૈ ઔર અલ્લાહકે રાસ્તે, જિહાદમેં ઈસસે કામ લૂંગા

ફિર ભી મુઝે ખ્યાલ આયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) સે દર્યાફ્ત તો કર લૂં. મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે દર્યાફ્ત કિયા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અગર તુમ્હેં યે પસન્દ હો કે આગકા એક તૌક તુમ્હારે ગલેમેં ડાલ દિયા જાએ તો લે લો. (અબૂ દાઊદ)

હસન બસરી (રહ.)કે ઈસ અમલ (ઔર હુઝૂર સલ્લ. કે ઈર્શાદ) સે મા'લૂમ હુઆ કે કબૂલે હદયા કે મા'મલેમેં આલિમ ઔર વાઈઝકા મા'મલા ઝિયાદા સખ્ત હૈ. ઈસકે બાવજૂદ હસન બસરી (રહ.) (અપને મખ્સૂસ) અહબાબસે હદીયા કબૂલ કરતે થે. (જહાં મુઆવઝાકા શુબ્હા ન હોતા થા) ઔર ઈબ્રાહીમ તીમી (રહ.) અપને અહબાબસે એક-એક દો-દો દિરમ લે લેતે થે. ઔર બા'ઝ લોગ સૈકડોં પેશ કરતે થે, ઉસકો કુબૂલ ન કરતે થે, ઔર બા'ઝ હઝરાતકા યે મા'મૂલ થા કે જબ ઉનકો કોઈ હદયા દેતા તો વો ફરમાતે કે અભી અપને હી પાસ રેહને દો ઔર મુઝે ગૌર કરકે યે બતાઓ કે અગર ઈસકે કુબૂલ કરનેસે મેરી વુકઅત (મુહબ્બત) તુમ્હારે દિલમેં ઉસસે ઝિયાદા બઢ જાએ જિતની કુબૂલ કરનેસે પેહલે હૈ, તબ તો મુઝે ખબર દેના, મૈં લે લૂંગા વરના નહીં. ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસકી અલામત યે હૈ કે રદ્દ કરનેસે દેનેવાલેકી દિલશિકની હો ઔર કુબૂલ કરનેસે ઉસકો મસર્રત હો ઔર ઉસકા કુબૂલ કર લેના વો અપને ઉપર એહસાન સમઝતા હો.

બિશ્ર (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત સિર્રી સકતી (રહ.) કે સિવા કભી કિસીસે સવાલ નહીં કિયા, ઉનસે અલબત્તા ઈસલિએ સવાલ કરતા હૂં કે મુઝે ઉનકે જુહદકા હાલ મા'લૂમ હૈ, મુઝે યે બાત મુહક્કક હૈ કે ઉનકી મિલ્કસે કિસી ચીઝકા નિકલ જાના ઉનકી મસર્રતકા સબબ હોતા હૈ ઔર ઉનકે પાસ રેહના ગરાનીકા સબબ હોતા હૈ, ઈસ લિએ મૈં ઉનસે લેકર ઉનકી ખુશીમેં મદદ કરતા હૂં. એક શખ્સ ખુરાસાનકે રેહનેવાલે હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રહ.) કે પાસ બહોત-સા માલ હદયામેં લાએ. હઝરતને ફરમાયા કે બહોત અચ્છા, મૈં ઈસકો ફૂકરા પર તકસીમ કર દૂંગા. ઉસને અર્ઝ કિયા મૈં ઈસ લિએ નહીં પેશ કરતા, મેરા દિલ ચાહતા હૈ કે ઈસકો આપ ખુદ અપને ખાનેમેં ખર્ચ કરેં. હઝરતને ફરમાયા કે મૈં ઈસકે ખત્મ હોતે તક કહાં ઝિન્દા રહૂંગા. (બહોત બડી મિકદાર હૈ, ઈસકે ખત્મ હોનેકે વાસ્તે ઝમાના ચાહિએ.) ઉસને અર્ઝ કિયા કે મૈં યે નહીં કેહતા કે આપ સિરકા ઔર સબ્ઝીમેં ખર્ચ કરેં (કે બરસોંમેં ખત્મ હો). મેરા દિલ ચાહતા હૈ કે ઈસ્સે આપ હલવા વગૈરહ અચ્છી ચીઝેં તનાવુલ ફરમાવેં. હઝરતને કુબૂલ ફરમા લિયા. ખુરાસાનીને અર્ઝ કિયા કે બગદાદમેં કોઈ શખ્સ ભી ઐસા નહીં જિસકા એહસાન મુઝપર આપસે ઝિયાદા હો (ઈસ વજહસે કે આપને મેરી દર્ખ્વાસ્ત પર મેરા હદ્યા કુબૂલ ફરમા લિયા.) હઝરતને ફરમાયા, તેરે જૈસે શખ્સકા હદયા ઝરૂર કુબૂલ કરના ચાહિએ (યે સારી બહસ હદયાકી થી.)

દૂસરી કિસ્મ સદ્કાત ઔર ઝકાત હૈ. પસ અગર વો ઝકાત હૈ તો લેનેવાલેકો ચાહિએ કે વો યે દેખેકે ઝકાતકા મુસ્તહિક હૈ યા નહીં. અગર મુસ્તહિક હૈ તો લે

લે (ઝકાતકી ફસ્લકે ખત્મ પર ઈસકી કુછ તફસીલ ગુઝર ચુકી હૈ) ઔર અગર બગૈર ઝકાતકા સદકા હૈ તો લેનેવાલેકો યે ગૌર કરના ચાહિએ કે વો ક્યોં દે રહા હૈ. અગર વો ઉસકી દીનદારીકી વજહસે દે રહા હૈ તો અપને હાલ પર નઝર કરના ચાહિએ કે વો દર-પરદા કિસી ઐસે ગુનાહકા મુર્તકિબ તો નહીં હૈ કે અગર દેનેવાલેકો ઈસ ગુનાહકા ઈલ્મ હો જાએ, તો કભી ભી ન દે ઔર ઉસકી તબીયતકો ઈસસે નફરત હો જાએ, અગર ઐસા હૈ તો ઈસકા લેના નાજાઈઝ હૈ. યે ઐસા હી હૈ જૈસા કિસી શખ્સકો આલિમ સમઝકર કોઈ શખ્સ દે ઔર વો મહઝ જાહિલ હો યા સૈયદ સમઝકર કોઈ શખ્સ દે ઔર વ સૈયદ ન હો તો ઉનકો ઈસકા લેના બિલકુલ જાઈઝ નહીં બેતરદદુદ હરામ હૈ ઔર અગર દેનેવાલેકી ગરઝ ફખર વ રિયા ઔર શુહરત હૈ તો ઉસકો હરગિઝ કુબૂલ ન કરના ચાહિએ, ઈસલિએ કે યે મા'સિયત હૈ ઔર લેનેવાલા ગુનાહમેં મદદગાર હોગા (હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઐસે લોગોંકા ખાના ખાનેકી મુમાનઅત ફરમાઈ હૈ જો તફાખુરકે લિએ ખિલાતે હોં) (તર્ગીબ)

હઝરત સૂફયાન સૂરી (રહ.) બા'ઝ હદાયાકો યે કેહકર વાપસ કર દેતે થે કે અગર મુઝે યે યકીન હો જાએકે દેનેવાલા ફખરકે તૌર પર ઈસકો ઝિકર નહીં કરેગા તો મૈં લે લૂં. બા'ઝ બુઝુર્ગો પર જબ ઉનકે હદાયા વાપસ કરને પર એ'તરાઝ કિયા ગયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે દેનેવાલોં પર તરસ ખાકર વાપસ કર દેતા હૂં કે વો ઈસકા લોગોંસે તઝકેરા કરતે હૈં જિનસે ઈનકા સવાબ જાતા રેહતા હૈ તો બગૈર સવાબકે ઉનકા માલ ક્યોં ઝા'યા હો.

તીસરી ચીઝ લેનેવાલેકી ગરઝ હૈ. અગર વો મુહતાજ હૈ ઔર માલ ઉન આફાતસે મેહફૂઝ હૈ જો પેહલે દો નમ્બરોંમેં ગુઝરી તો ઉસકા લેના અફઝલ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે લેનેવાલા અગર મુહતાજ હૈ તો વો સદકાકે લેનેમેં સવાબકે એ'તબારસે દેનેવાલેસે કમ નહીં હૈ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સકો હક તઆલા શાનુહૂ કોઈ માલ બગૈર માંગે ઔર બગૈર ઈસરાફે નફસકે દે તો વો અલ્લાહ તઆલાકા રિઝક હૈ જો ઉસને અતા ફરમાયા.

ઈસ મઝમૂનકી મુતઅદ્દિદ રિવાયાત અભી ગુઝર ચુકી હૈં. ઉલમાકા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ બગૈર માંગે મિલને પર ન લે, ઉસકો માંગને પર ભી નહીં મિલતા.

હઝરત સિર્રી સકતી (રહ.) હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રહ.)કે પાસ હદીયા ભેજા કરતે થે. એક મર્તબા ઉન્હોંને વાપસ કર દિયા તો હઝરત સિર્રી (રહ.) ને ફરમાયા કે અહમદ વાપસ કરનેકા વબાલ, લેનેકે વબાલસે સખ્ત હૈ. હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હમ્બલ (રહ.) ને ફરમાયા, એક મર્તબા ફિર ઈસ બાતકો ફરમા દેં. (તાકે મૈં ઈસ પર ગૌર કરૂં.) હઝરત સિર્રી (રહ.) ને ફિર યેહી બાત ફરમાઈ કે વાપસ કરનેકા વબાલ, લેનેકે વબાલસે ઝિયાદા સખ્ત હૈ. હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રહ.)ને કહા, મૈંને ઈસલિએ વાપસ કિયા કે મેરે પાસ

એક મહીનેકે ગુઝરકે કાબિલ મૌજૂદ હૈ. આપ ઈસકો અપને પાસ રેહને દીજિએ, એક મહીનેકે બાદ મુઝે મરહમત ફરમાવેં.

બા'ઝ ઉલમાકા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ એહતિયાઝકે બાવજૂદ વાપસ કર દે વો કિસી સઝામેં મુબ્તિલા હોતા હૈ. તમઅ પૈદા હો જાએ યા મુશ્તબહા માલ લેના પડ જાએ યા કોઈ ઔર આફત ઐસી હી આ જાએ ઔર અગર ઉસકો એહતિયાઝ નહીં હૈ તો ફિર યે દેખે કે વો ઈન્ફરાદી ઝિન્દગી ગુઝારતા હૈ યા ઈજતિમાઈ. યાની અગર વો યકસૂ રેહતા હૈ દૂસરે લોગોંસે ઉસકે તઅલ્લુકાત નહીં હૈં તો ઐસે આદમીકો ઝરૂરતસે ઝિયાદા લેકર અપને પાસ રોકના નહીં ચાહિએ કે યે મહઝ ઈત્તિબાઅ-એ-ખ્વાહિશ હૈ ઔર ઉસકો ફિત્નામેં મુબ્તલા કર દેનેકા સબબ હૈ. અગર કિસી વજહસે લે લે તો ઉસકો દૂસરોં પર તકસીમ કર દે. ઔર ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રહ.) ને હઝરત સિર્રી (રહ.) કી અતા ઈસ વજહસે કુબૂલ નહીં કી કે ઉનકો ખુદ તો હાજત ન થી ઔર યે ગવારા ન હુઆ કે ઉસકો લેકર ઉસકી તકસીમ ઔર ખર્ચ કરનેમેં અપને ઔકાતકો મશગૂલ કરેં ઈસલિએ કે ઈસમેં બહોત-સી આફાત ઔર બહોત-સી દિક્કતેં થીં ઔર એહતિયાતકા તકાઝા યેહી હૈ કે આફાતકે મહલસે દૂર રહે ઈસલિએકે શૈતાનકે મકરસે કિસી વકતમેં ઈત્મીનાન નહીં.

એક શખ્સ મક્કાકે રેહનેવાલે કેહતે હૈં કે મેરે પાસ કુછ દરાહિમ થે જિનકો મૈંને અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકે લિએ રખ્ખા થા. મૈંને એક ફકીરકી આવાઝ સુની જો તવાફસે ફારિગ હોકર બહોત આહિસ્તાસે (કા'બાકા પરદા પકડકર) કેહ રહે થે, અય અલ્લાહ ! તુઝે મા'લૂમ હૈ કે મૈં ભૂખા હૂં, અય અલ્લાહ ! તુઝે મા'લૂમ હૈ કે મૈં નંગા હૂં. અય વો ઝાત પાક, જો દૂસરોંકો દેખતી હૈ, ઉસકો કોઈ નહીં દેખતા ! મૈંને જો ઉન ફકીર સાહબકી તરફ નિગાહ કી તો ઉનકે બદન પર દો પુરાની ચાદરેં થીં જિનસે ઉનકા બદન ઢકા ભી ન જાતા થા, મૈંને અપને દિલમેં ખ્યાલ કિયા કે મેરે દરાહિમકા મસરફ ઈનસે બેહતર નહીં મિલેગા. મૈંને વો સબ ઉનકે સામને પેશ કર દિએ. ઉન્હોંને ઉસમેંસે સિર્ફ પાંચ દિરહમ લેકર બાકી મુઝે વાપસ કર દિએ ઔર યે કહા કે ચાર દિરહમ દો લુંગિયોંકી કીમત હૈ ઔર એક દિરમ તીન દિન ખાનેમેં ખર્ચ હો જાએગા. (એક દિરમ તકરીબન સાઢે તીન આનેકા હોતા હૈ.) મૈંને દૂસરી રાતકો ઉનકો દેખા કે નઈ લુંગિયાં ઉનકે બદન પર થીં. મેરે દિલમેં ઉનકી તરફસે કુછ ખતરા ગુઝરા, ઉન્હોંને મુઝે દેખા ઔર મેરા હાથ પકડકર અપને સાથ તવાફ કરાયા તો તવાફકે સાતોં ચકકરોંકે હર ફેરેમે મેરે પાંવકે નીચે માદનિયાત ભરે પડે થે કે પાંવકે નીચે વો હરકત કરતે થે જિસમેં સોના, ચાંદી, યાકૂત, મોતી ઔર જવાહરાત થે. મુઝે વો નઝર આ રહે થે ઔર લોગોંકો નઝર નહીં આતે થે. ઈસકે બાદ ઉન સાહબને કહા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને યે સબ કુછ મુઝે અતા ફરમા રખ્ખા હૈ, લેકિન મૈં ઈસમેંસે લેના નહીં ચાહતા, લોગોંકે હાથસે

લેકર ખર્ચ કરતા હૂં ઈસીલિએ કે ઈસમેં ઉન લોગોંકા નફા હૈ જિનસે લૂં ઔર ઉન પર અલ્લાહકી રહમત હોતી હૈ.

ગરઝ ઈન વાકેઆતસે યે હૈ કે ઝરૂરતસે ઝાઈદકા લેના ફિત્નેકા સબબ હૈ જો અલ્લાહકી તરફસે ઈમ્તિહાન હૈ કે ઉસકો કિસ કામમેં ખર્ચ કિયા ઔર બકદ્ર હાજતકા લેના અલ્લાહ તઆલાકી રહમત હૈ. બસ આદમીકો રહમત ઔર ઈમ્તિહાનમેં ફર્ક કરના ચાહિએ. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ.

"ઈન્ના-જઅલ્ના-મા-અલલ્અર્ઝિ ઝીન-તલ્લહા." (સૂરએ કહફ, રૂકૂઅ ૧)

તર્જુમા : "હમને જો કુછ ઝમીનકે ઉપર હૈ ઉસકો ઝમીનકે લિએ ઝીનત બના રખ્ખા હૈ તા'કે ઉન લોગોંકા ઈમ્તેહાન કરેં ઔર દેખેંકે ઉનમેં કૌન શખ્સ ઝિયાદા અચ્છે અમલ કરતા હૈ" (ઔર કૌન નહીં કરતા યાની કૌન શખ્સ ઈસ ઝેબ વ ઝીનતમેં ફંસકર અલ્લાહ તઆલાસે ગાફિલ હો જાતા હૈ ઔર કૌન ઈસ્સે એ'રાઝ કરકે ખુદમેં મશગૂલ રેહતા હૈ) ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમીકે લિએ તીન ચીઝકે અલાવા કોઈ હક નહીં, એક ઈતની મિકદાર ખાના જિસ્સે કમર સીધી રહે, એક ઈત્ના કપડા જિસ્સે બદન ઢકા રહે ઔર એક ઘર જિસ્મેં આદમી સમા સકે. ઈસ્સે ઝિયાદા જો કુછ હૈ વો હિસાબ હૈ. પસ ઈન તીનોં ચીઝોંમેંસે સિર્ફ ઝરૂરતકી મિકદાર તો બાઈસે અજર હૈ ઈસ્સે ઝિયાદામેં અગર અલ્લાહ તઆલાકી નાફરમાની ભી ન કરે તબ ભી હિસાબ તો હૈ હી ઔર અગર નાફરમાની ભી કી તો અઝાબ ભી હૈ, પસ ઝરૂરતસે ઝાઈદ અગર કુછ હો ભી તો વો મુહતાજોં પર સર્ફ કર દે. યે સબ તો ઈન્ફીરાદી ઝિન્દગીકા હાલ થા, અગર કોઈ શખ્સ ઐસા હૈ કે ઉસકી ઈજિતમાઈ ઝિન્દગી હે, ઉસકી તબીઅતમેં જૂદ વ સખાકા માદ્દા હૈ. ફુકરા ઔર સુલહાકી જમાઅત ઉસ્સે વાબિસ્તા હૈ ઉનકી ઝરૂરિયાત ભી પૂરી કરનેકી ઝરૂરત હોતી હૈ તો ઐસે શખ્સકો અપની હાજતસે ઝાઈદ લેનેમેં મુઝાયકા નહીં લેકિન લેનેકે બાદ બહોત જલ્દ ઉસકો ખર્ચ કર દેના ચાહિએ, એહલે ઝરૂરત પર બાંટ દેના ચાહિએ, એક રાત ભી ઉસકો અપને પાસ રખના ફિત્નેકી બાત હૈ. ઐસા ન હો કે દિલમેં ઉસકા ખ્યાલ પૈદા હોને લગે, ખર્ચ કરનેસે તબીઅત રૂકને લગે બલ્કે ઐસે શખ્સકો અલ્લાહ પર એ'તેમાદ કરકે કર્ઝ લેકર ખર્ચ કરનેમેં ભી કુછ મુઝાયકા નહીં. હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકા કર્ઝ અદા ફરમાએંગે. (એહયા)

હદીસ-૫. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જબ તુમમેંસે કોઈ શખ્સ કિસીકો કર્ઝ દે ફિર વો કર્ઝદાર ઉસકો કોઈ હદીયા દે યા અપની સવારી પર સવાર કરાએ, તો ન હદીયા કુબૂલ કરે ન ઉસકી સવારી પર સવાર હો, અલબત્તા અગર ઉસ કર્ઝકે

(٥) عن أنس رضي قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا أقرض أحدكم قرضا فأهدى إليه أو حمله على الدابة فلا يركبه ولا يقبلها إلا أن يكون جرى بينه وبينه قبل ذلك رواه ابن ماجة والبيهقي في الشعب كذا في المشكوة.

મા'મલેસે પેહલે ઈસ કિસ્મકા બરતાવ
દોનોંમેં થા તો મુઝાયકા નહીં. (મિશ્કાત)

ફાઈદા - યાની અગર ઈસ્સે પેહલેસે આપસમેં ઈસ કિસ્મકે તઅલ્લુકાત હદીયા વગૈરહકે યા ઉસકી ચીઝ મુસ્તઆર લેનેકે થે તબ તો કર્ઝકી હાલતમેં ભી ઉસ્કે કુબૂલ કરનેમેં મુઝાયકા નહીં ઔર અગર પેહલેસે ઐસે તઅલ્લુકાત ન થે બલ્કે અબ કર્ઝદાર હોનેકી વજહસે કર રહા હૈ તો વો સૂદ હૈ. એક ઔર હદીસમેં હૈ, હઝરત અબૂ બુરદા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુઝસે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદી.) ને ફરમાયા કે તુમ ઐસી જગહકે રેહનેવાલે હો જહાં સૂદકા બહોત રિવાજ હૈ, પસ તુમ્હારા કિસી શખ્સકે ઝિમ્મે કોઈ હક હો, ફિર વો તુમ્હારે યહાં ભુસકી ગઠરી યા ઘાંસકી ગઠરી ડાલ દે તો ઉસકો મત લેના, વો સૂદ હૈ. (મિશ્કાત)

પસ હદીયા કુબૂલ કરનેમેં યે દેખના ભી ઝરૂરી હૈ કે દેનેવાલેકી કોઈ ફાસિદ ગરઝ તો નહીં હૈ જૈસાકે કર્ઝહીકી સૂરતમેં અલાવા સૂદ હોનેકે અગર યે ભી ગરઝ હૈ કે કર્ઝખ્વાહ તકાઝા ન કરે તો યે સૂદકે સાથ રિશ્વત ભી હૈ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે બહોત સી અહાદીસમેં રિશ્વત દેનેવાલે પર, રિશ્વત લેનેવાલે પર દોનોં પર લા'નત આઈ હૈ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને રિશ્વત લેનેવાલે પર ઔર રિશ્વત દેનેવલાલે પર લા'નત કી હૈ. એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે રિશ્વત દેનેવાલે પર, ઔર રિશ્વત લેનેવાલે પર અલ્લાહકી લા'નત હૈ. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે રિશ્વત લેનેવાલા ઔર રિશ્વત દેનેવાલા દોનોં જહન્નમી હૈ. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જિસ કૌમમેં સૂદકા રિવાજ હોગા ઉનપર કહત મુસલ્લત હોગા ઔર જિસ કૌમમેં રિશ્વાતકા ઝહૂર હોગા વો મરઉબ ઔર ખૌફઝદા હોંગે, મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને રિશ્વત લેનેવાલેકો રિશ્વત દેનેવાલેકો ઔર ઉસ શખ્સકો જો રિશ્વતકે મા'મલેમેં દરમિયાની વાસ્તા બને, લા'નત ફરમાઈ હૈ. (તર્ગીબ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને એક સાહબકો સદકાત વસૂલ કરનેકે લિએ ભેજા, વો જબ અપને કામસે ફારિગ હોકર વાપસ આએ તો હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે યે માલ તો સદકામેં મિલા હૈ ઔર યે મુઝે લોગોંને હદીયાકે તૌર પર દિયા હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને વઆઝમેં ઈસ પર તંબીહ ફરમાઈ કે બા'ઝ લોગોંકો સદકાકા માલ વસૂલ કરનેકે લિએ ભેજા જાતા હૈ વો આકર યે કેહતે હૈં કે યે સદકાકા માલ હૈ ઔર યે મુઝે હદીયામેં મિલા હૈ, અપને બાવાકે ઘર યા અપની મૈયાકે ઘર બૈઠકર દેખતે કે હદીયા દિયા જાતા હૈ યા નહીં. (મિશ્કાત)

જૈસાકે પેહલી અહાદીસપેં કર્ઝકા સૂરતમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અગર બિલા મા'મલા કર્ઝકે યે સૂરત હદીયાકી પેહલેસે હો તો મુઝાયકા નહીં,

ઉસીકી તરફ ઈસ કિતાબમેં ભી ઈશારા હૈ કે બગૈર હાકિમ હોનેકી સૂરતમેં અપને ઘર બૈઠે, જિસ શખ્સકો હદીયા મિલતા હો વો તો હદીયા હૈ લેકિન જો હદીયા મહઝ હાકિમ હોનેકી વજહસે દિયા જાતા હો વો હદીયા નહી હૈ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ કિસીકી સિફારિશ કરે ઔર ઈસ સિફારિશકી વજહસે ઉસકો હદીયામેં કોઈ ચીઝ મિલે ઔર વો ઉસકો કુબૂલ કર લે તો વો સૂદકે દરવાઝોંમેસે બહોત બડે દરવાઝેમેં દાખિલ હો ગયા. (મિશ્કાત)

હઝરત મુઆઝ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મુઝે યમનકા હાકિમ બનાકર ભેજા તો મેરે પીછે એક આદમી ભેજા જો મુઝે રાસ્તાસે વાપસ બુલાકર લાયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ કે મૈંને કયોં બુલાયા હૈ, કોઈ ચીઝ મેરી બગૈર ઈજાઝત ન લેના કે યે ખિયાનત હોગી.

وَمَن يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

વ-મંય્યગ્લુલ્ યૂઅ્તિ બિમા ગલ્લ યૌમલ્કિયામતિ"

(સૂરએ આલે ઈમરાન, રૂકૂઅ-૧૭)

"ઔર જો શખ્સ ખિયાનત કરેગા વો ઉસકો કિયામતમેં (અપને ઉપર લાદકર અદાલતમેં) લાએગા.' (એજા)

હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત રિફાઆ (રદી.) ને એક ગુલામ હુઝૂર (સલ્લ.)કી ખિદમતમેં હદીયાકે તૌર પર પેશ કિયા, વો હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ ગઝવા-એ-ખૈબરમેં ગએ, વો એક મૌકા પર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઉંટ પર સામાન બાંધ રહે થે કે એક તીર કહીંસે આકર ઉનકે લગા જિસ્સે વો શહીદ હો ગએ. લોગોંને કહા કે ઉનકો શહાદત મુબારક મુબારક (કે હુઝૂર (સલ્લ.) કે ગુલામ ઔર ફિર ઈઝાફા શહાદતકા મુબારકબાદીકી બાત હૈ હી) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, નહીં ઈસને એક ચાદરકી ખિયાનત કર લી થી જો ઈસ વક્ત આગ બનકર ઉસ્સે લિપટ રહી હૈ. હઝરત ઝૈદ બિન ખાલિદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુનૈનકી લડાઈમેં એક સાહબકા ઈન્તેકાલ હો ગયા, જબ જનાઝા તૈયાર હુઆ તો હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં નમાઝ પઢ્હાનેકી દરખ્વાસ્ત કી ગઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમા દિયા કે તુમ હી ઈસકી નમાઝ પઢ્હ લો. સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ)કે (રંજકી વજહસે) ચેહરે ઉતર ગએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને (જબ ઉનકો અફસુર્દા દેખા તો) ફરમાયા કે ઈસને ખિયાનત કર રખ્ખી હૈ. હઝરત ઝૈદ (રદી.) કેહતે હૈં કે હમને ઉસ મર્હૂમકે સામાનકી તલાશી લી તો ઉસમેં યહૂદકે મોતિયોંમેસે કુછ છોટે-છોટે મોતી (જિનકો પોથ કેહતે હૈં) મિલે જો દો દિરમ (યાની તકરીબન સાત આને) કે ભી ન હોંગે. (દુર્રે મન્સૂર)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે હક તઆલા

શાનુહૂ ખુદ તૈયબ હૈ ઈસલિએ તૈયબ હી માલ કુબૂલ ફરમાતે હૈં ઔર હક તઆલા શાનુહૂને મુસલમાનોંકો ઉસી ચીઝકા હુકમ ફરમાયા જિસકા રસૂલોંકો હુકમ ફરમાયા ચુનાંચે ઈર્શાદ હૈ :

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا (سورة مؤمنون ع ٤)

"યા-ઐયુહર્રુસુલુ કુલૂ મિનત્તૈયિબાતિ વઅ્મલૂ સાલિહા"

(સૂરએ મુઅમિનૂન, રૂકૂઅ-૪)

"અય રસૂલો ! ખાઓ અચ્છી ચીઝેં (યાની હલાલ માલ) ઔર નેક અમલ કરો." ઔર મો'મિનોંકો ફરમાયા :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ (بقرة ع ٢١)

"યા-ઐયુહલ્લઝીન આમનૂ કુલૂ મિન્તૈયિબાતિ મા-રઝક્નાકુમ"

(સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ-૨૯)

"અય મો'મિનો ! ખાઓ તૈયબ ચીઝેં ઉનમેંસે જો હમને તુમકો દીં" ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઝિકર ફરમાયા એક આદમીકા કે લમ્બે સફરમેં જા રહા હૈ (જો દુઆ કબૂલ હોનેકા ખાસ મહલ હૈ.) પરેશાન હાલ, ગુબારસે ભરા હુઆ (જિસ્સે ઉસકી મસ્કનત ભી મા'લૂમ હોતી હૈ) ફિર દોનોં હાથ આસમાનકી તરફ ફૈલાકર અય અલ્લાહ, અય અલ્લાહ (કરકે દુઆએં) કરતા હૈ લેકિન ઉસકા ખાના હરામ (માલસે) હૈ, પાની હરામ હૈ, લિબાસ હરામ હૈ ઔર હરામ માલહીસે પરવરિશ હુઈ હૈ, ભલા ઉસકી દુઆ કહાં કુબૂલ હો સકતી હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે અન્કરીબ એક ઝમાના આનેવાલા હૈ જિસમેં આદકમીકો યે ભી પરવા ન હોગી કે હલાલ માલસે મિલા યા હરામ માલસે. (મિશ્કાત)

ઈનકે અલાવા બહોતસે મુખ્તલીફ મઝામીનકી રિવાયાત કુતુબે અહાદીસમેં બકસરત વારિદ હુઈ હૈ જિનમેં બહોત ઝિયાદા તંબીહ ઈસ પર કી ગઈ હૈ કે આદમીકો આમદનીકે ઝરાએ પર કડી નિગાહ કરના ચાહિએ, ઐસા ન હો કે પૈસેકી લાલચમેં નાજાઈઝ આમદનીસે ચશ્મપોશી કર લે. ઈસ સિલસિલેમેં એહલે ઈલ્મકી ઝિમ્મેદારી આમ લોગોંસે બઢ્હી હુઈ હૈ કે વો જાઈઝ-નાજાઈઝકો ખુદ સમઝતે હૈં, બિલખુસૂસ એહલે મદારિસ ઔર દૂસરે ઐસે હઝરાત જિનકા તઅલ્લુક ચન્દેકે માલસે હૈ ઉનકો ઝિયાદા મુહતાત રેહનેકી ઝરૂરત હૈ.

હમારે હઝરત બકીયતુસ્સલફ ફખરૂલઅમાસિલ હઝરત મૌલાના શાહ અબ્દુર્રહીમ સાહબ રાયપૂરી કદ્દસ સિર્રહૂ ઈર્શાદ ફરમાયા કરતે થે કે મૈં ઈન મદારિસકે રૂપયેસે જિતના ડરતા હૂં લોગોંકે મમલૂક રૂપયોંસે ઉતના નહીં ડરતા અગર કિસીકે ઝાતી માલમેં કુછ બેઅહેતીયાતી હો જાએ ઉસ્સે આખિરમેં મા'ફ કરા લે વો

મા'ફ હો જાતા હૈ લેકિન મદારિસકા રૂપયા દુનિયા ભરકા ચન્દા હૈ ઔર મુન્તઝિમીને મદારિસ અમીન હૈ - અગર ઉસમેં કોઈ ખિયાનત હો યા નાહક તસર્રૂફ હો તો વો મુન્તઝિમીનકે મા'ફ કરનેસે મા'ફ તો હોતા નહીં અલબત્તા વો ખુદ મા'ફ કરકે ઈસ જુર્મમેં શરીક હો જાતે હૈં. અલ્લાહ તઆલા હી અપને લુત્ફ વ કરમસે હુકૂકુલ ઈબાદકે મા'મલેસે મેહફૂઝ રખ્ખે કે યે બડી સખ્ત ચીઝ હૈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે યહાં કિયામતકે દિન તીન કચહરિયાં હૈં, એક કચહરીમેં તો મા'ફીકા ઝિકર હી નહીં, યે તો શિર્ક વ તૌહીદકી કચહરી હૈ. અલ્લાહ તઆલાને ખુદ ઈર્શાદ ફરમાયા :

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ الآية (نساء ع ١٨)

"ઈન્નલ્લાહ- લા-યગ્ફિરુ અંય્યુશ્રક- બિહી" (સૂરએ નિસા, રૂકૂઅ-૧૮)

હક તઆલા શાનુહૂ શિર્કકો તો મા'ફ નહીં ફરમાએંગે ઈસકે અલાવા જિસકો ચાહેંગે મા'ફ કર દેંગે. દૂસરી કચહરીમેં (બગૈર મુહાસબાકે) અલ્લાહ તઆલા ન છોડેગા યહાં તકકે ઉસકા બદલા ન લે લે ઔર યે લોગોંકે એક-દૂસરે પર ઝુલ્મકી હૈ (ચાહે જાની હો જૈસાકે બુરા-ભલા કેહના, આબરૂ રેઝી કરના, ઐબ લગાના વગૈરહ-વગૈરહ યા માલી હો કે કિસીકા માલ નાહક તરીકેસે લે લિયા હો ઔર તીસરી કચહરી અલ્લાહ તઆલાકે અપને હુકૂકકી હૈ, ઉસમેં ચાહે અઝાબ દે દે ચાહે મા'ફ કર દે. - મિશ્કાત

ઈન અહાદીસકે ઝિકર કરનેસે યેહી મકસદ હૈ કે આદમીકે અપની આમદનીકે ઝરાએ પર બહોત ગહરી નિગાહ રખના ચાહિએ કે આમદની અગર હરામ હો તો ન ઉસકી દુઆ કુબૂલ હોતી હૈ જૈસાકે અભી ગુઝરા, ન ઉસકે સદકાત કુબૂલ હોં જૈસાકે ઝકાતકે બયાનમેં મુતઅદ્દિદ રિવાયાત ઈસકી ગુઝર ચુકી હૈં બલ્કે બા'ઝ રિવાયાતમેં યે મઝમૂન ભી ગુઝર ચુકા હૈ કે જો ગોશ્ત હરામ માલસે પૈદા હુઆ હો, જહન્નમકી આગ ઉસકે લિએ ઝિયાદા મૌઝૂ હૈ ઔર આઈન્દા હદીસકે ઝેલમેં ભી ઈસ કિસ્મકે મઝામીન આ રહે હૈં. અલ્લાહ હી અપને ફઝલસે હમ લોગોંકો ઈસ્સે મેહફૂઝ રખ્ખે. આમીન.

(٧) عن ابن مسعودؓ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لا تزول قدما ابن آدم یوم القیٰمۃ حتی یسأل عن خمس عن عمرہ فیما افناہ وعن شبابہ فیما ابلاہ وعن مالہ من این اکتسبہ وفیم انفقہ وماذا عمل

હદીસ : ૯. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે કયામતકે દિન આદમીકે દોનોં કદમ ઉસ વકત તક (મુહાસબાકી જગહસે) નહીં હટ સકતે, જબ તક પાંચ ચીઝોંકા મુતાલબા ન હો જાએ (ઔર ઉનકા મા'કૂલ જવાબ ન મિલે), (૧) અપની ઉમ્ર કિસ કામમેં

ખર્ચ કી, (૨) અપની જવાની કિસ ચીઝમેં ખર્ચ કી, (૩) માલ કહાંસે કમાયા ઔર (૪) કહાં ખર્ચ કિયા, (૫) અપને ઈલ્મમેં ક્યા અમલ કિયા. - તર્ગીબ

فيما علم رواه الترمذي وقال حديث غريب كذا في المشكوة وقد روي هذا الحديث عن معاذ بن جبل وابي برزة الاسلمي في الترغيب

ફાઈદા – યે હદીસ પાક કઈ સહાબા (રદી.) સે નકલ કી ગઈ હૈ. ઈસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મુખ્તસર તરીકેસે કિયામતકે મુહાસબોંકી ફેહરિસ્ત શુમાર કર દી ઔર ઉનમેંસે હર હર ચીઝકે મુતઅલ્લિક દૂસરી અહાદીસમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે ઈન પર તંબીહ ફરમાઈ ગઈ હૈ. સબસે અવ્વલ મુતાલબા ઔર જવાબ તલબ ચીઝ યે હૈ કે અપની ઉમ્ર, જિસકા હર સાંસ ઈન્તિહાઈ કીમતી સરમાયા હૈ, કિસ ચીઝમેં ખર્ચ કી, હમ લોગ ક્યોં પૈદા કિએ ગએ, હમારી ઝિન્દગી કિસી મસ્લહતકે લિએ હૈ, કિસ કામકે લિએ હૈ યા એક બેકાર ચીઝ પૈદા કી ગઈ. હક તઆલા શાનુહૂને ખુદ ઈસ પર તંબીહ ફરમાઈ હૈ.[1]

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ (مومنون ع ٦)

"અ ફ- હસિબ્તુમ્ અન્નમા ખલકૂનાકુમ્ અબસંવ્વ અન્નકુમ્ ઈલૈના-લા-તુર્જઊન" - સૂરએ મુઅમિનૂન, રૂકૂઅ ૬

હાં તો ક્યા તુમને યે ગુમાન કર રખ્ખા થા કે હમને તુમકો યું હી બેકાર (ફિઝૂલ) પૈદા કિયા હૈ ઔર તુમને યે ગુમાન કર રખ્ખા થા કે તુમ હમારી તરફ નહીં લાએ જાઓગે (ઔર તુમ્હેં અપની ઝિન્દગીકા હિસાબ દેના નહીં હોગા) ઔર ફિર ઈતના હી નહીં બલ્કે દૂસરી જગહ હક તઆલા શાનુહૂને મકસદે ઝિન્દગી ભી ખુદ હી ઈર્શાદ ફરમા દિયા :

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (ذاريات ع ٣)

"વમા-ખલકતુલજિન્ન વલ્ઈન્સ ઈલ્લા-લિયઅ્બુદૂન."

- સૂરએ ઝારિયાત, રૂકૂઅ ૩

તર્જુમા : "મૈંને જિન્ન વ ઈન્સકો સિર્ફ ઈસલિએ પૈદા કિયા હૈ કે વો મેરી ઈબાદત કરેં." ઐસી હાલતમેં હર શખ્સકો અપની ઝિન્દગીકે પૂરે અવકાતકા જાઈઝા લેના ચાહિએ કે વો અપને કિમતી અવકાતકા કિસ કદર હિસ્સા તો ઉસ મકસદમેં ખર્ચ કરતા હૈ જિસકે કામકે લિએ વો પૈદા કિયા ગયા ઔર કિતના હિસ્સા અપની ઝરૂરીયાત, તફરીહાત ઔર ગૈરમુતઅલ્લિક મશાગિલમેં ખર્ચ કરતા હૈ.

૧. ઈસ આયતે શરીફાકે મુતઅલ્લિક એક અજીબ ચીઝ હદીસમેં આઈ હૈ- એક સહાબી (રદી.) કેહતે હૈં કે હમકો હુઝૂર (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને એક લડાઈ પર ભેજા ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે સુબ્હ શામ ઈસ આયતે શરીફાકો પઢતે રહા કરો- હમ પઢતે રહે. હમકો ઈસ લડાઈસે ગનીમતભી મિલી ઔર હમ સહી સલામત રહે. - દુર્રે મન્સૂર

આપ એક મે'મારકો તા'મીરકે કામકે વાસ્તે નોકર રખતે હૈં. વો આપકે અવકાતમેં કિતના વકત તા'મીરમેં ખર્ચ કરતા હૈ ઔર કિતના હુકકાબાઝી ઔર અપને ખાનેમેં. ઈસકા આપ ખુદ અન્દાઝા કર લેં કે કિતના વકત આપ ઉસકી અપની ઝરૂરીયાતમેં બરદાશ્ત કર સકતે હૈં ઔર જિતના આપ અપને માતહતોંસે તસામુહ કર સકતે હૈં, ઉતના હી તસામુહ અપની ઝાતકે લિએ ભી બરદાશ્ત કરેં.

આપ એક શખ્સકો દુકાન પર રેહનેકે લિએ મુલાઝિમ રખતે હૈં, ઉસીકી ઉસકો તનખ્વાહ દેતે હૈં, વો દિનભર અપની ખાનગી ઝરૂરીયાતમેં લગા રેહતા હૈ, ચન્દ મિનટ એક ફેરા દુકાન પર ભી લગા જાતા હૈ. ક્યા આપ ગવારા કર લેંગે કે ઉસકો પૂરી તનખ્વાહ દેતે રહેં ? ઔર અગર નહીં તો ફિર અપને મુતઅલ્લિક આપકા ક્યા ઉજર હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂને મહઝ ઈબાદતકે લિએ પૈદા કિયા ઔર વો માલિક વ ખાલિક હર વકત આપકો અપની અતાઓંસે નવાઝતા હૈ ઔર આપ અપને ફુઝૂલ કામોંમેં ઉમ્ર ગુઝાર દેં ઔર અપને-આપકો તસલ્લી દેતે રહેં કે પાંચ વકત નમાઝમે હાઝરી તો દે દેતે હૈં. ઔર ક્યા હો સકતા હૈ ગૌર કર લિજિએ કે યે જવાબ આપ અપને નૌકરોંસે ભી બરદાશ્ત કર લેંગે ?

હક તઆલા શાનુહૂકા મહઝ ઈન્આમ વ એહસાન હૈ કે ઉસને તમામ અવકાતકી ઈબાદત ફર્ઝ નહીં ફરમાઈ બલ્કે ઉસકા બહોત થોડા-સા હિસ્સા ફર્ઝ કિયા હૈ, ઉસમેં ભી અગર કોતાહી હો તો કિતના ઝુલ્મ હૈ.

મુતાલબાકી દૂસરી ચીઝ હદીસે બાલામેં યે ઈર્શાદ ફરમાઈ ગઈ કે જવાનીકી કૂવ્વત કિસ ચીઝમેં ખર્ચ કી ગઈ, ક્યા અલ્લાહ તઆલાકી રિઝા ઔર ખુશનૂદીકે કામોંમેં, ઉસકી ઈબાદતમેં મઝલૂમોંકી હિમાયતમેં, ઝઈફોં ઔર અપાહિજોંકી ઈઆનતમેં યા ફિસ્ક વ ફુજૂરમેં, ઐયાશી ઔર આવારગીમેં, બેબસોં પર ઝુલ્મ કરનેમેં, નાહકકી મદદ કરનેમેં, નાપાક દુનિયાકે કમાનેમેં ઔર દીન વ દુનિયા દોનોં જગહ કામ ન આનેવાલે ફુઝૂલ મશગલોંમેં.

ઈસકા જવાબ ઐસી અદાલતમેં દેના હૈ જહાં ન તો કોઈ વકાલત ચલ સકતી હૈ, ન ઝૂઠ-ફરેબ ઔર લસ્સાની કામ આ સકતી હૈ, જહાંકી ખુફિયા પુલિસ હર વકત, હર આન આદમીકે સાથ રેહતી હૈ ઔર યેહી નહીં બલ્કે ખુદ આદમીકે વો આ'ઝા જિનસે યે હરકાત કી હૈં, વો ખુદ અપને ખિલાફ ગવાહી દેંગે ઔર ઝરાઈમકા ઈકરાર કરેંગે.

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيْهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ (يٰس ع ٤)

અલયવ્મ નખ્તિમુ અલા-અફવાહિહિમ્ વ-તુકલ્લિમુના એદીહિમ્ વ-તશ્હદુ અર્જુલુહુમ્ બિમા કાનૂ યક્સિબૂન. (સૂરએ યા'સીન રૂકૂઅ ૪)

"આજ (યાની કિયામતકે દિન) હમ ઉનકે મુંહોં પર મુહર લગા દેંગે (તા'કે વો ઈન્કાર ન કર સકેં) ઔર ઉનકે હાથ હમસે કલામ કરેંગે ઔર ઉનકે પાંવ ગવાહી

દેંગે ઉસ ચીઝકી જો કુછ યે કિયા કરતે થે."

યાની હાથ ખુદ બોલ ઉઠેગા મુઝસે કિસ-કિસ પર ઝુલ્મ કિયા ગયા કયા કયા નાજાઈઝ હરકાત મુઝસે સા'દિર કરાએ ગએ. પાંવ ખુદ ગવાહી દેગા કે મુઝે કૈસી-કૈસી નાજાઈઝ મજલિસોંમેં લે જાયા ગયા. દૂસરી જગહ ઈર્શાદ હૈ.

"વ-યૌમ યુહશરૂ આ'દા ઉલ્લાહિ ઈલન્નારિ"

(અલઆયત હામ્મીમ સજદા, રૂકૂઅ ૩)

"ઔર જિસ દિન અલ્લાહકે દુશ્મન દોઝખકી તરફ જમા કિએ જાએંગે ફિર ઉનકો (એક જગહ ચલતે-ચલતે) રોક દિયા જાએગા (તા'કે સબ એક જગહ ઈકટ્ઠે હો જાએં) યહાં તક કે જબ સબ દોઝખકે કરીબ આ જાએંગે (ઔર હિસાબ શુરૂ હોગા) તો ઉનકે કાન ઔર આંખેં ઔર ખાલ ઉનકે ઉપર (ઉનકે આ'માલ) કી ગવાહી દેંગે ઔર વો લોગ અપને ઉન આ'ઝાસે કહેંગે કે તુમને હમારે ખિલાફ ગવાહી કયોં દી. વો આ'ઝા કહેંગે હમકો ઉસ (કાદિર) ને બોલનેકી તા'કત દી જિસને હર ચીઝકો ગોયાઈ અતા ફરમાઈ ઔર ઉસીને તુમકો અવ્વલ મર્તબા પૈદા કિયા થા ઔર ઉસીકે પાસ અબ (દોબારા ઝિન્દા કરકે) લાએ ગએ હો. (આગે હક તઆલા શાનુહૂ તંબીહ ફરમાતે હૈં) ઔર તુમ ઈસ બાતસે તો અપનેકો છુપા હી ન સકતે થે કે તુમ પર તુમ્હારે કાન ઔર આંખે ઔર ખાલેં ગવાહી દેંગી (ઔર ઝાહિર હૈ કે આદમી જો જો હરકતેં કરતા હૈ, ઉસકે આંખ, કાન વગૈરહ તો ઉસકો દેખતે હી હૈં, ઉનસે કૈસે છુપાકર કોઈ શખ્સ કોઈ કામ કર સકતા હૈ) લેકિન તુમ ઈસ ગુમાનમેં રહે કે અલ્લાહ તઆલાકો તુમ્હારે બહોતસે આ'માલકી ખબર ભી નહીં (જો ચાહો કર ગુઝરો કૌન પૂછ સકતા હૈ) ઔર તુમ્હારે ઈસ ગુમાનને જો તુમને અપને રબકે સાથ કર રખ્ખા થા (કે ઉસકો ખબર ભી નહીં હૈ) તુમકો બરબાદ કર દિયા, પસ તુમ ખસારેમેં પડ ગએ."

અહાદીસમેં બહોત-સી રિવાયાત ઈન ગવાહિયોંકે બારેમેં આઈ હૈ. એક હદીસમેં હૈ, હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર થે, હુઝૂર (સલ્લ.) ને તબસ્સુમ ફરમાયા જિસ્સે દનદાને મુબારક ઝાહિર હો ગએ, ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા જાનતે હો, મૈં કયોં હંસા ? સહાબા (રદી.) ને લાઈલ્મી ઝાહિર કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે બન્દા અપને મૌલાસે કિયામતકે દિન યોં કહેગા કે યા અલ્લાહ તૂને મુઝપર ઝુલ્મસે તો અમાન દે રખ્ખી હૈ, ઈર્શાદ હોગા કે બિલ્કુલ, તો બન્દા કહેગા, યા અલ્લાહ મૈં અપને ખિલાફ કિસી દૂસરેકી ગવાહી મો'તબર નહીં માનતા, ઈર્શાદ હોગા કે અચ્છા, હમ તુઝીકો તેરે નફસ પર ગવાહ બનાતે હૈં. ઉસકે મુંહ પર મુહર લગા દી જાએગી ઔર ઉસકે બદનકે આ'ઝાસે પૂછા જાએગા ઔર જબ વો અપને સબ આ'માલ ગિના દેંગે તો મુંહકી મુહર હટા દી જાએગી તો વો અપને આ'ઝાસે કહેગા, કમબખ્તો ! તુમ્હારા નાશ હો, તુમ્હારે હી લિએ તો મૈં યે ચીઝેં કરતા થા. (યાની ઈન હરકતોંકી લઝઝતેં તુમકો હી તો

મિલતી થીં, તુમ હી અપને ખિલાફ ગવાહી દેને લગે, મગર આ'ઝા ભી મજબૂર હૈ કે ઉસ દિન કોઈ ચીઝ ખિલાફે હક બાત ન કહે સકેંગે. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે આદમીકે આઝામેં સબસે પેહલે બાંઈ રાન બોલેગી કે ઉસસે કયા કયા હરકતેં હુઈ ઔર ઉસકે બાદ દૂસરે આ'ઝા બોલેંગે, ગરઝ હર ઉઝવ અપને કિએ હુએ નેક ઔર બદઆ'માલ ગિનવા દેગા. ઈસી વજહસે એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે સુબ્હાનલ્લાહિ અલહમ્દુલિલ્લાહિ વગૈરહકો ઉંગલિયોં પર ગિના કરો ઈસલિએ કે કિયામતકે દિન ઈન આ'ઝાકો ગોયાઈ અતા હોગી ઔર ઉનસે બઝપુર્સ હોગી.

યાની જહાં યે આ'ઝા અપને ગુનાહ ગિનવાએંગે વહાં બહોતસે નેક કામ ભી તો ગિનવાએંગે, જહાં હાથ બુરી હરકાત, ઝુલ્મ વ સિતમ ઔર નાજાઈઝ અફઆલ બતાએગા વહાં અલ્લાહકા પાક કામ ઈસ્સે ગિનના સદકાતકા દેના, નેક આ'માલમેં હાથોંકા મશગૂલ રખ્ખના ભી તો બતાએંગે. ગરઝ યે મઝમૂન અપની તફસીલકે એ'તબારસે બહોત તવીલ હૈ લેકિન મુખ્તસર યે હૈ કે ઈન આ'ઝાકો જવાનીકે ઝોરમેં ઝુલ્મ વ સિતમ ઔર નાજાઈઝ હરકતસે બચાનેકી બહોત ઝરૂરત હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ.

اَلشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِّنَ الْجُنُوْنِ وَالنِّسَآءُ حِبَالَةُ الشَّيْطٰنِ

અશ્શબાબુ શુઅ્બતુમ્ મિનલ્જુનૂનિ વન્નિસાઉ હિબાલતુશ્શૈતાન.

(જામેઉસ્સગીર)

જવાની જુનૂનકા એક શો'બા હૈ ઔર ઔરતેં શૈતાનકા જાલ હૈં. યાની આદમી અપને જુનૂનકી વજહસે ઈસ જાલમેં ફંસ જાતા હૈ. હર જુમ્આકે ખુત્બેમેં યે અલ્ફાઝ સુને જાતે હૈં. ઉસ વકત જવાનીકે નશેમે ઝરા-ભી ઈસકા ખ્યાલ હમ લોગોંકો નહીં હોતા કે ઈસકી જવાબદેહી કરના પડેગી. હમ ઉસકી કુવ્વતકો ગુનાહોંમેં ઔર દુનિયા કમાનેમેં ઝા'યા કર રહે હૈં હાલાંકે જવાની ઈસલિએ હૈ કે ઉસકી કુવ્વતકો ઐસે કામમેં ખર્ચ કિયા જાએ જો મરનેકે બાદ કામ આએ. ખુશ કિસ્મત હૈં વો નવજવાન જો અલ્લાહકે કામમેં હર વકત મુન્હમિક રેહતે હૈં ઔર ગુનાહોંસે દૂર રેહતે હૈં.

તીસરી ચીઝ જો હદીસે બાલામેં ઝિકર કી ગઈ જિસકે જવાબ બગૈર કિયામતમેં હિસાબી જગહસે ટલના ન હો સકેગા, વો યે હૈ કે માલ જો હાસિલ કિયા, કિસ ઝરિએસે કિયા, જાઈઝ થા યા નાજાઈઝ થા. ઈસ્સે પેહલી હદીસમેં કુછ ઝિકર ઈસકા આ ચુકા હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમી નાજાઈઝ તરીકેસે જો માલ હાસિલ કરતા હૈ અગર ઉસમેસે સદકા કરે તો કુબૂલ ન હોગા, ખર્ચ કરે તો બરકત ન હોગી ઔર જો તરકા છોડેગા વો ઉસકે લિએ જહન્નમકા ઝખીરા હોગા. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે જો ગોશ્ત (યાની આદમીકે બદનકા ટુકડા) હરામ માલસે નુશો વ નુમા પાએ, જહન્નમ ઉસકે લિએ બેહતર હૈ. એક હદીસમેં હૈ કે

જો આદમી દસ દિરમકા કપડા ખરીદે ઔર ઉનમેં એક દિરમ નાજાઈઝ આમદનીકા હો તો જબ તક વો કપડા બદન પર રહેગા, ઉસકી નમાઝ કુબૂલ ન હોગી. (મિશ્કાત)

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં આયા હૈ કે રોઝીકો દૂર ન સમઝો, કોઈ આદમી ઉસ વકત તક મર હી નહીં સકતા જબ તક કે જો ઉસકે મુકદ્દરમેં રોઝી લિખ્ખ દી ગઈ હૈ, વો ઉસકો ન મિલ જાએ. લિહાઝા રોઝીકે હાસિલ કરનેમે બેહતર તરીકા ઈખ્તિયાર કરો, હલાલ રોઝી કમાવો, હરામકો છોડો. કઈ હદીસોંમેં હૈ કે રિઝક આદમીકો ઉસી તરહ તલાશ કરતા હૈ જિસ તરહ મૌત આદમીકો તલાશ કરતી હૈ યાની જિસ તરહ આદમીકો ઉસકી મૌત આએ બગૈર ચારા નહીં ઉસી તરહ ઉસકો ઉસકી રોઝી, જો ઉસકે મુકદ્દરમેં લિખ્ખ દી ગઈ હૈ બગૈર મિલે ચારા-એ-કાર નહીં. એક હદીસમેં હૈ કે અગર આદમી અપની રોઝીસે ભાગના ભી ચાહે તો વો ઉસકો પાકર રહેગી જૈસાકે મૌત ઉસકો લામુહાલા પાકર રહેગી. એક હદીસમેં હૈ કે રોઝી આદમીકે લિએ મુતઅય્યન હૈ, અગર સારી દુનિયાકે જીન્ન વ ઈન્સ મિલકર ઉસકો ઉસ્સે હટાના ચાહેં તો નહીં હટા સકતે. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે અગર તુઝમેં ચાર ચીઝેં હોં તો દુનિયાકી કિસી ચીઝકે ન હોનેકા કલક નહીં હૈ. અમાનતકી હિફાઝત, બાતમેં સચ્ચાઈ, અચ્છી આદત, રોઝીમેં પાકીઝગી. એક હદીસમેં હૈ, મુબારક હૈ વો શખ્સ જિસકી કમાઈ અચ્છી હો, (યાની પાકીઝા હો) ઉસકા બાતિન નેક હો, ઉસકા ઝાહિર શરીફાના હો, લોગ ઉસકી બુરાઈસે મેહફૂઝ હોં, મુબારક હૈ વો શખ્સ જો અપને ઈલ્મ પર અમલ કરે ઔર ઝરૂરતસે ઝાઈદ માલકો (અલ્લાહકી રાહમેં) ખર્ચ કર દે ઔર ઝરૂરતસે ઝાઈદ બાતકો રોક લે યાની બેઝરૂરત બાત ન કિયા કરે. હઝરત સઅદ (રદી.) ને એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.)સે દરખ્વાસ્ત કી કે મેરે લિએ ઈસ બાતકી દુઆ કર દેં કે હક તઆલા શાનુહૂ મુઝે મુસ્તજાબુદ્દુઆ (જો દુઆ કરે વો કબૂલ હો જાએ) બના દે, હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, અપની રોઝીકો પાકીઝા બના લો. (મુશ્તબહા માલ ન ખાઓ) મુસ્તજાબુદ્દુઆ બન જાઓગે કસમ હૈ ઉસ ઝાતકી, જિસકે કબ્ઝેમેં મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી જાન હૈ કે આદમી એક હરામકા લુકમા અપને પેટમેં ડાલતા હૈ જિસ્સે ઉસકી ચાલીસ દિનકી ઈબાદત નામકબૂલ બન જાતી હૈ ઔર જિસકી પરવરિશ હરામ માલસે હુઈ હો, જહન્નમ ઉસકે લિએ ઝિયાદા મુનાસિબ હૈ. ઔર ભી બહોતસી રિવાયાત ઈસી મઝમૂનકી અહાદીસમેં આઈ હૈં (તર્ગીબ) ઈસલિએ અપની આમદનીકે ઝરાએમેં બડી એહતિયાત કરના ચાહિએ, ઝાહિરકે એ'તબારસે અગર ઉસ એહતિયાતમેં કોઈ નુક્સાન નઝરમેં આતા હો તબ ભી બરકત ઔર માલકે એ'તબારસે વો કમી બહોત ઝિયાદા ફાયદામન્દ ઔર નુકસાનસે બચાનેવાલી હૈ.

ચૌથા મુતાલબા હદીસે બાલામેં યે હૈ કે માલકો કહાં ખર્ચ કિયા. યે રિસાલા

સારા હી ઈસ મઝમૂનમેં હૈ કે આદમીકે માલમેં ઉસકે કામ આનેવાલા સિર્ફ વોહી હૈ જિસકો અલ્લાહકે રાસ્તમેં આદમી ખર્ચ કર દે, ઈસકે મૌજૂદ રેહનેમેં ઈસકે અલાવાકે વો અપને કામ ન આ સકા, બેકાર મહઝ રહા, મુતઅદ્દિદ નુકસાનાત ભી દૂસરી ફસ્લકે ખત્મ પર ગુજર ચુકે હૈં ઔર જિતની ઝિયાદા માલકી કસરત હોગી, ઉતના હી ઝિયાદા હિસાબમેં દેર લગાના તો એક ખુલી હુઈ બાત હૈ. કિયામતકા વો સખ્તતરીન હોશરૂબા દિન, જિસમેં ગરમીકી શિદ્દતસે હર શખ્સ પસીના-પસીના હો રહા હોગા હર શખ્સ ખૌફકી શિદ્દતસે ઐસા મા'લૂમ હોગા જૈસાકે નશામેં હો મગર હકીકતન નશા ન હોગા જિસકે મુતઅલ્લિક હક તઆલા શાનુહૂ કા ઈર્શાદ હૈ -

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ۝ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ۝ (حج رکوع نمبر ۱)

'યા અય્યુહન્નાસુત્તકૂ રબ્બકુમ્ ઈન્ન ઝલ્ઝલતસ્સાઅતિ શૈઉન્ અઝીમ. યૌમ-તરૌનહા તઝ્હલુ કુલ્લુ મુર્ઝિઅતિન્ અમ્મા અર્ઝઅત્ વ-તઝઉ કુલ્લુ ઝાતિ હમ્લિન્ હમ્લહા વ તરન્નાસ- સુકારા વમાહુમ્ બિસુકારા વ લાકિન્ન અઝાબલ્લાહિ શદીદ.'

(સૂરએ હજ, રુકૂઅ ૧)

(અય લોગો ! અપને રબસે ડરો બેશક કિયામતકા ઝલ્ઝલા જો અન્કરીબ આનેવાલા હૈ) બહોત સખ્ત ચીઝ હૈ. જિસ દિન તુમ ઉસકો દેખોગેં તમામ દૂધ પીલાનેવાલી ઔરતેં (ખૌફકી વજહ સે) અપને દૂધ-પીતે બચ્ચે કો ભૂલ જાએંગી ઔર તમામ હામિલા ઔરતેં (દહશતકી વજહ સે) અપને હમલ (વકતસે પેહલે હી અધૂરે) ગિરા દેંગી ઔર તૂ લોગોંકો નશાકી સી હાલતમેં દેખેગા ઔર હકીકતન નશા ન હોગા બલ્કે અલ્લાહ તઆલાકા અઝાબ હી સખ્ત હૈ (જિસકે ખૌફસે ઈન સબકી યે હાલત હોગી.)

દૂસરી જગહ ઈર્શાદ હૈ -

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ۝ (انبیاء ع ۱)

'ઈક્તર બ- લિન્નાસિ હિસાબુહુમ્ વુહુમ્ ફી ગફલતિમ્મુઅ્રિઝૂન.'

- સૂરએ અંબિયા, રુકૂઅ ૧

'લોગોંકે હિસાબ કા દિન તો કરીબ આ ગયા (કે કિયામત તેઝીસે કરીબ આ રહી હૈ) ઔર યે લોગ (અભી તક) ગફલત મેં પડે હૈં (ઔર ઉસકે લિએ તૈયારી સે) રૂગર્દાં હૈં.'

ઈસકે ચન્દ રૂકૂઅ બાદ ઈર્શાદ હૈ :

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا ۖ وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ

أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ (سورۃ انبیاء رکوع ۴)

વ-નઝઉલમવાઝીનલ્ કિસ્ત લિયૌમિલ્ કિયામતિ ફલા તુઝ્લમુ નફસુન્ શૈઆ વ-ઈન્ કા-ન મિસ્કા લ-હબ્બતિમ્મિન્ ખર્દલિન્ આતૈના બિહા વ-કફા બિના હાસિબીન્.' (સુરએ અંબિયા, રૂકૂઅ ૪)

'ઔર કિયામતકે દિન હમ મીઝાને અદલ કાયમ કરેંગે ઔર કિસી પર કિસી કિસ્મકા ઝુલ્મ ન હોગા ઔર અગર રાઈકે દાનેકે બરાબર કિસીકા કોઈ અમલ (નેક યા બદ) હોગા તો હમ ઉસકો વહાં સામને લાએંગે ઔર હમ હિસાબ લેનેવાલે કાફી હૈ.'

એક ઔર જગહ ઈર્શાદ હૈ -

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا
فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ ۝ (رعد ع ۲)

'લિલ્લઝીનસ્ તજાબૂ લિરબ્બિહિમુલ્ હુસ્ના વલ્લઝી ન-લમ્ યસ્તજીબૂ લહૂ લૌ અન્ન લહુમ્ માફિલ્અર્ઝિ જમીઅંવ્વ મિસ્લહૂ મઅહૂ લફ્ તદૌ બિહી ઉલાઈક-લહુમ્ સૂઉલ હિસાબ.' (સુરએ રઅદ, રૂકૂઅ-૨)

જિન લોગોંને અપને રબકા કેહના માન લિયા (ઔર ઉસકે ઈર્શાદાતકી તા'મીલ કી) ઉનકે લિએ અચ્છા બદલા હૈ (જો જન્નતમેં ઉનકો મિલેગા ઔર જિન લોગોંને ઉસકા કેહના ન માના, ઉનકે પાસ (કિયામતકે દિન) અગર તમામ દુનિયાકી સારી ચીઝે મૌજૂદ હો બલ્કે ઉસકે સાથ ઉસીકે બરાબર ઔર ભી હો (યાની સારી દુનિયાકી તમામ ચીઝોંસે દો ગુની હો) વો સબ ચીઝેં અપની (ખલાસીકે લિએ) ફિદીયામેં દે દેં ઉન લોગોંકા સખ્ત હિસાબ હોગા.'

ઔર ભી બહોત સી આયાતમેં ઉસ દિનકે હિસાબ પર ઉસકી સખ્તી ઔર અહમિયત પર તંબીહ કી ગઈ હૈ. હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક મર્તબા ઈર્શાદ ફરમાયા કે કિયામતમેં જિસ શખ્સસે હિસાબ કિયા જાએગા વો હલાક હો જાએગા (ઈસલિએ કે હિસાબમેં પૂરા ઉતરના સખ્ત મુશ્કિલ હોગા). હઝરત આઈશા (રદી.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! હક તઆલા શાનુહૂને તો (સૂરએ ઈજસ્સમાઉન શક્કત મેં) યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે સહલ હિસાબ હોગા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે યે હિસાબ (જિસકા ઈસ સૂરહમેં ઝિકર હૈ, યે) તો મહઝ આ'માલકા પેશ હોના હૈ જિસકા મુહાસબા શુરૂ હો જાએગા, વો હલાક હો જાએગા.' એક ઔર હદીસમેં હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) યે દુઆ કિયા કરતે થે, યા અલ્લાહ મુઝસે હિસાબે યસીર (સહલ હિસાબ) કીજિએ. મૈંને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) હિસાબે યસીર કયા ચીઝ હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઉસકા આ'માલ નામા દેખકર યે ફરમા

દિયા જાએ કે ઉસકો મા'ફ કર દિયા. લેકિન જિસ્સે મુહાસબા હોને લગે વો હલાક હો ગયા.

હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે તીન ચીઝેં ઐસી હૈં, જિસ શખ્સમેં યે તીનોં મૌજૂદ હોં ઉસકા હિસાબ સહલ હોગા ઔર હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો અપની રહમતસે જન્નતમેં દાખિલ કર દેગા. વો તીન ચીઝેં યે હૈ- કે જો શખ્સ તુઝે અપની ઈનાયતસે મેહરૂમ રખ્ખે, તૂ ઉસ પર એહસાન કર, જો તુઝપર ઝુલ્મ કરે ઉસકો મા'ફ કર, જો તુઝસે કત્અ રેહમી કરે તૂ ઉસકે સાથ સિલારેહમી કર. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે તુમમેંસે કોઈ શખ્સ ભી ઐસા ન હોગા જિસ્સે હક તઆલા શાનુહૂ ઐસી તરહ બાત ન કરેંકે ઉસકે ઔર અલ્લાહ તઆલાકે દરમિયાનમેં ન કોઈ પરદા હોગા, ન કોઈ વાસ્તા હોગા, અપને દાએં તરફ દેખેગા તો વો આ'માલ હોંગે જો દુનિયામેં કિએ, બાએં તરફ દેખેગા તો વો આ'માલ હોંગે જો કિએ થે (નેક આ'માલ હોં યા બૂરે) દહકતી હુઈ જહન્નમ આંખકે સામને હોગી, ઉસ્સે (બચનેકી બેહતરીન ચીઝ સદકા હૈ પસ સદકાકે ઝરિએસે ઉસ્સે બચો) ચાહે આધી ખજૂરહી સદકા ક્યોં ન હો. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે મુઝે જન્નત દિખાઈ ગઈ, ઉસકે આલા દરજોંમેં ફુકરા મુહાજરીન થે ઔર ગની લોગ ઔર ઔરતેં બહોત કમ મિકદાર મેં ઉસ જગહ થીં, મુઝે યે બતાયા ગયા કે ગની લોગ તો અભી જન્નતકે દરવાઝોં પર હિસાબમેં મુબ્તલા હૈં ઔર ઔરતોંકો સોને-ચાંદીકી મુહબ્બતને મશગૂલ કર રખ્ખા હૈ. એક ઔર હદીસમેં હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મૈં જન્નતકે દરવાઝોં પર ખડા થા, અકસર મસાકીન ઉસમેં દાખિલ હો રહે થે ઔર ગની લોગ (હિસાબમેં) મુકય્યદ થે ઔર મૈંને દોઝખકે દરવાઝે પર દેખા કે ઔરતેં ઉસમેં કસરતસે દાખિલ હો રહી હૈં. એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમી દો ચીઝસે ઘભરાતા હૈ ઔર દોનોં ઉસકે લિએ ખૈર હૈ. એક મૌતસે ઘભરાતા હૈ હાલાંકે મૌત ફિત્નોંસે બચાવ હૈ, દૂસરે માલકી કમીસે ઘભરાતા હૈ હાલાંકે જિતના માલ કમ હોગા ઉતના હી હિસાબ કમ હોગા.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક મર્તબા સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કે મજમામેં તશરીફ ફરમા થે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે મૈંને આજ રાત જન્નતકો ઔર ઉસમેં તુમ લોગોંકે મર્તબોંકો દેખા હૈ, ઉસકે બાદ હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કી તરફ મુતવજ્જહ હોકર ફરમાયા કે મૈંને એક શખ્સ કો દેખા કે વો જન્નતકે જિસ દરવાઝે પર ભી જાતા થા વહાંસે મર્હબા મર્હબા (તશરીફ લાઈએ, તશરીફ લાઈએ) કી આવાઝેં આતી થી. (હર નેક અમલકે લિએ જન્નતમેં એક ખાસ દરવાઝા હૈ, હર દરવાઝેસે દર્ખ્વાસ્તકા મતલબ યે હૈ કે હર નેક અમલમેં ઉસકા પાયા બહોત બળ્હા હુઆ હૈ).

હઝરત સલમાન (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) જિસ શખ્સકા યે મર્તબા હૈ વો તો કોઈ બહોત હી બુલંદ પાયા શખ્સ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા યે શખ્સ અબૂબકર (રદી.) હૈ. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત ઉમર (રદી.) કી તરફ તવજ્જોહ ફરમાકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે મૈંને જન્નતમેં સફેદ મોતીકા એક ઘર દેખા જિસમેં યાકૂત જડે હુએ થે, મૈંને પૂછા, યે મકાન કિસકા હૈ ? મુઝે બતાયા ગયા કે યે કુરેશકે એક નૌજવાનકા હૈ (ઉસ મકાનકી નિહાયત ઉમ્દગી, ચમક, રૌનક, ઔર અપને સૈયદુલમુર્સલીન (સલ્લ.) હોનેકી વજહ સે) મુઝે યે ખ્યાલ હુઆ કે યે મકાન મેરા હી હૈ. મૈં ઉસમેં દાખિલ હોને લગા તો મુઝે બતાયા ગયા યે ઉમર (રદી.) કા હૈ. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.)ને હઝરત ઉસ્માન (રદી.) હઝરત અલી (રદી.) વગૈરહ મુતઅદ્દિદ હઝરાતકે મરાતિબ ઈર્શાદ ફરમાએ, ઉસકે બાદ હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) કી તરફ મુતવજજહ હોકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે મેરે સાથિયોં મેંસે તુમ બહોત દેરમેં મેરે પાસ પહોંચે, મુઝે તો તુમ્હારે મુતઅલ્લિક યે ડર હો ગયા થા કે કહીં હલાક તો નહીં હો ગએ ઔર તુમ પસીના પસીના હો રહે થે, મૈંને તુમસે પૂછા કે ઈતની દેર આને મેં તુમ્હેં કહાં લગ ગઈ થી તો તુમને જવાબ દિયાં કે મૈં અપને માલકી કસરતકી વઝહસે હિસાબમેં મુબ્તલા રહા, મુઝસે ઈસકા હિસાબ હુઆ કે માલ કહાંસે કમાયા ઔર કહાં ખર્ચ કિયા. હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.) અપને મુતઅલ્લિક યે સુનકર રોને લગે ઔર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) રાત હી મેરે પાસ મિસરકી તિજારતસે સૌ ઊંટ આએ હૈં યે મદીના મુનવ્વરાકે ફૂકરા ઔર યતામા પર સદકા હૈ શાયદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈસીકી વજહસે ઉસ દિનકે હિસાબમેં મુઝપર તખ્ફીફ ફરમા દે. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હૈ કે એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અબ્દુર્રહમાન (રદી.) તુમ મેરી ઉમ્મતકે ગની લોગોમેં હો ઔર જન્નતમેં ઘસિટકર જાઓગે (પાંવ પર ખડે હોકર ન જાઓગે). તુમ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ કો કર્ઝ દો તા'કે તુમ્હારે પાંવ ખુલ જાએં. હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદી.) ને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) કયા ચીઝ કર્ઝ દૂં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અપના સારા માલ. યે સુનકર ફૌરન ઉઠે તા'કે અપના સારા માલ લાકર હાઝિર કરેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉન્કે પીછે કાસિદ ભેજકર ઉન્કો બુલાયા ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.) અભી આએ ઔર યે પયામ દે ગએ કે અબ્દુર્રહમાન (રદી.) સે કહે દીજિએ કે મેહમાન નવાઝી કિયા કરેં, ગરીબોં કો ખાના ખિલાયા કરેં, સવાલ કરને વાલોંકા સવાલ પૂરા કિયા કરે, ઔર જો ઉનકે અયાલ હૈં ઉનસે સદકામેં ઈબ્તિદા કિયા કરેં, યે ચીઝેં ઉનકે તઝકિયા (દુરુસ્ત હોને) કે લિએ કાફી હૈ (હાકીમ)

યે હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.) બડે જલીલુલકદ્ર સહાબી, બડે ફઝાઈલ ઔર મફાખિરકે માલિક હૈં, અશરા-એ-મુબશ્શરામેં ઉનકા શુમાર હૈ યાની

ઉન દસ સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) મેં જિનકો દુનિયા હી મેં હુઝૂર (સલ્લ.) જન્નતકી ખુશખબરી દે ગએ નીઝ ઉન છહ હઝરાતમેં હૈં જિન પર હઝરત ઉમર (રદી.) ને અપની શહાદતકે વક્ત ખલીફા બનાનેકા દારોમદાર રખ્ખા થા ઔર યે કહા થા કે ઈન હઝરાતસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) રાઝી હોકર દુનિયાસે તશરીફ લે ગએ હૈં ઔર ફિર ઈન છહોં હઝરાત મેંસે બકિયા પાંચ હઝરાત ને બિલ્આખિર ઉન હી કી રાય પર ખલીફા ચુનનેકા મદાર રખ્ખા થા ઔર ઉનકી તજવીઝસે હઝરત ઉસ્માન (રદી.) ખુલફા-એ-સાલિસ મુકર્રર હુએ થે. સાબિકીને અવ્વલીનમેં ઉનકા શુમાર હૈ જિનકે મુતઅલ્લિક અલ્લાહ પાકને ફરમાયા -

وَالسّٰبِقُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ مِنَ الْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ الآية (توبہ رکوع ۱۳)

'વસ્સાબિકૂનલ્અવ્વલૂન- મિનલ્મુહાજિરીન- વલ્અન્સાર'

(અલ્આયત તૌબા, રૂકૂઅ ૧૩)

તર્જુમા : 'ઔર મુહાજિરીન ઔર અન્સાર ઈમાન લાનેમેં ઉમ્મતસે સાબિક ઔર મુકદમ હૈં ઔર જો લોગ ઈખ્લાસસે ઉનકે પૈરવ હૈ અલ્લાહ તઆલા ઉન સબસે રાઝી હુઆ ઔર યે સબ અલ્લાહ તઆલાસે રાઝી હુએ, અલ્લાહ તઆલાને ઉનકે લિએ ઐસે બાગ તૈયાર કર રખ્ખે હૈં, જિનકે નીચે નેહરેં જારી હોંગી, જિનમેં યે હમેશા રહેંગે.'

ઈસકે અલાવા હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.)ને દોનોં હિજરતેં કીં, ગઝ્વા-એ-બદ્ર ઔર સબ ગઝ્વોંકે શરીક હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાને હી મેં એહલે ઈલ્મ ઔર એહલે ફત્વામેં ઈનકા શુમાર હૈ. મહઝ ઈનકી રાય પર હઝરત ઉમર (રદી.) ને બા'ઝ ઉમૂરકો ઈખ્તિયાર કિયા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને એક મર્તબા સફરમેં સુબ્હકી નમાઝ ઉનકા મુક્તદી બન કર અદા ફરમાઈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ઝરૂરતકે લિએ તશરીફ લે ગએ. સહાબા (રદી.)ને મિલકર ઉનકો ઈમામ ચુના થા. જબ હુઝૂર (સલ્લ.) વાપસ તશરીફ લાએ તો નમાઝ હો રહી થી, એક રક્અત હો ચુકી થીં, હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉન્કી ઈક્તિદામેં નમાઝ પઢી. જબ હઝરત ઉમર (રદી.) ખલીફા બને તો પેહલે સાલમેં અપના કાયમ મુકામ અમીરૂલ હજ બના કર ઉનકો ભેજા. (અસાબા)

ગરજ બેઈન્તિહા ફઝાઈલકે બાવજૂદ ઈસ માલકી કસરતને ઉનકો અપને મર્તબાકે લોગોંમેં પીછે કર દિયા ઔર માલ ભી મહઝ હક તઆલા શાનુહૂકે ફઝલ ઔર ઉસકી અતા ઔર ઉસકે ઈન્આમ હીસે મિલા થા, વરના બહોત ગરીબ થે. હિજરતકી ઈબ્તિદામેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને જબ મુહાજિરીન ઔર અન્સારકા આપસમેં ભાઈચારા કિયા થા તા'કે ફુકરા મુહાજિરીનકી ઈઆનત ઔર મદદ ખુસૂસી તઅલ્લુક પર અન્સાર કરતે રહેં તો ઉનકો હઝરત સઆદ બિન રબીઅ અન્સારી (રદી.) કા ભાઈ બનાયા થા. હઝરત સઆદ (રદી.)ને ઉનસે કહા

થા કે મદીનેમેં સબસે ઝિયાદા માલ ઔર દૌલત અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુઝે અતા ફરમા રખ્ખા હૈ, મૈં સબ માલમેંસે આધા-આધા તુમ્હેં દેતા હું ઔર મેરી દો બીવિયાં હૈં, ઉનમેં જોનસી તુમ્હેં પસન્દ હો મૈં ઉસકો તલાક દે દૂંગા, ઈદ્દતકે બાદ તુમ ઉસ્સે નિકાહ કર લેના. ઉનકી સૈર ચશ્મીકે ઉન્હોંને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે માલમેં બરકત અતા ફરમાએ, મુઝે ઈસકી ઝરૂરત નહીં હૈ, મુઝે તો તુમ યહાં કે બાઝારકા રાસ્તા બતા દો. બાઝાર ગએ ઔર ખરીદ વ ફરોખ્ત શુરૂ કી ઔર શામકો નફામેં થોડા-સા ઘી ઔર પનીર બચા કર લાએ. ઈસી તરહ રોઝાના જાતે ઔર કુછ હી દિન ગુઝરે થે કે બચત ઈતની હો ગઈ કે નિકાહ કર લિયા. (બુખારી શરીફ)

ફિર વો વક્ત ભી આયા કે હુઝૂર (સલ્લ.)ને એક મર્તબા સદકાકી તર્ગીબ દી તો આપને સારે માલકા આધા હિસ્સા સદકા કિયા ઔર માલકી કસરતકા અન્દાઝા ઈસ્સે હો સકતા હૈ જો અભી ગુઝરાકે સિર્ફ મિસરકી તિજારતસે સો ઊંટ સામાનકે લદે હુએ આએ થે જો સદકા કર દિએ ઔર ઈસકે બાદ એક મર્તબા ચાલીસ હજાર દીનાર (અશરફિયાં) સદકા કી, એક મૌકે પર પાંચ સૌ ઘોડે, પાંચ સૌ ઊંટ જિહાદકે લિએ દિએ ઔર તીસ હઝાર ગુલામ આઝાદ કિએ ઔર રિવાયતમેં હૈ કે તીસ હઝાર ઘરાને આઝાદ કિએ. (મુસ્તદરક) હર ઘરાનેમેં ન માલૂમ કિતને મર્દ-ઔરત, બડે ઔર બચ્ચે હોંગે. એક મર્તબા એક ઝમીન ચાલીસ હજાર અશરફિયોંમેં ફરોખ્ત કી ઔર સબ-કી-સબ ફુકરા મુહાજિરીન ઔર અપને રિશ્તેદારોં ઔર અજવાઝે મુતહહરાત પર તકસીમ કર દીં (વહી) ઔર અપને ઈન્તિકાલકે વક્ત જો વસીયત કી ઉસમેં હર ઉસ શખ્સકો જો બદરકી લડાઈમેં શરીક થા, ફી આદમી ચારસો દીનાર (અશરફિયાં) કી વસીયત કી થી. ઉસ વક્ત એહલે બદરમેંસે સૌ આદમી ઝિન્દા થે (અસાબા) ઔર એક બાગકી વસીયત અજવાઝે મુતહહરાતકે લિએ જો ચાલીસ હજાર અશરફિયોંમેં ફરોખ્ત હુઆ (મુસ્તદરક) ઔર ખુદ અપના હાલ યે થા કે એક મર્તબા ગુસ્લ કરકે ખાના ખાનેકે લિએ બૈઠે તો એક પ્યાલેમેં રોટી ઔર ગોશ્ત (સરીદ) સામને રખ્ખા ગયા, ઉસકો દેખકર રોને લગે, કિસીને રોનેકી વજહ પૂછી તો ફરમાયા કે હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઐસી હાલતમેં વિસાલ હુઆ કે જવકી રોટી ભી પેટ ભરકર ન મિલતી થી. હમેં યે હાલાત જો અપને સામને હૈં કુછ અપને લિએ ખૈર નહીં મા'લૂમ હોતે (અસાબા) યાની અગર યે વુસ્અત કુછ ખૈરકી ચીઝ હોતી તો હુઝૂર (સલ્લ.) કે લિએ ભી હોતી. જબ હુઝૂર (સલ્લ.) કે લિએ યે ચીઝેં ન થીં તો કુછ ખૈરકી ચીઝેં નહીં મા'લૂમ હોતીં. ઈન કમાલાત પર વો મુહાસબા હૈ જો ઉપર ઝિક્ર કિયા ગયા.

પાંચવાં મુતાલબા હદીસે બાલામેં જિસકા કિયામતકે મૈદાનમેં જવાબ દેના હોગા, યે હૈ કે જો ઈલ્મ હક તઆલા શાનુહૂને તુમ્હેં અતા કિયા થા, ઉસપર કિસ હદ તક અમલ કિયા. કિસી જુર્મકા મા'લૂમ ન હોના કોઈ અજર નહીં, કાનૂનસે નાવાકફિયત કિસી અદાલત મેંભી મો'તબર નહીં ક્યોં કે ઉસકા મા'લૂમ કરના અપના

ફરીઝા હૈ ઔર યે બાતકે અલ્લાહકા હુકમ મા'લૂમ નહીં થા, મુસ્તકિલ જુર્મ ઔર મુસ્તકિલ ગુનાહ હૈ. ઈસલિએ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે હર મુસલમાન પર (મઝહબી) ઈલ્મ સીખના ફર્ઝ હૈ લેકિન યે ભી ઝાહિર હૈ કે ઈલ્મકે બાદ કિસી જુર્મકા કરના ઝિયાદા સખ્ત હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે અપને ઈલ્મસે એક-દૂસરેકો નસીહત કરતે રહા કરો કે ઈલ્મમેં ખિયાનત માલમેં ખિયાનતસે ઝિયાદા સખ્ત હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે યહાં ઈસકા મુતાલબા હોગા ઔર યે મઝમૂન તો બહોત-સી અહાદીસમેં હૈ કે જિસ શખ્સસે ઈલ્મકી કોઈ બાત પૂછી જાએ ઔર વો ઉસકો છુપાએ તો કિયામતકે દિન ઉસકે મુંહમેં આગકી લગામ ડાલી જાએગી.

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને વાઅઝ ફરમાયા, જિસમેં બા'ઝ કૌમોંકી તા'રીફ ફરમાઈ ઔર ફિર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે યે કયા બાત હૈ કે બા'ઝ કૌમેં અપની પડોસી કૌમોંકો તા'લીમ નહીં દેતી, ન ઉનકો નસીહત કરતી હૈં, ન ઉનકો સમઝદાર બનાતી હૈં, ન ઉનકો અચ્છી બાતોંકા હુકમ કરતી હૈં, ન બૂરી બાતોંસે રોકતી હૈં ઔર યે કયા બાત હૈ કે બા'ઝ કૌમેં અપને પડોસિયોંસે ન ઈલ્મ સીખતી હૈં, ન સમઝ સકતી હૈં, ન નસીહત હાસિલ કરતી હૈં. યા તો યે લોગ અપને પડોસિયોંકો ઈલ્મ સિખાયેં ઔર ઉનકો નસીહત કરેં ઔર ઉનકો સમઝદાર બનાએં ઔર દૂસરે લોગ ઈન ઈલ્મવાલોંસે ઉન ચીઝોંકો હાસિલ કરેં ઔર અગર ઐસા ન હુઆ, તો ખુદાકી કસમ, મૈં ઈન સબકો દુનિયા હી મેં સખ્ત સઝા દૂંગા (આખિરતકા કિસ્સા અલગ હૈ). ઈસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મિમ્બરસે ઉતર આએ, લોગોંમેં ઈસકા ચર્ચા હુઆ કે ઈસ્સે કૌન-સી કૌમેં મુરાદ હૈં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અશઅરી કૌમકે લોગ મુરાદ હૈં કે વો એહલે ઈલ્મ હૈં, એહલે ફિક્હ હૈં ઔર ઉનકે આસ-પાસકી રેહનેવાલી કૌમેં જાહિલ હૈં.

યે ખબર અશઅરી લોગોંકો પહોંચી. વો હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) આપને બા'ઝ કૌમોંકી તો તા'રીફ ફરમાઈ ઔર હમ લોગોંકે મુતઅલ્લિક યે ઈર્શાદ ફરમાયા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને અપના પાક ઈર્શાદ ઉનકે સામને ફરમાયા કે યા તો યે લોગ અપને પડોસિયોંકો ઈલ્મ સિખાએં ઔર ઉનકો નસીહત કરેં, ઉનકો સમઝદાર બનાએં, ઉનકો અચ્છી બાતોંકા હુકમ કરેં, બુરી બાતોંસે મના કરેં ઔર દૂસરે લોગ ઉનસે ઉન ચીઝોંકો હાસિલ કરેં, વરના મૈં દુનિયાહી મેં સખ્ત સઝા દૂંગા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! હમ દૂસરોંકો કિસ તરહ સમઝદાર બનાએં ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફિર અપના વોહી હુકમ ઈર્શાદ ફરમાયા. ઉન્હોને તીસરી દફા ફિર યેહી અર્ઝ કિયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફિર ભી અપના વોહી હુકમ ઈર્શાદ ફરમાયા તો ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! અચ્છા એક સાલકી મુહલત હમકો દે દેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉન્કો ઉન પડોસિયોંકી તા'લીમકે લિએ એક સાલકી મુહલત અતા ફરમા દી.

- તર્ગીબ વ મજમઉઝઝવાઈદ

ઈસ હદીસે પાક ઔર હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ઈસ સખ્ત ઈતાબસે યે ભી વાઝેહ હો ગયા કે જો લોગ ખુદ એહલે ઈલ્મ હૈ, સમઝદાર હૈ, ઉનકી યે ભી ઝિમ્મેદારી હૈ કે વો અપને આસપાસકે રેહનેવાલે જાહિલોંકી તા'લીમકી કોશિશ કરેં, ઉનકા યે ખ્યાલકે જિસકો ગરઝ હોગી, ખુદ સીખેગા, કાફી નહીં. ન સીખનેકા મુસ્તકિલ મુતાલબા ઔર મુસ્તકિલ ગુનાહ ઉસકે ઝિમ્મે હૈ લેકિન ઉનકો સિખાનેકી ઝિમ્મેદારી ઉન આલિમોંકી ભી હૈ કે યે ખુદ ઉસકી કોશિશ કરે, ઉસકી તદબીરે કરેં કે વો ઈલ્મ સિખેં. યેભી અપને ઈલ્મ પર અમલ કરનેમેં દાખિલ હૈ કે ઈલ્મકે અમલમેં ઉસકા સિખાના ભી દાખિલ હૈ. (તર્ગીબ) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે જો દુઆએં કસરતસે નકલ કી ગઈ હૈં, ઉનમેં યે દુઆ ભી બકસરત વારિદ હૈ કે અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઐસે ઈલ્મસે પનાહ માંગતા હું, જો નફા ન દે.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે કિયામતકે દિન એક શખ્સ (યાની એક નૌઅ આદમિયોંકી ચાહે ઉસ નૌઅકે કિતનેહી આદમી હોં) લાયા જાએગા ઔર ઉસકો જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા, જિસ્સે ઉસકી અતડિયાં નિકલ પડેંગી ઔર વો ઉનકે ગિર્દ ઈસ તરહ ઘૂમેગા જૈસાકે ચકકીકા ગધા ચકકીકે ગિર્દ ફિરતા હૈ (યાની જૈસાકે જાનવર, ગધા, બૈલ વગૈરહ આટા પીસનેકી ચકકીકે ચારોં તરફ ઘૂમતા હૈ) જહન્નમકે લોગ ઉસકે ચારોં તરફ જમા હો જાએંગે ઔર ઉસ્સે દર્યાફ્ત કરેંગે કે તુઝે કયા હુઆ, તૂ તો હમકો ભી અચ્છી બાતોંકા હુકમ કરતા થા, બુરી બાતોંસે રોકતા થા ? વો જવાબ દેગા કે મૈં તુમકો ઈસકા હુકમ કરતા થા લેકિન ખુદ ઉસ પર અમલ નહીં કરતા થા. એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે મૈંને શબે મે'રાજમેં એક જમાઅતકો દેખા કે ઉનકે હોંઠ જહન્નમકી આગકી કૈંચિયોંસે કતરે જા રહે હૈં. મૈંને હઝરત જિબ્રઈલ(અલૈ.) સે દર્યાફ્ત કિયા કે યે કૌન લોગ હૈ ? ઉન્હોંને બતાયા કે યે આપકી ઉમ્મતકે વાઈઝ હૈં જો દૂસરોંકો નસીહત કરતે થે ઔર ખુદ ઉસપર અમલ નહીં કરતે થે. એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે ઝબાનિયા ઐસે પઢે-લિખ્ખોંકો જો ફિસ્કમેં મુબ્તિલા હોં, કાફિરોંસે ભી પેહલે પકડેંગે. વો કહેંગે યે કયા હુઆકે હમારી પકડ કાફિરોંસે ભી પેહલે હો રહી હૈ, ઉનકો જવાબ દિયા જાએગાકે આલિમ ઔર જાહિલ બરાબર નહીં હોતે (તર્ગીબ) યાની તુમને બાવજૂદ જાનનેકે યે હરકતેં કીં. ઝબાનિયા ફરિશ્તોંકી વો સખ્તતરીન જમાઅત હૈ જો લોગોંકો જહન્નમમેં ફેંકને પર મા'મૂર હૈ સૂરએ ઈકરામેં ભી ઈનકા ઝિકર હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે બા'ઝ જન્નતી બા'ઝ જહન્નમી લોગોંકે પાસ જાકર કહેંગે કે તુમ્હેં કયા હુઆ, તુમ યહાં પડે હો, હમ તો તુમ્હારી હી વજહસે જન્નતમેં ગએ હૈં કે તુમહીસે હમને ઈલ્મ સીખા થા ? વો જવાબ દેંગે, હમ દૂસરોંકો તો બતાતે થે, ખુદ ઉસ પર અમલ નહીં કરતે થે. હઝરત માલિક બિન દીનાર (રહ.)

હઝરત હસન બસરીકે ઝરિએસે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ ભી વાઅઝ કરતા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ્સે કિયામતકે દિન મુતાલબા ફરમાએંગે કે ઈસકા કયા મકસદ થા (યાની ઈસ્સે કોઈ દુનિયાવી ગરઝ થી, માલ વ મન્ફઅત યા જાહ વ શોહરત યા ખાલિસ અલ્લાહ તઆલાકે વાસ્તે કહા થા) હઝરત માલિક (રહ.) કે શાગિર્દ કહેતે હૈં કે માલિક (રહ.) જબ ઈસ હદીસકો બયાન કરતે તો ઈતના રોતેકે આવાઝ ન નિકલતી. ફિર યોં ફરમાતે કે તુમ યું સમઝતે હો કે વાઅઝસે મેરી આંખ ઠંડી હોતી હૈ (યાની મેરા દિલ ખુશ હોતા હૈ), હાલાંકે મુઝે મા'લૂમ હૈ કે મુઝસે કિયામતકે દિન ઈસકા સવાલ હોગા કે ઈસ વાઅઝકા કયા મકસદ થા ? (તર્ગીબ) ઈસકે બાવજૂદ જો કેહનેકી મજબૂરી હૈ, વો અભી ગુઝર ચુકી હૈ યાની લોગોંકો ઈલ્મસે રૂશનાસ કરનેકી ઝિમ્મેદારી ભી હૈ જૈસાકે બહોત-સી રિવાયાતમેં વારિદ હુઆ ઔર અશઅરી લોગોંકા કિસ્સા અભી ગુઝરા. હઝરત અબૂ દરદા (રદી.) ફરમાયા કરતે થે કે મુઝે ઈસકા ખૌફ ઔર ડર હૈ કે કિયામતકે દિન સારી મખ્લૂકકે સામને મુઝે આવાઝ દી જાએ, મૈં અર્ઝ કરૂં **લબ્બૈક રબ્બી** મેરે રબ મૈં હાઝિર હું, વહાંસે મુતા'લબા હો કે અપને ઈલ્મમેં કયા અમલ કિયા થા ? એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે કિયામતકે દિન સખ્તતરીન અઝાબવાલા વો આલિમ હૈ જિસકે ઈલ્મસે ઉસકો નફા ન હો. હઝરત અમ્માર બિન યાસિર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને કબીલા કૈસકી તા'લીમકે લિએ ભેજા. મૈંને જાકર દેખા કે વો વહશી ઉટોંકી તરહ હૈં, ઉનકા હર વકત ધ્યાન અપને ઉટ ઔર બકરીમેં લગા રેહતા હૈ, ઉનકે સિવા કોઈ દૂસરી ફિકર હી ઉનકો નહીં (હર વકત બસ દુનિયાકે ધન્ધોંમેં લગે રેહતે હૈં) મૈં વહાંસે વાપસ આ ગયા, હુઝૂર (સલ્લ.)ને દર્યાફત ફરમાયા કે કયા કરકે આએ ? મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે ઉનકા હાલ બયાન કર દિયા ઔર (દીનસે) ઉનકી ગફલતકી ખબર સુનાઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, અમ્માર ! ઈસ્સે ઝિયાદા તા'જ્જુબકી બાત ઉસ કૌમકી હાલત હૈ, જો આલિમ હોનેકે બાવજૂદ (દીનસે) ઐસે હી ગાફિલ હો જૈસાકે વો ગાફિલ હૈ. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે બા'ઝ આદમી જહન્નમમેં ડાલે જાએંગે જિનકી બદબૂ ઔર તઅફ્ફુનસે જહન્નમી લોગ ભી પરેશાન હો જાએંગે. વો લોગ ઉનસે કહેંગે, તુમ્હારા કયા અમલ ઐસા થા જિસકી યે નહૂસત હૈ, હમેં અપની હી મુસીબત, જિસમેં હમ મુબ્તલા થે, કયા કમ થી, તુમ્હારી ઈસ બદબૂને ઔર ભી પરેશાન કર દિયા. વો લોગ કહેંગે કે હમ અપને ઈલ્મસે નફા નહીં ઉઠાતે થે (તર્ગીબ) હઝરત ઉમર (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે મુઝે ઈસ ઉમ્મત પર ઝિયાદા ખૌફ મુનાફિક આલિમકા હૈ. કિસીને પૂછા કે મુનાફિક આલિમ કૌન હોતા હૈ ? આપને ફરમાયા કે ઝુબાનકા આલિમ, દિલ ઔર અમલકા જાહિલ યાની તકરીર તો બડી લચ્છેદાર હો મગર અમલકે નામ સિફર. હઝરત હસન બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે તૂ ઐસા ન બન કે ઉલમાકે ઈલ્મકા જમા કરનેવાલા હો, હકીમોંકે નાદિર કલામકા હામિલ હો મગર

અમલમેં અહમક બેવકૂફોંકી તરહ હો. હઝરત સૂફિયાન સૂરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈલ્મ અમલકે લિએ આવાઝ દેતા હૈ. અગર કોઈ શખ્સ ઉસ પર અમલ કરે તો વો ઈલ્મ બાકી રેહતા હૈ, વરના વો ભી ચલા જાતા હૈ યાની ઈલ્મ ઝા'યા હો જાતા હૈ. હઝરત ફુઝૈલ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે તીન શખ્સોં પર બડા રહમ આતા હૈ, એક કૌમકા સરદાર જો ઝલીલ હો ગયા હો, દૂસરા વો ગની જો ગિનાકે બાદ ફકીર હો ગયા હો, તીસરા વો આલિમ જિસ્સે દુનિયા ખેલતી હો (યાની દુનિયાકા તા'લિબ હો ઔર જો ઉસકા તા'લિબ હોગા વો ઉસ્સે ખેલેગી) હઝરત હસન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે ઉલમાકા અઝાબ દિલકી મૌત હૈ ઔર દિલકી મૌત આખિરતકે અમલસે દુનિયા તલબ કરના હૈ. કિસી શાયરકા શેર હૈ. :

عجبت لمبتاع الضلالة بالهدى * ومن يشتري دنياه بالدين اعجب
واعجب من هذين من باع دينه * بدنيا سواه فهو من ذين اعجب

"અજબત લમુબ્તાઉ ઝ્ઝલાલતિ બિલ્હુદા,
વ મંય્યશ્તરી દુનિયાહુ બિદ્દીનિ અઅ્જબા,
વઅઅ્જબ- મિન હાઝૈનિ મમ્બાઅ-દીનહુ,
બિ દુનિયા સવાહુ ફહુ વ મિન્ ઝૈનિન અઅ્જબુ."

તર્જુમા : "મુઝે ઉસ શખ્સ પર તા'જ્જુબ આતા હૈ જો હિદાયતકે બદલે ગુમરાહી ખરીદે ઔર ઉસ્સે ઝિયાદા તા'જ્જુબ ઉસ શખ્સ પર હૈ જો દીનકે બદલે દુનિયા ખરીદે ઔર ઈસ દોનોંસે ઝિયાદા તા'જ્જુબ ઉસ શખ્સ પર હૈ જો અપને દીનકો દૂસરોંકી દુનિયાકે બદલે ફરોખ્ત કર દે યાની દુનિયાકા ફાયદા તો દૂસરેકો હો ઔર દીન ઉનકા ઝા'યા ઔર બરબાદ હો."

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો આલિમ દુનિયાદાર હો વો એહવાલકે એ'તબારસે જાહિલસે ઝિયાદા કમીના હૈ ઔર અઝાબકે એ'તબારસે ઝિયાદા સખ્તીમેં મુબ્તલા હોગા ઔર કામિયાબ ઔર અલ્લાહ તઆલાકે યહાં મુકર્રબ ઉલમા-એ-આખિરત હૈં જિનકી ચન્દ અલામતેં હૈં.

૧. અપને ઈલ્મસે દુનિયા ન કમાતા હો. આલિમકા કમસે કમ દરજા યે હૈ કે દુનિયાકી હકારતકા, ઉસકે કમીનેપનકા, ઉસકે મુકદ્દર હોનેકા, ઉસકે જલ્દ ખત્મ હો જાનેકા ઉસકો એહસાસ હો, આખિરતકી અઝમત, ઉસકા હમેશા રેહના, ઉસકી નેઅમતોંકી ઉમ્દગીકા એહસાસ હો ઔર યે બાત અચ્છી તરહ જાનતા હો કે દુનિયા ઔર આખિરત દોનોં એક દૂસરેકી ઝિદ હૈં, દો સૌકનોંકી તરહ હૈં, જોનસી એક કો રાઝી કરેગા દૂસરી ખફા હો જાએગી. યે દોનોં તરાઝૂકે દો પલડોંકી તરહસે હૈં, જોનસા એક પલડા ઝૂકેગા દૂસરા હલ્કા હો જાએગા. દોનોંમેં મશ્રિક-મગ્રિબકા ફર્ક હૈ, જોનસે એકસે તૂ કરીબ હોગા, દૂસરેસે દૂર હો જાએગા. જો શખ્સ દુનિયાકી હકારતકા, ઉસકે ગદલેપનકા ઔર ઈસ બાતકા એહસાસ નહીં કરતા કે દુનિયાકી

લઝ્ઝતેં, દોનો જહાંકી તકલીફોંકે સાથ મુન્ઝિમ હૈં, જો ફાસિદુલ અકલ હૈ. મુશાહેદા ઔર તજુર્બા ઈન બાતોંકા શાહિદ હૈ કે દુનિયાકી લઝ્ઝતોંમેં દુનિયાકી ભી તકલીફ હૈ ઔર આખેરતકી તકલીફ તો હૈ હી. પસ જિસ શખ્સકો અકલ હી નહીં વો આલિમ કૈસે હો સકતા હૈ, બલ્કે જો શખ્સ આખિરતકી બડાઈ ઔર ઉસકે હમેશા રેહનેકો ભી નહીં જાનતા હૈ, વો તો કાફિર હૈ, ઐસા શખ્સ કૈસે આલિમ હો સકતા હૈ જિસકો ઈમાન ભી નસીબ ન હો ? ઔર જો શખ્સ દુનિયા ઔર આખિરતકા એક દૂસરેકી ઝિદ હોનેકો નહીં જાનતા ઔર દોનોંકે દરમિયાન જમા કરનેકી તમઅમેં હૈ, વો ઐસી ચીઝમેં તમઅ કર રહા હૈ, જો તમઅ કરનેકી ચીઝ નહીં હૈ. વો શખ્સ તમામ અંબિયાકી શરીઅતસે નાવાકિફ હૈ ઔર જો શખ્સ ઈન સબ ચીઝોંકો જાનનેકે બાવજૂદ દુનિયાકો તર્જીહ દેતા હૈ, વો શૈતાનકા કૈદી હૈ, જિસકો શહવતોંને હલાક કર રખ્ખા હૈ ઔર બદબખ્તી ઉસ પર ગાલિબ હૈ, જિસકી યે હાલત હો, વો ઉલમામેં કૈસે શુમાર હોગા ?

હઝરત દાઉદ (અલયહિસ્સલામ) ને અલ્લાહ તઆલાકા ઈર્શાદ નકલ કિયા હૈ કે જો આલિમ દુનિયાકી ખ્વાહિશકો મેરી મુહબ્બત પર તર્જીહ દેતા હૈ ઉસકે સાથ અદનાસે અદના મા'મલે મૈં યે કરતા હૂં કે અપની મુનાજાતકી લઝ્ઝતસે ઉસકો મહરૂમ કર દેતા હૂં. (કે મેરી યાદમેં મેરી દુઆમેં ઉસકો લઝ્ઝત નહીં આતી.) અય દાઉદ (અલૈ.) ઐસે આલિમકા હાલ ન પૂછ જિસકો દુનિયાકા નશા સવાર હો કે મેરી મુહબ્બતસે તુઝકો દૂર કર દે, ઐસે લોગ ડાકૂ હૈં. અય દાઉદ ! જબ તૂ કિસીકો મેરા તા'લિબ દેખે તો ઉસકા ખાદિમ બન જા. અય દાઉદ ! જો શખ્સ ભાગકર મેરી તરફ આતા હૈ, મૈં સો જહબઝ (હાઝિક, સમઝદાર) લિખ્ખ દેતા હૂં ઔર જિસકો જહબઝ લિખ્ખ દેતા હૂં, ઉસકો અઝાબ નહીં કરતા.

યાહયા બિન મુઆઝ (રદી.) કેહતે હૈં કે ઈલ્મ વ હિકમતસે જબ દુનિયા તલબ કી જાએ તો ઉનકી રોનક જાતી રેહતી હૈ. સઈદ બિન મુસૈયિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ કિસી આલિમકો દેખો કે વો ઉમરાકે યહાં પડા રેહતા હૈ તો ઉસકો ચોર સમઝો ઔર હઝરત ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જિસ આલિમકો દુનિયાસે મુહબ્બત રખનેવાલા દેખો, અપને દીનકે બારેમેં ઉસકો મુત્તહિમ સમઝો. ઈસલિએ કે જિસ શખ્સકો જિસ્સે મુહબ્બત હોતી હૈ ઉસીમેં ઘુસા કરતા હૈ. એક બુઝુર્ગસે કિસીને પૂછા કે જિસકો ગુનાહમેં લઝ્ઝત આતી હો, વો અલ્લાહકા આરિફ હો સકતા હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે મુઝે ઈસમેં ઝરા તરદ્દુદ નહીં કે જો શખ્સ દુનિયાકો આખિરત પર તર્જીહ દે, વો આરિફ નહીં હો સકતા ઔર ગુનાહ કરનેકા દરજા તો ઉસ્સે બહોત ઝિયાદા હૈ ઔર યે બાત ભી ઝેહનમેં રખના ચાહિએ કે સિર્ફ માલકી મુહબ્બત ન હોનેસે આખિરતકા આલિમ નહીં હોતા, જાહકા દરજા ઔર ઉસકા નુકસાન માલસે ભી બઢ્ઢા હુઆ હૈ.

યાની જિતની વઈદ ઉપર દુનિયાકે તર્જીહ દેનેકી ઔર ઉસકી તલબકી ગુઝરી

હૈ, ઉનમેં સિર્ફ માલ કમાના હી દાખિલ નહીં બલ્કે જાહકી તલબ, માલકી તલબકી બનિસ્બત ઝિયાદા દાખિલ હૈ ઈસલિએ કે જાહ તલબીકા નુકસાન ઔર ઉસકી મઝર્રત માલ તલબીસે ભી ઝિયાદા સખ્ત હૈ.

૨. દૂસરી અલામત યે હૈ કે ઉસકે કૌલ વ ફેલમેં તઆરૂઝ ન હો, દૂસરોંકો ખૈરકા હુકમ કરે ઔર ખુદ ઉસ પર અમલ ન કરે. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ :

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ (بقره ع٥)

"અ-તઅ્મુરૂનન્નાસ- બિલબિર્રિ વ-તન્સૌ ન-અન્ફુસકુમ્ વ-અન્તુમ્ તત્લૂનલ્કિતાબ."

(સૂરએ : બકરઃ રૂકૂઅ ૫)

"કયા ગઝબ હૈ કે દૂસરોંકો નેક કામ કરનેકો કેહતે હો ઔર અપની ખબર નહીં લેતે, હાલાંકે તુમ તિલાવત કરતે રેહતે હો કિતાબકી." દૂસરી જગાહ ઈર્શાદ હૈ.

كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ (صف ع١)

"કબુ ર- મક્તન્ ઈન્દલ્લાહિ અન્તકૂલૂ મા-લા-તફ્અલૂન."

(સૂરએ : સફ્ફ, રૂકૂઅ ૧)

"અલ્લાહ તઆલાકે નઝદીક યે બાત બહોત નારાઝીકી હૈ કે ઐસી બાત કહો, જો કરો નહીં."

હાતિમ અસમ (રહ.) કેહતે હૈં કે કિયામતકે દિન ઉસ આલિમસે ઝિયાદા હસરતવાલા કોઈ ન હોગા જિસકી વજહસે દૂસરોંને ઈલ્મ સીખા ઔર ઉસ પર અમલ કિયા, વો તો કામિયાબ હો ગએ ઔર વો ખુદ અમલ ન કરનેકી વજહસે નાકામ રહા. ઈબ્ને સિમાક (રહ.) કેહતે હૈં કે કિતને શખ્સ ઐસે હૈં જો દૂસરોંકો અલ્લાહ તઆલાકી યાદ દિલાતે હૈં, ખુદ અલ્લાહ તઆલાકો ભૂલતે હૈં, દૂસરોંકો અલ્લાહ તઆલાસે ડરાતે હૈ., ખુદ અલ્લાહ તઆલા પર જુરઅત કરતે હૈં, દૂસરોંકો અલ્લાહ તઆલાકા મુકર્રબ બનાતે હૈં, ખુદ અલ્લાહ તઆલાસે દૂર હૈં, દૂસરોંકો અલ્લાહ તઆલાકી તરફ બુલાતે હૈં ખુદ અલ્લાહસે ભાગતે હૈં. હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ગનમ (રદી.) કેહતે હૈં કે મુઝસે દસ સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) ને યે મઝમૂન બયાન કિયા કે હમ લોગ કુબાકી મસ્જિદમેં બૈઠે હુએ ઈલ્મ હાસિલ કર રહે થે, હુઝૂર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા કે જિતના ચાહે ઈલ્મ હાસિલ કર લો, અલ્લાહ તઆલાકે યહાંસે અજર બગૈર અમલકે નહીં મિલતા.

૩. તીસરી અલામત યે હૈ કે ઐસે ઉલૂમમેં મશ્ગૂલ હો જો આખિરતમેં કામ આનેવાલે હોં, નેક કામોંમેં રગ્બત પૈદા કરનેવાલે હોં. ઐસે ઉલૂમસે એહતિરાઝ કરે જિનકા આખિરતમેં કોઈ નફા નહીં હૈ યા નફા કમ હૈ. હમ લોગ અપની નાદાનીસે ઉનકો ભી ઈલ્મ કેહતે હૈં જિનસે સિર્ફ દુનિયા કમાના મકસૂદ હો, હાલાંકે

વો જહલે મુરક્કબ હૈ કે ઐસા શખ્સ અપનેકો પઢ્હા-લિખ્ખા સમઝને લગતા હૈ, ફિર ઉસકો દીનકે ઉલૂમ સીખનેકા એહતિમામ ભી નહીં રેહતા. જો શખ્સ કુછ ભી પઢ્હા હુઆ ન હો, વો કમ-સે-કમ અપને આપકો જાહિલ તો સમઝતા હૈ, દીનકી બાતેં મા'લૂમ કરનેકી કોશિશ તો કરતા હૈ, મગર જો અપની જિહાલતકે બાવજૂદ અપનેકો આલિમ સમઝને લગે, વો બડે નુકસાનમેં હૈ.

હાતિમ અસમ (રહ.) જો મશહૂર બુઝુર્ગ ઔર હઝરત શફીક બલખી (રહ.) કે ખાસ શાગિર્દ હૈં, ઉનસે એક મર્તબા હઝરત શેખને દર્યાફ્ત કિયા કે હાતિમ કિતને દિનસે તુમ મેરે સાથ હો ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, તૈંતીસ સાલસે, ફરમાને લગે કે ઈતને દિનોંમે તુમને મુઝસે કયા સીખા ? હાતિમ (રહ.) ને અર્ઝ કિયા, આઠ મસઅલે સીખે હૈં. હઝરત શફીક (રહ.) ને ફરમાયા : ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલૈહિ રાજિઊન, ઈતની તવીલ મુદ્દતમેં સિર્ફ આઠ મસઅલે સિખે, મેરી તો ઉમ્ર હી તુમ્હારે સાથ ઝા'યા હો ગઈ. હાતિમ (રહ.) ને અર્ઝ કિયા, હુઝૂર સિર્ફ આઠ હી સીખે હૈં, ઝુઠ તો બોલ નહીં સકતા. હઝરત શફીક (રહ.) ને ફરમાયા કે અચ્છા બતાઓ, વો આઠ મસઅલે ક્યા હૈં ? હાતિમ (રહ.)ને અર્ઝ કિયા --

(અ) મૈંને દેખા કે સારી મખલૂકકો કિસી-ન-કિસીસે મુહબ્બત હૈ (બીવીસે, ઔલાદસે, માલસે, એહબાબસે વગૈરહ-વગૈરહ) લેકિન મૈંને દેખા કે જબ વો કબરમેં જાતા હૈ તો ઉસકા મેહબૂબ ઉસસે જુદા હો જાતા હૈ, ઈસલિએ મૈંને નેકિયોંસે મુહબ્બત કર લી તા'કે જબ મૈં કબરમેં જાઉં તો મેરા મેહબૂબ ભી સાથ હી જાએ ઔર મરનેકે બાદ ભી મુઝસે જુદા ન હો. હઝરત શફીક (રહ.)ને ફરમાયા, બહોત અચ્છા કિયા.

(બ) મૈંને અલ્લાહ તઆલાકા ઈર્શાદ કુરઆન પાકમેં દેખા :

"વ અમ્મા મન્‌ખા ફ- મકા મ- રબ્બિહી અહદા" (સૂરએ : વન્નાઝિઆત રૂકૂઅ ૨)

"ઔર જો શખ્સ (દુનિયામેં) અપને રબકે સામને (આખિરતમેં) ખડા હોનેસે ડરા હોગા ઔર નફસકો (હરામ) ખ્વાહિશસે રોકા હોગા તો જન્નત ઉસકા ઠિકાના હોગા." મૈંને જાન લિયા કે અલ્લાહ તઆલા કા ઈર્શાદ હક હૈ. મૈંને અપને નફસકો ખ્વાહિશાતસે રોકા, યહાં તકકે વો અલ્લાહ તઆલાકી ઈતાઅત પર જમ ગયા.

(જ) મૈંને દુનિયાકો દેખા કે હર શખ્સકે નઝદીક જો ચીઝ બહોત કીમતી હોતી હૈ, બહોત મેહબૂબ હોતી હૈ, વો ઉસકો ઉઠાકર બડી એહતિયાતસે રખતા હૈ, ઉસકી હિફાઝત કરતા હૈ. ફિર મૈંને અલ્લાહ તઆલાકા ઈર્શાદ દેખા --

"મા ઈન્દકુમ્ યન્ફદુ વમા ઈન્દલ્લાહિ બાક." (સૂરએ : નહલ, રૂકૂઅ ૧૩)

"જો કુછ તુમ્હારે પાસ દુનિયામેં હૈ, વો ખત્મ હો જાએગા (ખ્વાહ વો જાતા રહે યા તુમ મર જાઓ, હર હાલમેં વો ખત્મ હોગા) ઔર જો અલ્લાહ તઆલાકે પાસ હૈ, વો હમેશા બાકી રેહનેવાલી ચીઝ હૈ."

ઈસ આયતે શરીફાકી વજહસે જો ચીઝ ભી મેરે પાસ ઐસી કમી હુઈ

જિસકી મુઝે વુકઅત ઝિયાદા હુઈ, વો પસન્દ ઝિયાદા આઈ, વો મૈંને અલ્લાહ તઆલાકે પાસ ભેજ દી, તા'કે હમેશાકે લિએ મેહફૂઝ હો જાએ.

(દ) મૈંને સારી દુનિયાકો દેખા, કોઈ શખ્સ માલકી તરફ (અપની ઈઝઝત ઔર બહાઈમેં) લૌટતા હૈ, કોઈ હસબકી, શરાફતકી તરફ, કોઈ ઔર ફખ્રકી ચીઝોંકી તરફ યાની ઉન ચીઝોંકે ઝરિએસે અપને અન્દર બડાઈ પૈદા કરતા હૈ ઔર અપની બડાઈ ઝાહિર કરતા હૈ. મૈંને અલ્લાહ તઆલાકા ઈર્શાદ દેખા --

"ઈન્ન અક્રમકુમ્ ઈન્દલ્લાહિ અત્કાકુમ." (સૂરએ : હુજરાત, રૂકૂઅ ૨)

"અલ્લાહ તઆલાકે નઝદીક તુમ સબમેં બડા શરીફ વો હૈ જો સબસે ઝિયાદા પરહેઝગાર હો" ઈસ બિના પર મૈંને તકવા ઈખ્તિયાર કર લિયા તા'કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે નઝદીક શરીફ બન જાઉં.

(હ) મૈંને લોગોંકો દેખા કે એક દૂસરે પર તા'ન કરતે હૈં, ઐબજૂઈ કરતે હૈં, બૂરા-ભલા કેહતે હૈં ઔર યે સબ હસદકી વજહસે હોતા હૈ કે એકકો દૂસરે પર હસદ આતા હૈ, મૈંને અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ દેખા --

"નહ્નુ કસમ્ના બૈનહુમ્ મઈશતહુમ્" (સૂરએ : ઝુખરૂફ, રૂકુઅ ૩)

"દુનિયાવી ઝિન્દગીમેં ઉનકી રોઝી હમને હી તકસીમ કર રખ્ખી હૈ ઔર (ઈસ તકસીમમેં) હમને એકકો દૂસરે પર ફૌકિયત દે રખ્ખી હૈ તા'કે (ઈસકી વજહસે) એક-દૂસરેસે કામ લેતા રહે, (સબ-કે-સબ બરાબર એક હી નમૂનેકે બન જાએં ફિર કોઈ કિસીકા કામ ક્યોં કરેં, ક્યોં નૌકરી કરે ઔર ઈસ્સે દુનિયાકા નિઝામ ખરાબ હો જાએગા)" મૈંને ઈસ આયતે શરીફાકી વજહસે હસદ કરના છોડ દિયા, સારી મખ્લૂકસે બે-તઅલ્લુક-હો ગયા ઔર મૈંને જાન લિયા કે રોઝીકા બાંટના સિર્ફ અલ્લાહ તઆલા હી કે કબ્ઝેમેં હૈ, વો જિસકે હિસ્સેમેં જિતના ચાહે લગાએ, ઈસલિએ લોગોંકી અદાવત છોડ દી ઔર યે સમઝ લિયા કે કિસીકે પાસ માલકે ઝિયાદા યા કમ હોનેમેં, ઈનકે ફેલકો ઝિયાદા દખલ નહીં હૈ, યે તો માલિકુલમુલ્કકી તરફસે હૈ, ઈસલિએ અબ કિસીપર ગુસ્સા હી નહીં આતા.

(વ) મૈંને દુનિયામેં દેખા કે તકરીબન હર શખ્સકી કિસી ન કિસીસે લડાઈ હૈ, કિસી ન કિસીસે દુશ્મની હૈ. મૈંને ગૌર કિયા તો દેખા કે હક તઆલા શાનુહૂને ફરમાયા --

"ઈન્નશ્શૈતા ન લકુમ્ અદૂવ્વુન્ ફત્તખિઝૂહુ અદુવ્વા." (સૂરએ : ફાતિર, રૂકૂઅ ૧)

"શૈતાન બેશક તુમ્હારા દુશ્મન હૈ પસ ઉસકે સાથ દુશ્મની હી રખ્ખો (ઉસકો દોસ્ત ન બનાઓ) પસ મૈંને અપની દુશ્મનીકે લિએ ઉસીકો ચુન લિયા ઔર ઉસ્સે દૂર રેહનેકી ઈન્તિહાઈ કોશિશ કરતા હૂં. ઈસલિએકે જબ હકતઆલા શાનુહૂને ઉસકે દુશ્મન હોનેકો ફરમા દિયા તો મૈંને ઉસકે અલાવાસે અપની દુશ્મની હટા લી."

(ઝ) મૈંને દેખા કે સારી મખ્લૂક રોટીકી તલબમેં લગ રહી હૈ, ઉસીકી વજહસે અપને આપકો દૂસરોંકે સામને ઝલીલ કરતી હૈ ઔર નાજાઈઝ ચીઝેં ઈખ્તિયાર

કરતી હૈ. ફિર મૈંને દેખા તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ.

"વમા-મિન્દાબ્બતિન્ ફિલ્અર્ઝિ ઈલ્લા અલલ્લાહિ રિઝ્કુહા."

(સૂરએ : હૂદ, રૂકૂઅ ૧)

"ઔર કોઈ જાનદાર ઝમીન પર ચલનેવાલા ઐસા નહીં હૈ જિસકી રોઝી અલ્લાહ તઆલાકે ઝિમ્મે ન હો." મૈંને દેખા કે મૈં ભી ઉન્હી ઝમીન પર ચલનેવાલોંમેંસે એક હું, જિનકી રોઝી અલ્લાહ તઆલાકે ઝિમ્મે હૈ, પસ મૈંને અપને ઔકાત ઉન ચીઝોંમેં મશગૂલ કર લિએ જો મુઝપર અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે લાઝિમ હૈ ઔર જો ચીઝ અલ્લાહ તઆલાકે ઝિમ્મે થી ઉસ્સે અપને ઔકાતકો ફારિગ કર લિયા.

(૭) મૈંને દેખા કે સારી મખ્લૂકકા એ'તમાદ ઔર ભરોસા કિસી ખાસ ઐસી ચીઝ પર હૈ જો ખુદ મખ્લૂક હૈ. કોઈ અપની જાયદાદ પર ભરોસા કરતા હૈ, કોઈ અપની તિજારત પર એ'તમાદ કરતા હૈ કોઈ અપની દસ્તકારી પર નિગાહ જમાએ હુએ હૈ, કોઈ અપની બદનકી સેહત ઔર કૂવ્વત પર (કે જબ ચાહે, જિસ તરહ ચાહે, કમા લૂંગા) ઔર સારી મખ્લૂક ઐસી ચીઝો પર એ'તમાદ કિએ હુએ હૈ જો ઉનકી તરહ ખુદ મખ્લૂક હૈ. મૈંને દેખા કે અલ્લાહ તઆલાકા ઈર્શાદ હૈ --

"વ-મંય્યત- વક્કલ્ અલલ્લાહિ ફ હુ વ-હસ્બુહુ"

(સૂરએ : તલાક, રૂકૂઅ ૧)

"જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલા પર તવ્વકકુલ (ઔર એ'તમાદ) કરતા હૈ પસ અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિએ કાફી હૈ." ઈસ લિએ મૈંને બસ અલ્લાહ તઆલા પર તવ્વકકુલ ઔર ભરોસા કર લિયા.

હઝરત શફીક (રહ.) ને ફરમાયા કે હાતિમ તુમ્હેં હક તઆલા શાનુહૂ તૌફીક અતા ફરમાએ, મૈંને તૌરાત, ઈન્જીલ, ઝબૂર ઔર કુરઆન અઝીમકે ઉલૂમકો દેખા, મૈંને સારે ખૈરકે કામ ઈન હી આઠ મસાઈલકે અન્દર પાએ પસ જો ઈન આઠોં પર અમલ કર લે, ઉસને અલ્લાહ શાનુહૂકી ચારો કિતાબોંકે મઝામીન પર અમલ કર લિયા. ઈસ કિસ્મકે ઉલૂમકો ઉલમાએ આખિરત હી પા સકતે હૈં ઔર દુનિયાદાર આલિમ તો માલ ઔર જાહકે હી હાસિલ કરનેમેં લગે રેહતે હૈં.

(૪) ચૌથી અલામત આખિરતકે ઉલમાકી યે હૈ કે ખાને-પીનેકી ઔર લિબાસકી ઉમ્દગિયોં ઔર બેહતરાઈયોંકી તરફ મુતવજ્જહ ન હો, બલ્કે ઈન ચીઝોંમેં દરમિયાની રફતાર ઈખ્તિયાર કરે ઔર બુઝુર્ગોંકે તર્ઝ કો ઈખ્તિયાર કરે. ઈન ચીઝોંમેં જિતના કમી કી તરફ ઉસકા મૈલાન બઢેગા, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ઉતના હી ઉસકા કુર્બ બઢતા જાએગા ઔર ઉલમા-એ-આખિરતમેં ઉતના હી ઉસકા દરજા બુલંદ હોતા જાએગા.

ઈન્હી શેખ અબૂ હાતિમ (રહ.) કા એક અજીબ કિસ્સા, જિસકો શેખ અબૂ અબ્દુલ્લાહ ખ્વાસ (રહ.) જો શેખ અબૂ હાતિમ (રહ.) કે શાગિર્દોંમેં હૈં, નકલ કરતે હૈં, વો કેહતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા હઝરત શેખ હાતિમ (રહ.) કે સાથ મૌજારેમેં,

જો એક જગહકા નામ હૈ, ગયા, તીનસો બીસ આદમી હમારે સાથ થે, હમ હજકે ઈરાદેસે જા રહે થે. સબ મુતવક્કિલીનકી જમાઅત થી, ઈન લોગોંકે પાસ તોશા સામાન વગૈરહ કુછ ન થા રેમેં એક મા'મૂલી ખુશ્ક મિઝાઝ તાજિર પર હમારા ગુઝર હુઆ, ઉસને સારે કાફિલેકી દઅવત કર દી ઔર હમારી એક રાતકી મેહમાની કી, દૂસરે દિન સુબ્હકો વો મેઝબાન હઝરત હાતિમ (રહ.)સે કેહને લગા કે યહાં એક આલિમ બીમાર હૈ, મુઝે ઉનકી ઈયાદતોકો ઈસ વક્ત જાનતા હૈ અગર આપકી રગબત હો તો આપ ભી હો ચલેં. હઝરત હાતિમ (રહ.) ને ફરમાયા કે બીમારકી ઈયાદત તો સવાબ હૈ ઔર આલિમકી તો ઝિયારત ભી ઈબાદત હૈ, મૈં ઝુરૂર તુમ્હારે સાથ ચલૂંગા. યે બીમાર આલિમ ઉસ મૌઝેકે કાઝી શેખ મુહમ્મદ બિન મુકાતિલ (રહ.) થે, જબ ઉનકે મકાન પર પહોંચે તો હઝરત હાતિમ (રહ.) સોચમેં પડ ગએ કે અલ્લાહુ અકબર એક આલિમકા મકાન ઔર એસા ઉંચા મહલ. ગરઝ હમને હાઝિરીકી ઈઝાઝત મંગાઈ ઔર જબ અન્દર દાખિલ હુએ તો વો અન્દરસેભી નિહાયત ખુશ્નુમા, નિહાયત વસીઅ, પાકીઝા, જગહ જગહ પર પરદે લટક રહે. હઝરત હાતિમ (રહ.) ઈન સબ ચીઝોંકો દેખ રહે થે ઔર સોચમેં પડે હુએ થે. ઈતનેમેં હમ કાઝી સાહબકે કરીબ પહોંચે તો વો એક નિહાયત નરમ બિસ્તર પર આરામ કર રહે થે, એક ગુલામ ઉનકે સિરહાને પંખા ઝુલ રહે થે. વો તાજિર તો સલામ કરકે ઉનકે પાસ બૈઠ ગએ ઔર મિઝાઝ પુર્સી કી. હાતિમ (રહ.) ખડે રહે. કાઝી સાહબને ઉનકો ભી બૈઠનેકા ઈશારા કિયા. ઉન્હોંને બૈઠનેસે ઈન્કાર કર દિયા. કાઝી સાહબ (રહ.) ને પૂછા, આપકો કુછ કેહના હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા, હાં એક મસઅલા દર્યાફ્ત કરના હૈ. કાઝી સાહબ (રહ.) ને ફરમાયા, કહો. ઉન્હોંને કહા કે આપ બૈઠ જાએં (ગુલામોંને કાઝી સાહબ (રહ.) કો સહારા દેકર ઉઠાયા કે ખુદ ઉઠના મુશ્કિલ થા) વો બૈઠ ગએ. હઝરત હાતિમ (રહ.) ને પૂછા કે આપને ઈલ્મ કિસ્સે હાસિલ કિયા ? ઉન્હોંને ફરમાયા, મો'તબર ઉલમાસે. ઉન્હોંને પૂછા કે ઈન ઉલેમાને કિસ્સે સીખા થા ? કાઝી સાબ (રહ.) ને ફરમાયા કે ઉન્હોંને હઝરત સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) સે. હઝરત હાતિમ (રહ.) ને પૂછા કે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) ને કિસ્સે સીખા થા ? કાઝી સાહબ (રહ.), હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે. હઝરત હાતિમ (રહ.), હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને કિસ્સે સીખા થા ? કાઝી સાહબ (રહ.), હઝરત જિબ્રઈલ (અ.સ.), હઝરત હાતિમ, જિબ્રઈલ (અ.સ) ને કિસ્સે સીખા થા ? કાઝી સાહબ (રહ.) અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે. હઝરત હાતિમ (રહ.)ને ફરમાયા કે જો ઈલ્મ હઝરત જિબ્રઈલ (અ.સ.)ને હક તઆલા શાનુહૂસે લેકર હુઝૂર (સલ્લ.) તક પહોંચાયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) ને સહાબા (રદી.) કો અતા ફરમાયા ઔર સહાબા (રદી.) ને મો'તબર ઉલમાકો ઔર ઉનકે ઝરિએસે આપ તક પહોંચા, ઉસમેં કહીં વો ભી વારિદ હૈ કે જિસ શખ્સકા જિસ કદર મકાન ઊંચા ઔર બડા

હોગા ઉસકા ઉતના હી દરજા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં ભી ઝિયાદા હોગા. કાઝી સાહબ (રહ.)ને ફરમાયા કે નહીં, યે ઉસ ઈલ્મમેં નહીં આયા. હઝરત હાતિમ (રહ.)ને ફરમાયા, અગર યે નહીં આયા તો ફિર ઉસ ઈલ્મમેં ક્યા આયા હૈ ? કાઝી સાહબ (રહ.) ને ફરમાયા કે ઉસમેં યે આયા હૈ કે જો શખ્સ દુનિયાસે બેરગબત હો, આખિરતમેં રગબત રખતા હો, ફુકરા કો મેહબૂબ રખતા હો, અપની આખિરતકે લિએ અલ્લાહકે યહાં ઝખીરા ભેજતા રેહતા હો, વો શખ્સ હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં સાહિબે મર્તબા હૈ. હઝરત હાતિમ (રહ.) ને ફરમાયા કે ફિર આપને કિસકા ઈત્તિબાઅ ઔર પૈરવી કી હુઝૂર (સલ્લ.) કી, હુઝૂર (સલ્લ.) કે સહાબા (રદી.)કી, મુત્તકી ઉલેમાકી યા ફિરઓન ઔર નમરૂદ કી. અય બુરે આલિમો ! તુમ જૈસોંકો જાહિલ દુનિયાદાર જો દુનિયાકે ઉપર ઔંધે ગિરનેવાલે હૈં, દેખકર યે કેહતે હૈં કે જબ આલિમોંકા યે હાલ હૈ તો હમ ઉનસે ઝિયાદા બુરે હોંગે હી.

યે કેહકર હઝરત હાતિમ (રહ.) તો વાપસ ચલે ગએ ઔર કાઝી સાહબકે મર્ઝમેં ઈસ ગુફતગૂ ઔર નસીહતકી વજહસે ઔર ભી ઝિયાદા ઈઝાફા હો ગયા. લોગોંમેં ઈસકા ચર્ચા હુઆ તો કિસીને હઝરત હાતિમ (રહ.)સે કહા કે તનાફસી (રહ.) જો કઝવૈનમેં રેહતે હૈં, (કઝવૈન રૈસે સત્તાઈસ ફર્સખ યાની ઈકયાસી મીલ હૈ) વો ઈનસે ભી ઝિયાદા રઈસાના શાનસે રેહતે હૈં. હઝરત હાતિમ (રહ.) (ઉનકો નસીહત કરનેકે ઈરાદેસે ચલ દિએ), જબ ઉનકે પાસ પહોંચે તો કહા કે એક અજમી આદમી હૈ (જો અરબકા રેહનેવાલા નહીં હૈ) આપસે યે ચાહતા હૈ કે આપ ઉસકો દીનકી બિલકુલ ઈબ્તિદાસે યાની નમાઝકી કુંજી વુઝૂસે તા'લીમ દેં. તનાફસીને કહા, બડે શૌકસે. યે કેહકર તનાફસી (રહ.) ને વુઝૂકા પાની મંગાયા ઔર તનાફસી (રહ.) ને વુઝૂ કરકે બતાયા કે ઈસ તરહ વુઝૂ કી જાતી હૈ. હઝરત હાતિમ (રહ.) ને ઉનકે વુઝૂકે બાદ કહા કે મૈં આપકે સામને વુઝૂ કર લૂં તા'કે અચ્છી તરહ ઝેહનનશીન હો જાએ. તનાફસી (રહ.) વુઝૂકી જગહસે ઉઠ ગએ ઔર હઝરત હાતિમ (રહ.) ને બૈઠકર વુઝૂ કરના શુરૂ કિયા ઔર દોનોં હાથોંકો ચાર–ચાર મર્તબા ધોયા. તનાફસી (રહ.) ને કહા કે યે ઈસરાફ હૈ, તીન–તીન મર્તબા ધોના ચાહિએ. હઝરત હાતિમ (રહ.)ને કહા, સુબ્હાનલ્લાહિલ અઝીમ, મેરે એક ચુલ્લૂ પાનીમેં તો ઈસરાફ હો ગયા ઔર યે સબ કુછ જો સાઝ વ સામાન મૈં તુમ્હારે પાસ દેખ રહા હૂં, ઉસમેં ઈસરાફ ન હુઆ. જબ તનાફસી (રહ.) કો ખ્યાલ હુઆ કે ઈનકા મકસદ સીખના નહીં બલ્કે યે ગરઝ થી. ઉસકે બાદ જબ બગદાદ પહોંચે ઔર હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રહ.) કો ઉનકે એહવાલકા ઈલ્મ હુઆ તો વો ઈનસે મિલનેકો લિએ તશરીફ લાએ ઔર ઈનસે દર્યાફ્ત ફરમાયા કે દુનિયાસે સલામતી કી ક્યા તદબીર હૈ ? હાતિમ (રહ.) ને ફરમાયા કે દુનિયાસે ઉસ વકત તક મેહફૂઝ નહીં રેહ સકતે, જબ તક તુમમેં ચાર ચીઝેં ન હોં - ૧. લોગોંકી જિહાલતસે દરગુઝર કરતે રહો, ૨. ખુદ ઉનકે સાથ કોઈ હરકત જિહાલતકી ન કરો, ૩. તુમ્હારે પાસ જો ચીઝ

હો, ઉન પર ખર્ચ કર દો, ૪. ઉનકે પાસ જો ચીઝ હો, ઉસકી ઉમ્મીદ ન રખ્ખો.

ઉસકે બાદ જબ હઝરત હાતિમ (રહ.) મદીના મુનવ્વરા પહોંચે તો વહાંકે લોગ ખબર સુનકર ઉનકે પાસ મિલનેકે લિએ જમા હો ગએ. ઉન્હોંને દર્યાફ્ત ફરમાયા કે યે કૌન-સા શહેર હૈ ? લોગોંને કહા કે યે રસુલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ)કા શહેર હૈ. કેહને લગે કે ઈસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા મહલ કૌન-સા થા, મૈં ભી વહાં જાકર દોગાના અદા કરૂંગા ? લોગોંને કહા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કે તો મહલ નહીં થા, બહોત મુખ્તસર મકાન થા જો બહોત નીચા થા. કેહને લગે કે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કે મહલ કહાં-કહાં હૈં, મુઝે વોહી દિખા દો. લોગોંને કહા કે સહાબા (રદી.) કે ભી મહલ નહીં થે, ઉનકે ભી છોટે-છોટે મકાનાત ઝમીનસે લગે હુએ થે. હાતિમ (રહ.)ને ફિર કહા, યે તો શહેર ફિરઓનકા શહેર હૈ. લોગોંને ઉનકો પકડ લિયા (કે યે શખ્સ મદીના મુનવ્વરા કી તૌહીન કરતા હૈ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે શહેર કો ફિરઓનકા શહેર બતાતા હૈ) ઔર પકડ કર અમીરે મદીનાકે પાસ લે ગએ કે યે અજમી શખ્સ મદીના તૈયબા કો ફિરઓનકા શહેર બતાતા હૈ. અમીરને ઈનસે મુતાલબા કિયા કે યે કયા બાત હૈ ? ઉન્હોંને કહા, આપ જલ્દી ન કરેં, પૂરી બાત સુન લેં. મૈં એક અજમી આદમી હૂં, મૈં જબ ઈસ શહેરમેં દાખિલ હુઆ તો મૈંને પૂછા કે યે કિસકા શહેર હૈ ? ફિર પૂરા કિસ્સા અપને સવાલ વ જવાબકા સુનાકર કહા કે અલ્લાહ તઆલાને તો કુરઆન શરીફમેં યે ફરમાયા હૈ -

'લકદ્ કા ન- લકુમ્ ફી રસુલિલ્લાહિ ઉસ્વતુન્ હ-સ-નાઃ'

(સૂરએ : અહઝાબ, રૂકૂઅ ૩)

તર્જૂમા : 'તુમ લોગોંકે વાસ્તે યાની ઐસે શખ્સકે લિએ જો અલ્લાહસે ઔર આખિરતકે દિનસે ડરતા હો ઔર કસરતસે ઝિકરે ઈલાહી કરતા હો (યાની કામિલ મો'મિન હો), ગરજ ઐસે શખ્સકે લિએ રસુલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઉમ્દા નમૂના મૌજૂદ હૈ.' (યાની હર બાત મેં યે દેખના ચાહિએ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા કયા મા'મૂલ થા ઔર ઉસ કા ઈત્તિબાઅ કરના ચાહિએ.)

પસ અબ તુમ હી બતાઓ કે તુમને હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈત્તિબાઅ કર રખ્ખા હૈ યા ફિરઓનકા ! ઈસ પર લોગોંને ઉનકો છોડ દિયા.

યહાં એક બાત યે કાબિલે લિહાઝ હૈ કે મુબાહ ચીઝોંકે સાથ લઝ્ઝત હાંસિલ કરના યા ઉનકી વુસ્અત હરામ યા નાજાઈજ નહીં હૈ લેકિન યે જરૂરી હૈ કે ઈનકી કસરતસે ઈન ચીઝોંકે સાથ ઉન્સ પૈદા હોતા હૈ, ઈન ચીઝોંકી મુહબ્બત દિલમેં હો જાતી હૈ ઔર ફિર ઉનકા છોડના મુશ્કિલ હો જાતા હૈ ઔર ઉનકે ફરાહમ કરને કે લિએ અસબાબ તલાશ કરને પડતે હૈં, પૈદાવાર ઔર આમદનીકે બઢ્હાનેકી ફિકર હોતી હૈ ઔર જો શખ્સ રૂપયા બઢ્હાનેકે ફિકર મેં લગ જાતા હૈ ઉસકો દિનકે બારેમેં મુદાહનત ભી કરની પડતી હૈ, ઉસમેં બસા ઔકાત ગુનાહોંકે મુર્તકબ હોનેકી નૌબત ભી આ જાતી હૈ. અગર દુનિયામેં ઘુસનેકે બાદ ઉસ્સે મેહફૂઝ રેહના આસાન હોતા

તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઈતને એહતિમામસે દુનિયાસે બે-રગ્બતી પર તંબીહ ન ફરમાતે ઔર ઈતની શિદતસે ઉસ્સે ખુદ ન બચતે કે નકશીન કુર્તા ભી બદન-એ-મુબારક પરસે ઉતાર દિયા.

યાહયા બિન યઝીદ નોફુલી (રહ.)ને હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) કો એક ખત લિખ્ખા, જિસમેં હમ્દ વ સલાતકે બાદ લિખ્ખા કે મુઝે યે ખબર પહોંચી હૈ કે આપ બારીક કપડા પેહનતે હૈં ઔર પતલી રોટી ઈસ્તેમાલ કરતે હૈં ઔર નરમ બિસ્તર પર આરામ કરતે હૈં. દરબાન ભી આપને મુકર્રર કર રખ્ખા હૈ, હાલાકિ આપ ઊંચે ઉલમા મેં હૈં, દૂર-દૂરસે લોગ સફર કરકે આપકે પાસ ઈલ્મ સીખનેકે લિએ આતે હૈં, આપ ઈમામ હૈં, મુક્તદા હૈં, લોગ આપકા ઈત્તિબાઅ કરતે હૈં, આપકો બહોત એહતિયાત કરની ચાહિએ. મહેઝ મુખ્લિસાના યે ખત લિખ્ખ રહા હૂં અલ્લાહકે સિવા કિસી દૂસરેકો ઈસ ખતકી ખબર નહીં. ફકત વસ્સલામ્.

હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) ને ઉસકા જવાબ તહરીર ફરમાયા કે તુમ્હારા ખત પહોંચા જો મેરે લિએ નસીહતનામા, શફકતનામા ઔર તંબીહ થી, હક તઆલા શાનુહૂ તકવાકે સાથ તુમ્હેં મુન્તફા ફરમાએ ઔર ઈસ નસીહતકી જઝા-એ-ખૈર અતા ફરમાએ ઔર મુઝે હક તઆલા શાનુહૂ અમલકી તૌફીક અતા ફરમાએ. ખૂબિયોં પર અમલ ઔર બુરાઈયોંસે બચના અલ્લાહ તઆલા હી કી તૌફીકસે હો સકતા હૈ. જો ઉમૂર તુમને ઝિકર કિએ, યેહી સહી હૈં, ઐસા હી હોતા હૈ. અલ્લાહ તઆલા મુઝે મા'ફ ફરમાએ (લેકિન યે સબ ચીઝેં જાઈઝ હૈં) ઔર અલ્લાહ તઆલાકા ઈર્શાદ હૈ -

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِيْنَةَ اللّٰهِ الَّتِیْٓ اَخْرَجَ (الآية)

'કુલ્મન્હર્રમ-ઝીનતલ્લાહિ.' (સૂરએ : આ'રાફ, રૂકૂઅ ૪)

'આપ કેહ દીજિએ કે (યે બતલાઓ) કે અલ્લાહ તઆલા કી પૈદા કી હુઈ ઝીનત (કપડોં વગૈરહ) કો જિનકો ઉસને અપને બંદોંકે વાસ્તે પૈદા કિયા ઔર ખાને-પીનેકી હલાલ ચીઝોં કો કિસને હરામ કિયા ?' ઈસકે બાદ તહરીર ફરમાયા કે મૈં ખૂબ જાનતા હૂં કે ઈન ઉમૂર કા ઈખ્તિયાર ન કરના ઈખ્તિયાર કરનેસે ઔલા ઔર બેહતર હૈ, આઈન્દા ભી અપને ગરામીનામોંસે મુઝે મુશર્રફ કરતે રહેં, મૈં ભી ખત લિખ્ખતા રહૂંગા, ફકત વસ્સલામ.

કિતની લતીફ બાત ઈમામ માલિક (રહ.)ને ઈખ્તિયાર ફરમાઈ કે જવાઝ કા ફતવા ભી તહરીર ફરમા દિયા ઔર ઈસકા ઈકરાર ભી ફરમા લિયા કે વાકઈ ઝિયાદા બેહતર ઈન ઉમૂરકા તર્ક હી થા.

૫. પાંચવીં અલામત ઉલમા-એ-આખિરત કી યે હૈ કે સલાતીન ઔર હુક્કામસે દૂર રહેં (બિલા ઝરૂરતકે) ઉનકે પાસ હરગિઝ ન જાએં, બલ્કે વો ખુદ ભી આએં તો મુલાકાત કમ રખ્ખેં, ઈસ લિએ કે ઉનકે સાથ મેલ-જોલ, ઉનકી ખુશ્નૂદી

ઔર રજાજૂઈ મેં તકલ્લુફ બરતનેસે ખાલી ન હોગા. વો લોગ અકસર જાલિમ ઔર નાજાઈઝ ઉમૂર કા ઈર્તિકાબ કરનેવાલે હોતે હૈં, જિસ પર ઈન્કાર કરના ઝરૂરી હૈ, ઉનકે ઝુલ્મ કા ઈઝહાર ઉનકે નાજાઈઝ ફેલ પર તંબીહ કરના ઝરૂરી હૈ ઔર ઈસ પર સુકૂત દીનમેં મુદાહન હૈ ઔર અગર ઉનકી ખુશનૂદી કે લિએ ઉનકી તા'રીફ કરના પડે તો યે સરીહ ઝૂઠ હૈ ઔર ઉનકે માલકી તરફ અગર તબીયતકો મિલાન હુઆ ઔર તમઅ હુઈ તો નાજાઈઝ હૈ.- બહરહાલ ઉનકા ઈખ્તિલાત બહોત-સે મફાસિદ કી કુંજી હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ જંગલ મેં રેહતા હૈ, વો સખ્ત મિજાઝ હો જાતા હૈ ઔર જો શિકારકે પીછે લગ જાતા હૈ, વો (સબ ચીઝ સે) ગાફિલ હો જાતા હૈ ઔર જો બાદશાહકે પાસ આમદ વ રફત શુરૂ કર દે, વો ફિત્ને મેં પડ જાતા હૈ. હઝરત હુઝૈફા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અપને-આપકો ફિત્નોંકી જગહ ખડે હોનેસે બચાઓ, કિસીને પૂછા કે ફિત્નોંકી જગહ કૌન-સી હૈં, ફરમાયા, ઉમરાકે દરવાઝેકે ઉનકે પાસ જાકર ઉનકી ગલત કારિયોંકી તસ્દીક કરની પડતી હૈ ઔર (ઉનકી તા'રીફ મેં) ઐસી બાતેં કેહની પડતી હૈં જો ઉનમેં નહીં હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે બહ-તરીન ઉલમા વો હૈં જો હુક્કામકે યહાં હાઝિરી દેં ઔર બેહતરીન હાકિમ વો હૈં જો ઉલમાકે યહાં હાઝિર હોં.

હઝરત સમનૂન (રહ.) (જો હઝરત સિર્રી સકતી (રહ.)કે અસહાબ મેં હૈં) કેહતે હૈં કે મૈંને યે સુના થા કે જબ તુમ કિસી આલિમ કો યે સુનો કે વો દુનિયાકી મુહબ્બત રખતા હૈ તો ઉસ શખ્સકો અપને દીનકે બારેમેં મુત્તહિમ સમઝો. મૈંને ઈસકા ખુદ તજુર્બા કિયા, જબ ભી મૈં બાદશાહકે યહાં ગયા તો વાપસી પર મૈંને અપને દિલકો ટટોલા, તો ઉસ પર મૈંને એક વબાલ પાયા, હાલાંકે તુમ દેખતે હો કે મૈં વહાં સખ્ત ગુફતગૂ કરતા હૂં ઔર ઉનકી રાયકા સખ્તસીસે મુખાલફત કરતા હૂં, વહાંકી કિસી ચીઝસે મુન્તફા નહીં હોતા, હત્તાકે વહાં કા પાની ભી નહીં પીતા. હમારે ઉલમા બનૂ ઈસરાઈલકે ઉલમાસે ભી બૂરે હૈં કે વે હુક્કામકે પાસ જાકર ઉનકો ગુંજાઈશેં બતાતે હૈં, ઉનકી ખુશનૂદી કી ફિકર કરતે હૈં. અગર વો ઉનસે ઉનકી ઝિમ્મેદારિયાં સાફ-સાફ બતાએં તો વે લોગ ઉનકા જાના ભી ગરાં સમઝને લગેં ઔર યે સાફ-સાફ કેહના ઉન ઉલમાકે લિએ હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં નિજાતકા સબબ બન જાએ. ઉલમાકા સલાતીનકે યહાં જાના એક બહોત બડા ફિત્ના હૈ ઔર શૈતાનકે ઈગ્વા કરનેકા ઝરિયા હૈ, બિલખુસૂસ જિસકો બોલના અચ્છા આતા હો, ઉસકો શૈતાન યે સમઝાતા હૈ કે તેરે જાનેસે ઉનકી ઈસ્લાહ હોગી, વો ઈસકી વજહસે ઝુલ્મસે બચેંગે ઔર દીનકે શિઆર કી હિફાઝત હોગી, હત્તાકે આદમી યે સમઝને લગતા હૈ કે ઉનકે પાસ જાના ભી કોઈ દીની ચીઝ હૈ, હાલાંકે ઉનકે પાસ જાનેસે ઉનકી દિલદારીમેં મુદાહનત કી બાતેં કરના ઔર ઉનકી બેજા તા'રીફેં કરની પડતી હૈં, જિસમેં દીનકી હલાકત હૈ.

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રદી.)ને હઝરત હસન બસરી (રહ.)

કો લિખ્ખા કે મુઝે એસે મુનાસિબ લોગોં કા પતા બતાઓ જિનસે મૈં અપની ઈસ (ખિલાફતકે) કામમેં મદદ લું. હઝરત હસન (રદી.)ને (જવાબમેં) લિખ્ખા કે એહલે દીન તો તુમ તક ન આએંગે ઔર દુનિયાદારોં કો તુમ ઈખ્તિયાર ન કરોગે (ઔર ન કરના ચાહિએ યાની હરીસ તમઅ્ લોગોં કો કે વો અપને લાલચમેં કામ ખરાબ કર દેંગે) ઈસલિએ શરીફુન્નફસ લોગોંસે કામ લો, ઈસ લિએકે ઈનકી કૌમી શરાફત ઈનકો ઈસ બાતસે રોકેગી કે વો અપની નસ્બી શરાફતકો ખિયાનતસે ગંદા કરેં.' યે જવાબ હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) કો લિખ્ખા જિનકા જુહદ વ તકવા, અદ્લ વ ઈન્સાફ ઝરબુલ મસ્લ હૈ હત્તાકે વો ઉમર સાની કેહલાતે હૈં.

યે ઈમામ ગઝાલી (રહ.) કા ઈર્શાદ હૈ, લેકિન ઈસ નાકારા કે ખ્યાલ મેં અગર કોઈ દીની મજબૂરી હો તો અપને નફસકી હિફાઝત ઔર નિગરાની કરતે હુએ જાને મેં મુઝાયકા નહીં, બલ્કે બસા ઔકાત દીની મસાલેહ ઔર ઝરૂરતોં કા તકાઝા જાના હી હોતા હૈ, લેકિન યે ઝરૂરી હૈ કે અપની ઝાતી ગરઝ, ઝાતી નફા, માલ વ જાહ કમાના મકસૂદ ન હો, બલ્કે સિર્ફ મુસલમાનોકી ઝરૂરત હો. હક તઆલા શાનુહૂને ફરમાયા -

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ (بقرہ ع۲۷)

'વલ્લાહુ યઅ્લમુલ્મુફસિ દ-મિનલ્મુસ્લિહ.'(સૂરએ : બકર : રૂકૂઅ ૨૭)

'ઔર અલ્લાહ તઆલા મસલહતકે ઝાયા કરનેવાલેકો ઔર મસલહતકી રિયાયત રખનેવાલે કો (અલગ-અલગ) જાનતે હૈં.'

૬. છઠી અલામત ઉલમા-એ-આખિરત કી યે હૈ કે ફત્વા સા'દિર કર દેને મેં જલ્દી ન કરેં, મસ્અલા બતાનેમેં બહોત એહતિયાત કરેં, હત્તલ્વુસ્અ અગર કોઈ દૂસરા અહલ હો તો ઉસકે હવાલા કર દે. અબૂ હફસ નીસાપૂરી (રહ.) કેહતે હૈં કે આલિમ વો હૈ કે જો મસ્અલેકે વકત ઈસ્સે ખૌફ કરતા હો કે કલકો કિયામતમેં યે જવાબદેહી કરની પડેગી કે કહાંસે બતાયા થા ? બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ કે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) ચાર ચીઝોંસે બહોત એહતિરાજ કરતે થે -

(૧) ઈમામત કરને સે, (૨) વસી બનનેસે (યાની કિસીકી વસીયતમેં માલ વગૈરહ તકસીમ કરને સે, (૩) અમાનત રખને સે, (૪) ફત્વા દેનેસે ઔર ઈનકા ખુસૂસી મશગલા પાંચ ચીઝેં થીં -

(૧) કુરઆન પાકકી તિલાવત, (૨) મસાજિદકા આબાદ કરના, (૩) અલ્લાહ તઆલાકા ઝિક્ર, (૪) અચ્છી બાતોંકી નસીહત કરના, (૫) બૂરી બાતોંસે રોકના.

ઈબ્ને હસીન (રહ.) કેહતે હૈં કે બા'ઝ આદમી એસે જલ્દ ફતવા સા'દિર કરતે હૈં કે યે મસ્અલા અગર હઝરત ઉમર (રદી.)કે સામને પેશ હોતા તો સારે બદ્રવાલોં કો ઈકઠ્ઠા કરકે મશ્વિરા કરતે. હઝરત અનસ (રદી.) ઈતને જલીલુલ કદ્ર

સહાબી હૈં કે દસ બરસ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદ્મત કી, જબ ઉનસે મસઅલા દર્યાફ્ત કિયા જાતા તો ફરમાતે કે મૌલાના અલહસન (રદી.)સે દર્યાફ્ત કરો (યહ હઝરત હસન બસરી (રદી.) મશહૂર ફુકહા ઔર મશહૂર સૂફિયામેં હૈં ઔર તા'બઈ હૈં, હઝરત અનસ (રદી.) બાવજૂદ સહાબી હોનેકે ઈન તા'બઈ કા નામ બતાતે) ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.)સે જબ મસ્અલા દર્યાફ્ત કિયા જાતા (હાલાંકે વો મશહૂર સહાબી ઔર રઈસુલ્ મુફસ્સિરીન હૈં), તો ફરમાતે કે જાબિર બિન ઝૈદ (રદી.) (જો એહલે ફત્વા તા'બઈ હૈં)સે દર્યાફ્ત કરો ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) ખુદ બડે મશહૂર ફકીહ સહાબી (રદી.) હૈં, હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) (તા'બઈ) પર હવાલા ફરમા દેતે.

૭. સાતવીં અલામત ઉલમા-એ-આખિરત કી યે હૈ કે ઉસકો બાતિની ઈલ્મ યાની સુલૂક કા એહતિમામ બહોત ઝિયાદા હો. અપની ઈસ્લાહે બાતિન ઔર ઈસ્લાહે કલ્બમેં બહોત ઝિયાદા કોશિશ કરનેવાલા હો કે યે ઉલૂમે ઝાહિરિયા મેં ભી તરક્કીકા ઝરિયા હૈ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો અપને ઈલ્મ પર અમલ કરે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો ઐસી ચીઝોં કા ઈલ્મ અતા ફરમાતે હૈં, જો ઉસને નહીં પઢીં. પેહલે અંબિયાકી કિતાબોંમેં હૈ કે અય બની ઈસ્રાઈલ ! તુમ યે મત કહો કે ઉલૂમ આસમાન પર હૈં, ઉનકો કૌન ઉતારે યા વો ઝમીનકી જડોં મેં હૈં, ઉનકો કૌન ઉપર લાએ યા વો સમુન્દરોંકે પાર હૈં કૌન ઉન પર ગુઝરે તા'કે ઉનકો લાએ, ઉલૂમ તુમ્હારે દિલોંકે અન્દર હૈં, તુમ મેરે સામને રૂહાની હસ્તિયોંકે આદાબકે સાથ રહો, સિદ્દીકીનકે અખ્લાક-ઈખ્તિયાર કરો, મૈં તુમ્હારે દિલોંમેંસે ઉલૂમકો ઝાહિર કર દૂંગા, યહાં તકકે વો ઉલૂમ તુમકો ઘેર લેંગે ઔર તુમકો ઢાંક લેંગે ઔર તજુર્બા ભી ઈસકા શાહિદ હૈ કે અહલુલ્લાહકો હક તઆલા શાનુહૂ વો ઉલૂમ ઔર મઆરિફ અતા ફરમાતા હૈં કે કિતાબોંમેં તલાશસે ભી નહીં મિલતે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ, જિસકો હક તઆલા શાનુહૂસે નકલ ફરમાતે હૈં કે મેરા બંદા કિસી ઐસી ચીઝકે સાથ મુઝસે તકર્રુબ હાંસિલ નહીં કર સકતા જો મુઝે ઝિયાદા મેહબૂબ હો ઉન ચીઝોંસે, જો મૈંને ઉસ પર ફર્ઝ કી (જૈસાકે નમાઝ, ઝકાત, રોઝા, હજ વગૈરહ યાની જિતના તકર્રુબ ફરાઈઝકે અચ્છી તરહ અદા કરનેસે હાંસિલ હોતા હૈ ઐસા તકર્રુબ દૂસરી ચીઝોંસે નહીં હોતા) ઔર બંદા નવાફિલકે સાથ ભી મેરે સાથ તકર્રુબ હાંસિલ કરતા રેહતા હૈ, યહાં તકકે મૈં ઉસકો મેહબૂબ બના લેતા હૂં ઔર જબ મૈં ઉસકો મેહબૂબ બના લેતા હૂં તો મૈં ઉસકા કાન બન જાતા હૂં જિસ્સે વો સુનતા હૈ ઔર ઉસકી આંખ બન જાતા હૂં જિસ્સે વો દેખતા હૈ, ઔર ઉસકા હાથ બન જાતા હૂં, જિસ્સે વો કિસી ચીઝકો પકળતા હૈ ઔર ઉસકા પાંવ બન જાતા હૂં, જિસ્સે વો ચલતા હૈ, અગર વો મુઝસે સવાલ કરતા હૈ તો મૈં ઉસકો પૂરા કરતા હૂં ઔર વો કિસી ચીઝસે પનાહ ચાહતા હૈ તો મૈં ઉસકો પનાહ દેતા હૂં.

યાની ઉસકા ચલના-ફિરના, દેખના-સુનના સબ કામ મેરી રિઝાકે મુતાબિક

હો જાતે હૈં ઔર બા'ઝ હદીસોંમેં ઈસકે સાથ યે મઝમૂન ભી આયા હૈ કે જો શખ્સ મેરે કિસી વલીસે દુશ્મની કરતા હૈ વો મુઝસે એલાને જંગ કરતા હૈ ઔર ચૂંકે ઔલિયા અલ્લાહકા ગૌર વ ફિકર સબ હી હક તઆલા શાનુહૂકે સાથ વાબિસ્તા હો જાતા હૈ, ઈસી વજહસે કુરઆને પાકકે દકીક ઉલૂમ ઉનકે કુલૂબ પર મુન્કશફ હો જાતે હૈ, ઉસકે અસરાર ઉનપર વાઝેહ હો જાતે હૈં. બિલખુસૂસ ઐસે લોગોં પર જો અલ્લાહ તઆલાકે ઝિકર વ ફિકરકે સાથ હર વક્ત મશગૂલ રેહતે હૈં ઔર હર શખ્સકો ઈસમેંસે હસ્બે તૌફીક ઈતના હિસ્સા મિલતા હૈ જિતના કે અમલમેં ઉસકા એહતિમામ ઔર ઉસકી કોશિશ હોતી હૈ.

હઝરત અલી (રદી.)ને એક બડી તવીલ હદીસમેં ઉલમા-એ-આખિરતકા હાલ બયાન ફરમાયા હૈ, જિસકો ઈબ્ને કય્યિમ (રહ.) ને મિફતાહ દારૂસ્સઆદતમેં ઔર અબુ નુએમને હુલીયામેં ઝિકર ફરમાયા હૈ. ઉસમેં ફરમાતે હૈં કે કુલૂબ બમંઝિલા બરતનકે હૈં ઔર બેહતરીન કુલૂબ વો હૈં જો ખૈર કો ઝિયાદા-સે-ઝિયાદા મેહફૂઝ રખનેવાલે હૈં. ઈલ્મકા જમા કરના માલકે જમા કરનેસે બેહતર હૈ કે ઈલ્મ તેરી હિફાઝત કરતા હૈ ઔર માલકી તુઝકો હિફાઝત કરની પડતી હૈ. ઈલ્મ ખર્ચ કરનેસે બઢ્હતા હૈ ઔર માલ ખર્ચ કરનેસે કમ હોતા હૈ. માલકા નફા ઉસકે ઝાઈલ હોને (ખર્ચ કરને)સે ખત્મ હો જાતા હૈ લેકિન ઈલ્મકા નફા હમેશા-હમેશા બાકી રેહતા હૈ, (આલિમકે ઈન્તિકાલસે ભી ખત્મ નહીં હોતા કે ઉસકે ઈર્શાદાત બાકી રેહતે હૈં), ફિર હઝરત અલી (રદી.)ને એક ઠંડા સાંસ ભરા ઔર ફરમાયા કે મેરે સીનેમેં ઉલૂમ હૈં, કાશ ઉસકે અહલ મિલતે, મગર મૈં ઐસે લોગોં કો દેખતા હૂં જો દીનકે અસબાબકો દુનિયા તલબીમેં ખર્ચ કરતે હૈં યા ઐસે લોગોંકો દેખતા હૂં જો લઝઝતોંમેં મુન્હમિક હૈં, શહવતોંકી તલબકી જંજીરોંમેં જકડે હુએ હૈં યા માલકે જમા કરનેકે પિછે પડે હુએ હૈં, ગરઝ યે તવીલ મઝમૂન હૈ જિસકે ચન્દ ફિક્રે યહાં નકલ કિએ હૈં.

૮. આઠવીં અલામત યે હૈ કે ઉસકા યકીન ઔર ઈમાન અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે સાથ બઢ્હા હુઆ હો ઔર ઈસકા બહોત ઝિયાદા એહતિમામ ઉસકો હો. યકીન હી અસલ રાસુલમા'લ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે યકીન હી પૂરા ઈમાન હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે યકીનકો સીખો ઔર ઈસ ઈર્શાદકા મતલબ યે હૈ કે યકીનવાલોંકે પાસ એહતિમામસે બૈઠો, ઉનકા ઈત્તિબા કરો તા'કે ઉસકી બરકતસે તુમમેં યકીનકી પુખ્તગી પૈદા હો, ઉસકો હક તઆલા શાનુહૂકી કુદરતે કામિલા ઔર સિફાતકા ઐસા હી યકીન હો જૈસાકે ચાંદ-સૂરજકે વજૂદકા. વો ઈસકા કામિલ યકીન રખતા હો કે હર ચીઝકા કરનેવાલા સિર્ફ એક પાક ઝાત હૈ ઔર દુનિયાકે સારે અસબાબ ઉસકે ઈરાદેકે સાથ મુસખ્ખર હૈં જૈસાકે મારનેવાલેકે હાથમેં લકડીકે ઈસમેં લકડીકો કોઈ શખ્સ ભી દખીલ નહીં સમઝતા ઔર જબ યે પુખ્તા હો જાએગા તો ઉસકો તવક્કુલ, રિઝા ઔર તસ્લીમ સહલ હો જાએગી, નીઝ ઉસકો ઈસકા પુખ્તા યકીન હો કે રોઝીકા ઝિમ્મા સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કા હૈ ઔર

ઉસને હર શખ્સકી રોઝીકા ઝિમ્મા લે રખ્ખા હૈ, જો ઉસકે મુકદ્દરમેં હૈ, વો ઉસકો બહરહાલ મિલકર રહેગા ઔર જો મુકદ્દરમેં નહીં હૈ વો કિસી હાલ ભી ન મિલ સકેગા ઔર જબ ઉસકા યકીન પુખ્તા હો જાએગા તો રોઝીકી તલબમેં એ'તદાલ પૈદા હો જાએગા, હિર્સ ઔર તમઅ્ જાતી રહેગી, જો ચીઝ મયસ્સર ન હોગી, ઉસપર રંજ ન હોગા, નીઝ ઉસકો ઈસકા યકીન હો કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હર ભલાઈ ઔર બુરાઈ કા હર વક્ત દેખનેવાલા હૈ, એક ઝર્રેકે બરાબર કોઈ નેકી યા બુરાઈ હો તો વો અલ્લાહ તઆલાકે ઈલ્મમેં હૈ ઔર ઉસકા બદલા નેક યા બદ જરૂર મિલેગા. વો નેક કામકે કરને પર સવાબકા ઐસા હી યકીન રખતા હો જૈસાકે રોટી ખાનેસે પેટ ભરના ઔર બૂરે કામ પર અઝાબ કો, ઐસા હી યકીન સમઝતા હો જૈસાકે સાંપકે કાટનેસે ઝહરકા ચઢના (વો નેકીકી તરફ ઐસા હી માઈલ હો જૈસાકે ખાને-પીનેકી તરફ ઔર ગુનાહસે ઐસા હી ડરતા હો જૈસાકે સાંપ-બિચ્છૂ સે) ઔર જબ યે પુખ્તા હો જાએગા તો હર નેકીકે કમાનેકી ઉસકો પૂરી રગબત હોગી ઔર હર બુરાઈસે બચનેકા પૂરા એહતિમામ હોગા.

૯. નવીં અલામત યે હૈ કે ઉસકી હર હરકત વ સુકૂનસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કા ખૌફ ટપકતા હો, ઉસકી અઝમત વ જલાલ ઔર હૈબતકા અસર ઉસ શખ્સકી હર અદાસે ઝાહિર હોતા હો, ઉસકે લિબાસ સે, ઉસકી આદાત સે, ઉસકે બોલને સે, ચૂપ રેહનેસે હત્તાકે હર હરકત ઔર સુકૂનસે યે બાત ઝાહિર હોતી હો, ઉસકી સૂરત દેખનેસે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી યાદ તા'ઝા હોતી હો, સુકૂન, વિકાર, મસ્કનત, તવાઝો ઉસકી તબીયત બન ગયા હો, બેહુદાગોઈ લગ્વ કલામી, તકલ્લુફસે બાતેં કરનેસે ગુરેઝ કરતા હો કે યે ચીઝેં ફખર ઔર અકડકી અલામાત હૈં, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે બે-ખૌફીકી દલીલ હૈં. હઝરત ઉમર (રદી.)કા ઈર્શાદ હૈ કે ઈલ્મ સીખો ઔર ઈલ્મકે લિએ સુકૂન ઔર વિકાર સીખો, જિસ્સે ઈલ્મ હાંસિલ કરો ઉસકે સામને નિહાયત તવાઝોસે રહો, ઝાબિર ઉલમામેંસે ન બનો.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે મેરી ઉમ્મતકે બેહતરીન અફરાદ વો હૈં જો મજમે મેં અલ્લાહકી વુસ્અતે રેહમતસે ખુશ રેહતે હોં ઔર તન્હાઈયોં મેં અલ્લાહ તઆલાકે અઝાબકે ખૌફસે રોતે હોં, ઉનકે બદન ઝમીન પર રેહતે હોં ઔર ઉનકે દિલ આસમાનકી તરફ લગે રેહતે હોં. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે કિસીને પૂછા કે સબસે બેહતર અમલ ક્યા હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે નાજાઈઝ ઉમૂરસે બચના ઔર યે કે અલ્લાહ તઆલા શાનહૂકે ઝિકરસે તેરી જુબાન તરોતા'ઝા રહે. કિસીને પૂછા કે બેહતરીન સાથી કૌન હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે વો શખ્સ હૈ કે અગર તૂ નેક કામસે ગફલત કરે તો વો તુઝે મુતનબ્બહ કર દે ઔર અગર તુઝે ખુદ યાદ હો તો ઉસમેં તેરી ઈઆનત કરે. કિસીને પૂછા કે બૂરા સાથી કૌન હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા વો શખ્સ હૈ કે અગર તુઝે નેક કામ સે ગફલત હો તો વો મુતનબ્બહ ન કરે ઔર તૂ ખુદ કરના

ચાહે તો ઉસમેં તેરી ખ્યાનત ન કરે. કિસીને પૂછા કે સબસે બડા આલિમ કૌન હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જો શખ્સ સબસે ઝિયાદા અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ડરને વાલા હો. કિસીને પૂછા કે હમ કિન લોગોંકે પાસ ઝિયાદાતર અપની નશિસ્ત રખ્ખેં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જિનકી સૂરતસે અલ્લાહકી યાદ તા'ઝા હોતી હો.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે આખિરતમેં ઝિયાદા બેફિકર વો શખ્સ હોગા જો દુનિયામેં ફિકરમંદ રહા હો ઔર આખિરતમેં ઝિયાદા હંસનેવાલા વો હોગા જો દુનિયામેં ઝિયાદા રોનેવાલા હો.

૧૦. દસવીં અલામત યે હૈ કે ઉસકા ઝિયાદા એહતિમામ ઈન મસાઈલસે હો જો આ'માલસે તા'લ્લુક રખતે હોં, જાઈઝ-નાજાઈઝસે તા'લ્લુક રખતે હોં, ફલાં અમલ કરના ઝરૂરી, ફલાં અમલસે બચના ઝરૂરી હૈ. ઈસ ચીઝસે ફલાં અમલ ઝા'યા હો જાતા હૈ (મસલન ફલાં ચીઝસે નમાઝ ટૂટ જાતી હૈ, મિસ્વાક કરનેસે યે ફઝીલત હાસિલ હોતી હૈ, વગૈરહ-વગૈરહ), ઐસે ઉલૂમસે ઝિયાદા બહસ ન કરતા હો જો મહઝ દિમાગી તફરીહાત ઔર તફરીઆત હોં તા'કે લોગ ઉનકો મુહક્કિક સમઝેં, હકીમ ઔર ફલાસફર સમઝેં.

૧૧. ગ્યારહવીં અલામત યે હૈ કે અપને ઉલૂમમેં બસીરતકે સાથ નઝર કરનેવાલા, મહઝ લોગોંકી તકલીદમેં ઔર ઈત્તિબામેં ઉનકા કાઈલ ન બન જાએ, અસલ ઈત્તિબા હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાક ઈર્શાદાતકા હૈ ઔર ઈસી વજહસે સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કા ઈત્તિબા હૈ કે વો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે અફઆલકો દેખનેવાલે હૈં ઔર જબ અસલ ઈત્તિબા હુઝૂર (સલ્લ.) હી કા હૈ તો હુઝૂર (સલ્લ.) કે અકવાલ વ અફઆલકે જમા કરનેમેં ઉનપર ગૌર વ ફિકરમેં બહોત ઝિયાદા એહતિમામ કરે.

૧૨. બારહવીં અલામત બિદ્અાતસે બહોત શિદ્દત ઔર એહતિમામસે બચના હૈ, કિસી કામ પર આદમિયોંકી કસરતકા જમા હો જાના કોઈ મો'તબર ચીઝ નહીં હૈ, બલ્કે અસલ ઈત્તિબા હુઝૂર (સલ્લ.)કા હૈ ઔર યે દેખના હૈ કે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કા ક્યા મા'મૂલ રહા હૈ ઔર ઈસકે લિએ ઈન હઝરાતકે મા'મૂલાત ઔર એહવાલકા તતબ્બોઅ ઔર તલાશ કરના ઔર ઉસમેં મુન્હમિક રેહના ઝરૂરી હૈ. હઝરત હસન બસરી (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે દો શખ્સ બિદ્અતી હૈં જિન્હોંને ઈસ્લામ મેં દો બિદ્અતેં જારી કીં- એક વો શખ્સ જો યે સમઝતા હૈ કે દીન વો હૈ જો ઉસને સમઝા હૈ ઔર જો ઉસકી રાયકી મુવાફક્ત કરતા હૈ, વોહી નાઝી હૈ, દૂસરા વો શખ્સ જો દુનિયાકી પરસ્તિશ કરતા હૈ, ઉસીકા તાલિબ હૈ, દુનિયા કમાનેવાલોંસે ખુશ હોતા હૈ ઔર જો દુનિયા ન કમાવે ઉસ્સે ખફા હોતા હૈ. ઈન દોનોં આદમિયોંકો જહન્નમકે લિએ છોડ દો ઔર જિસ શખ્સકો હક તઆલા શાનુહૂને ઈન દોનોંસે મેહફૂઝ રખ્ખા હો, વો પેહલે અકાબિરકા ઈત્તિબા કરનેવાલા

હૈ, ઉનકે એહવાલ ઔર તરીકેકી પૈરવી કરનેવાલા હૈ, ઉસકે લિએ ઈન્શાઅલ્લાહ બહોત બડા અજર હૈ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે તુમ લોગ ઐસે ઝમાનેમેં હો કે ઈસ વક્ત ખ્વાહિશાત ઈલ્મકે તા'બેઅ હૈં, લેકિન અન્કરીબ એક ઐસા ઝમાના આનેવાલા હૈ કે ઈલ્મ ખ્વાહિશાતકે તા'બેઅ હોગા યાની જિન ચીઝોંકો અપના દિલ ચાહેગા, વોહી ઉલૂમસે સાબિત કી જાએંગી. બા'ઝ બુઝુર્ગોંકા ઈર્શાદ હૈ કે સહાબા કિરામ (રદી.) કે ઝમાને મેં શૈતાનને અપને લશ્કરોંકો ચારોં તરફ ભેજા, વો સબ-કે-સબ ફિર-ફિર કર નિહાયત પરેશાન હાલ, થકે હુએ વાપસ હુએ. ઉસને પૂછા, કયા હાલ હૈ ? વો કેહને લગે કે ઈન લોગોંને તો હમકો પરેશાન કર દિયા, હમારા કુછ ભી અસર ઉનપર નહીં હોતા, હમ ઉનકી વજહસે બડી મશક્કતમેં પડ ગએ. ઉસને કહા કે ઘભરાઓ નહીં, યે લોગ અપને નબી (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સોહબત યાફતા હૈં, ઈનપર તુમ્હારા અસર મુશ્કિલ હૈ, અન્કરીબ ઐસે લોગ આનેવાલે હૈં જિનસે તુમ્હારે મકાસિદ પૂરે હોંગે. ઉસકે બાદ તા'બઈનકે ઝમાનેમેં ઉસને અપને લશ્કરોંકો સબ તરફ ફૈલાયા, વો સબકે સબ ઉસ વક્ત ભી પરેશાન હાલ વાપસ હુએ. ઉસને પૂછા, કયા હાલ હૈ ? કેહને લગે કે ઈન લોગોંને તો હમેં દિક કર દિયા, યે અજીબ કિસ્મકે લોગ હૈં કે હમારી અગરાઝ ઈનસે કુછ પૂરી હો જાતી હૈ, મગર જબ શામ હોતી હૈ તો અપને ગુનાહોંસે ઐસી તૌબા કરતે હૈં કે હમારા સારા કિયા કરાયા બરબાદ હો જાતા હૈ. શૈતાન ને કહા કે ઘભરાઓ નહીં, અન્કરીબ ઐસે લોગ આનેવાલે હૈં જિનસે તુમ્હારી આંખેં ઠંડી હો જાએંગી, વો અપની ખ્વાહિશાતમેં દીન સમઝકર ઐસે ગિરફતાર હોંગે કે ઉનકો તૌબાકી ભી તૌફીક ન હોગી. વો બદ્દીનીકો દીન સમઝેગે. ચુનાંચે ઐસા હી હુઆ કે બાદમેં શૈતાનને ઉન લોગોંકે લિએ એસી બિદ્અાત નિકાલ દી જિનકો વો દીન સમઝને લગે, ઉસ્સે ઉનકો તૌબા કૈસે નસીબ હો.

યે બારહ અલામાત મુખ્તસર તરીકેસે ઝિકર કી ગઈ હૈં જિનકો અલ્લામા ગઝાલી (રહ.) ને તફસીલસે ઝિકર કિયા હૈ, ઈસ લિએ ઉલમા કો અપને મુહાસબાકે દિનસે ખાસ તૌરસે ડરનેકી ઝરૂરત હૈ કે ઉનકા મુહાસબા ભી સખ્ત હૈ, ઉનકી ઝિમ્મેદારી ભી બઢી હુઈ હૈ ઔર કિયામતકા દિન જિસમેં યે મુહાસબા હોગા બડા સખ્ત દિન હોગા. અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ મહઝ અપને ફઝલ વ કરમસે ઉસ દિનકી સખ્તીસે મેહફૂઝ રખ્ખે.

હદીસ-૭. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ વ અમ્મ નવાલુહૂ કા ફરમાન હૈ કે અય આદમકી ઔલાદ ! તૂ મેરી ઈબાદતકે લિએ ફારિગ

(٧) عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى يقول يا ابن آدم تفرغ لعبادتي املأ صدرك غنى واسد فقرك وان

હો જા, મૈં તેરે સીનેકો ગિનાસે પૂર કર દૂંગા ઔર તેરે ફકરકો ઝા'ઈલ કર દૂંગા ઔર અગર તૂ ઐસા નહીં કરેગા તો મૈં તુઝે મશાગિલમેં ફાંસ દૂંગા ઔર તેરા ફકર ઝા'ઈલ નહીં કરુંગા. (તર્ગીબ)

لا تفعل ملأت يديك شغلا ولم أسد فقرك
رواه أحمد وابن ماجه كذا في المشكوة وزاد في الترغيب
الترمذي وابن حبان والحاكم [illegible]

ફાયદા – મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં મુખ્તલિફ અલ્ફાઝસે યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ. હઝરત ઈમ્રાન બિન હુસૈન (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ હમાતન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાએ, ઉસીકા બન જાએ, તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી હર ઝરૂરતકો ખુદ પૂરા ફરમાતે હૈં ઔર ઐસી જગહસે ઉસકો રોઝી અતા ફરમાતે હૈ કે ઉસકો ગુમાન ભી નહીં હોતા ઔર જો શખ્સ દુનિયાકે પીછે પડ જાતા હૈ, ઉસીકી ફિકરમેં હર વક્ત રેહતા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો દુનિયાકે હવાલે કર દેતે હૈં કે તૂ દુનિયાસે નિબટ લે.

હઝરત અનસ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જિસ શખ્સકી પૂરી તવજ્જોહ ઔર આખિરી મકસદ દુનિયા કમાના હો, ઉસીકે લિએ સફર કરતા હૈ, ઉસીકા ખ્યાલ દિલમેં રેહતા હૈ, તો હક તઆલા શાનુહૂ ફકર વ ફાકા (કા ખૌફ) ઉસકી આંખકે સામને કર દેતે હૈં. હર વક્ત ઈસ્સે ડરતા રેહતા હૈ કે આમદની તો બહોત કમ હૈ, ક્યા હોગા, ક્યોં કર ગુઝર ચલેગા ઔર ઉસકે ઔકાત કો (ઈસી ફિકર વ તરદ્દુદમેં) પરેશાન કર દેતે હૈં ઔર મિલતા ઈતના હી હૈ જિતના કે મુકદ્દર હોતા હૈ ઔર જિસ શખ્સકી તવજ્જોહ ઔર હકીકી મકસદ આખિરત હોતી હૈ, ઉસીકે કામોંકે લિએ સફર કરતા હૈ, ઉસીકા ખ્યાલ દિલમેં રેહતા હૈ, તો હક તઆલા શાનુહૂ (દુનિયાસે બે-નિયાઝી ઔર બેફિકરી ઔર) ઈસ્તિગ્ના ઉસકે સામને કર દેતે હૈં ઔર ઉસકે એહવાલકો મુજ્તમા કર દેતે હૈં ઔર દુનિયા ખુદ-બ-ખુદ ઝલીલ હોકર ઉસકે પાસ આતી હૈ. (તર્ગીબ)

ખુદ-બ-ખુદ ઝલીલ હોકર આનેકા મતલબ યે હૈ કે જો ચીઝ મુકદ્દર હૈ વો તો આકર રહેગી, ઈસ લિએ કે બહોત-સી અહાદીસમેં યે મઝમૂન ગુઝર ચુકા હૈ કે રોઝી ખુદ આદમીકો ઐસા તલાશ કરતી હૈ જૈસાકે મૌત આદમી કો તલાશ કરતી હૈ. જબ વો ખુદ ઉસકી તલાશમેં હૈ, ઉસકે પાસ આને પર મજબૂર હૈ ઔર ઉસકી તરફસે ઈસ્તગ્ના રહે, તો વો બહરહાલ ઉસકે પાસ આકર રહેગી. ઈસ્સે ઝિયાદા ઝિલ્લત ક્યા હોગી કે વો ખુદ ઉસકે પાસ આએ ઔર યે લાપરવાઈ બરતે.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે જો શખ્સ ઉસ ચીઝકી તલબમેં લગ જાએ જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે પાસ હૈ, આસમાન ઉસકા સા'યા હો, ઝમીન ઉસકા બિસ્તર હો, દુનિયાકી કિસી ચીઝકી ઉસકો ફિકર ન હો, તો ઐસા શખ્સ બગૈર ખેતી કીએ રોટી ખાએગા, બગૈર બાગ લાએ ફલ ખાએગા.

અલ્લાહ પર ઉસકા તવક્કુલ હો ઔર ઉસકી રિઝાકી જુસ્તજુમેં લગા રેહતા હો, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ સાતોં આસમાન ઔર સાતોં ઝમીનોંકો ઉસકી રોઝીકા ઝિમ્મેદાર બના દેતે હૈં. વો સબ-કે-સબ ઉસકો રોઝી પહોંચાનેમેં કોશાં રેહતે હૈં, ઉસકો હલાલ રોઝી પહોંચાનેમેં કોતાહી નહીં કરતે ઔર વો બગૈર હિસાબકે અપની રોઝી પૂરી કર લેતા હૈ. (દુર્રે મન્સુર)

એક ઔર હદીસમેં હૈ, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મસ્જિદે ખીફ (મીનાકી મસ્જિદ) મેં વાઅઝ ફરમાયા, ઉસમેં હમ્દ વ સનાકે બાદ ઈર્શાદ ફરમાયા કે જિસ શખ્સકા મકસદ દુનિયા બન જાએ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે એહવાલકો પરેશાન ઔર મુન્તશિર કર દેતે હૈં ઔર ફકર (કા ખૌફ) હર વકત આંખોંકે સામને રેહતા હૈ ઔર દુનિયા તો જિતની મુકદ્દર હૈ, ઉસ્સે ઝિયાદા મિલતી નહીં.

હઝરત અબૂઝર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ દુનિયાકે પીછે પડ જાએ, ઉસકા હક તઆલા શાનુહૂસે કોઈ વાસ્તા નહીં ઔર જિસકો મુસલમાનોંકા, (ઉનકી ભલાઈકા, ખૈરખ્વાહીકા) ફિકર ન હો, ઉસકો મુસલમાનોંસે કોઈ વાસ્તા નહીં ઔર જો (દુનિયવી અગરાઝકે લિએ) અપને આપકો ખુશીસે ઝલીલ કરે, ઉસકા હમસે કોઈ તઅલ્લુક નહીં (મહઝ ચાર પૈસેકે વાસ્તે યા કિસી ઔર દુનિયવી ગરઝકે લિએ અપને આપકો દૂસરોંકે સામને ઝલીલ કરના યકીનન અપની કદર વ કીમતકા ન પેહચાનના હૈ ઔર અપને બુઝુર્ગોં કે નામકો ધબ્બા લગાના હૈ, જિનકી તરફ અપની નિસ્બત હૈ ઔર સબસે ઉંચી નિસ્બત ફખ્રુર્રસૂલ (સલ્લ.) કી ઉમ્મતમેં હોના હૈ.)

હઝરત અનસ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે ચાર ચીઝેં બદબખ્તીકી અલામત હૈં.

૧. આંખોંકા ખુશ્ક હોના (કે અલ્લાહકે ખૌફસે કિસી વકત ભી આંસૂ ન ટપકે.)

૨. દિલકા સખ્ત હોના (કે અપની આખિરતકે લિએ યા કિસી દૂસરેકે લિએ કિસી વકત ભી નરમ ન પડે.)

૩. આરઝુઓંકા લમ્બા હોના.

૪. દુનિયાકી હિર્સ. (તર્ગીબ)

હઝરત અબૂદરદા (રદી.) ને એક મર્તબા તંબીહ ફરમાઈ, લોગો ! તુમ્હેં ક્યા હો રહા હૈ, મૈં દેખતા હૂં કે તુમ્હારે ઉલમા દિન-બ-દિન (મૌતકી વજહસે) કમ હોતે જા રહે હૈં ઔર તુમ્હારે જાહિલ લોગ ઈલ્મ સીખતે નહીં. ઈસ્સે પેહલે-પેહલે ઈલ્મ સીખ લો કે ઉલમા ઈન્તિકાલ કર જાએં ઔર ઉનકે ઈન્તિકાલસે ઈલ્મ જાતા રહે (ફિર કોઈ પઢાનેવાલા ભી સહી ન મિલેગા) મૈં તુમકો દેખતા હૂં કે ઉસ ચીઝકે જમા કરને પર તો બડા લાલચ કરતે હો જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને

ઝિમ્મે લે રખ્ખા હૈ (યાની રોઝી) ઔર ઉસ ચીઝકો ઝાં'યા કર રહે હો જિસકે તુમ ખુદ ઝિમ્મેદાર હો (યાની ઈલ્મ વ અમલ), મૈં તુમ્હારે બદતરીન આદમિયોંકો દેખ રહા હું, યે વો લોગ હૈં જો ઝકાતકો તા'વાન સમઝતે હૈં ઔર નમાઝકો ટાલકર પળ્હતે હૈં ઔર કુરઆન પાકકે પળ્હનેમેં ભી બેઈલ્તિફાતી કરતે હૈં.

(તંબીહુલ ગાફેલીન)

(٨) عن ابی موسٰی رضـ قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من احب دنیاه اضر بآخرته ومن احب آخرته اضر بدنیاه فآثروا ما یبقی علی ما یفنی رواه احمد والبیهقی فی شعب الایمان کذا فی المشکوٰة

હદીસ નં. ૮. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ દુનિયાસે મુહબ્બત રખતા હૈ વો અપની આખિરતકે નુકસાનકો પહોંચાતા હૈ ઔર જો અપની અખિરતસે મુહબ્બત રખતા હૈ વો (સૂરતકે એ' તબારસે) દુનિયાકો નુકસાન પહોંચાતા હૈ, પસ (જબ યે ઝાબિતા હૈ, તો) જો ચીઝ હમેશા રેહનેવાલી હૈ (યાની આખિરત) ઉસકો તર્જીહ દો ઉસ ચીઝ પર જો બહરહાલ ફના હો જાનેવાલી હૈ. (મિશ્કાત)

ફાયદા – દુનિયાકી ઝિન્દગી ચાહે કિતની હી ઝિયાદા હો જાએ બહરહાલ ખત્મ હોનેવાલી હૈં ઔર ઉસકા માલ વ મતાઅ ચાહે કિતના હી ઝિયાદા-સે-ઝિયાદા હો જાએ એક દિન છૂટનેવાલા હૈ. મૌતસે છૂટ જાએ, ચાહે ઝા'યા હો જાનેસે છૂટ જાએ ઔર આખિરતકી ઝિન્દગી કભી ભી ખત્મ હોનેવાલી નહી હૈ, ઉસકી નેઅમતેં હમેશા-હમેશા રેહનેવાલી હૈં, ઐસી હાલતમેં ખુલી હુઈ બાત હૈ કે આદમીમેં અગર ઝરા-સી ભી અકલ હો તો ઐસી ચીઝકો ઈખ્તિયાર કરના ચાહિએ જો હમેશા અપને પાસ રહેગી. ઐસી ચીઝકે પીછે પડના જો કિસી તરહ ભી અપને પાસ હમેશા નહીં રેહ સક્તી, બેવકૂફીકી ઈન્તિહા હૈ, મગર હમ લોગોંકી અકલ પર ગફલતકા પરદા પડા હુઆ હૈ, સ્ટેશનકે વેટિંગરૂમકી ઝેબ વ ઝીનત પર દિલ લગાએ બૈઠે હૈં ઔર કિયામ સિર્ફ ઈતના હૈ કે જબ રેલગાડી આ જાએ ઉસ પર સવાર હો જાના હૈ. ઈતને ઝરા-સે વક્તમેં અગર આદમી અપને સફરકી તૈયારીમેં મશગૂલ રહે, અપને સામને સફરકો તૈયાર કર લે, જો ચીઝે વતનમેં પહોંચ કર કામ આનેવાલી હૈં, ઉનકો ફરાહમ કર લે, તો યકીનન ઉસકે લિએ કારઆમદ હૈં, વો અપના યે કીમતી વક્ત ઔર થોડી-સી ફુર્સત વહાંકે સૈર-સપાટેમેં ખર્ચ કર દે, અપના સામાન બિખરા પડા હૈ ઔર ખુદ વેટિંગ રૂમકી સફાઈ ઔર ઉસકે ફર્નીચરકો કરીનેસે રખનેમેં લગ જાવે યા ઈસ્સે બળ્હકર હિમાકત યે કરે કે ઉસમેં લટકાનેકે વાસ્તે આઈને ઔર નકશે ખરીદનેમેં લગ જાએ તો અપના સામાન ભી ખોએગા ઔર અપની મતાઅ ભી ઝા'યા કરેગા.

ઈસ હદીસ પાકમેં દુનિયાસે મુહબ્બત ન કરને પર તંબીહ હૈ કે મુહબ્બત

ઐસી સખ્ત ચીઝ હૈ કે જિસકે સાથ ભી લગ જાએ, રફતા-રફતા આદમીકો ઉસીકા બના દેતી હૈ ઈસલિએ આખિરતકે સાથ ભી મુહબ્બત પૈદા કરનેકી તર્ગીબ ફરમાઈ હૈ ઔર દુનિયાકે તર્કે મુહબ્બત પર તંબીહ હૈ કે દુનિયાસે મુહબ્બત રખનેવાલા અગરચે આખિરતકે આ'માલ ઉસ વક્ત કરતા હો લેકિન ઈસ નાપાક દુનિયાકી મુહબ્બત રંગ લાએ બગૈર ન રહેગી ઔર આહિસ્તા-આહિસ્તા આખિરતકે કામોંમેં તસાહુલ ઔર હરજ ઔર નુકસાન પૈદા કર દેગી. બુઝુર્ગોંકા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ દુનિયાકો મેહબૂબ રખતા હૈ, સારે પીર વ મુર્શિદ મિલકર ભી ઉસકો હિદાયત નહીં કર સકતે ઔર જો શખ્સ દુનિયાકો તર્ક કર દેતા હૈ, (ઉસ્સે નફરત કરતા હૈ) ઉસકો સારે મુફસિદ મિલકર ભી ગુમરાહ નહીં કર સકતે. (મઝાહિરે હક્ક)

હઝરત બરા (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ દનિયામેં અપની શહવતોંકો પૂરા કરતા હૈ, વો આખિરતમેં અપની ખ્વાહિશાતકે પૂરા કરનેસે મેહરૂમ હોતા હૈ ઔર જો શખ્સ દુનિયામેં નાઝપરવરદા (રઈસ) લોગોંકી ઝેબ વ ઝીનતકી તરફ (લલચાઈ હુઈ) આંખોંસે દેખતા હૈ, વો આસમાનોંકી બાદશાહતમેં ઝલીલ સમઝા જાતા હૈ ઔર જો શખ્સ કમ-સે-કમ રોઝી પર સબર વ તહમ્મુલ કરતા હૈ વો જન્નતમેં ફિરદૌસે આલામેં ઠિકાના પકડતા હૈ. (દુર્રે મન્સુર) હઝરત લુકમાન (અલૈ.) મશહૂર હકીમ હૈં, કુરઆન પાક મેં ભી ઉનકી નસીહતકા ઝિકર ફરમાયા ગયા. યે એક હબ્શી ગુલામ સ્યાહ ફામ થે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને નવાઝકે હકીમ લુકમાન (અલૈ.) બન ગએ. બા'ઝ રિવાયતમેં હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂને ઉનકો ઈખ્તિયાર દિયા થા કે હિકમત ઔર બાદશાહતમેંસે જિસકો ચાહેં પસંદ કર લેં, તો ઉન્હોંને હિકમતકો પસંદ ફરમાયા.

એક હદીસ મેં હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂને ઉનસે ઈર્શાદ ફરમાયા, કે ક્યા તુમ ઈસકો પસંદ કરતે હો કે તુમકો બાદશાહ બના દિયા જાએ ઔર તુમ હક કે મુવાફિક હુકૂમત કરો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે અગર મેરે રબકી તરફસે યે હુકમ હૈ તો મુઝે ઉઝર નહીં, ઈસલિએ કે ઈસ સૂરતમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે મેરી ઈઆનત હોગી ઔર અગર મુઝે ઈસકા ઈખ્તિયાર હૈ કે મૈં કુબૂલ કરું યા ન કરું તો મૈં મા'ફીકા ખ્વાસ્તગાર હૂં, મૈં અપને ઝિમ્મે મુસીબત રખના નહીં ચાહતા. ફરિશ્તોંને પૂછા કે લુકમાન (અલૈ.) યે ક્યા બાત હૈ.? ઉન્હોંને જવાબ દિયા કે હાકિમ બડી સખ્ત જગહમેં હોતા હૈ, નાગવાર ચીઝેં ઔર ઝુલ્મ હર તરફસે ઉસકો ઘેર લેતા હૈ, ઉસમેં ઉસકી મદદ હો સકે યા ન હો સકે, અગર હક કે મુવાફિક ફૈસલા કરે તબ તો નિજાત હો સકતી હૈ વરના જન્નતકે રાસ્તેસે ભટક જાએગા ઔર કોઈ શખ્સ દુનિયામેં ઝલીલ બનકર દિન ગુઝાર દે યે ઈસ્સે બેહતર હૈ કે દુનિયામેં શરીફાના ઝિન્દગી ગુઝાર કર (આખિરતકે એ'તબાર સે) ઝા'યા હો જાએ ઔર જો શખ્સ દુનિયાકો આખિરત પર તર્જીહ દેતા હૈ દુનિયા તો ઉસ્સે છૂટ જાતી હૈ ઔર આખિરતકે કામકા રેહતા નહીં. ફરિશ્તોંકો ઉનકે જવાબસે બડી હૈરત હુઈ. ઈસકે બાદ વો રાં

ગએ તો હક તઆલા શાનુહૂને ઉનપર હિકમતકો ઢાંક દિયા. (દુર્રે મન્સુર)

ઈનસે જો હિકમતેં ઔર અપને સાહબઝાદેકો નસીહત નકલ કી ગઈ બડી અજીબ હૈં, વો બહોત કસરતસે રિવાયતમેં આઈ હૈં. મિન્જુમલા ઉનકે યેભી હૈ કે બેટા ઉલમાકી મજલિસમેં કસરતસે બૈઠા કરો ઔર હુકમાકી બાત એહતિમામસે સુના કરો. અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ હિકમતકે નૂરસે મુરદા દિલકો ઐસા ઝિન્દા ફરમાતે હૈં જૈસાકે મુરદા ઝમીન જોરદાર બારિશસે ઝિન્દા હોતી હૈ.

એક શખ્સ ઉનકે પાસસે ગુઝરા, ઉનકે પાસ ઉસ વક્ત મજમા બૈઠા હુઆ થા, વો કેહને લગા, ક્યા તૂ ફલાં કૌમ કા ગુલામ નહીં હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે હાં, મૈં ઉનકા ગુલામ થા. ઉસને પૂછા, ક્યા તૂ વોહી નહીં હૈ જો ફલાં પહાડકે કરીબ બકરિયાં ચરાયા કરતા થા ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે હાં, મૈં વોહી શખ્સ હૂં. ઉસને પૂછા કે તૂ ફિર ઈસ મર્તબે તક કૈસે પહોંચ ગયા ? ઉન્હોંને ફરમાયા, ચન્દ ચીઝોંકી પાબન્દી ઔર એહતિમામ કરનેસે. વો ચીઝેં યે હૈં -

અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા ખૌફ ઔર બાતમેં સચ્ચાઈ ઔર અમાનતકા પૂરા-પૂરા અદા કરના ઔર બેકાર ગુફ્તગૂસે એહતિરાઝ, ઈનકા ઈર્શાદ હૈ કે બેટા અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ઐસી તરહ ઉમ્મીદ રખ્ખો કે ઉસકે અઝાબસે બે-ખૌફ ન હો જાઓ ઐસી તરહ ઉસકે અઝાબસે ખૌફ કરો કે ઉસકી રેહમતસે ના-ઉમ્મીદ ન હો જાઓ. સાહબઝાદેને અર્ઝ કિયા કે દિલ તો એક હી હૈ ઉસમેં ખૌફ ઔર ઉમ્મીદ દોનોં કિસ તરહ જમા હો ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે મો'મિન ઐસા હી હોતા હૈ કે ઉસકે લિએ ગોયા દો દિલ હોતે હૈં, એક મેં પૂરી ઉમ્મીદ ઔર એક મેં પૂરા ખૌફ. ઈનકા યેભી ઈર્શાદ હૈ કે બેટા 'રબ્બિગ્ફિર્લી બહોત કસરતસે પઢા કરો, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે અવ્કાતમેં બા'ઝ ઔકાત ઐસે હોતે હૈં કે ઉનમેં જો કુછ આદમી માંગતા હૈ વો મિલ જાતા હૈ. ઈનકા ઈર્શાદ હૈ કે બેટા નેક અમલ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ કે સાથ યકીન બગૈર નહીં હો સકતા, જિસકા યકીન ઝઈફ હોગા ઉસકા અમલ ભી સુસ્ત હોગા. બેટા જબ શૈતાન તુઝે કિસી શકમેં મુબ્તિલા કરે તો ઉસકો યકીનકે સાથ મગ્લૂબ કર ઔર જબ વો તુઝે અમલમેં સુસ્તી કરનેકી તરફ લે જાએ તો કબર ઔર કિયામતકી યાદસે ઉસપર ગલબા હાસિલ કર ઔર જબ દુનિયામેં રગ્બત યા (યહાંકી તકલીફકે) ખૌફકે રાસ્તેસે વો તેરે પાસ આએ તો ઉસ્સે કેહ દે કે દુનિયા હર હાલમેં છૂટનેવાલી ચીઝ હૈ, (ન યહાંકી રાહતકો દવામ હૈ, ન યહાંકી તકલીફ હમેશા રેહનેવાલી હૈ.) ઈનકા ઈર્શાદ હૈ કે બેટા જો શખ્સ ઝૂઠ બોલતા હૈ ઉસકે મુંહકી રૌનક જાતી રેહતી હૈ ઔર જિસ શખ્સકી આદતેં ખરાબ હોંગી, ઉસ પર ગમ સવાર હોગા ઔર પહાડકી ચટ્ટાનોંકા એક જગહસે દૂસરી જગહ મુન્તકિલ કરના અહમકોંકે સમઝાનેસે ઝિયાદા આસાન હૈ.'

ઈનકા ઈર્શાદ હૈ કે બેટા ઝૂઠસે અપનેકો બહોત મેહફૂઝ રખ્ખો, ઝૂઠ બોલના ચિડિયા (પરિન્દ) કે ગોશ્તકી તરહસે લઝીઝ તો મા'લૂમ હોતા હૈ લેકિન

બહોત જલ્દ ઝૂઠ બોલનેવાલે શખ્સકે સાથ દુશ્મનીકા ઝરિયા બન જાતા હૈ. બેટા ! જનાઝેંમેં એહતિમામસે શિર્કત કિયા કરો ઔર તકરીબાતમેં શિર્કતસે ગુરેઝ કિયા કરો, ઈસ લિએ કે જનાઝા આખિરતકી યાદકો તા'ઝા કરતા હૈ ઔર શાદિયાં તકરીબાતે દુનિયાકી તરફ મશગૂલ કરતી હૈં. બેટા ! જબ પેટ ભરા હુઆ હો, ઉસ વક્ત ન ખાઓ, પેટ ભરે પર ખાનેસે કુત્તેકો ડાલ દેના બેહતર હૈ. બેટા ! ન તો તુમ ઈતના મીઠા બનો કે લોગ તુમ્હેં નિગલ જાએં, ન ઈતના કડવા બનો કે લોગ તુમ્હેં થૂક દેં. બેટા ! તુમ મુર્ગેસે ઝિયાદા આજિઝ ન બનો કે વો તો સેહરકે વક્ત જાગ કર ચિલ્લાના શુરૂ કર દે ઔર તુમ અપને બિસ્તરે પર પડે સોતે રહો. બેટા તૌબામેં દેર ન કરો કે મૌતકા કોઈ વક્ત મુકર્રર નહીં, વો દફઅતન આ જાતી હૈ. બેટા ! જાહિલસે દોસ્તી ન કરો, ઐસા ન હો કે ઉસકી જિહાલતકી બાતેં તુમ્હેં અચ્છી મા'લૂમ હોને લગેં ઔર હકીમસે દુશ્મની મોલ ન લો, ઐસા ન હો કે તુમસે એ'રાજ કરને લગે (ઔર ફિર ઉસી હિકમતોંસે તુમ મેહરૂમ હો જાઓ.) બેટા ! અપના ખાના મુત્તકી લોગોંકે સિવા કિસીકો ન ખિલાઓ ઔર અપને કામોંમેં ઉલમાસે મશ્વરા લિયા કરો.

કિસીને ઉનસે પૂછા કે બદતરીન શખ્સ કૌન હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા જો ઈસકી પરવાહ ન કરતા હો કે કોઈ શખ્સ ઉસકી બૂરાઈ કરતે હુએ દેખ લે. ઉનકા ઈર્શાદ હૈ કે બેટા નેક લોગોંકે પાસ અપની નશિસ્ત કસરતસે રખ્ખા કરો કે ઉનકે પાસ બૈઠનેસે નેકી હાસિલ કર સકોગે ઔર અગર ઉન પર કિસી વક્ત અલ્લાહકી રહમતે ખાસ્સા નાઝિલ હુઈ તો ઉસમેંસે તુમકો ભી કુછ-ન-કુછ જરૂર મિલેગા (કે જબ બારિશ ઉતરતી હૈ તો ઉસ મકાનકે સબ હિસ્સોં મેં પહોંચતી હૈ) ઔર અપને-આપકો બૂરે લોગોંકી સોહબતસે દૂર રખ્ખો કે ઉનકે પાસ બૈઠનેસે કિસી ખૈરકી તો ઉમ્મીદ નહી ઔર ઉનપર કિસી વક્ત અઝાબ હુઆ તો ઉસકા અસર તુમ તક પહોંચ જાએગા. ઉનકા ઈર્શાદ હૈ કે બાપકી માર ઔલાદકે લિએ ઐસી મુફીદ હૈ જૈસાકે પાની ખેતીકે લિએ. ઉનકા ઈર્શાદ હૈ કે બેટા તુમ જિસ દિનસે દુનિયામેં આએ હો, હર દિન આખિરતકે કરીબ હોતે જા રહે હો (ઔર દુનિયાસે હર દિન પુશ્ત ફેરતે જા રહે હો, પસ વો ઘર જિસકી તરફ તુમ રોઝાના ચલ રહે હો, વો બહોત કરીબ હૈ, ઉસ ઘરસે જિસ્સે હર દિન દૂર હોતે જા રહે હો.) બેટા ! કર્ઝસે અપને કો મેહફૂઝ રખ્ખો કે યે દિનકી ઝિલ્લત ઔર રાતકા ગમ હૈ (યાની કર્ઝખ્વાહકે તકાઝેસે દિનમેં ઝિલ્લત ઉઠાની પડતી હૈ ઔર રાતભર કરઝકે ફિકરમેં ગુઝરતી હૈ.) બેટા ! અલ્લાહકી રહમતકી ઐસી ઉમ્મીદ રખ્ખો જિસ્સે ગુનાહોં પર જુરઅત ન હોને પાએ ઉસકે ખૌફસે ઐસા ડરો કે ઉસકી રહમતસે ના-ઉમ્મીદ ન હો જાએ. બેટા ! જબ તુમસે કોઈ શખ્સ આકર કિસીકી શિકાયત કરે કે ફલાંને મેરી દોનોં આંખે નિકાલ દીં ઔર વાકઈમેં ભી ઉસકી દોનોં આંખેં નિકલી હુઈ હો તો ઉસ વકત તક ઉસકે મુતઅલ્લિક કોઈ રાય કાયમ ન કરો જબ તકકે દૂસરેકી બાત ન સુન લો, ક્યા ખબર

હૈ કે ઉસને ખુદ પેહલ કી હો ઔર ઉસને ઉસ્સે પેહલે ચાર આંખેં નિકાલ દી હોં. (દુર્રે મન્સુર)

ફકીહ અબુલ્લૈસ (રહ.)ને નકલ કિયા હૈ કે જબ હઝરત લુકમાન (અલૈ.) કા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ઉન્હોંને અપને સાહબઝાદેસે ફરમાયા કે બેટા મૈંને તુમકો ઈસ મુદ્દતે ઝિન્દગીમેં બહોત-સી નસીહતેં કી, ઈસ વકત (આખિરી વકત હૈ), છહ નસીહતેં તુમકો કરતા હૂં -

૧. દુનિયા મેં અપને-આપકો ફકત ઈતના હી મશગૂલ રખના જિતની ઝિન્દગી બાકી હૈ (ઔર વો આખિરતકે મુકાબલે મેં કુછ ભી નહીં.)

૨. હક તઆલા શાનુહૂકી તરફ જિતની તુમ્હેં એહતિયાજ હૈ ઉતની હી ઉસકી ઈબાદત કરના ઔર ઝાહિર હૈ કે આદમી હર ચીઝમેં ઉસકા મુહતાજ હૈ.

૩. આખિરતકે લિએ ઉસ મિકદારકે મુવાફિક તૈયારી કરના જિતની મિકદાર વહાં કિયામકા ઈરાદા હો ઔર ઝાહિર હૈ કે મરનેકે બાદ તો વહાંકે અલાવા કોઈ મકામ હી નહીં.

૪. જબ તક તુમ્હેં જહન્નમસે ખલાસીકા યકીન ન હો જાએ ઉસ વકત તક ઉસ્સે ખલાસીકી કોશિશ કરતે રેહના (ઝાહિર હૈ કે જબ કોઈ કિસી સંગીન મુકદ્દમોંમેં મા'ખૂઝ હો તો જબતક ઉસકો મુકદ્દમાકે ખારિજ હો જાનેકા યકીન ન હો, હર વકત કોશિશમેં લગા રેહતા હૈ.)

૫. ગુનાહોં પર ઈતની જુર્અત કરના જિતના જહન્નમકી આગમેં જલનેકા હૌસલા ઔર હિમ્મત હો (કે ગુનાહોંકી સઝા ઝાબ્તેકી ચીઝ હૈ ઔર મરાહિમે ખુસરવાનાકી ખબર નહીં.)

૬. જબ કોઈ ગુનાહ કરના ચાહો ઐસી જગહ તલાશ કર લેના જહાં હક તઆલા શાનુહૂ ઔર ઉસકે ફરિશ્તે ન દેખેં (કે ખુદ હાકિમકે સામને, સી.આઈ.ડી. કે અમલેકે સામને બગાવતકા અન્જામ મા'લૂમ હૈ. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

યે ચન્દ નસાયહ હઝરત લુકમાન (અલૈ.)કી તબ્અન ઝિકર કર દી ગઈ, મકસૂદ નસાયહ મેંસે ભી વોહી મઝમૂન હૈ જો પેહલેસે મૈં લિખ્ખ રહા થા કે જો શખ્સ દુનિયાસે મુહબ્બત રખતા હૈ વો અપની આખિરતકો નુકસાન પહોંચાતા હૈ.

ઉર્ફજા સકફી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.)સે 'સબ્બિહિસ્મ' પઢનેકી દર્ખ્વાસ્ત કી, ઉન્હોંને પઢના શરૂ કિયા ઔર જબ-

بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَّ اَبْقٰى

બલ્તુઅ્સિરૂનલ્ હયાતદ્દુનિયા વલ્આખિરતુ ખૈરૂંવ્ અબ્કા.

પર પહોંચે જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે તુમ દુનિયાકી ઝિન્દગીકો તર્જીહ દેતે હો હાલાંકે આખિરત ઝિયાદા બેહતર ઔર હમેશા રેહનેવાલી ચીઝ હૈ તો હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદી.) ને તિલાવતકો બન્દ કરકે ફરમાયા કે બેશક હમને દુનિયાકો

આખિરત પર તર્જીહ દે દી. સબ હાઝિરીન ખામોશ થે, ફિર દોબારા ફરમાયા કે હમને દુનિયા કો તર્જીહ દે દી ઈસલિએ કે હમને ઉસકી ઝેબ વ ઝીનતકો દેખા, ઉસકી ઔરતોંકો દેખા, ઉસકે ખાને-પીનેકો દેખા ઔર આખિરતકી યે સબ ચીઝેં હમસે મખ્ફી થીં, ઈસલિએ દુનિયાકો તર્જીહ દે બૈઠે ઔર આખિરતકો છોડ દિયા.

હઝરત અનસ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નક્લ કરતે હૈં કે લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ કા કલિમા અલ્લાહકી નારાઝીસે બંદોંકો મેહફૂઝ રખતા હૈ જબ તકકે દુનિયાકી તિજારતકો આખિરતકી તિજારત પર તર્જીહ ન દેં ઔર દુનિયાકી તિજારતકો આખિરતકી તિજારત પર તર્જીહ દેને લગેં ફિર લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ કહેં તો વો કલિમા ઉનપર યે કેહકર લૌટા દિયા જાતા હૈ કે તુમ ઝૂઠ બોલ રહે હો (યાની તુમ્હારા ઈકરાર ઝૂઠા હૈ, મહઝ ઝુબાની જમા ખર્ચ હૈ.) એક હદીસ મેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ 'લા ઈલા હ ઈલ્લલ્લાહુ વહદહૂ લા શરી ક લહૂ'કી ગવાહીકે સાથ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે મિલતા હૈ, વો (સીધા) જન્નતમેં દાખિલ હોતા હૈ, જબ તકકે ઉસકે સાથ દૂસરી ચીઝકો ખલત ન કર દે, તીન મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપના યે ઈર્શાદ ફરમાયા. મજમે મેંસે એક શખ્સને અર્ઝ કિયા, મેરે માં-બાપ આપ પર કુર્બાન, દૂસરી ચીઝ ખલત કરને કા ક્યા મતલબ હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, દુનિયાકી મુહબ્બત ઔર ઉસકી તર્જીહ, ઉસકે લિએ માલકા જમા કરના ઔર દુનિયાકી ચીઝોંસેં ખુશ હોના ઔર મુતકબ્બિર લોગોં કા-સા અમલ.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયા ઉસ શખ્સકા ઘર હૈ જિસકા (આખિરત મેં) ઘર નહીં ઔર દુનિયા ઉસ શખ્સકા માલ હૈ જિસકા (આખિરત મેં) માલ નહીં ઔર દુનિયાકે લિએ વો શખ્સ માલ જમા કરતા હૈ જિસકો બિલકુલ અકલ નહીં હૈ. (દુર્રે મન્સુર) હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયા ખુદ મલઊન હૈ ઔર જો કુછ ઈસમેં હૈ વો સબ મલઊન હૈ, બજુઝ ઈસકે જો હક તઆલા શાનુહૂકે લિએ હો. (જામીઉસ્સગીર)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) મઝમ્મતે દુનિયાકી કિતાબમેં તેહરીર ફરમાતે હૈં કે તમામ તા'રીફેં ઔર હમ્દ ઉસી પાક ઝાતકે લિએ હૈ જિસને અપને દોસ્તોંકો દુનિયાકે મુહલિકાત ઔર ઉસકી આફાતસે વાકિફ કર દિયા ઔર દુનિયાકે ઉયૂબ ઔર ઉસકે રાઝોંકો અપને દોસ્તોં પર રોશન કર દિયા, યહાં તકકે ઈન હઝરાતને દુનિયાકે એહવાલકો પેહચાન લિયા ઔર ઉસકી ભલાઈ ઔર બુરાઈકા મુવાઝના કરકે યે જાન લિયા કે ઉસકી બુરાઈયાં ઉસકી ભલાઈ પર ગાલિબ હૈં ઔર જો ઉમ્મીદેં દુનિયાસે વાબિસ્તા હૈં વો ઈન અન્દેશાનાક ચીઝોંકા મુકાબલા નહીં કર સકતીં જો ઈસ પર મુરત્તબ હૈં. દુનિયા એક ચટપટી ઔરતકી તરહસે લોગોંકો અપને હુસ્ન વ જમાલસે ગિરફતાર કરતી હૈ ઔર અપની બદ કિરદારીસે અપને વિસાલકે ખ્વાહિશમંદોંકો હલાક કરતી હૈ. યે અપને ચાહનેવાલોંસે ભાગતી હૈ, ઉનકી તરફ

તવજ્જોહ કરનેમેં બડી બખીલ હૈ ઔર અગર મુતવજ્જહ ભી હોતી હૈ તો ઉસકી તવજ્જોહમેં ભી આફત ઔર મુસીબતસે અમ્ન નહીં હૈ. અગર એક દફા એહસાન કરતી હૈ તો એક સાલ તક બુરાઈયાં કરતી રેહતી હૈ. જો ઈસકે ધોખેમેં આ જાતા હૈ, ઉસકા અન્જામ ઝિલ્લત હૈ ઔર જો ઈસકી વજહસે તકબ્બુર કરતા હૈ વો આખિરકાર હસરત વ અફસોસકી તરફ ચલતા હૈ. ઈસકી આદત અપને ઉશ્શાકસે ભાગના હૈ ઔર જો ઈસસે ભાગે ઉસકે પીછે પડના હૈ, જો ઈસકી ખિદ્મત કરે ઉસ્સે અલાહિદા રેહતી હૈ ઔર જો ઈસ્સે એ'રાજ કરે ઉસકી મુલાકાતકી કોશિશ કરતી હૈ. ઈસકી સફાઈમેં તકદ્દુર હૈ, ઈસકી ખુશીમેં ભી રંજ વ ગમ લાઝિમ હૈ, ઈસકી નેઅમતોંકા ફલ હસરત વ નદામતકે સિવા કુછ નહીં. યે બડી ધોખા દેને વાલી મક્કાર ઔરત હૈ, બડી ભગોડી ઔર એકદમ ઉડ જાનેવાલી હૈ. યે અપને ચાહને વાલોંકે લિએ નિહાયત ઝેબ વ ઝીનત ઈખ્તિયાર કરતી હૈ ઔર જબ વો અચ્છી તરહ ઈસમેં ફંસ જાતે હૈં તો દાંત દિખાને લગતી હૈ ઔર ઉસકે મુનજ્ઝમ એહવાલકો પરેશાન કર દેતી હૈ ઔર અપની નૈરંગિયાં ઉનકો દિખાતી હૈ, ફિર અપના ઝહરે કાતિલ ઉનકો ચખાતી હૈ. યે અલ્લાહ તઆલાકી દુશ્મન હૈ, ઉસકે દોસ્તોંકી દુશ્મન હૈ, ઉસકે દુશ્મનોંકી દુશ્મન હૈ, અલ્લાહ તઆલાકી દુશ્મની ઈસ તરહસે કે ઉસકી તરફ ચલને વાલોંકી રેહઝની કરતી હૈ, ઉસકે દોસ્તોંકે સાથ દુશ્મની ઈસ તરહ કરતી હૈ કે ઉનકે દિલ લુભાનેકે લિએ તરહ-તરહકી ઝીનતેં અપને ઉપર લાદતી હૈ, જિસ્સે વો ઈસ તરફ મુલ્તફિત હોકર ઈસ્સે ક્તા-એ-તા'લ્લુક પર સબરકા કડવા ઘૂંટ પીતે હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલાકે દુશ્મનોંસે દુશ્મની ઈસ તરહ કરતી હૈ કે અપને મકર વ ફરેબસે ઉનકા શિકાર કરતી હૈ ઔર જબ વો ઉસકી દોસ્તી પર ભરોસા કરને લગતે હૈં તો ઐસે વક્ત ઉનકો એકદમ અધ્ધરમેં છોડ દેતી હૈ જિસ વકત કે વો ઉસકે સખ્ત મુહતાજ હોં જિસ્સે વો દાયમી હસરત ઔર દાયમી અઝાબમેં મુબ્તલા હો જાતે હૈં.

કુરઆન પાકકી આયતે કરીમા ઔર અહાદીસે શરીફામેં કસરતસે ઈસકી મઝમ્મત વારિદ હુઈ હૈ, બલ્કે તમામ અંબિયા-એ-કિરામ અલા નબીયિના વ અલૈહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામકી બેઅસત ઈસી પર તંબીહકે લિએ હુઈ હૈ કે ઈસ્સે દિલ ન લગાયા જાએ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક મર્તબા એક મુરદા બકરીકે પાસસે ગુઝરે, હુઝૂર (સલ્લ.)ને સહાબા (રદી.)સે ખિતાબ ફરમાકર ઈર્શાદ ફરમાયા, ક્યા તુમ્હારા યે ખ્યાલ હૈ કે ઈસ મરી હુઈ બકરીકી કોઈ વુકઅત ઈસકે માલિકકે યહાં હોગી. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કી કે ઈસકી બે વુકઅતી ઈસીસે મા'લૂમ હોતી હૈ કે ઈસકો ફેંક દિયા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે નઝદીક દુનિયા ઈસ્સે ભી ઝિયાદા ઝલીલ ઔર બે વુકઅત હૈ જિતની યે મુરદા બકરી અપને માલિકકે નઝદીક હૈ. અગર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે નઝદીક દુનિયાકી વુકઅત એક મચ્છરકે પરકે બરાબર ભી હોતી તો કિસી કાફિરકો ઈસમેંસે

એક ઘુંટ પાનીકા ભી ન મિલતા. હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયાકી મુહબ્બત હર ખતાકી અસાસ ઔર બુનિયાદ હૈ.

હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ એક મર્તબા હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.)કી ખિદ્‌મતમેં હાઝિર થે, આપને કુછ પીનેકો માંગા તો શહદકા શર્બત ખિદ્‌મતમેં પેશ કિયા ગયા, ઉસકો મુંહકે કરીબ ફરમાકર હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) રોને લગે ઔર ઈતના રોએકે પાસ બૈઠનેવાલે ભી મુતઅસ્સિર હોકર રોને લગે ઔર ખૂબ રોએ. ઈસકે બાદ ફિર દોબારા મુંહકે કરીબ કિયા ફિર રોને લગે. ઈસકે બાદ અપની આંખોંકે આંસૂ પોંછે ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે મૈં એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદ્‌મતમેં હાઝિર થા, મૈંને દેખા કે હુઝૂર (સલ્લ.) અપને દોનોં હાથોંસે કિસી ચીઝકો દફા ફરમા રહે હૈં ઔર કોઈ ચીઝ હુઝૂર (સલ્લ.) કે સામને મુઝે નઝર ન આઈ તો મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફ્ત કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! કિસ ચીઝકો અપનેસે હટા રહે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે દુનિયા મેરે સામને હાઝિર હુઈ થી, મૈંને ઉસકો અપનેસે હટા દિયા. ઈસકે બાદ ફિર દોબારા દુનિયા મેરે (યાની હુઝૂર (સલ્લ.)કે) પાસ આઈ ઔર કેહને લગી કે અગર આપ મુઝસે બચ ગએ તો (કુછ કલક નહીં, ઈસ લિએ કે) આપકે બાદ આનેવાલે મુઝસે નહીં બચ સક્તે.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે બહોત ઝિયાદા તા'જ્જુબ ઉસ શખ્સ પર હૈ જો ઈસ પર ઈમાન રખતા હૈ કે આખિરત દાયમી ઔર હમેશા રહને વાલી હૈ ઔર ઈસકે બાદ ભી વો ઈસ ધોખેકે ઘર દુનિયાકે લિએ કોશિશ કરતા હૈ. એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક કૂડી પરકો ગુઝરે જહાં કુછ બોસીદા હડ્ડિયાં, પાખાના ઔર પુરાને-ફટે હુએ ચીથડે પડે હુએ થે, હુઝૂર (સલ્લ.) વહાં ખડે હો ગએ ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે આઓ લો દેખો, યે હૈ દુનિયા કામ મુન્તહા ઔર ઈસકી સારી ઝેબ વ ઝીનત.

એક ઔર હદીસમેં ઈસ મુજમલ ઈર્શાદકી તફસીલ ભી આઈ હૈ લેકિન અલ્લામા ઈરાકી (રહ.) વગૈરહ હઝરાત મુહદ્દિસીન ફરમાતે હૈં કે હમેં વો રિવાયત નહીં મિલી કે કહાં હૈ, તા'હમ ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને ઉસકો નકલ કિયા હૈ ઔર સાહબે કૂતુબને ઉસકો હઝરત હસન બસરી (રહ.)સે મુર્સલન નકલ કિયા હૈ, વો યે હૈ-

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા મુઝસે હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે મૈં તુમ્હેં દુનિયાકી હકીકત દિખાઉં, મૈંને અર્ઝ કિયા, ઝરૂર ઈર્શાદ ફરમાએં. હુઝૂર (સલ્લ.) મુઝે સાથ લેકર મદીના મુનવ્વરાસે બાહર એક કૂડી પર તશરીફ લે ગએ જહાં આદમિયોંકી ખોપડિયાં, પાખાને ઔર ફટે હુએ ચીથડે ઔર હડ્ડિયાં પડી હુઈ થી. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, અબૂ હુરૈરહ ! યે આદમિયોંકી ખોપડિયાં હૈં, યે દિમાગ ઈસી તરહ દુનિયાકી હિર્સ કરતે થે, જિસ તરહ તુમ સબ ઝિન્દા આજકલ કર રહે હો. યેભી ઈસી તરહ ઉમ્મીદેં બાંધા કરતે થે જિસ

તરહ તુમ લોગ ઉમ્મીદેં લગાએ હુએ હો. આજ યે બગૈર ખાલકે પડી હુઈ હૈં ઔર ચન્દ રોઝ ગુઝર જાનેકે બાદ મિટ્ટી હો જાએંગી. યે પાખાને વો રંગ-બિરંગકે ખાને હૈં જિનકો બડી મેહનતસે કમાયા, હાસિલ કિયા, ફિર ઈનકો તૈયાર કિયા ઔર ખાયા. અબ યે ઈસ હાલ મેં પડે હૈં કે લોગ ઈસ્સે (નફરત કરકે) ભાગતે હૈં (વો લઝીઝ ખાના જિસકી ખુશબૂ દૂરસે લોગોંકો અપની તરફ મુતવજ્જેહ કરતી થી, આજ ઉસકા મુન્તહા યે હૈ કે ઈસકી બદબૂ દૂરસે લોગોંકો અપનેસે મુતનફ્ફિર કરતી હૈ), યે ચીથડા વો ઝીનતકા લિબાસ (થા જિસકો પેહનકર આદમી અકડતા થા, આજ યે ઈસ હાલમેં) હૈ કે હવાએં ઈસકો ઈધર-સે-ઉધર ફેંકતી હૈં, યે હડ્ડિયાં ઉન જાનવરોંકી હડ્ડિયાં હૈં જિન પર લોગ સવારિયાં કિયા કરતે થે (ઘોડે પર બૈઠકર મટકતે થે) ઔર દુનિયામેં ઘૂમતે થે. બસ જિસે ઈન એહવાલ પર (ઔર ઈનકે ઈબરતનાક અંજામ પર) રોના હો વો ઈનકો દેખકર રોએ, હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ સબ બહોત રોએ.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયા (ઝાહિરકે એ'તબારસે) મીઠી ઔર સરસબ્ઝ હૈ ઔર હક તઆલા શાનુહૂને તુમકો ઈસમેં અપને અસલાફકા જાનશીન ઈસ લિએ બનાયા હૈ તા'કે વો યે દેખે કે તુમ ઈસમેં ક્યા અમલ કરતે હો. બની ઈસ્રાઈલ પર જબ દુનિયાકી ફુતૂહાત હોને લગીં તો વો ઉસકી ઝેબ વ ઝીનત ઔર ઔરતોં ઔર ઝેવરોંકે ચક્કરમેં પડ ગએ.

હઝરત ઈસા અલૈહિસ્સલામકા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયાકો અપના સરદાર ન બનાઓ, વો તુમ્હેં અપના ગુલામ બના લેગી. અપના ખઝાના ઐસી પાક ઝાતકે પાસ મેહફૂઝ કર દો જહાં ઝા'યા હોને કા અન્દેશા નહીં હૈ. દુનિયાકે ખઝાનોં મેં ઈજાઅતકા અન્દેશા હર વક્ત હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે ખઝાને પર કોઈ આફત નહીં હૈ.

હઝરત ઈસા (અલૈહિસ્સલામ) કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયાકી ખબાસતકે આસાર મેંસે યે બાત ભી હૈ કે ઉસમેં અલ્લાહ તઆલાકી નાફરમાની કી જાતી હૈ ઔર ઉસકી ખબાસતકી અલામાત મેંસે યેભી હૈ કે આખિરત ઉસકો છોડે બગૈર નહીં મિલતી. યે બાત અચ્છી તરહ સમઝ લો કે દુનિયાકી મુહબ્બત હર ખતાકી જડ હૈ ઔર થોડી દેરકી ખ્વાહિશ બહોત તવીલ ઝમાનેકે રંજ વ અઝાબકા ઝરિયા બન જાતી હૈ. ઉનકા યે ભી ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયા બા'ઝોંકી તા'લિબ હોતી હૈ, બા'ઝોંકી મતલૂબ હોતી હૈ. જો આખિરતકે તા'લિબ હૈ, ઉનકી તો યે ખુદ તા'લિબ હોતી હૈ કે ઝક મારકર ઉનકી રોઝી ઉનકો પહોંચાતી હૈ ઔર જો ઈસકી તલબમેં લગ જાતે હૈં, આખિરત ઉનકો ખુદ તલબ નહીં કરતી હત્તાકે મૌત આકર ઉનકી ગરદન દબા લેતી હૈ.

હઝરત સુલેમાન (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) એક મર્તબા અપને લશ્કરકે સાથ તશરીફ લે જા રહે થે, પરિન્દે ઉન પર સા'યા કિએ હુએ થે ઔર જિન્ન વ ઈન્સ દાએં-બાએં થે. એક આબિદ પર ગુઝરે, ઉસને અર્ઝ કિયા કે

અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને બહોત બડી સલ્તનત આપકો અતા ફરમા રખ્ખી હૈ કે જિન્ન વ ઈન્સ, ચરિન્દ વ પરિન્દ સબ પર આપકી હુકૂમત હૈ), હઝરત સુલેમાન (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) ને ફરમાયા કે મુસલમાનકે આ'માલનામેમેં એક મર્તબા, સુબ્હાનલ્લાહ, સુલેમાનકે સારે મુલ્કસે ઝિયાદા અફઝલ હૈ ઈસલિએ કે યે સારી સલ્તનત બહોત જલ્દ ખત્મ હો જાએગી ઔર સુબ્હાનલ્લાહકા સવાબ હમેશા-હમેશા બાકી રેહનેવાલા હૈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સકા મુન્તહા-એ-મકસદ દુનિયા હો જાએ, ઉસકો અલ્લાહ તઆલા શાનુહુસે કોઈ વાસ્તા નહિં હૈ ઔર ઉસકો હક તઆલા શાનુહૂ ચાર ચીઝોમેં મુબ્તલા ફરમા દેતે હૈં.

૧. ઐસા ગમ જો કભી ભી ખત્મ ન હો (કે હર વકત આમદનીકે બઢ્હાનેકી ફિકરમેં લગા રહેગા.

૨. એક ઐસા શુગ્લ જિસ્સે કિસી વકત ભી ફરાગત ન હો .

૩. એક ઐસા ફકર જો કભી ભી મુસ્તગ્ની ન બનાએ (કે જિતની આમદગી બઢ્હતી જાએ ઉતના હી ખર્ચ ઝિયાદા હોકર આમદની કમ હી મા'લૂમ હો.)

૪. ઔર ઐસી લમ્બી-લમ્બી ઉમ્મીદેં, જો કભી ભી પૂરી ન હો.

હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસલ્લામ) કે સહીફેમેં હૈ કે અય દુનિયા ! તૂ કિસ કદર ઝલીલ હૈ. ઉન નેક બન્દોકી નિગાહમેં જિનકે લિએ તૂ અપનેકો આરાસ્તા કરતી હૈ, મૈંને ઉનકે દિલોંમે તેરી અદાવત ડાલ દી હૈ. ઔર તેરેસે એ'રાજ ઉનમેં પૈદા કર દિયા હૈ. મૈંને કોઈ મખ્લૂક તુઝસે ઝિયાદા ઝલીલ પૈદા નહીં કી. તેરી સારી રફઅત નિહાયત નાચીઝ હૈ, ઔર ખત્મ હો જાનેવાલી હૈ. મૈંને તેરે મુતઅલ્લિક તેરી પૈદાઈશકે દિન યે ફૈસલા કર દિયા થા કે ન તૂ હમેશાં કિસીકે પાસ રહેગી ઔર ન તેરે સાથ હમેશાં કોઈ રહેગા, ચાહે તેરા માલિક કિતના હી તેરે સાથ બુખ્લ કરે. મુબારક હૈ વો નેક બન્દે જો દિલસે રાઝી બ-રઝા રેહનેકી મુઝે ઈત્તેલા દેતે હૈં ઔર અપનેસે સચ્ચાઈ ઔર પુખ્તગીકી મુઝે ખબર દેતે હૈ. ઉનકે લિએ સરસબ્ઝી હૈ. જબ વો અપની કબરોંસે ઉઠકર મેરે પાસ આએંગે તો મેરે પાસ ઉનકે લિએ એક નૂર હૈ જો ઉસ વક્ત ઉનકે સામને હોગા ઔર ફરિશ્તે દાએં-બાએં જાનિબ હોંગે, હત્તાકે મૈં ઉનકી ઉન સબ ઉમ્મીદોંકો પૂરા કર દૂં જો ઉન્હોંને મેરે સાથ બાંધ રખ્ખી હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે બા'ઝ લોગ કિયામતકે દિન ઈતને ઝિયાદા આ'માલ લેકર આએંગે જૈસાકે મુલ્કે અરબકે પહાડ, લેકિન વો જહન્નમમેં ડાલ દિએ જાએંગે. કિસીને પૂછા યા રસુલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! ક્યા યે લોગ નમાઝી હોંગે ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, નમાઝી ભી હોંગે, રોઝાદાર ભી હોંગે બલ્કે તહજ્જુદગુઝાર હોંગે લેકિન જબ દુનિયાકી કોઈ ચીઝ (દૌલત, ઈઝ્ઝત વગૈરહ) ઉનકે સામને આ જાએ તો એકદમ ઉસપર કૂદ પડતે હૈ, (જાઈઝ-નાજાઈઝકી ભી પરવાહ નહીં કરતે.)

હઝરત ઈસા (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કા ઈર્શાદ હૈ, કે દુનિયા ઔર આખિરતકી મુહબ્બત એક દિલમે જમા નહીં હો સકતી કે આગ ઔર પાની એક બરતનમેં જમા નહીં હો સકતે. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયાસે બચતે રહો, યે હારૂત-મારૂતસે ભી ઝિયાદા જાદૂ કરનેવાલી હૈ. હુઝૂર અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક મર્તબા સહાબા (રદી.) કે પાસ તશરીફ લાએ ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે તુમમેંસે કૌન શખ્સ ઐસા હૈ જો યે ચાહતા હો કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઉસકે (દિલકે) અન્ધેપનકો દૂર કર દેં ઔર ઉસકી (ઈબ્રતકી) આંખે ખોલ દેં (જો યે ચાહતા હો વો ગૌરસે સુન લેકે) જો શખ્સ દુનિયામેં જિતની રગ્બત કરતા હૈ ઔર જૈસી લમ્બી-લમ્બી ઉમ્મીદેં બાંધતા હૈ, ઉસીકે બકદર હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે દિલકો અન્ધા કર દેતે હૈં ઔર જો શખ્સ દુનિયાસે બેરગ્બતી કરતા હૈ, અપની આરઝૂઓંકો મુખ્તસર કરતા હૈ, હક તઆલા શાનૂહૂ ઉસકો બગૈર સીખે ઈલ્મ અતા ફરમાતે હૈં ઔર બગૈર કિસીકે દિખાએ રાસ્તા બતાતે હૈં. અન્કરીબ ઐસે લોગ આનેવાલે હૈં જિનકે લિએ સલ્તનત, કત્લ ઔર જબ્રસે કાયમ હોગી, બુખ્લ વ ફખરસે ઉનકો ગિના હાસિલ હોગા. ખ્વાહિશાતકે ઈત્તિબાઅસે લોગોંકે દિલોંમેં ઉનકી મુહબ્બત હોગી. તુમમેંસે જો શખ્સ ઐસે ઝમાનેકો પાએ ઔર ઉસ વક્ત ફકર પર સબર કરે, હાલાંકે વો ગની હો સકતા હૈ, વો લોગોંકી દુશ્મનીકો બરદાશ્ત કરે, હાલાંકે વો (ઉનકી ખ્વાહિશાતકે તા'બેઅ હોકર ઉસકે દિલોંમેં મુહબ્બત પૈદા કર સકતા હૈ.) વો ઝિલ્લત પર કનાઅત કરે હાલાંકે વો (લોગોંકી મવાફકત કરકે) ઈઝઝત પા સકતા હૈ લેકિન વો શખ્સ ઈન ચીઝોંકો સિર્ફ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે લિએ બરદાશ્ત કરતા હૈ તો પચાસ સિદ્દીકીનકા સવાબ હોગા.

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં બહરૈનકા બહોત-સા માલ આયા, (એહલે ઝરૂરત) અન્સારી સહાબા (રદી.) ને જબ યે ખબર સુની તો કસરતસે સુબ્હકી નમાઝમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને નમાઝકે બાદ મજમેકો દેખકર તબસ્સુમ ફરમાયા ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે મેરે ખ્યાલમેં ઈસ માલકી ખબર સુનકર તુમ આએ હો, ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, બેશક યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! ઈસી લિએ હાઝિર હુએ હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં (કસરતે માલકી) ખુશખબરી દેતા હૂં કે અન્કરીબ માલ બહોત ઝિયાદા હોનેવાલા હૈ ઔર જિસ ચીઝસે તુમ ખુશ હોતે હો (યાની માલ), ઉસકી ઉમ્મીદ રખ્ખો કે વો તુમ્હારે પાસ બહોત ઝિયાદા આનેવાલા હૈ. મૈં તુમ્હારે ફકર વ ફાકસે ખાઈફ નહીં હૂં લેકિન ઈસકા ડર હૈ કે તુમ્હારે ઉપર દુનિયા ફૈલ પડે, જૈસાકે તુમસે પેહલે પર ફૈલ ચુકી હૈ ઔર ફિર તુમ ઉસમેં દિલ લગા બૈઠો, જિસકી વજહસે વો તુમકો ભી ઈસી તરહ હલાક કર દેં જૈસાકે તુમસે પેહલેકો હલાક કર ચૂકી હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે મુઝે તુમ લોગોં પર ઝિયાદા ખૌફ ઈસ બાતકા હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ તુમપર ઝમીનકી બરકાત

નિકાલ દે. કિસીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! ઝમીનકે બરકાત ક્યા ચીઝે હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે દુનિયાકી રોનક.

હઝરત અબૂદરદા (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા કે જો કુછ મુઝે મા'લુમ હૈ અગર તુમકો મા'લૂમ હો જાએ તો હંસના કમ કર દો ઔર બહોત કસરતસે રોને લગો ઔર દુનિયા તુમ્હારે નઝદિક બહોત ઝલીલ બન જાએ ઔર આખિરતકો ઈસપર તર્જીહ દેને લગો. ઈસકે બાદ અબૂદરદા (રદી.) ને અપની તરફસે ફરમાયા કે જો કુછ મુઝે મા'લૂમ હૈ અગર તુમકો મા'લુમ હો જાએ તો તુમ જંગલોકો રોતે હુએ ઔર ચિલ્લાતે હુએ નિકલ જાઓ ઔર અપને માલોંકો બગૈર મુહાફિઝકે છોડ જાઓ, લેકિન તુમ્હારે દિલોંસે આખિરતકા ઝિકર ગાયબ હૈ ઔર દુનિયાકી ઉમ્મીદેં તુમ્હારે સામને હૈ, ઈસ લિએ દુનિયા તુમ્હારે આ'માલકી માલિક બન રહી હૈ ઔર તુમ ઐસે બન ગએ ગોયા કુછ જાનતે હી નહીં, ઈસ લિએ તુમમેંસે બા'ઝ તો ઈન જાનવરોંસે ભી બદત્તર હોગએ હો જો અંજામકે ખૌફસે અપની શહવતોંકો નહીં છોડતે, તુમ્હેં કયા હો ગયા કે તુમ આપસમેં મુહબ્બતેં નહીં રખતે, એક દુસરેકો નસીહત નહીં કરતે હાલાંકે તુમ આપસમેં દિની ભાઈ હો. તુમ્હારી ખ્વાહિશાતમેં સિર્ફ તુમ્હારે બાતિની ખુબ્સને તફરીક કર રખ્ખી હૈ, અગર તુમ સબ દીનપરવર દીની ઉમૂર પર મુજતમા હો જાઓ, તો આપસમેં તઆલુકાત ભી ઝિયાદા હો જાએં. આખિર તુમ્હેં યે કયા હો ગયા કે દુનિયાકે કામોંમેં તો એક દૂસરેકો નસીહત કરતે હો, લેકિન આખિરતકે કામોંમેં એક દુસરેકો નસીહત નહીં કરતે, તુમ જિસ્સે મુહબ્બત કરતે હો ઉસકે આખિરતકે ઉમૂર પર નસીહતકી કુદરત તુમ્હેં નહીં હૈ, આખિરતકે ઉમૂર પર ઉસકી નસીહત નહીં કર સકતે. યે સિર્ફ ઈસ વજહસે હૈ કે તુમ્હારે દિલોંમે ઈમાનકી કમી હૈ. અગર તુમ આખિરતકી ભલાઈ ઔર બુરાઈ પર ઐસા યકીન રખતે હો જૈસાકે દુનિયાકી ભલાઈ ઔર બૂરાઈ પર યકીન રખતે તો ઝરૂર આખિરતકો દુનિયા પર તર્જીહ દેતે, ઈસ લિએ કે આખિરત તુમ્હારે કામોંકી દુનિયાસે ઝિયાદા માલિક હૈ. અગર તુમ યે કહો કે દુનિયાકી ઝરૂરત ફૌરી હૈ, ઈસ વક્ત દરપેશ હૈ, આખિરતકી ઝરૂરત બાદમેં હોગી તો તુમ ખુદ સોચોકે દુનિયામે બાદમે આનેવાલે ઔર હાસિલ હોને વાલે કામોંકે લિએ તુમ જિતની મશક્કત ઉઠાતે હો-(ખેતીકી મશક્કત બરદાશ્ત કરતે હો કે બાદમેં પૈદાવાર હોગી, બાગ લગાને મેં જિતની જાંફશાની કરતે હો કે કઈ સાલ બાદ ફલ આએગા, (વગૈરહ-વગૈરહ) તુમ કિસ કદર બુરી કૌમ હો કે અપને ઈમાનકી જાંચ ઉન ચીઝોંકે સાથ નહીં કરતે, જિસ્સે તુમ્હારે ઈમાનકી મિકદાર તુમ્હે મા'લૂમ હો જાએ કે ઈમાન કિસ દરજે તક તુમમેં મૌજૂદ હૈ.

અગર તુમ લોગોંકો ઉસ ચીઝમેં શક હૈ જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) લેકર આએ તો આઓ, હમારે પાસ આઓ, હમ તુમ્હેં વાઝેહ તરીકેસે બતાએં ઔર વો નૂર દિખાએ જિસ્સે તુમ્હે ઈત્મીનાન હો જાએ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને જો ફરમાયા, વો હક હૈ. તુમ કમ અકલ બેવકૂફ નહીં હો જિસકી વઝેહસે

હમ તુમકો મા'ઝૂર સમઝ લેં. દુનિયાકે કામોંમેં તો તુમ બડી અચ્છી રાય રખતે હો ઔર ઉસમેં ભી એહતિયાત પર અમલ કરતે હો. (ફિર કયા મુસીબત હૈ કે આખિરતકે કામોંમેં ન તુમ સમઝસે કામ લેતે હો, ન એહતિયાત પર અમલ કરતે હો,) આખિર યે કયા બાત હૈ, તુમ્હેં કયા હો ગયા કે દુનિયાકે ઝરાસે ફાયદેસે બડે ખુશ હોતે હો, ઝરાસે નુકસાનસે રંજીદા હો જાતે હો, જિસકા અસર તુમ્હારે ચેહરો તક પર મા'લૂમ હોને લગતા હૈ, (કે ખુશીમેં ફૂલ જાતા હૈ, રંજમેં જરા-સા મુંહ નિકલ આતા હૈ,) મુસીબતેં ઝુબાન પર આને લગતી હૈ, ઝરા-સી બાતકો મસાઈબ કેહને લગતે હો, મા'તમકી મજલિસેં કાયમ કરતે હો, લેકિન દિનકી બડી-સી-બડી બાત ભી છૂટ જાએ તો ન ઈસકા રંજ વ ગમ હૈ, ન ચેહરે પર કોઈ તગૈયુર હૈ. મૈં તુમ્હારી બદ-દીનીકી હાલત દેખકર યે ખ્યાલ કરતા હૂં કે હક તઆલા શાનુહૂ હી તુમસે બેઝાર હો ગએ હૈં. તુમ લોગ આપસમેં એક દૂસરેસે ખુશી ખુશી મિલતે હો ઔર હર એક યે ચાહતા હૈ કે દુસરેકે સામને કોઈ ઐસી (હક) બાત ન કહે જો ઉસકો નાગવાર હો તા'કે વોભી ઈસકે મુતઅલ્લિક કોઈ ના-પસન્દ બાત ન કેહ દે, પસ દિલોંકે અન્દર હી અન્દર ઐસી બાતેં રખતે હુએ એક-દુસરેકે સાથ રેહતે હો ઔર બાતિનકી ગન્દગિયોં પર તુમ્હારે ઝાહિરકે ચમન ખિલ રહે હૈં ઔર મૌતકી યાદકે છોડ દેને પર સબ જમા હો ગએ, કાશ ! હક તઆલા શાનુહૂ મુઝે મૌત દેકર તુમ લોગોંસે રાહત અતા કરતા ઔર મુઝે ઈન હઝરાત (યાની હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમે) ઔર સહાબા-એ-કિરામ (રદી.)કે સાથ મિલા દેતે જિનકે દેખનેકા મૈં મુશ્તાક હૂં. અગર યે હઝરાત ઝિન્દા હોતે તો તુમ્હારે સાથ રેહના ઝરા-ભી પસન્દ ન કરતે, પસ અગર તુમમેં કોઈ શિમ્મા ખૈરકા બાકી હૈ તો મૈં તુમ્હે સાફ-સાફ કેહ ચૂકા હૂં ઔર હકકી બાત સુના ચૂકા હૂં. અગર તુમ ઉસ ચીઝકો (યાની આખિરતકો) જો અલ્લાહ તઆલાકે પાસ હૈ, તલબ કરના ચાહો તો વો બહોત આસાન હૈ ઔર મૈં સિર્ફ અલ્લાહ હીસે મદદ ચાહતા હૂં તુમ્હારે હકમેં ભી ઔર અપને હક મેં ભી (ફક્ત - હઝરત અબૂદરદા' (રદી.) કા ઈર્શાદ ખત્મ હો ગયા.)

હઝરત અબૂદરદા (રદી.) કી યે ડાંટ બડે ગૌરસે પઢ્હનેકી હૈ, યે ઉન હઝરાત પર ખફા હો રહે હૈં જિનકે મુતઅલ્લિક હમ યે સમઝતે હૈં કે હમ ઈન જૈસે દિનદાર બન ભી નહીં સકતે, ઉનકે એહવાલ, ઉનકે કારનામે હમારે સામને હૈં, અગર યે હઝરત અબૂદરદા (રદી.) હમ લોગોં કો દેખતે તો યકીનન રંજસે હલાક હો જાતે. યકીનન યે હઝરાત હમારે એહવાલકો દેખ ભી ન સકતે, ઉનકા કિસી તરહ તહમ્મુલ ન કર સકતે.

હઝરત હસન બસરી (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉન લોગોં પર રહમ કરે જિનકે પાસ દુનિયા અમાનત થી, વો ઈસ અમાનતકો દૂસરોંકે હવાલે કર ગએ ઔર ખુદ બેફિકર ચલ દિએ. આપકા યે ભી ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ દીનકે બારેમેં તેરી મુજાહમત કરે, ઉસ્સે મુજાહમત કર ઔર જો દુનિયાકે બારેમેં તેરી

મુજાહમત કરે, ઈસ દુનિયાકો ઉસકે મુંહ પર માર ઔર બેફિકર હો જા. હઝરત અબૂ હાઝિમ (રહ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયાસે બચતે રહો, કિયામતકે દિન આદમીકો મૈદાને હશરમેં ખડા કરકે કહા જાએગા, યે વો શખ્સ હૈ જિસ્સે ઐસી ચીઝકો બડા સમઝા, જિસકો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને હકીર બતાયા થા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે હર શખ્સ અપને ઘરમેં ચન્દરોઝા મેહમાન હૈ ઔર ઉસકા માલ વ મતાઅ માંગી હૂઈ ચીઝ હૈ, મેહમાનકો બહરહાલ ચન્દ દિનમેં અપને ઘર (યાની આખિરત કો) ચલા જાના હૈ ઔર માંગી હુઈ ચીઝ બહરહાલ વાપસ હોને વાલી હૈ.

હઝરત રાબિઆ બસરીયા (રહ.) એક મજમેમેં તશરીફ રખતી થીં, લોગ કુછ દુનિયાકી બુરાઈ કર રહે થે, વો કેહને લગી કે ઉસકા ઝિકર બુરાઈસે ભી ન કરો, ઉસકે ઝિકર કરનેસે યે મા'લૂમ હોતા હૈ કે ઉસકી તુમ્હારે દિલોંમેં વુકઅત હૈ, અગર ન હોતી તો ઉસકા બાર-બાર ઝિકર ભી ઝુબાન પર ન આતા (પાખાનોંકી ગન્દગી ઔર બુરાઈકા બાર-બાર કૌન ઝિકર કરતા હૈ.)

હઝરત લુકમાન (અલૈ.) કી અપને બેટેકો નસીયત હૈ કે અપની દુનિયાકો દીનકે બદલેમેં બેચ દો, દોનોં જહાનમેં નફા મિલેગા ઔર દીનકો દુનિયાકે બદલે મેં ન બેચો, દોનોં જહાનમેં ખસારા રહેગા, હઝરત મુતરફ બિન શુખૈર (રહ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે બાદશાહોંકે ઐશ વ ઈશરત ઔર ઉનકે ઉમદા લિબાસ પર નઝર ન કરો બલ્કે યે સોચો કે ઉનકા અંજામ ક્યા હોગા. હઝરત અબૂ ઉમામા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી બેઅસત હુઈ તો શૈતાનને અપને લશ્કરોંકો હાલાતકી તહકીકકે લિએ ભેજા, ઉન્હોંને બતાયા કે એક નબીકી બેઅસત હુઈ હૈ, ઔર ઉનકી બહોત બડી ઉમ્મત હૈ. તો ઉસને તહકીક કિયા કે ઉન લોગોંમેં દુનિયાકી મુહબ્બત ભી હૈ ? ઉન્હોને કહા કે હાં-હાં હૈ. શૈતાનને કહા કે ફિર મુઝે ઈસકા રંજ નહીં હૈ કે વો બુતપરસ્તી ન કરે, મૈં તીન ચીઝેં ઉનપર મુસલ્લત કર દૂંગા.

૧. નાજાઈઝ તરીકેસે કમાના.
૨. નાજાઈઝ તરીકેસે ખર્ચ કરના.
૩. જહાં ખર્ચકા વાકઈ મહલ હો, ઉસમેં ખર્ચ ન કરના.

હઝરત અલી (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયાકે હલાલ માલકા હિસાબ હૈ ઔર ઉસકે હરામમેં અઝાબ હૈ.

હઝરત માલિક બિન દીનાર (રહ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે ઈસ જાદૂગરસે બચતે રહો, યે ઉલમાકે દિલોં પર ભી જાદૂ કર દેતી હૈ. હઝરત અબૂ સુલેમાન દારાની (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જિસ દિલમેં આખિરત હોતી હૈ, દુનિયા ઉસ્સે ઝગડા કરતી રેહતી હૈ ઔર ઉસ દિલપર કબ્ઝા કરનેકી કોશિશ કરતી રેહતી હૈ ઔર જિસ દિલમેં દુનિયા હોતી હૈ, આખિરત ઉસ્સે મુજાહમત નહીં કરતી, ઈસ લિએ કે આખિરત

કરીમ હૈ, વો દૂસરેકે ઘર પર કબ્ઝા કરના નહીં ચાહતી ઔર દુનિયા કમીની હૈ, વો હર એકકે ઘર પર જબર્દસ્તી કબ્ઝા કરના ચાહતી હૈ.

માલિક બિન દીનાર (રહ.) કેહતે હૈં કે તૂ જિસ કદર દુનિયાકા ગમ કરેગા ઉતના હી આખિરતકા ગમ તેરે દિલસે નિકલ જાએગા ઔર જિતના તૂ આખિરતકા ગમ કરેગા ઉતના હી દુનિયાકા ગમ તેરે દિલસે નિકલ જાએગા.

હઝરત હસન બસરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને ઐસે આદમિયોંકો પાયા હૈ જિનકે નઝદીક દુનિયા મિટ્ટીસે ઝિયાદા ઝલીલ થી જિસપર તુમ ચલતે હો, ઉસકો ઈસકી પરવાહ ન થી કે દુનિયા હૈ યા જાતી રહી, ઈસકે પાસ ચલી ગઈ યા ઉસકે પાસ ચલી ગઈ.

એક આદમીને હઝરત હસન બસરી (રહ.)સે દર્યાફત કિયા કે આપ ઉસ શખ્સકે મુતઅલ્લિક ક્યા ફરમાતે હૈં જિસકો હક તઆલા શાનુહૂને માલ વ દૌલત અતા કિયા હો, વો ઉસમેંસે સદકાત ભી કરતા હૈ, સિલારહમી ભી કરતા હૈ, ક્યા ઉસકે લિએ યે મૌઝૂ ઔર મુનાસિબ હૈ કે ખુદ ભી અચ્છે- અચ્છે ખાને ખાએ ઔર નેઅમતોંમેં ઝિન્દગી ગુઝારે. ઉન્હોંને ફરમાયા નહીં અગર સારી દુનિયા ભી ઉસકો મિલ જાએ તો ઉસકો અપને ઉપર બકદર ઝરૂરત હી ખર્ચ કરના ચાહિયે ઔર ઈસ્સે ઝિયાદાકો ઉસ દિન (યાની આખિરતકે દિન) કે લિએ ભેજ દેના ચાહિએ, જો દિન ઉસકો સખ્ત એહતિયાજકા હોગા.

હઝરત ફુઝૈલ (રદી.)કા ઈર્શાદ હૈ કે અગર દુનિયા સારીકી સારી મુઝે મિલ જાએ ઔર મુઝસે ઉસકા હિસાબ ભી ન લિયા જાએ, તબ ભી મૈં ઉસ્સે ઐસી ઘિન ઔર કરાહત કરૂં જૈસે કે તુમ લોગ મુરદાર જાનવરસે કરતે હો કે કહીં કપડેકો ન લગ જાએ.

હઝરત હસન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે બની ઈસરાઈલકો હક તઆલા શાનુહૂકી બન્દગી કરનેકે બાવજૂદ સિર્ફ દુનિયાકી મુહબ્બતને બુતપરસ્તી તક પહોંચા દિયા થા. ઈનકા યે ભી ઈર્શાદ હૈ કે આદમી અપને માલકો તો હમેશાં કમ સમઝતા હૈ મગર અપને અમલ કો કભી કમ નહીં સમઝતા, દીનમેં કોઈ મુસીબત આ જાએ તો ખુશ રેહતા હૈ, દુનિયામેં કોઈ મુસીબત પેશ આ જાએ તો ઘભરા જાતા હૈ.

હઝરત ફુઝૈલ (રદી.)કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયામેં દાખિલ હોના તો બહોત આસાન હૈ લેકિન ઈસ્સે નિકલના બહોત મુશ્કિલ હૈ. એક બુઝુર્ગ ફરમાતે હૈં. તા'જ્જુબ હૈ ઉસ શખ્સ પર જિસકો મૌતકા યકીન હો કે વો બહરહાલ આનેવાલી હૈ, ન મા'લૂમ કબ આ જાએ, ફિર ભી કિસી બાતસે ક્યોં કર ખુશ હોતા હૈ, તા'જ્જુબ હૈ ઉસ શખ્સ પર જિસકો ઈસકા યકીન હૈ કે જહન્નમ હક હૈ (ઔર અપના હશ્ર મા'લૂમ નહીં) ફિર કિસ તરહ વો કિસી બાત પર હંસતા હૈ ? તા'જ્જુબ હૈ ઉસ શખ્સ પર જો દુનિયાકે હર વક્તકે ઈન્કિલાબાત દેખતા હૈ ફિર કૈસે દુનિયાકી કિસી બાત પર મુત્મઈન હોતા હૈ ? તા'જ્જુબ હૈ ઉસ શખ્સ પર જિસકો ઈસકા યકીન હૈ કે તકદીર બરહક હૈ (જો કુછ મુકદ્દરમેં હૈ, વો મિલકર

રહેગા,) ફિર ક્યોં મુસીબતેં ઉઠાતા હૈ ?

હઝરત અમીર મુઆવિયા (રદી.)કે પાસ શહેર નઝરાનકે એક બુઝુર્ગ આએ, જિનકી ઉમ્ર દો સૌ બરસ થી, અમીર મુઆવિયા (રદી.)ને ઉનસે પૂછા દુનિયાકો તુમને બહોત દેખા કૈસા પાયા ? કેહને લગે, ચન્દ એક સાલ રાહતકે, ચન્દ એક સાલ તકલીફકે. હર દિન-રાતમેં કોઈ ન કોઈ પૈદા હોતા હૈ, કોઈ ન કોઈ મર જાતા હૈ, અગર પૈદા હોના બન્દ હો જાએ તો દુનિયા એક દિન ખત્મ હો જાએ (કે મરનેકા સિલસિલા ભી હૈ.) અગર મરના બન્દ હો જાએ તો દુનિયામેં રેહનેકી જગહ ભી ન મિલે (ઈસ લિએ મો'તદિલ નિઝામ યેહી હૈ કે પૈદા ભી હોતે રહેં, મરતે ભી રહેં.) હઝરત મુઆવિયા (રદી.) ને ફરમાયા, મુઝસે કોઈ ચીઝ મતલૂબ હો, મેરે કાબિલ કોઈ ખિદમત હો તો બતાઓ, મૈં ઉસકો પૂરા કર દૂં, વો કેહને લગે કે ઉમ્ર મેરી ખત્મ હો ચૂકી હૈ, વો મુઝે વાપસ મિલ જાએ યા આઈન્દાકો મૌત ન આએ. અમીર મુઆવીયા (રદી.) ને કહા, યે તો મૈં નહીં કર સકતા. કેહને લગે, ફિર મુઝે આપસે કુછ માંગના ભી નહીં હૈ.

અબૂ સુલેમાન (રહ.) ફરમાતે હૈં કે દુનિયાકી શહવતોંસે વોહી શખ્સ સબર કર સકતા હૈ જિસકે દિલમેં આખિરતકી ચીઝોંકે સાથ કોઈ મશગૂલી હો.

માલિક બીન દીનાર (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ સબને દુનિયાકે સાથ મુહબ્બત કર લેને પર સુલહ કર લી હૈ, જિસકી વજહસે કોઈ શખ્સ કિસીકો ન અચ્છી બાતોં કા હુકમ કરતા હૈ, ન બુરી બાતોંસે રોકતા હૈ. હક તઆલા શાનુહૂ ઈસ હાલ પર હમેં હંમેશા છોડે રખ્ખે, યે હરગિઝ નહીં હો સકતા, ન મા'લૂમ કિસ વકત ક્યા અઝાબ હમપર નાઝિલ હો જાએ.

હઝરત હસન (રદી.)કા ઈર્શાદ હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ જિસ બન્દેકે સાથ ભલાઈકા ઈરાદા ફરમાતે હૈં, ઉસકો થોડીસી દુનિયા મરહમત ફરમાકર રોક લેતે હૈં. જબ વો માલ ઉસકે પાસ ખત્મ હો જાતા હૈ તો ફિર થોડા સા ઔર દે દેતે હૈં. ઔર જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકે નઝદીક ઝલીલ હોતા હૈ, ઉસ પર દુનિયાકો ફૈલા દેતે હૈં.

એક બુઝુર્ગકી દુઆકે અલ્ફાઝ હૈં- 'અય ઓ પાક ઝાત, જો ઈસ પર કાદિર હૈ કે આસમાનકો ઝમીન પર ગિરનેસે રોક દે, દુનિયાકો મેરે પાસ આનેસે રોક દે.

. મુહમ્મદ બિન મુંકદિર (રહ.) કેહતે હૈં કે અગર કોઈ શખ્સ હમેશા રોઝે રખ્ખે, કભી ઈફતાર ન કરે, રાતભર તહજ્જુદ પઢે, બિલ્કુલ ન સોએ અપને માલકો ખૂબ ખૈરાત કરતા હો, અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદ કરતા હો ઔર ગુનાહોંસે બચતા હો લેકિન કયામતકે દિન ઉસકો ખડા કરકે યે મુતાલબા કિયા જાએગા કે ઉસકી નિગાહમેં વો ચીઝ વકીઅ થી જિસકો અલ્લાહ તઆલાને ઝલીલ બતાયા (યાની દુનિયા) ઔર વો ચીઝ ગૈર વકીઅ થી, જિસકો અલ્લાહ તઆલાને વકીઅ બતાયા (યાની આખિરત), તુમ હી બતાઓ કે ઉસ પર ક્યા ગુઝરેગી ? ફિર હમ લોગોંકા ક્યા હાલ હોગા જો ઈસ મર્ઝમેં યાની દુનિયાકી વુકઅતમેં મુબ્તલા હૈ ઔર ઉસકે

સાથ સાથ ગુનાહોંમેં ભી મુબ્તલા હૈ.

અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) ફરમાતે હૈં કે દુનિયાકી મુહબ્બતસે ઔર ગુનાહોંને દિલોંકો વહશી બના રખ્ખા હૈ, ઈસ લિએ ખૈરકી બાત દિલોં તક પહોંચતી નહીં યાની અસર નહીં કરતી.

વહબ બિન મુનબ્બહ (રહ.) કેહતે હૈં કે જો શખ્સ દુનિયાકી કિસી ચીઝસે ખુશ હોતા હૈ, વો હિકમતકે ખિલાફ કરતા હૈ ઔર જો શખ્સ શહવતોંકો અપને કદમકે નીચે દબા લેતા હૈ કે ઉનકો સર ભી નહીં ઉઠાને દેતા, શૈતાન ઐસે શખ્સકે સાએસે ડરતા હૈ.

હઝરત ઈમામ શાફઈ (રહ.) ને અપને એક દીની ભાઈકો નસીહત ફરમાઈ કે દુનિયા ઐસી કીચડ હૈ જિસમે પાંવ ફિસલ જાતે હૈં (લિહાઝા બચ બચકર કદમ રખના ચાહિએ ઔર પાંવકી લગ્ઝિશસે હર વક્ત ડરતે રેહના ચાહિએ,) દુનિયા ઝિલ્લતકા ઘર હૈ, ઈસકી આબાદીકા મુન્તહા બરબાદી હૈ, ઈસમેં રેહનેવાલોંકો તન્હા કબરોં તક જાના હૈ, ઈસકા ઈજ્તિમાઅ ઈફ્તિરાક પર મૌકૂફ હૈ, ઈસકી વુસ્અત ફકરકી તરફ લૌટા દી ગઈ ઈસકી કસરત મશક્કતમેં પડના ઔર ઈસકી તંગી સહૂલતમેં પહોંચના હૈ પસ હમાતન અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફ મુતવજ્જહ રહો ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહુને જિતના રિઝક અતા ફરમા દિયા, ઉસ પર રાઝી રહો. અપની આખિરત મેંસે દુનિયાકે લિએ કર્ઝ ન લો (યાની ઐસી ચીઝેં ઈખ્તિયાર ન કરો જિનકા બદલા આખિરતમેં અદા કરના પડ જાએ ઔર વહાં ઝરૂરતકે મૌકે પર કમી પડ જાએ) ઈસ લિએ કે યહાંકી ઝિન્દગી બ મંઝિલા એક સાએ કે હૈ જો અન્કરીબ ખત્મ હોનેવાલા હૈ ઔર બમંઝિલા એક દીવારકે હૈ જો ઝૂક ગઈ, અન્કરીબ ગિરને વાલી હૈ, નેક અમલ કસરતસે કરતે રહો ઔર ઉમ્મીદેં બહોત કમ બાંધો.

હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અદહમ (રહ.) ને એક શખ્સસે દર્યાફ્ત કિયા કે તુમ્હેં અગર ખ્વાબમેં કોઈ શખ્સ એક દિરહમ (સાઢે તીન આને) દે, વો તુમ્હેં ઝિયાદા પસન્દ હૈ યા કોઈ શખ્સ તુમ્હેં જાગનેકી હાલતમેં એક દીનાર (અશરફિ) દે, વો ઝિયાદા પસન્દ હૈ ? ઉસને અર્ઝ કિયા કે (યે તો ખુલી બાત હૈ) જાગતે હુએ, દીનાર ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ. હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.)ને ફરમાયા કે તુમ ઝૂઠ કેહતે હો ઈસ લિએ કે જિસ ચીઝકો તુમ દુનિયામેં મેહબૂબ રખતે હો, ઉસકો તુમ ગોયા ખ્વાબમેં પસન્દ કર રહે હો ઔર જિસ ચીઝકો આખિરતકી, પસન્દ નહીં કર રહે હો, ઉસ્સે ગોયા જાગનેમેં એ'રાઝ કર રહે હો.

યહયા બિન મુઆઝ (રહ.) કેહતે હૈ તીન આદમી અકલમંદ હૈ

૧. એક વો શખ્સ જો દુનિયાકો ઈસ્સે પેહલે ખુદ છોડ દે કે દુનિયા ઉસકો છોડે.

૨. દૂસરા વો શખ્સ જો અપની કબરકી તૈયારી ઈસ્સે પેહલે કર લે કે ઉસમેં દાખિલ હોનેકા વક્ત આ જાએ.

૩. તીસરા વો શખ્સ જો અપને મૌલાકો ઈસ્સે પેહલે રાઝી કરલે કે ઉસ્સે મુલાકાત કરે.

ઈનકા યેભી ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયાકી બદબખ્તી ઈસ દરઝેકો પહોંચ ગઈ હૈ કે ઉસકી તમન્ના તુઝે હક તઆલા શાનુહૂકે ઈતાઅતસે અપને અન્દર મશગૂલ કર દેતી હૈ. જબ ઉસકી તમન્નાકા યે હાલ હૈ તો અગર તૂ દુનિયામેં ફંસ જાએગા તો કયા હાલ હોગા.

બકર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદી.) કેહતે હૈં કે જો શખ્સ દુનિયાકો હાસિલ કરકે ઉસ્સે બેફિકર હોના ચાહતા હૈ, વો ઐસા હૈ જૈસા કોઈ શખ્સ આગકો બુઝાનેકે લિએ ઉસપર ખુશ્ક ઘાસ ડાલે.

બિન્દાર (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ દુનિયાદાર જુહદકી બાતેં કરતે હૈં તો સમઝ લે કે શૈતાન ઉનકે સાથ મઝાક કર રહા હૈ. એક બુઝુર્ગકા ઈર્શાદ હૈ કે લોગો ! ફુર્સતકે ઈન અય્યામમેં નેક અમલ કરો ઔર હક તઆલા શાનુહૂસે ડરતે રહો ઔર અપની લમ્બી લમ્બી ઉમ્મીદોંસે ઔર મૌતકો ભૂલ જાનેસે ધોખેમેં ન પડો ઔર દુનિયાકી તરફ જરા ભી મુતવજજહ ન હો, યે કમબખ્ત બડી બેવફા, બડી ધોખેબાજ હૈ, અપને ધોખેસે તુમ્હારે લિએ બનતી ઔર સંવરતી હૈ ઔર અપની આરઝૂઓંકે સાથ તુમકો ફિત્નેમેં ડાલતી હૈ, વો અપને ખાવિન્દોંકે લિએ ઝીનત ઈખ્તિયાર કરતી હૈ ઔર બિલ્કુલ નઈ દુલ્હનકી તરહસે બન જાતી હૈ જૈસાકે વો શાદીકે દિન હોતી હૈ કે આંખે ઉસકી તરફ લગ જાતી હૈં ઔર દિલ ઉસપર જમ જાતે હૈં ઔર આદમી ઉસકે આશિક બન જાતે હૈં. લેકિન ઈસ કમબખ્તને અપને કિતને આશિકોંકો કત્લ કર ડાલા ઔર કિતને આદમિયોંકો જો ઈસ પર ઈત્મીનાન કિએ હુએ બૈઠે થે, બેન્યાર વ મદદગાર છોડ દિયા. ઈસકો હકીકતકી નિગાહસે ગૌરસે દેખો, યે ઐસા ઘર હૈ જિસમેં મુહલ્લિકાત બહોત ઝિયાદા હૈં ઔર ખુદ ઈસકે પૈદા કરનેવાલેને ઈસકી બુરાઈ બતાઈ હૈ (એક હકીમ કોઈ દવાઈ તૈયાર કરતા હૈ ઔર વો ખુદ કેહતા હૈ કે ઈસમેં ઝહર હૈ, સિર્ફ એક રતી ઈસકી એહતિયાજકે વક્ત ઈસ્તેમાલ કી જા સકતી હૈ. અગર કોઈ બેવકૂફ એક તોલા, દો તોલા ઉસમેંસે ખા લેગા તો લામુહાલા મરેગા ઔર બનાને વાલે હકીમકે ખબર કર દેનેકે બાદ ઐસા કરના હિમાકતકી ઈન્તિહા હૈ.) ઈસકી હર નઈ ચીઝ પુરાની હો જાએગી, ઈસકા મુલ્ક ખુદ હી ફના હો જાએગા, ઈસકા અઝીઝ આખિરકાર ઝલીલ હોગા. ઈસકી કસરત બિલ્આખિર કિલ્લતકી તરફ પહોંચતી હૈ, ઈસકી દોસ્તી ફના હોનેવાલી હૈ, ઈસકી ભલાઈ ખત્મ હો જાનેવાલી હૈ. તુમ લોગોં પર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ રહમ કરે, અપની ગફલતસે હોશિયાર હો જાઓ, અપની નીંદસે જાગ જાઓ, ઈસ્સે પેહલે-પેહલેકે યે શો'ર હો જાએ કે ફલાં શખ્સ બીમાર હો ગયા હૈ, માયૂસીકી હાલત હૈ, કોઈ અચ્છા હકીમ બતાઓ. કિસી અચ્છે ડાકટરકો લાઓ, ફિર તુમ્હારે લિએ હકીમ ઔર ડાકટર બાર-બાર બુલાએ જાએં ઔર ઝિન્દગીકી કોઈ ભી ઉમ્મીદ ન દિલાએ, ફિર યે આવાઝ આને લગે

કે ઉસને વસીયતેં શુરૂ કર દી. અબ લો, ઈસકી તો ઝુબાન ભી ભારી હો ગઈ, અબ તો આવાઝ ભી અચ્છી તરહ નહીં નિકલતી, અબ તો યે કિસીકો પેહચાનતા ભી નહીં, લમ્બે-લમ્બે સાંસ ભી આને લગે, ફરાહ ભી બન્દ ગઈ, પલકેં ભી ઝુકને લગીં. ઉસ વક્ત તુઝે આખિરતકે એહવાલ મેહસૂસ હોને લગેંગે, લેકિન ઝુબાન ગુંતલા ગઈ, અબ કોઈ બાત કહે ભી નહીં સકતા, ભાઈબંદ, રિશ્તેદાર ખડે રો રહે હૈં. કહીં બેટા સામને આતા હૈ, ભાઈ સામને આતા હૈ, બીવી સામને આતી હૈ,મગર ઝુબાન કુછ નહીં બોલતી, ઈતનેમેં બદનકે અજઝાસે રૂહ નિકલના શુરૂ હો જાતી હૈ ઔર આખિર વો તો નિકલ કર આસમાન પર ચલી જાતી હૈ, અઝીઝ-અકારિબ જલ્દી-જલ્દી દફનાનેકી તૈયારી શુરૂ કર દેતે હૈં, ઈયાદત કરનેવાલે રો-ધોકર ચૂપ હો જાતે હૈ, દુશ્મન ખુશિયાં મનાતે, હૈં અઝીઝ-રિશ્તેદાર માલ બાંટનેમેં લગ જાતે હૈં ઔર મરનેવાલા અપને આમાલમેં ફંસ જાતા હૈ (યે હકીકત હૈ ઈસ ઝિન્દગીકી.)

હઝરત હસન બસરી (રદી.) ને હઝરત અમીરૂલ્ મો'મિનીન ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રદી.) કો એક બાર ખત લિખ્ખા, જિસમેં હમ્દ વ સલાતકે બાદ તેહરીર ફરમાયા કે દુનિયા કૂચકા ઘર હૈ, યે રેહનેકા ઘર નહીં હૈ. હઝરત આદમ અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાત વસ્સલામ કો ઈસમેં સઝાકે તૌર પર ભેજા ગયા થા કે જન્નતમેં ઉનસે એક લગ્ઝિશ હો ગઈ થી (તો બતૌર જેલખાનેકે યહાં ભેજા ગયા થા) ઈસ લિએ ઈસસે ડરતે રહેં, ઈસકા તોશા ઈસકો છોડ દેના હૈ, ઈસકા ગિના ઈસકા ફકર હૈ (યાની ઈસમેં ગની વોહી શખ્સ હૈ જો ઝાહિરમેં ફકીર હૈ.) યે હર વક્ત કિસી-ન-કિસીકો હલાક કરતી રેહતી હૈ, જો ઈસકો અઝીઝ સમઝે, ઉસકો યે ઝલીલ કરતી હૈ, જો ઈસકો જમા કરનેકા ઈરાદા કરે, ઉસકો યે (દૂસરોંકા) મુહતાજ બનાતી હૈ. યે એક ઝહર હૈ જિસકો અન્જાન લોગ ખાતે હૈં, ફિર વો મર જાતે હૈં. ઈસમેં ઐસી તરહ ઝિન્દગી ગુઝાર દે જૈસાકે ઝખ્મી બિમાર હર ચીઝસે એહતિયાત કરતા હૈ તા'કે સેહત નસીબ હો જાએ ઔર કડવી દવા ઈસ લિએ ઈસ્તેમાલ કરતા હૈ તા'કે મરઝ તૂલ ન પકડે. આપ ઈસ મક્કાર, દગાબાઝ, ફરેબીસે એહતિયાત રખ્ખેં જો મહઝ ધોખા દેનેકી વજહસે બનતી-સંવરતી હૈ ઔર ધોખેસે લોગોં કો મુસીબતમેં ફંસાતી હૈ ઔર અપની ઉમ્મીદોંકે સાથ લોગોંકે યહાં આતી હૈ ઔર અપની મંગની કરનેવાલોંકો આજ-કલ પર ટાલતી રેહતી હૈ, પસ યે ઉનકે લિએ ઐસી બનીઠની નઈ દુલ્હન બન જાતી હૈ કે આંખેં ઈસ પર ટકટકી લગા લેતી હૈં ઔર દિલ ઈસકે ફરેફ્તા હો જાતે હૈં ઔર આદમી ઈસકે જાંનિસાર બન જાતે હૈં, લેકિન યે કમબખત સબકે સાથ દુશ્મની કરતી હૈ. હૈરત હૈ કે ન તો રેહનેવાલે જાનેવાલોંસે ઈબરત પકડતે હૈં, ન બાદકે આનેવાલે પેહલોંકા હાલ સુન કર ઈસસે એહતિરાજ કરતે હૈં ઔર ન અલ્લાહ તઆલાકે ઈર્શાદાતસે નસીહત પકડતે હૈં. ઈસકે આશિક અપની હાજત પૂરી હોતી દેખકર ધોખેમેં પડ જાતે હૈં ઔર સરકશીમેં મુબ્તલા હો કર આખિરતકો ભૂલ જાતે હૈં, હત્તાકે ઉનકા દિલ ઈસમેં મશગૂલ હો જાતા હૈ ઔર

કદમ આખિરતકે રાસ્તેસે ફિસલ જાતા હૈ, ફિર નદામત ઔર હસરતકે સિવા કુછ નહીં હોતા કે મૌતકી ઔર નજઅકી કુર્બ ઔર બેચૈની ઉનકો ઘેર લેતી હૈ ઔર ઈસ સબકે છૂટ જાનેકી હસરતેં ઉસ પર મુસલ્લત હો જાતી હૈ, ઈસમેં રગબત કરનેવાલા અપને મકાસિદકો કભી ભી પૂરા નહીં કર સકતા ઔર મશક્કતસે કભી ભી રાહત નહીં પાતા, યહાં તકકે બગૈર તોશા લિએ ઈસ આલમસે ચલા જાતા હૈ ઔર બગૈર તૈયારીકે આખિરતમેં પહોંચ જાતા હૈ. અમીરૂલ મો'મિનીન ઈસસે બહોત બચતે રહે ઔર ઈસકી નિહાયત ખુશીકે ઔકાત મેંભી બહોત ઝિયાદા ડરતે રહે. ઈસપર એ'તમાદ કરનેવાલા જબ ભી કુછ ખુશ હોતા હૈ તો યે કિસી-ન-કિસી મુસીબતમેં ઉસકો મુબ્તલા કર દેતી હૈ. ઈસમેં ખુશ રેહનેવાલા ધોખેમેં પડા હુઆ હૈ ઔર ઈસમેં (ઝરૂરતસે ઝિયાદા) નફા ઉઠાનેવાલા નુકસાનમેં પડા હુઆ હૈ. ઈસકી રાહત તકલીફોંકે સાથ વાબિસ્તા હૈ ઔર ઈસમેં રેહનેકા મુન્તહા ફના હૈ, ઈસકી ખુશી રંજકે સાથ મખ્લૂત હૈ, જો કુછ ગુઝર ચુકા હૈ, વો વાપસ આનેવાલા નહીં હૈ ઔર જો આનેવાલા હૈ ઉસકા હાલ મા'લૂમ નહીં કે કયા હો ? ઈસકી આરઝૂએં ઝૂઠી, ઈસકી ઉમ્મીદેં સબ બાતિલ, ઈસકી સફાઈમેં ગદલાપન હૈ, ઈસકે ઐશમેં મશક્કત હૈ ઔર આદમી ઈસમેં હર વકત ખતરેકી હાલતમેં હૈ. અગર ઉસકો અકલ હો ઔર વો ગૌર કરે તો ઈસકી નેઅમતેં ખતરનાક હૈ ઔર ઈસકી બલાઓંકા હર વકત ખૌફ હૈ. અગર હક તઆલા શાનુહૂ, જો ઈસકે ખાલિક હૈ, વો ઈસકી બુરાઈયોંકી ઈત્તિલા ન ફરમાતે, તબ ભી ઈસ મક્કારકી અપની હાલત હી સોતોંકો જગાનેકે વાસ્તે ઔર ગાફિલોંકો હોશિયાર કરનેકે વાસ્તે કાફી થી. ચજાએકે હક તઆલા શાનુહૂને ખુદ ઈસ પર તંબીહેં ફરમાઈ ઔર ઈસકે બારેમેં નસીહતેં ફરમાઈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં ઈસકી કોઈ કદર નહીં ઔર ઈસકો પૈદા ફરમાકર ભી ઈસકી તરફ નઝરે ઈલ્તિફાત નહીં ફરમાઈ. યે અપને સારે ખઝાનોંકે સાથ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી ખિદ્મતમેં હાઝિર હુઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસકો કુબૂલ નહીં ફરમાયા, મુંહ નહીં લગાયા, ઈસ લિએ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને હક તઆલાકી મન્શાકે ખિલાફકો પસન્દ નહીં કિયા ઔર જિસ ચીઝસે ઉસકે ખાલિકને બુગ્ઝ રખ્ખા, ઉસ્સે આપ (સલ્લ.) મુહબ્બત નહીં કી ઔર જિસ ચીઝકી અલ્લાહને કિંમત ગિરા દી, આપ (સલ્લ.)ને ઉસકો પસંદ કરકે ઉસકા દરજા બુલંદ નહીં કિયા. ઈસી લિએ હક તઆલા શાનુહૂને અપને નેક બંદોસે ઉસકો કસદન હટા દિયા ઔર અપને દુશ્મનોં પર ઉસકી વુસ્અત કર દી. બા'ઝ ધોખેમેં પડે હુએ લોગ જો ઉસકો વુકઅતસે દેખતે હૈ, વો ઉસકી વુસ્અતકો દેખકર યે સમઝને લગતે હૈ કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને ઉનપર ઈકરામ કિયા ઔર વો ઈસ બાતકો ભૂલ જાતે હૈ કે (સૈયિદુર્રુસુલ્ ફખ્રુલ્ અવ્વલીન વલ આખિરીન) સૈયિદિના મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સાથ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને ઈસ બારેમેં કયા મા'મલા રખ્ખા કે પેટપર પત્થર બાંધને પડે.

એક હદીસમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ કા ઈર્શાદ હઝરત મૂસા (અલૈ.) સે હૈ કે જબ તુમ વુસ્અતકો આતે દેખો તો સમઝો કે કિસી ગુનાહકી સઝામેં યે આ રહી હૈ ઔર જબ ફકર વ ફાકાકો આતા દેખો તો કહો કે સાલિહીનકા શિઆર આ રહા હૈ ઔર અગર કોઈ હઝરત ઈસા અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાત વસ્સલામકા ઈત્તિબાઅ કરના ચાહતા હૈ તો ઉનકા ઈર્શાદ યે હૈ કે મેરા સાલન ભૂખ હૈ (યાની ભૂખમેં ફકત રોટી ભી ઐસી લઝીઝ મા'લૂમ હોતી હૈ જૈસી સાલન સે) ઔર મેરા શિઆર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ કા ખૌફ હૈ ઔર મેરા લિબાસ સૂફ હૈ (ભેડ-બકરીકે બાલ) ઔર મેરા સરદીમેં સેંકના ધૂપ હૈ ઔર મેરા ચિરાગ ચાંદકી રોશની હૈ ઔર મેરી સવારી મેરે પાંવ હૈં ઔર મેરા ખાના ઔર મેવે ઝમીનકી ઘાસ હૈ, મૈં સુબ્હ ઈસ હાલમેં કરતા હૂં કે મેરે પાસ કુછ નહીં હોતા, શામ ઈસ હાલમેં કરતા હૂં કે મેરે પાસ કુછ નહીં હોતા ઔર સારી દુનિયામેં મુઝસે ઝિયાદા ગની (બે-પરવાહ, જો કિસીકા મુહતાજ ન હો) કોઈ ભી નહીં હૈ.

ઈસ કિસ્મકે ઈર્શાદાત ઈન હઝરાતે કિરામ (અંબિયા અલૈહિ મુસ્સલાત વસ્સલામ) ઔર સહાબા-એ-કિરામ ઔર ઔલિયા-એ-ઈઝામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અઝમઈન) કે બહોત કસરતસે કિતાબોંમેં મૌજૂદ હૈં. યહાં ગૌરસે એક બાત સમઝ લેના ચાહિએ, વો કે અસલ ઝિન્દગી ઔર મેહબુબ વ મર્ગૂબ ઝિન્દગી યેહી હૈ જો ઈન હઝરાતકે ઈર્શાદાત ઔર હાલાતસે મા'લૂમ હોતી હૈ, લેકિન ઈસકે સાથ હી અપને અઅઝા ઔર અપને કુવાકે તહમ્મુલકી રિયાયત ભી ઝરૂરી હૈ. જહાંતક અપને કુવા તહમ્મુલ કરેં, વહાંતક ઈત્તિબાઅકી સઈ હોની ચાહિએ ઔર જહાં અપના ઝોફ મુતહમ્મિલ ન હો, વહાં મજબૂરન અપને ઝોફકી રિયાયત ઝરૂરી હૈ. ઈન એહવાલકે નકલસે મકસૂદ યે હૈ કે કમ-અઝ-કમ ઈતના ઝેહનનશીન હો જાએ કે દુનિયાકી અસલ ઝિન્દગી યે હૈ ઔર ઈસ્સે ઝા'ઈદ જહાંતક હમ અપને અમરાઝ ઔર આઝારસે મજબૂર હૈં, વહાં મજબૂરીકે દરઝેમેં અપને ઝોફ ઔર ઉઝ્રકી રિયાયાત કરની ઝરૂરી હૈ. ઈસકી મિસાલ બીમારકા રોઝા ખોલના હૈ કે અસલ તો યેહી હૈ કે માહે મુબારકમેં રોઝા રખ્ખા જાએ લેકિન અગર કોઈ બીમારીકી વજહસે રોઝા નહીં રખ સકતા યા તબીબ રોઝાકો સેહતકે લિએ મુઝિર બતાતા હૈ તો મજબૂરન રોઝા ખોલના પડેગા. મગર યે ઝાહિર હૈ કે અસલ માહે મુબારકમેં રોઝા હી થા, વોહી અસલ મકસૂદ હૈ, વોહી મર્ગૂબ હૈ મગર બીમાર ગરીબ મઝબૂર હૈ કે નહીં રખ સકતા, અલબત્તા, ઉસકી રગ્બત, ઉસકી સઈ હર સચ્ચા મુસલમાન કરતા હૈ. ઈસી તરહ હમ લોગ અપની હિમ્મતોં ઔર કુવાકે ઝોફકી વજહસે ઈસ તર્ઝે ઝિન્દગીકે મુતહમ્મિલ નહીં હૈં. ઈસ લિએ બદરજા-એ-મઝબૂરી જિસ કદર હાજત હૈ, ઉસી કદર દુનિયાસે તલબ્બુસ ઝરૂરી હૈ, મગર અપને ઝોફકી મઝબૂરીકા એહસાસ ભી રહે ઔર અસલ ઝિન્દગી દિલસે ઉસીકો સમઝતા રહે જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઔર દીગર અંબિયા-એ-કિરામ ઔર ઉન ઔલિયા-એ-ઈઝઝામકી થી

જિનમેંસે ચન્દકે અક્વાલ ગુઝરે ઔર ઈસકે સાથ હી સાથ દુનિયાકા બેહકીક્ત હોના, ઉસકા દિલ ન લગાનેકે કાબિલ હોના, ઉસકા ફાની ઔર મહઝ ધોખા હોના, યે ઉમૂર ઐસે ઝરૂરી હૈં કે અપને ઝોફ ઔર મજબૂરીકી હાલતમેં ભી દિલમેં જિતને ઝિયાદા-સે-ઝિયાદા જમાએ જા સકતે હોં, ઉનકો જમાએ. ઝુબાનસે નહીં, દિલસે દુનિયાકો હકીક્તન ઐસા હી સમઝે, ઈસકે સમઝનેમેં કોઈ ચીઝ માનેઅ નહીં હૈ. હમારે પાસ કોઈ ઉજર ઐસા નહીં જો કિસી દરઝેમેંભી ઈસ બદબખ્તકો દિલોંમે વકીઅ બના દે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે દુનિયા બહોત જલ્દ ફના હો જાનેવાલી હૈ, જલ્દી હી ખત્મ હોને વાલી હૈ. યે અપને બાકી રેહનેકે વાઅદે તો કરતી હૈ, મગર ઈન વાઅદોંકો પૂરા નહીં કરતી, તૂ જબ ઈસકો દેખે તો યે તુઝે એક જગહ ઠહરી હુઈ મા'લૂમ હોગી લેકિન વાકિઆમેં યે બહોત સૂરઅતસે ચલ રહી હૈ, મગર દેખનેવાલેકો ઈસકી હરક્ત મેહસૂસ નહીં હોતી, ઉસકો જબ હી પતા ચલતા હૈ જબ વો ખત્મ હો જાતી હૈ. ઈસકી મિસાલ સાએકી-સી હૈ કે વો હર વકત ચલતા રેહતા હૈ લેકિન ઉસકી હરક્ત મા'લૂમ નહીં હોતી.

હઝરત હસન બસરી (રદી.) કે સામને એક મર્તબા દુનિયાકા ઝિકર આયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા -

احلام نوم او كظل زائل ۔ ان اللبيب بمثلها لا يخدع

'અહલામુ નૌમિન્ ઔ કઝિલ્લિન્ ઝાઈલિન
ઈન્નલ્લબી બ-બિમિસ્લિહા લા યખ્દઅ.'

'ઈસકી મિસાલ સોને વાલોકે ખ્વાબકી હૈ યા ચલને વાલે સાએકી હૈ. અકલમંદ આદમીકો ઈસ જૈસી ચીઝકે સાથ ધોખા નહીં દિયા જા સકતા. હઝરત ઈમામ હસન (રદી.) અકસર યે શે'ર પઢ્ઢા કરતે થે'-

يا اهل لذات دنيا لا بقاء لها ۔ ان اغترارا بظل زائل حمق

'યા અહ્લ લઝ્ઝાતિ દુનિયા લા બકા અ-લહા
ઈન્નગ્તિરારન્ બિઝિલ્લિન ઝાઈલિન્ હુમકૂ.'

'અય દુનિયાકી લઝ્ઝતવાલો, ઈસકો દવામ બિલકુલ નહીં હૈ, ઐસે સાએકે સાથ ધોખા ખાના જો ચલ રહા હો, હિમાક્ત હૈ.'

યૂનુસ બિન ઉબૈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને અપને દિલકો દુનિયાકી યે મિસાલ સમઝાઈકે એક આદમી મસલન સો રહા હૈ, જબ વો ખ્વાબમેં બહોત-સી અચ્છી ઔર બૂરી બાતેં દેખતા હૈ, એકદમ ઉસકી આંખ ખુલ ગઈ ઔર વો સારા ખ્વાબ ખત્મ હો ગયા. ઈસી તરહ આદમી સબ સો રહે હૈં ઔર યે સબ-કુછ ખ્વાબમેં દેખ રહે હૈ, જબ મૌતસે એકદમ આંખ ખૂલ જાએગી તો યહાંકી ન ખુશી રહેગી, ન

ગમ રહેગા. કેહતે હૈં કે એક મર્તબા હઝરત ઈસા (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાત વસ્સલામ)કો દુનિયાકી હકીકતકા કશ્ફ હુઆ, દેખા કે વો એક નિહાયત બૂઢી ઔરત હૈ જિસકે બુઢાપેકી વજહસે દાંત ભી ટૂટ ગએ ઔર નિહાયત ઝર્ક-બર્કકા ફાખિરા લિબાસ પેહન રહી હૈ. હર કિસ્મકી ઝીનતકા સામાન ઉસપર હૈ, બિલકુલ દુલ્હન બન રહી હૈ. હઝરત ઈસા (અલૈ.) ને ઉસ્સે પૂછા કે તૂ અબતક કિતને નિકાહ કર ચુકી હૈ (કિ અબ ફિર નિકાહકે શૌકમેં દુલ્હન બન રહી હૈ,) ઉસને જવાબ દિયા કે ઈનકા કોઈ શુમાર નહીં. હઝરત ઈસાને દર્યાફ્ત ફરમાયા કે વો સબ મર ગએ યા ઉન્હોંને તુઝકો તલાક દે દી. ઉસને જવાબ દિયા કે મૈંને સબકો કત્લ કર દિયા. હઝરત ઈસા (અલૈહિસ્સલાત વસ્સલામ) ફરમાતે હૈં, તેરે બાકી ખાવિંદકા નાસ હો, વે તેરે ગુઝિશ્તા ખાવિંન્દોંસે ઈબરત હાસિલ નહીં કરતે કે તૂને કિસ તરહ એક-એક કરકે સબકો હલાક કર દિયા હકીકી બાત યેહી હૈ કે યે બિલકુલ એક બડી ઉમ્રકી બુઢિયા હૈ જિસને અપને ઉપર ઝીનતકા લિબાસ પેહન રખ્ખા હૈ. લોગ ઈસકી ઝાહિરી ઝીનતકો દેખકર ધોખા ખા જાતે હૈં, જબ ઈસકી હકીકત પર મુત્તલા હોતે હૈં ઔર ઈસકે ચેહરેસે પરદા હટાતે હૈં તો ઈસકી અસલી સૂરત નઝર આતી હૈ.

અલા બિન ઝિયાદ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને ખ્વાબમેં એક બુઢિયાકો દેખા જો બહોત બૂઢી થી ઔર બહોત ઉમ્દા લિબાસ, ઝેવર વગૈરહ પેહન રહી થી, દુનિયાકી હર કિસ્મકી ઝેબ વ ઝીનત ઉસપર મૌજૂદ થી ઔર લોગ બહોત કસરતસે ઉસકે ગિર્દ જમા હૈં, બડે શૌકસે ઉસકો દેખ રહે હૈં. મૈં ઉસકે કરીબ ગયા ઔર ઉસકો દેખકર મુઝે ઉન સબ દેખનેવાલોં પર બડા તા'જ્જુબ હુઆ. મૈંને ખ્વાબમેં ઉસ્સે પૂછા કે તૂ કૌન હૈ ? કેહને લગી, તૂ મુઝે નહીં જાનતા ? મૈંને કહા, નહીં, મૈં તો નહીં જાનતા. ઉસને કહા, મૈં દુનિયા હૂં. મૈંને કહા, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તુઝસે મુઝે અપની પનાહમેં રખ્ખે. કેહને લગી અગર તૂ મુઝસે પનાહમેં રેહના પસંદ કરતા હૈ તો દિરહમ (રૂપએ)સે બુગ્ઝ પૈદા કર લે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે કિયામતમેં દુનિયા ઐસી હાલતમેં લાઈ જાએગી કે બહોત બૂઢી ઔરત, બદસૂરત, કૈરી આંખે, દાંત આગેકો નિકલે હુએ, લોગોંકે સામને લાકર ખડી કી જાએગી ઔર ઉનસે પૂછા જાએગા કે ઈસકો પેહચાનતે હો ? વો કહેંગે, ખુદાકી પનાહ, યે કયા બલા હૈ ? ઉનસે કહા જાએગા, યે વોહી દુનિયા હૈ જિસકી બદૌલત એકને દૂસરેકો કત્લ કિયા, આપસમેં કત્તા-એ-રહમી કી, ઈસીકી વજહસે તુમ આપસમેં એક-દૂસરેસે હસદ રખતે થે, બુગ્ઝ રખતે થે ઔર ઈસકે ધોખેમેં પડે રહે. ઈસકે બાદ ઉસ બુઢિયાકો જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા. વો ચિલ્લાએગી કે મેરે સાથ ઈનકો ભી લાઓ, મેરે પીછે લગને વાલોંકો ભી તો મેરે સાથ કરો. હક તઆલા શાનુહૂ કા ઈર્શાદ હોગા કે ઈસકે પીછે ચલને વાલોંકો ભી ઉસકે સાથ કરો.

દરહકીકત આદમીકે ગૌર કરનેકી બાત હૈ કે ઉસકે તીન ઝમાને હૈં- એક

આલમકી ઈબ્તિદાસે ઉસકી પૈદાઈશ તકકા ઝમાના હૈ, દૂસરા આદમીકે મરનેકે બાદસે હમેશા-હમેશાકા ઝમાના, ઈન દોનોંકે દરમિયાનમેં તીસરા ઝમાના યે હૈ જો ઉસકી પૈદાઈશસે લેકર ઉસકી મૌત તકકા વક્ત હૈ. ઈસ મુદ્દતકો અગર ઈબ્તિદા ઔર ઈન્તિહા દોનોંકે મજમૂએકે સાથ મુકાબલા કિયા જાએ તો મા'લૂમ હો કે કિતના કલીલ વક્ત હૈ. ઈસી લિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે મુઝે દુનિયાસે કયા લેના હૈ, મેરી મિસાલ તો ઉસ સવાર કી-સી હૈ જો સખ્ત ગરમીમેં સફર કર રહા હો, ગરમીકી શિદ્દતમેં કોઈ સાએદાર દરખ્ત પર નઝર પડ જાએ તો ઉસકે સાએમેં થોડી દેર આરામ કરનેકે લિએ દોપહરમેં ઠહર જાએ, ફિર ઉસ દરખ્તકો વહીં છોડ કર આગે ચલા જાએ. ઔર વાકઈ બાત યે હૈ કે જો શખ્સ દુનિયાકો ઈસ નિગાહસે દેખે જો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા તો કભી ભી ઈસકી તરફ ન ઝૂકે ઔર ઝરા-ભી ઈસકી પરવાહ ન કરેકે થોડા-સા વક્ત રાહત ઔર ખુશીમેં ગુઝર ગયા યા રંઝ વ તકલીફમેં.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને એક સહાબી (રદી.) કો દેખા કે ચૂનેસે મકાનકી તા'મીર કર રહે હૈં, હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે મૌત ઈસ્સે ઝિયાદા કરીબ હૈ. એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ આયા હૈ કે દુનિયાદારકી મિસાલ ઉસ શખ્સ કી-સી હૈ જો પાનીમેં ચલ રહા હો. કયા કોઈ શખ્સ ઈસકી તા'કત રખતા હૈ કે પાનીમેં ચલે ઔર ઉસકે પાંવ ન ભીગેં. હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈસ ઈર્શાદસે તુમ્હેં ઉન લોગોંકી જિહાલતકા અન્દાઝા હો ગયા હોગા જો યે સમઝતે હૈં કે હમારે બદન તો દુનિયાવી લઝઝાતોંસે મુન્તફા હો રહે હૈં, લેકિન હમારે દિલ દુનિયાસે પાક હૈં ઔર હમારે કલ્બી તા'લ્લુકાત દુનિયાસે ટૂટે હુએ હૈં. યે તખય્યુલ શૈતાનકા ઉન લોગોંકે સાથ એક મકર હૈ, બલ્કે ઉન લોગોંકે પાસસે અગર દુનિયાકો છીન લિયા જાએ તો ઉસકે ફિરાકમેં એકદમ બેચૈન હો જાએં. પસ જિસ તરહ પાનીમેં ચલનેસે પાંવ લામુહાલા ભીગતે હૈં ઉસી તરહ દુનિયાકે સાથ તઅલ્લુક ઔર ઈખ્તિલાત દિલમેં ઝુલ્મત ઝરૂર પૈદા કરતા હૈ.

હઝરત ઈસા અલા નબીયિના વ (અલૈહિસ્સલાત વસ્સલામ) કા ઈર્શાદ હૈ કે એક હકીકી બાત તુમસે કેહતા હૂં જૈસે બીમાર આદમીકો તકલીફકી શિદ્દતકી વજહસે ખાનેમેં લઝઝત નહીં આતી, ઉસી તરહ દુનિયાદારકો ઈબાદતમેં લઝઝત નહીં આતી ઔર જિસ તરહ જાનવર પર અગર સવારી કરના છોડ દિયા જાએ તો ઈસ્સે ઉસકા મિજાઝ સખ્ત હો જાતા હૈ ઔર સવારીકી આદત ઉસકો નહીં રહેતી. ઈસી તરહ અગર મૌતકે ઝિકર ઔર ઈબાદતકી મશક્કતકે સાથ દિલોંકો નરમ ન કિયા જાએ તો વો સખ્ત હો જાતે હૈં, ઉનમેં કસાવત પૈદા હો જાતી હૈ ઔર એક હક બાત કેહતા હૂં કે મશ્કીઝા જબ તક ફટે નહી વો શહદ (પાની વગૈરહ) કા બરતન બનતા હૈ લેકિન જબ વો ફટ જાતા હૈ તો ફિર શહદ ઉસમેં નહીં રખ્ખા જાતા, ઈસી તરહ દિલોંકો જબ તક શહવતોંસે ફાડા ન જાએ યા તમઅસે ઉસકો ખરાબ ન કિયા જાએ

યા નેઅમતોંસે ઉસકો સખ્ત ન કિયા જાએ તો વો હિકમતકા બરતન બનતા હૈ. ઈસકે અલાવા યે બાત ભી કાબિલે લિહાઝ હૈ કે દુનિયાકી શહવતેં ઉસ વક્ત બડી લઝીઝ મા'લૂમ હોતી હૈં લેકિન મુન્તહાકે એ'તબારસે મૌતકે વક્ત ઉતની હી મકરૂહ ઔર નાગવાર હોંગી. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે ઈન લઝઝાતસે દુનિયાકી ઝિન્દગીમેં જિતના ઝિયાદા શગ્ફ ઔર મુહબ્બત હોગી, મૌતકે વક્ત ઉતની હી ઝિયાદા કરાહત ઈનસે હોગી. ઈસકી મિસાલ ખાનેકે સાથ દી જાતી હૈ કે જો ખાના જિતના ઝિયાદા લઝીઝ ઔર ઝિયાદા ચિકનાઈ ઔર ઘીવાલા હોતા હૈ, ઉસકા પાખાના ઉતના હી ઝિયાદા ગન્દા ઔર બદબૂદાર હોતા હૈ ઔર જિતના ઝિયાદા સાદા ખાના હોતા હૈ ઉતની હી ઉસકે પાખાનામેં બદબૂ ભી કમ હોતી હૈ.

ઈસ સબકે બાદ યે બાત ઝરૂર કાબિલે લિહાઝ હૈ કે દુનિયા કયા ચીઝ હૈ, જિસકી ઈતની મઝમ્મતેં કુરઆન પાક ઔર અહાદીસ વગૈરહ મેં આઈ હૈ, ઉસકો ગૌરસે સમઝ લેના ચાહિએ કે આદમીકી મૌતસે પેહલે-પેહલે (યાની ઝિન્દગીમેં) જો કુછ એહવાલ પેશ આતે હૈં, જો ઉમૂર ઉસકો લાહિક હોતે હૈં, વો સબ દુનિયા કેહલાતે હૈં ઔર મૌતકે બાદ જો કુછ હોતા હૈ, વો સબ આખિરત કેહલાતા હૈ. મૌતસે પેહલે ઉમૂર તીન કિસ્મકે હોતે હૈં -

એક વો ચીઝેં હૈં જો આદમીકે સાથ ઉસ આલમમેં ચલી જાતી હૈં, વો ઈલ્મે દીન ઔર નેક અમલ હૈ જો ખાલિસ હક તઆલા શાનુહૂકે વાસ્તે કિયા ગયા હો. યે દોનોં ચીઝેં ખાલિસ આખિરત ઔર દીન હૈં, દુનિયા નહીં હૈં, અગરચે આદમીકો ઈનમેં લઝઝત આતી હો ઔર જિન લોગોંકો ઈનમેં લઝઝતેં આ જાતી હૈં વો ઈનકી વઝહસે ખાના-પીના, સોના, શાદી વગૈરહ તક છોડ દેતે હૈં, લેકિન ઈસ સબકે બાવજૂદ યે દોનોં ચીઝેં આખિરત હીકી ચીઝેં હૈં, દૂસરી કિસ્મ ઈનકે બિલમુકાબિલ ગુનાહોંકી લઝઝતેં ઔર જાઈઝ ચીજોંકી વો મિકદારેં જો મહઝ ફુઝૂલ ઔર ઝા' ઈદ હૈં જૈસાકે સોને-ચાંદીકે ઢેર ઔર ફાખિરા લિબાસ, ખુશનુમા જાનવરોંકા શૌક, ઊંચે ઊંચે મહલ, લઝીઝ-લઝીઝ ખાને, યે સબ દુનિયા હૈ, જિનકી મઝમ્મત પેહલે ગુઝરી હૈ, તીસરી કિસ્મ ઈન દોનોંકે દરમિયાન વો ઝરૂરી ચીઝેં જો આખિરતકે કામોંકે લિએ મુઈન ઔર મદદગાર હો જૈસાકે બકદરે ઝરૂરત ખાના, સોના ઔર ઝરૂરતકે મવાફિક મા'મૂલી લિબાસ, ગરમીકા, સરદીકા ઔર હર વો ચીઝ જિસકી આદમીકો અપની સેહત ઔર બકાકે લિએ ઝરૂરત હૈ ઔર ઈનકી વજહસે પેહલી કિસ્મમેં ઈઆનત હાસિલ હોતી હૈ. યે ચીઝેં ભી દુનિયા નહીં હૈ, યે આખિરત હી હૈં, દીન હી હૈં, બશર્તે કે વાકઈ ઝરૂરતકે દરજેમેં હોં, ઈનસે મકસદ દીની ઉમૂર પર તક્વિયત હો ઔર અગર ઈનકા મકસદ મહઝ હુબ્બે નફસ ઔર દિલકી ખ્વાહિશકા પૂરા કરના હોગા તો યેહી ચીઝેં દુનિયા હો જાએગી. (એહયા)

મૈંને અપને વાલિદ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂસે એક કિસ્સા અકસર સુના, વો ફરમાતે થે કે એક શખ્સકો પાનીપત એક ઝરૂરતસે જાના થા. રાસ્તેમેં જમુના

પડતી થી જિસમેં ઈત્તિફાકસે તુગ્યાનીકી સૂરત થી કે કશ્તી ભી ઉસ વકત ન ચલ સકતી થી. યે શખ્સ બહોત પરેશાન થા, લોગોંને ઉસ્સે કહા કે ફલાં જંગલમેં એક બુઝુર્ગ રેહતે હૈં, ઉનસે જાકર અપની ઝરૂરતકા ઈઝ્હાર કરો, અગર વો કોઈ સૂરત તજ્વીજ કર દેં, તો શાયદ કામ ચલ જાએ વૈસે કોઈ સૂરત નહીં હૈ, લેકિન વો બુઝૂર્ગ અવ્વલ-અવ્વલ બહોત ખફા હોંગે, ઈન્કાર કરેંગે, ઉસ્સે માયૂસ ન હોના ચાહિએ. ચુનાંચે યે શખ્સ વહાં ગયા, ઉસ જંગલમેં એક ઝોંપડી પડી હુઈ થી, ઉસીમેં ઉનકે અહલ વ અયાલ ભી રેહતે થે. ઉસ શખ્સને બહોત રોકર અપની ઝરૂરતકા ઈઝહાર કિયા કે મુકદમેકી કલકો તારીખ હૈ, જાનેકી કોઈ સૂરત નહીં. અવ્વલ તો ઉન્હોંને હસ્બે આદત ખૂબ ડાંટા કે મૈં કયા કર સકતા હૂં ? મેરે કબ્ઝેમેં કયા હૈ ? ઈસકે બાદ જબ ઉસને બહોત ઝિયાદા આજીઝી કી તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે જમુનાસે જાકર કહે દો કે ઐસે શખ્સને મુઝે ભેજા હૈ જિસને ઉમ્ર ભર ન કભી કુછ ખાયા, ન બીવીસે સોહબત કી. યે શખ્સ વાપસ હુઆ ઔર ઉનકે કેહને કે મુવાફિક અમલ કિયા, જમુનાકા પાની એકદમ રૂક ગયા ઔર યે શખ્સ પાર હો ગયા. જમુના ફિર હસ્બે મા'મૂલ ચલને લગી, લેકિન ઉસ શખ્સકે વાપસ હોનેકે બાદ ઉન બુઝૂર્ગકી બીવીને રોના શુરૂ કર દિયા કે તૂને મુઝે ઝલીલ ઔર રૂસવા કિયા, બગૈર ખાએ તૂ ખુદ ફૂલકર હાથી બન ગયા, ઈસકા તુઝે ઈખ્તિયાર હૈ, અપને મુતઅલ્લિક જો ચાહે ઝૂઠ બોલ દે લેકિન યે બાતકે તૂ કભી બીવીકે પાસ નહીં ગયા, ઈસ બાતને મુઝે રૂસવા કર દિયા, ઈસકા મતલબ તો યે હુઆ કે યે ઔલાદ જો ફિર રહી હૈ, યે સબ હરામકી ઔલાદ હુઈ. ઉન બુર્ઝગને અવ્વલ તો ઔરતસે યે કહા કે તુઝસે ઈસકા કોઈ તઅલ્લુક નહીં, જબ મૈં ઔલાદકો અપની ઔલાદ બતાતા હૂં ફિર કયા એ'તરાઝ હૈ. મગર વો બેતહાશા રોતી રહી કે તૂને મુઝે ઝિના કરનેવાલી બના દિયા. ઈસ પર ઉન બુઝૂર્ગને કહા કે ગૌરસે સુન, મૈંને જબસે હોશ સંભલા હૈ કભી અપની ખ્વાહિશે નફસકે લિએ કોઈ ચીઝ નહીં ખાઈ, હમેશા જો ખાયા, મહઝ ઈસ ઈરાદેસે ઔર નીય્યતસે ખાયા કે ઉસ્સે અલ્લાહકી ઈતાઅતકે લિએ બદનકો કૂવ્વત પહોંચે ઔર જબ ભી તેરે પાસ ગયા, હમેશા તેરા હક અદા કરને કા ઈરાદા રહા, કભી અપની ખ્વાહિશકે તકાઝેસે સોહબત નહી કી. કિસ્સા તો ખત્મ હુઆ. અબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ)કે એક પાક ઈર્શાદમેં ગૌર કરનેસે ઈસ મઝમૂનકી તા'ઈદ હોતી હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમીકે અંદર તીન સૌ સાઠ જોડ હૈં, ઉસકે ઝિમ્મે ઝરૂરી હૈ કે હર જોડકી તરફસે (ઉસકી સલામતીકે શુક્રાને મેં) રોઝા વ એક સદ્કા અદા કરે. સહાબા (રદી.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! ઈતને સદ્કાત (યાની તીન સૌ સાઠ) રોઝા અદા કરનેકી કિસકો તા'કત હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે મસ્જિદમેં થૂક વગૈરહ પડા હુઆ હો, ઉસ પર મિટ્ટી ડાલ દેના સદ્કે (કા સવાબ) રખતા હૈ. રાસ્તેમેંસે કિસી તકલીફ દેનેવાલી ચીઝ હટા દેના ભી

સદ્કા હૈ ઔર ચાશ્તકી નમાઝ ઈન સબ સદ્કોંકે બરાબર હો સકતી હૈ. (મિશ્કાત) ચૂંકે નમાઝમેં બદનકા હર જોડ ઈબાદતમેં મશગૂલ રેહતા હૈ ઈસ લિએ હર જોડકી તરફસે ગોયા સદ્કા હો ગયા.

દૂસરી હદીસમેં ઈન ચીઝોંકી ઔર ભી મિસાલેં ઝિકર ફરમાઈ હૈ જિસમેં ઈર્શાદ હૈ કે કિસીકો સલામ કરના ભી સદ્કા હૈ. અચ્છે કામકા હુકમ કરના, બૂરે કામસે મના કરના ભી સદ્કા હૈ ઔર બીવીસે સોહબત કરના ભી સદ્કા હૈ ઔર ઈન સબકે કાઈમ મુકામ દો રકઅત ચાશ્તકી નમાઝ હૈ કે વો સારે જોડોંકી તરફસે સદ્કા હો જાતા હૈ. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસુલલ્લાહ (સલ્લ.) ! એક શખ્સ અપની શહવત પૂરી કરતા હૈ, વો ભી સદકા હો જાએગા ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, અગર વો ઉસકો નાજાઈઝ જગહ પૂરી કરતા તો કયા ગુનાહ ન હોતા ? (અબૂ દાઊદ) યાની જબ હરામકારી ગુનાહ હૈ તો ઉસ્સે બચનેકી નીય્યતસે બીવીસે સોહબત યકીનન સવાબકી ચીઝ હૈ. ઈસી તરહ ખાના પીના સોના-પેહનના, સબ ચીઝેં ઈબાદતેં હૈં બશર્તે કે વાકઈ અલ્લાહ તઆલાકી ઈતાઅતકે ઈરાદેસે હોં.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) એક જગહ તહરીર ફરમાતે હૈં કે દુનિયાકી નફસિહી મમનૂઅ ઔર નાજાઈઝ નહીં હૈ બલ્કે ઈસ વઝહસે મમનૂઅ હૈ કે વો હક તઆલા શાનુહૂ તક પહોંચનેમેં માનેઅ બનતી હૈ. ઈસી તરહ ફકર ફી નફસિહી મતલૂબ નહીં હૈ બલ્કે વો ઈસ લિએ મતલૂબ હૈ કે ઉસમેં હક તઆલા શાનુહૂસે હટાને વાલી કોઈ ચીઝ નહીં (બલ્કે વો હક તઆલા શાનુહૂ તક પહોંચાને મેં મુઈન હૈ) લેકિન બહોતસે ગની ઐસે ભી હૈં કે ગિના ઉનકો હક તઆલા શાનુહૂ તક પહોંચાનેમેં માનેઅ નહીં હુવા, જૈસાકે હઝરત સુલેમાન (અલૈહસ્સિલામ), હઝરત ઉસ્માન (રદી.) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.) વગૈરહ હઝરાત ઔર બા'ઝ ફકીર ઐસે હોતે હૈ કે ઉનકા ફકર ભી અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તક પહોંચનેસે માનેઅ બન જાતા હૈ કે નાદારીકે સાથ માલકી મુહબ્બત ઉસકો રાસ્તેસે હટા દેતી હૈ. લિહાઝા અસલ મમનૂઅ ઔર નાજાઈઝ માલકી મુહબ્બત હૈ ચાહે ઉસકે વિસાલસે હો જૈસા ગિના યા ફિરાકસે હો જૈસાકે દુનિયાદાર ફકીર.

દુનિયા હકીકતમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ગાફિલ લોગોંકી મા'શૂકા હૈ જો ઈસકા આશિક યાની દુનિયાદાર, ફકીર ઈસ્સે મેહરૂમ હૈ, વો ઈસકી તલબમેં મર રહા હૈ ઔર જિસ આશિકકો ઈસકા વિસાલ હાસિલ હૈ જૈસાકે ગની, વો ઈસકી હિફાઝત ઔર ઈસ્સે લઝઝતેં હાસિલ કરનેમેં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ગાફિલ હૈ લેકિન અકસર કાયદા યે હૈ કે જો ઈસ્સે મેહરૂમ હૈ વો ઈસકે ફિત્નોંસે બહોત ઝિયાદા મેહફૂઝ હૈ ઔર જો ઈસમેં ફંસા હુવા હૈ, વો ફિત્નોંમેં મુબ્તલા હૈ. ઈસી વજહસે સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન)કા ઈર્શાદ હૈ કે હમ નાદારીકે ફિત્ને (ઈમ્તીહાન)મેં મુબ્તલા કિએ ગએ તો હમને સબર કિયા (યાની કામિયાબ રહે,) ફિર હમ સરવત ઔર દૌલતકે ફિત્ને (ઔર ઈમ્તીહાન) મેં મુબ્તલા હુએ તો હમ

સબર ન કર સકે (યાની ઈસ હાલમેં ભી ઉસ માલસે બિલ્કુલ અલાહિદા રહેતે, યે ન હો સકા) ઔર અકસર લોગોંકા યેહી હાલ હૈ કે માલકે હોનેકી સૂરતમેં ઉસકી મઝર્રતોંસે કોઈ બરસહા બરસમેં હી ઐસા નિકલતા હૈ જો ઈસ્સે મેહફૂઝ રેહ સકે. ઈસી વજહસે કુરઆન પાક ઔર અહાદીસમેં કસરતસે ઈસ્સે બચનેકી તર્ગીબ ઔર ઈસમેં ફંસ જાનેકી મઝર્રતોં પર તંબીહ કી હૈ. ઈસલિએ કે ઈસ્સે બચના તો હર શખ્સકે લિએ મુફીદ હી હૈ, ઈસી વજહસે ઉલમાકા ઈર્શાદ હૈ કે (હાથસે રૂપયા-પૈસા વગૈરહ) માલકા ઉલટના-પલટના ભી ઈમાનકી હલાવતકો ચૂસ લેતા હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે હર ઉમ્મતકે લિએ કોઈ બછડા (ગઉ વગૈરહ) હૈ જિસકે વો પરસ્તિશ કરતે હૈં, મેરી ઉમ્મતકા બછડા રૂપયા ઔર અશરફિ હૈ, (કે ઉસકે સાથ ભી ઐસા હી બરતાવ કરતે હૈં જૈસાકે પરસ્તિશકા હોતા હૈ) ઔર હઝરત મૂસા (અલૈ.)કી કૌમકા બછડા ભી તો સોને-ચાંદીકા ઝેવર હી થા. (અહયા)

ઔર યે બાત તમામ અંબિયા-એ-કિરામ (અલૈ.) ઔર ઔલિયા-એ-ઈઝામ (રહ.)હી કે લિએ હોતી હૈ કે ઉનકી નિગાહમેં સોના-ચાંદી, પાની-પત્થર એક હી દરજા રખતે હૈં. ફિર ઈસકે બાદ મુજાહદાતકી કસરત ઈન હઝરાતકે લિએ ઔર ભી ઝિયાદા ઈસ ચીઝકો પૂરા કર દેતી હૈ. ઈસી વજહસે જબ દુનિયા અપની ઝેબ વ ઝીનતકે સાથ હુઝૂર (સલ્લ.)કી બારગાહમેં હાઝિર હૂઈ તો હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉસ્સે ફરમા દિયા કે મુઝસે દૂર હી રેહ.

હઝરત અલી (રદી.)કા ઈર્શાદ હૈ કે અય ઝર્દ વ સફેદ (સોને-ચાંદી !) મેરે અલાવા કિસી ઔર કો ધોખેમેં ડાલ (મૈં તેરે ધોખેમેં નહીં આઉંગા) ઔર યેહી અસલ ગિના હૈ કે દિલકો ઉસકે સાથ તઅલ્લુક ન રહે. ઈસી વજહસે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે ગિના માલકી કસરતસે નહીં હોતા, બલ્કે અસલ ગિના દિલોંકા ગની હોના હૈ ઔર યે બાત હર શખ્સકો નસીબ હોના મુશ્કિલ હૈ, ઈસી લિએ અસમ તરીકા ઈસ્સે દૂર હી રેહના હૈ, ઈસલિએકે માલ પર કુદરત ઔર કબ્ઝેકી સૂરતમેં ચાહે સદકા ખૈરાતભી કરતા હો, લેકિન દિલમેં ઉસકે સાથ ઉન્સ પૈદા હો હી જાતા હૈ ઔર યેહી મુશ્કિલ ચીઝ હૈ જિસ દરજેમેં ઉસ્સે ઉન્સ હોગા ઉતના હી હક તઆલા શાનુહૂસે બુઅદ હોગા ઔર વહશત હોગી ઔર જબ તંગદસ્તીકી વજહસે ઉસ્સે ઉન્સ કમ હોગા તો મુસલમાન હોનેકી સૂરતમેં લામુહાલા હક તઆલા શાનુહૂકે સાથ વાબિસ્તા હોગા, ઈસ લિએ કે દિલ ફારિગ નહીં રેહતા, કિસી-ન-કિસીસે ઉસકા લગાવ ઝરૂર હોતા હૈ ઔર જબ હક તઆલાકે ગૈરસે મુન્કતઅ હો જાએગા તો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે સાથ હી લગેગા.

માલદાર આદમીકો અકસર યે ધોખા લગતા હૈ કે વો અપને આપકો યે સમઝને લગતા હૈ કે મુઝે માલસે મુહબ્બત નહીં હૈ લેકિન યે બડી લગ્ઝિશ ઔર મહઝ ધોખા હૈ, દરહકીકત ઉસકે દિલમેં મુહબ્બત મર્કૂઝ હોતી હૈ જો ઉસકો મેહસૂસ નહીં હોતી ઔર ઈસકા એહસાસ ઉસ વકત હોતા હૈ જબ ચોહ માલ ઝા'યા હો

જાએ યા ચોરી હો જાએ ઔર જો શખ્સ ઈસકા તજુર્બા કરના ચાહે, વો અપને માલકો તકસીમ કરકે તજુર્બા કર લે, અગર દિલકો ઈસકે બુઅદસે ઉસકી તરફ ઈલ્તિફાત હો તો મા'લૂમ હોગા કે મુહબ્બત થી ઔર દિલકો ઈસકા ખ્યાલ ભી ન આએ તો મા'લૂમ હોગા કે મુહબ્બત ન થી ઔર જિતની ભી દુનિયાસે મુહબ્બત કમ હોગી ઉતના હી ઉસ શખ્સકી ઈબાદતમેં સવાબ હોગા. ઈસ લિએ કે ઈબાદાત ઔર તસ્બીહાતમેં ઝૂબાનકી મહઝ હરકત અસલ મકસૂદ નહીં બલ્કે ઈનકા મકસૂદ દિલ પર અસર હૈ ઔર દિલ જિતના ફારિગ હોગા ઉતના હી ઉસપર અસર કવી હોગા.

ઝહહાક (રહ.) કેહતે હૈં કે જો શખ્સ બાઝાર જાએ ઔર કિસી ચીઝકો દેખકર ઉસકે ખરીદનેકી રગબત હો ઔર નાદારીકી વજહસે ઉસપર સબર કરે, વો એક હઝાર અશરફિયાં અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેસે અફઝલ હૈ.

એક શખ્સને હઝરત બિશ્ર બિન હારિસ (રહ.) સે કહા, મેરે લિએ દુઆ કીજિએ, કુન્બા ઝિયાદા હૈ જિસકી વજહસે ખર્ચમેં તંગી હૈ. ઉન્હોંને ફરમાયા કે જબ ઘરવાલે કહેં કે આટા નહીં હૈ (ઔર તૂ ઉસ્સે પરેશાન હો,) ઉસ વક્ત તૂ અલ્લાહસે દુઆ કર, તેરી ઉસ વક્તકી દુઆ મેરી દુઆસે અફઝલ હોગી. ઈસકે અલાવા માલકી કસરતમેં કિયામતકે દિનકે હિસાબકા તવીલ હોના તો બહરહાલ હૈ, યેહી વજહ હૈ કે હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.) કો જન્નતકે દાખિલેમેં દેર હુઈ, જૈસાકે હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ પેહલે ગુઝર ચુકા.

ઈસી વજહસે હઝરત અબૂદરદા (રદી.)કા ઈર્શાદ હૈ કે મુઝે યેભી પસન્દ નહીં કી મેરી કોઈ દુકાન મસ્જિદકે દરવાઝે પર હો, જિસકી વજહસે હર વકતકી જમાઅત મુઝે મિલતી રહે ઔર ઝિકર વ શુગ્લમેં મશગૂલ રહૂં ઔર દુકાનસે પચાસ અશરફિયાં રોઝાના મૈં કમાતા રહૂં ઔર સદકા કરતા રહૂં. કિસીને પૂછા, ઈસમેં કયા બુરાઈ હોગી ? ફરમાને લગે કે હિસાબ તો લમ્બા હો હી જાએગા.

હઝરત સુફિયાન (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ફુકરાને તીન ચીઝેં પસન્દ કી ઔર માલદારોંને તીન ચીઝેં પસન્દ કી -

૧. ફુકરાને તો નફસકી રાહત.
૨. દિલકા ફારિગ હોના, ઔર
૩. હિસાબકી તખ્ફીફ પસન્દ કી ઔર માલદારોંને -
૧. નફસકી મશક્કત,
૨. દિલકી મશ્ગૂલી ઔર,
૩. હિસાબકા લમ્બા હોના પસન્દ કિયા' (એહયા)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા મશહૂર ઈર્શાદ હૈ કે આદમી ઉસીકે સાથ (કિયામતમેં) હોગા જિસ્સે ઉસકો મુહબ્બત હોગી. સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કો ઈસ્લામકે બાદ કિસી દૂસરી ચીઝકી ઈતની ખુશી નહીં હુઈ જિતનીકે ઈસ હદીસકી હુઈ, ઈસ લિએ કે અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસકે

રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સાથ ઈન હઝરાતકી મુહબ્બત ઝરબુલમસ્લ ઔર આફતાબસે ઝિયાદા રોશન થી, ફિર ઉનકો ખુશી કયોં ન હોતી ?

ઔર હઝરત અબૂબકર સિદ્દિક (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સકો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ અપની મુહબ્બતકા ઝરા-સા ઝાયકા ભી ચખા દેતે હૈ, વો દુનિયાકી તલબસે ફારિગ હો જાતા હૈ ઔર લોગોંસે ઉસકો વહશત હોને લગતી હૈ.

અબૂ સુલેમાન દા'રાની (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂકી ઐસી ભી મખ્લૂક હૈ જિનકો જન્નત અપની સારી નેઅમતોં ઔર દાયમી રાહતોંકે બાવજૂદ અપની તરફ નહીં ખીંચ સકતી, વો સિર્ફ હક સુબ્હાનહૂ વ તકદસ હી સે વાબિસ્તા હૈ. ઐસે લોગોંકો દુનિયા અપની તરફ કયા ખીંચ સકતી હૈ ?

હઝરત ઈસા (અલા નબીયિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) એક જમાઅત પર ગુઝરે, જિનકે બદન દુબલે થે, ચેહરે ઝર્દ થે. હઝરત ઈસા (અલૈ.) ને પૂછા, તુમ્હેં યે કયા હો ગયા ? ઉન્હોંને કહા, જહન્નમકે ખૌફને યે હાલ કર દિયા. હઝરત ઈસા (અલૈ.) ને ફરમાયા કે હક તઆલા શાનુહૂકે (ફઝલસે ઉસકે) ઝિમ્મે હૈ કે જિસ શખ્સકો જહન્નમકા ખૌફ હો, ઉસકો જહન્નમસે મેહફૂઝ રખ્ખે. આગે ચલે તો ચન્દ આદમી ઔર મિલે, ઉનકા હાલ ઉન પેહલે લોગોંસે ભી ઝિયાદા સખ્ત થા. બહોત દુબલે ચેહરોં પર બહોત ઝિયાદા પરેશાની. હઝરત ઈસા (અલૈ.) ને ઉનસે પૂછા, યે તુમ્હેં કયા હો ગયા ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, જન્નતકે શૌક (વ ઈશ્ક) ને યે હાલ કર દિયા. હઝરત ઈસા (અલા નબિયિના વ અલયહિસ્સલામ) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે ઝિમ્મે હૈ કે તુમ જિસ ચીઝકી ઉમ્મીદ ઉસ્સે લગાએ હો, વો તુમકો અતા કરે.

આગે ચલે તો એક ઔર જમાઅત મિલી જો ઉન દૂસરોંસે ભી ઝિયાદા ઝઈફ, મુનહની, મગર ઉનકે ચેહરે નૂરસે આઈનેકી તરહ ચમક રહે થે. ઉનસે ભી હઝરત ઈસા (અલા નબીયિના વ અલયહિસ્સલામ) ને યેહી સવાલ કિયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હક તઆલા શાનુહૂકે ઈશ્કને યે હાલ કર દિયા. હઝરત ઈસા (અલયહિસ્સલામ) ને ફરમાયા, તુમ હી લોગ અસલ મુકર્રબ હો, તુમ હી મુકર્રબ હો, તુમ હી મુકર્રબ હો, તીન મર્તબા ફરમાયા.

યહયા બિન મુઆઝ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક રાઈકે દાનેકે બરાબર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી મુહબ્બત મુઝે બગૈર મુહબ્બતકી સત્તર બરસકી ઈબાદતસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ.' (એહયા)

(૯) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رض عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لا يزال قلب الكبير شابا في اثنين في حب الدنيا وطول الامل (متفق عليه كذا في المشكوة)

હદીસ - ૯ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે બૂઢે આદમીકા દિલ હમેશા દો ચીઝોંમેં જવાન રેહતા હૈ, એક દુનિયાકી મુહબ્બતમેં, દૂસરે આરઝુઓં ઔર ઉમ્મીદોંકે તવીલ હોનેમેં. - મિશ્કાત

ફાયદા : પેહલે હદીસ શરીફકે ઝેલમેં યે મઝમૂન તફસીલસે ગુઝર ચૂકા હૈ કે અસલ દુનિયા જિસકી બુરાઈ કુરઆન પાક ઔર અહાદીસ વગૈરહમેં બહોત કસરતસે આઈ હૈ, વો માલકી મુહબ્બત હૈ. ઈસ હદીસ શરીફમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈસી સિલસિલેકી એક ખાસ ચીઝ પર તંબીહ ફરમાઈ હૈ, જો તજુર્બેમેં ભી બહોત સહી સાબિત હુઈ કે બુઢ્ઢાપેમેં દુનિયાકી મુહબ્બત ઔર લમ્બી-લમ્બી ઉમ્મીદેં બહોત બઢ જાતી હૈ ઔર જિતના ભી મરનેકા ઝમાના બુઢ્ઢાપેકે લિહાઝસે કરીબ આતા-જાતા હૈ, ઉતની હી ઔલાદકી શાદિયોંકી ઉમંગે, અચ્છે-અચ્છે મકાનાત તા'મીર કરનેકા વલવલા, જાયદાદકે બઢ્હાનેકા જઝબા વગૈરહ વગૈરહ ઝિયાદા હોતે ચલે જાતે હૈં. ઈસી લિએ ઐસી હાલતમેં આદમીકો અપને નફસકી ખાસ તૌરસે નિગહદાશ્ત કરનેકી ઝરૂરત હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે આદમી બૂઢ્હા હોતા રેહતા હૈ ઔર દો ચીઝેં ઉસમેં જવાન હોતી રેહતી હૈં, એક માલકી હિર્સ, દૂસરી ઝિયાદા ઉમ્ર હોનેકી હિર્સ. ઝિયાદા ઉમ્ર હોનેકી હિર્સ (મિશ્કાત) ભી વોહી ઉમ્મીદોંકા તવીલ હોના હૈ કે વો મરનેકે કરીબ હોતા જા રહા હૈ લેકિન મરનેકી તૈયારીકે બજાય દુનિયામેં હમેશાં રેહનેકી તૈયારીમેં મશગૂલ રેહતા હૈ. એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મિસાલ દેકર સમઝાનેકે તૌર પર એક મુરબ્બા (ચાર લકીરોં વાલી) શકલ ખીંચી ઔર ઉસકે દરમિયાનમેં એક દૂસરી લકીર ખીંચી જો ઈસ મુરબ્બા શકલસે આગે નિકલી ચલી ગઈ, ફિર ઉસ મુરબ્બા શકલકે અન્દર છોટી છોટી લકીરેં બનાઈ જિસકી સૂરત ઉલમાને મુખ્તલિફ લિખ્ખી હૈ, મિનજુમલા ઉનકે યે સૂરત વાઝેહ હૈ. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા યે દરમિયાની લકીર તો આદમી હૈ ઔર જો લકીર (મુરબ્બા) ઉસકો ચારોં તરફસે ઘેર રહી હૈ, વો ઉસકી મૌત હૈ કે આદમી ઉસ્સે નિકલ હી નહીં સકતા ઔર જો લકીર બાહર નિકલ રહી હૈ, ઉસકી ઉમ્મીદેં હૈ કે અપની ઝિન્દગીસે ભી આગેકી લગાએ બૈઠા હૈ ઔર યે છોટી છોટી લકીરેં જો ઈસકે દોનોં તરફ હૈં, વો ઉસકી બીમારિયાં, હવાદિસ વગૈરહ હૈ જો ઈસકી તરફ મુતવજ્જહ હૈં. હર એક છોટી લકીર એક આફત હૈ અગર એકસે બચ જાએ તો દૂસરી મુસલ્લત હૈ ઔર મૌતકે અન્દર તો ઘિરા હુઆ હૈ કે વો તો ચારોં તરફસે ઉસકો ઘેરે હુએ હૈ લેકિન ઉમ્મીદકી લકીર મૌતસે ભી આગે નિકલી હુઈ હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપને સર મુબારકકે પિછલે હિસ્સે પર અપના દસ્તે મુબારક રખકર ફરમાયા કે યે તો આદમીકી મૌત હૈ જો ઉસકે સર પર હર વક્ત સવાર હૈ ઔર દૂસરે હાથકો દૂર તક ફૈલાકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે યે દૂર તક ઈસકી ઉમ્મીદેં જારી હૈ.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે ઈસ ઉમ્મતકી ભલાઈકી ઈબ્તિદા આખિરતકે યકીન ઔર દુનિયાસે બે-રગબતીકે સાથ હુઈ હૈ ઔર ઈસકે ફસાદકી ઈબ્તિદા માલસે બુખ્લ ઔર ઉમ્મીદોંકી લમ્બાઈસે હોગી. (મિશ્કાત)

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે ઈસ ઉમ્મતકે ઈબ્તિદાઈ હિસ્સેને અલ્લાહકે સાથ યકીન ઔર દુનિયાસે બે રગબતીકે સાથ નિજાત પાઈ ઔર ઈસકે આખિરી હિસ્સેકી હલાકત બુખ્લ ઔર ઉમ્મીદોંકી વજહસે હૈ. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે અન્કરીબ ઐસા ઝમાના આનેવાલા હૈ કે લોગ તુમ્હારે (મુસલમાનોં કે) ખા જાને કે વાસ્તે એક-દૂસરેકો ઈસ તરહ દઅવત દેંગે જૈસાકે દસ્તરખ્વાન પર બૈઠનેવાલા દૂસરેકી તવાઝોઅ કરતા હૈ (કે હર કૌમ દૂસરોંકો ઈસકી તર્ગીબ ઔર દઅવત દેગી કે ઈન મુસલમાનોંકો કિસી તરહ પેહલે હલાક કર દો.) સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! ક્યા ઉસ વક્ત હમારી તાઅદાદ બહોતહી કમ હોગી ? (જિસકી વજહસે કાફિરોંકે યે હૌસલે હોંગે). હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, નહીં, તુમ્હારી તાઅદાદ ઉસ ઝમાનેમેં બહોત ઝિયાદા હોગી, લેકિન તુમ લોગ ઉસ ઝમાનેમેં સૈલાબકે ઝાગકી તરહસે (બિલકુલ બેજાન) હોંગે ઔર તુમ્હારે દુશ્મનોંકે દિલસે તુમ્હારા ખૌફ જાતા રહેગા ઔર તુમ્હારે અપને દિલોંમેં વ્હુન પૈદા હો જાએગી. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! વ્હૂન ક્યા ચીઝ હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે દુનિયાકી મુહબ્બત ઔર મૌતસે ડરના. (મિશ્કાત)

ઉમ્મે વલીદ (રદી.) હઝરત ઉમર (રદી.) કી સાહબઝાદી ફરમાતી હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) શામકે વક્ત અન્દરસે બાહર તશરીફ લાએ ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, તુમ લોગોંકો શરમ નહીં આતી ? સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! ક્યા બાત હુઈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, ઈતની મિકદાર જમા કરતે હો, જિતના ખાતે નહીં હો ઔર ઈતને મકાનાત બના લેતે હો, જિનમેં રેહતે ભી નહીં હો ઔર ઐસી ઉમ્મીદેં બાંધ લેતે હો, જિનકો પૂરી ભી નહીં કર સકતે, ક્યા ઈન બાતોંસે તુમ શરમાતે નહીં હો' (તર્ગીબ) યાની ઝરૂરતસે ઝા'ઈદ મકાન બના લેતે હો, મકાન ઉતના હી બનાના ચાહિએ, જિતનેકી ઝરૂરત હો, ઈસી તરહ ખઝાના જમા કરતે જાતે હો, જો અપની હાલતસે ઝા'ઈદ હૈ, વો જમા કરનેકે લિએ નહીં હૈ, વો અલ્લાહ તઆલાકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકે લિએ હૈ.

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક મર્તબા મિમ્બર પર તશરીફ રખતે થે ઔર મજમા સામને હલકા બનાએ હુએ થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, લોગોં ! અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ઐસી શરમ કરો જૈસાકે ઉસસે શરમ કરનેકા હક હૈ, સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! હક તઆલા શાનુહૂસે તો હમ હયા કરતે હી હૈં, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જો શખ્સ તુમમેંસે હક તઆલા શાનુહૂસે હયા કરે, ઉસકે લિએ ઝરૂરી હૈ કે કોઈ રાત ઉસપર ઐસી ન ગુઝરેકે ઉસકી મૌત ઉસકી આંખોંકે

સામને ન હો ઔર ઉસકે લિએ ઝરૂરી હૈ કે હિફાઝત કરે પેટકી ઔર ઉસ ચીઝકી જિસકો પેટને ઘેર રખ્ખા હૈ ઔર હિફાઝત કરે સરકી ઔર ઉસ ચીઝકી જિસકો સરને ઘેર રખ્ખા હૈ ઔર ઉસકે લિએ ઝરૂરી હૈ કે મૌતકો યાદ રખ્ખે ઔર અપની બોસીદગીકો (કે મરનેકે બાદ યે બદન સારા-કા-સારા શિકસ્તા હોકર ખાક હો જાએગા) ઔર ઝરૂરી હૈ કે દુનિયાકી ઝીનતકો છોડ દે. (તર્ગીબ)

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે સરકી હિફાઝતકા મતલબ યે હૈ કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે અલાવા કિસીકે સામને ન ઝુકે, ન ઈબાદતકે લિએ, ન તા'ઝીમકે લિએ; હત્તાકે ઝુકકર સલામ ભી ન કરે ઔર જિન ચીઝોંકો સરને ઘેર રખ્ખા હૈ - કા મતલબ યે હૈ કે આંખ, કાન, ઝુબાન યે સબ ચીઝેં સરકે તહતમેં દાખિલ હૈં, ઈન સબકી હિફાઝત કરે, ઈસી તરહ પેટકી હિફાઝતકા મતલબ યે હૈ કે મુશ્તબહા માલસે હિફાઝત કરે ઔર જિસ ચીઝકો પેટને ઘેર રખ્ખા હૈ - ઈસ્સે મુરાદ વો ચીઝેં હૈં, જો પેટકે કરીબ હૈં જૈસે શર્મગાહ, હાથ-પાંવ ઔર દિલકે ઈન સબ ચીઝોંકી હિફાઝત કરે.'

ઈમામ નવવી (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસ હદીસકો કસરતસે પઢના મુસ્તહબ હૈ, (મઝાહિરે હક્ક) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક મર્તબા ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ઐસી હયા કરો જૈસાકે ઉસકા હક હૈ, હમને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર હૈ કે હમ લોગ હક તઆલા શાનુહૂસે સબ-કે-સબ હયા કરતે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, નહીં, યે મા'મૂલી હયા નહીં, બલ્કે હક તઆલા શાનુહૂસે હયાકા હક યે હૈ કે આદમી સરકી હિફાઝત કરે ઔર ઉસ ચીઝકી, જિસકો સરને ઘેર રખ્ખા હૈ ઔર પેટકી હિફાઝત કરે ઔર ઉન ચીઝોંકી હિફાઝત કરે જિનપર પેટ હાવી હો રહા હૈ (શર્મગાહ [illegible]) ઔર ઝરૂરી હૈ કે મૌતકો કસરતસે યાદ રખ્ખા કરે ઔર શિકસ્તગી (મરનેકે બાદ સબ ટૂટ-ફૂટકર ખાક હો જાને)કો યાદ રખ્ખા કરે ઔર જો શખ્સ આખિરતકા ઈરાદા કરતા હૈ, વો દુનિયાકી ઝીનતકા છોર દેતા હૈ. (તર્ગીબ)'

ચૂંકે મૌતકો કસરતસે યાદ કરનેકો દુનિયાસે બેરગ્બતીમેં ઔર ઉમ્મીદોંકે ઈખ્તિયારમેં બહોત ઝિયાદા દખલ હૈ ઈસી વજહસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મૌતકો કસરતસે યાદ કરનેકા હુકમ ફરમાયા હૈ.

એક શખ્સ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! સબસે બડા ઝાહિદ કૌન શખ્સ હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જો મૌતકો ઔર અપને મરગલ કર, પુરાના હો જાનેકો ન ભૂલે ઔર દુનિયાકી ઝીનતોંકો છોડ દે ઔર આખિરતકો દુનિયાપર તર્જીહ દે ઔર આનેવાલે કલકો અપની ઝિન્દગી યકીની ન સમઝે ઔર અપને આપકો મુરદોંમેં સમઝતા રહે (તર્ગીબ) કે અન્કરીબ મરકર ઉનમેં શામિલ હો જાઉંગા.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે ઈન લઝઝતોંકો તોડનેવાલી ચીઝ યાની મૌતકો કસરતસે યાદ કિયા કરો. જો શખ્સ તંગીકી હાલતમેં ઈસકો યાદ કરતા હૈ તો યે ઉસપર વુસઅત ઔર સહૂલતકા સબબ હોતી હૈ (યે ઈત્મીનાન હોતા હૈ કે મૌત બહરહાલ આનેવાલી હૈ ઉસ્સે સારી તકલીફોંકા ખાત્મા હૈ) ઔર જો શખ્સ ફરાખદસ્તીમેં ઈસકો યાદ કરતા હૈ, ઉસકે લિએ ઈખરાજાતમેં તંગીકા સબબ હોતા હૈ (કે મૌતકે ફિકરસે ઝિયાદા ઐશ વ ઈશરતકો દિલ નહીં ચાહતા.)

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ભી હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે લઝઝતોંકો તોડનેવાલી ચીઝ યાની મૌતકા તઝકિરા કસરતસે રખ્ખા કરો.

હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) તશરીફ લાએ તો સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) હંસ રહે થે, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે લઝઝતોંકો તોડ દેનેવાલી ચીઝકો કસરતસે યાદ રખ્ખા કરો, ઈસકો જો શખ્સ ફરાખીમેં યાદ કરતા હૈ,' ઉસપર યે તંગી કરતી હૈ ઔર જો તંગીમેં ઈસકો યાદ કરતા હૈ, ઉસ પર ફરાખી કરતી હૈ.

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) મસ્જિદમેં તશરીફ લાએ તો બા'ઝ લોગોંકે હંસીકી વજહસે દાંત ખિલ રહે થે, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અગર તુમ લઝઝતોંકો તોડનેવાલી ચીઝ મૌતકો કસરતસે યાદ કરતે તો વો ઈન ચીઝોંમેં મશગૂલ હોનેસે રોક દેતી, જિનસે હંસી આઈ. હર શખ્સકી કબર રોઝાના એલાન કરતી હૈ કે મૈં બિલ્કુલ તન્હાઈકા ઘર હૂં, મૈં સબસે અલાહિદા રેહનેકા ઘર હૂં, મૈં કીડોંકા ઘર હૂં, જબ નેક મો'મિન દફન હોતા હૈ તો કબર ઉસ્સે કેહતી હૈ કે તેરા આના બડા મુબારક હૈ, તેરે આનેસે બડી ખુશી હુઈ, જિતને લોગ મેરી પુશ્ત પર ચલતે થે, ઉનમેં તુ મુઝે બહોત પસન્દ થા, આજ તૂ મેરી માતહતીમેં આયા હૈ તો મૈં અપના તર્ઝે અમલ તુઝે દિખાઉંગી. ઈસકે બાદ વો ઈતની વસીઅ હો જાતી હૈ કે જહાં તક મુરદેકી નઝર જાએ, વહાં તક ઝમીન ખુલ જાતી હૈ ઔર એક ખિડકી જન્નતમેં ખુલ જાતી હૈ (જિસ્સે વહાંકી ખુશ્બૂએં, હવાએં વગૈરહ આતી રેહતી હૈં) ઔર જબ કોઈ બદકાર યા કાફિર દફન હોતા હૈ તો ઝમીન ઉસ્સે કેહતી હૈ કે તેરા આના બડા ના-મુબારક હૈ, તેરે આનેસે જી બહોત બુરા હુઆ, જિતને લોગ મેરી પુશ્ત પર ચલતે થે, તૂ ઉનમેં મુઝે બહોત હી બુરા લગતા થા, આજ તૂ મેરી માતહતીમેં આયા હૈ તો મૈં અપના તર્ઝે અમલ તુઝે દિખાઉંગી, યે કેહકર વો ઐસી મિલતી હૈ (યાની ઉસકો ભીંચતી હૈ) કે મુરદેકી હડ્ડિયાં-પસલિયાં એક-દૂસરેમેં ઘુસ જાતી હૈ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને એક હાથકી ઉંગલિયાં દૂસરે હાથમેં ડાલ કર બતાયા કે ઈસ તરહ હડ્ડિયાં-પસલિયાં એક જાનિબકી દૂસરી જાનિબમેં ઘુસ જાતી હૈ ઔર સત્તર અજદહે ઉસકો ડંસના શુરૂ કર દેતે હૈં ઔર વો ઐસે ઝહરીલે હોતે હૈં કે અગર ઉનમેંસે એક

ભી ઝમીનકે ઉપર ફૂંક માર દે તો કિયામત તક ઝમીન પર ઘાસ ઉગના બન્દ હો જાએ, યે સબ-કે-સબ કિયામત તક ઉસકો કાટતે રહેંગે.

ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે કબર યા તો જન્નતકે બાગોંમેંસે એક બાગ હૈ યા દોઝખકે ગઢોંમેંસે એક ગઢા હૈ. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈ કે એક શખ્સને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફ્ત કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.)! સબસે ઝિયાદા સમઝદાર ઔર સબસે ઝિયાદા મુહતાત આદમી કૌન હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જો શખ્સ મૌતકો કસરતસે યાદ રખતા હો ઔર મૌતકે લિએ હર વક્ત તૈયારીમેં મશગૂલ રેહતા હો, યેહી લોગ હૈં જો દુનિયાકી શરાફત ઔર આખિરતકા ઈકરામ હાંસિલ કરને વાલે હૈં. (તર્ગીબ)'

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) એક મર્તબા એક જનાઝેકે સાથ તશરીફ લે ગએ ઔર કબરસ્તાનમેં પહોંચકર અલાહિદા એક જગહ બૈઠકર કુછ સોચને લગે. કિસીને અર્ઝ કિયા, અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપ ઈસ જનાઝેકે વલી થે, આપહી અલાહિદા બૈઠ ગએ ? ફરમાયા, હાં, મુઝે એક કબરને આવાઝ દે દી ઔર મુઝસે યોં કહા કે અય ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) તૂ મુઝસે યે નહીં પૂછતા કે મૈં ઈન આનેવાલોંકે સાથ કયા-કયા કરતી હૂં ? મૈંને કહા, તૂ ઝરૂર બતા. ઉસને કહા, ઈનકે કફન ફાડ દેતી હૂં, બદનકે ટુકડે-ટુકડે કર દેતી હૂં, ખૂન ચૂસ લેતી હૂં, ગોશ્ત ખા લેતી હૂં ઔર બતાઉં કે આદમીકે જોડોંકે સાથ કયા કરતી હૂં, મોંઢોંકો બાંહોસે જુદા કર દેતી હૂં ઔર બાંહોંકો પહોંચોંસે જુદા કર દેતી હૂં ઔર સુરીનોંકો બદનસે જુદા કર દેતી હૂં ઔર સુરીનોંસે રાનોંકો જુદા કર દેતી હૂં ઔર રાનોંકો ઘુટનોંસે ઔર ઘુટનોંકો પિન્ડલિયોંસે ઔર પિન્ડલિયોંકો પાંવસે જુદા-જુદા કર દેતી હૂં, યે ફરમાકર ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) રોને લગે ઔર ફરમાયા કે દુનિયાકા કિયામ બહોત હી થોડા હૈ ઔર ઈસકા ધોખા બહોતહી ઝિયાદા હૈ કે ઈસમેં જો અઝીઝ હૈ, વો આખિરતમેં ઝલીલ હૈં, ઈસમેં જો દૌલતવાલા હૈં, વો આખિરતમેં ફકીર હૈ, ઈસકા જવાન બહોત જલ્દ બુઢ્ઢા હો જાએગા, ઈસકા ઝિન્દા બહોત જલ્દ મર જાએગા, ઈસકા તુમ્હારી તરફ મુતવજ્જહ હોના તુમકો ધોખેમેં ન ડાલ દે, હાલાંકે તુમ દેખ રહે હો કે યે કિતની જલ્દી મુંહ ફેર લેતી હૈ ઔર બેવકૂફ વો હૈ જો ઈસકે ધોખેમેં ફંસ જાએ. કહાં ગએ ઈસકે વો દિલદાદા, જિન્હોંને બડે-બડે શહેર આબાદ કિએ, બડી-બડી નેહરેં નિકાલી, બડે-બડે બાગ લગાએ ઔર બહોત થોડે દિન રેહ કર સબકો છોડકર ચલ દિએ, વો અપની સેહત ઔર તન્દુરસ્તીસે ધોખેમેં પડે કે સેહતકે બેહતર હોનસે ઈનમેં નિશાત પૈદા હુઆ ઔર ઈસ્સે ગુનાહોંમેં મુબ્તલા હુએ, વો લોગ ખુદાકી કસમ ! દુનિયામેં માલકી કસરતકી વજહસે કાબિલે રશ્ક થે, બાવજૂદકે માલકે કમાનેમેં ઉનકો રૂકાવટેં પેશ આતી થીં, મગર ફિર ભી ખૂબ કમાતે થે, ઉનપર લોગ હસદ કરતે થે, લેકિન વો બેફિકર માલકો જમા કરતે રેહતે થે ઔર ઉસકે જમા કરનેમેં હર કિસ્મકી તકલીફકો ખુશીસે

બરદાશ્ત કરતે થે, લેકિન અબ દેખ લો કે મિટ્ટીને ઉનકે બદનોંકા કયા હાલ કર દિયા ઔર ખાકને ઉનકે બદનોંકો કયા બના દિયા, કીડોંને ઉનકે જોડોં ઔર ઉનકી હડ્ડિયોંકા કયા હાલ બનાયા, વો લોગ દુનિયામેં ઉંચી-ઉંચી મસહરિયોં પર, ઉંચ ઉંચે ફર્શ ઔર નરમ-નરમ ગદ્દોં પર નૌકરોં ઔર ખાદિમોંકે દરમિયાન આરામ કરતે થે, અઝીઝ વ અકારિબ, રિશ્તેદાર, ઔર પડોસી હર વકત દિલદારીકો તૈયાર રેહતે થે, લેકિન અબ કયા હો રહા હૈ, આવાઝ દેકર ઉનસે પૂછો કે કયા ગુઝર રહી હૈ, ગરીબ, અમીર, સબ એક મૈદાનમેં પડે હુએ હૈં, ઉનકે માલદારસે પૂછ કે ઉસકે માલને કયા કામ દિયા, ઉનકે ફકીરસે પૂછ કે ઉસકે ફકરને કયા નુકસાન દિયા, ઉનકી ઝુબાનકા હાલ પૂછ જો બહોત ચહકતી થી, ઉનકી આંખોંકો દેખ જો હર તરફ દેખતી થી, ઉનકી નરમ-નરમ ખાલોંકા હાલ દર્યાફત કર, ઉનકે ખૂબસૂરત ઔર દિલરૂબા ચેહરોંકા હાલ પૂછ, કયા હુઆ ઉનકે નાજુક બદનકો, મા'લૂમ કર કહાં ગયા ઔર કીડોંને ઉન સબકા કયા હશ્ર બનાયા, ઉનકે રંગ કાલે કર દિએ, ઉનકા ગોશ્ત ખા લિયા, ઉનકે મુંહ પર મિટ્ટી ડાલ દી, આઝાકો અલગ-અલગ કર દિયા, જોડોંકો તોડ દિયા, આહ કહાં હૈં ઉનકે વો ખુદ્દામ જો હર વક્ત 'હાઝિર હૂં જી' કેહતે થે, કહાં હૈ ઉનકે વો ખેમે ઔર કમરે જિનમેં આરામ કરતે થે, કહાં હૈ ઉનકે વો માલ ઔર ખઝાને, જિનકો જોડ જોડ કર રખતે થે.

ઈન હશમ વ ખુદમને ઉસકો કબરમેં ખાનેકે લિએ કોઈ તોશા ભી ન દિયા ઔર ઉસકી કબરમેં કોઈ બિસ્તરા ભી ન બિછા દિયા, કોઈ તકિયા ભી ન રખ દિયા, ઝમીન હી પર ડાલ દિયા, કોઈ દરખ્ત, ફૂલ, ફુલવારી ભી ન લગા દી, આહ ! અબ વો બિલ્કુલ અકેલે પડે હૈં, અંધેરેમેં પડે હૈં, ઉનકે લિએ અબ રાત-દિન બરાબર હૈ. દોસ્તોંસે મિલ નહીં સકતે, કિસીકો અપને પાસ બુલા નહીં સકતે, કિતને નાજૂક બદન મર્દ, નાજૂક બદન ઔરતેં, આજ ઉનકે બદન બોસીદા હૈં, ઉનકે આઝા એક-દૂસરેંસે જુદા હૈં, આંખે નિકલ કર મુંહ પર ગિર ગઈ, ગર્દન જુદા હુઈ પડી હૈ, મુંહમેં પાની, પીપ વગૈરહ ભરા હુઆ હૈ ઔર સારે બદનમેં કીડે ચલ રહે હૈં. વો ઈસ હાલમેં પડે હૈં ઔર ઉનકી જોરૂઓંને દૂસરે નિકાહ કર લિએ, વો મઝે ઉડા રહી હૈં, બેટોંને મકાનોં પર કબ્ઝા કર લિયા, વારિસોંને માલ તકસીમ કર લિયા, મગર બા'ઝ ખુશનસીબ ઐસે ભી હૈં જો અપની કબરોંમેં ભી લઝ્ઝતેં ઉડા રહે હૈં, તર વ તા'ઝા ચેહરોંકે સાથ રાહત વ આરામમેં હૈં, (લેકિન યે વો લોગ હૈં જિન્હોને ઈસ ધોખેકે ઘરમેં ઉસ ઘરકો યાદ રખ્ખા, ઈસકી ઉમ્મીદોંસે ઉસકી ઉમ્મીદોંકો મુકદ્દમ કિયા ઔર અપને લિએ તોશા જમા કર દિયા ઔર અપને પહોંચનેસે પેહલે અપને જાનેકા સામાન કર દિયા) અય વો શખ્સ જો કલકો કબરમેં ઝરૂર જાએગા, તુઝે ઈસ દુનિયાકે સાથ આખિર કિસ ચીઝને ધોખેમેં ડાલ રખ્ખા હૈ ? કયા તુઝે યે ઉમ્મીદ હૈ કે યે કમબખ્ત દુનિયા તેરે સાથ રહેગી, કયા તુઝે યે ઉમ્મીદ હૈ કે તૂ ઈસ કૂચકે ઘરમેં હંમેશા રહેગા, તેરે યે વસીઅ મકાન, તેરે બાગોંકે પકે હુએ ફલ, તેરે નરમ

બિસ્તરે, તેરે ગરમી-સરદીકે જોડે, યે સબ-કે-સબ એકદમ રખ્ખે રેહ જાએંગે. મલકુલ મૌત આકર મુસલ્લત હો જાએગા, કોઈ ચીઝ ઉસકો ન હટા સકેગી, પસીનોં પર પસીને આને લગેંગે, પ્યાસકી શિદ્દત બઢ જાએગી ઔર જાંકનીકી સખ્તીમેં કરવટેં બદલતા રેહ જાએગા. અફસોસ ! સદ અફસોસ ! અય વો શખ્સ જો આજ મરતે વક્ત અપને ભાઈકી આંખ બન્દ કર રહા હૈ, અપને બેટેકી આંખ બન્દ કર રહા હૈ, અપને બાપકી આંખ બન્દ કર રહા હૈ, ઉનમેંસે કિસીકો નહલા રહા હૈ, કિસીકો કફન દે રહા હૈ, કિસીકે જનાઝેકે સાથ જા રહા હૈ, કિસીકો કબ્રકે ગઢેમેં ડાલ રહા હૈ, કલકો તુઝે ભી યે સબ કુછ પેશ આના હૈ.

ઔર ભી ઈસ કિસ્મકી બાતેં ફરમાઈ, ફિર દો શેર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હૈ કે આદમી ઐસી ચીઝકે સાથ ખુશ હોતા હૈ, જો અન્કરીબ ફના હોને વાલી હૈ ઔર લમ્બી-લમ્બી આરઝૂઓં ઔર દુનિયાકી ઉમ્મીદોંમેં મશગૂલ રેહતા હૈ. અરે બેવકૂફ ! ખ્વાબકી લઝ્ઝતોંસે ધોખેમેં નહીં પડા કરતે તેરા દિન સારા ગફલતમેં ગુઝરતા હૈ ઔર તેરી રાત સોનેમેં ગુઝરતી હૈ ઔર મૌત તેરે ઉપર સવાર હૈ. આજ તૂ વો કામ કર રહા હૈ કે કલકો ઉનપર રંજ કરેગા, દુનિયામેં ચૌપાએ ઈસી તરહ ઝિન્દગી ગુઝારતે હૈં, જિસ તરહ તૂ ગુઝાર રહા હૈ. કેહતે હૈં કે ઈસ વાકિએ કે બાદ એક હફતા ભી ન ગુઝરા થા કે હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) કા વિસાલ હો ગયા. (રદીયલ્લાહુ અન્હુ વ અર્ઝાહુ). (મુસામરાત)

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે ચાર ચીઝેં બદબખ્તીકી અલામત હૈં.

૧. આંખકા ખુશ્ક હોના (કે અપને ગુનાહ ઔર આખિરતકી કિસી બાત પર રોના હી ન આએ.)

૨. દિલકા સખ્ત હોના.

૩. ઉમ્મીદોંકા તવીલ હોના ઔર

૪. દુનિયાકી હિર્સ.

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉસામા (રદી.) ને એક બાંદી કર્ઝ ખરીદી ઔર એક મહીનેકા વાઅદા કીમત અદા કરનેકા કર લિયા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કો જબ ઈસકા ઈલ્મ હુઆ તો ઈર્શાદ ફરમાયા કે કિસ કદર તા'જ્જુબકી બાત હૈ કે ઉસામા (રદી.) ને એક મહીનેકે વાઅદે પર કર્ઝ ખરીદા, ઉસામા (રદી.)કો ભી (અપની ઝિન્દગીકી) બડી લમ્બી ઉમ્મીદ હૈ, (ગોયા ઉસકો યે યકીન હો ગયા કે એક મહીના તો વો ઝિન્દા હી રહેગા.) ઉસ ઝાતકી કસમ ! જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, મુઝે આંખકે પલક ઝપકને તકકી ભી અપની ઝિન્દગીકા યકીન નહીં હોતા ઔર પાની પીનેકા પ્યાલા જબ મૈં ઉઠાતા હૂં તો ઉસકે રખને તકકી ભી મુઝે અપની ઝિન્દગીકા યકીન નહીં હોતા ઔર જબ કોઈ લુકમા ખાતા હૂં તો ઉસકે નિગલનેકા ભી મૌતસે પેહલે પેહલે યકીન નહીં હોતા, કસમ હૈ ઉસ ઝાત પાકકી, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, જિન ચીઝોંકા તુમસે

વાઅદા કિયા ગયા હૈ (મૌત, કિયામત, હિસાબ વગૈરહ) સબ ચીઝેં ઝરૂર આનેવાલી હૈં ઔર તુમ લોગ હક તઆલા શાનુહૂકો આઝિઝ નહીં કર સકતે (કે વો કિસી કામકા ઈરાદા ફરમાએ ઔર કોઈ ઉસમેં રૂકાવટ ડાલ દે.)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને મેરા મોંઢા પકડકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે દુનિયામેં ઈસ તરહ ઝિન્દગી ગુઝાર દો જૈસાકે કોઈ મુસાફિર, કોઈ રાસ્તા ચલને વાલા હૈ ઔર હર વકત અપને-આપકો કબરસ્તાન વાલોંમેં સમઝા કરો. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને મુઝસે ફરમાયા, અય ઈબ્ને ઉમર ! (ઔર બા'ઝ રિવાયાતમેં હૈ કે યે મકૂલા ઈબ્ને ઉમર (રદી.) કા હૈ,) જબ સુબ્હ હો જાએ તો શામ તકકી ઝિન્દગીકા યકીન ન કરો ઔર જબ શામ હો જાએ તો સુબ્હ તકકી ઝિન્દગીકી ઉમ્મીદ ન બાંધો, અપની સેહતકી હાલતમેં બીમારીકે ઝમાનેકે લિએ નેક અમલ કર રખ્ખો (કે બીમારીકે ઝમાને મેં, જો કોતાહી હો, ઉસકા જબ્ર પેહલેસે હો જાએ યા સેહતમેં જિન આ'માલકા આદી હોગા, બીમારીકી વજહસે ઉનકે ન હો સકને પર ભી ઉનકા સવાબ મિલતા રહેગા) ઔર અપની મૌતકે લિએ અપની ઝિન્દગી હીમેં તૈયારી કર લો, કલકો મા'લૂમ નહીં કે તુમ્હારા નામ કયા હો જાએ (યાની કિન લોગોંમેં શુમાર હો જાએ, નેક લોગોંમેં યા બદ લોગોંમેં, ફમિન્હુમ શકીયુંવ વ સઈદ.

હઝરત મુઆઝ (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! મુઝે કુછ નસીહત ફરમા દીજિએ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અલ્લાહ શાનુહૂકી ઈબાદત ઈસ તરહ કિયા કરો ગોયા તુમ ઉસકો દેખ રહે હો, વો તુમ્હારે સામને હૈં ઔર અપને આપકો હર વકત મુરદોંકી ફેહરિસ્તમેં શુમાર કિયા કરો ઔર હર પત્થર ઔર દરખ્તકે કરીબ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા ઝિકર કિયા કરો, (તા'કે કિયામતમેં ઈસકી ગવાહી દેને વાલે બહોત કસરતસે હો જાએં) ઔર જબ કોઈ બુરી હરકત હો જાએ તો ઉસકી તલાફીકે લિએ કોઈ નેક અમલ કરો. અગર બુરાઈ છુપાકર કી હૈ તો ઉસકી તલાફીમેં નેક અમલ ભી છુપકર કરો ઔર બુરાઈ એલાનિયા હુઈ તો ઉસકી તૌબા ઔર તલાફી ભી એલાનિયાકી જાએ. હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે કિયામત તો કરીબ આતી જા રહી હૈ ઔર લોગ દુનિયાકી હિર્સમેં ઔર હક તઆલા શાનુહૂસે બઈદ હોનેમેં બઢતે ચલે જા રહે હૈં. (તર્ગીબ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક મર્તબા બાહર તશરીફ લાએ ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે કોઈ શખ્સ તુમમેંસે યે ચાહતા હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો બગૈર સીખે ઈલ્મ અતા ફરમાએં ઔર બગૈર કિસીકે રાસ્તા બતાએ, હિદાયત અતા ફરમાએ. કોઈ તુમમેંસે ઐસા હૈ જો યે ચાહતા હો કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે અંધેપનકો દૂર ફરમાકર ઉસકે (દિલકી નિગાહકો ખોલ દેં, અગર ઐસા ચાહતા હો તો સમઝ લો કે જો શખ્સ દુનિયાસે બેરગ્બતી કરે ઔર અપની ઉમ્મીદોંકો

મુખ્તસર રખ્ખે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો બગૈર સીખે ઈલ્મ અતા ફરમાતે હૈં ઔર બગૈર કિસીકે રાસ્તા દિખાએ ખુદ હિદાયત ફરમાતે હૈં. (દુર્રે મન્સુર) પેહલે ભી યે રિવાયત મુફસ્સલ ગુઝર ચૂકી હૈ. હઝરત જાબિર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે મુઝે અપની ઉમ્મત પર સબસે ઝિયાદા ખૌફ, ખ્વાહિશાતકી કસરત ઔર ઉમ્મીદોંકે બઢ જાનેકી હૈ, ખ્વાહિશાત હકસે હટા દેતી હૈ ઔર ઉમ્મીદોંકા તવીલ હોના આખિરતકો ભુલા દેતા હૈ, યે દુનિયા ભી ચલ રહી હૈ ઔર હર દિન દૂર હોતી જા રહી હૈ ઔર આખિરત ભી ચલ રહી હૈ ઔર હર દિન કરીબ હોતી જા રહી હૈ, (યાની હર વક્ત, હર આન ઝિન્દગી કમ હોતી જા રહી હૈ ઔર મૌત કરીબ આતી જા રહી હૈ)

'ગાફિલ તુઝે ઘડિયાલ યે દેતા હૈ મુનાદી.
ગિર્દોને ઘડી ઉમ્રકી એક ઔર ઘટા દી.'

અગર ઘંટાકી આવાઝકો ગૌરસે સુના જાએ તો વાકઈ ઘટા દી ઘટા દી કા ના'રા પૈદા હોતા હૈ. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયા ઔર આખેરત હર એક કે ઈસ દુનિયામેં કુછ સપૂત હૈં, અગર તુમસે હો સકે, તો ઈસકી કોશિશ કરોકે દુનિયાકે સપૂત ન બનો (આખેરતકે સપૂત બનો) આજ અમલકા (ઔર ખેતી બોનેકા) દિન હૈ, હિસાબ આજ નહીં હૈ, કલકો તુમ આખિરતકે ઘરમેં હોગે જહાં અમલ નહીં (મિશ્કાત) (બલ્કે ખેતીકે કાટનેકા ઔર બદલેકા દિન હૈ.)

હઝરત સલમાન ફારસી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે, તીન આદમી ઐસે હૈં કે જબ મુઝે ઉનકા ખ્યાલ આતા હૈ તો ઈસ કદર તા'જજુબ હોતા હૈ કે મુઝે હંસી આને લગતી હૈ, એક વો શખ્સ જો દુનિયામેં ઉમ્મીદેં લગાએ બૈઠા હૈ ઔર મૌત ઉસકી ફિકરમેં હૈ, દૂસરી વો શખ્સ જો (અલ્લાહ તઆલાસે) ગાફિલ હૈ ઔર (અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ) ઉસ્સે ગાફિલ નહીં, તીસરે વો શખ્સ જો મુંહ ભરકર, (ખિલખિલાકર) હંસતા હૈ ઔર ઉસકો ઈસકી ખબર નહીં કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઉસ્સે ખુશ હૈ યા નારાઝ હૈ, (હાલાંકે યે ફિકર ઐસી ચીઝ હૈ કે કિસી વક્ત ભી હંસી ન આના ચાહિએ) ઔર તીન ચીઝેં ઐસી હૈ જો મુઝે હર વક્ત ગમગીન રખતી હૈં, યહાં તકકે મૈં રોને લગતા હૂં, એક, દોસ્તોંકા ફિરાક યાની હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઔર સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કા, દૂસરે મૌતકી ફિકર, તીસરે હશ્રમેં હક તઆલા શાનુહૂકે સામને પેશ હોના હૈ ફિર મા'લૂમ નહીં કે મેરે લિએ જન્નતકા હુકમ હોગા યા દોઝખકા.

એક શખ્સ કેહતે હૈં કે મૈંને ઝરારહ (રદી.) બિન ઔફાકો ઉનકે ઈન્તિકાલકે બાદ ખ્વાબમેં દેખા, તો મૈંને પૂછા કે સબસે બઢા હુઆ અમલ કયા હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા, તવક્કુલ ઔર ઉમ્મીદોંકા મુખ્તસર રખના. હઝરત સુફિયાન સૂરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જુહદ ઉમ્મીદોંકે મુખ્તસર કરનેકા નામ હૈ, મોટા ખાને ઔર જુબ્બા પેહનનેકા નામ નહીં હૈ. હઝરત દાઉદ તા'ઈ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે અગર મૈં યે

ઉમ્મીદ રખ્ખૂં કે મૈં એક મહીના ઝિન્દા રહુંગા તો મૈં અપનેકો બડા મુજરિમ સમઝૂં ઔર ઈસકી કિસ તરહ ઉમ્મીદ કર સકતા હું ઐસી હાલતમે કે મૈં દેખતા હું કે આએ દિન લોગોંકો હવાદિસ કભી રાતમેં પકડ લેતે હૈં, કભી દિનમેં પકડ લેતે હૈ.

હઝરત શકીક બલ્ખી (રદી.) અપને એક ઉસ્તાદ અબૂ હાશિમ રૂમ્માની (રદી.) કી ખિદમતમે હાઝિર હુએ, ઉનકી ચાદરકે કોનેમેં કુછ બંધ રહા થા, અબૂ હાશિમ (રદી.) ને પૂછા, યે કયા હૈ ? અર્ઝ કિયા કે મેરે એક દોસ્તને તરબૂઝ દિએ થે, મેરા દિલ ચાહતા હૈ કે આજ શામકો આપ ઉનસે ઈફતાર કર લેં. અબૂ હાશિમ (રદી.) ને કહા, શકીક ! તુમ્હેં યે ઉમ્મીદ હૈ કે તુમ રાત તક ઝિન્દા રહોગે ?(મૈં તુમકો ઐસા નહીં સમઝતા થા અબ) મૈં તુમસે કભી ન બોલૂંગા, યે કેહકર અન્દર ચલે ગએ ઔર કિવાડ બન્દ કર લિએ કઅકાઅ બિન હકીમ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં તીસ બરસસે હર વકત મૌતકે લિએ તૈયાર હું અગર વો આ જાએ તો મુઝે ઝરા-ભી તા'ખીરકી ખ્વાહિશ ન હો. સુફિયાન સૂરી (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈંને કૂફાકી મસ્જિદમેં એક બુઝુર્ગકો દેખા, વો ફરમાતે થે કે મૈં તીસ બરસસે ઈસ મસ્જિદમેં હર વકત મૌતકા ઈન્તિઝાર કરતા હું, અગર વો આ જાએ તો મુઝે ન કિસીસે કુછ કેહના, ન સુનના, ન મેરા કિસીકે પાસસે કુછ ચાહિએ, ન કિસીકા મેરે પાસ.

અબૂ મુહમ્મદ (રહ.) ઝાહિદ કેહતે હૈં કે મૈં એક જનાઝેકે સાથ ચલા, હઝરત દાઉદ તા'ઈ (રહ.) ભી સાથ થે, કબ્રસ્તાન પહોંચકર વો એક જગા અલાહિદા બૈઠ ગએ. મૈંભી ઉનકે સાથ બૈઠ ગયા. વો ફરમાને લગે, જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકી વઈદસે ડરતા હો, ઉસકે લિએ દૂરકા સફર (યાની આખેરતકા) આસાન હૈ ઓર જિસ શખ્સકી ઉમ્મીદેં લમ્બી હોતી હૈં, ઉસકા અમલ સુસ્ત હો જાતા હૈ ઔર જો ચીઝ આનેવાલી હૈં (યાની મૌત) વો કરીબ હૈ. ભાઈ એક બાત સમઝ લે કે જો ચીઝ ભી તુઝે તેરે રબસે અપની તરફ મશગૂલ કર લે, વો મનહૂસ હૈ. એક બાત સુનો, જિતને આદમી દુનિયામેં હૈં, સબહીકો કબરમેં જાના હૈ, ઉસ વકત ઉનકો ઈસ ચીઝકી નદામત હોગી જો યહાં છોડ દી ઔર ઉસ ચીઝકી ખુશી હોગી જો આગે ભેજ દી ઔર જિસ ચીઝ પર મરનેવાલેકો નદામત હૈ, ઉસ પર યે રેહનેવાલે (વારિસ) લડતે-ઝગડતે હૈં, મુકદમાબાઝી કરતે હૈં. (એહયા)

ફકીહ અબુલ્લૈસ સમરકન્દી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ ઉમ્મીદોંકો મુખ્તસર રખ્ખે, હક તઆલા શાનુહૂ ચાર કિસ્મકે ઈકરામ ઉસ પર કરતે હૈં -

૧. અપની ઈતાઅત પર ઉસકો કૂવ્વત અતા ફરમાતે હૈં ઔર જબ ઉસકો અન્કરીબ મૌતકા યકીન હોતા હૈ તો અમલમેં ખૂબ કોશિશ કરતા હૈ ઔર નાગવાર ચીઝોંમેંસે મુતઅસ્સિર નહીં હોતા.

૨. ઉસકો ગમ કમ હો જાતા હૈ.

૩. રોઝીકી થોડી મિકદાર પર રાઝી હો જાતા હૈ.

૪. ઉસકે દિલકો મુનવ્વર કર દેતે હૈં. ઉલમાને કહા હૈ કે દિલકા નૂર ચાર

ચીઝોંસે પૈદા હોતા હૈ -

૧. ખાલી પેટ રેહનેસે.

૨. નેક આદમીકે પાસ રેહનેસે.

૩. ગુઝરે હુએ ગુનાહોંકો યાદ કરને (ઔર ઉન પર નદામત) સે, ઔર

૪. ઉમ્મીદોંકે મુખ્તસર કરનેસે ઔર જિસ શખ્સકી ઉમ્મીદેં લંબી-લંબી હોતી હૈં, ઉસકો હક તઆલા શાનુહૂ ચાર કિસ્મકે અઝાબોંમે મુબ્તલા કર દેતે હૈં -

૧. ઈબાદતમેં કાહિલી પૈદા હો જાતી હૈ.

૨. દુનિયાકા ગમ ઝિયાદા સવાર હો જાતા હૈ.

૩. માલકે જમા કરને ઔર બઢ્હાનેકા ફિકર હર વક્ત મુસલ્લત રેહતા હૈ.

૪. દિલ સખ્ત હો જાતા હૈ ઔર ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે દિલકી સખ્તી ચાર ચીઝોંસે પૈદા હોતી હૈ.

૧. ઝિયાદા શિકમસેરીસે.

૨. બુરી સોહબતસે.

૩. ગુનાહોંકો યાદ ન કરનેસે.

૪. ઉમ્મીદોંકે લમ્બી હોનેસે, ઈસલિએ ઝરૂરી હૈ કે આદમી લમ્બી-લમ્બી ઉમ્મીદેં હરગિઝ ન બાંધે. હર વક્ત યે ફિકર રેહના ચાહિએ કે ન મા'લૂમ કૌન-સા સાંસ ઝિન્દગીકા આખિરી સાંસ હો, (કિસ વક્ત કુલૂબકી હરકત બન્દ ન હો જાએ.)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હઝરત આઈશા (રદી.) સે ઈર્શાદ ફરમાયા કે અગર તૂ (કિયામતમેં) મેરે સાથ રેહના ચાહતી હૈ તો દુનિયામેં ઐસે ગુઝાર દેના, જૈસાકે મુસાફિર સવારી પર આતા-જાતા કહીં ઝરા ઠહર જાએ ઔર માલદારોંકે પાસ બૈઠનેસે એહતિરાઝ કરના ઔર કપડેકો ઉસ વક્ત તક બેકાર કરકે ન છોડના જબ તકકે ઉસમેં પૈવન્દ ન લગ જાએં. અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઉમર (રદી.) કો મિમ્બર પર ખુત્બા પઢ્હતે હુએ દેખા ઔર ઉનકે કુર્તેમેં બારહ પૈવન્દ લગ રહે થે. (તંબીહુલ ગાફિલીન)

(١٠) عن سهل بن سعد قال جاء رجل الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال دلني على عمل اذا عملته احبني الله واحبني الناس قال ازهد في الدنيا يحبك الله وازهد فيما عند الناس يحبك الناس (رواه الترمذي وابن ماجة كذا في المشكوة)

હદીસ-૨૦. એક સહાબી (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! મુઝે કોઈ ઐસા અમલ બતા દીજિએ જિસ્સે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ભી મુઝસે મુહબ્બત કરને લગેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે દુનિયાસે બેરગ્બતી પૈદા કર લો, હક તઆલા શાનુહૂ તુમકો મેહબૂબ રખ્ખેંગે ઔર લોગોંકે પાસ જો ચીઝેં હૈં (માલ વગૈરહ) ઉનસે બેરગ્બતી પૈદા કર લો, વોભી તુમસે મુહબ્બત કરને લગેંગે. (મિશ્કાત)

ફાયદા - દુનિયાસે બે રગબતી પર હક તઆલા શાનુહૂકી મુહબ્બત, આખિરતકા એજાઝ વ ઈકરામ વગૈરહ ઉમૂર તો પેહલી રિવાયાતમેં બહોત કસરતસે ગુઝર હી ચુકે હૈં, દૂસરા મઝમૂનકે લોગોંકે અમવાલ પર નિગાહ ન રખ્ખી જાએ, ઈસીસે ઉનકે દિલોંમેં ભી મુહબ્બત પૈદા હોતી હૈ, બડે તજુર્બાકી બાત હૈ. હર શખ્સકો હર વક્ત ઈસકા તજુર્બા હોતા રેહતા હૈ કે જિતને ભી આપસમેં બેહતરીન તાઅલ્લુકાત હોં લેકિન જહાં કિસી ચીઝકે સવાલકા ઝિક્ર આ જાતા હૈ, સારે હી તાઅલ્લુકાત ઔર અકીદતેં ખત્મ હો જાતી હૈં.

હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.) એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર યે કહા કે અય મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) આપ જિતને દિન ભી ઝિન્દા રહે, મૌત બહરહાલ એક દિન આનેવાલી ચીઝ હૈ ઔર જો અમલ ભી આપ કરેંગે (ભલા યા બુરા,) ઉસકા બદલા મિલેગા ઔર જિસ્સે ભી આપ (દુનિયામેં) તાઅલ્લુકાત પૈદા કરેં, ઉસ્સે એક દિન જુદા હોના પડેગા (ઉસકી મૌતસે હો યા અપની મૌતસે હો.) યે બાત ઝેહનનશીન કર લેં કે આદમીકા શર્ફ (બુઝુર્ગી) તહજ્જુદકી નમાઝ હૈ ઓર આદમીકી ઈઝ્ઝત લોગોંસે ઈસ્તિગ્ના હૈ (તર્ગીબ) યાની આદમીકી ઈઝ્ઝત ઉસી વક્ત તક હૈ જબ તક લોગોંકી અશિયા પર નિગાહ ન હો ઔર જહાં કહીં દૂસરોંકે માલ પર નિગાહ પડી, સારી ઈઝ્ઝત ખાકમેં મિલ જાતી હૈ.

હઝરત ઉરવહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ તુમમેંસે કોઈ શખ્સ દુનિયાકી ઝીનત ઔર ઉસકી રૌનકકો દેખે (ઔર વો અચ્છી લગે, તો ઉસકો ચાહિએ કે અપને ઘર જાકર ઘરવાલોંકો નમાઝમેં મશગૂલ કર દે ઈસલિએ કે હક તઆલા શાનુહૂને અપને નબી (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ : 'લા તમુદ્દન્ન ઐનૈક' (સૂરએ તા'હા, રૂકૂઅ ૮) 'ઔર હરગિઝ આપ અપની આંખ ઉઠાકર ભી ન દેખેં' (ઉન ચીઝોંકી તરફ જો હમને ઈન દુનિયાદારોંકો દે રખ્ખી હૈં, તા'કે ઈન ચીઝોંસે ઈનકા ઈમ્તિહાન લેં, યે મહઝ દુન્યવી ઝિન્દગીકી રૌનક હૈ ઔર આપકે રબકા અતીયા, જો આખિરતમેં મિલેગા, ઈસ્સે બદરજહા બેહતર હૈ ઔર હમેશા રેહનેવાલા હૈ ઔર અપને મુતઅલ્લિકીનોકો નમાઝકા હુકમ કીજિએ ઔર ખુદ ભી ઈસકે પાબંદ રહિએ. (દુર્રે મંસૂર)

દૂસરી જગહ હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ : કે 'લા તમુદ્દન્ન ઐનૈક' (સૂરએ હિજ્ર, રૂકૂઅ ૬) 'આપ આંખ ઉઠા કર ભી ન દેખેં ઉસ (ઝેબ વ ઝીનત)કો જો હમને મુખ્તલિફ કિસ્મકે લોગોંકો દે રખ્ખા હૈ.' ઈસ આયતે શરીફાકી તફસીરમેં હઝરત સુફિયાન બિન ઉવૈનિયા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જિસ શખ્સકો હક તઆલા શાનુહૂને કુરઆન પાકકી દૌલતસે નવાઝા હો, ફિર વો દુનિયાકી કિસી ચીઝકી તરફ ભી નિગાહ ઉઠાકર દેખે, ઉસને કુરઆન પાકકો બહોત કમ સમઝા (યાની ઉસકી કદર ન કી.)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ફકર બહોત મેહમૂદ ચીઝ હૈ, લેકિન યે ઝરૂરી હૈ કે વો શખ્સ કનાઅત કરનેવાલા હો, લોગોંકે પાસ જો અમવાલ હૈં, ઉનમેં તમઅ ન રખતા હો, ઉનકી તરફ ઝરા-ભી ઈલ્તિફાત ન કરતા હો ઔર ન માલકે કમાનેકી ઉસમેં હિર્સ હો ઔર યે સબ ચીઝેં જબ હી હો સકતી હૈં જબ કે આદમી અપને ઈખરાજાતમેં નિહાયત કમી કરનેવાલા હો, ખાનેમેં, લિબાસમેં, મકાનમેં કમ-સે-કમ ઔર મજબૂરીકે દરજે પર કિફાયત કરનેવાલા હો ઔર ઘટિયા-સે-ઘટિયા ચીઝ પર કનાઅત કરનેવાલા હો, અગર કિસી ચીઝકી ઝરૂરત મેહસૂસ હો તો એક મહીનેકે અન્દર-અન્દરકી ઝરૂરતકા તો ખ્યાલ હો, ઉસ્સે આગેકી કિસી ચીઝકી તરફ અપને ખ્યાલ ઔર ધ્યાનકો ન લગાએ, અગર ઈસ્સે આગેકી સોચમેં બઢ જાએગા તો કનાઅતકી ઈઝઝતસે મેહરૂમ હોકર હિર્સ વ તમઅકી ઝિલ્લતમેં ફંસ જાએગા ઔર ઈસકી વજહસે બુરી આદતેં પૈદા હો જાએંગી, મકરૂહ ચીઝેં ઈખ્તિયાર કરની પડ જાએંગી, ઈસલિએ કે આદમી બિત્તબઅ હરીસ હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે અગર આદમીકે લિએ દો જંગલ સોનેકે હો જાએં, તબ ભી વો તીસરેકી ફિકરમેં લગ જાએગા. હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક સૂરહ ઈતની બડી, જિતની કે સૂરહ બરા'ત હૈ, નાઝિલ હુઈ થી, ફિર વો મન્સૂખ હો ગઈ, ઉસમેંસે યે મઝમૂન યાદ હૈ કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઈસ દીનકી મદદ ઐસે (ફાસિક ઔર કાફિર) લોગોંસે ભી કર દેતે હૈં જિનકા કોઈ હિસ્સા દીનમેં ન હો ઔર અગર આદમીકે લિએ દો જંગલ માલકે હો જાએ તો વો તીસરેકી તમઅ કરતા હૈ. આદમીકા પેટ (કબરકી) મિટ્ટી હી ભર સકતી હૈ, અલબત્તા અગર કોઈ શખ્સ તૌબા કર લે તો હક તઆલા શાનુહૂ તૌબાકો કુબૂલ કરતે હૈં ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે દો હરીસ આદમિયોંકા કભી પેટ નહીં ભરતા, એક વો શખ્સ જો ઈલ્મકા હરીસ હો (ઉસકો ઈલ્મી ચસ્કા લગ ગયા હો, કિસી વક્ત ઉસકા દિલ નહીં ભરતા,) દૂસરા વો શખ્સ જો માલકા હરીસ હો ઔર ચૂંકે આદમીકી ઝિબિલ્લતમેં યે મુહલ્લિક ચીઝ હૈ, ઈસી બિના પર હક તઆલા શાનુહૂને ઔર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને કનાઅતકી બડી તા'રીફ ફરમાઈ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે મુબારક હૈ વો શખ્સ જિસકો હક તઆલા શાનુહૂને ઈસ્લામકી દૌલતસે નવાઝા હો ઔર સિર્ફ ઝરૂરતકે બકદર ઉસકી રોઝી હો ઔર વો ઉસ પર કાનેઅ હો. હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ભી ઈર્શાદ હૈ કે કિયામતકે દિન કોઈ શખ્સ ગરીબ હો યા અમીર, ઐસા ન હોગા જો ઈસકી તમન્ના ન કરતા હો કે કાશ દુનિયામેં ઉસકો સિર્ફ ઝરૂરતકે દરજેકી રોઝી મિલતી, ઈસ્સે ઝિયાદા ન મિલતી. ઈસી વજહસે હુઝૂર (સલ્લ.) ને તમઅસે ઔર માલ કમાનેમેં ઝિયાદા કોશિશ કરનેસે મના ફરમાયા હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે લોગો ! માલકે હાસિલ કરનેમેં અચ્છા તરીકા ઈખ્તિયાર કિયા કરો (બુરે તરીકોંસે ન કમાઓ) ઈસ લિએ કે આદમીકો મુકદ્દરસે

ઝિયાદા તો મિલતા નહીં ઔર જો મુકદ્દર હૈ વો બહરહાલ મિલકર રહેગા. આદમી ઉસ વક્ત તક મર હી નહીં સક્તા જબતક ઉસકા જો મુકદ્દરકા હિસ્સા હૈ, વો ઝલીલ ઔર મજબુર હોકર ઉસ તક ન પહોંચ જાએ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે તુ મુત્તકી બન જા, તૂ સબસે બડા ઈબાદત કરનેવાલા હો જાએગા ઔર (કમ-સે-કમ મિકદાર પર) કનાઅત કરનેવાલા બન જા, તૂ સબસે ઝિયાદા શુક્રગુઝાર હો જાએગા ઔર અપને ભાઈકે લિએ ભી ઉસ ચીઝકો પસંદ કર, જિસકો અપને લિએ પસંદ કરતા હૈ, તૂ કામિલ મો'મિન બન જાએગા.

હઝરત અબૂ અય્યૂબ (રદી.) ફરમાતે હૈં, એક શખ્સ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) મુઝે મુખ્તસર-સી નસીહત કર દીજિએ (તા'કે મૈં ઉસકો મઝબૂત પકડ લૂં.) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જબ નમાઝ પઢ્હો તો ઐસી પઢ્હો જૈસાકે ઉમ્રકી આખિરી નમાઝ યેહી હો (જબ આદમીકો યે ખ્યાલ હો જાએ કે યે બિલ્કુલ આખિરી નમાઝ હૈ તો ફિર જિસ કદર ઝિયાદા એહતિમામ ઔર ખુશુઅ-ખુઝૂઅસે પઢ્હેગા, વો ઝાહિર હૈ) ઔર કોઈ ઐસી બાત ઝુબાનમેં ન નિકાલો, જિસકી મઅઝરત કરના (ઔર મા'ફી ચાહના) પડે ઔર અપને દિલકો પક્કે તૌરસે ઈસ ચીઝસે માયૂસ કર લો જો દૂસરેકે પાસ હો (કે ઉસકી તરફ ઝરા-સા ભી તુમ્હેં ઈલ્તિફાત ન હો.) હઝરત ઉમર (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે તમઅ કરના ફકર (ઔર મુહતાજગી) હૈ ઔર ના-ઉમ્મીદી ગિના હૈ. જો શખ્સ ઐસી ચીઝોંસે ના-ઉમ્મીદ હો જાએ જો દૂસરોંકે કબ્ઝેમેં હૈં વો ઉનસે મુસ્તગ્ની રેહતા હૈ. એક હકીમસે કિસીને પૂછા કે ગિના ક્યા ચીઝ હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે તમન્નાઓંકા કમ કરના ઔર જો અપને લિએ કાફી હો જાએ, ઉસ પર ખુશ રેહના. મુહમ્મદ બિન વાસેઅ (રહ.) સૂખી રોટીકો પાનીમેં ભિગોકર ખા લિયા કરતે થે ઔર ફરમાયા કરતે થે કે જો ઈસ પર કનાઅત કર લે, વો કિસીકા ભી મુહતાજ ન હો. એક હકીમસે કિસીને પૂછા, તુમ્હારી માલિયત ક્યા હૈ ? ફરમાને લગે, ઝાહિરમેં ખુશહાલ રેહના, બાતિનમેં ઈક્તિસાર ઔર મિયાનારવી ઈખ્તિયાર કરના ઔર દૂસરોંકે પાસ જો ચીઝેં હૈં, ઉનસે ઉમ્મીદ ન રખના. હક તઆલા શાનુહૂકા (હદીસમેં) ઈર્શાદ હૈ કે આદમકે બેટે ! અગર સારી દુનિયા તુઝકો મિલ જાએ, તબ ભી તો તૂ ઉસમેંસે અપની હાજતકે બકદ્ર હી ખાએગા. અગર મૈં ઈતની મિકદાર તુઝે દે દૂ ઔર ઉસ્સે ઝા'ઈદ ન દૂં જિસકા તુઝે હિસાબ દેના પડે તો યે તો મૈંને તુઝ પર એહસાન કિયા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ કિસીસે કોઈ હાજત તલબ કરે તો મા'મૂલી તરીકેસે તલબ કરે, ઐસા ન કહે કે આપ તો ઐસે હૈં, આપ તો ઐસે હૈં, ચુના હૈ, ચુની હૈ કે ઈસ્સે ઉસકી તો કમર તોડ દોગે.(કે વો ઉજબ તકબ્બુરમેં હલાક હો જાએગા) ઔર તુમ્હેં મુકદ્દરસે ઝિયાદા ન મિલેગા. કેહતે હૈં કે બનૂ ઉમૈયા કે એક બાદશાહ (સુલેમાન બિન અબ્દુલ મલિક) ને હઝરત અબૂ હાઝિમ (રદી.)કો બડે ઈસ્રારસે લિખ્ખા કે આપકો કુછ ઝરૂરત હુઆ કરે તો

મુઝસે મંગા લિયા કરે. ઉન્હોંને જવાબમેં લિખ્ખા કે મૈંને અપની ઝરૂરત અપને આકાકી ખિદ્મતમેં પેશ કર દી, ઉસને ઉનપર જો કુછ મુઝે અતા ફરમા દિયા, મૈંને ઉસ પર કનાઅત કર લી. એક હકીમકા ઈર્શાદ હૈ કે મૈંને સબસે ઝિયાદા ગમમેં મુબ્તિલા રેહનેવાલા, હસદ કરનેવાલેકો પાયા ઔર સબસે બેહતરીન ઝિન્દગી ગુઝારનેવાલા કનાઅત કરનેવાલેકો પાયા ઔર સબસે ઝિયાદા સબર કરનેવાલા હરીસકો પાયા (કે હર ચીઝકી હિર્સ કરતા હૈ, ફિર વો મિલતી નહીં તો સબર કરતા હૈ) ઔર સબસે ઝિયાદા લતીફ ઝિન્દગી ગુઝારનેવાલા દુનિયાકે છોડ દેનેવાલેકો પાયા ઔર સબસે ઝિયાદા નદામતવાલા ઉસ આલિમકો પાયા જો હદસે બઢ્હનેવાલા હો.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદી.) ને હઝરત કઅબ અહબાર (રદી.) સે દર્યાફત કિયા કે ઉલમાકે કુલૂબસે ઈલ્મકો કયા ચીઝ ઝા'યા કર દેતી હૈ ? હાલાંકે પઢ્હતે વકત ઉન્હોંને સમઝકર પઢ્હા થા, ઉસકો યાદ રખ્ખા થા. હઝરત કઅબ (રદી.) ને ફરમાયા, તમઅ ઔર હિર્સ ઔર લોગોંસે અપની હાજતોંકા માંગના. કિસી શખ્સને હઝરત ફુઝૈલ બિન અયાઝ (રદી.) સે હઝરત કઅબ (રદી.) કે કલામકી શરહ પૂછી તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે જબ આલિમ કિસી ચીઝકી તમઅ કરને લગતા હૈ તો ઉસકી તલબમેં લગ જાતા હૈ, જિસ્સે ઉસકા દીન બરબાદ હો જાતા હૈ (કે ઉસકી તલબકી મશગૂલી દીનકી મશગૂલીકો ખો દેતી હૈ) ઔર હિર્સ ઉસકી હર-હર ચીઝકી તરફ ખીંચતી હૈ હત્તાકે ઉસકા હર ચીઝકો યે દિલ ચાહતા હૈ કે યેભી મુઝે મિલ જાએ, યેભી મુઝે મિલ જાએ, ફિર લોગોંસે ઉસકે પૂરા કરનેકા તા'લિબ હોતા હૈ. જો શખ્સ ઉસકી તલબકો પૂરા કર દેતા હૈ, ઉસકે સામને ઝુકના પડતા હૈ, ઉસકા મુતીઅ હોના પડતા હૈ, વો જિધર ચાહે, ખીંચકર લે જાએ, તુમ્હેં ઝક મારકર ઉસકા કેહના માનના પડતા હૈ, જબ વો ગુઝરે તો ઉસકો સલામ કરના પડતા હૈ, બીમાર હો જાએ તો ખ્યાલ કરના પડતા હૈ ઔર યે સલામ ઔર ઈયાદત અલ્લાહકે વાસ્તે નહીં હોતી બલ્કે દુનિયાકી મુહબ્બતકી વજહસે હોતી હૈ. (ઔર જબ દુનિયાકી વજહસે હુઈ તો ઉસકા સવાબ મા'લૂમ હૈ.) ઈસકે બાદ હઝરત ફુઝૈલ (રદી.) ને ફરમાયા, યે હદીસ (અમલકે લિએ ઔર કારઆ'મદ હોનેકે લિએ સો હદીસોંસે બઢ્હકર હૈ. (એહયા)

હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે, એક શખ્સ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! મુઝે મુખ્તસર-સી નસીહત ફરમા દીજિએ (તા'કે મૈં ઉસકો મઝબૂત પકડ લું.) હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જો ચીઝ દૂસરોંકે પાસ હૈ, ઉસ્સે અપનેકો બિલકુલ માયૂસ બના લો (ઝરા-ભી ઉસકી તરફ ઈલ્તિફાત ન કરો) ઔર તમઅસે અપનેકો બિલકુલ મેહફૂઝ રખ્ખો. ઈસલિએ કે તમઅ ફૌરી ફકર હૈ (યાની ઉસ ચીઝકી ઝરૂરત તો જબ હોગી, જબ હોગી ઔર ઉસકી તરફ એહતિયાઝ અભીસે હો ગઈ) ઔર અપને-આપકો ઐસી ચીઝસે બચાઓ, જિસકી મઅઝરત કરના પડે. (તર્ગીબ) હઝરત

અબૂ અય્યૂબ (રદી.) કી રિવાયતસે ઈસ કિસ્મકા એક સવાલ વ જવાબ ઔર ભી કરીબ હી ગુઝર ચુકા હૈ, ઈન દોનોં હદીસોંમેં ઔર નસીહતેં મુશ્તરક હૈ. એક-એક નસીહત હર શખ્સકે મુનાસિબ હાલ અલાહિદા હૈ ઔર બા'ઝ રિવાયાતમેં સઅદ (રદી.) કી હદીસમેં ચાર બાતેં મઝકૂર હૈ, તીન વો જો હઝરત અબૂ અય્યૂબ (રદી.) કી રિવાયતમેં ગુઝરીં ઔર ચૌથી તમઅકી ઈસમેં ઝા'ઈદ હૈ (વહી) ઔર યે બાતકે દૂસરોંકે પાસ જો ચીઝ હો, ઉસ્સે અપને-આપકો બિલકુલ માયૂસ રખ્ખો, દોનોંમેં મુશ્તરક ઔર બડી અહમ ચીઝ હૈ કે ઈસકી વજહસે ન તો ખુદકો પરેશાન હોના પડતા હૈ, ન દૂસરેકે સામને ઝુકના પડતા હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ, જો શખ્સ અપને ઘરમેં અમ્નેસે હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને બદનકી સેહત અતા ફરમા રખ્ખી હો ઔર એક દિનકા ખાના ઉસકે પાસ મૌજૂદ હો તો ગોયા દુનિયા સારી-કી-સારી ઉસકે પાસ મૌજૂદ હૈ (વહી) ફિર ઉસકો કિસી દૂસરે કિસી ચીઝકી તરફ ક્યા નિગાહ લગાના હૈ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) સે ભી ઈસ કિસ્મકા વાકિઆ નકલ કિયા ગયા કે એક શખ્સને હુઝૂર (સલ્લ.) સે અર્ઝ કિયા કે મુઝે કોઈ મુખ્તસર બાત બતા દીજિએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે નમાઝ ઐસી પઢ્હો ગોયા યે આખિરી નમાઝ હૈ (ઔર તુમ હક તઆલા શાનુહૂકે સામને હાઝિર હો) ઈસલિએ કે અગર તુમ ઉસકો નહીં દેખ સકતે તો વો તો તુમ્હેં બહરહાલ દેખ રહા હૈ ઔર જો ચીઝ દૂસરોંકે કબ્ઝેમેં હૈ ઉસ્સે માયૂસ બને રહો, તુમ સબસે ઝિયાદા ગની હોગે ઔર અપને-આપકો ઐસી ચીઝમેં (કૌલ હો યા ફેલ) બચાઓ જિસકી ફિર મઅઝરત કરના પડે. (તર્ગીબ) હઝરત સઅદ (રદી.) સે ભી એક શખ્સને યે દર્ખ્વાસ્ત કી કે આપ મુઝે કોઈ નસીહત કરેં, ઉન્હોંને ફરમાયા, જબ નમાઝ પઢ્હો તો બહોત અચ્છી તરહ વુઝૂ કરો, ઈસ લિએ કે બગૈર વુઝૂકે નમાઝ નહીં હોતી ઔર બગૈર નમાઝકે ઈમાન નહીં, કે જબ નમાઝ શુરૂ કરો તો ઐસી પઢ્હો જૈસાકે આખિરી નમાઝ હો ઔર બહોત-સી હાઝતેં તલબ ન કિયા કરો, ઈસલિએ કે યે ભી ફૌરી ફકર હૈ ઔર જો ચીઝ દૂસરોંકે કબ્ઝેમેં હો ઉસ્સે અપને-આપકો બિલકુલ માયૂસ રખ્ખો, યેહી અસલ ગિના હૈ ઔર કોઈ કલામ યા કોઈ ફેલ ઐસા ન કરો જિસ્સે ફિર મઅઝરત કરના ઔર મા'ફી ચાહના પડે. (ઈત્તેહાફુસ્સલાત)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે બા'ઝ આદમી યે સમઝતે હૈં કે માલકા છોડ દેનેવાલા ઝાહિદ હૈ, યે સહી નહીં, ઈસલિએ કે માલકા છોડ દેના ઔર મોટે કપડે પેહન લેના હર ઐસે શખ્સકે લિએ આસાન હૈ જો લોગોંમેં અપની વુકઅત ચાહતા હો, ઉનકે યહાં અપની તા'રીફકા તા'લિબ હો. કિતને હી દુનિયાસે બેતા'લ્લુકીકા ઈઝહાર કરનેવાલે, જો થોડેસે ખાને પર કનાઅત કરતે હૈં ઔર અપના દરવાઝા હર વકત બંદ રખતે હૈં બલ્કે ઐસે બંદ મકાનમેં રેહતે હૈં જિસકે દરવાઝા હી ન હો, ઉનકા મકસદ સિર્ફ યે હૈ કે લોગોંકે યહાં ઉનકી શુહરત હો

ઔર કિતને હી ઉમ્દા લિબાસ પેહનનેવાલે જુહદકા દા'વા કરતે હૈં ઔર કેહતે હૈ કે વો અચ્છા લિબાસ ઈત્તિબા-સુન્નતમેં પેહનતે હૈં ઔર યે કે વો ખુદ ઈન કપડોં વગૈરહકી તરફ અપની ખ્વાહિશસે મુતવજ્જહ નહીં હોતે બલ્કે લોગોંકે ઈસરાર ઔર ખ્વાહિશસે પેહનતે હૈં ઔર મકસદ યે હોતા હૈ કે લોગ ઈસ કિસ્મકે કપડે હદાયામેં પેશ કિયા કરે. યે દોનોં ફરીક દુનિયાકો દીનકે ઝરિએસે હાસિલ કરનેવાલે હૈં કે દુનિયા સિર્ફ માલ હી કા નામ નહીં, જાહકી તલબ ભી દુનિયા હૈ.

જાહિદકી તીન અલામતેં હૈં, જિનકો અપને અંદર પૈદા કરનેકી કોશિશ કરના ચાહિએ -

૧. જો ઉસકે પાસ મૌજૂદ હૈ, ઉસ્સે ખુશ ન હો ઔર જો ચીઝ નહીં હૈ ઉસ પર રંજીદા ન હો બલ્કે ઔલા તો યે હૈ કે મૌજૂદસે રંજીદા હો ઔર જો નહીં હૈ ઉસ્સે ખુશ હો.

૨. ઉસકી નિગાહમેં ઉસકી તા'રીફ કરનેવાલા, મઝમ્મત કરનેવાલા બરાબર હો કે યે જાહકે જુહદકી અલામત હૈ ઔર પેહલી ચીઝ માલકે જુહદકી અલામત હૈ.

૩. હક તઆલા શાનુહૂસે ઉન્સ ઔર મુહબ્બત હો ઔર તા'આતમેં હલાવત હો. (એહયા)

ઈસ જગહ દો વાકિએ અપને અકાબિરકે નમૂનેકે લિએ લિખનેકો દિલ ચાહતા હૈ, એક તો વો મકતૂબે ગરામી જો શેખુલ મશાઈખ કુત્બુલ ઈર્શાદ હઝરત ગંગોહી કદ્દસ સિર્રહૂને અપને મુર્શિદ શેખુલ અરબ વલ અજમ હઝરત હાજી ઈમ્દાદુલ્લાહ સાહબ અઅલલ્લાહુકે ખિદ્મતમેં લિખ્ખા જો મકાતિબે રશીદિયામેં તબઅ ભી હો ચુકા હૈ, ઉસકે અલ્ફાઝ યે હૈં -

'હુઝૂર (સલ્લ.) ને, જો બન્દા-એ-નાલાયકકે હાલાતસે ઈસ્તિફસાર ફરમાયા હૈ, મેરે માવા-એ-દારૈન ઈસ નાકસકે કયા હાલાત ઔર કિસ દરજેકી કોઈ ખૂબી હૈ જો આફતાબે કમાલાતકે રૂબરૂ અર્ઝ કરૂં, બખુદા સખ્ત શરમિન્દા હૂં, કુછ નહીં હૂં, મગર જો ઈર્શાદે હઝરત હૈ તો કયા કરૂં, બનાચારી કુછ લિખના પડતા હૈ. હઝરત મુર્શિદે મન ! ઈલ્મે ઝાહિરીકા તો યે હાલ હૈ કે આપકી ખિદમતસે દૂર હુએ, ગાલિબન અરસા સાત સાલસે કુછ ઝિયાદા હુઆ હૈ, ઈસ સાલ તક દો સૌસે ચન્દ અદદ ઝિયાદા આદમી સનદે હદીસ હાસિલ કરકે ગએ ઔર અકસર ઉનમેં વો હૈં કે ઉન્હોંને દર્સ જારી કિયા ઔર સુન્નતકે એહયામેં સરગર્મ હુએ ઔર ઈશાઅતે દીન ઉનસે હુઈ ઔર ઈસ શર્ફસે ઝિયાદા કોઈ શર્ફ નહીં, અગર કુબૂલ હો જાએ ઔર હઝરતકે અકદામે નઅલૈનકી હાઝિરીકે સમરાકા યે ખુલાસા હૈ કે જઝ્બએ કલ્બમેં ગૈર હક તઆલાસે નફા વ જરરકા ઈલ્તિફાત નહીં, વલ્લાહ બા'ઝ ઔકાત અપને મશાઈખકી તરફસે અલાહિદગી હો જાતી હૈ, લિહાઝા કિસીકે મદ્હ વ જમ્મકી પરવાહ નહીં રહી ઔર જામ વ માદેહકો દૂર જાનતા હૂં ઔર મઅસિયતકી તબઅન નફરત ઔર ઈતાઅતકી તબઅન રગ્બત પૈદા હો ગઈ હૈ ઔર યે અસર ઉસી નિસ્બતે યાદ

દાશ્ત બેરંગઆ હૈ જો મિશ્કાત અનવારે હઝરતસે પહોંચી હૈ, પસ ઝિયાદા અર્ઝ કરના ગુસ્તાખી ઔર શોખ ચશ્મી હૈ. યા અલ્લાહ ! મા'ફ ફરમાના કે હઝરતકે ઈર્શાદસે તહરીર હુઆ હૈ, ઝૂઠા હૂં, કુછ નહીં હૂં, તેરા હી ઝિલ્લ હૈ, તેરા હી વજૂદ હૈ, મૈં ક્યા હૂં. કુછ નહીં હૂં ઔર વો જો મૈં હૂં, વો તૂ હૈ ઔર મૈં ઔર તૂ ખુદ શિર્ક-દર-શિર્ક' હૈ.

أستغفر الله أستغفر الله أستغفر الله لا حول ولا قوة إلا بالله۔

અસ્તગફિરુલ્લાહ- અસ્તગફિરુલ્લાહ- અસ્તગફિરુલ્લાહ- લાહૌલ વ- વલા- કૂવ્વ ત- ઈલ્લા-બિલ્લાહ. અબ અર્ઝસે મા'ઝુર ફરમાકર કુબૂલ ફરમાવેં, વસ્સલામ. સન ૧૩૦૬ હિ.

યે ગરામી કદ્ર મક્તૂબ વિસાલસે સત્તરહ સાલ કબ્લકા હૈ. ઈન સત્તરહ સાલમેં મદ્હ વ જમકી બરાબરીમેં ઔર ગયર હકસે નફા વ જહરકી તરફ અદમે ઈલ્તિફાતમેં જો તરક્કિયાત હુઈ હોંગી, ઉનકા ઈદરાક ભી કૌન કર સકતા હૈ ?

દૂસરા વાકિઆ જિસકો અમીર શાહ ખાં સાહબને અમીરુર્રિવાયાતમેં લિખ્ખા હૈ, વો લિખતે હૈં કે તહસીલ સિકન્દરાબાદમેં એક ગાંવ હૈ હસનપુર, મૈંને ભી દેખા હૈ, બહોત બડા ગાંવ હૈ. યે એક વક્તમેં મૌલવી મુહમ્મદ ઈસ્હાક સાહબ (રહ.) (દિહલવી જો મશહૂર અસાતજા-એ-હદીસમેં હૈં) ઔર મૌલવી મુહમ્મદ યાકૂબ સાહબ (રહ.) કા થા. મૌલવી મુઝફ્ફર હુસેન સાહબ (રહ.) (કાંધલવી) ફરમાતે થે કે મૌલવી મુહમ્મદ ઈસ્હાક સાહબ (રહ.) ઔર મૌલવી મુહમ્મદ યાકૂબ સાહબ (રહ.) નિહાયત સખી થે ઔર અકસર તંગીકી વજહસે કુછ મલૂલસે રેહતે થે, લેકિન એક રોઝ મૈંને દેખા કે દોનોં ભાઈ નિહાયત અશ્શાશ-બશ્શાશ હૈં ઔર ખુશીમેં ઈધર-સે-ઉધર આતે-જાતે હૈં ઔર કિતાબેં યહાં-સે-વહાં ઔર વહાં-સે-યહાં રખતે ઔર ખુશીકે લહઝેમેં આપસમેં બાતેં કર રહે હૈં. મૈં યે દેખકર સમઝાકે શાયદ આજ કોઈ બડી રકમ હિન્દુસ્તાનસે આ ગઈ (દોનોં હઝરાત મક્કા મુકર્રમામેં તશરીફ ફરમા રહે થે) જિસ્સે યે ઈસ કદર ખુશ હૈં. યે સમઝકર મૈંને ચાહા કે વાકિઆ દર્યાફ્ત કરૂં, મગર બડે મિયાંસે તો પૂછનેકી હિમ્મત ન હુઈ, છોટે મિયાંસે પૂછા કે હઝરત ! આપ આજ બહોત ખુશ નઝર આતે હૈં, ઈસકી ક્યા વજહ હૈ ? ઉન્હોંને તા'જ્જુબકે લહઝેમેં ફરમાયા કે તુમને નહીં સુના ? મૈંને કહા, નહીં, ફરમાયા, કે હમારા ગાંવ હસનપુર ઝબ્ત હો ગયા, વો ખુશી ઉસીકી હૈ ક્યોંકે જબ તક વો થા, હમકો ખુદા પર પૂરા તવક્કુલ ન થા ઔર અબ સિર્ફ ખુદા પર ભરોસા રેહ ગયા.

હઝરત મૌલાના અશરફ અલી સાહબ થાનવી નવ્વરલ્લાહુ મરકદહૂ ઈસ વાકિએ પર લિખતે હૈં કે મુઝે હઝરત ગૌસ પાક (રહ.) કી ખુશી યાદ આ ગઈ કે જિસ વક્ત ખાદિમને એક કીમતી આઈનેકે ટૂટ જાનેકી ડરતે-ડરતે ઈસ મિસ્રઅસે ઈત્તિલા દી કે - 'અઝ કઝા આઈના-એ-ચીની શિકસ્ત', આપને ફિલ બદીહ ફરમાયા.

'ખૂબ શુદઅસબાબે ખુદ બીની શિકસ્ત.' (અમીરુરિવાયત)

પેહલે મિસ્રઅકા તર્જુમા હૈ કે તકદીરસે ચીનીકા આઈના ટૂટ ગયા, દૂસરેકા તર્જુમા હૈ, બહોત અચ્છા હુઆ કે ખુદબીનીકે અસબાબ જાતે રહે. ફકત.

(۱۱) عن عائشة رضي الله عنها قالت ما شبع رسول الله صلى الله عليه وسلم من خبز شعير يومين متتابعين حتى قبض (رواه الترمذي في الشمائل)

હદીસ નં. ૧૧ હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને તમામ ઉમ્રમેં અપની વફાત તક કભી જૌ કી રોટી ભી દો દિન લગાતાર પેટ ભર કર તનાવુલ નહીં ફરમાઈ. (તિર્મિઝી)

ફાયદા - યેહી હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઝિન્દગી થી. દો-ચાર હદીસોંમેં નહીં, સૈકડોં અહાદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિન્દગીકા યેહી નકશા મૌજૂદ હૈ. આજ મુસલમાનોંકે ફકર વ ફાકાકા ઈસ કદર શો'ર હૈ કે હદ નહીં, મગર કિતને આદમી ઐસે હોંગે જિનકો ઉમ્ર ભરમેં દો દિન ભી પેટ ભર કર મા'મૂલી રોટી ન મિલી હો. શિમાઈલ હી કી એક ઔર હદીસમેં હઝરત આઈશા (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કે સારે ઘરાનેકા યેહી અમલ નકલ કરતી હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઘરવાલોંને હુઝૂર (સલ્લ.) કી વફાત તક કભી ભી દો દિન લગાતાર જૌ કી રોટીસે પેટ નહીં ભરા.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) પર કઈ-કઈ રાતેં મુસલસલ ઐસી ગુઝર જાતી થીં કે હુઝૂર (સલ્લ.)કો ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઘરવાલોંકો શામકો ખાના મયસ્સર નહીં હોતા થા, રાત ભર સબ-કે-સબ ફાકાસે ગુઝાર દેતે થે ઔર જૌકી રોટી પર હુઝૂર (સલ્લ.) કા ગુઝારા થા. હઝરત સુહૈલ (રદી.) સે કિસીને પૂછા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા મા'મૂલ છને હુએ આટે કી રોટી ખાનેકા થા ? હઝરત સુહૈલ (રદી.) ને ફરમાયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને વિસાલ તક છને હુએ આટેકો દેખા ભી ન હોગા, ફિર ઉસને પૂછા, ક્યા હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં આપ હઝરાતકે યહાં છલનિયાં નહીં થીં, હઝરત સુહૈલ (રદી.) ને ફરમાયા કે છલનિયોંકા દસ્તૂર નહીં થા. ઉન્હોંને (તા'જ્જુબસે) પૂછા કે બગૈર છને જૌ કે આટેકો ક્યોં કર ખાતે થે ? હઝરત સુહૈલ (રદી.) ને ફરમાયા કે આટે (કો હરકત દેકર ઉસ)મેં ફૂંક માર દિયા કરતે થે, જિસ્સે (મોટે-મોટે તિનકે ઉડ જાતે થે, બાકીકી પકા લિયા કરતે થે. (શમાઈલે તિરમઝિ)

ફાયદા - આજ ગેહૂંકી રોટી બગૈર છને આટેકી ખાના મુશ્કિલ સમઝા જાતા હૈ. યે હઝરાત જૌ કે આટેકી રોટી બગૈર છને તનાવુલ ફરમાતે થે, વોભી પેટ ભર કર ન મિલતી થી. હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે જબ મૈં પેટ ભરકર ખાના ખાતી હૂં તો રોનેકો (બેઈખ્તિયાર) દિલ ચાહતા હૈ, પસ રોને લગતી હૂં. કિસીને અર્ઝ કિયા, યે ક્યા બાત હૈ ? ફરમાને લગી, મુઝે હુઝૂર (સલ્લ.) કા

ઝમાના યાદ આ જાતા હૈ કે ગોશ્તસે યા રોટીસે કભી ભી હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો વિસાલ તક દો મર્તબા પેટ ભરકર તનાવુલ ફરમાને કી નૌબત નહીં આઈ. (શમાઈલ)

સઈદ મકબરી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) કા એક જમાઅત પર ગુઝર હુઆ, વો લોગ ખાના ખા રહે થે ઔર મુર્ગી ભુની હુઈ ઉનકે સામને રખ્ખી થી. ઉન્હોંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) કી ત'વાજો કી. હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ને ઈન્કાર ફરમા દિયા ઔર યે ફરમાયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ઈસ હાલતમેં દુનિયાસે તશરીફ લે ગએ કે જૌકી રોટીસે પેટ ભરનેકી નૌબત નહીં આઈ. (મિશ્કાત) મેરા કિસ તરહ દિલ ચાહે કે મુર્ગ ખાઊં. હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) કા યે ઈર્શાદ આમ હાલત કે એ'તબારસે હૈ વરના મુર્ગીકા ખાના હુઝૂર (સલ્લ.) સે ભી સાબિત હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) અકસર ભૂખે રેહતે થે બગૈર ના'દારીકે યાની ઐસા ભી હોતા થા કે ખાના મૌજૂદ હો ફિર ભી હુઝૂર (સલ્લ.) કમ તનાવુલ ફરમાતે થે, ઈસ લિએ કે ભૂખે રેહનેસે અનવારકી કસરત હોતી હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે જો શખ્સ દુનિયામેં ખાને-પીનેકી મિકદાર કમ રખતા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસપર ફરિશ્તોંકે સામને તફાખુરકે તૌર પર ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે દેખો મૈંને ઈસકો ખાને-પીનેકી કમીમેં મુબ્તલા કિયા, ઈસને સબર કિયા, તુમ ગવાહ રહો કે જો લુકમા ઈસને કમ કિયા હૈ, ઉસકે બદલેમેં જન્નતકે દરજે ઈસકે લિએ તજવીજ કરતા હૂં. (એહયા)

યે બાત હર જગહ મલહૂઝ રખના ચાહિએ કે અપને ઈખ્તિયારસે ઈતની કમી હરગિઝ ન કરે, જો સેહતકો મુઝિર હોકર દૂસરે દીની કામોંમેં નુકસાનકા સબબ હો, ઈસી વજહસે રોઝોંમેં સેહરીકો સુન્નત કરાર દિયા ગયા કે રોઝેમેં ઝોઅફ ન પૈદા હો, ઈસી વજહસે દોપહરકા સોના સુન્નત કરાર દિયા ગયા કે રાતકે જાગનેમેં મુઈન હો.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે કોઈ બરતન ભરનેકે એ'તબારસે પેટસે બુરા નહીં હૈ (યાની જિતના પેટકા ભરના બૂરા હૈ ઉતના કિસી બરતનકા ભરના બૂરા નહીં હૈ.) ઔર ચૂંકે મજબૂરી હૈ, ખાના પડતા હૈ ઈસ લિએ એક તિહાઈ પેટ ખાનેકે લિએ, એક તિહાઈ પીનેકે લિએ ઔર એક તિહાઈ સાંસકે લિએ રખના ચાહિએ.

એક મર્તબા હઝરત ફાતિમા (રદી.) એક રોટીકા ટુકડા હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં લેકર હાઝિર હુઈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, યે કયા ચીઝ હૈ ? હઝરત ફાતિમા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! મૈંને આજ રોટી પકાઈ થી, મેરે દિલને બગૈર આપકે તનાવુલ ફરમાએ ખાના ગવારા ન કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તીન દિનકે અંદર યે પેહલી ચીઝ હૈ, જો તુમ્હારે બાપકે મુંહમેં જા

રહી હૈ (યાની તીન દિનસે કોઈ ચીઝ ખાનેકી નૌબત નહીં આઈ.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયામેં જો લોગ ભૂખે રેહનેવાલે હૈં, આખિરતમેં વોહી લોગ પેટ ભરનેવાલે હૈં ઔર હક તઆલા શાનુહૂકો વો શખ્સ બહોત નાપસંદ હૈ જો ઈતના ખાએકે બદહઝમી હો જાએ. જો શખ્સ કિસી ઐસી ચીઝકે ખાનેકો તર્ક કરે, જિસકો દિલ ચાહતા હૈ, ઉસકે લિએ જન્નતમેં દરજે હૈં.

હઝરત ઉમર (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે પેટ ભરકર ખાનેસે એહતિયાત રખ્ખો, યે ઝિન્દગીમેં ભારીપનકા સબબ હૈ ઔર મરનેકે વક્ત ગન્દગી ઔર ઉફૂનત હૈ. હઝરત શકીક બલખી (રહ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે ઈબાદત એક પેશા હૈ, જિસકી દુકાન તન્હાઈ હૈ ઔર ઉસકા આલા (જિસ્સે પેશા કિયા જાએ) ભૂખા રેહના હૈ. હઝરત ફુઝૈલ (રહ.) અપને દિલસે ફરમાયા કરતે થે કે તૂ ભૂખા રેહનેસે ડરતા હૈ, યે ડરનેકી ચીઝ નહીં હૈ, તેરી ક્યા હકીકત હૈ, જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઔર સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) ભૂખે રેહ ચૂકે હૈં. હઝરત ફુઝૈલ (રહ.) યેભી કહા કરતે, યા અલ્લાહ ! તૂને મુઝે ઔર મેરે અહલ વ અયાલકો ભૂખા રખ્ખા, અંધેરી રાતોંમેં બગૈર રોશનીકે રખ્ખા, યે તો તૂ અપને નેક બંદોંકે સાથ કિયા કરતા હૈ. યા અલ્લાહ ! તૂને મુઝે યે દૌલત કિસ અમલ પર અતા ફરમાઈ, યાની ઈસ પર તા'જ્જુબ કિયા કરતે થે કે મૈં (અપને ખ્યાલકે મુવાફિક) નેક તો હૂં નહીં, ફિર યે નેક લોગોંકા-સા બરતાવ મેરે સાથ કિસ અમલકે સિલેમેં હૈ.

હઝરત કહમસ (રદી.) ફરમાયા કરતે થે, યા અલ્લાહ ! તૂને મુઝે ભૂખા રખ્ખા, નંગા રખ્ખા, અંધેરી રાતોંમેં બગૈર ચિરાગકે રખ્ખા (મૈં તો ઈન એહસાનાતકે કાબિલ ન થા, યે દરજે) કિન ચીઝોંકી વજહસે મુઝે મિલે ? હઝરત ફતહ મૌસલી (રદી.) કો જબ કોઈ સખ્ત બીમારી લાહિક હોતી યા ભૂખકી શિદ્દત હોતી તો કેહતે, યા અલ્લાહ ! તૂને મુઝે ભૂખ ઔર મર્ઝમેં મુબ્તલા કિયા ઔર તૂ યે ઈબ્તિલા અપને નેક બંદોંકો દિયા કરતા હૈ. મૈં કિસ નેક અમલસે તેરે ઈસ એહસાનકા શુક્ર અદા કરૂં ? માલિક બિન દીનાર (રહ.) ને મુહમ્મદ બિન વાસેઅ (રહ.) સે કહા, બડા મુબારક હૈ વો શખ્સ જિસકે લિએ મા'મૂલી-સી પૈદાવાર ઐસી હો, જિસ્સે વો ઝિન્દા રેહ સકે ઔર લોગોંસે માંગનેકા મુહતાજ ન હો. મુહમ્મદ બિન વાસેઅ (રહ.) ને ફરમાયા, મુબારક વો શખ્સ હૈ જો સુબ્હકો ભી ભૂખા રહે, શામકો ભી ભૂખા રહે ઔર ઉસપર ભી અપને રબસે રાઝી રહે. તૌરાતમેં લિખ્ખા હૈ કે જબ તૂ પેટ ભરકર ખાના ખાયા કરે તો ભૂખે આદમિયોંકા ભી દિલમેં ખ્યાલ લાયા કર. અબૂ સુલેમાન (રહ.) કેહતે હૈં કે રાતકે ખાનેમેંસે એક લુકમા કમ ખાઊં, યે મુઝે સારી રાતકે જાગનેસે ઝિયાદા પસંદ હૈ. ઉનકા યેભી ઈર્શાદ હૈ કે ભૂખ અલ્લાહકા ઐસા ખઝાના હૈ, જો અપને દોસ્તોં હીકો દેતા હૈ.

હઝરત સહલ બિન અબ્દુલ્લાહ તુસ્તરી (રહ.) મુસલસલ બીસ-બીસ દિનસે ઝિયાદા ભૂખે ગુઝાર દેતે થે ઔર ઉનકી સાલભરકી ગિઝાકી નાંઝાન એક દિરમ

પાની (બાઈસ નએ પૈસે) હોતી થી. યે ભૂખે રેહનેકી બડી તર્ગીબ દિયા કરતે થે, યહાંતક કહા કરતે થે કે ઝરૂરતસે ઝા'ઈદ ખાના છોડનેકે બરાબર કોઈ ભી નેક અમલ નહીં, ઈસ લિએ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા યેહી ઈત્તિબાઅ હૈ. ઈનકા યે ભી ઈર્શાદ હૈ કે હિકમત ઔર ઈલ્મ ભૂખે રેહનેમેં હૈ ઔર જહલ ઔર ગુનાહ પેટ ભરકર ખાનેમેં મર્કૂઝ હૈ. ઉનકા યેભી ઈર્શાદ હૈ કે આદમી અબ્દાલમેંસે નહીં હો સકતા, જબ તક ભૂખા રેહને, ઔર ચૂપ રેહનેકો ઔર રાતોંકો જાગનેકા આદી ન હો ઔર તન્હાઈકો પસંદ ન કરતા હો. ઉનકા યેભી ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ ભૂખા રેહતા હૈ, ઉસકો વસવસે કમ આયા કરતે હૈં.

અબ્દુલ વાહિદ બિન ઝૈદ (રહ.) કસમ ખાકર ફરમાયા કરતે થે કે હક તઆલા શાનુહૂ કિસી શખ્સકી સફાઈ બગૈર ભૂખે રેહને કે નહીં કરતે ઔર ઈસીકી વજહસે બુઝુર્ગ પાની પર ચલા કરતે હૈં, ઈસીકી વજહસે ઉનકો તૈયુલ અર્ઝ હાસિલ હોતા હૈ (એહયા) તૈયુલ અર્ઝ બુઝુર્ગોંકી એક ખાસ રફતારકા નામ હૈ, જિસકી વજહસે ચન્દ કદમમેં હઝારોં મીલ તે કર લેતે હૈં.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ભૂખે રેહનેસે દસ ફાયદે હાસિલ હોતે હૈં -

૧. દિલકી સફાઈ ઈસ્સે હાસિલ હોતી હૈ, તબીયત તેઝ હોતી હૈ, બસીરત બઢ જાતી હૈ. ઈસલિએ કે પેટ ભરકર ખાનેસે તબીયતમેં બલાદત આતી હૈ, ઔર દિલકા નૂર જાતા રેહતા હૈ, મેદેકે બુખારાત દિમાગકો ઘેર લેતે હૈં, જિસકા અસર દિલ પર ભી પડતા હૈ કે વો ફિકરમેં દૌડનેસે આજિઝ હો જાતા હૈ બલ્કે કમ ઉમ્ર બચ્ચા અગર ઝિયાદા ખાને લગે તો ઉસકા હાફિઝા ભી ખરાબ હો જાતા હૈ, ઝેહન ભી કુન્દ હો જાતા હૈ. અબૂ સુલેમાન (રહ.) દારાની ફરમાતે હૈં કે ભૂખા રેહનેકી આદત પૈદા કરો, યે નફસકો મુતીઅ કરતા હૈ, દિલકો નરમ કરતા હૈ ઔર આસમાની ઉલૂમ ઈસ્સે હાસિલ હોતે હૈં.

હઝરત શિબ્લી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં અલ્લાહ તઆલાકે લિએ જિસ દિન ભૂખા રહા, મૈંને અપને અંદર ઈબરત ઔર હિકમતકા એક દરવાઝા ખુલા હુઆ પાયા. ઈસી વજહસે હઝરત લુકમાન (અલૈ.) કી અપને બેટેકો નસીહત હૈ કે બેટા ! જબ મેદા ભર જાતા હૈ તો ફિકર સો જાતી હૈ ઔર હિકમત ગૂંગી હો જાતી હૈ ઔર આઝા ઈબાદતસે સુસ્ત પડ જાતે હૈં. અબૂ યઝીદ (રહ.) બુસ્તામી ફરમાતે હૈં કે ભૂખ એક અબ્ર હૈ, જબ આદમી ભૂખા હોતા હૈ તો વો અબ્રે દિલ પર હિકમતકી બારિશ કરતા હૈ.

૨. દૂસરા ફાયદા દિલકા નરમ હોના હૈ જિસ્સે ઝિકર વગૈરહકા અસર દિલ પર હોતા હૈ. બસા ઔકાત આદમી બડી તવજ્જોહસે ઝિકર કરતા હૈ લેકિન દિલ ઉસ્સે લઝ્ઝત હાંસિલ નહીં કરતા ઔર ન ઉસ્સે મુતઅસ્સિર હોતા હૈ ઔર જિસ વકત દિલ નરમ હોતા હૈ તો ઝિકરમેં ભી લઝ્ઝત આતી હૈ, દુઆ ઔર

મુનાજાતમેં ભી મઝા આતા હૈ.

અબુ સુલેમાન દારાની (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે સબસે ઝિયાદા ઈબાદતમેં મઝા જબ આતા હૈ, જબ મેરા પેટ ભૂખકી વજહસે કમરકો લગ જાએ. હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે આદમી હક તઆલા શાનુહૂકે ઔર અપને સીનેકે દરમિયાન એક ઝોલી ખાનેકી કર લેતા હૈ, ફિર યે ભી ચાહતા હૈ કે અલ્લાહ તઆલાસે મુનાજાતકી હલાવત ભી નસીબ હો (પેટ ભરનેકો ફકીરકી ઝોલી ભરનેસે તશ્બીહ દી હૈ.)

૩. તીસરા ફાયદા યે હૈ કે આદમીમેં આજિઝી, મસ્કનત પૈદા હોતી હૈ ઔર અકડ-મકડ જાતી રેહતી હૈ, જો સરકશી ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ગફલતકા સર ચશ્મા હૈ. નફસ કિસી ચીઝસે ઈતના ઝેર નહીં હોતા, જિતના ભૂખા રેહનેસે હોતા હૈ ઔર આદમી જબ તક અપને નફસકી ઝિલ્લત ઔર આજિઝી નહીં દેખતા ઉસ વક્ત તક અપને મૌલાકી ઈઝઝત ઔર ઉસકા ગલબા નહીં દેખ સકતા. આદમીકો ચાહિએ કે કસરતસે ભૂખા રહે, તા'કે ઝોકસે અપને મૌલાકી તરફ મુતવજ્જહ રહે. યેહી વજહ હૈ કે જબ હક તઆલા શાનુહૂને હુઝૂર (સલ્લ.) પર યે પેશ ફરમાયા કે મક્કા મુકર્રમાકી સારી ઝમીન સોનેકી કર દી જાએ તો હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! યે નહીં બલ્કે મૈં તો યે ચાહતા હૂં કે એક દિન ભૂખા રહૂં ઔર એક દિન ખાઉં તા'કે જિસ દિન ભૂખા રહૂં તો સબર કરૂં ઔર તેરી તરફ આજિઝી કરૂં (તુઝસે માંગૂં) ઔર જિસ દિન ખાઉં, ઉસ દિન તેરા શુક્ર અદા કરૂં.

૪. ચોથા ફાયદા યે હૈ કે એહલે મુસીબત ઔર ફાકાઝદોંસે ગફલત પૈદા નહીં હોતી. પેટ ભરે આદમીકો બિલ્કુલ અન્દાઝા નહીં હોતા કે ભૂખા ઔર મુહતાજોં પર ક્યા ગુઝર રહી હૈ.

હઝરત યુસુફ (અલા નબીયિના વ અલયહિસ્સલામ) સે કિસીને અર્ઝ કિયા કે ઝમીનકે ખઝાને તો આપકે કબ્ઝેમેં હૈં, ફિર ભી આપ ભૂખે રેહતે હૈં, ફરમાયા કે મુઝે યે ડર હૈ કે ખુદ પેટ ભર લેનેસે કહીં ભૂખોંકો ન ભૂલ જાઉં ઔર ભૂખે-પ્યાસે રેહનેસે કિયામતકે દિનકી ભૂખ ઔર પ્યાસકી યાદ ભી તા'ઝા હોતી હૈ, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે અઝાબકા ખૌફ ભી પૈદા હોતા હૈ, યે ભી યાદ આ જાતા હૈ કે ભૂખ ઔર પ્યાસકી શિદ્દતમેં જહન્નમમેં ખાના ક્યા મિલેગા 'વો જો હલકમેં અટક જાએ ઔર પીનેકો ક્યા મિલેગા, જહન્નમિયોંકે જખ્મોંકા લહૂ ઔર પીપ'.

૫. પાંચવા ફાયદા જો અસલ ઔર અહમ હૈ, ગુનાહોંસે બચના હૈ કે પેટ ભરના હી સારી શહવતોંકી જડ હૈ ઔર ભૂખા રેહના હર કિસ્મકી શહવતકો તોડતા હૈ ઔર આદમીકે લિએ બડી સઆદત યે હૈ કે વો અપને નફસ પર કાબૂ રખ્ખે ઔર બડી બદબખ્તી યે હૈ કે ઉસકા નફસ ઉસપર કાબૂ પા જાએ ઔર જૈસાકે સરકશ ઘોડેકો ભૂખા રખકર કાબુમેં રખ્ખા જા સકતા હૈ ઔર જબ વો ખૂબ ખાતા-પીતા

રેહતા હૈ તો સરકશ હો જાતા હૈ, ઈસી તરહ નફસકા ભી હાલ હૈ.

એક બુઝુર્ગસે કિસીને પૂછા કે આપ બુઢાપેમેં ભી અપને બદનકી ખબરગીરી નહીં કરતે (કુછ તા'કત ઔર કુવ્વતકી ચીઝેં ખાનેકી ઝરૂરત હૈ,) વો ફરમાને લગે કે યે નફસ નિશાતકી તરફ બડી તેઝીસે ચલનેવાલા હૈ, મુઝે યે ડર હૈ કે કહીં મુઝે કિસી ગુનાહકી મુસીબતમેં ન ફાંસ દે, ઈસ લિએ મૈં ઈસકો મશક્કતમેં ડાલે રખ્ખું, યે મુઝે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ ઈસ્સે કે વો મુઝે કિસી ગુનાહકી હલાકતમેં ડાલ દે.

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે સબસે પેહલી બિદઅત જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે બાદ પૈદા હુઈ. વો પેટ ભરકર ખાનેકી હૈ. જબ આદમિયોંકે પેટ ભર જાતે હૈં તો ઉનકે નુફૂસ દુનિયાકી તરફ ઝુકને લગતે હૈં ઔર યે ફાયદા જો ઝિકર કિયા જા રહા હૈ, એક હી ફાયદા નહીં બલ્કે ફવાઈદકા ખઝાના હૈ ઔર ઈસમેં કમ-સે-કમ જો ફાયદા હૈ, વો શરમગાહકી શહવત ઔર ફુઝૂલ બાતકી ખ્વાહિશકા છોડના હૈ, ઈસ લિએ કે ભૂખે આદમીકા દિલ ફુઝૂલ બાતેં કરનેકો નહીં ચાહા કરતા ઔર ઈસી એક બાતકી વજહસે આદમી ગીબતસે, ઝૂઠસે, ફહશ બાત કરનેસે, ચુગલી વગૈરહ બહોત-સો ચીઝોંસે આદમી મેહફૂઝ રેહતા હૈ ઔર પેટ ભરને પર આદમીકા દિલ તફરીહી બાતોંકો ચાહા કરતા હૈ આમ તૌરસે હમ લોગોંકી તફરીહેં આદમિયોંકી આબરૂઓંસે હોતી હૈ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે ઝુબાનકી ખેતિયાં હી આદમીકો (અકસર) જહન્નમમેં ડાલતી હૈ ઔર શરમગાહકી શહવતકી હલાકત તો કિસીસે ભી મખ્ફી નહીં હૈ ઔર આદમીકા જબ પેટ ભરા હુઆ હોતા હૈ તો ફિર શરમગાહ પર કુદરત દુશવાર હો જાતી હૈ. અગર અલ્લાહકે ખૌફસે આદમી ઈસ પર કુદરત પા ભી લે, તબ ભી આંખકા ગુનાહ (નાજાઈઝ તરીકેસે કિસી ઔરત યા મરદકો દેખના) તો હો હી જાતા હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે આંખ ભી ઝિના કરતી હૈ જૈસાકે શરમગાહ ઝિના કરતી હૈ ઔર અગર આદમી આંખ બન્દ કરકે ઈસ પર ભી કુદરત પા લે, તબ ભી જિસકો દેખ ચુકા હૈ, ઉસકા ખ્યાલ તો દિલમેં આતા હી રહેગા ઔર શહવતકે ખ્યાલાત હક તઆલા શાનુહૂસે મુનાજાતકી લઝ્ઝતકો ખો દેતે હૈં ઔર બસા- ઔકાત યે ફાસિદ ખ્યાલાત નમાઝમેં ભી આ જાતે હૈં. ઝુબાન ઔર શરમગાહ મિસાલકે તૌર પર ઝિકર કર દિએ, વરના સાતોં આઝાકે સારે ગુનાહ ઉસી કુવ્વતસે પૈદા હોતે હૈં જો પેટ ભરનેસે હાંસિલ હુઈ હૈ.

૬. છઠ્ઠા ફાયદા યે હૈ કે કમ ખાનેસે નીંદ કમ આતી હૈ, કસરતસે જાગનેકી દૌલત નસીબ હોતી હૈ, ઈસ લિએ કે પેટ ભરકર ખાનેસે પ્યાસ ખૂબ લગતી હૈ ઔર પાની પીનેસે નીંદ ખૂબ આતી હૈ. મશાઈખકા મકૂલા હૈ કે ઝિયાદા ન ખાઓ વરના ઝિયાદા પાની પીયોગે, ફિર ઝિયાદા સોઓગે, જિસકી વજહસે ઝિયાદા ખસારેમેં રહોગે. કેહતે હૈં કે સત્તર હકીમોંકા ઈસ પર ઈત્તિફાક હૈ કે ઝિયાદા પાની પીનેસે ઝિયાદા નીંદ આતી હૈ ઔર ઝિયાદા સોનેમેં ઉમ્રકા બહોત બડા હિસ્સા ઝા'યા હો

જાતા હૈ ઔર તહજ્જુદકા ફૌત હો જાના અલાહિદા રહા, નીઝ ઝિયાદા સોનેસે તબીયતકી બલાદત ઔર દિલકી કસાવત ભી પૈદા હોતી હૈ ઔર બીવી પાસ ન હો તો એહતલામકા સબબ ભી હોતા હૈ, ફિર ગુસ્લકે અસબાબ મુહય્યા ન હોનેમેં અક્સર તહજ્જુદ ભી ફૌત હો જાતી હૈ.

૭. સાતવાં ફાયદા ઈબાદત પર સહુલતસે કાદિર હોના હૈ કે પેટ ભરકર ખાનેસે અક્સર કાહિલી પૈદા હોતી હૈ, જો ઈબાદતકો માનેઅ હોતી હૈ ઔર ખુદ ખાનેહીમેં બહોત-સા વક્ત ઝા'યા હો જાતા હૈ ઔર અગર ઉસકો તૈયાર ભી કરના પડે તો ઔર ભી ઝિયાદા ઈજાઅતે વક્ત હૈ, ફિર ખાનેકે બાદ હાથ ધોના, ખલાલ કરના, ફિર બાર-બાર ઉઠકર પાની પીના ઈન સબ ઔકાતકા હિસાબ લગાયા જાએ તો કિતના વક્ત હુઆ. અગર યે સારા વક્ત અલ્લાહકી યાદમેં ઔર દૂસરી ઈબાદતોંમેં ખર્ચ હોતા તો કિતના નફા કમાતા.

હઝરત સિરી સકતી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને અલી જર્જાની (રહ.) કે સાથ સત્તૂ દેખા, જિસકો વો ફાંક રહે થે. મૈંને પૂછા કે સત્તૂકી આદત કૈસે પડ ગઈ ? ફરમાને લગે કે મૈંને જો હિસાબ લગાયા તો લુકમા મુંહમેં રખનેસે ઉસકે નિગલને તક સત્તર મર્તબા સુબ્હાનલ્લાહ કેહનેકા વક્ત મિલતા હૈ, ઈસ વજહસે મૈંને ચાલીસ સાલસે રોટી નહીં ખાઈકે ઉસકે ચબાનેમેં બહોત દેર લગતી હૈ. હકીકત યેહી હૈ કે આદમીકા હર સાંસ બહોત બડા કીમતી જૌહર હૈ, જિસકો આખિરતકે ખઝાનેમેં મેહફૂઝ કરનેકી સખ્ત ઝરૂરત હૈ તા'કે વો કભી ઝા'યા ન હો ઔર ઉસકી સૂરત સિર્ફ યેહી હૈ કે ઉસ સાંસકો અલ્લાહકે ઝિકર યા કિસી ઔર ઈબાદતમેં સર્ફ કર દે, ઈસકે અલાવા ખાના ઝિયાદા ખાનેસે વુઝૂ કમ ઠહરતી હૈ, ઈસ્તિન્જેકી ઝરૂરત ઝિયાદા હોતી હૈ ઔર ઈન ઉમૂરકી વજહસે અલાવા ઈસકે કે ઈનમેં વક્ત ઝા'યા હોતા હૈ, મસ્જિદમેં ઝિયાદા ઔકાત નહીં ગુઝાર સકતા કે બાર-બાર ઈન ઝરૂરિયાતકી વજહસે નિકલના પડેગા. ઈસકે અલાવા રોઝા ભી ઉસકો બહોત સહલ હોતા હૈ જો ભૂખા રેહનેકા આદી હો જાએ, ગરઝ રોઝા, એ'તિકાફ ઔર કસરતસે બાવુઝૂ રેહના ઔર ખાને-પીનેકે ઔકાતકો ઈબાદતમેં ખર્ચ કરના, ઈતને કસીર ફાયદે હૈં જિનકા શુમાર નહીં હૈ. ઈસકી કદર વો ગાફિલ લોગ ક્યા જાને, જિનકો દીનકી કદર હી નહીં હૈ, વો દુનિયાકી ચન્દ રોઝા ઝિન્દગી પર રાઝી હોકર મુતમઈન હો ગએ, પસ દુનિયાહીકે હાલાતકો જાનતે હૈં, ઉનકો આખિરતકી ખબર હી નહીં ક્યા ચીઝ હૈ ?

૮. આઠવાં ફાયદા કમ ખાનેમેં બદનકી સેહત હૈ કે બહોતસે અમરાઝ ઝિયાદા ખાનેહીસે પૈદા હોતે હૈં કે ઈસકી વજહસે મેદેમેં ઔર રગોંમેં અખ્લાતે રદીયા જમા હો જાતે હૈં, જિનસે તરહ તરહકે અમરાઝ પૈદા હોતે હૈં ઔર અમરાઝ કતઅ-એ-નઝર ઈસકે કે સેહતકે મનાફી હૈં, ઈબાદાતસે ભી માનેઅ હોતે હૈં, દિલકો તશ્વીશમેં ડાલતે હૈં, ઝિકર વ ફિકરસે માનેઅ હોનેકે અલાવા દવા, પરહેઝ, હકીમ,

ડાક્ટર, ફસ્દ ખોલનેવાલા, જોકે લગાનેવાલા, ગરઝ એક લમ્બા-ચૌડા ઝગડા આદમીકે સાથ ખડા હો જાતા હૈ. ફિર ઈન ચીઝોંમેં મશક્કત અલાહિદા હૈ, ખર્ચ અલાહિદા હૈ ઔર ભૂખે રેહનેમેં ઈન સબ આફાતસે અમન હૈ.

કેહતે હૈં હારૂન રશીદને એક મર્તબા ચાર માહિર હકીમોંકો જમા કિયા, એક હિન્દી માહિર, દૂસરા રૂમી (અંગ્રેઝી,) તીસરા ઈરાકી, ચૌથા સવાદી (સવાદકા રેહનેવાલા) ઔર ચારોંસે દર્યાફ્ત કિયા, કોઈ ઐસી દવા બતાઓ જો કિસી ચીઝકો નુક્સાન ન કરતી હો. હિન્દીને કહા, મેરે ખ્યાલસે ઐસી દવા જો કિસી ચીઝકો નુક્સાન નહીં કરતી, અહલીઝે અસવદ (હલીલા સ્યાહ) હૈ, ઈરાકીને કહા, મેરે ખ્યાલમેં હબ્બુર્રશાદ અલઅબયઝ (જિસકો ફારસીમેં તુરૂમે સિપન્દાન ઔર હિન્દીમેં હાલૂન કેહતે હૈં) હૈ, રૂમીને કહા કે મેરે નઝદીક ગરમ પાની હૈ યાની વો કિસી ચીઝકો મુઝિર નહીં હૈ, સવાદીને કહા કે યે સબ ગલત હૈ, હલીલા મેદેકો રૌંદતા હૈ (પાંવસે કિસી ચીઝકો મસલના) ઔર યે બીમારી હૈ. (ઈસકે અલાવા જિગરકે લિએ ભી મુઝિર હૈ ઝકરિયા) ઔર હબ્બુર્રશાદ મેદેમેં ફિસલન પૈદા કરતા હૈ ઔર ગરમ પાની મેદેકો ઢીલા કર દેતા હૈ. ઈન સબ તબીબોંને કહા, ફિર તુમ બતાઓ ઐસી ક્યા દવા હૈ જો કિસીકો નુક્સાન નહીં કરતી. સવાદીને કહા કે ખાના ઉસ વક્ત તક ન ખાયા જાએ. જબ તક ખુબ રગ્બત પૈદા ન હો ઔર ઐસી હાલતમેં ખત્મ કિયા જાએ કે ઝિયાદાકી રગ્બત બાકી હો. બકીયા તીનોં તબીબોંને ઉસકી રાયસે ઈત્તિફાક કિયા.

એક ફલસફી હકીમ કે સામને હુઝુર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે તિહાઈ પેટ ખાનેકે, તિહાઈ પાનીકે લિએ ઔર તિહાઈ સાંસ લેનેકે લિએ, ઉસને સુનકર બડા હી તા'જ્જુબ કિયા ઔર કહા કે ખાના કમ ખાનેમેં ઈસ્સે બેહતર ઔર મઝબૂત બાત મૈંને આજ તક નહીં સુની, બેશક યે હકીમકા કલામ હૈ.

૯. નવાં ફાયદા ઈખ્રાજાતકી કમી હૈ, જો શખ્સ કમ ખાનેકા આદી હોગા, ઉસકા ખર્ચ ભી કમ હોગા ઔર ઝિયાદા ખાનેમેં ઈખ્રાજાત ભી બઢેંગે, જિનકે હાંસિલ કરને કે લિએ યા તો નાજાઈઝ તરીકે ઈખ્તિયાર કરને પર મજબૂર હોગા યા લોગોંસે માંગનેકી ઝિલ્લત ઈખ્તિયાર કરેગા (હઝરત સહલ તુસ્તરી (રહ.)કા હાલ કરીબ હી ગુઝર ચૂકા હૈ કે ઉનકે ખાનેકી મીઝાન સાલ ભરકી સાઢે તીન આને હોતી થી.)

એક હકીમકા કૌલ હૈ કે મૈં અપની અકસર ઝરૂરતેં તર્ક કર દેનેસે પૂરી કરતા હૂં જિસ્સે મુઝે બડી યકસૂઈ ઔર રાહત રેહતી હૈ. એક ઔર હકીમકા કૌલ હૈ કે જબ મુઝે અપની કિસી ઝરૂરતકે પૂરા કરનેકે લિએ કિસીસે કર્ઝકી ઝરૂરત હોતી હૈ તો મૈં અપને નફસહીસે કર્ઝ માંગ લેતા હૂં, ઉસકો સમઝા દેતા હૂં કે ઈસકો ફિર કિસી વક્ત અદા કર દૂંગા યાની તેરી ખ્વાહિશ ઈસ વક્ત મેરે ઝિમ્મે કર્ઝ હૈ, ઈસકો કિસી દૂસરે વક્ત પૂરી કર દૂંગા. હઝરત ઈબ્રાહીમ અદહમ (રહ.) જબ કિસી ચીઝકા નિર્ખ મા'લૂમ કરતે કે વો બહોત ગરાં હૈ તો અપને દોસ્તોંસે ફરમાતે કે ઈસકો

છોડકર અર્ઝ કર દો (જિસ ચીઝકા ખરીદના આદમી છોડ દે, અપની તરફસે તો વો ટકા સેર હો હી ગઈ, અપની બલાસે જિતનેમેં બિકે.) આદમીકી હલાકતકા બડા સબબ દુનિયાકી હિર્સ હૈ ઔર વો હિર્સ પેટ ઔર શરમગાહકી વજહસે પૈદા હોતી હૈ ઔર શરમગાહકી કુવ્વતભી પેટકી કુવ્વતસે હોતી હૈ ઔર ખાના કમ ખાનમેં ઈન સબ આફતોંસે અમ્ન હૈ. હક તઆલા શાનુહૂ જિસકો ભી નસીબ ફરમા દે.

૧૦. દસવાં ફાયદા ઈસાર, હમદર્દી ઔર સદકાતકી કસરતકા સબબ હૈ, કમ ખાનેકી વજહસે જિતના ખાના બચેગા, વો યતામા, મસાકીન, ગુરબા પર સદકા હોકર કિયામતમેં ઉસકે લિએ સા'યા બનેગા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ પેહલે ગુઝર ચૂકા હૈ કે આદમી કિયામતકે દિન અપને સદકેકે સાએકે નીચે હોગા ઔર જિતના ઝિયાદા ખાએગા, વો પાખાના બનકર કૂડી પર જમા હોતા રહેગા ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે ખઝાનેમેં જો જમા હો ગયા, વો હંમેશા હંમેશા કામ આતા રહેગા ઔર જો પાખાના હો ગયા, વો ઝા'યા ગયા. ઈસીલિએ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ, જો પેહલે ભી ગુઝર ચૂકા કે આદમી કેહતા હૈ, મેરા માલ, મેરા માલ, ઉસકે લિએ ઉસકે માલમેંસે બજૂઝ તીન ચીઝકે કુછ નહીં હૈ, એક વો જો સદકા કર દિયા ઔર હંમેશા કે લિએ ઉસકો મેહફૂઝ કર લિયા, દૂસરા વો જો ખા લિયા ઔર ખાકર ખત્મ કર દિયા ઔર તીસરા વો જો પેહનકર પુરાના કર દિયા. ઈસકે અલાવા જો હૈ વો દૂસરોંકા માલ હૈ, વારિસોંકા હિસ્સા હૈ, ઈસકા ઈસમેં કુછ ભી નહીં હૈ.

ઈસકે અલાવા સદકાતકે ફઝાઈલ કસરતસે ગુઝરચૂકે હૈં. યે દસ ફવાઈદ કમ ખાનેકે નિહાયત ઈખ્તિસારસે ઝિક્ર કિએ ગએ હૈં, ઈનમેંસે હર એક ફાયદા અપને અન્દર બે-શુમાર ફાયદે રખતા હૈ. (એહયા)

યે બાત કાબિલે લિહાઝ હૈ, જો પેહલે ભી મુતઅદ્દિદ બાર લિખ્ખી જા ચૂકી હૈ કે ઈસ ફઝાઈલકે હક હોનેમેં તરદ્દુદ નહીં. યકીનન યે વો કમાલાત હૈં કે જિસ ખુશનસીબકો હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફસે અતા ફરમા દે, ઉસકે લિએ દીન ઔર દુનિયા દોનોંકી રાહત હૈ ઔર આખિરતકે લિએ બે-શુમાર દરઝાત ઔર તરક્કિયાતકા ઝીના યેહી ચીઝેં હૈં, લેકિન અપને તહમ્મુલકી રિયાયત ઝરૂરી હૈ. ઐસા ન હો કે કૌવા ચલા થા હંસકી ચાલ, વો અપની ભી ભૂલ ગયા, ઝિયાદાકે શૌકમેં આદમી થોડેસે ભી જાતા રેહતા હૈ, ઈસ લિએ ઈન સબ ચીઝોંકી તરફ દિલકો રગ્બત દેતે રેહનેકે સાથ ઈન ચીઝોંકે ઔર ઈસ તર્ઝે ઝિન્દગીકે અપને અન્દર પૈદા કરનેકી કોશિશકે સાથ ઔર ઈન ઉમૂરકી નિહાયત વુકઅતસે દેખનેકે સાથ અમલ ઉતના હી કરના ચાહિએ જિતના અપને અન્દર તહમ્મુલ હો. બીમાર આદમી તા'કતસે ઝિયાદા બોઝ ઉઠાએગા તો જલ્દી મરેગા. હમ લોગ નફસકી બીમારિયોંકે બીમાર હૈ, આ'ઝા ઔર કુવાકે ઝોફકે મારે હુએ હૈં, ઈસ લિએ સેહતકી તમન્ના ઔર કોશિશ, સઈ ઔર રગ્બતકે સાથ ઐસી કોઈ ચીઝ અમલી તૌરસે ઈખ્તિયાર ન કરના ચાહિએ

જો ઉસ હાલતસે ભી ગિરા દે, જિસ પર અબ મૌજૂદ હૈ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે કમ ખાનેકી આદત આહિસ્તા આહિસ્તા પૈદા કરના ચાહિએ. જો શખ્સ ઝિયાદા ખાનેકા આદી હો, વો દફઅતન કમ કરેગા તો ઉસકા તહમ્મુલ ભી ન હોગા, ઝોઅ્ફ ભી હો જાએગા, મશક્કત ભી બઢ જાએગી, ઈસ લિએ બહોત આહિસ્તગી ઔર સહૂલતકે સાથ ઈસકો ઈખ્તિયાર કરના ચાહિએ, મસલન અગર કોઈ શખ્સ દો નાન ખાતા હો તો ઉસકો એક નાનકા અટ્ઠાઈસવાં હિસ્સા રોઝાના કમ કરના ચાહિએ, ઈસ્સે એક મહીનેકે અન્દર આધી ખૂરાક રેહ જાએગી (ઔર અગર ઈસકા ભી તહમ્મુલ દુશ્વાર હો તો ચાલીસવાં હિસ્સા કમ કરના ચાહિએ.)

હઝરત સહલ તુસ્તરી (રહ.)સે કિસીને પૂછા કે આપકે મુજાહેદોંકી ઈબ્તિદા કિસ તરહ હુઈ, ઉન્હોને ફરમાયા કે મેરા સાલાના ખર્ચ ઈબ્તિદામેં તીન દિરમ થા (યાની સાઢે દસ આને) ઈબ્તિદામેં ઈસકી સૂરત યે થી કે મૈં એક દિરમકા તો દબસ (અંગૂર યા ખજૂરકા શીરા યા રસ) લે લેતા થા ઔર એક દિરમકા ચાવલકા આટા ઔર એક દિરમકા ઘી ઔર ઈન તીનોંકો મિલાકર તીન સૌ સાઠ લડ્ડૂ બના લેતા થા, એક રોઝાના રોઝા ઈફતાર કરનેકે વક્ત ખા લેતા થા. કિસીને પૂછા કે અબ કયા મા'મૂલ હૈ ? ફરમાયા, અબ તો કોઈ મુતઅય્યન ચીઝ નહીં, જબ મૌકા હો, કુછ ખા લેતા હૂં (યે કરીબ હી ગુઝર ચૂકા કે યે હઝરત બીસ-બીસ દિન બગૈર ખાએ ગુઝાર દેતે થે.)

હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મેરા ગુઝરાન હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ઝમાનેમેં એક સાઅ જૌ (તકરીબન સાઢે તીન સેર) ફી હફતા થા, ખુદાકી કસમ ! મૈં ઈસ્સે ઝિયાદા, મરને તક કભી ભી ન બઢાઉંગા, ઈસ લિએ કે મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે સુના થા કે તુમમેંસે મુઝે ઝિયાદા મેહબૂબ ઔર કિયામતમેં મુઝસે ઝિયાદા કરીબ વો શખ્સ હોગા જો મરને તક ઉસી હાલ પર રહે જિસ પર અબ હૈ. ઈસી વજહસે યે બા'ઝ હઝરત સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) પર એ'તરાઝ કિયા કરતે થે કે તુમને વો તર્ઝ છોડ દિયા જો હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં થા, તુમને જૌકા આટા છાનના શુરૂ કર દિયા, હાલાંકે ઉસ ઝમાનેમેં નહીં છાના જાતા થા, તુમને પતલી રોટિયાં ખાના શુરૂ કર દી, કઈ-કઈ સાલન દસ્તરખ્વાન પર આને લગેં, તુમ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં ઐસે નહીં થે.

હઝરત હસન બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મુસલમાનકી મિસાલ બકરીકે બચ્ચે કી-સી હૈ, જિસે એક મુટ્ઠી પુરાની ખજૂર, એક મુટ્ઠી સત્તૂ, એક ઘૂંટ પાની કાફી હૈ ઔર મુનાફિકકી મિસાલ દરિંદે કી-સી હૈ, હપ-હપ, ગટ-ગટ, જો હો સબ ખા-પી લે, ન અપને પડોસીકા ખ્યાલ કરે, ન દૂસરેકો અપને ઉપર તર્જીહ દે. ઝરૂરતસે ઝા'ઈદ ચીઝેં (સદકા કરકે) આગે ભેજ દો (તુમ્હારે કામ આએંગી.)

હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) છઃ દીનકા મુસલસલ ફાકા કર લેતે થે ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) સાત દિનકા ફાકા કર લેતે થે. કેહતે હૈં એક બુઝુર્ગકી એક રાહિબસે મુલાકાત હુઈ, ઉસ્સે બાતેં કરતે રહે, ઈસીમેં ઉસકો ઈસ્લામકી દઅવત ભી દે દી, ઉસને ગુફ્તગૂકે દૌરાનમેં કહા કે હઝરત મસીહ (અલા નબીયિના વ. અલયહિસ્સલાત વસ્સલામ) ચાલીસ દિનકા ફાકા કર લિયા કરતે થે, યે બાત મોઅ્ઝજા હી કે તૌર હર હો સકતી હૈ, નબીકે અલાવા કિસીસે નહીં હો સકતી. ઉન બુઝુર્ગને ફરમાયા કે અગર મૈં પચાસ દિનકા ફાકા કર દૂં તબ તુમ મુસલમાન હો જાએગે ? ઉસ રાહિબને કહા, ઝરૂર. યે વહીં ઉસકે પાસ હી ઠહર ગએ, ઉસીકે પાસ રેહતે, જબ પચાસ દિન પૂરે હો ગએ તો કેહને લગે કે યે તો વાઅ્દે કે થે, દસ દિન ઔર ઝા'ઈદ લો, યે કેહકર દસ દિનકા ફાકા ઔર ભી કર દિયા. પૂરે સાઠ દિન બાદ ખાના ખાયા. વો રાહિબ બડી હી હૈરતમેં રેહ ગયા ઔર મુસલમાન હો ગયા.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) જબ સુબ્હકો ખાના તનાવુલ ફરમા લેતે થે તો શામકો તનાવુલ ન ફરમાતે થે ઔર જબ શામકો તનાવુલ ફરમા લેતે થે તો સુબ્હકો તનાવૂલ ન ફરમાતે થે'- (જામિઉસ્સગીર) (યાની કભી ઐસા ભી મા'મૂલ થા) ઔર ભી પેહલે બુઝુર્ગોંસે એક વકત ખાનેકા મા'મૂલ નકલ કિયા ગયા હૈ. ઈમામ રાઝી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ એક વક્ત ખાનેકા આદી હો, ઉસકે લિએ બેહતર યે હૈ કે સેહરીકે વક્ત ખાએ, તા'કે દિનમેં રોઝેકી ફઝીલત હાંસિલ હો ઔર રાતકો નવાફિલ ઔર ઝિકર વગૈરહ મેદેકે ખાલી હોનેકી હાલતમેં હોં. હઝરત માલિક (રહ.) બિન દીનારકા ચાલીસ સાલ તક દૂધકો દિલ ચાહતા રહા, મગર ઈસ્તેમાલ નહીં કિયા. એક મર્તબા કહીંસે ઉનકી ખિદમતમેં તર વ તાઝા ખજૂરેં આઈં, અપને દોસ્તોંસે ફરમાયા કે ઈનકો ખા લો, મૈંને તો ઈનકો ચાલીસ સાલસે નહીં ચખ્ખા. (એહયા)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને બહોત કસરતસે ઈસ કિસ્મકે વાકિઆત ઈન હઝરાતકે ઝિકર ફરમાએ હૈં. ઈન્હીં મુજાહદોંકી બરકાતસે ઈન હઝરાતસે કરામતોંકા ઝહૂર હોતા થા. અબ ઈન હઝરાત કી-સી કરામતોંકા તો હર શખ્સ ખ્વાહિશમન્દ હૈ, મગર ઉસકે લિએ ઉન જૈસે મુજાહદે ભી તો કિએ જાએ. હમ લોગોંકો ગિઝાએં તો ઉમ્દા-સે-ઉમ્દા, બેહતર-સે-બેહતર ચાહિયેં, ફિર મુજાહદે કૈસે હોં. એક બુઝુર્ગને અપને કિસી મિલનેવાલેકી દઅવત કી ઔર ઉનકે લિએ દસ્તર ખ્વાન પર રોટિયાં રખ્ખી. વો ઉનમેંસે ઉલટ પુલટકર અચ્છી રોટી તલાશ કરને લગે. મેઝબાન બુઝુર્ગને ફરમાયા, યે કયા કર રહે હો, જિસ રોટીકો તુમ બુરી સમઝકર છોડ રહે હો, ઉસમેં ઈતને ઈતને તો ફવાઈદ હૈં ઔર ઈતની-ઈતની મશક્કત ઉઠાનેવાલોંકી ઈસમેં મેહનત હુઈ હૈ કે બહોતસે કામ કરનેવાલોંકે અમલકે બાદ અબ્રમેં પાની આયા, ફિર વો બરસા, ફિર વો હવાઓં કી, ઝમીનકી, ચૌપાયોંકી, આદમિયોંકી મેહનત ઈસમેં લગી,

જબ તો યે એક રોટી તુમ્હારે સામને આઈ. ઈસકે બાદ તુમ ઈસમેં અચ્છી - બુરી છાંટને લગે ? કેહતે હૈં કે એક રોટી પકકર તુમ્હારે સામને ઉસ વક્ત તક નહીં આતી જબ તક ઉસમેં તીન સૌ સાઠ કામ કરનેવાલોંકા અમલ નહીં હોતા, સબસે અવ્વલ હઝરત મીકાઈલ (અલયહિસ્સલામ) હૈં જો અલ્લાહ તઆલાકી રહેમતકે ખઝાનેસે નાપકર ચીઝ નિકાલતે હૈં, ફિર વો ફરિશ્તે, જો અબ્ર પર મા'મૂર હૈં ઔર બાદલોંકો ચલાતે હૈં, ફિર ચાંદ, સૂરજ, આસમાન પર વો ફરિશ્તે જો હવાઓં પર મા'મૂર હૈં ફિર ચૌપાએ, સબસે આખિરમેં રોટી પકાનેવાલે સચ હૈ પાક ઈર્શાદ મેરે રબ સુબ્હાનહૂ વ તકદદસકા

وَاِنۡ تَعُدُّوۡا نِعۡمَتَ اللّٰهِ لَا تُحۡصُوۡهَا

'વ- ઈન્તઉદ્દૂ નિઅ્મતલ્લાહિ લા-તુહ્સૂહા.' - સૂરએ ઈબ્રાહીમ રૂકૂઅ ૫

'અગર તુમ અલ્લાહ તઆલાકી એક નેઅમત (ઔર) ઉસકી તફસીલાતકો શુમાર કરને લગો તો કભી ભી પૂરી નહીં ગિન સકતે.'

ઈસકે બાદ નિહાયત ઔર કાબિલે લિહાઝ ચીઝ યે ભી હૈ કે કમ ખાનેકી અગર સૂરત ઈખ્તિયાર કરે તો ઉસમેં રિયા ઔર હુબ્બે જાહસે બચનેકા ભી બહોત એહતિમામ રખ્ખે. ઐસા ન હો કે ભૂખા ભી મરે ઔર નફસ બજાએ સાલેહ બનને કે ઔર ઝિયાદા ફાસિદ બન જાએ. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે જો શખ્સ ખાનેકી ખ્વાહિશસે ભાગકર રિયાકી ખ્વાહિશમેં ફંસ જાએ, વો ઐસા હૈ કે બિચ્છૂસે ભાગકર સાંપકે મુંહમેં ચલા જાએ. (એહયા)

અલગરઝ કમ ખાના મેહમૂદ હૈ, દીન ઔર દુનિયા દોનોં કે કસીર ફાયદે ઈસમેં હૈં, બશર્તેકિ ઝોફ યા રિયા વગૈરહ કિસી દૂસરે ખતરેમેં ન પડ જાએ. અલબત્તા યે ઝરૂરી હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિન્દગીકો, હુઝૂર (સલ્લ.) કી મઈશત ઔર મુઆશરત, હુઝૂર (સલ્લ.) કે ફકર ઔર ફાકાકો ઝેહનમેં રખ્ખે, દિલસે ઉસકો પસંદ કરતા રહે કે અસલ ચીઝ વોહી હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને જો તર્ઝ ઈખ્તિયાર ફરમાયા થા, વો નાદારી ઔર મજબૂરીસે નહીં થા, ઈસ વજહસે નહીં થા કે મયસ્સર નહીં આ સકતા થા, બલ્કે ખુશી ઔર રગ્બતસે ઈસી તર્ઝકો પસંદ ફરમાયા થા.

એક મર્તબા હઝરત આઈશા (રદી.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! આપ હક તઆલા શાનુહૂસે રોઝીકી વુસ્અત નહીં માંગ લેતે ? હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે મૈં યે કેહકર ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કી ભૂખકી શિદ્દતકો દેખકર રો પડી, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે આઈશા ! ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, અગર મૈં અપને રબસે યે માંગૂં કે સોનેકે પહાડ મેરે સાથ સાથ ચલા કરેં તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉનકો ભી મેરે સાથ ચલા દેં, લેકિન મૈંને દુનિયામેં ભૂખા રેહનેકો પેટ ભરને પર તર્જીહ દે રખ્ખી હૈ. મૈંને દુનિયાકે ફકરકો

ઉસકી સરવત પર તર્જીહ દી હૈ, મૈંને દુનિયાકે ગમકો ઉસકી ખુશી પર તર્જીહ દી હૈ. આઈશા ! દુનિયા મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઔર ઉસકી આલકે લિએ મુનાસિબ નહીં હૈ. હક તઆલા શાનુહૂને ઉલુલ અઝ્મ (યાની હિમ્મતવાલે ઔર ઊંચે દરજે કે) રસૂલોંકે લિએ ઈસીકો પસંદ ફરમાયા હૈ કે દુનિયાકી તકલીફોં પર સબર કરેં. દુનિયાકી રાહતોંસે બચે રહેં ઔર જો ચીઝ ઉનકે લિએ પસંદ ફરમાઈ થી, ઉસીકા મુઝે હુકમ હૈ, ચુનાંચે ઈર્શાદ હૈ -

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ

'ફસ્બિર કમા-સ-બ-ર- ઊલુલ્અઝ્મિ મિનર્રુસુલિ'

- સૂરએ મુહમ્મદ, રૂકૂઅ ૪

'આપ ભી ઈસી તરહ સબર કીજિએ જિસ તરહ ઉલુલ અઝ્મ રસૂલોંને સબર કિયા.'

મેરે લિએ અલ્લાહકે હુકમકી તા'મીલકે સિવા ચારા હી નહીં હૈ, મૈં ખુદાકી કસમ, જહાં તક મેરી તા'કત હૈ, ઐસા હી સબર કરૂંગા જૈસાકે ઉન્હોંને કિયા ઔર તા'કત તો અલ્લાહ હી કે દેનેસે આતી હૈ.

હદીસમેં આયા હૈ કે જબ હઝરત ઉમર (રદી.) કે ઝમાનેમેં ફુતૂહાતકી કસરત બહોત હો ગઈ તો ઉનકી સાહબઝાદી ઉમ્મુલ મો'મિનીન હઝરત હફસા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે અબ તો આપ ભી જબ દૂસરોં મુલ્કોંકે કાસિદ આએં તો બારીક કપડા પેહન લિયા કરેં ઔર કિસીકો ખાના પકાનેકા હુકમ ફરમા દિયા કરેં, તા'કે આપ ઉનકે લોગોંકો ખિલાએં ઔર આપ ભી ઉનકે સાથ ખા લિયા કરેં. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, યે તો તુમ્હેં ભી મા'લૂમ હૈ કે આદમીકે હાલાતસે ઉસકે ઘરવાલે હી અચ્છી તરહ વાકિફ હુઆ કરતે હૈં. હઝરત હફસા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, બેશક ! હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા, મૈં તુમકો કસમ દેકર પૂછતા હૂં, ક્યા તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) નુબૂવતકે બાદ ઈતને સાલ ઝિન્દા રહે, ઉસ ઝમાનેમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઘરવાલે અગર રાતકો ખાના તનાવુલ ફરમા લેતે થે, તો દિનમેં ભૂખે રેહતે થે ઔર દિનમેં ખા લેતે થે તો રાતકો ભૂખે રેહતે થે. ક્યા તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે નુબૂવતકે બાદ ઈતને સાલ તક હુઝૂર (સલ્લ.) ઝિન્દા રહે, લેકિન હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઔર ઉનકે ઘરવાલોંને ખૈબરકે ફતહ હોને તક કભી પેટ ભરકર ખજૂરેં ભી નહીં ખાઈ. મૈં તુમસે કસમ દેકર પૂછતા હૂં, ક્યા તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે એક મર્તબા તુમને ઊંચે ખ્વાન પર (મેજકી તરહ) ખાના રખ્ખ દિયા થા તો હુઝૂર (સલ્લ.) કે ચેહરા-એ-અનવર પર તગય્યુર આ ગયા થા, યહાં તકકે ઉસકો હટાકર ઝમીન પર ખાના રખ્ખા ગયા (જબ હુઝૂર (સલ્લ.) ને તનાવુલ ફરમાયા) મૈં તુમસે કસમ દેકર પૂછતા હૂં, ક્યા તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે હુઝૂર (સલ્લ.) અપની અબાકો (ચાદરકી એક કિસ્મ) દોહરા

કરકે ઉસ પર આરામ ફરમાયા કરતે થે. તુમને એક મર્તબા ઉસકો ચોહરા (ચાર તહ) કરકે બિછા દિયા તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમને મુઝે રાતકે ઉઠનેસે રોકા (કિ ચાર તહ હો જાનેસે બિસ્તરા નરમ હો ગયા, જિસ્સે નીંદ અચ્છી તરહ આ ગઈ) ઈસકો દોહરા હી કર દો જૈસાકે રોઝાના હુઆ કરતા થા. મૈં તુમસે કસમ દેકર પૂછતા હું, કયા તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે હુઝૂર (સલ્લ.) અપના કપડા ધોનેકે લિએ બદને મુબારકસે ઉતારતે ઔર ઉસકો ધોતે, ઐસી હાલતમેં અગર બિલાલ (રદી.) નમાઝકે લિએ બુલાને આ જાતે થે તો હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ દૂસરા કપડા ન થા, જિસકો પેહનકર નમાઝ પળ્હાવેં, હુઝૂર (સલ્લ.) ઉસીકો ખુશ્ક કરકે પેહનકર નમાઝ પળ્હાયા કરતે થે. મૈં તુમસે કસમ દેકર પૂછતા હું, કયા તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે બનૂ ઝફરકી એક ઔરતને હુઝૂર (સલ્લ.) કે લિએ દો કપડે તૈયાર કિએ, એક લુંગી, એક ચાદર, ઉનમેંસે ઉસને એક પેહલે ભેજ દિયા, દૂસરેકો ભેજનેમેં દેર લગી તો હુઝૂર (સલ્લ.) ઉસીકો બદન પર ઈસ તરહ લપેટ કરકે દોનોંમે ગર્દન પર ગિરહ લગાઈ થી (કિ બદન ખુલ ન જાએ,) પેહનકર નમાઝકે લિએ તશરીફ લે ગએ, હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ દૂસરા કપડા ન થા, જિસકો પેહનકર નમાઝકે લિએ તશરીફ લે જાતે.

ઈસી તરહ ઔર વાકિઆત ગિનવાતે રહે, યહાં તકકે ઈન વાકિઆતકો યાદ દિલાકર હઝરત હફસા (રદી.) કો ભી રુલાયા ઔર ખુદ ભી ઈતને રોએ કે ચીખેં મારને લગે. હમેં યે અન્દેશા હુઆ કે ઈસ ગમમેં કહીં ઉનકી જાન ન નિકલ જાએ. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા, મેરે દો રફીક થે (હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઔર હઝરત અબૂબકર (રદી.) વો દોનોં એક હી રાસ્તે પર ચલે, અગર મૈં ઉનકા રાસ્તા છોડકર દૂસરા રાસ્તા ઈખ્તિયાર કરૂં તો મેરે સાથભી વો મા'મલા નહીં કિયા જાએગા જો ઉનકે સાથ કિયા ગયા. મૈં ખુદા-એ-પાકકી કસમ ઉનકી (દુનિયાકી) સખ્ત ઝિન્દગી પર અપને આપકો મજબૂર કરુંગા તા'કે (આખિરતકી) ઉનકી શાદાબ ઝિન્દગીકો પા સકૂં. (એહયા)

ફતાવા આલમગીરિયામેં લિખ્ખા હૈ કે ખાનેકે ચંદ મરાતિબ હૈં -

૧. પેહલા દરજા ફર્ઝ હૈ ઔર વો ઈતની મિકદાર હૈ જિસ્સે આદમી હલાકતસે બચે. અગર કોઈ શખ્સ ઈતના કમ ખાએ યા ખાના-પીના છોડ દે જિસ્સે હલાક હો જાએ તો ગુનાહગાર હોગા, ઔર

૨. દૂસરા દરજા સવાબકા હૈ કે ઈતની મિકદાર ખાએ, જિસ્સે ખડે હોકર નમાઝ પળ્હી જા સકે ઔર રોઝા સહૂલતસે રખ સકે.

૩. તીસરા દરજા જાઈઝકા હૈ ઔર વો નં. ૨ કી મિકદાર પર પેટ ભરનેકી મિકદાર તક ઈઝાફા હૈ તા'કે બદનમેં કૂવ્વત પૈદા હો. ઈસ દરજેમેં ન તો સવાબ હૈ, ન ગુનાહ હૈ, મા'મૂલી હિસાબ ઈસમેં હૈ બશર્તેકે માલ હલાલ તરીકેસે હાસિલ હુઆ હો,

૪. ચૌથા દરજા હરામ હૈ, વો પેટ ભરનેસે ઝા'ઈદ મિકદાર હૈ અલબત્તા

ઈસ દરજેમેં અગર મકસૂદ રોઝે પર કૂવ્વત હો કે કલકો રોઝા રખ્ખા હૈ યા યે ગરઝ હો કે મેહમાન ભૂખા ન રહે, તો ઈસ મિકદારમેં ભી મુઝાઈકા નહીં ઔર કમ ખાનેકા ઐસા મુજાહેદા, જિસ્સે ફરાઈઝમેં નુકસાન આવે, જાઈઝ નહીં, અલબત્તા અગર ઈસમેં નુકસાન ન આવે તો કમ ખાનેકા મુજાહેદા કરનેમેં મુઝાઈકા નહીં કે ઈસમેં નફસકી ઈસ્લાહ ભી હૈ ઔર ખાના ભી રગ્બતસે ખાયા જાતા હૈ. ઈસી તરહ કિસી જવાનકો કમ ખાનેકા મુજાહેદા, તા'કે ઉસકી શહવતકા ઝોર ટૂટ જાએ, જાઈઝ હૈ. (આલમગીરીયહ)

ઈસ તકસીમમેં નં. ૨ પર સાહિબે દુર્રે મુખ્તાર (રહ.) વગૈરહને કલામ કિયા હૈ ઔર ઈતની મિકદારકો ફર્ઝમેં દાખિલ કિયા હૈ જિસ્સે ખડે હોકર નમાઝ પઢ્હી જા સકે. આલમગીરીકી આખીર ઈબારતસે ભી ઈસકી તા'ઈદ હોતી હૈ.

હદીસ : ૧૨. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ હક તઆલા શાનુહૂસે થોડી રોઝી પર રાઝી રહે, હક તઆલા શાનુહૂ ભી ઉસકી તરફસે થોડે અમલ પર રાઝી હો જાતે હૈ. (મિશ્કાત)

(۱۲) عن علی رض قال قال رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم من رضی من اللّٰہ بالیسیر من الرزق رضی اللّٰہ منہ بالقلیل من العمل (رواہ البیہقی فی شعب کذا فی المشکوۃ)

ફાયદા - ઈસ હદીસે પાકમેં આમદનીકી કમીમેં હક તઆલા શાનુહૂકે એક ખાસ એહસાન પર તંબીહ કી ગઈ હૈ કે ઈસ સૂરતમેં અગર આદમીકી તરફસે નેકિયોંમેં કમી હોતી હૈ, વો માલિકુલમુલ્ક ભી ઉસ કમીકો બખુશી કુબૂલ ફરમા લેતે હૈં, ઈસકે બિલ-મુકાબિલ જબ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે અતાયામેં ઈફરાત હો ઔર આદમી કિસી ચીઝમેં કમીકો ભી ગવારા ન કરે, તો ઉસ માલિકકી તરફસે ભી યેહી મુતાલબા હૈ કે ફિર ઉસકે હુકૂકકી અદાયગીમેં તુમ્હારી તરફસે ભી ઈફરાત હોના ચાહિએ ઔર ઝાહિર હૈ કે જિસ મુલાઝિમકો તનખ્વાહ મુંહ માંગી દી જાએ, ફિર વો અપની મન્સબી ખિદમતમેં કોતાહી કરે તો ઉસકી નમકહરામીમેં ક્યા તરદ્દુદ હૈ, લેકિન હમારા મા'મલા ઈસકે બરઅકસ હૈ કે ગુરબાકો તો અલ્લાહ તઆલાકી તરફ રૂજૂઅ કરનેકી તૌફીક ભી હો જાતી હૈ, ઝિકર ઔર નવાફિલકે લિએ વકત ભી મિલ જાતા હૈ, લેકિન જહાં ચાર પૈસે હાથમેં આએ યા ઉનકે આનેકે અસબાબ પૈદા હુએ, ફિર ફર્ઝ નમાઝોંકે વાસ્તે ભી વકત નહીં મિલતા ઔર કલીલ રોઝી પર જબ કનાઅત હાસિલ હો સકતી હૈ જબ આદમી પાંચ બાતોંકા એહતિમામ કરે-

૧. અપને ઈખ્રજાતમેં કમી કરે, ઝરૂરતકી મિકદારસે ઝિયાદા ખર્ચ ન કરે. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે તન્હા આદમી હો તો ઉસકો એક જોડા કાફી હૈ, કઈ-કઈ જોડે બનાનેકી ઝરૂરત નહીં હૈ, ઐસે હી મા'મૂલી રોટી સાલન પર ગુઝર હો સકતા હૈ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો ખર્ચમેં મિયાનારવી ઈખ્તિયાર કરે, વો ફકીર નહીં હોતા.

૨. અગર બકદ્ર ઝરૂરત મયસ્સર હો તો આઈન્દાકી ફિકરમેં ન પડે ઔર હક તઆલા શાનુહૂકે વાઅદે પર એ'તમાદ કરેકે હક તઆલા શાનુહૂને રોઝીકા ઝિમ્મા લે રખ્ખા હૈ. શૈતાન આદમીકો હમેશા આઈન્દાકી સોચમેં ડાલે રખ્ખા કરતા હૈ કે કુછ ઝખીરા ફન્ડકે તૌર પર જમા રખના ચાહિએ, આદમીકે સાથ હરઝ ભી લગા હુઆ હૈ, બીમારી ભી લગી હુઈ હૈ, વક્તી ઈખ્રાજાત ભી પેશ આતે રેહતે હૈં ફિર મુઝે દિક્કત ઔર મશક્કત હોગી ઔર ઈન ખ્યાલાતકી વજહસે ઉસકો મશક્કત ઔર આઈન્દાકે ફિકર ઔર સોચમેં પરેશાન રખ્ખા કરતા હૈ ઔર ફિર આદમીકા મઝાક ઉડાયા કરતા હૈ કે યે બેવકૂફ આઈન્દાકી તકલીફકે ડરસે જો મૌહૂમ હૈ, ઈસ વક્તકી યકીની મશક્કત ઔર તકલીફ ઉઠા રહા હૈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.)સે ઈર્શાદ ફરમાયા કે અપને ઉપર ઝિયાદા ગમ સવાર ન કરો, જો મુકદ્દર હૈ, વો હોકર રહેગા ઔર જિતની રોઝી તુમ્હારી હૈ, વો આકર રહેગી. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ અપને મો'મિન બંદેકો રોઝી ઉસ જગહસે અતા ફરમાતા હૈ, જહાંસે ઉસકા ગુમાન ભી ન હો ઔર કુરઆન પાકમેં ભી યે મઝમૂન વારિદ હૈ.

૩. ઈસ અમ્ર પર ગૌર કિયા કરે કે થોડે પર કનાઅતમેં લોગોંસે ઈસ્તગ્નાકી કિતની બડી ઈઝઝત હાસિલ હૈ ઔર હિર્સ ઔર તમઅમેં લોગોંકે સામને કિતના ઝલીલ હોના પડતા હૈ, ઈસકો બહોત એહતિમામસે ગૌર કિયા કરે કે ઉસકો એક તકલીફ ઝરૂર બરદાશ્ત કરની હૈ યા લોગોંકે સામને હાથ ફૈલાનેકી ઝિલ્લતકો યા અપને નફસકો લઝીઝ ચીઝોંસે રોકનેકી. ઔર યે દૂસરી તકલીફ જો હૈ, ઉસ પર અલ્લાહકે યહાં સવાબકા વાઅદા ભી હૈ ઔર પેહલીમેં આખિરતકા વબાલ હૈ, ઈસકે અલાવા લોગોંકે સામને હાથ ફૈલાનેમેં આદમી ઉનકો હક બાત કેહનેસે રૂક જાતા હૈ. અકસર દીનકે બારેમેં મુદાહનત કરની પડતી હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમીકી ઈઝઝત ઉસકા લોગોંસે ઈસ્તિગ્ના હૈ. ઈસી વજહસે મશહૂર મકૂલા હૈ કે જિસ્સે તૂ ઈસ્તિગ્ના કરે તૂ ઉસકા હમસર હૈ (યાની ઉસ્સે દેને પર મજબૂર નહીં હૈ ઔર જિસકી તરફ એહતિયાજ પેશ કરે, ઉસકા કૈદી હૈ ઔર જિસપર એહસાન કરે, ઉસકા હાકિમ હૈ.

૪. દુનિયાદાર માલદારોંકે અંજામકો સોચા કરે, યહૂદ નસારા ઔર બે-દીન સરવતવાલોંકા અંજામ સોચે ઔર અંબિયા ઔર ઔલિયાકા અંજામ સોચે, ઉનકે હાલાતકો ગૌરસે પઢે ઔર તહકીક કરે, ફિર અપને નફસસે પૂછે કે અલ્લાહકે મુકર્રબ લોગોંકી જમાઅતમેં શરીક હોના પસંદ કરતા હૈ યા અહમકોં ઔર બેદીન લોગોંકી મુશાબહત પસંદ કરતા હૈ.

૫. માલકે ઝિયાદા હોનેમેં જો ખતરાત પેહલે બયાન હો ચુકે હૈં, ઉનપર ગૌર કિયા કરે કે કિતને મસાઈબ ઈસકે સાથ હૈ. જબ આદમી ઈન પાંચોં ચીઝોંપર

ગૌર કરતા રહેગા તો થોડે પર કનાઅત.આસાન હો જાએગી (એહયા) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે વો શખ્સ ફલાહકો પહોંચ ગયા જો મુસલમાન હો ઔર થોડી રોઝી દી ગઈ હો ઔર હક તઆલા શાનુહૂને ઉસકો ઈસી પર કનાઅત અતા ફરમા રખ્ખી હો. હઝરત ફુઝાલા બિન ઉબૈદ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે મુબારક હૈ વો શખ્સ જિસકો ઈસ્લામ લાનેકી તૌફીક હો ગઈ હો ઔર ઉસકી આમદની બકદ્રે ઝરૂરત હો ઔર ઉસપર વો કાનેઅ હો. (તર્ગીબ)

હઝરત અબૂદરદા (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જબ ભી સૂરજ નિકલતા હૈ, ઉસકે દોનોં જાનિબ દો ફરિશ્તે રોઝાના યે એલાન કરતે હૈં, અય લોગો ! અપને રબકી તરફ મુતવજ્જહ હો જાઓ, જો માલ થોડા હો ઔર વો કિફાયત કર જાએ, વો બેહતર હૈ ઉસ કસીર માલસે જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે અલાવા દૂસરી તરફ મશ્ગૂલ કરે.

(١٣) عن معاذ بن جبل ان رسول الله صلى الله عليه وسلم لما بعث به الى اليمن قال اياك والتنعم فان عباد الله ليسوا بالمتنعمين رواه احمد كذا فى المشكوة

હદીસ : ૧૩. હઝરત મુઆઝ બિન જબલ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઉનકો યમન (કા હાકિમ બનાકર) ભેજા તો યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે અપને આપકો નાઝ વ નેઅમતમેં પરવરિશ કરનેસે બચાતે રેહના, ઈસ લિએ કે અલ્લાહકે નેક બંદે નાઝ વ નેઅમતમેં લગનેવાલે નહીં હોતે. -મિશ્કાત

ફાયદા - હાકિમ ઔર ગવર્નર હો જાને કે બાદ રાહત વ આરામકે અસબાબ કસરતસે મુહૈયા હો હી જાતે હૈં, હર કિસ્મકી નેઅમતેં ભી આસાનીસે મયસ્સર હો જાતી હૈં, ઈસ લિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને, જબકે યે હાકિમ બનાકર ભેજે જા રહે થે, ઈસ ચીઝસે બચનેકી ખુસૂસી તંબીહ ફરમાઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કી વસાયામેં, ઈસી તરહ હઝરાત ખુલફા-એ-રાશિદીનકી વસાયા ઔર અહકામમેં ઈસ ચીઝ પર ખાસ તૌરસે તબીહેં બડી કસરતસે કી ગઈ હૈ.

હઝરત ફુઝાલા બિન ઉબૈદ (રદી.) અમીર મુઆવિયા (રદી.) કી તરફસે મિસરકે કાઝી થે, ઉનકી ખિદમતમેં એક સહાબી (રદી.) કિસી હદીસકી તહકીકકે લિએ તશરીફ લે ગએ, ઉન્હોંને જાકર દેખા કે કાઝી સાહબકે બાલ ભી પરેશાન-સે હૈં ઓર પાંવ ભી નંગે હૈં, ઉન્હોંને દર્યાફત કિયા કે તુમ ઈસ ઝમીનકે હાકિમ હો, મૈં તુમ્હારે બાલોંકો બિખરા હુઆ દેખ રહા હૂં. હઝરત ફુઝાલા (રદી.) ને ફરમાયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને હમેં ઝેબ વ ઝીનતકી કસરતસે મના ફરમાયા થા, ફિર ઉન્હોંને પૂછા કે મૈં તુમ્હેં નંગે પાંવ દેખ રહા હું, હઝરત ફુઝાલા (રદી.) ને ફરમાયા કે

હમે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યેભી ઈર્શાદ થા કે કભી નંગે પાંવ ભી ચલા કરે. અબ્દુલ્લાહ બિન મુગફફલ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને બાલોંમેં રોઝાના કંઘા કરનેસે મના ફરમાયા હૈ. (અબૂ દાઊદ)

(١٤) عن جبیر بن نفیر رضـ مرسلاً قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما اوحی الی ان اجمع المال واکون من التاجرین و لکن اوحی الی ان سبح بحمد ربک وکن من الساجدین ○ واعبد ربک حتی یاتیک الیقین رواہ فی شرح السنۃ وابو نعیم فی الحلیۃ عن ابی مسلم کذا فی المشکوۃ

હદીસ : ૧૪. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે મુઝે હક તઆલા શાનુહૂને યે વહી નહી ભેજી કે મૈં તાજિર બનૂં ઔર માલ જમા કરૂં, બલ્કે યે વહી ભેજી હૈ કે (અય મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તુમ અપને પરવાર દિગારકી તસ્બીહ ઔર તહમીદ કરતે રહો ઔર નમાઝેં પઢને વાલોંમેં રહો ઔર અપને રબકી ઈબાદત કરતે રહો, યહાં તકકે (ઈસી હાલત મેં) તુમકો મૌત આ જાએ. - મિશ્કાત

ફાયદા – યે વહી, જિસકી તરફ ઈશારા ફરમાયા હૈ, સૂરએ હિજરકી આખિરી આયત હૈ ઔર હદીસે પાકકા યે મઝમૂન મુતઅદ્દિદ સહાબા-એ-કિરામ (રદિયલ્લાહુ અન્હુમ) સે નકલ કિયા ગયા. ચુનાંચે સુયૂતી (રહ.) ને દુર્રે મન્સૂરમેં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ, અબૂ મુસ્લિમ ખૌલાની, અબૂદરદા (રદીયલ્લલાહુ અન્હુમ અજમઈન) સે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ નકલ કિયા હૈ કે બેહતરીન આદમી દો શખ્સ હૈં-

૧. એક વો, જો અપને ઘોડેકી બાગ પકડે હુએ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જાન દે દેનેકો તલાશ કરતા ફિરતા હો.

૨. દૂસરા વો શખ્સ જિસકે પાસ ચન્દ બકરિયાં હોં ઔર કિસી જંગલ યા પહાડીમેં (યાની ગૈર મારૂફ જગહ, જહાં યકસૂઈ હો) નમાઝ પઢતા હો, ઝકાત દેતા હો, અપને મૌલાકી ઈબાદતમેં મશ્ગૂલ રહે, યહાં તકકે ઉસકો ઉસી હાલતમેં મૌત આ જાએ, આદમિયોંકો ઉસ્સે ખૈર કે સિવા કોઈ (શર) ન પહોંચે. (દુર્રે મન્સૂર)

હક તઆલા શાનુહૂકે ઈસ પાક ઈર્શાદકી તા'મીલ જિસ તરહ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપને વિસાલ તક કરકે દિખા દી, વો હુઝૂરે (સલ્લ.)કી સીરત પર નઝર રખને વાલોંસે મખ્ફી નહીં ઔર ફિર જિતને-જિતને હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ઈન્આમાત ઝિયાદા હોતે થે, ઉતની હી હુઝૂર (સલ્લ.) કી તરફસે ઈબાદતમેં ઈન્હિમાક ઝિયાદા હોતા થા.

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે જબ સૂરએ ફત્હ નાઝિલ હુઈ તો હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈબાદતમેં ઔર ભી ઝિયાદા કોશિશ શુરૂ કર દી. કિસીને પૂછા,

યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ. !) ઈસ આયતે શરીફામેં તો આપકી અગલી-પિછલી લગ્ઝિશેં સબ હી મા'ફ કર દી ગઈ, ફિર ઈતની મશક્કત હુઝૂર (સલ્લ.) બરદાશ્ત કરતે હૈં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા ક્યા મૈં શુક્રગુઝાર બંદા ન બનૂં ?

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ સૂરએ ફત્હ નાઝિલ હુઈ તો હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈતની તવીલ નમાઝ કર દી કે પાંવ પર વરમ આ ગયા ઔર ઈબાદતમેં ઈતની કસરત કરદીકે સૂખકર પુરાની મશકકી તરહસે હો ગએ ઔર જબ વો અર્ઝ કિયા ગયા જો ઉપર ગુઝરા તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને વોહી જવાબ ઈર્શાદ ફરમાયા કે મૈં શુક્રગુઝાર બંદા ન બનૂં ?

હઝરત હસન (રદી.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ઈબાદતમેં ઈતની ઝિયાદા કોશિશ ફરમાતે થે કે પુરાની મશકકી તરહ-સે બિલકુલ સૂખ ગએ થે, ઈસકે બાદ ફિર વોહી સવાલ જવાબ ઝિકર ફરમાયા. હઝરત અબૂ હુજૈફા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ઈતની લમ્બી નમાઝ પઢતે થે કે પાંવ મુબારક ફટ ગએ થે. હઝરત અનસ (રદી.) કેહતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઈતની દેરતક નમાઝમેં ખડે રેહતે કે પાંવપર વરમ આ ગયા થા.

ઈનકે અલાવા ઔર ભી બહોત-સી અહાદીસમેં કસરતસે ઈસ કિસ્મકે મઝમૂન નકલ કિએ ગએ ઔર ઈનમેંસે અકસરમેં લોગોંકી તરફસે યેહી દર્ખ્વાસ્તકે હુઝૂર (સલ્લ.) કે લિએ તો મા'ફીકા કતઈ ઈર્શાદ કુરઆન પાકમેં આ ચુકા હૈ ઔર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા યેહી જવાબ - 'ક્યા મૈં શુક્રગુઝાર બંદા ન બનૂં ?' (દુર્રે મન્સુર)

ક્યા હમ લોગ ભી કભી ઈસ ચીઝકો સોચ લેતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂકા ફલાં ખુસૂસી ઈન્આમ હુઆ હૈ, ઉસકે શુક્રાનેમેં દો રકૂઅત મુખ્તસર હી પઢ લે.

મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં આયા હૈ કે જબ હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ કહીંસે ફત્હકી ખબર આતી યા કોઈ ખુશીકી બાત સુનનેમેં આતી, હુઝૂર (સલ્લ.) શુક્ર કે લિએ સજ્દેમેં ગિર જાતે ઔર ઈન સબ એહવાલકે બાવજૂદ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ખૌફકા યે હાલ થા કિ -

બુખારી શરીફમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા, ખુદાકી કસમ ! ખુદાકી કસમ ! મુઝે મા'લૂમ નહીં, હાલાંકે મૈં અલ્લાહકા રસૂલ હૂં કે કિયામતમેં મેરે સાથ ઔર તુમ્હારે સાથ ક્યા મા'મલા કિયા જાએગા. (મિશ્કાત)

— — 'મા'લૂમ નહીં'કા મતલબ યે હૈ કે તફસીલી એહવાલકા ઈલ્મ નહીં, બાઈખ્તિયાર બાદશાહકો હક હૈ કે જો ચાહે કરે.

હઝરત ઉમ્મે દરદા (રદી.)ને અપને ખાવિંદ હઝરત અબૂ દરદા (રદી.)સે અર્ઝ કિયા કે આપ ઈસ તરહ માલકી તલાશ ઔર જુસ્તજૂ ક્યોં નહીં કરતે, જિસ તરહ ફલાં શખ્સ કરતે હૈં (આખિર વો ભી તો માલ કમાતે હૈં, તુમકો ઈસકી ફિકર હી નહીં.) હઝરત અબૂ દરદા (રદી.)ને ફરમાયા કે મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે સુના

હૈ, કે તુમ્હારે આગે એક બડી દુશવાર ગુઝર ઘાટી (મૈદાને હશ્ર) આનેવાલી હૈ, ઉસમેંસે ભારી બોઝવાલે (જિનકે ઝિમ્મે હિસાબ કિતાબકા બોઝ હો, સહૂલત સે) નહીં ગુઝર સકતે, ઈસ લિએ મેરા દિલ ચાહતા હૈ કે મૈં ઈસ ઘાટીમેં હલ્કા રહું.' (વહી) યાની મેરે ઝિમ્મે હિસાબકા ઝિયાદા બોઝ ન હો તા'કે મૈં હલ્કા-ફુલ્કા ઉસમેંસે ગુઝર જાઉં.

ઈન હઝરાતકો બહોત હી ખૌફ ઈસકા રેહતા થા કે કિયામતમેં કયા ગુઝરેગી ? ઈસ લિએ હર વકત વહાંકી ફિકર ઔર તૈયારીમેં મશગૂલ રેહતે થે ઔર હમકો હર વકત દુનિયાકી ફિકર સવાર રેહતા હૈ ઔર ઉસ ઘાટીકા ખ્યાલ ભી નહીં આતા.

હસ્સાન બિન સનાન (રહ.) એક જગહ જા રહે થે, રાસ્તેમેં એક મકાન નઝર પડ ગયા જો પેહલેસે વહાં ન થા, કેહને લગે, યે મકાન કબ બના હૈ ફિર અપને નફસકો ખિતાબ કરકે કહા, તૂને ફુઝૂલ બાત કયોં પૂછી ? તુઝે ઈસ્સે કયા ગરઝ થી કે યે કબ બના ? તુઝે એક સાલ રોઝે રખનેકી સઝા દૂંગા. એક સાલ તક રોઝે રખ્ખે કે ફુઝૂલ બાત કયોં કી.

માલિક બિન ઝૈગમ (રદી.) કેહતે હૈં કે હઝરત રિબાહ કૈસી (રહ.) હમારે ઘર અસરકે બાદ આએ ઔર મેરે વાલિદકો પૂછને લગે કે કહાં હૈં ? મૈંને કહા, સો રહે હૈં, કેહને લગે કે યે વકત કયા સોનેકા હૈ ? યે કેહકર વાપસ ચલે ગએ. મૈંને ઉનકે પીછે આદમી ભેજા કે અગર આપ ફરમાએં તો જગા દૂં. વો આદમી ઉનકે પીછે ગયા તો વો એક કબરસ્તાનમેં દાખિલ હો ચૂકે થે ઔર વહાં અપને આપકો મલામત કર રહે થે ઔર યે કેહ રહે થે, હાં, યે કયા વકત સોનેકા હૈ, તુઝે ઈસ્સે કયા મતલબ થા, આદમી જિસ વકત ચાહે સોએ, તુઝે કયા ખબર થી કે યે સોનેકા વકત હૈ યા નહીં હૈ. મુઝે ભી અલ્લાહકી કસમકે તુઝે સાલભર તક ઝમીન પર સોનેકે લિએ નહીં લિટાઉંગા મગર યે કે તૂ બીમાર હો જાએ યા તેરી અકલ જાતી રહે તો મજબૂરી હૈ. તેરા નાસ હો, તૂ કબ તક લોગોં પર તા'ન કરતા રહેગા. તૂ અપની હરકતોંસે બા'ઝ નહીં આએગા, યે કહે જાતે થે ઔર રોતે જાતે થે. વો કાસિદ યે દેખકર વાપસ આ ગયા ઔર ઉસકી હિમ્મત ન પડી કે ઈનસે કોઈ બાત કરે.

હઝરત તલ્હા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક સહાબી (રદી.) એક દિન અપને કપડે ઉતારકર સખ્ત ગરમ રેતમેં લોટ રહે થે ઔર યે કેહ રહે થે કે મઝા ચખ લે ઔર જહન્નમકી ગરમી ઈસ્સે બહોત ઝિયાદા સખ્ત હોગી. રાતકો મુરદાર બના (સોતા) રેહતા હૈ, દિનકો બેકાર ફિરતા હૈ. વો ઈસી હાલમેં થે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઉનકો દેખ લિયા, ઉનકે પાસ તશરીફ લે ગએ. વો અર્ઝ કરને લગે, હુઝૂર (સલ્લ.) ! મેરી તબીયત પર ઐસા ગલબા ઈસકા હુઆ, કયા અર્ઝ કરૂં ! હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમ્હેં ઈસકી ઝરૂરત ન થી, તુમ્હારે લિએ આસમાનકે સબ દરવાઝે ખોલ દિએ ગએ ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હારે સાથ અપને ફરિશ્તોંસે ફખર કર રહે હૈં, ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપને સાથિયોંસે

ફરમાયા કે અપને લિએ ઈનસે તોશા લો, સબને ઉનસે દુઆકી દર્ખ્વાસ્ત કી, ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે સબકે લિએ દુઆ કરો.

હઝરત હુઝૈફા બિન કતાદા (રદી.) કેહતે હૈં કે એક શખ્સને એક બુઝુર્ગસે પૂછા કે જબ તુમ્હારા નફસ કિસી ચીઝકો ચાહે, તો તુમ ઈસકી કયા સૂરત ઈખ્તિયાર કરતે હો ? વો કેહને લગે કે મુઝે અપને નફસસે જિતના બુગ્ઝ હૈ ઉતના સારી દુનિયામેં કિસીસે ભી નહીં, ભલા મૈં ઉસકી ખ્વાહિશકો કૈસે પૂરા કર સકતા હૂં, જિસ્સે મુઝે ઈસ કદર નફરત હો.

હઝરત મજમઅ (રદી.)ને એક મર્તબા કોઠેકી તરફ મુંહ ઉઠાયા તો એક નામહરમ ઔરત પર નિગાહ પડ ગઈ, ઉન્હોંને અહદ કર લિયા કે જબ તક ઝિન્દા રહૂંગા કભી સર ઉપર નહીં ઉઠાઉંગા.

ઈસકે અલાવા બહોતસે વાકિઆત ઈન હઝરાતકે ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને નકલ કિએ હૈ, જિનમેં ઝરા-સી મા'મૂલી બાત ભી અગર ઈનસે સા'દિર હો જાતી થી તો અપને નફસકો સખ્ત સઝા દેતે થે ઔર યે સબ કયોં થા, સિર્ફ ઉસી ઘાટીકે ડરકી વજહસે જિસકા અબૂદરદા (રદી.) ને અપની બીવીસે ઝિકર કિયા ઔર હમ સબ ઉસ્સે ઐસે મુત્મઈન હૈં જૈસાકે વો ઘાટી ઈન હઝરાતે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.)હી કે રાસ્તે મેં આવેગી, હમ તો હવાઈ જહાઝમેં સવાર હોકર ઉસ પરસે ગુઝર જાએંગે. હમ લોગ કિસ કદર અપની જાનોં પર ઝુલ્મ કર રહે હૈં કે ભૂલકર ભી ઉસ ઘાટીકા ખ્યાલ નહીં આતા.

ઈસકે બાદ ઈમામ ગઝાલી (રહ.) તહરીરી ફરમાતે હૈં કે બડે તા'જ્જુબકી બાત હૈ કે તૂ અપને ગુલામકો, (અપને નૌકરકો) અપની ઔલાદકો જબ ઈનસે કોઈ કોતાહી હો જાતી હૈ, સઝા દેતા હૈ ઔર યે કેહતા હૈ કે અગર તંબીહ ન કી ગઈ તો વો બેકાબૂ હો જાએંગે, સરકશ હો જાએંગે, લેકિન અપને નફસકી કભી પરવાહ નહીં કરતા કે યે સરકશ હોતા જા રહા હૈ. દૂસરોંકી સરકશીસે તુઝે ઈતના નુકસાન નહીં પહોંચતા જિતના તેરે નફસકી સરકશીસે તુઝે, નુકસાન પહોંચતા હૈ, ઈસ લિએ કે દૂસરોંકી સરકશીસે અગર નુકસાન પહોંચતા હૈ તો વો તેરી દુનિયાકા નુકસાન હૈ ઔર તેરે નફસકી સરકશીસે તેરી આખિરતકો નુકસાન પહોંચ રહા હૈ, જો કભી ફના હોનેવાલી નહીં હૈ, ઉસકી નેઅમતેં ખત્મ હોનેવાલી નહીં હૈં, ઉનકા નુકસાન કિતના સખ્ત નુકસાન હૈ. યેહી વજહ હૈ કે અસલાફમેંસે અગર કિસીસે આખિરતકે કામોંમેં કુછ કોતાહી હો જાતી થી તો વો ઉસકી તલાફીકી ઈન્તિહાઈ ફિકર કરતા થા.

હઝરત ઉમર (રદી.)કી એક મર્તબા અસરકી નમાઝ જમાઅતસે ફૌત હો ગઈ તો ઉન્હોંને ઉસકી તલાફીમેં એક બાગ, જિસકી કીમત દો લાખ દિરમ થી સદકા કર દિયા.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.)કી જિસ દિન કિસી નમાઝકી જમાઅત ફૌત હો

જાતી તો ઉસ દિન શામકો સારી રાત જાગા કરતે થે. એક દિન મગ્રિબકી નમાઝકો દેર હો ગઈ થી તો દો ગુલામ ઉસકી તલાફીમેં આઝાદ કિએ.

જબ કિસી શખ્સકો ઈબાદાતમેં સુસ્તી પૈદા હો તો મુનાસિબ યે હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂકે કિસી ઐસે બન્દેકી સોહબતમેં રહે જો ઈબાદતમેં ઝિયાદા ઈન્હિમાકસે મશ્ગૂલ હો ઔર કિસી ઐસેકી સોહબત મયસ્સર ન આવે તો ફિર ઐસે લોગોંકે એહવાલકો ઈબરત ઔર ગૌરકી નિગાહસે પઢ્ઢા કરે (જિનમેંસે બહોતસે વાકિઆત રોઝુર્રિયાહીનમેં લિખ્ખે હૈં જિસકા મુખ્તસર ઉર્દૂ તર્જુમા નુઝહતુલ બસાતાન ભી હૈ.)

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે જબ મુઝે ઈબાદાતમેં સુસ્તી હોને લગતી હૈ તો મૈં હઝરત મુહમ્મદ બિન વાસેઅ (રહ.)કે હાલાત દેખતા હૂં ઔર એક હફતા મુસલ્સલ ઈસ અમલકો જારી રખતા હૂં. (ઈસી તરહ દૂસરે ઔલિયા અલ્લાહકી સવાનેહ ઉમરિયાં બશર્તેકિ મો'તબર હઝરાતકી લિખ્ખી હુઈ હો) કે ઈન લોગોંકે એહવાલકા દેખના ઈસ શૌકકે પૈદા કરનેકે લિએ બહોત ઝિયાદા મુફીદ હૈ ઔર યે ચીઝ ભી સોચનેકી હૈ કે ઈનકી સારી મશક્કતેં ઔર મેહનતેં આખિર ખત્મ હો ગઈ, લેકિન અબ હંમેશા-હંમેશાકે લિએ ઈનકી નેઅમતેં, ઈનકી રાહતેં બાકી રેહ ગઈ જો કભી ભી ખત્મ હોને વાલી નહીં હૈં, કિસ કદર હસરત હૈ હમ જૈસોં પર જો ઈન એહવાલકો જાનતે ઔર દેખતે હુએ ભી દુનિયા કમાનેમેં ઔર દુનિયાકી લઝ્ઝતોંમેં મશ્ગૂલ રેહતે હૈં ઔર ઈન હંમેશાકે મઝે ઉડાનેવાલોંકે હાલાતસે ભી નસીહત નહીં પકડતે.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂ) કા ઈર્શાદ હૈ ઔર બા'ઝ લોગોંને ઈસે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ બતાયા હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ ઐસે લોગોંપર રહમ ફરમાએ જિનકો લોગ બીમાર સમઝે ઔર વો વાકેઅમેં બીમાર ન હોં. હઝરત હસન બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈનકો ઈબાદાતકી કસરતને મશક્કતમેં ડાલ રખ્ખા હૈ, જિસ્સે લોગ ઈનકો બીમાર સમઝતે હૈં.

ઈનકા યેભી ઈર્શાદ હૈ કે મૈંને ઐસે હઝરાતકો દેખા હૈ ઔર ઉનકી સોહબતોંમેં રહા હૂં, જિનકો દુનિયાકી કિસી ચીઝકે આનેસે ખુશી ન હોતી થી, જાનેસે રંજ ન હોતા થા, ઉનકી નિગાહમેં દુનિયાકે માલ વ મતાઅકી હકીકત ઉસ મિટ્ટીસે ઝિયાદા ઝલીલ થી જો જૂતોંમેં લગી રેહતી હૈ.

મૈંને ઐસે લોગોંકો દેખા હૈ કે ઉમ્રભરમેં કભી ન ઉનકા કોઈ કપડા તહ હોકર રખ્ખા ગયા, ન કભી કિસી ખાનેકી ચીઝકે પકાનેકી ફરમાઈશ કી, ન કભી સોને કે લિએ ઉનકો બિસ્તરેકી ઝરૂરત હુઈ, ઝમીન પર લેટે સો ગએ. ઝમીનકે ઔર ઉનકે દરમિયાનમેં કોઈ ચીઝભી આડ ન હોતી થી; વો લોગ અલ્લાહકી કિતાબ પર અમલ કરનેવાલે થે, ઉસકે નબી (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી સુન્નતકા ઈત્તિબાઅ કરને વાલે થે. જબ રાત હો જાતી તો સારી રાત યા પાંવો પર (નમાઝ મેં) ખડે રહેતે યા ઝમીન પર અપને મુંહકો (સજ્દે મેં) બિછા દેતે ઔર ઉનકી આંખોસે

ઉનકે રૂખ્સારોં પર આંસૂઓંકી લડી બંધી રેહતી. રાત-ભર અપને રબસે બાતેં કરતે રેહતે (સહી હદીસમેં આયા હૈ કે નમાઝી આદમી અલ્લાહ તઆલાસે બાતેં કરતા હૈ,) અઝાબસે નિજાતકો અપને મૌલાસે માંગતે રેહતે, જબ કોઈ નેક કામ ઉનસે હો જાતા, ઉસ પર અલ્લાહ તઆલાકા બડા શુક્ર અદા કરતે, ઉસ્સે ખુશ હોતે ઔર ઉસકે કુબૂલકી દુઆ કરતે, જબ કોઈ બુરી બાત હોજાતી ઉસ્સે બહોત રંજીદા હોતે, અલ્લાહસે તૌબા કરતે, મા'ફીકી દુઆ ઔર ઈસ્તગ્ફાર કરતે. ઈસી હાલમેં ઉન્હોંને અપની ઉમ્રે ગુઝાર દી.

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રદી.) જબ બીમાર હુએ તો એક મજમ્આ ઉનકી ઈયાદતકે લિએ ગયા, ઉનમેં એક નૌજવાન નિહાયત કમઝોર, જર્દ રંગ, દુબલા-પતલા ભી થા. હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રદી.)ને દર્યાફ્ત ફરમાયા, તુમ્હારા યે ક્યા હાલ હો રહા હૈ ? વો કેહને લગે કે આઝાર ઔર બીમારિયાં લાહિક હૈં. હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રદી.)ને ફરમાયા કે નહીં, સહી બાત બતાઓ. વો કેહને લગે કે મૈંને દુનિયાકા મઝા ચખ્ખા, વો બહોત હી કડવી નિકલી, ઉસકી રૌનક, ઉસકી હલાવત, ઉસકા લુત્ફ, ઉસકી રાહત, મેરી નિગાહમેં બહોત હી ઝલીલ બન ગઈ, ઉસકા સોના ઔર ઉસકા પત્થર, મેરી નિગાહમેં બિલ્કુલ બરાબર હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા અર્શ ગોયા હર વક્ત મેરે સામને રેહતા હૈ ઔર મૈદાને હશ્રમેં એક જમાઅતકા જન્નતકી તરફ જાના, દૂસરી જમાઅતકા જહન્નમમેં ફેંકા જાના મેરી નિગાહકે ગોયા સામને રેહતા હૈ જિસકી વજહસે મૈં સારે દિન અપનેકો (રોઝે મેં) પ્યાસા રખતા હૂં ઔર સારી રાત (અલ્લાહકી યાદ મેં) જાગતા રેહતા હૂં ઔર યે દોનોં ચીઝેં ભી અલ્લાહ તઆલાકે સવાબ ઔર અઝાબકે મુકાબલેમેં કોઈ ભી હકીકત નહીં રખતી.

હઝરત દાઉદ તા'ઈ (રદી.) રોટીકે ટુકડે પાનીમેં ભીગે હુએ પી લિયા કરતે થે, રોટી ન ખાતે થે. કિસીને ઉનસે ઈસકી વજહ દર્યાફ્ત કી તો ફરમાયા કે ઈસકે પીનેમેં ઔર રોટી ચબાકર ખાનેમેં કુરઆન પાકકી પચાસ આયતકા હરજ હોતા હૈ. એક દિન ઉનકે ઘરમેં કોઈ શખ્સ આયા, વો કેહને લગા કે આપકે હુજરેકી કડી ટૂટ ગઈ, વો ફરમાને લગે કે મૈને બીસ બરસસે ઈસકી છત નહીં દેખી.

યે હઝરાત જૈસે ફુઝૂલ બાત કરનેસે એહતિરાઝ કરતે થે, ઐસે હી ઈધર-ઉધર ફુઝૂલ દેખનેસે ભી બચતે થે.

મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) કેહતે હૈં કે અહમદ બિન રિઝીન (રહ.) કે પાસ સુબ્હસે અસર તક રહા, મૈંને ઉનકો ઈધર-ઉધર દેખતે હુએ નહીં દેખા, કિસીને ઈનસે ઈસકે મુતઅલ્લિક પૂછા તો ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલાને યે આંખે ઈસ લિએ દી હૈં કે ઈનસે ઉસકી અઝમત ઔર બડાઈકી ચીઝોંકો ઈબરતકી નિગાહસે દેખે, જબ યે ન હો તો વો દેખના ખતા હૈ.

હઝરત મસ્રૂક (રદી.)કી બીવી કેહતી હૈં કે મસ્રૂક (રદી.)કી પિન્ડલિયોં

પર રાત ભર નમાઝમેં ખડે રેહનેસે વરમ આ જાતા થા, જબ વો નમાઝમેં મુન્હમિક હોતે તો મૈં ઉનકે પીછે બૈઠી હુઈ ઉનકી હાલત પર તરસ ખાકર રોતી રેહતી થી.

હઝરત અબૂદરદા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અગર દુનિયામેં તીન લઝઝતકી ચીઝેં ન હોતીં તો મેરે લિએ ઈસ દુનિયામેં એક દિન જીના ભી ગવારા ન થા-

૧. એક સખ્ત ગરમીકે દિન દોપહરકે વક્ત (રોઝેમેં) પ્યાસે રેહનેકી લઝઝત.

૨. દૂસરી આખિરી શબમેં સજદા કરનેમેં જો લુત્ફ આતા હૈ, ઉસકી લઝઝત.

૩. તીસરી ઐસે બુઝુર્ગોંકી સોહબત જિનકી બાતોંમેં ઉમ્દા મેવે એસે ચુને જાતે હૈ જૈસે બાગમેંસે ઉમ્દા-ઉમ્દા ફલ છાંટકર ચુને જાતે હૈં.

અસવદ બિન યઝીદ (રહ.) ઈબાદતમેં ઈતની મશક્કત ઉઠાતે ઔર ગરમિયોંકી શિદ્દતમેં રોઝે રખતે કે ઉનકા બદન કાલા પડ ગયા થા. અલ્કમા બિન કૈસ (રદી.) ને ઉનસે પૂછા કે આપ અપને બદનકો ઈસ કદર અઝાબ ક્યોં દેતે હૈ ? ફરમાને લગે (કિયામત મેં) ઉસકે એજાઝકે લિએ યાની યે મશક્કત ઈસલિએ ઉઠાતા હૂં કે કિયામતકે દિન ઈસ બદનકો એ'જાઝ નસીબ હો જાએ.

એક બુઝુર્ગકા કિસ્સા લિખ્ખા હૈ કે વો રોઝાના એક હઝાર રકઅત નમાઝ ખડે હોકર પઢતે, જબ પાંવ રેહ જાતે યાની ખડે હોનેસે આજિઝ હો જાતે, તો એક હઝાર રકઅત બૈઠકર પઢતે ઔર અસરકે બાદ આજિઝીસે બૈઠકર કેહતે, યા અલ્લાહ ! ઈસ મખ્લૂક પર બડી હૈરત હૈ કે કિસ તરહ ઉન્હોંને તેરા બદલ દૂસરી ચીઝોંકો બના લિયા, કૈસી તા'જ્જુબકી બાત હૈ, ઉનકા દિલ તેરે સિવા કિસી ચીઝસે કિસ તરહ માનૂસ હોતા હૈ બલ્કે તા'જ્જૂબકી બાત યે હૈ કે તેરે ઝિકરકે સિવા કોઈ દૂસરી ચીઝ ઉનકે દિલમેં કિસ તરહ ચમકતી હૈ.

હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હઝરત સિર્રી સકતી (રહ.)સે ઝિયાદા ઈબાદત કરનેવાલા કિસીકો નહીં દેખા, અઠાનવે બરસ તક કિસીને ઉનકો મર્ઝુલ મૌતકે અલાવા લેટે હુએ નહીં દેખા.

હઝરત અબુ મુહમ્મદ જરીરી (રદી.) ને મક્કા મુકર્રમામેં એક સાલકા એ'તિકાફ કિયા, જિસમેં ન તો બિલ્કુલ સોએ, ન બાત કી, ન કિસી લકડી યા દીવાર પર સહારા લિયા યા ટેક લગાઈ. હઝરત અબૂ બકર કત્તાની (રદી.) ને ઉનસે પૂછા કે ઈસ મુજાહદે પર તુમ્હેં કિસ ચીઝસે કુદરત હાસિલ હુઈ ? વો ફરમાને લગે કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને મેરે બાતિનકી પુખ્તગીકો દેખા, ઉસને મેરે ઝાહિરકો ઈસપર કુદરત અતા ફરમા દી હઝરત અબૂ બકર કત્તાની (રદી.) યે સુનકર સોચ ઔર ફિકરમેં ગરદન ઝુકા લી ઔર થોડી દેર કુછ સોચતે રહે ફિર ઈસી સોચ વ ફિકરમેં ચલે ગએ.

એક શખ્સ કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત ફત્હ બિન સઈદ મૌસલી (રહ.) કે પાસસે ગુઝરા, વો દોનોં હાથ ફૈલાએ રો રહે થે ઔર ઉનકે આંસૂ ઉંગલિયોંકે બીચમેંકો નીચે ગિર રહે થે ઔર વો ઝર્દ થે (યાની આંસુઓંમેં ખૂનકી આમેઝિશ થી,) મૈંને

ઉનસે કસમ દેકર પૂછા કે યે ખૂનકે આંસૂં કિસ સદમેસે ગિરા રહે હો, (ખૈર તો હૈ, ક્યા આફત આ ગઈ ?) વો ફરમાને લગે કે અગર તુમ કસમ ન દેતે તો મૈં ન બતાતા. હાં, મૈં ઈસ પર રો રહા હૂં કે મૈંને હક તઆલા શાનુહૂકા જો હક મુઝ પર થા, ઉસકો અદા નહીં કિયા. મૈંને કહા કે ખૂન ક્યોં આ ગયા ? કેહને લગે, ઈસ ખૌફસે કે મેરા યે રોના કહીં ગૈર મો'તબર ઔર ઝૂઠા (નિફાકસે) ન હો.

વો શખ્સ કેહતે હૈં કે જબ ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા તો મૈંને ઉનકો ખ્વાબમેં દેખા, મૈંને ઉનસે પૂછા કે આપકે સાથ ક્યા મા'મલા હુઆ ? ફરમાયા કે મેરી મગ્ફિરત હો ગઈ. મૈંને પૂછા કે તુમ્હારે આંસૂઓંકા ક્યા હશ્ર હુઆ ? ફરમાયા કે હક તઆલા શાનુહૂને મુઝે અપને કરીબ ફરમાકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે યે આંસૂ કૈસે થે ? મૈંને અર્ઝ કિયા, ઈસ પર રંજ થા કે આપકા જો હક મુઝપર વાજિબ હૈ, વો મૈં અદા ન કર સકા. ઈર્શાદ હુઆ કે ખૂન ક્યોં થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા ઈસ ખૌફસે કે યે રોના ઝૂઠા ન હો, ગૈર મો'તબર ન હો જાએ. ઈર્શાદ હુઆ કે આખિર તૂ ઈસ સબસે ક્યા ચાહતા થા ? મેરી ઈઝ્ઝતકી કસમ, તેરે કિરામન કાતિબીન ચાલીસ સાલસે તેરે આ'માલકા સહીફા ઐસા લા રહે હૈં કે ઉનમેં કોઈ ખતા લિખ્ખી હુઈ નહીં હોતી.

અબ્દુલ વાહિદ બિન ઝૈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરા ગુઝર એક ગિરજા પર હુઆ, વહાં એક રાહિબ (દુનિયાસે મુન્કતઅ) રેહતા થા, મૈંને ઉસકો રાહિબ કેહકર આવાઝ દી, વો ન બોલા, ફિર દૂસરી દફા પુકારા, ફિર ભી ન બોલા, ફિર તીસરી દફા જબ મૈંને પુકારા તો વો મેરી તરફ મુત્તવજ્જહ હુઆ ઔર કેહને લગા કે મૈં રાહિબ નહીં હૂં, રાહિબ વો શખ્સ હોતા હૈ જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ડરતા હો, ઉસકી કિબ્રિયાઈમેં ઉસકી તા'ઝીમ કરતા હો, ઉસકી બલાઓં પર સબર કરતા હો, ફિર ઉસકે તકદીરી ફૈસલોં પર રાઝી હો, ઉસકી નેઅમતોં પર શુક્ર કરતા હો, ઉસકી અઝમતકે સામને તવાઝોઅસે રેહતા હો, ઉસકી ઈઝ્ઝતકે મુકાબલેમેં અપનેકો ઝલીલ રખતા હો, ઉસકી કુદરતે કામિલાકા ઈતાઅત કરનેવાલા હો, ઉસકી હૈબતસે આજિઝી કરતા હો, ઉસકે હિસાબ ઔર અઝાબકી હર વક્ત ફિકરમેં રેહતા હો, દિનમેં રોઝા રખતા હો, રાતકો બેદાર રેહતા હો, જહન્નમકે ખૌફને ઔર મૈદાને હશ્રકે સવાલને ઉસકી નીંદ ઉડા દી હો જિસમેં યે બાતેં હો, વો રાહિબ હૈ, મૈં તો એક હડકાયા કુત્તા હૂં. ઈસ વજહસે યહાં બૈઠ ગયા હૂં કે કહીં કિસીકો કાટ ન ખાઉં.

મૈંને ઉસ્સે પૂછા, ક્યા બાત હૈ કે લોગ હક તઆલા શાનુહૂકી બડાઈકો જાનતે હૈં ફિર ભી ઉસ્સે ઉનકા રિશ્તા ટૂટા હુઆ હૈ, ઉસને કહા કે સિર્ફ દુનિયાકી મુહબ્બતને ઔર ઉસકી ઝેબ વ ઝીનતને ઉનકા રિશ્તા તોડ રખ્ખા હૈ. દુનિયા ગુનાહોંકા ઘર હૈ, સમઝદાર ઔર આકિલ વો શખ્સ હૈ, જો ઈસકો અપને દિલસે ફેંક દે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફ મુતવજ્જહ હો જાએ ઔર ઐસે કામ

ઈખ્તિયાર કરે જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે કરીબ કર દે.

હઝરત ઉવૈસ કરની (રદી.) જો મશહૂર બુઝુર્ગ હૈં, કિસી દિન ફરમાતે કે આજકી રાત રૂકૂઅ કરનેકી હૈ, પસ તમામ રાત રૂકૂઅમેં ગુઝાર દેતે, ફિર કેહતે કે આજકી રાત સજદા કી હૈ, તો તમામ રાત એક સજદામેં ગુઝાર દેતે. જબ ઉત્બા ગુલામ તા'ઈબ હુએ તો ખાને-પીનેકી ઝરા-ભી પરવાહ ન કરતે થે. ઉનકી માંને એક મર્તબા ઉનસે કહા, અપને નફસ પર રહમ ખા, કુછ રાહત ભી લે લિયા કર, કેહને લગે, ઉસપર રહમ ખાને હી કે લિએ યે સબ કુછ કર રહા હૂં. થોડે દિનકી મશક્કત હૈ, ફિર હમેશા હમેશા રાહત હી લેના હૈ.

અબ્બદુલ્લાહ બિન દાઉદ (રહ.) કેહતે હૈં કે યે (બુઝુર્ગ હઝરાત), જબ કોઈ ઈનમેં ચાલીસ સાલકી ઉમ્રકો પહોંચ જાતા હૈ તો વો બિસ્તરા ઉઠાકર લપેટ દેતા હૈ યાની ફિર સોનેકા નમ્બર ખત્મ હો જાતા હૈ.

હઝરત કહમસ બિન હસન (રદી.) હર રાતમેં એક હઝાર રકઅત નમાઝ પઢ્હતે ઔર અપને નફસકો ખિતાબ કરકે કેહતે કે અય હર બુરાઈકી જડ ! (નમાઝકે લિએ) ખડા હો જા. જબ ઝોફ બહોત ઝિયાદા હો ગયા તો રોઝાના પાંચ સૌ રકઅતેં કર દી થીં ઔર ઈસ પર રોયા કરતે થે કે મેરા આધા અમલ જાતા રહા.

હઝરત રબીઅ (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત ઉવૈસ કરની (રદી.) કે પાસ આયા, વો સુબ્હકી નમાઝ પઢ્હકર તસ્બીહ પઢ્હનેમેં મશ્ગૂલ હો ગએ થે, મુઝે ખ્યાલ હુઆ કે ઈસ વક્ત ઈનકા હરજ હોગા. મૈં ફરાગતકે ઈન્તિઝારમેં બૈઠ ગયા, વો ઈસી હાલમેં બૈઠે પઢ્હતે રહે, યહાંતક કે ઝુહરકા વકત હોગયા, વો ઝુહરકી નમાઝ પઢ્હને ખડે હો ગએ ઔર અસર તક નમાઝ પઢ્હતે રહે, ફિર અસરકી નમાઝસે ફારિગ હોકર ઉસી જગહ મગ્રિબ તક બૈઠે રહે, ફિર મગ્રિબકી નમાઝ પઢ્હી, ઈશાંકી નમાઝ પઢ્હી, ફિર સુબ્હ તક વહીં જમે રહે, દૂસરે દિન સુબ્હકી નમાઝકે બાદ બૈઠે થે, ઈસી હાલમેં કુછ ગુનૂદગી-સી આ ગઈ, ચૌંકકર કેહને લગે, યા અલ્લાહ ! ઐસી આંખસે તુઝસે પનાહ માંગતા હૂં જો બાર બાર સોતી હો ઔર ઐસે પેટસે પનાહ માંગતા હૂં જો ભરતા હી ન હો. મૈં યે સબ હાલત દેખકર વહાંસે યે કેહકર ચલા આયા કે મુઝે તો ઈબ્રતકે વાસ્તે યેહી કાફી હૈ, જો મૈંને દેખ લિયા.

અહમદ બિન હર્બ (રહ.) કેહતે હૈ, તા'જ્જુબ તો ઉસ શખ્સ પર હૈ જિસકો યે મા'લૂમ હૈ કે આસમાનોં પર ઉસકે લિએ જન્નતકો આરાસ્તા કિયા જા રહા હૈ ઔર ઉસકે નીચે જહન્નમ ભડકાઈ જા રહી હૈ, ઈન દોનોંકે દરમિયાન ઉસકો કૈસે નીંદ આતી હૈ. એક શખ્સ કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અદહમ (રદી.) કે પાસ ગયા, વો ઈશાંકી નમાઝકે બાદ અપની ઈબામેં લીપટ કર એક કરવટ લેતે ઔર સુબ્હ તક ઉસી તરહ લેટે રહે ન તો હરકત કી, ન કરવટ બદલી, સુબ્હકો ઉઠકર બગૈર વુઝૂ કિએ નમાઝ પઢ્હ લી. મૈંને ઉનસે કહા, અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે હાલ પર રહમ કરે. સારી રાત લેટે સોતે રહે ઔર બગૈર વુઝૂ હી નમાઝ પઢ્હ

લી. ફરમાને લગે કે મૈં સારી રાત કભી જન્નતકે બાગોંમેં દૌડતા થા, કભી જહન્નમકી ઘાટિયોંમેં, ઐસી હાલતમેં નીંદ કહાં આ સકતી થી ?

કેહતે હૈં કે અબૂબકર બિન અય્યાસ (રહ.) ચાલીસ બરસ તક બિસ્તરે પર નહીં લેટે ઔર અપને બેટેકો નસીહતકી કે ઈસ ખિડકી (કોલકી) મેં ગુનાહ ન કરના, મૈંને ઈસમેં બારહ હઝાર કુરઆન પાક ખત્મ કિએ હૈં. જબ ઈનકા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો મકાનકે એક કોનેકી તરફ ઈશારા કરકે ફરમાયા કે ઈસ કોનેમેં મૈંને ચોબીસ હઝાર કુરઆન ખત્મ કિએ હૈં.

હઝરત સમનૂન (રદી.) પાંચસૌ રકઅત નફલ રોઝાના પઢ્હતે થે. ઉન્હીંકા એક કિસ્સા અલ્લામ જુબૈદી (રહ.)ને લિખ્ખા હૈ કે બગદાદમેં એક શખ્સને ચાલીસ હઝાર દિરમ ફુકરા પર તકસીમ કિએ, સમનૂન (રહ.) ફરમાને લગે કે દિરમ તો હમારે પાસ હૈં નહીં, ચલો હમ હર દિરમકે બદલે એક રકઅત નમાઝ પઢ્હ લે, યે કેહકર મદાઈન ગએ ઔર વહાં ચાલીસ હઝાર રકઅતેં પઢ્હી.

અબૂબકર મુતવ્વિઈ (રહ.) કેહતે હૈ કે મેરા મા'મૂલ અપની જવાનીમેં ઈક્તીસ હઝાર યા ચાલીસ હઝાર મર્તબા (રાવીકો શક હૈ,) રોઝાના કુલ હુવલ્લાહ શરીફ પઢ્હનેકા થા.

એક શખ્સ કેહતે હૈ કે મૈં આમિર બિન અબ્દુલ કૈસ (રહ.) કે સાથ ચાર મહીને રહા, મૈંને ઉનકો દિનમેં યા રાતમેં સોતે નહીં દેખા. હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) કે એક શાગિર્દ કેહતે હૈં કે એક મર્તબા હઝરત અલી (રદી.) સુબ્હકી નમાઝ પઢ્હાકર દાઈ જાનિબ મુંહ કરકે બૈઠે, આપ પર રંજકા અસર બહોત થા, તુલૂએ આફતાબ તક આપ બૈઠે રહે, ઈસકે બાદ હાથકો (અફસોસકે સાથ) પલટકર ફરમાયા, ખુદાકી કસમ, મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) કે સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કો દેખા, આજ કોઈ બાત ભી ઉનકી મુશાબહતકી નહીં દેખતા.

વો હઝરાત ઈસ હાલતમેં સુબ્હ કરતે થે કે ઉનકે બાલ બિખરે હુએ હોતે, ચેહરે ગુબાર આલૂદ ઔર જર્દ હોતે થે. વો સારી રાત અલ્લાહ તઆલાકે સામને સજ્દેમેં પડે રેહતે થે યા ઉસકે સામને ખડે કુરઆન પાક પઢ્હતે રેહતે થે, ખડે ખડે કભી એક પાંવ પર સહારા દે લેતે થે, કભી દૂસરે પાંવ પર, જબ વો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા ઝિકર કરતે થે તો ઐસે (મઝે મેં) ઝૂમતે થે જૈસેકે હવાઓંમેં દરખ્ત હરકત કરતે હૈં ઔર (અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે શૌક ઔર ખૌફસે) ઉનકી આંખોસે ઈતને આંસૂ બેહતે કે ઉનકે કપડે તર હો જાતે થે . અબ લોગ બિલ્કુલ હી ગફલતમેં રાત ગુઝાર દેતે હૈં.

હઝરત અબૂ મુસ્લિમ ખૌલાની (રદી.) ને એક કોડા અપને ઘરકી મસ્જિદમેં લટકા રખ્ખા થા ઔર અપને નફસકો ખિતાબ કરકે કહા કરતે કે ઉઠ ખડા હો, મૈં તુઝે (ઈબાદત મેં) અચ્છી તરહ ઘસીટૂંગા, યહાં તકકે તૂ થક જાએગા, મૈં નહીં થકૂંગા, ઔર જબ ઉનપર કુછ સુસ્તી હોતી તો ઉસ કોડેકો અપની પિન્ડલિયોં પર

મારતે ઔર ફરમાતે કે યે પિન્ડલિયાં પિટનેકે લિએ મેરે ઘોડેકી બનિસ્બત ઝિયાદા મુસ્તિહિક હૈં. યેભી કહા કરતે કે સહબા-એ-કિરામ (રદી.) યું સમઝતે હૈં કે જન્નતકે સારે દરજે વોહી ઉઠાકર લે જાએંગે, નહીં, હમ ઉનસે (ઈન દરજોમેં) અચ્છી તરહ મુજાહમત કરેંગે તા'કે ઉનકો ભી મા'લૂમ હો જાએ કે વોભી અપને પીછે મરદોંકો છોડકર આએ હૈં.

હઝરત કાસિમ (રદી.) બિન મુહમ્મદ બિન અબી બકર ફરમાતે હૈં કે મૈં એક દિન સુબ્હકો અપની ફૂફી હઝરત આઈશા (રદી.) કી ખિદમતમેં સલામકે લિએ હાઝિર હુઆ, વો ચાસ્તકી નમાઝ પઢ રહી થીં ઔર યે આયતે શરીફા પઢ રહી થી.

فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقٰىنَا عَذَابَ السَّمُوْمِ (طور رکوع ۱)

'ફમન્નલ્લાહુ અલૈના વ- વકાના અઝાબસ્સમૂમ.' -સૂરએ : તૂર, રૂકૂઅ ૧.

તર્જુમા - 'પસ એહસાન કિયા હક તઆલા શાનુહૂને હમપર, પસ હમકો જહન્નમકે અઝાબસે બચા લિયા.

હઝરત આઈશા (રદી.) ઈસ આયતે શરીફાકો બાર-બાર પઢતી જાતી થીં ઔર રોતી જાતી થીં. કાસિમ (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈં બહોત દેરતક તો ઈન્તિઝાર કરતા રહા, ફિર મુઝે ખ્યાલ આયા કે મૈં બાઝાર હો આઉં, ઝરૂરિયાતસે ફારિગ હોકર વાપસીમેં સલામ કરતા જાઉંગા. મૈં બાઝાર ચલા ગયા ઔર વહાંસે ફરાગતકે બાદ જબ મૈં વાપસ આયા તો વો ઉસી તરહ ખડી હુઈ ઈસી આયતકો પઢ રહી થીં ઔર રો રહી થીં.

મુહમ્મદ બિન ઈસ્હાક (રહ.) કેહતે હૈં કે અબ્દુર્રહમાન બિન અસવદ હજકે લિએ જબ આએ તો ઉનકે એક પાંવમેં તકલીફ થી, વો ઈશાકે બાદ સિર્ફ એક પાંવકે સહારે ખડે હુએ ઔર સુબ્હ તક એક હી પાંવ પર ખડે નફલ પઢતે રહે, હત્તાકે ઈસી વુઝૂસે સુબ્હકી નમાઝ પઢ લી.

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મુઝે મૌતસે સિર્ફ ઈસ લિએ ડર લગતા હૈ કે ફિર તહજ્જુદકી નમાઝ જાતી રહેગી ઔર વો લુત્ફ જો ઈસ નમાઝમેં આતા હૈ, વો ખત્મ હો જાએગા.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહુ) કા ઈર્શાદ હૈ કે સુલહાકી અલામત, રાતકે જાગનેસે ચેહરોંકા ઝર્દ હોજાના ઔર રાતોંકો રોનેકી વજહસે આંખોંકા ચૌંધા હો જાના ઔર રોઝોંકી કસરતસે હોંઠોંકા ખુશ્ક હો જાના હૈ, ઉનકે ચેહરે ખૌફઝદહ રેહતે હોં.

હઝરત હસન બસરી (રદી.) સે કિસીને પૂછા કે ઈબાદતકી કસરત કરનેવાલોંકે ચેહરે ઐસે ખૂબસૂરત કિસ તરહ હો જાતે હૈં ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે જબ વો તન્હાઈમેં રહેમાનકે સાથ મશ્ગૂલ હોતે હૈં, તો વો રહમતવાલા અપને નૂરકા સા'યા ઉન પર ડાલ દેતા હૈ.

હઝરત કાસિમ બિન રાશિદ (રદ્દી.) કેહતે હૈં કે ઝમઆ (રદ્દી.) હમારે કરીબ મહસબમેં (જો મક્કા મુકર્રમાકે કરીબ એક જગહ હૈ) ઠહરે હુએ થે, ઉનકે સાથ ઉનકી બીવી ઔર બેટિયાં ભી થીં, વો રાતકો બહોત લમ્બી નમાઝ પઢ્હતે રેહતે, જબ પિછલા પહર હો જાતા તો વો ઝોરસે આવાઝ દેતે, અરે મુસાફિરો ! કયા રાતભર સોતે હી રહોગે, ઉઠો ચલો. ઈસ આવાઝ પર સબ-કે-સબ જાગ જાતે, કોઈ વુઝૂ કર રહા હૈ, કોઈ નમાઝ પઢ્હ રહા હૈ, કોઈ કિસી કોનેમેં બૈઠા રો રહા હૈ, કોઈ કુરઆન પાક પઢ્હ રહા હૈ. જબ સુબ્હ હો જાતી તો વો ફરમાતે કે રાતકે ચલનેવાલે સુબ્હકો ઠેહર જાયા કરતે હૈં.

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈં બૈતુલ મકિદસકે પહાડોંમેં જા રહા થા, એક જગહ પહોંચ કર મૈંને એક આવાઝ સુની, મૈં ઉસ આવાઝકી તરફ ચલ દિયા, દેખા કે એક સબ્ઝા હૈ, વહાં એક દરખ્ત હૈ, ઉસકે નીચે એક શખ્સ ખડે નમાઝ પઢ્હ રહે હૈં ઔર યે આયત બાર બાર પઢ્હતે હૈં

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَّمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوْٓءٍ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهٗٓ اَمَدًا بَعِيْدًا ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ (آل عمران ع٣)

'યૌ મ- તજિદુ કુલ્લુનફ્સિમ્મા-અમિલત્ મિન્ખૈરિમ્મુહ્ઝરંવ્વમા અમિલત્ મિન્સૂઈન્ તવદ્દુ લૌઅન્ન બૈન હા-વ-બૈનહૂ અમદમ્ બઈદા વ-યુહઝ્ઝિરુકુમુલ્લાહુ નફ્સહૂ.' (સૂરએ : આલે ઈમરાન, રૂકૂઅ ૩)

'જિસ દિન હર શખ્સ અપને અચ્છે કામોંકો (જો ઉસને દુનિયામેં કિએ હોંગે) સામને લાયા હુઆ પાએગા ઔર અપને બુરે કામોંકો (ભી સામને લાયા હુઆ પાએગા) ઔર ઈસ બાતકી તમન્ના કરતા હોગા, કાશ ! ઈસ દિનકે દરમિયાન ઔર ઉસ આદમીકે (યાની મેરે) દરમિયાન બહોત બડી દૂર દરાઝકી મસાફત હાઈલ હો જાતી (કે યે બુરે આ'માલ ઉસકે સામને ન આતે) ઔર તુમકો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ અપનેસે ડરાતા હૈ.' (ઉસકે મુતાલબે ઔર હિસાબ ઔર અઝાબસે બહોત એહતિમામસે ડરતે રહો.)

યે બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈં ચુપકેસે ઉનકે પીછે બૈઠ ગયા, વો બાર-બાર ઈસી આયતે શરીફાકો પઢ્હ રહે થે ઔર રો રહે થે, ઈતનેમેં ઉન્હોંને ઝોરસે એક ચીખ મારી ઔર બેહોશ હોકર ગિર ગએ, મુઝે બહોત કલક હુઆ કે યે મેરી નહુસતસે બેહોશ હોકર ગિર ગએ. બહોત દેરમેં ઉનકો હોશ આયા તો વો કેહને લગે, અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે પનાહ માંગતા હૂં, ઝૂઠે તૌર પર ખડે હોકર રોનેવાલોંસે(ગોયા ઉન્હોંને અપને ઈસ પઢ્હને ઔર રોનેકો નિફાકકા રોના કરાર દિયા) ઔર અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે પનાહ માંગતા હૂં બેહુદા લોગોંકે આ'માલસે (કે મેરા યે પઢ્હના ઔર રોના લગ્વ આદમિયોંકા પઢ્હના હૈ કે મેરે બરાબર દૂસરા કૌન બેહુદા હોગા.) અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ગાફિલ લોગોંકે એ'રાઝસે પનાહ માંગતા હૂં (કે યે મેરા

ફેલ ભી ગફલતકે સાથ હો રહા હૈ.) ફિર કેહને લગે, યા અલ્લાહ ! ડરનેવાલોંકે દિલ તેરી હી તરફ આજિઝી કરતે હૈં ઔર નેક અમલમેં કોતાહી કરનેવાલે તેરી હી (રહમતકી) તરફ ઉમ્મીદેં લગાતે હૈં, આરિફ લોગોંકે દિલ તેરી હી બડાઈકે સામને ઝલીલ હોતે હૈં.

ઈસકે બાદ ઉન્હોંને દોનોં હાથ ઝાડે (જૈસાકે મિટ્ટી વગૈરહ હાથકો લગ જાનેસે ઝાડે જાતે હૈં) ઔર ફરમાયા, મુઝે દુનિયાસે ક્યા કામ ઔર દુનિયાકો મુઝસે ક્યા કામ, અય દુનિયા ! તૂ અપને બેટોંકે પાસ ચલી જા, તૂ અપની નેઅમતોંકે કદરદાનોંકે પાસ ચલી જા, તૂ અપને આશિકોંકે પાસ ચલી જા, ઉન્હીંકો ધોખેમેં ડાલ (મુઝે દિક ન કર,) ફિર કેહને લગે, પેહલે ઝમાનોંવાલે કહાં ચલે ગએ ? સબ-કે-સબ મિટ્ટીમેં મિલ ગએ, બોસીદા હોકર ખાકમેં રલ ગએ ઔર જો-જો ઝમાના ગુઝર રહા હૈ, લોગ ફના હોતે જા રહે હૈં.

મૈંને ઉન બુઝુર્ગસે કહા કે મૈં બડી દેરસે આપકે ફારિગ હોનેકે ઈન્તિઝારમેં બૈઠા હું, ફરમાને લગે, ઐસે શખ્સકો ફરાગત કહાં હો સકતી હૈ જિસકો વક્ત ખત્મ હોનેકા ફિકર હો રહા હૈ, વો જલ્દી કરતા હૈ કે વક્ત ખત્મ હોનેસે પેહલે-પેહલે કુછ કર લૂં ઔર વક્ત જલ્દી કર રહા હૈ કે મૈં કિસી તરહ જલદી ખત્મ હો જાઉં. વો કૈસે ફારિગ હો સકતા હૈ જિસકો વક્ત ગુઝર જાનેસે મૌતકે જલ્દી આ જાનેકા ફિકર સવાર હો, વો કૈસે ફારિગ હો સકતા હૈ જિસકે ઔકાત તો ગુઝરતે જા રહે હોં ઔર ઉન ગુઝરે હુએ ઔકાતમેં જો ગુનાહ કિએ હૈં, વો ઉસકે હિસાબમેં જમા હોં.

ફિર વો હક તઆલા શાનુહૂકી તરફ મુતવજ્જહ હોકર કેહને લગે, તૂહી મેરી ઈસ મુસીબતકે લિએ (યાની જો ગુનાહ મેરે હિસાબમેં જમા હો ગએ) ઔર હર આનેવાલી મુસીબતકે લિએ પનાહકી જગહ હૈ (તેરી હી રેહમતસે બેડા પાર હો સકેગા,) ફિર થોડી દેર ઈસમેં મશ્ગૂલ રહે, ફિર કુરઆન પાકકી દૂસરી આયત-

وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ۝ (زمر ع ٥)

'વ-બદાલહુમ મિનલ્લાહિ માલમ્યકૂનૂ યહ્તસિબૂન'

(સૂરએ : ઝુમર, રૂકૂઅ ૫)

તર્જુમા - 'ઔર ખુદા તઆલાકી તરફસે ઉનકે સાથ વો મા'મલા પેશ આએગા જિસકા ઉનકો ગુમાન ભી ન થા.'

યે એક આયતે શરીફાકા ટુકડા હૈ, પૂરી આયતે શરીફા યે હૈ -

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيْعًا وَّمِثْلَهُ

مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوْٓءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ۝ (زمر ع ٥)

'વ- લૌ અન્ન લિલ્લઝીન-ઝલમૂ મા-ફિલઅર્ઝિ જમીઅંવ્વ મિસ્લહૂ મઅ-હૂ લફ્તદૌ બિહી મિન્સૂઈલ્અઝાબિ યૌમલકિયામતિ વ-બદાલહુમ્ મિનલ્લાહિ માલમ્યકૂનૂ

યહ્તસિબુન' (સૂરએ : ઝુમર, રૂકૂઅ ૫)

ઔર ઈસ આયતે શરીફાકા તર્જુમા યે હૈ કે -

'જિન લોગોંને (દુનિયામેં) ઝુલ્મ કિયા થા (યાની કુફ્ર વ શિર્ક વગૈરહ કિયા થા, જૈસાકે દૂસરી જગહ ઈર્શાદ હૈ કે શિર્ક કરના ઝુલ્મે અઝીમ હૈ) અગર ઉનકે પાસ દુનિયાભરકી તમામ ચીઝે હોં ઔર ઈન સબકે સાથ ઈતની હી ચીઝેં ઔર ભી હોં તો વો લોગ કિયામતકે દિન સખ્ત અઝાબસે છૂટ જાનેકે લિએ (બે-તરદ્દુદ) ઈન સબકો ફિદયામેં દે દે (લેકિન ફિદયા ઉસ દિન કુબૂલ નહીં હૈ જૈસે સૂરએ બકરઃ ે કઈ જગહ ઔર સૂરએ માઈદામેં ગુઝરા) ઔર (ઉન લોગોંકે સાથ) ખુદા તઆલાકી તરફસે વો મા'મલા પેશ આએગા જિસકા ઉનકો (વહમ ઔર) ગુમાન ભી ન થા' (કે ઈતની સખ્તી હો ભી સકતી હૈ. ઈસ જગહ કઈ આયતેં ઈસ મઝમૂનકે મુનાસિબ હૈ.)

ગરઝ ઉન બુઝુર્ગને યે આયતે શરીફા પઢી ઔર પેહલેસે બહોત ઝિયાદા ઝોરસે ચિલ્લાએ ઔર બેહોશ હોકર ઈસ તરહ ગિરેકે મૈંને દે સમઝ લિયા કે જાન નિકલ ગઈ. મૈં ઉનકે કરીબ પહોંચા તો વો તડપ રહે થે. બહોત દેરકે બાદ ઈફાકા હુંઆ તો વો યે કેહ રહે થે, યા અલ્લાહ ! મૈં જબ (કિયામતમેં) આપકે સામને ખડા હું, તો મહઝ અપને ફઝલસે મેરી બુરાઈયાં મા'ફ કર દીજિઓ ઔર અપની સત્તારીકે પરદેમેં મુઝે છુપા લીજિઓ ઔર સિર્ફ અપને કરમસે મેરે ગુન'હ મા'ફ કર દીજિઓ.

મૈંને ઉનસે કહા કે જિસ (પાક ઝાત) કી રહેમતકી તુમ ઉમ્મીદ કર રહે હો, ઉસીકે વાસ્તેસે મેરી યે દર્ખાસ્ત હૈ કે ઝરા મુઝસે બાત કર લીજિએ, વો ફરમાને લગે કે તુઝે ઐસે શખ્સસે બાત કરના ચાહિએ, જિસકે કલામસે તુઝે નફા પહોંચે ઔર જિસ શખ્સકો ઉસકે ગુનાહોંને હલાક કર રખ્ખા હો (યાની મૈં,) ઐસે શખ્સસે બાત કરના છોડ દે.

ઈસકે બાદ ફરમાયા કે મૈં ઈસ જગહ અલ્લાહ જાને કિતને અરસેસે શૈતાનસે લડ રહા હું. મૈં ઈસ લડાઈમેં મશ્ગૂલ હું ઔર વો મુઝસે લડનેમેં મશ્ગૂલ હૈ. (કે જો મુઝકો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે તવજ્જોહ હટાનેકી હર વકત કોશિશમેં લગા રેહતા હૈ) ઉસકો અબ તક તેરે સિવા કોઈ સૂરત ઐસી ન મિલી જિસ્સે વો મુઝે ઉસ ચીઝસે હટા દેતા જિસ્સે મૈં મશ્ગૂલ હું. (યાની અલ્લાહ તઆલાકી તરફ તવજ્જોહસે) પસ તૂ મુઝસે દૂર હો જા તૂ (શૈતાનકે) ધોખેમેં પડા હુઆ હૈ, તૂને મેરી ઝુબાનકો મુનાજાતસે મુઅત્તલ કર દિયા ઔર મેરે દિલકો (હક તઆલા શાનુહૂસે હટાકર) અપની બાતકી તરફ મુતવજ્જહ કર લિયા, મૈં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે તેરે શરસે પનાહ માંગતા હું ઔર ઉસ પાક ઝાતસે ઈસકી ભી ઉમ્મીદ રખતા હું કે વો અપને ગુસ્સેસે મુઝે પનાહ અતા ફરમાએગા.

યે સાહબ જો બાત કરના ચાહતે થે, કેહતે હૈં, મુઝે યે ડર હુઆ કે મૈંને

ઉનકી હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે તવજ્જોહકો હટા દિયા હે, એંસા ન હો કે મુઝપર ઈસ બાતકી વજહસે કોઈ અઝાબ નાઝિલ હો જાએ, ઈસલિએ મૈં ઉનકો ઉસી જગહ છોડકર ચલા આયા.

હઝરત કુર્ઝ બિન વબર (રહ.) હર રોઝ તીન કુરઆન શરીફ ખત્મ કિયા કરતે થે ઔર ઈસકે અલાવા ઈબાદાતમેં હર વક્ત મુન્હમિક રેહતે થે, કિસીને અર્ઝ કિયા કે આપને અપને નફસકો બડી મેહનતમેં ડાલ દિયા, ફરમાને લગે કે સારી દુનિયાકી ઉમ્ર કિતની હૈ, ઉસને અર્ઝ કિયા, સાત હઝાર બરસ. ફરમાયા, કિયામતકા દિન કિતના હૈ, અર્ઝ કિયા, પચાસ હઝાર બરસ, ફરમાને લગે, ક્યોંકર તુમમેંસે કોઈ શખ્સ ઈસ્સે આજિઝ રેહ સકતા હૈ કે દિનકે સાતવેં હિસ્સેમેં મેહનત કર લે, તા'કે સારે દિન રાહતસે રહેં (યાની અગર કિસી શખ્સકો સિર્ફ સાઢે તીન ઘન્ટા મેહનત કરકે સારા દિન રાહતકા મિલે તો કૌન છોડ સકતા હૈ,) પસ અગર કિયામતકે દિનકી રાહતકે લિએ કોઈ દુનિયાકી પૂરી ઝિન્દગી સાત હઝાર બરસ મેહનત કર લે, તબ ભી બડે નફેકા સૌદા હૈ બજાએકે આદમીકી ઉમ્ર દુનિયાકી તમામ ઉમ્રમેંસે ભી બહોત થોડા-સા હિસ્સા હૈ ઔર આખિરતકી ઝિન્દગી કિયામતકે દિનકે બાદ ભી બેઈન્તિહા હૈ.

યે ચન્દ કિસ્સે નમૂનેકે તૌર પર ઝિકર કિએ ગએ. ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે યે થી પેહલે ઝમાનેકે બુઝૂર્ગોંકી આદત ઔર ખસલત અગર તેરા તમરિદ નફસ ઈબાદત ખુદ નહીં કર સકતા, તો ઈન મરમિટનેવાલોંકે એહવાલમેં ગૌર કરો ઔર યે ગૌર કરકે ઈન અકાબિરકા ઈકિતદા ઔર ઈન બુઝૂર્ગોંકી જમાઅતમેં શામિલ હોના બેહતર હૈ જો દીનકે હકીમ ઔર આખિરતમેં બસીરત રખનેવાલે અકલમંદ થે, યા અપને ઝમાનેકે ઈન જાહિલ બેવકૂફોંકી ઈકતિદા બેહતર હૈ જો દીનસે ગાફિલ હૈ. એંસા હરગિઝ ન કરકે અકલમંદોકા ઈત્તિબા છોડકર અહમકોંકા ઈત્તિબા કરે. અગર તુઝે યે વહમ હો કે યે કવી લોગ થે, ઈનકા ઈકતિદા મુશ્કિલ હૈ તો ફિર ઔરતોંકે હાલાત ભી સુન લે ઔર તૂ મર્દ હોકર ઈસ્સે આજિઝ ન બન કે ઔરતોં જૈસા ભી ન હો, તૂહી ગૌર કર, વો મર્દ કિતના ખસીસ હૈ જો દીનમેં ઔરતોંકા ભી સાથ ન દે સકે. અબ ગૌરસે સુન -

હઝરત હબીબા અદવીયા જબ ઈશાંકી નમાઝસે ફારિગ હો જાતીં તો અપને કપડોંકો અપને ઉપર અચ્છી તરહ લપેટકર છત પર ખડી હો જાતીં ઔર દુઆમેં મશ્ગૂલ હો જાતીં ઔર કેહતીં, યા અલ્લાહ ! સિતારે છિટક ગએ ઔર લોગ સો ગએ, બાદશાહોંને અપને દરવાઝે બન્દ કર દિએ ઔર હર શખ્સ અપને મેહબૂબકે સાથ તખલિએમેં ચલા ગયા ઔર મૈં તેરે સામને ખડી હૂં, યે કેહકર નમાઝ શુરૂ કર દેતીં ઔર સારી રાત નમાઝ પઢતીં, જબ સુબ્હ સાદિક હો જાતી તો કેહતીં યા અલ્લાહ ! રાત ચલી ગઈ ઔર દિનકા ચાંદના હો ગયા, કાશ ! મુઝે યે મા'લૂમ હો જાતા કે મેરી યે રાત તુને કુબૂલ ફરમા લી, તા'કે મૈં

અપને આપકો મુબારકબાદ દૂં યા તૂને રદ કરમા દી તા'કે મૈં અપની તા'ઝિયત કરૂં. તેરી ઈઝઝતકી કસમ ! મૈં તો હમેશા ઈસી તરહ કરતી રહૂંગી, તેરી ઈઝઝતકી કસમ ! અગર તૂને મુઝે દરવાઝેસે ધકેલ દિયા તબ ભી તેરે કરમ ઔર તેરી બખ્શિશકા જો હાલ મુઝે મા'લૂમ હૈ, ઉસકી વજહસે મૈં તેરે દરસે હટૂંગી નહીં.

હઝરત ઉઝર (રહ.) નાબીના થીં, સારી રાત જાગતીં ઔર જબ સેહરકા વકત હોતા તો બહોત ગમગીન આવાઝસે કેહતી, યા અલ્લાહ ! આબિદોંકી જમાઅતને તેરી તરફ ચલકર રાતકે અંધેરેકો કિતઅ કિયા, વો તેરી રહેમત ઔર તેરી મગ્ફિરતકી તરફ એક-દૂસરેસે આગે બઢનેકી કોશિશ કરતે રહે. યા અલ્લાહ ! મૈં તુઝી હીસે સવાલ કરતી હૂં, તેરે સિવા કિસી દૂસરેસે મેરા સવાલ નહીં કે તૂ મુઝે સાબિકીનકે ગિરોહમેં શામિલ કરલે ઔર આલા ઈલ્લીઈન તક પહોંચા દે ઔર મુકર્રબ લોગોંકે દરજેમેં દાખિલ કર દે ઔર અપને નેક બન્દોમેં શામિલ કર દે, તૂ સબ રહેમ કરનેવાલોંસે ઝિયાદા રહેમ કરનેવાલા હૈ, હર ઉંચે દરજે વાલેસે બુલન્દ હૈ, સારે કરીમોંસે ઝિયાદા કરીમ હૈ. અય કરીમ ! (મુઝપર કરમ કર) યે કેહકર સજદેમેં ગિર જાતીં કે ઉનકે રોનેકી આવાઝ સુનાઈ દેતી ઔર સુબ્હ તક રોતી રેહતીં ઔર દુઆએં કરતી રેહતીં.

યહયા બિન બુસ્તામ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ હઝરત શઅવાના (રહ.)કી મજલિસમેં હાઝિર હોતે ઔર ઉનકે રોને-ચિલ્લાનેકો સુનતે. મૈંને અપને એક સાથીસે કહા કે કિસી વકત તન્હાઈમેં ઉનકે પાસ જાકર સમઝાયે કે ઈસ રોનેમેં કુછ કમી કર દેં. મેરે સાથીને કહા કે અચ્છા, જૈસી તુમ્હારી રાય હો. હમ ઉનકે પાસ તન્હાઈમેં ગએ ઔર ઉનસે જાકર કહા, અગર તુમ ઈસ રોનેકો કુછ કમ કર દો ઔર અપની જાન પર તરસ ખાઓ તો યે ઝિયાદા બેહતર હૈ કે બદનમેં કુછ તા'કત રહેગી, દેર તક ઈસ્સે કામ લે સકોગે. વો યે સુનકર રોને લગીં ઔર કેહને લગીં કે મેરી તો યે તમન્ના હૈ કે મૈં ઈતના રોઉં કે આંખમેં આંસૂ ન રહે, ફિર ખૂનકે આંસૂઓંસે રોના શુરૂ કર દૂં. યહાં તકકે મેરે બદનકા સારા ખૂન આંખોંસે નિકલે એક ભી કતરા ખૂનકા ન રહે ઔર કેહને લગીં કે મુઝે રોના કહાં આતા હૈ, મુઝે રોના કહાં આતા હૈ. બાર બાર ઈસી લફઝકો કેહતી રહીં કે મુઝે રોના કહાં આતા હૈ, યહાં તકકે બેહોશ હો ગઈ.

મુહમ્મદ બિન મઆઝ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝસે એક ઈબાદત ગુઝાર ઔરતને બયાન કિયા કે મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે મૈં જન્નતમેં દાખિલ હોનેકો જા રહી હૂં, વહાં દેખા કે સારે આદમી જન્નતકે દરવાઝે પર ખડે હૈં. મૈંને પૂછા, ક્યા બાત હૈ, યે સબ-કે-સબ દરવાઝે પર ક્યોં જમા હો ગએ ? કિસીને બતાયા કે એક ઔરત આ રહી હૈ, જિનકે આનેકી વજહસે જન્નત સજાયા ગયા હૈ, યે સબ ઉનકે ઈસ્તિકબાલકે વાસ્તે બાહર આ ગએ હૈં. મૈંને પૂછા, વો કૌન ઔરત હૈ ? કેહને લગે કે એકાકી રેહનેવાલી એક સ્યાહ બાંદી હૈ, જિનકા નામ શઅવાના (રહ.) હૈ.

મૈંને કહા, ખુદાકી કસમ ! વો તો મેરી બહેન હૈ, ઈતનેમેં દેખા કે શઅવાના (રહ.) એક નિહાયત ઉમ્દા ખુશનુમા અસીલ ઉંટની પર બૈઠી હવામેં ઉડી આ રહી હૈ. મૈંને ઉનકો આવાઝ દી કે મેરી બહેન ! તુમ્હેં અપના ઔર મેરા તા'લ્લુક મા'લૂમ હૈ, અપને રબસે દુઆ કર દો કે મુઝે ભી તુમ્હારે સાથ કર દે. વો યે સુનકર હંસી ઔર કેહને લગી, અભી તુમ્હારે આનેકા વકત નહીં આયા, લેકિન મેરી દો બાતેં યાદ રખના, (આખિરત કે) ગમકો અપને સાથ ચિમટા લો ઔર અલ્લાહ તઆલાકી મુહબ્બત અપની હર ખ્વાહિશ પર ગાલિબ કર.દો ઔર ઈસકી પરવાહ ન કરો કે મૌત કબ આએગી, યાની હર વકત ઈસકે લિએ તૈય્યાર રહો.

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈં એક દિન બાઝાર જા રહા થા, મેરે સાથ મેરી હબ્શી બાંદી થી, મૈં ઉસકો એક જગહ બિઠાકર આગે ચલા ગયા ઔર ઉસે કેહ ગયા કે યહીં બૈઠી રેહના, મૈં અભી આતા હું. જબ મૈં વાપસ આયા તો વો ઉસ જગહ ન મિલી, મુઝે બહોત ગુસ્સા આયા ઔર ગુસ્સેકી હાલતમેં ઘર વાપસ આ ગયા, જબ ઉસને મુઝે દેખા તો મેરે ચેહરેસે ગુસ્સેકો મેહસૂસ કિયા, કેહને લગી, મેરે આકા ! ઈતાબમેં જલ્દી ન કરો, ઝરા મેરી બાત સુન લો, આપ મુઝે ઐસી જગહ બિઠાકર ગએ, જહાં કોઈ અલ્લાહકા નામ લેનેવાલા નહીં થા, મુઝે યે ડર હુઆ કે કહીં યે જગહ ઝમીનમેં ન ધંસ જાએ, (જિસ જગહ અલ્લાહ તઆલાકા ઝિકર ન હો, ઉસ જગહ જિતની જલ્દી અઝાબ આ જાએ કરીને કિયાસ હૈ,) ઉસકી ઈસ બાતસે મુઝે બડા તા'જ્જુબ હુઆ, મૈંને ઉસ્સે કહા કે તૂ આઝાદ હૈ, કેહને લગી, આકા ! તુમને મેરે સાથ અચ્છા સુલૂક ન કિયા. મૈંને કહા, કયોં ? કેહને લગી કે પેહલે જબ મૈં બાંદી થી તો મુઝે દોહરા સવાબ મિલતા થા (જૈસાકે હદીસમેં આયા હૈ કે જો ગુલામ અલ્લાહકી ઈતાઅત કરે ઔર અપને મૌલાકી ખિદમત કરે, ઉસકો દોહરા અજર હૈ,) અબ આપને આઝાદ કરકે મેરા એક અજર ઝા'યા કર દિયા.

હઝરત ખ્વાસ (રહ.) જો મશહૂર બુઝુર્ગ હૈં, કેહતે હૈં કે હમ હઝરત રહલા આબિદા (રહ.) કે પાસ ગએ, વો રોઝે રખતે-રખતે કાલી પડ ગઈ થી ઔર નમાઝ પઢતે-પઢતે (પાંવ શલ હો ગએ થે, જિસકી વજહસે) અપાહિજ હો ગઈ થી, બૈઠકર નમાઝ પઢતી થી ઔર રોતે-રોતે નાબીના હો ગઈ થી. હમને જાકર હક તઆલા શાનુહૂકી રહેમત ઔર મા'ફીકા ઝિકર કિયા કે શાયદ ઈસ્સે ઈનકે મુજાહદેકી શીદ્દતમેં કુછ કમી આએ. ઉન્હોંને મેરી બાત સુનકર બેતહાશા એક ચીખ મારી, ફિર કેહને લગી કે મુઝે જો અપની હાલત મા'લૂમ હૈ, ઉસને મેરે દિલકો ઝખ્મી કર રખ્ખા હૈ ઔર મેરે જિગરકો છીલ દિયા કાશ ! મૈં તો પૈદા હી ન હુઈ હોતી, યે કેહકર ઉન્હોંને અપની નમાઝકી નીય્યત બાંધી લી.

નમૂનેકે તૌર પર દો એક વાકિઆત ઝિકર કિએ હૈં. ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને ઔર ભી ઈસ કિસ્મકે વાકિઆત ઔરતોંકે નકલ કિએ હૈં. ઈસકે બાદ કેહતે હૈં કે અગર તૂ અપને નફસકી નિગહદાશ્ત કરનેવાલા હૈ તો તેરે લિએ ઝરૂરી હૈ

કે ઈન મેહનત કરનેવાલે મરદોં ઔર ઔરતોંકે એહવાલકો ગૌર વ ફિકરકી નિગાહસે દેખે તા'કે તેરી તબીયતમેં નિશાત બઢે ઔર મેહનતકી તુઝે હિર્સ પૈદા હો ઔર અપને ઝમાનેકે આદમિયોંકે અહેવાલ દેખનેસે એહતરાઝ કરકે ઈનમેંસે અકસર ઐસે મિલેંગેકે અગર તૂ ઈનકા ઈત્તિબા કરેગા તો વો તુઝે અલ્લાહકે રાસ્તેસે ગુમરાહ કર દેંગે.

ઈન મેહનત કરનેવાલોંકે વાકિઆતકી કોઈ તાઅદાદ નહીં હૈ, હમને નમૂનેકે તૌર પર ચન્દ લિખ્ખે હૈં, જો ઈબ્રતકે લિએ કાફી હૈં. અગર તૂ ઝિયાદા હાલાત દેખના ચાહે તો 'હુલીય તુલ ઔલિયા'કા મુતાલઆ કિયા કરકે ઉસમેં સહાબા (રદી.) ઔર તાબઈન (રહ.) ઔર ઉનકે બાદવાલોંકે અહેવાલ તફસીલસે લિખ્ખે હૈં (ઔર કુછ વાકિઆત શારિહે અહયાને ભી ઝિકર કિએ હૈં) ઔર ઈનકે અહેવાલ દેખનેસે મા'લૂમ હોગા, તૂ ઔર તેરે ઝમાનેકે લોગ દીનસે કિતને દૂર હૈં ઔર અગર તેરે દિલમેં અપને ઝમાનેકે લોગોંકો દેખકર યે ખ્યાલ આએ કે પેહલે ઝમાનેમેં ચૂંકે ખૈરકી કસરત થી, ઈસ લિએ ઉસ ઝમાનેમેં યે સહલ થા, અબ અગર ઈન હાલાત પર અમલ કિયા જાએ તો લોગ પાગલ કહેંગે, ઈસ લિએ જો હશ્ર ઈસ ઝમાનેકે સબ આદમિયોંકા હોગા, વો મેરા ભી હો જાએગા, મુસીબત જબ આમ આતી હૈં તો ઉસમેં સબ હીકો શામિલ હોના પડતા હૈ, તો યે તેરે નફસકા ધોખા હૈ. તૂ હી બતા કે અગર કહીંસે પાનીકા સૈલાબ આ ગયા હો જિસમેં સબ હી બેહતે જા રહે હોં તો અગર કોઈ શખ્સ તૈરના જાનતા હૈ યા કિસી ઔર ઝરિએસે બચ સકતા હૈ તો ક્યા વો યે સમઝકર ચૂપ હો જાએ કે ઈસ મુસીબતમેં તો સબ હી ગિરફતાર હૈ, હાલાંકે સૈલાબકી મુસીબત બહોત થોડી દેર કી હૈ, ઝિયાદા સે ઝિયાદા યે કે મૌત આ જાએગી, ઈસ્સે ઝિયાદા તો કુછ ન હોગા ઔર આખિરતકા અઝાબ નિહાયત સખ્ત હૈ, કભી ખત્મ હોનેવાલા નહી હૈ, ઈસ બાતકો અચ્છી તરહ સમઝ લેના ચાહિએ ઔર હમેશા ગૌર કરતે રેહના ચાહિએ. (એહયા)

હઝરત ઈબ્રાહીમ અદહમ (રહ.) સે કિસીને અર્ઝ કિયા કે અગર આપ કિસી વક્ત તશરીફ રખ્ખા કરેં તો હમ આપકી ખિદમતમેં હાઝિર હો જાયા કરેં કે કુછ ઈર્શાદાત સુનેં, ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે ચાર કામ ઈસ વક્ત દરપેશ હૈ, ઈનમેં મશ્ગૂલ હૂં, ઈનસે ફરાગત પર યે હો સકતા હૈ -

૧. જબ અઝલમેં અહદ લિયા ગયા થા તો હક તઆલા શાનુહુને એક ફરીક કે મુતઅલ્લિક ફરમાયા થા કે યે જન્નતી હૈં ઔર દૂસરોંકો ફરમાયા થા કે યે દોઝખી હૈં. મુઝે હર વક્ત યે ફિકર રેહતી હૈ કે ન મા'લૂમ મૈં કિનમેં હૂં.

૨. જબ બચ્ચા માંકે પેટમેં હોતા હૈ તો ઉસ વક્ત એક ફરિશ્તા જો ઉસ નુત્ફે પર મુકર્રર હોતા હૈ, વો હક તઆલા શાનુહૂસે પૂછતા હૈ કે ઉસકો સઈદ લિખ દૂં યા બદબખ્ત, મુઝે હર વક્ત યે ફિકર રેહતી હૈ કે ન મા'લૂમ મુઝે ક્યા લિખ્ખા ગયા.

૩. જબ ફરિશ્તા આદમીકી રૂહ કબ્ઝ કરતા હૈ તો યે પૂછતા હૈ કે ઈસ

રૂહકો મુસલમાનોંકી રૂહોંમેં રખ્ખૂં યા કાફિરોં કી, ન મા'લૂમ મેરે મુતઅલ્લિક ઉસ ફરિશ્તેકો કયા જવાબ મિલેગા ?

૪. કિયામતમેં હુકમ હોગા

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُوْنَ (سورة يٰس)

'વમ્તાઝુલ્યૌ મ-અય્યુહલ્મુજરિમૂન' - સૂરએ યાસીન

'આજ મુજરિમ લોગ ફરમાંબરદારોંસે અલાહિદા હો જાએં,' મુઝે યે ફિકર રેહતી હૈ કે ન મા'લૂમ મેરા શુમાર કિસ ફરીકમેં હોગા. (તંબીઉલ ગાફેલી)'

યાની જબ ઈન ચારોં ફિકરોંસે અમ્ન નસીબ હો જાએ, ઉસ વક્ત દોસ્તોંસે બે-ફિકરીસે બાતેં કરનેકા વક્ત મિલ સકતા હૈ. અબ તો મૈં હર વક્ત ઈન ફિકરોંમેં રેહતા હૂં, કહાં ઈત્મીનાનસે બૈઠ સકતા હૂં.

(١٥) عن ابی هريرة رضی قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم ليس الغنی عن كثرة العرض ولكن الغنی غنی النفس متفق عليه كذا فی المشكوٰة

હદીસ-૧૫. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમીકા ગની હોના માલકી કસરતસે નહીં હોતા બલ્કે હકીકી ગિના તો દિલકા ગની હોના હૈ. -મિશ્કાત

ફાયદા - મતલબ હદીસે પાકકા બિલ્કુલ ઝાહિર હૈ કે અગર આદમીકા દિલ ગની નહીં હૈ તો જિતના માલ ભી ઉસકે પાસ ઝિયાદા હો, વો માલકે ખર્ચ કરનેમેં ફકીરોંસે ઝિયાદા કમખર્ચ હોગા ઔર જિતના ભી માલ ઉસકે પાસ હો, વો હર વક્ત ઉસકે બઢ્હાનેકી ફિકરમેં મુહતાજોંસે ઝિયાદા પરેશાન હોગા ઔર અગર ઉસકા દિલ ગની હૈ તો થોડા-સા માલ ભી ઉસકો બેફિકર રખ્ખેગા ઔર જિતના હોગા, ઉસકો હર વક્ત બઢ્હાનેકે ફિકરસે આઝાદ હોગા.

ઈમામ રાગિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે ગિના કઈ માનેમેં બોલા જાતા હૈ, એક તો ગિનાકે મા'ની કિસી કિસ્મકી હાજત ન હોનેકે હૈં, ઈસ મા'નીકે એ'તબારસે તો સિર્ફ હક તઆલા શાનુહૂ ગની હૈ કે ઉસકો કિસી ચીઝકી એહતિયાજ નહીં હૈ, ઈસી મા'નીકે એ'તબારમેં હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ

اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ○

'અન્તુમુલ્ફુકરાઉ ઈલલ્લાહિ વલ્લાહુ હુવલ્ગનિય્યુલ્ હમીદ.

'તુમ સબ-કે-સબ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે મુહતાજ હો, વો પાક ઝાત બે-એહતિયાજ હૈ, હર કિસ્મકી તા'રીફવાલા.

દૂસરે મા'ની હાજાતકી કમીકે હૈં, ઈસ મા'નીકે એ'તબારસે હક તઆલા શાનુહૂને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે મુતઅલ્લિક સૂરએ વઝ્ઝુહામેં ઈર્શાદ ફરમાયા.

وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰى ○

'વ- વ-જ-દ-ક- આઈલન્ ફઅગ્ના'

'ઔર હક તઆલા શાનુહૂને આપકો ફકીર પાયા ફિર આપકો ગની બના દિયા'

ઔર ઈસી મા'નીકે એ'તબારસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હદીસે બાલામેં હૈ કે અસલ ગિના દિલકા ગની હોના હૈ. તીસરે મા'ની માલકી કસરત ઔર સામાનકી ફરાવાની કે હૈ જિસકો કુરઆન પાક મેં

يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ (بقره ع ٣٧)

'યહ્સબુહુમુલ્જાહિલુ અગનિયાઅ- મિનત્ત અફ્ફુફિ' - સૂરએ બકરઃ રૂકૂઅ ૭ મેં ઝિકર ફરમાયા, ઈસ આયતે શરીફાકા મતલબ યે હૈ કે સદકાત અસલ હક ઐસે લોગોંકા હૈ જો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ગિર ગએ હોં ઔર નાવાકિફ આદમી ઈનકે સવાલ ન કરનેકી વજહસે ઈનકો માલદાર સમઝતા હૈ.

હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મુઝસે ઈર્શાદ ફરમાયા, અબૂઝર (રદી.) ક્યા તુમ્હારા ખ્યાલ હૈ કે માલકી કસરત ગિના હૈ. મૈંને અર્ઝ કિયા, બેશક ! ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમ્હારા ખ્યાલ હૈ કે માલકી કિલ્લત ફકર હૈ, મૈંને અર્ઝ કિયા, બેશક. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ગિના, સિર્ફ દિલકા ગિના હૈ ઔર ફકર સિર્ફ દિલકા ફકર હૈ. (તર્ગીબ)

હકીકત યેહી હૈ કે અસલ ગિના દિલકા ગિના હૈ, જિસ ખુશકિસ્મતકો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ નસીબ ફરમા દે ઔર યેહી હકીકતે ઝુહદ હૈ. જિસ દિલકે અન્દર માલકી મુહબ્બત બિલ્કુલ ન હો, વોહી ગની હૈ, વોહી ઝાહિદ હૈ, ચાહે ઝાહિરમેં ઉસકે પાસ માલ ન હો ઔર જિસ દિલમેં દુનિયાકી મુહબ્બત હો, વો ફકીર હૈ, વો દુનિયાદાર હૈ ચાહે કિતના હી માલ ઉસકે પાસ હો.

ફકીહ અબુલ્લૈસ (રહ.) એક હકીમકા મકૂલા નકલ કરતે હૈં કે હમને ચાર ચીઝે તલાશકી ઔર ઉનકી તલાશકા ગલત રાસ્તા ઈખ્તિયાર કિયા. હમને ગિનાકો માલમેં તલાશ કિયા, હાલાંકે વો માલમેં નહીં થા બલ્કે કનાઅતમેં થા (હમ ઉસકો માલમેં તલાશ કરતે રહે, વો જબ વહાં થા હી નહીં, તો કૈસે મિલતા,) હમને રાહતકો (જાન વ માલ કી) કસરતમેં તલાશ કિયા, હાલાંકે રાહત ઈનકી કમીમેં થી. હમને એ'જાઝકો મખ્લૂકમેં તલાશ કિયા (કિ ઈનકી ખુશીકે સબબ ઈખ્તિયાર કરે તા'કે ઈનકે યહાં એ'જાઝ હો) મગર વો તકવામેં મિલા (ઔર બિલ્કુલ સહી હૈ, જિસ કદર આદમીમેં તકવા ઝિયાદા હોગા, ઉતના હી ઈસકા એ'જાઝ ઝિયાદા હોગા.) હમને અલ્લાહકી ને'મતકો ખાને ઔર પેહનનેમેં તલાશ કિયા (ઔર યે સમઝા કે યે

અલ્લાહકે બડે ઈનઆમાત હૈ) હાલાંકે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા બડા ઈનઆમ ઈસ્લામકી દૌલત ઔર ગુનાહોંકી સત્તારી હૈ (જિસકો યે દો નેઅમતેં હાંસિલ હૈ, ઉસપર અલ્લાહકા બડા ઈન્આમ હૈ.)

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જિસ શખ્સકા દુનિયા મકસદ બન જાએ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે દિલ પર તીન ચીઝેં મુસલ્લત કર દેતે હૈં-એક ઐસા ગમ જો કભી ખત્મ હોનેવાલા ન હો ઔર ઐસા મશગલા જિસ્સે ફરાગત નસીબ ન હો ઔર ઐસા ફકર જિસકા કભી ખાત્મા ન હો. (તંબીઉલ ગાફેલીન)'

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જબ તુમ કિસી ઐસે શખ્સકો દેખો જિસકો હક તઆલા શાનુહૂને દુનિયાસે બે-રગ્બતી ઔર કમ બોલના અતા ફરમાયા હો તો ઉસકે પાસ રહા કરો, ઉસકો હિકમત દી ગઈ હૈ. (મિશ્કાત)

(١٦) عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا نظر احدكم الى من فضل عليه في المال والخلق فلينظر الى من هو اسفل منه متفق عليه كذا في المشكوة

હદીસ -૧૬. હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે જબ આદમી કિસી ઐસે શખ્સકી તરફ દેખે તો માલમેં યા સૂરતમેં અપનેસે આલા હો, તો ઐસે શખ્સકી તરફ ભી ગૌર કર લે જો ઉન ચીઝોંમેં અપનેસે કમ હો. - મિશ્કાત

ફાયદા - યાની આદમી જબ કિસી લખપતીકો દેખે ઔર ઉસકો દેખકર લલચાએ ઔર અફસોસ કરે કે યે તો ઐસા માલદાર હૈ, મૈં નહીં, તો કિસી ઐસે આદમીકો ભી ગૌર કર લે જિસકો નાદારીકી વજહસે ફાકે કરને પડ રહે હોં તા'કે પેહલે અફસોસકે સાથ હક તઆલા શાનુહૂકા ઉસ પર શુક્ર અદા હો સકે કે ઉસને ઐસા નહીં કર રખ્ખા.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે અપનેસે ઝિયાદા માલદારોંકી તરફ નિગાહેં ન લે જાયા કરો, અપનેસે કમ દરજે વાલોંકો સોચા કરો, ઈસ્સે ઉસ નેઅમતકી હકારત તુમ્હારે દિલોંમેં નહીં હોગી, જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને તુમ્હેં અતા કર રખ્ખી હૈ. (મિશ્કાત)

હઝરત અબુ દરદા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે મેરે મેહબુબ (સ.અ.વ.) ને સાત નસીહતેં કી હૈં :-

૧. મુઝે ઈસકા હુકમ ફરમાયા હૈ કે મિસ્કીનોંસે મુહબ્બત કિયા કરૂં ઔર ઉનકે કરીબ રહા કરૂં.

૨. મુઝે ઈસકા હુકમ ફરમાયા હૈ કે મૈં અપનેસે ઉંચે લોગોં (ઝિયાદા માલદારોં) પર નિગાહ ન રખ્ખા કરૂં, અપનેસે કમ દરજેવાલોં પર નિગાહ રખ્ખું, (ઈનપર ગૌર કિયા કરૂં)

૩. મુઝે હુકમ ફરમાયા હૈ કે મૈં સિલારહમી કિયા કરૂં, અગરચે વો મુઝસે મુંહ ફેરે (યાની જિસકે સાથ સિલાહરમી કરૂં, વો મુઝસે ગાયબ હો, દૂર હો યા

યે કે વો મેરે સાથ તવજ્જોહસે પેશ ન આએ, બલ્કે મુઝસે રૂગર્દાની કરે.) તર્ગીબ-ત્તર્હીબકે અલ્ફાઝ યે હૈ કે અગરચે વો મુઝપર ઝુલ્મ કરે, ઈસ્સે દૂસરે મા'નેકી તા'ઈદ હોતી હૈ.

૪. મુઝે હુકમ ફરમાયા હૈ કે મૈં કિસી શખ્સસે કોઈ ચીઝ ન માંગૂં.

૫. મુઝે હુકમ ફરમાયા હૈ કે મૈં હક બાત કહું, ચાહે કિસીકો કડવી હી લગે.

૬. મુઝે હુકમ ફરમાયા હૈ કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે રિઝાકે મુકાબલેમેં કિસી મલામત કરનેવાલેકી મલામતકી પરવાહ ન કરૂં (યાની જિસ ચીઝસે હક તઆલા શાનુહૂ રાઝી હોં, ઉસકો ઈખ્તિાર કરૂં ઈસકે કરને પર અહમક લોગ મલામત કરેં તો કિયા કરેં.)

૭. મુઝે હુકમ ફરમાયા કે મૈં 'લા હૌ લ વલા કૂવ ત ઈલ્લા બિલ્લાહ' કસરતસે પઢ્હા કરૂં, ઈસ લિએ કે યે કલિમાત એૈસે ખઝાનેસે ઉતારે હૈં જો ખાસ અર્શકે નીચે હૈં. 'લાહૌલકો કસરતસે પઢ્હનેકી તર્ગીબ બહોત કસરતસે રિવાયાતમેં આઈ હૈ. (મિશ્કાત)

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે દો ખસલતેં એૈસી હૈં કે જિસ શખ્સમેં હોં, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો સાબિરીન ઔર શાકિરીનકી જમાઅતમેં શુમાર કરતે હૈં. જો શખ્સ દીનકે બારેમેં અપનેસે ઉંચે લોગોંકે અહેવાલકો દેખે ઔર ઉનકી ઈત્તિબાઅકી કોશિશ કરે ઔર દુનિયાકે બારેમેં અપનેસે કમ દરજેકે લોગોંકો દેખે ઔર ઉસ પર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા શુક્ર અદા કરે કે ઉસને (મહઝ અપને ફઝલસે) ઈસકો ઉસ્સે બેહતર હાલતમેં કર રખ્ખા હૈ. હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો સાબિર ઔર શુક્ર કરનેવાલોંમેં શુમાર ફરમાએંગે. ઔર જો શખ્સ દીનકે બારેમેં અપનેસે કમતર લોગોંકો દેખે (કે ફલાં તો ઈતના ભી નહીં કરતા જિતના મૈં કરતા હું) ઔર દુનિયાકે બારેમેં અપનેસે ઊંચે લોગોંકો દેખે ઔર ઈસપર અફસોસ કરે કે મેરે પાસ ઈતના નહીં હૈ જિતના ફલાંકે પાસે હૈ, વો ન સબર કરનેવાલોંમેં શુમાર હૈ, ન શુક્રગુઝારોમેં. (વહી)

ઔદ બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં અકસર માલદારોંકે પાસ બૈઠા કરતા થા, તો મેરી તબીઅત ગમગીનં રેહતી, કિસીકા કપડા અપને કપડેસે બેહતર દેખતા (તો અપને કપડેકે અદના હોને પર અપની ઝિલ્લત મેહસૂસ કરતા, જિસ્સે રંજ હોતા,) કિસીકા ઘોડા અપને ઘોડેસે આલા દેખતા, ફિર મૈંને ફુકરાકે પાસ અપની નશિસ્ત શુરૂ કર દી તો મુઝે ઉસ રંજસે રાહત મિલ ગઈ (કે ઈન લોગોંસે અપની ચીઝોંકો અફઝલ દેખતા હું. (એહયા)

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે નિકાહ ભી કિસી ગરીબસે કરે, માલદાર ઔરતસે ન કરે, ઈસ લિએ કે જો શખ્સ માલદાર ઔરતસે નિકાહ કરતા હૈ, પાંચ આફતોંમેં ગિરફતાર હોગા.

૧. મેહર ઝિયાદા દેના પડેગા.

૨. રૂખ્સતીમેં દેર ઔર ટાલ-મટોલ હોગી, (કે ઉસકે જહેઝકી તૈયારી હી ન ખત્મ હોગી.)

૩. ઉસ્સે ખિદમત લેના મુશ્કિલ હોગા,

૪. ખર્ચ ઝિયાદા હોગા,

૫. તલાક દેના ચાહેગા તો ઉસકા માલકા લાલચ તલાક નહીં દેને દેગા.

કેહતે હૈં કે ઔરત ચાર ચીઝોંમેં ખાવિંદસે કમતર હોની ચાહિએ, વરના ખાવિંદ ઉસકી નિગાહમેં ઝલીલ હોગા - ઉમ્રમેં, કદકી લમ્બાઈ મેં, માલમેં, શરાફતમેં ઔર ચાર ચીઝોંમેં ખાવિંદસે બડી હુઈ હોની ચાહિએ - ખૂબસૂરતીમેં, અદબમેં, તકવામેં, આદતોંમેં (આદતોંમેં) ઔર માલસે ઝિયાદા અહમ ખિલ્કત ઔર સેહતકે એ'તબારસે અપનેસે કમતર લોગોંકો દેખના હૈ.

એક બુઝુર્ગકી ખિદમતમેં કિસી શખ્સને હાઝિર હોકર અપને ફકરકી શિકાયત કી ઔર બડી સખ્ત પરેશાનીકા ઈઝહાર કિયા કે ઈસકે ગમમેં મરનેકી તમન્ના ઝાહિર કી. ઉન બુઝુર્ગને દર્યાફત કિયા કે તુમ ઈસ પર રાઝી હો કે તુમ્હારી આંખે હમેશાકે લિએ લે લી જાએં ઔર તુમ્હેં દસ હઝાર દિરમ મિલ જાએં, વો ઈસ પર રાઝી ન હુઆ, ફિર ફરમાયા, અચ્છા ઈસ પર રાઝી હો કે તુમ્હેં દસ હઝાર દિરમ દેકર તુમ્હારી ઝુબાન લે લી જાએ, વો ઈસ પર ભી રાઝી ન હુઆ, ફિર ઉન્હોંને ફરમાયા, કે ઈસ પર રાઝી હો કે તુમ્હારે ચારોં હાથ-પાંવ કાટ દિએ જાએં ઔર તુમકો બીસ હઝાર દિરમ દે દિએ જાએં, વો ઈસ પર ભી રાઝી ન હુઆ, ફિર ફરમાયા, અચ્છા ઈસ પર રાઝી હો કે તુમ્હેં મજનૂ બના દિયા જાએ ઔર દસ હઝાર દિરમ દે દિએ જાએં, વો ઈસ પર ભી રાઝી ન હુઆ તો ફરમાને લગે કે તુમ્હેં શરમ નહીં આતી કે તુમ્હારે ઈકરારકે મુવાફિક પચાસ હઝારસે ઝિયાદા માલિયતકા સામાન તો હક તઆલા શાનુહૂને તુમ્હેં અતા ફરમા રખ્ખા હૈ (ઔર યે મિસાલકે તૌરપર ચન્દ ચીઝેં ગિનવાઈ હૈં,) ફિર ભી તુમ શિકવા કર રહે હો.

ઈબ્ને સિમાક (રહ.) એક બાદશાહકે પાસ ગએ, બાદશાહકે હાથમેં પાનીકા ગિલાસ થા, બાદશાહને ઉનસે દર્ખ્વાસ્તકી કે મુઝે કોઈ નસીહત કીજિએ. ઈબ્ને સિમાક (રહ.) ને કહા કે અગર યે કહા જાએ કે યે ગિલાસ પાનીકા ઉસી સારી સલ્તનતકે બદલેમેં મિલ સકતા હૈ જો તુમ્હારે પાસ હૈ ઔર ન ખરીદા જાએ તો પાની મિલનેકી કોઈ સૂરત નહીં, પ્યાસે હી રેહના હોગા, કયા તુમ રાઝી હો જાઓગે કે સારી સલ્તનત દેકર પાની ખરીદો, વરના પ્યાસે મર જાઓ. બાદશાહને કહા, યકીનન રાઝી હો જાઉંગા. ઈબ્ને સિમાક (રહ.)ને કહા કે ઐસી બાદશાહત પર કયા ખુશ હોના જિસકી સારી કીમત એક ગિલાસ પાની હો.

ઈન મિસાલોંસે અન્દાઝા હોતા હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂકી એક એક નેઅમત હર શખ્સકે પાસ ઐસી હૈ કે લાખોં, કરોડોં ઉસકી કીમત નહીં હો સકતી.

યે તો આમ નેઅમતેં હૈં, જિનમેં હર શખ્સકી શિર્કત હૈ. અગર ગહરી નિગાહસે ગૌર કિયા જાએ તો હર શખ્સ કે સાથ ખુસૂસી નેઅમતેં હક તઆલા શાનુહૂકી ઐસી હૈં જિનમેં કોઈ દૂસરા શરીક નહીં ઔર તીન ચીઝેં તો ઐસી હૈ કે ઉનમેં હર શખ્સકો એ'તરાફ હૈ કે વો ઉસ નેઅમતમેં મુમ્તાઝ હૈં, કોઈ દૂસરા ઉસકા શરીક નહીં.

ઈનમેંસે એક તો અકલ હૈ કે હર શખ્સ ચાહે કિતના હી બેવકૂફ હો, વો યે સમઝા કરતા હૈ કે મૈં સબસે ઝિયાદા અકલમંદ હૂં, દૂસરે ઉસ બાતકો નહીં સમઝતે જિસકો મૈં સમઝતા હૂં. ઐસી હાલતમેં ચાહે વાકિઆકે એ'તબારસે સહી હો યા ગલત લેકિન ઈસકે અપને એ'તકાદ ઔર ઈકરારકે એતબારસે ઉસપર હક તઆલા શાનુહૂકા એક ઐસા ઈનામ હૈ કે યે ઈનામ કિસી દૂસરે પર નહીં હૈં. ઐસી હાલતમેં કયા યે ઝરૂરી નહીં કે અલ્લાહ તઆલાકી ઈસ નેઅમતમેં સબ સે ઝિયાદા શુક્રગુઝાર બને (ઔર અગર કિસી મા'મૂલી ચીઝ રૂપયા, પૈસા વગૈરહમેં કિસી દૂસરેસે કમ હો તો યે સોચેકે સબસે અશરફ ચીઝ અકલમેં સબસે ઝિયાદા બઢ્હા હુઆ હૂં.

દૂસરી ચીઝ આદાત હૈં કે હર શખ્સ અપને સિવા દૂસરે હર શખ્સમેં કોઈ-ન-કોઈ ઐસી આદત સમઝા ઔર પાયા કરતા હૈ જો ઉસકે નઝદીક ઐબ હોતી હૈ ગોયા ઉસકે નઝદીક ઉસકે સિવા હર શખ્સકે અન્દર કોઈ-ન-કોઈ અખ્લાકી ઐબ ઝરૂર હૈ ઔર અપની કિસી આદતકો ભી (લફઝોંમેં ચાહે માન લે, મગર દિલમેં) ઐબદાર નહીં સમઝા કરતા, ન ઉસકે છોડનેકે દર-પૈ હોતા હૈ. ઐસી હાલતમેં કયા યે ઝરૂરી નહીં કે આદમી યે સોચે કે હક તઆલા શાનુહૂને અગર કિસી એક-આધ ચીઝમેં દૂસરેસે કમ દે રખ્ખા હૈ તો આદાતકી નેઅમતોંમેં ઉસકો ખાસ તૌરસે સબસે બઢ્હા રખ્ખા હૈ.

તીસરી ચીઝ ઈલ્મ હૈ કે હર શખ્સ અપને ઝાતી હાલાત ઔર અન્દરૂની એહવાલસે ઈતના ઝિયાદા વાકિફ ઔર ઈનકા જાનનેવાલા હોતા હૈ કે કોઈ દૂસરા શખ્સ ઈસકે એહવાલસે ઈતના વાકિફ નહીં હોતા ઔર ઈનમેં બહોત-સી ચીઝેં હોતી હૈં કે આદમી હરગિઝ યે ગવારા નહીં કરતા કે ઉસકે ઈન ઉયૂબ પર કોઈ દૂસરા મુત્તલા હો તો હક તઆલા શાનુહૂકા યે એહસાનકે ઉસકો અપને એહવાલકા ઈલ્મ અતા ફરમાનેકે બાવજૂદ દૂસરોંસે ઉસકી સત્તારી ફરમા રખ્ખી હૈ ઔર ઉસકી યે તમન્નાકે મેરે ઈસ ઈલ્મકી કિસીકો ખબર ન હો, પૂરી કર રખ્ખી હૈ કે ઈનમેં દૂસરા કોઈ ભી ઈસકા શરીક નહીં, કયા ઐસી ચીઝ નહીં હૈ, જિસમેં યે સબસે મુમ્તાઝ હૈ ઔર ઈસકા શુક્ર ઈસકે ઝિમ્મે ઝરૂરી હૈ ?

ઈનકે અલાવા વો હઝારોં ચીઝેં હર શખ્સમેં ઐસી હૈં જિનકે મુતઅલ્લિક વો કભી ઈસકો ગવારા નહીં કર સકતા કે વો ચીઝ ઉસ્સે લેકર ઉસકે બદલેમેં ઉસકી ઝિદ યા કોઈ દૂસરી ચીઝ દે દી જાએ, મસલન ઈન્સાન હોના હૈ, કોઈ નહીં ગવારા કરતા કે ઉસકો આદમીસે બન્દર બના દિયા જાએ. મર્દ હોના હૈ, કોઈ નહીં પસન્દ

કરતા કે ઉસકો મરદસે ઔરત બના દિયા જાએ. ઈસી તરહ મો'મિન હોના હૈ, હાફિઝે કુરઆન હોના હૈ, આલિમ હોના હૈ, ખૂબસૂરત હોના હૈ, સાહિબે ઔલાદ હોના હૈ, ગરઝ અખ્લાકમેં સીરત મેં, અઝીઝ વ અકારિબ મેં, અહલ વ અયાલ મેં, ઈઝઝત, મર્તબે મેં, હર શખ્સકે પાસ ઐસે ખુસૂસી ઉમૂર મિલેંગે જિનકે તબાદલે પર વો કભી ભી રાઝી ન હોગા.

તો ક્યા ફિર યે બાત સહી નહીં કે હર શખ્સ પર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે હઝારોં ઐસે ખુસૂસી ઈનઆમાત હૈં જો દૂસરેકો નસીબ નહીં, ઐસી હાલતમેં ઈન સબસે આંખ બન્દ કરકે અગર કોઈ એક-દો-ચીઝેં જો દૂસરેકે પાસ હૈં, જો ઉસકે પાસ નહીં હૈં, ઈનમેં લલચાએ ઔર નાશુક્રી કરે, યે ઈન્તિહાઈ કમીનાપન નહીં હૈ ઔર અગર કિસીકે પાસ માલ હી ઝિયાદા દેખતા હૈ તો ઈન ઉમૂરમેં જો ઉપર ઝિકર કિએ ગએ, ગૌર કરે કે ઈનમેંસે કિતની ચીઝેં ઐસી હૈં, જિનમેં યે ઉસ શખ્સસે બઢ્હા હુઆ હૈ જિસપર રશ્ક યા હસદ કર રહા હૈ દરાં હાલાંકે મજમૂ-એ-એહસાનાતમેં યે ખુદ ઈસ્સે બઢ્હા હૈ. (એહયા)

ઔર ઈસ સબકે બાદ જો માલ ઉસકે પાસ હૈ, ઉસકા હશ્ર મા'લૂમ નહીં, કયા હોને વાલા હૈ, વો ઉસકે લિએ રાહતકા સબબ હૈ યા વબાલે જાન હૈ. ઈસી લિએ હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે કિસી કાફિર શખ્સકે પાસ કોઈ નેઅમત દેખકર રશ્ક ન કરો, તુમ્હેં ખબર નહીં કે મરને કે બાદ વો કિસ મુસીબતમેં ગિરફતાર હોનેવાલા હૈ, ઈસ લિએ કે કાફિર શખ્સકે લિએ અલ્લાહકે યહાં ઐસી હલાકત હૈ યાની જહન્નમ જો કભી ખત્મ હોની વાલી નહીં હૈ. (મિશ્કાત) આઇન્દા હદીસમેં યે મઝમૂન તફસીલસે આ રહા હૈ.

(١٧) عن عقبة بن عامر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا رأيت الله عز وجل يعطي العبد من الدنيا على معاصيه ما يحب فانما هو استدراج ثم تلا رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا عليهم ابواب كل شيء حتى اذا فرحوا بما اوتوا اخذناهم بغتة فاذا هم مبلسون ۝ رواه احمد كذا في المشكوة

હદીસ - ૧૭, હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જબ તૂ યે દેખે કે હક તઆલા શાનુહૂ કિસી ગુનાહગાર પર ઉસકે ગુનાહોંકે બાવજૂદ દુનિયાકી વુસ્અત ફરમા રહા હૈ, તો યે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ઢીલ હૈ ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને યે આયત શરીફા 'ફલમ્મા નસૂ'સે મુબ્લિસૂન તક તિલાવત ફરમાઈ. જિસકા તર્જુમા હૈ કે પસ જબ વો લોગ ઈન ચીઝોંકો ભૂલે રહે, જિનકી ઉનકો નસીહત કી જાતી થી, તો હમને ઉનપર (રાહત કે) હર કિસ્મ કે દરવાઝે ખોલ દિએ, યહાં તકકે જબ વો ઈન ચીઝોં પર જો ઉનકો મિલતી થી ઈતરાને લગે, તો હમને ઉનકો દફઅતન

પકડ લિયા, ફિર તો વો હૈરતમેં રેહ ગએ.
- મિશ્કાત

ફાયદા - યે આયતે શરીફા સૂરએ અન્‌આમકે પાંચવે રૂકૂઅકી હૈ, ઉપરસે હક તઆલા શાનુહૂને જો મા'મલા પેહલી ઉમ્મતોંકે સાથ ફરમાયા હૈ ઉસકા ઈઝમાલી બયાન હૈ જિસકા મુખ્તસર તર્જુમા યે હૈ કે (હમને ઔર ઉમ્મતોંકી તરફ ભી જો કે આપસે પેહલે) ઝમાનેમેં (થીં, પૈગમ્બર ભેજે થે.) મગર ઉન્હોંને ઉન પૈગમ્બરોંકો ન માના, (સો હમને ઉનકો તંગદસ્તી ઔર બીમારી) વગૈરહ મસાઈબમેં મુબ્તિલા કિયા ઔર ઈન સખ્તિયોંકે (સાથ પકડા તા'કે વો લોગ ઢીલે પડ જાએં) કે આફતેં આને પર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકો યાદ કિયા જાતા હૈ મગર વો ઈસ પર ભી અપની હરકતોંસે બા'ઝ ન આએ (પસ જબ ઉનકો હમારી તરફસે સઝા પહોંચી થી તો ઉન્હોંને આજિઝી કયોં ન કી) તા'કે ઉનકી આહ વ ઝારી ઔર આજિઝી ઔર તૌબાસે ઉનકા કુસૂર મા'ફ કર દિયા જાતા (લેકિન ઉનકે દિલ તો વૈસે હી સખ્ત રહે ઔર શૈતાન ઉનકે આ'માલે (બદકો જિનમેં વો મુબ્તિલા થે ઔર ઉનકી હરકતોં (કો ઉનકી નિગાહમેં આરાસ્તા કરકે દિખાતા રહા, પસ જબ વો લોગ ઈન ચીઝોંકો ભૂલે રહે જિનકી (ઉનકો) પૈગમ્બરોંકી તરફસે (નસીહત કી જાતી થી તો હમને ઉન પર) રાહત વ આરામ ઔર ઐશ વ ઈશરતકી (હર ચીઝકે દરવાઝે ખોલ દિએ) જિસ્સે વો ઐશપરસ્તીમેં ખૂબ મસ્ત હો ગએ) યહાં તકકે જબ વો ઈન ચીઝોંકે સાથ જો ઉનકો દી ગઈ થીં, ખૂબ ઈતરાને) ઔર અકડને (લગે, તો હમને ઉનકો દફઅતન પકડ લિયા) ઔર ઐસા ફૌરી અઝાબ એકદમ ઉન પર મુસલ્લત કર દિયા કે ઉનકો ઈસકા વહમ વ ગુમાન ભી ન થા, (ફિર તો વો હૈરતમેં રેહ ગએ) કે યે કયા હો ગયા, યે મુસીબત કહાંસે નાઝિલ હો ગઈ (ફિર) તો હમારે ફૌરી અઝાબસે (ઝાલિમોંકી બિલ્કુલ જડ કટ ગઈ ઔર અલ્લાહકા શુક્ર હૈ, જો તમામ જહાનકા પરવર દિગાર હૈ) કે ઐસે ઝાલિમોંકી જડ કટ ગઈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈસ આયતે શરીફાકી તિલાવતસે હક તઆલા શાનુહૂકી આદતે શરીફાકી તરફ ઈશારા કરકે તંબીહ ફરમાઈ હૈ કે અલ્લાહ તઆલાકી નાફરમાનિયોં ઔર ગુનાહોંકે બાવજૂદ ઐશ વ ઈશરત ઔર રાહતકે અસબાબકા હોના બસા ઔકાત હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ઢીલ હોતી હૈ, જિસકો ઈસ્તદરાજ કેહતે હૈં, જિસકા કુરઆન પાકકી ઈસ આયતમેં ઝિકર હૈ ઔર ઈસકે અલાવા ભી મુતઅદ્દિદ આયતમેં ઈસ પર તંબીહ ફરમાઈ હૈ, યે બડી ખતરેકી ચીઝ હૈ, ઈસલિએકે ઈનમેં અકસર ફૌરી અઝાબ આદમી પર ઐસા મુસલ્લત હો જાતા હૈ કે વો હૈરાન ખડા રેહ જાતા હૈ ઔર કોઈ રાસ્તા ઉસકો ઈસ આફતસે બચનેકા નહીં મિલતા, ઈસલિએ ઈસ્સે બહોત ઝિયાદા ડરતે રેહના ચાહિએ.

હઝરત ઉબાદા (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જબ હક તઆલા શાનુહૂ કિસી કૌમકો બઢ્હાના ચાહતે હૈં તો ઉનમેં મિયાના રવી ઔર

ઈફકત ફરમાતે હૈં ઔર જબ કિસી કૌમકો ખત્મ કરના મકસૂદ હોતા હૈ તો ઉસમેં ખિયાનતકા દરવાઝા ખૂલ જાતા હૈ, ફિર જબ વો અપની ઈસ હરકત પર ખૂબ ખુશ હોને લગતે હૈં, તો એકદમ ઉનપર અઝાબ મુસલ્લત હો જાતા હૈ ઔર યે આયત પઢી.

હઝરત હસન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જિસ પર વુસ્અતકી જાએ ઔર વો યે ન સમઝે કે યે મેરી હલાકતકા પેશખેમા હૈ, વો સમઝદાર નહીં હૈ ઔર જિસ પર તંગી હો ઔર વો યે ન સમઝે યે મેરે લિએ હક તઆલા શાનુહૂકી તરફ રૂજૂઅ કરને કે લિએ મુહલત હૈ, વો સમઝદાર નહીં. (દુર્રે મન્સુર)

એક હદીસમેં હૈ કે ખુદ હુઝૂર (સલ્લ.)ને ભી યે દુઆ કી, યા અલ્લાહ ! જો મુઝપર ઈમાન લાએ ઔર ઉન એહકામાતકો સચ્ચા જાને, જો મૈં લાયા હૂં તૂ ઉસકો માલ કમ અતા કર, ઔલાદ કમ અતા કર ઔર અપની મુલાકાતકા શૌક ઉસકો ઝિયાદા દે ઔર જો મુઝપર ઈમાન ન લાએ ઔર ઈન એહકામાતકો સચ્ચા ન જાને, ઉસકો માલ ભી ઝિયાદા દે, ઔલાદ ભી ઝિયાદા દે ઔર ઉસકી ઉમ્ર ભી ઝિયાદા કર. (કંઝ)

બહરહાલ મઆસીકી કસરતકે સાથ નેઅમતોંકા હોના ઝિયાદા ખતરનાક હૈ ઔર ઐસે વક્તમેં બહોત ઝિયાદા તૌબા ઈસ્તિગ્ફાર ઔર હક તઆલા શાનુહૂકી તરફ રૂજૂઅ કરનેકી ઝરૂરત હૈ, ઈસી વજહસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા વો ઈર્શાદ હૈ જો કરીબ હી ઈસ્સે પેહલી હદીસકે આખિરમેં ગુઝરાકે કિસી ફાજિરકે પાસ કોઈ નેઅમત દેખકર રશ્ક ન કરો, તુમ્હેં ખબર નહીં કે વો મરનેકે બાદ કિસ મુસીબતમેં ગિરફતાર હોને વાલા હૈ.

(١٨) عن شداد بن اوس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الكيس من دان نفسه وعمل لما بعد الموت والعاجز من اتبع نفسه هواها وتمنى على الله رواه الترمذي وابن ماجة كذا في المشكوة وزاد السيوطي في الجامع الصغير احمد والحاكم ورقم له بالصحة

હદીસ-૧૮. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે સમઝદાર શખ્સ વો હૈ જો અપને નફસકો (અલ્લાહ તઆલાકી રિઝાકે કામોંકા) મુતીઅ બનાએ ઔર મરનેકે બાદ કામ આનેવાલે આ'માલ કરે ઔર આજિઝ (બેવકૂફ હૈ) વો શખ્સ જો નફસકી ખ્વાહિશોંકા ઈત્તિબાઅ કરે ઔર અલ્લાહ તઆલાસે ઉમ્મીદેં બાંધે.

ફાયદા – યાની હાલત તો યે હૈ કે નફસકી ખ્વાહિશાતકે મુકાબલેમેં હરામ વ હલાલકી ભી પરવાહ નહીં ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે બડી-બડી ઉમ્મીદેં લગાએ રખતા હૈ કે વો રહીમ હૈ, કરીમ હૈ ઔર ઈન ઉમ્મીદોં પર ગુનાહકી પરવાહ ન કરે.

એક ઔર હદીસમેં હૈ, સમઝદાર વો હૈ જો મૌતકે બાદકે લિએ અમલ કરે

ઔર નંગા વો હૈ જો દીનસે ખાલી હો. યા અલ્લાહ ! ઝિન્દગી સિર્ફ આખિરત હી કી ઝિન્દગી હૈ. (જામિઉસ્સગીર) યાની વોહી પાયદાર ઝિન્દગી હૈ જો ઉસમેં ખાલી હાથ ગયા તો ઉસને ઉમ્ર ભી ખો દી. યહાં યે સમઝ લેના ચાહિએ કે હક તઆલા શાનુહૂકી રેહમત ઔર મગ્ફિરતકા ઉમ્મીદવાર હોના ઔર ઉસકી તમન્ના કરના ઔર ઉસકો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે માંગના દૂસરી ચીઝ હૈ ઔર ઉસકી રહમત ઔર મગ્ફિરતકે ઘમંડ પર ગુરૂર ઔર યે ગુમાનકે મૈં જો ચાહે કરતા રહૂં, મેરી મગ્ફિરત તો હો હી જાએગી, દૂસરી ચીઝ હૈ.

ઈમામ રાઝી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ -

فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ۝

ફલા-તગુર્રન્ન કુમુલ્હયાતુદ્દુન્યા વલા-યગુર્રન્નકુમ્ બિલ્લાહિલ્ગરૂર.

ઔર દૂસરા ઈર્શાદ -

وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ

'વ-લાકિન્નકુમ્ ફતન્તુમ્ અન્ફુસકુમ્ વ-તરબ્બસ્તુમ્ વ-ગર્રત્કુમુલ્અમાનિય્ય.'

યે દોનોં આયતેં ગુરૂરકી મઝમ્મતકે લિએ બહોત કાફી હૈં. (એહયા)

પેહલી આયતે શરીફ સૂરએ લુકમાનકે આખિરમેં હૈ જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે-

'તુમ લોગોંકો દુનિયાકી ઝિન્દગી ધોખેમેં ડાલ દે (કે તુમ ઈસમેં લગકર આખિરતકો ભૂલ જાઓ) ઔર ન તુમકો ધોખેબાઝ (શૈતાન) ધોખેમેં ડાલ દે.'

ઈસ આયતે શરીફાકી તફસીરમેં હઝરત સઈદ બિન ઝુબૈર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ તઆલાસે ધોખેમેં ડાલ દેનેકા મતલબ યે હૈ કે તૂ ગુનાહ કરતા રહે ઔર મગ્ફિરતકી તમન્નાએં કરતા રહે.

દૂસરી આયતે શરીફા સૂરએ હદીદ કે દૂસરે રૂકૂઅકી હૈ, જિસમેં ઉપરસે કિયામતકે દિનકે એક મન્ઝરકા ઝિકર હૈ કે ઉસ દિન મુસલમાનોંકે સામને એક નૂર દૌડતા હુઆ હોગા જો ઉનકે આગે-આગે ચલ રહા હોગા (યે પુલસિરાત પરસે ગુઝરનેકે લિએ હોગા). ઈસકે બાદ ઈર્શાદ હૈ -

يَوْمَ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ لِلَّذِيْنَ
اٰمَنُوا انْظُرُوْنَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُّوْرِكُمْ ۚ قِيْلَ ارْجِعُوْا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوْا نُوْرًا ۭ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ
بِسُوْرٍ لَّهٗ بَابٌ ۭ بَاطِنُهٗ فِيْهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهٗ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ۝ يُنَادُوْنَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ مَّعَكُمْ ۭ
قَالُوْا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ
حَتّٰى جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ۝

'યૌ મ- યકૂલુલ્મુનાફિકૂ ન- વલ્મુનાફિકાતુ લિલ્લઝી ન- આમ-નુન્ઝુરૂના નક્તબિસ્ મિન્નૂરિકુમ્ કી-લર્જિઊ વરાઅકુમ્ ફલ્તમિસૂ નૂરન્. ફ-ઝુરિ બ- બૈ ન-હુમ્

બિસૂરિલ્લહુ બાબ. બાતિનુહુ ફીહિર્રહ્મતુ વ-ઝાહિરૂહુ મિન્કબલિહિલ્અઝાબ. યુનાદૂનહુમ્ અલમ્ નકુમ્મઅકુમ્. કાલૂ બલા-વ-લાકિન્નકુમ્ ફતન્તુમ્ અન્ફુ સ કુમ્ વ-તરબ્બસ્તુમ્ વર્તબ્તુમ્ વ ગર્રત્કુમુલ્અમાનિય્યુ હત્તા જા-અ- અમ્રૂલ્લાહિ વ ગર્રકુમ્ બિલ્લાહિલ્ગરૂર.'

'ઉસ દિન મુનાફિક મરદ ઔર મુનાફિક ઔરતેં મો'મિનોંસે કહેંગે કે ઝરા હમારા ઈન્તિઝાર કર લો તા'કે હમ ભી તુમ્હારે નૂરસે કુછ રોશની હાસિલ કરલેં તો ઉનકો જવાબ દિયા જાએગા કે તુમ અપને પીછે લૌટ જાઓ, વહાં રોશની તલાશ કરો, ફિર કાયમ કર દી જાએગી ઉનકે દરમિયાન એક દીવાર, જિસકા એક દરવાઝા હોગા કે ઉસકે અન્દરૂની જાનિબ રહમત હૈ ઔર ઉસકે બાહરકી તરફ અઝાબ, (ફિર વો મુનાફિક) આવાઝ દેંગે, ક્યા દુનિયામેં હમ તુમ્હારે સાથ ન થે, વો (મુસલમાન) કહેંગે કે હાં સાથ થે તો સહી, લેકિન તુમને અપનેકો ગુમરાહીમેં ફંસા રખ્ખા થા ઔર તુમ (મુસલમાનોં પર મસાઈબકે મુતમન્ની ઔર) મુન્તઝિર રહા કરતે ઔર (ઈસ્લામકે હક હોને મેં) તુમ શક કિયા કરતે થે ઔર તુમકો તુમ્હારી બેહુદા તમન્નાઓંને ધોખેમેં ડાલ રખ્ખા થા, યહાં તકકે ખુદાકા હુકમ (મૌતકે મુતઅલ્લિક) આ પહોંચા ઔર તુમકો ધોખા દેનેવાલે (શૈતાન)ને અલ્લાહ તઆલાકે સાથ ધોખેમેં ડાલ રખ્ખા થા.'

અબૂ સુફયાન (રહ.)સે ઈસ આયતે શરીફાકી તફસીરમેં નકલ કિયા ગયા હૈ કે ફતન્તુમ્ અન્ફુ સ કુમ યાની તુમને ગુનાહોંકે સાથ અપને-આપકો ગુમરાહીમેં ડાલ રખ્ખા થા ઔર તુમકો તમન્નાઓંને ધોખેમેં ડાલ રખ્ખા થા કે તુમ યે કેહતે થે કે હમારી મગ્ફિરત હો જાએગી. (દુર્રે મન્સુર)

સાહબે મઝાહિર લિખતે હૈં કે શેખ ઈબ્ને ઈબાદ શાઝલી (રહ.) બીચ શરહ હુકમકે કેહતે હૈં કે ઉલમા બિલ્લાહને કહા હૈ કે રિઝા-એ-કાઝિબકે મગરૂર હો સાહબ ઉસકા ઉસ પર ઔર બા'ઝ રહે અમલસે ઔર દિલેર કરે ઉસકો ગુનાહોં પર, હકીકતમેં રિઝા નહીં હૈ બલ્કે વો આરઝૂ ઔર ફરેબ શૈતાનકા હૈ.

ઔર હઝરત મારુફ કરખ્ખી (રહ.) ફરમાતે હૈ કે તલબ કરના બહિશ્તકા બેઅમલકે એક ગુનાહ હૈ, ગુનાહોંસે ઔર ઉમ્મીદે શફઆત બેસબબ વ બેઈલાકા એક કિસ્મ હૈ ફરેબસે ઔર ઉમ્મીદ રખના રહમતકા, ઉસ્સેકે ફરમાંબરદારી ન કરે ઉસકી હમ્ક ઔર જિહાલત હૈ.

ઔર હસન બસરી (રદી.) કેહતે હૈં કે એક કૌમકો વાજ રખ્ખા બખ્શિશ આરઝૂઓંને, યહાંતક કે બાહર નિકલી દુનિયાસે ઔર હાલ યે હૈ કે નહીં હૈ ઉનકે લિએ નેકી. કેહતા હૈ એક ઉનમેંસેકે અચ્છા રખતા હૂં મૈં ગુમાન અપને પરવર દિગારસેકે બખ્શનેવાલા હૈ. ઝૂઠ કેહતા હૈ, અગર અચ્છા હોતા ગુમાન ઉસકા સાથ પરવર દિગાર કે, તો અચ્છે અમલ કરતા ઔર હસન બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે દૂર હો અય બન્દગાને ખુદા ઉન આરઝૂએ બાતિલસે કે યે વાદી અહમકોંકી હૈ કે પડે હૈં લોગ ઈનમેં. કસમ હૈ ખુદા-એ-તઆલા કી, ન દી ખુદા-એ-તઆલાને કિસી

બંદેકો ઉસકી આરઝૂઓસે ખૈર દુનિયામેં ઔર ન આખેરતમેં. (મઝાહિરે હક્ક)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હર સઆદતકી કુંજી ચૌકન્ના રેહના ઔર સમઝસે કામ કરના હૈ ઔર હર કિસ્મકી બદબખ્તીકા ચશ્મા ગુરૂર ઔર ગફલત હૈ. હક તઆલા શાનુહૂકા કોઈ એહસાન ઈમાન ઔર મા'રફતસે બઢ્કર નહીં હૈ ઔર ઉનકે લિએ કોઈ ઝરિયા ઈસકે સિવા નહીં કે હક તઆલા શાનુહૂ બસીરતકે નૂરકે સાથ દિલમેં ઈન્શિરાહ પૈદા કર દે ઔર હક તઆલા શાનુહૂકા કોઈ અઝાબ કુફ્ર ઔર માસિયતસે બઢ્કર નહીં હૈ ઔર ઈસકા મુહર્રિક સિર્ફ યે હૈ કે જિહાલતકી ઝુલ્મતસે દિલકી આંખ અન્ધી હો જાએ, પસ સમઝદાર ઔર બસીરતવાલે લોગોંકે દિલ ઐસે હૈં જૈસાકે કિસી તા'કમેં નિહાયત રોશન ચિરાગ (બિજલીકા કુમકુમા) રખ્ખા હુઆ હો, જિસકી મિસાલ કુરઆન પાકકી આયત કમિશ્કાતિન ફીહા મિસ્બાહ (સૂરએ નૂર, રૂકૂઅ ૫) ઔર ગુરૂરમેં પડે હુએ લોગોંકે દિલ ઐસે હૈં જૈસાકે બહોત-સી તારીકિયોંમેં કોઈ શખ્સ હો કે કોઈ ચીઝ ઉસકો નઝર ન આતી હો -

كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ (نور ٥)

'કઝુલુમાતિન્ ફી બહ્‌રિલ્લુજ્જીયિન યગ્શાહુ.' - સૂરએ નૂર, રૂકૂઅ ૫

ઔર જબ યે મા'લૂમ હો ગયા કે ગુરૂર હી અસલ સર ચશ્મા હર હલાકતકા હૈ તો ઉસકી થોડી-સી તફસીલ મા'લૂમ હોનેકી ઝરૂરત હૈ, તા'કે ઉસસે એહતમામસે બચા જા સકે. ગુરૂરકી મઝમ્મત કુરઆન પાક ઔર અહાદીસમેં કસરતસે વારિદ હુઈ હૈ.

ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે સમઝદાર શખ્સ વો હૈ જો અપને નફસકો કાબૂમેં રખ્ખે ઔર મરને કે બાદકે લિએ અમલ કરતા રહે ઔર અહમક વો શખ્સ હૈ જો અપને નફસકી ખ્વાહિશાતકા ઈત્તિબા કરે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર તમન્નાએ કરે ઔર અહાદીસમેં જહલકે મુતાઅલ્લિક જિતની મઝમ્મતેં ઔર વઈદેં આઈ હૈં, વો સારી ગુરૂર પર ભી સાદિક આતી હૈં, ઈસલિએ કે ગુરૂર જહલસે પૈદા હોતા હૈ, બલ્કે જહલહીકા જુઝ્વ હૈ, અગરચે હર જહલ ગુરૂર નહીં, લેકિન હર ગુરૂર જહલ ઝરૂર હૈ ઔર ઈનમેં સબસે બઢ્હા હુઆ જહલ વ ગુરૂર કુફ્ફાર ઔર ફાસિક-ફાજિર લોગોંકા હૈ જો કેહતે હૈં કે દુનિયા નકદ હૈ, ઈસ વક્ત મૌજૂદ હૈ ઔર આખિરત ઉધાર હૈ, બાદકો આનેવાલી હૈ ઔર 'નકદરા બનસીહ અઝદસ્તન કારે ખિરદ મન્દાં નેસ્ત,' 'નકદકો ઉધાર પર છોડના સમઝદારોંકા કામ નહીં હૈ-' યે ખ્યાલ ઈન્તિહાઈ બેવકૂફી ઔર જિહાલાત હૈ. યે કાયદા વહાં હૈ જહાં નકદ ઔર ઉધાર બરાબર હોં, લેકિન જહાં કોઈ ચીઝ નકદ એક રૂપએમેં ફરોખ્ત હોતી હો ઔર ઉધાર સૌ રૂપએમેં જાતી હો, વહાં કોઈ અહમક ભી યે ન કહેગા કે નકદકો ઉધાર પર ન છોડના ચાહિએ. હાલાંકે દુનિયાકી નકદ લઝ્ઝતોંકો આખિરતકે મુકાબલેમેં કોઈ નિસ્બત હી નહીં. દુનિયાકી ઝિન્દગી કિસી શખ્સકી અગર હો સકતી

હૈ તો સૌ-ડેઢ સૌ બરસ, ઈસ મુદ્દતકા આખિરતકી કભી ખત્મ ન હોનેવાલી મુદ્દતકે સાથ કયા નિસ્બત હો સકતી હૈ ?

ઈસી તરહ કોઈ તબીબ કિસી બીમારકો એક ફલકો મના કરતા હૈ ઔર મૂહલ્લિક બતાતા હૈ, લેકિન બીમાર કભી યે નહીં કેહ સકતા કે ઈસ ફલકે ખાનેકી લઝ્ઝત નકદ હૈ ઔર સેહત ઉધાર હૈ, લિહાઝા નકદકો ઉધાર પર નહીં છોડના ચાહિએ. ઈસી તરહ બા'ઝ બેવકૂફ કેહતે હૈં કે દુનિયાકી મઝર્રત ઔર તકલીફ યકીની હૈ ઔર આખિરતમેં શક હૈ, યકીનકો શક પર ન છોડના ચાહિએ. યે ભી જિહાલતકી બાત હૈ કે આદમી તિજારતમેં મશક્કતેં બરદાશ્ત કરતા હૈ જો યકીની હૈં, મહઝ નફાકી ઉમ્મીદ પર, જિસમેં શક હૈ કે તિજારતમેં નફા હોગા યા નહીં.

બીમાર કડવી-સે-કડવી દવા પીતા હૈ, ફસ્દ કરાતા હૈ, જોંકે લગવાતા હૈ, શગાફ દિલવાતા હૈ જિનકી તકલીફ યકીની હૈ ઔર યે સબ-કુછ સેહતકી ઉમ્મીદ પર હૈ, જિસકા હોના યકીની નહીં. ઈસી તરહસે યે ખ્યાલ ભી ધોખા હૈ કે આખિરતકો હમને દેખા નહીં હૈ, તજુર્બા નહીં કિયા, મા'લૂમ નહીં કયા હકીકત હૈ, યે ખ્યાલ ભી ઈન્તિહાઈ જિહાલત હૈ. નાવાકિફ આદમીકે લિએ અગર જાતી ઈલ્મ ન હો તો તજુર્બેકાર વાકિફ લોગોંકા કૌલ હી મો'તબર હોતા હૈ, કોઈ બીમાર કભી યે નહીં કેહ સકતા કે ફલાં દવામેં યે તા'સીર મુઝે મા'લૂમ નહીં કે હૈ યા નહીં, વો હમેશા ઈલાજમેં વાકિફ તબીબ ઔર ડાકટરોંકે કૌલ પર એ'તમાદ કરતા હૈ, કભી કિસી ડાકટરસે યે નહીં પૂછતા કે ઈસકા ફલાં અસર હોના મુઝે દલીલસે સમઝાઓ ઔર અગર કોઈ ઐસા કહેગા તો વો બેવકૂફ સમઝા જાએગા. ઈસી તરહ આખિરતકે બારેમેં અંબિયા, ઔલિયા, હુકમા ઔર ઉલમાકે અકવાલ, જિન પર સારી દુનિયાને હમેશા એ'તમાદ કિયા હૈ, મો'તબર હોંગે ઔર ચન્દ જુહલાકે યે કેહ દેનેસે કે હમેં મા'લૂમ નહીં યા હમેં યકીન નહીં, કુછ અસર નહીં પડતા. ઈસ કિસ્મકે ઔહામ આખિરતકે બારેમેં કાફિરોંકો પેશ આતે હૈં ઔર મુસલમાન અપની ઝુબાનસે મુસલમાન હોનેકા ઈકરાર કરનેકી વજહસે ઝુબાનસે તો ઐસી બાતેં નહીં કેહતે લેકિન વો અલ્લાહ તઆલાકે અહકામકો પશે પુશ્ત ડાલકર ઉસકે ગુનાહોંકા ઈર્તિકાબ કરકે શહવતોં ઔર દુનિયાકી લઝ્ઝતોંમેં મુન્હમિક હોકર અમલી તૌરપર ઔર ઝુબાને હાલસે ગોયા વો ભી યેહી કેહતે હૈં, વરના કોઈ વજહ નહીં કે વો દુનિયાકો આખિરત પર તર્જીહ દેં.

યે લોગ ઝુબાની તૌરપર દૂસરે ધોખેમેં પડે હુએ હૈં, કેહતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂ કરીમ હૈં, ગફૂર હૈં, રહીમ હૈં, ઉસકી મા'ફીકે હમ ઉમ્મીદવાર હૈં, હમકો ઉસકી મગ્ફિરત પર એ'તમાદ હૈ ઔર ઈસકા ઉમ્મીદવાર રેહના મતલૂબ હૈ, મેહમૂદ હૈ, પસન્દીદા હૈ, ઉસકી રહમત બડી વસીઅ હૈ, ઉસકી મગ્ફિરતકે દરીયાઓંકે મુકાબલેમેં હમારે ગુનાહ કયા ચીઝ હૈં. ખુદ હક તઆલા શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ હૈ જો હદીસે કુદસીમેં આયા હૈ કે મૈં બંદેકે ગુમાનકે સાથ હૂં, ઉસકો ચાહિએ કે મેરે

સાથ નેક ગુમાન કરે.

યે ઈર્શાદ યકીનન સહી હૈ ઔર હક તઆલા શાનુહૂકા યેહી પાક ઈર્શાદ હૈ લેકિન ઈસકે સાથ યે ભી સમઝ લેના ચાહિએ કે શૈતાન આદમીકો કિસી સહી કલામકે ગલત માનીસે ગુમરાહ કર સકતા હૈ. મગર ઐસા ન હોતા તો શૈતાનકો ધોખા દેનેમેં મુશ્કિલ પેશ આતી.

ઈસી ચીઝકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપને ઈસ ઈર્શાદમેં વાઝેહ ફરમાયા હૈ કે સમઝદાર વો શખ્સ હૈ જો અપને નફસકો મુતીઅ કરે ઔર મરનેકે બાદકે લિએ આ'માલ કરે ઔર અહમક વો શખ્સ હૈ જો નફસકી ખ્વાહિશાતકા ઈત્તિબાઅ કરે ઔર અલ્લાહ તઆલા પર ઉમ્મીદેં બાંધે. યેહી વો ઉમ્મીદેં હૈ હક તઆલા શાનુહૂ પર જિસકો શૈતાનને અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે સાથ નેક ઉમ્મીદકા ગિલાફ પેહનાયા હૈ. હક તઆલાને અપનેસે ઉમ્મીદેં રખનેકી ખુદ શરહ કરમા દી. ચુનાંચે ઈર્શાદ હૈ -

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ
يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ (بقرة ع ٢٧)

'ઈન્નલ્લઝી ન- આમનૂ વલ્લઝી ન- હાજરૂ વ- જાહદૂ ફી સબી લિલ્લાહિ ઉલાઈ ક- યર્જૂન- રહ્‌મતલ્લાહિ.' - સૂરએ બકર રૂકૂઅ ૨૭

'હકીકતમેં જો લોગ ઈમાન લાએ હૈં ઔર જિન લોગોંને અલ્લાહકે વાસ્તે અપના વતન છોડ દિયા હૈ ઔર જિન લોગોંને અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદ કિયા હૈ (જિસમેં દીનકે લિએ હર કોશિશ દાખિલ હૈ,) યેહી લોગ હૈં જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી રહમતકે ઉમ્મીદવાર હૈં.'

કુરઆન પાકમેં જગહ-જગહ જન્નતકો ઔર ઉસકી નેઅમતોંકો આ'માલકા બદલા બતાયા ગયા હૈ. ઐસી હાલતમેં ગૌર કરનેકી ચીઝ હૈ કે અગર કોઈ શખ્સ કિસીકો બરતન બનાને પર મજદૂર રખ્ખે ઔર બહોત બડી ઉજરત ઉસકી મુકર્રર કર દે જિસકી કોઈ હદ નહીં ઔર વો શખ્સ નિહાયત કરીમ હો, મજદૂરી દેનેમેં બહોત સખી ઔર ઉજરતે મુકર્રરહ પર બહોત ઝિયાદા ઈન્આમ દેનેવાલા હો, જો બરતન ખરાબ બન જાએં, ઉન પર ભી ઉજરત દે દેતા હો, જિનમેં મા'મૂલી નૂકસ રેહ જાએ, ઉન પર ભી તસામુહ કર લેતા હો ઔર મજદૂર બજાય બરતન બનાને કે ઉન ઔજારોંકો ભી તોડ દે જિનસે બરતન બનાયા જાતા હૈ ઔર યે કહે કે બરતન બનાનેવાલા બડા કરીમ હૈ, ઉજરત બહોત ઝિયાદા દેતા હૈ ઈસલિએ ઈન સબકો તોડ-ફોડકર બહોત ઝિયાદા ઉજરત મિલનેકે ઈન્તિઝારમેં બૈઠા રહે, કયા કોઈ અહમક ભી ઉસકો અકલવાલા કહેગા ઔર યે હિમાકત ઈસ વજહસે હોતી હૈ કે ઉમ્મીદ ઔર તમન્નામેં ફર્ક નહીં સમઝા જાતા.

હઝરત હસન બસરી (રહી.) સે કિસીને પૂછા કે બા'ઝ લોગ નેક અમલ

તો કરતે નહીં ઔર યે કેહતે હૈં કે હમ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે નેક ઉમ્મીદ રખતે હૈં, વો ફરમાને લગે (ઉમ્મીદ તુમસે) બહોત દૂર હૈ, બહોત દૂર હૈ, યે ઉનકી આરઝૂએં હૈં જિનમેં વો ઝૂકે જા રહે હૈં. જો શખ્સ કિસી ચીઝકી ઉમ્મીદ રખતા હૈ, વો ઉસકો તલબ કિયા કરતા હૈ ઔર જો શખ્સ કિસી ચીઝસે (મસલન્ અઝાબે ઈલાહીસે) ડરા કરતા હૈ, વો ઉસ્સે ભાગા કરતા હૈ (ઉસ્સે બચનેકી કોશિશ કિયા કરતા હૈ.)

મુસ્લિમ બિન યસાર (રહ.) ને એક દિન ઈતના લમ્બા સજદા કિયા કે (દાંતોમેં ખૂન ઉતર આયા ઔર) દો દાંત ગિર ગએ. એક શખ્સ કેહને લગે (કે મુઝસે અમલ તો હોતા નહીં, લેકિન) અલ્લાહ તઆલાસે મગ્ફિરતકી ઉમ્મીદ ઝરૂર રખતા હૂં. મુસ્લિમ કેહને લગે, બહોત બઈદ હૈ ઔર બહોત હી બઈદ હૈ, જો શખ્સ કિસી ચીઝકી ઉમ્મીદ કિયા કરતા હૈ, ઉસકો તલબ કિયા કરતા હૈ ઔર જો શખ્સ કિસી ચીઝસે ડરા કરતા હૈ, ઉસ્સે ભાગા કરતા હૈ. પસ જબ કોઈ શખ્સ લડકા હોનેકી ઉમ્મીદ કરે ઔર નિકાહ ન કરે યાં નિકાહ કરે ઔર સોહબત ન કરે ઔર લડકા હોનેકી ઉમ્મીદ બાંધે રહે, વો બેવકૂફ કેહલાએગા. ઈસી તરહ જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકી રહમતકી ઉમ્મીદ કરે ઔર ઈમાન ભી ન લાએ યા ઈમાન લાએ ઔર નેક અમલ હી ન કરે ઔર ગુનાહોંકો ન છોડે, વો બેવકૂફ હૈ, અલબત્તા જો શખ્સ નિકાહ કરે ઔર સોહબત કરે ફિર વો મુતરદ્દિદ રહે કે બચ્ચા હોતા હૈ યા નહીં હોતા ઔર અલ્લાહકે ફઝલસે ઉમ્મીદ રખ્ખે કે બચ્ચા હોગા ઔર ઈસ્સે ડરતા રહે કે રહમ પર કોઈ આફત ન આએ, બચ્ચા ઝા'યા ન હો જાએ, ઉસકી હિફાઝત કરતા રહે, યહાં તકકે બચ્ચા પૈદા હો જાએ તો વો અકલમંદ હૈ. ઈસી તરહ જો શખ્સ ઈમાન લાએ, નેક અમલ કરે, બુરે આ'માલસે બચતા રહે ઔર અલ્લાહ તઆલાકી રહમતકી ઉમ્મીદ કરે કે વો કુબૂલ ફરમા લેગા ઔર કુબૂલ ન હોનેસે ડરતા રહે હત્તાકે ઈસી હાલ પર ઉસકી મૌત આ જાએ તો વો સમઝદાર હૈ, ઈસકે અલાવા સબ બેવકૂફ હૈં. યેહી લોગ હૈં, જિનકે મુતઅલ્લિક કુરઆન પાકમેં ઈર્શાદ હૈ -

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُوْنَ نَاكِسُوْا رُءُوْسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ الاٰية (سجدہ ع ٢)

'વ-લૌતરા ઈઝિલ્મુજ્રિમૂ ન- નાકિસૂ રૂઉસિહિમ્ ઈન્દ રબ્બિહિમ્.'

- સૂરએ સજદા, રૂકૂઅ ૨

ઔર અગર આપ ઉન લોગોંકા હાલ દેખેં તો અજબ હાલ દેખેં, જબકે યે મુઝરિમ લોગ અપને રબકે સામને સર ઝૂકાએ ખડે હોંગે ઔર કેહતે હોંગે, અય હમારે પરવર દિગાર ! બસ હમારી આખેં ઔર કાન ખુલ ગએ પસ હમકો દુનિયામેં ફિર ભેજ દીજિયે તા'કે હમ અબ નેક કામ કરેં, અબ હમકો પુરા યકીન આ ગયા યાની અબ હમકો ઈસકા પુરા યકીન આ ગયા કે જૈસા બગૈર નિકાહકે ઔર સોહબતકે બચ્ચા પૈદા નહીં હોતા ઔર બગૈર ઝમીનકો દુરૂસ્ત કરને ઔર બીજ ડાલનેકે ખેતી

નહીં હોતી, ઉસી તરહ બગૈર નેક અમલકે આખિરતકા સવાબ નહીં મિલતા, અલબત્તા ઐસે મૌકે પર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી મગ્ફિરતકી ઉમ્મીદ બહોત પસંદીદા હૈ જબકે કોઈ શખ્સ ગુનાહોંમેં મુન્હમિક હો ઔર તૌબા કરના ચાહતા હો ઔર શૈતાન ઉસકો ધોખેમેં ડાલે કે તુઝ જૈસે ગુનાહગારકી તૌબા કહાં કુબૂલ હો સકતી હૈ, તૂને ઈતને ગુનાહ કિએ હૈં કે ઈનકી બખ્શિશ તો મુમ્કિન હી નહીં, તો ઈસકે લિએ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ - قُلْ يٰعِبَادِيَ

الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلٰى أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللّٰهِ ۚ إِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ
هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۝ وَأَنِيبُوا إِلٰى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا
تُنصَرُونَ ۝ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ۝ أَن تَقُولَ نَفْسٌ يٰحَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطتُ فِي جَنبِ اللّٰهِ
وَإِن كُنتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ۝ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللّٰهَ هَدَانِي لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ۝ أَوْ تَقُولَ حِينَ
تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ۝

'કુલ્યાઈબાદિયલ્લઝી ન- અસ્રફૂ અલા-અન્ફુસિહિમ્ લા-તક્નતુ મિર્રહમ તિલ્લાહિ. ઈન્નલ્લાહ યગ્ફિરૂઝઝુનૂ બ-જમીઆ ઈન્નહૂ હુવલ્ગફૂરૂર્રહીમ્. વ અનીબૂ ઈલા-રબ્બિકુમ્ વ-અસ્લિમૂ લહૂ મિન્ કબ્લિ અય્યઅ્ તિ ય- કુમુલ્અઝાબુ સુમ્મ-લા-તુન્સરૂન. વત્તબિઊ અહ્સ ન મા-ઉન્ઝિ લ-ઈલૈકુમ્ મિર્રબ્બિકુમ્ મિન્કબ્લિ અંય્ય અ્ તિયકુમુલ્અઝાબુ બગ્તતંવ્વ અન્તુમ્ લા-તશ્ઊરૂન્. અન્તકૂ લ-નફ્સુંય્યા હસ્રતા અ લા- મા ફર્રત્તુ ફી જંબિલ્લાહિ વ-ઈન્ કુન્તુ લમિનસ્સા ખિરીન. ઔતકૂ લ-લૌ અન્નલ્લા હ- હદાની લકુન્તુ મિનલ્મુત્તકીન. ઔતકૂ લ- હી ન- તરલ્અઝાબ-લૌ અન્ન લી કર્રતન્ ફ અકૂન- મિનલ્મુહ્સિનીન.' - સૂરએ ઝુમર, રૂકૂઅ-૬

'આપ કેહ દીજિએ, અય મેરે બંદો ! જિન્હોને અપને ઉપર ઝિયાદતિયાં (ઔર કુફ્ર વ શિર્ક ઔર ગુનાહોંકે ઝુલ્મ) કિએ હૈં, તુમ ખુદાકી રહેમતસે નાઉમ્મીદ મત હો બિલયકીન અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તમામ ગુનાહોંકો મા'ફ કર દેગા, વાકઈ વો બડા બખ્શનેવાલા હૈ, બડી રહમત કરનેવાલા હૈ. તુમ અપને રબકી તરફ રૂજૂઅ કર લો ઔર ઉસકી ફરમાંબરદારી કર લો, કબ્લ ઈસકે કે તુમ પર અઝાબ હોને લગે, ફિર ઉસ વક્ત તુમ્હારી કોઈ મદદ ન કી જાએગી ઔર તુમ અપને રબકે પાસસે આએ હુએ અચ્છે-અચ્છે હુકમોં પર ચલો, કબ્લ ઈસકે કે તુમ પર અચાનક અઝાબ આ પડે ઔર તુમકો ખ્યાલ ભી ન હો (ઔર તુમ્હેં અલ્લાહ તઆલાકી તરફ રૂજૂઅ કરનેકા હુકમ ઈસલિએ દિયા જાતા હૈ કે કલકો કિયામતકે દિન) કભી કોઈ શખ્સ કેહને લગે, અફસોસ મેરી ઈસ કોતાહી પર, જો મૈંને ખુદા તઆલાકી જનાબમેં કી (યાની ઉસકી ઈતાઅતમેં મુઝસે કોતાહી હુઈ) ઔર મૈં (ખુદા તઆલાકે અહકામ પર) હંસતા હી રહા યા કોઈ યોં કેહને લગે કે અલ્લાહ તઆલા મુઝકો હિદાયત

કરતા તો મૈંભી પરહેઝગારોંમેંસે હોતા યા કોઈ અઝાબકો દેખકર યોં કેહને લગે કે કાશ મેરા (દુનિયા મેં) ફિર જાના હો જાએ તો મૈં નેક બંદોંમેંસે હો જાઉં.'

ઈન આયતોંમેં હક તઆલા શાનુહૂને સારે ગુનાહોંકી બખ્શિશકે વાઅદેકે સાથ ઉસકી તરફ રૂજૂઅ કરનેકા હુકમ ભી ફરમાયા હૈ ઔર દૂસરી જગહ -

وَاِنِّیْ لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰی (طٰهٰ ع ٤)

'વ-ઈન્ની લગફફારુલ્લિમન્ તા-બ-વ-આ-મ-ન-વ-અમિ લ- સાલિહન્ સુમ્મહ્તદા.'
- સૂરએ તા'હા, રૂકૂઅ ૪

ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ કે મૈં બડી મગ્ફિરત કરનેવાલા હૂં ઉસ શખ્સકે લિએ જો તૌબા કરે ઔર ઈમાન લાએ ઔર અચ્છે અમલ કરે, ફિર ઈસી રાહ પર કાયમ રહે.

ઈસ આયતે શરીફામેં મગ્ફિરતકો ઈન ચીઝોં પર મુરત્તબ ફરમાયા હૈ, પસ જો શખ્સ તૌબાકે સાથ મગ્ફિરતકા ઉમ્મીદવાર હૈ, વો તો હકીકતમેં ઉમ્મીદવાર હૈ ઔર જો ગુનાહોં પર ઈસરારકે સાથ મગ્ફિરતકી ઉમ્મીદ બાંધે હુએ હૈ, વો અહમક હૈ, ધોખેમેં પડા હુઆ હૈ. પેહલે લોગ ઈબાદાત પર મર-મિટતે થે, ગુનાહોંસે નિહાયત એહતિમામસે બચતે થે, તક્વામેં મુબાલગા કરતે થે, શુબ્હેકી ચીઝોંસે ભી દૂર રેહતે થે, રાત-દિન ઈબાદતમેં મશ્ગૂલ રેહકર હર વક્ત અલ્લાહકે ખૌફસે રોતે થે ઔર ઈસ ઝમાનેમેં હર શખ્સ ખુશ હૈ, અલ્લાહકે અઝાબસે હર વક્ત મુત્મઈન હૈ, ઉસકો કિસી વક્ત ભી અઝાબકા ડર નહીં, દિન-રાત શહવતોં ઔર દુનિયાકી લઝ્ઝતોંમેં મુન્હમિક હૈ, દુનિયાકે કમાનેકા હર વક્ત ફિકર હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફ ઝરા ભી તવજ્જોહ નહીં હૈ ઔર ગુમાન યે હૈ કે હમ લોગોંકો અલ્લાહકે કરમ પર ભરોસા હૈ, ઉસકી મગ્ફિરતકી ઉમ્મીદ હૈ, ઉસકી મા'ફીકા યકીન હૈ, ગોયા અંબિયા-એ-કિરામ, સહાબા-એ-ઈઝામ ઔર ઔલિયા-એ-મુખ્લિસીનમેંસે તો કિસીકો ઉસકી રહેમતકી ઉમ્મીદ હી ન થી, જો ઈસ કદર મશક્કતે બરદાશ્ત કરતે રહે. (અહયા)

હદીસ -૧૮. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ દસ આદમી, જિનમેં એક મૈં ભી થા, હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ, એક અન્સારીને હુઝૂર (સલ્લ.) સે સવાલ કિયા કે સબસે ઝિયાદા સમઝદાર ઔર સબસે ઝિયાદા મુહતાત આદમી કૌન હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, જો લોગ મૌતકો સબસે ઝિયાદા યાદ કરનેવાલે હોં

عن ابن عمرؓ قال اتیت النبی صلی اللہ علیہ وسلم عاشر عشرۃ فقام رجل من الانصار فقال یا نبی اللہ من اکیس الناس واحزم الناس قال اکثرھم ذکرا للموت واکثرھم استعدادا للموت اولئک الاکیاس ذھبوا بشرف الدنیا وکرامۃ الاخرۃ - رواہ ابن ابی الدنیا والطبرانی فی الصغیر باسناد حسن و

ઔર મૌતકે લિએ સબસે ઝિયાદા તૈયારી કરનેવાલે હોં, યેહી લોગ હૈં જો દુનિયાકી શરાફત ઔર આખિરતકા એ'જાઝ લે ઉડે. - તર્ગીબ

رواه ابن ماجة مختصرا بإسناد جيد كذا في الترغيب وذكره الزبيدي طرقا عديدة -

ફાયદા - હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે મૌતકો કસરતસે યાદ કરને ઔર યાદ રખનેકે બારેમેં મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે બહોત-સી અહાદીસ વારિદ હુઈ હૈં, જિનમેંસે બા'ઝ રિવાયાત ઈસ રિસાલેમેં કરીબ હી ઉમ્મીદોંકે મુખ્તસર કરનેકી હદીસકે ઝેલમેં ગુઝર ચુકી હૈ, ઈનમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા હુકમ ભી મુખ્તલિફ રિવાયાતમેં ગુઝર ચુકા હૈ કે લઝઝતોંકી તોડ દેનેવાલી ચીઝ યાની મૌતકો કસરતસે યાદ કિયા કરો. હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈસ એહતિમામકી વજહસે ઈસ મઝમૂનકો મુસ્તકિલ ભી ઝિકર કર રહા હૂં, ઈસલિએ કે મૌતકો કસરતસે યાદ રખના ઉમ્મીદોંકે મુખ્તસર હોનેકા ભી ઝરિયા હૈ, મૌતકી તૈયારીકા ભી સબબ હૈ, દુનિયાસે બે-રગ્બતી પૈદા હોનેકા ભી સબબ હૈ, જો અસલ મકસૂદ હૈ. માલકો જમા કરકે બેકાર છોડ જાનેસે ભી રોકનેવાલા હૈ, આખિરતકે લિએ ઝખીરા જમા કર લેનેમેં ભી મુઈન હૈ ઔર ગુનાહોંસે તૌબા કરતે રેહને પર ભી ઊભારનેવાલા હૈ, દૂસરોં પર ઝુલ્મ વ સિતમ ઔર દૂસરેકે હુકૂકકો ઝા'યા કરનેસે ભી રોકનેવાલા હૈ, ગરઝ યે અમલ બહોત-સે ફવાઈદ અપને અન્દર રખતા હૈ, ઈસી વજહસે મશાઈખે સુલૂકકા ભી મા'મૂલ હૈ કે અપને મુરીદીનમેંસે અકસરોંકો જિનકે મુનાસિબ હાલ હો, ઈસકા મુરાકબા ખાસ તૌરસે તલ્કીન કરતે હૈં.

એક હદીસમેં હૈ કે એક જવાન મજલિસમેં ખડે હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! મો'મિનીનમેં સબસે ઝિયાદા સમઝદાર કૌન હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મૌતકા કસરતસે ઝિકર કરનેવાલા ઔર ઉસકે આનેસે પેહલે-પેહલે ઉસકે લિએ બેહતરીન તૈયારી કરને વાલા. (ઈત્તિહાફ)

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને કુરઆન પાકકી આયત -

فَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَّهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ الاية (زمر - ع٣)

'ફમંય્યુરિદિલ્લાહુ અંય્યહ્દિ યહૂ યશરહ્ સદ્રહૂ.' - સૂરએ ઝુમર, રુકૂઅ-૩

તિલાવત ફરમાઈ જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ જિસકો હિદાયત ફરમાનેકા ઈરાદા ફરમાતે હૈં, ઈસ્લામકે લિએ ઉસકે સીનેકો ખોલ દેતે હૈં (કે ઈસ્લામકે મુતઅલ્લિક ઉસકો શરહે સદર હો જાતા હૈ.)

ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે (ઈસ્લામકા) નૂર જબ સીનેમેં દાખિલ હોતા હૈ, તો સીના ઉસકે લિએ ખુલ જાતા હૈ. કિસીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! ઈસકી (કે ઈસ્લામકા નૂર સીનેમેં દાખિલ હો ગયા) કોઈ

અલામત હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે ધોખેકે ઘર (દુનિયાસે) બુઅ્દ પૈદા હોના, હમેશા રેહને વાલે ઘર (આખિરત) કી તરફ રૂજૂઅ ઔર મૌત આનેસે પેહલે ઉસકે લિએ તૈયારી. (મિશ્કાત)

હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે મૈંને અપની વાલિદાકી કબરકી ઝિયારત કરનેકી ઈજાઝત માંગી થી, મુઝે ઉસકી ઝિયારતકી ઈજાઝત મિલ ગઈ, તુમ લોગ કબરસ્તાન જાયા કરો, ઈસલિએ કે યે ચીઝ મૌતકો યાદ દિલાતી હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે ઈસ્સે ઈબ્રત હોતી હૈ. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે કબરસ્તાન જાનેસે દુનિયાસે બેરગ્બતી પૈદા હોતી હૈ ઔર આખિરત યાદ આતી હૈ.

હઝરત અબૂઝર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને મુઝસે ઈર્શાદ ફરમાયા કે કબરસ્તાન જાયા કરો, ઈસ્સે તુમકો આખિરત યાદ આએગી ઔર મુરદોંકો ગુસ્લ દિયા કરો કે યે (નેકિયોંસે) ખાલી બદનકા ઈલાજ હૈ ઔર ઈસ્સે બહોત બડી નસીહત હાસિલ હોતી હૈ ઔર જનાઝેકી નમાઝમેં શિર્કત કિયા કરો, શાયદ ઈસ્સે કુછ રંજ વ ગમ તુમમેં પૈદા હો જાએ કે ગમગીન આદમી (જિસકો આખિરતકા ગમ હો) અલ્લાહ તઆલાકે સાયેમેં રેહતા હૈ ઔર હર ખૈરકા તા'લિબ રેહતા હૈ. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે બીમારોંકી ઈયાદત કિયા કરો ઔર જનાઝોંકે સાથ જાયા કરો કે યે આખિરતકો યાદ દિલાતા હૈ.

એક હકીમ કિસી જનાઝેકે સાથ જા રહે થે, રાસ્તેમેં લોગ ઉસ મય્યત પર અફસોસ ઔર રંજ કર રહે થે, વો સાહબ ફરમાને લગે કે તુમ અપને ઉપર રંજ ઔર અફસોસ કરો, તો ઝિયાદા મુફીદ હૈ, યે તો ચલા ગયા ઔર તીન આફતોંસે નિજાત પા ગયા, આઈન્દા મલકુલ મૌતકે દેખનેકા ખૌફ ઈસકો નહીં રહા, મૌતકી સખ્તી ઝેલનેકી ઈસકો નૌબત નહીં આએગી, બુરે ખાત્મેકા ખૌફ ખત્મ હો ગયા (અપની ફિકર કરો કે યે તીનોં મરહલે તુમ્હારે લિએ બાકી હૈં.)

હઝરત અબૂ દરદા (રદી.) એક જનાઝેકે સાથ જા રહે થે, કિસી રાસ્તા ચલનેવાલેને પૂછા કે યે કિસકા જનાઝા હૈ ? ફરમાને લગેકે યે તેરા જનાઝા હૈ ઔર અગર તુઝે યે બાત ગરાં ગુઝરે તો મેરા જનાઝા હૈ (મતલબ યે હૈ યે વકત અપની મૌતકે યાદ કરનેકા હૈ, ઈસ વકત ફુઝૂલ બાતકી તરફ મુતવજ્જહ હોના બિલ્કુલ નામુનાસિબ હૈ.

હઝરત હસન બસરી (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે તા'જ્જુબ ઔર બહોત ઝિયાદા તા'જ્જુબ ઉન લોગોં પર હૈ જિનકો (આખિરતકે) સફરકે લિએ તોશા તૈયાર કર લેનેકા હુકમ મિલા હુઆ હૈ ઔર રવાનગી અન્કરીબ હોનેકા એલાન હો ચૂકા હૈ ફિરભી યે લોગ (દુનિયાકે) ખેલમેં મશ્ગૂલ હૈં. ઈનકે મુતઅલ્લિક મશહૂર હૈ કે જબ યે કિસી જનાઝેકો દેખતે તો ઈનકા ઐસા હાલ રંજ વ ગમસે હોતા, જૈસાકે અભી અપની માંકો દફન કરકે આએ હોં. (તંબીહુલ ગાફિલીન)

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે એક યહૂદી ઔરત ઉનકે પાસ આઈ ઔર (કિસી એહસાનકે બદલે મેં) કેહને લગી કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તુમ્હેં કબરકે અઝાબસે બચાએ. હઝરત આઈશા (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે પૂછા, કયા કબરોંમેં ભી અઝાબ હોતા હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, બેશક, કબરોંમેં ભી અઝાબ હોતા હૈ ઔર ઈસકે બાદસે (લોગોંકી તા'લીમકે લિએ) હમેશા હુઝૂર (સલ્લ.) હર નમાઝકે બાદ કબરકે અઝાબસે પનાહ માંગા કરતે થે.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે મુરદોં પર કબરમેં ઐસા સખ્ત અઝાબ હોતા હૈ કે ઉસકી આવાઝ ચૌપાએ તક સુનતે હૈં. એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે મુઝે યે ડર હૈ કે તુમ (ખૌફકી વજહસે) મુરદોંકો દફન કરના છોડ દોગે, વરના મૈં અલ્લાહ તઆલાસે દુઆ કરતા કે તુમ્હેં કબરકે અઝાબકી આવાઝ સુના દે.

હઝરત ઉસ્માન (રદી.) જબ કિસી કબર પર ખડે હોતે તો ઈતના રોતે કે દાળ્હી મુબારક તર હો જાતી, કિસીને પૂછા કે આપ ઈતના ઝિયાદા જન્નત ઔર જહન્નમકે ઝિકરસેં ભી નહીં રોતે, જિતના કબરકે તઝકિરેસે રોતે હૈં ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે સુના હૈ કે કબર આખિરતકી મંઝિલોંમેં સબસે પેહલી મંઝિલ હૈ, જો ઈસ્સે સહૂલતસે છૂટ ગયા, ઉસકે લિએ ઈસકે બાદકી મંઝિલેં સબ આસાન હૈં ઔર જો ઈસમેં (અઝાબમેં) ફંસ ગયા, ઉસકે લિએ ઈસકે બાદકી મંઝિલેં ઔર ભી ઝિયાદા સખ્ત હૈં ઔર મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે યે ભી સુના હૈ કે મૈંને કોઈ મંઝર ઐસા નહીં દેખા કે કબરકા મંઝર ઉસ્સે ઝિયાદા સખ્ત ન હો.

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે કબરમેં રોઝાના સુબ્હ ઔર શામ દો વક્ત મૈયતકો ઉસકા વો ઘર દિખાયા જાતા હૈ જિસમેં વો કિયામતકે બાદ જાએગા. અગર વો જન્નતવાલોંમેં હૈ તો જન્નતકા મકાન દિખાયા જાતા હૈ (જિસ્સે ઉસકો કબર હીમેં ફરહત ઔર સુરૂર હાંસિલ હોતા રેહતા હૈ,) ઔર અગર વો જહન્નમવાલોંમેં હોતા હૈ તો જહન્નમકા મકાન દિખાયા જાતા હૈ, (જિસ્સે ઉસકે રંજ વ ગમ, ફિકર વ ખૌફમેં ઈઝાફા હોતા રેહતા હૈ.)

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે એક મર્તબા એક યહૂદી ઔરત મેરે દરવાઝે પર આઈ ઔર ભીખ માંગને લગી કે મુઝે કુછ ખાનેકો દે દો, અલ્લાહ તુમ્હેં દજ્જાલકે ફિત્નેસે ઔર કબરકે અઝાબસે બચાએ. હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે મૈંને ઉસ ઔરતકો ઠેહરા લિયા, ઈતનેમેં હુઝૂર (સલ્લ.) તશરીફ લાએ, મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે અર્ઝ કિયા કે ઈસ યહૂદી ઔરતને યે દો બાતેં કહીં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે દજ્જાલકા ફિત્ના ઐસા હૈ કે કોઈ નબી પેહલે અંબિયામેંસે ઐસે નહીં ગુઝરે, જિન્હોંને અપની ઉમ્મતકો ઈસ ફિત્નેસે ન ડરાયા હો, લેકિન મૈં ઉસકે મુતઅલ્લિક એક બાત કેહતા હૂં, જો અબ તક કિસી નબીને નહીં

કહી, વો યે હૈ કે વો કાના હૈ ઔર ઉસકી પેશાની પર કાફિરકા લફઝ લિખ્ખા હુઆ હોગા, જિસકો હર મો'મિન પઢ્હ લેગા ઔર કબરકે ફિત્નેકી બાત યે હૈ કે જબ કોઈ નેક બન્દા મરતા હૈ તો ફરિશ્તે ઉસકો કબરમેં બિઠાતે હૈં, વો ઐસી હાલતમેં બૈઠતા હૈ કે ન ઉસકો કોઈ ઘબરાહટ હોતી હૈ, ન ઉસ પર કોઈ ગમ મુસલ્લત હોતા હૈ, ફિર ઉસ્સે અવ્વલ તો ઈસ્લામકે મુતઅલ્લિક સવાલ કિયા જાતા હૈ કે તૂ ઈસ્લામકે બારેમેં ક્યા કેહતા થા ? ઈસકે બાદ ફિર ઉસ્સે પૂછા જાતા હૈ કે તૂ ઈસ શખ્સકે (યાની હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે બારેમેં ક્યા કેહતા હૈ ? વો કેહતા હૈ કે યે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હૈં તો જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે પાસસે હમારે પાસ વાઝેહ દલીલેં લેકર આએ, હમને ઉન સબકો સચ્ચા માના જો હુઝૂર (સલ્લ.) લેકર આએ થે. ઈસકે બાદ ઉસકો અવ્વલ દોઝખકા એક મકામ દિખાયા જાતા હૈ જહાં વો દેખતા હૈ કે આદમી એક દૂસરે પર ટૂટે પડે હૈં, ફિર ઉસ્સે કહા જાતા હૈ કે ઈસ જગહકો દેખ, હક તઆલા શાનુહૂને તુઝે ઈસ આફતસે નિજાત અતા ફરમા દી, ઈસકે બાદ ઉસકો જન્નતકા એક મકાન દિખાયા જાતા હૈ, જહાં વો નિહાયત ઝેબ વ ઝીનત દેખતા હૈ ઔર ઉસકે લુત્ફકે મનાઝિર દેખતા હૈ, ફિર ઉસ્સે કહા જાતા હૈ કે ઈસમેં યે જગહ તેરે રેહનેકી હૈ, (કિયામતકે બાદ તૂ યહાં લાયા જાએગા,) તૂ દુનિયામેં આખિરતકા યકીન કરનેવાલા થા ઔર ઈસી પર તેરી મૌત હુઈ ઔર ઈસી પર કિયામતમેં તૂ કબરસે ઉઠાયા જાએગા ઔર જબ કોઈ બુરા આદમી મરતા હૈ તો ઉસકો કબરમેં બિઠાયા જાતા હૈ, વો નિહાયત ઘબરાહટ ઔર ખૌફઝદા હોકર બૈઠતા હૈ કે મુઝે તો કુછ ખબર નહીં, લોગોંકો મૈંને જો કેહતે સુના થા, વોહી મૈં કેહ દેતા થા. ઉસકે લિએ અવ્વલ જન્નતકા દરવાઝા ખોલ કર ઉસકો વહાંકી ઝેબ વ ઝીનત ઔર જો નેઅમતેં વહાં હૈં, દિખાઈ જાતી હૈ ફિર ઉસ્સે કહા જાતા હૈ કે યહાં તેરા અસલ મકામ થા, મગર તુઝે યહાંસે હટા દિયા ગયા, ફિર ઉસકો જહન્નમ દિખાઈ જાતી હૈ જહાં એક-પર-દૂસરા ટૂટા પડા હૈ ઔર ઉસ્સે કહા જાતા હૈ કે અબ તેરા ઠિકાના યે હૈ, તૂ દુનિયામેં શક હીમેં રહા, ઉસી પર મરા, ઉસી પર કિયામતમેં ઉઠાયા જાએગા. (તર્ગીબ)

હઝરત અબૂ કતાદા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસકો એક જનાઝા ગુઝરા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસકો દેખકર ફરમાયા કે યે શખ્સ યા તો રાહત પાનેવાલા હૈ યા ઈસ્સે રાહત હો ગઈ. ઈસકે બાદ ઈર્શાદ ફરમાયા કે મો'મિન બન્દા તો મરકર દુનિયાકી મશક્કતોં ઔર તકલીફોંસે રાહત પા લેતા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી રહમતકે અન્દર ચલા જાતા હૈ (યે તો રાહત પાનેવાલા હુઆ) ઔર ફાઝિર આદમી જબ મરતા હૈ તો દૂસરે આદમી ઔર આબાદિયાં ઔર દરખ્ત ઔર જાનવર સબ-કે-સબ ઉસકી મૌતસે રાહત પાતે હૈં. (મિશ્કાત) ઈસ લિએ કે ઉસકે ગુનાહોંકી નહૂસતસે દુનિયામેં આફાત નાઝિલ હોતી હૈં, બારિશ બન્દ હો જાતી હૈ, જિસકી વજહસે શહેરોંમેં ફસાદ હોતા હૈ ઔર દરખ્ત ખુશ્ક હોને લગતે હૈં,

જાનવરોંકો ચારા મિલના મુશ્કિલ હો જાતા હૈ, ઈસ વજહસે ઈસકી મૌતસે સબકો રાહત મિલતી હૈ કે ઈસકી નહૂસતસે સબકો તકલીફ પહોંચ રહી થી.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક મર્તબા મેરા મોંઢા પકડકર ફરમાયા કે દુનિયામેં ઐસે રહો જૈસે કોઈ અજનબી બલ્કે રાસ્તા ચલતા મુસાફિર હોતા હૈ. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ તૂ સુબ્હ કરે તો શામકા ઈન્તિઝાર ન કર ઔર જબ શામ કરે તો સુબ્હકા ઈન્તિઝાર ન કર ઔર અપની સેહતકે ઝમાનેમેં મર્ઝકે ઝમાનેકે લિએ તોશા લે લે (કે જો આ'માલ સેહતમેં કરતા હોગા, મર્ઝમેં ઉનકા સવાબ મિલતા રહેગા) ઔર અપની ઝિન્દગીમેં મૌતકે લિએ તોશા લે લે. (વહી)

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી મઅઈયતમેં એક જનાઝેકે સાથ ચલે, કબરસ્તાનમેં પહોંચકર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને એક કબરકે પાસ તશરીફ રખ્ખી ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે કબર પર કોઈ દિન ઐસા નહીં ગુઝરતા જિસમેં વો નિહાયત ફસીહ ઔર સાફ આવાઝકે સાથ યે એલાન નહીં કરતી કે અય આદમકે બેટે ! તૂ મુઝે ભૂલ ગયા, મૈં તન્હાઈકા ઘર હૂં, અજનબીયતકા ઘર હૂં, મૈં વેહશતકા ઘર હૂં, મૈં કીડોંકા ઘર હૂં, મૈં નિહાયત તંગીકા ઘર હૂં, મગર ઉસ શખ્સકે લિએ જિસ પર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ મુઝે વસીઅ બના દે. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે કબર જન્નતકે બાગોંમેંસે એક બાગ હૈ યા દોઝખકે ગઢ્ઢોંમેંસે એક ગઢ્ઢા હૈ.

હઝરત સહલ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક સહાબી (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) કા ઈન્તિકાલ હુઆ, સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુ અજમઈન) ઉનકી તા'રીફ કરને લગે ઔર ઉનકી કસરતસે ઈબાદતકા હાલ બયાન કરને લગે. હુઝૂર (સલ્લ.) સુકૂતકે સાથ સુનતે રહે, જબ વો હઝરાત ચૂપ હુએ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફ્ત કિયા કે યે મૌતકો કભી યાદ કિયા કરતે થે ? સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, ઈસકા ઝિકર તો નહીં કરતે થે. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફ્ત ફરમાયા કે અપને જી ચાહનેકી ચીઝોંકો છોડ દેતે થે (કે કિસી ચીઝકે ખાનેકો મસલન દિલ ચાહતા હો ઔર ન ખાતે હોં) સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, ઐસા તો નહીં હોતા થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે યે સહાબી (રદી.) ઉન દરજોંકો ન પહોંચેંગે જિનકો તુમ લોગ (જો ઈન દોનોં ચીઝોંકો કરતે હો) પહોંચ જાઓગે.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી મજલિસમેં એક સહાબી (રદી.) કી ઈબાદત ઔર મુજાહદેકી કસરતકા ઝિકર હુઆ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે વો મૌતકો કિતના યાદ કરતે થે, સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે ઈસકા તઝકિરા તો હમને નહીં સુના, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા તો ફિર વો ઉસ દરજેકે નહીં હૈ (જૈસા તુમ સમઝ રહે હો.)

હઝરત બરા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સાથ એક જનાઝેકે દફ્નમેં શરીક હુએ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને વહાં જાકર એક કબરકે કરીબ તશરીફ રખ્ખી ઔર ઈતના રોએ કે ઝમીન તર હો ગઈ ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા કે ભાઈયો ! ઈસ ચીઝકે લિએ (યાની કબરમેં જાને કે લિએ) તૈયારી કર લો. (તર્ગીબ)

હઝરત શકીક (રહ.) બિન ઈબ્રાહીમ ફરમાતે હૈં કે આદમી ચાર ચીઝોંમેં ઝુબાનસે તો મેરી મુવાફકત કરતે હૈં ઔર અમલસે મુખાલફત કરતે હૈં.

૧. વો કેહતે હૈં કે હમ ખુદા તઆલાકે બન્દે (ઔર ગુલામ) હૈ ઔર કામ આઝાદ લોગોં કે-સે કરતે હૈં.

૨. યે કેહતે હૈં કે ખુદા તઆલા શાનુહૂ હમારી રોઝીકા ઝિમ્મેદાર હૈ લેકિન ઉનકે દિલોંકો (ઉસકી ઝિમ્મેદારી પર) ઉસ વકત તક ઈત્મીનાન નહીં હોતા જબતક દુનિયાકી કોઈ ચીઝ ઉનકે પાસ ન હો.

૩. યે કેહતે હૈં કે આખિરત દુનિયાસે અફઝલ હૈ, લેકિન દુનિયાકે લિએ માલ જમા કરનેકી ફિકરમેં હર વક્ત લગે રેહતે હૈં. (આખિરતકી કુછ ભી ફિકર નહીં.)

૪. કેહતે હૈં કે મૌત યકીની ચીઝ હૈ, આકર રહેગી લેકિન આ'માલ ઐસે લોગોંકેસે કરતે હૈં જિનકો કભી મરના હી ન હો.

અબૂ હામિદ લફાફ (રહ.) કેહતે હૈં કે જો શખ્સ મૌતકો કસરતસે યાદ કરે, ઉસકે ઉપર તીન ચીઝોંકા ઈકરામ હોતા હૈ.

૧. તૌબા જલ્દી નસીબ હોતી હૈ.

૨. માલમેં કનાઅત મયસ્સર હોતી હૈ ઔર

૩. ઈબાદતમેં નિશાત ઔર દિલબસ્તગી હોતી હૈ.

ઔર જો શખ્સ મૌતસે ગાફિલ રેહતા હૈ, ઉસપર તીન અઝાબ મુસલ્લત કિએ જાતે હૈં.

૧. ગુનાહસે તૌબામેં તા'ખીર હોતી રેહતી હૈ.

૨. આમદની પર રાઝી નહીં હોતા (ઉસકો કમ હી સમઝતા રેહતા હૈ, ચાહે કિતની હી હો જાએ) ઔર

૩. ઈબાદાતમેં સુસ્તી પૈદા હોતી હૈ. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે તમામ તા'રીફેં સિર્ફ ઉસી પાક ઝાતકે લિએ હૈ જિસને બડે બડે ઝાલિમ ઔર જાબિર લોગોંકી ગર્દનેં મૌતસે મરોડ દી ઔર ઉંચે ઉંચે બાદશાહોંકી કમર તોડ દીં ઔર બડે બડે ખઝાનોંકે માલિકોંકી ઉમ્મીદેં મૌતસે ખત્મ કર દી. યે સબ લોગ ઐસે થે જો મૌતકે ઝિકરસે ભી નફરત કરતે થે, લેકિન અલ્લાહકા જબ વાઅદા (મૌતકા વક્ત) આયા તો ઉનકો ગઢેમેં ડાલ દિયા ઔર ઉંચે મહેલોંસે ઝમીનકે નીચે પહોંચા દિયા ઔર બિજલી ઔર કુમકુમોંકી રોશનીમેં

નરમ બિસ્તરોંસે કબરકે અંધેરેમેં પહોંચા દિયા. ગુલામોં ઔર બાંદિયોંસે ખેલનેકે બજાય ઝમીનકે કીડોંમેં ફંસ ગએ ઔર અચ્છે અચ્છે ખાને ઔર પીનેમેં લુત્ફ ઉડાનેકે બજાય ખાકમેં લોટને લગે ઔર દોસ્તોંકી મજલિસોંકે બજાય તન્હાઈકી વહશતમેં ગિરફતાર હો ગએ, પસ કયા ઉન લોગોંને કિસી મઝબૂત કિલેકે ઝરિએ મૌતસે અપની હિફાઝત કર લી યા ઉસ્સે બચનેકે લિએ કોઈ દૂસરા ઝરિયા ઈખ્તિયાર કર લિયા, પસ વો ઝાત પાક હૈ જિસકે કહેર ઔર ગલબેમેં કોઈ દૂસરા શરીક નહીં ઔર હમેશા રેહનેકે લિએ સિર્ફ ઉસીકી તન્હા ઝાત હૈ, કોઈ ઉસકા મિસ્લ નહીં.

પસ જબ મૌત હર શખ્સકો પેશ આનેવાલી હૈ ઔર મિટ્ટીમેં જાકર મિલના હૈ ઔર કબરકે કીડોંકા સાથી બનના હૈ ઔર મુન્કિર નકીરસે સાબિકા પડના હૈ ઔર ઝમીનકે નીચે મુદ્દતોં રેહના હૈ ઔર વોહી બહોત તવીલ ઝમાને તક ઠિકાના હૈ ઔર ફિર કિયામત તક સખ્ત મન્ઝર દેખના હૈ ઔર ઉસકે બાદ મા'લૂમ નહીં કે જન્નતમેં જાના હૈ યા દોઝખકા ઠિકાના હૈ તો નિહાયત ઝરૂરી હૈ કે મૌતકી ફિકર હર વકત આદમી પર મુસલ્લત રહે, ઉસીકે ઝિકર-ત્તઝકિરેકા મશગલા રહે, ઉસીકી તૈયારીમેં હર વકત મશ્ગૂલ રહે, ઉસીકા એહતમામ હર ચીઝ પર ગાલિબ રહે ઔર ઉસકી આમદકા હર વકત ઈન્તિઝાર રહે કે ઉસકે આનેકા કોઈ વકત મુકર્રર નહીં, ન મા'લૂમ કબ આ જાએ.

ઈસી લિએ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે સમઝદાર શખ્સ વો હૈ જો અપને નફસ પર કાબૂ રખ્ખે ઔર મૌતકે બાદ કામ આનેવાલી ચીઝોંમેં મશ્ગૂલ રહે ઔર કિસી કામકે લિએ તૈયારી ઈસકે બગૈર નહીં હોતી કે હર વકત ઉસકા એહતમામ રહે, ઉસકા ઝિકર તઝકિરા રહે, ઈસલિએ કે જો શખ્સ દુનિયામેં મુન્હમિક ઔર ઉસકે ધોખેકી ચીઝોંમેં ફંસા હુઆ હૈ, ઉસકી શહવતોં પર ફરેફતા હૈ, ઉસકા દિલ મૌતસે બિલ્કુલ ગાફિલ હોતા હૈ ઔર અગર મૌતકા ઝિકર ભી કિયા જાએ તો ઉસકી તબીયતકો ઉસ્સે તકદ્દુર ઔર કરાહિયત હોતી હૈ, ઈસીકો હક તઆલા શાનુહૂ ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ○ (جمعہ رکوع ۱)

'કુલ ઈન્નલ્મૌતલ્લઝી તફિર્રૂન- મિન્હુ ફઈન્ન હૂ મુલાકી કુમ્ સુમ્મ તુરદ્દૂન- ઈલા-આલિમિલ્ગૈબિ વશ્શહા દતિ ફયુ નબ્બિઉ કુમ્ બિમા કુન્તુમ્ તઅ્મલૂન્

- સૂરએ જુમ્આ, રૂકુઅ-૧

'આપ ઉનસે કેહ દિજિએ કે જિસ મૌતસે તુમ ભાગતે હો, વો તુમકો આ પકડેગી ફિર તુમ ઉસ પાક ઝાતકી તરફ લે જાએ જાઓગે, જો હર પોશીદા ઔર ઝાહિર બાતકો જાનને વાલી હૈ, ફિર વો તુમકો તુમ્હારે સબ કિએ હુએ કામ જતા દેગી (ઔર ઉસકા બદલા દેગી.')

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે મૌતકે બારેમેં આદમી ચાર તરીકેકે હોતે હૈં

૧. એક તો વો લોગ હૈં જો દુનિયામેં મુન્હમિક હૈં જિનકો મૌતકા ઝિકર ભી ઈસ વજહસે અચ્છા નહીં લગતા કે ઉસ્સે દુનિયાકી લઝઝતેં છૂટ જાએંગી. ઐસા શખ્સ મૌતકો કભી યાદ નહીં કરતા ઔર અગર કભી કરતા ભી હૈ તો બુરાઈકે સાથ ઈસલિએ કે દુનિયાકે છૂટનેકા ઉસકો કલક ઔર અફસોસ હોતા હૈ.

૨. દૂસરા વો શખ્સ હૈ જો અલ્લાહકી તરફ રૂજૂઅ કરનેવાલા તો હૈ, મગર ઈબ્તિાઈ હાલતમેં હૈ, મૌતકે ઝિકરસે ઉસકો અલ્લાહ તઆલાકા ખોફ ભી હોતા હૈ ઔર ઉસ્સે તૌબામેં પુખ્તગી ભી હોતી હૈ. યે શખ્સ ભી મૌતસે ડરતા હૈ મગર ન ઈસ વજહસે કે દુનિયા છૂટ જાએગી બલ્કે ઈસ વજહસેકે ઈસકી તૌબા તામ નહીં હૈ. યે ભી અભી મરના નહીં ચાહતા કે અપને હાલકી ઈસ્લાહ કર લે ઔર ઉસકે ફિકરમેં લગા હુઆ હૈ તો યે શખ્સ મૌતકો નાપસન્દ કરનેમેં મા'ઝૂર હૈ ઔર યે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ઈસ ઈર્શાદમેં દાખિલ ન હોગા જિસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જો શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકે મિલનેકો નાપસન્દ કરતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ભી ઉસકે મિલનેકો નાપસન્દ ફરમાતે હૈં, ઈસલિએ યે શખ્સ હકીકતમેં હક તઆલા શાનુહૂકી મુલાકાતસે કરાહત નહીં કરતા બલ્કે અપની તકસીર ઔર કોતાહીસે ડરતા હૈ.

ઈસકી મિસાલ ઉસ શખ્સકી-સી હૈ જો મુલાકાતેકે લિએ ઉસ્સે પેહલે કુછ તૈયાર કરના ચાહતા હો તા'કે મેહબૂબકા દિલ ખુશ હો, અલબત્તા યે ઝરૂરી હૈ કે યે શખ્સ ઈસકી તૈયારીમેં હર વક્ત મશ્ગૂલ રેહતા હો, ઉસકે સિવા કોઈ દૂસરા મશગલા ઉસકો ન હો ઔર અગર યે બાત નહીં હૈ તો ફિર યેભી પેહલે હી જૈસા હૈ, યે ભી દુનિયામેં મુન્હમિક હી હૈ.

૩. તીસરા વો શખ્સ હૈ જો આરિફ હૈ, ઉસકી તૌબા કામિલ હૈ, યે લોગ મૌતકો મેહબૂબ રખતે હૈં, ઉસકી તમન્નાએં કરતે હૈં, ઈસલિએ કે આશિકકે લિએ મેહબૂબકી મુલાકાતસે ઝિયાદા બેહતર વક્ત કૌન-સા હોગા, મૌતકા વક્ત મુલાકાતકા વક્ત હૈ. આશિકકો વસ્લકે વાએદેકા વક્ત હર વક્ત ખુદ હી યાદ રહા કરતા હૈ, વો કિસી વક્ત ભી ઉસકો નહીં ભૂલતા. યેહી લોગ હૈં જિનકો મૌત જલ્દી આનેકી તમન્નાએં રેહતી હૈં, વો ઈસી કલકમેં રેહતે હૈં કે મૌત આ હી નહીં ચૂકતી કે ઈસી મઆસીકે ઘરસે જલ્દ ખલાસી હો.

એક રિવાયત હૈ કે હઝરત હુઝૈફા (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) કે ઈન્તિકાલકા વક્ત જબ કરીબ હુઆ તો ફરમાને લગે, મેહબૂબ (મૌત) એહતિયાઝકે વક્ત આયા જો નાદિમ હો, વો કામિયાબ નહીં હોતા. યા અલ્લાહ ! તુઝે મા'લૂમ હૈ કે હમેશા મુઝે ફકર ગિનાસે ઝિયાદા મેહબૂબ રહા ઔર બીમારી સેહતસે ઝિયાદા પસન્દીદા રહી ઔર મૌત ઝિન્દગીસે ઝિયાદા મરગૂબ રહી, મુઝે જલ્દીસે મૌત અતા કર દે કે તુઝસે મિલૂં.

૪. ચૌથી કિસ્મ, જો સબસે ઊંચા દરઝા હૈ, ઉન લોગોંકા હૈ, જો હક તઆલા શાનુહૂકે રિઝાકે મુકાબલેમેં તમન્ના ભી નહીં રખતે, વો અપની ખ્વાહિશસે અપને લિએ ન મૌતકો પસન્દ કરતે હૈં, ન ઝિન્દગીકો, યે ઈશ્કકી ઈન્તિહામેં રિઝા ઔર તસ્લીમકે દરઝેકો પહોંચે હુએ હૈં, બહરહાલ મૌતકા ઝિક્ર હર હાલતમેં મૂજિબે અજર વ સવાબ હૈ કે જો શખ્સ દુનિયામેં મુન્હમિક હૈ, ઉસકો ભી મૌતકે ઝિક્રસે ઉસકી લઝઝતોંમેં કમી આએગી ઔર કુછ ન કુછ તો દુનિયાસે બુઅદ પૈદા હોગા હી, ઈસી લિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે લઝઝતોંકો તોડનેવાલી ચીઝ (મૌત)કો કસરતસે યાદ કિયા કરો યાની ઈસકે ઝિક્રસે અપની લઝઝતોંમેં કમી કિયા કરો તા'કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે તરફ રૂજૂઅ હો સકે.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે અગર જાનવરોંકો મૌતકે મુતઅલ્લિક ઈતની મા'લૂમાત હોં જિતની તુમ લોગોંકો હૈં તો કભી કોઈ મોટા જાનવર તુમકો ખાનેકો ન મિલે (મૌતકે ખૌફસે સબ દુબલે હો જાએં)

હઝરત આઈશા (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફ્ત કિયા કે કોઈ શખ્સ (બગૈર શહાદતકે ભી) શહીદોંકે સાથ હો સક્તા હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જો શખ્સ દિન-રાતમેં બીસ મર્તબા મૌતકો યાદ કરે, વો હો સક્તા હૈ. (એક હદીસમેં હૈ જો શખ્સ પચ્ચીસ મર્તબા

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لِيْ فِي الْمَوْتِ وَفِيْ مَا بَعْدَ الْمَوْتِ

'અલ્લા હુમ્મ બારિક્ લી ફિલ્મૌતિ વ-ફી મા-બઅ્દલ્મૌત' પઢે, વો શહીદોંકે દરજેમેં હો સક્તા હૈ.

ઔર ઈન સબ ફઝીલતોંકા સબબ યેહી હૈ કે મૌતકા કસરતસે ઝિક્ર કરના ઈસ ધોખેકે ઘરસે બેરગ્બતી પૈદા કરતા હૈ ઔર આખિરતકે લિએ તૈયારી પર આ'માદા કરતા હૈ ઔર મૌતસે ગફલત દુનિયાકી શહવતોં ઔર લઝઝતોંમેં ઈન્હિમાક પૈદા કરતી હૈ.

અતા ખુરાસાની (રહ.) કેહતે હૈં કે એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા એક મજલિસ પર ગુઝર હુઆ, જહાં ઝોરસે હંસનેકી આવાઝ આ રહી થી, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અપની મજલિસમેં લઝઝતોંકો મુકદ્દર કરનેવાલી ચીઝકા તઝકિરા શામિલ કર લિયા કરો, સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) લઝઝતોંકો મુકદ્દર કરનેવાલી ચીઝ ક્યા હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કી મૌત.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ આયા હૈ કે મૌતકો કસરતસે યાદ કિયા કરો, યે ગુનાહોંકો ઝા'ઈલ કરતી હૈ ઔર દુનિયાસે બેરગ્બતી પૈદા કરતી હૈ. (એહયા) એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે અગર તુમકો યે મા'લૂમ

હો જાએ કે મરનેકે બાદ તુમ પર કયા ગુઝરેગી તો કભી રગ્બતસે ખાના ન ખાઓ, કભી લઝ્ઝતસે પાની ન પીયો.

એક સહાબી (રદી.) કો હુઝૂર (સલ્લ.) ને વસીયત ફરમાઈ કે મૌતકા ઝિકર કસરતસે કિયા કરો, યે તુમ્હેં દૂસરી ચીઝોંમેં રગ્બતસે હટા દેગા. એક હદીસમેં હૈ કે મૌતકો કસરતસે યાદ કિયા કરો, જો શખ્સ મૌતકા કસરતસે ઝિકર કરતા હૈ, ઉસકા દિલ ઝિન્દા હો જાતા હૈ ઔર મૌત ઉસ પર આસાન હો જાતી હૈ.

એક સહાબી (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! મુઝે મૌતસે મુહબ્બત નહીં હૈ, કયા ઈલાજ કરૂં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારે પાસ કુછ માલ હૈ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઉસકો આગે ચલતા કર દો, આદમીકા દિલ માલસે લગા રેહતા હૈ, જબ ઉસકો આગે ભેજ દેતા હૈ તો ખુદભી ઉસકે પાસ જાનેકો દિલ ચાહતા હૈ ઔર પીછે છોડ જાતા હૈ તો ખુદ ભી ઉસકે પાસ રેહનેકો દિલ ચાહતા હૈ. (ઈત્તેહાફ)

એક હદીસમેં હૈ કે જબ દો-તિહાઈ રાત ગુઝર જાતી તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ફરમાતે, લોગોં ! અલ્લાહકો યાદ કર લો, અલ્લાહકો યાદ કર લો, અન્કરીબ કિયામતકા ઝલઝલા ફિર સૂર ફૂંકનેકા વક્ત આ રહા હૈ ઔર (હર શખ્સકી) મૌત અપની સારી સખ્તિયોં સમેત આ રહી હૈ. (મિશ્કાત)

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) કા મા'મૂલ થા કે રોઝાના રાતકો ઉલમાકે મજમેકો બુલાતે, જો મૌતકા ઔર કિયામતકા ઔર આખિરતકા ઝિકર કરતે ઔર ઐસા રોતે જૈસાકે જનાઝા સામને રખ્ખા હો.

ઈબ્રાહીમ તીમી (રહ.) કેહતે હૈં કે દો ચીઝોંને મુઝસે દુનિયાકી હર લઝ્ઝતકો મુન્કતઅ કર દિયા - એક મૌતને, દૂસરે કિયામતમેં હક તઆલા શાનુહૂકે સામને ખડા હોનેકે ફિકરને.

હઝરત કઅબ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ મૌતકો પેહચાન લે, ઉસ પર દુનિયાકી સારી મુસીબતેં આસાન હૈ અશઅસ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ હઝરત હસન બસરી (રદી.) કે પાસ જબ ભી હાઝિર હોતે, જહન્નમકા ઔર આખિરતકા ઝિકર હોતા.

એક ઔરતને હઝરત આઈશા (રદી.) સે અપને દિલકી કસાવતકી શિકાયત કી, હઝરત આઈશા (રદી.) ને ફરમાયા કે મૌતકા તઝકિરા કસરતસે કિયા કરો, દિલ નરમ હો જાએગા. ઉન્હોંને ઐસા હી કિયા, ઉસકે બાદ હઝરત આઈશા (રદી.) કે પાસ આઈ ઔર ઉનકા બહોત બહોત શુક્રિયા અદા કિયા. (એહયા)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૌતકા મા'મલા નિહાયત ખતરનાક હૈ ઔર લોગ ઉસ્સે બહોત ગાફિલ હૈં. અવ્વલ તો અપને મશાગિલકી વજહસે ઉસકા ઝિકર હી નહીં કરતે ઔર અગર કરતે હૈં તબ ભી ચૂંકે દિલ દૂસરી તરફ મશગૂલ હોતા હૈ, ઈસલિએ મહઝ ઝુબાની તઝકિરા મુફીદ નહીં હૈ, બલ્કે ઝરૂરત ઈસકી હૈ

કે દિલકો સબ તરફસે ફારિગ કરકે ઉસકો ઈસ તરહ સોચે કે ગોયા વો સામને હી હૈ જિસકી સૂરત યે હૈ કે અપને અઝીઝ વ અકારિબ ઔર જાનેવાલે એહબાબકા હાલ સોચે કે કર્યોકર ઉનકા ચારપાઈ પર લે જાકર મિટ્ટીકે નીચે દાબ દિયા.

ઉનકી સૂરતોંકા, ઉનકે આલા મંસૂબોંકા ખ્યાલ કરે ઔર યે ગૌર કરે કે અબ મિટ્ટીને કિસ તરહ ઉનકી અચ્છી સૂરતોંકો પલટ દિયા હોગા, ઉનકે બદનકે ટુકડે ટુકડે અલગ અલગ હો ગએ હોંગે. કિસ તરહ બચ્ચોંકો યતીમ, બીબીકો બેવા ઔર અઝીઝ વ અકારિબકો રોતા છોડકર ચલ દિએ ઉનકે સામાન, ઉનકે માલ, ઉનકે કપડે પડે રેહ ગએ. યેહી હશ્ર એક દિન મેરા ભી હોગા. કિસ તરહ વો મજલિસોંમેં બેઠકર કેહકહા લગાતે થે, આજ ખામોશ પડે હૈં, કિસ તરહ દુનિયાકી લઝ્ઝતોંમેં મશગૂલ થે, આજ મિટ્ટીમેં મિલે પડે હૈં, કૈસા મૌતકો ભુલા રખ્ખા થા, આજ ઉસકે શિકાર હો ગએ, કિસ તરહ જવાનીકે નશેમેં થે, આજ કોઈ પૂછનેવાલા ભી નહીં હૈ, કૈસે દુનિયાકે ધન્ધોંમેં હર વક્ત મશ્ગૂલ રેહતે થે, આજ હાથ અલગ પડા હૈ, પાંવ અલગ હૈ, ઝુબાનકો કીડે ચિમટ રહે હૈં, બદનમેં કીડે પડ ગએ હોંગે, કૈસા ખિલખિલા કર હંસતે થે, આજ દાંત ગિરે પડે હોંગે, કૈસી-કૈસી તદ્બીરેં સોચતે થે, બરસોંકે ઈન્તિઝામ સોચતે થે, હાલાંકે મૌત સર પર થી, મરનેકા દિન કરીબ થા, મગર ઉન્હેં મા'લૂમ નહીં થા કે આજ રાતકો મૈં નહીં રહૂંગા. યેહી હાલ મેરા હૈ, આજ મૈં ઈતને ઈન્તિઝામાત કર રહા હૂં, કલકી ખબર નહીં, ક્યા હોગા - (એહયા)

'આગાહ અપની મૌતસે કોઈ બશર નહીં,
સામાન સૌ બરસકા હૈ કલકી ખબર નહીં.'

આસમાનોં પર જો ફરિશ્તે મુખ્તલિફ કામોં પર મુતઅય્યન હૈ, ઉનકો સાલ ભરકે અહકામાત એક રાતમેં મિલ જાતે હૈં કે ઈસ સાલ ફલાંફલાં કામ કરને હૈં ઔર ફલાં-ફલાં શખ્સકે મુતઅલ્લિક યે અમલ દર આમદ હોગા. ઈસમેં રિવાયાત મુખ્તલિફ હૈં કે યે અહકામ લૈલતુલ કદ્રમેં મિલતે હૈં, યા શબે બરાતમેં, જોનસી ભી રાત હો. કસરતસે રિવાયાતમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ કે ઈસ રાતમેં ઉન સબકી ફેહરિસ્ત ફરિશ્તોંકે હવાલે કર દી જાતી હૈ જો ઈસ સાલમેં મરનેવાલે હૈં. દુનિયામેં આદમી નિહાયત ગફલતસે અપને લહવ વ લઅિબમેં મશ્ગૂલ હોતા હૈ ઔર આસમાનોં પર ઉસકી ગિરફ્તારીકા વારન્ટ જારી હો ગયા, ઉસકી મૌતકા હુકમ સા'દિર હો ચુકા હૈ જિસમેં ન કિસી સિફારિશકી ગુંજાઈશ હૈ ન ઉસ હુકમકી અપીલ હૈ, ન જો વક્ત ઉસકી મૌતકા તજવીજ હુઆ હૈ, ઉસમેં એક મિનટકી તા'ખીર હો સકતી હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સૂરએ દુખાનકી તફસીરમેં ઈર્શાદ ફરમાતે હૈ કે લૈલતુલ કદ્રમેં લૌહે મેહફૂઝસે ઉન સબ ચીઝોંકો નકલ કિયા જાતા હૈ જો ઈસ સાલ હોને વાલી હૈં કે ઈતના-ઈતના રિઝક દિયા જાએગા, ફલાં-ફલાં મરેગા,

ફલાં-ફલાં પૈદા હોગા, ઈતની બારિશ હોગી, હત્તાકે યેભી નકલ કિયા જાતા હૈ કે ઈસ સાલ ફલાં-ફલાં શખ્સ હજકો જાએગા.

એક હદીસમેં ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે તૂ આદમીકો દેખેગા કે વો બાઝારોં મેં ચલ-ફિર રહા હૈ લેકિન ઉસકા નામ ઈસ સાલકે મુરદોંમેં લિખ્ખા જા ચુકા હૈ.

અબૂ નજરઃ (રદી.) કેહતે હૈં કે ઈસ રાતમેં સાલ ભરકે સારે કામ (ફરિશ્તોં પર) મુન્કસિમ કર દિએ જાતે હૈં. તમામ સાલકી ભલાઈ-બુરાઈ, રોઝી ઔર મૌત, તકલીફેં ઔર નિરખોંકી અરઝાની ઔર ગરાની તમામ સાલકી દે દી જાતી હૈ.

હઝરત ઈકરમા (રદી.) કેહતે હૈં કે શબે બરાતમેં સાલભરકે અહકામ તે કરકે હવાલે કર દિએ જાતે હૈં, ઈસ સાલકે મુરદોંકી ફેહરિસ્ત ઔર હજ કરને વાલોંકી ફેહરિસ્ત દે દી જાતી હૈ, ન ઉનમેં કમી હો સકતી હૈ, ન ઝિયાદતી.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હૈ કે એક શાબાનસે દૂસરે શાબાન તક જિતને મરનેવાલે હૈં, ઉન સબકે ઔકાત લિખકર દે દિએ જાતે હૈં હત્તાકે આદમી દુનિયામેં નિકાહ કરતા હૈ, ઉસકે બચ્ચા પૈદા હોતા હૈ, લેકિન આસમાનમેં ઉસકા નામ મુરદોંકી ફેહરિસ્તમેં આ ચુકા હૈ. હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) શાબાનમેં બહોત કસરતસે રોઝા રખ્ખા કરતે થે, ઈસ લિએ કે ઈસમેં તમામ સાલમેં મરનેવાલોંકી ફેહરિસ્ત મુરત્તબ હોતી હૈ, હત્તાકે એક આદમી નિકાહ કરનેમેં મશ્ગૂલ હૈ ઔર વહાં ઉસકા નામ મુરદેમેં લિખ્ખા ગયા, એક આદમી હજકો જા રહા હૈ ઔર ઉસકા નામ મુરદોંમેં હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હઝરત આઈશા (રદી.)ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે ઈસકા વજહ દર્યાફતકી કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! શાબાનમેં રોઝે બહોત કસરતસે રખતે હૈં ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે ઈસમેં સાલ ભરકે મુરદોંકી ફેહરિસ્ત બનતી હૈ, મેરા દિલ ચાહતા હૈ કે મેરા નામ મુરદોંકી ફેહરિસ્તમેં આવે તો મૈં રોઝાદાર રહું.

એક હદીસ મૈં હૈ કે નિસ્ફ શાબાનકી રાતકો હક તઆલા શાનુહૂ મલકુલ મૌતકો ઉસ સાલમમેં મરને વાલોંકી ઈત્તિલા ફરમા દેતે હૈં. એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે રોઝાના હમેશા જબ આફતાબ નિકલતા હૈ તો વો એલાન કરતા હૈ કે જો નેક કામ કરના હૈ, કર લે, આજકા દિન તેરી ઉમ્રમેં ફિર કભી નહીં આએગા, (ઈસ લિએ ઈસ દિનમેં તેરી જો નેકિયાં લિખ્ખી જા સકતી હોં, લિખવા લે.) ઔર દો ફરિશ્તે આસમાનસે એલાન કરતે હૈં, એક ઉનમેંસે કેહતા હૈ, અય નેકીકે તલબ કરનેવાલે ખુશખબરી લે (ઔર આગે બઢ) ઔર દૂસરા કેહતા હૈ, અય બુરાઈકે કરનેવાલે ! બસ કર ઔર રૂક જા અપની હલાકતકા સામાન ઈકઠ્ઠા ન કર ઔર દો ફરિશ્તે એલાન કરતે હૈં, જિનમેંસે એક કેહતા હૈ, યા અલ્લાહ ! ખર્ચ કરને વાલેકો ઉસકા બદલા દે ઔર દૂસરા કેહતા હૈ કે અય અલ્લાહ ! માલકો રોકકે રખનેવાલોંકે માલકો બરબાદ કર.

અતા બિન યસાર (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ નિસ્ફ શાબાનકી રાત હોતી હૈ તો મલકુલ મૌતકો એક ફેહરિસ્ત દે દી જાતી હૈ કે ઈસમેં જિનકે નામ હૈં, ઉન સબકી ઈસ સાલમેં રૂહ કબ્ઝ કર લી જાએ. યહાં એક આદમી ફર્શ-ફુરૂશમેં લગા હુઆ હૈ, નિકાહ કરનેમેં મશ્ગૂલ હૈ, મકાનકી તા'મીર કરા રહા હૈ ઔર વહાં મુરદોંકી ફેહરિસ્તમેં આ ગયા. (દુર્રે મન્સુર)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે આદમી મિસ્કીન પર અગર કોઈ આફત, કોઈ મુસીબત, કોઈ હાદસા, કોઈ રંજ, કોઈ તકલીફ, કોઈ મશક્કત, કોઈ ખૌફ કભી ભી ન આએ, તબ ભી મૌતકી સખ્તી, નઝઅકી હાલત ઔર ઉસકા અન્દેશા ઐસી ચીઝ હૈ જો ઉસકી સારી લઝઝતોંકો મુકદ્દર કર દેનેકે લિએ કાફી હૈ, ઉસકે સારે રાહત વ આરામકો ખો દેનેવાલી ચીઝ હૈ, ઉસકી ગફલતકો ઝા'ઈલ કર દેનેકે લિએ ઈસીકા ફિકર બહોત કાફી હૈ, યેહી ચીઝ ખુદ ઈતની સખ્ત હૈ કે ઉસકે ફિકર ઔર ઉસકી તૈયારીમેં આદમીકો હર વકત મશ્ગૂલ રેહના ચાહિએ, બિલખુસૂસ ઐસી હાલત મેં કે ઉસકા વકત મા'લૂમ નહીં કે કબ આકર મુસલ્લત હો જાએ. એક હકીમકા કૌલ હૈ કે રસ્સી દૂસરેકે હાથમેં હૈ, ન મા'લૂમ કબ ખીંચ લે.

હઝરત લુકમાન (અલૈ.) કા ઈર્શાદ અપને બેટેસે હૈ કે મૌત ઐસી ચીઝ હૈ જિસકા હાલ મા'લૂમ નહીં કે કબ આ પહોંચે, ઉસકે લિએ ઈસસે પેહલે-પેહલે તૈયારી કર લે કે વો દફઅતન્ આ જાએ ઔર વાકઈ બડે તા'જ્જુબકી બાત હૈ કે અગર આદમી ઈન્તિહાઈ લઝઝતોંમેં મશ્ગૂલ હો, લહવ વ લઈબકી ઊંચી મજલિસમેં શરીક હો ઔર ઉસકો યે મા'લૂમ હો જાએ કે એક સિપાહી ઉસકી તલાશમેં હૈ જો (કિસી જુર્મકી સઝામેં) ઈસકે પાંચ કોડે મારેગા તો સારી લઝઝત, સારા ઐશ વ આરામ મુકદ્દર હો જાએગા (બલ્કે અગર સિર્ફ ઈતના હી મા'લૂમ હો જાએ કે ઉસકે પાસ ઉસકી ગિરફતારીકા વારન્ટ હૈ, વો આજકલમેં ઉસકો ગિરફતાર કર લેગા તબ ભી સારી લઝઝતેં ખત્મ હો જાએંગી, રાતકો નીંદ ઉડ જાએગી.) હાલાંકે ઉસકો મા'લૂમ હૈ કે મલકુલ મૌત હર વકત ઉસ પર મુસલ્લત હૈ ઔર મૌતકી સખ્તિયાં (જો હઝારોં કોડોંસે બઢકર હૈં) ઉસ પર મુસલ્લત કરનેવાલા હૈ, ફિર ભી હર વકત ઉસસે ગાફિલ રેહતા હૈ. યે જિહાલત ઔર ગુરૂરકી ઈન્તિહા નહીં તો ઔર કયા હૈ.

હકીકત યે હૈ કે મૌતકી સખ્તીકા હાલ વોહી જાનતા હૈ જિસ પર ગુઝર ચુકી હૈ, દૂસરેકો ઉસકી સખ્તીકા હાલ મા'લૂમ નહીં હોતા, વો સિર્ફ કિયાસ કર સકતા હૈ, યા મરને વાલોંકી હાલત દેખકર કુછ અન્દાઝા લગા સકતા હૈ ઔર કિયાસ ઈસ તરહ પર હો સકતા હૈ કે યે તો ઝાહિર ચીઝ હૈ કે બદનકે જિસ હિસ્સેમેં રૂહ નહીં હોતી, ઉસકો કાટનેસે તકલીફ નહીં હોતી (બદનકી જો ખાલ મુરદા હો જાતી હૈ, ઉસકો કાટનેસે તકલીફ નહીં હોતી) લેકિન જિસ ઉઝવમેં ઔર જિસ હિસ્સેમેં જાન હોતી હૈ, ઉસમેં સૂઈ

ચુભોનેસે યા ઉસકે કાટનેસે સખ્ત તકલીફ હોતી હૈ, પસ બદનકે જિસ ઉઝવ પર કોઈ ઝખ્મ હોતા હૈ યા ઉસકો કાટા જાતા હૈ યા વો જલ જાતા હૈ તો ઉસ્સે તકલીફ ઈસ વજહસે પહોંચતી હૈ કે રૂહકો ઔર ઝિન્દગીકો ઉસ હિસ્સા-એ-બદનસે તઅલ્લુક હૈ, ઉસ તઅલ્લુકકી વજહસે ઉસ ઉઝવકે ઝરિએસે રૂહ પર અસર પહોંચતા હૈ ઔર રૂહ સારે બદનમેં ફૈલી હુઈ હૈ તો હર-હર ઉઝવમેં ઉસકા બહોત થોડા-સા હિસ્સા અસર કિએ હુએ હૈ ઔર જિતના હિસ્સા ઉસ ઉઝવમેં હૈ, ઉસીકે બકદ્ર રૂહકો તકલીફ પહોંચતી હૈ, જો બહોત થોડા-સા હિસ્સા હૈ લેકિન જો તકલીફ ઉઝવકે બજાય બરાહે રાસ્ત સારી રૂહકો પહોંચે, જો મૌતકે વકત હોતી હૈ, ઉસકા અન્દાઝા ઈસીસે હો સકતા હૈ કે કિતની હોગી, ઈસ લિએ કે મૌત બરાહે રાસ્ત સારી રૂહકો ખીંચતી હૈ, જો બદનકે સારે આઝામેં ફૈલી હુઈ હૈ, ઈસ લિએ બદનકા કોઈ હિસ્સા ભી ઐસા નહીં હોતા જિસમેં ઉતની હી તકલીફ ન હો, જિતની કે ઉસકે કાટનેમેં હોતી હૈ, ઈસ લિએ કે કિંસી ઉઝવકે કાટનેસે ઈસ વજહસે તકલીફ હોતી હૈ કે રૂહ ઉસ્સે જુદા હોતી હૈ ઔર અગર વો મુરદા હો, ઉસમેં રૂહ ન હો તો ઉસકે કાટનેસે જરા-ભી તકલીફ નહીં હોતી, પસ જબ રૂહકે જરા-સે હિસ્સેકે જુદા હોનેસે ઈતની તકલીફ હોતી હૈ તો જબ સારી રૂહકો બદનકે તમામ હિસ્સોંસે ખીંચા જાએગા તો ઝાહિર હૈ કે કિતની તકલીફ હોગી.

લેકિન બદનકા અગર એક હિસ્સા કાટા જાતા હૈ, તો રૂહકા બકીયા હિસ્સા સારે બદનમેં મૌજૂદ હોતા હૈ, વો ઉસ વકત કવી હોતા હૈ ઈસ લિએ આદમી ચિલ્લાતા હૈ, તડપતા હૈ, મગર જબ સારી રૂહ ખીંચી જાતી હૈ તો ઉસમેં ઝોઅફકી વજહસે ઈતની કૂવ્વત નહીં રેહતી કે વો કરાહનેસે કુછ આરામ પા લે, અલબત્તા અગર બદન કવી હોતા હૈ તો ઉસકી બકદ્ર સાંસકે ઉખડનેકે વકત ઉસમેં આવાઝ પૈદા હોતી હૈ, જો સુનાઈ દે જાતી હૈ, કૂવ્વત નહીં હોતી તો યે ભી પૈદા નહીં હોતી. ઈસકે નિકલનેકે બાદ હર ઉઝવ આહિસ્તા-આહિસ્તા ઠંડા હોના શુરૂ હો જાતા હૈ, સબસે પેહલે પાંવ ઠન્ડે હોતે હૈં, ઈસ લિએ કે રૂહ પાંવકી તરફસે સબસે પેહલે ખિંચતી હૈ ઔર વહાંસે નિકલ કર મુંહકે ઝરિએસે જાતી હૈ, ફિર પિન્ડલિયાં ઠંડી હોતી હૈં ફિર રાનેં, ઈસી તરહ હર-હર ઉઝવ ઠંડા હોતા રેહતા હૈ ઔર હર એક ઉઝવકો ઉતની હી તકલીફ હોતી હૈ જિતની ઉસકે કાટનેસે હોતી હૈ, યહાં તકકે જબ રૂહ હલક તક પહોંચતી હૈ તો આંખોંસે નૂર જાતા રેહતા હૈ.

ઈસી વજહસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી દુઆઓંમેં યે ભી દુઆ હૈ કે અલ્લાહ ! મુઝપર મૌતકી ઔર નઝઅકી સખ્તી

આસાન ફરમા. લોગ ભી હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈત્તિબાઅમેં ઈસ દુઆકો માંગતે હૈં મગર ઉસકી તકલીફસે નાવાકિફ હોનેકી વજહસે સરસરી તૌર પર માંગ લેતે હૈં. યેહી વજહ હૈ કે અંબિયા કિરામ ઔર ઔલિયા ઈઝામ મૌતસે બહોત ઝિયાદા ડરતે થે.

હઝરત ઈસા (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કા ઈર્શાદ અપને હવારીઈનસે હૈ કે મેરે લિએ હક તઆલા શાનુહૂસે ઈસકી દુઆ કરોકે નઝઅકી તકલીફ મુઝપર આસાન હો જાએ કે મૌતકે ડરને મુઝે મૌતકે કરીબ પહોંચા દિયા.

કેહતે હૈં કે બની ઈસ્રાઈલકે આબિદ લોગોંકી એક જમાઅત એક કબરસ્તાનમેં પહોંચી ઔર ઉન્હોંને આપસમેં મશ્વિરા કિયા કે હક તઆલા શાનુહૂસે ઈસકી દુઆ કી જાએ કે ઈન મેંસે કોઈ મુરદા ઝાહિર હો, જિસ્સે હમ પૂછેં કે કયા ગુઝરી ? ઉન લોગોંને દુઆ કી, એક મુરદા ઉન પર ઝાહિર હુઆ, જિસકી પેશાની પર કસરતસે સજદા કરનેકા નિશાન ભી પડા હુઆ થા, વો કેહને લગા કે તુમ મુઝસે કયા પૂછના ચાહતે હો, મુઝે મરે હુએ પચાસ સાલ હો ગએ, લેકિન મૌતકે વકતકી તકલીફ અબતક મેરે બદનસે નહીં ગઈ.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે યા અલ્લાહ ! તૂ રૂહકો પઠ્ઠોંસે, હડ્ડિયોંસે ઔર ઉંગલિયોંમેંસે નિકાલતા હૈ, મુઝપર મૌતકી સખ્તી આસાન કર દે.

હઝરત હસન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક મર્તબા મૌતકી સખ્તીકા ઝિકર ફરમાયા ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઈતની તકલીફ હોતી હૈ જિતનીકે તીન સૌ જગહ તલવારકી કાટસે હોતી હૈ.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂ) જિહાદ પર જબ તર્ગીબ દેતે તો ફરમાતે કે અગર તુમ કત્લ ન કિએ ગએ તો બિસ્તરોં પર મરોગે, કસમ હૈ ઉસ ઝાતકી, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ કે હઝાર જગહ તલવારકી કાટસે મરનેકી તકલીફ ઝિયાદા સખ્ત હૈ.

ઔઝાઈ (રહ.) કેહતે હૈં, હમેં યે બાત પહોંચી હૈ કે મુરદોંકો કિયામતમેં ઉઠને તક મૌતકી તકલીફકા અસર મેહસૂસ હોતા રેહતા હૈ. હઝરત શદ્દાદ બિન ઔસ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૌત દુનિયા ઔર આખિરતકી સબ તકલીફોંસે ઝિયાદા સખ્ત હૈ, વો આરા ચલા દેનેસે ઝિયાદા સખ્ત હૈ, વો કેંચિયોંસે કતર દેનેસે ઝિયાદા સખ્ત હૈ, વો દેગમેં પકા દેનેસે ઝિયાદા સખ્ત હૈ. અગર મુરદે કબરસે ઉઠકર મરનેકી તકલીફ બતાએં તો કોઈ શખ્સ ભી દુનિયામેં લઝ્ઝતસે વકત નહીં ગુઝાર સકતા, મીઠી નીંદ ઉસકો નહીં આ સકતી.

કેહતે હૈં કે હઝરત મૂસા (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કા જબ વિસાલ હુઆ તો હક તઆલા શાનુહૂને દર્યાફત ફરમાયા કે મૌતકો કૈસા પાયા, ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મૈં અપની જાનકો ઐસે દેખ રહા થા જૈસે ઝિન્દા ચિડિયાકો ઈસ તરહ આગ પર ભૂના જા રહા હો કે ન ઉસકી જાન નિકલતી હો, ન ઉડનેકી કોઈ સૂરત હો. એક ઔર રિવાયતમેં હૈ કે ઐસી હાલત થી જૈસાકે ઝિન્દા બકરીકી ખાલ ઉતારી જા રહી હો.

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા વિસાલ હો રહા થા તો પાનીસે ભરા હુઆ પ્યાલા હુઝૂર (સલ્લ.) કે કરીબ રખ્ખા હુઆ થા, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) બાર-બાર અપને મુબારક હાથકો પ્યાલેમેં ડાલતે ઔર ફિર મુંહપર મલતે થે ઔર ફરમાતે થે, યા અલ્લાહ ! નઝઅકી સખ્તી પર મેરી મદદ ફરમા.

હઝરત ઉમર (રદી.) ને હઝરત કઅબ (રદી.) સે દર્યાફત કિયા કે મૌતકી કૈફિયત બયાન કરો, ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે અમીરૂલ મો'મિનીન ! જિસ તરહ એક કાંટેદાર ટેહનીકો આદમીકે અંદર દાખિલ કર દિયા જાએ, જિસકે સાથ બદનકા હર ઉઝવ લિપટ જાએ, ફિર એકદમ ઉસકો ખીંચ લિયા જાએ, ઈસી તરહ જાન ખીંચી જાતી હૈ.

યે સબ તો નઝઅકી મુખ્તસર કૈફિયત થી, ઈન સબકે અલાવા મલકુલ મૌત ઔર ઉસકે મદદગાર ફરિશ્તોંકી સૂરતોંકા ખૌફ એક મુસ્તકિલ મરહલા હૈ, જિસ સૂરત પર વો ગુનાહગારોંકી જાન નિકાલતે હૈં, વો ઐસી ડરાવની સૂરત હોતી હૈ કે ક્વી-સે-ક્વી આદમી ભી ઉસકે દેખનેકી તા'કત નહીં રખતા.

હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) ને મલકુલ મૌતસે ફરમાયા કે તુમ જિસ સૂરત પર ફાજિર લોગોંકી જાન નિકાલતે હો, યે મુઝે દિખાઓ. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે આપ ઉસકા તહમ્મુલ ન ફરમા સકેંગે. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) ને ફરમાયા કે નહીં, મૈં તહમ્મુલ કર લૂંગા. હઝરત ઈઝરાઈલ (અલૈ.) ને અર્ઝ કિયા કે અચ્છા દૂસરી તરફ મુંહ કર લીજિએ. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ને મુંહ ફેર લિયા, ઈસકે બાદ હઝરત ઈઝરાઈલ (અલૈ.) ને અર્ઝ કિયા કે અબ દેખ લીજિએ. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) ને જબ ઉપર દેખા તો એક નિહાયત કાલા આદમી (દેવકી શકલ), બાલ બહોત બડે બડે, ખડે હુએ, નિહાયત સખ્ત બદબૂ, કાલે કપડે ઉસકે મુંહસે, નાકસે આગકી લપટેં નિકલ રહી હૈં. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલામ) કો યે હાલત દેખકર ગશ આ ગયા, બડી દેરમેં ઈફાકા હુઆ તો મલકુલ મૌત અપની પેહલી સૂરત પર થે. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ને ફરમાયા કે અગર ફાજિર શખ્સકે લિએ કોઈ દૂસરી આફત ન હો તબ ભી યે સૂરત હી ઉસકી આફતકે લિએ કાફી હૈ.

યે ફાજિરોંકા હાલ હૈ લેકિન અલ્લાહકે મુતીઅ બંદોકી રૂહ નિકાલનેકે વક્ત

વો નિહાયત હી બેહતરીન સૂરતમેં હોતે હૈ. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) હી સે યે નકલ કિયા ગયાં કે ઉન્હોંને મલકુલ મૌતસે ફરમાયા કે મુઝે ઉસ હિઅતકો ભી દિખાઓ, તો ઉન્હોંને દેખા કે એક નિહાયત ખુબસૂરત જવાન, નિહાયત નફિસ લિબાસ પેહને હુએ, ખુશબૂએં મેહકતી હુઈ, સામને હૈ. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ને ફરમાયા કે મો'મિનકે લિએ અગર મરતે વક્ત ઈસ સૂરતકે અલાવા કોઈ ભી ફરહતકી ચીઝ ન હો તો યેભી કાફી હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ જબ કિસી બંદેસે ખુશ હોતે હૈં તો મલકુલ મૌતસે ફરમાતે હૈં કે ફલાં બંદેકી રૂહ લે આઓ, મૈં ઉસકો રાહત પહોંચાઉ, ઉસકા ઈમ્તિહાન હો ચુકા હૈ, મૈં જૈસા ચાહતા થા, વૈસા હી કામિયાબ નિકલા. મલકુલ મૌત ઉસકે પાસ આતે હૈં ઔર પાંચ સૌ ફરિશ્તે ઉનકે સાથ હોતે હૈ, ઉનમેંસે હર ફરિશ્તા ઉસ શખ્સકો એક ઐસી ખુશખબરી ઔર બશારત દેતા હૈ જો દૂસરોંને ન દી હો. ઉનકે પાસ રૈહાનકી ટેહનિયાં ઔર જાફરાનકી જડે હોતી હૈં! વો સબ ફરિશ્તે દો કતારોંમેં લાઈન લગાકર ખડે હોતે હૈં, જબ ઈબ્લીસ યે મંઝર દેખતા હૈ તો અપના સર પકડકર રોના-ચિલ્લાના શુરૂ કર દેતા હૈ. ઉસકે હશમખુદમ દૌડે હુએ આકર પૂછતે હૈ, આકા ક્યા બાત હો ગઈ ? વો કેહતા હૈ, કમબખ્તો ! દેખતે નહીં હો, યે ક્યા હો રહા હૈ, તુમ કહાં મર ગએ થે, વો યે કેહતે હૈં, હમારે સરદાર, હમને તો બહોત કોશિશ કી મગર યે ગુનાહોંસે મેહફૂઝ રહા.

હઝરત જાબિર બિન જિયાદ (રહ.) કે જબ ઈન્તિકાલકા વક્ત કરીબ થા, કિસીને પૂછા, કિસી ચીઝકી રગ્બત હૈ ? ફરમાયા કે હસન (રદી.)સે મુલાકાત કરના ચાહતા હૂં. હઝરત હસન બસરી (રદી.) તશરીફ લાએ તો લોગોંને કહા કે હસન (રદી.) આ ગએ હૈં તો હઝરત જાબિર (રદી.) ફરમાને લગે, ભાઈ, યે રૂખ્સતકા વક્ત હૈ, અબ જા રહે હૈં, યે ખબર નહીં કે જન્નતકી તરફ યા જહન્નમકી તરફ. (એહયા)

હઝરત તમીમદારી (રહ.) કેહતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂ મલકુલ મૌતસે ફરમાતે હૈં કે મેરે ફલાં વલીકે પાસ જાઓ ઔર ઉસકી રૂહ લે આઓ, મૈંને ઉસકા ખુશીમેં ઔર ગમમેં દોનોંમેં ઈમ્તિહાન લે લિયા. વો ઐસા હી નિકલા જૈસાકે મૈં ચાહતા થા, ઉસકો લે આઓ તા'કે દુનિયાકી મશક્કતોંસે ઉસકો રાહત મિલ જાએ. મલકુલ મૌત પાંચ સૌ ફરિશ્તોંકી જમાઅતકે સાથ ઉસકે પાસ આતે હૈં, ઉન સબકે પાસ જન્નતકે કફન હોતે હૈ, ઉનકે હાથોંમેં રૈહાનકે ગુલદસ્તે હોતે હૈં, જિનમેં હર એકમેં બીસ રંગ હોતે હૈં ઔર હર રંગમેં નઈ ખુશ્બૂ હોતી હૈ ઔર એક સફેદ રેશમી રૂમાલમેં મેહકતા હુઆ મુશ્ક હોતા હૈ, મલકુલ મૌત ઉસકે સિરહાને બૈઠતે હૈં ઔર ફરિશ્તે ઉસકો ચારોં તરફસે ઘેર લેતે હૈં ઔર ઉસકે હર ઉઝવ પર અપના હાથ રખતે હૈ ઔર યે મુશ્કવાલા રૂમાલ ઉસકી ઠોડીકે નીચે રખતે હૈ ઔર જન્નતકા દરવાઝા ઉસકી નિગાહકે સામને ખોલ દેતે હૈં. ઉસકે દિલકો જન્નતકી નઈ નઈ

ચીઝોંસે બેહલાયા જાતા હૈ જૈસાકે બચ્ચેકે રોનેકે વકત ઉસકે ઘરવાલે મુખ્તલિફ ચીઝોંસે ઉસકા દિલ બેહલાતે હૈં. કભી ઉસકી હૂરેં સામને કર દી જાતી હૈં, કભી વહાં કે ફલ, કભી ઉમ્દા-ઉમ્દા લિબાસ, ગરઝ મુખ્તલિફ ચીઝેં ઉસકે સામને કી જાતી હૈ. ઉસકી હૂરેં (બીવિયાં ખુશીમેં કૂદને લગતી હૈં, (જૈસાકે પિંજરેમેં જાનવર નિકલનેકો ફડકતા હૈ) ઔર મલકુલ મૌત ઉસ્સે કેહતા હૈ, અય મુબારક રૂહ ! ચલ ઐસી બેરિયોંકી તરફ જિસમેં કાંટા નહીં હૈ ઔર ઐસે કેલોંકી તરફ જો તૌ-બ-તૌ લગે હુએ હૈં ઔર ઐસે સાએકી તરફ જો નિહાયત ગહરા વસીઅ હૈ ઔર પાની બેહ રહે હૈં (યે ચન્દ મંઝરોંકી તરફ ઈશારા હૈ જો કુરઆન પાકમેં સૂરએ વાકિઆકી ઈસ આયતે શરીફામેં ઝિકર કી ગઈ.

فِيْ سِدْرٍ مَّخْضُوْدٍ وَّطَلْحٍ مَّنْضُوْدٍ وَّظِلٍّ مَّمْدُوْدٍ ○ الاٰية ع ١

ફી સિદ્‌રિમ્ મખ્ઝૂદિવ્વ- તલ્‌હિમ્ મંઝૂદિવ્વ-ઝિલ્લિમ્મમ્દૂદ. રૂકૂઅ-૧

ઔર મલકુલમૌત ઐસી નરમીસે બાત કરતા હૈ જૈસાકે માં અપને બચ્ચેસે કરતી હૈ, ઈસ વજહસેકે ઉસકો યે બાત મા'લૂમ હૈ કે યે રૂહ હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં મુકર્રબ હૈ, વો ઈસ રૂહકે સાથ લુત્ફસે પેશ આતા હૈ તા'કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ ફરિશ્તેસે ખુશ હોં. વો રૂહ બદનમેંસે ઐસી તરહ સહૂલતસે નિકલતી હૈ જૈસાકે આટે મેંસે બાલ નિકલ જાતા હૈ. જબ રૂહ નિકલતી હૈ તો સબ ફરિશ્તે ઉસકો સલામ કરતે હૈં ઔર જન્નતમેં દાખિલ હોનેકી બશારત દેતે હૈં, જિસકો કુરઆન પાકકી-

الَّذِيْنَ تَتَوَفّٰهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِيْنَ الاٰية (نحل ع ٤)

'અલ્લ ઝી ન-તતવફ્ફા હુમુલ મલા-ઈ-ક-તુ તય્યિબીન. - સૂરએ નહલ, રૂકૂઅ ૪

મેં ઝિકર ફરમાયા હૈ ઔર અગર વો મુકર્રબ બન્દોમેં હોતા હૈ તો સૂરએ વાકિઆમેં ઉસકે મુતઅલ્લિક ઈર્શાદ હૈ.

فَرَوْحٌ وَّرَيْحَانٌ وَّجَنَّتُ نَعِيْمٍ ○ (ع ٣)

'ફ રૈ હુંવ્વ- રૈ હા નુંવ્વ જન્ન- તુન્નઈમ.' રૂકૂઅ ૩

પસ જિસ વક્ત રૂહ બદનસે જુદા હોતી હૈ તો વો બદનસે કેહતી હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ તુઝકો જઝાએ ખૈર દે, તૂ અલ્લાહકી બન્દગી ઔર ઈતાઅતમેં જલ્દી કરનેવાલા થા, ઉસકી નાફરમાનીમેં સુસ્તી કરનેવાલા થા, તુઝે આજકા દિન મુબારક હો, તૂને ખુદ ભી અઝાબસે નિજાત પાઈ ઔર મુઝે ભી નિજાત દી ઔર યેહી મઝમૂન બદન રૂખ્સતકે વક્ત રૂહસે કેહતા હૈ.

ઉસકી જુદાઈ પર ઝમીનકે વો હિસ્સે રોતે હૈં જિન પર વો અકસર ઈબાદત કિયા કરતા થા. આસમાનકે વો દરવાઝે રોતે હૈં જિનસે ઉસકે આ'માલ ઉપર જાયા કરતે થે, જિનસે ઉસકા રિઝક ઉતરા કરતા થા.

ઈસકે બાદ વો પાંચ સૌ ફરિશ્તે મૈયતકે પાસ જમા હો જાતે હૈં, ઔર જબ નેહલાનેવાલા ઉસકો કરવટ દેતે હૈં તો વો ફરિશ્તે ફૌરન ઉસકો કરવટ દેને લગતે હૈં ઔર જબ વો કફન પેહનાતે હૈં તો ઉસસે પેહલે વો ફૌરન અપના લાયા હુઆ કફન પેહના દેતે હૈં, જબ વો ખુશ્બૂ મલતે હૈં તો વો ફરિશ્તે ઉસ્સે પેહલે અપની લાઈ હુઈ ખુશ્બૂ મલ દેતે હૈં. ઈસકે બાદ વો ઉસકે દરવાઝેસે કબર તક દોનોં જાનિબ કતાર-કતાર લગા કર ખડે હો જાતે હૈં ઔર ઉસકે જનાઝેકા દુઆ ઔર ઈસ્તગ્ફારકે સાથ ઈસ્તકબાલ કરતે હૈં.

યે સારે મંઝર શૈતાન દેખકર ઈસ કદર ઝોરસે રોતા હૈ કે ઉસકી હડ્ડિયાં ટૂટને લગતી હૈ ઔર અપને લશ્કરોંસે કેહતા હૈ, તુમ્હારા નાસ હો જાએ, યે તુમસે કિસ તરહ છૂટ ગયા, વો કેહતે હૈં કે યે મા'સૂમ થા.

ઈસકે બાદ જબ હઝરત મલકુલમૌત ઉસકી રૂહ લેકર ઉપર જાતે હૈં તો જિબ્રાઈલ (અલૈહિસ્સલામ) સત્તર હઝાર ફરિશ્તોંકે સાથ ઉસકા ઈસ્તકબાલ કરતે હૈં. યે ફરિશ્તે ઉસકો હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે બશારતેં દેતે હૈં. ઈસકે બાદ જબ મલકુલમૌત (અલૈહિસ્સલામ) ઉસકો અર્શ તક લે જાતે હૈં તો વહાં પહોંચકર વો રૂહ સજદેમેં ગિર જાતી હૈ. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હોતા હૈ કે મેરે બન્દેકી રૂહકો 'સિદ્‌રિમ્મખ્ઝૂદિંવ્વ તલ્હિમ્મન્ઝૂદ' (સૂરએ વાકિઆ, રૂકૂઅ ૧) મેં પહોંચા દો.

જબ ઉસકી લાશ કબરમેં રખ્ખી જાતી હૈ તો ઉસકી નમાઝ ઉસકે દાએં તરફ આકર ખડી હો જાતી હૈ, રોઝા બાએં તરફ ખડા હો જાતા હૈ, કુરઆન પાકકી તિલાવત ઔર અલ્લાહકા ઝિકર સરકી તરફ ખડા હો જાતા હૈ ઔર જમાઅતકી નમાઝકો જો કદમ ચલે હૈં, વો પાંવકી તરફ ખડે હો જાતે હૈં ઔર (મસાઈબ પર ઔર ગુનાહોં સે) સબર કબરકે એક જાનિબ ખડે હો જાતે હૈં, ઈસકે બાદ અઝાબ ઉસ કબરમેં અપની ગર્દન નિકાલતા હૈ ઔર મુરદે તક પહોંચના ચાહતા હૈ લેકિન વો અગર દાઈં જાનિબસે આતા હૈ તો નમાઝ ઉસકો કેહતી હૈ કે પરે હટ, યે શખ્સ ખુદાકી કસમ દુનિયામેં મશક્કત ઉઠાતા રહા, અભી ઝરા રાહતસે સોયા હૈ, ફિર વો બાએં જાનિબસે આતા હૈ તો રોઝા ઈસી તરહ ઉસકો હટા દેતા હૈ, ફિર વો સરકી તરફસે આતા હૈ તો તિલાવત ઔર ઝિકર ઉસકો રોક દેતે હૈં કે ઈધર તો તેરા રાસ્તા નહીં હૈ, ગરઝ વો જિસ જાનિબસે જાના ચાહતા હૈ, ઉસકો રાસ્તા નહીં મિલતા, ઈસ લિએ કે અલ્લાહકે બન્દેકો ઈબાદતોંને ઘેર રખ્ખા હૈ. વો અઝાબ આજિઝ હોકર વાપસ ચલા જાતા હૈ, ઈસકે બાદ સબર, જો એક કોનેમેં ખડા થા, ઈન ઈબાદતોંસે કેહતા હૈ કે મૈં ઈસ ઈન્તિઝારમેં થા કે અગર કિસી જાનિબ (ઈબાદતકી કિસી કિસ્મકી કમઝોરીસે) કુછ ઝોઅફ હોતા, તો મૈં ઉસ જાનિબ મુઝાહમત કરૂંગા, મગર અલ્હમ્દુલિલ્લાહકી તુમને મિલકર ઉસકો દફા કર દિયા, અબ મૈં (આ'માલ તુલનેકી) તરાઝૂકે વક્ત ઈસકે કામ આઉંગા.

ઈસકે બાદ દો ફરિશ્તે ઉસ મુરદેકે પાસ આતે હૈ, જિનકી આંખે બિજલીકી તરહ ચમકતી હૈં ઔર આવાઝ બાદલોંકી ઝોરદાર ગરઝકી તરહ હોતી હૈ, ઉનકે દાંતોકી કિચૂલિયાં ગાય કે સીગોંકી તરહ હોતી હૈ, ઉનકે મુંહસે સાંસકે સાથ આગકી લપટૈં નિકલતી હૈ, બાલ ઈતને બડેકે પાંવ તક લટકે હુએ, ઉનકે એક મોઢેસે દૂસરે મોઢે તક ઈતના ફાસલાકે કઈ દિનમેં ચલકર પૂરા હો, મેહરબાની ઔર નરમી ગોયા ઉનકે પાસકો ભી નહીં ગુઝરી (અલબત્તા સખ્તીકા મા'મલા મો'મિનોંકે સાથ નહીં કરતે, લેકિન હિયત હી કયા કમ હૈ,) ઈનકો મુન્કિર નકીર કહા જાતા હૈ. ઈનમેંસે હર એકકે હાથમેં એક-એક ઈતના બડા ઔર ભારી હથૌડાકે અગર સારી દુનિયાકે ઈન્સાન ઔર જિન્નાત મિલ કર ઉઠાએં તો ઉનસે ઉઠ ન સકે. વો આકર મુરદેસે કેહતે હૈં કે, બૈઠ જા, મુરદા એકદમ બૈઠ જાતા હૈ ઔર કફન ઉસકે સરસે નીચે સુરીન તક આ જાતા હૈ. વો સવાલ કરતે હૈં, તેરા રબ કૌન હૈ ? તેરા મઝહબ કયા હૈ ? તેરે નબીકા કયા નામ હૈ ? મુરદા કેહતા હૈ કે મેરા રબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હૈ જો વહદહૂ લા શરીક હૈ (વો તનેતન્હા માલિક હૈ, કોઈ ઉસકા શરીક નહીં,) મેરા દીન ઈસ્લામ હૈ, મેરે નબી મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હૈ જો ખાતમુન્નબીઈન હૈ.

વો દોનોં કેહતે હૈં તૂને સહી કહા હૈ, ઈસકે બાદ વો કબરકી દીવારોંકો સબ તરફસે હટા દેતે હૈં જિસ્સે વો ઉપરસે ઔર ચારોં જાનિબ, દાએં-બાએં, સિરહાને-પાંયતીસે બહોત ઝિયાદા વસીઅ હો જાતી હૈ. ઉસકે બાદ વો કેહતે હૈં કે ઉપર સર ઉઠાઓ, મુરદા જબ સર ઉઠાતા હૈ તો ઉસકો એક દરવાઝા નઝર આતા હૈ, જિસમેંસે જન્નત નઝર આતી હૈ. વો કેહતે હૈં કે અય અલ્લાહકે વલી ! વો જગહ તુમ્હારે રેહનેકી હૈ, ઈસ વજહસેકે તુમને અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી ઈતાઅત કી હૈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ફરમાતે હૈં, કસમ હૈ ઉસ પાક ઝાતકી જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ કે ઉસકો ઉસ વક્ત ઐસી ખુશી હોતી હૈ કે જો કભી ન લૌટેગી. ઉસકે બાદ વો ફરિશ્તે કેહતે હૈં કે અપને પાંવકી તરફ દેખો, વો દેખતા હૈં તો જહન્નમકા એક દરવાઝા નઝર આતા હૈ, (જિસ્સે ઉસકી હાલત નઝર આતી હૈ) વો ફરિશ્તે કેહતે હૈં કે અય અલ્લાહકે વલી, તૂને ઈસ દરવાઝેસે નિઝાત પા લી. ઉસ વક્ત ભી મુરદેકો ઈસ કદર ખુશી હોતી હૈ જો કભી ન લૌટેગી.

ઈસકે બાદ ઉસ કબરમેં સત્તર દરવાઝે જન્નતકી તરફ ખુલ જાતે હૈં, જિનમેંસે વહાંકી ઠંડી હવાએં ઔર ખુશ્બૂએં આતી રેહતી હૈં ઔર કિયામત તક યેહી મંઝર રહેગા. (ઈસકે બાદ દૂસરેકી હાલત સુનો કે).

હક તઆલા શાનુહૂ મલકુલમૌતસે ફરમાતે હૈં કે મેરે દુશ્મનકે પાસ જાઓ ઔર ઉસકી જાન નિકાલ લાઓ, મૈંને ઉસપર હર કિસ્મકી ફરાખી રખ્ખી, અપની નેઅમતેં (દુનિયામેં ચારોં તરફસે) ઉસપર લાદ દીં, મગર વો મેરી નાફરમાનીસે

બા'ઝ નહીં આયા, લાઓ આજ ઉસકો સઝા દૂં.

મલકુલમૌત નિહાયત તકલીફદેહ સૂરતમેં ઉસકે પાસ આતે હૈં, ઈસ સૂરતસે કે બારહ આંખે ઉનમેં હોતી હૈં. ઉનકે પાસ એક ગુર્ઝ (લોહેકા મોટા-સા ડંડા) જહન્નમકી આગકા બના હુઆ હોતા હૈ, જિસમેં કાંટે હોતે હૈં, ઉનકે સાથ પાંચ સૌ ફરિશ્તે જિનકે સાથ તાંબેકા એક ટુકડા હોતા હૈ ઔર હાથમેં જહન્નમકી આગકે બડે-બડે અંગારે ઔર આગકે કોડે હોતે હૈં, જો દહકતે હુએ હોતે હૈં. મલકુલ મૌત આતે હી વો ગુર્ઝ ઉસ પર મારતે હૈં જિસકે કાંટે ઉસકે હર રગ વ પૈ મેં ઘુસ જાતે હૈં, ફિર વો ઉસકો ખિંચતે હૈં ઔર બાકી ફરિશ્તે ઉન કોડોંસે ઉસકે મુંહકો ઔર સુરીનકો મારના શુરૂ કરતે હૈં, જિસ્સે વો મુર્દા ગશ ખાને લગતા હૈ. વો ઉસકી રૂહકો પાંવકી ઉંગલિયોંસે નિકાલકર એડીમેં રોક દેતે હૈં ઔર પિટાઈ કરતે રેહતે હૈં. ફિર એડીસે નિકાલકર ઘુટનોંમેં રોક દેતે હૈં ફિર વહાંસે નિકાલ કર (ઔર જગહ-જગહ ઈસ લિએ રોકતે હૈં તા'કે દેર તક તકલીફ પહોંચાઈ જાએ) પેટમેં રોક દેતે હૈં ઔર વહાંસે ખીંચકર સીનેમેં રોક દેતે હૈં, ફિર ફરિશ્તે ઉસ તાંબેકો ઔર જહન્નમકે અંગારોંકો ઉસકી ઠોઢીકે નીચે રખ્ખ દેતે હૈં ઔર મલકુલમૌત (અલૈહિસ્સલામ) કેહતે હૈં કે અય મલઊન રૂહ ! નિકલ, ઔર ઉસ જહન્નમકી તરફ ચલ જિસકી સિફત (કુરઆન પાક, સૂરએ વાકિઆ, રૂકૂઅ ૨ મેં 'ફી સમૂમિંવ્વ હમીમ' (આયત) હૈ જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે

'વો લોગ આગમેં ઔર ખૌલતે હુએ પાનીમેં ઔર સ્યાહ ધુએંકે સાએમેં, જો ન ઠંડા હોગા, ન ફરહતબખ્શ હોગા (બલ્કે નિહાયત તકલીફ દેનેવાલા હોગા)

ફિર જબ ઉસકી રૂહ બદનસે રૂખ્સત હોતી હૈ તો વો બદનસે કેહતી હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ તુઝે બુરા બદલા દે, તૂ મુઝે અલ્લાહકી નાફરમાનીમેં જલ્દીસે લે જાતા થા ઔર ઉસકી ઈતાઅતમેં સુસ્તી કરતા થા, તૂ ખુદ ભી હલાક હુઆ ઔર મુઝે ભી હલાક કિયા ઔર યેહી મઝમૂન બદન રૂહસે કેહતા હૈ ઔર ઝમીનકે વો હિસ્સે જિનપર વો અલ્લાહકે ગુનાહ કિયા કરતા થા, ઉસપર લા'નત કરતે હૈં ઔર શૈતાનકે લશ્કર દૌડે હુએ અપને સરદાર ઈબ્લીસકે પાસ જાકર ખુશખબરી સુનાતે હૈં કે એક આદમીકો જહન્નમ તક પહોંચા દિયા.

ફિર જબ વો કબરમેં રખ્ખા જાતા હૈ તો ઝમીન ઉસપર ઈતની તંગ હો જાતી હૈ કે ઉસકી પસલિયાં એક-દૂસરેમેં ઘુસ જાતી હૈ, ફિર ઉસપર કાલે સાંપ મુસલ્લત હો જાતે હૈં જો ઉસકી નાક ઔર પાંવકે અંગૂઠેસે કાટના શુરૂ કરતે હૈં, યહાં તકકે દરમિયાનમેં દોનોં જાનિબકે સાંપ આકર મિલ જાતે હૈં, ફિર ઉસકે પાસ દો ફરિશ્તે (મુન્કિર નકીર જિનકી હૈબત અભી ગુઝર ચુકી હૈ આતે હૈં ઔર ઉસસે પૂછતે હૈં કે તેરા રબ કૌન હૈ ? તેરા દીન કયા હૈ ? તેરે નબી કૌન હૈં ? વો હર સવાલકે જવાબમેં લા ઈલ્મી ઝાહિર કરતા હૈ ઔર ઉસકે જવાબ પર ઉસકો ગુર્ઝસે ઈસ કદર ઝોરસે મારતે હૈં કે ઉસ ગુર્ઝકી ચિંગારિયાં કબરમેં ફૈલ જાતી હૈં.

ઈસકે બાદ ઉસકો કેહતે હૈં કે ઉપર દેખ, વો ઉપરકી જાનિબ જન્નતકા દરવાઝા ખુલા હુઆ દેખતા હૈ (ઉસકી બાગ વ બહાર વહાંસે નઝર આતી હૈ,) વો ફરિશ્તે ઉસસે કેહતે હૈં કે અલ્લાહકે દુશ્મન ! અગર તૂ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી ઈતાઅત કરતા તો યે તેરા ઠિકાના હોતા.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ફરમાતે હૈં, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ કે ઉસકી ઉસ વક્ત ઐસી હસરત હોતી હૈ કે ઐસી હસરત કભી ન હોગી. ફિર દોઝખકા દરવાઝા ખોલા જાતા હૈ ઔર વો ફરિશ્તે કેહતે હૈં કે અલ્લાહકે દુશ્મન ! અબ તેરા યે ઠિકાના હૈ, ઈસ લિએ કે તૂને હક તઆલા શાનુહૂકી નાફરમાની કી. ઈસકે બાદ સતહત્તર દરવાઝે જહન્નમકે ઉસકી કબરમેં ખોલ દિએ જાતે હૈં. જિનમેંસે કિયામત તક ગરમ હવાએં ઔર ધુઆં આતા રેહતા હૈ.

મુહદ્દિસીન રહમહુમુલ્લાહ ઈસ હદીસ પર સનદકે એ'તબારસે કુછ કલામ કરતે હૈં, લેકિન ઈસકે મઝામીનકી તા'ઈદ બહોત-સી રિવાયાતમેં હોતી હૈ (ઈત્તેહાફ), બિલખુસૂસ હઝરત બરા બિન આઝિબ (રદી.) ઔર હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.)કી રિવાયતેં જો મિશ્કાત શરીફકી કિતાબુલજનાઈઝમેં ઔર બાબ ઈસબાતે અઝાબુલ કબરમેં હૈં, અગર કોઈ ઈનકા તર્જુમા દેખના ચાહે તો મઝાહિરે હકમેં દેખા જા સકતા હૈ. યે મન્ઝર બહોત ઝિયાદા નિગાહમેં રખનેકે કાબિલ હૈ કે બહોત સખ્ત મન્ઝર હૈ, બહોત કસરતસે અહાદીસમેં ઈસકે વાકિઆત ઝિકર કિએ ગએ હૈં, ઈખ્તિસારકી વજહસે એક હી હદીસકા તર્જુમા લિખ્ખા ગયા.

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે ગુનાહગારોંકે લિએ એહલે કુબૂરસે હલાકત હૈ કે ઉનકે ઉપર કાલે સાંપ મુસલ્લત કર દિએ જાતે હૈં, એક પાંવકી જાનિબસે, દૂસરા સરકી જાનિબસે ઔર વો કાટતે હુએ ચલે જાતે હૈં, યહાં તકકે દરમિયાનમેં આકર દોનોં મિલ જાતે હૈં. યેહી વો બર્ઝખકા અઝાબ હૈ જિસકો કુરઆન પાક મેં.

وَمِن وَّرَآئِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ (مومنون ع ۶)

'વ મિંવ્વરાઈહિમ્ બર્ઝખુન્ ઈલા-યૌમિ યુબ્અસૂન' - સૂરએ મુઅમિનૂન, રૂકૂઅ ૬ સે તા'બીર ફરમાયા હૈ.

યેહી વજહ હૈ કે જબ હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કબરકા ઝિકર કરતે તો ઈતના રોતે કે દાઢી મુબારક તર હો જાતી જૈસાકે ઉપર ગુઝર ચુકા હૈ. ઈસી વજહસે હુઝૂર (સલ્લ.) કી દુઆઓંમેં બહોત કસરતસે અઝાબે કબરસે પનાહ માંગી ગઈ, તા'કે લોગ કસરતસે ઈસકી દુઆ માંગે, વરના હુઝૂર (સલ્લ.) ખુદ તો મા'સૂમ હૈં ઔર ઈસી બિના પર હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ હૈ, જો પેહલે ગુઝરા કે તુમ ખૌફકી વજહસે મુરદોંકો દફન કરના છોડ દોગે, વરના મૈં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે દુઆ કરતા કે તુમ્હેં અઝાબે કબર સુના દે.

ઔર યે જો કુછ હૈ મુકતઝાએ, અદલ હૈં, ઈસ લિએ કે આદમી ઈસ આલમમેં સિર્ફ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી ઈબાદતકે લિએ ભેજા ગયા થા ઔર હક તઆલા શાનુહૂને અપને તમામ જાની ઔર માલી એહસાનાતકે સાથ કુરઆન પાકમેં યે બાત જતા ભી દી થી કે તુમ્હેં ઈસ આલમમેં સિર્ફ ઈબાદતકે લિએ ભેજા જાતા હૈ.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ○ (الذّٰريٰت ع٣)

'વ-મા-ખલક્તુલજિન્ન વલ્ઈન્સ ઈલ્લા-લિયઅ્બુદૂન.

- સૂરએ અઝ્ઝારિયાત, રૂકૂઅ-૩

ઔર ઈસ પર ભી મુતનબ્બહ કર દિયા થા કે ઝિન્દગી સિર્ફ ઈમ્તિહાનકે લિએ દી ગઈ હૈ કે હમારે ઈન એહસાનાતમેં ક્યા કારગુઝારી હૈ ઔર મૌત ઉસ ઈમ્તિહાનકા નતીજા સુનાને કે લિએ હૈ.

تَبٰرَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرُ ○ الَّذِيْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ○ (الملك ع١)

'તબારકલ્લઝી બિયદિહિલ્મુલ્કુ વ-હુ વ- અલા-કુલ્લિ શૈઈન્ કદિર-નિ-લ્લઝી ખલકલ્મૌત- વલ્હયાત- લિયબ્લુ વ- કુમ્ અય્યુ કુમ્ અહ્સનુ અ-મ-લા.

- સૂરએ અલમુલ્ક, રૂકૂઅ-૧

'વો (ખુદા અઝ્ઝ વ જલ્લ) બડા આલીશાન હૈ જિસકે કબ્ઝેમેં તમામ સલ્તનત હૈ ઔર વો હર ચીઝ પર કાદિર હૈ, જિસને મૌત ઔર ઝિન્દગીકો પૈદા કિયા તા'કે તુમ્હારી આઝમાઈશ કરે કે તુમમેં કૌન શખ્સ ઝિયાદા અચ્છે અમલ કરને વાલા હૈ ઔર જબ કે યે દુનિયા ઈમ્તિહાનકી જગહ હૈ ઔર જીન્ન વ ઈન્સકી પૈદાઈશકી હિકમત સિર્ફ ઈબાદત હૈ ઔર દુનિયાકી જિતની લઝ્ઝતેં, રાહતેં ઔર સામાન દિએ ગએ હૈં, વો સિર્ફ ઈસ લિએ દિએ ગએ હૈં કે અપની ઝરૂરતકે બકદ્ર ઈનસે નફા ઉઠાએં ઔર કમ-સે-કમ ઝરૂરત પૂરી કરનેકે બાદ જો કુછ બચે, વો અપને હી નફાકે લિએ અપને હી કામ આનેકે લિએ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે ખઝાનેમેં જમા કર દેં, ફિર કિતની ગફલત ઔર હસરત ઔર ખસારેકી બાત હૈ કે હમ ઉનમેં લગકર હક તઆલા શાનુહૂકે અહકામાતકો ભી ભૂલ જાએં ઔર ઈસ્સે ભી આંખ બન્દ કર લેં કે હમ ક્યોં આએ થે ઔર યે સબ હમેં ક્યોં દિયા ગયા થા, હમ કિસ ચીઝમેં લગ ગએ, ઔર અસલ હસરત ઉસ વકત હોતી હૈ જબ યે હઝારોંકી મિકદાર બડી, મેહનત ઔર જાંફશાનીસે કમાઈ હુઈ, અપને ઉપર ખર્ચકી તંગી કરકે જમા કી હુઈ દૂસરોંકે લિએ છોડકર ખુદ ખાલી હાથ દફઅતન ઈસ આલમસે ચલા જાના પડે. અગર હમમેં કુછ ભી અકલકા હિસ્સા હૈ તો થોડી દેર બિલ્કુલ તન્હા મકાનમેં બૈઠકર યે મંઝર સોચને ઔર ગૌર કરનેકા હૈ કે અગર ઈસી વક્ત મલકુલમૌત

આ જાએં તો મેરા ક્યા બને ઔર સારે સાઝ વ સામાનકા ક્યા બને, જો બરસોંકી મેહનત હૈ, બરસોંકી કમાઈ હૈ, બરસોંકા જોડા હુઆ હૈ.

હઝરત વહબ (રદી.) બિન મુનબ્બહ કેહતે હૈં કે એક બાદશાહ થા, જિસકા ઈરાદા અપની મુમલકતકી ઝમીનકી સૈરકા ઔર હાલ દેખનેકા હુઆ. ઉસકે લિએ શાહાના જોડા મંગાયા. એક જોડા લાયા ગયા, વો પસન્દ ન આયા, દૂસરા મંગાયા ગયા, ગરઝ બાર-બાર રદકે બાદ નિહાયત પસન્દીદા જોડા પેહનકર સવારી મંગાઈ ગઈ. એક ઉમ્દા ઘોડા લાયા ગયા, પસન્દ ન આયા, ઉસકો વાપસ કરકે દૂસરા, તીસરા મંગાયા, જબ વોભી પસન્દ ન આયા તો સબ ઘોડે સામને લાએ ગએ, ઉનમેંસે બેહતરીન ઘોડા પસન્દ કરકે સવાર હુઆ, શૈતાન મર્દૂદને ઉસ વક્ત ઔર ભી નખવંત નાકમેં ફૂંક દી, નિહાયત તકબ્બુરસે સવાર હુઆ, હશમ-ખુદમ, ફૌઝ, પ્યાદા સાથ ચલે, મગર બડાઈ ઔર તકબ્બુરસે બાદશાહ ઉનકી તરફ દેખના ભી ગવારા ન કરતા થા. રાસ્તેમેં ચલતે-ચલતે એક શખ્સ નિહાયત ખસ્તા હાલ પુરાને કપડોંમેં મિલા, ઉસને સલામ કિયા, બાદશાહને ઈલ્તિફાત ભી ન કિયા. ઉસ ખસ્તા હાલને ઘોડેકી લગામ પકડ લી, બાદશાહને ઉસકો ડાંટા કે લગામ છોડ, ઈતની બડી જુર્અત કરતા હૈ ઉસને કહા, મુઝે તુઝસે એક કામ હૈ. બાદશાહને કહા, અચ્છા સબર કર, જબ મૈં સવારીસે ઉતરૂંગા, ઉસ વકત કેહ લેના, ઉસને કહા, નહીં અભી કેહના હૈ ઔર યે કેહકર જબરદસ્તી લગામ છીન લિયા. બાદશાહને કહા, કેહ. ઉસને કહા, બહોત રાઝકી બાત હૈ, કાનમેં કેહની હૈ. બાદશાહને કાન ઉસકે કરીબ કર દિયા. ઉસને કહા, મૈં મલકુલમૌત હૂં, તેરી જાન લેના હૈ યે સુનકર બાદશાહકા ચેહરા ફક હો ગયા ઔર ઝુબાન લડખડા ગઈ, ફિર કેહને લગા કે અચ્છા મુઝે ઈતની મુહલત દે કે મૈં ઘર જાકર કુછ અપને સામાનકા નઝમ કર દૂં. ઘરવાલોંસે મિલ લૂં. ફરિશ્તેને કહા કે બિલ્કુલ મુહલત નહીં હૈ, અબ તૂ અપને ઘરકો ઔર સામાનકો કભી નહીં દેખ સકેગા, યે કેહકર ઉસકી રૂહ કબ્ઝ કર લી. વો ઘોડેસે લકડીકી તરહ નીચે ગિર ગયા.

ઈસકે બાદ વો ફરિશ્તા મલકુલમૌત એક નેક મુસલમાનકે પાસ ગયા કે વો (નેક બન્દા) ભી કહીં સફરમેં જા રહા થા. ઉસકો જાકર સલામ કિયા, ઉસને 'વ અલૈકુમુસ્સલામ' કહા, ઉસને કહા, મુઝે તેરે કાનમેં એક બાત કેહની હૈ. ઉસને કહા, કહો. ઉસને કાનમેં કહા કે મૈં મલકુલમૌત હૂં. ઉસને કહા, બહોત અચ્છા, ક્યા આએ, બડા મુબારક હૈ ઐસે શખ્સકા આના જિસકા ફિરાક બહોત તવીલ હો ગયા થા, મુઝસે તો જિતને આદમી દૂર હૈં, ઉનમેં કિસીસે ભી મુલાકાતકા ઈતના ઈશ્તિયાક ન થા જિતના તુમ્હારી મુલાકાતકા થા. ફરિશ્તેને કહા કે તુમ જિસ કામકે લિએ ઘરસે નિકલે હો, ઉસકો જલ્દી પૂરા કર લો. ઉસને કહા, મુઝે હક તઆલા શાનુહૂસે મિલનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ કોઈ ભી કામ નહીં હૈ. ફરિશ્તેને કહા કે તુમ જિસ હાલત પર મરના અપને લિએ પસન્દ કરતે હો, મૈં ઉસી હાલતમેં જાન કબ્ઝ

કરૂંગા. ઉસ શખ્સને કહા કે તુમ્હેં ઈસકા ઈખ્તિયાર હૈ. ફરિશ્તેને કહા, મુઝે યેહી હુકમ દિયા ગયા (કિ તુમ્હારી ખુશીકા ઈત્તિબાઅ કરૂં) ઉસ શખ્સને કહા કે અચ્છા, તો મુઝે વુઝૂ કરકે નમાઝ પઢને દો ઔર જબ મૈં સજ્દેમેં જાઉં તો મેરી રૂહ કબ્ઝ કર લેના, ચુનાંચે ઉસને નમાઝ શુરૂ કી ઔર સજ્દેમેં ઉસકી રૂહ કબ્ઝ કી ગઈ. (એહયા)

હક તઆલા શાનુહૂકે બે-નિહાયત એહસાનાત મેંસે યે ભી હૈ કે ઈસ નાકારાકી સબસે બડી લડકી અઝીઝે મોહતરમ મૌલવી મુહમ્મદ યૂસુફ સાહબ ઝાદ ફઝ્લુહૂકી અહલિયા, જો અરસે સે બીમાર થીં ઔર ઈશારેસે નમાઝ પઢતી થી, ઈસી સાલ ૨૬ શવ્વાલ ૬૬ હિ. શબ દો શંબામેં જબકે વો મગ્રિબકી નમાઝમેં ઈશારા કરકે સજ્દેમેં ગઈ, તો વહીં રૂહકો ઉસકે પૈદા કરને વાલેકે સુપુર્દ કર દિયા ઔર ઈસી હાલત સુજૂદમેં દુનિયાકો રૂખ્સત કર દિયા. હક તઆલા શાનુહૂકે કિસ-કિસ એહસાનકા શુક્ર અદા હો સકતા હૈ.

અબૂ બકર બિન અબ્દુલ્લાહ મુઝની (રહ.) કેહતે હૈં કે બની ઈસરાઈલકે એક શખ્સને બહોત ઝિયાદા માલ જમા કિયા થા, જબ મરનેકા વક્ત કરીબ હો ગયા તો અપને બેટોંસે કહા કે મેરા સારા માલ મેરે સામને કર દો, વો સબ જલ્દી-જલ્દી જમા કિયા ગયા, બહોત-સે ઘોડે, ઉંટ, ગુલામ વગૈરહ સબ ચીઝેં સામને લાઈ ગઈ, વો ઉનકો દેખકર (હસરત સે) રો રહા થા કે યે સબ છૂટ રહા હૈ. ઈતનેમેં મલકુલમૌત સામને આ ગએ ઔર કેહને લગે, રોનેસે ક્યા ફાયદા હૈ, ઉસ ઝાતકી કસમ. જિસને યે સબ નેઅમતેં તુઝકો અતા કી, અબ તેરી જાન લેકર જાઉંગા. ઉસને દરખ્વાસ્તકી કે થોડી-સી મુહલત અગર દે દી જાએ, તો મૈં ઈન ચીઝોંકો તકસીમ કર દૂં. ફરિશ્તેને કહા, અબ મુહલતકા વક્ત અફસોસ હૈ કે જાતા રહા, કાશ ! ઈસ વક્તસે પેહલે તૂ તકસીમ કર દેતા, યે કેહકર ઉસકી જાન નિકાલ લી.

એક ઔર વાકિઆ નકલ કિયા હૈ કે એક શખ્સને બહોત-સા માલ જમા કિયા થા ઔર કોઈ ચીઝભી ઐસી ન છોડી જો અપને યહાં ન મંગા લી હો ઔર એક બહોત બડા આલીશાન મહેલ તૈયાર કિયા જિસકે દો દરવાઝે થે, ઉન પર ગુલામ મુહાફિઝ મુકર્રર કિએ ઔર મકાનકી તૈયારી કી, બહોત બડી દઅવત કી, જિસમેં અપને સબ અઝીઝ વ અહબાબકો જમા કિયા ઔર એક બડે આલીશાન તખ્ત પર એક ટાંગ ખડી કરકે દૂસરી ટાંગ ઉસપર રખ્ખે બૈઠા થા, લોગ ખાના ખા રહે થે ઔર વો અપને દિલમેં કેહ રહા થા કે હર કિસ્મકા ઝખીરા ઈતના જમા હો ગયા હૈ કે કઈ સાલ તક તો અબ ખરીદના ન પડેગા. યે ખ્યાલ દિલમેં ગુઝર હી રહા થા કે એક ફકીર ફટે કપડે ગરદનમેં (ફકીરોં જૈસા) ઝોલા પડા હુઆ ઔર દરવાઝે પર આયા ઔર ઈસ ઝોરસે કિવાડોંકો પીટના શુરૂ કિયા કે ઉસકે તખ્ત તક આવાઝ પહોંચી. ગુલામ દૌડે હુએ બાહર આએ કે યે કૌન ના-માકૂલ હૈ. ઉસ્સે જાકર પૂછા, યે ક્યા બાત હૈ, ઉસ ફકીરને કહા કે અપને સરદારકો મેરે પાસ ભેજ દો. ગુલામોંને

કહા કે હમારે આકા તુમ જૈસે ફકીરકે પાસ આએંગે ? ઉસને કહા, ઝરૂર આએંગે, ઉસ્સે જાકર કેહ દો.

વો આકાકે પાસ ગએ ઔર ઉસ્સે કિસ્સા સુનાયા. ઉસને કહા, તુમને ઉસકો ઈસ કેહનેકા મઝા ન ચખાયા, ઈતનેમેં ઉસ ફકીરને દોબારા પેહલેસે ભી ઝિયાદા ઝોરસે કિવાડોંકો પીટા, જિસ પર દરબાન દૌડે હુએ ફિર દરવાઝે પર આએ તો ઉસ ફકીરને કહા કે ઉસ અપને આકાસે કેહ દો કે મૈં મલકુલમૌત હૂં. યે સુનકર ઉનકે હોશ ઉડ ગએ ઔર આકાસે જાકર કહા. ઉસ પર ભી મિટ્ટી છિત ગઈ ઔર બહોત આજિઝીસે કેહને લગા કે ઉસ્સે કેહ દો કે મેરે ફિદએમેં કિસી દૂસરેકો કુબૂલ કર લે. ઈતનેમેં વો ફકીર અન્દર પહોંચ ગયા ઔર ઉસ્સે કહા કે તુઝે જો કુછ કરના હૈ, કર લે, મૈં તેરી રૂહ કબ્ઝ કિએ બગૈર વાપસ નહીં જા સકતા.

ઉસને અપના સબ માલ જમા કરાયા ઔર માલસે કેહને લગા કે અલ્લાહકી તુઝપર લા'નત હો કે તુને ઔર તેરી મશ્ગૂલીને મુઝે અપને મૌલાકી ઈબાદતસે રોક દિયા ઔર ઈતના વકત ન દિયા કે મૈં કિસી વકત યકસૂઈસે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકો યાદ કર લેતા. હક તઆલા શાનુહૂને અપની કુદરતસે માલકો ગોયાઈ અતા કી, ઉસને કહા, મુઝે લા'નત ક્યોં કરતા હૈ, મેરી હી વજહસે તૂ બડે બડે બાદશાહોં તક ઐસે વકત પહોંચ જાતા થા, જબ કે નેક લોગ ઉનકે દરવાઝેસે હટા દિએ જાતે થે, મેરી હી વજહસે તૂ નાજુક-નાજુક ઔરતોંકી લઝ્ઝતેં હાંસિલ કરતા થા, મેરી હી વજહસે તૂ બાદશાહોંકી તરહ રેહતા થા. તૂ મુઝે બુરાઈકે મૌકોંમેં ખર્ચ કરતા થા ઔર મૈં ઈન્કાર નહીં કર સકતા થા, અગર તૂ મુઝે ખૈરકે મવાકેમેં ખર્ચ કરતા તો મૈં તેરે કામ આતા. ઈસકે બાદ મલકુલમૌતને એકદમ ઉસકી રૂહ કબ્ઝ કર લી.

વહબ બિન મુબ્બહ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક મર્તબા મલકુલમૌત એક બહોત બડે ઝાલિમ-જાબિરકી રૂહ કબ્ઝ કરકે લે ગએ કે દુનિયામેં ઉસ્સે બડા ઝાલિમ કોઈ ન થા. વો જા રહે થે, ફરિશ્તોંને ઉનસે પૂછા કે તુમને હમેશા જાનેં કબ્ઝ કીં, તુમ્હેં કભી કિસી પર રહમ ભી આયા ? ઉન્હોંને કહા કે સબસે ઝિયાદા તરસ મુઝે એક ઔરત પર આયા જો તન્હા જંગલમેં થી, જબ હી ઉસકે બચ્ચા પૈદા હુઆ થા, મુઝે હુકમ હુઆ કે ઉસ ઔરતકી જાન કબ્ઝ કર લૂં, મુઝે ઉસ ઔરતકી ઔર ઉસકે બચ્ચેકી તન્હાઈ પર બડા તરસ આયા કે ઈસ બચ્ચેકા ઈસ જંગલમેં જહાં કોઈ દૂસરા નહીં હૈ, કયા બનેગા. ફરિશ્તોંને કહા કે યે ઝાલિમ જિસકી રૂહ તુમ લે જા રહે હો, વોહી બચ્ચા હૈ. મલકુલમૌત હૈરતમેં રેહ ગએ, કેહને લગે, મૌલા તૂ પાક હૈ, બડા મેહરબાન હૈ, જો ચાહતા હૈ, કરતા હૈ.

હઝરત હસન બસરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ કોઈ શખ્સ મર જાતા હૈ ઔર ઉસકે ઘરવાલે રોના શુરૂ કરતે હૈં તો મલકુલમૌત ઉસ મકાનકે દરવાઝે પર ખડે હોકર કેહતે હૈં કે મૈંને ઈસકી રોઝી નહીં ખા લી (વે અપની રોઝી ખત્મ કર ચૂકા થા,) મૈંને ઈસકી ઉમ્ર કમ નહીં કર દી, મુઝે તો ઈસ ઘરમેં ફિર આના હૈ

ઔર બાર-બાર આના હૈ, ઈતને સબ ખત્મ ન હો જાએં. હઝરત હસન (રદી.) ફરમાતે હૈં, ખુદાકી કસમ ! અગર ઘરવાલે ઉસ વકત ઉસ ફરિશ્તેકો દેખેં ઔર ઉસકી બાત સુન લેં તો મુરદેકો ભૂલ જાએં ઔર અપની ફિકરમેં પડ જાએં.

યઝીદ રકાશી (રહ.) કેહતે હૈં કે બની ઈસ્રાઈલકે ઝાલિમોં મેંસે એક ઝાલિમ અપને ઘરમેં બૈઠા હુઆ અપની બીવીસે તખલિયા કર રહા થા, ઈતનેમેં દેખા કે ઘરમેં એક અજનબી આદમી દરવાઝેસે ચલા આ રહા હૈ. યે શખ્સ નિહાયત ગુસ્સેમેં ઉસકી તરફ લપકા, ઉસ્સે પૂછા કે તૂ કૌન હૈ ઔર ઘરમેં આનેકી તુઝે કિસને ઈજાઝત દી ? ઉસને કહા કે મુઝે ઈસ ઘરકે માલિકને અન્દર આનેકો કહા હૈ ઔર મૈં વો શખ્સ હૂં જિસકો ન કોઈ પરદા રોક સકતા હૈ ઔર ન બાદશાહોંકે પાસ જાનેકે લિએ મુઝે ઈજાઝતકી ઝરૂરત હોતી હૈ, ન કિસી ઝાલિમકે દબદબેસે ડરતા હૂં, ન કિસી મગરૂર મુતકબ્બિરકે પાસ જાનેસે મુઝે કોઈ ચીઝ માનેઅ હોતી હૈ. ઉસકી યે ગુફતગૂ સુનકર વો ઝાલિમ ખૌફઝદા હો ગયા, બદનમેં કપકપી આ ગઈ ઔર ઔંધે મુંહ ગિર ગયા. ઉસકે બાદ નિહાયત આજીઝીસે કેહને લગા, ફિર તો આપ મલકુલમૌત હૈં. ઉસને કહા, હાં, મૈં વોહી હૂં. સાહબે મકાનને કહા કે આપ મુઝે ઈતની મુહલત દેં કે મૈં વસીયતનામા લિખ્ખ દૂં. ફરિશ્તેને કહા કે અબ ઈસકા વક્ત દૂર ચલા ગયા, અફસોસકે તેરી મુદ્દત ખત્મ હો ચુકી હૈ, સાંસ પૂરે હો ગએ ઔર તેરા વક્ત ખત્મ હો ગયા. અબ તેરે લિએ ઝરા-સી તા'ખીરકી ભી ગુંજાઈશ નહીં.

સાહબે મકાનને પૂછા કે આપ મુઝે કહાં લે જાએંગે ? ફરિશ્તેને કહા, તેરે આ'માલ જો આગે ગએ હુએ હૈં, ઉનકે પાસ હી લે જાઉંગા (જૈસે અમલ કિએ હોંગે, વૈસા હી ઠિકાના મિલેગા) ઔર જિસ કિસ્મકા ઘર તૂને ઈસ જહાનમેં બના રખ્ખા હોગા, વોહી તુઝે મિલેગા. ઉસને કહા કે મૈંને તો નેક આ'માલ કુછ ભી નહીં કિએ ઔર ન કોઈ ઉમ્દા ઘર અપને લિએ અબ તક બના રખ્ખા હૈ. ફરિશ્તેને કહા, ફિર તો 'લઝઝા નઝ્ઝાઅતલ લિશ્શવા'કી તરફ લે જાઉંગા- યે સૂરએ મઆરિજ, રૂકૂઅ ૧ કી આયતકી તરફ ઈશારા હૈ જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે -

'બેશક વો આગ ઐસી દહકતી હુઈ હૈ જો ખાલ તક ખીંચ લેગી ઔર ઉસ શખ્સકો જિસને (દુનિયામેં હકસે મુંહ ફેરા ઔર બે-તવજ્જોહી કી, વો આગ ખુદ હી બુલા લેગી (અપની તરફ ખીંચ લેગી.)'

ઈસકે બાદ ઉસ ફરિશ્તેને ઉસકી જાન નિકાલ લી. ઘરમેં કુહરામ મચ ગયા, કોઈ રો રહા થા, કોઈ ચિલ્લા રહા થા. યઝીદ રકાસી (રહ.) કેહતે હૈં કે અગર લોગોંકો યે મા'લૂમ હો જાએ કે મુરદે પર ઈસ વકત ક્યા ગુઝર રહી હૈ તો ઉસકે મરનેસે ઝિયાદા આહોબુકા ઉસ હાલત પર હોને લગે જો ઉસ પર ગુઝર રહી હૈ.
(એહયા)

હઝરત સુફિયાન સૂરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જિસ વક્ત મલકુલમૌત દિલકી

રગકો છૂતે હૈં, ઉસ વકત આદમીકા લોગોંકો પેહચાનના મૌકૂફ હો જાતા હૈ, ઝુબાન બંદ હો જાતી હૈ ઔર દુનિયાકી સબ ચીઝોંકો ભૂલ જાતા હૈ. અગર ઉસ વક્ત આદમી પર મૌતકા નશા સવાર ન હો તો તકલીફકી શિદ્દતસે પાસવાલોં પર તલવાર ચલાને લગે. બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હૈ કે જિસ વક્ત સાંસ હલકમેં હોતા હૈ, ઉસ વક્ત શૈતાન ઉસકે ગુમરાહ કરનેકી ઈન્તિહાઈ કોશિશ કરતા હૈ.

એક રિવાયતમેં હૈ કે મલકુલમૌત નમાઝોંકે ઔકાતમેં આદમિયોંકી જુસ્તજૂ કરતે હૈં, ખબર રખતે હૈં, અગર કિસી શખ્સકો નમાઝકે ઔકાતકા એહતિમામ રખનેવાલા પાતે હૈં તો મરતે વકત ઉસકો ખુદ હી કલિમા તૈયબા તલ્કીન કરતે હૈં ઔર શૈતાનકો ઉસકે પાસસે હટા દેતે હૈં.

મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ આદમી મરનેકે કરીબ હોતા હૈ, ઉસ વકત ઉસકે હમ-મજ્‌લિસોંકી સૂરતેં ઉસકે સામને કી જાતી હૈં, અગર ઉસકા બૈઠના-ઉઠના નેક લોગોંકે પાસ હોતા હૈ તો યે મજ્મા સામને લાયા જાતા હૈ ઔર ફાસિક, ફાજિર લોગોંકે પાસ હોતા હૈ તો વો લોગ સામને લાએ જાતે હૈં. હઝરત યઝીદ બિન શજરા સહાબી (રદી.) સે ભી યેહી બાત નકલ કી ગઈ હૈ.

રબીઅ બિન બઝ્ઝા (રહ.) એક ઈબાદતગુઝાર આદમી બસરામેં થે, વો કેહતે હૈં કે એક શખ્સ મરને લગા, લોગ ઉસકો લા ઈલા હ ઈલ્લલ્લાહકી તલ્કીન કર રહે થે ઔર ઉસકી ઝુબાનસે નિકલ રહા થા કે (શરાબકા ગિલાસ) તૂ ભી પી, મુઝે ભી પીલા, તૂ ભી પી, મુઝે ભી પીલા. ઈસી તરહ અહવાઝમેં એક શખ્સકા ઈન્તિકાલ હો રહા થા, લોગ ઉસકો લા ઈલા હ ઈલ્લલ્લાહ કેહતે થે ઔર વો કેહ રહા થા, દસ-દસ રૂપયા, ગ્યારહ-ગ્યારહ, બારહ-બારહ. (ઈત્તેહાફ)

ઈસકે બિલ મુકાબિલ જિન લોગોંને મરનેકી તૈયારિયાં કર રખ્ખી થીં, વો દુનિયામેં મૌતકો યાદ રખતે થે, ઉસકે લિએ કુછ કારનામે કર રખ્ખે થે, ઉનકે લિએ મૌત ઐસી હી થી જિસકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મો'મિનકા તોહફા બતાયા હૈ.

હઝરત બિલાલ (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) કી જબ વફાતકા વક્ત કરીબ થા, ઉનકી બીવી કેહ રહી થીં, 'વાહુઝ્ના હ', હાય અફસોસ તુમ જા રહે હો ઔર વો કેહ રહે થે **'વા-તર્બાહુ ગદન્ નુલ્કિલ્ અહિબ્બત-મુહમ્મદન્ વ-હિઝ્બહુ'** , કૈસે મઝેકી બાત હૈ, કૈસે લુત્ફકી બાત હૈ, કલકો દોસ્તોંસે મિલેંગે, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે મિલેંગે, ઉનકે સાથિયોંસે મિલેંગે.

હઝરત મુઆઝ (રદી.) કે જબ ઈન્તિકાલકા વક્ત કરીબ થા, તો ફરમાયા, યા અલ્લાહ ! તુઝે મા'લૂમ હૈ કે મૈં દુનિયામેં ઝિયાદા દિન રેહના ચાહતા થા મગર ન ઈસ વજહસે કે મુઝે દુનિયાસે મુહબ્બત થી, ન ઈસ વજહસે કે યહાં નેહરેં ઔર બાગ લગાઊં, બલ્કે ઈસ વજહસે ચાહતા થા કે ગરમિયોંકી દોપહરસે રોઝેકી પ્યાસકા લુત્ફ ઉઠાઊં ઔર (દીનકે લિએ) મશક્કતમેં ઔકાત ગુઝારૂં ઔર તેરે ઝિકરકે હલકોંમેં

શરીક હુઆ કરૂં.

હઝરત સલમાન (રદી.) કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો વો રોને લગે. કિસીને કહા કે રોનેકી કયા બાત હૈ, તુમ જાકર હુઝૂર (સલ્લ.) સે મિલોગે, હુઝૂર (સલ્લ.) કા વિસાલ ઈસ હાલમેં હુઆ કે તુમસે રાઝી થે, ફરમાને લગે કે મૈં ન મૌતકે ડરસે રો રહા હૂં, ન દુનિયાકે છૂટનેસે બલ્કે મૈં ઈસલિએ રો રહા હૂં કે હુઝૂર (સલ્લ.)ને હમસે એક અહદ લિયા થા કે દુનિયાસે ઈન્તિફાઅ હમારા સિર્ફ ઈતના હો જિતના મુસાફિરકા તોશે મેં, ઈસ અહદકો પૂરા ન કર સકા લેકિન જબ વિસાલ પર ઉનકે ઘરકા સામાન દેખા ગયા તો વો દસ દિરમસે કુછ ઝા'ઈદ થા ઔર એક દિરમ ૨૨ પૈસેકા હોતા હૈ. યે થી વો કુલ કાયનાત જિસકી ઝિયાદતી પર રો રહે થે.

ઈસકે બાદ ઉન્હોંને થોડા-સા મુશ્ક મંગવાયા ઔર બીવીસે ફરમાયા કે ઈસકો ભિગોકર મેરે બિસ્તરે પર છિડક દો, મેરે પાસ ઐસી જમાઅત આ રહી હૈ જો ન ઈન્સાન હૈં, ન જિન્ન. (ઈત્તેહાફ)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રદી.) કી જબ વફાતકા વક્ત હુઆ તો વો હંસે ઔર ફરમાયા -

لِمِثْلِ ذٰلِكَ فَلْيَعْمَلِ الْعٰمِلُوْنَ۔

'લિમિસ્લિ ઝાલિ ક- ફલ્ યઅ્મલિલ્ આમિલૂન.'

ઈસી જૈસી ચીઝોંકે વાસ્તે લોગોંકો કામ કરના ચાહિએ (વહાંકી કુછ લઝઝતે, ફરહતેં સામને આઈ હોંગી,) નીઝ જબ ઉનકી વફાતકા વક્ત કરીબ થા તો ઉન્હોંને અપને ગુલામસે, જિનકા નામ નસ્ત્ર થા, ફરમાયા કે મેરા સર ઝમીન પર રખ દો. વો રોને લગે. ઉન્હોંને પૂછા કે રોનેકી ક્યા બાત હૈ ? નસ્ત્રને કહા, આપ ઐસી રાહતોંમેં ઝિન્દગી ગુઝારતે થે, અબ ઈસ તરહ ફકીરોંકી તરહ ઝમીન પર સર રખકર મર રહે હૈં. ફરમાને લગે, ચૂપ રેહ, મૈંને હક તઆલા શાનુહૂસે દુઆ કી થી કે મેરી ઝિન્દગી માલદારોં કી-સી હો ઔર મેરી મૌત ફકીરોં કી.

અતા બિન યસાર (રહ.) કેહતે હૈં, એક શખ્સકે ઈન્તિકાલકા વકત કરીબ થા, શૈતાન ઉનકે પાસ આયા ઔર કેહને લગા, તૂ મુઝસે છૂટ હી ગયા (મેરે બસમેં ન આયા.) વો ફરમાને લગે, મુઝે તુઝસે અબ તક ભી ઈત્મીનાન નહીં હૈ.

જરીરી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત જુનૈદ (રદી.) કે પાસ ઉનકે ઈન્તિકાલકે વકત મૌજૂદ થા, વો કુરઆન શરીફ પઢ રહે થે. કિસીને અર્ઝ કિયા કે યે વક્ત (ઝોઅફકા હૈ,) યે તિલાવતકા ક્યા વક્ત હૈ, ફરમાને લગે કે ઈસ્સે ઝિયાદા અચ્છા વકત તિલાવતકા કૌન-સા હોગા, મેરા આ'માલનામા ઈસ વકત બંદ હો રહા હૈ.

હઝરત જુનૈદ (રહ.) સે કિસીને પૂછા કે હઝરત અબૂ સઈદ હજાજ (રહ.) ઈન્તિકાલકે વક્ત બહોત હી મઝે પર આ રહે થે, ક્યા બાત થી ? ફરમાને લગે કે અગર ઉસ વક્ત ઉનકી રૂહ ઈશ્તિયાકમેં ઉડ જાતી તબ ભી બઈદ ન થા. હઝરત

જુન્નૂન મિસરી (રહ.) સે કિસીને ઈન્તિકાલકે કરીબ પૂછા કે કુછ ફરમાના હૈ, કોઈ ખ્વાહિશ હો તો બતા દેં, ફરમાયા, સિર્ફ યે ખ્વાહિશ હૈ કે મરનેસે પેહલે ઉસકી માર્ફત હાસિલ હો જાએ.

એક શખ્સ કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત મમ્શાદ (રહ.) દૈનૂરી કે પાસ બૈઠા થા, એક ફકીર આયા ઔર કેહને લગા, યહાં કોઈ પાક-સાફ જગહ ઐસી હૈ જહાં કોઈ મર જાએ ? ઉન્હોંને એક જગહ ઈશારા કિયા, જહાં પાનીકા ચશ્મા ભી થા, વો ઉસકે કરીબ ગયા, વુઝૂ કિયા ઔર નમાઝ પઢી, ઈસકે બાદ પાંવ ફૈલાકર લેટ ગયા ઔર મર ગયા.

અબૂ અલી (રહ.) રૂદબારીકી હમ્શીરા ફાતિમા (રહ.) કેહતી હૈં કે જબ મેરે ભાઈકા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ઉનકા સર મેરી ગોદમેં થા, ઉન્હોંને આંખ ખોલી ઔર ફરમાને લગે કે આસમાનકે દરવાઝે ખુલ ગએ ઔર જન્નત મુઝય્યન કર દી ગઈ ઔર કોઈ કેહનેવાલા કેહ રહા થા કે અબૂ અલી અગરચે તુમ ઈતને ઊંચે દર્ઝેકી ખ્વાહિશ નહીં કર રહે થે, મગર હમને તુમ્હેં ઊંચે દર્ઝે પર પહોંચા દિયા, ફિર ઈન્હોંને દો શેર પઢે જિનકા તર્જુમા યે હૈ કે -

તેરે હકકી કસમ, મૈંને કભી તેરે સિવા કિસીકી તરફ (મુહબ્બતકી નિગાહ સે) આંખ ઉઠા કર ભી નહીં દેખા, મૈં દેખ રહા હું કે તૂ મુઝે અપની બીમાર આંખોંસે બેચૈન કર રહા હૈ ઔર ઈન રૂખ્સારોંસે જો હયાકી વજહસે સુર્ખ હો ગએ.'

હઝરત જુનૈદ (રદી.) કે ઈન્તિકાલકે વક્ત કિસીને લા ઈલા હ ઈલ્લલ્લાહ કહા તો ફરમાને લગે કે મૈં ઈસ લફઝકો કભી ભૂલા હી નહીં જો અબ યાદ કરૂં.

હઝરત શિબ્લી (રદી.) કે ખાદિમ બકરાન દૈનૂરી (રહ.) સે જાફર બિન નસીર (રહ.) ને પૂછા કે તુમને હઝરત શિબ્લી (રદી.) કે ઈન્તિકાલકે વક્ત ક્યા મન્ઝર દેખા, ઉન્હોંને કહા કે વો ફરમાતે થે કે મુઝસે એક દિરમ (૨૨ પૈસે) કા ઝુલ્મ એક શખ્સ પર હો ગયા થા, મૈં ઉસકી તરફસે કઈ હઝાર દિરમ સદકા કર ચુકા હું મગર મેરે દિલપર અબ તક ઉસ દિરમકા બોઝ હૈ કે ક્યોં રેહ ગયા, ઉસકે બાદ ફરમાયા કે મુઝે વુઝૂ કરા દો, મૈંને વુઝૂ કરાઈ ઔર દાઢીમેં ખલાલ કરના ભૂલ ગયા, વો ખુદ ઝોઅફકી વજહસે ન કર સકતે થે, ઝુબાન બંદ હો ચુકી થી, મેરા હાથ પકડકર અપની દાઢીકે અંદર કર દિયા ઔર ઈન્તિકાલ હો ગયા. યે સુનકર જાફર (રહ.) રોને લગે કે જિસ શખ્સકા ઐસી હાલતમેં ભી શરીઅતકા અદબ ઔર એક મુસ્તહબ ન છૂટે, ઉસકા ક્યા કેહના.

એક બુઝુર્ગકા ઈન્તિકાલ હોને લગા, ઉનકી બીવી રોને લગી, વો ફરમાને લગે, ક્યોં રોતી હૈ, વો કેહને લગી કે તુમ્હારી જુદાઈસે રો રહી હું, વો ફરમાને લગે કે અપને લિએ રો, મૈં તો આજકે દિનકે લિએ (યાની ઉસકે ઈશ્તિયાક ઔર ઈન્તિઝારમેં બયાલીસ બરસસે રો રહા હું.

હઝરત કત્તાની (રહ.) સે કિસીને ઈન્તિકાલકે વક્ત પૂછા કે આપકે મા'મૂલાત

ક્યા હૈ ? ફરમાને લગે કે અગર મેરે ઈન્તિકાલકા વક્ત કરીબ ન હોતા તો ન બંતાતા, મૈં ચાલીસ બરસસે અપને દિલકે દરવાઝેકી હિફાઝત કર રહા હું. જબ ઉસમેં ગૈર અલ્લાહ ઘુસનેકા ઈરાદા કરતા હૈ, મૈં દરવાઝા બંદ કર દેતા હું.

હઝરત મોઅ્‌તમર (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હકમ (એક રઈસ) કે ઈન્તિકાલકે વક્ત ઉનકે પાસ થા ઔર દુઆ કર રહા થા કે હક તઆલા શાનુહૂ ઈસપર મૌતકી સખ્તીકો આસાન ફરમા દે કે ઈસ શખ્સમેં ફલાં-ફલાં ખૂબિયાં થીં. મૈં ઉસકી અચ્છી આદતેં ગિન-ગિન કર દુઆ કર રહા થા. હકમકો ગફલત હો રહી થી, જબ ઉનકો અપની ગફલતસે હોશ આયા તો કેહને લગે કે ફલાં-ફલાં બાત કૌન શખ્સ કર રહા થા, મોઅ્‌તમર (રહ.) ફરમાને લગે કે મૈં કેહ રહા થા, હકમને કહા કે મલકુલમૌત (અલૈહિસ્સલામ) ફરમાતે હૈં કે મૈં હર સખી શખ્સકે સાથ નરમીકા બરતાવ કરતા હું, યે કેહકર હકમકી રૂહ પરવાઝ કર ગઈ.

હઝરત મમ્શાદ દૈનૂરી (રહ.) કે ઈન્તિકાલકે વક્ત એક બુઝુર્ગ ઉનકે પાસ બૈઠે થે, વો ઉનકે લિએ જન્નતકે મિલનેકી દુઆ કરને લગે, હઝરત મમ્શાદ (રહ.) હંસે ઔર ફરમાયા કે તીસ બરસસે જન્નત અપની સારી ઝીનતોં સમેત મેરે સામને આતી રહી, મૈંને એક મર્તબા ભી ઉસકો નિગાહ ભરકર નહીં દેખા (મૈં તો જન્નતકે માલિકકા મુશ્તાક હું.) (એહયા)

જબ હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ થા તો એક તબીબ ખિદ્‌મતમેં હાઝિર થે, વો કેહને લગે કે અમીરૂલ મો'મિનીનકો ઝહેર દિયા ગયા હૈ, ઈસલિએ મુઝે ઈનકી ઝિન્દગીકા ઈત્મીનાન નહીં હૈ. હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ને ફરમાયા કે તુમકો ઉસ શખ્સકી ઝિન્દગીકા ભી એ'તબાર ન ચાહિએ જિસકો ઝહેર ન દિયા ગયા હો. તબીબને પૂછા, ક્યા આપકો ખુદ ભી અન્દાઝા હો ગયા થા કે મુઝકો ઝહેર દિયા ગયા, હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ને ફરમાયા કે મુઝે ઉસી વક્ત ઈલ્મ હો ગયા થા જબ યે ઝહેર મેરે પેટમેં ગયા. તબીબને કહા, આપ ઈસકા ઈલાજ કર લીજિએ વરના આપકી જાન ચલી જાએગી, ફરમાને લગે, (જિસકે પાસ જાએગી યાની મેરા રબ) વો ઈન સબમેં બેહતરીન હૈ, જિનકે પાસ કોઈ જાએ. ખુદાકી કસમ ! અગર મુઝે યે મા'લૂમ હો કે મેરે કાનકે પાસ કોઈ ચીઝ ઐસી રખ્ખી હૈ જિસમેં મેરી શિફા હૈ તો મૈં વહાંતક ભી હાથ ન બઢાઉં, ફિર ફરમાયા, યા અલ્લાહ ! ઉમરકો અપનેસે મિલનેકે લિએ પસંદ કર લે. ઈસકે ચન્દ હી રોઝ બાદ ઈન્તિકાલ હો ગયા.

મૈમૂન બિન મેહરાન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ઉસ ઝમાનેમેં કસરતસે મૌતકી દુઆ કિયા કરતે થે, કિસીને અર્ઝ કિયા, ઐસા ન કીજિએ, હક તઆલા શાનુહૂને આપકી વજહસે બહોત-સી સુન્નતેં (હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ઝિન્દા કર રખ્ખી હૈં, બહોત-સી બિદઅતેં (જો ખત્મ હો ગઈ થીં,) દબા રખ્ખી હૈં, ફરમાને લગે, ક્યા મૈં સાલેહ બંદા (હઝરત

યુસુફ અલા નબીયિના વ અલૈહિસ્સલામકી તરહ ન બનું, જિન્હોંને યે દુઆ કી થી-

رَبِّ تَوَفَّنِىْ مُسْلِمًا وَّاَلْحِقْنِىْ بِالصّٰلِحِيْنَ

'રબ્બિ તવફફની મુસલિમૌવ્વ- અલ્હિક્ની બિસ્સાલિહીન.'

- સૂરએ યુસુફ, રૂકૂઅ-૧૧

'અય અલ્લાહ ! મુઝે ઈસ્લામકી હાલતમેં મૌત અતા ફરમા દે ઔર સાલિહીનકે સાથ મિલા દે.'

ઈન્તિકાલકે કરીબ મુસ્લિમ (રહ.) ને કહા કે આપને જો કફનકે લિએ દામ દિએ હૈ, ઉનકા બહોત મા'મૂલી કપડા આયા હૈ, ઈસપર કુછ ઈજાફેકી ઈજાઝત ફરમા દેં, ઈર્શાદ ફરમાયા કે વો મેરે પાસ લાઓ, થોડી દેર ઉસ કપડેકો દેખા ફિર ફરમાયા કે અગર મેરા રબ મુઝસે રાઝી હૈ તબ તો ઈસ્સે બેહતર કફન મુઝે ફૌરન મિલ જાએગા ઔર અગર મેરા રબ મુઝસે નારાઝ હૈ તો જો કફન ભી હોગા, વો ઝોરસે હટા દિયા જાએગા ઔર ઉસકે બદલે જહન્નમકી આગકા કફન હોગા.

ઈસકે બાદ ફરમાયા, મુઝે બિઠાઓ, બૈઠકર ફરમાયા, યા અલ્લાહ ! તૂને મુઝે (જિન ચીઝોંકે કરનેકા) હુકમ દિયા, મુઝસે તા'મીલ ન હો સકી, તૂને (જિન ચીઝોંકો) મન્અ ફરમાયા, મુઝસે ઉનમેં નાફરમાની હુઈ, લેકિન 'લા ઈલા હ ઈલ્લલ્લાહ', ઈસકે બાદ ઈન્તિકાલ ફરમાયા. ઈસી દૌરાનમેં યે ભી ફરમાયા કે મૈં એક જમાઅતકો દેખ રહા હૂં. ન તો વો આદમી હૈ, ન જીન્ન હૈ.

એક રિવાયતમેં હૈ કે ઈન્તિકાલકે કરીબ સબકો અપને પાસસે હટા દિયા ઔર ફરમાયા, યહાં કોઈ ન રહે. સબ બાહર ચલે ગએ ઔર દરવાઝોંમેંસે દેખને લગે તો વો ફરમા રહે થે, બહોત મુબારક હૈ ઐસે લોગોંકી આમદ, જો ન ઈન્સાન હૈ ન જીન્ન. ઈસકે બાદ સૂરએ કસસ્કે આખિરી રૂકૂઅકી યે આયતે શરીફા પઢી-

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ ...

'તિલ્કદ્દારૂલ્ આખિરઃ' જિસમેં હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે યે આખિરતકા ઘર હમ ઉન લોગોંકે લિએ કરતે હૈં જો ન તો દુનિયામેં બડાઈ ચાહતે હૈ ન ફસાદ. (ઈત્તેહાફ)

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈંને હક તઆલા શાનુહૂસે દુઆ કી કે મુઝે કબ્રસ્તાનવાલોંકા હાલ દિખા દે. મૈંને એક રાતકો દેખા ગોયા કિયામત કાયમ હો ગઈ ઔર લોગ અપની કબ્રોંસે નિકલને લગે, ઉનકો મૈંને દેખા કે કોઈ તો સુન્દુસ પર (જો એક ખાસ આલા કિસ્મકા રેશમ હૈ) સો રહા હૈ, કોઈ રેશમ પર હૈ, કોઈ ઊંચે-ઊંચે તખ્ત પર હૈ, કોઈ ફૂલોં પર હૈ, કોઈ હંસ રહા હૈ, કોઈ રો રહા હૈ. મૈંને કહા, યા અલ્લાહ ! અગર યે સબ એક હી હાલમેં હોતે તો કૈસા અચ્છા થા. એક શખ્સને ઉન મુરદોંમેંસે કહા કે યે આ'માલકે તફાવતકી વજહસે હૈ. સુન્દુસવાલે

તો અચ્છી આદતોંવાલે હૈં ઔર રેશમવાલે શુહદા હૈં ઔર ફૂલોંવાલે કસરતસે રોઝા રખનેવાલે હૈં ઔર હંસનેવાલે તૌબા કરનેવાલે હૈં ઔર રોનેવાલે ગુનાહગાર હૈં ઔર આલા મરાતિબવાલે (યે ગાલિબન ઊંચે તખ્તવાલે હૈં) વો લોગ હૈં જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી વજહસે આપસમેં મુહબ્બત રખતે થે. (રૌઝ)

એક કફન ચોર થા, વો કબ્રેં ખોદકર કફન ચુરાયા કરતા થા. ઉસને એક કબ્ર ખોદી તો ઉસમેં એક શખ્સ ઊંચે તખ્ત પર બૈઠે હુએ દેખે, કુરઆન પાક ઉનકે સામને રખ્ખા હુઆ, વો કુરઆન શરીફ પઢ રહે હૈં ઔર ઉનકે તખ્તકે નીચે એક નહેર ચલ રહી હૈ. ઉસ શખ્સ પર ઐસી દહશત તા'રી હુઈ કે બેહોશ હોકર ગિર પડા. લોગોંને ઉસકો કબ્રસે નિકાલા, તીન દિન બાદ હોશ આયા. લોગોંને કિસ્સા પૂછા, ઉસને સારા હાલ સુનાયા. બા'ઝ લોગોંને ઉસ કબ્રકે દેખનેકી તમન્ના કી, ઉસ્સે પૂછા કે કબ્ર બતા દે, ઉસને ઈરાદા ભી કિયા કે ઉનકો લે જાકર કબ્ર દિખાઉં, રાતકો ખ્વાબમેં ઉન કબ્રવાલે બુઝુર્ગકો દેખા, કેહ રહે હૈં, અગર તૂને મેરી કબ્ર બતાઈ તો ઐસી આફતોંમેં ફંસ જાએગા કે યાદ કરેગા. ઉસને અહદ કિયા કે નહીં બતાઊંગા. (રૌઝ)

શેખ અબૂ યાકૂબ સન્નૂસી (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે પાસ એક મુરીદ આયા ઔર કેહને લગા કે મૈં કલ જૂહરકે વક્ત મર જાઉંગા, ચુનાચે દૂસરે દિન જૂહરકે વક્ત મસ્જિદે હરામમેં આયા, તવાફ કિયા ઔર થોડી દૂર જાકર મર ગયા. મૈંને ઉસકો ગુસ્લ દિયા ઔર દફન કિયા. જબ મૈંને ઉસકો કબ્રમેં રખ્ખા તો ઉસને આંખે ખોલ દી, મૈંને કહા કે મરનેકે બાદ ભી ઝિન્દગી હૈ, કેહને લગા કે મૈં ઝિન્દા હૂં ઔર અલ્લાહકા હર આશિક ઝિન્દા હી રેહતા હૈ. (વહી)

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈંને એક મુરીદકો ગુસ્લ દિયા, ઉસને મેરા અંગૂઠા પકડ લિયા, મૈંને કહા કે મેરા અંગૂઠા છોડ દે, મુઝે મા'લૂમ હૈ કે તૂ મરા નહીં હૈ. યે એક મકાન હૈ, દૂસરે મકાનમેં ઈન્તિકાલ હૈ. ઉસને મેરા અંગૂઠા છોડ દિયા.

શેખ ઈબ્નુલ જલા (રહ.) મશહૂર બુઝુર્ગ હૈં, વો ફરમાતે હૈં કે જબ મેરે વાલિદકા ઈન્તિકાલ હુઆ ઔર ઉનકો નેહલાનેકે લિએ તખ્તે પર રખ્ખા તો વો હંસને લગે, નેહલાનેવાલે છોડકર ચલ દિએ, કિસીકી હિમ્મત ઉનકો નેહલાનેકી ન પડતી થી. એક ઔર બુઝુર્ગ ઉનકે રફીક આએ, ઉન્હોંને ગુસ્લ દિયા. (વહી)

ગરઝ સાહિબે રૌઝને બહોત-સે વાકિઆત ઈન મર મિટોંકે મરનેકે ઐસે લિખ્ખે હૈં જિનસે ઈનકા મરનેકે વક્ત ઔર મરનેકે બાદ નિહાયત બશ્શાશ હોના, હંસના, મઝાક કરના, લુત્ફ ઉઠાના મા'લૂમ હોતા હૈ. મરનેકે બાદ કલામ કરનેકે બા'ઝ વાકિઆત હાફિઝ ઈબ્ને અબ્દુલ બિર (રહ.) ને ઈસ્તીઆબમેં ભી ઝિકર કિએ હૈં. હઝરત ઝૈદ બિન ખારિજા (રદી.) કે તર્જુમેમેં લિખતે હૈં કે ઈસમેં ઈખ્તિલાફ નહીં હૈ કે ઉન્હોંને મરનેકે બાદ કલામ કિયા ઔર ઈસી તરહ બા'ઝ દૂસરે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) સે ભી નકલ કિયા હૈ.

ગઝવા-એ-મોતામેં જબ સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) જાને લગે તો લોગોંને ઉન જાનેવાલોંકો ખૈર વ સલામતીકે સાથ વાપસીકી દુઆએં દેની શુરૂ કીં, ઈસ પર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદી.) ને ઉસ વકત તીન શેર પઢે, જિનકા મતલબ યે હૈ કે -

'મૈં તો વાપસીકે બજાય યે તમન્ના કરતા હૂં કે હક તઆલા શાનુહૂ મેરી મગ્ફિરત ફરમા દે ઔર ઈસકે સાથ હી એક તલવાર સર પર ઐસી લગે જો સરકે દો ટુકડે કર દે યા કોઈ બરછા ઐસા મુઝમેં ઘુસે, જો અતડિયાં ઔર જિગર ચીરતા ચલા જાએ.'

જબ મૈદાને જંગ પર યે હઝરાત પહોંચે તો ઈન હઝરાતકી જમાઅત તીન હઝાર કી થી ઔર વહાં પહોંચકર મા'લૂમ હુઆ કે દુશ્મનોંકી જમાઅત દો લાખ હૈ, ઈસ બિના પર સહાબા (રદી.) મેં યે મશ્વિરા હુઆ કે અવ્વલ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ઈસ હાલતકી ઈત્તિલા દી જાએ, ઉસકે બાદ ભી અગર હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હો તો લડાઈ શુરૂ કી જાએ.

જબ અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદી.) કો મા'લૂમ હુઆ કે યે મશ્વિરા હો રહા હૈ તો વો આએ ઔર કેહને લગે, તુમ લોગ ભી અજીબ હો, જિસ ચીઝકી તમન્નામેં નિકલે થે, ઉસકે બારેમેં મશ્વિરા કર રહે હો, તુમ તો મહઝ શહાદતકી તલબમેં નિકલે થે, હમને કભી ભી સામાન ઔર કૂવ્વત ઔર તાઅદાદકે ભરોસે પર જંગ નહીં કી, હમને હંમેશા સિર્ફ મઝહબે ઈસ્લામકી કૂવ્વત પર જંગ કી હૈ, ઉઠો ઔર મૈદાનમેં ચલો, દો હાલસે ખાલી નહીં યા ગલબા ઔર ફત્હ યા શહાદત ઔર હમારે લિએ દોનોં ચીઝે એ'જાઝ હી હૈં.

ઉનકી યે બાત સુનકર સબ-કે-સબ જંગકે લિએ તૈયાર હો ગએ ઔર જંગ શુરૂ હો ગઈ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને રવાનગીકે વકત હઝરત ઝૈદ (રદી.) બિન હારિસાકો અમીર મુકર્રર ફરમાયા થા ઔર ઈર્શાદ ફરમા દિયા થા કે અગર યે શહીદ હો જાએં તો હઝરત જા'ફર બિન અબી તાલિબ (રદી.) અમીર હોંગે, વો ભી શહીદ હો જાએં તો અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદી.) અમીર હોંગે ઔર વો ભી શહીદ હો જાએં તો ઉસ વકત મુસલમાન મશ્વિરેસે જિસકો ચાહેં અમીર બના લેં.

ચુનાંચે મૈદાનમેં જબ હઝરત ઝૈદ (રદી.) ઔર ઉનકે બાદ હઝરત જા'ફર (રદી.) શહીદ હો ગએ તો લોગોંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદી.) કો આવાઝ દી, યે લશ્કરકે કિનારે પર થે, ગોશ્તકા એક ટુકડા ઉનકે હાથમેં થા, તીન દિનસે કુછ ભી ચખનેકી નૌબત ન આઈ થી. કિસીને આકર કહા કે હઝરત જા'ફર (રદી.) શહીદ હો ગએ, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદી.) ને અપને નફસકો મલામતકી કે તૂ દુનિયા હી મેં મશ્ગૂલ હો રહા હૈ, (ખાનેમેં લગ ગયા) યે કેહકર ઉસ ટુકડેકો ફૈંકકર ઝન્ડા હાથમેં લેકર આગે બઢે. કિસીને વાર કિયા તો હાથકી

ઉંગલી કટ ગઈ, ઈસ પર ઉન્હોંને તીન શે'ર પઢે, જિનકા મતલબ યે હૈ કે -

'તૂ મહઝ ઉંગલી થી જો ખૂન આલૂદ હો ગઈ, ઈસકે સિવા ઔર ક્યા હુઆ ઔર યે ભી અલ્લાહહીકે રાસ્તેમેં હુઆ જો ખુદ બહોત ઊંચી દૌલત હૈ, અય નફસ ! ઈસ બાતકો સમઝ લે કે અગર તૂ શહીદ ન હોગા તો વૈસે મરેગા, મરના તો બહરહાલ હૈ હી. દેખ, જિસ ચીઝકી તૂ તમન્ના કર રહા થા યાની શહાદતકી, વો સામને આ ગઈ. અગર તૂ અપને પેહલે દો સાથી ઝૈદ (રદી.) વ જા'ફર (રદી.) કા-સા કારનામા કરેગા તો હિદાયત યાફતા હોગા ઔર અગર તૂને અપના કદમ ઈનસે પીછે હટા લિયા તો બદબખ્ત હોગા.'

ઈસકે બાદ અપને દિલસે કહા કે તુઝે ઈસ વક્ત ક્યા ખ્યાલ હો સકતા હૈ ? અગર બીવીકા ખ્યાલ આ સકતા હૈ તો ઉસકો તીન તલાક, અગર ગુલામોંકા ખ્યાલ આ સકતા હૈ તો વો સબ આઝાદ, અગર અપના બાગ યાદ આ સકતા હૈ તો વો અલ્લાહકે લિએ સદકા હૈ. અય નફસ ! ક્યા તૂ જન્નતકો પસન્દ નહીં કરતા, ખુદાકી કસમ, તૂ ઉસકી તરફ ચલકર રહેગા-ખુશીસે ચલ યા જબર્દસ્તી. તૂને બહોત ઝમાના ઈત્મીનાનકા ગુઝાર દિયા હૈ. અબ ક્યા સોચતા હૈ, અપની હકીકતકો તો સોચ, તૂ નુત્ફેકા એક કતરા થા. ગરઝ ઈસ સોચકે બાદ હઝરત ઈબ્ને રવાહા (રદી.) બઢે ઔર શહીદ હો ગએ. હિકાયાતે સહાબા (રદી.) મેં યે કિસ્સા તફસીલસે ગુઝર ચુકા હૈ ઔર ઈસ નૌઅકે ઔર ભી કિસ્સે ગુઝરે હૈં.

હઝરત અબૂ સુફિયાન (રદી.) બિન અલહારિસ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ચચાઝાદ ભાઈકા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ઘરવાલોંને રોના શુરૂ કિયા તો ફરમાને લગે, ઐસે શખ્સકો મત રો જિસને ઈસ્લામ લાનેકે બાદસે ન ઝુબાનસે કભી ખતાકા લફઝ નિકાલા, ન બદનસે કભી કોઈ ખતાકી હરકત કી (યાની ઐસે શખ્સકી મૌત તો ઉસકે લિએ મસર્રત-હી-મસર્રત હૈ.)

સુનાબહી (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત ઉબાદા (રદી.) કા વિસાલ હોને લગા તો મૈં પાસ થા, મુઝે રોના આ ગયા, ફરમાને લગે, તૂ ક્યોં રોતા હૈ, ખુદાકી કસમ ! અગર કિયામતમેં મુઝસે ગવાહી તલબ કી ગઈ તો મૈં તેરે લિએ બેહતર ગવાહી દૂંગા ઔર મુઝે સિફારિશકી ઈજાઝત મિલી તો તેરે લિએ સિફારિશ કરૂંગા ઔર જહાં તક મુઝે કુદરત હોગી તુઝે નફા પહોંચાઉંગા. ઈસકે બાદ ફરમાયા કે મૈંને જિતની હદીસેં હુઝૂર (સલ્લ.) સે સુની થી ઔર તુમ્હારે નફેકી થીં, વો સબ તુમ્હેં પહોંચા ચૂકા હૂં, એક હદીસકે અલાવા જો ઈસ વક્ત સુનાતા હૂં જબકે મૈં ઈસ જહાનસે જા રહા હૂં.

મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે સુના, જો શખ્સ લાઈલા હ ઈલ્લલ્લાહ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહકી ગવાહી દે, ઉસ પર જહન્નમકી આગ હરામ હૈ.

હઝરત અબૂબકર (રદી.) કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ઉનકી સાહબઝાદી રોને લગી, ફરમાયા, બેટી, રો નહીં, બેટીને કહા અગર આપકે

ઈન્તિકાલ પર ભી રોના ન આએ તો કિસકે ઈન્તિકાલ પર આએગા. ફરમાયા કે ઈસ વક્ત મુઝે અપની જાનકે નિકલનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ કિસીકી જાન નિકલના ભી નહીં હૈ, હત્તાકે ઈસ મકખીકી જાન નિકલના ભી અપની જાન નિકલનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ નહીં (તો જબ મૌત મુઝે ઈતની મેહબૂબ હો રહી હૈ ઉસ પર રોતી હૈ.) ઈસકે બાદ હમરાનસે કહા, અલબત્તા ઈસકા ડર ઝરૂર હૈ કે કહીં મરતે વક્ત ઈસ્લામ ન મેરે હાથસે છૂટ જાએ.

હઝરત સઆદ બિન અબી વક્કાસ (રદી.) કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ફરમાયા કે મેરા ઉની ઝુબ્બા લાઓ, વો લાયા ગયા, જો બહોત પુરાના બોસીદા થા, ફરમાયા મુઝે ઈસમેં કફન દે દેના, બદરકી લડાઈમેં યેહી ઝુબ્બા મેરે ઉપર થા.

અબ્દુલ્લાહ બિન આમિર બિન કુરૈઝ (રદી.) કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા, નઝઅકી હાલત થી, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) ઉનકે પાસ ગએ હુએ થે. અપને આદમિયોંસે કહા કે દેખો, મેરે યે દોનોં ભાઈ રોઝેસે હૈં, ઐસા ન હો કે ઈનકે ખાનેમેં મેરી મૌતકી વજહસે દેર લગે ઔર રોઝા ઈફતાર કરનેમેં તા'ખીર હો જાએ. અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) ફરમાને લગે, અગર તુઝે ઈકરામ ઔર સખાવતસે કોઈ ચીઝ રોક સકતી થી તો નઝઅકી તકલીફ રોક સકતી થી, મગર યેભી તેરે લિએ માનેઅ ન હુઈ. ઈસ હાલમેં ઈનકા ઈન્તિકાલ હુઆ કે મેહમાનોંકે સામને ખાના રખ્ખા હુઆ થા.

અમ્ર બિન ઔસ (રદી.) કેહતે હૈં કે જબ ઉત્બા બિન અબી સુફિયાન (રદી.) કા ઈન્તિકાલ હો રહા થા, મૈં ઉનકે પાસ ગયા, વો નઝઅકી હાલતમેં થે, ફરમાને લગે કે મૈં તુમ્હેં ચલતે-ચલતે એક હદીસ સુનાતા જાઉં જો મુઝે મેરી બહેન ઉમ્મે હબીબા (રદી.) ને સુનાઈ થી.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ અલ્લાહકે વાસ્તે (યાની ઈખ્લાસ સે) બારહ રકઅત ચાશ્તકી નમાઝ રોઝાના પઢતા રહે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકે લિએ જન્નતમેં એક મહેલ બનાતે હૈં (યે હુઝૂર (સલ્લ.) કી અહાદીસ ઔર દીનકી ઈશાઅતકા જઝબા થા કે મૌત ભી માનેઅ ન હુઈ.)

મુહમ્મદ બિન મન્કદિર (રહ.) કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો વો રોને લગે, કિસીને પૂછા કે રોનેકી ક્યા બાત હૈ, ફરમાયા કે મૈં ઈસ પર નહીં રોતાકે મુઝસે કભી કોઈ ગુનાહ હુઆ હો. મેરે ઈલ્મકે મુવાફિક તો મૈંને ઉમ્રભરમેં કોઈ ગુનાહ કિયા હી નહીં, અલબત્તા ઈસ પર રો રહા હૂં કે કોઈ બાત મુઝસે ઐસી સરઝદ હો ગઈ હો જિસકો મૈં અપને ખ્યાલમેં સરસરી સમઝા હૂં ઔર વો અલ્લાહકે નઝદીક બડી બાત હો. ઈસકે બાદ કુરઆન પાકકી આયત

وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ۝ (زمر ٤٧)

'વ-બદાલ-હુમ્ મિનલ્લાહિ માલમ્યકૂનૂ યહ્તસિબૂન'- સૂરએ ઝુમર રૂકૂઅ

૫ પઢી, જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે

'ઉનકે લિએ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ઐસી બાત ઝાહિર હુઈ જિસકા ઉનકો ગુમાન ભી ન થા. યે પઢકર ફરમાયા કે મુઝે બસ ઈસકા ડર હૈ કોઈ બાત ઐસી હો જાએ જિસકા ગુમાન ભી ન હો.

આમિર બિન અબ્દે કૈસ (રહ.) કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો વો રોને લગે, કિસીને કહા કે આપને તો ઐસે - ઐસે મુજાહદે કિએ હૈં, આપ ભી રોતે હૈં ? ફરમાને લગે, કે મૈં ન તો મૌતકે ખૌફસે રો રહા હૂં, ન દુનિયાકે લાલચસે, મુઝે ઈસકા રંજ હૈ કે આજસે ગરમીયોંકે દોપહરકા રોઝા ઔર સરદીયોંકી આખિર રાતકા તહજ્જુદ છૂટ રહા હૈ.

હઝરત હસન (રદી.) કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો કુછ લોગ ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિર થે, ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે કોઈ આખિરી નસીહત ફરમા દીજિએ. ઈર્શાદ ફરમાયા કે તીન બાતેં તુમસે કેહતા હૂં, ઉનકો સુનકર મેરે પાससे ચલે જાના ઔર મૈં જહાં જા રહા હૂં, મુઝે તન્હાઈમેં વહાં જાને દીજિએ. ઈસકે બાદ ફરમાયા

૧. જિસ કામકા દૂસરેકો હુકમ કરો, પેહલે ખુદ ઉસ પર અમલ શુરૂ કર દો.

૨. જિસ બાતસે દૂસરેકો મના કરો, પેહલે ખુદ ઉસ્સે રૂક જાઓ.

૩. તુમ્હારા હર કદમ યા તુમ્હારે લિએ નાફે હૈ (કે જન્નતકી તરફ પડતા હૈ) યા મુઝિર હૈ (કે જહન્નમકી તરફ ચલતા હૈ) ઈસ લિએ હર કદમકો ઉઠાતે વકત યે સોચોકે કિધર જા રહા હૈ.

હઝરત રબીઅ (રદી.) કા જબ ઈન્તિકાલ હો રહા થા તો ઉનકી બેટી રોને લગી, ફરમાયા, બેટી રોનેકી બાત નહીં હૈ, યોં કહો કે આજકા દિન કિસ કદર ખુશીકા હૈ કે મેરે બાપકો આજ બહોત કુછ મિલા.

હઝરત મકહૂલ શામી (રદી.)કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો વો હંસ રહે થે, કિસીને પૂછા કે યે હંસીકા વકત હૈ ? ફરમાને લગે, ક્યોં ન હંસૂ જબકે વો વકત આ ગયા કે જિનસે મૈં ઘબરાતા થા, ઉનસે હંમેશાકો જુદા હોતા હૂં ઔર જિસ ઝાતસે ઉમ્મીદેં વાબિસ્તા થી, ઉસકે પાસ જલ્દી-જલ્દી જા રહા હૂં.

હઝરત હસ્સાન (રદી.) બિન સિનાનકી જબ નઝઅકી હાલત થી તો કિસીને કહા કે આપકો બહોત તકલીફ હો રહી હૈ, ફરમાને લગે, તકલીફ તો ઝરૂર હૈ મગર મો'મિનકી તકલીફકા ઐસે વકત ક્યા ઝિકર હૈ, જબ ઉસકો હક તઆલા શાનુહૂસે મિલનેકી ઉમ્મીદ હો રહી હૈ ઔર ઉસપર ઉસકી ખુશી ગાલિબ હો રહી હો.

જબ ઈબ્ને ઈદરીસ (રહ.) કે ઈન્તિકાલકા વકત આયા તો ઉનકી બેટી રોને લગી, ફરમાયા, રોનેકી બાત નહીં હૈ, મૈંને ઈસ ઘરમેં ચાર હઝાર કુરઆન પાક ખત્મ કિએ હૈં.

હસન બિન હઈ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે ભાઈ અલી (રહ.) કા જિસ રાતમેં ઈન્તિકાલ હુઆ, ઉન્હોંને મુઝે આવાઝ દેકર પાની માંગા, મેરી નમાઝકી નીય્યત બંધ રહી થી, મૈં સલામ ફૈરકર પાની લેકર ગયા, વો ફરમાને લગે કે મૈં તો પી ચુકા. મૈંને કહા, આપને કહાંસે પી લિયા, ઘરમેં તો મેરે ઔર આપકે સિવા કોઈ ઔર હૈ નહી ? કેહને લગે કે હઝરત જિબ્રાઈલ અલૈહિસ્સલામ અભી પાની લાએ થે, વો મુઝે પાની પીલા ગએ ઔર યે ફરમા ગએ કે તૂ ઔર તેરા ભાઈ ઉન લોગોંમેં હૈ જિનપર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને ઈનઆમ ફરમા રખ્ખા હૈ (યે કુરઆન પાકકી એક આયતે શરીફાકી તરફ ઈશારા હૈ, જો સૂરએ નિસાકે નવીં રૂકૂઅમેં હૈ-'વ મંય્યુતિ ઈલ્લા-હ-વર્રસૂલ', (અલઆયત) જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે જો લોગ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ ઔર ઉસકે રસૂલકી ઈતાઅત કરતે હૈં, યેહી લોગ હૈં જિનપર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને ઈનઆમ ફરમા રખ્ખા હૈ, સિદ્દીકીન શુહદાએ ઔર સાલિહીન સે.)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મૂસા (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અલી બિન સાલેહ (રહ.) કા ઈન્તિકાલ હુઆ, મૈં સફરમેં ગયા હુઆ થા, જબ મૈં સફરસે વાપસ આયા તો ઉનકે ભાઈ હસન બિન સાલેહ (રહ.) કે પાસ તા'ઝિયતકે લિએ ગયા, મુઝે વહાં જાકર રોના આ ગયા, વો કેહને લગે કે રોનેસે પેહલે ઉનકે ઈન્તિકાલકી કૈફિયત સુનો, કૈસે લુત્ફ બાત કી હૈ.

જબ ઉનપર નઝઅકી તકલીફ શુરૂ હુઈ તો મુઝસે પાની માંગા, મૈં પાની લેકર ગયા, કેહને લગે, મૈંને તો પી લિયા. મૈંને પૂછા, કિસને પીલાયા ? કેહને લગે, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ફરિશ્તોંકી બહોત સી સફોંકે સાથ તશરીફ લાએ થે ઔર મુઝે પાની પીલા દિયા. મુઝે ખ્યાલ હુઆ કે કહીં ગફલતમેં ન કેહ રહે હોં, ઈસ લિએ મૈંને પૂછા કે ફરિશ્તોંકી સફેં કિસ તરહ થીં ? કેહને લગે, ઉપર-નીચે ઈસ તરહ થીં, એક હાથકો દૂસરેકે ઉપર કરકે બતાયા.

જબ અબૂ બકર બિન અયાશ (રહ.) કા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ઉનકી હમશીરા રોને લગી, કેહને લગે, બહેન રોનેકી બાત નહીં, તેરે ભાઈને મકાનકે ઈસ કોનેમેં બારહ હઝાર કુરઆન પાક ખત્મ કિએ હૈં.

અમ્ર બિન ઉબૈદ (રદી.) કેહતે હૈં કે અબૂ શુઐબ (રદી.) સાલેહ બિન ઝિયાદ બીમાર થે, મૈં ઉનકી અયાદતકો ગયા તો ઉનકી નઝઅકી હાલત થી, મુઝસે કેહને લગે કે મૈં તુઝે ખુશખબરી સુનાઉં, મૈં ઈસ જગહ એક અજનબીસે આદમીકો જો ઉપરી-સી સૂરત હૈ, દેખ રહા હૂં. મૈંને ઉનસે પૂછા કે તુમ કૌન હો ? વો કેહને લગે કે મૈં મલકુલમૌત હૂં, મૈંને કહા, મેરે સાથ નરમીકા બરતાવ કરના, વો કેહને લગે, મુઝે યેહી હુકમ મિલા હૈ કે નરમી કરૂં.

હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રદી.) કે સાહબઝાદે ફરમાતે હૈં કે મેરે વાલિદકા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો મૈં ઉનકે પાસ બૈઠા થા, કપડા મેરે હાથમેં થા, તા'કે ઈન્તિકાલકે બાદ જબડા બાંધ દૂં. ઉનકો ગશી હો જાતી થી, જિસ્સે

હમેં યે ખ્યાલ હોતા થા કે ઈન્તિકાલ હો ગયા, ફિર ઈફાકા હો જાતા થા ઔર ઉસ વક્ત વો કેહતે કે અભી નહીં, અભી નહીં, જબ તીસરી મર્તબા યેહી સૂરત પેશ આઈ, તો મૈંને ઉનસે દર્યાફ્ત કિયા કે આપ યે ક્યા ફરમાતે હૈં ? કેહને લગે, બેટા તુમ્હેં ખબર નહીં, શૈતાન મલઊન મેરે પાસ ખડા હૈ ઔર રંજ ઔર ગુસ્સેસે અપની ઉંગલી મુંહમેં દબા રહા હૈ ઔર કેહતા હૈ કે અહમદ ! તૂ મેરે હાથસે નિકલ ગયા, જબ વો કેહતા હૈ તો મૈં ઉસ્સે કેહતા હૂં કે અભી નહીં છૂટા (જાન ન નિકલ જાએ, તુઝસે ઈત્મીનાન નહીં હૈ.)

હઝરત આદમ બિન અબી અયાસ (રહ.) કા જબ આખિરી વક્ત થા તો વો ચાદરમેં લિપટે પડે થે ઔર કુરઆન શરીફ પઢ્ રહે થે, જબ કુરઆન પાક ખત્મ કિયા તો કેહને લગે કે મુઝે જો આપસે મુહબ્બત હૈ, ઉસકા વાસ્તા દેકર અર્ઝ હૈ કે મેરે સાથ નરમીકા બરતાવ કિયા જાએ, આજ હી કે દિનકે લિએ આપસે ઉમ્મીદ વાબિસ્તા થી, ઈસકે બાદ લાઈલા હ ઈલ્લલ્લાહ કહા ઔર રૂહ પરવાઝ કર ગઈ.

જબ મુસ્લિમા બિન અબ્દુલ મલિકકા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો વો રોને લગે, કિસીને રોનેકા સબબ પૂછા તો કેહને લગે કે મૈં મૌતકે ડરસે નહીં રો રહા હૂં, મુઝે અલ્લાહ તઆલાકે સાથ કામિલ વસૂક હૈ. મૈં ઈસ પર રો રહા હૂં કે મૈં તીસ મર્તબા જિહાદમેં શરીક હુઆ, મગર શહાદત નસીબ ન હુઈ ઔર આજ ઔરતોંકી તરહ બિસ્તર પર જાન દે રહા હૂં.

અયાસ બિન કતાદા અ'રાબી (રદી.) ને એક દિન આઈના દેખા તો સિરપર સફેદ બાલ નઝર આએ, કેહને લગે કે સફેદ બાલ આ જાને કે બાદ ફિર આખિરતકે સિવા કોઈ મશગલા ન રેહના ચાહિએ કે અબ દુનિયાસે રૂખ્સત હોનેકા વક્ત આ ગયા. ઈસકે બાદ બહોત ઝિયાદા મુજાહદે શુરૂ કર દિએ. એક મર્તબા જુમ્આકે દિન નમાઝસે ફારિગ હોકર મસ્જિદસે બાહર આ રહે થે, આસમાનકી તરફ દેખકર કેહને લગે, તેરા આના મુબારક હૈ, મૈંતો તેરા બહોત હી સખ્ત ઈન્તિઝાર કર રહા થા ઈસકે બાદ અપને સાથ વાલોંસે કેહને લગે, જબ મૈં મર જાઉં તો મલ્ઝૂબ (કિસી જગહકા નામ હૈ) મેં લે જાકર મુઝે દફન કર દેના. ઉસકે બાદ રૂહ નિકલ ગઈ ઔર ગિર ગએ.

હઝરત ઈમામ અહમદ બિન હંબલ (રદી.) કે શાગિર્દ ઈબ્રાહીમ (રહ.) બિન હાનીકા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો અપને લડકે ઈસ્હાકસે દર્યાફ્ત કિયા કે આફતાબ ગુરૂબ હો ગયા ? ઉન્હોંને કહા કે અભી તો નહીં હુઆ લેકિન અબ્બા જાન ! ઐસી સખ્ત બીમારીમેં તો ફર્ઝ રોઝા ખોલનેકી ભી ઈજાઝત હૈ, આપકા તો નફલ રોઝા હૈ, ઈસકો ખોલ દીજિએ, ફરમાને લગે, અરે ઠેહર જા, ઈસકે બાદ (ન માલૂમ ક્યા દેખા) ફરમાને લગે, ઈસી જૈસી ચીઝોંકે લિએ આદમીકો ચાહિએ કે નેક અમલ કરતા રહે (યે કુરઆન પાકકી આયત સૂરએ વસ્સાફ્ફાત, રૂકૂઅ ૨ કી તરફ ઈશારા હૈ, જિસમેં હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ કે બેશક યેહી બડી

કામિયાબી હૈ, ઐસી હી કામિયાબી હાંસિલ કરનેકે લિએ અમલ કરનેવાલોંકો અમલ કરના ચાહિએ) ઈસકે બાદ રૂહ પરવાઝ કર ગઈ.

અબૂ હકીમ (રહ.) હિયરી બૈઠે હૂએ કુછ લિખ રહે થે, લિખતે-લિખતે કલમ હાથમેંસે રખકર કેહને લગે, અગર ઈસીકા નામ મૌત હૈ તો ખુદાકી કસમ બડી અચ્છી મૌત હૈ, યે કેહકર મર ગએ.

અબુલ વફા બિન અકીલ (રહ.)કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો ઘર વાલોંને રોના શુરૂ કર દિયા, કેહને લગે કે પચાસ સાલસે તો ઈસકો હટા રહા હૂં, અબ કહાં તક હટાએ જાઉં, અબ તુમ મુઝે છોડ દો, અબ મૈં ઈસકી આ'મદ પર ઈસકો મુબારકબાદ દેતા હૂં.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને જિનકી કિતાબ અહયા ઉલ ઉલૂમ મશહૂર હૈ, દો શંબાકી સુબ્હકી નમાઝ વુઝૂ કરકે પઢી, ફિર અપના કફન મંગાયા, ઉસકો ચૂમા, આંખો પર રખ્ખા ઔર કહા કે બાદશાહકી ખિદમતમેં હાઝિરીકે લિએ બડી ખુશીસે હાઝિર હૂં, યે કેહકર કિબ્લા રૂખ પાંવ પસાર કર લેટ ગએ ઔર ફૌરન ઈન્તિકાલ કર ગએ.

ઈબ્નુલ જૌઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ મેરે ઉસ્તાદ અબૂ બકર બિન હબીબ (રહ.) કા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો શાગિર્દોને અર્ઝ કિયા કે કુછ વસીયત ફરમા દીજિએ, તીન ચીઝોંકી વસીયત કરતા હૂં.

૧. અલ્લાહકા ખૌફ ઔર

૨. તન્હાઈમેં ઉસકા મુરાકબા ઔર

૩. જો ચીઝ મુઝે પેશ આ રહી હૈ (યાની મૌત) ઈસકા ખૌફ રખ્ખા જાએ. મુઝે ઈકસઠ બરસ ગુઝર ગએ હૈં લેકિન ગોયા મૈંને દુનિયાકો દેખા ભી નહીં (ઐસે જલ્દી ગુઝર ગએ) ઈસકે બાદ એક પાસ બૈઠનેવાલેસે પૂછા, દેખો મેરી પેશાની પર પસીના આ ગયા યા નહીં, ઉસને અર્ઝ કિયા, આ ગયા, ફરમાયા, અલ્લાહકા શુક્ર હૈ કે યે ઈમાન પર મૌતકી અલામત હૈ (જૈસાકે હદીસમેં વારિદ હૈ)

ઈમામ બુખારી (રહ.) કે શાગિર્દ અબુલ વકત અબ્દુલ અવ્વલ (રહ.) કે ઈન્તિકાલકા જબ વકત આયા તો આખિર કલિમા, જો ઉનકી ઝુબાનસે નિકલા, યે થા

يٰلَيْتَ قَوْمِيْ يَعْلَمُوْنَ بِمَا غَفَرَ لِيْ رَبِّيْ وَجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُكْرَمِيْنَ ۝

'યા-લૈ ત-કૌમી યઅ્લમૂન. બિમા-ગ-ફ-ર-લી રબ્બી વ-જ-અ-લ-ની મિનલ્મુકરમીન.'

(યે સૂરએ યાસીન શરીફકે દૂસરે રૂકૂઅકી આયત હૈ) જિસકા તર્જુમા યે હૈ 'કાશ મેરી કૌમકો યે બાત મા'લૂમ હો જાતી કે મેરે રબને મુઝે બખ્શ દિયા ઔર મુઝે મોઅજ્જિઝ ઔર મુકર્રમ લાગોંમેં શામિલ કર દિયા.'

મુહમ્મદ બિન હામિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં અહમદ બિન ખિજરવીયા

(રહ.) કે ઈન્તિકાલકે વક્ત ઉનકે પાસ બૈઠા હુઆ થા, ઉનકો નઝઅ શુરૂ હો ગયા થા, પચાનવે સાલકી ઉમ્ર થી, એક શખ્સને ઉનસે કોઈ મસ્અલા દર્યાફ્ત કિયા, ઉનકી આંખોંમેં આંસૂ ભર આએ ઔર કેહને લગે કે બેટા ! પંચાનવે સાલસે એક દરવાઝે કે ખોલનેકી કોશિશમેં લગા હુઆ હું, ઈસ વક્ત વો ખુલનેકો હૈ, ઈસકા ફિકર સવાર હૈ કે સઆદતકે સાથ ખુલતા હૈ યા બદબખ્તીકે સાથ. ઈસ વક્ત જવાબકી મુહલત કહાં ! ઈસીમેં ઉનકે કર્ઝખ્વાહ ઉનકે મરનેકી ખબર સુનકર જમા હો ગએ, સાત સૌ દીનાર (અશરફિયાં) ઉનકે ઝિમ્મે કર્ઝ થે, કેહને લગે, યા અલ્લાહ ! તૂને રેહન ઈસ લિએ મશરૂઅ કિયા હૈ કે કર્ઝખ્વાહોંકો ઈત્મીનાન રહે, ઈસ વક્ત તૂ ઈન લોગોંકે ઈત્મીનાનકો બુલા રહા હૈ યાની ઈનકો મેરે વજૂદસે ઈત્મીનાન થા, અબ મૈં જા રહા હું, ઈનકા કર્ઝ અદા કર. ઉસી વક્ત કિસીને દરવાઝા ખટખટાયા ઔર કેહને લગા કે અહમદકે કર્ઝખ્વાહ કહાં હૈં ઔર સબ કર્ઝા ગિનકર અદા કર ગયા ઔર ઉનકી રૂહ નિકલ ગઈ.

એક બુઝુર્ગકા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો અપને ખાદિમસે કહા કે મેરે દોનોં હાથ બાંધ દે ઔર મેરા મુંહ ઝમીન પર રખ દે. ઈસકે બાદ વો કેહને લગે કે કૂચકા વક્ત આ ગયા, ન તો મૈં ગુનાહોંસે બરી હું, ન મેરે પાસ કોઈ ઉઝર હૈ જો મા'ઝરતમેં પેશ કર દૂં, ન કોઈ તા'કત હૈ, જિસ્સે મદદ ચાહું, બસ મેરે લિએ તો તૂ હી હૈ, મેરે લિએ તો તૂ હી હૈ, યેહી કેહતે-કેહતે એક ચીખ મારી ઔર ઈન્તિકાલ હો ગયા, ગૈબસે આવાઝ આઈ કે ઈસ બંદેને અપને મૌલાકે સામને આજીઝી કી, ઉસને કુબૂલ કર લિયા.

એક શખ્સ કેહતે હૈં કે એક ફકીર નઝઅકી હાલતમેં સિસક રહા થા, મક્ખિયાં ઉસકે મુંહ પર કસરતસે બૈઠ રહી થીં, મુઝે તરસ આયા, મૈં ઉસકે પાસ બૈઠકર મક્ખિયાં ઉડાને લગા, ઉસને આંખેં ખોલ દીં ઔર કેહને લગા કે બરસોંસે ખાસ વક્તકી કોશિશમેં લગા હુઆ થા, સારી ઉમ્રમેં કોશિશ પર ભી નસીબ ન હુઆ, અબ મિલા થા તો તૂ આકર બીચમેં ઘુસ ગયા, જા અપના કામ કર, અલ્લાહ તેરા ભલા કરે.

અબૂબકર રક્કી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં અબૂબકર જક્કાક (રહ.) કે પાસ સુબ્હકે બાદ મૌજૂદ થા, વો કેહ રહે થે, યા અલ્લાહ ! તૂ મુઝે ઈસ દુનિયામેં કબ તક ડાલે રખ્ખેગા, જુહરકા વક્ત ભી ન આને પાયા થા કે ઉનકા વિસાલ હો ગયા.

હઝરત મકહૂલ શામી (રહ.) બીમાર થે, એક શખ્સ ઉનકે પાસ ગએ ઔર કેહને લગે, હક તઆલા શાનુહૂ આપકો સેહત અતા ફરમાએ, કેહને લગે, હરગિઝ નહીં, ઐસી ઝાતકે પાસ જાના જિસ્સે ખૈર હી કી ઉમ્મીદ હૈ, ઐસે લોગોંકે પાસ રેહનેસે બેહતર હૈ જિનકી બુરાઈસે કિસી વક્ત ભી ઈત્મીનાન નહીં હૈ.

અબૂ અલી રૂજબારી (રહ.) કેહતે હૈં કે એક ફકીર મેરે પાસ ઈદકે દિન આયા, બહોત ખસ્તા હાલ, પુરાને કપડે, કેહને લગા, યહાં કોઈ પાક-સાફ જગહ

ઐસી હૈ જહાં કોઈ ગરીબ ફકીર મર જાએ, મૈંને લાપરવાઈસે લગ્વ સમઝકર કેહ દિયા કે અંદર આ જા ઔર જહાં ચાહે પડ કે મર જા. વો અંદર આયા, વુઝૂ કિયા ચન્દ રક્આત નમાઝ પઢી ઔર લેટકર મર ગયા. મૈંને ઉસકી તજહીઝ વ તક્ફીન કી ઔર જબ દફન કરને લગા તો મુઝે યે ખ્યાલ આયા કે ઉસકે મુંહ પરસે કફન હટા કર ઉસકા મુંહ ઝમીન પર રખ દૂં, તા'કે હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકી ગુરબત પર રહમ ફરમાએ, મૈંને ઉસકા મુંહ ખોલા, ઉસને આંખેં ખોલ દીં, મૈંને પૂછા, મેરે સરદાર, ક્યા મૌતકે બાદ ભી ઝિન્દગી હૈ ? કેહને લગા કે મૈં ઝિન્દા હૂં ઔર અલ્લાહ તઆલાકા હર આશિક ઝિન્દા હોતા હૈ, મૈં કલ કિયામતમેં અપની વઝાહતસે તેરી મદદ કરૂંગા.

અલી બિન સહલ (રહ.) અસ્સુબહાની કહા કરતે થે, ક્યા તુમ્હારા યે ખ્યાલ હૈ કે મૈંભી ઉસી તરહ મરૂંગા જિસ તરહ લોગ મરતે હૈં - બીમારી, ઈયાદત (સૌ ધંધે હો જાતે હૈં,) મૈં તો ઈસ તરહ મરૂંગા કે મુઝે કહા જાએગા, અય અલી ! ઔર મૈં ચલ દૂંગા, ચુનાંચે ઐસા હી હુઆ- એક દિન કહીં ચલે જા રહે થે, ચલતે-ચલતે કેહને લગે, લબ્બૈક (હાઝિર હૂં) ઔર મર ગએ.

અબુલ હસન મુજની (રહ.) કેહતે હૈં કે અબૂ યાકૂબ (રહ.) નહરજૂરીકા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા, નઝઅકે વક્ત મૈંને લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ તલ્કીન કિયા, તો મેરી તરફ દેખકર હંસે ઔર કેહને લગે, મુઝે તલ્કીન કરતે હો, ઉસ ઝાતકી ઈઝઝતકી કસમ, જિસકો કભી મૌત નહીં આએગી, મેરે ઔર ઉસકે દરમિયાન સિર્ફ ઉસકી બડાઈ ઔર ઈઝઝતકા પરદા હૈ ઔર બસ. યે કેહતે હી રૂહ પરવાઝ કર ગઈ. મુજની (રહ.) અપની દાઢી પકડકર કેહતે થે કે મુઝ જૈસા હજ્જામ ભલા ઔલિયાકો તલ્કીન કરે, કૈસી ગૈરતકી બાત હૈ ઔર જબ ઈસ વાકિએકા ઝિકર કરતે તો રોયા કરતે.

અબુલ્ હુસૈન માલિકી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત ખૈર નૂરબાફ (રહ.) કે સાથ કઈ સાલ રહા, ઉન્હોંને અપને ઈન્તિકાલસે આઠ યૌમ પેહલે કહા કે મૈં જુમેરાતકી શામકો મગ્રિબકે વક્ત મરૂંગા ઔર જુમ્આકી નમાઝકે બાદ દફન કિયા જાઉંગા, ભૂલ ન જાના, લેકિન મૈં બિલકુલ ભૂલ ગયા. જુમ્આકી સુબહકો એક શખ્સને મુઝે ઉનકે ઈન્તિકાલકી ખબર સુનાઈ, મૈં ફૌરન ગયા કે જનાઝેમેં શિર્કત કરૂં. રાસ્તેમેં લોગ મિલે જો ઉનકે ઘરસે વાપસ આ રહે થે ઔર યે કેહ રહે થે કે જુમ્આકે બાદ દફન હોંગે, મગર મૈં ઉનકે ઘર પહોંચ ગયા, મૈંને વહાં જાકર ઉનકે ઈન્તિકાલકી કૈફિયત પૂછી તો મુઝસે એક શખ્સને, જો ઈન્તિકાલકે વક્ત ઉનકે પાસ મૌજૂદ થા, બતાયા કે રાત મગ્રિબકી નમાઝકે કરીબ ઉનકો ગશી-સી હુઈ, ઉસકે બાદ ઝરા ઈફાકા-સા હુઆ તો ઘરકે એક કોનેકી તરફ મુંહ કરકે કેહને લગે કે થોડી દેર ઠેહર જાઓ, તુમ્હેં ભી એક કામકા હુકમ હૈ ઔર મુઝે ભી એક કામકા હુકમ હૈ, લેકિન તુમ્હેં જિસ કામકા હુકમ હૈ, વો તો ફૌત નહીં હોગા ઔર મુઝે જિસ કામકા હુકમ

હૈ, વો રેહ જાએગા, ઈસ લિએ થોડી દેર ઠેહર જાઓ, મૈ ઉસકો પૂરા કર લૂં જિસકા મુઝે હુકમ હૈ.

ઉસકે બાદ ઉન્હોંને પાની મંગાયા, તા'જા વુઝૂ કિયા, નમાઝ પઢી ઔર ઉસકે બાદ આંખેં બંદ કરકે પાંવ પસાર કર લેટ ગએ ઔર ચલ દિએ. કિસીને ઉનકો ખ્વાબમેં દેખા, પૂછા, ક્યા હાલ હૈ ? કેહને લગે, બસ યે ન પૂછ, તુમ્હારી સફ્રી હુઈ બૂદાર દુનિયાસે ખલાસી મિલ ગઈ.

અબૂ સઈદ ખઝ્ઝાઝ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા મક્કા મુકર્રમ.મેં થા, બાબે બની શૈબાસે નિકલ રહા થા, દરવાઝેસે બાહર મૈંને એક નિહાયત ખૂબસૂરત આદમીકો મરે હુએ પડા દેખા, મૈં જો ઉસકો ગૌરસે દેખને લગા તો વો મેરી તરફ દેખકર હંસને લગા ઔર કેહને લગા, અબૂ સઈદ, તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે (મુહબ્બત વાલે) દોસ્ત મરા નહીં કરતે, એક આલમસે દૂસરે આલમમેં મુન્તકિલ હો જાતે હૈં.

હઝરત ઝુન્નૂન મિસરી (રહ.) કા જબ વિસાલ હોને લગા તો કિસીને ઉનસે અર્ઝ કિયા કે કુછ વસીયત ફરમા દીજિએ, ફરમાને લગે કે મૈં ઉસકી મેહરબાનીકે કરિશ્મોંમેં મુતાજ્જુબ હો રહા હૂં, ઈસ વક્ત મુઝે મશ્ગૂલ ન કરો.

અબૂ ઉસ્માન હિયરી (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ અબૂ હફ્સકા ઈન્તિકાલ હોને લગા તો કિસીને પૂછા કે કોઈ વસીયત ફરમા દીજિએ, ફરમાને લગે કે મુઝમેં બોલનેકી તા'કત નહીં, ઉસકે બાદ ઝરા કુવ્વત-સી મા'લૂમ હુઈ તો મૈંને કહા, અબ ફરમા દીજિએ, મૈં લોગોં તક પહોંચા દૂંગા. ફરમાને લગે કે અપની કોતાહી પર પૂરે દિલસે ઈન્કિસાર ઔર આજીઝ હો (બસ યે મેરી આખિરી વસીયત હૈ.)

હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હઝરત સિર્રી સકતી (રદી.) કા વિસાલ હોને લગા, નઝ્અકી હાલત થી, મૈં સિરહાને બૈઠા થા, મૈંને અપના મુંહ ઉનકે મુંહ પર રખ્ખ દિયા, મેરી આંખસે આંસૂ જારી થે, મેરા આંસૂ ઉનકે રૂખ્સાર પર ગિરા, ફરમાને લગે, કૌન હૈ ? મૈંને અર્ઝ કિયા, આપકા ખાદિમ જુનૈદ હૈ, ફરમાને લગે મર્હબા (બહોત અચ્છા કિયા આગએ), મૈંને અર્ઝ કિયા, કોઈ આખિરી વસીયત ફરમા દીજિએ, ફરમાને લગે કે બુરોંકી સોહબતસે અપનેકો બચાના ઔર ઐસા ન હો કે ગૈરોંકી સોહબત અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે તુઝે જુદા કર દે.

હઝરત હબીબ અજમી (રહ.) (જો મશહૂર અકાબિર સૂફિયામેં હૈ ઈન્તિકાલકે વક્ત બહોત હી ઘબરા રહે થે, કિસીને અર્ઝ કિયા કે આપ જૈસે બુઝૂર્ગસે યે ઘબરાહટ બઈદ હૈ, ઈસ્સે પેહલે તો ઐસા હાલ આપકા ન હોતા થા (યાની ઈતની ઘબરાહટ કિસી બાતસે ભી મેહસૂસ ન હોતી થી,) ફરમાને લગે, સફર બહોત લંબા હૈ, તોશા પાસ નહીં હૈ, કભી ઈસ્સે પેહલે ઈસકા રાસ્તા દેખા નહીં, આકા ઔર સરદારકી ઝિયારત કરની હૈ, કભી ઈસ્સે પેહલે ઝિયારત નહીં કી, ઐસે ખૌફનાક મનાઝિર દેખને હૈં જો પેહલે કભી નહીં દેખે, મિટ્ટીકે નીચે તન્હા કિયામત તક પડે રેહના

હૈ, કોઈ મુનિસ પાસ ન હોગા. ઈસકે બાદ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે હુઝૂરમેં ખડા હોના હૈ, મુઝે યે ડર હૈ કે અગર વહાં યે સવાલ હો ગયા કે હબીબ સાઠ બરસમેં એક તસ્બીહ ઐસી પેશ કર દે, જિસમેં શૈતાનકા કોઈ દખલ ન હો તો કયા જવાબ દૂંગા ઔર યે હાલ ઈસપર થા કે સાઠ બરસકી ઝિન્દગીમેં દુનિયાસે જરા-ભી લગાવ ન થા. ફિર હમ જૈસોંકા કયા હાલ હોગા જો કિસી વકત ભી દુનિયા તો દરકિનાર ગુનાહોંસે ભી ખાલી નહીં હોતે, હર વક્ત શૈતાન હી કી ખુશામદમેં લગે રેહતે હૈં.

અબ્દુલ જબ્બાર (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત ફત્હ બિન ખુશરફ (રહ.)કી ખિદમતમેં તીસ બરસ રહા, ઉન્હોંને કભી આસમાનકી તરફ મુંહ નહીં કિયા, ઈસકે બાદ એક મર્તબા આસમાનકી તરફ મુંહ કિયા ઔર કેહને લગે, અબ તો આપકા ઈશ્તિયાક બહોત હી બઢ ગયા, અબ જલ્દી હી બુલા લીજિએ. ઈસકે બાદ એક હફતા ભી ન ગુઝરાકે ઈન્તિકાલ ફરમા ગએ.

અબૂ સઈદ મૂસલી (રહ.) કેહતે હૈં કે ફત્હ બિન સઈદ (રહ.) ઈદુલ અઝહાકી નમાઝ પઢકર ઈદગાહસે દેરમેં વાપસ હુએ, વાપસીમેં દેખા કે મકાનોંકે અંદરસે કુરબાનીકા ગોશ્ત પકનેકા ધુંઆં હર તરફસે નિકલ રહા હૈ, તો રોને લગે ઔર કેહને લગે કે લોગોંને કુર્બાનિયોંસે આપકા તકર્રૂબ હાસિલ કિયા, મેરે મેહબૂબ ! કાશ, મુઝે મા'લૂમ હો જાતા કે મૈં કુરબાની કિસ ચીઝકી કરૂં, યે કેહકર બેહોશ હોકર ગિર ગએ, મૈંને પાની છિડકા, દેરમેં હોશ આયા ફિર ઉઠકર ચલે ઇસ શહેરકી ગલિયોંમેં પહોંચે તો ફિર આસમાનકી તરફ મુંહ ઉઠાકર કેહને લગે કે મેરે મેહબૂબ ! તુઝે મેરે રંજ વ ગમકા તવીલ હોના ભી મા'લૂમ હૈ ઔર મેરા યે ગલી-ગલી ફિરના ભી તુઝે મા'લૂમ હૈ, મેરે મેહબૂબ ! તૂ મુઝે કબતક કૈદ રખ્ખેગા, યે કેહકર ફિર બેહોશ હોકર ગિર ગએ, મૈંને ફિર પાની છિડકા, ફિર ઈફાકા હો ગયા ઔર ચંદ રોઝ બાદ ઈન્તિકાલ ફરમા ગએ.

મુહમ્મદ બિન કાસિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝસે મેરે શેખ મુહમ્મદ બિન અસ્લમ તૂસી (રહ.) ને ઈન્તિકાલસે ચાર દિન પેહલે ફરમાયા કે આઓ, તુમ્હેં ખુશખબરી સુનાઉં કે તુમ્હારે સાથીકી (યાની મેરે) સાથ હક તઆલા શાનુહૂને કિસ કદર એહસાન કિયા કે મેરી મૌતકા વક્ત આ ગયા ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા મુઝ પર યે એહસાન હૈ કે મેરે પાસ એક દિરમ ભી નહીં હૈ, જિસકા હિસાબ દેના પડે, અબ મકાનકે કિવાડ બંદ કર દો ઔર મેરે મરને તક કિસીકો મેરે પાસ આનેકી ઈજાઝત ન દેના ઔર યે સુન લો કે મેરે પાસ કોઈ ચીઝ નહીં હૈ, જિસમેં મીરાસ તકસીમ હો, બજુઝ ઈસ ચાદરકે ઔર ઈસ ટાટકે ઔર ઈસ વુઝૂકે લોટેકે ઔર મેરી કિતાબોંકે ઔર ઈસ થૈલીમેં તીસ દિરમ હૈં, યે મેરે નહીં હૈં, બલ્કે મેરે બેટેકે હૈં, ઉસકે એક રિશ્તેદારને ઉસકો દિએ હૈં ઔર ઈસસે ઝિયાદા હલાલ ચીઝ મેરે લિએ કયા હોગી જબકે હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ યે હૈ કે તૂ ઔર તેરા માલ તેરે બાપકા હૈ (લિહાઝા યે બેટેકા માલ હોનેકી વજહસે ઈસ હદીસ શરીફકી બિના પર મુઝે

હલાલ હૈ,) ઈસમેંસે મેરે કફનકી ઈતની મિકદાર ખરીદ લેના જિસ્સે મેરા સતર ઢક જાએ, ઈસ્સે ઝિયાદા ઈસમેંસે ન લેના યાની સિર્ફ લુંગી ઈસમેંસે ખરીદ લેના ઔર યે ટાટ ઔર યે ચાદર કફનમેં શામિલ કર લેના, કફન કે તીન કપડે પૂરે હો જાએંગે - લુંગી, ચાદર ઔર તીસરા ટાટ હો જાએગા, ઈન તીનોંમેં મુઝે લપેટ દેના ઔર યે વુઝૂકા લોટા કિસી નમાઝી ફકીરકો સદકા કર દેના કે વો વુઝૂ કર લિયા કરેગા, યે સબ ફરમા કર ચૌથે દિન ઈન્તિકાલ હો ગયા.

અબૂ અબ્દુલ ખાલિક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં યુસુફ બિન હુસેન (રહ.) કે પાસ નઝઅકી હાલતમેં થા, વો કેહ રહે થે, અય અલ્લાહ ! મૈં ઝાહિરમેં લોગોંકો નસીહત કરતા રહા ઔર બાતિનમેં અપને નફસકે સાથ ખોટાપન કરતા રહા, મૈંને અપને નફસકે સાથ જો ખોટ કિયા, ઉસકો ઈસકે બદલેમેંકે તેરી મખ્લૂકકો નસીહત કરતા રહા, મા'ફ કર દે, યેહી કેહતે-કેહતે જાન નિકલ ગઈ, રહમહુમુલ્લાહુ તઆલા રહમતન વાસિઅ. (ઈત્તેહાફ)

કિસ કદર ખુશકિસ્મત થે યે મરનેવાલે, હક તઆલા શાનુહૂ ઈનકી બરકતસે ઈસ નાપાકકો ભી કોઈ હિસ્સા અતા ફરમા દે કે વો બડા કરીમ હૈ, ઉસકે કરમસે કોઈ ચીઝ ભી બઈદ નહીં.

(۲۰) عن عائشة رضـ قالت جاء رجل فقعد
بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال
يا رسول الله ان لي مملوكين يكذبونني ويخونونني
ويعصونني واشتمهم واضربهم فكيف انا منهم
فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا كان
يوم القيمة يحسب ما خانوك وعصوك وكذبوك
وعقابك اياهم فان كان عقابك اياهم بقدر
ذنوبهم كان ذلك كفافا لا لك ولا عليك وان
كان عقابك اياهم دون ذنوبهم كان فضلا لك
وان كان عقابك اياهم فوق ذنوبهم اقتص لهم
منك الفضل فتنحى الرجل وجعل يهتف ويبكي
فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم اما تقرأ
قول الله تعالى ونضع الموازين القسط ليوم القيمة
فلا تظلم نفس شيئا وان كان مثقال حبة من

હદીસ-૨૦. હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે એક શખ્સ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ. !) મેરે કઈ ગુલામ હૈં, જો મુઝસે ઝૂઠ ભી બોલતે હૈં, ખિયાનત ભી કરતે હૈં, કેહના નહીં માનતે, મૈં ઉનકો બુરા-ભલા ભી કેહતા હૂં ઔર મારતા ભી હૂં, મેરા-ઉનકા (કિયામત મેં) ક્યા મા'મલા હોગા ? હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે કિયામતકે દિન જિતની મિકદારકી ઉન્હોંને ખિયાનત કી હોગી ઔર તેરી નાફરમાની કી હોગી ઔર ઝૂઠ બોલા હોગા, ઉસ સારી મિકદારકા વઝન કિયા જાએગા (કે વહાં હર ચીઝકા વઝન હોતા હૈ ચાહે વો ચીઝ જિસ્મવાલી જૌહર હો યા બે-જિસ્મકી અર્ઝ હો) ઔર તૂને જો સઝા ઈન ચીઝોં પર દી હૈ, વો ભી સબ તોલી જાએગી, પસ

અગર તેરી સઝા ઔર ઉનકા જુર્મ બરાબર રહા તબ તો ન લેના ન દેના ઔર અગર તેરી સઝા ઉનકે જુર્મસે વજનમેં કમ હોગી તો જિતની કમ હોગી, વો તુઝે દી જાએગી ઔર અગર સઝા ઉનકે જુર્મસે બઢી હુઈ હોગી તો ઈસ ઝિયાદતીકા તુઝસે બદલા લે લિયા જાએગા, વો શખ્સ અફસોસ કરતે હુએ રોતે હુએ મજલિસસે હટ ગએ.

હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમને કુરઆન શરીફકી આયત (સૂરએ અંબિયા, રૂકૂઅ- ૪) વ ન જ અુલ મવા ઝીનલ કિસ્ત, (આયત) નહીં પઢી ? જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે કિયામતકે દિન હમ મીઝાને અદલ કાયમ કરેંગે (જિસમેં આ'માલકા વજન કરેંગે) ઔર કિસી પર જરા-સા ભી ઝુલ્મ ન કિયા જાએગા ઔર અગર કિસીકા કોઈ અમલ રાઈકે દાનેકે બરાબર ભી હોગા તો હમ ઉસકો વહાં હાઝિર કરેંગે (ઔર ઉસકા વજન કરેંગે) ઔર હમ હિસાબ લેનેવાલે કાફી હૈ. - મિશ્કાત

ફાયદા – કિયામતકે દિન હિસાબકા મા'મલા ભી બડા સખ્ત મા'મલા હૈ, કુરઆન પાક ઔર અહાદીસમેં બહોત કસરતસે ઉસપર તંબીહેં ઔર ઉસકી તફસીલેં ઝિકર ફરમાઈ ગઈ હૈ. મિસાલ ઔર નમૂનેકે તૌરપર ચન્દ આયાત ઔર ચન્દ અહાદીસ ઈસ જગહ ઝિકર કી જાતી હૈ.

૧. ઔર ઉસ દિનસે ડરતે રહો જિસ દિન તુમ હક તઆલા શાનુહૂકી પેશીમેં લાએ જાઓગે, ફિર હર શખ્સકો ઉસકા કિયા હુઆ અમલ (યાની ઉસકા બદલા) પૂરા-પૂરા દિયા જાએગા ઔર ઉનપર કિસી કિસ્મકા ઝુલ્મ ન કિયા જાએગા. - સૂરએ બકરઃ, રૂકૂઅ ૩૮

૨. જિસ દિન પાએગા હર શખ્સ અપને સામને ઉસ ચીઝકો જો ઉસને કિસી કિસ્મકી ખૈરકી યા કિસી કિસ્મકી બુરાઈ કી હો ઔર તમન્ના કરેગા કે કાશ ઉસ દિનકે ઔર ઉસકે દરમિયાન બહોત દૂરકી મુસાફત હોતી ઔર અલ્લાહ તઆલા ડરાતા હૈ તુમકો અપને આપસે ઔર અલ્લાહ તઆલા બડા શફીક હૈ બંદોં પર (ઈસ શફક્કત હી કી વજહસે ડરાતા હૈ કે તુમ ઉસકે અઝાબમેં મુબ્તલા ન હો જાઓ !) - સૂરએ આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ ૩

(۳) وَمَنْ

يَّغْلُلْ يَاْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ○ (اٰل عمران ع ۱۷)

૩. ઔર જો શખ્સ ખિયાનત કરેગા વો અપની ઈસ ખિયાનત કી હુઈ ચીઝકો કિયામતકે દિન (હશ્રકે મૈદાન મેં) લાએગા, ફિર હર શખ્સકો ઉસકે કિએ હુએકા પૂરા-પૂરા બદલા મિલેગા. - સૂરએ આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ ૧૭

(۴) كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُوْرَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ (اٰل عمران ع ۱۹)

૪. હર શખ્સકો મૌતકા ઝાઈકા ઝરૂર ચખના હૈ ઔર તુમ્હારે (નેક ઔર બદ) આ'માલકા પૂરા-પૂરા બદલા કિયામત હી કે દિન મિલેગા.

- સૂરએ આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ ૧૯

(۵) اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ○

૫. ઈન્નલ્લાહ-સરીઉલહિસાબ.

યે કલિમા બહોત જગહ કુરઆન પાકમેં વારિદ હુઆ હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ બહોત જલ્દ હિસાબ કરનેવાલે હૈં (કે હર શખ્સકા હિસાબ-કિતાબ બહોત જલ્દી પૂરા કર દિયા જાએગા ઔર ઉસકે મુવાફિક બદલા દિયા જાએગા.

(۶) وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذِ نِ الْحَقُّ ج فَمَنْ

ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ○ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ بِمَا

كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَظْلِمُوْنَ ○ (اعراف ع ۱)

૬. ઔર ઉસ દિન (કિયામતકે દિન આ'માલકા વજન ઝરૂરી હૈ પસ જિસ શખ્સકા (નેક આ'માલ કા)પલ્લા ભારી હોગા તો ઐસે લોગ કામિયાબ હોંગે ઔર જિસ શખ્સકા (નેક આ'માલકા) પલ્લા હલકા હોગા, યેહી લોગ હૈં જિન્હોંને અપના નુકસાન કર લિયા, ઈસ વજહસે કે હમારી આયતોંકી હક તલફી કરતે થે.

- સૂરએ આ'રાફ, રૂકૂઅ-૧

(۷) اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُوْنَ مَا تَمْكُرُوْنَ ○ (یونس ع ۳)

૭. બેશક હમારે કાસિદ (ફરિશ્તે) તુમ્હારી સબ શરારતોંકો લિખ રહે હૈં (ઔર ઈન સબકા બદલા તુમકો કિયામતમેં મિલેગા, જબ યે લિખ્ખા હુઆ સામને લાયા જાએગા.). - સૂરએ યુનૂસ, રૂકૂઅ-૩

(۸) وَالَّذِيْنَ كَسَبُوا السَّيِّاٰتِ جَزَآءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ

(یونس ع ۳)

૮. ઔર જિન લોગોંને બૂરે કામ કિએ, ઉનકી બુરાઈકી સઝા ઉસકે બરાબર

મિલેગી ઔર ઉનકો ઝિલ્લત છાએગી ઔર ઉનકો અલ્લાહ તઆલા (કે અઝાબ) સે કોઈ બચાનેવાલા ન હોગા (ઔર ઉનકે મુંહ ઐસે કાલે હોંગે) ગોયા ઉનકે ચેહરોં પર અંધેરી રાતકે પરત-કે-પરત લપેટ દિએ ગએ. - સૂરએ યુનૂસ, રૂકૂઅ-૩

(૯) هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ (یونس ع ۳)

૯. ઉસ મકામ પર હર શખ્સ અપને પેહલે કિએ કામોંકો (જો દુનિયામેં કિએ થે,) જાંચ લેગા (કે વો કિસ કિસ્મકે નેક યા બદ કિએ થે, ફિર ઉસકા હિસાબ હો જાએગા.) - સૂરએ યુનૂસ, રૂકૂઅ-૩

(૧૦) لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ (رعد ع ۲)

૧૦. જિન લોગોંને અપને રબકા કેહના માન લિયા, ઉનકે વાસ્તે અચ્છા બદલા હૈ ઔર જિન્હોંને ઉસકા કેહના ન માના, ઉનકે પાસ અગર દુનિયાકી તમામ ચીઝેં હોં (બલ્કે) ઔર ઉસકે સાથ ઉસીકે બરાબર ઔર ચીઝેં હોં તો સબ-કી-સબ અપને ફિદ્યામેં દે ડાલે (ઔર) ઉનકા સખ્ત હિસાબ હોગા. - સૂરએ રઅ્દ, રૂકૂઅ -૨

(૧૧) فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ع ۶

૧૧. પસ આપકે ઝિમ્મે તો (અય મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સિર્ફ પહોંચા દેના હૈ (ઔર ઈસ પર અમલ કરને, ન કરનેકા) હિસાબ હમારે ઝિમ્મે હૈ. - સૂરએ રઅ્દ, રૂકૂઅ ૬

(૧૨) رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ (ابراهیم ع ۶)

૧૨. અય હમારે રબ ! મેરી ઔર મેરે વાલિદૈનકી ઔર સબ મો'મિનીનકા હિસાબ કાયમ હોનેકે દિન મગ્ફિરત કર દીજિએ (યે હઝરત ઈબ્રાહીમકી દુઆ હૈ.) - સૂરએ ઈબ્રાહીમ રૂકૂઅ ૬

(૧૩) وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ۝ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ۝ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۝ (ابراهیم ع ۷)

૧૩. ઔર તૂ ઉસ દિન મુજ્રિમોંકો જંઝીરોંમેં જકડા હુઆ દેખેગા ઔર ઉનકે કુરતે કતિરાન (ચીડકે દરખ્તકે તેલ) કે હોંગે (કે ઉસ તેલમેં પેટ્રોલકી તરહસે આગ જલ્દી લગતી હૈ) ઔર ઉનકે ચેહરોં પર આગ લિપટી હુઈ હોગી (ઔર યે સારી તકલીફ઼ ક્યોં હૈ), તા'કે અલ્લાહ તઆલા હર શખ્સકો ઉસકે કિએ હુએકી સઝા દે, બેશક અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ બહોત જલ્દ હિસાબ લેને વાલા હૈ. - સૂરએ ઈબ્રાહીમ, રૂકૂઅ ૭

(١٤) وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنٰهُ طٰۗىِٕرَهٗ فِيْ عُنُقِهٖ ۭ وَنُخْرِجُ لَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتٰبًا يَّلْقٰىهُ
مَنْشُوْرًا ۝ اِقْرَاْ كِتٰبَكَ ۭ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيْبًا ۝ (بنی اسرائیل ع٢)

૧૪. ઔર હમને હર ઈન્સાનકા અમલ (નેક હો યા બદ હો) ઉસકે ગલેકા હાર બના રખ્ખા હૈ ઔર કિયામતકે દિન હમ ઉસકા આ'માલનામા ઉસકે સામને કર દેંગે, જિસકો વો ખુલા હુઆ દેખેગા (ઔર ઉસ્સે કહા જાએગા) કે અપના આ'માલનામા ખુદ હી પઢ લે, આજ તૂ ખુદ હી અપના મુહાસિબ કાફી હૈ (યાની ખુદ હી હિસાબ કર લે, કિસી દૂસરેકી ભી ઝરૂરત નહીં.)

- સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ, રૂકૂઅ ૨

(١٥) كَلَّا ۭ سَنَكْتُبُ مَا يَقُوْلُ (مریم ع٥)

૧૫. (જો બાત યે કાફિર સમઝ રહે હૈં વો) હરગિઝ નહીં હૈ, હમ હર વો બાત લિખ દેતે હૈં જો કોઈ ઝુબાનસે કેહતા હૈ (ઉસકે બાદ કિયામતકે દિન) વો લિખ્ખા હુઆ આ'માલનામા ઉસકે સામને કર દિયા જાએગા.

- સૂરએ મરયમ, રૂકૂઅ ૫

(١٦) اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِيْ غَفْلَةٍ مُّعْرِضُوْنَ ۝ (انبیاء ع١)

૧૬. લોગોંકે હિસાબકા વકત તો કરીબ આ ગયા ઔર યે અભીતક ગફલત હી મેં પડે હૈં (ઔર ઈસકી તૈયારીસે એ'રાઝ કિએ હુએ હૈ.

- સૂરએ અંબિયા, રૂકૂઅ ૧

(١٧) فَاِذَا نُفِخَ فِي
الصُّوْرِ فَلَآ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَىِٕذٍ وَّلَا يَتَسَاۗءَلُوْنَ ۝ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ
الْمُفْلِحُوْنَ ۝ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فِيْ جَهَنَّمَ خٰلِدُوْنَ ۝
تَلْفَحُ وُجُوْهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيْهَا كٰلِحُوْنَ ۝ (مؤمنون ع٦)

૧૭. ફિર જબ (કિયામતકે દિન) સૂર ફૂંકા જાએગા તો (ઈસ કદર ખૌફ હોગા કે) બાહમી રિશ્તે ભી ઉસ દિન ન રહેંગે. (યાની સબ અજનબી-સે બન જાએંગે,) બાપ બેટેસે ભાગેગા વગૈરહ-વગૈરહ જૈસા સૂરએ અબસમેં હૈ- **યૌમ યફિર્રૂલ્મરૂઉ મિન્ અખીહિ** (આયત) ઔર ન કોઈ કિસીકો પૂછેગા (ઔર આ'માલકી તરાઝૂ ખડી કર દી જાએગી) પસ જિસ શખ્સકા પલ્લા ભારી હોગા (યાની ઉસકી નેકિયાં ઝૂક જાએંગી) પસ ઐસે લોગ તો કામિયાબ હોંગે ઔર જિસ શખ્સકા પલ્લા હલ્કા હોગા પસ યે વો લોગ હોંગે જિન્હોંને અપના નુકસાન કર લિયા ઔર વો જહન્નમેં હમેશાકે લિએ રહેંગે, ઉનકે ચેહરોંકો આગ ઝુલસતી હોગી ઔર ઉસમેં ઉનકે મુંહ બિગડે હુએ હોંગે.

- સૂરએ મુઅ્મિનૂન, રૂકૂઅ ૬

(١٨) وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍۢ بِقِيْعَةٍ يَّحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَاۗءً ۭ حَتّٰٓي اِذَا جَاۗءَهٗ لَمْ

يَجِدْهُ شَيْئًا وَّوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهٗ فَوَفّٰىهُ حِسَابَهٗ ۭ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ۝ (نور ع ٥)

૧૮. ઔર જો લોગ કાફિર હૈં (ઔર નૂરે હિદાયતસે દૂર હૈં) ઉનકે આ'માલ ઐસે હૈં જૈસાકે એક ચટિયલ મેદાનમેં ચમકતા હુઆ રેતકે પ્યાસા આદમી ઉસકો (દૂર સે) પાની સમઝતા હૈ, યહાં તકકે જબ (ઉસકે પાસ આયા) તો ઉસકો કુછ ભી ન પાયા ઔર ઉસકે પાસ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકો પાયા, જિસને ઉસકા પૂરા-પૂરા હિસાબ વહીં કર દિયા ઔર અલ્લાહ તઆલા બહોત જલ્દી હિસાબ કર દેનેવાલે હૈં. - સૂરએ નૂર, રૂકૂઅ ૫

(١٩) اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌۢ بِمَا نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ۝ (ص ع ٢)

૧૯. જો લોગ ખુદાકે રાસ્તેસે ભટકે હુએ હૈં, ઉનકે લિએ સખ્ત અઝાબ હૈ ઈસ લિએ કે વો રોઝે હિસાબકો ભૂલે હુએ હૈં. - સૂરએ સ્વાદ, રૂકૂઅ ૨

(٢٠) اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍۢ بِمَا كَسَبَتْ ۭ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۭ

اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ۝ (مومن ع ٢)

૨૦. આજ (કિયામત) કે દિન હર શખ્સકો ઉસકે કિએકા બદલા દિયા જાએગા, આજ ઝુલ્મ નહીં હૈ, બેશક અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ બહોત જલ્દ હિસાબ લેને વાલા હૈ. - સૂરએ મુઅ્મિન, રૂકૂઅ ૨

(٢١) وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً ۣ كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰٓى اِلٰى كِتٰبِهَا ۭ اَلْيَوْمَ

تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝ هٰذَا كِتٰبُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ۭ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا

كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝ (جاثيه ع ٤)

૨૧. ઔર આપ (કિયામતકે દિન) હર ફિરકેકો દેખેંગે કે (વો લોગ ખૌફકી વજહસે) ઘુટનોંકે બલ ગિર પડેંગે, હર ફિરકા અપની કિતાબ (નામા-એ-આ'માલ) કી તરફ લાયા જાએગા (ઔર ઉનસે કહા જાએગા) કે આજ તુમકો તુમ્હારે કિએકા બદલા દિયા જાએગા (ઔર યે કહા જાએગા) કે યે હમારી કિતાબ, (જિસમેં તુમ્હારે આ'માલ લિખ્ખે હુએ હૈં (તુમ્હારે આ'માલકો ઠીક-ઠીક બતા રહી હૈ, હમ દુનિયામેં (ફરિશ્તોંસે) તુમ્હારે આ'માલકો લિખવાતે રેહતે થે (જો ઈસ વક્ત યે તુમ્હારે સામને હૈ.) - સૂરએ જાસિયા, રૂકૂઅ ૪

(٢٢) اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيٰنِ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيْدٌ ۝ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا

لَدَيْهِ رَقِيْبٌ عَتِيْدٌ ۝ (ق ع ٢)

૨૨. જબ દો અખ્ઝ કરનેવાલે (બાતકો જલ્દીસે લેકર લિખનેવાલે ફરિશ્તે) લેતે રેહતે હૈં ઔર દાઈં જાનિબ ઔર બાઈં જાનિબ બૈઠે રેહતે હૈં, વો (યાની આદમી)

કોઈ લફ્ઝ ઝુબાનસે નહી નિકાલતા, મગર એક તા'ક લગાનેવાલા તૈયાર રેહતા હૈ (ઔર વો ફૌરન) ઉસકો લિખ લેતા હૈ, યેહી આ'માલનામા હૈ.

- સૂરએ કા'ફ, રૂકુઅ ૨

(٢٣) يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ
مِنكُمْ خَافِيَةٌ ۝ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ ۝ إِنِّي
ظَنَنتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ۝ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ۝ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝ قُطُوفُهَا
دَانِيَةٌ ۝ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۝ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ
بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ۝ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ۝ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ
الْقَاضِيَةَ ۝ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ۝ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ۝ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ۝ ثُمَّ
الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ۝ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ۝ (الحاقة)

૨૩. જિસ દિન તુમ (ખુદા તઆલાકે સામને હિસાબકે લિએ) પેશ કિએ જાઓગે, તુમ્હારી કોઈ બાત પોશીદા ન હોગી ફિર (નામા-એ-આ'માલ હાથોંમેં દે દિએ જાએંગે, પસ) જિસ શખ્સકા નામા-એ-આ'માલ ઉસકે દાહિને હાથમેં દિયા જાએગા, વો તો (ખુશીકે મારે આપસમેં) કહેગા કે લો, મેરા નામા-એ-આ'માલ પઢ લો, મેરા તો (પેહલે હી સે) એ'તકાદ થા કે મુઝકો મેરા હિસાબ પેશ આનેવાલા હૈ (મૈં તો દુનિયાહીમેં ઉસકે લિએ તૈયારી કર રહા થા,) પસ યે શખ્સ તો પસન્દીદા (ઝિન્દગી યાની બહિશ્તેબરીમેં હોગા જિસકે મેવે ઝુકે હુએ હોંગે (ઔર ઉનસે કહા જાએગા) કે ખાઓ ઔર પીઓ મઝેકે સાથ ઉન આ'માલકે બદલેમેં જો તુમને ગુઝરે હુએ ઝમાનામેં કિએ હૈં ઔર જિસ શખ્સકા નામા-એ-આ'માલ ઉસકે બાએં હાથમેં દિયા જાએગા પસ વો (નિહાયત હસરત ઔર ગમસે) કહેગા, ક્યા અચ્છા હોતા કે મુઝકો મેરા નામા-એ-આ'માલ હી ન મિલતા ઔર મુઝકો યે ખબર હી ન હોતી કે મેરા હિસાબ ક્યા હૈ, કાશ મૌત (જો આ ચુકી થી, વોહી સબ કામકા ખાતમા કર દેતી (અફસોસ) મેરા માલ મેરે કુછ કામ ન આયા, મેરી વઝાહત ભી મેરેસે જાતી રહી, (ઉસ શખ્સકે લિએ હુકમ હોગા કે) ઈસકો પકડો ઔર ઈસકે ગલેમેં તૌક પેહના દો, ફિર જહન્નમમેં ઈસકો દાખિલ કર દો, ફિર ઐસી જંઝીરમેં જિસકી લમ્બાઈ સત્તર ગજ હો, ઉસકો જકડ દો (ઈસ આયતે શરીફાકા કુછ હિસ્સા બુખ્લકે બયાનમેં નં. ૧૨ પર ગુઝર ચુકા હૈ.) - સૂરએ અલહાક્કઃ, રૂકૂઅ ૧

(٢٤) وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۝ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۝ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ۝ (انفطار)

૨૪. ઔર તુઝપર (ઐસે ફરિશ્તે જો તુમ્હારે કામોંકો) યાદ રખનેવાલે હૈં, જો મોઅઝ્ઝઝ હૈં (ઔર હર કામકો) લિખનેવાલે હૈં, મુકર્રર હૈ જો તુમ્હારે સારે

અફઆલકો જાનતે હૈં ઔર લિખતે હૈં કિયામતકે દિન, યે સબ મજમૂઆ પેશ હોગા.)

- સૂરએ ઈનફિતાર

(٢٥) فَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِيَمِيْنِهٖ ۙ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيْرًا ۙ وَّيَنْقَلِبُ اِلٰٓى اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ۗ وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ وَرَآءَ ظَهْرِهٖ ۙ فَسَوْفَ يَدْعُوْا ثُبُوْرًا ۙ وَّيَصْلٰى سَعِيْرًا ۗ اِنَّهٗ كَانَ فِيْٓ اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ۗ اِنَّهٗ ظَنَّ اَنْ لَّنْ يَّحُوْرَ ۚ (انشقاق)

૨૫. પસ જિસ શખ્સકા નામા-એ-આ'માલ ઉસકે દાહિને હાથમેં મિલેગા, ઉસ્સે અન્કરીબ સહલ હિસાબ લિયા જાએગા ઔર વો (ઉસ્સે ફારિગ હોકર) અપને મુતઅલ્લિકીનકે પાસ ખુશ-ખુશ આએગા ઔર જિસ શખ્સકા નામા-એ-આ'માલ (ઉસકે બાએં હાથમેં પીઠકે પીછેસે દિયા જાએગા સો વો મૌતકો પુકારેગા (જૈસાકે મુસીબતકે વકત પુકારા જાતા હૈ) ઔર જહન્નમમેં દાખિલ હોગા, યે શખ્સ (દુનિયામેં) અપને ઘર બહોત ખુશ-ખુશ રેહતા થા, ઉસને ગુમાન કર રખ્ખા થા કે ઉસકો ખુદાકે યહાં જાના હી નહીં હૈ.

- સૂરએ ઈન્શિશકાક

(٢٦) اِنَّ اِلَيْنَآ اِيَابَهُمْ ۙ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ۚ (غاشیه)

૨૬. બેશક હમારે હી પાસ ઈન સબકો લૌટકર આના હૈ ફિર હમારા હી કામ હૈ ઈનસે હિસાબ લેના.

- સૂરએ ગાશિયા

(٢٧) بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ۙ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ۙ وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَا ۚ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ۙ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا ۗ يَوْمَئِذٍ يَّصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا ۙ لِّيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ۗ فَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ ۗ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ ۚ

૨૭. જબ ઝમીન (ઝલઝલેકી વજહસે) અપની પૂરી હરકતસે હિલા દી જાએગી (ઔર જબ સારી દુનિયામેં ઝલઝલા આએ તો ઝાહિર હૈ કે કિતના બડા ઝલઝલા હોગા) ઔર ઝમીન અપને અન્દરકે સારે બોઝ (ખ્વાહ દફીને હોં યા મુરદે) બાહર નિકાલ કર ફેંક દેગી ઔર આદમી હકકા બકકા હોકર) કહેગા, ઈસકો કયા હો ગયા ઔર ઉસ દિન ઝમીન જો કુછ (ઉસકે ઉપર અચ્છે યા બુરે કામ કિએ ગએ હૈં) સબકી ખબરેં દેગી ઈસ વજહસે કે આપકે રબકા ઉસકો યેહી હુકમ હોગા (જૈસાકે આઈન્દા રિવાયાતકે ઝેલમેં આ રહા હૈ) ઉસ દિન લોગ મુખ્તલિફ જમાઅતેં (કોઈ મુકર્રબીનકી, કોઈ નેક લોગોંકી, કોઈ જહન્નામિયોંકી જમાઅત હોગી ઔર ફિર હર જમાઅતમેં મુખ્તલિફ ગિરોહ હોંગે, ઈસી તરહસે કોઈ જમાઅત સવારોંકી, કોઈ પૈદલ ચલનેવાલોંકી, કોઈ ઉન લોગોંકી, જિનકો મુંહકે બલ ઘસીટા જાએગા, ગરઝ હર કિસ્મકી મુખ્તલિફ જમાઅતેં) હોકર લોટેંગી તા'કે અપને આ'માલકો (જો દુનિયામેં કિએ થે) દેખ લે, પસ જો શખ્સ (દુનિયામેં) ઝર્રે કે બરાબર નેકી કરેગા, વો ઉસકો

વહાં દેખ લેગા ઔર જો શખ્સ ઝર્રે કે બરાબર બુરાઈ કરેગા, વો ઉસકો દેખ લેગા.

યે નમૂનેકે તૌર પર સત્તાઈસ આયાત હિસાબ-કિતાબ ઔર આ'માલકે બદલેકી ઝિકર કી ગઈ હૈ, ઈનકે અલાવા સૈંકડોં આયાતમેં મુખ્તલિફ ઉનવાનાતસે યે ઔર ઈસી કિસ્મકે મઝામીન વારિદ હૈં, ઈસી તરહ અહાદીસમેં ભી હઝારોં રિવાયાતમેં ઈસ હિસાબકે દિનકે સખ્ત હાલાત ઝિકર કિએ ગએ હૈં, જિનકા એહાતા ભી દુશવાર હૈ, લેકિન ઝરૂરી હૈ કે અપને ઈન ઔકાતકો જો મહઝ દુનિયા કમાનેમેં ઝા'યા કિયા જાએ, થોડા બહોત ઈન કામ આનેવાલી ચીઝોંમેં ભી ખર્ચ કિયા જાએ, અભી વક્ત હૈ, કુછ કિયા જા સકતા હૈ, બહોત જલ્દ વો વક્ત આનેવાલા હૈ કે અફસોસકે સિવા કુછ ભી ન રહેગા, નમૂનેકે તૌર પર ચન્દ અહાદીસકા તર્જુમા ભી ઈસ જગહ લિખ્ખા જાતા હૈ.

હઝરત આઈશા (રદી.) એક મર્તબા જહન્નમકો યાદ કરકે રોને લગી, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, કયા બાત હુઈ, કયોં રો રહી હો ? હઝરત આઈશા (રદી.) ને ફરમાયા, મુઝે જહન્નમ યાદ આ ગઈ, ઈસ પર રો રહી હું, આપ હઝરાત ઉસ દિન અપને અહલ વ અયાલકો ભી યાદ કર લેંગે યા નહીં, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે તીન વક્ત તો ઐસે હૈં જિનમેં કોઈ કિસીકો યાદ નહીં કરેગા -

૧. એક તો તરાઝૂકે વક્ત (જબ આ'માલકે તોલનેકા વક્ત હોગા) યહાં તકકે ઉસકો મા'લૂમ ન હો જાએ કે ઉસકા (નેકિયોંકા) પલડા ઝુક રહા હૈ યા નહીં,

૨. દૂસરે જબ યે એલાન હોગા કે આઓ અપને-અપને હિસાબકી કિતાબ લે લો, ઉસ વક્ત કોઈ કિસીકો યાદ ન કરેગા, જબ તકકે યે મા'લુમ ન હો જાએ કે ઉસકા આ'માલનામા દાએં હાથમેં મિલતા હૈ યા પુશ્તકે પીછેસે બાએં હાથમેં મિલતા હૈ.

૩. તીસરે પુલસીરાતકે વક્ત જબકે વો જહન્નમ પર બિછાઈ જાએગી (ઔર ઉસ પરસે ચલના પડેગા) (મિશ્કાત) જબ તકકે આદમી ઉસ પરસે ખૈરિયતસે ન ગુઝર જાએ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે કિયામતકે દિન હિસાબ કિયા જાએગા, જિસકી નેકિયોંમેં એકકા ભી ઈઝાફા હો જાએગા, વો જન્નતમેં ચલા જાએગા ઔર જિસકી બુરાઈયોંમેં એકકા ભી ઈઝાફા હો જાએગા, વો જહન્નમમેં જાએગા. ઈસકે બાદ ઉન્હોંને ફમન સકુલત મવાઝીનુહૂ વાલી આયત પઢી જો નં. ૬ પર ગુઝરી ઔર ફરમાયા કે તરાઝૂકા પલ્લા એક દાનેસે ભી ઝુક જાએગા ઔર જિસકી નેકિયાં ઔર બુરાઈયાં બરાબર હોંગી, વો આ'રાફમેં હોંગે (જો જન્નત ઔર દોઝખકે દરમિયાન હૈ.)

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) ફરમાતે હૈં કે જિસકા ઝાહિર ઉસકે બાતિનસે ઝિયાદા અચ્છા હોગા, ઉસકા વઝન હલકા હોગા ઔર જિસકા બાતિન ઝાહિરસે બેહતર હોગા, ઉસકા વઝન ભારી હોગા.

હઝરત અનસ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સ્લલલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે એક ફરિશ્તા તરાઝૂકે કરીબ મુકર્રર હોગા, પસ જિસકા પલ્લા ભારી હો જાએગા, વો ઐસે ઝોરસે ઐલાન કરેગા જિસકો સારી મખ્લૂક સુનેગી કે ફલાં શખ્સ ફલાંકા બેટા સઈદ હો ગયા ઔર ઐસી સઆદત મિલી કે ઉસકે બાદ બદબખ્તી નહીં હૈ ઔર અગર ઉસકા પલડા હલ્કા હો ગયા તો ઈસી તરહ ઉસકે બદબખ્ત હોનેકા ઐલાન કરેગા, જિસકો સારી મખ્લૂક સુનેગી.

મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં આયા હૈ કે વો તરાઝૂ ઈતની બડી હોગી કે આસમાન-ઝમીન ઔર જો કુછ ઉનકે દરમિયાન હૈ, સબ ઉસકે એક પલડેમેં આ જાએગા. હઝરત જાબિર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે તરાઝૂમેં સબસે અવ્વલ વો નફકા રખ્ખા જાતા હૈ જો આદમી અપને અહલ વ અયાલ પર ખર્ચ કરતા હૈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હઝરત અબૂઝર (રદી.) સે ઈર્શાદ ફરમાયા કે દો ખસલતેં તુમ્હેં ઐસી બતાઉં જો અમલમેં બહોત હલ્કી, વઝનમેં બહોત ભારી - એક તો અચ્છી આદત, દૂસરે ચુપ રેહના (યાની બેકાર બાતોંસે એહતિરાઝ કરના.)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે દો કલિમે ઐસે હૈં જો અલ્લાહ તઆલા શાનુહુકો બહોત મેહબૂબ હૈં, ઝૂબાન પર બહોત હલ્કે ઔર તરાઝૂમેં બહોત વઝની, વો -

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيْمِ

'સુબ્હા નલ્લાહિ વ-બિહમ્દિહી સુબ્હા-નલ્લાહિલ્અઝીમ' હૈ.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ વારિદ હૈ કે જો શખ્સ અપને ભાઈકી હાજત પૂરી કરે મૈં ઉસકી તરાઝૂકે પાસ ખડા હૂંગા, અગર ઉસકી નેકિયાં બઢ ગઈ તો બહોત હી અચ્છા, નહીં તો મૈં ઉસકી સિફારિશ કરૂંગા.

એક હદીસમેં હૈ કે કિયામતકે દિન ઉલમાકે લિખનેકી સ્યાહી ઔર શહીદોંકા ખૂન ભી તૌલા જાએગા ઔર ઉલમાકે લિખનેકી સ્યાહીકા વઝન શહીદોંકે ખૂનસે ઝિયાદા વઝની હોગા.

હઝરત ઈસા (અલા નબીયિના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કા ઈર્શાદ હૈ કે મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઉમ્મતકે આ'માલનામેકા વઝન ઔર ઉમ્મતોંસે બહોત બઢ જાએગા, ઈસ લિએ કે ઉનકી ઝુબાનેં કલ્મા-એ-લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહકે સાથ બહોત માનૂસ હોંગી.

હઝરત અબૂદરદા (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જિસ શખ્સકો હર વકત પેટ ઔર શર્મગાહ હી કા ફિકર રહે, ઉસકા વઝન હલ્કા હોગા. (દુર્રે મન્સુર)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો ફરિશ્તા દાએં જાનિબ હોતા હૈ ઔર નેકિયોંકા લિખનેવાલા હોતા હૈ, વો બાએં જાનિબ વાલે પર અમીર

હોતા હૈ. જબ બન્દા કોઈ નેકી કરતા હૈ તો દાએં જાનિબ વાલા દસ ગુના ઉસકા સવાબ લિખ લેતા હૈ ઔર જબ કોઈ બુરાઈ કરતા હૈ ઔર બાએં જાનિબવાલા ઉસકો લિખનેકા ઈરાદા કરતા હૈ તો વો માતહત હોનેકી વજહસે અમીરસે લિખનેકી ઈજાઝત લેતા હૈ તો અમીર યાની દાએં જાનિબકા ફરિશ્તા કેહતા હૈ કે અભી છઃ સાત ઘંટે ઈન્તિઝાર કર લે, અગર બન્દા ઈસ દરમિયાનમેં ઉસ ગુનાહસે તૌબા કર લેતા હૈ તો વો લિખનેકી ઈજાઝત નહીં દેતા ઔર અગર તૌબા નહીં કરતા તો વો લિખ લેતા હૈ. (દુર્રે મન્સુર)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં હૈ કે કિયામતકે દિન તીન પેશિયાં હોંગી, પેહલી દો પેશિયોંમેં તો મુતાલબાત, સવાલ-જવાબ, ઉઝ્ર-મા'ઝરત વગૈરહ સબ-કુછ હોગા ઔર તીસરી પેશીમેં આ'માલનામે હાથોંમેં દે દિએ જાએંગે, કિસીકે દાહિને હાથમેં કિસીકે બાએં હાથમેં. (વહી)

એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સમેં તીન બાતેં હોં, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકા બહોત આસાન હિસાબ લેતે હૈં ઔર અપની રહમતસે જન્નતમેં દાખિલ કર દેતે હૈં -

૧. એક યે કે જો તુઝે અપને એહસાનસે મેહરૂમ રખ્ખે તૂ ઉસપર એહસાન કરે,

૨. દૂસરે જો શખ્સ તુઝસે કતા-એ-રહમી કરે તૂ ઉસકે સાથ સિલારહમી કરે,

૩. તીસરે જો તુઝપર ઝુલ્મ કરે તૂ ઉસકો મા'ફ કર દે. (વહી)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે અગર (આખિરતકે એહવાલસે) જો કુછ મુઝે મા'લૂમ હૈ, તુમ લોગોંકો મા'લૂમ હો જાએ તો (ખૌફકી વજહસે) હંસના કમ કર દો ઔર રોના બહોત ઝિયાદા કર દો ઔર બિસ્તરોં પર ઔરતોંકે સાથ લઝ્ઝત હાસિલ કરના છોડ દો ઔર ચિલ્લાતે હુએ જંગલકો નિકલ જાઓ. હઝરત અબૂઝર (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ સુનકર ફરમાને લગે, કાશ ! મૈં તો એક દરખ્ત હોતા જો કાટ દિયા જાતા (આદમી હોતા હી નંહી જો ઈતને મસાઈબ બરદાશ્ત કરના પડે.)

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમી જિસ હાલતમેં મરતા હૈ, ઉસી હાલતમેં કિયામતકો ઉઠાયા જાએગા યાની જિસ નેકી યા બદીમેં મશ્ગુલ હૈ ઔર ઉસી હાલતમેં મૌત આ ગઈ, ઉસી હાલત પર હશ્ર ભી હોગા. (મિશ્કાત)

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને વાઅઝ ફરમાયા, જિસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, ગૌરસે સુન લો કે દુનિયા એક વકતી મનફઅત હૈ જિસ્સે હર શખ્સ નફા ઉઠાતા હૈ, ચાહે નેક હો યા ફાજિર (લિહાઝા ઈસ્સે ઝિયાદા

નફા ઉઠાના કોઈ નેકીકી અલામત નહીં હૈ) ઔર આખિરત એક મુકર્રરા ચીઝ હૈ જો બહરહાલ વક્તે મુકર્રર પર આનેવાલી હૈ ઔર ઈસમેં એક ઐસા બાદશાહ ફેસલા ફરમાએગા જો હર ચીઝ પર કાદિર હૈ (ઉસકે ઈખ્તિયારાત બહોત ઝિયાદા વસીઅ હૈં) ખૈર સારી-કી-સારી જન્નતમેં હૈ. (લિહાઝા જો ખૈર ભી આદમી કર સકે, ઉસમેં કોતાહી ન કરે કે વો જન્નતકી તરફ લે જાનેવાલી હૈ) ઔર શર સારી-કી-સારી જહન્નમમેં હૈ (ઈસલિએ ઝરા-સી શરસે ભી બચનેકી કોશિશ કરના ચાહિએ ઉસકો મા'મૂલી ન સમઝના ચાહિએ કે ઝરા-સી શર ભી જહન્નમકી તરફ લે જાનેવાલી હૈ.) એહતિમામસે નેક અમલ કરતે રહો, તુમ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી તરફસે નિહાયત ખતરેકી હાલતમેં હો (ઉસ્સે બે-ખૌફ ઔર બે-ફિકર કિસી વક્ત ન હોના ચાહિએ) ઔર ઈસ બાતકો અચ્છી તરહ જાન લો કે તુમ અપને આ'માલ પર પેશ કિએ જાઓગે (ઔર ઈનકા હિસાબ હોગા) જો શખ્સ એક ઝર્રાકે બરાબર ભી નેકી કરેગા, વો ઉસકો દેખેગા ઔર જો શખ્સ એક ઝર્રાકે બરાબર ભી બુરાઈ કરેગા, વો ઉસકો ભી દેખેગા. (મિશ્કાત)

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ)કા ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયા દિન-બ-દિન મુંહ ફેરતી જા રહી હૈ યાની દૂર હોતી જા રહી હૈ ઔર આખિરત રોઝ-બ-રોઝ કરીબ આતી જા રહી હૈ ઔર (દુનિયા ઔર આખિરતમેંસે) હર એકકી મુસ્તકિલ ઔલાદ હૈ, પસ તુમ દુનિયાકી ઔલાદ ન બનો, આખિરતકી ઔલાદ બનો. આજ અમલકા દિન હૈ, હિસાબ નહીં હૈ ઔર કલકો હિસાબકા દિન હૈ, અમલ ન હોગા. (મિશ્કાત)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે કિયામતકે દિન તીન કચહરિયાં હોંગી -

૧. એક કચહરીમેં તો મા'ફી હૈ હી નહીં, યે તો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે સાથ કિસીકો શરીક બનાનેકી હૈ (યાની ઉસ અદાલતમેં તો સિર્ફ ઈમાન ઔર કુફરકા મુકદમા પેશ હોગા ઔર જુર્મકી મા'ફીકા ઈસ અદાલતમેં ઝિકર હી નહીં.)

૨. દૂસરી કચહરીમેં હક તઆલા શાનુહૂ સાહબે હકકો ઉસકા હક ઝરૂર દિલાએંગે, ખ્વાહ અપને પાસસે અતા ફરમાએં યા જિસકે ઝિમ્મે હક હૈ, ઉસ્સે વસૂલ કરકે મરહમત ફરમાએં) ઔર યે કચહરી બન્દોંકે આપસમેં એક-દૂસરે પર ઝુલ્મકી હૈ કે ઈસમેં મઝલૂમકો ઝાલિમસે બદલા દિલવાયા જાએગા.

૩. તીસરી કચહરી હક તઆલા શાનુહૂકે અપને હુકૂકકી હૈ (ફરાઈઝ વગૈરહમેં કોતાહી કી હૈ) ઈસમેં હક તઆલા શાનુહૂ ઝિયાદા પરવાહ નહીં ફરમાએંગે, યે ઉસ કરીમકે અપને હુકૂક હૈં, વો ચાહે મુતાલબા ફરમાએ યા મા'ફ કર દે. (મિશ્કાત)

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સકે ઝિમ્મે ઉસકે ભાઈકા કોઈ હક હો કે ઉસપર આબરૂકી યા માલકી કોઈ ઝિયાદતી ઔર ઝુલ્મ કર રખ્ખા હો, ઉસકો આજ મા'ફ કરા લો, ઉસ વક્તસે પેહલે-પેહલે નિબટ લો, જિસ

દિન ન દીનાર હોગા ઔર ન દિરમ (ન રૂપયા, ન અશરફિ, ઉસ દિન સારા હિસાબ નેક આ'માલ ઔર ગુનાહોંસે હોગા), પસ અગર ઉસ ઝુલ્મ કરનેવાલેકે પાસ કુછ નેક અમલ હૈ તો ઉસકે ઝુલ્મકે બકદર નેકિયાં લેકર મઝલૂમકો દે દી જાએંગી ઔર અગર ઉસકે પાસ નેકિયાં નહીં હૈ તો મઝલૂમકો ઉતને હી ગુનાહ ઉસપર ડાલ દિએ જાએંગે (કે અપને ગુનાહોંકે સાથ દૂસરેકે ગુનાહોંકી સઝામેં જહન્નમમેં કુછ ઝિયાદા ઝમાના પડે રેહના હોગા. (વહી)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે કિયામતકે દિન હકવાલોંકો ઉનકા હક ઝરૂર દિલવાયા જાએગા, હત્તાકે બે-સીંગ વાલી બકરીકે લિએ સીંગવાલી બકરીસે બદલા લિયા જાએગા. (વહી) યાની અગર દુનિયામેં એક બકરીકે સીંગ થે, ઉસને દૂસરી બકરીકે મારા જિસકે સીંગ ન થી, જિસકી વજહસે વો બદલા ન લે સકી તો ઉસ બકરીકા બદલા ભી વહાં દિલવાયા જાએગા.

એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જાનતે હો મુફલીસ કૌન હૈ ? સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, હમારે નઝદીક તો મુફલીસ વો શખ્સ સમઝા જાતા હૈ જિસકે પાસ ન દિરમ (નકદ) હો, ન માલ. હુઝૂરે (સલ્લ.) ને ફરમાયા, મેરી ઉમ્મતકા મુફલીસ વો હૈ જો કિયામતકે દિન બહોત-સી નમાઝ, રોઝા, ઝકાત લેકર આએ, લેકિન કિસીકો ગાલી દી થી, કિસીકો તોહમત લગાઈ થી, કિસીકા માલ ખા લિયા થા, કિસીકો મારા થા, પસ કુછ નેકિયાં ઈસને લે લીં, કુછ ઉસને લે લીં ઔર જબ ઈસકી નેકિયાં ખત્મ હો ગઈ ઔર દૂસરોંકે મુતાલબે બાકી રેહ ગએ તો ઉનકે મુતાલબોંકે બકદ્ર ઉનકે ગુનાહ ઉસ પર ડાલ દિએ જાએંગે ઔર ઈસકે બાદ ઉસ (ઝાલિમ ઔર કસરતસે ઈબાદતોંકે માલિક) કો જહન્નમમેં ડાલ દિયા જાએગા. (મિશ્કાત)

ફકીહ અબુલ્લૈસ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે કિયામતકે દિન જબ લોગ અપની કબરોંસે ઉઠાએ જાએંગે, ઉસ વક્ત સત્તર બરસ તો ઐસી હાલતમેં ખડે રહેંગે કે ઉનકી તરફ ઈલ્તિફાત ભી ન હોગા, વો ઈસ પરેશાનીમેં ઈતના રોએંગે કે આંસૂ ખત્મ હો જાએંગે ઔર આંસૂઓંકી જગહ ખૂન નિકલને લગેગા. ઈસકે બાદ મૈદાને હશ્રકી તરફ બુલાએ જાએંગે ઔર ફરિશ્તે આસમાનોંસે ઉતરને શુરૂ હોંગે, હર આસમાનકે ફરિશ્તે એક-એક હલકા બનાકર, એક આસમાનવાલે દૂસરે આસમાનવાલોંકે પીછે ખડે હોંગે, જિસકો કુરઆન પાકમેં -

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰئِكَةُ
تَنْزِيْلًا ۝ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِ ٍالْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ عَسِيْرًا ۝ وَيَوْمَ
يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُوْلِ سَبِيْلًا ۝ يٰوَيْلَتٰى لَيْتَنِيْ
لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيْلًا ۝ لَقَدْ اَضَلَّنِيْ عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَآءَنِيْ ۗ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِلْاِنْسَانِ خَذُوْلًا

'વ-યૌમ-તશક્કકુસ્સમાઉ બિલ્ગમામિ વ-નુઝ્ઝિલલ્મલાઈકતુ તન્ઝીલા.

અલ્મુલ્કુ યૌમઈઝિ નિલ્હક્કુ લિર્રહ્માન. વ-કાન-યૌમન્ અલલ્કાફિરી ન-અસીરા. વ-યૌમ યઅઝ્ઝુઝ્ઝાલિમુ અલા યદૈહિ યકુલુ યા લૈતનીત્તખઝ્તુ મઅર્રસૂલિ સબીલા યા-વે લ-તા લૈતની લમ્અત્તખિઝ્ ફૂલા નન્ ખલીલા. લકદ્ અઝલ્લની અનિઝ્ઝિક્રિ બઅ્દ ઈઝ્ જાઅની વ-કાનશ્શૈતાનુ લિલ્ઈન્સાનિ ખઝૂલા.' - સૂરએ ફુર્કાન રૂકુઅ-૩ મેં ઝિકર કિયા ગયા જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે -

જિસ દિન આસમાન બદલી પરસે ફટ જાએગા ઔર ફરિશ્તે કસરતસે ઉતારે જાએંગે, ઉસ દિન હુકૂમત રેહમાન હી કી હોગી (યાની હિસાબ-કિતાબ, જઝા-સઝામેં કિસીકા દખલ ન હોગા) ઔર વો દિન કાફિરોં પર બડા સખ્ત હોગા, જિસ દિન ઝાલિમ આદમી અપને હાથ કાટ-કાટ ખાએગા ઔર કહેગા, કયા અચ્છા હોતા કે મૈં રસૂલ (અલૈહિસ્સલામ) કે સાથ રાસ્તે પર લગ લેતા, હાય મેરી શામત (કે મૈંને ઐસા ન કિયા ઔર) કયા અચ્છા હોતા કે મૈં ફલાં શખ્સકો (જિસને નેક કામસે રોકા) દોસ્ત ન બનાતા, ઉસને મુઝકો નસીહત આને કે બાવજૂદ ઉસ્સે બહકા દિયા ઔર શૈતાન તો ઈન્સાનકો (ઐન વક્ત પર સબકો કુલ્લી તૌર પર) ઈમદાદ કરનેસે જવાબ દે હી દેતા હૈ. (જિસકા મુફસ્સલ કિસ્સા સૂરએ ઈબ્રાહીમમેં હૈ.)

એક ઔર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે ઉસ વક્ત હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ઈર્શાદ હોગા, અય જિન્ન વ ઈન્સ ! મૈંને દુનિયામેં તુમ્હેં નસીહત કર દી થી, આજ તુમ્હારે યે આ'માલ તુમ્હારે સામને હૈં જો શખ્સ અપને આ'માલ-નામેમેં ભલાઈ પાએ, વો અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકા શુક્ર અદા કરે ઔર જો નેકી ન પાએ, વો અપને આપ હી કો મલામત કરે (કે નસીહતકી બાત ન માની,) ઉસકે બાદ હક તઆલા શાનુહૂ જહન્નમકો હુકમ ફરમાવેંગે, ઉસકા અઝાબ સામને આ જાએગા, જિસકો દેખકર હર શખ્સ ઘુટનોંકે બલ ગિર જાએગા જિસકો (સૂરએ જાસિયા, રૂકૂઅ ૪) મેં ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ કે તૂ હર જમાઅતકો દેખેગા કે ઘુટનોંકે બલ ગિરી હુઇ હૈ ઔર હર જમાઅત અપને આ'માલનામેકી તરફ બુલાઈ જાએગી, ઉસકે બાદ લોગોંકે દરમિયાનમેં ફૈસલા શુરૂ હો જાએંગે, હત્તાકે જાનવરોં તકકે દરમિયાનમેં ભી ઈન્સાફ કિયા જાએગા ઔર બે-સીંગ વાલી બકરીકે લિએ સીંગવાલી બકરીસે બદલા લિયા જાએગા, ઉસકે બાદ જાનવરોંકો હુકમ હો જાએગા કે તુમ મિટ્ટી બન જાઓ (તુમ્હારા મા'મલા ખત્મ હો ગયા,) ઉસ વક્ત કાફિર લોગ યે તમન્ના કરેંગે ઔર કાફિર કહેગા -

'યા-લૈ ત-ની કુન્તુ તુરાબા.' يٰلَيْتَنِيْ كُنْتُ تُرٰبًا ○ (عم ٢)

'કાશ મૈં મિટ્ટી હો જાતા.' - સૂરએ અમ્મ, રૂકૂઅ-૨

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે લોગ જૈસાકે અપની માંકે પેટસે પૈદા હોતે હૈં, ઐસે હી નંગે મૈદાને હશ્રમેં હોંગે. હઝરત આઈશા (રદી) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) સબકે સામને નંગા હોનેસે કૈસી શરમ આએગી, એક દૂસરેકો દેખેંગે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઉસ વક્ત લોગ અપની મુસીબતમેં

ઈસ કદર ગિરફતાર હોંગે કે એકકો દૂસરકે દેખનેકી મુહલત ભી ન હોગી, સબકી આંખે ઉપરકી તરફ લગી હુઈ હોંગી, હર શખ્સ અપને આ'માલે બદકે બકદ્ર પસીનેમેં ગર્ક હોગા, કિસીકા પસીના પાંવ તક ચઢ્હા હુઆ હોગા, કિસીકા પિન્ડલી તક, કિસીકા પેટ તક, કિસીકા મુંહ તક આયા હુઆ હોગા.

ફરિશ્તે અર્શકિ ચારોં તરફ હલકા બનાએ હુએ હોંગે, ઉસ વક્ત એક એક શખ્સકા નામ લેકર પુકારા જાએગા, જિસકો પુકારા જાએગા, વો મજમએસે નિકલ કર વહાં હાઝિર હોગા, જબ વો હક તઆલા શાનુહૂકે સામને ખડા કિયા જાએગા તો એલાન કિયા જાએગા કે ઈસકે ઝિમ્મે જિસ જિસકા મુતાલબા હો, વો આએ, ઉસકે ઝિમ્મે જિસ-જિસકા કોઈ હક હોગા યા ઉસકી તરફસે ઉસ પર કિસી કિસ્મકા ઝુલ્મ હોગા, વો એક એક કરકે પુકારા જાએગા ઔર ઉસકી નેકિયોંમેંસે ઉનકે હુકૂક અદા કિએ જાએંગે ઔર અગર નેકિયાં નહીં હોંગી યા નહીં રહેંગી, તો ઉન લોગોંકે ગુનાહ ઉસપર ડાલ દિએ જાએંગે ઔર જબ વો અપને ગુનાહોંકે સાથ દૂસરે ગુનાહોંકો ભી સર લે લેગા તો ઉસ્સે કહા જાએગા કે જા, અપની મૈયા હાવિયામેં ચલા જા (અલ્કારિઅમેં ઈસકા બયાન હૈ યાની દહકતે હુએ જહન્નમ મેં.)

હિસાબ ઔર અઝાબકી ઈસ શિદ્દતકો દેખતે હુએ કોઈ મુકર્રબ ફરિશ્તા યા નબી ઐસા ન હોગા જિસકો અપના ખૌફ ન હો, મગર વો લોગ જિનકો હક તઆલા શાનુહૂ મેહફુઝ ફરમા દે. ઉસ વક્ત હર શખ્સસે ચાર ચીઝોંકા સવાલ હોગા (જૈસાકે પેહલે મુફસ્સલ હદીસમેં ઈસી ફસ્લ નં. ૬ પર ગુઝર ચુકા) કે ઉમ્ર કિસ કામમેં ખત્મ કી, બદન કિસ કામમેં લાયા ગયા, અપને ઈલ્મ પર ક્યા અમલ કિયા ઔર માલ કહાંસે કમાયા ઔર કહાં ખર્ચ કિયા ?

ઈકરમા (રદી.) કેહતે હૈં કે ઉસ દિન બાપ અપને બેટેસે કહેગા કે મૈં તેરા બાપ થા, મૈં તેરા વાલિદ થા, વો બેટા ઉસકે એહસાનાતકા ઈકરાર કરેગા, ઈસકે બાદ બાપ કહેગા કે મુઝકો સિર્ફ એક નેકીકી ઝરૂરત હૈ જો એક ઝરકિ બરાબર હો, શાયદ ઉસકી વજહસે મેરા પલ્લા ઝુક જાએ, બેટા કહેગા કે મુઝે ખુદ હી મુસીબત પેશ આ રહી હૈ, મુઝે અપના હાલ મા'લૂમ નહીં હૈ કે મુઝપર ક્યા ગુઝરેગી, મૈં તો કોઈ નેકી નહીં દે સકતા. ઉસકે બાદ વો શખ્સ અપની બીવીસે ઈસી તરહ અપને એહસાન ઔર તઅલ્લુકાત જતા કર માંગેગા, વો ભી ઈસી તરહ ઈન્કાર કરેગી (ગરજ ઈસી તરહસે હર શખ્સસે માંગતા ફિરેગા,) યેહી વો ચીઝ હૈ જિસકો હક તઆલા શાનુહૂ ને -

وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى (فاطر ع ٣)

'વ-ઈન્તદ્ઉ મુસ્કલતુન્ ઈલા-હિમ્લિહા લા-યુહ્મલુ-મિન્હુ શૈઉન્ વ-લૌકા ન-ઝા-કુર્બા.' - સૂરએ ફાતિર, રૂકૂઅ ૩

મેં ઝિક્ર ફરમાયા હૈ જિસકા તર્જુમા યે હૈ !

'ઔર (ઉસ દિન) કોઈ દૂસરેકા બોઝ (ગુનાહકા) ન ઉઠાવેગા (ઔર ખુદ તો કોઈ કિસીકી ક્યા મદદ કરતા) અગર કોઈ બોઝકા લદા હુઆ (યાની ગુનાહગાર) કિસીકો અપના બોઝ ઉઠાનેકે લિએ બુલાવેગા તબ ભી ઉસમેંસે કુછ ભી બોઝ ન ઉઠાયા જાએગા (યાની કિસી કિસ્મકી ઉસકી મદદ ન કરેગા) અગરચે વો શખ્સ કરાબતદાર હી ક્યોં ન હો. (તંબીહુલ ગાફેલીન)

ઈકરમા (રદી.) કી યે રિવાયત દુર્રે મન્સૂરમેં ઝિયાદા વાઝેહ અલ્ફાઝમેં હૈ, જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે -

બાપ બેટેસે અવ્વલ પૂછેગા કે મૈંને તેરે સાથ કૈસા બરતાવ કિયા થા, વો બહોત તા'રીફ બાપકે બરતાવકી કરેગા, ઉસકે બાદ બાપ કહેગા કે મૈં આજ તુઝસે સિર્ફ એક નેકી માંગતા હૂં. શાયદ ઉસીસે મેરા કામ ચલ જાએ, બેટા કહેગા કે અબ્બા જાન ! તુમને બહોત હી મુખ્તસર ચીઝ કહી હૈ, લેકિન ઈસકે બાવજૂદ મૈં સખ્ત મજબૂર હૂં, મુઝે ખુદ વેહી ખૌફ હૈ જો તુમ્હેં હૈ, ઉસકે બાદ યેહી સારા સવાલ-જવાબ બીવીસે હોગા જૈસાકે ઈર્શાદ હૈ -

يَوْمًا لَّا يَجْزِي وَالِدٌ عَن وَلَدِهِ

'યૌમલ્લા-યજ્ઝી વાલિદુન્ અંવ્-વ-લિદ્હી.' ઔર ઈર્શાદ હૈ

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ الاية -

યૌમ-યફિર્રુલ્મરૂઉ મિન્ અખીહિ - અલ આયત

ઈનમેંસે પેહલી આયતે શરીફા સૂરએ લુકમાનકે આખિરી રૂકૂઅકી હૈ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ الاية

'યા-અય્યુ હન્ના સુત્તકૂ રબ્બ-કુમ્' અલ આયત. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ -

'અય લોગો ! અપને રબસે ડરો ઔર ઉસ દિનસે ડરો, જિસમેં ન કોઈ બાપ અપને બેટેકી તરફસે કુછ મુ'તાલબા અદા કર સકેગા ઔર ન કોઈ બેટા હી ઐસા હૈ કે વો અપને બાપકી તરફસે જરા-સા ભી મુ'તાલબા અદા કર દે ઔર બેશક અલ્લાહ તઆલાકા વાઅદા સચ્ચા હૈ (કિ યે દિન ઝરૂર આનેવાલા હૈ), તો તુમકો દુનિયવી ઝિન્દગી ધોખેમેં ન ડાલ દે (કિ તુમ ઉસમેં મુન્હમિક હોકર ઉસ દિનકો ભૂલ જાઓ) ઔર ન તુમકો ધોખા દેને વાલા (શૈતાન) ધોખેમેં ડાલ દે (કિ ઉસકે બહકાવેમેં આકર તુમ ઉસ દિનસે ગાફિલ હો જાઓ.')

દૂસરી આયતે શરીફા સૂરએ અ બ સ વ ત વ લ્લા મેં હૈ -

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ الآية

'ફઈ ઝા-જાઅ- તિસ્સાખ્ખતુ યૌ મ-ય-ફિ રૂ ઈલ્મરઉ' અલ આયત

'પસ જિસ દિન કાનોંકો બહરા કર દેને વાલા શોર બરપા હોગા (યાની કિયામતકા દિન આ જાએગા, વો ઐસા દિન હોગા) જિસ દિન આદમી અપને ભાઈસે, અપની માંસે, અપને બાપસે ઔર અપની બીવીસે ઔર અપની ઔલાદસે ભાગેગા (કોઈ કિસીકે કામ ન આએગા,) ઉસ દિન હર શખ્સકો અપના હી ઐસા મશગલા હોગા જો ઉસકો દૂસરેકી તરફ મુતવજ્જહ ન હોને દેગા.'

ઈસ આયતે શરીફાકી તફસીરમેં કત્તાદા (રહ.) ફરમાતે હૈં કે કિયામતકે દિન હર શખ્સકો યે બહોત બડા શાક હોગા કે કોઈ ઉસકી જાન-પેહચાનવાલા કરીબી રિશ્તેદાર નઝર પડ જાએ, ઈસ ડરસે કે કહીં વો અપના કોઈ મુ'તાલબા પેશ ન કર દે. (દુર્રે મન્સુર)

કુરઆન- પાકમેં બહોત કસરતસે યે મઝમૂન મુખ્તલિફ ઉનૂવાનાતસે ઝિકર ફરમાયા ગયા હૈ. સૂરએ બકરકે રૂકૂઅ ૬ મેં હૈ -

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَّا تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ الآية

'વ ત્ત કૂ યૌ મલ્લા-તજ્ઝી નફ્સુન્ અન્નફસિન્' - અલ આયત

'ઔર ડરો ઉસે તુમ ઐસે દિનસે જિસમેં કોઈ શખ્સ કિસીકી તરફસે ન (જાની) બદલા દે સકેગા, (મસલન એકકી નમાઝકે બદલેમેં દૂસરેકી નમાઝ કુબૂલ કર લી જાએ) ઔર ન કિસીકી તરફસે કોઈ સિફારિશ કુબૂલ હો સકતી હૈ ઔર ન કિસીકી તરફસે કોઈ ફિદ્યા (માલી મુઆવઝા) લિયા જા સકતા હૈ ઔર ન ઉનકી કોઈ મદદ કી જાએગી (કે કોઈ અપને ઝોરસે ઉનકે અઝાબકો રોક દે, યે ના-મુમ્કિન હૈ.')

ઈસ આયતે શરીફામેં ઈઆનતકે જિતને ઝરિએ હો સકતે થે, સબકી નફી ફરમા દી, ઈસ લિએ કે કિસીકી મદદકે ચાર હી તરીકે હો સકતે હૈં -

૧. એક યે કે કોઈ જોરદાર શખ્સ બીચમેં હાઈલ હો જાએ ઔર અપને ઝોરસે રોક દે, યે નુસરત હૈ, ઈસકી ભી નફી ફરમા દી.

૨. દૂસરે બગૈર ઝોરકે કોઈ શખ્સ અઝાબકો રોક દે. ઈસકી દો સૂરતેં હૈ-

બગૈર કિસી કિસ્મકા મુઆવઝા દિએ રોકે, યે સિફારિશ હૈ યા કોઈ કિસી કિસ્મકા બદલા દેકર રોકે,

ઈસકી દો કિસ્મેં હૈં કે જાની બદલા દે યા માલી બદલા દે, ઈનકી ભી દોનોંકી નફી ફરમા દી ગઈ.

ઈસી તરહ ઔર ભી બહોત-સે મવાકેઅમેં યે મઝમૂન મુખ્તલિફ ઉનવાનાતસે આયા હૈ. ઈસકે મુતાઅલ્લિક યે બાત ઝેહનમેં રખના ચાહિએ કે એક તો કુફ્ફારકા મા'મલા હૈ, ઈનમેં તો બિલ ઈત્તિફાક યેહી સબ ચીઝેં હૈં, જો ઉપર ઝિકર કી ગઈ

કે કોઈ નબી યા વલી યા ફરિશ્તા કિતના હી મુકર્રબ ક્યોં ન હો, કુફફાર કે અઝાબકો નહીં હટા સકતા.

દૂસરા મા'મલા ગુનાહગાર મુસલમાનોકા હૈ, ઈનકે બારેમેં ભી ઈસ કિસ્મકી આયત ઔર અહાદીસ વારિદ હુઈ હૈ, યે સબ એક ખાસ વકતકે એ'તબારસે હૈ, ઈસકે બાદ સિફારિશકી ઈજાઝત હો જાએગી. ચુનાંચે કુરઆન પાકમેં મુતઅદ્દિદ જગહ યે મઝમૂન વારિદ હૈ જિનમેંસે એક જગહ ઈર્શાદ હૈ -

يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ ؕ الآية (طٰه ع ٦)

'યૌ મ-ઈઝિલ્લા તન્ફ ઉશ્શ ફાઅતુ ઈલ્લા મનૂ અઝિન- લહૂ.'

- સૂરએ તા'હા, રૂકૂઅ-૬

'ઉસ દિન કિસીકો સિફારિશ નફા ન દેગી મગર ઐસે શખ્સકો (અંબિયા ઔર ઔલિયાકી સિફારિશ નફા દેગી) જિસકે વાસ્તે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂને સિફારિશકી ઈજાઝત દે દી હો ઔર ઉસકે વાસ્તે (કિસી) કા બોલના' પસંદ કર લિયા હો.'

ઈસ કિસ્મકે મઝામીન ભી કસરતસે વારિદ હૈ, લેકિન યે બાતકે કિસકે લિએ સિફારિશકી ઈજાઝત હોતી હૈ, કિસીકો મા'લૂમ નહીં હૈ, ગો હક તઆલા શાનુહૂકે ફઝલસે ઉમ્મીદવાર હર શખ્સકો રેહના હી ચાહિએ, લેકિન યકીન કિસીકા ભી નહીં હૈ, ઈસ વજહસે યે સખ્તતરીન દિન નિહાયત હી ખૌફ વ ખતરેકા દિન હૈ. ઈસકી સખ્તીકે વાસ્તે જો કુછ બચાવ કિયા જા સકતા હૈ, વો આજ હી કિયા જા સકતા હૈ. સદ્કાકી કસરતકો ઉસ દિનકી શિદ્દત ઔર સખ્તીસે બચાનેમેં ખાસ દખલ હૈ. પેહલી ફસ્લમેં કસરતસે આયાત ઔર રિવાયાતમેં યે મઝમૂન ગુઝર ચુકા હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા મશહૂર ઈર્શાદ હૈ, (જહન્નમ કી) આગસે બચો ચાહે આધી ખજૂર હી સે ક્યોં ન હો.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે સદ્કા ખતાઓંકો ઐસા બુઝા દેતા હૈ જૈસાકે પાની આગકો બુઝા દેતા હૈ. (ઈત્તેહાફ)

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે કિયામતકે દિન હર શખ્સ અપને સદકેકે સાએમેં હોગા (વહી) યાની જિસ કદર આદમીકે સદ્કાકી મિકદાર બઢી હુઈ હોગી, ઉતના હી ગહરા સા'યા ઉસ સખ્ત દિનમેં હોગા જિસમેં ગરમીકી શિદ્દતસે મુંહ તક પસીના આયા હુઆ હોગા. હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હૈ કે સદ્કા હક તઆલા શાનુહૂકે ગુસ્સેકો ભી રોકતા હૈ ઔર સૂ-એ-ખાત્મા (બૂરી મૌત) સે ભી હિફાઝતકા સબબ હૈ. (મિશ્કાત)

હઝરત લુકમાન (અલૈ.) કી અપને બેટેકો વસીયત હૈ કે જબ તુઝસે કોઈ ખતા સા'દિર હો, સદ્કા કિયા કરો. (એહયા)

પેહલી ફસ્લકી હદીસ નં. ૧૦મેં યે કિસ્સા મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા હૈ કે એક

બદકાર ફાહિશા ઔરતકી કુત્તેકો પાની પીલાનેસે મગ્ફિરત હો ગઈ.

ઉબૈદ બિન ઉમૈર (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈદાને હશરમેં લોગ ઈન્તિહાઈ ભૂખે હોંગે, ઈન્તિહાઈ પ્યાસે ઔર બિલકુલ નંગે હોંગે, લેકિન જિસ શખ્સને અલ્લાહકે વાસ્તે કિસીકો ખાના ખિલાયા હોગા, ઉસકો હક તઆલા શાનુહૂ ખાના ખિલાએંગે ઔર જિસને અલ્લાહકે વાસ્તે કિસીકો પાની પિલાયા હોગા, ઉસકો સૈરાબ કરેંગે ઔર જિસને અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે વાસ્તે કિસીકો કપડા દિયા હોગા, ઉસકો લિબાસ પેહનાએંગે. (વહી)

પેહલી ફસ્લમેં હદીસ નં. ૧૧ કે ઝેલમેં ગુઝરા હૈ કે કિયામતકે દિન જહન્નમી એક સફમેં ખડે કિએ જાએંગે, ઉન પરકો એક (કામિલ વલી) મુસલમાનકા ગુઝર હોગા, ઉસ સફમેંસે એક શખ્સ કહેગા કે તૂ મેરે લિએ હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં સિફારિશ કર દે. વો પૂછેગા, તૂ કૌન હૈ ? વો જહન્નમી કહેગા, તૂ મુઝે નહીં જાનતા, મૈંને ફલાં વક્ત દુનિયામેં તુઝે પાની પિલાયા થા.

દૂસરી હદીસમેં ગુઝરાકે કિયામતકે દિન જબ જન્નતી ઔર જહન્નમી લોગોંકી સફેં લગ જાએંગી તો જહન્નમી સફોં મેંસે એક શખ્સકી નઝર જન્નતી સફોં મેંસે એક શખ્સ પર પડેગી તો વો યાદ દિલાએગા કે મૈંને દુનિયામેં તેરે સાથ ફલાં એહસાન કિયા થા, ઈસ પર વો શખ્સ ઉસકા હાથ પકડ કર હક તઆલા શાનુહૂકી બારગાહમેં લે જાએગા ઔર અર્ઝ કરેગા કે યા અલ્લાહ ! ઈસકા મુઝપર ફલાં એહસાન હૈ, હક તઆલા શાનુહૂકી રેહમતસે ઉસકો બખ્શ દિયા જાએગા.

એક ઔર હદીસમેં ગુઝરાકે કિયામતકે દિન એલાન હોગા કે ઉમ્મતે મુહમ્મદિયાકે ફકીર લોગ કહાં હૈં ? ઉઠો ઔર લોગોંકો મૈદાને કિયામત મેંસે તલાશ કર લો; જિસ શખ્સને મેરે લિએ તુમમેંસે કિસીકો એક લુકમા દિયા હો યા મેરે લિએ એક ઘૂંટ ભી પાની પિલાયા હો, યા નયા યા પુરાના કપડા દિયા હો, ઉસકા હાથ પકડ કર જન્નતમેં દાખિલ કર દો. ઈસ પર ફુકરા-એ-ઉમ્મત ઉઠેંગે ઔર ઉનકો ચુન-ચુન કર જન્નતમેં દાખિલ કર દેંગે.

એક ઔર હદીસમેં ગુઝરાકે કિયામતકે દિન એક એલાન કરને વાલા એલાન કરેગા, કહાં હૈં વો લોગ, જિન્હોંને ફકીરોંકો ઔર મિસ્કીનોંકા ઈકરામ કિયા, આજ તુમ જન્નતમેં ઐસી તરહ દાખિલ હો જાઓ કે ન તુમ પર કિસી કિસ્મકા ખૌફ હૈ ઔર ન તુમ ગમગીન હોગે.

ઈસ કિસ્મકે મઝામીનકી કઈ રિવાયતેં ઉસ જગા ગુઝર ચુકી હૈ. ઉસી ફસ્લકી હદીસ નં. ૧૩ કે ઝેલમેં ગુઝરા હૈ કે જો શખ્સ કિસી મુસલમાનસે કિસી મુસીબતકો ઝાઈલ કરતા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતકે મસાઈબમેંસે ઉસકી કોઈ મુસીબત ઝાઈલ ફરમા દેંગે ઔર જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકી પરદાપોશી કરતા હૈ, હક તઆલા શાનુહૂ કિયામતકે દિન ઉસકી પરદાપોશી ફરમાવેંગે.

હદીસ ૧૪ કે ઝેલમેં ગુઝરા કે જો શખ્સ અપને મુઝતર ભાઈકી મદદ કરે,

હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો ઉસ દિન સાબિત કદમ રખ્ખેગે, જિસ દિન પહાડ ભી અપની જગહ કાયમ ન રેહ સકેંગે (યાની કિયામતકે દિન.)

પેહલી ફસ્લકી આયાતમેં નં. ૩૪ પર કુરઆન પાકકી તવીલ આયત ગુઝર ચુકી કે વો લોગ હક તઆલા શાનુહૂકી મુહબ્બતમેં ખાના ખિલાતે હૈં યતીમકો મસાકિનકો ઔર (કાફીર) કૈદિયોંકો ઔર કેહતે હૈં કે હમ તુમકો મહઝ અલ્લાહકે વાસ્તે ખિલાતે હૈં, ન તો હમ તુમસે ઈસકા બદલા ચાહતે હૈં, ન શુક્રિયા બલ્કે હમકો અપને રબકી તરફસે એક નિહાયત તલ્ખ ઔર સખ્ત (કિયામત કે) દિનકા ખૌફ હૈ, પસ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉનકો ઉસ દિનકી સખ્તીસે મેહફૂઝ રખ્ખેગા ઔર ઉનકો સુરૂર ઔર તાજગી અતા ફરમાએગા.

ગરજ ઈસ ફસ્લમેં કસરતસે ઈસ કિસ્મકે મઝામીન ગુઝર ચુકે હૈં કે કિયામતકે દિનકે સખ્તીકે બચાવકે લિએ સદ્કાકી કસરત નિહાયત મુફીદ હૈ ઔર ઈસ આયતે શરીફામેં તો ગોયા ખુદ હક તઆલા શાનુહૂકી તરફસે ઈસકા વાઅદા ભી હો ગયા, ફિર ઈસ્સે બઢકર ઔર કયા બાત હો સકતી હૈ ?

સાતવી ફસ્લ
ઝાહિદોં ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેવાલોંકે વાકિઆત

ઇસ ફસ્લમેં ઝાહિદોં ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેવાલોંકે કુછ વાકિઆત ભી નમૂને કે તૌર પર પેશ કરને હૈં કે જિન લોગોંને દુનિયા ઔર આખિરતકી હકીકતકો સમઝ લિયા, ઉન્હોંને ઇસ ધોખે કે ઘરસે કૈસી બે-રગ્બતી બરતી ઔર આખિરતકે લિએ કયા કુછ જમા કર લિયા. જૂહદ ઔર સખાવત મફહૂમ ઔર સૂરતે અમલકે લિહાઝસે દો અલાહિદા અલાહિદા ચીઝેં હૈં લેકિન માલકે એ'તબાર સે કરીબ-કરીબ હૈં, ઇસ લિએ કે જુહદ યાની દુનિયાસે બે-રગ્બતી જિસ શખ્સમેં હોગી, સખાવત ઉસકે લિએ લાઝિમ હે, જબ ઉસકો ઇસકે રખનેકી રગ્બત હી નહીં, તો મૌજૂદ હોનેકી સૂરતમેં વો લા મુહાલા સખાવત હી કરેગા. ઇસી તરહસે સખાવત વોહી શખ્સ કર સકતા હે જિસકો માલકી મુહબ્બત ન હો ઔર જિતની ઝિયાદા મુહબ્બત માલકી હોગી, ઉતના હી બુખ્લ ઉસમેં કરેગા, ઇસ લિએ ઇસ ફસ્લમેં દોનોં કિસ્મકે વાકિઆતકો એક હી જગહ જમા કર દિયા ઔર ઇસી લિએ ઇસ રિસાલેમેં જો ફઝાઇલે સદકાતમેં થા, જુહદકી રિવાયાત ઔર આયાત ભી ઝિકર કી ગઇં કે દુનિયાસે બે-રગ્બતી પૈદા કરના અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકા ઝીના હે ઔર જબતક ઇસ ગન્દગીસે તબીયતકો મુહબ્બત ઔર ઉન્સ રહેગા, કભી ભી ખર્ચ કરનેકો તબીયત ન ઉભરેગી, અગર અપના દિલ ભી કિસી વકત ચાહેગા તો તબીયત ખર્ચપર આ'માદા ન હોગી. ઇસકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને એક બેહતરીન મિસાલસે ઝાહિર ફરમાયા.

ઇર્શાદે આલી હે કે બખીલકી ઔર સદકા કરનેવાલેકી (જિસકી આદત કસરતસે સદકે કી હો) એસી મિસાલ હે જૈસા કે દો આદમી હોં, ઉનકે ઉપર લોહેકી ઝિરહેં ઇસ તરહ લિપટી હુઇ હોં કે ઇન દોનોંકે હાથ ભી ઝિરહોંકે અંદર હી સીને પર ચિમટે હુએ હોં, ઝિરહસે બાહર નિકલે હુએ ન હોં, પસ સદકાવાલા યાની સખી શખ્સ જો સદકા કરનેકા આદી હે, જબ સદકા કરનેકા ઇરાદા કરતા હે તો વો ઝિરહ ખુદ-બ-ખુદ ખુલતી ચલી જાતી હે (ઔર હાથ બે-તકલ્લુફ ફૌરન ઝિરહસે બાહર આ જાતા હે) ઔર બખીલ જબ ઇરાદા કિસી સદકેકા કરતા હે તો વો ઝિરહ ઔર ઝિયાદા સિકુડ જાતી હે જિસ્સે હાથ અપની જગહસે જુંબિશ હી નહીં કર સકતા. (મિશ્કાત)

મતલબ યે હે કે સખી જબ ખર્ચકા ઇરાદા કરતા હે તો ઉસકા દિલ ઇસકે લિએ ફરાખ હો જાતા હે જિસ્સે વો બે-તકલ્લુફ ખર્ચ કરતા હે ઔર બખીલ અગર

કહે-સુને સે યા કિસી ઓર વજહસે કિસી વક્ત ઈરાદા ભી કર લેતા હે તો અન્દરસે કોઈ ચીઝ ઈસ તરહ ઉસકો પકડ લેતી હે જૈસા કે લોહેકી ઝિરહને ઉસકે હાથ બાંધ દિએ હોં કે હાથોંકે ઝોરસે ઝિરહકે અન્દરસે નિકાલના ભી ચાહતા હે યાની દિલકો બાર-બાર સમઝાતા હે મગર વો માનતા હી નહીં, હાથ ઉઠતા હી નહીં, બહોત હી સહી ઓર સચ્ચી મિસાલ હે, રોઝમર્રાકા મુશાહેદા હે કે બખીલ આદમી ખર્ચ કરના ભી ચાહતા હે તો હાથ નહીં ઉઠતા. કહીં દસ રૂપયે ખર્ચ કરનેકા મોકા હોગા તો વો દસ પૈસે ભી મુશ્કિલસે નિકાલેગા.

કિસ્સહ-૧ હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કી પૂરી ઝિન્દગીકે વાકિયાત ઈસ કસરતસે ઈસ ચીઝકી મિસાલેં હૈં કે ઈનકા એહાતા ભી દુશવાર હે.

ગઝવા-એ-તબૂકકે વક્ત જબકે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ચન્દેકી તહરીક ફરમાઇ ઓર અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કા ઉસ વક્ત જો કુછ ઘરમેં રખ્ખા થા, સબ કુછ જમા કરકે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં પેશ કર દેના મશહૂર વાકિઆ હે ઓર જબ હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા કે અબૂબકર ! ઘરમેં ક્યા છોડા ? તો આપને ફરમાયા, અલ્લાહ ઓર ઉસકા રસૂલ (સલ્લ.) (યાની ઉનકી ખુશનૂદી કા ઝખીરા) ઘર મેં મોજૂદ હે.

હિકાયાતે સહાબા મેં યે કિસ્સા મુફસ્સલ ઝિક્ર કિયા ગયા હે ઓર ઈસકે દૂસરે હઝરાતકે મુતાઅદ્દિદ વાકિઆત હિકાયાતે સહાબા (રદી.) મેં ભી લિખ ચુકા હું, યું દેખા જાએ તો મા'લૂમ હો કે ઈસાર, હમદર્દી ઓર અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ કરના ઈન્હીં હઝરાતકા હિસ્સા થા કે ઈસકા કુછ ભી શાઈબા હમ લોગોંકો મિલ જાએ તો ન મા'લૂમ હમ ઈસકો ક્યા સમઝેં, લેકિન ઈન હઝરાત કે યહાં યે રોઝમર્રાકે મા'મૂલી વાકિઆત થે બિલ્ખુસૂસ હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કે મુતઅલ્લિક ઈસ્સે બઢકર ક્યા વઝાહત હો સકતી હે કે ખુદ હક તઆલા શાનુહૂને કુરઆન પાકમેં તા'રીફકે મોકેપર ફરમાયા.

وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى الاية (والليل)

'વ-સયુજન્ન-બુહલ્ અત્કા', (અલ આયત)

'ઓર ઉસ (આગસે) વો શખ્સ દૂર રખ્ખા જાએગા જો બડા પરહેઝગાર હે, જો અપના માલ ઈસ ગરઝસે (અલ્લાહ કે રાસ્તે મેં) દેતા હે કે પાક હો જાએ ઓર બજુઝ અપને આલીશાન પરવરદિગારકી રઝાજૂઈકે (કોઇ ઓર ઉસકી ગર્ઝ નહીં હે ઓર)' કિસીકા ઉસકે ઝિમ્મે કોઇ એહસાન ન થા કે ઉસકા બદલા ઉતારના મકસૂદ હો (ઈસમેં નિહાયત હી મુબાલગા ઈખ્લાસકા હે, ક્યોંકે કિસી કે એહસાનકા બદલા ઉતારના ભી મતલૂબ ઓર મન્દુબ હે, મગર ફઝીલતમેં એહસાન ઈબ્તિદાઈકે બરાબર નહીં.) (બયાનુલ કુર્આન)

ઈબ્ને જોઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસ બાત પર ઈત્તિફાક હૈ કે યે આયતે શરીફા હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કી શાનમેં નાઝિલ હુઈ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે મુઝે કિસીકે માલને ઈતના નફા નહીં દિયા જિતના અબૂબકર (રદી.) કે માલને દિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ સુનકર હઝરત અબૂબકર (રદી.) રોને લગે ઓર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.) ! ક્યા મૈં ઓર મેરા માલ આપકે સિવા કિસી ઓરકા હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ બહોતસે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) સે બહોત-સી રિવાયતમેં નકલ કિયા ગયા.

સઈદ બિન મુસૈયિબ (રદી.) કી રિવાયતમેં ઈસકે બાદ યેભી હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) હઝરત અબૂબકર (રદી.) કે માલમેં ઈસી તરહ તસર્રૂફ ફરમાતે થે જિસ તરહ અપને માલમેં ફરમાતે થે.

હઝરત ઉવૈસ (રદી.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) મુસલમાન હુએ તો ઉનકે પાસ ચાલીસ હઝાર દિરમ થે, જો સબ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઉપર ખર્ચ કર દિએ. (યાની હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખુશનુદીમેં)

એક ઓર હદીસમેં હૈ કે ઈસ્લામ લાનેકે વકત ચાલીસ હઝાર દિરમ થે ઓર હિજરતકે વકત પાંચ હઝાર રેહ ગએ થે. યે સારી રકમ ગુલામોંકે આઝાદ કરનેમેં (જિનકો ઈસ્લામ લાનેકે જુર્મમેં અઝાબ દિયા જાતા થા) ઓર ઈસ્લામકે દૂસરે કામોંમેં ખર્ચ કિએ ગએ. (તારીખુલ ખુલફા)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) ઝઈફ-ઝઈફ ગુલામોંકો ખરીદકર આઝાદ કિયા કરતે થે. ઈનકે વાલિદ અબૂ કહાફાને ફરમાયા કે અગર તુમ્હેં ગુલામ હી આઝાદ કરને હૈં તો કવી-કવી ગુલામોંકો ખરીદકર આઝાદ કિયા કરો કે વો તુમ્હારી મદદ ભી કર સકેં, વકત પર કામ ભી આ સકેં. હઝરત અબૂબકર (રદી.) ને ફરમાયા કે (મૈં અપને લિએ આઝાદ નહીં કરતા) મૈં તો મહઝ અલ્લાહ તઆલાકી ખુશનૂદીકે લિએ આઝાદ કરતા હૂં ઓર હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં ઝઈફ કમઝોરકી મદદકા જિતના અજર હૈ, વો કવીકી મદદસે બહોત ઝિયાદા હૈ.

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે કોઈ શખ્સ એસા નહીં હૈ જિસકા મુઝપર એહસાન હો ઓર મૈંને ઉસકે એહસાનકા બદલા ન દે દિયા હો, મગર અબૂબકર (રદી.) કા એહસાન મેરે ઝિમ્મે હૈ (જિસકા બદલા મૈં નહીં દે સકા) હક તઆલા શાનુહૂ ખુદ હી કિયામતકે દિન ઉસકે એહસાનકા બદલા અતા ફરમાએંગે. મુઝે કિસીકે માલને ઈતના નફા નહીં દિયા, જિતના અબૂબકર (રદી.) કે માલને નફા દિયા. (દુર્રે મન્સુર)

કિસ્સા ૨ હઝરત ઈમામ હસન (રદી.) કી ખિદમતમેં એક શખ્સ હાઝિર હુએ ઔર અપની હાજત પેશ કરકે કુછ મદદ ચાહી ઔર સવાલ કિયા, આપને ફરમાયા, તેરે સવાલકી વજહસે જો મુઝપર હક કાયમ હો ગયા હે, વો મેરી નિગાહમેં બહોત ઊંચા હે ઔર તેરી જો મદદ મુઝે કરના ચાહિએ, વો મેરે નઝદીક બહોત ઝિયાદા મિકદાર હે ઔર મેરી માલી હાલત ઉસ મિકદારકે પેશ કરનેસે આજિઝ હે જો તેરી શાનકે મુનાસિબ હો ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં તો આદમી જિતના ભી ઝિયાદા-સે-ઝિયાદા ખર્ચ કરે વો કમ હી હે, લેકિન મૈં ક્યા કરૂં, મેરે પાસ ઈતની મિકદાર નહીં હે જો તેરે સવાલકે શુક્રકે મુનાસિબ હો. અગર તૂ ઈસકે લિએ તૈયાર હો કે જો મેરે પાસ મોજૂદ હે, ઉસકો તૂ ખુશીસે કુબૂલ કર લે ઔર મુઝે ઈસ પર મજબૂર ન કર કે મૈં ઉસ મિકદારકો કહીંસે હાસિલ કરૂં જો તેરે મર્તબાકે મુનાસિબ હો ઔર તેરા જો હક મુઝપર વાજિબ હો ગયા હે, ઉસકો પૂરા કર સકે, તો મૈં બ-ખુશી હાઝિર હૂં.

ઉસ સાઈલને કહા, અય રસૂલલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે બેટે! મૈં જો કુછ આપ દેંગે, ઉસીકો કુબુલ કર લૂંગા ઔર ઈસપર શુક્ર ગુઝાર હૂંગા ઔર ઈસસે ઝિયાદા ન કરનેમેં આપકો મા'ઝૂર સમઝૂંગા. ઈસ પર હઝરત હસન (રદી.) ને અપને ખજાંચીસે ફરમાયા કે ઉન તીન લાખ દિરહમોંમેંસે (જો તુમ્હારે પાસ રખવાએ થે) જો બચેં હો, લે આઓ. વો પચાસ હઝાર દિરહમ લાએ (કે ઈસકે અલાવા વો સબ ખર્ચ કર ચુકે થે.)

હઝરત હસન (રદી.) ને ફરમાયા કે પાંચસૌ દીનાર (અશરફિયાં) ઔર ભી તો કહીં થે ? ખજાંચીને અર્ઝ કિયા કે વોભી મોજૂદ હે. આપને ફરમાયા, વોભી લે આઓ. જબ યે સબકુછ આ ગયા તો ઉસ સાઈલસે કહા કે કોઈ મઝદૂર લે આઓ, જો ઈનકો તુમ્હારે ઘર તક પહોંચા દે. વો દો મઝદૂર લે આએ, હઝરત હસન (રદી.) ને સબ-કુછ ઉનકે હવાલે કર દિયા ઔર અપને બદને મુબારકસે ચાદર ઉતાર કર મરહમત ફરમાઈ કે ઈન મઝદુરોંકી મઝદુરી ભી તુમ્હારે ઘર તક પહોંચાને કી મેરે હી ઝિમ્મે હે, લિહાઝા યે ચાદર ફરોખ્ત કરકે ઈનકી મઝદુરીમેં દે દેના.

હઝરત હસન (રદી.) કે ગુલામોંને અર્ઝ કિયા કે હમારે પાસ તો અબ ખાનેકે લિએ એક દિરમ ભી બાકી નહીં રહા, આપને સબકા સબ હી દે દિયા, હઝરત હસન (રદી.) ને ફરમાયા કે મુઝે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી ઝાતસે ઈસકી કવી ઉમ્મીદ હે કે વો અપને ફઝલસે મુઝે ઈસકા બહોત સવાબ દેગા. (એહયા)

સબ કુછ દે દેનેકે બાદ જબ કે અપને પાસ કુછ ભી ન રહા ઔર મિકદાર ભી ઈતની ઝિયાદા થી, ફિર ભી ઈસકા કલક ઔર ઈસકી નદામત થી કે સાઈલકા હક અદા ન હો સકા.

કિસ્સહ-૩ બસરાકે ચન્દ કારી હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઓર અર્ઝ કિયા કે હમારા એક પડોસી હે જો બહોત કસરતસે રોઝે રખનેવાલા હે, બહોત ઝિયાદા તહજ્જુદ પઢનેવાલા હે, ઉસકી ઈબાદતકો દેખકર હમમેંસે હર શખ્સ રશ્ક કરતા હે ઓર ઈસકી તમન્ના કરતા હે કે ઈસકી-સી ઈબાદત હમ ભી કિયા કરેં. ઉસને અપની લડકીકા નિકાહ અપને ભતીજેસે કર દિયા હે લેકિન ગરીબકે પાસ દહેજકે લિએ કોઈ ચીજ નહીં હે.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ઉન હઝરાતકો લેકર અપને ઘર તશરીફ લે ગએ ઓર એક સન્દૂક ખોલા જિસમેં સે છઃ તોડે (રૂપયા યા અશરફિકી થૈલી તોડા કેહલાતી હે) નિકાલે ઓર ઉન હઝરાતકે હવાલે કર દિએ કે ઈસકો દે દેં, યે લેકર ચલને લગે તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) ને ઉન્સે ફરમાયા કે હમ લોગોંને ઉસકે સાથ ઈન્સાફકા બરતાવ નહીં કિયા, યે માલ ઉસકે હવાલે કર દિયા જાએગા તો ઉસ ગરીબકો બડી દિક્કત હોગી, યે ઈસ જહેજકે ઈન્તિઝામકે ઝગડેમેં લગ જાએગા જિસ્સે ઉસકી મશ્ગૂલી ઓર બઢ જાએગી, ઉસકી ઈબાદતમેં હર્જ હોગા. ઈસ દુનિયા કમબખ્તકા એસા દરજા નહીં હે કે ઈસકી વજહસે એક ઈબાદતગુઝાર મો'મિનકા હર્જ કિયા જાએ. હમારી ઈસમેં ક્યા શાન ઘટ જાએગી કે એક દીનદારકી ખિદમત હમ હી કર દેં. લિહાઝા ઈસ માલસે શાદીકા સારા ઈન્તિઝામ હમ સબ મિલકર કર દેં ઓર સામાન તૈયાર કરકે ઉસકે હવાલે કર દેં. વો હઝરાત ભી ઈસ પર રાઝી હો ગએ ઓર સારા સામાન ઉસ રકમસે મુકમ્મલ તૈયાર કરકે ઉસ ફકીરકે હવાલે કર દિયા. (એહયા)

કિસ્સહ-૪ અબુલ હસન (રહ.) મદાઈની કેહતે હેં કે હઝરત ઈમામ હસન (રદી.) ઈમામ હુસૈન (રદી.) ઓર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) હજકે લિએ તશરીફ લે જા રહે થે, રાસ્તેમેં ઉનકે સામાનકે ઉંટ ઉનસે જુદા હો ગએ, વો ભૂખે-પ્યાસે ચલ રહે થે, એક ખૈમે પર ઉનકા ગુઝરા હુઆ, ઉસમેં એક બુઢ્ઢી ઓરત થી, ઈન હઝરાતને ઉસ્સે પૂછા કે હમારે પીનેકો કોઈ ચીઝ (પાની યા દુધ, લસ્સી વગૈરહ) તુમ્હારે પાસ મોજૂદ હે ? ઉસને કહા, હે. યે લોગ અપની ઉંટનિયોં પર સે ઊતરે, ઉસ બુઢ્ઢીયાકે પાસ એક બહોત મા'મૂલી-સી બકરી થી, ઉસકી તરફ ઈશારા કરકે ઉસને કહા કે ઈસકા દૂધ નિકાલ લો ઓર ઉસકો થોડા-થોડા પી લો.

ઉન હઝરાતને ઉસકા દુધ નિકાલા ઓર પી લિયા. ફિર ઉન્હોંને પૂછા કે કોઈ ખાનેકી ચીઝ ભી હે ? ઉસ બુઢ્ઢીયાને કહા કે યેહી બકરી હે, ઈસકો તુમમેંસે કોઈ ઝબ્હ કર લે તો મેં પકા દૂંગી. ઉન્હોંને ઉસકો ઝબ્હ કિયા, ઉસને પકાયા. યે હઝરાત ખા-પીકર જબ શામકો ચલને લગે તો ઉન્હોંને ઉસ બુઢ્ઢીયાસે કહા કે હમ

હાશમી લોગ હૈં, ઈસ વકત હજકે ઈરાદેસે જા રહે હૈં, અગર હમ ઝિન્દા સલામત વાપસ મદીના પહોંચ જાઍ તો તૂ હમારે પાસ આના, તેરે ઈસ એહસાનકા બદલા દેંગે.

યે હઝરાત યે ફરમાકર ચલે ગએ, શામકો જબ ઉસકા ખાવિંદ (કહીં જંગલ વગૈરહસે) આયા તો ઉસ બુઢ્ઢીયાને હાશમી લોગોંકા કિસ્સા સુનાયા, વો બહોત ખફા હુઆ કે તૂને અજનબી લોગોંકે વાસ્તે બકરી ઝબ્હ કર ડાલી, મા'લૂમ નહીં, કૌન થે ? ફિર કેહતી હૈ કે હાશમી થે.

ગરઝ વો ખફા હોકર ચુપ હો ગયા. કુછ ઝમાનેકે બાદ ઈન દોનોં મિયાં-બિવીકો ગુરબતને જબ બહોત સતાયા તો યે મેહનત, મઝદૂરીકી નીય્યતસે મદીના મુનવ્વરહ ગએ. દિનભર મેંગનિયાં ચુગા કરતે ઔર ઉનકો બેચકર ગુઝર કિયા કરતે. એક દિન વો બુઢ્ઢીયા મેંગનિયાં ચુગ રહી થી, હઝરત હસન (રદી.) ને ઉસકો પેહચાન લિયા ઔર અપને ગુલામકો ભેજકર ઉસકો અપને પાસ બુલવાયા ઔર ફરમાયા કે અલ્લાહકી બંદી, તૂ મુઝે પેહચાનતી હૈ ? ઉસને કહા, મૈંને તો નહીં પેહચાના, આપને ફરમાયા કે મૈં તેરા વોહી મેહમાન હૂં - દૂધ ઔર બકરીવાલા.

બુઢ્ઢીયાને ફિર ભી ન પેહચાના ઔર કહા, કયા ખુદા કી કસમ ! તુમ વોહી હો ? હઝરત હસન (રદી.) ને ફરમાયા, મૈં વોહી હૂં ઔર યે ફરમાકર આપને અપને ગુલામોંકો હુકમ દિયા કે ઈસકે લિએ એક હઝાર બકરીયાં ખરીદ દી જાઍ, ચુનાંચે ફૌરન ખરીદી ગઈ ઔર ઉન બકરીયોંકે અલાવા એક હઝાર દીનાર (અશરફિયાં) નકદ ભી અતા ફરમાએ ઔર અપને ગુલામકે સાથ ઉસ બુઢ્ઢીયાકો છોટે ભાઈ હઝરત હુસૈનકે પાસ ભેજ દિયા.

હઝરત હુસૈન (રદી.) ને દર્યાફત ફરમાયા કે ભાઈને કયા બદલા અતા ફરમાયા ? ઉસને કહા કે એક હઝાર બકરીયાં ઔર એક હઝાર દીનાર, યે સુનકર ઉતની હી મિકદાર દોનોં ચીઝોંકી હઝરત હુસૈન (રદી.) ને અતા ફરમાઈ, ઈસકે બાદ ઉસકો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) કે પાસ ભેજ દિયા. ઉન્હોંને તહકીક ફરમાયા કે ઈન દોનોં હઝરાતને કયા કયા મરહમત ફરમાયા ઔર જબ મા'લૂમ હુઆ કે યે મિકદાર હૈ તો ઉન્હોંને દો હઝાર બકરીયાં ઔર દો હઝાર દીનાર અતા ફરમાએ ઔર ફરમાયા કે અગર તૂ પેહલે મુઝસે મિલ લેતી તો મૈં ઈસ્સે બહોત ઝિયાદા દેતા. યે બુઢ્ઢીયા ચાર હઝાર બકરીયાં ઔર ચાર હઝાર દીનાર (અશરફિયાં) લેકર ખાવિંદકે પાસ પહોંચી કે યે ઉસ ઝઈફ ઔર કમઝોર બકરીકા બદલા હૈ. (એહયા)

કિસ્સહ-૫ અબ્દુલ્લાહ બિન આમિર બિન કુરૈઝ (રદી.) હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે ચચાઝાદ ભાઈ, એક મર્તબા (ગાલિબન રાતકા વકત હોગા) મસ્જિદસે બાહર આએ, અપને મકાન તન્હા જા રહે થે. રાસ્તેમેં એક નોજવાન લડકા નઝર પડા, વો ઉનકે સાથ હો લિયા. ઉન્હોંને ફરમાયા કે તુમ્હેં કુછ કેહના હૈ ? ઉસને

અર્ઝ કિયા, જનાબકી સલાહ વ ફલાહકા મુતમન્ની હૂં, કુછ અર્ઝ કરના નહીં હે, મૈંને જનાબકો તન્હા ઈસ વક્ત જાતે દેખા, મુઝે અન્દેશા હુઆ કે તન્હાઈસે કોઇ તકલીફ ન પહોંચે, ઈસલિએ જનાબકી હિફાઝતકે ખ્યાલસે સાથ હો લિયા, ખુદા ન કરે કે રાસ્તેમેં કોઇ નાગવાર બાત પેશ આ જાએ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન આમિર (રદી.) ઉસ નોજવાનકા હાથ પકડકર અપને ઘર તક સાથ લે ગએ ઓર વહાં પહોંચકર એક હઝાર દીનાર (અશરફિયાં) ઉસકો મરહમત ફરમાઇ કે ઈસકો અપને કામમેં લે આના, તુમ્હારે બડોંને તુમ્હે બહોત અચ્છી તરબિઅત દી હે. (વહી)

[illegible] હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક શખ્સકે મકાનમેં એક ખજૂરકા દરખ્ત ખડા થા, જિસકી શાખ પડોસીકે મકાન પર ભી લટક રહી થી. વો પડોસી ગરીબ આદમી થા, જબ યે શખ્સ અપને દરખ્ત પર ખજૂરેં તોડનેકે લિએ ચઢતા તો હરકતસે કુછ ખજૂરેં પડોસીકે મકાનમેં ભી ગિર જાયા કરતી, જિનકો ઉસકે ગરીબ બચ્ચે ઉઠા લિયા કરતે. યે શખ્સ દરખ્ત પરસે ઉતરતા ઓર પડોસીકે મકાન પર જાકર ઉન બચ્ચોંકે હાથસે ખજૂરેં છીન લેતા હત્તાકે ઉનકે મુંહમેંસે ભી ઉંગલી ડાલકર નિકાલ લિયા કરતા, ઉસ ફકીરને હુઝૂર (સલ્લ.) સે ઈસકી શિકાયત કી, હુઝૂર (સલ્લ.) ને સુનકર ફરમાયા કે અચ્છા જાઓ.

ઈસકે બાદ ખજૂરકે માલિકસે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમ્હારા ફલાં ખજૂરકા દરખ્ત જો ફલાં શખ્સકે ઘરમેં ઝૂક રહા હે, વો તુમ મુઝે ઈસ વાઅદે પર દેતે હો કે તુમ્હેં ઉસકે બદલેમેં જન્નતમેં ખજૂરકા દરખ્ત મિલ જાએ ? ઉસને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ઈસકે ઓર લોગ ભી ખરીદાર હુએ ઓર મેરે પાસ ઓર ભી દરખ્ત હૈં, મગર ઈસકી ખજૂરેં મુઝે બહોત પસન્દ હૈં, ઈસલિએ મૈંને ફરોખ્ત નહીં કિયા ઓર યે કેહકર ઉસકે દેનેસે ઉજર કર દિયા (માલિક તો બહરહાલ વોહી થા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને યે સુનકર સુકૂત ફરમાયા.)

એક તીસરે સાહબ ભી ઈસ ગુફતગૂકો સુન રહે થે, ઉન્હોંને ઉસકે જાનેકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) સે અર્ઝ કિયા કે અગર વો દરખ્ત મૈં લેકર પેશ કર દૂં તો મેરે લિએ ભી વોહી વાઅદા જન્નતમેં ખજૂરકે દરખ્તકા હે જો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસ્સે ફરમાયા થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમસે ભી વોહી વાઅદા હે.

યે સાહબ ઉઠે ઓર ઉસ માલિકે દરખ્તકે પાસ જાકર કહા કે મેરે પાસ ભી ખજૂરકા બાગ હે, તુમ અપને ઉસ દરખ્તકો કિસી કીમત પર બેચ સકતે હો ? ઉસને કહા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને મુઝસે જન્નતમેં દરખ્તકા વાઅદા કિયા થા, મૈંને ઉસ પર ભી નહીં દિયા. દરખ્ત મુઝે બહોત પસન્દ હે, મૈં ઉસકો બેચ તો સકતા હૂં, મગર જિતની કીમત મૈં ચાહતા હૂં, ઉતની કોઇ દેગા નહીં.

ઉસને પૂછા કે કિતની કિમત ચાહિએ ? ઉસને કહા કે ચાલીસ દરખ્તોંકે બદલેમેં બેચ સકતા હૂં, ઉસ શખ્સને કહા, એક ટેઢ્હે દરખ્તકી કીમત ચાલીસ દરખ્ત બહોત ઝિયાદા હૈં. અચ્છા, અગર મૈં ચાલીસ દરખ્ત ઉસકે બદલેમેં દૂં તો તૂ બેચ દેગા ? સાહબે દરખ્ત ને કહા કે અગર તૂ અપની બાતમેં સચ્ચા હે તો કસમ ખા કે મૈંને ચાલીસ દરખ્ત એક દરખ્તકે બદલેમેં દે દિએ. ઉન સાહબને કસમ ખા લી કે મૈંને ચાલીસ દરખ્ત ઉસ ટેઢ્હે દરખ્તકે બદલેમેં દે દિએ.

ઈસકે બાદ વો સાહબે દરખ્ત ફિર ગયા કે મૈં ફરોખ્ત નહીં કરતા. ઉન સાહબને કહા કે અબ તૂ હરગિઝ ઈન્કાર નહીં કર સકતા, તેરે કેહને પર મૈંને કસમ ખાઈ હે. ઉસને કહા કે અચ્છા ઈસ શરત પર કે સબ-કે-સબ એક હી જગહ હોં. ઉન્હોંને થોડી દેર સોચકર ઈસકા ભી વાઅદા કર લિયા કે સબ એક હી જગહ હોંગે.

બાત પુખ્તા કરકે યે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ કે હુઝૂર (સલ્લ.) વો દરખ્ત મૈંને ખરીદ લિયા, વો હુઝૂર (સલ્લ.) કી નઝર હે. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઉસ ફકીરકે મકાન પર તશરીફ લે ગએ ઔર દરખ્ત ઉસ ફકીરકો મરહમત ફરમા દિયા. ઈસકે બાદ સૂરએ વલ્લૈલ નાઝિલ હુઈ.

(દુર્રે મન્સુર)

કિસ્સા-૭ એક શખ્સને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર દો શે'ર પઢ્હે, જિનકા મતલબ યે હે કે એહસાન ઔર હુસ્ને સુલૂક ઉસ વક્ત એહસાન હે જબકે વો ઈસકે અહલ ઔર કાબિલ લોગોં પર કિયા જાએ. નાલાયકોં પર એહસાન કરના ના-મુનાસિબ હે, પસ અગર તૂ કિસી પર એહસાન કિયા કરે તો યા તો ખાલિસ અલ્લાહકે વાસ્તે સદકા હો (કે ઈસમેં અહલિયતકી શરત નહીં હે, કાફિરોં ઔર જાનવરોં પર ભી કિયા જાતા હે) યા ફિર એહલે કરાબત પર કિયા કર કે ઈનકા હકે કરાબત ઈનકી અહલિયત પર ગાલિબ હે) ઔર અગર યે દોનોં બાતેં કિસી જગહ ન હોં તો નાલાયક પર એહસાન નહીં કરના ચાહિએ. (ઈન શે'રોંમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) કી તરફ ઈશારા થા કે ઈનકી સખાવત ઔર બખ્શિશ એસી આમ થી કે હર કસ વ નાકસ પર બારિશકી તરહ બરસતી થી.)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) ને યે શે'ર સુનકર ફરમાયા કે યે શે'ર આદમીકો બખીલ બનાતે હૈં, મૈં તો અપને એહસાનકો બારિશકી તરહસે બરસાઉંગા, અગર વો કરીમ ઔર કાબિલ લોગોં તક પહોંચ જાએ તો યે યકીનન ઉસીકે મુસ્તહક હૈં કે ઉન પર એહસાન કિયા જાએ ઔર અગર ના-એહલોં તક પહોંચે તો મૈં ઈસી કાબિલ હૂં કે મેરા માલ ના-એહલોંકે પાસ હી રેહ જાએ. (એહયા)

યે ત'વાઝો કે તૌર પર ફરમાયા કે મૈં ભી ના-અહલ ઈસ લિએ કે મેરા માલ ભી નાકારા હે ઈસલિએ નાકારોંહી કે પાસ જાના ચાહિએ.

કિસ્સા નં. ૮ હઝરત મુન્કદિર (રહ.) એક મર્તબા હઝરત આઈશા (રદી.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અપની સખ્ત હાજતકા ઈઝહાર કિયા, ઉન્હોંને ફરમાયા કે મેરે પાસ ઈસ વકત બિલ્કુલ કુછ નહીં હે, અગર મેરે પાસ દસ હઝાર ભી હોતે તો સબ-કે-સબ તુમ્હેં દે દેતી, મગર ઈસ વકત મેરે પાસ કુછ ભી નહીં હે. વો વાપસ ચલે ગએ. થોડી દેરકે બાદ ખાલિદ બિન અસદ (રદી.) કે પાસસે દસ હઝારકા હદયા હઝરત આઈશા (રદી.) કી ખિદમતમેં પહોંચા, ફરમાને લગીં કે મેરી બાતકા બહોત જલ્દ ઈમ્તિહાન લિયા ગયા, જબ હી હઝરત મુન્કદિર (રહ.) કે પાસ આદમી ભેજા ઔર ઉનકો બુલાકર વો સારી રકમ ઉનકે હવાલે કર દી, જિસમેંસે એક હઝારમેં ઉન્હોંને એક બાંદી ખરીદી, જિસકે પેટસે તીન લડકે પૈદા હુએ - મુહમ્મદ, અબૂબકર, ઉમર, તીનોં-કે-તીનોં મદીના મુનવ્વરાકે આબિદ લોગોંમેં શુમાર હોતે થે. (તહઝીબુત્તહઝીબ) ક્યા ઈન તીનોંકી ઈબાદતમેં હઝરત આઈશા (રદી.) કા હિસ્સા ન હોગા કે વોહી ઉનકે વજૂદકા સબબ હુઈ ? હઝરત આઈશા (રદી.) કી સખાવતકે વાકેઆત ઈનકે અબ્બા જાન (રદીયલ્લાહુ અન્હુ)કી તરહસે એહાતાસે બાહર હૈં.

એક કિસ્સા હિકાયાતે સહાબા (રદી.) મેં ભી લિખ ચુકા હૂં કે દો ગોનેં દરાહિમકી બાંટીં ઔર યે ભી યાદ ન આયા કે મેરા રોઝા હે ઔર ઈફતારકે લિએ એક દિરમકા ગોશ્ત હી મંગા લૂં. ઈન દોનોં ગોનોંમેં એક લાખસે ઝિયાદા દિરમ થે ઔર ઈસી કિસ્મકા એક ઔર કિસ્સા ભી રિવાયતમેં હે જિસમેં લાખ જિસમેં એક લાખ અસ્સી હઝાર દિરમ બતાએ જાતે હૈં.

તમીમ બિન ઉરવઃ (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈંને એક મર્તબા (અપને વાલિદકી ખાલા) હઝરત આઈશા (રદી.) કો દેખા કે ઉન્હોંને સત્તર હઝાર દિરમ તકસીમ કિએ ઔર વો ખુદ પેબન્દ લગા હુઆ કુરતા પેહન રહી થીં. (ઈત્તેહાફ)

કિસ્સા નં. ૯ અબાન બિન ઉસ્માન (રદી.) કેહતે હૈં કે એક શખ્સને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) કો પરેશાન ઔર ઝલીલ કરનેકે લિએ યે હરકત કી કે કુરૈશકે સરદારોંકે પાસ જાકર યે કહા કે ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને કલ સુબ્હકો આપકી ખાનેકી દઅવત કી હે. સબ જગહ પયામ પહોંચાતા હુઆ ફિરા ગયા. જબ સુબ્હકા ખાનેકા વકત હુઆ તો હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) કે ઘર ઈતના મજમા ઈકઠ્ઠા હો ગયા કે ઘર ભર ગયા. તહકીકસે મા'લૂમ હુઆ કે યે સૂરત પેશ આઈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને ઉન સબકો બિઠાયા ઔર બાઝારસે ફલોંકે ટોકરે મંગાકર ઉનકે સામને રખ્ખે કે ઈસસે શુગ્લ કરેં ઔર બાત-ચીત શુરૂ કર દી

ઓર બહોત-સે બાવર્ચિયોંકો હુકમ દે દિયા કે ખાના તૈયાર કિયા જાએ. ઈતને વો હઝરાત ફલોંકે ખાનેસે ફારિગ ભી ન હુએ થે કે ખાના તૈયાર હો ગયા. સબને શિકમસેર હોકર ખાના ખાયા. ઈસકે બાદ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને અપને ખજાંચીયોંસે પૂછા, ક્યા ઈતની ગુંજાઈશ હૈ કે હમ ઈસ દઅવતકે સિલસિલેકો રોઝાના જારી રખ સકેં ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હૈ. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને ફરમા દિયા કે ઈસ મજમાકો રોઝાના સુબ્હકો હમારે યહાં દઅવત હૈ, રોઝાના આ જાયા કરેં. (ઈત્તેહાફ)

યે ઝમાના હઝરાત સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) કે ઉપર ફુતુહાતકી કસરતકા થા, મગર ઈન હઝરાતકી સખાવતકે ઝોરસે માલ ઈસ તરહ જલ્દ ખત્મ હો જાતા થા જૈસાકે પાની છલનીમેં ભરા ઓર ખત્મ હુઆ, ઈસલિએ જબ હોતા થા ખૂબ હોતા થા ઓર જબ વો ખત્મ હો જાતા થા તો અપને પાસ ખાનેકો એક દિરમ ભી ન રેહતા થા, ન જમા કરનેકા ઉનકા દસ્તૂર થા, ન અપને લિએ અલાહિદા કરકે રખના યે જાનતે થે કે કિસ જાનવરકા નામ હૈ. લાખોંકી મિકદાર આતી થી ઓર મિનટોંમેં તકસીમ હો જાતી થી.

કિસ્સહ-૧૭ વાકદી (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે દો દોસ્ત થે, એક હાશમી ઓર એક ગૈર હાશમી, હમ તીનોંમેં એસે ગહરે તઅલ્લુકાત થે કે એક જાન, તીન કાલિબ થે. મેરે ઉપર સખ્ત તંગી થી, ઈદકા દિન આ ગયા, બીવીને કહા કે હમ તો હર હાલમેં સબર કર લેંગે મગર ઈદ કરીબ આ ગઈ, બચ્ચોંકે રોને ઓર ઝિદ કરનેસે મેરે દિલકે ટુકડે કર દિએ. યે મોહલ્લેકે બચ્ચોંકો દેખતે હૈં કે વો ઉમ્દા ઉમ્દા લિબાસ ઓર સામાન ઈદકે લિએ ખરીદ રહે હૈં ઓર યે ફટે-પુરાને કપડોંમેં ફિર રહે હૈં, અગર કહીંસે તુમ કુછ લા સકતે હો તો લા દો, ઈન બચ્ચોંકે હાલ પર મુઝે બહોત તરસ આતા હૈ, મૈં ઈનકે ભી કપડે બના દૂં. મૈંને બીવીકી યે બાત સુનકર અપને હાશમી દોસ્તકો પરચા લિખ્ખા, ઉસમેં સૂરતે હાલ ઝાહિર કી, ઈસકે જવાબમેં ઉસને સર બ મુહર એક થૈલી મેરે પાસ ભેજી ઓર કહા કે ઈસમેં એક હઝાર દિરમ હૈં તુમ ઈનકો ખર્ચ કર લો.

મેરા દિલ ઈસ થૈલીસે ઠન્ડા ભી ન હોને પાયા થા કે મેરે દૂસરે દોસ્તકા પરચા મેરે પાસ ઈસી કિસ્મકે મઝમૂન કા, જો મૈંને અપને હાશમી દોસ્તકો લિખ્ખા થા, આ ગયા, મૈંને વો થૈલી સર બ મુર ઉસકે પાસ ભેજ દી ઓર બીવીકી શરમમેં ઘર જાનેકી હિમ્મત ન હુઈ. મસ્જિદમેં ચલા ગયા ઓર દો દિન-રાત મસ્જિદ હી મેં રહા, શરમકી વજહસે ઘર ન જા સકા. તીસરે દિન મૈં ઘર ગયા ઓર બીવીસે સારા કિસ્સા સુના દિયા, ઉસકો ઝરા ભી નાગવાર ન હુઆ, ન ઉસકે કોઈ હરફે શિકાયતકા મુઝસે કહા બલ્કે મેરે ઈસ ફેલકો પસન્દ કિયા ઓર કહા કે તુમને બહોત અચ્છા કિયા.

મૈં બાત હી કર રહા થા કે મેરા વો હાશમી દોસ્ત વોહી સર બ મુહર થૈલી હાથમેં લિએ આયા ઓર મુઝસે પૂછને લગા કે સચ-મુચ બતાઓ, ઈસ થૈલીકા કયા કિસ્સા હુઆ ? મૈંને ઉસ વાકેઆકો સુના દિયા. ઈસકે બાદ ઉસ હાશમીને કહા કે જબ તેરા પરચા પહોંચા તો મેરે પાસ ઈસ થૈલીકે સિવા કોઈ ચીઝ બિલ્કુલ ન થી, મૈંને યે થૈલી તેરે પાસ ભેજ દી. ઈસકે બાદ મૈંને તીસરે દોસ્તકો પરચા લિખ્ખા તો ઉસને જવાબમેં યેહી થૈલી મેરે પાસ ભેજી, ઈસ પર મુઝે બહોત તાઅજ્જુબ હુઆ કે યે તો મૈં તેરે પાસ ભેજ ચુકા થા, યે ઉસ તીસરે દોસ્તકે પાસ કેસે પહોંચ ગઈ ? ઈસલિએ મૈં તહકીક કે વાસ્તે આયા થા.

વાકદી કેહતે હૈં કે હમને ઉસ થૈલીમેંસે સો દિરમ તો ઉસ ઔરત કો દે દિએ ઓર નૌ સો દિરમ હમ તીનોંને આપસમેં બાંટ લિએ.

ઈસ વાકેઆકી કિસી તરહ મામુનુર્રશીદકો ખબર હો ગઈ, ઉસને મુઝે બુલાયા ઓર મુઝસે સારા કિસ્સા સુના, ઉસકે બાદ મામુનુર્રશીદને સાત હઝાર દિરમ દિએ. દો-દો હઝાર હમ તીનોંકો ઓર એક હઝાર ઔરતકો. (ઈત્તેહાફ)

કિસ્સા ૧૨. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) એક મર્તબા મદીના મુનવ્વરાકે એક બાગ પર ગુઝરે, ઉસ બાગમેં હબશી ગુલામ બાગકા રખવાલા થા, વો રોટી ખા રહા થા ઓર એક કુત્તા ઉસકે સામને બેઠા હુઆ થા. જબ વો એક લુકમા બનાકર અપને મુંહમેં રખતા તો વૈસા હી એક લુકમા બનાકર ઉસ કુત્તેકે સામને ડાલતા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર ઈસ મંઝરકો ખડે દેખતે રહે.

જબ યે ગુલામ ખાનેસે ફારિગ હો ચુકા તો ઉસકે પાસ તશરીફ લે ગએ, ઈસ બાતકો દર્યાફત કિયા, તુમ કિસકે ગુલામ હો ? ઉસને કહા, મૈં હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે વારિસોંકા ગુલામ હૂં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે મૈંને તુમ્હારી એક અજીબ બાત દેખી, ઉસને અર્ઝ કિયા, આકા, તુમને કયા દેખા ? ફરમાને લગે કે તુમ જબ એક લુકમા ખાતે થે, સાથ હી એક લુકમા ઈસ કુત્તેકો દેતે થે. ઉસને અર્ઝ કિયા કે યે કુત્તા કઈ સાલસે મેરા સાથી હે, ઈસલિએ ઝરૂરી હે કે મૈં ખાનેમેં ભી ઈસકો અપના સાથી રખ્ખૂં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઈસ કુત્તેકે લિએ તો ઈસકે કમ દરજેકી ચીઝ ભી બહોત કાફી થી ? ગુલામને અર્ઝ કિયા, મુઝે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ઈસકી ગૈરત આતી હે કે મૈં ખાતા રહૂં ઓર એક જાનદાર આંખ મુઝે દેખતી રહે.

હઝરત ઈબ્ને જા'ફર (રદી.) ઈસસે બાત કરકે વાપસ તશરીફ લાએ ઓર હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે વારિસોંકે પાસ તશરીફ લે ગએ ઓર ફરમાયા કે અપની એક ગરઝ લેકર આપ લોગોંકે પાસ આયા હૂં. ઉન્હોંને કહા, કયા ઈર્શાદ હે ? ઝરૂર ફરમા દેં. આપને ફરમાયા કે ફલાં બાગ મેરે હાથ ફરોખ્ત કર દો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે જનાબકી ખિદમતમેં વો હદયા હે ઉસકો બિલા કીમત કુબૂલ ફરમા

લેં. ફરમાને લગે કે મૈં બગૈર કિમત લેના નહીં ચાહતા. કીમત તે હોકર મા'મલા હો ગયા.

ફિર હઝરત ઇબ્ને જા'ફર (રદી.) ને ફરમાયા કે ઇસમેં જો ગુલામ કામ કરતા હે ઉસકો ભી લેના ચાહતા હૂં, ઉન્હોંને ઉજર કિયા કે વો બચપનસે હમારે હી પાસ પલા હે, ઉસકી જુદાઇ શાક હે, મગર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) કે ઇસરાર પર ઉન્હોંને ઉસકો ભી ઉનકે હાથ ફરોખ્ત કર દિયા.

યે દોનોં ચીઝેં ખરીદકર ઉસ બાગમેં તશરીફ લે ગએ ઔર ઉસ ગુલામસે ફરમાયા કે મૈંને ઇસ બાગકો ઔર તુમકો ખરીદ લિયા હે. ગુલામને અર્ઝ કિયા કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ આપકો યે ખરીદારી મુબારક ફરમાએં ઔર બરકત અતા ફરમાએં, અલબત્તા મુઝે અપને આકાઓંસે જુદાઇકા રંજ હુઆ કે ઉન્હોંને બચપનસે મુઝકો પાલા થા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) ને ફરમાયા કે મૈં તુમકો આઝાદ કરતા હૂં ઔર યે બાગ તુમ્હારી નજર હે. ઉસ ગુલામને અર્ઝ કિયા કે ફિર આપ ગવાહ રહેં કે યે બાગ મૈંને હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે વારિસોં પર વક્ફ કર દિયા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે ઉસકી ઇસ બાત પર ઔર ભી તાજ્જુબ હુઆ ઔર ઉસકો બરકતકી દુઆએં દેકર વાપસ આ ગયા. (મુસામરાત) યે તો મુસલમાનોંકે અસ્લાફકે ગુલામોંકે કારનામે થે.

હઝરત નાફેઅ (રદી.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) એક દફા મદીના મુનવ્વરાસે બાહર તશરીફ લે જા રહે થે, ખુદ્દામ સાથ થે, ખાનેકા વકત હો ગયા. ખુદ્દામને દસ્તરખ્વાન બિછાયા. સબ ખાનેકે લિએ બેઠે. એક ચરવાહા બકરિયાં ચરાતા હુઆ ગુઝરા, ઉસને સલામ કિયા. હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદી.) ને ઉસકી ખાનેકી તવાઝો કી, ઉસને કહા, મેરા રોઝા હે. હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે ઇસ કદર સખ્ત ગરમીકે ઝમાનેમેં કૈસી લૂ ચલ રહી હે, જંગલમેં તૂ રોઝા રખ રહા હે, ઉસને અર્ઝ કિયા કે મૈં અપને અય્યામે ખાલિયાકો વસૂલ કર રહા હૂં.

યે કુરઆને પાકકી એક આયતે શરીફાકી તરફ ઇશારા થા જો સૂરએ અલ હાકકઃ મેં હે હક તઆલા શાનુહૂ જન્નતી લોગોંકો ફરમા દેંગે —

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ

'કુલૂ વશરબૂ હનીઅમબિમા અસ્લફતુમ ફિલ્અય્યામિલ્ખાલિયઃ'

'ખાઓ ઔર પીઓ મઝેકે સાથ ઉન આ'માલકે બદલેમેં જો તુમને ગુઝરે હુએ ઝમાનેમેં (દુનિયામેં) કિએ હૈં.'

ઈસકે બાદ હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ને ઈમ્તિહાનકે તૌર પર કહા કે હમ એક બકરી ખરીદના ચાહતે હૈં, ઈસકી કીમત બતા દો ઔર લે લો, હમ ઈસકો કાટેંગે ઔર તુમ્હેં ભી ગોશ્ત દેંગે કે ઈફતારમેં કામ દેગા. ઉસને કહા કે યે બકરિયાં મેરી નહીં હે. મૈં તો ગુલામ હૂં, યે મેરે સરદારકી બકરિયાં હે. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે સરદારકો કયા ખબર હોગી ? ઉસ્સે કેહ દેના કે ભેડિયા ખા ગયા. ઉસને આસમાનકી તરફ ઈશારા કિયા ઔર કહા, ફ ઈનલ્લાહ ઔર અલ્લાહ તઆલા કહાં ચલે જાએંગે ? (યાની વો પાક પરવરદિગાર તો દેખ રહા હે, જબ વો માલિકુલ મુલ્ક દેખ રહા હે તો મૈં કૈસે કેહ સકતા હૂં કે ભેડિયા ખા ગયા.)

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) તાઅજ્જુબ ઔર મઝેસે બાર-બાર ફરમાતે થે, એક ચરવાહા કેહતા હે, અયનલ્લાહ, અયનલ્લાહ (અલ્લાહ તઆલા કહાં ચલે જાએંગે, અલ્લાહ તઆલા કહાં ચલે જાએંગે ?) ઈસકે બાદ હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) શહેરમેં વાપસ તશરીફ લાએ તો ઉસ ગુલામકે આકાસે ઉસ ગુલામકો ઔર બકરિયોંકો ખરીદ કર ગુલામકો આઝાદ કર દિયા ઔર વો બકરીયાં ઉસીકો હિબા કર દીં. (દુર્રે મન્સુર)

યે ઉસ વકતકે ચરવાહોંકા હાલ થા કે ઉનકો જંગલમેં ભી યે ફિકર થા કે અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ દેખ રહે હૈં.

[illegible] હઝરત સઈદ (રદી.) બિન આમિર હઝરત ઉમર (રદી.) કી જાનિબસે હમસ્ કે હાકિમ (ગવર્નર) થે. એહલે હમસ્ને હઝરત ઉમર (રદી.) સે ઈનકી મુતઅદ્દિદ શિકાયતેં કીં ઔર ઈનકે મા'ઝૂલ કરનેકી દર્ખ્વાસ્ત કી, હઝરત ઉમર (રદી.) કો હક તઆલા શાનુહૂને ફરાસતકા ખાસ હિસ્સા અતા ફરમાયા થા જિસકી વજહસે મર્દુમ શનાસીમેં ખાસ દખલ,થા ઔર ઉસકા હઝારોં મર્તબા તજુર્બા ભી હો ચુકા થા, ઈસ પર તાઅજ્જુબ ફરમાયા કે મૈંને તો બહોત બેહતર સમઝકર તજવીજ કિયા થા ઔર ઉસકી દુઆ કી યા અલ્લાહ, મેરી ફરાસતકો લોગોંકે બારેમેં ઝાઈલ ન ફરમા કે ઈસ્સે તો સારે હી મુહકમેકે આદમિયોંમેં ના-એહલોંકે ઘુસ જાનેકા અન્દેશા હે. ઈસકે બાદ હઝરત ઉમર (રદી.) ને હઝરત સઈદ (રદી.) કો તલબ કિયા ઔર શિકાયત કરનેવાલોંકો ભી બુલાયા ઔર ઉનસે દર્યાફત ફરમાયા કે તુમ લોગોંકો ઈનસે કયા કયા શિકાયતેં હૈં ?

ઉન્હોંને તીન શિકાયતેં કી થીં, એક યે કે દિનમેં બહોત દેરસે ઘરસે નિકલતે હૈં(અદાલતમેં દેરસે પહોંચતે હૈં) દૂસરે રાતકો અગર ઈનકે પાસ જાએ તો ઉસ વકત ઉસકી શિકાયત નહીં સુનતે, તીસરે હર મહીનેમેં એક દિન કી તા'તીલ કરતે હૈં.

હઝરત ઉમર (રદી.) ને દોનોં ફરીકકો સામને ખડા કિયા ઔર ફરમાયા કે નમ્બરવાર મુતાલબાત કરો તા'કે હર શિકાયતકા અલાહિદા-અલાહિદા જવાબ લિયા જાએ. ઉન લોગોંને કહા કે સુબ્હકો દેરમેં ઘરસે નિકલતે હૈં.

હઝરત ઉમર(રદી.) ને ઉનસે જવાબ તલબ કિયા, ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મેરી બીવી તન્હા કામ કરનેવાલી હે, મૈં આટા ગૂંધતા હૂં, રોટી પકાતા હૂં, જબ રોટી તૈયાર હો જાતી હૈ તો ખાનેસે ફારિગ હોકર વુઝૂ કરકે બાહર ચલા જાતા હૂં.

હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા, દૂસરા મુતાલબા કયા હે ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે રાતકો કામ નહીં કરતે, કોઇ આતા હૈ તો ઉસકી હાજત પુરી નહીં હોતી.

હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા, ઇસકા કયા જવાબ તુમ્હારે પાસ હે ? હઝરત સઇદ (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, મેરા દિલ નહીં ચાહતા થા કે ઇસકા ઇઝહાર કરૂં. મૈંને દિન ઓર રાતકો તકસીમ કર રખ્ખા હે, દિન મખ્લૂકકા ઓર રાત ખાલિકકી. મૈંને રાત સારી-કી-સારી અપને મૌલાકો દે રખ્ખી હૈ.

હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા, તીસરા મુતાલબા કયા હે ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મહીનેમેં એક દિન તા'તીલ કરતે હૈં.

હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા, ઇસકા કયા જવાબ હે ? હઝરત સઇદ (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે મેરે પાસ કોઇ ખાદિમ નહીં હે, મૈં મહીનેમેં એક દિન કપડે ખુદ હી ધોતા હૂં, ઉનકો ખુશ્ક કરકે પેહનનેમેં શામ હો જાતી હે.

હઝરત ઉમર (રદી.) ને હક તઆલા શાનુહૂકા શુક્ર અદા કિયા કે મેરી ફરાસત ગલત ન હુઇ. ઇસકે બાદ ઉન લોગોંસે ફરમાયા કે તુમ અપને અમીરકી કદર કરો.

ઉન સબકે જાનેકે બાદ હઝરત ઉમર (રદી.) ને હઝરત સઇદ (રદી.) કે પાસ એક હઝાર દીનાર (અશરફિયાં) ભેજીં કે ઉનકો અપની ઝરૂરિયાતમેં ખર્ચ કરેં. ઉનકી બીવીને કહા, અલ્લાહકા શુક્ર હૈ કે ઉસને બહોત-સી ઝરૂરિયાતકા ઇન્તિઝામ ફરમા દિયા. અબ તુમ્હેં ખુદ ઘરકે કારોબાર કરનેકી એહતિયાઝ ન રહેગી, એક ખાદિમ ભી ઇસમેંસે ખરીદા જા સકતા હે ઓર દૂસરી ઝરૂરિયાત ભી પૂરી કી જા સકતી હે.

હઝરત સઇદ (રદી.) ને ફરમાયા કે યહાં હમસે ભી ઝિયાદા મુહતાઝ ઓર ઝરૂરતમંદ લોગ મૌજૂદ હે, ઇનકો ઉન લોગોં પર ખર્ચ ન કર દેં. બીવીને ઇસકો ખુશીસે કુબૂલ ફરમા લિયા. ઉન્હોંને ઉસમેંસે છોટી-છોટી થૈલિયાં બનાકર એક ફલાં યતીમકો, એક ફલાંકો ગરઝ બહોત-સા હિસ્સા તો ઉસી વકત તકસીમ ફરમા દિયા, કુછ બચા થા, ઉસકો બીવીકે હવાલે કર દિયા કે થોડા-થોડા ખર્ચ કરતી રહેગી. બીવીને કહા કે ઇસ બચી હુઇ રકમસે એક ગુલામ ખરીદ લેંગે, ઘરકે કારોબારમેં તુમ્હેં સહૂલત હો જાએગી, ફરમાને લગે કે નહીં, અન્કરીબ તુઝસે ઝિયાદા હાજતવાલે તેરે પાસ આએંગે. (અશહર)

કિસ્સા-૧૪ એક મર્તબા મિસરમેં કહત પડા. અબ્દુલ હમીદ બિન સા'દ મિસરકે હાકિમ થે, કેહને લગે, મૈં શૈતાનકો બતાઉંગા કે મૈં ઉસકા દુશ્મન હૂં. (વો

એસે વકતમેં બહોત એહતિયાતસે ખર્ચ કરનેકી તરગીબ દેતા હે,) મિસરમેં જિતને ફુકરા નાદાર થે, સબકા ખાના અપને ઝિમ્મે લે લિયા કે જબ તક અરઝાની હો, ઈસકા ખાના મેરે ઝિમ્મે રહેગા. ચુનાંચે એસા હોતા રહા, યહાં તકકે કહત દૂર હો ગયા, બાઝારકા નિર્ખ અરઝાં હો ગયા. ઈસકે બાદ યે મા'ઝૂલ કર દિએ ગએ. જબ યે મિસરસે રૂખ્સત હોને લગે તો જિન તાજિરોંસે કહતકે ઝમાનેમેં કર્ઝ લેકર ખિલાતે રહે, ઉનકે દસ લાખ દિરમ ઉનકે ઝિમ્મે કર્ઝ થા, ચુંકે વહાંસે રૂખ્સત હોકર જા રહે થે, ઈસલિએ અપને અહલ વ અયાલકે ઝેવર વગેરહ માંગકર ઉન તાજિરોંકે પાસ રેહન રખ્ખે ગએ, જો ચીઝેં રેહન રખ્ખી થીં, ઉનકી કીમત પચાસ કરોડ દિરમ થી. કુછ દિન ઈરાદા કરતે રહે કે ઈનકા કર્ઝા અદા હોકર ઝેવરાતકે રેહનકો ખુલાસ કર લેં, મગર ઈતની રકમ મુહૈયા ન હો સકી. ઉન તાજિરોંકો લિખ દિયા કે ઉન ઝેવરોંકો ફરોખ્ત કરકે અપના કર્ઝા વસૂલ કર લેં ઔર જિતની રકમ બાકી બચે, વો મિસરકે ઉન એહલે ઝરૂરત પર તકસીમ કર દેં જિનકી ઉસ વકત મેંને મદદ નહીં કી. (ઈન્તેહાફ) ઝેવર વાલિયાં ભી તો ઉસી દૌરકી પૈદાવાર થીં, ઉનકો ઈસમેં કયા તા'મ્મુલ હો સકતા થા કે ઉનકા ઝેવર ફરોખ્ત કરકે ફુકરા પર તકસીમ હો જાએ.

કિસ્સહ-૧૫ અબૂ મુરસદ (રહ.) એક મશહૂર સખી હૈં, ઉનકે પાસ એક શખ્સ આયા ઔર કુછ અશઆર ઉનકી તા'રીફમેં પઢે. (કરીમકી મદહ હમેશા સૂરતે સવાલ હોતી હી હે) ઉન્હોંને ફરમાયા કે મેરે પાસ ઈસ વકત તેરે દેનેકે લિએ બિલ્કુલ કુછ નહીં હે. એક સૂરત હો સકતી હે કે તૂ કાઝીકે યહાં જાકર મુઝપર દસ હઝારકા દા'વા કર દે, મૈં કાઝીકે સામને ઈસકા ઈકરાર કર લૂંગા (ઔર આદમીકા કિસીસે વાઅદા કર લેના ભી તો કર્ઝ હી જૈસા હે, હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હે, અલ્ ઈદતુ દૈનુન, વાઅદા કર્ઝ હે.) કાઝી તેરે કર્ઝમેં મુઝે કૈદ કર દેગા તો ફિર મેરે ઘરવાલે મુઝે કૈદમેં તો રેહને નહીં દેંગે, ઈતની મિકદારમેં જમા કર દેંગે. ઉસને એસા હી કિયા, યે કૈદ હો ગએ ઔર શામ તક દસ હઝાર કાઝી સાહબકે હવાલે હોકર યે કૈદસે છુટ આએ ઔર વો રકમ ઉસ શખ્સકો મિલ ગઈ. (ઈન્તેહાફ)

કિસ્સહ-૧૬ અરબકી એક જમાઅત એક મશહૂર સખી કરીમકી કબરકી ઝિયારતકો ગઈ. દૂરકા સફર થા, રાતકો વહાં ઠેહરે, ઉનમેંસે એક શખ્સને ઉસ કબરવાલેકો ખ્વાબમેં દેખા, વો ઉસસે કેહ રહા હે કે તૂ અપને ઉંટકો મેરે બખ્તી ઉંટકે બદલેમેં ફરોખ્ત કરતા હે (બખ્તી ઉંટ આલા કિસ્મકે ઉંટોંમેં શુમાર હોતા હે, જો ઉસ મય્યતને તરકેમેં છોડા થા) ખ્વાબ દેખનેવાલેને ખ્વાબહીમેં મા'મલા કર લિયા.

વો સાહિબે કબર ઉઠા ઔર ઉસકે ઉંટકો ઝબ્હ કર દિયા. જબ યે ઉંટવાલા નીંદસે ઉઠા તો ઉસકે ઉંટકે ખૂન જારી થા. ઉસને ઉઠકર ઉસકો ઝબ્હ કર દિયા કિ

ઉસકી ઝિન્દગીકી ઉમ્મીદ ન રહી થી) ઔર ગોશ્ત તકસીમ કર દિયા. સબને પકાયા-ખાયા, યે લોગ વહાંસે વાપસ હો ગએ. જબ અગલી મંઝિલ પર પહોંચે તો એક શખ્સ બખ્તી ઉંટ પર સવાર મિલા જો યે તહકીક કર રહા થા કે ફલાં નામકા શખ્સ તુમમેં કોઈ હે, ઉસ ખ્વાબ વાલે શખ્સને કહા કે યે મેરા નામ હૈ. ઉસને પૂછા કે તૂને ફલાં કબરવાલેકે હાથ કોઈ ચીઝ ફરોખ્ત કી હે ? ખ્વાબ દેખનેવાલેને અપને ખ્વાબકા કિસ્સા સુનાયા. જો શખ્સ બખ્તી ઉંટ પર સવાર થા, ઉસને કહા કે વો મેરે બાપકી કબર થી, યે ઉસકા બખ્તી ઉંટ હૈ. ઉસને મુઝે ખ્વાબમેં કહા કે અગર તૂ મેરી ઔલાદ હૈ તો મેરા બખ્તી ઉંટ ફલાં શખ્સકો દે દે. તેરા નામ લિયા થા, યે બખ્તી ઉંટ તેરે હવાલે હૈ, યે કેહકર વો ઉંટ દેકર ચલા ગયા. (વહી)

યે સખાવતકી હદ હૈ કે મરનેકે બાદ ભી અપની કબર પર આનેવાલોંકી મેહમાનીકી અપને અસીલ ઉંટકો ફરોખ્ત કરકે આનેવાલોંકી મેહમાની કી. બાકી યે બાત કે મરનેકે બાદ ઈસ કિસ્મકા વાકેઆ ક્યોંકર હો ગયા, ઈસમેં કોઈ મુહાલ ચીઝ નહીં હૈ. આલમે અરવાહમેં ઈસ કિસ્મકે વાકેઆત મુમકિન હૈં.

કિસ્સા-૧૭ એક કુરૈશી સફરમેં જા રહે થે, રાસ્તેમેં એક બીમાર ફકીર મિલા, જિસકો મસાઈબને બિલ્કુલ હી આજિઝ કર રખ્ખા થા. ઉસને દર્ખ્વાસ્ત કી કે કુછ મદદ મેરી કરતે જાઓ. ઉન કુરૈશી સાહબને અપને ગુલામસે કહા કે જો કુછ તુમ્હારે પાસ ખર્ચ હૈ, વો સબ લે આઓ. ઉસ ગુલામને, જો કુછ થા, જિસકી મિકદાર ચાર હઝાર દિરમ થીં, વો ઉસ ફકીરકી ગોદમેં ડાલ દિયા. વો ફકીર ઉનકો લેકર ઝોઅફકી વજહસે ઉઠ ભી ન સકા. ઉસ બડી મિકદારકે મિલને પર ખુશીમેં ઉસકે આંસૂ નિકલ આએ. કુરૈશીકો યે ખ્યાલ હુઆ કે શાયદ ઈસને ઈસ મિકદારકો કમ સમઝા, ઈસ પર રો રહા હૈ. ઉસ્સે પૂછા, ક્યા ઈસ વજહસે રો રહે હો કે યે બહોત કમ મિકદાર હૈ (મગર મેરે પાસ ઈસકે સિવા ઔર કુછ ઈસ વકત હે નહીં) ફકીરને કહા, નહીં, ઈસ પર નહીં રો રહા હૂં, ઈસ પર રો રહા હૂં કે તેરે કરમસે કિતની ઝમીન ખા રહી હૈ. (ઈત્તેહાફ) જબ એક નાવાકિફ સાઈલકે સવાલ પર તેરે કરમકા યે હાલ હૈ કે સફરકી હાલતમેં ભી જો મૌજૂદ થા, સબ દે દિયા તો ઈસ્સે હઝરતકે કરમકા અન્દાઝા હો ગયા.

કિસ્સા-૧૮ અબ્દુલ્લાહ બિન આમીર બિન કુરૈઝ (રદી.) ને હઝરત ખાલિદ બિન ઉકબા (રદી.) ઉમવીસે ઉનકા મકાન અપની ઝરૂરતસેં નવ્વે હઝાર દિરમમેં ખરીદા. જબ વો ફરોખ્ત હો ગયા ઔર ખાલિદ (રદી.) કે ઘરવાલોંકો ઈસકી ખબર હુઈ તો ઉનકો રંજ ઔર સદમા બહોત હુઆ. રાતકો કુછ રોનેકી આવાઝ ઈબ્ને આમિર (રદી.) કે કાનમેં પડી, અપને ઘરકી મસ્તૂરાતસે પૂછા કે યે રોનેકી આવાઝ કહાંસે આ રહી હૈ? ઉન્હોંને કહા કે ખાલિદ (રદી.) કે ઘરવાલોંકો અપને

મકાનકે ફરોખ્ત હોનેકા સદમા હો રહા હૈ. ઉસી વકત ઈબ્ને આમિર (રદી.) ને અપને ગુલામકો ઉનકે પાસ ભેજા ઔર યે કેહલવાયા કે મકાન તુમ્હારી નજર હૈ ઔર કીમત જો મૈં દે ચુકા હૂં, વોભી અબ વાપસ ન હોગી, યે મકાન મેરી તરફસે તુમ્હારી નજર હૈ. (વહી)

કિસ્સા-૧૮ હારૂન રશીદ ને પાંચસો દીનાર (અશરફિયાં) એક મર્તબા હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) કી નજર કિએ. હઝરત લૈસ બિન સા'દ (રહ.) કો ઈસકા ઈલ્મ હુઆ તો ઉન્હોંને એક હઝાર દીનાર હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) કે પાસ નજરાનેમેં ભેજે, બાદશાહકો ઈસકા ઈલ્મ હુઆ તો વો નારાઝ હુઆ કે તુમ રિઆયા હોકર બાદશાહસે બઢના ચાહતે હો. (ગોયા મેરી તૌહીન મકસૂદ હૈ.) લૈસ (રહ.) ને કહા, અમીરૂલ મો'મિનીન ! યે બાત નહીં હૈ બલકે આજ કલ મેરી રોઝાનાકી આમદની એક હઝાર દીનાર હૈ. મુઝે ગૈરત આઈ કે ઈતને બડે જલીલુલ કદ્ર ઈમામકો મૈં નઝરાના પેશ કરૂં ઔર અપની એક દિનસે ભી કમકી આમદની દૂં.

હઝરત લૈસ (રહ.) કા મુસ્તકિલ મા'મૂલ ભી થા કે હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.)કી ખિદમતમેં સૌ અશરફિ સાલાના નજર પેશ કિયા કરતે થે, ઈનકે અલાવા ભી નઝરાને આતે રેહતે થે લેકિન ઈસકે બાવજૂદ અલ્લાહકે ફઝલસે હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) બસા ઔકાત મકરૂઝ રેહતે થે ઔર ખુદ યે હઝરત લૈસ (રહ.) બિન સા'દ મશહુર મુહદ્દિસીન ઓર ઉલમામેં હૈં જિનકી રોઝાનાકી ઉસ વકતકી આમદની એક હઝાર દીનાર (અશરફિયાં) થીં, મગર ઉમ્ર ભરમેં કભી ઉનકે ઝિમ્મે ઝકાત વાજિબ નહીં હુઈ.

મુખ્તલિફ ઝમાનોંમેં ઉનકી આમદની મુખ્તલિફ રહી થી ઓર એસા હુઆ હી કરતા હૈ કે આમદની કમ વ બેશ હોતી રહા કરતી હૈ, લેકિન ઝકાત કિસી ઝમાનેમેં ભી વાજિબ ન હુઈ કે ઝકાત તો જબ વાજિબ હો જબ કોઈ જમા કરકે રખ્ખે ભી. મુહમ્મદ બિન રમ્હ (રદી.) કેહતે હૈં કે હઝરત લૈસ (રહ.) કી સાલાના આમદની હર સાલ અસ્સી હઝાર દીનાર થી, મગર અલ્લાહ તઆલાને કભી ઉન પર એક દિરમ કી ઝકાત ભી વાજિબ નહીં કી.

ખુદ ઉનકે બેટે શુએબ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે વાલિદકી આમદની બીસ-પચીસ હઝાર દીનાર (અશરફિયાં) સાલાના થીં મગર વો હમેશા મકરૂઝ હી રેહતે થે. (ઈત્તેફાક) ઈબ્તિદામેં બીસ-પચીસ હઝાર હોગી જિસ પર કર્ઝા હોતા રેહતા થા, ઈસકે બાવજૂદ વો સબકુછ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કર દેતે થે, ઈસ વજહસે ઈસકા બઢના ઝરૂરી થા, ઈસ લિએ કિસી વકતમેં એક હઝાર રોઝાના ભી હો ગયા.

એક ઔરત હઝરત લૈસ (રહ.) કે પાસ એક પ્યાલી લેકર આઈ કે મુઝે થોડે-સે શહદકી ઝરૂરત હૈ, અગર આપકે પાસ હો તો મરહમત ફરમા દીજિએ.

ઉન્હોંને એક મશક શહદકી ઉસકે હવાલે કર દી. કિસીને કહા કે વો થોડા-સા માંગતી થી, આપને ફરમાયા કે યે ઉસકા ફેલ થા કે ઉસને અપની હાજતકે બકદ્ર માંગા, મુઝે ઉસકે મુવાફિક દેના ચાહિએ થા, જિતના મેરે અલ્લાહને મુઝપર એહસાન ફરમા રખ્ખા હૈ.

એક મર્તબા કુછ લોગોંને ઉનકે એક બાગકા ફલ ખરીદા, ઉસમેં ખરીદારોંકો નુકસાન હુઆ, ઉનકો ઇત્તિલા હુઇ. ઉન્હોંને બાગકી બેઅકા મા'મલા ફસ્ખ કર દિયા, ઉનકી કીમત વાપસ કર દી ઔર ઉનકો અપને પાસસે પચાસ દીનાર (અશરફિયાં) નજર કીએ, કિસીને પૂછા કે યે કિસ ચીઝકા તા'વાન દિયા ? ફરમાને લગે કે ઉન લોગોંને મેરે બાગસે નફાકી ઉમ્મીદ બાંધી થી, મેરા દિલ ચાહા કે ઉનકી ઉમ્મીદ પૂરી કર દૂં. (ઇત્તેહાફ)

કિસ્સહ-૨૦ હઝરત આમશ (રહ.) સુલેમાન બિન મેહરાન મશહૂર મુહદ્દિસ હૈં, ફરમાતે હૈં કે મેરે પાસ એક બકરી થી, વો બીમાર હો ગઇ. હઝરત ખેસામા (રહ.) બિન અબ્દુર્રહમાન રોઝાના સુબ્હકો ઔર શામકો દો વકત ઉસ બકરીકી ઇયાદત કરને મેરે પાસ તશરીફ લાતે, બકરીકા હાલ પૂછતે ઔર યેભી દર્યાફત કરતે કે બચ્ચોંકો દૂધ તો મિલતા નહીં હોગા, વો ઝિદ તો નહીં કરતે, બકરીને કુછ ખાયા યા નહીં વગૈરહ-વગૈરહ ઔર હમેશા ચલતે હુએ ટાટ પર મૈં બેઠા કરતા થા, ઉસકે નીચે કુછ ડાલ જાતે કે યે બચ્ચોંકે લિએ ઉઠા લેના.

બકરીકી બીમારીકે ઝમાનેમેં તીનસૌ દીનાર (અશરફિયાં) સે ઝિયાદા મુઝે ઉનકે એહસાનસે મિલા, મુઝે યે ખ્વાહિશ હોને લગી કે યે બકરી બીમાર હી રહે તો અચ્છા હૈ. (વહી)

કિસ્સહ-૨૧ અબ્દુલ મલિક બિન મરવાનને હઝરત અસમા(રહ.) બિન ખારિજાસે પૂછા કે મુઝે તુમ્હારી બા'ઝ આદતેં બહોત અચ્છી પહોંચી હૈં, તુમ અપને મા'મૂલાત મુઝે બતાઓ, ઉન્હોંને ઉજર કર દિયા કે મેરી કયા આદત અચ્છી હો સકતી હૈ, દૂસરોંકી આદતેં બહોત-બહોત અચ્છી હૈં, ઉનસે દર્યાફત કરેં, મગર જબ ઇન્હોંને ઇસરારસે કસમ દેકર પૂછા તો ઉન્હોંને બતાયા કે મુઝે તીન ચીઝકા હમેશા એહતિમામ રહા.

એક - યે કે કિસી બેઠનેવાલેકી તરફ મૈંને પાંવ નહીં ફેલાયા,

દૂસરે - જબ મૈંને ખાના પકાયા ઔર ઉસ પર લોગોંકો બુલાયા તો ઉન ખાનેવાલોંકો મૈંને અપને ઉપર એહસાન ઇસ્સે બહોત ઝિયાદા સમઝા જિતના મેરા ઉનપર હો,

તીસરે - જબ મુઝસે કિસી ઝરૂરતમંદને કોઇ સવાલ કિયા, મૈંને ઉસકે દેનેમેં કિસી ચિઝકો ભી ઝા'ઇદ નહીં સમઝા. જો કુછ દિયા, ઉસકો હમેશા કમ હી સમઝતા રહા. (ઇત્તેહાફ)

[illegible] હઝરત સઈદ (રહ.) બિન ખાલિદ ઉમવી બહોત ઝિયાદા માલદાર થે, અરબમેં ઉનકી સરવત જરબુલ મસલ થી, ઉનકા દસ્તૂર થા કે જબ કોઈ હાજતમન્દ ઉનકે પાસ આતા તો જો મોજૂદ હોતા, ઉસમેં બુખ્લ ન કરતે, લેકિન અગર કિસી વકત કુછ ન હોતા તો ઉસકો એક ઈકરારનામા લિખકર દે દેતે કે જબ મેરે પાસ કહીંસે કુછ આએગા (યાં મૈં મર જાઉં) તો ઈસ રૂકએકે ઝરિએસે વસૂલ કર લેના. (વહી)

[illegible] હઝરત કૈસ બિન સા'દ ખઝરવી (રદી.) એક મર્તબા બીમાર હુએ ઓર એહબાબમેંસે કોઈ ઈયાદતકો ન આયા, જિસ પર ઉનકો તાજ્જુબ હુઆ, બિલ ખુસૂસ જિનકી આમદ વ રફત ઝિયાદા થી, સેહતકે ઝમાનેમેં અકસર આયા કરતે થે, ઘરકે લોગોંસે પૂછા, યે કયા બાત હૈ ? ઉન્હોંને બતાયા કે હર શખ્સ તુમ્હારા મકરૂઝ હૈ, એસી હાલતમેં બગૈર કર્ઝા લિએ હુએ આનેસે લોગોંકો શરમ આતી હૈ. ફરમાને લગે કે ઈસ કમબખ્ત માલકા નાસ હો, યે દોસ્તોંકી મુલાકાત ભી છુડા દેતા હૈ, યે કેહકર એક શખ્સકો બુલાયા ઓર ઉસકે ઝરિએસે શહેરમેં મુનાદી કરાઈ કે કૈસકા જિસ્કે ઝિમ્મે કર્ઝ હૈ, વો કૈસને સબકો મા'ફ કર દિયા. ઈસકે બાદ જો ઈયાદત કરનેવાલોંકા હુજૂમ હુઆ તો દરવાઝેકી દહલીઝ ભી ટૂટ ગઈ. (વહી)

[illegible] મિસરમેં એક સાહબે ખેર શખ્સ થે જો એહલે ઝરૂરત ઓર ફુકરાકે લિએ ચન્દા કર દિયા કરતે થે, જબ કિસીકો કોઈ હાજત પેશ આતી, વો ઉનસે કેહતા, વો એહલે સરવત લોગોંસે કુછ માંગકર ઉસકો દે દિયા કરતે. એક ફકીર ઉનકે પાસ ગયા ઓર કહા કે મેરે લડકા પૈદા હુઆ હૈ ઓર મેરે પાસ ઈસકી ઈસ્લાહકે ઈન્તેઝામકે લિએ કોઈ ચીઝ નહીં હૈ. યે સાહબ ઉઠે ઓર લોગોંસે ઉસકે લિએ માંગા, લેકિન કહીંસે કુછ ન મિલા (કે આદમી કસરતસે માંગતા રેહતા હો, ઉસકો મિલના ભી મુશ્કિલ હો જાતા હૈ.) યે સબસે માયૂસ હોકર એક સખીકી કબર પર ગએ ઓર ઉસકી કબર પર બેઠકર યે સારા કિસ્સા બયાન કિયા ઓર વહાંસે ઉઠકર ચલે આએ ઓર વાપસ આકર અપને પાસસે એક દીનાર નીકાલા, ઉસકો તોડકર દો ટુકડે કિએ ઓર એક ટુકડા અપને પાસ રખ લિયા, દૂસરા ઉસ ફકીરકો દે દિયા કે મૈં કર્ઝ દેતા હૂં, ઈસ વકત તુમ ઈસ્સે અપના કામ ચલા લો, જબ તુમ્હારે પાસ કહીંસે કુછ આ જાએ તો મેરા કર્ઝ અદા કર દેના. વો લેકર ચલા ગયા ઓર અપની ઝરૂરત પૂરી કર લી.

રાતકો ઉન સાહબે દીનારને ઉસ કબરવાલેકો ખ્વાબમેં દેખા, વો કેહ રહા હૈ કે મૈંને તુમ્હારી બાત તો સારી સુન લી થી મગર મુઝે જવાબ દેનેકી ઈજાઝત ન હુઈ, તુમ મેરે ઘરવાલોંકે પાસ જાઓ ઓર ઉનસે કહો કે મકાનકે ફલાં હિસ્સેમેં જો ચૂલ્હા બન રહા હૈ, ઉસકે નીચે એક ચીનીકા મર્તબાન ગડ રહા હૈ, ઉસમેં પાંચસો

અશરફિયાં હૈં, વો ઉસ ફકીરકો દે દેં. યે સુબહકો ઉઠકર ઉસકે મકાન પર ગએ ઓર ઘરવાલોંસે સારા કિસ્સા ઓર અપના ખ્વાબ બયાન કિયા. ઉન્હોંને ઉસ જગહકો ખોદા ઓર વો મર્તબાન પાંચસો અશરફિયોંકા નિકાલ કર ઉસકે હવાલે કર દિયા.

ઉસ શખ્સને કહા કે ખ્વાબ કોઇ શરઇ ચીઝ નહીં હે, તુમ લોગ ઇસ માલકે વારિસ ઓર માલિક હો, ઇસલિએ મૈં મહઝ અપને ખ્વાબકી વજહસે ઇસકો નહીં લેતા, મગર ઉન વારિસોંને ઇસરાર કિયા કે જબ વો મરકર સખાવત કરતા હે તો બડી બે-ગૈરતી હે કે હમ ઝિંદા સખાવત ન કરેં. ઉનકે ઇસરાર પર ઉસને વો અશરફિયાં લેકર ઉસ ફકીર કો દે દીં ઓર સારા કિસ્સા સુનાયા. ઉસને ઉનમેંસે એક દીનાર લેકર ઉસકો દો ટુકડે કિએ, એક સાહબકો અપને કર્ઝકી અદાએગીમેં દિયા ઓર દૂસરા ટુકડા અપને પાસ રખકર કહા કે મેરી ઝરૂરતકો તો યે કાફી હે, બાકી યે સબ રકમ મેરી ઝરૂરતસે ઝા'ઇદ હે, મૈં ઉસકો લેકર ક્યા કરૂંગા ?

વો સબ ફુકરા પર તકસીમ કર દી. સાહબે ઇત્તિહાફ કેહતે હૈં કે ઇસ કિસ્સેમેં ગૌર કરનેકી ચીઝ યે હે કે સબસે ઝિયાદા સખી કૌન હે ? મૈયત યા ઇસકે ઘરવાલે યા વો ફકીર ઓર હમારે નઝદીક તો યે ફકીર સબસે ઝિયાદા સખી હે કે અપની ઉસ શિદ્દતે હાજતકે બાવજૂદ સિર્ફ દીનારસે ઝિયાદા લેના પસન્દ ન કિયા.

(ઇત્તેહાફ)

[illegible] અબૂ ઇસ્હાક ઇબ્રાહીમ (રહ.) બિન અબી હિલાલ મીર મુન્શી કેહતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા વઝીર અબૂ મુહમ્મદ મહલવીકે પાસ બેઠા થા, દરબાનને આકર ઇત્તિલા દી કે સૈયદ શરીફ મુર્તઝા (રહ.) હાઝિરીકી ઇજાઝત ચાહતે હૈં. વઝીર સાહબને ઇજાઝત દે દી ઓર જબ શરીફ મુર્તઝા (રહ.) અન્દર આ ગએ તો વઝીર સાહબ ખડે હુએ ઓર બડે એ'ઝાઝ વ ઇકરામસે ઉનકો અપની મસનદ પર બિઠાયા, ઉનસે બાતેં કી ઓર જબ વો જાને લગે તો ખડે હોકર ઉનકો રૂખ્સત કિયા, વો ચલે ગએ.

થોડી હી દેર ગુઝરી થી કે દરબાનને આકર ઇત્તિલા દી કે ઉનકે છોટે ભાઇ સૈયદ શરીફ રઝી (રહ.) હાઝિરીકી ઇજાઝત ચાહતે હૈં. વઝીર સાહબ ઉસ વકત કુછ લિખનેમેં મશ્ગૂલ હો ગએ થે, ઉસ પરચેકો જલ્દીસે ડાલકર ઉઠે ઓર દરવાઝે તક હેરતઝદા-સે હોકર ગએ ઓર ઉનકા હાથ બડી તા'ઝીમ, તકરીમસે પકડા. ઉનકો અપને સાથ લાકર અપની મસનદ પર બિઠાયા ઓર ખુદ ત'વાઝોસે ઉનકે સામને બૈઠે ઓર બાત-ચીત બડી તવજ્જોહસે કરતે રહે ઓર જબ વો ઉઠકર જાને લગે તો દરવાઝે તક ઉનકો પહોંચાને ગએ ઓર વાપસ આકર અપની જગહ બેઠ ગએ.

ઉસ વકત તો વઝીર સાહબકે પાસ મજમા થા, મેરી કુછ પૂછનેકી હિમ્મત ન હુઇ. જબ મજમા કમ હો ગયા તો મૈંને વઝીર સાહબસે અર્ઝ કિયા કે મૈં એક

બાત દર્યાફ્ત કરના ચાહતા હૂં, અગર ઈજાઝત હો તો અર્ઝ કરૂં. વઝીરને કહા, ઝરૂર ઈજાઝત હે ઓર ગાલિબન તુમ યૅં પૂછોગે કે મૈંને છોટે ભાઈકા જિતના ઈકરામ કિયા, ઉતને બડેકા નહીં કિયા ? હાલાંકે વો ઈલ્મ ઓર ઉમ્ર દોનોંમેં ઉન્સે બઢ્ઢે હુએ થે. મૈંને કહા, હાં, યેહી સવાલ હે.

વઝીરને કહા, સુનો, હમને એક નહેર ખોદનેકા હુકમ દિયા થા, ઉસકે કરીબ શરીફ મુર્તઝાકી ઝમીન ભી થી જિસકી વજહસે ઉસ નહેરકે મુસારિફમેંસે સોલા દિરમકે કરીબ હિસ્સા રસદ ઉનકે ઝિમ્મે ભી પડે થે. ઉન્હોંને મુઝે કઈ મર્તબા પરચા લિખ્ખા કે ઈસમેં સે કુછ કમ કર દૂં. ઈતની ઝરા-સી રકમકે લિએ બાર-બાર વો મુઝસે સવાલ કરતે રહે ઓર સૈયદ રઝીકે મુતાઅલ્લિક મુઝે એક દફા મા'લૂમ હુઆ કે ઉનકે ઘર લડકા પૈદા હુઆ. મૈંને ઉસકી ખુશીમેં ઓર ઉનકી ઝરૂરતકા ખ્યાલ કરકે એક ખ્વાંચીમેં સૌ દીનાર (અશરફિયાં) ઉનકી ખિદમતમેં ભેજે, ઉન્હોંને વાપસ કર દિએ ઓર યે કેહકર ભેજા કે વઝીરસાહબસે (શુક્રિયાકે બાદ) કેહ દેં કે મૈં લોગોંકી અતાએં કુબૂલ નહીં કરતા. (અલ્લાહકા શુક્ર હે, મેરી ઝરૂરતકે બકદર મેરે પાસ મૌજૂદ હે.) મૈંને ફિર દોબારા વો ખ્વાન ભેજા કે યે દાયા વગૈરહ કામ કરનેવાલી ઓરતોંકે લિએ ભેજા હે. ઉન્હોંને ફિર વાપસ કર દિયા ઓર યે ફરમાયા કે મેરે ઘરકી ઓરતેં ભી દૂસરોંસે કુછ લેનેકી આદી નહીં હૈં. મૈંને તીસરી મર્તબા ફિર ભેજા ઓર યે અર્ઝ કિયા કે જનાબકે પાસ જો તલબા રેહતે હૈં, યે ઉનકે લિએ હૈં, ફરમાયા, બડી ખુશી હે ઓર વો ખ્વાન ઉન તલબાકે દરમિયાન રખવા દિયા કે જિસકો જિતની ઝરૂરત હો લે લે.

શરીફ રઝી (રહ.) કે યહાં તલબાકા બડા મજમા રેહતા થા, એક મકાન ઉન્હોંને તલબાકે રહેનેકે લિએ બના રખ્ખા થા, જિસકા નામ દારૂલ ઉલૂમ રખ્ખા થા, ઉસમેં યે તલબા રેહતે થે ઓર ઉનકી ઝરૂરિયાતકા શરીફ રઝી (રહ.) કી તરફસે ઈન્તિઝામ થા.

યે ખ્વાન દારૂલ ઉલૂમમેં રખનેકે બાદ તલબામેંસે કોઈ ભી ન ઉઠા, બજુઝ એક તાલિબ ઈલ્મકે કે ઉસને ઉઠકર ખ્વાનમેંસે એક દીનાર નિકાલા ઓર ઉસકો વહીં તોડકર ઝરા-સા કોના ઉસકા અપને પાસ રખ લિયા ઓર બાકી હિસ્સા ઉસી ખ્વાનમેં ડાલ દિયા. શરીફ રઝી (રહ.) ને ઉસ તા'લિબ ઈલ્મસે દર્યાફ્ત કિયા કે તુમ્હેં યે ઝરા-સી મિકદાર કિસ કામકે વાસ્તે દરકાર થી ? ઉસને અર્ઝ કિયા કે એક રાત મેરે પાસ ચિરાગમેં જલાનેકો તેલ નહીં થા, ખઝાંચી સાહબ મિલે નહીં, મૈં ફલાં દુકાનદારસે તેલ કર્ઝ લાયા થા, યે ઉસકા કર્ઝા અદા કરના હે.

શરીફ રઝી (રહ.) ને યે ખબર સુનકર તલબાકી તાઅદાદકે મુવાફિક અપને ખઝાનેકી કુંજિયાં બનવાઈ ઓર હર તા'લિબે ઈલ્મકો એક-એક કુંજી ખઝાનેકી દે

દી કે જિસકો જબ જિતની ઝરૂરત હો, લે લે, ખજાંચી સાહબસે પૂછનેકી ઝરૂરત નહીં ઓર ઉસ ખ્વાનકો ઉસી હાલમેં કે એક દીનાર ઉસમેં સે ઝરા-સા ટૂટા હુઆ થા, વાપસ કર દિયા. યે કિસ્સા સુનકર વઝીર સાહબને કહા કે તુમ હી બતાઓ કે મૈં એસે શખ્સકા ઈકરામ ક્યૂં કર ન કરૂં ? (ઈત્તેહાફ)

કિસ્સહ-૨૬. હઝરત ઈમામ શાફઈ સાહબ (રહ.) કા જબ ઈન્તિકાલ હોને લગા તો આપને વસીયત ફરમાઈ કે મેરા ગુસ્લે મૈયત મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્દુલ હકીમ દેંગે. જબ આપકા ઈન્તિકાલ હો ગયા તો મુહમ્મદ (રહ.) કો ઈત્તિલા દી ગઈ, વો તશરીફ લાએ, ઓર ફરમાયા કે ઉનકે હિસાબકા રજિસ્ટર પેહલે મુઝે દિખાઓ. રજિસ્ટર લાયા ગયા, ઉસમેં હઝરત ઈમામકે ઝિમ્મે જો કર્ઝા લોગોંકા થા, વો હિસાબ કરકે જમા કિયા, ઉસકી મિકદાર સત્તર હઝાર દિરમ થી. મુહમ્મદ (રહ.) ને ફરમાયા કે યે સબ કર્ઝા મેરે ઝિમ્મે હૈ. અપની ઝિમ્મગીકા કાગઝ લિખ દિયા ઓર ફરમાયા કે મેરે ગુસ્લ દેનેસે યેહી મુરાદ થી ઓર ઈસકે બાદ ઉસ સારે કર્ઝેકો અદા કર દિયા. (ઈત્તેહાફ)

કિસ્સહ-૨૭. હઝરત ઈમામ શાફઈ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે હમ્માદ (રહ.) બિન અબી સુલેમાનસે (જો હઝરત ઈમામ અબૂ હનીફા (રહ.) કે મશહૂર ઉસ્તાદ હૈં) હમેશા મુહબ્બત રહી, ઈસ વજહસે મુઝે ઉનકા એક વાકેઆ મા'લૂમ હુઆ થા ઓર વો યે થા કે વો એક દિન ગધે પર સવાર જા રહે થે, ઉસકે એડ મારી, વો ઝોરસે દૌડા તો ઉસકે ઝટકેસે હઝરત હમ્માદ (રહ.) કે કુરતાકી ઘુન્ડી ટૂટ ગઈ. રાસ્તેમેં એક દરજીકી દુકાન નઝર પડી, ઉસકો સિલવાનેકે લિએ ઉતરને લગે. દરજીને કહા, ઉતરનેકી ઝરૂરત નહીં, મા'મૂલી કામ હે, અભી લગાએ દેતા હું. દરજીને ખડે હોકર વો ઘુન્ડી કુરતેમેં સી દી. હમ્માદ (રહ.) ને ઉસકી ઉઝરતમેં એક થેલી દી, જિસમેં દસ અશરફિયાં થીં ઓર માઆવઝેકી કમીકી મા'ઝરત કી. (વહી)

કિસ્સહ-૨૮. રબીઅ બિન સુલેમાન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈમામ શાફઈ (રહ.) એક મર્તબા સવારી પર સવાર હો રહે થે, એક શખ્સને જલ્દીસે રકાબ પકડ લી, (તા'કે ચઢનેમેં સહૂલત હો) હઝરત ઈમામને મુઝસે ફરમાયા કે મેરી તરફસે ઈસ શખ્સકો ચાર અશરફિયાં દે દો ઓર કમીકી મા'ઝરત ભી કર દેના.

ઓર અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર હમીદી (રહ.) કેહતે હૈં કે એક મર્તબા હઝરત ઈમામ શાફઈ (રહ.) હજકે લિએ તશરીફ લે ગએ. દસ હઝાર અશરફિયાં આપકે પાસ થીં. મક્કા મુકર્રમાસે બાહર આપકા ખેમા લગા હુઆ થા. સુબ્હકી નમાઝકે બાદ આપને વહીં ખેમેમેં એક કપડા બિછાકર વો અશરફિયાં ઉસ પર ડાલ દીં ઓર (એહલે મક્કામેંસે) જો - જો મિલનેકે લિએ આતા રહા, એક - એક મુઠ્ઠી ઉસકો

દેતે રહે. ઝુહરકે વકત તક વો સબ ખત્મ હો ગઈ. (વહી)

કિસ્સહ ૨૯. મુહમ્મદ બિન ઈબાદ (રહ.) મહલબી કેહતે હૈં કે મેરે વાલિદ એક મર્તબા મામૂનુર્રશીદકે પાસ ગએ. ઉસને એક લાખ દિરમ નઝરાના પેશ કિયા, વહાંસે જબ ઉઠકર આએ તો વો સબ ઉસી વકત ફુકરા પર તકસીમ કર દિયા. ઈસકે બાદ ફિર વો મા'મૂનકે પાસ જાનેકી નોબત આઈ તો, ઉસને સબ તકસીમ કર દેને પર નાગવારીકા ઈઝહાર કિયા તો વાલિદ સાહબને ફરમાયા કે અમીરૂલ મો'મિનીન મૌજૂદકે સાથ બુખ્લ કરના મા'બૂદકે સાથ બદગુમાની હૈ (કે ઉસને એક મર્તબા તો દે દિયા, ફિર કહાંસે દેગા ? (ઈત્તેહાફ)

કિસ્સહ ૩૦. હઝરત તલહા (રદી.) બિન ઉબૈદુલ્લાહ અલફય્યાઝ સહાબી મશહૂર સખી લોગોંમેંસે હૈં. ઉનકે ઝિમ્મે એક મર્તબા હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે પચાસ હઝાર દિરમ કર્ઝ હો ગએ થે. હઝરત ઉસ્માન (રદી.) મસ્જિદમેં તશરીફ લે જા રહે થે, રાસ્તેમેં મિલે. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મેરે પાસ દામ ઈસ વકત આ ગએ હૈં, આપકા કર્ઝ અદા કરના ચાહતા હૂં. હઝરત ઉસ્માન (રદી.) ને ફરમા દિયા કે બસ વો તુમ્હારી હી નજર હૈ. તુમ્હારે ઝિમ્મે લોગોંકે બહોત ઈખ્રાજાત રેહતે હૈં.

જાબિર બિન કબીસા (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં બહોત દિન તક હઝરત તલહા (રહ.) કે સાથ રહા, બિલા તલબ અતા કરનેવાલા મૈંને ઉનસે ઝિયાદા નહીં દેખા. હઝરત હસન (રદી.) કેહતે હૈં કે એક મર્તબા ઉન્હોંને એક ઝમીન સાત લાખમેં ફરોખ્ત કી. કીમત જબ વસૂલ હુઈ તો શામકા વકત હો ગયા થા, વો રકમ રાતકો ઉનકે પાસ રહી, રાતભર સખ્ત બેચૈનીમેં જાગતે ગુઝર ગઈ, ઈસ ખોફસે કે યે માલ મેરે પાસ હૈ (કહીં મોત ન આ જાએ,) સુબહકો ઉઠકર સબસે પેહલે ઉસકો તકસીમ કિયા.

ઉન્કી બીવી હઝરત સા'દ (રદી.) બિન્તે ઓફ કેહતી હૈં કે મૈંને એક મર્તબા ઉનકો દેખા કે બહોત ગરાની-સી હો રહી હૈ. મૈંને પૂછા, ખેરિયત તો હૈ, કૈસી તબીઅત હો રહી હૈ ? કેહને લગે, મેરે પાસ કુછ માલ જમા હો ગયા, ઈસકી વજહસે બડી ઘુટન હો રહી હૈ. મૈંને કહા, યે તો કુછ એસી બાત નહીં હૈ, અપને ગુલામકો ભેજકર અપને રિશ્તેદારોંકો બુલા લીજિએ ઓર (સિલારહમીમેં) ઉનપર તકસીમ કર દીજિએ. ચુનાંચે ઉન્હોંને ઉસી વકત ગુલામકો ભેજકર આદમિયોંકો બુલાયા ઓર ઉસકો તકસીમ કર દિયા. રાવી કેહતે હૈં કે મૈંને ઉનકે ખાદિમસે પૂછા, યે કિતના માલ થા ? ઉસને બતાયા, ચાર લાખ થા.

ઉનકી બીવી એક ઓર વાકેઆ બયાન કરતી હૈં કે એક દફા વો ઘરમેં આએ, ચેહરા બહોત હી ઉતરા હુઆ, રંજકી વજહસે સ્યાહી ચેહરે પર આ રહી થી. મૈંને પૂછા, કયા બાત હૈ ? કુછ મેરી તરફસે કોઈ નાગવારીકી બાત પેશ આઈ

હો તો મૈં મા'ફીકી દર્ખ્વાસ્ત પેશ કર દૂંગી. કેહને લગે, નહીં તૂ તો મુસલમાનકે લિએ બહોત બેહતરીન બીવી હે (કે નેક કામમેં મદદ કરતી હે.) મૈંને પૂછા, ફિર આખિર કયા બાત પેશ આ ગઈ ? કેહને લગે, કુછ માલ જમા હો ગયા, મુઝે ઈસકી બડી બેચેની હો રહી હે. મૈંને કહા, યે તો કોઈ ઐસી બાત નહીં, ઉસે ઉઠાકર બાંટ દો, ઈસમેં કયા હો ગયા. બા'ઝ મર્તબા કોઈ લેનેવાલા નહીં આતા થા તો વો રેહ જાતા થા.

ઉનકી બીવી સા'દ યેલી કેહતી હૈં કે એક મર્તબા ઉન્હોંને એક લાખ તકસીમ કિયા ઓર અપના યે હાલ થા કે ઉસ દિન મસ્જિદમેં ઈસ વજહસે જાનેમેં દેર હો ગઈ કે ઉનકે પાસ જો કપડા થા (ચાદર,) ઉસકે દોનોં કિનારે સીનેમેં મુઝે દેર લગી (યાની વોહી એક કપડા થા, ઉસકે સિલનેકે ઈન્તિઝારમેં બૈઠે રહે, દૂસરા કપડા ન થા જિસકો પેહનકર મસ્જિદમેં ચલે જાતે.)

એક ગાંવકે રેહનેવાલે હઝરત તલહા (રદી.) કે પાસ આએ ઓર અપની કરાબતકા વાસ્તા દેકર (સિલારહમીકે તૌર પર) કુછ માંગા. ફરમાને લગે કે કરાબતકા વાસ્તા દેકર આજ તક મુઝસે કિસીને નહીં માંગા થા. મેરે પાસ એક ઝમીન હે, હઝરત ઉસ્માન (રદી.) ઉસકો ખરીદના ચાહતે થે ઓર વો ઉસકી કીમત તીન લાખ લગા ચુકે હૈં તેરા દિલ ચાહે વો ઝમીન લે લે ઓર અગર નકદ ચાહિએ તો મૈં ઉસકો ઉનકે હાથ ફરોખ્ત કરકે ઉસકી કીમત દે દૂં. ઉસને કીમત લેના પસન્દ કિયા. ઉન્હોંને હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે હાથ ઉસકો ફરોખ્ત કરકે ઉસકી કીમત ઉસકો દે દી. (ઈત્તેહાફ)

ઈન હઝરાતકે પાસ ઝમીનોંકી બહોત કસરત થી, ઈસલિએ કે જહાં-જહાં જિહાદમેં જાતે, વો મુલ્ક ફતહ હોતે તો અકસર ગનીમતકે સાથ ઝમીનેં ભી ઉન મુજાહિદીન પર તકસીમ કર દી જાતી થીં.

કિસ્સહ-૩૧ એક મર્તબા હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) બૈઠે રો રહે થે, કિસીને રોનેકા સબબ પૂછા તો ફરમાયા કે સાત દિનસે કોઈ મેહમાન નહીં આયા, મુઝે યે ડર હે કે કહીં હક તઆલા શાનુહૂને (કિસી બાતસે નારાઝ હોકર) મેરે ઝલીલ કરનેકા તો ઈરાદા નહીં ફરમા દિયા. (ઈત્તેહાફ)

કિસ્સહ-૩૨ એક મર્તબા એક શખ્સ અપને દોસ્તકે પાસ ગયા ઓર જાકર કહા કે મેરે ઝિમ્મે ચાર સૌ દિરમ કર્ઝ હો ગયા, તુઝસે મદદ ચાહને આયા હૂં. ઉસને ફૌરન ચારસૌ દિરમ વઝન કરકે દિએ. જબ વો ચલા ગયા તો ઉસને રોના શુરૂ કર દિયા. બીવીકો યે ખ્યાલ હુઆ કે શાયદ ઈસકો માલકે જાનેકા સદમા હુઆ, વો કેહને લગી અગર ઈતની ગીરાની થી તો દેનેહીકી કયા ઝરૂરત થી, વો કેહને લગા કે મૈં ઈસ પર રો રહા હૂં કે મૈંને ઉસકે સાથ તાઅલ્લુકાતકે બાવજૂદ

ઉસકે હાલકી ખબર ખુદ ક્યોં ન રખ્ખી ? ઉસકો મુઝસે માંગનેકી નૌબત ક્યોં આઇ? (વહી)

કિસ્સહ-૩૩ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) એક મર્તબા જંગલમેં તશરીફ લે જા રહે થે, રાસ્તેમેં એક બાગપર ગુઝર હુઆ, વહાં એક હબશી ગુલામ બાગમેં કામ કર રહા થા, ઉસકી રોટી આઇ ઔર ઉસકે સાથ એક કુત્તા ભી બાગમેં ચલા આયા ઔર ઉસ ગુલામકે પાસ આકર ખડા હો ગયા. ઉસ ગુલામને કામ કરતે-કરતે એક રોટી ઉસ કુત્તેકે સામને ડાલ દી. ઉસ કુત્તેને ઉસકો ખા લિયા ઔર ફિર ખડા રહા, ઉસને દૂસરી, ફિર તીસરી રોટી ભી ડાલ દી. કુલ તીન હી રોટિયાં થીં, વો તીનોં કુત્તેકો ખિલા દી.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) ગૌરસે ખડે દેખતે રહે, જબ વો તીનોં ખત્મ હો ગઇ તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જા'ફર (રદી.) ને ઉસ ગુલામસે પૂછા કે તુમ્હારી કિતની રોટીયાં રોઝાના આતી હૈં ? ઉસને અર્ઝ કિયા, આપને તો મુલાહઝા ફરમા લિયા, તીન હી આયા કરતી હૈં. હઝરત (રદી.) ને ફરમાયા કે ફિર તીનોંકા ઇસાર ક્યોં કર દિયા ? ગુલામને કહા, હઝરત યહાં કુત્તે રેહતે નહીં હૈં, યે ગરીબ ભૂખા કહીં દૂરસે મુસાફત તે કરકે આયા હે ઇસલિએ મુઝે અચ્છા ન લગા કે ઇસકો વૈસે હી વાપસ કર દૂં. હઝરત (રદી.) ને ફરમાયા કે તુમ આજ કયા ખાઓગે ? ગુલામને કહા, એક દિન ફાકા કર લૂંગા, યે તો કોઇ ઐસી બડી બાત નહીં હે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદી.) બિન જા'ફરને અપને દિલમેં સોચા કે લોગ મુઝે મલામત કરતે હૈં કે તૂ બહોત સખાવત કરતા હે, યે ગુલામ તો મુઝસે બહોત ઝિયાદા સખી હે, યે સોચકર શહેરમેં વાપસ તશરીફ લે ગએ ઔર ઉસ બાગકો ઔર ગુલામકો ઔર જો-કુછ સામાન બાગમેં થા, સબકો ઉસકે માલિકસે ખરીદા ઔર ખરીદકર ગુલામકો આઝાદ કિયા ઔર વો બાગ ઉસ ગુલામકો નજર કર દિયા. (ઇત્તેહાફ)

કિસ્સહ-૩૪ અબ્દુલ હસન (રહ.) અન્તાકી ખુરાસાનકે શહેરોંમેં એક જગહ રે હૈં, વહાં રેહતે થે. એક દિન તીસ આદમિયોંસે ઝિયાદા મેહમાન આ ગએ ઔર રોટી થોડી થી, તૈયારીકા મૌકા ન થા, રાતકા વકત થા. ઉન્હોંને જિતની રોટિયાં મૌજૂદ થીં, સબકે ટુકડે કિએ ઔર દસ્તરખ્વાન પર ઉનકો ફૈલાકર સબકો બિઠાયા ઔર ચિરાગ ગુલ કર દિયા ઔર સબ-કે-સબને ખાના શુરૂ કર દિયા. સબકે મુંહ ચલાનેકી અવાઝ આતી થી, જબ દેર હો ગઇ ઔર ગોયા સબ બિલકુલ ફારિગ હો ગએ તો ચિરાગ જલાયા ગયા ઔર દસ્તરખ્વાન ઉઠાયા ગયા, ઉસમેં વો સારે ટુકડે બદસ્તૂર રખ્ખે થે. સબ હી ખાલી મુંહ ચલાતે રહે, કિસીને ભી ઇસ ખ્યાલસે ન ખાયા કે અચ્છા હે, દૂસરેહી કા કામ ચલ જાએગા. (વહી)

કિસ્સહ-૭૫. હઝરત શાબા (રહ.) મશહૂર મુહદ્દિસ હૈં, અમીરૂલ મો'મિનીન ફિલ હદીસ (હદીસમેં મો'મિનોંકે બાદશાહ) ઉનકા લકબ હે, બડે આબિદ ઝાહિદ લોગોંમેં થે. એક મર્તબા એક સાઇલ ઉનકે પાસ હાઝિર હુઆ, દેનેકે લિએ કોઇ ચીઝ મયસ્સર ન હુઇ, અપને મકાનકી છતમેંસે એક કડી નિકાલ કર ઉસકે હવાલે કર દી કી (કે ઇસકો ફરોખ્ત કર લેના) ઔર ઉસ્સે બહોત મા'ઝરત કી કે ઇસ વક્ત મેરે પાસ દેનેકો કુછ હે નહીં. (વહી)

કિસ્સહ-૭૬. હઝરત અબૂ સહલ સાલૂ (રહ.) એક મર્તબા વુઝૂ કર રહે થે, એક શખ્સ આયા ઔર કુછ ઝરૂરતકા ઇઝહાર કિયા. દેનેકે વાસ્તે કોઇ ચીઝ મૌજૂદ ન થી, ફરમાને લગે, થોડી દેર ઇન્તિઝાર કર લો, મૈં વુઝૂસે ફારિગ હો જાઉં. જબ વુઝૂ કર ચુકે તો ફરમાયા કે યે લકડીકા લોટા જિસ્સે વુઝૂ કર રહે થે, લે જાઓ ઔર કોઇ ચીઝ ઇસ વક્ત હે નહીં. (વહી)

કિસ્સહ-૭૭. યર્મૂકકી લડાઇમેં સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કી એક બડી જમાઅતને પાનીકે મૌજૂદ હોતે હુએ ઇસ વજહસે પ્યાસે જાન દે દી કે જબ ઉનકે કરીબ પાની પહોંચા તો કિસી દૂસરેને આહ કર દી ઔર ઉસને બજાય અપને પીનેકે દૂસરેકી તરફ પાની લે જાનેકા ઇશારા કર દિયા. એક વાકેઆ ઇસકા હિકાયાતે સહાબા (રદી.) મેં લિખ્ખા જા ચુકા હે મગર અસહાબે મગાઝીને લિખ્ખા હે કે હઝરત ઇકરમા (રદી.) બિન અબી જહલ સુહેલ (રદી.) બિન અમ્ર, સહલ બિન હારિસ (રદી.), હારિસ બિન હિશામ (રદી.) ઔર કબીલા મુગીરાકી એક જમાઅતને ઇસી તરહ પ્યાસે દમ તોડા કે ઉનકે પાસ પાની લાયા જાતા થા ઔર યે દૂસરેકા ઇશારા કર દેતે થે.

હઝરત ઇકરમા (રદી.) કે પાસ પાની લાયા ગયા તો ઉન્હોંને દેખા કે હઝરત સુહેલ (રદી.) બિન અમ્ર પાનીકી તરફ દેખ રહે હૈં, ઉન્હોંને ફરમા દિયા કે પેહલે સુહેલ (રદી.) કો પીલા દો, જબ ઉનકે પાસ લે ગએ તો ઉન્હોંને દેખા કે હઝરત સહલ (રદી.) બિન હારિસ પાનીકી તરફ દેખ રહે હૈં, ઉન્હોંને ફરમા દિયા કે પેહલે સહલકો પીલા દો, ગરઝ ઇન સબ હઝરાતને પ્યાસે હી જાન દે દી.

હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદી.) જબ ઉનકી નાશોં પર ગુઝરે તો ફરમાને લગે કે તુમ પર મેરી જાન કુર્બાન હો જાએ. (તુમસે ઇસ વક્ત ભી ઇસાર ન છુટા.
(ઇત્તેહાફ)

કિસ્સહ-૭૮. અબ્બાસ બિન દહકાન (રહ.) કેહતે હૈં કે બિશ્ર બિન હારિસ હાફી (રહ.) કે અલાવા કોઇ શખ્સ એસા ન હોગા જો કે જિસ હાલમેં દુનિયામેં આયા થા યાની ખાલી હાથ, નંગા બદન એસા હી દુનિયાસે ગયા હો. બિશ્ર બિન હાફી (રહ.) અલ-બત્તા ઇસી તરહ ગએ કે વો બીમાર થે, વિસાલકા

વકત કરીબ થા, એક સાઇલ આ ગયા ઔર અપની ઝરૂરતકા હાલ ઝાહિર કિયા. જો કુરતા બદન પર થા, વો નિકાલકર ઉસકો બખ્શ દિયા ઔર ખુદ થોડી દેરકે લિએ દૂસરેસે કુરતા મુસ્તઆર માંગા ઔર ઉસીમેં વિસાલ ફરમાયા. (વહી)

કિસ્સા ૨૯ કૌન કેહતા હૈ કે યે વાકેઆત પિછલે હી બુઝુર્ગોંકે સાથ ખાસ થે. હઝરત અકદસ મૌલાના અલહાફિઝ શાહ અબ્દુર્રહીમ સાહબ રાયપૂરી કદસ સિર્રૂહૂકે વિસાલકો ઝિયાદા ઝમાના નહીં ગુઝરા. હઝરત (રહ.) કા મા'મૂલ થા કે જો કુછ કહીંસે આતા, વો ફૌરન હી તકસીમ ફરમા દેતે ઔર કભી-કભી તકિયાકે નીચે કુછ રખ્ખા હુઆ દેખકર ફરમાતે કે યે ઔર આ ગયા ઔર વિસાલસે કુછ ઝમાના પેહલે અપને સબ કપડેકો ખુદ્દામ પર તકસીમ ફરમા દિએ થે ઔર અપને મુખ્લિસ ખાદિમ (ખલીફા-એ-ખાસ) હઝરત મૌલાના અલહાફિઝ શાહ અબ્દુલ કાદિર સાહબ દામ મજદુહુમ વ ઝાદ ફઝલુ હુમ (અલમુતવફફી ૧૩૮૨ હિજરી) સે ઇર્શાદ ફરમાયા કે બસ અબ ઝિન્દગીકે જિતને દિન બાકી હૈં, તુમસે કપડે મુસ્તઆર લેકર પેહન લિયા કરેંગે ચુનાંચે હઝરત મૌલાના (રહ.) હી કે કપડે આખિરમેં ઇસ્તેમાલ ફરમાતે થે.

કિસ્સા ૩૦ એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે હમ ચંદ આદમી તર્સૂસમેં, જો મુલ્ક શામકા એક શહેર હૈ, જમા હોકર બાહર જા રહે થે, ચલતે હુએ એક કુત્તા ભી હમારે સાથ હો ગયા, જબ હમ શહેરસે બાહર નિકલે તો એક મરા હુઆ જાનવર પડા થા, હમ લોગ ઉસ્સે બચકર ઝરા ફાસલેસે એક ઉંચી જગહ પર બેઠ ગએ. વો કુત્તા જો હમારે સાથ હો ગયા થા, ઉસને જબ ઉસ મુરદારકો દેખા તો વો શહેરકી તરફ વાપસ હો ગયા ઔર થોડી હી દેર ગુઝરી થી કે વો અપને સાથ તકરીબન બીસ કુત્તે ઔર લાયા ઔર ઉસ મુરદાર કે પાસ આકર વો ખુદ તો અલાહિદાકો બેઠ ગયા ઔર સબ કુત્તે ઉસકો ખાતે રહે. જબ વો સબ ખાકર શહેરકી તરફ ચલે ગએ તો યે કુત્તા જો બુલાને ગયા થા, અપની જગહસે ઉઠા ઔર ઉસકે પાસ આકર જો હડ્ડિયાં વગૈરહ વો સબ ખાકર છોડ ગએ થે, ઉનકો ઉસને ખાયા ઔર ફિર શહેરકી તરફ ચલા ગયા. (ઇત્તેહાફ)

કિસ્સા ૩૧ અબૂલ હસન (રહ.) બૂશન્જી એક બુઝુર્ગ થે. એક મર્તબા પાખાનેમેં જા ચુકે થે, વહીંસે એક શાર્ગિદ કો આવાઝ દી ઔર અપના કુરતા નિકાલકર કહા કે યે ફલાં ફકીર કો દે આઓ. શાગિર્દ ને કહા કે આપ ઇસ્તિંજેસે ફરાગતકા તો ઇન્તિઝાર કર લેતે. કેહને લગે કે મુઝે ઉસકી ઝરૂરતકા ખ્યાલ આકર યે ઇરાદા હુઆ કે યે કુરતા ઉસકો દે દૂં ઔર અપને નફસ પર ઇસકા એ'તમાદ નહીં થા કે વો ઇસ્તિંજેસે ફરાગત તક બદલ ન જાએ. (વહી)

પાખાનેમેં બોલના મકરૂહ હૈ લેકિન સદકા કરને કે જઝબે ઔર અપને

નફસ પર બદગુમાનીને ઈસપર મઝબૂર કર દિયા થા ઉસ વકત તક કશ્ફે ઔરત હી ન હુઆ હો.

કિસ્સા-૪૨ અમીરુલ મો'મિનીન મેહદી ને મૂસા (રહ.) બિન જા'ફરકો બગાવતકે અન્દેશે સે કૈદ કર રખ્ખા થા. એક મર્તબા રાતકો વો તહજ્જુદકી નમાઝ પઢ રહે થે, ઉસમેં સૂરએ મુહમ્મદ કી આયત -

"ફહલઅસૈતુમ્ ઈન્ તવલ્લૈતુમ્ અન્ તુફસિ દૂ ફિલ્અર્ઝિ વ તુ કત્તિઊ અ ર્હામ કુમ." પર પહોંચે ઔર યહાં પહોંચકર રોને લગે. ઈસ આયતે શરીફા કો બાર-બાર પઢતે થે ઔર રોતે થે. સલામ ફેરકર રબીઅ (રદી.) સે કહા કે મૂસાકો બુલાકર લાઓ. રબીઅ (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈં ઉનકો બુલાકર લાયા ઔર જબ વાપસ આયા તબ ભી વો ઈસી આયતકો બાર-બાર પઢ રહે થે ઔર રો રહે થે.

જબ મૂસા આએ તો મેહદીને કહા કે મૈં યે આયત પઢ રહા થા, મુઝે યે અન્દેશા હુઆ કે મૈંને કિતઅ્-એ-રેહમી કર રખ્ખી હે, અગર તૂ ઈસકા વાઅદા કરે કે મેરી ઔલાદકે ખિલાફ બગાવત નહીં કરેગા તો મૈં છોડ દૂં. મૂસાને કહા, મેરી તો ઐસી હેસિયત ભી નહીં હે, ઔર ન ઈસકા ખ્યાલ હે. મેહદીને રબીઅ (રદી.) સે કહા કે ઈસકો ઈસી વકત તીન હઝાર અશરફિયાં દેકર ઈસી વક્ત રાત હી કો ચલતા કર દો, ઐસા ન હો કે ફિર કહીં મેરી રાય બદલ જાએ. (ઈત્તેહાફ)

કિસ્સા-૪૩ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે હઝરત હસન (રદી.), હઝરત હુસેન (રદી.) એક મર્તબા બહોત બીમાર હો ગએ તો હઝરત અલી (રદી.) ઔર હઝરત ફાતિમા (રદીયલ્લાહુ અન્હુમા) ને નઝર (મન્નત) માની કે અગર યે તંદુરસ્ત હો જાએં તો શુક્રાને કે તૌર પર તીન તીન રોઝે દોનોં હઝરાત રખ્ખેંગે. અલ્લાહ તઆલા શાનહૂકે ફઝલસે સાહબઝાદોંકો સહત હો ગઈ. ઉન હઝરાતને શુક્રાને કે રોઝે રખને શુરૂ ફરમા દિએ, મગર ઘરમેં ન સેહર કે લિએ કુછ થા, ન ઈફતાર કે લિયે. ફાકે પર રોઝા શુરૂ કર દિયા.

સુબ્હકો હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) એક યહૂદી કે પાસ તશરીફ લે ગએ, જિસકા નામ શમઉન થા કે અગર તૂ કુછ ઉન ધાગા બનાને કે લિએ ઉજરત પર દે દે તો મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી બેટી ઈસ કામકો કર દેગી. ઉસને ઉનકા એક ગઠર તીન સાઅ જૌ કે ઉજરત તે કર કે દે દિયા. હઝરત ફાતિમા (રદી.) ઉસમેં સે એક-તિહાઈ કાંતા ઔર એક સાઅ જૌ ઉજરત કે લેકર ઉનકો પીસા ઔર પાંચ નાન ઉસકે તૈયાર કિએ. એક-એક અપના મિયાં-બીબી કા, દો દોનોં સાહબઝાદોં કે ઔર એક બાંદી કા, જિસકા નામ ફિઝ્ઝા થા. રોઝેમેં દિનભરકી મઝદૂરી ઔર મેહનતકે બાદ જબ હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ)

હુઝૂર (સલ્લ.)કે સાથ મગરિબકી નમાઝ પઢકર લૌટે ઔર ખાના ખાને કે લિયે દસ્તર ખ્વાન બિછાયા ગયા, હઝરત અલી (રદી.) ને ટુકડા તોડા હી થા કે એક ફકીર ને દરવાઝેસે આવાઝ દી કે અય મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ઘર વાલો, મૈં એક ફકીર મિસ્કીન હું, મુઝે ખાના દો, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હેં જન્નત કે દસ્તરખ્વાનસે ખાના ખિલાએ. હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ)ને હાથ રોક લિયા, હઝરત ફાતિમા (રદી.) સે મશ્વિરા કિયા, ઉન્હોંને ફરમાયા ઝરૂર દે દીજિએ. વો સબ રોટિયાં ઉસકો દે દીં ઔર ઘરવાલે સબકે સબ ફાકેસે રહે. ઈસી હાલમેં દૂસરે દિનકા રોઝા શુરૂ કર દિયા.

દૂસરે દિનમેં ફિર હઝરત ફાતિમા (રદી.)ને દૂસરી તિહાઈ ઉનકી કાંતી ઔર એક સાઅ જો કા ઉઝરત લેકર ઉસકો પીસા, રોટિયાં પકાઈં ઔર જબ હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ મગ્રિબકી નમાઝ પઢકર તશરીફ લાએ ઔર સબ-કે-સબ ખાનેકે લિએ બૈઠે તો એક યતીમને દરવાઝેસે સવાલ કિયા ઔર અપના તન્હાઈ ઔર ફકરકા ઈઝહાર કિયા. ઉન હઝરાતને ઉન દિનકી રોટિયાં ઉસકે હવાલે કર દીં ઔર ખુદ પાની પીકર તીસરે દિનકા રોઝા શુરૂ કર દિયા ઔર સુબ્હકો હઝરત ફાતિમા (રદી.) ને ઉનકા બાકી હિસ્સા કાંતા ઔર સાઅ જૌકા જો રેહ ગયા થા, વો લેકર પીસા, રોટિયાં પકાઈં ઔર મગ્રિબકી નમાઝકે બાદ જબ ખાને બૈઠે તો એક કૈદીને આકર આવાઝ દે દી ઔર અપની સખ્ત હાઝત ઔર પરેશાનીકા ઈઝહાર કિયા. ઉન હઝરાતને ઉસ દિનકી રોટિયાં ઉસકો દે દીં ઔર ખુદ ફાકેસે રહે.

ચૌથે દિન સુબ્હકો રોઝા તો થા નહીં લેકિન ખાનેકો ભી કુછ નહીં થા. હઝરત અલી (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) દોનોં સાહબઝાદોંકો લેકર હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ, ભૂખ ઔર ઝોઅફકી વજહસે ચલના ભી મુશ્કિલ હો રહા થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત અલી (રદી.) સે ફરમાયા કે તુમ્હારી તકલીફ ઔર તંગીકો દેખકર મુઝે બહોત હી તકલીફ હોતી હૈ. ચલો ફાતિમાકે પાસ ચલેં.

હુઝૂર (સલ્લ.) હઝરત ફાતિમા (રદીયલ્લાહુ અન્હા)કે પાસ તશરીફ લાએ, વો નમાઝ પઢ રહી થીં. ભૂખકી શિદ્દતસે આંખેં ગડ ગઈં થીં, પેટ કમરસે લગ રહા થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉનકો અપને સીનેસે લગાયા ઔર હક તઆલા શાનુહૂસે ફરિયાદ કી, ઈસ પર હઝરત જિબ્રાઈલ (અલયહિસ્સલામ) સૂર દહરકી આયાત -

وَيُطْعِمُوْنَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهٖ مِسْكِيْنًا وَّيَتِيْمًا وَّاَسِيْرًا

'વ-યુત્ઈમૂનત્તઆ-મ-અલા-હુબ્બિહી મિસ્કીનૌંવ્વ યતીમૌંવ્વ અસીરા.' લેકર આએ ઔર ઉસ પરવાના-એ-ખુશનૂદીકી મુબારકબાદી દી. (મુસામરાત અવ્વલ)

યે આયત પેહલી ફસ્લકી આયાતકે સિલસિલેમેં નં. ૩૪ પર ગુઝર ચુકી

હૈ, અલ્લામા સુયૂતી (રહ.) ને દુર્રે મન્સૂરમેં બ-રિવાયત ઈબ્ને મર્દુવીય હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે મુખ્તસરન યે મઝમૂન નકલ કિયા હૈ કે યે આયતેં હઝરત અલી (રદી.) ઓર હઝરત ફાતિમા (રદી.) કી શાનમેં નાઝિલ હુઈ હૈં.

કિસ્સહ-૪૪. એક શરાબી થા, જિસકે યહાં હર વકત શરાબકા દોર રેહતા થા. એક મર્તબા ઉસકે યાર-અહબાબ જમા થે, શરાબ તેયાર થી, ઉસને અપને એક ગુલામકો ચાર દિરમ દિએ કે શરાબ પીનેસે પેહલે દોસ્તોંકો ખિલાનેકે લિએ કુછ ફલ ખરીદ કર લાએ.

વો ગુલામ બાઝાર જા રહા થા, રાસ્તેમેં હઝરત મન્સૂર બિન અમ્માર બસરી (રહ.) કી મજલીસ પર ગુઝર હુઆ, વો કિસી ફકીરકે વાસ્તે લોગોંસે કુછ માંગ રહે થે ઓર યે ફરમા રહે થે કે જો શખ્સ ઇસ ફકીરકો ચાર દિરમ દે, મૈં ઉસકે લિએ ચાર દુઆએં કરુંગા. ઉસ ગુલામને વો ચારોં દિરમ ઉસ ફકીરકો દે દિએ.

હઝરત મન્સૂર (રહ.) ને ફરમાયા, બતા કયા દુઆએં ચાહતા હૈ ? ગુલામને કહા કે મેરા એક આકા હૈ, મૈં ઉસ્સે ખલાસી યાની આઝાદી ચાહતા હૂં. હઝરત મંસૂર (રહ.) ને ઉસકી દુઆ કી, ફિર પૂછા, દૂસરી દુઆ કયા ચાહતા હૈ ? ગુલામને કહા કે મુઝે ઈન દરાહિમકા બદલા મિલ જાએ. મંસુર (રહ.) ને ઇસકી ભી દુઆ કી, ફિર પૂછા, તીસરી કયા દુઆ હૈ ? ગુલામને કહા કે હક તઆલા શાનુહૂ મેરે સરદાર (કો તૌબાકી તૌફીક દે ઓર ઉસ) કી તૌબા કુબૂલ કર લે. મંસૂર (રહ.) ને ઇસકી ભી દુઆ કી, ફિર પૂછા કે ચૌથી કયા હૈ ? ગુલામને કહા કે હક તઆલા શાનુહૂ મેરી ઓર મેરે સરદારકી ઓર તુમ્હારી ઓર ઇસ મજમેકી, જો યહાં હાઝિર હૈ, સબકી મગ્ફિરત ફરમા દે. હઝરત મંસૂર (રહ.) ને ઇસકી ભી દુઆ કી.

ઇસકે બાદ વો ગુલામ (ખાલી હાથ) અપને સરદારકે પાસ વાપસ ચલા ગયા (ઓર ખ્યાલ કર લિયા કે બહોત-સે બહોત ઇતના હી તો હોગા કે આકા મારેગા ઓર કયા હોગા,) સરદાર ઇન્તિઝારમેં થા હી, દેખકર કેહને લગા ઇતની દેર લગા દી ? ગુલામને કિસ્સા સુનાયા. સરદારને (ઉનકી દુઆઓંકી બરકતસે બજાય ખફા હોને ઓર મારનેકે) યે પૂછા કે કયા કયા દુઆએં કરાઈ ? ગુલામને કહા, પેહલી તો યે હૈ કે મૈં ગુલામીસે આઝાદ હો જાઉં, સરદારને કહા કે મૈંને તુઝે આઝાદ કર દિયા. દૂસરી કયા થી ? ગુલામને કહા કે મુઝે ઇન દિરહમોંકા બદલા મિલ જાએ, સરદારને કહા કે મેરી તરફસે તુઝે હઝાર દિરમ નજર હૈં. તીસરી કયા થી ? ગુલામને કહા, હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હેં (શરાબ વગેરહ ફિસ્ક વ ફુઝૂર) સે તૌબાકી તૌફીક દે, સરદારને કહા કે મૈંને (અપને સબ ગુનાહોંસે) તૌબા કર લી. ચૌથી કયા થી ? ગુલામને કહા કે હક તઆલા શાનુહૂ મેરી ઓર આપકી ઓર ઉન બુઝૂર્ગકી ઓર સારે મજમેકી મગ્ફિરત ફરમા દે, સરદારને કહા કે યે મેરે ઇખ્તિયાર મેં નહીં હૈ.

રાતકો સરદારને ખ્વાબમેં દેખા, કોઇ શખ્સ કેહ રહા હૈ કે જબ તૂને વો તીનોં કામ કર દિએ જો તેરે ઇખ્તિયારમેં થે તો કયા તેરા યે ખ્યાલ હૈ કે મૈં વો કામ નહીં કરૂંગા, જો મેરે ઇખ્તિયારમેં હૈ. મૈંને તેરી ઔર ઉસ ગુલામકી ઔર મંસૂર (રહ.) કી ઔર ઉસ સારે મજમેકી મગ્ફિરત કર દી. (ઇત્તેહાફ)

કિસ્સહ-૪૮. અબ્દુલ વહહાબ બિન અબ્દુલ હમીદ સકફી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને એક જનાઝા દેખા, જિસકો તીન મર્દ ઔર એક ઔરત લિએ જા રહે હૈં ઔર કોઇ આદમી જનાઝેકે સાથ નહીં થા, મૈં સાથ હો લિયા ઔર ઔરતકી જાનિબકા હિસ્સા મૈંને લે લિયા. કબ્રસ્તાન લે ગએ, વહાં ઉસકે જનાઝેકી નમાઝ પઢી ઔર ઉસકો દફન કરકે મૈંને પૂછા, યે કિસકા જનાઝા થા ? ઔરતને કહા, યે મેરા બેટા થા. મૈંને પૂછા તેરે મુહલ્લેમેં ઔર કોઇ મર્દ ન થા જો તેરી જગહ જનાઝેકા ચોથા પાયા પકડ લેતા. ઉસને કહા, આદમી તો બહોત થે લેકિન ઇસકો ઝલીલ સમઝકર કોઇ સાથ ન આયા. મૈંને પૂછા, કયા બાત થી જિસ્સે ઝલીલ સમઝતે થે ? કેહને લગી, યે મુખન્નસ થા, (હિજડા યા ઔરતોં જૈસી હરકાત કરનેવાલા.)

મુઝે ઉસ ઔરત પર તરસ આયા, મૈં ઉસકો અપને સાથ અપને ઘર લે ગયા ઔર ઉસકો કુછ દિરમ ઔર કપડે ઔર ગેહૂં દિએ. મૈંને રાતકો ખ્વાબમેં દેખા કે એક શખ્સ ઇસ કદર હસીન ગોયા ચૌદહવીં રાતકા ચાંદ, નિહાયત સફેદ, ઉમ્દા લિબાસ પેહને હુએ આયા ઔર મેરા શુક્રિયા અદા કરને લગા. મૈંને પૂછા કે તુમ કૌન હો ? કેહને લગા કે મૈં વોહી મુખન્નસ હૂં જિસકો તુમને આજ દફન કિયા, મુઝપર હક તઆલા શાનુહૂને ઇસ વજહસે રહમત ફરમા દી કે લોગ મુઝે ઝલીલ સમઝતે થે. (ઇત્તેહાફ)

કિસ્સહ-૪૯. મુહમ્મદ બિન સહલ બુખારી (રહ.) કેહતે હૈં મૈં મક્કા મુકર્રમાકે રાસ્તેમેં જા રહા થા, મૈંને દેખા કે એક મગ્રિબી શખ્સ એક ખચ્ચર પર સવાર હૈ ઔર ઉસકે આગે એક શખ્સ યે એલાન કરતા જાતા હૈ કે (એક હુમિયાની ખોઇ ગઇ) જો શખ્સ હુમિયાનીકા પતા બતા દે ઉસકો સૌ અશરફિયાં મૈં અપને પાસસે દૂંગા, ઇસલિએ કે ઉસ હુમિયાનીમેં અમાનતેં થીં (હુમિયાની, રૂપયા, અશરફિયાં રખનેકી લમ્બી થૈલી હોતી હૈ જો કમરસે બાંધી જાતી હૈં) ઇસ એલાન પર એક લંગડા શખ્સ જિસકે ઉપર બહોત ફટે-પુરાને કપડે થે, ઉસ મગ્રિબીકે પાસ આયા ઔર ઉસ્સે ઉસ હુમિયાનીકી અલામતેં પૂછીં કે કૈસી થીં ? મગ્રિબીને ઉસકી અલામતેં બતાઇં ઔર કહા કે ઉસમેં બહોત-સે આદમિયોંકી અમાનતેં રખ્ખી હુઇ હૈં.

લંગડેને પૂછા કે કોઇ શખ્સ યહાં એસા હૈ કે લિખના-પઢના જાનતા હો. મુહમ્મદ બિન સહલ ને કહા, મૈં જાનતા હૂં. વો લંગડા હમ તીનોંકો અપને પાસ અલગ અલગ તરફકો લે ગયા ઔર એક હુમિયાની નિકાલ કર દિખાઇ. વો મગ્રિબી

ઉસકે અન્દરકી ચીઝેં બતાતા રહા કે દો-દાને ફલાં ઔરત, ફલાંકી બેટીકે પાંચસૌ અશરફિકે બદલેમેં રખ્ખે હૈં ઔર એક દાના (અદદ) ફલાં શખ્સકા સૌ અશરફિમેં રખ્ખા હૈ. ઈસી તરહ એક-એક ચીઝ વો ગીનવાતા રહા ઔર મૈં ઉસકે અન્દર રખ્ખી હુઇ ચીઝોંકો પકડકર બતાતા રહા કે વો યે હૈ, વો યે હૈ. ઉસ મગ્રિબીને ઉસ હુમિયાનીકી સબ ચીઝેં શુમાર કરા દીં ઔર વો સબ-કી-સબ ઉસમેંસે પૂરી નિકલીં.

જબ સબ સહી-સહી નિકલ આયા તો ઉસ લંગડેને વો હુમિયાની મગ્રિબીકે હવાલે કર દી. ઉસને અપને વાઅદેકે મુવાફિક અપને પાસસે સૌ દીનાર અશરફિયાં નિકાલ કર ઉસ લંગડેકો દિએ. ઉસને લેનેસે ઈન્કાર કર દિઆ ઔર યે કહા કે અગર ઈસ હુમિયાનીકી કદર મેરી નિગાહમેં દો મેંગાનિયોંકે બરાબર ભી હોતી તો શાયદ તુમ ઈસકો ન પા સકતે, ઐસી ચીઝપર કયા મુઆવઝા લૂં જિસકી કીમત મેરે નઝદીક દો મેંગાનિયાં ભી નહીં હૈ ઔર યે કેહકર વો લંગડા ચલ દિયા ઔર અશરફિયોંકી તરફ નિગાહ ભર કર ભી ન દેખા. (મુસામરાત)

કિસ્સહ-૪૭ બુખારાકા એક હાકિમ બડા સખ્ત ઝાલિમ થા, એક દિન વો અપની સવારી પર ચલા જા રહા થા, રાસ્તેમેં એક કુત્તા નઝર પડા, જિસકે ખારિશ હો રહી થી ઔર સરદીને ઉસકો બહોત સતા રખ્ખા થા. ઉસ ઝાલિમકી ઉસ પર નિગાહ પડતે હી આંખોંમેં આંસૂ ભર આએ ઔર અપને એક નોકરસે કહા કે ઈસ કુત્તેકો મેરે ઘર લે જા, મેરે આને તક ઈસકા ખ્યાલ રખિયો, યે કેહકર વો અપને કામ, જહાં જા રહા થા, ચલા ગયા. જબ વાપસ આયા તો ઉસ કુત્તેકો મંગાયા ઔર ઘરકે એક કોનેમેં ઉસકો બંધવા દિયા, ઉસકે સામને ટુકડા ડાલા, પાની રખવાયા ઔર ઉસકે બદન પર તેલ મલવાકર એક કપડેકી ઝોલ ઉસકે ઉપર ડલવાઈ. ઉસકે કરીબ આગ રખવાઈ તા'કે ઉસકી ગરમીસે ઉસ પરસે સરદીકા અસર ઝા'ઈલ હો જાએ ઔર ઈસ કિસ્સેકો દો હી દિન ગુઝરે થે કે ઉસ ઝાલિમકા ઈન્તકાલ હો ગયા.

એક બુઝુર્ગને, જો ઉસકે મઝાલિમ ઔર ઉસકી હાલતસે ખૂબ વાકિફ થે, ઉસકો ખ્વાબમેં દેખા, ઉસ્સે પૂછા કે કયા ગુઝરી ? ઉસને કહા કે હક તઆલા શાનુહૂને મુઝે અપને સામને ખડા કિયા ઔર ફરમાયા કે તૂ કુત્તા થા (યાની કુત્તોં જૈસે કામ કરતા થા,) ઈન્સાનોં જૈસા કામ નહીં કરતા થા ઈસલિએ હમને ભી એક કુત્તેહીકો તુઝકો દે દિયા (યાની ઉસ ખારિશી કુત્તેકે તુફૈલ તેરી બખ્શિશ કર દી) ઔર મેરે ઝિમ્મે જો હુકૂક થે, ઉનકા ખુદ અદા ફરમાનેકા ઈરાદા ફરમા લિયા. (વહી)

હક તઆલા શાનુહૂકી ઝાત બડી કરીમ હૈ, વો સારે કરીમોંકા માલિક હૈ, બાદશાહ હૈ, ઉસકે કરમ તક કોઈ કહાં પહોંચ સકતા હૈ, કિસી શખ્સકી કોઈ અદના-સી ચીઝ ભી ઉસકો પસન્દ આ જાએ તો ઉસ શખ્સકા બેડા પાર હૈ. આદમી ઉસકી ખુશનૂદીકી તલાશમેં રહે, ન મા'લૂમ કિસકી કયા બાત આકાકો પસન્દ આ જાએ.

કિસ્સહ-૪૮. અબૂ ઉમર દમિશ્કી (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ ચન્દ આદમી હઝરત અબૂ અબ્દુલ્લાહ બિન જલા (રહ.) કે સાથ મક્કા મુકર્રમા જા રહે થે, કઇ દિન ઐસે ગુઝર ગએ કે ખાનેકી કોઇ ચીઝ મયસ્સર ન હુઇ. જંગલમેં એક ઓરત મિલી, એક બકરી ઉસકે સાથ થી, હમને (ખ્યાલ કિયા કે ઇસકો ખરીદકર પકા લેંગે, ઇસલિએ) ઉસ ઓરતસે પૂછા કે ઇસકી કયા કીમત હે ? ઉસને કહા પચાસ દિરમ કીમત હે. હમને કહા, હમ પર એહસાન કર, કુછ કમ કર દે. ઉસને કહા, પાંચ દિરમ કીમત હે. હમને કહા કે મઝાક ન કર, સહી-સહી કીમત બતા દે, અભી પચાસ દીરમ કેહતી થી, અભી પાંચ દિરમ કેહ દીએ. ઉસ ઓરતને કહા, વલ્લાહ મઝાક નહીં કરતી, તુમને કહા, એહસાન કર – કાશ મુઝે ઇસપર કુદરત હોતી કે મૈં કુછ ભી કીમત ઇસકી ન લેતી (લેકિન મૈંભી મજબૂર હું, ઇસલિએ પાંચ ભી બ-મજબૂરી કેહ દિએ.)

હઝરત ઇબ્ને જલા (રહ.) ને સાથિયોંસે પૂછા કે તુમ સબકે પાસ કિતને દિરમ હૈં, સબકા મજમૂઆ છઃસૌ દિરમ હુએ. ઇબ્ને જલા (રહ.) ને ફરમાયા કે યે સબ ઇસકો દે દો ઓર બકરી ભી ઇસીકે પાસ રેહને દો. હમને સબ દિરમ ઉસકો દે દિએ ઓર હમારા સારા સફર અલ્લાહકે ફઝલસે ઐસી રાહતસે ગુઝરા કી હદ નહીં –

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ اَسْتَغْفِرُكَ وَاَتُوْبُ اِلَيْكَ ؕ

'સુબ્હાન-કલ્લા હુમ્મ-વ- બિહમ્દિ ક- લા-ઇલાહ- ઇલ્લા-અન્ત અસ્તગ્ફિરૂ ક- વ-અતૂબુ ઇલૈક.' (મુસામરાત)

કિસ્સહ-૪૯. હઝરત ઇબ્રાહીમ બિન અદહમ (રહ.) ને એક મર્તબા એક શખ્સસે દર્યાફત કિયા કે તૂ અલ્લાહકા વલી બનના ચાહતા હે ? ઉસને કહા, ઝરૂર ચાહતા હું, આપને ફરમાયા કે દુનિયા ઓર આખિરતકી કિસી ચીઝમેં ભી રગ્બત ન કર ઓર અપને-આપકો સિર્ફ હક તઆલા શાનુહૂકે લિએ ખાસ કર લે ઓર તૂ હમાતન ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જા, તા'કે વો ભી હમાતન તેરી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાએ ઓર તુઝે અપના વલી બના લે. (રૌઝ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે સહી અહાદીસમેં હક તઆલા શાનુહૂકા યે ઇર્શાદ વારિદ હુઆ હે કે જો શખ્સ મેરી તરફ ચલકર આતા હે, મૈં ઉસકી તરફ દોડ કર ચલતા હું, ઓર જો મેરી તરફ એક બાલિશ્ત કરીબ હોતા હે, મૈં ઉસકી તરફ એક બાઅ (યાની દો હાથ કરીબ હોતા હું.)

કિસ્સહ-૫૦. હઝરત જુનૈદ બગદાદી (રહ.) કી ખિદમતમેં એક શખ્સને પાંચ સૌ દિરમ પેશ કિએ ઓર અર્ઝ કિયા કે યે અપને ખુદ્દામ પર તકસીમ ફરમા

હૈં. હઝરતને દર્યાફ્ત ફરમાયા કે તુમ્હારે પાસ ઇનકે અલાવા ઔર ભી કુછ હૈ, ઉસને અર્ઝ કિયા કે હઝરત ! મેરે પાસ બહોત-સે દીનાર (અશરફિયાં) હૈં. હઝરત (રહ.) ને ફરમાયા કે તુમ યે ચાહતે હો કે ઇનમેં ઔર ઇઝાફા હો જાએ યા નહીં ચાહતે, ઉસને અર્ઝ કિયા કે યે ખ્વાહિશ તો ઝરૂર હૈ. હઝરત (રહ.) ને ફરમાયા કે ફિર તો તુમ હમસે ઝિયાદા મુહતાજ હો (ઇસલિએ કે હમારે પાસ જો કુછ હૈ, હમ ઉસ પર ઇઝાફા નહીં ચાહતે,) ઇસલિએ યે તુમ અપને હી પાસ રખ્ખો, યે કેહકર વો દરાહિમ વાપસ કર દિએ, કુબૂલ ન ફરમાએ. (રૌઝ)

કિસ્સા-૫૧. હઝરત અબૂદરદા (રદી.) એક મર્તબા (શાગિર્દોં કે મજમેમેં) તશરીફ રખતે થે, ઉનકી બીવી આઇ ઔર કેહને લગીં કે તુમ તો ઇનકો લિએ બૈઠે હો ઔર ઘરમેં આટેકી ચુટકી ભી નહીં હૈ, વો ફરમાને લગે, અરી અલ્લાહકી બન્દી, હમારે સામને એક નિહાયત સખ્ત ઘાટી બડી દુશવાર ગુઝાર આ રહી હૈ, ઉસસે સિર્ફ વોહી લોગ નજાત પા સકેંગે જો બહોત હલકે ફુલકે હોંગે. બીવી યે બાત સુનકર રાઝી-ખુશી વાપસ હો ગઇ.

એક દફા આપને ફરમાયા કે દુનિયાદાર ભી ખાતે હૈં ઔર હમ ભી ખાતે હૈં, વો ભી કપડા પેહનતે હૈં ઔર હમ ભી પહેનતે હૈં ઔર ઉનકે પાસ જો ઝરૂરતસે ઝા'ઇદ માલ હૈ, વો ઉસકો કામમેં તો લાતે નહીં સિર્ફ દેખતે હૈં કે હાં યે માલ હૈ, માલકો દેખકર હમ ભી લેતે હૈં (જો દૂસરોંકે પાસ હોતા હૈ લિહાઝા દેખનેમેં તો હમ ઔર વો બરાબર હૈં, કામમેં વોભી નહીં લાતે, હમ ભી નહીં લાતે) લેકિન ઉનકો અપને માલકા હિસાબ દેના પડેગા ઔર હમ હિસાબસે બરી હૈં કે હમારે પાસ હૈ નહીં.

એક મર્તબા ફરમાને લગે કે હમારે ભાઇ હમારે સાથ ઇન્સાફકા બરતાવ નહીં કરતે, હમસે મુહબ્બત તો અલ્લાહકે વાસ્તે કરતે હૈં ઔર દૂનિયામેં હમસે અલગ-અલગ રેહતે હૈં. અન્કરીબ વો દિન આનેવાલા હૈ કે વો તો ઇસકી તમન્ના કરેંગે કે કાશ વો હમ જૈસે હોતે ઔર હમ ઇસકી તમન્ના નહીં કરેંગે કે હમ ઉન જૈસે હોતે. (રૌઝ)

કિસ્સા-૫૨. એક બુઝુર્ગકી ખિદમતમેં એક શખ્સ હાઝિર હુઆ ઔર અર્ઝ કિયા કે મેરે લિએ દુઆ કર દિજિએ, મુઝે એહલો અયાલકી કસરત (ઔર આમદનીકી કિલ્લત) ને બહોત મજબૂર કર રખ્ખા હૈ. ઉન્હોંને ફરમાયા કે જબ તેરે ઘરવાલે તુઝસે યે કહેં કે હમારે પાસ ન આટા હૈ, ન રોટી હૈ, ઉસ વકતકી તેરી દુઆ હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં મેરે ઇસ વકતકી દુઆસે ઝિયાદા કાબિલે કુબૂલ હૈ.

હઝરત શેખ (રહ.) ને બિલકુલ સહી ફરમાયા, લોગોંકો આકાસે માંગનેકી કદર નહીં હૈ, ન ઉસકી વુકઅત કુલૂબમેં હૈ, ઉસ કરીમકે યહાં તડપકે માંગનેકી

બડી કદર હે ઓર મુઝતરકી દુઆ ખુસૂસિયતસે કુબૂલ હોતી હે. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હે -

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ (سورة النمل)

'અમ્મં ય્યુજીબુલ્મુઝતર્ર ઈઝા-દઆહુ' - સૂરએ નમ્લ, રુકૂઅ ૫

ક્યા વો ઝાત, જો બે-કરાર આદમીકી સુનતા હે, જબ વો ઉસકો પુકારતા હે ઓર ઉસકી મુસીબતકો દૂર કરતા હે (કભી એસી ઝાત હે જિસકે સાથ કિસીકો શરીક કિયા જાએ.)

એક હદીસમેં હે - એક શખ્સને હુઝૂર (સલ્લ.) સે પૂછા કે આપ કિસકી તરફ લોગોંકો દઅવત દેતે હૈં, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઉસ અલ્લાહ વહદહૂકી તરફ કે અગર તુઝે કોઇ મઝર્રત પહોંચે ફિર તૂ ઉસકો પુકારે તો વો તેરી મુસીબતકો ઝા'ઇલ કર દે ઓર વો અલ્લાહ વહદહૂ કે અગર તૂ કહીં રાસ્તેમેં સવારીકો ગુમ કર દે ફિર ઉસકો પુકારે તો વો તેરી સવારીકો તુઝપર લોટા દે ઓર અગર તુઝે કહેતસે સાબિકા પડે ફિર તૂ ઉસકો પુકારે તો વો તેરે લિએ રોઝી ઉતાર દે.

સહીમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદી.) કે પાસ બેઠે હુએ થે, એક લડકી આઇ ઓર ઉસને અપને સરદારસે કહા કે આપ યહાં બેઠે હૈં, આપકે ઘોડેકો નઝરને ખા લિયા હે, વો ઘોડા હેરાન, સરગરદાં ઘૂમતા ફિર રહા હે, કિસી ઝાડ-ફૂંક કરનેવાલેકો ઢૂંઢ કર લાઇએ. હઝરત અબ્દુલ્લાહને કહા, કિસી ઝાડનેવાલેકી ઝરૂરત નહીં, ઉસકે નાકકે દાહિને સૂરાખમેં ચાર મર્તબા, બાએંમેં તીન મર્તબા યે દુઆ પઢકર ફૂંક મારો -

لَا بَأْسَ أَذْهِبِ الْبَأْسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لَا يَكْشِفُ الضُّرَّ إِلَّا أَنْتَ -

'લા- બ- અ્સ- અઝહિબિલ્બઅ્સ-રબ્બન્નાસિ ઈશ્ફિ અન્તશશાફી લા-યક્શિફુઝ્ઝુર્ર ઈલ્લા-અન્ત.'

તર્જુમા - કોઇ ખોફકી બાત નહીં હે અય આદમિયોંકે રબ, તૂ ઈસકી તકલીફકો ઝા'ઇલ કર દે ઓર ઈસકો શિફા અતા કર દે, તૂ હી શિફા દેનેવાલા હે, તેરે સિવા કોઇ શખ્સ નુકસાનકો હટાનેવાલા નહીં હે.

વો શખ્સ ગયા ઓર થોડી દેરમેં વાપસ આ ગયા ઓર કેહને લગા કે મૈંને આપકે કેહનેકે મુવાફિક કિયા, વો બિલ્કુલ અચ્છા હો ગયા, વો ખાને ભી લગા ઓર પેશાબ-પાખાના ભી કિયા. (દુર્રે મન્સુર)

યે બાત ખૂબ અચ્છી તરહ દિલમેં જમા લેના ચાહિએ ઓર જિતની ઝિયાદા દિલમેં યે બાત પુખ્તા હો જાએગી, ઉતની હી દીન ઓર દુનિયામેં કામ આનેવાલી

બાત હૈં કે નફા ઔર નુકસાન સિર્ફ ઉસી પાક ઝાત વહદહૂ લા શરીકકે કબ્ઝેમેં હૈ, ઉસીસે અપની હાજ઼ાત તલબ કરના ચાહિએ, ઉસીકી તરફ હર મુસીબતમેં મુતવજ્જહ હોના ચાહિએ, સારી દુનિયાકે કુલૂબ ઉસીકે તા'બે હૈં.

કિસ્સહ-૫૩. હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અદહમ (રહ.) કી ખિદમતમેં એક શખ્સને દસ હઝાર દિરહમ નઝરાના પેશ કિયા, ઉન્હોંને ઉસકે કુબૂલ કરનેસે સાફ ઈન્કાર કર દિયા ઔર ફરમાયા કે તુમ યે ચાહતે હો કે દસ હઝાર દિરમકી વજહસે મેરા નામ ફુકરાકે દફતરસે કટ જાએ, ખુદાકી કસમ, મૈં ઈસકો હરગિઝ ગવારા નહીં કરતા.

ઈનકા યેભી ઈર્શાદ હૈ કે દુનિયાદાર દુનિયામેં રાહત તલાશ કરતે હૈં, ઈસ વજહસે ધોખેમેં પડ જાતે હૈં (ભલા દુનિયામેં રાહત કહાં!) અગર ઈન લોગોંકો યે મા'લૂમ હો જાએ કે બાદશાહત હમારે પાસ હૈ તો યે લોગ તલવારોંસે હમસે લડને લગેં.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રદી.) સે કિસીને પૂછા કે આદમી કૌન લોગ હૈં ? ફરમાયા, ઉલમા. ઉસને પૂછા, બાદશાહ કૌન લોગ હૈં ? ફરમાયા, ઝાહિદ લોગ (દુનિયાસે બેરગ્બતી કરનેવાલે) ઉસને પૂછા, બેવકૂફ, અહમક કૌન લોગ હૈં ? ફરમાયા, જો દીનકે ઝરિએસે દુનિયા કમાતે હોં.

હઝરત ઝુન્નુન મિસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઝાહિદ લોગ આખિરતકે બાદશાહ હૈં ઔર વો ફુકરા આરિફીન હૈં. હઝરત શેખ અબૂ મદયન (રહ.) ફરમાતે હૈં કે બાદશાહત દો તરહકી હોતી હૈ, એક શહેરોંકી, દૂસરી દિલોંકી. હકીકી બાદશાહ ઝાહિદ હી હોતે હૈં, (જો દિલોંકે બાદશાહ હોતે હૈં.)

એક જમાઅતકા મઝહબ, જિનમેં હઝરત ઈમામ શાફઈ (રહ.) ભી હૈં, યે હૈ કે અગર કોઈ શખ્સ યે વસીયત કરકે મર જાએ કે મેરે માલસે ઈતના માલ એસે લોગોંકો દે દિયા જાએ જો સબસે ઝિયાદા સમઝદાર હોં તો વો માલ વસીયતકા ઝાહિદોંકો દે દિયા જાએગા (ઈસ લિએકે હકીકી સમઝદાર વોહી હૈં. (દુર્રે મન્સુર)

કિસ્સહ-૫૪. ઈમામ કબીર આરિફ શહીદ શેખ અબૂ અબ્દુલ્લાહ હારિસ બિન અસદ મુહાસબી (રદી.) ને એક મર્તબા ઉન ઉલમાકા, જો દૂનિયાકી તરફ માઈલ રેહતે હૈં, ઝિકર કરતે હુએ ફરમાયા કે યે લોગ યે ગુમાન કરતે હૈં કે સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કે પાસ ભી તો બહોત માલ થા, યે બેવકૂફ સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કા ઝિકર ઈસલિએ કરતે હૈં કે લોગ ઉનકો માલ જમા કરનેમેં મા'ઝૂર સમઝને લગે. શૈતાન ઉનકે સાથ મકર કરતા હૈ ઔર ઉનકો ઝરા ભી પતા નહીં ચલતા, અરે અહમક ! તેરા નાસ હો જાએ, તેરા હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.) કે માલસે ઈસ્તદલાલ કરના, યે શૈતાનકા મકર હૈ, વો યે અલ્ફાઝ

તેરી ઝુબાનસે નિકલવાતા હે તા'કે તૂ હલાક ઓર બરબાદ હો જાએ.

જબ તૂને યે કહા કે હઝરાત-સહાબા કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન)ને ભી માલ શરાફત ઓર ઝીનતકે લિએ જમા કિયા તો તૂને ઉન સરદારોંકી ગીબત કી ઓર તૂને ઉનકી તરફ બડી સખ્ત ચીઝ મંસુબ કર દી ઓર જબ તૂને યે સમઝા કે હલાલ તરીકેસે માલકા જમા કરના ઉસકે તર્કસે અફઝલ હે તો તૂને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી શાનમેં ગુસ્તાખી કી, તૂને સારે રસૂલોં (અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામ) કી શાનમેં ગુસ્તાખી કી ઓર તૂને નઊઝુ બિલ્લાહ ઉનકો અનજાન બતાયા જબ કે ઉન્હોંને તેરી તરહસે માલ જમા ન કિયા ઓર જબ તૂને યે ખ્યાલ કિયા કે હલાલ તરીકેસે માલકા જમા કરના ઉસકે તર્કસે અફઝલ હે તો તૂને યે દા'વા કર દિયા કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપની ઉમ્મતકે સાથ ખેરખ્વાહી નહીં ફરમાઈ, જબ કે ઉન્હોંને માલ જમા કરનેકો મના ફરમાયા. આસમાનકે રબકી કસમ, તૂને અપને ઈસ દા'વેમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) પર ઝૂઠ બોલા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) અપની ઉમ્મતકે હાલ પર નિહાયત શફીક થે, ઉનકે ખેરખ્વાહ થે, ઉનપર બડે મેહરબાન થે, ઉનપર રહમ કરનેવાલે થે.

અરે અહમક ! હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઓફ (રદીયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ) અપને ફઝલ વ કમાલકે બાવજૂદ, અપને તકવાકે બાવજૂદ, અપને એહસાનાતકે બાવજૂદ અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે રાસ્તેમેં અપને માલોંકો ખર્ચ કરનેકે બાવજૂદ ઓર હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સહાબા (રદી.) હોનેકે બાવજૂદ ઓર ઉન હઝરાતમેં હોનેકે બાવજૂદ જિનકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને દુનિયાહીમેં જન્નતકી બશારત દે દી થી (ઓર અશરહ મુબશ્શરહ કે નામસે મશહૂર થે, ઈન સબ કમાલાતકે બાવજૂદ) સિર્ફ અપને માલકી વજહસે કિયામતકે મેદાનમેં રૂકે રહે ઓર ફુકરા-એ-મુહાજિરીનકે સાથ જન્નતમેં તશરીફ ન લે જા સકે, ફિર તેરા હમ લોગોંકે મુતઅલ્લિક કયા ખ્યાલ હે જો દુનિયાકે ધન્ધોંમેં ફંસે રહેં ઓર તાજ્જુબ ઓર સખ્ત તાજ્જુબ, ઉસ ફિત્નેમેં પડે હુએ-સે હેં જો હરામ ઓર મુશ્તબહા માલકી ગડબડમેં આલૂદા હો ઓર લોગોંકે મેલ (સદકાતકા માલ) ખાતા હો, શહવતોં ઓર ઝીનત ઓર તફાખુરમેં વક્ત ગુઝારતા હો ફિર વો હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઓફ (રદી.) કે હાલસે ઈસ્તદલાલ કરે.

ઈસકે બાદ અલ્લામા મુહાસબી (રહ.) ને સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કે બેહતરીન હાલાત ઝિકર કરનેકે બાદ કહા કે યે હઝરાત મસ્કનતકો પસન્દ કરનેવાલે થે, ફકરકે ખોફસે બે-ફિકર થે, અપની રોઝીમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર પુરા એ'તમાદ કરનેવાલે થે ઓર તકદીર પર રાઝી રેહનેવાલે થે. મસાઈબ પર ખુશ

હોનેવાલે થે, સરવતમેં શુક્રગુઝાર, ગુરબતમેં સબર કરનેવાલે થે, અચ્છે હાલાતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી હમ્દ કરનેવાલે થે, તવાઝો કરનેવાલે થે, અપને-આપ પર દૂસરોંકો તર્જીહ દેનેવાલે થે. જબ ઉનકે પાસ ફકર આ જાતા તો ઉસકો મહરબા (બહોત અચ્છા કિયા, આયા) કેહનેવાલે થે, ઉસકો સુલહાકા શિઆર કેહતે થે, તૂ ખુદાકી કસમ ખાકર બતા, કયા તેરા ભી યેહી હાલ હૈ, તૂ ઉનકી મુશાબહતસે બહોત દૂર હૈ, તેરા હાલ ઉનકે હાલકે બિલ્કુલ ઝિદ હૈ - તૂ ગિનાકે વકત સરકશ હો જાતા હૈ, સરવતકે વકત અકડને લગતા હૈ, તૂ માલકે વકત ખુશીમેં એસા મહવ હોતા હૈ કે અલ્લાહકી નેઅમતકા શુક્ર ભી ભૂલ જાતા હૈ, તકલીફકે વકત અલ્લાહકી મદદસે ના-ઉમ્મીદ હો જાતા હૈ, મુસીબતકે વકત નાક-મુંહ ચઢાને લગતા હૈ ઔર તકદીર પર ઝરા ભી રાઝી નહીં હોતા. તૂ ફકીરોંસે બુગ્ઝ રખતા હૈ, મસ્કનતસે નાક ચઢાતા હૈ, તૂ માલ ઇસલિએ જમા કરતા હૈ તા'કે દુનિયાકા તનવુમ ઇખ્તિયાર કરે, ઉસકી રૌનકસે દિલ બેહલાએ, ઉસકી લઝઝતોં, શહવતોંમેં મઝે ઉડાએ.

વો હઝરાત દુનિયાકી હલાલ ચીઝોંસે ઇતના અલગ રેહતે થે જિતના તૂ હરામ ચીઝોંસે ભી અલાહિદા નહીં રેહતા. વો મા'મૂલી લગ્ઝિશકો ઇતના સખ્ત સમઝતે થે જિતના તૂ હરામ ઔર ગુનાહ કબીરાકો ભી સખ્ત નહીં સમઝતા. કાશ તેરા ઉમ્દા-સે-ઉમ્દા ઔર હલાલ-સે-હલાલ માલ ભી ઉનકે મુશ્તબહા માલકે બરાબર હોતા ઔર કાશ તૂ અપને ગુનાહોંસે એસા ડરતા જૈસા વો અપની નેકિયોંકે કુબૂલ ન હોનેસે ડરતે થે, કાશ તેરા રોઝા ઉનકે ઇફતારકે બરાબર હો જાતા (કે ઉનકા ઇફતાર કરના ભી અલ્લાહકે વાસ્તે થા, જિસ પર સવાબ થા) ઔર કાશ તેરા રાતકો જાગના ભી ઉનકે સોનેકે બરાબર હો જાતા ઔર કાશ તેરી ઉમ્ર ભરકી નેકિયાં ઉનકી કિસી એક નેકીકે બરાબર હો જાતીં.

અરે કમબખ્ત ! તેરે લિએ યેહી મુનાસિબ થા કે તૂ દુનિયાસે સિર્ફ ઇતના હાસિલ કરતા જિતના મુસાફિરોંકા તોશા હોતા હૈ. કાશ તૂ દુનિયાદારોંકે હાલસે ઇબ્રત પકડતા કે વો મેદાને હશ્રમેં હિસાબમેં પકડે હુએ હોંગે ઔર તૂ પેહલે હી ઝુમરે મેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સાથ જન્નતમેં ચલા જાતા કે ન તૂ મેદાને હશ્રમેં રોકા જાતા, ન તુઝપર લમ્બા-ચૌડા હિસાબ હોતા, ઇસલિએ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ હૈ કે મેરી ઉમ્મતકે ફુકરા ઉનકે માલદારોંસે પાંચસૌ બરસ પેહલે જન્નતમેં જાએંગે. (રૌઝ)

કિસ્સહ-૫૫. હઝરત અબ્દુલ વાહિદ બિન ઝૈદ (રહ.) (જો મશાઇખે ચિશ્તિયાકે સિલસિલેમેં મશહૂર બુઝુર્ગ હૈં) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ એક મર્તબા કિશ્તીમેં સવાર જા રહે થે, હવાકી ગરદિશને હમારી કિશ્તીકો એક જઝીરેમેં પહોંચા દિયા, હમને વહાં એક આદમીકો દેખા કે એક બૂતકો પૂંજ રહા હૈ. હમને ઉસ્સે

પૂછા કે તૂ કિસકી પરસ્તિશ કરતા હે ? ઉસને ઉસ બૂતકી તરફ ઈશારા કિયા. હમને કહા, તેરા મા'બૂદ ખુદ તેરા બનાયા હુઆ હે ઓર હમારા મા'બૂદ એસી ચીઝેં બના દેતા હે, જો અપને હાથસે બનાયા હુઆ હો, વો પૂંજનેકે લાયક નહીં હે.

ઉસને કહા, તુમ કિસકી પરસ્તિશ કરતે હો ? હમને કહા, ઉસ પાક ઝાતકી, જિસકા અર્શ આસમાનકે ઉપર હે, ઉસકી ગિરફત ઝમીન પર હે, ઉસકી અઝમત ઓર બડાઈ સબસે બાલાતર હે. કેહને લગા, તુમ્હેં ઉસ પાક ઝાતકા ઈલ્મ કિસ તરહ હુઆ ? હમને કહા, ઉસને એક રસૂલ (સલ્લ.) (કાસિદ) હમારે પાસ ભેજા જો બહોત કરીમ ઓર શરીફ થા. ઉસ રસૂલ (સલ્લ.) ને હમેં યે સબ બાતેં બતાઈ. ઉસને કહા, વો રસૂલ (સલ્લ.) કહાં હેં ? હમને કહા કે ઉસને જબ પયામ પહોંચા દિયા ઓર અપના હક પૂરા કર દિયા તો ઉસ માલિકને ઉસકો અપને પાસ બુલા લિયા તા'કે ઉસકે પયામ પહોંચાને ઓર ઉસકો અચ્છી તરહ પૂરા કર દેનેકા સિલા વ ઈન્આમ અતા ફરમાએ. ઉસને કહા કે ઉસ રસૂલ (સલ્લ.) ને તુમ્હારે પાસ કોઈ અલામત છોડી હે ? હમને કહા, ઉસ માલિકકા પાક કલામ હમારે પાસ છોડા હે. ઉસને કહા, મુઝે વો કિતાબ દિખાઓ, હમને કુરઆન પાક લાકર ઉસકે સામને રખ્ખા. ઉસને કહા, મૈં તો પઢ્હા નહીં હું, તુમ ઈસમેંસે મુઝે કુછ સુનાઓ. હમને એક સુરહ સુનાઈ, વો સુનતે હુએ રોતા રહા, યહાં તકકે વો સૂરહ પૂરી હો ગઈ. ઉસને કહા, ઈસ પાક કલામવાલેકા હક યેહી હે કે ઉસકી નાફરમાની ન કી જાએ.

ઈસકે બાદ વો મુસલમાન હો ગયા. હમને ઉસકો ઈસ્લામકે અરકાન ઓર અહકામ બતાએ ઓર ચન્દ સૂરતેં કુરઆન પાકકી સિખાઈ. જબ રાત હુઈ, ઈશાકી નમાઝ પઢ્હકર હમ સોને લગે તો ઉસને પૂછા કે તુમ્હારા મા'બૂદ ભી રાતકો સોતા હે. હમને કહા, વો પાક ઝાત હય્યુન કય્યૂમ હે, વો ન સોતા હે, ન ઉસકો ઉંઘ આતી હે (આયતુલ કુર્સી) વો કેહને લગા, તુમ ઈસ કદર નાલાયક બન્દે હો કે આકા તો જાગતા રહે ઓર તુમ સો જાઓ. હમેં ઉસકી બાતસે બડી હેરત હુઈ.

જબ હમ ઉસ જઝીરેસે વાપસ હોને લગે તો વો કેહને લગા કે મુઝે ભી અપને સાથ હી લે ચલો, તા'કે મૈં દીનકી બાતેં સીખૂં, હમને અપને સાથ લે લિયા જબ હમ શહેર અબાદાનમેં પહોંચે તો મૈંને અપને સાથિયોંસે કહા કે યે શખ્સ નવ મુસ્લિમ હે, ઈસકે લિએ કુછ મઆશકા ફિકર ભી ચાહિએ. હમને કુછ દિરમ ચન્દા કિયા ઓર ઉસકો દેને લગે. ઉસને પૂછા, યે કયા હે ? હમને કહા, કુછ દિરમ હેં ઈનકો તુમ અપને ખર્ચમેં લે આના. કેહને લગા, લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ, તુમ લોગોંને મુઝે એસા રાસ્તા દિખાયા જિસપર ખુદ ભી નહીં ચલતે. મૈં એક જઝીરેમેં થા, એક બૂતકી પરસ્તિશ કરતા થા, ખુદા પાકકી પરસ્તિશ ભી ન કરતા થા, ઉસને ઉસ હાલતમેં ભી મુઝે ઝા'યા ઓર હલાક નહીં કિયા હાલાંકે મૈં ઉસકો જાનતા ભી

ન થા પસ વો ઈસ વક્ત મુઝે ક્યોં કર ઝા'યા કર દેગા જબકે મૈં ઉસકો પેહચાનતા ભી હૂં (ઉસકી ઈબાદત ભી કરતા હૂં.) તીન દીનકે બાદ હમેં મા'લૂમ હુઆ કે ઉસકા આખિરી વક્ત હે, મૌતકે કરીબ હે, હમ ઉસકે પાસ ગએ, ઉસ્સે પૂછા કે તેરી કોઈ હાજત હો તો બતા ? કેહને લગા, મેરી તમામ હાઝતેં ઉસ પાક ઝાતને પૂરી કર દીં. (જિસને તુમ લોગોંકો જઝીરેમેં મેરી હિદાયતકે લિએ ભેજા થા.)

શેખ અબ્દુલ વાહિદ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝપર દફઅતન નીંદકા ગલબા હુઆ, મૈં વહીં સો ગયા તો મૈંને ખ્વાબમેં દેખા, એક નિહાયત સરસબ્ઝ શાદાબ બાગ હે, ઉસમેં એક નિહાયત નફીસ કુબ્બા બના હુઆ હે, ઉસમેં એક તખ્ત બિછા હુઆ હે, ઉસ તખ્ત પર એક નિહાયત હસીન લડકી કે ઉસ જૈસી ખૂબસૂરત ઓરત કભી કિસીને ન દેખી હોગી, યે કેહ રહી હે, ખુદાકે વાસ્તે ઉસકો જલ્દી ભેજ દો, ઉસકે ઈશ્તિયાકમેં મેરી બેકરારી હદસે બઢ ગઈ. મેરી જો આંખ ખુલી તો ઉસ નવ મુસ્લિમકી રૂહ પરવાઝ કર ચુકી થી. હમને ઉસકી તજહીઝ વ તકફીન કી ઓર દફન કર દિયા. જબ રાત હુઈ તો મૈંને વોહી બાગ ઓર કુબ્બા ઓર તખ્ત પર વો લડકી ઉસકે પાસ દેખી ઓર વો યે આયતે શરીફા પઢ રહા થા -

وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِّنْ كُلِّ بَابٍ الایۃ

'વલ્મ લા-ઈકતુ યદ્‌ખુલૂ ન- અલયહિમ મિન્‌કુલ્લિ બાબ્' - સૂરએ રઅદ, રૂકૂઅ-૩

જિસકા તર્જુમા યે હે - ઓર ફરિશ્તે ઉનકે પાસ હર દરાવાઝેસે આતે હોંગે ઓર ઉનકો સલામ કરતે હોંગે (જો હર કિસ્મકી આફતસે સલામતીકા મુઝદા હે ઓર.યે) ઈસ વજહસે કે તુમને સબર કિયા થા (ઓર દીન પર મઝબૂત જમે રહે) પસ ઈસ જહાનમેં તુમ્હારા અંજામ બહોત બેહતર હે. (રોઝ)

હક તઆલા શાનુહૂકી અતા ઓર બખ્શિશકે કરિશ્મે હૈં કે સારી ઉમ્ર બૂતપરસ્તી કી ઓર ઉસને અપને લુત્ફ વ કરમસે મૌતકે કરીબ ઉન લોગોંકો જબરદસ્તી કિશ્તીકે બેકાબુ હો જાનેસે વહાં ભેજા ઓર ઉસકો આખિરતકી દોલતસે માલામાલ કર દિયા -

اَللّٰهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا اَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ۔

'અલ્લા-હુમ્મ-લા-માનિ અ- લિમા-આતે ત- વલા-મુઅ્ તિય-લિમા-મનઅ્ત.'

'મલિકુલ મુલ્ક ! જિસકો તૂ દેના ચાહે, ઉસકો કોઈ રોકનેવાલા નહીં હે ઓર જિસકો તૂ ન ચાહે, ઉસકો કોઈ દેનેવાલા નહીં.'

કિસ્સા-૫૮ હઝરત માલિક બિન દીનાર (રહ.) એક મર્તબા બસરાકી

ગલિયોંમેં જા રહે થે, રાસ્તેમેં એક બાંદી ઐસે જાહ વ જલાલ, હશમ-ખુદમકે સાથ જા રહી થી જૈસાકે બાદશાહોંકી બાંદિયાં હોતી હૈં. હઝરત માલિક (રહ.) ને ઉસકો દેખા તો આવાઝ દેકર ફરમાયા કે અય બાંદી ! તુઝે તેરા માલિક ફરોખ્ત કરતા હૈ યા નહી, વો બાંદી ઇસ ફિકરેકો સુનકર (હૈરાન રેહ ગઇ) કેહને લગી, કયા કહા, ફિર કહો. ઉન્હોંને ફિર ઇર્શાદ ફરમાયા, ઉસને કહા, અગર વો ફરોખ્ત ભી કરે તો કયા તુઝ જૈસા ફકીર ખરીદ સકતા હૈ ? ફરમાને લગે, હાં ઔર તુઝસે બેહતરકો ખરીદ સકતા હૈ. વો બાંદી યે સુનકર હંસ પડી ઔર અપને ખુદ્દામકો હુકમ દિયા કે ઇસ ફકીરકો પકડકર હમારે સાથ લે ચલો (ઝરા મઝાક હી રહેગા) ખુદ્દામને પકડકર સાથ લે લિયા, વો જબ ઘર વાપસ પહોંચી તો ઉસને અપને આકાસે યે કિસ્સા સુનાયા, વોભી સુનકર બહોત હંસા ઔર ઉસકો અપને સામને લાનેકા હુકમ દિયા.

જબ વો સામને પેશ કિએ ગએ તો ઉસ આકાકે દિલ પર એક હૈબત-સી ઉનકી છા ગઇ, વો કેહને લગા, આપ કયા ચાહતે હૈં ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે તૂ અપની બાંદી મેરે હાથ ફરોખ્ત કર દે. ઉસને પૂછા કે આપ ઇસકી કીમત દે સકતે હૈં ? હઝરત માલિક (રહ.) ને ફરમાયા કે મેરે નઝદીક ઇસકી કીમત ખજૂરકી દો બીઝી હુઇ ગુઠલિયાં હૈં. યે સુનકર સબ હંસને લગે. ઉસને પૂછા કે તુમને યે કીમત કિસ મુનાસબતસે તજવીઝ કી ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઇસમેં ઐબ બહોત હૈં. ઉસને પૂછા કે ઇસમેં કયા કયા ઐબ હૈં ? ફરમાને લગે, અગર ઇત્ર ન લગાએ તો બદનમેંસે બૂ આને લગે, અગર દાંત સાફ ન કરે તો મુંહમેંસે સડાંધ આને લગે, અગર બાલોંમેં તેલ - કંઘી ન કરે તો વો પરેશનહાલ હો જાએં, જુએં ઉનમેં પડ જાએં (ઔર સરમેંસે બૂ આને લગે) ઝરા ઉમ્ર ઝિયાદા હો જાએગી તો બૂઢ્ઢી બન જાએગી, (મુંહ લગાનેકે ભી કાબિલ ન રહેગી) હૈઝ ઇસકો આતા હૈ, પેશાબ-પાખાના યે કરતી હૈ, હર કિસ્મકી ગન્દગિયાં (થૂક, સિનક, રાલ, નાકકે ચૂહે વગૈરહ) ઇસમેં સે નિકલતે રેહતે હૈં. ગમ, રંઝ, મુસીબતેં ઇસકો પેશ આતી રેહતી હૈં. ખુદ ગરઝ ઇતની કે મહઝ અપની ગરઝસે તુઝસે મુહબ્બત ઝાહિર કરતી હૈ, મહઝ અપની રાહત વ આરામકી વજહસે તુઝસે ઉલ્ફત જતાતી હૈ. (આજ કોઇ તકલીફ તુઝે પહોંચ જાએ, સારી મુહબ્બત ખત્મ હો જાએ) ઇન્તિહાઇ બેવફા, કોઇ કૌલ-કરાર પૂરા ન કરે, ઇસકી સારી મુહબ્બત ઝૂઠી હૈ, કલકો તેરે બાદ કિસી દૂસરેકે પેહલૂમેં બેઠેગી તો ઉસ્સે ભી ઐસી હી મુહબ્બતકે દા'વે કરને લગેગી.

મેરે પાસ ઇસ્સે હઝાર દરજા બેહતર બાંદી હૈ જો ઇસ્સે નિહાયત કમ કીમત હૈ, વો કાફૂરકે જૌહરસે બની હુઇ હૈ, મુશ્ક ઔર ઝાફરાનકી મિલાવટસે પૈદા કી ગઇ હૈ, ઉસપર મોતી ઔર નૂર લપેટા ગયા હૈ. અગર ખારે પાનીમેં ઉસકા આબેદહન

ડાલ દિયા જાએ તો વો મીઠા હો જાએ ઔર મુરદેસે અગર વો બાત કરે તો વો ઝિંદા હો જાએ, અગર ઉસકી કલાઈ આફતાબકે સામને કર દી જાએ તો આફતાબ બે-નૂર હો જાએ, ગહન હો જાએ, અગર વો અન્ધેરેમેં આ જાએ તો સારા ઘર રોશન હો જાએ, ચમક જાએ, અગર વો દુનિયામેં અપની ઝેબ વ ઝીનતકે સાથ આ જાએ તો સારા જહાં મુઅત્તર હો જાએ, ચમક જાએ. ઉસ બાંદીને મુશ્ક વ ઝાફરાનકે બાગોંમેં પરવરિશ પાઈ હે, યાકૂત ઔર મરજાનકી ટેહનિયોંમેં ખેલી હે, હર તરહકી નેઅમતોંકે ખેમોંમેં ઉસકા મહલ સરાએ હે, તસ્નીમ (જો જન્નતકી નહેરોંમેંસે એક નહેર હે) કા પાની પીતી હે, કભી વાઅદા ખિલાફી નહીં કરતી, અપની મુહબ્બતકો નહીં બદલતી (હરજાઈ નહીં હે) અબ તુમ હી બતાઓ કે કીમત ખર્ચ કરનેકે એ'તબારસે કૌન-સી બાંદી ઝિયાદા મોઝૂ હે ? સબને કહા કે વોહી બાંદી જિસકી આપને ખબર દી.

આપને ફરમાયા કે ઉસ બાંદીકી કીમત હર વક્ત, હર ઝમાનેમેં, હર શખ્સકે પાસ મોજૂદ હે. લોગોંને પૂછા કે ઉસકી કીમત ક્યા હે ? આપને ફરમાયા, ઈતની બડી અહમ ઔર આલીશાન ચીઝકે ખરીદનેકે લિએ બહોત મા'મૂલી કીમત અદા કરની પડતી હે ઔર વો યે હે કે રાતકા થોડા-સા વક્ત ફારિગ કરકે સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે લિએ કમ-અઝ-કમ દો રકઅત તહજ્જુદકી પઢ લી જાએ ઔર જબ તુમ ખાના ખાને બેઠો તો કિસી ગરીબ મુહતાજકો ભી યાદ કર લો ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રિઝાકો અપની ખ્વાહિશાત પર ગાલિબ કર દો, રાસ્તેમેં કોઈ તકલીફ દેનેવાલી ચીઝ કાંટા, ઈંટ વગૈરહ પડી દેખો, ઉસકો હટા દો, દુનિયાકી ઝિન્દગીકો મા'મૂલી ઈખ્રાજાતકે સાથ પૂરા કર દો ઔર અપના ફિકર વ ગમ ઈસ ધોખેકે ઘરસે હટાકર હમેશા રેહનેવાલે ઘરકી તરફ લગા દો - ઈન ચીઝોં પર એહતિમામ કરનેસે તુમ દુનિયામેં ઈઝ્ઝતકી ઝિન્દગી ગુજારોગે, આખિરતમેં બે-ફિકર ઔર એ'જાઝ વ ઈકરામકે સાથ પહોંચોગે ઔર જન્નત, જો નેઅમતોંકા ઘર હે, ઉસમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ રબ્બુલ ઈઝ્ઝતકે પડોસમેં હમેશા હમેશા રહોગે.

ઉસ બાંદીકે આકાને બાંદીસે ખિતાબ કરકે પૂછા કે તૂને શેખકી બાતેં સુન લીં, યે સચ હૈં યા નહીં ? બાંદીને કહા, બિલ્કુલ સચ હૈં, શેખને બડી નસીહત ઔર ખૈરખ્વાહી ઔર ભલાઈકી બાત બતાઈ હે. આકાને કહા કે અચ્છા તો તૂ અબ આઝાદ હે ઔર ઈતના-ઈતના સામાન તેરી નજર હે ઔર અપને સબ ગુલામોંસે કહા કે તુમ ભી સબ આઝાદ હો ઔર મેરે માલમેંસે ઈતના-ઈતના માલ તુમ્હારી નજર હૈ ઔર મેરા યે ઘર ઔર જો કુછ માલ ઈસમેં હે, સબ અલ્લાહકી રાહમેં સદકા હે ઔર ઘરકે દરવાઝે પર એક મોટે-સે કપડેકા પરદા પડા હુઆ થા, ઉસકો ઉતાર કર અપને બદન પર લપેટ લિયા ઔર અપના સારા લિબાસે ફાખરા ઉતારકર

સદકા કર દિયા.

ઉસ બાંદીને કહા કે મેરે આકા, તુમ્હારે બાદ મેરે લિએ ભી યે ઝિન્દગી અબ ખુશગવાર નહીં હૈ ઔર ઉસને ભી એક મોટા-સા કપડા પેહનકર અપના સારા ઝેબ વ ઝીનતકા લિબાસ ઔર અપના સારા માલ વ મતાઅ સદકા કરકે આકાકે સાથ હી હો લી ઔર માલિક બિન દીનાર (રહ.) ઉનકો દુઆએં દેતે હુએ ઉનસે રૂખ્સત હો ગએ ઔર વો દોનોં ઉસ સારે એશ વ ઈશ્રતકો તલાક દેકર અલ્લાહકી ઈબાદતમેં મશ્ગૂલ હો ગએ ઔર ઈસી હાલતમેં ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા, ગફરલ્લાહુ લના વ લહુમ. (રૌઝ)

[illegible] જા'ફર બિન સુલેમાન (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત માલિક બિન દીનાર (રહ.) કે સાથ એક દફા બસરામેં ચલ રહા થા, એક આલીશાન મહલ પર ગુઝર હુઆ, જિસકી તા'મીર જારી થી ઔર એક નૌજવાન બેઠા હુઆ મે'મારોંકો હિદાયત દે રહા થા કે યહાં વો બનેગા, વહાં ઈસ તરહ બનેગા. માલિક બિન દીનાર (રહ.) ઉસ નૌજવાનકો દેખકર ફરમાને લગે કે યે શખ્સ કૈસા હસીન નૌજવાન હૈ ઔર કિસ ચીઝમેં ફંસ રહા હૈ, ઉસકો ઈસ તા'મીરમેં કૈસા ઈન્હમાક હૈ, મેરી તબીયત પર યે તકાઝા હૈ કે મૈં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ઈસ નૌજવાનકે લિએ દુઆ કરૂં કે વો ઈસકો ઈસ ઝઘડેસે છુડાકર અપના મુખ્લિસ બન્દા બના લે, કૈસા અચ્છા હો અગર યે જન્નતકે નૌજવાનોંમેં બન જાએ. જા'ફર ચલ, ઈસ નૌજવાનકે પાસ ચલેં.

જા'ફર (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ દોનોં ઉસ નૌજવાનકે પાસ ગએ, ઉસકો સલામ કિયા, ઉસને સલામકા જવાબ દિયા (વો માલિકસે વાકિફ થા) મગર માલિકકો પેહચાના નહીં, થોડી દેરમેં પેહચાના તો ખડા હો ગયા ઔર કેહને લગા, કૈસે તશરીફ આવરી હુઈ ? માલિક (રહ.) ને ફરમાયા, તુમને અપને ઈસ મકાનમેં કિસ કદર રૂપયા લગાનેકા ઈરાદા કિયા હૈ ? ઉસને કહા, એક લાખ દિરમ. માલિક (રહ.) ને ફરમાયા કે અગર તુમ યે એક લાખ દિરમ મુઝે દે દો તો મૈં તુમ્હારે લિએ જન્નતમેં એક મકાનકા ઝિમ્મા લેતા હૂં, જો ઈસસે બદરજહા બેહતર હોગા ઔર ઉસમેં હશમ ખુદમ બહોત-સે હોંગે, ઉસમેં ખેમે ઔર કુબ્બે સુર્ખ યાકૂતકે હોંગે, જિન પર મોતી જડે હુએ હોંગે, ઉસકી મિટ્ટી ઝા'ફરાનકી હોગી, ઉસકા ગારા મુશ્કસે બના હોગા જિસકી ખુશ્બૂએં મેહકતી હોંગી, વો કભી ન પુરાના હોગા, ન ટૂટેગા ઉસકો મે'માર નહીં બનાએંગે બલ્કે અલ્લાહ તઆલાકે અમ્રે કુન્સે તૈયાર હો જાએગી. ઉસ નૌજવાનકે કહા, મુઝે સોચનેકે લિએ આજ રાતકી મુહલત દીજિએ, કલ સુબ્હ આપ તશરીફ લાવેં તો મૈં ઈસકે મુતઅલ્લિક અપની રાય અર્ઝ કરૂંગા.

હઝરત માલિક (રહ.) વાપસ ચલે આએ ઔર રાતભર ઉસ નૌજવાનકે ફિકર ઔર સોચમેં રહે, આખિર શબમેં ઉસકે લિએ બહોત આજિઝીસે દુઆ કી,

જબ સુબ્હ હુઈ તો હમ દોનોં ઉસકે મકાન પર ગએ, વો નૌજવાન દરવાઝેસે બાહર હી ઈન્તિઝારમેં બૈઠા થા ઔર જબ હઝરત માલિક (રહ.) કો દેખા તો બહોત ખુશ હુઆ. હઝરત માલિક (રહ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારી કલકી બાતકે બારેમેં ક્યા રાય રહી ? ઉસ નૌજવાનને કહા કે આપ ઉસ ચીઝકો પૂરા કરેંગે જિસકા કલ આપને વાઅદા ફરમાયા થા ? હઝરત માલિક (રહ.) ને ફરમાયા, ઝરૂર.

ઉસને દરાહિમકે તોડે સામને લાકર રખ્ખ દિએ ઔર દવાત-કલમ લાકર રખ્ખ દિયા. હઝરત માલિક (રહ.) ને એક પરચા લિખ્ખા, જિસમેં બિસ્મિલ્લા-હિર્રહમા-નિર્રહીમ. કે બાદ લિખ્ખા કે યે ઈકરારનામા હે કે માલિક બિન દીનાર (રહ.) ને ફલાં શખ્સસે ઈસ્સે ઝિમ્મા લિયા હે કે ઉસકે ઈસ મહલકે બદલેમેં હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં ઉસકો એસા-એસા મહલ જિસકી સિફત ઉપર બયાન કી ગઈ (જો-જો સિફાત ઉસ મકાનકી ઉપર ગુઝરી, વો સબ લિખનેકે બાદ લિખ્ખા) મિલેગા બલ્કે ઉસ્સે ભી કહીં ઝિયાદા ઉમ્દા ઔર બેહતર, જો ઉમ્દા સાએમેં હક તઆલા શાનુહૂકે કરીબ હોગા. યે પરચા લિખકર ઉસકે હવાલે કર દિયા ઔર એક લાખ દિરમ ઉસ્સે લેકર ચલે આએ. જા'ફર (રહ.) કેહતે હૈં કે શામકો હઝરત માલિક (રહ.) કે પાસ ઉસમેંસે ઈતના ભી બાકી ન થા કે એક વકતકે ખાનેહીકા કામ ચલ સકે.

ઈસ વાકેએકો ચાલીસ દિન ભી ન ગુઝરે થે કે એક દિન હઝરત માલિક (રહ.) જબ સુબ્હકી નમાઝસે ફારિગ હુએ તો મસ્જિદકી મેહરાબમેં એક પરચા પડા દેખા, યે વોહી પરચા થા જો માલિક (રહ.) ને ઉસ નૌજવાનકો લિખકર દિયા થા ઔર ઉસકી પુશ્ત પર બગૈર રોશનાઈકે લિખ્ખા હુઆ થા કે યે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે માલિક બિન દીનાર (રહ.) કે ઝિમ્મેકી બરાઅત હે, જિસ મકાનકા તુમને ઉસ નૌજવાનસે ઝિમ્મા લિયા થા, વો હમને ઉસકો પૂરા-પૂરા દે દિયા ઔર ઉસ્સે સત્તર ગુને ઝિયાદા દે દિયા.

હઝરત માલિક (રહ.) ઉસ પરચેકો પઢકર મુતહય્યરસે હુએ, ઉસકે બાદ હમ ઉસ નૌજવાનકે મકાન પર ગએ તો વહાં મકાન પર સ્યાહીકા નિશાન થા (જો સોગકી અલામતકે તૌર પર લગાયા હોગા) ઔર રોનેકી આવાઝેં આ રહી થીં, હમને પૂછા તો મા'લૂમ હુઆ કે ઉસ નૌજવાનકા કલ ગુઝિશ્તા ઈન્તિકાલ હો ગયા. હમને પૂછા કે ઉસકા ગુસ્લે મૈયત કિસને દિયા થા ? ઉસકો બુલાયા ગયા, હમને ઉસ્સે ઉસકે નહલાને ઔર કફનાનેકી કૈફિયત પૂછી, ઉસને કહા કે ઉસ નૌજવાનને અપને મરનેસે પહેલે મુઝે એક પરચા દિયા થા ઔર યે કહા થા કે જબ તૂ મુઝે નહલાકર કફન પેહનાએ તો યે પરચા ઉસમેં રખ દેના. મૈંને ઉસકો નહલાયા-કફનાયા ઔર વો પરચા ઉસકે કફનકે ઔર બદનકે દરમિયાનમેં રખ દિયા.

હઝરત માલિક (રહ.) ને વો પરચા અપને પાસસે નિકાલ કર ઉસકો દિખાયા, વો કેહને લગા કે યે વોહી પરચા હે, કસમ હે ઉસ ઝાતકી, જિસને ઉસકો મૌત દી, યે પરચા મૈંને ખુદ ઉસકે કફનકે અન્દર રખ્ખા થા. યે મંઝર દેખકર એક દૂસરા નૌજવાન ઉઠા ઔર કેહને લગા કે માલિક (રહ.) ! આપ મુઝસે દો લાખ દિરમ લે લીજિએ ઔર મુઝે ભી પરચા લિખ દીજિએ. હઝરત માલિક (રહ.) ને ફરમાયા કે વો બાત દૂર ચલી ગઇ, અબ નહીં હો સકતા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જો ચાહતા હે, વો કરતા હે. ઇસકે બાદ જબ ભી માલિક (રહ.) ઉસ નૌજવાનકા ઝિકર ફરમાતે તો રોને લગતે ઔર ઉસકે લિએ દુઆ કરતે થે. (રૌઝ)

બુઝુર્ગોંકે ઇસ કિસ્મકે વાકેઆત બહોત કસરતસે પેશ આતે હૈં કે જોશમેં કોઇ બાત ઝુબાનસે નિકલ ગઇ, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો ઉસી તરહ પૂરા ફરમાતે હૈં જિસકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પાક ઇર્શાદમેં ઇન અલ્ફાઝસે નકલ કિયા ગયા કે બહોત-સે બિખરે હુએ બાલોંવાલે ગુબાર આલૂદ લોગ જિનકો લોગ અપને દરવાઝેસે હટા દેં, ઔર ઉનકી પરવાહ ભી ન કરે, એસે હૈં કે અગર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર કિસી બાતકી કસમ ખા લેં તો વો ઉનકી બાતકો પુરા કરેં. (મુસ્લિમ શરીફ)

[illegible] મુહમ્મદ બિન સિમાક (રહ.) ફરમાતે હૈં કે બનૂ ઉમૈયાકે લોગોંમેં મૂસા બિન મુહમ્મદ બિન સુલેમાન અલહાશમી બહોત હી નાઝ પરવરદા રઇસ થા, દિલકી ખ્વાહિશાત પૂરી કરનેમેં હર વક્ત મુન્હમિક રેહતા, ખાનેમેં, પીનેમેં, લિબાસમેં, લહવમેં, ખ્વાહિશાત ઔર લઝઝતકી હર નૌઅમેં આલા દરજે પર થા, લડકે-લડકીયોંમેં હર વક્ત મુન્હમિક રેહતા, ન ઉસકો કોઇ ગમ થા, ન ફિકર, ખુદ ભી નિહાયત હી હસીન ચાંદકે ટુકડેકી તરહ-સે થા, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી હર નૌઅકી દુનિયવી નેઅમત ઉસપર પૂરી થી. ઉસકી આમદની તીન લાખ, તીન હઝાર દીનાર (અશરફિયાં) સાલાના થી જો સારી કી સારી ઉસી લહવ વ લઇબમેં ખર્ચ હોતી થી.

એક ઉંચા બાલાખાના થા જિસમેં કઇ ખિડકિયાં તો શારઅ-એ-આમકી તરફ ખુલી હુઇ થીં, જિનમેં બેઠકર વો રાસ્તા ચલનેવાલોંકે નઝારે કરતા ઔર કઇ ખિડકિયાં દૂસરી જાનિબ બાગકી તરફ ખુલી હુઇ થીં, જિનમેં બેઠકર બાગકી હવાએં ખાતા, ખુશ્બૂએં સૂંઘતા. ઇસ બાલાખાનેમેં એક હાથી દાંતકા કુબ્બા થા જો ચાંદીકી મીખોંસે જડા હુઆ થા ઔર સોનેકા ઉસ પર ઝોલ થા. ઉસકે અન્દર એક તખ્ત થા જિસ પર મોતિયોંકી ચાદર થી ઔર ઉસ હાશમીકે સરપર મોતિયોંકા જડાઉ અમામા થા. ઉસ કુબ્બામેં ઉસકે યાર, અહબાબ જમા રેહતે, ખુદ્દામ અદબસે પીછે ખડે રેહતે, સામને નાચને-ગાને વાલિયાં કુબ્બાસે બાહર મુજતમઅ રેહતીં. જબ ગાના સુનનેકો દિલ

ચાહતા, વો સિતારકી તરફ એક નઝર ઉઠાતા ઔર સબ હાઝિર હો જાતીં ઔર જબ બન્દ કરના ચાહતા, હાથસે સિતારકી તરફ ઈશારા કર દેતા, ગાના બન્દ હો જાતા. રાતકો હમેશા જબ તક નીંદ ન આતી, યેહી શુગ્લ રેહતા ઔર જબ (શરાબકે નશેસે) ઉસકી અકલ જાતી રેહતી, યારાને મજલિસ ઉઠકર ચલે જાતે, વો જોન-સી લડકીકો ચાહતા, પકડ લેતા ઔર રાતભર ઉસકે સાથ ખિલવત કરતા, સુબ્હકો વો શતરંજ, ચૌસર વગૈરહમેં મશ્ગૂલ હો જાતા. ઉસકે સામને કોઈ રંજ વ ગમકી બાત, કિસીકી મૌત, કિસી બીમારીકા તઝિકરા બિલ્કુલ ન આતા. ઉસકી મજલિસમેં હર વકત હંસી ઔર ખુશીકી બાતેં, હંસાનેવાલે કિસ્સે ઔર ઈસી કિસ્મકે તઝિકરે રેહતે. હર દિન નઈ-નઈ ખુશબૂએં, જો ઉસ ઝમાનેમેં કહીં ન મિલતીં, વો રોઝાના ઉસકી મજલિસમેં આતીં, ઉમ્દા ઉમ્દા ખુશ્બૂઓંકે ગુલદસ્તે વગૈરહ હાઝિર કિએ જાતે, ઈસી હાલતમેં ઉસકે સત્તાઈસ બરસ ગુઝરે.

એક રાતકો વો હસ્બે મા'મૂલ અપને કુબ્બાર્મે થા, દફઅતન ઉસકે કાનમેં એક સુરીલી આવાઝ પડી, જો ઉસકે ગાનેવાલોંકી આવાઝસે બિલ્કુલ જુદા થીં લેકિન બડી દિલકશ થી. ઉસકી આવાઝ કાનમેં પડતે હી બેચૈન-સા કર દિયા, અપને ગાનેવાલોંકો બન્દ કર દિયા ઔર કુબ્બાકી ખિડકીસે બાહર સર નિકાલ કર ઉસ આવાઝકો સુનને લગા, વો આવાઝ કભી કાનમેં પડ જાતી, કભી બન્દ હો જાતી. ઉસને અપને ખુદ્દામકો હુકમ દિયા કે યે આવાઝ જિસ શખ્સકી આ રહી હે, ઉસકો પકડકે લાઓ.

શરાબકા દૌર ચલ રહા થા, ખુદ્દામ જલ્દીસે ઉસ આવાઝકી તરફ દૌડે ઔર ઉસ આવાઝકો તલાશ કરતે-કરતે એક મસ્જિદમેં પહોંચે, જહાં એક જવાન નિહાયત ઝઈફ બદન, ઝર્દ રંગ, ગર્દન સૂખી હુઈ, હોઠોં પર ખુશ્કી છાઈ હુઈ, બાલ પરાગન્દા, પેટ કમરસે લગા હુઆ, દો એસી છોટી છોટી લુંગિયાં ઉસકે બદન પર કે ઉનસે કમમેં બદન ન ઢક સકે, મસ્જિદમેં ખડા હુઆ અપને રબકે સાથ મશ્ગૂલ તિલાવત કર રહા, યે લોગ ઉસકો પકડકર લે ગએ, ન ઉસ્સે કુછ કહા, ન બતાયા. એકદમ ઉસકો મસ્જિદસે નિકાલ કર વહાં બાલાખાને પર લે જાકર ઉસકે સામને પેશ કર દિયા કે હુઝૂર યે હાઝિર હે. વો શરાબકે નશેમેં કેહને લગા, યે કૌન શખ્સ હે ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર, યે વોહી શખ્સ હે જિસકી આવાઝ આપને સુની થી. ઉસને પૂછા કે તુમ ઈસકો કહાંસે લાએ હો ? વો કેહને લગે, હુઝૂર મસ્જિદમેં થા, ખડા હુઆ કુરઆન શરીફ પઢ રહા થા. ઉસ રઈસને ઉસ ફકીરસે પૂછા કે તુમ કયા પઢ રહે થે ? ઉસને અઊઝુ બિલ્લાહ પઢકર યે આયતેં બતાઈ —

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ۝ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ۝ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ۝
يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ۝ خِتَامُهُ مِسْكٌ ۚ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ۝

وَمِزَاجُهٗ مِنْ تَسْنِيْمٍۙ عَيْنًا يَّشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُوْنَؕ (سورۂ تطفیف)

'ઇન્નલઅબ્બરા ર- લફી નઇ મિન્ અલલ્અ-રાઇકિ યન્ઝૂરૂન- તઅ્ રિફુ ફી વુજૂહિ હિમ્ ન ઝ- રતન્નઇમ. યુસ્કીન- મિર્રહી કિમ્મખ્તૂ મિન્ખિતા મુહૂ મિસ્ક. વ-ફી ઝાલિક- ફલ્યત- નાફસિલ્મુત- નાફિસૂન. વ-મિઝાઝુહૂ મિન્તસ્ની મિન્ ઐનંયશરબુ બિહલ્મુકર્રબૂન.' - સૂરએ તત્ફીફ

જિનકા તર્જુમા યે હે - બેશક નેક લોગ (જન્નતકી) બડી નેઅમતોંમેં હોંગે, મસહરિયોં પર બેઠે હુએ (જન્નતકે અજાઇબ) દેખતે હોંગે. અય મુખાતબ ! તૂ ઉનકે ચેહરોં પર નેઅમતોંકી શાદાબી, સરસબ્ઝી મેહસૂસ કરેગા ઓર ઉનકે પીનેકે લિએ ખાલિસ શરાબ સર બ મુહર જિસપર મુશ્કકી મુહર હોગી, મિલેગી (એક-દૂસરે પર) હિર્સ કરનેવાલોંકો એસી હી ચીઝોંમેં હિર્સ કરના ચાહિએ (કે યે નેઅમતેં કિસકો ઝિયાદા મિલતી હૈં ઓર ઇનકા મિલના આ'માલકી વજહસે હોતા હે, ઇસલિએ ઇન આ'માલમેં હિર્સ કરના ચાહિએ, જિનસે યે નેઅમતેં હાસિલ હોં) ઓર ઉસ શરાબકી આમેઝિશ તસ્નીમકે પાનીસે હોગી (શરાબમેં કોઇ ચીઝ મિલાઇ જાતી હે તો ઉસસે ઉસકા જોશ ઝિયાદા હો જાતા હે ઓર વો તસ્નીમ જન્નતકા) એક એસા ચશ્મા હે જિસ્સે મુકર્રબ લોગ પાની પીતે હૈં (યાની ઇસ ચશ્મેકા પાની મુકર્રબ લોગોંકો તો ખાલિસ મિલેગા ઓર નેક લોગોંકી શરાબકે ઇસમેં સે થોડા-સા મિલા દિયા જાએગા.)

ઇસકે બાદ ઉસ ફકીરને કહા, અરે ધોખેમેં પડે હુએ, તેરે ઇસ મહલકો, તેરે ઇસ બાલાખાનેકો, તેરે ઇન ફર્શોંકો ઉનસે કયા મુનાસબત, વો બડી ઊંચી મસહરિયાં હૈં જિનપર ફર્શ બિછે હુએ હૈં, એસે ફર્શ જો બહોત બુલન્દ હૈં (અલ વાકેઆ, રૂકૂઅ ૧) ઇનકે અસ્તર દબીઝ રેશમકે હોંગે (અર્રહમાન, રૂકૂઅ ૩) ઇન દોનોં બાગોંમેં હર કિસ્મકે મેવેકી દો-દો કિસ્મેં હોંગી (કે એક હી કિસ્મકે મેવેકે વો મઝે હોંગે) (અર્રહમાન, રૂકૂઅ ૩) વો મેવે ન તો ખતમ હોંગે, ન ઉનકી કુછ રોક-ટોક હોગી (જૈસા દુનિયામેં બાગવાલે તોડનેસે રોકતે હૈં) (અલ વાકેઆ, રૂકૂઅ ૧) વો લોગ પસન્દીદા ઝિન્દગીમેં બહોત બુલન્દ મકામ પર જન્નતમેં હોંગે (અલ હાકક, રૂકૂઅ ૧) એસે આલી મુકામ જન્નતમેં હોંગે, જહાં કોઇ લગ્વ બાત ન સુનેંગે, ઉસમેં બેહતે હુએ ચશ્મે હોંગે (ઓર ઉસમેં ઉંચે-ઉંચે તખ્ત બિછે હુએ હોંગે ઓર આબખોરે રખે હુએ હોંગે ઓર બરાબર ગદ્દે રખ્ખે હુએ હોંગે (કે જહાં ચાહે બૈઠે, સારી હી જગહ સદરનશીન હે) (ગાશીયા) વો લોગ સય્યાલોં ઓર ચશ્મોંમેં રેહતે હોંગે (વલ મુર્સલાત, રૂકૂઅ ૨) ઉસ જન્નતકે ફલ હમેશા રેહનેવાલે હોંગે (કભી ખત્મ ન હોંગે) ઉસકા સાયા હમેશા રેહનેવાલા હોગા.

યે તો અન્જામ હે મુત્તકી લોગોંકા ઓર કાફિરોંકા અંજામ દોઝખ હે (રઅદ,

રૂકૂઅ ૫) વો કેસી સખ્ત આગ હોગી (અલ્લાહ તઆલા હી મેહફૂઝ રખ્ખે,) બેશક મુજરિમ લોગ જહન્નમકે અઝાબમેં હમેશા રહેંગે, વો અઝાબ કિસી વકત ભી ઉનસે હલ્કા ન કિયા જાએગા ઔર વો લોગ ઉસમેં માયૂસ પડે રહેંગે (ઝુખરૂફ, રૂકૂઅ ૬) બેશક મુજરિમ લોગ બડી ગુમરાહી ઔર (હિમાકતકે) જુનૂનમેં પડે હુએ હૈં (ઉનકો અપની હિમાકત ઉસ દિન મા'લૂમ હોગી) જિસ દિન મુંહકે બલ ઘસીટકર જહન્નમમેં ફેંક દિએ જાએંગે (ઔર ઉનસે કહા જાએગા કે (દોઝખકી આગ લગનેકા, ઈસમેં જલનેકા) મઝા ચખ્ખો. (કમર, રૂકૂઅ, ૩) વો લોગ આગમેં ઔર ખોલતે હુએ પાનીમેં ઔર કાલે ધુએંકે સાએમેં હોંગે. (વાકેઆ, રૂકૂઅ-૧)

મુજરિમ આદમી ઈસ બાતકી તમન્ના કરેગા કે ઉસ દિનકે અઝાબસે છૂટને કે લિએ અપને બેટોંકો, બીવીકો, ભાઈકો ઔર સારે કુંબાકો, જિનમેં વો રેહતા થા ઔર તમામ રૂએ ઝમીનકે આદમીયોંકો અપને ફિદયેમેં દે દે કર કિસી તરહ અઝાબસે બચ જાએ લેકિન યે હરગિઝ-હરગિઝ ન હોગા. વો આગ એસી શોલોંવાલી હૈ કે બદનકી ખાલ તક ઉતાર દેગી ઔર વો આગ એસે શખ્સકો ખુદ બુલાવેગી જિસને (દુનિયામેં હકસે) પીઠ ફેરી હોગી ઔર (અલ્લાહ તઆલાકી ઈતાઅતસે) બે-રૂખી કી હોગી ઔર (નાહક) માલ જમા કિયા હોગા ઔર ઉસકો ઉઠાકર હિફાઝતસે રખ્ખા હોગા. (મઆરિજ, રૂકૂઅ ૧)

યે શખ્સ નિહાયત સખ્ત મશક્કતમેં હોગા ઔર નિહાયત સખત અઝાબમેં ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે ગુસ્સેમેં હોગા ઔર યે લોગ ઈસ અઝાબસે કભી નિકલનેવાલે નહીં હોંગે (ઈસ કલામમેં ઉસ ફકીરને જન્નત ઔર દોઝખકી બહોત-સી આયાતકી તરફ ઈશારા કર દિયા. જિનકી સૂરત ઔર રૂકૂઅકા હવાલા લિખ દિયા ગયા, પૂરી આયાત મુતર્જમ કુરઆન શરીફમેં દેખી જા સકતી હૈ.)

વો હાશમી રઈસ ફકીરકા કલામ સુનકર અપની જગહસે ઉઠા ઔર ફકીરસે મુઆનકા કિયા ઔર ખૂબ ચિલ્લાકર રોયા ઔર અપને સબ એહલે મજલિસકો કેહ દિયા કે તુમ સબ ચલે જાઓ ઔર ફકીરકો સાથ લેકર સેહનમેં ગયા ઔર એક બોરે પર બેઠ ગયા ઔર અપને જવાની પર નૌહા કરતા રહા, અપને હાલત પર રોતા રહા ઔર ફકીર ઉસકો નસીહત કરતા રહા, યહાં તકકે સુબ્હ હો ગઈ. ઉસને અપને સબ ગુનાહોંસે અવ્વલ ફકીરકે સામને તૌબા કી ઔર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે ઈસકા અહદ કિયા કે આઈન્દા કભી કોઈ ગુનાહ ન કરેગા, ફિર દોબારા દિનમેં સારે મજમેકે સામને તૌબા કી ઔર મસ્જિદકા કોના સંભાલકર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકી ઈબાદતમેં મશ્ગૂલ હો ગયા ઔર અપના વો સારા સાઝ વ સામાન, માલ વ મતાઅ સબ ફરોખ્ત કરકે સદકા કર દિયા ઔર તમામ નૌકરોંકો મોકૂફ કર દિયા ઔર જિતની ચીઝેં ઝુલ્મ વ સિતમસે લી થીં, સબ એહલે હુકૂકકો વાપસ કીં, ગુલામ

ઓર બાંદિયોંમેંસે બહોત-સે આઝાદ કિએ ઓર બહોત-સે ફરોખ્ત કરકે ઉનકી કીમત સદકા કર દી ઓર મોટા લિબાસ ઓર જો કી રોટી ઇખ્તિયાર કી, તમામ રાત નમાઝ પઢ્હતા, દિનકો રોઝા રખતા હત્તાકે બુઝુર્ગ ઓર નેક લોગ ઉસકે પાસ ઉસકી ઝિયારતકો આને લગે ઓર ઇતના મુજાહદા ઉસને શુરૂ કર દિયા કે લોગ ઉસકો અપને હાલ પર રહમ ખાનેકી ઓર મશક્કતમેં કમી કરનેકી ફરમાઇશ કરતે ઓર ઉસકો સમઝાતે કે હક તઆલા શાનુહૂ નિહાયત કરીમ હૈં, વો થોડી મેહનત પર બહોત ઝિયાદા અજર ફરમાતે હૈં, મગર વો કેહતા કે દોસ્તો ! મેરા હાલ મુઝીકો મા'લૂમ હે, મૈંને અપને મોલાકી રાત-દિન ના-ફરમાનિયાં કી હૈં, બડે સખ્ત-સખ્ત ગુનાહ કિએ હૈં, યે કેહકર વો રોને લગતા ઓર ખૂબ રોતા. ઇસી હાલતમેં નંગે પાંવ પૈદલ હજકો ગયા, એક મોટા કપડા બદન પર થા, એક પ્યાલા ઓર એક થેલા સિર્ફ સાથ થા. ઇસી હાલતમેં મક્કા મુકર્રમા પહોંચા ઓર હજકે બાદ વહીં કિયામ કર લિયા, વહીં ઇન્તિકાલ હુઆ, રહમતુલ્લાહ રહમતન વાસિઅઃ

મક્કાકે કિયામમેં રાતકો હતીમમેં જાકર ખૂબ રોતા ઓર ગિડગિડાતા ઓર કેહતા કે મેરે મોલા મેરી કિતની ખલવતેં એસી ગુઝર ગઇ, જિનમેં મૈંને તેરા ખ્યાલ ભી ન કિયા, મૈંને કિતને બડે-બડે ગુનાહોંસે તેરા મુકાબલા કિયા, મેરે મોલા ! મેરી નેકીયાં સારી જાતી રહીં (કે કુછ ભી ન કમાયા) ઓર મેરે ગુનાહ ગેરે સાથ રેહ ગએ. હલાકત હે મેરે લિએ ઉસ દિન, જિસ દિન તુઝસે મુલાકાત હોગી (યાની મરનેકે બાદ,) મેરે લિએ હલાકત પર હલાકત હે યાની બહોત ઝિયાદા હલાકત હે ઉસ દિન, જિસ દિન મેરે આમાલનામે ખોલે જાએંગે. આહ ! વો મેરી રૂસવાઇયોંસે ભરે હુએ હોંગે, વો મેરે ગુનાહોંસે પુર હોંગે, બલ્કે તેરી નારાઝીસે મુઝપર હલાકત ઉતર ચુકી હે ઓર તેરા ઇતાબ મુઝપર હલાકત હે, જો તેરે ઉન એહસાનોં પર હોગા, જો હમેશા તૂને મુઝપર કિએ ઓર તેરી ઉન નેઅમતોં પર હોગા જિનકા હમેશા મૈંને ગુનાહોંસે મુકાબલા કિયા ઓર તૂ મેરી સારી હરકતોંકો દેખ રહા થા. મેરે આકા ! તેરે સિવા મેરા કોન-સા ઠિકાના હે, જહાં ભાગકર ચલા જાઉં. તેરે સિવા કોન શખ્સ એસા હે જિસ્સે ઇલ્તિજા કરૂં, તેરે સિવા કોન હે જિસપર કિસી કિસ્મકા ભરોસા કરૂં ? મેરે આકા ! મૈં ઇસ કાબિલ હરગિઝ નહીં હૂં કે તુઝસે જન્નતકા સવાલ કરૂં, અલબત્તા મહઝ તેરે કરમસે, તેરી અતાસે, તેરે ફઝલસે ઇસકી તમન્ના કરતા હૂં કે તૂ મુઝપર રહમ ફરમા દે ઓર મેરે ગુનાહ મા'ફ ફરમા દે.

فَإِنَّكَ أَهْلُ التَّقْوٰى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ

(રોઝ)

'ફ-ઇન્નક- અહ્લુત્તક્વા વ અહ્લુલ્મગ્ફિરઃ'

કિસ્સહ-૫૮ હારૂન રશીદકા એક બેટા થા જિસકી ઉમ્ર તકરીબન સોલહ

સાલકી થી, વો બહોત કસરતસે ઝાહિદોં ઔર બુઝુર્ગોંકી મજલિસમેં રહા કરતા થા ઔર અકસર કબરસ્તાન ચલા જાતા, વહાં જાકર કેહતા કે તુમ લોગ હમસે પેહલે દુનિયામેં થે, દુનિયાકે માલિક થે લેકિન ઉસ દુનિયાને તુમ્હેં નિજાત ન દી હત્તાકે તુમ કબરોંમેં પહોંચ ગએ. કાશ ! મુઝે કિસી તરહ ખબર હોતી કે તુમપર કયા ગુઝર રહી હે ઔર તુમસે કયા કયા સવાલ વ જવાબ હુએ હૈં ઔર અકસર યે શે'ર પઢ્ઢા કરતા -

تروعنی الجنائز کل یوم   ویحزننی بکاء النائحات

તઝૌ અનનિલ જનાઇ ઝ- કુલ્લ યૌમિનૂ વ-યહ્ ઝુનૂની બુકા-અ-ન્નાઇહાતી.

મુઝે જનાઝે હર દિન ડરાતે હૈં ઔર મરનેવાલોં પર રોનેવાલિયોંકી આવાઝેં મુઝે ગમગીન રખતી હૈં.

એક દિન વો અપને બાપ (બાદશાહ) કી મજલિસમેં આયા, ઉસકે પાસ વુઝરા, ઉમરા સબ જમા થે ઔર લડકેકે બદન પર એક કપડા મા'મૂલી ઔર સર પર એક લુંગી બધી હુઇ થી. અરાકીને સલ્તનત આપસમેં કેહને લગે કે ઇસ પાગલ લડકેકી હરકતોંને અમીરૂલ મો'મિનીનકો ભી દૂસરે બાદશાહોંકી નિગાહમેં ઝલીલ કર દિયા, અગર અમીરૂલ મો'મિનીન ઇસકો તંબીહ કરેં તો શાયદ યે અપની ઇસ હાલતસે બા'ઝ આએ. અમીરૂલ મો'મિનીનને યે સુનકર ઉસસે કહા કે બેટા, તૂને મુઝે લોગોંકી નિગાહમેં ઝલીલ કર રખ્ખા હે. ઉસને યે બાત સુનકર બાપકો તો કોઇ જવાબ નહીં દિયા લેકિન એક પરિન્દા વહાં બેઠા થા, ઉસકો કહા કે ઉસ ઝાતકા વાસ્તા, જિસને તુઝે પૈદા કિયા, તૂ મેરે હાથ પર આકર બેઠ જા, વો પરિન્દા વહાંસે ઉડકર ઉસકે હાથ પર આકર બેઠ ગયા, ફિર કહા કે અબ અપની જગહ ચલા જા, વો હાથ પરસે ઉડકર અપની જગહ ચલા ગયા. ઉસકે બાદ ઉસને અર્ઝ કિયા કે અબ્બા જાન, અસલમેં આપ દુનિયાસે જો મુહબ્બત કર રહે હૈં, ઉસને મુઝે રૂસવા કર રખ્ખા હે. અબ મૈંને યે ઇરાદા કર લિયા હે કે આપસે જુદાઇ ઇખ્તિયાર કર લૂં.

યે કેહકર વહાંસે ચલ દિયા ઔર એક કુરઆન શરીફ સિર્ફ અપને સાથ લિયા, ચલતે હુએ માંને એક બહોત કીમતી અંગૂઠી ભી ઉસકો દે દી (કે એહતિયાઝકે વકત ઇસકો ફરોખ્ત કરકે કામમેં લાએ) વો યહાંસે ચલકર બસરા પહોંચ ગયા ઔર મઝદૂરોંમેં કામ કરને લગા. હફતેમેં સિર્ફ એક દિન શંબાકો મઝદૂરી કરતા ઔર આઠ દિન તક વો મઝદૂરીકે પૈસે ખર્ચ કરતા ઔર આઠવેં દિન ફિર શંબાકો મઝદૂરી કર લેતા ઔર એક દિરમ ઔર એક વાનિક (યાની દિરમકા છઠા હિસ્સા) મઝદૂરી લેતા, ઇસસે કમ યા ઝિયાદા ન લેતા. એક વાનિક રોઝાના ખર્ચ કરતા.

અબૂ આમિર બસરી (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરી એક દીવાર ગિર ગઇ થી, ઉસકો બનવાનેકે લિએ મૈં કિસી મે'મારકી તલાશમેં નિકલા. (કિસીને બતાયા હોગા કે યે શખ્સ' ભી તા'મીરકા કામ કરતા હે.) મૈંને દેખા કે નિહાયત ખૂબસૂરત લડકા બેઠા હે, એક જંબીલ પાસ રખ્ખી હે ઔર કુરઆન શરીફ દેખકર પઢ રહા હે. મૈંને ઉસ્સે પૂછા કે લડકે ! મઝદૂરી કરોગે ? કેહને લગા, ક્યોં નહીં કરેંગે, મઝદૂરીકે લિએ તો પેદા હી હુએ હૈં. આપ બતાએં ક્યા ખિદમત મુઝસે લેની હે ? મૈંને કહા, ગારે-મિટ્ટી (તા'મીર)કા કામ લેના હે. ઉસને કહા કે એક દિરમ ઔર એક વાનિક મઝદૂરી હોગી ઔર નમાઝકે ઔકાતમેં કામ નહીં કરૂંગા, મુઝે નમાઝકે લિએ જાના હોગા.

મૈંને દોનોં શરતેં મંઝૂર કર લીં ઔર ઉસકો લાકર કામ પર લગા દિયા. મગ્રિબકે વકત મૈંને દેખા કે ઉસને દસ આદમિયોંકી બકદ્ર કામ કિયા, મૈંને ઉસકો મઝદૂરીમેં દો દિરમ દિએ, ઉસને શરતસે ઝા'ઇદ લેનેકા ઇન્કાર કર દિયા ઔર એક દિરમ ઔર એક વાનિક લેકર ચલા ગયા. દૂસરે દિન મૈં ફિર ઉસકી તલાશમેં નિકલા, વો મુઝે કહીં ન મિલા. મૈંને લોગોંસે તહકીક કિયા કે એસી-એસી સૂરતકા એક લડકા મઝદૂરી કિયા કરતા હે, કિસીકો મા'લૂમ હે કે વો કહાં મિલેગા ? લોગોંને બતાયા કે વો સિર્ફ શંબાહી કે દિન મઝદૂરી કરતા હે, ઇસ્સે પેહલે તુમ્હેં કહીં નહીં મિલેગા. મુઝે ઉસકે કામકો દેખકર એસી રગ્બત હુઇકે મૈંને આઠ દિનકી અપની તા'મીર બન્દ કર દી ઔર શંબાકે દિન ઉસકી તલાશમેં નિકલા, વો ઉસી તરહ બેઠા કુરઆન શરીફ પઢતા હુઆ મિલા. મૈંને સલામ કિયા ઔર મઝદૂરી કરનેકો પૂછા. ઉસને, વોહી પેહલી દો શરતેં બયાન કીં. મૈંને મંઝૂર કર લીં.

વો મેરે સાથ આકર કામમેં લગ ગયા. મુઝે ઇસપર હેરત હો રહી થી કે પિછલે શંબાકો ઇસ અકેલેને દસ આદમિયોંકા કામ કિસ તરહ કર લિયા, ઇસ લિએ ઇસ મર્તબા મૈંને એસી તરહ છુપકર કે વો મુઝે ન દેખે, ઉસકે કામ કરનેકા તરીકા દેખા તો યે મંઝર થા કે વો હાથમેં ગારા લેકર દિવાર પર ડાલતા હે ઔર પત્થર અપને-આપ હી એક-દૂસરે કે સાથ જુડતે ચલે જાતે હૈં. મુઝે યકીન હો ગયા કે યે કોઇ અલ્લાહકા વલી હે ઔર અલ્લાહકે ઔલિયાકે કામોંકી ગૈબસે મદદ હોતી હી હે. જબ શામ હુઇ તો મૈંને ઉસકો તીન દિરમ દેના ચાહે, ઉસને લેનેસે ઇન્કાર કર દિયા કે મૈં ઇતને દિરમ ક્યા કરૂંગા ઔર એક દિરમ ઔર એક વાનિક લેકર ચલા ગયા.

મૈંને એક હફતા ફિર ઇન્તિઝાર કિયા ઔર તીસરે શંબાકો ફિર મૈં ઉસકી તલાશમેં નિકલા મગર વો મુઝે ન મિલા. મૈંને લોગોંસે તહકીક કિયા. એક શખ્સને બતાયા કે વો તીન દિનસે બીમાર હે, ફલાં વીરાન જંગલમેં પડા હે. મૈંને એક શખ્સકો

ઉઝરત લેકર ઈસ પર રાઝી કિયા કે વો મુઝે ઉસ જંગલમેં પહોંચા દે. વો મુઝે સાથ લેકર ઉસ જંગલ વીરાનમેં પહોંચા તો મૈંને દેખા કે વો બેહોશ પડા હે, આધી ઈંટકા ટુકડા સરકે નીચે રખ્ખા હુઆ હે. મૈંને ઉસકો સલામ કિયા, ઉસને જવાબ ન દિયા. મૈંને દૂસરી મર્તબા સલામ કિયા તો ઉસને (આંખ ખોલી ઔર) મુઝે પેહચાન લિયા, મૈંને જલ્દીસે ઉસકા સર ઈંટ પરસે ઉઠાકર અપની ગોદમેં રખ લિયા, ઉસને સર હટા લિયા ઔર ચંદ શે'ર પડે, જિનમેં સે દો યે હૈં –

ياصاحبي لاتغترر بتنعم   فالعمر ينفد والنعيم يزول
واذاحملت على القبور جنازة   فاعلم بانك بعدها محمول

યા- સાહબી લા- તગતર રૂ બિતન્અમ.
ફલ્ઉ ઉમ્રૂ યન્ફદુ વન્નઈમુ યઝૂલૂ
વ-ઈઝા-હમલત્ ઈલલ્ કુબૂરિ જનાઝતુન્
ફઅ્લમ્ બીઅન્ન ક-બઅ્દ-હા- મહ્મૂલૂ

'મેરે દોસ્ત દુનિયાકી નેઅમતોંસે ધોખેમેં ન પડ, ઉમ્ર ખત્મ હોતી જા રહી હે ઔર યે નેઅમતેં સબ ખત્મ હો જાએંગી, જબ તૂ કોઈ જનાઝા લેકર કબરસ્તાનમેં જાએ તો યે સોચતા રહે કર, તેરા ભી એક દિન ઈસી તરહ જનાઝા ઉઠાયા જાએગા.'

ઈસકે બાદ ઉસને મુઝસે કહા કે અબૂ આમિર જબ મેરી રૂહ નિકલ જાએ તો મુઝે નહલા કર મેરે ઈસી કપડેસે મુઝે કફન દે દેના. મૈંને કહા, મેરે મેહબૂબ, ઈસમેં કયા હર્જ હે કે મૈં તેરે કફનકે લિએ નએ કપડે લે આઉં. ઉસને જવાબ દિયા કે નએ કપડોંકે લિએ ઝિન્દા લોગ ઝિયાદા મુસ્તહક હૈં. (યે જવાબ હઝરત અબૂ બકર સિદ્દીક (રદી.) કા જવાબ હે, ઉન્હોંને ભી અપને વિસાલકે વકત યેહી ફરમાઈશ કી થી કે મેરી ઈન્હીં ચાદરોંમેં કફન દે દેના ઔર જબ ઈનસે નએ કપડેકી ઈજાઝત ચાહી ગઈ થી, ઉન્હોંને યેહી જવાબ દિયા થા.) લડકેને કહા કે કફન તો (પુરાના હો યા નયા બહરહાલ) બોસીદા હો જાએગા, આદમીકે સાથ તો સિર્ફ ઉસકા અમલ હી રેહતા હે ઔર યે મેરી લુંગી ઔર લોટા કબર ખોદનેવાલેકો મઝદુરીમેં દે દેના ઔર યે અંગૂઠી ઔર કુરઆન શરીફ હારૂન રશીદ તક પહોંચા દેના ઔર ઈસકા ખ્યાલ રખના કે ખુદ ઉન્હીંકે હાથમેં દેના ઔર યે કેહકર દેના કે એક પરદેશી લડકેકી યે મેરે પાસ અમાનત હે ઔર વો આપસે યે કેહ ગયા હે કે ઐસા ન હો કે ઈસી ગફલત ઔર ધોખેકી હાલતમેં આપકી મૌત આ જાએ - યે કેહકર ઉસકી રૂહ નિકલ ગઈ. ઉસ વકત મુઝે મા'લૂમ હુઆ કે લડકા શહઝાદા થા.

ઉસકે ઈન્તિકાલકે બાદ ઉસકી વસીયતકે મુવાફિક મૈંને ઉસકો દફન કર દિયા ઔર દોનોં ચીઝેં ગોરકુનકો દે દી ઔર કુરઆન પાક ઔર અંગૂઠી લેકર બગદાદ

પહોંચા ઓર કસરે શાહીકે કરીબ પહોંચા તો બાદશાહકી સવારી નિકલ રહી થી. મૈં એક ઉંચી જગહ ખડા હો ગયા, અવ્વલ એક બહોત બડા લશ્કર નિકલા જિસમેં તકરીબન એક હઝાર ઘોડે સવાર થે, ઉસકે બાદ ઉસી તરહ યકે-બાદ-દીગરે દસ લશ્કર નિકલે, હર એકમેં તકરીબન એક હઝાર સવાર થે, દસવેં જત્થેમેં ખુદ અમીરૂલ મો'મિનીન ભી થે. મૈંને ઝોરસે આવાઝ દેકર કહા કે અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કરાબત રિશ્તેદારીકા વાસ્તા, ઝરા-સા તવક્કુફ કર લીજિએ. મેરી આવાઝ પર ઉન્હોંને મુઝે દેખા તો મૈંને જલ્દીસે આગે બઢકર કહા કે મેરે પાસ એક પરદેશી લડકેકી યે અમાનત હૈ, જિસને મુઝે યે વસીયત કી થી કે યે દોનોં ચીઝેં આપ તક પહોંચા દૂં.

બાદશાહને ઉનકો દેખકર (પેહચાન લિયા,) થોડી દેર સર ઝુકાયા, ઉનકી આંખસે આંસૂ જારી હો ગએ ઓર એક દરવાનસે કહા કે ઈસ આદમીકો અપને સાથ રખ્ખો, જબ મૈં વાપસી પર બુલાઉં તો મેરે પાસ પહોંચા દેના. જબ વો બાહરસે વાપસી પર મકાન પર પહોંચે તો મહેલકે પરદે ગિરવાકર દરબાનસે ફરમાયા, ઉસ શખ્સકો બુલાકર લાઓ, અગરચે વો મેરા ગમ તા'ઝા હી કરેગા.

દરબાન મેરે પાસ આયા ઓર કેહને લગા કે અમીરૂલ મો'મિનીનને બુલાયા હૈ ઓર ઈસકા ખ્યાલ રખના કે અમીર પર સદમેકા બહોત અસર હૈ, અગર તુમ દસ બાતેં કરના ચાહતે હો તો પાંચ પર હી ઈક્તિફા કરના, યે કેહકર વો મુઝે અમીરકે પાસ લે ગયા. ઉસ વકત અમીર બિલ્કુલ તન્હા બૈઠે થે, મુઝસે ફરમાયા કે મેરે કરીબ આ જાઓ. મૈં કરીબ જાકર બેઠ ગયા. કેહને લગે કે તુમ મેરે ઈસ બેટેકો જાનતે હો ? મૈંને કહા, જી હાં, મૈં ઉનકો જાનતા હૂં. કેહને લગે વો કયા કામ કરતા થા ? મૈંને કહા, ગારે મિટ્ટીકી મઝદૂરી કરતે થે. કેહને લગે, તુમને ભી મઝદુરી પર કોઈ કામ ઉસસે કરાયા હૈ ? મૈંને કહા, કરાયા હૈ. કેહને લગે, તુમ્હેં ઈસકા ખ્યાલ ન આયા કે ઉસકી હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે કરાબત થી (કિ યે હઝરાત હુઝૂર (સલ્લ.) કે ચચા હઝરત અબ્બાસ (રદી.) કી ઓલાદ હૈં,) મૈંને કહા, અમીરૂલ મો'મિનીન પેહલે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે મા'ઝરત ચાહતા હૂં, ઉસકે બાદ આપસે ઉઝરખ્વાહ હૂં, મુઝે ઉસ વકત ઈસકા ઈલ્મ હી ન થા કે યે કૌન હૈ ? મુઝે ઉનકે ઈન્તિકાલકે વકત ઈનકા હાલ મા'લૂમ હુઆ. કેહને લગે કે તુમને અપને હાથસે ઉસકો ગુસ્લ દિયા. મૈંને કહા કે જી હાં. કેહને લગે, અપના હાથ લાઓ. મેરા હાથ લેકર અપને સીને પર રખ દિયા ઓર ચન્દ શે'ર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હૈ -

'અય વો મુસાફિર ! જિસ પર મેરા દિલ પિઘલ રહા હૈ ઓર મેરી આંખેં ઉસ પર આંસૂ બહા રહી હૈ, અય વો શખ્સ ! જિસકા મકાન (કબર) દૂર હૈ લેકિન

ઉસકા ગમ મેરે કરીબ હે, બેશક મોત હર અચ્છે-સે-અચ્છે એશકો મુકદ્દર કર દેતી હે. વો મુસાફિર એક ચાંદકા ટુકડા થા (યાની ઉસકા ચેહરા) જો ખાલિસ ચાંદીકી ટેહની પર થા (યાની ઉસકે બદન પર) પસ ચાંદકા ટુકડા ભી કબરમેં પહોંચ ગયા ઓર ચાંદીકી ટેહની ભી કબરમેં પહોંચ ગઇ.'

ઇસકે બાદ હારૂન રશીદને બસરા ઉસકી કબર પર જાનેકા ઇરાદા કિયા, અબૂ આમિર (રહ.) સાથ થે. ઉસકી કબર પર પહોંચકર હારૂન રશીદને ચન્દ શે'ર પઢ્હે, જિનકા તર્જુમા યે હે -

'અય વો મુસાફિર ! જો અપને સફરસે કભી ભી ન લોટેગા, મોતને કમ ઉમ્રીકે હી ઝમાનેમેં ઉસકો જલ્દી સે ઉચક લિયા, અય મેરી આંખોંકી ઠંડક ! તૂ મેરે લિએ ઉન્સ ઓર દિલકા ચેન થા, લંબી રાતોંમેં ભી ઓર મુખ્તસર રાતોંમેં ભી, તૂને મોતકા વો પ્યાલા પીયા હે જિસકો અન્કરીબ તેરા બુઢ્હા બાપ બુઢ્હાપેકી હાલતમેં પીએગા બલ્કે દુનિયાકા હર આદમી ઉસકો પીએગા ચાહે વો જંગલકા રેહનેવાલા હો યા શહેર કા રેહનેવાલા હો, પસ સબ તા'રીફેં ઉસી વહદહૂ લા શરીક કે લિએ હેં જિસકી લિખી હુઇ તકદીરકે યે કરિશ્મે હેં.'

અબૂ આમિર (રહ.) કેહતે હેં કે ઇસકે બાદ જો રાત આઇ તો જબ મેં અપને વઝાઇફ પૂરે કરકે લેટા હી થા કે મેંને ખ્વાબમેં એક નૂરકા કુબ્બા દેખા જિસકે ઉપર અબ્રકી તરહ નૂર-હી-નૂર ફેલ રહા હે, ઉસ નૂરકે અબ્રમેંસે ઉસ લડકેને મુઝે આવાઝ દેકર કહા, અબૂ આમિર ! તુમ્હેં હક તઆલા શાનુહૂ જઝાએ ખેર અતા ફરમાએ. (તુમને મેરી તજહીઝ વ તકફીન કી ઓર મેરી વસીયત પૂરી કી.) મેંને ઉસ્સે પૂછા કે મેરે પ્યારે, તેરા ક્યા હાલ ગુઝરા ? કેહને લગા કે મેં એસે મોલાકી તરફ પહોંચા હૂં જો બહોત કરીમ હે ઓર મુઝસે બહોત રાઝી હે, મુઝે ઉસ માલિકને દો ચીઝેં અતા કીં, જો ન કભી કિસી આંખને દેખીં, ન કાનને સુનીં, ન કિસી આદમી કે દિલ પર ઉનકા ખ્યાલ ગુઝરા (યે એક મશહૂર હદીસ પાકકા મઝમૂન - હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઇર્શાદ ફરમાતે હેં કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા પાક ઇર્શાદ હે કે મેંને અપને નેક બન્દોંકે લિએ એસી ચીઝેં તૈયાર કર રખ્ખી હેં જો ન કિસી આંખને કભી દેખીં, ન કાનને સુનીં, ન કિસીકે દિલ પર ઇનકા ખ્યાલ ગુઝરા.)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) ફરમાતે હેં કે તોરાતમેં લિખ્ખા હે કે હક તઆલા શાનુહૂને ઉન લોગોંકે લિએ, જિનકે પેહલૂ રાતકો ખ્વાબગાહોંસે દૂર રેહતે હેં (યાની તહજ્જુદ ગુઝારોંકે લિએ) વો ચીઝેં તૈયાર કર રખ્ખી હેં જિનકો ન કિસી આંખને દેખા, ન કાનને સુના, ન કિસી આદમીકે દિલ પર ઇનકા ખ્યાલ ગુઝરા, ન ઇનકો કોઇ મુકર્રબ ફરિશ્તા જાનતા હે, ન કોઇ નબી, રસૂલ જાનતા હે ઓર યે મઝમૂન કુરઆન પાકમેં ભી હે -

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ ـ (سورة سجدة - ع٢)

'ફલા-તઅ્લમુ નફસુમ્મા-ઉખ્ફિ ય-લહુમમિન્ કુર્રતિ આઅ્યુનિન.'

- સૂરએ સજદા, રૂકૂઅ ૨

કિસી શખ્સકો ખબર નહીં, જો-જો આંખોંકી ઠંડકકા સામાન ઐસે લોગોંકે લિએ ખઝાના-એ-ગૈબમેં મૌજૂદ હે (દુર્રે મંસૂર) ઇસકે બાદ ઉસ લડકેને કહા કે હક તઆલા શાનુહૂને કસમ ખાકર ફરમાયા હૈ કે જો ભી દુનિયાસે ઇસ તરહ નિકલ આએ જૈસા મેં નિકલ આયા, ઉસકે લિએ વોહી એ'ઝાઝ ઔર ઇકરામ હે જો મેરે લિએ હુએ.

સાહબે રૌઝ કેહતે હૈં કે યે સારા કિસ્સા મુઝે ઔર તરીકેસે ભી પહોંચા હે, ઉસમેં યે ભી હે કે કિસી શખ્સને હારૂન રશીદસે ઉસ લડકે કે મુતઅલ્લિક સવાલ કિયા તો ઉન્હોંને બતાયા કે મેરે બાદશાહ હોનેસે પેહલે યે લડકા પૈદા હુઆ થા, બહોત અચ્છી તર્બીયત પાઇ થી, કુરઆન પાક ભી પઢા થા ઔર ઉલૂમ ભી પઢે થે, જબ મેં બાદશાહ બન ગયા તો યે મુઝે છોડકર ચલા ગયા થા, મેરી દુનિયાસે ઉસને કોઇ રાહત ન ઉઠાઇ, ચલતે વક્ત મૈંને હી ઉસકી માંસે કહા થા કે ઇસકો યે અંગૂઠી દે દે, ઇસ અંગૂઠીકા યાકૂત બહોત ઝિયાદા કીમતી થા મગર યે ઉસકો ભી કામમેં ન લાયા, મરતે વક્ત વાપસ કર ગયા. યે લડકા અપની વાલિદાકા બડા ફરમાબરદાર થા. (રૌઝ)

જિસ બાપકી દુનિયાદારીસે યે સાહબઝાદા રંજિદા હોકર ગયા હે યાની હારૂન રશીદ, બહોત નેક દિલ બાદશાહોંમેં ઇનકા શુમાર હે, દૌલત ઔર સરવતકે સાથ લગ્ઝિશેં તો હો હી જાતી હૈં લેકિન ઉનકે દીની કારનામે તારીખકી કિતાબોંમેં કસરતસે મૌજૂદ હે. બાદશાહતકે ઝમાનેમેં સૌ રકઅત નફલ રોઝાના પઢનેકા મા'મૂલ મરતે વક્ત તક રહા ઔર અપને ઝાતી માલસે એક હઝાર દિરમ રોઝાના સદકા કિયા કરતે થે. એક સાલ હજ કિયા કરતે ઔર એક સાલ જિહાદમેં શિર્કત કરતે, જિસ સાલ ખુદ હજકો જાતે, અપને સાથ સૌ ઉલમાકો મય ઉનકે બેટોંકે હજકો લેકર જાતે ઔર જિસ સાલ ખુદ હજ ન કરતે, તીન સૌ આદમિયોંકો ઉનકે પૂરે ખર્ચ ઔર સામાન, લિબાસ વગૈરહકે સાથ હજકો ભેજા કરતે, જિનકો ખર્ચ ભી બહોત વુસ્અતસે દિયા જાતા ઔર લિબાસ ભી ઉમ્દા દિયા જાતા, વૈસે ભી અતાયાકી બહોત કસરત ઉનકે યહાં થી, સવાલ કરનેવાલોંકે લિએ ભી ઔર બગૈર સવાલકે ઇબ્તિદાઅન ભી, ઉલમાકા ઉનકી મજલિસમેં બહોત એ'ઝાઝ થા ઔર ઉનસે બહોત મુહબ્બત કરતે થે.

અબૂ મુઆવિયા ઝરીર (રદી.) મશહૂર મુહદ્દિસ નાબીનાને એક મર્તબા ઉનકે સાથ ખાના ખાયા, ખાનેકે બાદ ખુદ હારૂન રશીદને ઉનકે હાથ ધુલાએ ઔર યે

કહા કે ઇલ્મકે એ'જાઝમેં મૈંને ધુલાએ હૈં.

એક મર્તબા અબૂ મુઆવિયા (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી હદીસ, જિસમેં હઝરત આદમ (અલે.) ઔર હઝરત મૂસા (અલયહિમુસ્સલામ) કે મુનાઝરેકા ઝિક્ર થા, બયાન કી, એક શખ્સને કેહ દિયા કે ઇન દોનોં હઝરાતકી મુલાકાત કહાં હુઇ તો બાદશાહકો ગુસ્સા આ ગયા ઔર કહા, મેરી તલવાર લાઓ, ઝિંદીક બદ-દીન હુઝૂર (સલ્લ.) કી હદીસ પર એ'તરાઝ કરતા હૈ. નસીહતકી બાતોં પર બહોત કસરતસે રોનેવાલે થે. (તારીખ બગદાદ લિલ્‌ખતીબ)

કિસ્સહ-૬૦. એક મર્તબા હારૂન રશીદ હજકો જા રહે થે, રાસ્તેમેં કૂફામેં ચન્દ રોઝ કિયામ કિયા, જબ વહાંસે રવાનગીકા વકત હુઆ તો લોગ બાદશાહકી સવારીકે સૌરકે શૌકમેં શહેરસે બાહર બહોત-સે જમા હો ગએ, બહલોલ મજનુન ભી પહોંચ ગએ ઔર રાસ્તેમેં એક કુંડી પર બૈઠ ગએ. બચ્ચે ઉનકો હર વકત સતાયા હી કરતે થે, ડલે મારતે, મઝાક કરતે. વો હસ્બે દસ્તૂર ઉનકે ગિર્દ જમા હો ગએ. જબ બાદશાહકી સવારી કરીબ આઇ તો બચ્ચે સબ ઇધર-ઉધર હો ગએ, ઉન્હોંને ઝોરસે આવાઝ દેકર કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! હારૂન રશીદને સવારીકા પરદા ઉઠાયા ઔર કેહને લગે, લબ્બૈક યા બહલોલ, લબ્બૈક યા બહલોલ, બહલોલ મૈં હાઝિર હૂં, બહલોલ મૈં હાઝિર હૂં, કહો કયા કેહતે હો ? ઉન્હોંને કહા, મુઝસે એમનને યે હદીસ બયાન કી કે હઝરત કુદામા (રદી.) યે કેહતે હૈં કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હજકો તશરીફ લે જા રહે થે તો મૈંને મિનામેં આપકો એક ઉંટ પર સવાર દેખા, જિસ પર મા'મૂલી કજાવા થા, ન લોગોંકો સામને સે હટાના થા, ન હટો-બચોકા શોર થા. અમીરૂલ મો'મિનીન તેરા ભી ઇસ સફરમેં તવાઝોસે ચલના, તકબ્બુરસે ચલનેસે બેહતર હૈ.

હારૂન રશીદ યે સુનકર રોને લગે, ફિર કહા, બહલોલ કુછ ઔર નસીહત કરો, અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂ તુમપર રહમ કરે. બહલોલને યે સુનકર દો શે'ર પઢે જિનકા તર્જુમા યે હૈ કે –

માન લે, તસ્લીમ કર લે કે તૂ સારી દુનિયાકા બાદશાહ બન ગયા ઔર સારી દુનિયાકી મખ્લૂક તેરી મુતીઅ હો ગઇ ફિર કયા હુઆ ? કલકો તો બહરહાલ તેરા ઠિકાના કબરકા ગઢ્ઢા હૈ. એક ઇધરસે મિટ્ટી ડાલ રહા હોગા, એક ઉધરસે મિટ્ટી ડાલ રહા હોગા. ઇસ પર હારૂન રશીદ ફિર બહોત રોએ ઔર કેહને લગે, બહલોલ! તુમને બહોત અચ્છી બાત કહી, કુછ ઔર કહો. બહલોલને કહા, અમીરૂલ મો'મિનીન, જિસ શખ્સકો હક તઆલા શાનુહૂ માલ ઔર જમાલ અતા કરે ઔર વો અપને માલકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરે ઔર અપને જમાલકો ગુનાહોંસે મેહફૂઝ

રખ્ખે, વો અલ્લાહ તઆલાકે દીવાનમેં નેક લોગોંમેં લિખ્ખા જાતા હૈ.

હારૂન રશીદને કહા, તુમને બહોત અચ્છી બાત કહી, ઈસકા સિલા (ઈન્આમ) મિલના ચાહિએ. બહલોલને કહા કે ઈન્આમકા રૂપયા ઈન લોગોંકો વાપસ કર જિનસે (ટિકસ વગૈરહકે તૌર પર) લે રખ્ખા હૈ, મુઝે તેરે ઈન્આમકી ઝરૂરત નહીં. હારૂન રશીદને કહા કે અગર તુમ્હારે ઝિમ્મે કિસીકા કર્ઝ હો તો મૈં ઉસકો અદા કર દૂં. બહલોલને કહા કે અમીરૂલ મો'મિનીન ! કર્ઝસે કર્ઝ અદા નહીં કિયા જાતા (યાની યે રૂપયા જો તેરે પાસ હૈ, યે ખુદ દૂસરોંકા હક હૈ તો તેરે ઝિમ્મે ઉનકા કર્ઝ હૈ,) હક વાલોંકા હક વાપસ કરો, પેહલે અપના કર્ઝ અદા કરો ફિર દૂસરોંકે કર્ઝકો પૂછના.

હારૂન રશીદને કહા, તુમ્હારે લિએ કોઈ વઝીફા મુકર્રર કર દૂં જિસ્સે તુમ્હારે ખાનેકા ઈન્તિઝામ હો જાએ. બહલોલને કહા કે મૈં ઔર તુમ, દોનોં અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂકે બન્દે હૈં, યે મુહાલ હૈ કે વો તુમ્હારી રોઝીકા તો ફિકર રખ્ખે ઔર મેરી રોઝીકા ફિકર ન ફરમાએ. ઈસકે બાદ હારૂન રશીદને સવારીકા પરદા ગિરાયા ઔર આગે ચલ દિએ. (રૌઝ)

હારૂન રશીદકી યે મશહૂર બાત હૈ કે નસીહતકે સુનને પર બહોત કસરતસે રોયા કરતે થે. એક મર્તબા હજકો જા રહે થે તો સઅદૂન મઝનુન રાસ્તેમેં સામને આ ગએ ઔર ચન્દ શે'ર પઢે જિસકા મતલબ યેહી થા કે માન લો તુમ સારી દુનિયાકે બાદશાહ બન ગએ હો લેકિન ક્યા આખિર મૌત ન આએગી ? દુનિયાકો અપને દુશ્મનોંકે લિએ છોડ દો, જો દુનિયા આજ તુમ્હેં ખૂબ હંસા રહી હૈ, યે કલકો તુમ્હેં ખૂબ રૂલાએગી.

યે અશઆર સુનકર હારૂન રશીદને એક ચીખ મારી ઔર બેહોશ હોકર ગિર ગએ ઔર ઈતને તવીલ વક્ત તક બેહોશી રહી કે તીન નમાઝેં કઝા હો ગઈ. (વહી)

ઈનકી અંગૂઠીકી મુહર થી (અલ અઝમતુ વલ કુદરતુલિલ્લાહ,) હર કિસ્મકી બડાઈ ઔર હર નોઅકી કુદરત સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે લિએ હૈ - યે મઝમુન ગોયા હર વક્ત નિગાહકે સામને રેહતા થા.

કિસ્સા-૬૧ હઝરત માલિક બિન દીનાર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા બસરાકે જંગલમેં જા રહા થા, મૈંને હઝરત સાદૂનકો દેખા, જો સાદૂન જનૂનકે નામસે મશહૂર થે, મૈંને ઉનસે પૂછા, ક્યા હાલ હૈ ? કેહને લગે, એસે શખ્સકા ક્યા હાલ પૂછતે હો જો સુબ્હ-શામ હર વક્ત એક તવીલ સફરકે લિએ તૈયાર બેઠા હો ઔર સફરકે લિએ તોશા કિસી કિસ્મકા ભી સાથ ન હો, ન કોઈ સફરકા સામાન, સવારી વગૈરા ઉસકે પાસ હો ઔર ઉસકો એસે મૌલાકે પાસ જાના હો, જો નિહાયત

આદિલ, બડા કરીમ હે ઔર વો લોગોંકે દરમિયાન ઉસ વકત ફૈસલા કર દેગા, યે કેહકર વો બહોત ઝિયાદા રોને લગે. મૈંને પૂછા, કે રોનેકી કયા બાત હે ? કેહને લગે કે મૈં ન તો દુનિયાકે છૂટને પર રો રહા હૂં, ન મૌતસે ઘબરાકર રો રહા હૂં, બલકે અપની ઉમ્રકે ઉસ દિન પર રો રહા હૂં જો કિસી નેક અમલસે ખાલી રેહ ગયા હો, ખુદાકી કસમ, મુઝે અપને સામાને સફરકી કમી રૂલા રહી હે, સફર બહોત તવીલ ઔર બડી મશકકતકા હે. બહોત-સી ઘાટિયાં ઈસ સફરમેં પેશ આની હૈં ઔર મેરે પાસ સફરકા કોઈ ભી સામાન મોજૂદ નહીં હે ઔર ઈસ સફરકે સબ મસાઈબ બરદાશ્ત કરનેકે બાદ યેભી પતા નહીં કે જન્નતમેં જાઉંગા યા જહન્નમમેં ડાલ દિયા જાઉંગા.

મૈંને ઉનસે યે હિકમતકી બાતેં સુનકર કહા કે લોગ આપકો મઝનૂન કેહતે હૈં, આપ તો બડી અચ્છી બાતેં કરતે હૈં. કેહને લગે કે તુમ ભી દુનિયાદારોંકે કેહનેમેં ધોખેમે પડ ગએ, મુઝે ઝુનૂન નહીં હે, મેરે આકાકી મુહબ્બત મેરે દિલમેં, મેરે જિગરમેં, મેરે ગોશ્ત-પોશ્તમેં, મેરી હડ્ડિયોંમેં ઘુસ ગઈ હે, ઉસકે ઈશ્કમેં મૈં હૈરાન વ પરેશાન રેહતા હૂં, (ઈસકી વજહસે દુનિયાકે પાગલ મુઝે મઝનૂન કેહતે હૈં) મૈંને પૂછા કે આપ લોગોંસે ભાગતે હૈં (જંગલમેં પડે રેહતે હૈં) ઈસ પર ઉન્હોંને દો શે'ર પઢે જિનકા તર્જુમા યે હે કે -

'આદમીયોંસે હમેશા દૂર રેહ ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી હમનશીની હર વકત ઈખ્તિયાર કર, તૂ આદમિયોંકા જિસ હાલતમેં દિલ ચાહે, તજુર્બા કર લે, તૂ હર હાલતમેં ઉનકો બિચ્છૂ પાએગા કે તકલીફ પહોંચાનેકે સિવા ઉનકા કોઈ કામ ન હોગા.' (રૌઝ)

કિસ્સહ-૬૨. હઝરત અબ્દુલ વાહિદ (રહ.) બિન ઝૈદ, જો મશાઈખે ચિશ્તિયામેં મશહૂર બુઝુર્ગ હૈં, ફરમાતે હૈં કે મૈં તીન રાત તક મુસલસલ યે દુઆ કરતા રહા કે યા અલ્લાહ, જન્નતમેં જો મેરા રફીક હો ઉસ્સે મુઝે દુનિયામેં મુલાકાત કરા દે. તીન દીનકે બાદ મુઝે બતાયા ગયા કે તેરી સાથી મૈમૂના સૌદા, (જો એક હબશી ઔરત થીં, ઈતની કાલી કે ઉસકા લકબ હી સૌદા હો ગયા થા,) મૈંને પૂછા કે વો કહાં મિલેગી ? મુઝે બતાયા ગયા કે કૂફાકે ફલાં કબીલેમેં હૈં.

મૈં ઉનસે મિલને ચલ દિયા. કૂફા પહોંચકર મૈંને ઉનકા હાલ દર્યાફ્ત કિયા, મુઝે બતાયા ગયા કે વો બકરિયાં ચરાયા કરતી હૈં, ફલાં જંગલમેં હૈં. મૈં ઉસ જંગલમેં પહોંચા, વો એક ગુદડી ઓઢે નમાઝ પઢ રહી થીં, ઉનકે કરીબ હી બકરિયાં ઔર ભેડિયે ઈકઠ્ઠે ચર રહે થે. જબ મૈં પહોંચા તો ઉન્હોંને અપની નમાઝકો મુખ્તસર કરકે સલામ ફેરા ઔર સલામ ફેરનેકે બાદ કેહને લગીં, અબ્દુલ વાહિદ આજ નહીં, આજ તો ચલે જાઓ, મુલાકાતકા વાઅદા કલકા (કિયામતમેં) હે.

મૈંને ઉનસે કહા, અલ્લાહ તઆલા તુમ પર રહમ ફરમાએ, તુમ્હેં કિસ તરહ મા'લૂમ હુઆ કે મૈં અબ્દુલ વાહિદ હૂં ? કેહને લગીં, તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે રૂહેં (અઝલમેં) સબ એક લશ્કરકી તરહ મુજતમા થીં, જિનકા વહાં આપસમેં તઆરૂફ હો ગયા, ઉનકા યહાં ભી તઆરૂફ હો જાતા હૈ. (યે એક હદીસ પાકકા મઝમૂન હૈ) જો મશહૂર હદીસ હૈ. મૈંને ઉનસે કહા કે મુઝે નસીહત કર દીજિએ, કેહને લગીં, બડે તાઅજ્જુબકી બાત હૈ જો ખુદ વાઇઝ હો, વો દૂસરેસે નસીહતકી દર્ખ્વાસ્ત કરે (તુમ તો ખુદ બડે વાઇઝ હો.) ઈસકે બાદ ઉન્હોંને કહા, મુઝે બુઝુર્ગોંસે યે બાત પહોંચી હૈ કે જિસ બન્દેકો હક તઆલા શાનુહૂ દુનિયાકી કોઈ નેઅમત (માલ, દૌલત વગૈરહ) અતા ફરમાએ ઔર વો શખ્સ ફિર ભી ઉસીકી તલબમેં લગા રહે તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ શખ્સસે અપને સાથ તન્હાઈકી મુહબ્બત ઝાઈલ કર દેતે હૈં, અપનેસે કુર્બકી બજાએ અપનેસે બુઅદ ઉસપર મુસલ્લત કર દેતે હૈં ઔર અપને સાથ ઉન્સકે બજાએ અપનેમેં વહશત ઉસપર સવાર કર દેતે હૈં. ઈસકે બાદ ઉન્હોંને પાંચ શે'ર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હૈ કે -

'અય વાઇઝ ! તૂ લોગોંકો વાઅઝ નસીહત ઔર તંબીહ કે લિએ ખડા હોતા હૈ, તૂ લોગોંકો ગુનાહસે રોકતા હૈ હાલાંકે તૂ ખુદ ઉન ગુનાહોંકા બીમાર હૈ, ઉનમેં મુબ્તલા હૈ, અગર તૂ દૂસરોંકો નસીહતસે પેહલે અપની ઈસ્લાહ કર લે, અપને ગુનાહોંસે તૌબા કર લેતા, તો તેરે કેહનેકા ઉનકે દિલોં પર અસર પડતા, લેકિન જબ તૂ ઐસી હાલતમેં દૂસરોંકો મના કરતા હૈ કે તૂ ખુદ ઉનમેં મુબ્તલા હૈ, તો તૂ અપને ઈસ મના કરનેમેં ખુદ શકમેં હૈ (ઔર જિસકો ખુદ કિસી બાતમેં તરદ્દુદ હો, વો દૂસરેકો ઝોરસે કયા કેહ સકતા હૈ.)'

મૈંને પૂછા કે તુમ્હારી બકરિયાં ભેડિયોંકે સાથ હી ચર રહી હૈં, ભેડિયે ઉનકો કુછ કેહતે નહીં ? કેહને લગીં કે જા અપના કામ કર, મૈંને અપને સરદારસે સુલહ કર લી, ઉસને મેરી બકરિયોં ઔર ભેડિયોંમેં સુલહ કર દી. (ચૌઝ) યે અજિબ બાત મૈંને અપને ચચા જાન મૌલાના મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સાહબ (રહ.) કે યહાં હમેશા દેખી કે ઉનકે મકાનમેં કઈ-કઈ બિલ્લિયાં ઔર મુર્ગિયાં તમામ દિન મકાનમેં ઈકઠ્ઠી ફિરતી રેહતીં, ન વો મુર્ગિયાં બિલ્લિયોંસે ભાગતીં, ન વો બિલ્લિયાં મુર્ગિયોંકો કુછ કેહતીં.

[illegible] હઝરત ઉત્બા (રહ.) ગુલામ કેહતે હૈં કે મૈં બસરાકે જંગલમેં જા રહા થા, મૈંને જંગલી લોગોંકે ચન્દ ખેમે દેખે, જિનકી ખેતી વહાં થી. ઈન ખેમોંમેંસે એક ખેમેમેં એક મજનૂના લડકી થી, મૈંને ઉસકો સલામ કિયા, ઉસને મેરે સલામકા જવાબ ન દિયા (મુમ્કિન હૈ કે ઉસને સલામ ન સુના હો યા ઉન્હોંને જવાબ ન સુના હો યા કિસી ઐસી હાલતમેં હો કે ઉસ વકત સલામકા જવાબ સાકિત હો જાતા હૈ કે બહોત-સી જગહ સલામકા જવાબ સાકિત હો જાતા હૈ) ઔર

ચન્દ શે'ર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હે કે -

'વો ઝાહિદ ઓર આબિદ ફલાહકો પહોંચ ગએ, જિન્હોંને અપને મૌલાકી રિઝાકે લિએ અપને પેટોંકો ભૂખા રખ્ખા, ઉન્હોંને રાતોંકો અપની આંખોંકો જગાયા, ઉનકી સારી રાત એસી હાલતમેં ગુઝરતી હે કે વો મુશાહદા કરતે રેહતે હૈં. ઉનકો હક તઆલા શાનુહૂકી મુહબ્બતને એસા હેરતમેં ડાલ રખ્ખા હે કે દુનિયાદાર ઉનકો મઝનૂ સમઝતે હૈં હાલાંકે ઝમાનેકે સબસે ઝિયાદા અકલમંદ લોગ યેહી હઝરાત હૈં લેકિન ઇનકો ઇનકે એહવાલને બેચૈન કર રખ્ખા હે.' ઉત્બા (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં ઉસ મજનૂનાકે કરીબ ગયા ઓર મૈંને પૂછા કે યે ખેતી કિસકી હે ? કેહને લગી, અગર સહી સાલિમ રહી તો હમારી હે.

મૈં ઉસકે બાદ દૂસરે ખેમોંકી સૈર કરતા રહા, ઇતનેમેં બડે ઝોરકી બારિશ શુરૂ હો ગઇ ઓર આસમાનસે એસા મૂસલાધાર પાની પડા ગોયા મશ્કોંકા મુંહ ખુલ ગયા. મૈંને સોચા કે ઇસ મજનૂનાકો દેખૂં, વો ઇસ બારિશકે મુતઅલ્લિક ક્યા કેહતી હે (ઇસમેં તો સારી ખેતિયાં બરબાદ હો ગઇં,) મૈંને જાકર દેખા કે ઉસકી ખેતી બિલ્કુલ પાનીમેં ડૂબ ગઇ ઓર વો ખડી હુઇ કેહ રહી હે, કસમ હે, ઉસ પાક ઝાતકી, જિસને અપની ખાલિસ મુહબ્બતકા કુછ હિસ્સા મેરે દિલમેં રખ દિયા હે, મેરા દિલ તુઝસે રાઝી રેહનેમેં બિલ્કુલ પુખ્તા હે. ફિર વો મેરી તરફ મુતવજ્જહ હોકર કેહને લગી, દેખો જી, ઉસીને તો યે ખેતી જમાઇ, ઉસીને ઉગાઇ, ઉસીને ઇસકો સીધા ખડા કિયા, ઉસીને ઇસમેં બાલેં લગાઇં, ઉસીને ઇન બાલોંમેં ગલ્લા પૈદા કિયા, ઉસીને બારિશ બરસાકર ઇસકી પરવરિશ કી, ઉસીને ઇસકો ઝા'યા હોનેસે હિફાઝત કી ઓર જબ ઇસકે કાટનેકા વક્ત બિલ્કુલ કરીબ આ ગયા તો ઉસીને ઇસકો ઝા'યા કર દિયા, ફિર ઉસને આસમાનકી તરફ મુંહ કરકે કહા કે યે સારી મખ્લૂક તેરે હી બન્દે હૈં ઓર ઉન સબકી રોઝી તેરે હી ઝિમ્મે હે, તૂ જો ચાહે કર, તુઝે ઇખ્તિયાર હે.

મૈંને ઉસસે કહા કે ઇસ ખેતીકે બરબાદ હો જાને પર તુઝે કિસ તરહ સબર આ ગયા, કેહને લગી, ઉત્બા, ચુપ રહો, મેરા માલિક બડા ગની હે, બડા કાબિલે તા'રીફ હે, ઉસકી તરફસે હમેશા નઇ રોઝી મિલતી રહી, તમામ તા'રીફેં ઉસ પાક ઝાતકે લિએ હૈં જો મેરે સાથ મેરી ખ્વાહિશસે બહોત ઝિયાદા ઇન્આમ ફરમાતા રહા. ઉત્બા (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે જબ ભી ઉસકી હાલત ઓર ઉસકી બાતેં યાદ આતી હૈં, બે-ઇખ્તિયાર રોના આ જાતા હે. (રૌઝ)

[illegible] હઝરત અબુર્રબીઅ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને એક ગાંવમેં એક નેક ઔરતકી શોહરત સુની, જિસકા નામ ફિઝ્ઝા થા, મેરી આદત કિસી ઓરતસે મિલનેકી ન થી, મગર ઉસકે એહવાલ મૈંને એસે સુને કે મુઝે ઉસકે પાસ જાનેકી ખ્વાહિશ પૈદા હુઇ. મૈં ઉસ ગાંવમેં ગયા ઓર ઉસકી તહકીક કી તો મુઝે લોગોંને

બતાયા કે ઉસકે યહાં એક બકરી હૈ, જિસકે થનોંસે દૂધ ઔર શહદ દોનોં નિકલતે હૈં. મુઝે યે સુનકર તાજ્જુબ હુઆ, મૈંને એક નયા પ્યાલા ખરીદા ઔર ઉસકે ઘર જાકર મૈંને કહા કે તુમ્હારી બકરીકે મુતઅલ્લિક મૈંને યે શોહરત સુની હૈ કે વો દૂધ ઔર શહદ દેતી હૈ, મૈંભી ઉસકી બરકત દેખના ચાહતા હૂં, ઉસને યે બકરી મેરે હવાલે કર દી, મૈંને ઉસકા દૂધ નિકાલા તો વાકઈ ઉસમેંસે દૂધ ઔર શહદ નિકલા. હમને ઉસકો પીયા.

ઈસકે બાદ મૈંને પૂછા કે યે બકરી કહાંસે તુમ્હારે પાસ આઈ, કેહને લગીં, ઈસકા કિસ્સા યે હૈ કે હમ ગરીબ આદમી હૈં, એક બકરીકે સિવા હમારે પાસ કુછ ન થા, ઉસીપર હમારા ગુઝર થા, ઈત્તિફાકસે બકરી ઈદ આ ગઈ. મેરે ખાવિંદને કહા કે હમારે પાસ કુછ ઔર તો હૈ નહીં, યે બકરી હમારે પાસ હૈ, લાઓ ઈસીકી કુર્બાની કર લેં. મૈંને કહા કે હમારે પાસ ગુઝરકે લિએ ઈસકે સિવા તો કોઈ ચીઝ હૈ નહીં, એસી હાલતમેં કુર્બાનીકા હુકમ તો હૈ નહીં, ફિર ક્યા ઝરૂર હૈ કે હમ કુર્બાની કરેં. ખાવિંદને યે બાત માન લી ઔર કુર્બાની મુલતવી કર દી. ઈસકે બાદ ઈત્તિફાકસે ઉસી દિન હમારે યહાં એક મેહમાન આ ગયા તો મૈંને ખાવિંદસે કહા કે મેહમાનકે ઈકરામકા તો હુકમ હૈ ઔર કોઈ ચીઝ તો હૈ નહીં, ઈસ બકરી હી કો ઝબ્હ કર લો. વો ઉસ બકરીકો ઝબ્હ કરને લગા, મુઝે યે ખ્યાલ હુઆ કે મેરે છોટે-છોટે બચ્ચે ઈસ બકરીકો ઝબ્હ હોતે દેખકર રોને લગેંગે, ઈસ લિએ મૈંને કહા કે બાહરસે જાકર દીવારકી આડમેં ઝબ્હ કર લો. બચ્ચે ન દેખેં, વો બાહર લે ગએ ઔર જબ ઉસ પર છુરી ચલાઈ તો યે બકરી હમારી દીવારકે ઉપર ખડી થી ઔર વહાંસે વો બકરી ખાવિંદકે હાથસે છુટ ગઈ. મૈં ઉસકો દેખને બાહર આઈ તો ખાવિંદ ઉસ બકરીકી ખાલ ખીંચ રહે થે. મૈંને ઉનસે કહા કે બડે તાજ્જુબકી બાત હૈ કે એસી બકરી ઘરમેં આગઈ, ઉસકા કિસ્સા મૈંને સુનાયા. ખાવિંદ કેહને લગે, ક્યા બઈદ હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂને ઉસકા બદલા હમેં અતા ફરમાયા હો.

યે વો બકરી હૈ જો દૂધ ઔર શહદ દેતી હૈ, યે સબકુછ મહઝ મહેમાનકે ઈકરામકી વજહસે હૈ, ફિર વો ઔરત કેહને લગી કે અય મેરે બચ્ચો ! યે બકરી દિલોંમેં ચરતી હૈ. અગર તુમ્હારે દિલ નેક રહેંગે તો ઈસકા દુધ ભી અચ્છા રહેગા ઔર અગર તુમ્હારે દિલોંમેં ખોટ આ ગયા તો ઈસકા દૂધ ભી ખરાબ હો જાએગા. અપને દિલોંકો અચ્છા રખ્ખો, હર ચીઝ તુમ્હારે લિએ અચ્છી બન જાએગી. (રોઝ)

[illegible] હઝરત બહલોલ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા બસરાકી એક સડક પર જા રહા થા, રાસ્તેમેં ચન્દ લડકે અખરોટ ઔર બાદામસે ખેલ રહે થે ઔર એક લડકા ઉનકે કરીબ ખડા રો રહા થા, મુઝે યે ખ્યાલ હુઆ કે ઈસ લડકેકે પાસ બાદામ ઔર અખરોટ નહીં હૈ, ઈનકી વજહસે રો રહા હૈ.

મૈંને ઉસકો કહા, બેટા, તુઝે મૈં અખરોટ, બાદામ ખરીદ દૂંગા, તૂ ભી ઈનસે ખેલના. ઉસને મેરી તરફ નિગાહ ઉઠા કર કહા, અરે બેવકૂફ ! કયા હમ ખેલકે વાસ્તે પૈદા હુએ હૈં ? મૈંને પૂછા, ફિર કિસ કામકે વાસ્તે પૈદા હુએ હૈં ? કેહને લગા કે ઈલ્મ હાસિલ કરને કે વાસ્તે ઓર ઈબાદત કરનેકે વાસ્તે. મૈંને કહા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તેરી ઉમ્રમેં બરકત કરે, તૂને યે બાત કહાંસે મા'લુમ કી ? કેહને લગા, હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હે –

اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنٰكُمْ عَبَثًا

'અફ-હસિબ્તુમ્ અન્નમા-ખલક્નાકુમ્ અબ-સા.'

– સૂરએ મુઅમિનુન, રૂકૂઅ-૬

'કયા તુમ્હારા યે ગુમાન હે કે હમને તુમકો યોંહી બેકાર પૈદા કિયા હે ઓર યે કે તુમ હમારે પાસ નહીં લૌટાએ જાઓગે ?'

મૈંને કહા, બેટા, તૂ તો બડા હકીમ મા'લૂમ હોતા હે, મુઝે કુછ નસીહત કર, ઉસને ચાર શે'ર પઢ્હે, જિનકા તર્જુમા યે હે કે -

'મૈં દેખ રહા હૂં કે દુનિયા હર વકત ચલ-ચલાવ મેં હે (આજ યે ગયા, કલ વો ગયા) હર વકત ચલનેકે લિએ દામન ઉઠાએ કદમ ઓર પિન્ડલી પર (દોડનેકે લિએ તૈયાર રેહતી હે) પસ ન તો દુનિયા કિસી ઝિંદા કે લિએ બાકી રેહતી હે, ન કોઈ ઝિંદા દુનિયાકે લિએ બાકી રેહતા હે, એસા મા'લૂમ હોતા હે જૈસા કે મૌત ઓર હવાદિસ દો ઘોડે હૈં જો તેઝીસે આદમીકી તરફ દૌડે ચલે આ રહે હૈં, પસ અય બેવકૂફ, જો દુનિયાકે સાથ ધોખેમેં પડા હુઆ હે, ઝરા ગૌર કર ઓર દુનિયાસે અપને લિએ કોઈ (આખિરતમેં કામ આનેવાલી) એ'તમાદકી ચીઝ લે લે.'

યે શે'ર પઢ્હ કર ઉસ લડકેને આસમાનકી તરફ મુંહ કિયા ઓર દોનોં હાથ ઉઠાએ ઓર આંસૂઓંકી લડી ઉસકે રૂખસારોં પર જારી થી ઓર યે દો શેર પઢ્હે -

يا من اليه المبتهل　　يا من عليه المتكل
يا من اذا ما امل　　يرجوه لم يخط الامل

યા મન્ ઈલૈહિલ્ મુબ્તહિલૂ　　યા મન્ અલયહિલ્મુત્તકિલૂ
યા મન્ ઈઝા-મા- આમિલૂ　　યર્જૂહુ લમ્યખ્તુલ્ અમલૂ

જિનકા તર્જુમા યે હે - અય વો પાક ઝાતકે ઉસકી તરફ આજિઝી કી જાતી હે ઓર ઉસી પર એ'તમાદ કિયા જાતા હે. અય વો પાક ઝાત કે જબ ઉસસે કોઈ શખ્સ ઉમ્મીદ બાંધ લે તો વો ના-મુરાદ નહીં હો સકતા, ઉસકી ઉમ્મીદ ઝરૂર પૂરી હોતી હે.

યે શે'ર પઢકર વો બેહોશ હોકર ગિર ગયા. મૈંને જલ્દીસે ઉસકા સર ઉઠાકર અપની ગોદમેં રખ લિયા ઓર અપની આસ્તીનસે ઉસકે મુંહ પર જો મિટ્ટી વગૈરહ લગ ગઇ થી, પોંછને લગા, જબ ઉસકો હોશ આયા તો મૈંને કહા, બેટા અભીસે તુમ્હેં ઇતના ખોફ ક્યોં હો ગયા, અભી તો તુમ બહોત બચ્ચે હો, અભી તુમ્હારે નામા-એ-આમાલમેં કોઇ ગુનાહ ભી ન લિખ્ખા જાએગા ? કેહને લગા, બહલોલ, હટ જાઓ, મૈંને અપની વાલિદાકો હમેશા દેખા કે જબ વો આગ જલાના શુરૂ કરતી હે તો પેહલે છોટી-છોટી છપટ્ટિયાં હી ચૂલ્હેમેં રખતી હે, ઇસકે બાદ બડી લકડિયાં રખતી હૈં. મુઝે ડર હે કે કહીં જહન્નમકી આગમેં છોટી લકડિયોંકી જગહ મૈં ન રખ દિયા જાઉં. મૈંને કહા, સાહબઝાદે, તુમ તો બડે હકીમ મા'લુમ હોતે હો, મુઝે કોઇ મુખ્તસર-સી નસીહત કરો, ઉસને ઇસ પર ચોદહ શે'ર પઢે જિનકા તર્જુમા યે હે -

'મૈં ગફલતમેં પડા રહા ઓર મોતકો હાંકનેવાલા મેરે પીછે-પીછે મોતકો હાંકે ચલા આ રહા હે, અગર મૈં આજ ન ગયા તો કલ ઝરૂર ચલા જાઉંગા. મૈંને અપને બદનકો અચ્છે-અચ્છે ઓર નરમ-નરમ લિબાસસે આરાસ્તા કિયા, હાલાંકે મેરે બદનકે લિએ (કબરમેં જાકર) ગલને ઓર સડનેકે સિવા ચારા-એ-કાર નહીં, વો મંઝર ગોયા ઇસ વક્ત મેરે સામને હે જબ કે મૈં કબરમેં બોસીદા પડા હુઆ હૂંગા. મેરે ઉપર મિટ્ટીકા ઢેર હોગા ઓર નીચે કબરકા ગઢા હોગા ઓર મેરા હુસ્ન વ જમાલ સારા-કા સારા જાતા રહેગા ઓર બિલ્કુલ મિટ જાએગા, હત્તાકે મેરી હડ્ડિયોં પર ન ગોશ્ત રહેગા, ન ખાલ રહેગી. મૈં દેખ રહા હૂં કે ઉમ્ર તો ખત્મ હોતી જા રહી હે ઓર આરઝૂએં હૈં કે પૂરી નહીં હો સકતીં ઓર બડા તવીલ સફર સામને હે ઓર તોશા ઝરા-સા ભી સાથ નહીં ઓર મૈંને ખુલ્લમખુલ્લા ગુનાહોંકે સાથ અપને નિગેહબાન ઓર મુહાફિઝકા મુકાબલા કિયા ઓર બડી બડી હરકતેં કી હૈં જો અબ વાપસ ભી નહીં હો સકતીં (યાની જો ગુનાહ કર ચુકા હૂં, વો બે-કિયા નહીં હો સકતા) ઓર મૈંને લોગોંસે છુપાનેકે લિએ પરદે ડાલે કે મેરા એબ કિસી પર ઝાહિર ન હો લેકિન મેરે જિતને મખ્ફી ગુનાહ હૈં, વો કલકો ઉસ માલિકકે સામને ઝાહિર હોંગે (ઉનકી પેશીમેં પેશ હોંગે) ઇસમેં શક નહીં કે મુઝે ઉસકા ખોફ ઝરૂર થા, લેકિન મૈં ઉસકે ગાયતે હિલ્મ પર ભરોસા કરતા રહા(જિસકી વજહસે જુર્અત હોતી રહી) ઓર ઇસ પર એ'તમાદ કરતા રહા કે વો બડા ગફૂર હે, ઉસકે સિવા કોન મા'ફી દે સકતા હે. બેશક તમામ તા'રીફેં ઉસી પાક ઝાતકે લિએ હૈં, અગર મોતકે ઓર મરનેકે બાદ ગલને ઓર સડનેકે સિવા કોઇ દુસરી આફત ન ભી હોતી ઓર મેરે રબકી તરફસે જન્નતકા વાઅદા ઓર દોઝખકી ધમકી ન ભી હોતી તબ ભી મરને ઓર સડનેહી મેં ઇસ બાત પર કાફી તંબીહ મોજૂદ

થી કે લહવ વ લઇબસે એહતિરાઝ કિયા જાતા, લેકિન ક્યા કરેં કે હમારી અકલ ઝા'ઇલ હો ગઇ (કિસી બાતસે ઇબરત હાસિલ નહીં હોતી, બસ અબ ઇસકે સિવા કોઇ ચારા નહીં કે) કાશ ગુનાહોંકા બખ્શનેવાલા મેરી મગ્ફિરત કર દે. જબ કિસી ગુલામસે કોઇ લગ્ઝિશ હોતી હે તો આકા હી ઉસકો મા'ફ કરતા હે. બેશક, મૈં બદતરીન બન્દા હું, જિસને અપને મૌલાકે અહદમેં ખિયાનત કી ઔર નાલાયક ગુલામ એેસે હી હોતે હૈં કે ઇસકા કોઇ કૌલ-કરાર મો'તબર નહીં હોતા. મેરે આકા જબ તેરી આગ મેરે બદનકો જલાએગી તો મેરા ક્યા હાલ બનેગા જબ કે સખ્ત-સે-સખ્ત પત્થર ભી ઉસ આગકો બરદાશ્ત નહીં કર સકતે. મૈં મૌતકે વક્ત ભી તનેતન્હા રેહ જાઉંગા, કબરમેં ભી અકેલા હી જાઉંગા, કબરસે ભી અકેલા હી ઉઠૂંગા (કિસી જગહ ભી કોઇ મેરા મુઇન મદદગાર ન હોગા,) પસ અય વો પાક ઝાત જો ખુદ અકેલી હે, વહદહૂ લા શરીક હે, એેસે શખ્સ પર રહમ કર જો બિલ્કુલ તનેતન્હા રેહ ગયા.'

બહલોલ કેહતે હૈં કે ઉસકે યે અશઆર સુનકર મુઝપર એેસા અસર હુઆ કે મૈં ગશ ખાકર ગિર ગયા, બડી દેરમેં જબ મુઝે હોશ આયા તો વો લડકા જા ચુકા થા. મૈંને ઉન બચ્ચોંસે દર્યાફ્ત કિયા કે યે બચ્ચા કૌન થા ? વો કેહને લગે, તૂ ઉસકો નહીં જાનતા યે હઝરત ઇમામ હુસૈન (રદી.) કી ઔલાદમેં હે, મૈંને કહા, મુઝે ખુદહી હેરત હો રહી થી કે યે ફલ કિસ દરખ્ત કા હે, વાકઇ યે ફલ ઉસી દરખ્તકા હો સકતા થા, હક તઆલા શાનુહૂ હમેં ઉસ ખાનદાનકી બરકતોંસે મુન્તફા ફરમાએ. - આમીન. (રોઝ)

કિસ્સા-૬૬ હઝરત શિબ્લી (રહ.) ફરમાતે હૈં, મુઝે એક મર્તબા મેરે દિલને કહા કે તૂ બખીલ હે, મગર મેરે નફસને કહા કે નહીં, બખીલ નહીં હૂં. મેરે દિલને ફિર કહા કે નહીં તૂ બખીલ હે, મૈંને ઉસકે જાંચનેકે લિએ યે ઇરાદા કર લિયા કે સબસે પેહલે મેરે પાસ જો કુછ આએગા (ખ્વાહ વો કિતના હી હો) મૈં સબ કા સબ ઉસ ફકીરકો દે દૂંગા, જો મુઝે સબસે પેહલે મિલેગા.

મેરી યે નીય્યત પૂરી ભી ન હોને પાઇ થી કે મુઝે એક શખ્સને પચાસ દીનાર (અશરફિયાં) નજર કિએ, મૈંને વો લે લિએ ઔર અપની નીય્યતકે મુવાફિક કિસી ફકીરકી તલાશમેં નિકલા. સબસે પેહલે મુઝે એક નાબીના ફકીર મિલા, જો એક હજામસે હજામત બનવા રહા થા, મૈંને વો સબ કે સબ ઉસ નાબીનાકો દે દિએ. ઉસને કહા કે યે (હજામતકી ઉજરતમેં) ઇસ હજ્જામકો દે દો. મૈંને કહા કે પચાસ અશરફિયાં હૈં (ઇતની અશરફિયાં ભી કહીં હજામતકી ઉજરતમેં દી જાતી હૈં) ઉસ નાબીનાને ઉપરકો સર ઉઠાકર કહા, હમને કહા નહીં થા કે તૂ બખીલ હે ?

મૈંને જલ્દીસે વો હજ્જામકો દે દિએ, ઉસ હજ્જામને કહા કે જબ યે નાબીના

હજામત બનવાને બેઠા તો મૈંને ઇસકી ગુરબતકો દેખકર યે નીય્યત કર લી થી કે ઇસકી ઉજરત ન લૂંગા (મુઝે ઇન દોનોંકી ગુફતગૂ સુનકર ઇસ કદર ગેરત આઇ કે) મૈંને ઉન અશરફિયોંકો દરિયામેં ફેંક દિયા કે ખુદા તેરા નાશ કરે, તુઝસે જો ભી ઝરા દિલ લગાએ હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો ઇસી તરહ ઝલીલ કરતે હૈં. (વહી)

ગૈરતકી શિદ્દતમેં ઇસ કિસ્મકે ઉમૂરકા પેશ આ જાના મુસ્તબઅદ નહીં, અગર હઝરત સુલેમાન અલા નબીયિના વ (અલયહિસ્સલાત વસ્સલામ) ફતફિ ક- મસ્હમ્ બિસ્સૂકિ વલ્આઅ્નાકિ (સ્વાદ, રૂકૂઅ ૩) કર સકતે હૈં ઔર ઉમ્મુલ મો'મિનીન હઝરત આઇશા (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કી મૌજૂદગીમેં દૂસરી સૌતકા પ્યાલા ફોડ સકતી હૈં ઔર ઉસકા ખાના ફેંક સકતી હૈં ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન અલઆસ (રદી.) અસ્ફરકી રંગી હુઇ ચાદરકો સિર્ફ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઇસ સવાલ પર કે ક્યા પેહન લિયા, તનૂરમેં જલા સકતે હૈં ઔર અન્સારી હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો અપને સે બે-ઇલિતફાતી દેખકર બને-બનાએ કુબ્બાકો ગિરા સકતે હૈં તો હઝરત શિબ્લી (રહ.) કે અશરફિયાં ફેંક દેનેમેં કોઇ ઇશકાલ નહીં.

કિસ્સહ-૯૭ હઝરત ઝુન્નૂન મિસરી (રહ.) (જો અકાબિર મશહૂર સૂફિયામેં હૈં) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક જંગલમેં જા રહા થા, મુઝે એક નૌજવાન નઝર પડા, જિસકે ચેહરે પર દાઢીકી દો લકીરેં થીં (યાની નિકલની શુરૂ હુઇ થીં,) મુઝે દેખકર ઉસકે બદનમેં કપકપી આ ગઇ ઔર ચેહરા ઝર્દ હો ગયા ઔર મુઝસે ભાગને લગા. મૈંને કહા, મૈં તો તેરે હી જૈસા ઇન્સાન હૂં (જીન્ન તો નહીં હૂં ફિર ક્યોં ઇતના ડરતા ઔર ભાગતા હે) વો કેહને લગા કે તુમ (ઇન્સાનોં હી) સે તો ભાગતા હૂં.

મૈં ઉસકે પીછે ચલા ઔર મૈંને ઉસકો કસમ દી કે ઝરા ખડા હો જાએ, વો ખડા હો ગયા. મૈંને પૂછા કે તૂ ઇસ જંગલ બયબાનમેં બિલ્કુલ તન્હા રેહતા હે, કોઇ દુસરા રફાકતકે લિએ ભી નહીં હે, તુઝે ખૌફ નહીં મા'લૂમ હોતા ? કેહને લગા, નહીં, મેરે પાસ તો મેરા દિલ લગાનેવાલા હે (મૈંને સમઝા કે ઇસકા કોઇ રફીક કહીં ગયા હોગા.) મૈંને કહા, વો કહાં હે ? કેહને લગા, વો હર વકત મેરે સાથ હે, વો મેરે દાએં-બાએં આગે-પીછે હર તરફ હે. મૈંને પૂછા કે કુછ ખાને-પીનેકા સામાન ભી તેરે પાસ નહીં હે ? વો કેહને લગા, વો ભી મૌજૂદ હે. મૈંને કહા, વો કહાં હે ? કેહને લગા, જિસને મેરી માંકે પેટમેં મુઝે રોઝી દી, ઉસને મેરી બડી ઉમ્રમેં ભી રોઝી કી ઝિમ્મેદારી લે રખ્ખી હે. મૈંને કહા કે ખાને-પીનેકે લિએ કુછ તો આખિર ચાહિએ, ઉસ્સે રાતકો તહજ્જુદમેં ખડે હોનેકી કુવ્વત પૈદા હોતી હે, દિનકે રોઝે રખનેમેં મદદ મિલતી હે ઔર (બદનકી કુવ્વતસે) મૌલાકી ખિદમત (ઇબાદત) ભી અચ્છી તરહ હો સકતી હે ઔર મૈંને ખાને-પીને કી ઝરૂરત પર બહોત ઝોર દિયા તો વો ચન્દ શે'ર પઢકર ભાગ ગયા, જિનકા તર્જુમા યે હે -

અલ્લાહકે વલીકે લિએ કિસી ઘરકી ઝરૂરત નહીં હે ઔર વો હરગિઝ ઈસકો ગવારા નહીં કરતા કે ઉસકો કોઈ જાયદાદ હો, જો જબ જંગલસે પહાડકી તરફ ચલ દેતા હે તો વો જંગલ ઉસકી જુદાઈસે રોતા હે જિસમેં વો પેહલેસે થા. વો રાતકે તહજ્જુદ પર ઔર દિનકે રોઝે પર બહોત ઝિયાદા સબર કરનેવાલા હોતા હે, વો અપને નફસકો સમઝા દિયા કરતા હે કે જિતની મેહનત ઔર મશક્કત હો સકે કર લે, ઈસલિએ કે રેહમાનકી ખિદમતમેં કોઈ આર નહીં હોતી. (વો બડી ફખરકી ચીઝ હોતી હે.) વો જબ અપને રબસે બાતેં કિયા કરતા હે તો ઉસકી આંખસે આંસૂ બહા કરતે હૈં ઔર વો યે કહા કરતા હે કે યા અલ્લાહ ! મેરા દિલ ઉડા જા રહા હે (ઈસકી તૂ ખબર લે) વો યોં કહા કરતા હે કે યા અલ્લાહ, મુઝે ન તો (જન્નતમેં) યાકૂતકા ઘર ચાહિએ, જિસમેં હૂરેં રેહતી હોં ઔર ન મુઝે જન્નતે અદનકી ખ્વાહિશ હે ઔર ન જન્નતકે ફલોંકી આરઝૂ હે, મેરી સારી તમન્ના, સિર્ફ તેરા દીદાર હે, ઈસકા મુઝપર એહસાન કર દે યેહી બડી ફખરકી ચીઝ હે. (રોઝ)

[illegible] હઝરત ઈબ્રાહીમ ખવાસ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા જંગલમેં જા રહા થા, રાસ્તેમેં એક નસરાની રાહિબ મુઝે મિલા, જિસકી કમરમેં જુન્નાર પટકા (યા ધાગા વગૈરહ જો કુફ્રકી અલામતકે તૌર પર કાફિર બાંધતે હૈં) બંધ રહા થા, ઉસને મેરે સાથ રેહનેકી ખ્વાહિશ ઝાહિર કી (કાફિર ફકીર અકસર મુસલમાન ફુકરાકી ખિદમતમેં રેહતે ચલે આએ હૈં) મૈંને સાથ લે લિયા, સાત દિન તક હમ ચલતે રહે (ન ખાના, ન પીના) સાતવેં દિન ઉસ નસરાનીને કહા, અય મુહમ્મદી, કુછ અપની ફુતૂહાત દિખાઓ (કઈ દિન હો ગએ, કુછ ખાયા નહીં) મૈંને અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે દુઆ કી કે યા અલ્લાહ ! ઈસ કાફિરકે સામને મુઝે ઝલીલ ન ફરમા. મૈંને દેખા કે ફૌરન એક ખ્વાન સામને રખ્ખા ગયા, જિસમેં રોટિયાં, ભુના હુઆ ગોશ્ત ઔર તરો તા'ઝા ખજૂરેં ઔર પાનીકા લોટા રખ્ખા હુઆ થા. હમ દોનોંને ખાયા, પાની પીયા ઔર ચલ દિએ.

સાત દિન તક ચલતે રહે. સાતવેં દિન મૈંને (ઈસ ખ્યાલસે કે વો નસરાની ફિર ન કેહ દે) જલ્દી કરકે ઉસ નસરાનીસે કહા કે ઈસ મર્તબા તુમ કુછ દિખાઓ, અબકે તુમ્હારા નમ્બર હે. વો અપની લકડી પર સહારા લગાકર ખડા હો ગયા ઔર દુઆ કરને લગા, જબ હી દો ખ્વાન, જિનમેં હર ચીઝ ઉસસે દો ગુની થી, જો મેરે ખ્વાન પર થી, સામને આ ગઈ. મુઝે બડી ગૈરત આઈ, મેરા ચેહરા ફક હો ગયા ઔર મૈં હેરતમેં રેહ ગયા ઔર મૈંને રંજકી વજહસે ખાનેસે ઈન્કાર કર દિયા. ઉસ નસરાનીને મુઝપર ખાનેકા ઈસરાર કિયા, મગર મૈં ઉઝર હી કરતા રહા. ઉસને કહા કે તુમ ખાઓ મૈં તુમકો દો બશારતેં સુનાઉંગા, જિનમેંસે પેહલી યે હે કે -

اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ (صلی اللہ علیہ وسلم)

અશ્હદુ અલ્લા-ઈલાહ- ઇલ્લલ્લાહુ વ-અશ્હદૂ અન્ન-મુહમ્મદર્રસૂલુલ્લાહ. (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મૈં મુસલમાન હો ગયા હૂં ઔર યે કેહકર જુન્નાર તોડકર ફૈંક દિયા.

ઔર દૂસરી બશારત યે હે કે મૈંને જો ખાનેકે લિએ દુઆ કી થી, વો યે કેહકર કી થી કે યા અલ્લાહ ! ઇસ મુહમ્મદીકા અગર તેરે યહાં કોઈ મર્તબા હે તો ઇસકે તુફૈલ તૂ હમેં ખાના ખિલા દે. ઇસ પર યે ખાના મિલા હે ઔર ઈસી વજહસે મૈં મુસલમાન હુઆ.

ઇસકે બાદ હમ દોનોંને ખાના ખાયા, ફિર આગે ચલ દિએ, આખિર મક્કા મુકર્રમા પહોંચે, હજ કિયા ઔર વો નવ મુસ્લિમ મક્કા હી મેં ઠહર ગયા, વહીં ઈસકા ઇન્તિકાલ હુઆ. ગુફિરલ્લાહુ લહૂ. (રૌઝ)

કાફિરોંકે ઇસ તરહ મુસલમાન હોનેકે બહોત-સે વાકેઆત તારીખકી કુતુબમેં મૌજૂદ હૈં ઔર ઇસ વાકેએસે યેભી મા'લૂમ હુઆ કે હક તઆલા શાનુહૂ બસા ઔકાત દૂસરોંકે તુફૈલ કિસીકો રોઝી દેતે હૈં, જિનકો વો મિલતી હે, વો અપની બેવકૂફીસે યે સમઝતે હૈં કે યે હમારા કારનામા હે, હમારી કોશિશકા નતીજા હે. અહાદીસમેં કસરતસે યે મઝમૂન આયા હે કે તુમકો તુમ્હારે ઝોઅફાકે તુફૈલ (અકસર) રોઝી દી જાતી હે.

નીઝ ઇસ વાકેએસે યેભી મા'લુમ હુઆ કે કાફિરોં પર ભી બસા ઔકાત મુસલમાનોંકી વજહસે ફુતુહાત હોતી હૈં જિસકો ઝાહિર કરનેમેં ઉનકી મદદ સમઝા જાતા હે લેકિન વો હકીકતમેં દૂસરોંકા તુફૈલ હોતા હે.

કિસ્સહ-૯૯ એક બુઝુર્ગ ફરમાતે હૈં કે મૈંને એક ગુલામ ખરીદા, જબ મૈં ઉસકો લાયા તો ઉસ્સે પૂછા કે તુમ્હારા ક્યા નામ હે ? કેહને લગા કે જો નામ આકા રખ્ખેં. મૈંને પૂછા કે તુમ ક્યા કામ કરોગે ? કેહને લગા મેરે આકા, જો આપ હુકમ દેંગે. મૈંને પૂછા કે તુમ ક્યા ખાના ચાહતે હો ? (તા'કે તુમ્હારી ખાતિરમેં ઉસકા ફિકર કરૂં) કેહને લગા, મેરે આકા, જો આપ ખિલાએંગે. મૈંને પૂછા કે તુમ્હારા ભી કિસી ચીઝકે ખાનેકો દિલ ચાહતા હે ? કેહને લગા, આકાકે સામને ગુલામકી ખ્વાહિશ ક્યા ચીઝ હે, જો આકાકી મરઝી હે, વોહી ગુલામકી ખ્વાહિશ હે.

ઉસકા યે જવાબ સુનકર મુઝે રોના આ ગયા ઔર મુઝે યે ખ્યાલ આયા કે મેરા ભી તો મેરે મૌલા (જલ્લ જલાલુહૂ) કે સાથ યેહી મા'મલા હોના ચાહિએ. મૈંને ઉસ્સે કહા કે તુમને તો મુઝે અપને આકા (તઆલા ઝિક્રુહૂ) કે સાથ અદબ કરના સિખા દિયા. ઉસને ઇસ પર દો શે'ર પઢે. જિનકા તર્જુમા યે હે કે -

'અગર તેરે કિસી બન્દેકી ખિદમત મુઝસે પૂરી-પૂરી અદા હો જાએ તો ઇસ્સે

બઢકર મેરે લિએ ઔર ક્યા નેઅમત હો સકતી હૈ, પસ તૂ મહઝ અપને ફઝલસે મેરી કોતાહી ઔર ગફલતકો મા'ફ કર, ઈસલિએ કે મૈં તુઝે બડા મુહિસન ઔર બડા રહીમ સમઝતા હૂં.' (રૌઝ)

કિસ્સા-૩૭ હઝરત માલિક બિન દીનાર (રહ.) મશહૂર બુઝુર્ગોમેં હૈં, ઈસ રિસાલેમેં ભી ઉનકે કઈ કિસ્સે ઝિક્ર હો ચુકે હૈં. વો ઈબ્તિદામેં કુછ અચ્છે હાલમેં ન થે. એક શખ્સને ઉનસે ઉનકી તૌબાકા કિસ્સા પૂછા કે ક્યા બાત પેશ આઈ, જિસ પર આપને અપની સાબિકા ઝિન્દગીસે તૌબા કી ? વો કેહને લગે કે મૈં એક સિપાહી થા ઔર શરાબકા બહોત શૌકીન થા ઔર બહોત આદી (હર વકત શરાબ હી મેં મુન્હમિક રેહતા થા.) મૈંને એક બાંદી ખરીદી, જો બહોત ખુબસૂરત થી ઔર મુઝે ઉસ્સે બહોત તઅલ્લુક થા. ઉસ્સે મેરે એક લડકી પૈદા હુઈ. મુઝે ઉસ લડકીસે મુહબ્બત થી ઔર વો લડકી ભી મુઝસે બહોત માનૂસ થી. યહાં તકકે વો પાંવ ચલને લગી તો ઉસ વકત મુઝે ઉસ્સે ઔર ભી ઝિયાદા મુહબ્બત હો ગઈ કે હર વક્ત વો મેરે પાસ હી રેહતી. લેકિન ઉસકી આદત યે થી કે જબ મૈં શરાબકા ગિલાસ પીનેકે લિએ લેતા, વો મેરે હાથમેંસે છીનકર મેરે કપડોં પર ફેંક દેતી (મુહબ્બતકી ઝિયાદતીકી વજહસે ઉસકો ડાંટનેકો દિલ ન માનતા.) જબ વો દો બરસકી હો ગઈ તો ઉસકા ઈન્તિકાલ હો ગયા, ઈસ સદમેંને મેરે દિલમેં ઝખ્મ કર દિયા.

એક દિન ૧૫ શાબાનકી રાત થી, મૈં શરાબમેં મસ્ત થા. ઈશાકી નમાઝ ભી ન પઢી, ઈસી હાલમેં સો ગયા, મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે હશ્ર કાયમ હો ગયા, લોગ કબરોંસે નિકલ રહે હૈં, મૈંભી ઉન લોગોંમેં હૂં, જો મેદાને હશ્રકી તરફ આ રહે હૈં. મૈંને અપને પીછે કુછ આહટ-સી સુની, મૈંને જો મુડકર દેખા તો એક બહોત બડા કાલા અઝદહા મેરે પીછે દૌડા આ રહા હૈ. ઉસકી કૈરી આંખેં હૈં, મુંહ ખુલા હુઆ હૈ ઔર બેતહાશા મેરી તરફકો દૌડા હુઆ આ રહા હૈ. મૈં ઉસકે ડરસે ઘબરા કર ખૌફઝદા ઝોરસે ભાગ રહા હૂં ઔર વો મેરે પિછે ભાગા ચલા આ રહા હૈ. સામને મુઝે એક બૂઢે મિયાં નિહાયત નફીસ લિબાસ, નિહાયત મેહકતી હુઈ ખુશ્બૂ ઉનમેંસે આ રહી હૈ, મિલે. મૈંને ઉનકો સલામ કિયા, ઉન્હોંને જવાબ દિયા. મૈંને ઉનસે કહા, ખુદાકે વાસ્તે મેરી મદદ કીજિએ, વો કેહને લગે કે મૈં એક ઝઈફ આદમી હૂં, યે બહોત કવી હૈ, યે મેરે કાબૂકા નહીં હૈ લેકિનં તૂ ભાગા ચલા જા, શાયદ આગે કોઈ ચીઝ એેસી મિલ જાએ જો ઈસ્સે નિજાતકા સબબ બન જાએ.

મૈં બેતહાશા ભાગા જા રહા થા, મુઝે એક ટીલા નઝર પડા, મૈં ઉસ પર ચઢ ગયા, મગર વહાં ચઢતે હી મુઝે જહન્નમકી દહકતી હુઈ આગ ઉસ ટીલેકે પરે નઝર પડી. ઉસકી દહશતનાક ઔર ઉસકે મંઝર નઝર આએ. ઈન સબ હાલાતકે દેખનેકે બાવજૂદ ઉસ સાંપકી ઈતની દહશત મુઝપર સવાર થી ઔર એેસી તરહ

ભાગા જા રહા થા કે મૈં કરીબ હી થા કે જહન્નમકે ગઢ્ઢેમેં જા પડું, ઈતનેમેં એક ઝોરકી આવાઝ મુઝે સુનાઈ દી, કોઈ કેહ રહા હે, પીછે હટ તૂ ઈન (જહન્નમી) લોગોંમેંસે નહીં હે. મૈં વહાંસે ફિર પીછેકો દૌડા, વો સાંપ ભી મેરે પીછેકો લૌટ આયા, મુઝે ફિર વો બડે મિયાં સફેદ લિબાસમેં નઝર પડે. મૈંને ઉનસે ફિર કહા કે મૈંને પેહલે ભી દરખ્વાસ્ત કી થી કે ઈસ અઝદહેસે કિસી તરહ બચાએં, આપને કુબૂલ ન કિયા.

વો બડે મિયાં રોને લગે ઔર કેહને લગે, મૈં બહોત ઝઈફ હૂં, યે બહોત કવી હે, મૈં ઈસકા મુકાબલા નહીં કર સકતા, અલબત્તા સામને યે એક દૂસરી પહાડી હે, ઈસ પર ચઢ્ઢ જા, ઈસમેં મુસલમાનોં કી કુછ અમાનતેં રખ્ખી હૈં, મુમ્કિન હે તેરી ભી કોઈ એસી ચીઝ અમાનત રખ્ખી હો જિસકી મદદસે ઈસ અઝદહેસે બચ સકે.

મૈં ભાગા હુઆ ઉસ પર ગયા ઔર વો અઝદહા મેરે પીછે-પીછે ચલા આ રહા હે. વહાં મૈંને દેખા, એક ગોલ પહાડ હે, ઉસમેં બહોત-સે તાક (ખિડકિયાં) ખુલે હુએ હૈં, ઉનપર પરદે પડે હુએ હૈં. હર ખિડકીકે દો કિવાડ હૈં સોનેકે, જિન પર યાકૂત જડે હુએ હૈં ઔર મોતિયોંસે લદે રહે હૈં ઔર હર કિવાડ પર એક રેશમી પરદા પડા હુઆ હે. મૈં જબ ઉસપર ચઢ્ઢને લગા તો ફરિશ્તોંને આવાઝ દી કે કિવાડ ખોલ દો ઔર પરદે ઉઠા દો ઔર બાહર નિકલ આઓ, શાયદ ઈસ પરેશાનહાલકી કોઈ અમાનત તુમમેં એસી હો, જો ઈસ વકત ઈસકો ઈસ મુસીબતસે નિજાત દે.

ઉસકી આવાઝકે સાથ હી એકદમ કિવાડ ખુલ ગએ ઔર પરદે ઉઠ ગએ ઔર ઈસમેંસે ચાંદ જૈસી સૂરતકે બહોત-સે બચ્ચે નિકલે મગર મૈં ઈન્તિહાઈ પરેશાન થા કે વો સાંપ મેરે બિલકુલ હી પાસ આ ગયા થા. ઈતનેમેં વો બચ્ચે ચિલ્લાને લગે, અરે તુમ સબ જલ્દી નિકલ આઓ, વો સાંપ તો ઈસકે પાસ હી આ ગયા, ઈસ પર ફોઝેં કી ફોઝેં બચ્ચોંકી નિકલ આઈં, ઉનમેં દફઅતન મેરી નિગાહ અપની ઉસ દો-સાલા બચ્ચી પર પડી, જો મર ગઈ થી. વો મુઝે દેખતે હી રોને લગી ઔર કેહને લગી, ખુદાકી કસમ, યે તો મેરે અબ્બા હૈં ઔર યે કેહતે હી તીરકી તરહ કૂદકર એક નૂરકે પલડે પર ચઢ ગઈ ઔર અપને બાએં હાથકો મેરે દાહિને હાથકી તરફ બઢ્ઢાયા, મૈં જલ્દીસે ઉસસે લિપટ ગયા ઔર ઉસને અપને દાહિને હાથકો ઉસ સાંપકી તરફ બઢ્ઢાયા. વો ફૌરન પીછેકો ભાગને લગા. ફિર ઉસને મુઝે બિઠાયા ઔર ખુદ વો મેરી ગોદમેં બેઠ ગઈ ઔર અપને દાહિને હાથકો મેરી દાઢ્ઢી પર ફેરને લગી ઔર કેહને લગી, મેરે અબ્બાજાન ! અલમ્ યઅ્નિ લિલ્લ ઝીન આમનૂ. અલ આયત (સૂરએ હદીદ, રૂકૂઅ ૨) કયા ઈમાનવાલોં (મેંસે જો લોગ ગુનાહોંમેં મુબ્તલા રેહતે હૈં, ઉન)કે લિએ ઈસ બાતકા વકત અભી તક નહીં આયા કે ઉનકે દિલ અલ્લાહકે ઝિકરકે વાસ્તે ઔર ઉસ હક બાતકે વાસ્તે જો ઉનપર નાઝિલ હુઈ હૈં, ઝુક જાએં.

ઉસકી યે બાત સુનકર મૈં રોને લગા ઔર મૈંને પૂછા, ક્યા બેટી તુમ સબ કુરઆન શરીફકો જાનતી હો ? વો કેહને લગી કે હમ સબ કુરઆન શરીફકો તુમ સબસે ઝિયાદા જાનતે હૈં. મૈંને પૂછા, બેટી યે સાંપ ક્યા બલા થી જો મેરે પીછે લગ ગઈ થી ? ઉસને કહા, યે આપકે બુરે આ'માલ થે, આપને ઉસકો અપને ગુનાહોંસે ઈતના કવી કર દિયા કે વો આપકો અબ જહન્નમમેં ખીંચકર ડાલનેકી ફિકરમેં થા. ફિર મૈંને પૂછા, વો સફેદપોશ ઝઈફ બુઝુર્ગ કૌન થે ? કેહને લગી, વો આપકે નેક અમલ થે જિનકો આપને ઈતના ઝઈફ કર દિયા કે વો ઈસ સાંપકો આપસે દફા ન કર સકે (અલબત્તા ઈતની મદદ ભી કર દી કે બચનેકા રાસ્તા બતા દિયા) મૈંને પૂછા કે બેટી તુમ ઈસ પહાડમેં ક્યા કરતી હો ? કેહને લગી કે હમ સબ મુસલમાનોંકે બચ્ચે હૈં, કિયામત તક હમ યહાં રહેંગે, આપકે આનેકે મુન્તઝિર હૈં, જબ આપ સબ આએંગે તો હમ સિફારિશ કરેંગે. ઈસકે બાદ મેરી આંખ ખુલ ગઈ તો ઉસ સાંપકી દહશત મુઝપર સવાર થી, મૈંને ઉઠતે હી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સામને તૌબા કી ઔર અપને બુરે અફઆલકો છોડ દિયા.

યે રિસાલા અન્દાઝેસે બહોત ઝિયાદા બઢ ગયા, શુરૂમેં તો મુખ્તસર હી લિખનેકા ખ્યાલ થા, મગર બે-ઈરાદા તવીલ હોતા ચલા ગયા ઔર અબ ઈસ દરજે તક પહોંચ ગયા કે ઈસકે પઢનેકી ઉમ્મીદ ભી કમ હો ચલી કે દીની રસાયલકે પઢનેકે લિએ ભી હમ લોગોંકે પાસ વકત નહીં હૈ, ઈસ લિએ દફઅતન ખત્મ કર દિયા. હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફ વ કરમસે ઈસ નાપાકકો ભી, જો હર વકત મઆસી ઔર દુનિયા હી મેં ગર્ક રેહતા હૈ, અપની તરફ રૂજૂઅકી તૌફીક અતા ફરમાએ ઔર ઈસ નાપાક દુનિયાસે નફરતકા ઝાયકા નસીબ ફરમાં દે.

ઈસ રિસાલેકી ઈબ્તિદા શવ્વાલ ૬૬ હિ. મેં હુઈ થી, મગર દરમિયાનમેં એસે અવારિઝ પેશ આતે રહે કે ઈખ્તિતામમેં દેર હી લગતી રહી, અબ ભી ઈસમેં બહોત-સી ચીઝોંકે ઈઝાફેકા ખ્યાલ થા, મગર ઈસકે તવીલ હો જાનેકી વજહસે આજ ૨૨ સફર, ૬૮ હિ. શબ જુમ્આકો ખત્મ હી કર દિયા.

وَآخِرُ دَعْوَانَا اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَتْبَاعِهٖ اَجْمَعِيْنَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ-

વ આખિરૂ દઅ્વાના અનિલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ્આલમીન-વસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલા-સૈયિદિલ્ મુર્સલિન-વ-અલા-આલિહી વ-અસ્હાબિહી વ-અત્બાઈહી અજ્મઈન્ બિરહ્મતિક-યા-અર્હમર્રાહિમીન.

મુહમ્મદ ઝકરિયા ઉફિ-ય અન્હુ કાંધલવી,
મુકીમ, મદરસા મઝાહિરે ઉલૂમ, સહારનપુર

દીની ગુજરાતી કિતાબો

કિતાબનું નામ

ગુજ. ફઝાઈલે આ'માલ કંથારીયા ટાઈપ..........
ગુજ. ફઝાઈલે આ'માલ દોવુમ અરબી સાથે.....
ગુજ. ફઝાઈલે સદકાત ભાગ ૧-૨ અરબી સાથે ..
ગુજ. ફઝાઈલે હજ અરબી સાથે ....
ગુજ. રાહે નજાત ....
ગુજ. હુસૂલે જન્નત કા તરીકા........................
ગુજ. મર્દ ઓરત કે મખસૂસ મસાઈલ ....
ગુજ. દઅવત વ તબ્લીગ (મોલાના મુહમ્મદ ઉમર સાહબકી તબ્લીગી તકરીરેં) ....
ગુજ. પાકીઝા ઝીંદગી ....
ગુજ. નુરાની આસાન નમાઝ ....
ગુજ. ફઝાઈલે આ'માલ ....
ગુજ. બાગે જન્નત યાને ખુદાઈ બાગ ....
ગુજ. સાસરે જતી દીકરીને ....
ગુજ. મરને કે બાદ ક્યા હોગા........................
ગુજ. સીરતે સરકારે મદીનાં ભાગ-૧ ....
ગુજ. સીરતે સરકારે મદીના ભાગ-૨ ....
ગુજ. આઈનાએ નમાઝ ....
ગુજ. કબરની પહેલી રાત ....
ગુજ. કયામત ક્યારે આવશે..............................
ગુજ. મોતકા મંજર ....
ગુજ. મોતકી યાદ ....
ગુજ. મુસ્લિમ પતિ પત્ની (નાની) ....
ગુજ. ઓરતોની નમાઝ ....
ગુજ. મીટ્ટીકા ઘર ....
ગુજ. ખસાઈલે નબવી સ. ....
ગુજ. મા-બાપના હક્કો ....
ગુજ. આપ શાદી કૈસે કરેં ....

ગુજ. કફન અને દફનના એહકામો ....
ગુજ. નુરાની નમાઝ માઅ અરબી
મતન બા શરઈ તસ્વીર ....
ગુજ. નુરાની નમાઝ બા શરઈ તસ્વીર
મઅ તરીકએ ફાતેહા ....
ગુજ. ઈસ્લામ ક્યા હય ....
ગુજ. તા'લીમુલ ઈસ્લામ મુકમ્મલ ચાર ભાગ
મુંજલ્લદ ....
ગુજ. પ્યારે રસૂલકી પ્યારી બાતેં ....
ગુજ. મસનૂન મકબુલ દુઆઓ અને નમાઝ ....
ગુજ. મસનૂન મકબુલ ૧૫૧ દુઆઓ ....
ગુજ. તબ્લીગી જમાતકી બુન્યાદી છ બાતેં ....
ગુજ. ફઝાઈલે તીઝારત ....
ગુજ. બેહતરીન જહેજ ....
ગુજ. તબ્લીગી જમાઅત પર એ'તરાઝાત
ઓર ઉસકે જવાબાત ....
ગુજ. હજનો તરીકો ....
ગુજ. હજ અને ઉમરહ ....
ગુજ. તારીખે ઈસ્લામ ....
ગુજ. કુર્આન આપસે ક્યા કહેતા હય ....
ગુજ. નુરાની નમાઝ અરબી સાથે ....
ગુજ. આદાબે મુબાશેરત ....
ગુજ. મીયાં બીવી કે હોકૂક ....
ગુજ. કબર ક્યા કહેતી હય ....
ગુજ. ખ્વાબ અને તા'બીર ....
ગુજ. સહીહ બુખારી શરીફ ....
ગુજ. મુસલમાન પતિ-પત્નિ
લેખક : મો. હથુરણી સા. ....
ગુજ. બેહનો કી મહેફીલ ....

ગુજ. બેહીશ્તી ઝેવર ભાગ-૧૧ મુજલ્લદ ....
ગુજ. રૂહાની કહાનીયા ....
ગુજ. જઝાઉલઆ'માલ યાની આ'માલકા બદલા.
ગુજ. મસ્નૂન નમાઝની ચાલીસ હદીસેં ....
ઉર્દુ. તોહફએ ખ્વાતીન
(યાને સુસરાલ જાનેવાલી બેટીકો નસીહત)..
ઉર્દુ. સીરતે અંબીયા વ સહાબા તા'બેઈન ....
ઉર્દુ. મા-બાપકી નસીહત બેટીકો...................
ઉર્દુ. ક્યા કરેં ક્યા ન કરે ....
ઉર્દુ. નફસકે ધોકેસે બચનેકા ઈલાજ...............
ઉર્દુ. ઈસ્લામકે નામવર સીપેહસાલાર.............
ઉર્દુ. અલ્સર કા ઈલાજ ....
ઉર્દુ. કબ્ઝ કા ઈલાજ ....
ઉર્દુ. કેન્સર કા ઈલાજ..................................
ઉર્દુ. વજન ઘટાઈએ ઉમર બડાઈએ ....
અરબી. રાતકો પઢનેકી ચીઝેં ....

કિતાબનું નામ

ગુજ. તીબ્બે નબવી સ. ....
ગુજ. રસૂલુલ્લાહ સ. કી સુન્નતે......
ગુજ. હઝરતજી રહ. કી તકરીરેં ....
ગુજ. ઈસ્લામી નામોનો સંગ્રહ ....
ગુજ. જન્નતના ચાલીસ રસ્તા ....
ગુજ. નિકાહ ખ્વાનીનું રજીસ્ટર
મુજલ્લદ ....
ગુજ. ગુજરાતી અરબી ઝુરૂરુલ
મુસ્લેમીન કંથારીયા ટાઈપ .....
ગુજ. હીદાયત કે મોતી................
ગુજ. આદાબે ઝીંદગી ....

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ

હજ ઔર ઉમરહ કો ખાલિસ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે લિયે પૂરા કિયા કરો.

ફઝાઇલે હજ

આયત ઔર હદીસ કે હવાલોં કે સાથ

મુઅલ્લિફ

હઝરત મૌલાના અલહાફિઝ અલહાજ અલ મુહદ્દિસ મુહમ્મદ ઝકરિયા સાહબ મદ્દ ઝિલ્લહૂ શૈખુલહદીસ મઝાહિરે ઉલૂમ સહારનપુર

લિપ્યાંતર : સુલેમાન મજાહરી

જિસમેં :

હજ-ઉમરહ-ઝિયારત કે ફઝાઇલ વ આદાબ ઔર આશિકાને પુખ્તે બહોતસે વાકેઆત, વઝાહત ઔર તફસીલસે બયાન કીયે ગયે હૈં.

પબ્લિશર

નુરાની કુતુબખાના

મુ.પો. છાપી, રેલ્વે સ્ટેશન સામે,
જિ. બનાસકાંઠા, ઉ. ગુજરાત (ઈન્ડીયા)
પીન કોડ - ૩૮૫૨૧૦

નુરાની કુતુબખાના
મુ. પો. છાપી, પીન - ૩૮૫૨૧૦

ફઝાઈલે હજ

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ
نَحۡمَدُہٗ وَ نُصَلِّیۡ عَلٰی رَسُوۡلِہِ الۡکَرِیۡمِ

حَامِدًا وَّ مُصَلِّیًا وَّ مُسَلِّمًا

★ બિસ્મિલ્લા હિર્રહ્‌મા નિર્રહીમ ★
નહ્‌મદુહૂ વ નુસલ્લિ અલા રસૂલિહિલ્કરીમ
હામિદન વ મુસલ્લિયન વ મુસલ્લિમા.

અમ્મા બઅદ ઈસ સિયાહકાર કે કલમસે તબ્લીગી સિલસિલેમેં પેહલે ભી ચંદ રિસાલે શાયેઅ હો ચુકે હૈં ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે ફઝલસે ઉનકે દીની મુનાફે કે મુતઅલ્લિક અકાબિર ઔર અહબાબકી તરફસે તહરીરી ઔર ઝુબાની પયામાત ભી ખિલાફે તવક્કોઅ ઈતની કસરતસે પહોંચે, જો મૂજિબે તઅજ્જુબ હૈ. અપની ના-એહલિયતકી વજહસે ન ઉનસે ઈસ કદર નફાકી તવક્કોઅ થી, ન અપની બદ-આમાલિયોં ઔર કમ્માયગીકી વજહસે વો ઈસ કાબિલ થે કે ઉનસે ઈતના નફા મખ્લુકકો પહોંચે, કયોંકે જો શખ્સ ખુદ આમિલ ન હો, ઉસકી તહરીરો-તકરીરસે ભી નફા કમ પહોંચતા હૈ.

મૈં અબ તક ઈન મુનાફેકો અપને ચચા જાન હઝરત મૌલાના મૌલવી મુહમ્મદ ઈલ્યાસ સાહબ રહમતુલ્લાહિ અલૈહિ (જો અપની તબ્લીગી મસાઈમેં, ન સિર્ફ હિન્દુસ્તાનકે હર ગૌશેમેં, બલ્કે બૈરુને હિન્દમેં ભી બહોત મશહૂર હૈં) કી તવજ્જોહકા અસર સમઝતા રહા ઔર સમઝતા હૂં. ઈસી વજહસે ઉનકે વિસાલકે બાદસે જિસકો ચાર સાલસે ઝિયાદા અરસા ગુઝર ગયા, યે સિલસિલા બન્દ કર દિયા થા, હાલાંકે હઝરત મૌસૂફ (રહ.) ને અપની હયાત કે આખિરી અય્યામમેં દો રિસાલોંકી બ-ઈસરાર ફરમાઈશ કી થી.

અવ્વલન તિજારત ઔર કમાઈ કે ફઝાઈલમેં એક રિસાલેકા હુકમ ફરમાયા થા, જિસકા ફૌરી તૌર પર એક ઈજમાલી નકશા ભી ઉસી બીમારીકી શિદ્દતમેં લિખકર પેશ કર દિયા થા. મગર મરઝકી શિદ્દતકી વજહસે ઉસકો મુલાહઝા ફરમાનેકી નૌબત ન આઈ. દૂસરે ઈન્ફાક ફી સબીલિલ્લાહ યાની અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરને કે

મુતઅલ્લિક, જિસકા તકાઝા અખીર ઝમાન-એ-હયાતમેં ઉનપર શિદ્દતસે થા ઔર ઈસ મઝમૂનકા આખિરી અય્યામમેં બહોત ઝિયાદા એહતિમામ થા, ઈસકે મુતઅલ્લિક એક રિસાલા ફઝાઈલમેં લિખનેકા બાર-બાર હુકમ ફરમાયા, હત્તાકે એક બાર નમાઝ ખડી હો રહી થી, દૂસરા શખ્સ ઈમામ થા, તકબીર હો ચૂકી થી, સફસે આગેકો મુંહ નિકાલ કર ફરમાયા, દેખના ઈસ રિસાલેકો ભુલ ન જાના, મગર ઈસકે બાવજૂદ અબ તક કોઈસે રિસાલે કે લિખનેકી નૌબત નહી આઈ. ઔર જબ ભી ઈન હાલાતસે વાકિફ અહેબાબકી તરફસે ઉનકે લિખનેકા તકાઝા હુઆ. અપની ના એહલિયતકા તસવ્વુર ગાલિબ હોકર સદ્દે રાહ બનતા રહા.

કઈ મર્તબા ઈન દોનોં રિસાલોંકે મુતઅલ્લિક ચચાજાન (રહ.) કા ઈસરાર યાદ આકર ખ્યાલ પૈદા હુઆ, ફિર અપની હાલત ઔર દુનિયાકી રફતારને ઉસ ખ્યાલકો દબા દિયા. મેરે ચચાઝાદ ભાઈ અઝીઝી અલહાફિઝ અલ-હાજ મૌલવી મુહમ્મદ યુસૂફ સલ્લમહુ, જો અલ-વલદુ સિરુલ્લિ અબીહ કે ઝાબ્તે કે મુવાફિક ઉસ ઈમાની તહરીકકી દા'વતમેં અપને વાલિદ સાહબ કે કદમ-બ-કદમ ઔર ઈસ જઝબેમેં ઉસકે સહી ઔર હકીકી વારિસ હૈં, ઈનપર દો સાલસે હિજાઝમેં ઈસ તહરીકકો ફરોગ દેનેકા જઝબા હૈ, ખુદ ચચાજાન પર ભી ઈસકા તકાઝા થા. ઈસી જઝબે કે માતહત વો દો મર્તબા સિર્ફ ઈસી મકસદ કે લિયે હિજાઝ તશરીફ લે જા ચુકે થે, જિસકો હઝરત મૌલાના અલ-હાજ અબુલ હસનઅલી મિયાં સાહબને મુખ્તસરન ઉનકી સવાનેહમેં તહરીર ફરમાયા હૈ ઔર હકીકત ભી યેહી હૈ કે અરબ હી વો બરગુઝીદા જમા'અત હૈ, જિસને ઈબ્તિદામેં તમામ દુનિયામેં ઈસ્લામકો ફૈલાયા, વો હઝરાત અગર અપને અસ્લાફ કે નકશે કદમ પર ચલેં તો યકીનન અબ ભી ઈન્શા અલ્લાહુ તઆલા દુનિયામેં ઈસ્લામ ઉસી તરહ ચમક સકતા હૈ, જિસ તરહ ઈબ્તિદાએ ઝમાનેમેં ચમકા થા.

ઈસકે અલાવા હુજ્જાજકી જમા'અત, જો હર સાલ હઝારોંકી તાઅદાદમેં હજ કો જાતી હૈ, વો હજ કે વો ફઝાઈલ ઔર સમરાતો-બરકાતસે ના-વાકફિયત ઔર આદાબે હજ કે ના-મા'લૂમ હોનેકી વજહસે જિસ દીની જઝબે ઔર જિન બરકાત કે સાથ ઉસકો વાપસ આના ચાહિએ, ઉસ્સે અકસર ખાલી હાથ વાપસ આતી હૈ, ઈન વુજુહસે અજીઝે મૌસૂફકા દો સાલસે ઈસરાર થા કે હજ્જો-ઝિયારત કે ફઝાઈલમેં ભી ચંદ અહાદીસકા તરજુમા ઉમ્મતકે સામને પેશ કરૂં તા'કે હજકો જાનેવાલે હઝરાત ઈન અહાદીસકી બરકતસે ઉસી ઝૌકો-શૌક કે સાથ જાએં, જો ઉનકી શાનકે મુનાસિબ હો ઔર હજસે વાપસી ભી ઉન્હી દીની જઝબાતકે સાથ હો, જો ઉસ મુબારક ઔર નિહાયત અહમ અમલ કે મુનાસિબ હો નીઝ ઝૌકો-શૌક કે સાથ જાનેવાલે હુજ્જાજકી કસરત, જો ખુદ ભી દીનકા જઝબા અપને અન્દર પૈદા કરેં ઔર વહાં કે કિયામમેં એહલે અરબસે ભી ઉનકે અસલી ઔર જદ્દી કામોંમેં ઈશ્તિગાલકી ઔર ઈન્હિમાકકી ઈલ્તિદુઆ ઔર દરખ્વાસ્ત કરે.

અજીઝે મૌસૂફ દો સાલસે ઈસકી ઝરૂરતકા ઈઝહાર ઔર તકમીલ પર

ઈસરાર કર રહે થે, મગર ઈધરસે વાઅદાસે આગે બઢનેકી નૌબત ન આઈ. લેકિન હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસ જબ કિસી કામકા ઈરાદા ફરમાતે હૈં, તો ઉસકે લિએ અસબાબ ભી ગૈબસે પૈદા હો જાતે હૈં, ચચા જાનકે વિસાલ કે બાદસે અબતક હર સાલ રમઝાનુલ મુબારકકા મહીના ઈસ નાકારા કો નિઝામુદ્દીનમેં ગુઝારનેકી નૌબત આતી રહી ઔર અપને મશાગિલકે હુજુમકી વજહસે ૨૯ શાબાન કો આકર ૨ શવ્વાલકો હમેશા વાપસી હો જાતી થી. ઈસ સાલ બાઝ મજબૂરિયોંકી વજહસે ઈદ કે બાદ ભી યહાં કિયામ કરના પડા, તો અઝીઝે મૌસૂફકો ઈસરારકા ઝિયાદા મૌકા મિલ ગયા ઔર ઈધર ઈદકી રાતસે ઉશ્શાકકી દારે મેહબુબ પર હાઝિરીકા ઝમાના શુરૂ હો જાનેસે ઉસ દયારકી યાદને ભી તબીયત પર અસર કિયા, જો હર સાલ શવ્વાલસે વસ્ત ઝિલહિજ્જા તક અકસર આતા રેહતા હૈ ઔર જહાં જહાં હજકા ઝમાના કરીબ આતા હૈ, યે તસવ્વુર કે ખુશકિસ્મત આશિક ઉસ વકત કયા કર રહે હોંગે, અપની તરફસે બેઈખ્તિયાર મુતવજ્જહ કરતા રેહતા હૈ, ઈસ લિએ મુતવલ્લકલન અલ્લાહ આજ ૭ શવ્વાલ સન ૬૬ હિજરી ચહાર શંબા કો યે રિસાલા શુરૂ કરતા હૂં ઔર દસ ફસ્લોં ઔર એક ખાત્મેમેં મુખ્તસર તૌર પર ચંદ અહાદીસકા તરજુમા ઔર કુછ મુતફર્રિક મઝામીન પેશ કરતા હૂં.

૧. પેહલી ફસ્લ, તર્ગીબે હજમેં,

૨. દુસરી ફસ્લ, હજ ન કરનેકી વઈદમેં,

૩. તીસરી ફસ્લ, ઈસ સફરમેં મશક્કતોં કે તહમ્મુલમેં,

૪. ચૌથી ફસ્લ, હજકી હકીકતમેં,

૫. પાંચવી ફસ્લ, હજકે આદાબમેં,

૬. છઠઠી ફસ્લ, મક્કા મુકર્રમા કે આદાબો-ફઝાઈલમેં,

૭. સાતમી ફસ્લ, ઉમરા કે બયાનમેં,

૮. આઠમી ફસ્લ, રૌઝએ મુતહહરાકી ઝિયારત ઔર મસ્જિદે નબવીકી હાઝિરીમેં,

૯. નવ્વી ફસ્લ, ઝિયારત કે આદાબમેં,

૧૦, દસમી ફસ્લ, મદીના તય્યબા કે આદાબો-ફઝાઈલમેં,

ખાત્મેમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે હજકા મુફસ્સલ વાકિયા હૈ, ઔર બાઝ દુસરે જાં-નિસારોંકે હજકે મુખ્તસર કિસ્સે હૈં.

પેહલી ફસ્લ
હજકી તર્ગીબમે

હજકે ફઝાઈલ ઔર ઉસકે એહકામમે કુર્આને પાકકી બહોત સી આયાત નાઝીલ હુઈ હૈં, ઔર અહાદીસ તો લા તઅદાદ વારિદ હુઈ હૈં, જિનમેંસે નમૂને કે તૌર પર થોડી સી ઈસ રિસાલેમેં ઝિક્ર કી જાએંગી.

મૈં અપને હર રિસાલેમેં ઈખ્તીસારકી બહોત કોશીશ કરતા હૂં, કે દીની ચીઝોં કે લિએ ન પઢનેવાલોં કે પાસ વક્ત ઝિયાદા હૈ, રિસાલે કે બડે હો જાનેકી વજહસે કિંમતમેં ઈઝાફા હો જાને કે બાદ ખરીદને વાલોં કે પાસ ન પૈસા ઝા'ઈદ હૈ. હાં, સિનેમા દેખને કે લિએ, બ્યાહ-શાદીયોંમેં ખર્ચ કરને લિએ ગરીબસે ગરીબકે પાસ ભી પૈસેકી કમી નહીં, યે અલ્લાહ તઆલાકી શાન હૈ, ઈસ લિયે અવ્વલ મુખ્તસરન ચંદ આયાત ઝિક્ર કી જાતી હૈં, ઈસકે બાદ ચંદ અહાદીસ ઝિક્ર કી જાએંગી.

આયાત

① وَاَذِّنْ فِى النَّاسِ بِالْحَجِّ يَاْتُوْكَ رِجَالًا وَّعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَّاْتِيْنَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيْقٍ لِّيَشْهَدُوْا مَنَافِعَ لَهُمْ ۝ الاية (حج ع ٤)

આયત: (૧) લોગોંમેં હજ (કે ફર્ઝ હોને) કા એલાન કર દો. (ઈસ એલાનસે) લોગ તુમ્હારે પાસ. (યાની તુમ્હારી ઈસ ઈમારત કે પાસ હજકે લિએ) ચલે આએંગે, પાંવ ચલકર ભી ઔર (ઐસી ઊંટનીયોં પર સવાર હોકર ભી જો દૂર દરાઝ રાસ્તોંસે ચલ કર આઈ હો (ઔર સફરકી વજહસે) દૂબલી હો ગઈ હો તા'કે યે આનેવાલે અપને મુનાફે હાંસીલ કરેં. (સૂરએ હજ, રૂકૂઅ ૪)

ફાઈદા : બૈતુલ્લાહ શરીફકી સબસે પેહલી બિનામેં ઈખ્તીલાફ હૈ કે હઝરત આદમ અલા નબીય્યીના (વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) ને બનાયા યા ઈસ્સે પેહલે ફરિશ્તોંને બનાયા થા, હત્તાકે બા'ઝને કહા હૈ કે ઝમીનકી સબસે પેહલી ઈબ્તીદા ઈસી જગહસે હુઈ કે પાની પર એક બુલબુલેકી શકલ થી, જિસ્સે ફિર બકીયા ઝમીનકા હિસ્સા ફૈલાયા ગયા, લેકીન હઝરત નૂહ (અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામુ) કે ઝમાનેમેં જબ તૂફાન આયા, તો યે મકાન ઉઠા લિયા ગયા થા. ઈસકે બાદ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહીસ્સલામ) ને હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈહિસ્સલામ) કી મદદસે ઈસકી તા'મીર કી, જિસકા ઝીકર પેહલે પારેમેં હૈ.

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ ٥

આયત : ઈસ આયતે શરીફાસે પેહલી આયતમેં ઈસીકા બયાન હૈ કે ઈસ ઘરકી જગહકા નિશાન હમને ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) કો બતાયા થા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે હુકમસે હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) ને ઈસ મકાનકી અઝ સરે નૌ તા'મીર કી.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને હઝરત આદમ (અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કો જન્નતસે ઊતારા, તો ઉનકે સાથ અપના ઘર ભી ઊતારા ઔર ફરમાયા કે આદમ ! મૈં તેરે સાથ અપના ઘર ઊતારતા હૂં. ઉસકા તવાફ ઉસી તરહ કિયા જાએગા, જિસ તરહ મેરે અર્શકા તવાફ કિયા જાતા હૈ ઔર ઉસકી તરફ નમાઝ ઈસી તરહ પઢ્હી જાએગી, જિસ તરહ મેરે અર્શકી તરફ નમાઝ પઢ્હી જાતી હૈ.

ઈસકે બાદ તૂફાને નૂહ કે ઝમાનેમેં યે મકાન ઉઠા લિયા ગયા. ઈસકે બાદ અંબિયા-એ-કિરામ ઈસ જગહકા તવાફ કરતે થે, મકાન ન થા. ઈસકે બાદ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) કો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસ જગહ મકાન બનાનેકા હુકમ ફરમાયા ઔર જગહકી તઅય્યુન ખુદ ફરમા દી. (તર્ગીબ મુન્ઝરી)

હદીસમેં આતા હૈ કે જબ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) બૈતુલ્લાહ શરીફકી તા'મીરસે ફારિગ હુએ તો બારગાહે ખુદાવંદીસે અર્ઝ કિયા કે તામીરસે ફરાગત હો ચૂકી હૈ. ઈસ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે હુકમ હુઆ કે લોગોંમેં હજકા એલાન કરો, જિસકા ઉપરકી આયતમેં ઝિક્ર હૈ, હઝરત ઈબ્રાહીમને અર્ઝ કિયા કે યા અલ્લાહ ! મેરી આવાઝ કિસ તરહ પહોંચેગી ? અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ફરમાયા કે આવાઝકા પહોંચાના હમારે ઝિમ્મે હૈ, હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) ને એલાન ફરમાયા, જિસકો આસમાનો-ઝમીન કે દરમિયાન હર ચીઝને સુના, આજ ઈસમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં રહા કે લાસિલ્કીસે એક મુલ્કસે દુસરે મુલ્ક તક આવાઝ પહોંચ રહી હૈ તો લા સિલ્કીયોંકે બનાનેવાલોંકા બનાનેવાલા જબ આવાઝ પહોંચાનેકા ઈરાદા કરે તો ઈસમેં કયા ઈશ્કાલ હો સકતા હૈ ?

દૂસરી હદીસમેં હૈ કે ઉસ આવાઝકો હર શખ્સને સુના ઔર લબ્બૈક કહા, જિસકે મા'ની હૈ કે 'મૈં હાઝિર હૂં' યેહી વો લબ્બૈક હૈ, જિસકો હાજી એહરામકે બાદસે શુરૂ કરતા હૈ, જિસ શખ્સકી કિસ્મતમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હજકી સઆદત લિખ્ખી થી, વો ઉસ આવાઝસે બહરાવર હુઆ ઔર લબ્બૈક કહી. (ઈત્તિહાફ)

દૂસરી હદીસમેં આયા હૈ કે જિસ શખ્સને ભી, ખ્વાહ વો પૈદા હો ચૂકા થા યા અભી તક કે આલમે અરવાહમેં થા, ઉસ વક્ત લબ્બૈક કહા, વો હજ ઝરૂર કરતા હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે જિસને એક મર્તબા લબ્બૈક કહા, વો એક હજ કરતા હૈ. જિસને ઉસ વક્ત દો મર્તબા લબ્બેક કહા, વો દો મર્તબા હજ કરતા હૈ ઔર

ઈસી તરહ જિસને ઈસસે ઝિયાદા જિતની મર્તબા લબ્બૈક કહા, ઉતનેહી હજ ઉસકો નસીબ હોતે હૈં. (દુર્રે મન્સૂર)

કિસ કદર ખુશનસીબ હૈં વો રૂહેં, જિન્હોંને ઉસ વકત દમાદમ લબ્બૈક કહા હોગા, બીસિયોં હજ ઉનકો નસીબ હુએ યા હોંગે.

② اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُوْمٰتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ يَّعْلَمْهُ اللّٰهُ (بقرة ۲۵)

આયત -૨ હજ (કા ઝમાના) ચંદ મહીને હૈં જો (મશહૂર) મા'લૂમ હૈં, (યાની યકમ શવ્વાલસે દસ ઝિલહિજ્જા તક.) પસ જો શખ્સ ઈન અય્યામમેં અપને ઉપર હજ મુકર્રર કર લે (કે હજ કા એહરામ બાંધ લે) તો ફિર ન કોઈ ફહશ બાત જાઈઝ હૈ ઔર ન ઉદૂલેહુકમી દુરૂસ્ત હૈ ઔર ન કિસી કિસ્મકા ઝગડા ઝેબા હૈ, (બલ્કે ઉસકો ચાહિએ કે હર વક્ત નેક કામમેં લગા રહે) ઔર જો નેક કામ કરેંગે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો જાનતે હૈં (ઉનકો હર શખ્સકી હર બાતકા હર વકત ઈલ્મ રેહતા હૈ. ઉસકે મુવાફિક ઉસકો જઝા યા સઝા દેતે હૈં, ઈસ લિયે ઈન નેકિયોંકા બહોત બદલા અતા ફરમાએંગે, જો ઉન મુબારક ઔકાતમેં કી જાએંગી.) (સૂરએ બકરહ રૂકૂઅ-૨૫)

ફાઈદા : ફહશ બાત દો તરહકી હોતી હૈ. એક વો, જો પેહલેસે ભી નાજાઈઝ થી, ઉસકા ગુનાહ હજકી હાલતમેં કરનેસે ઝિયાદા હો જાતા હૈ.

દૂસરે વો, જો પેહલેસે જાઈઝ થી, જૈસા કે અપની બીવીસે બેહિજાબીકી બાત કરના, હજમેં વોભી જાઈઝ નહી રેહતી.

ઈસી તરહ હુકમ ઉદૂલી ભી દો તરહકી હૈ. એક વો જો પેહલે હીસે નાજાઈઝ થી, જૈસા કે સારે ગુનાહ, ઉનકી મા'સિયત હજકી હાલતમેં ઝિયાદા સખ્ત હો જાએગી.

દૂસરે વો ઉમૂર, જો પેહલેસે જાઈઝ થે, અબ હજકી વજહસે નાજાઈઝ હો ગએ, જૈસા કે ખુશ્બૂ લગાના, યે અબ નાજાઈઝ હો ગયા. ઐસે હી લડના ઝગડના પેહલેસે ભી બુરા હૈ, મગર હજમેં ઔર ભી ઝિયાદા બુરા હૈ. (બયાનુલ કુર્આન)

અગરચે હુકમે ઉદૂલીમેં ઝગળા કરના ભી દાખિલ હૈ, મગર ચૂં કે હજમેં અકસર સાથિયોંમેં નિઝાઅ (ઝગળા) હો હી જાતા હૈ, ઈસ લિએ એહતિમામકી વજહસે ઉસકો ખાસ તૌરસે ઝિકર ફરમાયા, જૈસા કે આઈન્દા પેહલી હદીસ કે ઝેલમેં ભી ઉસકા ઝિકર આ રહા હૈ.

③ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِيْ وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِيْنًا (مائدة ۱۶)

આયત -૩ આજ કે દિન તુમ્હારે લિએ તુમ્હારે દીન કો મૈંને (હર તરહ) કામિલો-મુકમ્મલ બના દિયા ઔર તુમપર અપના ઈન્આમ (આજ) પૂરા કર દિયા ઔર મૈંને

ઈસ્લામકો તુમ્હારા દીન બનને કે લિએ (હંમેશાકો) પસંદ કર લિયા (કિ કયામત તક તુમ્હારા યેહી દીન રહેગા, ઉસકો મંસૂખ કર કે દૂસરા દીન તજવીઝ ન કિયા જાયેગા). (સૂરએ માઈદહ, રૂકૂઅ-૧)

ફાઈદા : હજકે અહમ ફઝાઈલમેંસે યેભી હૈ કે યે આયતે શરીફા જિસમેં તકમીલે દીનકા મુઝદહા હૈ, હજકે મૌકે પર નાઝીલ હુઈ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને અહયામેં લિખ્ખા હૈ કે હજ ઈસ્લામકે બુનિયાદી અરકાનમેં હૈ. ઈસી પર અરકાનકા ઈખ્તિતામ હુઆ હૈ ઔર ઈસી પર ઈસ્લામકી તકમીલો-ત્તત્મીમ હુઈ હૈ. ઈસીમેં આયત 'અલયૌમ અક્મલ્તુ લકુમ' નાઝીલ હુઈ હૈ, એક હદીસમેં આયા હૈ કે યહૂદ કે બા'ઝ ઉલમાને હઝરત ઉમર (રદી.)સે અર્ઝ કિયા કે તુમ કુર્આન પાકમેં એક આયત પઢ્હતે હો, અગર વો આયત હમપર નાઝીલ હોતી તો હમ ઉસ દિનકો ઈદકા દિન બનાતે. (યાની સાલગિરહ કે તૌરપર ઉસ દિનકી ખુશી મનાતે) હઝરત ઉમર (રદી.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે વો કૌન-સી આયત હૈ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા.

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ

હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે મુઝે મા'લૂમ હૈ કે યે કિસ દિન ઔર કહાં નાઝીલ હુઈ ? બિહમ્દિલ્લાહ હમારે યહાં ઉસ વકત દો ઈદેં જમા થી.

(૧) એક જુમ્આકા દિન (કિ વો ભી મુસલમાન કે લિયે બમંઝલએ ઈદ કે દિન કે હૈ) (૨) દૂસરે અરફાકા દિન (કિ વોભી બિલખુસૂસ હાજીકે લિએ ઈદકા દિન હૈ)

હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે યે આયત જુમ્આ કે દિન, શામ કે વકત અસર કે બાદ, જબ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) અરફાતકે મૈદાનમેં અપની ઊંટની પર તશરીફ ફરમા થે, નાઝીલ હુઈ, દર હકીકત યે બડા મુઝદા હૈ, જો ઈસ આયતે શરીફામેં સુનાયા ગયા હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે ઈસ આયતે શરીફાકે બાદ હિલ્લતો-હુરમતકે બારેમેં કોઈ જદીદ હુકમ નાઝિલ નહી હુઆ. જબ આદમી હજમેં યે ખ્યાલ કરે કે ઈસ ફરીઝેસે દીનકી તકમીલ કરાર દી ગઈ, ઔર દીન મુકમ્મલ હોનેકા યે ઝરિયા હુઆ હૈ, તો કિતને ઝૌકો-શૌકસે ઈસ ફરીઝેકો અદા કરના ચાહિએ, વો ઝાહિર હૈ.

જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) અપની ઊંટની પર થે, વો ઊંટની બોઝકી વજહસે બૈઠ ગઈ, ખડી ન હો સકી.

વહી કે વકત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ)મેં વઝન બહોત બઢ્હ જાતા થા. હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે જબ હુઝૂર (સલ્લ.) ઊંટની પર હોતે ઔર વહી નાઝિલ હોતી, તો વો ઊંટની અપની ગરદન ગિરા દેતી ઔર

જબતક વહી ખત્મ ન હોતી, હરકત ન કર સકતી થી.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જબ વહી નાઝિલ હોતી હૈ તો મુઝે યે ખ્યાલ હોતા હૈ કે મેરી જાન નિકલ જાએગી. (દુર્રે મન્સૂર)

હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ આયતે શરીફા

لَا يَسْتَوِى الْقَاعِدُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ غَيْرُ اُولِى الضَّرَرِ

નાઝિલ હુઈ તો મૈં હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાસ બૈઠા હુઆ થા. હુઝૂર (સલ્લ.) પર ગશી સી તા'રી હુઈ તો આપકી રાન મેરી રાન પર રખ્ખી ગઈ. ઉસકે વઝનસે મેરી રાન ટૂટી જા રહી થી. (દુર્રે મન્સૂર)

યે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે પાક કલામકી અઝમતો-હૈબત થી, જિસકો હમ લોગ ઐસા સરસરી ઔર લાપરવાહીસે પઢતે હૈં, જૈસા કે એક મા'મૂલી કલામ હો યહાંતક ચંદ આયાતકા ઝિક્ર થા, આગે ચંદ અહાદિસકા તર્જુમા પેશ કરતા હું.

અહાદીસ

١- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رض قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم مَنْ حَجَّ لِلّٰهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ اُمُّهٗ ط (متفق عليه مشكوة)

હદીસ : (૧) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ અલ્લાહ કે લિએ હજ કરે, ઈસ તરહ કે ઉસ હજમેં ન રફસ (યાની ફહશ બાત) હો ઔર ન ફિસ્ક હો (યા'ની હુકમ ઉદૂલી) વો હજસે ઐસા વાપસ હોતા હૈ, જૈસા ઉસ દિન થા, જિસ દિન માં કે પેટસે નિકલા થા. (મિશ્કાત)

ફાઈદા : જબ બચ્ચા પૈદા હોતા હૈ, વો મા'સૂમ હોતા હૈ કે ઉસપર કોઈ ગુનાહ, કોઈ લગ્ઝિશ, કિસી કિસ્મકી દારગીર કુછ નહી હોતી, યેહી અસર ઉસ હજકા હૈ, જો અલ્લાહકે વાસ્તે કિયા જાએ. ફઝાઈલે નમાઝકે શુરૂમેં યે મઝમૂન ગુઝર ચુકા હૈ કે ઉલમાકે નઝદીક ઈસ કિસ્મકી અહાદીસસે સગીરા ગુનાહ મુરાદ હુઆ કરતે હૈં, અગરચે હજકે બારેમેં જો રિવાયાત બ-કસરત વારિદ હુઈ હૈ, ઉનકી વજહસે બા'ઝ ઉલમાંકી યે તહકીક હૈ કે હજસે સગીરહ કબીરહ સબ ગુનાહ માફ હો જાતે હૈં, ઈસ હદીસ પાકમેં તીન મઝમૂન ઝિકર ફરમાએ હૈ.

(૧) અવ્વલ યે કે અલ્લાહ કે વાસ્તે હજ કિયા જાએ યા'ની ઉસમેં કોઈ દુનિયવી ગરઝ, શોહરત રિયા વગૈરહ શામિલ ન હો. બહોતસે લોગ શોહરત ઔર ઈઝ્ઝતકી વજહસે હજ કરતે હૈં, વો ઈતના હરજ ઔર ખર્ચ સવાબ કે એ'તબારસે

બેકાર ઝાએ કરતે હૈં, અગરચે હજ ફર્ઝ ઈસ તરહ ભી અદા હો જાએગા, લેકિન અગર મહઝ અલ્લાહકી રિઝાકી નીય્યત હો, તો ફર્ઝ અદા હોને કે સાથ કિસ કદર સવાબ મિલે, ઈતની બડી દૌલત કો મહઝ ચંદ લોગોંમેં ઈઝઝતકી નીય્યતસે ઝાએ કર દેના કિસ કદર નુકસાન ઔર ખસારેકી બાત હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે કયામત કે કરીબ મેરી ઉમ્મત કે અમીર લોગ તો હજ મહઝ સૈરો-તફરીહ કે ઈરાદેસે કરેંગે (ગોયા લન્દન વ પેરિસકી તફરીહ ન કી, હિજાઝકી તફરીહ કર લી) ઔર મેરી ઉમ્મતકા મુતવસ્સિત તબ્કા તિજારતકી ગરઝસે હજ કરેગા કે તિજારતી માલ કુછ ઈધરસે લે ગએ, કુછ ઉધરસે લે આએ ઔર ઉલમા રિયાઓ શૌહરતકી વજહસે હજ કરેંગે (કે ફલાં મૌલાના સાહબને પાંચ હજ કિએ, દસ હજ કિએ) ઔર ગુરબા ભીખ માંગનેકી ગરઝસે જાએંગે. (કંઝુલ ઉમ્માલ)

ઉલમાને લિખ્ખા કે જો લોગ ઉજરત કે સાથ હજજે બદલ કરતે હૈ કે ઈસ હજસે કુછ દુનિયવી નફા હાંસિલ હો જાએ, વોભી ઈસમેં દાખિલ હૈં કે ગોયા હજ કે સાથ તિજારત કર રહા હૈ, જૈસા કે હદીસ (૧૫) કે ઝેલમેં આ રહા હૈ.

દૂસરી હદીસમેં આયા હૈ કે સલાતીન ઔર બાદશાહ તફરીહકી નીય્યતસે હજ કરેંગે ઔર ગની લોગ તિજારતકી ગરઝસે ઔર ફુકરા સવાલકી ગરઝસે ઔર ઉલમા શોહરતકી વજહસે. (ઈત્તિહાફ)

ઈન દોનોં હદીસોંમેં કુછ તઆરૂઝ નહી, પેહલી હદીસમેં જો ગની બતાએ ગએ, ઉનસે આલા દરઝે કે ગની મુરાદ હૈ, જિનકો દૂસરી હદીસમેં સલાતીનસે તા'બીર કિયા હૈ ઔર જિસકો ઈસ હદીસમેં ગનીસે તા'બીર કિયા હૈ, વો સલાતીનસે કમ દરઝા મુરાદ હૈં, જિસકો પેહલી હદીસમેં મુતવસ્સિત તબ્કેસે તા'બીર કિયા હૈ.

એક હદીસમે હૈ કે હઝરત ઉમર (રદી.) સફા મરવાકે દરમિયાન એક મર્તબા તશરીફ ફરમા થે, એક જમાઅત આઈ, જો અપને ઊંટોસે ઊતરી ઔર બૈતુલ્લાહ શરીફકા તવાફ કિયા, સફા મરવા કે દરમિયાન હઝરત ઉમર (રદી.) ને ઉનસે દર્યાફ્ત કિયા, તુમ કૌન લોગ હો ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે ઈરાક કે લોગ હૈ, હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે યહાં કૈસે આના હુઆ ? ઉન્હોને અર્ઝ કિયા, હજ કે લિએ. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા, કોઈ ઔર ગરઝ તો ન થી. મસલન અપની મીરાસકા કિસીસે મુતાલબા હો યા કિસી કરઝદારસે રૂપિયા વસૂલ કરના હો યા કોઈ ઔર તિજારતી ગરઝ હો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, નહી, કોઈ દૂસરી ગરઝ ન થી. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે અજસરે નૌ આ'માલ કરો યા'ની પેહલે સારે ગુનાહ તુમ્હારે મા'ફ હો ચુકે.

(૨) દૂસરી ચીઝ હદીસે બાલામેં યે હૈ કે ઉસમેં રફસ યા'ની ફહશ બાત ન હો. ઈસ્સે કબ્લ કુર્આને પાકકી આયતે શરીફામેં ભી યે લફઝ 'ફલા રફ-સ' ગુઝર ચૂકા હૈ.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે યે એક ઐસા જામેઅ કલિમા હૈ, જિસમેં હર કિસ્મકી લગ્વ ઔર બેહૂદા બાત દાખિલ હૈ, હત્તાકે બીવી કે સામને સોહબતકા ઝિકર કરના ભી દાખિલ હૈ, હત્તાકે ઈસ કિસ્મકી બાતકા આંખસે યા હાથસે ઈશારા કરના દાખિલ હૈ કે ઈસ કિસ્મકા ઝિકર શહવતકો ઊભારતા હૈ.

(૩) તીસરી ચીઝ જો ઈસ હદીસે પાકમેં ઝિકર કી ગઈ, વો ફુસુક યા'ની હુકમ ઉદૂલી ન હોના હૈ. યેભી કુર્આને પાકકી આયતે મઝકૂરામેં ગુઝર ચૂકા હૈ.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે યેભી એક જામેઅ કલિમા હૈ, જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી હર કિસ્મકી ના ફરમાનીમેં શામિલ હૈ, ઈસમેં ઝગળા કરના ભી દાખિલ હૈ કે યે ભી હુકમ ઉદૂલી હૈ.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને એક હદીસે પાકમેં ઈર્શાદ ફરમાયા કે હજકી ખૂબી નરમ કલામ કરના ઔર લોગોંકો ખાના ખિલાના હૈ. લિહાઝા કિસીસે સખ્તીસે ગુફતગૂ કરના નરમ કલામ કે મનાફી હૈ, ઈસ લિએ ઝરૂરી હૈ કે આદમી અપને સાથિયોં પર બાર બાર એ'તરાઝ ન કિયા કરે. બદ ખુલ્કી ઔર સખ્તીસે પેશ ન આએ. હર શખ્સકે સાથ તવાઝોઅસે ઔર ખુશખુલ્કીસે પેશ આએ.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે ખુશખુલ્કી યે નહી હૈ કે દુસરેકો તકલીફ ન પહોંચાએ બલ્કે ખુશખુલ્કી યે હૈ કે અઝીયતકો બરદાસ્ત કરે. સફરકે મા'ની લુગતમેં ઝાહિર કરને કે હૈં. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે સફરકો સફર ઈસી વજહસે કહા જાતા હૈ કે ઈસમેં આદમીકે અખ્લાક ઝાહિર હોતે હૈં.

હઝરત ઉમર (રદી.) ને એક શખ્સસે દર્યાફ્ત કિયા કે તુમ ફલાંકો જાનતે હો કે કૈસા આદમી હૈ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, કે જી જાનતા હું, હઝરત ઉમર (રદી.) ને દર્યાફ્ત કિયા કે તુમને કભી કોઈ સફર ઉસકે સાથ કિયા હૈ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે સફર તો નહી કિયા. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે ફિર તુમ ઉસકો નહી જાનતે.

એક હદીસમેં હૈ કે હઝરત ઉમર (રદી.) કે સામને એક સાહબને કિસીકી તા'રીફ કી કે બહોત અચ્છે આદમી હૈ. હઝરત ઉમર (રદી.) ને દર્યાફ્ત ફરમાયા કે તુમને ઉનકે સાથ કોઈ સફર કિયા હૈ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે સફર તો નહી કિયા. ફિર હઝરત ઉમર (રદી.) ને દર્યાફ્ત કિયા, તુમ્હારા ઉનકે સાથ કોઈ મઆમલા પળા હૈ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે મઆમલા ભી નહી પળા તો હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે ફિર તુમ્હેં ઉનકે હાલકી કયા ખબર હૈ ? (ઈત્તિહાફ)

હક યે હૈ કે આદમીકા હાલ ઐસી હી ચીઝોંસે ઝાહિર હોતા હૈ, વૈસે દેખનેમેં તો સબ હી અચ્છે મા'લૂમ હોતે હૈં, મગર સફરમેં અકસર કશીદગી હો જાતી હૈ, ઈસ લિએ કુર્આને પાકમેં હજકે સાથ વલા જિદાલકો ખાસ તૌરસે ઝિકર કિયા હૈ.

٢-عن ابی هریرة رضؓ قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الحج المبرور لیس له جزاء الا الجنة متفق علیه

હદીસ-૨ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ નેકીવાલે હજકા બદલા જન્નત કે સિવા કુછ નહી. (મિશ્કાત)

ફાઈદા : બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ, નેકીવાલે હજકા મતલબ યે હૈ કે ઉસમે કિસી કિસ્મકી મા'સિયત ન હો. ઈસી વાસ્તે અકસર હઝરાત ઈસકા તરજુમા હજ્જે મકબૂલસે કરતે હૈં કે જબ આદાબો-શરાઈતકી રિઆયત હોગી, કોઈ લગ્ઝિશ ઉસમેં ન હોગી, તો વો હજ ઈન્શા અલ્લાહ મકબૂલ હી હોગા.

હઝરત જાબિર (રદી.) કી હદીસમેં હૈ કે હજકી નેકી લોગોંકો ખાના ખિલાના ઔર નરમ ગુફતગૂ કરના હૈ.

દૂસરી હદીસમેં હૈ હજકી નેકી ખાના ખિલાના ઔર લોગોંકો કસરતસે સલામ કરના હૈ. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હૈ કે જબ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે નેકીવાલે હજકા બદલા જન્નતકે સિવા કુછ નહી તો સહાબા (રદી.) ને દર્યાફત કિયા કે હુઝૂર નેકીવાલા હજ કયા ચીઝ હૈ ? તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ખાના ખિલાના ઔર સલામ કસરતસે કરના. (કન્ઝ)

٣- عن عائشة رضؓ ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ما من یوم اکثر من ان یعتق الله فیه عبدا من النار من یوم عرفة وانه لیدنو ثم یباهی بهم الملٰئکة فیقول ما اراد هؤلاء (رواه مسلم، مشکوٰة)

وبمعناه عن جابرؓ

હદીસ-૩ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે કોઈ દિન ઐસા નહી, જિસમેં અલ્લાહ તઆલા અરફાકે દિનસે ઝા'ઈદ બંદોકો જહન્નમસે નિજાત દેતે હોં યા'ની જિતની કસીર મિકદારમેં અરફાકે દિન ખલાસી હોતી હૈ, ઉતની કસીર તાઅ્દાદ કિસી ઔર દિનકી નહી હોતી. હક તઆલા શાનુહૂ (દુનિયા કે) કરીબ હોતે હૈ, ફિર ફખ્ર કે તૌરપર ફરમાતે હૈં, યે બંદે કયા ચાહતે હૈ ? (મુસ્લીમ)

ફાઈદા : અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા કરીબ હોના યા નીચે કે આસમાન પર ઉતરના યા ઈસ કિસ્મ કે ઔર જો મઝામીન ઝિકર કિએ ગએ હૈ ઉનકી અસલ હકીકત તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હી કો મા'લૂમ હે કે વો હર વકત કરીબ હૈ, ઉતરને ચઢને ઝાહીરી મા'નીસે બાલાતર હૈ.

ઉલમા ઈસ કિસ્મકે મઝામીનકો રહમતે ખાસ્સા કે કરીબ હોનેસે તા'બીર ફરમાયા કરતે હૈં, જો મઝમૂન હદીસે બાલામેં મજકૂર હૈ, ઈસ કિસ્મકે મઝામીન બહોત

સી અહાદીસમેં વારિદ હુએ હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે જબ અરફેકા દિન હોતા હૈ તો હક તઆલા શાનુહૂ સબસે નીચે કે આસમાન પર ઉતરકર ફરિશ્તોંસે ફખર કે તૌર પર ફરમાતે હૈં કે મેરે બંદોકો દેખો કે મેરે પાસ ઐસી હાલતમેં આએ હૈં કે સરકે બાલ બિખરે હુએ હૈં, બદન પર ઔર કપડોં પર સફરકી વજહસે ગુબાર પડા હુઆ હૈ, લબ્બૈક અલ્લાહુમ્મ લબ્બૈક કા શો'ર હૈ, દૂર દૂરસે ચલકર આએ હૈં, મૈં તુમ્હેં ગવાહ બનાતા હું કે મૈંને ઉનકે ગુનાહ મા'ફ કર દિએ. ફરિશ્તે અર્ઝ કરતે હૈં કે યા અલ્લાહ ! ફલાં શખ્સ ગુનાહોંકી તરફ મંસૂબ હૈ ઔર ફલાં મરદ ઔર ફલાં ઔરત તો (બસ ક્યા કહા જાએ). હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હોતા હૈ કે મૈંને ઈન સબકી મગ્ફિરત કર દી. હુઝૂર (સલ્લ.) ફરમાતે હૈં કે ઉસ દિનસે ઝિયાદા કિસી દિન ભી લોગ જહન્નમકી આગસે આઝાદ નહીં હોતે. (મિશ્કાત)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં, યે મેરે બંદે, બિખરે હુએ બાલોંવાલે મેરે પાસ આએ હૈં, મેરી રહમત કે ઉમ્મીદવાર હૈ. (ઈસકે બાદ બન્દોંસે ખિતાબ ફરમાતે હૈં) અગર તુમ્હારે ગુનાહ રેત કે ઝર્રે કે બરાબર હોં ઔર આસમાનકી બારિશ કે કતરોં કે બરાબર હોં ઔર તમામ દુનિયાકે દરખ્તોંકે પત્તોંકે બરાબર હોં, તબ ભી બખ્શ દિએ, જાઓ, બખ્શે બખ્શાએ અપને ઘર ચલે જાઓ. (કન્ઝ)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ ફખરકે તૌરપર ફરિશ્તોંસે ફરમાતે હૈં, દેખો, મૈંને ઉન બન્દોંકી તરફ અપના રસૂલ ભેજા, યે ઉસપર ઈમાન લાએ, મૈંને ઉનપર કિતાબ નાઝિલ કી, યે ઉસપર ઈમાન લાએ. તુમ ગવાહ રહો કે મૈંને ઉનકે સારે ગુનાહ મા'ફ કર દિએ. (કન્ઝ)

ગરઝ બહોત કસરતસે રિવાયતમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ. ઈન હી જૈસી અહાદીસકી બિના પર બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ કે હજકી મા'ફી સગીરા ગુનાહોંકે સાથ મખ્સૂસ નહીં, કબીરા ગુનાહ ભી ઉસસે મા'ફ હો જાતે હૈં. વો બા ઈખ્તિયાર બાદશાહ હૈ. ઉસીકી ના ફરમાનિયોંકા નામ ગુનાહ હૈ. વો કિસી આદમીકો યા કિસી જમાઅતકો અપને ફઝલસે બિલ્કુલ મા'ફ કરદે, તો ન ઉસકે લુત્ફો-કરમસે બઈદ હૈ, ન કિસી દૂસરેકા ઉસમેં ઈજારા હૈ.

શિફાએ કાઝી અયાઝમેં એક કિસ્સા લિખ્ખા હૈ કે એક જમાઅત સઅદૂન ખૌલાની (રહ.) કે પાસ આઈ ઔર ઉસ્સે એક કિસ્સા બયાન કિયા કે કિબલી કતામાકે લોગોંને એક આદમીકો કત્લ કિયા ઔર ઉસકો આગમેં જલાના ચાહા. રાતભર ઉસપર આગ જલાતે રહે, મગર આગને ઉસપર ઝરાભી અસર ન કિયા. બદન વૈસા હી સફેદ રહા. સઅદૂન (રહ.) ને ફરમાયા કે શાયદ ઉસ શહીદને તીન હજ કિએ હોંગે. લોગોંને કહા, જી હાં, તીન હજ કિએ હૈં. સઅદૂન (રહ.) ને કહા કે મુઝે યે હદીસ પહોંચી હૈ કે જિસ શખ્સને એક હજ કિયા ઉસને અપના ફરીઝા અદા

કિયા ઔર જિસને દૂસરા હજ કિયા, ઉસને અલ્લાહકો કરઝ દિયા ઔર જો તીન હજ કરતા હૈ, તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકી ખાલકો, ઉસકે બાલકો આગપર હરામ કર દેતા હૈ.

હદીસ-૪ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે ગઝવાએ બદરકા દિન તો મુસ્તસ્ના હૈ. ઉસકો છોડકર કોઈ દિન અરફાકે દિનકે અલાવા ઐસા નહી, જિસમેં શૈતાન બહોત ઝલીલ હો રહા હો, બહોત રાંદા ફિર રહા હો, બહોત હકીર હો રહા હો, બહોત ઝિયાદા ગુસ્સેમેં ભર રહા હો, ઔર યે સબ કુછ ઈસ વજહસે કે અરફા કે દિનમેં અલ્લાહકી રહમતો કા કસરતસે નાઝિલ હોના બન્દો કે બડે બડે ગુનાહોંકા મા'ફ હોના દેખતા હૈ. (મિશ્કાત)

۴- عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ كَرِيْزٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا رُئِيَ الشَّيْطَانُ يَوْمًا هُوَ فِيْهِ اَصْغَرُ وَلَا اَدْحَرُ وَلَا اَحْقَرُ وَلَا اَغْيَظُ مِنْهُ فِيْ يَوْمِ عَرَفَةَ وَمَا ذَاكَ اِلَّا لِمَا يَرٰى مِنْ تَنَزُّلِ الرَّحْمَةِ وَتَجَاوُزِ اللّٰهِ عَنِ الذُّنُوْبِ الْعِظَامِ اِلَّا مَا رُئِيَ يَوْمَ بَدْرٍ رواه مالك مرسلا (مشكوة)

ફાયદા : શૈતાનકો ઉસ દિનમેં જિતના ભી ગુસ્સા હો, જિતના ભી ઉસ પર રંજો મલાલકા અસર હો, જિતના ભી વો પરેશાન હાલ હો, કરીને કિયાસ હૈ. ક્યોં કે ઉસકી ઉમ્રભરકી મહેનત કી બડી મશક્કતોં ઔર મેહનતોંસે ઉસને લોગોંસે ગુનાહ કરાએ, વો આજ એક રહમતકે ઝોકેમેં સબ સાફ હો ગએ, ઈસ પર જિતના ભી ઉસકો ગુસ્સા ઔર રંજ હો વો ઝાહિર હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે શૈતાન અપને શરિર લશ્કરકો ઈસ પર મા'મૂર કરતા હૈ કે વો હાજીયોં કે રાસ્તેમેં બૈઠકર ઉનકો રાસ્તેસે બેરાહ કરે. (કન્ઝ)

સૂફિયોંમેંસે એક સાહિબે કશ્ફકા કિસ્સા ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે ઉનકો અરફા કે દિન શૈતાન નઝર આયા કે બહોત હી કમઝોર હો રહા હૈ, ચેહરા ઝર્દ પડા હૈ, આંખોંસે આંસૂ જારી હૈ, કમરસે સીધા ખડા નહી હુઆ જાતા, વો ઝુક રહી હૈ, ઉન બુઝુર્ગને ઉસ્સે દર્યાફ્ત ફરમાયા કે તૂ ક્યોં રો રહા હૈ ? ઉસને કહા કે મુઝે યે ચીઝ રૂલા રહી હૈ કે હાજી લોગ, બિલા કિસી દુનિયવી ગરઝ તિજારત વગૈરહ કે, ઉસકી બારગાહમેં હાઝિર હો ગએ. મુઝે યે ડર ઔર રંજ હૈ કે વો પાક ઝાત ઈન લોગોંકો નામુરાદ નહી રખેગી, ઈસ ગમમેં રો રહા હૂં વો ફરમાતે હૈં, ફિર મૈને ઉસ્સે પૂછા કે તૂ દુબલા ક્યોં હો ગયા ? ઉસને કહા કે ઘોડોંકી આવાઝસે, જો હર વક્ત અલ્લાહ કે રાસ્તોંમેં (હજ, ઉમરહ, જિહાદ વગૈરહમેં) ફિરતે રહતે હૈ. કાશ ! યે સવારિયાં મેરે રાસ્તે (લહવ-લઈબ, બદકારી હરામ કમાઈ વગૈરહમેં) ફિરતી, તો મુઝે કૈસી અચ્છી લગતી. ઉન્હોંને ફરમાયા કે તેરા રંગ ઐસા ઝર્દ ક્યોં પડ ગયા ? ઉસને કહા કે લોગ એક દૂસરેકો નેકિયોં પર આ'માદા કરતે હૈં, ઈસ

કામમેં એક દૂસરેકી મદદ કરતે હૈં, અગર યે આપસકી ઈમદાદ-ઈઆનત ગુનાહોં કે કરનેમેં હોતી, તો મેરે લિએ કિસ કદર મસર્રતકા સબબ હોતી. ઉન્હોંને ફરમાયા કે તેરી કમર કયોં ઝુક ગઈ ? ઉસને કહા કે બન્દા હર વકત યે કેહતા હૈ કે યા અલ્લાહ! ખાત્મા બિલ ખૈર અતા કર. ઐસા શખ્સ, જિસકો અપને ખાત્મેકા હર વકત ફિકર રહે, કબ અપને કિસી નેક અમલ પર ઘમંડ કરેગા ?

٥- عَنِ ابْنِ شَمَاسَةَ قَالَ حَضَرْنَا عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ وَهُوَ فِي سِيَاقَةِ الْمَوْتِ فَبَكَى طَوِيلًا وَقَالَ فَلَمَّا جَعَلَ اللّٰهُ الْإِسْلَامَ فِي قَلْبِي أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ ابْسُطْ يَمِينَكَ لِأُبَايِعَكَ فَبَسَطَ يَدَهُ فَقَبَضْتُ يَدِي فَقَالَ مَا لَكَ يَا عَمْرُو قَالَ أَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِطَ قَالَ تَشْتَرِطُ مَاذَا قَالَ أَنْ يُغْفَرَ لِي قَالَ أَمَا عَلِمْتَ يَا عَمْرُو أَنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ وَأَنَّ الْهِجْرَةَ تَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهَا وَأَنَّ الْحَجَّ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ

رواه ابن خزيمة في صحيحه هكذا مختصرا

ورواه مسلم وغيره أطول منه كذا في الترغيب

હદીસ-૫ ઈબ્ને શમાસ (રદી.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદી.) કે પાસ હાઝિર હુએ. ઉનકા આખિરી વકત થા, ઈન્તિકાલ હો રહા થા. હઝરત અમ્ર (રદી.) ઉસ વકત બહોત દેર તક રોતે રહે. ઈસકે બાદ અપને ઈસ્લામ લાનેકા કિસ્સા સુનાયા ઔર ફરમાને લગે કે જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મેરે દિલમેં ઈસ્લામ લાનેકા જઝબા પૈદા કર દિયા, તો મૈં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ ઔર હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે બૈઅત કે લિએ હાથ દે દીજિએ, મૈં મુસલમાન હોતા હૂં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપના દસ્તે મુબારક ફેલાયા, તો મૈંને અપના હાથ ખીચ લિયા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, યે કયા ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર ! મૈં પેહલે એક શર્ત કરના ચાહતા હૂં ઔર વો યે હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મેરે પિછલે ગુનાહ મા'ફ કર દે. હુઝૂરને ફરમાયા, અમ્ર ! તુઝે યે બાત મા'લૂમ નહી કે ઈસ્લામ ઉન સબ ગુનાહોંકો ખત્મ કર દેતા હૈ, જો કુફરકી હાલતમેં કિએ ગએ હોં ઔર હિજરત ઉન સબ લગ્ઝિશોંકો ખત્મ કર દેતી હૈ જો હિજરતસે પેહલે કી હોં ઔર હજ ઉન સબ કુસૂરોંકા ખાત્મા કર દેતા હૈ, જો હજસે પેહલે કિએ હોં. (મુસ્લીમ - તર્ગીબ)

ફાઈદા : ઈસ હદીસ શરીફમેં ઈસ ચીઝસે કતા નઝર કે ગુનાહે સગીરા મુરાદ હૈં યા કબીરા, જૈસા કે સબસે પેહલી હદીસમેં ગુઝર ચૂકા હૈ, યે અમ્ર કાબિલે લિહાઝ હૈ કે એક કિસીકા હક હોતા હૈ ઔર એક ઉસકા ગુનાહ. હજ વગૈરહસે ગુનાહ તો મા'ફ હોતે હૈં, મગર હુકૂક મા'ફ નહીં હોતે, મસલન, કિસી શખ્સકા

માલ ચુરા લિયા. ઈસમેં એક તો વો માલ હૈ, જો ચુરાયા હૈ, દૂસરે ઈસ ચોરીકા ગુનાહ હૈ. ગુનાહકે મા'ફ હોનેકા યે મતલબ નહી કે જિસકા માલ ચુરાયા હૈ, વોભી વાપસ કરના ન પડેગા. ઉસકા વાપસ કરના તો ઝરૂરી હૈ, અલબત્તા ઈસ ચોરી કરનેકા જો ગુનાહ હુઆ, વો મા'ફ હો સકતા હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને અરફાકી શામકો અરફાતકે મૈદાનમેં ઉમ્મતકી મગ્ફિરતકી દુઆ માંગી ઔર બહોત ઈલહાહો-ઝારીસે દેર તક માંગતે રહે. રહમતે ઈલાહી જોશમેં આઈ ઔર અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકા ઈર્શાદ હુઆ કે મૈને તુમ્હારી દુઆ કુબૂલ કર લી ઔર જો ગુનાહ બંદોને મેરે કિએ હૈ, વો મા'ફ કર દિએ હૈ અલબત્તા જો એક દૂસરે પર ઝુલ્મ કિએ હૈ, ઉનકા બદલા લિયા જાએગા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફીર દરખાસ્ત કી ઔર બાર-બાર યે દરખાસ્ત કરતે રહે કે યા અલ્લાહ ! તૂ ઈસ પર ભી કાદિર હૈ કે મઝ્લુમોંકે ઝુલ્મકા બદલા તૂ અતા ફરમા દે, ઔર ઝાલિમો કે કુસુરોકો તૂ મા'ફ ફરમા દે, મુઝદલફાકી સુબ્હકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને યે ભી દુઆ કુબૂલ ફરમા લી. ઉસ વક્ત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને તબસ્સુમ ફરમાયા. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા આપને ઐસી હાલતમેં (ઈલહાહો-ઝારી કી) તબસ્સુમ ફરમાયા કે ઐસે વક્ત તબસ્સુમકી આદતે શરીફા નહી હૈ. હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મેરી યે દુઆ કુબૂલ ફરમાઈ ઔર શૈતાનકો ઈસકા પતા ચલા તો વો આહો-વાવૈલાસે ચિલ્લાને લગા ઔર મિટ્ટી અપને સરપર ડાલને લગા. (તર્ગીબ)

۵ - عن سهل بن سعد قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من مسلم يلبي الا لبى من عن يمينه و شماله من حجر او شجر او مدر حتى تنقطع الارض من ههنا وههنا رواه الترمذى وابن ماجة كذا فى المشكوة

હદીસ-૬ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જબ હાજી લબ્બૈક કેહતા હૈ, તો ઉસકે સાથ ઉસકે દાએં ઔર બાએં, જો પત્થર, દરખ્ત, ઢેલે વગૈરહ હોતે હૈં, વો ભી લબ્બૈક કેહતે હૈં, ઈસી તરહ સિલસિલા-એ-ઝમીનકે મુન્તહા તક યે સિલસિલા ચલતા હૈ. (તિરમિઝી)

ફાઈદા : મુતઅદ્દિદ અહાદિસમેં આયા હૈ કે લબ્બૈક કેહના હજકા શિઆર હૈ. હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલામ) જબ લબ્બૈક કેહતે થે તો હક તઆલા શાનુહૂ જવાબમેં ફરમાતે થે, લબ્બૈક યા મૂસા ! (કન્ઝ)

હાજીકી એક લબ્બૈક હી નહી, ઉસકી હર-હર ચીઝમેં મુસ્તકિલ અજર ઔર ફઝીલત હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈ કે મૈં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં મીનાકી મસ્જિદમેં

હાઝિર થા કે દો શખ્સ, એક અન્સારી ઔર એક સકફી હાઝિરે ખિદમત હુએ ઔર સલામ કે બાદ અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) હમ કુછ દર્યાફત કરને આએ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમ્હારા દિલ ચાહે તો તુમ દર્યાફત કરલો ઔર તુમ કહો તો મૈં બતાઉં કે તુમ ક્યા દર્યાફત કરના ચાહતે હો ? ઉન્હોને અર્ઝ કિયા કે આપ હી ઈર્શાદ ફરમા દેં.

હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે તુમ હજકે મુતઅલ્લિક દર્યાફત કરને આએ હો. કે હજકે ઈરાદેસે ઘરસે નિકલનેકા ક્યા સવાબ હૈ ઔર તવાફ કે બાદ દો રકઅત પઢનેકા ક્યા ફાયદા ઔર સફા-મરવાકે દરમિયાન દૌડનેકા ક્યા સવાબ હૈ ઔર અરફાત પર ઠહરને ઔર શૈતાનકો કંકરિયા મારનેકા ઔર કુરબાની કરનેકા ઔર તવાફે ઝિયારત કરનેકા ક્યા સવાબ હૈ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે ઉસ પાક ઝાતકી કસમ ! જિસને આપકો નબી બના કર ભેજા હૈ, યેહી સવાલાત હમારે ઝેહનમેં થે. હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે હજકા ઈરાદા કરકે ઘરસે નિકલને કે બાદ તુમ્હારી (સવારી) ઊંટની, જો એક કદમ રખતી હૈ યા ઉઠાતી હૈ, વો તુમ્હારે આ'માલમેં એક નેકી લિખ્ખી જાતી હૈ ઔર એક ગુનાહ મા'ફ હોતા હૈ. ઔર તવાફ કે બાદ દો રકાઅતોંકા સવાબ ઐસા હૈ, જૈસા કે એક અરબી ગુલામકો આઝાદ કિયા હો ઔર સફા-મરવા કે દરમિયાન સઈકા સવાબ સત્તર ગુલામોકો આઝાદ કરનેકે બરાબર હૈ ઔર અરફાતકે મેદાનમેં જબ લોગ જમા હોતે હૈં, તો હક તઆલા શાનુહૂ દુનિયા કે આસમાન પર ઉતરકર ફરિશ્તોંસે ફખ્રકે તૌર પર ફરમાતે હૈ કે મેરે બન્દે દૂર-દૂરસે પરાગન્દા બાલ આએ હુએ હૈં, મેરી રહમત કે ઉમ્મીદવાર હૈ. અગર તુમ લોગોકે ગુનાહ રેત કે ઝર્રોકે બરાબર હોં યા બારીશકે કતરોં કે બરાબર હોં યા સમન્દર કે ઝાગોં કે બરાબર હોં, તબ ભી મૈને સબ મા'ફ કર દિએ. મેરે બંદો ! આઓ, બખ્શે-બખ્શાએ ચલે જાઓ, તુમ્હારે ભી ગુનાહ મા'ફ હૈ ઔર જિનકી તુમ શિફારીશ કરો, ઉનકે ભી ગુનાહ મા'ફ હૈ. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે શૈતાનોંકો કંકરિયા મારનેકા હાલ યે હૈ કે હર કંકરી કે બદલે એક બડા ગુનાહ, જો હલાક કર દેનેવાલા હો, મા'ફ હોતા હૈ ઔર કુરબાનીકા બદલા અલ્લાહકે યહાં તુમ્હારે લિયે ઝખીરા હૈ ઔર એહરામ ખોલને કે વક્ત સર મુંડાનેમેં હર બાલકે બદલેમેં એક નેકી હૈ ઔર એક ગુનાહ મા'ફ હોતા હૈ. ઈસ સબકે બાદ જબ આદમી તવાફે ઝિયારત કરતા હૈ, તો ઐસે હાલમેં તવાફ કરતા હૈ કે ઉસપર કોઈ ગુનાહ નહી હોતા ઔર એક ફરિશ્તા મોંઢોં કે દરમિયાન હાથ રખ્ખકર કેહતા હૈ કે આઈન્દા અઝ સરેનૌ આ'માલ કર, તેરે પીછલે સબ ગુનાહ તો મા'ફ હો ચૂકે. (તર્ગીબ)

લેકીન યે ઝરૂરી હૈ કે હજ્જે મબરૂર હો, જો હકીકતન હજ કેહલાનેકા મુસ્તહિક હૈ.

મશાયખને લિખ્ખા હૈ કે લબ્બૈક ઉસ નિદાકા જવાબ હૈ, જો અલ્લાહ જલ્લ

શાનુહૂકે હુકમસે હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) ને ફરમાઈ થી, જિસકા ઝિકર કુર્આને પાકકી આયત 'વ અઝ્ઝિન્ ફિન્નાસિ'મેં ગુઝર ચૂકા હૈ. ઈસ લિએ જૈસા કે હાકિમકી પુકાર પર દરબારકી હાઝિરીમેં ઉમ્મીદો-ખૌફકી હાલત હોતી હૈ, ઐસા હી હાલ હોના ચાહિએ, ઉસ્સે ડરતે રેહના ચાહિએ, ઐસા ન હો કે કહીં અપની બદ આ'માલિયોંસે હાઝિરી હી કુબૂલ ન હો.

મુતરિફ બિન અબ્દુલ્લાહ (રદી.) અરફાત કે મૈદાનમેં યે દુઆ કર રહે થે કે યા અલ્લાહ ! ઈન સબકો મેરી નહૂસતકી વજહસે મહરૂમ ન ફરમા.

બિકર મુઝની (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બુઝુર્ગ અરફાત કે મૈદાનમેં હુજ્જાજકો દેખકર કેહતે થે કે મુઝે યે ખ્યાલ હો રહા હૈ કે મૈં અગર ન હૂં તો ઈન સબકી મગ્ફિરત હો જાતી. (ઈત્તિહાફ)

હઝરત અલી ઝૈનુલ આબિદીન (રદી.) ને જબ હજકે લિએ એહરામ બાંધા, તો ચેહરા ઝર્દ હો ગયા ઔર બદન પર કપકપી આ ગઈ ઔર લબ્બૈક ન કેહ સકે. કિસીને અર્ઝ કિયા કે આપને એહરામ કે શુરૂમેં લબ્બૈક નહીં કહી, તો ફરમાયા કે મુઝે ડર હૈ કે કહીં ઈસકે જવાબમેં લા લબ્બૈક ન કહા જાએ, યા'ની તેરી હાઝિરી મો'તબર નહીં. ઈસકે બાદ બળી મુશ્કિલસે લબ્બૈક કહા તો ગશી આ ગઈ ઔર ઉંટની પરસે ગિર ગએ. ઈસકે બાદ જબ લબ્બૈક કેહતે, યેહી હાલ હોતા. સારા હજ ઈસી તરહ પૂરા કિયા.

અહમદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં અબૂ સુલેમાન (રદી.) કે સાથ હજકો ગયા, જબ એહરામ બાંધના શુરૂ કિયા તો ઉન્હોંને લબ્બૈક ન કહી, યહાં તક કે હમ એક મીલ ચલે, ઈસકે બાદ ઉનકો ગશી આ ગઈ. જબ ગશીસે ઈફાકા હુઆ, તો મુઝસે કેહને લગે કે અહમદ ! હક તઆલા શાનુહૂને હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કી તરફ યે વહી ભેજી થી કે ઝાલિમોંસે કેહ દો કે મેરા ઝિકર કમ કિયા કરે, ઈસ લિએ (કે જબ આદમી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઝિકર કરતા હૈ તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈર્શાદ **'ફઝ્કુરૂની અઝ્કુર્કુમ'** (તુમ મુઝે યાદ કરો, મૈં તુમ્હે યાદ કરૂંગા) કી બિના પર હક તઆલા શાનુહૂ ભી ઉસ ઝાલિમકા ઝિકર કરતે હૈં, ઈસ બિના પર ફરમાયા) કે મૈં ઈસ ઝાલિમકા ઝિકર લા'નતસે કરતા હૂં. ઈસકે બાદ અબૂ સુલેમાન (રદી.) ને કહા કે અહમદ ! મુઝે યે બતાયા ગયા કે જો શખ્સ નાજાઈઝ ઉમૂરકે સાથ હજ કરતા હૈ ઔર લબ્બૈક કેહતા હૈ તો હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં લા લબ્બૈક, તેરી લબ્બૈક મકબૂલ નહીં. જબતક ઈન ના-જાઈઝ ઉમૂરકો ન છોડે. (ઈત્તિહાફ)

તિર્મિઝી શરીફમેં હઝરત શદાદ બિન ઔસ (રદી.) સે રિવાયત હૈ કે અકલમંદ શખ્સ વો હૈ, જો અપને નફસસે હિસાબ કરતા રહે ઔર આખિરતકે લિએ અમલ કરતા રહે ઔર આજિઝો-બેવકૂફ વો શખ્સ હૈ જો અપને નફસકો ખ્વાહીશોંકી તરફ લગાએ રખ્ખે ઔર અપની આરઝૂઓંકે પૂરા હોનેકી ઉમ્મીદેં બાંધે રહે. (નુઝહત)

લેકિન ઈસ સબ કે બાવજૂદ અલ્લાહકે લુત્ફો-કરમકા ઉમ્મીદવાર ભી રેહના

ચાહિએ કે ઉસકા ફઝલ ઔર કરમ હમારે ગુનાહોંસે કહીં ઝિયાદા હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કી દુઆ કે અલ્ફાઝ હૈં,

اَللّٰهُمَّ مَغْفِرَتُكَ اَوْسَعُ مِنْ ذُنُوْبِيْ وَرَحْمَتُكَ اَرْجٰى عِنْدِيْ مِنْ عَمَلِيْ

યા અલ્લાહ ! તેરી મગ્ફિરત મેરે ગુનાહોંસે બહોત ઝિયાદા વસીઅ હૈ ઔર તેરી રહમત મેરે આ'માલે હસનાસે ઝિયાદા ઉમ્મીદ કે કાબિલ હૈ.

એક બુઝૂર્ગ મક્કા મુકર્રમામેં સત્તર બરસ રહે ઔર બરાબર હજ ઔર ઉમરહ કરતે રહે, લેકિન જબ વો હજ યા ઉમરહકા એહરામ બાંધતે ઔર લબ્બૈક કેહતે તો જવાબ લા લબ્બૈક મિલતા. એક મર્તબા એક નવ જવાનને ઉનકે સાથ હી એહરામ બાંધા ઔર ઉનકો જબ લા લબ્બૈકકા જવાબ મિલા તો ઉસને ભી સુના, તો વો કેહને લગા, ચચા જાન ! આપકો તો લા લબ્બૈક કહા. કેહને લગે કે બેટા ! તુને ભી સુના ? ઉસને કહા, મૈંને ભી સુના હૈ. ઈસ પર શેખ રોએ ઔર કેહને લગે કે બેટા ! મૈં તો સત્તર બરસસે યેહી જવાબ સુનતા હૂં. જવાનને કહા, ફિર ક્યોં આપ ઈતની મશક્કત હમેશા ઉઠાતે હૈં ? શેખને કહા કે બેટા ! ઈસકે સિવા ઔર કૌન સા દરવાઝા હૈ, જિસકો પકડ લૂં ઔર કૌન મેરા હૈ, જિસકે પાસ જાઉં ? મેરા કામ તો કોશિશ હૈ, વો ચાહે રદ કરે યા કુબૂલ કરે. બેટા ! ગુલામકો યે ઝેબા નહીં કે વો ઈતની બાતકી વજહસે આકાકે દરકો છોડ દે. યે કેહકર શેખ રો પડે, હત્તાકે આંસૂ સીને તક બેહને લગે, ઈસકે બાદ ફિર લબ્બૈક કહી તો જવાનને સુના કે જવાબમેં કહા ગયા કે હમને તેરી પુકારકો કુબૂલ કર લિયા ઔર હમ ઐસા હી કરતે હૈં હર એક શખ્સકે સાથ જો હમારે સાથ હુસ્ને ઝન્ન રખ્ખે, બખિલાફ ઉસકે જો અપની ખ્વાહિશાતકા ઈત્તિબાઅ કરે ઔર હમ પર ઉમ્મીદેં બાંધે. જવાનને જબ યે જવાબ સુના, તો કેહને લગા કે ચચા ! તુમને ભી યે જવાબ સુના ? શેખ યે કેહકર કે મૈંને ભી સુન લિયા, ઈતના રોયે કે ચીખેં નિકલ ગઈ.

અબૂ અબ્દુલ્લાહ જલા (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં ઝુલહુલૈફામેં થા, એક નવ જવાનને એહરામ બાંધનેકા ઈરાદા કિયા ઔર વો બાર બાર યે કેહ રહા થા અય મેરે રબ ! મુઝે યે ડર હૈ કે મૈં લબ્બૈક કહૂં ઔર તૂ લા લબ્બૈક કેહ દે. કઈ મર્તબા યેહી કરતા રહા, આખિર એક મર્તબા ઉસને ઝોરસે લબ્બૈક અલ્લાહુમ્મ કહા ઔર ઉસીમેં રૂહ નિકલ ગઈ. (મુસામરાત)

અલી બિને મુવફ્ફિક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં અરફાકી શબમેં મિનાકી મસ્જિદમેં ઝરા સોયા, તો મૈંને દેખા કે દો ફરિશ્તે સબ્ઝ લિબાસ પેહને હુએ આસમાનસે ઊતરે. એકને દૂસરેસે પૂછા કે ઈસ સાલ કિતને આદમિયોંને હજ કિયા હૈ ? દૂસરેને જવાબ દિયા કે મુઝે તો મા'લૂમ નહીં, તો ઉસ પૂછનેવાલેને ખુદ હી કહા કે છે : લાખ આદમી હૈં. ઉસને ફિર સવાલ કિયા કે તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ કે ઈનમેંસે કિતને આદમિયોંકા હજ કુબૂલ હુઆ. ઉસને જવાબ દિયા કે મુઝે તો મા'લૂમ નહીં. ઉસને ખુદ હી બતાયા

કે ઈનમેંસે સિર્ફ છે : આદમિયોંકા હજ કુબૂલ હુઆ. યે કેહકર વો દોનોં આસમાનકી તરફ ચલે ગએ.

ઈબ્ને મૂફિક (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસ ખ્વાબકી વજહસે ઘભરાકર મેરી આંખ ખુલ ગઈ ઔર મુઝે બળા સખ્ત ફિકરો-ગમ સવાર હો ગયા. ખુદ અપને બારેમેં સોચમેં પડ ગયા કે છે : આદમી કુલ હૈં, જિનકા હજ કુબૂલ હુઆ, મૈં ભલા ઈનમેં કૈસે હો સક્તા હૂં ? ઈસકે બાદ અરફાતસે વાપસી પર ભી મૈં મજમેકો દેખ રહા થા ઔર સખ્ત ફિકરમેં થા કે ઈતના બડા મજમા ઔર ઈસમેંસે સિર્ફ છેઃ આદમિયોંકા હજ કુબૂલ હુઆ હૈ. મુઝદલ્ફામેં ઈસી સોચમેં મેરી આંખ લગ ગઈ, તો વોહી દો ફરિશ્તે ફિર નઝર આએ ઔર વોહી સવાલો-જવાબ, જો ઉપર ગુઝરે, આપસમેં કિએ. ઈસકે બાદ ઉસ ફરિશ્તેને કહા કે તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસમેં કયા હુકમ ફરમા દિયા ? દૂસરેને કહા, મુઝે તો મા'લૂમ નહી તો ઉસને કહા, યે ફૈસલા હુઆ હૈ કે ઈન છેઃ મેંસે હર એકકે તુફૈલમે એક એક લાખકા હજ કુબૂલ કર લિયા જાએ.

ઈબ્ને મૂફિક (રહ.) કેહતે હૈં કે ફિર જો મેરી આંખ ખુલી તો મુઝે ઈતની ખુશી હો રહી થી કે બયાનસે બહાર હૈ.

ઉન્હી બુઝુર્ગકા એક ઔર કિસ્સા લિખ્ખા હૈ, વો કેહતે હૈ કે મૈંને એક સાલ હજ કિયા. ઈસકે બાદ મુઝે તરસ આયા કે બા'ઝ આદમી ઐસે ભી હોંગે, જિન્કા હજ કુબૂલ ન હુઆ હો, તો મૈંને દુઆ કી કે યા અલ્લાહ ! મૈંને અપના હજ ઉસકો બખ્શા, જિસકા હજ કાબિલે કુબૂલ ન હો.

(રૌઝુર્રિયાહીનમેં ઈસ કિસ્સેમેં કુછ અલ્ફાઝકી કમી બેશી હૈ, ઈસમેં લિખ્ખા હૈ કે મૈંને પચાસસે ઝિયાદા હજ કિએ ઔર ઈન સબકા સવાબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ઔર ખુલફા-એ-રાશિદીન ઔર અપને વાલિદૈનકો બખ્શતા રહા. એક હજ રેહ ગયા, મૈંને અરફાતકે મૈદાનમે લોગોંકે રોનેકી આવાઝે સુનકર ઉસકો બખ્શ દિયા, જિસકા હજ કુબૂલ ન હુઆ હો.) ઈસકે બાદ મુઝદલ્ફામેં મુઝે ખ્વાબમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઝિયારત હુઈ. હક તઆલા શાનુહૂને ફરમાયા કે અય અલી ! તૂ મુઝસે ઝિયાદા સખી બનના ચાહતા હૈ. મૈંને સખાવત પૈદા કી ઔર મૈંને સખી લોગોંકો પૈદા કિયા. મૈં તમામ સખી લોગોંસે ઝિયાદા સખી, સારે કરીમોંસે ઝિયાદા કરીમ, સારે બખ્શિશ કરનેવાલોંસે ઝિયાદા બખ્શિશ કરનેવાલા, મૈંને હર ઉસ શખ્સકા હજ, જો કાબિલે કુબૂલ ન થા, ઉસકે તુફૈલ કુબૂલ કર લિયા, જિસકા હજ મકબૂલ થા. (ઈત્તિહાફ ઔર રૌઝમેં હૈ કે મૈંને ઉન સબકો બખ્શ દિયા ઔર ઉનકે સાથ ઉનસે કઈ ચન્દ લોગોંકો ઔર ઉનમેંસે હર શખ્સકી સિફારિશ ઉસકે ઘરવાલોંમેં, ઉસકે દોસ્તોમેં ઔર ઉસકે પડોસિયોંમેં કુબૂલ કી.)

અબુ અબ્દુલ્લાહ જૌહરી (રહ.) કા ભી એક કિસ્સા ઈસ કિસ્મકા રિસાલેકે ખત્મ પર હિકાયાતમેં નં. (૧૩) પર આ રહા હૈ ઔર હઝરત ઝૈનુલ આબિદીન

(રદી.) કે લબ્બૈક ન કેહ સકનેકા કિસ્સા હિકાયાત નં. (૧૭) પર આ રહા હૈ. ઈન વાકિઆતસે મા'લૂમ હુઆ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે લુત્ફો-કરમસે યે ઉમ્મીદ રખની ચાહિએ કે વો મહેઝ અપને કરમસે નવાઝ દેગા.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે વો શખ્સ બહોત બળા ગુનેહગાર હૈ કે જો અરફાતકે મેદાનસે ભી યે સમઝે કે મેરી મગ્ફિરત નહી હુઈ. (ઈત્તિહાફ)

٧- عَنْ اَبِیْ مُوْسٰی رَفَعَهٗ اِلَی النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْحَاجُّ یَشْفَعُ فِیْ اَرْبَعِمِائَةٍ اَهْلِ بَیْتٍ اَوْ قَالَ مِنْ اَهْلِ بَیْتِهٖ وَیَخْرُجُ مِنْ ذُنُوْبِهٖ کَیَوْمٍ وَلَدَتْهُ اُمُّهٗ رواه البزار وفیه راو لم یسم کذا فی الترغیب

હદીસ-૭ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે હાજીકી સિફારિશ ચાર સૌ ઘરાનોંમેં મકબૂલ હોતી હૈ યા યે ફરમાયા કે ઉસકે ઘરાનેમેંસે ચાર સૌ આદમિયોંકે બારેમેં કુબૂલ હોતી હૈ રાવીકો શક હો ગયા કે ક્યા અલ્ફાઝ ફરમાએ થે ઔર યે ભી ફરમાયા કે હાજી અપને ગુનાહોંસે એૈસા હો જાતા હૈ. જૈસા કે પૈદાઈશ કે દિન થા. (તર્ગીબ)

ફાઈદા : ચાર સૌ આદમિયોં કે બારેમેં સિફારિશ કુબૂલ હોનેકા યે મતલબ હૈ કે ઈતને લોગોંકી મગ્ફિરતકા તો ગોયા અલ્લાહ જલ્લા શાનુહૂકી તરફસે વાઅદા હૈ ઔર ઈસ્સે ઝિયાદામેં કોઈ માનેઅ નહી. બહોત સી રિવાયતોંમેં યે વારિદ હુઆ હૈ કે હાજી જિનકે લિએ દુઆએ-મગ્ફિરત કરતા હૈ, વો કુબૂલ હોતી હૈ.

હઝરત ફુઝૈલ બિન અયાઝ (રહ.) જો મશહૂર સૂફિયોંમેં હૈ, એક મર્તબા અરફાતકે મૈદાનમેં ઈર્શાદ ફરમાને લગે કે તુમ લોગોંકા ક્યા ખ્યાલ હૈ, અગર યે સારેકા સારા મજમા કિસી કરીમ કે દરવાઝે જાકર એક છદામ ઉસ્સે માંગે ક્યા વો કરીમ ઈન્કાર કર દેગા ? લોગોંને કહા, કભી ભી ઈન્કાર નહી કર સકતા, ફરમાને લગે, ખુદાકી કસમ ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે નઝદીક ઉન સબકી મગ્ફિરત કર દેના, ઉસ કરીમ કે છદામ દેનેસે ભી ઝિયાદા આસાન હૈ, અલ્લાહ તઆલા કે કરમકે મુકાબલેમેં યે કુછ ભી નહી. (રૌઝુર્રિયાહીન)

٨- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِیَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اِذَا لَقِیْتَ الْحَاجَّ فَسَلِّمْ عَلَیْهِ وَصَافِحْهُ وَمُرْهُ اَنْ یَّسْتَغْفِرَ لَكَ قَبْلَ اَنْ یَّدْخُلَ بَیْتَهٗ فَاِنَّهٗ مَغْفُوْرٌ لَّهٗ رواه احمد کذا فی المشکوٰة

હદીસ-૮ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જબ કિસી હાજીસે મુલાકાત હો, તો ઉસકો સલામ કરો, ઉસ્સે મુસાફા કરો ઔર ઈસ્સે પેહલે કે વો અપને ઘરમેં દાખિલ હો, અપને લિએ દુઆ-એ-મગ્ફિરતકી ઉસ્સે દરખાસ્ત કરો

કે વો અપને ગુનાહોંસે પાક સાફ હો કર આયા હૈ. (મિશ્કાત)

ફાઈદા : એક હદીસમેં આયા હૈ કે મુજાહિદ ઔર હાજી અલ્લાહકા વફદ હૈ, જો માંગતે હૈં, વો ઉનકો મિલતા હૈ, જો દુઆ કરતે હૈં, વો કુબૂલ હોતી હૈ ઔર દૂસરી અહાદીસમેં ભી મુખ્તલિફ અલ્ફાઝસે યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ.

એક હદીસમેં ખુદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી યે દુઆ આઈ હૈ કે યા અલ્લાહ ! તૂ હાજીકી ભી મગ્ફિરત કર ઔર જિસકી મગ્ફિરતકી હાજી દુઆ કરે, ઉસકી ભી મગ્ફિરત ફરમા.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને તીન મર્તબા યે દુઆ કી, ઈસ્સે ઔર ભી ઝિયાદા તા'કીદ મા'લૂમ હોતી હૈ.

હઝરત ઉમર (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) સે નકલ કિયા ગયા કે હાજીકી ભી અલ્લાહ કે યહાંસે મગ્ફિરત હૈ ઔર હાજી ૨૦ રબીઉલ અવ્વલ તક જિસકે લિએ દુઆ-એ મગ્ફિરત કરે, ઉસકી ભી મગ્ફિરત હૈ, સલ્ફકા મા'મૂલ થા કે વો હુજ્જાજકી મુશાયઅત ભી કરતે થે ઔર ઉનકા ઈસ્તિકબાલ ભી કરતે થે ઔર ઉનસે દુઆકી દરખાસ્ત કરતે થે. (ઈત્તિહાફ)

٩- عن بريدةؓ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم النفقة في الحج كالنفقة في سبيل الله بسبعمائة ضعف رواه احمد والطبراني والبيهقي و اسناد احمد حسن كذا في الترغيب

હદીસ-૯ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે હજમેં ખર્ચ કરના જિહાદમેં ખર્ચ કરનેકી તરહસે એક (રૂપયે) કા બદલા સાતસો (રૂપયે) હૈ. (તિબરાની)

ફાઈદા : એક હદીસમેં આયા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને હઝરત આઈશા (રદી.) સે ઈર્શાદ ફરમાયા કે તેરે ઉમરહકા સવાબ તેરે ખર્ચ કે બકદ્ર હૈ, યાની જિતના ઝિયાદા ઈસમેં ખર્ચ કિયા જાએગા, ઉતના હી સવાબ હોગા.

એક હદીસમેં હૈ કે હજમેં ખર્ચ કરના અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરના હૈ, જિસકા સવાબ સાત સૌ દરજા મુજાઅફ હોતા હૈ. (કન્ઝ)

એક હદીસમેં આયા હૈ હજમેં ખર્ચ કરના એક દિરમ ચાર કરોડ દિરમકે બરાબર હૈ. યા'ની એક રૂપયા ચાર કરોડ રૂપયે ખર્ચ કરનેકે બરાબર હૈ. ઉસકે બાદ ભી અગર મુસલમાન વહાં જાકર રૂપયા ખર્ચ કરનેમેં બુખ્લ ઔર કંજૂસીકા ખ્યાલ કરે, તો કિસ કદર ખસારેકી બાત હૈ.

મશાઈખને હજકે આદાબમેં ખર્ચ કરનેમેં તંગી ન કરના ખાસ તૌરસે ઝિક્ર કિયા હૈ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈ કે ઈસરાફસે મુરાદ અચ્છે અચ્છે લઝીઝ ચીઝોંકે ખાને ઔર પીનેમેં ખર્ચ કરના મુરાદ હૈ, લેકિન વહાંકે લોગોં પર ખર્ચ કરનેમેં કોઈ ઈસરાફ હૈ હી નહી.

મેરે મશાઈખકા ઈર્શાદ હૈ કે અગર ખાને પીનેકી ચીઝોંમેં ભી વહાં કે તાજિરોંકી ઈઆનતકા ઈરાદા કર લે, તો યેભી ફિર અપની ઝાત પર ખર્ચ કે બજાએ વહાં કે એહલે ઝરૂરત પર ખર્ચ બન જાતા હૈ, ઈસકા ખુસૂસિયતસે ખ્યાલ રખના ચાહિએ.

મુઝે અપને આકા વ મુર્શિદ હઝરત અકદસ મૌલાના ખલીલ અહમદ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકી હમરકાબીમેં દો મર્તબા ઈસ પાક ઝમીન પર હાઝિરીકી સઆદત નસીબ હુઈ. મૈંને હમેશા હઝરતકા યે મા'મૂલ બડી ખુસૂસિયતસે દેખા કે વહાં કે કિયામમેં હિન્દકે વાકિફ જાન્નેવાલે અગર કોઈ હદિયા પેશ કરતે તો હઝરત બળે ઈસરારસે ઉસકો યે કેહકર વાપસ ફરમાતે કે યહાં કે લોગ ઝિયાદા મુસ્તહિક હૈ, ઉનકી ખિદમતમેં પેશ કિયા જાએ, મખ્સૂસ એહલે ફઝલ વ માલકા પતા ભી બતા દેતે. ઈસકે બાદ અગર કોઈ ઈસરાર કરતા તો મજબૂરન હઝરત કુબૂલ ફરમા કર ઈસ નાકારાકો ઈસ ઈર્શાદ કે સાથ મરહમત ફરમા દેતે, ઈસકી કોઈ ચીઝ બાઝારસે મંગા લેના કે યહાંકે તાજિરોંકી ભી મદદ કરના ચાહિએ.

હઝરત ઉમર (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમીકે કરીમ હોનેકે આસારમેંસે હૈ કે ઉસકે સફરકા તોશા ઉમ્દા હો.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે તોશાકે ઉમ્દા હોનેસે ખુદ ઉસકા બેહતર હોના ભી મુરાદ હો સકતા હૈ ખર્ચ કરનેમેં તબિયત પર બાર ન હો, યેભી મુરાદ હો સકતા હૈ.

હઝરત ઉમર (રદી.) કા દૂસરા ઈર્શાદ હૈ કે બેહતરીન હાજી વો હૈ, જિસકી નીય્યતમેં ઈખ્લાસ હો, નફકા બેહતર હો ઔર અલ્લાહ કે સાથ યકીને કામિલ હો. (ઈત્તિહાફ)

એક ઝઈફ હદીસમેં આયા હૈ કે જો શખ્સ અલ્લાહકી રિઝાકી જગહ ખર્ચ કરને મેં બુખ્લ કરતા હૈ, ઉસકો ઈસ્સે કઈ ગુના ઝિયાદા અલ્લાહકી નારાઝીમે ખર્ચ કરના પડતા હૈ ઔર જો શખ્સ કિસી દુનિયવી ગરઝસે હજ ફર્ઝકો તા'ખીર કરતા હૈ, ઉસકી યે ગરઝ ઉસ વક્ત તક મુઅખ્ખર કર દી જાતી હૈ, જબ તક લોગ હજસે ફારિગ હોકર ન આજાએં ઔર જો શખ્સ અપને કિસી મુસલમાન ભાઈકી મદદ કરનેસે પેહલૂતહી કરતા હૈ, ઉસકો કિસી ગુનાહકી ચીઝમેં ઈઆનત કરની પડતી હૈ. (તરગીબ વ ફિલકંજ બિરિવાયતિત્તબરાની અન અબી જુહૈફા)

હદીસ-૧૦ હઝરત જાબિર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ)સે નકલ કરતે હૈં કે હાજી ફકીર હરગિઝ નહીં હો સકતા. (તર્ગીબ)

١٠- عن جابر رضي الله عنه رفعه ما امعر حاج قط قيل لجابر ما الامعار قال ما افتقر رواه الطبراني في الاوسط والبزار ورجاله رجال الصحيح كذا في الترغيب

ફાઈદહ : એક દૂસરી હદીસમેં ઈર્શાદ હૈ કે હજ ઔર ઉમરહકી કસરત ફકરકો રોકતી હૈ. (કન્ઝ)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે લગાતાર હજ્જો ઉમરહ બુરે ખાત્માસે ભી હિફાઝતકા સબબ હૈ ઔર ફકરકો ભી રોકતે હૈં. (કન્ઝ)

એક હદીસમેં હૈ કે હજ કરો, ગની બનોંગે, સફર કરો, સેહતયાબ હોંગે. (કન્ઝ)

યાની તબ્દીલે આબો-હવા અકસર સેહતકા સબબ હોતી હૈ ઔર બહોત કસરતસે ઈસકા તજુર્બા હુઆ હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે લગાતાર હજ્જો ઉમરહ ફકર ઔર ગુનાહોકો ઐસા દૂર કરતે હૈં, જૈસા આગકી ભટ્ટી લોહેકે મૈલકો દૂર કરતી હૈ. (કન્ઝ)

હદીસ-૧૧ હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) સે જિહાદમેં શિર્કતકી ઈજાઝત માંગી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે તુમ્હારા જિહાદ હજ હૈ. (મિશ્કાત)

١١- عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اِسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ جِهَادُكُنَّ الْحَجُّ متفق عليه. مشكوة

ફાઈદહ : એક ઔર હદીસમેં હઝરત આઈશા (રદી.)સે નકલ કિયા હૈ કે ઉન્હોંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે પૂછા, કયા ઔરતોં પર ભી જિહાદ હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે હાં, ઐસા જિહાદ હૈ, જિસમે કિતાલ નહી ઔર વો હજ ઔર ઉમરહ હૈ. (મિશ્કાત)

હઝરત હુસૈન (રદી.) ફરમાતે હૈં કે એક શખ્સ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા કે મૈં ઝઈફ ભી હૂં ઔર કમહિમ્મત ભી હૂં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા આઓ, મૈં ઐસા જિહાદ બતાઉં, જિસમેં કોઈ કાંટા ભી નહી ચુભતા (યાની ઝખ્મ ઝરા ભી નહી) ઔર વો હજ હૈ. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હઝરત આઈશા (રદી.) સે નકલ કિયા હૈ, ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! હમ દેખતે હૈં કે જિહાદ સબ આ'માલસે અફઝલ હૈ, કયા હમ ઔરતેં જિહાદ ન કિયા કરેં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમ્હારે લિએ અફઝલ જિહાદ હજ્જે મકબૂલ હૈ. (તર્ગીબ)

હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે બૂઢે ઔર ઝઈફ લોગોંકા ઔર ઔરતોંકા જિહાદ હજ હૈ. (તર્ગીબ)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે બચ્ચે ઔર બૂઢે ઔર ઝઈફ આદમિયોંકા ઔર ઔરતોંકા જિહાદ હજ ઔર ઉમરહ હૈ. (કન્ઝ)

ઈસ કિસ્મ કે બહોતસે ઈર્શાદાત અહાદીસમેં વારીદ હૈં ઔર ઈન સબકે અલાવા એક ઈર્શાદ હુઝૂર (સલ્લ.) કા અહાદીસમેં આયા હૈ ઔર વો યે હૈ કે હુઝૂર

(સલ્લ.) ને અપને હજ કે મોકે પર ઔરતોંસે ઈર્શાદ ફરમાયા કે યે હજ હૈ, જિસકો તુમ કર રહી હો, ઈસકે બાદ અપને ઘરકે બોરિયોં પર રેહના.

ઈસ હદીસે પાકકી વજહસે ઉમ્મહાતુલ મોમિનીનમેંસે હઝરત ઝૈનબ (રદી.) ઔર હઝરત સૌદા (રદી.) ને તો કોઈ હજ ઈસકે બાદ નહી કિયા ઔર યે ફરમાયા કરતી થી કે જબ હમને હુઝૂર (સલ્લ.)સે ખુદ યે ઈર્શાદ સુના હૈ, ફિર કૈસે ઘરસે સફર કે લિએ નિકલેં, લેકિન ઔર બાકી અઝવાજે મુતહહરાત પેહલી અહાદીસકી બિના પર હજ ઔર ઉમરહકે લિએ તશરીફ લે જાતી રહી. (તર્ગીબ)

હુઝૂર (સલ્લ.) કે દોનોં ઈર્શાદ અપની જગહ પર બિલ્કુલ સહી હૈ ઔર ઈનમેં કોઈ તઆરૂઝ નહી, અસલ યે હૈ કે ઔરતોંકા મસઅલા નાજુક હૈ, ઉનકા સફર બડી શરાઈતકો ચાહતા હૈ, ઈસ લિએ જહાં તક હજ ઔર ઉમરહ ઉસકી ફઝીલતકા તઅલ્લુક હૈ, ઔરતોંકે લિએ વો બેહતરીન જિહાદ ઔર બેહતરીન ઈબાદત હૈ, લેકિન ચૂંકે ઈસમેં કુછ શરાઈત ઔર પાબન્દિયાં હૈ, જિનકા હાસિલ હોના અકસર દુશ્વાર હો જાતા હૈ, ઈસ લિએ એહતિયાતન હુઝૂર (સલ્લ.) ને યે ફરમા દિયા, વો પાબંદી એહતિયાતકી ઔર મહરમકે વજૂદકી હૈ.

બહોત સી અહાદીસમેં યે ઈર્શાદ હૈ કે ઔરતકે લિએ સફર નાજાઈઝ હૈ, ઉસ વકત તક કે ઉસકે સાથ કોઈ મહરમ ન હો.

એક હદીસમેં હૈ કે મર્દ હરગિઝ કિસી અજનબી ઔરતકે સાથ તન્હા મકાનમેં ન રહે ઔર કોઈ ઔરત હરગિઝ બગૈર મહરમકે સફર ન કરે. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં વારિદ હુઆ હૈ કે ઔરત પરદેકી ચીઝ હૈ. જબ વો ઘરસે નિકલતી હૈ, તો શૈતાન ઉસકે પીછે લગ જાતા હૈ ઔર ઉસકી ફિકરમેં રેહતા હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે જિસ જગહ તન્હા અજનબી મરદ-ઔરત હોંગે, તીસરા શખ્સ વહાં શૈતાન હોગા. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હૈ કે (નામહરમ) ઔરતોં કે પાસ જાનેસે બહોત બચો. કિસીને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર ! અગર દેવર હો ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે દેવર તો મૌત હૈ. (મિશ્કાત)

મૌત હોનેકા મતલબ યે હૈ કે ઉસકે લિએ હલાકતકે અસબાબ બવજહ હર વકતકે કુર્બકે બહોત ઝિયાદા પૈદા હો સકતે હૈ. ઈસ કિસ્મકી બહોત સી વઈદેં અહાદીસમેં વારિદ હૈ ઔર સફરમેં બઅઝ ઔકાત અજનબી મરદોંકે સાથ તન્હા મકાનમેં રેહ જાનેકી નૌબત આ જાતી હૈ ઔર બગૈર મહરમ કે તો સફર જાઈઝ હી નહી, ચાહે તન્હા રેહનેકી નૌબત આએ યા ન આએ. પસ ઈસ સૂરતમેં નેકી બરબાદ, ગુનાહ લાઝિમકા કિસ્સા હો જાતા હૈ.

۱۳- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رض قَالَ
قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم

[illegible] હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો હજકા ઈરાદા કરે,

مَنْ اَرَادَ الْحَجَّ فَلْيَتَعَجَّلْ رواه ابوداؤد

ઉસકો જલ્દી કરના ચાહિએ.
(અબૂદાઊદ)

ફાઈદા : દૂસરી હદીસમેં યે ઈર્શાદ હૈ કે હજમેં જલ્દી કરો, ન મા'લૂમ ક્યા બાત પેશ આ જાએ. (તર્ગીબ)

એક ઔર હદીસમેં ઈર્શાદ હૈ કે જલ્દી કરો, કિસીકો બાદકી ક્યા ખબર હૈ કે કોઈ મર્ઝ પેશ આ જાએ યા કોઈ ઔર ઝરૂરત દરમિયાનમેં લાહિક હો જાએ. (કન્ઝ)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હજ નિકાહસે મુકદ્દમ હૈ. (કન્ઝ)

એક હદીસમેં હૈ કે જિસકો હજ કરના હૈ, જલ્દી કરના ચાહિએ, કભી આદમી બીમાર હો જાતા હૈ, કભી સવારીકા ઈન્તિઝામ નહી રેહતા, કભી ઔર કોઈ ઝરૂરત લાહિક હો જાતી હૈ. (કન્ઝ)

એક હદીસમેં હૈ કે હજ કરનેમેં જલદી કરો, ન મા'લૂમ ક્યા ઉઝર પેશ આ જાએ. (કન્ઝ)

ઈન અહાદીસકી બિના પર અઈમ્મામેંસે એક બડી જમાઅતકા મઝહબ યે હૈ કે જબ કિસી શખ્સ પર હજ ફર્ઝ હો જાએ તો ઉસકો ફૌરન અદા કરના વાજિબ હૈ, તા'ખીર કરનેસે ગુનેહગાર હોતા હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે ફર્ઝ હજ અદા કરો, વો બીસ મર્તબા જિહાદ કરનેસે બઢ્હા હુઆ હૈ. (કન્ઝ)

એક હદીસમેં હૈ કે હજ કરના જિહાદ હૈ ઔર ઉમરહ કરના નફલ હૈ. (કંઝ)

١٣- عن ابی هريرةؓ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من خرج حاجًا فمات كتب له اجر الحاج الى يوم القيمة ومن خرج معتمرا فمات كتب له اجر المعتمر الى يوم القيمة ومن خرج غازيا فمات كتب له اجر الغازى الى يوم القيمة رواه ابويعلى من رواية ابن اسحق وبقية رواته ثقات كذا فى الترغيب.

હદીસ-૧૩ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ હજ કે લિએ જાએ ઔર રાસ્તેમેં ઈન્તિકાલ કર જાએ, ઉસકે લિએ કયામત તક હજકા સવાબ લિખ્ખા જાએગા ઔર ઈસી તરહ જો શખ્સ ઉમરહ કે લિએ જાએ ઔર રાસ્તેમેં ઈન્તિકાલ કર જાએ ઉસકો કયામત તક ઉમરેકા સવાબ મિલતા રહેગા ઔર જો શખ્સ જિહાદ કે લિએ નિકલે ઔર રાસ્તેમેં ઈન્તિકાલ કર જાએ, ઉસકે લિએ કયામત તક મુજાહિદકા સવાબ લિખ્ખા જાએગા. (તર્ગીબ)

ફાઇદા : એક ઔર હદીસમેં વારીદ હૈ જો શખ્સ હજ યા ઉમરહકે લિએ નિકલે ઔર મર જાએ, ન ઉસકી અદાલતમેં પેશી હૈ, ન હિસાબ કિતાબ, ઉસસે કેહ દિયા જાએગા કે જન્નતમેં દાખિલ હો જા. (તર્ગીબ)

એક ઔર હદીસમેં ઈર્શાદ હૈ કે બૈતુલ્લાહ ઈસ્લામકે સુતૂનોંમેંસે એક સુતૂન હૈ, જો શખ્સ હજ યા ઉમરહ કે લિએ નિકલે ઔર રાસ્તેમેં મર જાએ તો જન્નતમેં દાખિલ હો જાએગા ઔર જો ફરાગતકે બાદ વાપસ હો, વો અજર ઔર ગનીમત કે સાથ વાપસ હોગા. (તર્ગીબ)

ગનીમતકા મતલબ યે હૈ કે દુનિયામેંભી ઉસ ખર્ચકા બદલા મિલતા હૈ જો હજમેં ખર્ચ કિયા, જૈસા કે હદીસ નં. ૧૦ કે ઝેલમેં ગુઝર ચુકા હૈ.

એક ઔર હદીસમેં ઈર્શાદ હૈ કે જો મક્કાકે રાસ્તેમેં જાતે હુએ યા વાપસીમેં મર જાએ, ઉસકી ન પેશી હૈ, ન હિસાબ-કિતાબ હૈ. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હૈ, જો શખ્સ હજ યા ઉમરહકે ઈરાદેસે મક્કા કે રાસ્તેમેં મર જાએ, ન ઉસકી પેશી હૈ, ન હિસાબ-કિતાબ હૈ, વો સીધા જન્નતમેં દાખિલ હો જાએગા. (કંઝ)

એક હદીસમેં હૈ કે આદમીકે મરનેકી બેહતરીન હાલત યે હૈ કે હજસે ફરાગત પર યા રમઝાન કે રોઝે રખકર મરે. (કંઝ)

યાની યે દોનોં હાલતેં ઐસી હૈં કે ગુનાહોંસે પાક-સાફ હોગા. એક હદીસમેં હૈ કે જો એહરામકી હાલતમેં મરેગા, વો હશરમેં લબ્બૈક કેહતા હુઆ ઉઠેગા (કંઝ)

١٤- عن ابن عباس رضي الله تعالى عنهما قال ان امرأة من خثعم قالت يا رسول الله ان فريضة الله في الحج ادركت ابي شيخا كبيرا لا يثبت على الراحلة افاحج عنه قال نعم وذلك في حجة الوداع متفق عليه (مشكوة)

હદીસ-૧૪ એક સહાબી (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે દર્યાફત કિયા કે હુઝૂર ! અલ્લાહ કે ફરીઝ-એ-હજને મેરે બાપકો ઐસી હાલતમેં પાયા કે વો બૂઢે હૈ, સવારી પર ભી સવાર નહી હો સકતે, કયા મૈં ઉનકી તરફસે હજજે બદલ કરૂં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે હાં, ઉનકી તરફસે હજ કરો. (મિશ્કાત)

ફાઇદા : એક દૂસરી હદીસમેં હૈ કે એક સહાબી મરદને હુઝૂર (સલ્લ.) સે દર્યાફત કિયા કે મેરી હમશીરાને હજકી નઝર કી થી. અબ ઈનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા, કયા કરના ચાહિએ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અગર ઉનકે ઝિમ્મે કિસીકા કરઝ હોતા તો તુમ અદા કરતે યા ન કરતે ? ઉન્હોં ને અર્ઝ કિયા જી હુઝૂર અદા કરતા હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે યે અલ્લાહકા કરઝ હૈ, ઉસકો અદા કરો. (મિશ્કાત)

એક ઔર સહાબી (રદી.) કા કિસ્સા હૈ, ઉન્હોંને હુઝૂર (સલ્લ.) સે અર્ઝ કિયા કે મેરે વાલિદ બહોત બૂઢે હૈં, ન હજ કર સકતે હૈં, ન ઉમરહ કર સકતે

હૈં, ન સફર કર સકતે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અપને વાલિદકી તરફસે હજ ભી કરો, ઉમરહ ભી કરો. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસ નૌઅકે સવાલકે જવાબમેં ફરમાયા અગર તેરે બાપ કે ઝિમ્મે કરઝા હોતા ઔર તૂં અદા કરતા તો વો અદા હો જાતા યા નહી ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, અદા હો જાતા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ફિર અલ્લાહ તો બડે રહમવાલે હૈં, (યાની વો કરઝા ક્યોં ન કુબૂલ કરેંગે ?) અપને બાપકી તરફસે હજ કર. (કંઝ)

એક હદીસમેં ઈર્શાદ હૈ, જો શખ્સ અપને વાલિદૈનકી તરફસે ઉનકે ઈન્તિકાલકે બાદ હજ કરે, ઉસકે લિએ જહન્નમકી આગસે ખલાસી હૈ, ઔર વાલિદૈન કે લિએ પૂરા હજ લિખ્ખા જાતા હૈ. ઉસકે સવાબમેં કોઈ કમી નહી હોતી ઔર કિસીને અપને કરીબી રિશ્તેદારકે લિએ ઈસ્સે બઢકર સિલા રહમી નહી કી ઉસકે મરનેકે બાદ ઉસકી તરફસે હજ કરકે ઉસકી કબરમેં પહોંચાએ. (કંઝ)

એક સહાબી (રદી.) ને દર્યાફત કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! જબ મેરે વાલિદૈન ઝિન્દા થે, તો મૈં ઉનકે સાથ હુસ્ને સુલૂક કિયા કરતા થા. અબ ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા, અબ મૈં ઉનકે સાથ હુસ્ને સુલૂક કરના ચાહતા હું, તો ઈસકા ક્યા તરીકા હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જબ અપને લિએ નમાઝ પઢ્હો તો ઉનકે લિએ ભી નમાઝ પઢ્હો. યાની નમાઝ પઢ્હકર ઉસકા સવાબ ઉનકો પહોંચાઓ ઔર જબ અપને લિએ રોઝે રખ્ખો, તો ઉનકે લિએ ભી રોઝે રખ્ખો.

એક સહાબી (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે દર્યાફત કિયા કે હમ અપને મુરદોંકી તરફસે સદકા કરતે હૈં, હજ કરતે હૈં ઉનકે લિએ દુઆએ-મગ્ફિરત કરતે હૈં, યે ઉનતક પહોંચતા હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, પહોંચતા હૈ ઔર વો ઈસ્સે ઐસે ખુશ હોતે હૈં, જૈસા કે તુમ્હારે પાસ તબાકમેં કોઈ હદિયા પેશ કિયા ગયા હો. (મનાસિકે કારી)

દૂસરેકી તરફસે હજ દો તરહ કિયા જાતા હૈ.

(૧.) એક સૂરત તો યે હૈ કે કિસીકી તરફ સે હજ્જે નફલ કરે, ઈસકે લિએ તો કોઈ શર્ત નહી, જિસકા દિલ ચાહે, જિસકી તરફસે ચાહે, હજ્જે નફલ યા ઉમરહ યા તવાફ કર સકતા હૈ.

(૨.) દૂસરી સૂરત યે હૈ કે જિસકી તરફસે હજ્જે બદલ કરે, ઉસકે ઝિમ્મે હજ ફર્ઝ હો, ઈસકે લિએ કુછ શરાઈત હૈ, જિનકો વક્ત પર ઉલમાસે તહકીક કર લેના ચાહિએ.

હદીસ - ૧૫ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ (હજ્જે બદલમેં) એક હજકી વજહસે તીન આદમિયોંકો જન્નતમેં દાખિલ ફરમાતે હૈં. એક મુરદા (જિસકી તરફસે હજ્જે બદલ

૧૫ - اِنَّ اللّٰهَ لَيُدْخِلُ بِالْحَجِّ الْوَاحِدِ ثَلٰثَةَ نَفَرٍ فِى الْجَنَّةِ اَلْمَيِّتَ وَالْحَاجَّ عَنْهُ وَالْمُنْفِذَ لِذٰلِكَ عَنْ جَابِرٍ كَذَا فِى الْكَنْزِ

કિયા જા રહા હૈ) દૂસરા હજ કરનેવાલા,
તીસરા વો શખ્સ (વારિસ વગૈરહ) જો અબ હજ કરા રહા હૈ. (યાની હજ્જે બદલ કે લિયે રૂપયા દે રહા હૈ. (કંઝ)

ફાઈદા : એક દૂસરી હદીસમેં હૈ જો શખ્સ કિસીકી તરફસે હજ કરે, ઉસ હજ કરનેવાલેકો ભી ઉતના હી સવબા હોતા હૈ, જિતના ઉસ શખ્સકો હો, જિસકી તરફસે હજ કિયા જાતા હૈ. (કંઝ)

ઈબ્ને મૂફિક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી તરફસે મુતઅદ્દિદ હજ કિએ. એક મર્તબા ખ્વાબમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઝિયારત હુઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઈબ્નુલ મુફિક તૂને મેરી તરફસે હજ કિએ. મૈંને અર્ઝ કિયા કે જી હુઝૂર કિએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તૂને મેરી તરફસે લબ્બૈક કહા. મૈંને અર્ઝ કિયા કે જી હઝરત ! હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મૈં કયામતકે દિન ઉસકા બદલા દૂંગા કે હશ્રકે મૈદાનમેં તેરા હાથ પકડકર જન્નતમેં દાખિલ કર દૂંગા ઔર લોગ અપના હિસાબ-કિતાબ કરતે રહેંગે. (ઈત્તિહાફ)

એક હદીસમેં આયા હૈ કે કિસી દૂસરેકી તરફસે હજ કરનેમેં ચાર શખ્સોંકો હજકા સવાબ મિલતા હૈ એક વસીયત કરનેવાલે કો, દૂસરે ઉસકો, જો ઉસ વસીયતકો લિખ્ખે, તીસરે રૂપયા ખર્ચ કરનેવાલેકો, ચૌથે હજ કરનેવાલે કો. (કન્ઝ)

લેકિન એક બાતકા નિહાયત એહતિમામસે ખ્યાલ રખના ચાહિએ, વો યે કે હજ્જે બદલમેં નીય્યત ખાલિસ રખને કી એહતિમામસે કોશિશ કરે, મકસદ મહેઝ હજ્જો-ઝિયારત ઔર દૂસરેકી ઈઆનત હો. ઈસ હજકી વજહસે કોઈ દુનિયવી મનફઅત મકસૂદ ન હો. અગર ઐસા હુઆ તો હજ કરાનેવાલેકો તો સવાબ મિલ હી જાએગા, મગર ઉસ હજ કરનેવાલેકા સવાબ તો ખત્મ હુઆ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે જો શખ્સ ઉજરતકે સાથ હજ્જે બદલ કરતા હૈ, વો દીનકે અમલસે દુનિયા કમા રહા હૈ, ઈસ લિએ બેહતર યે હૈ કે ઉસકો મુસ્તકિલ મશગલા ઔર તિજારત ન બનાએ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ દીન કે તુફૈલ દુનિયા તો અતા ફરમા દેતે હૈં, લેકિન દુનિયા કે બદલે દીન અતા નહી ફરમાતે યાની ઉસકી ગરઝ તો દુનિયાકા ઈધન જમા કરના હો ઔર ઉસકો સવાબ મિલ જાએ, યે નહી હોતા. (ઈત્તિહાફ)

દૂસરી ફસ્લ
હજ્જ ન કરનેકી વઈદમેં

હજ અરકાને ઈસ્લામમેં એક અહમ રૂકન હૈ ઔર ઉસીપર અરકાનકી તમામી હુઈ હૈ, જૈસા કે પેહલી ફસ્લમેં ગુઝર ચુકા હૈ, ઈસ લિએ ઈસમેં કોતાહી પર જિતની સખ્તી હો, વો કરીનેકયાસ હૈ. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ.

આયાત

وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعٰلَمِينَ ○ (آل عمران ١٠)

આયત-૧ ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે (ખુશ કરને કે) વાસ્તે લોગોંકે ઝિમ્મે ઈસ મકાન (યાની બૈતુલ્લાહ) કા હજ (ફર્ઝ) હૈ, ઉસ શખ્સકે ઝિમ્મે હૈ, જો વહાં જાનેકી સબીલ (તાકત) રખતા હો ઔર જો મુન્કિર હો, તો (અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ક્યા નુકસાન હૈ) અલ્લાહ તઆલા તમામ જહાંસે ગની હૈ, (ઉનકો કયા પરવા) (સૂરએ આલે ઈમ્રાન-૧૦)

ફાયદા : ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે હજકી ફર્ઝિયતકી ઈબ્તિદા ઈસી આયતે શરીફાકે નુઝૂલસે હુઈ. (ઐની)

ઈસ આયતે શરીફામેં બહોત સી તા'કીદેં જમા હો ગઈ.

૧. અવ્વલ લિલ્લાહ કા 'લામ' ઈજાબ કે લિએ હૈ જૈસા કે અલ્લામા ઐની (રહ.) ને લિખ્ખા.

૨. દૂસરે 'અલન્નાસ' કા લફ્ઝ જો નિહાયત લુઝૂમ પર દલાલત કરતા હૈ, યા'ની લોગોંકી ગરદનોંપર યે હક લાઝિમ હૈ.

૩. તીસરે 'અલન્નાસ' કે બાદ 'મનિસ્તતાઅ' કો ઝિકર કરના, જિસમેં દો તરહકી તા'કીદ હૈ, એક બદલકી દૂસરે ઈજમાલ કે બાદ તફસીલકી.

૪. ચૌથે હજ ન કરનેવાલેકો 'મન ક-ફ-ર'સે તા'બીર કિયા.

૫. પાંચવેં ઉસ પર અપને ઈસ્તિગ્ના ઔર બે-પરવાઈકા ઝિકર ફરમાયા, જો બડે ગુસ્સેકી અલામત હૈ ઔર ઉસકી રૂસવાઈ પર દલાલત કરતા હૈ.

૬. છઠ્ઠે ઉસકે સાથ સારે જહાંસે ઈસ્તિગ્નાકા ઝિકર ફરમાયા, જિસ્સે ઔર ભી ઝિયાદા ગુસ્સેકા ઈઝહાર હોતા હૈ. (ઈત્તિહાફ)

ઈસમેં કઈ નમ્બર ઐસે હૈ જો અરબીસે તઅલ્લુક રખતે હૈં. મેરા મકસદ ઉનકે ઝિકર કરનેસે યે હૈ કે ઈસ એક હી આયતે શરીફામેં કઈ વજહસે તા'કીદ ઔર હજ ન કરનેવાલોં પર ઈતાબ હૈ.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા હૈ જો શખ્સ તંદુરસ્ત હો ઔર પૈસેવાલા હો કે હજકો જા સકે ઔર ફિર બગૈર હજ કિએ મર જાએ, કયામતમેં ઉસકી પેશાની પર કાફિરકા લફ્ઝ લિખ્ખા હુઆ હોગા. ઈસકે બાદ ઉન્હોંને યે આયતે શરીફા 'વમન ક-ફ-ર' આખિરત તક પઢી. (દુર્રે મંસૂર)

હઝરત સઈદ બિન ઝુબૈર, ઈબ્રાહીમ નખઈ (રદી.), મુજાહિદ તાઉસ (રદી.) જો તા'બઈન ઉલમામેં મશહૂર હૈં, ઈન હઝરાતમેંસે હર એકસે નકલ કિયા ગયા

કે અગર મુઝે કિસી શખ્સકે મુતઅલ્લિક મા'લૂમ હો જાએ કે વો ગની થા, ઉસપર હજ વાજિબ થા, ફિર બગૈર હજ કિએ મર ગયા, તો મૈં ઉસકે જનાઝેકી નમાઝ ન પઢું. (ઈત્તિહાફ)

અગરચે અઈમ્મએ અરબઆકે નઝદીક હજ ન કરનેસે આદમી કાફિર નહી હોતા, જબ તક કે હજકા ઈન્કાર ન કરે, લેકિન જો વઈદેં ઉપર ઝિકર કી ગઈ, વો કયા કમ હૈ ઔર જો હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈર્શાદાત ઈસ બારેમેં આ રહે હૈ, વો મઝીદ બરઆં.

આયત-૨ ઔર તુમ લોગ ખર્ચ કિયા કરો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ઔર અપને હાથોં અપને આપકો હલાકતમેં ન ડાલો. (બકરહ-૨૪)

وَاَنْفِقُوْا فِیْ سَبِیْلِ اللّٰہِ وَلَا تُلْقُوْا بِاَیْدِیْکُمْ اِلَی التَّھْلُکَۃِ ۛ ۚ بقرہ ع ۲۴

ફાઈદા : એક જમાઅતે મુફસ્સિરીનસે યે નકલ કિયા ગયા કે ઈસ આયતે શરીફામેં અલ્લાહકે હુકૂકે વાજિબામેં ખર્ચ ન કરને પર વઈદ હૈ ઔર ઝાહિર હૈ કે જબ હજ જૈસે અહમ ફરીઝેમેં કોઈ શખ્સ અલ્લાહકે દિએ હુએ માલકો ખર્ચ નહી કરેગા, તો ઉસકી અપને હાથોં હલાકતમેં કયા શક હૈ.

હદીસ-૧ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સકે પાસ ઈતના ખર્ચ હો ઔર સવારીકા ઈન્તિઝામ હો કે બૈતુલ્લાહ શરીફ જા સકે ઔર ફિર વો હજ ન કરે તો કોઈ ફર્ક નહી ઈસ બાતમેં કે વો યહૂદી હોકર મર જાએ યા નસરાની હો કર. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપને ઈસ ઈર્શાદકી તા'ઈદમેં વો આયત પઢી જો ઉપર ગુઝરી 'વલિલ્લાહિ અલન્નાસિ હિજ્જુલ બૈતિ.' (મિશ્કાત)

١- عن علیؓ قال قال رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم من ملک زادًا وّ راحلۃ تبلغہ الی بیت اللّٰہ ولم یحج فلا علیہ ان یموت یھودیا او نصرانیا وذٰلک ان اللّٰہ تبارک وتعالٰی یقول وَلِلّٰہِ عَلَی النَّاسِ حِجُّ الْبَیْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَیْہِ سَبِیْلًا ط رواہ الترمذی وقال ھٰذا حدیث غریب وفی اسنادہ مقال کذا فی المشکوٰۃ

ફાઈદા : મુહદ્દિસીનકે કવાઈદકે મુવાફિક ઈસ હદીસકી સનદમેં કલામ હૈ, લેકિન ઉપરકી આયતે શરીફા ઔર દૂસરી રિવાયાતસે ઈસ હદીસ શરીફકી તા'ઈદ હોતી હૈ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કિતની અહમ ઈબાદત હૈ કે ઉસકા છોડનેવાલા ગુમરાહીમેં યહૂદ ઔર નસારાકે બરાબર શુમાર હોતા હૈ.

હદીસ-૨ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસ શખ્સકે લિએ કોઈ વાકઈ મજબૂરી હજસે માનેઅ ન હો, ઝાલિમ

٢- عن ابی امامۃؓ قال قال رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم من لم یمنعہ من الحج حاجۃ ظاھرۃ او سلطان جائر او مرض

حابس فمات ولم يحج فليمت ان شاء يهوديا وان شاء نصرانيا رواه الدارمي كذا في المشكوة وفي الاتحاف روى الحديث بالفاظ مختلفة وكذا بسط طرقه السيوطي في الدر

બાદશાહકી તરફસે રોક ન હો યા ઐસા શદીદ મરઝ ન હો જો હજસે રોક દે ફિર વો બગૈર હજ કિએ મર જાએ તો ઉસકો ઈખ્તિયાર હૈ કે ચાહે યહૂદી હોકર મેરે યા નસરાની મરે. (મિશ્કાત)

ફાઈદા : હઝરત ઉમર (રદી.) સે ભી યે મઝમૂન નકલ કિયા ગયા કે ઉન્હોંને તીન દફા ફરમાયા કે ઐસા શખ્સ ચાહે યહૂદી હોકર મરે યા નસરાની મરે.

દૂસરી હદીસમેં હઝરત ઉમર (રદી.) સે યે નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ હજકી તા'કત રખતા હો ઔર હજ ન કરે, કસમ ખાકર કેહ દો કે વો નસરાની મરા હૈ યા યહૂદી મરા હૈ. (કન્ઝ)

હઝરત ઉમર (રદી.) કા યે ઈર્શાદ મુમ્કિન હૈ કે ઉનકી યેહી તહકીક હો, વરના ઉલમા કે નઝદીક હજ ન કરનેસે કાફિર નહી હોતા, ઈન્કારસે કાફિર હોતા હૈ.

એક ઔર હદીસમે હઝરત ઉમર (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે મેરા દિલ ચાહતા હૈ કે તમામ શહેરોંમેં એલાન કરા દૂં કે જો શખ્સ બાવજૂદ કુદરતકે હજ ન કરે, ઉસ પર જિઝયા મુકર્રર કર દિયા જાએ, યે મુસલમાન નહી, મુસલમાન નહી. (કંઝ વ ઈત્તિહાફ)

જિઝયા કાફિરોં પર મુકર્રર કિયા જાતા હૈ, મુસલમાન પર જિઝયા નહી હોતા.

٣- مَنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يُبَلِّغُهُ حَجَّ بَيْتِ رَبِّهِ اَوْ تَجِبُ عَلَيْهِ فِيْهِ الزَّكٰوةُ فَلَمْ يَفْعَلْ سَأَلَ الرَّجْعَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ (ت عن ابن عباس كنز)

હદીસ-૩ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને ફરમાયા કે જિસ શખ્સ કે પાસ ઈતના માલ હો જો હજ કર સકે ઔર હજ ન કરે યા ઈતના માલ હો, જિસ પર ઝકાત વાજિબ હો ઔર ઝકાત અદા ન કરે, વોહી મરતે વક્ત દુનિયામેં વાપસ આનેકી તમન્ના કરેગા. (કંઝ)

ફાયદા : તમન્ના કરનેસે કુર્આને પાકકી ઈસ આયતે શરીફાકી તરફ ઈશારા હૈ, જિસમેં ઈર્શાદ હૈ.

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُوْنِ لَعَلِّيْٓ اَعْمَلُ صَالِحًا فِيْمَا تَرَكْتُ كَلَّا اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا وَمِنْ وَّرَآئِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ (مؤمنون)

તરજુમા 'હત્તા કે જબ ઉનમેંસે કિસીકો મૌત આને લગતી હૈ, ઉસ વક્ત કેહતા હૈ કે અય મેરે રબ, મુઝકો દુનિયામેં વાપસ કર દીજિએ તા'કે મૈં જિસ (માલો-મતાઅ) કો છોડ આયા હૂં, ઉસમેં ફિર નેક કામ કરૂં. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ફરમાતે હૈં, ઐસા હરગિઝ નહી હોગા. યે ઉસકી એક બાત હૈ, જિસકો વો કહે

જા રહા હૈ ઔર ઈનકે આગે બર્ઝખકા આલમ (યાની કબરમેં રેહના હૈ) કિયામત તક કે લિએ.' (મુમેનુન)

હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે ગુનેહગારોં કે લિએ કબરમેં હલાકત હૈ કે કાલે સાંપ ઉસકે સરસે ઔર પાંવસે ડસના શુરૂ કરતે હૈં, યહાં તકકે ડસતે-ડસતે બીચકે હિસ્સેમેં સર ઔર પાંવવાલે મિલ જાતે હૈં. યેહી વો બરઝખકા અઝાબ હૈ, જિસકા ઈસ આયતે શરીફામેં ઝિક્ર હૈ. (દુર્રે મંસૂર)

એક હદીસમેં આયા હૈ, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને ફરમાયા કે જિસ શખ્સકે પાસ હજકો જાનેકા સામાન હો ઔર હજ ન કરે યા ઉસકે પાસ માલ હો ઔર ઝકાત અદા ન કરે, વો મરતે વકત દુનિયામેં વાપસ કિએ જાનેકી દરખાસ્ત કરેગા. કિસી શખ્સને અર્ઝ કિયા કે દુનિયામેં વાપસીકી તમન્ના કાફિર કરેંગે યાની યે આયતે શરીફા મુસલમાનોંકે લિએ નહી હૈ, વો દુનિયામેં વાપસીકી તમન્ના ન કરેંગે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને ફરમાયા કે મૈં કુર્આને પાકકી દૂસરી આયતેં સુનાતા હૂં, જિસમેં મુસલમાનોં હી કા ઝિક્ર હૈ. ઈસકે બાદ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને સૂરએ મુનાફિકીનકી આખિરી આયતેં -

આખિર સૂરત તક પઢી, જિનકા તરજુમા યે હૈ - 'અય ઈમાનવાલો ! તુમકો તુમ્હારે માલ ઔર તુમ્હારી ઔલાદ અલ્લાહકી યાદસે ગાફિલ ન કરને પાંએ ઔર જો ઐસા કરેગા (કે ઉસકે માલ-ઔલાદ ઉસકો અલ્લાહકી યાદસે ગાફિલ કર દે) યેહી લોગ ખસારેવાલે હૈ ઔર હમને જો કુછ માલ દિયા હૈ, ઉસમેંસે પેહલે-પેહલે (અલ્લાહ કે કામોંમેં) ખર્ચ કર લો કે તુમમેંસે કિસીકે (સરપર) મૌત આ જાએ ઔર વો (હસરત ઔર તમન્નાસે) કેહને લગે, અય મેરે રબ ! મુઝકો થોડે દિનકી ઔર મુહલત કયોં ન દી કે મૈં ખૈરાત દે દેતા ઔર નેક કામ કરનેવાલોંમેં શામિલ હો જાતા. (અબ યે તમન્ના બેકાર હૈ, ઈસ લિએ કે) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જબ કિસીકી ઉમ્ર ખત્મ હો જાએ, તો હરગિઝ મોહલત નહી દેતે ઔર અલ્લાહ તઆલાકો તુમ્હારે સબ કામોંકી પૂરી ખબર હૈ.'

એક દૂસરી હદીસમેં હૈ કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને યે આયતે શરીફા **'યા ઐયુહલ્લઝીન- આમનૂ'** પઢી ઔર ફરમાયા કે યે મુસલમાનકા ઝિક્ર હૈ કે જબ ઉસકો મૌત આતી હૈ ઔર ઉસકે પાસ માલ હો, જિસકી ઝકાત અદા ન કી હો યા હજ ન કિયા હો ઔર અલ્લાહ કે હક અદા ન કિએ હોં, વો મૌતકે વકત દુનિયામેં વાપસ આનેકી દરખાસ્ત કરતા હૈ, લેકિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ, **'વ લંય્યુઅખ્ખિ રલ્લાહુ નફ્સન'** (આયત) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો હરગિઝ મોહલત નહી દેતે, જિસકી ઉમ્રકી મીઆદ ખત્મ હો ચુકી હો. (દુર્રે મંસૂર)

હદીસ-૪ હુઝૂર અકદસ (સલ્લલાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂ કા

٤- عن ابی سعید الخدری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال یقول الله عز وجل

ان عبداً صححت له جسمه و وسعت عليه في المعيشة تمضي عليه خمسة اعوام لايفد الى لمحروم رواه ابن حبان في صحيحه قال علي بن المنذر اخبرني بعض اصحابنا

ફરમાન હૈ કે જો બંદા ઐસા હો કે મૈંને ઉસકો સેહત અતા કર રખ્ખી હો ઔર ઉસકી રોઝીમેં વુસ્અત દે રખ્ખી હો ઔર ઉસકે ઉપર પાંચ સાલ ઐસે ગુઝર જાએ કે વો મેરે દરબારમેં હાઝિર ન હો, વો ઝરૂર મહરૂમ હૈ. (ઈબ્ને હબ્બાન)

ફાઈદા : ઈસ મઝમૂનકી કઈ હદીસેં રિવાયત કી ગઈ હૈ. ઈસ હદીસકા તકાઝા યે થા કે હર સાહિબે સરવત પર અગર ઉસમેં હજકી તા'કત હો, તો હર પાંચ, સાલમેં એક મર્તબા હજ ફર્ઝ હોતા, લેકિન ચૂં કે દૂસરી અહાદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) સે સાફ લફઝોંમેં યે સાબિત હો ગયા કે હજ ઉમ્ર ભરમેં એક હી મર્તબા ફર્ઝ હૈ, ઈસ લિએ ઈસ હદીસકી ફર્ઝ પર તો અમલ નહી કિયા જાતા, લેકિન ખૈરો-બરકતકી મહરૂમીસે ક્યા ઈન્કાર હૈ, જબકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ ભી હૈ ઔર ઉસકી અતા કી હુઈ સેહત ઔર રિઝકકી વુસઅત ભી હૈ ઐસી હાલતમેં અગર કોઈ દૂસરી દીની ઝરૂરત મુકદ્દમ ન હો તો ફીર હાઝીર હોના હી ચાહીએ અલબત્તા અગર કોઈ દૂસરી દીની ઝરૂરત રાજેહ હો તો વો મુકદ્દમ હોગી ઔર ઈસી તરહ અગર ફુકરાકી કસરત હો તો સદકા હજજે નફલસે અફઝલ હોગા.

٥ - روی عن ابی جعفر محمد بن علیؓ عن ابیه عن جده قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من عبد ولا امة يضعن بنفقة ينفقها فيما يرضى الله الا انفق اضعافها فيما يسخط الله وما من عبد يدع الحج لحاجة من حوائج الدنيا الا رأى المحلقين قبل ان تقضى تلك الحاجة يعني حجة الاسلام وما من عبد يدع المشي في حاجة اخيه المسلم قضيت اولم تقض الا ابتلى بمعونة من ماثم عليه ولا يوجر فيه رواه الاصبهاني وفيه نكارة كذا في الترغيب ورواه في مجمع الزوائد برواية الطبراني في الكبير

હદીસ-૫ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) સે નકલ કિયા ગયા કે જો કોઈ ભી મરદ યા ઔરત કિસી ઐસે ખર્ચમેં બુખ્લ કરે જો અલ્લાહકી રિઝાકા સબબ હો, તો વો ઈસ્સે બહોત ઝિયાદા ઐસી જગહ ખર્ચ કરેગા, જો અલ્લાહકી નારાઝીકા સબબ હો ઔર જો શખ્સ કિસી દુનિયવી ગરઝસે હજકો જાના મુલતવી કરેગા, વો અપની ઈસ ગરઝ કે પૂરા હોનેસે પેહલે દેખ લેગા કે લોગ હજસે ફારિગ હોકર આ ગએ ઔર જો શખ્સ કિસી મુસલમાનકી મદદમેં પાંવ હિલાનેસે ગુરેઝ કરેગા, ઉસકો કિસી ગુનાહકી ઈઆનતમેં મુબ્તલા હોના પડેગા, જિસમેં કુછ ભી સવાબ ન હો. (અસ્બહાની)

ફાઈદા : મુહદ્દિસીન રહેમહુમુલ્લાહકે કવાઈદકે મુવાફિક યે રિવાયત ઝઈફ

હે, લેકિન એસે ઉમૂરમેં ઝઈફ રિવાયત ઝિકર કી જાતી હૈ, ઈસલિએ મુહદ્દિસીન ઈસકો ઝિક્ર ફરમાતે હૈં, ઈસ્સે કત્તા નઝર તજુરબેસે ભી ઈસકી તા'ઈદ હોતી હૈ. જો લોગ ઉમૂરે ખૈરસે બચા-બચા કર રખતે હૈં, ખ્વાહમખાહ મુકદ્દમાત વગૈરહમેં. રિશ્વતોંમેં ઔર ઉનસે બચકર બા'ઝ ઔકાત હરામ કામો, નાચ-ગાનોં ઔર સિનમાઓંમે ખર્ચ હોને લગતા હૈ. અગર અલ્લાહકી ઈસ અતા ફરમાઈ હુઈ દૌલતકો ખૈરકે કામોંમેં આદમી ખર્ચ કરે, તો ફિર ઈન બલાઓંસે હિફાઝત રહે. યે અમ્ર ઝરૂર કાબિલે લિહાઝ હૈ કે યે વઈદેં ઉસી વક્ત હૈ, જબકે ઈસ્તિતાઅત કે બાવજૂદ હજ ફર્ઝ અદા ન કરે ઔર ઈસકે બિલ મુકાબિલ નાદારીકી હાલતમેં બિલ-ખુસૂસ જબકે દૂસરોંકે હુકૂક અપને ઝિમ્મે હોં, ઉનકે હુકૂકકી ઝિમ્મેદારી હજ નફલસે કહીં ઝિયાદા હૈ.

ઈબ્ને અમીરૂલ હાજ્જ (રહ.) મદખલમેં લિખતે હૈં કે બા'ઝ આદમી અપને એહલો-અયાલકો ઝિયાઅમેં (યાની ઉનકા કોઈ ઈન્તિઝામ કિએ બગૈર) છોડકર હજકો ચલે જાતે હૈં, હાલાંકે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમીકે ગુનાહ કે લિએ યેહી કાફી હૈ કે જિસકા ખાના અપને ઝિમ્મે હૈ, ઉસકો ઝા'એ કર દે.

તીસરી ફસ્લ
ઈસ સફરકી મશક્કતોં કે તહમ્મુલમેં

સફર ખ્વાહ કૈસા હી હો, વો ફી નફસિહી મશક્કતકા સબબ હૈ, ઈસી વજહસે શરીઅતને ઈસમેં ખુસૂસી રિઆયત યહાં તક ફરમાઈ કે ફર્ઝ નમાઝેં ચાર રકઅતકી જગહ દો રકઅત કર દે.

ખુદ નબી કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે

اَلسَّفَرُ قِطْعَةٌ مِّنَ النَّارِ

(સફર આગ કા એક ટુકડા હૈ) પસ મશક્કત તો ઈસમેં હોતી હૈ ઔર ફિર યે સફર તો ખુસૂસિયતસે આશિકાના સફર હૈ, ઉશ્શાક હી કી તરહ ઈસકો તૈ કરના ચાહિએ કે ઉનકો કોઈ બુરા કહે, ગાલિયાં દે, પત્થર મારે, જો ચાહે કરે વો અપને ખ્યાલાતમેં મસ્ત ઔર અપને ઝૌક-શૌકમેં શાદાં ઔર ફરહાં રેહતે હૈં ઔર હર મશક્કતકા બશર્તે કે કિસી દૂસરી દીની મસ્લહત યા સેહતકે ખિલાફ ન હો, તહમ્મુલ કરના ઝિયાદતીએ-અજરકા સબબ હૈ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે ઈસ સફરમેં આદમી જો કુછ ખર્ચ કરે, ઉસકો નિહાયત ખુશદિલીસે કરે ઔર જો નુકસાન જાની યા માલી પહોંચે, ઉસકો તીબે ખાતિરસે બરદાશ્ત કરે કે યે ઉસકે હજકે કુબૂલ હોનેકી અલામત હૈ. હજકે

રાસ્તેમેં મુસીબત, જિહાદમેં ખર્ચ કરનેકે બરાબર હૈ કે એક દિરહમકે બદલેમેં સાત સૌ દિરહમ મિલતે હૈ ઔર હજકે રાસ્તેમેં તકલીફ ઉઠાના જિહાદમેં તકલીફ ઉઠાને કે બરાબર હૈ, ઈસલિએ જો મશક્કત યા નુકસાન બરદાશ્ત કરેગા, અલ્લાહ કે યહાં ઉસકા બડા અજર હૈ, વો ઝા'એ નહી હૈ. (ઈત્તિહાફ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ સહીહ હદીસમેં હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત આઈશા (રદી.) સે ઈર્શાદ ફરમાયા કે -

لَكِنَّ اَجْرَكِ عَلٰى قَدْرِ نَصَبِكِ

તેરે ઉમરેકા સવાબ બકદ્ર તેરી મશક્કત હૈ, ઈસ લિએ યે બાત તો ઝાહિર હૈ કે ઈસ સફરમેં જિતની મશક્કત હોગી, ઉતના હી અજર હોગા, મગર યે બાત ઝરૂર કાબિલે લિહાઝ હૈ કે વો મશક્કત બાઈસે અજર હૈ, જો મમ્દૂહ હો, બે-વજહકી મશક્કત મમ્દૂહ નહી.

બુખારી શરીફમેં એક હદીસ હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ગુઝર એક શખ્સ પર હુઆ, જિસકે હાથમેં રસ્સી બંધી હુઈ થી ઔર દૂસરા શખ્સ ઉસી રસ્સીસે ઉસકો ખીંચકર તવાફ કર રહા થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસ રસ્સીકો કાટ દિયા ઔર ફરમાયા કે હાથ પકડકર ખીંચો. બઝાહિર યે શખ્સ ના-બીના થે યા કોઈ ઔર આરઝા ઐસા થા, જિસકી વજહસે દૂસરે શખ્સકી ઝરૂરત થી.

ઈસી તરહ એક ઔર કિસ્સા હદીસમેં હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને દેખા કે દો શખ્સ કિસી રસ્સી વગૈરહસે બંધે હુએ ચલ રહે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફ્ત ફરમાયા, યે કયા ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હમને યે મન્નત મા'ની હૈ કે ઈસી તરહ આપસમેં બંધે હુએ કા'બે તક જાએંગે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઈસ રસ્સીકો તોડ દો, યે મન્નત સહી નહી હૈ, મન્નત નેક કામમેં હોતી હૈ, યે શૈતાની હરકત હૈ. (ઐની અલલ બુખારી) અલબત્તા પૈદલ ચલના ઈસ રાસ્તમેં મમ્દૂહ ઔર પસંદીદા હૈ, જિસ કદર તહમ્મુલ હો સકે, ઉસકો બરદાશ્ત કરના ચાહિએ.

બા'ઝ ઉલમાને તો ઈસ આયતે શરીફાકી બિના પર જો રિસાલે કે શુરૂમેં

وَاَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوْكَ رِجَالًا الآية

(આયત) ગુઝરી હૈ ઔર ઈસમેં રિજાલન યાની પૈદલ ચલનેવાલોંકો સવારી પર ચલનેવાલોંસે પેહલે ઝિક્ર કિયા હૈ, યે ફરમા દિયા કે પૈદલ સફર કરના સવારી પર હજ કરનેસે અફઝલ હૈ ઔર બા'ઝ ઉલમાને યહાં તક ફરમા દિયા કે જો લોગ પૈદલ સફરકે આદી હૈ, ઉન પર હજ ફર્ઝ હોને કે લિએ સવારીકે ખર્ચકી ઝરૂરત નહી, જબ બદનમેં તા'કાત હો, રાસ્તા મા'લૂમ હો, તો ઉનપર હજ ફર્ઝ હોતા જાતા હૈ. (ઐની)

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કે પાક ઈર્શાદાત મેંભી હજકે લિએ પૈદલ ચલનેકી ફઝીલતેં કસરતસે વારિદ હુઈ હૈ, જિનમેંસે ચંદ યહાં ઝિક્ર કી જાતી હૈ.

અહાદીસ

١ ـ عن ابن عباس رضـ مرفوعاً من حج الى مكة ماشيا حتى رجع كتب له بكل خطوة سبعمائة حسنة من حسنات الحرم قيل وما حسنات الحرم قال كل حسنة بمائة الف حسنة صححه الحاكم كذا في العيني قلت وفي المستدرك بلفظ من حج من مكة ماشيا حتى يرجع الى مكة الحديث وهكذا في الكنز وقال قط في الافراد طب ك وتعقب هب ق وضعفه ـ

હદીસ-૧ હુઝૂર (સલ્લ.) સે નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ હજકે લિએ પૈદલ જાએ ઔર આએ, ઉસકે લિએ હર-હર કદમ પર હરમકી નેકિયોંમેંસે સાત સૌ નેકિયાં લિખ્ખી જાએંગી. કિસીને અર્ઝ કિયા કે હરમકી નેકિયોંકા કયા મતલબ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે હર નેકી એક લાખ નેકીકે બરાબર હૈ. (હાકિમ)

ફાયદા : ઈસ હિસાબસે સાત સૌ નેકિયાં સાત કરોડકે બરાબર હો ગઈ ઔર હર-હર કદમ પર યે સવાબ હૈ, તો સારે રાસ્તેકે સવાબકા કયા અંદાઝા હો સકતા હૈ ?

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને અપને ઈન્તિકાલકે વકત અપની ઔલાદકો વસીયત ફરમાઈ કે પૈદલ હજ કિયા કરો, ફિર ઉપરકી હદીસ બયાનકી - (ઈત્તિહાફુસ્સાદા)

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) સે મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં નકલ કિયા ગયા કે મસ્જિદે હરામમેં એક નમાઝકા સવાબ એક લાખ નમાઝોંકે બરાબર હૈ.

હસન બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હરમમેં એક રોઝા એક લાખ રોઝોંકા સવાબ રખતા હૈ ઔર એક દિરહમ સદકા એક લાખ દિરહમકા સવાબ રખતા હૈ ઔર ઈસી તરહ હર નેકી જો હરમમેં કી જાએ, ગૈર-હરમકી એક લાખ કે બરાબર હૈ. (ઈત્તિહાફ)

યહાં એક અહમ બાત યેભી કાબિલે લિહાઝ હૈ કે જૈસા હરમે મોહતરમમેં એક નેકીકા સવાબ એક લાખ નેકી કે બરાબર હૈ, વહાં ગુનાહકા વબાલ ભી બહોત ઝિયાદા હૈ. ઈસી વજહસે બા'ઝ ઉલમાને મક્કા મુકર્રમામેં કિયામકો મકરૂહ લિખ્ખા હૈ કે ગુનાહ આદમીસે હો હી જાતા હૈ ઔર વહાં ગુનાહ કરના બહોત સખ્ત હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈં રૂકૈતા (એક જગહકા નામ હૈ, જો હરમસે બાહર હૈ) મૈં સત્તર ગુનાહ કર લૂં. યે ઈસ્સે બેહતર હૈ કે મક્કા મુકર્રમામેં એક ગુનાહ કર લૂં. (ઈત્તિહાફ)

છઠ્ઠી ફસ્લકી સાતવીં હદીસકે ઝેલમેં યે મઝમૂન તફસીલસે આ રહા હૈ.

٢ ـ عن عائشة مرفوعاً ان الملئكة

હદીસ-૨ હઝરત આઈશા (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) સે નકલ ફરમાતી

હૈ કે ફરિશ્તે ઉન હાજીયોંસે જો સવારી પર આતે હૈ. મુસાફા કરતે હૈ ઔર જો પૈદલ ચલકર આતે હૈ, ઉનસે મુઆનકા કરતે હૈ. (ઈબ્ને જૌઝી)

لَتُصَافِحُ رُكْبَانَ الْحَاجِّ وَتَعْتَنِقُ الْمُشَاةَ اخرجہ ابن الجوزی فی مثیر العزم کذا فی الاتحاف وفی الدر اخرجہ البیہقی عنہا وضعفہ

ફાઈદા : હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.)સે નકલ કિયા ગયા કે વો જબ બીમાર હુએ તો ફરમાયા કે મુઝે કિસી ચીઝકા ઈતના અફસોસ નહી હૈ, જિતના ઈસ બાતકા હૈ કે મૈને પૈદલ હજ નહી કિયા, ઈસ લિએ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને **'વઅઝ્ઝિન ફિન્નાસિ બિલ્હજ્જિ.'** (આયત) ઈસ આયતે શરીફામેં પૈદલ ચલનેવાલોંકો પેહલે ઝિક્ર ફરમાયા હૈ. (દુર્રે મંસૂર)

યે આયતે શરીફા ઔર ઈસકા તરજુમા રિસાલે કે શુરૂમેં ગુઝર ચુકા હૈ.

મુજાહિદ (રદી.) કેહતે હૈ કે હઝરત ઈબ્રાહીમ ઔર હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈહિસ્સલામ) ને પૈદલ હજ કિયા. (દુર્રે મંસૂર)

એક રિવાયતમેં નકલ કિયા ગયા કે હઝરત આદમ (અલૈહિસ્સલામ) ને હિન્દુસ્તાનસે પૈદલ ચલકર એક હઝાર હજ કિએ હૈ. (તર્ગીબ)

દૂસરી હદીસમેં આયા હૈ કે ચાલીસ હજ પૈદલ કિએ હૈ. (ઈત્તિહાફ)

ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈ કે અંબિયા-એ-કિરામ (અલૈહિમુસ્સલામ) કા મા'મૂલ પૈદલ હજ કરનેકા થા. (ઈત્તિહાફ)

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે અફઝલ યે હૈ કે જબ હરમમેં દાખિલ હો તો ઉસ વક્ત પૈદલ ચલે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે જો શખ્સ કાદિર હો, ઉસકે લિએ અફઝલ યે હૈ કે પૈદલ ચલે ઈસ લિએ કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ને અપને બેટોંકો અપને ઈન્તિકાલકે વક્ત ઈસકી વસીયત ફરમાઈ ઔર યે ફરમાયા કે પૈદલ ચલનેવાલે કે લિએ હર કદમ પર સાત સૌ નેકિયાં લિખ્ખી જાતી હૈ ઔર હર નેકી એક લાખકે બરાબર હૈ, ઈસ લિએ જો લોગ ચલનેકે આદી હૈ ઔર રાસ્તેકા અમન હાંસિલ હો, ઉનકે લિએ પૈદલ ચલના અફઝલ હૈ, અલબત્તા-યે શર્ત ઝરૂરી હૈ કે રાસ્તા પૈદલ ચલને કે લિએ મામૂન હો ઔર કમ અઝ કમ મક્કા મુકર્રમાસે જબ અરફાત પર હજ કરને જાએ, ઉસ વક્ત તો નૌ-જવાનોંકો ઔર પૈદલ ચલને પર કાદિર લોગોંકો પૈદલ હી ચલના ચાહિએ કે ઈસકે અલાવા સવાબકે હર જગહ પર મુસ્તહબ્બાતકી રિઆયત કાબૂમેં રેહતી હૈ. સવારીકે પાબંદ હોનેસે હર જગહ બે-બસ હોના પડતા હૈ ઔર બહોતસે મુસ્તહબ્બાત તર્ક હો જાતે હૈ. ઔર યે સફર કુછ તવીલ ભી નહી હૈ. આઠવી તારીખકો મક્કા મુકર્રમાસે મિના તક જાના હૈ, જો સિર્ફ તીન મીલ હૈ, નવ્વીકી સુબ્હકો મિનાસે અરફાત પર જાના હૈ જો પાંચ-છઃ મીલ હૈ, યે મા'મૂલી-મા'મૂલી મંઝિલે ઐસી નહી કે નવ-જવાનોંકે ઔર ચલને પર કાદિર લોગોંકે લિએ બાર હો ઔર સવાબ ઈતના ઝિયાદા કે હર કદમ પર સાત

કરોડ નેકિયાં મિલેં.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) કી ઈસ રિવાયતમેં, જો ઉપર ઝિક્ર કી ગઈ હૈ, એક રિવાયતમેં યે ભી આયા હૈ કે જબ ઉન્હોંને અપની ઔલાદકો પાંવ ચલનેકી વસીયત ફરમાલી, તો ઉન્હોને દર્યાફ્ત કિયાકે કહાંસે પાંવ ચલા કરે ? ઉન્હોંને ઈર્શાદ ફરમાયાકે મક્કા મુકર્રમાસે જબ ચલો, તો પાંવ ચલો.

એક હદીસમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા હૈ કે જો શખ્સ મિનાસે અરફાત તક પાંવ જાએં, ઉસકો એક લાખ નેકીયાં હરમકી નેકીયોંમેંસે મિલેંગી.

અલી બિન શુએબ (રહ.) સે નકલ કિયા ગયાકે ઉન્હોને નીસાપુરસે પાંવ ચલકર સાઠસે ઝિયાદા હજ કિએ હૈ.

ઔર મુગીરહ બિન હકીમ (રહ.) સે નકલ કિયા ગયા કે ઉન્હોંને મક્કાસે ચલકર પચાસસે ઝિયાદા હજ પૈદલ કિએ હૈ.

ઔર અબુલ અબ્બાસ (રહ.) સે નકલ કિયા ગયા ઉન્હોંને અસ્સી હજ પૈદલ કિએ હૈ, ઔર અબૂ અબ્દુલ્લાહ મગ્રિબી (રહ.) ને ૯૭ હજ પૈદલ કિએ હૈ,

(ઈત્તિહાફ)

ક્યા અન્દાઝા હૈ ઈન હઝરાતકે સવાબોંકા કે હર કદમ પર સત્તર કરોડ નેકિયાં ઉનકો મિલી હોંગી !

કાઝી અયાઝ (રહ.) ને શિફામેં લિખ્ખા હૈ કે એક બુઝુર્ગને હજકા તમામ રાસ્તા પૈદલ કતા કિયા. લોગોંને જબ મશક્કતકા ઝિકર કિયા તો ફરમાયા કે જો ગુલામ અપને આકાસે ભાગા હુઆ હો, ક્યા વો સવારીપર સવાર હોકર હાઝિર હો ? અગર મેં ઈસકી કુદરત પાતા કે સરકે બલ ચલકર હાઝિર હું, તો ઈસી તરહ હાઝિર હોતા.

યે એક મા'મૂલી-સી મિસાલ હૈ ઈસ સફરમેં મશક્કત બરદાશ્ત કરનેકી ઈસી તરહ હર ઉસ ચીઝમેં હૈ, જો ખિલાફે તબઅ પેશ આએ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા વો ઈર્શાદ જો ઈસ ફસ્લકે શુરૂમેં હૈ, જિસમેં હઝરત આઈશા (રદી.) સે ફરમાયા કે તેરા અજર બકદ્ર તેરી મશક્કત ઉઠાનેકે હૈ, હર તકલીફકો શામિલ હૈ, લિહાઝા જિતનાભી તકાલીફકા તહમ્મુલ હો સકે, ઉસકો નિહાયત બશાશત ઔર ખન્દા પેશાનીસે બરદાશ્ત કરના ચાહિએ, શિકવે-શિકાયાત ઔર બદ-કલામી બદગોઈસે અપને હજકે કસીર અજરો સવાબકો ઝા'એ ન કરના ચાહિએ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે હરગિઝ મુનાસિબ નહી કે અપને સાથિયોં પર બાર-બાર એ'તરાઝ કરતા રહે, ઈસી તરહ અપને ઉટવાલે પર ઔર દૂસરે લોગોં પર, બલ્કે સબકે સાથ નરમીકા બરતાવ કરે ઔર ખુશખુલ્કીકો મઝબૂત પકડે રહે ઔર ખુશખુલ્કી યે નહી હૈ કે દૂસરોંકો અઝીયત ન પહોંચાયે, બલ્કે ખુશખુલ્કી યે હૈ કે અઝીયતકા તહમ્મુલ કરે, ઈસી વજહસે બા'ઝ ઉલમાને સવારી

પર હજકો અફઝલ બતાયા હૈ કે પાંવ ચલનેસે બસા ઔકાત આદમીમેં હૈઝાન ઔર ગુસ્સા પૈદા હો જાતા હૈ ઔર હજમેં ઈસ્સે બહોત એહતિયાત રખના ચાહિએ. લિહાઝા જિન લોગોંકે પૈદલ ચલનેસે અખ્લાક ખરાબ હો જાતે હોં, દિલમેં તંગી ઔર મલાલ પૈદા હોતા હો, ઉનકો પૈદલ ન ચલના ચાહિએ. (ઈત્તિહાફ)

ઝૌક-શૌક ઔર રગ્બતો-ઈશ્તિયાક ઈસ ઈબાદતકી ખુસૂસિયતસે જાન હૈ, જિસ તરહ એક આશિક મેહબૂબાકે શહેરકી તરફ સરાપા શૌકો-ઈઝ્તિરાબકે સાથ ચલતા હૈ કે ન ધૂપકી પરવા, ન બારિશકી, ન રાહતકી, ન તકલીફકી, ન કિસીકે તાન-તશનીઅકી, ન બુરા-ભલા કેહનેકી, ઈસી તરહ યે સફરભી તે કરના ચાહિએ.

હૈ રીત આશિકોંકી તન મન નિસાર કરના,

રોના સિતમ ઉઠાના દિલસે નિયાઝ કરના.

ચોથી ફસ્લ
હજકી હકીકતમેં

હજ દર હકીકત દો મંઝરોકા નમૂના હૈ ઔર ઈસકી હર-હર ચીઝમેં દો હકીકતેં મિનહાં (પોશીદા) હૈ. અગરચે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે હર હુકમમેં લાખોં મસ્લહતેં ઔર હિકમતેં ઐસી હૈ કે જિન તક હર શખ્સકે ખ્યાલકી રસાઈ ભી નહી હોતી, લેકિન બા'ઝ મસાલેહ ઐસી ખુલી હુઈ ઔર ઝાહિર હોતી હૈ જો હર શખ્સકે ઝેહનમેં આ જાતી હૈ, ઈસી તરહ હજકે હર-હર રૂકનમેં બહોતસી મસાલેહ તો ઐસી હૈ, જિન તક ઝેહનકી રસાઈભી નહી, લેકિન યે દો ચીઝેં ઉસકે હર-હર રૂકનમેં હર-હર જુઝવમેં બિલ્કુલ અયાં હૈ. એક યે કે નમૂના હૈ મૌતકા ઔર મરનેકે બાદકે હાલાતકા દૂસરા નમૂના હૈ ઈશ્ક ઔર મુહબ્બતકે ઈઝહારકા ઔર રૂહકે હકીકી ઈશ્ક ઔર હકીકી મુહબ્બતસે રંગનેકા. નમૂનેકે તૌર પર દોનો મંઝરોકી તરફ મુખ્તસર તરીકેસે તમ્બીહ કી જાતી હૈ ઔર ઈસ નમૂને પર ગૌર કરનેસે સબ ચીઝોંમેં યે ઉમૂર ઝાહિર ઔર વાઝેહ હો જાએંગે.

પેહલા નમૂના મૌત ઔર ઉસકે બાદકા મંઝર હૈ કે આદમી જિસ વકત ઘરસે ચલતા હૈ, સબ અઝીઝ ઔર અકારિબ, ઘર-બાહર, વતન-અહબાબકો એક લખ્ત છોડકર દૂસરે મુલ્ક ગોયા દૂસરે આલમકા સફર ઈખ્તિયાર કરતા હૈ. જિન ચીઝોંકે સાથ દિલ મશ્ગૂલ થા, ઘર બાહર, ખેતી, બાગ, અહબાબકી મજલિસેં, સબહી ઉસ વકત છૂટ રહી હૈ, જૈસાકે મરનેકે વક્ત સબકો બયક વકત ખૈરબાદ કેહના પડતા હૈ, હજકો રવાનગીકે વક્ત યેહી ચીઝ કાબિલે ગૌરો-ફિકર હૈ ઔર કાબિલે ઈબ્રતો એ'તબાર હૈ કે જૈસા આજ આરઝી મુદ્દતકે લિએ સબ કુછ છૂટ રહા હૈ, બહોત જલ્દ વો વકતભી આનેવાલા હૈ કે હમેશાકે લિએ યે સબ ચીઝે છૂટનેવાલી હૈ, ઈસકે

બાદ સવારી પર સવાર હોના, અગર ઈબરત ઔર ગૌરકી નિગાહસે દેખા જાએ તો જનાઝે પર સવાર હોકર ચલ દેનેકી યાદ તા'ઝા કરતા હૈ, ગાડીમેં બૈઠને કે બાદ વોભી હર કદમ પર વતન ઔર અહબાબસે દૂરી ઔર જુદાઈ બઢતી રેહતી હૈ ઔર જનાઝા ઉઠાનેવાલેભી હર કદમ પર સબ અઈઝઝા ઔર ઘર-બાર સાઝ-સામાનસે દૂર લે જાતે હૈ કુછ લોગ ઝરૂર જનાઝેકી નમાઝ તક સાથ દેતે હૈ ઔર કુછ લોગ કબર તકભી પહોંચા દેતે હૈં ઔર કુછ કબરમેં રખને ઔર મિટ્ટી ડાલને તકભી સાથ દેતે હૈ.

યે સારે મંઝર હાજીકે સાથ ભી પેશ આતે હૈં કે કુછ લોગ ઘરહીસે મુસાફા કર કે 'ફી અમાનિલ્લાહ' કેહ દેતે હૈ, કુછ સ્ટેશન તક તકલીફ ફરમા લેતે હૈં ઔર કુછ બહોત હી ખવાસ હોતે હૈં, જો આગે જહાઝ તકભી પહોંચા દેતે હૈ. જહાઝ (ઔર કબર)મેં જાનેવાલે સિર્ફ વોહી રફીક ઔર સાથી હોતે હૈં જો ઈસ આલમ તક સાથ દેનેવાલે હોં, ચાહે વો અઝીઝો અકારિબ હોં, યા માલો-મતાઅ હો. ઈનમેં બા'ઝ રફીકે સફર ઐસે મુખ્લિસ, ગમગુસાર, રાહ તરસાં હોંગે, જો હર-હર કદમ પર રાહત પહોંચાતે હૈં ઔર બા'ઝ રફીક ઐસે બદ-ખુલ્ક, કજ-મિજાઝ, ઝિદ્દી ઝગડાલૂ હોતે હૈં, જો સફરકી હર મંઝિલમેં બજાએ રાહતકે ઔર મુસીબતકા સબબ બનતે હૈં, બેઐનિહી યેહી સારી સૂરત આખિરતકે સફરમેં પેશ આતી હૈ કે કબરમેં સાથ જાનેવાલે વોહી રફીકે સફર હૈં, જો આખિરત તક સાથ રેહનેવાલે હૈં, ઈનમેં આ'માલે હસના હર કિસ્મકી રાહત ઔર આરામકા સબબ હૈ. ઔર આ'માલે સય્યિઆ હર કિસમકી અઝિય્યત ઔર તકલીફકા સબબ હૈ. આ'માલે હસ્ના નિહાયત હસીન વ જમીલ આદમીકી સૂરતમેં કબરમેં સાથ રેહતે હૈ. ઔર આ'માલે સય્યિઆ નિહાયત કબીહ સૂરત, ડરાવની ઔર ગંદી-બદબૂદાર સૂરતમેં સાથ રેહતે હૈ. ઈસ આલમમેં જિતની રાહત પહોંચતી હૈ, વો અપને નેક આ'માલસે પહોંચતી હૈ, જો મરનેસે પેહલે કર લિએ હોં, જૈસા કે સફરે હજમેં જિતની રાહત પહોંચતી હૈ, વો ઉસ માલો-ઝર ઔર સામાનસે પહોંચતી હૈ જો સફરસે પેહલે મુહય્યા કર લિયા હો. હાં, કિસી ખુશકિસ્મતકે લિએ કોઈ અઝીઝો અકારીબ યા દોસ્ત કુછ પઢકર યા સદકા-ખૈરાત કરકે કુછ ઈસાલે સવાબ કર દે તો મરનેકે બાદભી ઉસકો અપની નિહાયત ઝરૂરતકે વક્ત કામ આ જાતા હૈ, જૈસાકે હાજીકે પાસ કોઈ ઉસકા અઝીઝ યા દોસ્ત બઝરિએ હુંડી વગૈરહ કોઈ રૂપયા-પૈસા ભેજ દે, તો ઉસ સફરમેં કિતની મસર્રત ઔર ખુશી ઔર રાહતકા સબબ ઉસકે લિએ બને.

ઈસકે બાદ સફરકે દરમિયાનમેં જિતને ખતરાત, ડાકૂ, ચોર, સખ્તમિઝાઝ હાકિમોંકી તરફસે સામાનકી તફતીશ, હાલાતકી તહકીકાત, પાસપોર્ટ વગૈરહકી જાંચ-પડતાલ જિતને મનાઝિર હાજીકો દેખના પડતે હૈં, વો કબરકે સારે મંઝરોંકી યાદ દિલાતી રેહતી હૈ કે મુન્કિર-નકીરકા સવાલ ભી હોગા, અપને ઈમાનકા ઈમ્તિહાન ભી હોગા ઔર સાંપ-બિચ્છૂ વગૈરહ કીડે-મકોડેભી કબરમેં તરહ-તરહસે

સતાએંગે, આ'માલનામાભી અપને સાથહી હોગા.

وَكُلَّ إِنسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ الآية

બહોતસે માલદાર જિનકો અલ્લાહને દૌલત બે-શુમાર દી હૈ, વો મા'મૂલી-સી તફતીશ ઔર પાસપોર્ટ વગૈરહકે બાદ ચંદ ઘંટોમેં હિજાઝ પહોંચ જાતે હૈં ઔર જિનકે પાસ નેક આ'માલકા ઝખીરા માલામાલ કર દેનેવાલા હો, વો કબરકે ઈન સારે અહવાલસે બે-ખબર ઔર બે-ફિકર દુલ્હનોંકી તરહ ઈસમેં ઐસે આરામ ફરમાતે હૈં કે કયામત તકકા સારા તવીલ ઝમાના ઉનકે લિએ ઘંટો ઔર મિનટોંમેં ગુઝર જાએગા, જૈસાકે નઈ દુલ્હન પેહલી શબમેં કમખ્વાબ ઔર મખ્મલકે બિસ્તરોં પર સોતી હૈ, ઈસી તરહ યે લોગ કબરમેં સો જાતે હૈં.

ઈસકે બાદ એહરામકી દો સફેદ ચાદરેં કફનકી ચાદરોકી યાદ હર વકત તા'ઝા રખતી હૈ, અગર ઈબરતકી નિગાહ હો તો જિતને દિન એહરામ બંધા રહે, હર વકત ઉસી તરહ કફનકી દો ચાદરોંમેં લિપટે રેહના યાદ રેહના ચાહિએ ઔર એહરામકે વકત લબ્બૈક (હાઝિર હૂં હાઝિર હૂં) કયામતમેં પુકારનેવાલેકી આવાઝ પર દૌડ પડનેકી યાદ દિલાતી હૈ.

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ

(ઉસ દિન સબ કે સબ ખુદાકી તરફસે પુકારનેવાલે (યાની સૂર ફૂંકનેવાલે ફરિશ્તે) કે કેહને પર હો લેંગે.

وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا

(તૂ દેખેગા હર ઉમ્મતકો ઝાનૂ પર ગિરી હુઈ ઔર હર ઉમ્મત પુકારી જાએગી અપની કિતાબકી તરફ.)

ઔર મક્કા મુકર્રમામેં દાખિલ હોના ગોયા ઉસ આલમમેં દાખિલ હો જાના હૈ, જિસમેં અલ્લાહકી રહમતકી ઉમ્મીદ હૈ કે મક્કા દારૂલ અમન હૈ, લેકિન અપની બદ-આમાલિયોંસે યે ખૌફભી ગાલિબ હૈ કે અમનકી જગહભી અમન ન મિલે, મક્કેકા સારા કિયામ ઉસી બીમો-રઝાકી યાદકો તાઝા કરતા રેહતા હૈ કે ઈસ જગહકા અમનકી જગહ હોના અલ્લાહકી રહમત ઔર કરમ ઔર લુત્ફે ઈનામો-એહસાનકી યાદ તા'ઝા કરતા રેહતા હૈ ઔર અપની બદ-આમાલિયાં જો સારી ઉમ્રકી હૈ વો યાદ આકર

મરકે ભી ચૈન ન આયા તો કિધર જાએંગે, કી યાદ તા'ઝા કરતી હૈ,

ઔર બૈતુલ્લાહ પર નઝર પડના કયામતમેં ઘરકે માલિક કે દીદારકો યાદ દિલાતા હૈ ઔર જિસ કદર ખૌફ ઔર હૈબત, અઝમત ઔર જલાલકા વો મંઝર હૈ, વોહી સારે આદાબ ઉસ વકત હોના ચાહિએ, જૈસાકે કિસી બડે બાદશાહ કે દરબારમેં હાઝિરીકે વકત હોતે હૈં.

ઔર બૈતુલ્લાહકા તવાફ ઉન ફરિશ્તોંકી યાદ તા'ઝા કરતા હૈ, કે જો અર્શે મુઅલ્લાકા તવાફ કરતે હૈં ઔર કરતે રહેંગે.

ઔર કાબાકે પરદોંસે લિપટકર રોના ઔર મુલતઝિમકો ચિમટના ઉસ કુસૂરવારકી મિસાલ હૈ, જો કિસી બડે મુહસિનો મુરબ્બીકા બડા કુસૂર કરકે ઉસકા દામન પકડકર માફીકે લિએ રોતા હૈ ઔર ઉસકે ઘરકે દરો-દીવારકો પકડકર રોતા હૈ કે કુસૂરકી માફીકે યેહી રાસ્તે હૈં ઔર કિયામતમેં અપને ગુનાહોંકો યાદ કરકે રોનેકી મિસાલ હૈ.

ઔર સફા-મરવાકે દરમિયાન દૌડના મૈદાને હશ્રમેં ઈધર-ઉધર દૌડનેકી યાદ તા'ઝા કરતા હૈ. કુર્આને પાકકા ઈર્શાદ હૈ.

يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ

'કબરોંસે ઈસ તરહ નિકલ રહે હોંગે, ગોયા વો ટિડ્ડી દલ હૈં, જો પરાગંદા હૈ.'

યે મંઝર બંદેકે નાકિસ ખ્યાલમેં કયામતકે એક અજીબ મંઝરકી યાદ તા'ઝા કરતા હૈ, જિસકા બળા મુફસ્સલ કિસ્સા અહાદીસમેં આતા હૈ કે હશ્રકે દિન જબ મખ્લૂક નિહાયત પરેશાન હાલ હોગી ઔર મસાઈલકી કસરતસે તંગ હોકર યે સોચેગીકે અંબિયા-એ-કિરામ (અલૈ.) બળી ઊંચી હસ્તિયાં હૈં ઔર અલ્લાહકે મકબૂલ બંદે હૈં, ઉનસે જાકર સિફારિશકી દરખાસ્ત કરેં, ઈસ ખ્યાલસે સબસે પેહલે હઝરત આદમ (અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કે પાસ જાકર અર્ઝ કરેંગે કે આપ હમારે બાપ હૈં. અલ્લાહને આપકો અપને હાથસે પૈદા કિયા, ફરિશ્તોંસે સજ્દા કરાયા, ખુદ હર ચીઝકે નામ આપકો તા'લીમ દિએ, વગૈરહ-વગૈરહ, આપ હમારી સિફારિશ કરદેં, તો વો ફરમાએંગે, મૈં તો નહી કર સકતા, અગર મુઝસે ઉસ મમ્નૂઅ્ દાનેકે ખાનેકા સવાલ હોગયા તો કયા હોગા ? તુમ નૂહ (અલૈહિસ્સલામ) કે પાસ જાઓ, યે લોગ પરેશાનહાલ હઝરત નૂહ (અલૈહિસ્સલામ) કે પાસ જાએંગે વોભી ઉઝર ફરમા દેંગે કે મૈંને તૂફાનકે ઝમાનેમેં અપને બેટે કે બચાનેકા બે-મહલ સવાલ કર લિયા થા. તુમ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) કે પાસ જાઓ, વો ભી ઉઝર ફરમાકર હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલામ) કા હવાલા દેંગે, વોભી ઉઝર ફરમાકર હઝરત ઈસા (અલૈહિસ્સલામ) કા હવાલા દેંગે, વો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં જાનેકા મશ્વરા દેંગે ઔર યે ફખ્ર હુઝૂર (સલ્લ.) હી કે લિએ હૈ કે ઈસ જલાલકે દિનમેં સિફારિશકી ઈબ્તિદા ફરમા દેંગે.

યે બહોત તવીલ કિસ્સા હૈ, મુઝે તો સિર્ફ યેહી મંઝર સામને લાના હૈ કે ઈધર સે ઉધર ઔર ઉધર સે ઈધર મારે-મારે પરેશાનહાલ એક દિન ફીરના હૈ, જો બળા સખ્ત દિન હોગા.

અરફાતકા મૈદાન તો હશ્રકે મૈદાનકા પૂરા નમૂના હૈ હી કે આફતાબકી

તમાઝત ઔર સબકા એક લગોલગ મૈદાનમેં ઐસી હાલતમેં ઈજિતમાઅ, કે મગ્ફિરતકી ઉમ્મીદ હૈ, ગુનાહોંકા ખૌફ હૈ. બન્દેકે નાકિસ ખ્યાલમેં અરફાતકે મૈદાનમેં બડી ગૌરો-ફિક્રકી જો ચીઝ હૈ વો અહદો-મીસાક હૈ, જો અઝલમેં 'અલસ્તુ બિરબ્બિકુમ' સે લિયા ગયા થા કે આલમે અર્વાહમેં હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસને સારી અરવાહસે યે સવાલ કિયા થા, ક્યામેં તુમ્હારા રબ નહીં હૂં ? સબને એક ઝુબાન હોકર કહા થા કે બેશક આપ હમારે રબ હૈ.

મિશ્કાત શરીફમેં બરિવાયત મસ્નદ અહમદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ નકલ કિયા હૈ કે યે અહદ અરફાત હી કે મૈદાનમેં હુઆ થા, યે વક્ત ઔર યે જગહ ઈસકે યાદ કરનેકી હૈ કે ક્યા અહદ કિયા થા ઔર ઈસ અહદકો કિસ તરહ પૂરા કિયા ?

ઈસકે બાદ મુઝદલફા, મિના વગૈરહકે ઈજિતમાઆતમેં ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈન મવકેમેં લોગોંકા ઈઝદહામ ઔર ઈનકા શોરો-શગબ મુખ્તલિફ ઝુબાને, મુખ્તલિફ આવાઝેં ઔર લોગોંકા અપને-અપને ઈમામોંકે પીછે ચલના કયામતકે મૈદાનમેં અપને-અપને અંબિયા ઔર મુક્તદિયોંકે પીછે, ચલનેકી, હૈરાની ઔર પરેશાનીકે આલમમેં કભી યહાં ઔર કભી વહાં જાનેકી યાદ તા'ઝા કરતા હૈ, ઈન મવાકેઅ્મેં આજીઝી ઔર આહોજારીકા એહતિમામ કરકે કામ આનેવાલી ચીઝેં હૈ.

યે મુખ્તસર ખાકા હૈ હજકે ઉસ મંઝરકા, જો કયામતકી યાદકો તા'ઝા કરતા હૈ, જિસકો મુખ્તસર અલ્ફાઝ ઔર મુખ્તસર અહેવાલકે સાથ ઈશારાતકે તર્ઝ પર મૈંને લિખ્ખા હૈ. ગૌર કિયા જાએ તો ઈસી નમૂનેસે બહોતસી તફસીલાત સમઝમેં આ સકતી હૈ.

દૂસરા મંઝર ઈઝહારે ઈશ્કો-મુહબ્બતકા હૈ, વો હાજીકે હાલસે ઐસા ઝાહિર હૈ કે ઉસકે લિએ તફસીલકી હાજત નહીં બન્દોંકા તઅલ્લુક હક તઆલા વ તકદ્દુસકે સાથ દો તરહકા હૈ.

૧. એક નિયાઝમંદી ઔર બન્દગીકાકે વો પાક ઝાત માલિક હૈ, ખાલિક હૈ. ઈસ તઅલ્લુકકા મઝહર નમાઝ હૈ, જો સરાસર નિયાઝો ઈઝહારે અબ્દિયત હૈ, ઈસી લિએ ઈસમેં સારી ચીઝેં ઉસી તઅલ્લુકકા મઝહર હૈ કે નિહાયત વકાર ઔર સુકૂનકે સાથ મૌઝૂં લિબાસ ઔર શાહી આદાબકે મુનાસિબ હાલાતકે સાથ હાઝિરી દરબારકી હૈ કે વુઝૂ ઔર પાક કપડોંકે સાથ નિહાયત વકાર ઔર સુકૂનસે અવ્વલ કાનોં પર હાથ રખકર અબ્દિયત ઔર અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકી બળાઈકા ઈકરાર કરે, ફિર હાથ બાંધકર કર મારૂઝા પેશ કરે, ફિર સર ઝુકાકર તા'ઝીમ કરે ઔર ફિર ઝમીન પર માથા રગડ કર અપની નિયાઝમંદી ઔર ઈજ્ઝકા ઈઝહાર કરે ઔર આકાકી બળાઈકા ઝુબાનસે ઈકરાર કરતા રહે ઔર કોઈ કૌલ ઔર ફૈલ ઉસકી બડાઈ ઔર અપને ઈજ્ઝકે ખિલાફ ન હો. ઈસ નૌઅમેં સુકૂન ઔર વકારકી જિતની પાબંદી કી જાએગી, વો ઉસકે શાયાને શાન હોગા, ઈસી લિએ નમાઝકે લિએ ભાગકર ચલના

મકરૂહ હૈ, નમાઝકે ઈન્તિઝારમેં બૈઠે હુએ ભી ઉંગલિયોંમેં ઉંગલિયાં ડાલકર બૈઠના મકરૂહ હૈ, નમાઝમેં ઉંગલિયાં ચટખાના મકરૂહ હૈ, બે-ઝરૂરત ખાંસના મકરૂહ હૈ, હત્તાકે ઈધર-ઉધર નઝર કરના મકરૂહ હૈ. બેતરતીબ યાની ના મોઝું હૈયતસે કપડા પેહનના મકરૂહ હૈ ઐસે હી બદન પર કપડા લટકાના મકરૂહ હૈ. યે ઈબાદત નમાઝમેં બાત કરનેસે ઝાયે હો, જાતી હૈ, વુઝૂ ટૂટ જાનેસે જાતી રેહતી હૈ, હત્તાકે બે ઈખ્તિયાર ઔર બે ઈરાદાભી હંસ પડનેસે ઝાયે હો જાતી હૈ હત્તાકે સજદેમેં દોનો પાંવ ઝમીનસે ઉઠ જાનેસે ઝા'એ હો જાતી હૈ, ઈસલિએકે યેભી સુકૂન ઔર વકારકે ખિલાફ હૈ.

૨. હક તઆલા વ તકદ્દુસકે સાથ દૂસરા તઅલ્લુક મુહબ્બત ઔર ઈશ્કકા હૈ કે વો મુરબ્બી હૈ, મુનઈમ હૈ, મુહસિન હૈ ઔર જમાલો-કમાલકે જિતને ઔસાફ હો સકતે હૈ, ઉન સબકે સાથ મુત્તસિફ હૈ. ઈધર હર આદમીમેં ફિતરી તૌર પર ઈશ્કો-મુહબ્બતકા માદ્દા મૌજૂદ હૈ.

અઝલસે હુસ્ન પરસ્તી લિખી થી કિસ્મતમેં,
મેરા મિજાઝ લડકપનસે આશિકાના થા.

પૈદા હુએ તો હાથ જિગર પર ધરે હુએ.
કયા જાને હમ હૈ કબસે કિસી પર મરે હુએ.

મેરી તિફલીમેં શાને ઈશ્ક બાઝી આશ્કારા થી,
અગર બચપનમેં ખેલા ખેલ તો આંખે લડાનેકા.

જો ચશ્મકે બે-નમ હો વો હો કોર તો બેહતર,
જો દિલકે હો બે-દાગ વો જલ જાએ તો અચ્છા.

તેરે ફિરાકમેં જિના બશરકા કામ નહીં,
હઝાર શુક્રકે ઈસ ઉમ્રકો દવામ નહીં.

શાહિદે બઝમે અઝલને ઈક નિગાહે નાઝસે,
ઈશ્કકો ઈસ અંજુમનમેં મસ્નદ આરા કર દિયા.

ઈસી તઅલ્લુકકા મઝહર હજ હૈ કે સફરકી ઈબ્તિદા હી સબ તઅલ્લુકાતકો ખત્મ કર કે સબ અઝીઝો-અકારિબ, ઘર-બારસે મુંહ મોડકર કૂચા-એ-યારકી તરફ જાના હૈ ઔર જંગલો ઔર ગલી-કૂચોમેં મારે-મારે ફિરના હૈ કે યેહી દો ચીઝેં આશિકોંકા કામ હૈ -

મા વો મજનૂ હમ સબક બૂદેમદર દીવાને ઈશ્ક,
ઉ બસહરા રફતો-માદર કૂચહા રૂસ્વા શુદેમ.

નયા રંગ લાઈ મેરી બેકસી,
છુટા દેશ જંગલકી ધૂન હો ગઈ.

ચમનસે મુઝે શૌકે સહરા હુઆ,
નએ રંગ કા મુઝકો સૌદા હુઆ.

હસરતો યાસો તમન્ના તુમ્હેં વહશતકી કસમ,
ભીડ છોડો, મુઝે જંગલકો નિકલ જાને દો.

ઔર યે સારી વહશત ઔર ઈશ્તિયાક ક્યોં હૈ ? યે ઈઝ્તિરાબ ઔર બે-ચૈની આખિર ક્યોં મુસલ્લત હુઈ ? ઈસ લિએ કે મેહબૂબ કે દર પર ઉશ્શાક કે ઈજ્તિમાઅ કા એક વક્ત મુકર્રર હૈ, વો કરીબ આ ગયા -

ઈજાઝત હો તો આકર મૈં ભી શામીલ ઉનમેં હો જાઉં,
સુના હૈ કલ તેરે દર પર હુજૂમે આશિકાં હોગા.

દોસ્ત આવારગી હમી ખ્વાહદ,
રફતને હજ બહાના ઉફતા દસ્ત.

યાની મેહબૂબ આવારગીકા નઝારા દેખના ચાહતા હૈ, હજકે સફરકો ઉસકા બહાના બના દિયા ઔર જબ ઈસ ઈરાદે ઔર જઝબેસે ઘરસે નિકલના હૈ તો યે ખૂબ સમઝ લેના ચાહિએ કે ઈશ્કમેં મસાઈબ એક લાઝિમી ચીઝ હૈ.

સાલિકે રાહે મુહબ્બત'કા ખુદા હાફિઝ હૈ,
ઈસમેં દો-ચાર બહોત સખ્ત મકામ આતે હૈં.

અય દિલ ! ઝરા સંભલ કે મુહબ્બત કા નામ લે,
કમબખ્ત ! બારે ઈશ્ક ઉઠાયા ન જાએગા.

જબ ઈશ્ક કે તુફૈલ યે મુબારક સફર હૈ, તો રાસ્તેકી સબ મશક્કતેં ઉસી ઝૌક ઔર જઝબે કે માતહત હોના ઝરૂરી હૈ ઔર ઉસી ફરેફતગીસે ઉનકો બરદાસ્ત કરના ચાહિએ -

મસાઈબ, હાદસે, આફત, અલમ, ઝિલ્લત, કઝા, તુરબત,
દિખાતી જાએ જો ઉનકી જવાની, દેખતે જાઓ,

દર્દો ગમ, રંજો અલમ, ફિક્રો કલક ખૌફો હરાસ,
વો બલા કૌન-સી હૈ જો શબેહિજરાંમેં નહીં.

અઝીય્યત મુસીબત, મલામત, બલાએં,
તેરે ઈશ્કમેં હમને ક્યા-ક્યા ન દેખા.

ઉલ્ફતમેં બરાબર હૈ જફા હો કે વફા હો,
હર ચીઝમેં લઝઝત હૈ અગર દિલમેં મઝા હો.

ઈસકે બાદ એહરામ ભી ઈસી આશિકાના રંગકા પૂરા મઝહર હૈ કે ન સર પર ટોપી, ન બદન પર કુર્તા, ફકીરાના સૂરત, ન ખુશ્બૂ, ન ઝીનત, એક મજનુનાના હૈઅત જો કમાલ બેચૈની કે કમાલકો ઝાહિર કરતી હૈ.

ખુશીસે અપની રુસવાઈ ગવારા હો નહીં સકતી,
ગિરેબાં ફાડતા હૈ તંગ જબ દીવાના આતા હૈ.

ચશ્મે તર ખાક બસર ચાક ગરેબાં દિલેઝાર,
ઈશ્ક કા હમને યે દુનિયામેં નતીજા દેખા.

ન રખ લિબાસકા ઉલઝાઓ તન પે દસ્તે જુનૂં,
કિયા હૈ ચાક ગિરેબાં તો ફાડ દામન ભી.

અસલ યે થા કે ઘરસે નિકલતે હી યે હાલત શુરૂ હો જાતી હૈ. ઈસી વજહસે બા'ઝ ઉલમાકે નઝદીક ઘર હીસે એહરામ બાંધકર જાના અફઝલ હૈ, મગર ચૂં કે એહરામકે બાદ બહોત સી ચીઝેં ના-જાઈઝ હો જાતી હૈ ઔર ઈસ કિસ્મકે લિબાસકા તહમ્મુલ ભી બા'ઝ નાઝ પરવરદા લોગોંકો મુશ્કિલ હો જાતા હૈ, ઈસલિએ અલ્લાહકી રહમતને ઈસકી ઈજાઝત દે દી કે શુરૂસે એહરામ ન બાંધા જાએ કે ઉસમેં મશક્કત હોગી, અલબત્તા જબ કૂએ-યાર કે કરીબ પહોંચે, તો ઉસકા એહતિમામ ઝરૂરી હૈ કે ઉસકે કૂચેમેં ઈસી હાલસે દાખિલ હોના હૈ કે સરપર બાલ બિખરે હુએ હોં, લિબાસમેં મજનૂનાના હૈઅત હો, મેલે-કુચૈલે હાલમેં અબ ખુદ રફતા આશિકોંકીસી સૂરત હો, ઈસીકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને અપને પાક ઈર્શાદમેં ઝાહિર ફરમાયા -

الحاج الشعث التفل

'હાજી બિખરે હુએ બાલોંવાલા મેલા-કુચૈલા હોતા હૈ,' યાની યે કે રાસ્તેમેં કુછ ગર્દો ગુબાર ભી બેતાબી ઔર શૌકમેં બદનપર પડા હો. ઈસી હાલતકો હક તઆલા શાનુહૂ ખુદ ભી તફાખુર કે તૌર પર ફરિશ્તોંસે ઝાહિર ફરમાતે હૈ -

انظروا الی زوار بیتی قد جاؤنی شعثا غبرا

'મેરે ઘર કે મુશ્તાકોંકો દેખો કે મેરી તરફ બિખરે હુએ બાલોં ઔર ગર્દો ગુબારકી હાલતમેં આએ હૈ-'

અપને દીવાનોંકી ફરિયાદસે ખુશ હોતે હૈં
પસે દીવાર ખડે સુનતે હૈં, શેવન ઉન કા
નાલે કરતા જો મૈં ફિરતા હૂં તો ખુશ હોતે હૈં,
ગશ વો ઈસ પર હૈં કે શોહરત મેરી હર સૂ હો જાએ.

ઔર ઝાહિર હૈ કે જબ જંગલો ઔર પહાડોંકી ખાક છાનતા હુઆ રોતા-પીટતા વહાં પહોંચા હૈ, તો યે ચીઝેં ઝરૂર હોગી જિતને અસરાત ઉસકે ઝિયાદા હોંગે, ઉતના હી શૌક બેતાબીકા ઈઝહાર હોગા -

છાને હૈં પાએ મુહબ્બતસે બયાબાં કયા-કયા,
પાર તલવોંસે હુએ ખારે મુગીલાં કયા-કયા
વહશી ને તેરે ખાક ઉડાઈ યહાં તલક,
મિલતા નહી ઝમીંકા પતા આસમાં તલક.

ઈસી હાલતસે મસ્તાનાવાર 'લબ્બૈક અલ્લાહુમ્મ લબ્બૈક, લબ્બૈક લા શરીક-લ-ક લબ્બૈક' (મૈં હાઝિર હૂં, હાઝિર હૂં અય અલ્લાહ ! મૈં હાઝિર હૂં, તેરા

કોઈ શરીક નહી, મૈં હાઝીર હું, મૈં હાઝિર હું.) કા નારા લગાતા હુઆ રોતા ઔર ચિલ્લાતા હુઆ, નાલાઓ ફરિયાદ કરતા હુઆ પહોંચતા હૈ. ઈસીકી તરફ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને અપને પાક ઈર્શાદ 'અલ્હજ્જુ અલ્અજ્જુ વસ્સજ્જુ.' મેં ઈર્શાદ ફરમાયા કે હજ (કા કમાલ ખૂબ) ચિલ્લાના ઔર કુરબાનીકા ખૂન બહાના હૈ.

બહોત સી અહાદીસમેં મરદોંકે લિએ લબ્બૈક આવાઝસે પઢનેકી તર્ગીબ હૈ.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે હઝરત જિબ્રાઈલ (અલૈહિસ્સલામ) ને મુઝસે યે કહા હૈ કે અપને સાથિયોંકો ઈસકા હુકમ કરો કે લબ્બૈક પુકાર કર કહેં ઔર ઝાહિર બાત હૈ કે નાલાઓ ફરિયાદ કે સાથ ચિલ્લાના ઈશ્કકી જાન હૈ -

નાલા કરે લેને દે લિલ્લાહ ન છેડેં અહબાબ,
ઝબ્ત કરતા હું તો તકલીફ સિવા હોતી હૈ.
ફુગાંમેં, આહમેં, ફરિયાદમેં, શેવનમેં, નાલેમેં,
સુનાઉં દર્દે દિલ તાકત અગર હો સુનને વાલેમેં,
દમ-બ-દમ સીના-એ-સોઝાંસે ન કર નાલા ગરમ,
પડ ન જાએ તેરી મિન્કારમેં છાલે બુલબુલ.
બે-ખુદી શૌકકી ઔર અર્ઝે તમન્ના ઉનસે,
નહીં મા'લૂમ કે મુંહસે મેરે કયા - કયા નિકલા.
કિસીકી યાદ ને કયા-કયા નએ તોહફે દિએ હમકો,
જિગરમેં ટીસ, દિલમેં દર્દ, લબ પર આહો નાલે હૈ.
કૌન હોતા હૈ મુનિસે શબે ગમ,
નાલા હોતા હૈ, આહ હોતી હૈ.

ઈસી બે-ચૈની ઔર ઈઝ્તિરાબે નાલા ઔર ફરિયાદકે સાથ આખિર વો મેહબૂબ કે શહેર તક પહોંચ જાતા હૈ ઔર મક્કા મુકર્રમામેં દાખિલ હો જાતા હૈ-

ઢૂંઢતે-ઢૂંઢતે જા પહોંચે હમ ઉસકે ઘર તક,
દિલે ગુમગશ્તા મેરે હકમેં તૂ રહબર નિકલા.
જઝ્બે દિલ ને આજ કૂ-એ-યારમેં પહોંચા દિયા,
જીતે જીમેં ગુલશને જન્નતમેં દાખિલ હો ગયા.

મૈંને અપને હઝરત મુરશિદે આલા મૌલાના ખલીલ અહમદ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકો બહોત કમ શેર પઢતે સુના હૈ, લેકિન જબ હજકે લિએ તશરીફ લે ગએ ઔર મસ્જિદે હરામમેં તશરીફ ફરમા થે, તો મૈંને બહોત અજીબ અંદાઝસે યે શે'ર પઢતે સુના -

કહાં હમ ઔર કહાં યે નિગહતે ગુલ,
નસીમે સુબ્હ તેરી મહેરબાની !

એક દિલ ખોયા હુઆ, જિસકે દિલમેં વાકઈ ઝખ્મે મુહબ્બત હો, જબ મેહબૂબકે ઘર પહોંચ જાતા હૈ, તો ઉસપર કયા ગુઝરતી હૈ ઔર વો કયા સોચતા હૈ, યે ચીઝેં અલ્ફાઝસે તા'બીર નહી હોતી -

તાબ નઝઝારા-એ-મા'શૂક કહાં આશિક કો,
ગશ ને મૂસા કો સરે તૂર સંભલને ન દિયા.

વો કેહતા હૈ -

અય દિલ ! યે શબે વસ્લ ન કલ હોગી મયસ્સર,
જો કુછ કે ઉડાને હૈ મઝે આજ ઉડા લે.

ઈસકે બાદ વો જો-જો હરકતેં કરતા હૈ, વો કિસી ઝાબતે ઔર આઈનકી પાબંદ નહી, કભી મેહબૂબકે ઘરકે ચક્કર કાટતા હૈ, કભી ઉસકે દરો દીવાર ઔર ચૌખટ કો ચૂમતા હૈ, આંખે મલતા હૈ, પેશાની ઔર સર રગડતા હૈ-

સર કો વહશતમેં પહાડોંસે બચા કર લાયા,
દરો દીવાર સર કૂચ-એ-જાનાં કે લિએ.

હમ કો તવાફે કૂચ-એ-જાનાન ચાહિએ,
ઝાહિદ કો કા'બા, રિંદ કો મૈખાના ચાહિએ.

તવાફકી ઈબ્તિદા હજરે અસ્વદકે બોસાસે હૈ, જિસકો હદીસે પાકમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે દસ્તે મુબારકસે તા'બીર કિયા હૈ ઔર ઈસકા બોસા ગોયા દસ્તબોસી હૈ આકા-એ-કરીમકી ઔર ઈન્તિહાઈ લુત્ફો-કરમ હૈ ઉસ માલિકકા જિસને યે સઆદત ખાકકે પુતલોંકો અતા ફરમાઈ. ઉશ્શાકકે નઝદીક મેહબૂબકે ઘરકે દર વ દીવારકો ચૂમના ઉસકી ઉબ્બાબોસી, કદમબોસી, દસ્તબોસી વગૈરહ ઈશ્કકે ઐસે લવાઝિમાતમેંસે હૈ કે શાયદ હી કોઈ દિલ ખોયા હુઆ શાઈર ઐસા હોગા, જિસને કિસી ન કિસી ઉન્વાનસે ઉસકો અહમ મકસદ ન બનાયા હો -

(મૈં જબ લૈલા કે શહેરમેં પહોંચતા હું, કભી ઈસ દીવારકો ચૂમતા હું ઔર કભી ઉસ દીવાર કો.)

રખ્ખા સર પાંવ પર ઉસકે તો બોલા,
કે તૂ ભી બે સરો-પા કિસ કદર હૈ.

મુઝ પર ન કરેં કોઈ ઈનાયત,
હસરત હૈ યે કે દે મુસ્કરા કર.

આરામ કિયા કરું મૈં જબ તક,
આંખેં તલવોંસે તો મિલાકર.

પામાલ કર ગયા હૈ કોઈ દિલકો રાહમેં,
આંખોકો મલ રહે હૈ કિસી નકશેપા સે હમ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને હજરે અસ્વદ પર અપને લબે મુબારક રખ્ખે ઔર બહોત દેર તક રખ્ખે રહે ઔર આંસૂ જારી થે, ઈસકે બાદ

હુઝૂર (સલ્લ.) ને દેખા કે હઝરત ઉમર (રદી.) ભી ખળે રો રહે હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, યેહી જગહ હૈ, જહાં આંસૂ બહાએ જાતે હૈ -

મુખ્તસર યે હૈ હમારી દાસ્તાં,
ખુદ-બ-ખુદ હૈ આંખસે આંસૂ રવાં.
રુખસારે ઝર્દ પર મેરે બહતે હૈ અશ્કે ખૂં,
યકજા દિખા રહી હૈ ખિઝાં - બહાર રંગ.
ઝમી તક મેરે આંસૂ આને લગે,
ફલક તક મેરે નાલે જાને લાગે.
મેરી ચશ્મે તર કા યે કયા હાલ હૈ,
કે દામનસે તા આસ્તી લાલ હૈ.
ન આંખોંસે લગતી ઝડી આંસુઓંકી,
જો ગમકી ઘટા દિલ પે છાઈ ન હોતી.

કા'બા શરીફ કે પર્દેસે લિપટના-ચિમટના ભી ઈસી આશિકાના શાન કા એક ખાસ મંઝર હૈ કે મેહબૂબ કે દામનસે ચિમટના ભી ઈશ્ક કે મઝાહિરમેંસે એક ખુસૂસી મઝહર હૈ -

અય નાતવાને ઈશ્ક તુઝે હુસ્નકી કસમ,
દામન કો યું પકડ કે છુડાયા ન જા સકે.
અય જુનૂં દીવાનગી ઐસી ભી કયા ?
દામને બાદે બહારી છોડ દે.
મુદ્દતોંમેં જિસ કે હાથ આઈ હો વો,
આસ્તી કયોં કર તુમ્હારી છોડ દે.
ઉસકે દામન કો પકડકર મૈંને કહા,
અય કોઈ છોડૂં હૂં અય રશ્કે પરી !
મુસ્કુરા કર નાઝસે કેહને લગા,
આશિકી કરતે હો યા ઝોર આવરી !

મુલતઝિમ, જો કા'બા શરીફકી દીવારકા એક ખાસ હિસ્સા હૈ, મુતબર્રક જગહ હૈ, ઉસ જગહ ખુસૂસિયતસે દુઆ કુબૂલ હોતી હૈ.

હદીસમેં આતા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ઔર સહાબએ કિરામ (રદી.) ઉસ્સે ચિમટ રહે થે ઔર અપને ચેહરેકો ઉસ્સે લગા રહે થે-

આજ અરશદ કો અજબ હાલમેં દેખા હમને,
રો રહા થા વો કિસી શખ્સકી દીવાર કે પાસ.

ઈસકે બાદ સફા-મર્વાઃ કે દરમ્યાન દૌડના ભી ઈસી મજનૂનાના અંદાઝકા એક પુરકૈફ મંઝર હૈ કે નંગે સર, ન કુર્તા, ન પાજામા, ઈધર સે ઉધર, ઉધર સે ઈધર ભાગે-ભાગે ફિર રહે હૈ -

ક્યોં કર જુનૂંમેં દશ્તનવરદી ન હો પસંદ,
પાયા હૈ આબલોં ને મઝા નોકે ખારમેં.
અબ નહીં દિલકો કિસી સૂરત કરાર,
ઈસ નિગાહે નાઝ ને ક્યા સેહર ઐસા કર દિયા.
ગર અય ઝાહિદ દુઆ-એ-ખૈર મીગોઈ મૂરાઈ ગો,
કે આં આવાર એ-કૂ-એ-બૂતાં આવારા તર બાદા.

યાની સૂફીજી ! અગર તુમ ઈસ નાકારાકે લિએ કભી દુઆ-એ-ખૈર કરો તો યે દુઆ કરના કે વો જો મા'શૂકોંકી ગલિયોંકા આવારાગર્દ હૈ, ઉસકી આવારગી ઔર ઝિયાદા હો જાએ, ઈસી ઈઝ્તિરાબ, બે-ચૈની, આવારાગર્દી,સેહરાનવર્દીકા મઝહર હૈ કે સુબ્હકો મક્કામેં, રાતકો મિનામેં, ફિર સુબ્હકો અરફાતકા જંગલ બયાબાન, શામ હોતે હી મુઝદલફા ભાગ આએ. સુબ્હ હી સુબ્હ વહાંસે ફિર મિના, દોપહરકો ફિર મક્કા મુકર્રમા વાપસી, શામકો ફિર મિના લૌટ ગયે -

ઈશ્કે મૌલા કે કમ અઝ લૈલા બૂદ,
કૂ-એ-ગશ્તન બહરે ઉ ઔલા બૂવદ.

યાની મૌલાકા ઈશ્ક ક્યા લૈલાકે ઈશ્કસે ભી કમ હો સકતા હૈ, મૌલાકે ઈશ્કમેં તો ગલી-ગલી મારે-મારે ફિરના ઔર ભી ઝિયાદા બેહતર હૈ -

એક જા રેહતે નહીં આશિકે બદનામ કહીં,
દિન કહીં, રાત કહીં, સુબ્હ કહીં, શામ કહીં.
હૈ અદાઈ મુઝ કો બેહતર તેરે હુસ્નો - ઈશ્કકી,
હમ ભિખારી ભીખ કે, દર-દર હમેં રેહના પડા.
દશ્તમેં, સહરામેં, વીરાનેમેં, કૂ-એ-યારમેં,
ચલતા-ફિરતા મિસ્લે સાયા મૈં ઈન્હી ચારોંમેં હૂં.
ઈશ્કે ખાના ખરાબકી ખાતિર,
દર - બદર શહરેયાર ફિરતે હૈં.
વહશતે દિલસે હૈ મજનૂંકી તરહ ખાક બસર,
છાનતે ફિરતે હૈ હમ કોહો બયાબાન દિનરાત.

ઈસ સબકે બાદ મિનામેં શયાતીનકે પત્થર મારના ઈસ ઝુનૂનો-વહશત કે આખિરી હિસ્સેકા નઝઝારા હૈ, જો ઉશ્શાકકો પેશ આતા હૈ. આશિકકા ઝુનૂન જબ હદસે તજાવુઝ કરતા હૈ, તો વો હર ઉસ શખ્સકો પત્થર મારા કરતા હૈ,

જિસકો વો અપને કામકેં મુખિલ સમઝતા હૈ-
મૈં ઉસે સમજૂં હૂં દુશ્મન જો મુઝે સમજાએ હૈ.

ઔર સબસે આખિરમેં કુરબાની, જો હકીકતન અપની જાનકી કુરબાની, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને અપની ગાયતે રહમત ઔર રાફતસે ઉસકો જાનવરકી યાની માલકી કુરબાનીસે બદલ દિયા હૈ, યે ઈશ્કકા મુન્તહા ઔર આખરી હાલ હૈ.

મૌત હીસે કુછ ઈલાજે દર્દે ફુરકત હો તો હો,
ગુસ્લે મય્યત હી હમારા ગુસ્લેસેહત હો તો હો.
મૌત હી હૈ ઈલાજ આશિક કા,
ઈસ્સે અચ્છી નહી દવા કોઈ.
કિસીકી તેગ હો મેરા ગુલૂ હો,
દિલે મુઝતરકી પૂરી આરઝૂ હો.
અય મોત ! જલ્દ આ કે યે ઝગળા કહી ચુકે,
કબ તક શબે ફિરાક કે સદ્દમે ઉઠાએ દિલ.
સિસકતા છોડકર જાતા હૈ, વો મુઝ નીમે બિસ્મિલકો,
ખુદારા બઠ કે અય શૌકે શહાદત રોક લે ઈસકો.

યે મુખ્તસર ઈશારાત હૈ હજકે ઉસ મંઝર કે, જો ઈશ્કસે તઅલ્લુક રખતે હૈં, જિસકે દિલમેં કુછ ચોટ હોગી, કોઈ ઝખ્મ લગા હોગા, દીવાનગીસે કોઈ સાબકા પળા હોગા, વો ઈન ઈશારાતકે બાદ વહાં પહોંચ કર દેખેગા કે ઈસ સફરકા હર-હર જુઝ ઈસ મઝહરકો અપને અંદર પૂરી તરહ લિએ હુએ હૈં, તફસીલકે લિએ દફતર ભી કાફી નહી, ઔર ફિર જઝબાત કાગઝ પર આતે ભી નહી-

દર્દે દિલ દૂરસે હમ તુમ કો સુનાએં ક્યોં કર,
ડાકમેં ભેજ દે આહોંકી સદાએં ક્યો કર.
કાગઝ તમામ, કલ્ક તમામ ઔર હમ તમામ,
પર દાસ્તાને શૌક અભી ના તમામ હૈ.

ઈન કે અલાવા હજકી હિકમતેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે કિસી ભી હુકમકી હિકમતેં કોઈ કહાં તક બયાન કર સકતા હૈ. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે હર હુકમમેં ઈતની હિકમતેં હૈ કે ઈનમેંસે બહોત-સી-મસાલેહ તક હમારી અકલકી રસાઈ ભી નહી હૈ ઔર હર હુકમમેં જિતના ભી ગૌર કિયા જાએ, રોઝ-બ-રોઝ ફવાઈદ ઝા'ઈદ હી સમઝમેં આતે રેહતે હૈં ઔર હર શખ્સ અપને-અપને ફહમ કે મુવાફિક ઉન પર ગૌર કરતા રેહતા હૈ. સિયાસી હઝરાતકે નઝદીક ઈસ હૈસિયતસે ભી ઈસમેં ઈત્ને ફવાઈદ હૈં કે વો સબ તહરીરમેં ભી નહી આ સક્તે, લેકિન જૈસા કે મિસાલકે ઔર નમૂનેકે તૌરપર ઉપરકી દો હિકમતોંકી તરફ ઈશારે કિએ હૈં, ઈસી તરહ નમૂને કે તૌર પર ચંદ ઉમૂરકી તરફ મુતવજ્જહ કરતા હૂં ઔર ઈનમેં ગૌર કરનેસે હઝારોં મસાલેહ સમઝમેં આ સકતે હૈં -

(૧.) હર હાકિમ ઔર બાદશાહકો અપની રિઆયા કે મુખ્તલિફ તબ્કાતકો બયક્ વકત એક જગહ જમા કરનેકા જિતના એહતિમામ ઔર ખ્વાહિશ હોતી હૈ, વો સબકો મા'લૂમ હૈ કે ઈસકે લિએ મુખ્તલિફ નૌઅકે જશ્ન ઔર મુખ્તલિફ નામસે અન્જુમનેં બનાકર ઈનકે સાલાના જલ્સે વગૈરહ કરાયે જાતે હૈ. હજમેં યે મસ્લહત અલા વજિહલ અતમ પૂરી હોતી હૈ.

(૨.) મુસલમાનોકી ફલાહો- બહબૂદ કે લિએ મુખ્તલિફ મમાલિક કે અહલુરાએ અગર કોઈ લાયહા-એ-અમલ તજવીઝ કરેં તો ઉસકી તશ્કીલ ઔર ઈશાઅત કે લિએ યે બેહતરીન મૌકા હૈ.

(૩.) અગર ઈસ્લામી મમાલિકકે અફરાદકે દરમિયાન ઈત્તિહાદ ઔર તઅલ્લુકાતકી વુસ્અતકી કોઈ સૂરત હો સકતી હૈ તો હજકે મૌકાસે બેહતર સૂરત નહીં.'

(૪.) ઈબ્નુલ અલ-સિનાઃ 'કે શૌકિન હઝરાતકે લિએ હજકે ઝમાનેસે બેહતરીન મૌકા શાયદ ન મિલ સકે કે એક હી જગહ અરબી, ઉર્દૂ, તુર્કી, ફારસી, હિન્દી, પશ્તૂ, ચીની, જાવી, અંગ્રેજી વગૈરહ- વગૈરહ હર ઝુબાનસે વાકિફ લોગ મિલેંગે.'

(૫.) સિપાહિયાના ઝિન્દગી, જો ઈસ્લામી ઝિન્દગીકા ખુસૂસી શિઆર હૈ, હજકે સફરમેં પૂરી તૌરસે પાઈ જાતી હૈ. લિબાસો - મઆશમેં ભી, ચલને ફિરનેમેં ભી.

(૬.) સરમાયાદારી કે મુખાલિફ અમીરો - ગરીબમેં મુસાવાત પૈદા કરનેકી જિતની કોશિશ કરતે રેહતે હૈં, ઉસકો અખબારબીં હઝરાત બખૂબી જાનતે હૈં ઔર યેભી સાથ હી મા'લૂમ હૈ કે કોઈ સૂરત ભી આજતક કામિયાબ નહી હો સકી. ઈસ્લામકા હર હુકમ નમાઝ, રોઝા, હજ, ઝકાત ઈસ મસ્લહતકો નિહાયત આસાન ઔર કામિયાબ તરીકેસે પૂરા કરતા હૈ, ઈસ્લામી ઉસૂલસે બેહતર ચીઝ ન આજ તક પૈદા હો સકી, ન આઈન્દા હો સકે. બશર્તે કે ઈન અહકામકો ઈસ્લામકી સહી તા'લીમકે માતહત અદા કિયા જાએ.

(૭.) દુનિયાકે મુખ્તલિફ તબ્કાતમેં મુસાવાત પૈદા કરનેકે લિએ ભી હજ બેહતરીન અમલ હૈ કે અમીર, ગરીબ, બાદશાહ, ફકીર, હિન્દી, અર્બી, તુર્કી, ચીની વગૈરહ સબ એક હી હાલમેં, એક હી લિબાસમેં, એક હી મશ્ગલેમેં મુઅ્તદબા ઝમાને તક રેહતે હૈં.

(૮.) કૌમી હફતા મનાને કે લિએ લોગ કિતને ઈન્તિઝામાત, એલાનાત, ઈખ્રાજાત કરતે હૈં, મુસલમાનોં કે લિએ ઝિલહિજ્જા કે પેહલે પન્દ્રહ દિન કૌમી હફતેસે ભી બઢકર હૈં કે જિનકે લિએ ન ઈન્તિઝામાતે ખુસૂસી કરનેકી ઝરૂરત હૈ, ન પ્રોપેગન્ડેકી.

(૯.) દુનિયાકે સબ મુસલમાનોંમેં આપસમેં ઉખૂવ્વત, મુહબ્બત, તઅલ્લુકાત, તઆરૂફ ઔર રિશ્ત-એ-ઈત્તિહાદ કાયમ કરનેકે લિએ હજ બેહતરીન મૌકા હૈ.

(૧૦.) ઈશાઅતે ઈસ્લામકે શૌકીન દીની અહકામકી અહમિયત ઔર તબ્લીગકો ઈસ મૌકે પર એહતિમામસે લેકર ઉઠેં, મકામી હઝરાત બાહરસે આનેવાલે મેહમાનોંકી અસલ ખાતિર ઔર ઝિયાફત ઉસકો સમઝેં કે ઉનમેં દીની જઝ્બા કૂવ્વત પકડે, ઉનમેં દીનકે અહકામ પર અમલકા વલવલા ઔર શૌક પૈદા હો, ઉનમેં જો

ઝોફ યા બદ-દીનીકે અસરાત હો, વો ઝા'ઈલ હો જાએ. ઈસી તરહ યે બાહરસે આનેવાલે હઝરાત મકામી અસહાબકી ઈઆનત ઈસકો સમઝે, તો દીનકો જિસ કદર ફરોગ હો વો અઝહર મિનશ્શમ્સ હૈ.

(૧૧.) ગુરબા ઔર ઉમરાકા ઈખ્તિલાત જો મુસ્તકિલ તૌરપર એક મકસૂદ ચીઝ હૈ કે ઉસકી વજહસે એક તરફ ઉમરામેંસે નખ્વત ઔર ગુરૂર દૂર હો ઔર દૂસરી જાનિબ ગુરબાકા હૌસલા બઢે, વો હજમેં ઐસે કામિલ તૌરસે પાયા જાતા હૈ કે જિસકી નઝીર દૂસરી જગહ ન મિલેગી. ઉમરા અપની બદની ઝરૂરીયાતકી વજહસે ગુરબાકી તરફ મુતવજ્જહ હોંગે કે બાર બરદારી, ખાના-પકાના ઔર આમદો-રફતકી તમામ ઝરૂરિયાતકા ઉનકો ખુદ પૂરા કરના મુશ્કિલ હૈ. દૂસરી જાનિબ ગુરબાકી માલી ઝરૂરિયાત ઉનકો ઉમરાકી તરફ મુતવજ્જહ કરેંગી, જિસકી વજહસે ઈન દોનોં તબકોંકા ઈખ્તિલાત જો બસા ઔકાત તઆરૂફ ઔર મુદારાતસે બઢકર મુઅદ્દત ઔર દોસ્ત તક પહોંચ જાતા હૈ, જિસકા સફરે હજમેં પૂરી તરહસે મુશાહેદા હોતા રેહતા હૈ.

(૧૨.) મુસલમાનોં કે ઈજ્તિમાઅકો બિલખુસૂસ, જબકે વો આજિઝી ઔર મસ્કનત, જારી ઔર તઝર્રૂઅકે સાથ હો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રહમત ઔર લુત્ફો-કરમકે મુતવજ્જહ કરનેમેં જિતના દખલ હૈ, વો આમીસે આમી આદમીસે ભી મખ્ફી નહી, હજકા મૌકા ઈસકા બેહતરીન મંઝર હૈ કે અરફાતકા મૈદાન ઉસકા ખુસૂસી મઝહર હૈ.

(૧૩.) આસારે કદીમાકા તહફફુઝ ઔર અસ્લાફ, બિલખુસૂસ પેહલે અંબિયા-એ-કિરામકે એહવાલકા ઈલ્મ ઔર ઈસ્તેહઝા સફરે હજકા ખુસૂસી સમરા હૈ.

(૧૪.) મઆશી હૈસિયતસે દુનિયાકી મા'લૂમાતકા ઝરિયા સફરે હજસે બેહતર નહી હૈ કે હર મુલ્કકી મસ્નૂઆત, ઈજાદાત, પૈદાવાર કે હાલાત ઔર ઈસ કિસ્મકી જિતની તફસીલાત મા'લૂમ કરના ચાહેં, ઈસ સફરમેં બેહતરીન તરીકેસે હાસિલ હો સકતી હૈ.

(૧૫.) ઈલ્મી હૈસિયતસે સફરે હજ નિહાયત બેહતર ચીઝ હૈ કે ઈસ મૌકે પર હર જગહ કે ઉલમા મૌજૂદ હોતે હૈ. ઈનકી ઈલ્મી હૈસિયત ઔર હર મકામકે ઈલ્મી મરાકિઝ, ઈલ્મી કારનામે, ઉનકી તરક્કિયાત ઔર તનઝ્ઝુલ ઔર ઉનકે અસબાબ પર તફસીલસે ઈત્તિલા હો સકતી હૈ ઔર મુખ્તલિફ નૌઅકે ઉલમાસે ઈફાદા ઔર ઈસ્તિફાદા હાસિલ હો સકતા હૈ.

(૧૬.) દુનિયા ભરકે ઔલિયા, અબ્દાલો અકતાબ એક મો'તદબા તબ્કા હર સાલ હજમેં શિરકત કરતા હૈ, ઉનકે ફુયૂઝો બરકાત, અન્વારો કમાલાતસે ઈસ્તિફાદેકા બેહતરીન મૌકા હૈ.

(૧૭.) અલ્લાહકી માસૂમ મખ્લૂક ફરિશ્તે જો અર્શે ઈલાહીકે તવાફમેં હર વક્ત મશ્ગુલ રેહતે હૈં, હજમેં ઉનસે તશબ્બોહ હાસિલ હોતા હૈ ઔર હદીસ કે પાક

ઈર્શાદ 'મન્તશબ્બ-હ- બિકૌમિન્ ફહુ-વ- મિન્હુમ.' જો કિસી કૌમકે સાથ મુશાબહત પૈદા કરતા હૈ, ઉનહીમેં શુમાર કિયા જાતા હૈ, કી બિના પર ફરિશ્તોંકે સાથ જો કિસી વક્ત ઔર કિસી આન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી મંશાકે ખિલાફ નહી કરતે, મુશાબહત હાસિલ હોતી હૈ.

(૧૮.) પેહલી ઉમ્મતોંમેં મઝહબી હૈસિયતસે રહબાનિયત એક બહોત હી અહમ ઔર ઉંચી ચીઝ શુમાર કી જાતી થી, મગર ઈસ્લામને ઉસકો રોકકર ઉસકા બદલ સફરે હજકો કરાર દિયા, ચુનાંચે ઝીનતકી અશ્યા, બીવીસે સોહબત દરકિનાર, સોહબતકા ઝિકર તક ના-જાઈઝ કર દિયા ઔર ઈસકા નેઅ્મલ બદલ ઉસકો કરાર દિયા. (ઈત્તિહાફ)

(૧૯.) દુનિયવી હૈસિયતસે હર કૌમમેં એક મેલા લગતા હૈ ઔર યે એક કદીમ દસ્તૂર હૈ. હર મુલ્ક ઔર હર મઝહબ કે લોગ ઈસકે હમેશાસે આદી હૈ. આમ તૌર પર લોગ ઈસકી તરફ તબઅન મુતવજ્જહ હોતે હૈ, સાલભર તક તો ઈસકા ઈન્તેઝાર વ એહતિમામ કરતે હૈ. ઈસ્લામને મુસલમાનોંકે લિએ હજકો ઈસકા ને'મલ બદલ કરાર દિયા કે બજાએ લહવ-લઅબ, ખેલ-કૂદ શો'રો શગબ કે મુખ્તલિફ મુઝાહરોં ઔર નારોં કે, ઈનહી ચીઝોંકો ઈબાદતકી શકલમેં બદલ દિયા, જિસમેં ઈન સબ જઝબાત કા, જો લહવો લઅબકી શકલમેં થે તૌહીદ વ ઈશ્કે ઈલાહીકી તરફ ઈમાલા હો ગયા.

(૨૦.) હજ ઉન મુતબર્રક મુકામાતકી ઝિયારાતકા ઝરિયા હૈ ઔર બરકાત હાસિલ કરનેકા મૌકા હૈ, જહાં લાખોં ઉશ્શાકને એળયાં ઔર માથે રગડ રગડકર જાન દે દી.

(૨૧.) સફરસે એક તરફ તો અખ્લાકકી જિલા ઔર સફાઈ હોતી હૈ, દૂસરી તરફ બદનકી સેહતકે લિએ મુઈન હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ - 'સાફિરૂ તસિહહૂ' (સફર કરો, સેહતયાબ હોગે) (કન્ઝ)

તબ્દીલે આબો હવા સેહતકે લિએ મુઈનો મદદગાર હૈ. હજકા સફર ઈસકા બેહતરીન ઝરિયા હૈ.

(૨૨.) હજ ઉસ ઈબાદતકી યાદગાર ઔર બકા હૈ, જો હઝરત આદમ (અલાનબીય્યિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કે ઝમાનેસે લેકર હર મઝહબો મિલ્લતમેં રહી હૈ.

(૨૩.) ઈસ્લામકા ઈબ્તિદાઈ દૌર જહાં મુસલમાન નિહાયત બેકસી કે આલમમેં હર વક્ત મઝલૂમાના ઝિન્દગી બસર કરતે થે ઔર હર કિસ્મકે ઝુલ્મો સિતમ કે શિકાર હોતે થે ઔર નિહાયત સબરો ઈસ્તકલાલ કે સાથ ઈન સબ મઝાલિમકો બરદાશ્ત કરતે થે જો કુફ્ફારકી તરફસે ઉન પર હોતે રેહતે થે ઔર ઈસ્લામકા ઈન્તિહાઈ દૌર જહાં વો હિજરતકે બા'દ ગાલિબ ઔર ફાતેહકી શકલમેં રહે ઔર ગાલિબો કવી હોકર અપને કમાલે અખ્લાકસે ન સિર્ફ યે કે પુરાને મઝાલિમકો બિલકુલ

નઝર અંદાઝ કર દિયા, બલ્કે અપને અખ્લાકકી ખૂબી ઔર વુસ્અતસે ઈસ્લામકો ઐસા ફૈલાયા કે દુનિયાકે ગોશે-ગોશેમેં ઉસકા નૂર ફૈલ ગયા. ઈસ સફરે હજમેં દોનોં શહેરોંકી ઝિયારતસે દોનોં યાદગારેં તા'ઝા હોતી હૈ ઔર દોનોં સબક યાદ કરનેકા ઉમ્મતકો મૌકા મિલતા હૈ.

(૨૪.) મક્કા મુકર્રમા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા મૌલદ હૈ, પૈદાઈશ વહાં હુઈ ઔર ૫૩ સાલકી ઉમ્ર તકકે મુખ્તલિફ દૌર વહાં ગુઝરે, ઉસકે બાદ મદીના તૈયબા હિજરતકા ઘર હૈ ઔર મઝારે મુબારક વહાં હૈ. રિસાલતકે અકસર અહકામ વહાં નાઝિલ હુએ. ઈસ સફરસે દોનોં યાદગારોંકી ઝિયારત હુઝૂર (સલ્લ.) કે હર ઝમાનેકી યાદકો તા'ઝા કરનેવાલી હૈ ઔર મુહબ્બતકો બઢ્હાનેવાલી હૈ. લોગ યાદગાર કાયમ કરને કે લિએ મુખ્તલિફ ચીઝેં ઈજાદ કિયા કરતે હૈં. ઈસ્લામને હજ્જો ઝિયારતકા હુકમ દેકર ખુદ ઈસ યાદગારકો કામય કર દિયા.

(૨૫.) મર્કઝે ઈસ્લામકી તકિવયતો કૂવ્વત ઔર હરમૈન શરીફૈનકે રેહનેવાલોંકી ઈઆનત નુસ્રત, ઉનકે હાલાતકી તહકીક, ઉનકે સાથ હમદર્દી ઔર ગમગુસારીકા બેહતરીન ઝરિયા હજ્જો ઝિયારત હૈ કે જબ ઉનસે તફસીલી મુલાકાત હોગી તો ઉનકી ઈઆનત ઔર મદદકા જઝબા ખુદ-બ-ખુદ દિલમેં પૈદા હોગા ઔર વહાંસે વાપસી પર ભી અરસે તક ઉનકી યાદ રહેગી. નમૂનેકે તૌર પર ચંદ ઉમૂરકી તરફ મુખ્તસર ઔર મુજમલ ઈર્શાદાત કિએ હૈં, ગૌર કરનેસે બહોતસે ઉમૂર ઔર મસાલેહ સમઝમેં આતે રેહતે હૈં, લેકિન યે નિહાયત અહમ જુઝવ હૈ કે અસલ મકસદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે સાથ તઅલ્લુકકા બઢ્હાના હૈ ઔર દુનિયાકી મુહબ્બત ઔર ઉસ્સે બે-રગ્બતી પૈદા કરના હૈ. ઈસ મઝમૂનકો એક કિસ્સે પર ખત્મ કરતા હૂં જિસકો સાહિબે ઈત્તિહાફને નકલ કિયા.

શયખુલ મશાઈખ કુત્બે દૌરાં શિબ્લી કદ્દસ સિર્રૂહૂ કે એક મુરીદ હજ કરકે આએ તો શેખ ને ઉનસે સવાલાત ફરમાએ. વો ફરમાતે હૈં કે મુઝસે શેખને દર્યાફત ફરમાયા કે તુમને હજકા ઈરાદા ઔર અઝમ કિયા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે જી ! પુખ્તા કસ્દ હજકા થા. આપને ફરમાયા કે ઈસકે સાથ ઉન તમામ ઈરાદોંકો એકદમ છોડનેકા અહદ કર લિયા થા, જો પૈદા હોનેકે બાદસે આજતક હજકી શાનકે ખિલાફ કિએ ? મૈંને કહા, યે અહદ તો નહી કિયા થા. આપને ફરમાયા કે ફિર હજકા અહદ હી નહી કિયા.

ફિર શેખને ફરમાયા કે એહરામ કે વક્ત બદન કે કપડે નિકાલ દિએ થે ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જી ! બિલકુલ નિકાલ દિએ થે. આપને ફરમાયા, ઉસ વક્ત અલ્લાહકે સિવા હર ચીઝકો અપનેસે જુદા કર દિયા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, ઐસા તો નહી હુઆ. આપને ફરમાયા, તો ફિર કપડે હી કયા નિકાલે ?

આપને ફરમાયા, વુઝૂ ઔર ગુસ્લસે તહારત હાસિલ કી થી ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જી હાં, બિલકુલ પાક-સાફ હો ગયા થા. આપને ફરમાયા, ઉસ વક્ત હર

કિસ્મકી ગન્દગી ઔર લગ્ઝિશસે પાકી હાસિલ હો ગઈ થી ? મૈંને અર્ઝ કિયા, યે તો ન હુઈ થી. આપને ફરમાયા, ફિર પાકી હી કયા હાસિલ હુઈ ?

ફિર આપને ફરમાયા, લબ્બૈક પઢ્હા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જી હાં ! લબ્બૈક પઢ્હા થા. આપને ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે લબ્બૈકકા જવાબ મિલા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે મુઝે તો કોઈ જવાબ નહી મિલા. તો ફરમાયા કે ફિર લબ્બૈક કયા કહા ?

ફિર ફરમાયા કે હરમે મોહતરમમેં દાખિલ હુએ થે ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે દાખિલ હુઆ થા. ફરમાયા, ઉસ વક્ત હર હરામ ચીઝકે હમેશા હમેશા કે લિએ છોડનેકા અઝમ (ઈરાદા) કર લિયા થા ? મૈંને કહા, યે તો મૈંને નહી કિયા. ફરમાયા કે ફિર હરમમેં ભી દાખિલ નહી હુએ.

ફિર ફરમાયા કે મક્કાકી ઝિયારત કી થી ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે જી ઝિયારત કી થી. ફરમાયા, ઉસ વક્ત દૂસરે આલમકી ઝિયારત નસીબ હુઈ ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે ઉસ આલમકી તો કોઈ ચીઝ નઝર નહી આઈ. ફરમાયા, ફિર મક્કાકી ભી ઝિયારત નહી હુઈ.

ફિર ફરમાયા કે મસ્જિદે હરામમેં દાખિલ હુએ થે ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે દાખિલ હુઆ થા. ફરમાયા કે ઉસ વક્ત હક તઆલા શાનુહૂ કે કુર્બમેં દાખિલા મેહસૂસ હુઆ ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે મુઝે તો મેહસૂસ નહી હુઆ. ફરમાયા કે તબ તો મસ્જિદમેં ભી દાખિલા નહી હુઆ.

ફિર ફરમાયા કે કા'બા શરીફકી ઝિયારત કી ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે ઝિયારત કી. ફરમાયા કે વો ચીઝ નઝર આઈ જિસકી વજહસે કા'બાકા સફર ઈખ્તિયાર કિયા જાતા હૈ ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે મુઝે તો નઝર નહી આઈ. ફરમાયા, ફિર તો કા'બા શરીફકો નહી દેખા.

ફિર ફરમાયા કે તવાફમેં રમલ કિયા થા ? (ખાસ તૌરસે દૌડનેકા નામ હૈ) મૈંને અર્ઝ કિયા કે કિયા થા. ફરમાયા કે ઈસ ભાગનેમેં દુનિયાસે ઐસે ભાગે થે, જિસ્સે તુમને મેહસૂસ કિયા હો કે તુમ દુનિયાસે બિલ્કુલ યકસૂ હો ચૂકે હો. મૈંને અર્ઝ કિયા કે નહી મેહસૂસ હુઆ. ફરમાયા કે ફિર તુમને રમલ ભી નહી કિયા.

ફિર ફરમાયા કે હજરે અસ્વદ પર હાથ રખકર ઉસકો બોસા દિયા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જી ! ઐસા કિયા થા. તો ઉન્હોંને ખૌફઝદા હોકર એક આહ ખીંચી ઔર ફરમાયા, તેરા નાસ હો ! ખબર ભી હૈ કે જો હજરે અસ્વદ પર હાથ રખે વો ગોયા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે મુસાફા કરતા હૈ ઔર જિસ્સે હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસ મુસાફા કરે, વો હર તરહસે અમનમેં હો જાતા હૈ, તો કયા તુઝપર અમનકે આસાર ઝાહિર હુએ ? મૈંને અર્ઝ કિયાકે મુઝપર તો અમનકે આસાર કુછ ભી ઝાહિર નહી હુએ, તો ફરમાયાકે તુને અસ્વદ પર હાથ હી નહી રખ્ખા.

ફિર ફરમાયા કે મકામે ઈબ્રાહીમ પર ખડે હોકર દો રકઅત નફલ પઢ્હી

થી ? મૈંને અર્ઝ કિયાકે પઢી થી. ફરમાયાકે ઉસ વક્ત અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂકે હુઝૂરમેં એક બડે મર્તબે પર પહોંચા થા, ક્યા ઈસ મર્તબેકા હક અદા કિયા ઔર જિસ મકસદસે વહાં ખડા હુઆ થા, વો પૂરા કર દિયા ? મૈંને અર્ઝ કિયાકે મૈંને તો કુછ નહીં કિયા ફરમાયાકે તૂને ફિર તો મકામે ઈબ્રાહીમ પર નમાઝ હી નહી પઢી.

ફિર ફરમાયા કે સફા-મર્વા કે દરમિયાન સઈ કે લિએ સફા પર ચઢે થે ? મૈંને અર્ઝ કિયા, ચઢા થા, ફરમાયા, વહાં ક્યા કિયા ? મૈંને અર્ઝ કિયાકે સાત મર્તબા તકબીર કહી ઔર હજકે મકબૂલ હોનેકી દુઆ કી. ફરમાયા, ક્યા તુમ્હારી તકબીરકે સાથ ફરિશ્તેને ભી તકબીર કહી થી ઔર અપની તકબીરકી હકીકતકા તુમ્હેં એહસાસ હુઆ થા ? મૈંને અર્ઝ કિયાકે નહી ! ફરમાયા કે તુમને તકબીર હી નહી કહી. ફિર ફરમાયા કે સફાસે નીચે ઉતરે થે ? મૈંને અર્ઝ કિયાકે ઉતરા થા. ફરમાયા, ઉસ વકત હર કિસ્મકી ઈલ્લત દૂર હોકર તુમમેં સફાઈ આ ગઈ થી ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે નહી. ફરમાયાકે તુમ ન સફા પર ચઢે, ન ઉતરે.

ફિર ફરમાયા કે સફા-મર્વા કે દરમિયાન દૌડે થે ? મૈંને અર્ઝ કિયાકે દૌડા થા. ફરમાયાકે ઉસ વકત અલ્લાહકે અલાવા હર ચીઝસેં ભાગકર ઉસકી તરફ પહોંચ ગએ થે ? (ગાલિબન 'ફફરર્તુ મિન્કુમ લમ્મા ખિફ્તુકુમ'કી તરફ ઈશારા હૈ, જો સૂરએ શોઅરામેં હઝરત મુસા (અલૈ.) કે કિસ્સેમેં હૈ. દૂસરી જગહ અલ્લાહકા પાક ઈર્શાદ હૈ (ફ ફિર્રૂ ઈલલ્લાહ.) મૈંને અર્ઝ કિયાકે નહી. ફરમાયા કે તુમ દૌડે હી નહી.

ફિર ફરમાયા કે મર્વાહ : પર ચઢે થે મૈંને અર્ઝ કિયાકે ચઢા થા. ફરમાયા કે તુમ પર વહાં સકીના નાઝલિ હુઆ ઔર ઉસ્સે વાફીર હિસ્સા હાંસિલ કિયા ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે નહી ! ફરમાયા કે મર્વાહ : પર ચઢે હી નહીં.

ફિર ફરમાયાકે મિના ગયે થે ? મૈંને અર્ઝ કિયા, ગયા થા. ફરમાયાકે વહાં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ઐસી ઉમ્મીદેં બંધ ગઈ થી જો મઆસીકે હાલકે સાથ ન હો ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે ન હો સકી. ફરમાયાકે મિના હી નહીં ગએ.

ફિર ફરમાયાકે મસ્જિદે ખીફમેં (જો મિનામેં હૈ) દાખિલ હુએ થે ? મૈંને અર્ઝ કિયા, દાખિલ હુઆ થા. ફરમાયા કે ઉસ વકત અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ખૌફકા ઈસ કદર ગલબા હો ગયા થા, જો ઉસ વકતકે અલાવા ન હુઆ હો ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે નહી. ફરમાયા મસ્જિદે ખીફમેં દાખિલ હી નહી હુએ.

ફિર ફરમાયા કે અરફાતકે મૈદાનમેં પહોંચે થે ? મૈંને અર્ઝ કિયાકે હાઝિર હુઆ થા. ફરમાયાકે વહાં ઈસ ચીઝકો પેહચાન લિયા થા કે દુનિયામેં ક્યોં આએ થે ? ઔર ક્યા કર રહે હો ઔર કહાં કબ અબ જાના હૈ ઔર ઈન હાલાત પર મુતનબ્બહ કરનેવાલી ચીઝકો પેહચાન લિયા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયાકે નહીં. ફરમાયા, કે ફિર તો અરફાત પરભી નહી ગએ.

ફિર ફરમાયાકે મુઝદલફા ગએ થે ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે ગયા થા. ફરમાયા કે વહાં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા એેસા ઝિકર કિયા થા, જો ઉસકે માસિવાકો દિલસે ભુલા દે ? (જિસકી તરફ કુર્આન પાકકી આયત 'ફઝ્કુરૂલ્લાહ- ઈન્દલ્મશ્અર રિલ્હરામ' મેં ઈશારા હૈ.(મૈંને અર્ઝ કિયાકે એેસા તો નહી હુઆ. ફરમાયાકે ફિર તો મુઝદલફા પહોંચે હી નહી.

ફરમાયાકે મિનામેં જાકર કુરબાની કી થી ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે કી થી. ફરમાયાકે ઉસ વક્ત અપને નફસકો ઝુબ્હ કર દિયા થા. મૈંને અર્ઝ કિયાકે નહી. ફરમાયાકે ફિર તો કુરબાની હી નહી કી.

ફિર ફરમાયાકે રમી કી થી ? (યાની શૈતાનોંકો કંકરિયાં મારી થી) મૈંને અર્ઝ કિયાકે કી થી. ફરમાયાકે હર કંકરીકે સાથ અપની સાબિકા ઝહલકો ફેંકકર કુછ ઈલ્મકી ઝિયાદતી મેહસૂસ હુઈ. મૈંને અર્ઝ કિયા કે નહી. ફરમાયાકે રમી ભી નહી કી.

ફિર ફરમાયાકે તવાફે ઝિયારત કિયા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, કિયા થા. ફરમાયાકે ઉસ વક્ત કુછ હકાઈક મુન્કશિફ હુએ થે ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે તુમપર એેજાઝો-ઈકરામકી બારિશ હુઈ થી, ઈસ લિએકે હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ હાજી ઔર ઉમરહ કરનેવાલા અલ્લાહકી ઝિયારત કરનેવાલા હૈ ઔર જિસકી ઝિયારતકો કોઈ જાએ, ઉસપર હક હૈ કે અપને ઝાએરીનકા ઈકરામ કરે. મૈંને અર્ઝ કિયાકે મુઝ પર તો કુછ મુન્કશિફ નહી હુઆ. ફરમાયાકે તુમને તવાફે ઝિયારત ભી નહીં કિયા.

ફિર ફરમાયાકે હલાલ હુએ થે ? (એહરામ ખોલનેકો હલાલ હોના કેહતે હૈ) મૈંને અર્ઝ કિયા, હુઆ થા. ફરમાયા કે હમેશા હલાલ કમાઈકા ઉસ વક્ત અહદ કર લિયા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, નહી. ફરમાયાકે તુમ હલાલ ભી નહી હુએ.

ફિર ફરમાયાકે અલ-વિદાઈ તવાફ કિયા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, કિયા થા. ફરમાયા, ઉસ વક્ત અપને તન-મનકો કુલ્લીયતન અલ-વિદાઅ કેહ દિયા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, નહી ફરમાયા કે તુમને તવાફે વિદાઅ્ ભી નહીં કિયા.

ફિર ફરમાયા, દોબારા હજકો જાઓ ઔર ઈસ તરહ હજ કરકે આઓ, જિસ તરહ મૈંને તુમસે તફસીલ બયાન કી ફક્ત !

યે તવીલ કિસ્સા ઈસ લિએ નકલ કિયા તા'કે અન્દાઝા હો કે એહલે ઝૌકકા હજ કિસ તરહ હોતા હૈ ? હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફો કરમસે કુછ ઝા'યકા ઈસ નૌએકે હજકા ઈસ મહરૂમકો ભી અતા ફરમાએ. આમીન !

પાંચવી ફસ્લ

હજ કે આદાબમેં

હજ કે મુતઅલ્લિક બહોતસે મસાઈલ ઉલમાને લિખ્ખે હૈ, જિનમેં તફસીલી તૌર પર હજકે આદાબ ઔર હર-હર રૂકનકે આદાબ ઝિક્ર કિએ હૈ. યે સફર સારી ઉમ્રમેં અકસર એક હી મર્તબા હોતા હૈ, ઈસ લિએ મુનાસિબ હૈ કે જબ સફરે હજકા ઈરાદા હો તો ઉસકે મુતઅલ્લિક મો'તબર ઉલમાકે મુતઅદ્દિદ રસાઈલ મંગવાકર ઉનકો બહોત એહતિમામસે દો-ચાર મર્તબા સફરસે પેહલે મુતાલા કરલે, તાકે યે બડી રકમ જો ઈસ સફરમેં ખર્ચ હોતી હૈ, આદાબકી રિઆયતકે સાથ ખર્ચ હોનેકી વજહસે બેહતરીન મસરફમેં ખર્ચ હો, ઐસા ન હો કે જહાલત ઔર નાવાકફિયતકી વજહસે કોઈ ઐસી હરકત કર જાએ, જિસ્સે હજભી ફાસિદ હો જાએ. સફરસે પેહલે અગર ઈન રસાઈલકો ચંદ મર્તબા મુતા'લા કર લેગા તો મઝામીનસે એક મુનાસેબત પૈદા હોકર મૌકે પર અકસર બાતેં યાદ આતી રહેંગી ઔર ફિર ઈન રસાઈલકો સફરમેં ભી સાથ રખલે તાકે હર મૌકે પર ઉસ જગહકે અહકામ ઔર આદાબ દેખે જા સકે. એહલે ઈલ્મભી ઉનસે મુસ્તગ્ની નહી. દસિયોં વકત ઈન મસાઈલોકો પઢ લેનેસે મુસ્તહઝર નહી હોતે અકસર દેખા ગયા કે જો હઝરાત દો તીન હજ કર ચુકે હૈં વો હજકે મસાઈલમેં એહલે ઈલ્મસે જિનકા પેહલા હી હજ હો, કૈફિયત લે જાતે હૈ, ઈસ જગહ તમામ આદાબકા એહાતા મકસૂદ નહી હૈ. વો હર જગહકે અલાહિદા હૈ. મુખ્તસરન ચંદ અહમ ઉમૂરકા ઝિકર કિયા જાતા હૈ હક તઆલા શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ હૈ -

وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ (بقره ٢٠٦)

તરજમા : (ઔર જબ હજકા ઈરાદા કરો) તો ખર્ચ ઝરૂર સાથ લે લિયા કરો, ક્યોંકે સબસે બડી બાત ખર્ચ લેનેમેં (ભીખ માંગનેસે) બચા રેહના હૈ. (સૂરએ બકરહ - ૨૫)

ફાઈદા : ઈસ આયતે શરીફામેં સબસે અહમ ઔર સબસે મુકદ્દમ ચીઝકી તરફ ઈશારા ફરમાયા હૈ ઔર વો યે હૈ કે હજકો જાનેકે વકત રાસ્તેકા ખર્ચ સાથ હોના ચાહિએ, મહઝ તવક્કુલ પર ચલ દેના હર શખ્સકા કામ નહી.

અહાદીસમેં કસરતસે યે મઝમૂન વારિદ હુઆ કે બા'ઝ લોગ બગૈર ખર્ચકે હજકો ચલ દેતે થે ઔર કેહતે થે કે હમ મુતવક્કિલ હૈ, ફિર વહાં પહોંચકર લોગોંસે સવાલ કરતે થે, ઈસ પર યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ.

એક હદીસમેં હૈ કે બા'ઝ લોગ બગૈર ઝાદેરાહકે હજકો ચલ દેતે થે ઔર કેહતે થે કે જબ હમ હજકો જાતે હૈં, ફિરભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હમેં ન ખિલાએગા,

ઈસ પર યે આયત નાઝિલ હુઈ કે ઝાદેરાહ (રાસ્તેકા ખર્ચ) લિયા કરો. બેહતરીન ઝાદેરાહ વો હૈ જો તુમ્હારે ચેહરોંકો લોગોંકે સામને હોનેસે રોક દે. (દુર્રે મંસૂર)

યાની લોગોંસે સવાલકી ઝિલ્લતસે રોક દે. યહાં એક અહમ બાત યે કાબિલ સમઝનેકી હૈ કે તવક્કુલ બહોત ઉંચી ઔર આલા ઔર અફઝલ સિફ્ત હૈ, લેકિન વો ઝુબાની ચીઝ નહી હૈ, બલ્કે કલ્બી ચીઝ હૈ, જિસકા દિલ ઈસ કદર મુત્મઈન હોકે ઉસકો અપની જેબમેં પૈસા હોને પર ઈતના એ'તેમાદ ન હો, જિતના અલ્લાહકે ખઝાનેમેં હોને પર એ'તેમાદ હોતા હૈ, ઉસકો તવક્કુલ સઝાવાર હૈ ઔર ઉસકી શાનકે મુનાસિબ હૈ ઔર જિસકો યે દરજા હાંસિલ ન હો, ઉસકે લિએ મુનાસિબ નહી. યહાં દો વાકિએ કાબિલે ગૌર હૈ.

(૧) એક હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કા મશહૂર કિસ્સા હૈ કે જબ ગઝવ-એ-તબૂકકે વકત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને લોગોંસે ચન્દેકી તહરીક ફરમાઈ તો હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદી.) જો કુછ ઘરમેં થા, સબ કુછ લે આએ, કુછ ભી ઘરમેં ન છોડા. બન્દા અપને રિસાલા 'હિકાયાતે સહાબા' મેં ઈસ કિસ્સેકો મુફસ્સલ ઝિક્ર કર ચૂકા હૈ.

૨. દૂસરા વાકિઆ યે હૈ કે એક સાહબ એક બેઝેકે બકદ્ર સોનેકા ડલા લાએ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં પેશ કરકે અર્ઝ કિયા કે યે સદકા હૈ, મેરે પાસ ઈસકે સિવા કુછ નહી. હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને ઈસ તરફસે એ'રાઝ ફરમા લિયા. વો દૂસરી તરફકો સામને હાઝિર હુએ ઔર યેહી અર્ઝ કિયા, ઈસી તરહ હુઝૂર (સલ્લ.) એ'રાઝ ફરમાતે રહે ઔર વો બાર-બાર સામને આકર યેહી અર્ઝ કરતે રહે. ચોથી મર્તબામેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસકો લેકર ઈસ ઝોરસે ફેંકા કે અગર ઉનકો લગ જાતા તો ઝખ્મી કર દેતા, ફિર ઈર્શાદ ફરમાયાકે બા'ઝ આદમી અપના સબ કુછ સદકા કર દેતે હૈ, ફિર લોગોંકી તરફ દસ્તે સવાલ બઢાતે હૈં.

ઈન દો કિસ્સોંસે ઈસકા સહી અન્દાઝા હો જાતા હૈ કે તવક્કુલ કિસ હાલતમેં સઝાવાર હૈ કે જો શખ્સ બિલ્કુલ ખાલી હાથ હોકરભી ન બે-સબ્રી કરે, ન દિલમેં, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઔર બન્દોંકી તરફસે શિકવા પૈદા હો, ન લોગોંસે સવાલ કરે, ઉસકો યકીન-મુનાસિબ હૈ ઔર જો ઐસા ન હો, બલ્કે દૂસરોંકે લિએ બોઝ બને ઔર બે-સબ્રી, નાશુક્રીમેં મુબ્તલા હો, ઉસકે લિએ હરગિઝ મુનાસિબ નહી કે બગૈર ઝાદેરાહકે મહઝ તવક્કુલ પર ચલ દે.

યે આયતે શરીફાભી આદાબે હજકે અહમતરીન આદાબમેં શામિલ હૈ. ઈસકા તરજુમા પેહલી ફસ્લમેં ગુઝર ચુકા ઔર કુછ તૌઝીહ પેહલી ફસ્લકી અહાદીસમેં સબસે પેહલી હદીસમેં ગુઝર ચૂકી.

અહાદીસ

١- عن ابی هريرة رضـ قال قال رسول الله
صلی الله عليه وسلم اذا خرج الحاج حاجًا
بنفقة طيبة ووضع رجله فی الغرز
فنادى لبيك اللهم لبيك ناداه مناد
من السماء لبيك وسعديك زادك
حلال وراحلتك حلال وحجك مبرور
غير مازور واذا خرج بالنفقة الخبيثة
فوضع رجله فی الغرز فنادى لبيك ناداه
مناد من السماء لا لبيك ولا سعديك
زادك حرام ونفقتك حرام وحجك
مازور غير مبرور رواه الطبرانی فی
الاوسط ورواه الاصبهانی من حديث
اسلم مولی عمر مرسلا مختصرا كذا فی
الترغيب وفی الاتحاف بتخريج ابی
ذر الهروی وفی منسكه عن ابی هريرة
بلفظ اخر زائدا عليه وفی الكنز بمعناه
عن عمر وانس وغيرهما

હદીસ-૧ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) સે નકલ કિયા ગયા કે જબ હાજી હલાલ માલકે સાથ હજકો નિકલતા હૈ ઔર સવારી પર સવાર હોકર કેહતા હૈ **'લબ્બૈક અલ્લાહુમ્મ લબ્બૈક'** તો ફરિશ્તા ભી આસમાનસે ઉસકી તાઈદ ઔર તકવિયતમેં **'લબ્બૈક વ સા'દૈક'** કેહતા હૈ (યાની તેરા લબ્બૈક કેહના મકબૂલ હૈ) વો ફરિશ્તા કેહતા હૈ કે તેરા તોશાભી હલાલ હૈ, તેરી સવારીભી હલાલ હૈ કે હલાલ માલસે હાંસિલ હુએ) ઔર તેરા હજ મબરૂર હૈ (જિસકા બયાન ફસ્લે અવ્વલ હદીસ નં. ૨ (દો)મેં ગુઝર ચૂકા હૈ) ઔર કોઈ વબાલ તુમ પર નહીં ઔર જબ આદમી હરામ માલકે સાથ હજકો જાતા હૈ ઔર સવારી પર સવાર હોકર લબ્બૈક કેહતા હૈ તો ફરિશ્તા આસમાનસે કેહતા હૈ કે ન લબ્બૈક, ન સા'દૈક, યાની તેરી લબ્બૈક ગૈર મકબૂલ હૈ, તેરા તોશા હરામ હૈ, તેરા ખર્ચા હરામ હૈ, તેરા હજ મા'સિયત હૈ, યે હજ મબરૂર નહીં. (તિબરાની)

ફાઈદા : એક હદીસમેં હૈ કે જબ આદમી હરામ માલકે સાથ હજકો જાતા હૈ ઔર લબ્બૈક કેહતા હૈ તો... અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ હોતા હૈ કે તેરી લબ્બૈક નહીં, યે મરદૂદ હૈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ હોતા હૈ કે યે હજ તેરા મરદૂદ હૈ યાની મકબૂલ નહીં.

એક હદીસમેં હૈ કે ઉસકા હજ લપેટકર ઉસકે મુંહ પર માર દિયા જાતા હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે જો શખ્સ હરામ કમાઈકે સાથ હજકો જાએ, ઉસકા સફર અલ્લાહકી ઈતાઅતમેં નહીં હૈ ઔર જબ વો સવારી પર સવાર હોકર લબ્બૈક

કેહતા હૈ, તો ફરિશ્તા કેહતા હૈ કે ન લબ્બૈક, ન સા'દૈક તેરી કમાઈ હરામ, તેરા લિબાસ હરામ, (કિ હરામ કમાઈસે તૈયાર હુઆ) તેરી સવારી હરામ, તેરા તોશા હરામ, તૂ ઐસે હાલમેં લૌટકે તુઝપર વબાલ હૈ ઔર બુરાઈકા મુઝદા અપને સાથ-સાથ લેતા જા ઔર જબ આદમી હલાલ માલકે સાથ હજકો જાતા હૈ ઔર સવારી પર સવાર હોકર લબ્બૈક કેહતા હૈ તો ફરિશ્તાભી ઉસકે સાથ લબ્બૈક વ સા' દૈક કેહતા હૈ ઔર કેહતા હૈ કે તેરી કમાઈ હલાલ હૈ, તેરા લિબાસ હલાલ હૈ, તેરી સવારી હલાલ હૈ, તેરા તોશા હલાલ હૈ, હજ્જે મબરૂરકે સાથ વાપસ હો, તુઝપર કોઈ વબાલ નહીં.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે જબ હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) ને હજ કિયા તો સફા-મર્વા કે દરમિયાન વો લબ્બૈક પઢ્હતે હુએ દૌડ રહે થે કે આસમાનસે આવાઝ આઈ **'લબ્બૈક અબ્દી અના- મઅક-'** (મેરે બંદે ! મૈંભી લબ્બૈક કેહતા હૂં ઔર તેરે સાથ હૂં) યે સુનકર હઝરત મૂસા (અલૈહિસ્સલામ) સજદેમે ગિર ગયે. (દુર્રે મંસૂર)

હઝરત ઝૈનુલ આબેદિન (રહ.) કા કિસ્સા ફસ્લે અવ્વલકી હદીસ નં. ૬મેં ગુઝર ચૂકા હૈ કે જબ એહરામ બાંધા તો લબ્બૈક કેહને કે વક્ત ચેહરા ઝર્દ હો ગયા ઔર બદન પર કપકપી આ ગઈ ઔર લબ્બૈક ન કેહ સકે. કિસીને દર્યાફ્ત કિયા, તો ફરમાયા કે મુઝે ડર હૈ કે ઉસકે જવાબમેં **'લા- લબ્બૈક'** ન કેહ દીયા જાએ કે તેરી **લબ્બૈક** મો'તબર નહીં. અગરચે ફુકહાકે નઝદીક હજ ફર્ઝ ઈસ્સે અદા હો જાતા હૈ, લેકિન વો હજ્જે મકબૂલ નહીં હોતા ઔર ઈસ હરામકા ગુનાહ મુસ્તકિલ અલાહિદા રેહતા હૈ. હમ લોગ ઈસમેં બહોત તસાહુલ ઔર ગફલત કરતે હૈ. અપની કુવ્વત ઔર ઝોરકે ઘમંડોં પર દૂસરોંકે માલ પર ઝુલ્મસે કબ્ઝા કર લેતે હૈં ઔર દિલમેં ખુશ હોતે હૈ કે કિસકી મજાલ હૈ જો હમસે મુતાલેબા કર સકે યા હમ પર ઈલઝામ કાયમ કર દે, લેકિન કલ જબ હર મઝલૂમ કવી હોગા, ઉસ વક્ત અપને ઉસ ઝુલ્મકી હકીક્ત વાઝેહ હોગી, જબ એક દાનિક જો તકરીબન દો પૈસે કે બરાબર હોતા હૈ; ઉસકે બદલમેં સાત સૌ મકબૂલ નમાઝેં અદા કરના પડેગી, હાલાંકે ઈતની મકબૂલ નમાઝેં શાયદ હમારે પાસ હોંગી ભી નહીં, લેકિન ફી દો પૈસા યે અદાએગી કયામતમેં કરના પડેગી. (શામી)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને એક મર્તબા સહાબા (રદી.) સે દર્યાફ્ત કિયા કે જાનતે હો મુફલિસ કૌન હૈ, સહાબાને અર્ઝ કિયા કે હમ તો મુફલિસ ઉસકો કેહતે હૈ, જિસકે પાસ માલો-મતાઅ ન હો. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, કે મુફલિસ તો વો હૈ જો કયામતકે દિન બહોત-સી નમાઝેં, રોઝે વગૈરહ લેકર આએ, લેકિન કિસીકો દુનિયામેં ગાલિયાં દી થી, કિસી પર તોહમત લગાઈ થી, કિસીકા માલ ખા લિયા થા, કિસીકો મારા થા, કયામતમેં ઉસકી નેકિયોંમેંસે કુછ ઈસને લે લિયા, કુછ ઉસને લે લિયા ઔર જબ નેકિયાં ખત્મ હો ગઈ તો ઉન

મઝલૂમ લોગોંકે ગુનાહ ઉસકે ઝુલ્મકે બકદ્ર લેકર ઉસ પર ડાલ દિયે જાએંગે ઔર ફીર જબ નેકિયાં ખત્મ હો ગઈ હોંગી ઔર ગુનાહ અપને અલાવા દૂસરોંકે ભી સર પડ ગયે, તો ઉસકો જહન્નમમેં ફેંક દિયા જાએગા.

દૂસરી હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે જિસકે કિસી ઝિમ્મે દુસરેકા હક હો, આબરૂ રેઝીકા હોં યા કિસી ઔર કિસ્મકા, વો આજ દુનિયામેં માફ કરાલે, કબ્લ ઈસકે વો દિન આ જાએ, જિસમેં રૂપયા-પૈસા આદમીકે પાસ ન હોગા, અગર કોઈ નેક અમલ ઉસકે પાસ હૈ, તો ઈસ્સે ઝુલ્મકા બદલા અદા કિયા જાયેગા ઔર ઉસકે પાસ નેક અમલ નહી હૈ તો મઝલૂમકે ગુનાહ ઉસપર લાદ દિએ જાએંગે. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ એક બાલિશ્ત ઝમીન કિસી દૂસરેકી ઝુલ્મસે છીન લેગા, કયામતકે દિન વો હિસ્સા સાત ઝમીનોં તક તૌક બનાકર ઉસ ઝાલિમકી ગરદનમેં ડાલ દિયા જાએગા. (મિશ્કાત)

ઉસકા જિતના બોઝ ઔર વઝન ગરદન પર પડેગા, વો ઝાહિર હૈ.

એક મર્તબા હુઝૂર (સલ્લ.) સૂરજ ગ્રહનકી નમાઝ પઢ રહે થે, ઉસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કે સામને જન્નત ઔર દોઝખકે અહવાલ ઝાહિર હુએ, તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને જહન્નમમેં એક ઔરતકો દેખા, જિસને કિસી બિલ્લીકો દુનિયામેં બાંધ રખ્ખા થા ઔર ઉસકે ખાનેકી ખબરગીરીમેં કોતાહી કી, જિસકી વજહસે ઉસકો અઝાબ હો રહા થા કે ન ઉસકે ખાનેકી ખબર રખ્ખી ઔર ન ઉસકો આઝાદ છોડા કે વો અપને આપ ઝમીન પર ગિરી પડી ચીઝોંસે પેટ ભર લેતી. (મિશ્કાત)

જો લોગ જાનવરોંકો પાલતે હૈં, ઉનપર ઉનકી ખબરગીરીકી બડી સખ્ત ઝિમ્મેદારી હૈ, વો બે-ઝુબાન અકસર ભૂખ, પ્યાસમેં મુબ્તલા હો જાતે હૈં ઔર પાલનેવાલોંકો અપને કારોબારમેં ખ્યાલ ભી નહીં રેહતા.

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે કયામતમેં બદતરીન શખ્સ વો હૈ જો દૂસરેકી દુનિયાકી ખાતિર અપની આખિરતકો નુકસાન પહોંચાએ (મિશ્કાત)

કે દૂસરેને કિસી પર ઝુલ્મ કિયા. આપ તઅલ્લુકાતકે ઝોરમેં ઉસકે હામી બન ગએ, જિસ્સે દુનિયાકા નફા તો ઉસકો હાસિલ હુઆ ઔર આખિરત ઉસકે સાથ અપની ભી બરબાદ હુઈ, ઈસલિએ નિહાયત એહતિમામસે ઐસે ઉમૂરસે બચના ચાહિએ ઔર હર વકત ઈસકી ફિકર કરની ચાહિએ કે ન માલૂમ કબ મૌત આ જાએ ઔર યે વબાલ સર પર રહે, બિલખુસૂસ સફરે હજકો જાતે વકત બહોત એહતિમામસે ઉન ઉમૂરસે પાકી હાસિલ કરેકે તવીલ સફર હૈ, ન મા'લૂમ વાપસી મુકદ્દર હૈ યા નહીં.

۳- عن ابن عباس رضی اللہ عنہ قال کان فلان ردف
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوم عرفۃ فجعل

الفتى يلاحظ النساء وينظر اليهن فقال له
رسول الله صلى الله عليه وسلم يا ابن اخى
ان هذا يوم من ملك فيه سمعه وبصره و
لسانه غفر له.

رواه احمد باسناد صحيح كذا فى الترغيب
والقصة معروفة فى كتب الحديث عن الفضل
بن عباس رويت بطرق عديدة والفاظ مختلفة

હદીસ-૨ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈ કે એક નવ-ઉમ્ર લડકે હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ સવારી પર સવાર થે, ઉન્કી નઝર ઔરતોં પર પડ ગઈ ઔર ઉન્કો દેખને લગે. હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, ભતીજે ! યે ઐસા દિન હૈ કે જો શખ્સ ઉસ દિનમેં અપને કાન, આંખ ઔર ઝુબાનકી હિફાઝત રખ્ખે, ઉસકી મગ્ફિરત હો જાતી હૈ. (તર્ગીબ)

ફાઈદા : - ચૂંકે મજમેકા કિસ્સા હોતા હૈ, હર કિસ્મકે મર્દ ઔરત એક જગહ જમા હોતે હૈં, ઈસલિએ બહોત એહતિમામસે ઉસ દિન અપની હિફાઝત રખના ઝરૂરી હૈ ઐસા ન હો કે બદ-નઝરીસે યા ના-મહરમકી આવાઝે લઝ્ઝતસે સુનનેસે યા કિસી નાજાઈઝ લફઝકે ઝુબાનસે નિકાલનેસે નેકી બરબાદ ગુનાહ લાઝિમ હો જાએ, ઈસીલિએ કુર્આને પાકમેં ભી ઉસકો એહતિમામસે ઝિકર કિયા ગયા -

فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ

કે યે ચીઝેં હજમેં નહીં હોની ચાહિએ.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે આદમીકી નઝર કિસી અજનબી ઔરત પર પડ જાએ ઔર વો ફૌરન અપની નઝરકો હટા લે, તો હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો કિસી ઐસી ઈબાદતકી તૌફીક અતા ફરમાતે હૈં, જિસકી લઝ્ઝત ઔર હલાવત ઉસકો મેહસૂસ હોતી હૈ. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હૈ કે જબ આદમી કિસી અજનબી ઔરતકે સાથ તન્હા મકાનમેં હોતા હૈ, તો તીસરા શખ્સ વહાં શૈતાન હોતા હૈ. (મિશ્કાત)

ઈસ સફરમેં અકસર ઔરતેં ના-મહરમોંકે સાથ સફર કરતી હૈં ઔર બસા ઔકાત મહરમકે સાથ હોનેકી સૂરતમેં ભી અવારિઝકી વજહસે મકાનમેં તન્હા હો જાનેકી નૌબત આ જાતી હૈ, ઈસલિએ બહોત એહતિમામસે ઈસકા લિહાઝ રખના ચાહિએ કે ઐસી નૌબત ન આ સકે.

એક હદીસમેં હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે કોઈ ઔરત કિસી

ના-મહરમકે સાથ તન્હા મકાનમેં ન ઠેહરે ઔર કોઈ ઔરત બગૈર મહરમકે સફર ન કરે. એક સહાબી (રદી.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મેરા નામ ફલાં ગઝવેમેં જાનેવાલોંમેં લિખ્ખા ગયા ઔર મેરી બીવી હજકો જા રહી હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જાઓ, અપની બીવીકે સાથ હજકો જાઓ. (મિશ્કાત)

યહાં જિહાદ જૈસી અહમ ચીઝમેં જાનેવાલે સહાબી (રદી.) કો બીવીકે હજકી વજહસે હુઝૂર (સલ્લ.) ને મુઅખ્ખર કર દિયા.

એક હદીસમેં વારિદ હૈ કે જબ ઔરત ઘરસે નિકલતી હૈ તો એક શૈતાન ઉસકે સાથ લગ જાતા હૈ, યાની ખુદ ઉસકો બેહકાનેકે લિએ ઔર દૂસરોંકો ઉસકી તરફ મુતવજ્જહ કરનેકે લિએ હર વક્ત કમ્બખ્ત તાકમેં લગા રેહતા હૈ, ઈસલિએ મેહરમકા ઐસી હાલતમેં સાથ રેહના ઝરૂરી હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને તન્હાઈમેં ઔરતકે પાસ જાનેકી મુમાનઅત ફરમાઈ. કિસીને અર્ઝ કિયા, હુઝૂર ! અગર જાનેવાલા દેવર હો યાની ખાવિંદકા ભાઈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે દેવર તો મૌત હૈ યાની ઉસ્સે ઝ્યાદા અંદેશા ઔર ખૌફ હૈ ઔર બહોત ઝિયાદા એહતિમામકી ઝરૂરત હૈ કે હર વક્ત પાસ રેહના હૈ, ઈસ્મેં ખતરાતકા ઝિયાદા અંદેશા હૈ.

હદીસે પાકમેં કાન, આંખ વગૈરહકી હિફાઝતકો ફરમાયા હૈ, વો ના-મહરમોકી બાત સુનના યા દેખનેકે સાથ મખ્સૂસ નહીં બલ્કે કિસીકી ગીબત, ચુગલખોરી વગૈરહ સુનના યા ઝુબાનસે અદા કરના સભી ઈસ્મેં દાખિલ હૈ. ઈસી તરહ હર કિસ્મકી ના-જાઈઝ ચીઝ લહવો-લઅબકો દેખના ભી ઈસમેં શામિલ હૈ.

٣- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رض قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ مَا الْحَاجُّ قَالَ الشَّعِثُ التَّفِلُ فَقَامَ اٰخَرُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اَیُّ الْحَجِّ اَفْضَلُ قَالَ الْعَجُّ وَالثَّجُّ كذا فى المشكوٰة

હદીસ-૩ એક સહાબી (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે સવાલ કિયા કે હાજીકી કયા શાન હોના ચાહિએ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, બિખરે હુએ બાલોંવાલા મેલાકુચૈલા હો ફિર દૂસરે સહાબી (રદી.) ને સવાલ કિયા કે હજ કૌન-સા અફઝલ હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, જિસ્મેં ખૂબ (લબ્બૈકકે સાથ) ચિલ્લાના હો, ઔર (કુરબાનીકા) ખૂબ ખૂન બહાના હો. (મિશ્કાત)

ફાઈદા - ઈસ હદીસ શરીફમેં તીન મઝમૂન ઝિકર કિએ ગએ.

અવ્વલ યે કે હાજીકી શાન યે હૈ કે બિખરે હુએ બાલ હોં કપડે મૈલે હોં યે અસલ હાજીકી શાન હૈ. ઉસકી શાનકે યે હરગિઝ મુનાસિબ નહીં કે ઈસ હાલતમેં ભી ઝેબો ઝીનતકી તરફ મુતવજ્જહ હો. ઈસી વજહસે એહરામકી હાલતમેં ખુશ્બૂકા

ઈસ્તેમાલ નાજાઈઝ કરાર દિયા ગયા કે આશિકકો ઈન ચીઝોંસે કયા કામ.

એક મર્તબા ઝિલહિજ્જાકી આઠ યા નૌવ તરીખ થી. હઝરત અકદસ મૌલાના અલ-હાજ સય્યદહુસૈન અહમદ સાહબ મદની અદામલ્લાહુ જલાલ, બરકાતિહી તશરીફ લાએ. મૈંને ઈત્રકી શીશી મલનેકે લિએ સામને કી. મૌલાનાને ઉસકો લેકર મલા ઔર નિહાયત હી ઠંડા સાંસ ભરકર ફરમાયા કે આજ ઉશ્શાક ઈત્રસે રોક દિએ ગએ હૈં. ઈસ્સે અન્દાઝા હોતા હૈ કે જિન્કે દિલોંમેં ઈશ્કકા ઝખ્મ હૈ, વો મકકાસે દૂર રેહકર ભી વહાં કે તસવ્વુરકી લઝ્ઝત હાસિલ કરતે રેહતે હૈં.

મૈંને અપને વાલિદ સાહબકો અક્સર દેખા કે ઝિલહિજ્જાકી અવાઈલ તારીખોંમેં અકસર બે-ઈખ્તિયાર ઉન્કે મુંહસે લબ્બૈક નિકલ જાતી થી, પેહલી ફસ્લકી હદીસ નં. ૩ કે ઝેલમેં ગુઝર ચુકા હૈ કે હક તઆલા શાનુહૂ ઈસ બાત પર ફરિશ્તોંસે ફખ્ર કરતે હૈં કે મેરે બન્દે બિખરે હુએ બાલ ઔર ગુબાર આલુદ કપડોંસે આયે હૈં ઔર મુતઅદ્દિદ અહાદિસમેં ઈસ તફાખુરકા ઝિકર આયા હૈ.

૨. દૂસરા મઝમૂન લબ્બૈક આવાઝસે પઢના યે ભી કસરતસે રિવાયાતમેં વારિદ હુઆ હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે હઝરત જિબ્રઈલ (અલયહિસ્સલામ) મેરે પાસ તશરીફ લાએ ઔર યે ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ કે તુમ અપને સાથિયોંકો ઈસકા હુકમ કરો કે લબ્બૈક પુકાર કર કહેં ઈસલિયે કે યે હજકા શિઆર હૈ. એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હઝરત જિબ્રઈલ (અલયહિસ્સલામ)ને ખુદ હુઝૂર (સલ્લ.)સે અર્ઝ કિયા કે આપ લબ્બૈક પૂકારકર કહેં કે યે હજકા શિઆર હૈ. (કંઝ)

પેહલી ફસ્લકી હદીસ નં. ૬ પર ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ આદમી લબ્બૈક કેહતા હૈ તો ઉસકે સાથ હર પત્થર ઔર દરખ્ત ઔર ઝમીન ભી લબ્બૈક કેહતી હૈ ઔર એક હદીસમેં આયા હૈ કે જબ હઝરત મૂસા (અલહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) લબ્બૈક કેહતે થે તો હક તઆલા શાનહૂકી તરફસે લબ્બૈક યા મૂસા જવાબમેં ઈર્શાદ હોતા થા.

૩. તીસરા મઝમૂન હદીસે બાલામેં કુરબાનીકી કસરત હૈ, કુર્બાની મુસ્તકિલ ઈબાદત હૈ જો સાહિબે નિસાબ પર વાજિબ હૈ ઔર જો સાહિબે નિસાબ ન હો, ઉસકે લિએ મુસ્તહબ હૈ, લેકિન હજમેં ઈસકી ફઝીલત ઔર ભી ઝિયાદા હૈ ઔર ઈસકી કસરત મરગૂબ હૈ. ખુદ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપને હજમેં સૌ ઉંટ કુરબાન કિએ થે.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે કુરબાની કરના હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) કી સુન્નત હૈ ઔર કુર્બાનીકે જાનવરકે હર બાલકે બદલેમેં એક નેકી હૈ.

એક હદીસમેં હૈ કે કુર્બાનીકા જાનવર જબ ઝબાહ હોતા હૈ તો પેહલે કતરે પર કુરબાની કરનેવાલે કે સબ ગુનાહ માફ હો જાતે હૈં ઔર કિયામતકે દિન

કુરબાનીકા જાનવર મઅ્ અપને ખૂન ઔર ગોશ્ત વગૈરહકે લાયા જાએગા ઔર સત્તર દર્જે ઝિયાદા વઝની બનાકર આમાલકી તરાઝૂમેં રખ્ખા જાએગા. (કંઝ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને અપની ઔર અપની તમામ ઉમ્મતકી તરફસે કુર્બાનીકી તો ઉમ્મતકો ભી ઝેબા હૈ કે અપની કુરબાનીકે સાથ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી તરફસે ભી એક કુરબાની કિયા કરેં. હઝરત અલી (રદી.) હંમેશા એક બકરા અપની તરફસે કુરબાની કરતે થે ઔર એક હુઝૂર (સલ્લ.) કી તરફસે કિસીને આપસે દર્યાફ્ત કિયા, તો આપને ફરમાયા કે મુઝે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે મૈં આપકી તરફસે કુરબાની કરૂં, ઈસલિએ મૈં હંમેશા કરતા રહૂંગા. (કંઝ)

હઝરત ઉમર (રદી.) અપને છોટે બચ્ચોંકી તરફસે ખુદ કુરબાની કિયા કરતે થે. કુરબાની દર હકીકત એક બહોત અહમ યાદગાર હૈ, જિસકી તરફ હુઝૂર (સલ્લ.)કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ)કી સુન્નત હૈ. મૈં ઈશારા ગુઝર ચુકા હૈ. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કે બુઢાપેકી હાલતમેં બડી તમન્નાઓંસે ઔલાદ હુઈ ઔર જબ વો હોનહાર દેખનેકે કાબિલ હુઈ કે બાપકી ભી દેખકર રૂહ તાઝા હો જાએ તો ઉનકો ઝિબાહ કર દેનેકા ઈશારા હુઆ, જો હકીકતન હઝરત ઈબ્રાહીમકે ઔર સાહબઝાદા હઝરત ઈસ્માઈલ (અલા નબીય્યીના વ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) કે લિએ બડા સખ્ત ઈમ્તેહાન થા. દોનોં બાપ બેટેને ઈસ ઈમ્તિહાનકો પૂરા કરનેમેં બશાશતસે પેશ કદમી કી. ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) ને તેઝ છૂરી લેકર સાહબઝાદેકે ગલે પર ચલા દી, લેકિન અલ્લાહકી કુદરતકા યે અદના કરિશ્મા થા કે ઈસ અમલકી તકમીલ બજાએ સાહબઝાદેકે, જાનવર પર હુઈ. લેકિન કદ સદકત્તર્રુઅ્યા (તુમને અપને ખ્વાબકો સચ્ચા કર દિખાયા) કા મુઝદા મિલા તો યે અપને ઔલાદકી કુરબાનીકા બદલ હૈ. જો મહઝ અલ્લાહકે લુત્ફો-કરમસે ઉસકા બદલ બન ગયા. ઉસ વક્ત સહી તસવ્વુર હોના ચાહિએ કે ગોયા અપને નફસકો ઔર આલ ઔલાદકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં કુરબાન કર રહા હૈ.

ઈજમાલી આદાબ

શરીઅતકે હર હુકમ ઔર ઈસ્લામકે હર રૂકનકે સાથ કુછ આદાબ ભી મુકર્રર હૈં. નમાઝ હો યા રોઝા હો, ઝકાત હો યા હજ, હર ચીઝમેં આદાબકી તહકીક ઔર ઉસકી રિઆયતકી હત્તલવસઅ્ કોશિશ હોના ચાહિએ.

હઝરતે અકદસ શાહ અબ્દુલ અઝીઝ સાહિબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને તફસીરે અઝીઝીમેં તહરીર ફરમાયા હૈ -

من تهاون بالأدب عوقب بحرمان السنن ومن تهاون بالسنة

عوقب بحرمان الفرائض ومن تهاون بالفرائض عوقب بحرمان المعرفة

યાની જો શખ્સ આદાબમેં સુસ્તી કરતા હૈ, વો સુન્નતસે મહરૂમીકી બલામેં ગિરફતાર કિયા જાતા હૈ ઔર જો સુન્નતમેં સુસ્તી કરતા હૈ, વો ફરાઈઝકે છૂટનેકી મુસીબતમેં મુબ્તલા હોતા હૈ ઔર જો ફરાઈઝમેં સુસ્તી કરતા હૈ, વો મા'રેફતકી મહરૂમીમેં મુબ્તલા હોતા હૈ, યેહી વજહ હૈ કે બહોતસે ઉમૂર પર અહાદીસમેં કુફરકા ઈતલાક કિયા ગયા હૈ કે વો ઈસી ઝાબ્તેકે મુવાફિક કુફર તક પહોંચા દેતા હૈ. ઈસલિએ શરીઅતકે હર હુકમમેં આદાબકા એહતિમામ ચાહિએ. કિસી ઉઝરકી વજહસે ન હો સકે, મુઝાયકા નહીં, મગર ઉન્કી વકઅત ઔર અહમિયત દિલમેં હોના ચાહિએ, લાપરવાહી ઔર ફુઝૂલ સમઝકર ઉન્કો હરગિઝ છોડના ન ચાહિએ. અહકામે શરઈયાકે આદાબો મુસ્તહબ્બાત ઉલમાને બડે એહતિમામસે અપને-અપને જમા કિએ હૈં, ઉન્કી તહકીકો તફતીશ કી જાએ. ઉલમાકે ઈખ્તિલાત ઔર ઉનકે મુઝાકરોંસે ભી બહોતસે આદાબ મા'લૂમ હો જાતે હૈં. યહાં ચંદ આદાબકા ઝિકર નમૂને ઔર ઈજમાલકે તૌર પર કિયા જાતા હૈ. -

૧. જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કિસી ખુશનસીબકો ઈસ સઆદતકી તૌફીક અતા ફરમાએ, મસલન હજ ફર્ઝ હો જાએ યા હજ નફલકે અસબાબ પૈદા હો જાએ, તો ઈરાદેકી તકમીલમેં ઉજલત કરના ચાહિએ, બિલખુસૂસ હજ ફર્ઝકો મા'મૂલી એ'ઝારકી વજહસે હરગિઝ મુઅખ્ખર ન કરના ચાહિએ કે શૈતાન ઐસે મવાકે પર લગ્વ ખ્યાલાત ઔર બેમહલ ઝરૂરિયાત દિલમેં જમા કર દેતા હૈ ઔર તરહ તરહકે વસ્વસે દિલમેં ડાલતા હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદીયલ્લાહુ અન્હુ)સે નકલ કિયા ગયા કે શૈતાનકા મકૂલા જો કુર્આને પાકમેં સૂરએ આ'રાફ રૂકૂઅ નં. ૨ મેં ઝિકર કિયા ગયા -

قَالَ فَبِمَآ اَغْوَيْتَنِىْ لَاَ قْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيْمَ ۙ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِّنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَآئِلِهِمْ ؕ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شٰكِرِيْنَ ۝

તર્જુમા - શૈતાનને કહા કે બ-સબબ ઈસકે કે યા અલ્લાહ ! આપને મુઝે ગુમરાહ કિયા હૈ, મૈં કસમ ખાતા હૂં કે મૈં ઉન આદમિયોંકે લિએ આપકી સીધી રાહ પર જાકર બૈઠુંગા ઔર ફિર ચારોં તરફસે ઉન પર હુમલા કરૂંગા, આગેસે ભી, પીછેસે ભી, દાએંસે ભી, બાએંસે ભી ઔર ઈનમેંસે આપ અકસર લોગોંકો શુક્રગુઝાર ન પાએંગે, સીધી રાહ દીનકા રાસ્તા હૈ ઔર દીનકે સારે હી શોબે ઈસમેં દાખિલ હૈં.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે ખાસ તૌરપર હજકા રાસ્તા ઈસ્સે મુરાદ હૈ. (ઈત્તિહાફ)

યાની વો કમબખ્ત ઉસપર મુસલ્લત હોકર ચારોં તરફસે આદમીકો પરેશાનિયોંમેં મુબ્તલા કરતા હૈ ઔર તરહ-તરહકે એ'ઝાર સામને લાકર હજસે રોકતા

હે ઔર ઝાહિર બાત હૈ કે જબ હજસે ઉસકી સારી મેહનત બેકાર હો જાતી હૈ, અરફાતકા રોના ઉમ્રભરકે ગુનાહોંકો ધોતા હૈ, તો વો જિતના ભી ઈસ સફરકે ખિલાફ સઈ કરે, કરીને કિયાસ હૈ, ઈસલિએ મવાનેઅ્કો શૈતાની અસર સમઝકર હત્તલ્વસઅ ઉનકે દફા કરનેકી ઔર ઉનકો ગૈર-અહમ સમઝનેકી કોશિશ કરના ચાહિએ.

૨. મુનાસિબ હૈ કે જબ સફરકા ઈરાદા હો તો મસ્નૂન ઈસ્તિખારા કર લે, નફ્સે હજકે લિએ ઈસ્તિખારેકી ઝરૂરત નહીં, મસલ મશહૂર હૈ -

દર કારે ખૈર હેચ હાજતે ઈસ્તિખારા નેસ્ત

'કારે ખૈરમેં ઈસ્તિખારેકી હાજત નહીં,' લેકિન ચૂંકે અહમ સફર હૈ, રાસ્તા દુશ્વાર ગુઝાર હૈ, ઈન ઉમૂરકે મુતઅલ્લિક ઈસ્તિખારા કર લે કે કબ ચલે, કિસ રાસ્તેસે જાએં, કિસ જહાઝમેં જાએ વગૈરહ-વગૈરહ.

હઝરત જાબિર (રદી.) ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હમેં ઈસ્તિખારા કરનેકી તાલીમ ઈસ તરહ એહતિમામસે દિયા કરતે થે, જિસ એહતિમામસે કુર્આને પાકકી સૂરહ યાદ કરાતે થે ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કરતે થે કે જબ કોઈ મુહતમ્મ બિશ્શાન અમ્ર પેશ આએ તો દો રકઅત નફલ નમાઝ પઢનેકે બાદ યે દુઆ પઢે. ઈસ્તિખારેકી દુઆ મશહૂર હૈ, હજકે સબ રસાઈલમેં મૌજૂદ હૈ.

૩. હજકે મસાઈલ માલૂમ કરનેકી કોશીશ કરે. ઈબ્ને અમીરૂલ હાજ (રહ.) લિખતે હૈં કે સબસે અહમ ઉન મસાઈલકા મા'લૂમ કરના હૈ, જો હજકો જાનેકે કબ્લ ઔર રવાનગીકે બાદ ઔર હજકે દૌરાનમેં પેશ આતે હૈં કે ઈલ્મકા સીખના હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હર શખ્સ પર ફર્ઝ કિયા હૈ, ઈસલિએ હજકે ફરાઈઝ ઔર સુન્નત ઔર જો ચીઝેં ઉસમેં હરામ યા મકરૂહ હૈ, ઉનકા મા'લૂમ કરના ઝરૂરી હૈ. (મદખલ)

બહોત-સે રસાઈલ ઉર્દુમેં ઈસ મૌઝૂઅ પર શાએ હો ચુકે હૈં, ઉનકો બિલ ઈસ્તીઆબ દો-ચાર મર્તબા સફરસે પેહલે પઢ લે, તા'કે ના-વાકફિય્યતકી વજહસે ઈસ અહમ ફરીઝેકી અદાએગીમેં નુકસાન ન રેહ જાએ. આમ ઉલમા ભી ઈસ્સે બેન્યિાઝ નહીં હૈ. દર્સ કે વકત મસાઈલકા નઝરસે ગુઝર જાના દૂસરી બાત હૈ, વક્ત પર મુસ્તહઝર હોના ઔર ચીઝ હૈ. યે સહી હૈ કે ઉનકો સરસરી તૌરસે દેખ લેના કાફી હૈ, અવામકો બહોત એહતિમામસે ઔર ગૌરસે દેખનેકી ઝરૂરત હૈ ઔર ઝિયાદા બેહતર યે હૈ કે કિસી આલીમકી રિફાકત સફરમેં ઈખ્તિયાર કરે ઔર હર ચીઝકી ઈસ્સે તહકીક કરતા રહે, તીન રિસાલોંકે મુતાલેકા બન્દ-એ-નાકારા ખુસૂસિયતસે મશ્વરા દેતા હૈ.

(૧) એક **'ઝુબ્દતુલ મનાસિક'**, મુઅલ્લફા કુત્બે આલમ હઝરત ગંગોહી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહુ.

(૨) દૂસરે **'ઝિયારતુલ હરમૈન'**, મુઅલ્લફા મૌલાના આશિક ઈલાહી સાહબ

રહમતુલ્લાહિ અલયહિ.

(૩) તીસરે 'મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ' મુઅલ્લફા મૌલાના સઈદ અહમદ સાહબ (રહ.) મુફ્તી મઝાહિરે ઉલૂમ

ઈનકે અલાવા ઔર જો રસાઈલ મો'તબર ઉલમા કે મિલ સકેં.

(૪) જબ સફર કરે તો નીય્યત ખાલિસ અલ્લાહકી રિઝા હોના ચાહિએ લોગોંકા દિખલાવા યા હાજી કેહલાનેકા શોક યા સૈર તફરીહ વગૈરહ ફાસિદ ઈરાદે હરગિઝ ન હોના ચાહિએ, જૈસાકે પેહલી ફસ્લકી હદીસ નં. ૧મેં ગુઝરી હૈ.

(૫) એક યા ઈસ્સે ઝિયાદા રફીકે સફર ઐસે તલાશ કિએ જાએં, જો દીનદાર, સાલેહ નેક હોં, દીનકે કામોંમેં દિલચસ્પી ઔર શોક રખનેવાલે હો, તા'કે રાસ્તેમે મુઈનો-મદદગાર હોં. અગર યે કિસી કામકો ભૂલ જાએં, તો વો યાદ દિલાએ ઔર નેક કામોંકી તર્ગીબ દેતે રહેં. અગર કિસી કામમેં સુસ્તી પૈદા હો તો વો હિમ્મત બંધાએં. અગર કહીં બુઝદિલી પૈદા હો તો વો બહાદુરી પૈદા કરે. અગર કોઈ પરેશાની પૈદા હો તો સબર દિલાએ. કોઈ આલિમ હો તો ઔર ભી બેહતર હૈ કે મસાલઈમેં ભી મદદ દેતા રહે.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે રિશ્તેદાર બનિસ્બત અજનબી ઝિયાદા બેહતર હૈ કે રાસ્તેમેં બસા ઔકાત તબાએ'કે ઈખ્તિલાફકી વજહસે આપસમેં શકરંજી પૈદા હોતી હૈ જિસ્સે કતા તઅલ્લુકાતકી નૌબત આ જાતી હૈ. અગર રિશ્તેદારકે સાથ ઐસી નૌબત આએગી, તો કતા રહમીકા ગુનાહ હોગા, અલબત્તા અગર અપને ઉપર યા રફીક પર ઈસકા ઈત્મીનાન હો કે ઐસી નૌબત ન આએગી તો મુઝાએકા નહીં.

(૬) હજકે લિએ હલાલ માલ તલાશ કરે, જિસમેં શુબ્હા ન હો. હરામ માલસે ખ્વાહ રિશ્વતકા યા ઝુલ્મસે કિસીસે હાસિલ કિયા હો, ઐસે માલસે હજ ફર્ઝ તો અદા હો જાતા હૈ, લેકિન વો હજ મકબૂલ નહીં હોતા, જૈસા કે ઈસી ફસ્લકી પેહલી હદીસમેં મુફસ્સલ યે ગુઝર ચુકા. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે અગર માલ મુશ્તબાહ હો તો ફિર ઉલમાને ઉસકી યે સૂરત તજવીઝ કી હૈ કે કર્ઝ લેકર હજ કર લે ઔર ફિર ઉસ માલસે કર્ઝ અદા કર દે.

(૭) અપને સબ પિછલે ગુનાહોંસે તૌબા કરે ઔર કિસીકા માલ ઝુલ્મસે લે રખ્ખા હો, તો ઉસકો વાપસ કરે ઓર કિસી કિસ્મકા કિસી પર ઝુલ્મ કિયા હો, તો ઉસ્સે માફ કરા દે જિન લોગોંસે અક્સર સાબકા પડતા રેહતા હો, ઉનસે કહા-સુના માફ કરા લે. અગર કુછ કર્ઝા અપને ઝિમ્મે હો તો ઉસકો અદા કરે યા અદાએગીકા કોઈ ઈન્તિઝામ કર દે. જો અમાનતેં લોગોંકી અપને પાસ હોં, ઉનકો વાપસ કરે, યા કોઈ મુનાસિબ ઈન્તિઝામ અમાનત રખનેવાલોંકી રઝાસે કર દે, જિન લોગોંકા ખર્ચ અપને ઝિમ્મે હૈ, જૈસે બીવી, છોટી ઔલાદ વગૈરહ ઉનકે ખર્ચકા બંદોબસ્ત, અપની વાપસીકે ઝમાને તક કર દે.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે જિસ શખ્સ પર કોઈ ઝુલ્મ કર રખ્ખા હો યા ઉસકા

કોઈ ઔર હક અપને ઝિમ્મે હો, તો વો બમંઝિલા એક કર્ઝ ખ્વાહ કે હૈ જો ઉસ્સે યે કેહતા હૈ કે તૂ કહાં જા રહા હૈ, ક્યા તૂ ઈસ હાલતમેં શહંશાહકે દરબારમેં હાઝરીકા ઈરાદા કરતા હૈ કે તૂ ઈસકા મુજરિમ હૈ, ઉસકે હુકમકો ઝાએ કર રહા હૈ, હુકમ ઉદ્દૂલીકી હાલતમેં તૂ હાઝિર હો રહા હૈ, ઈસ્સે નહીં ડરતા કે વો તુઝકો મરદૂદ કરકે વાપસ કર દે. અગર તૂ કબૂલિયતકા ખ્વાહિશમંદ હૈ તો ઈસ ઝુલ્મસે તૌબા કર કે હાઝિર હો, ઉસકા મુતીઅ ઔર ફરમાબરદાર બનકર પહોંચ, વરના તેરા યે સફર ઈબ્તિદાકે એ'તેબારસે મશકક્ત હી મશકક્ત હૈ ઔર ઈન્તિહાકે એ'તેબારસે મરદૂદ હોનેકે કાબિલ હૈ.

(૮) હલાલ ઔર તૈય્યબ માલસે ઈતના ખર્ચ અપને સાથ લે, જો બગૈર તંગીકે પૂરે સફરકી આમદો - રફતકો કાફી હો જાએ, બલ્કે એહતિયાતન કુછ ઝા'ઈદ લે, તાકે રાસ્તેમેં ગુરબાકી કુછ ઈઆનત કર સકે, ખાનેમેંસે એહલે ઝરૂરતકી તવાઝોઅ્ કર સકે, જો લોગ ઝરૂરતકે મિકદારસે ભી કમ લેકર જાતે હૈં, વો અકસર દૂસરોં પર બોઝ બન જાતે હૈં ઔર સવાલકે મુરતકિબ હોતે હૈં. હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસને કુર્આને પાકમેં વતઝવ્વદૂકા હુકમ ઈર્શાદ ફરમાયા, જૈસાકે ઈસી ફસ્લકે શુરૂમેં મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા.

(૯) જબ સફર શુરૂ કરે તો દો રકઅત નફલ પઢે, જિસ્મેં પેહલી રકઅતમેં કુલ યા અય્યુહલ કાફિરૂન ઔર દૂસરી રકઅતમેં કુલ હુવલ્લાહ પઢના ઔલા હૈ ઔર બેહતર યે હૈ કે દો રકઅત ઘરમેં પઢે ઔર દો રકાઅત મુહલ્લેકી મસ્જિદમેં.

(૧૦) ચલનેસે પેહલે ઔર ચલનેકે બાદ કુછ સદકા કરે ઔર અપની વુસઅતકે મુવાફિક કરતા રહે કે સદકા કરનેકો બલાઓં ઔર મુસીબતોંકે દફા કરનેમેં ખાસ દખલ હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે સદકા કરના અલ્લાહકે ગુસ્સેકો દુર કરતા હૈ ઔર બુરી મૌતસે હિફાઝતકા સબબ હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે જો શખ્સ કિસીકો કપડા પહેનાએ, જબ તક ઉસકે બદન પર કપડા રહેગા, પેહનાનેવાલા અલ્લાહકી હિફાઝતમેં રહેગા. (મિશ્કાત)

(૧૧.) જબ ઘરસે નિકલને લગે તો ઉસ વક્તકી મખ્સૂસ દુઆએં, જો અહાદીસમેં કસરતસે આઈ હૈં, પઢકર નિકલે. હર હર જગહકી દુઆએં, ઈતની કસીર હૈ કે અગર ઈસ રિસાલેમેં સબકો જમા કિયા જાએ તો ઉસકા હજમ તીન હિસ્સે બઢ જાએગા, ઈસ લિએ ઈસમેં દુઆએં ઝિકર નહી કી ગઈ. અગર અલ્લાહને તૌફીક અતા ફરમાઈ તો કિસી વક્ત સિર્ફ દુઆએં એક રિસાલેમેં જમા કર દી જાએંગી. દૂસરે રસાઈલસેં તલાશ કરકે જો મિલ સકે, પઢ લી જાએ. હજકી દુઆઓંમે મુસ્તકિલ રિસાલે ભી શાયા હો ચુકે હૈ, તલાશ કરકે કોઈ ખરીદ લિયા જાએ, તો બેહતર હૈ.

(૧૨.) ચલતે વક્ત મકામી રૂફકા, અઈઝઝા, અહબાબસે મુલાકાત કરકે

ઉનકો અલ-વિદાઅ કહે ઔર ઉનસે અપને લિએ દુઆકી દરખાસ્ત કરે કે ઉનકી દુઆએં ભી ઉસકે હકમેં ખૈરકા સબબ હોંગી.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ, જબ કોઈ આદમી તુમમેંસે સફર કરે, તો અપને ભાઈયોંકો સલામ કરકે જાએ, ઉનકી દુઆએં ઉસકી દુઆ કે સાથ મિલકર ખૈરમેં ઝિયાદતી કા સબબ હોગી. અલ-વિદાઅ' કેહતે વકત મસનૂન યે હૈ કે યોં કહે અસ્તૌદિ ઉલ્લાહ- દીનકુમ્ વ- અમાનતકુમ્ વ- ખવાતીમ- આ'માલિકુમ.

(ઈત્તિહાફ)

أَسْتَوْدِعُ اللّٰهَ دِيْنَكُمْ وَأَمَانَتَكُمْ وَخَوَاتِيْمَ أَعْمَالِكُمْ (ابن ماجہ)

(૧૩.) જબ ઘરકે દરવાઝેસે નિકલે તો ઈસ વકત કે લિએ ભી મુતઅદ્દિદ દુઆએં અહાદીસમેં આઈ હૈં. એક હદીસમેં આયા હૈ કે જબ આદમી ઘરસે નિકલતે વકત યે દુઆ પઢે -

بِسْمِ اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ

'બિસ્મિલ્લાહિ તવકકલ્તુ અલલ્લાહિ લાહોલ- વલાકુવ્વત-ઈલ્લા બિલ્લા હિલ્અલિય્યિલ્અઝીમ.'

તો ઉસ્સે કહા જાતા હૈ કે તૂ અપને મકસદકી તરફ રાસ્તા પાએગા ઔર રાસ્તેમેં તેરી હિફાઝત કી જાએગી ઔર શૈતાન ઉસ્સે દૂર હો જાતા હૈ. (ઈત્તિહાફ)

(૧૪.) જબ સફર શુરૂ હોને લગે તો કાફલેમેં કિસી દીનદાર, સમઝદાર, તજર્બાકાર, મુતહમ્મિલ મિજાઝ, જફાકશ, મુતવાઝેઅ શખ્સકો અમીરે કાફલા બના લેના ચાહિએ, કુરૈશી હો તો અફઝલ હૈ.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે જબ તીન આદમી ભી સફર કરેં તો ચાહિએ કે એક કો અપનેમેંસે અમીરે કાફલા બના લે.

(મિશ્કાત)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા આમ મા'મૂલ થા કે જબ કોઈ કાફલા રવાના હોતા તો કિસી એક શખ્સકો ઉનમેંસે અમીર બના દેતે ઔર જો શખ્સ અમીર બને, ઉસકો ઈમામતકે હુકૂક ઔર ઉસકે આદાબકી રિઆયત કરની ચાહિએ. રૂફકા કે એહવાલકી ખબરગીરી, ઉનકે સામાનકી નિગરાનીકે અસબાબ પૈદા કરના, ઉનકો આરામો-રાહત પહોંચાના અમીર કે ઝિમ્મે હૈ. ઈસી સિલસિલેમેં અશજ અબ્દુલ કૈસકી હદીસ, જો આદાબે ઝિયારતે મદીના (નં. ૧૧)મેં આ રહી હૈ, દેખની ચાહિએ.

(૧૫.) બેહતર યે હૈ કે સફરકી ઈબ્તિદા પંજ શમ્બા કે દિન સુબ્હકે ઔકાતમેં હો.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) પંજ શમ્બાકે રોજ સફરકી ઈબ્તિદાકો પસંદ ફરમાતે થે. (મિશ્કાત)

દૂસરી હદીસમેં હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કિસી લશ્કર યા કાફલેકો રવાના ફરમાતે તો દિનકે અવ્વલ હિસ્સેમેં રવાના ફરમાતે.

સખર (રદી.) એક બડે તાજિર થે, હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈસ એહતિમામ કી વજહસે ઉનકો ભી ઈસકા ખાસ એહતિમામ થા કે જબ અપના માલે તિજારત રવાના કરતે તો દિન કે શુરૂ હિસ્સેમેં રવાના કરતે, ઈસમેં ઉનકો બડા નફા હાસિલ હોતા.

(૧૬.) સવારી પર સવાર હોનેકી ઔર ઉતરનેકી દુઆએં ભી અહાદીસમેં મુતઅદ્દિદ વારિદ હુઈ હૈ. ઉનકો મા'લૂમ ઔર મહફૂઝ કરના ઔલા હૈ કે હર મંઝિલ પર ઉતરતે ચઢતે પઢતા રહે ઔર અગર સવારી ઔર સફર અપને કબ્ઝેકા હો તો બેહતર યે હૈ કે રાતકા કુછ હિસ્સા ઔર સુબ્હકા ઈબ્તિદાઈ હિસ્સા સફર કરનેમેં ગુઝરે ઔર દિનકો મંઝિલ કરે.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે રાતકા સફર ઈખ્તિયાર કરો કે ઝમીન રાતકો લપેટ દી જાતી હૈ યાની મુસાફત જલ્દી તૈ હોતી હૈ ઔર તજુર્બા ભી ઈસકા બારહા હુઆ, લેકીન યે વહીં હો સકતા હૈ જહાં ઊંટોકા સફર અપને ઈખ્તિયારકા હો, રાસ્તા મામૂનો- મેહફૂઝ હો, રેલોંકે સફરમેં ઉસકે ઔકાતકી પાબંદી હૈ.

(૧૭.) જબ કિસી જગહ મંઝિલમેં પહોંચે તો એહતિયાત યે હૈ કે ચલને-ફિરનેમેંભી તન્હાં ન જાએ, તાવક્તે કે અમન ઔર ઈત્મીનાન કા હાલ મા'લૂમ ન હો કે અજનબી જગહકા હાલ મા'લૂમ નહી હોતા ઔર મંઝિલ પર ભી એહતિયાત યે હૈ કે રૂફકામેંસે નમ્બરવાર એક દો આદમી સામાનકી હિફાઝતકે ઝિમ્મેદાર રહે. રાતકે વક્ત અગર મંઝિલ હો તો જાગને વાલોંકે ઔકાત મુરત્તબ કર લિએ જાએં કે નમ્બરવાર એક દો આદમી જાગતે રહેં કે યે જાનો-માલકી હિફાઝત કા ઝરિયા હૈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી આદતે શરીફા થી કે મંઝિલ પર પહોંચ કર તૈ ફરમા દિયા કરતે થે કે હિફાઝતકા કામ કિસકે સુપુર્દ હૈ.

મેરે વાલિદ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂ ને કઈ મર્તબા યે કિસ્સા સુનાયા કે મેરે દાદા સાહબ (રહમતુલ્લાહિ અલૈહિ) અકસર બાર-બાર ઈસ પર અલ્લાહકા શુક્ર અદા કિયા કરતે કે ઘરમેં તમામ રાત કોઈ ન કોઈ અલ્લાહકી ઈબાદતમેં મશ્ગુલ રેહતા હૈ ઔર ઈસપર બાર-બાર શુક્ર કે તૌરપર મસર્રત ઝાહિર ફરમાયા કરતે કે અલ્લાહકા કિતના બડા એહસાન હૈ ઔર સૂરત ઉસકી યે હોતી થી કે મેરે વાલિદ સાહબ (રહ.) કો કુતુબબીની ઔર મુતાલાઅકા બહોત ઝૌક ઔર શૌક થા. રાતકા અકસર હિસ્સા વો મુતાલેઅમેં સર્ફ કિયા કરતે. વો ફરમાયા કરતે થે કે મુઝે કિતાબ દેખનેમેં વકતકા અન્દાઝાહ ન હોતા થા. નિસ્ફ રાત તક મૈં કિતાબ દેખતા ઔર વાલિદ સાહબ યાની મેરે દાદા સાહબ આરામ ફરમાતે, નિસ્ફ રાતકે બાદ વો તહજ્જુદકે લિએ જબ ઉઠતે, તો ફરમાતે મિયાં યાહયા ! તુમ અબ તક નહી સોએ, જલ્દી સો જાઓ. ઉનકે તકાઝે પર મૈં મજબૂરન કિતાબેં રખકર સોતા ઔર વો તો

ખુદ તહજ્જુદમેં મશ્ગુલ હો જાતે ઔર સુબ્હ લૈલ તહજ્જુદ પઢકર વો તો ખુદ આરામ કરને કે લિએ સબસે આખિરમેં લેટ જાતે ઔર મેરે તાયા સાહબ (રહમતુલ્લાહિ અલૈહિ) મૌલાના મુહમ્મદ સાહબકો આવાઝ દેકર તહજ્જુદકે લિએ જગા દેતે. વો સુબ્હ સાદીક તક તહજ્જુદમેં મશ્ગુલ રેહતે અફસોસ કે અપને અકાબિરકે મા'મૂલાત ખૈરાતો-બરકાતમેંસે કુછ ન કમાયા, ફમાલિલ અસફ !

(૧૮.) સફરમેં જબ કિસી ઊંચી જગહ ચઢે તો અલાવા દૂસરી દુઆઓં કે અલ્લાહુ અકબર તીન મર્તબા ઔર જબ નીચેકી જગહ ઉતરે તો અલાવા ઔર દુઆઓં કે સુબ્હાનલ્લાહ તીન મર્તબા કેહના ઔલા હૈ ઔર જબ સફરમેં કિસી જગહ વહશત સવાર હો ઔર ઘભરાહટ હોને લગે તો,

سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ رَبُّ الْمَلٰٓئِكَةِ وَالرُّوْحِ جَلَّلْتِ السَّمٰوٰتِ بِالْعِزَّةِ وَالْجَبَرُوْتِ

'સુબ્હાનલ્મલિકિલ્કુદ્દૂસ. રબ્બુલ્ મલાઈકતિ વર્રૂહ જલ્લતિસ્સમા વાતિ બિલ્ઈઝ્ઝતિ વલ્જબરૂતિ.' પઢના ઔલા ભી ઔર મુજર્રબ ભી હૈ.

(૧૯.) અગર કોઈ શખ્સ બિલા મશક્કત કે પૈદલ હજ કરે તો ક્યા હી કેહના, બશર્તે કે કિસી દૂસરે મકરૂહમેં મુબ્તલા ન હો જાએ, લેકિન અગર સવારી પર હજ કરે, તબ ભી ઔલા યે હૈ કે અપની હિમ્મત ઔર વુસ્અત કે મુવાફિક જિતના બસહૂલત તહમુલ્લ હો સકે પાંવ ચલે, બિલ ખુસૂસ મક્કાસે અરફાતકે દરમિયાન કે હર હર કદમ પર સાત સૌ નેકિયા હરમકી નેકીયોંમેંસે શુમાર હોતી હૈ, ઔર હરમકી નેકી એક લાખ નેકીકે બરાબર હોતી હૈ, જૈસા કે તીસરી ફસ્લકી પેહલી હદીસમેં મુફસ્સલ ગુઝરા.

અકાબિરકા અકસર મા'મૂલ રહા કે ઊંટો કે સફર પર જબ અસરકી નમાઝ કે લિયે ઉતરતે તો મગ્રિબ તક પાંવ ચલકર મગ્રિબકી નમાઝસે ફારિગ હોકર સવાર હોતે કે યે વક્ત મુખ્તસર ભી હોતા હૈ, ઔર ગરમી ધૂપ યા અંધેરા ભી નહી હોતા.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે મક્કાસે અરફાત ઔર મિના તક પૈદલ જાના ઝિયાદા પસંદીદા ઔર બેહતર હૈ. જો લોગ ક્વી ચલને કે આદી હોં, ઉનકો ઈસ હિસ્સેકે લિયે સવારીકા પાબન્દ ન હોના ચાહિયે કે ઈસ્સે બસા ઔકાત સવારીકી મજબૂરીસે બહોતસે મુસ્તહબ્બાત તર્ક હો જાતે હૈ.

(૨૦.) સવારી કે જાનવરકી રિઆ'યત ઔર ઉસકે હુકૂકકી હિફાઝત ભી ઝરૂરી હૈ. ઉસકે તહમ્મુલસે ઝિયાદા મશક્કત ઉસપર ડાલના જાઈઝ નહી. અસ્લાફમેંસે મુત્તકી ઔર પરહેઝગાર હઝરાત ઉસ પર લૈટકર સોનેસે ભી એહતિરાઝ કરતે થે કે ઈસ્સે ઉસપર બોઝ બઢ જાતા હૈ.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે જાનવરકો અઝીય્યત પહોંચાને ઔર બે-વજહ તકલીફ દેનેકા ભી કયામતમેં મુતાલબા હોગા.

હઝરત અબૂદર્દા સહાબી (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) અપને ઈન્તિકાલકે વક્ત અપને ઊંટસે ખિતાબ કરકે ફરમા રહે થે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી બારગાહમેં મુઝસે ઝઘડા ન કીજિયો. મૈંને તેરી તાકાતસે ઝિયાદા કામ તુઝસે કભી નહી લિયા. (ઈત્તિહાફ)

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી આદતે શરીફા થી કે ઈસ્તિનજે કે લિયે કિસી દરખ્તકી આડ યા કિસી બાગમેં તશ્રીફ લે જાયા કરતે. એક મર્તબા એક બાગમેં તશ્રીફ લે ગયે તો એક ઊંટ હુઝૂર (સલ્લ.) કો દેખકર ચિલ્લલાયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ઉસકે પાસ તશ્રીફ લે ગએ. ઉસકે કાનકી જડ પર દસ્તે મુબારક ફેરા ઔર ફરમાયા, ઈસકા માલિક કૌન હૈ ? એક અન્સારી નવ-ઉમ્ર તશ્રીફ લાયે ઔર કહા કે યે મેરા ઊંટ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઈસ ઊંટને તુમ્હારી શિકાયતકી કે તુમ ઈસ્સે કામ તો ઝિયાદા લેતે હો ઔર ખાનેકો કમ દેતે હો. (અબૂદાઉદ)

(૨૧.) ઈસી તરહ સવારીકે માલિકકે હુકૂકકી ભી રિઆ'યત ઝરૂરી હૈ, ઉસકી ઈજાઝતસે ઝિયાદા સામાન રખના જાઈઝ નહી. જિતની મિકદાર કિરાયેમેં તૈ હો ચુકી હૈ, ઉતની રખના જાઈઝ હૈ. ઈસમેં રેલ વગૈરહકા સફર ભી યેહી હુકમ રખતા હૈ કે ચુરા-છિપાકર ઈસ્તિહકાકસે ઝિયાદા સામાન બિલા મેહસૂલ અદા કિયે રખના જાઈઝ નહી. અપને અસ્લાફકા મા'મલા તો ઈસમેં ઈસ કદર એહતિયાતકા થા કે વો અબ સમઝમેં ભી મુશ્કિલસે આતા હૈ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રદી.) જો મશહૂર મુહદ્દિસ ઔર મશહૂર ઈમામ હૈ, એક મર્તબા સફરમેં તશ્રીફ લે જા રહે થે. કિસીને ઉનકો એક ખત દિયા કે યે ભી લેતે જાએં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે મૈં ઊંટ વાલેકો અપના સામાન દિખા ચુકા હું. અબ ઉસકો પેહલે ઈત્તિલા કર દૂ કે યે ઔર લેતા હું. વો ઈજાઝત દે દેગા તો લે લૂંગા. (ઈત્તિહાફ)

ઔર અલી બિન મા'બદ (રહ.) મુહદ્દિસકા મશહૂર કિસ્સા જો 'હિકાયાતે સહાબા'મેં લિખ્ખા જા ચુકા કે કિરાએકે મકાનસે મિટ્ટી ઉઠાકર ખતકો ખુશ્ક કરને પર ખ્વાબમેં તમ્બીહ હુઈ.

(૨૨.) સારે સફરમેં તનઅ્ઉમ ઔર ઝૈબો-ઝીનતકે અસબાબસે બચે કે યે સફર આશિકાના સફર હૈ, મા'શૂકાના નહી હૈ જૈસા કે મુફસ્સલ પેહલે ગુઝર ચુકા હૈ. ખુદ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ 'અલ-હજ્જુ અશ-શઅસુત્તફિલુ' જૈસા કે ઈસી ફસ્લકી તીસરી હદીસમેં ગુઝરા, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) જબ હુજ્જાજકો દેખતે તો ફરમાતે કે હાજી કમ હોતે જા રહે હૈ, ઔર સફર કરનેવાલે બઢતે જા રહે હૈ. ઈસીમેં એક શખ્સકો દેખા કે મા'મૂલી હૈઅત ઔર મા'મૂલી લિબાસમેં હૈ. ફરમાયા, હાં, યે હુજ્જાજમેં હૈ. (ઈત્તિહાફ)

(૨૩.) સફરમેં જો કુછ ખર્ચ કરે, વો નિહાયત બશાશત ઔર ફરાખ દિલીસે ખર્ચ કરે, દિલ તંગી ઈસ મુબારક સફરકે ઈખ્રાજાતમેં હરગિઝ ન હોના ચાહિયે.

પેહલી ફસ્લકી હદીસમેં. (નં. ૯) મેં ગુઝર ચુકા હૈ કે એક રૂપયેકા સવાબ ઈસ સફરમેં સાત સૌ રૂપયેકે બરાબર હૈ, ઐસી હલાતમેં જો પૈસા ઈસ મુબારક સફરમેં ખર્ચ હો જાએ, વો અજર હી અજર હૈ, ઈસ્સે મકસુદ યે નહી કે ઈસ્રાફ કિયા જાએ લેકીન યે ઝરૂર હૈ કે હર ખર્ચકી ઝિયાદતી ઈસરાફ નહી, બલ્કે ઈસરાફ બે-મહલ ખર્ચ કરના હૈ, વહાં કે મઝદૂરો પર ઊંટ વાલો પર મકાનાતકે કિરાયોમેં જો ખર્ચ કિયા જાએ ઔર ઉસમે ઉન લોગોકી ઈઆનતકી નીય્યત ભી શામિલ કર લી જાયે, તો ફિર કોઈ ભી ખર્ચ બાર નહી.

(૨૪.) અલબત્તા રિશ્વત દેનેસે હત્તલવસઅ, એહતિરાઝ કરે ઔર જહાં તક મજબૂરી ન હો જાએ, રિશ્વત ન દે કે વો હરામ હૈ, હત્તાકે બા'ઝ ઉલમા ને લિખ્ખા હૈ કે ટૈકસ દેનેકી વજહસે હજ્જે નફલકા છોડ દેના ઔલા હૈ કે ટેકસ દેનેમેં ઝાલિમીનકી ઈઆનત હૈ. (એહ્યા)

(૨૫.) ઈસ સફરમેં જો મશક્કતે તકલીફેં પહોંચે ઉનકો નિહાયત ખંદા પેશાની ઔર બશાશતસે બર્દાશ્ત કરે, હરગિઝ ઉનપર ના-શુક્રી ઔર બે-સબ્રીકા ઈઝહાર ન કરે. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે ઈસ સફરમેં બદનકો કિસી કિસ્મકી તકલીફ પહોંચના ભી અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરનેકે કાઈમ મકામ હૈ. (ઈત્તિહાફ)

કે જૈસા માલ ખર્ચ કરના માલી સદકા હૈ, યે જાની સદકા હૈ.

(૨૬.) મઆ'સીસે બચનેકી બહોત એહતિમામસે કોશિશ કરે. કુર્આને પાકમેં ખાસ તૌરસે ઉસકો ઝિક્ર ફરમાયા હૈ -

فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ

પેહલી ફસ્લમેં યે આયત ગુઝર ચુકી હૈ ઔર ઉસી ફસ્લકી પેહલી હદીસમેં યે મઝમૂન ગુઝર ચુકા હૈ. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તક વુસૂલ ઉસ વક્ત તક નહીં હો સકતા, જબ તક લઝ્ઝતોસે એહતિયાત ઔર શહવતોસે હિફાઝત ન હો. ઈસી વજહસે પેહલે લોગ રહબાનિયત ઈખ્તિયાર કિયા કરતે થે, જિસકા બદલ હજમેં યે રખ્ખા ગયા કે બીવીસે સોહબત ભી ના-જાઈઝ કર દી ગઈ. (ઈત્તિહાફ)

(૨૭.) નમાઝોંકા નિહાયત એહતિમામ રખ્ખે. બહોતસે હાજી સફરકી મશક્કત ઔર કાહિલીસે ઈસમેં સુસ્તી કર દેતે હૈ. યે બહોત બડા ગુનાહ હૈ.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે અગર રાતકે સફરકી વજહસે આખિરી રાત હો જાએ તો લેટકર ન સોયે, બલ્કે કોહની ખડીકર કે ઉસપર ટેક લગા કર સો જાએ. ઐસા ન હો કે લેટકર સોનેસે ગફલતકી નીન્દ આ જાયે ઔર સુબ્હકી નમાઝ ફૌત હો જાયે કે નમાઝકી ફઝીલત હજકી ફઝીલતસે ઝિયાદા હૈ. (ઈત્તિહાફ)

ઉલમાને લિખા હૈ કે હજકી શરાઈતમેંસે હૈ કે નમાઝકો અપને ઔકાતમેં અદા કરને પર રાસ્તેમેં કુદરત હો. અગર રાસ્તા ઐસા બન જાએ કે નમાઝકે અદા

કરનેકા વક્ત નહી મિલ સકતા, તો હજકી ફર્ઝીયત નહી રેહતી.

અબુલ કાસિમ હકીમ (રહ.) કેહતે હૈ, જો શખ્સ જિહાદમેં જાએ, ઔર ઉસકી વજહસે ઉસકી એક નમાઝ ફૌત હો જાયે તો ઉસકો ઉસકે કફ્ફારેમેં સો જિહાદ કરનેકી ઝરૂરત હૈ, તાકે ઉસ એક નમાઝકે ફૌત હોનેકા કફ્ફારા હો સકે.

અબૂબકર વર્રાક (રહ.) જબ હજકે ઈરાદેસે તશરીફ લે ચલે તો એક હી મંઝિલ પર પહોંચકર ફરમાને લગે કે મુઝે વાપસ ઘર પહોંચાઓ. મૈને એક હી મંઝિલમેં સાત સૌ કબીરા ગુનાહ કર ડાલે. ઉલમાકો બડા તઅ'જ્જુબ હૈ કે એક મંઝીલ ચલનેમેં ઈતને ગુનાહ કબીરા હો ભી સકતે હૈ યા નહી ? એક મા'મૂલી ફાસિક-ફાજીરસે ભી ચંદ મીલ ચલનેમેં ઈતને ગુનાહ નહી હો સકતે, ફિર એક શૈખુલ મશાઈખ, જો અકાબિરમેં હૈ, ઉનસે કૈસે સાદિર હુએ ? બા'ઝ અકાબિરને કહા કે એક નમાઝકી જમાઅત ફૌત હો ગઈ થી ઔર એક હદીસમેં આયા હૈ કે જિસને જમાઅતકી નમાઝ ફતર્કત કર દી, ઉસને ગોયા સાત સૌ કબીરા ગુનાહ કિયે હૈ. (શર્હે લુબાબ) મુમ્કિન હૈ શેખકો યે હદીસ પહોંચી હો. મશ્હૂર કુત્તુબમેં બંદેકો યે હદીસ નહી મિલી ઔર હજ ભી ગાલિબન નફલ હોગા.

(૨૮.) સારે સફરકો ઝૌકો-શૌક ઔર આશિકાના વાલેહાનાહ જઝબેસે કરે, જૈસાકે પેહલે મુફસ્સલ ગુઝર ચુકા કે યે ઈબાદત સારી હી મઝહરે ઈશ્ક હૈ યે સમઝે કે અલ્લાહકે દરબારમેં હાઝીર હો રહા હૈ ઔર ઐસા હૈ ગોયા શહેનશાહને કોઈ દરબાર મુકર્રર કિયા હૈ ઔર ખુશ કિસ્મતીસે દઅવતી કાર્ડ ઉસકે નામકા ભી આ ગયા, ઈસ લિએ કે બગૈર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તૌફીક કે કુછ ભી નહી હોતા, ઉસીકી તરફસે તલબ ઔર હાઝરીકી તલબ હોતી હૈ, જબ હી કોઈ શખ્સ જા સકતા હૈ -

મેરી તલબ ભી કિસી કે કરમ કા સદકા હૈ,
કદમ યે ખુદ નહીં ઉઠતે, ઉઠાએ જાતે હૈ.

ઔર અલ્લાહ તઆલાકી ઝાતસે ઉમ્મીદ રખ્ખે કે જબ દુનિયામેં ઉસને અપને મકાનકી ઝિયારતકી સઆદત નસીબ ફરમાઈ, તો આખિરતમેં અપની ઝિયારતસે ભી મહરૂમ ન ફરમાયેગા.

(૨૯.) અપની હર ઈબાદતમેં અલ્લાહકે લુત્ફો-કરમસે કુબૂલકી ઉમ્મીદેં વાસિક રખ્ખે. વો બડા કરીમ હૈ ઔર ઉસકે કરમકા હર શખ્સકો ઉમ્મીદવાર રેહના ચાહીયે. -

કે શેવા હૈ કરીમોંકા નિભાના અપને ચાકર કા.

પેહલી ફસ્લકી હદીસ નં. ૬ કે ઝેલ મેં ગુઝરા હૈ કે વો શખ્સ બડા ગુનેહગાર હૈ, જો અરફાતકે મૈદાનમેંભી યે સમઝે કે મેરી મગ્ફિરત નહી હુઈ ઔર હદીસ નં. ૪ ઔર નં. ૫ મેં તો મગ્ફિરતકા બિલકુલ યકીન હૈ. અલ્લાહકા લુત્ફો કરમ, ઉસકા ફઝલો-ઈન્આમ, ઉસકી ઝર્રાનવાઝી, બંદા પરવરીસે કામિલ ઉમ્મીદ રખ્ખે કે હર

અમલ કુબૂલ હોગા, મગર ઈસ ઉમ્મીદમેં ઘમંડકા શાયબા હરગીઝ ન આયે, અપને આ'માલકે કુસૂરકી વજહસે ઉસકો ઈસકા મુસ્તહિક સમઝે કે કાબિલે કુબૂલ નહીં.

ઈબ્ને અબી મુલૈકા (રહ.) કેહતે હૈ કે મૈં હઝરાતે સહાબ-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ)મેંસે તીસ હઝરાતસે મિલા. હર એક ઉનમેંસે અપને મુનાફિક હોનેસે ડર રહા થા. (બુખારી)

યાની વો સમઝતે થે કે હમારે આ'માલકા બાતિન ઐસા બેહતર નહી હૈ કે, જૈસા ઝાહિર હૈ. ઈસ્સે ઉનકો અપને ઉપર નિફાકકા ખૌફ હો જાતા થા.

એક સહાબી (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે પૂછા કે એક શખ્સ જિહાદ કરતા હૈ. વો સવાબકી ભી ઉમ્મીદ રખતા હૈ ઔર યે ભી ચાહતા હૈ કે ઉસકા નામ હો જાએ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઉસકો કોઈ સવાબ નહી. ઉન્હોંને મુકર્રર-સેહકર્રર (દો મરતબા- તીન મરતબા) યેહી સવાલ કિયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) યેહી જવાબ ઈર્શાદ ફરમાતે રહે. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ સિર્ફ ઉસી અમલકો કુબૂલ ફરમાતે હૈં જો ખાલિસ ઉસીકે લિયે હો. (તર્ગીબ)

હઝરત શફી (રહ.) એક તા'બઈ હૈ. મદીના મુનવ્વરા હાઝીર હુએ તો ઉન્હોંને દેખા કે એક સાહબ હૈ, જિનકે પાસ એક બડા મજમા લગા હુઆ હૈ. ઉન્હોંને પૂછા કે યે કૌન સાહબ હૈ લોગોંને બતાયા કે હઝરત અબુહુરેરાહ (રદીયલ્લાહુ અન્હુ વ અર્ઝાહુ) હૈ. યે કરીબ પહોંચે ઔર અર્ઝ કિયા કે મૈં આપસે કોઈ હદીસ સુન્ના ચાહતા હું. જો આપને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) સે અચ્છી તરહ સમઝી હો. ઉન્હોંને ફરમાયા કે હાં ! હાં ! મૈં તુમ્હે એક હદીસ સુનાતા હું જિસકો મૈને હુઝૂર (સલ્લ.) સે ખૂબ સમઝા ઔર અચ્છી તરહ મા'લૂમ કિયા. ઈસકે બાદ હઝરત અબૂહુરેરાહ (રદી.) ચીખ મારકર રોને લગે, જિસ્સે બેહોશીકે કરીબ હો ગએ. થોડી દેરકે બા'દ જબ સુકૂન હુઆ તો ફરમાયા કે મૈં તુમ્હે એક હદીસ સુનાતા હું જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને ઈસ ઘરમેં મુઝે સુનાઈ થી. ઉસ વક્ત મૈં થા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) થે, કોઈ તીસરા હમારે સાથ ન થા. ઈતના કેહકર ફિર ચીખ મારકર ઉસી તરહ રોને લગે ગોયા બેહોશ હો જાએંગે. ફિર જબ સુકૂન હુઆ તો મુંહ પૂછકર ફરમાયા કે હા મૈં તુમ્હે એક હદીસ સુનાતા હું, જો હુઝૂર (સલ્લ.) ને મુઝે ઈસ ઘરમેં સુનાઈ થી. ઉસ વક્ત મૈં થા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) થે, કોઈ તીસરા ન થા. ઈતના કેહકર ફિર ઈસી તરહ ચીખ મારકર રોનેકી સૂરત પેશ આ ગઈ ઔર પેહલેસે ભી ઝિયાદા સખ્ત ! ઉસકે બાદ મુંહકે બલ ઝમીન પર ગિર ગએ. મૈં બહોત દેરતક ઉનકો પકડે બૈઠા રહા. ઈસકે બાદ જબ ઈફાકા હુઆ તો ફરમાયા કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે કયામતકે દિન જબ અલ્લાહ તબારક વ તઆલા બંદેકો હિસાબકી તરફ તવજ્જોહ ફરમાએંગે ઔર હર આદમી ખૌફકી વજહસે ઘુટનો કે બલ ગિરા હુઆ હોગા, તો સબસે પેહલે તીન શખ્સ બુલાએ જાએંગે-

૧. એક હાફિઝે કુર્આન ૨. દૂસરા મુજાહિદ ૩. તીસરા માલદાર

ઔર સબસે અવ્વલ હાફિઝે કુર્આનસે મુતાલબા હોગા કે મૈંને તુઝકો વો ચીઝ અતા કી, જો મૈંને અપને રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) પર ઉતારી. વો અર્ઝ કરેગા કે બેશક આપને યે દૌલત અતા ફરમાઈ થી તો સવાલ હોગા કે તૂને અપને ઈસ ઈલ્મમેં ક્યા અમલ કિયા ? વો અર્ઝ કરેગા કે મૈં દિન-રાત ઉસકી તિલાવત વગૈરહમેં મશ્ગૂલ રેહતા થા. ઈર્શાદ હોગા કે ઝૂઠ બોલતા હૈ. ફરિશ્તે ભી સબ એક ઝુબાન હોકર કહેંગે કે ઝૂઠ હૈ ઝૂઠ હૈ, ફિર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈર્શાદ હોગા કે યે મહઝ ઈસલિયે હોતા થા કે લોગ કહેંગે, બડા જય્યિદ કારી હૈ, સો કહા જા ચુકા. ફિર માલદારસે મુતાલબા હોગા કે મૈંને તુઝકો ઈતની વુસ્અત માલકી અતા કી કે કિસી ચીઝમેં કિસી દૂસરેકા મુહતાજ તૂ નહી રહા. વો અર્ઝ કરેગા કે બેશક ઐસા હી થા. ઈર્શાદ હોગા કે મેરે ઈસ અતા કિયે હુએ માલમેં તુને ક્યા અમલ કિયા ? વો અર્ઝ કરેગા કે મૈં સિલારહમી કરતા થા ઔર સદકાત કરતા રેહતા થા. ઈર્શાદ હોગા કે ઝૂઠ હૈ ઔર ફરિશ્તેભી સબ કહેંગે કે ઝૂઠ હૈ ઝૂઠ હૈ. ફિર અલ્લાહકા પાક ઈર્શાદ હોગા કે યે ઈસલિયે કિયા જાતા થા કે લોગ કહેંગે, ફલાં બડા સખી હૈ સો કહા જા ચુકા. ફિર મુજાહિદસે સવાલ હોગા કે તુમ્હારા ક્યા અમલ હૈ, વો અર્ઝ કરેગા યા અલ્લાહ તૂને જિહાદકા હુકમ કિયા મૈંને તેરે રાસ્તેમેં જીહાદ કિયા, યહાં તકકે જાન દે દી. ઈર્શાદઆલી હોગા કે ઝૂઠ બોલતા હૈ ફરિશ્તે ભી કહેંગે કે ઝૂઠ હૈ ઝૂઠ હૈ ઈર્શાદ હોગા કે યે તો ઈસલિયે કિયા થા કે લોગ કહેંગે, બડા બહાદુર હૈ, સો કહા જા ચુકા. ઈસકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને હઝરત અબુ હુરૈરાહ (રદી.) કે ઝાનું પર હાથ મારકર ફરમાયા કે યે તીન શખ્સ હૈ, જિનસે જહન્નમકી આગ સબસે પેહલે ભડકાઈ જાયેગી, ઉસકે બાદ શફી (રહ.) અમીર મુઆવિયા (રદી.) કે પાસ ગએ તો ઉનસે હઝરત અબૂ હુરૈરા (રદી.) કી ઈસ હદીસકા તઝકીરા કિયા. અમીરે મુઆવીયા (રદી.) ને ફરમાયા કે જબ ઈન તીનકા યે હશ્ર હુઆ તો બાકી લોગોકા ક્યા કુછ હાલ હોગા ? યે કેહકર અમીર મુઆવિયા (રદી.) ઈસ કદર રોએ કે દેખનેવાલોંકો ખ્યાલ હુઆ કે યે રોતે રોતે હલાક હો જાએંગે. ઈસકે બાદ અમીર મુઆવીયા (રદી.) કો જબ ઈફાકા હુઆ, તો ફરમાને લગે, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ભી હક ફરમાયા ઔર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લ.) ને ભી ફિર અમીર મુઆવીયા (રદી.) ને કુર્આને પાકકી યે આયત તિલાવત ફરમાઈ -

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ
إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ۝ أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ
وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ ہود ع ۲

તર્જુમા - ઔર જો શખસ (અપને નેક આ'માલસે) મહેઝ દુનિયાકા તા'લીબ

હો ઔર ઉસકી રોનક હાંસિલ કરના ચાહતા હો, (જૈસે શોહરત, નેક નામી વગૈરાહ) તો હમ ઉન લોગોકો ઉનકે આ'માલકા બદલા દુનિયા હીમેં પૂરે તૌરસે દેતે હૈં ઔર દુનિયામેં ઉનકે લિયે કુછ કમી નહી હોતી ઔર આખિરતમેં ઐસે લોગોંકે લિએ બજુઝ દોઝખ કે ઔર કુછ નહી. ઉન્હોંને જો કુછ (દુનિયામે) કિયા થા, વો આખિરતમે સબકા સબ બેકાર સાબિત હોગા, (ઔર જબ નીય્યત ખૈરકી નહી તો) વો સબકા સબ બાતિલ ઔર લગ્વ હૈ. (સૂરએ હૂદ રૂકૂઅ-૨)

જબ યે હાલત હૈ તો અપને કિસી અમલકે મુતઅલ્લિક યે ઘમંડ કે યે અલ્લાહકે વાસ્તે હો ગયા, બહોત મુશ્કીલ હૈ, મગર યે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હી અપને ફઝલો-કરમસે તસામુહકા મઆમલા ફરમાકર ઉસકો કુબૂલ કરલે તો ઉસકી રહમતસે બિલકુલ બઈદ નહી.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) એક મર્તબા એક નવજવાન સહાબી (રદી.) કી ઈયાદતકે લિએ તશરીફ લે ગએ. વો શખ્સ અલીલ થે ઔર ઈન્તેકાલકા વક્ત કરીબ થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફ્ત ફરમાયા ક્યા હાલ હૈ ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! અલ્લાહકી રહમતકા ઉમ્મીદવાર હું ઔર અપને ગુનાહોંસે ડર રહા હું. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે યે દોનો ચીઝેં ઉસ વક્ત કિસી બંદેકે દિલમેં જમા નહી હોતી, મગર યે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો વો ચીઝ અતા ફરમાતે હૈ, જિસકી વો ઉમ્મીદ કર રહા હૈ ઔર ઉસ ચીઝસે અમન નસીબ ફરમાતે હૈ, જિસ્સે વો ડર રહા હૈ. (જમ્અુલ ફવાઈદ)

હઝરત ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈ કે અગર કયામતમેં યે એલાન હો કે સિર્ફ એક શખ્સકી બખ્શીશ હોગી, બાકી સબ દોઝખમેં ડાલ દિએ જાએગેં, તો મુઝે (અલ્લાહકી રહમતસે) યેહી ઉમ્મીદ હોગી કે વો એક શખ્સ મૈં હી હુંગા ઔર અગર યે એલાન હો કે સિર્ફ એક શખ્સ જહન્નમમેં જાયેગા બાકી સબ જન્નતમેં દાખિલ હોંગે, તો મુઝે યે ખૌફ હોગા કે વો એક મૈં હી ન હું.

હઝરત અલી (રદી.) ને ઈર્શાદ અપને સાહબઝાદેસે હૈ કે બેટા ! અલ્લાહસે ઐસા ખૌફ કર કે અગર તમામ દુનિયા કે આદમીયોકી નેકિયા લેકર જાએ તો વો ભી કુબૂલ ન હો ઔર અલ્લાહ પાકસે ઐસી ઉમ્મીદ રખ કે અગર તુ સારી દુનિયા કે ગુનાહ અપને સાથ લેકર જાએ તો વો ભી મા'ફ કર દે. (એહ્યા)

તમ્બીહ : યે નમૂને કે તૌરપર ચંદ આદાબ પર તમ્બીહ હૈ, ઝિયારતે મદિનાકે મઝમૂનમેં ભી કુછ આદાબ આ રહે હૈં, વો ભી મલ્હુઝ રખીએ.

છટ્ઠી ફસ્લ
મક્કા મુકર્રમા વ કા'બા શરીફ કે ફઝાઈલમેં

ઈન દોનોં કે ઔર ઈનકે ખાસ ખાસ મકામાતકે બહોતસે ફઝાઈલ કુર્આને પાક ઔર અહાદીસમેં આએ હૈ. નમૂને કે તૌરપર ચંદ આયાતકા ઝિકર ઈસ જગાહ કિયા જાતા હૈ. હક તઆલા શાનુહૂકા ઈર્શાદ હૈ.

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُّضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَّهُدًى لِّلْعَالَمِينَ (آل عمران ۱۰)

આયત-૧ યકીનન વો મકાન જો સબસે પેહલે લોગોં (કી ઈબાદત) કે વાસ્તે મુકર્રર કિયા ગયા, વો મકાન હૈ જો મક્કેમેં હૈ (યાની કા'બા શરીફ), વો બરકત વાલા મકાન હૈ ઔર તમામ લોગોંકે લિયે હિદાયત (કી ચીઝ) હૈ.

(સૂરહ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ ૧)

ફાઈદા : હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) સે નકલ કિયા ગયા કે મકાનાત તો ઈસ્સે પેહલે ભી થે લેકિન ઈબાદત કે લિયે સબસે પેહલે યેહી મકાન મૌઝૂઅ હુઆ. મુત્તઅદ્દિદ સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે તમામ ઝમીન પૈદા હોનેસે પેહલે યે જગહ પાની પર બુલબુલેકી તરહસે થી, ફિર ઈસીકો ફૈલાકર સારી ઝમીન ઉસીસે બનાઈ ગઈ, જૈસાકે આટેકે પેડેસે ફૈલાકર રોટી બનાઈ જાતી હૈ.

બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ કે યહૂદ બૈતુલ મકદ્દિસકો સબસે અફઝલ શહેર બતાયા કરતે થે કે વહાં બહોતસે અંબિયા-એ-કિરામકા કિયામ રહા હૈ. ઈસપર યે આયતે નાઝીલ હુઈ. (દુર્રે મન્સૂર)

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ (آل عمران ۱۰)

આયત-૨ ઈસમેં બહોત સી ખુલી હુઈ નિશાનિયાં (ઉસકી અફઝલિયતકી) મૌજૂદ હૈ, મિનજુમ્લાહ ઉનકે ઈસમેં મકામે ઈબ્રાહીમ હૈ.

(સૂરએ : આલે ઈમ્રાન, રૂકૂઅ-૧)

ફાઈદા : મકામે ઈબ્રાહીમ એક પત્થર હૈ, જિસ પર ખડે હોકર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલાતુ વત્તસલ્લીમ) ને કા'બાકી તા'મીર કી થી ઔર ઈસ પત્થર પર આપકે કદમો કા નિશાન બન ગયા થા ઔર અબ વો કા'બા શરીફકે કરીબ એક કુબ્બામેં હૈ, જિસકો મકામે ઈબ્રાહીમ હી કહા જાતા હૈ.

મુજાહિદ કેહતે હૈ કે ઈસ પત્થરમેં કદમો કે નિશાનાતકા હોના ભી એક

ખુલી નિશાની હૈ. (દુર્રે મન્સૂર)

وَمَنْ دَخَلَهٗ كَانَ اٰمِنًا (آل عمران)

ઔર જો શખ્સ ઉસકે કે (યાની હરમકી હુદૂદ કે અંદર દાખિલ હો જાવે, વો અમન વાલા હો જાતા હૈ.

(આલે ઈમ્રાન, રુકૂઅ ૧)

ફાઈદા : દો વજહસે વો મકામે અમન હૈ-

(૧.) આખિરત કે એ'તેબારસે કે ઈસમેં નમાઝો - હજ વગૈરહ કરનેસે જહન્નમકે અઝાબસે અમન હોતા હૈ ઔર

(૨.) દૂસરે ઈસ વજહસે કે જો શખ્સ બાહર કિસીકો કત્લ કરકે ઉસમેં દાખિલ હો જાએ, તો ઉસકો બદલેમેં વહાં કત્લ નહીં કયા જાએગા, અલબત્તા ઉસકો ખાના વગેરહ બંદ કરકે મજબૂર કિયા જાયેગા કે વહાંસે બાહર નિકલે ઔર બાહર કત્લ કિયા જાએ.

હઝરત ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે અગર મૈં અપને બાપકે કાતિલકો ભી હરમમેં પાઉ તો વહાં ઉસકો હાથ ન લગાઉ યહાં તક કે બાહર નિકલે, હત્તાકે હઝરત ઉમર (રદી.) કે સાહબઝાદે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) સે યે નકલ કિયા ગયા હૈ કે અગર મૈં અપને બાપ હઝરત ઉમર (રદી.) કે કાતિલકો વહાં પાઉ તો મૈં ઉસકો મજબૂર ન કરૂં.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે ભી યેહી અપને વાલિદકે કાતિલકે મુતઅ' લ્લિક નકલ કિયા ગયા. (દુર્રે મન્સુર)

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَاَمْنًا (بقرہ ۱۵)

આયત-૩ ઔર વો વકત ભી યાદ કરને કે કાબિલ હૈ, જિસ વકત કે હમને ખાનએ કા'બા કો લોગોં કે લિએ મર્જઅ્ બનાયા ઔર અમન (કી જગહ).

(સૂરએ : બકર : રુકૂઅ ૧૫)

ફાઈદા : મર્જઅ બનાને કે દો મતલબ હો સકતે હૈ-

(૧.) એક યે કે કિબ્લા બનાયા કે લોગ નમાઝમેં ઉસકી તરફ રૂજૂઅ કરેં.

(૨.) દૂસરે યે કે હજ્જો-ઉમરાહકે લિએ ઉસકી તરફ ચલકર આવેં ઔર હો સકતા હૈ કે મસાબતન સવાબસે હો કે સવાબકી જગહ બનાયા કે વહાં એક નેકીકા સવાબ એક લાખ નેકીયોંકે બરાબર હૈ.

ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈ કે મર્જઅ્ હોનેકા મતલબ યે હૈ કે ઈસ્સે લોગોંકા દિલ નહીં ભરતા. એક મર્તબા હજ કરકે જાતે હૈં, ફિર બાર-બાર ઉસકી તરફ લૌટતે હૈ. (દુર્રે મન્સૂર)

આયત-૪ ઔર વો વકત ભી યાદ કરને કે કાબિલ હૈ, જબ કે બુલંદ કર

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيْلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ (بقرہ ع ۱۵)

રહે થે ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) દીવારેં કા'બા શરીફકી ઔર (ઉનકે સાથ મદદ કર રહે થે) ઈસ્માઈલ (અલૈહિસ્સલામ) ઔર યે કેહતે જા રહે થે, અય હમારે રબ ! યે ખિદમત હમારી કુબૂલ કર લીજિએ. બિલા શુબ્હા આપ ખૂબ સુન્ને વાલે હૈં (દુઆઓંકે) ઔર ખૂબ જાનને વાલે હૈં લોગો કે હાલાત ઔર નિય્યતોં કો)

(સૂરએ : બકરહઃ રુકૂઅ ૧૫)

ફાઈદા : કા'બાકી તા'મીર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલાતુ વત્તસ્લીમ) ને કી, યે તો કતઈ ચીઝ હૈ, કુર્આને પાકમેં સાફ મૌજૂદ હૈ.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે ઉસ મકાનસે અફઝલ કૌનસા મકાન હો સકતા હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલૂહુને ઈસકે બનાનેકા હુકમ ફરમાયા, હઝરત જીબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને ઉસકી ઈન્જીનીયરી કી, નકશા બતાયા. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ખલીલ જૈસે બડે નબી ઈસ્કે મે'માર ઔર હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈ.) ઝબીહુલ્લાહ જૈસે જાનિસાર તામીરકે મદદગાર થે, અલ્લાહુ અકબર ! કિતની બડી અઝમત હૈ ઈસ મકાનકી.

ઈબ્ને સઅદકી એક રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) કી ઉમ્ર ઉસ વક્ત સૌ બરસ કી થી ઔર હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈહિસ્સલામ) કી તીસ બરસ કી. (દુર્રે મન્સૂર)

કા'બાકી તામીર મુઅર્રેખીનકે નઝદીક મુતઅદ્દિદ મર્તબા હુઈ, ઈનમેંસે બા'ઝ મુત્તફક અલૈહિ ઔર બા'ઝ મુખ્તલિફ ફીહિ ઉસકી બહસ યે નાકારા મુઅત્તા માલિકકી અરબી શરહમેં તફસીલસે ઝિકર કર ચુકા હૈ, જિસ્કા ઈજમાલ યે હૈ -

૧. મશહૂર કૌલ કે મુવાફિક સબસે અવ્વલ ઈસકી તા'મીર ફરિશ્તોંને કી હૈ, હઝરત આદમ (અલૈહિસ્સલામ) કી પૈદાઈશસે દો હઝાર સાલ કબ્લ ઔર બા'ઝ હઝરાતકા કૌલ હૈ કે યે દૂસરી તા'મીર હૈ. ઈસ્સે પેહલે હક તઆલા શાનુહૂકે અમ્રકુનસે ઈસકી તા'મીર હુઈ, જિસમેં ફરિશ્તોંકા ભી દખલ ન થા.

૨. હઝરત આદમ (અલૈહિસ્સલામ) કી તા'મીર હૈ, જો મુહદ્દિસીન ઔર મુઅર્રિખીન કે નઝદીક મશહૂર હૈ, મગર કત્ઈ રિવાયત નહી. રિવાયતમેં આયા હૈ કે **પાંચ પહાડોકે પત્થરોસે હઝરત આદમ** (અલૈહિસ્સલામ) ને ઉસકો બનાયા થા. લબનાન, તૂરે સીના, તૂરે ઝીતા, જૂદી, જરાઅ્.

બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હૈ કે હઝરત આદમ (અલૈહિસ્સલામ) ને બુનિયાદી હિસ્સા તા'મીર કિયા થા. ઈસકે ઉપર આસમાનસે બૈતે મા'મૂર નાઝીલ હોકર રખ્ખા ગયા થા. ઈસકે બાદ હઝરત આદમ (અલૈહિસ્સલામ) કે વિસાલ પર યા તૂફાને નૂહકે

વક્ત વો આસમાન પર ઉઠા લિયા ગયા.

૩. હઝરત શીષ (અલૈહિસ્સલામ), જો હઝરત આદમ (અલૈ.) કે સાહિબઝાદે નબી હુવે, ઉનકી તા'મીર બતાઈ જાતી હૈ.

૪. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) કી બિના જો ઉપર ગુઝરી ઔર યે ક્તાઈ હૈ. મુઅર્રિખીનને લિખ્ખા હૈ કે યે બિના નૌ ગઝ ઉંચી થી ઔર ૩૦ ગઝ લમ્બી ઔર ૨૩ ગઝ ચૌડી. યે મુસક્કફ ન થી, ઔર ઈસકે અન્દર એક કુંવા થા, જિસમેં વો નઝરો-નિયાઝ ડાલ દી જાતી થી, જો કા'બા પર નિસાર કી જાતી થી.

૫. અમાલકા કી, ઔર

૬. જુર્હુમકી. યે અરબ કે દો કબીલે હઝરત નૂહ (અસ.) કી ઔલાદમેં હૈ.

૭. કુસઈકી તા'મીર હૈ, જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી પાંચવી પુશ્તમેં દાદા હૈં.

૮. કુરૈશકી તા'મીર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી જવાનીકે ઝમાનેમેં, જિસકે બહોતસે કિસ્સે અહાદીસમેં આતે હૈં, હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઉમ્ર શરીફ ઉસ વક્ત પચ્ચીસ સાલકી થી ઔર બા'ઝને પૈતીસ સાલકી બતાઈ હૈ. ઉસકી તા'મીરમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કી ભી શિર્કત હુઈ કે અપને કાંધે પર પત્થર ઉઠાકર લાતે થે. યેહી વો તા'મીર હૈ, જિસમેં હજરે અસ્વદકો અપની જગહ પર રખ્નેમેં કુરૈશમેં ઐસા નિઝા પૈદા હુઆકે હર જાનિબસે તલવારેં નિક્લ આઈ ઔર હર કબીલા ચાહતા થા કે યે સઆદત ઉસકે હિસ્સેમેં આયે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસકા યે બેહતરીન ફૈસલા કિયાકે અપની ચાદર મુબારક પર ઉસકો રખકર ફરમાયા કે હર કબીલેકા એક-એક આદમી ઈસ ચાદરકે કિનારેકો પકડ લે. ઈસી તરહ ઈસકો કા'બેકી દીવાર તક લે જાકર ફરમાયા કે તુમ સબ મુઝે અપની તરફસે વકીલ બના દો કે ઈસ પરસે ઉઠાકર દીવાર પર રખ દૂં. સબને વકીલ બના દિયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપને દસ્તે મુબારકસે ઉપર રખ દિયા. કુરૈશને ઈસ તામીરમેં ઈસકા અહદ કિયા થા કે ઈસ મુશ્તબહ કમાઈ ન લગાઈ જાએગી, હલાલ કમાઈ કમ રેહ ગઈ, જિસકી વજહસે હતીમકી જાનીબ દીવારકો પીછે હટા દિયા ઔર કુછ હિસ્સા કા'બા શરીફકા બાહર રેહ ગયા ઔર કા'બા કા દરવાઝાભી હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) કી તા'મીરકે ખિલાફ બહોત ઉંચા કર દિયાકે હર શખ્સ ઉસમેં દાખિલ ન હો સકે, બલ્કે દાખિલીકે વાસ્તે સીડી લગાના પડે, જિસકો દિલ ચાહે સીડી લગાકર દાખિલ કરે, જિસકો ચાહે દાખિલ ન હોને દે. હુઝૂર (સલ્લ) કી ખ્વાહીશ થી કે કા'બા શરીફકો અજ સરે નૌ કવાઈદે ઈબ્રાહી (અલૈ.) પર તા'મીર કિયા જાએ મગર ઈસ બાતકી નૌબત ન આઈ.

૯. સન ૬૪ હિ.મેં યઝીદકી ફૌજને જબ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) પર મક્કામેં ચઢાઈ કી, તો મિન્જબીકસે આગ બરસાઈ જિસ્સે કા'બેકા પરદા ભી જલ ગયા ઔર કા'બેકી દીવારોકો ભી નુકસાન પહોંચા. ઈસી અસ્નામેં યઝીદ

મર ગયા ઔર વો ફૌજેં વહાંસે વાપસ આ ગઈ, તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) ને કા'બેકો મુનહદિમ કરકે અઝસરે નૌ તા'મીર કિયા, જિસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખ્વાહીશકે મુવાફિક હતીમકે હિસ્સેકો અન્દર દાખિલ કિયા ઔર દરવાઝા ઝમીનકે કરીબ કર દિયાકે હર શખ્સ ઉસમેં દાખિલ હો સકે ઔર દૂસરા દરવાઝા ઉસકે મુકાબિલ દીવારમેં કાયમ કર દિયાકે લોગ એક દરવાઝેસે દાખિલ હોં, દૂસરેસે નિકલતે રહેં ઔર આને-જાનેમેં મુઝાહમત ન હો. જમાદિલ ઉખ્રા સન ૬૪ હિ.મેં યે તા'મીર શુરૂ હુઈ ઔર રજબ સન ૬૪ હિ. યા સન ૬૫ હિ.મેં પુરી હુઈ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) ને ઈસકી ખુશીમેં બહોત બડી દઅવત કી, જિસમેં સૌ ઉંટ ઝબાહ કિયે. કા'બા શરીફકી તા'મીર તો હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈરને પૂરી ફરમા દી, લેકિન ઈસ હાદસેમેં એક અહમ નુકસાન યે હુઆકે હઝરત ઈસ્માઈલ ઝબીહુલ્લા (અલૈ.) કે ફિદયેમેં જો મેંઢા જન્નતકા ઝબહ હુઆ થા, ઉસકે સીંગ ઉસ વકતસે કા'બા શરીફમેં મેહફૂઝ થે. વો ઈસ હાદસેમેં જલ ગયે. **ઈન્નાલિલ્લાહિ વ- ઈન્ના ઈલૈહિ રાજીઊન.**

૧૦. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) કે ઈન્તિકાલકે બાદ અબ્દુલ મલિક બિન મર્વાનકે ઝમાન-એ-હુકૂમતમેં હુજ્જાજને બાદશાહકો બેહકાયાકે ઈબ્ને ઝુબૈર (રદી.) ને કા'બામેં તગય્યુર કર દિયા ઔર ઉસ હાલ પર નહી રહા, જિસ પર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં થા, અબ્દુલ મલિકને ઈસકો ઈજાઝત દે દી કે ઉસી સૂરત પર કર દિયા જાએ, ઉસ પર હુજ્જાજને કદીમ તર્ઝકે મુવાફિક શર્કી દરવાઝેકો ઊંચા કર દિયા ઔર ઉસકે બિલ મુકાબિલ દરવાઝેકો બન્દ કર દિયા ઔર હતીમકી જાનિબસે દીવાર તોડકર પીછે હટા દી ઔર અન્દરકે હિસ્સેમેં ભરાવ કરકે કા'બાકી સતહકો અન્દરસે ઉંચા કર દિયા. સન ૭૩ હિ.મેં યે તગય્યૂર હુવા, ઉસકે બા'દસે ઉસી હાલપર બૈતુલ્લાહ શરીફ એક અરસે તક રહા કે ઉસકી તીન જાનિબેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) કી તા'મીરસે થી ઔર હતીમકી જાનિબ હુજ્જાજકી તામીરસે.

બા'ઝ લોગોંકી રાય યે હૈ કે અબતક અસલ તા'મીર યેહી હૈ ઔર આઈન્દાકે તગય્યુરાત મરમ્મતેં હૈ, મુસ્તકિલ તા'મીર નહી હૈ.

મુહદ્દિસીનને રિવાયત કી હૈ કે હારૂન રશીદ વગૈરહ બા'ઝ સલાતીનને ઈરાદા કિયા કે કા'બા શરીફકો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) કી તા'મીરકે મુવાફિક કર દિયા જાએ, ઈસલિયે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી મંશાકે મુવાફિક થી, મગર હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) ને બડે ઈસરારસે ઈસ ઈરાદેકો મુલતવી કરાયા, તા'કે કા'બેકી તા'મીર બાદશાહોંકા ખેલ ન બન જાએકે હર બાદશાહ અપને નામકે ખાતિર ઈસમેં તા'મીરકા સિલસિલા શુરૂ કર દે.

૧૧. સન ૧૦૨૧ હિ.મેં સુલતાન અહમદ તુર્કીને છત બદલવાઈ ઔર દીવારોમેં જહાં-જહાં બોસીદગી આ ગઈ થી, ઉસકી મરમ્મત કરાઈ, મીઝાબુર્રહમતકો

દુરુસ્ત કિયા. યે દર હકીકત પૂરી તા'મીરકી તજદીદ નહી, બલ્કે ઈસ્લાહ ઔર મરમ્મત હૈ.

૧૨. સન ૧૦૩૯ હિ.મેં સુલતાન મુરાદકે ઝમાનેમેં જબ બહોત ઝોરસે સૈલાબકા પાની મસ્જિદમેં પહોંચ ગયા ઔર બૈતુલ્લાહ શરીફકી બા'ઝ દીવારે ભી ગિર ગઈ, તો સુલતાન મૌસૂફને ઉનકી તા'મીર કરાઈ ગાલિબ યે હૈ કે જો હિસ્સા મુનહદિમ હો ગયા થા, ઉસીકી તા'મીર હુઈ, ઈસલિયે ઉસકો બા'ઝ મુઅર્રિખીન સિર્ફ તર્મીમ બતાતે હૈં ઔર બા'ઝ તામીરે જદીદ. વલ્લાહુ આ'લમ !

હઝરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને અપની તફસીરમેં યે લિખ્ખા હૈ કે હજરે અસ્વદકી જાનિબ કે અલાવા ઔર જાનિબોંકી તા'મીરકી, ઈસ સૂરતમેં ઈસ વક્ત બૈતુલ્લાહ શરીફ હજરે અસ્વદકી જાનિબસે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) કી તા'મીર હૈ ઔર બાકી જાનિબોંમેં સુલતાન મુરાદ કા તા'મીર કિયા હુઆ હૈ. ઈસ સાલ મુહર્રમ સન ૧૩૬૭ હિ. મેં સુલતાન ઈબ્ને સઊદને ઉસકે દરવાઝેકે કિવાડો ઔર ચૌખટકી તજદીદ કી.

આયત: હક્ક તઆલા શાનુહુને કા'બેકો જો મોહતરમ ઘર હૈ, લોગોંકે કાયમ રેહનેકા સબબ બના દિયા.

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ (مائدہ ۱۳)

(સૂરએ માઈદા, રૂકૂઅ ૧૩)

ફાઈદા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે લોગોંકે કાયમ રેહનેકા સબબ ઉનકે દીનકા રેહના ઔર નિશાનાતે હજકા કાઈમ રેહના હૈ.

દૂસરી હદીસમેં ઉનસે નકલ કિયા ગયા કે ઉનકા કાયમ રેહના યે હૈ કે જો લોગ ઉસમેં પહોંચ જાયે, વો મામૂન હો જાયે.

હસન બસરી (રહ.) ને યે આયત તિલાવત ફરમાઈ ઔર ફરમાયા કે લોગ અપને દીન પર કાઈમ રહેંગે, જબ તકકે ઈસ ઘરકા હજ કરતે રહેં ઔર નમાઝમેં ઉસ તરફ મુંહ કરતે રહેં. (દુર્રે મન્સૂર)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસ્સલમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે બૈતુલ્લાહકા તવાફ બહોત કસરતસે કિયા કરો. દો મર્તબા યે બિલ્કુલ મુન્હદિમ હો ચુકા હૈ ઔર તીસરી મર્તબા જબ બિલ્કુલિયા મુન્હદિમ હો જાએગા તો ઉઠા લિયા જાએગા.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજ્હહુ) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા કે હક તઆલા શાનુહૂ જબ દુનિયાકો બરબાદ કરનેકા ઈરાદા ફરમાએંગે તો સબસે પેહલે બૈતુલ્લાહકો મુન્હદિમ કરાયા જાએગા, ફિર દુનિયા બરબાદ કી જાએગી. (ઈત્તિહાફ)

અલામાતે કિયામતકી રિવાયતમેં કિયામતકે કરીબ કા'બેકા મુન્હદિમ હોના કસરતસે વારિદ હુઆ હૈ, હુઝૂર (સલ્લ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે વો હબ્શી ગોયા મેરી નઝરકે સામને હૈ, જો કા'બા શરીફકો એક-એક પત્થર ઉસકા ગિરાકર મુન્હદિમ કરેગા.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે લોગ ખૈરકે સાથ રહેંગે, જબ તકકે ઈસ હુરમતકી (યાની મક્કા ઔર હરમે મક્કાકી) ઐસી તા'ઝીમ કરતે રહેંગે, જૈસા કે ઉસકી તા'ઝીમકા હક હૈ ઔર જબ ઉસકી તા'ઝીમકો ઝાએ કર દેંગે, તો હલાક હો જાએંગે. (મિશ્કાત)

એક હદીસમેં હૈ કે કયામત ઉસ વકત તક કાઈમ ન હોગી, જબ તકકે હજરે અસ્વદ ઔર મકામે ઈબ્રાહીમ ન ઉઠા લિયે જાએં.

એક હદિસમેં અલામાતે કયામતમેં હૈ કે હબ્શાકે લોગ કા'બા પર ચઢાઈ કરેંગે ઔર વો ઈતના બડા લશ્કર હોગા કે ઉસકા અગલા હિસ્સા હજરે અસ્વદકે પાસ હોગા ઔર પિછલા હિસ્સા જિદ્દામેં સમન્દરકે કરીબ ઔર કા'બા શરીફકા એક-એક પત્થર ગિરા કર તોડેંગે.

અહાદીસ

હદીસ-૧ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી એક સૌ બિસ રહમતેં રોઝાના ઉસ ઘર પર નાઝિલ હોતી હૈ જિનમેંસે સાઠ તવાફ કરનેવાલોં પર ઔર ચાલીસ વહાં નમાઝ પઢનેવાલોં પર ઔર બીસ બૈતુલ્લાહકો દેખનેવાલોં પર હોતી હૈ. (બયહકી)

۱-عن ابن عباس رضؓ قال قال رسول اللّٰہ
صلی اللّٰہ علیہ وسلم ان للّٰہ فی کل یوم ولیلۃ
عشرین ومائۃ رحمۃ تنزل علی ھٰذا البیت
ستون للطائفین واربعون للمصلین و
وعشرون للناظرین کذا فی الدر عن
ابن عدی والبیھقی وضعفہ وغیرھما و
حسنہ المنذری وفی الکنز بالفاظ آخر
وھو فی المسلسلات للشاہ ولی اللّٰہ الدھلوی

ફાઈદા : બૈતુલ્લાહ શરીફકા સિર્ફ દેખના ભી ઈબાદત હૈ.

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) તાબેઈ ફરમાતે હૈં કે જો ઈમાનો તસ્દીક કે સાથ કા'બેકો દેખે, વો ખતાયાસે ઐસા પાક હો જાતા હૈ, જૈસા આજ હી પૈદા હુઆ.

અબૂ સા'ઈબ મદની (રહ.) કેહતે હૈં, જો ઈમાનો-તસ્દીક કે સાથ કા'બેકો દેખે, ઉસકે ગુનાહ ઐસે ઝળતે હૈં, જૈસે પત્તે દરખ્તસે ઝળ જાતે હૈં ઔર જો શખ્સ મસ્જિદમેં બૈઠ કર બૈતુલ્લાહ કો સિર્ફ દેખતા રહે, ચાહે તવાફો-નમાઝ નફલ ન પઢતા હો, વો અફઝલ હૈ, ઉસ શખ્સસે, જો અપને ઘરમેં નફલે પઢે ઔર બૈતુલ્લાહકો ન દેખે.

હઝરત અતા (રહ.) કેહતે હૈં કે બૈતુલ્લાહકો દેખના ભી ઈબાદત હૈ ઔર બૈતુલ્લાહ કો દેખનેવાલા ઐસા હૈ, જૈસાકે રાતકો જાગનેવાલા દિનમેં રોઝા રખનેવાલા ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જીહાદ કરનેવાલા ઔર અલ્લાહકી તરફ રૂજૂઅ કરનેવાલા.

હઝરત અતા (રહ.)હીસે યેભી નકલ કિયા ગયા કે એક મર્તબા બૈતુલ્લાહકો દેખના એક સાલકી નફલી ઈબાદત કે બરાબર હૈ.

તા'ઉસ (રહ.) કેહતે હૈં કે બૈતુલ્લાહકા દેખના અફઝલ હૈ, ઉસ શખ્સકી ઈબાદતસે ભી જો રોઝાહદાર શબ-બેદાર ઔર મુજાહિદ ફી સબીલિલ્લાહ હો.

ઈબ્રાહીમ નખઈ (રહ.) કેહતે હૈં કે બૈતુલ્લાહકા દેખનેવાલા મક્કાસે બાહર ઈબાદતમેં કોશિશસે લગે રેહનેકે બરાબર હૈ. (દુર્રે મન્સૂર)

ઔર તવાફ કરનેવાલોં પર જિસ કદર રહમતેં નાઝીલ હોતી હૈ, વો ઈસ હદીસસે ઝાહિર હૈ ઈસી વાસ્તે ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે મસ્જિદે હરામમેં તહીય્યતુલ મસ્જિદસે તવાફ અફઝલ હૈ, અગર કિસી વજહસે તવાફ ન કર સકે તો તહીય્યતુલ મસ્જિદ પઢે, વરના બજાએ તહીય્યતુલ મસ્જિદકે મસ્જિદમેં જાતેહી તવાફ કરના અફઝલ હૈ. અલબત્તા અગર નમાઝકા વકત કરીબ હો, તો ફિર ઉસ વકત તવાફ ન કરે. ખુશકિસ્મત હૈં વો લોગ જિન્કો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ અપને લુત્ફો ફઝલસે કસરતસે તવાફ કરનેકી તૌફીક અતા ફરમાએ.

કુર્ઝ બિન વબરઅ (રહ.) એક બુઝુર્ગ થે, જિનકા મા'મૂલ હંમેશા રોઝાના સત્તર તવાફ દિનમેં ઔર સત્તર તવાફ રાતમેં કરનેકા થા, જિસકી મસાફત તીસ મીલ રોઝાનાકી હુઈ ઔર હર તવાફકે બાદ દો રકૂઅત તહીયતુત્તવાફકી કુલ દો સૌ અસ્સી રકૂઅતે હુઈ. ઈનકે અલાવા દો મર્તબા રોઝાના કુર્આને પાક ખત્મ કરનેકા મા'મૂલ થા. (એહ્યા)

યેહી લોગ હૈં જો આખિરતકી દાયમી ઝિંદગીકે લિયે બહોત કુછ કમાકર લે જા રહે હૈં.

٢- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْحَجَرِ وَاللّٰهِ لَيَبْعَثَنَّهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَهُ عَيْنَانِ يُبْصِرُ بِهِمَا وَلِسَانٌ يَنْطِقُ بِهِ يَشْهَدُ عَلٰى مَنِ اسْتَلَمَهُ بِحَقٍّ رواه الترمذی وابن ماجه والدارمی کذا فی المشکوٰة

હદીસ-૨ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કસમ ખાકર ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે હજરે અસ્વદકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કિયામતકે દિન ઐસી હાલતમેં ઉઠાએંગે કે ઉસકે દો આંખે હોગી, જિનસે વો દેખેગા ઔર ઝુબાન હોગી, જિસ્સે વો બોલેગા ઔર ગવાહી દેગા ઉસ શખ્સકે હકમેં, જિસને ઉસકો હકકે સાથ બોસા દિયા હો. (તિરમિઝી)

ફાઈદા હકકે સાથ બોસા દેનેકા મતલબ યે હૈ કે ઈમાન ઔર તસ્દીકકે સાથ બોસા દિયા હો.

હઝરત જાબિર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ)સે નકલ કરતે હૈં કે કા'બાકે લિએ એક ઝબાન હૈ ઔર દો હોઠ હૈં. ઉસને(પેહલે ઝમાનેમેં) હક તઆલા શાનુહૂસે શિકાયત કી કે અય અલ્લાહ મેરી તરફ લૌટનેવાલે કમ હો

ગએ ઔર ઝિયારત કરનેવાલે કમ હો ગએ, તો હક તઆલા શાનુહૂને ફરમાયા કે મૈં એક ઐસી કૌમ (મુસલમાન) પૈદા કરનેવાલા હું, જો બડે ખુશૂઅ્વાલી હોગી, બડે સજદે કરનેવાલી (નમાઝી) હોગી, વો તેરી તરફ ઐસે ઝુકેંગે, જૈસા કે કબૂતર અપને બૈઝેકી તરફ ઝુકતા હૈ. (તર્ગીબ)

એક ઔર હદીસ મૈં આયા હૈ કે હજરે અસ્વદ ઔર રૂકને યમાની કિયામતકે દિન ઐસે હાલમેં ઉઠેંગે કે ઉનકે લિએ દો આંખે ઔર એક ઝૂબાન ઔર દો હોંઠ હોંગે, વફાકી ગવાહી દેંગે ઉન લોગો કે લિએ, જો ઉનકો બોસા દેંગે યાની ઉસકી ગવાહી દેંગે કે ઈન બોસા દેને વાલોંને ઈકરાર પૂરા કર દિયા. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હૈ કે હઝરત ઉમર (રદી.) જબ તવાફ કરતે હુએ હજરે અસ્વદ પર પહોંચે તો, ઉસકો બોસા દિયા ઔર ફરમાયા કે મૈ જાનતા હું કે તૂ એક પત્થર હૈ, ન તો કોઈ નફા પહોંચા સકતા હૈ, ન નુકસાન પહોંચા સકતા હૈ. અગર મેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ન દેખતા કે આપને તુઝે બોસા દિયા, તો કભી બોસા ન દેતા. હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહુ) પાસ ખડે થે. ઉન્હોને અર્ઝ કિયા કે અય અમીરૂલ મો'મિનીન. યે નફા ઔર નુકસાન પહોંચાતા હૈ. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે યે કૈસે ? હઝરત અલી (રદી.) ને ફરમાયા કે અઝલમેં જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને સારે બન્દોસે અપને રબ્બુલ આલમીન હોનેકા ઈકરાર લિયા થા, તો ઈસ ઈકરારકો કિતાબમેં દર્જ કરકે ઈસ પત્થરમે મેહફૂઝ કર દિયા થા. બસ યે કયામતકે દિન ગવાહી દેગા કે ફલાંને ઈકરાર પૂરા કર દિયા ઔર ફલાં (યાની કાફિર) મુન્કિર હુવા. (ઈત્તિહાફ)

ગાલિબન ઈસી વજહસે ઈસ જગહ જો દુઆ મસ્નૂન હૈ, ઉસકે અલ્ફાઝ હૈ-

اَللّٰهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصْدِيْقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ

અલ્લાહુમ્મ- ઈમાનમ્ બિક- વ તસ્દીકમ્ બિકિતાબિ-ક વ-વફાઅમ્ બિઅહ્દિક.

તર્જુમા- (અય અલ્લાહ. મૈ બોસા દેતા હૂં તુઝ પર ઈમાન લાતે હુએ ઔર તેરી કિતાબકી તસ્દીક કરતે હુએ ઔર તેરે અહદકો પૂરા કરતે હુએ.)

હઝરત ઉમર (રદી.) કો લોગોં કે અકાઈદકા બહોત ફિક્રો-એહતિમામ રેહતા થા કે મબાદા અકીદહમેં કોઈ લગ્ઝિશ હો જાએ, ઈસી વજહસે "બૈઅતુર્રિઝવાન" જિસ દરખ્તકે નીચે હુઈ થી, વો બૈઅત યૂં કે બહોત અહમ થી, હત્તાકે હક તઆલા શાનુહૂને ભી રઝાકા પરવાના ઈન હઝરાતકે લિએ કુર્આને પાકમેં નાઝિલ ફરમાયા. ચુનાચે ઈર્શાદ હૈ-

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ يُبَايِعُوْنَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ (سورۃ فتح)

(બેશક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ રાઝી હો ગયા ઉન મુસલમાનોસે, જબ કે વો દરખ્ત કે નીચે આપસે બૈઅત કર રહે થે લેકિન જબ હઝરત ઉમર (રદી.) કો

યે મા'લુમ હુઆ કે લોગ ઈસ દરખ્ત કે પાસ બરકત કે તૌર પર જાતે હૈં, તો ઈસ દરખ્તકો કટવા દિયા. (દુર્રે મન્સૂર)

ઈસી તરહ હઝરત ઉમર (રદી.) કો યહાં ભી ખ્યાલ હુઆ કે લોગ બૂત પરસ્તીસે નિકલ કર આ રહે હૈં, ઐસા ન હો કે ઈસ પત્થરકો ભી બૂતોંકે પત્થરકે મુશાબેહ સમઝકર બૂત પરસ્તીકા શાયબા ઉનમેં રેહ જાએ, ઈસલિએ ઈસપર મુતનબ્બહ કરનેકે લિએ કે યે પત્થરકી કોઈ તા'ઝીમ નહી હૈ, બલ્કે સિર્ફ તા'મીલે હુકમ હૈ. મુશ્રિકીનકી તરહસે યે બાત નહી કે ઈસ પથ્થરમેં કોઈ તકર્રુબ પૈદા કરનેકી ખાસિયત હૈ. (ઈત્તિહાફ)

ઈસી તરહસે ખુદ કા'બા શરીફકે મુતઅ'લ્લિક હઝરત ઉમર (રદી.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે યે ચંદ પત્થરોકા મકાન હૈ, લેકિન અલ્લાહને ઉસકો હમારા કિબ્લા મુકર્રર કર દિયા કે ઝિન્દગીમેં ઉસકી તરફ નમાઝ પઢેં ઔર મરનેકે બા'દ ઉસકી તરફ મુંહ કરકે લિટાયા જાએ. (કંઝ)

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હઝરત ઉમર (રદી.) જબ હજરે અસ્વદ પર પહોંચે તો ફરમાયા, મૈં ઈસકી ગવાહી દેતા હું કે તૂ એક પત્થર હૈ, ન નફા પહોંચા સકતા હૈ, ન નુકસાન. મેરા રબ સિર્ફ વોહી હૈ, જિસકે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહી. અગર મૈં યે ન દેખતા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને તુઝે બોસા દિયા ઔર હાથ લગાયા, તો ન બોસા દેતા ન હાથ લગાતા. (કંઝ)

એક ઔર હદીસમેં આયા હૈ કે હઝરત ઉમર (રદી.) ને જબ હજરે અસ્વદ કો બોસા દિયા તો ફરમાયા-

بِسْمِ اللّٰہِ

وَاللّٰہُ اَکْبَرُ عَلٰی مَا ھَدَانَا وَلَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ الَّذِیْ وَحْدَہٗ لَا شَرِیْکَ لَہٗ اٰمَنْتُ بِاللّٰہِ وَکَفَرْتُ
بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوْتِ وَاللَّاتِ وَالْعُزّٰی وَمَا یُدْعٰی مِنْ دُوْنِ اللّٰہِ اِنَّ وَلِیِّ اللّٰہُ الَّذِیْ
نَزَّلَ الْکِتٰبَ وَھُوَ یَتَوَلَّی الصّٰلِحِیْنَ ؕ

ઉસમેં હર કિસ્મ કે શિર્કસે બેઝારી કા ઈઝ્હાર ફરમાયા ઈસ્સે યે બાત ભી ઝાહિર હો ગઈ કે બૈતુલ્લાહ શરીફકા તવાફ યા હજરે અસ્વદ વગૈરહકા બોસા ઉસકો બૂત પરસ્તીસે કોઈ મુશાહબત નહી. અવ્વલ ઈસ વજહસે કે ઈસકા તવાફ વગૈરહ સિર્ફ તા'મીલ ઈર્શાદે ખુદાવંદી હૈ ઔર બૂતોં કે તવાફકા યા કિસી બૂતકે તવાફકા કોઈ હુકમ માલિકુલ મુલ્કસે નહી હૈ.

દૂસરી ઈસ વજહસે ભી કે કા'બા શરીફ યા હજરે અસ્વદ વગૈરહમેં ગૈરૂલ્લાહસે કોઈ તઅ'લ્લુક યા ઈલાકા ઔર નિસ્બત નહી હૈ. મૌલા હી કા ઘર હૈ, બખિલાફ બૂતોંકે કે વો ગૈરૂલ્લાહસે તઅ'લ્લુક રખતે હૈં, જિસમેં શિર્ક ઝાહિર હૈ ઔર હઝરત (અલી કર્રમલ્લાહુ વજ્હહુ) કા યે ઈર્શાદ કે નફા દેતા હૈ વો શહાદત

ઔર ગવાહીકા નફા હૈ, અદાલતમેં કિસીકી ગવાહી દેના ઉસકે લિએ નાફેઅ તો બહોત ઝિયાદા હૈ, મગર ઈસ્સે ઉસકા કાબિલે પરસ્તિશ હોના લાઝિમ નહીં આતા.

હદીસમેં આયા હૈ કે મુઅઝ્ઝિનકી અઝાનકી આવાઝ જહાં તક પહોંચે હર રત્બો- યાબિસ ઉસકે લિએ કયામતમેં ગવાહી દેગા લેકિન ઉસકી વજહસે હર રત્બો-યાબિસકા કાબિલે પરસ્તિશ હોના લાઝિમ નહીં આતા.

હદીસ-૩ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે હજરે અસવદ જબ જન્નતસે દુનિયામેં ઉતારા ગયા તો વો દૂધસે ઝિયાદા સફેદ થા, આદમિયોંકી ખતાઓને ઉસકો કાલા કર દિયા. (તિરમિઝી)

٣-عن ابن عباس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم نزل الحجر الاسود من الجنة وهو اشد بياضا من اللبن فسودته خطايا بني ادم رواه احمد والترمذي وقال هذا حديث حسن صحيح كذا في المشكوة

ફાયદા : યા'ની લોગો ને, જો ઉસકો ગુનાહોસે આલૂદા હાથોંસે છુઆ તો ઉનકે ગુનાહોંકી તા'સીરસે વો સિયાહ હો ગયા. બડી ઈબરતકા મકામ હૈ કે જબ મહેઝ હાથ લગાનેસે પત્થર પર યે અસર હુઆ તો ઉન દિલોકા કયા હાલ હોતા હોગા, જો ગુનાહોંસે હર વક્ત વાબસ્તા રેહતે હૈં.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે જબ આદમી કોઈ ગુનાહ કરતા હૈ તો ઉસકે દિલમેં એક સિયાહ દાગ લગ જાતા હૈ, અગર વો તૌબા ઈસ્તિગફારસે ઉસકો ધો દેતા હૈ, તો વો સાફ હો જાતા હૈ, વરના લગા રેહતા હૈ ઔર જબ દૂસરા ગુનાહ કરતા હૈ, તો દૂસરા દાગ લગ જાતા હૈ, ઈસી તરહ હોતે હોતે સારા દિલ સિયાહ હો જાતા હૈ, ઈસીકી તરફ કુર્આને પાકકી આયત -

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ○

તર્જુમા - "બલ્કે ઉનકે બૂરે આ'માલકા ઉનકે દિલોં પર ઝંગ જમ ગયા"મેં ઈશારા કિયા ગયા.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હજરે અસ્વદ ઔર મકામે ઈબ્રાહીમ જન્નત કે યાકૂતોમેંસે દો યાકૂત હૈં. અગર મુશ્રિકીન ઉસકો ન છૂતે તો જોભી બીમાર ખ્વાહ કૈસી હી બીમારી હોતી, જબ ઉસકો છૂતા તો તંદુરસ્ત હો જાતા.

એક હદીસમેં હૈ કે હજરે અસ્વદ જન્નતકે પત્થરોંમેંસે એક પત્થર હૈ, અગર ગુનાહોંકી નહુસત જો ફાજિરોકે છૂનેસે ઉસ્સે વાબસ્તા હો ગઈ ન હોતી, તો જો અંધા, કોઢી યા કિસી ઔર મર્ઝકા બીમાર ઉસકો છૂતા તો વો તંદુરસ્ત હો જાતા. (ઈત્તિહાફ)

હદીસ-૪ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ

٤-عن ابي هريرة ان النبي صلى الله

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وُكِّلَ بِهِ سَبْعُوْنَ مَلَكًا يَعْنِي الرُّكْنَ الْيَمَانِيْ فَمَنْ قَالَ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ قَالُوْا اٰمِيْن

رواه ابن ماجه كذا في المشكوة

હૈ કે રૂકને યમાની પર સત્તર ફરિશ્તે મુકર્રર હૈ, જો શખ્સ વહાં જાકર યે દુઆ પઢે "અલ્લાહુમ્મ-ઈન્ની અસ્અલુ-કલ્અફ્વ વલ્આફિયત- ફિદ્દુન્યા વલ્આખિરતિ રબ્બના. આતિના ફિદ્દુનિયા હ-સ-નતંવફિલ્ આખિરતિ હ-સ-નતંવકિના અઝાબન્નાર." ઉસકી દુઆ પર આમીન કેહતે હૈં (દુઆકા તર્જુમા ઈસ તરહ હૈ, અય અલ્લાહ મૈં તુઝસે મા'ફીકા તા'લિબ હૂં ઔર દોનો જહાનમેં આફિયત માંગતા હૂં. અય અલ્લાહ, તૂ દુનિયામેં ભી ભલાઈ અતા કર ઔર આખિરતમેં ભી ઔર જહન્નમકે અઝાબસે હિફાઝત ફરમા.

(ઈબ્ને માજા, મિશ્કાત)

ફાઈદા : રૂકને યમાની ભી બાબરકત મકામ હૈ.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હમને હજરે અસ્વદ યા રૂકને યમાનીકા ઈસ્તિલામ નરમી યા સખ્તીમેં નહી છોડા, જબસે હમને દેખા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ઉનકા ઈસ્તિલામ કિયા કરતે થે. રૂકને યમાનીકા ઈસ્તિલામ યે હૈ કે તવાફ કરતે હુએ ઉસ પર હાથોંકો ફેરે.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હજરે અસ્વદ ઔર રૂકને યમાનીકા મસ કરના ખતાઓકો સાકિત કરતા હૈ. (કંઝ)

એક હદીસમેં હૈ કે હુઝુરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને રૂકને યમાનીકો ભી બોસા દિયા. (ઈત્તિહાફ)

ઈસ જગહ ઈસ બાતકા લિહાઝ રખના ઝરૂરી હૈ કે હજરે અસ્વદ ઔર રૂકને યમાનીકા ઈસ્તિલામ ઐસી તરહ હોના ચાહિએ, જિસમેં દૂસરોંકો અઝીયત ન પહોંચે કે યે ફેઅલ મુસ્તહબ હૈ ઔર મુસલમાનકો ઈઝા પહોંચાના હરામ હૈ.

٥- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه يَقُوْلُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اَلْمُلْتَزَمُ مَوْضِعٌ يُسْتَجَابُ فِيْهِ الدُّعَاءُ مَا دَعَا اللّٰهَ فِيْهِ عَبْدٌ اِلَّا اسْتَجَابَهَا كَذَا فِي مُسَلْسَلَاتِ الشَّاهِ وَلِيِّ اللّٰهِ الدِّهْلَوِيِّ وَذَكَرَهُ الْجَزَرِيُّ فِي الْحِصْنِ

હદીસ-૫ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.)સે નકલ કરતે હૈં કે મુલતઝિમ ઐસી જગહ હૈ, જહાં દુઆ કુબૂલ હોતી હૈ. કિસી બન્દેને વહાં ઐસી દુઆ નહી કી, જો કુબૂલ ન હુઈ હો.

(જઝરી)

ફાઈદા : મુલતઝિમ હજરે અસ્વદસે લેકર કા'બા શરીફકે દરવાઝે તકકા હિસ્સા કેહલાતા હૈ, ગાલિબન ઈસી વજહસે ઉસકા નામ મુલતઝિમ હૈ કે ઉસકે મા' ની ચિમટનેકી જગહ કે હૈ.

અબૂદાઉદમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે ઉન્હોને ઈસ જગહ ખડે હોકર અપને સીને ઔર ચેહરેકો દીવારસે ચિમટા દિયા ઔર દોનો હાથોકો દિવાર પર ફૈલા દિયા ઔર યે કહા કે મૈંને ઈસ તરહ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કો કરતે દેખા. ઈસ જગહ કે મુતઅ'લ્લિક જો હદીસ દુઆકે કુબૂલ હોનેકી નકલકી જાતી હૈ,

મેરે હઝરત નવ્વરલ્લાહુમર્કદહૂસે લેકર હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) તક હર ઉસ્તાઝે હદીસ સુનાતે વક્ત અપના ઝાતી તજુર્બા યે બતાતા હૈ કે મૈંને ઈસ જગહ દુઆ કી ઔર વો કુબૂલ હુઈ ઔર ઈસ નાપાકકા ભી ઝાતી તજુર્બા હૈ.

હસન બસરી (રદી.) ને જો ખત મક્કાવાલોંકો લિખ્ખા હૈ, ઉસમેં તહરીર ફરમાયા હૈ કે વહાં પન્દ્રહ જગહ દુઆ કુબૂલ હોતી હૈ-

૧. તવાફ કરતે વક્ત, ૨. મુલતઝિમ પર, ૩. મીઝાબે રહમત કે પાસ ઔર ૪. કા'બા શરીફ કે અંદર ઔર ૫. ઝમઝમ કે કુએ કે પાસ ઔર ૬. સફા ઔર ૭. મર્વા પર ઔર ૮. ઉનકે દરમિયાન દૌડતે હુએ ઔર ૯. મકામે ઈબ્રાહીમ કે પાસ ઔર ૧૦. અરફાતકે મૈદાનમેં ઔર ૧૧. મુઝદલ્ફામે, ઔર ૧૨. મિના ઔર ૧૩.૧૪.૧૫ તીનોં શૈતાનોંકે કંકરિયા મારતે વક્ત. (હિસને હસીન)

ઔર દુર્રે મંસૂરકી રિવાયતમેં લિખ્ખા હૈ કે મુલતઝિમ ઔર મીઝાબે રહમતકે નીચે રૂકને યમાની કે પાસ ઔર સફા ઔર મર્વા પર ઔર ઉનકે દરમિયાન ઔર હજરે અસ્વદ ઔર મકામે ઈબ્રાહીમકે દરમિયાન ઔર કા'બા શરીફકે અન્દર ઔર મિના, મુઝદલ્ફા, અરફાત ઔર તીનો શૈતાનો કે પાસ.

હમારે હઝરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ સાહબ નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને અપની તફસીરમેં ઈસી રિવાયતકો ઈખ્તિયાર કિયા હૈ.

બા'ઝ ઉલમાને ઈનકે અ'લાવા મતાફ યા'ની તવાફ કરનેકી જગાહ ઔર બૈતુલ્લાહ શરીફ પર નઝર પડતે વક્ત ઔર હતીમકે ઔર હજરે અસ્વદ ઔર રૂકને યમાની કે દરમિયાની હિસ્સેકો ભી ખુસૂસિયતસે દુઆ કે મકબુલ હોનેકી જગહ બતાયા હૈ.

બા'ઝ ઉલમાસે યેભી નકલ કિયા ગયા કે મુતલઝિમ રૂકને યમાનીસે લેકર કા'બા કે ગરબી દરવાઝે તકકા હિસ્સા, જો બન્દ હૈ, યે અગરચે મશહૂર કૌલકે ખિલાફ હૈ, લેકીન બા'ઝ અકાબિરકા કૌલ તો હૈ હી. (શર્હે લુબાબ)

હદીસ-૬ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમી અગર અપને ઘર પર નમાઝ પઢે તો સિર્ફ એક નમાઝ કા સવાબ

عن انس بن مالک قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم صلوة الرجل فی بیته

بصلوة وصلوته في مسجد القبائل بخمس وعشرين صلوة وصلوته في المسجد الذي يجمع فيه بخمسمائة صلوة وصلوته في المسجد الاقصى بخمسين الف صلوة وصلوته في مسجدي بخمسين الف صلوة وصلوة في المسجد الحرام بمائة الف صلوة رواه ابن ماجه كذا في المشكوة

ઉસકો મિલતા હૈ ઔર મુહલ્લેકી મસ્જિદમેં પચીસ ગુના સવાબ મિલતા હૈ ઔર જામે' મસ્જિદમેં પાંચ સૌ ગુના સવાબ ઝિયાદા હોતા હૈ ઔર બૈતુલ મુકદ્દસકી મસ્જિદ મેં પચાસ હઝાર નમાઝોંકા સવાબ હૈ ઔર મેરી મસ્જિદ મેં યાની મદીના પાકકી મસ્જિદમેં પચાસ હઝારકા સવાબ હૈ ઔર મક્કા મુકર્રમાકી મસ્જિદમેં એક લાખ નમાઝોંકા સવાબ હૈ. (મિશ્કાત)

ફાઈદા– મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ કે મક્કા મુકર્રમાકી મસ્જિદમેં એક લાખ નમાઝોંકા સવાબ હૈ.

હસન બસરી (રદી.) ફરમાતે હૈ કે મક્કામેં એક દિનકા રોઝા મક્કાસે બાહર એક લાખ રોઝોંકે બરાબર હૈ, વહાં એક દિરમ (જો તકરીબન ચાર આનેકા હોતા હૈ) બાહરકે લાખ દિરમકે બરાબર હૈ ઔર ઈસી તરહ વહાંકી હર નેકી બાહરકી એક લાખ નેકીકે બરાબર હૈ. (ઈત્તિહાફ)

તીસરી ફસ્લકી પેહલી હદીસમેં ખુદ નબી-એ-કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ ગુઝર ચુકા હૈ કે હરમકી નેકી એક લાખ કે બરાબર હૈ.

બહોત સી અહાદીસસે યે મા'લૂમ હોતા હૈ કે મસ્જિદે નબવીકા સવાબ મસ્જિદે અકસાસે ઝા'ઈદ હૈ, લેકિન ઈસ હદીસમેં દોનોકા સવાબ પચાસ હઝાર આયા હૈ, ઈસલિએ ઉલમાને ઈન રિવાયાતકી વજહસે ઈસ હદીસમેં યે તૌઝીહ ફરમાઈ હૈ કે યહાં હર મસ્જિદકા સવાબ ઈસસે પેહલી મસ્જિદકે એ'તેબારસે હૈ યાની જામે' મસ્જિદકા સવાબ મસ્જિદે કબીલાકે સવાબસે પાંચ સૌ મર્તબા ઝા'ઈદ હૈ. ઈસ સૂરતમેં જામે' મસ્જિદકા સવાબ બારહ હઝાર પાંચ સૌ હો ગયા ઔર મસ્જિદે અકસાકા સવાબ ૬૨ કરોડ પચાસ લાખ હો ગયા ઔર મસ્જિદે મદીનાકા ૩ નીલ બારહ ખરબ પચાસ અરબ હુઆ ઔર મસ્જિદે હરામકા એકતીસ સંઘ પચીસ પદમ હુઆ ઈસ સૂરતમેં મસ્જિદે મદીનાકા સવાબ મસ્જિદે અકસાસે બહોત ઝા'ઈદ હો ગયા, લેકિન આમ રિવાયાતમેં મસ્જિદે હરામકા સવાબ, જો એક લાખ હૈ, ઈસસે બહોત ઝા'ઈદ હો ગયા ઔર બહેતર હૈ કે જબ મસ્જિદ શરીફમેં દાખિલ હો, એ'તેકાફકી નીય્યત કર લિયા કરે. અવ્વલ તો હર મસ્જિદકા યહી હુકમ હૈ કે જબ નમાઝ કે વાસ્તે કિસી મસ્જિદમેં ભી દાખિલ હો તો એ'તેકાફકી નીય્યત કર લિયા કરે. તાકે ઈતની દેર એ'તેકાફકા સવાબ મુસ્તકીલ હોતા રહે ઔર મસ્જિદે હરામ ઔર મસ્જિદે નબવી મેં તો ખાસ તૌરસે ઈસકા ખ્યાલ રખ્ખે ઈમામ નવવી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે યે બહોત અહમ ચીઝ હૈ ઈસકા બહોત એહતિમામ ચાહીએ.

٧- عَنْ عُمَرَؓ قَالَ لَأَنْ أُخْطِئَ سَبْعِيْنَ خَطِيْئَةً بِرُكْبَةَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُخْطِئَ خَطِيْئَةً وَاحِدَةً بِمَكَّةَ كَذَا فِي الْكَنْزِ عَنِ الْأَزْرَقِي

હદીસ-૭ હઝરત ઉમર (રદી.) કા ઈર્શાદ હૈ કે મક્કામેં એક ખતા કરૂં ઈસ્સે યે બોહત ઝિયાદા પસન્દ હૈ કે (મક્કાસે બાહર) રકીતામેં સત્તર ખતાએં કરૂં. (કંઝ)

ફાઈદા- જૈસા કે મક્કા મુકર્રમા મેં નેકિયોંકા સવાબ બહોત ઝિયાદા હૈ, ઐસે હી વહાં ગુનાહકા વબાલ ભી સખ્ત હૈ. ઈસી વજહસે હઝરત ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મક્કાસે બાહર સત્તર લગ્ઝિશેં મક્કાકી એક લગ્ઝિશસે બેહતર હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) કા ભી યહી ઈર્શાદ તીસરી ફસ્લકી પેહલી હદીસકે ઝેલમેં ગુઝર ચુકા હૈ ઔર હઝરત ઉમર (રદી.)સે કઈ મઝમૂન ઉસકે હમ-માની ઝિકર કિએ ગએ. ઈસી વજહસે બા'ઝ અકાબિર મક્કા મુકર્રમામેં કિયામકો પસન્દ ન કરતે થે કે ઉસકે અદબ-એહતિરામકા હક અદા કરના મુશ્કિલ હૈ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે વહાં ખતાઓંકા ઈર્તિકાબ સખ્ત મમ્નૂઅ્ હૈ ઔર કરીબ હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે ગુસ્સેકા મૂજિબ બન જાએ. (ઈત્તિહાફ)

વહબ બિન અલ વર્દ (રહ.) એક બુઝૂર્ગ હૈં, ફરમાતે હૈં કે મૈં એક દિન હતીમ મેં નમાઝ પઢ રહા થા કે મૈંને કા'બાકે પરદોંકે અન્દરસે યે આવાઝ સુની કે મૈં અવ્વલન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે શિકાયત કરતા હૂં ઔર ઈસકે બા'દ અય જિબ્રઈલ તુમસે શિકાયત કરતા હૂં લોગોંકી કે વો મેરે ગિર્દ હંસી -મઝાક ઔર લગ્વ બાતોમેં મશ્ગૂલ રેહતે હૈં. અગર યે લોગ અપની ઈન હરકતોસે બા'ઝ ન આએ, તો મૈં ઐસા ફટુંગા કે હર-હર પત્થર મેરા જુદા જુદા હો જાએગા. (એહ્યા)

હઝરત ઉમર (રદી.) ને એક મર્તબા કુરૈશ કે લોગોંકો મુખાતબ કરકે ફરમાયા કે તુમસે પેહલે કબીલા અમાલકા ઈસ, ઘરકા મુતવલ્લી ઔર મુન્તઝિમ હુઆ થા. ઉન લોગોને ઉસકે એહતિરામમેં તસાહુલ કિયા ઔર તા'ઝીમકા હક અદા ન કિયા તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉનકો હલાક કર દિયા. ઈસકે બા'દ કબીલા જર્હૂમ ઉસકે મુતવલ્લી બને ઔર જબ ઉન લોગોને ઉસકી બે-હુરમતી કી તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને ઉનકો ભી હલાક કર દિયા, લિહાઝા તુમ લોગ બહોત ઝિયાદા ઉસકી તા'ઝીમ કિયા કરો ઈસમેં સુસ્તી ન કરો. (કંઝ)

મૂસા બિન મુહમ્મદ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક મર્તબા એક અજમી શખ્સ તવાફ કર રહા થા. નેક દીનદાર આદમી થા તવાફ કરતે હુએ એક ખૂબસુરત ઔરતકે પાઝેબકી આવાઝ જો તવાફ કર રહી થી, ઉસકે કાનમેં પડી, યે શખ્સ ઉસ ઔરત કો ઘૂરને લગા, રૂકને યમાનીસે એક હાથ નિકલા ઔર ઈસ ઝોરસે ઉસકે થપ્પડ મારા કે આંખ નિકલ ગઈ ઔર બૈતુલ્લાહ શરીફકી દીવારસે એક આવાઝ આઈ કે હમારે ઘર કા તવાફ કરતા હૈ ઔર હમારે ગૈરકો દેખતા હૈ, યે થપ્પડ ઉસ નઝરકે બદલે હૈ ઔર અગર આઈન્દા કોઈ ઔર હરકત કરેગા તો હમ, ભી ઝિયાદા બદલા

દેગે. (મુસામરાત)

ہدیس-٨ — **હદીસ-૮** હઝરત આઈશા (રદી.) ફરમાતી હૈ કે મેરા દિલ ચાહતા થા કે મૈ કા'બા શરીફ કે અન્દર જાઉં ઔર જાકર નમાઝ પઢું. હુઝૂર (સલ્લ.) ને મેરા હાથ પકડ કર હતીમમેં દાખિલ કર દિયા ઔર યે ફરમાયા કે જબ તેરા કા'બેમેં દાખિલ હોનેકો દિલ ચાહા કરે તો યહાં આકર નમાઝ પઢ લિયા કર. યે કા'બા હીકા ટુકડા હૈ. તેરી કૌમને જબ કા'બાકી તા'મીર કી તો ઈસ હિસ્સેકો (ખર્ચ કી કમીકી વજહસે) કા'બાસે બાહર કર દિયા થા. (અબૂ દાઉદ)

٨- عن عائشة قالت كنت احب ان ادخل البيت واصلي فيه فاخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم بيدي فادخلني في الحجر فقال صلي في الحجر اذا اردت دخول البيت فانما هو قطعة من البيت فان قومك اقتصروا حين بنوا الكعبة فاخرجوه من البيت. رواه ابوداؤد

ફાઈદા- કા'બા શરીફ કે અન્દર દાખિલ હોના મુસ્તહબ હૈ ઔર વો ભી કુબૂલિયતે દુઆકી ખાસ જગહ હૈ, જૈસા કે હદીસ નં. ૫ કે ઝેલમેં ગુઝરા, લેકિન રિશ્વત દેકર અન્દર જાના જાઈઝ નહીં. કુરૈશને જબ બૈતુલ્લાહકો તા'મીર કિયા થા, જૈસા કે કા'બાકી તા'મીરોંકે સિલસિલા નં. ૮મેં ગુઝર ચુકા હૈ, તો ઉસકે અન્દરકી સતહકો બુલન્દ કર દિયા થા ઔર દરવાઝા બહોત બુલન્દ કર દિયા બલ્કે થા તા'કે બગૈર સીડી લગાએ આદમી અન્દર ન જા સકે ઔર યે અપને ઈખ્તિયારકી બાત રહે કે જિસકો દિલ ચાહે, દાખિલ હોને દે, જિસકો ચાહે, ન દાખિલ હોને દે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી તમન્ના ઔર ખ્વાહિશ થી કે કા'બાકી તા'મીરકો સાબિકા તર્ઝ કે મુવાફિક કર દિયા જાએ, ચુનાન્ચે હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત આઈશા (રદી.)સે ફરમાયા કે અરબ નવ મુસ્લિમ હૈ, યા'ની મબાદા કા'બા કે ગિરાનેસે ઉનકે જઝબાતમે ઈશ્તિઆલ પૈદા હો. અગર યે બાત ન હોતી, તો મૈ કા'બાકો અઝસરે નવ તા'મીર કરતા ઔર હતીમકા હિસ્સા અન્દર દાખિલ કર દેતા ઔર ઉસકે દો દરવાઝે કર દેતા કે એકસે લોગ દાખિલ હો ઔર દૂસરેસે બાહર નિકલે ઔર દરવાઝેકો ઝમીનસે મિલા દેતા. તેરી કૌમને ઈસ લિએ ઈસકે દરવાઝાકો બુલન્દ કિયા તાકે જિસકો વો પસન્દ કરે, વો દાખિલ હો સકે.

દૂસરી હદીસમેં ઈર્શાદ હૈ કે હઝરત આઈશા (રદી.)સે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે બૈતુલ્લાહ કે બારેમેં તેરી કૌમને કોતાહી કી. અગર વો કુફ્રકે ઝમાનેસે કરીબ ન હોતે, તો મૈ ઉસ હિસ્સે કો, જિસકો ઉન્હોને બાહર નિકાલ દિયા, બૈતુલ્લાહકે અન્દર દાખિલ કર દેતા, અગર મેરે બા'દ કા'બાકે બનાનેકી નૌબત આઈ તો આ, મૈં તુઝે દિખા દૂં કે વો કિતના હિસ્સા હૈ, જિસકો ઉન્હોને બાહર નિકાલ દિયા. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને તકરીબન સાત હાથ કે બકદ્ર હિસ્સા દિખાયા.

યે ઔર ઈસ કિસ્મકી દૂસરી રિવાયાતકી બિના પર જબ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) ને અપને ઝમાનેમેં કા'બા શરીફકો બનાયા તો હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખ્વાહિશ કે મુવાફિક ઉસકી તામીરમેં ઈસ્લાહાત કર દી ઔર હતીમકે હિસ્સેકો અન્દર દાખિલ કર દિયા, લેકિન ઈસકે બા'દ અબ્દુલ મલિકકે ઝમાનેમેં હુજ્જાજને ફિર ઉસકો વૈસે હી કર દિયા, જૈસા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં થા, ઉસકી નીય્યત તો જોભી ચાહે હો, લેકિન યે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ઈન્આમ હુઆ કે યે હિસ્સા તા'મીરસે બાહર હો ગયા, જિસકી વજહસે અબ કા'બા શરીફકે અન્દર દાખિલ હોના હર શખ્સકે લિએ આસાન હો ગયા કે ઈસ હિસ્સે પર ન તા'મીર હૈ, ન રિશ્વતકી ઝરૂરત હૈ. જિસકા જબ દિલ ચાહે, વહાં જાકર નમાઝ પઢે, દુઆ માંગે કે યે કા'બેકે અન્દરકે હિસ્સેકે હુકમમેં હૈ, ઈસી લિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને હઝરત આઈશા (રદી.)સે, જબ ઉન્હોંને અન્દર દાખલેકી તમન્ના કી તો ફરમાયા કે યહાં ખડી હોકર નમાઝ પઢ લે, ઔરતોં કે લિએ બિલખુસૂસ અન્દર જાનેમેં બહોત-સી મુશ્કિલાત હૈ, ઉનકે લિએ યે હિસ્સા ખાસ તૌરસે ગનીમત ઔર અલ્લાહકા એહસાન હૈ, કા'બેકે અન્દર દાખિલ હોના ભી અગરચે મુસ્તહબ હૈ ઔર બેહતર હૈ, લેકિન ઈસકે આદાબ ઔર ભી ઝિયાદા હૈ. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે અગર કોઈ શખ્સ દાખિલ હો તો નિહાયત વકાર અઝમતસે દાખિલ હો. બેહતર યે હૈ કે મોઝે પહેનકર દાખિલ ન હો, બલ્કુ ઉનકો નિકાલ દે ઔર દાખલેસે પેહલે ગુસ્લ કરે ઔર નિહાયત ખુશૂઅ ખુઝૂઅ' કે સાથ રોતા હુઆ દાખિલ હો.

એક બુઝુર્ગસે કિસીને પૂછા કે આપ કા'બેકે અન્દર દાખિલ હુએ થે ? ઉન્હોને ફરમાયા કે યે પાંવ ઈસ કાબિલ ભી નહી કે મેરે પાક રબકે ઘરકે ચારોં તરફ ફિરે, તો મૈં ઉનકો ઈસ કાબિલ કહાં સમઝતા હૂં કે ઈસ પાક ઘરકે અન્દર ઉનકો દાખિલ કરૂં, મુઝે ઈનકા હાલ મા'લૂમ હૈ કે યે કહાં-કહાં ચલે ફિરે હૈ ઔર કિસ કિસ બૂરે ઈરાદેસે ચલે હૈ- (ઈત્તિહાફ)

કાબા કિસ મુંહસે જાઓગે, ગાલિબ
શર્મ તુમ કો મગર નહી આતી.

બઝમી ચૂ સજદા કર્દમ ઝ ઝમીન નદા બરામદ,
કે મરા ખરાબ કરદી તો બ સજદાએ રિઆઈ.

બ તવાફે કા'બા રફતમ બ હરમ રહમ નદાદંદ,
કે બરૂને દરચે કર દી કે દરૂને ખાના બયાઈ.

કેહતે હૈ કે મૈંને જબ ઝમીન પર સજદા કિયા, તો ઝમીનસે યે આવાઝ આઈ કે તૂને ઈસ રિયાકે સજદેસે મુઝે કયોં ખરાબ કિયા ઔર જબ મૈ કા'બાકો ગયા તો મુઝે અન્દર દાખિલ ન હોને દિયા ઔર યે આવાઝ આઈ કે દરવાઝાસે બાહર કયા ગુલ ખિલાએ જો અન્દર આનેકી ઉમંગ પૈદા હુઈ.

ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે કા'બા શરીફમેં દાખિલ હોને વાલેકો દો ચીઝસે ખુસૂસિયતસે બચના ચાહિએ, જિસકો ગુમરાહ લોગોને ઘડ રખ્ખા હૈ, એક દરવાઝહકે સામને બિલમુકાબિલ દીવારમેં કડા હૈ, જિસકો જાહિલ લોગ ઉર્વતુલ વુસ્કા કેહતે હૈ ઔર યે સમઝતે હૈ કે જો ઉસકો પકડ લે, ઉસને ઉર્વતુલ વુસ્કાકો પકડ લિયા. યે મહેઝ જહાલત હૈ. દૂસરે કા'બા શરીફકે દરમિયાનમેં એક મેખ હૈ, જિસકો અહમક સૂર્રતુદ્દુન્યા (દુનિયાકી નાફ) કેહતે હૈ ઔર અપની નાફકો ઉસ પર રગડતે હૈ. યે દોનો બાતેં મહઝ લગ્વ ઔર હિમાકત હૈ, ઈનકી કોઈ અસલ નહી.

(મનાસીક નવમી વ ઈત્તિહાફ)

હદીસ-૯ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે ઝમઝમકા પાની જિસ નીય્યતસે પીયા જાએ, વોહી ફાયદા ઉસસે હાસિલ હોતા હૈ.

(ઈબ્ને માજા)

٩ - عن جابر رضؓ يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ماء زمزم لما شرب له رواه ابن ماجه وبسطه في الاتحاف في تخريجه، وقال شيخنا الشاه عبد الغني هذا الحديث مشهور على الالسنة كثيرا واختلف الحفاظ فيه فمنهم من صححه ومنهم من حسنه ومنهم

ફાઈદા એક દૂસરી હદીસમેં આયા હૈ કે અગર તુ ઉસકો પ્યાસ બુઝાનેકે વાસ્તે પીયે તો ઉસકા કામ દે ઔર અગર ખાનેકી જગહ પેટ ભરને કે લિએ પીએ તો ઉસકા કામ દે. ઔર અગર કિસી મર્ઝસે સેહતકી નીય્યતસે પીએ તો ઉસકા કામ દે, યે હઝરત જિબ્રાઈલ (અલૈ.) કી ખિદમત હૈ ઔર હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈહિસ્સલામ) કી સબીલ હૈ. (ઈત્તિહાફ)

હઝરત જિબ્રાઈલ (અલૈહિસ્સલામ) કી ખિદમતકા મતલબ યે હૈ કે ઉનકી સઈસે યે ચશ્મા ઝમીનસે ઉબલા થા, જિસ્કા કિસ્સા મશહૂરો- મા'રૂફ હૈ.

હઝરત સુફિયાન બિન ઐનિયા (રહ.) જો મશહૂર મુહદ્દિસ હૈ, ઉનકે પાસ એક શખ્સ આયે ઔર ઉનસે અર્ઝ કિયા કે આપ યે કેહતે હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઝમઝમકા પાની જિસ કામ કે લિએ પીયા જાએ, ઉસી કામ કે લિએ હૈ, કયા યે હદીસ સહી હૈ ? ઉન્હોંને કહા, સહી હૈ, તો ઉન્હોને અર્ઝ કિયા કે મૈને ઈસ લિએ પીયા તા'કે આપ દો સો હદીસે મુઝે સુનાએ. ઉન્હોને ફરમાયા, બૈઠ જાઓ ઔર દો સો હદીસેં ઉનકો સુનાદી.

ઈબ્ને ઐનિયા (રહ.) ને યેભી કહા કે હઝરત ઉમર (રદી.) ને ઝમઝમકા પાની પીતે હુએ કહા, યા અલ્લાહ મૈ કયામતકે દિનકી પ્યાસ બુઝાનેકે લિએ પાની પીતા હું. (કંઝ ઈત્તિહાફ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને હજ્જતુલ વિદાઅ્મેં ઝમઝમકા પાની ખૂબ પીયા ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે મેરા દિલ ચાહતા હૈ કે ખુદ ડોલ ભર કર પીઉ, મગર ફિર સબ લોગ ખુદ ભરને લગેગેં, ઈસ લિએ

નહી ભરતા.

બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ખુદ ભરા મુમ્કિન હૈ કે કિસી વકત ખુદ ભરા હો ઔર દૂસરે વકત મજમેકી વજહસે યે ઉઝર ફરમા દિયા હો.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત અબ્બાસ (રદી.)સે ઝમઝમકા પાની તલબ કિયા. ઉન્હોને અર્ઝ કિયા કે ઈસ પાનીમેં (જો કોઈ હૌઝકી કિસ્મસે પાની કે જમા હોનેકી જગહ થી) સબ લોગ હાથ ડાલ દેતે હૈ. ઘરમેં સાફ પાની રખ્ખા હુઆ હૈ, ઉસમેસે લાઉં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, નહી, જિસમેંસે સબ પીતે હૈં, ઉસીમેંસે પીલાઓ. ઉન્હોને પેશ કિયા, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને પીયા ઔર આંખો પર ડાલા, ફિર દોબારા લેકર પીયા ઔર અપને ઉપર દોબારા ડાલા. (કંઝ)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે હમમેં ઔર મુનાફિકીનમેં યે ફર્ક હૈ કે વો ઝમઝમકે પાનીકો ખૂબ સેરાબ હોકર નહી પીતે, (મા'મૂલી-સા પીતે હૈ.)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક મર્તબા ડોલ ભરનેકા હુકમ ફરમાયા. ડોલ ભરકર કૂએકે કિનારે પર રખ્ખા ગયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસ ડોલકો હાથસે પકડ કર બિસ્મિલ્લાહ કેહકર દેરતક પીયા, ફિર ફરમાયા, **અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ.** ઈસકે બાદ ફિર બિસ્મિલ્લાહ કેહકર દેર તક પીયા, ફિર ફરમાયા, **અલ્હમ્દુ લિલ્લાહ.** ફિર ઈર્શાદ ફરમાયા કે હમમેં ઔર મુનાફિકોમેં યેહી ફર્ક હૈ કે વો ખૂબ સેરાબ હોકર ઉસકો નહી પીતે.

એક હદીસમે આયા હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે નેક લોગોંકે મુસલ્લે પર નમાઝ પઢ્હા કરો ઔર નેક લોગોંકે પાનીસે પાની પીયા કરો. સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે નેક લોગોકા મુસલ્લા કયા ચીઝ હૈ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મીઝાબે રહમતકે નીચે ફિર સહાબા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા કે નેક લોગો કા પાની કયા હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઝમઝમ. (ઈત્તિહાફ)

ઉમ્મે માબ'દ (રદી.) કેહતી હૈ કે મેરે ખેમે કે પાસસે એક ગુલામ ગુઝરે જિનકે સાથ દો મશ્કીઝેં પાની કે થે. મૈને પૂછા, યે મશ્કીઝેં કૈસે હૈ ? ઉન્હોને કહા કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા વાલાનામા મેરે સરદારકે પાસ પહોંચા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં ઝમઝમ કા પાની ભેજા જાએ, મૈ બહોત ઉજલતસે લે જાના ચાહતા હૂં તાકે રાસ્તેમેં ખુશ્ક ન હો જાએ. (કંઝ)

હઝરત આઈશા (રદી.) ઝમઝમકા પાની અપને સાથ લે જાતી થી ઔર યે નકલ કરતી હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ભી લે ઝા'યા કરતે થે.

એક હદીસમેં હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) સાથ લે ઝા'યા કરતે થે ઔર બીમારોં પર છિળકતે થે ઔર હઝરત હસન-હુસૈન (રદીયલ્લાહુ અન્હુમા) કી તહનીક કે વકત

ઉનકો દિયા થા. (શર્હે લુબાબ)

બચ્ચે કે પૈદા હોને કે બા'દ સબસે પેહલે ઉસકે મુંહમે કુછ ડાલનેકો તહનીક કેહતે હૈ.

ઔર ઈસ્સે બળ્હકર કયા ફઝીલત હોગી કે શબે મે'રાજમેં હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈહિસ્સલામ) આસમાનસે બુરાક લાએ ઔર જન્નતસે સોનેકા તશ્ત લાએ લેકિન કલ્બે અત્હરકો ધોનેકે લિએ બજાયે જન્નતકે પાનીકે ઝમઝમકા પાની ઈસ્તેમાલ કિયા ગયા હાલાંકે હઝરત જિબરઈલ (અલૈહિસ્સલામ) જબ બહોત-સી ચીઝે વહાંસે લાએ તો જન્નતકા પાની લાનેમેં કયા ઈશ્કાલ થા.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદી.) ફરમાતે હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) જબ ઝમઝમકા પાની પીતે તો યે દુઆ પળ્હતે-

અલ્લા હુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુ ક ઈલ્મન્નાફિઅંવ્વરિઝકંવ્વાસિ અંવ્વશિફાઅમ્ મિન્કુલ્લિ દાઈન. (ઈત્તિહાફ)

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَّرِزْقًا وَّاسِعًا وَّشِفَاءً مِّنْ كُلِّ دَاءٍ

તર્જુમા - (અય અલ્લાહ. મૈ તુઝસે ઐસા ઈલ્મ માંગતા હું, જો નફા દેનેવાલા હો ઔર વસીઅ્ રિઝક ઔર હર બીમારીસે શિફા ચાહતા હું.)

હદીસ-૧૦.

١٠- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمَكَّةَ مَا اَطْيَبَكِ مِنْ بَلَدٍ وَاَحَبَّكِ اِلَيَّ وَلَوْلَا اَنَّ قَوْمِيْ اَخْرَجُوْنِيْ مِنْكِ مَا سَكَنْتُ غَيْرَكِ رواه الترمذى وقال حديث حسن غريب اسنادا كذا فى المشكوة وفى الاخرى لخير ارض الله واحب ارض الله الى الله الحديث

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને મક્કાકો ખિતાબ ફરમાકર ઈર્શાદ ફરમાયા કે તૂ કિતના બેહતર શહેર હૈ ઔર મુઝકો કિતના ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ. અગર મેરી કૌમ મુઝે ન નિકાલતી, તો તેરે સિવા કિસી દૂસરી જગહ કિયામ ન કરતા. (તિરમિઝી)

ફાઈદા - હદીસકી વજહસે, નીઝ ઉન અહાદીસકી વજહસે, જિનમેં મક્કાકી હર નેકીકા સવાબ એક લાખ આયા હૈ, એક બડી જમાઅતકા મઝહબ યે હૈ કે મક્કા મુકર્રમા સારે શહેરોસે અફઝલ હૈ ઔર વહાં કિયામ કરના મુસ્તહબ ઔર અફઝલ હૈ ઔર ઝાહિર હૈ કે જબ એક એક નમાઝ એક લાખકી શુમાર હોતી હો, તો ફિર કૌન હૈ જિસકો યે મર્ગુબ ન હો, લેકિન ઈસકે બાવજૂદ બડે અકાબિર વહાંકે કિયામકો પસન્દ ન ફરમાતે થે.

મુલ્લા અલીકારી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે મક્કા મુકર્રમાકા કિયામ સાહિબૈન (રહ.) કે નઝદીક મુસ્તહબ હૈ ઔર ઈસીપર ફતવા હૈ ઔર યેહી બા'ઝ શાફઈયા ઔર બા'ઝ હનાબેલાકા મુખ્તાર હૈ. લેકિન ઈમામ આઝમ અબૂ હનીફા (રદી.) ઔર

ઈમામ માલીક (રદી.) વહાંકે મુસ્તકિલ કિયામકો મકરૂહ ફરમાતે થે ઔર એક બડી જમાઅતકા મુહતાત લોગોમેંસે યેહી મઝહબ હૈ, મબાદા વહાં રેહકર આદમીકો વહાંસે કોઈ ગિરાની ઔર મલાલ પૈદા હો યા ઉસકે એહતરામમેં કિસી કિસ્મકી કમી હો જાયે યા વહાં રેહકર આદમીસે કિસી કિસ્મકા ગુનાહ સા'દિર હો જાએ કે જૈસા વહાં નેકિયોંકા સવાબ કહી ઝિયાદા હૈ, ઐસે હી વહાં રેહકર ગુનાહ કરનેકા વબાલ ભી બહોત ઝિયાદા સખ્ત હૈ, લેકિન અલ્લાહકે વો મુખ્લિસ બન્દે, જો ગુનાહોંસે મુહતરઝ હોં, ઉનકે લિએ અફઝલિયતમેં કયા કલામ હૈ, લેકિન વો ઈતની કલીલ મિકદાર હૈ કે ઉનપર હુકમ લગાના ભી ઐસા હૈ, જૈસા આમ મખ્લૂકમેં બાદશાહ, લેકિન પારસાઈકા ઝૂઠા દાવા કરનેવાલોંકા એ'તબાર નહી કે વૈસે તો હર શખ્સ અપનેકો યેહી કેહતા હૈ કે મૈં વહાં રેહનેકે શરાઈત પૂરે કર સકતા હૂં, દાવા બહોત સહલ હૈ.

બહોત મુશ્કિલ હૈ બચના બાદ-એ-ગુલોંસે ખલમવતમેં,
બહોત આસાં હૈ યારોં મે મઆ'ઝલ્લાહ કેહ દેના.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઈમામે આ'ઝમ (રદી.) ને અપને ઝમાનેકે લોગોં કે હાલાતકે લિહાઝસે કરાહત ઔર નાપસન્દીદગીકા ઈઝહાર ફરમાયા. અગર વો ઈન હાલાતકો દેખતે, જિનકો હમ અપને ઝમાનેમેં દેખ રહે હૈં, તો વો વહાંકે કિયામકે હરામ હોનેકા ફતવા દેતે. યે મુલ્લા અલી કારી (રહ.) મશાહીરે ઉલમામેં હૈ. ૧૦૧૪ હિ.મેં વફાત પાઈ હૈ. જબ અપને ઝમાનેકા યે હાલ ફરમા રહે હૈં, તો આજ ચૌદહવીં સદીકે આખિરકા જો હાલ હોગા વો અઝહર મિનશ્શમ્સ હૈ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જિન મુહતાત ઉલમાને મક્કાકે કિયામકો મકરૂહ બતાયા હૈ, ઉસકી તીન વજહ હૈં-

૧. અવ્વલ યે કે ઐસા ન હો કે વહાંકે કિયામસે વો ઝોક-શૌક ઔર તડપ ઔર બે-કરારી, જો કા'બા શરીફકે સાથ હોના ચાહિયે, વો કમ હો જાએ.

૨. દૂસરે યે કે ઈસ્સે રવાનગીકે વકત જો ફિરાકકી તડપ ઔર દોબારા લૌટનેકા જઝબાહ પૈદા હોગા, વો વહાં રેહનેમેં હાસિલ નહી હોતા, ઈસલિયે બુઝુર્ગોં ઈર્શાદ હૈ કે તૂ કિસી દૂસરે શહેરમેં રહે ઔર તેરા દિલ મક્કા મુકર્રમામેં અટકા રહે યે બહેતર હૈ. ઉસ્સેકે ઔર તેરે દિલમેં કિસી દૂસરી જગહકા દાઈયા પેશ આએ ઔર બા'ઝ બુઝૂર્ગોંસે નકલ કિયા ગયા કે બહોતસે લોગ ખુરાસાનમેં રેહનેવાલે મક્કાસે તઅલ્લુકકે એ'તેબારસે બા'ઝ ઉન લોગોંસે કરીબ હૈં, જો તવાફ કર રહે હોં, બલ્કે બા'ઝ લોગ તો ઐસે હોતે હૈં કે ખુદ કા'બા ઉનકી ઝીયારતકો જાતા હૈ.

૩. તીસરી વજહ યે હૈ કે મબાદા વહાં રેહકર કોઈ ગુનાહ સા'દિર હો જાએ કે યે સખ્ત ખતરનાક હૈ ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ગુસ્સેકા મૂજીબ હૈ. ફકત ! વૈસે તો મક્કા મુકર્રમા સારા હી બા-બરકત હૈ. ઉસકી હર જગહ, હર

દરો-દીવાર, હર પત્થર ઔર રેતકા ઝર્રા બાબરક્ત હૈ, લેકિન ચંદ મુકામાત ઔર ભી ઝિયાદા ખુસૂસિયત રખતે હૈં, જિનમેંસે બા'ઝ ઈસ ફસ્લમેં ગુઝર ચુકે હૈં, મુસ્તકિલ અહાદીસ ઈનકે ફઝાઈલમેં લિખ્ખી જા ચુકી હૈ.

ઈનકે અલાવા હઝરત ખદીજા (રદી.) કા દૌલતકદા, જહાં હઝરત ફાતિમતુઝ્ઝહરા પૈદા હુઈ ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદી.) કે અલાવા સબ ઔલાદ યહીં પૈદા હુઈ, હિજરત તક હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા કિયામ ઈસી મકાનમેં રહા.

૧. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે મસ્જિદે હરામકે બાદ મક્કાકે તમામ મકાનાતમેં યે મકાન અફઝલ હૈ.

૨. દૂસરે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી પૈદાઈશકી જગહ જો મૌલુદે નબીકે નામસે મશહૂર હૈ,

૩. તીસરી હઝરત અબૂબકર સિદીક (રદી.) કા મકાન, જો ઝક્કાકે સવ્વાગીન (ઝરગરોકી ગલી)મેં હૈ, ઉસકો દારૂલ હિજરતભી કેહતે હૈં, ઈસ લિએકે હિજરતકી ઈબ્તિદા ઈસી મકાનસે હુઈ, હિજરતસે કબ્લ હુઝૂર (સલ્લ.) રોઝાના યહાં તશરીફ લાયા કરતે થે, વહાં દો પત્થર થે-એકકા નામ મુતકલ્લિમ હૈ, ઉસને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કો સલામ કિયા થા, દૂસરા મુત્તકા, જિસ પર હુઝૂર (સલ્લ.) ટેક લગા કર બૈઠતે થે.

૪. મૌલદે અલી, હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ કી પૈદાઈશકી જગહ.

૫. દારે અરકમ, જો દારે ખેઝરાનસે મશહૂર હૈ, સફા પહાળકે કરીબ હૈ, ઈસમેં હઝરત ઉમર (રદી.) ઈસ્લામ લાયે થે ઔર ચાલીસકા અદદ આપકે ઈમાન લાને પર પૂરા હુઆ થા ઔર કુર્આને પાકકી આયત-

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

ઉસ પર નાઝીલ હુઈ થી, ઈસીમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ઈબ્તિદા-એ-ઈસ્લામમેં મખ્ફી રહા કરતે થે.

૬. જબલેસૂરકા ગાર, જિસમેં હિજરતકે વક્ત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.)ઔર હઝરત અબૂબકર સિદીક (રદી.) પોશીદા હુએ થે, કુર્આનેપાકમેં 'સાનિયસ્નૈનિ ઈઝ્ હુમા ફિલ્ગાર.'મેં ઈસી ગારકા ઝિક્ર હૈ.

૭. જબલે હિરાકા ગાર જિસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) નુબુવ્વતસે પેહલે કઈ-કઈ દિન તક ઈબાદત કિયા કરતે ઔર તન્હાઈ ઈખ્તિયાર ફરમાયા કરતે થે ઔર ઈસીમેં સબસે પેહલે આપ પર 'ઈકરા' નાઝીલ હુઈ.

૮. મસ્જિદુર્રાય, મક્કામેં મુઅલ્લાકી તરફ હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસમેં નમાઝ પળ્હી હૈ.

૯. મસ્જિદુલ જીન્ન, જિસ જગહ જીન્નાતકા ઈજિતમા હુઆ ઔર હુઝૂર

(સલ્લ.) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદી.) કે સાથ ઉસ જગહ તશરીફ લે ગએ ઔર હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદી.) કો એક જગહ બિઠાકર ખુદ આગે તશરીફ લે ગએ ઔર જીન્નાતકો તા'લીમ ફરમાઈ, કુઆનિપાક સુનાયા.

૧૦. **મસ્જિદુશ્શજરહ**, જો મસ્જિદે જીન્નકે મુકાબિલ હૈ, ઈસ જગહ એક દરખ્ત થા, જિસકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને બુલાયા, વો ઝમીનકો ચીરતા હુઆ હાઝીરે ખિદમત હો ગયા. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયાકે વાપસ ચલે જાઓ, વો અપની જગહ વાપસ ચલા ગયા.

૧૧. **મસ્જિદુલ ગનમ**, જિસકો મસ્જિદુલ ઈજાબ ભી કેહતે હૈ. ઈસ જગહ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને ફત્હે મક્કમેં બૈઅત લી થી.

૧૨. **મસ્જિદે અજ્યાદ**,

૧૩. **મસ્જિદે જબલે અબૂ કુબીસ**, જો હરમ શરીફસે નઝર આતી હૈ, લેકિન ઈસ જગહ બકરીકી સિરી ખાનેકે મુતઅલ્લિક જો રિવાયત મશહૂર હૈ, વો ગલત હૈ.

૧૪. **મસ્જિદે તુવા**, જો તનઈમકે રાસ્તેમેં હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કી જબ ઉમરહ યા હજકે લિએ તશરીફ આવરી હુઈ તો ઈસ જગહ કિયામ ફરમાયા.

૧૫. **મસ્જિદે આઈશા**, તનઈમ પર જહાં ઉમરેકા એહરામ બાંધા જાતા હૈ.

૧૬. **મસ્જિદુલ અકબહ**, મિનાકે કરીબ, જહાં અન્સારને હિજરતસે કબ્લ બૈઅત કી થી, યે મસ્જિદ મક્કાસે મિના જાતે હુએ બાંયે હાથપર રાસ્તેસે અલાહિદાકો હૈ.

૧૭. **મસ્જિદુલ જઅ્રાના**, જહાં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ને ફત્હે મક્કાકે બાદ જબ તા'ઈફસે લૌટ રહે થે, એહરામ બાંધા થા,

૧૮. **મસ્જિદુલ કબ્શ**, જિસકો મન્હરે ઈબ્રાહીમ ભી કેહતે હૈ, યહાં હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈહિસ્સલામ) ને હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈ.) કો ઝબાહ કિયા થા,

૧૯. **મસ્જિદુલ ખીફ**, મિનામેં મશહૂર મસ્જિદ હૈ, જિસમેં કેહતે હૈ કે સત્તર નબી વહાં મદફૂન હૈ.

૨૦. ગારે **મુર્સલાત**, જો મસ્જિદે ખીફકે કરીબ હૈ, સૂરહ વલ મુર્સલાત વહાં નાઝીલ હુઈ.

૨૧. **જન્નતુલ મઅૂલા**, મક્કા મુકર્રમાકા મકબરા જહાં હઝરત ખદીજા (રદી.) કી કબર હૈ ઔર અહાદીસમેં ઈસ મકબરેકી ફઝીલત ભી આઈ હૈ ઈનકે અલાવા ઔર ભી બહોતસે મુતબર્રક મકામાત હૈ ઔર મક્કા મુકર્રમામેં કૌન-સી જગહ ઐસી હોગી, જહાં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) ઔર સહાબાએ કિરામ (રદી.) કે કદમે મુબારક ન પડે હોં, લેકિન મુલ્લાં અલી કારી (રહ.) ને ઈન મવાઝેઅકો ખાસ તૌરસે ઝિકર કિયા હૈ.

સાતવીં ફસ્લ
ઉમરહ કે બયાનમેં

જૈસાકે નમાઝમેં કુછ તો ફર્ઝ નમાઝે હૈ, જો પાંચ મખ્સૂસ ઔકાતમેં ફર્ઝકી ગઈ ઔર કુછ નવાફિલ હૈ, જો જાં-નિસાર કદરદાનોકે લિયે ઈસલિયે મશરૂઅ કી ગઈ કે જબ ઉનકા દરબારકી હાઝરીકો દિલ ચાહે, હાઝિર હો જાએ. ઈસી તરહસે બૈતુલ્લાહ શરીફકી ઝિયારતમેં એક તો હજ ફર્ઝ હૈ, જો મખ્સૂસ વક્તમેં હોતા હૈ. દૂસરા ઉમરહ હૈ, જો સાલ ભરમેં બજુઝ પાંચ દિનકે, યાની નવ્વી ઝીલહિજ્જાસે ૧૩ ઝીલહિજ્જા તક તો ઉમરહ કરના મકરૂહ હૈ, કે યે હજકા મખ્સૂસ વક્ત હૈ. ઈસકે અલાવા જિસ દિન જિતને દિન ચાહે ઉમરહ કરે. યે ભી અલ્લાહકા ફઝલે અઝીમ હૈ કે મુશ્તાક લોગોંકી હાઝરીકે વાસ્તે હર વકત હાઝરીકી ઈજાઝત ફરમા દી.

ઉમરહ અગરચે ઈમામ અબૂહનીફા (રદી.) ઔર ઈમામ માલિક (રદી.) કે નઝદીક સુન્નત હૈ, લેકીન ઈમામ શાફઈ ઔર ઈમામ અહમદકે નઝદીક વાજીબ હૈ, ઈસલિએ કમ અઝ કમ એક ઉમરહ આદમીકો ઝરૂર કર લેના ચાહિયે કે દો ઈમામોંકે નઝદીક વો મુસ્તકિલ વાજીબ હૈ ઔર હનફીયાકે નઝદીક ભી એક ઉમરહ કમ અઝ કમ કરના સુન્નતે મુઅકકેદા હૈ મશહૂર કૌલકે મુતાબિક, વરના બા'ઝ ઉલમાએ હનફીયાને ઉસકો વાજીબ કહા હૈ ઔર બાઝને ફર્ઝે કિફાયા, ઈસ લિએ એક ઉમરહ તો જો શખ્સ જાનેકી તા'કત રખતા હો યા વહાં પહોંચ જાએ, વો ઝરૂર હી કરલે. કુર્આન પાકમેં ભી ઉસકા હુકમ ફરમાયા હૈ.

વ-અતિમ્મુલ્હજ્જ વલ્ઉમરત-લિલ્લાહિ (સૂરએ બકરહ)

'ઔર પૂરા-પૂરા અદા કિયા કરો હજ ઔર ઉમરહકો, ખાલિસ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે વાસ્તે.

ફાઈદા - એક હદીસમેં આયા હૈ કે હજ ઔર ઉમરહકા પૂરા-પૂરા અદા કરના યે હૈ કે અપને ઘરસે હજકા યા ઉમરહકા એહરામ બાંધકર ચલે. (દુર્રે મંસૂર)

અપને ઘરસે એહરામ બાંધકર ચલના અફઝલ હૈ. મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં ઈસકી ફઝીલત આઈ હૈ, લેકિન ચૂં કે એહરામમેં બહોત-સી ચીઝોંકા એહતિયાત ઝરૂરી હૈ ઔર ઝિયાદા દિન તક એહરામ બાંધનેમેં બસા ઔકાત ઐસી ચીઝેં સા'દિર હો જાતી હૈ. જો એહરામકે મનાફી હૈ, ઈસલિયે ઉલમા એહતિયાત ઈસમેં બતાતે હૈ કે મીકાત હીસે એહરામ બાંધા જાએ કે ગુનાહસે બચના ફઝીલત હાંસિલ કરનેસે ઝિયાદા અહમ ઔર મુકદ્દમ હૈ„ અહાદીસમેં ભી ઉમરહ કે ફઝાઈલ બહોત-સી રિવાયતમેં આએ હૈ, ઉનમેંસે બા'ઝ પેહલી ફસ્લમેં હજકે સાથ ગુઝર ચૂકે હૈ, જૈસા કે હદીસ નં. ૧૧, ૧૪, ૧૫મેં ગુઝરા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ)

ને હિજરતકે બાદ હજ તો એક હી મર્તબા કિયા હૈ, લેકિન ઉમરે ચાર કિયે, જિનમેંસે એક પૂરા ન હો સકાકે મુશ્રિકીનને મક્કાને દાખિલ ન હોને દિયા ઔર ઈસ પર ફૈસલા હુઆ કે ઈસ સાલ ન કરે, દૂસરે સાલ આકર કરલેં ઔર તીન ઉમરે પૂરે કિએ.

અહાદીસ

ا- عن عمرو بن عبسة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم افضل الاعمال حجة مبرورة او عمرة مبرورة اخرجه احمد والطبراني كذا في الدر

હદીસ-૧ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે અફઝલ તરીન અમલ નેકીવાલા હજ યા નેકીવાલા ઉમરહ હૈ. (તિબરાની)

ફાઈદા : પેહલી ફસ્લકી હદીસ નં.૨ મેં નેકીવાલે હજકા બયાન ગુઝર ચુકા હૈ, વોહી મતલબ નેકીવાલે ઉમરેકા હૈ, એક હદીસમેં આયા હૈ કે ઉમરહ છોટા હજ હૈ. (દુર્રે મંસૂર)

યાની જો બરકાતો સમરાત ઔર ફઝાઈલ હજકે હૈ વોહી સબ કુછ કમીકે સાથ ઉમરહ કે હૈ.

٢- عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم العمرة الى العمرة كفارة لما بينهما متفق عليه كذا في المشكوة

હદીસ-૨ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે એક ઉમરહ દૂસરે ઉમરે તક દરમિયાની હિસ્સે કે લિએ કફ્ફારા હૈ. (મિશ્કાત)

ફાઈદા : યાની એક ઉમરહ કરને કે બાદ દૂસરે ઉમરહ તકકે દરમિયાનમેં જિસ કદર લગ્ઝિશે હુઈ હોંગી, વો મા'ફ હો જાએગી.

એક ઔર હદીસમેં આયા હૈ કે એક ઉમરહ દૂસરે ઉમરહ તક કફ્ફારા હૈ દરમિયાનકે ગુનાહોંકા ઔર ખતાઓંકા. (કન્ઝ)

ઔર ભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં યે મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ.

٣- عن ابن عباس قال جاءت ام سليم الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت حج ابو طلحة وابنه وتركاني فقال يا ام سليم عمرة في رمضان تعدل حجة معي رواه

હદીસ-૩ હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઈ ઔર અર્ઝ કિયા કે (મેરે ખાવિંદ) અબૂ તલ્હા ઔર ઉનકે બેટે તો હજકો ચલે ગએ ઔર મુઝે છોડ ગએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયાકે રમઝાનમેં ઉમરહ કરના મેરે સાથ હજ કરનેકે બરાબર હૈ. (તર્ગીબ)

ફાઈદા : હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા યે ઈર્શાદ હૈ કે

રમઝાનુલ મુબારકમેં ઉમરહ કરના હજકે બરાબર ફઝીલત રખતા હૈ, મુખ્તલિફ અહાદીસમેં વારિદ હુઆ હૈ.

એક હદીસમેં આયા હૈ કે જબ હુઝૂર (સલ્લ.) હજકો તશરીફ લે જાને લગે, તો એક સહાબી ઔરતને અપને ખાવિંદસે કહા કે મુઝેભી હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ હજ કરા દો. ઉન્હોંને ફરમાયાકે મેરે પાસ કોઈ સંવારી નહી. બીવીને કહાકે તુમ્હારા ફલાં ઊંટ હૈ ? ખાવિંદને ફરમાયાકે વો તો મૈં અલ્લાહકે રાસ્તેમેં વકફ કર ચૂકા હું. મજબૂરન વો બેચારી રેહ ગઈ. જબ હુઝૂર (સલ્લ.) હજસે ફારિગ હોકર તશરીફ લાએ તો ખાવિંદને યે કિસ્સા હુઝૂર (સલ્લ.)સે અર્ઝ કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયાકે હજભી તો અલ્લાહહીકા રાસ્તા થા, અગર ઉસ ઊંટ પર હજ કરા દેતે, તો કુછ મુઝાયકા ન થા. ફિર ખાવિંદને અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! મેરી એહલિયાને સલામ અર્ઝ કિયા હૈ ઔર યે દર્યાફત કિયા હૈ કે આપકે સાથ હજ ન કરનેકી તલાફી અબ ક્યા હો સકતી હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે મેરી તરફસે ઉનકો સલામ કેહ દેના ઔર યે કેહ દેનાકે રમઝાનુલ મુબારકમેં ઉમરહ કરના મેરે સાથ હજ કરને કે બરાબર હૈ. (અબૂદાઉદ)

ઈસી કિસ્મકા કિસ્સા હઝરત ઉમ્મે સિનાન (રદી.) કે સાથભી પેશ આયા ઔર ઉમ્મે મઅ્કલ (રદી.) કે સાથ ભી, ઉમ્મે તુલૈક (રદી.) કે સાથભી ઔર ઉમ્મે હૈશમ (રદી.) કે સાથ ભી કે યે સબ હજકા ઈરાદા ફરમાતી રહી, લેકિન કિસી ન કિસી ઉઝરકી વજહસે ન જા સકી, તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને હરએકસે યેહી ઈર્શાદ ફરમાયાકે માહે મુબારકકા ઉમરહ હજકે બરાબર હૈ.

હાફિઝને ફત્હુલ બારીમેં ઉનકી રિવાયાત ઝિક્ર ફરમાઈ હૈ કે ઉમરેકા હજકે બરાબર હોનેકા મતલબ યે નહી કે ઉસ ઉમરેસે હજ ફર્ઝ પૂરા હો જાએગા. યે ઈજમાઈ મસઅલા હૈ, ઈસમેં કિસીકો ભી ઈખ્તિલાફ નહિં હૈ કે હજ ફર્ઝ ઈસ્સે અદા નહી હોતા, બલ્કે મતલબ યે કે ઉમરેકે સાથ રમઝાનુલ મુબારકકી ફઝીલત મિલ જાનેકી વજહસે હજકે સવાબકે બરાબર હો જાતા હૈ.

ઈબ્ને જૌઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે બસા ઔકાત વક્તકી ફઝીલતકી વજહસે અમલકા સવાબ બઢ જાતા હૈ, જૈસાકે ખુલૂસે નીય્યત ઔર ઈખ્લાસકી વજહસે બઢ જાતા હૈ. (ફત્હ)

હદીસ-૪ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે હજ કરનેવાલે ઔર ઉમરહ કરનેવાલે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા વફદ હૈ. અગર વો લોગ દુઆ માંગે તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉનકી દુઆ કુબૂલ કરતા હૈ ઔર અગર વો

۴- عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَلْحَاجُّ وَالْعُمَّارُ وَفْدُ اللّٰهِ اِنْ دَعَوْهُ اَجَابَهُمْ وَاِنِ اسْتَغْفَرُوْهُ غَفَرَ لَهُمْ

મગ્ફિરત ચાહેં તો ઉનકે ગુનાહોંકી
મગ્ફિરત ફરમાતા હૈ. (મિશકાત)

ફાઈદા : જૈસાકે બહોતસે આદમી એક જમાઅત બનાકર બતૌર વફદકે કહીં સરકારો, દરબારોમેં જાતે હૈં, ઐસે હી યે લોગ ગોયા વફદકે તૌર પર હક તઆલા શાનુહૂકી બારગાહમેં હાઝીર હોતે હૈં ઔર જૈસાકે વુફૂદકા ઈકરામો એ'ઝાઝ હોતા હૈ, ઐસેહી ઉન્કાભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં ઈકરામ હોતા હૈ.

એક ઔર હદીસમેં આયા હૈ કે અલ્લાહકા વફદ તીન કિસ્મકે લોગ હૈ- ૧. એક મુજાહિદ, ૨. દૂસરે હાજી, ૩. તીસરે ઉમરહ કરનેવાલે. (મિશકાત)

એક ઔર હદીસમેં આયા હૈ કે હાજી ઔર ઉમરા કરનેવાલે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા વફદ હૈ. જબ દુઆ કરતે હૈં, કુબૂલ હોતી હૈ ઔર અલ્લાહસે જો માંગતે હૈ, ઉનકા સવાલ પૂરા કિયા જાતા હૈ. (તર્ગીબ અન જાબિર)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હજ કરનેવાલે ઔર ઉમરહ કરનેવાલે અલ્લાહકા વફદ હૈ, જો માંગતે હૈ, વો દિયા જાતા હૈ, જો દુઆ કરતે હૈં, વો કુબૂલ હોતી હૈ, જો ખર્ચ કરતે હૈં, ઉસકા બદલા ઉનકો મિલતા હૈ. કસમ હૈ ઉસ પાકઝાતકી જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ કે જબ કિસી ઉંચી જગહ પર કોઈ શખ્સ લબ્બૈક કેહતા હૈ યા તકબીર કેહતા હૈ તો ઉસકે સામનેકા સારા હિસ્સા ઝમીનકા દુનિયાકે ખત્મ તક લબ્બૈક ઔર તકબીર કેહને લગતા હૈ. (તર્ગીબ)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હાજી ઔર ઉમરહ કરનેવાલે અલ્લાહકા વફદ હૈ, જો માંગતે હૈં, વો ઉનકો મીલતા હૈ, જો દુઆ કરતે હૈ. વો કુબુલ કી જાતી હૈ, જો ખર્ચ કરતે હૈં, ઉસકા બદલા ઉનકો મિલતા હૈ ઔર એક એક દિરહમકે બદલેમેં દસ દસ લાખ દિરહમ દિએ જાતે હૈ. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હૈ કે મક્કાકે રેહનેવાલે અગર ઈસકો જાન લેં કે હાજીયોંકા ઉનપર કિતના હક હૈ ? તો ઉનકી આમદ પર યે લોગ જાકર ઉનકી સવારિયોંકો બોસા દેં, ઈસલિએ કે વો લોગ અલ્લાહકા વફદ હૈ. (દુર્રે)

٥ - عن ابن مسعودؓ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تابعوا بين الحج والعمرة فانهما ينفيان الفقر والذنوب كما ينفي الكير خبث الحديد والذهب والفضة رواه الترمذي والنسائي كذا في المشكوة

હદીસ -૫ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે મુતાબઅત કરો દરમિયાન હજ ઔર ઉમરહ કે વો દોનોં મુફલિસી ઔર ગુનાહોંકો ઐસા દૂર કરતે હૈ જૈસા આગકી ભટ્ટી લોહે ઔર સોને ચાંદીકે મૈલકો દૂર કર દેતી હૈ. (મિશ્કાત)

ફાઈદા : મુતાબઅત કરનેકા મતલબ બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે કિરાન કરો, જો હજકી તીન કિસ્મોંમેંસે એક કિસ્મ હૈ ઔર હનફીયાકે નઝદીક સબ કિસ્મોંમેં સબસે ઝિયાદા અફઝલ યેહી સૂરત હૈ, ઔર મુહક્કિકીનકે કે નઝદીક હુઝૂર (સલ્લ.)

કા એહરામભી ઉસીકા થા, ઉસમે હજ ઔર ઉમરહ દોનોંકા એહરામ એક સાથ બાંધા જાતા હૈ ઔર મુતાબઅત કરનેકા મતલબ યેભી હો સકતા હૈ કે અગર પેહલે હજ કર લિયા હૈ, તો બાદમેં ઉમરહ કરે ઔર પેહલે ઉમરહ કિયા હૈ, તો બાદમેં હજ કરેકે યેભી મુતાબઅત હો ગઈ.

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હજ ઔર ઉમરેકે દરમિયાન મુતાબઅત ઉમ્રમેં ઈઝાફા કરતી હૈ ઔર ફકર ઔર ગુનાહોંકો ઐસા ઝા'ઈલ કરતી હૈ, જૈસા આગકી ભટ્ટી મૈલકો ઝા'ઈલ કરતી હૈ. (તર્ગીબ)

એક હદીસમેં હૈ

أَدِيْمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ الحديث

હજ ઔર ઉમરહ અલ્લાહ તઆલાકે લિયે હમેશા કરતે રહો કે યે દોનોં ફકર ઔર ગુનાહોંકો ઐસા ઝાઈલ કરતે હૈ, જૈસા ભટ્ટી લોહેકે જંગ કો. (કન્ઝ)

એક હદીસમેં હૈ કે હજ ઔર ઉમરેકી કસરત ફકરકો રોક દેતી હૈ. (કન્ઝ)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે લગાતાર હજ કરના ઔર લગાતાર ઉમરહ કરના ફકર ઔર ગુનાહોકો ઐસા દૂર કરતે હૈ જૈસાકે આગ લોહેકે મૈલ કો. (કન્ઝ)

એક ઔર હદીસમેં હૈ કે હજ ઔર ઉમરેમેં મુતાબઅત કરના ઉમ્રકો ભી બઢાતા હૈ ઔર રોઝીકો ભી ઝિયાદા કરતા હૈ (કન્ઝ)

ઔરભી બહોતસી રિવાયતમેં યે મઝમૂન ઝિકર કિયા ગયા.

ઈમામ નવવી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે ઉમરા કસરતસે કરના મુસ્તહબ હૈ ઔર ઈબ્ને હજર મક્કી (રહ.) ને ઈમામ શાફઈ (રદી.)સે નકલ કિયા હૈ કે કોઈ મહીના ઐસા ન જાના ચાહિયે, જિસમેં બશર્તે કુદરત કમ અઝકમ એક ઉમરહ ન કરે ઔર દો-તીન કર લે તો બહોત બેહતર હૈ. (શર્હે મનાસિક)

٦ - عن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال جهاد الكبير والضعيف والمرأة الحج والعمرة رواه النسائي باسناد حسن كذا في الترغيب.

હદીસ-૬ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે બૂઢે ઔર ઝઈફ લોગોંકા ઔર ઔરતોંકા જીહાદ, હજ ઔર ઉમરહ હૈ. (નસાઈ)

ફાયદા : પેહલી ફસ્લકી ૧૧વીં હદીસકે ઝેલમેંભી યે મઝમૂન ગુઝર ચૂકા હૈ.

હઝરત આઈશા (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફ્ત કિયાકે ક્યા ઔરતોં પરભી જીહાદ હૈ ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઔરતોં પર ઐસા જીહાદ હૈ, જિસમેં કિતાલ નહીં ઔર વો હજ ઔર ઉમરહ હૈ (તર્ગીબ)

એક સહાબી (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝીર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મૈં બહોત કમહિમ્મત હું, દુશ્મનકે મુકાબલેકી તા'કત નહીં

રખતા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, મૈં તુમ્હે ઐસા જીહાદ બતાઉં, જિસમેં લડાઈ ન હો ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, ઈર્શાદ ફરમાવેં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, હજ ઔર ઉમરહ હૈ. (દુર્રે)

٧- عن ام سلمة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اهل بعمرة من بيت المقدس غفر له رواه ابن ماجه باسناد صحيح كذا في الترغيب

હદીસ-૭ હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદી.) ફરમાતી હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ બૈતુલ મુકદ્દસસે ઉમરહકા એહરામ બાંધ કર આએ, ઉસકે ગુનાહ બખ્શ દિયે જાયેગે. (ઈબ્ને માજા)

ફાઇદા : ઉમ્મે હકીમ તા'બઈ ઔરત હૈ. ઉન્હોંને હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદી.)સે યે હદીસ સુની ઔર સિર્ફ એહરામ બાંધનેકે લિએ બૈતુલ મુકદ્દસ તશરીફ લે ગઈ ઔર વહાંસે એહરામ ઉમરહકા બાંધકર વાપસ આઈ. (તર્ગીબ)

યે વકઅત થી ઉન હઝરાતકે યહાં હુઝૂર (સલ્લ.) કે પાક ઈર્શાદાતકી કે જો શખ્સ કોઈ હદીસ સુન લેતા થા, અપની વુસઅતકે મુવાફિક ઉસ પર અમલ કરનેકી કોશિશ કરતા થા, ચાહે ઉસમેં કિતનીહી મશક્કત ઉઠાના પડે.

એક ઔર હદીસમેં હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદી.)સે યે અલફાઝ નકલ કિએ ગએ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ હજ યા ઉમરહકે લિએ મસ્જિદે અકસાસે મસ્જિદે હરામ તક આએ, ઉસકે અગલે-પિછલે સબ ગુનાહ મા'ફ હો જાતે હૈં ઔર જન્નત ઉસકે લિએ વાજીબ હો જાતી હૈ. (દુર્રે)

આઠવીં ફસ્લ
ઝિયારતે મદીનામેં

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને જો મશહૂર આલિમ, ફકીહ, મુહદ્દિસ હનફી હૈ, ઉન્હોંને લિખ્ખા હૈ કે ચંદ હઝરાતકે અલાવા જિનકા ખિલાફ કુછ મુઅતબર નહીં, બિલ ઈત્તિફાક તમામ મુસલમાનોંકે નઝદીક હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી ઝીયારત અહમતરીન નેકિયોમેં હૈ ઔર અફઝલતરીન ઈબાદાતમેં હૈ ઔર આલા દરજાતક પહોંચનેકે લિએ કામિયાબ ઝરિયા ઔર પુર ઉમ્મીદ વસીલા હૈ, ઉસકા દર્જા વાજીબાતકે કરીબ હૈ, બલ્કે બા'ઝ ઉલમાને વાજીબ કહા હૈ ઉસ શખ્સકે લિયે, જિસમેં વહાં હાઝરીકી વુસૂઅત હો, ઉસકા છોડના બડી ગફલત ઔર બહોત બડી જફા હૈ ઔર બા'ઝ માલિકીયાને કહા હૈ કે વહાંકે કિયામકે ઈરાદેસે ચલના મક્કા મુકર્રમામેં કિયામકે ઈરાદેસે અફઝલ હૈ યાની હજકી વજહસે ચલના તો દૂસરી બાત હૈ, ઈસકે અલાવા મદીના પાકકી તરફ ચલના અફઝલ હૈ, ફકત.

દુર્રે મુખ્તારમેં લિખ્ખા હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબરકી ઝિયારત મંદૂબ હૈ,

બલ્કે બા'ઝ ઉલમાને ઉસ શખ્સકે હકમેં, જિસમેં વુસઅત હો, વાજીબ કહા હૈ.

અલ્લામા શામી (રહ.) કેહતે હૈં કે ખૈર રમલી શાફઈ (રહ.) ને ઈબ્ને હજર (રહ.)સે ઈસ કૌલકો નકલ કિયા ઔર ઈસકી તા'ઈદ કી. યકીનન નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કે જિતને એહસાનાત ઉમ્મત પર હૈં ઔર જો તવકકુઆત મરનેકે બાદ આપસે વાબિસ્તા હૈં, ઉનકે લિહાઝસે વુસઅત ઔર તા'ક્તકે બાદભી હાઝરી નસીબ ન હો, બેહદ મહરૂમી હૈ ઔર મા'મૂલી એ'ઝારસે ઈસ સઆદતે ઉઝમાસે મહરૂમી ઈન્તિહાઈ કસાવત ઔર જફા હૈ.

અગરચે બા'ઝ ઉલમાને બા'ઝ રિવાયતકી બિના પર બજાએ હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબ્રે મુબારકકી ઝિયારતકે મસ્જિદકી ઝિયારતકી નીય્યતકો ઝરૂરી બતાયા હૈ લેકિન ચાર અઈમ્માકે સબ મઝાહિબ ઈસપર મુત્તફિક હૈ, કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબ્રે મુબારકકી ઝિયારતકા ઈરાદાભી મુસ્તહબ હૈ હનફિયાકી મો'તબર કિતાબસે મુલ્લા અલી કારી (રહ.) કી ઈબારત ઉપર નકલ કર ચૂકા હૂં. શાફઈયાકે મુકતદા ઈમામ નવવી (રહ.) અપની મનાસિકમેં લિખતે હૈં કે જબ હજસે ફારિગ હો જાએ તો ચાહિયે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી કબ્રે મુબારકકી ઝિયારતકી નીય્યતસે મદીનાં મુનવ્વરાકા ઈરાદા કરે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબ્રકી ઝિયારત અહમતરીન કુરબાતમેંસે ઔર કામિયાબ મસાઈસે હૈ.

અન્વારે સાતિઆમેં માલિકીયાકે મઝહબમેં લિખ્ખા હૈ, હમારે નબી મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી કબ્રકી ઝિયારત પસંદીદા સુન્નત હૈ જો શરઅન મતલૂબ હૈ ઔર મર્ગૂબ હૈ ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાં કુર્બત પૈદા કરનેમેં બહોત ઊંચી ચીઝ હૈ ઔર કાઝી અયાઝ માલકી (રહ.) ને શિફામેં લિખ્ખા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી કબ્રકી ઝિયારત મજમા અલૈહિ સુન્નત હૈ, બલ્કે બા'ઝ ઉલમા-એ-માલકીયાને તો વાજીબ ફરમા દિયા જૈસાકે કસ્તલાની (રહ.) ને મવાહિબમેં અબૂ ઈમ્રાન ફારસી (રહ.) કા કૌલ નકલ કિયા.

મુગ્ની જો ફિકહે હનાબલાકી બહોત મો'તબર કિતાબ હૈ, ઉસમેં લિખ્ખા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી કબ્ર શરીફકી ઝિયારત મુસ્તહબ હૈ. ઈસ લિયેકે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા હૈ કે જો શખ્સ હજ કરે, ફિર મેરી કબ્રકી ઝિયારત કરે, ઉસને ગોયા ઝિન્દગીમેં મેરી ઝિયારતકી ઔર એક હદીસમેં હૈ કે જિસને મેરી કબ્રકી ઝિયારત કી, ઉસકે લિએ મેરી શફાઅત વાજીબ હો ગઈ ઔર ઈમામ અહમદ (રહ.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) કી યેહી હદીસ નકલ કી કે જો શખ્સ મેરી કબ્રકે પાસ મુઝપર સલામ કરે તો મૈં ઉસકે સલામકા જવાબ દેતા હૂં ઔર શર્હે કબીરમેં જો મઝહબે હનાબલાકી અહમ કિતાબ હૈ, લિખ્ખા હૈ કે જબ હજસે ફારિગ હો જાએ, તો મુસ્તહબ હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે દોનોં સાથિયોંકી કબ્રકી ઝિયારત કરે. ઉસકે બાદ વોહી અહાદીસ ઝિક્ર કી જો મુગ્નીમેં ગુઝરી.

દલીલુત્તાલિબ જો ફિકહે હંબલીકા મશહૂર મતન હૈ, ઉસમે હજકે અહકામ લિખનેકે બાદ લિખ્ખા હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબ્રે મુબારક ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે દો સાથિયોંકી કબ્રકી ઝિયારત મસ્નૂન હૈ. ઉસકે શારેહ નૈલુલ મઆરિબમેં લિખતે હૈ કે ઈસકા લા'ઝીમી નતીજા યે હૈ કે ઈન કબ્રોંકી ઝિયારતકે લિયે સફર કરના ભી મુસ્તહબ હૈ, ઈસલિયેકે હાજી હજકે બાદ બગૈર સફરકે ઉનકી ઝિયારત કૈસે કર સકતા હૈ. ઈસી તરહ રૌઝુલ મર્બઅ ફિકહે હંબલીમેં લિખ્ખા હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબરે અત્હર ઔર હુઝૂરકે દોનોં સાથિયોંકી કબરોંકી ઝિયારત મુસ્તહબ હૈ ઈસલિએ કે હદીસમેં આયા હૈ કે જિસને હજ કિયા, ફિર મેરી કબરકી ઝિયારત કી, વો ઐસા હૈ જૈસા કે મેરી ઝિન્દગીમેં મેરી ઝિયારત કી ઈન સબસે મા'લૂમ હુઆકે ચારોં ઈમામોંકા મુત્તફકા મસઅલા હૈ, ઈસલિએ બા'ઝ ઉલમાને ઈસકો ઈજમાઈ મસઅલા બતાયા, જૈસાકે શુરૂમેં ગુઝરા. નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ)સેભી મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં ઈસકી તર્ગીબ વારિદ હુઈ હૈ.

અહાદીસ

١- عن ابن عمرؓ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من زار
قبري وجبت له شفاعتي رواه البزار والدارقطني قال النووي
وقال ابن حجر في شرح المناسك رواه ابن خزيمة في صحيحه
وصححه جماعة كعبد الحق وتقي السبكي اھ وقال القاري في
شرح الشفا صححه جماعة من ائمة الحديث اھ

હદીસ : ૧ ઈબ્ને ઉમર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા યે ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈ કે જિસ શખ્સને મેરી કબરકી ઝિયારત કી, ઉસકે લિએ મેરી શફાઅત ઝરૂરી હો ગઈ. (દાર કુતની)

٢- عن ابن عمرؓ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من جاءني
زائرا لا يهمه الا زيارتي كان حقا علي ان اكون له شفيعا قال
العراقي رواه الطبراني وصححه ابن السكن كذا في الاتحاف وبسط
في تخريجه وقال صححه عبد الحق في سكوته وتقي السبكي باعتبار مجموع الطرق

હદીસ : ૨ હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો મેરી ઝિયારતકો આએ ઔર ઉસકે સિવા કોઈ ઔર નીય્યત ઉસકી ન હો, તો મુઝપર હક હો ગયા કે ઉસકી સિફારિશ કરૂં. (તિબરાની)

ફાઈદા : દુનિયામેં કૌન શખ્સ ઐસા હોગા, જિસકો, મહશરકે હૌલનાક મંઝરમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કી શફાઅતકી ઝરૂરત ન હો ઔર કિતના ખુશ કિસ્મત હૈ

વો શખ્સ જિસકે મુતઅલ્લિક હુઝૂર (સલ્લ.) યે ફરમા દેં કે ઉસકી શફાઅત મેરે ઝીમ્મે ઝરૂરી હૈ.

અલ્લામા ઝુરકાની શર્હે મવાહિબમેં લિખતે હૈં કે ઈસકે લિએ ખુસૂસી શફાઅત મુરાદ હૈ રફએ દરજાતકી હો યા ઉસ હૌલનાક દિનમેં અમનકી હો યા જન્નતમેં બગૈર હિસાબ દાખલાહકી યા ઉમૂમી સિફારિશ કે અલાવા ઉસકે લિએ ખુસૂસિયતસે શફાઅત હો.

ઈબ્ને હજર મક્કી (રહ.) શર્હે મનાસિક નવવીમેં તહરીર ફરમાતે હૈં કે હદીસમેં જો યે વારિદ હુઆ હૈ કે જો શખ્સ મેરે પાસ આએ ઔર મેરી ઝિયારત કે અલાવા કોઈ ઔર ગરઝ ઉસકી ન હો, તો મુઝપર ઉસકા હક હો ગયા કે મૈં કયામતકે દિન ઉસકી સિફારીશ કરૂં. 'મેરી ઝિયારત કે સિવા કોઈ ઔર ગરઝ ઉસકી ન હો' કા મતલબ યે હૈ કે કોઈ ઐસી ગરઝ ન હો, જો ઝિયારત કે મુતઅલ્લિક ન હો, લિહાઝા મસ્જિદે નબવીમેં એ'તકાફકી નીય્યત યા ઈબાદતકી કસરત યા સહાબા (રદી.) વગૈરહકી ઝિયારતકી નીય્યત ઈસકે મનાફી નહી, બલ્કે હમારે ઉલમાને ઉસ્કી તસ્રીહ કી હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઝિયારતકે સાથ મસ્જિદે નબવીકી ઝિયારતકી ભી નીય્યત કરલે.

હનફીયામેંસે સાહિબે દુર્રે મુખ્તાર (રહ.) ને ભી યેહી લિખ્ખા હૈ કે કબર શરીફકે સાથ મસ્જિદે નબવીકી ઝિયારતકી ભી નીય્યત કરલે, લેકિન ઈબ્ને હુમામ (રહ.) ને ફિકહા-એ-હનફીયામેંસે લિખ્ખા હૈ કે ઈસ હદીસકી બિના પર પેહલી મર્તબા તો સિર્ફ કબ્રે મુબારક હી કી નીય્યત હોના ચાહિયે, અલબત્તા અગર મુકદ્દર યાવરી કરે ઔર દોબારા હાઝરીકી સઆદત નસીબ હો, તો મસ્જિદ ઔર કબર શરીફ દોનોંકી નીય્યત કરે ઔર અલ્લામા શામી (રહ.) ને મુલ્લા જામી (રહ.)સે નકલ કિયા હૈ કે ઉન્હોંને એક મર્તબા મહઝ ઝિયારતકી નીય્યતસે સફર કિયા, ઈસમેં હજકો ભી શામિલ ન કિયા, તા'કે મહેઝ ઝિયારત હી કી નીય્યત હો. મુહબ્બતકી બાત તો યેહી હૈ.

۳-عن ابن عمرؓ قال قال صلی اللہ علیہ وسلم من زارنی بعد وفاتی فکانما زارنی فی حیاتی رواہ الطبرانی والدارقطنی والبیہقی وضعفہ کذا فی الاتحاف وفی المشکوۃ بروایۃ البیہقی فی الشعب بلفظ من حج فزار قبری بعد موتی کان کمن زارنی فی حیوتی واستدل بہ الموفق فی المغنی علی استحباب الزیارۃ

હદીસ : ૩. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસને મેરી વફાતકે બાદ મેરી ઝિયારત કી તો ઐસા હૈ ગોયાકે મેરી ઝિન્દગીમેં ઝિયારત કી. (તિબરાની)

ફાઈદા : મિશ્કાત શરીફમેં ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયાકે જિસ શખ્સને હજ

કિયા, ફિર મેરી કબરકી ઝિયારત કી, વો મિસ્લ ઉસ શખ્સ કે હૈ, જિસને કે મેરી ઝિન્દગીમેં ઝિયારત કી હો.

ઈસકે મિસ્લ હોનેકા મતલબ યે નહી કે વો સહાબી (રદી.) હો ગયા બલ્કે મતલબ યે હૈ કે અંબિયા-એ-કિરામ અપની કબરોંમેં ઝિંદા હોતે હૈં તો ગોયા યે ઐસા હી હૈ જૈસાકે ઝિન્દગીમેં કોઈ શખ્સ દરે દૌલત પર હાઝીર હો ઔર મકાનસે બાહરહી મિલકર આએ.

ઈસ હદીસમેં યે ફરમાયા ગયા કે હજકે બાદ મેરી ઝિયારત કરે.

ઈસમેં ઉલમાકા ઈખ્તિલાફ હૈ કે મદીને તય્યબાકી હાઝરી પેહલે હોના ચાહિએ યા હજ પેહલે કરના ચાહિએ.

ઈબ્ને હજર (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે હમારે અકસર મશાયખકી યે રાય હૈ કે હજ પેહલે કરના ચાહિએ, લેકિન ઉસકી વજહ યે મા'લૂમ હોતી હૈ કે અગર વક્તમેં વસીઅ ગુંઝાઈશ હો કે હજસે પેહલે ઝિયારત ઈત્મીનાનસે કર સકે ઔર ફિર હજભી ઈત્મીનાનસે હો સકે તો ઝિયારત પેહલે કરલે, ઐસા ન હોકે હજકે બાદ કોઈ આરિઝા પેશ આ જાએ, અલબત્તા અગર વક્તમેં તંગી હો તો હજકો મુકદ્દમ કરે.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે અગર હજ ફર્ઝ હૈ, તબ તો હજકો મુકદ્દમ કરના ચાહિયે, બશર્તેકે મદીના મુનવ્વરા રાસ્તેમેં ન પડતા હો. અગર રાસ્તેમેં પડતા હો તો ફિર બગૈર ઝિયારતકે આગે બઢના કસાવત હૈ. યે બહરહાલ ઝરૂરી હૈ કે હજકે વક્તમેં ગુંઝાઈશ હો, ઉસકે ફૌત હોનેકા અંદેશા ન હો ઔર અગર હજ નફલ હૈ તો ઉસકો ઈખ્તિયાર હૈ કે જિસકો ચાહે મુકદ્દમ કરે ઔર ઔલા યે હૈ કે હજકો મુકદ્દમ કરે તાકે ગુનાહોંસે હજકી બદૌલત પાક હોકર હરમે પાકકી ઝિયારત કરે.

۴ - عن رجل من آل الخطاب عن النبي صلى الله عليه وسلم
قال من زارني متعمداً كان في جواري يوم القيمة ومن سكن
المدينة وصبر على بلائها كنت له شهيداً وشفيعاً يوم
القيمة ومن مات في احد الحرمين بعثه الله من الأمنين
رواه البيهقي في الشعب كذا في المشكوة وفي الاتحاف برواية
الطيالسي بسنده الى ابن عمر عن عمر ثم قال وعن رجل من آل
حاطب رفعه من زارني متعمداً كان في جواري يوم القيمة الحديث
اخرجه البيهقي وهو مرسل والرجل المذكور مجهول اه
وبسط الكلام على طرقه السبكي وقال هو مرسل جيد

હદીસ નં. ૪ હુઝૂર (સલ્લ.)સે નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ ઈરાદા કરે કે મેરી ઝિયારત કરે, વો કયામતમેં મેરે પડોસમેં હોગા ઔર જો શખ્સ મદીનામેં કિયામ કરે ઔર વહાંકી તંગી ઔર તકલીફ પર સબર કરે, મૈં ઉસકે લિએ કયામતમેં ગવાહ ઔર સિફારિશી હૂંગા ઔર જો હરમે મક્કા મુકર્રમા યા હરમે મદીનામેં મર જાએગા, વો કયામતમેં અમનવાલોંમેં ઉઠેગા. (મિશ્કાત)

ફાઈદા મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં યે મઝમુન આયા હૈ કે જો શખ્સ ઈરાદા કરે કે મેરી ઝિયારત કરે, વો કયામતમેં મેરા પડોસી હૈ, ઈરાદા કરનેકા મતલબ યે હૈ કે મહઝ ઈસી ઈરાદેસે આયા હો, યે ન હો કે સફર તો કિસી દુનિયવી ગરઝસે થા, રસ્તા ચલતે ઝિયારત ભી કરલી. હદીસ નં.૨ મેંભી ઈસી કિસ્મકા લફઝ ગુઝર ચુકા હૈ કે મેરી ઝિયારતકે અલાવા કોઈ ઔર ઈરાદા ન હો.

દુસરા મઝમુન જો હદીસે બાલામેં મદીના મુનવ્વરા કે કિયામકે મુતઅલ્લિક હૈ, ઉસકી રિવાયત આઈન્દા આ રહી હૈ.

۵ - عن ابن عمرؓ قال قال رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم
من حج البیت ولم یزرنی فقد جفانی رواہ ابن عدی
فی الکامل وغیرہ کذا فی شفاء الاسقام وفی شرح اللباب
رواہ ابن عدی بسند حسن وبسط فی تخریجہ صاحب
الاتحاف وقال رد السیوطی علی ابن الجوزی فی ایرادہ
فی الموضوعات وقال لم یصب اھ وقال القاری فی
شرح الشفاء رواہ ابن عدی بسند یحتج بہ۔

હદીસ નં.૫ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જિસ શખ્સને હજ કિયા ઔર મેરી ઝિયારત ન કી, ઉસને મુઝપર ઝુલ્મ કિયા. (સયુતી)

ફાઈદા કિતની સખ્ત વઈદ હૈ ઔર બિલ્કુલ ઝાહિર હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કે જો એહસાનાત ઉમ્મત પર હૈ ઉનકે લિહાઝસે વુસ્અતકે બાવજૂદ હાઝિર ન હોના સરાસર ઝુલ્મ વ જફા હૈ. મુહદ્દિસીન હઝરાતને ઈસ હદીસ પર કલામ કર દિયા વરના ઈસકી વજહસે ઝિયારત વાજિબ હી હોતી.

અલ્લામા કસ્તલાની (રહ.) મવાહિબે લદુન્યામેં લિખતે હૈં કે જિસ શખ્સને બાવજૂદ વુસ્અતકે ઝિયારત ન કી, ઉસને યકીનન જફા કી.

હદીસ નં.૬ હઝરત અનસ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) હિજરત કરકે મક્કા તશરીફ લે ગયે તો વહાંકી હર ચીઝ પર અંધેરા છા ગયા ઔર જબ

۶ - عن انسؓ قال لما خرج رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ
علیہ وسلم من مکۃ اظلم منھا کل شیء ولما دخل
المدینۃ اضاء منھا کل شیء فقال رسول اللّٰہ

صلى الله عليه وسلم المدينة بها قبري وبها بيتي وتربتي وحق على كل مسلم زيارتها اخرجه ابوداود كذا في الاتحاف - فليتنظر فلم اجده

મદીના પહોંચે તો વહાંકી હર ચીઝ રોશન હો ગઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયાકે મદીનામેં મેરા ઘર હૈ ઔર ઈસીમેં મેરી કબર હોગી ઔર હર મુસલમાન પર હક હૈ કે ઉસકી ઝિયારત કરે. (અબૂ દાઉદ)

ફાઈદા - યકીનન હર મુસલમાન પર હક હૈ કે ઉસ પાક જગહકી ઝિયારત કરે ઔર કિસ કદર ખુશનસીબ હૈં વો મુસલમાન જિનકો વહાંકા કિયામ નસીબ હૈ કે હર વક્ત યે સઆદત ઉનકો મયસ્સર હોતી રેહતી હૈ ઔર ઉસ હકકી અદાયેગી ઉનકો હર વક્ત મયસ્સર હૈ.

٧- عن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من زارني في المدينة محتسبا كان في جواري وكنت له شفيعا يوم القيامة رواه البيهقي والعقيلي وابوعوانة بالفاظ مختلفة ذكرها القاري في شرح الشفاء وقال قوله في جواري بكسر الجيم وفي نسخة بضم الجيم اي في ذمتي وعهدي

હદીસ-૭ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ મદીનામેં આકર મેરી ઝિયારત સવાબકી નીય્યતસે કરે (યાનિ કોઈ ઔર ગરઝ ન હો) વો મેરે પડોસમેં હોગા ઔર મૈં કયામતકે દિન ઉસકા સિફારશી હૂંગા. (બયહકી)

ફાઈદા - યે મઝમૂન હદીસ નં. (૪) કે ઝેલમેં ભી ગુઝર ચુકા હૈ. ઈસી હદીસમેં બા'ઝ ઉલમાને ઝવ્વારકો જીમકે પેશસે બતાયા હૈ, ઈસ સૂરતમેં તર્જુમા યે હોગા કે વો શખ્સ મેરે અહદ ઔર મેરી પનાહમેં હોગા. ઉસ હૌલકે દિનમેં કોઈ શખ્સ હુઝૂર (સલ્લ.) કી પનાહમેં આ જાએ, ઉસ્સે બઢકર કયા દૌલત હો સકતી હૈ.

٨- عن ابن عباس من حج الى مكة ثم قصدني في مسجدي كتب له حجتان مبرورتان اخرجه الديلمي كذا في الاتحاف

હદીસ-૮ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ હજકે લિયે મક્કા જાએ, ફિર મેરા કસ્દ કરકે મેરી મસ્જિદમેં આએ, ઉસકે લિએ દો હજ્જે મકબૂલ લિખ્ખે જાતે હૈં. (ઈત્તિહાફ)

ફાઈદા - યાની ઉસકે હજકા સવાબ દો ગુના હો જાતા હૈ.

٩- عن ابي هريرة ان النبي صلى الله عليه وسلم قال ما من احد يسلم علي عند قبري الا رد الله على روحي حتى ارد عليه السلام رواه

હદીસ-૯ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ મેરી કબરકે પાસ આકર મુઝપર સલામ પઢે, તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મેરી રૂહ

મુઝતક પહોંચા દેતે હૈ. મૈં ઉસકે સલામકા જવાબ દેતા હૂં.
(અહમદ-અબૂ દાઉદ)

احمد فی روایۃ عبد اللہ کذا فی المغنی للموفق

ફાયદા : ઈબ્ને હજર (રહ.) શર્હે મનાસિકમેં લિખતે હૈં કે મેરી રૂહ મુઝ તક પહોંચાનેકા મતલબ યે હૈ કે બોલનેકી કુવ્વત અતા ફરમા દેતે હૈં. કાઝી અયાઝ (રહ.) ને ફરમાયા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી રૂહે મુબારક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી હુઝૂરમેં મુસ્તગરક રેહતી હૈ, તો ઈસ હાલતસે સલામકા જવાબ દેનેકી તરફ મુતવજ્જહ હોતી હૈ. (બઝલ)

અકસર ઉલમાને મિનજુમ્લા ઉનકે હાફીઝ ઈબ્ને હજર (રહ.)સે ભી અલ્લામા ઝુરકાની (રહ.)સે નકલ કિયા કે યે મતલબ નહી કે ઈસ વક્ત રૂહ વાપસ આતી હૈ બલ્કે વો તો વિસાલ કે બાદ એક મર્તબા વાપસ આ ચુકી તો મતલબ યે હૈ કે મૈં, ચૂંકી રૂહ મેરી વાપસ આ ચુકી ઉસકે સલામકા જવાબ દેતા હૂં.

હદીસ -૧૦ યે નકલ કિયા ગયા કે જો શખ્સ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી કબરે મુબારકકે પાસ ખળે હોકર યે આયત પળ્હે - **'ઈન્નલ્લાહ- વ મલાઈકત-હૂ યુસલ્લૂ-ન અલન્નબીય્યિ'** ઉસકે બાદ સત્તર મર્તબા **'સલ્લલ્લાહુ અલૈ-ક યા મુહમ્મદ'** કહે, તો એક ફરિશ્તા કેહતા હૈ કે અય શખ્સ ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુઝપર રેહમત નાઝીલ કરતા હૈ ઔર ઉસકી હર હાજત પૂરી કર દી જાતી હૈ. (બયહકી)

۱۰- وقال ابن ابی فدیک سمعت بعض من ادرکت یقول بلغنا انہ من وقف عند قبر النبی صلی اللہ علیہ وسلم فتلا ھذہ الآیۃ اِنَّ اللہَ وَمَلٰٓئِکَتَہٗ یُصَلُّوْنَ عَلَی النَّبِیِّ ثم یقول صلی اللہ علیک یا محمد من یقولھا سبعین مرۃ ناداہ ملک صلی اللہ علیک یا فلان ولم تسقط لہ حاجۃ کذا فی الشفاء قال القاری فی شرحہ رواہ البیھقی

ફાઈદા - મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે **સલ્લલ્લાહુ અલૈક યા મુહમ્મદકી** જગહ **યા રસૂલલ્લાહ** કહે તો ઝિયાદા બેહતર હૈ.

અલ્લામા કસ્તલાની (રહ.) ને શેખ જૈનુદ્દીન મરાગી (રહ.) વગૈરહસે ભી યેહી નકલ કિયા કે **'યા રસૂલલ્લાહ !'** કેહના ઔલા હૈ.

અલ્લામા ઝુરકાની (રહ.) શર્હે મવાહિબમેં લિખતે હૈ કે યે ઈસ વજહસે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા નામ લેકર પુકારનેકી મુમાનઅત હૈ, લેકીન અગર યેહી લફ્ઝ રિવાયતમેં મન્કૂલ હૈ તો મન્કૂલકી રિયાયત કી વજહસે મુમાનઅત ન રહેગી. ઈસ નાપાકો નાકારાકે ખ્યાલમેં રૌઝ-એ-અકદસ પર મુઝવ્વિરો કે રટે હુવે અલફાઝ બગૈર સમઝે તોતેકી તરહ પળ્હનેકી બજાએ નિહાયત ખુઝૂઅ, ખુશૂઅ, સુકૂન, વિકારસે સત્તર મર્તબા **'અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલૈ-ક યા રસૂલલ્લાહ !'** હર હાઝરીકે વકત પળ્હ લિયા કરે, તો શાયદ ઝિયાદા બેહતર હો.

અલ્લામા ઝુરકાની શર્હે મવાહિબમેં લિખતે હૈં કે સત્તર મર્તબાકી ખુસૂસિયત ઈસલિય હૈ કે ઈસ અદદકો ઈજાબતમેં દાખિલ હૈ. કુર્આન પાકમેં ભી મુનાફિકીનકે બારેમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હુઆ હૈ.

اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِيْنَ مَرَّةً فَلَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ

તર્જુમા : અગર તુમ ઈન મુનાફિકો કે લિએ સત્તર મર્તબા ઈસ્તગ્ફાર કરો, તબ ભી ઈનકી મગ્ફિરત ન હોગી.

હદીસ-૧૧. હુઝૂર અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ મેરી કબરકે પાસ ખળા હોકર મુઝ પર દરૂદ પળ્હતા હૈ, મૈં ઉસકો ખુદ સુનતા હૂં ઔર જો કિસી ઔર જગહ દરૂદ પળ્હતા હૈ, તો ઉસકી દુનિયા ઔર આખિરતકી ઝરૂરતેં પૂરી કી જાતી હૈ ઔર મૈં કયામતકે દિન ઉસકા ગવાહ ઉસકા સિફારિશી હુંગા. (બયહકી)

١١- عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من صلى علىّ عند قبری سمعته ومن صلى علىّ نائيا كفى امر دنياه وآخرته و كنت له شهيدا وشفيعا يوم القيامة رواه البيهقی فی الشعب والخطيب وابن عساكر كذا فی الدر وبسط طرقه السبكی فی شفاء الاسقام وفی المواهب شرحه عزاه الی ابن ابی شيبة وعبد الرزاق

ફાઈદા - દૂસરી મુતઅદ્દિદ અહાદીસમેં આયા હૈ કે જો દૂરસે કોઈ શખ્સ દરૂદ શરીફ પળ્હતા હૈ, તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ને ફરિશ્તે મુકર્રર ફરમા રખ્ખે હૈં, જો ઉસકા સલામ મુઝતક પહોંચાતે હૈં. ઈસ હદીસ શરીફમેં કબર શરીફ પર ખળે હોકર દરૂદ શરીફ પળ્હનેકી કિસ કદર ફઝીલત હૈ કે સરવરે આલમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ઉસકો ખુદ બનફ્સે નફીસ સુનતે હૈં ઔર કિસ કદર ખુશનસીબ હૈં વો મુબારક હઝરાત જો, ઈસ પાક શહેરમેં રેહનેવાલે હૈં ઔર હર વકત બિલા વાસ્તા દરૂદ શરીફ હુઝૂર (સલ્લ.) કો સુનાતે રેહતે હૈં.

સુલૈમાન બિન સહીમ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી ખ્વાબમેં ઝિયારત હુઈ. મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.)સે દર્યાફત કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે જો લોગ હાઝીરે ખિદમત હોકર સલામ કરતે હૈં, આપકો ઉનકા ઈલ્મ હોતા હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, હાં, હોતા હૈ ઔર મૈં ઉનકે સલામકા જવાબ દેતા હું. (ઈત્તિહાફ)

હદીસ-૧૨. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે ન સફર કિયા જાએ, મગર તીન મસ્જિદોંકી તરફ, એક મસ્જિદે હરામ, દૂસરે મસ્જિદે બૈતુલ મુકદસ, તીસરે મેરી યે

١٢- عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تشد الرحال الا الى ثلاثة مساجد مسجد الحرام والمسجد الاقصى ومسجدی هذا متفق عليه كذا فی المشكوة

મસ્જિદ. (મિશ્કાત)

ફાઈદા : - ચૂંકે ઈસ હદીસ શરીફમેં તીન મસાજિદ કે અલાવા કિસી ઔર જગહકે સફરકી મુમાનઅત કી ગઈ ઈસલિએ બા'ઝ ઉલમાને ઈસ્સે દલીલ પકડ કર નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કે મઝારે પાકકે ઈરાદેસે સફરકી મુમાનેઅત ફરમાઈ હૈ. વો હઝરાત ફરમાતે હૈં કે ઈસ નીય્યતસે સફર ન કરે, બલ્કે મસ્જિદે નબવીકી ઝિયારતકી નીય્યતસે સફર કરે, અલબત્તા વહાં પહોંચનેકે બાદ મઝારે પાકકી ઝિયારતમેં કોઈ મુઝાયકા નહી. લેકિન જમ્હૂર ઉલમાકે નઝદીક ઈસ હદીસ શરીફકા યે મતલબ હરગિઝ નહી, બલ્કે મતલબ યે હૈ કે ઈન તીન મસાજિદકે અલાવા કિસી ઔર મસ્જિદકે ઈરાદેસે સફર ન કરે, ઈસલિએ કે યે તીન મસાજિદ તો બહોત એહમિયત રખતી હૈ, જૈસા કે છઠી ફસ્લકી હદીસ નં. (૬)મેં ગુઝર ચુકા હૈ. ઈસકે અલાવા ઔર મસાજિદમેં કોઈ ખાસ ખુસૂસિયત નહી.

જમ્હૂરકી તા'ઈદ ઈસ્સે ભી હોતી હૈ કે ઈસ મઝમૂનકી બા'ઝ રિવાયાતમેં ખુદ તસ્રીહ મૌજૂદ હૈ, ચુનાંચે એક હદીસમેં આયા હૈ કે કિસી મસ્જિદકી તરફ સફર ન કિયા જાએ બજુઝ ઈન તીન મસાજિદકે, યે સાફ ઔર વાઝેહ હૈ કે ખાસ ખાસ શહેરોંકી મસાજિદકી નીય્યત કરકે સફર ન કિયા જાએ, જૈસાકે હમારે ઝમાનેમેં દસ્તૂર હૈ કે દીલ્લીકી જામા મસ્જિદમેં આખિરી જુમ્મા પઢનેકી નિય્યતસે બમ્બઈ-કલકત્તા તકસે લોગ આતે હૈં. યે મહેઝ ફુઝૂલ ઔર લગ્વ હૈ.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે બાઝ ઉલમાને ઈસ હદીસકી વજહસે ઉલમા ઔર સુલ્હાકી કબરોંકી ઝિયારતકે સફરકો નાજાઈઝ બતાયા, હાલાંકે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયૈહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે મૈંને કબરોંકી ઝિયારત કો મના કર દિયા થા, અબ (ઈજાઝત દેતા હૂં), ઝિયારત કિયા કરો ઔર હદીસ મઝકુરાબાલા મસાજિદ કે બારેમેં વારિદ હુઈ કે ઈન તીન મસ્જિદોંકે અલાવા ઔર સબ મસાજિદ બરાબર હૈં, ઉનમેં કોઈ ઐસી તર્જીહ નહી જિસકી વજહસે સફર કિયા જાયે ઔર મઝારાતકી બરકત ઔર ચીઝ હૈ, મૈં પૂછતા હું કયા અંબિયાકી કબરોંકી ઝિયારત કો ભી મના કર દિયા જાએગા ઔર જબ ઉસકો મના નહી કિયા જા સકતા તો ઔલિયાકી કબરેં ભી ઐસી હી હૈં. ફક્ત !

બન્દા ઝઈફ કેહતા હૈ કે ઔલિયાકી કબરોંકે લિએ સફર કરના તો મુખ્તલિફ હૈ કે જાઈઝ હૈ યા નહી, લેકિન ઈસમેં શક નહી કે ઈન મસાજિદ કે અલાવા બહોતસે સફર બિલ ઈત્તિફાક જાઈઝ બલ્કે બા'ઝ વાજીબ હૈ જૈસાકે હજકી નીય્યતસે સફર, જિહાદકે લિએ સફર, તલબે ઈલ્મકે લિએ સફર, હિજરત કા સફર, તિજારતકે લિએ સફર, ઈસલિએ યે તો બહરહાલ કેહના હોગાકે ઈસ હદીસે પાકસે મુતલકન સફરકી ઉનમેં મસાજિદકે અલાવા મુમાનઅત મકસૂદ નહી હૈ.

અલ્લામા કસ્તલાની (રહ.) ને મવાહિબે લદુન્યામેં યે કિસ્સા નકલ કિયા હૈ કે શેખ વલીયુદ્દીન ઈરાકી (રહ.) કેહત હૈ કે મેરે વાલિદ ઝૈનુદ્દીન ઈરાકી ઔર

શેખ અબ્દુર્રહમાન બિન રજબ હંબલી (રહ.) દોનોં હઝરાત હઝરત ઈબ્રાહીમ ખલીલુલ્લાહકી કબરકી ઝિયારતકો સાથ ચલે, જબ શહેરકે કરીબ પહોંચે તો ઈબ્ને રજબ (રહ.) કો ખ્યાલ આયા, કેહને લગે કે મૈંને હઝરત ખલીલુલ્લાહ (અલૈ.) કી મસ્જિદમેં નમાઝ પઢનેકી નીય્યત કર લી. તાકે કબરકી ઝિયારતકી નીય્યત ન રહે. ઝૈને ઈરાકી કેહને લગે કે તુમને હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈર્શાદકે ખિલાફ કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા થા કે તીન મસાજિદ કે અલાવા સફર ન કિયા જાયે ઔર તુમને ઈન તીનકે અલાવા ચૌથેકી નીય્યત કરલી ઔર મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈર્શાદકી તા'મીલ કી. હુઝૂર (સલ્લ.) કા મશહૂર ઈર્શાદ હૈ કે કુબૂરકી ઝિયારત કિયા કરો ઔર કિસી હદીસમેં યે નહી આયા કે અંબિયાકી કુબૂરકે અલાવા, લિહાઝા મૈંને ઈર્શાદકે મુવાફિક કિયા. (ઝર્કાની)

સહાબ-એ-કિરામ (રદી.) ઔર તાબઈન હઝરાતસે કબરે અતહરકી ઝિયારતકે લિએ સફર સાબિત હૈ.

(૧) અલ્લામા સુબકી (રહ.) ને લિખા હૈ કે હઝરત બિલાલ (રદી.) કા સફર શામસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી કબર શરીફકી ઝિયારત કે લિએ ઉમ્દા સનદોંસે સાબિત હૈ, જો મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં મઝકૂર હૈ, મિનજુમ્લા ઉનકે યે હૈ કે બયતુલ મુકદ્દસકી ફત્હકે બાદ હઝરત બિલાલ (રદી.) ને હઝરત ઉમર (રદી.)સે દરખ્વાસ્ત કી કે મુઝે યહાં કિયામકી ઈજાઝત દે દી જાએ. હઝરત ઉમર (રદી.) ને મંઝૂર ફરમા લિયા ઔર ઉન્હોંને વહાં કિયામ ફરમાયા, વહી નિકાહ કર લિયા. ઈસકે બાદ એક દિન ખ્વાબમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી ઝિયારત હુઈ ઔર ફરમાયા, બિલાલ ! યે ક્યા જફા હૈ, ક્યા મેરી ઝિયારત કરનેકા વક્ત નહી આયા ? યે ખ્વાબ દેખતે હી હઝરત બિલાલ (રદી.) કી આંખ ખુલી તો નિહાયત ગમગીન ખૌફઝદા પરેશાન થે, ફૌરન ઊંટ પર સવાર હોકર મદીના તય્યબા હાઝીર હુએ ઔર રોતે હુવે મઝારે પાક પર હાઝર હુએ. હઝરત હસન ઔર હઝરત હુસૈન (રદીયલ્લાહુ અન્હુમા) ખબર સુનકર તશ્રીફ લાએ ઔર બિલાલ (રદી.)સે અઝાન કેહનેકી ફરમાઈશ કી, યે ઉનસે મિલકર લિપટ ગએ ઔર સાહબઝાદોંકી તા'મીલે ઈર્શાદમેં અઝાન કહી. આવાઝ સુનકર ઘરોંમેંસે મર્દ-ઔરતેં બે-કરાર રોતી હુઈ નિકલ આઈ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેકી યાદને સબહીકો તળપા દિયા, યહાં ઈસ્તિદલાલ ઈસ ખ્વાબસે નહી હૈ, બલ્કે હઝરત બિલાલ (રદી.) કે સફરસે હૈ.

(૨.) મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં હૈ કે હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રદી.) મુસ્તકિલ તૌર પર શામસે ઉંટ સવાર કાસિદ ભેજા કરતે થે, તા'કે કબરે અત્તહર પર ઉનકા સલામ પહોંચાયે. (શિફાઉલઅસ્કામ)

(૩) હઝરત ઉમર (રદી.) જબ બૈતુલ મુકદ્દસ તશ્રીફ લે ગએ તો કા'બ અહબાર જો યહૂદકે બહોત બડે આલિમ થે, મુસલમાન હુએ. હઝરત ઉમર (રદી.)

કો ઉનકે ઇસ્લામ લાનેકી બળી ખુશી હુઇ ઔર ઉનસે ફરમાઇશ કી કે મેરે સાથ મદીના ચલેં, તા'કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબરે મુબારક પર હાઝરી હો, ઉન્હોંને કુબૂલ કિયા ઔર હઝરત ઉમર (રદી.) કે ઈર્શાદકી તા'મીલ કી.

(૪) મુહમ્મદ બિન ઉબેદુલ્લાહ બિન અમ્ર વલ અતઅબી કેહતે હૈં કે મદીના તય્યબા હાઝીર હુઆ તો કબરે અત્તહર પર ઝિયારતકે લિએ હાઝીર હુઆ હાઝરી કે બાદ વહીં એક જાનિબકો બેઠ ગયા. ઇતનેમેં એક શખ્સ ઊંટ પર સવાર બદદવાના સૂરત હાઝીર હુએ ઔર આકર અર્ઝ કિયા, યા ખૈરુલર્રુસૂલ ! (અય રસૂલોંકી બેહતરીન ઝાત !) અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને આપ પર કુર્આન શરીફમેં નાઝીલ ફરમાયા -

وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْۤا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ (نساء ع ۹)

તર્જુમા - ઔર અગર યે લોગ જબ ઉન્હોંને અપને નફસ પર ઝુલ્મ કર લિયા થા, આપકે પાસ આ જાતે ઔર આકર અલ્લાહ તઆલા શાનુહૂસે અપને ગુનાહોંકી મા'ફી માંગતે ઔર રસૂલલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) ભી ઉનકે લિએ મા'ફી માંગતે તો ઝરૂર અલ્લાહ તઆલાકો તૌબા કુબૂલ કરનેવાલા પાતે. અય અલ્લાહકે રસૂલ ! મૈં આપકે પાસ હાઝીર હુઆ હૂં ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે અપને ગુનાહોંકી મગ્ફિરત ચાહતા હૂં ઔર ઉસમેં આપકી શફાઅતકા તા'લિબ હૂં ઇસકે બાદ વો બદ્દૂ રોને લગે ઔર શે'ર પઢે - જિસકા તર્જુમા યે હૈ.

અય બેહતરીન ઝાત ! ઉન સબ લોગોંમેં જિનકી હડ્ડિયાં હમવાર ઝમીનમેં દફન કી ગઇ કે ઉનકી વજહસે ઝમીન ઔર ટીલોંમેં ભી ઉમ્દગી ફેલ ગઇ. મેરી જાન કુરબાન ઉસ કબર પર, જિસમેં આપ મુકીમ હૈં કે ઇસમેં ઇફફત હૈ, ઇસમેં જૂદ હૈ, ઇસમેં કરમ હૈ, ઇસકે બાદ ઉન્હોંને ઇસ્તગ્ફાર કી ઔર ચલે ગએ.

یا خیر من دفنت بالقاع اعظمه
فطاب من طیبهن القاع والاکم
نفسی الفداء لقبر انت ساکنه
فیه العفاف وفیه الجود والکرم

ઉત્બી (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરી ઝરા આંખ લગ ગઇ, તો મૈંને નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસલ્લમ) કી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જાઓ ઉસ બદ્દૂસે કેહ દો કે મેરી સિફારિશસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉસકી મગ્ફિરત ફરમા દી.

(ذکرہ ابن عساکر فی تاریخہ وابن الجوزی فی مثیر العزم
وغیرہما باسانیدہم کذا فی شفاء الاسقام والمواہب وذکرہ الموافق مختصرا)

અકસર હઝરાતને યેહી દો શે'ર નકલ કિએ હૈં, મગર ઇમામ નવવી (રહ.) ને અપની મનાસિકમેં ઇસકે બાદ દો શે'ર ઔર નકલ કિએ હૈં -

انت الشفيع الذى ترجى شفاعته   على الصراط اذا ما زلت القدم
وصاحباك لا انساهما ابدا   منى السلام عليكم ما جرى القلم

તર્જુમા - આપ એસે સિફારિશી હૈં, જિનકી સિફારિશકે હમ ઉમ્મીદવાર હૈં, જિસ વકત કે પુલ સિરાત પર લોગોંકે કદમ ફિસલ રહે હોંગે ઔર આપકે દો સાથિયોંકો તો મૈં કભી ભી નહીં ભૂલ સકતા. મેરી તરફસે તુમ સબ પર સલામ હોતા રહે જબ તક કે દુનિયામેં લિખનેકે લિએ કલમ ચલતા રહે યાની કયામત તક.

નવ્વી ફસ્લ
આદાબે ઝિયારતમેં

હજકે મુતઅલ્લિક જિતને રસાઇલ અરબી-ફારસી યા ઉર્દૂમેં લિખ્ખે ગએ હૈં, સબમેં રૌઝ-એ-અત્હર પર હાઝિરી ઔર ઝિયારતકે આદાબો-ફઝાઇલ તફસીલસે લિખ્ખે ગએ હૈં. ઉલમાને ઇસ્સે મુસ્તકિલ ઇસ્તિદલાલ ઉસકી ફઝીલત ઔર ઈસ્તેહબાબ પર કિયા હે કે જો શખ્સ ભી અહકામે હજ લિખતા હે, વો ઉસકે સાથ હી સાથ આદાબે ઝિયારત ભી લિખતા હે.

ઇસ્હાક બિન ઇબ્રાહીમ ફકીહ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમેશાંસે હુજ્જાજકા યે મા'મૂલ મુતઆરફ હે કે જો શખ્સ હજ કરતા હે, વો મદીને મુનવ્વરા હાઝીર હોતા હે, તા'કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી મસ્જિદમેં નમાઝ પઢે ઔર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે રૌઝ-એ-અત્હરકી ઝિયારતસે તબર્રૂક હાસિલ કરે ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે મિમ્બર ઔર કબર શરીફ ઔર બૈઠનેકી જગહ ઔર જહાં હુઝૂર (સલ્લ.) કા દસ્તે મુબારક લગા હે યા કદમ શરીફ ગુઝરા હે વગૈરહ-વગૈરહ ઉમૂરસે બરકત હાસિલ કરે.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) શર્હે શિફામેં લિખતે હૈં, લેકિન ઇન સબમેં અસલી નીય્યત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિયારત હી કી હોના ચાહિએ, બાકી મુશાહિદેકી ઝિયારત તબઅન હોના ચાહિએ. ઇસ્સે કૌન ઇન્કાર કર સકતા હે કે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કે ઝમાનેસે હર સાલ લાખોંકી તાઅદાદમેં હજકે લિએ મખ્લૂક જાતી હે ઔર બહોત કમ લોગ એસે હોંગે જો આ'ઝારકી વજહસે મદીના તય્યબા હાઝીર ન હોતે હોં, અગર ઇન હઝરાતકી યે હાઝરી રૌઝ-એ-અત્હરકી ઝિયારતકે લિએ નહીં હે, બલ્કે મસ્જિદે નબવીકી ઝિયારતકે લિએ જાના હે તો ઉનમેંસે દસવાં-બીસવાં હિસ્સા મસ્જિદે અકસાકી ઝિયારતકે લિએ ભી તો જાયા કરતા હે કે વો ભી તીન મસાજિદમેંસે એક હે, ઇસલિએ જિન ઉલમાને ઉસકો ઇજમાઇ

મસઅલા લિખ્ખા હે, વો બેમહલ નહીં હે.

આઠવી ફસ્લકે શુરૂમેં ચારોં અઈમ્માકી ફિકહકી કિતાબોંકી ઈબારતેં નકલ કી ગઇ હે, જિનસે મા'લૂમ હોતા હે કે યે સબ હઝરાત ઈસ્સે ઈસ્તેહબાબ પર મુત્તફિક હૈં, બલ્કે ફિકહે હંબલીકી કિતાબ 'દલીલુત્તાલિબ'મેં કબરકી ઝિયારતકો તો સુન્નત લિખ્ખા હે ઓર મસ્જિદે નબવીમેં નમાઝકો મુસ્તહબ લિખ્ખા હૈ.

જિન હઝરાતને હજકે રસાઈલ લિખ્ખે હૈં, ઉનમેં ઝિયારતકે આદાબ ઓર ઝિયારતકે વક્ત સલામ વગૈરહકે અલફાઝ ભી તહરીર ફરમાએ હૈં. મુખ્તસર તૌર પર ચંદ ઈસ રિસાલેમેં ભી લિખ્ખે જાતે હૈં, વરના અસલ તો યે હે કે -

મુહબ્બત તુઝકો આદાબે મુહબ્બત ખુદ સિખા દેગી.

આદાબે હજમેં જો મઝામીન ગુઝર ચુકે હૈં, વોભી ખાસ તૌરસે મલહૂઝ રખ્ખે જાએં.

(૧) ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે કે હજકો મુકદ્દમ કરે યા ઝિયારતકો. ઈસકે મુતઅલ્લિક ઈસ્સે પેહલી ફસ્લકી હદીસ નં. ૩ પર ગુઝર ચુકા હે.

(૨) જબ ઝિયારતકા ઈરાદા કરે તો સબસે અવ્વલ ચીઝ યે હે કે ઈસ સફરમેં સફરકી નીય્યત ક્યા હોના ચાહિએ. બહોત-સે હઝરાતને ઉસ હદીસકી બિના પર, જો ઈસ્સે પેહલી ફસ્લકે નં. ૧૨ પર ગુઝરી હે. યે તહરીર ફરમાયા હે કે રોઝ-એ-અતહરકી ઝિયારતકે સાથ-સાથ મસ્જિદે નબવીકી ભી ઝિયારતકી નીય્યત કર લે, તા'કે ઈશ્કાલ હી બાકી ન રહે, લેકિન શેખ ઈબ્ને હુમામ (રહ.) ને ફત્હુલ કદીરમેં લિખ્ખા હે કે ઈસ અબ્દે ઝઈફકે નઝદીક નીય્યતકો ખાલિસ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબરે મુબારકકી ઝિયારતકે લિએ ખાસ કરના ચાહિએ કે ઉસ્મેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ઈકરામકી ઝિયાદતી ભી હે ઓર ઉસ હદીસ શરીફ પર અમલ ભી હે, જિસમેં વારિદ હુઆ હે કે મેરી ઝિયારતકે અલાવા કોઈ ઓર કામ ઉસકો ન હો. ફિર અગર કભી મુકદ્દરને યાવરી કી તો દૂસરી મર્તબામેં કબર શરીફકે સાથ મસ્જિદકી ઝિયારતકી ભી નીય્યત કર લે, ઈસ હદીસકા શેખને ઝિકર ફરમાયા હે, ઈસકે હમમાની દૂસરી હદીસ આઠવી ફસ્લ નં. ૨ પર ગુઝર ચુકી.

કુત્બે આલમ હઝરત ગંગોહી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને ભી ઈસીકો તર્જીહ દી હે, ચુનાંચે ઝુબ્દતુલ મનાસિકમેં તહરીર ફરમાયા હે કે ગરઝ જબ અઝમ (ઈરાદા) મદીનેકા હો તો બેહતર યે હે કે નીય્યત ઝિયારતે કબરે મુતહહરકી કરકે જાવે, તા'કે મિસ્દાક ઉસ હદીસકા હો જાવે કે જો કોઈ મહઝ મેરી ઝિયારતકો આવે શફાઅત ઉસકી મુઝપર હક હો ગઈ. યે વોહી હદીસ હે, જો પેહલી ફસ્લકી નં.૨ પર ગુઝર ચુકી.

(૩) જબ ઝિયારતકી નીય્યતસે સફર કરે, ખ્વાહ કબરે અત્હરકી ઝિયારતકી

નીય્યત હો યા મસ્જિદકી ઝિયારત કી, તો અપની નીય્યતકો ખાલિસ અલ્લાહકી રિઝાકે વાસ્તે ખાસ કરે, ઇસમેં કોઇ શાયબા રિયાકા, તફાખુરકા, શોહરતકા, સૈર યા સિયાહતકા યા કિસી ઔર દુનિયવી ગરઝકા હરગિઝ ન હોના ચાહિએ કે ઇસ સૂરતમેં નેકી બરબાદ ગુનાહ લાઝીમ હે. અગર મહઝ ઇસ વજહસે સફર કિયા કે લોગ તાના દેંગે કે બુખ્લકી વજહસે મદીનેકા સફર ભી નહીં કિયા, તો અપની જાનકો બેફાયદા મશક્કતમેં ડાલા ઔર પૈસે ઝાએ કિએ, જૈસાકે પેહલી ફસ્લકી હદીસ નં. ૧ ઔર આદાબેમેં હજમેં યે મઝમૂન ગુઝર ચુકા હે.

(૪) મુલ્લા અલી કારી (રહ) ને શર્હે લુબાબમેં લિખ્ખા હે કે નીય્યતકે ખાલિસ હોનેકી અલામત યે હે કે ફરાઈઝ ઔર સુન્નાન ન છૂટને પાવેં, વરના ઝિયારતસે મશક્કત ઔર માલી નુકસાન કે સિવા કુછ ભી હાસિલ ન હુઆ બલ્કે તોબા ઔર કફફારા ઝિમ્મે હો ગયા.

બન્દ-એ-નાકારાકે ખ્યાલમેં સુન્નતોં ઇસ સફરમેં ખાસ એહતિમામ રખ્ખે, અગરચે સફરકી વજહસે સુન્નતોંમેં ખિફફત આ જાતી હે ઔર સરફમેં સુન્નતોંકા વો હુકમ નહીં રેહતા, જો હજરમેં હે, લેકિન મદીના પાકકી હાઝરીમેં હત્તલવુસઅ ઝિયાદા એહતિમામ મુનાસિબ હે, બલ્કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે માંમૂલાત આદાતે શરીફાકી તહકીક કરકે ઉનકે ઇત્તિબાઅકી સઇ કરે, તો ઉસ સફરકી શાનકે ઝિયાદા મુનાસિબ હે.

(૫) ઇસ સફરમેં દરૂદ શરીફકી ખુસૂસિયતસે કસરત રખ્ખે ઔર નિહાયત તવજ્જોહસે પઢ્હે. તમામ ઉલમાને ઇસકી બહોત તા'કીદ લિખ્ખી હે કે ઇસ સફરમેં દરૂદ શરીફકી નિહાયત કસરત કરે, જિતની કસરત હોગી, ઉતના હી મુફીદ હોગા, બલ્કે મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને તો શર્હે લુબાબમેં યહાં તક લિખ્ખા હે કે ફરાઈઝ ઔર ઝરૂરિયાતે મઆશસે જિતના વકત બચે, વો સબકા સબ દરૂદ શરીફકે પઢ્હનેમેં ખર્ચ કરે, ઇસલિએ કે જિતની ભી મકસદમેં તવજ્જોહ પૂરી હોગી, ઉતના હી સવાબ ઝિયાદા હોગા.

ઇબ્ને હજર શર્હે મનાસિક નવવીમેં લિખતે હેં કે ઇસ રાસ્તેમેં દરૂદ શરીફકી કસરત અફઝલ હે તો ક્યા તિલાવતસે ભી અફઝલ હોગી યા તિલાવત ઉસ્સે અફઝલ હોગી યા દોનોં બરાબર ? તીન સૂરતેં હો ગઇં ઔર ઇસી તરહસે હર વો જગહ, જહાં દરૂદ શરીફકી કસરત મતલૂબ હે, જૈસાકે શબે જુમ્આ વગૈરહ ઔર ઝાહિર યે હે કે ઇસ જગહ દરૂદ શરીફકી કસરત તિલાવતકી કસરતસે ભી અફઝલ હે, ઇસલિએ કે યે ઇસ વકત એક વકતી વઝીફા હે ઔર ઉલમાને ઇસકી તસ્રીહ કી હે કે તિલાવત મુતલકન અફઝલ હે, લેકિન જિન ખુસૂસી મવાકેઅ કે લિએ ખાસ-ખાસ ઝિકર વારિદ હુએ હેં, વહાં વોહી ઝિકર અફઝલ હોંગે.

અલ્લામા જઝરી (રહ.) હિ:ને હસીનમેં લિખતે હૈં -

'અફઝલુઝ-ઝિક્રિ અલ્કુર્આન ઇલ્લા ફીમા શ-ર-અ- બિગૈરિહી.' (યાની સબસે અફઝલ ઝિકર કુર્આને પાકકી તિલાવત હે, મગર જો જગહ કિસી દૂસરે ઝિકરસે મશરૂઅ હો, વહાં વો અફઝલ હોગા.

મૌલાના અબ્દુલ હઇ સાહિબ ઉસકે હાશિયે પર તહરીર ફરમાતે હૈં - મસલન રૂકૂઅ-સજદા તસ્બીહકે સાથ મશરૂઅ હૈં, હત્તાકે ઉસમેં અગર તિલાવત કી જાએ તો મકરૂહ હોગી.

(૬) ઝૌક - શૌક પૈદા કરે ઔર જિતના કરીબ હોતા જાએ, શૌકો - ઇશ્તિયાકમેં ઝિયાદતી પૈદા કરે -

વાઅદા-એ-વસ્લ ચૂં શવદ નઝદીક
આતિશે શૌક તેઝ તર ગરદદ.

(જબ વસ્લકા વાઅદા કરીબ આતા હે તો શૌકકી આગ ઔર ઝિયાદા ભડક જાયા કરતી હે)

કભી-કભી ઇસ ઝૌકકો પૈદા કરને કે વાસ્તે નાતિયા અશઆર ભી પઢ લિયા કરે. હુઝૂર (સલ્લ.) કી સીરતકી કોઇ કિતાબ સાથ હો યા મિલ જાએ તો ઉસકો પઢ લિયા કરે યા સુન લિયા કરે. આપસકી મજલિસોંમેં ભી હુઝૂર (સલ્લ.) હી કે હાલાતકા તઝકિરા રહા કરે ઔર જો દિન મદીના પાકકે કરીબ આતા જાએ, ઉસમેં ખુશી ઔર ઇશ્તિયાક બઢતા જાએ.

(૭) રાસ્તેમેં જો મસ્જિદેં યા મવાકે ઐસે આએં, જિનમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) યા સહાબાએ કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) કા કિયામ યા નમાઝ પઢના મા'લૂમ હો, ઉનકી ઝિયારત કરતા જાએ ઔર વહાં નવાફિલ પઢે યા ઝિકરો-તિલાવત વગૈરહ કરે. ઇસી તરહ જો કુએ રાસ્તમેં એસે આએં, ઉનકા પાની બરકતકે હુસૂલકી નીય્યતસે પીએ. ઇનમેંસે બા'ઝકા બયાન દસવી ફસ્લમેં આએગા ઔર ઇનકે અલાવા દૂસરે રસાઇલસે તલાશ કરે. 'મુઅલ્લિમુલ હજ્જાજ' ઔર 'ઝિયારતુલ હરમૈન' જિનકા શુરૂમેં ઝિકર આ ચુકા હે, ઇનમેં ભી બહોત-સે મવાકે ઝિકર કિએ ગએ હૈં, ઉનકો ગૌરસે પઢે ઔર મવાકેકી તહકીક કરે. ઇન સબમેં 'મુઅર્રસ' જો જુલહુલૈફાકે કરીબ હે, વહાં નમાઝ પઢના ઝિયાદા અહમ હે કે શાફઇયા ઉસકો 'સુન્નતે મુઅક્કદા' કેહતે હૈં ઔર બા'ઝ ઉલમાસે ઇસકા વાજિબ હોના નકલ કિયા ગયા.

(શર્હે મનાસિક નવવી)

(૮) જબ મદીના તય્યબા કરીબ આ જાએ તો બહોત ઝિયાદા ઝૌકો શૌકમેં ગર્ક હો જાએ, કસરતસે દરૂદ શરીફ બાર-બાર પઢે. અગર સવારી પર હો તો ઉસકો તેઝ ચલાનેકી કોશિશ કરે. હદીસમેં આયા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વસલ્લમ) જબ સફરસે વાપસ તશરીફ લાતે ઔર મદીના તય્યબા કરીબ હોતા તો અપની સવારીકો તેઝ ચલાતે.

ابرح ما يكون الشوق يومًا اذا دنت الخيام الى الخيام

'સબસે બઢ્હા હુઆ શૌક ઉસ દિનકા હોતા હૈ, જબ ઉશ્શાકકે ખેમે માશૂકકે ખેમેકે કરીબ હો જાએ.'

(૯) જબ મદીનાકી દીવારોં પર નઝર પડ જાએ ઔર ઉસકે મુઅત્તર બાગ નઝર આને લગે, જો બિરે અલીકે બાદસે નઝર આને લગતે હૈં, તો બેહતર યે હૈ કે સવારીસે નીચે ઉતર જાએ ઔર રોતા હુઆ નંગે પાંવ ચલે.

ولما رأينا رسم من لم يدع لنا فؤادًا لعرفان الرسوم ولا لبا

نزلنا عن الاكوار نمشي كرامة لمن بان عنه ان نلم به ركبا

તર્જુમા - જબ હમને ઉસ મેહબૂબકે શહેરકે નિશાનાત દેખે, જિસને નિશાનાતકે પેહચાનનેકે વાસ્તે ન હમારે પાસ દિલ છોડા, ન અકલ છોડી, તો હમ અપની સવારિયોંસે ઉતર ગએ ઔર ઇસકે ઇકરામમેં પૈદલ ચલને લગે, ઇસલિએ કે ઉસકી શાનસે યે બહોત બઇદ બાત થી કે ઉસકે પાસ સવાર હોકર જાએં.

પેહલે ઉમરા, વુઝરા કે મુતઅલ્લિક લિખ્ખા હૈં કે વો જુલહુલેફાસે, જો તકરીબન છઃ મીલ હૈ, પૈદલ ચલને લગતે થે ઔર હક યે હૈ કે ઉસ જગહ પાંવકે બજાએ સરકે બલ ભી ચલે, તો ઉસ જગહકે હકકા કોઇ હિસ્સા ભી અદા નહીં હો સકતા.

لو جئتكم قاصدًا اسعى على بصري لم اقض حقا واى الحق اديت

તર્જુમા - અગર મૈં તુમ્હારી ખિદમતમેં પાંવકે બજાએ આંખોંસે ચલ કર આતા, તબ ભી મૈં હક અદા ન કર સકતા થા ઔર મેરે આકા ! તુમ્હારા ઔર હી કૌનસા હક અદા કિયા, જો યેહી અદા કરતા.

ولما رأينا من ربوع حبيبنا بطيبة اعلاما اثرن لنا الحبا

وبالترب منها اذ كحلنا جفوننا شفينا فلا باسا نخاف ولا كربا

તર્જુમા - જબ મદીના પાકમેં મેહબૂબકી મંઝીલકે આસાર નઝર આને લગે તો ઉન્હોંને મુહબ્બતકો ભડકા દિયા ઔર જબ વહાંકી મિટ્ટીકો આંખોંકા સુરમા બનાયા, તો સારી બિમારીયોંસે શિફા હો ગઇ કે અબ ન કિસી કિસ્મકા મર્ઝ હૈ, ન તકલીફ.

(૧૦) જબ ફસીલે મદીના આ જાએ તો દરૂદ શરીફકે બાદ યે દુઆ પઢે.

اَللّٰهُمَّ هٰذَا حَرَمُ نَبِيِّكَ فَاجْعَلْهُ لِيْ وِقَايَةً مِّنَ النَّارِ وَاَمَانًا مِّنَ الْعَذَابِ وَسُوْٓءِ الْحِسَابِ (ترجمہ)

'અલ્લાહુમ્મ હાઝા હરમુ નબિય્યિક ફજ્-અલ્હૂ લી વિકાયતમ્ મિનન્નારિ વ અમાનમ્ મિનલ્ અઝાબિ વ સૂઇલ્ હિસાબ.'

તર્જુમા - અય અલ્લાહ યે તેરે નબીકા હરમ આ ગયા, ઇસકો તૂ મેરે આગસે બચનેકા ઝરિયા બના દે ઔર અઝાબસે બચનેકા ઝરિયા બના દે ઔર હિસાબકી બુરાઇસે બચનેકા સબબ બના દે.

ઇસકે બાદ પાક શહેરકી ખૈરો બરકત હાસિલ હોનેકી દુઆ કરે ઔર ઉસકે આદાબ બજા લાનેકી તોફીકકી દુઆ કરે ઔર કિસી ના-મુનાસિબ હરકતમેં ઇબ્તિલાસે બચનેકી દુઆ કરે ઔર ખૂબ દુઆએં કરે.

(૧૧) બેહતર યે હે કે શહેરમેં દાખિલ હોનેસે પેહલે ગુસ્લ કરે ઔર પેહલે મયસ્સર ન હો તો દાખિલ હોનેકે બાદ મસ્જિદમેં દાખિલ હોનેસે પેહલે કર લે ઔર ગુસ્લ ન હો સકે તો કમ અઝ કમ વુઝૂ ઝરૂર કર લે, લેકિન ઓલા ગુસ્લ હી હે કે જિતની નઝાફત ઔર તહારત ઝિયાદા હોગી, ઉતના હી ઓલા હે. ઇસકે બાદ બેહતરીન લિબાસ પેહને ઔર ખુશ્બૂ લગાએ જૈસાકે ઇદૈન યા જુમ્માકે લિએ કરતા હો, મગર તવાઝો ઔર ઇન્કિસાર મલહૂઝ રહે, તફાખુર પાસ ન આએ.

કબીલા અબ્દુલ કૈસકા વફદ જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં હાઝીર હુઆ તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો દૂરસે દેખકર સબ લોગ શૌકો - ઇઝતરાબમેં ઊંટોંસે કૂદ પડે ઔર છોડકર હુઝૂર કી બારગાહમેં દોડ પડે, લેકિન ઇસ વફદકે રઇસ મુંઝર બિન આઇઝ, જિનકો શેખ અબ્દુલ કૈસસે તા'બીર કરતે હૈં, વો ઊંટોંકે સાથ જાએ કિયામ પર પહોંચે તો અપના ઔર સબ સાથિયોંકા સામાન જમા કિયા ઔર એહતિયાતસે રખ્ખા. ઇસકે બાદ ગુસ્લ કિયા, નયે કપડે પેહને ઔર આહિસ્તા-આહિસ્તા વકારકે સાથ મસ્જિદે નબવીમેં હાઝિર હુએ. અવ્વલ દો રકઅત તહીય્યતુલ મસ્જિદ પઢી ઔર દુઆ કી, ફિર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી મજલિસમેં હાઝીર હુએ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) ને ઉનકી ઇસ અદાકો પસન્દ ફરમાયા ઔર ઇર્શાદ ફરમાયા કે તુમમેં દો ખસ્લતેં એસી હે જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકો પસન્દ હે - એક હિલ્મ યાની બુર્દબારી, દૂસરે વિકાર. (મઝાહિર)

(૧૨) બા'ઝ ઉલમાને ઉસ વકત કુછ સદકા કરના ભી આદાબમેં લિખ્ખા હે કે યાની મસ્જિદમેં દાખિલ હોનેસે પેહલે-પેહલે કુછ સદકા કર દે.

ઈબ્ને હજર (રહ.) લિખતે હૈં કે મસ્નૂન યે હૈ કે કુછ સદકા કરે, ચાહે થોડા હી ક્યોં ન હો ઔર ઉસકા એહલે મદીના પર સરફ કરના ઔલા ઔર બેહતર હૈ યાની ઉન લોગોં પર જો ખાસ મદીનેકે બાશિન્દે હૈ. અલબત્તા અગર ગૈર મદની ઝિયાદા મુહતાજ હો, તો વો મુકદ્દમ હૈ. બન્દેકે ખ્યાલમેં ઉસ વકતકી ખુસૂસિયત ગાલિબન ઈસ આયતે શરીફાકી વજહસે હૈ, જો સૂરએ મુજાદલામેં હૈ -

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ
فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

'અય ઈમાનવાલો ! જબ તુમ રસૂલલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે સરગોશી કિયા કરો, તો ઈસ્સે પેહલે કુછ ખેરાત દે દિયા કરો. યે તુમ્હારે લિએ (સવાબ હાસિલ હોનેકે લિએ) બેહતર હૈ ઔર ગુનાહોંસે પાક હોનેકા ઝરિયા હૈ. અગર તુમમેં સદકા દેનેકી કુદરત ન હો તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ગફૂરૂર્રહીમ હૈ.' (યે હુકમ ઈબ્તિદાઅન વાજીબ થા, ઈસકે બાદકી આયતસે મન્સૂખ હો ગયા.)

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે ઈસ સદકાવાલી આયત પર સબસે પેહલે મૈંને અમલ કિયા, જબ યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ, તો મેરે પાસ એક દીનાર (અશરફી) થા, ઉસકો મૈંને ભુનાકર દિરમ બના લિએ. જબ હુઝૂર (સલ્લ.)સે ગુફતગૂ કરતા, તો એક દિરમ પેહલે સદકા કર દેતા. ઉસકે બાદ યે હુકમ મન્સૂખ હો ગયા.

(૧૩) જબ શહેરમેં દાખિલ હો તો ઉસ વકતકી ખુસૂસી દુઆ પઢતા હુઆ નિહાયત ખુશૂઅ-ખુઝૂઅસે દાખિલ હો, અબ તકકી અદમે હાઝિરીકા કલક હો, દુનિયામેં હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઝિયારત નસીબ ન હોનેકા રંજ હો, આખિરતમેં ઝિયારત નસીબ હોનેકી આરઝૂ ઔર તમન્ના હો ઔર ઈસકા ખોફ હો કે ન મા'લૂમ મુકદ્દર હૈ યા નહીં ઔર જૈસાકે કિસી બડેસે બડે દરબારમેં હાઝરી કે વકત રોબો - જલાલકા અસર હો, વોહી મંઝર યહાં હો, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી અઝમત ઔર કદ્રો - મન્ઝલત મલહૂઝ હો, દરૂદ શરીફ લગાતાર ઝુબાન પર જારી હો. (લુબાબ)

(૧૪) જબ કુબ્બ-એ-ખઝરા પર નઝર પડે તો અઝમતો-હૈબત ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઉલૂવે શાનકા ઈસ્તેહઝાર કરે ઔર યે સોચે કે ઈસ પાક કુબ્બેમેં વો ઝાતે અકદસ હૈ, જો સારી મખ્લૂકાતસે અફઝલ હૈ, અંબિયાકી સરદાર હૈ, ફરિશ્તોંસે અફઝલ હૈ, કબર શરીફકી જગહ સારી જગહોંસે અફઝલ હૈ, જો હિસ્સા હુઝૂર (સલ્લ.) કે બદને મુબારકસે મિલા હુઆ હૈ, વો કા'બાસે અફઝલ હૈ, અર્શસે અફઝલ હૈ, કુર્સીસે અફઝલ હૈ, હત્તાકે આસમાનો - ઝમીનકી હર જગહસે અફઝલ હૈ. (લુબાબ)

(૧૫) શહેરમેં દાખિલ હોનેકે બાદ સબસે પેહલે મસ્જિદે નબવીમેં હાઝીર હો, અગર મસ્તૂરાતકી યા સામાન વગૈરહકી મજબૂરી હો તો દૂસરી બાત હે, વરના સબ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે શહેરમેં દાખિલ હોનેકે બાદ સબસે પેહલે મસ્જિદમેં હાઝીર હોના અફઝલ હે. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા આમ મા'મૂલ ભી અહાદીસમેં યેહી આયા હે કે જબ સફરસે વાપસ તશરીફ લાતે તો અવ્વલ મસ્જિદમેં તશરીફ લે જાતે.

(૧૬) ઔરતોંકે લિએ મુનાસિબ યે હે કે અગર શહેરમેં દિનકો દાખિલ હોનેકી નૌબત આવે, તો વો રાતતક ઈન્તિઝાર કરે ઔર રાતકે વકતમેં મસ્જિદમેં હાઝિર હોં ઈસલિએ કે ઈનકે લિએ હર વો ચીઝ મુકદ્દમ હે, જો પરદેમેં મુઈન હો.

(૧૭) મસ્જિદમેં દાખિલે કે વકત ઉસ જગહ આદાબકી રિઆયત રખ્ખે કે દાયાં પાંવ પેહલે મસ્જિદમેં રખ્ખે, ફિર બાયાં પાંવ રખ્ખે ઔર મસ્જિદમેં દાખિલ હોનેકી દુઆએં પઢે ઔર એ'તેકાફકી નીય્યત કરે. અગર હર મસ્જિદમેં હંમેશા દાખિલ હોતે હુએ એતેકાફકી નીય્યત કર લિયા કરે તો મુફતકા સવાબ હે, ઈસલિએ મુનાસિબ હે કે જબ કિસી મસ્જિદમેં દાખિલ હો તો એ'તેકાફકી નીય્યત કર લિયા કરે.

(૧૮) બેહતર યે હે કે મસ્જિદે નબવીમેં બાબે જિબ્રઈલ દાખિલ હો, ઈસલિએ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા મા'મૂલ ઈસ દરવાઝેસે દાખિલ હોનેકા થા, જિસ્કી ગાલિબન વજહ યે હે કે અઝવાઝે મુતહહરાત (રદી.) કે હુજરે ઈસી જાનિબ ઝિયાદા થે. (શર્હે મનાસિકે નવવી)

લેકિન ઈસ દરવાઝેસે દાખિલ હોના ઝરૂરી નહીં હે, જિસ દરવાઝેસે ચાહે દાખિલ હો જાએ. (શર્હે લુબાબ)

(૧૯) મસ્જિદમેં દાખિલ હોનેકે બાદ ખુશૂઅ-ખુઝૂઅ, ઈજઝો-ઈન્કિસારમેં બહોત એહતિમામ કરે, વહાંકી ઝેબો-ઝીનત, ફર્શ-ફુરૂશ, ઝાડ-ફાનૂસ, કાલીન, કુમકુમોંમેં ન લગ જાએ, ન ઈન ચીઝોંકી તરફ ઈલ્તિફાત કરે, નિહાયત અદબ ઔર વકારસે નીચી નઝર કિએ હુએ નિહાયત હી અદબ ઔર એહતિરામસે જાએ, બે-અદબી ઔર લા ઉબાલીપનકી કોઈ હરકત ન કરે બડે ઊંચે દરબારમેં પહોંચ ગયા હે એસા ન હો કે બેઅદબીકી કોઈ હરકત હિરમાનો ખુસરાનકા સબબ બન જાએ.

(૨૦) મસ્જિદમેં જાનેકે બાદ સબસે પેહલે રૌઝ-એ-મુકદ્દસામેં જાએ, યે જગહ વો હિસ્સા હે, જો મિમ્બર શરીફ ઔર કુબ્બા શરીફકે દરમિયાનમેં હે, ઈસકો રૌઝા ઈસલિએ કહા જાતા હે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હે કે મેરી કબર ઔર મેરે મિમ્બરકા દરમિયાની હિસ્સા જન્નતકે બાગોંમેંસે એક બાગ હે. રૌઝા બાગકો કેહતે હૈં. આઈન્દા ફસ્લમેં યે હદીસ આ રહી હે. અગર બાબે જિબ્રઈલ મસ્જિદમેં દાખિલ હોનેકી નૌબત આતી હે, તો બેહતર યે હે કે હુજરા શરીફકે પીછેસે રૌઝેમેં

જાએ તા'કે હુઝૂરકે સામનેસે ગુઝરનેકી સૂરતમેં બગૈર સલામ કિએ આગે બઢના ન પડે.

(૨૧) રૌઝ-એ-મુકદ્દસામેં પહોંચ કર અવ્વલ તહીય્યતુલ મસ્જિદ પઢે મસ્જિદમેં હાઝરીકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝરીસે કબ્લ તહીય્યતુલ મસ્જિદકા પઢના ઓલા હે, ઈસલિએ કે યે અલ્લાહકા હક હે જો રસૂલકે હક પર મુકદ્દમ હે. નં. (૧૧)મેં શેખ અબ્દુલ કૈસકે કિસ્સેમેં ગુઝર ચુકા હે કે ઉન્હોંને અવ્વલ તહીય્યતુલ મસ્જિદ પઢી, ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝીર હુએ.

હઝરત જાબિર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે સફરસે આયા થા, હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝીર હુઆ. હુઝૂર (સલ્લ.) ઉસ વકત મસ્જિદમેં તશરીફ ફરમા થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા કે તહીય્યતુલ મસ્જિદ પઢ લી ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે નહીં, ફરમાયા, જાઓ પેહલે તહીય્યતુલ મસ્જિદ પઢકર બાદમેં મેરે પાસ આના. (શર્હે મનાસિકે નવવી)

(૨૨) તહીય્યતુલ મસ્જિદકી ઈન દો રકઅતોમેં કુલ યા એય્યુહલ કાફિરૂન ઓર કુલ હુવલ્લાહુ પઢના ઓલા હે. ઈસલિએકે પેહલી સૂરતમેં શિર્કસે નફી ઓર ઈન્કાર હે ઓર દૂસરી સૂરતમેં અલ્લાહકી વહદાનિયત ઓર ઝાતો સિફાતકા ઈકરાર હે.

(૨૩) ઉલમાને લિખ્ખા હે કે રોઝેમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ખડે હોને કી જગહ બરકત કી નીય્યતસે ખડા હોના ઓલા હે, ઈસ જગહકી તઅય્યન ઝુબ્દામેં ઈસ તરહ કી હે કે મિમ્બર દાહને મોંઢેકી સીધ પર રહે ઓર વો સૂતૂન, જિસકે સામને સંદૂક હે, સામને રહે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને એહ્યામેં ભી યેહી લિખ્ખા હે કે વો સૂતૂન જિસકે પાસ સંદૂક હે, મુંહકે સામને હો ઓર વો દાયરા જો મસ્જિદકે કિબ્લેકી દીવારમેં હે સામને રહે, લેકિન ઈબ્ને હજર (રહ.) ને શર્હે મનાસિકમેં લિખ્ખા હે કે અબ વહાં સંદૂક નહીં રહા, વો જલ ગયા. અબ ઉસકી જગહ એક મેહરાબ બના દી ગઈ હે. યેહી વો જગહ હે જિસકો મેહરાબુન્નબી (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કેહતે હૈં. સબ અકાબિર ઉલમાને ઈસ જગહ કિયામકો ઓલા બતાયા હે, ઈસલિએ ઈસ બાબરકત જગહકા એહતિમામ કરના ચાહિએ, લેકિન ઈસ નાપાકકો મદીના તય્યબાકે એક આ'લા કિયામમેં એક મર્તબા ભી યહાં ખડે હોનેકી જુર્અત ઓર હિમ્મત ન હુઈ. અગર યે જગહ કિસી વજહસે મયસ્સર ન હો સકે તો ફિર સારે રોઝેમેં કિસી જગહ તહીય્યતુલ મસ્જિદ પઢે.

(૨૪) તહીય્યતુલ મસ્જિદસે ફારિગ હોનેકે બાદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા લાખ-લાખ શુક્ર અદા કરે કે ઉસને યે નેઅમતેં જલીલહ અતા ફરમાઈ ઓર ઉસ પાક ઝાતસે હજ્જો ઝિયારતકી કુબૂલિયતકી દુઆ કરે ઓર ચાહે સજદા-એ-શુક્ર કરે, ચાહે દો રકઅત શુક્રાના પઢે. બહોત-સે ઉલમાને ઉસ વકત સજદા-એ-શુક્ર કરનેકો

લિખ્ખા હે, યહાં યે બાત કાબિલે યાદ રખનેકે હે કે હનફીયાકે નઝદીક મશહૂર કૌલકે મુવાફિક શુક્રાનેકા મહેઝ સજદા મશરૂઅ નહીં, બલ્કે જહાં શુક્રકા સજદા વારિદ હુઆ હે, ઉનકી તહકીકકે મુવાફિક વહાં શુક્રાનાકી નફલે મુરાદ હે, લેકિન ઇસ જગહ પર હનફીયાને સજદ-એ-શુક્રકા જવાઝ લિખ્ખા હે જૈસાકે શર્હે લુબાબમેં તસ્રીહ હે ઓર ઇસકે બિલ-મુકાબિલ શાફઇયાકી તહકીક કે મુવાફિક સજદ-એ-શુક્ર બગૈર નફલોંકે ભી મશરૂઅ હે, લેકિન ઇસ જગહ વો સજદ-એ-શુક્રકે કાઇલ નહીં, જૈસાકે શર્હે મનાસિક નવવીમેં ઇબ્ને હજર (રહ.) ને તસ્રીહ કી હે.

(૨૫) અગર મસ્જિદમેં દાખિલ હોનેકે વકત ફર્ઝ નમાઝ ખડી હોનેકો હો, તો ઉસ વકત તહીય્યતુલ મસ્જિદ ન પઢે, બલ્કે ફર્ઝ નમાઝમેં શિર્કત કરે, ઇસીમેં તહીય્યતુલ મસ્જિદકી ભી નીય્યત કર લે, તો તહીય્યતુલ મસ્જિદકા સવાબ ભી મિલ જાએગા. ઇસી તરહ અગર એસે વકતમેં મસ્જિદમેં દાખિલ હુઆ, જબકે નફલે મકરૂહ હે જૈસાકે અસરકે બાદ, તો ઉસ વકત ભી તહીય્યતુલ મસ્જિદ ન પઢે.

(૨૬) નમાઝસે ફરાગતકે બાદ કબર શરીફકી તરફ ચલે, ઇસ હાલમેં દિલકો સબ કદુરાત ઓર આલાઇશોંસે પાક રખ્ખે ઓર હમાતન નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝાતે અકદસકી તરફ પૂરી તવજ્જોહ કરે.

ઉલમાને લિખ્ખા હે કે જિસ કલ્બમેં દુનિયાકી ગન્દગિયાં ઓર લહવો લઅબ, શહવતેં ઓર ખ્વાહિશેં ભર રહી હોં, ઉસ દિલપર વહાંકી બરકાતકા કુછ અસર નહીં હોતા, બલ્કે એસે દિલવાલોં પર, જો દુનિયા પર પડે રહે ઓર આખિરતસે ઓર ઉસકે ફિકરસે બે-તાલ્લુક હો, હુઝૂર (સલ્લ.) કે ગુસ્સે ઓર એ'રાઝકા અંદેશા હે. અલ્લાહ હી અપને ફઝલસે ઉસ્સે પનાહ દે. લિહાઝા હર શખ્સકે લિએ ઝરૂરી હે, જહાં તક મુમ્કિન હો ઉસ વકત અપને દિલકો દુનિયવી ખુરાફાતસે ખાલી રખનેકી કોશિશ કરે ઓર અલ્લાહકી રહમતકી વુસઅત અફવો કરમકે કમાલકી ઉમ્મીદ રખ્ખે ઓર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી શાને રહમતુલ્લિલ આલમીન પર નઝર રખ્ખે ઓર હુઝૂર હી કે વસીલેસે અલ્લાહસે મા'ફીકા તા'લિબ બનકર હાઝીર હો. (શર્હે લુબાબ)

(૨૭) જબ કિસી કબર પર હાઝરી હો તો મય્યતકે પાંવકી તરફસે જાએ તા'કે મય્યતકો અગર હકક તઆલા શાનુહૂ આનેવાલેકા કશ્ફ અતા ફરમાએ, તો દેખનેમેં સહૂલત રહે, ઇસલિએ કે જબ મય્યત કબરમેં દાએં કરવટ લેટી હે તો ઉસકી નઝર કદમોંકી તરફ હોતી હે. અગર કોઇ સરહાને કી જાનિબસે આએ તો મય્યતકો દેખનેમેં તઅબ ઓર મશક્કત હોતી હે. (ફત્હુલ કદીર)

ઇસી ઝાબ્તેકે મુવાફિક ઇસ જગહ ભી બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે કદમ મુબારકકી જાનિબસે હાઝિર હો, જૈસા કે ઇબ્ને હજર (રહ.) ને શર્હે મનાસિકમેં

નકલ કિયા હૈ. મુવાહિબમેં લિખ્ખા હૈ કે ઝાઇરકે લિએ મુનાસિબ યે હૈ કે કિબ્લેકી જાનિબસે હોકર મુવાજહ શરીફ પર હાઝિર હો, લેકિન અગર પાંવકી તરફસે હાઝીર હો તો યે અદબકે લિહાઝસે ઓલા હૈ, મગર બા'ઝ ઉલમાને આમ ઝાબ્તેકે ખિલાફ ઉસ જગહ પર સિરહાનેસે હાઝરીકો તર્જીહ દી હૈ, ઇસ વજહસે કે તહીય્યતુલ મસ્જિદ રોઝેમેં પઢ્ઢી ગઇ, જો હુઝૂર (સલ્લ.) કે બિલ્કુલ સિરહાને હૈ, ઇસ સૂરતમેં અગર વહાંસે ચલકર પાંવકી તરફકો આએગા તો સૂરત કબ્રે મુબારકકે તવાફકી સી બન જાએગી ઓર કબરકા તવાફ બિલ્કુલ જાઇઝ નહીં, ઇસલિએ ઇસકી સૂરતસે બચનેકી રિઆયતસે ઇસ જગહ સિરહાનેસે હાઝિરીકો ગવારા કિયા ગયા, વરના આમ અદબ હર કબર પર હાઝિરીકા યેહી હૈ કે પાંવકી તરફસે હાઝિર હો.

(૨૮) જબ મુવાજહ શરીફ પર હાઝિર હો તો સિરહાનેકી દીવારકે કોનેમેં જો સુતૂન હૈ, ઉસ્સે તીન ચાર હાથકે ફાસ્લેસે ખળા હો ઓર પુશ્ત કિબ્લેકી તરફ કરે ઓર બાંઇ તરફ કો ઝરા માઇલ હો તા'કે ચેહર-એ-અન્વરકે બિલ્કુલ સામને હો જાએ. (ઝુબ્દા)

સાહિબે ઇત્તિહાફ કેહતે હૈં કે યે સુતૂન અબ પીતલકી દીવારકે અન્દર આ ગયા.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે ચાંદીકી કીલ, જો ઉસ દીવારમેં હૈ, ઉસકે મુકાબિલ ખળા હો. (શર્હે લુબાબ)

લેકિન અબ તીન ઝર્રોંખે સામનેકી પીતલકી દીવારમેં કર દિયે ગએ, જિનસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઓર હઝરાતે શેખૈન (રદી.) કી મુબારક કબરોંકા સામના હોતા હૈ.

ઇબ્ને હજર (રહ.) કેહતે હૈં કે ચાંદીકી મેખ જિસપર સોનેકા ઝૂલ હૈ, વો ચેહરા-એ-અન્વરકી મુહાઝાતમેં હૈ.

(૨૯.) દીવારસે તીન ચાર ગઝકે ફાસલે પર ખળા હો, ઝિયાદા કરીબ ન હોકે અદબકે ખિલાફ હૈ ઓર નિગાહ નીચી રેહના ચાહિએ, ઇધર-ઉધર દેખના ઉસ વકત સખ્ત બે-અદબી હૈ, હાથ-પાંવ ભી સાકિન ઓર વકારસે રહે. યે ખ્યાલ કરે કી ચેહર-એ-અન્વર ઇસ વકત મેરે સામને હૈ, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો મેરી હાઝરી કી ઇત્તિલા હૈ. હુઝૂર (સલ.) કી ઉલૂવિ શાન ઓર ઉલુવે મર્તબતકા ઇસ્તેહઝાર પૂરી તરહસે દિલમેં હો.

ઇબ્ને અમીરુલ હાજ (રહ.) મદખલમેં લિખતે હૈં કે જિતને ભી તવાઝો ઓર આદાબ ઉસ વકતકી હાઝરી કે લિખ્ખે જાતે હૈં, ઉસ્સે કહી ઝિયાદા તવાઝો ઓર ઇજ્ઝો-ઇન્કિસાર હોના ચાહિએ, ઇસલિએ કે આપકી ઝાત એસી શફીઅ હૈ, જિસકી શફાઅત મકબૂલ હૈ, જિસને આપકે દરકા ઇરાદા કિયા, વો મુરાદકો પહોંચા ઓર જો આપકી ચોખટ પર હાઝીર હો ગયા, વો ના-મુરાદ નહી રહા. જિસ શખ્સને

આપકે વસીલેસે દુઆ કી, વો કુબુલ હુઈ ઓર જો માંગા, વો મિલા. તજુર્બા ઓર વાકિઆત ઈસકી શહાદત દેતે હૈં, ઈસલિએ જિતના ઝિયાદા અદબ હો સકે, દરેગ ન કરે ઓર યે સમઝે ગોયા મૈં ઝિન્દગીમેં આપકી મજલિસમેં હાઝીર હૂં, ઈસલિએ કે ઉમ્મત કે હાલાત કે મુશાહદેમેં ઓર ઉનકે ઈરાદહ ઓર કસ્દકે ઝૂહૂરમેં ઈસ વકત આપકી હયાત ઓર મમાતમેં કોઈ ફર્ક નહીં. (મદખલ અવ્વલ)

(૩૦.) ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) પર સલામ પઢે. મનાસિક કે રસાઈલમેં સલામકે અલ્ફાઝ બહોતસે નકલ કિયે ગએ હૈં. ઈસમેં સલફકા મા'મૂલ મુખ્તલિફ રહા હે. બા'ઝ અકાબિર મુખ્તલિફ ઉન્વાન ઓર મુખ્તલિફ અલ્ફાઝકે સાથ સલામ પઢતે થે ઓર ઝોકો-શૌકકા તકાઝા યેહી હે -

યાં લબપે લાખ-લાખ સુખન ઈઝિતેરાબ મેં
વાં એક ખામુશી તેરી સબકે જવાબ મેં

ઓર બા'ઝ હઝરાત નિહાયત મુખ્તસર અલ્ફાઝમેં સલામ પઢતે થે, અદબ ઓર હૈબતકા તકાઝા યેહી હે -

બે ઝુબાની તર્જુમાને શૌક બેહદ હો તો હો,
વરનહ પેશે યાર કામ આતી હૈ તકરીરેં કહીં.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે બા'ઝ અકાબિર જૈસે કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) સિર્ફ 'અસ્સલામુ અલૈક અય્યુહન્નબિય્યુ વ રહ્‌મતુલ્લાહિ વ બ-ર-કાતુહૂ' પર ઈકિતફા કરતે થે ઓર બા'ઝ હઝરાત તવીલ સલામકો ઈખ્તિયાર કરતે થે ઓર અહાદીસમેં મુખ્તલિફ અલ્ફાઝ ઓર મુખ્તલિફ ઉન્વાનોંસે દરુદ શરીફ વારિદ હોનેસે ઈસકી તા'ઈદ હોતી હે.

હઝરત ગંગોહી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂને ઝુબ્દહમેં સલામકે અલ્ફાઝ નકલ કરનેકે બાદ લિખ્ખા હે કે સલામમેં જિસ કદર ચાહે અલ્ફાઝ ઝિયાદા કરે, મગર અદબ ઓર ઈજ્ઝકે કલિમાત હોં, લેકિન સલફ યહાં મુખ્તસર અલ્ફાઝ કેહનેકો પસન્દ કરતે હૈં ઓર જહાં તક ભી ઈખ્તિસાર હો સકે, મુસ્તહસન રખતે હે.

ઈમામ નવવી (રહ.)ને અપને મનાસિકમેં સલામકે તવીલ અલ્ફાઝ લિખનેકે બાદ લિખ્ખા હે કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) વગૈરહસે ગાયત ઈખ્તિસાર નકલ કિયા ગયા. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) તો ઈતના હી કેહતે થે 'અસ્સલામુ અલૈક યા રસૂલલ્લાહ અસ્સલામુ અલૈક યા અબા બકર અસ્સલામુ અલૈક યા અ-બ-તાહૂ.'

ઈસ નાકારાકે નાકિસ ખ્યાલમેં જો શખ્સ સલામકે અલ્ફાઝકા તર્જુમા ઓર મતલબ સમઝતા હો ઓર ઈન અલ્ફાઝકે બઢાનેસે ઝૌકમેં ઈઝાફા હોતા હો, ઉસકો તો તત્વીલ મુનાસિબ હે ઓર અગર યે દોનોં બાતે ન હો, તો તોતેકી તરહસે

મુઝવ્વિરીન કે અલ્ફાઝ દોહરાને કી ઝરુરત નહીં, ઈન્તિહાઈ ઝૌકો-શૌક ઔર ગાયત સુકૂન ઔર વકારસે આહિસ્તા-આહિસ્તા ઠેહર-ઠેહરકર 'અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલૈક યા રસૂલલ્લાહ' પઢ્હતા રહે ઔર જબ તક શૌકમેં ઈઝાફા પાવે, ઉન્હી અલ્ફાઝકો યા ઔર કિસી સલામકો બાર-બાર પઢ્હતા રહે. ઈસકે પેહલી ફસ્લકે નં.૧૦ પર સલ્લલ્લાહુ અલૈક યા રસૂલલ્લાહ સત્તર મર્તબા પઢ્હના ગુઝરા હે, વોભી બેહતર હે; મગર સુકૂન ઔર વકાર ઔર ઝૌકો-શૌકસે પઢ્હે.

(૩૨.) યે નિહાયત અહમ ઔર ઝરુરી બાત હે કે સલામ પઢ્હતે વકત શોરો-શગબ હરગિઝ ન કરે, ન ઝોરસે ચિલ્લાયે, બલ્કે ઈતની આવાઝસે કહે કે અન્દર તક પહોંચ જાએ.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે ન તો ઝિયાદા જહર હો ઔર ન બિલ્કુલ ઈખ્ફા હો, બલ્કે મુતવસ્સિત ઔર મો'તદિલ આવાઝ હુઝૂરે કલ્બ ઔર અપની બદ આમાલિયોંકી વજહેસે, શર્મો-હયા લિએ હુવે હો.

બુખારી શરીફમેં એક કિસ્સા લિખ્ખા હે, હઝરત સાઈબ (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈં મસ્જિદમેં ખડા થા, એક શખ્સને મુઝે એક કંકરી મારી. મૈંને ઉધરકો દેખા તો વો હઝરત ઉમર (રદી.) થે. ઉન્હોને મુઝે (ઈશારેસે બુલાકર) કહા કે યે દો આદમી જો બોલ રહે હૈં, ઉનકો બુલાકર લાઓ. મૈં ઉન દોનોંકો હઝરત ઉમર (રદી.) કે પાસ લાયા. હઝરત ઉમર (રદી.)ને ઉનસે પૂછા કે તુમ કહાં કે રેહનેવાલે હો? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે તાઈફકે રેહનેવાલે હૈં. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા, અગર તુમ ઈસ શહેરકે રેહનેવાલે હોતે તો તુમ્હે મઝા ચખાતા, તુમ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી મસ્જિદમેં ચિલ્લાકર બોલ રહે હો.

મુહમ્મદ બિન મુસ્લિમા (રદી.) કેહતે હૈં કે કિસી શખ્સકો ભી યે નહીં ચાહિએ કે મસ્જિદમેં ઝોરસે બોલે. (શર્હે શિફા)

હઝરત ઉમર (રદી.) કે ઈસ કિસ્સેમેં બા'ઝ રિવાયાતમેં હઝરત ઉમર (રદી.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે ઐસે કોડે મારતા કે બદન દર્દ કરને લગતા. અબ ગોયા અજનબી દૂસરે શહેરકે હોનેકી વજહસે મસઅલેસે ના વાકફિયતકો ઉઝ્ર કરાર દિયા.

હઝરત આઈશા (રદી.) જબ કહીં કરીબ કીલ મેખ વગૈરહકે ઠોકનેકી આવાઝ સુનતી તો આદમી ભેજ કર ઉનકો રોકતી કે ઝોરસે ન ઠોકે હુઝૂર (સલ્લ.)કી તકલીફકા લિહાઝ રખ્ખેં.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) કો અપને મકાનકે કિવાડ બનવાનેકી ઝરુરત પેશ આઈ તો બનાનેવાલોંકો ફરમાયા કે શહેરકે બાહર બકીઅમેં બનાકર લાએ. ઉનકે બનાનેકી આવાઝકા શોર હુઝૂર (સલ્લ.) તક ન પહોંચે.

અલ્લામા કસ્તલાની (રહ.) મુવાહિબમેં લિખતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ

(સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સાથ અદબકા વોહી મા'મલા હોના ચાહિએ જો ઝિન્દગીમેં થા, ઈસલિએ કે હુઝૂર (સલ્લ.) અપની કબરમેં ઝિન્દા હૈં. (શર્હે મવાહિબ)

હક તઆલા સુબ્હાનૂ વ તકદ્દસને કુર્આને પાકમેં સૂરએ હુજરાતમેં ખુસૂસિયતસે ઈસ તરહ તમ્બીહ ફરમાઈ હે, ઈર્શાદે વાલા હે -

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَرْفَعُوٓا۟ أَصْوَٰتَكُمْ

યા અય્યુહલ્લઝીન આમનુ લા-તર્ફઉ અસ્વાતકુમ. (આયત)

તર્જુમા : 'અય ઈમાનવાલો ! તુમ અપની આવાઝેં નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી આવાઝસે ઊંચી ન કરો ઔર ન આપસે એસે ઝોરસે ગુફતગુ કરો, જૈસા કે આપસમેં એક દૂસરેસે ગુફતગૂ કરતે હૈં. (એસા ન હો કે ઈસ હરકતસે તુમ્હારે (પેહલે કિએ હુએ નેક) અમલ બરબાદ હો જાએ ઔર તુમકો ખબર ભી ન હો.'

બુખારી શરીફકી હદીસમેં હે કે હઝરાતે શૈખેન હઝરત અબૂબકર (રદી.) ઔર હઝરત ઉમર (રદી.) કે દરમિયાન કિસી મશ્વરહકી ગુફતગુમેં જો હુઝૂર (સલ્લ.) કી મજલિસમેં થી, ઈખ્તિલાફે રાયકી વજહસે તેઝ ગુફતગૂ હો ગઈ થી જિસપર યે આયત નાઝીલ હુઈ.

જબ હઝરાત શૈખેન પર યે ઈતાબ હે તો હમ તુમ કિસ શુમારમેં હૈં. અહાદીસમેં આયા હે કે ઈસ આયતે શરીફાકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) કી મજલિસમેં હઝરત ઉમર (રદી.) કી આવાઝ એસી હોતી કે બા'ઝ ઓકાત મુકર્રર પૂછના પડતા કે ક્યા કહા.

હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.)ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લ.)! મૈં તો અબ આપસે ઈસ તરહ ગુફતગૂ કરૂંગા, જૈસા કે કોઈ રાઝકી બાત કરતા હો.

હઝરત સાબિત બિન કૈસ (રદી.) જહૂરિસ્સૌત થે. ઈસ આયતકે નાઝીલ હોનેકે બાદ ઈસ રંજો-ગમમેં કે મૈં તો હંમેશા હી ઝોરસે બોલતા હું, મૈં તો બસ જહન્નમી હો ગયા, ઘરસે ન નિકલતે થે કઈ દિનકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.)ને દર્યાફત ફરમાયા તો વાકિઅહ મા'લૂમ હુઆ, કે હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉનકી તસલ્લી ફરમાઈ ઔર ઉનકો જન્નતી હોનેકી બશારત દી. (દુર્રે મંસૂર)

એસી હાલતમેં જો લોગ વહાં શો'ર બરપા કરતે હૈં, ઉનકો ડરના ચાહિએ ઔર બહોત એહતિયાત લાઝીમ હે.

(૩૨.) સલામકે બાદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે હુઝૂર (સલ્લ.) કે વસીલેસે દુઆ કરે ઔર હુઝૂર (સલ્લ.)સે શફાઅતકી દરખ્વાસ્ત કરે.

બા'ઝ ઉલમાને તવસ્સુલકો મના ફરમાયા હે, લેકિન જમ્હૂર ઉલમા ઉસકે જવાઝકે કાઈલ હૈં. મુગ્ની જો ફિકહે હનાબેલામેં મશહૂરો-મા'રુફ હે, ઈસમેં અલ્ફાઝે

સલામમેં યે અલ્ફાઝ ભી ઝિકર કિએ હૈં. -

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ قُلْتَ وَقَوْلُكَ الْحَقُّ وَلَوْ
اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا
اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا وَقَدْ اَتَيْتُكَ مُسْتَغْفِرًا مِّنْ ذُنُوْبِيْ مُسْتَشْفِعًا بِكَ اِلٰى رَبِّيْ فَاَسْئَلُكَ يَا رَبِّ
اَنْ تُوْجِبَ لِيَ الْمَغْفِرَةَ كَمَآ اَوْجَبْتَهَا لِمَنْ اَتَاهُ فِيْ حَيَاتِهٖ

તર્જુમા : 'અય અલ્લાહ ! તેરા પાક ઈર્શાદ હૈ ઔર તેરા ઈર્શાદ હક હૈ ઔર વો યે હૈ, વલૌ અન્નહુમ ઈઝ્ ઝલમૂ આખિર આયાત તક ! અબ મૈં આપકે પાસ આયા હૂં ઔર અપને ગુનાહોંસે મગ્ફિરત ચાહતા હૂં ઔર આપસે અપને રબકી બારગાહમેં શફાઅત ચાહતા હૂં. અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે યે માંગતા હૂં કે તૂ મેરી મગ્ફિરત કો વાજીબ કર દે, જૈસાકે તૂને ઉસ શખ્સકી મગ્ફિરતકો વાજીબ કિયા જો હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં ઉનકી ઝિન્દગીમેં હાઝીર હુઆ હો. યેહી અલ્ફાઝ શર્હે કબીરમેં ભી નકલ કિયે ગએ. ઈસી તરહ ઈન દોનોં કિતાબોંમેં ઉત્બીકા વો કિસ્સા ભી નકલ કિયા ગયા જો ઈસ્સે પેહલી ફસ્લકે આખિરમેં ગુઝરા ઔર ઈસમેં આયાતે શરીફા 'વલૌ અન્નહુમ ઈઝ્ ઝલમૂ (આયત) કા તર્જુમા ભી ગુઝર ચુકા હૈ.

ખુલફા-એ-અબ્બાસિયામેંસે મંસૂર અબ્બાસીને હઝરત ઈમામ માલિકસે દર્યાફત કિયાકે દુઆકે વકત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી તરફ ચેહરા કરૂં યા કિબ્લે કી તરફ ? તો હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) ને ફરમાયા કે આપકી તરફસે મુંહ હટાનેકા કયા મહલ હૈ, જબકે આપ (સલ્લ.) તેરા ભી વસીલા હૈં ઔર તેરે બાપ હઝરત આદમ (અલૈ.) કે ભી વસીલા હૈં. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.)કી તરફ મુંહ કરકે હુઝૂર (સલ્લ.)સે શફાઅત ચાહો. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉનકી શફાઅત કુબૂલ કરે.

અલ્લામા ઝુર્કાની (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસ કિસ્સેકો કાઝી અયાઝ (રહ.) ને મો'તબર અસાતેઝાસે નકલ કિયા હૈ, ઈસકા ઈન્કાર કરના જુર્અત હૈ.(શર્હે મુવાહિબ).

અલ્લામા કસ્તલાની શાફઈ (રહ.)ને મુવાહિબમેં લિખ્ખા હૈ કે ઝાઈરીનકો ચાહિએ કે બહોત કસરતસે દુઆએં માંગે ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કા વસીલા પકડેં ઔર હુઝૂર (સલ્લ.)સે શફાઅત ચાહે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઝાતે અકદસ એસી હૈ કે જબ ઉનકે ઝરિયેસે શફાઅત ચાહી જાએ તો હક તઆલલ શાનુહૂ કુબૂલ ફરમાએં.

અલ્લામા ઝુર્કાની માલિકી (રહ.) ઈસકી શરહમેં લિખતે હૈં કે અલ્લામા ખલીલ (રહ.) (માલિકી)કી મનાસિકમેં ભી યેહી મઝમૂન લિખ્ખા હૈ.

ઈબ્ને હુમામ (રહ.)ને ફત્હુલકદીરમેં લિખ્ખા હૈ ઔર ઈસ્સે હઝરત કદ્દસ સિર્રુહૂને ઝુબ્દામેં નકલ કિયા હૈ કે સલામકે બાદ ફિર હઝરત (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ

વસલ્લમ) કે વસીલેસે દુઆ કરે ઓર શફાઅત ચાહે ઓર યે અલ્ફાઝ કહે.

يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اَسْأَلُكَ الشَّفَاعَةَ وَاَتَوَسَّلُ بِكَ اِلَى اللّٰهِ فِيْ اَنْ اَمُوْتَ مُسْلِمًا عَلٰى مِلَّتِكَ وَسُنَّتِكَ

યા રસૂલલ્લાહિ અસ્‌અલુકશ્શફાઅ-ત વ અ-ત-વસ્સલુબિ-ક ઈલલ્લાહિ ફી અન્ અમ્-ત મુસ્લિમન્ અલા મિલ્લતિ-ક વ સુન્નતિ-ક.

'અય અલ્લાહકે રસૂલ ! મૈં આપસે શફાઅત ચાહતા હૂં ઓર આપકે વસીલેસે અલ્લાહસે યે માંગતા હૂં કે મેરી મોત આપકે દીન ઓર આપકી સુન્નત પર હો.

ઈમામ નવવી (રહ.) ને અપને મનાસિકમેં હઝરત ઉમર (રદી.) પર સલામકે બાદ લિખ્ખા હે કે ફિર પેહલી જગહ યાની હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સામને આએ ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) કે વસીલેસે અપને લિએ દુઆ કરે ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) કી શફાઅતકે ઝરીયે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે દુઆ કરે ઓર બેહતર ચીઝ હે વો જો ઉત્બીસે નકલ કી ગઈ. ઉત્બીકા કિસ્સા ઈસ્સે પેહલી ફસલકે ખત્મ પર ગુઝર ચૂકા. ઈબ્ને હજર (રહ.) ઈસકી શરહમેં લિખતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ તવસ્સુલ કરના સલફ સાલહાકા તરીકા રહા હે ઓર અંબિયા (અલે.) ઓર ઓલિયાને હુઝૂર (સલ્લ.) કે વસીલેસે દુઆ કી હે.'

હાકિમને રિવાયત નકલ કી હે ઓર ઈસકો સહી બતાયા હે કે જબ હઝરત આદમ (અલૈહિસ્સલામ)સે દાના ખાનેકી ખતા સા'દિર હુઈ તો ઉન્હોને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે હુઝૂર (સલ્લ.) કે તુફૈલ દુઆ કી. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહુ ને દર્યાફત કિયા કે આદમ ! તુને મુહમ્મદ (સલ્લ.) કો કૈસે જાના, અભી તો મૈંને ઉનકો પૈદા ભી નહીં કિયા ? તો હઝરત આદમ (અલૈ.) ને અર્ઝ કિયા કે યા અલ્લાહ ! જબ આપને મુઝે પૈદા કિયા થા ઓર મુઝમેં જાન ડાલી થી, તો મૈંને અર્શકે સુતૂન પર

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ

લાઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ

લિખ્ખા હુઆ દેખા થા, તો મૈંને સમઝ લિયા થા કે આપને અપને પાક નામકે સાથ, જિસકા નામ મિલાયા હે, વો સારી મખ્લૂકમેં આપકો સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ હોગા. હક તઆલા શાનુહૂને ફરમાયા કે બેશક વો સારી મખ્લૂકમેં મુઝે સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ હે ઓર જબ ઉસકે તુફૈલ તુમને મગફિરત તલબ કી, તો મૈંને તુમ્હારી ખતા મા'ફ કરદી. નીઝ નસઈ ઓર તિર્મીઝીને નકલ કિયા હે કે એક નાબિના હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝીર હુવે ઓર બીનાઈકે લિએ દુઆ ચાહી. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે તુમ કહો તો મૈં દુઆ કરું, લેકિન અગર તુમ સબર કરો તો ઝિયાદા

બેહતર હે. ઉન્હોંને દુઆકી દરખ્વાસ્ત કી, હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉનકો ફરમાયા કે પેહલે બહોત અચ્છી તરહસે વુઝૂ કરો, ઈસકે બાદ યે દુઆ પળ્હો.

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْاَلُكَ وَاَتَوَجَّهُ اِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نَبِيِّ الرَّحْمَةِ يَا مُحَمَّدُ اِنِّيْ اَتَوَجَّهُ بِكَ اِلٰى رَبِّيْ فِيْ حَاجَتِيْ لِتُقْضٰى لِيْ اَللّٰهُمَّ فَشَفِّعْهُ

તર્જુમા : અય અલ્લાહ ! મૈં આપસે સવાલ કરતા હૂં ઓર આપકે નબી જો રહમતે નબી હૈં મુહમ્મદ (સલ્લ.)કે વાસ્તેસે આપકી તરફ મુતવજ્જહ હોતા હૂં અય મુહમ્મદ (સલ્લ.)! મૈં આપકે તુફૈલસે અપને રબકી તરફ મુતવજ્જહ હોતા હૂં તા'કે મેરી યે હાજત પુરી હો જાએ અય અલ્લાહ હુઝૂર (સલ્લ.) કી સિફારિશ મેરે હકમેં કુબૂલ ફરમા.

તિર્મિઝીને ઈસ હદીસકો સહી બતાયા હે ઓર બેહકીને ભી ઈસકો સહી બતાયા હે ઓર બેહકીકી રિવાયતમેં ઈસકે આગે યેભી હે કે ઈસ દુઆકે પળ્હનેકે બાદ વો સાહબ બીના હો ગએ ઓર તબરાનીને ઉમ્દા સનદ કે સાથ હુઝૂર (સલ્લ.) કી એક દુઆ કે અલ્ફાઝ યે નકલ કિએ.

بِحَقِّ نَبِيِّكَ وَالْاَنْبِيَاءِ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِيْ (كنز العمال)

બિહક્કિ નબિય્યિક વલ્અમ્બિયાઈલ્લઝીન મિનકબ્લી. (કઝા ફિલ અરિલ)

અય અલ્લાહ ! તેરે નબી કે તુફૈલ ઓર ગુઝીશ્તા અંબિયાકે તુફૈલ.

ઈસકે બાદ ઈબ્ને હજર (રહ.) ને ઓર ભી તા'ઈદેં ઈસ મઝમૂનકી નકલ કી ઓર ઈસ દુઆકે મુતઅલ્લિક એક કિસ્સા ઝિયારતકે કિસ્સોંમેં નં. ૩૩ પર ભી આ રહા હે.

(૩૩.) ઈસ મઝમૂનસે યેભી મા'લુમ હો ગયા કે ઈસ દુઆકે વકત ભી મુંહ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી તરફ હોના ચાહિએ, અગરચે આમ દુઆકા અદબ યે હે કે મુંહ કિબ્લેકી તરફ હોના ચાહિએ, લેકિન ઉસ વકત કિબ્લેકી તરફ મુંહ કરનેસે હુઝૂરે અકરમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી તરફ પુશ્ત હોતી હે જો અદબકે ખિલાફ હે ઈસ લિએ ઉસ વકત ઉસી તરફ મુંહ કરકે દુઆ કરે.

(૩૪.) ઈસકે બાદ અગર કિસી ઓર શખ્સને અપની તરફસે હુઝૂર (સલ્લ.) કી બારગાહમેં સલામ અર્ઝ કરનેકી ફરમાઈશ કી હો તો ઉસકી તરફસે ભી ઈસી તરહ સલામ અર્ઝ કરે, 'અસ્સલામુ અલૈક યા રસૂલલ્લાહ ! મિન્ ફુલાનિબ્નિ ફુલાં યસ્તશફિઉ બિ-ક ઈલા રબ્બિક'

તર્જુમા : આપ પર સલામ અય અલ્લાહકે રસૂલ ! ફલાંકી તરફસે જો

ફલાંકા બેટા હે ઓર વો આપસે અલ્લાહકી પાક બારગાહમેં સિફારિશ ચાહતા હે.

પેહલે ફલાંકી જગહ ઉસ શખ્સકા નામ લે, દૂસરે ફલાંકી જગહ ઉસકે બાપકા નામ લે. અગર અરબીમેં કેહના મુશ્કિલ હો તો ઉર્દૂમેં અર્ઝ કર દે કે ફલાં ફલાં આદમિયોંને આપકી બારગાહમેં સલામ અર્ઝ કિયા ઓર શફાઅતકી દરખ્વાસ્ત કી હે.

અલ્લામા ઝુર્કાની (રહ.) કેહતે હૈં કે કિસી શખ્સને કિસીસે સલામ પહોંચાનેકી દરખ્વાસ્ત કી હો ઓર ઉસને ઉસ દરખ્વાસ્તકો કુબૂલ કર લિયા હો યાની વાઅદા કર લિયા હો કે મૈં સલામ પહોંચા દુંગા તો ઉસપર અબ ઉસ સલામકા પહોંચાના વાજીબ હો ગયા ઈસલિએ કે યે બમંઝીલહ હી ઉસકી અમાનતકે હે, જિસકો યે કુબૂલ કર ચુકા.

સાહિબે ઈત્તિહાફ લિખતે હૈં કે સલફ હલફ સબકા મા'મૂલ દૂસરોંકી મા'રફત સલામ ભેજનેકા રહા હે ઓર સલાતીન તો મુસ્તકિલ કાસિદ મદીનહ તય્યબા હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં સલામ પહોંચાને કે લિએ ભેજા કરતે થે.

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ભી હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં સલામ અર્ઝ કરને કે લિએ મુસ્તકિલ કાસિદ ભેજા કરતે થે.

નાઝીરીને રિસાલાસે યે રૂસિયાહ ભી દરખ્વાસ્ત કરતા હે કે અગર ઈસ મુબારક વકતમેં યે સિયાહકાર કિસીકો યાદ આ જાએ તો -

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مِنْ زَكَرِيَّا بْنِ يَحْيَى الْكَانْدهلَوِىْ يَسْتَشْفِعُ بِكَ اِلٰى رَبِّكَ

'અસ્સલામુ અલૈક-યા રસૂલલ્લાહિ મિન્ ઝકરિય્યબનિ યાહ્યા અલ્ કાંધલ્વી યસ્તશ્ફિઉ બિક-ઈલા-રબ્બિક'

અર્ઝ કર દે, એહસાન હોગા ઓર યે અલ્ફાઝ યાદ ન રહે તો ઉર્દૂ હીમેં ઈસ નાકારાકા સલામ અર્ઝ કરદે.

(૩૫.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) પર સલામ પઢનેકે બાદ તકરીબન એક હાથ દાઈં તરફ હટ કર હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) પર સલામ પઢે.

મશહુર કોલ કે મુવાફિક હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) કી કબર મુબારક હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબરે અત્તહર કે પીછે ઈસ તરહસે હે કે હઝરત સિદ્દીકે અકબરકા સરે મુબારક હુઝૂર (સલ્લ.) કે શાને કે મુકાબિલ હે, ઈસ લિએ એક હાથ દાઈં જાનિબ હો જાનેસે હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદી.) કા સામના હો જાતા હે.

(૩૬.) હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદી.) પર સલામસે ફરાગત કે બાદ એક હાથ દાઈં જાનિબ હટકર હઝરત ઉમર ફારૂકે આઝમ (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) પર સલામ પઢે,

ઈસલિએ કે મશહૂર કૌલ કે મુવાફિક હઝરત ઉમર ફારુક (રદી.) કી કબરે મુબારક હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) કી કબર મુબારક કે પીછે એસી તરહ હૈ કે હઝરત ઉમર (રદી.) કા સર હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કે શાને કે મુકાબિલ હૈ.

(૩૭.) ઈન દોનોં હઝરાતકી ખિદમતમેં ભી અગર કિસીને સલામ અર્ઝ કરનેકી દરખ્વાસ્ત કર દી હો, તો હર એક કી ખિદમતમેં અપના સલામ પઢનેકે બાદ ઉસકા સલામ અર્ઝ કર દે ઔર યે સરાપા ખતાઓ-કુસૂર ભી દરખ્વાસ્ત કરતા હૈ કે અગર નાઝીરીનકો કિસી વક્ત યાદ આ જાએ તો ઈસ નાપાકકા સલામભી દોનોં બારગાહોં તક પહોંચા દે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આપકો ઈસ એહસાનકા અપને લુત્ફસે અજર અતા ફરમાએ.

(૩૮.) બહોતસે ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે હઝરત શૈખેન (રદીયલ્લાહુ અન્હુમા) પર અલાહિદા-અલાહિદા સલામ પઢનેકે બાદ ફિર ઈન દોનોં હઝરાત કે દરમિયાનમેં ખળા હો યાની જિસ જગહ ખળે હોકર હઝરત ઉમર(રદીયલ્લાહુ અન્હુ) પર સલામ પઢ્હા હૈ, ઉસ્સે તકરીબન નિસ્ફ હાથ બાઈં જાનિબકો ખળા હો તા'કે દોનોંકે દરમિયાનમેં હો જાએ ઔર ફિર દોનોં મુશ્તરક સલામ પઢે, જિસકે અલ્ફાઝ ઝુબ્દામેં યે લિખ્ખે હૈં.

السَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا ضَجِيْعَيْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَفِيْقَيْهِ وَوَزِيْرَيْهِ جَزَاكُمُ اللهُ اَحْسَنَ الْجَزَاءِ جِئْنَا كُمَا نَتَوَسَّلُ بِكُمَا اِلٰى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَشْفَعَ لَنَا وَيَدْعُوْ لَنَا رَبَّنَا اَنْ يُّحْيِيَنَا عَلٰى مِلَّتِهٖ وَ سُنَّتِهٖ وَيَحْشُرَنَا فِيْ زُمْرَتِهٖ وَجَمِيْعَ الْمُسْلِمِيْنَ ط

તુમ દોનોં પર સલામ અય હુઝૂર (સલ્લ.) કે પેહલુમેં લેટનેવાલો ! તુમ પર સલામ હૈ હુઝૂર (સલ્લ.) કે દોનો સાથિયો! તુમપર સલામ હૈ, હુઝૂર (સલ્લ.) કે દોનોં વઝીરો ! તુમ્હેં હક તઆલા શાનુહૂ (હમારી તરફસે) બેહતરીન બદલા (તુમ્હારે એહસાનાત) કા અતા ફરમાએ. હમ તુમ્હારે પાસ ઈસલિએ હાઝીર હુએ હૈં કે તુમસે હુઝૂર (સલ્લ.) કી બારગાહમેં ઈસ બાતકી સિફારીશ ચાહતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) હમારે લિએ અલ્લાહ પાકકી બારગાહમેં શફાઅત ફરમાવેં ઔર અલ્લાહસે યે દુઆ ફરમા દેં કે વો હમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કે દીનપર ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કી સુન્નત પર ઝિન્દા રખ્ખે ઔર હમારા ઔર તમામ મુસલમાનોંકા હશ્ર હુઝૂર (સલ્લ.) કી જમાઅતમેં હો.

બા'ઝ હઝરાતને ઈસ સલામકે અલ્ફાઝ ભી કમો-બેશ લિખ્ખે હૈં જૈસા કે સબ સલામોંમેં હૈ, બા'ઝ હઝરાતને મુખ્તસર અલ્ફાઝ નકલ ફરમાએ હૈં ઔર બા'ઝને

ઝા'ઈદ તહરીર ફરમાએ હૈં ઔર બા'ઝને ઈસ મુશ્તરક સલામકો ઝિકર હી નહી કિયા કે જબ અલાહિદા-અલાહિદા સલામ અર્ઝ કર ચુકા હે, ફિર મુશ્તરકકી કયા ઝરૂરત બાકી રહી. લેકિન જિન હઝરાતને ઈસકો ઝિકર ફરમાયા હે, ગાલિબન ઈસી વજહસે કે યહાં અબ દોબારા સલામ તો બમંઝીલહ તમ્હીદ ઔર અદબ કે હૈં અસલ મકસદ ઈન દોનોં હઝરાતકી ખિદમતમેં સિફારિશકી દરખ્વાસ્ત હે કે યે હુઝૂર (સલ.) કી બારગાહમેં દુઆકી દરખ્વાસ્ત ઔર સિફારીશ કર દેં, ઈસલિએ ઈસકા તર્જુમા લિખ્ખા હે કે ઈસ્સે યે અન્દાઝા હો સકે કે ઈસ મુકર્રર સલામકી ગરઝ કયા હે ?

(૩૯) ઈસકે બાદ બાઈં તરફ આકર દોબારા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે સામને ખડા હોકર હાથ ઉઠાકર અવ્વલ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ખૂબ હમ્દો સના કરે. ઈસ નેઅમતે જલીલાકા ઔર ઉસકી તમામ નેઅ'મતોંકા શુકર અદા કરે ફિર ખૂબ ઝૌક-શૌકસે હુઝૂર (સલ્લ.) પર દુરૂદ શરીફ પઢ્હે. ફિર આપકે વસીલેસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે અપને લિએ, અપને વાલીદૈન કે લિએ, અપને મશાયખ કે લિએ, અપને અહલ વ અયાલકે લિએ, અપને અઝીઝ વ અકારિબકે લિએ, અપને દોસ્તોં ઔર મિલનેવાલોંકે લિએ ઔર ઉન લોગોંકે લિએ જિન્હોંને દુઆએં માંગનેકી દરખ્વાસ્ત કી હો ઔર તમામ મુસલમાનોંકે લિએ, ઝિન્દોંકે લિએ ઔર મુરદોંકે લિએ ખૂબ દુઆએં કરેં ઔર અપની દુઆઓંકો આમીન પર ખત્મ કરે. (શર્હે લુબાબ)

ઔર યાદ આ જાએ તો નાકારા ઝકરિયા કો ભી અપની ઈસ મુબારક દુઆઓમેં શામીલ કર લે.

(૪૦) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ઔર હઝરાતે શૈખેનકે મુબારક કબરોંકી તરતીબ ઔર સુરતમેં બા'ઝ રિવાયત કુતુબે હદીસો-સિયરમેં આઈ હે. ઈન સબમેં દો રિવાયતેં ઝિયાદા મશ્હુર હૈં. ઈન દોનોંકી સુરત યહાં લિખ્ખી જાતી હે, તાકે હાઝીરિન કો સમઝનેમેં સહૂલત હો.

પેહલી સુરત યે હે

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)

હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદીયલ્લાહો અન્હો)

હઝરત ઉમર ફારૂકે આઝમ (રદીયલ્લાહો અન્હો)

દૂસરી સૂરત યે હૈ -

હઝરત ઉમર ફારૂકે આઝમ (રદીયલ્લાહો અન્હો) | હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)

હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદીયલ્લાહો અન્હો)

અલ્લામા સમહોવી (રહ.) ને વફાઉલ વફામેં ઇન સબ સૂરતોંકો તફસીલે બયાન કિયા હૈ ઓર ઇસ સૂરતકો સબસે ઝિયાદા સહી ઓર રાજેહ રિવાયત બયાન કિયા હૈ.

ઇસકે ઇત્તેબાઅમેં સાહિબે ઇત્તિહાફને ભી ઇસકો અશહરૂર્રિવાયાતમેં લિખ્ખા હૈ.

અલ્લામા સમહોવી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે યે દો સૂરતેં ઉન સબ રિવાયાતમેં ઝિયાદા રાજેહ હૈં જો હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબરોંકી તસ્વીરમેં વારિદ હુઇ.

અબૂદાઊદ શરીફમેં યે દૂસરી સૂરત વારિદ હુઇ ઓર હાકિમને ઇસકો સહી બતાયા.

અલ્લામા ઝુર્કાનીને શર્હે મુવાહિબમેં લિખ્ખા હૈ કે ઇન સાત રિવાયતમેંસે પાંચ ઝઇફ હૈં ઓર દો સહી હૈં. ઇન દોમેં ભી પેહલી સૂરતકો અકસર ઉલમાને રાજેહ કરાર દિયા ઓર રિઝીનને ઇસી પર વસૂફ કિયા. ઇમામ નવવી (રહ.) ને ઇસકો મશહૂર રિવાયત કરાર દિયા.

(૪૧) ઇસકે બાદ ઉસ્તુવાનહ અબૂ લુબાબાકે પાસ આકર દો રકઅત નફલ પઢકર દુઆ કરે.

(૪૨) ફિર દોબારા રોઝામેં જાકર નફલેં પઢેં ઓર દુઆ-દુરૂદ વગૈરહમેં ખુઝૂ-ખુશૂઅસે મશગૂલ રહે. દસવી ફસ્લમેં જહાં મસ્જિદકે સુતૂનોંકા ઝિકર આ રહા હૈ, ઇસમેં ઇસ સુતૂનકા મુફસ્સલ હાલ આ રહા હૈ.

(૪૩) ઇસકે બાદ મિમ્બરકે પાસ આકર દુઆએં કરેં. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે મિમ્બરકી ઇસ જગહ પર જિસકો રૂમાનહ કેહતે હૈં, હાથ રખકર દુઆ કરે, ઇસલિએ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ખુત્બેકે વકત ઉસપર દસ્તે મુબારક રખતે થે.

ઇમામ ગઝ્ઝાલી (રહ.) ને અહયામેં લિખ્ખા હૈ કે મુસ્તહબ યે હૈ કે નીચે વાલે રૂમાનહ પર હાથ રખ્ખે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) ઉસપર હાથ રખતે થે. લેકિન મુલ્લા અલી કારી (રહ.)ને લિખ્ખા હૈ કે વો રૂમાનહ અબ બાકી નહી જબ મસ્જિદે નબવીમેં દૂસરી મર્તબા આગ લગી હૈ, ઉસમેં વો જલ ગયા થા. શિફાએ કાઝી અયાઝ (રહ.) ઓર ઉસકી શરહ લિ અલીયિલ કારીમેં લિખ્ખા હૈ કે હઝરત ઇબ્ને ઉમર

(રદીયલ્લાહ) કો દેખા ગયા કે મિમ્બર પર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહો અલયહિ વસલ્લમ) કે બેઠનેકી જગહ હાથ ફેરકર ઉન્હોંને અપને મુંહ પર હાથ ફેરા ઔર ઈબ્ને કુસેત ઔર ઉત્બી (રહ.) કેહતે હૈં કે મિમ્બરકે ઈસ રૂમાનહ પર જો કબરકે નઝદીક હૈ ઔર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઉસકો અપને દાહને હાથસે પકડા કરતે થે. સહાબ-એ-કિરામ (રદી.) બરકતકી નીય્યતસે ઉસપર દાયાં હાથ ફેરા કરતે થે. રૂમાનહ મિમ્બરકી વો મૂંઠ કેહલાતી હૈ જો અનારકી શકલ કિનારોં પર બની હુઈ હોતી હૈ.

(૪૪) ઈસકે બાદ ઉસ્તુવાનહ હન્નાનહકે પાસ જાકર દરૂદ શરીફ ઔર દુઆ એહતિમામસે કરે. (ઝુબ્દહ)

સુતૂનકે બયાનમેં સબસે પેહલે ઈસીકા ઝિકર આ રહા હૈ.

(૪૫.) ઈસકે બાદ બાકી મશહુક સુતૂનોંકે પાસ જાકર દુઆ કરે. (લુબાબ)

(૪૬.) ઔર ઈસકી કોશિશ કરે કે વહાંકે કિયામમેં કોઈ નમાઝ મસ્જિદે નબવીકી જમાઅતસે ફૌત ન હોને પાયે. (ફુત્હુલ કદીર) કે ક્યામ થોડા હૈ ઔર સવાબ બહોત ઝિયાદા ન મા'લુમ ફિર હાઝરી મયસ્સર હો સકે યા ન હો સકે.

(૪૭.) ઈસકા ખ્યાલ રખ્ખે કે ઝિયારતકે વકત ન દીવારોંકો હાથ લગાવે કે યે બેઅદબી ઔર ગુસ્તાખી હૈ ઔર ન દિવારોંકો બોસા દે કે યે હજરે અસ્વદહીકા અમલ હૈ, ન દીવોરોંકો ચિમટે, ન તવાફ કરે, ઈસલિએ કે તવાફ બૈતુલ્લા શરીફકે સાથ ખાસ હૈ, કબરકા તવાફ હરામ હૈ.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે જાહિલોંકે ફઅલકા ઈત્તિબાઅ ન કરે ચાહે વો સૂરતસે મશાયખ મા'લૂમ હોતે હોં, ન કબરકે સામને ઝુકે, ન ઝમીનકો બોસા દે, ન કબરોંકી તરફ મુંહ કરકે ઈસ નીય્યતસે કે ઈધર કબર હૈ નમાઝ પઢ્હે.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) લિખતે હૈં કે અગર કબરકી તા'ઝીમકે લિહાઝસે ઉસ તરફ મુંહ કરકે નમાઝ પઢ્હે તો ઉસકો કુફ્રકા ફતવા દિયા જાએગા, અલબત્તા હુજરેકી પુશ્ત પર ચુંકે દીવાર હાએલ હૈ, ઈસલિએ કબર શરીફકા ઈરાદા કિએ બગૈર નમાઝ પઢ્હના જાઈઝ હૈ. (શર્હે લુબાબ)

મુવફ્ફક બિન કુદામા (રહ.) મુગ્નીમેં લિખતે હૈં કે કબરે અત્તહરકી દિવારકો ન તો છૂના મુસ્તહબ હૈ ન ચૂમના.

ઈમામ અહમદ (રહ.) ને ઉસકે મા'રૂફ હોનેકા ઈન્કાર ફરમાયા હૈ અલબત્તા ઉન્હોંને હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) કા યે ફેઅલ નકલ કિયા,વો મિમ્બર પર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) કી બૈઠનેકી જગહ હાથ રખકર અપને મુંહપર ફેરા કરતે થે.

ઈમામ નવવી (રહ.) લિખતે હૈં કે કબરે અત્હરકા તવાફ કરના ના-જાઈઝ હૈ ઔર પેટકા યા કમરકા કબર શરીફકી દીવારસે ચિમટાના મકરુહ હૈ. ઈસી તરહ

ઉસપર હાથ ફેરના યા ઉસકો ચૂમના હે, બલ્કે અદબ યે હે કે ઈસ્સે દૂર-દૂર ખળા હો, જૈસા કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) કી હયાતકી વજહસે દૂર ખળા હોતા, યેહી સહી હે ઓર તમામ ઉલમાકી મુત્તફકા રાય હે, ઈસકે ખિલાફ જો બા'ઝ અવામકા અમલ દેખે, તો ઈસ્સે ધોકા ન ખાએ ઓર ઉનકી જહાલતકી બાતોંકી તરફ ઈલ્તિફાત ન કરે ઓર જો યે ખ્યાલ કરે કે દીવાર પર હાથ ફેરનેસે બરકત મકસૂદ હે, યે ઉસકી જહાલત હે ઈસલિએ કે બરકત ઉસમેં હોતી હે જો શરીઅતે મુતહહરાકે મુવાફિક હો, હકકે ખિલાફમેં બરકત કહાં.

(૪૮.) બિલા ઝરૂરતે શદીદહ કબર શરીફકી તરફ પુશ્ત ન કરે, ન નમાઝમેં, ન બગૈર નમાઝકે. (શર્હે લુબાબ)

બલ્કે નમાઝમેં એસી જગહ ખળા હોનેકી સઈ કરે કે ન ઈસ જાનિબ મુંહ હો, ન પુશ્ત ઓર બિલા નમાઝ તો ઉસ તરફ પુશ્ત કરનેકી કોઈ વજહ હો હી નહીં સકતી.

(૪૯.) ઈસકા લિહાઝ રખ્ખેકે જબ કબરકે મુકાબિલસે ગુઝરના હો તો ખળે હોકર સલામ કરકે આગે બઢ્હે, હત્તાકે ઉલમાને લિખ્ખા હે કે અગર મસ્જિદસે બાહર ભી કબર શરીફકે મુકાબિલસે ગુઝરે તો ખળે હોકર સલામ કરે ઓર આગે બઢ્હે.

હઝરત અબૂ હાઝીમ સહાબી (રદીયલ્લાહુ અન્હુ)સે રિવાયત હે કે એક શખ્સ ઉનકે પાસ આએ ઓર યે કહા કે મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અબૂહાઝીમસે કહે દેના કે તુમ મેરે પાસસે એ'રાઝ કરતે હુવે ગુઝર જાતે હો, ખળે હોકર સલામ ભી નહી કરતે. ઈસકે બાદસે અબૂહાઝીમકા યે મા'મૂલ હો ગયા થા કે જબ ઉધરસે ગુઝરતે તો ખળે હોકર સલામ કરકે આગે બઢ્હતે. (શર્હે લુબાબ)

(૫૦.) મદીના પાકકે કિયામમેં કબર શરીફ પર કસરતસે હાઝિરીકા એહતિમામ રખ્ખે. ઈમામ આઝમ (રહ), ઈમામ શાફઈ (રહ.), ઈમામ અહમદ (રહ.) તીનોંકે નઝદીક કસરતસે હાઝીર હોતે રેહના પસન્દીદા હે, અલબત્તા ઈમામ માલિક (રહ.) ને કસરતે હાઝિરીકો પસન્દ નહીં કિયા, જિસકી વજહસે ઉલમા યે ફરમાતે હૈં કે મબાદા બાર-બારકી હાઝિરીસે તબીયતમેં બે-રગ્બતી પૈદા ન હો જાએ. (શર્હે લુબાબા)

(૫૧.) મસ્જિદ શરીફમેં રેહતે હુવે હુજરા શરીફકી તરફ ઓર મસ્જિદસે જબ બાહર હો, કુબ્બા શરીફ જહાંસે નઝર આતા હો, બારબાર ઉનકો દેખના, ઉન પર નઝર જમાએ રખના ભી અફઝલ હે ઓર ઈન્શા અલ્લાહ મૂજીબે સવાબ હે. (શર્હે લુબાબ શર્હે મનાસિક નવવી)

નિહાયત ઝોકો-શૌકકે સાથ ચુપ-ચાપ વાલિહાનહ નઝર જમાએ રખ્ખે.

સુકૂતે ઈશ્ક કો તર્જીહ હે ઈઝહારે ઉલ્ફત પર
મેરી આહેં રસા નિકલી, પે નાલે બે-અસર નિકલે.

(૫૨.) મદીના મુનવ્વરાકે કિયામમેં જિતના ઝિયાદાસે ઝિયાદા વક્ત મસ્જિદે નબવીમેં ગુઝર સકે, ગનીમત સમઝે. કુર્આને પાક કમ અઝ કમ એક તો ખત્મ હી કર લે ઔર મુસ્તકિલ એ'તેકાફ ભી જિતને દિનકા નસીબ હો સકે નેઅમત હૈ. રાતોંકો જિતના ઝિયાદાસે ઝિયાદા ઈબાદતમેં ગુઝાર સકે, બેહતર યે હૈ કે યે મુબારક રાતેં ફિર કહાં મિલેગી. (શર્હે લુબાબ)

ઝુબ્દહમેં હઝરત કુત્બે આલમ (રહ.)ને લિખ્ખા હૈ ઔર જબ તક મદીના મુનવ્વરામેં રહે તિલાવત ઔર ઝિકર કરતા રહે ઔર સલાતો-સલામ ખૂબ કરતા રહે ઔર રાતોંકો બહોત જાગે ઔર વક્ત ઝા'એ ન કરે.

(૫૩.) ઝુબ્દહમેં લિખ્ખા હૈ ઔર બાદ ઝિયારત કબરે મુબારકકે હર રોઝ યા હર જુમ્આહકો ઝિયારતે મઝારાતે બકીઅકી ભી ઝરૂર કરે કે હઝરત ઉસ્માન ઔર હઝરત અબ્બાસ ઔર હઝરત હસન ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ ઔર અઝવાઝે મુતહહરાત ઔર અસ્હાબે કિરામ (રીદવાનુલ્લાહી તઆલા અલયહિક અજમઈન) વહાં તશરીફ રખતે હૈં.

શર્હે લુબાબમેં લિખ્ખા હૈ કે ઝાઈરીનકો રોઝાના બકીઅમેં હાઝીર હોના ચાહિએ ઔર મદીના મુનવ્વરાકે રેહનેવાલોંકો જુમ્આહકે દિનકો હાઝીર હોના ચાહિએ.

ઈમામ નવવી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે મુસ્તહબ યે હૈ કે રોઝાના બકીઅમેં હાઝીર હો, બિલ ખુસૂસ જુમ્આહકે દિન ઔર યે હાઝિરી હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી કબરે અત્હર પર હાઝરીકે બાદ હો ઔર વહાં જાકર મારૂફ કબરોંકી ઝિયારત કરે, જૈસા કે હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદી.), હઝરત ઉસ્માન (રદી.), હઝરત અબ્બાસ (રદી.), હઝરત હસન (રદી.) ઔર હઝરત અલી બિન હુસૈન ઝૈનુલઆબેદીન (રદી.) ઔર હઝરત મુહમ્મદ બા'કર બિન અલી (રદી.) ઔર જા'ફર બિન મુહમ્મદ (રદી.) વગૈરહ ઔર સબસે આખિરમેં. હુઝૂર (સલ્લ.) કી ફૂફી હઝરત સફિયા (રદી.) કી કબર પર હાઝિરી દે, ઈસલિએ કે એહલે બકીઅકી કુબૂરકી ફઝીલત ઔર ઉનકી ઝિયારત કે બારેમેં બહોત કસરતસે અહાદીસ વારિદ હુઈ હૈ, જિનમેંસે બા'ઝ દસવી ફસ્લકી હદીસ નં. ૯ કે ઝેલમેં આ રહી હૈ.

ઈબ્ને હજર (રહ.) શર્હે મનાસિકમેં લિખતે હૈં કે બેહતર યે હૈ કે વહાં જાકર સબસે પેહલે હઝરત ઉસ્માન (રદી.)કી કબરે મુબારક પર હાઝીર હો. અગર કિસી દૂસરે બુઝૂર્ગકી કબર રાસ્તેમેં પડ જાએ તો ઉસ વકત તો મુખ્તસર સલામ કરકે આગે બઢ જાએ ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કી કબર શરીફકી ઝિયારતકે બાદ ફિર વાપસ આકર ખડા હો, ઈસલિએ કે હઝરત ઉસ્માન (રદી.) ઉન સબમેં અફઝલ હૈં, જો બકીઅમેં મદફૂન હૈં, ઉનકે બાદ હઝરત અબ્બાસ (રદી.)કી કબર પર હાઝીર હો. બકીઅમેં હઝરાત સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન)

કી બહોત બડી જમાઅત મદફૂન હે.

હઝરત ઈમામ માલિક (રદી.) ફરમાતે હૈં કે તકરીબન દસ હઝાર સહાબી (રદીયલ્લાહુ) મદફૂન હે.

ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ઈન સબ હઝરાતકે લિએ દુઆએં ઓર ઈસાલે સવાબ કરે. (શર્હે મનાસિક નવવી)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) લિખતે હૈં, મુસ્તહબ યે હે કે રોઝાના હુઝૂર (સલ્લ.) પર સલામ પઢનેકે બાદ બકીઅકી ઝિયારતકો હાઝીર હુઆ કરે.

સાહિબે ઈત્તિહાફ બરિવાયત ઈમામ મુસ્લિમ (રહ.) હઝરત આઈશા (રદી.)સે નકલ કરતે હૈં કે મેરી બારીકી શબમેં હુઝૂર અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) બકીઅ તશરીફ લે જાતે થે.

શર્હે લુબાબમેં લિખ્ખા હે, ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે કે બકીઅમેં હાઝરીકી ઈબ્તિદા કહાંસે કરે. બા'ઝને હઝરત ઉસ્માન (રદી.)સે ફરમાયા, ઈસલિએકે વો સબ હઝરાતસે, જો વહાં આરામ ફરમાં રહે હૈં, અફઝલ હૈં, બા'ઝને હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદી.) સે, ઈસલિએ કે વો હુઝૂર (સલ્લ.)કે જીગર ગોશા હૈં.. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉનકે બારેમેં ફરમાયા કે અગર ઈબ્રાહીમ (રદી.) ઝિન્દા રેહતે તો નબી હોતે. બા'ઝને હઝરત અબ્બાસ (રદી.) સે, ઈસલિએ કે વો હુઝૂર (સલ્લ.)કે ચચા હે ઓર બકીઅમેં સબસે અવ્વલ ઉનકી કબરે મુબારક આતી હે. વહાંસે બગૈર સલામકે આગે જાના બેઅદબી હે. નીઝ ઉનકે કરીબ હઝરત હસન (રદી.) ઓર દીગર એહલે બૈત હૈં કે ઉન સબકા મજમૂઆ હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કી ફઝીલતસે બઢ જાએગા.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) કેહતે હૈં કે યે મવજ્જહ હે ઓર ઝિયારત કરનેવાલોંકો ઈસીમેં સહૂલત હે કે યે જગહ બકીઅમેં સબસે પેહલે આતી હે.

(૫૪.) ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને લિખ્ખા હે, મુસ્તહબ યે હે કે હર પંજ શમ્બાકો શુહદા-એ-ઉહદકી ઝિયારત કરે. સુબ્હકી નમાઝ મસ્જિદે નબવીમેં પઢકર ચલા જાએ તા'કે ઝોહરકી નમાઝકે વકત તક વાપસી હો જાએ ઓર કોઈ નમાઝ મસ્જિદે નબવીકી ફોત ન હો.

સાહિબે ઈત્તિહાફ લિખતે હૈં કે પંજશમ્બાકી ખુસૂસિયત ઈસ વજહસે શાયદ હો કે યે વાકિઆ ઉસ દિન હુઆ યા ઈસ વજહસે કે યે દિન મદીનાવાલોંકી ફરાગતકા હે યા ઈસ વજહસે કે હુઝૂર (સલ્લ.)ને પંજ શમ્બાકી સુબ્હમેં ઉમ્મતકે લિએ બરકતકી ખબર યા દુઆ ફરમાઈ યા કિસી ઓર વજહસે હો, સબ મુહતમલ હે.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે જબલે ઉહદ ઓર શુહદા-એ-ઉહદ દોનોંકી મુસ્તકિલ ઝિયારત કી નીય્યત કરે, ઈસલિએ કે જબ ઉહદ કે ફઝાઈલ ભી અહાદીસમેં બહોત આએ હૈં. મુસ્તહબ યે હે કે પંજશમ્બાકી સુબ્હકો સવેરે નમાઝકે

બાદ રવાના હો જાએ તા'કે ઝોહર તક વાપસ હો સકે ઔર વહાં જાકર સબસે અવ્વલ સય્યદુશ-શુહદા હઝરત હમઝા (રદી.) કે મઝાર પર હાઝિર હો. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે મેરે સબ ચચાઓમેં હઝરત હમઝા (રદી.) અફઝલ હૈં. દૂસરી હદીસમેં હે કયામતકે દિન સબ શુહદાકે સરદાર હઝરત હમઝા હોંગે. વહાં જાકર હઝરત હમઝા (રદી) કી કબરે મુબારક પર નિહાયત ખુશૂઅ-ખુઝૂઅસે ઉનકી અઝમતો એહતિરામકી રિઆયત કરતે હુવે ખળા હો, ઈસકે બાદ ફિર દૂસરે મઝારાત પર.

(૫૫) ઈમામ નવવી (રહ.)ને લિખ્ખા હે કે કુબાકી હાઝરીકા ઈસ્તેહબાબ બહોત મુઅક્કદ હે ઔર ઓલા યે હે કે શમ્બાકે દિન હાઝરી હો. ઈસ હાઝરીમેં ઈસકી ઝિયારત કી નીય્યત હો ઔર ઉસકી મસ્જિદમેં નમાઝ પઢ્હનેકી નીય્યત હો. ઈસલિએ કે તિર્મીઝી શરીફ વગૈરહમેં સહીહ હદીસમેં આયા હે કે મસ્જિદે કુબામેં નમાઝ પઢ્હના બમંઝીલહ ઉમરાહ કરનેકે હે ઔર એક હદીસમેં હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હર શમ્બાકે દિન મસ્જિદે કુબામેં તશરીફ લે જાતે થે.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે મસ્જિદે મક્કા, મસ્જિદે મદીના, મસ્જિદે અકસાકે બાદ સબ મસાજિદસે અફઝલ મસ્જિદે કુબા હે, બલ્કે એક રિવાયતમેં તો હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ યહાં તક નક્લ કિયા ગયા હે કે મૈં દો રકઅત મસ્જિદે કુબામેં પઢ્હું યે મુઝે મસ્જિદે અકસામેં દો દફા જાનેસે ઝિયાદા મેહબુબ હે, લેકિન મશહૂર રિવાયાતસે મસ્જિદે અકસાકી ફઝીલત ઝિયાદા મા'લૂમ હોતી હે. યેભી હો સકતા હે કે ફઝીલત ઔર ચીઝ હે, મેહબૂબિયત દૂસરી ચીઝ હે. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા મા'મૂલ ઝિયાદાતર શમ્બાકો તશરીફ લે જાનેકા થા ઔર દોશમ્બાકો તશરીફ લે જાના ઔર ૨૦ રમઝાનકી સુબ્હકો તશરીફ લે જાના ભી વારિદ હુઆ હે.

(૫૬) ઈનકે બાદ મદીના પાકકે દૂસરે મુતબર્રક મકામાતકી ઝિયારત ભી ઓલા હે.

ઈમામ નવવી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે મુસ્તહબ, યે હે કે મદીના મુનવ્વરાકે મુતબર્રક મકામાતકી ઝિયારત કરે, જો તકરીબન તીસ મવાઝે હે, એહલે મદીના ઉનકો જાનતે હૈં ઔર ઈસી તરહસે ઉન સાત કુઓંકા પાની પીએ, જિન પાનીસે હુઝૂર અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા વુઝૂ કરના યા ગુસ્લ કરના વારિદ હુઆ હે.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને ભી યેહી મઝમૂન લિખ્ખા હે કે બિરે અરીસ કે પાસ જાકરકે, જો મસ્જિદે કુબાકે કરીબ હે, જિસકે મુતઅલ્લિક કહા જાતા હે કે ઈસ કુએમેં હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપના લબે મુબારક ડાલા હે, ઉસ્સે વુઝૂ કરે ઔર ઉસકા પાની પીએ ઔર મસ્જિદે ફત્હકે પાસ આએ, જો ખંદકકે કરીબ હે ઔર ઐસે હી બકીયા મસાજિદ ઔર મુતબર્રક મકામાત, જિન્કી તાઅદાદ તકરીબન તીસ

હે, એહલે મદીનાકે યહાં યે મવાકે મા'રૂફ હૈં, એસે હી સાતોં કુઓંકા પાની શિફા ઓર બરકતકી નીય્યતસે પીએ.

સાહિબે ઈત્તિહાફ કેહતે હૈં કે યે સાત કુએં બિરે અરીસ, બિરેહા, બિરે રૂમા, બિરે અર્સ, બિરે બુઝાઅહ, બિરે બૂસ્સાહ હે ઓર સાતવેંમેં ઇખ્તિલાફ હે કે બિરે સૂક્યા, બિરે અહિન, બિરે જુમલમેંસે કોનસા હે. ઈસકે બા'દ સાહિબે ઈત્તિહાફને ઈન સબ કુઓંકે મુતઅલ્લિક અહાદીસ ઝિકર કી હે.

સાહિબે લુબાબ કેહતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈસ્તેમાલ, જિન કુઓંસે નકલ કિયા જાતા હે, વો સત્તરહ હૈં, લેકિન ઉન્મેં સબ મા'રૂફ નહીં, ઈસી તરહ નવાહે મદીના ઓર મક્કેકે રાસ્તેમેં બહોત-સી મસાજિદ હુઝૂર (સલ્લ.) કી તરફ મન્સૂબ હે, જિનમેંસે અકસર ઝિયારતુલ હરમૈનમેં ઝિકર કી હે, વહાં દેખ લિયા જાએ.

(૫૭) વહાં કે કિયામમેં સદકાતકી કસરત રખ્ખે, બિલખુસૂસ મદીના પાકકે રેહનેવાલોં પર.

સાહિબે લુબાબને લિખ્ખા હે કે મદીનાકે મુસ્તકિલ રેહનેવાલે હોં યા બાહરકે લોગ, જો વહાં આકર મુકીમ હો ગએ હોં, વો બાહરકે રેહનેવાલોં પર મુકદ્દમ હૈં, ઈસલિએ કે મદીનાકે રેહનેવાલોંસે મુહબ્બત વાજીબ હે.

ઈમામ નવવી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે મદીનાકે કિયામમેં જિતને ઝિયાદાસે ઝિયાદા રોઝે રખ સકે રખ્ખે ઓર જિતના ઝિયાદા મુમ્કિન હો, રસૂલલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પડોસિયોં પર સદકા કરે કે યેભી હુઝૂર (સલ્લ.) હી કી ખિદમત ગુઝારીમેં દાખિલ હે.

(૫૮) મદીનાકે કિયામમેં જો કુછ ખરીદે, ઉસમેં યે નીય્યત રખ્ખે, કે યહાં કે તાજીરોંકી મઆશ યેહી હે. અગર ઈનકી તિજારતમેં વુસઅત ઓર ફરોગ રહા, તો ઉન્કા યે સિલસિલ-એ-મઆશ કાયમ રહેગા ઓર યે હઝરાત રાહતસે સુકૂનો-ઈત્મીનાનકે સાથ યહાં કિયામ કર સકેંગે ઓર હમ લોગ ઈસકા ઝરિયા બનેંગે ઓર જબ ઈસ ઈરાદેસે ખરીદેગા તો ઉસમેં યે ઈશ્કાલ ભી ન હોગા કે ઝિયાદા પૈસે ખર્ચ હો ગએ કે યેભી હકીકતમેં એક નૌઅકા સદકા હે, બશર્તે કે યેહી નીય્યત હો, બલ્કે કુછ ચીઝેં ઈસી નીય્યતસે ખરીદ લે કે વૈસે સદકા કરનેમેં, જબતક વો દામ લેનેવાલેકે પાસ રહેંગે, ઉસ વકત તક વો મુન્તફઅ હો સકતા હે ઓર ઈસી સૂરતમેં ઉન્કી તિજારતકો ફરોગ હોગા, જિસ્સે વો દેર તક મુન્તફઅ હો સકતે હે, અલબત્તા જિન હઝરાતકે પાસ સિલસિલા તિજારતી નહીં હે, ઉન્કો વૈસે હી હદીયા કરે ઓર બેહતર યે હે કે બજાએ સદકાકે હદીયેકી નીય્યત કરે કે યે ઉંચે હઝરાત હે.

(૫૯) સબ એહલે મદીનાકે સાથ હર બાતમેં હુસ્ને સુલૂક ઓર અચ્છા બરતાવ કરે કે વો હુઝૂર (સલ્લ.) કે પડોસી હે.

અલ્લામા ઝુર્કાની શર્હે મુવાહિબમેં લિખતે હૈં કે વહાંકે રેહનેવાલોંકા ઇકરામ કરો ઓર અગર ઉન્મેંસે બા'ઝકે મુતઅલ્લિક કોઇ એસી બાત કહી ગઇ હે યાની કોઇ ના-મુનાસિબ હરકત ઉસકી મા'લૂમ ભી હો, તબ ભી વો હુઝૂર (સલ્લ.) કે પડોસી હોનેકે શર્ફસે બહરા અન્દોઝ હૈં હી ઓર ઇસ અફઝલ મેહબૂબ પડોસી હોનેકા ફખ્ર તો ઉન્કો હે હી ઓર અગર ઉન્કી કોઇ બુરાઇ ભી હો જાએ, તબ ભી પડોસી હોનેકા તમગા હે તો ઉન્સે સલ્બ નહીં હોગા.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઇર્શાદ હે કે જિબ્રાઇલ (અલયહિસ્સલામ) મુઝે પડોસીકે બારેમેં બાર-બાર વસીયત કરતે રહે, હર પડોસીકો શામિલ હે, ઇસ્મેં અચ્છે-બુરેકી તખ્સીસ નહીં, વો હર મુત્તકી ઓર ગૈર-મુત્તકીકો શામિલ હે ઓર અગર કોઇ શખ્સ ઉન્મેંસે કિસીકે મુતઅલ્લિક હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇત્તિબાઅ છોળનેકા ઇલ્ઝામ દે ઓર યે બાત ઇસમેં સાબિત ભી હો જાએ, તબ ભી પડોસી હોનેકી વજહસે જો ઇકરામ ઉસકા હે, ઉસ્મેં કમી ન કિ જાએ કે વો ઇસ બાતકી વજહસે પડોસી હોનેકે હકસે મેહરૂમ નહીં હો સકતા, બલ્કે અલ્લાહકી ઝાતસે કવી ઉમ્મીદ હે ઉસકો મરનેસે પેહલે-પેહલે રૂજૂઅકી તોફીક અતા હોગી ઓર ઇન્શા અલ્લાહ ખાત્મા બિલ ખેર નસીબ હોગા.

فیا ساکنی اکناف طیبة کلکم الی القلب من اجل الحبیب حبیب

ફયા સાકિની અકનાફિ તય્યિબતિન કુલ્લુકુમ
ઇલલ કલ્બિ મિન અઝલ્લિલ હબીબિ હબીબૂ

તર્જુમહ : 'અય તૈબાકે રેહનેવાલો ! તુમ સબકે સબ મેરે દિલકો મેહબુબ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી વજહસે મેહબૂબ હો.'

ઇસકે બાદ બહોતસે અશઆર ઉન્હોંને મદની હઝરાતકે બારેમેં લિખ્ખે.

હઝરત ઇમામ માલિક (રદી.) જબ અમીરૂલ મો'મિનીન મેંહદીકે પાસ તશરીફ લે ગએ, તો બાદશાહને દરખ્વાસ્ત કી કે મુઝે કુછ વસીયત ફરમા દીજિએ, હઝરત ઇમામને ફરમાયા, સબસે અવ્વલ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ખોફ ઓર તકવા ઇખ્તિયાર કરના, ઇસકે બાદ એહલે મદીના પર મેહરબાની કે વો હુઝૂર (સલ્લ.) કે શહેરકે રેહનેવાલે હુઝૂર (સલ્લ.) કે પડોસી હૈં. મુઝે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઇર્શાદ પહોંચા હે કે મદીના મેરી હિજરતકી જગહ હે, ઉસીમેં મેરી કબર હોગી, ઉસીસે મૈં કયામતકે દિન ઉઠુંગા ઉસકે રેહનેવાલે મેરે પડોસી હૈં, મેરી ઉમ્મતકે ઝીમ્મે ઝરૂરી હે કે ઉન્કી નિગેહબાની કરે. જો મેરી વજહસે ઉનકી ખબરગીરી કરેગા, મૈં ઉસકે લિએ કયામતમેં શફીઅ યા ગવાહ બનૂંગા ઓર જો મેરે પડોસિયોંકે બારેમેં મેરી વસીયતકી રિઆયત ન કરે, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકો તેનતુલ ખબાલ પીલાએ.

દૂસરી હદીસમેં હે કે તૈનતુલ ખબાલ જહન્નમી લોગોંકા નિચોડ હે યાની પસીના, લહૂ, પીપ વગૈરહ. (વફા અવ્વલ)

(૯૦) ઈમામ નવવી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે આદાબમેંસે યે ભી હે કે મદીના તય્યબાકે પૂરે કિયામમેં ઈસ શહેરકી અઝમત ઓર બુઝુર્ગીકા ઈસ્તહઝાર રહે ઓર યે બાત તસવ્વુરમેં રહે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસ પાક શહેરકો અપને મેહબૂબ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી હિજરતકે લિએ પસન્દ ફરમાયા ઓર યહાં હુઝૂર (સલ્લ.) કા કયામ ઓર ઉસકો વતન બનાના મુકદ્દર ફરમાયા ઓર ઉસકે ગલી-કૂચોંમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ચલને-ફિરનેકા ઈસ્તહઝાર રહે.

° ઈમામ ગઝાલી (રહ.) કેહતે હૈં કે જબસે તેરી નઝર મદીના પાક પર પડે, ઈસ મઝમૂનકો અપને ઝેહનમેં રખ્ખ કે યે વો શહેર હે, જિસ્કો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે કિયામકે લિએ પસંદ કિયા ઓર ઈસકી તરફ હિજરત તજવીઝ કી ઓર યેહી વો શહેર હે, જિસ્મેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને શરીઅતે મુતહહરાકે ફરાઈઝ નાઝીલ કિએ ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપની સુન્નતેં જારી કી. ઈસી શહેરમેં આકર દુશ્મનોસે જીહાદ કિયા, ઈસી શહેરમેં આપકે દીનકો ગલબા હાસિલ હુઆ, યહાં તકકે ઈસી શહેરમેં આપકા વિસાલ હોકર આપકી કબરે મુબારક બની ઓર ઈસીમેં આપકે દો વઝીરોંકી કબર બની ઓર ઈસ્મેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે કદમે મુબારક જા-બજા પડે ઓર યે સોચતા રહે કે જિસ જગહ ભી તેરા કદમ પડે, વહાં કિસી ન કિસી વકતમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા કદમે મુબારક ભી પડા હોગા, ઈસલિએ અપના હર કદમ નિહાયત સુકૂનો વિકારકે સાથ ઈસ બાતસે ડરતે હુએ કે ઈસ જગહ હુઝૂર (સલ્લ.) કા કદમ મુબારક ભી પડા થા ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) કી રફતાર કી જો કૈફિયત અહાદીસમેં આઈ હે, ઉસકો તસવ્વુર કરતે હુએ ચલે ઈસકે સાથ હી હુઝૂર (સલ્લ.) કી અઝમત, રફઅત, શાને જલાલતો-અઝમતે મર્તબતકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને પાક નામકે સાથ-સાથ હુઝૂર (સલ્લ.) કા નામ મુબારક રખ્ખા, વો ઝેહનમેં રખ્ખો ઓર ઉસ્સે ડરતે રહો કે કહીં બે-અદબીકી નહૂસતસે અપને પેહલે કે નેક અમલ ભી ઝા'યા ન હો જાએં.

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને કુર્આને પાકકી આયત -

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ (الآیۃ الحجرات)

કે મઝમૂનકી તરફ ઈશારા કિયા, જિસ્કા તર્જુમા યે હે કે અય ઈમાનવાલો! તુમ અપની આવાઝેં નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી આવાઝસે

ઊંચી ન કરો ઔર ન ઉનસે એસે ઝોરસે ગૂફતગૂ કરો, જૈસા કે આપસમેં એક દૂસરેસે બાતેં કરતે હો, (એસા ન હો કે ઈસ્સે) તુમ્હારે આ'માલ બરબાદ હો જાએં ઔર તુમ્હેં ખબર ભી ન હો. (આયત-હુજરાત) નં ૩૧ પર યે મઝમૂન તફસીલસે ગુઝર ચુકા હૈ. ઇસકે બાદ ઈમામ ગઝાલી (રહ.) લિખતે હૈં કે ફિર ઉસ દૌરકા તસવ્વુર કરો જબકે સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કી જમાઅત યહાં હાઝીર થી. હુઝૂર (સલ્લ.) કે મુશાહેદહ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે બા-બરકત કલામકે સુનનેસે મુસ્તફીદ હોતે થે. -

ચમનકે તખ્ત પર જિસ દમ શહે ગુલકા તજમ્મુલ થા,
હઝારોં બુલબુલોં કી ફૌજ થી, એક શો'ર થા, ગુલ થા.
જબ આએ દિન ખિઝાંકે કુછ ન થા જુઝ ખાર ગુલશન મેં,
બતાતા બાગબાં રો-રો યહાં ગૂંચા, યહાં ગૂલ થા.

ઈસકે બાદ ઈસપર અફસોસ ઔર રંજો-ગમ કરો કે મૈં હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઔર સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કી ભી ઝિયારતસે મેહરૂમ રેહ ગયા ઔર દુનિયામેં તો યે મેહરૂમી હો ગઈ, આખિરતકા હાલ મા'લૂમ નહીં કયા હો, ઝિયારતે અકદસ શૌકસે નસીબ હોતી હૈ યા હસરતસે કે કહીં દરબારસે હટા ન દિયા જાઉં ઔર અપની બદઆમાલિયાં હાઝરીમેં માનેઅ ન બન જાએ, ઈસલિએ કે હદીસે પાકમેં આયા હૈ કે કયામતમેં બા'ઝ આદમી મેરે પાસસે હટા દિએ જાએંગે. મૈં કહુંગા કે યે તો મેરે સાથી હૈં, તો જવાબ મિલેગા કે તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે તુમ્હારે બાદ ઈન્હોંને કયા કિયા, બસ અગર તુમને હુઝૂર (સલ્લ.) કી શરીઅતે મુતહહરાકે એહતિમામકી ખિલાફવર્ઝી કી, તો ઈસ્સે બે-ફિકર ન રહો કે કિસી વકત યે બે-રાહી તુમ્હારે ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે દરમિયાન હાઈલ ન હો જાએ ઔર ઉસકે સાથ હી અલ્લાહકી પાક ઝાતસે ઉમ્મીદેં વાબિસ્તા રખ્ખો કે જબ ઉસને દુનિયામેં ઈતને દૂર વતનસે ઈસ દરબારકી હાઝિરીકી સઆદત નસીબ ફરમાઈ તો ઉસકે લુત્ફો કરમસે બઈદ નહીં કે આખિરતકી બા-બરકત ઝિયારતસે મેહરૂમ ન ફરમાએગા. હક તઆલા શાનુહૂ ઈસ સઆદતસે ઈસ સિયાહકાર કો ભી નવાઝ દે. આમીન યા રબ્બુલઆલમીન બિવસીલતિ નબીય્યિક સય્યિદિલ મુર્સલીન (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)

(૬૧) જબ ઝિયારતે સય્યદુલ ઈન્સ વલ જાન્ન ફખ્ર આલમ અલયહિસ્સલાતુ વસ્સલામ ઔર ઝિયારતે મુશાહિદે મુતબર્રકસે ફરાગતકે બાદ વાપસીકા ઈરાદા હો તો મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને લિખ્ખા હૈ કે મુસ્તહબ યે હૈ કે મસ્જિદે નબવીમેં દો રકાઅત નફલ અલ વિદાઈ પઢે ઔર રોઝેમેં હો તો બેહતર હૈ, ઈસકે બાદ કબરે અતહર પર અલવિદાઈ સલામકે લિએ હાઝીર હો, સલવાત સલામકે બાદ અપની

ઝરૂરિયાતકે લિએ દુઆએં કરે ઓર હજ્જો ઝિયારતકી કુબૂલકી દુઆએં કરે ઓર યે દુઆએં કરે કે યે હાઝિરી આખિરી ન હો, ફિર ભી ઈસ પાક દરબારકી હાઝિરી નસીબ હો ઓર ઈસકી કોશિશ કરે કે રૂખ્સતકે કુછ આંસૂ નિકલ આએં કે યે કુબૂલિયતકી અલામતમેંસે હૈ. ફિર રોના ન આવે, તબ ભી રોનેવાલોંકી સી સૂરતકે સાથ હસરતો-રંજો ગમ સાથ લિએ હુએ વાપસ હો ઓર ચલતે વક્ત ભી કુછ સદકા જો મયસ્સર હો કરે ઓર સફરસે વાપસી કે વક્ત જો દુઆએં અહાદીસમેં વારિદ હુઇ હૈં વો પઢતે હુએ ઓર વાપસી સફરકે આદાબકી રિઆયત કરતે હુએ વાપસ હો. -

ઉઠકે સાકિબ ગો ચલા આયા હૂં ઉસકી બઝમસે,
દિલકી તસ્કીંકા મગર સામાં ઈસી મેહફિલમેં હૈ.

અપની ના-એહિલયતસે હાઝરીકે આદાબ પૂરે ન લિખ્ખ સકા, નમૂનેકે તૌર પર ચન્દ આદાબ લિખ્ખ દિએ હૈં, નાઝેરીન ઈસ્સે અંદાઝા લગાએં ઓર દો ઉસૂલકે તહતમેં શરીઅતે મુતહહરાકે દાયરેકે અંદર રેહકર જો કુછ કર સકતે હોં, કસર ન છોડે, અવ્વલ અદબો-એહતિરામ, દૂસરે શૌકો ઝૌક, ઈસકે બાદ ઝાઈરીનકે ચન્દ વાકિઆત પર ઈસ ફસ્લકો ખત્મ કરતા હૂં કે ઉન્કે હાલાત ભી નમૂના ઓર ઉસવા હૈ. ઉત્બાકા મશહૂર કિસ્સા ઓર સઇકે અલાવા ચન્દ વાકેઆત ઈસ્સે પેહલી ફસ્લકે ખત્મ પર ભી ગુઝર ચુકે હૈં.

(૧) હઝરત ઉવૈસ કરની (રહ.) મશહૂર તા'બઇ હૈ સય્યિદુત્તાબઇન ઉન્કા લકબ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઝમાના ઉન્હોંને પાયા હૈ, માંકી ખિદમતકી વજહસે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિરીસે કાસિર રહે. હુઝૂર (સલ્લ.)સે ઉન્કે મુતઅલ્લિક નકલ કિયા ગયા કે બેહતરીન તા'બઇન ઉવૈસ કરની હૈં.

એક રિવાયતમેં ઉન્કે મુતઅલ્લિક આયા હૈ કે અગર વો કિસી બાત પર કસમ ખા લે તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકો પૂરા કરે.

એક હદીસમેં ઉન્કે મુતઅલ્લિક આયા હૈ કે જો ઉન્સે મિલે, ઉન્સે અપને લિએ મગ્ફિરતકી દુઆએં કરાએ.

એક હદીસમેં હઝરત ઉમર (રદી.) ઓર હઝરત અલી (રદી.) કો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઉનસે અપને લિએ ઈસ્તગ્ફાર કરાએં. બડે ફઝાઇલ ઉન્કે અહાદીસસે વારિદ હૈ. જંગે સિફીનમેં હઝરત અલી (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) કી હિમાયતમેં શહીદ હુએ. (ઈસાબા)

જબ હજ કિયા ઓર મદીના તય્યબાકી હાઝિરી પર મસ્જિદે નબવીમેં દાખિલ હુએ, તો કિસીને ઈશારેસે બતાયા કે યે હૈ કબરે અત્હર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી, તો બેહોશ હોકર ગિર પડે. જબ ગશીસે ઈફાકા હુઆ તો

ફરમાને લગે કે મુઝે લે ચલો, મુઝે ઇસ શહેરમેં ચૈન નહીં હૈ, જિસ્મેં હુઝૂર (સલ્લ.) મદફુન હોં. (ઈત્તિહાફ)

(૨) એક બદ્દૂ કબરે અત્હર પર હાઝીર હુએ ઔર ખળે હોકર અર્ઝ કિયા યા અલ્લાહ ! તુને ગુલામોંકો આઝાદ કરનેકા હુકમ દિયા હૈ, યે તેરે મેહબૂબ હૈં ઔર મૈં તેરા ગુલામ હું. અપને મેહબૂબકી કબર પર મુઝ ગુલામકો આગસે આઝાદી અતા ફરમા. ગૈબસે એક આવાઝ આઇ કે તુમને અપને તન્હાકે લિએ આઝાદી માંગી તમામ આદમિયોંકે લિએ આઝાદી ક્યોં ન માંગી, હમને તુમ્કો આગસે આઝાદી અતા કી. (મુવાહિબ)

(૩) અસ્માઇ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બદ્દૂ કબર શરીફકે સામને આકર ખળે હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! યે આપકે મેહબૂબ હૈં ઔર મૈં આપકા ગુલામ ઔર શૈતાન આપકા દુશ્મન. અગર આપ મેરી મગ્ફિરત ફરમા દેં, તો આપકે મેહબૂબકા દિલ ખુશ હો આપકા ગુલામ કામિયાબ હો જાએ. ઔર આપકે દુશ્મનકા દિલ તિલમિલાને લગે ઔર અગર આપ મગ્ફિરત ન ફરમાએં તો આપકે મહેબૂબકો રંજ હો ઔર આપકા દુશ્મન ખુશ હો ઔર આપકા ગુલામ હલાક હો જાએ. યા અલ્લાહ ! અરબકે કરીમ લોગોંકા દસ્તુર યે હૈ કે જબ ઉન્મેં કોઇ બળા સરદાર મર જાએ, તો ઉસકી કબર પર ગુલામોંકો આઝાદ કિયા કરતે હૈં ઔર યે પાક હસ્તી સારે જહાનોંકી સરદાર હૈ, તો ઉસકી કબર પર મુઝે આગસે આઝાદી અતા ફરમા.

અસ્માઇ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને ઉસ્સે કહા કે અય અરબી શખ્સ ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને તેરે ઇસ બેહતરીન સવાલ પર (ઇન્શા અલ્લાહ) તેરી ઝરૂર બખ્શિશ કર દી. (મુવાહિબ)

(૪) હઝરત હસન બસરી (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત હાતિમ અસમ બલખી (રહ.) જો બહોત મશહૂર સૂફિયામેં હૈં, કેહતે હૈં કે તીસ બરસ તક એક કુબ્બામેં ઉન્હોંને ચિલ્લા કિયા થા કે બે ઝરૂરત કિસીસે બાત નહીં કી. જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબર પર હાઝિર હુએ તો ઇતના હી અર્ઝ કિયા કે, અય અલ્લાહ ! હમ લોગ તેરે નબી (સલ્લ.) કી કબર શરીફકી ઝિયારતકો હાઝિર હુએ, તો હમેં નામુરાદ વાપસ ન કીજિઓ ! ગૈબસે એક આવાઝ આઇ કે હમને તુમ્હેં અપને મેહબૂબકી કબરકી ઝિયારત નસીબ હી ઇસલિએ કી કે ઉસકો કબુલ કરે. જાઓ, હમને તુમ્હારે ઔર તુમ્હારે સાથ જિતને હાઝિરીન હૈં, ઉન સબકી મગ્ફિરત કર દી. (ઝુર્કાની અલલ મુવાહિબ)

બા'ઝ ઔકાત અલ્ફાઝ ચાહે કિતને હી મુખ્તસર હોં, જબ ઇખ્લાસસે નિકલતે હૈં, તો વો સીધે પહોંચતે હૈં.

(૫) શેખ ઇબ્રાહીમ બિન શૈબાન (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હજસે ફરાગત

પર મદીના મુનવ્વરા હાઝિર હુઆ ઓર કબરે અત્હર પર હાઝિર હોકર મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં સલામ અર્ઝ કિયા તો હુજરહ શરીફકે અંદરસે મૈંને 'વ અલયકુમુસ્સલામ' જવાબમેં સુના. (કૌલુન બદીઅ)

(૬) અલ્લામા કસ્તલાની (રહ.) જો મશહૂર મુહદ્દિસ હે, મુવાહિબુલ દુન્નિયાહમેં લિખતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા ઈસ કદર સખ્ત બીમાર હુઆ કે તબીબ ઈલાજસે આ'જિઝ હો ગએ ઓર કઈ સાલ મુસલસલ બીમાર ચલા ગયા. મૈંને એક મર્તબા ૨૮ જમાદીલ ઉલા ૮૯૩ હિ. કો, જબ કે મૈં મક્કા મુકર્રમામેં હાઝિર થા, હુઝૂર (સલ્લ.) કે વસીલેસે દુઆ કી. ઈસકે બાદ મૈં સો રહા થા કે મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે એક આદમી હે, જિનકે હાથમેં એક કાગઝ હે, જિસમેં યે લિખ્ખા હુઆ હે કે યે દવા અહમદ બિન કસ્તલાની કે લિએ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી તરફસે હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈર્શાદસે અતા હુઈ હે. મૈં ખ્વાબસે જાગા તો મર્ઝકા અસર તક ભી ન થા. વો ફરમાતે હૈં કે સન ૮૮૫ હિ.મેં મુઝે એક વાકિયા ઓર પેશ આયા કે મૈં કબર શરીફકી ઝિયારતસે વાપસ હો રહા થા કે રાસ્તેમેં એક હબશી હિરનને મેરી ખાદિમાકો ટક્કર મારી, જિસ્સે વો ગિર ગઈ ઓર કઈ દિન તક સખ્ત તકલીફમેં રહી. મૈંને હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે વસીલેસે ઉસકે લિએ દુઆએ સેહત કી તો ખ્વાબમેં દેખા કે એક શખ્સ હે, જિન્કે સાથ એક જીન્ન હે, જિસને હિરનકી સૂરતમેં ખાદિમાકો ટકરાયા થા વો સાહબ કેહને લગે કે ઉસકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને તેરે પાસ ભેજા હે. મૈંને ઉસ જીનકી મલામત કી ઓર ઉસકો કસમ દી કે ફિર કહી એસી હરકત ન કરના. ઈસકે બાદ જો મેરી આંખ ખુલી તો ઉસ ખાદિમા પર કુછ ભી અસર તકલીફકા ન થા. (મુવાહિબ)

(૭) હઝરત ઈબ્રાહમ ખ્વાસ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક સફરમેં પ્યાસસે ઈસ કદર બેચૈન હુઆ કે ચલતે ચલતે પ્યાસકી શિદ્દતસે બેહોશ હોકર ગિર ગયા. કિસીને મેરે મુંહ પર પાની ડાલા. મૈંને જો આંખેં ખોલી તો એક શખ્સ હસીન ચેહરા, નિહાયત ખૂબસૂરત ઘોડે પર સવાર ખળા હે. ઉસને મુઝે પાની પીલાયા ઓર કહા કે મેરે સાથ ઘોડે પર સવાર હો જાઓ. થોડી દેર ચલે થે, વો કેહને લગે, યે ક્યા આબાદી હે ? મૈંને કહા, યે તો મદીના મુનવ્વરા આ ગયા. કેહને લગે, ઉતર જાઓ ઓર જબ રોઝએ અકદસ પર હાઝિર હો તો યે અર્ઝ કર દેના કે આપકે ભાઈ ખિઝરને ભી સલામ અર્ઝ કિયા હે. (રૌઝ સ. ૯૦)

(૮) શેખ અબુલ ખેર અકતઅ (રહ.) ફરમાતે હે કે મૈં એક મર્તબા મદીના તય્યબા હાઝિર હુઆ ઓર પાંચ દિન એસે ગુઝર ગએ કે ખાનેકો કુછ ભી ન મિલા. કોઈ ચીઝ ચખનેકી ભી નોબત ન આઈ. મૈં કબરે અત્હર પર હાઝિર હુઆ ઓર

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઓર હઝરાત શૈખેન પર સલામ અર્ઝ કરકે મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મૈં આજ રાતકો હુઝૂર કા મહેમાન બનૂંગા. યે અર્ઝ કરકે વહાંસે હટકર મિમ્બર શરીફકે પીછે જાકર સો ગયા. મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તશરીફ ફરમા હૈં. દાઈં જાનિબ હઝરત અબુબકર સિદ્દીક (રદી.) હૈં ઓર બાઈં જાનિબ હઝરત ઉમર ફારૂક (રદી.) હૈ ઓર હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) સામને હૈં. હઝરત અલી (રદી.) ને મુઝકો બુલાયા ઓર ફરમાયા, દેખ, હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તશરીફ લાએ હૈ. મૈં ઉઠા તો આપને મુઝે એક રોટી મરહમત ફરમાઈ. મૈંને આધી ખાઈ ઓર જબ મેરી આંખ ખુલી તો આધી મેરે હાથમેં થી. (રોઝ વફા)

ઈસી કિસ્મકા એક કિસ્સા શેખ ઈબ્ને જલાઅ (રહમતુલ્લાહ) કા નંબર ૨૨ પર આ રહા હૈ.

(૯) અબ્દાલમેંસે એક શખ્સને હઝરત ખિઝર (અલૈ.)સે દર્યાફત કિયા કે તુમને અપનેસે ઝિયાદા મર્તબેવાલા ભી કોઈ વલી ભી દેખા, ફરમાને લગે, હાં દેખા હૈ. મૈં એક મર્તબા મદીના તય્યબામેં રસૂલલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી મસ્જિદમેં હાઝિર થા. મૈંને ઈમામ અબ્દુર્રઝ્ઝાક મુહદ્દિસ (રહ.) કો દેખા કે વો અહાદીસ સુના રહે હૈં ઓર મજમા ઉનકે પાસ અહાદીસ સુન રહા હૈ ઓર મસ્જિદકે એક કોનેમેં એક જવાન ઘુટનોં પર સર રખ્ખે અલાહિદા બેઠા હૈ. મૈંને ઉસ જવાનસે કહા, તુમ દેખતે નહીં કે મજમા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી હદીસેં સુન રહા હૈ તુમ ઉનકે સાથ શરીક નહીં હોતે, ઉસ જવાનને ન તો સર ઉઠાયા, ન મેરી તરફ ઈલ્તિફાત કિયા ઓર કેહને લગા કે ઈસ જગહ વો લોગ હૈ જો રઝ્ઝાકકે અબદસે હદીસેં સુનતે હૈં ઓર યહાં વો હૈ જો ખુદ રઝ્ઝાકસે સુનતે હૈ, ન કે ઉસકે અબદસે. હઝરત ખિઝર (અલૈ.) ને ફરમાયા, અગર તુમ્હારા કેહના હક હૈ તો બતાઓ કે મૈં કોન હૂં. ઉસને અપના સર ઉઠાયા ઓર કેહને લગા કે અગર ફિરાસત સહી હૈ, તો આપ ખિઝર હૈ. હઝરત ખિઝર ફરમાતે હૈ ઈસ્સે મૈંને જાના કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે બા'ઝ વલી એસે ભી હૈ, જિન્કે ઉલૂવે મર્તબેકી વજહસે મૈં ઉનકો નહીં પેહચાનતા. હક તઆલા શાનુહૂ ઉનસે રાઝી હો ઓર હમકો ભી ઉનસે નફા પહોંચાએ. આમીન. (રોઝ)

(૧૦) એક બુઝુર્ગ ફરમાતે હૈં, હમ મદીના મુનવ્વરામેં હાઝિર થે ઓર ઉન કરામાતકા તઝકેરા કર રહે થે જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપનેસે તઅલ્લુક રખનેવાલોંકો અતા ફરમાઈ હૈ. એક નાબીના હમારે કરીબ બેઠે હુએ હમારી બાતેં સુન રહા થા. વો આગે બઢા ઓર કેહને લગા કે મુઝે તુમ્હારી બાતોંસે ઉન્સ હુઆ. એક બાત સુનો, મૈં અયાલદાર આદમી થા, બકીયાઅમેં લકડિયાં કાટને જાયા કરતા

થા. મૈંને એક મર્તબા વહાં એક નૌજવાનકો દેખા કે ઉસ પર કત્તાનકા કુરતા હૈ. હાથમેં જુતે લે રખ્ખે હૈ. મૈંને ખ્યાલ કિયા કે કોઇ પાગલ હૈ. મૈંને ઈસકે કપડે છીન્નેકા ઈરાદા કિયા ઔર ઉસ્સે કહા કે અપને કપડે ઉતાર દે. ઉસને કહા, જા અલ્લાહકી હિફાઝતમેં ચલા જા. મૈંને દોબારા-સહવારા ઈસી તરહ તકાઝા કિયા. ઉસને કહા કે મેરે કપડે કયા ઝરૂર હી લેગા ? મૈંને કહા, ઈસકે બગૈર ચારા નહીં. ઉસને દો ઉંગલિયોંસે મેરી આંખોંકી તરફ ઈશારા કિયા. વો દોનોં નિકલકર બાહર ગિર પડી. મૈંને કહા, તુઝે ખુદાકી કસમ, તૂ યે બતા દે કે તૂ કૌન હૈ ? વો કેહને લગા કે મૈં ઈબ્રાહીમ ખવાસ હૂં.

સાહિબે રૌઝ કેહતે હૈં કે હઝરત ખ્વાસ (રહ.) ને અપને લુટેરે પર અન્ધે હોનેકી બદ-દુઆ કી ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અદહમ (રહ.) ને ઉસ સિપાહીકે લિએ, જિસને ઉન્કો પીટા થા, જન્નતકી દુઆ કી. ઈસકી વજહ યે હૈ કે હઝરત ખ્વાસ (રહ.) ને ચોરકી હાલતસે યે અંદાઝા કરમા લિયા થા કે વો બગૈર સઝાકે તૌબા નહીં કરેગા ઔર હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.) કો યે અંદાઝા હુઆ કે સઝાસે વો તૌબા ન કરેગા, ઈસલિએ ઉસ પર દુઆકા એહસાન કિયા, જિસકી બરકતસે ઉસકો તૌબા નસીબ હુઈ ઔર જબ વો મા'ફી ચાહને કે લિએ મા'ઝરત કે તૌરપર હાઝિર હુઆ તો હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.) ને ફરમાયા કે જો સર મા'ઝરતકા મુહતાજ થા, વો મૈં બલખમેં છોડ આયા. (રૌઝ)

(૧૧) એક બુઝુર્ગ ફરમાતે હૈં કે મૈં મક્કા મુકર્રમામેં થા. મેરે પાસ એક યમનકે રેહનેવાલે બુઝુર્ગ આએ ઔર ફરમાયા કે મૈં તુમ્હારે લિએ એક હદિયા લાયા હૂં. ઈસકે બાદ ઉન્હોંને એક દૂસરે સાહબસે જો ઉન્કે સાથ થે, કહા કે અપના કિસ્સા ઉન્કો સુનાઓ. ઉન્હોંને અપના યે કિસ્સા સુનાયા કે જબ મૈં હજકે ઈરાદેસે સનાસે ચલા તો બડા મજમા મુઝે બાહર તક રૂખ્સત કરનેકે વાસ્તે આયા ઔર રૂખ્સત કરતે વક્ત એક શખ્સને ઉનમેંસે મુઝસે કેહ દિયા કે જબ તુમ મદીના તય્યબા હાઝિર હો, તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઔર હઝરાત શૈખેન (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) કી ખિદમતમેં મેરા ભી સલામ અર્ઝ કર દેના. મૈં મદીના તય્યબા હાઝિર હુઆ ઔર ઉસ આદમીકા સલામ અર્ઝ કરના ભૂલ ગયા. જબ મદીના તય્યબાસે રૂખ્સત હોકર પેહલી મંઝિલ ઝુલહુલેફા પર પહોંચા ઔર એહરામ બાંધને લગા તો મુઝે ઉસ શખ્સકા સલામ યાદ આયા. મૈંને અપને સાથિયોંસે કહા કે મેરે ઉંટકા ભી ખ્યાલ રખના. મુઝે મદીના તય્યબા વાપસ જાના પડ ગયા. એક ચીઝ ભૂલ આયા. સાથિયોંને કહા કે અબ કાફિલેકી રવાનગીકા વકત હૈ, તુમ ફિર મક્કા મુકર્રમા તક ભી કાફલેકો ન પા સકોગે, મૈંને કહા, તો મેરી સવારીકો ભી અપને સાથ લેતે જાના, યે કેહકર મૈં મદીના તય્યબા લૌટ આયા ઔર રૌઝ-એ-અકદસ

પર હાઝિર હોકર ઉસ શખ્સકા સલામ મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં ઔર શૈખેન (રદી.) કી ખિદમતમેં પહોંચાયા, ઉસ વકત રાત હો ચુકી થી. મૈં મસ્જિદસે બાહર નિકલા તો એક આદમી ઝુલ હુલૈફહકી તરફસે આતા હુઆ મિલા. મૈંને ઉસ્સે કાફિલેકા હાલ પૂછા, ઉસને કહા કે વો રવાના હો ચુકા. મૈં મસ્જિદમેં લોટ આયા ઔર યે ખ્યાલ હુઆ કે દૂસરા કાફલા કિસી વકત જાતા હુઆ મિલેગા, તો ઉસકે સાથ રવાના હો જાઉંગા. મૈં રાતકો સો ગયા. આખિર શબમેં મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઔર હઝરાત શૈખેન (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) કી ઝિયારત કી. હઝરત અબુબકર સિદ્દીક (રદી.) ને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)સે અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે શખ્સ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) મેરી તરફ મુતવજજહ હુએ ઔર ફરમાયા, અબુલ વફા ! મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મેરી કુન્નિયત તો અબુલ અબ્બાસ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમ અબુલ વફા હો (યાની વફાદાર હો) ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને મેરા હાથ પકડા ઔર મુઝે મસ્જિદે હરામ (યાની મકકા મુકર્રમાકી મસ્જિદ)મેં રખ્ખ દિયા. મૈં મકકા મુકર્રમામેં આઠ દિન તક મુકીમ રહા. ઈસકે બાદ મેરે સાથિયોંકા કાફલા મકકા મુકર્રમા પહોંચા. (રૌઝ)

(૧૨) અબૂ ઈમ્રાન (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં મકકા મુકર્રમાસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબ્રે અત્હરકી ઝિયારતકે ઈરાદેસે ચલા. જબ મૈં હરમસે બાહર નિકલા ઉસ વકત મુઝે ઈતની શદીદ પ્યાસ લગી કે મૈં અપની ઝિન્દગીસે માયૂસ હો ગયા. મૈં અપની જાનસે ના-ઉમ્મીદ હોકર એક કિકર (બબૂલ)કે દરખ્તકે નીચે બૈઠ ગયા. દફઅતન એક શહસવાર સબ્ઝ ઘોડે પર સવાર મેરે પાસ પહોંચે. ઉસ ઘોડેકી લગામ ભી સબ્ઝ થી. ઝિન ભી સબ્ઝ થી ઔર સવારકા લિબાસ ભી સબ્ઝ થા. ઉન્કે હાથમેં સબ્ઝ ગિલાસ થા, જિસ્મેં સબ્ઝ હી રંગકા શરબત થા. વો ઉન્હોંને મુઝે પીનેકે લિએ દિયા, મૈંને તીન મર્તબા પીયા, મગર ઈસ ગિલાસમેંસે કુછ કમ ન હુઆ, ફિર ઉન્હોંને મુઝસે દર્યાફત કિયા કે તુમ કહાં જા રહે હો ? મૈંને કહા કે મદીના તય્યબાકી હાઝિરીકા ઈરાદા હૈ તા'કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં સલામ કરૂં ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કે દોનોં સાથિયોંકો સલામ કરૂં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે જબ તુમ મદીના પહોંચ જાઓ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) ઔર હઝરત શૈખેન (રદી.) કી ખિદમતમેં સલામ કર ચુકો તો યે અર્ઝ કર દેના કે રિઝવાન આપ તીનો હઝરાતકી ખિદમતમેં સલામ અર્ઝ કરતે થે. (રૌઝ)

રિઝવાન ઉસ ફરિશ્તેકા નામ હૈ, જો જન્નતકે નાઝિમ હૈં.

(૧૩) સય્યદ અહમદ રિફાઈ (રહ.) મશહૂર બુઝુર્ગ અકાબિર સૂફિયામેં હૈં, ઉનકા કિસ્સા મશહૂર હૈ કે જબ ૫૫ હિ.મેં હજ્જસે ફારિગ હોકર ઝિયારતકે લિએ હાઝિર હુએ ઔર કબ્રે અત્હરકે મુકાબિલ ખડે હુએ તો યે દો શે'ર પઢે.

فی حالۃ البعد روحی کنت ارسلھا تقبل الارض عنی وھی نائبتی
وھذہ دولۃ الاشباح قد حضرت فامدد یمینک کے تحظی بھا شفتی

તર્જુમા : દૂરી કી હાલતમેં મૈં અપની રૂહકો ખિદમતે અકદસમેં ભેજા કરતા થા. વો મેરી નાયબ બનકર આસ્તાન-એ-મુબારક ચૂમતી થી. અબ જીસ્મોંકી હાઝિરી કી બારી આઇ હે. અપના દસ્તે મુબારક અતા કીજિએ તા'કે મેરે હોંઠ ઉસકો ચૂમેં.

ઇસ પર કબર શરીફસે દસ્તે મુબારક બાહર નિકલા ઓર ઉન્હોંને ઉસકો ચુમા. (અલહાવી લિસ્સુયૂતી)

કહા જાતા હે કે ઉસ વક્ત તકરીબન નવ્વે હઝારકા મજમા મસ્જિદે નબવીમેં થા, જિન્હોંને ઇસ વાકિએકો દેખા ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) કે દસ્તે મુબારકકી ઝિયારત કી, જિનમેં હઝરત મેહબૂબે સુબ્હાની કુત્બે રબ્બાની શેખ અબ્દુલ કાદિર જીલાની નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂકા નામે નામી ભી ઝિકર કિયા જાતા હે.

(૧૪) સય્યદ નુરૂદ્દીન એજી શરીફ અફીફુદ્દીન (રહ.) કે વાલિદ માજીદકે મુતઅલ્લિક લિખ્ખા હે કે જબ વો રોઝ-એ-મુકદ્દસા પર હાઝિર હુએ ઓર અર્ઝ કિયા-

"અસ્સલામુ અલયક-અય્યુ હન્નબિય્યુ વ-રહ્‌મતુલ્લાહિ વ-બરકાતુહૂ."

તો સારે મજ્મેને જો વહાં હાઝિર થા, સુના કે કબર શરીફસે 'વ અલૈકુમુસ્સલામુ યા વલદી' કા જવાબ મિલા. (અલહાવી)

(૧૫) શેખ અબૂનસર અબ્દુલ વાહિદ બિન અબ્દુલ મલિક બિન મુહમ્મદ બિન અબી સઅદ અસ્સૂફી અલ કર્ખી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હજસે ફરાગતકે બાદ ઝિયારતકે લિએ હાઝિર હુઆ. હુજરા શરીફકે પાસ બેઠા હુઆ થા કે શેખ અબૂબકર દય્યાર બકરી (રહ.) તશરીફ લાએ ઓર મુવજ્જહ શરીફાકે સામને ખડે હોકર અર્ઝ કિયા "અસ્સલામુ અલયક યા રસૂલલ્લાહ" તો મૈંને હુજરા શરીફાકે અંદરસે આવાઝ સુની "વ અલયકુમુસ્સલામુ યા અબા બકર" ઓર ઉસકો સબ લોગોંને જો હાઝિર થે, સુના. (અલ હાવી)

(૧૬) યુસુફ બિન અલી (રહ.) કેહતે હૈં કે એક હાશમી ઓરત મદીના તય્યબામેં રેહતી થી ઓર બા'ઝ ખુદ્દામ ઉસકો સતાયા કરતે થે. વો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતે અકદસમેં ફરિયાદ લેકર હાઝિર હુઇ તો રોઝા શરીફાસે યે આવાઝ આઇ -

اما للک فی اسوۃ فاصبری کما صبرت او نحو ھٰذا

"ક્યા તેરે લિએ મેરી ઇત્તિબાઅમેં રગ્બત નહીં, જિસ તરહ મૈંને સબર કિયા તૂ ભી સબર કર."

વો ઓરત કેહતી હે કે ઇસ આવાઝકે બાદ, જિસ કદર કોફત મુઝે થી, વો સબ

જાતી રહી ઓર વો તીનો ખાદિમ જો મુઝે સતાયા કરતે થે, મર ગએ. (અલ હાદી)

(૧૭) હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ)સે મન્કૂલ હૈ કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે દફનસે ફારિગ હુએ તો એક બદ્દૂ હાઝિર હુએ ઓર કબરે અત્હર પર પહોંચકર ગિર ગએ ઓર અર્ઝ કિયા કે, યા રસૂલલ્લાહ! આપને જો કુછ ઈર્શાદ ફરમાયા, વો હમને સુના ઓર જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે આપકો પહોંચા થા, ઓર આપને ઉસકો મેહફૂઝ ફરમાયા થા, ઉસકો હમને મેહફૂઝ કિયા, ઈસ ચીઝમેં જો આપ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને નાઝિલ કી (યાની કુર્આને પાક) યે વારિદ હૈ -

وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا

તર્જુમા : "અગર યે લોગ, જબ ઉન્હોંને અપને નફસ પર ઝુલ્મ કર લિયા થા, આપકે પાસ આ જાતે ઓર આકર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે મા'ફી માંગ લેતે ઓર રસૂલલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ભી ઉન્કે લિએ મા'ફી માંગતે, તો ઝરૂર હક તઆલા શાનુહૂકો તોબા કુબૂલ કરનેવાલા, રહમ કરનેવાલા પાતે."

ઈસકે બાદ ઉસ બદ્દુને કહા, બેશક મૈંને અપને નફસ પર ઝુલ્મ કિયા હૈ ઓર અબ મૈં આપકે પાસ મગ્ફિરતકા તા'લિબ બનકર હાઝિર હુઆ હૂં. ઈસપર કબરે અત્હરસે આવાઝ આઈ કે બેશક તુમ્હારી મગ્ફિરત હો ગઈ. (હાવી)

(૧૮) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) ફરમાતે હૈં કે જબ દુશ્મનોંને હઝરત ઉસ્માનકો મેહસૂર કર રખ્ખા થા, મૈં ઉન્કી ખિદમતમેં સલામકે લિએ હાઝિર હુઆ, તો ફરમાને લગે કે ભાઈ બહોત અચ્છા કિયા કે આપ આએ. મૈંને ઈસ ખિડકીમેંસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિયારત કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, ઉસ્માન ! તુમ્હેં ઈન લોગોંને મેહસૂસ કર રખ્ખા હૈ ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જી ! કર રખ્ખા હૈ. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, તુમ્હેં પ્યાસા કર રખ્ખા હૈ ? (કે ઉન લોગોંને પાની અંદર જાના બંદ કર દિયા થા) મૈંને અર્ઝ કિયા, જી હાં ! ઈસપર હુઝૂર (સલ્લ.) ને એક ડોલ પાનીકા લટકાયા, જિસમેંસે મૈંને પાની પીયા. ઈસ પાનીકી ઠંડક અબ તક મેરે દોનો શાનો ઓર છાતિયોંકે દરમિયાનમેં મેહસૂસ હો રહી હૈ. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અગર તુમ ચાહો તો ઈનકે મુકાબલેમેં તુમ્હારી મદદ કી જાએ ઓર તુમ્હારા દિલ ચાહે તો યહાં હમારે પાસ હી આકર ઈફતાર કર લેના. મૈંને અર્ઝ કર દિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિરી હી ચાહતા હૂં. ઉસી દિન શહીદ કર દિએ ગએ. રદીયલ્લાહુ અન્હુ વ અર્ઝાહુ. (હાવી)

(૧૯) મક્કા મુકર્રમામેં એક બુઝુર્ગ, જિનકો ઇબ્ને સા'બીત (રહ.) કહા જાતા થા, રેહતે થે, સાઠ સાલ તક હર સાલ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિયારતકે લિએ ભી હાઝિર હુઆ કરતે થે ઔર ઝિયારત કરકે વાપસ આ જાતે. એક સાલ કિસી આરિઝકી વજહસે હાઝિર ન હો સકે, કુછ ગુનૂદગીકી હાલતમેં અપને હુજરેમેં બૈઠે થે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિયારત કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા, ઇબ્ને સા'બીત ! તુમ હમારી મુલાકાત કો ન આએ, ઇસલિએ હમ તુમસે મિલને આએ હૈં. (હાવી)

(૨૦) હઝરત ઉમર (રદી.) કે ઝમાનેમેં એક મર્તબા મદીના તય્યબામેં કહત પડા. એક શખ્સ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબરે અત્હર પર હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! આપકી ઉમ્મત હલાક હો રહી હૈ. અલ્લાહ તઆલાસે બારિશ માંગ દીજિએ. ઉન્હોંને ખ્વાબમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) કી ઝિયારત કી. ઇર્શાદ ફરમાયા કે ઉમર (રદી.) સે મેરા સલામ કેહ દો ઔર યે કેહ દો કે બારિશ હોગી ઔર યેભી કેહ દેના કે (અલૈક અલ-કીસ અલ-કીસ) 'હોશમંદી ઔર હોશિયારીકો મઝબૂત પકડે.' વો શખ્સ હઝરત ઉમર (રદી.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર પયામ પહોંચાયા. હઝરત ઉમર (રદી.) સુનકર રોને લગે ઔર અર્ઝ કિયા કે યા અલ્લાહ ! મૈં અપની કુદરતકે બકદ્ર તો કોતાહી નહીં કરતા. (વફાઉલ વફા)

(૨૧) મુહમ્મદ બિન મુન્કદિર (રહ.) કેહતે હૈં કે એક શખ્સને મેરે વાલિદકે પાસ અસ્સી અશર્ફિયાં અમાનત રખ્ખી ઔર યે કેહકર જિહાદમેં ચલા ગયા કે અગર ઝરૂરત પડે તો ખર્ચ કર લેના, મૈં વાપસ આકર લે લૂંગા. ઉન્કે જાનેકે બાદ મદીના મુનવ્વરામેં તંગી ઝિયાદા પેશ આઇ. મેરે વાલિદને વો ખર્ચ કર ડાલી. જબ વો સાહબ વાપસ આએ તો ઉન્હોંને અપની રકમ તલબ કી. વાલિદ સાહબને કલકા વાઅદા કર લિયા ઔર રાતકો કબરે અત્હર પર હાઝિર હોકર આજીઝી કી, કભી કબર શરીફકે કરીબ દુઆ કરતે કભી મિમ્બર શરીફકે મુત્તસિલ તમામ રાત યુંહી ગુઝર ગઇ. સુબ્હ કે કરીબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબરે અત્હરકે કરીબ દુઆ કર રહે થે કે અંધેરેમેં એક શખ્સકી આવાઝ સુની, વો કેહ રહે હૈં, અબૂ મુહમ્મદ! યે લે લો, મેરે વાલિદને હાથ બઢાયા, તો ઉન્હોંને એક થૈલી દી, જિસ્મેં અસ્સી અશર્ફિયાં થીં. (વફા)

(૨૨) અબૂબકર બિન અલ-મુકરી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં ઔર ઇમામ તબરાની ઔર અબુશશૈખ (રહ.) મદીના તય્યબામેં હાઝિર થે, ખાનેકો કુછ મિલા નહીં, રોઝે પર રોઝે રખ્ખે. જબ રાત હુઇ, ઇશાકે કરીબમેં કબરે અત્હર પર હાઝિર હુઆ ઔર અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ ! ભૂખ ! યે અર્ઝ કરકે મૈં લૌટ આયા.

મુઝસે અબુલ કાસિમ (રહ.) (તિબરાની) કેહને લગે કે બૈઠ જાઓ યા તો કુછ ખાનેકો આએગા યા મૌત આએગી.

ઈબ્ને મુન્કદિર (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં ઔર અબુશશેખ તો ખડે હો ગએ. તબરાની વહીં બૈઠે કુછ સોચતે રહે કે દફઅતન એક અલવીને દરવાજા ખટખટાયા, હમને કિવાડ ખોલે તો ઉન્કે સાથ દો ગુલામ થે ઔર ઈન દોનોંકે હાથમેં એક એક બહોત બડી ઝંબીલ થી, જિસમેં બહોત કુછ ખાના થા. હમ તીનોંને ખાયા. ખ્યાલ થા કે યે બચા હુઆ યે ગુલામ ખાએંગે. મગર વો સબ કુછ વહીં છોડ ગએ ઔર વો અલ્વી કેહને લગે કે તુમને હુઝૂર (સલ્લ.) સે શિકાયત કી. મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને હુકમ ફરમાયા કે મૈં તુમ્હારે પાસ કુછ પહોંચાઉં ? (વફા)

(૨૩) ઈબ્ને જલા (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં મદીના તય્યબામેં હાઝિર હુઆ મુઝપર ફાકા થા. મૈં કબર શરીફકે કરીબ હાઝિર હુઆ ઔર અર્ઝ કિયા હુઝૂર મૈં આપકા મેહમાન હું. મુઝે કુછ ગુનૂદગી સી આ ગઇ. તો મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિયારત કી. હુઝૂર ને મુઝે એક રોટી મરહમત ફરમાઇ. મૈંને આધી ખાઇ ઔર જબ મૈં જાગા તો આધી મેરે હાથોંમેં થી. (વફા)

ઈસ્સે કબ્લ નં. ૮ પર શેખ અબુલ ખેર અકતઅ (રહ.) કા કિસ્સા ઈસ જૈસા ગુઝર ચુકા, વો દૂસરા કિસ્સા હૈ.

(૨૪) સૂફી અબૂ અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ બિન અબી જુરઆ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં અપને વાલિદ ઔર અબૂ અબ્દુલ્લાહ બિન ખફીફ (રહ.) કે સાથ મક્કા મુકર્રમામેં હાઝિર હુઆ. બડી સખ્ત તંગી થી. ફાકા બહોત સખ્ત હો ગયા થા. ઈસી હાલતમેં હમ મદીના તય્યબા હાઝિર હુએ ઔર ખાલી પેટ હી રાત ગુઝારી મૈં ઉસ વકત તક નાબાલિગ થા. બાર બાર વાલિદકે પાસ જાતા ઔર જાકર ભૂખકી શિકાયત કરતા. મેરે વાલિદ ઉઠકર કબર શરીફકે કરીબ હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! મૈં આજ આપકા મેહમાન હૂં. યે અર્ઝ કરકે વહીં મુરાકબેમેં બૈઠ ગએ. થોડી દેર બાદ મુરાકબેસે સર ઉઠાયા ઔર સર ઉઠાનેકે બાદ કભી રોને લગતે, કભી હંસને લગતે, કિસીને ઈસકા સબબ પૂછા તો કેહને લગે કે મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિયારત કી આપને મેરે હાથમેં ચંદ દિરહમ રખ્ખ દીએ, હાથ ખોલા, તો ઉસમેં દિરહમ રખ્ખે હુએ થે. સૂફી જો કેહતે હૈં કે હક તઆલા શાનુહૂને ઉનમેં ઈતની બરકત ફરમાઇ કે હમને શીરાઝ લૌટને તક ઉસીમેંસે ખર્ચ કિયા. (વફા)

(૨૫) શેખ એહમદ બિન મુહમ્મદ સૂફી કેહતે હૈં કે મૈં જંગલમેં તેરહ સાલ તક હેરાનો પરેશાન ફિરતા રહા. મેરે બદનકી ખાલ ભી છિલ ગઇ. મૈં ઉસી

હાલતમેં મદીના તય્યબા હાઝિર હુઆ ઔર રૌઝ-એ-અકદસ પર હાઝિર હોકર હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં ઔર હઝરાત શૈખેનકી ખિદમતમેં સલામ અર્ઝ કિયા. ઉસકે બાદ મૈં સો ગયા, મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી, ઈર્શાદ ફરમાયા, મુહમ્મદ ! તુમ આએ. મૈંને અર્ઝ કિયા કે જી હુઝૂર! હાઝિર હુઆ હૂં ઔર મૈં ભૂખા ભી હૂં આપકા મેહમાન હૂં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે અપને દોનોં હાથ ખોલો. મૈંને દોનોં હાથ ખોલ દિએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉનકો દરાહિમસે ભર દિયા. મેરી જબ આંખ ખુલી તો દોનોં હાથ દિરહમસે ભરે હુએ થે. મૈંને ઉસી વકત રોટી ઔર ફાલૂદા ખરીદા ઔર ખાકર જંગલ ચલ દિયા. (વફા)

(૨૬) સાબિત બિન એહમદ અબુલ કાસિમ બગદાદી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઉન્હોંને એક મુઅઝ્ઝિનકો દેખા કે વો મદીના પાકમેં મસ્જિદે નબવીમેં સુબ્હકી અઝાન દે રહે થે. અઝાનમેં મુઅઝ્ઝિનને કહા, "અસ્સલાતુ ખૈરૂમ્મિનન્નૌમ" તો એક ખાદિમને આકર ઉનકો થપ્પડ માર દિયા ઔર મુઅઝ્ઝિન રોયા ઔર અર્ઝ કરને લગા યા રસૂલલ્લાહ ! આપકી મૌજૂદગીમેં મેરે સાથ યે હો રહા હૈ. ઉસ ખાદિમ પર ફાલિજ ગિર ગયા. લોગ ઉઠાકર ઉસકો ઘર લે ગએ ઔર તીન દિન બાદ વો મર ગયા.

(૨૭) સય્યદ અબૂ મુહમ્મદ અબ્દુસ્સલામ હુસૈની (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં મદીના તય્યબામેં થા તીન દિન તક કુછ ખાનેકી નૌબત ન આઇ. મૈંને મિમ્બર શરીફકે કરીબ જાકર દો રકઅત નમાઝ પઢી. ઇસકે બાદ મૈંને કહા, દાદા અબ્બા, મુઝે ભૂખ લગ રહી હૈ ઔર મેરા સરીદ ખાનેકો દિલ ચાહતા હૈ. ઈસકે બાદ મૈં સો ગયા. થોડી દેર ગુઝરી થી કે એક શખ્સને આકર મુઝે જગાયા ઔર લકડીકે એક પ્યાલેમે સરીદ, ઉસમેં ખૂબ ઘી ઔર ગોશ્ત ઔર બહોત-સી ખુશ્બૂએં પડી હુઇ થી, મુઝે દિયા. મૈંને પૂછા કે યે કહાંસે આયા હૈ ? વો કેહને લગે કે મેરે બચ્ચે તીન દિનસે ઇસકા તકાઝા કર રહે થે. આજ મુઝે કુછ મુકદ્દરસે મિલ ગયા થા. ઇસલિએ મૈંને પકાયા થા, ફિર પકાકર મૈં સો ગયા. તો મૈંને ખ્વાબમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો દેખા ઈર્શાદ ફરમા રહે હૈં કે તેરે એક ભાઇને ઇસકી તમન્ના મુઝસે કી હૈ, ઇસમેંસે ઉસકો ભી ખિલાના. (વફા)

(૨૮) શૈખ અબ્દુસલામ બિન અબીલ કાસિમ સકફી (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝસે એક શખ્સને બયાન કિયા કે મૈં મદીના તય્યબા મે હાઝિર થા. મેરે પાસ કોઇ ચીઝ નહી થી, જિસ્સે મૈ બહોત ઝઇફ હો ગયા. મૈ હુજરા શરીફા પર હાઝિર હુઆ ઔર હાઝિર હો કર મૈને અર્ઝ કિયા, અય અવ્વલીનો-આખિરીન કે સરદાર! મૈ મિસરકા રેહનેવાલા હૂં મૈં પાંચ મહિનેસે ખિદમતે અકદસમેં હાઝિર હું અલ્લાહ

જલ્લ શાનુહૂસે ઔર આપસે સવાલ કરતા હૂં કે કિસી ઐસે શખ્સકો મુતઅય્યન ફરમા દીજિએ, જો મેરે ખાને કી ખબર લે લિયા કરે યા મેરે જાનેકા ઈન્તિઝામ કર દે, ફિર મૈને ઔર દુઆએં માંગી ઔર મિમ્બર શરીફ કે પાસ જાકર બેઠ ગયા. દફઅતન મૈને દેખા કે એક શખ્સ હુજરા શરીફકે પાસ હાઝિર હુએ ઔર કુછ બોલ રહે હૈ ઉસમેં અય મેરે દાદે, અય મેરે દાદે, ભી કેહ રહે હૈં. ફિર વો સાહબ વહાંસે મેરે પાસ આએ ઔર મેરા હાથ પકડકર કહા, ઉઠો. મૈ ઉઠકર ઉનકે સાથ હો લિયા. વો મુઝે સાથ લેકર બાબે જિબ્રઈલ નિકલે ઔર બકીઅમેંસે નિકલકર બાહર એક ખેમેમેં લે ગએ. ઉસમે એક બાંદી ઔર એક ગુલામ થે, ઉનસે જાકર કહા, ઉઠો, અપને મેહમાન કે લિએ ખાના તેયાર કરો. ગુલામને લકડિયાં ઈકઠ્ઠી કરકે આગ જલાઈ ઔર બાંદીને આટા પીસકર મલતા (એક ખાસ કિસ્મ કી રોટી) તેયાર કી ઔર મેઝબાનને ઈતની દેર મુઝે બાતોંમેં લગાએ રખ્ખા. જબ વો તેયાર હો ગઈ તો બાંદીને લાકર ઉસકો આધી આધી કરકે દો જગહ રખ્ખી, ફિર ઘીકા ડિબ્બા લાકર ઉન દોનો ટુકડો પર બહા દિયા. ઈસકે બાદ સૈહાની ખજૂરે, જો બહોત બડી બડી આલા કિસ્મકી ખજૂરેં હોતી હૈ, વો બહોત સી રખ્ખી. ફિર મુઝસે કહા, ખાઓ. મૈંને ખાયા. ઉસને તકાઝા કિયા કે ઔર ખાઓ. મૈને ઔર ખાયા. ફિર ઉસને ઔર તકાઝા કિયા, મૈને કહા, મેરે સરદાર. મૈને કઈ મહીનેસે ગેહૂં નહી ખાયા થા ઔર નહી ખાયા જાતા, ઉસને મેરે પાસસે જો બચા થા, વોભી ઔર દૂસરા ટુકડા જો રખા હુઆ થા, વો એક ઝંબીલમેં રખ્ખા ઔર દો સાઅ ખજૂર જો તકરીબન સાત સેર પુખ્તા હુઈ ઉસ ઝંબીલમેં રખકર મુઝસે દર્યાફત કિયા કે તુમ્હારા નામ કયા હૈ. મૈને નામ બતાયા. કેહને લગે, તુમ્હે ખુદાકી કસમ! ફિર દાદા અબ્બાસે કભી શિકાયત ન કરના, ઉનકો ઈસ્સે બહોત તકલીફ હોતી હૈ, જબ તક તુમ્હારે જાને કી સૂરત નિકલે ઉસ વક્ત તક જબ તુમ્હે ઝરૂરત હોગી. ખાના વહી તુમ્હારે પાસ પહોંચ જાયા કરેગા. યે કેહકર અપને ગુલામસે કહા કે યે ઝંબીલ લેકર ઉનકે સાથ જાઓ ઔર ઈનકો મય ઝંબીલકે હુજરા શરીફા તક પહોંચા કર આઓ. મૈ ગુલામ કે સાથ ચલા. બકીઅમેં પહોંચકર મૈંને ગુલામસે કહા કે બસ મૈ રાસ્તેમેં પહોંચ ગયા. અબ તુમ વાપસ ચલે જાઓ. ગુલામને કહા, અલ્લાહુ વાહિદ મુઝે ઈસકી કુદરત નહી કે આપકો હુજરા શરીફા તક પહોંચાનેસે પેહલે વાપસ હું, કભી હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મેરે સરદારકો ઈસકી ખબર ન કર દેં. ઉસને મુઝે હુજરા શરીફા તક પહોંચાયા. મૈ ચાર દિન તક ઉસ ઝંબીલસે ખાતા રહા. જબ વો ખત્મ હો ગઈ ઔર મુઝે ભૂખ મા'લૂમ હુઈ તો વોહી ગુલામ મુઝે ઔર ખાના દે ગયા. ઈસી તરેહ હોતા રહા, યહાં તકકે એક કાફલા યમ્બૂઅ જાને વાલા તેયાર હો ગયા ઔર મૈ ઉસકે સાથ યમ્બૂઅ ચલા ગયા. (વફા)

(૨૯.) અબુલ અબ્બાસ બિન નફીસ મુકરી (રહ.) જો નાબીના ભી થે, કેહતે હે કે મૈ તીન દિન મદીના તય્યબામેં ભૂખા રહા, તો મૈ કબર શરીફ પર અર્ઝ કરકે કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! મૈં ભૂખા હૂં ઝોફકી હાલતમેં સો ગયા. એક લડકી આઇ ઓર પાંવસે મુઝે હરકત દેકર જગાયા ઓર કહા, ચલો. મૈ સાથ હો લિયા. વો અપને ઘર લે ગઈ ઓર ગેહૂં કી રોટી ઓર ઘી ઓર ખજૂરેં મેરે સામને રખકર કેહને લગી કે અબુલ અબ્બાસ, ખાઓ, મુઝે મેરે દાદાને ઈસકા હુકમ ફરમાયા હે ઓર જબ ભૂખ લગા કરે, યહાં આકર ખા જાયા કરો.

અબૂ સુલેમાન દાઉદ (રહ.) ઈસ કિસ્સેકો નકલ કરકે લિખતે હૈં કે ઈસ કિસ્મકે વાકિઆત બહોત કસરતસે નકલ કિએ ગએ હે ઓર ઉનમે બકસરત યે દેખા ગયા કે ઈસ કિસ્મકા હુકમ હુઝૂર (સલ્લ.)ને અપની શરીફ ઓલાદ હી કો ઝિયાદા તર ફરમાયા હે બિલ ખુસૂસ જબ કી ખાનેકી કિસ્મસે કોઇ ચીઝ દેનેકા ઈર્શાદ હુઆ હો ઓર કરીમોકી આદત ભી યેહી હોતી હે કે જબ કોઇ શખ્સ ઝીયાફત તલબ કરે તો અપને હી ઘરસે ઇબ્તિદા ફરમાયા કરતે હૈં. ઈસી ઝાબ્તે કે મુવાફિક આં હઝરત (સલ્લ.) ને ભી અકસર ખાનેકા હુકમ અપની હી ઓલાદકો ફરમાયા હે.(વફા)

(૩૦.) બા'ઝરી (રહ.) ને તોસીકુ ઉરલ ઈમાનમેં અબૂનોમાન (રહ.)સે નકલ કિયા હે કે ખૂરાસાન કે રેહનેવાલે એક સાહબ હર સાલ હજ કો જાયા કરતે ઓર જબ મદીના તય્યબા હાઝિર હોતે તો સય્યદ તાહિર અલવી (રહ.) કી ખિદમતમેં ભી નઝરાના પેશ કિયા કરતે. એક સાહબ, ને જો મદીના તય્યબા હી કે રેહનેવાલે થે, ઈન ખુરાસાનીસે એક મર્તબા યે કહા કે તુમ તાહિર અલવીકો જો કુછ દેતે હો, વો ઝાયા કરતે હો, વો ઉસકો ગુનાહોમેં ખર્ચ કરતા હે. ખુરાસાનીને ઉસ સાલ તાહિર સાહબકો કુછ ન દિયા ઓર દૂસરા સાલ ભી એસે હી ગુઝર ગયા કે વો અપની આદતકે મુવાફિક જો કુછ લેકર આતે થે, વો એહલે મદીનાકો તકસીમ કર ગએ ઓર તાહિર સાહિબકો કુછ ન દિયા. જબ તીસરે સાલ વો હજકે ઇરાદેસે અપને ઘરસે ચલને લગે તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ઝિયારત ખ્વાબમેં હુઇ. હુઝૂર (સલ્લ.)ને તમ્બીહ ફરમાઇ કે તૂને તાહરી અલવી (રહ.) કે બારેમેં ઉસકે મુખાલિફકી બાતકા યકીન કર લિયા ઓર જો તૂ ઉસકો દિયા કરતા થા, વો બન્દ કર દિયા. એસા ન કરના ચાહિએ, જો વઝીફા ઉસકા રુકા હુઆ હે, વોભી દો ઓર આઇન્દા જબ તક જારી રખ સકો, બન્દ ન કરો. વો ખુરાસાની બહોત ખોફઝદા નિંદસે ઉઠે ઓર એક થૈલી અલાહિદા ઉનકે નામકી, જિસમેં છેઃ સો અશરફિયાં થી, અપને સાથ લે લી ઓર જબ મદીના મુનવ્વરા હાઝિર હુએ તો સબસે પેહલે સૈયદ તાહિર અલવી (રહ.) કે મકાન પર પહોંચે વહાં મેહફીલ ભર રહી થી. તાહીર અલવી (રહ.) સાહીબને ઉન ખુરાસાનીકા નામ લેકર કહા કે અગર તુમકો હુઝૂરે

અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઈર્શાદ ન ફરમાતે તો તુમ મુઅ્તક ન આતે. તુમને મેરે બારેમે અલ્લાહકે દુશ્મનકી બાતકા યકીન કર લિયા ઔર અપના મા'મૂલ બન્દ કર લિયા. જબ હુઝૂર (સલ્લ.) ને મલામત ફરમાઈ ઔર હુકમ ફરમાયા કે તીન સાલકા વઝીફા દો, જબ લેકર આએ હો, યે કેહકર હાથ ફૈલાયા ઔર કહા, લાઓ છેઃ સૌ અશરફિયાં, યે સારી બાત સુનકર ખુરાસાનીકો ઔર ભી દહેશત હુઈ ઔર વો કેહને લગા કે વાકિઆ તો સારા ઈસી તરહ હે, મગર તુમ્હે ઈસ સારે વાકિએકે કિસ તરહ ખબર હુઈ ? અલવી (રહ.)ને કહા કે મુઝે સારા હાલ મા'લૂમ હે. પેહલે સાલ જબ તુમને કુછ ન દિયા, તો ઈસ્સે મેરી મઈશત પર અસર પડા, જબ દૂસરે સાલ તુમ આકર ચલે ગએ ઔર મુઝે તુમ્હારે આને ઔર જાનેકા હાલ મા'લૂમ હુઆ તો મુઝે બહોત ઝીક હુઈ. મૈને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કો ખ્વાબમેં દેખા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, તૂ રંજ ન કર મૈને ફલાં ખુરાસાનીકો ખ્વાબમેં તમ્બીહ કર દી ઔર ઉસ્સે કેહ દિયા કી ગુઝિશ્તાકા ભી અદા કરે ઔર આઈન્દા ભી હત્લ મકદૂર બન્દ ન કરે. મૈને ઈસ ખ્વાબપર અલ્લાહકા શુક્ર અદા કિયા. જબ તુમ સામને આએ તો મુઝે યકીન હો ગયા કે તુમને ખ્વાબ દેખ લિયા. યે સુનકર ખુરાસાની ને છેઃ સૌ અશરફિયોંકી થેલી નિકાલી ઔર ઉનકો દેકર ઉનકી દસ્તબોસી કી ઔર અપની કોતાહીકી મા'ફી ચાહી કે મૈંને તુમ્હારે મુખાલિફ કી બાતકા યકીન કર લિયા.

સય્યદ સમહૌવી (રહ.) ને ઈસ કિસ્સેકો નકલ કરને કે બાદ લિખ્ખા હે કે યે તાહિર અલવી બિન યહ્યા બિન હુસૈન બિન જા'ફર અલહુજાહ બિન ઉબેદુલ્લાહ બિન ઝૈનુલ આબેદીન અલી બિન અલ-ઈમામ હુસૈન (રિઝવાનુલ્લાહિ અલૈહિમ અજમઈન) હે. (શિફા)

(૩૧.) એક ઔરત હઝરત આઈશા (રદી.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઈ ઔર દરખાસ્ત કી કે મુઝે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબરે અત્હર પર જાકર ઉસકી ઝિયારત કરા દો. હઝરત આઈશા (રદી.)ને હુજરા શરીફાકે ઉસ હિસ્સેકો, જિસ્મે કબર શરીફ થી, પરદા હટા કર ખોલા. વો ઔરત કબર શરીફકી ઝિયારત કરકે રોતી રહી ઔર રોતે રોતે વો ઈન્તિકાલ કર ગઈ. (રદીયલ્લાહુ અન્હા વ અરઝહા.) (શિફા)

(૩૨.) ખાલિદ બિન મેઅ'દાન (રહ.) કી બેટી અબ્દહ (રહ.) કેહતી હે કે મેરે વાલિદકા હંમેશા યે મા'મૂલ થા કી રાતકો જબ સોને લેટતે તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ઝિયારતકે શૌકમેં બેચેન હો જાતે ઔર મુહાજીરીન ઔર અન્સાર સહાબ-એ-કરીમ (રદી.) કા નામ લેકર યાદ કરતે ઔર કેહતે યા અલ્લાહ ! યેહી હઝરાત મેરે ઉસૂલો-ફુરૂઅ' હેં, મેરા દિલ ઉનસે મિલનેકો બેતાબ

હે, મેરા ઈશ્તિયાક બઢતા જા રહા હે, યા અલ્લાહ ! મુઝે જલ્દીસે મૌત અતા ફરમા કે ઉનસે મિલૂં, ઈસીમેં નિંદ આ જાતી તો સો જાતે. (શિફા)

(૩૭.) ઉસ્માન બિન હનીફ (રહ.) કેહતે હે કે એક સાહબ હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે પાસ અપની કિસી ઝરૂરતસે બાર બાર હાઝિર હોતે થે. વો ઉનકી તરફ ઈલ્તિફાત ન ફરમા રહે થે, ન ઉનકી ઝરૂરતકી તરફ તવજ્જોહ ફરમા રહે થે. ઉન સાહબને ઈબ્ને હનીફ (રહ.) સે ઉસકી શિકાયત કી. ઉન્હોને યે તર્કીબ બતાઈ કે તુમ વુઝૂ કરકે મસ્જિદે નબવીમેં જાઓ ઔર દો રકાઅત નફલ પઢકર યે દુઆ પઢો -

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْاَلُكَ وَ اَتَوَجَّهُ اِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ يَا مُحَمَّدُ اِنِّیْ اَتَوَجَّهُ بِكَ اِلٰى رَبِّكَ اَنْ تَقْضِیَ حَاجَتِیْ

ઔર યે દુઆ પઢકર અપની હાજતકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે સામને પેશ કરો. ઉન્હોને ઉસકે મુવાફિક અમલ કિયા. ઈસકે બાદ વો હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કી ખિદમતમેં ગએ. વહાં પહોંચતે હી દરબાન આયા ઔર ઉનકો હાથો હાથ લે ગયા. વહાં પહોંચે તો હઝરત ઉસ્માન (રદી.)ને બહોત ઈકરામ કિયા, અપની જગહ બિઠાયા ઔર ઉનકી ઝરૂરતકો ખુદ દર્યાફત કરકે પૂરા કિયા ઔર ઉસકી મા'ઝરત ફરમાઈ કી ઉસ વકત તક તુમ્હારી ઝરૂરતકો પૂરા ન કર સકા ઔર આઈન્દાકે લિએ ઈર્શાદ ફરમાયા કે જો ઝરૂરત હુઆ કરે, બે-તકલ્લુફ કેહ દિયા કરે. યે સાહબ જબ હઝરત ઉસ્માન (રદી.) કે પાસસે વાપસ આએ તો ઈબ્ને હનીફ (રહ.) સે મિલે ઔર ઉનકા બહોત શુક્રિયા અદા કિયા કે તુમ્હારી સિફારીશસે મેરા કામ હો ગયા. હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હે ઈસકી જઝાએ ખેર દે.

ઈબ્ને હનીફ (રહ.)ને કહા કે મૈને કોઈ સિફારિશ નહી કી બલ્કે બાત યે હે કે મૈં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ખિદમતમેં હાઝિર થા કે એક નાબીના હુઝૂર (સલ્લ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અપની બીનાઈકી શિકાયત કી. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે સબર કરો ઔર કહો તો મૈ દુઆ કર દૂં. ઉન્હોને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! કોઈ હાથ પકળને વાલા ભી મેરે પાસ નહી હે ઈસકી બહોત તકલીફ હે, તો હુઝૂર (સલ્લ.)ને યે તર્કીબ ઉનકો બતાઈ થી કે વુઝૂ કરકે દો રકઅત નમાઝ પઢો. ફિર ઈસ દુઆ કો પઢકર દુઆ કરે. ઈબ્ને હનીફ (રહ.) કેહતે હે કે થોડા અરસા ભી ન ગુઝરા થા કે વો નાબીના એસે આએ, ગોયાકી આંખોકો કુછ નુકસાન હી ન પહોંચા થા.

અલ્લામા સુબ્કી (રહ.) કેહતે હે કી ઈસ કિસ્સેમેં ઉસ્માન બિન હનીફ (રહ.) કે ફહમસે ઈસ્તદલાલ હે કે વો હુઝૂર (સલ્લ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર થે. (વફા)

યા'ની ઉન્હોને ઇસ કિસ્સેકો ઉન નાબીનાકે સાથ મખ્સૂસ નહી સમઝા બલ્કે હર શખ્સકે લિએ ઉસ દુઆસે તવસ્સુલકો આમ સમઝા ઉન નાબીનાકા કિસ્સા આદાબે ઝિયારત કે નં. ૩૨ પર ભી ગુઝર ચુકા હૈ.

(૩૪.) અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) ફરમાતે હૈ કે મૈને ઇમામ અબૂ હનીફા (રહ.) સે સુના કે જબ અય્યૂબ સુખ્તયાની (રદી.) મદીના તય્યબામેં હાઝિર હુએ, તો મૈંભી મદીના મુનવ્વરામેં હાઝિર થા, મૈને દિલમેં સોચા કે મૈં ગૌરસે દેખૂં કે યે કિસ તરહ કબર શરીફ પર હાઝિર હોતે હૈં, મૈને જાકર દેખા કે વો હાઝિર હુએ ઔર કિબ્લેકી તરફ પુશ્ત ઔર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી તરફ મુંહ કરકે ખડે હુએ ઔર બે-તસન્નુઅ રોતે રહે. (વફા)

બે-ઝુબાની તર્જુમાને શૌકે બેહદ હો તો હો,
વર્ના પેશે યાર કામ આતી હૈ તકરીરેં કહી.
ગિરા કર ચાર આંસૂ હાલે દિલ સબ કેહ દિયા ઉનસે,
દિયા મુઝકો ઝુબાં કા કામ ચશ્મે ખૂફશાં તૂને.

(૩૫.) અબૂ મુહમ્મદ ઇશ્બેલી (રહ.) કેહતે હૈં કે ગરનાતાકા એક શખ્સ ઇસ કદર બીમાર હુઆ કે હદ નહીં. અતિબ્બા ઉસકે ઇલાજસે આજિઝ હો ગએ, ઝિન્દગીસે માયૂસી હો ગઇ.

વઝીર અબૂ અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ બિન અબી ઝાલને એક ખત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતે અકદસમેં લિખ્ખા, ઇસમે ચંદ શે'ર ભી લિખ્ખે જો વફાઉલ વફામેં મઝકૂર હૈ. વો ખત હજ્જાજકે કાફલેમેંસે એક શખ્સકો દે દિયા, ઉસમેં બીમારીસે સેહતકી દુઆ કી દરખાસ્ત થી, વો કાફલા, જબ મદીના પાક પહોંચા ઔર વો ખત કબર શરીફ પર પઢ્હા ગયા, ઉસી વક્ત વો બીમાર અચ્છા હો ગયા. જબ વો શખ્સ જિસકે હાથ ખત ગયા થા, હજસે વાપસ આયા, તો ઉસને દેખા કે વો બીમાર ઐસા થા, ગોયા કભી કોઇ બીમારી ઉસકો પહોંચી હી નહી. (વફા)

(૩૬.) હઝરત આઇશા (રદી.) ફરમાતી હૈં કે જબ મેરે વાલિદ હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) બીમાર હુએ, તો યે વસીયત ફરમાઇ કે મેરે ઇન્તિકાલકે બાદ મેરી લાશ રૌઝ-એ-અકદસ પર લે જાકર અર્ઝ કર દેના કે યે અબૂબકર હૈં, આપ કે કરીબ દફન હોને કી તમન્ના રખતા હૈ, અગર વહાંસે ઇજાઝત હો જાએ તો મુઝે વહાં દફન કર દેના ઔર ઇજાઝત ન હો તો બકીઅમેં દફન કર દેના, ચુનાંચે આપકે વિસાલકે બાદ વસીયત કે મુવાફિક જનાઝહ વહાં લે જાકર કબર શરીફકે કરીબ યેહી અર્ઝ કર દિયા ગયા, વહાંસે એક આવાઝ હમેં આઇ. આદમી કેહનેવાલા કોઇ નઝર નહીં આતા થા કે ઇકરામકે સાથ અન્દર લે આવો.

હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) ફરમાતે હૈ કે જબ હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) કે વિસાલકા વક્ત કરીબ હુઆ તો મુઝે અપને સિરહાને બિઠાકર ફરમાયા કે જિન હાથોંસે તુમને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ગુસ્લ દિયા થા, ઉન્હી હાથોંસે મુઝે ગુસ્લ દેના ઔર ખુશ્બૂ લગાના ઔર મુઝે ઉસ હુજરેકે કરીબ લે જાકર જહાં હુઝૂર (સલ્લ.)કી કબર હૈ, ઈજાઝત માંગ લેના, અગર ઈજાઝત માંગને પર હુજરેકા દરવાઝા ખુલ જાએ તો મુઝે વહાં દફન કર દેના, વરના મુસલમાનોકે આમ કબરસ્તાન (બકીઅ) મેં દફન કર દેના.

હઝરત અલી (રદી.) ફરમાતે હૈ કે જનાઝેકી તૈયારીકે બાદ સબસે પેહલે મૈં આગે બઢા ઔર મૈંને જાકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ ! યે અબૂબકર યહાં દફન હોનેકી ઈજાઝત માંગતે હૈં, તો મૈંને દેખા કે એકદમ હુજરેકે કિવાડ ખુલ ગએ ઔર એક આવાઝ આઈ કે દોસ્તકો દોસ્તકે પાસ પહોંચા દો.

અલ્લામા સુયૂતી (રહ.) ને ખસાઇસે કુબરામેં ઈન દોનોકો ઝિકર કિયા હૈ, મુહદ્દિસાના હેસિયતસે ઈસ રિવાયતકો મુન્કર બતાયા હૈ, લેકિન તારીખી હેસિયત તો બાકી હૈ હી.

(૩૭.) હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રદી.) મશહૂર તા'બઈ હૈ. બડે બડે અજીબ અજીબ વાકિઆત ઉનકી ઈબાદત જોહદ ઔર કલિમતુલ હક્ક કેહને મે કિસીસે ન ડરને કે કુત્તુબ મે મૌજૂદ હૈ, પચાસ સાલ તક કોઈ નમાઝ ઉનકી જમાઅતસે ફૌત નહી હુઈ, બલ્કે તકબીરે ઉલા ફૌત નહી હુઈ ઔર ચાલીસ સાલ તક કિસી નમાઝ કી અઝાન ઐસી નહી હુઈ કે યે અઝાનકે પેહલેસે મસ્જિદમે મૌજૂદ ન હોં ઔર પચાસ સાલ તક સુબ્હકી નમાઝ ઈશાકે વુઝૂસે પઢી. (હુલિયા)

હર્રાકી મશહૂર લડાઈ જો યઝીદકે લશ્કરોકી એહલે મદીનાસે સન-૬૩ હિ. મે હુઈ. ઉસમે સબ એહલે મદીના ખૌફો-હિરાસ ઔર જંગકી કસરતકી વજહસે કુછ મુન્તશિર ઔર કુછ અપને ઘરોંમેં છુપ ગએ થે. મસ્જિદે નબવીમેં ફૌજિયો કે ઘોડે કૂદતે ફિરતે થે. સતરહ સૌ ઊંચે દરજે કે મુહાજિરીનો- અન્સાર ઈસ જંગમેં શહીદ હુએ ઔર દસ હઝારસે ઝિયાદા આમ મોમિનીન અલાવા બચ્ચે ઔર ઔરતો કે. (વફા)

ઉસ ઝમાનેમેં કઈ દિન તક હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ તને તન્હા મસ્જિદે નબવી મેં પડે રહે. વો કેહતે હૈ કે કઈ દિન તક ઈતને દૂસરે આદમી મસ્જિદમેં આના શુરૂ નહી હુએ મૈ હર નમાઝ કે વકત અઝાન ઔર તકબીર કી આવાઝ કબર શરીફ મેંસે સુના કરતા થા. (ખસાઈસે કુબરા, કૌલે બદીઅ)

યે ઉશ્શાકો-જાંનિસારોકા નમૂના થા. ઈબરતકે લિએ તીન વાકિઆત મુખાલફત કે લિખકર ઈસ મઝમુન કો ખત્મ કરતા હૂં. યે વાકિઆત ઈસ લિહાઝસે

અહમ હૈ કે હાઝિરીનકો એસી કોઇ હરકત ઝાહેરી યા બાતિની કરનેસે એ'તરાઝ કરના ચાહિએ. જો અદબકે ખિલાફ હો.

(૩૮.) અમીરુલ મો'મિનીન હઝરત મુઆવિયા (રદી.) કે ઝમાનેમેં ઉનકે ઈમાનસે યા મહેઝ સુર્ખ રૂઇ ઔર તકર્રુબ હાસિલ કરને કે લિએ ઉનકે ઈમાન બગૈર મરવાન ને, જો ઉનકી તરફસે મદીના મુનવ્વરાકા અમીર થા, યે ચાહા કે હુઝૂર અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા મિમ્બર શરીફ જો મસ્જિદે નબવીમેં હૈ, ઉસકો યહાંસે ઉખાડકર શામમેં અમીર મુઆવિયા કે પાસ ભેજ દિયા જાએ ઔર ઈસ ગરઝસે ઉસકો ઉખડવાના શુરૂ કિયા. ઉસી વકત દફઅતન આફતાબ ગહન હો ગયા ઔર મદીના મુનવ્વરામેં ઈસ કદર સખ્ત અંધેરા હો ગયા કે સિતારે નઝર આને લગે. મરવાનને આકર લોગોંસે મા'ઝરત કી ઔર ખુત્બેમેં ઈસકા એલાન કિયા કે ઈસ કિસ્મકા કોઇ ઈરાદા નહી હૈ, બલ્કે અમીરે મુઆ'વિયા (રદી.) ને યે લિખ્ખા થા કે ઉસકો દીમક લગ જાનેકા અંદેશા હૈ, ઈસલિએ ઉસકે નીચે ઔર સીડીયોંકા ઈઝાફા કરકે ઉસકો ઉપર રખનેકા ઈરાદા હૈ, ઉસી વકત બઢ્ઢાઈકો બુલવાકર છેઃ સીડિયાં બનવાઇ ઔર ઉનકે ઉપર ઉસ મિમ્બર શરીફકો રખ્ખા, જિસકી વજહસે મિમ્બર શરીફકી કુલ નૌ સીડિયાં હો ગઈ, વરના ઈસસે કબ્લ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેસે કુલ તીન હી દરઝે થે, દો સીડીયાં ઔર એક ઉપર બૈઠને કા. (નઝહત)

(૩૯.) સુલતાન નુરુદ્દીન આદિલ બાદશાહ મુત્તકી ઔર સાહિબે ઔરાદો વઝાઈફ થે. રાતકા બહોત-સા હિસ્સા તહજ્જુદ ઔર વઝાઈફમેં ખર્ચ હોતા થા. સન-૫૫૭ હિ.મેં એક શબ તહજ્જુદ કે બાદ સોયે તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખ્વાબમેં ઝિયારત હુઇ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.)ને દો કેરી આંખો વાલે આદમિયોં કી તરફ ઈશારા ફરમાકર સુલતાનસે ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઈન દોનોંસે મેરી હિફાઝત કરો. સુલતાન કી ઘભરાહટસે આંખ ખુલી, ફૌરન ઉઠકર વુઝૂ કિયા ઔર નવાફિલ પઢ્ઢકર દો બારા લેટે તો ફીર આંખ લગી ઔર યેહી ખ્વાબ બેઐનિહી દોબારા નઝર આયા, ફિર જાગે. ઔર વુઝૂ કરકે નવાફિલ પઢી, ફિર લેટે ઔર મઅૂન આંખ લગને પર તીસરી મર્તબા ફિર યેહી ખ્વાબ નઝર આયા તો ઉઠકર કેહને લગે કે અબ નીંદકી કોઇ ગુંઝાઇશ નહી, ફૌરન રાતહીકો અપને વઝીરકો જો સાલેહ નેક આદમી થે. જમાલુદીન નામ બતાયા જાતા હૈ ઔર ઈસ નામમેં ઈખ્તિલાફ ભી હૈ, બુલાયા ઔર સારા કિસ્સા સુનાયા. વઝીરને કહાકે અબ દેરકી કયા ગુંઝાઇશ હૈ. ફૌરન મદીના તય્યબા ચલિએ ઔર ઈસ ખ્વાબકા તઝકિરા કિસીસે ન કિજિયે બાદશાહને ફૌરન રાતહીકો તૈયારી કી ઔર વઝીર ઔર ૨૦ નફર મખ્સૂસ ખુદામકો સાથ લેકર તેઝ રૌ ઉંટનિયો પર બહોત સાઝ-સામાન ઔર માલ મતાઅ લદવાકર મદીના તૈયિબાકો રવાના હો ગએ ઔર દિન-રાત ચલકર સોલહવેં

દિન મિસરસે મદીના તય્યબા પહોંચે. મદીના તૈયિબાસે બાહર ગુસ્લ કિયા ઓર નિહાયત અદબ-એહતિરામસે મસ્જિદ શરીફમેં હાઝીર હુએ ઓર રૌઝ-એ જન્નતમેં દો રકઅત નફલ પઢી ઓર નિહાયત મુતફક્કિર બૈઠે સોચતે રહે કે ક્યા કરેં. વઝીરને એલાન કિયા કે બાદશાહ ઝિયારતકે લિએ તશરીફ લાયે હે ઓર એહલે મદીના પર બખ્શીશ ઓર અમ્વાલ ભી તકસીમ હોંગે ઓર બહોત બડી દાઅવતકા ઈન્તિઝામ કિયા, જિસમેં સારે એહલે મદીના મદઉ કિયા. બાદશાહ અતાકે વકત બહોત ગેહરી નિગાહસે લોગોંકો દેખતે. સબ એહલે મદીનાકે યકે બાદ દીગરે આકર અતાયે લેકર ચલે ગએ, મગર વો દો શખ્સ જો ખ્વાબમેં દેખે થે નઝર ન આએ. બાદશાહને પૂછા કે ઓર બાકી રહા હો, તો ઉસકો ભી બુલા લિયા જાએ. મા'લૂમ હુઆ કે કોઇ બાકી નહીં રહા, બહોત ગૌરો-ખૌઝ ઓર બાર-બાર કેહને પર લોગોંને કહાકે દો નેક મર્દ પરહેઝગાર મગ્રિબી બુઝુર્ગ હે. વો કિસીકી કોઇ ચીઝ નહીં લેતે ખુદ બહોત કુછ સદકાત-ખૈરાત એહલે મદીના પર કરતે રેહતે હૈં, સબસે યકસૂ રેહતે હૈં, ગોશાનશીન આદમી હે, બાદશાહને ઉનકો ભી બુલાયા ઓર દેખતે હી પેહચાન લિયાકે યેહી વો દોનોં હે, જો ખ્વાબમેં દિખાએ ગએ થે. બાદશાહને ઉનસે પૂછાકી તુમ કૌન હો ? કેહને લગે, મગ્રિબકે રેહનેવાલે હે, હજકે લિએ હાઝિર હુએ થે. હજસે ફરાગત પર ઝિયારતકે લિએ હાઝિર હુએ ઓર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કે પળોસમેં પળે રેહનેકી તમન્ના હુઇ તો યહાં કિયામ કર લિયા. બાદશાહને કહા, સહી-સહી બતા દો. ઉન્હોંને જો પેહલે કહા થા, ઉસી પર ઈસરાર કિયા, બાદશાહને ઉનકી કિયામગાહ પૂછી. મા'લૂમ હુઆકે રૌઝ-એ-અકદસકે કરીબ હી એક રબાતમેં કિયામ હે. બાદશાહને ઉનકો તો વહીં રોકે રખનેકા હુકમ દિયા ઓર ખુદને ઉનકે કિયામગાહ પર ગયા. વહાં જાકર બહોત તજસ્સુસ કિયા, વહાં માલ-મતાઅ તો બહોત સા મિલા ઓર કિતાબેં વગૈરહ રખ્ખી હુઇ મિલી, લેકિન કોઇ એસી ચીઝ ન મિલી, જિસ્સે ખ્વાબકે મઝમૂનકી તા'ઇદ હોતી. બાદશાહ બહોત પરેશાન ઓર મુતફક્કિર થા. એહલે મદીના બહોત કસરતસે સિફારિશકે લિએ હાઝિર હો રહે થે કે યે નેક બુઝુર્ગ દિનભર રોઝે રખતે હે. હર નમાઝ રોઝા શરીફામેં પઢતે હે. રોઝાના બકીઅકી ઝિયારત કરતે હે. હર શમ્બાકો કુબા જાતે હે, કિસી સાઇલકો રદ નહીં કરતે, ઇસ કહતકે સાલમેં અહલે મદીનાકે સાથ ઇન્તિહાઇ હમદર્દી ઓર ગમગુસારી ઉન્હોંને કી હે. બાદશાહ હાલત સુનકર તઅજ્જુબ કરતે થે ઓર ઇધર-ઉધર મુતફક્કિર ફિર રહે થે. દફઅતન ખ્યાલ આયા કે ઉનકે મુસલ્લેકો જો એક બોરિયે પર બિછા હુઆ થા, ઉઠાયા, ઉસકે નીચે એક પત્થર બિછા હુઆ થા. ઉસકો ઉઠાયા તો ઉસકે નીચેસે એક સુરંગ નિકલી જો બહોત ગેહરી ખોદી ગઇ થી ઓર બહોત દૂર તક ચલી ગઇ થી હત્તાકે કબરે અત્તહરકે કરીબ તક પહોંચ

ગઇ થી. યે દેખકર સબ દંગ રેહ ગએ. બાદશાહને ઉનકો ગુસ્સેમેં કાંપતે હુએ પીટના શુરુ કિયા કે સહી-સહી વાકિઅહ બતાઓ. ઉન્હોંને બતાયા કે વો દોનોં નસરાની હે ઓર ઇસાઇ બાદશાહોંને બહોત-સા માલ ઉનકો દિયા હે. ઓર બહોત ઝિયાદા દેનેકા વાઅદા કિયા હે. વો હાજીયોંકી સૂરત બનાકર આએ હે તા'કે કબરે અત્હરસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.)કે જસદે અત્તહરકો લે જાએ. વો દોનોં રાતકો ઉસ જગહકો ખોદા કરતે ઓર જો મિટ્ટી નિકલતી ઉસકો ચમડેકી દો મશ્કે ઉનકે પાસ મગ્રિબી શકલકી થી ઉનમેં ભરકર રાતહી કો બકીઅમેં ડાલ આયા કરતે થે. બાદશાહ ઇસ બાત પરકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઓર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લ.) ને ઇસ ખિદમતકે લિએ ઉનકો મુન્તખબ કિયા. બહોત રોએ ઓર દોનોકો કત્લ કરાયા ઓર હુજરા શરીફાકે ગિર્દ ઇતની એહરી ખંદક ખુદવાઇ કે પાની તક પહોંચ ગઇ ઓર ઉસમેં રાંગ યા સીસા પિઘલા કર ભરવા દિયાકે જસદે અત્હર તક કિસીકી રસાઇ ન હો સકે. (વફા અવ્વલ)

(૪૦) શેખ શમ્સુદ્દીન સવાબ (રહ.) જો ખાદિમીને હરમે નબવીકે રઇસ થે, કેહતે હૈં કે મેરે એક મુખ્લિસ રફીક થે, જો અમીરે મદીનાકે યહાં બહોત કસરતસે આતે જાતે થે ઓર મુઝેભી જિસ કિસ્મકે કામ પેશ આતે, ઉન્હીકે ઝરિએસે અમીર તક પહોંચાતા થા, એક દિન વો રફીક મેરે પાસ આએ ઓર કેહને લગેકે આજ બળા સખ્ત હાદસા પેશ આ ગયા. મૈંને કહા, કયા હુઆ ? કેહને લગેકે હલબકે રેહનેવાલોંકી એક જમાઅત અમીરકે પાસ આઇ હે ઓર બહોતસા માલ રિશ્વતકા અમીરકો ઇસ લિએ દિયા હે કે વો હઝરાત શૈખૈન (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) કે મુબારક અજસામકો યહાંસે લે જાને પર મદદ દે. અમીરને ઉસકો કુબૂલ કર લિયા હે. શેખ સહાબ (રહ.) કેહતે હે કે યે ખબર સુનકર મેરે રંજકી ઇન્તિહાન ન રહી. મૈં ઇન્તિહાઇ ફિકરમેં થા કે અમીરકા કાસિંદ મુઝે બુલાને આ ગયા. મૈં વહાં ગયા. અમીરને મુઝસે કહાકે આજ રાતકો કુછ લોગ મસ્જિદમેં આએંગે. તુમ ઉનસે તઆરૂઝ ન કરના ઓર વો જો કુછ કરે ઉનકો કરને દેના, તુમ કિસી બાતમેં દખલ ન દેના. મૈં બહોત અચ્છા કેહકર ચલા આયા, મગર સારા દિન હુજરા શરીફાકે પીછે બૈઠે રોતે હુએ ગુઝર ગયા. એક મિનટકો આંસૂ ન થમતા થા ઓર કિસીકો ખબર ન થી કે મુઝપર કયા ગુઝર રહી હે આખિર ઇશાકી નમાઝસે ફરાગત પર જબ સબ આદમી ચલે ગએ ઓર હમને કિવાડ વગૈરહ બન્દ કર લિએ તો બાબુસ્સલામસે કે યે દરવાઝા અમીરકે ઘરકે કરીબ થા, લોગોંને દરવાઝા ખુલ્વા કર અન્દર આના શુરૂ કિયા. મૈં ઉનકો એક એક કરકે ચુપકે-ચુપકે ગિન રહા થા. ચાલીસ આદમી અન્દર દાખિલ હુએ. ઉનકે સાથ ફાવડે ઓર ટોકરિયાં ઓર ઝમીન ખોદનેકે બહોતસે આલાત થે. વો અન્દર દાખિલ હોકર હુજરા શરીફકી તરફકો ચલે. ખુદાકી કસમ

મિમ્બર તક ભી ન પહોંચે થે કે એદમ ઉનકો મય ઉનકે સારે સાઝો-સામાનકે ઝમીન નિગલ ગઇ ઔર નિશાન તકભી પૈદા ન હુઆ. અમીરને બહોત દેર તક ઉનકા ઈન્તિઝાર કરકે મુઝે બુલાકર પૂછાકે સવાબ ! વો લોગ અભીતક તુમ્હારે પહાં નહીં પહોંચે, મૈંને કહા, હાં આયે થે ઔર યે કિસ્સા ઉનકે સાથ હુઆ, અમીરને કહા દેખો ક્યા કેહ રહે હો, મૈંને કહા બિલ્કુલ એસાહી હુઆ. આપ ચલે, મૈં વો જગહ બતાઉં જહાં યે કિસ્સા ગુઝરા, અમીરને કહા, અચ્છા બસ, યે બાત યહી તક રહે. અગર યે બાત કિસી ઔર પર ઝાહિર કી ગઇ, તો સર ઉડા દિયા જાએગા.

(વફા અવ્વલ)

હક તઆલા શાનુહૂ અપને લુત્ફો કરમસે વહાંકે આદાબકે બજા આવરીકી તૌફીક અતા ફરમાએ ઔર મહેઝ અપને લુત્ફો-કરમસે બેઅદબીકે વબાલસે મેહફૂઝ ફરમાએ.

તમ્બીહ : ગુઝિશ્તા વાકિઆતમેં હુઝૂરે અકરમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ખ્વાબ વગૈરહમેં ઝિયારતકે મુતઅદ્દિદ કિસ્સે ગુઝરે. ઉનકે મુતઅલ્લિક એક ઝરૂરી બાત ઝેહનનશીન કર લેના ચાહિએ કે જિસ શખ્સને ખ્વાબમેં હુઝુરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કી ઝિયારત કી, ઉસને હકીકતમેં હુઝૂર (સલ્લ.) હી કી ઝિયારત કી. ઈસમેં તરદ્દુદ નહીં. ઈસ લિએ કે મુતઅદ્દિદ મશહૂર ઔર સહી રિવાયાતમેં મુખ્તલિફ અલફાઝસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા યે પાક ઈર્શાદ વારિદ હુઆ હૈ કે વો જિસને ખ્વાબમેં મુઝે દેખા, ઉસને હકીકતમેં મુઝ હી કો દેખા હૈ, ઈસલિએ કે શૈતાનકો યે કુદરત નહીં દી ગઇ કે વો મેરી સૂરત બના સકે, લેકિન ઈસકે બાવજૂદ ચૂંકે દેખનેકા આલા ઔર ઝરિયા ખુદ દેખનેવાલેકી ઝાત હોતી હૈ ઔર આલેકે ફર્કકી વજહસે ઉસ ચીઝકે રંગમેં ફર્ક પડ જાતા હૈ. જિસકો દૂરબીન, ખુર્દબીનકે તફાવુતસે ચીઝમેં ફર્ક પડ જાતા હૈ, જિસકો દેખા જાએ, મસલન સુર્ખ એનક, સબ્ઝ એનક સ્યાહ એનકસે જિસ ચીઝકો દેખા જાએગા, વો એસી હી નઝર આએગી જૈસી એનક હોગી, અસલ ચીઝકે રંગમેં કોઇ ફર્ક ન હોગા જૈસાકે દૂરબીન, ખુર્દબીનકે તફાવુતસે ચીઝમેં તફાવુત મા'લૂમ હોતા હૈ ઔર ભેંગી આંખ એકકે બજાએ દો દેખતી હૈ ઈસલિએ અગર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિયારતમેં કોઇ ચીઝ શાનેવાલાકે મુનાસિબ નઝર ન આએ તો વો નઝરકા કુસૂર હૈ. ઈસી તરહ અગર શરીઅતે મુતહહરાકે ખિલાફ કોઇ બાત સુનનેમેં આએ, તો વો સુનનેકા કુસૂર હોગા.

ઇબ્ને અમીરૂલ હાજ્જ (રહ.) મદખલમેં લિખતે હૈં કે ઈસ્સે બહોત એહતિરાઝ કરના ચાહિએ કે ખ્વાબમેં યા ગૈબી આવાઝસે જાગતેમેં કિસી એસી ચીઝકી તરફ કલ્બકો તમાનિયત ઔર સુકૂન હો, જો સદરે અવ્વલકે ખિલાફ હો. ઈસ તરહસે ખ્વાબમેં

દેખનેકી વજહસે કિસી ઐસી ચીઝકી તરફ માનૂસ હો, જો સલ્ફકે ખિલાફ હો, ઇસ્સે ભી એહતિરાઝ કરના ચાહિએ, જૈસાકે બા'ઝ લોગોંકો પેશ આ ગયા કે ઉન્કો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ખ્વાબમેં કિસી ચીઝકે કરને યા ન કરનેકા હુકમ ફરમાયા ઔર દેખનેવાલેને મહઝ ખ્વાબકી બિના પર ઉસપર અમલ શુરૂ કર દિયા ઔર ઇસ્કો કિતાબુલ્લાહ ઔર સુન્નતે રસૂલુલ્લાહ પર પેશ કરકે નહીં જાંચા, હાલાંકે હક તઆલા શાનુહૂકા ઇર્શાદ હે -

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ

ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફ રદ કરનેકા મતલબ ઉસકી કિતાબ પર પેશ કરના હે ઔર રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી તરફ રદ કરનેકા મતલબ આપકી હયાતમેં આપકી ઝાત પર પેશ કરના થા ઔર આપકે વિસાલકે બાદ આપકી સુન્નત પર પેશ કરના હે. અગરચે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા યે ઇર્શાદ હે જિસ્ને મુઝે ખ્વાબમેં દેખા, ઉસને મુઝે હી દેખા, બે તરદ્દુદ હક હે, લેકિન હક તઆલા શાનુહૂને ખ્વાબ પર અમલકા મુકલ્લફ નહીં બનાયા ઔર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે તીન આદમી મર્ફૂઉલ કલમ હે, ઉનમેં -

૧. એક વો શખ્સ હે, જો સો રહા હો, યહાં તક કે જાગ જાએ. ૨. દૂસરા બચ્ચા, ૩. તીસરા મજનૂન.

ઇસકે અલાવા યે ભી વજહ હે કે ઇલ્મ ઔર રિવાયત ઉસી શખ્સસે હાસિલ કી જા સકતી હે જો મુતયક્કઝ (જાગા હુવા) હો, હાઝિરૂલ અકલ હો ઔર સોનેવાલા એસા નહીં હોતા, ઇસી વજહસે ઉલમાને લિખ્ખા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા કોઇ હુકમ યા મુમાનઅત અગર ખ્વાબમેં દેખા જાએ તો ઇસકો કિતાબો-સુન્નત પર પેશ કિયા જાએ. અગરે ઉન્કે મુવાફિક હો તો ખ્વાબ ભી હક હે ઔર કલામ ભી હક હે ઔર યે દેખનેવાલેકી તમાનિયત કે લિએ બશારતકે તૌર પર હે ઔર અગર ઉન્કે ખિલાફ હો તો સમઝના ચાહિએ કે ખ્વાબ તો હક હે, લેકિન શૈતાની અસરસે સુન્નેવાલે કાનમેં ઐસી ચીઝ પડી, જો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ નહીં ફરમાઇ.

ઇમામ નવવી (રહ.) ને તહઝીબુલ અસ્માઅ વલ્લુગાતકે શુરૂમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ખસાઇસમેં લિખ્ખા હે કે જિસને આપકો ખ્વાબમેં દેખા, બેશક ઉસને આપ હી કો દેખા કે શૈતાન આપકી સૂરત નહીં બના સકતા, લેકિન ઇસમેં અગર કોઇ ચીઝ ખ્વાબમેં એહકામકે મુતઅલ્લિક સુની, તો ઉસપર અમલ જાઇઝ નહીં, ન ઇસ વજહસે કે ખ્વાબમેં કોઇ તરદ્દુદ હે, બલ્કે ઇસ વજહસે

કે દેખનેવાલેકા ઝબ્ત મો'તમદ નહીં.

સાહિબે મદખલને આગે ભી ઈસમેં તવીલ કલામ કિયા હૈ, બકદ્રે ઝરૂરત નકલ કિયા ગયા ઔર ઈનકે અલાવા ઔર ભી બહોત-સે ઉલમાને ઈસીકી તસ્રીહ ફરમાઈ હૈ, જો ઉપર ગુઝરા.

નવી ફસ્લ
મદીનહ તય્યબાકે ફઝાઈલમેં

જિસ શહેરકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને મેહબૂબે દો જહાંકે સરદારકી કયામગાહ તજવીઝ કિયા હો, ઉસકે લિએ ઈસસે બઢકર કયા ફઝીલત હોગી કે અલ્લાહને અપને મેહબૂબકે રેહનેકે લિએ ઉસકો પસંદ કિયા ઔર ઉસકે બાદ ફિર કિસી દૂસરે શહેરકો ઉસપર કયા ફૌકિયાત હો સકતી હૈ.

કાઝી અયાઝ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે વો મવાકે જો વહીકે નુઝૂલકે સાથ આબાદ હુએ હોં, કુર્આને પાક ઉનમેં નાઝિલ હોતા રહા હોં, હઝરત જીબ્રઈલ, હઝરત મીકાઈલ (અલયહિસ્સલામ) બાર-બાર ઉનમેં હાઝીર હોતે રહે હોં, મુકર્રબ ફરિશ્તે ઉનમેં ઉતરતે રહે હોં, ઉનકે મૈદાન અલ્લાહકે પાક ઝિકર ઔર તસ્બીહસે ગુંજતે રહે હો, ઉનકી મિટ્ટી હુઝુરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે જીસ્મે અતહર પર ફૈલી હુઈ હો, અલ્લાહકે દીન ઔર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લ.) કી સુન્નતે વહાંસે ઈસ કદર કસીર મિકદારમેં જારી હુઈ હો, વહાં ફઝાઈલ ઔર બરકાતો ખૈરાતકે મુશાહિદ હો, વહાં હુઝૂર અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ખડે હોનેકે ઔર ચલને ફિરનેકે મકામાત હોં, વો ઈસ કાબિલ હૈં કે ઉનકે મૈદાનોંકી તા'ઝીમ કી જાએ, ઉનકી ખુશ્બૂકો સૂંઘા જાએ, ઉનકે દરો દીવારકો ચૂમા જાએ. (શિફા)

અહાદીસમેં ભી ઈસ પાક શહેર ઔર ઈસકે બહોતસે મવાઝોકે ફઝાઈલ વારિદ હુએ હૈં, જિનમેં ચંદ યહાં ઝિકર કિએ જાતે હૈં.

અહાદીસ

۱- عن جابر بن سمرة قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان الله تعالى سمى المدينة طابة رواه مسلم كذا في المشكوة

હદીસ (૧) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઈસ શહેર મદીનહકા નામ તા'બા રખા હૈ. (મિશ્કાત)

ફાયદા યાની હક તઆલા શાનુહૂને વહીકે ઝરિએસે ઉસકા નામ તા'બા રખ્ખા ઔર રિવાયાતમેં તય્યબા આયા હૈ, ઈસકે મા'ની પાકી કે ભી હૈ ઔર ઉમ્દગીકે ભી હૈં યે શિર્કકી ગન્દગીસે પાક હૈ યા યે કે ઉસકી આબો-હવા ઉમદા હૈ. મો'તદિલ

મિજાઝવાલોંકે મુવાફિક હે ઓર બા'ઝને કહા હે કે ઉસકે અંદર રેહનેવાલે પાકીઝા લોગ હૈં, ઉનકી વજહસે યે નામ રખ્ખા ગયા. (મનાસિકે નવવી)

ઈબ્ને હજર મક્કી (રહ.) લિખતે હૈં કે મદીના તય્યબાકે તકરીબન એક હઝાર નામ હૈં, જિનમેંસે ઈમામ નવવી (રહ.) ને અપને મનાસિકમેં મશહૂર હોનેકી વજહસે પાંચ નામ ઝિકર કિએ હૈં -

મદીનહ, તાબા, તય્યબા, દાર, યસ્રિબ.

ઈનમેંસે યસરિબ ઝમાના-એ-જાહિલીયતકા નામ હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસકો પસન્દ નહીં ફરમાયા, ચુનાંચે સહી હદીસમેં આયા હે કે લોગ ઉસકો યસરિબ કેહતે હૈં, યે મદીના હે જૈસાકે દૂસરી હદીસમેં આ રહા હે, ગાલિબન ના-પસન્દીકી વજહ યે હે કે યસરિબકે મા'ની મલામત ઓર હુઝ્ન કે હે ઓર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી આદતે શરીફા બુરા નામ બદલ કર બેહતર નામ રખનેકી થી, જૈસાકે દૂસરી હદીસમેં કે ઝૈલમેં મુફસ્સલ આ રહા હે.

ઈમામ નવવી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મદીના દીનસે મુશ્તક હે, જિસકે મા'ની તા'અત કે હે, ઈસલિએ યે નામ રખ્ખા ગયા કે ઇસ શહેરમેં અલ્લાહકી ઈતાઅત કી જાતી હે.

સાહિબે ઈત્તિહાફને બહોત-સે નામ મદીનહ તય્યબાકે નકલ કરકે લિખ્ખા હે કે નામોંકી કસરત ભી શરાફત પર દલાલત કરતી હે ઓર ઉન સબમેં મશહૂર નામ મદીનહ હે.

હદીસ : (૨) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે મુઝે એક ઐસી બસ્તીમેં રેહનેકા હુકમ દિયા ગયા, જો સારી બસ્તિયોંકો ખા લે, લોગ ઇસ બસ્તીકો યસરિબ કેહતે હે, ઉસકા નામ મદીના હે, વો બુરે આદમિયોંકો ઇસ તરહ દૂર કર દેતી હે. જિસ તરહ ભઠ્ઠી લોહેકે મેલ કુચૈલોંકો દૂર કર દેતી હે. (મિશ્કાત)

۲- عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم امرت بقریة تاکل القری یقولون یثرب وهی المدینة تنفی الناس کما ینفی الکیر خبث الحدید متفق علیه کذا فی المشکوٰة

ફાયદા : ઇસ હદીસ શરીફમેં કઇ મઝમૂન ઝિકર કિએ ગએ હૈં -

(૧) અવ્વલ યે કે મુઝે ઐસી બસ્તીમેં રેહનેકા હુકમ કિયા ગયા, જિસ્સે મા'લૂમ હુઆકે હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઇસ શહેરમેં કિયામ અપની ખ્વાહિશ ઔર અપને ઈરાદેસે નહીં થા, બલ્કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે યહાં કિયામકા હુકમ કિયા ગયા થા.

હઝરત ઉમર (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપને

નબી (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે લિએ મદીનેકો પસન્દ કિયા. (કન્ઝ)

એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયાકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને વહી ભેજી હે કે ઇન તીન બસ્તિયોંમેં સે, જહાં તુમ કિયામ કરો વોહી તુમ્હારી હિજરતકી જગહ હે, મદીના, બહરેન, કન્સરેન (કન્ઝ)

એક ઓર હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ હે કે મુઝે હિજરતકી જગહ દિખાઇ ગઇ હે જો એક શૂર ઝમીન, દો કંકરીલી ઝમીનોંકે દરમિયાન હે, યે જગહ હિજર હો (એક જગહકા નામ હે) યા યસરિબ હો. (કન્ઝ)

ઇન રિવાયાતમેં કોઇ તઆરૂઝ નહીં હે. અકરબ યે હે કે અવ્વલ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો પસન્દગીકા ઈખ્તિયાર દિયા ગયા હો, ઇસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.)ને જબ ખુદ હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસસે ઇસ્તિખારા કિયા હો તો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફસે મદીના પાકકી તઅઇન હો ગઇ હો.

તારીખે ખમીસમેં લિખ્ખા હે કે એહલે સિયરને કહા હે કે જબ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને એહલે મદીનાસે બેઅતે ઉકબા કરલી ઓર સહાબએ કિરામ મુશ્રિકીનકી ઇઝા રસાનીકી વજહસે મક્કા મુકર્રમામેં કિયામ પર કા'દિર ન રહે, તો ઉનકો મદીના તય્યબા હિજરતકી ઇજાઝત ફરમા દી ઓર બુખારી શરીફ ઓર મુસ્લિમ શરીફકી હદીસમેં હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયાકે મુઝે હિજરતકી જગહ દિખાઇ ગઇ, વો એક ઝમીન હે, જિસમેં ખજૂરકે દરખ્ત હે. મેરા ખ્યાલ હુઆ કે યે જગહ શાયદ યમામા હે. બાદમેં મા'લૂમ હુઆકે વો યસ્‌રિબ હે.

બા'ઝ ઉલમાને ફરમાયા હે કે અવ્વલ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કો એસી સિફતકે સાથ દિખાયા ગયા જો મદીના પાકમેં ઓર દૂસરી જગાહોંમેં મુશ્તરક થી, ઇસકે બાદ એસી સિફાત કે સાથ દિખાયા ગયા જો મદીના મુનવ્વરાકે સાથ મખ્સૂસ થી, તો વો મુતય્યન હો ગયા.

એક હદીસમેં આયા હે કે હઝરત અબુબકર (રદી.)ને ભી મદીનાકી તરફ હિજરતકી ઇજાઝત ચાહી તો હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઠહર જાઓ, મુઝે ભી અન્કરીબ ઇજાઝત હોનેકો હે.

એક ઓર હદીસમેં આયા હે કે હઝરત અબુબકર (રદી.)ને ઉન્કી અય્યામમેં ખ્વાબ દેખા થા કે આસમાનસે એક ચાંદ મક્કા મુકર્રમામેં ઊતરા, જિસકી વજહસે સારા મક્કા રોશન હો ગયા, ફિર વો ચાંદ આસમાનકી તરફ ચઢ્હા ઓર મદીના તય્યબામેં જા ઉતરા, જિસકી વજહસે મદીનાકી સારી ઝમીન રોશન હો ગઇ.

યે તવીલ ખ્વાબ હે, ઇસીકે આખિરમેં હે કે ફિર વો ચાંદ આઇશાકે ઘરમેં ગયા ઓર ઉનકે ઘરકી ઝમીન શક હો ગઇ, જિસમેં વો ચાંદ પોશીદા હો ગયા.

કેહતે હૈં કે હઝરત અબુબકર (રદી.)કો ફન્ને તા'બીરસે પેહલેહીસે બહોત મુનાસેબત થી. ઇસ ખ્વાબસે ઉન્હોંને મદીનાકી હિજરત ઓર આખિરમેં હુઝૂર (સલ્લ.)કા હઝરત આઇશા (રદી.)કે મકાનમેં દફન હોના સમઝ લિયા થા. (ખમીસ)

(૨) દૂસરા મઝમૂન યે હે કે ઇસ બસ્તીકી સિફત યે બયાન કી ગઇ કે સારી બસ્તિયોંકો ખા લે.

ઉલમાને ઇસ્સે મદીના તય્યબાકી સારી બસ્તિયોંસે અફઝલ હોને પર ઇસ્તિદલાલ કિયા હે ઓર મુતઅદ્દિદ અકવાલ ઉસકી શર્હમેં નકલ કિએ ગએ.

બા'ઝ ઉલમાને ઇસકા મતલબ યે લિખ્ખા હે કે વો બસ્તી યાની મદીના સારી બસ્તિયોંસે અફઝલ હે યાની ઉસકી ફઝીલત ઇતની ગાલિબ ઓર બઢ્ઢી હુઇ હે કે ઓર સબ બસ્તિયોંકી ફઝીલતેં ઉસકે મુકાબલેમેં મગ્લૂબ ઓર કલ અદમ હે, ગોયા ઓરોંકી ફઝીલત ઉસકે મુકાબલેમેં મા'દૂમ હો ગઇ, યેહી મુરાદ હે ખા લેનેસે. કેહતે હૈં કે ઇસ મતલબકી તા'ઇદ તૌરાત શરીફસે ભી હોતી હે. ઇસમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ફરમાયા હે. -

يا طابة يا مسكينة اني سارفع اجاجيرك على اجاجير القرى

અય તા'બા ! અય મિસ્કીન શહેર ! મૈં તેરી છતકો સારી બસ્તિયોંકી છતો પર બલન્દ કરૂંગા.

ઓર બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ઇસ બસ્તીકે રેહનેવાલે દૂસરે શહેરોંકો ફત્હ કર લેંગે ઓર ઉનપર ગાલિબ આ જાએંગે જૈસાકે કેહતે હે, ફલાં શખ્સને ફલાંકો ખા લિયા યાની કુવ્વતસે ઉસપર ગાલિબ આ ગયા ઓર બા'ઝ ઉલમાને કહા હે કે દોનોં મા'ની મુરાદ હે યાની ઇસ બસ્તીકી ફઝીલત દૂસરી બસ્તિયોં પર ગાલિબ હોગી ઓર ઉસકે આદમી દુસરે શહેરોંકે આદમિયોં પર ફત્હ ઓર ગલબહ હાંસિલ કરેંગે. (ઝુર્કાની મુવાહિબ)

સાહિબે મઝાહિરે હકને લિખ્ખા હે કે જો કોઇ ઇસ શહેરમેં રેહતા હે, ગાલિબ હોતા હે ઓર ફત્હ કરતા હે ઓર શહેરોં કો યે ખાસીયત હે ઇસ શહેરે અઝીમુશ્શાનકી કે જો ઇસમેં આતા હે, અકસર શહેરોં પર ગાલિબ હોતા હે પેહલે ઇસમે કોમે અમાલકા આઇ, વો ગાલિબ હુઇ, ઓર શહેરોં ઓર વિલાયતોંકો ફત્હ કિયા, ફિર યહૂદ આએ, વો ગાલિબ હુએ અમાલકા પર, ફિર અન્સાર પહોંચે, વો ગાલિબ હુએ યહૂદ પર, ફિર સય્યદુલ મુર્સલીન (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઓર મુહાજેરીન આએ, ઉનકો કિસ તરહ ગલબા હુઆકે મશ્રિકસે મગ્રિબ તક લે લિયા.

૩. તીસરા મઝમૂન યે હે કે લોગ ઉસકો યસરિબ કેહતે હે, ઉસકા નામ મદીના હે. ઝમાન-એ-જાહિલયતમેં ઇસ શહેરકા નામ યસરિબ થા. ઇબ્તિદા-એ-

ઈસ્લામમેં ભી ઈસીસે ઝિકર હોતા રહા.

સાહિબે મઝાહિરે હકને લિખ્ખા હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસકો યસરિબ કેહનેસે મના ફરમાયા, યા તો ઈસલિએ કે વો ઝમાના-એ-જાહેલિયતકા નામ હૈ યા ઈસલિએકે વો મુશ્તક હૈ, યસરિબસે, જિસકે મા'ની હલાક ઔર ફસાદકે હૈં યા ઈસલિએ કે યસરિબ અસલમેં એક બૂતકા નામ થા, ઉસકે નામ પર શહેરકા નામ રખ્ખા ગયા થા યા ઈસલિએ કે યસરિબ એક ઝાલિમ શખ્સકા નામ થા.

ઔર બુખારીને અપની તવારીખમેં એક હદીસ લિખ્ખી હૈ કે જો કોઈ એક બાર યસરિબ કહે, ચાહિએ કે દસ બાર મદીના કહે તા'કે તદારુક ઔર તલાફી હો.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફત્હુલબારીમેં લિખતે હૈં કે બા'ઝ ઉલમાને ઈસ હદીસસે મદીના મુનવ્વરાકો યસરિબ કેહનેકો મકરૂહ હોને પર ઈસ્તિદલાલ કિયા હૈ. યે હઝરાત યે ફરમાતે હૈં કે કુર્આને પાકમેં જો સૂરએ અહઝાબમેં યા અહ્લ યસરિબ લા મુકામ- લકૂમ. વારિદ હુઆ હૈ ઔર ઉસમેં ઈસકો યસરિબસે તા'બીર કિયા હૈ, વો ગૈર-મુસ્લિમોંકા કૌલ નકલ કિયા હૈ, ઈસ્સે જવાઝ પર ઈસ્તિદલાલ નહીં હોતા.

ઔર ઈમામ અહમદને હઝરત બરાઅ (રદી.)કી હદીસસે હુઝૂર (સલ્લ.)કા ઈર્શાદ નકલ કિયા હૈ કે જો મદીનાકો યસરિબ કહે ઉસકો ઈસ્તિગ્ફાર કરના ચાહિએ. ઉસકા નામ તા'બા હૈ, તા'બા હૈ.

ઔર એક હદીસમેં હઝરત અબૂ અય્યુબસે નકલ કિયા ગયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને મદીનાકો યસરિબ કેહનેસે મના કિયા, ઈસી વજહસે ઈસા બિન દીનાર માલિકી (રહ.) લિખતે હૈં કે જો મદીનેકો યસરિબ કહે, ઉસ પર એક ખતા લિખ્ખી જાતી હૈ ઔર ના પસન્દગીકી વજહ યા તો યે હૈ કે યે તસ્રીબસે હૈ, જિસકે મા'ની ડાંટને ઔર મલામત કરનેકે હૈં યા સુર્બસે હૈ, જિસકે મા'ની ફસાદકે હૈં ઔર દોનોં મા'ની બુરે હૈ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.)કી આદતે શરીફા થી કે બુરે નામકો બદલ કર અચ્છા નામ તજવીઝ ફરમાતે થે ઔર બા'ઝને કહા હૈ કે યે નામ યસરિબ બિન કાનિયા બિન મહલદીલ બિન ઈલ બિન સામ બિન હઝરત નૂહ (અલૈહિસ્સલામ) કે નામ પર હૈ કે વો ઈસ જગહ સબસે પેહલે આબાદ હુઆ, જિસકે નામ પર યે નામ રખ્ખા ગયા ઔર ઉસકા ભાઈ ખૈબૂર થા, જિસકે નામ પર ઉસકે રેહનેકી વજહસે ખૈબર રખ્ખા ગયા.

૪. ચોથા મઝમૂન યે હૈ કે બુરે આદમિયોંકો ઈસ તરહ દૂર કર દેતા હૈ જૈસાકે આગકી ભટ્ટી લોહેકે મૈલકો દૂર કર દેતા હૈ. ઈસકા મતલબ બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે ઈબ્તિદા-એ-ઈસ્લામમેં કુફ્ર-શિર્કકા ઈસ્સે બિલ્કુલ્લિયા દૂર હો જાના મુરાદ હૈ. (મઝાહિર)

ઔર બા'ઝ ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) કે ઝમાનેકે સાથ ખાસ હૈ.

એક હદીસમેં એક કિસ્સા ભી આયા હૈ કે એક બદદુ જો મદીનેમેં રેહતા થા. ઉસકો શિદ્દતસે બુખાર આયા, જિસકી વજહસે ઉસને મદીનામેં રેહનેસે ઘભરાકર હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં આકર અર્ઝ કિયા કે મેરી બૈઅત તોડ દિજિએ. મૈં યહાં નહીં રેહતા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને બૈઅત તોડનેસે ઈન્કાર કિયા. ફિર દોબારા-સેહબારા આકર ઈસરાર કિયા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઈન્કાર ફરમાતે રહે મગર વો નિકલ ગયા, જિસ પર હુઝૂર (સલ્લ.) ને યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે મદીના ભઠ્ઠીકી તરહસે હૈ, બુરેકો નિકાલ દેતા હૈ, અચ્છેકો ખાલિસ કરતા હૈ યાની નિખારતા હૈ.

બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ કે આખિર ઝમાનેમેંભી યેહી બાત હોગી, યાની દજ્જાલકે ઝમાનેમેંભી મદીના પાકસે બુરે-બુરે આદમી નિકલ જાએંગે, ચુનાંચે એક હદીસમેં આયા હૈ કે ક્યામત ઉસ વક્ત તક ન હોગી, કે જબ તકકે મદીનાસે બુરે-બુરે આદમી ન નિકલ જાએં.

બુખારી શરીફકી એક હદીસમેં હૈ કે હર શહેરમેં દજ્જાલકા ગુઝર હોગા, મગર મક્કા મુકર્રમા ઔર મદીના મુનવ્વરામેં ઉસકા દાખલા નહીં હો સકેગા. ફરિશ્તે ઈન દોનોં શહેરોંકી હિફાઝત કરેંગે. ઉસ વક્ત મદીના મુનવ્વરામેં તીન મર્તબા ઝલઝલા આએગા, જિસ્સે હર કાફિર ઔર મુનાફિક ઉસ્સે નિકલ પળેગા.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હર વો શખ્સ મુરાદ હૈ જિસકે ઈમાનમેં ખુલૂસ ન હો.

૫. પાંચવાં મઝમૂન યે હૈ કે ઈસ હદીસે પાકસે મદીના મુનવ્વરાકે સારે શહેરોંસે અફઝલ હોને પર ઈસ્તિદલાલ કિયા ગયા, જૈસાકે દૂસરે મઝમૂનમેં ગુઝરા. મક્કા મુકર્રમાકે અલાવા ઔર જિતને શહેર હૈં, ઉનપર મદીના પાકકી ફઝીલત તો મુસલ્લમ હૈ ઔર ઈસમેં કોઈ ઈખ્તિલાફ નહીં હૈ, લેકિન ઈસમેં ઉલમામેં ઈખ્તિલાફ હો ગયા કે મદીના પાકકી ફઝીલત મક્કા મુકર્રમા પર ભી હૈ યા નહીં.

અકસર ઉલમાને મક્કા મુકર્રમાકો સબસે અફઝલ શહેર બતાયા હૈ, જૈસા કે જમ્હૂર ઉલમાકા મઝહબ હૈ ઔર બા'ઝ હઝરાત ને મદીના મુનવ્વરાકો મક્કા મુકર્રમાસે ભી અફઝલ ફરમાયા હૈ, જૈસા કે ઈમામ માલિક ઔર દૂસરે બા'ઝ ઉલમાસે નકલ કિયા ગયા, જૈસા કે કરીબ હી મુફસ્સલ આએગા, લેકિન ઈસ્સે કબ્લ દો અમ્ર યાદ રખનેકે કાબિલ હૈ.

(ક) અવ્વલ યે કે મદીના તય્યબાકી વો ઝમીન, જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)કે જીસ્મે મુબારકસે મુત્તસિલ હૈ, ઉસમેં કોઈ ઈખ્તિલાફ

ઉલમામેં નહીં, વો બિલ ઈત્તિફાક સબ ઉલમાકે નઝદીક સબ જગાહોંસે અફઝલ હે, ઇબ્ને અસાકિર, કાઝી અયાઝ (રહ.) વગૈરહ હઝરાતને ઈસ પર સારી ઉમ્મતકા ઈત્તિફાક ઔર ઈજમાઅ કિયા હે કે યે હિસ્સા ઝમીનકા બૈતુલ્લાહ શરીફસે ભી અફઝલ હે, બલ્કે કાઝી અયાઝ (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે અર્શે મુઅલ્લાસે ભી અફઝલ હે, જિસકી વજહ ઉલમાને યે લિખ્ખી હે કે આદમી જિસ જગહ દફન હોતા હે, ઉસી જગહકી મિટ્ટીસે ઈબ્તિદામેં વો પૈદા કિયા જાતા હે, તો ગોયા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા બદને મુબારક ભી ઉસી મિટ્ટીસે બના હે.

(શર્હે મનાસિકે નવવી)

મુવાહિબે લદુન્નીયામેં લિખ્ખા હે કે યે ઈજમાઈ મસઅલા હે કે જો ઝમીનકા હિસ્સા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે જ . મુબારકસે મિલા હુઆ હે, વો સારી દુનિયાકી ઝમીનસે અફઝલ હે, હત્તાકે કા'બા શરીફકી ઝમીનસે ભી અફઝલ હે, બલ્કે ઇબ્ને અકીલ હમ્બલી (રહ.) સે નકલ કિયા ગયા હે કે વો જગહ અર્શસે ભી અફઝલ હે, બલ્કે બા'ઝ ઉલમાને તો ઈસ વજહસે કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા બદન મુબારક ઝમીનમેં હે, ઝમીનકો આસમાનસે અફઝલ બતાયા હે, લેકિન જમ્હૂર ઉલમાકા મઝહબ યે હે કે આસમાન ઝમીનસે અફઝલ હે, ઈસલિએ કે આસમાન પર અલ્લાહ પાકકી નાફરમાની નહીં હોતી, ઔર ઝમીન પર કુફ્રો શિર્ક હોતા હે, અલબત્તા વો જગહ જો અમ્બિયા (અલયહિમુસ્સલાતુ વસ્સલામ) કે મુબારક બદનોંસે મુત્તસિલ હે, વો આસમાનોંસે અફઝલ હે. (શર્હે મુવાહિબ)

અર્શસે અફઝલ હોનેકી વજહ યે હે કે હક તઆલા શાનુહૂ મકાનસે બે-નિયાઝ હે ઔર ઝમીનકે ઉસ હિસ્સેમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા જીસ્મે મુબારક મૌજુદ હે.

(ખ) ઈસકે બાદ દૂસરા અમ્ર યે ભી ઝેહનમેં રખનેકા હે કે મકકા મુકર્રમામેં કાબા શરીફ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબર શરીફકે અલાવા દુનિયાકી સબ જગાહોંસે બિલ ઈત્તિફાક અફઝલ હે. ઈસમેં ભી કિસીકા ઈખ્તિલાફ નહીં હે.

ઈબ્ને હજર (રહ.) શર્હે મનાસિકે નવવીમેં લિખતે હૈં કે ઉલમામેં જો ઈખ્તિલાફ મકકા મદીનાકે અફઝલ હોનેમેં હે, વો કાબા શરીફકે અલાવામેં હે. કા'બા શરીફ બિલ ઈત્તિફાક મદીનાસે અફઝલ હે બજુઝ કબર શરીફકે ઉસ હિસ્સેકે, જો હુઝૂર (સલ્લ.) કે બદને મુબારકસે મિલ રહા હે કે વો કા'બા શરીફસે ભી અફઝલ હે.

ઈન દો ચીઝોંકે બાદ ફિર ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે કે મકકા મુકર્રમા અફઝલ હે યા મદીના તય્યબાહ અફઝલ હે.

ઈમામ નવવી (રહ.) અપને મનાસિકમેં લિખતે હૈં કે હમારે નઝદીક યાની શાફઈયાકે નઝદીક મક્કા મુકર્રમા અફઝલ હે, યેહી અકસર ફુકહાકા મઝહબ હે ઓર ઈમામ અહમદ બિન હમ્બલ (રહ.) કા રાજેહ કૌલ ભી યેહી હે.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) કેહતે હૈં કે યેહી મઝહબ હે ઈમામ અબૂ હનીફા, ઈમામ શાફઈ, ઈમામ અહમદકા હે.

ઈબ્ને હજર (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈબ્ને અબ્દુલ બિર્ર (રહ.) ને ઈસીકો નકલ કિયા. હઝરત ઉમર, હઝરત અલી, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ, હઝરત અબૂદર્દા, હઝરત જાબિર (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) સે ઉન હઝરાતકી દલીલ યે હે કે મક્કા મુકર્રમાકે બારેમેં જો સવાબ આ'માલકા રિવાયાતમેં આતા હે, વો મદીના મુનવ્વરાકે સવાબસે ઝિયાદહ હે યાની એક લાખ નમાઝોંકા સવાબ કસરતસે અહાદીસમેં આયા હે, જૈસા કે તીસરી ફસ્લકી હદીસ નં. ૧મેં ઓર છઠ્ઠી ફસ્લકી હદીસ ૬મેં ગુઝર ચુકા હે, નીઝ ઈસી ફસ્લકી હદીસ નં. ૧૦મેં ગુઝરા કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને મકકા મુકર્રમાકો ફરમાયા કે તૂ અલ્લાહ તઆલાકી ઝમીનમેં સબસે બેહતર હે ઓર અલ્લાહકે નઝદીક સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ હે.

દૂસરા કૌલ હઝરત ઈમામ માલિક (રદી.) કા હે કે મદીના તય્યબા મક્કા મુકર્રમાસે અફઝલ હે. ઈમામ અહમદ (રહ.) કા દૂસરા કૌલ ભી ઈસીકે મુવાફિક હે ઓર હઝરત ઉમર (રદી.) કા મઝહબ ભી યેહી નકલ કિયા જાતા હે. પેહલે કૌલમેં ભી હઝરત ઉમર (રદી.) કા નામેનામી ગુઝર ચુકા હે. ઈસલિએ ઉનકે ભી ઈસ મસઅલેમેં દો કૌલ હો ગએ. ઈન હઝરાતકી દલીલ એક તો યેહી હદીસ હે, જિસકા બયાન હો રહા હે, નીઝ એક હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે હર શહેર તલ્વારસે ફત્હ હુઆ, મગર મદીના તય્યબા કુર્આનસે ફત્હ હુઆ. (ઝુર્કાની)

નીઝ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા કિયામ મદીના મુનવ્વરામેં ઈતના તવીલ હે કે હિજરતસે લેકર કયામત તક ઈસી શહેરમેં કિયામ હે ઓર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે જીસ્મે મુબારકકે યહાં મોજૂદ હોનેકી વજહસે જિસ કદર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રહમતેં હર આન ઓર હર વક્ત નાઝીલ હોતી રેહતી હૈં, ઉનકા ન શુમાર હો સકતા હે, ન અન્દાઝા. નીઝ શરીઅતે મુતહહરાકી તકમીલ ઓર શરીઅતકે જિતને એહકામ ઈસ શહેરમેં નાઝીલ હુએ, ઉતને ન મક્કા મુકર્રમામેં નાઝીલ હુએ, ન કિસી ઓર જગહ. નીઝ ઈસી ફસ્લકે નં. ૫ પર જો હદીસ આ રહી હે, ઉસ્સે ભી યે હઝરાત ઈસ્તિદલાલ ફરમાતે હૈં જો મદીના તય્યબાકો મક્કા મુકર્રમાસે અફઝલ બતાતે હૈં. બંદેકે નાકિસ ખ્યાલમેં ઉસ હદીસસે ભી ઈસ્તિદલાલ કિયા જા સકતા હે જો ઈસ ફસ્લકે નં. ૯ કે ઝેલમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ આ રહા હે કે કોઈ ઝમીન એસી નહીં કે જો મુઝે ઝિયાદા મેહબૂબ હો,

ઈસ એ'તિબારસે કે મેરી કબર વહાં હો, બજૂઝ મદીના કે.

٣- عن سعدؓ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انى احرم ما بين لابتى المدينة ان يقطع عضاهها او يقتل صيدها وقال المدينة خير لهم لو كانوا يعلمون لا يدعها احد رغبة عنها الا ابدل الله فيها من هو خير منه ولا يثبت احد على لأوائها وجهدها الا كنت له شفيعا او شهيدا يوم القيمة رواه مسلم كذا فى المشكوة وفى ترهيب المدينة

હદીસ : (૩) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે મદીના મુનવ્વરા કી દોનોં જાનિબ જો કંકરીલી ઝમીન હૈ, ઈસકે દરમિયાની હિસ્સેકો મૈં હરામ કરાર દેતા હું ઈસ લિહાઝસે કે ઉસકે ખારદાર દરખ્ત કાટે જાએં યા ઉસમેં શિકાર કિયા જાએ, ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) ને યેભી ઈર્શાદ ફરમાયા કે મદીના મો'મિનીનકે કિયામકે લિએ બેહતરીન જગહ હૈ. અગર વો ઈસકી ખુબિયોંકો જાને તો યહાંકા કિયામ ન છોડે ઔર જો શખ્સ યહાં કે કિયામકો ઉસ્સે બદદિલ હોકર છોડેગા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઉસકા ને'મલ બદલ યહાં ભેજ દેગા ઔર જો શખ્સ મદીના તય્યબાકે કિયામકી મુશ્કિલાતકો બરદાશ્ત કરકે યહાં કિયામ કરેગા, મૈં કયામતકે દિન ઉસકા સિફારીશી યા ગવાહ બનૂંગા. (મુસ્લીમ)

ફાયદા : ઈસ હદીસ શરીફમેં કઈ મઝમૂન હૈ ઔર હર મઝમૂન બહોત-સી મુખ્તલિફ રિવાયાતમેં વારિદ હુઆ હૈ —

૧. અવ્વલ યે હૈ કે મદીનેકો હરામ કરાર દેતા હું, મદીના મુનવ્વરાકે દોનો જાનિબ પથરીલી ઝમીન હૈ. ઈન દોનોંકે દરમિયાની હિસ્સેકા મતલબ યે હૈ કે તમામ મદીના ઔર ઉસકે કરીબકી ઝમીનકો હરામ કરાર દેતા હું.

બુખારી શરીફ ઔર મુસ્લિમ શરીફકી હદીસમેં હઝરત અલી (રદી.) સે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જબલે હુર્ર ઔર જબલે સૌરકે દરમિયાની હિસ્સેકો હરામ કરાર દેતા હું. જબલે સૌર જબલે ઉહદકે કરીબ એક છોટા-સા પહાડ બતાતે હૈં ઔર હરામ કરનેકા મતલબ યે હૈ કે યે જગહ મોહતરમ ઔર હરમકે હુકમમેં હૈ. ન ઈસ જગહ શિકાર કિયા જાએ, ન યહાંકા ખુદ રો ઘાસ કાટા જાએ જૈસા કે મક્કા મુકર્રમાકે હરમમેં યે ચીઝેં નાજાઈઝ હૈં, ઐસે હી હુઝૂર (સલ્લ.) ને યહાં કે મુતઅલ્લિક ભી ઈર્શાદ ફરમાયા, લેકિન દૂસરી રિવાયતકી બિનાપર હનફીયાકે નઝદીક દોનોં જગહકે હુકમમેં યે ફર્ક હૈ કે મક્કા મુકર્રમાકે હરમમેં યે ચીઝે નાજાઈઝ હૈ ઔર અગર કોઈ ઐસા કરેગા તો બદલા દેના વાજીબ હોગા ઔર હરમ મદીનામેં ખિલાફે ઔલા હૈ ઔર બદલા દેના વાજીબ ન હોગા. યે મુમાનેઅત ભી દોનોં જગહ મકાનકી ફઝીલતકે લિહાઝસે હૈ, જૈસા કે શાહી મેહલોંકે આસપાસકી જગહેં સારી દુનિયામેં મોહતરમ ઔર કાબિલે અદબ હોતી હૈ,

વહાં શિકાર વગૈરહ ખેલનેકી ભી ઈજાઝત નહીં હોતી ઔર કિસીકો વહાં કે પૈદાવારમેં તસર્રૂફકા ભી હક નહીં હોતા, યે એક મા'રૂફ ચીઝ હૈ.

૨. દૂસરા મઝમૂન મદીના મુનવ્વરામેં કિયામકે મુતઅલ્લિક હૈ. યે મઝમૂન ભી બહોત-સી રિવાયાતમેં આયા હૈ. બુખારી શરીફકી એક હદીસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને પેશીનગોઈ કે તૌર પર ફરમાયા કે યમન ફત્હ હોગા. બા'ઝ લોગ ઉસકે હાલાતકી તહકીક કરેંગે. ફિર અપને એહલો અયાલકો ઔર જો લોગ ઉનકે કેહનેમેં આ જાએંગે, ઉનકો લેકર વહાં ચલે જાએંગે, હાલાંકે મદીના ઉનકે લિએ બેહતર થા, કાશ ! વો યહાંકી બરકતકો જાનતે ઔર શામ ફત્હ હોગા, લોગ વહાં કે હાલાતકી ખબરેં સુનકર અપને એહલકો ઔર જો લોગ ઉનકે કેહનેમેં આ જાએંગે, ઉનકો લેકર વહાં મુન્તકિલ હો જાએંગે, હાલાંકે મદીના ઉનકે લિએ બેહતર થા. કાશ ! વો ઈસકો જાનતે ઈરાક ફત્હ હોગા ઔર લોગ વહાંકે હાલાત મા'લૂમ કરકે વહાં અપને એહલોંકો ઔર જો કેહનેમેં આ જાએંગે ઉનકો લેકર વહાં મુન્તકીલ હો જાએંગે ઔર મદીના ઉનકે લિએ બેહતર થા કાશ વો ઉસકો જાનતે.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે યે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ ઉસી તરહ પૂરા હુઆ ઔર યે શહેર ઈસી તર્તીબસે ફત્હ હુએ. (ફત્હા)

હઝરત અબુ ઉસૈદ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ચચા હઝરત હમ્ઝા (રદી.) શહીદ હુએ તો હમ લોગ હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ હઝરત હમ્ઝાકી કબર પર થે ઔર ઉનકા કફન સિર્ફ એક છોટી-સી ચાદર થી જો બદન પર ભી પૂરી ન આતી થી. જબ ઈસ્સે ઉનકે ચેહરેકો ઢાંકા જાતા તો પાંવ ખુલ જાતે ઔર જબ પાંવ પર ખીંચી જાતી તો ચેહરા ખુલ જાતા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ચાદરકો મુંહકી તરફ કર દો ઔર પાંવ પર દરખ્ત કે પત્તે ડાલ દો. સહાબાએ કિરામ (રદી.) રો રહે થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે એક ઝમાના આનેવાલા હૈ કે લોગ શા'દાબ ઝમીનોંકી તરફ નિકલેંગે, વહાં જાકર ખાને ઔર પેહનનેકો ખૂબ મિલેગા, કસરતસે સવારિયાં મિલેગી તો અપને ઘરવાલોંકો લિખ્ખેંગે કે તુમ હિજાઝકી કેહતઝદા ઝમીનમેં પડે હો, યહાં આ જાઓ, હાલાંકે મદીના ઉનકે લિએ બેહતર હૈ, કાશ ! વો જાનતે ઈસ અમ્ર કો. (તર્ગીબ)

મુસ્લિમ શરીફકી એક હદીસમેં હૈ કે અન્કરીબ લોગ દૂસરે શહેરોં ઔર નઈ સરવત ઔર પૈદાવાર દેખકર અપને કરીબી રિશ્તેદારોંકો વહાં બુલાવેંગે કે યહાં બની પૈદાવાર હૈ, યહાં આ જાઓ લેકિન મદીનેકા કિયામ ઈન્કે લિએ બેહતર હૈ. કાશ વો ઈસકી બેહતરીકો જાનતે. (ઝુર્કાની અલ મુવાહિબ)

ઔર ઝાહિર હૈ કે દુનિયાકી સરવત યા પૈદાવાર જિતની ભી ઝિયાદા હો જાએ, જો બાત મદીના પાકમેં બરકાતકે એ'તિબારસે હૈ ઔર હુઝૂરે અકદસ

(સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે પડોસી હોનેકી જો સઆદત વહાં હાસિલ હે ઓર દીનકી તરફ રગ્બત કે જો અસબાબ વહાં હે, વો કિસી દૂસરી જગહ કહાં મયસ્સર આ સકતે હૈં ઓર ઇન કિંમતી મોતિયોંકે મુકાબલેમેં દુનિયાવી માલો મતાઅ લાખોંકા હો યા કરોડોંકા, કબ મુકાબલા કર સકતા હે.

મુસ્નદે બઝ્ઝારકી એક હદીસમેં હઝરત જાબિર (રદી.) સે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા યે ઇર્શાદ નકલ કિયા હે કે એક ઝમાના ઐસા આએગા કે મદીના મુનવ્વરાસે બા'ઝ આદમી કિસી શાદાબ ઝમીનકી તરફ સરવતકી તલાશમેં જાએંગે ઓર વહાં ઉનકો સરવત ઓર શાદાબી મિલ જાએગી, તો વો અપને એહલો અયાલકો ભી વહાં મુન્તકિલ કર લેંગે લેકિન, અગર વો મદીના કે ફઝાઇલસે બાખબર હોતે તો યકીનન મદીના ઉનકે લિએ બેહતર થા. (ઝુર્કાની)

૩. તીસરા મઝમૂન યે હે કે કોઇ શખ્સ મદીનાકે કિયામકો ઉસસે એ'રાઝ કરકે ઓર બદદિલ હોકર છોડેગા, હક તઆલા શાનુહૂ ઉસકા નેઅમુલ બદલ યહાં તજવીઝ કરેગા.

હાફિઝ ઇબ્ને અબ્દુલ બર (રહ.) કાઝી અયાઝ (રહ.) વગૈરહને ઇસકો હુઝૂરકે ઝમાનેકે સાથ ખાસ બતાયા હે, લેકિન ઇમામ નવવી (રહ.) ઓર અલ્લામા અબી માલિકી (રહ.) વગૈરહને ઉસકો હંમેશાકે લિએ આમ બતાયા હે.

અલ્લામા ઝુર્કાની (રહ.) લિખતે હૈં કે યે બાત ઉન હઝરાત કે લિએ હે જો વહાંકે બાશિંદે હૈં વહાં મુસ્તકિલ રેહનેવાલે હે ઓર જો હઝરાત દૂસરી જગહકે મુકિમીન મહેઝ ઝિયારતકે લિએ આએ હોં, વો ઉસમેં દાખિલ નહીં હૈં, લેકિન યે ઇશ્કાલ હોતા હે કે બા'ઝ હઝરાત સહાબાએ કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) ને ભી મદીના તય્યબાકે કિયામકો તર્ક કરકે દૂસરી જગહકો વતન બનાયા હે, લેકિન હકીકતમેં ઇશ્કાલ નહીં હે ઇસલિએ કે ઇન હઝરાતકા તર્કે વતન દર હકીકત એક બડા મુજાહેદા ઓર ઇસાર થા. અગર યે હઝરાત હક તઆલા શાનુહૂ ઉનકી કબરોંકો અન્વારો બરકાતસે ખૂબ પૂર કરે, અપની ઝાતી ગરઝ ઓર અપની ઝાતકે નફાકો મુકદ્દમ ફરમાતે તો આજ હિન્દુસ્તાન ઓર દુનિયાકે દૂસરે મુલ્કોંમેં ઇસ્લામ કૈસે ફેલતા. યે ઇન્હી હઝરાતકી કુરબાનીયોંકા સમરા હે કે દુનિયાકે હર ખીત્તહમેં ઇસ્લામી રોશની ફેલી હુઇ હે. ઇન હઝરાતકા દૂરોદરાઝ શહેરોંમેં જાકર કિયામ ફરમાના દીનકી ખાતિર થા, ઇસ્લામકે ખાતિર થા, અલ્લાહકી રઝાકે વાસ્તે થા ઓર ઉસકે પાક રસૂલ (સલ્લ.) કી મેહનતકો ફેલાનેકે વાસ્તે થા, યે ખુદ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખુશ્નૂદીકે વાસ્તે અપની દિલબસ્તગીકો છોડના થા.

اُرِيْدُ وِصَالَهٗ وَيُرِيْدُ هَجْرِيْ فَاَتْرُكُ مَا اُرِيْدُ لِمَا يُرِيْدُ

તર્જુમા : મૈં મેહબૂબકા વિસાલ ચાહતા હૂં ઔર વો મુઝસે જુદાઇ પસન્દ કરતા હૈ, ઇસલિએ મૈં અપની ખુશીકો ઉસકી ખુશી પર કુરબાન કરતા હૂં.

ઇન હઝરાતે સહાબાએ કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) કે મદીના પાક છોડને પર વહાંકી બરકાતસે, વહાંકી નમાઝોંમેં અજરો-સવાબકી ઝિયાદતી સે, જો નુકસાન વાકેઅ હુઆ. ઇન્શા અલ્લાહ ઉસ્સે કરોડોં દરજા ઝા'ઇદ વો સવાબ ઉન્કો મિલતા રહેગા, જો ઉનકી બરકતસે દુનિયામેં ઈસ્લામ ફૈલનેસે ઉનકે હિસ્સેમેં આયા ઔર કયામત તક આતા રહેગા, ઇસલિએ કે બહોત-સી અહાદીસમેં યે મઝમૂન આયા હૈ કે જો શખ્સ કોઇ નેક કામ કરે તો ઉસકો ઉસકા સવાબ તો હોગા હી, લેકિન ઈસકી વજહસે જિતને આદમી ઇસ નેક કામકો કરતે રહેંગે ઇન સબકે કરનેકા સવાબ કરનેવાલોંકો મુસ્તકિલ મિલતા રહેગા. ઇસ લિહાઝસે મદીના પાકકે છૂટનેસે જો ઇન હઝરાતકે આ'માલકે સવાબમેં કુછ કમી હુઇ હોગી. ઉસ્સે બદરજહ ઝા'ઇદ કયામત તક જિતને આદમી મુસલમાન હોતે રહેંગે ઔર નેક આ'માલ કરતે રહેંગે, ઉનકે આ'માલકા સવાબ ઇન હઝરાતકો ઇન્શા અલ્લાહ હોતા રહેગા, જિનકી વજહસે જહાં જહાં ઈસ્લામ ફૈલા, ઇસી વજહસે અકાબિર તા'લીમો-તબ્લીગ પર બહોત ઝિયાદા ઝોર દેતે રહે કે આદમી અગર ખુદ નેક આ'માલ કરે તો ઉસકા સવાબ અપની ઝિન્દગી તક હૈ, લેકિન અગર દૂસરોંકો નેક અમલ પર લગાતા જાએ, તો ઉન સબકે આ'માલકા સવાબ ઉસ શખ્સકો મિલતા રહેગા, જિસકી મેહનત ઔર કોશિશસે દૂસરે લોગોંને કોઇ નેક અમલ કિયા હો, મુફતકા સવાબ હૈ ઔર ગોયા એક સરમાયા હૈ જો કિસી તિજારતમેં લગા દિયા ગયા ઔર હંમેશા ઉસકા નફા મિલતા રહેગા યા એક કિરાએકી જાયદાદ હૈ, જિસકા કિરાયા ઘર બૈઠે હંમેશા વસૂલ હોતા રહેગા, ઇસલિએ બહોત ઝિયાદા કોશિશ ઇસકી હોના ચાહિએ કે અપની કોશિશસે જિતને ભી ઝિયાદા સે ઝિયાદા આદમી દીન પર કાઇમ હો જાએં, દીન પર પુખ્તા હો જાએં, નેક અમલ કરને લગેં, વો ગનીમત હૈ.

૪. ચૌથા મઝમૂન ઇસ હદીસમેં યે હૈ કે જો શખ્સ મદીના તય્યબાકી તકલીફકો બરદાશ્ત કરકે, ઉનપર સબર કરકે વહાં કિયામ કરેગા, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મૈં ઉસકા સિફારિશી યા ગવાહ હૂંગા. યે મઝમૂન બહોત-સી અહાદીસમેં ઝિકર કિયા ગયા હૈ.

હુર્રાકી લડાઇમેં જબકે મદીના મુનવ્વરા પર ચઢાઇ હો રહી થી, એક શખ્સ હઝરત અબૂ સઇદ ખુદરી (રદી.) કે પાસ આએ ઔર જંગકી વજહસે મદીના પાકમેં સખ્ત ગિરાની ઔર અપને કુંબેકી કસરતકા ઝિકર કરકે કહીં બાહર જાનેકા મશ્વરા કરને લગે. હઝરત અબૂ સઇદ ખુદરી (રદી.) ને ફરમાયા, તેરા નાસ હો. મૈં કભી ભી તુઝે કિસી દૂસરી જગહ મુન્તકિલ હોનેકા મશ્વરા નહીં દૂંગા. મૈંને ખુદ હુઝૂર

(સલ્લ.) સે સુના હૈ કે જો શખ્સ મદીનાકી સખ્તી ઔર ભૂખ પર સબર કરેગા, મૈં ઉસકા કયામતમેં સિફારિશી યા ગવાહ હૂંગા.

બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ કે યે રાવીકો શક હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને સિફારિશીકા લફ્ઝ ફરમાયા યા ગવાહકા લફ્ઝ ફરમાયા.

અલ્લામા કસ્તલાની (રહ.) ફરમાતે હૈં કે યે લફ્ઝ યાની સિફારિશી યા ગવાહ હઝરત જાબિર, હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર, હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી, હઝરત અબુહુરૈરહ, હઝરત અસ્મા બિન્તે ઉમૈસ, હઝરત સફિયા બિન્તે અબી ઉબૈદ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) સબકી હદીસોંમેં મૌજૂદ હૈ યે બાત બહોત દુશ્વાર હૈ કે સબ હી કો શક હો ગયા, ઈસલિએ ઝાહિર યે હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ખુદ હી દોનોં લફ્ઝ ઈર્શાદ ફરમાએ ઔર યે આદમિયોંકે ઈખ્તિલાફકી વજહસે ફરમાયા કે બા'ઝ લોગોંકે લિએ સિફારિશી બનૂંગા ઔર બા'ઝ લોગોંકે લિએ ગવાહ, મસલન ગુનેહગારોંકે લિએ સિફારિશી ઔર મુત્તકી લોગોંકે લિએ ગવાહ યા યે કે જિન હઝરાતકી વફાત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી હયાતમેં હુઈ ઉનકે લિએ ગવાહ ઔર જિનકી વફાત હુઝૂર (સલ્લ.) કે વિસાલકે બાદ હુઈ ઉનકે લિએ સિફારિશી.

બા'ઝ રિવાયાતમેં "યા" કે બજાએ "ઔર" કા લફ્ઝ આયા હૈ કે મૈં ઉનકે લિએ સિફારિશી ઔર ગવાહ બનૂંગા. ઈસ રિવાયતકે મુવાફિક સબકે લિએ દોનોં ચીઝેં જમા હો ગઈ ઔર યે સિફારિશ ઔર શહાદત જો ઈન હઝરાત કે લિએ હોંગી, વો આમ મો'મિનીનકે લિએ સિફારિશ ઔર શહાદતકે અલાવા ખુસૂસી હોંગી જો એહલે મદીનાકે એ'ઝાઝે-ઈકરામ પર દલાલત કરતી હૈ ઔર બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ કે યે સિફારિશ હી ખાસ કિસ્મકી હોગી મસલન તખ્ફીફે હિસાબકી સિફારિશ હો યા કિસી ખાસ નૌએકે ઈકરામકી સિફારિશ હો, મસલન અર્શકે સા'યા તલે હોનેકી યા જન્નતમેં જલ્દી દાખિલે કી યા ખુસૂસી મિમ્બરોંકી જૈસા કે અહાદીસમેં બા'ઝ લોગોંકે મુતઅલ્લિક આતા હૈ કે વો નૂરકે મિમ્બરો પર હોંગે યા ઔર કોઈ ઈસી કિસ્મકે એ'ઝાઝકી ઔર જો શખ્સ ઈન ફઝાઈલસે વાકિફ હોગા, વો કૈસે વહાંકી મશકકતોં પર રગ્બતસે રાઝી ન હોગા. બિલખુસૂસ જબકે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા કુર્બ હર વક્ત હાસિલ હો -

પાએ દર ઝંજીર પેશે દોસ્તાં,
બહકે બા બેગાનગા દર બોસ્તાં.

તર્જુમા : "દોસ્તોંકે સાથ કૈદમેં રેહના ભી ગૈરોંકે સાથ બાગમેં રેહનેસે બેહતર હૈ."

ઔર ઈસકે સાથ હી વહાં કે કિયામમેં, જો હર અમલમેં સવાબકી ઝિયાદતી

હે, વો મઝીદબરઆં ઓર યે તો જબ કે વહાં મશકકતેં ઝ'ઇદ હોં ભી, વરના કૌનસી જગહ દુનિયામેં એસી હે, જહાં કિસી ન કિસી નૌઅકી તકાલીફ નહીં હે ઓર ખુસૂસન ઇસ ફિત્નેકે ઝમાનેમેં તો હર જગહ તકાલીફ હી તકાલીફ હે, ઇસકે બાવજૂદ લોગ જહાં મુકીમ હે, ઉસ્સે મુન્તકિલ હોના ખુશીસે ગવારા નહીં કરતે, તો ફિર મદીના જૈસી જગહકે કિયામકા કયા કેહના.

٤- عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اِنَّ الْاِیْمَانَ لَیَارِزُ اِلَی الْمَدِیْنَةِ كَمَا تَاْرِزُ الْحَیَّةُ اِلٰی جُحْرِهَا رواه البخاری

હદીસ : (૪) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે બેશક ઇમાન મદીનેકી તરફ એસા ખિંચકર આતા હે, જૈસાકે સાંપ અપને સુરાખકી તરફ આ જાતા હે. (બુખારી)

ફાયદા : બા'ઝ ઉલમાને કહા હે કે યે ઇબ્તિદાઇ ઝમાનેકે એ'તબારસે હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ઝમાનેમેં ઓર ખુલફાએ-રાશિદીન કે ઓર સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઇન) કે ઝમાનેમેં, જિન લોગોંકે દિલમેં ઇમાની જઝબા થા, વો ઝોક ઝોકકર મદીના તય્યબા હુઝૂર (સલ્લ.) કી ઝિયારત ઓર દીનકે સિખનેકે વાસ્તે આતે થે ઓર બા'ઝને કહા હે કે તમામ ઝમાનોકે લિએ હે કે ઇમાની જઝબા રખનેવાલે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબર શરીફકી ઝિયારત ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) કી મસ્જિદમેં નમાઝ ઓર આપકે ઓર આપકે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કે આસારકી ઝિયારતકે શોકમેં ખિંચે ચલે જાતે હૈં ઓર બા'ઝ ઉલમાને ફરમાયા હે કે યે હુઝૂર (સલ્લ.) ને આખિર ઝમાનેકા હાલ બતાયા હે કે સારી દુનિયામેંસે દીન સિમટકર મદીના તય્યબામેં આ જાએગા, ઇસકી તા'ઇદ એક ઓર હદીસસે હોતી હે, જિસકો ઇમામ તિર્મિઝી (રહ.) ને હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) સે નકલ કિયા હે કે હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે ઇસ્લામકી બસ્તિયોંમેં સબસે આખિરી બસ્તી જો કયામતકે દિન વીરાન હોગી, વો મદીના તય્યબા હોગા યાની ઉસકી વીરાની સારી આબાદિયોંકે બાદ હોગી. (મિશ્કાત)

٥- عَنْ اَنَسٍ عَنِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ بِالْمَدِیْنَةِ ضِعْفَیْ مَا جَعَلْتَ بِمَكَّةَ مِنَ الْبَرَكَةِ متفق علیه كذا فی المشكوٰة

હદીસ : (૫) હઝરત અનસ (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી યે દુઆ નકલ કરતે હૈં કે અય અલ્લાહ જિતની બરકતેં આપને મકકા મુકર્રમામેં રખ્ખી હે, ઉનસે દુગૂની બરકતેં મદીના મુનવ્વરામેં અતા ફરમા. (મિશ્કાત)

ફાયદા : જો હઝરાત મદીના તય્યબાકો મકકા મુકર્રમાસે અફઝલ બતાતે

હૈં, વો ઈસ હદીસસે ભી ઈસ્તિદલાલ કરતે હૈં, જૈસાકે હદીસ નં. ૨ કે ઝેલમેં ગુઝરા ઓર જો હઝરાત મક્કા મુકર્રમાકો અફઝલ બતાતે હૈં, વો ફરમાતે હૈં કે ઈસ હદીસ શરીફમેં બરકતસે મુરાદ ખાસ તોરસે રોઝીમેં બરકત મુરાદ હે.

મુસ્લિમ શરીફકી એક હદીસમેં યે મઝમૂન ઝરા તફસીલસે આયા હે, જિસકા તર્જુમા યે હે કે હઝરત અબૂહુરૈરહ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે સહાબા (રદી.) કા મા'મૂલ યે થા કે જબ મોસમમેં કોઈ ફલ આતા તો સબસે પેહલા ફલ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં પેશ કિયા જાતા. હુઝૂર (સલ્લ.) ઉસકો લેકર યે દુઆ ફરમાતે કે અય અલ્લાહ હમારે ફલોંમેં બરકત ફરમા ઓર હમારે શહેરમેં બરકત ફરમા ઓર હમારે સાઅમેં બરકત ફરમા ઓર હમારે મુદ્દમેં બરકત અતા ફરમા. અય અલ્લાહ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) તેરે બંદે થે, તેરે ખલીલ થે, તેરે નબી થે ઓર મૈંભી તેરા બન્દા હૂં ઓર તેરા નબી હૂં. ઉન્હોંને મક્કા મુકર્રમાકે લિએ દુઆ કી, મૈં વૈસી હી દુઆ મદીના તય્યબાકે લિએ કરતા હૂં ઓર ઉસ્સે દો ચન્દકી દુઆ કરતા હૂં. ઈસકે બાદ કિસી છોટે બચ્ચેકો વો ફલ મરહમત ફરમા દેતે.

ઈસ હદીસ શરીફમેં હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) કી દુઆ કી તરફ ઈશારા ફરમાયા, જો કુર્આને પાકમેં મઝકૂર હે -

فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُم مِّنَ الثَّمَرَاتِ

તર્જુમા : કે અય અલ્લાહ ! લોગોંકે દિલ ઈસ શહેર (મક્કા મુકર્રમા)મેં રેહનેવાલોંકી તરફ માઈલ કર ઓર ઉનકો ફલ અતા ફરમા.

એક હદીસમેં હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) કી દુઆ ગોશ્ત ઓર પાનીમેં બરકતકે મુતઅલ્લિક વારિદ હુઈ ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપની ઈસ દુઆકો હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) કી દુઆ પર મુરત્તબ ફરમાયા, ઈસલિએ યે હઝરાત ફરમાતે હૈં કે યે બરકત ભી ઉન્હી ચીઝોંકે મુતઅલ્લિક હે. સાઅ ઓર મુદ્દ દો પૈમાને હે, જિનસે ગલ્લા નાપા જાતા હે, ઉનમેં બરકતકે યે મા'ની હે કે રિઝકમેં ફરાખી હો.

ઉલમાને લિખ્ખા હે કે ઈસ દુઆકા કબૂલ હોના મુશાહદેમેં આતા હે કે જો મિકદાર ખાનેકી મદીના તય્યબામેં કાફી હો જાતી હે, ઉનકી મિકદાર ખાનેકી મદીનાસે બાહર કાફી નહીં હોતી, વહાં રેહનેમેં ઈસકા તજર્બા હોતા હે. (ફત્હ)

ઓર જો હઝરાત મદીના તય્યબાકી અફઝલિયતકે કાઈલ હૈં, વો ફરમાતે હૈં કે બરકતકે મા'ના ખેરમેં ઝિયાદતીકે હૈં જો દીન ઓર દુનિયા દોનોંકી ખેરકો શામિલ હે, ઈસલિએ હર નોઅકી ખેરમેં મક્કા મુકર્રમાસે દોચંદ કી દુઆ હે. (ફત્હ)

એક હદીસમેં આયા હૈ, હઝરત અલી (રદી.) ફરમાતે હૈ કે હમ હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ જા રહે થે. જબ મદીને સે બાહર હુર્રામેં સુક્યા પર પહોંચે (એક જગહ કા નામ હૈ મદીના કી આબાદીસે બાહર) તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને વુઝૂ કા પાની મંગાયા ઔર વુઝૂ કરકે કિબ્લે કી તરફ મુંહ કરકે ખડે હુએ ઔર અલ્લાહુ અકબર કેહને કે બાદ યે દુઆ કી અય અલ્લાહ. હઝરત ઈબ્રાહીમ તેરે બંદે થે, તેરે ખલીલ થે, ઉન્હોને મક્કાવાલોંકે લિએ બરકતકી દુઆ કી ઔર મૈં મુહમ્મદ હૂં (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તેરા બન્દા હૂં તેરા રસૂલ હૂં, મૈં તુઝસે મદીનાવાલોં કે લિએ દુઆ કરતા હૂં કે તૂ ઉનકે મુદ્દમેં ઔર ઉનકે સા'અ મેં એસી હી બરકત કર જૈસી કે તૂને એહલે મક્કા કે લિએ કી ઔર ઈસકે સાથ દોચંદ ઝિયાદા કર. (કંઝ)

ઈસ હદીસ શરીફમેં તીન ગુના ઝિયાદતી કી દુઆ હુઈ.

સાહિબે તર્ગીબને ઈસકી સનદકો ઉમ્દા ઔર કવી બતાયા હૈ.

હઝરત ઉમર (રદી.) ફરમાતે હૈ કે એક મર્તબા મદીના તય્યબામેં ગિરાની બહોત હો ગઈ ઔર લોગ સખ્ત મશક્કતમેં પડ ગએ તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને સબરકી તલકીન ફરમાઈ ઔર યે ખુશખબરી દી કે મૈને તુમ્હારે લિએ તુમ્હારે સાઅમેં ઔર તુમ્હારે મુદ્દમેં બરકતકી દુઆ કી હૈ. યેભી ઈર્શાદ ફરમાયા કે ખાના અલાહિદા અલાહિદા ન ખાયા કરો, ઈકઠ્ઠે હોકર ખાયા કરો. ઈસ સૂરતમેં એકકા ખાના દો કો કાફી હો જાતા હૈ ઔર દોકા ખાના ચારકો કાફી હો જાતા હૈ ઔર ચારકા પાંચ છેકો કાફી હો જાતા હૈ. ઈકઠ્ઠે ખાનેમેં બરકત હોતી હૈ. જો શખ્સ મદીના તય્યબાકી મશક્કત પર સબર કરેગા, મૈં કયામતકે દિન ઉસકે લિએ સિફારિશી ઔર ગવાહ બનૂંગા ઔર જો શખ્સ મદીનાસે એ'રાઝ કરકે યહાંસે જાએગા, હક તઆલા શાનુહૂકા બેહતરીન બદલા યહાં કર દેગા ઔર જો મદીનાવાલોંકે સાથ બુરાઈકા ઈરાદા કરેગા, વો ઈસ તરહ પિઘલ જાએગા જૈસાકે પાનીમેં નમક પિઘલ જાતા હૈ. (તર્ગીબ)

યે મઝમૂન ભી બહોતસી રિવાયાતમેં નકલ કિયા ગયા, જૈસા કે આઈન્દા હદીસકે ઝેલમેં આ રહા હૈ.

[illegible] હઝરત સઅ'દ (રદીયલ્લાહુ અન્હુ) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો કોઈ ભી મદીના મુનવ્વરાકે રેહનેવાલોંકે સાથ મકર કરેગા, વો એસા ઘુલ જાએગા, જૈસા પાનીમેં નમક ઘુલ જાતા હૈ. (મિશ્કાત)

٦- عن سعدٍ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يكيد اهل المدينة احد الا انماع كما ينماع الملح في الماء متفق عليه كذا في المشكوة

ફાઈદા યે મઝમૂન બહોતસી અહાદીસમેં બહોત મુખ્તલિફ ઉન્વાનાતસે નકલ કિયા ગયા, ઈસ્સે પેહલી હદીસકે ઝેલમેં હઝરત ઉમર (રદી.) સે ભી હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ ઈસ કિસમકા નકલ કિયા ગયા.

મુસ્લિમ શરીફકી એક હદીસમેં હે કે જો શખ્સ મદીનાવાલોંકે સાથ કિસી કિસમકી બુરાઈકા ઈરાદા કરેગા, હક તઆ'લા શાનુહૂ ઉસકો આગમેં ઈસ તરહ પિઘલા દેંગે, જિસ તરહ આગમેં રાંગ પિઘલતા હે યા પાનીમેં નમક ઘુલ જાતા હે.

હઝરત જાબિર (રદી.) ને એક મોકે પર ઈર્શાદ ફરમાયા કે વો શખ્સ બરબાદ હો જાએ, જો અલ્લાહ કે રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ડરાતા હે, ઉનકે સાહબઝાદેને પૂછા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા વિસાલ હો ચુકા. હુઝૂર (સલ્લ.) કો કોઈ શખ્સ કિસ તરહ ડરા સકતા હે તો હઝરત જાબિર (રદી.) ને ફરમાયા કે મૈને હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે સુના હે કે જો શખ્સ મદીનાવાલોંકો ડરાતા હે, વો ઈસ ચીઝકો ડરાતા હે જો મેરે પેહલૂકે દરમ્યાન હે, (યાની મેરે દિલકો)

એક દૂસરી હદીસમેં હે કે જો શખ્સ મદીનાવાલોંકો ડરાએ, અલ્લાહ જલ્લે શાનહૂ ઉસકો ડરાએ, હઝરત ઉબાદા (રદી.) સે હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા, અય અલ્લાહ જો શખ્સ મદીનાવાલોં પર ઝુલ્મ કરે યા ઉનકો ડરાએ, તૂ ઉસકો ડરા ઓર ઉસપર અલ્લાહકી લા'નત ઓર સારી દુનિયાકી લા'નત, ના ઉસકી ફર્ઝ ઈબાદત મકબૂલ, ના નફલ ઈબાદત મકબૂલ.

હઝરત સા'ઈબ બિન ખલ્લાદ (રદી.) સે ભી હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ એસે હી નકલ કિયા ગયા, જૈસા કે હઝરત ઉબાદા (રદી.) ને નકલ કિયા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જો મદીનાવાલોંકો તકલીફ પહોંચાએ, ઉસકો અલ્લાહ તઆલા તકલીફ પહોંચાએ ઓર ઉસપર અલ્લાહકી લા'નત, ફરિશ્તોંકી લા'નત, સારી દુનિયાકે આદમિયોંકી લાનત, ન ઉસકા ફરીઝા મકબૂલ, ન નફલ. (તર્ગીબ)

હઝરત ઝૈદ બિન અસ્લમ (રદી.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને યે દુઆ કી હે, અય અલ્લાહ જો મદીનાવાલોંકે સાથ બુરાઈકા ઈરાદા કરે, તૂ ઉસકો એસા પિઘલા દે, જૈસા કે રાંગ આગમેં ઓર નમક પાનીમેં ઓર ચિકનાઈ ધૂપમેં પિઘલતી હે. (કંઝુલ ઉમ્માલ)

ઓર ભી બા'ઝ સહાબા (રદી.) સે ઈસ કિસમ કે મઝામીન નકલ કિએ ગએ હૈં. યે બડી સખ્ત વઈદેં હૈં, જો લોગ ઝિયારતકે વાસ્તે વહાં હાઝિર હો, વો ઈસકા બહોત ઝિયાદા ખ્યાલ ઓર એહતિમામ રખ્ખે કે ન ઉન લોગોંકો અઝીયત પહોંચાએ, ન ખરીદ ઓર ફરોખ્તમેં ઉનસે કિસી કિસ્મકી ચાલબા'ઝી ઓર મકર કરે, યહાં રેહતે હુએ ભી વહાં કે રેહનેવાલોં કે સાથ કિસી કિસમકી દગાબાઝી કરના

અપને આપકો હલાકતમેં ડાલના હૈ, ઇસકા બહોત લિહાઝ રખ્ખે, જો મા'મલા ઉનકે સાથ કરે, વો નિહાયત સફાઇકા હોના ચાહિએ, કિસી કિસમકી દગાબાઝી ઔર ફરેબ ઉન લોગોંકે સાથ કરનેસે બહોત ઝિયાદા એહતેરાઝ કરે.

હદીસ : (૭.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હૈ કે જો શખ્સ મેરી મસ્જિદમેં ચાલીસ નમાઝ એસી તરહ પઢે કે એક નમાઝ ભી ઉસકી મસ્જિદસે ફોત ન હો, તો ઉસકે લિએ આગસે બરાઅત લિખ્ખી જાતી હૈ, અઝાબસે બરાઅત લિખ્ખી જાતી હૈ ઔર વો શખ્સ નિફાકસે બરી હૈ. (તિબરાની)

٧۔ عَنْ اَنَسٍ عَنِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ صَلّٰی فِیْ مَسْجِدِیْ اَرْبَعِیْنَ صَلٰوۃً لَا تَفُوْتُہٗ صَلٰوۃٌ کُتِبَتْ لَہٗ بَرَاءَۃٌ مِّنَ النَّارِ وَبَرَاءَۃٌ مِّنَ الْعَذَابِ وَبَرِئَ مِنَ النِّفَاقِ رواہ احمد والطبرانی فی الاوسط ورجالہ ثقات وروی الترمذی بعضہ کذا فی مجمع الزوائد

ફાઇદા : બડી અહમ ફઝીલત હૈ ઔર બડી આસાન. ઝા'ઇરીનકો ચાહિએ કે કમ અઝ કમ આઠ રોઝકા કિયામ વહાં ઝરૂર કરેં ઔર જાનેસે પેહલે ઉંટ યા મોટરવાલોંસે આઠ રોઝકા કિયામ તે કર લે. તા'કે ચાલીસ નમાઝે પૂરી હો જાએં ઔર ઇસકા એહતિમામ કરેકે ઇસ દરમ્યાનમેં કોઇ નમાઝ ફોત ન હોને પાએ. અગર કિસી જગહ ઝિયારત વગૈરહકો જાના હો તો એસી સૂરત તજવીઝ કરેં કે સુબ્હકી નમાઝ મસ્જિદે નબવીમેં પઢકર જાએ ઔર ઝોહરકી નમાઝ વાપસીમેં મસ્જિદમે મયસ્સર હો જાએ.

હદીસ : (૮.) હઝરત આઇશા (રદી.) ફરમાતી હૈ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મરીઝ કે લિએ ફરમાયા કરતે થે - બિસ્મિલ્લાહિ તુર્બતુ અર્ઝિના બિરીકતિ બઅ્ઝિના યશ્ફી સકીમના. (બુખારી)

٨۔ عَنْ عَائِشَۃَ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہَا اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ کَانَ یَقُوْلُ لِلْمَرِیْضِ بِسْمِ اللّٰہِ تُرْبَۃُ اَرْضِنَا بِرِیْقَۃِ بَعْضِنَا یُشْفٰی سَقِیْمُنَا رواہ البخاری وروی بمعناہ مسلم وابوداؤد وغیرھما

ફાઇદા : ઇસ દુઆકા તર્જુમા યે હૈ કે અલ્લાહકે નામકે સાથ હમારી ઝમીનકી મિટ્ટી હમ મૈંસે બા'ઝ આદમિયોંકે લબકે સાથ મિલકર હમારે બીમારકો શિફા દેતી હૈ.

મુસ્લિમ શરીફકી હદીસમેં હૈ કે જબ કોઇ આદમી બિમાર હોતા યા ઉસકો કોઇ ઝખ્મ વગૈરહ હોતા તો હુઝૂર (સલ્લ.) એસા કરતે.

ઇમામ નવવી (રહ.) કેહતે હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ઉંગલીકો લબ લગાકર ઝમીન પર લગાતે તા'કે ઉસકો મિટ્ટી લગ જાએ ઔર યે દુઆ પઢતે, ફિર ઉસકો

ઉસ જગહ લગા દેતે જો મા'ઊફ હે.

બા'ઝ ઉલમાને ઈસકો આમ કહા હે, વો હર જગહકી મિટ્ટીકે મુતઅલ્લિક એસા હી કેહતે હેં ઔર ઈસકી વજહ યે બતાતે હેં કે વતનકી મિટ્ટીકો મિઝાજસે મુનાસીબતમેં ખાસ દખલ હોતા હે, જૈસા કે હાફિઝ (રહ.) ને ફત્હુલ બારીમેં ઈસકો વઝાહતસે નકલ કિયા હે ઔર બા'ઝ ઉલમાને ઈસકો મદીના પાકકી મિટ્ટીકે સાથ ખાસ બતાયા હે.

અલ્લામા કસ્તલાનીને મવાહિબે લિદુનીયામેં મદીના પાકકી ખુસૂસિયાતમેં લિખ્ખા હે કે ઈસકા ગુબાર જુઝામ ઔર બર્સકે લિએ ખુસૂસિયતસે શિફા હે.

અલ્લામા ઝુર્કાની (રહ.) કેહતે હે કે યે ન કોઇ તિબ્બી ચીઝ હે, ન અકલી ચીઝ હે, લેકિન મુન્કિરકો નફા નહીં કરતી.

અલ્લામા ઝુર્કાની (રહ.) ને બા'ઝ લોગોંકે હાલાત ભી લિખ્ખે હેં, જિનકો બર્સકી બીમારી થી ઔર મદીના પાકકી મિટ્ટી મલનેસે વો અચ્છે હો ગએ.

અલ્લામા કસ્તલાની (રહ.) કેહતે હેં, બલ્કે હર મરઝ કે લિએ શિફા હે.

અલ્લામા ઝુર્કાની (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એક મર્તબા કબીલા બનુ હારિસ કે પાસ ગએ, વો લોગ બિમાર થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા. ક્યા હાલ હે ? કેહને લગે, હુઝૂર ! હમ લોગ બુખારમેં મુબ્તલા હે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારે પાસ તો સઈબ મૌજૂદ હે. (યે મદીના પાકકી એક ખાસ જગહકા નામ હે જો વાદી-એ-બતહાનમેં હે) ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે સઈબકો ક્યા કરેં ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ઈસકી મિટ્ટી લેકર પાનીમેં ડાલકર, ઉસપર યે પઢ્કર મલ ડાલો :-

بِسْمِ اللّٰهِ تُرَابُ اَرْضِنَا بِرِيْقِ بَعْضِنَا شِفَاءٌ لِمَرِيْضِنَا بِاِذْنِ رَبِّنَا

ઈન હઝરાતને ઈસકા ઈસ્તેમાલ કિયા. અલ્લાહકે ફઝલસે બુખાર જાતા રહા.

ઈસ કિસ્સે કે નકલ કરને વાલે એક રાવી કેહતે હેં કે લોગોંકે ઉસ જગહસે મિટ્ટી ઉઠાનેકી વજહસે વહાં ગળ્હા ભી પળ ગયા, બહોતસે લોગોંને ઈસકા તજુર્બા કિયા.

અલ્લામા સમહોવી (રહ.) કેહતે હેં કે યે જગહ અબ તક ભી મૌજૂદ હે લોગ ઈસકી મિટ્ટી બીમારોં કે વાસ્તે લાતે હેં.

હઝરત સાબિત બિન કૈસ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હેં કે મદીનેકા ગુબાર કોઢકી બીમારીકે લિએ શિફા હે. (ઝુર્કાની)

ઈસ નાકારાકા તર્જુબા તો યહાં તક હે કે મદીના તય્યબાકી મિટ્ટી ઈસ દુઆકે સાથ તા'ઉનકી ગિલટી તક કે લિએ ભી નાફેઅ હુઈ હે ઔર વફાઉલ વફામેં

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ નકલ કિયા હૈ કે ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, ઉસકી મિટ્ટીમેં હર બીમારીકા ઈલાજ હૈ.

٩- عن ابن عمرؓ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من استطاع ان یموت بالمدینۃ فلیمت بھا فانی اشفع لمن یموت بھا رواہ الترمذی وابن ماجۃ وابن حبان فی صحیحہ والبیھقی ولفظ ابن ماجۃ فانی اشھد لمن مات بھا کذا فی الترغیب

હદીસ : (૯.) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જો શખ્સ ઈસકી તા'કત રખતા હો કે મદીના તય્યબામેં મરે, ચાહિએ કે વહીં મરે, ઈસ લિએ કે મૈં ઉસ શખ્સકા સિફારિશી હૂંગા જો મદીનામેં મરેગા. (તિરમિઝી)

દૂસરી હદીસમેં હૈ કે મૈં ઉસકા ગવાહ બનૂંગા.

ફાઈદા : બહોતસે સહાબા (રદી.) સે યે મઝમૂન નકલ કિયા ગયા. હઝરત સુમેકા (રદી.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે જો શખ્સ ઈસકી તા'કત રખતા હો કે મદીનાકે સિવા કહીં ન મરે, વો મદીના હી મેં મરે, ઈસ લિએ કે મૈં ઉસકે લિએ ગવાહ બનૂંગા જો મદીનામેં મરે. (તર્ગીબ)

ઉલમા ને લિખ્ખા હૈ કે શફાઅતસે મુરાદ ખાસ કિસમકી શફાઅત હૈ, વરના હુઝૂર (સલ્લ.) કી આમ શફાઅત તો સારે હી મુસલમાનોં કે લિએ હોગી ઔર તા'કત રખનેકા મતલબ યે હૈ કે ઈસકી કોશિશ કરે કે વહાં આખિર તક રહે.

અલ્લામા ઝુર્કાની (રહ.) કેહતે હૈં કે યે તર્ગીબ હૈ વહાંસે બાહર ન જાને કી કે મરને તક વહીં રહે.

ઈબ્નુલ હાજ્જ (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસકો તા'કત રખનેસે તા'બીર કિયા, ગયા ઈશારા હૈ ઈસ તરહકે ઈસકી ઈન્તિહાઈ કોશિશ કરે.

મેરે મોહતરમ બુઝૂર્ગ હઝરત મૌલાના અલ-હાજ સૈયદ અહમદ સાહબ ફૈઝાબાદી નવ્વરલ્લાહુ મર્કદહૂ ને જો મદ્રસા શરઈય્યહ મદીના તય્યબાકે બાની ઔર હઝરત શૈખુલઅરબ વલ અજમ હઝરતે અકદસ મૌલાના સૈયદ હુસૈન અહમદ સાહબ મદની કે બડે ભાઈ થે, કઈ મર્તબા ફરમાયા કે હિન્દુસ્તાનકે દોસ્તોંસે મિલનેકે લિએ જાને કો તો એક મર્તબા દિલ ચાહતા હૈ, મગર બુઢાપા આ ગયા, ઐસા ન હો કે મદીના કી મૌત નસીબ ન હો.

મેરે આકા હઝરતે અકદસ મૌલાના ખલીલ અહમદ સાહબ નવ્વરલ્લાહૂ મર્કદહૂને મુલતઝિમ પર જો દુઆએં કી, મિન્જુમ્લા ઉન્કે યેભી થી કે હક તઆલા શાનુહૂ મદીના પાકકી મૌત નસીબ ફરમાએ ઔર હઝરત ઉમર (રદી.) કી દુઆ તો મશહૂર હૈ.

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ شَهَادَةً فِيْ سَبِيْلِكَ وَاجْعَلْ مَوْتِيْ بِبَلَدِ رَسُوْلِكَ ؕ

અલ્લાહુમ્મર્ઝુકની શહાદતન્ ફી સબીલિક- વજ્અલ્ મોતી બિ બ-લદિ રસૂલિક.

તર્જુમા - અય અલ્લાહ ! મુઝે અપને રાસ્તેમેં શહાદત અતા ફરમા ઓર અપને રસૂલકે શહેરમેં મૌત અતા ફરમા.

ઈન દોનોં દુઆઓંકા જમા હોના બઝાહિર દુશ્વાર થા કે મદીના પાક દારૂલ ઈસ્લામ ઓર કુફ્રસે એસા બઈદ હો ચુકા થા કે શૈતાન ભી ઉસ્સે માયૂસ હો ચુકા થા. એસી હાલતમેં વહાં શહાદત બઝાહિર દુશ્વાર થી, લેકિન અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જિસ કામકા ઈરાદા ફરમા લે, તો ઉનકો અસબાબ પૈદા કરને ક્યા મુશ્કિલ હે. ખાસ મસ્જિદે નબવીમેં સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) કે બળે મજમે કે દરમિયાન એન નમાઝ કી હાલતમેં અબૂ લૂલૂ કાફિર કે હાથ શહાદત નસીબ હુઈ.

યાહ્યા બિન સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક મર્તબા એક કબર ખોદી જા રહી થી ઓર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) વહાં તશરીફ ફરમા થે, એક સાહબ તશરીફ લાએ ઓર કબરકો દેખકર કેહને લગે કે મોમિન કે લિએ યે કૈસી બૂરી જગહ હે, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમને કૈસી બૂરી બાત કહી.

હુઝૂર (સલ્લ.) કી મુરાદ ગાલિબન યે થી કે મો'મિનકી કબરકો બૂરી જગહ બતાયા, હાલાંકે વો જન્નતકે બાગોં મેંસે એક બાગ હે.

વો સાહબ કેહને લગે, હુઝૂર (સલ્લ.) ! મેરા મકસદ તો યે થા કે યહાં મર ગએ, કહીં જાકર અલ્લાહ કે રાસ્તેમેં શહીદ હો જાતે, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે શહાદત કે બરાબર તો કોઈ ચીઝ હી નહી, લેકિન સારી ઝમીન પર કોઈ જગહ એસી નહીં, જહાં મુઝે અપની કબર બનાઈ જાની પસન્દીદા હો, બજુઝ મદીના તય્યબા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને તીન મર્તબા યેહી અલ્ફાઝ ફરમાએ. (મિશ્કાત)

મદીના પાકકી મૌત ઈમાનકે સાથ કિસી ખુશનસીબકો મયસ્સર હો જાએ, ઉસ્સે બઢકર મરને કે વકત કયા દૌલત હો સકતી હે કે જન્નતુલ બકીઅકી મિટ્ટી નસીબ હો જાએ, જહાં હુઝૂર (સલ્લ.) કે એહલે બૈત મદફૂન હૈં, દો કે અલાવા સારી અઝવાજે મુતહહરાત મદફૂન હૈં ઓર (સહાબ-એ-કિરામ રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન) કી કિતની બડી જમાઅત મદફૂન હે. હઝરત ઈમામ મલિક (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા હે કે દસ હજાર સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) ઈસ મકબરેમેં મદફૂન હે. (ઝૂર્કાની)

ઈન પાક અર્વાહ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કી કિસ કદર રહમતેં હર વક્ત નાઝિલ હોતી હોંગી, યે ઝાહિર ચીઝ હે.

ઇબ્ને નજ્જાર (રહ.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ નકલ કિયા હે કે દો કબરસ્તાન આસમાન વાલોં કે લિએ ઝમીન પર એસે ચમકતે હે જૈસા કે ઝમીનવાલોંકે લિએ આસમાન પર ચાંદ ઔર સૂરજ એક બકીઅકા કબરસ્તાન, દૂસરા મકબરા અસ્કલાન.

ઔર કા'બ અહબાર, જો તૌરાત કે બડે આલિમ થે, ફરમાતે હૈં કે તૌરાતમેં લિખ્ખા હે કે જન્નતુલ બકીઅ એક કુબ્બાકી તરફ સે હે, જિસ પર મુસ્તકિલ ફરિશ્તોંકી જમાઅત મુકર્રર હે કે જબ વો પુર હો જાએ, ઉસકો જન્નતમેં ઉલટ દેં. (ઝુર્કાની)

ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદી.) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે કયામતમેં સબસે અવ્વલ મેરી કબર શક હોગી, મૈં ઉસમેંસે નિકલૂંગા ફિર અબૂબકર સિદીક (રદી.) અપની કબરસે નિકલેંગે ફિર ઉમર ! ફિર મૈં જન્નતુલ બકીઅમેં જાઉંગા ઔર વહાં જિતને મદફૂન હે, ઉન સબકો અપને સાથ લુંગા, ફિર મક્કા મુકર્રમા કે કબ્રસ્તાનવાલોંકા ઇન્તિઝાર કરૂંગા, વો મક્કા ઔર મદીના કે દરમ્યાન આકર મુઝસે મિલેંગે.

ઇમામ તિર્મિઝીને ઇસ હદીસકો સહીહ બતાયા હે. (ઝુર્કાની)

હદીસ (૧૦) હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઇર્શાદ હે કે જો જગહ મેરે ઘર યાની મેરી કબર ઔર મેરે મિમ્બર કે દરમિયાન હે, વો જન્નતકે બાગોં મેંસે એક બાગ હે ઔર મેરા મિમ્બર મેરી હૌઝ પર હે. (બુખારી)

١٠- عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم ما بين بيتي ومنبري روضة من رياض الجنة ومنبري على حوضي رواه البخاري ومسلم وغيرهما

શરહ ઇસ હદીસ શરીફમેં દો મઝમૂન વારિદ હૈં -

૧. અવ્વલ યે કે મસ્જિદે નબવીકા વો હિસ્સા, જો કબર અતહર ઔર મિમ્બર શરીફકે દરમિયાન હે, વો જન્નતકે બાગોં મેંસે એક બાગ હે. યે મશહૂર કૌલકે મુવાફિક હે કે મેરે ઘરસે મુરાદ હઝરત આઇશા (રદી.) કા ઘર હે, જિસમેં બાદમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબર શરીફ બની.

બા'ઝ ઉલમાને મેરે ઘર સે આમ મુરાદ લિયા હે યાની તમામ અઝવાઝકે ઘર ઔર ઝવાઇદે મુસ્નદ અહમદકી એક રિવાયતસે ઇસકી તા'ઇદ કી, જિસમેં વારિદ હુઆ હે કે ઉન ઘરોંકે ઔર મિમ્બરકે દરમિયાન એક બાગ હે જન્નતકે બાગોં મેંસે ઇસ સૂરતમેં અઝવાજે મુતહહરાત કે જો મકાનાત વલીદ અબ્દુલ મલિક કે ઝમાનેમેં મસ્જિદે નબવીમેં દાખિલ હુએ હૈં. વો સારા હિસ્સા રોઝા હી હે. (નૂઝહહ)

ઇસકે મતલબમેં ઉલમા કે તીન કૌલ હે -

૧. અવ્વલ યે કે અલ્લાહ કી રેહમતોં કે નાઝિલ હોનેમેં યે હિસ્સા એસા

હી હે જૈસાકે જન્નતકા બાગ હો કે જિસ તરહ વહાં હર વક્ત અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રેહમતેં નાઝિલ હોતી રેહતી હૈં, ઈસી તરહ યહાં ભી હર વક્ત અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી રહમતેં નાઝિલ હોતી હૈ.

૨. દૂસરા કૌલ યે હૈ કે ઈસ જગહ ઈબાદત જન્નતકે બાગકા ઝરિયા હૈ યા'ની ઈસ જગહ ઈબાદત કરનેસે જન્નતકે બાગોમેંસે એક બાગ ઈબાદત કરને વાલેકો મિલેગા.

૩. ઔર તીસરા કૌલ યે હૈ કે યે જગહ હકીકતમેં જન્નતકા એક ટુકડા હૈ, જો ઈસ દુનિયામેં મુન્તકિલ કિયા ગયા હૈ ઔર બેઐનિહિ યે ટુકડા જન્નતમેં મુન્તકિલ કિયા જાએગા.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફત્હુલ બારીમેં ફરમાતે હૈં કે ઈસ હદીસસે ભી મદીના તય્યબાકે મક્કા મુકર્રમાસે અફઝલ હોને પર ઈસ્તિદલાલ કિયા ગયા હૈ, ઈસ લિએ કે ઈસ હદીસસે મા'લુમ હોતા હૈ કે યે હિસ્સા જન્નતકા ટુકડા હૈ ઔર દૂસરી હદીસમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કિયા ગયા કે જન્નતકા એક કમાન કે બકદ્ર હિસ્સા ભી દુનિયા ઔર જો કુછ દુનિયામેં હૈ, સબસે અફઝલ હૈ.

અકસર ઉલમાકે નઝદીક યે તીસરા કૌલ રાજેહ હૈ.

ઈબ્ને હજર મક્કી (રહ.) શર્હે મનાસિકે નવવીમેં લિખતે હૈં, કે સબસે બેહતર કૌલ વો હૈ જો ઈમામ માલિક (રદી.) વગૈરહસે નકલ કિયા ગયા કે વો હદીસ અપને ઝાહિર પર હૈ ઔર યે જગહ જન્નતમેં મુન્તકિલ હો જાંએગી.

૨. દૂસરા મઝમૂન હદીસે બાલામેં યે હૈ કે મેરા મિમ્બર મેરી હોઝ પર હોગા, ઈસકે મા'નામેંભી ઉલમાકે તીન કૌલ હૈ -

૧. અવ્વલ યે કે યે મિમ્બર શરીફ જો મસ્જિદમેં હૈ, યે બેઐનિહી હોઝે કૌસર પર મુન્તકિલ હો જાએગા.

૨. દૂસરા કૌલ યે હૈ કે યે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હોઝે કૌસરકા હાલ બયાન ફરમાયા કે ઈસપર મેરે લિએ એક મિમ્બર હોગા. ઈસ સૂરતમેં મસ્જિદકે ઈસ મિમ્બરસે કોઈ તઅલ્લુક નહીં.

૩. તીસરે મા'ની યે હૈં કે મસ્જિદમેં જો મિમ્બર શરીફ હૈ, ઉસકે મુત્તાસિલ ઈબાદત કરનેકા સમરા ઔર અસર યે હૈ કે ઉસકી બરકતસે કયામતમેં હોઝે કૌસર પર હાઝરી નસીબ હોતી હૈ.

કાઝી અયાઝ (રહ.) ને શિફામેં લિખ્ખા હૈ કે પેહલે મા'ની સબસે ઝિયાદા ઝાહિર હૈ.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર (રહ.) ફત્હુલ બારીમેં ફરમાતે હૈં કે અકસર ઉલમાને યેહી ફરમાયા હૈ કે વોહી મિમ્બર મુરાદ હૈ, જિસ પર ખડે હોકર હુઝૂર (સલ્લ.)

ને યે ઈર્શાદ ફરમાયા થા.

ઔર હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદી.) કી રિવાયતસે ઈસીકી તા'ઈદ હોતી હે. વો હુઝૂર (સલ્લ.) કા યે ઈર્શાદ નકલ કરતે હેં કે મેરે મિમ્બરકે પાએ જન્નતમેં સુતૂન બના દિએ જાએગે.

ઔર ભી બહોતસે ઉલમાને ઈસી મા'નીકો તર્જીહ દી હે. ઈસી વજહસે મસ્જિદે નબવીકે દરમિયાનમેં યે દો જગહ, એક રોઝા, દૂસરે મિમ્બરકી જગહ ખાસ તૌરસે અહમ હે. ઈનકે અલાવા ઔર ભી બા'ઝ મવાકે ખુસૂસી હેં, જિનકે પાસ જાકર ખુસૂસિયતસે દરૂદો-દુઆ વગૈરહ કરના ચાહિએ. હજકી કિતાબોમેં ઉનકો તફસીલસે ઝિકર કિયા હે, ઉનમેંસે ચંદકો યહાં ભી ઝિકર કિયા જાતા હે.

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ફરમાતે હેં કે જિન સુતૂનોકી ખાસ ફઝીલત હે ઔર ઈસી તરહસે ઉનકે અલાવા જો મુતબર્રક મકામાત હે, ઉનકી ઝિયારત કરના ચાહિએ ઔર ઉનકે પાસ ખુસૂસિયતસે નવાફિલ દુઆ વગૈરહ કરના ચાહિએ, બિલ ખુસૂસ મસ્જિદકા જો હિસ્સા હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં મસ્જિદ થા, વો ખાસ તૌરસે ઝિયાદા અહમ ઔર ઝિયાદા કાબિલે એહતિમામ હે ઔર ઈસ હિસ્સેમેં જિતને સુતૂન હેં, વો ખાસ તૌર પર મુતબર્રક હે કે બુખારી શરીફકી હદીસકે મુવાફિક સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) સુતૂનોકે કરીબ કસરતસે નમાઝ પઢ્હા કરતે થે. ઉનમેં આઠ ખાસ તૌરસે અફઝલ ઔર મુતબર્રક ઔર મા'રૂફ હેં.

સુતૂન : (૧) ઉસ્તુવાના સુખ્લકા : યે જગહ સબસે ઝિયાદા મુતબર્રક હે. યે હુઝુરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી નમાઝ પઢ્હનેકી જગહ હે, ઉસીકો ઉસ્તુવાનએ હન્નાના ભી કેહતે હેં. ઈસ જગહ ખજૂરકા વો તના થા, જિસ પર ટેક લગાકર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મિમ્બર બન્નેસે પેહલે ખુત્બા પઢ્હા કરતે થે. જબ મિમ્બર શરીફ તૈયાર હુઆ ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) ખુત્બેકે લિએ ઉસ પર તશરીફ ફરમા હુએ તો ઉસમેસે બહોત ઝોરસે રોને કી આવાઝ આઈ.

એક રિવાયતમેં હે કે ઉસકે રોનેસે મસ્જિદ ગૂંજ ગઈ.

દૂસરી રિવાયતમેં હે કે ઉસકે રોને ઔર ઉસકી હાલતસે મસ્જિદવાલે ભી રોને લગે. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઉસકે પાસ આએ ઔર ઉસપર દસ્તે મુબારક રખ્ખા, જિસ્સે ઉસકા રોના બંદ હુઆ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઉસકે કરીબ અલ્લાહકા ઝિકર હોતા થા, અબ મિમ્બર બન જાનેસે યે ઉસ્સે મેહરૂમ હો ગયા, ઈસકી વજહસે વો રો રહા હે. અગર મૈં ઉસપર હાથ ન રખતા તો કયામત તક ઈસી તરહ રોતા રેહતા, ઈસકે બાદ ઉસકો દફન કર દિયા ગયા.

બહોત મશહૂર કિસ્સા હે દસ સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) ને ઈસકો નકલ કિયા હે, હઝરત હસન બસરી (રહ.) જબ ઈસકા કિસ્સા નકલ ફરમાતે તો રોને

લગતે ઓર ફરમાને લગતે કે અલ્લાહકે બંદો ! ખજૂરકે દરખ્તોં કો તો હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈત્ના ઈશ્તિયાક હો, તુમ તો ઈસ્સે ભી ઝિયાદા શૌકકે અહલ થે. (શિફા)

એક હદીસમેં હે કે જબ મિમ્બર તેયાર હો ગયા ઓર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) જુમ્આકે દિન ઉસ પર તશરીફ ફરમા હુએ તો યે સુતૂન એસે ઝોરસે ચિલ્લાયા, કરીબ થા કે ફટ જાએ. હુઝૂર (સલ્લ.) મિમ્બરસે ઊતરે ઓર ઉસે અપનેસે લગાયા, તો ઈસ તરહ સિસકિયાં લે રહા થા જેસે બચ્ચા કિયા કરતા હે, જિસ વકત કે ઉસ રોતે હુએકો ચૂપ કિયા જાએ. (બુખારી શરીફ)

ઈસી વજહસે ઉસકો ઉસ્તુવાના હન્નાના કેહતે હે, જિસકે મા'ની રોને વાલી ઉંટની કે હે ઓર મુખ્લકા ખુલૂક સે, જો એક મુરક્કબ ખુશ્બૂકા નામ હે, વો ઉસપર ખાસ તોરસે મલી જાતી થી, અગરચે ઓર સુતૂનો પર ભી મલી જાતી થી ઓર ઈસ લિએ ઓર ભી બા'ઝ સુતૂનોકો મુખ્લકા કહા જાતા થા, મગર અકસર ઈસીકો કહા જાતા હે.

હઝરત ઈમામ માલિક (રદી.) ફરમાતે હેં કે મસ્જિદે નબવીમેં નમાઝકે લિએ સબસે અફઝલ જગહ યેહી હે. ઈસી જગહ મેહરાબુન્નબી (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે નામસે મેહરાબ બના દી ગઈ, જો હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝમાનેમેં ન થી બલ્કે વલીદ બિન અબ્દુલ મલિકકે ઝમાનેમેં જબ હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રદી.) ને બહેસિયતે અમીરે મદીના હોનેકે મસ્જિદકી તા'મીર કરાઈ હે, ઉસ વકતસે મેહરાબ બની હે. (નુઝહતુન્નાઝિરીન)

સુતૂન : (૨) ઉસ્તુવાના આઈશા : જિસકો ઉસ્તુવાનતુલ મુહાજીરીન ભી કેહતે હેં, ઈસ લિએ કે મુહાજીરીનકી અકસર નશિસ્ત ઉસ જગહ રેહતી થી. ઈબ્તિદાઅન હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા મુસલ્લા ઈસી જગહ થા. ઈસકે બાદ આગેકી સુતૂનકી તરફ જો ન. ૧ મેં ગુઝરા, તજવીજ હુઆ. ઈસકો ઉસ્તુવાનતુલ કુરઅહ ભી કેહતે હે, જિસકી વજહ યેહી હે કે હઝરત આઈશા (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે નકલ કિયા કે ઈસ મસ્જિદમેં એક જગહ એસી હે કે અગર લોગોંકો ઉસકા હાલ મા'લૂમ હો જાએ તો ઉસકે લિએ હુજૂમકી વજહસે કુરઆ ડાલના પડે. લોગોને હઝરત આઈશા (રદી.) સે પૂછા કે વો કોન સી જગહ હે, તો ઉન્હોને ઉસ વકત બતાનેસે ઈન્કાર ફરમાયા. ઈસકે બાદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદી.) કે ઈસરાર પર હઝરત આઈશા (રદી.) ને ઉનકો બતાયા. ઈસલિએ ઈસકો ઉસ્તુવાના આઈશા કેહતે હેં કે ઉનકી હદીસ ઓર ઉનકી તા'ઈનસે ઈસકી તા'ઈન હુઈ હઝરત અબૂબકર સિદ્દિક (રદી.) હઝરત ઉમર (રદી.) અકસર ઉસકે કરીબ નમાઝ પઢા કરતે થે. એક હદીસમેં આયા હે કે ઈસ જગહ દુઆ કુબૂલ હોતી હે.

સુતૂન : (૩) ઉસ્તુવાનતુત્તોબા : ઓર ઈસકો ઉસ્તુવાનએ અબૂ લુબાબા

ભી કેહતે હૈં. હઝરત અબૂ લુબાબા (રદી.) મશહૂર સહાબી હૈ. ગઝવા-એ-બની કુરૈઝાકે વક્ત એક ગલતી ઉનસે સરઝદ હો ગઇ થી, વો યે કે જિસ વક્ત યહૂદ બની કુરૈઝાકા મુહાસરા હો રહા થા તો ઉન્હોંને તંગ આકર હથિયાર ડાલનેકા ઈરાદા કિયા ઔર અબૂ લુબાબા (રદી.) સે ઝમાન-એ-જાહિલિયતસે બહોત ઝિયાદા તઅલ્લુકાત થે, તો ઉન્હોને મશ્વિરેકે લિએ ઉનકો બુલાયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈન્દિયા ઉનસે અપને મુતઅલ્લિક મા'લૂમ કરેં વો વહાં તશરીફ લે ગએ. વો સબ ઉનકો દેખકર બે-તહાશા રોને લગે. ઉનકે રોનેકો દેખકર ઉનકા ભી દિલ ભર આયા ઔર ઉનકે દર્યાફ્ત કરને પર ઉન્હોને અપને હલકકી તરફ ઈશારા કિયા, ગોયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈન્દિયા કત્લ કરને કા હૈ, લેકિન ઈસકે બાદ મઅન તનબ્બુહ હુઆકે મુઝસે બડી ગલતી હુઇ. વહાંસે વાપસ આકર અપને આપકો ઉસ જગહ જો ખજૂરકા સુતૂન થા, ઉસ્સે બાંધ દિયા કે જબ તક મેરી તૌબા કુબૂલ ન હોગી, અપનેકો ન ખોલૂંગા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હી ખોલેંગે, તો ઈસ જગહસે રિહાઇ કરૂંગા. હુઝૂર (સલ્લ.) કો જબ ઈત્તિલા હુઇ તો આપને ફરમાયા કે અગર વો મેરે પાસ આ જાતે, તો મૈં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ઉનકે લિએ ઈસ્તિગફાર કરતા, મગર અબ વો બરાહે રાસ્ત અપની તૌબાકે કુબૂલ પર મદાર રખ્ખ ચુકે હૈ, તો જબતક તૌબા કુબૂલ ન હો, મૈં કૈસે ખોલ સકતા હૂં. કઇ દિન ઈસી હાલમેં ગુઝર ગએ કે નમાઝકે યા બશરી ઝરૂરતકે વક્ત ઉનકી બીવી યા બેટી ખોલ દેતી ઔર બાદ ફરાગત ફિર બાંધ દેતી. કઇ દિન ઈસી હાલમેં ગુઝર ગએ કે ન ખાના ખાયા થા, ન પાની પીયા. ભૂખકી વજહસે આંખોકે સામને અંધેરા હો ગયા. કાનોસે ઉંચા સુનાઇ દેને લગા. કઇ દિનકે બાદ એક શબમેં કે ઉસ દિન હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદી.) કે મકાન પર ગએ, તહજ્જુદકે વક્ત ઉનકી તૌબા કુબૂલ હુઇ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસકી ઈત્તિલા ફરમાઇ. સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) ને ઉનકો ખોલના ચાહા ઔર કુબૂલે તૌબાકી બશારત દી, મગર ઉન્હોને કહા કે જબ તક હુઝૂર (સલ્લ.) હી અપને દસ્તે મુબારકસે ન ખોલેંગે, મુઝે ખુલના મંઝૂર નહી. ચુનાંચે હુઝૂર (સલ્લ.) જબ સુબ્હકી નમાઝકે લિએ બાહર તશરીફ લાએ તો ઉનકો ખોલા.

બા'ઝ ઉલમાને કહા હૈ કે ગઝવ-એ તબૂકમેં જો હઝરાત રેહ ગએ થે, ઉનમેં અબૂ લુબાબા (રદી.) ભી થે ઔર ઈસ ગઝવેમેં શિર્કત ન હોને કે રંજો ગમમેં ઉન્હોને અપને આપકો ઈસ સુતૂનસે બાંધ દિયા થા ઔર ઈસી હાલમેં જબ કઇ દિન ગુઝર ગએ ઔર આયતે શરીફા વ આખરૂ-નઅ્-ત-ર-ફુ બિઝુનૂબિહિમ. નાઝિલ હુઇ તો ઉનકો ખોલા ગયા. ઈસ સુતૂનકે કરીબ કિબ્લેકી જાનિબ હુઝૂર (સલ્લ.)ને એ'તિકાફ ભી કિયા હૈ ઔર અકસર ઝુઅફા મસાકીન વગેરહ ઈસ સુતૂનકે કરીબ બેઠતે થે, તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સુબ્હકી નમાઝકે બાદ તુલૂએ

આફતાબ તક ઉનકે પાસ તશરીફ ફરમા હોતે થે.

સુતૂન : (૪) ઉસ્તુવાનતૂસ્સરીર : હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા એ'તિકાફ ઇસ જગહ ભી બતાયા જાતા હે.

બા'ઝ ઉલમાને કહા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) એતિકાફકે ઝમાનેમેં ઇસ જગહ શબકો આરામ ફરમાયા કરતે થે, ઇસ લિએ યે નામ હુઆ. સરીરકે અસલ મા'ની તખ્તકે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) કે આરામ ફરમાને કે લિએ કોઇ ચીઝ ઇસ જગહ બિછાઇ જાતી થી, જો લકડીકી હોગી.

સુતૂન : (૫) ઉસ્તુવાના અલી : જિસકો ઉસ્તુવાનતુલ મુહરસ ઓર ઉસ્તુવાનતુલ હર્સ ભી કેહતે હે. મુહરસકે મા'ની હિફાઝતકે હે.

બા'ઝ સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઇન) દરબાનીકે તોર પર ઇસ જગહ તશરીફ ફરમા હોતે થે ઓર અકસર હઝરત અલી (કરમલ્લાહુ વજહહૂ) તશ્રીફ રખતે થે, ઇસ લિએ ઉસ્તુવાના અલી ભી નામ હો ગયા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હઝરત આઇશા (રદી.)કે હુજરેસે જબ તશરીફ લાતે થે, તો ઇસ જગહસે ગુઝરતે.

સુતૂન : (૬) ઉસ્તુવાનતુલ વફૂદ : હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખિદમતમેં જો અરબકે વફૂદ આતે થે વો અકસર ઇસી જગહ બિઠાએ જાતે થે. હુઝૂર (સલ્લ.) ઇસ જગહ તશ્રીફ લાકર ઉનસે ગુફતગૂ ફરમાતે થે, ઓર ઉનકો એહકામકી તલકીન ફરમાતે.

ઉલમાકા ઇન દોનો સુતૂન નં. ૫ ઓર નં. ૬ કે તા'ઇનમેં ઇખ્તિલાફ હે, જિસકો "નુઝહતુન્નાઝિરીન" વગેરહમેં ઝિકર કિયા હે.

સુતૂન : (૭) ઉસ્તુવાના તહજ્જુદ : કેહતે હૈં કે અકસર શબકે વકત જબ સબ આદમી ચલે જાતે તો ઉસ જગહ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી તહજ્જુદકે લિએ એક બોરિયા બિછાયા જાતા થા ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) યહાં તહજ્જુદ અદા ફરમાતે થે.

બા'ઝ રિવાયાતસે મા'લૂમ હોતા હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને રમઝાનુલ મુબારકમેં તીન રાત જો નમાઝ પઢી હે ઓર બહોત મજમા જમા હો જાતા થા ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) ને તરાવીહકે ફર્ઝ હોનેકે ખોફસે ફિર નહીં પઢી વો ઇસી જગહ પઢી ગઇ હે, મગર અકસર રિવાયતોંસે ઇસકા મસ્જિદે નબવીમેં હોના મા'લૂમ હોતા હે. (નુઝહહ)

ઓર યે જગહ ઉસ વકત મસ્જિદે નબવીમેં દાખિલ નહીં થી.

સુતૂન : (૮) ઉસ્તુવાનએ જિબ્રાઇલ : ઉલમાને લિખ્ખા હે કે હઝરત જિબ્રાઇલ (અલૈહિસ્સલામ) કે આને કી યે ખાસ જગહ થી, લેકિન યે સુતૂન ઇસ

વકત હુજરા શરીફકી તા'મીરકે અન્દર આગયા હે. બાહરસે ઉસકી ઝિયારત નહીં હોતી યે આઠ સુતૂન ઉલમાને ખાસ ગિનવાએ હે. લેકિન યે ઝાહિર બાત હે કે મસ્જિદે નબવીકા કૌનસા હિસ્સા એસા હોગા જહાં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે કદમે મુબારક ન પહોંચે હોંગે. ઔર સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) ને નમાઝેં ન પઢી હોં ઔર ન સિર્ફ મસ્જિદે નબવી, બલ્કે મદીના તય્યબાકે સારે શહેરકા કૌનસા હિસ્સા એસા હોગા જહાં ઈન બા-બરકત હસ્તિયોંકે કદમ બારહા ન પડે હોં, ઈસી લિએ કે વહાંકી હર જગહ બા-બરકત હે. હક તઆલા ઉસકી બરકતસે ઈન્તિફાઅ કી તૌફીક અતા ફરમાએ કે અસલ તૌફીક હી હે.

ખાતેમહ

ઈસમે સારે ઉલમાકા ઈત્તિફાક હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને હિજરતકે બાદ સિર્ફ એક હી મર્તબા હજ કિયા હે. સન દસ હિજરીમે, જો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઝિન્દગીકા આખિરી સાલ થા ઔર ઈસ સફરમેં એસે વાકિઆતકા હુઝૂર (સલ્લ.) કી તરફસે ઝુહૂર હુઆ જૈસા કિસીકે રૂખ્સત હોતે વકત હુઆ કરતા હે. ઈસી વજહસે ઈસકા નામ હજ્જતુલ વિદાઅ યાની રૂખ્સતકા હજ પડ ગયા કે ગોયા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) હક તઆલા શાનુહૂકે યહાં જાનેકે લિએ ઈસ સફરકે ઈજ્તિમાઅકે વકત સારે મુસલમાનોસે જો હાઝિર થે, રૂખ્સત હો ગએ. સફરે હજકી ઈબ્તિદાકે વકત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ)ને અપને ઈરાદેકા એલાન ફરમાયા, તો હઝારોંકી મિકદારમેં સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) ને હમરિકાબી ઔર મઅયતકા ફખ્ર હાસિલ કરનેકે લિએ હજકા ઈરાદા ફરમા લિયા ઔર જો ખબર સુનતા ગયા, વો હમરિકાબીકી કોશિશ કરતા ગયા, ઈનમેંસે એક બડી મિકદાર મદીના તય્યબા રવાનગીસે કબ્લ પહોંચ ગઈ ઔર જો વહાં હાઝિર ન હો સકે થે, વો રાસ્તેમેં મિલતે રહે ઔર જિનકો ઈતના ભી વકત ન મિલા, વો મક્કા મુકર્રમા ઔર બા'ઝ બરાહેરાસ્ત અરફાત પર પહોંચે ગરઝ બહોત કસીર મજમા ઈસ હજમેં હમરિકાબ થા, જિસકી મિકદાર એક લાખ ચોબીસ હઝાર તક બતાઈ જાતી હે.

(લમઆ'ત હાશિયા અબૂદાઉદ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મદીના મુનવ્વરામેં ઝોહરકી નમાઝ પઢકર રવાના હુએ ઔર અસરકી નમાઝ ઝૂલહુલેફામેં પહોંચકર અદા ફરમાઈ. ઈસમેં મુઅર્રિખીનકા ઈખ્તિલાફ હે કે રવાનગીકી તારીખ ક્યા થી, ૨૪, ૨૫, ૨૬, ઝીલકા'દ, તીન કૌલ હેં ઔર ઈસી તરહ દિનકે મુતઅલ્લિક ભી પંજ શમ્બા, જુમ્આ, શંબા તીન કૌલ હે જિનમેંસે જુમ્આકા દિન જિન હઝરાતને કહા હે, વો

સહી રિવાયાતકે ખિલાફ હૈ, ઈસ લિએ કે રવાનગીસે કબ્લ મદીના પાકમેં ચાર રકઅત ઝોહરકી પઢના મશહૂર રિવાયાતમેં હૈ.

ઈસ નાકારા કે નઝદીક ૨૫ ઝીકા'દહ શમ્બાકે દિન રવાનગી રિવાયાતસે રાજેહ મા'લૂમ હોતી હૈ. શબકો ઝુલહુલેફામેં કિયામ ફરમાયા ઔર તમામ અઝવાજે મુતહહરાતસે, જો હમરાહ થી, સોહબત કી. ઈસી વજહસે ઉલમાકે નઝદીક, અગર બીવી સાથ હો તો એહરામસે કબ્લ સોહબત કરના મુસ્તહબ હૈ કે એહરામકે તવીલ ઝમાનેમેં દોનોંકે લિએ ઈફફતકા સબબ હૈ.

દૂસરે દિન ઝોહરકે વકત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને એહરામકે લિએ ગુસલ કિયા ઔર એહરામકી ચાદરેં ઝેબેતન ફરમાઈ ઔર ઝુલહુલેફાકી મસ્જિદમેં ઝોહરકી નમાઝકે બાદ કિરાનકા એહરામ બાંધા.

મુહક્કિકીન ઉલમાકે નઝદીક હુઝૂર (સલ્લ.) કા એહરામ શુરૂ હીસે કિરાનકા થા. યહાં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કો ઈખ્તિયાર દે દિયા કે જિસકા દિલ ચાહે, ઈફરાદ, તમત્તોઅ, કિરાનમેંસે જોનસા ચાહે બાંધ લે. ખુદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને કિરાનકા બાંધાકે હઝરત જિબ્રાઈલ (અલયહિસ્સલામ) ને રાતકો તશરીફ લાકર યે ફરમાયા થા કે યે વાદિ-એ-અકીક મુબારક વાદી હૈ, આપ ઈસમે નમાઝ પઢેં ઔર હજ ઔર ઉમરા દોનોકા એહરામ બાંધે, ઈસકે બાદ મસ્જિદસે બાહર તશરીફ લાકર ઉંટની પર સવાર હુએ ઔર ઝોરસે લબ્બેક પઢા. ચૂંકે મસ્જિદકી આવાઝ કરીબકે લોગોંને સુની થી ઔર યહાં ઉંટની પર તશરીફ રખનેકે બાદ દૂર તક આવાઝ ગઈ, ઈસ લિએ બહોતસે હઝરાતને યે સમઝા કે ઉસી વકત હુઝૂર (સલ્લ.) ને એહરામકી ઈબ્તિદા ફરમાઈ. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) કી મુબારક ઉંટની આપકો અપની પુશ્ત પર લેકર ચલી ઔર બેદાઅ કી પહાડી પર ચઢી, જો ઝુલહુલેફાકે કરીબ હૈ, ચૂંકે હાજીકે લિએ હર ઊંચી જગહ ચઢતે હુએ લબ્બેક ઝોરસે પઢના મુસ્તહબ હૈ, ઈસ લિએ હુઝૂર (સલ્લ.) ને યહાંભી ઝોરસે લબ્બેક પઢા. જિસકી આવાઝ પહાડીકા ઉચાન હોનેકી વજહસે ઔર ભી ઝિયાદા દૂર તક ગઈ. ઈસકી વજહસે સહાબા (રદી.) કી એક બડી જમાઅત ઈસી જગહ હુઝૂર (સલ્લ.) કા એહરામ બાંધના નકલ કરતી હૈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને લબ્બેક પઢતે હુએ મક્કા મુકર્રમાકી તરફ રવાનગી શુરૂ કી. હઝરત જિબ્રાઈલ (અલયહિસ્સલામ) ને આકર યે દર્ખ્વાસ્ત કી કે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) કો હુકમ ફરમા દીજિએ કે લબ્બેક ઝોરસે પઢેં ચુનાચે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈસકા હુકમ ફરમા દિયા.

રાસ્તેમેં જબ વાદીએ રોહા પર પહોંચે તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને વહાં નમાઝ પઢી ઔર યે ફરમાયા કે સત્તર નબિયોંને ઈસ જગહ નમાઝ પઢી હુઝૂરે અકદસ

(સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા સામાન ઔર હઝરત અબુબકર (રદી.) કા સામાન સબ એક ઉંટપર થા. જો હઝરત અબુબકર (રદી.) કે ગુલામકી સુપુર્દગીમેં થા.

જબ વાદીએ અર્જમેં પહોંચે, તો દેરતક યે હઝરાત ઉનકા ઈન્તિઝાર ફરમાતે રહે, બડી દેરમેં વો આએ ઔર કહાકે ઉંટ તો ખો ગયા. હઝરત અબુબકર સિદ્દીક (રદી.) ને ઉનકો મારાકે એક હી તો ઉંટ થા વોભી ગુમ કર દિયા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) તબસ્સુમ ફરમાકર ઈર્શાદ ફરમા રહે થે કે ઈન મુહરિમકો દેખો, યે કયા કર રહે હૈ યાની એહરામકી હાલતમેં મારતે હૈ. સહાબા (રદી.) કો જબ મા'લૂમ હુઆકે હુઝૂર (સલ્લ.) કે સામાનકી ઉંટની ગુમ હો ગઇ તો જલ્દીસે ખાના તૈયાર કરકે લાએ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત અબુબકર (રદી.) કો બુલાયાકે ખાઓ, અલ્લાહ તઆલાને બેહતરીન ગિઝા અતા ફરમાઇ, મગર હઝરત અબૂબકર (રદી.) કો ગુસ્સા આ રહા થા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઉનકો ફરમાયા કે અબૂબકર (રદી.) ગુસ્સેકો જાને દો ઈસકે બાદ હઝરત સઅદ (રદી.) ઔર હઝરત કૈસ (રદી.) અપને સામાનકી ઉંટની લેકર હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) ! યે કુબૂલ ફરમા લેં, મગર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહ તુમ્હે બરકત અતા ફરમાએ. હમારી ઉંટની અલ્લાહકે ફઝલસે મિલ ગઇ જબ વાદી અસ્ફાનમે, જો મક્કા મુકર્રમાકે કરીબ હૈ, તશરીફ ફરમા રહે થે, તો હઝરત સૂરાકા (રદી.) ને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! હમેં હજકા તરીકા ઈસ તરહ બતા દિજિયે કે ગોયા હમ આજ હી પૈદા હુએ હૈં, યાની ઈસ પર ઈત્મીનાન ન ફરમાવેં કે યે બાત તો ઉનકો પેહલે મા'લૂમ હોગી, હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈન હઝરાતકો બતાયા કે મક્કામેં દાખિલ હોકર કયા કયા કરેં. સર્ફમેં પહોંચકર હઝરત આઇશા (રદી.) કો હૈઝ આને લગા. વો પરેશાન હુઈ, રોને લગીં કે મેરા તો સફરહી બેકાર હો ગયા. હજકા વકત કરીબ આ ગયા ઔર મૈં નાપાક હો ગઇ હુઝૂર (સલ્લ.) ને તસલ્લી દી કે યે તો સારી હી ઔરતોંકો પેશ આતા હૈ, ફિર ઉનકો બતાયા કે વો અબ કયા કરેં ઔર સહાબા-એ-કિરામ (રદીયલ્લાહુ અન્હુમ) કો ઈર્શાદ ફરમાયા કે જિનકે સાથ હદી નહીં હૈ, વો મક્કા મુકર્રમામેં દાખિલ હોકર ઉમરહ કરકે અપના એહરામ ખોલ દેં.

મક્કા મુકર્રમાકે કરીબ જબ વાદી-એ-અઝરક પર પહોંચે, તો ઈર્શાદ ફરમાયા કે મેરે સામને ઈસ વકત વો મન્ઝર હૈ, જબ હઝરત મુસા (અલયહિસ્સલામ) ઈસ જગહ પર હજકે લિએ ગુઝર રહે થે ઔર કાનોમેં ઉન્ગલિયા દેકર ઝોરસે લબ્બૈક પઢ રહે થે. ઈસકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ઝૂતુવા પહોંચે જો મક્કા મુકર્રમાકે બિલ્કુલ કરીબ હૈ ઔર શબકો વહાં કિયામ ફરમાયા ઔર સુબ્હકો મક્કા મુકર્રમામેં દાખિલ હોનેકી ગરઝસે ગુસ્લ કિયા ઔર ચાશ્તકે વકત ૪ ઝિલહિજ્જહ યક શમ્બાકી સુબ્હમેં મક્કા મુકર્રમામેં દાખિલ હુએ ઉસ દિન ઔર તારીખમેં ઉલમાકા સબકા કરીબ કરીબ

ઈત્તિફાક હે કે મક્કા મુકર્રમામેં દાખિલેકી ચેહી તારીખ ઔર ચેહી દિન થા. બન્દેકે નઝદીક ઝીલકદકા યે મહીના ઉન્તીસ દિનકા થા, ઈસ લિએ શમ્બાકો ચલકર નવે દિન મક્કા મુકર્રમામેં દાખિલ હુએ.

મક્કા મુકર્રમામેં પહોંચકર સબસે અવ્વલ મસ્જિદે હરામમેં તશરીફ લે ગએ ઔર હજરે અસ્વદકો બોસા દિયા ઔર તવાફ કિયા, તહીય્યતુલ મસ્જિદ ભી નહીં પઢ્હી. મસ્જિદમેં દાખિલ હોતે હી તવાફ શુરુ ફરમા દિયા. તવાફસે ફરાગત પર મકામે ઈબ્રાહીમ પર દોગાના અદા કિયા જિસમેં સૂરએ કાફિરુન ઔર સૂરએ ઈખ્લાસ પઢ્હી. ઈસકે બાદ ફિર હજરે અસ્વદકો બોસા દિયા ઔર બાબુસ્સફાસે નિકલકર સફાકી પહાડી પર તશરીફ લે ગએ ઔર ઉપર ચઢ્હે યહાંતક કે બેતુલ્લાહ નઝર આને લગા ફીર બડી દેરતક તકબીરો-તહમીદ ઔર દુઆએં કરતે રહે. ઈસકે બાદ સફા-મર્વાકે દરમિયાન સાત ચક્કર પુરે ફરમાએ ઔર મર્વાપર જબ સઈસે ફરાગત ફરમાઈ તો જિન હઝરાતકે સાથ હદી નહી થી, ઉનકો એહરામ ખોલનેકા હુકમ ફરમા દિયા. ઈસકે બાદ કિયામગાહ પર તશરીફ લે આએ ઔર ચાર દિન કિયામ ફરમાયા.

૮. ઝીલહિજ્જા પંજશમ્બાકો ચાશ્તકે વકત મિના તશરીફ લે ગએ ઔર સબ સહાબા-એ-કિરામ ભી હજકા એહરામ બાંધકર હમરિકાબ થે. પાંચ નમાઝેં મિનામેં પઢ્હી. ઈસ શબમેં સૂરએ વલ મુર્સલાત હુઝૂર (સલ્લ.) પર નાઝિલ હુઈ. જુમ્આકી સુબ્હકો તુલૂએ આફતાબકે બાદ અરફાત તશરીફ લે ગએ ઔર નમરામેં જો ખેમા હુઝૂર (સલ્લ.) કે લિએ ખુદ્દામને પેહલેસે લગા દિયા થા, થોડી દેર કિયામ ફરમાયા. ફિર ઝવાલકે બાદ અપની ઉંટની પર, જિસકા નામ કસ્વ થા, સવાર હોકર બતને ગર્તહમેં, જો વહીં કરીબ હે, તશરીફ લાએ ઔર બહોત તવીલ ખુત્બા પઢ્હા. ઈસ ખુત્બેમેં એસે અલ્ફાઝ ભી થે, કે શાયદ તુમ ઈસ સાલકે બાદ મુઝે ન દેખો ઔર યે કે ઈસ સાલકે બાદ કભી ભી મેરા-તુમ્હારા યહાં ઈજ્તિમાઅ ન હોગા, વગૈરહ વગેરહ.

ખુત્બેકે બાદ હઝરત બિલાલ (રદી.) કો તકબીરકા હુકમ ફરમાયા ઔર ઝોહર ઔર અસરકી નમાઝ ઝોહર હી કે વકતમેં પઢ્હાઈ. નમાઝસે ફરાગતકે બાદ અરફાતકે મેદાનમેં તશરીફ લાએ ઔર મગરીબ તક અપની ઉંટની પર દુઆમેં બડે એહતિમામસે મશ્ગૂલ રહે. ઈસી દૌરાનમેં હઝરત ઉમ્મે ફઝલ (રદી.) ને યે મા'લૂમ કરનેકે લિએકે આપકા રોઝા હે, યા નહીં, એક પ્યાલેમેં દૂધ ભેજા, જિસકો હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપની ઉંટની પર સારે મજમેકે સામને નોશ ફરમાયા તા'કે સબકો મા'લૂમ હો જાએ રોઝા નહીં હે. ઈસી દૌરાનમેં એક સહાબી ઉંટ પરસે ગિરકર મર ગએ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે ઈનકે એહરામકે કપડોંહીમેં ઈનકો દફના

દો, યે કયામતમેં લબ્બૈક હી કેહતે હુએ ઉઠેંગે.

ઉસ જગહ નજદકી એક જમાઅત બરાહે રાસ્ત પહોંચી ઓર હુઝૂર (સલ્લ.) સે એક આદમીકે ઝરિએસે આવાઝ દેકર દર્યાફ્ત કરાયા કે હજ ક્યા હે. હુઝૂરને એક આદમીકો હુકમ ફરમાયા કે એલાન કર દો કે હજ અરફાતમેં ઠેહરનેકા નામ હે. જો શખ્સ ૧૦ ઝીલહિજ્જાકી સુબ્હસે પેહલે પેહલે યહાં પહોંચ જાએ, ઉસકા હજ હો ગયા. (અબૂદાઊદ)

હુઝૂર (સલ્લ.) મગ્રિબ તક ઉમ્મતકે લિએ મગ્ફિરતકી દુઆ બહોતહી ઈલહાહ ઓર ઝારીસે માંગતે રહે. હક તઆલા શાનુહૂકે યહાંસે ઉમ્મતકે લિએ મઝાલિમકે સિવા ઓર સબ ચીઝોંકી મગ્ફિરતકા વાઅદા હો ગયા, મગર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ફિર ભી ઈલ્તિજા ફરમાતે રહે કે યા અલ્લાહ ! યે ભી હો સકતા હે કે મઝલૂમોંકો તૂ અપને પાસસે બદલા અતા ફરમા દે ઓર ઝાલીમોંકો મા'ફ ફરમા દે, ઈસી દૌરાનમેં આયતે શરીફા -

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِيْ

નાઝિલ હુઈ, જિસકા બયાન સબસે પેહલી ફસ્લમેં ગુઝર ચુકા હે. જિસ વકત યે આયતે શરીફા નાઝિલ હુઈ તો વહીકે બોઝસે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ઉંટની બેઠ ગઈ, ખડી ન હો સકી.

ગુરૂબકે બાદ નમાઝસે કબ્લ હુઝૂર (સલ્લ.) વહાંસે રવાના હુએ ઉંટની એસે ઝોરોં પર થી કે નિહાયત શિદ્દતસે ઉસકી બાગ ખીંચ રખ્ખી થી. વો જોશમેં દોડના ચાહતી થી. જહાં ઝરા ચઢ્હાઈ આતી તો હુઝૂર (સલ્લ.) ઉંટનીકી બાગ ઝરા ઢીલી ફરમા દેતે થે. ફિર ઉસકો ઝોરસે ખીંચ લેતે હત્તાકે ઉસકા સર બાગસે ઝિયાદા ખીંચનેકી વજહસે કજાવેસે લગા જા રહા થા. હઝરત ઉસામા બિન ઝેદ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કે પીછે ઉંટની પર થે. રાસ્તેમેં એક જગહ મુઝદલફહકે કરીબ હુઝૂર (સલ્લ.) કો પેશાબકી ઝરૂરત હુઈ, ઉતરકર પેશાબ કિયા, વુઝૂ કિયા. હઝરત ઉસામા (રદી.) ને વુઝૂ કરાયા.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદી.) કા મા'મૂલ ઈત્તિબાકે શોકમેં હંમેશા યે રહા કે જબ હજ કરતે તો ઈસ મોકે પર ઉતરકર વુઝૂ કિયા કરતે ઓર ઝોકમેં કહા કરતે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહો અલયહિ વસલ્લમ) ને યહાં વુઝૂ કિયા થા. હઝરત ઉસામા (રદી.) ને વુઝૂકે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) સે નમાઝકી યાદ દેહાની કી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, આગે ચલો. મુઝદલફા પહોંચકર સબસે પેહલે હુઝૂર (સલ્લ.) ને નયે વુઝૂકે બાદ મગ્રિબ ઓર ઈશાંકી નમાઝ પઢ્હાઈ, ઈસકે બાદ દુઆમેં મશ્ગૂલ હુએ. બા'ઝ રિવાયાતમેં આતા હે કે ઈસ જગહ મઝાલિમકે બારેમેં હુઝૂર (સલ્લ.)

કી દુઆ કુબૂલ હો ગઈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને બચ્ચોં ઔર ઔરતોંકો નીઝ ઝુઅફાકે હુજૂમમેં તકલીફ હોનેકે ખ્યાલસે રાતહીમેં મુઝદલફાસે મિનાકો રવાના ફરમા દિયા ઔર ખુદ તમામ રૂફકાકે સાથ સુબ્હે સાદિકકે બાદ સવેરેસે નમાઝ પઢકર તુલૂએ આફતાબસે પેહલે નિકલકર મિનાકે લિએ રવાના હુએ ઔર ઉસ વકત હઝરત ઉસામા (રદી.) તો પૈદલ ચલને વાલોંમેં થે ઔર હઝરત ફઝલ બિન અબ્બાસ (રદી.) હુઝૂર (સલ્લ.) કે પીછે ઉંટની પર સવાર થે. રાસ્તેમેં એક નવજવાન લડકીને હુઝૂર (સલ્લ.)સે અપને બાપકે હજ્જે બદલકા મસઅલા દર્યાફત કિયા. હઝરત ફઝલ (રદી.) ભી નવ-ઉમ્ર થે. ઉનકી નિગાહ ઉસ ઔરત પર પડી. હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપને દસ્તે મુબારકસે હઝરત ફઝલ (રદી.) કે ચેહરેકો દૂસરી તરફ ફેર દિયા કે ના મહરમકો ન દેખે ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે આજકા દિન એસા દિન હૈ કે જો શખ્સ ઈસમેં અપની આંખ, કાન ઔર ઝુબાનકી હિફાઝત કરે, ઉસકી મગફિરત હોતી હૈ.

રાસ્તે હી સે હઝરત ફઝલ (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) કે લિએ કંકરિયા ચુની, લોગ મસાઈલ ભી દર્યાફત કરતે જાતે થે ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) જવાબ ફરમાતે જા રહે થે. એક સહાબીને દર્યાફત કિયા, હુઝૂર (સલ્લ.) ! મેરી વાલિદા ઈતની બુઢ્ઢી હૈ કે અગર સવારી પર ઉનકો બાંધકર બિઠાયા જાએ તો ઉનકી મૌતકા અંદેશા હૈ, ક્યા મૈં ઉનકી તરફસે હજ કર સકતા હું ? હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અગર તુમ્હારી વાલિદાકે ઝિમ્મે કિસીકા કર્ઝ હોતા, તો ક્યા તુમ અદા ન કરતે એસે હી હજકો ભી સમઝો. જબ હુઝૂર (સલ્લ.) રાસ્તેમેં વાદીએ મહસ્સર પર પહોંચે જહાં હક તઆલા શાનુહૂને અબરહાકે હાથીકો હલાક કિયા થા, જબકે ઉસને મક્કા મુકર્રમા પર ચઢાઈ કી થી, તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને અપની ઉંટનીકો તેઝ કર દિયા કે જલ્દીસે ઉસ અઝાબકી જગહસે આગે બઢ જાએં. મિના પહોંચકર સીધે ઝુમરાએ ઉકબા પર પહોંચે ઔર સાત કંકરીયા ઉસકો મારી ઔર લબ્બૈકકા પઢના જો એહરામકે બાદસે અબ તક વકતન ફવકતન હોતા રેહતા થા ઉસ વકત બન્દ કર દિયા. ઈસકે બાદ મિનામેં કિયામગાહ પર તશરીફ લાએ ઔર બડા તવીલ વાઅઝ ફરમાયા, જિસમેં બહોતસે અહમ એહકામકા એલાન કિયા ઔર ઈસ કિસમકે મઝામીન ભી ઈર્શાદ ફરમાએ જૈસા કે અલ-વિદાઅકે વકત કહે જાતે હૈં, ફિર કુરબાનીકી જગહ તશરીફ લે ગએ ઔર અપની ઉમરકે સાલોંકે મુતાબિક ૬૩ ઉંટ અપને દસ્તે મુબારકસે કુરબાન કિએ, જિનમેં ૬-૭ ઉંટ ઉમન્ડ કર કુરબાન હોનેકે લિએ આગે બઢ રહે થે, હર એક ઝુબાને હાલસે જલ્દી કુરબાન હોના ચાહતા થા.

દાગ જાતે તો હૈ મકતલમેં પર અવ્વલ સબસે,
દેખિએ વાર કરે વો સિતમ આરા કિસ પર.

૬૩ કે અલાવા બાકી ઉંટોકો હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહુ) ને કુરબાન કિયા, કુલ અદદ ૧૦૦ થે. કુરબાનીકે બાદ એલાન ફરમા દિયા કે જિસકા દિલ ચાહે, ઈનમેં સે ગોશ્ત કાટકર લે જાએ. ઈસકે બાદ હઝરત અલી (રદી.) સે ઈર્શાદ ફરમાયાકે હર ઉંટમેંસે એક-એક બોટી લેકર સબકો એક બરતનમેં જોશ દે. ઉનકા શોરબા હુઝૂર (સલ્લ.) ને પિયા તા'કે હર ઉંટકો હુઝૂર (સલ્લ) કે નોશ ફરમાનેકી સઆદત હાંસિલ હો અપની અઝવાજે મુતહહરાતકી તરફસે ગાય ઝુબ્હ કી કુરબાનીસે ફરાગતકે બાદ હઝરત મા'મર (રદી.) યા હઝરત ખરાશ (રદી.) કો બુલાયા ઓર ઉનસે હજામત બનવાઈ, સર મુંડાયા, લબેં બનવાઈ, નાખુન તરશવાએ ઓર યે બાલ ઓર નાખુન જાંનિસારોમેં તકસીમ કરા દિએ. કેહતે હૈં કે કહીં કહીં જો બાલ મુબારક મોજૂદ હૈં, વો ઈન્હીમેં કે બકીયા હે. ઈસકે બાદ એહરામકી ચાદરેં ઉતારકર કપડે પેહને, ખુશ્બૂ લગાઈ, ઈસ દોરાનમેં કસરતસે સહાબા-એ-કિરામ (રદી.) આકર હજકે મુતઅલ્લિક મસાઈલ દર્યાફત કરતે રહે. ઉસ દિનમેં ચાર કામ કરને હે, રમી, ઝબ્હ, સર મુંડાના, તવાફે ઝિયારત કરના, યેહી તર્તીબ ઈનકી હે. ઈસમેં બહોતસે હઝરાતસે ભૂલ વગૈરહકી વજહસે તર્તીબમેં તકદ્દુમ તઅખ્ખુર હુઆ, હર શખ્સ આકર અર્ઝ કરતા કે મુઝસે બજાએ ઈસકે એસે હો ગયા. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ફરમાતે, ઈસમેં કોઈ ગુનાહ નહી હુઆ અલબત્તા ઈસમે ગુનાહ હે કે કિસી મુસલમાનકી આબરૂ રેઝી કી જાએ ઝોહરકે વકત હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) તવાફે ઝિયારતકે લિએ મક્કા મુકર્રમા તશરીફ લે ગએ ઓર ઝોહરકી નમાઝ મક્કા મુકર્રમામેં પઢી યા મિના વાપસ આકર, રિવાયતમેં ઈખ્તિલાફ હે ઓર તવાફસે ફરાગત પર ઝમઝમ શરીફકે કુએ પર તશરીફ લે ગએ ઓર ખુદ ડોલ ખીંચકર પાની પીયા ઓર બા'ઝ રિવાયાતમેં હે કે હુઝૂર અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ખુદ નહીં ખીચા બલ્કે યે ફરમાયા કે અગર મુઝે યે ડર ન હોતા કે લોગ તુમ પર ગલબા કરને લગેંગે તો ખુદ ખીંચ કર પીતા, લેકિન ઈન દોનોમેં કુછ ઈશ્કાલ નહી. ઝમઝમ શરીફકા પાની પીના બાર બાર હુઆ, ઈસ લિએ કિસી મોકે પર ખુદ ખીંચકર પીયા હો. જબ હુજુમ ન હુઆ ઓર કિસી મોકે પર હુજુમકી વજહસે એસા કરમા દિયા હો, ઈસમેં ઈશ્કાલ નહી આપને ઝમઝમ શરીફકા પાની ખડે હોકર પીયા ઓર ફિર સફા મર્વાકી દોબારા સઈ કી યા નહી કી, ઈસમેં ઈખ્તિલાફ હે. હનફીયાકે કવાઈદકે મુવાફિક તો કી હે ઈસકે બાદ મિના વાપસ તશરીફ લે ગએ ઓર તીન દિન વહાં કિયામ કિયા ઓર રોઝાના ઝવાલકે બાદ તીનો જમરાતકી રમી કિયા કરતે થે ઓર બા'ઝ રિવાયાતમેં હે ઈન એયામમેં જબકે મિનામેં કિયામ થા, રોઝાના રાતકો બેતુલ્લાહ શરીફકી ઝિયારત ઓર તવાફકે લિએ તશરીફ લાતે ઓર મિનાકે કિયામમેં મુતઅદ્દિદ વાઅઝ ભી હુઝૂરે અકદસ

(સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા જિનમેં ઇસ કિસમકે અલફાઝ ભી હૈં કે શાયદ તુમસે ફિર ન મિલ સકું. મિનાહીકે કિયામમેં સૂરએ ઇઝા-જા અ નસરુલ્લલાહ નાઝિલ હુઇ બા'ઝ રિવાયતમેં હે કે હજસે કબ્લ મદીના તય્યબા હી મેં નાઝિલ હો ચુકી થી ઓર મુતઅદ્દિદ રિવાયાતમેં હે કે ઇસ સૂરતકે નાઝિલ હોનેકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે ઇસ સૂરતમેં મેરી વફાતકી ખબર દી ગઇ હે, મૈં અન્કરીબ જાનેવાલા હું.

ઇસકે બાદ ૧૩ ઝિલહિજ્જા શેહ-શમ્બાકો ઝવાલકે બાદ આખિરી રમીસે ફારિગ હોકર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) મિનાસે રવાના હુએ ઓર મક્કા મુકર્રમાકે બાહર મુહસ્સબમેં જિસકો બતહા ઓર ખીફ બની કનાના ભી કેહતે હૈં, એક ખેમામેં જિસકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે ગુલામ હઝરત અબૂ રાફેઅ (રદી.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) કે યહાં તશરીફ લાનેસે પેહલે હી ઉસ જગહ લગા રખ્ખા થા. કિયામ કિયા ઓર ચંદ નમાઝેં ઝોહરસે ઇશા તક વહાં અદા ફરમાઇ ઓર ઇશાકે બાદ થોડી દેર ઇસમેં આરામ કિયા. યે વોહી જગહ હે જિસ જગહ કુફફારને બેઠકર ઇબ્તિદા-એ-ઇસ્લામ યાની નુબૂવ્વતકે છઠે સાલમેં યે મુઆહેદા કિયા થા કે બનૂ હાશિમ ઓર બનૂલ મુત્તલિબકા બાઇકાટ કર દિયા જાએ કે ન ઉનસે લેન દેન કિસી કિસમકા કિયા જાએ, ન ઉનકો ખાને કો દિયા જાએ, ન ઉનસે કોઇ મુલાકાત કરે, ન સુલેહકી બાત કરે, જબ તક યે લોગ નઊઝૂ બિલ્લાહ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો હમારે હવાલે ન કર દે, તા'કે હમ હુઝૂર (સલ્લ.) કો કત્લ કરેં. યે મુઆહેદા ઉસી જગહ લિખ્ખા ગયા થા. જિસકા કિસ્સા મશહૂર હે.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને આજ દો જહાંકે સરદાર હોનેકી હેસિયતસે યહાં કિયામ કિયા ઓર ઇશાંકે બાદ થોડી દેર આરામ ફરમાકર તવાફ વિદાઅકે લિએ મક્કા મુકર્રમા તશરીફ લાએ ઓર ઇસી રાતમેં હઝરત આઇશા (રદી.)કો ઉનકે ભાઇકે સાથ ઉમરહકા એહરામ બાંધનેકે લિએ તનઇમ ભેજા ઓર ઉમરહ કરાયા. હઝરત આઇશા (રદી.) જબ ઉમરહસે ફારિગ હોકર મુહસ્સબ પહોંચ ગઇ, તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને કાફિલેકો મદીના તય્યબાકી તરફ રવાનગીકા હુકમ ફરમાયા. ઇસમેં ઇખ્તિલાફ હે કે ઇસ હજકે મૌકે પર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) બેતુલ્લાહ શરીફકે અન્દર દાખિલ હુએ યા નહીં, દાખિલ હોના તો મુહક્કક હે, લેકિન બા'ઝ ઉલમા હજકે અય્યામમેં દાખિલ હોના બતાતે હૈં ઓર બા'ઝ હઝરાત ઉસ ઝમાનેકે બજાએ ફત્હે મક્કાકે ઝમાનેમેં બતાતે હૈં ઓર તવાફે વિદાઅસે ફરાગતકે બાદ બા'ઝ રિવાયતકે મુવાફિક સુબ્હકી નમાઝ મક્કા મુકર્રમામેં પઢ્હાકર જિસમેં સૂરએ વત્તૂર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને પઢી.

૧૪ ઝિલહિજ્જા સન ૧૦ હિ. ચહાર શમ્બાકી સુબ્હકો મદીના તય્યબાકી તરફ મઅ ખુદામ જાંનિસાર વાપસી હુઇ ઓર જબ ૧૮ ઝિલહિજ્જા સન ૧૦ હિજરી યક શમ્બાકો ગદીર ખમ પર જો જોહફાકે કરીબ એક જગહ હે, પહોંચે તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને એક ઊંચી જગહ મિમ્બરકી શકલ પંર ખળે હોકર તવીલ વાઅઝ ફરમાયા, જિસમેં હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહુ) કે મનાકિબ ભી ઇર્શાદ ફરમાએ. યેહી વો ચીઝેં હૈં જિસકો રાફઝિયોંને બિગાડ કર ઇદે ગદીરસે મશહૂર કિયા, હઝરત અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહુ) કા ઇર્શાદ હે કે મેરે બારેમેં દો જમાઅતેં હલાક હોંગી એક વો જમાઅત જો મોહબ્બતકે દઅવેમેં ઇફરાત કરે ઓર દૂસરી વો જમાઅત જો અદાવતમેં ઇફરાત કરે. (તારીખુલ ખુલફા બરિવાયતે હાકિમ વગેરહ)

યાની રાફઝી ઓર ખારિજી.

ઇસકે બાદ જબ ઝુલ હુલેફા પહોંચે તો શબકો વહાં કિયામ ફરમાયા ઓર સુબ્હકે વકત મુઅર્રસકે રાસ્તેસે મદીના મુનવ્વરામેં યે દુઆ પઢતે હુએ તશરીફ લે ગએ.

آئِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ

આઇબૂ-ન તાઇબૂન આબિદૂ-ન લિરબ્બિના હામિદૂન.

તર્જુમા - હમ લોટને વાલે હે, એસી તરહ કી તોબા કરને વાલે હૈં અપને ગુનાહોંસે ઓર અલ્લાહ તઆલાકી ઇબાદત કરને વાલે હૈં ઓર અપને રબકી તા'રીફ કરનેવાલે હે. ફકત !

ઇસ નાપાક ને સન ૧૩૪૨ હિજરીમેં એક રિસાલહ અરબી ઝુબાનમેં હજ્જતુલ વિદાઅમેં લિખ્ખા થા તા'કે હુઝૂર (સલ્લ.) કે હજ કી રિવાયાતેં મુતફર્રિકાહ મુસલસલ તરીકેસે મુસ્તહઝર રહે. ઇસમે હર કોલકા માખઝ ઓર ફકહી મબાહિસ ભી લિએ થે ઓર ઇસમે હર રિવાયતકા હવાલા ભી દર્જ કિયા થા, ઉસીસે યે વાકિઅહ નકલ કિયા હે. ઇસમેં હર વાકિઅહકા હવાલા મોજૂદ હે, અભી તક ઉસકે તબાઅ હોનેકા વકત નહી આયા, કયા બઇદ હે. કિસી વકત અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કે ફઝલસે આ જાએ. ઇસકે બાદ દો માહ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઇસ આલમમેં તશરીફ ફરમા રહે. ફિર રફીકે આ'લા કે સાથ જા મિલે ઓર હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદી.) ખલીફા અવ્વલ હુએ. પેહલે સાલ હઝરત ઉમર (રદી.) કો અમીરૂલ હજ બનાકર ભેજા ઓર ખુદ તશરીફ ન લે જા સકે. દૂસરે સાલ ખુદ અમીરૂલ હજ બનકર તશરીફ લે ગએ ઓર ફિર વોભી ઇસ આલમસે રૂખ્સત હો ગએ, તો હઝરત ઉમર (રદી.) ખલીફ-એ-સાની હુએ. ખિલાફત કે પેહલે સાલમેં હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઓફ (રદી.) કો અમીરૂલ હજ બનાકર રવાના ફરમાયા ઓર ઇસકે બાદસે દસ સાલ તક મુસલસલ ખુદ અમીરૂલ હજ બનકર

તશરીફ લે ગએ ઔર અપની હયાતકે આખિરી સાલમેં અઝવાજે મુતહહરાતકો ખુસૂસિયતકે સાથ અપને સાથ હજ કરાયા.

ઈસકે બાદ હઝરત ઉસ્માન (રદી.) ખલીફા સાલિસ હુએ તો પેહલે સાલ યાની સન ૨૪ હિજરીમેં હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદી.) કો અમીરૂલ હજ બનાકર રવાના ફરમાયા ઔર સન ૨૫ હિજરીસે ૩૪ હિજરી તક હર સાલ ખુદ હજકે લિએ તશરીફ લે જાતે રહે, ઈસકે બાદ મહસૂર કર દિએ ગએ ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદી.) કો અમીરૂલ હજ બનાકર રવાના ફરમાયા.

હઝરત સૈયદુલ મશારિક વલ મગારિબ અલી (કર્રમલ્લાહુ વજહહૂ) ખિલાફતસે કબ્લ તો બકસરત હજ કરતે રહે, લેકિન ખિલાફતકે ઝમાનેમેં જંગે જમલ વ સિફફીન વગૈરહકી વજહસે ખુદકો તશરીફ લે જાનેકી નૌબત ન આ સકી.

(મુસામરાત)

અબ આખિરમેં ચંદ કિસ્સે અલ્લાહવાલોંકે હજકે રોઝુર્રિયાહીન વગેરહસે નકલ કરતા હૂં કે વો હજ કરનેવાલોંકે લિએ એક નમૂના ઔર ઈબરત હે. ઈસકે બાદ ઈસ રિસાલે કો ખત્મ કર દૂંગા.

કિસ્સા (૧.) હઝરત ઝુન્નૂન મિસરી (રહ.) ફરમાતે હૈ કે મૈં એક દિન બૈતુલ્લાહ શરીફકા તવાફ કર રહા થા. લોગોંકી આંખે બૈતુલ્લાહ શરીફ પર લગ રહી થી, જિસ્સે આંખોકો સુકૂન મિલ રહા થા કે દફઅતન એક શખ્સ બૈતુલ્લાહ શરીફકે કરીબ આએ ઔર યે દુઆ કરને લગે, અય મેરે રબ ! તેરા મિસ્કીન બન્દા, જો તેરે દરબારસે ધુતકારા હુઆ હે ઔર તેરે દરસે ભાગા હુઆ હે, અય અલ્લાહ! મૈં તુઝસે વો ચીઝ માંગતા હૂં જો સબ ચીઝોંસે ઝિયાદા કરીબ હો ઔર વો ઈબાદત માંગતા હૂં જો સબસે ઝિયાદા તુઝે મેહબૂબ હો અય અલ્લાહ! મૈં તુઝસે તેરે બરગુઝીદા બન્દોંકે તુફૈલ ઔર તેરે અમ્બિયા-એ-કિરામકે વસીલેસે યે માંગતા હૂં કે અપની મુહબ્બતકી શરાબકા એક પ્યાલા મુઝે પીલા દે ઔર મેરે દિલ પરસે અપની મા'રિફતસે જહલકે પરદે હટા દે, તા'કે મૈં શૌકકે બાઝુઓંસે ઉડકર તેરે તક પહોંચ જાઉં ઔર ઈરફાનકે બાગોંમેં તેરેસે સરગોશિયા કરૂં.

ઈસકે બાદ વો શખ્સ ઈતને રોએ કે આંસૂ ટપ-ટપ ઝમીન પર ગિર રહે થે, ફિર હંસે ઔર ચલ દિએ. ઝુન્નૂન (રહ.) ફરમાતે હૈ કે મૈં ઉનકે પીછે ચલ દિયા ઔર મૈં સોચ રહા થા કે યે શખ્સ યા તો બડા કામિલ હે યા કોઈ પાગલ હે. વો મસ્જિદસે બાહર નિકલકર એક વીરાનેકી તરફ ચલ દિએ. મે પીછે - પીછે જા રહા થા. વો મુઝસે કેહને લગે, કે તુમ્હે કયા હુઆ ? કયું ચલે આ રહે હો? અપના કામ કરો.

મૈંને પૂછા, કે અલ્લાહ તુમ પર રહમ કરે, તુમ્હારા કયા નામ હૈ ? કેહને

લગે મેરા નામ અબ્દુલ્લાહ (અલ્લાહ કા બન્દા) ! મૈંને પૂછા કે આપકે વાલિદકા ક્યા નામ હે ? કેહને લગે અબ્દુલ્લાહ. મૈને કહા, યે તો ઝાહિર હે કે સબ હી અલ્લાહકે બન્દે હૈં ઔર અલ્લાહકે બન્દોંકી ઔલાદ હે, તુમ્હારા નામ ક્યા હે ? કેહને લગે મેરે બાપને મેરા નામ સઅદૂન રખ્ખા થા. મૈંને કહા જો સઅદૂન મજનૂનકે નામસે મશહૂર હે કેહને લગે કે હાં, વોહી હું.

મૈંને પૂછા વો કૌન બર્ગુઝીદા લોગ હે, જિનકે વસીલેસે તુમને દુઆ કી. કેહને લગે, વો લોગ હૈં જો અલ્લાહકી તરફ એસે ચલતે હે, જૈસે વો શખ્સ ચલતા હે, જિસને ઈશ્કકો અપના નસબુલએન બના રખ્ખા હો ઔર વો દુનિયાસે એસે અલગ હો ગએ હે, જૈસા વો શખ્સ હો જિસકે દિલકો કિસી ચીઝને પકડ લિયા હો. ઈસકે બાદ વો કેહને લગે કે ઝુમૂન ! મૈંને સુના હે કે તુમ યે કેહતે હો કે મૈં અસબાબે મા'રેફત સુનના ચાહતા હું મૈંને કહા, આપકે ઉલૂમસે તો નફા પહોંચના હી ચાહિએ, તો ઉન્હોને દો શે'ર અરબીકે પઢે, જિનકા મતલબ યે હે કે આરિફીનકે દિલ હર વકત મૌલાકી યાદમેં મુશ્તાક રેહતે હૈં, ઔર ઈશ્તિયાકમે નાલા કરતે રેહતે હે, યહાં તકકે ઉસકે કુર્બમેં મંઝિલ બના લેતે હે, અપને મૌલાકે ઈશ્કમેં એસે ખુલૂસસે લગતે હૈં કે ઉસકે ઈશ્કસે હટાનેવાલી ઉનકે લિએ કોઈ ચીઝ નહી રેહતી. (રૌઝ સફા. ૨૨)

કિસ્સાહ (૨) હઝરત જુનેદ બગદાદી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા તન્હા હજકો ગયા ઔર મક્કા મુકર્રમામેં કુછ કિયામ કર લિયા, મેરી આદત થી કે જબ રાતકા અંધેરા ઝિયાદા હો જાતા તો મૈ તવાફ કિયા કરતા. એક મર્તબા મૈંને એક નવ-ઉમ્ર લડકી કો દેખા કે વો તવાફ કર રહી હે ઔર યે અશઆર ગા રહી હે -

أَبَى الْحُبُّ أَنْ يَخْفَى وَكَمْ قَدْ كَتَمْتُهُ فَأَصْبَحَ عِنْدِي قَدْ أَنَاخَ وَطَنَّبَا
إِذَا اشْتَدَّ شَوْقِي هَامَ قَلْبِي بِذِكْرِهِ وَإِنْ رُمْتُ قُرْبًا مِنْ حَبِيبِي تَقَرَّبَا
وَيَبْدُو فَأَفْنَى ثُمَّ أَحْيَا بِهِ لَهُ وَيُسْعِدُنِي حَتَّى أَلَذَّ وَأَطْرَبَا

તર્જુમા : ૧. મૈંને અપને ઈશ્કકો કિતના છુપાયા મગર અબ વો ઈસી તરહ મખ્ફી નહી રેહતા. અબ તો ઉસને ખુલ્લમ ખુલ્લા મેરે પાસ ડેરા ડાલ દિયા.

૨. જબ મા'શૂકકે શૌકકા મુઝપર ગલબા હોતા હે તો મેરા દિલ ઉસકે ઝિકરસે ફડકને લગતા હે, ઔર અગર મૈં અપને મેહબૂબસે કુર્બત ચાહતી હૂં તો વો ફૌરન મુઝસે તકર્રૂબ કરતા હે.

૩. ઔર જબ વો હાઝિર હોતા હે તો મૈં ઉસમે ફના હો જાતી હું ઔર ફિર ઉસીકે લિએ ઉસીકી બદોલત ઝિન્દા હો જાતી હૂં ઔર વો મેરી હાજત રવાઈ કરતા હે, હત્તા કે મૈં ખૂબ લઝઝત પાતી હૂં ઔર મઝેમેં આ જાતી હૂં.

હઝરત જુનેદ (રહ.) ફમાતે હે, કે મૈંને ઉસસે કહા અય લડકી ! તુ અલ્લાહ તઆલાસે નહીં ડરતી ઐસી બા-બરકત જગહ એસે શે'ર પઢતી હે વો મેરી તરફ મુતવજ્જહ હુઇ ઔર કેહને લગી કે અય જુનેદ !

لولا التقى لم ترني اهجر عن طيب الوسن

'અગર અલ્લાહ તઆ'લા કા ડર ન હોતા, તૂ મુઝે ન દેખતા કે મૈં મીઠી નીંદકો છોડે ફિરતી હૂં.

ان التقى شردني كما ترى عن وطني

"તૂ તો દેખ હી રહા હે કે અલ્લાહ તઆલાકે ખોફ હી ને મુઝકો મેરે વતનસે ધકેલા ઔર ભગાયા હે.'

افر من وجدى به وحبه هيمني

ઉસીકા ઇશ્ક મેરે સાથ લગા હુઆ હે, જિસ્કી વજહસે મૈં ભાગી ફિર રહી હૂં ઔર ઉસીકી મુહબ્બતને મુઝે હેરાનો-પરેશાન કર રખ્ખા હે.

ઇસકે બાદ ઉસને પૂછા કે જૂનેદ ! તુમ અલ્લાહ તઆલાકા તવાફ કરતે હો યા બેતુલ્લાહ શરીફ કા તવાફ કરતે હો ? મૈંને જવાબ દિયા કે મૈંતો બેતુલ્લાહ શરીફકા તવાફ કરતા હૂં તો ઉસને અપના મુંહ આસમાનકી તરફ કિયા ઔર કેહને લગી, સુબ્હાનલ્લાહ ! આપ કી તો કયા અજીબ મશીયત હે, જો મખ્લૂક ખુદ પત્થર જૈસી હે, વો પત્થરોં હી કા તવાફ કરતી હે. ઇસકે બાદ ઉસને તીન શે'ર ઔર પઢે, જિનકા મતલબ યે હે કે લોગ પત્થરોંકા તવાફ કરકે આપકા કુર્બ ઢૂંઢતે હે ઉન લોગોં કે દિલ ખુદ ભી પત્થરોંસે ઝિયાદા સખ્ત હૈં ઔર હેરાનીમેં હેરાન વ પરેશાન ફીર રહે હૈં ઔર અપને ખ્યાલમેં તકર્રૂબકે મહેલમેં ઉતરે હુએ હે અગર યે લોગ અપને ઇશ્કમેં સચ્ચે હોતે તો ઉનકી સિફાત અપની તો ગાયબ હો જાતી ઔર અલ્લાહકી મુહબ્બતકી સિફાત ઉનમે પૈદા હો જાતી.

હઝરત જુનેદ (રહ.) ફરમાતે હે કે મૈં ઉસકી ઇસ ગુફતગૂસે ગશ ખાકર ગિર ગયા. જબ મુઝે ગશીસે ઇફાકા હુઆ તો વો લડકી જા ચુકી થી. (રોઝ)

કિસ્સા (૭) હઝરત બશર હાની (રહ.) ફરમાતે હે કે મૈંને અરફાતકે મૈદાનમેં શામકે વક્ત એક શખ્સકો દેખા કે વો નિહાયત બેતાબીસે રો રહા હે ઔર બેચૈનીસે રોતે હુએ ચંદ શે'ર પઢ રહા હે, જિનકા તર્જુમા યે હે કે વો કિતની પાક ઝાત હે, વો હર ઐબસે પાક હે, અગર હમ કાંટોં પર ઔર ગર્મ સૂઇયોં પર ઉસકે સામને સજ્દેમેં ગિરે, તબ ભી ઉસકી નેઅમતોંકે હકકા ઉશ્રે અશીર ભી અદા ન હો, બલ્કે ઉશ્રે અશીરકા ઉશ્રે અ'શીર ઔર ભી અદા ન હો. ઇસકે બાદ ઉન્હોને

યે શે'ર પઢે.

كَمْ قَدْ زَلَلْتُ فَلَمْ اَذْكُرْكَ فِيْ زَلَلِيْ　　وَاَنْتَ يَا مَالِكِيْ بِالْغَيْبِ تَذْكُرُنِيْ
كَمْ اَكْشِفُ السِّتْرَ جَهْلًا عِنْدَ مَعْصِيَتِيْ　　وَاَنْتَ تَلْطُفُ بِيْ حِلْمًا وَتَسْتُرُنِيْ

તર્જુમા : અય પાક ઝાત ! મૈંને કિતની મર્તબા લગ્ઝિશેં કી ઔર કભી અપની લગ્ઝિશમેં તુઝે યાદ ન કિયા ઔર મેરે માલિક ! તૂ મુઝે ગાયબાનહ હંમેશા યાદ કરતા રહા. મૈં અપની જિહાલતસે કિતની મર્તબા ગુનાહોંકે સાથ અપની પરદાદરી કર ચુકા હૂં ઔર તૂં અપને હિલ્મકે સાથ મુઝપર લુત્ફો- મેહરબાની કરતા હૈ ઔર મેરી પરદાપોશી કરતા હૈ.

હઝરત બિશ્ર (રદી.) કેહતે હૈં કે ફિર વો મેરી નઝરોંસે ગાયબ હો ગએ. મૈંને લોગોંસે દરયાફ્ત કિયા કે યે કૌન બુઝુર્ગ થે, તો મા'લૂમ હુઆ કે વો હઝરત અબૂ ઉબૈદ ખ્વાસ (રદી.) થે, જો મુમ્તાઝ બુઝુર્ગોંમેં હૈ. ઉનકે મુતઅલ્લિક મશહૂર હૈ કે સત્તાર બરસ તક આસમાનકી તરફ મુંહ નહી ઉઠાયા. કિસીને ઉનસે ઇસકી વજહ પૂછી તો ફરમાયા કે મુઝે શરમ આતી હૈ કે ઇતને બડે મોહિસનકી તરફ ઇસ સ્યાહ મુંહકો ઉઠાઉ કિસ કદર તઅજ્જુબકી બાત હૈ કે અલ્લાહકે ફરમાબરદાર બન્દે તો ઇસ કદર આજિઝી કરે ઔર અપની હુસ્ને ઇબાદતકે બાવજૂદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે ઇસ કદર શરમાએં ઔર ગુનેગાર અપને ગુનાહોં પર ન શરમાએં ઔર નાઝ કરેં. યા અલ્લાહ ! અપને પાક ચેહરેકી તરફ નઝર કરનેસે કયામતમેં હમકો મહરૂમ ન કીજિએ ઔર અપને સાલેહ બન્દોંકી બરકાતસે હમેં ભી મુન્તફઅ ફરમા ઔર દારૈનમેં ઉનકે ઝેરે સા'યા રખ. (રૌઝ ૫૭)

કિસ્સાહ (૮) હઝરત માલિક બિન દીનાર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હજકે લિએ જા રહા થા. રાસ્તેમેં એક નવ-જવાનકો દેખા કે વો પૈદલ ચલ રહા હૈ, ન તો ઉસકે પાસ સવારી હૈ, ન તોશાહ, ઔર ન પાની હૈ. મૈંને ઉસકો સલામ કિયા, ઉસને સલામ કા જવાબ દિયા. મૈંને કહા, જવાન ! કહાંસે આ રહે હો ? તો વો નવ-જવાન કેહને લગા, ઉસીકે પાસસે. મૈંને કહા, કહાં જા રહે હો ? કહા, ઉસીકે પાસ. મૈંને કહા, તોશાહ કહાં હૈ ? કહા ઉસીકે ઝિમ્મે હૈ. મૈંને કહા, યે રાસ્તા બગૈર તોશાહ ઔર પાનીકે તે નહીં હોગા, આખિર તેરે સાથ કુછ હૈ ભી ? ઉસને કહા. મૈને સફરકે શુરૂકે વકત પાંચ હર્ફ તોશાહકે લિએ પકડ લિએ થે, મૈને પૂછા વો પાંચ હર્ફ કૌનસે હૈં ? ઉસને કહા, અલ્લાહ તઆલા કા પાક ઇર્શાદ કાફ-હા-યા-એન-સ્વાદ. મૈને પૂછા, ઇસકે કયા મા'ની હુએ? કેહને લગા કે કાફકે મા'ની કાફી કિફાયત કરનેવાલા, હા કે મા'ની હાદી હિદાયત કરનેવાલા, યા કે મા'ની મૂવી, ઠિકાના દેનેવાલા, એન કે મા'ની આલિમ, હર બાતકો જાનને વાલા, સ્વાદ

કે મા'ની સાદિક, અપને વા'દે કા સચ્ચા. પસ જિસ શખ્સકા સાથી કિફાયત કરનેવાલા, હિદાયત કરનેવાલા જગહ દેનેવાલા, બા-ખબર ઔર સચ્ચા હો વો બરબાદ હો સકતા હે યા ઉસકો કિસી બાતકા ખૌફ હો સકતા હે ? ક્યા વો શખ્સ ભી ઈસકા મુહતાજ હે કે તોશાહ ઔર પાની લા'દે ફિરે. હઝરત માલિક (રદી.) ફરમાતે હે કે મૈંને ઉસકી ગુફતગૂ સુનકર અપના કુરતા ઉસકો દેના ચાહા, ઉસને કુબૂલ કરનેસે ઈન્કાર કર દિયા ઔર કહા કે બડે મિયાં ! દુનિયાકે કુરતેસે નંગા રેહના અચ્છા હે. દુનિયા કી હલાલ ચીઝોંકા હિસાબ દેના હે ઔર ઉસકી હરામ ચીઝોંકા અઝાબ ભુગતના હે. જબ રાતકા અંધેરા હુઆ, તો ઉસ જવાનને અપના મુંહ આસમાનકી તરફ કિયા ઔર યે કહા, અય વો પાક ઝાત ! જિસકો બન્દોંકી ઈતાઅતસે ખુશી હોતી હે ઔર બન્દોંકે ગુનાહોંસે ઉસકા કુછ નુકસાન નહીં હોતા, મુઝે યે ચીઝ અતા ફરમા, જિસ્સે તુઝે ખુશી હોતી હે યાની તા'અત ઔર વો ચીઝ મા'ફ ફરમા દે, જિસ્સે તેરા કોઈ નુકસાન નહી યાની ગુનાહ. ઈસકે બાદ જબ લોગોંને એહરામ બાંધા ઔર લબ્બેક કહા તો વો ચૂપ થા. મૈંને કહા, તુમ લબ્બેક નહીં પઢતે, કેહને લગા, મુઝે યે ડર હે કે મૈં લબ્બેક કહૂં ઔર વહાંસે જવાબ મિલે, ઈલા લબ્બેક વલા સઅદૈક, ન તેરી લબ્બેક મો'તબર, ન સાદૈક મો'તબર, ન મૈં તેરા કલામ સુનતા હૂં, ન તેરી તરફ ઈલ્તિફાત કરતા હૂં.

ઈસકે બાદ વો ચલા ગયા. ઈસકે બાદ મૈંને સારે રાસ્તે ઉસકો નહીં દેખા, આખિરમેં મિનામેં વો નઝર પડા ઔર ઉસને ચંદ શે'ર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હે કે વો મેહબૂબ, જિસકો મેરા ખૂન બહાના અચ્છા મા'લૂમ હોતા હે, મેરા ખૂન ઉસકે લિએ હરમમેં ભી હલાલ હે, ઔર હરમસે બાહર ભી. ખુદા કી કસમ ! અગર મેરી રૂહકો યે પતા ચલ જાએ કે વો કિસ પાક ઝાતકે સાથ અટકી હુઈ હે તો વો કદમકે બજાએ સરકે બલ ખડી હો જાએ ઔર મલામત કરનેવાલે મુઝે ઈશ્કમેં મલામત ન કર, અગર તુઝે વો નઝર આ જાએ, જો મૈં દેખતા હૂં, તો કભી ભી લબકુશાઈ ન કરે. લોગ અપને બદનસે બૈતુલ્લાહકા તવાફ કરતે હૈં. અગર વો અલ્લાહકી પાક ઝાત કા તવાફ કરતે, તો હરમસે ભી બે-નિયાઝ હો જાતે. ઈદકે દિન લોગોંને તો ભેડ-બકરી કી કુરબાની કી, લેકિન માશૂકને મેરી જાનકી ઉસ દિન કુરબાની કી. લોગોંને હજ કિયા હે ઔર મેરા હજ અપની સુકૂનકી ચીઝકા હે. લોગોંને કુરબાનિયાં કી હે, મૈંતો અપને ખૂનકી ઔર અપની જાનકી કુરબાની કરતા હૂં. ઈસકે બાદ યે દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! લોગોંને કુરબાનિયોંકે સાથ તેરા તકર્રુબ હાંસિલ કિયા, મેરે પાસ કોઈ ચીઝ કુરબાનીકે લિએ નહીં હે, સિવાએ અપની જાન કે, મૈં ઉસકો તેરી બારગાહમેં પેશ કરતા હૂં, તૂ ઉસકો કુબૂલ કર લે. ઈસકે બાદ એક ચીખ મારી ઔર મુરદા હોકર ગિર ગયા. ઈસકે બાદ ગૈબસે એક આવાઝ આઈ

કે યે અલ્લાહ તઆલાકા દોસ્ત હૈ, ખુદાકા કતીલ હૈ.

માલિક (રદી.) કેહતે હૈ કે મૈંને ઉસકી તજહીઝો-તકફીન કી ઔર રાતભર ઉસકી સોચમેં પરેશાન ઔર મુતફક્કિર રહા. ઈસીમેં આંખ લગ ગઈ, તો ખ્વાબમેં ઉસકો દેખા. મૈંને પૂછા, તુમ્હારે સાથ ક્યા મા'મલા હુઆ ? કેહને લગે કે જો શુહદા-એ-બદરકે સાથ હુઆ, બલ્કે ઉસ પર ભી કુછ ઝિયાદા હુઆ. મૈંને પૂછા કે ઝિયાદા હોને કી ક્યા વજહ ? કહેને લગે કે વો કાફિરોંકી તલવારસે શહીદ હુએ થે ઔર મૈં ઈશ્કે મૌલાકી તલવારસે. (રોઝ)

ઈસકા મતલબ યે નહીં કે હર બાતમેં ઉનસે ઝિયાદતી હો, કિસી બાતમેં ઝિયાદતી હો જાના કાફી હૈ, વરના ઈન હઝરાતકે લિએ સહાબી હોનેકા જો ફઝલ હૈ, ઉસકો ગૈર સહાબી કહાં પહોંચ સકતે હૈં.

કિસ્સાહ (૫) હઝરત ઝુન્નુન ફરમાતે હૈં કે હજકે સફરમેં એક જંગલમેં મુઝે એક નવ-જવાન ખૂબસૂરત લડકા મિલા, ગોયા ચાંદીકા ટુકડા હૈ ઔર ઈશ્ક ઉસકે બદનમેં જોશ માર રહા થા, વોભી હજકે લિએ જા રહા થા. મૈંને ઉસકો સાથ લે લિયા. મૈંને ઉસ્સે કહા કે બળા તવીલ સફર હૈ, તો ઉસને એક શે'ર પઢા, જિસકા તર્જુમા યે હૈ કે કાહિલોં ઔર ઉકતા જાનેવાલોંકે લિએ યે સફર બઈદ હૈ, લેકિન મુશ્તાકોંકે લિએ કુછ ભી દૂર નહીં. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૬) હઝરત શિબ્લી (રહ.) જબ અરફાત પર પહોંચે તો, બિલકુલ ચુપચાપ રહે, કોઈ લફ્ઝ ભી ઝુબાનસે નહીં નિકાલા. જબ વહાંસે મિનાકી તરફ ચલે, હદ્દે હરમકે જો દો નિશાન હૈ, ઉનસે આગે બઢ્હ ગએ, તો આંખોંસે આંસૂ બેહને લગે ઔર ચંદ અશઆર પઢ્હે જિનકા તર્જુમા યે હૈ -

"મૈં ચલ રહા હૂં ઈસ હાલ મેં કે મૈંને અપને દિલ પર તેરી મુહબ્બતકી મુહર લગા દી, તા'કે ઈસ દિલપર તેરે સિવા કિસીકા ગુઝર ન હો. કાશ મૈ અપની આંખોંકો એસી તરહ બન્દ કરતા કે તેરા દીદાર નસીબ હોને તક કિસીકો ભી ન દેખતા. દોસ્તોંમેં બા'ઝ તો એસે હોતે હૈં, જો એક હી કે હો રેહતે હૈં ઔર બા'ઝ એસે હોતે હૈં, જિનમેં દૂસરોંકી ભી શિર્કત હોતી હૈ, લેકિન જબ આંખોંસે આંસૂ નિકલકર રૂખ્સારોં પર બેહને લગતે હૈં, જબ ઝાહિર હો જાતા હૈ કોન વાકઈ રો રહા હૈ ઔર કૌન બનાવટી રોના રો રહા હૈ." (રોઝ)

અદૂમેં ઔર મુઝમેં ગૌર કર લો ફર્ક ઈતના હૈ.
કોઈ બનતા હૈ દીવાના, કોઈ હોતા હૈ દીવાના.

કિસ્સાહ (૭) હઝરત ફુઝૈલ બિન અયાઝ (રદી.) અરફાત કે મૈદાનમેં ગુરૂબ તક બિલ્કુલ ચૂપ રહે ઔર જબ આફતાબ ગુરૂબ હો ગયા, તો ફરમાને લગે, અય અલ્લાહ! અગરચે તૂને મા'ફ ફરમા દિયા, લેકિન મેરી બદહાલી પર ફિર ભી અફસોસ હૈ. (રોઝ)

કિસ્સા (૮) ઈબ્રાહીમ બિન મહલબ (રહ.) કેહતે હે કે મેં તવાફ કર રહા થા. મૈંને એક બાંદીકો દેખા કે વો કા'બા શરીફકા પરદા પકડકર કેહ રહી થી, અય મેરે સરદાર ! તુઝસે મુહબ્બત કરનેકી કસમ ! મેરા દિલ ફેર દે. મૈંને ઉસસે પૂછા કે અય લડકી ! તુઝે કિસ તરહ મા'લૂમ હુઆ કે હક તઆ'લા શાનુહૂ તુઝસે મોહબ્બત કરતે હૈં. કેહને લગી કે ઉસકી શફકતોંસે મા'લૂમ હુઆ. મેરે પકડને કે લિએ ઈસ્લામી લશ્કર ભેજે, ઉન પર કિતને-કિતને માલ ખર્ચ કિએ, જબ કહીં મુઝે કાફિરોંકે પંજેસે નિકાલા, મુઝે મુસલમાન બનાયા, અપની મા'રફત અતા ફરમાઈ, હાલાંકે મૈં ઉસકો બિલકુલ નહીં જાનતી થી. અય ઈબ્રાહીમ ! ક્યા યે ઉસકી મુહબ્બત ઓર શફકત નહીં ? મૈંને ઉસસે પૂછા કે તુઝે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે કિત્ની મુહબ્બત હે ? કેહને લગી કે ઝિયાદાસે ઝિયાદા ઓર બડીસે બડી જો ચીઝ હો સકતી હો. મૈંને પૂછા, વો કેસી હે ? કેહને લગી કે શરાબસે ઝિયાદા લતીફ ઓર ગુલાબકે અર્કસે ઝિયાદા દિલ પસન્દ. ઈસકે બાદ ઉસને તીન શે'ર પઢે, જિનકા મતલબ યે હે કે બેચેન આદમી સબરો-સુકૂનકો નહીં જાનતા કે ક્યા હોતા હે, ઉસકે પાસ તો બેહનેવાલી આંખે હોતી હે, જિનકો રોનેસે બેકરાર કર દિયા હો ઓર એક બદન હોતા હે, જો ઈશ્કકે શોલોંકી વજહસે દુબલા હો ગયા હો ઓર ફરેફતાકી બીમારીકા ક્યા ઈલાજ હો સકતા હે ઓર મુહબ્બતકા અંજામ બડા સખ્ત હે, બિલખુસૂસ જબકે મેહરબાની કરનેવાલે ઉસકી તરફ નેઝોંસે મેહરબાની કરતે હોં. વો યે શે'ર પઢતે હુએ ચલદી. (રોઝ)

કિસ્સા (૯) માલિક બિન દીનાર (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને એક નવ-જવાન કો એક દફા દેખા કે કુબૂલિયતકે આસાર ઉસકે ચહેરે પર ઝાહિર હે. ઓર આંખોસે આંસૂ લગાતાર રુખ્સારોં પર બેહ રહે હે. મૈંને ઉસકો દેખકર પેહચાના કે અર્સા હુઆ, બસરામે એક ઝમાનેમેં ઉસકો બડી નાઝો-નેઅમતમેં દેખ ચુકા થા. ઈસ વક્ત દેખકર મૈંને ઉસકો પેહચાના ઓર ઉસકી યે હાલત દેખકર મુઝે ભી રોના આ ગયા. ઉસને ભી મુઝે દેખકર પેહચાન લિયા ઓર મુઝે સલામ કિયા ઓર કેહને લગા, માલિક ! તુમ્હે ખુદાકી કસમ ! ખાસ વક્તમેં મુઝે યાદ રખના ઓર મેરે લિએ અલ્લાહ તઆલાસે મગ્ફિરતકી દુઆ માગના. ક્યા બઈદ હે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મેરે હાલ પર રહમ ફરમાએ ઓર મેરે ગુનાહોંકો મા'ફ કર દે ઓર યે કેહકર દો શે'ર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હે કે -

જબ મેહબૂબ તેરી તરફ મુતવજ્જહ હો તો મેરા ભી ઉસસે ઝિકર કર દીજિઓ ઓર યે કેહ દેના કે કિસી વક્ત ભી તેરી યાદસે ઉસકા દિલ ખાલી નહીં હોતા, શાયદ વો જબ મેરા નામ સુને તો યું પૂછ લે કે ફલાં શખ્સ પર ક્યા ગુઝર રહી હે.

માલિક (રહ.) કેહતે હૈં કે યે શે'ર પઢકર વો રોતા હુઆ ચલ દિયા.

ઇતનેમેં હજકા ઝમાના આગયા. મૈં હજકે લિએ રવાના હુઆ. ઇત્તિફાકસે મૈં મસ્જિદે હરામમેં બેઠા થા કે મૈંને એક શખ્સકે ગિર્દ મજમા ઇકઠ્ઠા દેખા ઔર વો શખ્સ બેતાબ હોકર રો રહા હૈ ઔર ઉસકી તડપ ઔર બેતાબીસે લોગોંકો તવાફ મુશ્કિલ હો ગયા. મૈંને જો ઉઠકર ઉસકો દેખા, તો વોહી જવાન થા. મૈં ઉસકો દેખકર ખુશ હુઆ ઔર મૈંને ઉસ્સે કહા કે અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર હૈ કે ઉસને તેરી તમન્ના પૂરી કર દી, તો ઉસને ચંદ શે'ર પઢ્હે જિનકા તર્જુમા યે હૈ કે -

લોગ બિલા ખૌફો-ખતરા મિનાકી તરફ ચલે ઔર જબ વો મિનામેં પહોંચ ગએ તો અપની આરઝુઓં કો પા લિયા. લોગોંને અલ્લાહ તઆલાસે આરઝુએં માંગી. અલ્લાહને ઉનકો ઉનકી તમન્નાએં અતા કી ઔર ઉનકી ખાલિસ તૌબા કી બદૌલત ઉનકો ફહશ ઔર બદકારીસે મેહફૂઝ રખ્ખા. ઉનકે ઉપર સાકીને શરાબકા દૌર ચલાયા ઔર જબ ઉન્હોંને પૂછા કે સાકી કૌન હૈ તો કહા કે -

انااللّٰہ فادعونی انااللّٰہ ربکم لی المجد والعلیا والملک والثناء

"મૈં હૂં તુમ્હારા મા'બૂદ, તુમ મુઝે પુકારો. મૈં તુમ્હારા રબ હૂં, મેરે હી લિએ બુઝુર્ગી હૈ, મેરે હી લિએ બળાઇ હૈ, મેરા હી મુલ્ક હૈ ઔર મેરે હી લિએ સારી તા'રીફે હૈ."

માલિક (રહ.) કેહતે હૈ કે મૈંને ઉસ્સે કહા કે વલ્લાહ ! મુઝે અપના હાલ બતાઓ, કયા ગુઝરી ? કેહને લગા બડી અચ્છી ગુઝરી, મુઝે અપને ફઝલસે યહાં બુલાયા. મૈં હાઝિર હો ગયા ઔર જો મૈંને માંગા, વો મુઝે મિલા. ફિર ઉસને ચંદ શે'ર પઢ્હે, જિનકા તર્જુમા યે હૈ કે -

જબ મેહબૂબને મુઝે બુલાયા, તો મૈંને કહા મુબારક ! મુબારક ! કયા હી બેહતર હૈ તેરા વિસાલ ઔર કિતની શીરીં હૈ તેરી મુહબ્બત ઔર કિતના મઝેદાર હૈ તેરા ઇશ્ક ! તેરે હકકી કસમ ! તૂહી મતલૂબ હૈ, તૂહી મકસૂદ હૈ, તેરી હી આરઝૂએં હૈ, લોગ મુઝે તેરી મુહબ્બતમેં મલામત કરતે હૈં, કયા કરેં ઔર જિતના દિલ ચાહે મલામતેં કરેં, મેરા દિલ તેરે સિવા કિસી ચીઝકા મુશ્તાક નહીં, લોગ અપને અપને મા'શૂકકે શહેરોંકો ફલાં ફલાંકો યાદ કરતે હૈં, કયા કરેં મુઝે તો જબ કિસી શહેરકા તઝકેરહ આ જાએ, તૂહી યાદ આતા હૈ.

માલિક (રહ.) કેહતે હૈ કે યે કેહકર વો તવાફમેં મશ્ગૂલ હો ગયા, ફિર મુઝે ખબર નહીં કહાં ગયા. (રૌઝ)

[illegible] એક બુઝુર્ગ ફરમાતે હૈ કે મૈં એક સાલ સખ્તતરીન ગરમીકે ઝમાનેમેં હજકો ચલા, લૂ બડી શિદ્દતસે ચલતી થી. એક દિન, જબકે મૈં વસ્ત હિજાઝ પહોંચ ગયા, ઇત્તિફાકન કાફલેસે બિછડ ગયા ઔર મુઝે કુછ ગુનૂદગી સી આ ગઇ,

દફઅતન આંખ જો ખુલી તો મુઝે ઉસ જંગલ બયાબાનમેં એક આદમી નઝર આયા તો મેં જલ્દી જલ્દી ઉસકી તરફ ચલા તો દેખા એક કમસિન લડકા થા, જિસકે દાઢી ભી ન થી ઔર ઈસ કદર હસીન કે ગોયા ચોદવીં કા ચાંદ, બલ્કે દોપહરકા સૂરજ ઉસ પર નાઝો-નેઅમતકે કરિશ્મે ચમક રહે હે, મૈંને ઉસકો સલામ કિયા ઉસને કહા, ઈબ્રાહીમ ! વ અલૈકુમ અસ્સલામ મેરા નામ લેને પર મુઝે ઈન્તીહાઈ-હૈરત હુઈ ઔર મુઝસે સુકૂત ન હો સકા. મૈંને બડે તઅજ્જૂબસે પૂછા કે સાહિબઝાદે ! તુઝે મેરા નામ કિસ તરહ મા'લૂમ હુઆ ? તૂને તો મુઝે કભી દેખા ભી નહીં. કેહને લગા કે ઈબ્રાહીમ જબસે મુઝે મા'રેફત હાસિલ હુઈ મૈં અંજાન નહી બના ઔર જબસે મુઝે વિસાલ નસીબ હુઆ, કભી ફિરાક નહી હુઆ.

મૈંને પૂછા કે ઈસ સખ્ત ગરમીમેં ઈસ જંગલમેં તુઝે ક્યા મજબૂરી ખીંચ કર લાઈ ? કેહને લગા કે ઈબ્રાહીમ ! ઈસકે સિવા મૈંને કભી કિસીસે ઉન્સ પૈદા નહી કિયા ઔર ન ઈસકે સિવા કભી કિસીકો સાથી ઔર રફીક બનાયા. મૈ ઉસકી તરફ બિલકુલ્લિયા મુન્કતઅ હો ચુકા હૂં ઔર ઉસકે મા'બૂદ હોનેકા ઈકરાર કર ચૂકા હૂ. મૈંને પૂછા કે તેરે ખાનેપીનેકા ઝરિયા ક્યા હે ? કેહને લગા કે મેહબૂબને અપને ઝિમ્મે લે રખ્ખા હે. મૈંને કહા કે ખુદાકી કસમ ! મુઝે ઈન અવારિઝકી વજહસે જો મૈંને ઝિકર કિએ, તેરી જાનકે હલાક હો જાનેકા અન્દેશા હે, તો ઉસને રોતે હુએ કે ઉસકી આંખોંઓસે આંસુઓંકી લડી મોતિયોંકી તરહસે ઉસકે રૂખ્સારોં પર પડ રહી થી, ચંદ શે'ર પઢે જિનકા તર્જુમા યે હે કે -

"કૌન શખ્સ ડરા સકતા હે મુઝકો જંગલકી સખ્તીસે, હાલાંકે મૈં ઈસ જંગલકો અપને મેહબૂબકી તરફ ચલકર કતઅ કર રહા હૂં ઔર ઉસ પર ઈમાન લા ચુકા હૂં. ઈશ્ક મુઝકો બેચેન કર રહા હે ઔર શૌક ઉભારે લિએ જાતા હે ઔર અલ્લાહપાકકા ચાહનેવાલા કભી કિસી આદમીસે નહી ડર સકતા. અગર મુઝે ભૂખ લગેગી તો અલ્લાહ તઆલાકા ઝિકર મેરા પેટ ભરેગા ઔર અલ્લાહ તઆલાકી હમ્દકી વજહસે મૈં પ્યાસા નહી હો સકતા ઔર અગર મૈં ઝઈફ હૂં તો ઉસકા ઈશ્ક મુઝે હિજાઝસે ખુરાસાન તક (યા'ની પૂરબસે પશ્ચિમ તક) લે જા સકતા હે. તૂ મેરે બચપનકી વજહસે મુઝે હકીર સમઝતા હે, અપની મલામતકો છોડ, જો હોના થા હો ચુકા મૈંને પૂછા તુઝે ખુદાતઆલા કી કસમ ! અપની સહી સહી ઉમ્ર બતા ક્યા હે ? કેહને લગા કે તૂને બડી સખ્ત કસમ મુઝકો દે દી, જો મેરે નઝદીક બહોત હી બડી હે મેરી ઉમ્ર બારહ સાલ કી હે."

ફિર વો કેહને લગા કે ઈબ્રાહીમ ! તુઝે મેરી ઉમ્ર પૂછનેકી ક્યા ઝરૂરત પેશ આઈ ? મૈંને બતા તો દી હી. મૈંને કહા, મુઝે તેરી બાતોંને હેરતમેં ડાલ દિયા. કેહને લગા અલ્લાહકા શુક્ર હે ઉસને બડી નેઅમતેં અતા ફરમાઈ ઔર અલ્લાહકા

ફઝલ હે કે ઉસને અપને બહોતસે મો'મિન બન્દોંસે અફઝલ બનાયા.

ઈબ્રાહીમ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે ઉસકી હુસ્ને સૂરત, હુસ્ને સીરત ઔર ઉસકે શીરીં કલામ પર બળા હી તઅ'જ્જૂબ હુઆ. મૈંને કહા, સુબ્હાનલ્લાહ ! હક તઆલા શાનુહૂને કૈસી કૈસી સુરતેં બનાઇ હે. ઉસને થોડી દેર નીચેકો સર ઝૂકા લિયા. ફિર ઉપરકી તરફ મુંહ ઉઠાકર બહોત તિરછી, કડવી નિગાહસે મુઝે દેખા ઔર ચંદ શે'ર પઢે જિનકા તર્જુમા યે હે -

"અગર મેરી સઝા જહન્નમ હો તો મેરે લિએ હલાકત હે. ઉસ વકત મેરી યે રોનક ઔર ખૂબસૂરતી ક્યા બનાએગી. ઉસ વકત મેરી સારી ખૂબિયોંકો અઝાબ એ'બદાર બના દેગા ઔર જહન્નમમેં તવીલ અર્સે તક રોના પળેગા ઔર જબ્બાર જલ્લ જલાલુહૂ યે ફરમાએગા, અય બદ-તરીન ગુલામ ! તૂ મેરે નાફરમાનોંમેં હે. તૂને દુનિયામેં મેરા મુકાબલા કિયા, મેરી હુકમ ઉદૂલી કી, ક્યા તૂ મેરે અહદ - પૈમાનકો (જો અઝલમેં હુએ થે) ભૂલ ગયા થા યા મેરી (ક્યામત કી) મુલાકાતકો ભૂલ ગયા થા. (અય ઈબ્રાહીમ) તૂ ઉસ દિન દેખેગા કે ફરમાંબરદારોંકે મુંહ ચૌદહવીં રાતકે ચાંદકી તરહ ચમક રહે હોંગે ઔર હક તઆલા શાનુહૂ અપને ઉપરસે અન્વારકે પરદે હટા દેંગે, જિસકી વજહસે યે ફરમાબરદાર ઉસ પાક ઝાતકી ઝિયારતસે એસે મબહૂત હો જાએંગે કે ઉસકે મુકાબલેમેં હર નેઅમત ઔર હર રાહતકો ભૂલ જાએંગે ઔર હક તઆલા શાનુહૂ ઈન ફરમાબરદારોં કે હેબત ઔર ખુશ્નુદીકા લિબાસ પેહનાએંગે ઔર ઉનકે ચેહરોંકો રોનક ઔર શાદાબી અતા હોગી."

યે અશઆર પઢકર કેહને લગા, અય ઈબ્રાહીમ ! મહજૂર વો હે જો દોસ્તસે મુન્કતઅ હો ગયા હો ઔર વિસાલ ઉસકો હાસિલ હે, જિસને અલ્લાહ તઆલાકી ઈતાઅતસે વાફિર હિસ્સા લિયા, લેકિન ઈબ્રાહીમ ! અપને રૂફકાએ સફરસે બિછડ ગએ હો. મૈને કહા, હાં મૈં એસા હી રેહ ગયા, તુઝસે અલ્લાહ તઆલાકે વાસ્તે સવાલ કરતા હૂ, કે તૂ મેરે લિએ દુઆ કરકે મૈં અપને સાથિયોંસે જા મિલૂં. મેરે ઉસ કેહને પર ઉસ લળકેને આસમાનકી તરફ દેખા ઔર કુછ આહિસ્તા આહિસ્તા જબાનસે કહા કે મુઝે ઉસકે હોંઠ હરકત કરતે હુએ મા'લૂમ હુએ. ઉસ વકત મુઝે દફઅતન નીંદકા ઝોકાસા આયા બેહોશી-સી હુઇ. ઉસ્સે જો મૈંને ઈફાકા પાયા, તો કાફલેકે બીચમેં ઉંટ પર અપને આપકો પાયા ઔર મેરે ઉંટ પર જો મેરા સાથી થા, વો મુઝસે કેહ રહા થા, ઈબ્રાહીમ ! હોશિયાર હો, સંભલે રહો, એસા ન હો, ઉંટ પરસે ગિર જાઓ ઔર ઉસ લડકેકા મુઝે કુછ પતા ન ચલા કે વો આસમાન પર ઉડ ગયા યા ઝમીનકે અન્દર ઉતર ગયા. જબ હમ સારા રાસ્તા તે કરકે મક્કા મુકર્રમા પહોંચ ગએ ઔર મૈં હરમ શરીફમેં દાખિલ હુઆ તો ક્યા દેખતા હૂં કે વો લડકા કા'બા શરીફકા પરદા પકડે હુએ રો રહા હે ઔર ચંદ શે'ર પઢ રહા

હે જિસકા તર્જુમા યે હે -

મૈં કા'બે કા પરદા પકડ રહા હૂં ઓર બૈતુલ્લાહ શરીફકી ઝિયારત ભી કર રહા હૂં, લેકિન દિલમેં જો કુછ હે, ઉસકો ઓર રાઝકી બાતકો તૂ ખૂબ જાનતા હે. મૈં બૈતુલ્લાહ શરીફકી તરફ પૈદલ ચલકર આયા હૂં કહીં સવાર નહીં હુઆ, ઈસ લિએકે મૈં બાવજૂદ અપની કમસિનીકે ફરેફતા આશિક હૂં મૈં બચપનહીસે તુઝપર મરને લગા હૂં જબકે મૈં ઈશ્કકો જાનતા ભી ન થા ઓર અગર લોગ મલામત કરેં કિસી બાત પર, તો મૈં ભી ઈશ્કકા તિફલે મક્તબ હૂં, અય અલ્લાહ ! અગર મેરી મોતકા વક્ત આ ગયા હો, તો શાયદ મૈં તેરે વસ્લસે બહરાયાબ હો સકૂં.

ઈસકે બાદ વો બે ઈખ્તિયાર સજદેમેં ગિર ગયા ઓર મૈં દેખતા રહા. ઈસકે બાદ મૈં ઉસકે પાસ ગયા ઓર ઉસકો હિલાયા તો વો ઈન્તિકાલ કર ચુકા થા. રદિયલ્લાહુ અન્હુ વ અર્ઝાહુ.

ઈબ્રાહીમ (રહ). કેહતે હૈં કે મુઝે ઉસકે ઈન્તિકાલકા બહોત સખ્ત સદમા હુઆ. મૈં વહાંસે ઉઠકર અપની કિયામગાહ પર આયા ઓર ઉસકે કફન દેનેકે લિએ કપડા લિયા ઓર મદફનકે લિએ એક-દો આદમી સાથ લિએ ઓર વહાં પહોંચા, જહાં ઉસકો મુરદા છોડકર આયા થા, તો ઉસકી લાશકા કહીં પતા ન ચલા, વહાં દૂસરે હાજીયોંસે દર્યાફ્ત કિયા, મગર કિસીકો ભી પતા ન થા કે કિસીને ઉસકો દેખા, તો મૈં સમઝાકે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને ઉસકો લોગોંકી આંખોંસે પોશીદા ફરમા રખ્ખા થા.

મૈં વહાંસે અપની કિયામગાહ પર વાપસ આ ગયા ઓર મુઝે કુછ ગુનૂદગી-સી આગઈ, તો મૈંને ઉસકો ખ્વાબમેં દેખા કે વો બહોત બડે મજમેમેં હે ઓર સબસે પેશ-પેશ હે ઓર ઉસપર ઈસ કદર નૂર ચમક રહા હે ઓર એસે ઉમ્દા જોડે હૈં કે ઉનકી સિફત બયાનમેં નહીં આ સકતી. મૈંને ઉસ્સે પૂછા, કે તુ વોહી લડકા હે, કેહને લગા મૈં વોહી હું. મૈંને પૂછા તેરા ઈન્તિકાલ નહીં હુઆ ? ઉસને કહા, હાં હો ગયા. મૈંને કહાકે મૈંને તો તુઝે તજહીઝો-તકફીનકે લિએ બહોત તલાશ કિયા, કહીં પતા ન ચલા ? કેહને લગા, ઈબ્રાહીમ ! સુન, જિસને મુઝે મેરે શહેરસે નિકાલા ઓર અપની મુહબ્બતમેં ફરેફતા કિયા ઓર મેરે અઝીઝો-અકારિબસે જુદા કિયા, ઉસીને મુઝે કફન દિયા ઓર કિસી દૂસરેકા મુહતાઝ નહીં બન્ને દિયા. મૈંને પૂછા, હક તઆલા શાનુહૂને મરનેકે બાદ તેરે સાથ ક્યા મા'મલા કિયા તો ઉસને કહાકે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને મુઝે અપને સામને ખડા કિયા ઓર ફરમાયા કે તૂ ક્યા ચાહતા હે ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે યા ઈલાહી ! તૂહી મકસૂદ હે ઓર તેરી હી મુઝે આરઝૂ હે ફરમાયા કે બેશક તૂ મેરા સચ્ચા બંદા હે ઓર જો તૂ માંગે ઉસકે લિએ કોઈ રુકાવટ નહી હે. મૈંને અર્ઝ કિયા કે મૈં યે ચાહતા હૂં કે મેરે ઝમાનેકે તમામ આદમીયોંમેં મેરી સિફારિશ કુબૂલ ફરમા લે. ઈર્શાદ હુઆ કે ઈન સબકે બારેમેં

તેરી સિફારિશ મકબૂલ હે.

ઈબ્રાહીમ (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈસકે બાદ ઉસ લડકેને ખ્વાબમેં મુઝસે રૂખ્સતી મુસાફા કિયા ઓર મૈં નીંદસે બેદાર હો ગયા. મૈંને અપને હજકે જો અરકાન બાકી થે, વો પૂરે કિએ, લેકિન ઉસ લડકેકી યાદસે ઓર ઉસકે રંઝસે મેરે દિલકો કરાર ન થા. મૈં હજસે ફારિગ હોકર વાપસ હુઆ, લેકિન રાસ્તેમેં સારે કાફલેવાલે યે કેહતે થે કે ઈબ્રાહીમ ! તેરે હાથકી મહકસે હર શખ્સ હેરાન હે કે કેસી ખુશ્બૂ આ રહી હે ઓર ઈસ વાકિયેકે નકલ કરનેવાલે કેહતે હૈં કે મરને તક ભી ઈબ્રાહીમ (રહ.) કે હાથોંમેંસે વોહી ખૂશ્બૂ આતી રહી.

[illegible] હઝરત ખ્વાસ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક સાલ હજકે લિએ જા રહા થા, બહોતસે રફીક સાથ થે. ચલતે-ચલતે એક મર્તબા મુઝે તન્હાઈકા ગલબા હુઆ ઓર યે દિલમેં તકાઝા હુઆ કે સબકા સાથ છોડકર અકેલે ચલું, મૈંને ઈસ રાસ્તેકો છોડકર, જિસ પર સબ ચલ રહે થે, એક દૂસરા તન્હાઈકા રાસ્તા ઈખ્તિયાર કર લિયા ઓર મૈં તીન દિન ઓર તીન રાત બરાબર ચલતા રહા. ન તો મુઝે ઉનમેં ખાનેકા ખ્યાલ આયા, ન પીનેકા, ન કોઈ ઓર હાજત પેશ આઈ. તીન દિન-રાત ચલનેકે બાદ મૈં એક જંગલમેં પહોંચ ગયા, જો બળા શાદાબ સર-સબ્ઝ ઓર હર કિસ્મકે ફલ ઓર ફૂલ ઉસમેં લગે હુએ, જો બડે મહેકદાર થે ઓર ઉસકે બીચમેં એક ચશ્મા હે. મુઝે યે ખ્યાલ હુઆ કે યે તો જન્નત હે ઓર મૈં સખ્ત હેરતમેં પડ ગયા મૈં ઈસી ફિક્રો-સોચમેં થા કે એક જમાઅત આતી નઝર આઈ, જિનકે ચેહરે તો આદમીયોં જૈસે થે ઓર ઉન પર મુરક્કા ચાદરેં ઓર ખુશનુમા લુંગિયાં થી. ઉન લોગોંને આકર મુઝકો ઘેર લિયા ઓર સલામ કિયા. મૈંને સલામકા જવાબ દિયા ઓર કહાકે તુમ કહાં મૈં કહાં ? ફિર મુઝે ખ્યાલ હુઆ કે યે જીન્નાતકી કોમ હે. ઈતનેમેં ઉનમેંસે એકને કહાકે હમમેં એક મસઅલેમેં ઈખ્તિલાફ હો રહા હે ઓર હમ જીન્નાતમેંસે હૈં, જિન્હોંને બેઅતુલ ઉકબાકી રાતમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ) સે અલ્લાહકા પાક કલામ સુના થા. હુઝૂર (સલ્લ.) કે પઢ્હનેકી આવાઝને હમે દુનિયાકે સારે કામોંસે છુડા દિયા ઓર યે જગહ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને હમારે લિએ મુતઅય્યન ફરમા દી. મૈંને પૂછાકે ઈસ જગહસે વો કિતની દૂર હે, જહાં મૈંને અપને સફરકે સાથિયોંકો છોડા હે. મેરે ઈસ સવાલ પર એક શખ્સને ઈનમેંસે તબસ્સુમ કરતે હુએ કહાકે અબૂ ઈસ્હાક ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે ભી અજીબ ભેદ હૈં. ઈસ જગહ તુમ્હારી કોમકા કભી કોઈ શખ્સ બજુઝ એક આદમીકે નહીં આયા. એક જવાન તુમ્હારી જીન્સસે આયા થા, ઉસકા યહાં ઈન્તિકાલ હો ગયા થા ઓર યે દેખ ઉસકી કબર હે. ઉસકી કબર મૈંને દેખીકે ઉસ પાનીકે તા'લાબકે કિનારે થી, ઉસકે ગિર્દ છોટાસા બગીચા થા, જિસમેં એસે ફૂલ લગ રહે થે કે મૈંને

કભી નહીં દેખે થે. ફિર વો જીન્ન કેહને લગાકે ઈસ જગહકે ઓર ઉસ જગહકે દરમિયાન ઈતને-ઈતને મહીનોંકા યા ઈતને ઈતને સાલોંકા રાસ્તા હે.

ઈબ્રાહીમ (રહ.) ને કહાકે અચ્છા, ઈસ જવાનકા હાલ મુઝે બતાઓ, ઉનમેંસે એકને સુનાયા કે હમ લોગ ઈસ ચશ્મેકે કિનારે બૈઠે હુએ ઈશ્કકે બારેમેં બહસ કર રહે થે કે ઈતનેમેં એક જવાન આયા ઓર ઉસને આકર સલામ કિયા. હમને સલામકા જવાબ દિયા ઓર હમને પૂછાકે જવાન કહાંસે આએ હો ? ઉસને કહાકે શહેર નેશાપુરસે આયા હૂં. હમને પૂછાકે ઈસ શહેરકો છોડે હુએ કિતને દિન હુવે ? ઉસને કહા, સાત દિન હુવે હૈં. હમને કહાકે શહેરસે કિસ ઈરાદેસે ચલે થે ? ઉસ જવાનને કહાકે મૈંને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા પાક ઈર્શાદ સુના હે -

وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ (زمر)

તર્જુમા - તુમ અપને રબકી તરફ રૂજૂઅ કરો ઓર ઉસકી ફરમાબરદારી કરો કબ્લ ઈસકે કે તુમપર અઝાબ હોને લગે, ફિર ઉસ વકત તુમ્હારી કિસીકી તરફસે ભી કોઈ મદદ ન કી જાએ.

હમને ઉસ જવાનસે પૂછા કે ઈનાબત કયા હે ઓર અઝાબ કયા હે, ઉસને બયાન કરના શુરુ કિયા ઓર જબ અઝાબ બયાન કરના શુરૂ કિયા તો એક ચીખ મારી ઓર મર ગયા. હમ લોગોંને ઉસકો ઈસ કબરમેં દફન કર દિયા.

ઈબ્રાહીમ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે ઈસ કિસ્સેસે બડી હેરત હુઈ. ઈસકે બાદ મૈં ઉસ જવાનકી કબરકે નઝદીક ગયા, તો ઉસકે સિરહાને નર્ગિસકે ફૂલોંકા એક બહોત બડા ગુલદસ્તા રખ્ખા થા, ઈતના બડા થા, જૈસે બડી ચક્કી હો ઓર ઉસકી કબર પર યે લફઝ લિખ્ખે હુવે થે.

هٰذَا قَبْرُ حَبِيْبِ اللّٰهِ قَتِيْلِ الْغَيْرَةِ

હાઝા-કબરૂ હબીબિલ્લાહિ કતીલલ્ ગૈરતિ.

યે અલ્લાહકે દોસ્તકી કબર હે, જો ગૈરતકા કત્લ કિયા હુઆ હે. ઓર નર્ગિસકે એક પત્તે પર ઈનાબતકી તફસીર લિખ્ખી હુઈ થી. મૈંને ઉસકો પઢ્હા. ઉન જીન્નાતને મુઝસે ઈસકા મતલબ પૂછા. મૈંને ઉસકા મતલબ બતલાયા તો વો બહોત ખુશ હુએ ઓર મઝેમેં લોટને લગે. જબ ઈસસે ઉન્હેં સુકૂન-સા હુઆ તો કેહને લગેકે હમારા વો મસઅલા જિસપર ઝઘડા થા, હલ હો ગયા.

ઈબ્રાહીમ (રહ.) કેહતે હૈં, ફિર મુઝે કુછ ગુનૂદગી-સી આઈ. ઉસકે બાદ જો મેરી આંખ ખુલી, તો મૈં મસ્જિદે આઈશાકે પાસ થા, (જો તનઈમકે પાસ મક્કા મુકર્રમાકે કરીબ હે) ઓર મેરે કપડોમેં ફૂલોંકા ગુલદસ્તા થા, જો એક સાલ તક મેરે પાસ રહા. એક સાલ તક ઈસમેં કોઈ તગય્યુર ન હુઆ, ઉસકે ચન્દ અય્યામ

બાદ વો ખુદ બ ખુદ ગુમ હો ગયા.

કિસ્સાહ (૧૨) તાજીરોંકી એક જમાઅત એક મર્તબા હજકો ગઇ. રાસ્તેમેં જહાઝ ટૂટ ગયા ઓર હજકા વક્ત તંગ હો ગયા થા. ઉનમેંસે એક શખ્સકે સાથ પચાસ હઝારકા માલ થા, વો ઉસકો છોડકર હજકો ચલ દિયા. સાથિયોંને ઉસકો મશ્વરા દિયા કે અગર તૂ યહાં ઠેર જાએ તો તેરા સામાન કુછ નિકલ સકતા હે. વો તાજીર કેહને લગા, ખુદાકી કસમ અગર સારી દુનિયાકા માલ મુઝે મિલ જાએ, તબ ભી હજ કે મુકાબલેમેં ઉસકો તર્જીહ ન દૂં કે વહાંકી હાઝરીમેં ઓલિયા અલ્લાહકી ઝિયારત નસીબ હોગી ઓર મૈં ઇન હઝરાતમેં જો કુછ દેખ ચુકા હું, બસ દેખ ચુકા હું (બયાનસે બાહર હે) લોગોંને પૂછા કે આખિર તૂને ક્યા દેખા ? ઉસ તાજીરને સુનાયા કે હમ એક મર્તબા હજકો જા રહે થે કે પ્યાસકી શિદ્દતને સબકો પરેશાન કર દિયા ઓર એક-એક ગિલાસ ઇતને-ઇતને દામોંમેં મિલ રહા થા. મૈંને એક દિન પ્યાસકી શિદ્દતમેં સારે કાફલેકો છાન ડાલા, કહીં પાનીકા ઘૂંટ ન કીમતસે મિલા, ન કિસી ઓર તરહ ઓર પ્યાસકી વજહસે મેરા દમ નિકલને લગા. મૈં ચન્દ કદમ આગે ચલા તો એક ફકીર જિસકે સાથ એક બરછા થા ઓર પ્યાલા, ઉસને અપને બરછેકો એક હોઝકી નાલીમેં ગાડ દિયા, ઉસકે નીચેસે પાની ઉબલને લગા ઓર નાલીકે ઝરિયેસે હોઝમેં જમા હોને લગા. મૈં હોઝકી તરફ ગયા ઓર ખૂબ સૈર હોકર પાની પીયા ઓર અપના મશ્કિઝા ભી ભર લિયા. ઇસકે બાદ કાફલેવાલોંકો મૈંને ખબર કી. સબ કાફલેવાલે ઉસ્સે સૈરાબ હુએ ઓર વો હોઝ ઉસી તરહ લબરેઝ થા. વો તાજીર કેહને લગા, એસી જગહ હાઝરીસે કોઇ બા'ઝ રેહ સકતા હે, જહાં એસે-એસે બુઝૂર્ગ જમા હોતે હોં ? (રોઝ).

ઇબ્ને અરબી (રહ.) ને ભી મુહાઝેરાતમેં ઇસ કિસ્સેકો નકલ કિયા હે ઓર લિખ્ખા હે કે ઉસકા તમામ માલ પચાસ હઝાર અશર્ફિયોકા થા, જિનમેં એક મોતી ચાર હઝાર અશર્ફિયોકા થા.

કિસ્સાહ (૧૩) અબૂ અબ્દુલ્લાહ જૌહર (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં એક સાલ અરફાતકે મૈદાનમેં થા. મેરી ઝરા આંખ-સી લગી, તો મૈંને દેખાકે દો ફરિશ્તે આસમાનસે ઊતરે. એકને ઉનમેંસે અપને સાથીસે કહા કે ઇસ સાલ કિતને આદમીયોંને હજ કી હે તો સાથીને જવાબ દિયા કે છે લાખ આદમિયોંને હજ કિયા, લેકિન ઉનમેંસે સિર્ફ છે આદમીયોંકા હજ કુબૂલ હુઆ. મુઝે યે બાત સુનકર ઇસ કદર રંજ હુઆ, કે દિલ ચાહાકે અપને મુંહ પર તમાચા મારું ઓર અપની હાલત પર ખૂબ રોઉં ઇતનેમેં ઉસ પેહલે ફરિશ્તેને પુછા કે જિન લોગોંકા હજ કુબૂલ નહિ હુવા ઉનકે બારેમેં અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને ક્યા મા'મલા ફરમાયા ? દૂસરે ફરિશ્તેને જવાબ દિયાકે કરીમને કરમકી નિગાહ ફરમાઇ ઓર મકબૂલીનમેંસે હર એકકે તુફેલ

એક-એક લાખકા હજ કુબૂલ કરમા લિયા ઓર યે ખુદા તઆલાકા બળા ફઝલ હૈ. વો અપના ફઝલો-ઇનામ જિસકો ચાહે બખ્શ દે. (રોઝ)

ઇસ કિસ્મકા એક વાકિઆ અલી બિન મૂવફ્ફક (રહ.) કા પેહલી ફસલકી હદીસમેં નં. ૬ કે ઝેલમેં ભી ગુઝર ચુકા હૈ.

કિસ્સાહ (૧૪) અલી બિન મુવફ્ફક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા હરમ શરીફમેં બૈઠા હુઆ થા ઓર ઉસ વક્ત તક સાઠ હજ કર ચુકા થા. મેરે દિલમેં યે વસવસા ગુઝરા કે કબતક ઇન જંગલ બયાબાનોંમેં ફિરતા રહૂંગા (અબ ખત્મ કરૂં બતેરે હજ કર લિએ). મુઝ પર દફઅતન નીંદકા ગલબા હુઆ, તો મૈંને એક ગૈબી આવાઝ દેનેવાલેકો દેખા, વો કેહ રહા હૈ, અય ઇબ્ને મુવફ્ફક ! તૂ અપને ઘર ઉસીકો બુલાતા હૈ, જિસકે બુલાનેસે તેરા દિલ ખુશ હો. મુબારક હૈ વો લોગ જિનકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ચાહે ઓર આલા જગહ બુલાએ. ઉસકે બાદ ઉસ આવાઝ દેનેવાલેને દો શે'ર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હૈ -

મૈંને ઝિયારતકે લિએ અપનેસે મુહબ્બત રખનેવાલોંકો બુલાયા હૈ, ઓર ઉનકે અલાવા કિસીકો નહી બુલાયા, યે લોગ મેરે ઘરકી તરફ ઇકરામકે સાથ આએ હૈં, પસ મુબારક હૈ યે કરીમ લોગ ભી ઓર વો ઝાત ભી જિસને ઉનકો બુલાયા. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૧૫) હઝરત ઝુન્નૂન મિસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને એક નવજવાનકો કા'બા શરીફકે પાસ દેખાકે દમાદમ રૂકૂઅ-સજદે કર રહા હૈ, મૈંને પૂછા કે બડી કસરતસે નમાઝે પઢ રહે હો. વો કેહને લગા કે વાપસી-એ-વતનકી ઇજાઝત માંગ રહા હું. ઇતનેમેં મૈંને દેખાકે એક કાગઝકા પરચા ઉપરસે ગિરા, ઉસમેં લિખ્ખા હુઆ થા કે યે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જો બડી ઇઝ્ઝતવાલા, બડી મગ્ફિરતવાલા હૈ, કી તરફસે અપને સચ્ચે શુક્રગુઝાર બન્દેકી તરફ હૈ કે તૂ વાપસ ચલા જા. ઇસ તરહકે તેરે અગલે-પિછલે ગુનાહ સબ બખ્શ દિયે ગએ. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૧૬) સહલ બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે કિસી વલીકા લોગોંકે સાથ મેલ-જોલ રખના ઉસકી ઝીલ્લતકા સબબ હોતા હૈ ઓર સિર્ફ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ લગાવ ઉસકી ઇઝ્ઝતકા સબબ હોતા હૈ. મૈંને બહોત કમ વલી ઐસે દેખે હૈં, જો યકસૂ ન રેહતે હોં.

અબ્દુલ્લાહ બિન સાલેહ (રહ.) એક બુઝૂર્ગ થે, જિન પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ખાસ અતા થી ઓર બહોત ઇનામાત થે, વો લોગોંસે ભાગકર એક શહેરસે દૂસરે શહેરમેં ફિરતે રેહતે થે. ઇસી તરહ આખિર મક્કા મુકર્રમા પહોંચ ગએ ઓર વહાં બહોત તવીલ કિયામ કિયા. મૈંને ઉનસે કહાકે ઇસ શહેરમેં તો આપને બહોત ઝિયાદા કિયામ કિયા. કેહને લગે કે મૈં ઇસ શહેરમેં ક્યોંકર ન ઠેહરૂં. મૈંને ઐસા કોઇ શહેર નહિં દેખા, જિસમેં ઇસ શહેરસે ઝિયાદા રહમતેં ઓર બરકતેં નાઝીલ

હોતી હોં. ઈસ શહેરમેં સુબ્હકો ઔર શામકો ફરિશ્તે ઊતરતે હૈં. મૈંને ઈસ શહેરમેં બળે-બળે અજાએબાત દેખે હૈં. ફરિશ્તે મુખતલિફ સૂરતોંમેં બેતુલ્લાહ શરીફકા તવાફ કરતે હૈં ઔર યે સિલસિલા ખત્મ નહીં હોતા. અગર મૈં ઈન સબ અજાએબાતકો બયાન કરૂં જો મૈંને યહાં દેખે હૈં, તો જિનકા ઈમાન કામિલ નહીં, ઉનકી અક્લે ઉસકો બરદાશ્ત ભી ન કર સકેગી. મૈંને દર્યાફત કિયા કે તુમ્હે ખુદાકી કસમ ! કુછ અપને દેખે હુએ અજાએબાત મુઝે ભી સુનાઓ. કેહને લગે કે કોઈ વલીએ કામિલ, જિસકી વિલાયત સહી હો ચુકી હો, એસા નહીં જો હર જુમ્આકી શબમેં ઈસ શહેરમેં ન આતા હો, ઉનહી લોગોંકો દેખનેકે વાસ્તે મેરા યહાં કિયામ હૈ. મૈંને ઈનમેંસે એક સાહબકો દેખા, જિનકા નામ માલિક બિન કાસિમ જબલી (રહ.) થા, વો આએ ઔર ઉનકે હાથમેંસે ગોશ્તકી ખુશ્બૂ આ રહી થી. મૈંને કહા કે તુમ શાયદ અભી ખાના ખાકર આએ હો. કેહને લગે, અસ્તગ્ફિરુલ્લાહ ! મૈંને તો એક હફતેસે કુછ નહીં ખાયા, અલબત્તા અપની વાલિદાકો ખાના ખિલાકર આયા હૂં ઔર જલદી ઈસલિએ કે તા'કે મક્કા મુકર્રમામેં સુબ્હકી નમાઝમેં શિર્કત કર લૂં.

અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે જહાંસે માલિક આએ થે, ઉસ જગહકા ઔર મક્કા મુકર્રમાકા નૌસો ફર્સખકા ફાસલા હૈ (એક ફર્સખ તીન મીલકા હોતા હૈ તો સત્તાઈસ સો મીલ હુએ) ઈસકે બાદ અબ્દુલ્લાહને મુઝસે પુછાકે તુઝે ઈસ કિસ્સેકા યકીન આ ગયા ? સહલ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને કહાકે હાં યકીન આ ગયા. કેહને લગે અલ્લાહકા શુક્ર હૈ મુઝે એક મો'મિન આદમી મિલા ઔર બા'ઝ બુઝુર્ગોંને બયાન કિયા કે ઉન્હોંને કા'બા શરીફકે ગિર્દ ફરિશ્તોંકો ઔર અમ્બિયા-એ-કિરામકો ઔર ઔલિયા કો બસા ઔકાત દેખા ઔર ઝિયાદાતર જુમ્આકી શબમેં ઔર દો શમ્બા ઔર પંજશમ્બાકી શબમેં દેખા, ઈસકે બાદ ઔર અજાઈબ અંબિયાકી ઝિયારતકે મુતઅલ્લિક ઝિકર કિએ. (રૌઝ)

કિસ્સાહ (૧૭) કેહતે હૈં કે હિશામ બિન અબ્દુલ મલિક, જબકે વો શાહઝાદા થા, ઔર ખુદ ઉસ વકત તક બાદશાહ નહી બના થા, હજકો ગયા ઔર તવાફ કરતે હુએ ઉસને હજરે અસ્વદકો બોસા દેનેકા ઈરાદા કિયા ઔર ઈન્તિહાઈ કોશિશકે બાવજુદ હુજૂમકી કસરતસે ઈસ પર કુદરત ન હુઈ. ઈતનેમેં હઝરત ઝૈનુલ આબિદીન અલી બીન ઈમામ હુસૈન (રદી.) તવાફ કરતે હુએ હજરે અસ્વદ પર પહોંચે તો એકદમ સારા મજમા ઠેહર ગયા ઔર ઉનકે રાસ્તેમેંસે ઈધર-ઉધર હો ગયા. વો ઈત્મીનાનસે બોસા દેકર ચલ દિએ. કિસીને હિશામસે પૂછા કે યે કૌન શખ્સ હૈં (જિસકા એ'જાઝ શાહઝાદેસે ભી ઝિયાદા હૈ) હિશામને કેહ દિયાકે મૈં નહીં જાનતા. ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે વો જાન-બૂઝકર અન્જાન બનકર ઈન્કાર કરતા થા, તા'કે ઉસકે મુસાહિબીન વગૈરહ જો શામસે ઉસકે સાથ આએ હુએ થે, ઉનકે દિલમેં

હઝરત ઝેનુલ આબિદીન (રહ.) કી વુકઅત ઝિયાદા પેદા ન હો ઔર યે બનૂ ઉમૈયા એહલે બૈતકી વુકઅતકો ગવારા ન કરતે થે, ફર્ઝૂક જો અરબકા મશહૂર શાઇર હૈ, વોભી વહાં ખડા થા, ઉસને કહા, મૈં ઇનકો જાનતા હૂં, ફિર ઉસને ચન્દ શે'ર પઢે.

هذا ابن خير عباد الله كلهم — هذا التقي النقي الطاهر العلم
هذا الذي تعرف البطحاء وطأته — والبيت يعرفه والحل والحرم
يكاد يمسكه عرفان راحته — ركن الحطيم إذا ما جاء يستلم
ما قال لا قط إلا في تشهده — لولا التشهد كانت لاءه نعم
إذا رأته قريش قال قائلها — إلى مكارم هذا ينتهي الكرم
إن عد أهل التقى كانوا أئمتهم — أو قيل من خير أهل الأرض قيل هم
هذا ابن فاطمة إن كنت جاهله — بجده أنبياء الله قد ختموا
وليس قولك من هذا بضائره — العرب تعرف من أنكرت والعجم
يغضي حياء ويغضى من مهابته — فلا يكلم إلا حين يبتسم

જિનકા તર્જુમા યે હૈ કે -

૧. યે અલ્લાહકે બન્દોંમેંસે બેહતરીનકી ઔલાદ હૈ. યે મુત્તકી, પાક-સાફ ઔર સરદાર હૈં,

૨. યે વો શખ્સ હૈ, જિસકે કદમકો સારા મક્કા જાનતા હૈ, યે વો શખ્સ હૈ, જિસકો બૈતુલ્લાહ જાનતા હૈ, ઇસકો એહલે-હરમ પેહચાનતે હૈં,

૩. યે વો શખ્સ હૈ કે જબ હજરે અસ્વદકા બોસા દેનેકે લિએ ઉસકે કરીબ જાએ તો ઉસકે હાથોંકો પેહચાન કર કરીબ હૈ કે હજરે અસ્વદકા કોના ઉસકે હાથોંકો પકડ લે. ઇસ સૂરતમેં હાથોંકી ખુસૂસિયત ઇસ વજહ હૈ કે હજરે અસ્વદકે બોસેકે વક્ત દોનોં હાથ ઇસ કોને પર રખ્ખે જાતે હૈં. ઇસ મતલબકે મુવાફિક રુક્નુલ હતીમસે મજાઝન રૂકને કા'બા મુરાદ હોગા ઔર હો સકતા હૈ કે યે તર્જુમા કિયા જાએ કે જબ યે શખ્સ તવાફ કરતે હુએ હતીમકી તરફ પહોંચતા હૈ તો કરીબ હૈ કે હતીમવાલા કોના ઉસકે હાથોંકો પેહચાનકર ઉનકો ચુમનેકે લિએ પકડ લે. ઇસ મતલબકે મુવાફિક રૂકને હતીમ અપને ઝાહીર પર હોગા ઔર હાથોંકે પેહચાનનેકી ખુસૂસિય્યત અતા ઔર જુદકી કસરતકી તરફ ઇશારહ હોગા.

૪. યે વો શખ્સ હૈ, જિસને કભી 'લા' નહી કહા. લા કે મા'ની નહીં કે હૈં, યાની કભી કિસી માંગનેવાલેકો ઇન્કાર નહી કિયા ઔર બજુઝ કલિમા તય્યબાકે ઇસમેં લાઇલા-હ મેં લા કેહના પડતા હૈ ઉસકી મજબૂરી હૈ ઔર યે હર

અત્તહિય્યાતમેં પઢ્હા જાતા હે. અગર યે મજબૂરી ન હોતી, તો ઉસકી ઝુબાનસે લા કભી ન નિકલતા.

૫. જબ કબીલા કુરૈશ જો કરમમેં મશહૂર કબીલા હે, ઉસકો દેખતા હે, તો કેહનેવાલા બેસાખ્તા કેહ દેતા હે કે ઉસકે અખ્લાક પર કરમકા મુન્તહા હે યાની ઉસ્સે ઝિયાદા કરીમ કોઇ નહીં.

૬. ઓર જબ કહીં એહલે તકવાકા શુમાર હોને લગે તો યેહી લોગ ઉસમેં મુકતદા હોંગે ઓર જબ યે પૂછા જાએ કે દુનિયાકી બેહતરીન હસ્તિયાં કૌન હૈં, તો ઉન્હી લોગોંકી તરફ ઉંગલિયાં ઉઠેંગી.

૭. અય હિશામ ! અગર તૂ ઇસ્સે જાહિલ હે તો સુન કે યે ફાતિમા (રદી.) કી ઔલાદ હે ઓર ઇસીકે દાદા (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) પર નુબૂવ્વત ખત્મ કરદી ગઇ, તેરા યે કેહના કે યે કૌન હે, ઇસકે એબ નહી લગાતા, જિસકે પેહચાનનેસે તૂને ઇન્કાર કર દિયા, ઇસકો અરબ જાનતા હે અજમ જાનતા હે.

૮. યે વો શખ્સ હે, જો શરમકી વજહસે અપની આંખ નીચી રખતા હે ઓર સારી દુનિયા ઉસકી અઝમત ઓર હેબતસે આંખ નીચી રખતી હે. કોઇ શખ્સ ઉસકે સામને ઉસ વકત તક રોબકી વજહસે બાત નહી કર સકતા, જબ તકકે વો ખન્દા પેશાનીસે પેશ ન આએ.

અશઆરકા તર્જુમા ખત્મ હો ગયા.

સાહિબે રોઝને ઇતને હી અશઆર નકલ કિયે હૈં. યે કસીદા બળા હે ઓર બહોતસે અશઆર શાઇરને ઉનકી ઓર ઉસ ખાનદાની ફઝીલતમેં બરજસ્તા કહે હૈં, વફીયાતુલ આયાન, મિરાતુલ જિનાન, હયાતુલ હેવાન, વગૈરહમેં ઇસ કસીદેકો ઝિકર કિયા હે. દુર્રે નઝીદ ઇસ કસીદેકી મુસ્તકિલ શર્હ હે. ઇસમેં નકલ કિયા હે કે હિશામને ઇસ કસીદેકો સુનકર ગુસ્સેમેં આકર ફર્ઝૂકકો કેદ કરા દિયા.

દર હકીકત હઝરત ઝેનુલ આબિદીન (રદી.) કી ઇબાદત ઓર જૂદો-કરમ ઇતને બઢ્હે હુએ થે કે ઉનકે વાકિઆતકા ઇખ્તિસાર ભી દુશવાર હે. રાત-દિનમેં એક હઝાર રકઅત નફલ પઢ્હા કરતે થે ઓર જબ વુઝૂ કરતે તો ચેહરેકા રંગ ઝર્દ હો જાતા ઓર જબ નમાઝકો ખળે હોતે તો બદન પર કપકપી આ જાતી. કિસીને ઇસકી વજહ પૂછી, તો ફરમાયા, તુમ્હે ખબર નહીં કે પાક ઝાતકે સામને ખળા હોતા હૂં.

એક મર્તબા સજદેમેં થે કે ઘરમેં આગ લગ ગઇ, લોગોંને શો'ર મચાયા, અય રસૂલુલ્લાહ કે બેટે ! આગ લગ ગઇ, આગ-આગ, મગર યે ઇત્મીનાનસે નમાઝ પઢ્હતે રહે. જબ ફારિગ હુએ તો આગ બુઝ-બુઝા ચુકી થી. કિસીને ઉનસે પૂછા, તો ફરમાયા કી ઇસ્સે ઝિયાદા સખ્ત આગ (યાની જહન્નમકી આગ) કે ખોફને

ઈસકી તરફ મુતવજજહ ન હોને દિયા. આપકા મા'મૂલ થા કે રાતકો અંધેરેમેં પોશીદા લોગોંકે ઘરોં પર જાકર ઉનકી ઈઆનત ફરમાયા કરતે થે ઔર બહોતસે ઘરાને એસે થે, જિનકા ગુઝારા આપકી ઈમદાદ પર થા ઉનકો યેભી પતા ન ચલતા થા કે યે કૌન શખ્સ હૈં ? જબ આપકા ઈન્તિકાલ હુઆ તો મા'લૂમ હુઆ કે સો ઘર મદીના તય્યબામેં એસે થે, જિનપર આપ ખર્ચ ફરમાયા કરતે થે. (રોઝ)

એસી હાલતમેં ફર્ઝુક જો કહે, વો સહી હે.

હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) કા ઈર્શાદ હે કે ખાનદાને નુબૂવ્વતમેં હઝરત ઝૈનુલ આબેદીન (રહ.) જૈસા શખ્સ કોઈ ભી ન થા. (યાની અપને ઝમાનેમેં)

યહયા બિન સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હાશમી ખાનદાનમેં જિતને હઝરાતકા ઝમાના મૈંને પાયા હે, ઉનમેં આપ અફઝલતરીન શખ્સ થે.

સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે આપસે ઝિયાદા મુત્તકી મૈંને નહીં દેખા, ઈન હાલાત પર ભી જબ આપ હજકો તશરીફ લે ગએ ઔર એહરામ બાંધનેકા વકત આયા તો આપકા ચેહરા ઝર્દ હો ગયા ઔર લબ્બૈક ન કેહ સકે. લોગોંને પૂછા કે આપ લબ્બૈક નહીં પઢતે તો ફરમાયા કે મુઝે યે ખૌફ હે કે કહી જવાબમેં લા લબ્બૈક ન કેહ દિયા જાએ. મગર જબ લોગોંને ઈસરાર કિયા કે એહરામકે વકત લબ્બૈક કેહના ઝરૂરી હે તો આપને લબ્બૈક પઢા ઔર બેહોશ હોકર સવારી પરસે ગિર પડે ઔર હજકે ખત્મ તક યેહી સૂરત રહી કે જબ લબ્બૈક કેહતે, યેહી હાલત હોતી.

હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.)સે નકલ કિયા ગયા હે કે જબ હઝરત ઝૈનુલ આબિદીન (રહ.) ને એહરામ બાંધા ઔર લબ્બૈક કેહનેકા ઈરાદા કિયા તો બેહોશ હોકર ઉંટનીસે ગિર ગએ ઔર હડ્ડી ટૂટ ગઈ. (તહઝીબુત્તહઝીબ)

હઝરત ઝૈનુલ આબિદીન (રહ.) સે બડી હિકમતકે ઈર્શાદાત કિતાબોંમેં નકલ કિએ ગએ. આપકા ઈર્શાદ હે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી ઈબાદત બા'ઝ લોગ ઉસકે ખૌફસે કરતે હૈં, યે ગુલામોંકી ઈબાદત હે (કે ડંડેકે ઝોરસે કામ કરે) ઔર બા'ઝ લોગ ઉસકે ઈનામાતકે વાસ્તે કરતે હૈં. યે તાજિરોંકી ઈબાદત હે કે હર કામમેં કમાઈકી ફિકર હે.

અખરારકી ઈબાદત યે હે કે ઉસકે શુક્રમેં ઈબાદત કરે. આપકે સાહબઝાદે હઝરત બાકર (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે મેરે વાલિદ હઝરત ઝૈનુલ આબિદીન (રદી.) ને વસીયત ફરમાઈ હે કે પાંચ કિસમકે આદમીયોંકે પાસ મત લગના, હત્તાકે રાસ્તા ચલતે ભી ઉનકા રફિકે સફર ન બનના -

૧. એક, ફાસિક શખ્સકે વો એક લુકમેંકે બદલેમેં તુઝે બેચ દેગા, બલ્કે એક લુકમેસે કમમેં ભી બેચ દેગા. મૈંને અર્ઝ કિયા કે એક લુકમેસે કમકા કયા

મતલબ ? ફરમાયા કે મહેઝ ઈસ ઉમ્મીદ પર કે લુકમા કિસીસે મિલ જાએ, ફિર વો ઉસકી ઉમ્મીદ પૂરી ભી ન હો.

૨. દૂસરે, બખીલકે પાસ ન લગના કે વો તેરી સખ્ત હાલતકે વકત ભી તુઝસે કિનારાકશી કરેગા.

૩. તીસરે, ઝૂઠ બોલનેવાલા શખ્સકે બમંઝિલહ ઉસ બાલૂકે હૈ, જો દુરસે પાની મા'લૂમ હોતા હૈ, વો કરીબ આને વાલોંકો દૂર બતાએગા. દૂર હોનેવાલી ચીઝોંકો કરીબ કરકે બતાએગા.

૪. ચૌથે, બેવકૂફ અહમકસે દૂર રેહના કે વો નફા પહોંચાનેકા ઈરાદા કરેગા ઓર નુકસાન પહોંચાએગા. ઈસી વજહસે કહા ગયા હૈ કે સમઝદાર દુશ્મન નાદાન દોસ્તસે બેહતર હૈ.

૫. પાંચવે ઉસ્સે દૂર રેહના, જો અપને રિશ્તેદારોંસે કતારહમી કરતા હો, ઈસલિએ કે મૈંને એસે શખ્સકો કુર્આને પાકમેં તીન જગહ મલઊન પાયા. (રોઝ)

કિસ્સા (૧૮) હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબિદીન (રદી.) કે સાહબઝાદે હઝરત ઈમામ બાકર મુહમ્મદ બિન અલી (રદી.) જબ હજકો તશરીફ લે ગએ ઓર બૈતુલ્લાહ શરીફ પર નઝર પડી, તો ઈત્ને ઝોરસે રોએ કે ચીખેં નિકલ ગઈ. લોગોંને કહાકે સબ લોગોંકી નઝરેં ઈધર લગ ગઈ. આપ ચીખેં ન મારેં. ફરમાયા કે શાયદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ મેરે રોનેકી વજહસે રહેમતકી નઝર ફરમા લે, જિસકી વજહસે કલ કયામતકે દિન કામિયાબ હો જાઉં. ઈસકે બાદ તવાફ કિયા ઓર તવાફકે બાદ મકામે ઈબ્રાહીમ પર જાકર નફલેં પઢી તો સજદેકી જગહ આંસૂઓંકી વજહસે ભીગ ગઈ થી. આપને અપને એક સાથીસે ફરમાયા કે મુઝે સખ્ત રંજ હૈ ઓર મેરા દિલ સખ્ત ફિકરમેં મશગૂલ હૈ. કિસીને પૂછા કે આપકો કિસ ચીઝકા રંજ હૈ. ફરમાયા કે જિસકે દિલમેં અલ્લાહ તઆલાકા ખાલિસ દીન દાખિલ હો જાએ, વો ઉસકો અલ્લાહ પાકસે માસિવાસે ખાલી કર દેતા હૈ ઓર દુનિયા ઈન ચીઝોંકે અલાવા ઓર કયા ચીઝ હૈ ? યેહી સવારી હૈ, જિસ પર સવાર હોકર આએ હો. યેહી કપડા હૈ, જિનકો પેહન રખ્ખા હૈ. યેહી બીવી હૈ જો મિલ ગઈ હૈ, યેહી ખાના હૈ, જો ખાયા હૈ. (રોઝ)

કિસ્સા (૧૯) હઝરત લૈસ બિન સઅદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં સન એકસો તેરહ હિજરીમેં પૈદલ હજકો ગયા. જબમેં મક્કા મુકર્રમા પહોંચ ગયા તો અસરકી નમાઝકે વકત જબલે અબૂકુબેસ પર ચઢ ગયા, વહાં મૈંને એક સાહબકો બૈઠે દેખા કે વો દુઆએં માંગ રહે હૈં ઓર "યા રબ્બ યા રબ્બ" ઈતની મર્તબા કહાકે દમ ફુટને લગા. ફિર ઉન્હોંને "યા રબ્બાહ યા રબ્બાહ" ઈસી તરહ કહાકે દમ નીકલને લગા ફિર ઈસી તરહ "યા અલ્લાહ, યા અલ્લાહ, યા હય્યુ યા હય્યુ" લગાતાર

કેહતે રહે, ફિર ઈસી તરહ યા રહમાનુ રહમાનુ ફિર યા રહીમ યા રહીમ ઈસી તરહ કહાકે દમ ઘુટને લગા, ફિર યા અર્હમર્રાહીમીન ભી ઈસ તરહ કહાકે સાત મર્તબા દમ ઘુટને લગા. ઈસકે બાદ વો કેહને લગે યા અલ્લાહ મેરા અંગૂરોંકો જી ચાહ રહા હે, વો અતા ફરમા ઔર મેરી ચાદરેં પુરાની હો ગઈ.

લેસ (રહ.) કેહતે હેં કે ખુદા કી કસમ ! ઉનકી ઝુબાનસે યે લફઝ પૂરે નિકલે ભી નહી થે કે મેંને એક ટોકરી અંગૂરોંસે ભરી હુઈ રખ્ખી દેખી હાલાંકી ઉસ વકત રૂએ ઝમીન પર કહી અંગૂરકા નિશાન ભી ન થા ઔર દો ચાદરેં રખ્ખી હુઈ દેખી ઉન્હોંને અંગૂર ખાનેકા ઈરાદા કિયા, તો મેંને કહાકે મેંભી ઉનમેં આપકા શરીક હૂં, ફરમાયા, કેસે ? મેંને કહા, જબ આપ દુઆ કર રહે થે, તો મેં આમીન-આમીન કેહ રહા થા. ફરમાને લગે, આઓ, ખાઓ, લેકિન ઉસમેંસે કુછ સાથ ન લે જાના. મેં આગે બઢ્હા ઔર ઉનકે સાથ એસી અજીબ ચીઝ ખાઈકે ઉમ્ર ભર એસી ચીઝ મેંને ન ખાઈ થી, વો અજીબ કિસમકે અંગૂર થે કે ઉનમેં બીજ ભી ન થા, મેંને ખૂબ પેટ ભરકર ખાએ, મગર ઉસ ટોકરીમેં કુછ કમી ન હુઈ, ફિર ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઈન દોનોં ચાદરોમેંસે જોનસી તુમ્હેં પસંદ હો લે લો. મેંને કહાકે ચાદરકી મુઝે ઝરૂરત નહી હે. ફિર ફરમાને લગે કે જરા સામનેસે હટ જાઓ. મેં ઉનકો પેહન લૂં. મેં પરેકો હટ ગયા, તો ઉન્હોંને એક ચાદર લૂંગીકી તરહ બાંધ લી, દૂસરી ઓઢ્હ લી ઔર જો ચાદરેં પેહલેસે પેહને હુએ થે ઉનકો હાથમેં લેકર પહાડસે નીચે ઉતરે. મેં પીછે હો લિયા. જબ સફા-મર્વહકે દરમિયાન પહોંચે તો એક સાઈલને કહાકે રસૂલલ્લાહકે બેટે ! યે કપડા મુઝે દીજિએ. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આપકો જન્નતકા જોડા અતા ફરમાએ. વો દોનોં ચાદર ઉસકો દે દી. મેંને ઉસ સાઈલકે કરીબ જાકર ઉસ્સે પૂછા કે યે કોન હેં. ઉસને કહાકે હઝરત ઈમામ જા'ફર સાદિક (રદી.) હેં, ફિર ઉનકે પાસ વાપસ આયા કે ઉનસે કુછ સુનું મગર કહી પતા ન ચલા. (રોઝ)

યે હઝરત ઈમામ બાકર (રહ.) કે સાહિબઝાદે હેં. હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) ફરમાતે હેં કે મેં બારહા ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ મેંને હંમેશા તીન ઈબાદતોંમેંસે કિસી ન કિસી ઈબાદતમેં મશગૂલ પાયા, નમાઝ યા તિલાવત યા રોઝા ઔર બગેર વુઝૂકે હદીસ નકલ ન કરતે થે. (તહઝીબુત્તહઝીબ)

સૂફિયાન સૌરી (રહ.) ફરમાતે હેં કે મેંને જા'ફર સાદિક (રદી.)સે સુના, ફરમાતે થે કે ઈસ ઝમાનેમેં સલામતી કામિયાબ હો ગઈ ઔર અગર વો કહીં મિલ સકતી હે તો ગોશ-એ-ગુમનામીમેં હે ઔર અગર ઈસમેં નહી (યાની યે મયસ્સર ન હો સકે) તો ફિર યકસૂઈ ઔર તન્હાઈમેં તલાશ કી જાએ, લેકિન તન્હાઈ ગુમનામીકે બરાબર નહી હો સકતી ઔર અગર વહાં ભી ન હો સકે, તો ફિર

ચુપચાપ રેહનેમેં ઔર ચુપ રેહના તન્હાઇકે બરાબરી નહીં કર સકતા ઔર અગર ખામોશીમેં ભી ન હો સકે, તો ફિર સલફે સાલેહકે કલામમેં ઔર સઈદ શખ્સ વો હે, જો અપને નફસમેં ખલવત ઔર યકસૂઈ પાએ.

હઝરત જાફર (રહ.) અપને બાપ-દાદાકી રિવાયતસે હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે જિસ શખ્સ પર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા કોઈ ઈન્આમ ન હો ઉસકો ઝરૂરી હે કે ઉસકા શુક્ર અદા કરે ઔર જિસપર રિઝકમેં તંગી હો વો ઈસ્તગ્ફારકી કસરત કરે ઔર જિસકો કોઈ પરેશાની લાહિક હો, વો લાહોલ પઢ્હા કરે. (રૌઝ)

કિસ્સા (૨૦) હઝરત શકીક બલ્ખી (રહ.) ફરમાતે હે કે મૈં સન એક સો ઉનપચાસ (૧૪૯) હિજરીમેં હજ કો જા રહા થા, રાસ્તેમેં કાદસિયા (એક શહેરકા નામ હે)મેં ઉતરા. મૈં લોગોંકી ઝેબો-ઝીનત ઔર ઉનકા હુજૂમ ઔર કસરત દેખ રહા થા. મેરી નઝર એક નવજવાન ખૂબસુરત પર પડી કે ઉસને કપડોંકે ઉપર એક બાલોં કા કપડા પહેન રખ્ખા થા, પાંવમેં જૂતા ભી થા ઔર સબસે અલાહિદહ બેઠા થા. મૈંને ખ્યાલ કિયા કે યે લડકા સૂફી કિસ્મકે આદમિયોંમેંસે મા'લૂમ હોતા હે કે રાસ્તેમેં દૂસરોં પર બોઝ હી બનેગા, મૈં ઉસકો જાકર ફરમાઈશ કરૂં ઈસ ખ્યાલસે મૈં ઉસકે કરીબ ગયા. જબ ઉસને મુઝે અપની તરફ આતે દેખા, કહેને લગા, અય શકીક !

اِجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ (حجرات)

તર્જુમા - "બદગુમાનીસે બચો." બા'ઝ ગુમાન ગુનાહ હોતે હૈં ઔર યે કેહકર મુઝે છોડકર ચલ દિયા. મૈંને સોચા કે યે તો બડી મુશ્કિલ બાત હો ગઈ. મેરા નામ લેકર (હાલાંકે મુઝકો જાનતા ભી નહી) મેરે દિલકી બાત કેહકર ચલ દિયા. યે તો કોઈ વાકઈ બુઝુર્ગ આદમી હે. મૈં ઉસકે પાસ જાકર અપને ગુમાન કી મા'ફી કરાઉં. મૈં જલ્દી જલ્દી ઉસકે પીછે ચલા, મગર વો મેરી નઝરોંસે ગાઈબ હો ગયા. પતા ન ચલા. જબ હમ બાકસાહ પહોંચે તો દફઅતન ઉસપર નઝર પડી કે વો નમાઝ પઢ્હ રહા હે ઔર ઉસકા બદન કાંપ રહા હે ઔર આંસૂ બેહ રહે હૈં. મૈંને ઉસકો પહેચાન લિયા ઔર ઉસકી તરફ બઢ્હા તા'કે અપને ઉસ ગુમાનકી મા'ફી કરાઉં મગર મૈંને ઉસકી નમાઝસે ફરાગત કા ઈન્તિઝાર કિયા ઔર જબ વો સલામ ફેરકર બેઠા તો મૈં ઉસકી તરફ બઢ્હા, જબ ઉસને મુઝકો અપની તરફ બઢ્હતે હુએ દેખા તો કેહને લગા, અય શકીક ! પઢ્હો -

وَاِنِّيْ لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى (طٰهٰ)

"ઔર બિલા શુબહા મૈ બઢા બખ્શને વાલા હૂં ઐસે લોગોંકો જો તોબા

કર લે ઔર ઈમાન લે આએ ઔર ફિર સીધે રાસ્તે પર કાયમ રહેં."

યે આયત પઢકર વો ફિર ચલ દિયા. મૈંને કહા કે યે શખ્સ તો અબ્દાલમેંસે મા'લૂમ હોતા હે. દો મર્તબા મેરે દિલકી બાત પર મુતનબ્બહ કર ચુકા. ફિર જબ હમ ઝિયાલામેં પહોંચે તો દફઅતન મેરી નઝર ઉસ જવાન પર પડી કે વો એક કુએં પર ખડા હે. એક બડા સા પ્યાલા ઉસકે હાથમેં હે ઔર કુએંસે પાની લેનેકા ઈરાદા કર રહા થા કે વો પ્યાલા કુએંમેં ગિર પડા. મૈં ઉસકી તરફ દેખ રહા થા, ઉસને આસમાનકી તરફ દેખા ઔર એક શે'ર પઢા જિસકા તર્જુમા હે કે તૂહી મેરા પરવરિશ કરનેવાલા હે, જબ મૈં પ્યાસા હૂં પાનીસે ઔર તૂહી મેરી રોઝી (કા ઝરિયહ) હે, જબ મૈં ખાને કા ઈરાદા કરૂં, ઈસકે બાદ ઉસને કહા, અય મેરે અલ્લાહ ! તુઝે મા'લૂમ હે અય મેરે મા'બૂદ ! અય મેરે આકા ! કે ઈસ પ્યાલેકે સિવા મેરે પાસ કુછ નહીં હે. પસ ઈસ પ્યાલેસે મુઝે મહરૂમ ન ફરમાઈએ.

શફીક (રહ.) કેહતે હે, ખુદાકી કસમ ! મૈંને દેખા કે કુએંકા પાની ઉપરકો આગયા. ઉસને હાથ બઢાયા ઔર પ્યાલા પાનીસે ભરકર નિકાલ લિયા, અવ્વલ વુઝૂ કિયા ઔર ચાર રકાઅત નમાઝ પઢી. ઈસકે બાદ રેત ઈકઠ્ઠા કરકે એક એક મુઠ્ઠી ભરકર ઉસ પ્યાલેમેં ડાલતા જાતા થા ઔર ઉસકો હિલાકર પી રહા થા. મૈ ઉસકે કરીબ ગયા ઔર સલામ કિયા. ઉસને સલામકા જવાબ દિયા. મૈંને કહા અલ્લાહને જો નેઅમત તુમ્હેં અતા કી હે, ઉસમેંસે કુછ અપના બચા હુઆ મુઝે ભી ખિલા દીજિએ કેહને લગા કે શફીક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કી ઝાહિરી ઔર બાતિની નેઅમતે હમ પર રહી હે. અપને રબકે સાથ નેક ગુમાન રખ્ખો યે કેહકર વો પ્યાલા મુઝે દિયા. મૈંને જો ઉસકો પીયા તો ખુદાકી કસમ ! ઉસમેં સત્તૂ ઔર શકર ઘુલી હુઇ થી. ઉસ્સે ઝિયાદા ખૂશ ઝાયકા ઔર ઉસ્સે ઝિયાદા ખુશ્બૂદાર ચીઝ મૈંને કભી નહી ખાઇ થી. મૈને ખૂબ પેટ ભરકર પીયા જિસકી બરકતસે કઇ દિન તક ન તો મુઝે ભૂખ લગી, ન પ્યાસ લગી. ઈસકે બાદ મક્કા મુકર્રમા દાખિલ હોને તક મૈંને ઉસકો નહીં દેખા. જબ હમારા કાફલા મક્કા મુકર્રમા પહોંચ ગયા, તો મૈંને કુબ્બતુશ્શરાબકે કરીબ એક મર્તબા આધી રાતકે કરીબ નમાઝ પઢતે દેખા. બડે ખુશૂઅસે નમાઝ પઢ રહા થા ઔર ખૂબ રો રહા થા. સુબ્હ તક ઈસી તરહ નમાઝ પઢતા રહા. જબ સુબ્હે સાદિક હો ગઇ તો વો ઉસી જગહ બેઠકર તસ્બીહ પઢતા રહા. ઈસકે બાદ સુબ્હકી નમાઝ પઢી ઔર ફિર બેતુલ્લાહ શરીફકા તવાફ કિયા, ફિર વો બાહર જાને લગા તો મૈં ઉસકે પીછે લગ લિયા. બાહર જાકર દેખા, તો રાસ્તેમેં જિસ હાલત પર દેખા થા, ઉસકે બિલકુલ ખિલાફ બડે હશમ-ખુદમ ગુલામ ઉસકે મૌજૂદ હેં, ચારો તરફસે ઉસકો ઘેર રખ્ખા હે. સલામ કરકે હાઝિર હો રહે હેં. મૈંને એક શખ્સસે જો મેરે કરીબ થા, દર્યાફ્ત કિયા કે યે બુઝુર્ગ કૌન

હૈં ? ઉસને બતાયા કે યે હઝરત મૂસા બિન જા'ફર (રહ.) યા'ની હઝરત જા'ફર સાદિક (રહ.) કે સાહિબઝાદે હૈ. મુઝે તઅજ્જુબ હુઆ ઔર મૈંને ખ્યાલ કિયા કે યે અજાઇબ વાકઇ એસે હી સય્યદકે હોને ચાહિએ. (રૌઝ)

હાફિઝ ઇબ્ને હજર (રહ.) ને તહઝીબમેં લિખ્ખા હૈ કે હઝરત મૂસા કાઝિમ (રહ.) કે મનાકિબ બહોત હૈં. ઇન હઝરાતકા તો પૂછના હી ક્યા હૈ કે યે ઉસ ખાનદાનકે ચાંદ-સૂરજ ઔર સિતારે હૈ. હક તઆલા શાનુહૂને ઇસ ખાનદાન હીમેં વો ખુસૂસી ઝૌહર ઔર અખ્લાકકા કમાલ રખ્ખા હૈ, જહાં તક હમ જૈસોંકી પરવાઝ ભી નહી હૈ. સય્યદોંકે ખાનદાનકે મા'મૂલીસે મા'મૂલી આદમી ભી કોઇ અજીબ આદા' અપને અન્દર રખતા હૈ -

ઇ ખાના હમા આફતાબ અસ્ત. તર્જુમા યે તમામ ઘર આફતાબ હૈ.

કિસ્સા ([illegible]) હઝરત અબૂ સઇદ ખઝ્ઝાઝ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં મસ્જિદે હરામમેં ગયા તો મૈંને એક ફકીરકો દેખા કે ઉસ પર દો ફટે હુએ કપડે હૈ ઔર લોગોંસે સવાલ કર રહા હૈ મૈંને અપને દિલમેં સોચા કે એસે હી લોગ આદમિયોં પર બોઝ હોતે હૈં, ઉસને મેરી તરફ દેખા ઔર યે આયત પઢી -

اِعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوْهُ (بقرة ع ٣٠)

તર્જુમા - "ઉસકા યકીન રખ્ખો કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ જાનતા હૈ ઉસ ચીઝકો, જો તુમ્હારે દિલોમેં હૈ, પસ ઇસ્સે ડરતે રહો." (સૂરએ બકરહ-રૂકૂઅ ૩૦)

અબૂ સઇદ કેહતે હૈં કે મૈંને અપને દિલમેં અપની બદ-ગુમાનીસે તૌબા કી, તો ઉસને મુઝે આવાઝ દી ઔર યે આયત પઢી -

وَهُوَ الَّذِيْ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوْا عَنِ السَّيِّاٰتِ (سورة

તર્જુમા - "ઔર વો એસી પાક ઝાત હૈ, જો અપને બન્દોંકી તૌબા કુબૂલ કરતા હૈ ઔર તમામ ગુનાહોંકો મા'ફ કર દેતા હૈ."(રૌઝ સૂરએ બકરહ રૂકૂઅ-૩)

કિસ્સા ([illegible]) એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈં એક કાફલેકે સાથ જા રહા થા, રાસ્તેમેં મૈંને એક ઔરત કો દેખા કે કાફલેસે આગે આગે જા રહી હૈ. મૈંને ખ્યાલ કિયા કે યે ઝઇફા ઇસલિએ કાફલેસે આગે ચલ રહી હૈ કે કહી કાફલેકા સાથ ન છુટ જાએ. મેરે સાથ ચંદ દિરમ થે, વો મૈં જેબસે નિકાલકર ઉસકો દેને લગા ઔર ઉસ્સે મૈંને કહા કે જબ કાફલા મંઝિલ પર ઠેરે તો મુઝે તલાશ કરકે મિલ લેના. મૈં કાફલાવાલોંસે કુછ ચન્દા જમા કરકે તુમકો દે દૂંગા, ઇસ્સે સવારી કિરાએ પર કર લેના, ઉસને અપના હાથ ઉપરકો કિયા ઔર મુઠ્ઠીમેં કોઇ ચીઝ લી, તો વો દિરમ થે વો ઉસને મુઝે દે દિએ ઔર યે કહા કે તૂને ઝેબસે લિએ હમને ગૈબસે લિએ. ઇસકે બાદ મૈંને એક ઔરતકો દેખા કે વો ખાનએ કા'બાકા

પરદા પકડે હુએ ચંદ અશઆર પઢ રહી હે, જિનકા તર્જુમા યે હે -

"અય દિલોંકે મેહબૂબ ! મેરે લિએ તેરે સિવા કોઈ નહી, આજ તૂ રહમ કર દે, ઈસ પર જો તેરી ઝિયારતકો હાઝિર હુઈ, મેરા સબર જાતા રહા ઓર ઈશ્તિયાક બહોત બઢ ગયા ઓર દિલકો ઈસ્સે ઈન્કાર હે કે વો તેરે સિવા કિસીસે ભી મુહબ્બત કરે, તૂહી મેરા સવાલ હે, તૂહી મેરા મત્લૂબ હે, તૂહી મેરી મુરાદ હે. કાશ મુઝે યે મા'લૂમ હો જાતા કે તેરી મુલાકાત કબ હો સકેગી, મુઝે જન્નતસે ઉસકી નેઅમતેં મકસૂદ નહીઃ મુઝે જન્નત ઈસ લિએ મત્લૂબ હે કે ઈસમેં તેરા દીદાર હોગા." (રોઝ સ. ૭૫)

કિસ્સા ([illegible]) અબૂ અબ્દુર્રહમાન ખફીક (રહ.) કેહતે હે કે મૈં હજકે ઈરાદેસે ચલતે હુવે બગદાદ પહોંચા ઓર મેરે દિમાગમેં સૂફિયાના ઘમંડ યાની અકીદતકી પુખ્તગી, મુજાહદહકી શિદ્દત અલ્લાહકે માસીવાકો પસે પુશ્ત ડાલ દેના, મૈંને ચાલીસ દિન તક કુછ નહી ખાયા ન પીયા ઓર હઝરત જુનેદ બગદાદી (રહ.) કી ખિદમતમેં ભી હાઝિર ન હુઆ ઓર મૈં હર વકત બા-વુઝૂ રેહતા. ઈસી હાલતમેં બગદાદસે ભી ચલ દિયા. મૈંને જંગલમેં એક કુએં પર એક હિરનીકો પાની પીતે દેખા, મુઝે ભી પ્યાસ શિદ્દતકી લગ રહી થી. જબ મૈં કુએંકે કરીબ પહોંચા, તો વો હિરની મુઝે દેખકર ચલી ગઈ ઓર કુએંકા પાની જો મન તક આ રહા થા ઓર હિરની ઉસ્સે પી રહી થી, વોભી કુએંકે અન્દર નીચે ઊતર ગયા મૈં આગે ચલ દિયા ઓર મૈંને અર્ઝ કિયા, અય મેરે સરદાર ! મેરી કદર તેરે યહાં ઈસ હિરનીકે બરાબર ભી નહી, તો મૈંને અપને પીછેસે એક આવાઝ સુની, વો યે થી હમને તેરા ઈમ્તિહાન કિયા થા, તૂને સબર ન કિયા. (શિકવા શુરૂ કર દિયા) જા કુએં પર લોટ જા પાની પી લે. હિરની બગૈર પ્યાલા ઓર રસ્સી આઈ થી. તેરે પાસ પ્યાલા ભી થા, રસ્સી ભી થી, મૈં જબ કુએ પર લોટા, તો વો લબરેઝ થા. મૈંને અપના પ્યાલા ભર લિયા ઉસીમેંસે મૈં પાની ભી પીતા રહા ઓર વુઝૂ ભી કરતા રહા, મગર વો પાની ખત્મ ન હુઆ, યહાં તક કે મૈં મદીના તય્યબા પહોંચ ગયા. ઈસકે બાદ હજસે ફારિગ હોકર જબ મૈં બગદાદ પહોંચા ઓર જામે બગદાદમેં ગયા તો હઝરત જુનેદ (રહ.) કી નઝર મુઝપર પડી, ફરમાને લગે કે અગર તૂ સબર કરતા તો પાની તેરે કદમોંકે નીચેસે ઉબલને લગતા.

કિસ્સા ([illegible]) એક બુઝુર્ગ ફરમાતે હૈં, વો જંગલમેં જા રહે થે, ઉન્કો એક ફકીર મિલે, જો નંગે પાંવ નંગે સર જા રહે થે, દો પુરાને કપડે ઉન્કે પાસ થે, એકકી લુંગી બાંધ રખ્ખી થી ઓર એક ચાદરકી જગહ ઓઢ રખ્ખા થા, ન ઉન્કે સાથ કોઈ ખાનેકી ચીઝ, ન પ્યાલા, મૈંને અપને દિલમેં કહા કે અગર ઉનકે પાસ પાનીકા બરતન ઓર રસ્સી હી હોતી તો અચ્છા થા. જબ પાનીકી ઝરૂરત હોતી તો પાની ખીંચકર વુઝૂ વગૈરહ કર લેતે, મૈં ઉનકે સાથ હી લગ ગયા, ગરમી બડી સખ્ત પડ રહી થી મૈંને ઉસ ફકીરસે કહા કે જવાન ! અગર યે ચાદર જો

કાંધે પર ઓઢ્હ રહે હો, સર પર ડાલ લો તો અચ્છા હે, ધૂપસે બચાવ હો જાએગા, ઉસને કુછ જવાબ ન દિયા, ખામોશ ચલતા રહા થોળી દેર બાદ મૈંને ઉસ્સે કહા કે તુમ નંગે પાંવ ચલ રહે હો, અગર રાય હો તો મેરા જૂતા પેહન લો. થોળી દેર મૈં નંગે પાંવ ચલ લૂં, થોળી દેર તુમ નંગે પાંવ ચલ લો. વો કેહને લગે, તુમ તો બળે ફિલ ગો આદમી હો, તુમને હદીસ નહીં પળ્હી. મૈંને કહા પળ્હી હે. કેહને લગે ઈસમેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા યે ઈર્શાદ નહીં પળ્હા-

مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ

"આદમીકે ઈસ્લામી ખૂબીમેંસે બેકાર બાતકા છોળ દેના હે."

યે કેહકર વો ચૂપ હો ગયા ઓર હમ ચલતે રહે. ઈતનેમેં મુઝે પ્યાસ લગી ઓર હમ સમુન્દરકે કિનારે પર ચલ રહે થે. વો મેરી તરફ મુતવજ્જહ હુઆ ઓર કેહને લગા કે તુમ્હેં પ્યાસ લગ રહી હે. મૈંને કહા, નહીં.

ઈસકે બાદ હમ આગે ચલતે રહે, મગર મુઝે પ્યાસકી ઈતની શિદ્દત હુઇ કે દમ ઘુટને લગા. વો ફિર મેરી તરફ મુતવજ્જહ હુઆ ઓર કેહને લગા કે પ્યાસ લગ રહી હે. મૈંને કહા હાં પ્યાસ તો લગ રહી હે, મગર તુમ હી ઈસ વકત ક્યા કર સકતે હો ? ઉસને મેરે હાથસે પ્યાલા લિયા ઓર સમન્દરમેં ઘુસ ગયા ઓર પાની ભરકર મુઝે દિયા કે લો પી લો. મૈંને જો ઉસકો પીયા તો દરિયાએ નીલકે પાનીસે ઝિયાદા મીઠા ઓર ઝિયાદા સાફ થા ઓર ઈસમે કુછ ઘાસ-સા ભી થા. મૈંને અપને દિલમેં કહા કે યે તો કોઇ બળા વલિયુલ્લાહ હે. અબ તો મૈં કુછ નહીં કેહતા, જબ મંઝિલ પર પહોંચુંગા તો ઉનસે દરખાસ્ત કરૂંગા કે મુઝે ભી અપને સાથ રખ્ખેં. વો વહીં ખળા હો ગયા ઓર કેહને લગા કે તુમ્હે કૌન સી સૂરત પસન્દ હે ? યા તો તુમ આગે આગે ચલો યા મૈં આગે ચલૂં ? મૈંને અપને દિલમેં ખ્યાલ કિયા કે અગર યે આગે ચલ દિયા તો એસા ન હો કે મૈં સાથ ન લગ સકૂં ઓર યે મુઝસે ફૌત હો જાએ, ઈસલિએ મૈં આગે બળ્હ જાઉ ઓર ચલતે ચલતે કિસી જગહ બૈઠ જાઉંગા જબ વો વહાં પહોંચેગા, તો મૈં ઉસ્સે દરખાસ્ત કરૂંગા કે મુઝે અપના રફીકે સફર બના લે, મુઝે યે ખ્યાલ આયા હી થા, વો કેહને લગા અબૂબકર! યા તો તુમ આગે બળ્હ જાઓ, મૈં યહાં બૈઠ જાતા હૂં યા તુમ બૈઠ જાઓ, મૈં જાતા હૂં. મેરા તુમ્હારા સાથ નહીં હો સકતા. યે કેહકર વો જા, વો જા.

મૈં એક મંઝિલ પર પહોંચા, વહાં મેરા એક દોસ્ત થા. ઉન લોગોં કે યહાં એક શખ્સ બીમાર પળા થા. મૈંને અપના પ્યાલા ઉનકો દિયા કે ઉસમેંસે ઝરા-સા પાની ઈસ બીમાર પર છિળક દો. ઉન્હોને છિળકા વો અલ્લાહકે ફઝલસે ઉસી વક્ત અચ્છા હો ગયા. ઈસકે બાદ મૈંને ઉન લોગોસે ઉસ ફકીરકે મુતઅલ્લિક દર્યાફ્ત કિયા,

કિસીકો ભી ઉસકા હાલ મા'લૂમ ન થા, સબને કેહ દિયા કે હમને તો ઉસકો નહીં દેખા. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૨૫) શેખ ફત્હ મૂસલી (રહ.) કેહતે હે કે મૈંને જંગલમેં એક નાબાલિગ લળકા દેખા કે વો પૈદલ ચલ રહા હે ઓર ઉસકે હોંઠ હરકત કર રહે હે. મૈંને ઉસકો સલામ કિયા. ઉસને સલામકા જવાબ દિયા. મૈંને કહા સાહિબઝાદહ. કહાં જા રહે હો ? કેહને લગા કે બૈતુલ્લાહ શરીફ જા રહા હૂં. મૈંને પૂછા કે તુમ્હારે હોંઠ હરકત કર રહે થે ? કેહને લગા કે કુર્આન શરીફ પળ્હ રહા થા. મૈંને કહા, અભી તો તુમ મુકલ્લફ ભી નહીં બને. કેહને લગા કે મૈં દેખતા હું કે મૌત તો મુઝસે કમ ઉમ્રવાલોંકો ભી પકળ લેતી હે. મૈંને કહા, તુમ્હારે કદમ છોટે હૈં ઓર રાસ્તા બહોત દૂર હે. કેહને લગા કે મેરા કામ કદમ ઉઠાના હે ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા કામ મકસૂદ પર પહોંચાના હે. મૈંને કહા, કોઇ તોશા, કોઇ સવારી ? કેહને લગા કે મેરા તોશા યકીન હે ઓર મેરી સવારી પાંવ હે. મૈંને કહા, મૈં તો રોટી ઓર પાની પૂછતા હૂં. કેહને લગા ચચાજાન, અગર કોઇ આદમી તુમ્હેં બુલાએ તો તુમ્હે યે ઝેબા હે કે ઉસકે ઘર ખાનેકે વાસ્તે અપના ખાના લે જાઓ ? મૈંને કહા, નહીં. કેહને લગા કે મેરે આકાને અપને બંદોકો અપને ઘર બુલાયા હે ઓર ઝિયારતકી ઇજાઝત દી હે. ઉન લોગોંકે ઝોફે યકીનને ઉનકો મજબૂર કર રખ્ખા હે કે અપને તોશે સાથ લિએ જા રહે હૈં. મુઝે તો યે બાત બહોત નાપસન્દ હુઇ ઓર મૈંને ઉસકે એહતિરામકા લિહાઝ કિયા. ઐસી હાલતમેં તુમ્હારા ખ્યાલ હે કે વો મુઝે ઝાયઅ કર દેગા. મૈંને કહા, હરગિઝ નહીં. હાશા વ કલ્લા ! ઇસકે બાદ વો બચ્ચા મુઝસે ગાઇબ હો ગયા. મૈંને ફિર ઉસકો મક્કા મુકર્રમામેં દેખા, જબ ઉસકી નિગાહ મુઝ પર પળી, તો કેહને લગા યા શેખ ! તુમ અબ તક ભી અપને ઇસી ઝોફે યકીન પર હો. ઇસકે બાદ ઉસ બચ્ચેને ચંદ શે'ર પળ્હે, જિનકા યે તર્જુમા હે, સારે જહાનોંકા માલિક ! મેરી રોઝીકા ઝિમ્મેદાર હે, ફિર મૈં ક્યોં મખ્લૂકકો અપની રોઝીકા ઝિમ્મેદાર બનાઉં, ફિર મૈં ક્યૂં મખ્લૂકકો અપની રોઝીકી તકલીફ દૂં. મેરે માલિકને જો કુછ મેરા નફા ઓર નુકસાન હે, મેરે પૈદા હોનેસે પેહલે મેરે મુકદરમેં લિખ દિયા હે, વો મેરી ફરાખીકી હાલતમેં બળી બખ્શિશવાલા, અતા કરનેવાલા હે ઓર મેરી તંગદસ્તીમેં મેરી નેક નીય્યતી મેરા સાથી હે, જૈસાકે મેરા આજીઝ ઓર બેવકૂફ હોના મેરી રોઝીકો નહીં હટા સકતા, ઐસે હી મેરી ઝહાનત મેરી રોઝીકો નહીં ખીચ સકતી. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૨૬) એક બુઝુર્ગ કેહતે હે કે મૈં હિજાઝકે જંગલમેં કઇ દિન તક ઇસ હાલતમેં રહા કે કુછ ન ખાયા. એક દિન મેરા દિલ રોટી ઓર ગરમ ગરમ બાકલા (અરબકા મશહૂર સાલન લૂબિએકી કિસ્મકા હોતા હે)કો ચાહા. મૈંને

સોચા કે મૈં જંગલ બયાબાનમેં હૂં ઔર યહાંસે ઈરાક તકકી મુસાફત બહોત દૂર હૈ યહાં ગરમ-ગરમ-બાકલા કહાં. મૈં ઈસ સોચમેં થા કે એક બદદૂ આવાઝ લગાતા મિલા, લે લો રોટી ગરમ બાકલા. મૈં ઉસકી તરફ બઢ્હા. મૈંને પૂછા, ગરમ હૈ. કેહને લગા, હાં ગરમ હૈ ઔર અપની લુંગી બિછાઇ, ઉસને રોટી ઔર ગરમ-ગરમ બાકલા રખ્ખા ઔર કહા કે લો ખાઓ. મૈંને ખાયા, કેહને લગા ઔર ખાઓ. મૈંને ઔર ખાયા, ફિર તીસરી મર્તબા ઉસને તકાઝા કિયા. મૈંને ઔર ભી ખા લિયા, ફિર ચૌથી મર્તબા ઉસને જબ તકાઝા કિયા, તો મૈંને ઉસસે પૂછા કે ઉસ ઝાતકે હકકી કસમ ! જિસને તુઝે મેરે લિએ ઈસ જંગલ-બયાબાનમેં ભેજા તૂ ! મુઝે યે બતા કે તૂ કૌન હૈ ? કેહને લગે કે મૈં ખિઝર હૂં યે કેહકર વો ગાઈબ હો ગએ. (રૌઝ)

કિસ્સા (૨૭) હઝરત શકીક બલખી (રહ.) કેહતે હૈ કે મુઝે મક્કા મુકર્રમાકે રાસ્તેમેં એક અપાહજ મિલા, જો ઘસિટકર ચલ રહા થા. મૈંને પૂછા કે તુમ કહાંસે આએ હો ? કેહને લગા, સમરકંદસે. મૈંને પૂછા, વહાંસે ચલતે હુએ કિતના અરસા ગુઝરા. કેહને લગા, દસ સાલસે ઝિયાદહ હો ગએ હૈ. મૈં બળે તઅજ્જુબ ઔર હૈરતસે ઉસકો દેખને લગા, વો કેહને લગા, શકીક ! કયા દેખ રહે હો ? મૈંને કહા, તુમ્હારે ઝોઅફ ઔર સફરકી દરાઝીસે તઅજ્જુબમેં પળ ગયા. કેહને લગા કે શકીક સફરકી દૂરીકો મેરા શૌક કરીબ કર દેગા ઔર ઝોઅફકા મુતહમ્મિલ મેરા મૌલા હૈ. અય શકીક ! તુમ એક ઝઈફ બન્દેસે તઅજ્જુબ કર રહે હો, જિસકો ઉસકા માલિક ઉઠાએ લિએ જા રહા હૈ. ફિર ઉસને દો શે'ર પઢ્હે, જિનકા તર્જુમા યે હૈ -

"મેરે આકા ! મૈં આપકી ઝિયારતકો જા રહા હૂં ઔર ઈશકકી મંઝિલ કઠિન હૈ. લેકિન શૌક ઉસ શખ્સકી મદદ કિયા કરતા હૈ, જિસકી માલ મદદ નહીં કરતા, જિસકો રાસ્તેકી હલાકતકા ખૌફ હો જાએ, વો આશિક નહીં હૈ હરગિઝ નહીં હૈ ઔર ન વો આશિક હૈ, જિસકો રાસ્તેકી સખ્તી ઈરાદેસે રોક દે." (રૌઝ)

રાહ યાબમ યા ન યાબમ આરઝૂ એ મ કુનમ,
હાસિલ આયદ યા નઆયદ જુસ્તુજૂએ મી કુનમ.

કિસ્સા (૨૮) શેખ નજમુદીન અસ્ફહાની (રહ.) મક્કા મુકર્રમામેં એક બુઝુર્ગકે જનાઝહમેં શરીક હુએ. જબ લોગ ઉનકો દફન કર ચુકે, તો તલકીન કરનેવાલેને કબ્રકે પાસ બેઠકર તલકીન કી. શેખ નજમુદ્દીન (રહ.) હંસને લગે ઔર ઉનકી આદત હંસનેકી બિલકુલ નહીં થી. બા'ઝ ખુદ્દામને હંસીકી વજહ પૂછી તો શેખને ઝિડક દિયા. કઈ દિન બાદ ફરમાયા કે મૈં ઈસલિએ હંસા થા કે જબ તલકીન કરનેવાલા કબર પર તલકીનકે લિએ બેઠા, તો મૈંને ઉસ બુઝુર્ગકો, જો દફન કિએ ગએ થે, યે કેહતે હુએ સુના, દેખો જી ! હૈરતકી બાત હૈ કે એક મુરદા ઝિંદાકો

તલકીન કર રહા હે. (રૌઝ)

અરબમેં બા'ઝ અઇમ્માકે મઝહબકે મુવાફિક યે દસ્તૂર હે કે જબ મય્યતકો દફન કર દેતે હૈં, તો કોઇ શખ્સ ઉસકી કબરકે પાસ બેઠકર કલિમા તેયિબા પઢતા હે ઓર મુન્કર નકીરકે સવાલ-જવાબ દોહરાતા હે, ઉસકો તલકીન કેહતે હે. ઇન બુઝૂર્ગકા યે ઈર્શાદ કે મુરદા ઝિન્દાકો તલકીન કર રહા હે, ઝાહિર હે કે મરનેવાલા અલ્લાહ તઆલાકે ઇશ્કકી વજહસે ઝિંદા હે ઓર જો તલકીન કર રહા થા, વો ઇસ દૌલતસે ખાલી હોગા.

કિસ્સા (૨૯) શેખ મુઝની (રહ.) ફરમાતે હે કે મૈં મક્કા મુકર્રમામેં મુકીમ થા. મુઝ પર એક ઘભરાહટ બહોત શિદ્દતસે સવાર હુઇ ઓર મૈં મદીના પાકકી હાઝરીકે ઇરાદેસે મક્કા મુકર્રમાસે ચલ દિયા. જબ બિરે મૈમૂના પહોંચા તો એક નવ-જવાનકો પડા હુઆ પાયા ઉસકી નઝઅકી હાલત હે. મૈંને ઉસકે કરીબ પહોંચકર કહા 'લાઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ' પઢો. ઉસને ફૌરન આંખે ખોલ દી ઓર એક શે'ર પઢા જિસકા તર્જુમા યે હે, અગર મૈં મર જાઉં તો મેરા દિલ ઇશ્કે મૌલાસે ભરા હુઆ હે ઓર કરીમ લોગ ઇશ્કહીકી બીમારીમેં મરા કરતે હે. યે કેહકર વો મર ગયા. મૈંને ઉસકો ગુસ્લ દિયા, કફનાયા, જનાઝેકી નમાઝ પઢી ઓર જબ ઉસકો દફના ચુકા તો વો ઘભરાહટ, જો મુઝપર સવાર થી, જિસકી વજહસે મૈંને સફરકા બે ઇખ્તિયાર ઇરાદા કિયા થા, વોભી જાતી રહી, મૈં ઉસકો દફનાકર મક્કા મુકર્રમા વાપસ આ ગયા. (રૌઝ)

કિસ્સા (૩૦) એક બુઝૂર્ગ કેહતે હે કે મૈં મક્કા મુકર્રમામેં થા. હમારે કરીબ એક નવ-જવાન રહા કરતા થા. ઉસકે પાસ પુરાની ચાદરેં થીં, વો ન હમારે પાસ આતા-જાતા ન કભી પાસ બેઠતા. મેરે દિલમેં ઉસકી મુહબ્બત ઘર કર ગઇ. મેરે પાસ એક જગહસે બહોત હલાલ ઝરિએસે દો સો દિરમ આએ. મૈં વો લેકર ઉસ જવાનકે પાસ ગયા ઓર મૈંને ઉસકે મુસલ્લે પર ઉન્કો રખકર કહા કે બિલકુલ હલાલ ઝરિએસે મુઝે મિલે હે, ઇનકો તુમ અપની ઝરૂરિયાતમેં ખર્ચ કર લેના. જવાનને મુઝે તિરછી ઓર તેઝ તુર્શ નિગાહસે દેખા ઓર યે કહા કે અલ્લાહ પાકકે સાથ યે હમનશીની (પાસ બેઠના) ! મૈંને સત્તર હઝાર અશરફિયાં નકદ, જો મેરે પાસ થી, અલાવા જાઇદાદકે ઓર કિરાએકે મકાનકે ઇન સબસે અપનેકો ફારિગ કરકે ખરીદા હે. તૂ ઇન દરાહિમકે સાથ મુઝે ધોકેમેં ડાલના ચાહતા હે. યે કેહકર અપના મુસલ્લા ઝાડ કર ખડા હો ગયા, જિસ ઇસ્તગ્નાસે વો ઉઠકર જા રહા થા ઓર મૈં બેઠા ઇન દરાહિમકો ચુન રહા થા, ઉસ વકતકી, ઉસકી-સી ઇઝ્ઝત ઓર અપની-સી ઝિલ્લત મૈંને ઉમ્રભર કિસીકી નહીં દેખી. (રૌઝ)

યાની ઉસ વકત ઉસકી ઇઝ્ઝત જિતની મેરી નિગાહમેં થી, ઉતની ઇઝ્ઝત

કભી કિસીકી નહીં હુઇ ઓર જિતની ઇસ વકત દિરહમ ચુનતે હુએ મુઝે અપની ઝિલ્લત મેહસૂસ હો રહી થી, ઉતની ઝિલ્લત કભી અપની યા કિસી ઓરકી મુઝે મહેસૂસ નહીં હુઇ.

કિસ્સાહ (૩૧) એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈ કે મૈં મદીના તય્યબામેં હાઝિર થા. રૌઝા-એ-મુકદ્દસ પર મૈં હાઝિર હુઆ, તો મૈંને એક અજમી શખ્સકો દેખા જો રૌઝે પર અલ-વિદાઇ સલામ કર રહા થા. જબ વો જાને લગા તો મૈંભી ઉસકે પિછે હો લિયા. જબ વો ઝુલહુલેફા પહોંચા તો નમાઝ પળ્હી ઓર એહરામ બાંધા. મૈંને ભી નમાઝ પળ્હી ઓર એહરામ બાંધ લિયા ઓર જબ વો ચલને લગા તો ઉસકે પીછે હો લિયા. વો મેરી તરફ મુતવજ્જહ હુઆ ઓર કેહને લગા, તુમ્હારા કયા મકસદ હૈ ? મૈંને કહા, તુમ્હારે સાથ જાના ચાહતા હૂં. ઉસને ઇન્કાર કર દિયા. મૈંને ખુશામદ ઓર આજીઝી કી. ઉસને કહા અગર યેહી કરના હૈ તો મેરે કદમ પર કદમ રખતે ચલે આઓ. મૈંને કહા, અચ્છા વો ગૈર મા'રૂફ રાસ્તે પર ચલ દિયા ઓર મૈં કદમ-બ-કદમ ઉસકે પીછે હો લિયા. થોળી હી રાત ગુઝરી થી કે ચિરાગ નઝર આએ મુઝે કેહને લગા કે યે મસ્જિદ આઇશા (રદી.) હૈ (જો મક્કા મુકર્રમાસે તીન મીલ તનઇમ પર હૈ) યા તો તુમ આગે બળ્હ જાઓ યા મૈં આગે બળ્હ જાઉં. મૈંને કહા, જૈસે તુમ્હારી રાય હો. વો તો આગે બળ્હ ગએ ઓર મૈં વહાં સો ગયા. જબ સેહરીકા વકત હુઆ, તો મૈં મક્કા મુકર્રમા પહોંચા ઓર તવાફ ઓર સઇકે બાદ શૈખ અબૂબકર કત્તાની (રહ.) કી ખિદમતમેં હાઝીર હુઆ. ઉન્કી ખિદમતમેં બહોતસે મશાયખ તશરીફ રખતે થે વો ફરમાને લગે, કબ આએ ? મૈંને અર્ઝ કિયા, અભી હાઝીર હુઆ ફરમાયા, કિધરસે આ રહે હો ? મૈંને અર્ઝ કીયા મદીના તય્યબાસે. કેહને લગે, મદીનહસે કબ ચલે થે ? મૈંને અર્ઝ કિયા, ગુઝસ્તહ રાત વહીં થા. વો મશાયખ જો અમીરે મજલિસ થે, એક દૂસરેકા મુંહ દેખને લગે.

શૈખ કત્તાની (રહ.) ને કહા કે કિસકે સાથ આએ હો ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે એક બુઝુર્ગકે સાથ આયા હૂં જિનકે યે હાલાત ઓર યે કિસ્સા ગુઝરા. શૈખ કત્તાની (રહ.) ને કહા કે યે શૈખ અબૂ જા'ફર વામગાની (રહ.) હૈં ઓર તુમને જો હાલાત સુનાએ, વો ઉનકે એહવાલ મેંસે બહોત મા'મૂલી ચીઝ હૈ. ઇસકે બાદ શૈખ કત્તાની (રહ.) ને અપને સાથિયોંસે કહા ચલો, શૈખ વામગાનીકો તલાશ કરેં, કહાં હૈ ઓર મુઝસે ફરમાયા કે તુમ્હારા યે હાલ નહીં થા કે એક શબમેં યહાં પહોંચ જાઓ (ઇસલિએ મૈંને તફસીલ પૂછી) ફિર દર્યાફત ફરમાયા કે ચલતે હુએ ઝમીન કૈસી મા'લૂમ હો રહી થી ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જૈસે દરિયાકી મોજ કશ્તીકે નીચે મા'લૂમ હોતી હૈ.

(રૌઝ)

કિસ્સાહ (૩૨) હઝરત સૂફિયાન બિન ઇબ્રાહીમ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને

એક મર્તબા મક્કા મુકર્રમામેં મૌલુદુન્નબીકે પાસ ઈબ્રાહીમ બિન અદહમ (રહ.) કો બહોત રોતે હુએ દેખા. વો મુઝે દેખકર રાસ્તેસે પરેકો હટ ગએ. મૈંને ઉનકો સલામ કિયા ઓર વહાં નમાઝ પઢ્હી. ફિર ઉનસે પૂછા કે કયા બાત હુઈ, ક્યું રો રહે હો? વો કેહને લગે, ખેરિયત હે, કુછ નહીં. મૈંને દોબારા સેબારા યેહી સવાલ કિયા, વો યેહી જવાબ દેતે રહે. મૈંને બારબાર સવાલ કિયા તો વોં કેહને લગે અગર મૈં વજહ બતા દૂં તો તુમ ઉસકો પોશીદા રખ્ખોગે યા લોગોં પર ઝાહિર કર દોગે ? મૈંને કહા, તુમ શોકસે કહો, (યાની મૈં મખ્ફી રખૂંગા) કેહને લગે કે તીસ બરસસે મેરા દિલ સકબાજ (એક કિસમકા ખાના, જિસમેં સિરકા ઓર ગોશ્ત ઓર મેવાજાત પડતે હેં) ખાનેકો ચાહતા થા ઓર મૈં મુજાહદેકે તોર પર ઉસકો રોકતા થા, રાત મુઝપર નિંદકા બહોત ગલબા હુઆ. મૈંને ખ્વાબમેં એક જવાનકો દેખા કે વો નિહાયત હસીન શખ્સ હે ઓર ઉસકે હાથમેં એક સબ્ઝ પ્યાલા હે, જિસ્સે ભાપ ઉઠ રહી હે ઓર સકબાજકી ખુશ્બૂ ઉસમેંસે આ રહી હે. મૈંને અપને દિલકો સમ્ભાલા. ઉસને મેરે પાસ આકર કહા, ઈબ્રાહીમ લો, ઈસકો ખા લો. મૈંને કહા જિસ ચીઝકો અલ્લાહકે વાસ્તે છોડ દિયા, ઉસકો અબ નહીં ખાના હે. વો કેહને લગા, અગરચે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ખુદ ખિલાએ ? મુઝસે રોનેકે સિવા ઉસકા કોઈ જવાબ બન ન પડા. વો કેહને લગા, અલ્લાહ તઆલા તુમપર રહેમ કરે, ઉસકો ખા લો, મૈંને કહા, હમેં યે હુકમ હે કે જબ તક હમેં પૂરા હાલ કિસી ચીઝકા મા'લૂમ ન હો જાએ (કયા ચીઝ હે, કહાંસે આઈ હે ?) ઉસ વક્ત તક અપને બરતનમેં ન ડાલેં, વો કેહને લગે, અલ્લાહ તુમ્હારી હિફાઝત કરે, ઈસકો ખા લો, યે મુઝે (જન્નતકે નાઝિમ) રિઝવાનને દી હે ઓર યે કહા હે કે અય ખિઝર ! યે ઈબ્રાહીમકો ખિલા દો, ઉસને બહોત સબર કર લિયા ઓર ખ્વાહિશાતકો બહોત રોક લિયા, ફિર ઉન્હોને કહા કે ઈબ્રાહીમ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ખિલાતે હેં ઓર તુમ ઈન્કાર કરતે હો ? મૈંને ફરિશ્તોંસે સુના હે કે જો શખ્સ બે તલબ મિલને પર ઈન્કાર કરતા હે, ઉસકો તલબ પર ભી નહીં મિલતા. મૈંને કહા અગર યે બાત હે તો મૈં આપકે સામને હાઝિર હૂં. મૈંને તો અપને અહદકો અબ તક નહીં તોડા. ઈતનેમેં એક જવાન ઓર આયા ઓર ઉસને હઝરત ખિઝરકો કુછ દેકર યે કહા કે ઈસકા લુકમા બનાકર ઈબ્રાહીમકે મુંહમેં દે દો. વો મુઝે અપને હાથસે ખિલાતે રહે ઓર જબ મેરી આંખે ખુલી તો ઉસકી શીરીની મેરે મુંહમેં થી ઓર જાફરાનકા રંગ મેરે હોઠોં પર થા, મૈં ઝમઝમકે કુએં પર ગયા ઓર મુંહકો ધોયા, મગર ન મુંહમેંસે મઝા જાતા હે, ન હોઠોં પરસે રંગ જાતા હે, મૈંને ભી દેખા તો વાકઈ ઉસકા અસર મોજૂદ થા. મૈંને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે યે દુઆકી અય વો પાક ઝાત ! જો એસે લોગોંકો ખિલાતી હે, જો અપની ખ્વાહિશાતકો રોકતે હોં, જબકે વો અપને રોકનેકો સહી કર લે. અય વો પાક ઝાત,

જિસને અપને ઓલિયાકે દિલોંકે લિએ સહી રેહના લાઝીમ કર દિયા, અય વો પાક ઝાત, જિસને ઉનકે દિલોંકો અપની મોહબ્બતકી શરાબસે સૈરાબ કિયા, તૂ અપને લુત્ફસે સૂફિયાનકો ભી યે ચીઝેં અતા ફરમા. ફિર મૈંને ઈબ્રાહિમ બિન અદહમ (રહ.) કા હાથ પકળકર ઉસકો આસમાનકી તરફ ઉઠાયા ઓર અર્ઝ કિયા કે અય અલ્લાહ! ઈસ હાથકી બરકત્તસે ઓર ઈસ હાથવાલેકી બરકત્તસે ઓર ઉસકે ઈસ મર્તબાકે તુફૈલ જો ઉસકો તેરે નઝદીક હે ઓર તેરે ઉસ જૂદો-અતાકે તુફૈલસે જો ઉસને તુમસે પાયા, તૂ અપને ઈસ બન્દે સૂફિયાન પર ભી બખ્શિશ ફરમા, જો તેરી અતાકા ઈન્તિહાઈ મુહતાજ હે ઓર તેરે એહસાનકા નિહાયત ઝરૂરતમંદ હે યા અર્હમર્રાહિમિન ! મહેઝ અપની રેહમતસે અગરચે અય રબ્બુલ આલમીન ! યે સૂફિયાન ઈસકા મુસ્તહિક બિલ્કુલ નહી હે. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૩૨) હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અદહમ (રહ.) હીકા યે કિસ્સા હે કે જબ યે હજ્જકો તશરીફ લે ગએ, તો યે તવાફ કર રહે થે કે ઉનકી નિગાહ એક હસીન નવ-જવાન પર પળી જિસકે હુસ્નો-જમાલસે લોગ તઅજ્જુબ કર રહે થે. હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.) ને ઉસકો બહોત ગોરસે દેખા ઓર રોને લગે. ઉનકે બા'ઝ સાથી (બદ-ગુમાનીસે) કેહને લગે.

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

ઈન્નાલિલ્લાહિ વ-ઈન્ના-ઈલૈહિ રાજિઊન.

શેખ પર તો ગફલત તા'રી હો ગઇ (કે હસીન લળકેકો દેખકર ઘૂરને લગે) ફિર ઈસ 'મો'તરિઝને શેખસે અર્ઝ કિયા, અય મેરે સરદાર ! યે દેખના કૈસા, જિસકે સાથ રોના ભી હે (જિસ્સે ખ્યાલ હોતા હૈ કે ઈસ લળકેકે ઈશ્કને પકળ લિયા) શેખને ફરમાયા કે મૈંને અલ્લાહસે એક અહદ કિયા હે, જિસકે તોળને પર કુદરત નહીં, વરના ઈસ લળકેકો અપને પાસ બુલાતા ઓર ઈસ્સે મિલતા, ઈસલિએ કે યે મેરા બેટા હે ઓર મેરી આંખકી ઠંડક હે. મૈં ઈસકો બચપનમેં બહોત કમ ઉમ્રકા છોળકર ઘરસે નિકલ ગયા થા, અબ યે જવાન હો ગયા, તુમ દેખ રહે હો, મગર મુઝે અલ્લાહસે શર્મ આતી હે કે જિસ ચીઝકો ઉસકે લિએ છોળ આયા થા, અબ ફિર ઈધર લોટૂં.

ઈસકે બાદ હઝરત શેખ ઈબ્રાહીમ (રહ.) ને તીન શે'ર પળ્હે, જિનકા તર્જુમા યે હે કે જબસે મૈંને ઉસ પાક ઝાતકો પેહચાના હે ઉસ વકતસે અબતક જીધર ભી મૈંને નઝર કી, અપને મેહબૂબકો ઉધર હી પાયા. મુઝે અપની નિગાહ પર યે ગૈરત હે કે મૈં ઉસકે સિવા કિસીકો ન દેખૂં. અય મેરે ઝખીરેકી ઈન્તિહા ! અય મેરે સવાલકી ગાયત ! અય મેરે અસાસેકી પૂંજી ! કાશ તેરી મુહબ્બત હશ્ર તક મેરે

દિલમેં રહે. ફિર શૈખને મુઝસે ફરમાયા કે તુમ ઉસ લળકેકે પાસ જાઓ ઔર ઉસકો સલામ કરો, શાયદ ઈસ્સે મુઝે તસલ્લી હો. મૈં ઉસ લળકેકે પાસ ગયા ઔર મૈંને ઉસ્સે કહા, હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારે વાલિદકો બરકત અતા ફરમાએ. વો કેહને લગા, ચચા જાન ! મેરે વાલિદ કહાં હૈ, વો તો મેરે બચપનહીમેં અલ્લાહકે રાસ્તેમેં લગ ગએ થે. કાશ ! મૈં એક મર્તબા ઉનકી ઝિયારત કર લૂં ઔર ફિર ઉસી વકત મેરી જાન નિકલ જાએ. હાય અફસોસ ! યે કેહકર વો રોને લગા ઔર રોનેકી કસરતસે ઉસકા દમ ઘુટને લગા, ફિર ઉસને કહા કે વલ્લાહ ! મેરી યે તમન્ના હૈ કે મૈં એક મર્તબા ઉનકી ઝિયારત કર લૂં ફિર ઉસી વકત મર જાઉં. ઈસકે બાદ ચંદ શે'ર ઝૌકો-શૌકસે પળ્હે. મૈં હઝરત ઈબ્રાહીમકે પાસ લૌટકર આયા, તો વો સજદેમેં પળે હુએ થે ઔર આંસૂઓસે સજદેકી જગા તર થી ઔર અલ્લાહકે સામને આજીઝી ઔર જારી કર રહે થે. ઈસકે બાદ હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.) ને દો શે'ર પળ્હે, જિનકા તર્જુમા યે હૈ, મૈંને સારી દુનિયાકો તેરે ઈશ્કમેં છોળા ઔર અપને અયાલકો યતીમ બનાયા તા'કે તુઝે દેખ લૂં. અગર તુ ઈશ્કમેં મેરી હાજત રવાઈ ન કરેગા તો યે દિલ તેરે સિવા કિસી જગા ભી સુકૂન ન પાએગા. મૈંને હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.) સે કહા, આપ ઈસ લળકેકે લિએ દુઆ કરેં. હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.) ને કહા, હક તઆલા શાનુહૂ ઈસકો ગુનાહોંસે મેહફૂઝ ફરમાએ ઔર અપની મર્ઝિયાત પર અમલમેં ઈસકી ઈઆનત ફરમાએ. (રોઝ સફા ૮૫)

કિસ્સા (૭૨) અબૂબકર દકકાક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને બીસ સાલ મક્કા મુકર્રમામેં કિયામ કિયા. મેરા જી દૂધ પીનેકો ચાહતા હી રહા (મગર અમદન નહીં પીયા યા મયસ્સર ન હુઆ) જબ મુઝે ખ્વાહિશ બહોત બળ્હી તો મૈં અસ્કલાન ગયા ઔર વહાં અરબકે એક કબીલેકા મેહમાન બના. વહાં મેરી નિગાહ એક હસીન લળકી પર પળ ગઈ. ઈસ કદર હસીન થી કે ઉસને મેરે દિલકો પકળ લિયા. વો લળકી મુઝસે કેહને લગી કે અગર તૂ સચ્ચા હોતા તો દૂધકી ખ્વાહિશ તેરે દિલસે નિકલ જાતી. મૈં યે સુનકર મક્કા મુકર્રમા લૌટ આયા ઔર બૈતુલ્લાહકા તવાફ કિયા. મૈંને ખ્વાબમેં હઝરત યુસુફ (અલૈહિસ્સલામ) કી ઝિયારત કી. મૈંને અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે નબી ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આપકી આંખોંકો ઠંડા રખ્ખે. આપ ઝુલૈખાસે ખૂબ બચે. હઝરત યુસૂફ (અલૈહિસ્સલામ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, બલ્કે અય મુબારક ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તેરી આંખોંકો ઠંડા રખ્ખે, અસ્કલાનકી લળકીસે બચ ગએ, ફિર હઝરત યુસૂફ (અલા નબીય્યિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ) ને યે આયત તિલાવત ફરમાઈ.

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتٰنِ ۚ

"ઔર જો શખ્સ અપને રબકે સામને ખળે હોનેસે ડરતા રહે, ઉસકે લિએ દો જન્નતે હૈં."

એક બુઝુર્ગકા ઈર્શાદ હે કે આદમી નફસકે ફંદેસે નફસકે ઝરિએસે નહીં નિકલ સકતા, અલબત્તા નફસકે ફંદેસે અલ્લાહ તઆલાકે ઝરિએસે નિકલ સકતા હે. ઈન બુઝુર્ગકા યેભી ઈર્શાદ હે કે અલ્લાહ તઆલાકે સાથ રાહત પકળો. અલ્લાહસે રાહત ન પકળો, જિસ શખ્સને અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ રાહત પકળી, ઉસને નજાત પાઇ ઔર જિસને અલ્લાહસે અલાહિદા હોકર રાહત પકળી વો હલાક હો ગયા અલ્લાહકે સાથ રાહત પકળના દિલકા ઉસકે ઝિકરકે સાથ મુઅત્તર હોના ઔર બસ જાના હે ઔર અલ્લાહસે રાહત પકળના દિલકા ગાફિલ રેહના હે. (રોઝ)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા ઈર્શાદ હે કે જબ આદમીકી નઝર કિસી ઔરતકે હુસ્ન પર પળ જાએ ઔર વો ફૌરન અપની નઝરકો ઉસ્સે હટા લે તો હકતઆલા શાનુહૂ ઉનકો કિસી એૈસી ઈબાદતકી તૌફીક અતા ફરમાતે હે, જિસકી લઝઝત ઉસકો મેહસૂસ હોતી હે. (મિશ્કાત)

કિસ્સાહ (૩૫) હઝરત શેખ અબૂ તુરાબ બખ્શી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ કિસી એૈસે શખ્સકો જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ મશ્ગૂલ હો રહા હે, કિસી દૂસરે શગ્લમેં લગાવે, ઉસી વક્ત હક તઆલા શાનુહૂકા ગુસ્સા ફૌરન ઉસકી પકળ કરતા હે. હક તઆલા શાનુહૂ હમેં અપને ગુસ્સે ઔર અઝાબસે પનાહ દે. (રોઝ)

યે બહોત અહમ ચીઝ હે. બહોતસે લોગ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથકી મશ્ગૂલીકી ના-કદરી કરતે હુએ એૈસે હઝરાતકો જો ઝિક્રો-શગ્લમેં મશ્ગૂલ હોતે હૈં, આવાઝેં દેને લગતે હૈં, ઈસકા બહોત લિહાઝ રખના ચાહિએ, બિલખુસૂસ અહલુલ્લાહકે ઓકાતકી ખુસૂસી રિઆયત રખના ચાહિએ.

કિસ્સાહ (૩૬) એક બુઝુર્ગકા કિસ્સા નકલ કિયા હે કે ઉન્હોને તન્હા હજ કિયા, અઝીઝો-અકારિબ કોઈ સાથ ન થા ઔર યે અહદ કિયાકે કિસીસે સવાલ ન કરુંગા ચલતે ચલતે રાસ્તેમેં એક વક્ત એૈસા આયા કે એક ઝમાને તક કહીંસે કુછ ન મિલા, હત્તાકે ઝોફકી વજહસે ચલનેસે આજીઝ હો ગએ ઔર દિલમેં યે ખ્યાલ આયાકે અબ ઈજતરારકા દર્જા પહોંચ ગયા, અપને આપકો હલાકતમેં ડાલનેકી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુમાનઅત ફરમાઇ હે, ઈસ લિએ અબ મુઝે સવાલ કર લેના ચાહિએ, લેકિન ફિર દિલમેં એક ખટક પૈદા હુઇ ઔર આખિર યે તે કર લિયાકે અલ્લાહ તઆલાસે જો અહદ કર લિયા, વો નહીં તોળૂંગા, ચાહે મર જાઉ. ચૂંકે ઝોફકા વજહસે ચલનેસે આજીઝ હો ગએ થે, ઈસલિએ રેહ ગએ ઔર સારા કાફિલા રવાના હો ગયા ઔર યે મૌતકે ઈન્તિઝારમેં કિબ્લા રૂ હોકર એક જગહ

લેટ ગએ. ઇતનેમેં એક સવાર ઉનકે કરીબ આયા, ઉસકે પાસ એક બરતનમેં પાની થા, વો ઉસને ઉનકો પીલાયા ઓર જો હાજત થી, સબ હાજતેં પૂરી કી ઓર ફિર પૂછાકે તુમ કાફલાકે સાથ મિલના ચાહતે હો. ઉન બુઝુર્ગને ફરમાયાકે કાફલા અબ કહા ન મા'લૂમ કિતની દૂર નિકલ ચુકા ? ઉસ સવારને કહા ખળે હો ઓર મેરે સાથ ચલો. યે ચન્દ હી કદમ ઉસકે સાથ ચલે થે ઉસને કહાકે તુમ યહાં ઠેહર જાઓ, કાફલા તુમસે આકર યહાં મિલેગા. યે વહાં ઠેહર ગએ તો કાફલા પીછેસે આતા હુઆ ઉનકો મિલા. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૭૭) અબુલ હસન સિરાજ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા હજકો ગયા, મૈં તવાફ કર રહા થા. મેરી નિગાહ એક ઐસી હસીન ઓરત પર પળી, જિસકે ચેહરેકા હુસ્ન ચમક રહા થા, મૈંને કહા, વલ્લાહ ! ઐસી હસીન ઓરત મૈંને આજ તક કભી નહી દેખી. યે ઉસકે ચેહરેકી સારી રોનક ઇસ વજહસે હે કે ઇસકો કભી કોઇ રંજો ગમ નહીં પહોંચા ઉસને મેરી યે બાત સુન લી. કેહને લગી, તુમને યે ક્યા કહા વલ્લાહ ! મૈં ગમોંમેં જકળી હુઇ હું ઓર મેરા દિલ ફિક્રોંસે ઓર આફતોંસે ઝખ્મી હે ઓર કોઇ ભી મેરે ગમમેં મેરા શરીક નહીં રહા. મૈંને પૂછા ક્યા હુઆ ? કેહને લગી કે મેરે ખાવિંદને કુરબાનીકી એક બકરી ઝબ્હ કી મેરે દો છોટે બચ્ચે ખેલ રહે થે ઓર એક બચ્ચા દૂધ પીતા મેરી ગોદમેં થા. મૈં ગોશ્ત પકાનેકે લિએ ઉઠી, તો ઇન દોનોં લળકોંમેંસે એકને દૂસરેસે કહા મેં તુઝે બતાઉ કે અબ્બાને બકરી કિસ તરહ ઝબ્હ કી. ઉસને કહા બતા, તો ઉસને છોટે ભાઇકો લિટાકર બકરીકી તરહ ઝબ્હ કર દિયા. ફિર વો ઉસે ઝબ્હ કરકે ડરકે મારે ભાગ ગયા ઓર પહાડ પર ચઢ ગયા વહાં એક ભેળિએને ઉસકો ખા લિયા, બાપ ઉસકી તલાશમેં નિકલા ઓર ઢૂંડતે ઢૂંડતે પ્યાસકી શિદ્દતસે મર ગયા. મૈં દૂધ પીતે બચ્ચેકો બિઠાકર દરવાઝે તક ગઇ કે શાયદ ખાવિંદકા કુછ પતા કિસીસે મિલે તો વો બચ્ચા ઘસિટતા હુઆ હાંડીકે કરીબ પહોંચ ગયા જો ચુલ્હે પર રખ્ખી હુઇ જોશસે પક રહી થી. ઉસને જો ઉસકો હિલાયા, વો પકતી પકતી ઉસ પર ગિર ગઇ, જિસ્સે ઉસ બચ્ચેકે સારા બદનકા ગોશ્ત જલકર હડિયોંસે અલગ હો ગયા મેરી એક બળી લળકી થી જો અપને ખાવિંદકે ઘર થી, ઉસકો જબ ઇસ સારે કિસ્સેકી ખબર પહોંચી તો વો ખબર સુનકર ઝમીન પર ગિર ગઇ, ઇસીમેં ઉસકી ભી મોત મુકદ્દર થી, વોભી મર ગઇ, મુકદ્દરને ઉન સબકે દરમિયાનસે મુઝે અકેલી છોળ દિયા, મૈંને કહા, ઇન મુસીબતોં પર તુઝે કૈસે સબર આયા, વો કેહને લગી જો શખ્સ સબર ઓર બેસબરીમેં અલગ અલગ ગૌર કરેગા, વો ઉનકે દરમિયાન બહોત બોને બઇદ પાએગા, સબરકા અંજામ મેહમૂદ હે ઓર બે-સબરી પર કોઇ અજર નહી મિલતા, ફિર ઉસને તીન શે'ર પઢે ઓર ચલ દી, જિનકા તર્જુમા યે હે કે મૈંને સબર કિયા, ઇસલિએકે

સબર બેહતરીન એ'તેમાદકી ચીઝ હે ઓર અગર બેસબરીસે મુઝે કોઇ ફાયદા પહોંચ સકતા તો કરતી. મૈંને એસી મુસીબતોં પર સબર કિયા કે અગર વો મસાઇબ સખ્ત પહાડોં પર પળતે તો વો પહાડ ભી ટુકળે ટુકળે હો જાતે. મૈંને અપને આંસૂઓં પર કુદરત પાઇ, પસ ઉનકો નિકલનેસે રોક દિયા, અબ વો આંસૂ અન્દર હી અન્દર મેરે દિલ પર ગિર રહે હે. (રૌઝ)

કિસ્સાહ (૩૮) હઝરત શૈખ અલી બિન મુફિક (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક સાલ સવારી પર હજકો જા રહા થા. રાસ્તેમેં પૈદલ હજકો જાનેવાલોંકા કાફલા મિલા. મુઝે વો લોગ પૈદલ ચલતે હુએ બહોત અચ્છે લગે, મૈંભી સવારીસે ઉતરકર ઉનકે સાથ પૈદલ ચલને લગા ઓર અપની સવારી પર એક ઓર શખ્સકો અપની જગહ બિઠા દિયા ઓર હમ મા'રૂફ રાસ્તેસે હટકર દૂસરી તરફકો ચલ દિએ. ચલતે-ચલતે એક જગહ જાકર હમ સબ લેટ ગએ. તો મૈંને ખ્વાબમેં દેખાકે ચંદ લળકિયાં આઇ, જિનકે હાથોંમેં સોનેકે તશ્ત ઓર ચાંદીકે આફતાબે હૈં ઓર વો પૈદલ ચલનેવાલોંકે પાંવ ધો રહી હે ઓર મેરે સિવા સબકે પાંવ ધોએ. ઉનમેંસે એકને કહા કે યેભી તો ઉન્હીમેં હે, બાકી સબ કેહને લગે, નહીં ઇસકે પાસ સવારી મોજૂદ હે. ઇસ લળકીને કહા નહીં યેભી ઇનમેં શામિલ હે, ઇસ લિએ કે ઉનકે સાથ ચલનેકો ઉસને પસન્દ કિયા હે, તો ઉન્હોંને મેરે ભી પાંઉ ધોએ, ઇસકી વજહસે પૈદલ ચલનેકા જિસ કદર થકાન ઓર તઅબ મુઝપર થા, સારા બિલ્કુલ જાતા રહા. (રૌઝ)

કિસ્સાહ (૩૯) હઝરત ઇબ્રાહીમ ખ્વાસ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા જંગલમેં જા રહા થા, મુઝે બળી મશક્કત ઉઠાના પળી ઓર બળી મુસીબત પેશ આઇ, જિસકો મૈંને બરદાશ્ત કિયા ઓર ખન્દા પેશાનીસે ઉસ પર સબર કિયા, જબ મૈં મક્કા મુકર્રમામેં દાખિલ હુઆ તો મુઝમેં ઇસ કારનામે પર એક ઉજબસા પૈદા હુઆ. તવાફ હીકી હાલતમેં પીછેસે એક બુળ્હીયાને આવાઝ દી કે ઇબ્રાહીમ ઇસ જંગલમેં યે બન્દી ભી તેરે હી સાથ થી. મગર મૈંને તુઝસે ઇસ લિએ કોઇ બાત નહીં કી થી કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે તેરા ધ્યાન હટકર દૂસરી જગા લગેગા. યે વસ્વસા જો તુઝે ઉસ વકત આ ગયા, ઉસકો અપને દિલસે નિકાલ દે. (રૌઝ)

કિસ્સાહ (૪૦) એક બુઝુર્ગ ફરમાતે હૈં કે મૈંને હઝરત સમનૂન (રહ.) કો દેખાકે તવાફમેં ઝૂમતે હુએ (મુઝે લેકર) ચલ રહે હે. મૈંને ઉનકા હાથ પકળ લિયા ઓર કહા તુમ્હે અલ્લાહ પાકકે સામને ખળે હોનેકી કસમ ! મુઝે યે બતાઓ કે તુમ કિસ તરીકેસે અલ્લાહ તક પહોંચે જબ ઉન્હોંને અલ્લાહકે સામને ખળે હોનેકા લફઝ સુના તો બેહોશ હોકર ગિર પળે. જબ હોશમેં આએ તો દો શે'ર પળ્હે, જિનકા તર્જુમા યે હે કે બહોત-સે મુસીબત ઝદા એસે હૈં કે બીમારિયાં ઉનકે બદનમે ઘુસી હુઇ હે ઓર ઉનકા દિલ સબ દિલોંસે ઝિયાદા બીમાર હે. અગર વો ખોફ ઓર

હરાસસે મર જાએં તો બર મહલ હૈ, ઇસ લિએકે યૌમુલ હિસાબમેં અલ્લાહકે સામને ખળા હોના બહોત સખ્ત ચીઝ હૈ.

ઈસકે બાદ હઝરત સમનૂન (રહ.) ને ફરમાયાકે મૈને પાંચ બાતેં લા'ઝીમ પકળ લી થી ઔર અપને દિલ પર ઉનકો પકકા કર લિયા હૈ.

૧. અવ્વલ યે કે જો ચીઝ મુઝમેં ઝિન્દા થી યાની ખ્વાહિસે નફસ ઉસકો મૈંને માર દિયા ઔર જો ચીઝ મુરદા થી યાની મેરા દિલ ઉસકો ઝિન્દા કર લિયા.

૨. દૂસરી બાત યે હૈ કે જો ચીઝ મુઝસે ગાયબ થી યાની આખિરત ઉસકો મૈંને હર વક્ત અપની આંખોકે સામને કર લિયા ઔર જો ચીઝ મેરે સામને થી યાની દુનિયવી અગરાઝ, ઉનકો મૈંને અપને સામનેસે હટા દિયા.

૩. તીસરી બાત યે હૈ કે જો ચીઝ મુઝસે ફના હો રહી થી, યાની તકવા, ઉસકો મૈંને બાકી રખ્ખા ઔર જો મેરે પાસ જમા થી યાની ખ્વાહિશાત ઉનકો ફના કર દિયા.

૪. ચોથી ચીઝ યે હૈ કે જિસ્સે તુમ સબકો વેહશત હોતી હૈ, ઉસ્સે મૈંને ઉન્સ પૈદા કર લિયા ઔર જિસ્સે તુમ સબકો ઉન્સ હૈ, ઉસ્સે મૈં ભાગને લગા, ઈસકે બાદ વો ચંદ શે'ર પઢ્હતે હુએ ચલ દિએ, જિનકા તર્જુમા યે હૈ કે મેરી રૂહ પૂરીકી પૂરી આપકી તરફ મુતવજ્જહ હૈ. અગર ઈસમેં વો હલાક હો જાએ, તબ ભી મૈં આપકી તરફ મુતવજ્જહ હું. અગર ઈસમેં વો હલાક હો જાએ. તબ ભી મૈં આપસે ઉસકો જુદા નહીં કર સકતા મેરી રૂહ આપસે ખોફમેં ઔર અફસોસમેં રોતી રેહતી હૈ હત્તાકે કહા જાતા હૈ કે વો રોનેસે ટુકળે-ટુકળે હો જાએગી. પસ એક કરમકી નઝર ઉસપર કર દીજિએ, અગરચે દુનિયવી મુનાફે આપને બહોતસે અતા ફરમાએ ઔર ઇન્સે હંમેશા નફા હોતા રહા. (રોઝ)

શુરૂમેં પાંચ બાતેં ઝીકર કી થી, તફસીલમેં ચાર હી આઈ હૈં, લેકીન હકીક્ત યે હૈ કે ઇન સબકી રૂહ ભી એક હી ચીઝ હૈ, ખ્વાહિશાતે નફસકો કાબૂમેં રખના, ઈસી લિએ શેખ ફરમાતે હૈં.

બિઇલ્મિલ્લાહિ અઝ દો કદમ રાહે ખુદા બેશ નેસ્ત,
યક કદમ બર નફસે ખુદ ન દીગરે બર કૂએ દોસ્ત.

ખુદાકી કસમ, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે યહાંકા રાસ્તા દો કદમસે ઝિયાદા નહીં, પેહલા કદમ અપને નફસ પર રખ દે. (દૂસરા કદમ અપને મેહબૂબકી ગલીમેં રખ્ખા હુઆ હૈ.)

કિસ્સાહ (૪૧) શેખ અબૂ યાકૂબ બસરી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા હરમ શરીફમેં દસ દિનો તક ભૂખા રહા. મુઝે બહોત હી ઝોફ હો ગયા મેરે દિલને મુઝે મજબૂર કિયા કે બાહર ચલૂં, શાયદ કુછ મિલ જાએ, જિસ્સે ભૂખમેં

કુછ કમી હો. મૈં બાહર નિકલા તો એક શલગમ સળા હુઆ પડા મિલા, મૈંને ઉસકો ઉઠા લિયા. મગર દિલમેં ઉસ્સે એક વેહશતસી હુઇ ગોયા કોઇ યે કેહ રહા હે કે દસ દિન તક ભૂખા રહા ઓર આખિરમેં મિલા તો યે સળા હુઆ શલગમ, મૈંને ઉસકો ફેંક દિયા ઓર ફિર મસ્જિદે હરામમેં આકર બૈઠ ગયા. ઇતનેમેં એક શખ્સ મેરે સામને આકર બૈઠા, એક જુઝવદાન મેરે સામને રખ્ખા ઓર મુઝકો કહા, ઇસમેં એક થેલી હે, જિસમેં પાંચ સો દિનાર (અશરફિયાં) હે. યે આપકો નઝ્ર હે. મૈંને ઉસ્સે પૂછા કે મેરી કયા ખુસૂસિયત હે, જિસકી વજહસે યે મુઝકો દે રહે હો ઉસને કહાકે હમ લોગ દસ દિનસે સમુન્દરમેં ચક્કર ખા રહે થે. હમારી કશ્તી ડૂબને લગી થી, તો હમમેં સે હર શખ્સને અલગ અલગ કોઇ મન્નત માની થી. મૈંને યે નઝ્ર કી થી કે અગરમેં ઝિન્દા સલામત પહોંચ જાઉં તો યે થૈલી ઉસ શખ્સકો દૂંગા, જિસ પર મક્કાકે રેહનેવાલોંમેં સબસે પેહલે મેરી નિગાહ પળે. યહાં પહોંચકર સબસે પેહલે આપ પર નઝર પળી. મૈંને કહા ઉસકો ખોલો, ઉસને ખોલા તો સફેદ મિસ્રી ઓર કાક (એક ખાસ રોટી હોતી હે) ઓર છિલે હુએ બાદામ ઓર શકરપારે થે. મૈંને હર એક મૈંસે એક-એક મુઠ્ઠી ભરલી ઓર મૈંને કહા, યે બાકી લે જાઓ. મેરી તરફસે અપને બચ્ચોંકો તકસીમ કર દેના. તુમ્હારી નઝ્ર મૈંને કુબૂલ કરલી. ફિર મૈંને અપને દિલમેં કહા કે તેરા રિઝક દસ દિનસે તેરે પાસ ખિંચા હુઆ આ રહા હે ઓર તૂ ઇસકો યું ઢૂંઢતા ફિરતા હે. (રૌઝ)

કિસ્સા (૪૨) શેખ બુનાન (રહ.) કેહતે હે કે મૈં મિસરસે હજકો જા રહા થા, મેરા તોશા મેરે સાથ થા. રાસ્તેમેં એક ઓરત મિલી, કેહને લગી બુનાન! તુમભી હમ્માલ (મઝદૂર) હી નિકલે, તોશા લાદે લિએ જા રહે હો. તુમ્હે યે વહેમ હે કે વો તુમ્હે રોઝી નહીં દેગા. મૈંને ઉસકી બાત સુનકર અપના તોશા ફૈંક દિયા. તીન દિન તક મુઝે કુછ ખાનેકો ન મિલા, રાસ્તેમેં ચલતે-ચલતે મુઝે એક પાઝેબ (પાંવકા ઝેવર) પળા હુઆ મિલા. મૈંને યે સોચકર ઉઠા લિયા કે ઇસકા માલિક મિલ જાએગા તો ઉસકો દે દૂંગા. વો શાયદ ઇસપર મુઝે કુછ દે દે, તો વો ઓરત ફિર સામને આઇ, કેહને લગી, તુમ તો દુકાનદાર હી નિકલે કે વો પાઝેબકે બદલેમેં શાયદ કુછ દે દે. ઇસકે બાદ ઉસ ઓરતને મેરી તરફ કુછ દિરહમ ફૈંક દિએ કે લે ઇન્હે ખર્ચ કરતે રહિયો. મૈંને ઉનકો ખર્ચ કરના શુરૂ કિયા ઓર વાપસીમેં મિસર તક ઉન્હોને મુઝે કામ દિયા. એક શાયરને કહા હે.

كَمْ مِنْ قَوِيٍّ قَوِيٍّ فِيْ تَقَلُّبِهٖ مُهَذَّبُ الرَّأْيِ عَنْهُ الرِّزْقُ مُنْحَرِفٌ

وَكَمْ مِنْ ضَعِيْفٍ ضَعِيْفٍ فِيْ تَقَلُّبِهٖ كَأَنَّهٗ مِنْ خَلِيْجِ الْبَحْرِ يَغْتَرِفُ

هَذَا دَلِيْلٌ عَلَى اَنَّ الْاِلٰهَ لَهُ فِى الْخَلْقِ سِرٌّ خَفِىٌّ لَيْسَ يَنْكَشِفُ

તર્જુમા : કિતને હી કવી આદમી હૈં જો અપને કારોબારમેં ભી કવી હે ઓર રાયભી બહોત બેહતર રખતે હે, લેકિન રોઝી ઉનસે હટી હુઇ હે.

ઓર કિતને ઝઇફ આદમી હે, જો અપને કારોબારમેં ભી ઝઇફ હે, લેકિન રોઝી એસી કમાતે હૈં, ગોયા સમન્દરસે પાની ભર રહે હે.

યે દલીલ હે ઇસ પરકે અલ્લાહ તઆલાકી મખ્લૂકકે બારેમેં મખ્ફી ભેદ હે, જો હર કિસીપર ઝાહિર નહીં હોતે. (રોઝ)

[illegible] શેખ અબુબકર કસ્તાની (રહ.) ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હજકે ઝમાનેમેં મક્કા મુકર્રમામેં મશાયખકે દરમિયાન ઇશ્કે ઇલાહીકે મસઅલેમેં બહસ હુઇ ઓર બળે બળે મશાયખને ઇસમેં કલામ કિયા. હઝરત જુનેદ બગદાદી (રહ.) ભી મજમેમેં તશરીફ રખતે થે ઓર વો ઇસ મજલિસકે છોટોમેં થે. મશાયખને ઉનસે ફરમાયા, કે ઇરાકી તુમ ભી કુછ કહો. હઝરત શેખ જુનેદ (રહ.) ને સર ઝુકાયા ઓર આંખોસે આંસૂ બેહને લગે ઓર ફરમાયા, આશિક વો બન્દા હે જો અપને નફસસે જાતા રહા હો, ઓર હર વક્ત અપને રબકે ઝિકરમેં લગા રહે, ઉસકે હુકુકકી અદાયેગીમેં મુસ્તઇદ રહે, અપને દિલસે હર વક્ત ઉસકો દેખતા રહે, મૌલાકી હૈબતકે અન્વારને ઉસકે દિલકો જલા રખ્ખા હો ઓર ઉસકી મુહબ્બતકી શરાબે ખાલિસ પી રખ્ખી હો ઓર જબ્બાર સુબ્હાનહૂ અપને ગૈબકે પરદોંસે નિકલકર ઉસપર ઝાહિર હો ગયા હો, પસ વો આશિક અગર કલામ કરે તો અલ્લાહ હી કે સાથ હો, કોઇ હર્ફ ઝુબાનસે નિકાલે, તો અલ્લાહીકી તરફસે હો, કોઇ હરકત કરે તો ઉસીકે હુકમસે હો ઓર અગર સાકિન હો, તો ઉસીકે સાથ સુકૂન હો. પસ વો હર વકત અલ્લાહ તઆલાહીસે વાબસ્તા હે, અલ્લાહ હી કે વાસ્તે હે, અલ્લાહીકે સાથ હે. ઇસ તકરીર પર સબ મશાઇખ રોને લગે ઓર ફરમાને લગે કે ઇસ્સે બેહતર તા'બીર નહીં હો સકતી, અલ્લાહ તેરી ટૂટીકો બનાએ અય આરિફોંકે તાજ !

કિસ્સાહ (૨૮) હઝરત જહહાક બિન મુઝાહિમ (રહ.) ફરમાતે હે કે મૈં જુમ્આકી શબમેં કૂફામેં જામા મસ્જિદકે ઇરાદેસે નિકલા. ચાંદની રાત થી. મસ્જિદકે સેહનમેં એક જવાનકો મૈંને દેખાકે સજદેમેં પળા હુઆ બેતહાશા રો રહા હે. મૈંને ખ્યાલ કિયાકે યે કોઇ વલી હે. મૈં ઉસકે કરીબ ગયા, તા'કે ઉસકી બાત સુનૂં તો વો યે કે રહા થા -

عليك ياذا الجلال معتمدى طوبى لمن كنت انت معناه

અય ઇઝઝતવાલે ! તેરે હી ઉપર મુઝકો ભરોસા હે. ખુશહાલ હે વો જિસકા તૂ મકસૂદ હે.

طوبیٰ لمن بات خائفا وجلا   یشکو الی ذی الجلال بلواہ

ખુશહાલ હે વો જો સારી રાત ખોફ ઓર ડરમેં ગુઝાર દે ઓર ઇઝઝતવાલે હીસે અપની મુસીબતકા ઇઝહાર કરે.

وما به علة ولا سقم   اکثر من حبه لمولاہ

ઓર ઉસકો ઇસ્સે બઢકર કોઇ ઇલ્લત ઓર કોઇ ગરઝ ન હો કે ઉસકો અપને મૌલાસે ઇશ્ક રહે.

اذا خلا فی الظلام مبتهلا   اجابه الله ثم لباہ

જબ વો અંધેરી રાતમેં તનેતન્હા આજિઝી કરનેવાલા હો તો અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે ઉસકી પુકારકા જવાબ હો ઓર લબ્બેક હો.

વો શખ્સ પેહલા મિસરા અલૈ-ક યા ઝલ્જલાલિ મો'તમદી બાર બાર પઢ રહા થા ઓર રો રહા થા. ઉસકે બે-ઇખ્તિયાર રોનેસે મુઝે ભી ઉસપર તરસ ખાકર રોના આ ગયા. ફિર ઉસને એસે કલામ કહે, જિસ્સે મૈં યે સમઝા કે ઉસકો કોઇ ખાસ નૂર નઝર આયા ઓર ઉસને કિસીકો યે દો શે'ર પઢતે હુએ સુના, જિનકા તર્જુમા યે હે, મેરે બન્દે ! મૈં મોજુદ હૂં, તૂ મેરી હિફાઝતમેં હે ઓર જો કુછ તૂ કેહ રહા હે, હમ ઉસકો સુન રહે હૈં. તેરી આવાઝકે મેરે ફરિશ્તે મુશ્તાક હૈં ઓર તેરે સારે ગુનાહ હમને મા'ફ કર દિએ.

હઝરત ઝહહાક (રહ.) કેહતે હૈં કે ફિર મૈંને ઉસકો સલામ કિયા, ઉસને સલામકા જવાબ દિયા, મૈંને કહા, હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારી ઇસ રાતમેં બરકત અતા ફરમાએ ઓર તુમમેં બરકત ફરમાએ ઓર તુમપર રહમ કરે, તુમ કોન હો? કેહને લગે, મૈં રાશિદ બિન સુલેમાન હૂં, મૈંને નામસે ઉનકો પેહચાન લિયા, ક્યોંકે મૈં પેહલેસે ઉનકે હાલાત સુનતા રેહતા થા ઓર ઉનસે મિલનેકા મુશ્તાક થા, મગર ઇસ પર કાદિર ન હો સકતા થા, આજ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને એસા સહલ કર દિયા, મૈંને ખિદમતમેં રેહનેકી દરખ્વાસ્ત કી, તો ફરમાયા, યે બહોત દુશ્વાર હે, ભલા જો શખ્સ રબ્બુલ આલમીનસે મુનાજાતકી લઝઝત પાતા હો, વો મખ્લૂકસે કબ ઉન્સ રખ્ખ સકતા હે, કેહને લગે વલ્લાહ ! અગર હમારે ઝમાનેકે આદમીયોં પર પેહલે મશાઇખમેંસે કિસીકા ગુઝર હો, તો વો કેહ દેગા કે યે લોગ તો આખિરત કે દિન પર ઇમાન ભી નહીં રખતે, યે કેહકર રાશિદ (રહ.) મેરી નઝરસે ગાયબ હો ગએ, અલ્લાહ જાને વો આસમાન પર ચઢ ગએ યા ઝમીનમેં ઉતર ગએ, મુઝે ઉનકી જુદાઇસે રંજ હુઆ ઓર મૈંને અલ્લાહ તઆલાસે દુઆ કી કે મરનેસે પેહલે-

પેહલે ઉન્સે ફિર મુલાકાત નસીબ હો જાએ. ઈત્તિફાકસે મૈં એક મર્તબા હજકો ગયા તો કા'બા શરીફકી દીવારકે સાએ તલે ઉનકો બૈઠે દેખા એક મજમા ઉનકે પાસ થા, જો સૂરએ અનઆમ ઉનકો સુના રહા થા. જબ ઉન્હોંને મુઝે દેખા, તો તબસ્સુમ ફરમાયા કે યે ઉલમાકી મેહરબાની હૈ ઔર વો ઓલિયાકી તવાઝોઅ થી. ફિર ઉઠે ઔર મુઝસે મુસાફા ઔર મુઆનકા કિયા ઔર ફરમાયા કે તુમને અલ્લાહસે દુઆ કી થી કે મરનેસે પેહલે ઉસ્સે મુલાકાત હો જાએ. મૈંને અર્ઝ કિયા, જી હાં, દુઆ કી થી ફરમાયા અલહમ્દુ લિલ્લાહિ અલા ઝાલિ-ક મૈંને અર્ઝ કિયા, અલ્લાહ તઆલા આપ પર રહમ કરે. ઈસ રાતકો જો કુછ આપને દેખા થા ઔર સુના થા, વો મુઝે બતા દીજિએ. ઉન્હોંને ઝોરસે એક ઐસી ચીંખ મારી જિસ્સે મૈં યે સમઝા કે ઉનકે દિલકા પરદા ફટ ગયા ઔર બેહોશ હોકર ગિર ગએ ઔર જો મજમા ઉન્કે પાસ થા ઔર પઢ રહા થા, વો ચલા ગયા. જબ ઉન્કો હોશ આયા તો ફરમાયા, મેરે ભાઈ ! ક્યા તુઝે યે મા'લૂમ નહીં કે અલ્લાહ કે ચાહનેવાલોંકે દિલોંમેં કિસ કદર ખોફ ઔર હેબત ઉસકે અસરારકે ખોલનેમેં હોતી હૈ. મૈંને પૂછા, અચ્છા યે કૌન લોગ થે જો આપકે પાસ પઢ રહે થે ? ફરમાયા, યે જીન્નાતકી જમાઅત થી. કદીમ તઅલ્લુકાતકે બિના પર મૈં ઉન્કા એહતિરામ કરતા હૂં. યે હર સાલ મેરે સાથ હજ કિયા કરતે હૈં ઔર મુઝકો કુર્આન શરીફ સુનાયા કરતે હૈં. ફિર ઉન્હોંને મુઝકો રૂખસત કિયા ઔર ફરમાયા, હક તઆલા શાનુહૂ જન્નતમેં તુમકો મિલાદે, જહાં ન જુદાઈ હોગી, ન મશક્કત, ન ગમ હોગા, ન કુલફત યે કેહકર ફિર મુઝસે ગાયબ હો ગએ. ઈસકે બાદ મૈંને ઉન્કો ન દેખા. (રોઝ)

હિકાયત ([illegible]) કેહતે હૈં, હરમ શરીફકે આબિદોંમેં એક આબિદ થે, જો હર વકત ખુદા તઆલામેં મશગૂલ રેહતે, હંમેશા રોઝા રખતે ઔર શામકો રોઝાના એક આદમી ઉન્કો દો રોટિયાં દે જાતા. ઉન્સે રોઝા ઈફતાર કર લેતે. એક દિન ઉનકે દિલમેં યે ખ્યાલ આયા કે તૂ અપની રોઝીમેં ઈસ આદમી પર ઈત્મીનાન રખતા હૈ ઔર સારી મખ્લૂકકે રઝ્ઝાકકો ભૂલા રખતા હૈ, યે બડી ગફલતકી બાત હૈ, જબ શામકો હસ્બે મા'મૂલ વો રોટી દેનેવાલા આયા, તો ઉસકી રોટી વાપસ કર દી. વો તો ચલા ગયા, લેકિન ઉસ આબિદ પર તીન દિન ઐસે ગુઝરેકે કુછ ખાનેકો ન મિલા. હક તઆલા શાનુહૂકી બારગાહમેં ઈલ્તિજા કી તો રાતકો ખ્વાબમેં દેખા કે હક તઆલા શાનુહૂકી બારગાહમેં ખડા હૂં ઔર હક તઆલા શાનુહૂ ફરમાતે હૈં કે મેરે બન્દે ! તૂને વો રોટિયાં, જો મૈંને અપને એક બન્દેકે હાથ ભેજી થી, ક્યું વાપસ કર દી થી ? મૈને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! મુઝે યે ખ્યાલ પૈદા હુઆ કે ઈસમે તેરે ગૈરકી તરફ કલ્બકો તમાનિયત હોતી હૈ. ઈર્શાદ હુઆ, ઉસકો તેરે પાસ કૌન ભેજતા થા ? મૈને અર્ઝ કિયા કે આપ હી ભેજતે થે. ઈર્શાદ હુઆ કે

તૂ કિસ્સે લેતા થા ? મૈને અર્ઝ કિયા કે આપહીસે લેતા થા. ઈર્શાદ હુઆ કે ઉનકો લે લે, ફિર એસા ન કરના. ઈસકે બાદ ખ્વાબમેં દેખા કે વો રોટી દેનેવાલા ભી હક તઆલા શાનુહૂકી બારગાહમેં ખડા હે. ઉસ્સે ઈર્શાદ હુઆ કે મેરે બન્દે ! તૂને મેરે બન્દેકી રોટી કયું બન્દ કર દી ? ઉસને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! તુઝે ખૂબ મા'લૂમ હે. ઈર્શાદ હુઆ કે તૂ વો રોટી કિસકો દેતા થા ? ઉસને અર્ઝ કિયા, યા અલ્લાહ ! આપ હીકો દેતા થા. ઈર્શાદ હુઆ કે તૂ વો રોટી હસ્બે મા'મૂલ જારી કર દે. તુઝે ઉસકે બદલેમેં જન્નત મિલેગી. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૭૬) અહમદ બિન અબિલ હવારી (રહ.) કેહતે હે કે મૈં અબૂ સુલેમાન દારાની (રહ.) કે સાથ મક્કા મુકર્રમાકે રાસ્તેમેં જા રહા થા કે મેરા મશ્કીઝા ગિર ગયા. મૈંને અબૂ સુલેમાન (રહ.) સે ઉસકી ખબર કી. ઉન્હોને કહા, "યા રાદ્દઝ્ઝાલ્લ ! ઉર્દૂદ અલૈનઝ્ઝાલ" (અય ગુમશુદા ચીઝકે લોટાનેવાલે ! હમારી ગુમશુદા ચીઝ હમ પર લોટા દે.)

થોળી દેર ભી ન ગુઝરી થી કે એક શખ્સ અવાઝ દે રહા થા કે યે મશ્કીઝા કિસકા ગિરા હે ? મૈંને દેખા તો વો મેરા હી થા. મૈંને લે લિયા, તો અબૂ સુલેમાન કેહને લગે કે અય એહમદ ! કયા તુઝે યે ગુમાન હુઆ કે હક તઆલા શાનુહૂ હમેં બગૈર પાનીહીકે રખ્ખેંગે. ઈસકે બાદ હમ થોળી દૂર ચલે સરદી બળી સખ્ત પળ રહી થી ઓર હમ પોસતીન પેહન રહે થે. હમને એક આદમીકો દેખા કે ઉસપર દો પુરાની ચાદરેં હેં ઓર ઉસકો પસીના આ રહા હે. ઉસકી અબૂ સુલેમાન (રહ.) ને તવાઝો કી કે હમ સર્દી કે કપળોંસે કુછ તુમ્હારી મદદ કરેં, તો ઉસને યે જવાબ દિયા કે ગરમી ઓર સરદી દોનો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી મખ્લૂક હે, અગર વો હુકમ કરે તો યે મુઝપર મુસલ્લત હો સકતી હે ઓર વો ઈર્શાદ ફરમા દે તો મુઝે છોળ દેગી. મૈં તો ઈસ જંગલમેં તીસ સાલસે ફિરતા રેહતા હૂં, ન સરદીસે કભી મુઝે કપ-કપી હુઈ, ન ગરમીમેં પસીના આયા, વો અપની મુહબ્બતકી ગરમીકા લિબાસ મુઝે સરદીકે ઝમાનેમેં પેહના દેતા હે ઓર ગરમીકે ઝમાનેમેં અપની મુહબ્બતકી ઠંડકકે ઝોકમેં લપેટ દેતા હે. અય દારાની ! તુમ કપળોંકી તરફ ઈશારા કરતે હો ઓર ઝોહદકો છોળતે હો, ઈસલિએ સરદી તુમકો સતાતી હે. અય દારાની, તુમ રોતે ઓર ચિલ્લાતે હો ઓર પંખોસે રાહત પાતે હો. અબૂ સુલેમાન દારાની (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે હકીકતમેં ઉસ શખ્સકે સિવા કિસીને નહીં પેહચાના, યાની મેરી કમી પર મુતનબ્બહ કિયા. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૭૭) એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈંને તવાફમેં એક અધેડ ઉમ્રકે આદમીકો દેખા કે ઈબાદતકી કસરતને ઉસકો ઝઈફ કર રખ્ખા હે. ઉસકે હાથમેં લકળી થી, જિસકે સહારેસે વો તવાફ કર રહા થા. મૈંને ઉસ્સે ઉસકા શહેર પૂછા.

ઉસને ખુરાસાન બતાયા. ફિર ઉસને મુઝસે પૂછા કે તુમ્હારે શહેરકા રાસ્તા યહાંસે કિતના દૂરકા હે ? મૈને કહા, દો તીન માહ કા. કેહને લગા ફિર ભી તુમ હર સાલ હજકો નંહીં આતે ? મૈને પૂછા કે તુમ્હારે શહેરસે યહાં તકકા રાસ્તા કિતને દિનકા હે ? કેહને લગા કે પાંચ સાલકા (કે ઉસ ઝમાનેમેં રાસ્તોંકી સહૂલત કે યે અસબાબ હાસિલ ન થે જો અબ હૈં.) મૈને કહા, વલ્લાહ ! યે હક તઆલા શાનુહૂકા ખુલા ફઝલ હે ઓર ઉસકે સાથ સચ્ચી મુહબ્બતકા અસર હે (કે ઈતના લમ્બા સફર તે કરકે હાઝિરી મયસ્સર હો જાએ) ઈસપર વો હંસા ઓર દો શે'ર પઢે. જિનકા તર્જુમા યે હે, જિસ્સે તુઝે ઈશ્ક હે, ઉસકી ઝિયારત કર, અગરચે તેરા ઘર દૂર હો ઓર ઉસતક હાઝિરીમેં બન્દિશેં ઓર મવાનેઅ હોં, તેરે ઘરકી દૂરી ઉસકી ઝિયારતસે માનેઅ ન હોના ચાહિએ, ઈસલિએ કે આશિક અપને માશૂકકા બડી કસરતસે ઝિયારત કરનેવાલા હે.

હિકાયત (૮૨) એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈંને મક્કા મુકર્રમાકે રાસ્તેમેં એક જવાનકો દેખા. વો એસી મઝેકી ચાલ ચલા રહા હે, અકડતા હુઆ જૈસા અપને ઘરમેં ટહલ રહા હો. મૈંને પૂછા, યે કેસી ચાલ હે ? કેહને લગા, યે ચાલ ઉન જવાનોકી હે, જો રહમાનકે ખાદિમ હૈં ઓર દો શે'ર પઢે, જિનકા યે તર્જુમા હે, મૈં તેરી વજહસે ફખર કરતા હુઆ હેરાનો-સરગરદાં ફિરતા હૂં મગર જબ તેરા ઝિકર હો તો ખોફકી વજહસે પિઘલને લગતા હૂં, અગર મુઝમેં મરનેકી કુદરત હોતી તો તેરે ઈશ્તિયાકમેં ઓર તેરે અઝીમ મરતબેકે ઈકરામમેં મર જાતા. ફિર મૈંને પૂછા તેરી સવારી ઓર તોશાહ કહાં હે ? તો ઉસને બૂરી તરહ મુઝે ઘૂરા. ફિર કેહને લગા અરે ! ગોર તો કર, અગર કોઈ ઝઈફ ગુલામ કિસી કરીમ આકાકે દોલતકદે પર ઝિયારતકી ગરઝસે હાઝીર હો ઓર અપના ખાના પીના બાંધકર સાથ લાએ તો વો આકા અપને ગુલામોંકો હુકમ દેગા કે ઉસકો યહાંસે નિકાલ દો. મેરે આકા જલ્લ જલાલુહૂને જબ મુઝે અપને ઘર બુલાયા તો અપને ઉપર તવક્કુલ ઓર એ'તમાદ મુઝે અતા ફરમા દિયા, યે કેહકર વો ગાયબ હો ગયા. (રોઝ)

હિકાયત (૮૩) એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈં મક્કા મુકર્રમામેં થા. એક ફકીરકો દેખા કે ઉસને તવાફ કિયા. ઈસકે બાદ અપની જેબસે એક પરચા નિકાલા ઓર ઉસકો પઢા. દૂસરે ઓર ફિર તીસરે દિન ભી એસા હી કિયા. ઈસકે બાદ એક દિન ઉસને તવાફ કિયા ઓર જેબસે નિકાલકર પરચા પઢા ઓર થોડી દૂર ચલા ઓર મરકે ગિર ગયા. મૈંને ઉસકી જેબસે પરચા નિકાલકર દેખા તો ઉસમેં લિખ્ખા થા -

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا (طور)

"તૂં અપને પરવરદિગારકે હુકમકા મુન્તઝીર રેહ, ક્યોંકિ તૂ હમારી આંખોકે સામને હે." (રૌઝ)

અસલ આયતે શરીફામેં તો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે ખિતાબ હે, જિસકા ઉપરસે બયાન' હે કે આપકે ઈન ઝાલિમ મુખાલિફીનકે લિએ અઝાબ તજવીઝ હે. આપ અપને રબકી ઈસ તજવીઝ પર સબરસે બૈઠે રહેં (ઓર કુછ ફિકર ન કરેં) ઈસલિએ કે આપ હમારી હિફાઝતમેં હૈં, મગર આયતે શરીફાકે ઉમૂમકા તર્જુમા વો હે, જો ઉપર લિખ્ખા ગયા.

કિસ્સા (૫૦) હઝરત બિશ્ર હાફી (રહ.) કી ખિદમતમેં એક મજમા હાઝિર હુઆ ઓર સલામ કિયા. હઝરતને દર્યાફત ફરમાયા, તુમ કૌન લોગ હો? ઉન્હોને અર્ઝ કિયા, હમ શામકે રેહનેવાલે હૈં, હજકે ઈરાદેસે જા રહે હૈં. આપકી ખિદમતમેં સલામકે લિએ હાઝિર હુએ હૈં. ફરમાયા હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હે જઝાએ-ખૈર અતા ફરમાએ. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, હમારી યે તમન્ના હે કે આપભી હમારે સાથ તશરીફ લે ચલેં, તા'કે આપકી બરકાતસે હમ મુન્તફીઅ હોં. આપને ઈન્કાર ફરમા દિયા. ઉન લોગોંને જબ બહોત ઝિયાદા ઈસરાર કિયા તો ફરમાયા કે જબ તુમને યેહી તય કર રખ્ખા હે, તો તીન શરતોંકે સાથ મૈં ચલ સકતા હું.

૧. અવ્વલ યે કે હમારે સાથ સામાન કુછ ન હો.

૨. દૂસરે યે કે હમ રાસ્તેમેં કિસીસે સવાલ ન કરેં.

૩. તીસરે યે કે અગર રાસ્તેમેં કોઈ હમકો કુછ દે, તો હમ કુબૂલ ન કરેં. ન કિસીસે સવાલ કરેં યે તો હો સકતા હે, લેકિન બાવજૂદ એહતિયાજકે કોઈ શખ્સ કુછ દે, ઉસકો હમ કુબૂલ ન કરેં, ઉસકી તા'કત હમમેં નહીં હે, ફરમાને લગે, ઉસકા મતલબ તો યે હુઆ કે તુમ અપને ઘરસે દૂસરોંકે તોશાહ પર ભરોસા કરકે નિકલતે હો, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર ભરોસા નહીં હે. મૈં ઈસ હાલતમેં તુમ્હારે સાથ નહીં જા સકતા, મુઝે મેરે હાલ પર છોડ દો ઓર તુમ જાઓ, અપના કામ કરો, ફિર ફરમાયા કે બેહતરીન ફુક-રા તીન કિસ્મ કે હૈં -

૧. અવ્વલ વો જો ખુદ સવાલ ન કરે ઓર અગર દિયા જાએ તો કુબૂલ ન કરે. યે રૂહાની લોગોંમેંસે હૈં યા યે કહા કે રૂહાનીયત કે સાથ હૈં.

૨. દૂસરી કિસ્મ વો કે ખુદ તો સવાલ ન કરે, લેકિન અગર દિયા જાએ તો કુબૂલ કર લે. ઈસકે લિએ હઝરતે કુદુસમેં દસ્તરખ્વાન બિછાએ જાતે હૈં.

૩. તીસરી કિસ્મ યે કે સવાલ કરે ઓર બકદ્રે ઝરૂરત લે લે. ઈસકી સદાકત ઉસકે ફૈલકા કફફારા હો જાતી હે.

કિસ્સા (૫૧) હઝરત શયખ અબૂ જા'ફર હદાદ (રહ.) જો હઝરત શેખ જુનેદ બગદાદી (રહ.) કે ઉસ્તાદ હૈં, ફરમાતે હૈં કે મૈં એક મરતબા મક્કા મુકર્રમામેં

થા, મેરી હજામત બહોત બઢ ગઈ ઓર પૈસા પાસ ન થા કે હજામત બનવાતા. મૈં એક હજામકે પાસ જો ચેહરેસે ભલા આદમી મા'લૂમ હોતા થા, ગયા ઓર ઉસસે કહા કે અલ્લાહકે વાસ્તે મેરી હજામત બના દોગે. કેહને લગા હાં ! હાં ! બડે ઈકરામકે સાથ વો એક દુનિયાદારકી હજામત બના રહા થા. ઉસકો દરમિયાનમેં રોકકર પેહલે મેરી હજામત બનાઈ ઓર ફિર મુઝે કાગઝકી એક પુડિયા દી. ઉસમેં ચન્દ દિરહમ થે. મૈંને વો લે લિએ ઓર યે ઈરાદા કિયા કે જબ મુઝે સબસે પેહલે કુછ મિલેગા, તો ઉસ હજામકો દૂંગા. મૈં મસ્જિદમેં ગયા. વહાં મેરા એક ભાઈ મિલા, ઉસને કહા કે તુમ્હારે એક ભાઈ બસરાસે એક થેલી તુમ્હારે વાસ્તે લાએ હૈં, ઈસમેં તીન સો અશરફિયાં હૈં, વો અલ્લાહકે વાસ્તે તુમ્હેં દે ગએ હૈં. મૈંને વો થેલી લે લી ઓર હજામકે પાસ જાકર કહાકે યે તીનસો અશરફિયાં હૈં, ઉનકો તુમ અપની ઝરૂરિયાતમેં ખર્ચ કર લેના. હજામને કહા, શેખ ! તુમ્હે શર્મ ન આઈ, અવ્વલ તો તુમને યે કહા કે અલ્લાહકે વાસ્તે હજામત બાનઓ, ફિર મૈં ઉસપર ઉજરત લે લું ?જાઓ તુમ્હેં અલ્લાહ તઆલા મા'ફ કરે. (રોઝ)

હઝરત શિબ્લી (રહ.) કા ભી ઈસ કિસ્મકા એક કિસ્સા મશહૂર હૈ. (રોઝ)

કિસ્સા (૫૨) હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અદહમ (રહ.) ને એક શખ્સસે તવાફકી હાલતમેં ફરમાયા કે યે બાત સમઝ લે કે તૂ સાલિહીનકે દર્જેકો ઉસ વક્ત તક નહીં પહોંચ સકતા, જબ તક કે છેઃ ઘાટિયોંકો પાર ન કર લે.

૧. અવ્વલ યે કે તૂ નેઅમતકે દરવાઝેકો બન્દ કર લે ઓર સખ્તીકા દરવાઝા ખોલે.

૨. દૂસરે યે કે ઈઝ્ઝતકે દરવાઝેકો બન્દ કરે ઓર ઝિલ્લતકે દરવાઝેકો ખોલે.

૩. તીસરે યે કે રાહતકે દરવાઝેકો બન્દ કરે ઓર મશક્કતકે દરવાઝેકો ખોલે.

૪. ચોથે યે કે સોનેકે દરવાઝેકો બન્દ કરે ઓર જાગનેકે દરવાઝેકો ખોલે.,

૫. પાંચવે યે કે ગિનાકે દરવાઝેકો બન્દ કરે ઓર ફકરકે દરવાઝેકો ખોલે,

૬. છટ્ઠે યે કે ઉમ્મીદોંકે દરવાઝેકો બન્દ કરે ઓર મૌતકી તૈયારીકે દરવાઝેકો ખોલે. (રોઝ)

કિસ્સા (૫૩) મુહમ્મદ બિન હુસૈન બગદાદી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક સાલ હજકો ગયા. મૈં ઈત્તિફાકસે મક્કા મુકર્રમાકે બાઝારસે ગુઝર રહા થા કે એક બુઢ્ઢા આદમી એક લડકીકા હાથ પકડે હુએ થા, લડકીકા રંગ મુતગય્યર હો રહા થા, બદન બહોત લાગર, લેકિન ઉસકે ચેહરે પર એક નૂરાની ચમક થી, વો બુઢ્ઢા પુકાર રહા થા કે કોઈ ઈસ લડકીકા ખરીદાર હૈ, કોઈ હૈ જો ઈસકો પસન્દ

કરે, કોઇ હે જો બીસ અશરફિયોંસે ઇસકી કિંમત ઝિયાદા દે, ઇસ શર્ત પરકે મૈં ઇસકે હર એબસે બરી હૂં. મૈંને ઉસ શેખસે કરીબ જાકર પૂછા કે ઇસ બાંદીકી કીમતકા હાલ તો માલૂમ હો ગયા, ઇસમેં એબ કયા હૈં ?. વો કેહને લગા કે યે લળકી પાગલ હે, હર વકત ગમઝદા રેહતી હે, રાતભર નમાઝ પળ્હતી રેહતી હે, ઓર દિનભર રોઝા રખતી હે, ન ખાતી હે, ન પીતી હે, હર જગહ બિલકુલ તનહાઇ પસન્દ કરતી હે. જબ મૈંને ઉસકી બાત સુની તો વો લળકી મુઝે પસંદ આ ગઇ ઓર મૈંને ઉસકો ખરીદ લિયા ઓર અપની કિયામગાહ પર લે ગયા. મૈંને ઉસકો દેખાકે વો ઝમીનકી તરફ સર ઝૂકાએ બેઠી હે, ફિર ઉસને સર ઉઠાયા ઓર કેહને લગી કે મેરે છોટે આકા ! આપકા વતન કહાં હે ? અલ્લાહ તઆલા આપપર રહમ કરે. મૈંને કહા ઇરાક હે, કેહને લગી, કોન-સા ઇરાક ? બસરા યા કૂફા ? મૈંને કહા, દોનોં નહીં. કેહની લગી, તો કયા આપ બગદાદકે રેહનેવાલે હૈં ? મૈંને કહા, હાં. કેહને લગી, વાહ ! વાહ ! વો તો આબિદોંકા શહેર હે, જાહિદોંકા શહેર હે. મુઝે તઆજ્જુબ હુઆ કે યે બાંદી એક કોઠરીસે દૂસરી કોઠરીમેં જાનેવાલી ઉસકો આબિદોં - જાહિદોંકી કયા ખબર. મૈંને ઉસ્સે દિલ્લગીકે તોર પર પૂછા કે તૂ ઉનમેંસે કિન કિન આબિદોંકો જાનતી હે ? કેહની લગી, માલિક બિન દિનાર (રહ.) કો, બશર હાફી (રહ.) કો, સાલિહ મુરી (રહ.) કો, અબૂ હાતિમ સજીસ્તાની (રહ.) કો, મા'રૂફ કર્ખી (રહ.) કો, મુહમ્મદ બિન હુસૈન બગદાદી (રહ.) કો, રબિઅહ અદવીયા (રહ.) કો, શઅવાનહ (રહ.) કો, મેમૂનાહ (રદી.) કો. મૈંને ઉસ્સે પૂછા કે તુઝે ઇન સબકા હાલ કિસ તરહ માલૂમ હુઆ ? કેહને લગી, અય જવાન ! મૈં ઇનકો કૈસે ન જાનૂં ? ખુદાકી કસમ ! યે લોગ દિલોંકે તબીબ હૈં. યે વો લોગ હૈં જો આશિકકો મા'શૂકકા રાસ્તા બતાતે હૈં. ફિર ઉસને ચાર શે'ર પળ્હે. જિનકા તર્જુમા યે હે -

યે કોમ વો હે, જિન્કે ફિકર અલ્લાહકે સાથ વાબસ્તહ હો ગએ. પસ ઉનકે લિએ કોઇ ફિકર હી કિસી ઓર કા નહીં રહા. ઇન લોગોંકા મકસદ સિર્ફ ઉનકા મોલા ઓર ઉનકા સરદાર હે, કયા હી બેહતરીન મકસદ હે, જો સિર્ફ એક બેનિયાઝકે વાસ્તે હે, ન તો દુનિયા ઉનસે ઉલઝતી હે ઓર ન ખાનેકી ઉમ્દગી, ન દુનિયાકી લઝઝતેં, ન ઓલાદ, ન ઉનસે અચ્છા લિબાસ ઝગળતા હે, ન માલકી રોઝ અફઝૂ ઝિયાદતી, ન તા'દાદકી કસરત. ઇસકે બાદ મૈંને કહા, અય લળકી ! મૈં મુહમ્મદ બિન હુસૈન હી હૂં. કેહને લગી કી મૈંને અલ્લાહ તઆલાસે દુઆ કી થી કે તુમસે મેરી મુલાકાત કહીં મુલાકાત હો જાએ. તુમ્હારી વો દીલકશ આવાઝ કયા હુઇ જિસ્સે તુમ મુરીદીનકે દિલોંકો ઝિન્દા કિયા કરતે થે ઓર સુનનેવાલોંકી આંખે ઉસ્સે બેહ જાયા કરતી થી. મૈંને કહા, બહાલિહી મોજૂદ હે, કેહને લગી ખુદાકી કસમ ! મુઝે

કુર્આને પાક કુછ સુના દો. મૈંને બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાર્નિરહીમ પઢી, તો ઉસને બહોત ઝોરસે એક ચીંખ મારી ઔર બેહોશ હો ગઇ. મૈંને ઉસપર પાની છિળકા, જિસ્સે ઉસકો ઇફાકા હુઆ તો કેહને લગી, જિસકે નામકા યે અસર હે, અગર મૈં ઇસકો પેહચાન લૂં ઔર જન્નતમેં ઉસકો દેખ લુંગી, તો ક્યા હાલ હોગા ? ફિર કેહને લગી, અચ્છા પઢીયે. અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આપ પર રહમ કરે. મૈંને યે આયત પઢી-

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ (جاثیہ ۲)

તર્જુમા : "જો લોગ બૂરે કામ કરતે હૈં, ક્યા વો યે ગુમાન કરતે હૈં કે હમ ઉનકો ઉન લોગોંકે બરાબર કર દેંગે. જો ઇમાન લાએ ઔર અચ્છે અમલ કિએ કે ઉન સબકા જિના-મરના એક સા હો જાએ (જો એસા ગુમાન કરતે હૈં) બહોત બૂરી તજવીજ કર રહે હૈં." (જાસીયા રૂકૂઅ-૨)

યે આયત સુનકર વો કેહને લગી કે અલ્લાહ તઆલાકા શુકર હે, હમને કભી કિસીકી ન પરસ્તિશ કી, ન કિસી સનમકો બોસા દિયા ઔર કુછ પઢીએ, અલ્લાહ આપ પર રહમ કરે. મૈંને પઢા -

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا
بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا (کہف ۴)

તર્જુમા : "બેશક હમને ઝાલિમોંકે લિએ આગ તેયાર કર રખ્ખી હે, જિસકી કનાતેં ઉનકો ચારોં તરફસે ઘેરે હુએ હોંગી ઔર અગર વો લોગ ફરિયાદ કરેંગે તો એસે પાનીસે ઉન્કી ફરિયાદ રસી કી જાએગી, જો તેલકી તલછટકી તરહ (બદહિઅત) હોગા (ઔર એસા સખ્ત ગરમ) મુંહકો પકા દેગા, ક્યા હી બુરા પાની હોગા ઔર (જહન્નમ) ક્યા હી બુરા ઠિકાના હોગા. વો કહને લગી, તુમને અપને દિલ પર ના-ઉમ્મીદી લા'ઝીમ કર દી, અપને દિલકો ઉમ્મીદ ઔર ખોફકે દરમિયાન મુઅત્તર કરો, કુછ ઔર પઢો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ આપ પર રહમ કરે." તો મૈંને ઔર આગે પઢા - (સૂરએ કહફ, રૂકૂઅ-૪)

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ (عبس)

તર્જુમા : "બહોતસે ચેહરે ઉસ દિન ખન્દાઓ શાદાં હોંગે." ઔર યે પઢા-
(સૂરએ અબસ)

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ۝ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ

તર્જુમા : "બહોત-સે ચેહરે ઉસ દિન બા-રોનક હોંગે ઓર અપને રબકી તરફ દેખતે હોંગે." (કેયમા-રૂકૂઅ-૧)

ઇસ પર વો કેહને લગી, હાય ! મુઝે ઉસ દિન ઉસકી મુલાકાતકા કિતના ઈશ્તિયાક હોગા, જિસ દિન વો અપને દોસ્તોંકે લિએ તજલ્લી ફરમાએગા, કુછ ઓર પળ્હીએ, અલ્લાહ તઆલા આપ પર રહમ કરે. મૈંને યે આયત પળ્હી -

يَطُوْفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُوْنَ ۝

بِاَكْوَابٍ وَّاَبَارِيْقَ وَكَاْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ لَّا يُصَدَّعُوْنَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُوْنَ ۝ (واقعہ)

કુછ આયતેં -

لِاَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ۝

તક પળ્હી યાની સૂરએ વાકિઆકે પેહલે રૂકૂઅકે ખત્મ તક પળ્હી જિનકા તર્જુમા યે હે કે ઇન (આ'લા દરજેવાલોં) કે પાસ એસે લળકે, જો હંમેશા લળકે હી રહેંગે, યે ચીઝેં લેકર હંમેશા આતે જાતે રહેંગે, આબખોરે ઓર આફતાબ ઓર એસે ગિલાસ જો બેહતી હુઇ શરાબસે ભર ગએ હોં કે ન ઇસ શરાબસે ઉનકો સરકા દર્દ હોગા (યા'ની ચકકર આએગા) ન અકલમેં ફુતુર આએગા ઓર એસે મેવે લેકર આએંગે, જિનકો યે લોગ પસન્દ કરેં ઓર પરિન્દોંકા ગોશ્ત જો ઉનકો મર્ગુબ હો ઓર ઉનકે લિએ ખૂબસૂરત બળી-બળી આખોંવાલી હૂરેં હોંગી, જૈસાકે (હિફાઝતસે) પોશીદા રખ્ખા હુઆ મોતી, યે સબકુછ બદલા હે ઉન આ'માલકા જો વો (દુનિયામેં) કિયા કરતે થે, (યે લોગ જન્નતમેં) ન બક બક સુનેંગે, ન કોઇ ઓર બેહુદા બાત, બસ સલામ હી સલામકી આવાઝ (હર તરફ સે) આએગી ઓર (નમ્બર દો કે હઝરાત) જો દાહનેવાલે હે (યાની ઉનકે આ'માલનામે દાહને હાથમેં મિલે હેં) વો દાહનેવાલે ભી કૈસે અચ્છે આદમી હેં. વો ઉન બાગોંમેં રહેંગે, જહાં બગૈર કાંટોંકી બેરિયાં હોંગી ઓર તેહ-બતેહ કેલે લગે હુએ હોંગે ઓર બહોત લમ્બા સાયા હોગા ઓર બેહતા હુઆ પાની હોગા ઓર બહોત કસરતસે મેવે હોંગે, જો ન ખત્મ હોંગે ઓર ન ઉનમેં કિસી કિસ્મકી રોકટોક હોગી, (જિતના જિસકા દિલ ચાહે ખાએં) ઓર ઊંચે ઊંચે ફર્શ હોંગે ઓર ઉનકે લિએ ભી ઓરતેં હોંગી (જિનકો) હમને ખાસ તોરસે બનાયા યાની એસા બનાયા કે વો (હંમેશા હંમેશા) કુવારીયાં હી રહેંગી. (યાની સોહબતકે બાદ ફિર કુંવારી બન જાએંગી) ઓર (નાઝો-અન્દાઝકે લિહાઝ સે) મેહબૂબ હોંગી ઓર (જન્નતવાલોં કી) હમ ઉમ્ર હોંગી ઓર યે સબ ચીઝેં દાહિનેવાલોંકે લિએ હે. (તર્જુમા ખત્મ હુવા)

ફિર વો લળકી મુઝસે કેહને લગી, મેરા ખ્યાલ હે કે તુમને ભી હૂરોંસે

મંગની કી હે, કુછ ઉનકે મેહરોંકે વાસ્તે ભી ખર્ચ કિયા હે. મૈંને પૂછા કે મુઝે બતાં દે, ઉનકા મહેર ક્યા હોગા, મૈં તો ફકીર આદમી હૂં, કેહને લગી, રાતકો તહજ્જુદ પઢના, દિનકો રોઝહ રખના ઓર ફુકરાઓ-મસાકીનસે મુહબ્બત રખના, ઈસકે બાદ ઉસ બાંદીને છેઃ શે'ર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હે -

"અય વો શખ્સ જો હૂરોંસે ઉનકે પરદેમેં મંગની કરતા હે ઓર ઉનકે આલી મર્તબાકે બાવજૂદ ઉનકા તા'લિબ હે, કોશિશકે સાથ ખડા હો જા, સુસ્તી હરગિઝ ન કર, નફસસે મુજાહેદહ કર, ઉસકો સબરકા આદી બના, રાતકો તહજ્જુદ પઢા કર, દિનકો રોઝહ રખ્ખા કર, યે ઉનકા મહર હે. અગર તેરી દોનોં આંખેં ઉનકો ઈસ હાલમેં દેખ લેં, જબકે વો તેરી તરફ મુતવજ્જહ હો રહી હોં ઓર ઉનકે સીનો પર અનારોંકી તરહ ઉનકે પિસ્તાન ઊભર રહે હોં ઓર વો અપની હમ-ઉમ્ર લડકિયોંકે સાથ ચલ રહી હોં ઓર ઉનકે સીનોં પર ચમકતે હુએ હાર પડે હુએ હોં, તો ઉસ વકત તેરી નિગાહમેં યે દુનિયાકી જિતની ઝેબો ઝીનત હે, સારી હી મબ્ગૂઝ બન જાએ. યે અશઆર પઢકર ઉસકો બેહોશી તારી હો ગઈ. મૈંને ફિર ઉસકે ચેહરે પર પાની વગૈરહ છિડકા તો ઉસકો ઈફાકા હુઆ ઓર ઉસને યે શે'ર પઢે -

اِلٰهِیْ لَا تُعَذِّبْنِیْ فَاِنِّیْ مُقِرٌّ بِالَّذِیْ قَدْ كَانَ مِنِّیْ

તર્જુમા : અય અલ્લાહ તઆલા ! તૂ મુઝે અઝાબસે બચાઈયો. બેશક મૈં અપને ગુનાહકા જો મુઝસે સા'દિર હુએ, ઈકરાર કરનેવાલી હૂં.

فَكَمْ مِّنْ زَلَّةٍ فِی الْخَطَایَا غَفَرْتَ وَاَنْتَ ذُوْ فَضْلٍ وَّمَنٍّ

'તૂને કિતની કસરતસે મેરી ખતાઓંકી લગ્ઝિશે મા'ફ ફરમાઈ હૈં, તૂ બડે ફઝલવાલા હે, બડે એહસાનવાલા હે.'

یَظُنُّ النَّاسُ بِیْ خَیْرًا وَّاِنِّیْ لَشَرُّ النَّاسِ اِنْ لَّمْ تَعْفُ عَنِّیْ

'લોગ મુઝે અચ્છા આદમી ગુમાન કરતે હૈં, લેકિન અગર તૂ મેરી ખતાએં મા'ફ ન કર દે, તો મૈં બદ-તરીન આદમી હૂં.'

وَمَا لِیْ حِیْلَةٌ اِلَّا رَجَائِیْ لِعَفْوِكَ اِنْ عَفَوْتَ وَحُسْنُ ظَنِّیْ

'મેરે લિએ કોઈ તદબીર નહીં, ઈસકે સિવા કે તેરી બખ્શિશકી ઉમ્મીદ હૈ ઓર તેરે સાથ મુઝે હુસ્નેઝન હે (કે તૂ ઝરૂર કરમ કરેગા.)'

યે અશઆર પઢકર ઉસ બાંદીકો ફિર ગશીઅ હો ગઈ, મૈં જો ઉસકે

કરીબ પહોંચા તો મર ચુકી થી. મુઝે ઉસકે ઇન્તિકાલકા બેહદ સદમા હુઆ. મૈં ઉઠકર બાઝાર ગયા કે ઉસકે તજહીઝો-તકફીનકા સામાન ખરીદ કર લાઉં જબ મૈં બાઝારસે લૌટા તો કફની કફનાઇ ખુશ્બૂ લગી હુઇ મુ'અત્તર લાશ રખ્ખી હુઇ થી, દો સબ્ઝ કપળોંમેં ઉસકા કફન થા, જો જન્નતકા લિબાસ થા, કફનમેં દો સતરે નૂરસે લિખ્ખી હુઇ થી. પેહલી સતર પર.

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ

લિખા હુઆ થા, દૂસરી પર યે આયત

أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝

તર્જુમા : 'ખબરદાર રહો કે અલ્લાહકે વલિયોંકો ન તો ખોફ હોતા હે, ન ગમગીન હોતે હે.' મૈં ઓર મેરે સાથી ઉસકે જનાઝહકો ઉઠાકર લે ગએ. જનાઝહકી નમાઝ પઢકર દફના દિયા ઓર ઉસકી કબરપર સૂરએ યા'સીન શરીફ પઢકર અપને હુજરેમેં ચલા આયા. મેરી આંખોસે આંસૂ બેહ રહે થે. દિલ ઉસકે ફિરાકસે ગમગીન થા. વાપસ આકર મૈંને દો રકઅત નમાઝ પઢી ઓર સો રહા. ખ્વાબમેં દેખા કે વો લળકી જન્નતમેં ફિર રહી હે, નિહાયત મેહકતે હુએ ઝાફરાનકે બગીચેમેં હે, રેશમકે ઓર ઇસ્તબરકકે જોળે પેહન રહી હે. ઉસકે સર પર એક મોતીયોંસે જળા હુઆ તાજ હે ઓર પાંવોમેં સુર્ખ યાકૂતકે જૂતે હે, મુશ્કો-અમ્બરકી ખુશ્બૂ ઉસ્સે મેહક રહી હે, ઉસકા ચેહરા શમ્સો-કમરસે ઝિયાદા રોશન હે. મૈને કહા, અય લળકી ! ઝરા ઠહર તૂ, યે તો બતા દે કે યે મર્તબા કિસ અમલકી બદૌલત તુઝે મિલા. કેહને લગી કે ફુકરા ઓર મસાકીનકી મુહબ્બતસે ઓર ઇસ્તગફારકી કસરતસે ઓર મુસલમાનોંકે રાસ્તેમેંસે તકલીફ દેનેવાલી ચીઝકે હટા દેને સે. ફિર ઉસને તીન શે'ર પઢે જિનકા તર્જુમા યે હે.

મુબારક હે વો શખ્સ, જિસકી આંખે રાતોંકો જાગતી હોં ઓર અપને માલિકકે ઇશ્કકે બેચેનીમેં રાત ગુઝાર દે ઓર કિસી દિન અપની કોતાહિયોં પર નૌહા કર લિયા કરે ઓર અપની ખતાઓં પર રો લિયા કરે ઓર શબકો અકેલા ખળા હો, અલ્લાહકે અઝાબકે ખોફસે અખ્તર શુમારી કરતા હો, ઇસ હાલકી હક તઆલા શાનુહૂકી નિગાહ હિફાઝત કર રહી હો. (રોઝ)

કિસ્સા (૫૨) હઝરત શેખ ઇબ્રાહીમ ખવાસ (રહ.) કા મા'મૂલ થા કે જબ કહીં સફરકો તશરીફ લે જાતે, ન કિસીસે તઝિકરા કરતે, ન કિસીકો ખબર હોતી. એક લોટા હાથમેં લિયા ઓર ચલ દિયે.

હામિદ અસ્વદ (રહ.) કેહતે હે, એક મર્તબા મૈંભી મસ્જિદમેં હાઝીરે ખિદમત

થા. આપ હસ્બે મા'મૂલ લોટા લેકર ચલ દિએ. મૈં ભી પીછે-પીછે હો લિયા. જબ હમ કાદસિયામેં પહોંચે તો આપને દર્યાફ્ત ફરમાયા, હામિદ ! કહાંકા ઈરાદા હે? મૈંને અર્ઝ કિયા કે મૈં તો હમરિકાબીકે લિએ ચલ પળા. ફરમાયા, મેરા ઈરાદા તો મક્કા મુકર્રમા જાનેકા હે. મૈને અર્ઝ કિયા. મૈંભી ઈન્શા અલ્લાહ વહીં ચલૂંગા. જબ હમકો ચલતે-ચલતે તીન દિન હો ગએ, તો એક નવ-જવાન હમારે સાથ ઓર ભી હો લિયા ઓર એક દિન રાત હમારે સાથ ચલતા રહા, લેકિન ઉસને એક ભી નમાઝ ન પળ્હી. મૈંને શેખસે અર્ઝ કિયા કે યે તીસરા આદમી જો હમારે સાથ મિલ ગયા, નમાઝ નહીં પળ્હતા. શેખને ઉસ્સે પૂછા કે નમાઝ ક્યૂં નહીં પળ્હતા? ઉસને કહા મેરે ઝીમ્મે નમાઝ નહીં હે. આપને ફરમાયા, ક્યોં ? ક્યા તૂ મુસલમાન નહીં હે ? ઉસને કહા, મૈં તો નસરાની હૂં, લેકિન મૈ નસરાનિયતમેં ભી તવક્કુલ પર ગુઝર કરતા હૂં. મેરે નફસને યે દા'વા કિયા થા કે વો તવક્કુલમેં પુખ્તા હો ગયા. મૈંને ઉસકો ઝૂઠલાયા ઓર ઈસ જંગલ બયાબાનમેં જહાં મા'બૂદકે સિવા કોઈ ભી નહીં હે, લા ડાલા, તા'કે ઉસકે દા'વાકા ઈમ્તિહાન કરું. શેખ ઉસકી યે બાત સુનકર ચલ દિયે ઓર મુઝસે ફરમાયા કે ઈસ્સે તઅર્રૂઝ ન કરો, તુમ્હારે સાથ પળા ચલતા રહે, વો હમારે સાથ ચલતા રહા, યહાં તકકે હમ બત્ને મર્દ પર પહોંચે, વહાં શેખને અપને મૈલે કપળે બદનસે ઉતારે ઓર ઉનકો ધોયા, ફિર ઉસ લળકેસે પૂછા કે તુમ્હારા ક્યા નામ હે ? ઉસને કહા, અબ્દુલ મસીહ. શેખને ફરમાયા, અબ્દુલ મસીહ ! યે મક્કાકી દેહલીઝ હે યાની હરમ આ ગયા ઓર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મુશ્રિકોંકા દાખિલા ઈસમેં મમનૂઅ કરા દિયા હે. ચુનાંચે ઈર્શાદ હે -

إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

'મુશ્રિકીન નાપાક હૈં. યે મસ્જિદે હરામકે કરીબ ભી ન હોં ઓર અપને નફસકા જો તૂ ઈમ્તિહાન કરના ચાહતા થા, વો તુઝપર ઝાહિર હી હો ગયા. પસ એસા ન હો કે તૂ મક્કામેં દાખિલ હો જાએ. અગર હમ તુઝે વહાં દેખેંગે તો એ'તરાઝ કરેંગે.'

હામિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ ઉસકો વહીં છોળકર આગે બળ્હ ગએ, મક્કા મુકર્રમા પહોંચે. ઈસકે બાદ જબ હમ અરફાત પર પહોંચે તો ક્યા દેખતે હૈં કે વો લળકા એહરામ બાંધે હુએ લોગોંકે મુંહ દેખતા હુઆ હમારે પાસ પહોંચ ગયા ઓર શેખકે ઉપર ગિર પળા. શેખને પૂછા, અબ્દુલ મસીહ ! ક્યા ગુઝરી? ક્યા હુઆ ? કેહને લગા કે એસા ન કહો. અબ મૈં અબ્દુલ મસીહ નહીં હું, બલ્કે ઉસકા ગુલામ હું, જિસકે હઝરત મસીહ (અલયહિસ્સલામ) ભી ગુલામ થે. હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.) ને પૂછા કે અપની સર ગુઝશ્ત તો સુનાઓ. કેહને લગે કે જબ

તુમ મુઝે વહાં છોળકર ચલે આએ તો મૈં ઉસી જગહ બૈઠ ગયા ઔર જબ મુસલમાનોંકા એક ઔર કાફલા આયા, તો મૈંભી મુસલમાનોંકી તરહ એહરામ બાંધકર અપને આપકો મુસલમાન ઝાહિર કરકે ઉનકે સાથ હો લિયા જબ મક્કા મુકર્રમા પહોંચકર બૈતુલ્લાહ પર મેરી નઝર પળી, તો ઈસ્લામકે અલાવા જિતને મઝાહિબ થે, વો સબ એક દમ મેરી નિગાહસે ગિર ગએ. મૈંને ગુસ્લ કિયા, મુસલમાન હુઆ ઔર એહરામ બાંધા ઔર આજ સુબ્હસે તુમકો ઢૂંઢતા ફિરતા હું. ઈસકે બાદસે હમ ઔર વો સાથ હી રહે, યહાં તકકે સૂફિયાકી જમાઅતમેં ઉસકા ઈન્તિકાલ હુઆ.(રોઝ)

કિસ્સા (૨૫) હઝરત અબુ સઈદ ખઝ્ઝાઝ (રહ.) ફરમાતે હૈ કે મૈં મક્કા મુકર્રમામેં થા. એક મર્તબા બાબે બની શૈબાસે ગુઝર રહા થા કે મૈંને એક નવ-જવાનકી લાશ રખ્ખી હુઈ દેખી, જો નિહાયત હસીન ચેહરેવાલા થા. મૈંને જો ઉસકે ચેહરેકો ગૌરસે દેખા, તો વો તબસ્સુમ કરતે હુએ કેહને લગા, અબૂ સઈદ! તુમ્હે મા'લૂમ નહીં કે ઉશ્શાક મરતે નહીં, બલ્કે વો ઝિન્દા હી રેહતે હૈ, અગરચે ઝાહિરમેં મર જાએં. ઉનકી મૌત એક આલમસે દૂસરે આલમમેં ઈન્તિકાલ હોતા હૈ.

શેખ અબૂ યાકૂબ સન્નૌસી (રહ.) ફરમાતે હૈ કે મેરે પાસ એક મુરીદ મક્કા મુકર્રમામેં આયા ઔર કેહને લગા કે અય ઉસ્તાદ ! મૈં કલકો ઝોહરકે વકત મર જાઉંગા. યે અશરફી લે લીજિયે. ઈસમેંસે નિસ્ફ તો કબર ખોદનેવાલેકી ઉજરત હૈ, ઔર નિસ્ફ કફન વગૈરહકી કીમત હૈ. જબ દૂસરે દિન ઝોહરકા વકત આયા, વો મસ્જિદે હરામમેં આયા ઔર તવાફ કિયા ઔર થોળી દૂર જાકર મર ગયા. મૈંને ઉસકી તજહીઝો-તકફીન કી. જબ ઉસકો કબરમેં રખ્ખા તો ઉસને આંખે ખોલ દી. મૈંને કહા, ક્યા મરનેકે બાદ ભી ઝિન્દગી હૈ ? કેહને લગા, હાં, મૈં ઝિન્દા હૂં ઔર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા હર આશિક ઝિન્દા હોતા હૈ. (રોઝ)

હમારે અકાબિરમેં હઝરત હાફિઝ મુહમ્મદ ઝામિન સાહિબ શહીદ થાનવી (રહ.) કે સાહબઝાદે હાફિઝ મુહમ્મદ યુસૂફ સાહિબ (રહ.) બળે સાહિબે તસર્રૂફ બુઝુર્ગ થે, ઉનકે તસર્રૂફાત ઔર ઝૂદઅસર તા'વીઝોંકે બહોતસે કિસ્સે મૈંને અપને અકાબિરસે, જિન્હોંને ઉનકી ઝિયારત કી ઔર ઉનકે તસર્રૂફાત દેખે બકસરત સુને હૈં. યે કિસ્સા મૈંને અપને મામૂં મૌલ્વી મેહમૂદ સાહિબ રામપૂરી (રહ.)સે સુના હૈ કે ઉન્હોંને ઈન્તિકાલસે એક દિન કબ્લ મૌલ્વી મેહમૂદ (રહ.)સે ફરમાયા કે હમેં બહોતસે ચુટકુલે મા'લૂમ હૈં. એક તુમ્હેં ભી બતા દેંગે, ઘર બૈઠે દો સૌ રૂપયે માહવાર મિલતે રહેંગે, કિસી વકત પૂછ લેના, મૈંને કહા, બેહતર હૈ. ખ્યાલ કિયા કે કિસી દીન ફુર્સતકે વકત પૂછ લૂંગા, શામકો અસરકી નમાઝકે વકત જબ તકબીર હો રહી થી, સફસે ઝરા આગે મુંહ નિકાલકર મેરી તરફ ચૂપકેસે ઈશારા કરકે ફરમાયા કે વો બાત યાદ રખના, ફિર હમ ચલે જાએંગે, મુઝે બળી હૈરત હુઈ કે યે ક્યા

વકત ઉસકા થા, દૂસરે દિન સુબ્હકો દેવબન્દ વગૈર મુતઅદ્દિદ જગહ અહબાબકો ખુતૂત લિખવાએ, જિસમેં મુખ્તલિફ ઉમૂરકે સાથ યે લફઝ ભી થા કે મેરા આજ સફરકા ઈરાદા હે. હમ લોગ યે સમઝતે રહે કે અકસર ભોપાલ કિયામ રેહતા હે, વહાં તશરીફ લે જાનેકા ઈરાદા હોગા કહીં ઓર રૌબકી વજહસે હર શખ્સ હર વકત બાત કરનેકી જુર્અત ન કરતા થા. અગરચે તબએ મુબારકમેં મિજાઝ બેહદ થા, લેકિન ઉસકે સાથ હી જલાલ ભી બહોત થા. શામકો અસરકી નમાઝ પઢકર જબ હમ સબ ઘરકી તરફ ચલે, વો અકસર ઓકાત મસ્જિદમેં તશરીફ રખ્ખા કરતે થે, ઇસલિએ મસ્જિદમેં રેહ ગએ, ચંદ હી કદમ બાહર ચલે થે કે એક શખ્સ પીછેસે દૌડા હુઆ આયા કે હઝરત હાફિઝ સાહિબકા વિસાલ હો ગયા. હમ લોગ હેરતસે વાપસ હુએ કે અભી સબકે સાથ નમાઝ પઢી હે, મસ્જિદમેં આકર દેખા તો ચારપાઇ પર કિબ્લા રૂખ લેટે હુએ હે, લુંગી જો હંમેશાકા મા'મૂલ થી, બંધ રહી હે ઓર કૂરતા નિકલા હુઆ સિરહાને રખ્ખા હે. (રહમતુલ્લાહિ રહમત નવાસિઅતન.)

કિસ્સાહ (૫૬) સઇદ બિન અબી અરૂબા (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હજ્જાજ સકફી (જિસકા ઝુલ્મો સિતમ શહર એ-આફાક હે) જબ હજકો ગયા તો રાસ્તેમેં એક જગહ મંઝીલ પર ખાદિમોંસે નાશ્તા તલબ કિયા ઓર અપને દરબાનસે કહા કે દેખ યહીં કોઇ મકામી આદમી હો તો ઉસકો મેરે સાથ ખાના ખાનેકે લિએ બુલા લા, તા'કે મૈં ઉસસે યહાંકે હાલાતકી તહકીક કરૂં. વો ગયા ઓર પહાડ પર એક બદદૂ દો ચાદરોંમેં પડા હુવા સો રહા થા, ઉસકો લાત મારકર ઉઠાયા કે ચલ, તુઝકો અમીર બુલા રહે હૈં, વો આયા તો હજ્જાજને કહાકે હાથ ધોકર મેરે સાથ ખાનેમેં શરીક હો જાઓ. ઉસ બદદૂને કહાકે મુઝે ઉસને દા'વત દે રખ્ખી હે, જો તુઝસે ભી અફઝલ હે. હજ્જાજને કહા, વો કૌન હે ? કેહને લગા કે હક તઆલા શાનુહૂને મુઝે રોઝેકી દા'વત દી હે. હજ્જાજ કેહને લગા, એસી સખ્ત ગરમીમેં રોઝા? બદદૂને કહા, હાં, એસે દિનકે લિએ જો ઇસસે ભી ઝિયાદા સખ્ત ગરમ હોગા. હજ્જાજને કહા, આજ ઇફતાર કર લો, કલ કઝા રખ લેના. બદદૂને કહા, અગર તુમ ઇસકા ઝીમ્મા લો કે મૈં કલ તક ઝિન્દા રહૂંગા તો મૈં ઇફતાર કર લૂં. હજ્જાજને કહા, ઇસકા કૌન ઝીમ્મા લે સકતા હે ? કેહને લગા, તો ફિર નકદકો એસે ઉધાર પર મહૂવ્વલ કરતા હે, જિસકા ઝીમ્મા ભી નહીં લેતા. હજ્જાજને કહા, યે ખાના બહોત લઝીઝ હે. બદદૂને કહા કે ન તુમને ઉસકો લઝીઝ બનાયા, ન બાવરચીને, બલ્કે તન્દુરસ્તીને ઉસકો અચ્છા કર રખ્ખા હે. મુસન્નિફને દો શે'રોંમેં ઇસકી તૌઝીહ કી હે ખાનેકો બાવરચી અચ્છના નહિં કરતા. બલ્કે તન્દુરસ્તીસે ખાના અચ્છા હોતા હે. અગર મેરી સેહત અચ્છી નહીં, તો કોઇ ભી ખાના લઝીઝ નહીં

ઓર સેહત અચ્છી હે તો સારી ખાનેકી ચીઝેં લઝીઝ હે. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૫૭) હજ્જાજ બિન યુસૂફ જબ હજકો ગયા તો એક શખ્સકો દેખાકે ઉસકી મૌજૂદગીમેં કા'બાકે ગિર્દ ઝોરસે લબ્બેક કેહતા હુઆ તવાફ કર રહા હે. હજ્જાજને કહાકે ઇસ શખ્સકો મેરે પાસ પકળકર લાઓ. વો હાઝીર કિયા ગયા, હજ્જાજને પૂછા, તુ કિન લોગોંમેંસે હે ? ઉસને કહા, મુસલમાનોંમેં સે. હજ્જાજને કહા, મૈં યે નહીં પૂછતા. ઉસને કહા ઓર કયા મકસદ હે ? હજ્જાજને કહા, કિસ શહેરકા રેહનેવાલા હે ? ઉસને કહા, યમનકા, હજ્જાજને પૂછા કે તુને મુહમ્મદ બિન યુસૂફ (જો હજ્જાજકા હકીકી ભાઇ થા)કો કિસ હાલમેં છોળા ? વો કેહને લગા, બહોત મોટા-તા'ઝા, કસરતસે કપળે પેહનનેવાલા, બહોત કસરતસે સવારી પર ફિરનેવાલા, કભી શહેરકે અન્દર, કભી શહેરકે બાહર ઘૂમનેવાલા. હજ્જાજને કહા, મેરા યે સવાલ નહીં, ઉસને કહા ઓર કયા મકસદ હે, હજ્જાજને કહા, ઉસકી આદતેં કૈસી હે ? કેહને લગા, બળા ઝાલિમ, બળા જાબિર, મખ્લૂકકા મુતીઅ, ખાલિકકા ગુનેહગાર, હજ્જાજને કહા, તુઝે એસી સખ્ત બાતેં કેહનેકી કૈસે હિમ્મત હુઇ, જબકે તુ ઉસકા મર્તબા મેરી નિગાહમેં (રિશ્તેદારીકી વજહસે) જાનતા હે ? ઉસને કહા, કયા ઉસકા મર્તબા તેરી નિગાહમેં ઉસ્સે ઝિયાદા હે, જો મેરા મર્તબા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી નિગાહમેં હે ? મૈં ઉસકે ઘરકી ઝિયારતકે વાસ્તે આયા હું. ઉસકે નબીકી તસ્દીક કરનેવાલા હૂં. ઉસકા ફર્ઝ અદા કર રહા હૂં, ઉસકે દીનકી ઇતાઅત કર રહા હૂં, યે સુનકર હજ્જાજ ચુપ હો ગયા, કુછ જવાબ ન દે સકા. વો આદમી વાપસ ચલા ગયા ઓર કા'બેકા પળદા પકળકર કેહને લગા, અય અલ્લાહ! તુઝસે પનાહ માંગતા હૂં ઓર તુઝહીકો જાયે પનાહ બનાતા હૂં, અય અલ્લાહ! તેરી કશાઇશ હી કરીબ હે ઓર તેરા હી એહસાન કદીમ હે, ઓર તેરી હી આદાત બેહતરીન હે. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૫૮) એક બુઝુર્ગ ફરમાતે હૈં કે મૈં એક મર્તબા તવાફ કર રહા થા. દફઅતન મૈંને એક લળકીકો દેખા કે ઉસકે કંધે પર એક બચ્ચા બહોત કમસિન બેઠા હે ઓર વો યે નિદા કર રહી હે, અય કરીમ ! અય કરીમ ! તેરા ગુઝરા હુઆ ઝમાના (યાની કૈસા મુજીબે શુકર હે) મૈંને પૂછા, વો કયા ચીઝ હે જો તેરે ઓર મૌલાકે દરમિયાન ગુઝરી. કેહને લગી કે મૈં એક મર્તબા કશ્તી પર સવાર થી ઓર તાજીરોંકી એક જમાઅત હમારે સાથ થી. તૂફાની હવા એસી ઝોરસે આઇ કે વો કશ્તી ગર્ક હો ગઇ. ઓર સબકે સબ હલાક હો ગએ. મૈં ઓર યે બચ્ચા એક તખ્તે પર રેહ ગએ ઓર એક હબ્શી આદમી દૂસરે તખ્તે પર. હમ તીનકે સિવા કોઇ ભી ઇનમેંસે ન બચા. જબ સુબ્હકા ચાંદના હુઆ તો ઉસ હબ્શીને મુઝે દેખા ઓર પાનીકો હટાતા હટાતા મેરે તખ્તેકે પાસ પહોંચ ગયા ઓર જબ ઉસકા

તખ્તા મેરે તખ્તેકે સાથ મિલ ગયા, તો વોભી મેરે તખ્તે પર આ ગયા ઔર મુઝસે બુરી બાતકી ખ્વાહિશ કરને લગા. મૈંને કહા, અલ્લાહસે ડર. હમ કિસ મુસીબતમેં મુબ્તલા હે, ઈસ્સે ખલાસી ઉસકી બન્દગીસે ભી મુશ્કિલ હો રહી હે, ચેજાયે કે ઉસકા ગુનાહ હી એસી હાલતમેં કરે, કેહને લગા, ઈન બાતોંકો છોળ ! ખુદાકી કસમ યે કામ હોકર રહેગા. યે બચ્ચા મેરી ગોદમેં સો રહા થા મૈંને ચુપકેસે એક ચુટકી ઉસકો ભર લી, ઈસ્સે યે એકદમ રોને લગા. મૈંને ઉસ્સે કહા, અચ્છા ઝરા ઠેહર જા, મૈં ઈસ બચ્ચેકો સુલા દું, ફિર જો મુકદરમેં હોગા હો જાએગા. ઉસ હબ્શીને ઉસ બચ્ચેકી તરફ હાથ બળ્હાકર ઉસકો સમન્દરમેં ફેંક દિયા. મૈંને અલ્લાહ પાકસે કહા, અય વો પાક ઝાત જો આદમીકે ઔર ઉસકે દિલી ઈરાદેમેં ભી હાઈલ હો જાતી હે, મેરે ઔર ઈસ હબ્શીકે દરમિયાન તૂહી અપની તા'ક્ત ઔર કુદરતસે જુદાઈ કર, બેન્તરદુદ તૂ હર ચીઝ પર કાદિર હે. ખુદાકી કસમ ! મૈં ઈન અલ્ફાઝકો પૂરા ભી ન કરને પાઈ થી કે સમન્દરસે એક બહોત બળે જાનવરને મુંહ ખોલે હુએ સર નિકાલા ઔર ઉસ હબ્શીકા એક લુકમા બનાકર સમન્દરમેં ઘુસ ગયા ઔર મુઝે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મહેઝ અપની તા'કત ઔર કુદરતસે ઉસ હબ્શીસે બચાયા, વો હર ચીઝ પર કાદિર હે, પાક હે, ઉસકી બળી શાન હે, ઉસકે બાદ સમન્દરકી મૌજેં મુઝે થપેળતી રહી, યહાં તકકે વો તખ્તા એક જઝીરહકે કિનારેસે લગ ગયા. મૈં વહાં ઉતર પળી ઔર યે સોચતી રહીકે યહાં ઘાસ ખાતી રહૂંગી, પાની પીતી રહૂંગી, જબ તક અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કોઈ સહૂલતકી સૂરત પૈદા કરે. ઉસકી મદદસે કોઈ સૂરત હો સક્તી હે. ચાર દિન મુઝે જઝીરેમેં ગુઝર ગએ. પાંચવેં દિન મુઝે એક બળી કશ્તી સમન્દરમેં ચલતી હુઈ નઝર આઈ. મૈંને એક ટીલે પર ચળ્હકર ઉસ કશ્તીકી તરફ ઈશારા કિયા ઔર કપળા જો મેરે ઉપર થા, ઉસકો ખૂબ હિલાયા. ઉસમેંસે તીન આદમી એક છોટી સી નાવ પર બેઠકર મેરે પાસ આએ. મૈં ઉનકે સાથ ઉસ નાવ પર બૈઠકર ઉસ કશ્તી પર પહોંચી તો મેરા યે બચ્ચા જિસેકો હબ્શીને સમન્દરમેં ફેંક દિયા થા, ઉનમેંસે એક આદમીકે પાસ થા. મૈં ઉસકો દેખકર ઉસ પર ગિર પડી. મૈંને ઉસકો ચૂમા, ગલેસે લગાયા, ઔર મૈંને કહા, યે મેરા બચ્ચા હે, મેરા જીગરકા પ્યારા હે, વો કશ્તીવાલે કેહને લગે, તૂ પાગલ હે, તેરી અકલ મારી ગઈ હે, મૈંને કહા, ન મૈં પાગલ હું, ન મેરી અકલ મારી ગઈ, મેરા અજીબ કિસ્સા હે. ફિર મૈંને ઉનકો અપની સરગુઝશ્ત સુનાઈ.

યે માજરા સુનકર સબને હેરતસે સર ઝુકા લિયા ઔર કેહને લગે, તૂને બડી હેરતકી બાત સુનાઈ ઔર અબ હમ તુઝે એસી હી બાત સુનાએ, જિસ્સે તુઝે તઅજ્જુબ હોગા, હમ ઈસ કશ્તીમેં બડે લુત્ફસે ચલ રહે થે, હવા મુવાફિક થી. ઈતનેમેં એક જાનવર સમન્દરકે પાનીકે ઉપર આયા, ઉસકી પુશ્ત પર યે બચ્ચા થા ઔર

ઉસકે સાથહી એક ગૈબી આવાઝ હમને સુની કે અગર ઇસ બચ્ચેકો ઉસકી પુશ્ત પરસે ઉઠાકર અપને સાથ ન લિયા, તો તુમ્હારી કશ્તી ડુબો દી જાએગી. હમમેંસે એક આદમી ઉઠા ઔર ઉસ બચ્ચેકો ઉસકી પુશ્ત પરસે ઉઠા લિયા ઔર વો જાનવર ફિર પાનીકે અન્દર ચલા ગયા. તેરા વાકિઆ ઔર યે વાકિઆ દોનોં બડી હૈરતકે હૈં ઔર અબ હમ સબ અહદ કરતે હૈં કે આજકે બાદસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ હમેં કભી કિસી ગુનાહ પર ન દેખેગા. ઇસકે બાદ ઉન સબને તૌબા કી, વો પાક ઝાત કિતની મેહરબાન હૈ બન્દોંકે એહવાલકી ખબર રખનેવાલી હૈ, બેહતરીન એહસાનાત કરનેવાલી હૈ, વો પાક ઝાત મુસીબતઝદોંકી મુસીબતકે વકત મદદકો પહોંચનેવાલી હૈ. (રોઝ)

કિસ્સા (૫૯) હઝરત અબુ અમ્ર ઝુજાજી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હજકે ઇરાદેસે ચલા ઔર હઝરત જુનેદ (રહ.) કી ખિદમતમેં હાઝીર હુઆ, ઉન્હોંને એક દિરમ મુઝે અતા ફરમાયા. મૈંને ઉસકો અપને કમર બન્દમેં બાંધ લિયા. ઇસકે બાદ જિસ જગહ ભી પહોંચા, ખુદ બ ખુદ મેરા ઇન્તિઝામ હોતા ચલા ગયા. જબ હજસે ફારિગ હોકર હઝરત જુનેદકી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ તો આપને હાથ ફૈલા લિયા ઔર ફરમાયા કે લાઓ હમારે દિરમ. મૈંને ખિદમતમેં પેશ કર દિયા. ફરમાયા, ઇસકી મુહર કૈસી પાઇ ? મૈંને કહા, બડી ચાલૂ. (રોઝ)

કિસ્સા (૬૦) શૈખ યુસુફ બિન હમદાન (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં બસરાકે રાસ્તેસે મક્કા મુકર્રમાકો ચલા. ફુકરાકી એક જમાઅત મેરે સાથ થી, ઉનમેં એક જવાન થા. જિસકી બેહતરીન સોહબત ઔર ઔકાતકી હિફાઝત ઔર ઝિકરમેં હર વકતકી મશગૂલીસે મુઝે ઉસપર રશ્ક આતા થા. વો હર વકત અલ્લાહકે ઝિક્રો મુનાજાતમેં મશગૂલ રેહતા. જબ હમ મદીના તય્યબા પહોંચે તો વો જવાન બીમાર હુઆ ઔર સખ્ત બીમાર હોકર હમસે જુદા હો ગયા. એક દિન મૈં અપને ચંદ રૂફકાકો સાથ લેકર ઉસકી બીમાર પુરસીકો ગયા. હમને જબ ઉસકી હાલત ઔર બીમારીકી શિદ્દત દેખી તો હમમેંસે બા'ઝને મશવરા દિયા કે ઇસ વક્ત કિસી તબીબકી તરફ રજૂ કરના ચાહિએ કે ઉસકી બીમારીકી તશખીસ કરે, શાયદ કોઇ દવા મુફીદ હો જાએ, ઉસ જવાનને યે ગુફતગૂ સુનકર આંખેં ખોલ દી ઔર મુસ્કુરાયા ઔર કેહને લગા, બુઝુર્ગો ઔર દોસ્તો ! મુવાફેકતકે બાદ મુખાલેફત કિસ કદર બુરી ચીઝ હૈ, જબ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ કિસી બન્દેકે લિએ એક હાલકો પસન્દ કરે ઔર બન્દા દૂસરી હાલતકી કોશિશ કરે, તો કયા યે અલ્લાહકે ઇરાદેકી મુખાલેફત નહીં હૈ ? હમ લોગ ઉસકી બાતસે શરમિન્દા હુએ, ફિર ઉસને હમેં દેખા ઔર કેહને લગાકે અગર ઇશ્કકે મારે હુએકી બીમારીકે લિએ કોઇ દવા કિસી સેહત પાએ હુએકે પાસ તુમ્હે મિલે, તો ઇશ્કકે બીમારકે લિએ દવા તલબ કરો, બાકી યે બીમારીયાં

તો બદનકી પાકી ઓર ગુનાહોંકા કફ્ફારા હે, આખિરતકો યાદ દિલાનેવાલી હે ઓર ઇશ્કકે મારે હુએકી બીમારી નફસકા મુશાહેદા ઓર ખ્વાહીશાતકા ઈત્તિબા હે, ફિર ઉસને તીન શે'ર પઢે, જિનકા તર્જુમા યે હે -

અલ્લાહકે હાથમેં મેરી દવા હે ઓર વોહી મેરી બીમારીસે વાકિફ હે. મૈં અપને નફસ પર ખ્વાહિશાતકે ઇત્તિબાસે ઝુલ્મ કર રહા હું, જબ કિસી બિમારીકી દવા કરતા હું તો મરઝ મેરી દવા પર ગાલિબ હો જાતા હે. (રોઝ)

કિસ્સાહ (૯૨) એક બુઝુર્ગ ફરમાતે હૈં કે મુઝપર એક મર્તબા કબ્ઝ (દિલ તંગી) ઓર ખોફકા શદીદ ગલબા હુઆ, મૈં પરેશાન હાલ હોકર બગૈર સવારી ઓર તોશાકે મક્કા મુકર્રમા ચલ દિયા, તીન દિન તક ઇસી તરહ બગૈર ખાએ પીએ ચલતા રહા. ચૌથે દિન મુઝે પ્યાસકી શિદ્દતસે અપની હલાકતકા અન્દેશા હો ગયા ઓર જંગલમેં કહીં સાએદાર દરખ્તકાભી પતા ન થા કે ઉસકે સાએમેં હી બેઠ જાતા, મૈંને અપને આપકો અલ્લાહકે સુપુર્દ કર દિયા ઓર કિબ્લેકી તરફ મુંહ કરકે બેઠ ગયા ઓર મુઝે નીંદસી આ ગઇ, તો મૈંને ખ્વાબમેં એક શખ્સકો દેખા કે મેરી તરફ હાથ બઢાકર ફરમાયા, તુમ્હે ખુશખબરી દેતા હું કે તુમ સહી સાલિમ હજ ભી કરોગે ઓર કબ્રે અતહરકી ઝિયારત ભી કરોગે. મૈંને કહા, અલ્લાહ આપ પર રહમ કરે, આપ કૌન હૈં ? ફરમાયા, મૈં ખિઝર હૂં. મૈંને અર્ઝ કિયા કે મેરે લિએ દુઆ કિજિએ ફરમાયા, યે અલ્ફાઝ તીન મર્તબા કહો -

યા- લતીફન બિ ખલ્કિહી યા- અલીમન્ બિ ખલ્કિહી યા ખબીરન્ બિ ખલ્કિહી, ઉલ્તુફ બિ યા લતીફો યા અલીમો યા ખબીરો

يَا لَطِيْفًا بِخَلْقِهٖ يَا عَلِيْمًا بِخَلْقِهٖ يَا خَبِيْرًا بِخَلْقِهٖ اُلْطُفْ بِيْ يَا لَطِيْفُ يَا عَلِيْمُ يَا خَبِيْرُ ؕ

તર્જુમા : અય વો પાક ઝાત, જો અપની મખ્લૂક પર મેહરબાન હે, અપની મખ્લૂકકે હાલકો જાનતા હે, ઉનકી ઝરૂરિયાતસે બા-ખબર હે, તૂ મુઝપર લુત્ફો, મેહરબાની ફરમા, અય લતીફ ! અય અલીમ ! અય ખબીર.

ફિર ફરમાયા કે યે એક તોહફા હે, જો હમેશા કામ આનેવાલા હે, જબ તુઝે કોઇ ઝીક પેશ આએ યા કોઇ આફત નાઝીલ હો તો ઇનકો પઢ લિયા કર, તો તંગી રફા હો જાએગી ઓર આફતસે ખલાસી હોગી. યે કેહકર વો તો ગાઇબ હો ગએ. મુઝે એક શખ્સને યા શેખ ! યા શેખ ! કેહકર આવાઝ દી, મૈં ઉસકી આવાઝસે નીંદસે જાગા, તો વો શખ્સ ઉંટની પર સવાર થા. મુઝસે પૂછને લગા કે ઐસી સૂરતમેં ઐસે હુલિયાકા કોઇ નવ-જવાન તો તુમને નહીં દેખા,-મૈંને કહાકે મૈંને તો કિસીકો નહીં દેખા. કેહને લગા, હમારા એક નવજવાન સાત દિન હો ગએ, ઘરસે ચલા ગયા. હમેં યે ખબર મિલીકે વો હજકો જા રહા હે. ફિર ઉસ

સવારને મુઝસે પૂછાકે તુમ કહાંકા ઈરાદા કર રહે હો ? મૈંને કહા, જહાં અલ્લાહ તઆલા લે જાએ. ઉસને અપની ઉંટની બિઠાઇ ઔર ઉસ્સે ઉતરકર તોશાદાનમેંસે દો રોટિયાં સફેદ, જિનકે દરમિયાનમેં હલવા રખ્ખા હુઆ થા, નિકાલી ઔર ઉંટ પરસે પાનીકા મશ્કીઝા ઉતારા ઔર મુઝે દિયા. મૈંને પાની પીયા ઔર એક રોટી ખાઇ. વોહી મુઝે કાફી હો ગઇ. ફિર ઉસને મુઝે અપને પીછે ઉંટ પર સવાર કર લિયા. હમ દો રાત ઔર દિન ચલે તો કાફલા હમેં મિલ ગયા. વહાં ઉસને કાફલેવાલોંસે ઉસ જવાનકા હાલ દર્યાફત કિયા. મા'લૂમ હુવાકે વો કાફલેમેં હે, વો મુઝે વહાં છોળકર તલાશમેં ગયા. થોળી દેરકે બાદ જવાનકો સાથ લિએ હુએ મેરે પાસ આયા ઔર ઉસ્સે કેહને લગા કે બેટા, ઈસ શખ્સકી બરકતસે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને તેરી તલાશ મુઝ પર આસાન કર દી. મૈં ઉન દોનોંકો રૂખ્સત કરકે કાફલેકે સાથ ચલ દિયા. ફિર મુઝે વો આદમી મિલા ઔર મુઝે એક લપટા હુઆ કાગઝ દિયા ઔર મેરે હાથ ચૂમકર ચલા ગયા. મૈંને જો ઉસ્કો દેખા તો ઉસમેં પાંચ અશરફિયાં થી. મૈંને ઉસમેંસે ઉંટ કિરાયા કિયા ઔર ઉસીસે ખાને-પીનેકા ઈન્તિઝામ કિયા ઔર હજ કિયા. ઈસકે બાદ મદીના તય્યબામેં હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે રૌઝએ-અતહરકી ઝિયારત કી. ઈસકે બાદ હઝરત ઈબ્રાહીમ ખલીલુલ્લાહકી કબર મુબારકકી ઝિયારત કી ઔર જબ કભી કોઇ તંગી યા આફત પેશ આઇ તો હઝરત ખિઝરકી બેતાઇ હુઇ દુઆ પળ્હી. મૈં ઉનકી ફઝીલત ઔર ઉનકે એહસાનકા મુતરિફ હૂં ઔર ઈસ નેઅમત પર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર ગુઝ હૂં. (રૌ.

કિસ્સાહ (૬૨) એક બુઝુર્ગ ખિઝરસે અપની મુલાકાતકા બહોત તવીલ કિસ્સા નકલ કરતે હૈં. આખિરમેં હઝરત ખિઝરને ફરમાયાકે મૈં સુબ્હકી નમાઝ મક્કા મુકર્રમામેં પળ્હતા હૂં ઔર તુલુએ આફતાબ તક હતીમમેં રૂકને શામીકે કરીબ બેઠતા હૂં ઔર ઝોહરકી નમાઝ મદીના તય્યબામેં પળ્હતા હૂં ઔર અસરકી બેતુલમકદિસમેં, ઔર મગ્રિબકી તૂરે સીના પર ઔર ઈશાંકી સદ્દે સિકન્દરી પર. (રૌઝ)

કિસ્સાહ (૬૩) એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈ કે મૈં બા'ઝ રૂફકાકે સાથ અદનસે ચલા. જબ રાત હુઇ તો મેરે પાંવમેં કોઇ ચીઝ લગ ગઇ, જિસકી વજહસે મૈં ચલ ન સકા, તન્હાં સમન્દરકે કિનારે બેઠા રેહ ગયા. મૈં દિનભરકા રોઝાદાર થા ઔર ખાનેકી કોઇ ચીઝ મેરે પાસ ન થી, મૈંને ઈસી હાલમેં સોનેકા ઈરાદા કર લિયા. દફઅતન મેરે સામને દો રોટિયાં, ઉનમેં એક પરિન્દા ભુના હુઆ રખ્ખા થા, આઇ, મૈંને પરિન્દેકો ઉઠાકર અલગકો રખ દિયા કે એક કાલા હબ્શી મેરે સામને આયા, ઉસકે હાથમેં લોહેકા ગુર્ઝ થા. મુઝસે કેહને લગા અય રિયાકાર ખા લે, મૈંને એક રોટી ઔર થોળા સા પરિન્દા ખાયા ઔર બાકી એક કપળેમેં લપેટકર અપને સરહાને

રખકર સો ગયા, જબ મેરી આંખ ખુલી તો દેખા, કપડા ઉસી તરહ મેરે સરકે નીચે રખ્ખા હુઆ હે ઓર ખાલી હે, ન રોટી હે, ન પરિન્દા. (રૌઝ)

કિસ્સા (૬૪) એક બુર્ઝુગ ફરમાતે હૈં કે સુલહાકી એક જમાઅતકે સાથ મૈં એક મર્તબા મક્કા મુકર્રમામેં બૈઠા હુઆ થા. હમમેં એક હાશમી બુઝુર્ગભી થે ઉનપર ગશી સી તા'રી હુઇ. જબ ઉનકો ઇફાકા હુઆ, તો કેહને લગેકે મૈંને જો કુછ દેખા, વો તુમને ભી દેખા, હમને કહા, હમેં કુછ નઝર નહીં આયા. કેહને લગે કે મૈંને ફરિશ્તોંકો દેખાકે એહરામ બાંધે હુએ તવાફ કર રહે હૈં. મૈંને ઉનસે પૂછા કે તુમ કૌન હો ? કેહને લગે કે હમ ફરિશ્તે હે. મૈંને પૂછા કે તુમ્હારી મુહબ્બત હક તઆલા શાનુહૂસે કૈસી હે ? કેહને લગે, હમારી મુહબ્બત અન્દરસે હે ઓર તુમ્હારી મુહબ્બત બાહરસે હે. (રૌઝ)

કિસ્સા (૬૫) શેખ અબુ સુલેમાન દારાની (રહ.) ફરમાતે હે કે મૈંને એક સાલ તઝરીદકે સાથ હજકા ઓર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબર શરીફકી ઝિયારતકા ઇરાદા કિયા મૈં ચલ રહા થા, રાસ્તેમેં એક નવ જવાન ઇરાકી મિલા. જિસકી જવાની ઝોરોં પર થી. વોભી ઇસી તરહ સફરકા ઇરાદા કર રહા થા. લેકિન જબ વો કાફલેકે સાથ ચલતા, તો કુર્આને પાકકી તિલાવત કરતા રેહતા ઓર જબ મંઝીલ પર કાફલા ઠેર જાતા, તો વો નમાઝમેં મશ્ગૂલ હો જાતા, ...ભર નમાઝ પઢ્હતા, દિનભર રોઝા રખતા. ઉસને સારા રાસ્તા ઇસી તરહ તે ... હત્તાકે હમ મક્કા મુકર્રમા પહોંચ ગએ તો વો જવાન મુઝસે રૂખ્સત હોને ... મૈંને ઉસ્સે પૂછા કે બેટા, કિસ ચીઝને તુઝે એસી સખ્ત મુજાહેદા પર આમાદા કિયા, જો મૈં સારે રાસ્તે દેખતા ચલા આયા. કેહને લગા, અબૂ સુલેમાન ! મૈંને ખ્વાબમેં જન્નતકા એક મહેલ દેખાકે વો સારા ઇસ તરહાં બના હુઆ થા કે ઉસકી એક ઇંટ સોનેકી, ફિર એક ઇંટ ચાંદીકી ઉપર તક, ઉસકે બાલાખાને ભી ઇસી તરહ બને હુએ થે ઓર ઇનમેં હર દો બુર્જિયોંકે દરમિયાન એક એક હૂર એસી થી કે ઉસકા સા હુસ્નો-જમાલ ઓર ઉસકી-સી ચેહરેકી રોનક કિસીને ન દેખી હોગી, ઉસકી ઝુલ્ફેં સામને લટક રહી થી, ઉનમેંસે એક મુઝે દેખકર હંસને લગી તો ઉસકે દાંતોકી રોશનીસે જન્નત ચમકને લગી. ઉસને કહા, અય જવાન ! અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે લિએ મુજાહેદા કર, તા'કે મૈં તેરે લિએ હો જાઉં તૂ મેરે લિએ ફિર મેરી આંખ ખૂલ ગઇ. યે મેરા કિસ્સા હે. અબ મુઝપર ઝરૂરી હે કે મૈં ઇન્તિહાઇ કોશિશ કરૂં ઓર જો કોશિશ કરતા હે, વો પા લેતા હે. યે તુમને જો કુછ મેરા મુજાહેદા દેખા હે, ઉસ હૂરસે મંગનીકે વાસ્તે હે. મૈંને ઉસ્સે દુઆકી દર્ખ્વાસ્ત કી. વો મેરે લિએ દુઆ કરકે ચલા ગયા. અબુ સુલેમાન (રહ.) કેહતે હૈં, ઉસકે જાનેકે બાદ મૈંને અપને નફસકો કહા કે એક હૂરકી તલબમેં અગર ઇતની કોશિશ હો સકતી

હે, તો હૂરકે રબકી તલબમેં કૈસી કોશિશ હોની ચાહિએ. (રોઝ)

કિસ્સા નં. (૯૬) હઝરત ઝૂન્નૂન મિસ્રી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં મક્કા મુકર્રમાકે ઈરાદેસે એક જંગલમેં ચલ રહા થા. મુઝે પ્યાસકી ઐસી સખ્ત શિદ્દત હુઈ કે મૈં ઉસ્સે આજીઝ હો ગયા. કરીબ હી એક કબીલા બની મખ્ઝૂમમેં ગયા. વહાં મૈંને એક બહોત કમસિન લળકીકો, જો નિહાયત હી હસીન થી, દેખાકે વો અશઆરકે સાથ ગુનગુના રહી થી, મુઝે ઉસકી ઉમ્રકે લિહાઝસે ઉસ્સે બહોત તઅજ્જુબ હુઆ, ઈસલિએ કે વો બહોત કમ ઉમ્ર થી. મૈંને ઉસ્સે કહાકે તુઝે હયા નહીં આતી, યૂં ગા રહી હૈ. કેહને લગી, ઝૂન્નૂન ! ચુપ રહો, રાત મૈંને ખુશી-ખુશી શરાબે ઈશ્કકા એક ગિલાસ પીયા હૈ, જિસ્સે મૈં અપને મૌલાકે ઈશ્કકે નશેમેં હૂં. મૈંને કહા, તૂ તો બળી હકીમ મા'લૂમ હોતી હૈ. મુઝે કુછ નસીહત કર. કેહને લગી, ઝુન્નૂન ચુપ રેહનેકો લાઝિમ કર લો ઔર દુનિયામેંસે સિર્ફ ઈતની રોઝી પર કિનાઅત કરો, જિસ્સે આદમી ઝિન્દા રહે, તા'કે જન્નતમેં ઉસ પાક ઝાતકી ઝિયારત હો સકે જિસકો કભી ફના નહીં. મૈંને પૂછા યહાં પીનેકા પાની ભી હૈ ? કેહને લગી, તુઝે પાનીકી જગહ બતાઉં ? મૈંને સોચા કોઈ કુવા, ચશ્મા વગૈર બતાએગી, મૈંને કહા, હાં બતાઓ. કેહને લગી, કયામતમેં પાની પીનેવાલોંકે ચાર દરજે હોંગે - ૧. એક જમાઅત તો વો હોગી, જિસકો ફરિશ્તે પાની પીલાએંગે, જિસકો હક તઆલા શાનુહૂ ને -

بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ

બૈઝા-અ-લઝ્ઝતલ્લિશ્શારિબીન મેં ઈર્શાદ ફરમાયા (સૂરા સાફફાત મેં) હૈ કે ઉનકે પાસ બેહતી હુઈ શરાબકા ગિલાસ લાયા જાએગા જો સફેદ હોગી, પીનેવાલોંકે લિએ લઝીઝ હોગી.

૨. દૂસરી જમાઅતકો રિઝવાન (જન્નતકે નાઝિમ) પીલાએંગે જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને મિઝાજુહૂ મિન્તસ્નીમ. સે તા'બીર ફરમાયા (જો અમ્મકે પારેમેં સૂરા તત્ફીફમેં હૈ કે ઉસકી આમેઝિશ તસ્નીમસે હોગી, જો એક ચશ્મા હૈ, જિસ્સે મુકર્રબ આદમી પીતે હૈં.)

૩. ઔર તીસરા ફિરકા વો હૈ, જિસકો ખુદ હક સુબ્હાનહૂ વ તકદ્દુસ પીલાએંગે, જિસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને

وَسَقٰهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُوْرًا

સે તા'બીર ફરમાયા હૈ. (જો સૂરા દહરમેં હૈ કે ઉનકા રબ ઉનકો પાકીઝા શરાબ પીલાએગા) વો લળકી કેહને લગી કે ઝૂન્નૂન ! તુમ અપના ભેદ દુનિયામેં અપને મૌલાકે સિવા કિસીસે ન કહો, તા'કે હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હે આખિરતમેં ખુદ પાની પીલાએ.

મુસન્નિફ કેહતે હૈં કે શુરૂમેં ચાર જમાઅતોંકા ઝિકર થા, આખિરમેં તીન હી ઝિકર કી ગઈ.

જ. શાયદ ચોથી જમાઅત વો હે, જિનકો નવ ઉમ્ર લળકે પીલાએંગે. જિસકો

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ

સે તા'બીર કિયા, (જો સૂરા વાકિઅહમેં હે) કે ઉનકે પાસ એસે લળકે, જો હંમેશા લળકેહી રહેંગે, યે ચીઝેં લેકર આમદો-રફત રખ્ખેંગે, આબખોરે ઔર આફતાબે ઔર એસા જામે શરાબ જો બેહતી હુઈ શરાબસે ભરા જાએગા. (રૌઝ)

[illegible] હઝરત ઉમર (રદી.) કે દરવાઝે પર એક મર્તબા ચંદ લોગ હાઝીર થે, એક બાંદી ગુઝરી, લોગોંને કહા કે યે અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉમર (રદી.) કી બાંદી હે, આપને ફરમાયા કે નહી. યે અમીરૂલ મો'મિનીનકી નહીં હે, ન ઉસકે લિએ હલાલ હે, યે બેતુલમાલકી હે, ઉસકો બેતુલમાલસે સિર્ફ યે ચીઝ જાઈઝ હે, એક જોળા ગરમીકા, એક સરદીકા ઔર વો ચીઝ જિસ્સે હજ ઔર ઉમરહ કર સકે ઔર એક મુતવસ્સિત આદમીકી રોઝી, જો ન ઝિયાદા અમીર હો, ન ઝિયાદા ગરીબ.

અસલમ હઝરત ઉમર (રદી.) કે ગુલામ ફરમાતે હૈં કે એક મર્તબા હઝરત ઉમર (રદી.) કી રગબત તા'ઝા મછલીકી મા'લૂમ હુઈ. આપકે ગુલામ યરફા (રદી.) અપની ઉંટની પર સવાર હોકર સમન્દરકે કિનારેસે મછલી ખરીદકર લાએ ઔર તેઝ આમદો-રફતકી વજહસે ઉંટનીકો પસીના આ ગયા. ઉન્હોંને વાપસ આકર ઉંટનીકો ખૂબ ધો દિયા કે પસીના મા'લૂમ ન હો. હઝરત ઉમર (રદી.) ને ફરમાયા કે ચલો, તુમ્હારી ઉંટનીકો દેખેં તશરીફ લાએ તો ઉસકે કાનકે નીચે પસીના થા, જો ધોનેસે રેહ ગયા થા, ઉસકો દેખકર ફરમાયા કે યે ધોના ભૂલ ગએ (ગોયા યે તા'ના થા કે ઈસકા પસીના સાફ કર દિયા) ઈસકે બાદ ફરમાયા કે એક આદમીકી ખ્વાહિશે નફસકે વાસ્તે તુમને ઈસ જાનવરકો અઝાબમેં મુબ્તલા કિયા. ઉમર ઈસ મછલીકો વલ્લાહ ! બિલકુલ નહીં ચખ્ખેગા. અબ્દુલ્લાહ બિન આમિર (રદી.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત ઉમર (રદી.) કે સાથ હજકો ગયા. આપકે લિએ ન ખેમા લગતા થા, ન છોલદારી, એક ચાદર યા ચમળા કિસી દરખ્તકે નીચે ડાલ દિયા જાતા. ઉસકે સાયેમેં આપ તશરીફ રખતે. (તારીખુલ ખુલફા)

[illegible] હઝરત ફુઝેલ બિન અયાઝ (રહ.) મશહૂર બુઝુર્ગ હૈં, અરફાતકે મેદાનમેં લોગ તો સબકે સબ કસરતસે દુઆએં માંગ રહે થે ઔર વો એસી બુરી તરહસે રો રહે થે, જૈસે કિસી ઔરતકા બચ્ચા મર ગયા હો ઔર વો આગમેં જલ રહી હો. જબ ગુરૂબકા વક્ત હોને લગા, તો અપની દાઢી પકળકર

આસમાનકી તરફ મુંહ ઉઠાયા, ઔર ફરમાને લગે, અગર તુ મા'ફ ભી કર દે, તબ ભી મેરી બદહાલી પર ઇન્તિહાઇ અફસોસ હે. (અહયા)

ઇબ્ને અરબી (રહ.) ને ભી મુહાઝેરાતમેં ઇસ કિસ્સેકો નકલ કિયા ઔર ઇસ પર યે ઇઝાફા કિયા કે મુતરિફ (રહ.) યે દુઆ કર રહે થે. અય અલ્લાહ ! મેરી મૌજૂદગીકી વજહસે ઇન સબકો તૂ મેહરૂમ ન ફરમા ઔર બકર બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહ રહે થે, યે અરફાતકા મૈદાન કિસ કદર અશરફ મકામ હે ઔર ઇસકે હાઝિરીનકે લિએ કિસ કદર બાઇસે રઝા હે અગર મેરા વજૂદ યહાં ન હોતા.

કિસ્સા નં. (૬૯) રબીઅ બિન સુલેમાન (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હજકે લિએ જા રહા થા. મેરે સાથ મેરે ભાઇ થે ઔર એક જમાઅત થી. જબ હમ કૂફેમેં પહોંચે તો વહાં ઝરૂરિયાતે સફર ખરીદનેકે લિએ બાઝારોંમેં ઘૂમ રહા થા કે એક વીરાન-સી જગહમેં એક ખચ્ચર મરા હુઆ પડા થા ઔર એક ઔરત જિસકે કપડે બહોત પુરાને, બોસીદા થે, ચાકૂ લિએ હુએ ઉસકે ટુકડે ગોશ્તકે કાટ કાટ કર એક ઝમ્બીલમેં રખ રહી થી. મુઝે યે ખ્યાલ હુઆ કે યે મુરદાર ગોશ્ત લિએ જા રહી હે ઇસ પર સુકૂત કરના હરગિઝ ન ચાહિએ અજબ નહીં, યે કોઇ ભટિયારી ઔરત હે. યેહી પકા કર લોગોંકો ખિલા દેગી. મૈં ચુપકેસે ઉસકે પીછે હો લિયા, ઇસ તરહ કે વો મુઝે ન દેખે. વો ઔરત એક બડે મકાનમેં પહોંચી, જિસકા દરવાઝા ભી ઉંચા થા. ઉસને જાકર દરવાઝા ખટખટાયા. અન્દરસે આવાઝ આઇ કૌન હે ? ઉસને કહા, ખોલો, મૈં હી બદ-હાલ હું. દરવાઝા ખોલા ગયા ઔર ઉસમેંસે ચાર લડકિયાં આઇ, જિનકે ચેહરેસે બદહાલી ઔર મુસીબતકે આસાર ઝાહિર હો રહે થે. વો ઔરત અન્દર ગઇ ઔર વો ઝમ્બીલ લડકિયોંકે સામને રખ દી. મૈં કિવાડકી દરાજસે ઝાંક રહા થા, મૈંને દેખા, અન્દરસે ઘર બિલ્કુલ બરબાદ ખાલી થા. ઉસ ઔરતને રોતે હુએ લડકિયોંકો આવાઝ દી કે લો, ઇસકો પકા લો ઔર અલ્લાહકા શુકર અદા કરો. અલ્લાહ તઆલાકા અપને બન્દોં પર ઇખ્તિયાર હે. ઉસીકે કબ્ઝેમેં લોગોંકે કુલૂબ હે. વો લડકિયાં ઉસકો કાટ કાટ કર આગ પર ભૂનને લગી મુઝે બહોત ઝીક હુઇ, મૈંને બહારસે આવાઝ દી, અય અલ્લાહકી બન્દી ! અલ્લાહકે વાસ્તે ઉસકો ન ખાઓ. વો કેહને લગી, તૂ કૌન હે ? મૈંને કહા, મૈં એક પરદેશી આદમી હું કેહને લગી, અય પરદેશી ! તૂ હમસે કયા ચાહતા હે હમ ખુદ હી મુકદ્દરકે કૈદી હે. તીન સાલસે હમારા ન કોઇ મુઇન, ન મદદગાર, તૂ હમસે કયા ચાહતા હે ? મૈંને કહા, મજૂસિયોંકે એક ફિરકેકે સિવા મુરદારકા ખાના કિસી મઝહબમેં જાઇઝ નહીં.

વો કેહને લગી, હમ ખાનદાને નુબૂવ્વતકે શરીફ (સૈયદ) હૈં. ઇન લડકિયોંકા બાપ બડા શરીફ થા. વો અપનેહી જૈસોંસે ઇનકા નિકાહ કરના ચાહતા થા. ઇસકી નોબત ન આઇ. ઉસકા ઇન્તિકાલ હો ગયા. જો તરકા ઉસને છોડા થા, વો ખત્મ

હો ગયા, હમેં મા'લૂમ હે કે મુરદાર ખાના જાઇઝ નહીં લેકિન ઇઝ્તિરારમેં જાઇઝ હો જાતા હે. હમારા ચાર દિનકા ફાકા હે. રબીઅ (રહ.) કેહતે હૈં, ઉસકે હાલાત સુનકર મુઝે રોના આ ગયા ઓર મૈં રોતા હુઆ દિલ બેચેન વહાંસે વાપસ હુઆ ઓર મૈંને અપને ભાઇસે આકર કહાકે મેરા ઇરાદા તો હજકા નહીં રહા. ઉસને મુઝે બહોત સમઝાયા, હજકે ફઝાઇલ બતાએ કે હાજી એસી હાલતમેં લોટતા હે કે ઉસપર કોઇ ગુનાહ નહીં રેહતા વગૈરહ-વગૈરહ. મૈંને કહા, બસ, લમ્બી ચોડી બાતેં ન કરો. યે કેહકર મૈંને અપને કપડે ઓર એહરામકી ચાદરેં ઓર જો સામાન મેરે સાથ થા, વો સબ લિયા ઓર નકદ છે સો દિરમ થે, વો લિએ ઓર ઉનમેંસે સો દિરમકા આટા ખરીદા ઓર ઉનમેંસે સો દિરમકા કપડા ખરીદા ઓર બાકી દિરમ જો બચે વો આટેમેં છૂપાકર ઉસ બુઢિયાકે ઘર પહોંચા ઓર યે સબ સામાન ઓર આટા વગૈરહ ઉસકો દે દિયા. ઉસ ઓરતને અલ્લાહકા શુક્ર અદા કિયા ઓર કેહને લગી, અય ઇબ્ને સુલેમાન ! જા અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તેરે અગલે પિછલે સબ ગુનાહ મા'ફ કરે ઓર તુઝે હજકા સવાબ અતા કરે ઓર અપની જન્નતમેં તુઝે જગહ અતા ફરમાએ ઓર ઇસકા એસા બદલ અતા ફરમાએ જો તુઝે ભી ઝાહિર હો જાએ. સબસે બડી લડકીને કહા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તેરા અજર દો ચંદ કરે ઓર તેરે ગુનાહ મા'ફ કરે દૂસરીને કહા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુઝે ઇસ્સે બહોત ઝિયાદા અતા ફરમાએ, જિતના તૂને હમેં દિયા, તીસરીને કહા, હક તઆલા શાનુહૂ હમારે દાદેકે સાથ તેરા હશ્ર કરે. ચોથીને, જો સબસે છોટી થી, કહા અય અલ્લાહ ! જિસને હમ પર એહસાન કિયા, તૂ ઉસકા ને'મલ બદલ ઉસકો જલ્દી અતા કર ઓર ઉસકે અગલે પિછલે ગુનાહ મા'ફ કર. રબીઅ (રહ.) કેહતે હે હજ્જાજકા કાફલા રવાના હો-ગયા. મૈં કુફાહીમેં મજબૂરન પડા રહા કે વો સબ હજસે ફારીગ હોકર લોટ ભી આએ. મુઝે ખ્યાલ હુઆકે ઇન હજ્જાજકા ઇસ્તિકબાલ કરૂં. ઉન્સે અપને લિએ દુઆ કરાઉં, કિસીકી મકબુલ દુઆ મુઝે ભી લગ જાએ. જબ હજ્જાજકા એક કાફલા મેરી આંખોંકે સામને આ ગયા તો મુઝે અપને હજસે મેહરૂમી પર બહોત અફસોસ હુઆ ઓર રંજકી વજહસે મેરે આંસૂ નિકલ આએ. જબ મૈં ઇન્સે મિલા તો મૈંને કહા, અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ તુમ્હારા હજ કુબૂલ કરે ઓર તુમ્હારે ઇખ્રાજાતકા બદલ અતા ફરમાએ, ઇનમેંસે એકને કહાકે યે દુઆ કેસી મૈંને કહા એસે શખ્સકી દુઆ, જો દરવાઝા તકકી હાઝરીસે મેહરૂમ રહા હો. વો કેહને લગે બડે તઅજ્જુબકી બાત હે, અબ તૂ વહાં જાનેસે ઇન્કાર કરતા હે, તૂ હમારે સાથ અરફાતકે મેદાનમેં નહીં થા ? તૂને હમારે સાથ રમી જમરાત નહીં કી ? તૂને હમારે સાથ તવાફ નહીં કિએ? મૈંને અપને દિલમેં સોચને લગા કે યે અલ્લાહકા લુત્ફ હે, ઇતનેમેં ખુદ મેરે શહેરકે હાજીયોંકા કાફલા આ

ગયા. મૈંને કહા હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારી સઈ મશ્કૂર ફરમાએ, તુમ્હારા હજ કુબૂલ ફરમાએ. વોભી યેહી કેહને લગેકે તૂ હમારે સાથ અરફાત પર નહીં થા યા રમી જમરાત નહીં કી, અબ ઇન્કાર કરતા હૈ ? ઉનમેંસે એક શખ્સ આગે બઢ્હા ઔર કેહને લગા કે ભાઇ, અબ ઇન્કાર ક્યૂં કરતે હો ? ક્યા બાત હૈ ? આખિર તુમ હમારે સાથ મક્કહમેં નહીં થે યા મદીનહમેં નહીં થે ? જબ હમ કબ્રે અતહરકી ઝિયારત કરકે બાબે જિબ્રઇલ બાહરકો આ રહે થે, ઉસ વક્ત ઇઝ્દિહામકી કસરતકી વજહસે તુમને યે થેલી મેરે પાસ અમાનત રખવાઇ થી, જિસકી મોહર પર લિખ્ખા હુઆ હૈ મન આમલ્ના રબિહ (જો હમસે મા'મલા કરતા હૈ, નફા કમાતા હૈ) યે તુમ્હારી થેલી વાપસ હૈ.

રબીઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે બલ્લાહ ! મૈંને ઉસ થેલીકો કભી ઇસ્સે પેહલે દેખા ભી ન થા, ઉસકો લેકર ઘર વાપસ આયા, ઇશાંકી નમાઝ પઢ્હી, અપના વઝીફા પૂરા કિયા, ઇસકે બાદ ઉસી સોચમેં જાગતા રહા કે આખિર યે કિસ્સા ક્યા હૈ. ઇસીમેં મેરી આંખ લગ ગઇ, તો મૈંને હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખ્વાબમેં ઝિયારત કી. મૈંને હુઝૂર (સલ્લ.) કો સલામ કિયા ઔર હાથ ચુમે. હુઝૂર (સલ્લ.) ને તબસ્સુમ ફરમાતે હુએ સલામકા જવાબ દિયા ઔર ઇર્શાદ ફરમાયા, અય રબીઅ ! આખિર હમ કિતને ગવાહ ઇસ પર કાઇમ કરેં કે તૂને હજ કિયા, તૂ માનતા હી નહી. સુન, બાત યે હૈ કે જબ તૂને ઉસ ઔરત પર જો મેરી ઔલાદ થી સદકા કિયા ઔર અપના ઝાદે રાહ ઇસાર કરકે અપના હજ મુલતવી કર દિયા, તો મૈંને અલ્લાહ શાનુહૂસે દુઆ કી કે વો ઇસકા ને'મુલ બદલ તુઝે અતા ફરમાએ, તો હક તઆલા શાનુહૂને એક ફરિશ્તા તેરી સૂરત બનાકર ઉસકો હુકમ ફરમા દિઆ કે વો કયામત તક હર સાલ તેરી તરફસે હજ કિયા કરે ઔર દુનિયામેં તુઝે યે એવઝ દિયા કે છે સો દિરમકે બદલે છે: સો દીનાર (અશરફિયાં) અતા કી, તૂ અપની આંખકો ઠંડી રખ. ફિર હુઝૂર (સલ્લ.) ને ભી યેહી અલફાઝ ઇર્શાદ ફરમાએ- મન્ આમલ્ના રબિ-હ

રબીઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ મૈં સો કર ઉઠા તો ઉસ થેલીકો ખોલા, ઉસમેં છેસો અશરફિયાં થી. (રુશ્દતુસ્સાવી)

કિસ્સાહ (૭૦) સય્યદ સમહીદી (રહ.) ને જવાહરમેં ઇસી કિસ્મકા દૂસરા કિસ્સા લિખ્ખા હૈ કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) કા મા'મૂલ યે થા કે વો એક સાલ હજ કિયા કરતે ઔર એક સાલ જિહાદ કિયા કરતે. વો ફરમાતે હૈં કે એક સાલ જબકે મેરા હજકા સાલ થા, મૈં પાંચસો અશરફિયાં લેકર હજકે ઇરાદેસે ચલા ઔર કૂફેમેં જિસ જગહ ઉંટ ફરોખ્ત હોતે હૈં, પહોંચા તા'કે ઉંટ ખરીદૂં, વહાં મૈંને દેખા કે કોડી પર એક બતખ મરી હુઇ પડી હૈ ઔર એક ઔરત ઉસકે

પાસ બેઠી હુઇ ઉસકે પર નોચ રહી હે. મૈં ઉસ ઓરતકે કરીબ ગયા ઓર ઉસ્સે પૂછા, યે ક્યા હરકત્ત કર રહી હે ? વો કેહને લગી, જિસ કામસે તુમ્હે કોઇ વાસ્તા નહી, ઉસકી તહકીક કી ક્યા ઝરૂરત ? મુઝે ઉસકે કેહનેસે કુછ સોચ-સા હુઆ, તો મેરે પૂછને પર ઇસરાર કિયા. વો કેહને લગી, તુમ્હારે ઇસરારને મુઝે અપના હાલ ઝાહિર કરને પર મજબૂર હી કર દિયા. મૈં સયદાની હૂં મેરે ચાર લળકિયાં હૈં. ઉનકે બાપકા અભી ઇન્તિકાલ હો ગયા હે. આજ ચોથા દિન હે કે હમને કુછ નહી ચખ્ખા, એસી હાલતમેં મુરદાર હલાલ હે. મૈં યે બતખ લે જાકર ઉન લળકિયોંકો ખિલાઉંગી.

ઇબ્ને મુબારક (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે અપને દિલમેં નદામત હુઇ ઓર મૈંને ઉસ ઓરતસે કહાકે અપની ગોદ ફેલા. ઉસને ફેલાઇ, મૈંને વો પાંચસો અશરફિયાં ઉસકી ગોદમેં ડાલ દી વો સર ઝુકાએ બેઠી રહી. મૈં વો અશરફિયાં ડાલકર ઘર ચલા આયા ઓર હજકા ઇરાદા મુલતવી કર દિયા ઓર અપને ઘર વાપસ હો ગયા.

જબ હજ્જાજ ફરાગતકે બાદ આએ. મૈં ઉનસે મિલા, તો જિસ્સે મિલતા ઓર યે કેહતા કે હક તઆલા શાનુહૂ તુમ્હારા હજ કુબૂલ કરે વો યે કેહતા કે અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારા ભી હજ કુબૂલ કરે ઓર જબ મૈં કોઇ બાત કરતા તો વો કેહતે કે હાં-હાં ફલા જગહ જબ તુમસે મુલાકાત હુઇ થી. મૈં બળી હેરતમેં થા, યે ક્યા મા'મલા હે ? મૈંને રાતકો હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી ખ્વાબમેં ઝિયારત્ત કી. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે અબ્દુલ્લાહ ! તઅજ્જુબકી બાત નહીં હે. તૂને મેરી ઓલાદમેંસે એક મુસીબત ઝદાકી મદદ કી થી, મૈંને અલ્લાહ તઆલાસે દુઆ કી કે તેરી તરફસે એક ફરિશ્તા મુકર્રર કર દે, જો હર સાલ તેરી તરફસે કયામત તક હજ કરતા રહે, અબ તુઝે ઇખ્તિયાર હે, ચાહે હજ કરના, ચાહે ન કરના. (રૂફહ)

ઉશ્શાક ઓર મુખ્લિસીનકે વાકેઆતકી ન કોઇ હદ હે, ન ઇન્તિહા. પૌને ચોદહ સો સાલમેંસે હર સાલમેં કિતને ઉશ્શાક ઓર મુખ્લિસીન એસે હોંગે જિનકે અજીબ વાકેઆત ગુઝરે. કોઇ લિખ્ખે તો કહાં તક લિખ્ખે. સત્તરકા અદદ અહાદીસમેં ભી કસરત પર દલાલત કરતા હે, ઇસલિએ ઇસી અદદ પર ઇસ સિલસિલેકો ખત્મ કરતા હૂં, અલબત્તા ઇન વાકેઆતમેં તીન અમ્ર કાબિલે લિહાઝ હૈ. -

૧. અવ્વલ યે કે યે એહવાલ ઓર વાકિઆત જો ગુઝરે હૈં, વો ઇશ્ક ઓર મુહબ્બત પર મબ્ની હે ઓર ઇશ્કકે કવાનીન આમ કવાનીનસે બાલાતર હૈં.

મકતબે ઇશ્કકે અન્દાઝ નિરાલે દેખે,
ઉસકો છુટ્ટી ન મિલી, જિસને સબક યાદ કિયા.

ઇશ્કકે ઝવાબિત કિસી ઉસૂલકે માતહત નહી હોતે, ન યે પઢ્ઢને લિખનેસે

આતે હૈં, બલ્કે ઇશ્ક પૈદા કરનેસે આતે હૈં.

મુહબ્બત તુઝકો આદાબે મુહબ્બત ખ઼ુદ સિખા દેગી.

અપના કામ કોશિશ ઔર સઇ કરકે ઇસ સમન્દરમેં કૂદ પળના હે, ઇસકે બાદ હર મેહનત આસાન હે, ઔર હર મશક્કત લઝિઝ હે, હર વો ચીઝ જો ઇશ્કસે બે-બેહરહ લોગોંકે લિએ મુસીબત ઔર હલાકત હે, વો ઇસ સમન્દરકે ગોતા લગાનેવાલોંકે લિએ આસાન ઔર લુત્ફો-ફરહતકી ચીઝ હે. ઇસ સમન્દરમેં ગોતા લગાનેવાલે અંજામ ઔર અવાકિબ મસ્લેહતબીનિયોંસે બાલાતર હોતે હૈં.

અબસ હે, જુસ્તજૂ બહરે મુહબ્બતકે કિનારેકી,

બસ ઇસમેં ડૂબ હી જાના હે અય દિલ પાર હો જાના.

લિહાઝા ઇન વાકિઆતકો ઇસી એનકસે દેખનેકી ઝરૂરત હે ઔર ઇસ રંગમેં રંગ જાનેકી કોશિશ કરના ચાહિએ, લેકિન જબ તક ઇશ્ક પૈદા ન હો, ઉસ વકત તક ન તો ઇન વાકિઆતસે ઇસ્તિદલાલ કરના ચાહિએ ઔર ન ઉનપર એ'તેરાઝ કરના ચાહિએ, ઇસલિએ કે વો ઇશ્કકે ગલ્બેમેં સા'દિર હોતે હૈં

ઇમામ ગઝાલી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ મુહબ્બતકા પ્યાલા પી લેતા હે વો મખ્મૂર હોતા હે, ઉસકે કલામમેં ભી વુસઅત આ જાતી હે, અગર ઉસકા વો નશા ઝા'ઇલ હો જાએ તો વો દેખે કે જો કુછ ઉસને ગલ્બેમેં કહા હે, વો એક હાલ હે, હકીકત નહીં ઔર ઉશ્શાકકે કલામસે લઝ્ઝત તો હાંસિલ કી જાતી હે, ઉસ પર એ'તેમાદ નહીં કિયા જાતા. (અહયા)

૨. દૂસરા અમ્ર યે હે કે ઇન કિસ્સોંમેં અકસર મવાકેઅમેં તવક્કુલકી વો મિસાલેં ગુઝરી હૈં જો હમ નાઅહલોંકે અમલ તો દર કિનાર ઝેહનોંસે ભી બાલાતર હૈં. ઉનકે મુતઅલ્લિક યે બાત ઝેહનમેં રખના ચાહિએ કે તવક્કુલકા મુન્તહા યેહી હે. જો ઇન વાકેઆતસે ઝાહિર હોતા હે ઔર વો પસન્દીદા ભી હે ઔર ઉસકે કમાલ પર પહોંચનેકી સઇ ઔર કમસે કમ તમન્ના તો હોની હી ચાહિએ, લેકિન જબ તક યે દરજા હાંસિલ ન હો, ઉસ વકત તક તર્કે અસબાબ ન કરના ચાહિએ.

એક બુઝુર્ગ કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન યહયા (રહ.) સે પૂછા કે તવક્કુલકી હકીકત ક્યા હે ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે અગર બહોત બળે અઝદહેકે મુંહમેં તૂ હાથ દે દે ઔર વો પહોંચે તક ઉસકો ખાલે તો ઉસ વકત ભી તુઝે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સિવા કિસીકા ખૌફ ન હો. ઇસકે બાદ બા-યઝીદ (રહ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆકે ઉનસે ઉસકે મુતઅલ્લિક દરયાફત કરૂં, ઉનકે કિવાળ બન્દ થે મૈંને દરવાઝા ખિટખિટાયા, ઉન્હોંને અંદર હીસે જવાબ દે દિયાકે તુઝે અબ્દુર્રેહમાન (રહ.) કે જવાબસે કિફાયત ન હુઇ, જો મેરે પાસ પૂછનેકે વાસ્તે આયા હે. મૈંને અર્ઝ કિયાકે કિવાળ તો ખોલ દીજિએ. ફરમાયા તુમ ઇસ વકત મુલાકાતકે લિએ તો આએ નહીં?

બાત પૂછને આએ થે, ઉસકા જવાબ મિલ ગયા ઓર કિવાળ ન ખોલે. એક સાલકે બાદ દોબારા ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ તો ફૌરન કિવાળ ખોલ દિએ ઓર ફરમાયાકે ઈસ વક્ત તુમ મિલનેકે લિએ આએ હો. (રૌઝ)

મુલ્લા અલી કારી (રહ.) ને શરહે મિશ્કાતમેં લિખ્ખા હે અસબાબકા ઈખ્તિયાર કરના તવક્કુલકે મનાફી નહી હે ઓર અગર કોઈ શખ્સ ખાલિસ તવક્કુલકા ઈરાદા કરે તો ઈસમેં ભી મુઝાઈકા નહીં હે, બશર્તેકે મુસ્તકીમુલ હાલ હો, અસબાબ છોળકર પરેશાન ન હો બલ્કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સિવા કિસી દૂસરેકા ખ્યાલભી ઉસકો ન આવે ઓર જિન હઝરાતને તર્કે અસબાબકી મઝમ્મત ફરમાઈ હે, ઉસકી વજહ યે હે કે લોગ ઉસકા હક અદા નહી કરતે, બલ્કે દૂસરે લોગોંકે તોશહદાનો પર નિગાહ રખતે હૈં. (મિશ્કાત)

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હે કે અગર તુમ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ પર એસા તવક્કુલ કરો જૈસાકે ઉસકા હક હે, તો તુમકો એસી તરહ રિઝક અતા ફરમાએ જૈસે પરિન્દોંકો દેતા હે કે સુબ્હકો ભૂખે ઘોસલોંસે નિકલતે હૈં ઓર શામકો પેટ ભરે વાપસ હોતે હૈં.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે જો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી તરફ બિલ્કુલ્લિયહ મુન્કતઅ હો જાએ તો હક તઆ઼લા શાનુહૂ ઉસકી હર ઝરૂરતોંકો પૂરા કરતે હૈં ઓર એસી તરહ રોઝી પહોંચાતે હૈં કે જિસકા ઉસકો ગુમાન ભી નહીં હોતા.

એક ઓર હદીસમેં હે કે જો શખ્સ યે ચાહતા હે કે વો સબસે ઝિયાદા મુસ્તગ્ની હો વો એસા બન જાએ કે ઉસકો અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકી અતા પર ઈસ્સે ઝિયાદા ભરોસા હો જિતના ઉસ માલ પર હોતા હે જો અપને પાસ મોજૂદ હે. (અહયા)

ઈસકા અન્દાઝા દો કિસ્સોંસે હોતા હે જો અહાદીસમેં મશહૂર હે.

હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.)કા મશહૂર કિસ્સા કે જબ હુઝૂર (સલ્લ.) ને ગઝવ-એ-તબૂકકે લિએ ચન્દા કિયા તો હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક (રદી.) જો કુછ ઘરમેં થા સબકુછ લે આએ ઓર જબ હુઝૂર (સલ્લ.) ને દર્યાફત ફરમાયા કે ઘરમેં કયા છોળા તો આપને ફરમાયા કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઓર ઉસકા રસૂલ (સલ્લ.) હિકાયાતે સહાબા (રદી.) મેં યે કિસ્સા નકલ ભી કર ચૂકા હું.

દૂસરા વાકિઅહ યે હે કે એક શખ્સ હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઓર એક સોનેકી ડલી અંડેકે બરાબર પેશ કી ઓર અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ ! મુઝે યે એક માદનસે મિલ ગઈ, મૈં ઈસકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં દેતા હું. ઈસકે સિવા મેરે પાસ કોઈ ચીઝ નહીં ! હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈસ્સે એ'રાઝ ફરમાયા ઉન સાહબને

દૂસરી ઔર તીસરી મર્તબા ઈસી તરહ ઈસરારસે પેશ કિયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઉસકો લેકર ઐસે ઝોરસે ફેંકા કે અગર ઉનકો લગ જાતી તો ઝખ્મી કર દેતી ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે બા'ઝ આદમી અપના સારા માલ સદકા કર દેતે હૈં, ફિર લોગોંકે સામને હાથ ફૈલાને કે વાસ્તે બૈઠ જાતે હૈં. (અબૂદાઉદ)

ઉન સાહબકા એ'તેમાદ અલ્લાહ પર ઔર તવક્કુલ હઝરત સિદ્દીક (રદી.) કે મુકાબલેમેં કયા હો સક્તા થા, ઈસી વજહસે હુઝૂર (સલ્લ.) ને વહાં સબકુછ કુબૂલ ફરમા લિયા ઔર યહાં નારાઝીકા ઈઝહાર ફરમાયા.

ઈસ સિલસિલેમેં હમારે અકાબિરકા તર્ઝે અમલ બહોત હી અજીબ ઔર પસન્દીદા હે ઔર વો યે હે, જિસકો હઝરતે અકદસ સૈયિદુત્તાઈફહ શૈખુલ મશાઈખ શાહ વલીયુલ્લાહ સાહબ (રહ.) ને અપને ઉસ રિસાલેમેં તહરીર ફરમાયા હે, જિસમેં અપને મુબશ્શરાતકો જમા કિયા હે, ફરમાતે હૈં કે મૈંને એક મર્તબા હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) સે રૂહાની સવાલ કિયાકે અસબાબકે ઈખ્તિયાર કરનેમેં ઔર ઉસકે છોળનેમેં અફઝલ ચીઝ કૌનસી હે, તો મુઝ પર હુઝૂર (સલ્લ.) કા એક રૂહાની ફૈઝ હુઆ, જિસકી વજહસે મેરા કલ્બ અસબાબ ઔર ઔલાદ વગૈરહકી તરફસે બિલ્કુલ સર્દ પળ ગયા. ઉસકે થોળી દેર બાદ યે હાલત ઝા'ઈલ હુઈ તો મૈંને અપની તબીયતકો અસબાબકી તરફ માઈલ પાયા ઔર અપની રૂહકો અસબાબસે હટાકર અલ્લાહકો સોંપ દેનેકી તરફ માઈલ પાયા. (દૂર્રે સમીન)

હકીકતમેં યે બેહતરીન સૂરત હે કે ઈસમેં વો ઈશ્કાલાત ભી પૈદા નહીં હોતે જો તર્કે અસબાબમેં અકસર પૈદા હો જાતે હૈં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હે કે ગિના માલકી કસરતસે નહીં હોતા, બલ્કે ગિના હકીકતમેં દિલકા ગિના હે. (મિશ્કાત)

ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે તવક્કુલકે તીન દરજાહ હૈં.

૧. પેહલા દર્જા તો ઐસા હે, જૈસાકે કોઈ શખ્સ કિસી મુકદ્દમેમેં કિસી હોશિયાર માહિર તર્જુબહકારકો વકીલ બના લે કે વો હર ચીઝમેં ઉસ વકીલકી તરફ રૂજૂઅ કરતા હે, લેકિન ઉસકા યે તવક્કુલ ફાની હે, કસબી હે, ઉસકો અપને તવક્કુલકા શુઉર ઔર એહસાસ હે.

૨. દૂસરા દરર્જા જો પેહલેસે આલા હે, વો ઐસા હે જૈસા કે નાસમઝ બચ્ચેકા અપની માંકી તરફ કે વો હર બાતમેં ઉસીકો પુકારતા હે ઔર જબ કોઈ ઘબરાહટ યા તકલીફકી બાત ઉસકો પેશ આતી હે, તો સબસે પેહલે ઉસકે મુંહસે અમ્મા નિકલતા હે, ઈનહી દોનોંકી તરફ હઝરત સહલ (રદી.) ને ઈશારા કિયા હે, જબકે ઉનસે કિસીને પૂછા કે તવક્કુલકા અદના દરજા કયા હે ? ફરમાયા કે ઉમ્મીદોંકા ખત્મ કર દેના ફિર સાઈલને પૂછા કે દરમિયાની દરજા કયા હે ? ફરમાયા

કે ઈખ્તિયારકા છોળ દેના, ફિર સાઇલને પૂછા કે આલા દરજા કયા હે ? ફરમાયા કે ઉસકો વો પેહચાન સકતા હે જો દૂસરે દરજે પર પહોંચ જાએ.

ઉ. ઈમામ ગઝાલી (રહ.) ને લિખ્ખા હે કે તીસરા દરજા જો સબસે આલા હે, વો યે કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકે સાથ એસા હો જાએ જૈસાકે મુરદા નેહલાનેવાલેકે હાથમેં કે ઉસકી અપની કોઇ હરકત રેહતી હી નહી. ઇસી દરજે પર પહોંચકર અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂસે માંગનેકા ભી મુહતાજ નહીં રેહતા, વો ખુદ હી બિલા તલબ ઉસકી ઝરૂરિયાતકા તકફ્ફુલ કરતા હે જૈસા કે નિહલાનેવાલા ખુદહી મય્યતકી ઝરુરીયાતે ગુસ્લકો પૂરા કરતા હે. (અહયા)

ઇસ પર યે ઇશ્કાલ કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા આમ તરીકા અસબાબકે ઇખ્તિયારકા થા, સહી હે, લેકિન હક યે હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે શાયાને શાન વોહી હાલત થી, જિસકો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઇખ્તિયાર ફરમાયા અગર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કે હાલાત ઇન વાકિઆતકી નોઇયતકે હોતે તો ઉમ્મત બળે સખ્ત ઇબ્તિલામેં પળ જાતી. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કો ઉમ્મત પર શફક્તકી વજહસે ઇસકા બહોત એહતિમામ થા કે એસી ચીઝ ઇખ્તિયાર ન ફરમાએં જિસમેં ઉમ્મતકો મશક્કત હો.

હઝરત આઇશા (રદીયલ્લાહુ અન્હા) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ચાશ્તકી નમાઝ ન પળ્હતે થે ઓર મૈં પળ્હતી હું. બેશક હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) બા'ઝ અમલ બાવજૂદકે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખ્વાહીશ ઉસકે કરનેકી હોતી થી, ઇસ ખોફસે છોળ દેતે થે કે કહીં ઉમ્મત પર ફર્ઝ ન હો જાએ. (અબૂદાઉદ)

હઝરત આઇશા (રદી.) કે ઇસ ઇર્શાદકા મતલબ કે હુઝૂર (સલ્લ.) નહીં પળ્હતે થે ઓરમેં પળ્હતી થી એહતિમામ ઓર દવામ હે કે જિસ શિદ્દતે એહતિમામસે હઝરત આઇશા (રદી.) પઢતી થી, હુઝૂર (સલ્લ.) ઉતને એહતિમામસે ન પળ્હતે થે, વરના બીસિયોં રિવાયતમેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા ચાશ્તકા નમાઝ પળ્હના વારિદ હુઆ હે ઓર યકીનન હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલેહિ વસલ્લમ) રૂહી ફિદાહુ અબી વ ઉમ્મી, અગર ઇત્ને શદીદ એહતિમામસે પળ્હતે, તો યેહી ચીઝ ઉસકો વાજિબ બના દેતી.

તરાવીહકે બારેમેં બળી કસરતસે રિવાયાતમેં વારિદ હુઆ હે કે હુઝૂર (સલ્લ.)ને ચંદ રાત નમાઝ પળ્હી ઓર ફિર છોળ દી. સહાબએ કિરામ (રદી.) કો ઇસકા ઇશ્તિયાક ઇતના બળ્હાકે હદ નહીં. જબ ચંદ રાતોંકે બાદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) અપને ખેમેસે બાહર તશરીફ નહીં લાએ તો સહાબએ

કિરામ (રદી.) કો યે ખ્યાલ હુઆ કે શાયદ નીંદકી વજહસે આંખ લગ ગઈ, ઈસલિયે એસી ચીઝે ઈખ્તિયાર કી, જિસ્સે બગૈર જગાએ આંખ ખુલ જાએ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે મૈં તુમ્હારી હરકતેં દેખતા રહા ઔર બહમ્દિલ્લાહ ઉસ રાતમેં ગાફિલ ભી ન થા, લેકિન મુઝે ઈસકે સિવા કોઈ ચીઝ નિકલનેસે માનેઅ ન હુઈ કે મૈં ઈસ્સે ડરાકે તુમ પર ફર્ઝ ન હો જાએ. અગર તુમ પર ફર્ઝ હો જાતી તો ઈનકા નિભાના તુમ્હે મુશ્કિલ હો જાતા.

(મિશ્કાત, અબૂદાઉદ)

ઔર જબ યે હાલત હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) બાવજૂદ ખ્વાહિશકે અમદન રૂખ્સત પર અમલ ફરમાતે થે, તો હુઝૂર (સલ્લ.) કે લિએ ઉસકા સવાબ ભી વાજિબ ઔર અઝીમત હીકા હોતા થા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમર (રદી.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને યે સુનાકે બૈઠકર નમાઝ પઢ્હનેકા સવાબ ખડે હોકર નમાઝ પઢનેસે આધા હો જાતા હૈ. મૈં હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં એક મર્તબા હાઝિર હુઆ તો હુઝૂર (સલ્લ.) બૈઠકર નમાઝ પઢ્હ રહે થે. મૈં સરપર હાથ રખકર બૈઠ ગયા. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે અબ્દુલ્લાહ બિન અમર ! તુમ્હેં ક્યા હો ગયા ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયાકે હુઝૂર (સલ્લ.) ! મૈંને યે સુના થા કે આપને યે ઈર્શાદ ફરમાયા કે બૈઠકર નમાઝ પઢ્હનેકા સવાબ ખડે હોકર નમાઝ પઢ્હનેસે આધા હૈ. અબ મૈંને દેખાકે આપ બૈઠકર નમાઝ પઢ્હ રહે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે તુમને સહી સુના, લેકિન મૈં ઈસમેં તુમ જૈસા નહીં હું. હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઈસ પાક ઈર્શાદકા મતલબકે તુમ જૈસા નહીં હૂં યેહી કે મેરે લિએ આધા સવાબ નહીં હૈ. હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી શાન તો બહોત આલા વ અરફઅ હૈ. ઈસમેં ઉલમાકા દરજાભી મશાઈખ સુલૂકસે મુમ્તાઝ હૈ ઔર દોનોં જમાઅતોંકી દો અલાહિદા શાને હૈં.

એક હદીસમેં ઈસ કિસમકા મઝમૂન વારિદ હુઆ હૈ કે જબ કોઈ શખ્સ કિસીકો હદીયા દે ઔર ઉસકે પાસ ઔર લોગ ભી હોં તો વો હદીયા મુશ્તરક હૈ. ઈસ હદીસકા ક્યા મતલબ હૈ, ઔર કિસ કિસમકા હદીયા મુરાદ હૈ ઔર મુહદ્દેસાનહ હૈસિયતસે યે હદીસ કિસ દર્જેહકી હૈ. યે મુસ્તકીલ બહસ અપની જગહ પર હૈ. લેકિન ઈસ હદીસકી બીના પર એહલે ઈલ્મકી ઝુબાન પર અલ-હદાયા મુશ્તરકતુન હદયા મેં શિર્કત હૈ શાયેઅ હૈ.

એક બુઝૂર્ગકી ખિદમતમેં કિસી શખ્સને કોઈ હદીયા ભેજા. હાઝેરીનમેંસે કિસીને મિઝાહન કેહ દિયાકે અલ-હદાયા મુશ્તરિકહ. ઉન બુઝુર્ગને ઈર્શાદ ફરમાયા કે શિર્ક હી સે બચનેકે વાસ્તે તો ઈતને દિનોંસે મુજાહદે કર રહે હૈં. શિર્કત હમેં ગવારા નહીં. યે તુમ્હારી નઝર હૈ ઔર જબ વો ચીઝ ઉનસે ન ઉઠી તો ખાદિમસે

ફરમા દિયા કે યે ઉનકે ઘર દે આવો. હઝરત ઈમામ અબુ યુસુફ (રહ.) કી ખિદમતમેં કિસીને હદીયા ભેજા વહાં ભી કિસીને મજમામેંસે કહા અલ-હદાયહ મુશતરિકહ હઝરત ઈમામ અબુ યુસુફ (રહ.) ને ફરમાયા કે યે હદીયા ઈસ્સે મુરાદ નહીં યે કેહકર ખાદીમસે ફરમાયા કે ઈસકો મેરે ઘર દે આવો.

ઉલમાકા ઈર્શાદ હે કે દોનોં કિસ્સે અપની અપની જગહ પર નિહાયત મોઝૂં હૈં. એક ઝાહિદ બુઝુર્ગકી વોહી શાન થી ઔર એક ફકીહકે લિએ યેહી મુનાસિબ થા, ઈસલિએ કે અગર યે મુશ્તરક કરાર દેતે તો ફીકહકે એ'તેબારસે એક ઈમામકા મઝહબ બન જાતા ઔર ઉમ્મતકે લિએ દિક્કત હોતી.

સાહિબે રૌઝ લિખતે હૈં કે જલ્બે મનફઅત ઔર દફએ મઝર્રતકે અસબાબકા ઈખ્તિયાર કરના હી તરીકા જમ્હૂર અમ્બીયા ઔર જમ્હૂર ઓલિયાકા હે લેકિન ઈસ્સે ઈન ઓલિયાએ કિરામ પર જો મઝર્રતોંસે ન બચતે થે ઔર અપને લિએ અસબાબ ઈખ્તિયાર ન ફરમાતે થે, એ'તેરાઝ નહીં હો સકતા, ઈસ લિએકે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) શરીઅતે મુતહહરા પર ચલાનેવાલે થે, ઈસલિએ એસે સહલ રાસ્તે પર ચલાતે થે, જિસ પર અવામ વ ખવાસ સબ ચલ સકે ઔર અગર કાફલોંકા ચલાનેવાલા કિસી એસે મુશ્કિલ રાસ્તે પર કાફલેકો લે જાએ, જિસ પર વો ખુદ તો અપની કુવ્વતસે ચલ સકતા હો, લેકિન કાફલેકી અકસરીયત ઉસ રાસ્તેકી મુતહમ્મિલ ન હો તો વો કાફલેવાલોંકે ઉપર મેહરબાન શુમાર ન હોગા ઔર હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી શાન ખુદ હક સુબ્હાનહુ વ તકદદૂસને યે બતાઈ -

عَزِيْزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيْصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ۝ (توبہ)

પૂરી આયતે શરીફાકા તર્જુમહ ઔર મતલબ યે હે.

(અય લોગો) તુમ્હારે પાસ એક એસા પૈગમ્બર તશરીફ લાએ હૈં જો તુમ્હારી જિન્સસે હૈં, જિનકો તુમ્હારી મઝર્રતકી બાત નિહાયત ગિરાં ગુઝરતી હે, તુમ્હારી મન્ફઅતકે બળે ખ્વાહિશમંદ રેહતે હૈં. (યે બાત તો સબકે સાથ હે, ફિર બિલખુસૂસ) મો'મિનીન કે સાથ તો બળે શફીક ઔર મેહરબાન હૈં.

પસ અગર કાફલેકે કવી લોગ કિસી મસ્લહતસે સખ્ત રાસ્તેકો ઈખ્તિયાર કરલે તો કાફલેકા લે જાનેવાલા ઉનકો ન રોકેગા. (રૌઝ)

યેહી વજહ હે કે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) ઈમામોંકો તવીલ નમાઝ પળ્હાને પર નિહાયત શિદ્દતસે ડાંટતે થે ઔર યે ઈર્શાદ ફરમાતે થે કે જો ઈમામ બને, વો ઝરૂર હલ્કી નમાઝ પળ્હે ઔર જો અપની તન્હા નમાઝ પળ્હે, વો જિતની ચાહે લંબી નમાઝ પળ્હે.

૩. તીસરી બાત જો ઈન વાકિઆતમેં કાબિલે લિહાઝ હૈ ઓર વોભી હકીમતમેં પેહલી હી બાત પર મુતફર્રઅ હૈ, વો યે કે બા'ઝ વાકિઆતમેં ઈતની શિદ્દત મિલતી હૈ, જો સરસરી નઝરમેં અપને આપકો હલાકતમેં ડાલના હૈ ઓર બઝાહિર યે નાજાઈઝ મા'લૂમ હોતા હૈ. ઈસકે મુતઅલ્લિક યે બાત ઝરૂર સમઝ લેના ચાહિએ કે યે વાકિઆત બમંઝિલહ દવાકે હૈ ઓર દવામેં તબીબે હાઝીક બસા ઓકાત સંખિયાભી ઈસ્તેમાલ કરાયા કરતા હૈ, લેકિન ઈસકા ઈસ્તેમાલ તબીબકી રાયકે મુવાફિક તો મુનાસિબ હૈ, બલ્કે બસા ઓકાત ઝરૂરી, લેકિન બગૈર ઉસકે મશ્વિરેકે નાજાઈઝ ઓર મુજિબે હલાકત.

ઈસી તરહ ઈન વાકિઆતમેં જિન હાઝીક તબીબોંને ઈન દવાઓંકા ઈસ્તેમાલ કિયા હૈ, ઉન પર એ'તેરાઝ અપની નાદાની ઓર ફનસે નાવાકફિયત પર મબ્ની હૈ, લેકિન જો ખુદ તબીબ ન હો ઓર કિસી તબીબકા ઉસકો મશવરા હાસિલ ન હો, ઉસકો એસે ઉમૂર જો શરીઅતે મુતહહરાકે ખિલાફ મા'લુમ હોતે હોં, ઈખ્તિયાર કરના જાઈઝ નહીં હૈ, અલબત્તા ફનકે અઈમ્મા પર કવાઈદસે વાકિફ લોગોં પર એ'તેરાઝમેં જલ્દી કરના બિલખૂસ એસે લોગોંકી તરફસે જો ખુદ વાકફિયત ન રખતે હોં, ગલત ચીઝ હૈ ઓર હલાકતમેં અપને આપકો ડાલના હરહાલમેં નાજાઈઝ નહીં હૈ અગર દીની મસ્લેહત ઉસકી મુતકાઝી હો તો ફિર મુબાહસે ભી આગે બઢ જાતા હૈ.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ હૈ કે અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ દો શખ્સો પર બળા તઅજ્જુબ ફરમાતે હૈં, યાની ઉસ્સે બહોત રાઝી હોતે હૈં.

૧. એક વો શખ્સ જો અપને નરમ નરમ બિસ્તર પર લિહાફકે અન્દર મેહબૂબા બીવીકે સાથ લિપટા હુઆ લેટા હો ઓર એકદમ બશાશતકે સાથ વહાંસે ઉઠકર નમાઝકે લિએ ખળે હો જાએ. હક તઆલા શાનુહૂ ફરિશ્તોંકે સામને ઉસ શખ્સ પર તફાખૂર ફરમાતે હૈં.

૨. દૂસરા વો શખ્સ જો લશ્કરકે સાથ મિલકર જેહાદમેં શિરકત કર રહા હો. ઓર વો લશ્કર શિકસ્ત ખાકર ભાગને લગે ઓર ઉસમેંસે કોઈ શખ્સ ભાગનેમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂકા ખોફ કરે ઓર તને તન્હા વાપસ હોકર મુકાબલા કરે હત્તાકે શહીદ હો જાએ. તો હક તઆલા શાનુહૂ ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે દેખો મેરા યે બંદા મેરે ઈન્આમાતમેં રગ્બત ઓર મેરી નારાઝીકે ખોફસે લોટા હત્તાકે ઉસકા ખૂન ભી બહા દિયા ગયા. (મિશ્કાત)

અબ યે શખ્સ જો તન્હા લોટા હૈ ઝાહિર હૈ કે મરને હી કે વાસ્તે લોટા હૈ. કે જબ પૂરા લશ્કર શિકસ્ત ખાકર ભાગને લગા તો ઉસમેં એક આદમી ક્યા

કર સકતા હે. ઈસકે બાવજૂદ હક તઆલા શાનુહૂ ઉસ પર તફાખૂર ફરમાતે હૈં.

હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે આદમીયોંકી ઝિન્દગીમેં બેહતરીન ઝિન્દગી ઉસ શખ્સકી હે જો અપને ઘોડેકી બાગ હાથમેં રખ્ખે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ઉસકી કમર પર ઉડા ઉડા ફીરે જહાં કહીં કોઈ ગભરાહટ ઔર ખૌફકી બાત સુન લે ફૌરન ઉસકી તરફ ઉડ જાએ. મૌત ઔર કત્લકો ઢૂંઢતા ફીરતા હો. જહાં કહીં ઉસકા ગુમાન હો વહીં પહોંચ જાય. (મિશ્કાત)

અગર યે હઝરાત અલ્લાહકે રાસ્તેમેં અપને આપકો ખતરાતમેં ડાલ દેં તો ઉનપર એ'તેરાઝ મુશ્કીલ હે. બિલખુસુસ જબકે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કા પાક ઈર્શાદ યે ભી હે -

المجاهد من جاهد نفسه

કામિલ જિહાદ કરનેવાલા વો હે જો અપને નફસસે જિહાદ કરે. (મિશ્કાત)

દૂસરી હદીસકે અલ્ફાઝ હૈં -

المجاهد من جاهد هواه

અસલ મુજાહિદ વો હે જો અપને ખ્વાહીશે નફસાનીસે જિહાદ કરે (ઔર ઉસકો મગ્લુબ કરે.) (અત્ત-તશર્રૂફ)

ઈસીલિયે સૂફીયાકી ઈસ્તેલહમેં ઈસકા નામ જિહાદે અકબર હે. ખુદ હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) સે ભી ઈસ કિસ્મકા મઝમૂન નકલ કિયા ગયા.

અલ્લામા શામી (રહ.) ફરમાતે હૈં, કે જિહાદકી ફઝીલત બહોત ઝિયાદા હે ઔર કયું ન હો જબકે ઉસકા હાસીલ આદમીકી સબસે ઝિયાદા મેહબુબ ચીઝ જાનકો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરના હે. ઔર અલ્લાહકી રઝાકે વાસ્તે ઉસપર સખ્ત મશક્કતેં ડાલના હે ઔર ઈસ જિહાદસે બઢકર નફસકો તાઆતકી પાબન્દી પર મજબુર કરના હે. ઔર ઉસકો ઉસકી ખ્વાહીશાતસે બચાના હે. ઈસલિયે હુઝૂરે અકદસ (સલ્લ.) જબ એક ગઝવાસે વાપસ તશરીફ લા રહે થે તો હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા થા -

رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد الاكبر

હમ લોગ છોટે જિહાદસે અબ બડે જિહાદકી તરફ લૌટ રહે હૈં.

એક દૂસરી હદીસમેં હઝરત જાબિર (રદી.) સે નકલ કિયા ગયા કે હુઝૂર (સલ્લ.) કી ખિદમતમેં કુછ લોગ ગઝવાહ કરનેવાલે હાઝીર હુએ આપ (સલ્લ.) ને ફરમાયા તુમ્હારા બહોત અચ્છા આના હુવા ક્યૂંકે જિહાદે અસગરસે જિહાદે અકબરકી તરફ આએ યાની મુજાહદહ કરના બન્દાકા અપની હવાએ નફસાની સે. (અત્ત-તશર્રૂફ)

પસ અગર યે હઝરાત ઈસ જિહાદે અકબરમેં અપને આપકો મશક્કતોંમેં ડાલેં તો ઈસમેં કોઈ ઈશ્કાલ નહીં હૈ. દુશ્મનકો મગ્લુબ કરનેકે વાસ્તે અપને આપકો મશક્કતોંમેં ડાલના બાઈસે અજર હૈ ન બાઈસે એ'તેરાઝ.

હુઝૂર અકદસ (સલ્લ.) કા પાક ઈર્શાદ હૈ -

اعدى عدوك نفسك التي بين جنبيك اخرجه البيهقي
مرفوعا كما فى كنوز الحقائق كذا فى التشرف

તેરા સબસે બળા દુશ્મન તેરા નફસ હૈ. જો તેરે પેહલુઓંકે દરમિયાનમેં હૈ.

લિહાઝા ઈસ બળે દુશ્મનકો મગ્લુબ કરનેકે વાસ્તે ભૂખા રેહના પ્યાસા રેહના ખતરાતમેં અપને આપકો ડાલના મશક્કતોંકો બરદાશ્ત કરના જહાં તક કિસી દૂસરે અહમ દીની કામકે નુકસાનકા સબબ ન બને મર્ગુબ હૈ. હક તઆલા શાનુહૂ ઈન મરમિટોંકે તુફૈલસે ઉનકે ફયુઝો-બરકાતકા કુછ હિસ્સા ઈસ નાપાક સિયાકારકો ભી અતા ફરમા દે તો ઉસકી અતાઓં કરમસે બઈદ નહી કે વોં કરીમ જિસકો ચાહે નવાઝ દે.

યે રિસાલા શવ્વાલ સન-૧૩૬૬ હિજરીમેં નિઝામુદ્દીનકે કિયામમે લિખ્ખા થા બા'દમેં ઈસમેં ઈન હિકાયાતકે ઈઝાફાહકા ખ્યાલ હુઆ લેકિન સહારનપુર વાપસીકે બાદ મશાગીલકે હજૂમને કઈ માહ તક ઉસકો ઉઠાકર દેખનેકી મુહલત ન દી. આખીર રબીઉસ્સાનીમેં ઉનકે લિખનેકી નૌબત આઈ. ઔર આજ ૧૪ જમાદીઉલ અવ્વલ ૧૩૬૭ હીજરી જુમ્આકો ઈસ્સે ફરાગત હુઈ નાઝેરીનસે ઈસ્તિદઆ હૈ કે કિસી મુબારક વકતમેં યે નાપાક યાદ આ જાએ તો દુઆસે મદદ કરેં.

وَاٰخِرُ دَعْوَانَا اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ
الْمُرْسَلِيْنَ وَاٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَاَتْبَاعِهٖ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ ۝

વ-આખિરુ દઅ્વાના અનિલ્હમ્દુ લિલ્લાહી રબ્બિલ્ આલમીન, વ-સ્સલાતુ વ-સ્સલામુ અલા સય્યિદિલ મુર્રસલીન વ-આલિહી વ-સહ્બિહી વ-અત્બાઈહી ઈલા યૌ-મિદ્દીન બે-રહ્મતિક-યા અર્રહમર્રાહિમીન.

 તમ્મત.....

- ઝકરિય્યા કાંધલ્વી

મુકીમ મઝાહીરે ઉલૂમ, સહારનપુર, (યુ.પી.)

: ફકત વસ્સલામ :